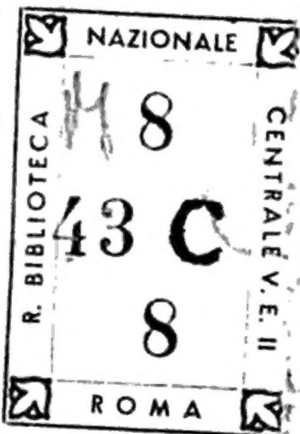
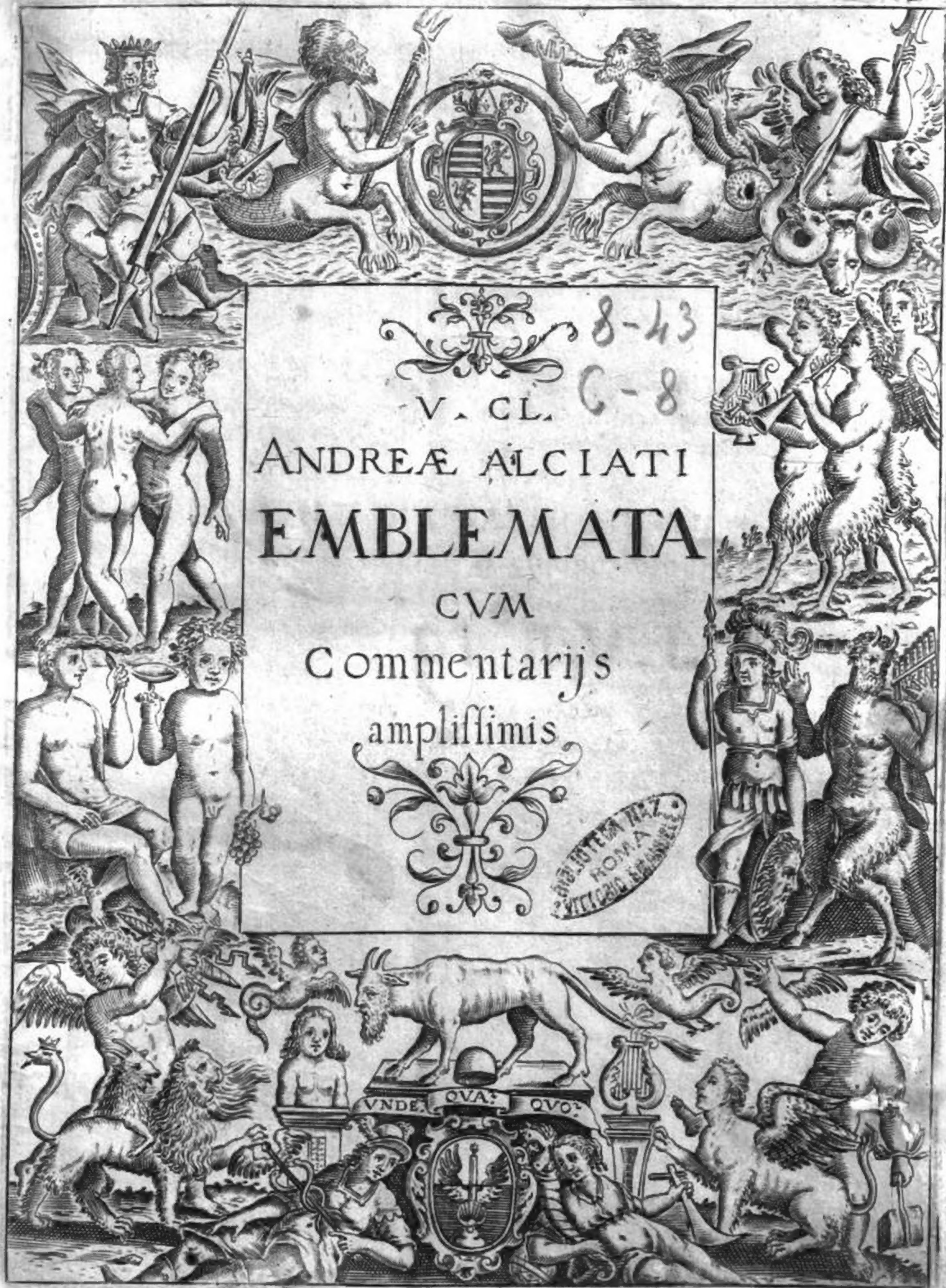

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
43 C
8
ROMA

V. CL.
ANDREÆ ALCIATI
EMBLEMATA
CVM
Commentarijs
amplissimis
VNDE. QVA. QVO.

ANDREÆ ALCIATI
EMBLEMATA
CVM COMMENTARIIS
CLAVDII MINOIS I.C. FRANCISCI SANCTII BROCENSIS,
& Notis
LAVRENTII PIGNORII PATAVINI.

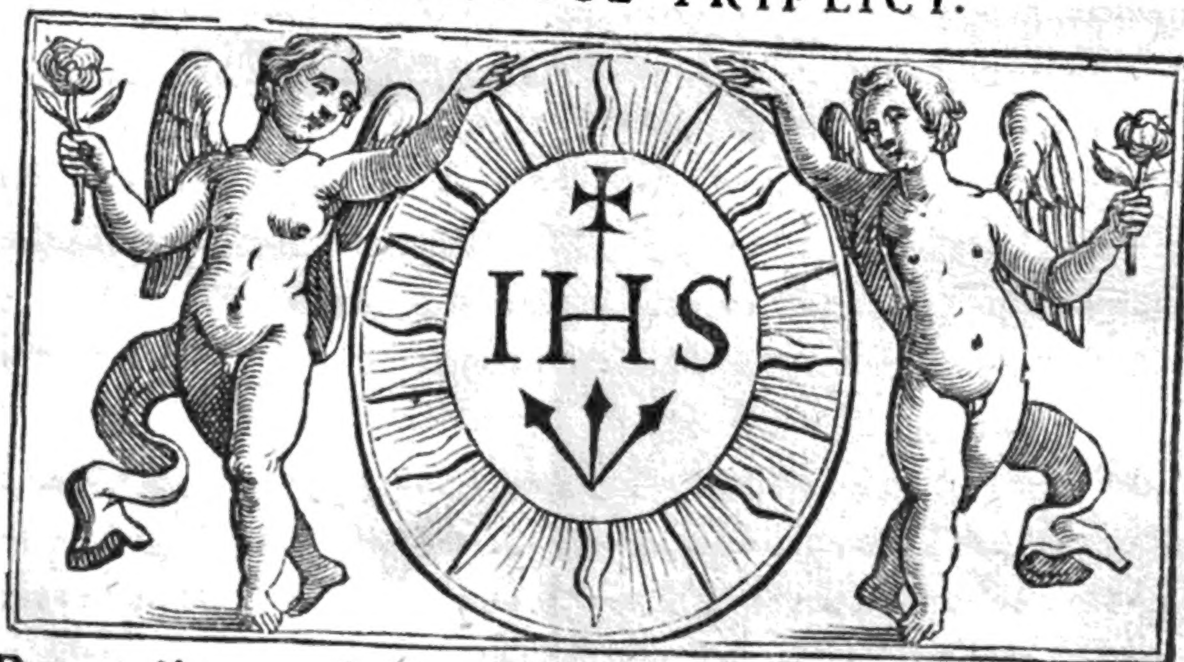
Nouissima hac editione in continuam vnius Commentarij seriem congestis, in certas quasdam quasi Classes dispositis, & plusquam dimidia parte auctis.

OPERA ET VIGILIIS
IOANNIS THVILII MARIAEMONTANI TIROL.
Phil. & Med. D. atq; olim in Archiduc. Friburg. Brisgoiæ Vniuersitate Human. liter. Professoris ordinarij.

Opus copiosa Sententiarum, Apophthegmatum Adagiorum, Fabularum, Mythologiarum, Hieroglyphicorum, Nummorum, Picturarum & Linguarum varietate instructum & exornatum: Proinde omnibus Antiquitatis & bonarum literarum studiosis cùm primis vtile.

Accesserunt in fine Federici Morelli Professoris Regij Corollaria & Monita, ad eadem Emblemata.

CVM INDICE TRIPLICI.

Patauij, apud Petrum Paulum Tozzium,
Sub Signo SS. Nominis IESV. 1621.

Reuerendissimo Patri, ac Domino

D. NICOLAO DE ODDIS,

Monasterij celeberrimi Sancti Benedicti Patauini
Abbati optimè merito,

Petrus Paulus Tozzius Bibliopola S.P.D.

A est, Reuerendissime Pater, excellentium tuarum virtutum illecebra, ea morum suauitas, vt planè ferreus sit, qui Te, vel semel allocutus, non admiretur, colat, atq; ipsis ferat in oculis. Ego verò plumbeus sim, si toties à Te omni humanitate exceptus, ac prouocatus, nō coner, quoquo modo possum, publico aliquo indicio, meā erga Te obseruantiam, ac penitus addictum animum testari. Hoc vt efficiam, non incommodam occasionem præbent ANDREÆ ALCIATI ICti. Clarissimi, & Poetæ optimi EMBLEMATA penè diuina, quæ quidem ego summo studio ac diligentia recudenda curaui, cū nouo, eoq; omnibus numeris absoluto Commentario: in quo quid præstitum sit ab eius Auctore Ioanne Thuilio Germano, Viro eruditissimo, ac tui studiosissimo, malo docti per se cognoscant, quàm vt ego nimis laudando, velle videar venales, vt inquit ille, merces extrudere. Hoc vnū affirmare ausim, doctissimorum virorum fretus testimonio ac periculo, quæcunq; in aliorum ad hanc vsq; diem editis Cōmentarijs desiderari poterāt, in hoc vnū summo iudicio ac delectu fuisse congesta, ac noua methodo digesta: addito insuper ab eodē Thuilio insigni auctario ex Græcis Latinisq; Auctoribus cōcinnato, quo tanquā regia claui Emblematum arcana sensa, & interiora mysteria referantur.

Hoc igitur munus, siue Auctorem, siue argumētum, siue labores in eo enucleando, ac plusquam dimidia parte augendo exantlatos spectes, minimè leue; cui potiùs quàm Tibi, Reuerendissime & Doctissime Pater, destinarem? qui acerrimo ingenio præditus tantā bo-

narum artium ſcientiam, tantam humaniorum litterarum ſupellectilem Tibi comparaſti, vt inter religioſiſſimi iſtius Ordinis viros perpaucos habeas, qui tecũ aliqua ex parte comparari poſſint, ſuperiorem omninò neminem. Quis enim ignorat, Te in ſubtilioris Philoſophiæ, Theologiæ, ac ſacrarum litterarum ſtudijs (quæ tua propria profeſſio eſt) ita eſſe verſatũ, vt in illis inſigniter excellas? Quibus tamen non eò adhæſiſti, vt non etiam in lætos atq; vberes Ethices, Politices, & Hiſtoriæ cãpos excurreris; imò verò in amęna Muſarum ac Poeſeos vireta diuerteris. Harũ rerum teſtes habeo multos, doctos ac probos viros, qui perſæpè mihi affirmarunt, ſe à conſuetudine congreſſuq; tuo, omni eruditionis ac ſuauitatis genere condito, ſemper doctiores ac probiores euaſiſſe. Neq; tamẽ quis exiſtimet, Te ætatem ita in literis contriuiſſe, vt nullam attigeris eius vitæ partem, quæ in actionibus, ac rerũ agẽdarum vſu verſari ſolet. Etenim Principum virorũ, & purpuratorum Antiſtitũ, quibus carus es, amicitiæ, honoresq; ac magiſtratus à tui Ordinis Patribus frequenter Tibi crediti & cõmiſſi, ſatis declarant, quanta prudentiæ laude floreas, quantumq; valeas in muneribus obeundis: ad quorum ſummũ faſtigium Te iam pridem occultis amoris & iudicij ſuffragijs prouectum, nemo Comitiorum veſtrorum conſcius ignorare poteſt. Quamquam animi tui magnitudo dignitatum culmina mereri magis, quàm conſequi exoptat; cùm ſat ſcias, honoribus non minus dignos eſſe, qui meriti ſunt vt potirentur, quàm qui potiuntur.

Sed vereor profectò, ne harum rerum commemoratione offenderim eximiam tuam modeſtiã, quæ potiùs ſuarum virtutum ac meritorum conſcientia, quàm laudum, licet verarum, titillatione delectetur. Finem itaq; epiſtolæ imponam, ſi priùs humaniſſimũ Genium tuũ enixè deprecatus fuero, vt non tã munus, quod exhibetur, quã exhibentis animũ Tibi deuinctiſſimũ reſpiciat; quem eſſe munerum optimum, non minus vero, quã eleganti prouerbio traditũ eſt. Vale, ac diu felix viue, Benedictini Ordinis columẽ ac decus ſingulare.

Pręfatio

PRAEFATIO
IOANNIS THVILII MARIÆMONTANI TIROL.

DE NOVISSIMA HAC SVA EMBLEMATVM Alciati editione.

Culeata verborum licentia passim ab exteris vellicamur nos Germani (Lector candide) & mordaci sale perfricamur, ac si nihil nostro Marte inuenire, nihil nostro stylo & filo texere nobis datum sit, sed solùm opera aliorum colligere, aliorum inuenta seruili labore corrogata in lucem protrudere. Vnde scriptor quidam Italus hac opinione imbutus, nihil dubitauit falsè de nobis pronunciare, *Germanos cerebrum in dorso gestare*. id est, scripta proferre magis laboriosa quàm ingeniosa. Verùm næ illi sinistrè de nobis iudicant: Nam præterquam quod ingeniosissima monumenta, Germanorum genuinos partus, Italis, Gallis, & cuiuis alteri Nationi abundè reponere possem; videas ea, quæ à Germanis indefesso labore ex alijs colliguntur (vt hoc aduersarijs demus) plerumq; elegantiori methodo, adde & cultiore veste in publicum prodire. Nec minorē, me iudice, meretur laudem accurata Dispositio & Elocutio, quàm tumultuaria Inuentio. Sed quid? vbi iam ampliùs apud exteros est Theologus, Iureconsultus, Medicus, Historicus, Poeta, aut alius grauis Autor, quē non mulierculæ & cerdones sua lingua redditū legant? Ecquid hoc aliud, quàm aliorum scripta recoquere, & peregrina veste, fortè etiam Minerua & omnibus Gratijs inuitis, induere & inducere? quod certè Germanis nō tam frequens & solenne est, qui malunt Auctores natiua Venere decoros venerari, quàm adsciticio fuco tam turpiter rudi plebeculæ prostituere. Quòd si remoto velo sensum meum liberiùs ostendere licet (licebit autem bona eruditorum pace) aliud subesse reor, vnde nobis illud cōuitium impingatur; nempe sincerus candor, & Germana fides. Siquidem Germani memores, *benignum & plenum ingenui pudoris esse, fateri per quos profeceris*; suum cuiq; asserunt, & quoad fieri potest, candidè indicant, dum interim illi, qui nobis id obtrudunt, egregiè dissimulantes aliorum vigilijs insidiantur, & labores suffurantur, passimq; illud εὕρηκα, εὕρηκα, Archimedis, instar gracillantis gallinæ, quæ longum peperit ouum, stentorea voce ingeminant, maluntq; sæpe in plagio deprehendi, quàm mutuum reddere, aut inuentionis gloriola priuari.

Sed quorsum isthæc tam calidè? inquis. Quia *proximus ardet Vcalegon*: ad me scilicet, & Commentarios hosce meos non-meos, quos si sub tam rigida censura vocaueris, non effugient conuitium illud doctissimi cuiusdam Galli, *Librum esse Germanicum*. Quid tum postea? Sanè hunc qualemqualem laborem non ideo viliorem censendum esse existimo, quod ex alijs libauerim, vt apes: sicut nec aranearum textura ideo melior est, quòd illæ ex se fila gignant. Sed propiùs ad rem.

Occasio huius editionis. Dum in peregrinatione mea crurum debilitate & abscessu periculosissimo Venetijs & Patauij ferè integro triēnio lecto affixus detinerer, & tædio penè contabescerem, studiis seuerioribus aliquandiu nuncium remisi, & cum amœnioribus Musis denuò in gratiã redij, cępiq; per latos & lætos Philologię campos toto animo (quia corpore prohibebar) liberiùs euagari, quò tempus ab amicorum alloquio & destinato studio vacuum fallerem. Neq; tamen vnquã eo fine, vt aliquid in lucem producerē; certus, id non nisi elumbe & enerue, quippe ab imbecillo & iacente profectum, futurum. Interea Emblematum Alciati nouam editionem meditatur Petrus Paulus Tozzius, vir sanè industrius, & qui ad rem literariam iuuandam & exornandam nullis parcit sumptibus: is instat & vrget, vt opus mea lima politum lucem videre possit. Huic tam laudando conatui religiosum visum est non annuere. Quapropter ex diuersis Commentarijs Claudij Minois, Francisci Sanctij (Sebastianum StocKhamerum vix Commentatoris nomine dignor, quia in sola epigrammatis resolutione occupatur, paucissimis, ijsq; satis vulgatis sententijs & fabulis additis; adhæc vix mediam Emblematum partem hoc suo more explicat) & Notis Laurentij Pignorij hactenus editis vnum continuũ textum exorsus sum: tum quod arbitrarer pensum esse à me non prorsus alienum; tum verò quod fato quodam ad me deuolutum augurabar. Nam ad Minois Galli manum & industriam, ad Sanctij Hispani ingenium, ad Pignorij Itali eruditionem, solùm alicuius Germani videbatur requiri labor & connexio. Vnde factum est, vt susceptum opus nescio qua lubentia sub manu excreuerit, & vltrà quàm promiseram, & meum erat institutum, auctum fuerit, præsertim cùm viderem laborem hunc meum ijs probari, quibus ipse probari semper studui. Tractaui autem Emblemata prout mihi offerebantur, & vt herbæ quædam sine serentis cura surgunt, ita & hoc in ingenij mei agello opus, dum diuersos scriptores succisiuis horis libo, & ea, quæ in lecto lecta, diligentiùs ruminor.

Methodus obseruata. Vt autem & laboris aliorum, & meæ industrię & methodi constet ratio, neve me aliquis lege plagiaria conuenire possit, tribus verbis te, Lector

ctor beneuole, edocebo. In primis ſingula Emblemata in quatuor Claſſes diſtribui, quas numeri in margine appoſiti vbiq; indicant. I. In primam I. Prima Claſſis. Claſſem ea congeſſi, quę ipſam picturam reſpiciunt, fingendo, formando, iuuando, exornando, aut etiam corrigendo. Idem præſtitit in elegantiſſimis ſuis Emblematis Hadrianus Iunius, ſed in Alciatinis ante me adhuc nullus: niſi quod Pignorius plurimas figuras ex venerandæ Antiquitatis monumentis paſſim correxit, & feliciter reſtituit, cui ſanè hac in parte multum debemus. II. Secunda Claſſis fontem & originem Emblematis II. Secunda Claſſis. indicat; vbi plerumq; ea adducuntur, quæ ad elucidationem totius Emblematis faciunt, vt Hiſtoriæ, Fabulæ, Mythologiæ, & variæ variorũ ſententiæ. In qua quidem Claſſe egregiè certarunt Minos & Sanctius, ita vt dubium ſit, vtri palma meritò debeatur: ſtrictius quidẽ ferit ſcopum Sanctius; ſecurius & fuſius Minos. Nec ego ſum hic totus ἀσύμβολος. III. Tertia Claſſis tota circa explicationem epigrammatis, & inueſtigationem III. Tertia Claſſis. thematis occupatur. In qua Claſſe ſatis parcus fuit Sanctius, copioſior multò & accuratior Minos; ego verò poſt Pignoriũ latius ſum exſpaciatus, & potiùs tyronibus quã emeritis ea opera conſulere ſtudui. IV. Quarta Claſſis omnium maxima, Emblematis finem oſtendit, mores infor- IV. Quarta Claſſis. mat, ſalutaria monita vndequaque petita ſuggerit, & ſæpius in diſcurſus pios, & qui Chriſtianum hominem ad virtutis amorem & peccati odium inflammant, ſe diffundit. Quam me, præter ea, quæ Minos communia fecit, totam mihi bono iure vendicare poſſe, iudicabunt ij, qui meas cum aliorum lucubrationibus conferent. Hæc de mea methodo.

De fide verò, eam in excerpendo, colligẽdo, & afferendo quàm potui Fidelitas Auctoris. adhibui maximam: ipſa verba Autorum obſtinatè retinui, nec facilè cuiusquam ſententiam verbis meis amplificaui vel ornaui, ſed lectori nudam proſtitui; ſicuti nullius laborem in compendiũ coegi, niſi vbi fortè præſtitit ſeligere quàm colligere. Hinc videas ſæpe locos adductos ad faſtidium vſq; prolixos, ſic enim in fundo, vnde deduxi, inueneram, ſecurus tituli, quo quisq; in poſſeſſionem illius venerit. Neq; vllius dicta aut faſtidioſè neglexi, aut odioſè vellicaui, aut alieni Patrisfamilias ſupellectilem alteri ſciens adiudicaui. Sæpe etiam aliquid annotaui, quod non valdè opus, ne ſi quis apud alios fortè in id incidiſſet, meam induſtriam accuſaret, & culpam negligentiæ impingeret. Offendi quoq; plurima ex ijs fontibus hauſta, qui publici ſunt, & qui mihi æquè atq; alijs patent, eadem etiam meo vaſe, ſi non æquè capace, ſaltem non minus puro, haurire poteram: quia tamen alii occuparant, induſtriæ laudem potiùs eorum

eſſe

esse volui quàm meam. Itaq; sub aliorum nomine pluscula dico, quæ poteram etiam meo, præsertim ea, quæ in libris, quos docti ab omni æuo publicos esse voluerunt, habentur. In sententiarum discrepantia non nisi rarissimè iudicium, aut coniecturam meam interposui, quia mihi placeat, cuiuis iudicium esse liberum debere: deinde quòd pleraq; in hoc genere sint huiusmodi, vt sine detrimento Reipub. secus sentire liceat: Deniq; ne dum inter Gallum, Hispanum, & Italum (gentes populari odio dissidentes) ego Germanus me arbitrum statuerem, potiùs partibus quàm rei veritati studere censear; & dum huius sententiam probatum eo, illius improbatum, Flaccus in me illud torqueat:

Nil agit interpres, qui litem lite resoluit.

Amicorum & fautorum meorum nõnumquam data opera honorificam intersero mentionem, vt gratam eorum recolam memoriam, & vt eorum ad posteritatem transmittam nomina (si quid tamen ex me posteritate dignum) quibus aliud reddere mea prohibet tenuitas.

Occupatio. Ridebunt fortasse ij, qui in peristylijs ansati ambulant, & quibus elegantiæ literarum meræ næniæ præficarum sunt, quòd centonem exhibeam suo cuiusq; autoris filo & colore tam curiosè formatum. At rideãt & irrideant quantum velint: Ego sanè, si me meo metior pede, Germanus sum, & proinde (quod etiam ipsi volunt) melior in aliorum sentẽtijs & laboribus colligendis, quàm in nouis inueniendis. Finge tu tibi vnum aliquem è prima classe literatorum Alciatum commentari, an tu, vel aliquis mei similis propterea rem factam habere existimes? minimè verò: quippe felices illæ & eruditæ animæ ex ingeniorum suorum acumine doctrinæq; copia alios ferè æstimant; & quod nos nodum Gordium, & Sphingis ænigma censemus, id illi tanquam pueris & aniculis notum, ne verbulo quidem dignantur. Et tales qui sunt, edunt plerumq, sua tãtum, nimium seruile rati in sententijs aliorum corrogandis operam ponere, etiamsi ad lucem Autoris facere non ignorent. Quare si Commentatoris nomen mihi inuideant, quod id maioris ingenij & doctrinæ sit, saltem fidelis Eclogarij partes egisse me, negare non poterunt. Id licet sit mediocris iudicij & eruditionis, tamen est laboris tædiosissimi, & supra fidem non experti; quem si ab initio vel per nebulam præuidissem, subdubito, an aliquis pater patratus hanc operam à me impetrasset.

Obiectorum solutio. Sed video quosdam hinc & inde in me arietare: hi quidem, quod nimius sim in auctorum citationibus, cum potiùs ipsos locos adduxisse oporteret: illi verò contrà de tædiosa locorum enarratione conqueruntur, vbi locum obiter indicasse satis fuisset. Vtrinq; vallum obijcio. Illis quidem,

me

me non tãto abundare otio, vt ſingula exſcribere poſſem, præſertim cum ea ratione Opus in immenſum excreuiſſet: parcent itaq; homini alijs rebus occupato, & boni conſulent libri commoditatem, cum præſertim nihil omiſſum ſit, quod ad lucem Autoris neceſſariò requiri videbatur. Hi verò æquo animo ſuſtinebunt prolixitatem, quæ in multorum bonum conſultò à me attentata: quotus enim quiſq; eſt, qui tantum laboris in iſtam curam impendat, vt ſingula inueſtiget? imò qui omnes auctores in parato & tanquam numerato habeat? Ego ſic exiſtimo, vix centeſimum quemq; atq; inter doctos & diuites, ne dicam de tenuioribus, habere omnes, à quibus lucem & ornatum noſtro Alciato ſumus mutuati. Neq; enim ignoro, quid ipſe laboris deuorarim, dum libros, quos hic laudo, ex Bibliothecis & tabernis librarijs eruo, & amicorum Muſæa & pluteos excutio. Qua in re præter Bibliothecam, quam Nationis Germanicæ membra hic Pataui j comportarunt, & poſteriorum liberalitas indies auget, multum debeo Muſæo D. Ioannis Andreæ Cioli, D. Ioannis Baptiſtę Canclini, & Franciſci eiuſdem filij, amicorum longo vſu probatorum; maximè verò neceſſari j cuiuſdam mei & penè domeſtici, cuius ſincerus candor & cum probitate coniuncta modeſtia, hic nominari non vult, ſed in præcordijs meis tam ſolidum fixit *Robur*, vt inde euelli ſalua hac vita nunquam poſſe *Sperem*. Horum itaq; benignitas & hic, & alibi ſemper mihi patuit, laboreſq; meos non parum promouit.

Excuſatio. Verùm enimverò quis, quæſo, hic ſeruet modum, qui æquè gratus ſit omnibus? cùm præſertim aliud vulgus, aliud docti ament. Quis ingenij ſortiſq; tam felix, qui vbiq; τρὶς ἒξ βάλλει? Sapientiſſimos quoq; viros, ſapiẽs Romanus ait, multa delinquere, & neminem eſſe tam circumſpectum, cuius diligentia non aliquando ſibi excidat, & ſe veluti perdat. In rebus arduis conatus in laude, effectus in caſu eſt. Mihi quidem conſcientia pro teſtimonio dicit, me bono Reipub. & literarum omnia, quæ potui, voluiſſe. Fuit verò (ne & hoc neſcias) in opere hoc excolendo eadem cura, quæ in producendo, nimirum ſecura. Non enim mihi in ipſa ſtudiorum incude poſito, & rei familiaris anguſtia laboranti tantum otij, vt in vnius operis cultura totos dies conſumere liceat, ne mihi contingat quod Lyſippo, quem ſtatuæ vnius lineamentis inhærentem inopia extinxit. Ideoque horum laborum veniam ſpero, laudem certè non quæro; imò

Et veniam pro laude peto, laudatus abundè,
Non faſtiditus ſi tibi, lector, ero.

Neque errare mihi turpe duco, eſt enim initium ſapientiæ. Inſignis poeta Accius, ætate & ingenio maturo Pacuuio Tragędiam ſuam, cui Atreus

nomen,

nomen, cum Tarenti recitaret, exclamauit Pacuuius: O canorum ſcriptum & poetici ſpiritus, magnificentia turgens; verùm

Carmina nulla probas, molli quæ tramite currunt,
Sed quæ per ſalebras, altaq; ſaxa cadunt.

Reſpondit placide Accius, id veriſſimum eſſe, ingentique ſe ideo lætitia perfundi, ſperare enim ſe quod deinceps elaboratiora producat. Ingenia namque humana eſſe vti poma, quæ acerbiora felicius tempeſtiuiusque matureſcant, molliora citiùs putreſcant. Quare & mihi, ſi quid minus ad prudentiæ Solem coctum do, condonandum, non enim ex ijs ſum, qui perfectiſſimè me ſcribere cenſeam, ſed in eorum numerum me repono, qui & ſcribendo proficiunt, & proficiendo ſcribunt: Nihil enim ſimul & inuentum & abſolutum eſt.

Accipe igitur, Lector candide, has meas lucubrationes, velut præmiſſum ad incerta viarum exploranda nuncium; cuius periculo ſi cognouero, mihi paucos duntaxat hoſtes eſſe (omnium enim morſum aut inſultum effugere, quis in tanta Rhinocerotum, & in alienis ſcriptis malè ingenioſorum multitudine ſibi promittere auſit?) maiora poſthac fidenter in Famæ campum producam.

Viderit iſta Deus, qui nunc mea pectora verſat:
Neſcio quid certè mens mea maius agit.

Itaq; quæ mea mens fuit in hoc labore ſubeundo, in agendo fides, eadem tua ſit in ſuſcipiendo & iudicando, vt tua legentis beneuolentia creſcat ſcribentis facultas. Vale.

Vt ea, quæ ſupra de Methodo & Claßibus dicta ſunt, magis eluceſcerent, placuit Emblema effingere, & rationis meæ aliquod ſpecimen præbere, quo paratior ad cæterorum Commentariorum lectionem accederet ſtudioſus. Hoc autem quidquid eſt, ſacrum eſſe volui ei, cui Liber ipſe dicatus eſt, cùm non habeam magis dignum ſtudiorum meorum auſpicem, qui tutiùs reliquum agmen mihi ducat.

Nullius

Nullius indiga virtus.

EMBLEMA

IOANNIS THVILII,
Ad Reuerendissimum Patrem ac Dominum D. Nicolaum de Oddis, Abbatem.

PRæscribit Medicus pilulas, vt viscera purget,
Quas parat artifici Pharmacopola manu.
Has demum argenti, vel bractea contegit auri;
Non vim, sed formam tegmen at illud habet.
Vera ita nullius sit quamuis indiga Virtus,
Nil tamen externis perdit operta bonis.

COMMENTARII.

1. IN officina Pharmacopœi probè instructa stet rotundum monopodiũ, in quo pyxis seu arcula, vulgò Scatula dicta cum operculo remoto pingatur, continens pilulas nonnullas formatas: & quia hæ plerunq; bracteis aureis obduci solent, libellum, quo huiusmodi bracteæ asseruantur, & cultellum ad vsum appingi curauimus. Possessorem Emblematis indicant insignia gentilitia trapezophoro insculpta; vti etiã eiusdem

eiusdem cognomen ipsæ pilulæ, tum integræ, tum compressæ obscurè produnt.

II. MEDICINAE Coryphæorum placitum est, vt Medicus lautus & elegãs non modò citò & tutò, sed etiam iucundè medicinam faciat. Quapropter vt ægrotantiũ ori & palato consulatur, pro pharmacis acribus fœtidis, & amaris deglutiendis, ars pilulas excogitauit, quæ plerunq; ex aloe, colocynthide, agarico, opopanace, sagapeno, & alijs purgantibus gustui insuauibus fieri consueuerunt, consistẽtia solida, figura sphærica, & parua quantitate. Ad harũ verò pilularũ insuauitatẽ tegendam & fallendam, ex auro vel argento foliato extrinsecus artificiosè velantur, non vt inde virtutem aliquam recipiant, sed solùm vt gratia maior oculis & palato concilietur. Nã si paulisper in ore stabulentur, atq; dentibus aut lingua compressius attingantur, non tantùm quendam tristitię sensum gustui excitant, sed velut horrorem & ventriculi subuersionem prouocant. Non secus vera virtus nulla ad sui consummationem re indiget, sed se ipsa contenta est; imò eo pluris æstimanda, quo plura contemnit. Et quamuis amiciatur bonis externis, diuitijs, honoribus, dignitate, amicitia, valetudine, forma, viribus, & his similibus; nulla tamen ei fit accessio aut supplementum, nisi fortè in speciem, atq; ad difficultatem (siquidem ad ardua tendit) aliqua ratione mitigandam. Rectè itaq; sensit Romanus Orator Tullius, dum ei, in quo sit virtus, nihil deesse ad beatè viuendum putat. Et alibi inquit: Præsidij ad viuendum in virtute satis est. Cui suffragatur quoq; Comicus (vnde nos nostrum Emblema eruimus) in Amphitruo:

Pilula cur inuẽta.

Cur auro obducantur.

Fons Emblematis.

——Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò:
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, seruantur:
Virtus omnia in se habet: omnia adsunt
bona, quem penes est virtus.

Nec abludit Sillius Italicus lib. 3.

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima
merces.

Quanti igitur æstimanda est virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest? neq; naufragio, neq; incendio amittitur, nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur? Qua præditi qui sunt, soli sunt diuites; soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas, soliq; (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Teste enim Sophocle,

Qui verè diuites.

Ἀρετῆς βέβαιαι δ' εἰσὶν αἱ κτήσεις μόναι.

Virtutis sola constans perpetuaq; possessio.

Diuitias ergo sine diuitum esse, tu verò virtutem præfer diuitijs: nam si voles virtutem cum diuitijs comparare, vix satis idoneæ tibi videbuntur diuitiæ, quæ virtutis pedissequæ sunt.

PRÆSCRIBIT Medicus] Pręcipit, constituit, imperat Pharmacopœis. III.

Pilulas] Pilulæ, medicamenti genus, à paruæ pilæ vel globuli forma sibi nomen adoptauerunt; quæ quod non edantur, nec linguantur, sed integræ deuorentur, Græcè καταπότια dicuntur, ἀπὸ τοῦ καταπίνειν.

Pilula.

καταπότια.

Vt viscera purget] Humores peccantes expellat: hinc pilulæ aliæ dicuntur phlegmagogæ, quæ pituitam; aliæ cholagogæ, quæ bilem; aliæ melanagogæ, quæ succũ melancholicum deturbant.

Pilularũ differentia.

Artifici manu] secundum artem, non temerè.

Bractea contegit auri] aurum & argentum foliatum, & malleo ductum bractea dici potest. Hinc Bractearius, qui huiusmodi bracteas facit. Dicitur autẽ bractea ἀπὸ τοῦ βράγχειν, à resonando & differt à lamina, quod hæc crassior, illa subtilior.

Bractea vnde dicta.

Non vim, sed formam] nullas addit vires folium auri pilulis, sed tantum pulchritudinem, & formæ gratiam conciliat, palatumq; fallit.

Tegmen] quidquid aliud tegit: dicitur etiã tegimen, tegumen, tegmentum, tegumentum, tegulum, tegillum, diminut.

Tegmen.

Nullius sit quamuis indiga virtus] Emblematis epigraphe. Lucretius lib. 1.

Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri.

Nil tamen perdit] nullum damnum vel iacturam patitur.

Externis operta bonis] amicta & ornata bonis fortunæ. Externa bona sunt omnia, quæ à fortuna dependent, vt diuitiæ, gloria, amicitia, &c.

Bona externa.

IV. VIRTVTEM se ipsa contentam esse, supra dixi; nec tamen bona externa prorsus reijcere. Ita est: etenim virtutis veræ comites ferè perpetui sunt bona corporis & fortunę, non vice versa; siquidem singulari Dei nutu prouisum est, vt amaror hu-

ius

ius radicis, quæ tã dulces & preciosos parit fructus, saltem aliqua dulcedine permisceatur, ne primo statim aditu sectatores deterreãtur: At semel perfectè possessa virtus, externa omnia vilipendit, quippe quæ nullius rei indigeat diuitijs potior, vtiliorque generis splẽdore; vtpote quę sola cõsenescat mentibus, cũ quibus bona fide coaluerit. Ad tuũ tribunal appello, Pręsul Reuerendissime, cur enim nõ ad Iustitiã plus quam Prienensem appellem? imò tete omnium virtutum viuum exemplar statuo. Verùm antequã ad culmen virtutum tuarum veniamus, age mysticum illud intremus biuium, ab omnibus decãtatum, quo securiori passu tua legamus vestigia. Notũ est, quam spaciosa ac patenti semita peruenjatur ad perditionis vastũ ac formidabilẽ specum: ad arcem verò virtutis cælatam sideribus, radiantem & fulgidã, arcta, pressa ac lubrica, vbi ex legione hominum aut myriade integra vix decimus periculi securus tutò pertranseat. Ex Delphico pronunciatum hoc tripode, nec ex cortina Sybillę certius oraculũ; diuini enim oris testimonio comprobata sententia est, cui adstipulatur consensus doctorum & vniuersa Christianæ professionis antiquitas. Et de duplici porta non minus: altera, quę mortis regiã intrantibus aperit, capaci & ampla: altera, quæ vitæ, nimis angusta illa quidem ac humili, quò gigantes isti terrestres, & grandia spirantes Polyphemi non inferunt pedem; quò nec Sardanapalus penetrat, nec Epicurus cum turgido saginati vẽtris sui tympano: vbi crumena talentis prægnans, & recenti crapula fumans ingluuies, & bullientis choleræ tumor, & spuma libidinis circum præcordia efferuescens, & picatus stertentis ignauiæ lentor aditũ nusquam inueniunt, & in primo statim vestibulo cum dedecore retunduntur. Cur enim non præcludatur monstris istis cœlestis ianua? cur à foribus repelli & excludi colluuiem sordidã ac pestilentem non cõueniat? Sic enim sæpe mecum discurro: Superbię tumor ex altis illis sedibus deturbauit inflatum Luciferum, nefas igitur sperare accessum, quibus arrogãtię vento inflatur & protuberat pectus. Generalẽ cataclysin introduxit sola libido, & circumfudit orbẽ fatalibus vndis, non igitur sperandus libidinosis per illã portam transitus. Quia peccatum est in naturã succubis viris & muliebria passis,

Apostrophe.

Biuium Herculis.

Angusta cæli porta.

Qui non possint ingredi per angustã portam.

arserunt Sodoma & Gomorrha terribili incendio, vindicante turpitudinẽ rei flamma & sulphure diuinitus iniecto, quomodo igitur de occupando cęlo cogitet, qui ijsdem sordibus inquinatus, promiscua aut incesta se Venere polluit? Aut quomodo recipiãt sedes illę pertusum aliquod doliũ vini porcæ ventris, crassi & pinguis, cũ integras vrbes deglutiuerit iã olim prodiga vinositas? Submitti debet collũ & curuari poples ad terrã vsq; si in votis est aut spe liber per illa limina transitus: rependũ intrò macerato corpore & attenuato prius salutaribus ieiunijs, non distento, nec in molẽ crescente à laxiore pastu & sagina. Hęc clauis prima fuit ad recludendã hãc seram, laborũ nimirũ & mediæ tolerantia voluntaria, qua prę iuit electis suis stupendo magis quã imitando exemplo, speculũ patientiæ & humilitatis Christus. Plures accingunt se animosè ac viriliter ad illud iter, sed asperitate deterriti reuocant pedẽ aut deficiunt, & contingit illis quod olim Hebræis, per vastissimas solitudines ad promissionis terrã contendentibus, quam, duobus exceptis, è tot millibus tamẽ nullus apprehẽdit. Potest & nobis euenire nausea correptis inter sentes illos & spineta, si carnibus assueti mũdanæ vanitatis in medio laboriosæ peregrinationis deserto, reflectamus oculos sæpius, & respiciamus ad ollas Ægypti. Non sic tu, Pręsul dignissime, qui ex turbulentis mundanarũ illecebrarũ procellis fortiter enauisti, & in securo Religionis portu, tãquam in arce & fastigio virtutũ, acquieuisti. Hic lux tua viuaci virtutũ flãma accensa, velut in mõte posita statim radios dispergere longè lateq; cępit, adeo vt ad diuersas professionis tuę dignitates sępiùs vocatus, amplissimis magistratibus condecoratus fueris, & tantũ non honoris apicẽ ascenderis: quem plurimorũ vota iam dudũ in te transferre conati sunt, nisi ingenita tua modestia potius refugisset quã affectasset. Sed scis, gloriã esse crocodylum? Etenim quã huic muneri aptus sis vel vnũ tuum monasterium hic Patauij abundè testatur, qd non modò, magnificis ædificijs adornasti, sed etiã nouo iuuenũ seminario, & crescente Religionis sobole locupletasti; quã tanta solicitudine, tanto studio bonis literis imbuendam curas, vt sub graui curarum domesticarũ mole nulla hac potior videatur: hem, quantus ergo hinc maturitatis fructus expectandus?

Clauis ad portam cæli.

Nicolai de Oddu laus.

Seminarium institutum.

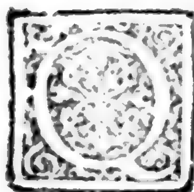
Bibliotheca. ctandus? Quid dicā de numerosissima librorum supellectile, quam in nouam abs te institutam Bibliothecam comparasti & intulisti, eoq; ordine & elegantia disposuisti, vt vel primo intuitu cuilibet Auctorū singulorum occurrat noticia. Ecce quantum tibi debeat commissa familia? quā ita gubernas, cui ita virtute preis, vt quisquis tuum ingrediatur monasterium, sibi videatur omnium virtutum theatrum subire. *Disciplina domestica.* Hic enim te Præsule humilitas nihil sinit altum spirare, vela contrahit, nec laxat turgenti vento. Nusquam titillatio lasciniæ aliqua, aut occultus ignis se prodit, quia ad regulam sacræ pudicitiæ & honestatis omnia decenter attemperas. Vbiq; moderatio est in ijs, in quibus vita consistit, & correctio excessus; vbiq; cupiditas ad naturæ leges frenata, quæ parsimoniæ amica fastidit copiam. *Pietas.* De tua in Deum pietate iam dixisse oportuisset, quæ alpha est & caput cæterarum virtutum, disponitq; cor & seram recludit intraturis alijs, quæ ex his mundanis abripit ad florida illa beatorū atria. *Liberalitas, & cætera virtutes.* Ingratus sim cuculus, si tacitus prætercam liberalitatem, qua tot egestate pressos subleuas, nec vnquam vrgente casu manum claudis afflictis: certè hanc ego domi pleno animo mihi commentari soleo, & pleno ore foris prędicari non desinā. Quis igitur neget, in te, ceu in φροντιστηρίῳ, perfectum virtutum circulum completum indies cerni? vbi iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vendicat, temperantia possidet, ita vt iustitia sit in affectu, prudentia in intellectu, fortitudo in effectu, temperantia in vsu. De rara tua doctrina & eruditione, affabilitate, & Nestoreo eloquio, mansuetudine, morum elegantia, & candore sincero (qui me statim primo congressu ita cepit, vt sæpius exclamare cogar: o reliquū priscæ sinceritatis germen) nihil dicam, ne pro Emblemate panegyrim instituisse videar. Sed vide quò te, Reuerendissime Pręsul, deducam? Cum has omnes virtutes ita in numerato habeas & possideas, nulla me Hercle re alia indigēs ad beatè viuendum: de his tamen tam raris dotibus nihil minuunt amplæ opes, quibus fortuna mater te ditauit; nec generosa prosapia & maiorum priscæ imagines, *Eius illustris familia.* quos abhinc quingentis circiter annis ex Vngaria profectos, Perusiæ iura dedisse & rerum ibi potitos, imò pace & bello claros, cognatione iunctos fuisse cum primis Italiæ familiis, Columnarum, Bentiuolorum, Ballionorum, & aliorum Romanorum, legimus apud Historicos fide dignissimos Guicciardinū & Ionium: & ex his Oddis Perusinis Anno Christiano 1298. quidam hic Patauij Prætorio præfuit, cognomine Vngarus, à quo Oddi Patauini originem suam traxerunt. Nec solùm Perusinis & Patauinis terminis conclusum stetit stirpis tuæ decus, sed Franciscus frater tuus sede Neapoli fixa, opibus & honore clarus, inter nobiles Centumviros, quos Continuos vocāt, vsque ad annum 1615. vixit, ea dignitate ad filios & nepotes propagata. Nimius sim, si in enumerandis tot illustribus viris, qui ex hac Oddorum familia prodierunt, & satis propria virtute innotuerunt, inhærerem. Nihil deniq; detrahit ornamento tuarum virtutum, imò plurimum auget amicitia, *Amicit.* quæ tibi non modò cum multis ex purpuratorum ordine intercessit, sed etiam cum viris toti orbi claris: inter quos meritò habetur Torquatus Taxus, poetarum Italorum facilè princeps, qui nobis Hierosolymam tam eleganti poemate ab obsidione barbarorum liberauit, simulq; linguæ Italicæ suum nitorem restituit; cui tu non modò amicitia, sed etiam cohabitatione aliquandiu & contubernio iunctus fuisti. Quis etiam amicitiā inter te & Reuerendissimum Abbatem Angelum Grillum, illud Italiæ decus, nescit? Laurentium Pignorium itidem, & Martinum Sandelliū, duos eruditorum Patauii apices, tibi natale solū & cōmunia studia magno literarū bono & patrię honore cōiunxerūt. Taceo Iuliū Cæsarem Capacium, Andreā Chioccū Medicū Veronēsem, duo literarū lumina, quorum necessitudinis tecum docta prostant monimenta, reciprocæ vestræ epistolæ typis datæ. *Affabilitas.* Ecquisnam tuam non ambiat, non amplectatur, non emat & amet amicitiam, quam tam iucundis, tam eruditis, & cedro dignis cōdire soles colloquijs? ego sanè sine assentatione gloriari possum, me numquam abs te, nisi doctiorem discedere. Sed *ne tua virtus meo encomio indigere videatur*, hic desino, quia oratio, non materia, me deserit, sed sustinet officij mei pietas, quæ versu concludere iubet:

Si pietas, doctrina, fides, si candida virtus.
Est mundo reliqua, hanc inclitus Oddus habet.

IVDI-

IVDICIA ET TESTIMONIA VIRORVM PRÆSTANTISSIMORVM DE HAC NOVISSIMA EDITIONE EMBLEMATVM ALCIATI.

Martino Sandellio Laurentius Pignorius Salutem.

Væris ex me (amice) quo potissimum litterario negocio fallam ocium hoc æstiuum, hisce præcipue diebus, queis

Exoriturq; Canis, latratq; Canicula flammans,
Et rabit, igne suo geminans incendia Solis.

Ego verò oblecto me accuratissimis lucubrationibus Thuilij nostri; in Emblemata Cl. Viri & nunquam satis laudati ANDREAE ALCIATI. Illas vt habeam à prælo penè recentes curat honestissimus vir Petrus Paulus Tozzius, cuius industriæ & impensis debebunt quandoq; studiosi non minimam profectus sui partem. In illis (si hæc scire aues) elucet eruditionis apparatus & concinnitas ea sanè copia, vt possis appellare Mensam Apollinis & Musarum, Indicam Solis, fabularum & figmentorum plenam, magna veritatis mole opprimentem, & non dubie obruentem. Sunt hæc quidem & ab alijs dicta: at hic noster in eam nouæ methodi seriem redegit, vt Colchidem illam satis iam decantatam æmulatus, vetulum Aesonem recoxerit, restitueritq; primæuæ & quidem vegetæ iuuentuti. Iam verò quæ ipse de suo addidit, quam pulchra, quam acria, quam limata sunt? stylus ipse acutus, inuentio & dispositio elegans, aculei molli vrbano illiti, quos nemo declinet, imò verò lubens excipiat, admittatq; Mihi sanè Emblemata hæc nunc demum verè Emblemata videntur. Thuilij enim lucubrationes instar aurei vasis mihi sunt, & quidem magni ponderis, quod hæc Alciatina torcumata aptè conuestiant, ornatum non modò commodatum ex se ipsis, verùm etiam splendorem ab auro obryzo sumptura mutuum, magna cum ingentis precij accessione. Tu cum primum hæc videris, ibis sat scio in sententiam meam; tu Patauina Siren,

Qui solus legis, ac facis disertos.

Vale & sitim æstumq; res suas sibi habeant, res suas sibi agant, iubeto. Ex Bibliothecula nostra, XIV. Kal. Aug. MDCXX.

b IOAN-

IOANNI THVILIO MARIÆMONTANO Physico-Medico Polymathia instructissimo, QVI ALCIATI EMBLEMATA sudato ærumnali labore & improbo ex Cimmerijs tenebris vindicata, eruditionis varietate, linguarum elegantia emendauit; Aliorum Hypomnematibus auxit; maiori cultu, nitore multiplici illustrauit, ELOGIVM hocce tesseræ instar REDHOSTIMENTI impensè magis PETRVS PAVLVS VENTVRINVS sistit. Macte Virum MAXVME hoc TVO GENI, INGENIQ. vigore.

ANDREAE EMBLEMATA ALCIATI
SVVM
IN NITOREM IN CANDOREM
ELEGANTIAE OMNIS IN CERTAMEN
REVOCASTI
IOHANNES THVILI
AC
IN TAETRO IACENTIA SITV
AD VENEREM REDIERE SVAM
VOCES HINC INDE ET VOTA
QVO TACITVRNIORA HAEC
AD STVPOREM
EO CONTENTIOSIORES ILLAE
AD PLAVSVM
A NVLLO AETATIS INGENIQ. FLORE
FAVORE ET FAMA ADSPIRANTE
ISTHAEC
QVAM A TVO
THVILI
VIRTVTVM ADMIRANDE PROME

PRO COMMENTARIIS IN ALCIATI EMBLEMATA A SCRIPTIS COLLECTIS EDITIS A IOANNE THVILIO PHILOSOPHICAE SCIENTIAE ARTISQVE MEDICAE DOCTORE EXCELLENTISS.MO

Παύλου Αἰμιλίυ τῦ Καδμέσυ

CARMINA

Ἀ'ΛΚΙΑ'ΤΟΙΟ βίβλοισιν, ἐν ᾗς Ε'ΜΒΛΗ'ΜΑΘ' ὁ γράψε,
Πολλοὶ πόλλ' ἀγαθῶν Ἔμβαλον εὐφρονέως·
Ὧν τινας εὐσήμυς μᾶλλον συλλέξατο, ἐκδοὺς,
Κλεινὸς Ι'ΩΑ'ΝΝΗΣ, καὶ προσέθηχ' ἱκανά.
Ἐλλογίμως, φανερῶς τε ὁμῶς τάδε πάντ' ἐτέλεσεν
Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΥ τεύχυς Ἄλκαρ ἔχων πινυτοῦ.
Α'ΝΔΡΕ'ΟΥ ἔκ τε Α'νὴρ, ἔκ τ' Ἄλκιμος Α'ΛΚΙΑ'ΤΟΙΟ,
Ἦν φάος ἔκ τε φάυς, φῶς μέγα φωτὶ πορών·
Ἶσον ἀποσίλβων τε νόῳ, σελάων τ' ἐπέεσι,
Κ' οὐδενὸς ἐκφανέων δεύτερος ὢν μερόπων.
Εἵνεκά τ' ἀμφοτέρων ἐσθλῶν, γλώσσης τε φρενός τε,
Ἔλλαχεν ἀτρεκέως κύδεος οὐρανίυ.
Ὅττι δὲ εὐφραδίῃ κομψῇ καὶ φέγγεϊ λαμπρῷ
Αἰὲν ὑπεὶρ ἄλλυς ἔπρεπ' ἀναμφιλόγως,
Οὐδὲν θαῦμα πέλει· καὶ γὰρ ΘΟΥΙ'ΛΙΟ'Σ ἐσι
ΤΥ'ΛΛΙΟΣ, ἠδὲ ΘεΟΥ̃ Ἥ'ΛΙΟΣ αὖ τελέθει.

De Commentario luculento in Alciati Emblemata, à IOANNE THVILIO, V. Cl. in lucem edito.

SI fortunatos quondam, ſua ſi bona norint,
Agricolas, pleno protulit ore Maro,
Nunc, quibus Alciati Thuilius eſſe ſequeſter
Contigit, anne illos ſæcula docta manent?
Grammaticos bona ſæcla manent, bona ſæcla Mineruæ
Symmyſtas, Themidos quoſue perurit amor.
Neritio quis Moly Duci, amuleta veneni
Mercurium Ææi mira dediſſe putet?
Mendaci quondam fingebat Græcia fama
Talia, quæ grandi pangis Homere ſono.
Auctor hic en veram Antidotum tulit, Aurea chartis
Sæcula deſcribens, Ferrea ſæcla ſimul:
Nigrantes ſcelerum radices vellit, & almæ
Virtutis flores, lactea dona, parat.
Munere ſic Diuum, diuinis viribus auctus
Alciato immenſum robur ineſſe docet;
Hinc, quæ feſtiuis Emblemata cuderat horis,
Seria virtutum ſtemmata fronte gerunt.

And. Chioccus Med. Veronenſis.

DE EODEM.

EXcutit Alciati ſolers Emblemata Minos:
Sanctius *& vires exerit ingenij.*
Pauca quidem, ſed docta tamen Pignorius *addit;*
Vltimus aſt punctum THVILIVS *omne refert.*
Gallus *&* Hiſpanus *certat, certatq́;* Latinus,
Soli at GERMANO *palma decora datur.*

Beneuolentiæ ac ſi gularis affectionis gratia accinebat
Bernhardus Langvvel Hamburga-Saxo, Inclytæ Nationis Germanicæ DD.
Theologorum, Medicorum ac Philoſophorum p. t. Conſiliarius.

All'Eccellentiss. Sig. Giouanni Thuilio
Per l'Emblemi dell'Alciato da lui commentati,
Madrigale di

Gio. Maria Auanzi.

QVeste carte diuine
Ocean di scienze, e di dottrine
Contengon quant'accolse Tolomeo,
Nel celebre Museo.
Penna non pur viuace,
Ma eterna, con lor pace;
Più tu n'insegni sola
Ch' i Licei, l'Academie, e ogn'altra Scola.

EIDEM.

FOrma dat esse rei; minor est, quæ suscipit illam,
Materies; nullus mi negat hocce Sophus.
Materiam Alciatus libro huic, dat THVILIVS omnem
Formam; erit hinc maior THVILIVS Alciato.

Honoris & amicitiæ ergò
ludebat
Iohannes VVolffgangus Beer
Augustanus, Consiliarius
Bohemicus, & Nat. Germ.
Bibliothecarius.

IOHAN-

IOHANNI THVILIO

PHILOSOPHO, MEDICO, PHILOLOGO EXIMIO,

A. ALCIATI EMBLEMATA

In priſtinam natiuamq; repoſta Orcheſtram, nouo eoq; lautiſsimo amicta habitu producenti.

QVicquid carmine finxit ALCIATVS,
Quæque Emblemata pinxit ars APELLIS,
Hæc THVILIVS, Herculis labore
Claro reſtituit Libro hoc nitori.
Euectus ſuperas Liber ſub oras
Dis litem atque Deabus excitauit,
Quisnam plus mereatur inde laudis,
Inuentor, Graphium, vel Explicator?
Tandem, poſt varias opiniones,
Hermes veridicum leuans bacillum,
Dis plaudentibus & Deabus, hacce
Rixas compoſuit ſolutione:
Quod ſi intelligeretis, ecquis eſſet
Gradu dignior altiore laudis,
Aurum qui eruit abditum fodinis,
Aut qui cudit, & induit figura, aut
Vti hoc deniq; qui facit fruiq;
Ambabus manibus mihi daretis,
Maiori quod in æſtimatione
Commentaria ſint THVILIANA,
Quàm, quæ carmina finxit ALCIATVS,
Quæq; Emblemata pinxit ars APELLIS.

Applaudebat Veronæ in itinere Theodoricus Reſchingeder Neopyrgo-Pal.

AD EVNDEM.

Contendere diu libri de Auctore nouati
Disparibus votis, turba nouena, Deæ:
ANDREAS cecinit; quid tum? dixere priores:
Altera pars, facilis sed JANVS explicuit.
Hoc opus, hic labor est, quæ non componimus, illa
Et benè percipere, & ritè docere rudes.
Pieridum Præses veniens ad iurgia Phœbus
Componit litem, conciliatq; animos:
Iungite fœdus (ait) Musæ concorditer: Auctor
Sit JANVS-ANDREAS, dignus vterque cedro.

Amicitiæ nunquam intermorituræ hoc pignus apponebat
Franciscus Canclinus Venetus.

EIDEM πολυμαθῆ.

Diuersis diuersa placent: non omnibus idem
Est stomachus natus quemlibet esse cibum.
Es grauis Orator, lepidusq; Poeta, THVILI,
Historicus, Medicus, Musicus, atq; Sophus:
Dote nites varia; quin es aptus ad omnia. Si non
Hisce placere potes, nemo placere potest.

Idem eidem.

Dum nomen tento proferre, THVILIVS; aio
TVLLIVS: errorem non malè lingua facit.

Honoris & obseruantiæ ergo alludebat
Ioan-Baptista VVindthier Schonganus Bauarus Medicinæ in Patauino Lyceo studiosus.

V. C.

ANDREÆ ALCIATI, I. C.

MEDIOLANENSIS

VITA,

PER CLAVDIVM MINOEM

IVRISC. CONSCRIPTA.

NDREAS ALCIATVS in pago Alciato seu Alzato Mediolanensi natus, è nobili Alciatorum familia, Iurisconsultorum & politorum hominum gloriam incredibili studio ac virtute longo post se reliquit interuallo.

Alciati solum patrium.

Is adolescens cùm primum ingenij cultum caperet, non pœnitendos institutores, à quibus edoceretur, nactus est, sed maximè Ianum Parrhasium, qui Romæ ac Mediolani litteras humaniores summo omnium applausu docuit. Eas primas artes Alciatus auidè arripuit, seque ijs non leuiter tinxit, earum tamen vsum omnem ad peritiam iuris, cui se totum addicebat, optimè referendum esse duxit, vt ea studia, in quibus alij, tanquam apud Sirenios scopulos consenescunt, huic vni ancillarentur.

Præceptor Alciati Ianus Parrhasius.

Ille itaque quod seriò & percupidè eam iuris scientiam persequeretur, breui admodum spatio temporis ita promouit, vt dignus existimaretur, qui Doctoris insignibus cohonestaretur.

Alciatus Doctor creatus.

Eo primùm honore donatus sic ab omnibus suspiciebatur, tantamque de se admirationem concitabat, vt de rebus etiam grauissimis, & quæ non nisi veteranis, & longo vsu exercitatis viris proponi solitæ essent, argutè politèque responderet. Rogatus enim à Quæsitore, quem appellant, hæreticæ prauitatis, de re admodum perplexa & dubia, quæque iam antè multos sanè doctos, tum Theologicæ rei peritos, tum iuris professores exercuerat, ita satisfecit, vt Quæsitor ille non tam ab homine, quàm ab ipso edoctus oraculo abierit: agebatur de supplicio Lamiarum, & earum mulierum, quæ veneficæ aut sortilegæ vulgato vocabulo nominantur: sed cùm Lamiarum seu strigum non esset vna species, ex ijsq; aliæ dicerentur in Crucem imminxisse, CHRISTVM Deum abnegasse, præsentes ipsas & vigilantes, veneficijs atq; deuotionibus infantes extinxisse: aliæ nonnullæ aliquando matribus interminatæ, noctu ad earum filios, quamuis foribus obseratis, valuisque occlusis irrepsisse, eos fascino pressisse: quos pueros constabat morbo repentino captos, & medicis non cognito decessisse. Respondit in has illasque Quæsitorem debere suo fungi munere. Quanquam enim (dicebat) ex ijs aliæ reuera, & vt vulgus loquitur, personaliter non accessissent, tamen id Lemuribus suis videri mandasse. Quædam etiam nihil vltrà egisse argue-

Ingeniosa Alciati decisio.

bantur,

bantur, nisi quòd sub arbore Tellina choreas duxißent, quod tamen hæ negabant. Et ea quidem vna suspicione, quamquam solo vulgi rumore vagaretur, eas tamen volebat Quæsitor tormentis subijci, eo quòd in fauorem fidei, consciorum & consceleratorum testimonium admitteretur. Alciatus contrà, id verum eße de ijs, quæ vigilantes vidißent, non quæ dormientes & in somnis, multaq; alia præclarè, quibus totam hanc quæstionem soluit, vt nihil ad eam dubitationis relinqueret.

Ergo Mediolani per triennium moratus, sese foro parabat, munusq; aduocationis cum aliqua laude, certè magna fide ac religione sustinebat, cùm nomen cœpit eius ad exteras nationes, nedum suos Italos propagari. Accitus enim est ad publicum profitendi munus ab Auenionensibus, proposito ei stipendio sexcentorum, cum nunquam ad eum diem cathedram, quod ipse ait, conscendisset. Qua in vrbe per aliquot annos ita ingenium suum & industriam probauit, vt vnus penè inter laudatos iuris interpretes solusque egregiè doctus prædicaretur. Ea hominis fama excitatus FRANCISCVS I. ingeniorum solers & munificus æstimator, Alciatum ad Biturigum Academiam vocauit, Anno Christiano 1529. honorario illi duplicato, adeò vt pro sexcentis, secundo sui aduentus anno, mille & ducenti præstarentur. Qua in vrbe Galliæ celebri, & qua nobilium auditorum frequentia, quantum ille laborum summa sua laude pertulerit, idque quinquennium explerit, quo fuit in Gallia, supersunt etiam hodie testes longè multi, laudati viri, qui Alciatum docentem audiuerunt: testes etiam libri editi æterna digni memoria, quos ille succisiuis horis summo studio, parique ingenio reliquit. Cum enim ad laborem, non ad otium se vocatum à magno Principe, & in Academia Galliarum florentissima intelligeret, ne quid de ea laude, quam multis magnisq; vigilijs consecutus erat, imminui pateretur, initium duxit ab ea Constitutione, quæ est De quinque pedum præscriptione, magna omnium, sanèq; doctorum hominum admiratione, eoque successu laudis, vt is labor, vel potius indefessi animi contentio, ianuam famæ nunquam intermoritura aperuerit. Non est mihi animus singula percurrere, quæ magna doctrinæ laude, parique dignitate toto eo quinquennio perfecit; eius orationem vix possum transilire, quam ille habuit ex tempore, cũ FRANCISCVS Rex auditorium eius ingressus, præsens interesset. Eam vnam laudem è multis non vltimam fuisse censemus, tanto Principi placuiße, eius auditoris animum demulsisse, vt quasi Regia illa maiestas Iurisprudentiæ in suo sedenti solio fasces submittere videretur.

Professor apud Auenionenses.

Ad Bituriges euocatus.

Ea viri ad publicam vtilitatem nati virtus, cum in dies incrementum caperet, FRANCISCVS SFORTIA Mediolanensium Dux, sui popularis amore ac gloria captus, eum moras nectentem, penèque tergiuersantem ad patriam reuocauit: vtque omnem excusationis remoram interciperet, senatoria dignitate ornauit, & vt Ticini docendi partes sustineret, ab eo impetrauit. Oratione ea, quam publicè Ticini habuit, fatetur ipsemet se de longinquis regionibus à principe Sfortia sola virtutis commendatione agnitum, fuisse reuocatum, & summæ dignitatis codicillis ornatum, amplo etiam donatum honorario, vt professionis munus obiret. Paulò post certis de causis Bononiam, studiorum omnium altricem petijt, in qua totos quatuor annos ea celebritate ius ciuile docuit, vt nullus satis doctus è scholis redire putaretur,

Ticini docet.

Bononiæ.

taretur,

taretur, nisi qui Alciatum audiuisset. Quod quoties animo complector, succurrit illud Homericum de Tiresia,

Οἶος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι,

Nam præter eloquentiam, qua ille vnus sua ætate prudentiam iuris illustrabat, linguæ vtriusque cognitionem, qua suos æquales omnes anteibat, ingenio adeò felici & vbere historiam omnem vetustatis hauserat & expresserat, vt nihil penitus ignorare videretur: iuris labyrinthos ita ingeniosè penetrabat, ea mysteria purè diserteque tractabat, vt veterum laudem penè adæquaret, recentium industriam facilè superaret. Ticinũ reuocatus, ita iubente CAROLO IMPERATORE, per annos aliquot illic resedit, nihil de incœptis laboribus remisit, gloriã, quam tot vigiliarum impensis mercatus erat, auxit, vt putaret sibi exẽplar propositũ Herculis, cui apud tragicũ, finis vnius laboris, ad sequentem gradus pararetur. Ferrariam deinde inuisit, Ducis HERCVLIS honorificis adductus conditionibus, & prostratã Academiã ea solertia extulit, qua cæteras euexerat, peneq; excitarat. Ea in vrbe, vt in alijs, quas incoluerat, non modò viua voce profitendo, sed & permulta variaq; scribendo id effecit, ne viuis & præsentibus modò consuleret, sed & posteris idem multò cumulatius præstaret.

Ticinum reuocatus.

Ferrariæ docet.

Post multos tandem peregrinationum labores, Ticinum repetijt, in eaq; vrbe suarum fortunarum tabulas postremò collocauit; docuit tres, quatuorvè ad summum annos, vir qui nullis ætatis difficultatibus, neq; quietis alicuius, quam capere poterat, blanditijs delinitus, à cœpto opere ac studio cessauit. De qua tamen adeò frequenti concursatione, quam plerisq; suspectam præsentiebat, seipsum publicè ita purgauit, vt non temerè rationem probabilem reddiderit. Quid enim si Auenione primùm, quid si Ticini, Bononiæ, Biturigibus professus sit, tanquam qui nusquam posset consistere? prompta enim excusatio hæc illi fuit: nam dum bellicos furores subterfugeret, tutamque suis quietem studijs perquireret, diutissimè peregrinatum, principumq; iussionibus huc atq; illuc agitatum certam sedem tenere non potuisse dicit. Enimverò meminerat Plautini verbi, Dij nos tanquam pilas, homines habent: ita se raptum instar lignorum, quæ pro fluctuum impetu feruntur, varieq; agitatum: quicquid tamen erroris hoc fuerit, in publicam semper vtilitatem cessiße. Alijs etiam rationibus inconstantiæ huius culpam deprecabatur, neminem esse dicebat, qui Solem vituperaret, quòd dum radijs & calore suo cuncta viuificet, ambitum terræ omnem circumquaque percurreret; nec quemquam, qui eo animo fixas stellas laudaret, vt errantes improbaret. Celebratum Homeri carminibus Vlyßem, quod mores hominum multorum & vrbes viderit, sed & philosophos veteres, vt Pythagoram, Platonem, Apollonium, aliosque multos, doctrinæ causa, peregrinationes maximas suscepisse: Dionem Prusiensem, quòd ad Celtas & Sarmatas se contulißet, tanti à Traiano Imperatore factum, vt reuertentem aureo curru exceperit: & Aristotelem, ei qui ciuilis administrationis studia profiteretur, admodum conuenire peregrinationem, existimasse, idque Hippodami Milesij exemplo, qui diu per multas vrbes errarit, priusquam aliquid scribere sit aggressus. Idem de Lycurgo, Solone, Zaleuco, Philolao, multisq; præterea alijs proditũ, hinc illud apud Sophoclem, οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα, domi manendum cuncta cui sunt prospera, *sapientes de ijs intelligere duntaxat, qui priuatim vitam*

Ticinum redit.

Causa frequentis peregrinationis.

agerent,

agerent, quiq; domi & in otio marcescere citra publicum incommodum possent: alioqui publico literarum professori, qui versaretur in hominum luce & frequentia, haudquaquam conuenire, linguam quæ plurimis Academijs prodesse possit, intra vnius loci cancellos, in quo propter bellorum strepitus & horrores gymnasium nullum sit, concludere; multùm profecisse hac ratione professores alios: sibi peregrè agenti firmissimũ semper fuisse in doctrina præsidium, legalem hanc professionem sibi tanquam Palladis ægiferæ clypeum, quo superatas Gorgones, id est, monstra omnia fabulæ prodiderunt. Et hæc quidem ille, vt passim multa de sua peregrinatione: quam tamen tam crebram locorum mutationem nihil moramur, quin potius eximiam hominis sollertiam admiramur. Ille disciplinarum liberalium, Historiæ omnis, Græcæ & Romanæ linguæ fretus subsidijs, iuris studia nitori pristino fœliciter restituit, æmulatus veteres quosdam magni nominis Iurisconsultos, Herennium Modestinum, Antistium Labeonem, Atteium Capitonem, aliosq; qui pares fuere in vtriusq; linguæ cognitione, artiumq; meliorum facultate.

Cur aliquando à communibus opinionibus dissenserit.

Iam verò si quid aliquando inter disputandum pronunciarit aduersus receptas à maioribus opiniones, hoc non eo animo fecit, vt lectorem etiam reluctantem in suam sententiam pertraheret, sicuti obiectum illi fuit à quibusdam maleuolis, qui omnia eius consilia sinistrè acciperent. Multa enim dum doceret, varia quasi fercula, vt in apparatissimo conuiuio, solitus erat apponere, ex quibus quod magis saperet, vocati conuiuæ pro suo arbitratu eligerent. In qua tentanda iudiciorum alea, quàm se prudenter & circumspectè gesserit, id argumento est, quod se ad vtrumque compararit: vt si fortè populari aura exciperetur, non ideò tamen exultaret; didicerat enim ex Biante, plures esse malos; & non quicquid continuo multis placeret, id sapientibus arridere: contrà si paucis probaretur, non ideò remittendum animum, cum, deserto ab omnibus auditoribus discipulo, Antigenides, mihi cane & Musis, *dixerit. Sic enim aduersus insanam hominum quorundam petulantiam, adeoque caninam facundiam sese obfirmabat, vt neq; cauillis moueretur, neque conuicijs ab incœpto cursu reuocaretur. Qua de re tamen maturius paulo post.*

Alciati paradoxa in lucem edita.

Duodecim post annos cum ciuilis & Pontificij iuris professorijs insignibus donatus esset, Paradoxa & dispunctiones in publicum emisit, opus, vt ipse dicit, elaboratum horis succisiuis, & à candidato adhuc & tirone. Quoties enim ea, quæ à suis doctoribus acceperat, studio ipse secum perpenderet, si qua essent, quæ probabilibus argumentis digna refutatione viderentur, ne quod occurrebat, memoria protinus excederet, quibusdam quasi aduersarijs describere consueuerat: quæ omnia tum in manus accepta, cum paulò accuratiùs expolijsset, in codicem verasq; tabulas referenda duxit, tandemq; studiosis omnibus communicauit.

Operis illius occasio, & finis.

Quod opus non tam vt gloriam, cuius illa ætas solet esse auidissima, captaret, à se fatetur editum, quàm vt ratione aliqua Doctorum, qui tum studia iuris profitebantur, iudicium conuelleret, qui bonarum literarum cognitionem non modò Iureconsulto non necessariam vbiq; asseuerabant, sed contrariam potius, & serijs omnibus studijs blanda quadam & illici voluptate repugnantem: quapropter non secus quàm à nauigantibus Homericas illas Sirenes, euitãdam, Vlyssisq; sequendum exemplum, qui se malo nauis alligasset, socijsq; aures cera illeuisset,

nisset, ne vocum modulatione capti à cœpto cursu aberrarent. Quæ tamen quia dici fierique hominum more agnoscebat, qui ea facilè aspernarentur, quæ assequi ipsi non possent, à suo proposito non discedebat, nihiloq; seciùs industriam suam excitabat. Interdum tamen eorum conuicia non ferebat, qui quòd elegantius quàm cæteri disputaret, pro obscuro inceßebatur vulgo, adeò vt imperiti auditores ceu noctuæ ad Solem caligarent: quin etiam aliquando inclamarent, Indoctius loquare, sed apertiùs. *Quod tamen non tam auditorum, quam Professorum iudicium fuit, qui crescenti gloriæ Alciati apertè inuiderent. Ex ijs Doctoribus neminem in pretio fuiße habitum constat (vno aut altero exceptis) qui non omnium aliarum artium rudis esset. Satis igitur sibi factum eo tempore arbitrabatur, si suum literis humanioribus honorem seruasset, iungiq; eas sua ætate sapientiæ studijs poße docuisset. Quod dum viua voce, & scriptis conatur, iuris Doctores tanquam transfugam eum insectabantur, ijdemq; libris editis lacessere non desinebant: apud Humanitatis verò professores, tanquam omninò alienus esset, nec sibi locus, nec ratio vlla constabat: quorum alij eum tanto æri soluendo non esse, alij prædijs prædibusq; non satis idoneum, alij alia comminiscebantur; quo factum, vt maximam apud omnes inuidiam, gloriæ loco, adeptus sibi videretur, & huius incassum cœpti conatus tæderet, vel potiùs malo edoctus laboris eum pœniteret, donec paulatim libri, quos emiserat in publicum, & docendi ratio, quam sequebatur in multis gymnasijs sese insinuarint.* Alciatus inuidia pressus.

Nec verò ipse, quoties occasio fert, dissimulat, se reiecta sæculorum aliquot ante lapsorum consuetudine, quam iuuenis erat amplexatus, ad imitationem & præscriptam veterum iuris explicandi rationem omni conatu studioq; reuocasse. Sed quod obseruaret, esse qui barbaras & impolitas interpretationes elegantioribus præferrent, & tritico neglecto cum atauis vesci mallent glandibus, cùm primùm hanc disciplinam profiteri cœpit, eo quod nondum sibi tantum auctoritatis comparaßet, seruire scenæ ac tempori cogebatur; quantumq; fieri poterat, studia sua discipulorum auribus accommodabat. Interea tamen de trita vulgataque docendi ratione identidem querebatur, suosq; monebat, ad vtilitatem publicam valdè pertinuisse Iustiniani edictum obseruari, & eam studiorum sequi methodum, quam ipse proœmio Digestorum præfixißet. Humana quadam curiositate deceptos longè multos modum non tenuisse, & eò planè deuentum, vt Alciatus ipse, quique in eodem studio versarentur, dare manus consuetudini pridem receptæ cogerentur, non enim æquales, non auditores, non gymnasiorum præfectos omninò permißuros antiquatum & obsoletum morem in vsum reuocari; pluris eos facere cœptam ducentis ab hinc annis docendi viam, quàm legislatoris ipsius iussum: itaq; se ea de re securum fore posthac, neque moturum eo nomine controuersiam: id nihil esse aliud quàm aduersus torrentem natare, eique se discrimini permittere, vt qui Methodus docendi Alciati.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

In quo cùm diutius hæsisset, non destitit tamen, quin se totum componeret ad veterum imitationem: non tamen, in tanta opinionum varietate ac dissensione, alicui sectæ nomen dedit, aut in alicuius magistri verba iurauit, quòd optimè censeret, vt in omnibus alijs artibus, sic in ea maximè, quam profitebatur, primas partes tenere sanum iudicium;

dicium; vix quoq; fieri posse, natura dubiæ sanitatis esset, idem legalis sapientiæ certus doctor euaderet. Nec verò est quod quis existimet αὐθαδίας *aut etiam* φιλαυτίας *eum studio captum quædam suo tempore innouasse, aut secus docuisse quàm qui superiore sæculo floruissent, si quibus locis errasse veteres doctores animaduerteret, eorum nominibus parcebat, sed tanquam aliud agens ostendebat quatenus eis standum esset; in quo suum candorem certè laudandum exhibuit. Nouerat enim tributum fuisse vitio Aristoteli, quod quæ compilasset, eis accepta non referret, à quibus acceperat: contrà vbi eos peccasse animaduertisset, nominatim carperet atq; insectaretur: sibi Iuris interpreti agendum esse modestius, quia moralis quam profitebatur sapientia, hoc ceu inhumanum & inciuile non admitteret; altercandi studium eiusmodi ad nihil conferre aliud quàm artis opprobrium, nec cedere in laudem altercantis. Eo consilio Alciatus sua studia publicæ vtilitati prodesse voluit, & citra omnem ambitionem bona fide suos auditores docuit. Videbat hominum varia esse iudicia, & quot capita tot sensus: esse qui breuitatem eam affectarent, quam veteres Dynus, Oldradus, Rainerius ætate sua secuti sunt; alios, qui copiam maiorem vellent, etiam citra acumen vllum, qualis in Barbatio, Felino, alijsq; nonnullis agnoscitur; quosdam subtilia perquirere, & cum Aretino, Socino, Ruino imaginari malle, vel* ἀεροβατεῖν, καὶ περιφρονεῖν τὸν ἥλιον, per aera incedere, & citra Solem satagere, *quod de Socrate Aristophanes ait. Sed ipse longo vsu didicerat, neminem vnum sequendum esse, at optima quæq; de singulis decerpenda: quod prudentiæ opus planè singulare ab eodem persecutum, nedum tentatum, quo suum Iurisprudentiæ lumen redderet. De elegantia verò & polito genere dicendi, quam in iuris Doctore non ferebant morosi quidam veterani, vt qui à suis magistris persuasi, errorem vsu confirmatum mordicus tenebant, ille quædam disputauit, idq; suis vigilijs consecutus est, vt vincta barbaries à Philosophiæ & Iuris latifundijs ablegaretur. Quod cum faceret, non tamen veterum, doctorum sanè hominum, auctoritatem eleuauit: de ijs semper candidè sensit: eorum doctrinam magni fecit, quanquam sermonis elegantia caruerint: id enim vitium non hominum, sed temporum fuisse perspiciebat. Conuenire quidem Iurisconsulto oratoriæ artis facultatem censebat: faciliorem enim aditum ad ius Quiritium præstare, non tamen corpus efficere, solam eius superficiem colorare, maximos fuisse Iurisconsultos Bartolum, Baldum, Castrensem, Accursium, quos constat ne summis quidem labijs politiores artes attigisse: eorum non ferendam censuram, qui supercilio grauissimo in eos inuehuntur eo vno nomine, quòd bonarum literarum rudes extiterint: id enim perinde esse, ac si quis minoris Astrologum faciat, quod Musicam ignoret: Galenum præstantissimum medicum nullo habeat in numero, quod Euclidis Geometræ nunquam circinum in manus sumpserit.*

Alciati candor, & industria.

Quot capita, tot sensus.

Eos itaq; summos iuris Doctores euoluebat, quos propter insignem peritiam colebat imprimis, neq; ob linguæ minus politæ horrorem dedignabatur: interea tamen quicquid ex eorum fertilibus areis ad suum excolendum studium colligebat, puræ Latinæq; locutionis fluuijs irrigabat. Quod apertiùs quàm antea sibi faciundum cēsuit, accitus in scholam Biturigum, cùm tertius Pandectarum tomus pro lege Academiæ esset explicandus: titulum enim De verborum obligationibus, ad explicandum est aggressus,

Alciati lectio.

aggressus, in quo non prætermittebat, quæ à Bartolo & recentioribus copiosius & acutius ob materiæ subtilitatem explanata fuerant, qualia sunt, quæ ad moræ purgationem, quæ ad pœnalis stipulationis commißionem, quæ ad renuntiationem fideicommissorum pertinent. Et profitenti frequentes aderant nobilissimi ex Gallia, Germaniaq; adolescentes, qui eius doctrinæ illicio capti, eaq; Suadæ medulla non leuiter allecti, vnà cum viris doctissimis, qui ei frequentes aderant, mirati tamen eum tritam in scholis & nimium patienter approbatam docendi rationem consectari, stimulos illi admouerunt, ne id quod sciret meliùs & politiùs eos ita celaret, vt inuidere videretur. Cum ergo incusabant illi, vt qui ceu Plautinus Euclio, quos in pectoris penu thesauros haberet, occluderet, nec in apertum referret, dicebant nihil absurdius, quàm qui optima quęq; haberet in manibus, ad imitandum ea non proponere; obseruabant eum aduersus legum scita, quæ tractaret ipse, non solùm facere, sed & recentiores alios iussisse Iustinianum κατὰ πόδα interpretationes fieri, nihilq; magis semotum ab antiquorum vsu & consuetudine, quàm toto anno decem leges magno apparatu explicare, verboséq; commentarios conficere: cœpisse quidem Pyleum, Accursium, Azonem, & Glossematum scriptores alios, quod in se fuit, leges ad litteram explicare, nec id eis infeliciter cessiße negotium: subsecutos Bartolum, & qui didascalici rectè nominantur, vt sunt Castrensis, Alexander, Iason, qui certis doctrinæ limitibus & cancellis ius conclusere, hos non parua laude dignos, suoq; sæculo principes habitos, non putabant esse sequendam nouissimam opiniosorum sectam non multis antè annis enatam, quæ modum omnem excessisset, quæq, iam in studiorum perniciem retineretur: hos esse vt viperinos fętus parentibus exitiales, vt qui ætate posteriores seniorum sententijs aduersarentur, omnemq; horam quam doctrinæ impendisse debuerant, contradicendo insumere, de Bartoli verbis, aiebant, non debere Doctorem ita anxiè sollicitum in multis & à proposito alienis immorari, satis esse quod sentiret intelligi, & breuiter admoneri, clarioreq; ordine quam fecißet ipse: non illius tantùm, sed cæterorum sententias, si quæ ad rem facerent, adducendas videri, se minimè probare fatebantur Doctores eos, qui suggestus passim occuparent, quatuor aut sex ad summum leges toto anno interpretari solitos; Alciatum centũ posse: & quot illi Constitutiones, eum totidẽ integros cũ suis titulis tractatus: illos, viros quidẽ bonos, sed non satis eruditos, sola in rubrĩca tres menses insudare; quà ex lectionũ pompa neminè ferè doctiorem redire domum; multos, sed ignaros, Doctorum laborem admirari; paucos qui inde aliquid proficerent.

Stimuli, quibus incitabatur Alciatus ad mutandã docendi rationẽ.

Et ea quidem sanè vehementi & acuta auditorum oratione permotus Alciatus, vt qui se omnibus vtilem & morigerum doctorem præstare cuperet, postea non nisi perspicua & luculenta oratione docuit, non nisi quæ optima essent proposuit, immò iudicio & ratione suis ea conuiuis apponi voluit, quæ conferrent ad valetudinem, non quæ cuiq; facerent ad stomachum. Iam verò cum ipse suo munere defungi posset vnius horæ spatio, maluit tamen clepsydras duplicare: nempe vt viua voce, integra hora doceret, altera verò dictaret, quò qui poßent, aut etiam vellent exscribere, id ceu auctarium ab eo consequerentur. Opportunè id quidem & ingeniosè cogitatum ab erudito homine, qui citra fucum omnem doceret, intelligebat enim Iurisconsulto memoriam esse maximè neceßariam, quam non parum obtunderet aut etiam imminueret

De eius officio docendi.

anxia

anxia illa cogitatio, quæ circa iuris subtiles quæstiones implicaretur. Post auditionem ideò assiduam & diligentē non posse leuari meliùs, quàm scriptione obseruabat: quamquam enim essent aliqui, qui valerent excellenti illo naturæ bono, memoria, tamen & temporis interuallo, & curis interdum hebetari, quædam in ipso orationis cursu minus ab auditore percipi, quæ ex commentario facilè intelligeret. Quam præclaram sanè & commodam docendi rationem pleriq; postea sunt omni conatu persecuti, sed nescio an ex multis pauci sint assecuti.

Bellicis tumultibus agitatus Alciatus. *Ex hoc flagranti studio, summaq; animi contentione ad id gloriæ peruenit, quam nunquam antè sperauerat, id non semel fassus est, vt ad idem studiorum iter ingrediundum adolescentes excitaret. Bellica primùm clade, afflicto censu, cùm nusquam in patria pedem figere tutò posset, ad professionem iuris, quam sacram anchoram vocat, se confugisse ait: ab ea salutem, honorem, opes, summum denique decus esse consecutum. Vtq; Zenonem dixisse ferunt: cùm naufragus enatasset, se nunquam feliciùs nauigasse, quàm cum rebus amissis vacare Philosophiæ cœpisset: sic Alciatum, cùm in patria nimio otio marcesceret, atrocitate bellorum tandem excitatum cœpisse peregrinari, & ad disciplinam confugisse, quæ illi fuerit vt Myrtili clypeus: fuisse illum ingentis animi militem, scuto dimicare solitum, quem, cùm ad expeditionem maritimam nauigasset, submersa fortè naui, eidem clypeo innixum, in tutum se recepisse. De hoc legitur epigramma Græcum, quod ipse retulit in classem Emblematum. Id eiusmodi est:*

Vide Emblema 162.

Bina pericla vnis effugi Myrtilus armis,
 Cùm premererque solo, cùm premererque salo.
Incolumem ex acie clypeus me præstitit, idem
 Nauifragum apprensus littus ad vsque tulit.

Profectionis autem ad alias nationes occasio quanquam non vna esset, eam tamen à multis exteris approbari voluit, non se vltrò, vt omnis egentem opis, erronem, & ignotum obtrudere. Hic ne quidem possum transilire sanè lepidum ea de re carmen Albutij Aurelianensis ad Alciatum, quo eum monuit, vt de tumultibus Italicis se subduceret, in Galliam concederet, illicq; profiteretur, in quo materiam sumpsit à pomi Persici translatione, quod suo in solo noxium, in exteris consitum tandem haberi cœpit in pretio. Sic ergo ille:

Vide Emblema 143.

Quæ dedit hos fructus arbor, cœlo aduena nostro,
 Venit ab Eoo Persidis axe prius:
Translatu facta est melior, quæ noxia quondam
 In patria, hic nobis dulcia poma gerit.
Fert folium linguæ, fert poma simillima cordi;
 Alciate, hinc vitam degere disce tuam.
Tu procul à patria, in pretio es maiore futurus:
 Multum corde sapis, nec minus ore vales.

Scripta quædam sua correxit. *Sua quædam correxit ætate maturior, quæ sibi adolescenti fatetur excidisse, ex eo à quibusdam reprehensus, id se fecisse maxima ratione, nec sine exemplis innuit. Cùm enim famæ suæ consuleret, noluit in publica studiorum causa præuaricari. Idem factum*

ctum ab Hippocrate, Medicorum Principe, qui ne posteri errarent, quædam malè à se tradita primus correxit. Fecit M. Tullius, qui cum libri Rhetorici, quos adolescẽs emiserat, parum probarentur, alios oratorios adornauit, & à se antè tradita damnauit, & earum rerum occasione, in quibus lapsus esset, nouis libris editis suam gloriam permultum auxit. Eodem etiam modo Fab. Quintilianus, duobus à se scriptis libris de Rhetorica, quod nec sibi, nec aliis placerent, duodecim illos magna cura elaboratos, singulari doctrinæ laude confectos edidit. Quod ergo aliis gloriæ datum est, fraudi non debuit esse Alciato: dandam hanc scriptoribus veniam, hocq; præmio ad studia illustranda, vel etiam quoquo modo esse alliciendos, in quibus emendatio sit erranti concessa, & noua, quod dicitur, permittenda lima, qua niteant & poliantur ea, quæ aut incuria fuderit, aut humana natura parum cauerit, vt ait Flaccus. Nec verò inficiatus est, rectè ab eodem suasum, vt in nonum annum scripta premantur, quæ diutius durare velimus: sed ferè nullum esse ex omnibus, qui sit præceptum hoc ad vnguem seruaturus; quosdam enim, qui ex tempore, quàm à cura præstantiores habeantur; alios qui sic ingenio suo indulgeant, vt compescere nimiam licentiam non possint; nonnullos etiam reperiri, qui à se conscripta semel approbent, corrigendi tædium non ferant; dixisse Ouidium decentiorem esse faciem, cui næuus inesset aliquis.

Hac celebritate famæ notus Alciatus, vt à viris solidè doctis cultus est (missos lubens facio exteros) imprimisq; Iacobo Minutio, Ioanne Selua, Petro à Stella, multisq; aliis, qui verè sanèq; de ingeniis iudicare poterant: sic à quibusdam certè maleuolis & inuidis obtrectatoribus malè acceptus, & nonnumquam exagitatus est. Longouallium infestum habuit, hominem interdum sine mente ac sine iure tumultuãtem, Alciato detrahentem, alios etiam in eam contentionis rabiem velis remisq; pertrahentem. Fuit etiam illi æmulus, & σύνδρομος *in Italicis Academiis, Doctor quidam iuris, nomine Alexandrinus, à quo non semel prouocatus, sæpèq; conuiciis impetitus nihil respondit: vt tamen interdum solet esse acrior viri boni iracundia, indignè tulit eum quasi sibi opponi, & in eodem suggestu successorem nominari, quod ostendit hoc carmen:*

Alciati amici.

Maleuoli, & æmuli.

Altiuolam miluus comitatur degener harpam
　　Et prædæ partem sæpe cadentis habet:
Mullum prosequitur, qui spretas Sargus ab illo
　　Præteritasq; auidus deuorat ore dapes:
Sic mecum Oenocrates agit: at deserta studentum
　　Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

Vide Emblema 142.

Ita læsus sibi temperabat, sed tamen ne foro cedere prorsus videretur, iniuriam acceptam interdum vlciscebatur: quod idem fecit prouocatus intolerabili planèq; indigna Francisci Floridi maledicentia, qui Zazium, Budæum, Alciatum, viros incomparabiles fuerat ausus lacessere: postquam enim hominis insaniam, petulantiam, orisq; duritiam pertulisset, ipse qui styli acumine facile confodere Floridum poterat, satis habuit hoc vibrare satyricon, nomine paululum immutato, versoq; in Rancifcum Olidum.

Audent flagriferi matulæ, stupidique magistri
　　Bilem in nos olidi pectoris euomere.

Vide Emblema 164.

Reddemusne vicem opprobrijs? sed nonne cicadam
Ala vna obstreperam corripere istud erit?
Quid prodest muscas operosis pellere flagris?
Negligere est satius quod nequeas regere.

Ad Bituriges carmen.

Relictis Biturigibus Italiam repetens, vrbem eam in se beneficam, hoc tetrasticho, grati animi teste, donauit:

Vrbs Biturix inuitus amans te desero amantem,
Quinq; per æstates terra habitata mihi:
Nunc opus ad vitulos est à veruecibus ire,
Ergo vale, & felix sit tibi lanicium.

Quod tamen ab homine candido candidè scriptum carmen maledicus quidam nugator, Alciati nomini nescio qua causa infensus, ita sugillauit, vt totidem numeris ei calumniosè occineret:

Responsum.

Non nos, sed nostros nummos Alzatus amabat,
Qui tacitus spretis vanuit hospitibus.
Ille ergo valeat vitulos pasturus: at illum
Nostra vel horrentem frigore lana teget.

Ex quo illud verum intelligimus vsurpatum iam olim, felicitatem omnem inuidiæ obnoxiam: solam miseriam carere inuidia. Qua tamen nugacitate minimè deterritus Alciatus, perinde se gessit vt Hercules ille in rusticum Lyndium, cuius insanas voces contumeliarum plenas non magis curabat ac muscas: aut vt Hecate, quæ canum latratus nihil moratur. Ea ratione facilè conijcimus scriptum Emblema aduersus inanem quorundam impetum:

Vide Emblema 165.

Lunarem noctu vt speculum canis inspicit orbem,
Seq; videns, alium credidit esse canem,
Et latrat: sed frustrà agitur vox irrita ventis,
Et peragit cursus surda Diana suos.

Alciati detractor quidam.

Sed & Doctor quidam nouus, & Cisalpinus profectus in Vniuersitatem Tectosagum (ea est Tholosa) in ea peregrinatione non solùm Italorum vitia, qui quorundam mos, sed & virtutes se addidicisse gloriatus, cuiusdam legis aggressus explicationem in eum sermonem incidit, vt diceret, aliter à se legum nodos intelligi quam ab Alciato, qui nihil apud nos, *inquit,* facit, quàm quod florettat iura. *Docti tum quidam aderant, qui his auditis, seu hominis arrogantiam perosi, seu risus captandi causa, dixerunt:* quæ Alciatus florettat iura, iste oletat. *Ea fuit magnæ & præstantis sanè virtutis comes inuidia, quæ virum omni genere laudis admirabilem toto professionis tempore continenter exercuit.*

Alciati morbus, mors, & sepultura.

Is quanquam sano, viuidoq; habitu corporis à natura conformatus, quo tempore de minuendis laboribus, quos multos grauesq; pertulerat, ob ætatem ingrauescentem cogitaret, neq; dum excederet annum ætatis octauum & quinquagesimum, dolore podum primùm leuiter correptus, deinde paulò grauius & crebrius, adeo vt continuæ febris symptoma illi morbo adiungeretur, paulatim confectus intra decem & quatuor dies, integris sensibus, animam Deo reddidit, ineunte anno Christiano, ad Romanæ cu-

riæ calculum, 1559. Ticini sepultus honorificè in Basilica vrbis, vir cui (ausim dicere) plus sua patria, quam ipse patriæ debeat: vnus qui multis annis obsitam & occupatam quibusdam quasi opinionum senticetis, & vinctam barbariæ laqueis Iurisprudentiam asseruit, vindicauit, perpurgauit: quem qui perstrinxerunt, aut inuidi, aut etiam maleuoli; qui parciùs laudarunt, parum candidi; qui pro dignitate coluerunt, eiusq; doctrinam sanè vtilem sunt amplexati, gratos se & probos, nec leuiter eruditos præstiterunt.

Hic symbola hominis omni laude posteritatis dignissimi non prætermittam, quæ ad raram illius doctrinam virtutemq; prædicandam non parum pertineant. Vnum fuit gentilitium, vt ipse in Emblematis testatus est, ad nomen Alciatorum familiæ alludens; in scuti planitie depicta conspicitur Alce, fera Germanica, quæ vnguibus tenet epigramma, μηδὲν ἀναβαλλόμενος. cuius symboli explicationem ipsemet edidit Emblemate in ordine 3. ad hunc modum: Alciati Symbola.

Alciatę gentis insignia sustinet Alce,
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti,
Qui tot obiuisset tempora gesta breui?
Nunquam, inquit, differre volens: quod & indicat Alce,
Fortior hæc dubites, ocyor annè fiet.

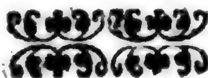
Vide Emblema 3.

Alterum symbolum sibi ipsi proprium & præclarè fecit, vti me pridem Paulus Iouius docuit, eo libello sanè venusto, quem de symbolis armorum & amoris, lingua patria scripsit. Caduceus est Mercurij inter duo Amaltheæ cornua, cum inscriptione hac, ἀνδρὸς δικαίου καρπὸς οὐκ ἀπόλλυται. huius hæc est sententia:

Anguibus implicitis geminis caduceus alis
Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
Pollentes sic mente viros, fandique peritos
Indicat, vt rerum copia multa beet.

Vide Emblema 119.

In ea tamen icone Alciati, ad viuum expreßa, qua me nuper donauit ANDREAS THEVETIVS, Cosmographus Regius, vir lectißimus, subtus expreßa ostenduntur insignia familiæ Alciatorum: quorum alterum gentilitium est, cuius sic se planities habet à læua, turricula, in qua erecta stans aquila corona insignita summo in apice conspicitur: à dextra, repagula quatuor: supra sicuti planitiem, galea (signum dignitatis equestris) superius etiam ceruinum caput, porrectis & eminentibus anterioribus animalis pedibus, in apice sententia est, de qua dixi, μηδὲν ἀναβαλλόμενος. Quæ singula si quis attendat accuratè, facilè percipiet, ab ingenioso & solerti homine nihil aut cogitatum aut prætermißum, quod ad illustrandum nomen suum (vt optimi cuiusq; gloria ducitur) aut augendam rei literariæ dignitatem conduceret. Insignia gentilitia Alciati.

IVLII CAESARIS SCALIGERI EX LIB. POETICES VI. DE ALCIATI Emblematis IVDICIVM.

ALCIATI, præter Emblemata, nihil mihi videre contigit: ea verò talia sunt, vt cum quouis ingenio certare possint. Dulcia sunt, pura sunt, elegantia sunt: sed non sine neruis. Sententiæ verò tales, vt etiam ad vsum ciuilis vitæ conferant.

LILIVS GYRALDVS LIB. II.

DE POETIS NOSTRORVM temporum.

ALCIATVS potest inter poetarum collegium & consortium reponi, eò quòd eius extant carmina plurima diuersis in vrbibus iam impressa, vt sunt Epigrammata & Emblemata. De hoc enim illud verissimè dici potest, quod est apud Ciceronem de Scæuola, Iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium Iurisperitissimus: addam ego, & polyhistor, bonusq; poeta. Sed nostra commendatione non indiget Alciatus, qui suis scriptis iam toti orbi illustris & clarus habetur.

BARTHOLOMAEVS ANVLVS,

Libello, cui nomen fecit De Iurisprudentia à primo sui ortu ad Academiam Biturigum deducta.

ALCIATVS tandem Alcides velut alter, & Alce,
Μηδὲν ἔργον ἀναβαλλόμενος, καὶ πάντα διελθών·
Ad Gallos venit tanto eius nomine motos,
Apperuitq; viam ruptas per vt Annibal Alpes,
Qua sua fida comes Jurisprudentia, rerum
Regina, ad regni transcenderet intima Franci.
Hunc Biturix, mediam quam tota amplectitur vrbem
Francia, Metropolis gremio felice recepit;
Hunc Biturix magnis excepit honoribus, ampla

Et

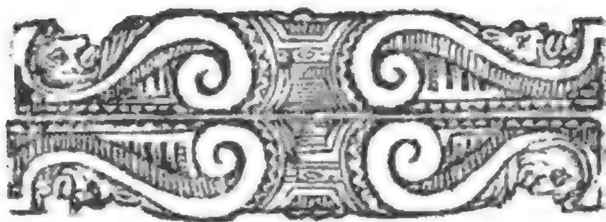
Et mercede, prius quantam non ceperat vllus,
Ac Saluatori (qui munere functus honesto,
Iamque senex erat emeritus) succedere fecit.
Primus ab Ausonijs leges regionibus ille
Transtulit ad Gallas doctor clarissimus aras,
Doctrinæ humanæ pariter, Iurisque peritus,
Eloquio pollens, lingua & polyhistor vtraque.
Primus & ille tuba veluti clangente vocauit
Militiam ad iuris studiosos vndique mundi
Partibus ex varijs turba coeunte frequentes,
Auribus appensos dicentis ab ore diserto,
Mirantesque virum tantùm sua verba sonantem.

IO. M. TOSCANVS SVO
Italiæ peplo, lib. 3.

CHara mihi ante alias vrbs nostræ gentis origo,
Et cui debentur teneris documenta sub annis
Prima meis, quam natali præponimus oræ;
Insubrum regina tibi quo munere grates
Vberius referam, quàm si quo sidera adibas
Alciati æternis intexam nomina chartis?
Clarius hoc non prisca tibi, non vltima secla
Concessere decus: princeps polluta negando
Barbariæ sancta heu legum mysteria monstro
Herculea purgauit ope, & viuacia ferro
Colla renascentis superauit & ignibus Hydræ.
Hic quam compedibus miserè constrinxerat audax;
In scelus omne dolis fucans violentia rectum,

Iustitiam cæco produxit carcere in auras,
Fallendique artes sublata ambage retexit.
Margine qua Siculo tellus ad littus Iberum
Porrigitur, quaque Aemonias declivat ad Arctos
In Scythicum pelagus, ripamque binominis Istri,
Nosse quibus labor est veterum decreta Quiritum,
Hoc duce sacra petunt prisci penetralia iuris:
Hoc sine tuta via est nulli, vestigia si quis
Alterius premat, in præceps hunc deuius error
Transuersum trahit, & sperato frustrat honore.

Andreas in Alciato, Mediolanensi pago natus, sexcentos ante annos à barbaris hominibus captiuam detentam Iurisprudentiam primus in libertatem asseruit. Ab illis enim elegantissima veterum Iureconsultorum responsa, fœdis & ineptis commentarijs deturpata, locis etiam innumeris ob inscitiam deprauata restituit, & pristino nitori reddidit, suis ea doctissimis æquè ac elegantissimis notis illustrans. Teruntur quotidie doctorum manibus numerosa eius de Iure Ciuili volumina, quibus magistris apud Transalpinas nationes illustres emerserunt Iurisconsulti, Duareni, Cuiacij, Zazij, Hottomanni, vel alij, quorum fama peruulgata est. Poeticam fœlicissimè eum attigisse argumento sunt Emblemata toties Typis recusa, atq; in Italicam, Gallicam, & Hispanicam linguam conuersa.

CLAV-

CLAVDII MINOIS
EPISTOLA
priorum editionum.

ROTOGENEM pictorem ſua ætate nobilem, tàm improbo fuiſſe ſtudio, tamq; indefeſſa pingendi cura diligentiaque, memoriæ proditum eſt, vt Apelli parem in omnibus futurum dicerent, ſi manum de tabula tollere potuiſſet: adeò vtile in omni vitæ humanæ inſtituto vulgatum illud, μηδὲν ἄγαν, vt Iſocratea in compoſitione cura diligentior à pleriſque reprehendatur. Quod ideò à me dictum volo, amice Lector, vt planum tibi faciam, quis meæ commentationis in hæc Emblemata modus à me ſit adhibitus: in quo nimirùm è multis, quæ facilè cogere citra negotium poteram, ea duntaxat in ſuos locos contuli, quæ ad rem præſentem magis accommodata viderentur. In quo malui breuiùs omnia perſequi, & leuiter attingere, quæ nemini eſſe ignota ſuſpicabar, quàm quaſi ῥαψῳδεῖν, perque locos communes identidem exſpatiari. Sed ne te pluribus morer, non erit alienum, ſi re ab ouo ducta, quod aiunt, huius meæ lucubrationis conſilium explicem, vt eadem via compertum habeas, quid quantumque in literis contenderim, quoſq; labores hactenus incredibili facultatum penè omnium inopia laborans, in ipſis pueritiæ meæ rudimentis ſum perpeſſus. Quo tempore cùm ſperarem me liberatum iri difficultatibus, &, penè dicam, miſerijs, quibus exerceri & interdum obrui pupillus ſolet omni parentum ope deſtitutus, manendum quaſi aliqua in vigilia mihi ſtatuebam, neque animum ita deijciebam, vt à liberalium artium ſtudio penitus auocarer: tametſi neq; fortuna, neq; alia melior occaſio hunc mihi fructum, quem Dei beneficio videor conſecutus, haudquaquam polliceri videretur. Nam me (anno ætatis duodecimo) per ſeptennium fermè ad inferiores relegatum ſcholas, & nodis, quibus me expedire non niſi ſerò admodum potui, detentum conſtrinxit inimica & certè moleſta ſortis conditio, quæ ſtudia mea neſcio quo veterno quaſi ſopita & fermè extincta reddidit. Quibus tamen in ærumnis ſic animus occalluit, vt ſeptem anni citiùs elapſi ſint, quàm meum me otium tam malè collocaſſe ſenſerim. Quæ quanquam vera ſint, tamen cùm exantlatos à me labores in memoriam reuoco, eſt certè quod ſummo & præpotenti Deo immortales habeam gratias, qui me hoc veluti gyro includi primùm voluerit: atq; me, quanquam ea ætate nimium rudem, nec dum ſatis confirmatum, prouinciam ſuſcipere conceſſit, ad quam partim ætatis imbecillitate, partim etiam ingenioli modulo ac captu omninò eram ineptus. Poſtquam enim linguæ Latinæ & Græcæ, Mathematum & Philoſophiæ Peripateticæ rudimen-

ta delibassem, earumq; disciplinarum cognitionem aliquam certè mediocrem percepissem in palæstra viri literatissimi L. Baezæ, Hispani hominis (cuius in Logicis & Arithmeticis commentationes in lucem editæ à doctis commendantur) opportunitatem aliquam sum nactus ea omnia recoquẽdi sedulius, quæ per triennium & eo plus in Philosophico stadio primùm hauseram. In quo quidem diuturna certè, parumq; vtili meditatione retexendo, hærẽdum mihi diutius fuit quàm vnquam cogitassem, vt quasi scopulum Sisyphium toto fermè septennio effractis penè viribus voluerem. Quæ tamen à me dicta, nolim à quoquam sic accipi, ac si quas in studijs ærumnas pertuli, tam molestè ferre debeam: nihil enim est quod tanti faciam labores nescio quos, aut spontaneas illas molestias, quæ studiosos comitari solent: quãquam tamen (vt id ingenuè ac liberè) dubius sim an ratione aliqua conqueri mihi liceat, quòd fortunam non tam iniquam habuerim, quàm ingenium inani admodum & rusticano quodam pudore præpeditum. Dei enim Optimi Maximi beneficio (cuius munere ac dono sum id quod sum) recreari paululum occepit ingenij mei languor: & ita hucusq; perueni, vt nunquam me pœnitue rit tantillis laboribus adeptum studiorum fructus vberiores quàm vnquam cogitassem: non quòd ingenio me valere iactem (quod in me quàm sit exiguum, planè sentio) sed quòd mihi nasci contigerit tempore feliciore, quo inciderim in præceptorem cordatissimum, multiplici rerum cognitione locupletem, &, quod in maximis duco, cui meum studium probari haud dubiè perciperem. Ex eo itaq; cùm excessi, quantum in me fuit, bonorum auctorum Græcorum Latinorumq; pomœria libero & quieto animo peruolutaui, erat enim mihi otij satis: bibliothecas virorum aliquot eruditorum adij, quantum mihi concessum fuit; & eruditionis alicuius comparandę instrumenta quam plurima perquisiui, eaq; auidè arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens, vt ea mihi nota essent, quorum postea vsum aliquem, quanquam admodum mediocrem, sum diligentia & studio consectatus. In his itaq; cum mihi viderer aliquantò implicatus, deq; multis multa consultarem, commodè incidit in manus meas Alciati liber Emblematum, quem recens nobis Lugduno aduectum, & aliquot annis antè Parisijs excusum, noueram à Philologis omnibus non minimùm commendari. Quem cùm de manibus ferè non deponerem, & multa in eo perobscura deprehenderem, in quibus hærebam diutiùs, & in multis nitendo sudans, quòd tunc quos vellem imprimis libros non haberem, sciscitabar ex Leodegario Agathochthonio, Benedictino Diuionensi, homine verè pio, & in Hebræa, Græca, Latinaq; lingua non mediocriter versato, vnde mihi omnes nodi & scrupi dissolui possent. Ille quidem de nonnullis me liberè admonuit, sed hoc maximè, vt fontem ipsum, si fieri posset, adirem, ex quo nimirùm Emblema quodque sumptum esse constaret: & Alciatum Alciato interprete, quoad eius maximè fieri posset, enarrarem: id est, Alciati scripta alia, quò id præstarem commodius, sedulò & accuratè voluerem: vtq; ingenij vires periclitari paterer, meq; nihilo segnius

exerce-

exercerem, cùm ſtudia mihi alia grauiora non ſuppeterent, ipſa omnia Emblemata ſcholijs & commentarijs illuſtrarem. Cuius viri conſilio primùm non leuiter inflammatus, primas lineas (quantum per ætatem certè tenellam & conſilij inopem licebat) ducere incepi: in quo primo impetu ſatis mihi ſum conſcius, me non ſecus atq; vrſinum fœtum inconditum planè & informem peperiſſe. Quòd enim mihi hic auctor impenſiſſimè placeret, cum ſumma perlegi auiditate: cuius opes admirabiles vt accuratius & meliùs aperirem mihi, alios pleroſq; qui ad hoc argumentum tam plauſibile facere videbantur, deuoraui: perque multas Philologiæ areas locupletiſſimas ſumma cum voluptate exſpatiatus, ad extremum id mihi lucrifeci, quod nunquam fuiſſem conſecutus, niſi animum ad hanc rerum explicandam difficultatem applicuiſſem. Et quidem non potuit hic liber vel ob argumenti ſplendorem varietatemq; vel auctoris nomen clariſſimum apud omnes, qui non ſunt alieni à Muſarum amœniorum choro, non gratiſſimus eſſe: cuius lepores & concinnitatem eò pluris facio, quò video maiorem cum voluptate vtilitatem in eo coniunctam, quàm alijs penè innumerabilibus, qui quotidie manibus teri conſueuerunt. Quis igitur mihi iure ſuccenſeat, aut paulò etiam iniquius frontem corruget, quòd aliquas horas in eo explanando collocarim? Nō enim meam qualemcunq; induſtriam & ſtudium ab hoc genere ſcriptionis putaui vnquam alienum eſſe debere, quanquam non parum in eo eſſe difficultatis agnoſcerem, quæ niſi ab homine & otio & literis abundante, vix ſolui poſſe videretur. Quòd ſi quis, vt ſunt varia & iniqua ferè hominum iudicia, animo reputet commentarium nullo labore à nobis abſolutum, cenſeatq; id operis quibuslibet aut etiam Grammaticulis committi non minus quàm mihi potuiſſe, vehementer errat. Quotus enim quiſq; eſt (abſit arrogantia dicto) qui vel Ethicæ diſciplinæ aut Phyſiologiæ ignarus, ne dicam hiſtoriæ aut linguæ Grææ prorſus inſcius, qui vnum aut alterum Emblema pro dignitate enarrarit? At vt iſthæc miſſa faciam, quis noſter in eo explicando & illuſtrando libello conatus fuerit & induſtria, vt eruditos non latuerit, ita imperitis non poteſt non eſſe perobſcurum & valdè ignotum, qui non plus ea de re quàm cæci de coloribus iudicent. In quo ſi non ingenij dexteritas aliqua vel rerum peritia melior elucescat, certè diligentia quædam obſeruari non obſcurè ab ijs poteſt, qui ſunt æqui rerum æſtimatores. Id verò maximè, niſi fallor, perſpicuum erit in obſeruando fonte & origine cuiuſcunq; Emblematis, in comparandis vtriuſq; linguæ auctoribus, qui magnum videbantur adferre adiumentum ad ſingulas notas & explicationes, vt denique in cumulandis ijs locis, qui ſparſim apud Alciatum in ſcriptis alijs prolixiſſimis habeantur. Quæ cùm dico, ſcio equidem quid mihi obijci hoc loco poſſit: quaſi qui velim diligentiam ab omnibus approbari meam, vt nihil omninò concedam ijs, qui in eo libello primum enarrando elaborarunt, ſuamq; nobis induſtriam probauerunt. Certè, vt verum fatear, modeſtius de me ſentio, quàm vt velim incidere in minimam arrogantiæ ſuſpicionem: ſed vt aliorum ingeniorum ſum candidus æſtimator,

mator, ita velim hoc mihi tribui concedique, vt de me non falsa iactanti, mihi credatur. Ne enim dissimulare videar, scio ante annos octodecim, Sebastianum StocKhamerum Germanum in aliquot Alciati Emblemata scripsisse commentariola (sic enim appellat) familiariter admodum & studio facili concinnata: sed an fuerit auctoris mentem, & argumenti splendorem secutus, aliorum esto iudicium. Loquor de Tornesij Lugdunensis Typographi editione, non de alia quadam, quam ante aliquot annos adornauit Plantinus, hac nostra ætate diligentissimus Typographus: ea enim aliquot accessionibus longè alia est quàm prior: quod non erit obscurum ei, qui editionem vtramque conferre volet. at vel posterior, vtut sit, ea est tamen, vt eruditorum oculis non satis digna videatur. Sed esto; scripsit StocKhamerus ille in aliquot Emblemata, non tamen attigit omnia: siquidem fortè diuinare non potuit quid in alijs auctor sibi vellet; ita quædam perobscura sunt, vt vel multa rerum cognitione, vel Delio natatore sit opus ei, qui ea commodè velit explicare. Adhæc, etiam si Bartholomæus Anulus, vir eruditus, breuibus verbis, omnium ferè Emblematum sententiam complexus sit, eum tamen non puduit aliquot intacta omninò prætermisisse, quam ob causam nescio, nisi quod verissimum esse video quod vulgò dicitur: *Docti est etiam quædam ignorare*: vel, vt cum Poeta, *Non omnia possumus omnes*. Nihil enim moror Iesuitanæ familiæ sodalem aliquem, quem accipio ante annos sex in hac Academia publicè interpretatum hæc eadem Emblemata: sed tamen quædam, nō omnia attigit: quamnam ob causam nescio, nec vt sciam sum admodum sollicitus: me tamen non fugit, si persecuturus esset quod inceperat, aliorum quorundam industria ei fuisse vtendum, aut certè vigilias maximas eum impensurum in explanandis rebus tam varijs, tamq; ingeniosè ab ingeniosissimo Iureconsulto excogitatis aut efformatis. Quod tamen dictum nolim, vt Iesuitæ illi quicquam detrahi velim (quandoquidem lubens faueam literatis omnibus, cuiuscunque professionis & instituti habeantur) non hoc dico, inquam, vt mihi canere videar, qui nihil aliud possim de me asserere, quàm quòd ingenio penè nullo sim: & si quid sit, illud diligentiæ cuipiam velim tribui potius quàm acumini aut dexteritati. At si ad iustam carminum tam lepidorum explicationem multa deesse obiecerit aliquis: dico, nihil esse quod omnibus numeris absolutum dici & perfectum possit. Sum equidem, vt verè dicam, quod potui, consecutus, nullumq; vnquam laborem in bonis auctoribus euoluendis, qui in hoc mihi possent esse commodiores, effugi, vt ipsam auctoris mentem elicerem: quam si nondum assecutus omni parte videar, tamen quantum à me fieri potuit, conatus sum; vt eo nomine nostram qualemcumque diligentiam doctis non nimium morosis probatum iri confidam. Quam si gratam studiosis, vt vtilem spero, & aliqua dignam approbatione intellexero, efficient profectò, vt qualiscunq; nostra industria excitetur ad eam commentationem non modò illustrandam, sed etiam locupletandam. Quid enim desperem studium eiusmodi gratum fore, cùm res per se iucunda & fructuosa mirabiles amores

in ani-

in animis eorum, qui sunt ingenui & liberales, excitet? Laudatur à nobis Orator, Poeta, Historicus, Philosophus, aut aliquis alius scriptor, si γνώμαις insignioribus tanquam stellulis effulgeat & splendescat: quæ cùm alicubi leguntur, digito aut transuerso calamo notari solent, vt memoriæ commodiùs infigantur, & citiùs occurrant, cùm ijs opus erit. Atqui has sententias non passim, nec semper, nec vbiuis reperire est facile, cùm nullum sit Emblema, quod præter sententiam non afficiat animum rei nouitate, & egregia quadam antiquitatis cognitione. Adhæc γνῶμαι sunt interdum obscuriores, neq; omnibus peruiæ esse possunt: Emblema aut subiectæ picturæ causa, aut carminis ἑρμηνείᾳ, aut ἐπιγραφῇ, aliquam facilitatem habet, in qua' possit animus conquiescere. Proinde non mirum videri debet, si hoc scribendi genus & Alciato, & viris plerisq; grauibus admodum placuerit, vt aliquid eiusmodi ludis eruditis consequi possent, quod studia grauiora dulci (vt ita dicam) lenimento reficeret. Id enim simile præstitere post Alciatum Gulielmus Perrerius Tholosas, qui Morosophiam centum Latinis & totidem Gallicis tetrastichis conscripsit. Hinc pegma Costalij habuimus, hinc Bartholomæi Anuli pictam Poesim egregiè & sollerter elaboratam: mitto enim Bocchij laudatum ingenium, qui in hoc genere summum se artificem præstitit: postremoq; omnium optimè post Alciatum, si quid mihi credendum sit, Ioannes Sambucus, & Adrianus Iunius, sua nobis Emblemata cuderunt, quibus nihil ingeniosius aut accuratius adinuentum, nihil diligentius elucubratum aut absolutum esse constat. Sed vt superior ætate Alciatus fuit, ita, ni fallor, se priorem & ingenij sollertia, & doctrinæ laude præstitit: quem cum hoc in genere primas tenere dicam, quas suo iure mihi repetere videatur, non est quòd quis suspicetur me nonnihil famæ doctissimorum huius seculi virorum Iunij, Sambuci, Achillis Bocchij detraxisse. Id verò studij genus nisi fuisset liberale censendum & docto homine dignum, noluissent ipsi profectò viri tanti suam industriam contulisse, aut bonas interdum horas collocasse in ijs, quæ nihili facienda esse duxissent. Sed de his iam satis.

Superest vt breuiter totam nostræ commentationis rationem explicem, ijsque respondeam, quos ad obtrectandum citiùs quàm imitandum paratos fore præsentio. In hac tota ineunda ratione nihil magis obseruandum esse duxi, quàm scrupos omnes & mæandros difficiliores, vt locos etiam obscuros enarrare, & Emblematum penè omnium originem ex suo fonte ductam repetere, postremoq; vsum cuiusq; loci & sententiæ facilem pro virili parte adijcere. Quàm verò perspicuè & commodè id à nobis tentatum sit, non dico perfectum, alij viderint: aliquid certè laboris & diligentiæ obseruari non obscurè potest, doctrinæ nullam mihi tribui darive laudem postulo: in quo tamen ab ijs, qui seriò docti sunt, & literis politioribus exculti, faciliusaliquam gratiam impetrare mihi videbor, quàm imperitis & quibusdam nebulonibus, qui omnia non modò temerè vellicant, sed, quod ait Comicus, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum putant. Nullum adhuc scriptorem legi, qui cuilibet

Consiliũ & methodus Commentariorum Minois.

in omni-

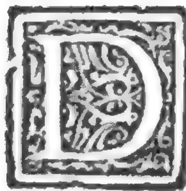
in omnibus satisfecerit. Nam in multis cura aut labor desideratur, in alijs ingenij dexteritas, aut Græcæ linguæ peritia, vel Latinæ proprietas: in alijs deniq; multorum auctorum lectio, aut historiarum cognitio: quasi verò virtutes hæ omnes singulæ in singulis tam facilè deprehendi possent. Non enim me latet in Virgilij poemate, Seruij Grammatici diligentis & accurati operam sæpenumerò desiderari: quemadmodum nec desunt, qui idem in Porphyrionis & Acronis commentarijs in Horatium obseruent: sed certè hi mihi videntur molestissimi censores, qui cùm nihil faciant, nulloq; se labore nobis commendent, importunè tamen de aliorum scriptis conqueruntur. Non tamen vt mea qualicunque commentatione præiudicatum alicui velim, quasi mea tam vnicè probem, vt nolim aliquando vel emendari, vel castigari. A qua suspicione quantum abhorream, qui me propius agnouerunt, facilè liberabunt: qui nihil aliud à doctis requiram, quàm vt hasce minutias sua reprehensione, in quibus erratum fuerit, aliquando dignentur: vt in ijs recognoscendis parem diligentiam atq; operam impertiant. Non enim nostros errores emendari feremus impatienter; neq; nos vllo modo piguerit audire potiora suggerentem & meliora: vt nec molestum erit priorem sententiam commutare, si quid minus accuratè tractatum aut expensum à nobis quispiam conqueratur. Quod dum facio, videri nolim in publica literarum causa præuaricari, & ea docere, quæ aliquando putem dedocenda. Quod tamen nec sine exemplis nec rationibus me præstiturum intelligent, si modò adsit aliqua in iudicando æquitas, cùm nemini dubium sit, posteriores cogitationes meliores esse: & in monumentis veterum legamus, Hippocratem artis medicæ principem quædam à se non satis diligenter tradita, primum emendasse, ne cæteri etiam in idem impingerent. Idem factum à M. Tullio meminimus, qui cum Rhetorici libri, quos adolescens scripserat, non satis placerent, vt minus elucubratos damnare magna parte maluit, quàm corrigere; scripsitq; accuratius libros alios Oratoris, quos tanti fieri à doctis agnoscimus. Sed & Fabius duos libros à se primùm De arte dicendi scriptos, quòd non satis probarentur, expunxit, & duodecim illos vtilissimos nobis magno studiosorum omnium applausu dedit, in quibus videtur & priores emendasse, & perfectius aliquid reliquisse. Quod illis igitur tantis viris laudi datum est in suis retractandis, non debet nobis esse damno vel fraudi, vt meminerint quorum maximè interest, doctiores permulta scire, non tamen omnia. Itaque vt seueriorem omnem obiurgandi ansam præcludam, subinde Horatianum istud apud eum, qui sit reprehensurus, oppono, vt & seipsum norit, & errata mea me non deprecantem sustineat:

Si quid nouisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his vtere mecum.

Lutetia, M. D: L X X X.

SYN-

SYNTAGMA DE SYMBOLIS, STEMMATVM ET SCHEMATVM RATIONE, QVAE INSIGNIA SEV arma gentilitia, vulgò nominantur. Deque Emblematis.

DE SYMBOLIS & rerum notis nonnulla plerique ſcripſerunt: eorum tamen nemo eſt adhuc, quod ſciam, qui eam rationem & argumentum ſit accurata diſputatione perſecutus. Id vt pręſtare quodammodo poſſim, quòd videam eas partes hoc loco mihi demandatas, de inuentione ſymbolorum, eorumq́; vſu & fine quædam, ſi non accuratè, at certè breuiter dicenda mihi videntur, ne ſubinde cogar anxiè repetere quæ ſemel dixiſſe ſatis erit.

Quæ fuerit inuentio prima Symbolorum.

Ægyptij & Chaldæi primi inuentores Symbolorum.

COMPERTVM quidem nobis eſt vel ſola coniectura, primos illos homines, ſed potiſſimùm Aegyptios & Chaldæos, qui in ſchola Memphitica philoſophati ſunt, imò ante expreſſam notarum aut characterum inuẽtionem & ſcripturæ vſum, reperiſſe ſymbola quædam rudia, vt animalium, vel ſiderum, vel rerum aliarum, quæ ἱερογλυφικὰ, id eſt, *ſculpturas ſacras* appellarunt: quod primum ab his factum eſſe conſtat, ne ab imperita multitudine myſteria & arcana ſapientiæ, quam colebant puris animis ac manibus, facilè profanarentur, ſed ab ijs duntaxat intelligerentur, qui ſacris iiſdem initiati eſſent. Quarum rerum initia prima fuiſſe admodum rudia & ſimplicia nemo ambigit, qualia ſolent eſſe rerum penè omniũ principia, quæ à rebus minimis orta tandem progreſſum ampliorem, & certè maiorem conſequuntur. Quod nobis planum eſſe poterit, ſi eam inuentionem, quam Aegyptijs & Chaldæis acceptam tribui-

Græci Symbola inuenta poliuerunt.

mus, conferamus cum ornatu, & accurata expolitione, quam huic præclaræ inuentioni Græci adiecerunt, tanta profectò cum venuſtate & apparatu, vt poſteriores Græcorum cogitationes prioribus his, & fermè incultis Aegyptiorum ſignis præferre non dubitemus. Eo enim factum eſſe crediderim, quòd etiam inuento ſcripturę vſu à curioſis quibuſq; ingenijs, ſed maximè Philologis, Imperatoribus, Ducibus, & alijs etiam, quibus politior quædam literarum cognitio, rerumq́; meliorum elegans & culta natura placuit, auctus ſit & aſſeruatus non ſine literarum politiorum ornatu, is ἱερογλυφικῶν vſus. Ad quam Philologię partem quodammodo hoc Syntagmate declarandam (non enim mei pudoris eſt magnum quidpiam de me polliceri. quicquid ſit, velim ſtudioſi æqui conſulant: nam alijs fortaſſe trado lampada, qui perficient quod hic à me inchoatum potius quàm perfectum) fingamus primùm nobis aliquem ordinem familiarem, vt eruditos homines, & maximè rerum antiquarum ſtudioſos hac qualicunque, ſed tamen familiari commentatione iuuemus.

Quid SYMBOLVM, *& quotuplex ſit huius vocis acceptio.*

Symbolũ quid.

SYMBOLVM ita Græci definiunt: σύμβολον ἐϛὶν ἐξ οὗ ἐϛὶν ἡμᾶς συμβάλλειν καὶ γνῶναι. *eſt id, quo aliquid coniectamus & cognoſcimus.* Vocabuli huius multæ ſignificationes ocurrunt, ex quibus hæ ſunt in primis.

Symbolũ pro ſigillo.

Symbolũ accipi vulgare eſt pro ſigno, quod epiſtolæ, vel vaſi, aut dolio, aut cæteris eiuſdẽ generis vaſis imprimitur, ne reſi-

gnentur

Pro signo bellico.

gnentur à quibus minimè oporteat: idq; nos vulgari lingua Marquā nominamus.

Deinde pro bellico signo, quam Tesseram vocant, Gallis *Mot du guet*. Nempe vox hæc Symbolum, pro belli signo seu tessera, quæ datur militibus pugnaturis, quod in bellis ciuilibus olim etiam solemne habitum: quibus quoniam & armorum habitus par, & sonus idem vocis, & mos vnus, atq; eadem bellandi instituta, ne qua doli subreptio fiat, symbola dux quisque suis militibus distincta dat, vt si fortè quispiam occurrerit, de quo dubitetur, symbolum edat, & ita si fit hostis vel socius facilè agnoscatur. Quare temporibus motuum ciuilium, & seditionum intestinarum, C. Marij symbolū fuit, Lar Deus; L. Syllæ, Apollo Delphicus; C. Iulij Cæsaris, Venus genitrix. In vigilijs etiam castrensibus symbola id genus dari consueuerunt, vt Palma, Virtus, Victoria. Quæ tamen præcepta ex vsu disciplinæ militaris quotidie variari debent, ne hinc detur hostibus occasio insidiandi, & exploratores impunè versentur.

Pro pecunia collatione.

Tertiò idem sonat ac collatio vel pecunia, qua plures in vnum conferunt ad epulas & conuiuia celebranda: quo sensu pleriq; viri eruditi etiam symbolum, & symbolam, vsurpant neutro & fœminino generibus, & quibusdam rationibus confirmant, *Symbolam dedi*, apud Terētium, non *Symbolum dedi*, esse legendum.

Pro annulo nuptiali.

Quartò, Symbolum nuptiarum annulum significat.

Pro indicio.

Quintò, coniecturam seu indicium, quo prænoscimus aliquid, vel cōijcimus, vel obseruatione dignum putamus, quo sensu ad res varias transferri testantur auctorum monimenta.

Pro nummo.

Sextò, pro Principis numismate sumitur.

Pro nota quadam.

Septimò, pro argumento, seu etymo, seu denique vaticinio aut nota quadam, qua quidpiam occultatur, sed tamen doctis auribus intelligendum proponitur; quo sensu postremo nos Symbolum ad Emblematis naturam accommodamus, & veluti ad finem nostri huius Syntagmatis explanare conamur.

De Symbolis Ægyptiacis.

OBSERVAMVS itaque à sapientibus Aegyptijs symbola primum fuisse vsurpata illa, quæ ἱερογλυφικὰ nuncupabant, quibus suam raram illam quidem & reconditam sapientiam solis ijs agnitam esse volebant, qui ea se dignos præstarent. Ab ea enim consultò & prudenter hisce ingeniosis & eruditis symbolis, vti iam admonui, profanum vulgus arcebant: eoq; modo arcana illa doctrinæ reuera primæ & arduæ, castis beneq; rotundis auribus, & præparatis animis excipi volebant. Insignis est apud Clementem Alexādrinum locus 5. Strom. quo loco ait, Aegyptios & Hebræos symbolis vsos fuisse reconditis, vt sapientiæ diuinæ eos participes efficerent, qui rebus sacris initiati essent. Addit etiam nefas existimatum Platoni, eum, qui minimè purus esset, ad purum quidpiam attrectandum accedere: quam ob caussam sacra vaticinia ęnigmatis reddita olim fuisse constat, nec vera mysteria ostendi iis solita, qui temerè & impudenter accederet, sed qui primum purgati essent, seseque diligenter præpararent. Obseruat idem, eos, qui ab Aegyptiis docerentur, primum arripuisse viam & rationem, quæ vocabatur ἐπιστολογραφική, id est, ad epistolas scribendas comparata methodus: alteram, qua sacerdotes vtebātur, id est, ἱερογραμματεῖς. tertiam & postremam ἱερογλυφικὴν nominabant, id est, sacram quandam sculpturam vel cælaturam: ex quibus maximè celebris fuit ea, quæ συμβολικὴ dicebatur. Longior essem, si exempla Clementis vsurparem, quæ eadem penè sunt apud Orum Niliacum. Sed vnum id duntaxat. Omnes quotquot vetustis temporibus de rebus diuinis aliquid scriptis mandarunt, tam Barbari, quam Græci, rerum principia occulta esse voluerunt, & ipsum verum (τὸ ἀληθές) ęnigmatis, signis, symbolis, & allegoricis quibusdam figuris tradiderunt. Eadem fuere celebrata illa Græcorum oracula: quæ causa est cur Apollo Pythius cognomen λοξίας habuerit, eò quòd obscurè ac obliquè responderet. Cum Clemente illo polyhistore vna coniungam Plutarchum, qui disputatione περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος idem omninò docet, interq; alia ostendit, hoc veterum Aegyptiorum institutum fuisse, vt ab ijs legerentur reges, vel ex ordine sacerdotum, aut eorum, qui militiæ nomen darent: eo quod illi ob fortitudinem, hi verò ob sapien-

Symbola cur inuenta.

Clemens Alexandrinus de symbolis.

Plutarchus.

pientiam magni ac celebres haberentur. Si quis è bellicosis rex crearetur, statim se sacerdotibus erudiendum dabat, idemque sapientiæ particeps efficiebatur, eius in quā sapientię, quæ fabulis pleraq; occultabat, & obscuro quodam verborum inuolucro complectebatur. Hæc eius verba: εὐθὺς ἐγίνετο τῶν ἱερέων, καὶ μετεῖχε τῆς φιλοσοφίας ἐπικεκρυμμένης τὰ πολλὰ μύθοις καὶ λόγοις, ἀμυδρὰς ἐμφάσεις τῆς ἀληθείας καὶ διαφάσεις ἐχούσης. Quod certè ipsi notant, cùm Sphinges ad templorum limina locant: innuunt enim eam, quam de rebus sacris doctrinam profitentur, ea sapientia constare, quæ obscura sit, & inuolucris quibusdam lateat: de qua re vide Emblema 188.

Certè antiqua illa Pythagoræ symbola huius Philosophiæ vsum non minimum præbuere; quæ cum à Tyrrhenijs (apud quos fuit educatus, teste Plutarcho) aut ab Aegyptijs, vt relatum est ab Iamblicho nobili Philosopho, accepisset, ita excoluit, vt magnam suæ doctrinæ partem hisce mysterijs occlusam esse voluerit. Tradit enim idem Iamblichus, eos olim designasse per nauis gubernatorem, supremum Deum, primum motorem, & primam illā causam rerum omnium; vt ostenderent omnia Dei prouidentia curaq; administrari: vt per mundi lutum, materiam aptam ad generandum, ipsumq; corpus intelligi volebant. Atqui & interdum non alio symbolo Deum designabant, quàm oculo depicto, cui & baculum seu sceptrum substituebant: quandoquidem Deus vnus est, qui omnia videat, & penes quem sit præcellens & regia dignitas. Nonnulli tamen stantem baculum ad aliud referunt, nempè ad naturam diuinam ἄφθαρτον καὶ ἀκίνητον, id est, mutationi minimè obnoxiam, & quæ nunquam labefactari aut imminui vllo vnquam pacto possit.

Dei Symbolum.

Oculus in sceptro.

Hanc Aegyptiorum Philosophiā Chæremon complexus est, vt & Orus Apollo Niliacus; auxit Pythagoras, illustrarunt excellentes quidam Philosophi, & scriptores nobiles, Athenæus, Clemens & Cyrillus Alexandrini, Pausanias, Porphyrius, Plinius, Apuleius, Plutarchus: quamque nostra ætate penè intermortuam magno labore ac industria, imò verò admirabili peneq; diuino ingenio excitauit, suisque perfecit numeris Pierius Valerianus, magnis illis Hieroglyphicōn Commētarijs. Cuius primæ sapientiæ vsum, ne id dissimulare videar, retinuerunt multò ante Pythagoram Moses, Salomon, alijque Hebræorum sapientes. Sunt & qui de Chaldæorum symbolis ex Pselli commentarijs, quibus magica oracula seu Chaldaica Zoroastres exequitur, nonnulla posteris reliquerunt. Sic enim in figura plantarum, florum, animalium, stellarum, rerumq; aliarum pleraque inuoluebant, vt minimè putem commodius sapientiæ veterū quasdam reliquias ad nostra vsque tempora transmitti potuisse. Id verò si quis velit ostensum esse aliqua exemplorum farragine, statim colliget, pro fertilitatis symbolo *Papauer* vsurpatum, *Cupressum* pro morte, *Oliuam* signum pacis, *Laurum* & *Hederam* ingenij semper virentis, *Malum cotoneum* connubij notam iisdem habitam fuisse, vt *Satyrum* vel *Capram* libidinis, *Leonem* terroris, iracundiæ, dominatus, *Solem* anni, *Lunam* mensis, & cætera alia longè multa, quæ immenso labore pariq; doctrina idem Pierius executus est.

Symbolorum scriptores & cultores.

De Pythagora symbolis obiter quædam.

VERVM quia de Pythagoræ symbolis meminimus, placet quædam huc adiicere, quæ ad id argumenti genus fortasse conducant, quęq; rerum antiquarum studiosi non auersentur. Fuit vnus ille Pythagoras, primus modestiæ magister, & qui prior φιλοσόφου maluit, quàm σοφοῦ nomē sibi tribui, & qui ad sobrietatem, primum sapientiæ omnis humanæ fundamentum, sui sæculi homines reuocauit. Cuius Doctoris sanè præstantis, & omnium iudicio, magni, sententiæ præclaræ, quæ symbola vulgato verbo dicuntur, notis expressa sub obscuris, placet obiter enarrare, & aliquo interpretationis lumine insignire.

Pythagoræ laus.

Prius illud occurrit, NE DEGVSTARIS EX IIS QVIBVS EST NIGRA CAVDA.] μὴ γεύεσθαι μελανούρων, *Melanuros ne gustato:* sic enim malumus cum Gyraldo reddi: non vt Ficinus & Guarinus Veronensis, qui non aduertebant Melanuros esse ex genere pisciū, quod postremò Erasmus ex Plinio meminit. Simile fuit ænigma Antiphanis Comici, à Melanuro & Mugile cauendum. Monet itaq; scienter Pythagoras animal nigra cauda.

Melanurus piscis.

cauda non esse attingendum: innuens, esse declinandum vitium, cui succedat mentis nigredo, & voluntatis conflictatio molesta; siquidem vitii facilitatem vitæ mox miserabilis consequitur difficultas. Apud Latinos atrum nigrumq; pro malo & improbo accipi, aliis locis dicetur commodius. Sunt ergo Melanuri, dolosi, fraudulenti, insidiatores, ii denique omnes, qui aliud in ore promptum habent, aliud in pectore celant; sicuti etiam fallaces, præstigiatores, quiq; calumniis rem suam agunt aliorum dispendio, etiamq; interdum exitio. Suidas, & alii quidam à Melanuro abstinendum esse censuisse Pythagoram scribit, causamq; reddit occultiorem, de qua hic nihil attinet dicere. Obseruandum adhæc, non bene ab Erasmo sepiam poni pro melanuro; est enim non rectè secutus interpretem Laertii: vt etiam in prouerbio, *Sequitur Perca Melanurum*.

Melanuri qui.

Stateram ne transilias.] μὴ ζυγὸν ὑπερβαίνειν. Sat erit semel admonuisse, vnius & eiusdem symboli, vt adagii sententiam esse prima quidem fronte generalem, quæ tamen ad varios vsus & significatus traduci possit. Cyrillus Alexandrinus, *Stateram*, inquit, *ne transilito*, hoc est, auarus ne esto. Item & Athenæus, qui hoc symbolo πλεονεξίαν, auaritiam fugiendam esse censet, & æqualitatem sectandam. Sunt tamen qui præcipi putent studiis in omnibus moderationem & temperamentum adhibẽdum: alii simpliciter ad pondera & mensuras referunt, quæ iustæ debent esse: nos de omni potius æquitate intelligi, vt sit hoc tanquam ad reges principesq; monitum generale, vt etiam iudices prouinciarum, aliosque omnes, qui rempublicam administrant, vt legum seruata auctoritate se gerant, populosq; sibi commissos iustè & legitimè in officio contineant. Nota est Iustitiæ pulcra descriptio ex Carneadis libr. περὶ καλῦ ϗ ἡδονῆς apud Gell. 14. & Ciceronis verba illa magnifica ex oratione pro Cluentio: *Legum ministri magistratus: legum interpretes iudices: legum denique idcircò omnes serui sumus, vt liberi esse possimus.* Sed propius est veterum emblema, qui Iustitiã & Nemesim ita pingebãt, vt stateram manu altera, & gladium altera ostentaret: nimirum vt indicarent duo præstantissima Iustitiæ munia, vnum quidem

Varia huius symboli expositio.

Iustitia & Nemesis emblema.

positum in facultate suum cuique tribuendi; alterum verò in puniendis facinorosis. Exempla eorum qui stateram transilierint possem adducere Imperatorum turpium, & eorum, qui non principes, sed pestes suę reipublicæ fuere, vt Neronis, Domitiani, Heliogabali, Caracallę, Cambysis, aliorum què nimis multorum; sed hæc satis. Interea fuisse viros eruditos cum Lilio Gregorio, qui ex vno hoc symbolo duo fecerint, Græca deceptos lectione, in qua modò iugum, modò stateram, legimus. Nam apud Plutarchũ Symposiaco ita enunciatur, μὴ σάρον ὑπερβαίνειν. quo loco σάρον quidã pro ζυγὸν positum crediderũt. Sed ne multa; σάρος, vt Iulius Pollux explicat, est instrumentũ, quo pauimenta & areę verruntur, à verbo σαίρω, σαρῶ. Itaq; vertẽdum fuit, *Scopas non transiliendum*: hoc est, ne simus ad iracundiã proni, nevè leui de causa à ratione abducamur. Ita in carminibus aureis Pythagoræ præcipitur, ob leue erratum aliquod amico non esse succẽsendum.

Alia explicatio.

σάρος quid.

μὴ ἔχθαιρε φίλῦ χρὴ ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρῆς.

& quæ multa περὶ μετριότητος ab aliis disputantur.

Chœnici ne insideas.] χοίνικι μὴ ἐπικαθίσαι. Chœnicem Clearchus hemerotrophum nuncupat, id est, diurnum cibũ, & demensum, quod in dies alicui impenditur: à recentioribus Latinis Sportula & Salarium. Rhemnius Fannius, aliiq; nonnulli, chœnicem mensuram aiunt esse quaterni sextarii:

Chœnix quid.

Qui quater assumptus fit Graio nomine Chœnix.

Picus Mirandulanus in quadam oratione sic exposuit, vt omnia nos anima rationali metientes, ad mensuram & regulam cuncta dirigamus. ait enim: Præcipit Pythagoras, ne super modium sedeamus, id est, rationalem partem, qua anima cuncta metitur & examinat, ne otiosa desidia remittentes amittamus, sed rationis exercitatione ac regula & dirigamus assiduè, & excitemus. Hæc ille. Itaq; misero otio vita traducenda non est, sed id penitus excutiamus. Rectè Plautinus ille senex: *Adolescens cùm sis, & cùm est sanguis integer, rei tuæ quærendæ conuenit operam dare.* Itemq; *Nimis homo nihili est quipiger est, nimisq; id genus odi ego malè. Vigilare decet hominem, qui vult sua*

Otium fugiẽdum.

sua tempore conficere negotia: qui dormit libenter, sine lucro & cum malo comest. Monet itaq; ne simus ἡμερόβιοι, sed exemplo formicæ futuris prospiciamus. Vide Emblema 82. Cœlium Rhodig. lib. 16. variar. lect. cap. 17.

Ne cuiuis dextram iniecerit.] μὴ παντὶ ἐμβάλλειν δεξιάν. Edocemur id noto versiculo:

Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Cæterum porrigere, & dare dextram, est suppetias opemq; ferre; dare manus, victũ se fateri; manum inijcere, vim inferre; manus addere, deridere. Monet autem, ne temerè quemlibet in familiaritatem admittas, sed deligas quem diligas: quod conuenit cũ Solonis apophthegmate à Laertio ex Apollodoro relato. Amicos ne citò pares, quos autem parasueris, ne reijce. Apud priscos si quid firmum & illibatum esse vellent, id dextra sanciebant, vt tradit Aurel. Probus. *Dextera quid significet.* Accipiebant item dextram pro parte feliciore, religiosiore & sanctiore; & dextrum pro felici & prospero, vt Nonius retulit. Multus essem, & fortè nimius, si huc locos congererem de dextra porrecta, pro fidei sacramento: ad alia itaq; veniendum. Vide, si placet, Emblemata 9. & 39.

Arctum annulum ne gestato.] μὴ φορεῖν στενὸν δακτύλιον. Idem & Plutarchus. Flamines etiam Diales apud Romanos ea ratione vtebantur peruio & casso annulo. Plautinum illud symbolo huic quadrat, *Libera sunt ædes, liber sum ego, liberè me vti volo.* Adeò libertas res est inæstimabilis, vt censent iuris auctores. *Libertas res inæstimabilis.* Sanè annulum pro hieroglyphico poni seruitutis, qualis est maritalis, constat ex veteribus. Nam etiam quantum etymo nominis annuli colligimus, deducitur ab AN, particula, quæ *circum* significat, ideoque compedum vel manicarum ceu vinculum annulus notam habet. Ex hoc ergo Pythagorei videntur monuisse cauendum, ne nos in eam seruitutem coniiciamus, quæ dura sit & incommoda, qualis est connubii societas & quasi colligatio, duris implicita molestiis, solicitudinum morsibus, & quasi laqueis, à quibus nos expedire minimè possumus, postquam volentes iugum trahere cœpimus.

Ignem ne gladio fodito,] πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. Porphyrius ignem symbolum esse dicit naturæ, eamque ob rem in *Ignis symbolum naturæ.* templis asseruari, capitaleq; fuisse, si sacerdotes ignem ipsum extingui passi essent: quo pacto apud Romanos, virgines Vestales, & apud Persas igni præficiebantur: qua de re alii, & Clemens non parum multa. Symbolum igitur ita placet explicare, diuinam naturam, hoc est, Deum immortalem, non gladio impetendum, hoc est, linguæ acumine & maledicentia. Pleriq; hoc significari dicunt, potentiorum iram non esse dictis lacessendam; quod id non nisi communi, aut certè multorum periculo fieri possit. Etenim periculosum est in eũ scribere, qui possit proscribere. Ex quo quidam cùm duceretur ad regem Antigonum, reus flagitii capitalis, qui ducebant, hominem bono esse animo monebant, futurum enim vt solueretur, cum ad regis oculos perueniret: At, inquit ille, Cyclopi me crudum vultis apponere? alludebat ad regem luscum. *Iocus intempestiuus.* Quod cùm regi delatum esset, hominem iussit interfici. Ita in suam perniciem miser ille gladio ignem fodicauit. Quod de principibus dictum est, idem de aliis omnibus dici potest, neminem scilicet vel dicto vel facto lædendum, aut prouocandum, quod iracundiam excitet. Nam & sapienter accepimus à Salomone, moderatus sermo frangit iracundum animum, at durus furorem arcessit. Et hoc quidem symbolum vnum ex iis est, quæ Andocidæ Pythagoreo à Græcis scriptoribus, non Pythagoræ ipsi ascribuntur. Politianus aliter legit, πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. *ignem ferro ne fodicato.* Alii πῦρ μαχαίρᾳ μὴ σκαλεύειν. *ignem gladio ne scalpito.* Scio & alios esse prouerbii sensus, ex quibus quidam ita obscœnè concepti, vt pudeat dicere: quod ad morum cultum, vel honestam doctrinam facit, magis placet, & iis finibus nostra studia terminantur.

Cor ne edito.] μὴ ἐσθίειν τὴν καρδίαν. Cicero de Bellerophonte, vertit ex Homero:

Ipse suum cor edens campis errabat Aleis.

Et Phocylides, apud ignem sedentem cor frustra non minuendũ, præcepit hoc versu:

μὴ δὲ μάτην ἐπὶ πῦρ καθίσας μινύθης φίλον ἦτορ.

rectè quidem: nam præterquam quod tristitiarum moles, & curarum edacium onus aduersam valetudinem & corpori infestã adducit, nec cogitationum quoque studiis

liberum permittit esse animum. Non est igitur cor edendum, si simul & sapere & valere cupimus. Sunt etiam qui hoc symbolo vsum Pythagoram fuisse asseuerant, quòd cordis caro comesa, suapte natura non facilè concoquatur. Ex Cyrillo didicimus, cor supra craticulam impositum, prunis & igne supposito, apud Aegyptios significare iram furoremq; quòd cor edendum vetuit Pythagoras, eadem ratione cerebrum non edendum vetuit, hoc est, vt Græcè dicitur, *μὴ ἐσθίειν ἐγκέφαλον, cerebrum ne mandito*: quod ab alijs exponitur de obliuione fugienda. Ex quo Apuleius ait: Homines sunt anxijs mentibus, brutis corporibus, vita querula. Rectè quidem & verè: nam quot in homine sunt perturbationes, tot regnant quasi prædones infesti, & cruenti carnifices, qui nunquã conquiescere miserum animum permittant. Ea ratione de hominum conditione conquesti sunt Philosophi longè multi. Silenus enim pronunciauit, optimum non nasci, aut quàm ocyssimè mori. Huc referre possis Heracliti lacrymas de hominum miserijs, Timonis *μισανθρώπου* solitudines, Poetarum & Philosophorum satyricos aculeos. Saluberrimum itaq; hoc oraculum Pythagoræ sapientis, in quo bona pars Philosophiæ moralis occupatur, tenendum mordicus, vt quisq; nostrum meminerit, se non parum profecisse, qui malis affectibus seueram legem indixerit. Sit ergo, vt Flaccus monet,

Humana conditio.

Lætus in præsens animus, quod vltra est,
Oderit curare, & amara læto
Temperet risu.

Nam & Chrysippus λύπην, quasi λύσιν hominis appellat; etenim qui tristatur & mœrore conficitur, quasi senescit miser, maciemq; & pallorem contrahit. Ideoque Galenus hoc vnum præcipit ad tutandam valetudinem, à curis acrioribus & à mœrore animum subtrahendum, eo quòd inde morbis afflictantur humana corpora, fieriq; interdum vt sanguis intra præcordia, quasi vi quadam trusus, confestim extinguat insitum calorem, ex quo tabes, aut etiam mors consequatur. Sed vt vult Iamblichus, cor ideò & cerebrum mandi non permisit Pythagoras, quòd quasi duo sint duces, & tanquam gradus sedesve viuendi & sapiendi. Quidam etiam sunt, qui symbolum id ad amicos traducant, quibus non esse obtrectandum vel absentibus, ratio ipsa suadet. Amicum enim & cor, & corculum, blandiendi caussa dicunt: vtque sine anima & corde viui, sic sine amicitia commodè vita traduci non potest.

Cor & cerebrum cur non mandendum.

A fabis abstineto.] κυάμων ἀπέχεσθαι. Timycha Pythagorica, cùm eam Dionysius cogeret id mysterij patefacere, ipsa arcanum ne proderet, mordicus sibi linguã præscindens in faciem tyranni dicitur expuisse: quod idem scribit Iamblichus & Olympiodorus his ferè verbis in Platonis Phædone: Mulier, inquit, Pythagorica coacta enunciare, cur fabam non comesset, dicit, φάγοιμι ἄν, ἢ εἴποιμι ἄν. Rursus coacta cum esset, ait, εἴποιμι ἄν, ἢ φάγοιμι ἄν. Et demum linguam sibi abscidit, instrumentum scilicet & loquendi, & gustandi. Tametsi abditum est (inquam) fabæ mysterium, Antiochæus in ijs, quæ de fabæ natura scripsit, ad Michaelem Byzantium Imperatorem, ait, fabas malum succum afferre, insomnia turbulenta facere, eamque ob rem Pythagoram fabis abstinuisse. Idem Plinius memoriæ tradidit. Heron 2. rei rusticæ ex Geoponicis Didymi, idem cum Suida & Plinio; sed dicit in fabarum flore auspicium quoddam lugubre reperiri. Horatius Serm. 2. Satyr. 6.

Timycha Pythagorica.

Cur à fabis abstinendum.

O quãdo faba Pythagoræ cognata, simulq;
Vncta satis pingui ponetur oluscula lardo?

Origenes in eo, quem ipse φιλοσοφουμένων inscripsit, Zaretham ait Chaldæum has afferre caussas, cur à fabis abstinendum esset, quòd faba si macerata ad Solem per aliquod temporis spatium dimittatur, seminis humani odorem contrahat. Clarius etiam hoc exemplum profert, quòd ea florente, vna cum flore in olla circumlutata si concludatur, humoq; obruatur, & post aliquot dies effodiatur, pudendi muliebris effigiem habere reperietur, & mox etiam puerilis capitis. Lucianus eo Dialogo, cui βίων πρᾶσις nomen, illud præcipuè notat, si viridem fabam folliculo exuas, apparere virilibus genitalibus similem: coctam autem si nocturno tempore ad Lunam certo spatio dimiseris, sanguini persimilem fieri. Acron, A faba, inquit, Pythagoras abstinuit, quòd viridis in pyxide ærea seruata, vertitur in sanguinem. Memoratur & illud Pythagoræ tributum apophthegma, qui rogatus, quo tempore Veneri opera danda esset: Cum te ipso fieri debiliorem

Mira de fabis.

& im-

& imbecilliorem voles, inquit. Plutarchus de institutione liberorum, abstinendum interpretatur à suffragijs, quæ per bicolores fabas vt plurimum feruntur: id quod & Athenienses inprimis fecisse in principibus & magistratibus sortiendis, testis est Lucianus. Et κυαμοτρὼξ, apud Græcos

κυαμοτρὼξ qd.

prouerbij vice dicitur in eum, qui inde victitat, hoc est, in dandis præstandisq; suffragijs, quasi Latinè dicas, *Faba rosor*. Scribit Pausanias, quòd Pheneutæ Arcadiæ populi, fabam ideo immundam & impuram existimant, quòd cum illic Proserpinam quærens Dea Ceres diuertisset, omnibus, qui eam hospitio suscepissent, legumina præbuit, præter fabas: quo argumento eam impuram esse agnouere, atq; idcircò eam Pythagoras prohibuit. Marcellus Virgilius κυαμοὺς, oua est interpretatus; cyamonq; quasi κύησιν, fœturam & conceptum animalis intelligere maluit, ac si per ipsas fabas Philosophus non minus ab animalis principio semineque abstinendum innuat, quàm ab absoluto iam & perfecto animali. Vide multò plura in Chiliadibus.

Cibum in matellam ne immittas.] Σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. Amis Græcè, vas in quo vrina & excrementa deponuntur.

Amis qd.

Symbolum ita quidam interpretantur: sordidos & inhonestos homines nō esse nutriendos. Sed placet interpretatio Plutarchi: ne sermonem vrbanum immittas in animum hominis improbi. Nam oratio cibus est animi, is corrumpitur & putrescit, si in animum insyncerum inciderit.

Oratio cibus animi.

Non igitur sunt (vt etiam in sacris præcipitur) inter sues seminandæ margaritæ. Vt enim subigenda, & cultu perdiligenti est paranda tellus, antequam ei semen mandes: ita non nisi rectè pureq; præparatis animis doctrina honesta cōmittenda. Quorsum enim Horatius? *Nunc adhibe puro pectore verba puer*. Quod idem ipsum verbis alijs inculcat Clemens 2. Pædagogi: βδελύττεσθαι γὰρ τὸ ἅγιον μολύνεσθαι ὥσπερ ἂν εἰκὸς.

Ad finem vbi perueneris, ne retrouertare.] μὴ ἐπιστρέφεσθαι, ἐπὶ τοὺς ὅρους ἐλθόντα. Sic Suidas: ἀποδημοῦντα ἐν τοῖς ὅροις ἀνεπιστρεπτεῖν. Hieronymus sic enunciat: *Cum profectus fueris, ne redeas*.

Symbolū hoc variè enunciatum.

Existimat enim Pythagoram animorum immortalitatem ostendisse, nec aliud quàm μετεμψύχωσιν, aut παλιγγενεσίαν significat. Monebat igitur, non esse vitam expetēdam post mortem, vt Hieronymus exponit. Plutarchus de liber. educand. Cum moriendū est, inquit, & vitæ terminum in proximo esse videamus, id æquo ferre animo debemus. Suidas verò: Cum peregrinatum est in finibus, non retroflectendum; vel, quod idem fert, apud Diogenem, In finibus peregrinanti non redeundum; hoc est, non in concupiscentijs & desideriis, mutata iam vitæ ratione, viuendum esse, neque iis quidem voluptatibus, nec illecebris, quibus antea. Alio prouerbio dicitur, *A carceribus ad metam*. Sic ergo componenda vitæ ratio est, vt cum iam vitæ bona pars transacta sit, non capiat nos ad pueritiam redeundi iners vanumq; desiderium; sed Deo, & naturę pareamus, & nugatoriam omnem spē ab animo propellamus; imò ne quidem speremus, nisi quod liceat.

Superis impari numero, inferis pari sacrificandum] τοῖς μὲν οὐρανίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις. Ea ratione (vt id obiter) quidam putant Pythagoram abstinendum iussisse trigla pisce, quòd per eam ternionis numeri mysterium coleret.

In numero impari mysteriū.

Iamblichus tamen Pythagoram ait Apollini ex ternario numero sacrificasse, propter tripodem, vt ait, Veneri ex senione. Et Theon Smyrneus Platonicus, ternarium numerum in libaminibus ea causa solitum adhiberi fuisse, quòd primus ipse inter numeros dicitur omnia esse. Sic & apud Græcos in compotationibus tertius crater Ioui sospitatori, secundus semideis & dæmonibus tribuebatur.

Seruatori tertius, adagiū.

Huc spectat illud tritum, *Gaudet numero impari Deus*. Multa de ternatio numero Proclus ad initium Timæi Platonis, & passim apud auctores veteres.

Per publicam viam ne ambules.] Διὰ τῆς λεωφόρου μὴ βαδίζειν. Sic Olympiodorus retulit, φεύγειν τὰς λεωφόρους. Fugiēdas vias publicas, vel à publicis viis deflectendum. Ficinus: Populares vias fuge, per diuerticula vadito. Politianus: Regiam viam declinato, per semitas ingreditor. Id traduci placet Gyraldo ad vitam cœnobitarum, quam bene, ipse viderit. Quidam per Y, literam à Philosopho designatam volunt fuisse, de qua multi multa. D. Hieronymus exponit: Ne vulgi sequaris errores. Nunquam enim tam bene cum rebus humanis actum est, vt optima

plurimis placuerint. Huc pertinet Euangelij præceptum: *Ne in viam gentium abieritis*.

Laborantibus succurrendum, non otiosis.

Tollenti onus auxiliare, deponenti nequaquam] Alij legunt φόρτιον συγκαθαιρεῖν, μὴ δὲ συναποτιθέναι. Ficinus sic: Viro qui pondus eleuat, auxiliare, non tamen cum eo deponas. Sententia hæc est, Simul quidem tollendum onus, non simul tamen deponendum. In eos symbolum dici potest, qui pridem aliquot vitæ sanctioris institutum professi, ad laxiorem demũ se viuendi normam, seu licentiam verius, contulerint. Olympiodor. in Platonis Phædone ita legit: μὴ ἀποτιθέναι, ἀλλὰ συνεπιτιθέναι βάρη. *Non deponenda, sed vna subeunda onera*. Quod ipse ita exponit: Simul in vita operandum, non autem contrafaciẽdum, hoc est, συμπράττειν τῇ ζωῇ, οὐκ ἀντιπράττειν. Cum eo sentit Cyrillus: Non oportet (inquit) cooperari cuipiam ad ignauiam: sed ad virtutes & labores. Idẽ Plutarc. Symposiacis.

Olla vestigium in cinere confunde.] Post inimicitias iræ meminisse malorum est, ait ille. Sic habet Prophetæ vaticinium: Olla igne & carbonibus succensa; hoc est, cor plenum curis & sollicitudinibus. Olla pro corde, cinis pro pœnitentia interdum sumitur à sacris Doctoribus.

Olla & cinis quid in sacris.

Vnguium, criniumq; præsegmina vrina non inspergenda.] Ἀπονυχίσμασι καὶ κουραῖς μὴ ἐπουρεῖν. Quid verò dicas, si non calcandam, nec penitus negligendam rerum extremarum curam suo hoc symbolo docuit Pythagoras? Ideo, scribit Iamblichus, in die festo nec vngues secari, neq; comas tonderi volebat. At contrarius est symboli sensus, si (vt Ficinus transtulit) enuncietur: Capillorum & vnguium superfluitates postquam abscideris, pessunda: ac si innuat, de externis minimè curandum. Theodoretus capillos mortalitatis habere symbolum dicit; mortui enim sunt, nec doloris sensum habent. Aliter explicat Parœmiographus.

Capilli mortalitatis symbolum.

Quæ vncis sunt vnguibus non nutrienda.] Γαμψώνυχα μὴ τρέφειν. Monemur hoc symbolo, vt rapaces homines fugiamus, neve inter familiares & domesticos habeamus: quoniam rapiendi desiderio, insatiabiliq; auiditate omnia confundunt & conturbant. Quod præcipuè in aulis principum est videre, & quibus ferè huiusmodi rei familiaris magistri præficiuntur de industria, qui amplius aliquid concedere & conseruare dominis ostentãt, vt eo amplius ipso rapiant & furentur. Vnguicuruia igitur non nutrienda, nec domi habenda. Alij verò significari volũt omnem rapacitatem è ciuitate exterminandam esse, quod & sensit Aeschylus, qui leonis catulum non esse alendum in Repub. scripsit.

Ærusçatores aulici.

Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν,
Μάλιστα μὲν λέοντα μὴν πόλει τρέφειν,
ἦν δὲ ἐκτροφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.
Catulum leonis alere in vrbe non iuuat,
Sed mage cauendum ne leonem nutrias,
Quem qui educarit, eius & mores ferat.

Quod de Alcibiade Poeta intellexit tum temporis adolescente in primis factioso, rerumq; nouarum appetente.

Aduersus Solem ne loquitor.] πρὸς τὸν ἥλιον μὴ λαλεῖν. Vsu comprobatum est, eum in disciplinis reliquis, nedum in prima re litteraria, non multum profecturũ, qui manifestæ veritati cõtumax repugnat. Sol pro Deo interdum accipitur. Ergo aduersus diuinitatem loquendum non est. Aliter etiam effertur symbolum, *Aduersus Solem ne meiito*. Quo cõmendatur verecundia. Apud Hebræos is loquendi mos est, vt aliquid contra Solem fieri dicant, quod in cõspicuo & aperto fiat, vt est apud Mosem.

Sol pro Deo.

Hirundinem sub eodem tecto ne habeto.] ὁμωροφίους χελιδόνας μὴ ἔχειν. Apud varios scriptores varia est huius symboli explicatio: Domesticas hirundines ne habeto: Ne domi patere hirundines. D. Hieronymus reddit, Hirundinem in domo non suscipiendam. Alius: Sub eodem tecto hirundinem ne habeto. Marsilius Ficinus: hirundinem domi ne suscipias. ὁμωρόφιος enim est eiusdem vel tecti vel culminis. Significatur, admittendos non esse in contubernium amicos illos fucatos, qui sui compendij causa colant amicitiam. Auctor ad Herennium: Vt hirundines æstiuo tempore præsto sunt, frigore pulsæ decedunt; ita falsi amici, sereno vitę tẽpore adsunt; simulatq; fortuna immutata est, deuolant omnes. Alij tamẽ de garrulis, & suspicacibus dici malunt. Quo spectat illud Horatij: *Percunctatorẽ fugito, nam garrulus idẽ est.* Alexander Myndius, & Dionysius Heliopolites, hirundinem in somnis malum significare prodiderunt: vt non temerè videatur Pythagoras hirundinum consuetudi-

Amici fucati non admittendi.

Vide Emblema 70.

tudinem vitandam præcepisse.

Stragula semper circumuoluta habeto.] τὰ σρώματα ἀεὶ συνδεδεμένα ἔχειν. Monere Pythagoram crediderim potius (ait Gyraldus) vt parati atq; expediti semper simus, quasiq; in procinctu, tanquam peregrè abituri. Nam & in castris, cùm migrandum est, omnia conuoluta habere, & colligata, conuasataq; solemus. Ad animum tamen conferri potest, ac si ab hac mortalitate sit migrandum, ne nos imparatos mors offendat. Quasi nos moneat, cum non firmam hic & stabilem mansionem habeamus, & varij plerumque casus immineant atq; impendant, vt parati semper simus, quocumq; locorum peregrinandum sit, sedesq; mutandæ: nosque in nobis ipsis omnia nostra posita habere, omnesq; fortunæ casus longè virtute inferiores esse ducere debere; & demum tales esse, quales erant, qui sua secum bona omnia in patriæ direptione ferre asseuerabant.

Semper ad migrandum nos paratos esse oportet.

In annulo Dei figuram ne gestato] *In annulo Dei imaginem ne circumferto.* Sic enim Iamblichus explicat, ἐν δακτυλίῳ θεῦ εἰκόνα μὴ περιφέρειν. ea scilicet ratione, ne polluatur. Cyrillus, Deorum imagines, inquit, ne feras in annulis: in hanc sententiam, & significationem, de Diis ne facilè diuulges. Sed Cœlius Rhodiginus sic interpretatur, non esse animam, quæ imago Dei est, mersandam in corpus, quo planè, vti annulus gemma, animæ vis contineri videtur, nec mancipandam. Sed, vt Gyraldus ait, symbolum nos monet, ne in delitijs & propatulo Dei effigiem ac memoriam habeamus: nam non temere, & vulgò Dei nomen pronunciandum Hebræis, nobisque: operta enim & arcana esse oportet diuina mysteria.

Non assumes nomen Dei in vanū.

Sellam oleo ne abstersers.] Ε'λαδίῳ εἰς θακὸν μὴ ὀμόργνυσθαι. Quidam putant, nos moneri, vt amicorum omnia ita curemus atq; propria: neque blandis verbis, & sermonum fuco placeamus, sed veri studio: sedes enim amicitiæ veritas est, non adulatio. Quid si nos ita interpretemur, vt θάκον pro throno & cathedra, vt Latini sedem & sellam pro solio & tribunali, id est, pro imperio & magistratu accipiunt? Oleū pro assentatione poni, ex sacris litteris proditum, vt & pro fictis sermonibus palpoque: vt illud Dauidis: *Oleum peccatoris nō pinguefaciet caput meum.* & Prou. *Oleum ore ferre*, de assentatione blandientium dici videtur. Et, *Oleum ferre in auriculam.*

Oleū pro assentatione.

Coronam ne carpito.] Στέφανον μὴ δρέπεσθαι. Cyrillus, Hieronymus, alijque tradunt, Pythagoram eo symbolo monuisse discipulos, ne vrbium & ciuitatum, in quibus eos esse contingeret, leges decretaque contemnerent, neve violarent, sed ea custodirent ac inuiolata seruarent: neve magistratus principesque vrbium, qui & hodie per coronarum & diadematum insignia significantur, lacessendo prouocarent. Id quod & Christianis legibus præcipitur. Pindarus rectissimè dixit, legem omnium esse dominam, cui vt Deo parendum: & Aristoteles, aliiq; multi præceperunt: qua ratione Plato minatur excidium ei ciuitati, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præfuerint. Mitto præclaram disputationem Dionis Chrysostomi de legibus: tantum admoneo, coronam pro regio fastigio, ipsaque adeò nomophylacia multos sanè auctores adnotasse, quorum rationes, quia satis celebratas existimo, hic non recito.

Corona pro magistratu.

Quæ ceciderunt ne colligito.] τὰ πεσόντα μὴ ἀναιρεῖσθαι. Id & superstitiosè hodie à quibusdam obseruari monuit Gyraldus: quem tamen morem si ad animum, & animi cibum conuertamus, nihil superstitionis erit metuendum. Suidas huius meminit, ad hunc modum: τὰ πίπτοντα ἀπὸ τῆς τραπέζης μὴ ἀναιρεῖσθαι. & eadē ferme quę Diogenes affert. Sunt & qui sic efferunt: μὴ γεύεσθαι ἄττ' ἂν ἐντὸς τῆς τραπέζης καταπέσῃ. id est: *Ne gustato quæcumq; in mensa deciderint.* Sunt qui paulò popularius explicant; *Quæ deciderunt, ne tollito*: hoc est, non decet quēquam suarum rerum esse auidiorem, vt etiam vilem sese demittat ob assem, quod Horatius ait. Nisi quis malit ad suorum mortem referre, quos ardentius appetere, vel requirere, præter humani iudicii modum est. Video & qui non malè ad lites accommodent, quas semel extinctas, non oportet reuiuiscere, vt Iurisconsulti asseuerant.

Explicatio symboli.

A gallo candido abstineas.] Ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκοῦ. Laertius, & Suidas scribunt, gallum album non attingendum, quòd Ioui sacer sit, & Lunæ, atque horarum nuncius & diei. Meminit 4. Sympos. Plut. sed causam non affert. Scribit Pausanias in Laconicis, in Methana ad Isthmum

mum vrbe, ciues contra Africum vineis florescentibus ac germinantibus infestum, galli pennis albis ac niueis remedio vsos fuisse, quem gallum homines in diuersa trahentes discerpebant, per vineas discurrentes, demum in eundem locum redeuntes, vbi discerpserant gallum sepeliebant. Diuersi hi fuere à Pythagoræ institutis, quem tradunt gallum album adeo amasse, vt si quem videret, fratris germani loco salutaret, & apud se haberet: suis tamen sectatoribus, qui politici dicti sunt, permisisse ait Iamblichus, vt gallum, agnum, & alia quædam paullo ante nata, præter vitulum, rectè sacrificarent. Idem ferè Suidas.

Pythagoræ in gallos albos amor.

Panem ne frangito.] Ἄρτον μὴ καταγνυειν. Plerique sic interpretantur, vt dicant, hominis vitam distrahendam & consumendam nō esse, ea scilicet ratione, quòd panis sit humanæ vitæ subsidium. Alii verò ita, vt ad cōcordiam & communionem conseruandam inducamur. Nam vt ex multis granis vnus panis conficitur; sic ex multorum voluntate & consensu communio & concordia conflatur: quibus ita par uæ res crescunt, vt contra maximę dilabantur. Ab ea Pythagorea superstitione Christiani sunt alieni maximè, quorum religio in fractione panis præcipuè sita est ex Dominico instituto, hoc est, Christi Seruatoris, quo Deus sese verè ipsum nobis exhibet. Apud Plutarchum Sympos. Lucius Tyrocheus eos Pythagoreos reprehendit, qui in amicorum sociorumq; cęnis panem non frangebant. Apud Q. Curtium, cùm Alexāder Macedo Roxanis amore captus, eam vxorem duceret, in medio cupiditatis ardore iussit afferri patrio more panem: quod erat apud Macedones sanctissimum conuictorum pignus: quem panem diuisum gladio vterq; libabat. Credo (inquit Curtius) eos, qui gētis mores condiderint, parco & parabili victu ostendere voluisse iungentibus opes, quantulo contenti esse deberent.

Cōcordia non violanda.

Alexander panē gladio diuisit.

Salem apponito.] τὸν ἅλα παρατίθεσθαι. Quia sal à putrefactione seruat omnia, & ex purissimis liquidissimisq; constat rebus, aqua mariq; pro amicitiæ symbolo sale vsi veteres Pythagorei. Huic symbolo nonnihil congruit Prouerb. *Salem & mensam ne præterito*. nam sale & mensa amicitia sancitur, vt ex sequentibus intelligitur. Antiqui salem apponebant in conuiuiis hospitibus ante alios cibos, quo amicitiæ firmitas significabatur, vel quia conseruat & producit rerum multarum corpora, vel quia ex aquis multis & fusilibus sal cogitur, & in solidum quid & vnum coalescit: ita ex diuerso conuenientes animi coniunguntur. Sunt qui hoc symbolo iustitiam significari putent: nam sal, inquiunt, nota modestiæ, quoniam in cibatu hominis admittitur, nec plurimus nec minimus, nam vtrumq; respicitur. Sed & salem mysticè sapientiam prudentiamq; legimus: itaque dices in communi sermone, omnibus in rebus salem adhibendum. Et faceto mordacique lepore quodam dicta, salem & sales nostri sæpe dixere. Quin & pro acrimonia sal ponitur, vt oleum pro mollitia. Scribitur à Platone, salem diuinis rebus maximè conuenire: idcircò ab Homero diuinus sal appellatur: quod ab Hebræis Plato accepisse videri potest, apud quos Moses omnia, quæ in sacrificio offeruntur, sale condiri præcipit, cùm ait: καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται. In Euangelica historia, sed alio sensu dicitur, *Omnis victima salietur*. Apud gentes ad placandos deos sal apponebatur. Ouid. in Fastis:

Sal pro amicitia.

Pro Iustitia.

Pro Sapiētia.

Pro acrimonia.

Ante deos homines quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica salis.

In via ne seces ligna.] ἐν ὁδῷ μὴ σχίζειν ξύλα. Via, vitæ humanæ cursum; & lignum, fortem animum, etiam in sacris literis videmus significare. Malim tamē nos moneri, ne publica, & quæ sunt vniuersitatis, turbare velimus. Ad eam rem tit. iuris, Ne quid in loco publico, & similia Prætoris interdicta.

Publica non turbanda.

Ne libes Diis ex vitibus non amputatis] Μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων. Salomō Rex maximus & sapiēs, vineā seu vitem, hominis stulti vitam intelligit, quæ sine doctrina est bonisq; actionibus. Et id non vnius Pythagorę suis pręceptū, sed & antiquorum legibus cautum, vt meminit Plinius. Seruius Maurus in sacris dici ait, vt is furore corripiatur, qui de vino sacrificauerit, quod de vitibus esset imputatis. Romani etiam Iouis sacerdotem (vt ait Plutarchus) sub vitem ingredi noluerant, quod eum scilicet ebrium fieri nō deceret.

Vitis non putata, hominis stulti symbolum.

Ne sacrificato sine farina.] μὴ θύειν ἄτερ ἀλφίτων. Hoc est, vt mundi ac mente candida, & expurgata conscientia, probeq; expia-

Mente pura Deo sacrificandum. expiata, Deo sacrificemus. Itaq; & gentes mola, quæ ex farina & sale conficiebatur, victimarum capita, antequam mactarent, inspergere solebant. Et Hebræi eadem causa, vt conijcimus, sua pleraq; sacrificia, farina & oleo conspersa Deo offerre consueuerant, vt est apud Mosem, Philonem, Iosephum.

Adorato circumactus.] Προσκυνεῖν περιφερόμενος. Vertigine actus adorato. Plutarch. videtur hoc adscribere Numæ, non Pythagoræ, qui & multa scitu digna de vertigine in sacris affert. *Vertigo in sacris.* Aiunt quidam eruditi, hoc symbolo prudentiam circa diuinas preces voluisse indicare Pythagorã, ne in nos videlicet iure retorqueri posset, *Nescitis quid petatis.* Scio hac de re multa, scituq; digna posse huc conferri: sed quia Theologorum verius, quàm Philologorum pensum est, ad alia facio transitum. Interim vide Parœmiographum.

Adoraturi sedeant.] καθῆσθαι προσκυνήσοντας. Exponitur sic: Oportere certa vota concipere, & in his, quæ optima fuerint, perseuerare. Id dictum ea ratione, *Sedendo animus fit melior.* quòd sedentes meliorem pacatioremque animum assequi existimant; (nam sedendo & quiescendo animus melior fit, teste Philosopho) eaque causa rectius de re quaque censere. Ergo iudicem, dum sententiam est dicturus, pro tribunali sedere, tanquã Deo sacra sit facturus, legibus cautum est. Consule Emblema 145.

Surgens è lecto vestigium corporis confundito.] Ἀνιστὰς ἐξ εὐνῆς, συνταράττειν τὰ στρώματα. Parœmiographus hic fallitur, qui putat idem esse hoc prouerbium, *Stragula semper conuoluta habeto.* cum hoc, *E lecto surgens, ipsa conturbes stragula.* *Thalamo debetur reuerentia.* Plutarchus Symp. hoc ait pertinere ad pudorem thalami & reuerentiam, quam tectam & illibatam esse oportet. Sic Gyrald. Surgens è lecto, stragula explicato, expone è somno mortalis huius vitæ erige te ad diei lucem, & ad cœlestium, diuinarumque rerum contemplationem: corporeos sensus deserito, & perinde corporis vestigium & stragula confundito: hoc est, ne ad momentanea & mortalia, sensuiq; obnoxia respexeris, eorum ve memineris. Non poterit ergo rectè philosophari, qui fluxarum rerũ curam non abiecerit. Nam & sacri interpretes per lectum, seu cubile, carnis voluptates interpretantur: *Lectus, carnis voluptates.* quod & poetæ seculi, lectum seruare purum castumq; lectum non polluere, lectum fœdare dicunt.

A piscibus abstineto.] Ἰχθύων μὴ γεύεσθαι. Quo loco dicit, nullum piscem idoneum ad sacrificium, de Aegyptijs intelligendum: nam & apud gentes quasdam veteres de thynno & anguilla rem sacram faciebant, quod pluribus ostendit Athenæus in 7. Et M. Varro lib. 3. de re rust. de certis piscibus rem sacram fieri apud Lydios scribit. *Piscibus an sacra fierent.* Non tamen existimandum est, omni genere piscium Hebræos abstinuisse, quippe qui tantum vesci ijs prohibiti essent, qui pinnulis & squamis carerent, vt est apud Mosem. Sanè præter Aegyptios, & Syros abstinuisse piscium vsu legimus. *Gẽtes quæ pisces non edebant.* Itaque apud eos Atergatis Dea colebatur, quæ sic dicebatur, quia sine pisce esset, quippe Syrorum lingua, *Ater*, priuatiua est dictio, & *Gatis* piscem significat. Homerus etiam videtur abstinentiam piscium asserere, quòd nusquam suo carmine piscium esum ostenderet: quod idem Plutarchus meminit. Meleager tamen Gadadeus ἐν χάρισι tradit, Homerum, cùm Syrus esset, iuxta patrium morem fecisse, vt prisci illi heroes piscibus abstinerent. Sed potuit ea quoque ratione Pythagoras piscium vsum interdicere voluisse, quòd fortasse ab Hebræis didicisset, pisces ignobilissima esse animalia. Tradit enim Philo in sua cosmopœia, inter animalia primos esse creatos pisces, quia videlicet eorum sit anima ignobilissima, vt hominis est acutissima: quæ autem amborum est intermedia, terrestribus & volucribus data est: magis enim hęc sensilis quàm in piscibus: hebetior verò quam in hominibus. *Pisces qualia animalia.* Ergo inter animantes, Deus pisces primos condidit, magis corporis substantiæ, quàm animæ participes, & quodammodo animalia & non animalia, mobilia inanima, atq; ad ipsam solam corporis conseruationem Deus illis indidit spiritum animalem, seu (vt dicitur) sal carnibus inspergitur ne facilè putrescant. Vide Plutarchum περὶ σαρκοφαγίας, & H. Steph. ibidem. Consule etiam Adagiographum, qui multa in symbolum *A piscibus abstineto* congessit.

Vnde profectus Stemmatum vsus.

EX QVO factum esse constat, vt sapientes quiq; posteri inuentioni huic tam

ingeniosæ multum ornamenti adiecerint suis tum libris, tum disputationibus: sic etiam permulti nobiles & generosi, virique principes, qui bellicis olim negotijs præfecti sunt, vt etiam hodie, qui eundem dignitatis gradum obtinent, quò sui nominis atque familiæ splendorem quàm latissimè propagarent, stemmata quædam & symbola sibi vsurparunt. Et certè omnibus penè gentibus in more positum fuit, vt speciale aliquod signum militare haberent, quo facilius cogi possent, & in vnum conuocari locum milites, qui vel fusi vel sparsi extra castra essent. Occurrit mihi quod Diodorus Siculus 1. Βιβλιοθ. retulit, quo loco initium eiusmodi schematum videtur repetere à temporibus Osiridis, his planè verbis: τὸ δ' οὖν Ο'σίριδι συνεστρατεῦσθαι δύο λέγουσιν υἱοὺς Α'νουβίν τε καὶ Μακεδόνα, διαφέροντας ἀνδρείᾳ ἀμφοτέρους χρήσασθαι τοῖς ἐπισημοτάτοις ὅπλοις ἀπὸ τινῶν ζώων οὐκ ἀνοικείων τῇ περὶ αὐτοὺς εὐτολμίᾳ. Pindarus enim testis est, Amphiaraum in expeditione Thebana pictum draconem in clypeo circumtulisse: Statius Capaneum hydræ; Polynicem Sphingis imagine vsos in scutis fuisse. In bello Troiano Agamemnon pictum habebat in scuto Leonem vnà cum epigrammate, οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν. Vlysses delphinem: Typhonem Hippomedon ore fumos efflantem: Perseus Medusę vel Gorgonis caput. Virgil. 7. Æneid. ad finem, graphicè nobis exhibet arma Turni picturis elegantibus & ingeniosis conspicua, his omnino verbis:

Ducũ bellicorum varia insignia.

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Sustinet, Æthnæos efflãtem faucibus ignes.
At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
(Argumentum ingens) & custos virginis Argus,
Cœlataq; amnem fundens pater Inachus vrna.

Et Romanis in more positum olim postes spolijs hostium exornare. Verba hæc Polybij: ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα. Virgil. 2. Æneid.

Postes olim spolijs ornati.

Barbarico postes auro spolijsq; superbi,
Multaq; præterea sacris in postibus arma:
Captiui pendent currus, curuæq; secures.
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculaq; clypeiq; ereptaq; rostra carinis.

Neq; enim dubiũ potest esse, quin & cæteri Nobiles suæ insignia familiæ, seu symbola quædam propria sibi vendicarint. Homerus alter 8. Æneid. id minimè sibi prætermittendum putauit, cum Turni auxiliares copias memorat, quorum hominũ arma signaq; diligenter & studiosè persecutus est. Cimbrorum & Teutonum bello illo horribili, quod in Mario Plutarchus describit, id memoria dignum notat, eos populos, quanquam immanitate barbaros, suis in peltis, scutis, alijsq; id genus bellicis instrumentis, non modo nitorem armorum habuisse, sed & depictas ferarum imagines. Nonnulli putant Marium primum Aquila pro schemate vsum, vt præter cæteros testis occurrit Val. Maximus. Primis enim imperij Romani temporibus, in expeditionibus bellicis cùm educenda esset acies, aut etiam manus conserendæ, pro signo, fœni manipulis vtebantur: vnde legiones manipulares primò appellatas esse constat. Sed cùm incrementum aliquod cepisset imperium, signa alia sibi finxerunt, qualia fuere Lupi, Equi, Apri, Minotauri, pro vario Principum arbitrio, qui militibus præficiebantur. Sed vt ea demum Aquila vsurpari cępta est pro publico & perpetuo imperii Romani symbolo; sic vsus inualuit, vt quæcunq; legio distinctas insigniũ notas haberet: quod posteris ita transmissum est, vt eius rei memoria, quanquam longa temporum intercapedine, longoque spatio, & penè vetustatis obliuione demersa, scriptorum beneficio tamen nondum intermori potuerit. Dio tradit in Pompeii Magni annulo expressa fuisse tropheạ tria, vt ante idem Sylla dictator fieri sibi curarat. Plutarchus verò ait, in eo summi pretii lapillo, qui Pompeii fuit, quiq; post mortem eius, Cæsarem coegit ad lachrymas, Leonis cõspicuam fuisse imaginem ensem tenentis. Quod genus doctrinæ reconditioris quanquam plerique ludicrum esse censeant, ausim tamen dicere, id sapientibus olim hominibus familiare habitum, pro certo constare: quod declarant erudita & literata illa symposia: quo maximè nomine Principibus digna videri debet ea exercitatio, quos si verè Principes agant, literatis

Aquila quis primus pro signo vsus.

Principũ quale olim studium.

ratis colloquiis suas epulas condire par est: non vt inertes quidam aulici, & (quod dicebat ille) arietes in aureo vellere, qui lapillis & tesseris, qui cubis, & foliorum lusu non modò totos dies terunt, in quibus luditur quidem, sed interea permultum otij & pecuniarum impenditur, multoque plus temporis insumitur, quàm necesse esset; cum in ea symbolorum doctrina exercenda, & liberis hominibus digna cognitione, non mediocris vtilitas capiatur, ingeniũ intendatur, iudicium augeatur, exerceatur memoria, mirifica oblectatio capiatur. Sed hæc missa faciamus.

Numismata quorundã Principum.

Quã enim superioribus anteactis sæculis hic symbolorum vsus magnis quibusdã viris attulerit, exemplis innumerabilibus testatum habemus: Quin id antiquarij & studiosi lõgè ante, & hoc nostro sęculo diligenter obseruarunt in quibusdam priscorũ temporum numismatis æreis & argenteis, tũ saxis & ædificijs, longa sæculorum caligine, & quasi senio ferè omninò collapsis, ex quibus illorum veterum hominum studium agnoscunt in obseruandis familijs, vel gentis alicuius stemmatis, aut effingendis iis, quæ ipsi suo arbitratu conceperãt, quæq; vel multis, vel certè paucis, & quidem eruditis atq; ingeniosis proposita esse cupiebant. Siquidem, vt è multis pauca sub legam, Alexander Magnus Serpentis imagine vsus est, quòd se à Ioue Ammone patre sub forma serpentis esse natum credi vellet. Augustus Cæsar magnam sui animi moderationem, alienumq; ab omni temeritate iudicium, id est, maturitatem in rebus gerendis ostensurus, in altera numi aurei parte, quod cudendum ea maximè causa iusserat, Papilionem vna cum fluuiatili Cancro cælari voluit; altero quidem tarditatem, altero verò celeritatem intelligebat. Eundem & Sphingis imaginem in sigillo seu sphragidio sumpsisse memorant: quo pleriq; coniiciunt, eum designasse suam in rebus obscuris illustrandis, & conficiendis negotiis alioqui perplexis admirabilem solertiam, quod tamen signum commutauit Republ. primùm composita, & imagine Alexandri Magni postea fertur vsus, fortasse vt Monarchiam, qua se dignum putabat, intelligeret: quam vbi magna, planeq; inaudita felicitate consecutus est, non alia delectatus est imagine quàm sua. Mæcenas eques Augusto familiatissimus, Ranam vsurpauit, fortasse Seriphiã, vt quibusdam placet, ad arcani fidẽ, quam vnicè obseruabat ille, designandam. Titus Vespasianus Augustum æmulatus, proprium sibi ac peculiare schema vel symbolum habuit, quo maturandum esse præcipiebat, Delphinum anchoræ alligatum. Narratur historijs Ecclesiasticis, & D. Hieronymi Commentariis literam Hebraicã *TAV*, salutis fuisse olim signum, etiam Paganis ipsis habitum, quod parietibus templi Serapidis passim visum fuit. Nullus est ex nostris, quin audierit aut legerit memorabilem illam Constantini Magni expeditionem aduersus Maxentium, qua maximè signis militaribus signum Dominicæ Crucis tum primum cępit. Et certè Crux meritò pro salutis nota vsurpari cępta est, quòd T, literæ, quod fuit olim absolutionis signum, videatur respondere, si picturam & lineas spectes. Vide quæ subiunximus de S. Cruce, Emblem. 150. & 151.

Alexandri symbolum.

Augusti.

Mæcenatis.

Vespasiani.

Ciuitatũ quarundam insignia.

Quid enim, vt externa illa, quæ innumerabilia sunt, transiliam, vt quæ leguntur de Atheniensium Noctua, Persarum Aquila aurea, vel Solis effigie, aut igni sacro, Thebanorum Sphinge, Osiridis Cane, Cyri Gallo aureo, & aliis etiam pluribus, de quibus fidem scriptores faciunt? Sed nescio quo modo nos magis delectant & afficiunt domestica, vt est nauis illa, quam pro stemmate habuerunt Franci veteres; sicuti Sidonius Apollinaris & Panegyristes ille Pacatus testantur: quod idem signum Parisiorum esse adhuc apertè videmus: vt tria illa Repagula rubea seu vectes, quibus in publico stemmate Burgundiones vsi sunt; vt Vrsi, quibus Heluetii: vt Leones, quibus Germani quidã duces: vt Igniarium vnà cum silice, quo equites illi torquati, qui à Burgundo Duce primum instituti sunt? longum enim esset in singulis immorari, & ad ea omnia explicationes adiicere. Quid, inquam, nunc memorem veterum illorum Gallorum stemmata & insignia, quæ sibi vel ingeniosi finxerunt, aut aliqua nacti sunt occasione, vel tanquam hæreditario iure posteri vsurparunt?

Quia tamen multus essem, imò verò fortasse nimius in ea rerum veterum commemoratione, quas subinde fateri cogimur longa vetustatis obliuione nobis penè deletas & obliteratas: facilius videtur, meo quidem

quidem iudicio, in ijs pedem, vt ita loquar, figere, quæ non tam priscorum hominum libris, quàm ipso nostrorum patrum, & quidem huius ætatis hominum exemplo, planè attinguntur. Itaque præter publicum & solenne imperij Germanici stemma, quod Carolus V. superioribus annis pro imperatorio iure habuit, symbolum etiam peculiare sibi vendicauit, duas Herculis Columnas, vnà cum symboli anima VLTERIVS. Lodoicus XII. antequam ad regnum euectus esset, aliqua ratione Histricem, quem Porcum spiceum vulgus appellat. Franciscus I. felicis memoriæ Princeps, tria lilia, quibus alij Reges regio nomine fuerunt vsi ad hæc nostra vsque tempora, & Salamandram aliqua causa propriam sibi fecit. De Salamandra Francisci I. hoc placet adijcere, quod pauci, aut nulli ex scriptoribus attigerunt vel ex nostris, alioqui curiosis, & eruditis; fortè quia sensum Principis assequi non potuerint, aut quia noluerint teneros amores, quibus ille delectatus fertur impensius, suis celebrare commentarijs. Accepimus enim à patribus, principem reuera maximum, à quibusdam familiaribus non semel monitum, abstineret ab vsu amorum nimio, opposuisse consultoribus alioqui bonis suam Salamandram, quæ (seu saxum, seu animal sit, non est hoc loco quærere) coniecta in focum crepitantem, dicitur algore suo flammas restinguere. Ad altiorem tamen sensum traxit Salamandram regiam auctor distichi, quod litteris aureis exscriptum vidimus in regia Callirhoes, id est, ad saltum Fontis aquæ bellæ, his omninò numeris:

Symbolū Caroli V.

Lodoici XII. Galliæ Regis.

Salamandra Francisci I.

Vrsus atrox, aquilæq; leues, & tortilis anguis,
Cesserunt flammæ iam Salamādra tuæ.

Celebratur Francisci victoria de Heluetijs, quorum symbolum vrsus, quod & in numismatis ipsorum videre est: item de Germanico Cæsare, Carolo V. cuius insigne Aquila, ratione Imperij: deque Duce Mediolanensi, cuius gentilitium stemma Serpens, de quo nos speciatim ad Emblema primum. Henricus II. eius filius, crescentem Lunam, vnà cum hemistichio, DONEC TOTVM IMPLEAT ORBEM. Margaris Nauarræa Regina, magni Francisci soror, Heroina verè illustris, Heliotropiū non sine causa sibi legit. Carolus IX. duas colūnas in se complicatas vnà cum, PIETATE ET IVSTITIA, descripto epigrammate: haud dubiè significatum hoc symbolo duplici, principatū omnem Christianum duabus niti quasi columnis firmissimis, pietate seu religione, quæ Deo iūgit: & iustitia, quæ societatem tuetur hominum, & concordiam ciuili vinculo firmat, vnaque homines hominibus consociat. Henricus III. Gallico & Polonico regno potitus, symbolo trium coronarum specioso donatus, ex quibus duę ęqualiter iunctæ visuntur, tertia verò sublimior ac superior, addito subtus emblemate, MANET VLTIMA COELO. Henricus IIII. rex inuictissimus, & Galliarum bono singulari natus, vel cuius heroicæ virtutes laudationem omnem superāt, inter multa schemata, quibus certatim exornatur à viris eruditis, hoc ferè primum euulgatum, vt sceptra duo colligata, ense intermedio simul adnectantur, ad regni Francisci & Nauarrici ius designandum, addito verbo, DVO PROTEGIT VNVS. Sed id quidem parum, si tanti, tamque inuicti Principis res gestas cum summa omnium admiratione velimus æstimare, quem Thrasybulo, & Camillo superiorem censere non dubitamus, imo ex nostris, Carolo Magno, & Philippo Augusto vel parem, vel certè nusquam inferiorem cognoscimus: qui tantum nobis profuit, vt merito iure illi salutem, vitam, ornamenta dignitatis omnia, libertatem debeamus. Id nisi sponte confitemur, indigni luce communi sumus. Pacem Princeps bonus armis quæsijt, imò qui nunquam nisi lacessitus ad arma prosilijt. Et quis in magna etiam armorum licentia eo principe mansuetior? quis parta victoria in supplices ac victos clementior? quis in pactis conuentis, in inducijs, fœderibus, promissis omnibus constantior ac fidior? Communi quodam errore lapsos se fatentur, qui aduersus eum coniurarant, postquam agnouerunt quis, & quantus esset, arma sponte abiecerunt, manusq; dederunt: illi autem vicerunt, qui se victos fassi sunt; ipseque Princeps duplici victor nomine, qui sese vicit in victoria. Catharina Medicea, Regum mater, Iridem seu cœlestem arcum, adiecto symboli argumento, φῶς φέρει ἠδὲ γαλήνην. Annas Mommorancius, militum magister, nudum Ensem, vna cūm verbo

Henrici II.

Caroli IX.

Henrici III.

Henrici IV.

Eiusdem laus.

Catharina Medicea.

Mommorancij.

bo Α'ΠΛΑΝΟΣ: quo innuebat, se ab omni fraude alienum, operam fidam ac studium in summo magistratu præstitisse. Marescallus Santandreus nodum Gordium. Pleriq; idem tribuunt Regi Catholico, vt Iouius ipse. Cardinalis Borbonius, pastoriciæ dignitatis notam, Ensem seu gladium flammeum habuit, quo verbi diuini vim intelligi aiunt. Carolus Lotharenus Cardinalis Hederam altæ pyramidi hærentem, vnà cum versiculi parte altera, TE STANTE VIREBO. Franciscus Turnonius Cardinalis cęleste Manna. Christophorus Madruccius Cardinalis Tridentinus, Phœnicem se igni comburentem, vnà cum sententia, PERIT VT VIVAT: Ferrariensis deniq; Cardinalis Hesperidum mala ab insomni non custodita dracone, quo virtutes significari constat. Alphonsus Aragonum rex libro aperto, ad libertatem designandam, vti maluit. Franciscus Sfortia cùm Ducatum Mediolanensem obtineret, Canis sibi symbolum pingi fingiq; curauit, vnà cum epigrammate, NEMO QVIETVM IMPVNE LACESSET. Duo inter cætera Principum Italorum symbola, eruditis hominibus placuerunt, nempe vnum Laurentis illius Medicei, & alterum Prosperi Columnę: Ille quidem tres plumas habuit colore triplici distinctas, albo, viridi, rubeo, vnà cum SEMPER, adiecto vocabulo, quod eruditi homines ad virtutem triplicem, Fidem, Spem, Charitatem, retulerunt: Hic verò Columna, quo tempore Rauennati Reipub. præfectus, vrbem obsessam defendebat, duplicem ramum complicatum pro symbolo circumtulit, alterum è Cupresso, e Palma verò alterum, vnà cum sententia adiecta ab eo eloquenti homine Antonio à Casanoua, ERIT ALTERA MERCES. Illum quidem ramum, mortis; victoriæ hunc esse notam volebat: vt significaret in ea expeditione sibi certissimum esse mori, vel vincere. Quibus profectò notis & signis illustribus magni illi heroes ac Principes excellentem aliquam suorum animorum cogitationem non obscurè ostendi voluerunt.

Borbonij Cardinalis.
Caroli Lothareni.
Francisci Turnonij.
Christophori Madruccij.
Alphonsi Regis.
Fräcisci Sfortiæ.
Laurentius Medicei.
Prosperi Colünæ.

De qua quidem Philologiæ parte, ne cogar singula percensere, cùm quosdam viros excellenti doctrina, & antiquitatis vel maximè studiosos aliquando disputare audiebam, memini vltrò citroq; habitos ea de re sermones eruditos, ex quibus tamen ad extremum, vt vno dicam verbo, nihil ferè præter coniectanea mihi comparaui. Nam vt prisca illa & externa prætercam, quidam auctores sunt non omninò mali, à quibus accepimus, priorum Galliç Regum, qui à Pharamundo profecti sunt, insignia fuisse tres Bufones aut Rubetas: nonnulli tres Coronas malunt: alij Leonem qui Aquilam ad caudam habeat. In quo illi boni scriptores temerè interdum & sine iudicio caligant; quippè qui quod Regum quorundam peculiare symbolum fuerit, ad alios etiam tanquam commune omnium referant. Videri autem certius potest, tribus Lilijs primum Clodoueum fuisse vsum, cùm primum suadente Clotilde vxore lectissima, religioni Christianæ nomen dedit: quod liliorum trium stemma posteri etiam Reges ad nostra vsque tempora retinuerunt. Polydorus Virgilius in Anglica historia, quo loco vitam Gulielmi Nothi persequitur, auctor est, Reges Anglos ad eam vsque regis illius ætatem certas insignium notas minimè habuisse, sed pro regum varia successione, etiam signa illa fuisse varia. In quibus omnibus primò excogitandis, effingendis, exornandis, aliqua ratione pingendis vel sculpendis, non video quid veri certiq; statui certo possit; nisi dicamus pro animorum & opinionum varietate miram semper penèque incredibilem symbolorum eiusmodi varietatem extitisse. Esset quidem imperiti hominis, parumq; in rerum veterum historia exercitati, qui auderet affirmare nullam subesse sententiam in ea ingeniosa inuentione stemmatum, schematum, insignium & symbolorum: quæ veteres ipsi non tam studiosè affectassent, nisi suæ doctrinæ solertioris, suæ laudis & gloriæ, suarumque cogitationum aliquam non minimam partem alijs notam esse voluissent.

Regum Galliæ antiqua insignia.
Regum Angliæ stemata.

Symbolorum tria genera.

CAETERVM ne hoc quidem prætermissum velim. Symbola & Emblemata, de quibus hoc agitur libro, multiplicia esse & varia: quorum tamen rationem multiplicem ad quosdam quasi cancellos reuocare possumus. Quædam enim historica sunt, alia physica, alia ethica, & certè allegorica, quibus aliquid petitum à fabulis aut

Symbola triplicia.

Historica. aut rerum natura, ingeniosè ad mores vt plurimum traducitur. Historica sunt ea, quæ ducuntur ex historijs, vt Leænæ statua ærea in Acropoli Atheniensi posita, de qua 13. Emblemate. Triumphus M. Antonij triumuiri de M. Tullio interfecto, 29. Emblem. Hunni Scythici descriptio, *Physica.* Emblem. 37. & c. Physica verò, vt Bacchi & Palladis simulachris eadem ara erectis, Emblem. 23. de Ciconiæ ἀντιπελαργίᾳ. *Ethica.* Emblem. 30. quæ tamen ad mores omnia mihi reduci posse facilè videntur, quia ex ijs omnibus, quanquam non semper ita perspicuè, moralis sententia eliciatur.

Differre inter se schemata, imagines, seu insignia, & symbola.

QVOD cum fortasse pluribus ostendo, nolo mihi quispiam succenseat, vt qui nullum planè discrimen constituam inter schemata illa seu insignia, vel arma, quæ vocantur gentilitia, imagines, & peculiaria hominum, vel publica nationum aut ciuitatum symbola. Scio equidem, vt primò de schematis, id facilè vel tacente me intelligi ab ijs, qui omninò non sunt obtusi: nullum stemma esse puto, quod symbolo & nota non constet, sed tamen non omnia symbola stemmata esse possunt: Alterum enim, nempè symbolum, latiùs: strictius verò & specialius alterum accipi compertissimum est. *Omne stemma symbolo constat, non vice versa.*

Imaginũ ratio. Alia verò imaginum ratio, quamquam ad eundem fortasse finem olim Romani sumpsisse videantur imagines, vt posteri, & hodie Nobiles sua illa stemmata. Ij certè nobiles erant, qui sui generis imagines poterant ostendere, teste M. Tullio: quæ causa fuit, vt sæpè imagines pro nobilitate vsurpari familiare sit auctoribus. Eas Romæ patritij in primis sibi tribuerunt, & qui soli maiores magistratus, nempè Aedilitatem maiorem, Præturam, Censuram, Consulatum obtinebant. Quæ imagines quales fuerint, lib. 6. Polybius me docuit, Plinius 35. vt etiam M. Tullius permultis locis, & nos infra Emblem. 137. & 184. Erant enim simulacra quædam oris similitudinem artificiosè fictam, coloribus & pigmentis adumbratam referentia, quas in insigniore domus parte positas armaria lignea includebant. Eas autem imagines diebus festis exornabant apertis armarijs: cũque aliquis è propinquis aut affinibus mortuus elatus esset, in funere circumferebantur, addito, vt magnitudine quam simillimi apparerent, reliquo corporis trunco. Eas demum cereas fuisse me locus admonet Plinianus, quem citaui proximè: vt inde appareat maiorum imagines posteris etiam temporibus nominatas, sed non ita tamen vsurpatas. Nam insignia Nobilium imagines habent illas quidem, sed non humani vultus, vt fuere olim Romanorum. Pro quibus certè imaginibus posteriora sæcula cœperunt habere sua illa, quę vulgò Arma vocitantur, id est, insignia gentilitia: quæ vt ad honorem & gloriam veteribus vsurpata sunt, sic certè, vti credibile est, fuere postea virtutis præmia, & rerum præclarè gestarum aperta testimonia. *Imagines veterum quales.* *His substituta arma gentilitia.*

Quæ spectentur in symbolis.

AD extremum itaque quid ad conficienda symbola in primis obseruandum sit, adiiciam, vt tandem (eorum gratia maxime, qui hanc liberalem & ingeniosam cognitionem colunt) formulam quandam apponam symbolorum conficiendorum, expeditam illam quidem & facilem, iuxta Iouii doctrinam, qui non modò notas heroicas Principibus multis excogitauit, sed & artem quandam apertam & compendiariam admodum inchoauit potius quàm perfecit.

Symbolũ inuolutũ sit oportet. Symbolorum id proprium & peculiare est, vt gyris quibusdam & mæandris, nempè obscuris sententiarum inuolucris obtegantur. Si enim tam aperta & popularis esset inuentio, nihil doctrinæ aut gratiæ in iis esse videretur; quod symbolis Aegyptiorum, Chaldæorum, Pythagoræorum, Græcorum, & aliorum antè quadam ex parte demonstratum est.

Sit breue & graue. Deinde, in eo vel maximè sita est Symbolorum ratio, vt cum grauitate breuitateq; quadam plurimum sententiæ contineant: quod obseruãdum notat auctor grauis & acutus Demetrius Phalereus.

Sit simile adagio. Id præterea obseruatur vt plurimum, vt symbolum habeat aliquam cum adagio seu parœmia similitudinem. Et quidem sæpenumero fit, vt symbolorum & adagiorum eadem natura esse appareat, quanquam inter se ratione quadam differant. Quod Plutarchus diligenter obseruauit in

in quibusdam: & præter eum Apuleius, qui etiam exemplum apponit, vt cùm olim diceretur, *Ex quocunque ligno Mercurium non fieri*, significabant omnia & quæuis ingenia minimè ad doctrinam capessendam idonea, neque cuiusque animum ita esse à natura informatum, vt ingenii cultum tam commodè capere possit.

Quæ tamen fortasse magis attinent ad ea symbola, quæ oratione viuaq; voce vsurpantur, non ea quæ παράσημα & ἄφωνα σύμβολα nominantur. Certè inter vtraque magna potest intercedere similitudo, vt nusquam esse non possit inter res & verba non minima cognatio: aut si magis placeat, vt ænigmata, sic symbola sunt alia in verbis, in sententiis alia: quædam etiam in vtroq; imò interdum literis atq; syllabis. Quod pluribus illustrarem, si putarem id studiosos aliquo tandem modo remorari.

Ars quædam inueniendorum & excogitandorum symbolorum.

Quinque maximè spectāda in symbolis inueniendis.

Ei itaque, qui symbolum aliquod vel schema commodè volet effingere, spectanda hæc primum proponuntur, 1. vt iusta sit animi & corporis analogia (per animum, sententiam vno, altero, vel certè paucis comprehensam verbis intelligo: nomine corporis, symbolum ipsum designari placet.) 2. Deinde, ne ita tenebricosum sit & obscurum, vt Delio natatore opus habeat. 3. Tertiò, vt facilè conspici & dijudicari possit, si fortè aliquid interiectum habeat: vt interdum sunt sidera, stellæ, Luna, Sol, ignis, vnda, nubes, siluæ, rupes, speluncæ, & alia innumerabilia. 4. Quartò, ne qua humana forma, nisi admodum rarò, depingatur. 5. Postremò, adhibeatur interdum anima illa symboli lingua quadam nobili minimeq; vulgari, vt id παράσημον καὶ ἄγαλμα, ingeniosaque inuentio, quæ cogitationem requirat, & eam quidem eruditam, multò plus dignitatis habeat & grauitatis. Id autem fieri ab eruditis, vel iis, qui à liberali & polita literarum cognitione auersum animum non habeant, Græcè aut Latinè commodè solet: aut denique, si magis placeat extera quadam lingua, idque sententia breui, arguta, graui, vel adagio, aut etiam hemistichio, integro versu nonnunquam, qui vel recens natus, vel aliunde petitus sit, dummodo argutiarum aliquid & salis contineat.

De symbolis, schematis, & stemmatum ratione iam satis: nunc tandem de Emblemate quædam commentemur.

Quædam de symbolis exempla Typographorum.

Non tamen mihi tempero, quin animi caussa, quorundam rei Typographicæ peritorum hominum huc adiiciam eiconas, quibus ingeniosè vti soleant in suorum librorum frontispiciis, quibus se vel ingenio, vel arte, meliorum litterarum adiumento necessaria commendent. Vnus in primis habitus literis primùm renascentibus, qui purè, nitideque typographicam illustrauit, ALDVS MANVTIVS Romanus, qui pro nota singulari ac propria sibi sumpsit Delphinum anchoræ alligatum, forte ad laudem maturitatis, quæ medias partes teneat inter nimiam ac præcipitem celeritatem, & tarditatem; de quo nos ad Emblema 20. cuius epigraphe, *Maturandum*. & nonnihil Emblem. 144. Excidit mihi memoria typographi ex solo Italico, qui etiam ante Aldi ætatem Sirenem habuit, qua vsus in suorum fronte voluminum, ad eloquentiæ (nisi me coniectura fallit,) simulacrum ostentandum. Alioqui me non fugit Sirenum nomen ad alios flecti sensus, de quibus nos etiam suo loco. SEBASTIANVS GRYPHIVS Lugduni eam artem peruigili studio illustriorem fecit, suamque sollertiam nobili symbolo patefecit, captato sui nominis etymo, vel allusione potius. In tabellæ planicie Gryphis effigies, qui vnguibus pedis dextri saxum quadratum attollat: subtus orbis, seu figura sphærica, ad cuius partem vtramque totidem alæ, seu plumæ adfixæ: addito noemate, VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA. Quæ verba duo vim schematis ingeniosi concipiunt.

Symbolū Aldi Manutij.

Sebastiani Gryphij.

Apud Germanos, Basileæ, Frobenius, artis eiusdem apud suos Roscius, stemma libris editis affixit erectū baculum duabus arreptum manibus, in cuius apice auicula, & ex parte vtraq; duo serpentes cōplicati, sed nullo addito vocali symbolo. Credibile est virū sollertem his notis bene dicendi artē, quæ baculo innuitur, quasi sepiri ac colligari sapiētia, quę apud veteres serpentis nomine signaretur, significasse. Ioan-

Frobenij.

Opo-

Ioannis Oporini. Oporinus, eruditus sanè vir, nedum typographus, Delphino insidentem Ariona lyræ fides digitis attrectantem sibi legit; fortè indicans litteratorum virorum salutem in medijs ac tempestuosis vitæ huius fluctibus tutam ac securam: aut etiam eruditos homines à suis nonnunquam male haberi, ab extraneis excipi humanius. Nimis multus essem, si singularum vrbium Germanicarum velim collustrare officinas: alioqui fateor ingenuè plures esse vel Coloniæ Agrippinæ, vel Francofurti, vel Spirę, alijsq; celebribus Germaniæ ciuitatibus, quarum typographi eruditis suis symbolis non minus sese orbi Christiano commendarunt.

Sed ad Gallos venio, qui sese ijs superioribus æquarunt, vel certè nusquam inferiores habiti sunt. Inter eos nemo mihi occurrit illustrior, vel suo æuo peritior, aut diligentior Roberto Stephano, qui pro familiari schemate arborem habuit in ramos porrectam, addita figura speculantis hominis, verbo asscripto D. Apostoli, NOLI ALTVM SAPERE: qua nota visus est arguere nimis curiosam de rebus obscuris ac diuinis inuestigationem, & doctrinæ cuicumq; apponendum modum. Simonis Colinæi, politi hominis, laudata nostris & exteris industria, qui vt litteras, earumq; gloriam nequidem tempore intermorituram suo agalmate repræsentaret, Saturnum falce metentem omnia depinxit, addito versiculo vt symboli anima, VIRTVS SOLA ACIEM RETVNDIT ISTAM. Non prætereo Andreæ VVechelij equum Pegasum, de quo in fabulis, quod signum immortalis nominis per doctrinam comparandi. Elegās & bene subactum ingenium, iudicium par, mores inculpati Federici Morelli, cuius insigne, Fons, perennes fluuios doctrinæ omnis ingenuæ ac liberalis significat. Qui vir cùm in viuis esset, bona fide pręstitit quod artis fuit, & reliquit liberos, qui eandem palmam extendunt in dies vberius, nec vnquam Fontem illum sinunt arescere. Sebastianum Niuellium, probum & honestum virum, suæ iamdudum Ciconiæ delectarunt, notum signum τῆς ἀντιπελαργίας. Et Iacobū Puteanum, sua Samaritana püteo proxima, non ad alium quæ sita finem, quàm vt alluderet ad sui cognominis aliquam rationem. Nicolao Chenello, seu Querculo placuit Quercus, & telorum seu arundinum fasciculus vna colligatus, & arbori appensus, affixo epigrammateio, VIS NESCIA VINCI. Quod ex Scylluri petitum monito ad filios, cùm morti proximus concordiam suaderet. Christophori Plantini, cuius memoriam sanctè colo, signum familiare ac proprium, circinus, cum erudita Gnoma, LABORE ET CONSTANTIA. Circulus in se circumactus laborem indefessum: idem in puncto hærens, constans animi propositum notat. Id sanè Plantino sphragidion conueniens, quo homine nullus laboris patientior, nullus in vitæ omni proposito tenacior fuit, præter eam morū facilitatem, qua sese omni hominum sorti probauit. Ægidius Beysius, Plantini gener, vir certè bonus, idemque industrius, conatus soceri studia æmulari, laboriosè & constanter sese gessit, & præpropera morte desiderium sui reliquit. Is, cū ante annos penè sedecim symbolum sibi peculiare ac proprium quæreret, me percontatus, rogauit aliquid reperirem, quod alijs ita commune non foret: ego illi sertum albi lilij lubens exhibui, addito boni Poetæ hemistichio, CASTA PLACENT SVPERIS. Symbolum moribus hominis accommodum, quem notam ab omnibus illecebris turpium voluptatum in primis abhorrere. Nec verò possum transilire Ioannis Richerij Arborem virescētem, cum sentētiosa nota, ὄλβιος αὐταρκής. quę tamen parum admodum respondet arbori ei virenti, si bene corpus symboli cum anima æstimemus. Grauius sanè & melius, meo quidem iudicio, Stephanus Tassetus, Richerij socer, ante vsurparat arborem viroris plenam, addito verbo ex Dauide, FOLIVM NON DEFLVET. Hoc est: metuēti Deum nihil defuturum. Quę omnia quasi per satyram conijcio, non singula persequi cogito, quæ vt adgregare difficillimum esset, sic non perinde frugiferū. Alioqui memini me, cum quidem plus otio abundarem, vel antequam me publici muneris ratio totum occupasset, selegisse librum symbolorum, quæ vulgus nostratum *deuises* nuncupat, nō tam genio meo, quàm voluntati aliorum seruiēs Seorsum etiā, dum studijs grauioribus quęro mihi solatium, non pauca scripsi emblemata, in quibus cecini mihi hactenus ac Musis, de que ijs edendis nō sū magnopere solicitus.

Roberti Stephani.

Simonis Colinæi.

Andreæ VVechelij.

Federici Morelli.

Sebastiani Niuellij.

Iacobi Puteani.

Nicolai Chenelli.

Christophori Plātini.

Ægydij Beysij.

Ioannis Richerij.

Stephani Tasseti.

De

De Ænigmate & Anagrammatismo.

ET is sanè locus me admonet, ijs faciam satis, qui pridem mihi aurem vellicarunt, ad hāc disputationis institutæ de symbolis perficiendam rationem, de affinibus symbolorum Aenigmatibus, atq; Anagrāmatismis, seu onomastrophia, quidpiam adijcerem. Verum de gryphis, seu ænigmatis, non est necesse hic commētari aliquid; & id nodi genus facilè permitto iis, quibus plus otii suppetat, & ingenij, vt qui in rebus obscuris enodandis operam cum fruge aliqua locare possint. Quanquam enim emblemata longè multa videri ænigmatica possint, eo quòd doctrinæ reconditioris aliquid in se contineant: absunt tamen non parum ab ænigmatis, & sicuti res à verbis differunt. Alioqui de ænigmatum omni natura disputationem adornare, hominis est vel egregiè solertis, vel non parum antiquarii, quive non aliunde occupatus possit ingenii aciem in aspectum lucemq; proferre. Tantundem penè dixerim de transmutatis nominibus, in quibus bona pars studiosorum hominum nimis operosè occupatur: & docti, indoctiq; his capiuntur aurium atq; oculorum illiciis, vt quamquam falli se interdum sentiant, ludicro tamen, & ferè inani errore delectantur. Tamen in anagrammatismis non pauci sudāt nitendo; alii post longam, certeq; fastidiosam ὀκνηρίαν, seu περιεργίαν, quam strenuam inertiam Flaccus ait, nihil tamen proficiunt. Quid enim de iis, qui nescio quid doctrinæ reconditæ in eiusmodi putant esse litterarum metathesi? Equidem non prorsus probo vel improbo ingeniosam istam litterarum mistionem, dum quid γνώμικον in se habeat: sed non ex eo mihi deposcam palmarium, quia fieri possit, vt eiusdem nominis & cognominis elementa flecti in contrarios sensus omninò possint: cuius rei exempla non pauca in plerisque virorum principum nominibus, nedum aliorum, in quibus variè contorquendis nasuti quidam & nimis otiosi luxuriant. Et hæc sæculi nostri scabies, vel opinio assentatrix, vt delicatus quisq; ac nitidus suas laudes magis putet esse proprias ac peculiares, ex suo quęsitas anagrāmate, quasi qui è suo fundo fruges esse meliores arbitretur.

Emblemata & Ænigmata differunt.

Anagrāmatismus artificium ad ostentationem.

——*trahit sua quemq; voluptas.*

Nec fastidio aliorum stomachum, meo dissisus ingenio: sed vereor ne nimia illa cura anagrammatum, nihil ferè aliud habeat quàm affectationem, & studium vanitatis. Hic desisto, & ad alia, quæ magis instant, propero.

DE EMBLEMATE.

PLERIQVE sunt non satis acuti, qui Emblema cum Symbolo, cùm Aenigmate, cum Sententia, cum Adagio temerè & imperitè confundant. Fatemur Emblematis quidem vim in symbolo sitam esse: sed differunt, inquam, vt Homo & Animal: alterum enim hic maximè generalius accipi, specialius verò alterum, norunt omnes, qui aliquid iudicii habeant.

Emblema ænigma non est, quanquam interdum cum ænigmate aliquam similitudinem habeat: Ratio enim quædam est apertior in Emblemate, propter notas, quę apertæ & perspicuæ sunt: Aenigma verò in verbis ambiguum est & obscurum, vt etiam viros alioqui solertes & ingeniosos interdum longa mora teneat. At Symbolorum & Emblematum (de quibus maximè hic agimus) ratio debet esse clarior & apertior: vt quemadmodum ab iis imperiti arceantur, sic docti homines aliquid habeant, in quo ingenium exerceant.

Emblematis & Ænigmatis differentia.

Neq; Emblema est γνώμη seu sentētia, quanquam sæpe Emblemata sententias in se contineant: nisi fortasse qua ratione Emblema sumitur μετωνυμικῶς, pro epigrāmate seu explicatione Emblematis. γνώμη enim verbis exprimitur: &, nisi fallor, aliter γνώμη esse minimè potest, nisi pro eo vsurpetur, quod ἐνθύμημα diceremus. Emblema enim sæpenumerò est ἄφωνον: nec semper necesse est in Emblemate esse adiectum epigramma. Deniq; vt vno verbo, Sententia & Emblema videntur mihi differre vt verba & res, seu signa quædam rerum, & res signatæ.

Emblematis & sententiæ differentia.

Deniq; non est Adagium vel parœmia: quia Emblema est aliquid ingeniosè ab ingeniosis excogitatum, vt ita dicam: adagium verò sermo est in ore omniū versans. In quo aduertendum, an ii acutè viderint, & non potiùs aberrarint, qui quascunque sententias, adagia, similia, apophthegmata, historias ad Emblemata posse reuocari censuerunt, quasi ex re quauis Emblema cudi & confici deberet.

Adagij & Emblematis discrimen.

Super-

Superest itaq; Emblematis nomen explicemus, si prius Alciati verba ex Commentario in tit. De rer. & verbor. signific. apposuerimus. *Verba significant*, inquit, *res significantur: tametsi & res quandoq; significent, vt Hieroglyphica apud Orum & Charemonem, cuius argumenti & nos carmine libellum composuimus, cui titulus est EMBLEMATA.* Hæc ille.

EMBLEMA *quid, vnde dicatur; & quomodo id nomen propriè, quomodo figuratè accipiatur.*

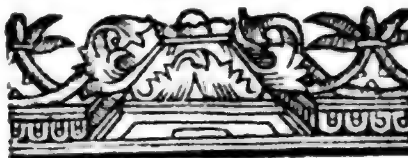
Emblema quid. DICITVR Emblema, quicquid interseritur ornatus causa, non modò parietibus & pauimẽtis, sed & rebus aliis permultis, vt vasis, pateris, vestibus: cuiusmodi sunt clauiculi, aut imagines aureæ vel argenteæ, vniones & gemmæ, cæteraq; generis eiusdem. ζωωτὸν vel δαίδαλμα dicitur Eustathio, nempè ornamentum exemptile, quod innoxiè demi potest vasis aureis vel argenteis, idemq; reponi. Id enim nominis deductum esse constat παρὰ τῦ ἐμβάλλεσθαι, aut ἐπεμβλῆσθαι, quod est inserere, interponere, vel iniicere. Antiquitus enim lapillis quibusdam quadratis & minutè sectis politisque, in quibus eicones quædam intertextæ essent, ędes magnatum & Principum regiæ vt plurimum ornabantur, vt colligere est ex Pausania, Plutarcho, Apuleio, Philostrato, & aliis plerisq; cuius etiam rei vsum aliquem videmus in quibusdam templis, tum ædibus publicis & priuatis, vt nostra hæc ætas antiquitatis æmula pridem esse cœpit. Itaq; μεταφορικῶς hic Emblemata vocantur carmina, quibus imagines, agalmata, pegmata, & id genus alia scitè adinuenta, variè & eruditè explicantur. Sed & oratio variis verborum rerumq; pigmentis & lenocinijs Rhetoricæ artis elaborata, Emblematis referta dici figuratè potest. Notum enim illud M. Tullii ex Lucilio:

Quàm lepidè lexeis compostæ vt tesserulæ omnes
Arte, pauimento atq; emblemate vermiculato.

Verba sunt Lucilii Poetæ Comici, apud quem Scæuola exagitabat Albutium, qui nimius esset in ornatu & structura verborum: in quo non vitabat affectatum dicendi genus doctis auribus odiosum. Non possum subticere à M. Tullio Verrem reprehendi acerrimè, quod emblematum vim, quæ esset in Siculorum vasis, abstulisset: quodq; Suetonius ait, Tiberium elegantię verborum studiosiorem, emblematis vocem aspernatum in quodam patrum decreto: commutandum enim verbum censuisse, & pro peregrino Romanum conquirendum.

Emblema, vt accipitur à M. Tullio, & Vlpiano I. C. ornamentũ exemptile, quod pro hominum placito vasis argenteis, vel aureis citra incommodum demi, rursusq; reponi potest: cuiusmodi sigilla, aut rerũ, vel flosculorum, colorumve simulacra fabrefacta. Nempè ἔμβλημα, ζωωτὸν, δαίδαλμα *attache pour orner les vaissenux d'or ou d'argent*, vti rectè doctus Hadrian. Iunius. χρυσένδετα, Martialis, vasa ex auro illigata, quæ crustas habent, aut torques ex auro nexiles, vt apud Baifium. Turnebus noster gemmata vasa, quæ consertas auro gemmas, hoc est, λιθίσκους χρυσενδέτους teneant, exponit χρυσένδετα.

Cæterum pleriq; vel suspicari, vel obiicere poterunt, hic ab Alciato Emblemata impropriè dici, cum ea carmina videantur potius expositiones esse & explicationes Emblematum, id est, eorum symbolorum vel simulacrorum, quæ ab antiquis petita hic magna parte repræsentat, & horum rationem tradit. Sed dicimus adiuncta non temerè aliquando subiectorum habere rationem metonymicῶs, & sententiam vel epigramma dici posse, quod Emblema in se complectatur.

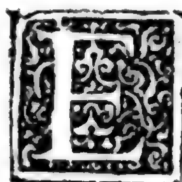

AD

AD
ALCIATI EMBLEMATA LAVDATIO,

Vice præfationis ad Emblematum explanationem

Habita Lutetiæ in regia Burgundionum ſchola, ix. Kal. Maias, 1576.

TSI, AVDITORES optimi, non eſt meæ conſuetudinis, quo tempore ad aliquem egregium ſcriptorem explicandum aggredior, initio meæ profeſsionis tam anxiè rationem reddere, cur hunc potiùs quàm illum ſumam in manus; propterea quòd ſtudioſis omnibus meam induſtriam & conſilium in officio meo perſoluendo, req: litteraria iuuanda probari iri confidam: tamen in hoc auctore certè nobili & acuto, ſed recenti nimis fortaſſe, vt mihi obijcitur, cauſa proponenda eſt, cur hunc enarrandum publicè, meisq; commentarijs illuſtrandum inſtituerim, ne quid à me temerè & inconſulto factum eſſe videatur. Sunt enim nonnulli, non quidem mali & improbi, neq; alieni à literarum meliorum vſu & dignitate, qui dicant me non facere ſatis conſtanter, qui neſcio quo animo intermiſſis antiquis auctoribus, & ijs, à quibus ſolida puraq; doctrina petitur, mutato priore conſilio, ad recentiorem iſtum diuertam: ac ſi priſci illi ſapientes, & iam longa ſæculorum diuturnitate probati mihi non ſatis arriderent. Ego, Auditores, de me nihil poſſum excellens aut magnificum polliceri: ſed auſim tamen dicere, me non ita eſſe plumbeum, vt pulcram & vtilem veterum hominum doctrinam tam parui faciam, qui nullis vnquam laboribus & vigilijs peperci, vt ex eorum quaſi pomœrijs & fertilibus agris, ſtudiorum aliquem fructum tandem aliquando demeterem. Quia tamen ab ineunte ætate cognitionem rerum & antiquitatis (nedum verborum floſculos, in quibus alij permulti ætatem exigunt) mihi primùm comparandam eſſe duxi, operæ pretium me facturum putaui, ſi per varias melioris notæ ſcriptorum areas, libero & quieto animo exſpatiarer: nulloq; auctore inſalutato, qui aliquid ſelectioris doctrinæ habere videretur, copiam quandam vberem rerum, quæ cognitione digniſſimæ ſunt, mihi compararem, & è meliorum maximèq; locupletum, primæq; dignitatis hominum Græcorum & Latinorum fontibus meos hortos irrigarem. In quo negotio conficiendo nunquam in animum induxi meum, vt veteres potiùs quàm vetera conſectarer, atque ita quorundam religioni me addicerem, vt nullo iudicio in cuiuſdam magiſtri verba iurarem. E multis tamen quoſdam delibandos, non omninò deuorandos eſſe iudicaui: & ex ijs ea ſublegenda vidi, quæ ad ſtudiorum liberiorem progreſſum facerent: non modò vt qui lacunas ædium complent, quibus vnum ſtudium eſt, vt ea, quæ ſunt hiulca obturent; ſed vt locupletes lautiq; homines, qui cùm habeant quod eſt ſatis, & quibus vita ipſa carere tam facilè non poteſt, abundant etiam innumerabili, eaque varia rerum copia,

quippe qui ex magno aceruo quidpiam sumere putent esse multò iucundius. Quod cùm dicere apud vos instituo, scio certè quàm facilius sit ea de re initium præfandi reperire, quã exitũ: tamen ne videamur in immensum tela iaculari, & de rebus, quæ ad institutũ hoc nostrum studiũ non pertineant, longũ & odiosum proœmiũ texere, meam omnẽ orationem in duo capita conferã: quorũ primo, de Alciato quæ dicenda hoc tẽpore arbitror: altero verò de meo ipsius studio atq; cõsilio pauca sum dicturus; quæso diligenter attẽdite.

STATIM vbi primùm ex pueris excessit Andreas Alciatus, atq; eas disciplinas cœpit imbibere, quibus tenella ætas ad humanitatem solet informari, ad ius ciuile animum applicauit, primùm quidem Mediolani (nam ibi natus est loco nobili, & celebri vrbe & copiosa, doctisq; hominibus affluenti) naturæ bonitate celeriter omnibus antecellere ingenij gloria visus est. Erat Italia his temporibus plena liberalium artium, in qua nempè studia omnia, quibus ingenij cultus capitur, mirificè tum colebantur. Itaq; cum Alciati iam fama in aperto eßet, ad quamcumq; se Academiam nobilem conferre vellet, sic eius aduentus celebrabatur, vt famam ingenij expectatio hominis, expectationem ipsius aduentus admiratioq; superaret. Quapropter hunc magna laude & summa omnium oblectatione apud se doctorem habuere Bononienses, Ferrarienses, Ticinij, eumq; amplissimis præmijs donauerunt: & omnes quotquot in Europa de ingenijs aliquid iudicare poterant, cognitione atq; hospitio dignum existimarunt. Hac tanta nominis celebritate cùm esset etiam exteris notus, patriam primùm sibi charissimam armis & factionibus oppreßam ad tempus deserere cogitauit, & Auenione moras trahere maluit: quo loco profitendi munus sibi demandatum, stipendio sexcentorum ornatus, magna sua laude sustinuit. Deinde à Biturigum magistratibus accitus, ipso etiam Rege Christianissimo procurante, secundo quàm eo venerat anno, duplicatum habuit honorarium, & mille ducentis est donatus. Fuit illis temporibus iucundus Antonio à Prato Galliarum Nomophylaci, Ioanni Seluæ principi Senatus amplissimo, multisq; legationibus in primis illustri ac nobili: cultus tum à Budæo, tum ab Erasmo, quorum alterum rarissimum Franciæ lumen non iniuria possumus appellare; alterum, literatorum huius temporis in Germania primum: adamatus à Bembo, Cardinale doctrinæ laude commendatissimo: cultus deniq; ab omnibus ijs, qui virtutem & literarum gloriam adamabant; quos omnes, quamdiu vixit, deuinctos sibi consuetudine tenuit. Sed confecto tam longo itinere, à suo tandem Principe reuocatus (ferè fit enim, vt ipsa virtus in proprio & natali solo non nisi serò admodum cognita, ad extremum excipiatur, excepta reficiatur, refecta præmijs exornetur) à suo, inquam, Principe in patriam reuocatus, post ancipites variosque casus & labores nomine publico exantlatos, in ordinem Senatorum honorificè cooptatus est; quam accessionem, vt ipse affirmabat, ne quidem cogitans, honore omni maximo dignus, impetrauit. Eam verò præstantiæ ingenij & eruditionis famam permultum auxit libris editis, quibus & suæ ætatis hominibus & posteris consulere sibi proposuerat. Et quidem intelligebat eos, qui verè docti essent, non solùm cum viui sunt ac præsentes, studiosos discendi erudire atq; docere, sed hoc idem etiam post mortem monumentis literarum assequi. In quo suam fidem & studium tam mirificè probauit, vt nullus hodie sit eleganti & polita cognitione tinctus, quin huius ingenium suspiciat. Neq; profectò hac parte video, quàm sit æquum

opinio-

opinionem sequi vel M. Antonij Oratoris, aut C. Lucilij, tametsi doctus & vrbanus à M. Tullio nominetur: Alter enim cur suas orationes edi nollet, probabilem rationem reddere solitus, id à se ita fieri dicebat, vt si fortaße quædam minimè alijs placerent, infitiari poßet: alter verò, quæ scriberet, neq; à doctis, neq; ab imperitis legi velle: quod illi melius quàm se, hi autem nihil intelligerent. At qua fronte aliquis nostrum artifici huic tam laborioso succensere ausit? quis candido animo scripta non exceperit, quæ & doctis iucunda, & indoctis profutura sunt? Neq; enim existimandum nobis est, veriora illa & simpliciora censenda, quæ viua voce dicuntur, quæq; simulari, fingique poßunt, quàm quæ omnium subiecta oculis, quasi ad publicum quoddam examen proponuntur. Et hæc quidem, Auditores humanissimi, necessariò primum dicenda videbantur, ne quis fortè putaret, me illotis, quod dicitur, manibus aggredi auctorem velle tam lepidum, tamq; tersum & egregiè doctum, eumq; studiosis adolescentibus proponere, nisi iustam aut certè probabilem consilij mei rationem primum redderem. Occurrunt enim viri non imperiti quidem & ignari rerum, satisne constanter facere videar, qui relictis, aut certè sepositis ijs auctoribus, qui prisco & meliore seculo floruerunt, vnum è recentioribus aßumam potius, & ad eum explanandum aggrediar, cùm alios penè innumerabiles, eosq; maximè, quos posteritas communi consensu approbauit, explicare hoc tempore, pro mea consuetudine & ex officio, debeam. Ego verò, Auditores, non sum is, qui veteres, vti iam dixi, potius quàm vetera eaq; præclara vnquam probarim: ac si antiquam & recoctam doctrinam, temporum ratione citiùs, quàm dignitate & vsu æstimarem. Quis enim tam alienus est à recta ratione & iudicio, qui hominum ætatibus, non autem suo pretio aliquid æstimandum, magniq; ducendum putet? Sed eò prolapsa est hominum inuidentia & cæca opinio, vt noua penè omnia, quamquam sapientum iudicio præstantissima, non modò fastidiant, sed etiam apertè damnent: quod idem suo seculo non temerè videtur ille conquestus:

Esse quid hoc dicam [*inquit*] viuis quòd fama negatur,
 Et sua quòd rarus secula lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum, Regule, mores,
 Præferat antiquos semper vt illa nouis.

Quæ quamquam nos interdum moueant, retinenda tamen est cum rectè sentientibus perpetua consensio, vt nunquam iniquis imperitorum quorundam opinionibus nos abduci patiamur. Quis enim Ennium, vel Pacuuium Virgilio? quis Lucano Andronicum Liuium? quis M. Tullij orationibus omni dicendi lepore ac copia tinctis, forenses ac horridas actiones M. Catonis senioris anteponat? Equidem scio quàm non facilè se nouitas apud quosdam insinuet, vt honorificum aliquem locum obtineat: adeò

 ——nos nostraq; liuidus odit.
 ——& nisi quæ terris semota, suisq;
Temporibus defuncta videt, fastidit & odit:

non quòd rectius in ea re iudicium adhibeat, neq; quòd eo modo literarum dignitatem augeri velit; sed quia non nisi ægrè patiatur se vltimo haberi loco, si res in certamen veniat: & industriam excitare se nihilo plus poße speret. At id quàm ab æquo & bono, quàm à recta ratione alienum?

Nam si tam Græcis nouitas inuisa fuisset,
Quàm nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret, tereretq; viritim publicus vsus?

Quàm multi multa poßint obijcere, vltrò mihi in mentem venit: ex ijs enim morosi quidam & tetrici castigatores quæcumq; se vetustate commendant, ea penè sola & in primis omni honore habenda putant: nouis auctoritatem omnem fidemq; detrahunt. In quo vt sibi mirè placent, ita Plautinam cautionem in pergulis, in conuiuijs, in balneis, peneq; dixerim medio ipso foro personant:

Qui vtuntur (*inquiunt illi*) vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas:
Antiqua enim opera & verba cùm vobis placent,
Aequum placere est antiquas fabulas.
Nam nunc nouæ quæ prodeunt comœdiæ,
Multò sunt nequiores quàm nummi noui.

Agnosco, inquam, ego Comici verba, teneo mentem, ni fallor: non tamen boni illi viri mihi vnquam persuaserint, id in omne scripti genus esse torquendum, quod de solis fabulis Poeta ille perspicuè & apertè pronunciauit. Quibus nimium seueris iudicibus vt non minus grauem quàm argutum opponam testem, Lyricorum principem Pindarum, quæso, audiant: ἄινει παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων· *Vinum vetus laudandum esse vult, at etiam recentiorum flores hymnorum suam quoq; laudem mereri grauiter ac verè testatur. Ita quidem doctrinam veterem ac eruditam nullus non laudat: quis tamen floridas, vt ita dicam, recentium quorundam hominum scriptiones, & quasi tenellas nouasq; Musarum corollas labore ac studio concinnatas non aliquo putabit honore dignas, non etiam debita sua laude ornandas existimabit? Vultis itaq; vno verbo dicam quod sentio, Auditores, non poßum facilius quàm Plinij Iunioris arguta sanè & opportuna sententia: Sum ex ijs, qui mirer antiquos, inquit ille; non tamen ita vt ingenia nostrorum temporum despiciam: neq; enim in gignendis optimis lassa est & quasi effeta natura. Sit ergo recens Alciatus, dum tamen antiquam eius doctrinam esse constet. Quid enim excellentem illam, & eruditorum omnium calculis probatam prudentiam Iuris, quid eloquentiam, qua alijs præstitit, in medium adducam? Sic enim iam olim non temerè didicimus hanc pulcherrimam Iuris dicundi facultatem reuera* πολυμαθίαν *eße, & multiplicem atq; vberem rerum optimarum peneq; innumerabilium cognitionem veram profectò & in actione positam, non vmbratilem quandam & in puluere latentem decertationem, sed in omnium oculis ac luce positam sapientiam. Quid loquar de Alciati admirabili dicendi peritia, deq; literarijs monumentis ab eo editis, quæ omnia non augeri verbis, nedum illustrari poße certò scio? Quanquam enim quidam è veteribus eleganter & acutè dixerit, facillimum esse laudare Solem, cum vbique præsto & semper esse possint laudationum argumenta penè innumerabilia: Ita cum difficilia non sit hominem commendare, in quo tot egregiæ animi dotes eluceant: mihi tamen verendum est, ne quis obijciat illud olim à Phauorino nobili philosopho vsurpatum, Vituperari satius eße, quàm remißè laudari. Adde, quòd si mihi aliquando statuendum eßet, vt Alciatum quadam insigni meritaq; laudatione exornarem, putarem*

equidem

equidem non alio eloquendi genere mihi opus eße, quàm eo, quo celebritatem nominis Alciatus est consecutus: vt qui olim ad laudandum commodè Pindarum, non alia quã Pindari lyra sibi opus esse censebat. Quamobrem si certò teneam, nunquam, aut rarò admodum, parem gloriam esse in dicente vel scribente atq; in eo, cuius laudes oratione celebrantur: tamen rei difficultate nullo modo deterritus, non possum quin pro ingenij mei tenuitate Alciatum commendem: quod ipsum tamẽ cum pro tantilla mea facultate vix consequor, vt certè cuperem, huius meæ vocis testes aduocabo potentissimas & nobilissimas in Europa gentes, à quibus raram & exactam Doctoris huius ornatissimi eruditionem probatam fuisse à patribus accepimus. Primùm, testis est Italia, bonorum ingeniorum parens, quæ hunc Ferrariæ, Bononiæ, Ticini, summa omnium admiratione de suggestu fulminantem, ius ciuile magno applausu, pariq; auditorum concursu & frequentia docentem audiuit. Testis Gallia, quæ eum Biturigibus per quinquennium aluit regijs allectum stipendijs. Testis Germania, quæ præ cæteris semper industrios & sollertes homines habuit; quorum opera factum, vt literarum cultus & exercitatio, pridem extincta Gothorum incursionibus, cœperit hac tandem mundi senectute reuiuiscere. Testes exteræ nationes omnes, in quibus tamen est aliqua humanitas atq; institutio liberalis: quæ omnes vno ore, vnoq; consensu Alciatum excipiunt, ambabus, quod aiunt, vlnis amplexantur, adamant, exornant. Et certè ea fuit egregij hominis Suadela, vt etiam populos immanitate barbaros, multitudine innumerabiles, sic etiam exteros absentes demulserit, vt mirer hoc penè vno Italo iuris studium fuiße diuinitus excitatum. Quæ cùm dico, non est quod vestrum quispiam exspectet à me, vt nobiles huius nostræ ætatis Iuris doctores inter se conferam, neq; enim id meum est: & quamquam mihi permissum ac concessum esse videretur, tamen scio in primis id & permolestum & odiosum ijs, qui sese postponi alijs non tam facilè ferunt, quiq; vel ingenio, quod ait ille, cedere nolunt: in quo si putarem eos ne verbo quidem mihi fore molestos, tamen vt verè & ingenuè fatear, —non meus audet

Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.

Sed quid immoror in ijs, quæ omnibus eruditis hominibus probata eße confido? Enimuerò, Auditores, non est mihi animus calculum adijcere meum ad eas disputationes, quas magna sua laude scripsit Alciatus ad Ius illustrandum; de Emblematum libello nunc temporis habeo dicere; de eo inquam libello qui, vt vident omnes, perexiguus est, si molem scripti consideremus; at magnus certè & locuples & ornatus, si pretium, si dignitatem, si officinam rerum omnium selectissimarum, quæq; studio & cognitione omninò dignæ sunt, egregiè instructam: si, vt vno dicam verbo, bonorum mare aduertamus. Ausim equidem affirmare, nihil omnino eße quod philologi alioqui morosi in eo desiderent. Sunt enim non pauci, qui longiores verborum ambitus, qui prodigiosas, vt sic dicam, foliorum & paginarum amplitudines, qui prolixam in doctrina farraginem non temerè fastidiant. Quis enim tam patienti animo eam librorum molem euoluerit? An tantum nobis relictum est temporis? an otij? an vitæ denique, quam tamen breuissimam esse datam nemo non conqueritur, vt ad alia etiam præclara, & in quibus plus vtilitatis esse intelligimus, non primo quoque tempore properemus? Rectè Callimachus ille Grammaticus, & iure quidem dicebat, magnum librum, magnum eße malum: vt intel-

ligamus homines insigni reuera magnoq; damno mulctari, quibus libri tam multi atq; ampli euoluendi proponuntur. At vt permulti sunt, qui prolixitatem auersentur, sic pro fecto alij quidam nominari hoc loco possent non illiterati, non inertes, neq; postremo in numero ponendi, qui similitudinem, satietatis matrem, vt cramben bis malè recoctam planè refugiant. Quid enim de ijs loquar, qui ægrè admodum ferunt sibi quasi onus quoddam grauissimum impositum humeris, vt è multis multa conquirant, & non nisi labore indefesso molestoq; studia persequantur? Sunt etiam permulti auctores, qui manibus teruntur, in quibus singulis non nisi fortasse singulas virtutes reperire est: adeò nihil ab omni parte beatum, aut omnibus absolutum perfectumq; numeris reperiri à nobis potest. Scio alios quosdam doctos & vtiles esse libros, è quibus res memoria dignas exprimimus: alios, qui verborum puritatem & elegantiam doceant: alios deniq; qui non nunquam vtile dulci permisceant. Nihil dico de ijs, qui nihil nisi spinas habent; aut ijs, qui propter obscurum dicendi genus, aut inspersas opiniones erroneas pium & cordatum lectorem sæpenumero a legendo reuocant. Quis verò in hac Emblematum officina, & quasi locuplete rerum optimarum penu breuitatem non laudet? quis varietatem rerum iucundissimam, & exactam pulcramq; copiam non amplexetur? quis multiplicem vnius libelluli thesaurum exigua mole comprehensum non putabit excolendum, & nocturna diurnaq; manu versandum? Vt enim de prima illa virtute, quæ breuis est, primo loco: certè Homerus ingeniorum vertex, quos egregios & sapientes viros effingit, eosdem etiam in dicendo parcos esse dicit: quantumq; mea mens diuturna lectione repetere potest, & veterem historiam recordari, non ægrè reperio, quamdiu manserunt incorrupti hominum mores sermonem fuisse parcissimum & breuissimum. Quod ijs perspicere facillimum erit, qui priorum temporum auctores cum ijs, qui posteri successerunt, vnà conferre volent: vt Orpheum, Linum, & alios cum Homero, cum Hesiodo; Socratem, Platonem cum Chrysippo; cum Galeno Hippocratem. Veterum enim sapientum fuere sententiæ perbreues, quasi decreta quædam & placita, vt illa celebrata omnibus Pythagoræ symbola, Socratis, & aliorum quorundam sapienter & argutè, doctè grauiterque responsa, quæ hodie circumferuntur, quibus quid eruditius? quid neruosius? quid admirabilius? Nihil dico de Solonis legibus Atheniensium, Lycurgi Spartanorum; nihil de duodecim Tabulis, quibus mira breuitate contractis tam diu Romani vsi sunt, vt non videam quid amplius posteris accesserit, cùm Philosophia primum loquax esse cœpit: vt ad rem Poetæ illud hoc loco exclamare lubeat,

—laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Prætermiseram Epictetum, in quem permulta confertur laus, quòd duobus verbis, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, *vniuersam Philosophiam complexus est. Quod tamen ita nolim seuerè accipi, vt omnino exulare velim dicendi copiam, non vtilem modò, sed etiam necessariam: at vt vestrum quisq; intelligat, Alciatum sua illa breuitate concinnum & gratum omnibus non iniuria videri. Iam verò quis breuem illam & argutam priscæ doctrinæ syluam non pluris habendam ducat, quàm immanes scriptorum quorundam paginas, quæ mihi perinde videntur ac cibi nescio qui, ex quibus alimenti minimum, reliquiarum multo plus, vt in cochleis & testudinum genere, capitur? Sed pergamus quæso ad varietatem illam, quæ se commendat, quæ in delicijs habetur, quæ studiosos pascit animos,*

mos, quà eruditam cogitationem suspensam tenet. Quod cum meditor vnà mecum, existimo eos ineptos esse minimeq; diligentes, qui semper idem aut legunt, idemq; semper canunt, neq; varietate rerum, quam nobis natura ipsa commendauit, ingenium perpoliunt. Quid enim morer Senecæ, acuti hominis, vita tamen instituto planè Stoici, monitum consiliumq; grauissimum, quo non obscurè variam lectionem, vt alienam à studijs insectatur? Reuera hic magni nominis Philosophus non sine iudicio videtur suam ea de re sententiam dixisse. sed nos naturæ certissimum quoddam præscriptum sequimur, eiq; paremus: quo nomine nullus est, opinor, qui nobis molestus esse debeat. Nam quocumque oculorum aciem flectamus, quamcumq; in partem sese mens humana recipiat, multiplex & varium non tam numero, quàm infinitate distinctum deprehendemus. Plantarum enim, florum, herbarum magna eaq; admirabilis est in omni genere varietas: tam diuersa animalium facies, ea colorum certè innumerabilium distinctio: imò verò terram ipsam videmus hac parte montibus eminentem, illa vallibus lacunosam, fontium quadam perennitate, fluminum, lacuum, vastoq; Oceano irriguam & certè à terra secretam, vt ipsa sui maximum omnibus vbiq; spectaculum præbere videatur. Cuius naturæ tam sapientis & prouidæ sollertiam, homines ingenio maximè, & arte feliciter æmulati sunt, ijs præcipuè rebus, quæ litterarum monumentis continentur. Etenim rectissimè putarunt ingenium humanum non esse ita sterile & infecundum, & quasi cancellis circumclusum, vt sua vi non continere posset ea omnia, quæ abundans & opulenta natura educere voluißet. Ne tamen vos morer pluribus, Auditores, si conferre libeat hunc tantillum libellum cum alijs longè plurimis: & si maturè iudicium adhibere par sit, quis non capietur admiratione, vbi obseruarit in eo vno innumerabiles opes contineri, quæ non nisi magna difficultate summoq; studio in permultis alijs commodè obseruari possint? Vt enim id aliqua parte reuocem quasi ad calculos, in Alciato puram, tersam, & antiquam dictionem nullus, vt opinor, desiderabit: acumen logicum non abest à præclara illa fabrica & inuentione rerum tam multarum: non iudicium & ordo, quo res tam variæ colligerentur: non historia rerum permultarum: non philosophia morum & naturæ, quæ tota in omnibus Emblematis occupatur, vt quemadmodum in Homero pleriq; veterum dixerunt esse disciplinarum omnium officinam quandam locupletem; ita in Alciatum vberrimè concurrunt, quæ hominis eruditi & ingeniosi laudatam aliquam ideam possint effingere. Quæ certè omnia non ideo à me dicuntur, vt aliquis vestrum putet, me tam libera & aperta laudatione meos qualescumq; in hunc auctorem labores venditare cupere: quod profectò quàm alienum sit à meo sensu, facilè quiuis intelliget, si verecundum animum meum, si meæ vitæ rationem, si minimum peneq; nullum studiorum progressum viderit. Neq; verò is sum, qui Alciati, viri certè maximi, dignitatem raramq; doctrinam cum mea tenuitate conferre audeam. Ille enim vir πολυίστωρ καὶ πολυμαθὴς iocando libere, relaxandoq; animum, Emblemata omni sale & lepore Attico tincta effudit: nos industria, studio, cogitatione, sensu deniq; omni nullum non lapidem mouemus, vt si pro dignitate non possumus ad vmbilicum perducere quæ cogitamus, saltem tamē admiratione quadam rapti, coniectanea nostra qualiacumq; potius, quàm seriæ doctrinæ fructum aliquem proponamus. Ille, vti se res offerebat (quando maxime à Iuris professione honestam & liberam cessationem impetrabat) in medio suo otio negotium litera-

rium conspectatus, rem quidem pulcherrimam, dignamque omni regio apparatu, eruditorum hominum oculis spectandam proposuit: ego verò, vt libelli huius gustum aliquem meo arbitratu perciperem, innumerabiles penè auctores Græcos et Latinos aliqua, quod certè audeo dicere, diligentia & voluptate animi deuoraui, eamque continuam operam in perquirendo fixi atque locaui, vt qui Sisyphus versat saxum, sudans nitendo, sed nescio tamen an hilum profecerim. Et hæc mea certè mens, ea cogitatio, id iudicium, Auditores, vt cùm ea de re apud vos tam liberè verba faciam, possim adolescentiæ lapsum deprecari. Fateor enim nescio quo ætatis feruore ante annos septem contulisse & sublegisse me in libelli quandam formam aliquas minutias, quas cùm amicis aliquot meis ostendissem, mihi auctores fuerunt, vt de ijs edendis tum primùm cogitarem, & in publicam edi lucem paterer. Id certè, ne quid ego dissimulem, mihi tum valdè placuit, vt qui meorum studiorum aliquod vel minimum specimen non ægrè ferrem studiosis esse consecratum: ad eamq; rem citiùs quàm licebat, neque tam maturè, vt oportebat, ad Christophorum Plantinum, ciuem Antuerpiensem, regium typographum, scripserunt amici meo nomine, vt quemadmodum is ipse mihi coram pro sua facilitate primum hic Lutetiæ pollicitus erat, deinde per litteras idem non inuitus confirmarat, libellus prælo committeretur: quod tamen, vbi exemplar ad eum misissem, penè omnino ἀντίγραφον, *&* *reuera* κακόγραφον, *diuturna & molesta negotiorum mole auocatus, tam citò præstare non potuit, vt ipse constituerat. Sed ea tandem edita scholia, immatura penè omnino, neq; digna satis quæ hoc tempore, tam eruditis hominibus abundanti, lucem ferrent: tamen excepta cum applausu à studiosis, mihi animos admouerunt, vt quæ inculta parumq; tersa esse scirem, sumpto quodam otio libero corrigerem. Meæ itaque partes sunt, vt cùm mihi tam gratos eruditorum hominum animos expertus sim, qui pro eo labore, alioqui tenui, gratias mihi non semel habuerunt, de castiganda illa editione cogitem: tum vt respondeam hominum de me bene meritorum exspectationi, tum vt adolescentum studia quacunque tandem ratione iuuare pergam. Quod negotium citiùs confecissem, & alacri studio maturassem, nisi professionis meæ continua cura & laboriosa contentio, in qua cessatori esse non licet, me penè omninò à subseciuis studijs abstraxisset: nisi, inquam, me toto iam sexennio exercuisset. Neque verò tam facile est ei, qui nostræ huius professionis munus sustineat, animum ad res tam varias & multiplices applicare: quem certè magnum & arduum laborem si qui tam facilem esse putant, vehementer admodum errant. Nullus enim planè animus est vel adeò rectè à natura informatus, vt hoc quicquid est, quod facere debemus ex officio, qui non modò agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam caussam esse vllam putatis, cur in tanto honore, quo maximè artes aluntur, tam pauci reperti sunt hactenus, qui in hac profitendi laboriosa contentione pro dignitate versati sint? Non est longè repetenda ratio: sunt enim omittendæ voluptates, prætermittendæ studia delectationis, ludus, iocus, conuiuia, confabulationes omniũ penè familiarium deserendæ: quæ res vt plurimũ ardua & difficilis, in hoc genere homines à labore honestoq; conatu studiorũ humanitatis auocat, & interdũ omnino abstrahit. Non longè abiero, dicamq; hoc tẽpore quod tacitus nullo modo prætermittere possum: nostra hæc professio lõge grauior est, magisq; seria, quàm suspicari vnquam aut percipere possunt, qui dolium hoc numquam volutarunt.*

runt. Nulla siquidem ars est digna hominis liberaliter educati studio, cuius non aliqua cognitione oporteat tinctum eum esse, qui munus hoc aliqua laude & hominum approbatione sustinere meditetur. In quo ego docendi munere obeundo quantò magis in dies prouehor, tanto etiam magis intelligo quàm absim à perfectione summorum operum, huiusq; professionis dignitate: vt quamquam videar plerisq; nunc extra laboris aleam positus aliqua mea industria & exercitatione, imò verò hominum eruditorum approbatione: tamen haud dubiè fateri cogar, me fundamenta, quæ cogito, nondum bene iecisse. Et hæc quidem quamquam verissima esse constet, scio tamen quàm imperitis & parum cautis adolescentibus arrideant exoterica potius quàm acroamatica: quàm placeant, non sollertes & industrij, non laboriosi & ingenui doctores, sed clamosi quidam & importuni ardeliones, vt etiam fumorum venditores, qui audacia quadam impudenti & intolerabili, iuuentutem sibi deuinciunt, eoque nomine literarum gloriam insigni quodam fastu complere non verentur. Quid enim nos, nos inquam laboriosi & industrij, non vbicumq; faci scholasticæ probamur? quia fastum omnem præcludimus; quia malumus studere vtilitati audientium quàm voluntati; non pendemus ab aura populari; huic multorum capitum belluæ non obsequimur. Et hinc illæ lacrymæ, Auditores, vt nemini mirum sit, cur etiam Iupiter ipse, vt est in adagio vetere, ne quidem placere omnibus possit. Sed vna tamen optimè factorum conscientia, & doctorum quorundam hominum de nostris studijs grauissimo iudicio sustentamur atq; animum colligimus: quamquam nihil sit quod me pœnitere debeat, vt eorum hominum, qui ab euentu metiuntur omnia, fortunam incusare velim. Licet enim minimè gloriari possim, vt ille, cui mille Siculis errabant in montibus agnæ: neq; cantare audeam, quæ

—solitus si quando armenta vocaret
Amphion Dircæus in Actæo Aracintho:

tamen mea ipse sorte contentus, si fas est, si licet, Auditores, dicam ingenuè:

Non sum adeò informis: nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare. Numquam ego Daphnim
Cantando metuam, si nunquam fallit imago.

Sed iam nimis multa de me: in qua nimirum commemoratione, vereor ne quis existimet me meas merces alienis nominibus velle cárius vendere. Quod si facio, mei planè sum immemor, vt qui nasutis hominibus me ridendum propinem. At ne patiar vos hinc non satiatos discedere, neve aberrem à scopo, quem mihi primum proposueram, vtque vno quasi fasce complectar, quæ hactenus à me dicta sunt, quæso, studiosi Adolescentes (vos enim iam alloquor, in quorum gratiam nostri hi labores instituti sunt) quæso, inquam, nostri huius auctoris antiquam doctrinam diligenter obseruemus & exosculemur: peritiam iuris admiremur: eloquentiam consectemur: succinctum dicendi genus eodem cum doctis hominibus consensu approbemus: varietatem certè gratissimam iucundissimamq; venemur: cuius singulas easq; admirabiles virtutes si penitius intuemur, thesaurum habemus nullo auro nullisq; gemmis conferendum: multoq; magis admirabilem, si eius vnius selectissimas doctrinæ gemmas cum aliorum vel certè permultorum flosculis comparemus. In quo Emblematum libello mea qualicumq; commentatione illustrando, non puto me omnino malè bonas horas collocasse: quamquam id dictum nolim,

vt

vt cornicibus,quod aiunt,configam oculos, aut me apud vos efferam impensius, quod neq; vestra de me expectatio,neq; meus pudor vnquam pateretur. Sed hoc vnum contendo: excusetur, quæso (id enim mihi non semel deprecãdum) excusetur, inquam, nimius adolescentiæ meæ feruor, qui libellum quasi è nido implumẽ, vt ita loquar, & vt immaturum fetum emitti permiserim: excusetur deniq; nimia fortasse tarditas, quæ effecit vt nondum satis mihi facere potuerim, neq; supremam admouere manum in eo diligẽter emendando, eo quòd continuum mearum prælectionum pensum ab eo, quod tam diu mihi proposueram, me diutius auocarit. Sic enim mihi firmo quodam animi proposito statui, vt quamdiu mihi liberè ac quiete versari hac in Academia licuerit, efficiam, vt qui eruditis hominibus rationem mei ocij constare velim. Quid enim verear apud vos meas hic fateri delicias? Adolescentes optimi,

Musæ noster amor Permessides.

In quarum stadio quamquam molesto & ærumnarum pleno, honesto tamen & laudabili, sic me contineo, singulari Dei beneficio, vt nullus vnquam fuerit adolescens, qui me toto iam sexennio profitentem de suggestu audierit, cui tamen modestia commendata sit, cui honesti cultus, cui deniq; humanitatis literæ, qui idem mihi ex animo non fuerit obsecutus. Nihil moror aliorum studia & labores certè multos sollicitudinum plenos; per me licet, oblectentur alij cæcis quibusdam cupiditatibus: alij fori iurgia consectentur, hi rei militari, aut mercaturæ faciundæ totos sese dedant, alij lucris inhient, & opima sacerdotia vel prece, vel pretio, si poßint, aucupari non desinant:

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero, ardenti perculsus amore,
Accipiant, cœliq, vias & sidera monstrent.

DIXI.

INDEX

EMBLEMATVM IN LOCOS COMMUNES ad ſtudioſorum commoditatem digeſtorum.

Numerus prior ordinem Emblematis, alter paginam denotat.

66 Ob-

RES-

INDEX

INDEX ALTER

EMBLEMATVM IN ORDINEM ALPHABETICVM DIGESTORVM.

Numerus prior Emblematis, posterior paginæ est.

In

Prin-

CL. VIRI
ANDREAE ALCIATI
IN LIBRVM EMBLEMATVM
PRAEFATIO
AD
CHONRADVM PEVTINGERVM AVGVSTANVM.

DVM pueros iuglans, iuuenes dum tessera fallit,
Detinet & segnes chartula picta viros;
Hac nos festiuis Emblemata cudimus horis,
Artificum illustri signaq; facta manu:
Vestibus vt torulos, petasis vt figere parmas,
Et valeat tacitis scribere quisque notis.
At tibi supremus pretiosa nomismata Cæsar,
Et veterum eximias donet habere manus;
Ipse dabo vati chartacea munera vates,
Quæ, Chonrade, mei pignus amoris habe.

COMMENTARII.

I. HANC eandem præfationem editio Stockhameri habet soluta oratione, in hunc modum:

Quod pueri nucibus ludendis tempus terere, iuuenes cubis vel alea, grandæuiores verò desidiosi viri sæpenumero chartarum lusu fallere solent: id nos animi etiam recreandi causa, & succissiuis quibusdam horis in Emblematibus his componendis, iisq; peregregijs artificum imaginibus adornandis insumimus. Vt quisque ea vestibus (veluti inauratos, vt solent globulos) aut etiam pileis seu galeris (vt fit nitida scutula in hunc modum exsculpta) ornatè inserere, scitè & venustè adaptare possit: atq; etiam per istiusmodi characteres vestigia, & figuratos modos, ænigmatum instar, pulcra quæque commonstrare, et planè, vel sine vlla verborum litterarumq; serie facile exhibere valeat. Cæterum potentissimus ille Cæsar, Germanorum Imperator, te donet pretiosis numismatibus, huiuscemodi species & imagines præseferentibus, veterum olim artificum mira industria elaboratis: Ego enim vates tibi etiam poeta carmina solùm, pictos & chartaceos mitto libellos, singularis mei erga te amoris certissima pignora.

PROPONITVR hoc epigramma vice præfationis, qua suum libellum Emblematum consecrat nobili Viro Chonrado Peutingero. Sumpta autem est quadam imitatione ex oratione Ciceronis pro Archia poeta, vbi ille sic argumentatur: Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat, si, quantum cæteris ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quan- II.

tum ad alias voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis conceditur temporis: quantum alij tribuunt intempestiuis conuiuijs: quantum deniq; aleæ, quantum pilæ: tantum mihi egomet ad hęc studia recolenda sumpsero? Primò itaq; Autor suum studium laudat ex dissimilibus: occasionem hujus opusculi conscribendi aperit, descriptionem Emblematis, eiusdemq; vsum ac finem ponit: & ad extremum amico homini ac docto Chonrado idem suum opusculum modestè commendat.

Argumētum præfationis.

III. AD CHONRADVM.] De Chonrado illo Peutingero, cui hoc opusculum dicatum constat, tantum ea dicam & huc referam, quæ scriptorum nostri temporis lectione consequi potui. Andreas Cratander in Epistola quadam, quam editioni omnium Ciceronis operum præfixit, hæc habet: Chonradus Peutingerus, eximium illud Augustanorum Vindelicorum decus & specimen, qui cum incomparabili auctoritate, quam in grauiter sustinendis molibus Reipubl. magna nominis celebritate adeptus est, egregiam humaniorum studiorum peritiam coniunxit. Pro quibus quo animo depugnet, vel inde satis apparet, quòd mihi aliquot Ciceronianarum orationum reliquias, & venerandæ vetustatis exemplaria transmisit, tanquam auxiliatrices copias, &c. Hæc quidem ille. Sed expressius Henricus Pantaleon Prosopographiæ parte 3. eiusdem Chonradi vitam, laudesque perstrinxit. Sic autem ait: Chonradus ille Augustæ Vindelicorum ex honesta familia natus, & in omni genere virtutum ibidem educatus est. Is cum felici ingenio esset præditus, à teneris annis literis incubuit, & in primis legum lectioni diligētem operam impendit. Hinc factum, vt Iuris Doctor omnium acclamatione creatus fuerit. Accedebant multæ heroicæ virtutes, & rerum agēdarum dexteritas. Itaque patriæ vtilis ciuis, & singulare ornamentum extitit, atq; à Maximiliano Cæsare inter suos consiliarios cooptatus fuit. Quinetiam hunc Erasmus Roterodamus plurimum ob eruditionem dilexit, & inter summos amicos habuit. Scripsit is anno 1506. Sermones conuiuales, in quibus multa de mirandis Germaniæ antiquitatibus referuntur: præterea de gentium quarundam emigratione Epitomen, quæ Procopio, & alijs historicis in editione adiecta. Erat enim Chonradus rerum antiquarum singularis æstimator, qui eiusmodi indagare, & posteris proponere magna delectatione erat solitus: tandem ætate confectus obijt, & apud suos honorificè sepultus est. Hactenus Pantaleon, quæ omnia penè mihi videntur sumpta ex 18. Epist. Erasmi, quam ad eundem scripsit. Præterea quisnam fuerit Chonradus Peutinger, nemo melius Bernardino Trebatio Vicetino exposuit. Is enim anno MDXV. Peutingero inscribens versionem suam Hieroglyphicorū Ori Apollinis, hæc habet: Antiquitas ipsa nullo magis gaudet alumno. Romani autem Cæsares quem alium malint curatorem? non tibi eorum gesta cognouisse satis, eos ipsos signatos omnes in chartis, ære, argento, solido auro demonstras; & quod viui non potuerunt, mortui adepti sunt, vt eodem tempore & iuuenes, & senes, & in omni ætate quales fuerint conspici possint. Sed & ipsi Romani duces, quod non secundò perierint, tibi acceptum referunt: tu eorum Epigrammata colligis vndecunque, & iam vetustate collapsa, dimidiata ferè restituis, ac das, vt postquam in marmore nequeunt, in chartis legantur. Hæc ille.

Chonradus Peutinger.

Dum pueros.] Dissimilitudine suum negotium cum aliorum otio conferens, tria lusuum genera totidem ætatibus apta ponit, ex adiuncto tempore, quo hoc opusculum scripserit. Pueri nucibus delectantur: hincque vulgò trita prouerbia, Relinquere nuces: Nunquam à nucibus recedere: Nucibus indulgere: &, Ad nuces redire: id est, semper puerum esse. Adolescentes & iuuenes tessera delectantur, quod est aleatorum. Segnes autem, quique corporis motum refugiunt, chartulis pictis oblectantur. Est autem hoc loco notanda elegans gradatio; pueri, iuuenes, viri.

Iuglans,] Nux. Macrobius lib. 3. Satur. c. 18. inquit: Nux iuglans, secundum nonnullorum opinionem, à iuuando, & à glande dicta existimatur. C. Bassus verò, in lib. de sign. verb. hoc refert: Iuglans arbor dicta inde est, perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet, quę sunt suauiore sapore, quàm glans. Constat sanè priscis illis temporibus, antequam mortalium genus ad delicias sese luxumque conuerteret, maximo in honore

Nux, Iuglans.

glandem

glandem fuisse, vt quæ sola simplici vitæ atq; innocuæ præbebat alimenta. Quare cum hunc fructum egregium, ipsamq; arborem Deo dignam existimarent, decorare eum digna appellatione volentes, iuglandem, quasi Iouis glandem nuncupauerunt. Cloatius autem Verrius in lib. à Græcis tractatorum, ita memorat: Iuglãs, di, prætermissum est, quasi diiuglans, id est, Διὸς βάλανος. Hanc Græci ob excellentiam etiam basilicam vocant.

Ætatum varia diuisio. *Iuuenes,*] mediæ ætatis homines. Seruius enim Tullus Rex Romanorum, teste Gellio, ætates diuisit in pueritiam, iuuentutem, & senectutem Quod idem sensisse videtur Aristoteles 3. de Anima, vbi inquit: Necesse est omne quod generatur, augmentum habere, ac statum, & decrementum. Commodius tamen nos cum Auicenna & medicorum schola ætates omnes in quatuor ordines digerimus, ita tamen, vt quosdam alios sub se positos habeant gradus. Aetas prima est adolescentia, ad annum ferè producta trigesimum: secunda verò consistentiæ nuncupata, vel vigoris, aut pulcritudinis, ad annum ferè quintum post trigesimum: consequitur inde diminutionis occultæ tempus, quæ senectus appellatur, ad annum fere sexagesimum. Subest mox ætas, quæ ad manifestum nos interitum præcipites agit; in qua, qui diutius perseuerat, dicitur νύμφαις ἰσῆλιξ, id est, nymphis æquæuus. Gradus ætatum minutiores vide apud Auicennam 1. 1. cap. de complex. Galenum 3. Aphor. com. 27. 30. 31. & 5. Aphoris. com. 7. 9. & alibi. Sciendum verò, ætatum commensus non vbiq; neq; semper haberi eosdem, sed euadere diuersos pro constitutionis ratione, aut sexus, vel etiam regionum ac terrarum situs, cœli quoq; & victus temperamẽti, & aliorum plurium, vt probè monet Galenus 6. de sanitatis regimine. Dicitur autem ætas media iuuentus, & in ea constituti, iuuenes, à iuuando, quod ea ætas maximè apta sit ad laborem tolerandum.

Iuuenes vnde dicti.

——Neq; enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat vlla.

Tessera quid. *Tessera.*] Dicitur tessera, quicquid ex omni parte quadratum est: estq; corpus ex sex lateribus æquali latitudine planitierum per quadratum, à Græcis dicitur κύβος, cubus, ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, quod facillimè prouoluatur, & quasi semper in caput saliat. Is enim cum est iactus, quam in partem incubuit, immotam habet stabilitatem: vt sunt ossicula, punctis quibusdam distincta, quæ in fritillum seu alueũ iaciunt οἱ ταυλίζοντες (vt Diomedis verbo vtar) id est, tablizantes, de quibus hoc loco sermo. Hunc tesserarum lusum multi magno errore eundem cum talorum seu taxillorum lusu existimant. Est enim talus proprie ossis genus in articulo pedis, ventre eminens, concaua in vertebra, ligatum solidissimis neruis, quadratum forma, altera parte concauum, altera ferè planum, estq; in posteriore duntaxat suffragine, nunquam in prioribus pedibus; nec est homini aut alijs animalibus digitos habentibus, nec solidas habentibus vngulas, sed tantum bisulcis. Hoc genere ossiculi ludere veteres consueuere, non tamen eodem modo, quo cubis seu tesseris ludebãt: differunt enim hi lusus nomine, forma, & iactu, addo etiam inuentore: Nam cuborum lusus Græcis dicitur κυβεία, talorum verò Aristoteles 1. Rhet. ἀστραγάλισιν vocat: illi sex lateribus constabant, hi autem quatuor: in ludendo tesseris vtebantur tribus, talis verò quatuor: tesserarum inuentionem Lydis attribuunt, Palamedi scilicet apud Troiam, talorum Naucrati cuidam Aegyptiorum deo. Hanc quoque differentiam animaduertit Cicero in Diuinat. Quid est enim sors? idem propemodum quod micare, quod talos iacere, quod tesseras. Et ex ea obseruatione Martialis:

Talus quid.

Talorum & tesserarũ lusus diuersi.

Non sum talorũ numero par tessera, quũ sit
Maior quam talus alea sæpe mihi.

Vide de his Macrob. lib. 1. in som. Scip. Gellium lib. 1. cap. 20. Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 14. & 27. & Budæum 5. de Asse.

Detinet.] Remoratur, & à serijs negotijs abstractos tenet.

Segnes. *Segnes.*] Viri segnes dicũtur tardi, ignaui, steriles, quasi sine igne; sicut è contra dicuntur ardentes, pro solertibus, diligentibus, & omnis moræ impatientibus: segnitiem namq; parit frigiditas, quæ in senibus vt plurimum dominatur, maxime accidentibus humoribus. Nota hoc loco artificium Alciati, qui vno epitheto duas reliquas ætates comprehendit, ijsq; lusum chartarum attribuit, viris nempe ociosis & ignauis, tum etiam senibus decrepitis &

imbecillibus.

Chartula picta.] Lusus chartarum: hunc Volaterranus lib. 29. Philolog. nouitium inuentum esse scribit, dignum sanè ludicro hoc nostro tempore.

Festiuus horis.] Diebus genialibus & festiuis, quibus animum remittebam à seuerioribus legum studijs: Vel, *festiuus horis*, subcisiuo tempore. Sic enim M. Tullius, cum dies aliqui dabantur ad rusticādum, vt etiamnum dantur iustitiorum dies Senatoribus, ad eorum numerum accommodabat, quę scribebat, testis est ipse 1. de Legibus. Sumpsit autem horam pro die, imitatus Virgilium, qui ait:

Hora pro die.

——Nunquam te crastina fallet
Hora ——

Imò ipsum Ciceronem 1. in Verrem: Hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Vbi Asconius: mire horis dixit, cum dies sint plurimi. Et veteres prætere a horas generaliter dicebant, more Græcorum.

Emblema quid.

Emblemata.] Dicitur Emblema ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω, quod est, intersero. Sunt enim emblemata, vt supra etiā innuimus, ornamenta exemptilia, quæ ad placitum vasis argenteis, aureisve tolli & reponi possunt, qualia sunt sigilla, variàque, vt flosculorum, sic & rerum aliarum simulacra affabrè cælata, vel depicta. Sic accipitur id nominis à Cicerone primùm, deinde Vlpiano. Ex libris enim Iurisconsultorum didicimus, nihil aliud emblema esse. l. cùm aurum, § idem Celsus, & l. pediculis argenteis. §. 1. ff. de auro & arg. leg. Ea vox, cùm peregrina esset, & Romanis auribus non satis nota, Tiberio Cæsari minimè placuit, vt principi, qui patriam linguam præferret externæ. Quamquam enim, ait Suetonius, Græco sermone promptus esset, non est tamen nisi opportunè vsus; abstinuit enim, sed in senatu maximè: adeò quidem, vt monopolium nominaturus, veniam priùs postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset. Atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, vocem commutandam censuerit, & pro peregrina Romanam nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enunciandam. Idem in Dionis epitome. Et hæc quidem ille. At nos Emblematis vocabulum retinemus, vt iam receptum vsu, dignumq; Romana ciuitate: est enim venustum & elegans, imò significantissimum, & ad hanc imitationis materiam appositissimum. Nec modo vasis adhibentur emblemata, sed & alijs rebus, cum triplici tamen nominis distinctione, nam ea, quæ in parietibus fiebant, vermiculata seu musæata dicuntur; quæ in lignis, segmentata; quæ in pauimentis, tessellata. Interim tamen hæc aliquando confunduntur. De hoc insuper vocabulo plura Budæus in Annotat. ad Pandect. & eleganter Crinitus lib. 22. c. 1. de honesta disciplina.

Emblema triplex.

Cudimus.] A fabris, aurificibus, vel alijs sculptoribus ἀλληγορία, cui, meo iudicio, coniuncta est εἰρωνεία, qua facilitatem suā in his emblematis componendis ostendit. Significat enim se horis genialibus hæc lepida carmina conscripsisse, cudere verò seruile est & magni laboris opus: Hinc mihi haud probabile fit, Alciatum tempore illo, quo relaxationem à seuerioribus studijs captabat, grauiori labore animum fatigare voluisse. Sic & nos Germani iocari solemus, dum poetastros illos, qui omnibus imploratis Musis, & toto Helicone accito, vix vnum aut alterum versum ex intimis ingenij penetralibus extorquent, cudere versus dicimus, Vers schmiden; sumpta à fabris ferrarijs metaphora.

Artificum &c.] Hic versiculus descriptionem cōtinet τῶν ἐμβλημάτων, qua de re iam satis diximus. Sed hic aduerte materialem causam.

Illustri,] clara, celebri, nobili. Sic dicimus illustria facta, illustris fama, illustre domicilium, illustres viri.

Vestibus vt torulos.] Finalis causa emblematum, & vsus. Conferent hæc ἄφωνα signa, vt ornamenta, quædam vasis, vestibus, pileis, ædium parietibus, aulæis, fenestris possimus apponere: vtq; ingeniosi homines tacitis quibusdam notis, & quasi hieroglyphicis litteris animorum sensa exprimant. Moris fuit Alciati ætate, vt vestibus assuerentur, vel in ima fimbria, vel in manicis, vel in thorace, imagines & ingeniosa dicteria, vt videre possumus in picturis Ducum & Imperatorum eius æui; & apparet in solidis aureis Ludouici Sfortiæ, & aliorum. Et quidem Ludouici illud fuit non admodum vulgare in hoc genere, quod antiqua libertate perstringit

Emblematus finis quis.

Ludouicus Sfortia.

Matthæus

Matthæus Boffus, in epistola ad Iacobum Comitem Purliliarum: Ita quoq; & Ludouicum multi putant pœnas misericorditer, & diuinitus dare, quo sese exploret atq; agnoscat, qui supra humanos errores, se tantæ mentis cæcitati obstrinxerat, vt humana atq; diuina iuxta deluderet. Nam pro pulcro & regali nomine (Ludouici) Maurum vocari, & pro eleganti forma pingi nigerrimum atque terrificum se fecit, inuertentem manu orbem terrarum, & circa orbem hoc ænigma inscribi, quod est Dei solius audere, FACITO VELIM; quum fuisset ei satius dicere; FACITO possim. Hæc ille. Extat etiã nunc Patauij in templo augustissimo D. Antonij, prope ostium sacrarij inter alteram autarum & parietem, imago viri militaris, in cuius manica legitur patria lingua, TU DIRE', E MI FARO'; tu dices, at ego faciam: quod planè thrasonicum iudicat Dn. Pignorius. Quid si potiùs submissè & modestè? ad significãdam promptam obedientiam, quam miles suo duci debet, ac si diceret: tu impera, & dictum factumq; puta? Sed nihil affirmo contra tantum Censorem. Io. Villanus lib. 10. Histor. Flor. cap. 60. de Castruccio: Per leggiadria e grandigia fece vna roba di sciamito cremisi, e dinanzi al petto con lettere d'oro che diceuano: EGLI E QVELLO CHE DIO VVOLE; e nelle spalle di dietro simile: E SI SARA' QVELLO CHE DIO VORRA'. Torulos autem appellat eminentias quasdam in vestibus, corollis, & aliis similibus. Cicero in Oratore perfecto, de mediocri genere dicendi loquens: Addit, inquit, aliquos vt in corona toros, omnemque orationem ornamentis modicis verborum sententiarumque distinguit. Sunt itaque toruli, ornamenta ex auro vel argento, quę petasis, id est, pileis, aut penulis, vestibusque adijci solent. Palam est illud ex Amphitruone Plauti: *Tum meo patri autem torulus inerit aureus sub petaso.* Vbi Commentatores, atq; Autor Thesauri linguæ Latinæ, fortasse non intelligentes, quid sit hic torulus, legendum censent, troculus: eò quod torulus à torus ducatur, diminutiua forma, id est, paruus torus. Sed Plauti locum defendentes, tori tororum, significare dicimus carnem extantem in brachijs hominum robustorum; in qua significatione dixit Plautus, torulus aureus sub petaso. Et fortè Alciatus hic allusit ad Magnatum morem nostri temporis, qui in famulorum vestibus solent addere torulos holosericos diuersi coloris, quàm sit ipsa vestis: veluti sphęrulam depictam extantem, vel mundum, vel globulum, aut lacertum, & similia.

Castruccius.

Toruli quid.

Petasis.] pileis, galeris, &c. Petasum, Arcadicum pileum significatione primaria esse, didici ex Hesychio. πέτασος τὸ τῶν ἐρίων φόρημα. sic enim legendum in Hesychio, non φρόνημα, vt in vulgatis. Suetonius ait, Augustum non nisi petasatum, hoc est, velato capite sub dio spatiari solitum. Certè & Poetæ petasatum Mercurium faciunt. Id nominis à πετάννυσθαι, pandere, vel extendere deflectitur: quod pilei genus galero non absimile volunt. Prudentius 2. in Symmachum: *Petasus quid.*

Nec petaso insignis poterat Lacedæmone capta
Mercurius seruare suas de clade palæstras.

Aliqui tamen scioli hoc nomen à verbo Græco πετάομαι, quod est volo, nasci volunt, idq; pro calceamento Mercurij, hoc est, talaribus perperam sunt interpretati, cum ille apud Plautum in Amphitr. dicat: *Ego has habebo vsq; in petaso pinnulas*; non respicientes ad ea, quę alibi apud eundem Plautum, nec non apud Poetas & Historicos leguntur. Vnus locus ex Suetonio iam adductus satisfacit, si enim Augustus solis hyberni impatiens erat, caput tegere, non pedes debebat: nam nudis pedibus per frigus incedere, aut egentissimi, aut insanissimi hominis videtur esse. Huic rei quoq; suffragatur Suidas, cum inquit: πέτασος εἶδος ὑφάσματος. Επιρρίψάντων δράκοντι τῷ νομοθέτῃ τῶν ἀθηναίων πετάσους πλείονας, καὶ χιτῶνας, ὡς ἀποπνιγῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ. Vnde liquido constat petasum non esse calceamentum, sed capitis velamen in modum pilei; vel etiam μεταφορικῶς, quiddam in galeri formam ædificijs superpositum, vt apud Plinium Nat. Hist. lib 35.

Figere.] affigere, applicare, assuere. Vnde militia omissa, milites arma figere dicebantur, quia ea in templis suspendebant, vel parietibus affigebant.

Parmas.] Parma scutum breue peditũ, pelta etiam dicta à Plinio, quamuis pelta *Parma. Pelta.*

propriè dicatur clypeus Amazonum, in modum Lunæ recuruus. Virg.

Ducit Amazonidũ lunatu agmina peltu.

Nonius in dictionibus Parma, & Veles. Martialis:

Hac qua sæpe solet vinci, qua vincere rarò,

Parma tibi scutum pumilionu erat.

Parma, inquit Varro de lingua Latina, dicitur, quod à medio in omnes partes par. Alexander ab Alex. 6. c. 22. Intelligit autem Autor nummos aureos grandiores, vel argenteos inauratos, gemmasq; excisas vel incisas auro inclusas, quæ omnia ad petasorum ornatum transferri etiam nunc solent.

Et tacitus valeat scribere quuq; notus.] Notæ hic Zifræ sunt, de quibus Io. Andreas Palatius, Io. Baptista Porta, & alij: Sic quoq; se habent Aegyptiorum Hieroglyphica, vt etiamnum hodie symbola ea, quę armis, scutis, signis militaribus, & cęteris id genus apponi solent. De quibus lepidum & eruditum scripsit Dialogum Paulus Iouius. Nos in nostro Syntagmatę quædam adduximus. Tacitis notis scribere, alio sensu, & docte quidem Turnebus Aduers. 14. cap. vlt. ad finem. Est autem tacitis notis scribere, rem ita per picturam exprimere, vt non indigeat characteribus: vt si velis significare, domi manendum esse mulieri, pingis Venerem, quę referat muliebrem sexum, apponisq; sub pedibus testudinem, hæc enim nunquam domo sua egreditur. Hoc genus scripturæ apud Aegyptios non solùm dignitatis plurimum habuit, sed etiam voluptatis non parum. Nemo enim poterat callere Hieroglyphicorum mysterium (sic enim vocabant illi hoc scribendi genus) nisi rerum & animalium naturas perspectas habuisset. Quod non contigit, nisi illi, qui solerti contemplatione rerum naturalium causas esset perscrutatus. De Hieroglyphicis doctissimè scripsit Io. Pierius Valerianus: item duos libros de sacris literis scripsit Orus Apollo Niliacus. Hũc & Cheremonem se fatetur Alciatus imitari, in lib. de verb. sign. in princ.

Tacitis notis scribere.

At tibi supremus.] Optatio ex dissimilibus. Idem ferè dissimilium locus est apud Horat. Ode 8. lib 4. Carmin.

Donarem pateras, grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neq; tu pessima munerum
Ferres, diuite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidus ille coloribus,
Solers nunc hominem ponere, nunc deũ.
Sed non hæc mihi vis: non tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, & pretium dicere muneri. &c.

Huius autem dissimilitudinis hæc mihi videtur germana sententia; Possum ego tibi, Chonrade, Emblematum quorũdam siluam & cumulum ex veterum auctorum bibliothecis aggregare: at magnus Imperator (cui es à consilijs) potest tibi commodè & munificè suppeditare veterum artificum manupretia, statuas, imagines ingeniosè pictas, solerter expressas, sculptas, efformatas: ipsissimas, inquam, imagines, non picturam quandam nudam aut descriptionem, qualis mea hæc est chartacea.

Pretiosa nomismata.] Donaria, qualia boni principes conferre solent optimis & fidissimis consiliarijs. Pignorius non donaria, sed vetera numismata interpretatur: Cæsares (vt ait Trebatius) signatos ære, argento, solido auro. Dicimus autem numisma & nomisma, ἀπὸ τοῦ νόμου, à lege: quia cum ante percussum numisma vti permutatione homines solerent, lege vsus numi introductus est.

Nomisma, et Numisma.

Cæsar.] Maximilianus Imperator, cui à consilijs fuisse Peutingerum paulò antè meminimus.

Et veterum eximias donet habere manus.] Tabulas & signa antiquorum artificum intelligit. Artificum enim opera manus dicuntur. Martial. lib. I. epigr. 119. & lib. 8 epigr. 50.

Manus.

Solus Praxiteles, manus Scopæq;. Idem:
Mentoris hæc manus est, an Polyclete tua?

Ipse dabo.] Τὸ πρέπον, in libro Poetico Poetæ consecrato. Non enim modò videndum quid, sed & cui des. Seneca De beneficijs: Vide ne mittas munera supervacanea, vt fœminæ arma, rustico libros, & studioso retia. Id enim est, ac si cani des paleas, & ossa asino. Sic Martialis 14. lib. sed non eodem tamen sensu:

Decorum in muneribus.

Non sunt munera quæ putas puella,
Cum donat vacuas poeta chartas.

Idem lib. septimo:

Diuitibus poteris Musas, elegosq; sonantes
Mittere;

Mittere; pauperibus munera pexa dato.
Idem libro eodem, sed aliorsum:
Muneribus cupiat si quis contēdere tecum,
Audeat hic etiam, Castrite, carminibus.

Et id quidem reuocat in mentem distichon Latinum Iani Lascaris, doctissimi hominis, ad Iouianum Pontanum:
Versiculos, Pōtane, tibi: sic munera Baccho
Libamus Bacchi, sic Cereris Cereri.

Nomina Germanica.

Chonrade.] Chōradus, siue Cunradus, idem apud Germanos significat, quod apud Græcos Thrasybulus, id est, audacis consilij. Germani enim veteres nomina plerunque à studijs & exercitio solebant imponere, qualia nostro adhuc tempore passim audimus: vt à venatione Leonhart, Bernhart, VVolffgang: à studio pastoricio, Henrich, Genserich, Vichart: a laude bellica, Sigmund, Hartman, Helderich: à pace & pietate, Friderich, Sigfrid, Gottfrid: imò & à vitijs, vt Gebhart, Gotthart, Gottschalcx, Eitel; & alia propè infinita, quæ mera Germanica sunt. Idem videmus in nominibus etiam fœminarum, vt Hildegart, Konigund, Gertraut, &c. Quod plurimis mihi aliquando probauit Faustus Verantius, Episcopus Chanadiensis, cuius manes Deo viuant.

Pignus amoris.] Id est, *μνημόσυνον.* Seneca de Benefic. Beneficia non numero, neq; magnitudine censenda, sed dantis voluntate. Demosthen. *πρὸς Λέπτιν.* Οὐδὲ γὰρ τοὺς λαβόντας ἔγωγε ἡγοῦμαι τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων θαυμάσαι, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν. Sed ad rem maximè facit τὸ πρέπον eius, qui librum consecrat, & eius cui offertur. Etenim, vt Aristides ait, Orat. 5. ἱερῶν: Τοὺς μὲν νέως τοῖς θεοῖς προσήκει καθιεροῦν, τοὺς δ' ἄνδρας τοὺς ἐλλογίμους τῇ τῶν βιβλίων ἀναθέσει τιμᾶν. Hoc est: *Templa dijs sacrare conuenit: viros autem egregios decet librorum dedicationibus honore afficere.*

IV. E x hoc proœmio duo præcipuè notanda veniunt.

Otiū labori miscendū, et quomodo.

1. Seuerioribus studijs aliquando interponendam esse quietem, & animum curis defatigatum honesta recreatione relaxandum: nam
Quod caret alterna requie durabile nō est.
Quò fortè possem non inconcinnè illud Democriti attexere, ex Stobæo Orat. 16. quo loci ait: Βίος ἀνεόρταστος, μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκευτος. id est: *Vita sine festiuitatibus, longa via est sine diuersorijs.*
Et illud Statij 4. Siluarum:
——Vires instigat, alitq;
Tempestiua quies: maior post otia virtus.
Talis cantata Briseide venit Achilles
Acrior, et posito erupit ī Hectora plectro.
Vegeta enim & strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt, ait Valer. Maximus lib. 3. c. 6. Addo & illud Xenophontis, fortium virorum voces & gestus, etiam in vino, & lusu dignum studio & memoratu quiddam præferre. Hinc plurima clarissimorum virorum extant monumenta, quę etsi subcisiuis tantùm & genialibus horis conscripta videntur, nihil tamen humile, nihil vulgare sapiunt, vt vel ex ipsis vnguibus leonem agnoscas. Ex quorum censu ego iudico hęc Alciati Emblemata, Horas recreationis Guicciardini, Dies caniculares Simonis Maioli, & ante omnia dies geniales Alexandri ab Alexandro. Verùm non ita relaxandus animus, vt ad desidiam inclinet, sed sic indulgendum otio, vt Scipionem Seniorem imitantes, nunquam simus minus ociosi, quàm cum sumus in ocio: Nam & occupatis diebus aliquid esse agendum, monet Seneca Epist. 73. Quin etiam festis, vt Virg. 1. Georg.
Quippe etiam festis quædā exercere diebus
Fas & iura sinunt.
Aqua stans pigro lentore putrescit paulatim, & squalet situ: sic mens, quam ignauia occupat, vitium contrahit facillimè, & corrumpitur. Vigor in motu est & agitatione, quam moderata quies breuibus interuallis interdum interstinguit.

Temporis iactura graue dānum.

2. Tacitè carpit perditos nostrorum temporum mores, quibus bonas horas malè collocamus, precium nullum temporis ponentes, cum tamen nulla sic turpior iactura; omnia enim aliena sunt, hoc solum nostrum, fugacis ac lubricæ rei possessio, in quam nos misit Natura, expellendos quando ipsi visum & Deo. Magnum pleriq; Mortalium in caducis his ac fortuitis momentum ponunt, & beatos eos cēsent, quibus ad votum parantur; miseros vbi querela defectus & egestas; miserrimos, quibus ludibrio fortunæ de manibus excussa & ablata iterum, quę olim benignior indulsit aperto & laxo sinu. Comploratur hæc iactura, nec remedium consolantis admittit: morsicat viscera, & descendit

altius in cor, nullis fomentis blandioris alloquij, & ex scrinijs sapientiæ traducti sanabilis. Nulla dies cicatricem obducit vulneri; recrudescit ad ictum refricantis memoriç. Nemo deuorare potest iniuriam hanc fortunæ, sub qua etiam generosæ mētes & virilia pectora se incuruant, nec eriguntur quibuscunq; rationum fulcris, aut assurgunt. Tanti videtur, vel in tenui re, & lubrico casui subiecta factum semel naufragium; cum interea præcipitis æui lapsum, & pronos ad interitū annos, quid, & quantum, & quomodo deperditum sit, pauci sint qui ad calculos reuocent. Sentimus quotidie in nobis decedere aliquid de natiuo vigore, & imminui corporis hanc fabricam decrementis virium, Naturę lassitudine, quæ velut annosa mater ac decrepita, sterilitate iam sua languere sensim & marcescere incipit. Depilat verticem deforme caluitium fluentibus comis, nubecula pupillis oberrat & offundit caliginē, aurium tympana surdescunt percussu vocum, vallo dentium exarmantur fauces, ad assueta nauseat stomachus, & lentè demittit ingesta, sensuum omnium ac membrorum remissior functio, & manifesta quędam tarditas. Huc igitur tabulę & rationum codex, computemus, quo abierit, & quomodo, quod subtractum querimur, num retrahi possit, aut reponi? num emendabilis supinus hic error? ne culpa à nobis maior, quam necessitas à fatis & lege hac Vniuersi videatur, in quo motus suus regularis & perennis rotat, aut raptat singula ad periodum à prima causa determinatam, certo ac definito tpe. Parcè vtendum igitur, nec dispergendum in vanos vsus grande munus è Diuina manu; in quo vtiliter disponendo & dispēsando cautos nos esse decet ac prouidos, imò tenaces maximè & auaros, vt partitionis ratio dari queat aliquando, & modus ad congruum finem: ne auferatur vel malè agētibus per libidinem & vitia; aut nihil agentibus surripiatur in ocio & ignauia, qui fures sunt temporis. Vetus est prouerbium: Sera in fundo parsimonia. Cui rudior ætas puerilibus ineptijs inter talos & nuces defloruit, quam libidinosa excepit adolescentia, & ad lusum, luxum, & lasciuiam præceps iuuentus, in viriles annos scortationibus & adulterijs exhaustos desinens, quæ tandem spes reliqua sit purioris succi in imo amphoræ colligendi? Turbidam fæcem potet necesse est in ipso vitę exitu prodigus sincerioris æui, quod amissum frustra respicit aut reuocat; nam

transijt ætas, (inquit Tibul. 1. eleg. 4.)
Quam cito non segnu stat, remeatq; dies:
Quā cito purpureos deperdit terra colores,
Quā cito formosas populus alta comas:
Quā iacet, infirma venere vbi fata senecta,
Qui prior Æolio est carcere missus equus.

Vidi iam iuuenem premeret cū serior ætas,
Mœrentem stultos præterijsse dies.

Euanuerunt, vt fulguris sulcus diuidens aerem. Quære vestigia, nulla reliqua sunt, nisi praui fructus, & iniquitatis opera, doloris materia, & seminarium inutilis pęnitentiæ. O spina mentis, quàm acutè pungis? Disparuisse nostra culpa dies promerendo diuino fauori destinatos ac debitos, elapsam mercādæ cœlestis coronę pulcherrimam occasionē, affigi & affligi lecto iam nudos operū desperata salute, graues nobis, molestos alijs, inuisos Deo & hominibus; ex omni numero tot annorum à cunis ad canos nihil superesse aliud, nisi breue momentum efflandi spiritus. Quot vota, & quam calida concipit tunc, quando pertęsus quasi ignauiam suam languēs spiritus, anteacta tempora recolligit tacitè ac percurrit? O mihi pręteritos referat si Iupiter annos? O si detur reuerti ad crepundia, & exordiri de nouo telam? vt meliori textu concinnarem omnia? quā parcas manus immitterem thesauro, nullo labore reparando? Serò, serò, mi homo, cum ventum ad agonem; vixisti, nefas regredi. Si ergo vti vis tempore, aut etiam frui, bono tuo, nunc incipe: dum incipis, moreris. Ohe, manum de tabula.

AD

AD ILLVSTRISSIMVM MAXIMILIANVM, DVCEM MEDIOLANENSEM:

Super insigni Ducatus Mediolanensis.

EMBLEMA PRIMVM.

EXILIENS infans sinuosi è faucibus anguis,
Est gentilitijs nobile stemma tuis.
Talia Pellaeum gessisse nomismata regem
Vidimus, hisq; suum concelebrasse genus:
Dum se Ammone satum, matrem anguis imagine lusam,
Diuini & sobolem seminis esse docet:
Ore exit. tradunt sic quosdam enitier angues.
An quia sic Pallas de capite orta Iouis?

COMMENTARII.

1. PROPONIT insigne Ducatus Mediolanensis, id est, gentilitium signum Principum Mediolanensium, cuius pictura notior est, quam vt pluribus explicetur

tur: In clypeo enim seu planitie aurea conspicitur serpens cœruleus, multis gyris contortus, qui puerum anniculum rubore tinctum, expansis brachijs, euomit. Mittit autem hoc Emblema ad Illustrissimum Maximilianum Ducem Mediolanensem, Ludouici Filium, Francisci Sfortiæ nepotem. Floruit hic Maximilianus anno Domini 1512. Decessit sine liberis. Sanctius testatur, se habere numisma Mediolanense, quod ex altera parte hoc insigne habet expressum; ex altera effigiem D. Ambrosij, Episcopi Mediolanensis.

II. HVIVS quidem schematis rationem adferam, si priùs huc transtulero, quod idem noster auctor ea de re scripsit c. 43. De singulari certamine, vt Alciatus ipse Alciatum enarret hac in parte. Sic enim ille: Celebre est in Annalibus Othonis Vicecomitis cum quodam Sarraceno in Asia certamen, quem ille manu captum confossumq; galeæ ornamento priuauit, idque gentilitijs insignibus suis addidit, hoc est, vipera vix natum & adhuc manantem sanguine infantem ore euomens: nimirum ab Alexandro Magno acceptum emblema. Siquidem in eius antiquis nomismatis idem sigillum reperire est, quo Ioue se natum rex ille per ambages ostendebat. Etenim serpentis forma pluribus Græciæ locis Iupiter colebatur. Suntque in Asia genera serpentum, quos ore parere hominum opinione receptum est. Hactenus ille. Celebratur itaque stemma eiusmodi à diuina & antiqua origine, perennique nobilitate, è sano Sapientiæ capite, promanante. Sed instituenti mihi commentaria integra, quo ad eius maximè fieri potest, occurrit præter alia, quæ de hoc stemmate Ducum Mediolanensium retulit Franciscus Petrarcha, Rerum memorabilium lib. 4. ad finem: cuius hæc penè verba sunt: Azo Vicecomes, qui deinde Mediolani Principatum obtinuit, magni animi iuuenis, patris iussu cum copijs transmisit Apeninum. In ea expeditione cum fortè descendens equo requiescit, ingens vipera, nullo aduertente comite, in galeam Principis iuxta positam irrepsit: quam cum mox capiti reponeret, famoso quidem & horrifico, sed prorsus innocuo lapsu, per genas Ducis interriti fluxit. Eam à nemine lædi passus adolescens ille animosus, ad omen geminæ victoriæ traxit. hincq; factum tandem, vt ipse pro signo bellico vipera vteretur. Et hæc quidem Petrarcha, magni nominis raræque eruditionis auctor: quã narrationem, cùm adolescens Bononiæ studijs operam daret, se sæpè audiuisse scribit. Idem penè Gabriel Simeon Italus retulit, eo Compendio, quod lingua patria edidit de Ducibus Mediolanensibus: cuius tamen verba huc conferre minimè attinet. Paulus autem Iouius, nostra patrumque memoria historiæ scriptor insignis, cum Alciato conuenit, eo nempè libro, quo Mediolanens. Principum Vicecomitum vitam est complexus. Ait enim Othonem (sacro in bello contra Turcas & Sarracenos, Bulionio Godofredo duce) insigni pietate & magnitudine animi virum, nihil territum Volucis Sarraceni ferocitate, qui medio in campo ad singulare certamen fortissimum quemque ex acie Christiana prouocabat, cum eo fuisse congressum, tandemq; eum non minore fortitudine quàm felicitate deuicisse: deque confossi hostis galea opimum plenumque immortali gloria spolium retulisse, auritam scilicet viperam, inexplicatis spiris minaciter à cono cassidis erectam, & puerum passis manibus deuorantem: quod vnum auspicatæ virtutis argumentum, non modò gentilitiæ laudis gestamen fuit, sed & posteris id insigne audacter vsurpantibus, & imperia, & opes, & latè gloriam portendit. Fuere qui existiment Volucem ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tulisse pro insigni viperam, ex Olympiadis fabula, puerum parturientem, quòd ea à dracone se compressam fuisse, Iouis imagine, prædicaret. Sic Iouius. Cæterũ id stemma nobile & antiquum video. Si quis enim veterum Aegyptiorum notas, quas Hieroglyphican nomine appellabãt, obseruarit ex Oro maximè Niliaco, facilè discet eos imagine serpentis, Imperatorem regemque designasse. Quid enim dominium orbis, quid prouincię Principem, quid regem optimum & tutelarem siue custodem, quid heroem, quid nominis & famæ amplitudinem figura serpentis exprimebant, nisi quòd spectato huius animalis admirabili genio, conditionem & dignitatem Principum eo schemate ingeniosi eruditis hominum oculis proponi volebant?

Alciati locus.

Franciscus Petrarcha.

Gabriel Simeon.

Paulus Iouius.

Quid per serpẽtem Ægyptij designabant.

lebant? Iactatum enim fuit olim Græca libertate in potentiores, qui populi dispendio suas opes adaugerent, Anguem, nisi anguem deglutierit, draconem non fieri. Sed & proditum memoriæ est, serpentes olim adiunctos leonibus, qui Opis Deæ simulacris apponi erant soliti, quo significabant orbis Principatum. Anguis enim circularis orbem, Leo verò fortitudinem viresque repræsentabat. Quòd autem serpens ita sæpè depictus conspiceretur, qui sibi caudam mordicus ore retineret, pauci sunt qui explicuerint. Ea verò mihi per placet eruditorum quorundam hominum coniectura, qui aiunt eo intellectum, & quasi ob oculos positum fuisse Regem eũ, qui finem sibi actionum omnium & consiliorum prudenter & accuratè proponeret, cuique vltima, imò verò minima etiam curæ essent. Eo enim nomine Augustus, Antoninus Pius, Traianus, Hadrianus, Pertinax, Seuerus Alexander ad cœlum euecti sunt: contrà malè cessit Heliogabalo, Caracallæ, Commodo, Domitiano, & alijs permultis Reipubl. Romanæ pestibus, quòd simul atq; ad summum illum Principatum conscenderunt, abiecta cura publica, sibi tãtùm seruire, suasq; persequi cupiditates, quo iure, qua iniuria, voluerunt. Cæterùm Anguis imagine, Rex custos & tutelaris indicabatur: nam in bonorum Principum monumentis, populus suum in Regem studium (cuius beneficentiam grato animo agnoscebat) non alio modo posteris commendabat, quàm serpente vigili, surrecto vertice, & elato pectore. quod Homericum illud declarat: Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα: *Non decet virum consultorem*, qualis Princeps esse debet, *tota nocte dormire*. Apud Horatium eo quidem sensu, serpens Epidaurius appellatur, vt apud Græcos ὀξέως ὄμμα, ad vigilantiam designandam. Denique tam fuit insigne & celebre id Hieroglyphicum serpentis, vt non temerè Imperator clarissimus Epaminondas vsurparit extremo ad Mantineam confecto bello: cuius memores posteri columnam erexerunt, appenso clypeo, in quo sculptus draco esset. Eius monumenti rationem affert Pausanias, quia is Imperator laudatissimus ex Spartiatarum genere, quod Thebis antiquissimum fuit, ortum duxisse putabatur, quorum id

Quid per serpẽtem qui caudã mordicus teneat.

gentilitium insigne esset, vt qui ab anguineis illis dentibus à Cadmo telluri mandatis essent oriundi. Nondum mihi tempero, quin alia quędam ad huius magnifici stemmatis arcanum illustrandum adijciam. In ostentis enim & præsagijs, Angue summa nominis dignitas & amplitudo portendebatur, non modo ijs, qui ad regij dominatus, aut etiam regni fastigiũ expectabantur, sed & ijs, qui arte quadam vel ingenio celebritatem quãdam sibi compararunt. Vt enim retulit 1. De diuinatione M. Tullius: Cùm Roscius in cunabulis esset, educareturque in Selonio, qui est campus agri Lanuuini, noctu lumine apposito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu, quo aspectu exterrita clamorem sustulit. Pater autem Roscij ad aruspices retulit: qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque hanc speciem Praxiteles cælauit argento, & Archias expressit versibus. Hęc Cicero. Spartianus auctor est, Seuero imperium præmonstratum: ei enim in stabulo dormienti serpens caput cinxit, & sine noxa, expergefactis atq; acclamantibus familiaribus, abijt. Ferunt & Anguem portendisse imperium Aureliano, quanquam ille mediocrium fortunarum & parentum esset. Nam cùm eius pueri peluim serpens cinxisset, neq; vnquam potuisset interfici, postremò mater eius anguem occidi noluit. Mulier hęc templi Solis sacerdos erat, diuinationum minimè ignara, quippè quę familiarem hunc serpentem, tanquam genium agnosceret. Tiberius Cæsar serpentem draconem in delicijs habuit, eiq; sua manu cibum ministrauit: quem cùm is corrosum à formicis obseruasset, monitus est cauendam esse sibi vim multitudinis: formicis enim populum significari. Maximini Iunioris, qui à patre regni particeps factus est, dormientis caput serpens circundedit, futurę dignitatis præsagium. Idem penè, quod de Alexandro Magno, refertur de Pomponia Africani Scipionis matre, & Actia matre Augusti Octauij, quæ in templo Apollinis somniauit se cum dracone congressam, indeque factum, vt macula picti draconis in corpore constanter hæreret, quę nunquam postea eximi potuit. De anguis augurio Cornelius Tacitus lib. 11. sic: Sedente Claudio Circẽsibus ludis, cùm pueri

Anguis quid significabat.

Roscius.

Seuerus Imper.

Aurelianus Imp.

Tiberius Cæsar.

Maximinus Iun.

Augusti mater.

pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus; fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est: vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. Nam ipse haudquaquam sui detractor vnam omninò anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Virgilius non temerè scripsit anguem exijsse è tumulo Anchisis. Veteres enim, vt est apud Plutarchum in Cleomene, serpentes tribuerunt heroibus: cuius rei rationem non vnã multi afferunt. Sic enim Poeta lib. 5. quo loco Aeneas patri iusta facit:

Salue sancte parens, iterum saluete recepti
Nequicquam cineres, animæq; vmbræque paternæ.
Non licuit fines Italos, fataliaq; arua,
Nec tecum Ausonium (quicunq; est) quærere Tybrim.
Dixerat hæc, adytis quum lubricus anguis ab imis
Septè ingẽs gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulũ, lapsusq; p aras:
Cærulea cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Obstupuit visu Æneas: ille agmine longo
Tandẽ inter pateras, & leuia pocula serpẽs,
Libauitq; dapes, rursusq; innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
Incertus geniumq; loci, famulũne parentis
Esse putet.

Sed de his satis; plura de serpentibus qui volet, adeat Pierium Valerian. lib 14. & 15. Nunc ad singula verba examinanda accedamus.

III. EXILIENS.] Prodiens, extra saliẽs, saliendo prorumpens.

Infans.] Puer anniculus. νήπιος, παιδάριον; rubens, vt fętus ex vtero. Rubet autem fętus recens natus. ob tenuitatem cuticulæ, quæ à frigore ambiente condensata cutem genuinam tegit, extremitates & oscula venarum per cutem disseminatarum claudens. Hinc communior est Anatomicorum sententia, cuticulam in vtero omnino abesse, quod falsum esse, ratione & experientia constat, vt dilucidè probat Iulius Casserus Placentinus. *Fœtus cur rubeat.*

Sinuosi.] in sinu & gyros complicati: epitheton serpenti conueniens, sinuosum enim dicimus, à longo sinu, quicquid ob laxitatem fluit. Virg. 11. Aeneid. *Sinuosus.*

Saucius at serpẽs sinuosa volumina versat.

Et μεταφορικῶς apud nostrum Autorem infra: *Sinuosi in faucibus antri.*

E faucibus.] Fauces sunt gulæ partes interiores, tota nimirum illa capacitas, quę ore hiante percipitur. Quę regio ob angustiam ἰσθμὸς dicitur, sunt enim ibi duo foramina angusta fistularum, cibalis, nimirum, & spiritalis. Plin. Summum gulę, fauces vocãtur: postremum stomachus. Hinc suffoco, præfoco, id est, spiritum præcludo, veluti obstrictis faucibus. *Fauces.*

Gentilitijs.] vsurpatum à suis gentilibus & maioribus familiæ: Nam pro imaginibus posteriora tempora insignia gentilitia habuerunt, quæ arma, vel armaria vulgo dicuntur: quę ipsa quoq; primum, vt simile veri est, virtutis fuere præmia ac rerum pręclare gestarũ decora. Budęus.

Nobile stemma.] Nobiliores erant, qui sui generis imagines & stemmata seu schemata proferre poterãt. Budæus Annot. in Pandect. vsurpatur autẽ stemma plerunque pro corona; deductum verò est id nominis à στέφεσθαι: vt illud Homericum: στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος. *Stemma.*

Alciat. refert 2. Parerg. c. 30. Lege 6. Miscellan. P. Nannij.

Pellæum regem.] περιφραστικῶς pro Alexandro: vt apud Iuuenal. Sat. 10. *Pellæus Alexander.*

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi.

Ausonius Paulino:

Ocyus illa iugi fatalis soluere lora
Pellæum potuisse deum reor.

Sic autem dictus est à Pella vrbe Macedonię abiectissima, quam tamen (vt refert Pomponius Mela lib. 2.) alumni, Philippus & Alexander illustrem reddiderũt. Hanc etiam Plinius lib. 35. Alexandri patriam appellat. *Pella vrbs.*

Nomismata.] Symbola in numis, signis militaribus, in templis, locisq; publicis expressa, sic enim hic nomisma συνεκδοχικῶς accipi videtur. Pignorius arbitratur hic nomisma esse numos veteres. Neq; absq; ratione; *Vidimus*, enim, quod sequitur

in

in carmine, omnem tollit dubitationem. Alciatus autem vetustatis fuit obseruantissimus.

Vidimus.] legimus apud Historicos. Rectè ait *vidimus*, verbum enim est ἐμφατικὸν. Sic καθ' ἱστορίαν ἰέναι, visendi vel sciendi gratia ire, vt apud Plutarch. de Historia dicitur.

Concelebrasse.] illustrasse, cum celebritate aliqua iactasse, publicasse.

Suum genus.] suam originem. Iustinus lib. 12. ait, Alexandrum virum supra humanam potentiam magnitudine animi fuisse præditum. De genere Alexandri Plutarch. Iustinus. Q. Curtius, alij multa.

Ammone satum.] In Aphrica Cyrenaica prouincia est, in Cyrenaica Iouis Ammonis templum, teste Pomp. Mela, & alijs Geographis. Dictus fuit Ammō. id est, arenosus, ἄμμος enim Græcis arena est, quod cum Liber pater, tota iam debellata Asia, per arentes Libyæ campos exercitum duceret, & in sicca arena maxima omnes siti premerentur, Iouem patrem fertur implorasse; statim ei apparuit aries, cuius ductu amœnissimum reperit in medijs arenis fontem. Hac de causa Bacchus templo Ioui constituto, vbi fons eruperat, simulacrum arietina figura in templo collocauit, & Ammonem vocauit. Celebratur & aliud templum Iouis Ammonij, insigne & sumptuosum, ab Iarba Getulorum Rege erectum, cētum aris nobile, de quo Virgilius: *Templũ Ammonis.* *Ammon.*

Templa Iouis cētum latis immania regnis
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem,
Excubias Diuum æternas.

Quo & Martialis allusit eo versu:

Dissimuletq; Deum cornibus ara frequens.

Sed hoc ab illo diuersum rectè putat Politianus: hoc siquidem sumptuosum, illud verò pauperrimum testatur Lucanus his versibus:

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamātes hēnt; stat corniger illic
Iupiter, vt memorant, sed non aut fulmina vibrans,
Aut similis nostro, sed tortis cornibus Ammon.
Nec illic Libycæ posuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois splendent donaria gēmis,
Quamuis Æthiopū populus, Arabūq; beatis
Gentibus, atq; Indis vnus sit Iuppiter Ammon.
Pauper adhuc Deus est, nullis violata per æuum
Diuitijs delubra tenens, morumq; priorum
Numen Romano templū defendit ab auro.

De his vide Lilium Gyraldum Syntagmate 2. hist. Deor. Politian. ca. 52. Miscel. Lege & Hygin. lib. 2. de signorum cœlest. historijs, Suidam, Pausan. lib. 4. Q. Curtium, & alios. Alexander Magnus itaq; ingenti ductus cupiditate adeundi Iouem, quem generis sui autorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat, nullis difficultatibus absterreri potuit, quo minus per siccas regiones, & tenacissimum sabulum ductaret exercitum ad Ammonem. Quò cum peruenisset, maximus natu è sacerdotibus filium appellauit, hoc nomen illi parentem Iouem reddere affirmans. Plutarchus tamen aliter hoc refert, cum Ammonis sacerdos Alexandrum salutaturus linguæ vitio præpeditus, pro παιδίον, filiole, dixisset, παῖ Διός, id est, Iouis fili, illum vocis errorem Alexandrum libenter, perinde ac omen audiuisse, hinc cœlestis originis gratia captata, cui initia dedisset error. Apud Lucianum in Mortuorum dialogis, Alexander fatetur vtile sibi fuisse ad res gerendas, quòd Iouis Ammonis filius crederetur. Formidandum enim erat, ne aliquis sibi repugnaret. Id cur factum sit, lege Augustin. De ciuit. lib. 3. cap. 4. Præclara extat Alexandri laudatio apud Apuleium Primo Floridorum.

Matrem anguis imagine lusam.] Olympias Alexandri mater vel putauit, vel simulauit se à Ioue compressam sub specie draconis, ad tegendam congressus ignominiā. Id enim factum fuisse à Mago quodam impostore credibilius est, vt auctores non pœnitendi prodiderunt. Quæ res amorem, charitatemq; Philippi extinxisse fertur; adeo vt illius persæpe concubitus euitauerit, siue aliquas magicas artes, & veneficia reformidans, siue illius cōsuetudinem & contubernium cuiquam Deo ex quadam religione permittens. Post illa cum Philippus hac de causa Cheronem Megalopolitanum Delphos misisset, à Deo responsum est, vt Ammoni rem diuinam faceret, & hunc in primis Deum veneraretur, amissurumq; ex oculis alterum, quo die in draconis forma concumbentem Deum cum Olympiade per ostij rimulam *Olympias Alexandri mater.*

Iam aspexisset. Olympias quoque (sicut ait Eratosthenes) proficiscenti in expeditionem Alexandro, secretò genituræ detexit arcana, proinde dignos genitore animos fouere iussit. Hæc carptim ex Plutarcho. Et profectò maius humana mortalitate opus vtero tulit, quàm cùm Aeacidarum gens ab vltima sęculorum memoria, & regnum patris, fratris, mariti, & deinceps maiorum omnium illustrauerit: nullius tamen nomine quàm filij clarior fuit. Huc refero congressum Martis (id est, personati cuiusdam militis, qui Martem mentiebatur) cum Rhea Romuli & Remi matre. Quid enim huc commemorem aniles nostrorum fabulas de Melusina, deque Roberto cui cognomen Diabolo fecerunt? Non plura: nam de Succubis & Incubis aliàs.

Rhea. Melusina. Robertus Diabolus.

Diuini & sobolem seminis.] Deorum non est propria generatio, sed hominum, vt rectè disputat in Numa Plutarch. vbi agit de congressu Pompilij, cum Nympha Aegeria. Nam sexus in homine, argumentum est impotentiæ & imbecillitatis, quæ in Deo esse non potest, vt Lactãtius docet. Sed multi illustres nothi, cum incerto patre nati essent, retulerunt suum genus ad Deos; non malè profectò, sed cautè tamẽ; vt Epaphus Ouidianus Phœbum pro patre agnouit, quia Sol & homo generant hominem.

Epaphus.

Tradunt sic quosdam enitier angues.] P in lib. 8. cap. 23. & Solinus cap. 30. Polyhist. Amphisbęnas ore parere tradunt: his enim caput est geminum, hoc est, & ad caput & ad caudam. Neminem quidem studiosorum laterę velim, id commodè atq; perspicuè relatum scriptis à Pierio 15. Hieroglyph. ne quis me ingrati animi arguat, qui ex tam fœcundo ac copioso rerum selectissimarum pomœrio tot flores & fructus collegerim. Addo ex opinione Anaxagorę Philosophi, cecinisse Ouidium, mustelam ore parere. Sic enim inquit in 9. Metam.

Amphisbæna. Mustela.

Qua quia mendacem parientẽ iuuerat ore,
Ore parit, nostrasq; domos, vt ante, frequentat.

Hanc opinionem refutat Aristoteles lib. de anim. gen. 3. Plin. quoq; lib. 10. Lacertam ore parere dicit, quod vulgò creditur, Aristoteles negat. Itidem alij de sepijs affirmant.

Lacerta. Sepia.

Enitier.] pro eniti, παραγωγή. Enixæ dicuntur fęminæ, nitendi, hoc est, conandi & dolendi labore perfunctæ. Nexum enim dicimus arctum & colligatum. Nonius. Id quidem ad zonę solutionem referri nõ inconcinnè potest, qua partus describitur à poetis, nempe quòd omni nexu oportet mulier soluatur, vt commodiùs enitatur & pariat. Callimachus Hymno in Iouem:

Eniti.

ἐπεὶ τῆμος δὲ † ῥέει ὅτ' ἐλύσατο μίτρην, id est, quando peperit. quod & admonet Græcus scholiastes. Alcimede apud Apollonium Argonaut. 1. filij discessum lugens:

† ῥέῃ

—— ὤ ἐπὶ μύνῳ
μίτρην πρῶτον ἔλυσα καὶ ὕστατον.

Quo loco scholiastes ab altero non dissidet, quin & adijcit. ὅθεν καὶ λυσιζώνης ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐν ἀθήναις. Quorum locorum (ait Minos) mihi copiam pro sua humanitate fecit Ioannes Frater, Baiocensium gymnasij hac in Parisiorum Academia primarius, vir vtriusque linguæ peritissimus, & cum quo, literarum nomine, mihi nuper amicitia intercessit.

An quia sic.] Hæc non est interrogatio, sed modus loquendi Philosophorum in problematis dissoluendis, qui etiamsi certissima proferant, veluti dubitando definiunt per particulam *An.*

Pallas de capite orta Iouis.] Imitatus videtur illud Propert. è lib. 3.

Semina curarum de capite orta tuo.

Martianus Capella initio lib. 6. de Pallade:

Hinc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
Prouida consilia quod nescit curia matrũ.

Postremum hunc versum (quod obiter moneam) vna voce corruptum, Beroaldus emendat, annot. in Caligulam Suetonij, ac pro *consilia*, legi mauult, *consiliũ.* Nos cum Iureto ita melius & commodiùs, nisi fallit coniectura:

Prouida consilij quod non sit curia matrũ.

Quod autem Pallas ex Iouis cerebro nata sit, testis est Pindarus Olymp. Ode 7. cuius rei rationem (sed aliam atq; aliam) reddunt Fulgentius Mythologic. 2. Phornutus De natura deorum, Gyraldus Syntagm. 11. Ouid. Fastor. 3. epimythia ẽt sua tradũt, sed lõgè alijs diuersa. Ex his. n. alij speculationem physicam, alij ethicen, alij alia considerant. Themistius oratione 10. οὐδὲ προσκαλεῖς τοὺς φιλοσόφους (alloquitur

Pallas cur è Iouis cerebro nata.

quitur Imperatorem Valentem) κἂν ἀποκνῶσι. καὶ ὁπόσον σὺ χρόνον τοῦ ἔτους ἐπὶ χώρας μένεις, ἀνάγκης χειμερίζεις τῶν λόγων. τοῖς στρατηγοῦσι δὲ οἱ φιλοσοφοῦντες ἐν ἴσῃ προεδρείᾳ, γνώμης ἅμα καὶ δυνάμεως σε θεραπεύουσιν. διά γὰρ τοῦτο καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ τῆς κεφαλῆς γεννῶσιν οἱ ποιηταὶ τοῦ Διὸς, ἐνδεικνύμενοι καλῶς ὅτι προσήκει τῶν βασιλείων μήτε λόγον ἄπρακτον, μήτε πρᾶξιν ἄλογον ἐκφοιτᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἐνεργὸν εἶναι, καὶ γέμειν νοῦ τὸ δραστήριον. Existimo autem cum Pindari scholiaste ad 7. Olympior. figmentum id esse referendum eò, vt dicamus omnes artes & disciplinas, è Iouis cerebro, id est, summi & prępotentis Dei mente & sapientia prodijsse. Perspicuum enim nobis esse debet, vt alia omnia bona, sic ipsas quoq; ingenuas artes à Deo nobis esse communicatas. Et quanquam Dei beneficio nobis hæc Minerua generetur, ductore tamen & magistro primùm opus est. Adeò nemo est, qui doctrinæ laudatissimam ἕξιν comparare sibi queat, qui non bonis præceptoribus sese tradiderit instituendum. De Natali Palladis extat festiuus Luciani dialogus, quem compendio huc asscribit, eiq; suam subiungit mythologiam Sanctius: Laborabat Iupiter dolore capitis, iussit Vulcanum cum securi acutissima venire, qui caput diffinderet. Vulcano totis viribus in caput Iouis impellente securim, virgo Pallas prosiluit armata, iam nubilis, cęsia, pulcra, clypeū saltando concutiens, cum armatis tripudians, hastam vibrans. Addit prætera Pindarus in Olympicis, adaperto Iouis capite, adeo vehementer Mineruam infremuisse, vt totū clamore perterrefaceret Olympum. Sed non abs re fuerit, quoniam sępe in hoc opere se nobis offert Minerua, semel dixisse, quid hæc fabula significet: nulla enim tam vilis fabula est, ex qua Plato non eliciat, aut Astrologiæ mysteria, aut ad vitę commoda pręcepta salubria. Minerua igitur siue Pallas, est artium omniū & bellorum Dea. Artes & ingenuę disciplinę ex cerebro, ceu capite Iouis, id est, Dei Opt. Max. sapientia proueniunt. Scimus etenim ex sacris literis, omne datum optimum, & omne donum à patre luminum descendere. Securi caput Iouis aperit Vulcanus vt Minerua nascatur. Quid hoc aliud est, quam impetu quodam, quadāq; lucta, & summo ingenij conatu artem tandem conquiri? Nemo enim vnquam artium apicem consequetur, si prius non se vigilijs, sudoribus, & algoribus exercuerit. Sed quid est, quod addit Pindarus, cęlum & terram clamore Mineruæ contremuisse? Nihil aliud esse reor, quam cœlum, terram, stellas, mare, cuncta denique sapientia gubernari; ad cuius imperium atq; nutum omnia moueantur atq; contremiscant. Quid tandem innuit clamor ille Mineruę recens natę? Iustitiam, æquitatem, iura, leges, societatem humani generis, virtutum præmia, scelerum punitionem. Rectè itaq; tam pium clamorem cœlum & terra timent & reuerentur. Sed quoniam & bellorum pręses est, videamus rursus, an hæc, quæ diximus, in disciplinis bellicis etiam possint adaptari. Est Dea belli Pallas, hastamq; vibrans effingitur; propterea quòd illi se in bellicis operibus gerunt strenuè, qui bonas disciplinas cum arte bellica coniunxerunt, vixq; reperias in re militari ducem insignem, qui non idem summa prudentia sit præditus. Nascitur ex cerebro Iouis: quia belli gubernatio ex Deo est, vt inquit Homerus. Sed militaris ars vsu & exercitatione constat: quapropter Vulcanus securi caput findit Iouis, vnde nascitur Bellona, id est, animus fortis, agilis, strenuus, & consilijs atque stratagematis valens. Et quia Iouis est filia, propter Iustitiam defendendam clamat: bella enim ideo suscipiuntur, vt in pace viuatur. Sed enim cum bellum adeo res sit horrenda, vt vix eius calamitas explicari possit, quid mirum, si cęlum & terra concutiantur ad horrendas Bellonæ voces? Nascitur Pallas armata, & iam adulta, non infans: quia consilium ducis, antequam in lucem prodeat, iam oportet esse perfectum & integrum, omnibusq; numeris absolutum. Sed quoniam iam de Pallade cœperimus, cantemus iterum eiusdem natiuitatem, vt ab Hesiodo accepimus, sed tamen breuius. Inquit enim ille:

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον θέτο μῆτιν,

Vxorem primam Metim sibi Iupiter addit.

(id est, prudentiam) Quæ cum iam esset Mineruā paritura, Iupiter à Cęlo & Tellure monitus, filios, quos ex Metide susciperet, consilio & fortitudine patrem supęraturos, Mineruam ex ventre Metidis per iocum

Palladis ortus.

ἐπιμύθιον.

Artes ex cerebro Iouis.

Clamor Mineruæ.

Pallas Dea belli.

Bellona quid.

Pallas cur armata nascatur.

iocum & dolum erutam suamet aluo condidit. Subdit inferiùs: Ipse autem Iupiter ex capite proprio Mineruam progenuit, cęsijs oculis præditam, acrem, indomitam, venerandam, cui bella, & belli clamor erãt cordi. Hæc ille. Ioannes Diaconus Metidem grauidam à Ioue deuoratam scribit his verbis: ϰ̀ ἔγκυον ταύτην ποιησάμενος, καταπίνει αὐτὴν, ἵνα μὴ ἄλλος τὶς τῶν θεῶν ἀποκυηθείη παρ' αὐτῆς ἀναιδὴς ϰ̀ ἀτάσθαλος. id est: *quam cum grauidam fecisset, deglutiuit, ne quis alius Deorum nasceretur ex ea impudens ac fatuus.* Ex eo cibo mox ipse Iupiter pro vxore grauidus factus, Palladem armatam è capite peperit. Quod quidem monstrum tantopere contra naturę cõsuetudinem fictum, nescio quo pacto primùm æquis animis perferri potuit, neq; fuerit cum maximo omnium risu explosum: quippe cum mendacia, & res supra credulitatem fictæ, soleant etiam veris & probabilibus plerunque fidem detrahere. Putant autem Mineruam dictam à minuendo, quod neruos minuat. Pallas autem dicitur (vt ait Eustathius in princ. Iliad.) ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id est, à vibrando hastam: vnde à Poetis Latinis dicitur Armisona. Vel quod Pallantem gigantem in gigantomachia occiderit. Vel quod ἐκ τῆς τοῦ διὸς συνεπάλτο κεφαλῆς. id est, ex Iouis capite exilierit. Hinc, vt ait Hesiodi interpres in Aspide, dicta est, Tritonia, vel Tritogenia: quoniam lingua Aeolica τρίτω, caput significat; quamquam de hoc nomine magna est opinionum diuersitas. Nam Homeri scholiastes lib. Iliad θ. ἀπὸ τοῦ τρεῖν, dictam asserit, quod hostes pauescere faciat. Pomponius Mela lib. 1. Super hunc, inquit, ingens palus amnem Tritona recipit, ipsa Tritonis: vnde & Mineruæ cognomen inditum est, vt incolæ arbitrantur, ibi genitę, faciuntq; fabulæ ei aliquam fidem, quod quem natalem eius putant, ludicris virginum inter se decertantium celebrãt. Hoc secutus Lucanus, sic canit de Tritonide palude:

Absurdũ figmentũ.

Minerua vnde dicta.

Pallas vnde dicta.

Pallas cur Tritonia dicatur.

Hanc & Pallas amat, patrio quæ vertice nata,
Terrarũ primã Libyã (nã proxima cœlo est,
Vt probat ipse calor) tetigit, stagniq; quæ
Vultus vidit aqua, posuitq; in margine plantas;
Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda.

Porrò asserit Eustathius 1. Iliad. vbi canit Homerus, descendisse de cœlo Mineruam, vt sedaret iram Achillis, ὐρανὸν ab antiquis pro capite vsurpari, quia caput, ex Platonis sententia, ad instar mundi sit sphęricum, vbi Pallas commoratur; quæ nihil aliud est, Democrito interprete, quam ipsa prudentia, quæ (vt autor allegoriarum in Hesiodum tradit) iure dicitur è Iouis vertice prognata, quoniam ab experientia sese pronit prudentia, experientia verò ex sensibus, qui in capitis ambitu cernuntur. Allusit ad fabulam Terẽtius in sene seipsum excruciante, cum inquit: *Non si ex capite sis meo natus item, vt aiunt, Mineruam esse ex Ioue.* Et Ouid. in Fastis:

Aut quia de capite fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo.

Nolim fieri molestus lectori, si Isacij Tzetzis rationes adiunxero: cuius hæc fermè sententia ex ijs commentarijs, quos studiosè cõscripsit in Cassandram Lycophronis: Tritonia Pallas dicta, quòd in Trito Libyæ fluuio nata creditur: vel quod tertio mensis die orta. Ideo enim tertia dies Mineruæ sacra est Athenis: vel quod ἐκ τῆς τρίτους, id est, Iouis capite progenita: τρίτω enim Bœotum lingua, caput nominatur: vel quod eadem cum Luna sit, quæ apparet tertio quoq; à coitu die: vel quod eadem sit cum anima, quæ tres partes habet, ἐπιθυμίαν, θύμον, ϰ̀ λογισμόν: vel quod eadem cum prudentia sit: aut ex Democriti sententia, quod hęc tria pręstentur ab anima, bene consulere, rectè iudicare, iustè agere, idest, εὐβουλεύειν, εὐκρίνειν, ϰ̀ εὐπράττειν.

PRAETER ea, quæ supra in Mythologia Mineruæ tacta sunt, vnum hoc loco noto, cæcam nimirum temeritatem eorũ, qui conditionis suæ obliti sese mortalitate exuere conati sunt diuinitatem sibi arrogantes. Nec. n. solus Alexander hanc insaniuit insaniam, sed plures habuit asseclas, ex quibus aliquos produxisse non erit abs re. Antigonus Rex in omnibus Liberum patrem imitatus, hederam capiti circumposuit loco diadematis Macedonici, thyrsum pro sceptro gerens, si Herodiano debetur fides: quanquam non desunt, qui hanc in ipso diuinitatis affectationem excusent. C. Caligula non modò nouus Dionysius siue Bacchus appellari voluit, sed & vniuersum Dionysiacum habitum indutus incessit, IV.

Antigonus.

C. Caligula.

sit, in eo etiam apparatu iudicia exercens, vt refert lib. 4. Athenæus; & latius Dio Nicæus lib. 59. in hæc verba: Caligula interdum effœminatior spectabatur, thyrsum & cratera tenens; interdum virili specie clauam & leonis pellem gestabat, subinde facie læuigata & erasa, mox barbata visebatur; nunc tridentem tenens, nunc fulmen vibrans; nonnunquam Palladi bellicæ virgini assimilatus. Bacchi quoq; habitum cultumq; vsurpasse legimus M. Antoniũ, quem Velleius Paterculus redimitum hederis, coronaq; velatum aurea, & thyrsum tenentem, cothurnisq; succinctum scribit, curru velut Liberum patrem vectum fuisse Alexandriæ. Sic Commodus Imp. Herculem se, & Iouis filium nominari voluit, deposito Imperatorio cultu omni, leonis exuuio indutus, & clauam manu gestans, Herodiano huius rei oculato teste. Non secus atq; Sextus Pompeius Neptuni filius olim haberi ambiuerat, Phœnicium paludamentum, quo Imperatores vtebantur, in cœruleum conuertens. Prodeat tãdem inter laruatos hosce Deos frustum illud hominis Heliogabalus, qui, si Lampridio credimus, ceruos quatuor ad currum iunxit, quo vehebatur, totidemq; canes, Dianam se appellans; & quatuor tigres, Bacchum se dictitans; & quatuor leones, se Cybelen vocans: non tam venationis & ferarum studio, quàm religionis & Deorum hominumque contemptu. Sed quid mirum, si in priscos illos tenebriones, quibus verę fidei lux non affulsit, tantum potuit eorum antesignanus, qui dixit: *Similis ero Altissimo?* Si enim impia licentia, ligna & lapides sibi Deos statuere potuerunt, cur non & seipsos, aut suos, seruilia sculptilium mancipia. Nos, nos manet hæc dignitas, quibus sacro Baptismatis fonte regeneratis veræ fidei fulgor illuxit; nos ęternus ille Pater in filios & regni hæredes adoptione sibi elegit. Gloriari itaque fas sit homini Catholico, & erigere cristas hoc vnico titulo (audite cœli & elementa, & vos beati spiritus) quia filius Dei. Quis cum bulla hunc mihi, aut fumo, vel vmbra amplius conferat? Prodeat, quicquid sub Luna, & supra, non æquabit excellentiam hominis & magnitudinem. Quid enim propius diuinitati, quid magis diuinum quam filius Dei? O ne degeneret; o monita audiat. Audite & me, o degeneres: vos appello, qui nominis & dignitatis vestræ obliti, contempto hoc magno patrocinio, quo magnus naturæ Autor ac genitor vos amplectitur, nutrit, & sustentat liberali manu, tutorem alium & patronum ab inferis quæritis; apud quos ita sordet ac vilescit paterna hæc benignitas, vt in media copia rerum, velut Tantalus aliquis, esuriem atq; sitim conquesti, magicis artibus affluentiam talium mercari vobis impiè, & licitari pro his cum Stygijs mercatoribus frustra conemini, exectabili sanè conuentione & pactis. Cœlum suspicito, nequam genus, ibi panarium nostrum, & cellæ, & horrea, quæ pascunt: eò dirigendus oculus, inde præsidium expectãdum, & quicquid necessarium vitæ huic, & post hanc. Nec verò cogitatio hæc vnquam irrepat menti, nos idcirco infæliciores esse, quia in catastam hanc laborum & sudorum tanquam mancipia damnati, seruile dorsum percutientis fortunę flagris submittere cogimur, & pati iniurias. Certamen est ad gloriam, lucta ad triumphum, vt victor æternum regnet, consors & cohæres augustissimę possessionis, quam prępotens DEVS, noster omnium communis pater, præparauit diligentibus se. Scimus filiorum partes esse & officium, obsequi & audire iussa parentum: horum, prospicere & largiri necessaria. O diuites nos, ò securos à paterna hac cura & cœlesti prouidentia?

M. Antonius. *Commodus.* *Sextus Põpeius.* *Heliogabalus.* IV. *Homo Catholicus Dei filius.* *Antiqui.* *C. Caligula.*

MEDIOLANVM.

EMBLEMA II.

BITVRICIS veruex, Heduis dat ſucula ſignum;
His populis patriæ debita origo meæ eſt.
Quam Mediolanum ſacram dixere puellæ
Terram: nam vetus hoc Gallica lingua ſonat.
Culta Minerua fuit, nunc eſt vbi numine Tecla
Mutato, Matris virginis ante Domum.
Laniger huic ſignum ſus eſt, animalq́; biforme:
Acribus hinc ſetis, lanitio inde leui.

COMMENTARII.

I. PINGVNTVR operarij circa fabricam magnifici ædificij & mœnium occupati; ab his non longè foſſa conſpicitur, pro iaciendis fundamentis facta, ex qua animal extrahitur, anteriore ſui parte ſuē, poſteriore verò ouem referens; vnde nomen Vrbi Mediolano inditum creditur.

II. INDICAT Alciatus hoc Emblemate; quodnam Mediolani vrbis Inſubrum notiſſimę, patriæ ſuæ, inſigne ſit atq; origo. Sus, inquit, cuius dimidia pars ſit lanea, reliqua ſetacea, patriæ meæ dat inſigne indeq; Mediolanum dicitur, quaſi dicas, dimidia parte lanatum, notatione elicita ex duarum ciuitatum Gallię ſchematibus publicis, Biturigum nimirum, & Heduorum; quorum hi ſuculam, illi arietem pro inſigni & ſymbolo habent. Itaq; habes *Mediolanum vnde nominatum.*

Medio-

Mediolani ἔτυμον & denominationem, à sue lanato sumptam. Dum enim prima vrbis huius fundamenta iacerentur (vt præter alios retulit D. Ambrosius) aper est repertus media parte lanatus. Alij à Medo Insubrum duce nominatum Mediolanum malunt. Vrbs est metropolis Galliæ Cisalpinæ, à Gallis Insubribus condita 359. annis ante Christum natum: quanquam Olanum ducem Tusciæ primum eandem excitasse testetur Cato fragmento 7 Origin. Hinc docti plerique prodiere, inter quos non infimum, sed merita gloria certè insignem Alciatum iure adscripserim, qui hoc emblemate Mediolanum natale solum non illepidè celebrat.

Mediolani laus. Nec verò mihi temperare possum, quin adijciam quod discendi studiosis non omnino displiceat. Imperio in Orientem translato, veteri quasi senescente Roma, Imperatores Mediolano capi & delectari cœperunt; vnde in tantũ excreuit ea vrbs, vt à Procopio 2. Gothici belli, prima inter Occidentis vrbes post Romam dicatur, & facilè cæteris anteire, vt magnitudine, ita & hominum frequentia, reliquisque fortunæ bonis. Ausonius Catalogo illustrium vrbium:

Et Mediolani mira omnia, copia rerum,
Innumeræ cultæq; domus, facunda virorũ
Ingenia, antiqui mores: tum duplice muro
Amplificata loci species, populiq; voluptas
Circus, & inclusi moles cuneata theatri:
Tẽpla, palatinæq; arces, opulensq; moneta,
Et regio Herculei celebris sub honore lauacri,
Cunctaq; marmoreis ornata pistyla signis,
Mœniaq; in valli formã circũdata limbo:
Omnia quæ magnis operum velut æmula formis
Excellũt: nec iuncta premit vicinia Romæ.

Ad id illustrandum multa suppeditabunt Geographica Volaterrani & Munsteri: ille quidem lib. 4. hic verò 2. longè plura retulit. Huc fortasse quoque pertinet, quæ de iactis fundamentis Mediolani refert Titus Liuius 5. ab V. C. Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum (quæ pars Galliæ tertia est) penes Bituriges summa imperij fuit, ij regem Celtico dabant.

Ambigatus. Ambigatus is fuit, virtute, fortunaq; cum sua, tum publica prępollens, quod in imperio eius Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turba regnum cupiens, Bellouesum, ac Sigouesum sororis filios, impigros iuuenes, missurum se esse, in quas dij dedissent augurijs sedes, ostendit; quantum ipsi vellent numerum hominum excirent, ne qua gẽs arcere venientes posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercinei saltus: Belloueso haud paulò lętiorem in Italiam viam dii dabãt. *Bellouesus & Sigouesus.* Is Bituriges, Auernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit: profectus ingentibus peditum equitumq; copiis in Tricastinos venit, Alpes transcendit, fusisq; acie Tuscis, haud procul Ticino flumine. Cum in quo cõsederat, agrum Insubrium appellari audiisset, cognominem Insubribus Heduorum, ibi omen cum secuti sequentes loci, condidere vrbem, Mediolanum appellarunt. Hęc ex Liuio. Hinc iam lux aliqua affulget versiculis Claudiani de nuptiis Honorii & Marię:

Iã Ligurũ terris spumantia pectora Triton
Appulerat, lassosq; fretis extenderat orbes:
Continuo sublime volans ad mœnia Gallus
Condita lanigeris, ouis ostentantia pellem,
Peruenit.

Aliter tamen & rectius legit hęc carmina Alciatus in Parerg. Iuris 5. c. 13. Illius hęc sunt verba: Habebant & ciuitates sua signa, quibus originem aut cultum testarentur. Hinc in nomismatis Atheniensium plerunque vidimus noctuam. Sic Claudian.

—— ad mœnia Gallus
Condita lanigeræ suis ostendentia pellem.

III. *Bituriges.* BITVRICIS.] Bituricis posuit pro Biturigibus per Enallagen. Bituriges autem (quorum ciuitas metropolis Biturix) Aquitanię populi sunt, quorum fines ab Heduis Ligeris diuidit fluuius, de qua lib. 8. belli Gallici Cęsar, & Plinius lib. 4. c. 19. Gallicè, le pais al entour de Bourges. Vrbs est Academia florentissima celebris, in qua per quinquennium magna cum laude ius ciuile docuit Alciatus: quod ex aliquot suorum operum locis colligere est facile, tum vel maximè his versibus (quorum copiam fecit ante aliquot annos, vir eruditus, qui Alciatum doctorem illic audiuit) quibus Biturigem donauit, cùm Italiam repeteret:

Vrbs Biturix inuitus, amans te desero amantem,

B 2 Quinq;

Quinq; per æstates terra habitata mihi.
Nunc opus ad vitulos est à veruecibus ire.
Ergo vale,& felix sit tibi lanicium.

His autem alludit ad Biturigum stēma, quod nonnihil adiuuat huius loci enarrationem. Quibus Alciati versibus contumeliosè respondit nescio quis: quo iure, qua iniuria, non est meum disquirere, nisi quod existimem nihil tam bellè fieri, dicive posse, quin malè interpretando possit deprauarier. Huius anonymi hoc est maledicum tetrastichon:

Non nos, sed nostros nummos Alzatus amabat,
Qui tacitus spretis vanuit hospitibus.
Ille ergo valeat vitulos pasturus: at illum
Nostra vel horritem frigore lana teget.

Cæterum cùm ait vitulos, porrò Italos intelligit: cuius rei causam ex Gellio petas licet, lib. nempè 11. cap. 1. quę tamen à me obiter dicta sint.

Veruex. *Veruex*] Veruecem hic pro ariete fortasse posuit καταχρηστικῶς, sed parum refert. Sic Varro de vita populi Romani lib. 1. Aut bouem, aut ouem, aut veruecem habet signum. Differt autem veruex ab ariete, vt cantherius ab equo, maialis à verre, capus à gallo, caper ab hirco.

Hedui. *Heduu.*] Hedui, qui & Augustodunenses, Galliæ populi, Sequanis finitimi, in Ducatu Burgundiæ, & in Francorum regno siti, olim fratres & consanguinei à Romanis appellati. Cæsar Comment. belli Gallici lib. 1. Gallicè, le pais al' entour d'Autun en Bourgongne. Apud Strabonem, Ptolemæum, Stephanum, Melam, & Corn. Tacitum, inuenio Heduos, Eduos, Aeduos, Oeduos, Aedusios, pro ijsdem.

Sucula. *Sucula.*] parua sus, porculus. Plaut. in Rudente: *Quin tu i directa cum sucula, & cum porculis.*

Signum] publicum stemma, symbolum, arma gentilitia.

His populis &c.] Sic Ausonius, ex quo Alciatus id videri potest mutuatus, epistola quæ incipit, *Ausonius genitor:*

Ipse ego Burdigala gentis diuersa per vrbes
Quatuor antiquas, stirpis origo mea.

Mediolanum verò à Gallis excitatum fuisse, supra ex Liuio retulimus. Michael Tonsus I. C. in oratione, quam habuit ad Georgium de Ambasia Card. nomine populi Mediolanensis, anno 1500. Cum inter Historicos constet Mediolanum, omnemq; Insubriam, Gallorum vnam penè coloniam fuisse. Id quod vel ex hoc facile colligimus, quod vniuersum hũc tractum Galliam Cisalpinam adhuc nuncupamus.

Mediolanum in Gallia. *Sacram dixere.*] Mediolanum Alciati patria in Italia est: sed est & Mediolanum, siue Mediolanium in Gallia, Gallicè Xaintes, quod sanctum significat; inde Alciatus dixit, *Sacram dixere puellæ Terram.*

Vetus hoc Gallica lingua sonat.] Nimirum Gallicè, Milan, dicitur, à mediatim lanato sue. Sidonius Apollinaris lib. 7. epi. 1.

Et quæ lanigero de sue nomen habet.

Veterem linguam Gallicam ait, vel propter Gallos Insubres, à quibus Mediolanum excitatum iam docuimus: vel propter veterem linguam, quam longè aliam fuisse, quàm quæ nunc est vulgaris, & verisimile est, & docti pleriq; autumāt. Hic de lingua Gallica vetere lubens aliquid disquirerem, si aut eruditorum hominum non satis inter se consentientium opiniones aliquid haberent firmamenti; aut nisi vetera certaq; monimenta nos in hac rerum caligine & ignoratione deficerent. *De vetere Gallica lingua opiniones variæ.* Nihil enim ea de re possumus certi pronunciare, nisi primo constiterit non modò quæ lingua Gallica vetus, sed etiam qui veteres, & qua maximè ætate sunt intelligendi. Alij enim fuerunt, qui vixerunt ante tempora Iulij Cæsaris, qui primus de rebus Gallicis scriptis aliquid mandauit: quique veterum Druidarum sæculis, vel postea floruerunt. Alij veteres Galli, qui sub Imperatoribus Romanis seruile aliquod passi iugum: alij qui sub prioribus Regibus (vt vetustiores prætermittam) Clodoueo primo, Carolo Magno, & alijs: quibus temporibus credibile est non eandem fuisse Gallorum linguam vernaculam, qualis postea, quæque hodie celebratur. Qua in re perquirenda mihi quidem certè videntur ociosæ disputationes quorundam, qui veteres Gallos lingua Græca fuisse vsos, vt familiari, & penè domestica, contendere ausi sunt: alii putant linguam veterum Gallorum eandem fuisse, quæ est hodie Suizensium seu Heluetiorum. Pleriq; etiam volunt à Germanis Francos oriundos, & linguam veterum Francorum eandem ac Germanorum, quæ hodie celebratur. Iam qui volunt ingeniosiores videri, Celtas veteres eadem

lingua

lingua fuisse vsos asseuerant, qua nunc Armorici Bataui. Alii deniq; (vt liberę sunt cuiusq; opiniones) coniiciunt eam linguã, qualis nunc à Gallis Prouincialibus vsurpatur, veterum Gallorum extitisse. Sed nescio quo modo, si sit standum ab vna ex iis opinionibus, quæ putatur similior vero, nos possimus commodè extricare. Quis enim ea de re certi aliquid pronunciarit, in tanta præsertim rerum omnium confusione, populorum ac gentium migratione, multitudine coloniarum, principũ, ac publicarum rerum mutatione? Quis nescit, centum, aut eo minore annorũ spatio, linguas, non secus ac res alias, vt variè traducuntur, aut vsurpantur, omninò, vel non minima parte variari, aut corrumpi? Exemplum insigne proferrem in Latina lingua, nisi putarem satis esse notum iis, qui veteres libros euoluerunt, longè puriorem & nitidiorem fuisse sæculo Varronis, Ciceronis, Augusti, quàm ætate Catonis senis, & primi belli Punici temporibus. Illud vnum asseuero, linguam Gallicam, quæ fuit in vsu temporibus Caroli Magni, nobis hactenus inauditam, planèq; incognitam. Nos enim deficiunt vetera monumenta, vt diximus, quibus liqueat, quænam ea fuerit; etiamq; adiicio, eam, quæ vulgaris erat aureo D. Lodoici principatu, adeo fuisse horridam & incultam, vt si cum ea, quæ hodie in vsu est, conferatur, nihilo plus vna ab altera differat, quàm hodie vulgaris Parisiorum sermo à Britonum oratione populari. De Gallorum quidem vetere lingua corrupta constat, sed apud quos Gallorum sermo velut seruatus fuerit, nondum liquet. Nam Galli sermonem Gallicum dedidicerunt, cum non solũ Romanæ leges, sed & legiones in Gallia constitutæ Gallos Romana vti lingua cogerent: vt facilè sit intelligere à Romano foro, ipsaque Romana militia Gallicam linguam à maioribus illis vsurpatam, penè omnino fuisse abolitam. Sed vt vetera prætermittam, cui potest esse dubium, quin priscum Gallorum idioma aut non parum fuerit imminutum, aut etiam adeo corruptum, vt primam sui faciem amiserit, quo tempore Franci à Germania irrumpentes in Gallias transitum fecerunt, & à quibus non impetrabant sedes, Gallos partim expulisse, partim etiam sibi subiecisse? At lingua Gallica, qualis hodie, quanquam ex se locuples & abundans, habet tamen permultas voces, quæ à Græcis deflexæ non temerè videri possunt. Habet etiam non paucas Germanicas, & Latinas; ex quo tamen non sequitur, maiores nostros promiscuè vel Græcè, vel Germanicè, Latinè ve sciisse. Quid igitur in hac re statuam non habeo, vt promptum mihi sit quod possim refellere, quid certius adducere possim, nondum videam. Vnum mihi superest, vt cum doctissimo Seneca Philosopho, eius maximè loci occasione, quem ipse mihi obtulit ca. 8. consolationis ad Albinam, missos faciam alios, qui de gentium migrationibus, conuersionibus, & corruptis linguis variè disputarunt. Certè hoc loco Alciatum ad priscam Celtarum linguam, seu potius nostratem Germanicam allusisse constat, dicit enim: *dixere puella terram*. Et nos Germani Mediolanum vocamus Meydland, siue Medelland; Meyd, enim nobis virginem, Medel, puellam sonat, quasi diceres, puellæ terram, seu virginis regionem, nempe Mineruæ quõdam hic præcipua religione cultæ, cui rei etiã Polybius suffragatur. Huius templum inducto dein Christi Euangelio dirutum, & in D. Teclæ commutatum est, quę temporibus illis inter sanctas virgines in summa veneratione fuit, vt in Eusebij Chronicis scribit Hieronymus, & versibus sequentibus innuit Alciatus. *Meydland.*

Culta Minerua &c.] Olim eo loci Mineruæ diuini honores tributi, vbi nunc templum D. Teclæ, ante sacram Virgini Deiparæ ædem.

Numine.] Numen propriè est θεῶν βουλὴ, voluntas Dei, à nuo, quod veteres pro volo, vsurpabant. Hic autem sumitur pro potestate. Cicero 6. Phil. Magna vis est, magnum numen vnum & idem sentientis senatus. *Numen.*

Tecla.] Hæc virgo, Pauli discipula, martyrij coronam meruit apud Iconium sub Nerone. Huius vitam pete ex Surio, & alijs Historicis ecclesiasticis. *D. Tecla Martyr.*

Matris Virginis ante Domum.] Templum, Basilicam D. Virgini sacram, quam vulgus vocat *il Domo.* Huius templi molem, siue amplitudinem & architecturam ædificij spectes, siue precia materiarum æstimes, nihil est, quòd septem mundi miraculis asscribas augustius. Hanc erigendam *Basilica D. Virginis Mediolani.*

curauit Ioannes Galeatius Dux, anno Domini 1386.

Animalq; biforme.] duas formas habens, nempe suis & ouis: laniger sus, & setiger aries.

Laniciũ. *Lanicio inde leui.*] Lanicium idem est quod lana, seu lanæ prouentus. Virg. 3. Georg. *Sit tibi lanicium cura.* vbi Seruius: Lana, inquit, & lanicium dicimus, quemadmodum Fuga, & effugium. Hoc de nomine quædam Nonius, & Turnebus Aduersar. 15. cap. 21. ne quid addam præterea.

IV. APPARET hoc loci pius Alciati alumni affectus in patriam, quam tam festiuo Emblemate celebrat. Et reuera si vlla ciuitas doctissimorum scriptis celebrari meretur, vna est Mediolanensis: nam siue originis antiquitatem, seu ciuium nobilitatem, loci amplitudinem, ædificiorum magnificentiam, aeris clementiam, soli fæcunditatem, & omnium rerum abundantiam cõsideres, vix vlla alia est, quam huic iure præponere possis. Vastissimam habet planitiem, apricos colles, amœnos montes, commoda flumina, fæcundosq; lacus, quæ illi omnia alimenta vbertim ministrant; nihil pulchri, nihil boni hæc amplissima & vberrima regio patitur exoptari, adeo vt prouerbio ferant: *Solo in Milano si mangia*. Hic magna quoq; est opificum omnium varietas & multitudo, præsertim eorum, qui ferrariam exercent, quod iocose innuit Macaronicorum Autor, dum canit:

Mediolani laus.

Milanũ tich toch resonat cãtone sub omni,
Dum ferrant stringas, faciuntq; foramina gucchis.

Horum opera, quia bonitate cum reliquis certant, in longinquas regiones exportantur. Quapropter haud iniuria Cicero in Philipp. dicit, Galliam Cisalpinam, & ideo Mediolanum, florem Italiæ, imperij præsidium, ac illius pacis ornamentum esse. Quę profecto res ita se habet, ciuitas enim circumcirca habet colonias, quæ ipsam cingunt, quibus imperat, & quæ imperata faciunt. Hinc iure nomen Magnæ passim obtinuit, vt canit quidam:

Vrbs Mediolanum populosa est, magna, potensq;

Et Thomas Edvvardus Anglus:

Est Mediolanum iucundũ, nobile, magnũ.

Quod idem versus Italici, quibus vrbes Italiæ describuntur, eleganter exprimunt:

Fama è tra noi, Roma pomposa e santa,
Venetia ricca, saggia, e signorile,
Napoli odorifera, e gentile,
Fiorenza bella tutto'l mondo canta,
Milano d'esser grande ogn'hor si vanta,
Bologna grassa. &c.

Hanc igitur vrbis celebritatem & abundantiam forsan indicare voluit biforme illud animal, dum fundamenta illius iacerentur, repertum. (Liceat mihi quæso bona pace, nonnumquam serijs immiscere iocos, sic enim placere video temporum nostrorum moribus, qui nil tetricum probant, & fatuum iudicant, quicquid non habet copiosum aspersum salem.) Ouẽ enim integram non oportuit esse, licet illa fæcunditatis habeat argumentum, tamen plus æquo simplices, taciturnos, & stolidos, oues vocamus. Nec verò sus totus conueniebat, de illo siquidem dicitur vulgò iactatum prouerbium: *Gran rumor & puoca lana.* German. *Vil geschrey vnd vvenig vvoll, sprach der Teuffel, da er die savv beschor.* Non igitur vrbi illi futuram famæ celebritatem absq; vbere copia, nec vbertatem absq; celebri fama; in summa, non futurum esse clamorem absq; lana, animal Porcaries omine suo portendit. Sic ego consultus augur respond issem: si fallo, nunquam me lana suilla tegat.

Omen Mediolani.

Nunquam

Nunquam procraſtinandum.

EMBLEMA III.

ALCIATAE gentis inſignia ſuſtinet Alce,
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Conſtat Alexandrum ſic reſpondiſſe roganti,
Qui tot obiuiſſet tempore geſta breui?
Nunquam, inquit, differre volens. Quod & indicat Alce,
Fortior hæc, dubites, ocyor anne ſiet.

COMMENTARII.

I. DEPINGATVR fera illa Septentrionalis Alce dicta, cuius prioribus vngulis inſerta ſint hæc verba: *μηδὲν ἀναβαλλόμενος*. Alcen deſcripſit Plin. lib. 8. c. 15. & Solinus cap. 32. Cæſar in Comment. belli Gallici lib. 6. Et quo commodius animal hoc depingi poſſit, ipſius Cæſaris verba apponam, quę huius feræ naturam mirè explicant: Sunt, inquit, quæ appellantur Alces, harum eſt conſimilis capris figura, & varietas pellium, ſed magnitudine paulò antecedũt, mutileq; ſunt cornibus, & crura ſine nodis, articuliſq; habent: neque quietis cauſa procumbunt, neq; ſi quo afflictæ caſu conciderint, erigere ſeſe aut ſubleuare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilibus, ad eas ſe applicant, atq; ita paulùm modò acclinatę quietem capiũt; quarum ex veſtigijs cum eſt animaduerſum à venatoribus, quo ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut accidunt arbores, vt tantùm in ſumma

Alces deſcriptio.

ſpecies earum ſtantium relinquatur. Huc cum ſe conſuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt,atq; vna ipſę concidunt. Hæc Cæſar. Quę ſi quis conferat cum Plinianis,facilè aduertet,ea tam facilè non poſſe conciliari. Adde ex Plinio: Labrum ei ſuperius pręgrande; ob id retrograditur in paſcendo, ne in priora tendens inuoluatur. Idem ait & Solinus. Cęſar Alces dixit eſſe mutilas & ſine cornibus,at vero Pauſanias (Æliano de natura animalium teſtante) in ſupercilijs cornua habere mares teſtatur, fœminas contra omnino carere. Retulerunt Germani quidam, eruditi homines, quę traduntur à Plinio de Alce, veriora eſſe quàm quę à Cęſare. Is enim retulit aliorum quorundam, qui eam fortaſſe feram nunquam viderant opinionem:at eam eſſe,qualem Plinius deſcripſit,experientia conſtare. De fera iſta pręter iam dictos vide Geſnerum in operoſo illo volumine de animalibus.

II. *Alciatorum ſchema.* PRINCIPIS & patrię hactenus inſignia quaſi depinxit;nunc ſuę familię gentilitium ſtemma proponit & explicat. Alciatos enim ab Alce fera nuncupatos,à fortitudine nimirum & diligentia commendabiles tacitè indicat, ſumpto argumento ab Alces ferę natura,quę equi robore,cerui celeritate,&,ni proceritas aurium & ceruicis diſtingueret,iumēto ſimilis habetur, auctore Plin. lib. 8. cap. 15. Quod illuſtrat eleganti Alexandri apophthegmate, qui quęrenti qua tandem via tanta ſibi adeò celeriter comparaſſet, reſpondit (quod vnguibus Alces inſertum legitur) μηδὲν ἀναβαλλόμενος, nihil differendo aut recraſtinando. Siquidem optima & accommoda belli comes eſt feſtinatio: quo fit, vt qui imperāt,quò rerum difficultates, quę nonnihil remorando vltrò ſeſe offerunt, arcere faciliùs poſſint, eò pede citiſſimo neceſſe ſit properare. Sumptum eſt Emblema ex Homeri Scholiaſte 2. Iliad. vt annotauit Eraſmus in adagio: *Nunc tuum ferrum in igne eſt.* Subſcribam & Homeri verba, & ſcholiaſtes, quoniam in veriſque non mediocre ſubeſt documentum. Sic igitur inquit Neſtor:

Μηκέ τι νῦν δὴ ταῦθ' αὖθι λεγώμεθα, μηδ' ἔτι δηρὸν
Ἀμβαλλώμεθα ἔργον, ὃ δὴ θεὸς ἐγγυαλίξει. id eſt.

Ne verbis tempus fugiat, neq; tēpore longo Differamus opus,pulcherrima munera Diuum.

Tum ſubiungit ſcholiaſtes: Στρατηγικὴ διδασκαλία, χρόνε φείδεσθαι. ὔτε γὰρ παρελθόντα ἀνακαλεῖσθαι, ὔτε αἰτήσαντας λαβεῖν αὐτὸν δυνάμεθα. ἐρωτηθεὶς γὰρ Ἀλέξανδρος, πῶς τῆς ἑλλάδος περιεγένε. μηδὲν ἀναβαλλόμενος, εἶπε. Id eſt. *Militare ſtratagema eſt,tempori parcere. Non enim aut prætereuntem horam reuocare,aut comprehendere poſſumus. Interrogatus Alexander, quo pacto Græciam ſuperaſſet: Nihil procraſtinans, reſpondit.*

ALCIATÆ gentis.] ſtirpis, & familię Alciatę. Ingenioſè nomen ſuum ab Alce traducit, quamuis vetus familię nomen fuit Alzatus, vt etiam conſtat è carmine Poetę Bituricenſis: III. *Alciatus pro Alzato.*

Non nos, ſed noſtros nummos Alzatus amabat.

Et in vetere editione Auſoniana apud Dn. Pignorium, in qua cernitur autographia Cl. Viri, legitur hęc inſcriptio. *Andreæ Alzati liber eſt, & amicorum eius.* Ceterum Alciatus inualuit pro Alzato. Et forſan in Emblem. 63.

Alcaam veteres caudam dixere leonis.

nonnulla eſt alluſio ad cognomen eruditè immutatum.

Suſtinet.] Pręfefert,ſuſtentat,ſupra dixit,geſſiſſe inſignia.

Alce.] fera illa Gallica, de qua iam diximus.

Vnguibus.] pro vngulis poſuit, vngues enim ſunt eorum animalium, quę digitos habent ſeparatos; vngula vero eorum,quę digitis carent, quod pulchrè innuit Ouidius, Io è bouis effigie in primam formam redeuntem deſcribens: *Vngula. Vnguis.*

Vngula quæ in quinos delapſa abſumitur vngues.

Vngulam Alcis occulta proprietate Epilepſię mederi ferunt: quid ſi etiam hic Alciatus his vngulis remedium animi pigri & retardantis adhibuerit, ſcilicet μηδὲν ἀναβαλλόμενος, quo languentem animū excitet, vt illa corpus morbo proſtratum erigit? Putare licet,affirmare vix auſim. *Vngula Alcis.*

μηδὲν ἀναβαλλόμενος.] Nihil procraſtinans,nihil differens in aliud tempus. Alexandri apophthegma.

Fortior hac.] nam ἀλκὴ, ἀλκῆς, fortitudinem ſignificat, vnde videtur nomen hoc deductum. *Αλκὴ.*

Ocyor

Ocyor anne siet.] Id est, an fortior, velociorne sit Alce, dubium est. Plinius enim loco citato, ad insidias capi ait, alias memorandę velocitatis.

IV. Hoc Emblema duo nos docet.

Festinatio in re bellica. 1. Quanti momenti sit opportuna celeritas & diligentia, pręsertim verò in rebus bellicis, id quod Alexandri Magni exemplo palam facit. Eam enim ob rem Alexander ab omnibus fermè laudatur, quod *Alexãdri festinatio.* sua pręcipiti in rebus agendis cura & industria, Principum omnium celeritatem multis quasi stadijs anteuerterit. Narrant enim eum pedites sic instituisse, vt sua celęritate equorum cursum adęquarent: ipse ne quidem sibi parceret, noctes vt plurimum insomnes traduceret, seque crepitaculo excitaret, siquando somno corripi se sentiret, quo maximè tempore vigilandum esse intelligeret. Itaque cum ab eo Darius impeteretur, maximè conquerebatur, nullum sibi satis longum relinqui spatium, quo Alexandrum pro viribus, & ea qua pręstabat animi contentione atq; copijs, retunderet. Hoc enim præcipuè curabat Alexander, vt diu noctuque, magnis itineribus confectis, improuisum hostem offenderet. quem animum etiam adolescẽs habuisse memoratur. Huic itaq; cum Aristoteles diceret exspectãdam esse robustiorem ætatem, qua longè melius & opportunius ad res bellicas animum applicaret: At metuendum mihi est, inquit, ne dum annos exspecto firmiores, audacem iuuentutem interea mihi præripi per incuriam patiar. Hunc Cæsar imitatus, ardua quæque quasi temerè & sine consilio aggrediebatur, imò verò dicebat de ijs consultandum non esse, quòd ad ea perficienda maximam vim celeritas haberet. *Iulij Cæsaris celeritas.* Non prætermittam Æliani locum de celeritate Alexandri in rebus conficiendis, Variæ hist. lib. 10. Alexander Philippi filius ter cccc stadijs continuo itinere confectis, antequã quietem caperet exercitus, cum hostibus conflixit, & eos vicit. Ἀλέξανδρος τρὶς τετρακόσια στάδια ἐφεξῆς μεθ' ὅπλων ὁδοιπορήσας, συμβαλὼν τοῖς πολεμίοις, πρὶν ἀναπαῦσαι τὸ στρατόπεδον, ἐκράτησε τῶν ἐχθρῶν. Sic Seneca 1. Suasor. Venit ille dies, Alexander, exoptatus, quo tibi operæ est adesse. Iidem sunt termini tui, regni, & mundi. Tempus est Alexandrum cum orbe, & cum Sole desinere. Quod noueram, vici: nunc concupisco, quod nescio. Quæ tam feræ gentes fuerunt, quæ non Alexandrum posito genu adorauerint? qui tam horridi montes, quorum nõ iuga victor miles calcauerit? Vltra Liberi patris trophæa constitimus: non quærimus orbem, sed amittimus, &cæt. Rectè Flau. Vegetius lib. 4. c. 31. in rebus bellicis celeritatem amplius solere prodesse quàm virtutem. Huc facit M. Tullius 6. Philip. Nam cùm plerisque in rebus gerendis tarditas & procrastinatio odiosa est, tum hoc bellum indiget celeritatis. Videram etiam quod idem habet Oratione de Pompeij laudibus, seu, vt inscribitur, Pro lege Manilia: Non enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò existimantur: labor in negotijs, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo, &c. & deinceps: *Virtutes imperatoriæ.* Vnde illam tantam celeritatem, & tam incredibilem cursum initum putatis? non enim illum eximia vis remigum, aut ars inaudita quædam gubernandi, aut venti aliqui noui, tam celeriter in vltimas terras pertulerunt, sed hæ res, quæ cæteros remorari solent, non retardarunt. Addo de Alexandro, nullam virtutem regis istius magis quàm celeritatem laudari à Curtio, lib. 5. eum enim audisset regem Darium captum esse: In illo corpore posita est victoria (inquit Alexander) & tanta res celeritatis est præmium. Certè natura ea rex ille fuit, vt omnia facilius, quàm moram perpeti posset. Monemur itaq; hoc lepido carmine, maxima queq; perfici diligẽtia, & virium firmitate (quæ duo apertè repræsentat Alce) & assidua tam animi quã corporis cura & cõtẽtione feliciter absolui. Nullus enim est repertus hactenus (nisi sit à fortuna quadam benigniore lactatus) qui absq; aliquo labore improbo, constantiaque animi sit aliquam summam laudẽ consecutus. Citatur ex aliquo veterum: Ἀλέξανδρος μὲν τολμῶν, πονῶν, καὶ ἐργαζόμενος, μήτε καθήμενος εὐτυχεῖ. id est: *Alexander audendo, laborando, agendo, non desidendo, summam celebritatem consecutus est.* Huic conuenit illud Hesiodi lib. 2. ἔργ.

μὴ δ' ἀναβάλλεσθαι ἐς τ' αὔριον, ἔς τ' ἔννηφιν.

Ad cras rem differre nocet tẽpusq; futurũ.

Et Lucan. 1. bell ciuil.

Tolle

Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Cui affine illud Ouidianum:
Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Martial.
Non bene distuleris, videas qd posse negari.
Id vnum ex præceptis Socratis refertur à Xenophon. 1. ἀπομνημονευμάτων. Quidquid agas, promptissimè atque optimè & diligenter age.

2. In rebus gerendis librandas esse cuiusque vires, eæ namque celeritati pares, & contrà celeritas viribus æqualis esse debet: alterum enim sine altero non multum potest afferre commodi, imo damna plerunque maxima, funestumque exitium hinc consequitur. Facessant ergò coruinæ voces, & ad res gerendas iugi industria & animi firmitate seriò accingamur.

In Deo lętandum.

EMBLEMA IIII.

ASPICE vt egregius puerum Iouis alite pictor
Fecerit Iliacum summa per astra vehi.
Quisne Iouem tactum puerili credat amore?
Dic, hæc Mæonius finxerit vnde senex?
Consilium, mens atque Dei cui gaudia præstant,
Creditur is summo raptus adesse Ioui.

COM-

COMMENTARII

I. FINGATVR forma eleganti & hilari vultu puer, quem dorso exceptum, & vnguibus retentum aquila in sublime vehat. Potest quoq; infra appingi (non tamen ex necessitate) canis latrans, tum quia fabulam sic Virgilius & Statius enarrent, vt mox subiungemus; tum ad significandam inuidorum calumniam, qui felicibus successibus nunquam nonallatrant. Quo ad inscriptionẽ Emblematis, *In Deo lætandum*: locus mihi videtur sumptus ex verbis D. Pauli ad Philipp. 4 vbi ait: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Id est: *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.*

Inscriptio.

II. AD ingeniosi huius carminis sentẽtiam & originem iamiam me recipio, si quædam prius vice præludij, & quasi disputationis anticipauero. Vniuersam poesim ænigmatum esse plenam docet Plato in Alcibiade 2. quippè quæ non sit cuiuis intellectu facilis, qđ rerum veritas quibusdã verborum inuolucris obtegatur. Huiusmodi autem figmenta tribus modis explicari possunt, vt plerumq; veterum monimentis deprehendimus: quidam enim physicen, alij ethicen inspiciunt, nonnulli etiã rei Theologicæ rationem habent, vti ex doctrina Platonicorum plerique docti viri. Sic enim Homerus, ingeniorum vertex, quatuor illa prima στοιχεῖα inter se pugnantia, & sese mutuò producentia effinxit sub nominibus Iouis, Iunonis, Neptuni & Plutonis. Ad mores traducitur allegoria, vt cùm Palladem cum Marte dissidia & pugnas ciere aiunt, eam nempè animi partem, quæ sit rationis expers, in superiorem sese attollere intelligimus, virtutique vitium aduersari: quo de genere est ea, quam nunc sumus explicaturi, fabula. Ad Theologicam verò rationem nonnulla referuntur, vt cùm cœlum suo motu tempus producat, quæque gignat perpetuò absumens, imaginem quandam intelligimus esse Dei, Cœlum, Rheam atq; Saturnum filios deuorantem: in quibus Cœlus (vel Cœlius) essentiam diuinam præfert, Rhea vitam, Saturnus autem eiusdem mẽtem. Quæ antè visum est operæ pretium admonere, vt maturius ad nostri Emblematis ἐπιμύθιον deueniamus, Poetasque veteres, quantum fieri poterit, ab inepta

Poesis penè tota ænigmatis plena.

Quatuor elementa totidem deorũ nominibus itellecta.

Cur Pallas cum Marte dissideat.

Cœlus.

Saturnus,

Rhea.

Macrob. 1. Satur.

quorundam sciolorum contumelia vindicemus. Eos enim tale quippiam in fabulosis narrationibus obseruare voluisse crediderim, quale priores illi Iurisperiti (vt M. Tullius in libris de Oratore memorat) obseruarunt, qui vt auctoritatem aliquam obtinerent, eamque augerent, artem suam vulgarem esse noluere, nisi cum Cn. Flauius primus eam propalauit, qui eam ob rem dictus est cornicum oculos confixisse. Eodem planè modo veteres illi poetæ sub aliquo quasi velo, certè obscuro, fabulosisque ornamentis res suas occultarunt, vt imperitam plebeculam à mysterijs sapientiæ reconditioris arcerẽt. Quod & Lactantius indicat, lib 1. cap. 11. & 19. cum Poetas ait, quæ verè gesta sunt, in aliquas species obliquis figurationibus cum decore aliquo conuersa traduxisse, & mendacium non in factis, sed in nominibus admisisse. Quamobrem inepti sunt, & planè ἄμουσοι, qui in Poeticis narrationibus, & figmentis explicandis, ipsas tantùm voces, nudaque vocabula, aut etiam simplices γνώμας considerant, nec ea potiùs eliciũt, quæ sensum aliquem abstrusiorem contineant: vt qui in pictutis dijudicandis colores aliquos, aut operum lineas quasdam conspiciunt, aut vt qui mercibus inuolutis appositas imaginum tesserulas admirantur, nec quid intus lateat, aut inclusum esse possit, animaduertunt. Habet enim diuinum hoc studium nescio quid latens & reconditum, quod æquè omnibus peruium & apertum non sit, sed ei duntaxat homini,

Quem ad finẽ poetæ figmentis vsi sint.

Allegoriæ poeticæ ratio.

Ingenium cui sit, cui mens diuinior,

Laus poetica.

vt Flaccus loquitur, sicuti non obscurè aliquot disputationibus est à diuino Platone traditum. Sed & vt hoc adijciam, Poetas ipsos Philosophis sapientia neutiquam posteriores, aut inferiores fuisse, pręter alios quosdam Platonicos contendit Maximus Tyrius Hi enim sese videntur populari auræ, & infimæ plebeculæ accommodasse, dum fabulosa eiusmodi prodiderũt, quæ diuinis rationibus accommodarunt, rem quidem aperta ratione abstrusiorem, ænigmatis autem clariorem, æqualiter à scientia atq; inscitia distantem, fidem sibi facientem propter id, quod iucundum est, & admirationem, aliaq; non satis vulgò persuasa

An poetæ philosophis posteriores.

persuasa: adhæc quæ animum ad rerum existentium peruestigationem, & eorum quę remota sunt, inquisitionem diligẽtem concitet. Qua in re præstanda hi sanè homines magnum quiddam effecere: quandoquidem auribus humanis insidias quasdam sunt commenti, ij quidem re ipsa Philosophi, nomine autem Poetę, rem inuidiosam ad eam artem reuocarunt, quæ populum admodum demulceat. Sese enim perinde habet erga multitudinem popularem Philosophus, atq; diues aliquis in eos, qui premuntur inopia. Sic autem videmus natura comparatum, vt qui vitio sunt alicui addicti, virtutem contrariam non sustineant, nisi eam superinductus aliquis fucus adumbrarit. Habetur autem Poeta mollis & facilis, propterq; delectationem diligitur, & propter virtutem nequaquã, aut saltem rarò cognoscitur. Ita enim medici salubre quoddam alexipharmacum dulci aliquo liquore aspergunt, ne deterreatur æger saporis aut succi acrioris amaritie. Eodem planè modo de Philosophia illa veteri sentiendum, quæ sententijs suis figmentorum aut carminum, tanquam veste cultuque magnifico tectis, priscorum hominum animos primùm cepit atq; delimuit: neq; secus id quidem, quàm dissimulata disciplinæ molestia ad institutionem & morum feritatem cicurandam illexit. Nec est autem quod in dubium reuoces, vtri melius de diuinis tractarint, Philosophine an Poetæ: quin potiùs studium vtrumque tanquam inito fœdere, mutuò sese complecti deprehendas, vt eadem non diuersa putes. Cùm enim Philosophum ais, Poetam etiam intelligis: & cùm Poetam, Philosophum quoq; innuis. Hæc & multa alia Tyrius, quæ huc conferre placuit, ne in sequentibus repetere subinde cogar, quod semel admonuisse satis erit, vt quantum Poetis debeamus, philologus intelligat, nostrumq́ue consilium in narrationibus mythologicis, & Poeticis allegorijs planum aliquando faciamus. Si enim fabulam nudam aut historiam attexere satis esse ad commentationes has, quanquam tenues, existimassemus, ansam ridendi, carpendiq́ue hęc, tanquam Poetarum delira & nugamenta præberemus: (nõnulli enim sunt, & fuere iam olim, qui poeticum hoc studium vt planè nugatorium aspernentur) & maximè hoc de Ganymede figmẽtum, quod reprehendit Lactan. D. August. De ciuit. 18. cap. 13. & ipse Plato 1. De legib. sub persona Atheniensis hospitis, nimirùm ob insanum pęderastię flagitium. Sed quia non video quàm sit necesse singula tàm anxiè persequi, quin potiùs ad propositum finem me continuè recipere iam tandem par sit. Age verò, per Ganymedem ab aquila raptum, animam humanam intelligimus, quæ, vt ait Plotinus, tum condere caput intra cęlum dicitur, cùm relicta quasi corporis secretione, cęlestia mentis oculo contemplatur: quod sanè absq; raptu quodam fieri minimè potest. Plato etiam in Phędone & Theęteto, cum iubet animam à corpore seiungere, non loco segregandam intelligit, sed monet, ne corpori animus adhęrescat, neque ob corporis commercium à mente superiore fiat alienus, coneturq; quantum fieri poterit, subditam sibi animę speciem ad superiora perducere. Constat autem sumptum Emblema ex Xenophontis Symposio, quo loci concinnè & appositè Ganymedis ἔτυμον explanat. Ait enim Deos & Heroas animę amicitiam multò pluris facere, quã vsum, qui ex corpore percipitur. Iupiter enim quarum formam (cum essent mortales) amauit, has ipsas mortales esse sinit; quorum verò animas est amore prosecutus, hos immortalitate donauit, de quorũ numero Hercules, Castor, & Pollux esse dicuntur, cum aliquot alijs, quos Heroas appellabant. Sic etiam asseuerat Ganymedem non corporis, sed animi gratia à Ioue in Olympum fuisse raptum. Cuius quidem rei & testimonium ex ipso nomine colligamus licet. Habetur enim alicubi apud Homerum *γάννυται δ' ἐτ' ἀκέων*, *lætatur audiendo*: & alibi etiam, *πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδὼς*, id est, *sapienti aplena mente consilia sciens*. Ex ambabus igitur his vocibus, non corporis, sed mentis deliciarum nomen Ganymedes referens, inter Deos est relatus. Sed dum vacat, huc asscribã verba Philosophi, vt aliquo tandẽ onere candidatos linguę Grȩcæ leuare possim. Ἐπιθυμῶ δέ σοι, ὦ Καλλία, καὶ μυθολογῆσαι, ὡς οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ Θεοὶ, καὶ ἥρωες τὴν τῆς ψυχῆς φιλίαν περὶ πλείονος ἢ τὴν τοῦ σώματος χρῆσιν ποιοῦνται. Ζεύς τε γὰρ ὅσων μὲν θνητῶν οὐσῶν μορφῆς ἠράσθη συγγενόμενος, εἴα αὐτὰς θνητὰς εἶναι· ὅσων δὲ ψυχὰς

ἀγασθείη

Poetæ nomine, re philosophi.

Poetæ se vulgo facilius accõmodãt.

Poetica eadẽ philosophia.

Ganymedis fabu-

la variè accepta.

Quid per Ganymedẽ intelligimus.

Vnde ductum Emblema.

ἀγασθείη, ἀθανάτους τούτους ἐποίει· ὧν ἡρακλεῖς μὲν καὶ διοσκοῦροι εἰσὶ, λέγονται δὲ καὶ ἄλλοι· καὶ ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ γανυμήδην οὐ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἕνεκα ὑπὸ διὸς εἰς ὄλυμπον ἀνενεχθῆναι· μαρτυρεῖ δὲ καὶ τοὔνομα αὐτοῦ ἐστι μὲν γὰρ δήπου καὶ ὁμήρῳ.

—— γάννυται δέ τ' ἀκούων·

τοῦτο δὲ φράζει ὅ, τι ἥδεται δέ τ' ἀκούων, ἐστι δὲ καὶ ἀλλοθίπου.

—— πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδὼς.

ἐξ ὧν συναμφοτέρων τούτων οὐκ ἡδυσώματος ὀνομασθεὶς ὁ γανυμήδης, ἀλλ' ἡδυγνώμων ἐν θεοῖς τετίμηται. Hęc fermè Xenophon. Facillimum mihi esset repetere agalmatis historiam, nisi fallor à Plinio, qui sic habet lib. 34. c. 8. Leocras aquilam fecit sentientem quid recipiat in Ganymede, & cui ferat, parcētem vnguibus etiam per vestem, &c. Sanctius Emblematis huius originem ad Scholiasten Homeri refert, Iliad. 4. cuius hęc verba: γαννυμήδης ὑπηρετεῖ μόνῳ τῷ Διῒ, ὅτι ὁ μὲν ζεὺς πρῶτος ἐστὶ νοῦς, μόνος δὲ ὁ νοῦς ἔχει οἰκεῖον τὸ τοῖς μήδεσι γάννυσθαι· τοῦτο γὰρ ὁ Γαννυμήδης. Hoc est: *Ganymedes soli Ioui ministrat; quoniam Iupiter prima est intelligentia: solius autem intelligentia proprium est consilijs gaudere, atq; hoc sonat Ganymedes.* Fabula Ganymedis refertur ab Homero in hanc sententiam, vt vertit Nicolaus Valla:

Locus Plinij.

Tros ab Erichthonia, satus est de sanguine Trois
Idus, & Asaracus, similisq; Deo Ganymedes,
Egregius forma, raptus sublimus in auras
A superis cœlo positus diuum inter honores
Pulcher, vt ante Iouem misceret pocula mensis.

Ganymedes filius Trois.

Trois igitur fuit filius Ganymedes, non Laomedontis, vt videtur sensisse Cicero 1. Tuscul. lapsus videlicet memoria (quo nomine solent magni viri laborare, qui grauioribus impediti curis, cùm citant vel autores, vel autorum testimonia, toto, quod aiunt, cœlo aberrant: id quod diligens lector sępe in Aristotelis deprehendet libris, pręsertim de moribus.) Verba Ciceronis hęc sunt: Nec Homerum audio, qui Ganymedem à Dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret: non iusta causa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hęc Homerus & humana ad Deos transferebat, diuina mallē ad nos. Meminerunt huius fabulę & alij Poetę: Virg. lib. 5. Aeneid. sic:

Intextusq; puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat:
Acer anhelanti similis, quē prapes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis:
Longaeui palmas nequicq̄ ad sidera tendūt
Custodes, sauitq; canum latratus in auras.

Statius lib. 1. Thebaidos:

Hinc Phrygius fuluus venator tollitur alis.
Gargara desidūt surgenti, et Troia recedit:
Stant mœsti comites, frustraq; sonantia laxant
Ora canes, vmbramq; petunt, & nubila latrant.

Ouidius non ab aquila Iouis, sed ab ipso Ioue in aquilam mutato Ganymedem raptum canit:

Rex superum Phrygij quondam Ganymedis amore
Arsit, & inuētum est aliqd qd Iupiter esse,
Quam quod erat, mallet: nulla tamen alite verti
Dignatur, nisi qua posset sua fulmina ferre.
Nec mora, percusso mendacibus aere pennis,
Arripit Iliadē, q nunc quoq; pocula miscet.
Inuitaq; Ioui nectar Iunone ministrat.

His quoq; suffragantur & hi versus:

Αἰετὸς ὁ ζεὺς ἦλθεν ἐπ' ἀντίθεον γανυμήδην.
Κύκνος ἐπὶ ξανθὴν μητέρα τῆς ἑλένης.

Ipse aquila ad pulchrum Ganymedem Iupiter olim,
Ad matremque Helenæ deinde volauit olor.

De Ganymede historia.

Sunt qui fabulam hanc ad historiam referant, ex quibus Herodianus lib. 1. Licet, inquit, apud alios comperiam pugnam illic Ilum Phryga, Tantalumq; Lydum inter se conseruisse siue de via ortam, siue potiùs ob Ganymedis raptum. Cumq; diu ęquis viribus decertatum foret, ac permulti vtrinq; cecidissent, nomen ex ea clade loco esse impositum. Hic etiam fama fertur, Ganymedem ipsum trahentibus in diuersa germani atq; amatoris manibus, vita esse orbatum, sublatumq; è medio, pro calamitatis solatio relata ad Iouem raptorem fabula, diuinis fuisse honoribus affectum. Paulus Orosius lib. 1. cap. 12. Tantalus, inquit, Rex Phrygiorum, Ganymedē Trois

Darda-

Dardaniorum Regis filium, cùm flagitiosissimè rapuisset, maiori conserti certaminis fœditate detinuit: sicut Phanocles poeta confirmat, qui maximum bellum ab hoc concitatum fuisse commemorat. Eusebius in Chronicis idem fere scribit, inquiens: Ob raptum Ganymedis, & Trois patris Ganymedis, & Tantali bellum exortum est, vt scribit Phanocles poeta. Frustra igitur Iouis fabula, & raptrix aquila fingitur. Chalcidenses tamen solebant ostendere locum (quem Harpiguim nominabāt) vbi Ganymedes ab Ioue fuisset raptus. In fabulam hanc Ganymedis multis in locis iocatur pro more suo Lucianus, quem consule, si plura de Ganymede cupis. Vide præterea Hygin. in Astron. poet. Martial. 7. epigram. Homerum in Hymno Veneris.

III. Aspice.] propriè: nam inuitat ad contemplandam picturam, quę non nisi intuitu & aspectu percipitur.

Egregius. *Egregius pictor,*] Excellens, eximius, quasi ex toto grege electus, peritus, *πεπαιδευμένος*. Pictores olim florente Græcia, non suæ artis modò, sed & rerum omnium, quæ cognitione dignę essent, peritos fuisse constat ex Pausania & Plinio. Quis autem fuerit hic egregius pictor parui refert inquirere. Nam poteris hæc intelligere de quodam pictore, qui hæc Emblemata depinxit; nisi malis de Leocra pictore nobilissimo fieri sermonem, de quo ex Plinio iam diximus.

Auium regina aquila, & Iouis ales. *Iouis alite.*] Aquilæ *περίφρασις* Hanc auium reginam appellant, crediditque antiquitas eam Ioui tela ministrare & fulmen. Horatius 4. Carm.

Qualem ministram fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in aues vagas
Permisit expertus fidem
Iupiter in Ganymede flauo.

Hæc in Iouis tutela ideo esse dicitur, quia fulmine non tangitur, vt Plinius lib. 2. c. 51. & lib 10. cap. 3. est autor. Vel quod sit altissimi volatus, ita vt nubes transuolet, & contra solis orientis radios immotam teneat oculorum aciem, quod scribit Aristoteles. Siue quod regina sit auium, vt cecinit in Olympijs Pindarus. Siue quod ab ea Iouem enutritum arbitrati sint, vt testatur Mæro in his:

Νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς αἰὲν ἀφύσσων
Γαμφηλῇ, φορέεσκε πιὼν Διὶ μητιόεντι.
Τὸν καὶ νικήσας πατέρα Χρόνον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀθάνατον ποίησε, καὶ οὐρανῷ ἐγκατένασσεν.

Ast aquila huic nectar de petra dulce quod hausit
Mox rostro sublimè volans afferre solebat.
Hanc patri altitonans mox regno victor adempto
Esse immortalem voluit, cœloq; locauit.

Phornutus eam Ioui esse sacrā vult, quòd volandi pernicitate alijs auibus excellat, ἱερὸς δ' ὄρνις, inquit, αὐτοῦ ὁ ἀετὸς λέγεται εἶναι, διὰ τὸ ὀξύτατον τοῦτον εἶναι τῶν ἄλλων πτηνῶν. Lege Plinium lib. x. c. 4. & 5. Pierium Valerian. lib. 19. Hieroglyphicωn. Sunt qui aliò conuertunt aquilam: nauem enim intelligunt, cuius insigne aquila esset; aut legionem militum, qua legione raptus esse putatur. Lactant. lib. 1. c. 10. Fulgentius Mythologic. 1.

Fecerit,] ποιεῖσθαι, Poetarum est; nam hinc ποιηταὶ dicti sunt. Hic ad picturam refertur, est enim pictura nil aliud quàm muta poesis; vt vicissim poesis loquens pictura.

Puerum Iliacum.] Ganymedem, ab Ilio Troiæ ciuitate, qui Troem patrem habuit Troiæ regem: & à Poetis dicitur ab aquila raptus, & in cœlum sublatus, vt Deorum præficeretur aqualiculis. Martialis lib 1. *Hom. Iliad. 5.*

Aethereas aquila puerum portāte p auras.
Illæsum timidis vnguibus hæsit onus.

Summa per astra.] Puto alludi ad animi alas, de quibus Plato.

Vehi.] Præclara Metaphora: hinc vehiculum animi, contemplatio, διάνοια, θεωρία.

Quisne Iouem.] Iupiter idem est, quod iuuans pater, quem conuersis casibus appellamus à iuuando Iouem. Ita Cicero lib 2. de Nat. Deor. Simili modo dicitur à Græcis Ζεὺς, quod vitę omnium sit autor, ἀπὸ τοῦ ζάω, viuo. Eundem & Δία vocāt, quod per ipsum sint omnia. Hæc & plura Diogenes Laertius in vita Zenonis. *Iupiter vnde dictus.*

Tactum puerili, &c.] Puerilem simplicitatem, id est, innocentiam & mentis puritatem Deo gratissimam esse passim testantur sacræ literæ. Quò illud sacri oraculi referendum: *Sinite paruuli ad me veniant.* &, *Nisi efficiamini sicut paruuli, &c.* *Puerilis simplicitas Deo grata.*

Mæonius.

Homerus cur Mæonius dictus.

Mæonius.] Homerus, qui Mæonius cæcutiens appellatur à Martiano Capella lib. 1. de nuptijs Philologiæ, à Mæone rege à quo educatus fertur, ita cognominatus. Thersagoras apud Lucianum in Demosth. encomio, ita de Homero verba facit: πατέρα δὲ μαίονα τὸν λυδὸν, ἢ ποταμὸν, καὶ μητέρα * μεναλώπην φασὶν ἢ νύμφην τῶν δρυάδων. Alii Mæonium, siue Mæonidem dictum volunt à Mæonia, regione minoris Asiæ, (teste Plinio & Ptolemæo) nunc Lydia dicta, quod inde Homerus, vt quorundam fuit opinio, traxerit originem. Sed de Homeri patria varia traduntur, multaq; in hanc sententiam sunt conscripta epigrammata. Adiungam vnum distichon ex Gellianis noctibus lib. 3. c. 11.

* μεναλίππην.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι. Hoc est:
Septem vrbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

Sed Plutarchus ex sententia Ephori Cumæi, non à patria, sed à genere Mæonium appellatum tradit. Tres enim enumerat fratres Cumæos, Attellem, Mæonem, Diū; horum Dium in Ascram Bœoticæ vicum migrasse, ibique ex Pycimide vxore suscepisse Hesiodum. Attellem in patria diem obijsse, filiamq; nomine Critheida, fratris Mæonis tutelæ reliquisse. Hanc Mæon cùm ingrauidasset, infamiam veritus, eam Phemio Grammatico in matrimoniū collocauit, quæ non multo post iuxta fluuium Meletem Homerum peperit, qui Melesigenes inde fuit appellatus. Eius vitam latissimè prosequitur Herodotus, quem vide.

Melesigenes Homerus.

Senex.] Ab ætatis peritia, ab auctoritate, dignitateq; eò quippe prouectus est auctoritatis Homerus, vt non tantum priscæ poeticæ diuinus auctor apud Græcos, ab Apuleio lib. 9. sed & contentione summa literarum parens, & doctrinarum fons à celeberrimis pronuncietur auctoribus. Est que memorabile in primis, quod Palaton ζωγράφος, siue pictor, cum Homerum describeret, illum quidem veluti vomentem exprimebat, poetas verò reliquos per ambitum adstitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id est, quę reiecisset is, absorbentes. Cui non ineptè accommodari poterit illud Ouidij:

Laus Homeri.

Homerus vomens.

Aspice Mæoniden, à quo ceu fonte perenni
Vatum Pierijs ora rigantur aquis.

Huius laudes si pluribus deprędicare velim, verear, ne laborem suscepturus sim inanem, ac prorsus inutilem, cum nihil hoc aliud videri possit, quàm eum laudare, quem nemo vituperat, sed omnes venerantur & suspiciunt. Aut etiam cum Aristophane quęrendum mihi sit, vndenam μυριάμφορον, quod, Suida interprete, decies mille amphorarum verbum est, accipiam, quo satis dignè eum compellare possim. Eius laudes, patriam, luminum orbitatem, & quo tempore vixerit (qua de re multum auctores ambigunt) ex probatissimis scriptoribus retulit Melchior Guilandinus in tract. de Papyro, membro 4.

Consilium, mens atq; Dei, &c.] Μυθολογία est, qua respondet ad interrogata; in qua aduertendum, quàm graphicè & commodè Ganymedei nominis vim exprimat. γάνυμι enim, vel γάννυμαι, lętor est: respondetque his quę dixit, *Gaudia præstant:* & μήδεα, *consilia*, vnde γάννυσθαι μήδεσι τοῦ Διός, Emblematis & figmenti sensum explanat. Dicit enim illam esse propriam lętitiam, quæ à consilijs & contemplatione oritur, & in qua summum bonum nonnulli Philosophorum collocarunt. Distichon sic explico: Ille, cui Dei consilium atq; mens pręstant gaudia, is creditur adesse summo Ioui.

Ganymedis nomē vnde.

IV. RAPTVM Ganymedis Alciatus traducit ad eos, qui pia cogitatione, & ardenti affectu animi, Dei quasi domicilium penetrant, tamq; sibi placent in ijs, quę Deo grata sunt, vt in hac etiam vita nonnihil ęternę beatitudinis deliciarum experiantur. Ab hoc non dissentit Homeri scholiastes ad 4. Iliad. qui Iouis nomine primam intelligentiam, πρῶτον νοῦν: Ganymedis verò, eum qui consilijs diuinis gaudeat. τοῦτο γὰρ ὁ Γαννυμήδης, ὡς ὁ νοῦς ἔχει οἰκεῖον τὸ τοῖς μήδεσι γάννυσθαι. Hoc penè sensu dixit Naumachius, vetus Poeta, *pulcrum esse virginem puris semper cogitationibus delectari:* id est (nam Gręca perbelle conueniunt huic Ganymedis etymo)

Iupiter quid.

—— καλὸν
παρθενικὴν καθαροῖσιν ἀεὶ μελεδήμασι χαίρειν.

Sed & Grammatici non modò, quin etiam

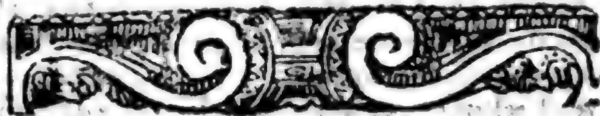
Philo-

Felices qui.

Philosophi non postremi nominis beatos seu felices, quos εὐδαίμονας, καὶ μακαρίους appellant, non alio sensu ijs id impositum nomen putant, quàm quòd habeāt aliquem cum dijs consensum. Nam & εὐδαιμονεῖν Aristotelis interpretantur εὖ ζῆν: nonnulli etiam θεωρεῖν. μακαρίους autem à μα, καὶ τῦ χαίρω. Locus Aristot. est Moral. ad Nicomach. 7. Item 10. cap. 4. cuius sententiam Sanctius paulò fusius tractat. Est, inquit, vniuscuiusq; sensus voluptas propria, vt auditionis, gustationis, &c. Sed ita in vnoquoque sensu perfecta erit voluptas, si sensus ille purissimus sit, & obiectum illius sensus sit pręstantissimum. Fiet hęc res exemplis illustrior. Si auditionis sensus purgatus est abunde, obijciaturq; illi cęlestis quędam & diuina Musica, tum ingenerabitur summa illius sensus voluptas. Sic in visu. Quid prodest, si tibi ostendatur vel Apellis, vel Timanthis ingeniosissimè depicta tabula, si lippus, aut sis captus lumine? Opus est denique, vt oculus sit purissimus, & illius obiectum pręstantissimum. Vt igitur sua cuiusque sensus voluptas est propria: ita & mentis, & intellectus, & contemplationis: similiq; pacto summa voluptas generatur intelligentię nostrę, si ipsa, quoad fieri potest, purissima sit & defęcata, & sibi eligat ex omnibus rebus quod sit pręstantissimum, vtpote Deum, in quem contempletur, & totis viribus rapiatur. Qui igitur sic collocat intellectum suum, nec vilibus & caducis huius sęculi rebus intentus est, meritò Ganymedes poterit appellari. Etenim (vt eodem libro cap. 8. idem Arist. inquit) si Dij res curant humanas (sicuti curant) profectò illud quidem est consentaneum, vt re delectentur & optima, & quę generis societate cum ipsis sit coniunctissima, qualis mens videtur esse, ijsq; hominibus, qui eam rem maximè ament & colant, beneficia reddant, quod res eas curent illi, quas habent charas, rectèque vt pręclarè facta sequātur. Ergo q̃ Deo charissimus est, idemq; beatissimus debet esse: ita sapiens maximè est beatus futurus. Hęc ille. Addo pręterea etiam id pietatis ergò: Ganymedei raptus figmentum non Iouis habere flagitium, sed historiā, à qua possint ad Dei cultum homines inflammari. Laudaui auctores, certè ἀξιοπίστους, Xenophontem nempe & Eustathium Homericum interpretem. Sanè nostri non temerè Hieroglyphicum aquilę D. Ioanni tribuere, vt eius in diuinis rebus acumen longè perspicax & oculatum, vt ita dicam, ostenderent. Vt enim aquila, quasi acula, ab acumine dicta est; & Homero teste, αἰετὸς ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεινῶν: sic diuus ille oculorum acie in altissimę diuinitatis recessum directa, præ alijs omnibus θεανθρώπου arcana vidit, qua Ebionitarum nefandam hęresim pessundedit & prępetibus pennis euolauit, deque ipso rerum diuinarum nido pellucidas illas gemmas est mutuatus, quę posteà oculis hominum caligantibus veram certamque claritatem afferant. Sed hic me cohibeo, quòd id esse videam Theologorū pensum, si vnum Lactantij Firmiani locum adscripsero, ex lib. 5 cap. 10. qui ad generale emblematis huius argumentum facit: Ad placandum Deum, quem colas, inquit, ijs rebus opus est, quibus illum gaudere ac delectari scias. Sic fit, vt vitam colentium Deus pro qualitate numinis sui formet, quoniam religiosissimus est cultus, imitari. Totum igitur Emblema innuit, eum qui formæ elegantis & præcellentis erit, hoc est, ab omni scelere purus, vitijs nullis contaminatus, sed vitæ integritate candens, & resplendentibus virtutibus omnimodè præditus; quiq; humili spiritu, & simplex vti puer, omnibus suis consilijs & cogitationibus in Deo solùm gaudet, dici à Deo raptum per aquilām, mentem hominis (quę auis instar sublimia petit) significantem. Talis verè in Deo lætabitur, ei deniq; in cœlis commodè nectar illud propinabit perenne & suauissimum.

D. Ioanni aquila Hieroglyphicū cur tributū.

Epilogus.

Sapientia

Sapiẽtia humana, ſtultitia eſt apud Deũ.

EMBLEMA V.

QVID dicam? quonam hoc compellem nomine monſtrum
Biforme, quod non eſt homo, nec eſt draco?
Sed ſine vir pedibus, ſummis ſine partibus anguis,
Vir anguipes dici, & homiceps anguis poteſt.
Anguem pedit homo, hominem eructauit & anguis:
Nec finis hominis eſt, initium nec eſt feræ.
Sic olim Cecrops doctis regnauit Athenis:
Sic & gigantes terra mater protulit.
Hac vafrum ſpecies, ſed relligione carentem,
Terrena tantùm quiq; curet, indicat.

COMMENTARII.

I. PONITVR monſtrum biforme, ſuperiore ſui parte virum, inferiore ſerpentem referens, circa ſceptra, coronas, vaſa pretioſa, & pecuniarum aceruos occupatum. Inſcriptio ſumpta eſt ex Epiſt. D. Pauli ad Corinth. 1 cap. 3 ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστὶ. *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum*. Verſus ſunt Hexametri, & Trimetri Iambici.

II. Hoc in monstro designando verbis vsus est obscuris, & sententijs planè ænigmaticis. Id tamen quicquid sit, aperto primùm fonte; deinde auctoris consilio, si tamen possimus commodè, illustrare conabimur. *Fons Emblematis.* Totum hoc fermè videtur imitatus ex gryphis monistichis, & disticho quodam, quæ in collectaneis epigramm. Græcorum legimus, quæq; huc asscribemus. Sunt autẽ εἰς χείρωνα ἱπποκένταυρον, lib. 4 Anthologiæ his verbis:

Ἀνδρόθεν ἐκκέχυθ' ἵππος, ἀνέδραμε γ' ἱππόθεν ἀνήρ.
Ἀνὴρ νόσφι ποδῶν, κεφαλῆς δ' ἄτερ αἰόλος ἵππος.
Ἵππος ἐρεύγεται ἄνδρα, ἀνὴρ δ' ἀποπέρδεται ἵππον.
Ἵππος ἔην ἀκάρηνος, ἀνὴρ δ' ἀτέλεσος ἔκειτο,
Ὅν γε φύσις παίζουσα θοῷ ἐνεκέντρισεν ἵππῳ.

Ad verbum sic effertur:

Ex viro descendit equus; ascendit autem de equo vir:
Vir sine pedibus, sine capite autem celer equus.
Equus ructat virũ, vir aũt pedit equũ.
Equus non habebat principium, vir autem carebat fine:
Sed hunc natura ludens acri equo † miscuit. *† infixit.*

Alciatus noster paucis mutatis verbis sic vertit:

Ex viro descendit equus, ascendit autem vir de equo.
Vir quidem sine cruribus, & equus fuit sine vertice.
Nam equum pedit vir, & velox equus ructat virum;
Non habebat finem homo, neq; quadrupes exordium;
Sed virum natura ludens acri equo commiscuit.

Quid hoc monstro intelligatur. Hoc informi monstro, quod nec omninò formam humanam, nec omninò serpentinam figuram habeat, natura quidem duplici, quodque necdum certam appellationem sortiri possit, ij notantur, qui anima rationis participe à Deo informati, terrena tantùm sapiunt: & neglecta conditione sui meliore, humi repunt, in naturamq; beluinam degenerant. Monstrum enim, vt hic exprimitur, in hominem non desinit, nec est feræ principium: non enim finem spectant Epicurei homines, propter quem homini sit concessa ratio, qua miserè abutuntur, eamq; spontanea quadam & exitiosa ignoratione inficiunt. *Epicurei.* Tales fuerunt rigidi illi Philosophiæ satellites, qui cùm perpetuò dogmatis sapientiæ veteris, & sibi parùm constantis adhæserint, nihil aliud spirarunt, quàm quæ terræ sunt, tametsi vnum illis videretur esse studium cœlestia diuinaq; contemplandi: quos ideò exagitat vir sanctissimus Augustin. libris de ciuit. Dei, Lactantius, Eusebius, & alij multi. *Philosophi.* Opinor autem hic Alciatum exempli causa Cecropem apposuisse, nec quidem ab re: Ille enim primus idolorum cultu totam Græciam imbuit, primus Iouem inuocauit, simulacrorum vsum induxit, aras construxit, & sacra dijs fecit (teste Eusebio, Herodoto, & pluribus alijs) quæ omnia ante ea tempora omninò fuerant inaudita. *Cecrops biformis.* Quòd verò primus inter marem & fęminam certa connubia dicatur instituisse, quæ antè vaga essent & incerta, διφυὴς, id est, biformis, est nominatus. Hincq; colligere licet, mundi sapientiam, quam technis & præstigijs satanicis innexere priores illi Principes, meram fuisse stultitiam, cùm perspicuum sit, eam longè desciuisse ab institutis illis priscorum patrum, qui leges diuinas à Noeo, & eius meliore posteritate hauserant. Hos itaq; vafros, & religionis expertes, quibus tantum curæ terrena sunt, & quorum Deus venter est, ex hominum albo reijcimus.

III *Quid dicam? quonam &c.*] Quę noua sunt, stupenda, aut admirationis aliquid præ se ferunt, vt quæ à communi rerum natura sunt aliena, describi ferè solent quibusdam verborum subobscuris ambagibus & rerum inuolucris, vt hic fit ab Alciato in monstri huius periphrasi. Totum certè δεκαστιχὸν, vti periculosæ plenum aleæ doctis visum, mihi quidem non potuit non videri perobscurum. Quòd si rem acu, quod aiunt, non tetigerim, tentaui tamen quid hac in parte vires alioqui imbecilles possent, & alijs tradidi lampada, vt maiore tandem industria diligẽtiam aliquam nostram obscurent. Quæ dum interea meditor, fortassè non malè vno claudam prouerbio, quod hic obscurè proponitur: Id igitur prouerbium vsurparũt duo ecclesiæ Christianæ lumina, Nazianzenus Gregorius, & Chrysostomus: ille quidem

quidem in epistolis sic: τὴν πεζὴν στέργειν φιλοσοφίαν, καὶ κάτω μένουσαν, *pedestrem amplexari, humiq́ manentem philosophiã.* Idem monodia in Basilium: ὧν ἀνδραποδώδης καὶ κάτω νενευκὼς ὁ βίος: quorum vita seruilis est, qualis mancipiorum, & humum spectans. Sic Chrysostomus adhortatur, humi repẽtes cogitationes erigamus: ἵνα τοὺς χάμαι συρομένους λογισμοὺς ἀνορθώσωμεν. Mitto enim quod de paganorum studio multi è nostris tradiderunt, quos alicubi Theodoretus χαμαιζήλους καὶ ἐπιγαίους appellat: id est, rerum caducarum & humi repentium studijs addictos. Sed Lactantiana quædam lucem huic loco afferent, meo quidem iudicio, ex cap. 3. lib. 2. Quos homines (de philosophis loquitur) philosophus ac poeta Lucretius grauiter accusat tanquam humiles & abiectos, qui contra naturæ suæ rationem ad veneranda terrena se prosternũt. Ait enim:

Et faciunt animos humiles formidine Diuum,
Depressosq́; premunt ad terram.

Alio loco sic idem:

Nec pietas vlla est, velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras,
Nec procumbere humi prostratum, &c.

Paulò post: non oportet sublimes & excelsos animos aduocari, atq; in terram premi, sed nihil aliud quàm cœlestia cogitare.

Monstrum biforme.] Duas formas habens, supernè hominis, infernè verò serpentis; nec tamen hominis aut serpentis naturam aut conformationem habet. Monstrum enim est, quod fit contra naturam. *Mõstrum.* Interea, quandoquidem Alciatus noster in monstro tam informi effigiando primũ hæserit, vti rem nouam & insolentem, planèque stupendam expressurus, nescio an huc conferre ausim Libycam illam fabulam, quam Chrysostomus Dion retulit oratione 5. Sed cùm nihil sit in narrando pericli, non patiar studiosos ea defraudari. Ait igitur esse in Libya ferarum genus, ex promiscuo belluarum diuersi generis coitu, sęuum admodum & ferox circa Syrtes imprimis versari. Monstri faciem esse muliebri corpore certè formoso, papillis tumentibus, toto pectore ac ceruice pulcherrima, cutis colore admodum nitido, reliquis partibus corporis horridis, & squammarum scabritie asperis, infernè demum in longum anguem desinentibus. Feras esse omnium velocissimas ait, vt nemo sit adeò alacer, qui earum insultus effugerit. Animalia cætera quotquot nactæ fuerint, per vim assequuntur, tandemque opprimunt: vnum hominem modò blanditijs adoriri, & præstigijs implicare. Cætera Dion. At quia superiore commentario conatus sum inuentionem carminis Alciatini expiscari, sicuti feci, & ex quodam autore vetere: addo & hoc, apud Aelianum lib. 9. de varia Histor. antiquissimum quẽdam virum in Ausonia fuisse olim, nomine Marem, cuius anterior facies hominis esset, posterior equi: Græcis est ἱππομιγής. *ἱππομιγής.* Causam autem naturæ duplicis in id confert, quod primus equum ascenderit. Refert quoq; Cœlius Rhodigin. lib. 25. cap. 32. ex concubitu pastoris, nomine Crathis, cum capra, ob idq; ab hirco zelotypo occisi, natum esse infantem, qui cruribus matrem referret, facie verò patrem. *Mõstrum ex capra & homine.* Hunc deorum numero ascitum, constans tenuit fama, fuitq; Hylæum numen, Napæumq; Huiusmodi monstra nullo pacto reperiri posse festiuis carminibus indicat Lucretius lib. 5. Plinius tamen nat. Hist. lib. 7. cap. 3. dicit, Claudium Cæsarem scripsisse natum in Thessalia Hippocentaurũ, eodemq; die interijsse. *Hippocentaurus.*

Nec est draco.] Obiter admoneo hic confundi virum & hominem, draconem cum angue siue serpente, &c. quæ ænigmatum lex est.

Vir anguipes. &c.] videtur de industria verbis obscuris vsus, vt rem abstrusam, & quasi recõditam insculperet potiùs quàm delinearet.

Anguem pedit homo, &c.] Hic Græcorum more non absumit vocalem, quæ in cæsura hac remanet integra, idque ferè fit rei difficultatis aut grauitatis ostendendæ ergo. Cæterum nouè videtur vsus his verbis, *pedit, & eructauit*, quę vim magnam habent ad demonstrandam monstri huius obscœnitatem: Rem enim turpem turpia verba decent. *Pedere & eructare, obscœna verba.* Ponuntur autem hęc duo verba, *pedit, eructauit*, κατ' ἀντίθεσιν. Pedere enim est, quando apertis cauernis inferioribus Aeolus per posterius promontorium flatus emittit, nares ferientes: *Pedere.* at anguem pedere, prorsus nouè & insolenter dictum, vt scilicet ad monstri insolentiam adderet quoq; geniture nouitatem.

Sic hominem eructare anguis dicitur, vt rem prodigiosam quoquo modo effingeret. Eructare, nihil est aliud quàm efferre, & egerere, vel ructando aliquid eijcere. Iuuenal.

Eructare.

Si bene ructauit, si rectè minxit amicus.

Hoc fere sensu dixit Catullus:

In pede stās fixo carmina ructat hians.

Et Lucilius apud Horatium ducentos versus stans pede in vno ructabat. Serpentem quoq; inter significationes alias turpium voluptatum, & mollium illecebrarum non tam esse, aliunde didicimus.

Nec finis hominis est, &c.] Non definit in hominem, quòd finem non spectet, cuius maximè causa conditus homo sit: nec habet feræ principium, quod primò anima rationis participe donatum à Deo sit, vt omnibus alijs animantibus excelleret, sicuti copiosa disputatione Cicero 1 De legib. prosequitur.

Sic olim Cecrops] Cecrops regionis Atticę rex primus, qui Athenarum arcem extruxit: hinc Cecropidæ Athenienses. Venit autem Cecrops Athenas ex vrbe Aegyptia, quæ dicitur Sais, atq; vt inquit Charax, Sais apud Aegyptios vocantur Athenæ. Pausanias ait eum διφυῆ, hoc est, naturæ duplicis, superiori parte viri, inferiori feræ, quòd coniugia primùm instituerit in Attica regione. Malim tamen referre ad id quod superiùs attigi, de superstitione nimirùm, & idolomania, quam primus illic dicitur induxisse. Lege D. Aug De ciuit. cap. 8. lib. 18. Iustin. lib. 2. Tzetzes in Cassandram Lycophr. Cecropem ait biformem nominatum, quod ex draconis dentibus egressus sit: vel quod duorum hominum magnitudinis esset: vel duarum linguarum peritus, Aegyptiacę nimirum & Gręcę: aut, vt est in fabulis, quod superiores hominis partes, inferiores autem draconis habuerit: quod quidem ἀλληγορικῶς Demosthenes interpretatus dixit, illum robore similem draconi fuisse, homini mente. Existimat tamen idem Tzetzes eum optimum regem extitisse, quippe qui hominum ferocitatem omnem de medio sustulerit: vel quòd primus mulieres, quę more ferarum coibant promiscuè, (vt est apud Ioannem Antiochenum) ad certa coniugia reuocarit, sicque nefandos concubitus & belluinos aboleuerit. Nam antea pueri erant μονοφυεῖς, id est, vnius naturę, matrem quippe solam noscebant. Regnante verò in Attica Cecrope, cessauit illa ferina commistio, & viris legitimè Cecrops vxores iunxit. Inde iam pueris & patrem, & matrem noscentibus, dictus est ipse Cecrops διφυὴς, quod per illum pueri hoc essent consecuti. Hæc Tzetzes. Cecrope regnante primum in arce oliua orta est, & ex Mineruę quoq; nomine Grȩco, Athenę nuncupatę. Dicebatur autem Cecrops διφυὴς, id est, duabus naturis, siue ob longitudinem corporis: siue idcirco, quod cum esset Aegyptius, vtramq; linguam sciebat, Grȩcam & Aegyptiacam. Primus Cecrops bouem immolans Iouem appellauit; & Cecropia regio ab eo nuncupata. Floruit tempore Mosis anno Mundi 3645. Hęc ex Eusebij Chronicis, quę omnia in prȩfatione posuit latius. Aliter Plutarchus in libello De sera numinis vindicta: Perinde, inquit, ambiguè priscos de Cecrope fabulatos arbitror, non (vt aliqui asserunt) ex optimo rege crudelem & immitem factum esse tyrannum; sed contrà cum sub initium morosus ac terribilis fuisset, postea perquam humanè ac placidè imperasse. Aliter Iustinus: Ante Deucalionis tempora, inquit, regem habuere Cecropem, quem, vt omnis antiquitas fabulata est, biformem prodidere: quia primus marem fœminę matrimonio iunxit.

Plin. 7. c. 56.

Cecrops rex Atheniēsium.

Cur dictus διφυὴς, variæ opiniones.

Tzetzes.

Eusebij.

Plutarchi.

Iustini.

Doctis Athenis.] Doctis, metaphora epitheti. Doctas posuit propter celebratissimam toto orbe scholam. Hinc enim magni Oratores, hinc Rhetores, hinc Sophistę, hinc clari deniq; legum latores. Plutarchus huius epitheti vim expressit commentario, πότερον ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον, ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι. Reuera hęc vrbs, inquit, multarum etiam aliarũ mater, artiumque benigna parens, quarum alias prima reperit, inq; lucem misit, alijs honorem, vim, incrementa contulit. Grȩcè verò sic: πολλῶν μὲν δὴ καὶ ἄλλων ἡ πόλις ἥδε μήτηρ καὶ τροφὸς εὐμενὴς τεχνῶν γέγονε, τὰς μὲν εὑραμένη καὶ ἀναφήνασα πρώτη· ταῖς δὲ δύναμιν προσθεῖσα καὶ τιμὴν καὶ αὔξησιν. Cicero 1. de Oratore, omnium doctrinarum inuentrices Athenas appellat. Sic idem pro Flacco: Adsunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortę atq; in omnes terras distributæ putantur. Hæc sunt præclara certè & antiqua vrbis Athenarum

Laus Athenarũ.

eulogia

eulogia. Sed occurrunt etiam aliorum quorundam non pœnitenda testimonia. Sic enim Velleius Patereulus ad finem 1. hist. Rom. Vna vrbs Attica pluribus annis eloquentia, quàm vniuersa Græcia, operibusque floruit, adeò vt corpora gentis illius separata sint in alias ciuitates. Ingenia verò solis Atheniensium muris clausa existimes. Apuleius enim 10 Asini aurei: Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienses & catosillos, & omnis sciētiæ magistros. Idem Apolog. 1. Apud Athenienses cattos Melecides fatuus. Et Iustin. lib. 5. Athenas vocat patriam communem eloquentiæ. Lib. 2. idem scripserat, literas certas ac facundiam, & ordinem ciuilem, disciplinæ veluti templum Athenis. Mamertin. oratione panegyric. quam Iuliano dictam volunt: Ipsæ illæ bonarū artium magistræ & inuentrices Athenæ; Valerius Max. lib. 8. c. 7. Athenas locum doctrinæ fertilissimum dixit. Quid enim transiliam cum alijs quam plurimis Cassiodorum, qui lib. 12. Variarum, epist. 15. Athenas sedem esse sapientium dictas ab antiquis ait?

Gigantes quales. *Sic & Gigantes*] Gigantes Titanis & Terræ fuerunt filij: siue, vt alij volunt, Terræ tantum sine patre. Fuerunt autem staturæ admirabilis, quorum pedes in serpentum volumina desinebant, ijq; in Deorum perniciem nati putabantur: cum quibus pugnare ausi, fulmine concussi sunt, atq; sub Ætnam, aliasq; insulas detrusi. Pugnam hanc attingit Pindarus in Nemeis. Huius figmenti rationem Mythologi adferunt, eamque traducunt ad homines quosdam impios, qui Deos negligerent, aut etiam negarent: quorum pedes in draconum volumina desijsse aiunt, quòd nihil superum, nihil rectum cogitarent, totius eorum vitæ gressu ad inferna mergente. Macrob. Saturnal. 1. c. 20. Virgilius in opusculo de Ætna:

Hu natura sua est aluo tenus, ima p omnes
Squāmeus intortus sinuat vestigia serpens.

Multa de Gigantum ortu & pugnis Diodorus lib. 4 & 5. A poetis vocantur anguinei, anguipedes, & serpentigenæ. *Anguipedes.* Ouid. 1. Metam.

——Qua centum quisq; parabat
Inijcere anguipedū captiuo brachia cœlo.

Serpentigenæ. Idem 4. Trist.

Sphingaq; & Harpyias, serpentigenasq; gigantas.

Quod mihi reuocat in memoriam veteres statuas, quibus gigantum formæ obtortis cruribus conspiciebantur, quodq; Lampridius retulit in Commodo: eum nempe quos obtortis cruribus esset vbicumq; nactus, sagittis ex libidine solitum configere, eosq; draconteos appellitare. Quod epimythion hexasticho complexus est Bartholom. Anulus in picta Poesi: hunc enim scriptorem, alioqui recentem, eruditum tamen & acutum, citare nihil verebor: *ἐπιμύθιον.*

Tale gigātum legitur genus, vt nihil altū
Cogitet, at spernat, vel neget esse Deum:
Et tantū, quantū sensu exteriore mouetur,
Commodat ad præsens se, vel ad id quod adest.
Hoc genus anguipedum mythici finxere Poetæ,
Quorum affectus humi (segnis ad alta) repat.

Si vacat, lege Pierium Valerianum lib. 16. & 25. Hieroglyphic. Horum gigantum arrogantia tanta fuit, vt prouerbij locum obtinuerit; nec abs re, nam ex sacris literis originem sumpsisse videtur, vbi legitur, gigantes turrim conatos struere, cuius culmen cœlos attingeret, nisi Deus confusione linguarum eos ab incepto abstraxisset. *Gigātum arrogantia.* Gigantum fabulam Homeri scholiastes in hanc sententiam narrat: Cum Iupiter patrem Saturnum regno deturbasset, Deorumq; sibi principatum adsciuisset, Gigantes Terræ filij succensentes, Tartesi (quæ ciuitas est iuxta Oceanum) magnū bellum aduersus Iouem adornarunt: Iupiter verò illis obuiam factus, in Erebum deiecit, ac patri Saturno in ipsos imperium tradidit. Et Ophioni, qui cæteris superbia præstare videbatur, superato montem ab eius nomine Ophionium superimposuit. *Ophion.* Missos hoc loco facio, qui multi multa de gigantibus, quorum alij, fuisse negant, quidam contrà, & certè plures, non enim vacat sublegere quæ de gigantibus tradunt Herod. in Clio. Plin. 7. c. 16. Solin. cap. 5. tantùm admonuisse sat est. Ego quidem facilè mihi persuaserim hoc gigantum nomine intelligi veteribus barbaram & impiam gentem, quæ sub hominis figura feritatem exerceret, à quibus honestarum rerum inducta fuerit ἀταξία, quales describuntur à Poetis Cyclopes, Læstrigones, alijque qui ferinis moribus vagabantur *Gigantes gens impia.*

bantur, insontes & probos quosq; impunè lædebant, nullam diuini humaniq; iuris rationem habebant. Cui videtur astipulari Berosus Babylonicus de Antiquit. Circa Libanum, inquit, fuisse Enos vrbem maximam Gigantum, qui vniuerso orbi dominabantur, ab occasu Solis ad ortum. Hi vastitate corporis ac robore confisi, inuentis armis omnes opprimebant; libidinique inseruientes inuenerunt papiliones, & instrumenta musica, & omnes delicias. Manducabant homines, & procurabãt abortus, in eduliumq; præparabant, & commiscebantur matribus, filiabus, sororibus, masculis, & brutis, & nihil erat sceleris, quod non admitterent, contemptores religionum & Deorum.

Gigantes terrigenæ.

Terra mater protulit.] Gigantes terrigenæ dicuntur à Poetis, id est, terræ filij, vt vi nominis intelligitur; γῆ, terra, γίνομαι, fio, nascor. vel, παρὰ τὸ ἐκ γῆς ἰέναι, quasi ἐκ γῆς γεγενημένοι. Sic canit Orpheus lib. 8. sacri serm.

ὡς καλέουσι γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
οὕνεκα γῆς ἐγένοντο, καὶ αἵματος οὐρανίοιο.

id est:

Nomine gentili Diui hos dixere Gigantes,
Quod geniti è Terra, Cœli sint sanguine creti.

Hesiodus quoq; in Theogonia, Erinnyes & Gigantes ex cruore Cœli, cùm is à Saturno filio castraretur, in gremium Terræ dilapso procreatos dicit, his versibus:

ὅσσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι,
πάσας δέξατο Γαῖα· περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν
Γεῖνατ' ἐριννῦς τε κρατερὰς, μεγάλους τε γίγαντας.

Sanguinea quotquot gutta cecidere, recepit
Terra omnes; eadẽ rursus voluẽtibus annis
Horrendas peperit Furias, magnosque Gigantes.

Terræ filius. Gigantis fraterculus.

A Gigantibus ortum est prouerbium, *Terræ filius.* &, *Gigãtũ fraterculus.* De quibus vide Chiliades, item Politianum cap. 18. Miscel. Gigantum præterea meminit Ouid. 1. Metam. vbi eos vocat superum contemptores, & anguipedes. Meminit & lib. 5. operis eiusdem: & 5. Fastorum sic ait:

Terra feros partus immania monstra Gigantes
Edidit, ausuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues:
Atq; ait: In magnos arma mouete deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Iouem.
Fulmina de cœli iaculatus Iupiter arce,
Vertit in autores pondera vasta suos.

Et Claudianus in Gigantomachia:

Terra parens quondam cœlestibus inuida regnis,
Titanumq; simul crebros miserata dolores,
Omnia mõstrifero cõplebat Tartara cœtu.
Inuisum genitura nefas. Phlegrãq; retexit
Tanta prole tumens, & in æthera protulit hostes.
Fit sonitus, erumpunt crebri. &c.

Homerus quoq; in Batrachomyomachia, Terræ filios vocat Gigantes:

Γηγενέων ἀνδρῶν μιμούμενοι ἔργα γιγάντων.
Terrigenũq; virũ simulãtes facta Gigantũ.

Quinta Luna nati Gigantes.

Quinta Luna aliquid aggredi inauspicatum erat apud antiquos: erat enim hic numerus Mineruæ consecratus, quam sterilem esse constat. Hoc die canunt Poetę natum Orcum, Eumenides, & Gigantes. Vnde Virgil. 1. Georg.

——Quintam fuge: pallidus Orcus
Eumenidesq; sata, tũ partu Terra nefando
Cœumq; Iapetũq; creat, sæuumq; Typhœa,
Et coniuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atq; Ossæ frondosum inuoluere Olympum:
Ter pater extructos deiecit fulmine mõtes.

Gigãtum nomina.

Gigantum nomina, quę illustriora celebrantur à Poetis, sunt: Cœus, Iapetus, Typhon, siue Typhœus, Aloeus, Enceladus, Tityus, Briareus, Gyges, Antæus, Atlas, quibus, si placet iũgatur illud monstrum horrendum ingens, cui lumen adẽptum, Polyphemus in antro. Qui plura de Gigantibus desiderat, adeat Officinam Rauisij Textoris, lib. 2. cap. 37. Natalem Comitem in Mytholog. lib. 6. c. 21. & alios.

Vafer.

Hæc vafrum species.] ἐπιμύθιον, seu figmenti sententia. Vafer autem dicitur callidus, astutus, quasi valde Afer: mira.n. semper fuit eius gentis calliditas ac versutia. Cicero 3. de Repub. Non sunt in disputando vafri, non veteratores, non malitiosi. Eius diminutiuum, vafellus.

Sed relligione carentem] In qua tamen sum-

Qua maximè re homo à mutis animalibus differat.

summum hominis bonum esse liquidò constat: cætera enim, quę putantur esse homini propria, in cæteris quoq; animalibus deprehenduntur. Religio sola differentes homines à belluis facit: quam qui non admittit, alienus à natura hominis, vitam pecudum sub humana specie viuit. Lactant. lib. 2. cap. 3. & lib 3. cap. 10. & de ira Dei, cap. 7. & 8.

Terrena tantum quique curet, indicat.] Concinit huic Lactantij loco ex 3. lib. diuinar. instit. cap. 12. Beata vita, quam Philosophi quæsiuerunt semper, & quærunt, siue in cultu Deorum, siue in Philosophia, nulla est, ideoque ab ijs non potuit reperiri, quia summum bonum non in summo quæsiuerunt, sed in imo.

Summū bonū vbi.

Quid est autem summum, nisi cœlum, & Deus, vnde animus oritur? Idem ad rem propius lib. 6. cap. 1. Nihil sapiunt nisi terram, inquit, bonaque & mala solius corporis sensu, & voluptate perpendunt. Huius arbitrio vt religionem ponderant, sic totius vitæ suæ acta disponunt. Hæc ille. Verum & Pisides, auctor Græcus, suis de mundi fabrica versibus alludere huc mihi videtur, quo loco in Philosophos, & Proclum maximè inuehitur:

Ὅσοις λαβεῖν χωροῦσιν, οὐχ ὅσους ἔχεις,
Ἀλλ' ὦ σοφιστὰ Πρόκλε, τῶν κάτω λόγων
Ὁ πολλὰ βροντῶν ἐκ νεφῶν λοξοδρόμων.

Quos sic nuper reddidit Fed. Morellus, Gręcè & Latinè doctus:

Quantum valent, ut hauriant, non quantum habes,
Sophista Procle, vocem humi serpentium
Multum intonans è flexuosis imbribus.

IV. Ea est huius Emblematis fœcunditas, vt inde doctrinæ fructus vberrimos decerpere, & ad vsum accommodare possis.

Humana sapientia cur stultitia dicatur.

1. Sciendum, humanam sapientiam (quę apud Deum stultitia dicitur D Paulo) hic potissimum reprehendi, quippe quæ religione caruerit. Vult autem Lactantius vnam cum altera, id est, religionem cum sapientia inseparabili nexu colligari, in quibus hominis officium, & veritatem omnem inclusam esse colligat. Religio enim, quæ sine sapientia sit, non religio, sed superstitio putanda est: sapientia verò sine religione, mera est stultitia, de qua est illud Prophetæ: Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. & D. Pauli, 1. Cor. 1. & 3. cap.

Lib. 3. c. 11.

Es. 29. Abd. 1.

Machiauellitæ quales.

2. Est præterea hic typus perquam elegans veteratorum quorundam, quos Machiauellitas non malè vocitamus, vt qui impuram & impiam Machiauelli doctrinam mordicus teneant, & ab eius præscriptis non discedant. Gens omninò Deo, pijsque hominibus inuisa, vt quæ sit ad religionis omnis nata contemptum, & ad hominum perniciem quasi ab inferis excitata. Quid enim aliud spirat aut sperat, quàm vt indicatur pietati, omnique adeò virtuti probrosum exsilium? laxentur habenæ fraudibus & latrocinijs? faueatur compendijs fisci, miseraque plebecula deglubatur? Itaq; iam agnoscitis apertius, Philologi Christiani, cui monstro similes sese præstent immanes illi ἄθεοι, quales aulici quidam funestissimi, nefandissimique, digni qui in Morboniam concedant, vel vt Seianus sub Tiberio, aut sub Alexandro Seuero Turinus quidam, dignum exitium sortiantur.

3. Id porrò totum potest conuerti in profligatos, & perditos huius sęculi ἀθέους, & voluptarios Epicuri assectatores, qui neglecta futuri boni spe, suas omnes cogitationes abiecerunt in id modò, quod adest, quòdque præsens est. Id quidem ego argumentum non inuitus explicarem copiosè: sed satius est vt breuius contraham, si studiosum quemque admonuero, id commodiùs repeti posse à Lactantianis Institutionibus, maximèque lib. 2. cap. 3. & sequent. item lib. 3. cap 10. lib. 5. cap. 15. & ijs quæ sequuntur, vt denique lib. 6. capitib. 1. 7. 9.

Animus ad superna eleuandus.

4. Tandem ad sensum Emblematis huc adduco Lactantiana hæc lib. 2. c. 19. Quisquis animam suam, cuius origo de cœlo est, ad inferna & ima prostrauerit, eò cadat, quò se ipse deiecerit, ideoque oportet rationis & status sui memorem, nonnisi ad superna niti semper ac tendere: quod qui fecerit, hic planè sapiens, hic iustus, hic cœlo, Deoque dignus iudicabitur, quem suus parens non humilem, nec ad terram more quadrupedum abiectum, nec stantem potiùs ac rectum, sicut eum fecit, agnouerit. Idem lib. 3. cap. 27. Deus solus potest honorare virtutem, quam qui non appetunt, nec religionem tenent, cui æterna vita subiacet, profectò neque virtutis vim sciunt, cuius præmium ignorant; neque in cœlum spectant, quod ipsi se facere

putant, cum res non inuestigabiles quærunt, quia ratio in cœlum ſpectans, nulla eſt alia, niſi aut religione ſuſcipere, aut animam ſuam immortalem eſſe credere. Vide & lib. 4. c. 28. initio, & non minus diſertè in Philoſophos lib. 6. ca. 6. & de ira Dei cap. 22. Sine religione, aut immanitate belluis, aut ſtultitia pecudibus adæquamur: in ſola enim religione, id eſt, in ſolius Dei ſummi notione ſapientia eſt. Hæc ille. Neque ſanè hominum appellatione digni ſũt, qui hac deſtituuntur notitia, quanquam planum ſit eos rationis, doctrinæ cuiuſdã & humanitatis haud expertes fuiſſe: nam ea re caruerunt, qua ſola differt homo à reliquis animantibus, id eſt, religione, in qua certè nos homines ſummum bonum conſtituimus. Quanquam enim homo ſit vera & expreſſa Dei imago, ſi tamen ſic ſe abijciat atq; proſternat, vt opificẽ Deum ignoret, in belluarum numerum meritò eſt aggregandus. Magna igitur animæ cæcitas ſit, imò peruerſitas ſtupenda & malitia verius, immiſcere ſe terrenis & implicare, cœleſtis cum ſit & diuini ſeminis. Quid igitur tibi cum ſordido hoſpitio, immortalis meus, quæ perennis æui capax, ſignaculum in te præfers Conditoris tui, ad anguſtiſſimam eiuſdẽ maieſtatem contemplandam intellectu, recolendam memoria, & voluntatis eligendam arbitrio, procreata pulcherrimè & efficta præpotenti digito? Velut vpupæ nidulus eſt hoc corpus quod circumferimus, è ſordibus concinnatum & ſtercore, cui inſidet altior illa ac nobilior pars, vnde inficitur & fœtorem trahit, niſi euolet ſubinde, ac liberiore cœlo fruatur. Inuiſcat fœtidum hoc gluten carnis, ſi cubat, nec egreditur: adhæret lentor & inquinat, ſi non quatit interdum alas, & ſeſe eleuat. Clauſa quidem eſt, & in cuſtodia, ſcimus; imò & compedibus ſuis hic ſtringitur ac vinculis, ſed ſcirpea ſunt vel ſcortea non ex ferro vel chalybe: nil adamantinum, nil marmoreum cingit, eluctetur & erumpat, patebit via conanti. *Epilogus.*

Ficta Religio.

EMBLEMA VI.

REGALI residens meretrix pulcherrima sella,
Purpureo insignem gestat honore peplum:
Omnibus & latices pleno è cratere propinat:
At circum cubitans ebria turba iacet.
Sic Babylona notant: quæ gentes illice forma,
Et ficta stolidas relligione capit.

COMMENTARII.

I. SEDEAT mulier habitu superbo induta, in regali sella, pateram auream manu tenens, & potum quasi libando turbæ coram se decumbenti propinans. Hanc picturam emendauit Pignorius; velim tamen ego mulierem splendidiore ornari veste, quàm hic apparet: tum brachium dextrum corrigi, quod hic truncum videtur. Interim tamen non me fugit, hanc mulierem aliter à D. Ioanne in Apocal. 17. depingi, quam descriptionem omnes cæteræ editiones sunt secutæ in pictura. Eius verba sic passim leguntur: Et vidi mulierem sedētem super bestiam coccineam, plenam nominis blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem. Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius: & in fronte eius nomen scriptum: Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. Hæc tamen pictura nostra magis menti Autoris accommodata videtur.

II. QVAM variè hoc agalma nonnulli hoc tempore accipiant, quamque obliquis interpretationibus contorqueant, & ad suos affectus accommodent, vtpotè odio partium laborantes, certè recensere pudet. Quanquam enim salua fide & pudore, aliorum sententias in medium afferre possem; ne cui tamen stomachum moueam, tutius esse iudico veterum hominum doctrinam potiùs, quam nouorum placita consectari. Id ex D. Ioannis ἀποκαλύψεως 17. & ex Hieremia cap. 51. sumptum esse clarum est; quod quidem de ementita religionis obseruatione, & veræ pietati opposita intelligitur. Ea est collectio reproborum, quæ meretrix dicitur, quòd Deo rerum omnium auctore neglecto, & vero sponso Iesu Seruatore, impuro, illicito & nouo quodam cultu, id est, fucatæ religionis ritu, impuræ ac formidabili belluæ dicitur insidere. Aureum poculum manu tenet, id est, hypocrisim persequitur, qua dissimulatis vitijs, & sapientię fucatæ auro, pietatis veræ prætextu, quamplurimis imponit, qui ebrietate plus quàm fanatica correpti, miserè præcipites in ima ruunt. D. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, ita planè hunc locum interpretatur: Quæ sit ista bestia, inquit, quamuis sit diligentiùs inquirendum, non tamen abhorret à fide recta, vt ipsa impia ciuitas intelligatur, & populus infidelium contrarius populo fideli & ciuitati Dei. Imago verò eius, simulatio eius mihi videtur: in eis videlicet hominibus, qui velut fidem profitentur, & infideliter viuunt. Fingunt enim se esse quod non sunt, vocanturque non veraci effigie, sed fallaci imagine Christiani. Hactenus ille. Calix aureus adagij vice vsurpatur à D. Hieronymo: Multa de perfectione dicuntur, ait, vt qui volumen Philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Origen. de vana & fucata eloquentia totum hoc intelligi voluit. Eos enim, qui apud gentiles, inquit, eloquentiæ laude floruerunt, pessimorum dogmatum sermones mortiferos, id est, venenum in calicem aureum infuderunt. Libet huc transferre verba Cœlij Rhodig. ex cap. 11. lib 8. In sanctis, inquit, litteris meretriculæ versutioris typum habet Babylon, quæ gentibus aureo poculo inscitiam propinet, vnde scelerum mox agmen promicet, & errorum inexpugnabilis acies. Apud Hieremiam cap. 51. sic adnotatum comperi: Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram. Sunt qui sermonis ornatum sic dici concipiant, quo vitijs inebrientur omnes: qui sit tamen in Domini Pontificio constitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem

Falsa religio quæ.

Aureum poculum.

aureum

aureum accipe, dogmatum prauorum verba peſtifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolam à Propheta dici ea, ſcribit Nicolaus Theologus. Indicari autem Babylonis regem, is eſt (vt inquit Origenes) Nabuchodonoſor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, ſuperbè ac crudeliter, quod Domini fiebat virtute, ſibi arrogantius aſſcribens. Lubẽs equidem huc referrem, quæ in eam ipſam rem commentati ſunt nonnulli è neotericis, viri certè eruditi doctrinæque veteris amantes. Sed ex auctorum recentium riuuijs meos agellos tam ſæpe irrigare iam non eſt animus, ne quis philologus mihi pro ſuo iure diem dicat: quòd longè pulchrius ſit (vt Varro dicit apud M. Tullium) adire fontes, quàm riuulos conſectari.

III. REGALI] Adiuncta ſunt maieſtatis & regiæ cuiuſdam magnificentiæ, ſignum alioquin alienum à ſimplici & modeſto cultu Chriſtiani gregis.

Reſidens meretrix.] Turpitudo & impuritas regio in ſolio locum habet, qui ſoli virtuti debebatur. At nulla vitia præſentiorem inuehunt perniciem, quam quę ſplendoris & honeſti veſte teguntur.

Sedere.

Sedere enim in Hieroglyphicis, maieſtatem & auguſtum honorem exprimit, vt eſt à Pierio relatum lib. 43.

Veſtis purpurea.

Veſtis purpurea, pudoris & verecundiæ notam, idem lib. 40. Hierogl.

Meretrix pulcherrima.] In ſacris literis non ſemel comparatur ementita religio cum meretrice, vt Babylon meretrix non rarò, ſicut mox dicemus. Et Ezechiel leænam, id eſt, meretricem Hieroſolymam nominat. Contra vera religio cum virgine confertur à D. Paulo: Vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Conuenit autem hoc epitheton cum eo, quod ſequitur, *illicæ formæ*.

Sella.] Conſidera, an nonnihil alluſum ſit per hanc vocem ad illud Suetonij in Tiber. Sellariam excogitauit ſedem arcanarum libidinum. Cuius etiam mentionem facit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 8.

Purpura ornatus regius.

Purpureo honore.] Purpurata veſtis ornamentum fuit regium, & maieſtatis inſigne. Vnde fortaſſe Horatius Tyrannos appellat purpureos, Carm. 1. Ode 35.

Regumq; matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.

Idem Tertullianus affirmat, de Idololat. Et ob hanc maieſtatem Deus haud dubiè Sacerdotis veſtem fieri iuſſit purpuream, Exodi 39. Sed & vnicus ſalutis noſtræ inſtaurator Chriſtus, cum à profligatis militibus per ludibrium Rex ſalutaretur, purpurea veſte indutus fuiſſe legitur: Vt rectè Lactantius purpuram inſigne regiæ dignitatis aſſumptæ fuiſſe ſcribat, lib. 4. de vera ſapient. c. 7. Hinc Purpura pro ſummo magiſtratu ponitur à Plinio lib. 10. cap. 21. *Purpura pro magiſtratu.* Et ideo imperio Romano ad monarchiam deducto, principes ipſi, qui etiã, vt olim, Imperatores dicebantur (quoniam Regium nomen Romæ infauſtum inuiſumq; erat) purpuram pro inſigni Imperatorio ſeruauerunt; vt auctor eſt Capitolinus in Maximin & Gordian. & refert Budæus de Aſſe lib. 2. Quam ob cauſam & Alexius Comnenus Imperator, cũ Ioannem F. natu maximum, quem maximè diligebat, Imperio deſtinaret, & Imperatorem appellare curaret, purpureos calceos ei dediſſe, ſcribitur à Niceta Choniata. Plura de purpura infra Embl. 9. & 117

Peplum.] Peplus, ſiue Peplum, Græcis πέπλος, πέπλον, & apud Sophoclem, πέπλωμα. *Peplum quid.* Sacrum & ſolenne veſtimentum, eximio candore, aureis diſtinctum clauis, ſine manicis, quod veſtitores deorum ſimulachris inijciebant. Seruius ad illud Virgilij:

Interea ad templũ non æqua Palladis ibãt
Crinibus Iliades paſſis, peplumq; ferebant.

tradit peplum fuiſſe pallam fœmineam, Athenis Mineruę conſecratam, cui intexta erat Gigantomachia, & victoria Palladis de Encelado. Ad idem Turneb. lib. 14. cap. 15. Peplum Troianæ mulieres ferunt, vt ea veſte Mineruę ſimulacrum induant, & Deam propitiam habeant. Magnis enim in periculis deorum fidem & opem implorantes, eos veſtibus etiam ornabant, illo cultu fauorem numinis emere ſe credentes. Vide etiam Alexand. ab Alex. Suidas tamen peplum e[illegible] ait ἱμάτιον γυναικεῖον καὶ ποικίλον, οἷον περίπελός τις ὤν. Idem ſentire videtur Euſtathius. Hinc apud Homerum βαθύπεπλοι, καλλίπεπλοι, ἑλκεσίπεπλοι, & τανύπεπλοι, epitheta ſunt mulierum. Euripides tamen viris etiam tribuit, vbi μελάμπεπλον inducit Tyndarum, & peplis Oreſtem obtectum ſcribit. Dicitur quoq; Bacchus νεβριδόπεπλος,

πλος, in Epigram.

Νυκτέλιον, νόμιον, νεβρώδεα, νεβριδόπεπλον.

Pepli origo. Peplum primò instituerunt ex quadam victoria Athenienses, inq; eo strenuorum ducum gesta intexta templo Mineruæ imposuerunt. Hinc fluxit prouerbium: *Peplo dignus*, ab Aristophane deductum, de strenuo & insigni quodam viro. *Peplo dignus.* Texebatur matronarum manibus, intraq; triennium numini offerebatur. Auctor est Porphyrius conditum ab Aristotele commentarium, cui titulus foret Peplus, in quo du- *Peplus Aristotelis.* cum exequebatur genealogias, & nauium numerum ad Troiam profectarum, quin & in singulos duces epigrammata, disticha vt plurimùm, præter quam in Aiacem. Ponitur etiam peplũ pro curruum peristromate ad puluerem arcendum, ab Homero. Item pro instratis equorum. Dicitur & velum Panathenaicæ nauis, quam quarto quoq; anno Pallados honori instruebant, ducta pompa à Ceramico ad Eleusinium. *Peplus frutex.* Est deniq; peplus genus fruticis apud Dioscorid. lib. 4 cap. 196. quod Hippocrates μηκώνιον, καὶ μηκωνίτην vocat, teste Galeno: alijs dicitur μήκων ἀφρώδης, id est, papauer spumeum.

Latex. *Latices.*] Latex dicitur quiuis humor, quod intra aliquid lateat. De aqua, Virg. 4. Æneid.

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

De vino, idem 1. Æneid.

Regales inter mensas, laticemq; Lyæum.

Sic Ouidius Palladios latices dixit, cum oleum dicere vellet. Hic vinum sacrum, vt apud Virgil. in 4.

——Latices nigrescere sacros.

Captiosum hoc poculum, quod errorem tectum significat, mihi in mentem reuocat elegantem Lucretij locum, quem habet lib. 1.

Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cũ dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Absinthij laticem, deceptaq; non capiatur.

Crater. *Cratere.*] Crater est vas rotundum & amplum; neq; audiendus est Nonius, qui crateram vas vinarium, craterem vero olearium esse dicit. Esse autem capacius vas, quo in libationibus & solennioribus epulis vti solebant, testatur Virg. 9. Æneid.

Sed magnũ metuens se post cratera tegebat.

Quod & vocabulum Græcum monstrat, κρατήρ, ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod est tenere, capere. Ab huius vasis similitudine crateres in monte Ætna appellati sunt foramina illa, per quæ ignis, cinisque euomitur, Latinè fauces. Lucret. lib. 6. *Crateres Ætnæ.*

In summo sunt vertice itẽ crateres, vt ipsi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus, & ora.

Crater litium, de re permolesta, siue de homine litium auctore, prouerbio dicitur. *Crater litium.* Aristoph. Κρατὴρ κακῶν, τριπτὴρ δικῶν, id est, *Crater malorum, sector litium*. De cratere item Helenæ, lege Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 3.

Propinat.] Laticem erroris in quoscunque obuios diffundit & propagat. Propinare à Græco tractum est, προπίνειν, post potum tradere. *Propinare quid.* Est autem propriè prægustato leuiter vino poculum alteri offerre, quæ consuetudo inde initium habuit, quod principes Græciæ solenni die, quem φιλοτησίαν vocabant, miscere aureis atq; argenteis poculis vina solebant, quę è manu gestantium sumentes ori parumper admouebant, deinde alteri, quem vellent, offerebant, ingens hoc argumentum beneuolentiæ existimantes: hoc verò προπίνειν, id est, præbibere dicebatur. Hinc Plautus in Sticho:

Propino tibi salutem plenis faucibus.

Quin etiam in absentium memoriã idem factitabant: quæ consuetudo ad Germanos hodie quoq; deriuata videtur, dum in sanitatem aliorum bibendo propriam corrumpunt salutem. Hac super re audi festiuos cuiusdam versiculos:

Dum nobiscum agitur bene, proq; salute bibuntur
Alterius plena pocula sumpta manu:
Quid prodest illi potus, quẽ nominat absens
Absentẽ, et pro quo plurima vina fluũt?
Hoc æquo meditare animo, non vlla ab amicis
Pocula pro nostra posse salute bibi.
Absurdum est, talem phrasin vsurpare loquendi.
Ast magis absurdum est, hoc facere, atq; pati.
Nulla salus potu: nec verò semper (opinor)
Quod multi faciunt more iubente, bonum est.

Sed

Sed de turpi hoc abusu infra latiùs. Propinare interim quoq; ad alias res transfertur. Ennius lib. 3. Satyr.

Enni Poeta salue, qui mortalibus
Versus propinas flammeos medullitus.

Terentius in Eunucho: *Hunc comedendum, & deridendum vobis propino.* Demosthenes eos, qui patriam produnt, προπίνειν τοῖς ἐχθροῖς, id est, *propinare hostibus,* dicebat.

At circum cubitans.] Nullum venenum præsentius erronea opinione, quę vbi mentem occupauit, hominis animum tanquam aliquo Circæo poculo ita immutat, vt se omnino nesciat.

Ebria turba iacet.] Is enim error, eaq; pestifera hæresis non potest insinuari homini sine aperto animi delirio. Atqui expertes rationis, adeoq; dementes mouentur rebus externis, principatu, auctoritate, imperio, dignitate, & cęteris huiusmodi. Is ergo est mentis gratissimus error, quem sibi adimi nolunt incauti, vt quem non putent errorem esse.

Sic Babylona notant.] Qui notant? nempe viri sagaces, vereq; pij. Duas vrbes Babylonis nomine insignitas reperio; vnam Ægypti, ab aliquibus profugis ex Babylone antiqua, vel (vt alij malunt) à Cambyse Persarum rege ædificatam, cuius meminit Stephanus, Strabo, & Ptolemæus. Sed altera, de qua hic sermo est, vrbs est Mesopotamiæ, Chaldaicarum gentium caput, sic dicta à Belo, per literarum reduplicationem & transmutationem, vt ait Etymologicus. Sed vt sacræ literæ docent, à confusione potiùs dicitur, propter linguarum confusionem eorum, qui turrim ædificabant: Babel enim Hebręis cōfusio est. Hanc condidit sapientissimus, vt memorant, Medi filius, non (vt voluit Herodotus) Semiramis, cùm duobus annorum millibus eam ciuitatis huius ędificatio antecessisse videtur, diligenti Chronicorum supputatione. De hac vide Q. Curtium lib. 5. Diodorum Siculum lib. 3. de rebus fabul. Herodotum, Plinium lib. 6. cap. 26. Huius vrbis muri inter miracula orbis numerantur, quos Semiramis æmulatione Ninæ vrbis, à Nino marito extructę, post ipsius obitum ruinosos reparauit, coctilibus laterculis, & bitumine ferruminatis, tātæ crassitudinis, vt quadrigæ sibi inuicem occurrentes facile pertransire possent. De Babylone Propertius lib. 3.

Persarū statuit Babylona Semiramis vrbē
Vt solidum cocto tolleret agger opus.
Et duo in aduersum misit ꝑ mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus.
Duxit & Euphratem medium, qua condidit arces,
Iussit & imperio figere Bactra caput.

Turres muri isti habebant 300. plures multò habituri, nisi aliqua ex parte paludes pro męnibus fuissent. Per ambitum centum portę stabant æreę, omnes cum cardinibus. Eiq; portentoso operi adhibita fuerunt ex omni regno ter decies centena hominum millia, teste Diodoro. Plura de his habes in Officina Textoris lib. 4. cap. 64. Vide quoq; Guidonem Pancirollum, & eius doctissimum Commētatorem lib. 1. Rerum memorabilium. Cęterum hoc loco non possum transire, non temere sub Babylonis nomine, spurcitiem omnem, & tetram libidinem intelligi, quę non modò corporum fuit commistione, sed & animorum fœda & scelesta conspiratione, qualis quę vel lęua superstitione, aut simulatione cultus, vel deniq; nefanda hęresi committitur. Q. Curtius lib. 5. Strabo Geograph. 16. & Herodotus in Clio, tradunt Babylonicis mulieribus morem fuisse, ex oraculo quodā cum hospitibus turpiter permisceri: qui verò admittebantur, posito super genibus argento, quantum videretur, mulierem abductam inibāt, idque argentum Veneri fuisse sacrum. Addunt quoq; nil fuisse moribus eius vrbis corruptius, nec ad irritandas voluptates instructius; Babylonios in vinum & ebrietatem fuisse maximè effusos; fęminarum conuiuia ineuntium initio modestum fuisse habitum, mox tanquam mero incaluissent, summa exuere consueuisse amicula, profanato pudore: postremò eò adduci impudentiæ, vt ima corporum reuelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, damnati infelicisq; pudoris scorta ista solita perpetrare, imò nobilissimę cuiusq; matronę decora hęc habebantur. Quàm perditi essent mores, id porrò abundè arguerit, quod comitatem arbitrarentur vulgati corporis vilitatem. Ex quo satis superq; apparet, cur meretricem purpuratam Babylonem appellat D. Hieronymus in epistolis: Cum, inquit, apud Babylonem versarer, essemq; purpuratæ meretricis colonus,

Babylon. Ægypti.

Mesopotamia.

Babylon vnde dicta.

Muri Babylonis.

Babylonis mores corrupti.

Babylon cur meretrix.

nus, &c. Eadem figura loquendi vsus est in Catalogo, vbi Romam ait à D. Petro epistola priore, ca. 5. Babylonis appellatam nomine. Meminit & locis alijs, vt in Esaiã, cap. 14. & 47. Sic & Septimius Tertullian. aduersus Marcionem, & aduersus Iudæos. Potest huc etiam conferri Isichij locus lib. 5. in Leuitic. quo disertè ait, quæcunque cultu idolorum imputantur, figuram meretricis insumpsisse.

Gentes stolidas.] stultas, & excordes: antea dixit, *ebria turba*, scilicet opinionis falsæ errore. Vel si mauis de Ethnicis intelligere, in quos hæc hæresis maximè ius sibi vendicat. Et Iudæi nationes omnes, præter suam, gentes, & gentiles appellabant, vtpotè qui cultum idolorum à suis gentilibus acceptum non mutassent.

Illice forma.] Illicio & obtentu pietatis, alias enim non caperet. Metaphora ab aucupum auibus, quæ alias illiciunt, vocanturq; à Græcis παλεύτριαι. Sic apud Apuleium, *oculi illices*. Est enim illicere, seducere, illaqueare: hinc illecebræ, illiciũ, & illectus. Plaut. in Bacchid.

Magis illectum tuum, quàm lectum metuo.

Illex. Illix. Vel *illice*, ab illex, id est, sine lege. Nonius enim hanc differentiam statuit inter illix, & illex, vt illix ab illiciendo deriuetur. Plaut. Pœnulo:

Qui illi malæ rei tanta fuimus illices.

Illex verò, à quo lex non seruetur, quasi exlex. Idem:

Impure, inhoneste, iniure, illex, labes popli.

Interim tamen video & illex, ab illiciendo deduci. Plaut.

Esca est meretrix, lectus illex.

Et ficta.] Non omnino falsa, sed ficta duntaxat. Quæ enim prorsus falsa sunt, vt veris opposita, quia sese produnt, non tam facilè possunt imponere, proindeque vitantur: ficta verò, vt quæ habeant aliquid simile vero, etiam cautos decipiunt.

Capit.] Decipit & allicit. hinc artes captatoriæ. Virg. 1. Georg.

——*Neq; insidijs noctis capiere serenæ.*

Cicero 3. Offic. ex veterum legum formula: Nam quanti verba illa, vti ne propter te fidemve tuam captus, fraudatusve sim. Et in iure sæpe, capere pro decipere: vt, Non capitur, qui ius publicum sequitur. l. 116. de reg. iur. ff. Sæpe etiam, titulo de Minorib. vt l. 3, 11. & l. 12. hinc captionem accipi pro fraudatione, fallacia, damno, nõ rarò reperimus, l. 1. de in integrum restitut. l. 1. in fin. de vacat. mun. l 3. de coll. bon. ff. Et captiosũ pro fallaci atq; damnoso, l. 41. de vsucap. vt & aliquot locis alijs.

IV. QVAM aptè Emblema hoc nostris exulceratis temporibus conueniat, nimis, eheu, promptum id, verumq; esse constat. Etenim falsarum opinionum illecebris inescati, decipimur specie recti. Nam vt prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia: sic superstitionem religio imitatur. *Vitia virtutē imitantur.* Vt enim olim apud Græcos nonnulli Philosophi pallio barbaque promissa raram quandam sapientiam pollicebantur, semperque habebant in ore libertatem & honesti studium, cùm ex ijs longè multi vitijs plusquam vulgaribus, plaeque seruilibus laborarent: *Pseudosophi.* Vtque apud Iudæos Pharisæi & Essæi tristi vultu, latis phylacterijs, & cultu quodam fucato, apud imperitum & rude vulgus venabantur sanctitatis opinionem: *Pharisæi.* ita etiam, (quod dicere nos admodum pudet & tædet, sed dicendum tamen) inter Christianos homines fuere iam olim, & adhuc hodie sunt, reuera nimis multi, qui suis præstigijs, fictaque doctrina imperitos homines inescant, quibus errorum quasi poculo miserrimè & fallacissimè imponunt: ijque tandem facti ebrij, erronea persuasione tanquam mente capti, purissimos veræ & simplicis doctrinæ fontes aspernantur, & ita insanientes ad belluæ nutũ sese totos componunt, vt nunquam postea de commutando misero vitæ statu cogitent. *Pseudo-Christiani.* Hinc publicæ calamitatis causa, hinc malorum omnium radix. Cogito sæpius statum & fortunæ iniquitatem, cum qua regina Europæ, & mater tot Imperatorum & Ducũ, Germania nostra, florentissima illa quondam & celeberrima, tot iam annis miserrimè oppressa luctatur. *Germaniæ misera facies ob hæreses.* Turbant domestica bella & externa, confundunt, subuertunt, perdunt omnia: conflictantur prouinciæ intestinis motibus, sparguntur passim discordiarum semina, lis liti nectitur, ex bello vno bellorum series & cathena; tumultus, vt vndæ vndas, sic alij alios trudunt, vt in filum quasi quoddam cõtinuum iam miseriarum tela producta creuerit. Hinc

gens

gens gentem premit agrorum vastatione, rapinis, incendijs, & excursionibus continuis, nec ratio viciniæ tuetur, nec ius propinquitatis: exhauriuntur æraria, & cauterium hoc mutuæ expilationis & spolij ad medullam vsq; descendit, quo nerui secantur Christianæ Reipub. atq; omnis adeo sorbetur & exugitur sanguis, vt luridi cadaueris iam potiùs, quàm vegeti corporis ac valentis viuam referat imaginem, elumbis prorsus atq; arida. Cùm interea barbarus ille Mahometicæ perfidiæ propugnator, Asiaticus hostis, cladi nostræ communi & exitio grauiter inuigilet, diripiat regna atq; prouincias, viresq; latiùs indies & cruenta tyrannidis suæ brachia porrigat, & abductis in captiuitatem miserrimam populis limitaneis, in ipsa Germanię viscera paulatim penetret. Has tibi, ò mea Germania, dissidiorum faces profanatæ religionis contemptus accendit, & propitiatorij sacrificij pedibus hæreticorum conculcata reuerentia. Quid enim boni à Deo sperandum his aut capessendum, qui proditionis rei, tanquam desertores & transfugę, non solùm ruperunt fędera pacta cum ipso, & sacramenti religione stabilita; sed in castra eiusdem & tentoria, protritis audaci calcaneo victoriæ monimentis & insignibus, extremæ temeritatis & impudentiæ reliquerunt exemplum omni æuo memorabile? vt quamuis Christi nomine glorientur, & Euangelica illa sua libertate, cęlumq; sibi debitum, nescio quo iure, iactitent, fidem præterea ac spem suam totam, imò temerariam præsumptionem ac sacrilegam, nulla operũ ratione habita, Crucis solius ac passionis merito, securi salutis scilicet, confidenter fulciant: Christi nihilominus salutarem, putam, & incorruptam doctrinam, & legem gratiæ, velut humeris suis intolerabilem, perosi, probris omnibus nefariè proscindant, argumento certè insignis nequitiæ. Tu, summe Deus, errorum tenebras gratiæ tuæ luce illumina, tu qui solus scis & potes.

Non tibi sed Religioni.

EMBLEMA VII.

ISIDIS effigiem tardus gestabat asellus,
Pando verenda dorso habens mysteria.
Obuius ergo Deam quisquis reuerenter adorat,
Piasq; genibus concipit flexis preces.
Ast asinus tantum praestari credit honorem
Sibi, & intumescit, admodum superbiens:
Donec eum flagris compescens, dixit agaso:
Non es Deus tu, aselle, sed Deum vehis.

COMMENTARII.

I. ASTAT asinus simulacro Isidis onustus, elato capite, arrectis auribus, in asinina maiestate, coram turba flexis genibus procumbente, quem agaso fuste non perfunctoriè dedolet, vt hic apparet. Vellem tamen ego Isidem paulò aliter efformatam, velo scilicet tectum caput, & ramum potiùs viridantem quàm arentem in dextra: vellem praeterea asellum sine Apocope. Versus sunt Hexametri, & Trimetri Iambici, vt supra Embl. 5.

II. *Fons Emblematis.* SVMPTVM est Emblema ex Gabriae apologis. Sic enim ille:
Ὤμοις ὄνος παρῆγεν ἀργυροῦν βρέτας,
Ὅπερ συναντῶν πᾶς τις ἂν ἐπροσκύνει.
Τύφῳ δ' ἐπαρθεὶς, μὴ θέλων μένειν ὄνος,
Ἤκουσεν, οὐ Θεὸς σὺ, τὸν θεὸν δ' ἄγεις.
Cuius talis circumfertur translatio: *Humeris asinus gestabat argenteum simulacrum, quod vnusquuque occurrens adorabat. Superbia vero elatus nolens manere asinus, audiuit: Non es tu Deus, sed fers Deum.* Affabulatio. Quod oporteat eos, qui in dignitatibus constituti sunt, cognoscere se esse homines. Hi versiculi quoniam commodè (sed περιφραστικῶς) redditi sunt à Gabriele Faerno Cremonensi, conferam huc perlibenter:
Simulacrum asellus baiulans argenteum,
Cùm id transeuntes flexu adorarent genu,
Sui hoc honoris gratia est fieri ratus:
Iamq; insolenti elatus arrogantia
Nolebat ambulare, donec aspero
Probè dolatus fuste clunes, audijt:
O stulte, non es tu Deus, sed fers Deum.

SE NORIT HOMINEM, QVI MAGISTRATVM GERIT. Fabulae huius rationem vno disticho complexus est Ioannes Mercerus, Hebreae linguae Doctor regius, quod ab eodem non semel in suggestu obiter dictum:
Quid sibi vult asinus tergo mysteria portans?
Indoctos videas saepè praeesse sacris.

Nō erit à re alienum, si adiecero asinum à veteribus Aegyptijs sapientiae, fortitudinis, laboris indefessi, & frugalitatis esse symbolum. Qui enim sapientiae sit operam daturus, eum oportet victu esse tenui, omnia, quae in vitam humanam cadere possunt, aequo ferre animo, neq; ad vllam excandescentiam aut contumeliam sese conuertere: animo esse paruum, simplicem & inopem, vt asinus est, qui nullum inter carduos & lactucam discrimem faciat: nullū deniq; sit onus quod detrectet: & vbi opus fuerit, pro boue terram proscindat, sitq; totius humanae commoditatis assiduus minister, vt etiā, quod adagio dicitur, portare mysteria compellatur. Lege Pieriū Hieroglyph. lib. 12. vbi plurima de asino congessit. Sed ne vllum officiosissimae seruitutis genus huic brutorum generi desit, nostris etiam morbis nos leuare, ac eos ad se recipere perferreq; naturę ipsius vi quadam occulta, minimè detrectat. Nam vt Apul. lib. de re rustica ait, si quis à scorpione ictus super asinū assederit ad caudam conuersus, transibit in asinum dolor, & is pro percusso torquebitur. Addit & Democritus suam fabellam, qui ait, percussum à scorpio, si statim ad asinum quendam accedens in aurem eius dixerit: Scorpius me percussit; non doliturum ampliùs, dolore scilicet in asinum transeunte, qui mox pedendo emoritur, vt addit Zoroastes. Et haec quidem mihi meditanti, succurrit illa mordax & acuta Cornelij Agrippae declamatio, quam de scientiarum vanitate inscripsit, ad cuius finem adiunxit Asini encomium

Quid per asini symbolum veteres intellexerunt.

Asini encomium per Cornelium Agrippam.

encomium

encomium, de quo homine quid omninò sentiã, nihil habeo necesse dicere: nisi quòd cum in literas declamitauit, videri voluit egregiè literatus: quanquam tamen non minus apud sanos videatur aucupio vanitatis delectatus, quàm otiosè solers in vanitate artium insectanda.

III. *Isis.* ISIDIS] Isis prius Io dicta, filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam Iupiter amauit, & fortuitò eius coniuge Iunone interueniente, vt non cognosceretur, mutauit in vaccam candidam. Sed Iuno propter suspicionem, astutè illam vaccam sibi dari petijt; quam deinde Argo centum oculos habenti, diligentissimè custodiendam commisit. Tandem ea ad Nilum perueniens, implorato Iouis auxilio, pristinæ formę restituta, ab Aegyptijs pro Dea culta fuit, Isisq; appellata, de qua Suidas, Ouid. 1. Metamorph. & multa Diodorus lib. 1. c. 2. & alibi, qui ait, primos in Aegypto genitos homines, hunc mundum admirantes, vniuersorumq; naturam, duos tantum Deos, & quidem æternos credidisse, Solem & Lunã, & illum quidẽ Osiridem, hanc verò Isidẽ appellasse, vnde Isidi apponũt cornua. *Isis eadẽ cum Cerere.* Herodotus per Isidem intelligi Cererem ab Aegyptiis tradit; vt per Osiridem Bacchum. Idem & Diodorus sentit, atq; etiam ipsius verba subiiciam. Quidam, inquit ille, Isiridem Iouis Aegypti Regis filiam fuisse, eandemque cum Cerere esse, quæ ab Osiride fratre vxor accepta, multa contulerit ad vsum vitæ humanę. Prima enim triticum & hordeum, quę prius incognita hominibus casu inter cęteras herbas oriebantur, inuenisse fertur. Leges quoq; Isidem statuisse ferunt, quibus iustitia ęquè omnibus seruaretur, vi atq; iniuria timore pęnæ sublatis. *Isis legifera.* Hac de causa prisci Græci Isidem legiferam appellarunt, tanquam primam legum inuentricem; & quæ sequuntur. Extat Plutarchi de Iside & Osiride commentarius, quem vide, si plura de hac re cupis. Addam tamen quædam auctarij vice ex eodem libro. In Sai Pallados erat templum, quam Isim etiam arbitrantur, eiusmodi præscriptione: *ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον. καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς ἀποθνητὸς ἀπεκάλυψε. Ego sum omne quod fuit, est, erit; meum peplum mortalis reuelauit nemo.* Nec his multum dissimilia sunt, quæ tradit Diodorus. Ait namq; sacris literis in Isidis columna hęc fuisse scripta verba: *Ego Isis sum Ægypti Regina, à Mercurio erudita: quæ ego legibus statui, nullus soluet. Ego sum Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori Regis mater. Ego sum in astro canis refulgens. Mihi Bubasta vrbs condita est. Gaude, gaude, Ægypte, quæ me nutristi.* Cæterum ne illud quidem silentio præter eundũ est, quod narrat Eusebius in Chronicis, rapuisse Iouem Io Inachi filiam, in vaccamq; trãsmutasse, quo tempore apud Hebręos Patriarcha Iacob regnabat. Plura de Iside habes apud Pierium Hierogly ph. lib. 39. Cęlium Rhodig. lib. 5. c. 12. Natalem Comitem Mythol. lib. 8. cap. 18. Huius etiam meminit D. Augustin. lib. 8. de ciuitat. cap. vlt. alijsq; locis, Lactant. 1. cap. 11. & 15. quidq; ea significetur enarrat Macrob. cap. 20. lib. 1. Saturn. & postremò Lilius Gyraldus Syntagm. 12.

Effigiem] signum ad similitudinem viuam alterius, vel ad veritatis imaginem factum, tam in picturis, quàm in sculpturis. *Effigies.* Dicitur etiam effigia, sicut materies, materia, luxuries, luxuria, & cæt. Plaut. in Rudent. *Effigia.*

—— *Prò Dij immortales, Veneris effigia hæc quidem est.*

Afranius Vopisco:

—— *cuius te suscitat*

Imago? cuius effigia cognatus patre?

Tardus asellus] Rectè, & ad veritatem appositè. Sic enim non rarò videmus eos præfici magnis & honorificis functionibus, vt etiam sacerdotijs, qui sunt omniũ tardissimi & imperitissimi. Hanc asininam tarditatem & ignauiam intellexit Antisthenes, cum Atheniensium iudicium in creandis magistratibus notaturus suadebat eis, vt asinos ad agriculturam deligerent, quos cum illi negarẽt idoneos ad arationem: Atqui, inquit ille, non satis vobis est magistratũ elegisse, siue aptus, siue ineptus vir ille sit ad gerendum? Ex hac tamen nota tarditatis excipiendi sunt asini Palæstini, qui equos ipsos pernicitate prouocare dicuntur. *Asinorũ quorundam pernicitas.* Et apud Euphratem Xenophon primo de Cyri minoris expeditione, inuentos ait asinos, qui equos cursu facilè superarent.

Pando dorso] Reflexo, incuruo, propter impositum onus. *Pandus.* Ouid. 4. Metam.

Sustinet, & pando non fortiter hæret asello;

Id. m

Idem 1. Fastorum:
Venerat & senior pando Silenus asello.
Et 3.
Vtq; piger pandi tergo residebat aselli.
Et naues pandæ, hoc est, incuruæ dicuntur solenni epitheto. Lucret. lib. 5.
Tum mare veliuolum florebat nauibus pandis.
Virgilius:
——— *Et pandas ratibus posuere carinas.*
Ouid. 2. Amor.
Currit in immensum panda carina salum.
Dicitur etiā de alijs rebus. Virg. 2. Georg.
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Et Ouidius 10. Metamorph. de apro loquens:
Protinus excussit pando venabula rostro.
Deriuatur autem à verbo Pando, as, quod incuruare significat. Hinc Pandiculatio; & Pandiculari, dicuntur ij, qui toto corpore oscitantes extenduntur, eò quod pandi fiunt. Plaut. Menæch. *Pandiculari.*
Vt pandiculans oscitatur? ———
Verenda,] honoribus diuinis afficienda. Ouid. 9. Metamorph. de Hercule flammis exusto: *Verēdus.*
——— *maiorque videri*
Cœpit, & augusta fieri grauitate verēdus.
Habens mysteria] Mysterium, Latinè arcanum, sub quo aliquid arcani latet, res occulta, quæ nefas est vulgo efferri, quęq; ijs tantum cognita, qui ijsdem sacris initiantur. Putatur hoc sacrorum genus ab Eleusina, terræ Atticæ oppido, in reliquas terras translatum: ibi enim duo erant mysteriorum genera, maiora scilicet, Cereri sacra; & minora Proserpinæ eius filiæ. Et quia quæ in ijs agebantur, sacerdotes summo studio occultabant, factum, vt mysteria pro arcanis accipiamus. Vide Cęl. Rhodig. lib. 16. cap. 9. Dicuntur μυςήρια, ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον. id est, quod oportet occludere intus, intus custodire, nec cuiquam profano explicare. Vel ἀπὸ τῦ μυεῖν τὸ σόμα. ab obsignando ore; omnibus enim mysterijs silentii fides debetur. Vide prouerbium, *Ante mysteria discedere.* Alludit autem hoc loco ad parœmiam, ὄνος ἄγων μυςήρια. *Asinus portans mysteria.* In eum dicebatur, qui præter dignitatem in munere quopiam versabatur. Veluti si quis ignarus literarum bibliothecæ præfectus esset. Aristophanes in Ranis: *Mysteriū.* *Mysteria vnde dicta.* *Asinus portans mysteria.*
Νὴ τὸν Δί' ἐγὼ γ' οὖν ὄνος ἄγων μυςήρια.
Ἀτὰρ ἐ κατέξω ταῦτα τὸν πλείω χρόνον.
id est:
Ita per Iouem sum asinus vehens mysteria.
Verum ista non iam sustinebo diutius.
Interpres affirmat, inde natum adagium, quod olim quibus ad peragenda sacra Eleusina opus erat, asino imposita deportabantur. Quadrabit & in eos, quorum opera alij duntaxat est vsui, cùm ad ipsos præter molestiam, nihil interim redeat: veluti si quis cibos alij gustet, quibus ipsi non liceat vesci. Huc allusisse videtur Apuleius, cum se fingit asinum Cererem Deam circumferentem. Suidas asscribit, Dæmonem parœmiam ad lapidem molarem referre, quem Græci ὄνον appellant, propterea quod in sacris molis frumentarijs coronas imponere consueuerint. Itaq; torquebitur eleganter in eos, quibus immerentibus honos habetur: veluti cùm indoctis Doctoris titulus, pileus, & annulus, aliaq; id genus insignia tribuuntur. Hæc Erasmus. *Ὄνος, lapis molaris.*
Obuius ergo quisquis] Quisquis, pro Quiuis. Thom. Linacr. lib. 2. de part. Enall. autor est, hęc nomina sæpe mutari, vt Quisquam, pro Quiuis. Cicero ad Terēt. *Quisquis.*
Nisi vos fortiores cognoscerem, quàm quemquam virum.
Reuerenter adorat] Adorare, Nonius explicat, pro Religione propitiare; traducitque ab adore, frumenti genere, quod epulis & immolationibus sacris pium habebatur. Propriè tamen adorare, est ad os admouere, quod in Deorum salutatione obseruatum, testatur Lipsius lib. 2 Elect. c. 6. Multi enim eminus stātes, quod Deos ore profano tangere verebantur, manum porrigebant, eamq; ad os suum relatam suauiabantur. Idem videtur sentire Turneb. Aduers. lib 18 cap. 6. & lib. 25. cap 1. Vbi veteres solitos scribit in portis vrbium aliqua Deorum simulacra statuere, quæ qui vrbes inibant, aut inde exibant, ritu quodam religionis, tacta dextra manu salutare consueuerant, mox manum ad osculum referre. Vnde salutare Deos, pro Adorare, Plautus vsurpat in Sticho: *Adorare.* *Quid propriè.*
Deos salutatum atq; vxorem modò intrò deuortor domum.
Idem, pro Ori admouere, argutè & festiuiter posuit in Amphitruo:
Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem,

ni purgari iusseras Vasa.

quasi diceret: Precor, vt ne potum, nec cibum meo ori hodie admoueam, ni purgari iusseras vasa. Vt rectè interpretatur Schoppius lib. 1. Verisim. cap. 8. Hinc qui Principem salutabant, sacram ipsius purpuram adorare dicebantur: quia scilicet dextram manum, quamprimum ea purpuream vestem attigissent, ad os admouebant & suauiabantur. l. 1. C. de apparit. pręfect. Prætor. lib. 12. & l. si quis seruum 7. C. qui milit. poss. eod. lib. Plinius lib. 28 c. 2. Nat. Hist. *In adorando dextram ad osculum porrigimus*. Interim video Orare, & Adorare, pro fari vsurpatum, quod ore fit. Apul. Miles. 8. *Singulorum iuuenum genua contingens, sic adorabat*. Et 10. *Ad istum modum sene adorãte*. Postea vtrumque pro Precari: & posterius mansit in cultu deorum significando, quia is in precatione summus. Nam quum ἡ θεῶν ὑπερνοία sit ἐν τῷ θύειν, καὶ ἐν τῷ εὔχεσθαι, vt ait Plato in Euthyphrone, precatio, & quæ precationi adiunctæ cæremonię, atq; hæ potissimùm conuersio ad dextram, flexio genuum, manus ad os relatio, sessio ad aram, & similia, adorandi nomine continentur; vt in altera proprium nomen faciendi, quod hæc ferè in agendo, altera in dicendo.

Adorare sacrã purpuram.

Adorare, pro Fari.

Genibus flexus] Actus summę venerationis. Honos certè debetur magistratui, est enim munus publicum: sed magistratus virum arguit, seq; is gerere debet non modò vt licet, sed etiam vt decet.

Concipere preces.

Concipit preces] Concipere preces, pro precari tantum accipio, quicquid alij dicant. Sic loquitur Ouidius 8. Metamorph.

Concipiunt Baucisq; preces, timidusq; Philemon.

Et lib. 3. Trist. Eleg. 13.

Libaq; dem pro te genitale notantia tẽpus?

Concipiamq; bonas ore fauente preces?

Præstari honorem] Sic pręstare beneuolentiam, amorẽ. Ouid. 4. de Pont. Eleg. 10.

Sed præstandus amor, res non onerosa voleti.

Intumescit] idem quod tumet, superbit, inflatur: superborum enim animi inflari videntur. Horat. 1. Epist. 1.

Laudis amore tumes? ——

Flagrũ.

Flagris] Flagrum, quo seruilia tergora cædi solent, cuius diminut. Flagellum. Hinc solennia illa seruorum cognomina passim apud Plautum, Flagritriba, Flagricida, Flagrio, Subiculum (seu vt alii malunt) Sudiculum flagri.

Compescens] Cohibens, retundẽs. Hinc puto esse nostrum Germanicum, *Paschgẽ*, cuius ἔμφασιν vix alia voce Latina magis propria explices.

Paschgẽ.

Agaso] Ratio scilicet, & mens domina, quę flectit habenas, ducitq; cum opus est.

IV.

FESTIVISSIMO hoc Emblemate tria Autor inculcat.

Sacerdotes honore afficiẽdi.

1. Sacerdotes, Episcopos, & qui rebus sacris pręsunt, esse in honore habendos, ob id maximè, quod sacris pręsint, quorum sũt administri, licet interdum aut vitiis plusquàm vulgaribus implicati, aut ignari & stupidi habeantur. Hi verò vt suum munus & officium curare vel maximè debent, sic quantam dignitatem sustineant, ipsos subinde animo secum reputare par est. Meminerint tamen se homines esse, nec sibi arrogent impensiùs, quòd tantum ministerium gerant, & rerum diuinarum curam, quasi humeris impositam habeãt; ne, vt asinus audiuit, non es Deus, sed Deũ fers, illi audiant; Non vobis hęc, sed Deo soli omnis est tribuenda gloria.

Præfecti ac ministri Principum.

2. Itidem dici potest de pręfectis Imperatorum aliorumque principum, cum popularem applausum excipiunt audaciùs quã par est, in prouinciis, in quibus vicem regiam obtinent. Sic enim adeò modestè, tamque circumspectè sese gerere debent, vt priuati honoris nomine nihil, ipsius Principis laudi vel minimum detrahant, & se interea norint quales sunt. Est enim operę pretium τοὺς ἐν ἀξιώμασι, τιμωμένους γινώσκειν, ὅτι ἄνθρωποι εἰσίν. Succurrit mihi exemplum nobile Cornelii Galli Aegypti prouincię pręfecti: is quia sese gessisset insolentius, multaque flagitiosè fecisset, statuas etiam sibi locari passus, & Pyramides in altum tolli, quibus à se gesta continerentur; accusatus est à Valerio Largo: cognitioni pręfuit Augustus: ignominia notatus est Gallus: vetuitque Cæsar, ne reus prouinciam postea obtineret. Retulit Dion. lib. 53. Huic penè simile qđ narrat Corn. Tacitus lib. 4. de Lucilio Capitone; qui procurator Asiæ sub Tiberio accusatus est in senatu à prouincialibus, quòd vim prætoris vsurpasset, militumque manu ad comitatum vsus esset: itaque conuictus, in exilium pulsus est. Laudatur à Plutarcho Vticensis Cato, quòd quęstor factus

factus, scribarum, officiorum, aliorumque generis eiusdem, minuerit eam prerogatiuam, quam longo tempore vsurparunt: iussit enim ministros, non magistros se esse meminissent. Non possum preterire locum è Panegyrico Pliniano longè preclarum: Princeps (ait) vt se hominibus impe rare norit, ita se ipsum hominem quoque esse cogitet. Itaq; voces & laudationes, quę numini soli debentur, tanquam putidissimas assentationes oderit. Hęc ille.

13. Notantur non modò ii, qui se indignos cuiuis dignitati ingerunt; sed & ii, qui his talibus honores, dignitates, & magistratus committunt. Hos deinde auritos asinos videas superbire, inflari, & tumidos se se iactare ac ostentare, vt nihil magis. De his lusit nostro æuo festiuè, nec sine sale vir non indoctus, cum quo Lutetię ante annos 25. ingenii cultum se cœpisse ait Minos. Sic ille:

Arrogantia indoctorum.

En tibi ὄνος venerandus ἄγων μυςήρια, rerum
Sacrarum custos, præsidet immò sacris.
Ex quo altum spirans Superis sese aquat, & imos,
Ob sacra quæ gestat territat ore minax.
Quid facias illi? aur itũ sine rudere asellũ,
Quem procul à sacris rebus abesse decet.

Quid ergo mirum si rem perperam agi cernamus, & contingere id, quod de asino iuuentã ferente fabulatur Nicander, quod subiungendo lectori minimè molestum me fore confido. Mortales, aiũt, impetrasse olim à Diis multis precibus, vt perpetuo iuuentutis munere donarentur, atque ita nunquam in posterum senio contabescerent. Hanc igitur simulac Iouis benignitate accepissent, imperitos adeo rerum fuisse, vt eam asino vectandam committerent; qui cum siti confectus ad quendam fontem peruenisset, in quo serpens loci custos statiuam habebat custodiam, cumque ibi bibere tentasset, à serpente prohibitus est, neq; alia conditione bibendi facultas illi facta, quam vt id omne quod vehebat onus, angui mercedis nomine concessisset. Ex eo inde tempore omnes angues singulis annis abiecta senectute iuuenescere, homines verò senio confectos emarcescere, ac stoliditatis pœnas luere, quod iuuentutem tanto expetitam studio negligenter custodissẽt. Hinc illa Tibulli querimonia:

Fabula de asino iuuẽtam ferente.

Anguibus exuitur tenui cũ pelle vetustas,
Cur nos angusta conditione sumus?

Apuleius olim, vt ferunt, mentem hominis tegebat sub asinina specie: at nunc multi sunt, qui sub humana specie tegunt asinũ; adeo vt non de Asino aureo, sed de homine ligneo nunc benigna suppeditaret materia. Nam

Summa rudes asini rerũ fastigia scandunt,
Maximus hoc illis tempore venit honos.
Et nisi sis asinus, nullũ tibi nomen habebis,
Ac omni spretus destitueris ope:

Non absimile est illud, quo lusit idem qui supra:

Sarcinulis oneratur equus, sacra gestat asellus:
Munera partiri tam malè, Frãce, doles?

Hoc significat imperitos rerum, ac planè rudes admoueri honoribus tum ciuilibus, tum Ecclesiasticis, generosos & eruditos ad infimas ablegari curas. Qui si aliquãdo impatientiæ æstu exciti, nonnihil recalcitrent, & onus detrectent, mox petulantis linguæ flagro compescuntur:

Imperiti extolluntur.

Sis asinus, quẽcumq; asinũ sors aspera fecit.

Et quos ludos, fortuna, facis? imò quotusquisq; qui non desperet, dum virtus nomen inane est? Audi Martialem de hoc ipso querulum, 9. Epigr.

Dentibus antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre, vetusq; solum:
Prænestina tenes defuncti rura patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.
Rumpis & ardenti madidus crystalla Falerno,
Et pruris domini cum Ganymede tui.
At me litterulas stulti docuere parentes.
Quid cum Grammaticis, Rhetoribusq; mihi?
Frange leues calamos, & scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

Sed non vltra agitabo asinos, & verborum sarcinas suspendam: siquidem

Latores essent multò quam pondera plures,
Si cuiuis asino sarcina danda foret.

Relictis ergo asinis, quà Dij vocant, ibo.

Quà Dij vocant, eundum.

EMBLEMA VIII.

IN triuio mons est lapidum : supereminet illi
Trunca Dei effigies, pectore facta tenus.
Mercurij est igitur tumulus: suspende viator
Serta Deo, rectum qui tibi monstret iter.
Omnes in triuio sumus, atque hoc tramite vitæ
Fallimur, ostendat ni Deus ipse viam.

COMMENTARII.

I. PICTVRAM hanc feliciter restituit Pignorius, idq; ex Autoris mente. In triuio siquidem cernitur aceruus lapidũ, cui superimpositus Mercurius ἐνόδιος, truncus brachijs, & pectore tenus. Mittebant enim viatores lapides ad pedes Mercurij religionis gratia: atq; inde erat, quod simulacrum illud effingebatur pectore tenus, ne opera & sumptus frustra consumeretur in partibus inferioribus elaborandis, quæ mox essent lapidibus obruendæ. Citat insuper eruditissimum Commentariũ Hieronymi Aleãdri, in quo ille Solis Pan-Theologiam, ex antiquorum sententia eleganter asseruit.

HVIVS Emblematis character mihi videtur penè sumptus à Suida, ex quo didicimus Hermas esse Mercurij quasdam statuas: quo loco adducit Meneclem quendam, siue Callistratem in opere de Atheniensibus I.

Hermæ ſtatuæ.

nienſibus, à varia porticu aduſque regiam ſtatuas eſſe, quæ Hermæ dicuntur: vnde locum id accepiſſe nominis ait, quia multæ ibi & à priuatis, & à magiſtratibus dicatę eſſent, ex quibus quidam Hermæ Hipparchei, ab Hipparcho Piſiſtrati dicebantur: fuiſſeq; Hermas ſaxeas in ædium veſtibulis, & in fanis. Addit deinde ἑρμαῖον, primitias eſſe ad ſtatuas Mercuriales, quæ in vijs collocabantur à viatoribus Itemq; aceruos lapidum Mercurio ſacros in obſcuris vijs, quæq; non ita cognitæ eſſent peregrè euntibus. Vnde illud Damaſceni: καὶ ἐδόκει ἑρμαίῳ ἐντετυχέναι, ὁ μοὶ περιτυχών. id eſt: *Videbatur ſibi in Hermæum incidiſſe, quisquis in me inciderat.* Recreat enim viatorem, vbi dubius de via, reperit aceruum Mercurij. Interpres Homeri ἑρμαῖον vocat, lapidum congeriem, ad Odyſſ. ρ. vt λίθινον σορὸν, Epigrammatarius: & ἑρμαῖον λόφον, Heſychius. Is honos congeriei ſiue cumuli lapidum, virorum fortium tumulis ſolitus fuit conferri; teſtis eſt Pauſanias. Strabo: παρὰ ὅλην δὲ τὴν ὁδὸν ἦν ἰδεῖν ἑκατέρωθεν πολλαχοῦ ὥσπερ ἑρμαῖα πέτρον ἠλίβατον στρογγύλον. Reperio & eiuſmodi Hermas imponi ſolitas fuiſſe tumulis, ad propagandam defunctorum memoriam. Virg.

Monte ſub hoc lapidum tegitur Balliſta ſepultus.

M. Tullius 6. ad Atticum: Hermæ tui pentelici cum capitibus æneis, de quibus ſcripſiſti, iam nunc admodum delectant. Sed gymnaſijs ſolitas fuiſſe conſecrari Hermathenas, id eſt, ſtatuas Mercurij & Mineruę iunctas, idem alibi ſignificat Cicero: Quod ad me, inquit, de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt, ornamentum Academiæ proprium meæ, quòd & Hermes commune omnium, & Minerua ſingulare inſigne eius gymnaſij.

Hermathenæ.

Didicimus adhæc ex Stephano & Heſych. Græcis auctoribus, Mercurium Hodium & Hegemonium fuiſſe priſcis appellatum (ὅδιος καὶ ἡγεμόνιος ἑρμῆς) tum à vijs & ſemitis, in quibus ſtatuebatur ad viam monſtrandam peregrè proficiſcentibus.

Mercurius cur Hodius et Hegemonius dictus.

Proinde Hermæ, id eſt, ſtatuæ Mercurij, & lapidei ligneiue cippi ſolebant in triuijs erigi, ad indicanda viarum diſcrimina, quia αὐτῷ δεῖν εἰς πᾶσαν πρᾶξιν ἡγεμόνι χρῆσθαι, ait Phurnutus.

Mercurij officia.

Viatores itaq; ſtatuis ſolebant lapidum aceruos cumulare: ſic enim Deum putabant honorari, ea ſcilicet re, quæ in promptu eſſet & obuia: vel quòd ita viam repurgare viderentur: vel quòd eo lapidũ cumulo Dei effigies prætereuntibus eſſet notior. Vlpianus, auctor Græcus, annotat ad oration. Demoſth. aduerſus Leptinem, Hermas, id eſt, Mercurios eiuſmodi fuiſſe quadrangulos, ſuperiore parte Mercurij figuram referentes, inferius inſcriptiones viarum oſtendentes. Qua de re Gyraldus Syntagmate 9. Huc reſpexit Iuuenalis, cum ait:

Hermæ.

——*truncoq; ſimillimus Hermæ.*

Hinc quoq; Prouerbia: *Mercurio dextro; Mercurius bifrons;* τρικέφαλος ἑρμῆς, *Triceps Mercurius.* Effingebatur olim triceps Mercurius, quia Phyſicam, Ethicam, & Logicam amplectebatur: ſeu quod cœleſtis, marinus, ac terreſtris crederetur. Talis quoq; ſolebat in triuijs apponi cum inſcriptione in ſingulis capitibus, quò duceret via hæc, quò rurſus illa. Huiuſmodi Mercurij ſimulacrum primus poſuit Procleides, auctore Philochoro.

Mercurius triceps.

Huc quoq; facit parœmia, ἑρμαῖον, *Mercuriale*: quã dũ Eraſmus explanat, ſumit multum operę, nec tamen quicquam proficit. Nos altiùs fabulam repetamus, vt loco difficili, qui Eraſmum torſit, lucem aliquam afferamus. Didymus in lib. 16. Odyſſeæ, huiuſmodi fabulam narrat ex Anticlide. Mercurius, inquit, præcipiente Ioue, vitam eripiens Argo Ius cuſtodi, à Iunone alijſque Dijs in iudicium ductus eſt impacta dica, eò quod primus dæmonum cæde mortalium eſſet conquinatus. Conueniunt in iudicium Dii, iudicant tamen par & æquũ eſſe, vt Mercurius dicto Iouis audiens eſſet, quandoquidem illius eſt nuncius. Abſoluentes deniq; Mercurium à cæde, ſurrexerunt, & ad illius pedes niueas atraſq; teſſeras, quibus erat vel abſoluendus, vel damnandus ille, proiecerunt. Inde mortales vſq; in hæc tempora in Mercurii honorem per viaſ lapidum tumulum conſtituunt: quoniam Mercurius eſt viatorum Deus. Et hos tumulos vocant ἑρμαίους λόφους. Hęc Didymus, quem vide latiùs hęc narrantem. Quis iam dubitabit, locum illum Prouerb. 26. ex hac antiquiſſima fabula poſſe interpretationem ſuſcipere? *Sicut qui mittit,* inquit Salomon, *lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem.* Quaſi dicat; Inſcitia eſt lapideo

ἑρμαῖον.

Deo obſequium præſtare, lapides coaceruando ad illius ſtatuam. Cæterum ne tranſiliam quod ad rem pertinere videatur, hic Mercurii nomine olim Deorum nuncii, vel ſacras literas (quæ nobis diuinam voluntatem aperiunt) intelligimus: vel Prophetas & Doctores, ſacri & cęleſtis oraculi nuncios, ex quibus orthodoxam ſalutis æternæ viam & rationem excipere eſt neceſſe. Serta autem ſuſpenſa, honorem cultumque aliquem obſeruantię exhibendum eſſe ſignificant. Nec malè huius Emblematis origo refertur ad adagium illud quod refert Plutarchus in lib. de audiendo, & inter ſeptem Græciæ ſapientum oracula celebratur, ἕπου Θεῷ. *Deum ſequere.* De quo vide Chiliad.

Quid nomine Mercurij. *Serta.* *Deum ſequere.*

III. *Triuiũ.*

IN triuio] Triuium eſt locus, vbi tres pluresve viæ diuiduntur, ancipitem dubiumq; reddentes itineris ignarum, de quo multa apud Strabon. lib. 5.

Mons eſt lapidum] Prouerbium ſubeſt, ἑρμαῖον. *Mercuriale*, de quo iam dictum eſt. Nec perperam id accipies pro ſalebris, ærumnis, & difficultatibus, quæ in vitæ genere deligendo cuiuis occurrunt.

Trunca Dei effigies] mutilis & truncatis artubus: nam monet, monſtratq; viæ flexus ipſe immotus Mercurius; quia ſatis eſt admoneri à doctore, etſi ipſe viam ſępe non ingrediatur.

Pectore facta tenus] Nihil præter conſilium, quod è candido pectore promanet, exigitur à præceptore; reliqua tu ipſe opere præſta, quod monet.

Mercurij] Interpretis & nuncii Deorũ, de qua re plura Cicero in lib. de Natura Deor. qui viam rectam hæſitanti viatori monſtrat: peregrinantibus enim opitulari alatum illum Deum olim putarunt. Mercurii fuerunt multi, ſicut multi Hercules: ſed poetę vnum faciunt eloquentię pręſidem, Deorum nuncium, mercatorum & furum Deum. Vide adagium: *Expedit habere plura cognomina.* Dictus eſt Mercurius à mercibus, vt ipſe videtur innuere apud Plautum in Amphitr. Aut dictus, quaſi medius currens, quod ſermo currat inter homines veluti medius; eloquentię namq; parens eſt. Vnde ſi quando ſilentium in multorum conciliabulis exoritur, dici conſueuit prouerbialiter; *Mercurius ſuperuenit.* Ὁ ἑρμῆς ἐπεισελήλυθεν. ac ſi nefas foret loqui pręſente Mercurio.

Mercurius vnde dictus.

Dictus eſt Gręcè ἑρμῆς, propterea quod Grecos (vt refert Diodorus) verborum docuerit interpretationem. Vnde etiam Virgilius eum interpretem vocat:

Interpres.

Nunc et interpres Diuũ Ioue miſſus ab ipſo.

Et paulò poſt:

Interpres Diuũ fert horrida iuſſa per auras.

Plura de Mercurio conſultò omittimus. Vide Cæſarem lib 6. de bello Gallico, Macrob. Satur. 1. cap. 19. Natal. Comit. Mythol. lib. 5. c. 5.

Eſt igitur tumulus.] In aliis quibuſdã exemplaribus legitur *Cumulus*: ſed vtraq; lectio tolerabilis. Tumulus, quaſi tumens tellus, pro ſepulcro frequentius vſurpari ſolet. Qui verò loco vocabuli tumulus, aut cumulus, legi malunt, *facies*, non mihi probantur: quia vocabulum, facies, pro effigie aut ſtatua hic veram Latinitatem non ſapit. Non deſinam priùs, quàm quod improba lectione obſeruaui, ſtudioſis rerum antiquarum communicem. Olim conſuetudine receptum fuit, vt ſuperſtitioſi temerè oblatos in via lapides ſtipiteſque, tanquam numina colerent. Apuleius de aſino: Neq; iuſtus religioſam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata: vel enim colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Propertius:

Tumulus.

Et quicunq; ſacer, qualis vbiq; lapis.

Xenophon: καὶ τοὺς μὲν οὐδ᾽ ἱερῶν, οὔτε βωμῶν, οὔτ᾽ ἄλλων τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους, καὶ ξυλὰ τὰ τυχόντα, καὶ θηρία σέβεσθαι.

Viator.] quicunque ſis hac in vita hoſpes, vt omnes reuera ſunt. Plato vitam noſtram modò vię, modò peregrinationi ſimilem facit. παρεπιδημία γάρ ὁ βίος.

Viatores homines.

Suſpende ſerta Deo.] Plinius hiſtorię mundi 21. c. 2. inter ſacra tantum & bellicos honores, coronis nomen ſuum vindicantibus. Idem 3. c. Et iam tunc coronę Deorum honos erat. Quibus ex locis intelligimus, coronas ſtatuis rebuſque ſacris olim ſolitas appendi. Quòd ſi quis auctoritatem etiam aliorum ſibi dari poſtulet, adferre poſſum Apuleium, qui ſic 3. de aſino aureo: In ipſo verè meditullio, inquit, Hipponę Deę ſimulacrum reſidens ędiculę, quod accuratè corollis roſeis, & quidem

De coronis quæ ſtatuis Deorum appendebantur.

quidem recentibus fuerat ornatum. Et 4. lib. Iamque per plateas commeantem, populi frequenter floribus, sertis, & solutis adprecantur. Idemque libro vndecimo, simulacrum Lunę describens: Corona, ait, multiformis variis floribus sublimem distinxerat verticem. Et paulò post: Dextra proferens finistram Deę coronam, mihi etiam Hercules coronam consequenter. Itemq; Nam sibi visus est quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat. Ad hunc veterum ritum respexit Ouid. Fastorum 2. de Arione loquens, qui citharœdus à piratis captus, iamq; de vita desperans,

—— capit ille coronam

Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.

Apponam & Tertulliani locum è lib. De corona militis, vbi ait Pandoram primum à Charitibus coronatam, honoris causa scilicet, cum à Diis omnibus muneraretur. Vel etiam *suspende serta*, tu qui studium aliquod aggrederis, docilem te & amabilem pręsta: persolue διδακτρον & honorarium tuo doctori. Quid enim? ridendo dicere verum nil vetat.

Rectum, qui tibi monstret iter] τὴν ὀρθὴν ὁδὸν, qui sit tibi ἐνόδιος, quod tributum olim Mercurio epitheton. Vel *rectum iter*, ad μέθοδον refero, quę nomen habet ab ὁδοῦ, id est, *via*: Estq; nil aliud quam recta vis, & ratio seu institutio benè docendi.

Methodus.

Omnes in triuio sumus] In triuio dicuntur esse ij, qui dubitant, quiq; incerti sunt animi, hæsitantes quid potissimùm eligāt. Iuxta Ouidianum illud, Fastor. 5.

In triuio esse.

Vt stat, & incertus, qua sit sibi, nescit, eundum,

Cum videt ex omni parte viator iter.

Theognis: ἐν τριόδῳ ἕστηκα: *In triuio consisto*. vt enim viam sæpe pro consilij ratione poni solemne est Græcis: sic τρίοδον, pro incertitudine consilij. Itaq; Plato 7. Legum, καθάπερ ἐν τριόδῳ γενόμενος &c. monet, ne ad rem nouam & inusitatam amplectendam accurramus, sed consistamus, quasi ad triuium aliquod venerimus. & Minutius Felix in Octa. vt qui rectam viam nescit, vbi, vt fit, in plures vna diffinditur, hæret anxius, nec singulas audet eligere, nec vniuersas probare: Sic cui non est veri stabile iudicium, &c. Sic hac in vita tot tantæque sese offerunt difficultates & salebræ, vt facilè fallamur, nisi Deus ipse nobis rectum ostēdat iter: quod vt faciat, enixè rogandus, omniq; reuerentiæ conatu venerandus est.

Tramite vitæ.] curriculo vitæ & decursu. Toto disticho eandem continuat ἀλληγορίαν à viatoribus. Trames, transuersa & obliqua semita.

Trames.

Ostendat ni Deus ipse viam.] ni sit ἐνόδιος καὶ ὁδοποιός. Allusio ad illud Pindari: Διὸς ἐκ προοιμίου, *ab Ioue proœmio*. quo significatur, conatus omnis nostri principium à Deo sumendum esse. Aristides oratione panegyrica: ἀλλ' ὥσπερ ἔφη Πίνδαρος, θεοῦ δείξαντος ἀρχὴν, οὐδὲν δὴ τὸ κωλῦον. *Sed, vt ait Pindarus, Deo initium ostendente, nihil erit impedimenti.* Idem auctor alio loco eandem sentētiam vsurpauit: θεοῦ δὲ, φησὶ Πίνδαρος, δείξαντος ἀρχὴν, εὐθεῖα δὴ κέλευθος εὑρεῖν τὸ προκείμενον: *Deo initium monstrante, ait Pindarus, facilis est semita ad inueniendum quod propositum est.*

IV.

I. PRAESENTI quasi ænigmatio monemur, ea tantum sequenda esse, ad quæ Deus & natura nos idoneos esse voluit; cùm summæ fatuitatis & dementiæ sit, aliquid inuita, quod aiunt, Minerua suscipere & persequi. Rectè dicebat Cato apud Ciceronem, naturam optimam ducem sequendam, nihilque aliud fuisse olim gigantum more bellare cum Dijs, nisi naturæ repugnare. Cicero 3 De fin. commemorat inter præcepta veterum sapientum, quæ constat prouerbiorum vice celebrata: Quę que sunt, ait, vetera præcepta sapientum, qui iubent tempori parere, & sequi Deū, & se noscere, & nihil nimis. Sed & D. Paulus adhortatur, eam vt sortem vitæq; rationem teneamus, cui nos Deus addixit. Sed quoniam menti humanæ ea est innata cæcitas & ignoratio, vt qua via sit eundum planè ignoret, omni piæ vitæ cultu, & summissa mente ad eum perfugiēdum est, qui se viam, qui veritatem, qui vitam esse fassus est; quem qui sequitur, in tenebris non ambulat: continuoque illud Dauidicum nobis ardenti animo repetendum: γνώρισόν μοι κύριε ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι. *Ostende mihi, Domine, viam, in qua ambulem.* Certè & Socrates apud Platonem in Critone, pergendum ea solùm esse via, qua Deus nos ducit, asseuerat. Quò pertinet illud Persij è 3. Satyra:

Sequēda natura.

1. Cor. 7.

Ephes. 4.

Ps. 143.

—— disce quem te Deus esse

Iussit, & humana qua parte locatus es in re.

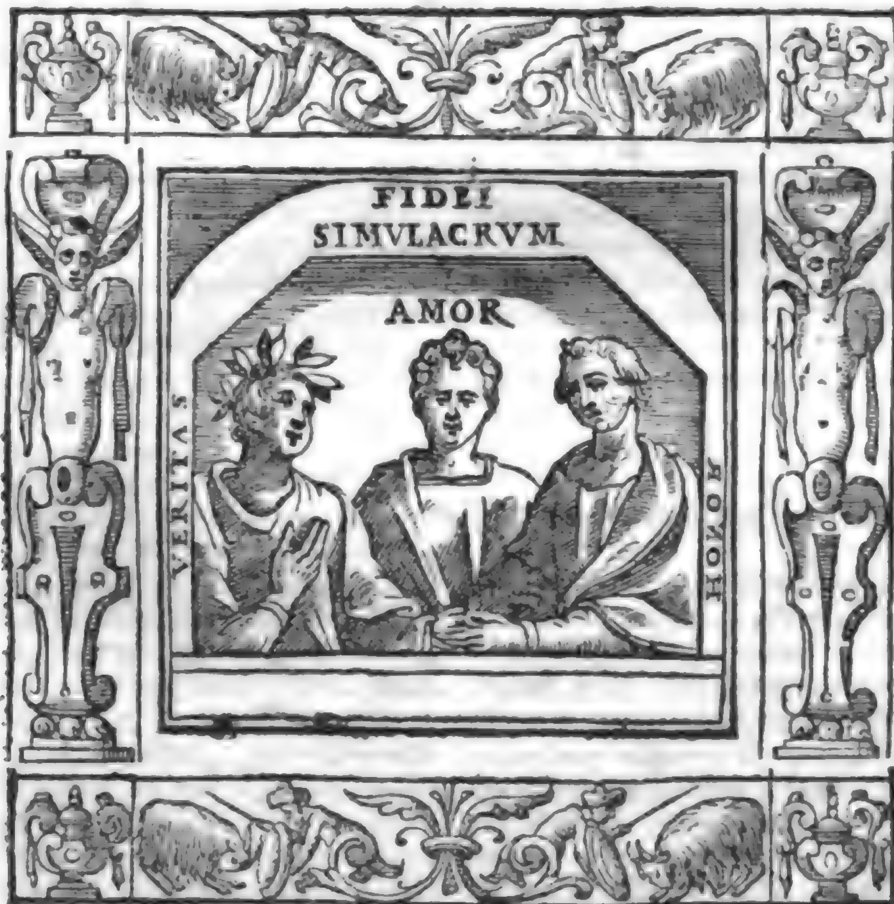
Adde, quod tam crassa caligo, tamque supina hominum mentibus insita sit ignoratio, vt quid potissimùm sequi debeat, quivis ignoret, & nisi adiutus ope cœlesti, in certam aliquam viam se recipere non potest. Dicebat enim ipse salutis instaurator: *Sine me nihil quicquam efficere potestis.* Nec verò sumus idonei ad aliquid vel cogitandum tanquam ex nobis; sed si ad aliquid idonei videamur, id certè ex Deo est, ait D. Paulus, 2. Cor. 3.

In omni disciplina magistro opus est.

2. Videtur hoc Emblema non malè referri posse ad cuiusq; vitæ genus & institutum, ad quod ingrediundum cùm difficilè sit, opus est aliquo Mercurio, id est, præceptore seu doctore, qui viam doceat. Siue enim Philosophiam attingamus, seu Medicinam, seu Iurisprudentiam, aut etiam Theologiam, vix aliquid absque magistro ductore proficiemus. Nam scholæ Philosophorum plenæ sunt argutijs spinosis, & opinionum labyrinthis. Medicina in multis fallax est, ipsaq. τέχνη μακρὴ, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, καὶ ἡ κρίσις χαλεπὴ. Perpetua est inter Iurisconsultos altercandi alea, vnde lites immortales. Theologia ea, quæ in scholis ventilatur, quantis scateat difficultatibus, notius est, quàm vt pluribus edicatur. Vbiq; igitur perito & sincero opus est magistro.

Fidei Symbolum.

EMBLEMA IX.

STET depictus HONOS, Tyrio velatus amictu,
Eiusq. iungat nuda dextram VERITAS:
Sitq. AMOR *in medio castus, cui tempora circum*
Rosa it, Diones pulchrior Cupidine.

Con-

Constituunt hæc signa fidem; Reuerentia Honoris
Quam fouet, alit Amor, parturitq́; Veritas.

COMMENTARII.

I. ALCIATVS vniuersæ antiquitatis studiosissimus, hoc Emblema desumpsisse videtur ex antiquissima Sabinorum statua, qua numen vnum triplici facie, nomineq; triplici effingebatur. Sed & hodie inter Romanas antiquitates in regione Arenulæ, in ædibus Dominorum de S. Cruce, visitur Fidij simulacrum ita effictum (vt edidit primus Iacobus Mazochius Romæ, anno 1521.) Marmor est in fenestræ modum formatum, in quo tres imagines effictæ statuuntur. Dextra quidem forma virili, imberbi, sed ætate matura, habitu pacifico, cui adiectum nomen HONOR. Sinistra verò muliebris, virginea facie, eodem habitu, lauream coronam in capite gestãs, cum inscriptione, VERITAS; quæ dextram dextræ iungat cum priore imagine. In harum duarum medio ingenui pueruli effigies cernitur, cuius supra caput hoc legitur, FIDII SIMVLACRVM. Gyrald. Syntagm. 1.2. & 10. Historiæ Deor. Hæc quidem est veteris illius simulacri pictura, quam etiam Pignorius hoc modo appingi curauerat, nisi pictoris negligentia locum Honoris & Veritatis permutasset, & sinistras iungentes, viri & Veritatẽ vultu puerili perperam effinxisset. Num verò ad Alciati nostri mentem, valde dubito: vt enim pace tanti viri liberè dicam, quæ sentio, non satis arridet mihi Veritas & Amor vestibus induti, cum autor dicat, *nuda Veritas*: & infra quoq; Amorem virtutis nudum pingat. Deest etiam corona ex rosis Amori, quam expresse vult autor; vti & Honorem stantem. Hinc vt Alciato illud simulacrum Fidij obseruatum fuisse nihil dubito, sic idipsum suo proposito perfunctoria mutatione aptare voluisse, ego infimi subsellij iudex censeo.

Fidij simulacrũ Romæ.

Error huius picturæ.

II. FONS Emblematis repertus est, simulacrum scilicet Fidij; his tribus imaginibus Fides describitur: quippè quæ veritate, fide & amore nitatur. Veritatem habet, illam quidem nudam & simplicem, non comptam fuco aliquo, non velo tectam. Et quidem fides definitur, dictorum conuentorumque constantia & veritas, quę ideò parentem habere Veritatem dicitur, & eã nudam, quod in pactis, conuentionibusq; nihil fucatum esse, aut à verò alienum debeat: cui adhæret Honos porrecta dextra, tanquam stabilis cuiusdam, firmique pacti pignus. Is Honos purpurea indutus veste, quòd veritas facillimè possit imminui & labefactari, nisi adsit honoris & reuerentiæ quædam ratio, qua eadem fulciri opportune & cum dignitate possit. Hoc etiã virtutis præmium, & honestatis omnis tanquam patrem nutricium, pictores & plastæ nobis adumbrarunt. At locum mediũ occupat honestus Amor, qui Veritatem & Honorem nexu firmo colligat & deuincit. Nisi enim tanquam condimento aliquo amicitiæ & beneuolentiæ mutuę consocientur hæc inter se alioqui diuersa, vinculum nullo penè negotio dissolui poterit. Porro id mihi in memoriam reuocat, quod Athenæus lib. 13. tradit, in gymnasijs olim vna consecratos Amorem, Mercurium, Herculem: quorum ille secundus orationis, tertius roboris pręses habebatur; quibus coniunctis amicitia concordiaque nasci solet. Id etiam totum referre par est ad antiquam illam veterum Sabinorum præfigurationem sacrosanctę τριάδος, apud quos diu ante CHRISTI seruatoris aduentum, erat simulacrum quoddam triplici facie, cuius etiam nomen triplex, nempè Sanctus, Fidius, & Semipater, haud dubiè præcipuum religionis Christianæ mysterium repręsentans. Quod ab Ouidio describitur 6. Fastor. Sanè Dionys. Halicarn. lib. 4. ait, Iouem, Pistium esse dictum, quem Romani Sanctum appellabant, qui & Sagus, Pistius, Sanctus, & fidei sponsor alijs nominibus efferebatur. Conijcere est Pistium eundem fuisse cum Fidio. Nam vt πίστις Græcè fides, ita πίστιος καὶ πιστός. Fidius nominari commodè potest. Fidei simulacrum antiqui Romani in Capitolio statuerũt, teste Cicerone Offic. 3. Qui iusiurandum, inquit, violat, is Fidem violat, quam in Capitolio vicinam Ioui Optimo Max.

Fides adiunctis causis descripta.
Fides qd.

Veritas nuda.

Honos.

Pudicus amor.

Sancta τριὰς Sabinis præfigurata.

Iupiter Pistius, Sãctus, Sagus.

Fidei simulacrũ in Capitolio.

Max. (vt in Catonis oratione est) maiores nostri esse voluerunt. Id quod etiam confirmat Plinius lib. 35. cap. 10. dum dicit: Spectata est in ęde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra, puerum docentis. Quo ritu Fidei sacra facerent, indicat T. Liuius lib. 1. ab V.C. qui de Numa sic inquit: Soli Fidei solenne instituit, ad id sacrarium flamines bigis curru arcuato vehi iussit, manuq; ad digitos vsq; inuoluta rem diuinam facere: significantes fidem tutandā, sedemq; etiam in dextris sacratam esse. Cicero 2. de Legib. Nostris, inquit, extra portam Collinam ædem Honoris, & aram in eo loco fuisse, memoriæ proditum est, ad eam cum lamina esset inuenta, & in ea scriptum, DOMINA HONORIS, ea causa fuit ædis huius dedicandę.

III. *STET*] In tabula depictus proponatur stans. Rectè verò stare fingitur, non sedere, aut desidere, quia nunquam honos debet esse ociosus, aut deses.

Honor Deus.

Depictus HONOS] Honorem pro Deo coluerunt veteres, vt etiam Fidem & Virtutem. Plin. 35. c. 10 August. de ciuit. 4. c. 21. & 24. Et Ouid. 5. Fast. ex Honoris, & Reuerentię coniugio ortam esse Maiestatem voluit:

Donec Honor placidoq; decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas, quæ mundum temperat omnem,
Quaq; die partu est edita, magna fuit

Et Pylades Brixianus in Theogonia, lib. 1.

Se quōdam læto Reuerētia iunxit Honori,
Et sacra Maiestas protinus orta fuit.

Adijciam obiter: Amor honori adiunctus verecundiam creat, imò verò ipsamet verecundia dici non ineptè potest. Quò spectat illud M. Ciceronis ex Lęlio: Maximū ornamentum amicitię tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Itaq; in ijs perniciosus est error, qui existimant, libidinum, peccatorumque omnium patere in amicitia licentiam.

Purpura honoris signum.

Tyrio amictu.] purpurea veste. In signū honoris & dignitatis Romanos Patricios, non etiam cęteros vsos purpura, testis est Plinius lib. 9. c. 36. quod tamen in desuetudinem abiisse queritur Iuuenalis Sat. 3. Ex Tyro vrbe Phœnicię conchylia, & murices aduehuntur, quorum sanguine fit purpura. Plinius lib. 5. cap. 19. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura constat. Et lib. 35. c. 6. Quare Puteolanum potiùs laudatur, quàm Tyrium, aut Gętulicum, vel Laconicum, vnde pretiosissimę purpurę. Sic Ouid. 2. de Arte:

——— *Tyrios laudabis amictus.*

Per vestem autem purpuream, puritatem honestatemq; significari, iam dictum est.

Purpuræ inuentio.

De purpurę inuentione extāt Nonni poetę versiculi lib. 40 Dionys.

Καὶ τυρίης σκοπίαζε δεδευμένα φάρεα κόχλω,
Πορφυρέης σπινθῆρας ἀκοντίζοντα θαλάσσης.
Ἦχι κύων ἁλιεργὸς ἐπ' αἰγιαλοῖσιν ἐρέπτων
Ἐνδόμυχον χαροποῖσι γενειάσι θέσκελον ἰχθῦν,
Χιονέας πόρφυρε παρηΐδας ἔνδοθε κόχλε,
Χείλεα φοινίξας διερῷ πυρὶ, τῷ ποτε μένῳ
Φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων.

Et Tyria specta infectas vestes concha,
Purpureis splendoribus micantes maris.
Vbi canis cursitans in maris litoribus mādens
Abditum sublucentibus faucibus admirādum piscem,
Niueas rubefecit maxillas intra concham,
Labra purpurissans roranti igne, quo olim solo
Amœna purpuratorum rubefiebat vestis Regum.

Idem refert Pollux lib. 1. de verbis idoneis ad Commodum: Tyrii ferunt, inquit: captum amore Herculem nymphę cuiusdam indigenę, cui nomen Tyro; sequebaturq; eum canis antiquo more, quo domi num canes vsq; etiam ad concionem comitabantur. Quare canis hic Herculeus ireptantem scopulis purpuram conspicatus, peresa caruncula, sua sibi labra cruore puniceo inficit. Cum igitur ad puellam Hercules adiisset, delectata illa insueta tinctura, quam ceu florentem in eius canis labris aspexisset, affirmauit sibi cum illo posthac nihil fore, nisi ad se vestem afferret, etiam canis illius labris splendidiorem. Quocirca inuenta Hercules animante, collectoq; sanguine, munus puellę detulit, primus (vt Tyrii dictitant) auctor Punicę infecturę. Plura de purpura qui volet, adeat Cassiodorū

Canis Herculis purpuræ inuentor.

initio

initio lib. 1. Variar. formul. Lazarũ Baysium de re vestiaria, Antonium Thylesiũ de coloribus, Politianum cap. 12. Miscel. Guidon. Pancirollum de rebus memorabilibus, Hieron. Columnam in Fragm. Ennii, & alios. Vide etiam quę supra Embl. 6. diximus, & quę infra Embl. 117. sumus dicturi.

Eiusq;] Honoris nempe.

Dextra fidei symbolum.

Iungat dextram] Fidei symbolum in dextris iunctis conspiciebatur, idq; Numę Pompilii instituto. Moris etiam fuit, vt fidei faciendę & comparandę gratia dextras coniungerent; quod multis auctorum meliorum locis facile est obseruare; est enim dextra Fidei dicata. Vnde Virgil. 6. Aeneid.

——Nec veriti dominorũ fallere dextras.

Symbolum coniunctionis dextrarum docuit Gyrald. 1. Syntag. Hist. Deor. & post cæteros vir eruditus Cælius Curio appendice Hieroglyph. Pierij quædam huc facientia non pœnitenda retulit. Sed de his infra opportunior erit dicendi locus.

Veritas Dea quomodo picta.

Nuda VERITAS] Fingebatur ἀλήθεια, vt scribit in Amphiarao Philostratus, virgo niueis induta vestibus. Hippocrates in quadam ad Philopœmenem Epistola, eam depingit mulierem pulchram, magnam, simpliciter ornatam, illustrem ac splendidam; cuius oculorum orbes pro lumine nitebant, vt astrorum & stellarum fulgorem viderentur imitari.

Nuda Veritas cur.

Nuda hic dicitur, quòd qui eam colunt, aperti sunt ac simplices, nullo modo fraudulenti, aut insidiosi; aut quòd veritatis oratio simplex esse debeat & recta, non fucata, tecta, aut perplexa; aut quòd in luce & oculis omnũ agnosci velit. Hinc Hor. 1. Car. Od. 24.

——Cui pudor, & iustitia soror
Incorrupta Fides, nudaq; Veritas,
Quando vllum inuenient parem?

Veritatis nudæ rationem docuit Pierius Hieroglyphicorum lib. 44.

Sitq; in medio] id est, μεσίτης, conciliator, pacificator.

AMOR castus] De hoc amore pudico, qui ἀντέρως, dicetur in Emblemate, cuius epigraphe. *Amor virtutis.*

Cui tempora circum Rosa it] Qui redimitus est corona ex rosis texta. quod hic in pictura non exprimitur.

Dione.

Diones] Dione Veneris mater ex Ione, Oceani & Tethyos filia, plures enim fuisse Veneres scribit Cicero in lib. de Nat. Deorũ. Hinc Dione sæpe pro Venere ipsa apud Poetas, vti etiã hic, ponitur. Stat. Silu. 1.

Cedat equus Latia qui cõtra tẽpla Diones.

Et Politianus in Nutricia:

——Liuor & sandalion ausus
Carpere cùm dominam asseruit sua forma
Dionem.

Ouidius in Fastis:

Hippolyte infelix, velles coluisse Dionẽ.

Et rursus:

Terribilẽ quondã fugiens Typhona Dione.

Dicitur etiam Dionæa. Virg. 3. Aeneid.

Sacra Dionaa matri, diuuq; ferebam.

Pulchrior Cupidine] qui pulchrior est longè, quàm alter lasciuus & improbus Veneris filius. De duplici Cupidine, & Venere duplici, maturius postea.

Constituunt hac signa fidem] His tribus constituuntur tres efficientes causæ fidei, *Veritas*, mater: *Amor*, nutritius pater, seu conciliator: *Honos*, qui tanquam fouet & sustentat.

Reuerentia honoris] Honor cum sua consorte Reuerentia Fidem fouet; nam Reuerentiam Honori connubio iunctam supra ex Ouidio retulimus.

LATISSIMVS hoc loco mihi pateret excurrendi campus, si mihi mens esset, lectori obuia ista merce tædium afferre: vela igitur contraho, præsertim quia verba ipsa Autoris mentem abundè aperiant. IV.

Emblematis applicatio.

Vnum tamen non prætereundum, nimirũ hoc Emblema facilè traduci posse ad amorem, reuerentiam, fidem, parentibus debitam à liberis: ad coniugum necessitudinem; tum obsequia, quæ præstanda veniunt Principibus, magistratibus, præceptoribus, à quibus vel sustentamur, defendimur, liberaliter educamur. In fide coniugum honos, amor, veritas: honos ex opinione virtutis; amor, propter officia mutua, vitæq, huius communis vsibus necessaria; veritas, vt sancta isthæc coniunctio procul absit ab omni fuco & simulatione, quam imprimis deceat cõstantia & veritas, quod vnum societatis omnis ac concordiæ certissimum firmamentum. De fide, quę debetur principibus viris, alio loco. Sanè debent serui dominis reuerentiam, obseruantiam, obsequium, vt meminerint se subesse aliquo iure gentium; pudore & liberalitate, non vi parendum, verè non fictè, aut dicis causa officium faciendum.

Fœ-

Fœdera.

Ad Maximilianum Mediolani Ducem.

EMBLEMA X.

HANC citharam, à lembi quæ forma halieutica fertur,
Vendicat & propriam Musa Latina sibi,
Accipe Dux: placeat nostrum hoc tibi tempore munus,
Quo noua cum socijs fœdera inire paras.
Difficile est, nisi docto homini, tot tendere chordas:
Vnaq; si fuerit non bene tenta fides,
Ruptave (quod facile est) perit omnis gratia conchæ,
Illeq; præcellens cantus, ineptus erit.
Sic Itali coeunt proceres in fœdera: concors
Nil est quod timeas, si tibi constet amor.
At si aliquis desciscat (vti plerumque videmus)
In nihilum illa omnis soluitur harmonia.

COM-

COMMENTARII.

I. EXPRIMITVR instrumentum illud musicum, Italis *Liuto*, Germanis *Laut*, dictum, omnibus suis fidibus instructum; iuxta quod libellus cernitur apertus, notulis musicis exaratus, ad designandam harmoniam, quæ in chordis Lutinæ ex arte requiritur.

II. MITTIT hoc Emblema ad Maximilianum Ducem Mediolani, Ludouici filiũ, quo principi suo indicat, quanta vis concordiæ sit, sumpta comparatione à lyræ temperato, aut confuso concentu: ea enim constãs ex summis, medijs, & infimis chordis concinnam reddit harmoniam, si tamẽ eam vir artis peritus aptauerit. Eodem quoq; pacto Respublica omnis variæ ac diuersæ conditionis hominibus composita, firma & concordi pace ligatur, si modò Principem habuerit idoneum, qui & consilio, & vsu rerum valeat, quiq; beneuolentiam, assensum, & commune pacis vinculum inter ciues fouere norit. Ea ratione præ alijs quotquot vsquam fuere ab omni sæculorum memoria, terrarum Dea gentiumque Roma perstitit, quandiu Principes habuit pacis & tranquillitatis studiosos, eosdemq; auctoritate dignitateq; commendabiles. Cicero de Republica disputans, inducit Scipionem eum, qui Carthaginem deleuit, de Republ. verba faciẽtem, quando iam iamque peritura præsentiebatur. Cùm enim Scipio in 2. lib. fine dixisset, vt in fidibus ac tibijs, atq; cantu ipso ac vocibus, concentum esse quendam tenendum ex distinctis sonis, quem immutatum ac discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, cumq; concentum ex dissimillimarum vocum moderatione concordem tamen effici & congruentem: sic ex summis, & medijs, & infimis interiectis ordinibus, vt sonis, moderata ratione ciuitatem consensu dissimillimorum concinere: & quæ harmonia à musicis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate concordiam, arctissimum atq; optimum omni in Repub. vinculũ incolumitatis, quę sine iustitia esse non potest: quod à Cicerone petitũ cõstat è 4. De repub. Plat. cuius hęc verba: ὁρᾷς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπιεικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι, ὡς ἁρμονίᾳ τινὶ ἡ σωφροσύνη ὡμοίωται; τί δή; ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ ἑκατέρα ἐνοῦσα ἡ μὲν σοφήν, ἡ δ' ἀνδρείαν τὴν πόλιν παρείχετο, οὐχ οὕτω τὴν πόλιν ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι' ὅλης ἀτεχνῶς τέταται διὰ πασῶν παρεχομένη ξυνᾴδοντας τούς τε ἀσθενεστάτους ταὐτὸν, καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους, καὶ τοὺς μέσους, εἰ μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύϊ· εἰ δὲ πλήθει ἢ χρήμασιν, ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν τῶν τοιούτων· ὥστε ὀρθότατ' ἂν φαῖμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι χείρονός τε καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν, ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ. Hæc ex Cicer. lib. de repub. retulit D. August. lib. 2. cap. 21. De ciuit. Dei. Sed hoc loco non erit alienum, si admoneã Romanos veteres per Lyræ Hieroglyphicum concordiam designasse, vt & veteres alij iudicium compositum, concordiam inæqualium, rectam bonamq; institutionem, rationem, amorem, sedatum animum, & alia plura, vt commodius ad concordiam suadendam symbolum ab Alciato minimè excogitari potuisset. Videtur autem sumpta comparatio ex Oro Apolline Niliaco de literis Hieroglyphicis, in fine operis, cuius verba sunt: Ἄνθρωπον συνεχέα καὶ ἑνωτικὸν βουλόμενοι σημῆναι λύραν ζωγραφοῦσι. αὕτη γὰρ συνέχειαν φυλάττει τῶν ἰδίων κρουσμάτων. id est: *Hominem coniunctum & vnitiuum* (vt sic dicam) *significare volentes* Aegyptij, *lyram pingebant. Hæc enim continuitatem propriarum seruat pulsationum*. In lyra enim diuersæ chordæ simul componuntur, & ad eũdem tonum temperantur: quod prudens & sedatus homo præstat vel in suis affectibus rationi subijciendis, vel in œconomia moderanda, vel deniq; gubernatione Reipub. in quibus homines varij ac diuersi, cum singuli sint, non possunt non habere singulas de rebus opiniones: sed sapientis tamen Principis moderatione in vnum quasi harmoniæ concentum conueniunt. Isidorus quidem Cynicus meritò Neronem increpabat, quòd cùm Musicæ arti operam daret, Nauplij mala bene caneret, sua verò bona malè disponeret, neque sibi vllum in vita concentum proponeret. Et Diogenes Musicos stultitiæ arguebat, qui lyræ chordas optimè iuxta suæ artis leges compararent, animum verò minimè componerent. Idem videns quendam parum cordatum aptare

Reipubl. cum Lyra comparatio.

Locus insignis è 2. de Repub. Ciceronis.

Quid per lyram veteres intellexerint.

aptare psalterium: Non erubescis, inquit, qui sonos ligno aptes, animum ad vitã non componas; Ea quidem ratio fuit, cur Plato animum harmoniæ & concentus nomine appellarit: & Aristophanes sapientem hominem & Gratijs ornatum, optimum Musicum & citharœdum esse. Nam idem Plato putauit Musarum nomen à μώειν, quod sonat idem ac honestè instituere. Sed & Getæ, populus ille Thraciæ iuxta Hungariam, hoc idem significare volentes, citharas sumunt, easq; pulsantes, legationes de conficienda pace faciunt, vt refert ex Theopompo Athenæus lib. Dipnosophist. 14. At seposita paulùm lyra, mox resumenda, audiamus citharam.

III. *Cithara.* *HANC citharam*] Cithara est musicũ instrumentum in triquetram figuram cõpositum, plus viginti chordis aptum, vulgò Harpa. In qua significatione vsus est Henricus Glareanus diligens antiquitatis scrutator in sua Musica. Hic tamen citharam pro testudine, quæ vulgò est Lutina, accipit, cuius inuentionem Mercurio tribuunt. Homerus in Hymno Mercurij:

Ἑρμῆς σοι πρώτιστα χέλυν τεκτήνατ' ἀοιδόν.

Mercurius prior ipse chelyn facit arte canoram.

Lembus. *A lembi forma*] quæ formam habet lembi, nauiculæ breuis & celerrimæ, cuius inuentionem Cyrenensibus tribuit Plinius lib. 7. Vide Lazarũ Bayfium, de re nauali.

Halieutica fertur.] Id est, piscatoria, propter similitudinem, quam habet cum scapha piscatoria. Hinc Halieuticũ opus, in quo de piscibus tractatur: ἁλιεὺς. n. piscatorem sonat, & ἁλιεύω, piscor. Halieuticon opusculum scripsit Ouidius, qđ tamen pleriq; viri docti Lucano tribuũt. *Halieuticũ opus.* Lilius Gregorius in opusculo de nauigijs sic ait: Halias est nauis maritima, apud Græcos notissima, ab ipso, vt liquet, mari appellata, scapha scilicet. Sunt qui eandem cum piscatoria faciant, hoc est ἁλιευτικὸν πλοῖον, certè & à nostris piscatoribus dicitur. In hoc genere reponuntur cymbæ, scaphæ, horiæ, lenunculi, &c. De Halieuticis quædam habet Plinius, lib. 32. cap. 2. Existimo autem hic fieri allusionem ex verbo Græco ad Tuscum, siquidem Tusci illud instrumentum vocãt Liuto, veluti à Græco ἁλιεύω, deriuantes. Pignorius iudicat Italos vocare citharam Liuto, non modò à forma, sed etiam à nomine Lembi, quem Ligures etiã nunc Leudo, siue Leuto appellant. Hinc falsus videtur Volaterranus in etymo, qui lib. 35. Philologiæ hæc habet: Leutũ vocant fortasse a leuore, & loco plectri penna percutitur. In quo excelluit Petrus Bonus Ferrariensis. *Lyristæ excellentes.* Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani aulici Ferdinandi Siciliæ Regis, excellentissimi Lyristæ. Antonius etiam Rota Patauinus (vt scribit Scardeonius) pulsando Liutum, in Italia, eruditorum iudicio, vix parem habuit.

Vendicat & propriam, &c.] Vendicet sibi propriam quãtumuis, inuentionem tamen Græcis debet. *Lyra inuẽtio.* Sed tamen Italos id sibi vendicare suspicor, quòd apud eos lyrę vsus sit frequens habitus. Non erit incõmodum repetere, quæ de Musicæ prima inuentione collegit Polydorus Virgil. lib. 1. cap. 15. Quapropter inquit Alciatus: Hoc instrumentum, cuius Itali sunt inuentores (malim perfectores) ad te mitto, & non aliud, quia Itali Principes coeũt in fœdera.

Accipe Dux.] Ausculta, quid hoc symbolo velim.

Nostrum munus.] Monitum, consilium.

Quo noua, &c.] Historias Italicorũ bellorũ & fęderũ tibi compares ex Guicciardino, & alijs permultis. P. Iouius lib. 15. Historiarum: Interea Maximilianus Sfortia, quum crebris rumoribus afferretur, maximum in Gallia exercitum comparari, & Regem ipsum belli Ducem, superatis Alpibus in Italiam primo quoq; tempore descensurum, commeatus, arma, equos, tormẽta, atq; omnis generis præsidia summo studio parare, pecunias singulis vrbibus imperare, munire arces, & Heluetios, cæterosq; socios Principes per legatos obnixè precari, ne se in tanto rerum discrimine desererent vellent.

Cum socijs.] Socius dicitur, qui pari consilio, spe & periculo rem aliquã cum altero aggreditur. *Socius.* Sic Romani socios appellabant, quos ita fœdere coniunctos habebant, vt belli & pacis essent participes. Sic quoq; inter negotiatores socij dicũtur, qui lucri damniq; cõmunionem ineunt. Cic. pro Q. Rosc. Qui sociũ fallit, in virorum bonorum numero non habendus.

Fœdera inire.] Pacta & fędera tribus modis

Fœdera tribus modis inita.

dis comperimus veteres sancire cōsueuisse: verbis, vt iureiurando: Factis, vt mactatis victimis: manibus, vt his fidem obstringerent. Vnde tria apud eos erant rupti fœderis crimina:, periurij, aræ violatę, & fractæ fidei.

Difficile est, nisi docto, &c.] Immò difficilius est imperito Principi tenere imperium, totq; hominum formis moderari. Ideo Persius. Sat. 4. Neronem increpat. Et Stratonicus citharœdus Regi Ptolemæo pertinacius secum de arte canendi disputanti respondit: Ἕτερον ἐςὶν, ὦ βασιλεῦ σκῆπτρον. ἕτερον δὲ πλῆκτρον. id est: *Aliud est, ò Rex sceptrum, aliud plectrum.*

Vnaq; si fuerit non bene tenta fides.] Nisi coerceantur improbi & scelerati: Id enim omne ἀλληγορικῶς accipiendum. Fides autem (inquit Sextus Pōpeius lib. 6.) genus citharæ, sic dictæ, quòd tantum inter se chordæ eius, quantum inter homines fides concordet. Virg. 6. Aeneid.

Fides.

Threijcia fretus cithara, fidibusq; canoris.

Non tamen temere reperias numero singulari, nisi apud Poetas, eius diminutiuū est, fidicula.

Ruptaue] Si intereat, aut etiam è medio tollatur aliquis patriæ necessarius ciuis. Addam hoc loco illud pro Alciato; video enim eū posse reprehendi, quod sententiam à fine Pentametri vsq; ad partem sequentis Hexametri protraxerit in illis verbis:

Vnaq; si fuerit non bene tenta fides,
Ruptaue.

Quod idem in primo disticho fecit, vbi principium primi Hexametri reddendū est principio Hexametri sequentis intercedente Pentametro. Sed facilè Alciatū nostrum excusare possumus, præterquā enim quod hoc apud Græcos sit frequentissimum, Latinorum quoq; testimonio defenditur. Ouidius. 1. Fastor.

Excusatio Autoris.

Vtq; dies incerta sacris, sic tempore certo,
Seminibus iactis est vbi fœtus ager,
State coronati plenum ad præsepe iuuenci.

Idem lib. 2. Fastor.

Fortè fuit Nais Lar nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat
Ex vitio positum.

Quod idem etiam apud Horatium in strophis Sapphicis obseruare licet. lib. 1. Carm. Ode 2.

Neue te nostris vitijs iniquum
Ocyor aura
Tollat.

Idem lib. 2. Ode 16.

Mugiunt vaccæ, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tincta
Vestiunt lanæ.

Perit omnis gratia,] Concentus, decorum, suauitas, Allegoricè, Reipub. modus & pulchritudo abit in nihilum.

Concha.] Lyræ, testudinis. Ex concha enim lyram primus construxit Mercurius, vt refert Lucianus in dialogo Apollinis & Vulcani, siquidem cùm testudinem mortuam ad ripas Nili inuenisset, brachia adaptauit, ac iugum induxit, calamos postea agglutinans, ac fundo quodā subiecto, nouem deinde chordas super calamis, tanquam ansulis intendens, iucundum quid modulatus est.

Testudo quomodo inuenta.

Sic Itali proceres.] Principes, primores Italiæ.

Est procerum verè procerum corpus habere.

Coeunt in fœdera] Nota synonyma. Coire in fœdera, antè, Fœdera inire: Dicitur etiam Ferire fędera. Cicero pro domo sua: Fœdera feriebantur pecuniarū. Virg.

——Haud fit mora, Tharcon
Iungit opes, fœdusq; ferit.

Nil est quod timeas, si tibi cōstet amor.] θέσις admodum efficax, planèque ijs necessaria, qui suum imperium volunt esse stabile & permanēs. Sic Isocr. ad Nicoclē: φυλακὴν ἀσφαλεςάτην ἡγῦ σώματος εἶτε τήν τε τῶν φιλῶν ἀρετὴν, καὶ τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν, καὶ τὴν σαυτῦ φρόνησιν. διὰ γὰρ τύτων καὶ κτᾶσθαι καὶ διασώζειν τὰς τυραννίδας μάλιςʼ ἄντις δύναιτο. Et Claudian.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Vt tutatur amor.

At si aliquid desciscat] Discordet, deficiat, si aliquis factiones concitet, aut se desertorem præbeat.

Vti plerumq; videmus.] Vix enim vlla tam sancta societas, quæ non habeat suum Iudam.

In nihilum soluitur] Antea dixerat, *Perit omnis gratia.*

Harmonia.] Fidium concordia & concentus, ab ἁρμόζω, *coapto*: Plutarchus in libello de vita Homeri, explanans allegoricè Martis & Veneris adulterium, sic concludit: Hinc fiet planum, quod

aptare psalterium: Non erubescis, inquit, qui sonos ligno aptes, animum ad vitã non componas; Ea quidem ratio fuit, cur Plato animum harmoniæ & concentus nomine appellarit: & Aristophanes sapientem hominem & Gratijs ornatum, optimum Musicum & citharœdum esse. Nam idem Plato putauit Musarum nomen à μύειν, quod sonat idem ac honestè instituere. Sed & Getæ, populus ille Thraciæ iuxta Hungariam, hoc idem significare volentes, citharas sumunt, easq; pulsantes, legationes de conficienda pace faciunt, vt refert ex Theopompo Athenæus lib. Dipnosophist. 14. At seposita paulùm lyra, mox resumenda, audiamus citharam.

III. *Cithara.* *HANC citharam*] Cithara est musicũ instrumentum in triquetram figuram cõpositum, plus viginti chordis aptum, vulgò Harpa. In qua significatione vsus est Henricus Glareanus diligens antiquitatis scrutator in sua Musica. Hic tamen citharam pro testudine, quæ vulgò est Lutina, accipit, cuius inuentionem Mercurio tribuunt. Homerus in Hymno Mercurij:

Ἑρμῆς σοι πρώτιστα χέλυν τεκτήνατ' ἀοιδόν.

Mercurius prior ipse chelyn facit arte canoram.

Lembus. *A lembi forma*] quæ formam habet lembi, nauiculæ breuis & celerrimæ, cuius inuentionem Cyrenensibus tribuit Plinius lib. 7. Vide Lazarũ Bayfium, de re nauali.

Halieutica fertur.] Id est, piscatoria, propter similitudinem, quam habet cum scapha piscatoria. Hinc Halieuticũ opus, *Halieuticũ opus.* in quo de piscibus tractatur: ἁλιεὺς. n. piscatorem sonat, & ἁλιεύω, piscor. Halieuticon opusculum scripsit Ouidius, qđ tamen pleriq; viri docti Lucano tribuũt, Lilius Gregorius in opusculo de nauigijs sic ait: Halias est nauis maritima, apud Græcos notissima, ab ipso, vt liquet, mari appellata, scapha scilicet. Sunt qui eandem cum piscatoria faciant, hoc est ἁλιευτικὸν πλοῖον, certè & à nostris piscatoribus dicitur. In hoc genere reponuntur cymbæ, scaphæ, horiæ, lenunculi, &c. De Halieuticis quædam habet Plinius, lib. 32. cap. 2. Existimo autem hic fieri allusionem ex verbo Græco ad Tuscum, siquidem Tusci illud instrumentum vocãt Liuto, veluti à Græco ἁλιεύω, deriuantes. Pignorius iudicat Italos vocare citharam Liuto, non modò à forma, sed etiam à nomine Lembi, quem Ligures etiã nunc Leudo, siue Leuto appellant. Hinc falsus videtur Volaterranus in etymo, qui lib. 35. Philologiæ hæc habet: Leutũ vocant fortasse a leuore, & loco plectri penna percutitur. In quo excelluit Petrus Bonus Ferrariensis. *Lyristæ excellentes.* Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani aulici Ferdinandi Siciliæ Regis, excellentissimi Lyristæ. Antonius etiam Rota Patauinus (vt scribit Scardeonius) pulsando Liutum, in Italia, eruditorum iudicio, vix parem habuit.

Vendicat & propriam, &c.] Vendicet *Lyra inuẽtio.* sibi propriam quãtumuis inuentionem tamen Græcis debet. Sed tamen Italos id sibi vendicare suspicor, quòd apud eos lyræ vsus sit frequens habitus. Non erit incõmodum repetere, quæ de Musicæ prima inuentione collegit Polydorus Virgil. lib. 1. cap. 15. Quapropter inquit Alciatus: Hoc instrumentum, cuius Itali sunt inuentores (malim perfectores) ad te mitto, & non aliud, quia Itali Principes coeũt in fœdera.

Accipe Dux.] Ausculta, quid hoc symbolo velim.

Nostrum munus.] Monitum, consilium.

Quo noua, &c.] Historias Italicorũ bellorũ & fęderũ tibi compares ex Guicciardino, & alijs permultis. P. Iouius lib. 15. Historiarum: Interea Maximilianus Sfortia, quum crebris rumoribus afferretur, maximum in Gallia exercitum comparari, & Regem ipsum belli Ducem, superatis Alpibus in Italiam primo quoq; tempore descensurum, commeatus, arma, equos, tormẽta, atq; omnis generis præsidia summo studio parare, pecunias singulis vrbibus imperare, munire arces, & Heluetios, cæterosq; socios Principes per legatos obnixè precari, ne se in tanto rerum discrimine desererent vellent.

Cum socijs.] Socius dicitur, qui pari *Socius.* consilio, spe & periculo rem aliquã cum altero aggreditur. Sic Romani socios appellabant, quos ita fœdere coniunctos habebant, vt belli & pacis essent participes. Sic quoq; inter negotiatores socij dicũtur, qui lucri damniq; cõmunionem ineunt. Cic. pro Q. Rosc. Qui sociũ fallit, in virorum bonorum numero non habendus.

Fœdera inire.] Pacta & fędera tribus modis

Fœdera tribus modis inita. dis comperimus veteres sancire cõsueuisse: verbis, vt iureiurando: Factis, vt mactatis victimis: manibus, vt his fidem obstringerent. Vnde tria apud eos erant rupti fœderis crimina:, periurij, aræ violatę, & fractæ fidei.

Difficile est, nisi docto, &c.] Immò difficilius est imperito Principi tenere imperium, totq; hominum formis moderari. Ideo Persius. Sat.4. Neronem increpat. Et Stratonicus citharœdus Regi Ptolemæo pertinacius secum de arte canendi disputanti respondit: Ἕτερον ἐστὶν, ὦ βασιλεῦ σκῆπτρον. ἕτερον δὲ πλῆκτρον. id est: *Aliud est, ô Rex sceptrum, aliud plectrum.*

Vnaq; si fuerit non bene tenta fides.] Nisi coerceantur improbi & scelerati: Id enim omne ἀλληγορικῶς accipiendum. *Fides.* Fides autem (inquit Sextus Põpeius lib.6.) genus citharæ, sic dictæ, quòd tantum inter se chordæ eius, quantum inter homines fides concordet. Virg.6.Aeneid.

Threijcia fretus cithara, fidibusq; canoris.

Non tamen temere reperias numero singulari, nisi apud Poetas, eius diminutiuũ est, fidicula.

Ruptaue] Si intereat, aut etiam è medio tollatur aliquis patriæ necessarius ciuis. Addam hoc loco illud pro Alciato; video enim eũ possé reprehendi, quod sententiam à fine Pentametri vsq; ad partem sequentis Hexametri protraxerit in illis verbis:

Vnaq; si fuerit non bene tenta fides,
Ruptaue.

Quod idem in primo disticho fecit, vbi principium primi Hexametri reddendũ est principio Hexametri sequentis intercedente Pentametro. *Excusatio Autoris.* Sed facilè Alciatũ nostrum excusare possumus, prætерquã enim quod hoc apud Græcos sit frequentissimum, Latinorum quoq; testimonio defenditur. Ouidius.1. Fastor.

Vtq; dies incerta sacris, sic tempore certo,
Seminibus iactis est vbi fœtus ager,
State coronati plenum ad præsepe iuuenci.

Idem lib.2. Fastor.

Fortè fuit Nais Lar nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat
Ex vitio positum.

Quod idem etiam apud Horatium in strophis Sapphicis obseruare licet. lib.1. Carm. Ode 2.

Neue te nostris vitijs iniquum
Ocyor aura
Tollat.

Idem lib.2. Ode 16.

Mugiunt vaccæ, tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tincta
Vestiunt lana.

Perit omnis gratia.] Concentus, decorum, suauitas, Allegoricè, Reipub. modus & pulchritudo abit in nihilum.

Concha.] Lyræ, testudinis. Ex concha enim lyram primus construxit Mercurius, vt refert Lucianus in dialogo Apollinis & Vulcani, siquidem cùm testudinem mortuam ad ripas Nili inuenisset, brachia adaptauit, ac iugum induxit, calamos postea agglutinans, ac fundo quodã subiecto, nouem deinde chordas super calamis, tanquam ansulis intendens, iucundum quid modulatus est. *Testudo quomodo inuenta.*

Sic Itali proceres.] Principes, primores Italiæ.

Est procerum verè procerum corpus habere.

Coeunt in fœdera] Nota synonyma. Coire in fœdera, antè, Fœdera inire: Dicitur etiam Ferire fędera. Cicero pro domo sua: Fœdera feriebantur pecuniarũ. Virg.

——*Haud fit mora, Tharcon*
Iungit opes, fœdusq; ferit.

Nil est quod timeas, si tibi cõstet amor.] Θέσις admodum efficax, planèque ijs necessaria, qui suum imperium volunt esse stabile & permanẽs. Sic Isocr. ad Nicoclẽ: φυλακὴν ἀσφαλεστάτην ἡγοῦ σώματος εἶναι τήν τε τῶν φιλῶν ἀρετὴν, καὶ τὴν τῶν πολιτῶν εὔνοιαν, καὶ τὴν σαυτοῦ φρόνησιν. διὰ γὰρ τούτων καὶ κτᾶσθαι καὶ διασώζειν τὰς τυραννίδας μάλιστ' ἄν τις δύναιτο. Et Claudian.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Vt tutatur amor.

At si aliquid desciscat] Discordet, deficiat, si aliquis factiones concitet, aut se desertorem præbeat.

Vti plerumq; videmus.] Vix enim vlla tam sancta societas, quæ non habeat suum Iudam.

In nihilum soluitur] Antea dixerat, *Perit omnis gratia.*

Harmonia.] Fidium concordia & concentus, ab ἁρμόζω, *coapto*: Plutarchus in libello de vita Homeri, explanans allegoricè Martis & Veneris adulterium, sic concludit: Hinc fiet planum, quod

quod & ab aliis poetis dictum est, ex Martis atq; Veneris concubitu natam esse Harmoniam, ex contrariis videlicet, graui & acuto, pugnantibus inter se proportione debita siue apta. De Harmonia vide Natalem Comitem Mythol. lib. 9. cap. 4. Fab. c. 10. lib. 1. Instit. Orator. & Macrob. 1. Saturn. cap. 6. Laudatur Iustiniano, Nouella constit. 8. καλήτε καὶ σύμφωνος τῶντε, ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων ἁρμονία. qua soluta sequitur ἀταξία & perturbatio omnium Reipub. ordinum.

IV. SED audiamus nunc, quænam documenta lyra nobis cum suo concentu præbeat.

1. Inter cęteras huius symboli significationes, mihi placet admodum ea, qua ratio, qua mens, qua iudicium, & recti perspicientia intelligitur. Sic enim pleriq; optimi scriptores (inter quos principatũ quendam sibi suo iure Cicero vendicat) concordiam à corde deflectunt: cor enim animus videtur, eò quòd in corde sit animi principatus: vnde concordes, vecordes, & excordes denominantur. Alii concordiam à chorda deriuari malunt, quòd variæ chordæ cantum vnum faciant. Iam verò quia studiorum consensus atq; similitudo amorem pariat, Platoni lyra consecratur, & annumeratur inter ea, quę sũt amoris monimenta. Cùm enim in se lyra suauitatem Musicam contineat, non malè videtur habere quendam cum Venere, Amore, Gratiis similitudinem: quippe quę blando ad se homines illicio pertrahat. Cęterùm ea sedati animi iucunda grataque imago, imò verò laborum, studiorum & perturbationum dulce lenimen, bellè fuit institutis Lacedæmoniorũ expressa, apud quos erat sollemne, vt ad lyræ, aut tibię, vt alii volunt, sonum aciem instruerent: & Achilles non alia ratione furibundum animum sedabat, quàm lyræ modulis, vt planè mihi Hieroglyphicum istud mirabile esse videatur.

Cōcordia vnde dicta.

2. Huc lubens conferrem, quę de lyra retulit Stobæus ex Euryphamo Pythagoreo, cap. περὶ εὐδαιμονίας. quo loco humanam vitam cum lyra non inconcinnè confert. Sed ne longior sim æquo, lectorem ad Pierium ablego, Hieroglyph. lib. 47. qui hac de re abundè suppeditat.

Lyra vitæ humanæ symbolũ.

3. Addo huc, quę Diogenes Pythagoreus disputat apud eundem Stobæum, cap περὶ βασιλείας, Regis esse munus vt Rempubl. lyrę instar moderetur: nempe, vbi prius sibi ipsi imperarit ex pręscripto legis: quippè qui nosse debeat populi, quem sibi commissum habeat, harmoniam & concentum, ad eam legem sibi accommodandam esse.

Regũ norma.

4. Discant præterea hinc Principes, qua ratione amore potiùs & beneuolentia subditos gubernare, quã vi & armis debeant; siquidem constans pax, indubitata fides, prompta obedientia, non alia claui melius ad harmoniam tenditur, quam amore. Pręclarè Agesilaus, cum rogaretur cur Sparta non cingeretur mœnibus: ciues armatos, & inter se consentientes, satis esse ad vrbis pręsidium, respondit. Dicebat etiam ciuitatem non saxis, aut vallis, sed incolarum virtute muniri, quos nimirum si iungat concordia, nullus potest firmior esse murus. Ad id respexit Cicero 2. Philip. Nonne igitur millies perire est melius, quã in sua ciuitate sine armorum pręsidio non posse viuere? Sed nullum est istud, mihi crede, pręsidium: charitate & beneuolentia septum oportet esse, non armis. Plutarch. ἐν πολιτικοῖς παραγγέλμασι, nihil commendatius esse viro ciuili ait, quàm vt suos ciues amicitia mutua, concordiaque deuinciat, litium & discordiarum occasionem omnem tollat. λείπεται δὴ τῷ πολιτικῷ μόνον ἐκ τῶν ὑποκειμένον ἔργων, ὃ μηδενὸς ἔλαττόν ἐστι τῶν ἀγαθῶν, ὁμόνοιαν ἐμποιεῖν καὶ φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ τοῖς συνοικοῦσιν, ἔριδας δὲ καὶ διχοφροσύνας καὶ δυσμένειαν ἐξαίρειν ἅπασαν, &c. Nec verò aspernanda vox est Agasiclis, qui rogatus, qua ratione Princeps tutus haberi absque stipatoribus & satellitio posset: Si subditis ita imperaret, vt pater liberis. Quid enim Periandri vel Antigoni pręclara huc responsa conferam? Horum enim alter dictitabat, summa ope nitendum esse iis, qui tutò regnare vellent, vt beneuolentia potiùs quàm armis stiparentur: alter, amicis suadentibus, vt si Athenas caperet, firmis & validis eam pręsidiis muniret, rectissimè dixit, nullum imperii firmius & stabilius esse pręsidium, quàm ciuium beneuolentiam. Idemq; penè Synesius: εὔνοια μόνη καὶ μάλιστα βασιλέως ἐστὶν ἰσχυρὸν φυλακτήριον. Nec verò mihi temperare possum, quin adiiciam istuc ex Arato Plutarch.

Optima Principis custodia amor.

ch. Veram ac stabilem ciuium beneuolentiam, optimam esse Principis custodiam: οὐδὲν οἷον ἀληθινὴ καὶ βέβαιος εὔνοια φυλακτήριον ἀνδρὸς ἄρχοντος. Grassatores enim & latrones sese tutantur præcipitiis & rupibus, quantum possunt: Regi autem nihil fide & beneuolentia suorum firmius aut munitius esse vnquam potest. Pulcher locus apud Plin. Panegyrico, vbi confert securitatem sub Traiano cum Domitiani meticuloso, & impotenti imperio: Quanto (ait) nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam eius non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris, sed ciuium celebritate defenditur? Et quid ergo? discimus experimento, fidissimam esse custodiam principis, ipsius innocentiam. Hęc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum munimento non egere. Frustrà se terrore succinxerit, qui septus charitate non fuerit: armis enim arma irritantur. Hęc Plinius grauissimè, vt ferè omnia. Memineram alioqui ex Volcatio Gallicano in Auidio Cassio, bonos principes illęsos: contrà iure occisos tyrannos fermè omnes, tradit Aelian. var. hist. Occurrebat illud principis cordati ex Plutarcho, regum Apophthegmatis: deuictis Gręcis, cùm quidam ipsi consuleret, vt pręsidiis vrbes contineret: *Malim*, inquit, *diu benignus, quàm breui tempore dominus appellari*. id est, μᾶλλον πολὺν χρόνον ἐθέλειν χρηστός, ἢ δεσπότης ὀλίγον καλεῖσθαι. Sed hęc plusquam satis.

Silentium.

EMBLEMA XI.

CVM tacet, haud quicquam differt sapientibus amens:
Stultitiæ est index linguaq; voxq; suæ.

Ergo premat labias, digitoq; silentia signet,
Et sese Pharium vertat in Harpocratem.

COMMENTARII.

I. SEDEAT grauis vir, habitu Philosophico indutus, inter mutos suos magistros libros, qui indice digito silentium signando, labia comprimat, non ad nares porrigat, vt in hac figura apparet.

II. *Linguæ vsus.* BOLVM carnis intra fauces claudimus spongiosum, flexibilem, saliuæ & sputi receptaculum, qui aeris reciproci allisu, vallo dentium, & camera oris, ac fornice illo concauo obseptus, vocem stringit in articulos & format verba, vnde plectri nomẽ, & linguæ, à lingendo inditum, quia lingit, lambit, sorbet, & in fractione naturæ molam adiuuat, attenuando cibo & deglutiendo. Exigua portio & frustillum corporis, sed cuius functio sanè multiplex & varia. Quicquid concipit animus aut effingit, *Lingua animi index.* hoc interprete manifestat & eloquitur: si rabies ibi occulta, aut spuma bilis circum præcordia bulliens, hoc præcone detegitur, & cum asperitate quadam verborum emicat: si vrentis lasciuiæ suscitentur illic carbones, & flagrare incipiant, per os egeruntur sermonis indicio, qui refertus amatoria leuitate, mollis, effœminatus libidinem spirans. Quem chartæ pictæ oblectant & versicolores, alueus, fritillus, tessera, lucta, palæstra, chorea, venatio, aucupium, lustrum, popina, culina, & talium aliquid, in ore habet frequenter, & testimonio linguæ prodit morsum animi. Cui deuotio & pietas cordi, producit in colloquium diuina tantum, & quæ cęlum aut sublimia sapiunt, non ludicra, non scurrilia, aut vanitate aliqua commixta. Distingui hominem à cæteris animantibus ratione & oratione nouimus: in ea velut in modulo species imprimuntur rerum, per hanc se diffundunt & communicant: illa matrix est imprægnata & granida conceptis formis, hæc velut obstetrix, quæ parturienti succurrit, & fœtum liberat. Suffocatur in vtero rationis partus, nisi aperiat claustra, & educat aut soluat oratio. Si vitium in prole aut defectus, talis editur vtiq; deformis scilicet & monstrosus; impura enim cogitatio & flagitiosa plerumque in vocem erumpit similem. In cauernis terræ bituminatis aut nitrosis collecta aqua, non alio sapore per siphunculos aut tubos salit: nec cor malum, nisi mala & inquinata sordibus eructat. Si vappa in cado vinario aut corruptus liquor, per epistomium certè generosus, & qui Falerni aut Chii virtutem referat, elici nunquam poterit: qui sentina scatet fędissimorum affectuum, qui aspides nutrit & bufones in pectore, quomodo virtutum rosas aut lilia per orificium cordis progerminet, vel apiculas pariat, aut bombyces? Vix cõtinget. Quemadmodum lepra tactus contagium spirat, & halitu inficit, ita voluntas praua, aut affectus per aculeum linguæ: scorpionis ictus non sic noxius aut viperæ: venenum est quidem sub labijs, sed per canalem gutturis ex radice vitæ, vbi primùm emergit. Index igitur mentis lingua, quę si fræno regitur, sanam demonstrat; ęgrã, si effrænis & volubilis. Inuadere alios mordicus rabido cani similem, quæ tandem nota est pacati animi? *Linguæ abusus.* Dissidiorum semina & causas belli spargere, fuliginem candori nominis obliuere, & inducere nubeculam lucenti famæ, effutire in vulgus quæ secreto commissa, superaddere auctarium crescenti mendacio, dissimulare veritatem & fucare, comminisci, fingere, dilatare quæ nusquam & nunquam, vouere diris, execrationibus ferire, allatrare cœli ter sanctum illud & adorandum Numen, periurijs assuescere, contestari falsa, detestari contraria, nonnè cloacam Auerni spirat talis mens, & Acherontęos puteos, & manifestat se indice lingua? quæ mordet, pungit, murmurat, gannit, vlulat, grunnit, stridet, strepit, sibilat, tonat, fulminat, tollit, deijcit, colligit, dissipat, vulnerat, sanat, quãdo libet, aut quoties interior vis, aut motus dictat. Miraculi loco est, qui parcus in his, nec dictamen audit, aut vim sequitur, cohibito hoc naturæ plectro, & vincto ad imperium reginæ Prudentiæ, cuius iussu se moueat aut coerceat. Lubricitate seducimur interdum & agili flexu membri huius, elabitur enim vt anguilla solet aut murænula, capta etiam & compressa, è medijs digitis, & nocet priusquam animaduertat ratio: iaculum antevolat celeritate, nec

nec impetus eius nisi ex vulnere iam facto cognoscitur: intercipi nequit dum in cursu est, & ab arcu mentis iam excussa: O stragem spiculi, quã improuisa es atq; Eu-

Granāda. ris citatior? Consultum sit vel hoc Emblemate, stipare arctius & munire vallo, quod natura ipsa circumdedit prouida periculi: quid illo firmius arcendo hosti aut frangendo, si allidit ad hũc murum osseum & retunditur? Præiuit sapiens olim Harpocrates: imitemur, compescamus labra, & opponamus digitum nec reducamus nisi ad laudes Creatoris & proximi commoda. Nam silentium autoritatis tantum & ornamenti obtinet, vt homini etiam imperito & indocto prudentiæ opinionem conciliet, si garrulitatis vitium nouerit comprimere. Id expressit hic Alciatus ἐκ τοῦ

Fons Emblematis. παλλαδᾶ, 1. Anthologiæ Græcorum Epigrammatum:

πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατός ἐστι σιωπῶν,
Τὸν λόγον ἐγκρύπτων ὡς πάθος αἴσχρότατον.

Dũ tacet indoctus, poterit cordatus haberi:
Is morbos animi namq; tacendo tegit.

Sic vertit Sanctius:

Cũ tacet indoctus, poterit consultus haberi:
Si celet verbum turpe velut vitium.

Extat & alterum eiusdem Palladæ:

Ἡ μεγάλη παίδευσις ἐν ἀνθρώποισι, σιωπή.
Μάρτυρα Πυθάγοραν τὸν σοφὸν αὐτὸν ἔχω.
Ὃς λαλέειν εἰδὼς ἑτέρους ἐδίδασκε σιωπᾶν.
φάρμακον ἡσυχίης ἐγκρατὲς εὑράμενος.

Quod Thomas Morus sic vertit:

Rebus in humanis magna est doctrina tacere.
Testis erit sapiens hic mihi Pythagoras.
Nẽpe loqui doctus reliquos docet ille tacere,
Magnum hoc ad requiem pharmacon inueniens.

Hoc etiam confirmant Hebræorum prouerbia: *Stultus*, inquit Salomon, *si tacuerit, sapiens reputabitur; & si compresserit labia sua, intelligens.* Sed de silentio mox latiùs.

III. *CVM tacet, &c*] Nullum videtur inter sapientem doctumue, & insipientem vel indoctum discrimen, si vterq; tacuerit.

Amens. *Amens*] ἄνους, qui mente est minuta, vel qui à mente descendit. Varro. Hic pro stulto, vel qui non malè Abderologus dici potest, id est, stulta loquens, quiq; nihil nisi nęnias nugasq; meras effutiat. Vide prouerb. *Abderitica mens.* & Cœl. Rhodig. lib. 30. c. 4.

Stultitia est index &c.] Stultitiæ argumentum manifestissimum est lingua effrænata; interpres est enim mentis & consilij. Seneca ad Serenum, cap. 11. Vt quisq; contemptissimus, & vt maximè ludibrio est, ita solutissimæ linguæ est. Nam vt corpore tenues, veste se dilatant: sic qui ingenij aut sapientię inopes, diffundunt se in verbis. Lipsius in notis ad Politic. Quid visurus sim, nescio; sed verbosos valde, & vna sapientes, nondum ego vidi.

Ergo premat] Tacendi artem modumque teneat. Apparet ad id Iuuenalis Satyr. 10. allusisse:

——digito compesce labellum.

Labias] Plutarchus 8. Symposiacon, problem. 6. Labra, quod ijs cibus capiatur, appellationem sortita esse vult. i. λαμβάνειν τὴν βορὰν. Sed id fortè nihil ad rem, vt pluribus disputare, an labia, vel labias sit legendum, neque enim me mouet Gellius & Apuleius, qui labias vsurpant in voce fęminina. Gellius quidem lib. 10. Noctium, c. 4. bis vsurpauit labias in fęminino. Et Macrob. 2. Saturn. c. 2. citat quosdam versiculos, in quibus est *Cucurrit ad labias mihi.* Sanè Apuleius lib. 2. De asino aureo: Ecce, inquit, nasus integer, incolumes oculi, saluæ aures, illibatæ labiæ, mentum solidum. Idem lib. 3. dixit, *labias pendulas.* Lib. 10. Contorta in modum linguæ extrema labia grandissimum calicem vno haustu perhausi: hic enim *labia extrema*, est sextus casus. Eodem: Labias modicas ambrosio rore purpurantes suauiari. Plautus in Sticho: *Labra unde dicta.*

Age tibicen, quando bibisti, refer ad labias tibias.

At quid opus pluribus? Certè labias, & labia citra differentiam veteres dicebant: quanquam Donatus ad Eunuchum distinxerit, non aptè profecto, vt labra, superiora; labia, inferiora sint; & virorum labra, mulierum labia, & labias asinorum: quod an verum vnquam fuerit, cæteris relinquo diuinandum. *Labia & Labias.*

Digitoq; silentia signet.] Alludit ad illud Ouid. ex Metam. 1x.

Quiq; premit vocẽ, digitoq; silentia suadet.

Martianus Capella lib. 1. Verum quidam redimitus puer ad os compresso digito salutari, silentium componebat. Et Apuleius lib. 1. De asin. aur. At ille digitum à pollice proximum ori suo admouens, & in stuporem attonitus: Tace, tace, inquit, &c. Respexit autem ad id, quod de simulachro Serapidis auctores referunt, cui præpositus erat silentij Deus Harpocrates, digito labia comprimens, aut Angerona ore sera obsignato. D. August. De ciuit. 18. cap. 5. Plin. lib. 3. c. 5. Macrob. 1. Sat. cap. 10. Gyrald. Syntagm. 1. Huc quoq; spectat illud Græcum Epigramma 1. Antholog. quod monet indecentium verborum linguę sigillum esse imponendum: meliorem namq; esse verborum, quàm possessionum custodiam. Id autem est huiusmodi:

Serapidi præpositus Harpocrates.

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω.

Κρεῖσσον γὰρ μύθων, ἢ κτεάνων φυλακή. id est:

In verbis linguæ imponantur claustra tacendis:

Præstat enim linguā, quàm moderere opes.

Pharium] id est, Aegyptium: sumpta denominatione ab insula Aegypti Pharo, prope Alexandriam, in qua ille natus creditur. Plin. lib 5. & 13. cap. 11. Homer. 4. Odyss. In ea turris est ingens, in cuius summitate ignis fieri solebat, qui nauigantibus de nocte præluceret: ab huius similitudine cæteræ quoque speculæ in similem vsum constructæ, Phari appellatæ sunt.

Pharos.

Phari, quid.

Vertat in Harpocratem.] Apud Catullum reperitur formula hæc loquendi prouerbialis: *Patruum reddidit Harpocratem:* pro eo, quod est, imponere silentium. Idēque dixit: *Et factum me esse puta Harpocratem:* id est, omnino taciturnum & silētem. Harpocrates Deus Aegyptiorum, silentij præses, cuius simulacrum in sacris Isidis & Osiridis, vel Serapidis fuit positum, digito ori admoto comprimens labia, vt silētij omnes admoneret. Verba Plutarchi sunt ex disputatione de Iside & Osiride: τὸν ἁρποκράτην οὔτε θεὸν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινὰ νομιστέον, ἀλλὰ τοῦ περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν, διὸ τῷ στόματι τὸν δάκτυλον ἔχει προσκείμενον, ἐχεμυθίας καὶ σιωπῆς σύμβολον· ἐν τῷ μεσορῇ μηνὶ τῶν χεδροπῶν ἐπιφέροντες λέγουσι· γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων: i. *Harpocrates non est habendus Deus imperfectus, aut etiam infans, vel certè qui leguminibus præficiatur; sed præses atq; censor aliquis noua, imperfecta & incomposita hominum de Dijs sententia. Itaq; & digitum ori admotum habet, quod signum præ se fert taciturnitatis & silentij: proinde qui mense Mesore offerunt ei legumina, dicere solent: Lingua fortuna, lingua genius.* Idem dictus est & Sigalion, à verbo σιγάω, quod significat *tacere*. Vnde Ausonius ad Paulinum:

Reddere, & facere Harpocratē, quid.

Harpocrates.

Sigalion.

Tu velut Oebalijs habites taciturnus Amyclis,

Aut tua Sigalion Ægyptius oscula signet.

Vide adagium, *Reddidit Harpocratem.* Politian. in Misc. c. 83. & alios. Hęc hactenus, sed nondum satis si studiosorum desiderio volumus obsecundare. Addamus itaq; nonnulla licet. Harpocratis sigillum in annulis solitum gestari à quibusdam ex veteribus, testes sunt longè multi, suumque auctorem laudant Plinium: in causa autem fuisse putant, vti silentij fides indicaretur. Qua ratione Alexandrum Magnum existimo cùm epistolam quādam matris Olympiadis, conuitijs plenam aduersus Antipatri nomen, vnà cum Hephæstione legeret, tractum è digito annulum, ori illius appressit, tacitè quidem & amicè, sed reipsa tamen silentium imperans. Quod mihi vltrò reuocat in memoriam Titi Liuij imaginem à Patauinis supra Prætorij fores positam: habet enim ori appressum digitum, cuius gestus causas multi multas afferūt, sed qui ex alijs doctiores videri possunt, coniciunt id ea cōfictum ratione, quòd is scribendo adeò multa sit cōplexus, vt scriptoribus alijs silentium videatur indixisse. Sed id ego quidem malim ad singularem hominis tum sapientiam, tum modestiam conuertere, vt qui multa scribendo, longè plura in hominum animos cogitanda infuderit, deque Romana origine ea non minùs prudenter, quàm scitè & verecundè tradiderit, quæ sine fabularum permistione dici nequaquam poterant: vel quæ si litterarum monimentis credita extitissent, non parum de dignitate & admiratione huius imperij, deque nomine populi rerum domini detraxissent. Attigimus nonnulla de Angerona, cuius effigies ore fuit obsignato apud Romanos, vt silendum inueret, in cuius tutela vrbs esset, quòdque

Harpocratis sigillum in annulis.

Angerona.

illi

illi proprium nomen: ea nimirum superstitione capti, ne Dij tutelares sacris quibusdam auocarentur. Et ea certè causa necatum Valerium Soranũ legimus, quòd arcanum istud fuisset propalare ausus. Nullus enim est in litteris adeò mediocriter versatus, quin sciat ex veterum scriptis, Romanæ vrbis duo fuisse nomina, vnum apertum & vulgare Roma, à ῥώμη, puella Troiana; vel à fortitudine; aut etiam à Romo, quem Romulum postea dixerunt: Alterum verò ignotum, sacris abditum, vel paucissimis cognitum, id nomen fuisse Anthusam didici. Plinius sic libro 3. capite 5. Cuius nomen alterum dicere arcanis cæremoniarum nefas habebatur. Iam verò quia Romani essent silentij tenacissimi, vtebantur prima huius verbi littera S, quę tricliniorum foribus superponerat solita, nimirum vt conuiuis silentium indiceretur, & ne fidos inter amicos esset, qui dicta foras eliminaret, vt Flaccus ad Torquatum cauet. Et hodie quoq; mos obtinuit, vt indice labijs opposito literam S, pronunciando, seu potiùs sibilando, silentium indicamus.

Romæ vrbis nomina duo, immò verò tria. Politian. 1. Epist. 2. de origine ciuit. Florentinæ.

IV. DOCEMVR, quanta linguæ adhibenda sit custodia, siquidem ferè nihil distinguatur imperitus à docto, à circumspecto prudentique homine imprudens, si linguam cohibuerit. Diuinus ille Plato interrogatus, per quid cognoscerentur homines? respondit, homines & vasa figulina simili modo probari, hæc quidem ex sono, illos verò ex sermone facile cognosci. Eam ob rem facile est conijcere, cur quos Homerus, ingeniorum vertex, sapiẽtissimos effinxerit, eosdem & silentes ferè, aut certè pauciloquos esse voluerit. Nouerat enim silẽtium, & parcum sobriumque orationis vsum, specimen habere grauitatis: contraq; apud sapientes maximè, loquacitatem indicem esse stultitiæ. Neq; enim alio nomine Thersitem morionem vituperatione dignum arguit, quàm quòd loquax esset, quàm quòd obstreperus, importunè garrulus & seditiosus. Is enim non propriè loquitur, non verba facit, vt alij, sed tumultuatur: Θερσίτης μῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. Nestori consultissimo seni tribuit orationem melle dulcius ab ore fluentem: τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Menelao argutam illam quidem, & nũquam à re discedentem breuiloquentiam: παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος. Vlyssi grandem & vehementem, sed diu tamen cogitabundum facit, antequàm loqui incipiat. Rectissimè dictum est à quodam ex veteribus, loquendi magistros nos habere homines, tacendi verò Deos. Proinde laudatur ἐχεμυθία Pythagorica, & Spartanus ille Lycurgus, qui suos à pueris silentio initiari voluit. Notum est adagium Græcorum. *Tutum silentij præmium:* & illud Simonidis, Locutum fuisse pœnituit, tacuisse verò nunquam: quod alij Xenocrati tribuunt. Nec enim omnes ea præditi sunt virtute, qua Cato, quem Cicero dicit, nullum vnquam emisisse verbum, quod emissum doleret. Succurrit Zeuxidis pictoris ad Principem Megabizũ sermo. Is enim Princeps cum, animi causa, in pictoris officinam descendisset, & vnà cum suis de arte pingendi disputare ad ostentationem auderet: Cùm primùm huc venisti (inquit Zeuxis) & linguam continuisti, pueri mei nescio quid de te magni sibi pollicebantur, quippè qui tuum cultum, tuamq; purpuram obseruarent: sed vbi de arte, quam non tenes, loqui cœpisti, te continuò vt ridiculũ hominem esse putarunt. Quidam captiuus cùm duceretur ad Antiochum regem, qui hominem comitabantur, iubebant esse præsenti animo, experturum fortasse regis clementiam, vbi ad eius oculos peruenisset: Nulla ergo mihi spes, inquit: alludens ad luscum regẽ, qui iocus intempestiuè iactus homini fuit exitiosus. Meritò apud Pindarum celebratur Thebanus Epaminõdas, qui quamquam multa sciret, pauca tamen loquebatur. Et certè frequenter vsuuenit, vt qui plus habeant pectoris, vt ita dicam, id est, in quibus & eruditio & prudentia maior, ij minus habeant linguæ. Demaratus cùm in consessu quodam sileret, rogatus an id faceret stultitia, an sermonis inopia? Atqui, inquit, stultus nunquam tacere potest. Non possum transire absque piaculo auream Zenonis vocem, qui Athenis exceptus à quodam Principe, vnà cum regijs oratoribus (quod ille sciret eos eruditis sermonibus oblectari, curauit & quosdam Philosophos arcessere) solus nihil dicebat. Itaq; comiter à legatis appellatus: De te verò, Zeno (inquiunt illi) quidnam sumus nostro Principi renunciaturi? Nihil

Prudẽtes pauciloq.

Thersites Homericus.

Nestor eloquens.

Menelai oratio cordata.

Vlyssis oratio vehemens.

Megabizus reprehensus à Zeuxide.

Iocus intẽpestiuus.

Laus Epaminondæ.

Demaratus.

Zeno senex inter pocula taciturnus.

hil, inquit, aliud, quàm Athenis esse senẽ, qui tacere sciat inter pocula. Quod non simpliciter dignum laude habitũ est: magnum enim est senem taciturnum esse, cùm ea ætas sit admodum garrula: fortasse maius, quod inter pocula, vbi non vno nomine ad loquendum homines prouocãtur: denique quòd Athenis, vrbe omniũ loquacissima. Itaque olim dictum est in nescio quem, qui quamdiu siluit, tamdiu magnus & grauis habitus est: Philosophus hic videri poterat, si tacuisset. Pindarus Isthmiorũ 1. in Herodoti Thebani encomio, dicit: ἡ μαν πολλάκι κὴ τὸ σεσωπαμένον, εὐθυμίαν μείζω φέρει. *Atq; sæpenumero tacuisse non parum gratiæ attulit.* Idem in Nem. Od. 5. καὶ τὸ σιγᾶν πολλάκις ἐςὶ σοφώτατον ἀνθρώπων νοῆσαι. *Sæpenumero silere nouisse homini sapientissimum est.* Ad eundem omninò sensum occurrit ex Plutarcho id, in quo gloriatur vel in primis Ino Euripidea, nimirùm se scire σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, κὴ λέγειν ἵν' ἀσφαλές. Vnde Ecclesiastes 3. *Tempus*, inquit, *est tacendi, tempus item loquendi:* Prius dixit, *tacendi*; quia veritas prius tacendo discitur, & postea loquendo prædicatur. Plus enim quam ridiculum est, id docere velle, quod nondum didiceris. A quo vitio diligenter dehortans Salomõ: *Si est tibi intellectus*, inquit, *responde proximo: sin minus autem, sit manus super os tuũ, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.* Eccles. 5. Igitur

Sic linguam frana recta rationis habenis,
Ne te confundat si verba superflua fundat.

Digna profectò sunt, vt animis nostris perpetuò inscribantur illa Philosophorum præcepta, quibus monemur, vt veloces quidem ad audiendum simus & accurati, sic ad videndum quoq;: ad credendum verò tardi, ad iudicandum tardiores etiam, ad loquendum verò tardissimi. Quia enim, vt Poeta nobilis dicebat, verba alata sunt & volantia, nulla vtiq; arte reuocari ea poterunt. Non desinam priùs, quàm huc retulero pulcrum certè Pythagoræ Samij elogium, quod scriptum reliquit Apuleius 2. Floridorum, quandoquidem de silentij laude mihi verba facienti occurrat, quod aliquis ex veteribus longè ante dixerat, nullos certè fore sapientiæ fructus, nisi qui à radicibus silentii proficiscantur. Sic igitur hic noster Apul. Tot ille doctoribus eruditus (Pythagoram intellige ab Aegyptiis, Chaldæis, Pherecide Syro, Anaximandro Milesio, Epimenide Cretensi, aliisque multis edoctum) tot tamque multiiugis comitibus disciplinarum toto orbe haustis, vir præsertim ingenio ingenti, ac profecto supra caput hominis animi augustior, primus philosophiæ nuncupator & creditor, nihil prius discipulos suos docuit quàm tacere: primaq; apud eum meditatio sapienti futuro linguam omnem coercere: verbaque, quæ volantia poetæ appellant, ea verba detractis pinnis, intra murũ candentium dentium premere. Prorsus, inquam, hoc erat primum sapientiæ rudimentum, meditari condiscere: loquitari dediscere: &c. Idem fuit Iamblici Pythagorei præceptum, γλώσσης πρὸ τῶν ἄλλων κράτει, θεοῖς ἑπόμενος: *linguam cohibe præ alijs omnibus, ad Deorum exemplum.* Idem sentit Hesiodus lib. 2. ἔργ.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.
εἰ δὲ κακὸν εἴποις, τάχα κὴ αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.

Lingua bonum eximium est homini, si pauca loquatur,
Siq; modum conseruet, inest tunc magna venustas:
Si probris laceres, laceraberis illico peius.

Idem: *Parca lingua maximus thesaurus.* Cuius sententiam eleganter quidam expressit:

Optimus est hominum lingua thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mẽsurat singula verbis.

Zeno Citticus cùm vidisset adolescentem multa garrientem: Aures, inquit, tuæ in linguam defluxere: submonens adolescentis esse multa audire, loqui pauca. Idem dicebat ob id binas habemus aures, os vnicum, vt plura audiamus, loquamur paucissima. Id quod Muretus sic reddidit:

Vt nos pauca loqui, plura autem audire moneret,
Linguam vnam, natura duas dedit omnibus aures.

Sed ad id argumentum copiosè locupletandum, consultò repete quæ habet doctissimè congesta Plutarch. commentario De garrulitate, & tractatu de Iside & Osiride: quo loco docet, quid olim Harpocrates

Verba alata.

Pythagoricum silentium.

ἔπεα πτερόεντα. ἕρκος ὀδόντων.

tes

tes apud Ægyptios mysterij habuerit. De silentij vtilitate præterea vide Gelliũ lib. 11. cap. 10. Plin. 3. cap. 5. & 28. cap. 6. Prouerbium, *Tutum silentij præmium*. At ne de silentio ipso nimis verbosus sim, iã iam silebo, vbi priùs hoc vnum imprimã, semper esse tacendum, nisi cum taciturnitas nocet: ipso Salomone docente, Prouerb. 21. *Qui custodit os suum, & linguam suã, custodit ab angustijs animam suam.* Et

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Non vulganda consilia.

EMBLEMA XII.

LIMINE quod cæco, obscura & caligine monstrum
Gnosiacis clausit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semiuiroq; nitent signa superba boue:
Nosq; monent, debere Ducum secreta latere
Consilia: auctori cognita techna nocet.

COMMENTARII.

I. DEPINGITVR signum militare Romanorum, aquila scilicet, laureata, expansis alis, volanti similis, in sacello quodam seu tabernaculo collocata, hastęque imposita, cuius ima pars præpilata est, & terræ infixa. In ædicula autem illa,

imago est Minotauri, bouis nimirum humana facie, promissa barba præditi. Hanc elegantem picturam Dn. Pignorio debemus, in cęteris enim editionibus omnibus, pro Minotauro Centaurus videtur expressus, & in ea vexilli specie, quam veteres nusquam agnouisse testatur. Porrò qui de imagine Minotauri plura volunt, ablegantur ad Dialogos A. Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, qui Alciatum præceptorem ita proximè premit, vt non secundus, sed alter ab illo sit. An verò in eadem ædicula cum aquila effigiebantur cætera signa priscis vsitata, vt Lupi, Minotauri, Equi, Apri, dubium me reddit locus Plinij, quem habet lib. 10. cap. 4. vbi aliquando aquilam solam exercitum comitatam, relictis in castris cæteris signis, lego. Sed hæc παρέργως. Hæc Minotauri imago reuocat mihi in memoriam nummum quēdam, quem mihi aliquando Bolzani ostendit Generosus Dn. Marcus Sitticus Baro à VVolckenstein &c qui inter cæteros aureos, argenteos, æreos nummos (quorum ille antiquitatis amore, tantum congessit numerum, vt iustum iumenti onus exæquare possit) protulit quendã, cuius ignotum metallum, colore enim cuprum ęmulatur, sed duricie etiam marmor vincere videtur: in hoc effigies apparet semiequi, pedibus solum anterioribus, collo iubato, auriculis equinis, & facie humana, vti hic in Minotauro videre est; litteras in circum ferentia vetustas exedit. Quænam hæc sit figura, ego anceps, lubens alios audiam. Quoad epigraphen, hanc generaliorem censet Sanctius, quàm pro Emblematis sensu: Nam dicēdum fuerat, *Non vulganda consilia ducum.* Sed nodum in scirpo.

II. *Fons Emblematis.* DESVMPTVM videtur hoc Emblema ex lib. 11. Sexti Pompei Festi, dictione *Minotaurus*, cuius hæc sunt verba: Minotauri effigies inter signa militaria est, quoniam non minus occulta esse debent consilia ducum, quàm fuit domicilium eius, labyrinthus. Minotaurus putatur esse genitus, cùm Pasiphae Minois regis vxor dicitur concubuisse cum Tauro. Sed affirmant alii Taurum fuisse nomen adulteri. Idem & ex Vegetio 3. de re militari, cap. 6. haberi potest: Tutissimum, inquit ille, in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob hoc veteres Minotauri signum in legionibus habuerunt: vt quemadmodum ille in intimo & secretissimo labyrintho abditus perhibetur: ita ducis cōsilium semper esset occultum. Hæc ille. Hinc sapiens Imperator Q. Cæcilius Metellus Macedonicus, percunctantibus Tribunis, quonam exercitum huc illuc agitaret? Si putarem, inquit, tunicam meam meorum consiliorum esse consciam, eam actutum exuerem, combureremq; Quod argutū responsum extollitur etiam à Crinito lib. 19. cap. 7. Et Antigonus Macedonum Rex Philippo filio multis præsentibus interroganti, ac dicenti: Quando castra mouebimus? Nihil aliud respondit, quam, Num metuis, ne solus tubam non audias? Notans adolescentis imperitiam, qui de hoc patrem multis audientibus percontaretur, cum in bello maximè celanda sint consilia principum. Hæc quidem bellè dici putat Lipsius, sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus, & fabella hæc innotuerit, dubitat. *Lipsij coniectura.* Vnde veretur, ne non Minotaurus, sed Taurus fuerit, robustum ac ferox animal, atq; aptum pugnæ, & bellicosis viris maximè congruum, propter ingenium dimicationem amplectens: sparsa siquidem in altum arena, eoq; stimulo ardescens de imperio certat, cornibus in procinctu manentibus dum aduersarius accinctus duello, vt explicat Simon Forcatulus lib. 6. de Gallor. imp. & Philos. De signis militaribus pulchra habes apud Robertum Valturium de re militari lib. 10. Ioan. Antonium Valtrinum. lib. 3. cap. 9. de re militari Romanorum, & apud Guidonem Pancirollum, eiusq; doctissimum scholiasten, & alios.

III. *LIMINE quod cæco &c.*] Descriptio periphrastica labyrinthi, in quo reclusus fuit Minotaurus. *Labyrinthus.* Est autem labyrinthus Isidoro lib. 15. c. 2. perplexum parietibus ædificium. Ouidio multiplex domus, cæca tecta, & limina flexu ducta

——*in errorem variarum ambage viarū.*

Virgilio,

Labor ille domus, & inextricabilis error.

Horum quatuor celebrantur ita constructi, vt dissoluere eos nec vlla quidem sæcula possint. *Ægyptius.* Primus Ægyptius, in cuius medio pro numero præfecturarum 37. erant aulæ, in quibus Ægypti præfecti sepeliebantur. Viæ erant longæ, tortuosæ, & subterraneæ, quæ ad domos illas perfossis cuniculis ducebant: cęterum adeo intricatæ,

catæ, vt qui has ingressus esset, inexplicabili errore duceretur, & exitum inuenire nequiret. Ideoq; labyrinthum appellabãt. Portam habebat ex Pario marmore candidissimo. Fessus iam eundo cum quis ad viarum finem peruenisset, deferebatur ad porticum columnis de Porphyrite lapide conspicuam, quæ nonagenis gradibus ascendebatur. Inde perueniebatur in aulam siue cænaculum marmoreum, pulcherrimis simulacris & statuis ornatum: sed & vię seu meatus illi erant marmorei, aut lapide polito fornicibus tecti, quędam etiam fores adapertæ eiusmodi edebant sonum, ac si tonitru intus terribile existeret. Contigua huic labyrintho erat pyramis ampla, latitudine quaqua versum quatuor iugera soli obtinens, altitudine octo: in qua Rex ille, qui labyrinthum istum fecerat, erat sepultus. Hinc vtiq; sumpsit Dędalus exemplar alterius labyrinthi, quem fecit in Creta, sed centesimam tantùm portionẽ eius imitatus, vt Herodotus, Plinius, & alij tradidere. Tertius fuit in Lemno. Quartum Porsena Hetrurię Rex sepulchri causa sibi fecit, Gallica magnificentia externorum Regum vanitatem longè superante. Moles fuit sub vrbe Clusio, lapide quadrato, è quo sine lini glomere exitus non dabatur. Pyramidum in eo sitarum altitudinem M. Varronem puduit adijcere, fastigiatum opus aliàs describentem, & in summo orbem æneũ, ex quo excepta cathenulis tintinnabula vento agitata longè sonitus referebant. De labyrinthis plura vide apud Plin. lib. 10. c. 4. & lib. 36. cap. 13 Isidorum lib. 15. cap. 2. Chassaneum in catalogo gloriæ mundi, part. 12. consid. 75. Pomp. Melam lib. de situ orb. 1. c. 9.

Creticus. *In Lẽno.* *Italicus.*

Monstrum] Minotaurum intellige, qui fuit filius Pasiphaes, filiæ Solis, vxoris Minois regis Cretensis. Ea siquidem in nefandum amorem tauri delapsa fuit, adeoque exarsit, vt pateretur se includi ligneæ vaccæ, quo tauro illo potiretur. Ex quo concepit, & genuit horribile monstrum, formam habens partim hominis, partim tauri, Veneris monimenta nefandæ. Minos autem Rex volens monstrum illud Minotauri ex oculis hominum occultare, Dædalũ iussit labyrinthum extruere, ædificium obscurum, & inextricabilibus erroribus clausum; in quo Minotaurum abscondit. Historiam referunt Hygin. Fab. 49. Palęphat. lib. 1. fabulos. narrat. Ouid 8. Metam. Virgil. 6. Aeneid. Diodor. lib 5. Ouid. 2. De arte:

Minotaurus.

Dædalus occlusit cõceptum semine matris,
Semibouemq; virũ, semivirumq; bouẽ.

Plutarchus in vita Thesei asserit, ex Pasiphaes & Tauri, q dux erat Regis Minois, adulterio conceptum fuisse Minotaurum. Monstra autem vocantur errores naturę. Facit enim casus errorem in natura: sicut fortuna parit errorem in homine: vt cum bonus alioqui Grammaticus, tamen barbarismum vel solœcismum loquendo temerè facit. Physici monstra vocant ea corpora naturalia, quę non habent iustum situm membrorum, neq; consuetam naturæ proportionem partium.

Mõstrum.

Gnosiacis latebris] In clauso & obscuro carcere labyrinthi Cretensis. Gnosus, siue Cnosus, seu Cnossus, vrbs est Cretæ insulę, olim Cerathus dicta, nunc Candia; quõdam Minois regia. Vnde Gnosus, Gnosius, & Gnosiacus, adiectiua.

Gnosus.

Dædalus] Dędalus (vt ex Chronicis Eusebij discitur) tempore Gedeonis Hebręorum ducis claruit. Atheniensis fuit, Mitionis filius, faber ingeniosissimus, cuius inuenta plurima narrat Plin. lib. 7. cap. 56. Visus est is simulacra fecisse sese mouẽtia. Labyrinthum in Creta fecit, in quem post occisum à Theseo Minotaurum, vnà cum Icaro filio inclusus est: vnde cum aufugisset, propter inscrutabilem fugam (vt ait Palęphatus) pennis auolasse existimatus est. De quo plura infra.

Dædalus.

Romana, Phalanx] Exercitus Romanus. Φάλαγξ, agmen militare, quo Macedones vtebantur, vt legione Romani. Liuius appellat cuneum & aciem militarem, connexione atq; testudine quadrata militum. Continebat phalanx octo millia armatorum. Verba Q. Curtij: Macedones Phalanges vocant peditum stabile agmen, vbi vir viro, armis arma conserta sunt. Idẽ lib. 3. Alexander phalãgem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit. Non ignorandum, veteres lignis corynisq; id est, clauis depugnare consueuisse, quę ratio militum phalangibus nominis causam pręstitisse creditur, siquidem ligna vocantur phalangia. Argumento est, quod ex materia compactas substructiones etiam phalangas vocitamus: & quę nauibus subijciuntur hermata, id est, sustentacula,

Phalãx.

Phalanx animal. tacula, dicuntur item phalangia. Inde forsan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt; animal est simile araneo, de quo Cœlius Rhodig. lib. 7. cap. 16. hanc narrat fabellam. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quędam, cui foret Arachne soror: cùm verò ab Minerua hoplomachiam perdidicisset Phalanx, & telę artificium Arachne, matrimonio se inuicem obstrinxere; indignata Dea, in reptile genus vtrumq; deformauit, quod à fœtu deuoretur suo. *Phalanx internodium.* Ad digitos quinetiam vocem hanc reuocat Aristoteles: Nam qua flexus constat, condylus (inquit) appellatur; qua non flectitur, phalanx.

Semiviroq; boue] Alludit ad illud carmen Ouidii, quod supra retulimus ex 2. Artis:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Ouidij argutia. Qui quidem versiculus ex illis est, quos amici Ouidii ex ipsius operibus sublatos volebant. Qua de re extant verba Senecę 2. Declamat. lib. in hunc modum: Rogatus aliquando ab amicis suis, vt tolleret tres versus, petiuit inuicem, vt tres exciperet, in quos illis nihil liceret. Conscripierunt illi quos tolli vellent secretò, hic quos tutos esse vellet: in vtrisque codicillis iidem versus erant. Ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Secundum:

Egelidum Boream, egelidumq; Notum.

Ex quo apparet summi ingenii viro non iudicium defuisse ad compescendam licentiã carminum suorum, sed animum. Aiebat interim decentiorem esse faciem, in qua aliquis nęuus esset. Hęc Seneca.

Signa superba] militaria signa, conspicua, in altum erecta.

Auctori cognita techna nocet] Consilium ducis de re dubia vel periculosa si detegatur ante tempus, nocet ei, qui detexerit. *Techna.* Τέχνη, ars, artificium; aliquando pro dolo, astutia, impostura, cauillatione, fraude artificiosa, offucia (vt inquit Plautus) quemadmodum Ars, apud Latinos, quale est illud: *Sic ars deluditur arte*. Vtuntur & Latini Gręca dictione. Terent. in Eunucho: *Tam scio hanc technam à Parmenone profectam, quàm me viuere.* Et in Prouerb. *Technam hanc in te struxisti*

IV. EPIGRAPHE Emblematis satis manifestat, quidnam sibi velit Autor, nimirũ quod non minus occulta esse debeant consilia Ducum & Principum, quàm fuerit olim domicilium Minotauri labyrinthus: *Principũ cõsilia occultãda.* idque vel maximè in bellicis expeditionibus obseruari debet. Vt enim momenti plurimum ad victoriam habet taciturnitas, ita sępenumerò ingentes adfert calamitates linguę intemperantia. Dion auctor est, Tiberium Cęsarem, cùm aliquando apud eum quispiam percõtaretur, quid causę esset, cur sua consilia minimè committeret iis, quibus tutò fidere poterat, respondisse: Aut nulli, aut paucis cognitum esse oportere Principis consilium. Hinc festiuè, vt omnia, Plautus in Milite:

Nam bene consultum, inconsultum est, si
inimicis sit vsui:
Neq; potest, quin, si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum cõsilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura aut catalogo loquendi
lectum id est:
Quippe si resciuerint inimici consiliũ tuũ,
Tuopte tibi consilio occludunt linguam, &
constringunt manus.
Atq; eadem, quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.

Siquidem reuelata & aperta consilia, non modo Rempub. totam, sed & ipsum haud rarò proditorem pessundabunt. Hoc enim modo iusiurandum illud, ne arcana panderet, violans, facilè suo ipsius iudicio, & propriis peribit armis. Non itaq; temerè hi, qui arduis negotiis pręsunt, animi consultationes, neq; intimis etiam amicis committere debent. Etenim σύμβουλος ἱερὸν ἐστὶ χρῆμα. *Consultor res est sacra*: proinde non cuiuis communicanda Plutarch. περὶ πολυπραγμοσύνης· οἱ τὰ τῶν μειζόνων κακὰ ζητοῦντες, προαναλίσκουσι τῆς γνώσεως ἑαυτοὺς. Qui potentiorum mala inquirunt, sępè antè seipsos pessundant, quàm cognouerint quod quærebant. Etenim qui solis radios, & splendorem omnibus apertum diffusumque nolunt intueri, sed ad ipsum solem conuertunt oculorum aciem, excęcantur. Itaq; Philippides Comicus, cum Lysimachus ipsi dixisset, se velle de suis aliquid rebus impartiri: Quid vis (inquit) ò Rex, modò ne quidpiam arcani. *Philippides Comicus apud Lysimachum.* Quę enim suauissima & visu pulcherrima Reges habent, ea liberè ostentari volunt, vt splendida conuiuia, opes, munificentiam:

centiam: si quid autem sit arcani, id quidem non est mouendum, neq; vel minimũ attingendum, &c. Nota est historia de Fulnio, cui pessimè cessit, quòd arcanum Principis Augusti Octauii credere vxori non dubitasset. Nam

Fulnio malè cessit ob detectum principis arcanum.

Absq; graui nullus retegit secreta periclo,
Fœmineo, cum sit garrula lingua, gregi.

Nos Germani sic efferimus:

VVillstu vvas verschvvigen haben,
So thue es deinem vveibe sagen.
Das bleibt bey ihr also verschlossen,
Als vvasser in ein sib gegossen.

Scribit Q. Curtius lib. 4. de Alexandri rebus gestis, Persarum morem esse, vt arcana regum mira fide celent: vt non metus, neq; spes vocem eliciat, qua prodantur occulta: vetus enim disciplina Regum silentium vitę periculo sanxerat. Linguam grauius castigari, quàm vllum probrum: nec magnam rem sustineri posse putant ab eo, cui tacere graue sit, quod homini facillimum natura esse voluerit: hęc ille. Huc reponenda verba Cassiodori ex formula Notariorum, libro sexto Variarum: Non dubium est, ait, ornare subiectos Principis secretum, dum nullis ęstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati: Publicum est quidem omne quod agimus: sed multa non sunt ante sciẽda, nisi cum fuerint Deo auxiliante perfecta: quę tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci, Regis consilium solos decet scire grauissimos. Imitari debent armaria, quę continent monumenta chartarum, vt quando ab ipsis aliqua instructio quęritur, tunc loquantur. Totum autem dissimulare debent, quasi scientes nesciant. Nam solicitis inquisitoribus sępè & vultu proditur quod tacetur, &c. Leo imperator, lib. De bellico apparatu: In rebus (ait) occultis & abditis fideles adhibe tibi & temperantes viros, & taciturnos, & qui in sua non aliorum potestate sint, cum secretę res istę, vt secretiores fiant, minimè ad cognoscendum multitudine indigent. Onosander lib. De optimo Imperatore, ca. De consiliis non euulgandis, scribit; Stulti inconsideratiq; esse, temerè in uulgus cõsiliũ promere, & multitudini arcanũ intempestiuè committere. Improbi n. & qui de Repub. malè sentiũt, eiusmodi obseruãt occasiones: quas nacti, in hostes cõfestim trãsfugiunt, cũ nunciũ

Cassiodorus.

allaturi, vnde sibi honores & præmia consequi possé rentur. Nec fuit vnquam vllus exercitus, de quo plerasq; ob causas tum liberi, tum serui in hostes haud cõmigrent: vbi præsertim arcanũ aliquod atq; serium tractari sentiunt; vel cõferẽdi manum & prẹliandi tẽpus aduentare animaduertunt. Hęc fere ille. Cęterũ acerba certè lex fuit olim apud Aegyptios, qua iubebatur ijs abscindi linguam, qui Reipubl. arcana, quæ tecta esse oporteret, alicui detexisseut, vt retulit Diodor. Siculus. Laudabile fuit institutum maiorum, quo obseruabatur, vt si quis de Rep. quidpiam sciret rumore, aliove modo, id ad magistratum deferret anteà, neve cum alio quoquam communicaret, ne inde publicis rebus detrimenti aliquid importaretur. Magistratus quæ accepisset, vel occultaret, si ita videretur, vel multitudini proderet. Eam ob rem Athenis, cùm hospes venisset in officinam tonsoris, narrare cœpit victos esse Athenienses in Sicilia: tonsor statim ad magistratum renunciauit: hospes, quia non satis constanter affirmaret, vel quia vrbem totam eo rumore perturbasset, vinctus, tortusque est, donec certiore nuncio de vero constitisset. Reuera multum refert in rebus tam magni momenti non temerè spargi rumores falsos, vel parum veri similes: vnde ex summa profusaque lætitia mœror acerbissimus, summaque consternatio: aut contrà, ex mœrore lætitia nimia & immoderata; quo nihil vel corporum valetudini, vel publicæ securitati perniciosius. Referrem exemplum Val. Maximi de Publio Vatieno, sed obuium est cuique, lib. 1. cap. 8. cui etiam argumento bellè cõuenit, quod idem scribit initio lib. 2. Valerius: singula enim exscribere non vacat. Interea tamen non prætermittam, quod habet Ammian. Marcellin. 21. apud Persas neminem consiliorum fuisse conscium, pręter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentij quoque numen colebatur. Vide Vegetium De re militari cap. 6. lib. 3. Frontin. Stratagem. lib. 1. cap. 1. Hæc cùm essem commentatus, illud iterum succurrit ex Platonis Theage: *Cõsilium rem esse sacram*. id est: συμβουλον ἱερὸν εἶναι χρῆμα. Cui conuenit, quod effertur è Menandri γνώμαις: ἱερὸν ἀληθῶς ἐστὶν ἡ συμβουλία. Reperitur & in Xeno-

Seuera Ægyptiorum lex.

Cõsilium res sacra

Xenophonte, ἡ λεγομένη ἱερὰ συμβουλή. Ad locupletandum verò pulcherrimum thema de non vulgandis principum arcanis, succurrũt ex Corn. Tacito loci duo insignes: Primus est initio ferè Annalium, vbi de nouo Tiberij principatu agit, cuius tacito iussu cæsus est Posthumus Agrippa, centurionis cuiusdam ministerio: nuncianti enim centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset, neq; imperasse sese, & rationem facti reddendam apud Senatum respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso, ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur, nève Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad Senatum vocando: eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. Sed & lib. 2. vbi de fictitio Agrippa (is erat Agrippæ seruus, Clemens nomine, qui Augusti audita morte, sese pro domino gessit, varioque apud multos rumore sparso, Agrippæ nomen mentitus) is vinctus ad Tiberium dolo trahitur; & percontanti Imperatori; quomodo Agrippa factus esset? fertur respondisse: quomodo tu Cæsar. Vt ederet socios subigi non potuit, nec Tiberius de eo supplicium sumere palam ausus, in secreta palatij parte iussit interfici, corpusq; clam auferri. Anacharsis in conuiuio apud Solonem consopitus ita decubuerat, vt sinistra comprimi pudenda viderentur, os autem dextra, quod fræno valentiore indigere linguam opinaretur. Rectè vtiq; quando non facile tot recensueris homines, qui Veneris intemperãtia calamitates sibi contraxerint, quot ciuitates principatusq; arcanorum desolarit enũciatio. Quapropter loco conclusionis esto, silentium omnino seruandum in consilio, quod vim habere vis aut vsum.

Arcana domus Imperatoris non detegenda.

Anacharsis.

Nec quæstioni quidem cedendum.

EMBLEMA XIII.

CECROPIA effictam quam cernis in arce Leænam,
Harmodij (an nescis hospes?) amica fuit.
Sic animum placuit monstrare viraginis acrem
More feræ, nomen vel quia tale tulit.
Quòd fidibus contorta, suo non prodidit vllum
Indicio, elinguem reddidit Iphicrates.

COMMENTARII.

I. HAEC quoq; figura industriæ Pignorij debetur, quam sanè non possum non maximòperè probare. Stat enim leæna erecta in arce seu turricula, elinguis; supra quam noctua, Atheniensium insigne, depicta cernitur, ad designandum, Atheniẽsium opus esse. Hoc itaq; positu exprimitur primùm statua in suo situ; apparet deinde in leonina specie sexus diuersitas, & linguæ defectus: quæ singula antea in leęna quadrupede & prona nõ ita erãt cõspicua.

II. *Emblematus fõs.* PETITVM hoc totum est ex Plutarcho in libello περὶ τῆς ἀδολεσχίας, id est, de loquacitate. Pulchrum, inquit, & Leæna fortitudinis habet munus. Ea erat meretrix Harmodio & Aristogitoni familiaris. Erat & coniurationis aduersus tyrannos conscia, & spem conceperat, vt fœmina, rem casuram feliciter: biberat enim ex communi Cupidinis cratere, atque argijs eiusdẽ Dei initiata, mysteriorum erat conscia. Verùm vbi de illis supplicium sumptum est, ad quæstiones vocata, fateri que iussa, nullum ex reliquis coniuratis prodidit, sed forti animo fuit, referens viros illos nihil se indignum passuros, qui illam dilexerant. Athenienses autem ęneam fabricantes leænam, elinguem in vestibulis arcis constituerunt: vt fortè animal indicaret inuictam animi fortitudinem: quòd verò lingua careret, silentij fidem ostenderet. *Eusebius.* Eusebij verba, quæ in Latinis codicibus habentur, sic se habent: Armonius, inquit ille, & Aristogiton Hipparchum tyrannum interfecerunt, & Lemna meretrix amica eorum cùm tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam mordicus amputauit. Hæc ille. Sed vides multa corruptè legi, nec solùm in Eusebio, sed in multis alijs aliter leguntur hæc nomina, & historia diuerse narratur. Quam si cupis videre, adeas Lilium Gyraldum Dialogo Poetarum 3. cum de Hipparcho loquitur. Lactantium Firmianum lib. 1. de falsa relig. cap. 20. qui omnia confundit. Arrianum lib. 3. de rebus gestis Alexãdri. Stephanum Nigrum, de nimio vitæ luxu. Alex. ab Alexandro lib. 1. cap. 3. Boccatiũ de claris mulieribus, cap 48. Petrum Crinitum, de honesta discip. lib. 9. cap. 8. Aulum Gellium lib. 9. cap. 2. & lib. 17. c. 21. Pausan. in Atticis. Athenæum Dipnosoph. 13. cap. 24. Plinium lib. 7. cap. 23. idemque prolixius lib. 34 cap. 8 Aristot. lib. 2. Rhetor. ad Theodect. cap. 42. & 44. Sed ne in ius vocer ab illis, qui librorum supellectili non adeo sunt instructi, hanc historiam paulò altius ex Thucydide, clarissimo diligentissimoq; scriptore petamus. Is igitur lib. 6. sic ait: Quam ego rem pluribus commemorando ostendam, nec alios Græcos, neq; Athenienses ipsos de suis tyrannis, aut de re gesta aliquid compertum loqui. *Historia Harmodij & Aristogitonis ex Thucydide.* Etenim cum Pisistratus senio in tyrannide decessisset, non Hipparchus, vt plериq; opinantur, sed Hippias, qui erat natu maximus, obtinuit principatum. Erat autem Harmodius quidam flore ætatis conspicuus, quem Aristogiton, mediæ inter ciues conditionis vir, adamabat, habebatq; Is Harmodius ab Hipparcho Pisistrati filio appellatus de stupro, non modo non expugnatus est, sed etiam querelam ad Aristogitonem detulit. Hic amatorio dolore affectus, extimescensq; Hipparchi potẽtiam, ne vi adolescentem sibi auferret, protinus insidias tendit ad destruendam pro sua facultate tyrannidem. Interea Hipparchus cùm rursus sollicitando Harmodium nihilo magis induceret, statuerat tamen vi nihil agere, sed in loco aliquo occulto. Cũ neq; sic quidem proficeret, accingebat se ad eum contumelia prosequendum. Sororem Harmodij puellam nunciatam venire in pompa quadam ad gestandum canistrum, per suos à ministerio submouit, dicentes

centes,non permittere id magistratû, quia indigna esset. Quod ægrè ferens Harmodius,& ob eum multò ægrius Aristogitõ, compatauerunt omnia,quę ad conspiratio nem pertinebant : operiebantur tamen festa,quæ dicuntur magna Panathenęa,quo tantùm die extra suspicionem erat ciues eos, qui pompam misissent, in armis frequentes esse : & debebant ipsi quidem aggredi,opitulari autem sine mora ij,qui inter hastatos erant. Fuerunt autem non multi coniurati,occultandæ rei gratia: & quia sperabant eos etiam,qui conscij non essent, quamlibet paucis facinus audentibus; tamen ex repentina re, cum arma haberẽt, libenter se ipsos pariter in libertatem asser turos. Vbi dies festus aduenit,Hippias exterius in loco,qui Ceramicus dicitur,cum hastatis exornabat,quemadmodum oportebat singula in pompa procedere. Harmodius autem atque Aristogiton cùm sumptis iam pugionibus ad opus prodijssent, conspicientes quendam de coniuratis cum Hippia familiariter loquentem, extimuerunt,arbitrari rem palam factam esse,tantumq; non se iam comprehensum iri. Itaque eum,à quo fuerant dolore affecti, & per quem omni statu periclitabantur, voluerũt primùm vlcisci,si possent;atq; quo erant habitu vadentes introeunt portas, nactiq; Hipparchum in loco,qui vocatur Leocorium,statim adoriuntur inconsultè, ac per iracundiam,præcipuè alter ob amasium,alter ob dedecus,feriunt,occiduntq; Et Aristogiton quidem hastatos à principio deuitauit,verùm concursu multitudinis postea comprehensus non leuiter multatus est. Harmodius autem è vestigio illic occubuit. Hæc Thucydides; sed de Leæna nulla mentio. Fuit autem illa scortum Harmodij & Aristogitonis,quę,cum conatus de tollenda Pisistratidarum tyrannide successu caruisset,capta fuit, & torta fidiculis, vt consilia iuuenum proderet: sed cruciatibus, quanquam grauissimis, non cessit:quin in his post multos cruciatus,animam exhalauit Eam ob rem Athenis, vt honor ei haberetur (non tamen tanquam scorto) animal nominis eius erectũ fuit, & vetitum in opere linguam addi ab artifice, vt honoris causa intelligeretur. Exemplum hoc constantissimæ mulieris adfert Tertullian.& in Apologetico,& ad Martyres: quò nostri fierent animosiores, & constantiores in tormentis quibuscumque perferendis Christianę persuasionis nomine : quandoquidem leui adeò de causa repertæ mulieres essent,quæ tam forti animo pro amicorum salute ac fama non modò cruciatus intolerabiles parui fecissent, sed & spontaneæ morti sese dedissent. Hęc enim ipsa,carnifice iam defesso, postremò linguam suam commestam in faciem tyranni sæuientis expuit, vt expueret & vocem,ne coniuratos proderet,si etiam victa voluisset, ait idem Tertullianus. Addit Gellius, in honorem Harmodij & Aristogitonis à ciuibus publico decreto sancitũ fuisse, vt nemo vnquam ipsorum nomine vocaretur. Vide Prouerbium, *Harmodij cantilena*. Eadem in tormentis patientia, vel pertinacia potius, prodita memoriæ fuit de quodam, qui Principem Gonzagã proditurus erat, & in hostium manus traditurus. quam historiam petas licet ex Cardani 8.cap.40. De rerum varietate. Exempla permulta eadem penè sunt apud Valer.Max.lib.3.cap.3.idemq; omnino Plutarch.in vita Hyperidis Rhetoris. Historia de Leæna contigit Athenis (vt ex Chronicis Eusebij elicitur) quo tempore apud Romanos Tarquinius Superbus regnabat, Olympiade 65.

Panathenæa.

Leana meretricis patientia in tormẽtis.

Harmodij cantilena.

CECROPIA in arce] id est,Atheniensi, à Cecrope sic dicta, vti supra memorauimus ex Plinio. In Athenarum acropoli; sic enim dicebatur arx Athenarum,de qua Heliodorus librum scripsit. Tradit quoque Pausanias in Acropoli,quę olim dicebatur Polis,simulacrum fuisse Mineruæ,quod è cœlo delapsum tenet fama. Propendebat lychnus aureus,Callimachi opus, qui semel oleo plenus, etiamsi interdiu noctuq; luceret,nunquam deficiebat. Lino Carpasio constabat ellychniũ,siue θρυαλλὶς,qui ignibus non absumitur.

III.

Acropolis Athenarum.

Effictam] Expressam ære statuam.

An nescis, hospes?] Spectator, si fortè peregrinus ignoratione rerum Atticarum labores.

Amica fuit] ἑταίρα, seu meretrix. Amicus, res honesta est,significatq; eum,cum quo vera amicitia iuncti sumus; cum tamen amica,quando ad virum refertur,inhonesta res fit: vt hęc est mea amica,id est, concubina;ego verò eius non sum amicus, sed amator.

Amica.

Animum acrem] μεγαλόψυχον θυμόν.

μὸν, fortem, erectum. Virg. 8. Aeneid.
Aut acrē dubites in prælia poscere Turnū.

Placuit] Verbum Iuris, quo plebiscitum intelligit.

Virago. *Viraginus*] Virago ἀντιάνειρα, vel ἀνδρὶς. Symmachus; αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη. hoc est: *Vocabitur hæc virago, quia ex viro sumpta est.* Ouid. 2. Metam.
Huc vbi peruenit bello metuenda virago.
de Pallade loquens, quæ virili sit animo & virtute. Et Martian. Capella lib. 6. de eadē:
Cōsultuq; virum præsis, hinc dicta virago.
Auson. epigr. 1.
——*Thressaq; viraginus arma retractat.*
sic appellatur Iuturna 12. Aeneid.

More feræ] Leænæ, quæ pro symbolo fortitudinis & inuicti animi vsurpatur: vide Pierium Hieroglyph. lib. 1.

Nomen vel quia tale] quod mulieri huic Leænæ nomen fuisset.

Fidicularum tormentum quid. *Fidibus contorta*] Fides, pluraliter, & Fidiculæ tormenti genus, quo à tortore sontes funibus alligatis à tergo manibus torquētur. A Græcis dicitur σχοινισμὸς, Italicè, *la corda.* Sunt igitur fidiculę chordulæ, non etiam vngulæ, vt putat Isidorus 3. Etym. cap. 27. quo loco scribit, vngulas dictas, quod effodiant: hæ & fidiculæ, quia his rei in equuleo torquētur, vt fides inueniatur. At Val. Maxim. lib. 3. capit. De patientia, apertè ostendit, fidiculas esse funiculos seu chordulas: Rupit verbera, ait, fidiculas laxauit, soluit equuleū: Sueton. in Caligula cap. 33. Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cęsonia sua, cur eam tantoperè amaret. Idem in Tyberio refert, eum Imperatorem excogitasse genus tormenti, vt repentè veretris deligatis, fidicularum simul, vrinæque tormento homines distenderet. De his Seneca lib. 3. De ira, cap. 3. Apparatusque illi reddēdus est suus, equulei, & fidiculæ & ergastula. Ammian. Marcell. lib. 29. Intenduntur equulei, expediūtur pondera plumbea cum fidiculis & verberibus, &c. l. 1. C. Theodos. De quæstionib. Nullas omninò ob fidiculas perferendas inconsultis ac nescientibus nobis, &c. & l. 2. eod. Decuriones siue ob alienum, siue ob suum debitū exortes omninò earum volumus esse pęnarum, quas fidiculæ & tormenta constituūt. Extat in iure mentio equulei, vngularum, seu fidicularum. l. 4. C. ad leg. Iul. mai. l. 16. C. de quæstionib. l. 8. C. de malef. & Mathem. Curtius in 6. de Alexandri gestis, Philotam ait post fidiculas lampadibus ardentibus tortum fuisse. Discrepat ab hac sententia, & cum Isidoro sentit Cæsar Baronius, in Martyrologio Romano, 22. Ianuarij, quem vide, vbi plura de equuleo, fidiculis, vngulis, & cōpedibus habet.

Non prodidit vllum] Neminem ex socijs coniurationis indicauit, aut manifestauit.

Elinguem reddidit] Repræsentauit, formauit, effinxit, sine lingua. Dicimus etiam elinguem reddere, quando alicui facultatem loquendi adimimus, etiamsi is linguā habeat. Cicero pro Flacco: Conficit & elinguem reddit. Elinguis.

Iphicrates] Summus Orator, qui maximè fauebat Harmodio. Vel potius ille statuatius, de quo Plin. lib. 34. cap. 8. Iphicrates.

IV. Constātiæ miræ exēplum. PATIENTIA & fortitudo plusquā virilis in muliercula extremis etiam cruciatibus affecta, tenacem fidem & illibatā, & ad miraculum constantem nobis proponit. Non ergo immeritò illius fęminæ, præsertim scorti, mirāda taciturnitas apud Athenienses tantæ dignationis fuit, cùm pręter naturam mulierum sit cohibere linguam. Vsq; enim adeo sunt loquaces, obstreperæ, & garrulæ, vt earum verbalibus vndis & causidici cedant, nec Grammatici mutiant, Rhetor taceat, & clamorem præco compescat. Hinc interrogatus quidam, quamobrem mulieres imberbes essent? respondit, quia tantum temporis silere, & immotis labris persistere non possent, quousque eis barba abraderetur. Fœminæ cur imberbes. Non absimile patientiæ exemplum refert Suetonius in Caligula, quod non grauabor subnectere, inquit enim: Quò magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinæ octingenta donauit, quòd excruciata grauissimis tormētis de scelere patroni reticuisset. Honos tributus libertinæ in tormētis fidæ. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clipeus aureus, quē quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente, nobilibusque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Apud Ammianum Marcellinum lib. 14. non tam nobilis, quàm cruenta narratur quęstio de ijs crudelissimè agitata, qui in Constantium nouas res moliri accusabantur. Inter cæteros emicuit Eusebius qui-

Eusebij cuiusdā constans animus in tormētis.

quidam nobilis, qui ita euisceratus est, vt cruciatibus membra deessent, implorans cœlo iustitiam, toruum renidens fundato pectore mansit immobilis: nec se incusare, nec quemquam alium passus: & tandem nec confessus, nec confutatus, cum abiecto consorte pęnali est morte multatus. Ducebatur intrepidus, temporum iniquitati insultans, imitatus Zenonem illum veterem Stoicum, qui vt mentiretur quædam, laceratus diutius, auulsam sedibus linguam suam cum cruento sputamine in oculos interrogantis Cypri regis impegit. Hæc Amm. De Cn. Pompeio egregium quoque factum prodit Val. Maxim. Is cum legationis officio fungeretur, ab hoste Gentio Illyricorum rege interceptus, & P. R. consilia aperire iussus, ardenti lucernæ admotum digitum comburi constantissimè passus est, seq; potius eiusmodi cruciatu vitā quàm Senatus consilia profusurum dixit. Cornelius verò Tacitus lib. 15. Annal. quo loci de tormentis eorum agit, qui in Neronem putabantur cōiurasse, de muliere quadam imperterriti & infracti animi sic: Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes non ira, eo acriùs torquentium, ne à fœmina spernerentur, peruicere, quin obiecta denegaret. Postero die cum ad eosdem cruciatùs retraheretur, gestamine sellæ (nam dissolutis membris nequibat insistere) vinculo fasciæ, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pōdere connisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui & viri, & equites Rom. senatoresq; intacti tormentis charissima quæq; suorū pignorum proderent. Quis ergo iam fidem habeat verbis Senecæ, in Troade, quibus innuit, tormentorum vim quicquid latet, exprimere posse? Sic enim ille:

Mulier infracti animi in tormentis.

Verberibus, igne, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunq; celas adiget inuitam dolor,
E pectore imo condita arcana eruet.
Necessitas plus quàm pietas potest.

cum exemplis tam manifestis etiam in sexu infirmiore contrarium elucescat. Docuit nimirum constans fides labilem frænare linguam; & quò humana spes vix inuenit aditum, eò penetrauit amor. Quare non immeritò

Scire loqui laus est, laus est quoq; scire tacere;
Illa magis pulchra est, hæc quoq; pulchra magis.

Bonus senex apud Terent. Andria, seruum laudat de fide & taciturnitate. Huc Horatius lepidè:

Est & fideli tuta silentio merces.

Græci dicunt, ἀκίνδυνον γέρας τῆς σιγῆς. Horatius ad seruandam amicitiam sic:

Arcanum nec tu scrutaberis vllius vnquā:
Commissumq; teges & vino tortus, & ira.

Tullius 2. Philipp. criminis loco obijcit Antonio, quod scriptas ipsius litteras, cum amici essent, postea euulgasset, cum cępissent inter se inimicitias exercere. Sed ne quid desideres, vide Senecam epist. 89. & 108.

Consilio

Consilio & virtute Chimæram superari, hoc est, fortiores & deceptores.

EMBLEMA XIIII.

BELLEROPHON, ut fortis eques, superare Chimæram,
Et Lycij potuit sternere monstra soli:
Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,
Consilioq; animi monstra superba domas.

COMMENTARII.

I. ARMATVS eques alato equo insidens hastam in monstrum illud Lycium, Chimæram dictum, vibrat. Chimæram hac forma nobis restituit Pignorius ex antiquis Corinthiorum nummis, qui miri ficè tamen illud Lucretij lib. 5. illustrant:

——Triplici cum corpore ut una,
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra,
Ore foras acrē efflaret de corpore flammā.

Vnde & Fulgentius lib. 3. Mytholog. Chimæram tricipitem pingi testatur, Leonem videlicet in principio, capram in medio draconem in fine: quæ ante Fulgentium habet Hyginus non vno in loco.

E x ipsius vocabuli Bellerophontis etymo sumptum videtur Emblema, conuersis aliquot litteris. Nam Bellerophonta, II.

F dixerunt,

Bellerophontes vnde dictus.

dixerunt, quasi malorum occisorem; τὰ βέλλερα enim, mala dicuntur: vel quasi βουληφόροντα, sapientem consultorem dixeris; quod etiam innuit Homerus 6. Iliados, qui ipsum βουληφόρον ἄνδρα, consultum virum, nominat. vt vult Fulgentius, lib. 3. Mytholog. Fabulam inter cæteros late narrat Pindarus, Ode 13. Olymp. Sed quia multi eam diuersè narrant, visum est totam ex varijs contextam autoribus, præcipuè verò ex Homeri scholiaste in 6. Iliad. huc asscribere.

Fabula de Bellerophonte.

Bellerophontes eques præstantissimus, adolescens formæ dignitate insignis, anteà Hipponus dicebatur: sed post occisum Bellerum Corinthiorum Dynasten, cœpit appellari Bellerophontes. Erat autem natura Neptuni filius, fama verò Glauci. Ob cædem itaq; perpetratam Argos se contulit, vbi à Prœto rege humaniter exceptus, hospitio regio vsus est. Interim Antea, vel vt alij maluerunt, Sthenobœa Prœti vxor, incredibili adolescentis amore correpta, cœpit illius animum ad stuprum sollicitare, & sui copiam obtulit. Ille hospitij religione permotus, cum flagitium recusasset, & fœminam lasciuam repulisset, Antea verita, ne Prœto prior Bellerophontes indicaret amores, & dolore repulsæ indignata, illum apud maritum occultè defert, & tentatæ pudicitiæ accusat. Quod vbi persuasisset, quoad poterat regis animum in perniciem iuuenis instigabat, semper ad aurem occinens illud Homericum:

Τεθναίης, ὦ Προῖτ', ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην.

Aut morere, Prœte, aut interfice Bellerophontem.

Prœtus tamen verè regio ingenio, & vt Homeri vtar verbo, ἀγκυλόμητις, noluit propria manu Bellerophontem perimere, sed ablegauit eum ad socerum Iobatem, Lyciæ regem, litteris illi nec opinanti designatum facinus indicantibus datis, vt quoquo modo de medio tolleretur. Quas vbi perlegisset Iobates, quo Prœto morem gereret, varijs expeditionibus, aleisq; valde periculosis iuuenem obiecit: incolumemq; atq; inuictum tot exantlatis laboribus euasisse cernens, tandem ad Chimæram delendam non tam vocauit, quàm coegit.

Chimæra.

Erat autem Chimæra adeo terribilis, quæ flammas euomebat, vt proxima quæq; combureret, ac igne deuastaret, & pecora interficeret. At verò Dij cognita illius innocentia, eius miserti, Pegasum alatum equum, natum è Neptuno & Medusa, vel vt alij volunt, è sanguine Medusæ, dum eius caput à Perseo cæderetur, illi dederunt. Eo equo astutè conscenso (vt Strabo ait lib. 8.) Bellerophontes vectus, monstrum illud virtute incredibili confecit.

Pegasus.

Iobates iuuenis virtutem & fortitudinem admiratus, re diligentius secum animaduersa, tandem reperit, meram hãc esse fallaciam atq; calumniam. Data ergo illi in matrimonium Cassandra filia (alij Philonoen vocant) in generum sibi adsciuit, & decedens regni successorem instituit. Hanc infamiam non ferens Prœti vxor, sumpta cicuta sibi mortem consciuit.

Temeritas Bellerophontis.

Verùm Bellerophontes, quale est ingenium plerisq; mortalium, tanta rerum gestarum felicitate elatus, in cœlum quoque ascendere super equo Pegaso statuit: quã arrogantiam Iupiter, omnis temeritatis grauissimus vindex, deprimendam esse ratus, œstrum equo illi immisit, qui sessorem ex aere in terram excussit, in qua solùm equitare debuerat, non vero etiam in cœlum ferri, quod tot victoriarum obtentu, & tot monstris domitis videbatur affectare. Vnde Horatius lib. 4. Carm. Ode 11.

Terret ambustus Phaeton auaras
Spes: & exemplum graue præbet ales
Pegasus, terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.

Cecidit autem in campum Lyciæ, qui ab huiusmodi euentu Alicus est dictus, errauitq; ibi claudus, mancus, & cæcus, donec inedia absumptus fuit. Quod ideo confictum volunt, quia mente oberraret excussus. Nam ex Epicharmi doctrina, νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλά. *Mens videt, mens audit, reliqua verò omnia cæca.* Equum autem alatum Aurora dono accepit à Ioue, vt sine labore mundi plagas quotidiano cursu celeriùs posset circumire. Historia refertur ab Asclepiade. Vide prouerbium, *Bellerophontis litteras.* Eandem hanc fabulam copiosè & eruditè non modò retulit, sed & ad historicam fidem reuocauit Sabellic. 5. Enn. 1.

Mythologia Bellerophontis ex Plutarcho.

Non grauabor autem huc attexere mythologiam Plutarchi de Bellerophonte, deque Chimæra, ex lib. de virtutib. mulierũ. Huius hæc est sententia: Fabulosum est

quod

quod in Lycia dicitur euenisse, tametsi hoc publica fama receptum sit. Narratur itaq; ad eum modum: Amisodarus, seu Isaras, vti nominatur à Lycijs, ex Lyciorum colonia, quæ iuxta Zeliam erat, venit vnà cum nauibus piraticis, Chimaro duce, homine bellicoso, sed crudeli admodum & efferato. Huius nauis in prora Leonis, in puppi Draconis habebat insigne. Cumque noxæ multum Lycijs intulisset, mareque infestum habuisset, vt ne quidem traijci tutò posset, neq; vrbes maritimę proinde habitabiles essent, in eundē quidem expeditionē suscepit Bellerophontes, & ad extremū interfecit, fugientemq; Pegaso (quod, vt coniecto, genus erat nauigij celerrimi) insecutus: atq; Amazones expulit, & bellica virtute domuit, &c. Deinde sequitur: Sunt

Chimæra mythologia.

qui affirment Chimęram illam Poetarum figmentis decantatam, montem fuisse Soli oppositum, in quem Solis radii cum retro flecterentur, & vehementem æstum in planiciem retorquerent, factum esse vt inde fruges marcescerent. Quæ mali causa cum nota esse Bellerophonti, excidi iussit ipse præcipitii partem eam, quæ læuissima putabatur, & plurimum solarem æstum reflectebat. Sed quòd non ei essent habitę gratiæ, iratus ad vlciscendum Lycios se contulit: tandem tamen à mulieribus placatus est. Noraphis autem 4. lib. de Hercule narrat, fuisse aprum ingentem in Xanthorum finibus, fruges depopulantem, quē Bellerophon occiderit. Quod mihi minimè videtur fabulosum. Hæc ex Plutarcho, sed concise. Historiam hanc complexus est integram pręter Homeri enarratorem Palæphatus lib. 1. Ἀλληγορικῶς autem Fulgentius 1. Mytholog. Vide Natalem Comitem Mytholog. lib. 9. cap. 4.

III. *Bellerophon.*

BELLEROPHON] Sapiens, beneq; consultus, quique sit βυληφόρος, vel τὰ βέλλερα φονῶν. Sic autem denominatus est, à Bellero Corinthiorum principe à se interempto, cùm aliàs Hipponus vocaretur.

Fortis eques] Animi magni, Pegaso vectus.

Chimæra.

Chimæram] Chimæra, monstrum triforme, priore parte leonem, draconem posteriore, media capram referebat, flammas ore vomebat. Homerus:

Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
Δεινὸν ἀποπνείυσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Prima leo, postrema draco, media inde capella,
Quæ grauiter patulis spirabat naribus ignem.

Hos eodem versus habet Hesiodus in Theogonia: vnde licet dubitare, vter corū prior floruerit, quamuis ego ferè coætaneos iudicem, Homerum tamen antiquiorem nonnihil. Ouid. 11. Metamorph.

Quoq; Chimæra iugo medijs in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudā serpentis habebat.

Vide Homerum 6. Iliad. & Lucret. lib. 5.

Chimæra mons Lyciæ.

Solinus tamen Chimæram montem esse scribit in Lycia, vnde noctu fumidus ignis exhalat. Atq; hunc montem monstro illi triformi nomen dedisse, ipsemet etiam Seruius assentitur ad illud Virg. 6. Æneid.

Horrendum stridens, flammisque armata Chimæra.

Est, inquit, Chimæra mons Lyciæ, cuius etiam hodie ardet cacumen, iuxta quod sunt leones, media autem pascua sunt, ima verò serpentibus plena. Hunc quia Bellerophon habitabilem fecit, Chimęram dicitur occidisse. A qua sententia parum discedit Palęphatus, cum ait, ante planitiem montis Chimæræ Leonem fuisse quēdam, Draconem autem retrò, ex quibus pastores læderentur. Ad quę loca Bellerophon vbi accessisset, montem occupauit, posteaque iniecto igni, ferę perierunt. Triformis

Chimæra cur triformis.

est autem Chimęra (qua notatur amoris petulantia, id est, χύμ' ἔρωτος) quia voluptas corporis insultu leonino primùm inuadat, deinde procacitatem & lasciuiam inducat, postea verò pœnitentiam & venenum. Fulgent. 3. Pierius 1. & 14. Hieroglyphic. Hesiodi interpretes in Theogonia Chimæram sensu allegorico tres exponunt Rhetoricæ partes: δικανικὴν, seu iudicialem; πανηγυρικὴν, seu demonstratiuam; συμβυλευτικὴν, seu deliberatiuam. Ita vt leo iudicij genus referat, quod exterret, ac elingues quodammodo ex aduerso dicentes constituat. Chimæra verò, seu capra, præferat laudationis typum, quia lasciuit latius tum qui dicit, tum qui audit. Draco deniq; obtineat genus συμβυλευτικὸν, quod varium sit in primis, & longiori ad persuadendum vtatur orationis tractu. Monstri huius mater ab Hesiodo dici-

Echidna mater Chimæra. tur Echidna, quam nihil aliud esse volũt, quàm ποικίλον νοῦν καὶ πολυειδῆ, id est, variam multiformemq; mentis vim, aut longiorem, & πολυέλικτον, id est, multiplicibus implicitam spiris artem, Chimæræ instar ignis euomentem globos. Cæterum pro ingeniorum captu, sunt qui variè admodum Chimęræ figmentum ad veritatem reuocent. Est qui Chimæram esse putet vitiorum quandam varietatem, ac multiformem (perinde ac Chimæra est) vim: quam perimit Bellerophon, id est, vir bonus prudensque, qui Bellerophon nuncupatur, velut malorum occisor. Vide de his plura apud Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Natalem Comitem Mythol. lib. 9. c. 3. Satis superque de Chimæra hucusq; nisi me Lycophronis interpres, vt aliquid adderem, reuocaret. Ille enim Chimæram pro muliere ponit, filia Amisodari, Lycię præsidis, cuius fratres duo, Leo & Draco, qui cũ Lyciæ egressus occupassent, viatores, aliosq; multos trucidassent. Quòd aũt concordes, & vnà in aliorũ perniciem conspirantes, tricipitẽ belluã illos pleriq; nominarunt: vt quia periti bello essent, & insigni corporis prędici robore, ignem expirantẽ dixerunt. Hos Bellerophon vicit, iniecto faucibus plumbo, id est, seruitutis fręno. In priori parte Leo pugnabat, Draco in posteriore, at in medio Chimæra, eò quod esset infirmior. Alij ad hunc penè modum: Chimæram (vti colligitur ab Homero) gentem fuisse bellicosam, quam leoni esse similem dicebant. Hæ fuerunt Amazones, quę à facie pugnabant valde strenuè & generosè, quas Poeta cum Chimęra, hoc est, capra, confert, quia per præcipitia incederent caprarum in modum, & in præruptis locis habitarent.

Chimæra mulier.

Bellerophon Chimæram vicit.

Monstra Lycij soli] Chimæram; fallaciã dubiam, fraudem, quanquam variam & fortiorem: Homines improbos, maleficos, fraudulentos. Lycii autem deducuntur à nomine λύκος, *lupus*; hinc adagium, *Homo homini lupus.* Est Lycia regio minoris Asię, sic dicta à Lyco Pandionis filio, quam rigat fluuius Xanthus, alius ab eo, qui Iliũ pręterfluit: dicta prius Termille, vt tradit Herodotus.

Lycia.

Sternere. *Sternere*] Deuincere, occidere. Liu. 1. belli Maced. Cum omni parte cæde ingenti sternerentur. Horat. 2. Sat. *Strauit ferro pecus.* Hinc strages, pro ingenti clade.

Pegasus vnde dictus, *Pegaseis pennis*] Pegasus, de quo antè diximus, dictus est, vt ait Homeri scholiastes 6. Iliad. ὅτι ἐξεπεπηδήκει ἐκ τοῦ τῆς Γόργονος τραχήλου, id est, *quod exilierit ex Medusæ collo.* Aut potius, vt ait Hesiodus in Theogon. ὅτι ὠκεανοῦ περὶ πηγὰς γένετο. id est, *quod apud Oceani fontes sit natus.* Tradit autem Palæphatus, Pegasum nauim fuisse, qua vectus est Bellerophon. Nauigia enim cùm ex alto cernuntur, si fortè remis agi contingat, ob celeritatem, mobilesque vtrinque remorum ordines, procul spectantibus alatorum prębent animalium speciem. Ad allegoriam verò si referamus, per Pegasum (quem ex Medusæ, seu Gorgonis capite à Perseo amputato procreatum Poetæ comminiscuntur: Ouid. 4. Metamorph. Iuuenal. Sat. 4.) famam & immortalitatem nominis intelligimus. Virtus enim cum terrorem (quæ Gorgone figuratur) amputauerit, famam procreat. Fulgent. & Pierius lib. 4. Lycophronis interpres Pegasum pro equo fabuloso agnoscit, totiusq; fabulę seriem tractat, eodem penè quo cæteri modo, sed subdit ἀλληγορίαν τὴν τῆς φυσικῆς γνώσεως, quę ad hoc nostrum propositum nihil attinet. Addit etiam, nunquam fuisse Pegasum equum, quia nullus se vnquam vidisse alatum equũ sit testatus; at quia vir egregius Bellerophon nauem cõscendit, cuius alę vela essent, locum factum esse fabulæ.

Pegasus quid.

Ether. *Petit æthera*] Prouerbialis formula, pro, laudem cõsequeris immortalem. Æther, vt autor est Aristoteles lib. 1. de Cęlo, cap. 3. ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θέειν, id est, *à semper currendo*, dicitur, cuius verba sunt: Ætherem superum locum appellauerunt à semper currendo, perpetuo tempore posita appellatione, cœlum ipsum, stellæq; omnisq; siderea compago intelligitur. Non, vt quidam putant, quod igneus sit & incensus, sed quod cursibus rapidis semper rotetur.

Consilioq; animi] cui respondet nomen Bellerophon, vt diximus. Plus autem consilio & animi dexteritate effici, quam viribus corporis, infinitis exemplis perspicuum est.

Sycophantæ mõstra sunt hominum. *Monstra superba*] ἀλληγορικῶς, pro dolosis sycophantis, obtrectatoribus, & alijs generis eiusdem; non certè hominibus (quid enim tam naturæ humanæ contrarium?) sed portentis, & naturæ erroribus.

IV.

1. NVLLA est tanta difficultas, aut etiã

vis

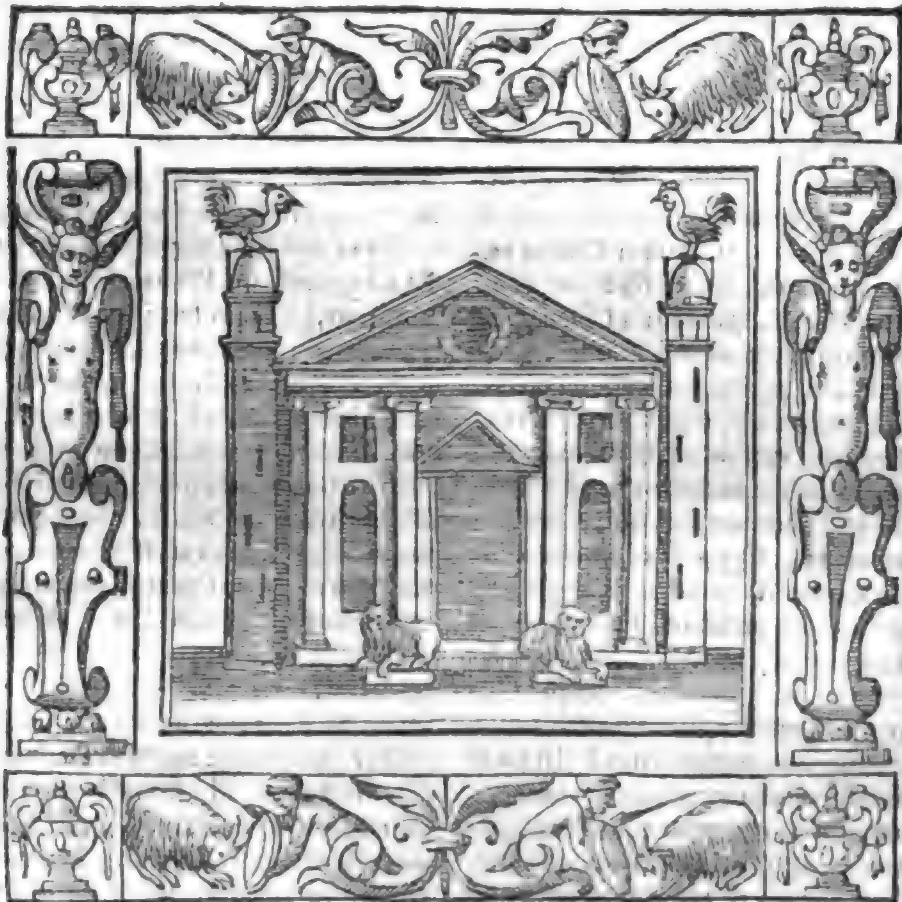
Cõsilij & fortitudinis vis. vis, quę consilio & magnitudine animi sopiri, & tolli tandem non possit. Quãquam enim nobis interdum sit concertandum cum fortioribus, & fraudum omni genere instructioribus, pugnæ tamen minimè est cedendũ, modò instructi simus firma quadam panoplia constantis animi, saniq; iudicii. Notius enim est, quàm vt confirmare necesse habeam, nihil tam arduum, tamq; inaccessum esse, quod dexteritate ingenij attingere, & tandem assequi non possimus: nullas deniq; tantas vires, aut etiam fraudum inuolucra tam intricata, quæ declinare, aut etiam auersare nequeat ingeniosus beneque consultus animus. Quæ sententia certè philosophica hoc lepido figuratur emblemate.

Deus vitæ humanæ moderator. 2. Sub hac præterea Bellerophontis fabula vitæ humanæ ratio propè omnis continetur; nam neq, aduersis rebus nimis tristari, neq; prosperis & felicibus nimis gloriari aut extolli conuenit, quoniam horum omnium deniq; moderatorem Deum esse experimur. Is enim pro sua singulari clementia, & calamitatibus iniquè circumuentos adiuuat, quod accidit, dum calamitosus esset, Bellerophonti; & nimis elatos animos deprimit, quare idem postea de cœlo dicitur detrusus.

3. Eadem fabula denique per Chimęram ab ira, monstrorum omnium turpissima, proposita eius turpitudine nos reuocat: illa enim furibundos facit eos, qui tali animi motu exagitantur; oculosq; rubro colore perfundit, & flammis armatam Chimæram efficit. Nullum sanè est vitium magis vel honori, vel vitæ mortalium, vel facultatibus infestum, quàm ira, quę omnia vno tempore euertit, nisi Bellerophon, id est, recta ratio illi moderetur. Igitur qui huic vitio sunt dediti, non minus à nostra consuetudine auertendi sunt ac deuitandi, quàm teterrimi & maximè perniciosi serpentes. *Ira est Chimæra*

Vigilantia & Custodia.

EMBLEMA XV.

INSTANTIS quòd signa canens det gallus Eoi,
Et reuocet famulas ad noua pensa manus:
Turribus in sacris effingitur ærea peluis,
Ad superos mentem quòd reuocet vigilem.
Est leo sed custos, oculis quia dormit apertis,
Templorum idcircò ponitur ante fores.

COMMENTARII.

I. ANTERIOR facies, & fores templi cuiusdam conspiciuntur, cum duabus vtrinq; turriculis, in quarum summitate campanæ, & supereminentes galli, vigilantię symbola: portæ limen verò custodit vtrinq; leo. Et hæc pictura suam elegantiam Pignorio tacitè acceptam refert. Sed quia plerisq; epigrammatis structura subobscura videtur, eam huc subiungere nihil erit abs re, quę sic habet: *Gallus effingitur in turribus sacris, quòd canens det signa Eoi instantis,* & quòd *reuocet manus famulas ad pensa noua: Ærea peluis,* scilicet, effingitur in turribus sacris, *quòd reuocet mentem vigilem ad superos. Sed leo custos est, quia dormit oculis apertis, idcircò ponitur ante fores templorum.*

II. *Vnde deductũ Emblema.* Ex vetere Christianorũ patrum instituto, & ex rerum proprietate; tum etiam ex Oro Apolline videtur desumptum hoc schema, quo vigilantia & custodia in Episcopo requisita designantur: Depingitur autem duplex vigilantia, corporis vna, mẽtis altera. Corporis vigilantiam Gallus refert, qui homines ad labores solet excitare. Campana verò, quia mentem ad Deum excitat, symbolum interioris vigilantiæ continet. Custodiam autem repræsentat leo, pro foribus templi excubans. Sanè non citra mysterium veteres gallum editiori sacrorũ templorum loco constitui voluerunt, quo pastoris potissimùm vigilantia repræsentaretur.

Gallus cur sacris turribus statuatur. Quò spectat illud D. Gregorij ex homilia quadam: Quisquis populi speculator ponitur, inquit, debet in alto stare per vitam, vt prodesse possit per prouidentiam. Sunt prætcrea, qui Doctores sacros hieroglyphicè galli nomine velint intelligi, propterea quod illi inter præsentis vitæ tenebras venturam lucem, quasi cantando prænuncient. Vt verò gallus interuallis aliquot noctis, modò hos, modò illos excitat, & tempus antelucanũ discrimine aliquo partitur: ita pro ratione personarum, aliarumque circumstantiarum, doctrinam salutarem animis inserere debent.

Quid per Leonem. Quantum verò ad leonem pertinet, Aegyptij vigilantem innuere cum vellent, aut etiam custodem, leoninum caput appingebãt: leo enim clausis oculis vigilat, dormit apertis. quocirca non ab re ad sacra claustra & fana leones eriguntur, tanquam custodes, ait Orus, & Pierius lib. 1. Hieroglyph. ex quo cętera petas licet, si quid prætcrea desideres. Non possum illud Plutarchi transilire, lib. De Pythiæ oraculis: ὁ δὲ ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ τῆς χειρὸς τῦ ἀπόλλωνος, ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν, καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς: id est, *qui gallum in manu pinxit Apollinis, matutinum tempus, & solis ortum instantem significare voluit.* Apuleius lib. 2. Commodum noctis inducias cantus perstrepebat cristatę cohortis. Ouidius in Fastis gallum Nocti cædi scribit à Romanis:

Nocte dea Noctis cristatus cæditur ales,
Quod tepidum vigili prouocet ore diem.

Galli natura. Et elegantissimè Plinius lib. 10. c. 21. Proximè, ait, gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque reuocant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum, &c. Aelianus 4. animal. historiæ, cap. 29. ὁ ἀλεκτρυὼν τῆς σελήνης ἀνισχούσης ἐνθουσιᾷ φασι, καὶ σκιρτᾷ. ἥλιος δὲ ἀνίσχων οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν διαλάθοι· ᾠδικώτατος δὲ ἑαυτῦ μᾶλλόν ἐστι τηνικάδε. id est, *Gallum gallinaceum exoriente Luna, vt afflatum diuino quodam spiritu bacchari atq; exultare ferũt. Oriens autem Sol nunquam ipsum fallit,*

tum vehementissimè vocem contendens.
Lucretius 4. sic:
Quin etiã gallum, noctẽ explaudẽtibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare.

Poeticam rationem huius antelucani gallorum cantus tradit Lucianus in Somn. siue Gallo, quã mox subiungemus: philosophicã Heliodorus Aethiopic. 1. his verbis: καθ' ὃν γὰρ καιρὸν ἀλεκτρυόνες ᾄδουσιν, εἴτε, ὡς λόγος, αἰσθήσει φυσικῆς τῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἡμᾶς περιστροφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ πρόσρησιν κινούμενοι εἴτε ὑπὸ θερμότητος, ἅμα καὶ τῆς περὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ σιτεῖσθαι θᾶττον ἐπιθυμίας τοὺς συνοικοῦντας ἰδίῳ κηρύγματι ἐπὶ τὸ ἔργον ἐγείροντες. At vero pulcherrimum D. Ambrosij locum ex lib. 5. cap. 24. libri, quem Hexaemeron inscripsit, appone re non grauabor, quòd sit huic Emblemati valde accommodus: Galli cantus suauis est in noctibus, nec solùm suauis, sed etiam vtilis, qui quasi bonus cohabitator & dormientem excitat, & sollicitum admonet, & iter facientem solatur, pressum noctis canora significatione protestans. Hoc canente, latro suas relinquit insidias: hoc ipse Lucifer excitatus oritur, cęlumq; illuminat: hoc canente, mœstitiam trepidus nauta deponit, omnisq; crebrò vespertinis flatibus excitata tempestas & procella mitescit: hoc canente, deuotus affectus exilit ad precandum: legendi quoq; munus instaurat: hoc postremò canente, ipsa Ecclesiæ petra culpam suam diluit, quam, priusquàm gallus cantaret, negando contraxerat. Istius cantu spes omnibus redit, ægris leuatur incommodum, minuitur dolor vulnerum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapsis, Iesus titubantes respicit, errantes corrigit. Hæc ille: quo ex loco facilè videmus, quid nobis statuendum sit in vitæ & studiorum ratione, cùm vir ille sanctissimus tantum elaboret in eo explanando mysterio. Fulgentius quoq; gallum Mercurio attribuit, ob mercatorum vigilantiam. Sed quid prohibet vtilibus quoque permiscere iucunda? Galli naturam festiuissimè, vt omnia, expressit sub ænigmate Thomas Stiglianus, elegans Poeta Italicus, hoc modo:

Ænigma de Gallo.

Se ben nessun mi batte, io grido forte:
Ed hò barba di carne, e bocca d'osso.
Stò fra Christiani, e pur tener mi posso,
Com'il gran Turco, più d'vna consorte,
Son crestoso in vn luogo, e di tal sorte,
Che giù mi pèdon, quand' il peso è grosso.
E sempre, ò che mi fermi, ò che sia mosso
Auien, che l'horologio in gola porte.
Son Capitan d'essercito pedone,
E per vsare vna mia foggia sgherra
L'elmo hò in testa, ed in groppa vn pennacchione.
Son senza braccia, e con altrui fò guerra.
Son senza denti, e mozzico in tenzone.
Porto gli sproni, e vò co i piè per terra.
Cauo spesso sotterra,
Per trouar mia ventura, e mio destino,
E pur stimo vn Rubin men d'vn lupino.

Habetur & aliud de Gallo: Aliud.
Naturæ solers productus munere vates,
Mendaci nunquam voce futura cano.
Quã prius obtueor solẽ, bis nascor in auras,
Nec baptisma, nisi post mea fata, fero.
Mortuus ancipiti dependet corpus obelo,
Cõcilians hominũ gaudia multa gregi.

Hæc forsan vltra clepsydram, non tamen extra rhombum.

III. *INSTANTIS Eoi*] Lucis aduentantis, diei redeuntis, quem videtur aperire Eos: quod temporis Gallicinium appellatur; Horatio Galli cantus. Ἠὼς autem aurora est Græcis. Ouid. 3. Fast.
Tres vbi luciferos veniens præmiserit Eos.
Auson. in Eidyllijs: Eos Aurora.
—— Ter clara instantis Eoi
Signa canit serus deprenso Marte satelles.

Sed pro Poeseos studiosis pauca super hęc annotabimus. Vocalis η, apud Græcos longa est. Latiniq; cùm Græcas voces huiusmodi transferunt, η, in e, longum commutant, quod Ouidius fecit in carmine iam citato. Sed aliquando euenit, vt dictiones Græcæ, quæ per η, scribuntur, eędem & per ε, enuncientur, quod hic fit. Nam Gręcè ἠὼς, & ἐὼς dicitur. Vnde Propertius lib. 1. vno disticho vtramque quantitatem est complexus: ἠὼς, & ἐὼς.
Siue illam Hesperijs, siue illã ostendet Eois;
Vret & Eoos, vret & Hesperios.

Canens det gallus] Lucianus in Dialogo, qui inscribitur Somnium, seu Gallus, multa disserit de gallo, è quibus pauca, quia non sine iucunditate leguntur, trãslata huc conieci. Loquitur autem Micyllus in hunc modum ad gallum: Profectò & olim istiusmodi quiddam de vobis audieram, adolescentulum quempiam fuisse Fabula de Gallo.

Gallum, Marti adamatum, atq; huic Deo compotasse, collusitasseq; & in voluptatibus gessisse morem. Itaq; cum Venerem adiret Mars, cum ea concubiturus, hunc Gallum vnà secum adduxisse. Quoniam autem Solem potissimùm metueret, ne si è sublimi conspexisset, Vulcano se proderet: foris ad ostium adolescentulum semper relinquere solitum, cuius indicio certior fieret, quando Sol emergeret. Deinde Gallum aliquando somno correptum excubias deseruisse inscientem, Solemq; nullo prǫsentiẽte imminuisse Veneri ac Marti securè dormienti, propterea quòd confideret Gallum indicaturum fuisse, si quis interuenisset. Itaq; Vulcanum à Sole edoctum, eos deprehendisse implicitos, atque irretitos his vinculis, quæ iam olim in illos fuerat fabricatus. Porrò Martẽ, simul atq; dimissus est, indignatum aduersus Gallum fuisse, atq; eum in auem transmutasse, iisdem armis, vt in capite pro galea cristam obtineret. Hanc ob causam, quò vos Marti purgetis, cum iam nihil opus, simul atq; Solem exoriẽtem sensistis, multò antè vociferari, atq; illius exortum prǫnunciare. Hæc Lucianus, & multa alia ibidem. Aristophanes in fabula, cui titulus ὄρνιθες, lepidam narrat fabellam; imperasse scilicet aliquando Gallum Persarum genti (quare quoq; auis Persica dicitur) vnde etiam tiaram gestat rectam, quod solis regibus erat concessum. Adeo verò formidolosum & durum imperium illud fuisse, vt nũc quoq; gallis canentibus cuncti mortales, ceu multam verentes, ad opera peragenda prosiliant. Erasmus in adagio, *Priusquàm gallus iterum cecinerit*, causas reddit ex Plinio. & Cicerone, atque aliis, cur noctu gallus cantet, quem vide. Sed fas sit latius nonnihil cum gallo cucurire, seu vt Demosthenes dicit, κοκκύζειν. Ambrosius Nolanus suæ ætatis Philosophus haud ignobilis, in suis quæstionibus existimat, gallorum antilucanum cantum ab innata quadam salacitate proficisci. Esse enim hoc animal prǫ cǫteris gallinis deditum, ac velut vxorium, mireq; solicitum de sobole propaganda, adeo vt vnus gallus compluribus gallinis prǫficiatur, tantamque turbam vnicus maritus impleat. Hinc aliquando

Aristophanus fabula de gallo.

Cur gallus manè cantet.

Triginta viduas lapidis temerarius ictu
Reddidit (heu facinus) sole stupẽte puer.

Cantu autem libidinem coeundi significari, vel illud prǫcipuè denotat, quod antequam ad ineundas gallinas idonei sint, conticescant. Quod plerisq; auibus vsu venit, quǫ Veneris procliuitatem denunciãt: quemadmodum de perdicibus ait Plinius, quǫ superuolantium afflatu concipiunt, sǫpe voce tantum audita masculi. Quid mirum in auibus, cum & vxor quǫdam salax solis mariti absentis litteris missis se imprǫgnatam fassa fuerit? ò fǫcunditatem. Galli igitur concocto cibo, expulso iã somno ad Veneris illecebras excitantur, cantusque blanditiis ad se gallinas alliciunt. Multorum Philosophorum fuit opinio, omnia, quǫ infra Lunam sunt, cum superioribus cognationem quandam, quam Grǫci συμπάθειαν vocant, habere. Vnde Chǫremon Stoicus, & cum eo Porphyrius, arbitrati sunt, gallo à Sole aliquid cǫleste conferri. In qua etiam opinione fuit Proclus, qui insitum esse gallis ait, Apollinis numen aduocare, & veluti propriis canticis assurgenti supplaudere. Qui adeo prǫ cǫteris animalibus cum sole est coniunctior, vt hanc ob causam leo, qui animal maximè solare est, eius aspectum, cristas, vocemq; perhorrescat, & eorum prǫcipuè (vt D. Ambrosius lib. 6. Hexaemer. cap. 4 dicit) qui albi sunt. Cuius rei causam explicauit Proclus, qui ex Platonica officina prodijt, in eo libello, cui titulus, περὶ τῆς μαγείας. Rationem autem huius à materia sensuue assignare nequimus, sed solum à superni ordinis contemplatione, quoniam videlicet solaris virtutis præsentia conuenit gallo magis quàm leoni. Sed Lucretius aliam huius timoris affert rationem, cum de gallo loquens ait:

Risum teneatu amici.

Cur leo gallum timeat.

Quẽ nequeũt rapidi contrà constare leones,
Inq; tueri, ita continuò meminere fugai:
Nimirũ, quia sunt gallorũ in corpore quadã
Semina, quæ cũ sunt oculis immissa leonũ,
Pupillas interfodiunt, acremq; dolorem
Prabent, vt nequeãt contra durare feroces.

Alij autem dicunt, gallum esse symbolum colendæ diuinitatis, & diuinum quid præ se ferre: Quòd verò diuinum est, omnis humana terrenaq; potestas reueretur. Tanta igitur inter leonem & gallum discordia intercedit, vt etiam (quemadmodum ex superstitiosis Democriti scriptis tradit Socion) herbula quædam, quæ leo nuncupatur, ita gallum abhorreat, vt si puella non dum

dum viro iuncta, sed tamen quod tunc men sibus laboret, nuda, passisq; crinibus legu- minum segetem circumeat, gallum habẽs in manibus, illicò exarescat. Sed quo me, galle, rapis?

Et reuocet] Homines excitos ad laborem vocet.

Famulas manus] id est, manuarios arti fices, operas, hi sunt βάναυσοι τεχνῖται, mechanici, seruiles.

Pensum. *Ad noua pensa*] Pensum est manipu- lus lanæ vel lini, è colo, pendens; metapho ricè, est officij cuiusq; perfunctio. Ouid. 1. Amor eleg. ad Auroram:

Tu, ne fœminei possint cessare lacerti,
Lanificam reuocas ad sua pensa manũ.

Idem de Lucretia 2. Fastor.

Lumen ad exiguum famulæ data pensa tra hebant.

Et in Epistolis:

Neue traham serua grandia pensa manu.

Virgilius 8. Aeneid.

——Famulasq; ad lumina longo
Exercens penso.——

Cur gallus in turribus. *Turribus in sacris*] Hoc est in templis. Apud nos Salmanticæ (verba sunt Sanctij) multis in nobilium turribus visitur huiusmodi effictus gallus, vt possimus facilè inspicere, qua regione vetus inflet. Interroganti mihi, cur potissimùm gallus huic inseruiret negotio? aliqui dixere, proprium esse gallinaceorum rostrum ad ventum dirigere. Hæc ille. Magis pia est illa explicatio, quę cruces in turribus templorum, gallos gestantes, eò trahit, vt peccatores, dum eminus crucem spectant & gallum, memores peccati & pęnitentiæ Petri, & veniæ per crucem obtentæ, excitentur ad similem pęnitentiam, & in spem erigantur impetrandæ gratiæ. De gallo in pinnis templi extat lepidum hoc carmen ænigmaticum:

Excelso volucris versatur in aere quædam,
Huic similis quæ sit nulla sub orbe viget.
In medijs huius nata sunt ignibus alæ,
Orta est è flammis, æthera deinde subit.
Septenos vasto degluberet ore iuuencos,
Hanc si corriperet non satianda fames.

Nola seu tintinnabulum. *Ærea peluis*] περίφρασις nolæ seu tintinnabuli, cuius inuentionem repete ex 6. Polydori, cap. 13. De pelui ærea ipse Alciatus 8. Parerg. cap. 11. sic ait: Dubitabilior est alia quæstio, an immodici importuniq; campanarum peluium pulsatores officio iudicis compelli possint, vt cessent. Et sciendum veteribus non fuisse hunc morem, sed instar peluium fabricata hæc vasa campanas appellari cęptas, quod ex Campano ære conflatæ essent. Vnde prouerbium in loquaces & obstreperos, *Dodonæũ æs*, quod in Dodona duæ essent columnæ: in altera peluis ærea, in altera puer cum flagro peluim, vento impellente, percutiens; vnde tinnitus in multas horas perdurabat. Iuuenal. *Dodonæũ æs.*

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari.——

Hæc Alciatus. De Campanæ inuentione & vsu plura habes apud Guidonem Pancirollum, & lautum eius scholiasten, Rerum memorabil. lib. 2. Tit. 9.

Ad superos mentem &c.] Vt gallus corpus ad laborem, sic campana mentem ad Deum euigilare facit: Est autem tintinnabulum prædicationis & institutionis hieroglyphicum, vt docet Pierius Hieroglyph. lib. 47. Hinc Sacerdos Mosaicus ad imas tunicæ fimbrias aurea tintinnabula gestare iubebatur, Exodi 28. vt eorum sonitus quotiescunq; Pontifex ingrederetur egrederetur q; Sanctuarium, exaudiri posset. Significabat id, oportere Sacerdotem vocalem esse, nunc docendo, nunc arguendo, nunc exhortando, sæpissimè vero consolando, atq; ea conquirendo opportuna remedia, quæ nostra fragilitas videbitur exposcere. *Tintinnabulũ prædicationis symbolum.*

Est leo sed custos, &c.] Hoc totũ sumpsit Alciatus ex Oro Apolline Niliaco, qui libellum de notis Hieroglyphicis Gręcè composuit, cuius hęc sunt verba: ἐγρηγορότα γράφοντες, ἢ καὶ φύλακα, λέοντος γράφουσι κεφαλὴν, ἐπειδὴ ὁ λέων ἐν τῷ ἐγρηγορέναι, μέμυκε τοὺς ὀφθαλμοὺς, κοιμώμενος δὲ ἀνεῳγότας τούτους ἔχει, ὅπερ ἐστὶ τοῦ φυλάσσειν σημεῖον. διόπερ καὶ συμβολικῶς, τοῖς κλείθροις τῶν ἱερῶν λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι: *Vigilantem & sedulum hominem, & custodem, cum Ægyptij volunt ostendere, leonis caput pingunt, quoniam leo vigilans oculos claudit; eosdem cùm dormit, apertos habet: quod quidem custodiæ atq; excubiarum signum est. Vnde & non absq; significatione, templorum claustris leones, qui sint custodum loco, appinxerunt.* Leonem quidem παρὰ τοῦ λάειν, λᾶν, à videndo deductum volunt, quia fera est perspicacissimi visus. *Leo vnde dictus.*

visus. De quo si plura cupis, vide Aristotelem de Hist. anim. & Oppianum in 3. & 4. de venatione, Plinium Nat. Hist. lib. 8. c. 16. qui asserit, leones nunquam limis oculis intueri: de oculis adapertis non meminit. Vide etiam Cœlium Rhod. li. 13. c. 8.

Templorum idcircò ponitur ante fores] Eruditè non minùs quàm diligenter in suo Copiæ cornu Pierius leonis faciem illam, quæ prima visa est Ezechieli, initiandorum sacrorum admonitionem nobis oblatam fuisse tradit: eamq; à primis visam, quòd à vita principum soleat totius populi consensus legem sibi statuere. Ponuntur itaq; ad valuas templorum, vel postibus sustinendis, vel hyperthyris; aliquando etiam pronais locorum, vt Deum venerari primò meminerimus. Addit etiam, in pronao Taruisinæ Cathedralis draconem alatum vnguibus leonum duorum comprimi: draconem retorto collo leonis pectus remordere. Cuius Emblematis eam esse sententiam docet: prauam quidem cogitationem cor incessere, fortem animum eam protinus elidere; à læua leonem suo pectori subijcere apprehensum leunculum: generosum quippe animũ seipsum vincere.

Leonis imago in valuis tẽplorum.

IV. 1. DVAE sunt Episcopi necessariæ dotes, vt eius, cui animarum cura demandata sit: nimirum vt ijs, quibus præsit, continuò studeat, vt nihil eorum eis desit, quod spectet ad fidei veræ profectum & augmẽtum: nève quis à recta via desciscat, aut sacræ doctrinæ terminos transiliat. Nec verò est satis, vigilantem eum esse, nisi etiam custodem sese fortissimum præbeat, id est, cum cura & vigilantia, quæ perpetua sit oportet, & etiam necesse habeat coniunctã cum moribus doctrinam, qua & suos instituat, & alienos etiam hostes, atq; erroneos homines forti animo retundat, veræque & sanæ institutionis quasi hasta percellat. Quod duplici symbolo hic ostenditur, sumpto argumento ab ijs animalibus, quæ & sacris in turribus, & pro foribus templorum apponi solent, gallo nimirum, & leone: quorum alter vigilantiam, custodiam alter designat.

Duo pastoris ecclesiastici munera.

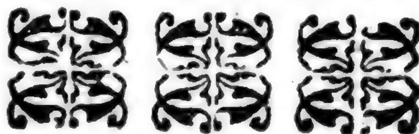
2. Campana præterea prædicationis (vt diximus) & institutionis gerit symbolũ. Meminerint tamen verbi diuini præcones, nisi & ipsimet ad vocis suæ clangorem viuendi rationem instituerint, atq; ita ad normam illam accommodarint vitam suã, campanis se vel in hoc quoq; assimilandos fore, quæ etsi clarissimum edendo sonum alios cieant, ipsæ tamen sibi surdæ sint & stupidæ. In quos elegans extat emblema cuiusdam:

Concionatores quid à cãpanis discant.

Æra graui cũctos veluti campana sonore,
Ipsa licet penitus sint sibi surda, cient:
Sic es, recta docens alios, peruersa sequute.
Quiq; alijs sapiens, non sapis ipse tibi.

Eodemq; planè sensu Apostolus 1 Corinth. 13. Si vel hominum (inquit) vel angelorum linguis loquar, charitatem autem non habeam; factus sum æs resonans, ac cymbalum tinniens. Addam de campanis παρέργως, vulgarem esse errorem, quo Paulinus Episcopus Nolanus, Diui Hieronymi æqualis, & sanctimonia vitæ spectabilis, primus in suam Ecclesiam campanæ vsum inuexisse creditur: quasi priori sæculo ignotus ille fuerit. Verius namq; est, virum illum sanctissimũ Gentilium sacrorum abusum correxisse, & ad pia munia transtulisse, vt nimirũ eius sono exciri possent semotiùs habitantes ad conciones precationesq;. Cæteroquin ijsdem, quibus hodie, vsibus deputatas fuisse priscis quoque sæculis campanas, Hadrianus Iunius disertè docet, lib. 3. Animaduers. cap. 11. Sed ne garrulitatis vento impulsus audiam Δωδωναῖον χαλκεῖον; flagellum de pelui.

Campanarum origo.

Νῆφε

Νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Sobrius eſto, & memineris non temerè credere: hęc ſunt membra mentis.

EMBLEMA XVI.

NE credas, ne (Epicharmus ait) non ſobrius eſto:
Hi nerui humanæ membraq́ mentis erunt.
Ecce oculata manus, credens id, quod videt: ecce
Pulegium antiquæ ſobrietatis olus:
Quo turbam oſtenſo ſedauerit Heraclitus,
Mulſerit & tumida ſeditione grauem.

COMMENTARII.

I. RECTE habet ſe manus oculata; ſed ſimplex illud quoduis aliud potiùs repræſentat quàm pulegium: elegantius multò habet editio Rouilliana. Sanctius epigraphen Emblematis Latinã appoſuit. *Sobriè viuendum, & non temerè credendũ.*

II. DVO hic præcepta cuiq; honeſti ſtudioſo traduntur, nimirùm vt ſobrietatem amet, & credulitatem leuem & temerariã vitet: quam ad rem duabus (ſuo more)

notis

notis vtitur, nempè pulegio, & oculata manu: illo quidem, vt sobrietas paruo contenta significetur: hac verò, qua rerum certarum fides intelligatur. Cicero 1. Epistolar. ad Atticum, carmen hoc Græcum citat: Priuatis rebus meis, inquit, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malorum, odium in me improborum, adhibeā quandam cautionem & diligentiam: atq; ita Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam:

M. Tullij locus, vnde petita est Emblematis epigraphe.

Νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ac nostræ quidem rationis ac vitæ quandam formam, vt opinor, vides. Hoc carmē alij hoc modo citant:

Νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν ἀνέρα φρονῦντα ταῦτα. id est.

Esto sobrius, & memineris virum, qui sic sapiat, non oportere esse credulum. Sed quia Erasmus deprauatum versiculum testatur in adagio: *Nemini fidas, nisi cum quo prius modium salis absumpseris.* sic ille è vestigijs codicum hoc carmen Trochaicum restituit:

Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν, ταῦτα νεῦρα τῶν φρενῶν.

Nam quod νᾶφε dixit, pro νῆφε, & μέμνασο, pro μέμνησο, dialecti proprietas est. Alteram autem partem idem Cicero vsurpauit lib. De petitione Consulatus: Quamobrem, ait, Epicharmion illud teneto, neruos atq; artus esse sapientiæ, non temerè credere. Relatum est etiam ab Alciato nostro lib. Parergon 4. c. 8. Retulit etiam id Epicharmium Clemens 4. Stromat. & ad institutum Christianum accommodat. Sed de his mox dicemus plura, in quarta classe.

III. *NE credas*] temerè, vel adeo facile. Conuenit cum Epicharmi sententia Theognidis versiculus:

Πίστει χρήματ' ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα

Fiso res perijt, diffiso salua remansit.

Licet nemini fidere sit inhumanum, omnibus verò fidere stultum. Quare pulchrè Hesiodus:

Καὶ κασιγνήτῳ γελάσας ἐπιμάρτυρα θέσθαι,
Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς, καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας. id est:

Si quicquam cum fratre tibi est, testem adijce rebus,
Subridēs, nocuit non credere, credere sēper.

Seneca epist. 3. lib. 1. Vtrumq; enim vitiū est, & omnibus credere, & nulli. Vide parœmiam, *Fiducia pecunias amisi.*

Epicharmus] Epicharmus Siculus, vt ait Diogenes Laertius, Elothalis filius, Pythagoræ discipulus, Philosophus & poeta, Comœdiæ inuentor, teste Suida.

Epicharmus.

Ne non sobrius esto] Esto sobrius: duo enim negata vni affirmationi æquiualent.

Nerui, membraq;] ἄρθρα, νεῦρα, τὰ μέρη. Metaphoræ, quibus vim vtilissimi præcepti illustrat. Nam ῥώμη ψυχῆς σωφροσύνη, vt refert alicubi Stobæus. Quo sensu dixit Iustinus, genitricem virtutum frugalitatem. Sic Cicero pro lege Manilia, neruos Reipub. appellat milites, classes, vectigalia, quod in his consistat omnis Reipub. firmitas. Sic apud Demosth. νεῦρα πολέμου τὰ χρήματα. Fabius lib. 1. mollem educationem neruos omnes animi & corporis frangere. Et Dion in Vespasiano: *Pecunias neruos esse imperij semper dixerunt.* id est, νεῦρα γὰρ τῆς ἡγεμονείας τὰ χρήματα ἀεί ποτε εἶναι ἔλεγον.

Sobrietas animi robur.

Nerui Reipub.

Ecce] Demonstrandi nota rectè iūgitur cum manu oculata, quę credit id, quod videt.

Oculata manus] Adagium, quo rei certitudo significatur. Oculatas enim manus dixit Plautus, quæ promissa velint exhiberi re, non oratione promitti. Nam oculos habere, quibus videant exhibita, aures non habere, quibus audiant pollicitationes. Ita lena quædam in Asinaria adolescenti aureos montes pollicenti, cùm illa nihil commoueretur promissis, inquit:

Oculata manus.

Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem: eadem nos disciplina vtimur.
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.

Idem in Pseudolo:

Emie die cæca hercle oliuum, id vendito oculata die.

Oculata die aliquid vendere, est præsenti pecunia vendere. Vim prouerbij videtur expressisse Terentianus ille leno Sannio in Adelphis:

Oculata die vendere.

——Verum ego nūquam adeò astutus fui
Quin quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.

Huc quoq; allusit Chęrea in Eunucho:

——Fac sis, nunc promissa appareant.

Et

Et Propert. lib. 1.

Cui nō antè patet, donec manus attigit.

Idem Plautus in Truculento:

Manus vetat, priusquam penes sese habeat, quicquam credere.

Imò & sacrę litterę admonent, non omni spiritui esse credendum.

Non statim fidendum. *Credens id, quod videt.*] Herodotus: ὦτα τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν: Aures sunt hominibus magis incredulę, quàm oculi. Proinde laudatur illud Theocriti:

μὴ πίστευε τάχιστα, πρὶν ἀτρεκέως πέρας ὄψῃ.

Ne crede citissimè, ni prius finem videas.

Cuius sententię vim tenere debent qui versantur in Rebusp. & negotijs grauioribus implicantur, sed maximè temporibus periculosis. Si enim propter amicitiam multorum fucatam vix fratri fides interdum sit habenda, perpetuò meminisse debemus Pythagoricę parœmię, *Ne cuius dextram inieceris*, quandoquidem hominum ea sit improbitas & versutia, vt non modò sermo, sed & frons, vultus, & oculi ipsi persępè mentiantur. Apollonius rogatus à rege Babylonię, qua ratione quietus in suo principatu perduraret: Si, inquit, paucis fidem habueris. Nulla enim regibus maior pernicies impendet, quàm cum delatoribus facilem ad se aditum prębent. Plato de Repub. magistratum optat, qui sit τὰ ὦτα διατεθρυλλημένος, id est, qui aures obtusas habeat ad rumores & fabulas populares. Addam & id Plautinum è Truculento:

Non laudandus est is, qui plus credit quæ audit quàm
Quæ videt; non placet, cùm illi plus laudant quæ audiunt,
Quàm quæ vident: pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti
Decem. qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.

Quod tamen non probatur Apuleio, initio Floridorum, qui vt inseruiat argumento quod tractat, plus fidei aurium quàm oculorum esse adhibendum vult. Huius hæc verba: Non itidem maior meus Socrates: qui cùm decorum adolescentem, diuque tacentem conspicatus esset: Vt te videam, inquit, aliquid eloquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat: etenim arbitrabatur homines non oculorū, sed mentis acie & animi obtutu considerandos. Nec ista re cum Plautino milite congruebat, qui ita ait: *Pluris est oculatus testis vnus, quam auriti decem.* Imò hunc versum ille ad examinandos homines conuerterat: Pluris est auritus testis vnus, quā oculati decem. Atqui si magis pollerent oculorum quàm animi iudicia, profectò de sapientia foret aquilæ concedendum. Homines enim neq; longè dissita, neque proximè adsita possumus cernere, &c. Apuleius tū aliò sententiam torquet, vt dixi, neq; propriè cōtrarium quid à Plauto statuit, sed certè dissimile. Vide Prouerb. *Oculis magis habenda fides, q̄ auribus.* Ad rem redeo. M. Tullius in Lælio: Hæc in fabulis stultissima persona improuidorū & credulorum senum. Non minimum commendarunt ἀπιστίαν quidam ex veteribus, non quidem vt omninò fidem omnibus abrogemus, sed vt nullo non loco circūspecti simus, videamusq; quatenus dextra sit huic vel illi admouenda. Demosthenes hāc ἀπιστίαν vnam ait omnibus qui sapiūt concessam à natura custodiam salutis & fortunarū. Sed de his iamiam latiùs agemus. *Oculorū iudicium præpollet iudicio aurium.*

Pulegiū. *Pulegium*] Pulegium Græcè γλήχων, *glechon*, seu *glachon*: Cuius vires permultas habet Plin. lib. 20. cap. 14. & Apul. De herb. virt. cap. 92 multa. Cæterum, pulegio viria stomachi tolli, testatur Dioscorides lib. 3. cap. 31. Ναυτίας τε, καὶ δηγμοὺς στομάχου μετὰ ὀξυκράτου ποτισθὲν παραμυθεῖται. hoc est: *Nauseas & erosiones stomachi in posca* (id est, vino, quod aceto & aqua temperatum est) *bibitum lenit*. Dixerat antè, hanc herbam esse λεπτυντικὴν, θερμαντικὴν, καὶ πεπτικὴν. id est: *extenuatiuam, calefactiuam, & concoctionis adiutricem*. Vide epigramma Græcum lib. 2. εἰς φειδωλούς. *Posca qd.*

Οὐ γλήχωνι Κρίτων ὁ φιλάργυρος, ἀλλὰ δίχαλκον
αὐτὸν ἀποσφαίνει θλιβομένου στομάχου.

Quod ita vertit Sanctius:

Nō glechone Criton, ast sordidus æris odore,
Vexatum stomachum sæpe dolore leuat.

Antiquæ sobrietatis] quæ veteres, homines frugi, & rerum parabilium appetentes vtebantur. Est autem pulegium siti & violentiæ contrarium. De veterum frugalitate lege Valer. Max. lib. 4. c. 4. & lib. 7. c. 1. Nā, vt ait Horatius 2. Carm Ode 15. *Frugalitas veterum.*

Priuatus illis census erat breuis,

Com-

Commune magnum. ——
Plinius epist. 22. lib. 1. de Catilio Seuero: Quàm parcus in victu? quàm modicus in cultu? Soleo ipsum cubiculum eius, ipsumq; lectum, vt imaginem priscæ frugalitatis, aspicere. Ipsius autem Plinij frugalitatem habes lib. 2. epist. 6.

Olus.

Olus] λάχανον. Olus dicitur omnis herba satiua, ab alendo, quod veteres oleribus alerentur, antequam essent repertæ fruges; iisq; vescebantur absq; luxurioso condimento, vnde prouerbium, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι, *in oleribus piper*; pro re ingrata & insipida. Hinc quoq; olus pro tenui & quotidiano victu nonnunquam accipitur. Horatius 2. Serm. Sat. 7.

In oleribus piper.

—— *si nusquam es forte vocatus*
Ad cœnam, laudas securum olus. ——

Et quia ægrotantes plerunq; tenui egent victu, eos oleribus curatos fuisse constat ex Plinio, & Plauto in Capt. vbi Hegio Parasitum inuitat ad cœnam terrestrem, *multu oleribus*. Cui ille respondet: *Curato ægrotos domi*. Inde Heluones antiquitus propriè appellati; nam helus, veteres dicebant pro holus. Quia verò ægroti nauseabundi valde sunt, fastidiosiq; & delicati ciborum arbitri, hinc postea translata ea vox ad homines delicatos opiparosq; qui magnas pecunias in dapes profunderent; non in voraces, quod hactenus à plerisq; falsò existimatum.

Heluones qui propriè.

Heraclitus.] Heraclitus in seditione quadam rogatus à ciuibus, vt concordiam suaderet, suggestum ascendit, calicem frigida compleuit, infusam digito farinam miscuit, vnà cum pulegio, idque bibit, & hinc discessit: nimirum reipsa loquens, plerumq; seditiones ex luxu rerumq; superfluarum vsu oriri: inter eos autem facile constare concordiam, qui modicis ac tantum necessarijs essent contenti. Nam
δεῖπνον γὰρ εὐτελὲς ὐ ποιεῖ παροινίαν.
id est:
Vbi cœna frugi est, nulla debacchatio.
De Heracliti facto vide Plutarchum de garrulitate, Erasmum in Apophthegmatis lib. 8. Commentatores Dioscoridis, in verbo, *Glechon*. Cœlium item Rhodig. lib. 13. cap. 5. Vide quoq; adagium, *Thymbra victitans*.

Quo turbam, &c.] In eo nonnullis fortasse σκοτεινὸς habendus est Heraclitus, id est, *tenebricosus*; sed certè hac ambage, & symbolis aphonis plus fortè persuasit, quàm alius quispiam oratione prolixissima. Siquidē πολλῶν πάνυ καὶ μακρῶν περιόδων ἓν ῥῆμα καὶ νεῦμα πίστιν ἔχοντος ἀνθρώπυ κυριώτερον ἡγεῖται: Plerumq; vir, cuius perspecta fides est, vno verbo vel nutu longas aliorum orationes superat. Sic enim fidem fecit Amasidi Pittacus, cũ linguam immolatitiæ victimæ remisit, tanquam membrum omnium vel optimum, vel pessimum. Sic Anacharsis, de quo iam supra diximus, cum apud Solonem repertus est eo gestu dormiens, vt dextram haberet admotam ori, sinistram pudendis: vt significaret, maiore studio & cura linguã esse cohibendam, vt partẽ omnium maximè rebellem. Quid enim vel Sciluri facinus ad concordiam suos liberos adhortantis; vel Tarquinij Superbi summa papauerum capita baculo decutientis, huc commemorem, cùm hęc iam vulgò trita sint? Olim enim cùm nondum Platonis opera, vel Carneadis, aut Chrysippi sapientia loquax esse didicisset, omnia breuibus oraculis, aut symbolis, interdumque ἀφώνοις, non minus commodè tradebantur, quæ pertinerent ad vitæ humanæ cultum & informationem. Sed audiamus Plutarchũ ea de re studiosè commentario περὶ ἀδολεσχίας differentem: οἱ δὲ, inquit, συμβολικῶς ἄνευ φωνῆς ἃ δεῖ φράζοντες ὐκ ἐπαινῦνται, καὶ θαυμάζονται διαφερόντως, ὡς ἡράκλειτος, ἀξιούντων αὐτὸν τῶν πολιτῶν γνώμην τινὰ εἰπεῖν περὶ ὁμονοίας, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ λαβὼν ψυχρῦ κύλικα, καὶ τῶν ἀλφίτων ἐπιπάσας, καὶ τῷ γλήχωνι κινήσας, ἐκπιὼν ἀπῆλθεν· ἐνδειξάμενος αὐτοῖς ὅτι τὸ τοῖς τυχῦσι ἀρκεῖσθαι, καὶ μὴ δεῖσθαι τῶν πολυτελῶν, ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατηρεῖ τὰς πόλεις.

Magnæ vis est orationis non modo, sed & gestus viri boni.

Pittacus.

Anacharsis.

Scilurus.

Tarquinius Superbus.

Turbam grauem tumida seditione] Populum, vel plebem tumultuantem, iamq; ad seditionem se comparantem.

Mulserit] mitigarit, lenierit. Mulcere enim est delinire, quasi mollicere, hoc est, molle reddere. Hinc Mulciber dictus Vulcanus, quòd molliat ferrum ac mitius reddat. Et Mulsum, quasi melle delinitum.

Mulcere

Mulciber.

Mulsum.

IV.

EMBLEMA hoc frugalitatem & sobrietatem suadet, temerariam verò credulitatem dissuadet; de quibus duobus si cũ doctissimo Minoe paulò latiùs diffundar, facile me veniam impetraturum confido,

pre-

præsertim in re tã vtili, addo & necessaria.

De frugalitate. 1. De frugalitate M. Tull. 3. Tuscul. Verisimile illud est qui sit temperans, quem Græci σώφρονα appellant: eamque virtutem σωφροσύνην vocant: quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnunquam etiã modestiam. Sed haud scio an rectè ea virtus frugalitas appellari possit, quod angustius apud Græcos valet, qui frugi homines χρησίμους appellant, id est, vtiles: At illud est Latius abstinentia, omnis innocentia, quæ apud Græcos vsitatum nomen nullum habet, sed habere potest ἀβλάβειαν, nam est innocentia affectio talis animi, quæ noceat nemini, reliquas etiã virtutes frugalitas continet: quæ nisi tanta esset, & si his angustijs, quibus pleriq; putant, teneretur, nunquam esset L. Pisonis cognomen tantopere laudatum. Sed quia nec qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauię: nec qui propter auaritiam clam depositum non reddidit, quod est iniustitiæ; nec qui propter temeritatem malè rem gessit, quod est stultitiæ, frugi solet appellari: eo tres virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudentiam frugalitas complexa est, etsi hoc quidem commune est virtutum: omnes enim inter se nexæ & coniugatæ sunt. Reliqua igitur & quarta virtus, vt sit ipsa frugalitas necesse est. Hactenus ille de vi verbi; nos ad rei notionem veniamus. Rectè Apuleius,

Sobrietatis laus. sobrietatem dicit esse sapientiæ omnis primarium fundamentum, quod in se virtutum omnium semina continet: nam sobrietas temperantiæ species, prudentiæ comes est, in perspicientia veri, falsique, tum in delectu habendo rerum bonarum ac malarum; ea fortis est, quæ voluptatum illecebris non capiatur, & iustitiam colit, quam in se primùm seruat, alijs etiam tribuit. A sobrietate itaq; suam philosophandi rationem Pythagoras orsus est, cum quibus, certisque de caussis ab esu carnium prohiberet. Quod adeò multis probatum est, vt pleriq; inde facti meliores, ac cultiores, sapientiæ latices imbiberunt: alij superstitiose Pythagoram æmulati in totum repudiarunt esum carnium, & animantia muta, vt impura crediderunt: quo de numero Eucratitæ, deliri quidam hæretici, de quibus Epiphanius. Sobrietas virtutum pene omnium seminarium est: quam vnã qui habeat, & cæteras etiam facillimè habuerit. Plato in Charmide temperantiam, vitæ hominum custodem appellat. In Gorgia præcipit, vt qui sanus ac beatus esse velit, hanc virtutem exerceat. Et Xenophanes nihil in homine nasci mali posse, qui temperantiam fuerit amplexatus. Itaque quotquot sapientes olim habiti sunt, temperatissimi prædicantur: vt Socrates, qui quòd tenui victu esset, ea peste sæuissima tactus non est, quæ Atticam inuasit. Et Plato apud quem cum nobilis imperator Timotheus cœnasset, moderatis cibis exceptus, postridie illi factus obuius, dixit: Qui apud te, Plato, cœnant, sequenti die bene se habent. Nominatur & Pythagoras inter sobrios, qui etiam dicebat: Venter pinguis non gignit sensum tenuem. Idem cùm offendisset aliquem insigniter obesum: Non desines, inquit, tibi molestiorem carcerem struere? Prætermitto Græcorum veterum frugalitatem laudatam sapientibus, qui semel tantùm interdiu epularentur. Ergo Plato delatus in Siciliam, cùm nullum isthic patriæ frugalitatis vestigium obseruaret, admiratus est insulæ corruptissimæ deprauatum morem, quẽadmodum refert ipsemet in epistola quadam ad Dionis propinquos. Apud veteres Romanos, frequentior pultis vsus, quàm panis fuit, & eorũ bonæ valetudinis quasi quędam mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundantię, & ab immoderato Veneris vsu auersa. Val. Max. lib. 2. cap. 5. Non est quod sic verbis multis augeamus frugalitatẽ Caij Fabricij, Coruncani, Curij, quos celebrat Tullius: hæ enim virtutes fuere potiùs temporum, quàm hominum. Probatur, me quidem iudice, modestia vel Agasiclis, de quo Ausonius, & Plutarchus: vel Neruæ Coccei, boni Principis, de quo Valerius Martialis. Solemnia olim fuere nipha- *Niphalia sacra.* lia, Iunonis sacra, quæ abstemia à matronis abstemijs celebrabãtur, vt matronę memores essent, quam Deam colerent, quæ eas moneret sobrietatis, vt quæ sit indiuidua pudicitiæ comes. Non transilio, quod *Iudices sobrij.* receptum moribus, vt non nisi à ieiunis iudicia exercerentur reorum capitalium, vt meminerint, se ad rem seriam accedere, & in qua de hominis agatur capite, de quo non nisi prudentissimè, & maximè sobriè cognoscendum. Id adijcio, Baccho, Deo temu-

temulēto, tum papauer, tum ferulam olim tributam legimus, erudito sanè figmento, vt vini vis ob oculos poneretur; papauer somnum conciliat, vt mero plenus sui oblitus, dare se somno debeat, suam vt spontaneam infamiam tegat: ferulam verò castigationis notam, vt intelligant ebriosi, se pœna dignos citius quàm misericordia, qui se sponte in id discrimen coniecerint. Eadem prudentia fuit apud sapientes veteres, dum præfigerent annum luctus matronis, quæ viros amisissent, ne scilicet ante annum post mariti mortem properarēt ad secundas nuptias, ne fieret confusio sanguinis, l. 8. ff. de his qui not. infam. Iul. Paul. 1. receptar. sentent. tit. vlt. Multa huc conferri possent ex Decretal. Pontificum, de pęnitent. & remiss. sed hoc studiosis pensum imponimus. Addo ego postremò, nullam virtutem ad Naturę leges sic esse compositam, quam frugalitatem. Inquirentibus in nos sagaci mentis oculo, vitia quædam apparebunt obscuriora & in recessu, quædam in aperto & frōte posita, & quasi manu prehendenda, crassa, supina; de quo luxus & largior bonorum profusio, vbi nec ratio suadet, nec postulat necessitas, saturando, vestiendo, protegendo corpori, & ab incommodis supernè deiectorum imbrium, caloris & frigoris, vindicando. Non sudandum magnoperè pro his, nec Oceano diuisæ gentes adeundæ, quæ à Solis cubilibus ministrent exotica, si relegata in vltimas terrarum oras intemperie hac, moderamen naturę, & quod dictat sequamur, quæ in excessu laborat & frangitur, amica frugalitatis. Non quærit superflua, imò nec fert, modis quibus expellat & se exoneret, prouidę corruptionis, vtiliter inuentis. Videmus hoc in elementis, & quicquid coalescit eorum connexione, in animātibus, metallis, stirpibus; excernunt si quid aggrauat, & deijciunt superflua. Crepat nubes nimio humore prę gnans, rarior à temperato humido ipso motu & agitatione paulatim se consumit, & miscet aeri Non libratur diu vaporem terrestrium densior ibi globus, nec molem sustinet flabile subiectum pendentis materiæ, vincitur copia, & cedit ruenti tādem. Hinc nix, pruina, grando, fulmen, rores, nimbi, pluuiæ, ignita spectra, cadentes stellæ, quæ purgamenta non incommodè appelles, & proluuiem velut quandam saturatæ & parturientis auræ, quam cogit ad egestum Natura, & vsus Vniuersi. Deinde illud ipsum, ex quo talia, nonne pars Oceani fuit, aut fumantis terræ, secretione reiecta? Exudat inutilis mador scilicet, admixtus pingui fœculento & viscoso, de magno hoc & infimo mundi corpore, quem adlābit sol, atq; attrahit, vt vel dissipet radiorū iactu, aut reuerberet, exuberante massa, subactum & coctum aliter, eundem re, diuersum aspectu & dispositione. Steriles herbæ luxuriant passim & noxia gramina, non iussa crescere prouocante semine, sed coacta exire, vitiosæ vligini sic quasi excolandę, & purgando terrestri vtero, ad concipiendum meliorem fœtum. Metallarias intremus cauernas, vbi fœx impurior, & sordida superfluitas inter ramenta aurea & venulas desidens ad segregationem, extrudente vi intrinseca connascentis precij, sensim itura, se ostentabit. Nec in stirpium excrementis propellendis Natura segnior: capillamenta quædam, cirros, aut floccos præmittunt arbores, & musco se operiunt ac viridi lanugine, priusquam germinēt, purgantis se medullæ, & inutilem succum secernentis manifesto signo. Age verò, quā prouidè in nostro deniq; & cęterorum animantium corpore canales istos egestionis superfluæ disposuit, ne collectis velut in cloaca sordibus, exitu intercluso, corrumperetur situ & putresceret? Huc aurium nariumq; quadriforæ portę faciunt, & tubus maior deferendis excrementis, & vrinaria fistula angusta ac breuior, & foriculę traiectæ cutis, puncturis similes, sine numero, sudori deijciendo, & porta ipsa prętoria, reciproci vsus, gurgulio, intrantis, exeuntis cibi vehiculum: cumq; vel intestinorum volumina turgent, obstructa inerrante flatu, aut venarum euripi noxio sanguine, naturæ æmula ars clysteres præparauit & scalpellum apertioni. Adeo vias omnes ac modos disposuit sedula mater segregandæ copiæ, vt in tenore suo, mensura atq; ordine consisterent & conseruarentur singula, ne vel defectus noxam, vel excessus pareret. Modus in medio & mediocri, virtutis titulo & laurea dignus: extrema laborant, nec sana sunt, nec ad sanitatem adminicula quæ abundant pręsertim, fomenta lasciuiæ. Sacra Frugalitas placat, falx luxuriæ & sarculum runcandis sariendisq; silue scentis mali quisquilijs, quę sola

Tempus luctus.

Frugalitas ad leges naturæ composita.

Natura vbiq; superflua excernit.

Meatus pro excrementis in homine.

Virtus in medio cōsistit.

sola prudenter, quousq; progredi liceat, quid ornatus corporis, quid aliměta, quid structuræ sumptuum efflagitent, subductis calculis computat, & per gradus vitæ ac honorum sic partitur, vt largiorem manum potentioribus, & qui in aliquo fastigio eminent, relinquat; contrahat cæteris de inferiore sorte, & iubeat coercere vanitatem, compresso paululum surgenti spiritu. Si confusio in his, vbi ordinum discretio & dignitatum? vbi autoritas & veneratio? Vilescunt æqualitate hac & perdunt splendorem, dum conditionis suæ limites, quisque transiliens, supra vires & opes per ambitionis scalam assurgit. Corruptionis hoc publicę, imo perditionis extremæ seminarium sit. Vertat in proprium sinum oculos quilibet, videbit quid, aut quantum liceat: à censu enim & statu hic temperandus affectus. Violenta sunt, quæ cum immodico appetitu, & ordine inuerso fiunt; naturam enim aut destruunt, aut vitiant & corrumpunt, quæ metas suas habet ac limites, intra quos consistit moderabili ac determinata inclinatione ad ea quæ nutriunt, firmant aut seruant, sine excessu, cum mensura & lege aliqua, quam nefas transire salua illa. Vis infertur intempestiuo rerum vsu ac superfluo, quibus voluptatem mortalium insania scilicet circumscribit, & miseriā felicitatis titulo falsò indigitat. Onera enim sunt, & corruptelæ, quæ tumultuaria oblectatione & insidiosa sic confunduntur, vt naturam velut in gyrum agant, & non solùm offendant, sed opprimant copia. Obuium & parabile est, quod appetit, nec indiget nauigijs, quibus ex altero orbe transmarina apportentur: crescunt, quę alant & sufficiāt, in omni loco: quæ saturent nauseam in abundantia, nulla regio dabit; illa enim necessitate, hæc desiderio præpostero, in quo varietas & nouitas, efflagitantur: ibi naturalia & gratuita quæ sedant, hic importuna ac molesta irritant. Venter ad legem naturæ compositus, paruo dimittitur, si quod debetur accipit: qui volatilium lauticias decoxit, & de piscium genere selectiores, non placatur polenta ac bubula, extra ordinaria enim fames vrit, quæ non tam castiganda vt sileat, quàm prouocanda ciborum delectu, vt maiori cupiditate sopita maiorem resuscitet, nouo quodam & ingenioso gulæ irritamento, imò tormento

Natura paucis cōtenta.

verius. Supplicium certè est habere ingluuiem, quæ nisi exhaustis siluis & fluminibus, nesciat pasci, quæ respuat domestica, inhiet peregrinis & exoticis. Flammæ con fero & occulto igni hoc torturæ genus, quæ, vt podagricus humor, stillicidio fouetur de meliore hoc succo obsoniorum. Si suffocare vis, tempera, & viue ad regulam, quam natura dictat: vbi luxuries aliqua & superfluitas, præscinde ac demete, & cogita, salire per medios campos riuulum, qui remedio sit huic incendio: proferri in agris & hortulis, quæ doment esuriē, & corpus natiua virtute vegetent, quam terra inserit, & fabricator huius Deus. Neminem adhuc fames consumpsit, qui glutire libellam panis, & fontanam bibere potuit. Ad lac & pultem nascimur omnes, innutrimur his à teneris: quis ad culinaria officia, & magyricas artes insolentem stomachum traduxit, nisi curiositas & nausea? Quid? desperatio, vt ego quidem arbitror, prima magistra fuit focarij huius artificij, quæ præscriptos continentiæ fines transilire, & polyphagiæ studio rimari omnes mundi angulos, cum abiectione quadā & contemptu vitæ, temeraria persuasit. Qui primus concham marinam aperuit, ostrea, & rubetas ponticas, vt cocta conuiuijs inferret, desperatum fuisse & proiectę audaciæ hominem, necesse est: nec meliorem illum, à quo detracta cutis anguillæ, & cancro sua testa, fluuiatili colubro scilicet, ac scorpioni: & qui fungos præparare, & carduos altiles docuit, quorum illi testudinum, asinorum isti proprij sunt. Quā uis verò in ranis & conchilijs terrestribus nihil, quod piscis speciem referat, simile, cum his nec officula insint aut spinæ, illæ squammis & branchijs careant; extracta sunt tamen ex cauernulis suis & lacunis animalcula hæc, & pisculentorū catalogo, propter exiguam buccellam, quæ inest vtilis, & ad concitandam libidinem efficax, inserta. Vt iam nullum penè sub cęlo genus viuētium sit, quod in voraginē ventris humani & cloacā insaturabilē, nouo artificij sumptu & precio confectū, elixum, frixū, assatum, sectum, tritum, fartum, puluisculis aromaticis maceratum, conditum, tostum deniq; aut alijs sexcentis cocturę formis præparatum, non descendat. Latum igitur & laxum luxus hic aperuit cāpum ad omnem lasciuiam: nec impunè iam pec

Desperatio docuit polyphagiam.

catur hoc peccatum ac libere, ſed cum labore etiam & incredibili moleſtia, quam coquus ſubit, & is cui coquitur, vterq; laſſus, hic vorando, alter inſtruendo: ad palatum enim & ſaliuam prurientis linguæ accommodare debet artem, nec præcepta habet aut vſum, ſed nutum delicianti, & gurgulionem verſatilem pro magiſtro & archimagyro. Interea tamen ſtrage publica exhauriuntur ſaltus ac nemora, fontes & flumina, aer & æquor: nec natura partui edendo ſufficit, quia nil ſufficit diuitũ menſis. Pullus & mater in eadem olla; vtinam & nidus interdum, & quæ illum concinnant. Prò perniciem? Habenæ adſint quæ frænent: næ faſtigio ſupremæ intemperantiæ inſiſtimus; demittamus nos ad decliuia ſacræ ſobrietatis, vbi ſinum ſuum aperit natura, & effundit quod opus, & quantum.

Ars magyrica.

De credulitate.

2. Quoad credulitatem, ea ſanè aut maturè admittenda, aut ſtatim repellenda, cum nemo citius fallatur, quàm qui temerè credit; nemoq; rectiùs iudicat & certiùs, quàm qui rem exploratam habet. Homerus Vlyſſem, quem ſapientiſſimum facit, non alio vſum præſidio dicit, neq; alia ratione terræ mariſque periculis euaſiſſe, quàm quòd nemini ſe crediderit, & callidè conſilia ſua texerit. Heſiodus (vt ſupra annotauimus) non ab re monet, vt neque fratri quiſquam adeò fidem habeat, aut etiam negotium aliquod vel ioco tranſigat, niſi teſte adhibito. Nullus eſt, qui neſciat ab inimicis nobis importari grauiſſima incommoda; ſed longè pernicioſius dãnum ab amico creatur ſæpenumero; quia ſit alioqui facilè inimici effugere inſidias, ab amico verò, aut eo qui amici nomẽ mentiatur, quis ita prouidè cauteque ſibi cauerit, quin interdum opprimatur? Niſi moleſtum eſſet, oſtenderem multo plures ab amicis quàm inimicis oppreſſos eſſe: plures vrbes proditione captas, quàm vi expugnatas: plures in veterum libris, ipſaque vita quotidiana reperiri amicorum queſtus, quàm inimicorum accuſationes. Ad ſymbolum iſtud ἀπιστίας, obuius poteſt eſſe locus ex l. ſi vindicari, 20. C. de pœn. quam extruſit B. Ambroſius à Theodoſio, principe nimis præcipiti ac iracundo: Etſi princeps reſeruet aliquem puniendum, debet iudex ad dies triginta differre, quò videat, an relaxari pœna poſſe videatur. Occaſionem legis huius ferendæ memorat Sozomen. hiſt. Eccleſ. lib. 7. cap. 24. extatq; in Codice Theodoſiano. Bene, inquam, iuſteq; prouiſum à ſapiente principe, quẽ facti à ſe pœnituit, alioquin quod Iuſtinianus ait l. Imperialis, 23. C. de nupt. nihil eſt tam peculiare Imperatoris maieſtati quàm humanitas, per quam ſolam Dei ſeruatur imitatio. Hęc de iudicijs olim ſancita. Nunc ſi maiorum in rebus alijs prudentiam intueamur, licebit apertè videre in tutelis pupillorum, & curationibus adoleſcentium minorum, ad eos nempe defendendos, qui ſe propter ætatis imbecillitatem defendere nõ poſſunt. Cumque intelligerent pupillos ea eſſe ætate, vt tutorum ope indigerent: ad annum vſque 14 exactum in maſculis, 15. in fœminis, non minorem curam impendi voluerunt in minoribus, curatorum prudentia gubernandis, ad annum vſq; vigeſimum quintũ. Eſt enim adoleſcentia maximè feruida, & vitijs indulgens, niſi nitatur & cohibeatur auctoritate prudentum. Eleganter Horat. ad Piſones epiſt. de adoleſcente:

Lex Theodosij.

Veterum cura pro pupillis.

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper:
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere
pernix.

Plutarch. περὶ ἀκούειν, idem complexus: ἀναρχίαν μὲν τὴν ἔνιοι τῶν νέων ἐλευθερίαν, ἀπαιδευσίᾳ νομίζουσι, χαλεπωτέρους ἐκείνων τῶν ἐν παισὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν δεσπότας ἀφιστᾶσι τὰς ἐπιθυμίας, ὥσπερ ἐκ δεσμῶν λυθείσης. Non minus eruditè Dio Chryſoſtomus Sophiſta: χαλεπὸν ἡ νεότης, καὶ εὐρίπιστον, καὶ εὐόλισθον, καὶ σφοδροτέρου δεῖται χαλινοῦ. Proinde Athenis olim adoleſcentes τῶν λήξεων ἦρχον, id eſt, rei hæreditariæ, ſuorumque bonorum haberent poteſtatem, biennio præficiebantur curæ vicinæ regionis, hoc eſt, anno 18. quo ex ephebis excedere mos illis eſſet ad vigeſimum: tum nominabantur περίπολοι, vel ἔφοδοι, & ἐπίσκοποι τῆς χώρας, poſt id tres fiebant ληξίαρχοι, & referebãtur in eorum numerum, qui ſuæ omninò eſſent poteſtatis, καὶ τὴν λῆξιν, hęreditatem regere poterãt. Occurrit huius Emblematis occaſione adagiũ *Ama, tanquã oſurus, oderis tanquã amaturus*: Rectè id, quia fallax & lubrica multorum fides: & quòd homo ſit εὐμετάβολον ζῷον, Platoni nempe: & Heſiodus

præce-

præcepit, non nisi testibus adhibitis cum fratre esse iocandum: quia sæpe leuibus de causis fratrum iræ acerbiores existunt. Apud Atticum Pomponium queritur Tullius de Cneo Pompeio, cui præ cæteris fidem habuerat, seque ab eo tamen proditum. Et ad uxorem Terentiam, falsò se putasse ab ijs amari, qui inuidebant: eos se nō secutum, qui purè amici essent. Tacti leuitate animi Athenienses impetum in Macedonas moliri statuebant, falso accepto nuncio de morte Alexandri; sed eos retraxit Demades orator aculeato verbo: Si Alexander hodie mortuus est, & cras, & perendie sic erit. Opportunè vir catus induxit ἀπιστίαν, eamq; opposuit inconsulto furori hominum, de se suisq; rebus non benè cogitantium. Apud Poetam Troiani nimis creduli, à Sinone proditi, qui suasit equum diuina Palladis arte fabricatum intra Ilij mœnia inducendum. Mirum quantum malorum agmen secum aduehat nimia credulitas. Ea res Pompeium Magnū perdidit, populari & optimatum fidentem studio, tandemq; desperatis rebus ad Alexandriæ regem miserrimè profugū. Quid M. Brutum, C. Cassium præcipites egit, quàm de altera acie falso acceptū nunciū? Similem exitum nacti Antonius & Cleopatra, cùm illa de Antonij morte sinistrū quid, quanquam falsò, accepisset: Quid mirum si in paruis error dominetur, cum etiam viros magnates opprimere soleat? Quorsum querela Comici: *Prò Deum atque hominum fidem*? & illud Ouidij:

Malta multa inuexit nimia credulitas.

Heu vbi pacta fides, vbi quæ iurare solebas?

Tull. item 7. Verr. Vbi fides? vbi exsecrationes? vbi dextræ complexæ sunt? Notum de Brasidæ clypeo, quod in eos torqueri solet, qui, cùm maximè opus est, fidem non seruāt. Stultum ac periculosum cuiuis fidere: at miserum nemini fidere. Conditio misera tyrannorum, ab omnibus sibi metuentium, sed in primis Dionysij, de quo Tull. 5. Tuscul. & Val. Max. Quæ vetera & externa vt missa faciam (notiora enim sunt, quàm vt in ijs immoremur) ad quid tandem oracula diuina nobis τὴν ἀπιστίαν suadent? *non esse omni spiritui credendum: &, tentandi spiritus an ex Deo sint*: item, *cauendum à fermento Pharisæorum*? Deniq; illud: *Estote prudentes ut serpentes*? Illud etiam nos non fugiat Ouid. 3. Artis:

Nec citò credideris: quantum citò credere lædat,

Exemplum vobis non leue Procris erit.

Aurel Victor. in Valentiniano: Si ei infidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis, prudentissimisq; dederat, carere, aut probatis, eruditisque vti licuisset, perfectus haud dubiè princeps enituisset. Plaut. Trinummo: *Nimium est difficile reperiri amicum, ita vt nomen cluit, cui rem tuam credideris, sine omni cura dormias.* Hierony. ad Celantiam, de ratione piè viuendi, vbi de obtrectatione: Est sanè hoc vitiū, quod vel in primis extingui debeat, & ab eis qui se sanctè instituere volunt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum, nihil est quod ita mobilem mētem, ac leuem faciat, quàm facilè totum credere, & obtrectatorum verba temerario mentis assensu sequi. Hinc enim crebræ dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur: hoc est quod sæpe de amicissimis inimicos faciat, & concordes quidem, sed credulas animas dissociat. At contrà, magna animi quies, magnàque est morum grauitas, non temerè de quoquam sinistrè quid audire: beatusque est, qui ita contra vitium hoc se armauit, vt apud eum detrahere nemo audeat. Hæc ille. Huius sanè argumenti sententiā facile est in immensum excrescere: sed placet exempli loco, verbum μέμνησο ἀπιστεῖν, de iudicio hominum præcipiti ac temerario intelligere, de quibus nonnunquam pronunciatur citius quàm par esset, necdū bene inspectis eorum moribus, qui commendantur. Sic Horat. 1. epist. 18.

Obtrectatores non audiēdi.

Vidēdum quem cōmendes.

Qualē commēdes, ēt atq; īt aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus: ergo
Quem sua culpa premit, deceptus omitte tueri;
Vt penitus notum, si tentet crimina, serues,
Tuterisq; tuo fidentem præsidio: qui
Dēte Theonino cùm circumroditur; ecquid
Ad te post paullo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet,
Et neglecta solent incendia sumere vires.

Vt enim qui pro alio fideiubet, seque solutarū constituit, tenetur ex pacti, seu stipulationis nexu pro principali debenti reo, sicubi non fuerit soluendo, aut noxā commiserit; ita qui alium commendat non satis sibi perspectum ac cognitum, & cuius mentem, versatilem fortasse, non detexerit,

sui dãnum pudoris ferre ac pati cogitur. Grauiter M Cicero ad Brutum: Temerè de altero affirmare est periculosum, ꝓter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. Et Seneca, neminem citò laudaueris; neminem citò vituperaueris. Vitium est omnia credere: Vitium est nihil credere. Inter legendum sese obtulerunt exempla quædam illustria de credulitate ex Amm. Marcellino. Primum quidem lib. 14. de Constantio sic habet: Arelate hyemem agens Constantius, post theatrales ludos atq; Circenses ambitioso editos apparatu, ad diem VI. Id. Octob. qui imperij eius annum tricesimum terminabat, insolentia pondera grauius librans, si quid dubium deferebatur, aut falsum, pro liquido accipiens & comperto, inter alia excarnificatum Herontium, Magnentianæ comitem, patris exulari mœrore mulctauit. Vtq; ægrum corpus quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus & tener, quicquid increpuisset, ad salutis suę dispendium existimans factum aut cogitatum, insontium cędibus fecit victoriã luctuosam, &c. Idem lib. 30. vbi narrat, quibus dolis interceptus & oppressus est Para Rex Armeniorum, Valentis iussu: qui quòd accepisset eum sibi infestum, malisq; artibus quiuis facere & moliri, agenti in Armenia Traiano, remq; ue militarem curanti arcanis literis mandauit, vt regem eum quoquo modo de medio tolleret. Itaq; illecebrosis regem Param insidijs primùm ambiuit, ei Valentis litteras egregiæ in eum voluntatis testes ostendis, modò sese conuiuam ei præbuit, ad vltimum composita fraude ad prãdium verecundius inuitauit. Qui nihil metuens mali, venit, concessoque loco honoratiore discubuit: cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ædes pulsu neruorum, & articulato flatilique sonitu resultarent, iam vino incalescente, ipso conuiuii domino, per simulationem naturalis cuiusdam vrgentis egresso, gladium districtum intentans, toruo lumine ferociens quidam immittitur barbarus, asper, ex his quos Supras appellant, confossurus iuuenem, ne exilire posset etiam tum pręceditum. Quo viso, regulus fortè prominẽs vltra torum, expedito dolo assurgens, vt vitam omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis fędè concisa. Hocque figmento nefariè decepta credulitate inter epulas, quę reuerendæ sunt vel in Euxino ponto, hospitali numine conuente, peregrinus cruor in ambitiosa toralia sparsus, & spumans satietati superfuit, conuiuarum horrore maximo dispersorum. Libro verò vltimo, qui est 31. de Valente: Illud ferri non poterat, quod cum legibus lites omnes quęstiones committere veteres vellet, destinatisq; velut lectis iudicibus negocia spectanda mandabat, nihil agi contra libidinem suam patiebatur, iniuriosus aliàs & iracundus, & criminantibus sine differentia veri vel falsi facillimè parens, quæ vitiorum labes etiam in his priuatis quotidianisque rationibus impendio est formidanda. Seneca, de quo supra facta mentio, epistola 3. non minus esse vitiosum credere omnibus, quàm nemini disputat, eodem cum Hesiodi carmine sensu, πίστεις καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας. Si aliquem amicum putas esse cui non tantum habeas fidei, quàm tibi, vehementer erras, & veræ amicitiæ vim nondum tenes. Tu, omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit: cùm fieri placuerit, toto illum admitte pectore: tamq; audenter cum illo loquere, ac tecum. Quid est cur me coram illo non putem solum? Quidam quæ tantum amicis committenda sunt, obuijs narrant, & in quaslibet aures, quicquid illos vrit, exonerant: quidam etiam rursus charissimorum conscientiam reformidant, & si possent, nec sibi quidem credituri, interius premũt omne secretum; neutrum faciendum est, vtrũque vitium habet. Citatur de credulitate hoc Menandri:

Ὁ προκαταγινώσκων δὲ πρὶν ἀκοῦσαι σαφῶς

Αὐτὸς πονηρὸς ἐστι, πιστεύσας κακῶς.

Quicunq; damnat, remq; nõ planè audijt,
Est improbus vir, ideo quod credit malè.

Item illud:

Μὴ πάντα πειρῶ πᾶσι πιστεύειν ἀεί.
Credenda cunctis esse cuncta ne putes.

Ne nimis multa, vtrumq; verbum, νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν, referri mihi videtur posse ad illud Chilonis generalius, μηδὲν ἄγαν, quo innuebat in hominum consuetudine omni, debere omnia esse moderata, scilicet amicitiam non effusam aut dissolutam, sed sobriam ac verecundam, cùm nimia

Cõstãtius credulus.

Para rex Armeni' à Valẽte oppressus.

Valentis nimia credulitas.

Seneca locus de credulitate.

Nõ quiuis in amicitiam recipiendus.

mia interdum familiaritas cōtemptum pariat. Vnde nobis Germanis tritum sermone prouerbium: *Aller leut freund, iedermans GecK.* id est: omnium amicus, singulorum fatuus. Id monitor Valerius Martialis antè cauerat:

Si vitare voles acerba quadam,
Nulli te facias nimis sodalem:
Gaudebis minùs, at minùs dolebis.

Queritur non illepidè Catullus, sed non sine stomacho tamen, de amici læsa fide, his omninò verbis ad Alfenum:

Alfene, immemor atque vnanimis false sodalibus,
Iã te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi?
Iam me prodere, iam non dubitas fallere, perfide?
Nec facta impia fallaciũ hominum cœlicolis placent,
Qua tu negligis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu, quid faciant dic homines, cuive habeant fidem?
Certè tute iubebas aĩam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mi forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre, ac nebulas aerem sinis.
Si tu oblitus es: at Dÿ meminerint, meminit Fides,
Qua te vt pœniteat postmodo facti faciet tui.

Idem alio loco ad ἀπιςίαν vocat, pertæsus alius amici veteratoris:

Desine de quoquã quicq̃ bene velle mereri,
Atq; aliquem fieri p sse putare pium.
Omnia sũt ingrata, nihil fecisse benignè est,
Immò etiam tadet, tadet, obestq; magis.
Va mihi, quem nemo grauius, vel acerbius vrget,
Quam modò qui me vnum, atq; vnicum amicum habuit.

Exempla isthæc adeo multa nos commouent, sed grauiùs afficiunt nostra, qui ab ijs audacissimè fallimur, qui nobis secundum Deum animam debent: imò nullos nacti sumus hostes capitaliores, magisq; desperatos, quam qui nostris auspicijs, opeq; vna sunt euecti: ex quo fateri vetus illud cogimur. *Benefacta malè locata, pro malefactis arbitranda.* Non prætereibo lepidum prouerbium, Germanis nobis vsitatum, quod sic sonat:

Travv nicht dem VVolff auff der Heyd,
Dem Bauren nicht auff seinem eyd,
Dem Iuden nicht bey seinem gvvissen.
Du vvirst von allen dreyen bschissen.

Quod sic vertit Ioannes Buchlerus, de rē litteraria benè meritus:

Credere iurãti Superos, per & astra colona,
Nitiq; conscientia
Iudai, siluuq; lupo confidere in ipsis,
Errore complet plurimos.

Itaq; fide, sed cui vide; nam

Qui leuiter notis nimium confidit amicis,
Fallitur, & cordis dicitur esse leuis.

Sed de credulitatis materia longior esset oratio ex multis exemplis: quædam satis erunt. Dion perijt, quanquam suspicaretur insidias sibi strui à Calippo, sed veritus est obseruare amicum & hospitem. Antipater Cassandri filius, vocato ad cęnã Demetrio, illoque vicissim sequenti die vocante, veritus ei diffidere, à cœna oppressus est. Sed ne longior sim, lege orationem Dionis Chrysost. περὶ ἀπιςίας.

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη.

Lapſus vbi? quid feci? aut officij quid omiſſum eſt?

EMBLEMA XVII.

ITALICAE Samius ſectæ celeberrimus auctor
Ipſe ſuum clauſit carmine dogma breui:
Quò prætergreſſus? quid agis? quid omittis agendum?
Hanc rationem vrgens reddere quemque ſibi.
Quod didiciſſe gruum volitantum ex agmine fertur,
Arreptum geſtant quæ pedibus lapidem:
Ne ceſſent, neu tranſuerſas mala flamina raptent.
Qua ratione hominum vita regenda fuit.

COMMENTARII.

I. ASTET vir cœlum ſuſpiciens, volatui gruum ſublimium intẽtus: grues autem turmatim volitent, & ſingulæ lapidem vnguibus apprehenſum geſtẽt; quod quidem

quidem in hac figura non exprimitur,neq; etiam colli & rostri breuitas cum forma gruum satis cōgruit. Verùm volatus gruū litteram A,vel vt alijs magis arridet,υ ψιλὸν delineari videtur; ex quo Palamedem litteram T, inuenisse indicat Philostratus: & Hieronymus gruum ordinem litterarum appellat.

II. LAERTIVS & Suidas scribunt, Pythagoram præcepisse, suos auditores domum repetentes, hunc versiculum pronuntiare:

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Triplex hominū lapsus. Cōstet enim omnem humanæ vitę lapsum potissimùm esse: aut cùm trāsgredimur, id est, secus facimus quàm oportet, quod est plus quam decet: aut quod omissum oportuit, neq; satis consideratè fecimus: aut omittimus quod erat faciendum. Priori errori respondet illud, πῇ παρέβην; quò trāsgressus? alteri verò, τί δ' ἔρεξα; *quid feci?* tertio, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; *quid feci non conueniens?* Erasmus in adagio, *Quò transgressus?* laudat plurimum hunc versiculum; & meritò. Nam si sic exercemur quotidie, fieret vtiq; vt meliores, imò sanctissimi euaderemus. Ait tamen Erasmus, se nescire, cuius sit versiculus, quem apud Homerum non reperiat. Inuenies tamen illum in aureis Pythagoræ carminibus. Sic enim ille ibi:

Aurea Pythagoræ carmina.

Μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν,
πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Quæ interpretatus est Virgilius, siue quis quis fuerit auctor epigrammatis de viro bono, his quidem verbis:

Non prius in dulcē declinet lumina somnū,
Omnia quàm longi reputauerit acta diei:
Quæ prætergressus, quid gestum in tempore, quid non?
Cur isti facto decus abfuit, aut ratio illi?

Versiculum verò ita explicauit Erasmus:

Lapsus vbi? quid feci? aut officij quid omissum est?

Confer Hieroclis commentarium ad carmina Pythag. & Arrianum dissertationum Epicteti lib. 4. cap. 6. Refert hunc eundem versum Plutarchus in libello de Curiositate. Cæterum gruem cum lapillo depictam, prudentiæ symbolum fuisse notum est, & Pierius refert 17. Hieroglyph. Docēt enim probatissimi auctores, lapillum grues ideò ferre, dum in sublime volant, vt illius lapsu explorent, supra terramne, an mare volitēt, quod ex sono intelligunt; ac proinde considendum, an vlterius progrediendum sit. Maximus Tyrius disputatione 40. lapilli arrepti aliam rationem adfert, nimirùm quòd propter imbecillitatem corporis, aliàsque parum fultas, instar nauis fluitent à ventis impulsæ: quod cùm intelligunt, non antè se volatui credunt, quàm lapidem apprehenderint, firmamentum videlicet vacillaturi volatus, salutisque custodiam. Harum prudentiam cùm non ignoraret cordatus homo Deucalion, à diluuij fluctibus seruatum aiunt gruum beneficio: quarum quidem superuolitātium clangore admonitus enatauit, teste Pausania. Non erit huc conferre alienum, quod scitè & ad hunc locum accommodatè Plutarch. retulit lib. πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα. sic enim habet: ἡ δὲ γεράνων μεταβολὴ τῆς πτήσεως πρὸς ἄνεμον, οὐκ ἑνὸς γένους ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦτο κοινῇ πάντες ἰχθύες νοοῦντες, ἀεὶ πρὸς κῦμα καὶ ῥοῦν ἀντινήχονται, καὶ παραφυλάττουσιν ὅπως μὴ κατ' οὐρὰν προσφερομένου τοῦ πνεύματος, ἡ λεπὶς ἀναπτυσσομένη λυπῇ τὸ σῶμα γυμνούμενον καὶ διατραχυνόμενον· ὅθεν ἀεὶ συνέχουσιν ἑαυτοὺς ἀντιπρώρους· σχιζομένη γὰρ οὕτω κατὰ κορυφὴν ἡ θάλασσα, τά τε βραγχία κατεστέλλει, καὶ κατὰ τὸν ἐπιφανείας ῥέουσα λείως πιέζει, καὶ οὐκ ἀνίστησι τὸ φρικῶδες. id est, *Illa verò gruum ad ventum aciei commutatio, non vnius, sed & vniuersi maris mi generis est: siquidem & æstum fluctusq; contrà natando niti, & eadem de causa aquaticis omnibus mos est: cauent quippè ne ventus à tergo incumbens, squamas subrigat eieatq; atq; ita nudatum & exasperatum corpus vulneret. vnde in ventum, obnixique' fluctibus cursum dirigunt sic enim à vertice scissi fluctus & branchias cohibent, & per summa delati minus infestant, & horrorem non incutiunt.* Hæc ille. Ascriberem alium locum non minùs commodum ex eo, quem scripsit ipsemet de animal. solertia libro, sed indicare duntaxat hic mihi satis esto. Ammian. Marcellin lib. 18. de Barbatione garrulo quodam nebulone, eodemque proditore: Ignorabat, inquit,

Gruum volatus.

Gruū symbolum.

quit, notum Aristotelis sapiens dictum, qui Callisthenem, sectatorem & propinquum suum, ad regem Alexandrum mittens, ei sæpe mandabat, vt quàm rarissimè & iucundè apud hominem loqueretur, vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem. Ne sit hoc mirum, homines profutura discernere nonnunquam & decentia, quorum mentes cognatas cœlestibus arbitramur: animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solẽt, vt exemplum est perquam notum: Linquentes orientem grues ob calorem, plagamque petentes occiduam, cùm montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantem, timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdemq; collibus agiliore volatu transcursis, proijciũt calculos, atq; ita securius pergunt, &c. Nescio an huc conferre ausim Virgilij illud ex 10. Æneid.

——quales sub nubibus atris
Strimoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo.

Vide Plin. lib. 10. cap. 23. Pierium Hieroglyph. lib. 17. & Prouerb. *Grues lapidem deglutientes*.

III. *Pythagoras.* *ITALICÆ Samius, &c.*] Pythagoram Italicorum Philosophorum sectæ auctorem fuisse testatur Cicero 1. Tuscul. & D. August. in lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. 2. Dicitur Samius, quia ex insula Samo erat oriũdus, Demarati mercatoris locupletissimi filius, vt quidam aiunt; quamquam Diogenes Laertius multos, ex multorum sententia, illius numerat patres. Multas peragrauit regiones discendi causa; tandem Crotonem venit, Italiæ oppidum, Tarquinio Superbo regnante, tenuitq; Magnam Græciam cum honore & disciplina, tum etiam auctoritate: multaq; post sæcula sic viguit Pythagoreorum nomẽ, vt nulli alii docti viderentur. Primus omnium μετεμψύχωσιν inuenit, id est, animarum de corporibus in corpora transitum; ideoque vetuit carnibus vesci. Huius vitam pete ex Laertio, Plutarcho, Plin. lib 2. Gellio lib. 1. cap. 9. & lib. 4. cap. 1. & lib. 17. cap. 21. De eo quoq; multa habet Ouid. Metamorph. vlt. in princip. Politianus in Lamia, Titus Liuius lib. 1. ab V. C.

Sectæ] Secta secundum Ciceronem 1. de Orat est disciplina, vel certa quædam disciplinæ formula, factio, studium, ratio vitæ. Propriè tamen est illa ratio dogmatũ, quam quis sibi imitandam proposuit; à sectando (vt quibusdam placet) dicta; vel vt alij volunt, à sectione, quod plerunq; dogmata à se inuicem sint diuisa. *Secta.*

Auctor] Num Pythagoras Italicæ sectę auctor, vel autor fuerit, alijs disquirendũ relinquo: certè hæc duo inter se differre vocabula vel ex eorum origine constat; est enim auctor, qui rem acceptam auget, & deducitur à Græco verbo αὔξω. Autor verò, qui aliquid ex se facit, nec ab alio accipit; deriuatum ab αὐτὸς. *Auctor.* *Autor.*

Clausit suum dogma] Sapiẽtiæ suæ vim omnem, aut certè pręcipuam vno hoc carmine comprehendit & circumscripsit. Dogma est dictio Gręca, significans sententiam, edictum, decretum, placitum cuiusque sectæ: dicitur ἀπὸ τῦ δοκεῖν, quod est *opinari*. De dogmate vide plura in epist. 96. Senecæ. *Dogma.*

Quò prætergressus?] quò transgressus? aut vltra quàm decuit, fecisti? quod est NIMIS. Lege Prouerb. *Quò transgressus?*

Quid agis?] vel quid agebas? sic enim Gręcè, τί δ' ἔρεξα; qui lapsus est in eo, quod PARVM.

Quid omittis agendum?] quid non decens à te factum est? quod est peccatum in bono omisso.

Hanc rationem vrgens] Volebat quisq; sibi apud se rationem hanc redderet. Idem penè de Sestio Seneca lib. 3. De ira, cap. 36. quem locum mox subijciemus.

Quod didicisse gruum &c.] Ex volatu gruum prudentiam hanc in rebus agendis nobis proposuit, nimirũ ὡς αἰσχύνεσθαι τοὺς λογισμοὺς ποιεῖν ἢ φρονεῖν ἃ μήτ' ὄρνιθες: vt vereri addiscant homines rationis participes, si deteriores se præstiterint auibus in vitæ actionibus. Plinius Nat. hist. lib. 10. cap. 23. hæc de gruibus tradit: Certum est, Pontum transuolaturas primùm omnium angustias petere inter duo promontoria, Criumetopum & Charambin; mox saburra stabiliri. Cum medium transierint, abijci lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, è gutture arenam. Idem ait Solinus, & Cicero 2. de Natura Deor. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 20. exponens locum Pollucis, sic ait: Metaphora à gruibus *Gruũ in volatu cõsuetudo.*

gruibus sumpta est, quæ in terram descendunt surripiendi alicuius lapidis causa, quem pede retinent, vt in alto volantes, eo demisso experiantur ex cadentis strepitu, supra mare, an verò supra terram volitent, vt Suidas, & Aristophanis interpres in Apibus ostendit. &c. Contrarium tamen tenet Aristoteles, cuius hęc sunt verba, in lib. 8. de nat. animal. cap. 12. Sed auium grues (vt dictum est) ex vltimis in vltima abeũt; volant flatu secundo. Quod de lapide narrant, falsum est: Lapidem enim tenere eas fulcimento, quem vbi deciderit, accipi vtilem ad auri probationem aiunt. Hæc Aristoteles. Quod de anseribus Marcellinus scribit, rostra sua lapillis occludere, Taurum montem aquilis abundantem, quas maximè timent, de gruibus alii malunt. Nostrum non est de hac lite pronunciare, vt qui anseres nunquam ad pastionem duxerimus, neq; gruum ordines ita curiosè inspexerimus. Huc fortasse pertinet verbum Gruere, siue Congruere, à gruibus ductum, quod significat conuenire. Grues enim se non segregant, siue cum volãt, siue cum pascuntur, ait Festus.

Cōgruere verbum.

Ex agmine] propriè: nam agmen propriè multitudinem sese agẽtem significat. Virgil.

——*Longum per valles pascitur agmen.*

Ne cessent, &c.] Reddit causam, cur grues lapidem gestent, & eandem ad humanam vitam applicat.

Mala flamina] venti aduersi & impetuosi.

IV.

1. HVNC Pythagoræ versiculum in primis obseruari diligenter, & addisci cuperem, ab iis maximè, qui studia liberalia sectantur, & ex iis fructum aliquem sperant vberrimum. Permulti enim ex iis peccãt, quòd non satis attenti septa, vt ita dicam, lectionis transiliunt, & aliis rebus animum applicantes, non vident se abscedere ab eo laudabili & ingenuo instituto, cui nomen dederunt. Alii sunt, qui quanquam laboriosi, non sunt attẽti satis, aut adiiciunt animum ad quæ agunt. Alii demq; quanquã multa, & quidem sæpè diuque agant, tamen innumerabilia, aut certè multa prætermittunt in transcursu, quæ ad instituti laboris perfectionem valde conducerent. Sed præstat Alciatum magistrum audire citiùs, qui ita suos auditores adhortatus est quadam prelectione, ab iisdem primùm rogatus, qua præcipuè methodo in studiorum cursu esset vtendum: Prçeat nobis (inquit ille) vetustissimus Italicæ Philosophiæ auctor Pythagoras, qui discipulos suos carmine Grçco, quod maximè necessarium adipiscendæ disciplinę esset, admonuit, quodque quotidie eos in ore habere iussit. Id est eiusmodi: πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Etenim hæc tria non tam præcepta, quàm oracula vnicuiq; nostrum semper ante oculos esse debent. In primis scilicet, ne qua in re aut excidas, aut transuersus ab instituto tramite feraris: quod ijs cõtingit, qui aliis in rebus, animi intẽtione occupata, ad scholas tamen accedũt, vt qui vel amore capti, vel armis rixisque dediti, vel aleæ lusuiq; mancipati, vel artibus illicitis addicti, scholastici tamen nomen seruant. In hos Annæus Seneca veteris Iureconsulti verbis inuehitur: Etiam magna, inquit, pars vitę elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus. Qui enim auribus solis præsentes, mentem aliò intendunt, ii aliud agere Latinis dicuntur. Alterum est, vt attẽdamus ad id, quod agimus: vt cùm quid boni à nobis factum fuerit, magna voluptate afficiamur: si verò quid malè vertisse viderimus, in futurum abstineamus. Etenim præmium virtutis maximum ipsa est animi voluptas. Iisce enim iuuenibus, qui in sophisticis cauillationibus, vel legum optimatum ambagibus diutiùs immorantur, rectè quis dixerit: *Vide quid agas.* Cuius rei exemplum in huius anni lectionibus accipi potest. Fuerunt florente Romano imperio varii in eorum Republ. magistratus, vt Præfecti prætorio, vt Proconsules, vt Præsides prouinciarum, vt clarissimi, vt spectabiles, vt illustres, & si qua alia sũt huiusmodi nomina: Hæc hodie mutata Reipub. forma exoleuerũt, nec vllo in vsu permanserunt, sed vnusquisq; iudex eam habet cognominationem, quæ sibi vel lege municipii, vel Principis sui diplomate concessa est. Ideoq; parum refert diutius in veterum magistratuum muneribus dignoscendis versari. Bartolus certè & veteres non vltra tres, aut quatuor lectiones hac in re videntur consumpsisse. Quòd si quis maiorem anni partem hoc in argumento transigere velit, huic rectè præceptum Pythagoricum insusurrabitur: *Vide quid agas.* Superest tertium, ne quid agendum omit-

Errores eorum, qui literas ad discunt.

Locus Alciati ex prælectione quadam.

1. Quò transgressus?

2. Quid agis?

3. Quid omittus agendum?

omittamus: In quo sanè adeo peccant vniuersi studiosi, vt vix vllum supersit remedium. Et hæc quidem Alciatus: cuius disputationem, & apertam dilucidamq; huius carminis explicationem huc attexere malui, quàm quidpiam aliud comminisci, aut aliundè minùs opportunè conquirere.

2. Deinde hoc idem ad vniuersam vitam humanam trahi posse nemo sanus non iudicat. Vidit hoc Seneca lib. 3. de Ira, cap. 36. cuius verba non piget huc adiicere: Omnes sensus perducendi sunt ad firmitatem. Natura patientes sunt, si animus illos desinat corrumpere, qui quotidie ad rationē reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, vt consummato die cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? Desinet ira, & erit moderatior, quæ sciet sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur, quàm tranquillus, altus, ac liber, cùm aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui, censorq; secretus cognoscet de moribus suis? Vtor hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cum sublatum è conspectu lumen est, & conticuit vxor, moris iam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo, quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cùm possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco, &c. Neq; est alienum etiam quod relatum est apud Apuleiū 1. Florid. de Gymnosophistis loquens: Vbi, ait, mensa posita, priusquàm edulia apponantur, omnes adolescentes ex diuersis locis & officiis ad dapem cōueniunt. Magistri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius se cōmemorat inter duos arbitrum delectum sanata simultate, recōciliata gratia, purgata suspicione, amicos ex infensis reddidisse. Itidem alius, sese parentibus quidpiam imperantibus obedisse, & alius aliquid meditatione sua repperisse, vel alterius demonstratione didicisse: deniq; cæteri commemorant. Qui nihil habet ad offerre, cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur. Non acquiesco, sed Senecæ verba produco, quæ mihi certè videntur non aliena à Pythagoreis, de quibus hactenus. Magnam vitæ partem elabi nihil agentibus: maiorem malè agentibus: totam aliud agentibus. Certè Arrianus dissertationum Epicteti libro, scitè est interpretatus his penè verbis: πῇ παρέβην; vbi omisi adulationem? quid reprehendi? num vt ingenuus? num vt generosus? Siquid autem eiusmodi deprehenderit, seipsum increpat & obiurgat. Quid tua interfuit ista loqui? an mentiri non licebat? Philosophi enim asserunt, nihil prohibere, quo minus mendacium efferatur. Tu itaque si nihil cures aliud, nisi vt rectè de rebus iudices, vbi manè surrexeris, ita tecum loquere: Quid mihi deest ad tollendas animi perturbationes? quid ad tranquillitatē animi obtinendam? Sic Horatius Sat. 4. Ser. 1. ex persona sua docet, quo pacto quis se ipso melior euadat. Inquit enim:

—— Neq; enim cum lectulus, aut me
Porticus excepit, desū mihi: rectius hoc est;
Hoc faciēs viuam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non belle, numquid ego illi
Imprudēs olim faciā simile? Hac ego mecū
Compressis agito labris.

Hæc prisci illi tenebriones; Sed quid nos superna luce illuminati? quò labimur? quid agimus? quid non agimus? vbi est animus quotidianus speculator sui? vbi secreta actionum censura? Age mi homo, ad cunas mecum redi & crepundia: natiuitatis speculum accipe in manus sæpius, & considera generationis exordia: subeant defectus naturæ, corporis infirmitas, membrorum languor: perpende ortum inglorium & ignobilem, de maledicta stirpe & execrabili protoplasti, tu etiam, qui in fastigio gloriæ, nec ex colluuie vulgi. Vade in penetralia & interiores recessus, & scrutare, si quid sanum ibi aut integrum; vires aliorum animantium, robur, ac arma confer tuis: anfractus specta & lubricum viæ, qua incedis: globum volubilem, cui insistis, gyrum rotæ, quæ te circumfert; fluxum temporis, qui ad senium præcipitat; curarum laborumq; turbinem, quo inuolueris; procellam fati deniq; & subitum impetum, qui prosternit, & catastrophen imponit huic tragediæ. Cretam sume aut calculos, subduc rationes, omnia discute qua potes diligentia: scribe primò numerum eorum, quæ bona in te, tum quæ contraria inueneris

Præclarus Senecæ locus.

Apuleius de Gymnosophistis.

Examen sui.

Vitæ humanæ examen.

ris: figuram circuli ibi relinques, mihi crede, & orbicularem litteram, quæ nihil signat; hic aceruum numerorum vix numerabilem. Multiplicabis per centurias, inquam, & chiliades malorum summam, ibi inter monades consistes: adeò nihil ualoris in te, aut precii, aut ponderis. Meditare hæc, & fac quod mola: contunde & contere, nec dissipa tamen & eijce conclusa in farinario cordis, nisi uentilata prius & purgata rationis cribro. Ita fiet, vt memoriam tui nunquam deponas aut notitiam, quæ recente & florida, vanitatis aura euanescet paulatim, quæ fumat in nobis, & è cloaca pectoris assurgit; & succrescent virtutum plantulæ vicissim ac veræ deuotionis pulcherrimæ. Plurimùm autem conducit irrigandis istis nouellis & producendis, discussio transactæ vitæ, vt dixi, & inspectio frequens: videre maculas & næuos, qui inhærent aut adhærent; coniunctio enim sub oritur & rubor è meliori sanguine, si vulnera animæ recrudescant, & pateat deformitas. Quod ijs contingit, qui in speculis explorant faciem, cùm defectus aliquis sese aperit, aut nota turpior, quę dedecorat; pudore enim suffusi resiliunt, abiecto indice, & de remedio cogitãt: Simile quiddam sentiunt, qui in scrutinio suarum actionum occupantur, & colligunt analecta flagitiorum. Latens morbus & incognitus, insanabilis; ad radicem enim non descendit remedij applicatio, vt euellat aut purget fontem mali: Idem planè in vitiorum hac cura accidit; dum occulta sũt, serpunt, senescunt, negliguntur: sanari possunt detecta. Fœneratoris sacculum comparemus conscientiam nostram, qui monetam claudit adulterinam & probam, neutra tamen agnoscitur, nisi deprompta, & ad lucem inspecta curiosiùs, vnde precium additur primùm & æstimatio: De hoc genere fucato actiones nostræ sunt & opera, proba commixta reprobis; laxari oportet loculum seu crumenam cordis, vbi abscondita, & eximi, vt ad Lydium explorentur. Alii cum libello conferunt vel codice rationario, in quo bona continentur & mala nomina. Nec insciè hoc: referta est talibus debitis nimirum charta hęc mentis; supputandum. & inueniendus modus vt expungantur priusquàm submittantur hastę, & auctionentur bona: in cambium enim velut tradita sunt & vsuram, vt nummus nummum pariat, id est, vt ex vno vitio nouum suppullulet. Quò diutiùs tenemur obstricti, eò difficilior redimendi ratio; in quæstum enim obligamur, & in lucrum cedit, quod soluitur, si serò soluitur, nec ad præfinitum terminum. Ex asse vix liberatio, vbi mora. Faciamus maturè & in tempore, dũm in capite consistit solutionis summa adhuc, nec excreuit. Sit tabula in manibus assiduè & in conspectu, numeremus, componamus per partes, partium particulas, particularum partes, in minutias & atomos: ex his in caput demũò & massam integram, ne calculi error damno sit, aut seducat. Magna vtilitas profectò, imò necessitas potiùs hic arithmeticum esse, ac Platonis aut Pythagoræ discipulũ. Mercator studiosè attendit, ne in rationibus subducendis aberret: vbi negotium animæ & salutis agitur, ibi supputator oscitet aut dormiat? Ita fit tamen: res ipsa clamat & improbitas, quæ incrementa sumit in horas, vt torrens ab affluxu niuium. Supina negligentia in eruendis his scrutis & area cordis purganda, communis ferè omnium: siluescit, cultoris ignauia, & in spinas luxuriat; nemo falcem immittit, secat, aut stringit. In flore est malorum fęcunditas, vereor ne ad maturitatem. O insurgat Aquilo diuini timoris, & demetat? Venite vos Zephyri cœlestis gratiæ, perflate hortum hunc, vt lilia germinet & flosculos paradisi. Delabere ò salutare collyrium, & perunge oculos, vt penetret acies, circumspiciat & obseruet, in hoc enim cardo salutis voluitur. Ad lapsum proiecti sumus omnes, & sicut piscis ad natãdum, ita nos ad peccandum proni. Si lux destituat ab alto, & subtrahat lucernam æternus Sol, quæ ad indagandum crimen & agnoscẽdum præfulgeat, iam Stygias oras tangimus pede, & oberramus in Cymmerijs tenebris.

Quãtum prosit inspectio sui.

Fœneratoris sacculo similis conscientia.

Libello rationario.

Prudentes.

Prudentes.

EMBLEMA XVIII.

IANE bifrons, qui iam transacta futuraq́ calles,
Quiq́ retro sannas, sicut & antè, vides:
Te tot cur oculis, cur fingunt vultibus? an quòd
Circumspectum hominem forma fuisse docet?

COMMENTARII.

LIPPIS & tonsoribus nota est Iani
I. bifrontis effigies, scilicet capita duo
coalitis occipitijs, facie vtrinq; virili præ-
dita; quid ergo opus pluribus explicare?
SVMPTVM videtur hoc Emblema
II. ex Plutarchi problematis, licet historia de
Iano notior sit, quam vt Alciatum nostrũ
velimus adigere, vt alicundè compilaue-
rit. Ianus rex fuit Italiæ, qui Saturnum
Ianus cur biceps. ruris culturam edocuit. Hunc biformem
seu bicipitem veteres quidam plastæ & pi-
ctores effinxerunt, vel quòd ferinum & sil
uestrem cultum suorũm hominum in ci-
uilem mutarit: vel quòd pater Græcæ &
Latinæ gentis crederetur: aut quia Solem,
quem eundem cum Iano volebant esse,
cœlestis aulæ ianitorem putarent, quippè
qui eam oriens aperire, occidens verò clau
dere videretur. Sed tamen id tam celebre,
variisq; nominibus decantatum Iani bici-
pitium quamplurimi ad solertiam pruden
tiamque regis retulerunt, siquidem pru- II.
dentis est præterita nosse, futuris verò mul
tò antè prouidere: quod significauit Te-

rent.

rent. in Adelph.

Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, Prospicere.

De hoc figmento multi Poetæ luserunt, quorum alij ad alia ingeniosè traxerunt. Ouid. 6. Fastor.

—— Videt Ianus quæ post sua terga geruntur.

Sed maximè in primo, vbi faciei duplicis rationes alias adfert; cur baculum dextra, clauemq; sinistra teneat; cur vocetur Patulcius, Clusius, & alia multa. Macrob. 1. Saturn. Creditur inquit, geminã faciem prætulisse, vt quæ ante, quæque post tergũ essent, intueretur. Quod proculdubiò ad prudentiam regis, solertiamque referendũ est, qui & præterita nosset, & futura prospiceret, sicut Anteuorta & Postuorta, diuinitatis scilicet aptissimæ comites, apud Romanos colũtur. Quò spectat adagium, πρόσω καὶ ὀπίσω, *A fronte & à tergo*; quod est diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus & futuris conferre. Berosus Babylonicus (nisi tamen nos fallit Berosi nomen) lib. 3. Antiquitatum scribit, Noe alio nomine vocatum Cęlum, tributumq; illi cognomen Ianus, à Iain, quod apud Aramæos & Hebræos sonat vinum, à quo Ianus, id est, vinifer, & vinosus, quia primus vinum inuenit: cuius vi & vapore ebrius effectus, cum minus pudicè in terrã cecidisset, Cham eius filius, magicus & veneficus (quem postea Aegyptus Saturnũ iuniorem coluit) patris virilia comprehendit, tacitèq; submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem perinde atq; castratum effecit. Neq; deinceps Noe fœminam aliquam fœcundare potuit. Hinc orta fabula apud Poetas, licet tempora non conueniant, & Lilius Gyraldus sub finem Syntag. 4. ab hoc dissentit. Sed bicipitij huius causam aliam & eãdem penè attulit Plutarch. in quæstion. Romanis: Nempè quòd genere Gręcus ex Perrhœbia fuerit, atq; in Italiam profectus, sedibus apud barbaros positis, linguam vitæque rationem mutauerit. sic enim fama receptum est. Vel quòd Italos, qui ferinis essent adhuc moribus, quique iniustè viuerent, ad aliud vitæ traduxerit & reuocarit institutum, ita vt agriculturam & ciuilem cultum eos docuerit. Sic verò ille: διὰ τί τὸν Ἰάνον διπρόσωπον οἴονται γεγονέναι, καὶ γράφουσιν οὕτως καὶ πλάττουσιν, πότερον ὅτι τῷ μὲν γένει ἕλλην ἐκ περῥαιβίας ἦν (ὡς ἱστοροῦσι) διαβὰς δὲ εἰς ἰταλίαν καὶ συνοικήσας τοῖς αὐτόθι βαρβάροις, μετέβαλε καὶ γλῶτταν καὶ δίαιταν, ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς περὶ τὴν ἰταλίαν αὐτὸς ἀγρίοις καὶ ἀνόμοις χρωμένους ἔθεσιν εἰς ἕτερον ϐίου σχῆμα, πείσας καὶ γεωργεῖν καὶ πολιτεύεσθαι, μετέβαλε καὶ μετεκόσμησε. Effingebatur prætereà Ianus quadrifrons, quod quatuor mundi plagas maiestate sua complecteretur, vel quòd quatuor habeat annus partes, ver, æstatem, hyemem, & autumnum. Dicitur Ianus, quasi Eanus, ab eundo. Ianus enim pro cęlo & mundo capitur, cuius munus est & officium, semper ire. Vel dicitur à Ianua, vt videtur sentire Ouid. 1. Fast.

Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis,
Et redit officio Iupiter ipse meo:
Inde vocor Ianus. ——

Alij potius ianuam à Iano dictam volũt: alij Ianum ab hiando dictum contẽdunt, quoniam chaos ipse sit, teste Ouidio:

Me chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant.

Templum Iani, vt autor est Plinius, Numa Pompilius primus instituit. Verba Plinij sunt, lib. 34. cap. 7. Præterea Ianus geminus à Numa Rege dicatus, qui pacis belliq; argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni, temporis, & æui, se Deum indicaret. Huius templi portæ tempore belli patebant, pacis verò claudebantur. Ennius:

—— Postquam discordia tetra
Belli ferratos postes, portasq; refregit.

Vnde ipse Ianus Patulcius & Clusius vocabatur, de quo Ouid. in Fastis:

Nomina ridebis, modò nãq; Patulcius, idẽ
Et modò sacrifico Clusius ore vocor.

Hasce portas ter clausas fuisse, historijs proditum est. Primùm Numæ temporibus: deinde peracto secundo bello Punico: Postremò post Actiacas pugnas ab Augusto confectas. Qui plura de Iano cupit, adeat Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 9. Pierium Hieroglyph. lib. 14. 32. 35. & 48. Vide quoq; adagia, *A fronte, & à tergo*. &, *Alter Ianus*. Imago Iani bifrontis, sed corona spicea, in nummis etiã nunc conspicitur, tributa Pompeio ob curam annonæ; de qua Erisius in Numismatis. Qua similitudine deceptus Theodor. Cã-

teius

Macrobij locus.

Ianus idẽ qui Noe.

Ianus quadrifrons.

Iani etymon.

Templum Iani.

terus eandem effigiem Iano tribuit. lib. vlt. Variar. lection.

III. IANE *bifrons*] Sic Virgilius in 7. Aeneid.

——*Ianiq; bifrontis imago.*

Ouidius bicipitem vocat. *Iane biceps* &c.

Callere. Callus. *Futuraq; calles.*] Callere, propriè significat callum facere. Est autem callus, siue callum, cutis labore, & opere indurata. Hoc tamen loco significat scire, hoc est, calliditate, quæ est vrbana scientia, quod sicut pes vel manus ex longo labore callum ducit, ita mens longa experientia colligit habitum quendam rerum, in quibus versatur. Persius.

——*Dicenda, tacendaq; calles.*

Horatius in Arte.

Legitimũq; sonũ digitis callemus, et aure.

Plautus vtramq; significationem vno versu complexus est in Persa.

Magis calleo, quã aprugnum callũ callet.

Quiq; retrò sannas] Alludit ad illud Persij, Sat. 1.

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,
Nec lingua, quantum sitiat canis Appula, tantum.
Vos ò patricius sanguis, quos viuere fas est
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ.

Sanna quid. Est porrò sanna irrisio, quæ (vt inquit Hier.) ab occipitio ore distorto, & labris contractis fit, anteriorum dentium ostentatione. Hinc subsannare, tali ludibrio

Sannio. vel scommate irridere: & sanniones dicuntur fatui in dictis & motibus, quos μωρούς vocant Græci. Cicero lib. 2. de Orat. Quid enim porrò tam ridiculum, quàm sannio est? qui ore, vultu, imitandis motibus, voce, deniq; corpore ridetur ipso. Esse autẽ originis Græcæ liquet Eustathij verbis ad 10. 15. & 16. Odyss. & colligitur ex Cœlio Rhodig. qui ait: Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna, verbum Latinis frequens, puto, defluxit; etiamsi à nariũ sonitu Grammatici opinẽtur dictũ.

Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus?] Ianum non modò bicipitem, sed & tricipitem, & quadricipitem effictum olim, supra innuimus.

An quòd] Hæc non est interrogatio Poetis & oratoribus familiaris: nec enim hic dubitat, aut dubitando interrogat; sed est modus loquendi Aristoteli in problematis peculiaris, qui omnia proposita problemata soluit per hanc particulam, *An.* vt & supra Embl. 1. monuimus.

Circumspectum hominem] Prudentem, sagacem, qui in omnem partem circumspectat, vt occurrere possit.

HOc schemate Iani, repræsentatur typus optimi regis, qui cum cæteris præsit, debet etiam prudentia, alijsque virtutibus antecedere. Neq; enim alia ratione puto Aegyptios oculum in sceptro regio suis hieroglyphicis designasse, quàm vt in Principibus, summisq; Regibus maximè, prudentiam, tanquam Reipub. vigilantem ac prospicientem oculum esse debere significarent. Meminerarmus aliàs Iani bicipitium eò relatum à pictoribus & poetis eruditis, quòd prouidus, beneq; cordatus Princeps Græcam gentem cum Latina communione legum, connubiorum, morumq; sociauerit: quod & historiæ veterũ memorant. Nos ad virtutem principis egregiè periti duplicem conferre malumus, τὴν εἰρηνικὴν, καὶ τὴν στρατιωτικὴν, studium belli & pacis; vt ex vtraq; quid sit Reip. salutare videat, aut præuideat citiùs, hoc est, sciat quæ in vsu sint, τὰ παρόντα εἰδέναι, καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκειν. Verbum εἰδέναι; Græcis *videre*, & *scire* significat. Rectè Vegetius lib. 6. de re militari, nullum esse, quem oporteat vel plura, vel meliora scire quàm principem, cuius doctrina debeat prodesse omnibus subditis. Atqui prima illius ratio impendenda in constituendis legibus salutaribus, & motibus emendandis: altera in tutandis subditis ab omni hostium externo insultu; quod rectè facere non potest, nisi videat, certòque teneat, quid temporum varietas postulet, vt & iudicis, seu principis officium est, vt res, ita rerum tempora quærere, quod ait Ouidius. Prudentiæ ciuilis exempla duo ex multis obuia nobis occurrunt: Alterum in Romanis ducibus, qui domitis plerisq; gentibus, suoq; iugo submissis, eas suis moribus viuere permiserunt: alterum in Imperatoribus Christianæ fidei assertoribus qui prudenter cũ hæreticis summo iure non semper egerũt; id vtrumq; seorsim dispiciamus. Cùm à Scipionibus Pœni deuicti essent, eos suis legibus viuere concesserunt: eas enim non posse tolli funditus censebant, quàm cum summa eorum, quos vicissent, desperatione:

IV. *Typus optimi regis.*

Virtutes duæ in principe.

Prudẽtia ciuilis apud Romanos.

ne: adde, quòd intelligerent, in ijs non minus æquitatis esse, quã in Romanis; quod & ipse testatur Polybius. Sic cùm Flaminius profligasset Macedonem tyrannum, reliquit Græcis instituta vetera, & siuit eos suis viuere legibus. Subacta Macedonia Paulus Aemilius victor, leges patrias voluit intactas esse, aliàsque addidit etiam nouas, planè necessarias, tanto studio, curaque adeò diligenti, vt ne ipse quidem vsus longo tempore experiundo eas arguerit, ait Liuius. Deuicta per Cæsarem Iulium Gallia, idem accepit victoris beneficium; in cæteris agnoscimus facilè Romanis conuenisse, cùm ius barbaris redderent, ijsque maximè, qui feritatem exuerant, & studiosi honestatis ciuilis viderentur. Habuerunt itaq; in Gallijs semper amicam ac sociam ciuitatem Massiliensem, quæ tincta erat litteris humanioribus. Eo nomine semper habuerunt fœderatam Rhodum insulam, eiusque αὐτονομίαν probarunt, & naualem disciplinam imitari non erubuerunt. Nihil hic de Germanis, quibus suos mores, quos Corn. Tacitus eleganti libro persecutus est, intactos permiserunt Romani victores, in quibus obseruarent priscę simplicitatis imaginem. Hæc de prudentia veterum Romanorum in victos populos.

Apud Cæsares Christianos.

Iam verò non minor sagacitas fuit Cæsarum quorundam, veræ sanctæque pietatis Christianæ cultorum, in ferendis aliquando sectarijs, & ijs, qui alienas ab orthodoxa fide opiniones in orbe Christiano disseminarent. Quod quàm consulto, quàm ciuili modo, quamque vtiliter ab ijs factum sit, ex eo intelligere est, quòd Theodosius Imp. verè orthodoxus, non sit vsus stricto iure, summaque potestate in hæreticos, Socrate teste, hist. Eccles. lib. 5. cap. 2. neq; coegit eos ad communionem orthodoxorum, sed singulis permisit pro suo cuiusq; arbitratu communicare. Sozomenus item Eccl. hist. lib. 7. cap. 1. narrat. Gratianum Imp. omnibus in exsilium propter religionem sub imperio suo deportatis reditum concessisse, legemq; tulisse, vt quisque liberè, quam vellet, religionem teneret, demptis tamen Manichæis, Photinianis, & Eunomianis, quorum peruicacia nõ ferenda putabatur in hominum cœtibus. Hæc quidem ex bonorum principum institutis. At mirum videri possit, quòd Ioannes Papa 1. à Theoderico rege missus est ad Iustinum Imperatorem, precaturus, vt edictum, quod aduersus Arrianos proposuerat, reuocaret, ijsq; alioqui damnatis hæreticis, liceret suo more viuere. Quod factum Ioannis ab Ecclesia probatur, laudatum doctoribus, non sanè quòd illi fauerent hæreticæ prauitati, quam stirpitus auulsam percupiebant, sed quòd ad Ecclesiæ communem pacem conducere id arbitrarentur. Paulus Diaconus, & Platin. in Ioanne 1. Sulpitius Seuerus in vita B. Martini lib. 2. Non desinebat B. Martinus Ithacium increpare, accusatorem Priscilliani, vt ab accusatione desisteret; ac Maximum Imperatorem orare, vt sanguine infelicium abstineret. Verùm de his satis, ad alia festinet oratio.

Prudens

Prudens magis quàm loquax.

EMBLEMA XIX.

NOCTVA Cecropijs insignia præstat Athenis,
Inter aues sani noctua consilij.
Armiferæ meritò obsequijs sacrata Mineruæ,
Garrula quo cornix cesserat antè loco.

COMMENTARII.

I. DEPINGITVR noctua, nota auis, in sua planitie; hæc enim Athenienfibus erant signa gentilitia. Epigraphe Stockhameri sonat, *Prudens, sed infacundus*.

II. *Emblemat. fōs.* HVIVS Emblematis character ductus videtur ex mimis aliquot vetustis, in quibus est Mineruæ simulachrum cum ingenti vmbone, sub qua est noctua. Sunt & alij quidam mimi in quibus expressum est Palladis galeatum caput, à cuius altera parte noctua innititur prostrato carchesio: iuxtà quadrigæ cum Victoria, laurea circumducta cum baccis. Fabulam autem noctuæ Ouidius 2. Metamorph. refert, quæ quia longiusculè ab illo narratur, breuitati consulens omitto. Hoc tamen summatim dico, Coronidem è ministerio Palladis propter loquacitatem expulsam, in cuius locum successit Nyctimene. Est autem Noctua Mineruę sacra vel propter oculos cæsios, quibus qui præditi sunt, præstantioris & acutioris ingenij feruntur esse: vel propter lucubrandi *Cur noctua Mineruæ sacra, & Athenarum symbolum.*

di & contemplandi munus, quòd animi vis dicatur nocturni potissimum temporis silentio vegetari. Quia verò Minerua Athenarum pręses erat, ideo ab iis pro signis gentilitiis fuit adhibita. Nam cum Neptunus à Minerua victus, non posset regione Attica potiri.iratus immisit illis *δυσβελίαν*. id est, leuia stultaq; consilia. Hoc Minerua non mutauit, sed quod illi malè statuissent, illa in bonos exitus vertebat. Vnde natum prouerbium, *γλαὺξ ἵπτατο*, *Noctua volauit*: quoniam hæc auis sacrata Mineruæ, & auspicata consiliis credebatur, eiusq; volatus Atheniensibus erat victoriæ symbolum. Allusit huc Aristophanes in Vespis.

Γλαὺξ γὰρ ἡμῶν πρὶν μάχεσθαι τὸν στρατὸν διέπτατο. id est:

Noctua nostras ante pugnam peruolarat copias.

Refert enim Plutarchus in vita Periclis, illi è superiore nauis tabulato concionanti, noctuam ad dextram aduolasse, ac malo insedisse: quod omen effecit, vt omnes irent in illius sententiam. Iustin. lib. 23. rei huiusce causã Hieroni duci asscribit, cui adolescenti prima bella ineunti, aquilam in clypeo, noctuam in hasta consedisse refert. Quod ostentum, & in consilio cautum, & manu promptum, Regẽq; futurum significabat. Hinc factum est, vt Athenienses non solùm in nummis, tum aureis, tum argenteis noctuam insculperent, sed etiam in templorum foribus, & in portis vrbis, atq; etiam in vexillis idẽ signum apponendum curauerint. vnde paræmia, *Noctuas Athenas*. Quod idem sonat, ac si dicas, in mare fers aquam, in montem ligna. In huiusmodi cultum noctuæ acerbè lusit Demosthenes, cùm è carcere populi Atheniẽsis elapsus fugeret: nam ad Palladis arcem subinde respectãs, sublatis manibus: O Pallas, inquit, vrbiũ domina, cur tribus infaustissimis bestijs delectaris? Noctua, Dracone, & populo? Ex vna fortè cæcitatem: ex dracone liuorem animorum, ex populo instabilitatem & inconstantiam intelligens. Alij malunt referre ad nummũ aureum & argenteũ, in quo insculpta erat Noctua. Vnde ét in prouerbium abijt, *Noctua Lauriotica*, quo velut ænigmate vim pecuniarum significabant; Laurios enim Atticę regio est, non modò metalli venis, sed & noctuis frequens. Hinc Aristophanes in Auibus:

Noctua Lauriotica.

Γλαῦκες ὑμᾶς οὔποτ' ἐπιλείψουσι λαυριωτικαί,
Ἀλλ' ἐνοικήσουσιν ἔνδον, ἔν τε τοῖς βαλαντίοις
Ἐννεοττεύσουσι. id est:

Noctua vos nõ relinquẽt Lauriotica, sed hæ
Ædibus aderunt in ipsis, inque loculis nidulos
Sibi parabunt.

De nomismate Atheniensi testatur quoq; Plutarchus in vita Lysandri, cum de seruo meminit, qui domini sui furtũ *αἰνιγματικῶς* indicans, ait: multas sub tegulis cubare noctuas; ostendens illic abditas pecunias, noctuis insignitas. Nec illepidè dicetur volasse noctua, quoties res non viribus, sed pecuniarum interuentu confecta creditur. Hoc loco mirari subit, qua causa ductus Erasmus, vertit Græcum prouerbium *γλαῦκας εἰς ἀθήνας*, *Vlulas Athenas*: cùm vertendum fuisset, *Noctuas Athenas*. Nam *γλαὺξ*, propriè noctuam significat; *αἰγώλιος*, vlulam. Neq; eadem est noctua cum vlula, quod ex Aristotele liquet; & diuersarum linguarum nomina manifestant: Vlulam vocant Itali *Aloco*; Germani, *Huhu*: Hispani, *Antillo*: Noctuã verò illi, *Ciuetta*; isti, *Kauz*; hi, *Lechuza*. Præterea vlula quamuis inter aues nocturnas nominetur, solet venari picas; noctua mures, lacertos, & huiusmodi bestiolas, vt idem Aristoteles autor est. Plinius etiam lib. 10. cap. 12. Aristotelis verba transferens ait: Vncos vngues & nocturnæ aues habent, vt noctuæ, bubo, vlulæ. Plura de huius Emblematis materia qui desiderat, legat adagia, *Vlulas Athenas*; *Noctua volauit*; *Noctua Lauriotica*; &, *Atheniensium inconsulta temeritas*; Pierium 20. Hieroglyph. Gyrald. Syntag. 11.

Noctua volauit,

Erasmus taxatur.

III. *Athenæ vnde nominatæ.*

CECROPIIS *Athenis*.] Athenas Cecropias à Cecrope Rege, & Athenienses Cecropidas appellari, iam in superioribus attigimus. Athenæ autẽ *ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς* (ne iterum adhuc repetere cogamur) hoc est, Minerua, quæ nomen huic ciuitati imposuit. Diuus August. 18. de Ciuit. Dei, c. 9. ex Varrone diuersum ab alijs sentit. vide Platonem in Cratylo.

Insignia præstat] Cur Athenienses noctuam pro insignibus gerant, iam satis dictum arbitror.

Sani noctua consilij] ab effectu dicitur

ſani conſilij, quia eius volatus lætum & auſpicatum conſilium reddebat Athenienſibus. Nam quod quidam referunt, verba illa, *ſani conſilij*, ad fabellam Angeli Politiani, quæ eſt in fine Lamiæ, de Noctua & cæteris auibus, Sanctio non placet, ſuũ tamen cuiq; eſto liberum iudicium.

Armifera Minerua] Minerua ex cerebro Iouis armata proſilijt. Conſule quæ ſupra Embl. 1. de Minerua diximus. Mihi ſuccurrit illud Anacreontis de roſa:

Πολεμοκλόνον τ' ἀθηνὺν
Κορυφῆς ἐδείκνυε ζεὺς. id eſt:

vt cùm è vertice Iouis exilijt armata ſcuto & haſta Minerua. Ouidius 6. Faſt.

Creditur armifera ſignũ cæleſte Minerua.

Idem 2. Amorum, eleg. 6.

Viuit & armiferæ cornix inuiſa Mineruæ.

Martial. initio epigramm.

Accipe belligeræ crudũ thoraca Mineruæ.

Meminit & in Olympijs Pindar. Ode 7. Armata autem fingitur (ait Phornutus) in ipſo ortu, quòd ſapientia ſuis ipſius præſidijs ſatis inſtructa ſit ad maximas & difficillimas res obeundas. Deinde artium omnium, & belli Dea, quòd & diſciplinarum liberalium vſum, & bellorum adminiſtrationem ſine ſapientia mancã, & inanẽ eſſe intelligimus. Pindari Scholiaſt.

Armata cur Pallas.

Obſequijs ſacrata] Noctuã dicatam fuiſſe Palladi, repudiata cornice, copioſè tradit Ouid. 2. Metamorph. Minerua Erichthonium Cecropis filiabus ciſtella viminea incluſum, & ſeruandum tradiderat, & ne aperirent, interdixerat. Quod cùm neglexiſſent, Coronis factum Mineruæ indicauit, vnde ab eiuſdem comitatu repulſa eſt, & in cornicem mutata. Sic enim conqueritur:

Noctua cur Palladi ſacra reiecta cornice.

——Mihi gratia talis
Redditur, vt dicar tutela pulſa Minerua,
Et ponar poſt noctis auem: mea pœna volucres
Admonuiſſe poteſt, ne voce pericula quærãt.

Cuius poſtrema verba mythologiam habent. Garruli enim, quique nimio linguæ vitio laborant, haud vnquam poſſunt cũ ſapientibus & cordatis viris habere commercium: quin vbi apud eos aliquid effutierint, tandem odioſa infamiæ labe aſperguntur, & à conuictu laudato virorũ honeſtorum, & virtute inſignium abeſſe coguntur. De noctuæ prudentia Dion. Chryſoſtomus doctè ac lepidè oratione Olympica, quæ eſt 12. Hoc etiam addere nõ grauabor, quòd Alciatus ſcribat, Mineruæ noctuã meritò conſecratam, nempe ab Euſtathio ingenioſè ad 1. Iliad. rationẽ redditã: γλαῦκα ſacram eſſe τῇ ἀθρητικῇ ἀθηνᾷ, διὰ τὴν πρὸς τὸ ἀθρεῖν τῷ γλαύσσειν ταυτότητα: quia nimirum ἀθρεῖν & γλαύσσειν idem ſignificent. Phornutus in lib. de Natura Deorũ, cauſam reddit, quare noctua Mineruæ ſacra ſit, his verbis. οἱ δὲ δράκοντες, καὶ ἡ γλαὺξ διὰ τὸ ἐμφερὲς τῶν ὀμμάτων ἀνατίθενται ταύτῃ τῇ γλαυκώπιδι οὔσῃ. id eſt: *Dracones & noctua ei conſecrati ſunt propter oculorum ſimilitudinem, ſiquidem ipſa glauca eſt.* Vide Lamiam Politiani.

Garrula quo cornix] Virgines ſilentiũ decorat, garrulitas dedecorat, vt poſtea dicemus, ideo cornix, quę loquax eſt, ex miniſterio Mineruę excluſa, noctua verò aſſcita. Vide Ouid. loco citato 2. Metamorphoſeos. Reiecta eſt cornix à Pallade, ſicuti à Græcis accepimus, quod meditationum ſit infeſta peruigilio, & mentis agitationẽ interpellet ſua garrulitate, cuius ipſa ſignum gerit. Sic enim Græci κράζειν dicunt, de garrulis, vt *cornicari* Perſius in Satyris. Sed & reperio cornicem in Palladis manu apud Peloponneſios vſitatum Hieroglyphicum, longè ſecus quàm Athenis, vbi cornices ad arcem Palladis non aduolabant: cuius rei cauſam non à fabulis, ſed ab ipſa natura repetit Lucretius. Noctua, inquit Boccatius, ideo Mineruæ eſt attributa pulſa cornice, vt oſtendatur, ſapientem præmeditatione in obſcuris ſepoſita, noſcere, vti & noctua videt in tenebris; & garrulitate atq; loquacitate repulſa, vt opere agat, loca, tempuſq; reſpicere. Fabula videtur ex vero traxiſſe originem. Nam Plinius de cornice loquens, ab Arcturi ſidere, inquit, ad hirundinum aduentum notatur, eam Mineruæ lucis templiſq; rarò, alicubi omnino non aſpici, ſicut Athenis. Vide Iuſtinum lib. 23. in fine. Memini legere me apud Plutarch. De odio, & inuidia, inter cornices & vlulas perpetuum eſſe diſſidium, quarum vel occiſarum ſanguinem permiſceri quidam negant: vt etiã ſi quis confundat, vtrumque ſeorſum diffluere narrent. Aelian. lib. 3. c. 9. de animalib. perſpicuè idẽ tradit, ἐπεὶ δὲ ἡ γλαὺξ ἐστὶν αὐτῇ (ſupple κορώνῃ) πολέμιον, καὶ νύκτωρ ἐπιβουλεύει τοῖς ὠοῖς τῆς κορώνης,

Cur cornix à Pallade repulſa.

Cornicũ & vlularum diſſidium.

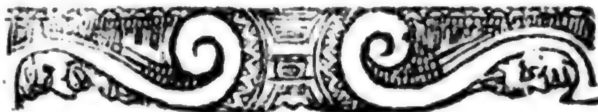
ἡδὲ

ἤδε μεθ' ἡμέραν ἐκείνην ταὐτὸ δρᾷ τοῦτο εἰδυῖα ἔχειν τὴν ὄψιν τὴν γλαῦκα τηνικαῦτα ἀσθενῆ. De hoc inter noctuam & cornicem dissidio facit quoq; mentionem Aristoteles lib. 9. de Histor. animal. cap. 1. Cornix meridie oua surripiens noctuæ, absumit, cùm non clarè interdiu noctua videat. Noctua contrà oua cornicis noctu exedit; estq; altera interdiu, altera noctu potentior. Sed die vel cæteræ auiculæ omnes noctuam circumuolant, quod mirari vocatur, aduolantesq; percutiunt. Quapropter aucupes ea constituta, auicularum genera multa & varia capiũt. Vide Aelianum & Oppianũ, de aucupio.

IV. *Pauciloqui sapiẽtes.*

VERBORVM parsimonia sapientes maximè decet, eorumque perspicacitas in rebus obscuris & difficilibus agnosci versatiq; debet. Eo enim præcipuè differt ab imperito & stulto prudens, rerũq; sciens, quòd pauciloquus, quodque oculatus in ijs sit, ad quæ alij conniuent, vel oculorũ mentis obscura caligine cæcutiunt. Eius quidem rei symbolum est Noctua, olim Atheniensium insigne, ac Mineruæ sacra. Sed quorsum hoc Emblema, dixerit aliquis, aut quodnam argumentum habet? Nimirum ciuitatem optimis moribus ac legibus institutam sapientia, consilio maturo, recta prudentia firmari, spreta inani hominum loquacitate. Itidem de singulis magistratibus, quique Remp. administrent, est statuendum: qua ratione Demosthenes, alijque boni oratores, aduersos habebant demagogos, blandosque concionatores, qui vulgi cupiditatibus inseruiebant: nec minùs eos insectabantur quàm sophistas obstreperos optimi quique Philosophi. Certè epigraphes argumentũ, quod habet instar oraculi, *Prudẽs magis quàm loquax*; possem nõ incommodè illustrare Fabij exemplo Maximi (qui quo tempore Annibalem iuueniliter exultantem sua patientia fregit, multis conuicijs militari lasciuia impetitus, non ponebat rumores ante salutem) nisi occurreret laudatum Eteonici facinus. Is Lacedæmonijs præfectus, cum accepisset, suos milites in insula Chio annona laborantes tacitè coniurasse in insulares Chios, vtq; sese discernerent, arundinem manu pileòue circũtulisse: censuit ille, non aperta vi (quod fieri commodè non poterat) agendum: sed quindecim delectis comitibus per vrbem incedendo, qui primus ei obuiam veniebat arundinem habens, obtruncari iussit. Caussam sciscitantibus, nihil aliud respondebat, quàm id à se factum, quòd gestasset arundinem. Itaque cæteri coniurati arundines statim deposuerunt. Imò Eteonicus Chijs conuocatis, ne vllum quidem de coniuratione verbum fecit, ne metum aut suspicionem inijceret, sed pecunias imperauit, quas iussit militibus distribui, ne quid noui molirentur. Ii statim paruere. Sic paucorum pœna periclitantibus multis occursum est. Retulit Xenoph. 2. rerum Græcar. Socrates admonebat suos discipulos, vt tria potissimùm in omni vita haberent: In animo prudentiam, in vultu verecundiam, & in lingua silentium. Hinc Cato, Vticensis dictus, cùm ei etiam nunc puero, vitio daretur taciturnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat) ait: Carpant taciturnitatem, modò vitam probent. Et addidit: Tum demùm abrumpam hoc meum silentium, cum ea loqui potero, quæ sunt indigna silentio. Latere plerumque volunt verè probi, & in pectore intimo domicilium virtus habet, non in vultu aut fronte. Contrà improbi odiosa garrulitate perpetuò aures astantium obtundunt, imitati scilicet ollas & dolia, quæ quo magis vacua & inania, eo magis resonantia. Natura enim hoc linguosis istis insitum, vt non multa solùm loquantur, sed etiam mala. De quibus non malè dicetur, quod quidam de luscinia capta & pennis exuta: Vox es, præterea nihil.

Emblematis documentũ.

sui dãnum pudoris ferre ac pati cogitur. Grauiter M Cicero ad Brutum: Temerè de altero affirmare est periculosum, pter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. Et Seneca, neminem citò laudaueris; neminem citò vituperaueris. Vitium est omnia credere: Vitium est nihil credere. Inter legendum sese obtulerunt exempla quædam illustria de credulitate ex Amm. Marcellino. Primum quidem lib. 14. de Constantio sic habet: Arelate hyemem agens Constantius, post theatrales ludos atq; Circenses ambitioso editos apparatu, ad diem VI. Id. Octob. qui imperij eius annum tricesimum terminabat, insolentia pondera grauius librans, si quid dubium deferebatur, aut falsum, pro liquido accipiens & comperto, inter alia excarnificatum Herontium, Magnentianæ comitem, patriis exulari mœrore multauit. Vtq; ægrum corpus quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus & tener, quicquid increpuisset, ad salutis suę dispendium existimans factum aut cogitatum, insontium cędibus fecit victoriã luctuosam, &c. Idem lib. 30. vbi narrat, quibus dolis interceptus & oppressus est Para Rex Armeniorum, Valentis iussu: qui quòd accepisset eum sibi infestum, malisq; artibus quiduis facere & moliri, agenti in Armenia Traiano, remq́ue militarem curanti arcanis literis mandauit, vt regem eum quoquo modo de medio tolleret. Itaq; illecebrosis regem Param insidijs primùm ambiuit, ei Valentis litteras egregiæ in eum voluntatis testes ostendit, modò sese conuiuam ei præbuit, ad vltimum composita fraude ad prãdium verecundius inuitauit. Qui nihil metuens mali, venit, concessoque loco honoratiore discubuit: cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ædes pulsu neruorum, & articulato flatilique sonitu resultarent, iam vino incalescente, ipso conuiuii domino, per simulationem naturalis cuiusdam vrgentis egresso, gladium districtum intentans, toruo lumine ferociens quidam immittitur barbarus, asper, ex his quos Supras appellant, confossurus iuuenem, ne exilire posset etiam tum prępeditum. Quo viso, regulus fortè prominẽs vltra torum, expedito dolo assurgens, vt vitam omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis fędè concisa. Hocque figmento nefariè decepta credulitate inter epulas, quę reuerendæ sunt vel in Euxino ponto, hospitali numine contuente, peregrinus cruor in ambitiosa toralia sparsus, & spumans satietati superfuit, conuiuarum horrore maximo dispersorum. Libro verò vltimo, qui est 31. de Valente: Illud ferri non poterat, quod cum legibus lites omnes quęstiones committere veteres vellet, destinatisq; velut lectis iudicibus negocia spectanda mandabat, nihil agi contra libidinem suam patiebatur, iniuriosus aliàs & iracundus, & criminantibus sine differentia veri vel falsi facillimè patens, quæ vitiorum labes etiam in his priuatis quotidianisque rationibus impendio est formidanda. Seneca, de quo supra facta mentio, epistola 3. non minus esse vitiosum credere omnibus, quàm nemini disputat, eodem cum Hesiodi carmine sensu, *πίστεις καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας*. Si aliquem amicum putas esse cui non tantum habeas fidei, quàm tibi, vehementer erras, & veræ amicitiæ vim nondum tenes. Tu, omnia cum amico delibera, sed de ipso priùs. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit: cùm fieri placuerit, toto illum admitte pectore; tamq; audenter cum illo loquere, ac tecum. Quid est cur me coram illo non putem solum? Quidam quæ tantum amicis committenda sunt, obuijs narrant, & in quaslibet aures, quicquid illos vrit, exonerant: quidam etiam rursus charissimorum conscientiam reformidant, & si possent, nec sibi quidem credituri, interius premũt omne secretum; neutrum faciendum est, vtrũque vitium habet. Citatur de credulitate hoc Menandri:

Ὁ προκαταγινώσκων δὲ πρὶν ἀκοῦσαι σαφῶς
Αὐτὸς πονηρός ἐστι, πιστεύσας κακῶς.
Quicunq; damnat, remq; nõ planè audijt,
Est improbus vir, ideo quod credit malè.

Item illud:

Μὴ πάντα πειρῶ πᾶσι πιστεύειν ἀεί.
Credenda cunctis esse cuncta ne putes.

Ne nimis multa, vtrumq; verbum, *νῆφε, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν*, referri mihi videtur posse ad illud Chilonis generalius, *μηδὲν ἄγαν*, quo innuebat in hominum consuetudine omni, debere omnia esse moderata, scilicet amicitiam non effusam aut dissolutam, sed sobriam ac verecundam, cùm nimia

Cõstãtius credulus.

Para rex Armeni' à Valẽte oppressus.

Valentis nimia credulitas.

Seneca locus de credulitate.

Nõ quiuis in amicitiam recipiendus.

mia

mia interdum familiaritas cõtemptum pariat. Vnde nobis Germanis tritum sermone prouerbium: *Aller leut freund, iedermans GecK.* id est: omnium amicus, singulorum fatuus. Id monitor Valerius Martialis antè cauerat:

Si vitare voles acerba quadam,
Nulli te facias nimis sodalem:
Gaudebis minùs, at minùs dolebis.

Queritur non illepidè Catullus, sed non sine stomacho tamen, de amici læsa fide, his omninò verbis ad Alfenum:

Alfene, immemor atque vnanimis false sodalibus,
Iã te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi?
Iam me prodere, iam non dubitas fallere, perfide?
Nec facta impia fallaciũ hominum cælicolis placent,
Qua tu negligis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu, quid faciant dic homines, cuive habeant fidem?
Certè tute iubebas aïam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mi forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre, ac nebulas aerem sinis.
Si tu oblitus es: at Dij meminerint, meminit Fides,
Qua te vt pœniteat postmodo facti faciet tui.

Idem alio loco ad ἀπιστίαν vocat, pertæsus alius amici veteratoris:

Desine de quoquã quicq̃ bene velle mereri,
Atq; aliquem fieri p̃sse putare pium.
Omnia sũt ingrata, nihil fecisse benignè est,
Immò etiam tadet, tadet, obestq; magis.
Vt mihi, quem nemo grauius, vel acerbius vrget,
Quam modò qui me vnum, atq; vnicum amicum habuit.

Exempla isthæc adeo multa nos commouent, sed grauiùs afficiunt nostra, qui ab ijs audacissimè fallimur, qui nobis secundum Deum animam debent: imò nullos nacti sumus hostes capitaliores, magisq; desperatos, quam qui nostris auspicijs, opeq; vna sunt euecti: ex quo fateri vetus illud cogimur. *Benefacta male locata, pro malefactis arbitranda.* Non præteribo lepidum prouerbium, Germanis nobis vsitatum, quod sic sonat:

Travv nicht dem VVolff auff der Heyd,
Dem Bauren nicht auff seinem eyd,
Dem Iuden nicht bey seinem gvvissen,
Du vvirst von allen dreyen bschissen.

Quod sic vertit Ioannes Buchlerus, de rẽ litteraria benè meritus:

Credere iurãti Superos, per & astra colona,
Nitiq; conscientia
Iudai, siluuq; lupo confidere in ipsis,
Errore complet plurimos.

Itaq; fide, sed cui vide; nam

Qui leuiter notis nimium confidit amicis,
Fallitur, & cordis dicitur esse leuis.

Sed de credulitatis materia longior esset oratio ex multis exemplis: quædam satis erunt. Dion perijt, quanquam suspicaretur insidias sibi strui à Calippo, sed veritus est obseruare amicum & hospitem. Antipater Cassandri filius, vocato ad cœnã Demetrio, illoque vicissim sequenti die vocante, veritus ei diffidere, à cœna oppressus est. Sed ne longior sim, lege orationem Dionis Chrysost. περὶ ἀπιστίας.

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη.

Lapſus vbi? quid feci? aut officij quid omiſſum eſt?

EMBLEMA XVII.

ITALICAE Samius ſectæ celeberrimus auctor
Ipſe ſuum clauſit carmine dogma breui:
Quò prætergreſſus? quid agis? quid omittis agendum?
Hanc rationem vrgens reddere quemque ſibi.
Quod didiciſſe gruum volitantum ex agmine fertur,
Arreptum geſtant quæ pedibus lapidem:
Ne ceſſent, neu tranſuerſas mala flamina raptent.
Qua ratione hominum vita regenda fuit.

COMMENTARII.

I. ASTET vir cœlum ſuſpiciens, volatui gruum ſublimium intẽtus: grues autem turmatim volitent, & ſingulæ lapidem vnguibus apprehenſum geſtẽt; quod quidem

quidem in hac figura non exprimitur, neq; etiam colli & rostri breuitas cum forma gruum satis cõgruit. Verùm volatus gruũ litteram A, vel vt alijs magis arridet, υ ψιλὸν delineari videtur; ex quo Palamedem litteram Υ, inuenisse indicat Philostratus: & Hieronymus gruum ordinem litterarum appellat.

II. LAERTIVS & Suidas scribunt, Pythagoram præcepisse, suos auditores domum repetentes, hunc versiculum pronuntiare:

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Triplex hominũ lapsus. Cõstat enim omnem humanæ vitę lapsum potissimùm esse: aut cùm trãsgredimur, id est, secus facimus quàm oportet, quod est plus quam decet: aut quod omissum oportuit, neq; satis consideratè fecimus: aut omittimus quod erat faciendum. Priori errori respondet illud, πῆ παρέβην; quò trãsgressus? alteri verò, τί δ' ἔρεξα; *quid feci?* tertio, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; *quid feci non conueniens?* Erasmus in adagio, *Quò transgressus?* laudat plurimum hunc versiculum; & meritò. Nam si sic exercemur quotidie, fieret vtiq; vt meliores, imò sanctissimi euaderemus. Ait tamen Erasmus, se nescire, cuius sit versiculus, quem apud Homerum non reperiat. Inuenies tamen illum in aureis Pythagoræ carminibus. Sic enim ille ibi:

Aurea Pythagoræ carmina.

Μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν,
πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Quæ interpretatus est Virgilius, siue quis quis fuerit auctor epigrammatis de viro bono, his quidem verbis:

Non prius in dulcē declinet lumina somnũ,
Omnia quàm longi reputauerit acta diei:
Qua prætergressus, quid gestum in tempore, quid non?
Cur isti facto decus absfuit, aut ratio illi?

Versiculum verò ita explicauit Erasmus:

Lapsus vbi? quid feci? aut officij quid omissum est?

Confer Hieroclis commentarium ad carmina Pythag. & Arrianum dissertationum Epicteti lib. 4. cap. 6. Refert hunc eundem versum Plutarchus in libello de Curiositate. Cæterum gruem cum lapillo depictam, prudentiæ symbolum fuisse notum est, & Pierius refert 17. Hieroglyph. Docēt enim probatissimi auctores, lapillum grues ideò ferre, dum in sublime volant, vt illius lapsu explorent, supra terramne, an mare volitēt, quod ex sono intelligunt; ac proinde considendum, an vlterius progrediendum sit. Maximus Tyrius disputatione 40. lapilli arrepti aliam rationem adfert, nimirùm quòd propter imbecillitatem corporis, aliàsque parum fultas, instar nauis fluitent à ventis impulsæ: quod cùm intelligunt, non antè se volatui credunt, quàm lapidem apprehenderint, firmamentum videlicet vacillaturi volatus, salutisque custodiam. Harum prudentiam cùm non ignoraret cordatus homo Deucalion, à diluuij fluctibus seruatum aiunt gruum beneficio: quarum quidem superuolitãtium clangore admonitus enatauit, teste Pausania. Non erit huc conferre alienum, quod scitè & ad hunc locum accommodatè Plutarch. retulit lib. πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα. sic enim habet: ἡ δὲ γεράνων μεταβολὴ τῆς πτήσεως πρὸς ἄνεμον, οὐκ ἑνὸς γένους ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦτο κοινῇ πάντες ἰχθύες νοοῦντες, ἀεὶ πρὸς κῦμα καὶ ῥοῦν ἀντινήχονται, καὶ παραφυλάττουσιν ὅπως μὴ κατ' οὐρὰν προσφερομένου τοῦ πνεύματος, ἡ λεπὶς ἀναπτυσσομένη λυπῇ τὸ σῶμα γυμνούμενον καὶ διατραχυνόμενον· ὅθεν ἀεὶ συνέχουσιν ἑαυτοὺς ἀντιπρώρους· σχιζομένη γὰρ οὕτω κατὰ κορυφὴν ἡ θάλασσα, τάτε βραγχία κατασέλλει, καὶ κατὰ τὸν ἐπιφανείας ῥέουσα λείως πιέζει, καὶ οὐκ ἀνίστησι τὸ φρικῶδες. id est, *Illa verò gruum ad ventum aciei commutatio, non vnius, sed & vniuersi maris mi generis est: siquidem & æstum fluctusq; contrà natando niti, & eadem de causa aquaticis omnibus mos est: cauent quippè ne ventus à tergo incumbens, squamas subrigat cieatq; atq; ita nudatum & exasperatum corpus vulneret. vnde in ventum, obnixique fluctibus cursum dirigunt sic enim à vertice scissi fluctus & branchias cohibent, & per summa delati minus infestant, & horrorem non incutiunt.* Hæc ille. Ascriberem alium locum non minùs commodum ex eo, quem scripsit ipsemet de animal. solertia libro, sed indicare duntaxat hic mihi satis esto. Ammian. Marcellin. lib. 18. de Barbatione garrulo quodam nebulone, eodemque proditore: Ignorabat, inquit,

Gruum volatus.

Gruũ symbolum.

quit, notum Aristotelis sapiens dictum, qui Callisthenem, sectatorem & propinquum suum, ad regem Alexandrum mittens, ei sæpe mandabat, vt quàm rarissimè & iucundè apud hominem loqueretur, vitæ potestatem & necis in acie linguæ portantem. Ne sit hoc mirum, homines profutura discernere nonnunquam & decentia, quorum mentes cognatas cœlestibus arbitramur: animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solēt, vt exemplum est perquam notum: Linquentes orientem grues ob calorem, plagamque petentes occiduam, cùm montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantem, timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdemq; collibus agiliore volatu transcursis, proijciūt calculos, atq; ita securius pergunt, &c. Nescio an huc conferre ausim Virgilij illud ex 10. Aeneid.

——quales sub nubibus atris
Strimoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo.

Vide Plin. lib. 10. cap. 23. Pierium Hieroglyph. lib. 17. & Prouerb. *Grues lapidem deglutientes*.

III. *Pythagoras.* *ITALICÆ Samius, &c.*] Pythagoram Italicorum Philosophorum sectæ auctorem fuisse testatur Cicero 1. Tuscul. & D. August. in lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. 2. Dicitur Samius, quia ex insula Samo erat oriūdus, Demarati mercatoris locupletissimi filius, vt quidam aiunt; quamquam Diogenes Laertius multos, ex multorum sententia, illius numerat patres. Multas peragrauit regiones discendi causa; tandem Crotonem venit, Italiæ oppidum, Tarquinio Superbo regnante, senuitq, Magnam Græciam cum honore & disciplina, tum etiam auctoritate: multaq; post sæcula sic viguit Pythagoręorum nomē, vt nulli alii docti viderentur. Primus omnium μετεμψύχωσιν inuenit, id est, animarum de corporibus in corpora transitum; ideoque vetuit carnibus vesci. Huius vitam pete ex Laertio, Plutarcho, Plin. lib. 2. Gellio lib. 1. cap. 9. & lib. 4. cap. 1. & lib. 17. cap. 21. De eo quoq; multa habet Ouid. Metamorph. vlt. in princip. Politianus in Lamia, Titus Liuius lib. 1. ab V. C.

Sectæ] Secta secundum Ciceronem 1. de Orat est disciplina, vel certa quædam disciplinæ formula, factio, studium, ratio vitæ. Propriè tamen est illa ratio dogmatū, quam quis sibi imitandam proposuit; à sectando (vt quibusdam placet) dicta; vel vt alij volunt, à sectione, quod plerunq; dogmata à se inuicem sint diuisa. *Secta.*

Auctor] Num Pythagoras Italicæ sectę auctor, vel autor fuerit, alijs disquirendū relinquo: certè hæc duo inter se differre vocabula vel ex eorum origine constat; est enim auctor, qui rem acceptam auget, & deducitur à Græco verbo αὐξω. Autor verò, qui aliquid ex se facit, nec ab alio accipit; deriuatum ab αὐτὸς. *Auctor.* *Autor.*

Clausit suum dogma] Sapiētiæ suæ vim omnem, aut certè pręcipuam vno hoc carmine comprehendit & circumscripsit. Dogma est dictio Gręca, significans sententiam, edictum, decretum, placitum cuiusque sectæ: dicitur ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, quod est *opinari*. De dogmate vide plura in epist. 96. Senecæ. *Dogma.*

Quò prætergressus?] quò transgressus? aut vltra quàm decuit, fecisti? quod est NIMIS. Lege Prouerb. *Quò transgressus?*

Quid agis?] vel quid agebas? sic enim Grecè, τί δ' ἔρεξα; qui lapsus est in eo, quod PARVM.

Quid omittis agendum?] quid non decens à te factum est? quod est peccatum in bono omisso.

Hanc rationem vrgens] Volebat quisq; sibi apud se rationem hanc redderet. Idem penè de Sextio Seneca lib. 3. De ira, cap. 36. quem locum mox subijciemus.

Quod didicisse gruum &c.] Ex volatu gruum prudentiam hanc in rebus agendis nobis proposuit, nimirū ὡς αἰσχύνεσθαι τοὺς λογισμοὺς ποιεῖν ἢ φρονεῖν ἃ μήτ' ὄρνιθες: vt vereri addiscant homines rationis participes, si deteriores se præstiterint auibus in vitæ actionibus. Plinius Nat hist. lib. 10. cap. 23. hæc de gruibus tradit: Certum est, Pontum transuolaturas primùm omnium angustias petere inter duo promontoria, Criumetopum & Charambin: mox saburra stabiliri. Cum medium transierint, abijci lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, è gutture arenam. Idem ait Solinus, & Cicero 2. de Natura Deor. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 20. exponens locum Pollucis, sic ait: Metaphora à gruibus *Gruū in volatu cōsuetudo.*

gruibus sumpta est, quæ in terram descendunt surripiendi alicuius lapidis causa, quem pede retinent, vt in alto volantes, eo demisso experiantur ex cadentis strepitu, supra mare, an verò supra terram volitent, vt Suidas, & Aristophanis interpres in Apibus ostendit. &c. Contrarium tamen tenet Aristoteles, cuius hęc sunt verba, in lib. 8. de nat. animal. cap. 12. Sed auium grues (vt dictum est) ex vltimis in vltima abeūt, volant flatu secundo. Quod de lapide narrant, falsum est: Lapidem enim tenere eas fulcimento, quem vbi deciderit, accipi vtilem ad auri probationem aiunt. Hæc Aristoteles. Quod de anseribus Marcellinus scribit, rostra sua lapillis occludere, Taurum montem aquilis abundantem, quas maximè timent, de gruibus alii malunt. Nostrum non est de hac lite pronunciare, vt qui anseres nunquam ad pastionem duxerimus, neq; gruum ordines ita curiosè inspexerimus. Huc fortasse pertinet verbum Gruere, siue Congruere, à gruibus ductum, quod significat conuenire. Grues enim se non segregant, siue cum volāt, siue cum pascuntur, ait Festus.

Cōgruere verbum.

Ex agmine] propriè: nam agmen propriè multitudinem sese agētem significat. Virgil.

——*Longum per valles pascitur agmen.*

Ne cessent, &c.] Reddit causam, cur grues lapidem gestent, & eandem ad humanam vitam applicat.

Mala flamina] venti aduersi & impetuosi.

IV.

1. HVNC Pythagoræ versiculum in primis obseruari diligenter, & addisci cuperem, ab iis maximè, qui studia liberalia sectantur, & ex iis fructum aliquem sperant vberrimum. Permulti enim ex iis peccāt, quòd non satis attenti septa, vt ita dicam, lectionis transiliunt, & aliis rebus animum applicantes, non vident se abscedere ab eo laudabili & ingenuo instituto, cui nomen dederunt. Alii sunt, qui quanquam laboriosi, non sunt atteti satis, aut adiiciunt animum ad quæ agunt. Alii deniq; quanquā multa, & quidem sæpè diuque agant, tamen innumerabilia, aut certè multa prætermittunt in transcursu, quæ ad instituti laboris perfectionem valde conducerent. Sed præstat Alciatum magistrum audire citiùs, qui ita suos auditores adhortatus est quadam prælectione, ab iisdem primùm rogatus, qua præcipuè methodo in studiorum cursu esset vtendum: Prçeat nobis (inquit ille) vetustissimus Italicæ Philosophiæ auctor Pythagoras, qui discipulos suos carmine Grçco, quod maximè necessarium adipiscendæ disciplinę esset, admonuit, quodq́ue quotidie eos in ore habere iussit. Id est eiusmodi: πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Etenim hæc tria non tam præcepta, quàm oracula vnicuiq; nostrum semper ante oculos esse debent. In primis scilicet, ne qua in re aut excidas, aut transuersus ab instituto tramite feraris: quod ijs cōtingit, qui aliis in rebus, animi intētione occupata, ad scholas tamen accedūt, vt qui vel amore capti, vel armis rixisque dediti, vel aleæ lusuiq; mancipati, vel artibus illicitis addicti, scholastici tamen nomen seruant. In hos Annæus Seneca veteris Iureconsulti verbis inuehitur: Etiam magna, inquit, pars vitę elabitur malè agentibus, maxima nihil agentibus. Qui enim auribus solis præsentes, mentem aliò intendunt, ii aliud agere Latinis dicuntur. Alterum est, vt attēdamus ad id, quod agimus: vt cùm quid boni à nobis factum fuerit, magna voluptate afficiamur: si verò quid malè vertisse viderimus, in futurum abstineamus. Etenim præmium virtutis maximum ipsa est animi voluptas. Iisce enim iuuenibus, qui in sophisticis cauillationibus, vel legum optimarum ambagibus diutiùs immorantur, rectè quis dixerit: *Vide quid agas*. Cuius rei exemplum in huius anni lectionibus accipi potest. Fuerunt florente Romano imperio varii in eorum Republ. magistratus, vt Præfecti prætorio, vt Proconsules, vt Præsides prouinciarum, vt clarissimi, vt spectabiles, vt illustres, & si qua alia sūt huiusmodi nomina: Hæc hodie mutata Reipub. forma exoleuerūt, nec vllo in vsu permanserunt, sed vnusquisq; iudex eam habet cognominationem, quæ sibi vel lege municipii, vel Principis sui diplomate concessa est. Ideoq; parum refert diutius in veterum magistratuum muneribus dignoscendis versari. Bartolus certè & veteres non vltra tres, aut quatuor lectiones hac in re videntur consumpsisse. Quòd si quis maiorem anni partem hoc in argumento transigere velit, huic rectè præceptum Pythagoricum insusurrabitur: *Vide quid agas*. Superest tertium, ne quid agendum omit-

Errores eorum, qui literas addiscunt.

Locus Alciati ex prælectio-

ne quadam.

1. Quò transgressus?

2. Quid agis?

3. Quid omittis agendum?

omittamus: In quo sanè adeo peccant vniuersi studiosi, vt vix vllum supersit remedium. Et hæc quidem Alciatus: cuius disputationem, & apertam dilucidamq; huius carminis explicationem huc attexere malui, quàm quidpiam aliud comminisci, aut aliundè minùs opportunè conquirere.

2. Deinde hoc idem ad vniuersam vitam humanam trahi posse nemo sanus non iudicat. Vidit hoc Seneca lib. 3. de Ira, cap. 36. cuius verba non piget huc adiicere: Omnes sensus perducendi sunt ad firmitatem. Natura patientes sunt, si animus illos desinat corrumpere, qui quotidie ad rationẽ reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, vt consummato die cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? Desinet ira, & erit moderatior, quæ sciet sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur, quàm tranquillus, altus, ac liber, cùm aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui, censorq; secretus cognoscet de moribus suis? Vtor hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cum sublatum è conspectu lumen est, & conticuit vxor, moris iam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo, quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cùm possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco, &c. Neq; est alienum etiam quod relatum est apud Apuleiũ 1. Florid. de Gymnosophistis loquens: Vbi, ait, mensa posita, priusquàm edulia apponantur, omnes adolescentes ex diuersis locis & officiis ad dapem cõueniunt. Magistri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius se cõmemorat inter duos arbitrum delectum sanata simultate, recõciliata gratia, purgata suspicione, amicos ex infensis reddidisse. Itidem alius, sese parentibus quidpiam imperantibus obedisse, & alius aliquid meditatione sua repperisse, vel alterius demonstratione didicisse: deniq; cæteri commemorant. Qui nihil habet ad offerre, cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur. Non acquiesco, sed Senecæ verba produco, quæ mihi certè videntur non aliena à Pythagoreis, de quibus hactenus. Magnam vitæ partem elabi nihil agentibus: maiorem malè agentibus: totam aliud agentibus. Certè Arrianus dissertationum Epicteti libro, scitè est interpretatus his penè verbis: πῆ παρέβην; vbi omisi adulationem? quid reprehendi? num vt ingenuus? num vt generosus? Siquid autem eiusmodi deprehenderit, seipsum increpat & obiurgat. Quid tua interfuit ista loqui? an mentiri non licebat? Philosophi enim asserunt, nihil prohibere, quo minus mendacium efferatur. Tu itaque si nihil cures aliud, nisi vt rectè de rebus iudices, vbi manè surrexeris, ita tecum loquere: Quid mihi deest ad tollendas animi perturbationes? quid ad tranquillitatẽ animi obtinendam? Sic Horatius Sat. 4. Ser. 1. ex persona sua docet, quo pacto quis se ipso melior euadat. Inquit enim:

—— Neq; enim cum lectulus, aut me
Porticus excepit, desũ mihi: rectius hoc est;
Hoc faciẽs viuam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè, numquid ego illi
Imprudẽs olim faciã simile? Hæc ego mecũ
Compressis agito labris.

Hæc prisci illi tenebriones; Sed quid nos superna luce illuminati? quò labimur? quid agimus? quid non agimus? vbi est animus quotidianus speculator sui? vbi secreta actionum censura? Age mi homo, ad cunas mecum redi & crepundia: natiuitatis speculum accipe in manus sæpius, & considera generationis exordia: subeant defectus naturæ, corporis infirmitas, membrorum languor: perpende ortum inglorium & ignobilem, de maledicta stirpe & execrabili protoplasti, tu etiam, qui in fastigio gloriæ, nec ex colluuie vulgi. Vade in penetralia & interiores recessus, & scrutare, si quid sanum ibi aut integrum; vires aliorum animantium, robur, ac arma confer tuis: anfractus specta & lubricum viç, qua incedis: globum volubilem, cui insistis, gyrum rotæ, quæ te circumfert; fluxum temporis, qui ad senium præcipitat; curarum laborumq; turbinem, quo inuolueris; procellam fati deniq; & subitum impetum, qui prosternit, & catastrophen imponit huic tragediæ. Cretam sume aut calculos, subduc rationes, omnia discute quæ potes diligentia: scribe primò numerum eorum, quæ bona in te, tum quæ contraria inueneris

Præclarus Senecæ locus.

Apuleius de Gymnosophistis.

Examen sui.

Vitæ humanæ examen.

ris

ris: figuram circuli ibi relinques, mihi crede, & orbicularem litteram, quæ nihil significat; hic aceruum numerorum vix numerabilem. Multiplicabis per centurias, inquam, & chiliades malorum summam, ibi inter monades consistes: adeò nihil ualoris in te, aut precii, aut ponderis. Meditare hæc, & fac quod mola: contunde & contere, nec dissipa tamen & eijce conclusa in farinario cordis, nisi uentilata prius & purgata rationis cribro. Ita fiet, vt memoriam tui nunquam deponas aut notitiam, qua recente & florida, vanitatis aura euanescet paulatim, quæ fumat in nobis, & è cloaca pectoris assurgit; & succrescent virtutum plantulæ vicissim ac veræ deuotionis pulcherrimæ. Plurimùm autem conducit irrigandis istis nouellis & producendis, discussio transactæ vitæ, vt dixi, & inspectio frequens: videre maculas & neuos, qui inhærent, aut adhærent; coniunctio enim suboritur & rubor è meliori sanguine, si vulnera animæ recrudescant, & pateat deformitas. Quod ijs contingit, qui in speculis explorant faciem, cùm defectus aliquis sese aperit, aut nota turpior, quę dedecorat; pudore enim suffusi resiliunt, abiecto indice, & de remedio cogitāt: Simile quiddam sentiunt, qui in scrutinio suarum actionum occupantur, & colligunt analecta flagitiorum. Latens morbus & incognitus, insanabilis; ad radicem enim non descendit remedij applicatio, vt euellat aut purget fontem mali: Idem planè in vitiorum hac cura accidit; dum occulta sūt, serpunt, senescunt, negliguntur: sanari possunt detecta. Fœneratoris sacculum comparemus conscientiam nostram, qui monetam claudit adulterinam & probam, neutra tamen agnoscitur, nisi deprompta, & ad lucem inspecta curiosiùs, vnde precium additur primùm & æstimatio: De hoc genere fucato actiones nostræ sunt & opera, proba commixta reprobis; laxari oportet loculum seu crumenam cordis, vbi abscondita, & eximi, vt ad Lydium explorentur. Alii cum libello conferunt vel codice rationario, in quo bona continentur & mala nomina. Nec inscitè hoc: referta est talibus

Quātum prosit inspectio sui.

Fœneratoris sacculo similis conscientia.

Libello rationario,

debitis nimirum charta hęc mentis; supputandum. & inueniendus modus vt expungantur prius quàm submittantur hastę, & auctionentur bona: in cambium enim velut tradita sunt & vsuram, vt nummus nummum pariat, id est, vt ex vno vitio nouum suppullulet. Quò diutiùs tenemur obstricti, eò difficilior redimendi ratio; in quæstum enim obligamur, & in lucrum cedit, quod sol uitur, si serò soluitur, nec ad præfinitum terminum. Ex asse vix liberatio, vbi mora. Faciamus maturè & in tempore, dùm in capite consistit solutionis summa adhuc, nec excreuit. Sit tabula in manibus assiduè & in conspectu, numeremus, componamus per partes, partium particulas, particularum partes, in minutias & atomos: ex his in caput denuò & massam integram, ne calculi error damno sit, aut seducat. Magna vtilitas profectò, imò necessitas potiùs hic arithmeticum esse, ac Platonis aut Pythagoræ discipulū. Mercator studiosè attendit, ne in rationibus subducendis aberret: vbi negotium animæ & salutis agitur, ibi supputator oscitet aut dormiat? Ita fit tamen: res ipsa clamat & improbitas, quæ incrementa sumit in horas, vt torrens ab affluxu niuium. Supina negligentia in eruendis his scrutis & area cordis purganda, communis ferè omnium: siluescit, cultoris ignauia, & in spinas luxuriat; nemo falcem immittit, secat, aut stringit. In flore est malorum fęcunditas, vereor ne ad maturitatem. O insurgat Aquilo diuini timoris, & demetat! Venite vos Zephyri cœlestis gratiæ, perflate hortum hunc, vt lilia germinet & flosculos paradisi. Delabere ò salutare collyrium, & perunge oculos, vt penetret acies, circumspiciat & obseruet, in hoc enim cardo salutis voluitur. Ad lapsum proiecti sumus omnes, & sicut piscis ad natādum, ita nos ad peccandum proni. Si lux destituat ab alto, & subtrahat lucernam æternus Sol, quæ ad indagandum crimen & agnoscēdum præfulgeat, iam Stygias oras tangimus pede, & oberramus in Cymmerijs tenebris.

Prudentes.

rent. in Adelph.
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
Videre, sed et illa, quae futura sunt, Prospicere.
De hoc figmento multi Poetae luserunt, quorum alij ad alia ingeniosè traxerunt. Ouid. 6. Fastor.
——*Videt Ianus quae post sua terga geruntur.*
Sed maximè in primo, vbi faciei duplicis rationes alias adfert; cur baculum dextra, clauemq; sinistra teneat; cur vocetur Patulcius, Clusius, & alia multa. Macrob. 1. Saturn. Creditur, inquit, geminā faciem praetulisse, vt quae ante, quaeque post tergū essent, intueretur. Quod proculdubiò ad prudentiam regis, solertiamque referendū est, qui & praeterita nosset, & futura prospiceret, sicut Antevorta & Postvorta, diuinitatis scilicet aptissimae comites, apud Romanos colūtur. Quò spectat adagium, πρόσω καὶ ὀπίσω, *A fronte & à tergo*; quod est diligenter inspicere, & praeterita cum praesentibus & futuris conferre. Berosus Babylonicus (nisi tamen nos fallit Berosi nomen), lib. 3. Antiquitatum scribit, Noe alio nomine vocatum Celum, tributumq; illi cognomen Ianus, à Iain, quod apud Aramaeos & Hebraeos sonat vinum, à quo Ianus, id est, vinifer, & vinosus, quia primus vinum inuenit: cuius vi & vapore ebrius effectus, cum minus pudicè in terrā cecidisset, Cham eius filius, magicus & veneficus (quem postea Aegyptus Saturnū iuniorem coluit) patris virilia comprehendit, taciteq; submurmurans carmine magico patri illusit, simul & illum sterilem perinde atq; castratum effecit. Neq; deinceps Noe foeminam aliquam foecundare potuit. Hinc orta fabula apud Poetas, licet tempora non conueniant; & Lilius Gyraldus sub finem Syntag. 4. ab hoc dissentit. Sed bicipitij huius causam aliam & eādem penè attulit Plutarch. in quaestion Romanis: Nempè quòd genere Grecus ex Perrhoebia fuerit, atq; in Italiam profectus, sedibus apud barbaros positis, linguam vitaeque rationem mutauerit. sic enim fama receptum est. Vel quòd Italos, qui ferinis essent adhuc moribus, quique iniustè viuerent, ad aliud vitae traduxerit & reuocarit institutum, ita vt agriculturam & ciuilem cultum eos docuerit. Sic verò ille: διὰ τί τὸν Ἰανὸν διπρόσωπον οἴονται γεγονέναι, καὶ γράφουσιν οὕτως καὶ πλάττουσιν, πότερον ὅτι τῷ μὲν γένει ἕλλην ἐκ περραιβίας ἦν (ὡς ἱστοροῦσι) διαβὰς δὲ εἰς ἰταλίαν καὶ συνοικήσας τοῖς αὐτόθι βαρβάροις, μετέβαλε καὶ γλῶτταν καὶ δίαιταν, ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς περὶ τὴν ἰταλίαν αὐτοὺς ἀγρίοις καὶ ἀνόμοις χρωμένους ἔθεσιν εἰς ἕτερον βίου σχῆμα, πείσας καὶ γεωργεῖν καὶ πολιτεύεσθαι, μετέβαλε καὶ μετεκόσμησε. Effingebatur praeterea Ianus quadrifrons, quod quatuor mundi plagas maiestate sua complecteretur, vel quòd quatuor habeat annus partes, ver, estatem, hyemem, & autumnum. Dicitur Ianus, quasi Eanus, ab eundo. Ianus enim pro celo & mundo capitur, cuius munus est & officium, semper ire. Vel dicitur à Ianua, vt videtur sentire Ouid. 1. Fast.
Praesideo foribus coeli cum mitibus Horis,
Et redit officio Iupiter ipse meo;
Inde vocor Ianus. ——
Alij potius ianuam à Iano dictam volūt: alij Ianum ab hiando dictum contēdunt, quoniam chaos ipse sit, teste Ouidio:
Me chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant.
Templum Iani, vt autor est Plinius, Numa Pompilius primus instituit. Verba Plinij sunt, lib. 34. cap. 7. Praeterea Ianus geminus à Numa Rege dicatus, qui pacis belliq; argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni, temporis, & aeui, se Deum indicaret. Huius templi portae tempore belli patebant, pacis verò claudebantur. Ennius:
——*Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes, portasq; refregit.
Vnde ipse Ianus Patulcius & Clusius vocabatur, de quo Ouid. in Fastis:
Nomina ridebis, modo nāq; Patulcius, idē
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Hasce portas ter clausas fuisse, historijs proditum est. Primùm Numae temporibus: deinde peracto secundo bello Punico: Postremò post Actiacas pugnas ab Augusto confectas. Qui plura de Iano cupit, adeat Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 9. Pierium Hieroglyph. lib. 14. 32. 35. & 48. Vide quoq; adagia, *A fronte, & à tergo.* &, *Alter Ianus.* Imago Iani bifrontis, sed corona spicea, in nummis etiā nunc conspicitur, tributa Pompeio ob curam annonae; de qua Erisius in Numismatis. Qua similitudine deceptus Theodor. Ca-

Macrobij locus.

Ianus idē qui Noe.

Ianus quadrifrons.

Iani etymon.

Templum Iani.

terus eandem effigiem Iano tribuit. lib. vlt. Variar. lection.

III. IANE *bifrons*] Sic Virgilius in 7. Aeneid.

——*Ianiq; bifrontis imago.*

Ouidius bicipitem vocat. *Iane biceps* &c.

Callere. Callus. *Futuraq; calles.*] Callere, propriè significat callum facere. Est autem callus, siue callum, cutis labore, & opere indurata. Hoc tamen loco significat scire, hoc est, calliditate, quæ est vrbana scientia, quod sicut pes vel manus ex longo labore callum ducit, ita mens longa experientia colligit habitum quendam rerum, in quibus versatur. Persius.

——*Dicenda, tacendaq; calles.*

Horatius in Arte.

Legitimũq; sonũ digitis callemus, et aure.

Plautus vtramq; significationem vno versu complexus est in Persa.

Magis calleo, quã aprugnum callũ callet.

Quiq; retrò sannas] Alludit ad illud Persij, Sat. 1.

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,
Nec lingua, quantum sitiat canis Appula, tantum.
Vos ò patricius sanguis, quos viuere fas est
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ.

Sanna quid. Est porrò sanna irrisio, quæ (vt inquit Hier.) ab occipitio ore distorto, & labris contractis fit, anteriorum dentium ostentatione. *Sannio.* Hinc subsannare, tali ludibrio vel scommate irridere: & sanniones dicuntur fatui in dictis & motibus, quos μωρούς vocant Græci. Cicero lib. 2. de Orat. Quid enim porrò tam ridiculum, quàm sannió est? qui ore, vultu, imitandis motibus, voce, deniq; corpore ridetur ipso. Esse autẽ originis Græcæ liquet Eustathij verbis ad 10. 15. & 16. Odyss. & colligitur ex Cœlio Rhodig. qui ait: Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna, verbum Latinis frequens, puto, defluxit; etiamsi à nariũ sonitu Grammatici opinẽtur dictũ.

Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus?] Ianum non modò bicipitem, sed & tricipitem, & quadricipitem effictum olim, supra innuimus.

An quòd] Hęc non est interrogatio Poetis & oratoribus familiaris: nec enim hic dubitat, aut dubitando interrogat; sed est modus loquendi Aristoteli in problematis peculiaris, qui omnia proposita problemata soluit per hanc particulam, *An.* vt & supra Embl. 1. monuimus.

Circumspectum hominem] Prudentem, sagacem, qui in omnem partem circumspectat, vt occurrere possit.

HOC schemate Iani, repræsentatur typus optimi regis, qui cum cæteris præsit, debet etiam prudentia, alijsque virtutibus antecedere. Neq; enim alia ratione puto Aegyptios oculum in sceptro regio suis hieroglyphicis designasse, quàm vt in Principibus, summisq; Regibus maximè, prudentiam, tanquam Reipub. vigilantem ac prospicientem oculum esse debere significarent. Memineramus aliàs Iani bicipitium eò relatum à pictoribus & poetis eruditis, quòd prouidus, beneq; cordatus Princeps Græcam gentem cum Latina communione legum, connubiorum, morumq; sociauerit: quod & historiæ veterũ memorant. Nos ad virtutem principis egregiè periti duplicem conferre malumus, τὴν εἰρηνικὴν, καὶ τὴν στρατιωτικὴν, studium belli & pacis; vt ex vtraq; quid sit Reip. salutare videat, aut præuideat citiùs, hoc est, sciat quæ in vsu sint, τὰ παρόντα εἰδέναι, καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκειν. Verbum εἰδέναι, Græcis *videre*, & *scire* significat. Rectè Vegetius lib. 6. de re militari, nullum esse, quem oporteat vel plura, vel meliora scire quàm principem, cuius doctrina debeat prodesse omnibus subditis. Atqui prima illius ratio impendenda in constituendis legibus salutaribus, & motibus emendandis: altera in tutandis subditis ab omni hostium externo insultu; quod rectè facere non potest, nisi videat, certòque teneat, quid temporum varietas postulet, vt & iudicis, seu principis officium est, vt res, ita rerum tempora quærere, quod ait Ouidius. Prudentiæ ciuilis exempla duo ex multis obuia nobis occurrunt: Alterum in Romanis ducibus, qui domitis plerisq; gentibus, suoq; iugo submissis, eas suis moribus viuere permiserunt: alterum in Imperatoribus Christianæ fidei assertoribus qui prudenter cũ hæreticis summo iure non semper egerũt; id vtrumq; seorsim dispiciamus. Cùm à Scipionibus Pœni deuicti essent, eos suis legibus viuere concesserunt: eas enim non posse tolli funditus censebant, quàm cum summa eorum, quos vicissent, desperatione:

IV. Typus optimi regis.

Virtutes duæ ĩ principe.

Prudẽtia ciuilis apud Romanos.

ne:adde, quòd intelligerent, in ijs non minus æquitatis esse, quā in Romanis; quod & ipse testatur Polybius. Sic cùm Flaminius profligasset Macedonem tyrannum, reliquit Græcis instituta vetera, & siuit eos suis viuere legibus. Subacta Macedonia Paulus Aæmilius victor, leges patrias voluit intactas esse, aliásque addidit etiam nouas, planè necessarias, tanto studio, curaque adeò diligenti, vt ne ipse quidem vsus longo tempore experiundo eas arguerit, ait Liuius. Deuicta per Cæsarem Iulium Gallia, idem accepit victoris beneficium; in cæteris agnoscimus facilè Romanis conuenisse, cùm ius barbaris redderent, ijsque maximè, qui feritatem exuerant, & studiosi honestatis ciuilis viderentur. Habuerunt itaq; in Gallijs semper amicam ac sociam ciuitatem Massiliensem, quæ tincta erat litteris humanioribus. Eo nomine semper habuerunt fœderatam Rhodum insulam, eiusque αὐτονομίαν probarunt, & naualem disciplinam imitari non erubuerunt. Nihil hic de Germanis, quibus suos mores, quos Corn. Tacitus eleganti libro persecutus est, intactos permiserunt Romani victores, in quibus obseruarent priscę simplicitatis imaginem. Hæc de prudentia veterum Romanorum in victos populos.

Apud Cæsares Christianos.

Iam verò non minor sagacitas fuit Cæsarum quorundam, veræ sanctæque pietatis Christianæ cultorum, in ferendis aliquando sectarijs, & ijs, qui alienas ab orthodoxa fide opiniones in orbe Christiano disseminarent. Quod quàm consulto, quàm ciuili modo, quamque vtiliter ab ijs factum sit, ex eo intelligere est, quòd Theodosius Imp. verè orthodoxus, non sit vsus stricto iure, summaque potestate in hæreticos, Socrate teste, hist. Eccles. lib. 5. cap. 2. neq; coegit eos ad communionem orthodoxorum, sed singulis permisit pro suo cuiusq; arbitratu communicare. Sozomenus item Eccl. hist. lib. 7. cap. 1. narrat. Gratianum Imp. omnibus in exsilium propter religionem sub imperio suo deportatis reditum concessisse, legemq. tulisse, vt quisque liberè, quam vellet, religionem teneret, demptis tamen Manichæis, Photinianis, & Eunomianis, quorum peruicacia nō ferenda putabatur in hominum cœtibus. Hæc quidem ex bonorum principum institutis. At mirum videri possit, quòd Ioannes Papa 1. à Theoderico rege missus est ad Iustinum Imperatorem, precaturus, vt edictum, quod aduersus Arrianos proposuerat, reuocaret, ijsq; alioqui damnatis hæreticis, liceret suo more viuere. Quod factum Ioannis ab Ecclesia probatur, laudatum doctoribus, non sanè quòd illi fauerent hæreticæ prauitati, quam stirpitus auulsam percupiebant, sed quòd ad Ecclesiæ communem pacem conducere id arbitrarentur. Paulus Diaconus, & Platin. in Ioanne 1. Sulpitius Seuerus in vita B. Martini lib. 2. Non desinebat B. Martinus Ithacium increpare, accusatorem Priscilliani, vt ab accusatione desisteret; ac Maximum Imperatorem orare, vt sanguine infelicium abstineret. Verùm de his satis, ad alia festinet oratio.

Prudens

Prudens magis quàm loquax.

EMBLEMA XIX.

NOCTVA Cecropijs insignia præstat Athenis,
Inter aues sani noctua consilij.
Armiferæ meritò obsequijs sacrata Mineruæ,
Garrula quo cornix cesserat antè loco.

COMMENTARII.

I. DEPINGITVR noctua, nota auis, in sua planitie; hæc enim Athenienſibus erant signa gentilitia. Epigraphe Stockhameri sonat, *Prudens, sed infacundus.*

II. *Emblemat. sfos.* HVIVS Emblematis character ductus videtur ex nimis aliquot vetustis, in quibus est Mineruæ simulachrum cum ingenti vmbone, sub qua est noctua. Sunt & alij quidam mimi in quibus expressum est Palladis galeatum caput, à cuius altera parte noctua innititur prostrato carchesio: iuxtà quadrigæ cum Victoria, laurea circumducta cum baccis. Fabulam autem noctuæ Ouidius 2. Metamorph. refert, quæ quia longiusculè ab illo narratur, breuitati consulens omitto. Hoc tamen summatim dico, Coronidem è ministerio Palladis propter loquacitatem expulsam, in cuius locum successit Nyctimene. Est autem Noctua Mineruę sacra vel propter oculos cæsios, quibus qui præditi sunt, præstantioris & acutioris ingenij feruuntur esse: vel propter lucubrandi *Cur noctua Mineruæ sacra, & Athenarum symbolum.*

di & contemplandi munus, quòd animi vis dicatur nocturni potissimum temporis silentio vegetari. Quia verò Minerua Athenarum pręses erat, ideo ab iis pro signis gentilitiis fuit adhibita. Nam cum Neptunus à Minerua victus, non posset regione Attica potiri, iratus immisit illis δυσβελίαν, id est, leuia stultaq; consilia. Hoc Minerua non mutauit, sed quod illi malè statuissent, illa in bonos exitus vertebat. Vnde natum prouerbium, γλαῦξ ἵπτατο, *Noctua volauit*: quoniam hæc auis sacrata Mineruæ, & auspicata consiliis credebatur, eiusq; volatus Atheniensibus erat victoriæ symbolum. Allusit huc Aristophanes in Vespis.

Γλαῦξ γὰρ ἡμῶν πρὶν μάχεσθαι τὸν στρατὸν διέπτατο. id est:

Noctua nostras ante pugnam peruolarat copias.

Refert enim Plutarchus in vita Periclis, illi è superiore nauis tabulato concionanti, noctuam ad dextram aduolasse, ac malo insedisse: quod omen effecit, vt omnes irent in illius sententiam. Iustin. lib. 23. rei huiusce causã Hieroni duci asscribit, cui adolescenti prima bella ineunti, aquilam in clypeo, noctuam in hasta consedisse refert. Quod ostentum, & in consilio cautum, & manu promptum, Regéq; futurum significabat. Hinc factum est, vt Athenienses non solùm in nummis, tum aureis, tum argenteis noctuam insculperent, sed etiam in templorum foribus, & in portis vrbis, atq; etiam in vexillis idẽ signum apponendum curauerint. vnde paræmia, *Noctuas Athenas*. Quod idem sonat, ac si dicas, in mare fers aquam, in montem ligna. In huiusmodi cultum noctuæ acerbè lusit Demosthenes, cùm è carcere populi Atheniẽsis elapsus fugeret: nam ad Palladis arcem subinde respectãs, sublatis manibus: O Pallas, inquit, vrbiũ domina, cur tribus infaustissimis bestijs delectaris? Noctua, Dracone, & populo? Ex vna fortè cæcitatem: ex dracone liuorem animorum, ex populo instabilitatem & inconstantiam intelligens. Alij malunt referre ad nummũ aureum & argenteũ, in quo insculpta erat Noctua. Vnde ẽt in prouerbium abijt, *Noctua Lauriotica*, quo velut ænigmate vim pecuniarum significabant; Laurios enim Atticę regio est, non modò metalli venis, sed & noctuis frequens. Hinc Aristophanes in Auibus:

Noctua Lauriotica.

Γλαῦκες ὑμᾶς οὔποτ᾽ ἐπιλείψουσι λαυριωτικαί,

Ἀλλ᾽ ἐνοικήσουσιν ἔνδον, ἔν τε τοῖς βαλαντίοις

Ἐννεοττεύσουσι. id est:

Noctua vos nõ relinquẽt Lauriotica, sed hæ

Ædibus aderunt in ipsis, inque loculis nidulos

Sibi parabunt.

De nomismate Atheniensi testatur quoq; Plutarchus in vita Lysandri, cum de seruo meminit, qui domini sui furtũ αἰνιγματικῶς indicans, ait: multas sub tegulis cubare noctuas; ostendens illic abditas pecunias, noctuis insignitas. Nec illepidè dicetur volasse noctua, quoties res non viribus, sed pecuniarum interuentu confecta creditur. *Noctua volauit.* Hoc loco mirari subit, qua causa ductus Erasmus, vertit Græcum prouerbium γλαῦκας εἰς ἀθήνας, *Vlulas Athenas*: cùm vertendum fuisset, *Noctuas Athenas*. *Erasmus taxatur.* Nam γλαῦξ, propriè noctuam significat; αἰγώλιος, vlulam. Neq; eadem est noctua cum vlula, quod ex Aristotele liquet; & diuersarum linguarum nomina manifestant: Vlulam vocant Itali *Aloco*; Germani, *Huhu*: Hispani, *Antillo*: Noctuã verò illi, *Ciuetta*; isti, *Kauz*; hi, *Lechuza*. Præterea vlula quamuis inter aues nocturnas nominetur, solet venari picas; noctua mures, lacertos, & huiusmodi bestiolas, vt idem Aristoteles autor est. Plinius etiam lib. 10. cap. 12. Aristotelis verba transferens ait: Vncos vngues & nocturnæ aues habent, vt noctuæ, bubo, vlulæ. Plura de huius Emblematis materia qui desiderat, legat adagia, *Vlulas Athenas*; *Noctua volauit*; *Noctua Lauriotica*; &, *Atheniensium inconsulta temeritas*; Pierium 20. Hieroglyph. Gyrald. Syntag. 11.

III. *Athena vnde nominata.*

CECROPIIS *Athenis*.] Athenas Cecropias à Cecrope Rege, & Athenienses Cecropidas appellari, iam in superioribus attigimus. Athenæ autẽ ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς (ne iterum adhuc repetere cogamur) hoc est, Minerua, quæ nomen huic ciuitati imposuit. Diuus August. 18. de Ciuit. Dei, c. 9. ex Varrone diuersum ab alijs sentit. vide Platonem in Cratylo.

Insignia præstat] Cur Athenienses noctuam pro insignibus gerant, iam satis dictum arbitror.

Sani noctua consilij] ab effectu dicitur

H sani

ſani conſilij, quia eius volatus lætum & auſpicatum conſilium reddebat Athenienſibus. Nam quod quidam referunt, verba illa, *ſani conſilij*, ad fabellam Angeli Politiani, quæ eſt in fine Lamiæ, de Noctua & cæteris auibus, Sanctio non placet, ſuũ tamen cuiq; eſto liberum iudicium.

Armifera Mineruæ] Minerua ex cerebro Iouis armata proſiliijt. Conſule quæ ſupra Embl. 1. de Minerua diximus. Mihi ſuccurrit illud Anacreontis de roſa:

Πολεμοκλόνον τ' ἀθηνῦν
Κορυφῆς ἐδείκνυε ζεύς. id eſt:

vt cùm è vertice Iouis exilijt armata ſcuto & haſta Minerua. Ouidius 6. Faſt.

Creditur armiferæ ſignũ cœleſte Mineruæ.

Idem 2. Amorum, eleg. 6.

Viuit & armiferæ cornix inuiſa Mineruæ.

Martial. initio epigramm.

Accipe belligeræ crudũ thoraca Mineruæ.

Meminit & in Olympijs Pindar. Ode 7.

Armata cur Pallas. Armata autem fingitur (ait Phornutus) in ipſo ortu, quòd ſapientia ſuis ipſius præſidijs ſatis inſtructa ſit ad maximas & difficillimas res obeundas. Deinde artium omnium, & belli Dea, quòd & diſciplinarum liberalium vſum, & bellorum adminiſtrationem ſine ſapientia mancã, & inanẽ eſſe intelligimus. Pindari Scholiaſt.

Noctua cur Palladi ſacra reiecta cornice. *Obſequijs ſacrata*] Noctuã dicatam fuiſſe Palladi, repudiata cornice, copioſè tradit Ouid. 2. Metamorph. Minerua Erichthonium Cecropis filiabus ciſtella viminea incluſum, & ſeruandum tradiderat, & ne aperirent, interdixerat. Quod cùm neglexiſſent, Coronis factum Mineruæ indicauit, vnde ab eiuſdem comitatu repulſa eſt, & in cornicem mutata. Sic enim conqueritur:

——Mihi gratia talis
Redditur, vt dicar tutela pulſa Mineruæ,
Et ponar poſt noctis auem: mea pœna volucres
Admonuiſſe poteſt, ne voce pericula quærãt.

Cuius poſtrema verba mythologiam habent. Garruli enim, quique nimio linguæ vitio laborant, haud vnquam poſſunt cũ ſapientibus & cordatis viris habere commercium: quin vbi apud eos aliquid effutierint, tandem odioſa infamiæ labe aſperguntur, & à conuictu laudato virorũ honeſtorum, & virtute inſignium abeſſe coguntur. De noctuæ prudentia Dion. Chryſoſtomus doctè ac lepidè oratione Olympica, quæ eſt 12. Hoc etiam addere nõ grauabor, quòd Alciatus ſcribat, Mineruæ noctuã meritò conſecratam, nempe ab Euſtathio ingenioſè ad 1. Iliad. rationẽ reddità: γλαῦκα ſacram eſſe τῇ ἀθρητικῇ ἀθηνᾷ, διὰ τὴν πρὸς τὸ ἀθρεῖν τῦ γλαύσσειν ταυτότητα: quia nimirum ἀθρεῖν & γλαύσσειν idem ſignificent. Phornutus in lib. de Natura Deorũ, cauſam reddit, quare noctua Mineruæ ſacra ſit, his verbis. οἱ δὲ δράκοντες, καὶ ἡ γλαὺξ διὰ τὸ ἐμφερὲς τῶν ὀμμάτων ἀνατίθενται ταύτῃ τῇ γλαυκώπιδι οὔσῃ. id eſt: *Dracones & noctua ei conſecrati ſunt propter oculorum ſimilitudinem, ſiquidem ipſa glauca eſt.* Vide Lamiam Politiani.

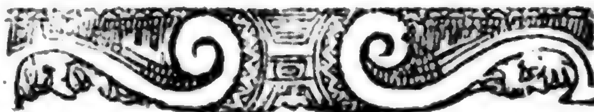
Cur cornix à Pallade repulſa. *Garrula quo cornix*] Virgines ſilentiũ decorat, garrulitas dedecorat, vt poſtea dicemus, ideo cornix, quę loquax eſt, ex miniſterio Mineruę excluſa, noctua verò aſſcita. Vide Ouid. loco citato 2. Metamorphoſeos. Reiecta eſt cornix à Pallade, ſicuti à Græcis accepimus, quod meditationum ſit infeſta peruigilio, & mentis agitationẽ interpellet ſua garrulitate, cuius ipſa ſignum gerit. Sic enim Græci κράζειν dicunt, de garrulis, vt *cornicari* Perſius in Satyris. Sed & reperio cornicem in Palladis manu apud Peloponneſios vſitatum Hieroglyphicum, longè ſecus quàm Athenis, vbi cornices ad arcem Palladis non aduolabant: cuius rei cauſam non à fabulis, ſed ab ipſa natura repetit Lucretius. Noctua, inquit Boccatius, ideo Mineruæ eſt attributa pulſa cornice, vt oſtendatur, ſapientem præmeditatione in obſcuris ſepoſita, noſcere, vti & noctua videt in tenebris; & garrulitate atq; loquacitate repulſa, vt opere agat, loca, tempuſq; reſpicere. Fabula videtur ex vero traxiſſe originem. Nam Plinius de cornice loquens, ab Arcturi ſidere, inquit, ad hirundinum aduentum notatur, eam Mineruæ lucis templiſq; raro, alicubi omnino non aſpici, ſicut Athenis. Vide Iuſtinum lib. 23. in fine. Memini legere me apud Plutarch. De odio, & inuidia, inter cornices & vlulas perpetuum eſſe diſſidium, quarum vel occiſarum ſanguinem permiſceri quidam negant: vt etiã ſi quis confundat, vtrumque ſeorſum diffluere narrent. *Cornicũ & vlularum diſſidium.* Aelian. lib. 3. c. 9. de animalib. perſpicuè idẽ tradit, ἐπεὶ δὲ ἡ γλαὺξ ἐστὶν αὐτῇ (ſupple κορώνῃ) πολέμιον, καὶ νύκτωρ ἐπιβουλεύει τοῖς ᾠοῖς τῆς κορώνης,

ἡδ᾽ ἡ

ἤδε μεθ᾽ ἡμέραν ἐκείνην ταὐτὸ δρᾷ τοῦτο εἰδυῖα ἔχειν τὴν ὄψιν τὴν γλαῦκα τηνικαῦτα ἀσθενῆ. De hoc inter noctuam & cornicem dissidio facit quoq; mentionem Aristoteles lib. 9. de Histor. animal. cap. 1. Cornix meridie oua surripiens noctuæ, absumit, cùm non clarè interdiu noctua videat. Noctua contrà oua cornicis noctu exedit; estq; altera interdiu, altera noctu potentior. Sed die vel cæteræ auiculæ omnes noctuam circumuolant, quod mirari vocatur, aduolantesq; percutiunt. Quapropter aucupes ea constituta, auicularum genera multa & varia capiũt. Vide Aelianum & Oppianũ, de aucupio.

IV. *Pauciloqui sapiẽtes.*

VERBORVM parsimonia sapientes maximè decet, eorumque perspicacitas in rebus obscuris & difficilibus agnosci versariq; debet. Eo enim præcipuè differt ab imperito & stulto prudens, rerũq; sciens, quòd pauciloquus, quodque oculatus in ijs sit, ad quæ alij conniuent, vel oculorũ mentis obscura caligine cæcutiunt. Eius quidem rei symbolum est Noctua, olim Atheniensium insigne, ac Mineruæ sacra. Sed quorsum hoc Emblema, dixerit aliquis, aut quodnam argumentum habet? *Emblematis documentũ.* Nimirum ciuitatem optimis moribus ac legibus institutam sapientia, consilio maturo, recta prudentia firmari, spreta inani hominum loquacitate. Itidem de singulis magistratibus, quique Remp. administrent, est statuendum: qua ratione Demosthenes, alijque boni oratores, aduersos habebant demagogos, blandosque concionatores, qui vulgi cupiditatibus inseruiebant: nec minùs eos insectabantur quàm sophistas obstreperos optimi quique Philosophi. Certè epigraphes argumentũ, quod habet instar oraculi, *Prudẽs magis quàm loquax*; possem nõ incommodè illustrare Fabij exemplo Maximi (qui quo tempore Annibalem iuueniliter exultantem sua patientia fregit, multis conuicijs militari lasciuia impetitus, non ponebat rumores ante salutem) nisi occurreret laudatum Eteonici facinus. Is Lacedæmonijs præfectus, cum accepisset, suos milites in insula Chio annona laborantes tacitè coniurasse in insulares Chios, vtq; sese discernerent, arundinem manu pileòue circũtulisse: censuit ille, non aperta vi (quod fieri commodè non poterat) agendum: sed quindecim delectis comitibus per vrbem incedendo, qui primus ei obuiam veniebat arundinem habens, obtruncari iussit. Caussam sciscitantibus, nihil aliud respondebat, quàm id à se factum, quòd gestasset arundinem. Itaque cæteri coniurati arundines statim deposuerunt. Imò Eteonicus Chijs conuocatis, ne vllum quidem de coniuratione verbum fecit, ne metum aut suspicionem inijceret, sed pecunias imperauit, quas iussit militibus distribui, ne quid noui molirentur. Ii statim paruere. Sic paucorum pœna periclitantibus multis occursum est. Retulit Xenoph. 2. rerum Græcar. Socrates admonebat suos discipulos, vt tria potissimùm in omni vita haberent: In animo prudentiam, in vultu verecundiam, & in lingua silentium. Hinc Cato, Vticensis dictus, cùm ei etiam nunc puero, vitio daretur taciturnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat) ait: Carpant taciturnitatem, modò vitam probent. Et addidit: Tum demùm abrumpam hoc meum silentium, cum ea loqui potero, quæ sunt indigna silentio. Latere plerumque volunt verè probi, & in pectore intimo domicilium virtus habet, non in vultu aut fronte. Contrà improbi odiosa garrulitate perpetuò aures astantium obtundunt, imitati scilicet ollas & dolia, quæ quo magis vacua & inania, eo magis resonantia. Natura enim hoc linguosis istis insitum, vt non multa solùm loquantur, sed etiam mala. De quibus non malè dicetur, quod quidam de luscinia capta & pennis exuta: Vox es, præterea nihil.

Maturandum.

EMBLEMA XX.

MATVRARE iubent properè, & cunctarier omnes;
Ne nimium præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum:
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu.

COMMENTARII.

I. *Echeneu.* TELO seu sagittæ circumuoluta est remora, maturitatis symbolum. Est autem Echneis siue remora pisciculus semipedalis longitudinis, & quinq; digitorum crassitudinis, limaci magnæ similis, vt asserit Plinius lib. 32. cap. 1. Secundum verò Oppianum, aspectu anguillæ, forma turbinata, colore nigro, ore acuto, qui & incuruatur vt hamus, in petris viuens. Aristoteles lib. 2. de nat. animal. cap. 14. ait: Remoram errore nonnulli pedes habere prodiderunt, expes enim omnino est; sed quoniam pinnas habet pedibus similes, hinc fit, vt pedibus instare videatur. Pisciculus quidam est saxis assuetus, in cibos non admittendus, nomen à remorandis nauibus adeptus, vtilis ad iudiciorum causas, & amatoria veneficia, vt aliqui volunt. Vide Plin lib. 9. cap. 25.

TRITO vulgò prouerbio dicitur, maturandum quidem esse & accelerandū, paulatim tamen & præmeditate, ne nimia festinatio & parum considerata, periculosa; neue prælonga tarditas & mora perniciosa sit futura, sed mediocritas & modus in omni re seruetur: quod eleganter hac II.

figura

Telum. figura exprimitur, & duabus notis hieroglyphicis ob oculos ponitur. Telum enim velocitatis, agilitatisq; indicium est, vt explicat Pierius lib. 42. Hieroglyph. *Remora.* Remora autem impedimentum & tarditatem significat: Idem lib. 30. Alij rem planè eandem significantes, Delphinum remoræ adiunxerunt, vt Paulus III. Pontifex Max. Alij anchoram delphino copulauerunt, vt Aldus Manutius, nobilis Typographus. *Medium tenuere beati.* Rectè itaq; ex his medium constituetur, participans de vtroq; extremorum, excessu puta & defectu. Id enim omnibus in rebus summè laudatur, commendatur & præcipitur, Aristotele teste lib. 2. Ethic. & lib. 4. Polit. Hinc illud Ouidij:

Inter vtrumque tene, medio tutissimus ibis.

Nimia siquidem omnia (iuxta Plautum in Pœnulo) hominibus nimium negotium exhibent. Quare semper illud, quod medium est, atq; inter vtrumq; probatur. Martial. epigr. 1. Cicero lib. 4. Tusc. quęst. Aristoteles 6. Moral. cap. 9. sic ait: Ad deliberandum autem multum temporis sumunt, propterea quòd celeriter aiunt conficienda esse, quæ suscipimus, lentè capiendum consilium. Vnde sumpsisse videtur Sallustius illud, quod in historia Catilinæ posuit: *Sallustius emendatus.* Nam & priusquam incipias, cōsulto: & vbi consulueris, maturè opus est facto. Quem locum Ioachimus Perionius diligens Aristotelis interpres, sic censet posse melius legi: Antequam incipias, consulto: & vbi consulueris lentè, maturè facto est opus. Quæ quidem interpretatio plena est, & verbis Aristotelicis cōgruens. Sed tamē si verba Sallustij diuersa dispunctione legas, integer constabit sensus, sic: Antequam incipias, consulto; & vbi consulueris maturè, facto opus est. Vide prouerbium, *Festina lentè.* in quod vberrimū copiosæ orationis quasi fluuium congessit Chiliadum autor. Vide etiam adagium, *Antequam incipias consulto.*

III. Maturitas. *MATVRARE iubent*] Maturitas vocatur ea virtus, quę media est inter celeritatē nimiā, & tarditatem. Nigidius apud Macrobium 6. Saturn. cap. 8. Maturè, inquit, est, quod neq; citius est, neq; serius, sed medium quiddam, & temperatum est. Sic & in frugibus, & in pomis, matura dicuntur, quæ neq; cruda & immitia sunt, neq; caduca & nimium cocta, sed temperata & adulta. Interpretationem hanc Nigidianam duobus verbis eleganter exprimebat Augustus Cæsar. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum ferunt: σπεῦδε βραδέως. *Festina lentè.* *Festina lentè.* Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & tarditas diligentiæ: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Sic Poeta Neptunum inducit discessum ventis imperantem, vt & citò discedant, tanquam fugiant; ita tamen fugiant, vt standi mediocritatem in regressu teneant, tanquam maturè, id est, temperatè abeuntes: veretur enim, ne in ipso discessu classi noceant, dum nimio raptu tanquam per fugam redeunt. Hæc ex Macrobio. Vide A. Gellium lib. 10. cap. 11. Noct. Att. Obiter istud addo, ex dialogo de Oratoribus, qui tribuitur Tacito: *Maturare.* Maturare huius libri editionem festino, vt dimissa priore cura, nouæ cogitationi toto incumbam pectore. Quo ex loco constat, verbum Maturare, non semper ita strictè sumi, vt à Macrobio, Gellio, & alijs. Idem Tacitus in 2. histor. vbi de Muciano agit, quem penè imperij socium habuit Vespasianus, maturitatem perbellè describit, *Muciani maturitas.* & quidem paucis: Mucianus cum expedita manu, non lento itinere, ne cunctari videretur, neq; tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires sibi, & maiora credi de absentibus. Idem Historicus lib. 4. eiusdem Operis, in duobus principibus confert cum maturitate, vel tardatione potiùs, celeritatem nimiam & præcipitem, ad hunc modum: Domitianus Mucianusque accingebantur dispari animo; ille spe ac iuuenta properans; hic moras nectens, queis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci belloq; malè consuleret.

Cunctarier] Παραγωγή. Cūctarier pro cunctari. *Cūctatio.* Cunctationis pulcher est apud Ammianum locus initio 16. vbi de Constantio: Hinc & deinde nec itinera, nec flumina transire posse sine insidijs putans, erat prouidus & cunctator; quod præcipuum bonum in magnis ductoribus, opē ferre solet exercitibus & salutem. Sic idem lib. 29. de Theodosio solerti duce sub Valente Imperatore diutius agens, vt antiquus ille cunctator pro negotio consultabat, commentis potius & prudentia, quàm periculosis cōgressibus, hostem pugnacem

& impenetrabilem iactu telorum, si fors copiam dedisset, oppressurus. Non mihi tempero, quin exemplum nobile adiũgam ex eodem Historico, de duobus ducibus, qui sub Gratiano Cęsare meruerunt, quos lubens ego confero cum Fabio Maximo & Minutio. Sic itaq; Ammian. lib. 31. Nannieno negotium dedit, virtutis sobriæ duci. Et Mallobandem iunxit pari potestate collegam, domesticorum comitē, regemque Francorum, virum bellicosum & fortem. Nannieno igitur secum reputante fortunæ casus versatiles, ideoq; cunctandum esse censente; Mallobandes autem pugnandi cupiditate raptatus, vt consueuerat ire in hostem, differendi impatiens, angebatur.

Ne quid nimis. *Ne nimium praeceps &c.*] In rebus omnibus commẽdatur mediocritas. Vide prouerb. *Ne quid nimis.* Hesiodus ἔργ.

Μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Mensuram serua, modus in re est optimus omni.

Huic quoq; adstipulatur Venusinus Poeta:

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines,
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectũ.

Echeneis. *Echeneide*] ἐχενηΐς, ἴδος, Latinè Remora, à sistendis & remorandis nauibus sic appellata, παρὰ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς. de qua in sequentibus opportunius.

Telum. *Telum*] Telum vulgò id appellatur, quod ab arcu mittitur; sed propriè id omne telum dicitur, quod manu in longinquum proijci potest; vnde lapis, plumbũ, lignum, ferrum, sub hoc nomine continentur. Deductum à Græco τῆλε, vel τηλοῦ, quod *longè* significat. Eandem significationem etiam in Græco nomine inuenire possumus, etenim quod nos telum dicimus, illi βέλος, vocant, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, quod est mittere, seu iaculari. *Telum velocitatis signum.* Telum seu sagittam pro signo velocitatis poni, non est recens. Itaq; Armenij sagittam Tigrim vocant, per quandam verbi translationem. Nam velocissimum animal tigris; & fluuius rapidissimus nominis eiusdem, qui ex Armenia defluit in Mesopotamiam.

Volitant] ad designandam celeritatem; vel *volitant*, quia sagittæ posteriore sui parte pennatæ sunt.

Spiculũ. *Spicula missa manu*] Spiculum, est telum missile, siue sagitta, sic dictum à spicarum specie. Ouidius ferè sic 1. de Ponto, eleg. 4.

——Sarmatica spicula missa manu.

Virgil. 11. Æneid.

Spicula conuerso fugientia dirigat arcu.

Aliquando spiculum sumitur pro sagittæ ferro, & cuspide Curt. Alexander sagitta ictus est, quæ in medio crure reliquerat spiculum. Nescio an huc etiam rectè contulero, quod de Cymodocæa nympha Virgilius in 10.

——Fugit illa per vndas,
Ocyor & iaculo, & ventos æquãte sagitta.

Sic quoq; celeritatem proferimus nos Germano prouerbio: *Gleich vvie der bolz von der Sennen.*

1. IN rebus arduis, & quibus neglectis aliquid periculi esse potest, cauendum à nimia celeritate, atque etiam mora: sed videndum maxime, vt maturè non modo suscipiamus, sed & consectemur, quòd nobis propositum est, ne hac vel illac aberrando parte nos quodammodo pœniteat. *IV. Vitanda nimia celeritas & nimia tarditas.* Plutarch. oratione ad Apollonium: σοφοὶ δὲ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἔπος ᾔνεσαν περισσῶς. Sapientes istud quidem, *Ne quid nimis*, pręter modum celebrarunt. Laudatur & illud Phocylidis:

πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίαι δ' ἀλεειναί.

eo enim vel maximè nomine Aristidem vrbe pepulerunt Athenienses, quòd nimis iustus esse videretur. Eodẽ penè modo Ephesij Hermodorum. At vt modum aliquem exemplis etiam imponamus, hoc vnum addamus ex Liuio: In bello Punico secundo, Terẽtio Varroni, homini iuueniliter exultanti & temerario datus est collega Paulus Æmilius, maturus ætate & consilio, vt sua prudentia feruorem alterius temperaret. Sic Fabium Max. creatum aliquãdo belli ducem memini, eum quidem cunctatorem & maturum, vt Marcelli celeritatem reprimeret. Id si placet ad nimiam quorundam studiosorum industriam referre, sic statuo. *Aurea mediocritas.* Præceptum hic est rebus in omnibus agendis validissimum, quo aurea mediocritatis regula commendatur. Sicuti nihil magis expedit, quàm agrum optime colere: ita sæpe putatur inutilissimum, nimio se labore conficere. Plantę aqua mediocri aluntur, immodica suffocantur: sic iuuatur ingenium laboribus ac studijs moderatis; contrà obruitur si immoderatè exerceas. Nam vt plerunque lusciniis euenit ob nimium canendi studium,

quo

quo mirificè delectantur, vt in eo exspirent, nempe quas, vt ait Plinius, spiritus deficiat citiùs, quàm cantus: Ita nonnulli, studiis intenti plus quàm par sit, in ipso conatu interdũ emoriuntur. Cæterũ nulla opera, quanq̃ ab illustri artifice profecta, commendatur, quæ immoderata sit, vt Apelles Protogenis tabulas admirabatur quidem, vt immensi laboris: in hoc tñ non laudabat, quòd manum ponere de tabula vix vnquam posset: significabat ei nocere nimiam diligentiam; quam etiam in compositione Isocratea reprehendit Fabius: adeò modus in rebus, & certi deniq; fines spectandi sunt in omni capiendo consilio, labore sustinendo, aggrediendo, perficiendoque negotio, vt quod ait Flaccus:

Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Vltrà quã satis est, virtutẽ si petat ipsam.

Quibusdam certè in negotiis celeritate opus est, mora obest: hoc enim citat ex nescio quo Plutarch. τιθεμένων ἀγώνων πρόφασις ἀρετὰν ἐς αἰπὺν ἔβαλε σκότον. Certaminibus iam propositis, cunctatio virtutem profundas in tenebras deiicit. Itaque M. Curius Dentatus Consul, cum delectum subitum coactus esset educere, nemoque iuniorum respondisset, coniectis in sortem tribubus omnibus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen extractum vrna citari iussit: eo non respondente, bona hastæ subiecit. Quod cùm illi nunciatum esset, accurrit ad tribunal Cõsulum, collegiumque tribunorum appellauit. At Consul Dentatus appellationem non recepit, bona eius & ipsum vendidit, non tam festinatione pœnæ, quam præueniendi periculi causa, quando res, tumultusque belli moram dilationemque non reciperet, dum interim cognosceretur de excusatione aut immunitate. Retulit Val. Max. lib. 6. Aliis in rebus probatur tardũ consilium, vt multò præstantius: contra nimium præceps damnatur, vt quod adiunctam pœnitentiam habeat Sic Lucian. Epigramm.

Curij Dẽtati festinatio.

ἡ βραδύπους βουλὴ μέγ' ἀμείνων· ἡ δὲ ταχεῖα
αἰὲν ἐφελκομένην τὴν μετάνοιαν ἔχει.

Cũctatio & deliberatio peccati remedium.

2. Sub hoc quoq; schemate continetur è cœlesti myropolio depromptum remediũ contra vim & impetum in vitia ruentis animi, fertur enim ille sæpe effreni cursu in præceps, nisi remora rationis & cunctatio surgentes motus frangat & retundat. Sic enim faciendum est, quoties inuitat occasio, aut potiundæ voluptatis spes aliqua obiecta, cum ad lasciuiã spectatus in muliere decor & venustas prouocat, quando lacessitus iniuria in aduersarium incidis, & vindictæ cupidine præcordia iam percelli ac stimulari sentis; cùm obiicitur deniq; & occurit, vnde causam peccati vel ansam quomodolibet animus concipere, & inescari queat, prouocandum mox ad rationis tribunal, & consultandum, an citra honoris & famæ iacturam turpitudo illa sic possit transmitti, quæ labes inde, quam deforme stigma perennis ignominię expectandum, quàm constanti viro indignum sic cadere & difflari, velut ad sibilum leuioris auræ flosculorum pappi solent in patentibus campis; in eam mollitiem masculas vires degenerasse, vt proteruioris oculi iactu lethiferã plagam inflictam cordi, vel eos suscitatos ignes, qui restingui nequeant, querelæ audiantur, & signa probent; desperati militis notam esse, abiicere clypeum ad fragorem crepantis tympani, aut rugiente classico: ad strepitum blandioris voculæ, aut aspectum quem pruriens fęmina proiicit, ita leuiter cõcuti, deserere stationem. & dare manus, non minus. Actum ipsum intuẽdum; quã breuis sępe & momentaneus, & sordes in ipso, & aculeos post ipsum, qui tanquam aspidis aut scorpionis immisso veneno sauciant. Magnę virtutis medicamẽtum hoc, efficax & salutare inhibendis flagitiis, vbi mora interrumpit & deliberandi spacium, nec ad factum affectus re inconsulta mox se præcipitat: refrigescit calor & subsidit sensim, si nõ exit cum impetu. Sicut enim flamma, cum materiam corripit & effundit se globo pleniore, coercet minas, & reprimitur aqua inspersa: ita conceptus iste libidinis feruor, si frigidam infundat deliberans, & attemperet. Vehemens est inter ipsa initia, & in furia sua, sed compescit obex, & frangit vires. Ab iracundo exemplum habe, cum rabies agitat, & armare manus ad vindictam incipit, cùm in oculis inimicus est, & ad votum perdendi occasio, cùm furor impellit, & recrudescens memoria acceptæ iniurię. Actum est, si primum sequatur impetum, si nõ discurrat iudicio & examinet molem flagitii, seueritatem legis, rigorem iudicis, pœnas & tor-

tormenta, quibus luendum. Quę dum cogitat, languet, ac friget manus interim, despumat bilis, & hosti parcitur. Similis ratio in ebrioso: dum in vitro scintillat generosus ille liquor, & vrget sitis, acclamant socij, dum feruet opus, dum fumat mensa, dum in circulum bibitur, & contrahuntur noua iura fraternitatis & amicitiæ, Baccho sanciente fœdera, dum clamoribus omnia personant & lætitiæ iubilo, iam porta panditur ad peccatum, intrare libet citatis passibus & ingurgitari, ni reuocent quæ adiuncta vitio, quæ comitantur, ratione magistra. Equo frequenter excutit insessorem nimia pernicitas, & aurigam impetus suus sternit, ruentem & pronum in verbera, quibus à moderamine & mora nullum periculum, si contineant & reducant habenas. Similiter faciendum in hoc stadio flagitiorum; vncus iniiciendus est rotæ, qui sistat, frænum equo, & remora sagittæ, ne nimium properent.

In deprehensum.

EMBLEMA XXI.

IAMDVDVM quacunq; fugis, te persequor: at nunc
Casibus in nostris denique captus ades.
Amplius haud poteris vires eludere nostras:
Ficulno anguillam strinximus in folio.

COM-

COMMENTARII.

I. VIR in ripa è præterlabente fluento extractam anguillam folijs inuolutã retinet: folia autem sint ficulnea, hoc est, lata, vmbrosa, & profundè laciniata, aspera & scabra; hic verò male pinguntur acuta, lauri folijs similia.

II. *Anguilla.* DVCTA est similitudo à natura anguillæ. Piscis est oblongus, lubricus, & volubilis, generatur scopulorum attritu sine coitu, sine ouo, quam ideo Aristoteles neq; marem, neq: fœminam esse dicit, viuit octonis annis, duratq; sine aqua senis diebus Aquilone spirante. Capiuntur plurimæ in lacu Benaco hyemato; Plinius & Solinus in Gange reperiri inusitata magnitudine scribunt, Aelianus in Timauo, alij in lacu Vulsiniensi, Plutarchus in limosis locis iuxta Syracusas ingentem anguillarum multitudinem esse perhibent. Dicitur anguilla ab anguis similitudine, estq; adeo læuis, & lubrica, vt difficulter manibus teneri possit, imò quanto fortius premitur, tanto citius elabitur, teste Isidoro, de qua etiam Plinius lib. 9. cap. 51. & 57. Hinc hominem, qui fugitiuam rem aliquam nulla consequendi spe sectaretur, indicare si vellent Aegyptii, anguillam pingebant, quam manus à cauda prehenderet. Hanc quidam vt caperet diligenter insecutus, cũ sæpius ex manibus eius euasisset, tandem deprehensam in folio ficulno scabro, & aspero cautè inuolutam constrinxit. Vnde adagio dicitur, τῷ θρίῳ τὴν ἐγχέλυν. *Folio ficulno anguillam.* quod vide. Lege etiam Aristotelem lib. 6. de historia anim. cap. 16. Cœl. Rhodig. lib. 18. c. 1. Prouerb. *Cauda tenes anguillam*, &, *Anguilla in strigmento.* in Erasmicis & Iunij adagijs, & nihil vltra ad Emblematis explicatiorem desiderabis. *Folio ficulno anguillam.*

III. IAMDVDVM] verba sunt piscatoris, anguillam captam & irretitam alloquentis.

Cassibus in nostris] Retibus, vinculis. Ouid.

Decidit in casses præda petita meos.

Cassis. Cassis, is, g. m. significat rete, quia cassum id est, rarum. Cassis, idis, g. f. galeam denotat.

Vires eludere nostras] me cum risu effugere, euadere, astu mihi imponere. Cic. in Catil. Quamdiu nos etiam furor iste tuus eludet?

Ficulno anguillam, &c.] Allusio ad Prouerb. *Folio ficulno anguillam.* Cui potest videri aliud finitimum quod refertur ab aliis; *Inter Orci cancros adhærere:* pro arctè irretiri, vt nulla pateat effugii ratio.

IV. *Fugax tãdem deprehẽsus.* ALLEGORICA prosopopœia in quemuis deprehensum, & fugacem, qui ob scelera notatus semel atque iterum è manibus iudicum sublatus, & pro temporis occasione subterfugiis vsus, non tamen possit effugere & expedire sese, si tandem correptus arctiori nodo illigetur. Id facilè & commodè potest illustrari nobilibus historijs, de Perse, Pseudophilippo, Iugurtha, qui Romanorũ infestissimi hostes, dolis, fraudibus, subterfugiis vsi, vt vix capi posse viderentur, tandem tamen succubuerunt: sed libri sunt in omnium manibus. E multis, quæ occurrunt, vnum sublegere placet ex Iustino: Hãno Carthaginiensis adeò diues erat, vt cęteros ciues opibus anteiret, is de occupando regno cogitauit, sed interfecto primũ Senatu: quod machinatus simulatis filiæ nuptiis, plebi in porticibus publicis, Senatui suas in domo epulas parari mandauit, vt poculis veneno infectis senatores tectiùs enecaret, & ita Remp. inuaderet. Quo tamen consilio nefario per ministros detecto, magistratibus placuit scelus declinari, non vindicari, periculum enim erat, ne plus negotii exhiberet res cognita, quàm cogitata. Itaque decreto cohibuerunt, vt modus nuptiarum sumptibus statueretur. Quo cõsilio præuentus Hanno, seruitia concitat, rursusque constituta cædibus die, cùm iterum se proditum vidisset, munitum castellum cum viginti seruorum millibus occupauit, sed comprehensus est ad extremum, dum sibi conatur Afros, & Mauritanos conciliare. Virgis cæsus, effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, necatus est: corpus verberibus lacerum cruci affigitur. Filij quoque cognatiq; quãquam innoxii, vltimo supplicio affecti. Sed ne sim longior, id & opportunè torqueri potest in eos, qui fallacis sunt fidei, quiq; crebrò furtim se subducunt ab iis, apud quos verum dicere necesse habeant: vti plerosque (heu nimiùm multos) nostra hac tempestate videmus, qui aliud in *Homines ambidextri.*

ore

ore promptum habent, aliud in pectore clausum tenent, quod de Catilina Salustius ait; sicque imponere aliis assuevere, vt non vereantur perfricta fronte pertinaciùs obsistere iis, quos sibi iustè interdum aduersari norunt. Quod & accommodari potest in pertinaces quosdam & refractarios, qui diuinis oraculis demum in nostram sententiam pertrahuntur, cùm eos nihil morentur humana. Deniq; vix quisquam adeo versipellis fugax & improbus est, quin arte aliqua siue industria capiatur, atq; ita irretitus in extremum etiã discrimen adducatur, & insidiarum suarum pœnas meritas luat.

Pertinaces.

Versipelles.

Custodiendas Virgines.

EMBLEMA XXII.

VERA hæc effigies innuptæ est Palladis: eius
Hic draco, qui dominæ constitit ante pedes.
Cur Diuæ comes hoc animal? custodia rerum
Huic data: sic lucos, sacraq; templa colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas
Peruigili: laqueos vndique tendit Amor.

COM-

COMMENTARII.

I. STAT depicta Pallas, veste succincta, galeata, hastam tenens, (cui miror deesse clypeum) ad cuius pedes draco vigil excubat, quem quia cæteræ editiones quadrupedem & alatum exhibeant, Pignorius acriter contra nititur, & serpentis specie depingi debere contendit. Sic enim ille: Palladis draconem in ea hæresi sunt nostri, vt credant fuisse alatum, auritum, & quadricrurem. pessimè omnino. Antiquitas enim omnis, dracones serpentum vulgarium forma perpetuò exhibuit. Vidimus autem proximè, quid Ausonius in Chimæra, nomine draconis interpretatus sit; & nos alibi proposuimus Sardæ iconismum, in quo draco, Antiphili cælo insculptus, arcum intendebat, apposita ad neruum sagitta, & pharetra spiris implicita, cuius hoc erat lemma in altera parte eiusdē gēmæ: ΔΡΑΚΩΝ ΘΕΑΓΕΝΟΤΣ ΑΛΚΙΜΟΣ ΤΟΞΟΤΗΣ ΑΘΗΝΑ. vt mittamus, quæ aliàs annotauimus de curru Cereris, de statua Laocoontis, de imagine Aesculapii, de malis Hesperidum, de Mercurii virga, quam Caduceum appellamus. Et sanè hanc Athenagoras dracone & dracoena constare insigniter scribit. Imò Arnobius, & Iulius Firmicus anguem & colubrum appellant in sacris Sebaziis, quem Clemens Alexandrinus draconem. Et draconarii in exercitu Romano quid prætulerint, notum sanè est. Hos tamen dracones sunt qui angues & serpentes non semel vocitent. Hęc Pignorius. Ego hac in re auditor tantū.

Pignorij opinio de dracone Palladis.

II. TYPVS Emblematis huius mihi ductus videtur ex Atticis Pausaniæ lib. 1. vbi narrat simulachrum Mineruæ fuisse olim Athenis talari veste, cuius pectus obtegeret Medusæ caput eburneum, cum Victoria cubitorum quatuor, & hasta in manu: ad pedes fuisse clypeum appositū, iuxtaque hastam obuolutum draconem. Phidias clarissimi nominis statuarius, Palladis simulachro Draconem apposuit, quē pedibus Dea comprimeret, quo significabat, virgines & puellas (fuit enim Pallas virginitatis numen) peruigili cura continendas esse, vt ea ratione sit optimè muliebri pudicitiæ consultum. Sanè draco sacratus Mineruæ est, & propter acrimoniam visus vigiliæ custodiæq; admodum accommodus: vnde ab acuto visu nomen apud Græcos habuit, id est *παρὰ τοῦ δέρκεσθαι*. nam *δέρκομαι* est, *acutissimè video*: vt & *ὄφις*, *serpens*, ab *ὄπτω*. ideoq; Palladi sacer est, quia vocabulum id *παρὰ τὸ πάντα ἀθρεῖν, καὶ βλέπειν, καὶ περὶ πάντων νοεῖν*, factum pleriq; tradunt, prudentiamq; hinc interpretantur, quæ omnia perspiciat, & ante omnes intelligat. Vide Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 20. Ad nominis etymologiam allusit Horatius in Satyris, cùm inquit:

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutū,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius.

Cur Palladis simulachrū Draconē premeret.

Et Virgilius 2. Aeneid. indicat dracones in Palladis tutela esse:

At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sæuaq; petunt Tritonidis arces,
Sub pedibusq; Dea, clypeique sub orbe teguntur.

Panoplia Palladis.

Porrò quòd hic scribat, veram esse Mineruæ virginis effigiem, nec tamen explicet per partes, sed Draconem tantùm adiungat vigilantiæ veluti ministrum, non videtur alienum, si Deæ panopliam subiecero. Puella igitur armata virum sapiētem aduersus omnes animi perturbationes se armantem, & vitiis animo forti resistentem significat: vel quòd virtutem suis ipsius præsidijs instructam satis esse intelligimus, vti iam dictum est. Galeam habet cristatam in capite, quod referendum est ad iudicium, & constantiam, qua vel maximè sapientis cerebrum, arx & propugnaculum animi, potissimùm valeat: hastam verò longam, quòd oratione percutiat eminus: Scutum crystallinum viri sapientis magnam solertiam repræsentat, qua seipsum haud aliter intus diiudicat, quàm si in speculo crystallino ea, quæ externa sunt, cōtempletur. Sed illud Gorgoneo capite terribile apparet, quod formidinis & terroris imaginem esse volūt, quā alii pectori Palladis appingunt, quia sapiens in pectore terrorem habet, quo aduersarios afficiat. Inde enim Tritogeniā dictam esse vult Phornutus, quòd malis terrorem & metum ingeneret. Pallium triplici colore tinctū, quod sapientia sit multiplex, seu quòd tecta & operta sit, neque cuilibet seipsam conspiciendam prębeat.

Cur armata Pallas.

Galea.

Hasta.
Scutum.

Caput Gorgonis in clypeo.

Pallium.

Can-

Candidus in eo color simplicitatem respicit; aureus internitens, vim sapientiæ fulgurantem; purpureus fulgorem penetrãtem.

Glaucopis,

γλαυκῶπις ideò est, καὶ φοβερὰ, καὶ χαροπὴ, καὶ δεινῶς ἀνδρικὴ, quòd vt illustris est & conspicua, vt quidam volunt, sic & formidabilis. Non enim tam cæsios habet oculos, vt acutè non videat: ὁρᾷ γὰρ δριμύ· vnde & ὀφθαλμῖτις, καὶ ὀπτιλέτις dicta; templũ quod habuit à Diomede positum, nomine ὀξυδερκοῦ ἀθηνᾶς.

Dracones & vlulę Palladi cõsecrantur.

Cęterùm alii, & Homerus maximè, tradunt eam glaucis esse oculis & cæsiis, qua ratione huic consecrentur dracones, & vlulæ, nimirum ob similitudinem oculorum: acutissimo enim visu est draco, & quãdam excubandi vigilandique vim habet, nec venatione capi posse videtur. Draconi autẽ similem esse virtutem indagatricem aiunt, quæ diligentissimè omnia perscrutetur, rimeturque studio indefesso: ideoque ab acuto visu illi nomen factum, vt iam diximus. Sed placet huc, non præter rem tamen, attexere, quod perspicuè docuit Põticus Heraclides in allegoriis Homericis: ἡ δὲ σὺν φρονήσει μετάνοια, δικαίως ἐν τοῖς ποιήμασιν ἀθηνᾶ νομίζεται· σχεδὸν γὰρ ἡ θεὸς, ἐκ ἄλλε τινὸς, ἢ συνέσεως ἐπώνυμός ἐστιν, ἀθρηνᾶ τις ὖσα, καὶ πάντα τοῖς λεπτοτάτοις ὄμμασι τῶν λογισμῶν διαθρῶσα. διὸ δὴ καὶ παρθένον αὐτὴν ἐτήρησαν· ἄφθορον γὰρ ἀεὶ τὸ φρόνημα, ἐδεμιᾷ κηλῖδι μιανθῆναι δυνάμενον, ἐκ τε τῆς τῦ διὸς κεφαλῆς γεγενῆσθαι δοκεῖ. τῦτον μὲν γὰρ ἀπεφηνάμεθα τὸν χῶρον ἰδίως λογισμῶν εἶναι μητέρα. Quæ coniuncta est cum prudentia pœnitudo, iure apud Poetas Athena, id est, Minerua, nuncupatur. Etenim eius nomen non aliundè ducitur, quàm ab intellectu, vt Athena tanquam ἀθρηνᾶ vocetur, hoc est, contemplatrix, & nihil non inspiciens acutissimis mentis oculis. Itaq; virginem eam manere dicunt: quia prudentiæ vis non perit, neq; vlla fœdari macula potest. Adhæc putatur è Iouis orta capite: quem locum præcipuè rationum esse matrem ostendimus. Sed hactenus satis. Lege Phornutum lib. de Nat. Deor. Fulgent. Mytholog. 2. Gyrald. 11. Syntag. Pierium Valer. Hieroglyph. 14. Natalem Comitẽ Mythol. lib. 4. cap. 5.

III. *INNVPTÆ Palladis*] Hinc παρθένος Græcis per excellentiam dicta. eo enim nomine culta est in Acropoli Atheniensi: vnde & templum Parthenon, cuius meminit Plinius lib. 34. vbi ait: Fecit (de Phidia loquens) & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo: ἐν παρθενῶνι τὸ τῦ φειδίε ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Eius autem virginitas puri & incorrupti esse symbolum, Phornutus ait. *Pallas virgo.*

Domina] Palladis: Sapientia enim rerum domina.

Cur Diua comes hoc animal?] scilicet draco. Huius quidem rei meminit obiter Plutarchus, comment. de Iside & Osiride.

Custodia rerum Huic data] tãquam custodiæ symbolum. Inde celebres sunt draco hortis Hesperidum seruãdis pręfectus, draco aurei velleris, draco Martis Castalij fontis custos. Cicero Philip. 13. Qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco.

Sic lucos, sacraq; templa colit] Sic in lucis & delubris colitur, eo nempe habitu, testis Pausanias in Atticis. Scribit Strabo, lucos à Poetis templa Deorum vocari. *Lucus.* Magis tamen probabile est, lucum dici nemus arboribus densum, nequaquam cæduum, numini alicui, aut hominis cineribus consecratũ; ideoq; circa delubra, aut circa sepulchra positum. Sic dictum à crebris lucibus sacrificiorum, quæ ibi nocturno tempore accendebantur. Alij dictum putant per ἀντίφρασιν, quasi minimè lucidus, ob arborum densitatem. Ioannes Scopas in suis Collectaneis contra Quintilianum disputat, lucum dici à luca, vocabulo Aramęo, quo Hetrusci vtebantur, significatq; senem, & seniorem. Existimabantur luci religione quadam esse imbuti, vtpote Deorum domicilia. Deniq; nullus erat lucus, vbi non adesset aliquod numen. Quod sensisse puto Ouidium in illo versu 7. Metamorph. quãuis aliter explanẽt interpretes.

—per sacra triformis
Ille Deæ lucoq; foret quod numen in illo,
Iurat,

Ignorabat enim Iason quodnam numen in illo luco coleretur, per illud tamen iurat, gnarus non posse lucum esse sine numine.

Innuptas opus est, &c.] Phocylidis eadem est sententia.

Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι,

Μηδέ

Μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸ δόμων ὀρ-τῆναι ἐάσῃς.
Κάλλος δυσήρητον ἔφυ παίδων τοκέεσσι.
Clausa tibi virgo thalamis seruetur honestis,
Nec finito hanc ad connubium foru vsq; videri.
Forma puellarũ seruata parentibus ægrè est.
Quò spectat etymon nominis παρθένος, quod Grammatici deflectunt à παραθέειν τῇ μητρὶ, quòd virgo apud matrem manere debeat, quem morem veterum Hesiodus attigit 2. ἔργων.
Οὔτε δόμων ἔντοσθε φίλῃ παρὰ μητέρα μίμνει.

Cura asseruare puellas] Nõ est arx, neq; possessio vlla, quæ tam difficulter asseruari possit quàm fœmina. Stobæus cap. 73. ex nescio quo poeta citat hoc (Minos Alexin Comicum allegat)

Difficultas custodiendi puellas.

οὐκ ἐστὶν οὔτε τεῖχος, οὔτε χρήματα,
οὔτ' ἄλλο δυσφύλακτον οὐδὲν ὡς γυνή.

Ita Plautus Epidico:
——doctè & sapienter dicis: non
Nimis potest pudicitiam quisquam sua seruare filia.

Laqueos vndiq; tendit Amor] Γνώμη. Sic.n. discipulis suis tenerorum lusor amorum præcepit; *Semper tibi pẽdeat hamus.*

IV. OCCASIONE huius Emblematis subit non sine mentis aculeo, temporum nostrorum proteruia, & pulcherrimæ virtutis castitatis neglectus, è cuius gremio eximium decus venit & immortalis gloria. Hæc (audi & gaude, assiduus tantæ virtutis cultor, qui me in has verborum ambages rapis & rotas; audite & vos, qui spreuistis hactenus) niueum puritatis candorem aspergens animis, tanquam ANGELOS in corpore humano, mirabili metamorphosi, & diuino planè fatu, producit. Casta mens viridarium est diuinitatis, & rosetum fragrantissimum, cui virgines apiculæ inerrantes, fauos conuectant gratiarum. Custodes suos habet non squãmis horrentes dracones, sed genios & cœlestes spiritus, qui stipant & muniunt auolantes, reuolantes vicaria functione, solo decore tracti tam tersi pectoris, quod nec imaginaria aliqua obscœnitas inquinat, nisi volubili saltem & aduentitio conceptu, qui pulsat & transit non auditus. Speciosum quidem est omnium virtutum ac reuerendum agmen, in quibus claritudo maior atq; venustas spectaretur, si paterent oculis supra naturæ sortem. Sed nescio quomodo supergreditur vna cæteras dignitate & forma, quotquot sunt, cui præter muliebrem habitum nihil mulieris, sed Cherubini ordinis aut Seraphici quempiam conferas, Solis radios æmulante vultu, toto corusco, fulgido, florido, leuato ad sidera, in seipsam redeunte, & submissa agnitione sui, toto deniq; fixo, stante, perdurante: sic flammeus ardor aureis virgis circum tempora serpens, sic fulgurantes oculi latentem amorem, & abditum ignem palam produnt. Quid ignem? incendium potiùs, & ardentem pyram de lignis vitæ, quæ in casto hoc corde, nec alibi extra hoc plantantur. Vera vita hinc est, vernans, perennans à fonte vitæ, à quo & donum ipsum, ah superi, quàm rarum, & sine pretio? Nihil in homine viuum, totum inspice, vbi radix hæc in marcore & vitio emoritur succus & medulla, tanquam nouellæ arboris sideratione percussæ, sub ortum canis, exiccatur enim & defluit sensim caducis folijs, occulto morbo. Non attollit flos vllus virtutis caput, iuxta spinam Veneris, quæ premit & suffocat: purgatus sit oportet hortus interior animi ab vrtica hac libidinis, euulsi prurientis lasciuiæ sentes, areolæ dispositæ ad meliora semina, si messis aliqua speranda selectior, & in sinũ cultoris optabili fructu redundans. Cur sic despectum igitur, quo sine species omnis sordescit? cur pedes conculcant id, quod diademate honoris verticem coronat? quod sertis incingit, æui seriem laturis constanti virore? quod throno ter adorandæ maiestatis redimitos admouet? Hoccine ludibrio sit, & subsannantium cachinnis expositũ? O tempora, ò mores? Quod rosa est in florum genere, nardus in odoriferis, cupressus inter arbores, inter gẽmas adamas, in metallis aurum, hoc castitas in virtutum choro, duplici laurea insignis, ex palma & lilio: Hoc illibati pudoris, illud profligatæ libidinis signum, quę lacessit continuò & impugnat. *O magnam victoriam, nunquam cadere?* quę martyrij triũphum iure mereatur pręclaro inconcussæ fortitudinis testimonio. Redi ergo, Regina exul, veneranda & formosa castitas. Te, ò sancta pudoris mater, bonorum omnium vota flagitant. Cur auertis faciem purpurantem lactis & rosarum mixtura? Suscipe

Castitatis laus.

Castitatis cõtẽptus.

Suscipe fasces imperij, & auitum solium ingredere, nouę inaugurationis titulo salutata Domina & Imperatrix mundi. Hunc tibi (esto secura) non inuidebit, quæ lilium tuum præfert inter cęlestes choros, parens Altissimi, quæ est typus tui, aut à te ectypon: cuius mater es & filia, miraculum vtraq; in vestro sexu, & velut gemina Cynthia inter stellas minores. Atq; vt omittā tot veri Dei cultui dicatas virgines, inter incredulos quoque repertę sunt, in quibus mirum quantum eluxerit pertinax propositum in seruando tanto virginitatis thesauro, vel (quod non minus est) vlciscendo violatum præfloratumq; Milesias virgines septem legimus, Gallico furore cuncta vastante, ne quid indecens ab hoste paterentur, turpitudinem morte declinasse. Nicanor victis atq; subuersis Thebis, vnius virginis captiuæ superatus amore est, cuius expetens coniugium & voluntarios amplexus, quod vtiq; in illa fortuna debuerat habere captiua inter optatissima, sensit pudicis mentibus pluris virginitatem esse, quàm regnum, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam virginē, quam hostis Macedo violarat, dissimulasse paulisper dolorem, & violatorem virginitatis suæ mox iugulasse dormientem, & tandem cum gaudio se quoq; interemisse. Consultò prætereo Erechthei filias, quæ ob custodiam castitatis per quandam exochen παρθένοι, dictæ sunt. Cæterum inter virtutis huius claritates adeo pręsignis, adeoq; gemmis & omni auro preciosiotis, etiamsi in plerisq; enituit, quas tamen veteribus præferas Patauinis, non sanè multas inuenias. Castitas loci & seueritas tantum non incomparabilis abijt in prouerbium etiam antiquis. Quis enim non legit vel illud Valerij Martialis ex 11. Epigrā.

Castitatis exēpla in Ethnicis.

Castitas Virginū Patauinarum.

Tu quoq; nequitias nostri lususq; libelli
Vda puella leges, sis Patauina licet.

Quod si quis inuidè nimium solers est, ac Poetæ lepidissimo credendum minus opinatur, is Plinij Cæcilij ex 1. Epistol. astipulationem audiat, qui vbi vniuersam Transpadanæ Italiæ partem, vt multum verecundiæ & frugalitatis antiquæ retinentem collaudauit, deniq; ait de puella quadam: Habet auiam maternam Serranam Proculam è municipio Patauino; nosti loci mores, Serrana tamen Patauinis quoq; seueritatis exemplum est. Durant adhuc hodie in virginibus Venetis priscæ castitatis vestigia, quando non nisi operta facie prodeūt visendæ in publicum: velut dictent subinde illud Hieronymi: Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum vix vno oculo, qui viæ necessarius est, patente ingreditur. Apud Spartanos tamen diu obtinuisse legimus, vt virgo aperta facie, at conuelata nuptæ in propatulo viserentur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζιν οὓς ἔχοντας. id est: quoniam virginibus viros sibi prospicere, necessarium sit, mulieribus autē quos compararint, custodire. Scribit Tacitus, Poppææ Sabinæ raros fuisse in publicum egressus, idq; velata parte oris, ne satiaret aspectum; vel quia sic decebat. Sed & Homerus in persona Penelopes, vult pudicam mulierem vix solam in medium procedere, sed ancillis comitibus stipatam. sic enim ille:

Virginū Venetarū mos.

Cōtra mulieres vagabūdas.

Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε κὴ ἀμφίπολος δύ' ἕποντο. id est:

Haud sola, ast illam duæ famulæ comitabantur.

Val. Maximus exemplum seueritatis memorat in Q. Antistio, qui vxorem repudiauit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari secretò loquentem vidisset. Is enim maluit occurrere incunabilis & initijs culpæ, quam perfectum scelus vindicare. Itidem fecit Sēpronius Sophus, non alia de causa, quàm quòd vxor, ignorante se, ludos spectasset. Nunquam igitur committendum, vt virgines plusquam satis est euagentur, insidiatur enim amor vndiq; tanquam canis venaticus auidè inhiās feræ, loca perlustrat singula: nec quidquam est eo sexu fragilius aut imbecillius. Namque

Vt corpus, teneru sic mens infirma puellis.

Et, *Videndo vrit fœmina*. Præterea procliuem esse fœminam occasione præsertim data, vel sacrę docent litteræ: *In filia*, inquit Eccles. 26. *non aduertente se firma custodiam, ne inuenta occasione abutatur se: sicut enim viator sitiens ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, donec deficiat.* Simili modo cap. 25. *Nō des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri veniam prodeundi.* &c. Certè cùm sit adeo difficilis puellarū custodia, statim vt sunt,

aut

Virgines nubiles elocãda. aut esse incipiunt maturæ nuptui, seu, vt Iuris auctores loquuntur, viripotentes, sunt elocandæ, & ijs quærenda conditio. Id & præcepit Sapiens Hebræus: Si tibi filiæ sint, ait, erudi illas, & trade viris corda tis. Quamquam enim virgines maturæ viro nihil dicant, atq; quod Naso ait,

Pulchra verecundo suffundant ora rubore;

tamen intra se multa loquuntur, vel teste Comico vetere Menandro, qui hunc affectum eleganti penicillo adumbrauit:

Θυγάτηρ ἐπίγαμος, κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,
διὰ τῦ σιωπᾶν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει.

id est:

Quanquam sileat passim puella nubilis,
Silendo multa solita est intra se queri.

Quare circumspectè iura permittunt ei, quæ annum quintum & vicesimum excesserit, vt possit non expectata parentum auctoritate, virum ducere. Val. Maximus *P. Mænius seuerus pudicitiæ vindex.* lib. 6. refert exemplum longè præclarum de Publio quodam Mænio, qui se pudicitiæ acerrimum vindicem præstitit. Nam in libertum suum, quamquam admodum gratum sibi, animaduertit, quòd filiæ suæ iam nubili osculum dedisset: cùm præsertim non libidine, sed errore lapsus videri posset. Et quidem pœnæ grauitate, teneris adhuc puellæ sensibus castitatis disciplinã ingenerari magni æstimauit: eiq; tam tristi exemplo præcepit, vt non modo virginitatem illæsam, sed etiam oscula ad virum sincera perferret. Osculo enim pudicitiam mulierum delibari, veteres crediderunt. Hinc Ouidius:

Oscula qui sumpsit, si nõ & cætera sumpsit,
Hæc quoq; quæ data sunt, perdere dignus erat.

Osculum proœmiũ adulterij. Etenim inter adulterij proœmia etiam oscula enumerantur vulgari illo versiculo: *Visum, & alloquiũ, tactus, post oscula factũ.* Quis enim alligabit in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignitos & non ardebit? Vnde aduerten da Apostoli prudentia, dum de cælibatu agit; non enim dicit; Bonum est vxorem nõ habere: sed, *Bonum est mulierem non tangere*: velut tactus quoq; non citra periculum admittatur, vt quæ illaqueet virorũ animas, quæ adolescentium auolare corda faciat. Poetarum concinunt fabulæ, Mithram & Erichthonium vel in lapide, vel in terra de æstu solo libidinis esse generatos. At Ioseph, qui Aegyptiæ tactum reformidauit, ac velut rabidissimę canis mor sum refugit, ne paulatim serperet virus, etiam vestem, quam ea tetigerat, perinde ac si pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est: *Crescite, & multiplicamini*: necesse fuit prius plantare siluam & crescere, vt esset quod mox excideretur. Quod verò ait: *Replete terram*; illud altiùs intuentibus præmonstratur, nuptijs terram vtiq; repleri, at virginitate paradisum. *Virginitas nuptijs præferenda.* Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita, vt præstet virginitas, & micantius vibret. Argenti nitorem matrimonium præfert; virginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator, vxorem dignitatis nomen esse, non voluptatis, dictitabat. At illustrior semita est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cęlestiũ ignari de maritandis ordinibus sanciunt, & censoria nota cælibes multant. Et in legibus Plato, qui vxores abnuant, supplicio censet admonendos. At id genus domesticum thesaurum quotusquisq; per momẽta non cupit allisum obtritumque? Certè vt aliud non sit, stultissimum est compedes suas, licet aureas, amare. Quid? quod veteres nonnisi castas mentes sacerdotijs suarum Dearum adhibuerunt. Hinc Virgines Vestales, Iunonis Argiuæ, Mineruæ, Dianæ, denuq; Apollinis etiam. Ex quo & Lyricus Poeta:

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Teutonum vxores, victore Mario, vt Vestę ac Cereri dicarentur, à Consule anxiè contenderunt: voto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quã pudoris aleã subire. Tanto fœdiore illo, qui viginti superstes fuerat vxoribus; eaq; cui secundus & vicesimus fuisset maritus. Huius tanti *Custodia castitatis difficilis.* thesauri, castitatis inquam, custodiam scitè Poetę significarunt per Argum illum, centum oculos habentem, vnicæ tamen iuuencæ seu mulieri præfectum: eum tamen ob fęminæ æmulationem interemptum. De quo Ouid. lib. 3. Amor.

Centum frõte oculos, centũ ceruice gerebat
Argus, & hos vnus sæpe fefellit amor.

Claudian. sic:

Argum fama canit cẽteno lumine cinctũ,
Corporis excubijs vnam seruasse iuuencam.

Et Angerian. de eodem:

Argus

Argus eram prudens, & habebam lumina centum,
Centum sed rapuit lumina Iuno mihi.

Facetè. Occurrit viri egregij frequens dictum, se malle feruentium formicarum agminis, vel pulicum cohortis, quam vnius fœminæ custodiam agere. Rectè itaq; admonet quod vulgò dicitur: *Mulier pudica ne sola sit vnquam.* Neq; enim Deæ (si poetis creditur) sibi pepercere, nec ipsi Dij tantum prospicere vnquam potuere, quin amoris technis delusi fuerint. Haud igitur frustra Propertius quærit:

Dic mihi, quis potuit lectũ seruare pudicũ?
Quæ Dea cum solo viuere sola Deo?

Nec etiam ea, quæ semper domi, & intra parietes vixit, omnino continens, casta, & inuiolatæ pudicitiæ esse censenda est; sæpe enim nox vna interposita perturbat omnia, atq; vel vno momento, etiam portis optimè clausis, & seris quàm plurimis adhibitis, furtum illud dulce committitur, amissa ea re, quæ nec restitui vnquam, nec vlla ratione restaurari potest. Quatuor enim sunt, quæ abeunt irreuocabili transitu:

Virginitas, tempus, verbũ, viriduq; iuuēta.

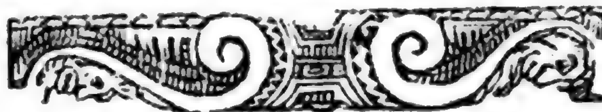
Huius custodiæ difficultatem expressit eleganter Tibullus:

Hæc fecere malas, hinc clauē ianua sensit,
Et cœpit custos liminis esse canis.
Sed pretiũ si grāde feras, custodia victa est,
Nec prohibēt claues, & canis ipse tacet.

Aureos enim hos imbres non excludit turris ahenea. Quod mihi reuocat in memoriam lepidos Apollodori senarios, quibus ait occludi fores repagulis, sed nequaquā fabrum ianuam adeo clausam & munitam reddidisse, quin ad eam pateat aditus feli & adultero. Eius hæc sunt verba:

Καὶ κλείεθ' ἡ θύρα μοχλοῖς. ἀλλ' οὐδεὶς τέκτων ὀχυρὰν οὕτως ἐποίησεν θύραν,
δι' ἧς γαλῆ καὶ μοιχὸς οὐκ εἰσέρχεται.

Sed ea demum casta est, quam nemo rogauit; atq; eadem continentiæ nomen & gloriam rectè feret, cuius animus nullis euentibus facilè collabascit: modestiam autem & probitatem salacitati, ornatui, vestium compositioni, faciei pigmentis & figmētis, choreis, inanibus colloquijs, & curiositati longè præponat: ac totum deniq; vitæ cursum perpetuæ integritatis constantia egregiè peregerit. *Quæ casta cēsenda.* Sed exulcerata hac nostra ætate aliter iuuenculæ minorennes instituuntur, alios ab ipsis incunabulis imbibunt mores. *Iuuenecularum hodierna īstitutio.* Vt venustula Venuscula appareat, compta, & ad speculum composita, mater curat primùm: vt pro artibus Mineruæ arma Cupidinis tractet, pro acu arcum, speculum & spiculum, pro tela telum exerceat: vt argutula, pica colore & lingua, in spectaculis, in choreis prima & vltima: vt blanda & affabilis nutus & nictus amatoris obseruet & reddat; ne pede, vel oculo aberret; vt arguti digiti de fenestris loquacia signa projciant; ne denique solœcismum aliquem committat in tyrocinio lasciuiæ. Ex schola hæc domestica, ex communi praxi omnia, ab exemplis, à consortio & consuetudine, ab autoritate & abusu publico; vno verbo, à fatali quadam & incurabili dementia. Et quid ex tali hac plantula tandem? Lais & Thais fiet: sileo.

Vino

Vino prudentiam augeri.

EMBLEMA XXIII.

HAEC Bacchus pater, & Pallas communiter ambo
Templa tenent, ſoboles vtraque vera Iouis.
Hæc caput, ille femur ſoluit: huic vſus oliui
Debitus, inuenit primus at ille merum.
Iunguntur meritò: quòd ſi qui abſtemius odit
Vina, Dea nullum ſentiet auxilium.

COMMENTARII.

I. EIDEM baſi inſiſtunt Bacchus & Pallas: ille nudus, hederis coronatus, pateram tenens; hæc galeata, ſcuto & haſta armata, & capite Gorgonis in pectore munita.

II. *Qui Dij veteribus habiti.* PRO Dijs fuiſſe veteribus habitos, qui ſibi beneficijs humanum genus deuinxiſſent, notius eſt ex M. Tullij libris De nat. Deor. Lactantio & Euſeb. quàm vt confirmare ſit neceſſe. Tantum obiter admonebo, quoſdam Deos ijſdem olim templis & aris fuiſſe cultos, vt Cererem & Neptunum, quòd abſq; ſale cibi penè omnes inſipidi ſint, refert Plutarch. Sympoſ. 4. Vt Herculem & Muſas, quia E drum literas docuit Hercules, idem is eſt in quæſtion. Rom. Sic deniq; Mercurium iuxta Venerem ſtatuere, vt oſtenderent, matrimonii voluptatem maximè orationis indigere: itemque Suadam & Gratias, vt innue- *Dij multi ijſdẽ aris poſiti.*

rent coniuges inuicem quæ vellent, persuadendo impetrare debere. Certè reperio apud auctores quosdam Græcos, nomine peculiari Deos nuncupatos esse συνναὺς, qui bus delubrum commune fuit: ij etiam dicti ὁμωχεταὶ, vt apud Thucydidem. Romæ etiam in inscriptione priuatæ cuiusdã domus, teste Fabricio, Διὶ ἡλίῳ μεγάλῳ σαραπίδι, καὶ τοῖς συνναοῖς θεοῖς. His quę dixi de dijs συνναοῖς, velim adiungi argutam sane & eruditam non minus Ciceronis optationem ex 12. ad Attic. de Cæsare vicino: Scripseram ad te, quia cognoueram ex tuis litteris, eum συνναὸν Quirino malo quàm Saluti. Tulliana hæc verba teneo, quibusuis non facilia intellectu: sententiam itaq; ænigmaticam interpretor. Optat itaque Cæsarem Iulium (qui extincto Pompeio Reipub. veterem faciem immutarat) Quirini συνναὸν, non tam vt eodem templo, iisdemq; aris colatur Cæsar, atq; Quirinus, quàm vt similiter pereat, deq; medio tollatur Cęsar, quemadmodũ olim Romulus ad capreæ paludem aduocata concione. Virgilius Deos communes appellat eodem sensu, in vndecimo Aeneidos:

De dijs συνναοῖς in eodem tẽplo cultis.

In mediosq; focos, & Dijs cõmunibus aras.

Exempla quædam attuli in superioribus, quibus adiungo quod nunc mihi occurrit, apud Argyrenses Amorem atq; Fortunam eodem in delubro coli solitos, nempe ad eorum significandam mutabilitatem. Scribit Hesiodus in Helicone, idem fuisse templum Musarum & Cupidinis, quod iis scilicet Amor comparetur. Et Phornutus ait, Mercurium ducem Gratiarum, cumq; ijs adiungi, quòd ratione quadam gratificari oportet, non temerè, & in primis merentibus & dignis, nam qui est indignus, ad retributionem pigrior est & negligens. Locum Synesij longè pulcherrimum ex epist. 1. a me obseruatum, video ad rem facere, quo venusta similitudine Poeticam æquat Philosophiæ. Huius hæc verba: παῖδας ἐγὼ λόγυς ἐγεννησάμην τὺς μέν ἀπὸ τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας, καὶ τῆς συνναῦ τύτη ποιητικῆς. Ait, Poeticam esse συνναὸν Philosophiæ, hoc est, contubernalem, & eius quasi templi consortem. Quod dictum ad summam Poeticæ laudem, quæ iisdem honoribus ac Philosophia donanda videatur. Hic ergo non immeritò simul iunguntur Bacchus & Minerua, ambo eodem patre nati, sine matre ambo, bellatores ambo; ambo duarum præclarissimarum rerum inuentores, olei & vini. Videtur porrò Alciati carmen confictum ex lib. 4. Epigram. Græcorum, εἰς ἄγαλμα Διονύσυ πλησίον Ἀθηνᾶς. id est: *In statuam Bacchi iuxta Mineruam*, quod tale est:

Emblematis fõs.

εἰπὲ τί σοι, ξυνὸν καὶ παλλάδι; τῇ γὰρ ἄκοντες
  καὶ πόλεμοι· παρὰ σοὶ δ' εὔαδον εἰλαπίναι.
μὴ προπετῶς, ὦ ξεῖνε, θεῶν περὶ τοῖα μετάλλα,
  ἴσθι δ' ὅσοις ἴκελος δαίμονι τῇδε πέλω.
καὶ γὰρ ἐμοὶ πολέμων φίλιον κλέος· οἶδεν ἅπας μοι
  ἰῶος δμηθεὶς ἰνδὸς ἀπ' ὠκεανοῦ.
καὶ μερόπων δὲ φυὴν ἐγεγύραμεν· ἡ μὲν ἐλαίῃ,
  αὐτὰρ ἐγὼ γλυκεροῖς βότρυσιν ἡμερίδος.
καὶ μὴν οὐδ' ἐπ' ἐμοὶ μήτηρ ὠδῖνας ὑπέτλη.
  λῦσα δ' ἐγὼ μηρὸν πάτριον, ἡ δὲ κάρη.

Quem dialogismum sic Latio donatum reperi:

Dicito, quid commune tibi est cum Palladet namque
  Spicula sunt illi, sed tibi vina sacra.
Talia ne temerè Diuos spectantia quæras,
  Aduena, dicturi quin cape verba prius.
Bella mihi curæ, tum belli gloria, & istud
  India testatur robore victa meo:
Prodest illa viris succo frondentis oliuæ,
  Pocula sed nostro munere læta bibis.
Per me nec genitrix vllos est passa dolores:
  Femur ego solui, sed caput illa patris.

Nos (inquit Claudius Minos) eundem hunc dialogismum duplici interpretatione expressimus, quam hic, Lector optime, repræsentamus, vt etiam aliorũ Epigrammatum Grecorum, quorum non pauca sibi sumpsit Alciatus ad sua cudenda Emblemata, non vt putes nos cum artifice nobili Alciato certamen suscepisse, sed vt intelligas libera esse studia, & non paruę laudi fore vel in minimis æmulari meliores. Hoc genus versionis multos annos recondidi, ea mente, ne vnquam foras euolaret: sed ex amicis nostris pleriq; vim mihi iniecerunt, & putauerunt esse satius edere quàm perdere, ad excitãdam saltem, quod aiunt, studiosorum industriam. Hic igitur animum,

Minois modestia.

animum, non carmina iacto, quæ fieri mul tò meliora possunt. Sed quocunq; res abeat, id contentionis genus si tibi probatur, aut non prorsus improbatur, nullum mihi palmarium deposco liberaliùs. Versio igitur nostra hæc est:

Versio Minois.

Dic, quid tibi commune [est] cum Pallade? Nam ei iacula,
Et bella; tibi verò placẽt cõpotationes.
Ne temerè, ò hospes, de dijs talia scruteris,
Sed scito quibus [ego nominibus] similis deæ huic sim.
Etenim mihi bellorum amica [est] gloria: hoc scit omnis mihi
Orientalis domitus Indus ab Oceano.
At certè hominum genus donis ornauimus: Illa quidem oliua,
Ego autem dulcibus racemis vitis.
Quin etiam nec mater [mea] propter me dolores partus perpessa est:
Sed solui ego quidem femur paternum, illa verò caput.

Quid commune tibi est cum Pallade? dic age, namque
Illi arma & pugna, sed tibi vina placẽt.
Isthac ne temerè de dijs scrutaberis, hospes:
Sed mage, cũ diua quid mihi conueniat.
Prælia multa mihi cõfecta: fatebitur istud
Omnis ab Eois India victa plagis.
Munera nostra hominum generi sunt grata: Minerua
Vtq; olea est, certè vitis amica mihi.
Mater nulla mei sensit fastidia partus:
Patris egoq; femur, soluit at illa caput.

Sed quia contentionis litterariæ hic res est, age audiamus & versionem Sanctij.

Versio Sãctij.

Quid tibi commune est cum Pallade? cui fera bella
Et cordi hasta sunt? at tibi vina placẽt.
Ne temerè, ò hospes, de diuis talia quæras:
Sed quibus hanc referam, disce maligne, Deam.
Gloria bellorũ chara est mihi: testis ad ortũ
India perdomitum littore ab Oceani.
Et mortale genus nos ambo iuuamus: oliua
Hæc iuuat, at vitis dulcibus ipse botris.
Nec mea me propter genitrix est passa dolores:
Patris ego solui femen, at ista caput.

III. *Bacchus pater vnde dictus.*

BACCHVS pater] almus Deus, cuius munere alimur & reficimur. Sic idem dicitur Liber pater, alii Neptunus pater, Apollo pater. Eustathius Homericus Bacchum deducit ἀπὸ τοῦ βακχεῖν, quod est, incondito vlulatu personare, quo furentes Bacchæ, quas India debellata secum abduxit Bacchus, agebantur: deinde insertam literam κ, quo expressio fieret immanioris soni. Eadem de causa Iacchus dictus est, ἰάχειν enim vociferari significat. *Iacchus.*

Communiter ambo Templa tenent] vt sint συνναοὶ θεοὶ, vel σύμβωμοι, vt Ceres & Neptunus, Hercules cum Musis, Mercurius & Venus, de quibus iam diximus.

Soboles vtraq; vera Iouis.] Bacchus Iouis ex Semele filius, de quo postea. Pallas ex Iouis capite nata, vt superius expositũ est. Suspicor hoc in loco non temerè Bacchum vnà cum Minerua cõiungi, & vtrũque sobolem Iouis dici: vt notet duo præstantissima munera homini à Deo concessa, quorum alterum ad animum, nimirum prudentia; alterum ad corporis vires instaurandas, nempè vinum, pertineat. *Bacchus & Pallas cur Ioue patre nati.*

Hæc caput] Minerua è capite Iouis nata, vt Emblem. 1. dictum est.

Ille femur soluit] vt dicetur Emblemate ab hoc secundo, in Bacchi statuam. Femur, siue femen illam partem pedis significat, quæ à coxendice ad genua vsq; producitur; dictum à ferendo, ceu ferimen, quod hac maximè parte sustineatur atq; feratur homo Valla ita distinguit, vt femen interiorem, siue anteriorem partem significet, femur verò exteriorem seu posteriorem: video interim indifferenter à poetis vsurpari. *Femur. Femen.*

Huic vsus oliui] Olea & oliua, significat arborem & fructum eius, oleum & oliuum, liquorem ex baccis oleæ expressũ. Virg. 3. Georg. *Olea. Oliuum.*

——liquidi corrumpitur vsus oliui.

Et ecloga 5. idem:

Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui.

Oleæ inuentionem tribuunt Mineruę, Virgil. 1. Georg.

——Oleæq; Minerua Inuentrix.

nam cum terra initio fuisset obruta aquis, emersit primum Attica; eius amore ducti Neptunus & Minerua, de ciuitatis constituendæ nomine litem intenderunt: Ioui complacitum, eius fore vrbis pontificium, qui pulcherrimum excogitasset munus: Tunc portubus & naualibus à Neptuno vrbem excultam, Minerua oleam in Acropoli producente; quo argumento euasisse superiorem; & inde institutum, oleastro *Olea quo modo inuenta.*

victores coronare. Quia verò oleum, oliuæ fructus, ad omnes artes sit accommodatum, omnes artes Minerua inuenisse creditur. Nam profectò nulla ferè ars est, quæ non vtatur olei beneficio, sicuti etiam ignis munere. Hinc prouerbium, *Oleum & operam perdere*. pro, frustra in aliqua re eniti. Item & aliud, *Oleum non vidit*. pro rudi in qualibet arte. Cur autem olea Mineruæ sacra sit, variæ asseruntur causæ. Olea ab Homero antro Ithacensi applantata fingitur, quod typum mundi habere sapientibus est visum, quia moles hæc vniuersa, diuinæ sit germen prouidentiæ, cuius creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt veteres, quæ ipsa est prouidentia. Tradunt alii causam, quòd semper vireat, & aliquid semper habeat glaucedinis, & quòd oleum nihil contineat humidi admixtum, sed semper sincerum & ἀκήρατον perseueret: ita & virginitas, ait Phornutus. Sunt qui sertum oleę assignẽt, quòd arbor hæc pacis sit symbolum, ideo que arma ferri dicuntur, bellaque suscipi, quò tandem commodiùs in pace viuatur. Gyrald. Syntag. 11 aliam habet rationem. Porrò Palladi oleam esse dicatam ex veterum commentariis didici: eandem castitati sacram, quæq; humanis vsibus non pollueretur, imò quæ Deorum templis non accenderetur, nisi consultò. Inter Græcos auctores pleriq; asseuerant, oliuam ab impudicis consitam aut non crescere, aut fructum non ferre: qua opinione inbuti, à castis tantum & virginibus inseri debere putabant.

Olea cur Palladi sacra.

Inuenit primus at ille merum] Præter alios plurimos locuples testis est Plinius lib. 7. cap. 56. Tibullus 1. eleg.

Hic docuit teneram palis adiungere vitē,
Hic viridem dura cadere falce comam.
Illi iucundos primùm matura sapores
Expressa incultis vua dedit pedibus.

Idem confirmat Euripides in Bacchis, cum ait:

——— Σεμέλης γόνος
βότρυος ὑγρὸν πομ᾽ εὗρε, κεἰσηνέγκατο
θνητοῖς, ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
ὕπνον τε, λήθην τῶν καθ᾽ ἡμέραν κακῶν
δίδωσιν, οὐδ᾽ ἔς᾽ ἄλλο φάρμακον πόνων.

——Semele satus
Potum racemi repperit mortalibus,
Ac protulit, mœroris ille nubila
Fugat repletus vineæ liquoribus,
Somnusq; fit mali diebus singulis
Obliuio; nec pharmacum malo aptius.

Non minor tamen gratia illi asino habenda est, quem Naupliæ incolæ lapideum erexerunt, quia putationem vitium adinuenit, quàm Baccho, qui vites tantum ostendit mortalibus: nam nisi vitis cultura & putatio inuenta fuisset, breui totum id munus erat interiturum, aut inutile futurum. Cùm igitur asinus vitis pampinos Naupliæ abrosisset, sarmentorum putationem vtilem esse vitibus ostendit: quippe cum illa sit arbor omnium cæterarum humidissima, pluraq; gignat ligna supervacanea, tanquam excrementa.

Asinus putationis vitiũ inuentor.

Iunguntur meritis] Naturæ siquidem prouidentia duos liquores humanis corporibus gratissimos contribuit, intus vini, foris olei. Id quod à Democrito pronunciatum Græci scribunt, cùm ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Huc respexit Antiphanes poeta, qui bibere & viuere eadem in statera collocabat, sic:

Τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐςὶ; τὸ πίνειν, φημ᾽ ἐγώ
Dic mihi quid est viuere? bibere, dico ego.

Quòd si qui] pro, Si quis.

Abstemius] alienus, siue abstinens à temeto, id est, vino. Gellius lib. 10. Ouid. Metamorph. 15.

Abstemius.

——Gaudetq; meris abstemius vndis.

Varro: Quantopere abstemias mulieres voluerint esse, vel ex vno exemplo potest videri. Dicitur autem vinum Temetum, quod attentet: malè addiderunt vulgò, quòd attentet mentem. non enim mẽtem solum attentat, sed & corpus ipsum: & huic rei propria vox attentandi. Apul. in Apolog. An quod verius est ex crapula heluo attentatur? De temeto Cicero 4. de Rep. Magnam vim habet disciplina verecundiæ, carent temeto omnes mulieres.

Temetũ.

PRAESENS Emblema nil aliud prę cipit, quàm moderatum vini vsum commendat, eiusq; effectus ostendit. Deus enim sine dubio singulari beneficio humanum genus afficere voluit commonstrata vini plantatione, cuius inuentionem Ethnici Baccho attribuunt. Nos verò plantationis vitium primum inuentorẽ fuisse Noe post diluuium, ex Genesi nouimus. Est autem vinum ad multa certè vtilissimũ. IV.

Plinius

Vini vsus.

Plinius lib. 23. ait, Vino ali vires, sanguinē coloremque hominum, & mentem augeri cū nobilioribus partibus. Gellius lib. 15. cap. 2. ex Platonis sententia, vinum ingenii fomitem esse refert, virtutisque incitamentum, si mens & corpus hominis eo flagret. Quod quidem malè à nugatore quodam citatum sic emendat Gellius: Sed enim, inquit in primo & secundo De legibus, non vt ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere, & minuere hominum mentes solet, laudauit: sed hanc largiorem paulò, iucundioremque vini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, & magistris conuiuiorum sobriis, non improbauit: Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimauit: redditque eos sensim lætiores, atq; ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores. Hæc Gellius. Hinc illud vulgò tritum emanasse suspicor: *Vinum acuit ingeniū.*

Plato quatenus vinū laudet.

Cur Bacchus & Pallas eadē ara locarētur.

Commodè itaq; ἄγαλμα proponit Bacchi, & Palladis, eodem altari erectis, vt nimirum significetur prudentiæ incrementū esse aliquod, si Bacchi, id est, vini generosi, sed moderati, vsus accesserit. Etenim vinum promptissimum habetur liberè loquendi tanquam calcar: itaq; & vino facundiam & inuentionem tribuit Plutarchus. Et Aristoteles lib. 8. de nat. anim. Psittacum loquaciorem fieri putat, si vinum biberit. Adhæc

Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Et Aeschylus poeta clarissimus, nonnisi inter pocula tragœdias scripsisse fertur. Alcæus & Aristophanes comicus vino madi li pangendis inuigilabant poematis. Quid plura? Narratur & prisci Catonis sæpe mero caluisse virtus. Disertos autem vinum facere, ex vulgato illo constat:

Fœcundi calices quem nō fecere disertum.

Fomes enim est, & incitabulum ingenii virtutisque, vt Cretensis ille iactabat apud Gellium lib. 15. cap. 2. Preterea vinum obliuionem malorum inducit, somni author est, tristitiæ solatium adfert, imò tāquam vita vinum est hominibus: & quænam vita est homini quæ destituitur vino? Hinc olim Baccho effigies pueritiæ tributa fuit, quod vinum potum curas & solicitudines animis eximeret, hilaritatemq; quandam animis induceret, etiam ipsis senibus, quorum corpus dum permeat, calorem & spiritus auget, vt inde recreatis viribus, quasi interpolati reiuuenescere videantur. Vnde vinum à Deo hominibus tributum Plato, scribit, quasi remedium aduersus senectutem.

Cur Baccho effigies pueritiæ tributa.

——neque
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.
Quis post vina grauem militiam, aut pauperiem crepat?

ait Horatius lib. 1. Carm. Od. 18. Et lib. 3. Ode 21. ita amphoram alloquitur:

Tu spem reducis mentibus anxijs,
Viresq; & addis cornua pauperi,
Post te neq; iratos trementi
Regum apices, neq; militum arma.

Quò pertinet etiam illud Sapientis Prouerb. 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum ijs, qui amaro sunt animo. Bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui amplius non recordentur.* Nam vt grauis est Socratis apud Xenophontem sentētia: Vinum non aliter mœrori medetur, quàm mandragora hominibus: læticiamq; non aliter excitat, quàm oleum inspersum igni flammam adauget. Haud igitur immeritò vinum ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, id est, *ab emolumento* seu *iuuamine* dictum existimant, iuxta illud Homeri Iliad. 6.

——ὀνήσεαι αἴκε πίνησθαι: hoc est.
Iuuamen senties, si biberis.

Sed & nullo magis stimulo concitatur Musica, quam suauis vini gustu. Ouidius:

——Nec non & carmina, vino
Ingenium faciente, canunt.

Et Tibullus:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos nescia mēbra modos.

Non possum præterire, quod scribit Athenæus Dipnosoph. 10. cap. 13. ex Polybio, vinum mulieribus olim interdictum; causam verò adiicit: ὡς λαθεῖν ἐστὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον. *fieri non posse, vt quæ mulier vinum biberit, lateat.* Ea causa maximè puto ab eodem Gellio scriptum lib. 13. cap. 11. Conuiuarum numerum à Gratiis ad Musas desinere. Sic veteres Bacchum Musis adiunxerunt, quia vino non minimūm vires ingenii excitētur, quę aliquando in ieiunis torpent; moueantur phantasiæ, addatur impetus, subministretur fiducia: quam ob causam laudata

Bacchus cur Musis iunctus.

ſunt hominum veterum ſympoſia: eoque nomine Homerum puto ſuos Heroas, ipſumq; Vlyſſem inter pocula de rebus longè ſeriis facere diſſerentem. quod Virgil. egregiè imitatus eſt. Scio quid Plutarchus ſentiat quo loco diſputat, An ſit inter pocula de rebus grauibus diſſerendum: ſed locum indicare mihi ſatis eſt. Bacchilides quatuor in cõuiuiis requirit: Moderatum cibi ac potus apparatum: ſuaue colloquiũ: veram conuiuarum beneuolentiam: & bonum vinum, quo maximè ſenes delectantur. Habet enim vinum vim attrahendi amicitiam, & vt Athenæus eleganter dicit, videtur ἑλκυστικόν τι πρὸς φιλίαν. Ouid.

Vina parant animos, faciuntq; coloribus aptos,
Cura fugit, multo diluiturq; mero.

Si tamen non ſobriè bibantur,

Vina parant aſinos, faciuntque furoribus aptos.

Tria enim ſunt, quorum moderamen exceſſiſſe eſt ad infernum acceſſiſſe.

Οἶνος, καὶ τὰ λοετρὰ, καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωὴ,
Ὀξυτέραν πέμπει τὴν ὁδὸν ἐς ἀΐδην.

Hinc profluxit iſtud:

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora noſtra:
Conſeruant eadem, balnea, vina, Venus.

Plerunq; enim horum exceſſus tandem generat filiam podagram, quam ſemel ſuſceptam, nulli vnquam genero elocare poteris, etiam ampliſſimis dotatam diuitiis, ſed tibi perpetuò erit alenda. O ſobolem inamœnam, & ſæpe inemendabilem? cuius mentio hoc carmine continetur:

Λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

Quidam ſic vertit:

Membrifragus Bacchus, cum membrifraga Cytherea,
Progenerant natã mẽbrifragã podagrã.

Sed ne ego Germanus, dum de vino latiùs me diffundo, largiùs infudiſſe cenſear, præſertim quod abſque exemplo meorum Commentatorum id agam, Minos enim ſatis breuis in vini laudibus eſt: Sanctius quoq; tali munere ſuperſedet, ne vinoſus arguatur, vt qui à parentibus quaſi hæreditario iure accepiſſe fatetur, vt eſſet abſtemius: Adducam ex temperatiore gente quendam, qui vini laudes breui compendio, ſed prolixa elegantia eſt complexus; qui ſic canit:

Vin, ſangue della terra, *Vini lau[s]*
Vin più caro a' mortai, che'l ſangue uero.
Benedetto il primiero,
Che ti trouò. Per te s'ardiſce in guerra,
E ſi ſta lieto in pace;
Diſcacciator verace
De l'humana triſtezza,
E teſor d'allegrezza.
Liquefatto rubin, tenera gioia,
Ch'entrata a' noſtri ſeni
Altra gioia inuiſibile diuieni.

Vinum igitur eſt, quod robur & vires hominu addit, eaſdemq; mox adimit: vnde & à vi nomen traxit; acuit ingenium, liberat cor metu, primùm ex tellure gignitur, à ſole coquitur; & quamdiu ligneis vinculis coercetur, nihil horum pręſtat. Aperiãtur ergo carceres, & proſiliat equus iſte poeticus; ſic enim Niceratus nobili epigrammate vinum vocat, quod huc aſſcribam: *Vinum equus Poetarum.*

Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ·
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος.

id eſt:

Iucũdo ſonipes vati eſt ĩ carmine Bacchus.
Nam perit epota nobile carmen aqua.

Idem ſenſit Horatius:

Nulla placere diu, neque viuere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Martialis:

Poſſum nil ego ſobrius, bibenti
Succurrunt mihi quindecim Poetæ. Ergo
Bacche, bibat doctus tua munera, ruſticus vndam.

Vel mitius nonnihil:

Docti vina, rudes Zythum, pecus hauriat vndam.

Vide adagia, *Non eſt Dithyrambus, ſi bibat aquam.* Et, *Aquã bibens, nihil boni parias.* Sed hoc Emblema cum Salomone concludo: *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè ſumptum; ad iucunditatem enim creatum eſt, non ad ebrietatem, quæ te vita defraudet.*

Prudentes

Prudentes vino abstinent.

EMBLEMA XXIIII.

QVID me vexatis, rami? sum Palladis arbor:
Auferte hinc botros; virgo fugit Bromium.

COMMENTARII.

I. STET olea arbor ramis suis, & perpetuo suo virore decora, ad cuius radices implantata sit vitis, quę sursum serpendo palmites suos cum oleæ ramis implicet.

II. *Contradictio consiliatur.* VIDETVR hic παλινῳδεῖν. Superiori enim dixit epigrammate, eum, qui à vino abhorreat, haudquaquam prudētem euadere: quod rationibus aliquot, si non omninò necessarijs, saltem tamen probabilibus confirmari potest. Nunc autem prudentes à vino abstinere debere ponit. At hæc inter se sic conciliare est facile, si dicamus prudentis esse vino moderatè vti: secus enim sumptum, rationem obturbat, curas, vigoremque animi impedit, vt meritò cesserit in Prouerbium, *Sapientiam vino obumbrari*, ait Plinius. Sanctius titulum malè collocatum esse censet, cum epigramma de virginibus tantùm agat, quibus vinum dandum non est: hanc igitur discrepantiam conciliat mutato lemmate, sic: *Virgines vino abstinent*. Porrò hic oliua, Mineruæ arbor, vitem increpat, quæ suos ramos implicet, & admoueat oliuis; eiusque coniunctionem & societatem deprecatur. Sumptum est autem distichon ex eo Græco incerti: *Fons Emblematis.*

Παλλάδος εἰμὶ φυτὸν, βρομίου τί με θλί-
βετε κλῶνες;

Αἴρετε τοὺς βότρυας· παρθένος οὐ μεθύω.

Quod Iambicis dimetris sic reddidit Politianus:

Quid me implicatis palmites,
Plantam Mineruæ, non Bromij?
Procul racemos tollite,
Ne virgo dicar ebria.

Minos autem sic:

Palladis sum planta, Bromij cur me affligitis rami?
Tollite racemos: virgo ego nõ sũ ebria.
Quid me palmitibus premitis? sum planta Mineruæ;
Tollite mi vites: vina puella fugit.

III. *QVID me vexatis*] premitis, infestatis. De verbo *vexo*, vide Gellium lib. 2. cap. 6.

Rami] Palmites, pampini.

Olea qualis arbor. *Sum Palladis arbor*] Olea seu oliua, arbor est in Hispania atq; etiam in Italia notissima & frequentissima; Germanis verò, & Septentrionalem plagam inhabitantibus penè incognita, gaudet enim regione subcalida & temperata: nobis Tirolẽsibus ob vicinitatem Italiæ satis innotescit, præsertim ei parti, quæ lacui Benaco, vulgò *lago di Garda*, vnicæ (vt ferunt) carpionum piscinæ, adiacet. Huic folia nunquam deficiunt, semperq; frondet, crescit lentè & tardius, perdurat tamen annis plurimis: fructum fert vtilissimum, baccas nimirum oblongas, prunulis similes, ex quibus oleũ conficitur omnium præstantissimum, sed & esui salitæ ac præparatæ accommodantur. Oleę autem folia (dictu mirabile) brumali & solstitiali die conuerti, vt quæ pars eorum fuerat inferior & occultior, eam supra ferri, atq; ad oculos & Solem exponi, prodit, & seipsum expertum dicit Gellius in Att. noct. lib. 9. cap. 7. Contingit autem (vt hoc obiter addam) bruma seu solstitium hybernum Sole existente in Capricorno ipsis Idibus Decemb. estq; dies omniũ breuissima. *Solstitiũ quando cõtingat.* Solstitium verò æstiuum contingit Idibus Iulij, Sole in principio Cancri existente, estq; dies anni longissima. Oliua coronabantur equites, triumphantes, & ouantes; gestantibus indicium erat pacis: vnde pacifera dicta. *Olea Mineruæ sacra.* Oleam Mineruæ sacrã esse superiori Emblemate diximus, idq; testatur Plinius lib. 12. cap. 1. lib. 16. cap. vlt. & 17. c. 44. Martianus Capella lib. 6. Sidon. Ouid lib. 6. Metamorph. Virgil. 2. Georg.

Adsis, ò Tegeae fauens, oleaq; Minerua
Inuentrix.

Oleũ, inquit Phornutus, munus est, quod mortalibus dedit Minerua. Ideo autem Mineruæ donum esse creditur, quod semper in vitore sit, glaucumq; colorem præ se ferat. Oleum adulterari nequit per aliũ humorem, verùm semper in sua sinceritate persistit: itaq; non dissimile est virginitati. Virgo creditur Pallas, vt inquit Ponticus Heraclitus, quia ἄφθορον ἀεὶ τὸ φρόνημα. id est, *Nunquam consenescit prudentia*, neque vlla inficitur labe. Neq; vsibus humanis polluitur olea; vnde non temere Deorum aris accendebatur. Græci quidam negabant ab impudicis plantatam oleam crescere, fructumq; ferre: itaq; à virginibus & castis duntaxat inseri volebant. Sed audiamus carmina, quæ ex Auieno se transtulisse Perottus testatur:

Arbores Dijs sacra.

Olim quas vellent in tutela sua
Diui legerunt arbores: quercus Ioui,
Et myrtus Veneri placuit: Phœbo laurus,
Pinus Neptuno; populus celsa Herculi.
Minerua admirans quare steriles sumerẽt,
Interrogauit causam. Dixit Iupiter:
Honorem fructu ne videantur vendere.
At me Hercules, inquit, qđ quisq; voluerit,
Oliua nobis propter fructus est gratior.
Tunc sic Deorũ genitor, atq; hominũ sator:
O nata, meritò sapiens dicere omnibus.
Nisi vtile est, qđ facimus, stulta est gloria.

Oleum etsi Iudæorum regibus vngendis erat olim proprium, vt ait Lactantius lib. 4. de vera Sap. cap. 7. adeo vt reges illi omnes Christi, id est, vncti fuerint appellati, (vt Psal. 105. *Nolite tãgere Christos meos*) à Christo videlicet, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, Apocal. 19. Mos tamen iste ad alias quoq; gentes postea dimanauit. Nam & Vlyssem reducem ab Eurynome domi suæ primum lotum, deinde oleo vnctum fuisse, priusquam perpulchrè vestiretur, Homerus indicat. Ideo autem veteres Reges vngebant, & tãquam stellarum rore caput liniebant, sapientiæ sedem oleo dignam, quod Mineruæ ijdem consecrarunt: quamquam vnctionis istius etiam alia dari potest ratio, quod Regem non modo aduersus hostes, sed etiam domi cõtra scelera & insidias pugnare deceat; ideoq; par sit, cum oleo inungi, velut obluctantem & ardunm athletam in sacris priscorum ludis, qui Ioui, vel alii cuipiam numini,

Oleo inuncti reges Iudaorum.

Et alij.

Causa.

numini, aut manibus per inferias edebantur. Vnde apud Virgilium:

Exercent patrias oleo labente palaestras
Nudati socij.

Stephan. Forcatulus lib. 6. de Gall. imper. & Philos. Sed nunc ab oleo ad butyrum (hem. lapsus sum) ad botrum.

Botros] βότρυς, βότρυος, declinant Graeci, significat gemmam; συνεκδοχικῶς pro racemo accipitur.

Virgo fugit] puella verecunda & pudica procul est ab omni temulentia, abhorret à vino.

Bromius cur dictus Bacchus. *Bromium*] Bromius dictus est Bacchus, παρὰ τὴν βρόντην, i. à tonitru, quod dum nasceretur, est auditū, vt fabulantur. βροντάω .i. *tono* significat. vnde Brontes ille gigas, Vulcani famulus dictus fuit. *Brontes.* Vel dicitur à βρέμω, *fremo, strepo.* Iuuen. Sat. 6.

——*Bromium committere noli.*

& ad rem apposite Theogoniae scriptor non inuenustus, Pylades:

A strepitu Bromius, quod vociferetur Iacchus:
Quid curis soluat corda, Lyaeus erit.

Reperi citatum ex Ennio Athamante:

Hic erat in ore Bromius, hic Bacchus pater
Illic Lyaeus vitis inuentor sacra.

Bacchi cognomina. Multa Baccho nomina indita expressit Ouid. 4. Metam.

Thuraq; dant, Bacchumq; vocant, Bromiumque, Lyaeumque,
Ignigenamq; satumq; iterū, solūq; bimatrē:
Additur his Niseusq; indetonsusq; Thyonaeus,
Et cum Lenaeo genialis consitor vuae,
Nyctelinsque, Eleleusque parens, & Iacchus, & Euan,
Et quae praeterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. ——

De Bacchi cognominibus prodita plura sunt à Lylio Gyraldo in hist. Deor. & à Iuliano Aurelio, & alijs

IV. MVLTA nobis praecipiunt scriptores & sacri, & profani de vini vsu, & eius incōmodis, ex quibus aliqua afferre operae erit precium. Virgilius in Opusculis:

Veneris & vini porprietates, & cognatio.

Nec Veneris, nec tu vini capiaris amore,
Vno namq; modo vina, Venusq; nocent.
Vt Venus eneruat vires, sic copia vini
Et tentat gressus debilitatq; pedes.
Multos caecus amor cogit secreta fateri:
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum saepe parit ferus exitiale Cupido:
At Lapithas bello perdis, Iacche, graui.

Quare hoc epigrammate olea, quae est pacis & tranquillitatis signum, vitem à se arcet: ex vino namq; nascuntur plerunq; discordiae, rixae, & bella, id testante sapientissimo Salomone, Prouerb. 20. Luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas: Quicunq; his delectatur, non erit sapiens. Sed & hoc, praesertim foeminis, meliori illi saeculo sancte obseruatum ait Valer. Maxim. lib. 2. ca. de institutis antiquis: Vini, inquit, vsus Romanis foeminis prorsus ignotus fuit, ne in aliquod dedecus prolaberentur; quoniam proximo à Libero patre incontinentiae gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Quaecunque enim foemina vini vsum immoderatè appetit, ea & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit. Haec ille. Iuuenal. Sat. 6.

——*Quid enim Venus ebria curat?*
Inguinis & capitis quae sint discrimina nescit.

Cuius quidem rei non inscius Romulus, vino semper est vsus parcissimo. *Romulus sobrius.* Quodq; antiquitus Romanis mulieribus vinum bibere, perinde ac si in adulterio deprehensae, capitale fuerit, scribit Gellius lib. 10. c. 24. *Romanae matronae vinū non attingebant.* vnde institutum, vt cognatis osculum ferrent, deprehendēdi causa, quò indicium odor faceret si bibissent. Sed & M. Cato refert, non solùm probro affectas, sed mulctatas quoque à iudice mulieres, nō minus si vino vsae essent, quàm si adulterium admisissent. Egnatius Metellus vxorem, quòd vinum bibisset, interemit: cuius facti nec accusatorem, nec reprehensorem habuit, vnoquoq; existimante optimo exēplo illam violatae sobrietatis poenas pependisse, ait Val. Max. lib. 2 c. 1. Polybius etiam testis est, matronas liberas vino abstinuisse, *Quibus vinum interdiceretur.* vt etiam seruos, item & ephebos omnes ad annum vitae tricesimum, quod & apud Massilienses in vsu fuisse nonnulli tradunt. Proditum est ab Aeliano, lib. 2. cap. 37. De var. hist. Zaleuci legem apud Locrenses fuisse, qua si quis merum bibisset, nisi valetudinis causa medico id iubente, morte mulctabatur. Ex quibus perspicuum est, quàm olim odio habiti sint ebriosi, vinoque dediti. Οἶνος (inquit Plato in Cratylo) διὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιμπλᾶν. *Vinū vnde dictū.* hoc est, vinum dicitur ab eo, quod existimatione ac opinionum vanitate mentem oppleat. Et Plutarch. de tranquillitate animi: Vini & carnium plenior vsus corpus quidem validum, athleticaq; firmitate facit

cit, animum verò imbecillum & fragilem. Et Ouidius:

Nox, & amor, vinumq; nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat, Liber, amorq; metu.

Propertius:

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica virum.

Prouerbium vetus est, *Anima sicca, sapientissima*. An vero etiam conciliabimus ad epigraphen huius distichi Plautinũ illud? Non vinum moderari, sed vino solent, qui quidem probi sunt. Retuli paulò antè monitum Polybij certè graue, λαθεῖν ἐστὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον, fieri non posse, vt quæ vinum biberit mulier, lateat. Bellè consentit illud Varronis ex Agathone: Virgo de conuiuio abducatur ideò, quòd maiores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt. Dionysius legem primùm à Romulo scriptã fuisse testatur lib. 2. de prohibito temeto fœminis. Vinum siquidem, iuxta prouerbiũ, lac Veneris dicitur. Ouid. 3. Artis: Vinũ lac Veneris.

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo,
Digna est cõcubitus quoslibet illa pati.

Virginibus deniq; præsertim sacris, imò & omni adolescenti, virus & toxicum esse vinum, adhortatur egregiè D. Hieronymus epist. 44. Si experto, inquit, creditur, moneo pręcipuè, vt virgo, seu sponsa Christi vinum tamquam venenum fugiat: hæc aduersus adolescentiam prima sunt arma dæmonum. Vinum enim & adolescentia duplex incendium voluptatis: quid oleum flammæ adiicimus? Hęc ille, & rectè sanè: Nã Venus in vinis, ignis in igne subest.

In statuam Bacchi.

EMBLEMA XXV.

DIALO-

DIALOGISMVS.

BACCHE pater, quis te mortali lumine nouit,
Et docta effinxit quis tua membra manu?
Praxiteles, qui me rapientem Gnoßida vidit,
Atque illo pinxit tempore, qualis eram.
Cur iuuenis, teneraq́ etiam lanugine vernat
Barba, queas Pylium cùm superare senem?
Muneribus quandoque meis si parcere disces,
Iunior, & forti pectore semper eris.
Tympana non manibus, capiti non cornua desunt:
Quos nisi dementeis talia signa decent?
Hoc doceo, nostro quòd abusus munere sumit
Cornua, & insanus mollia sistra quatit.
Quid vult ille color membris penè igneus? omen
Absit, an humanis vreris ipse focis?
Cùm Semeles de ventre parens me fulmine traxit
Igniuomo, infectum puluere mersit aquis.
Hinc sapit hic, liquidis qui nos bene diluit vndis:
Qui non, ardenti torret ab igne iecur.
Sed nunc me doceas, quì vis miscerier? & qua
Te sanus tutum prendere lege queat?
Quadrantem addat aquæ, calicem sumpsisse falerni
Qui cupit, hoc sumi pocula more iuuat
Stet intra heminas: nam qui procedere tendit
Vltrà, alacer, sed mox ebrius, inde furit.
Res dura hæc nimium, sunt pendula guttura, dulcè
Tu fluis. heu facilè commoda nulla cadunt?

COMMENTARII.

I. ASTAT simulacrum Bacchi vitibus circumseptum, forma iuuenili, imberbi, nuda, rubea, fronte cornuta, capite hederis redimita, manibus tympanum pulsante.

II. NON ex vno loco sumptum est hoc Emblema, multa enim continet, quæ sparsim alibi leguntur. Nos omnia singillatim diligenter aperiemus, ne quid interturbetur. Argumentum verò epigrammatis tale est. Bacchicæ statuæ profert ἐπιμύθιον ἠθικὸν per Dialogismum, quo demonstrat incommoditates & damna, quæ temulentiam consequuntur: nam ex immodica vini potione ebrietas, ex ebrietate furor, quo nihil vel miserius, vel exitialius videri, nedum cogitari potest. Deinde sumendi vini legem quandam præscribit, omnibus vtilem, & planè necessariam. Bacchus quidem iuuenis effingitur, quod vino hilares homines fiant, iidemq́; annos quasi iuueniles seruent, si sobriè vtantur eo Dei munere. Tympanum & cornua eidem Baccho tribuuntur, ad strepitum & furorem indicandum

candum, qui violentiam consequi soleat. Igneus est seu rubeus, ad vini naturam designandam, quod nisi aqua misceatur, non secus atq; ignis præcordia adurit, ebrietatem & furorem inducit. Itaq; ad extremum, quot quibusve vini sit vtẽdum mensuris præcipit.

III. *BACCHE pater*] Cur Baccho Liberi patris impositum nomen sit, Plutarch. explicat κεφαλ. ῥωμαϊκῶν libro: quòd nimirum bibentibus libertatem ingeneret. Nonnulli enim per violentiam liberi & feroces efficiuntur: aut quia liba exhibuerit, aut quòd ille apud Eleutheras vrbem Bœotiæ, Eleutherius, id est, Liber appellaretur.

Quis te mortali lumine] Quis te hominum aliquando humanis oculis vidit, cum sis Deus? Hæc ad figmentum. Nam nefas olim fuit, Deos fuisse homines putare.

Et docta effinxit] Quis te pictor aut statuarius arte sua tam affabrè expressit?

Praxiteles. *Praxiteles, qui me, &c*] Id Plinius attigit inter plurima Praxitelis opera laudatissima lib. 34. cap. 8. Oriũdus hic celebris artifex ex ea Italiæ parte, quæ quondam magna Græcia dicebatur, & ob artis excellentiam ciuitate Romana donatus.

Ariadne à Baccho rapta. *Rapientem Gnossida.*] Ariadnen intelligit, Minois Cretensium regis filiam, quæ Thesei amore capta, Minotauri necandi occasionem ei præbuit, ea lege, vt se vxorem duceret. Sed eam Theseus in insula Naxo, quæ Baccho sacrata est, somno sepultam periurus reliquit, cuius misertus Bacchus, eam sibi connubio iunxit, quam in cęlo raptam, Coronam Gnossiam appellãt. Ouid 8. Metamorph.

Cur iuuenis Bacchus. *Cur iuuenis, &c.*] Ouid. 3. Fastorum:

Siue q' ipse puer semper iuuenisq; videris;
Et media est ætas inter vtrumque tibi.

Et in Metamorph.

——Tibi enim inconsumpta iuuenta,
Tu puer æternus, tu formosissimus.——

Iuuenis ideo effingitur, quòd ad iuueniles annos molliter transigendos maximè conferat, si parciùs, &, vt decet, sumatur: vel quòd hilares & lætos faciat. Gyrald. Syntag. 7.

Lanugo. *Lanugine uernat Barba*] pilis mollibus, à lanæ similitudine, vt est in malis cotoneis. Martial. lib. 2.

Dum tibi vernarẽt tenera languine malæ.

Hinc ager vernans, hoc est, pullulans, floridus, viridis, lætus.

Queas Pylium cũ superare senẽ] Alludit ad Prouerbium, ***Senem vel nolentẽ vinum saltare compellit.*** Vnde etiã tritum illud:

Vinum facit vetulas leuiter salire,
Et ditescit pauperem, claudum facit ire,
Mutu dat eloquium, surduq; audire.

Cui conuenit illud ex Athenæo:

Οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει. id est:

Insanire facit sanos quoq; copia vini.

Huc spectat quod Plato De legib. 1. ait: nõ solùm senem fieri bis puerum, verùm etiam temulentum Per senem Pylium συνεκδοχικῶς, senem quemuis sapientem hominem intelligit, qualem Nestorem Homerus celebrat in Iliade. Quem tamen locum de Bacchi iuuenta non de vi, sed de ætate & tempore intelligendum esse mihi facilè persuadeo (ait Minos) cum Ioan. Fratre, viro sanè docto: mirari enim possit aliquis Bacchum iuuenem semper videri, cùm sit ille Nestore annosior. Nã & apud Lucianum Iupiter ridet Cupidinem, qui se puerum esse iactet, cùm sit ἀρχαιότερος πολὺ τοῦ Ἰαπετοῦ. Quam germanam explicationem lubens admitto, vt eruditam dignamque, quæ probetur omnium calculis. Dicitur autem Nestor Pylius senex, à Pylo, oppido in Peloponneso in Messenia versus occidentem à Neleo condito, vbi regnauit. Ouid. epist. Heroid. *Bacchi iuuenta.* *Nestor.*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus, incerta est fama remissa Pylo.

Porrò *Nestorea senecta*, iam in prouerbiũ abijt, de senibus viuacibus. Sed non tot annos vixisse Nestorem, quot vulgò creditus est, facile quiuis cõijciet ex Quæstionibus Porphyrij super Homerum, cùm disserit, quid sit γενεὰ. Est autem γενεὰ, spacium triginta annorum, id est, pariendi ac generandi perfectius spacium, quod annorum triginta periodum conficit. Quo nomine sexagesimum attingens annum, duas videtur implesse vitæ γενεάς. Si verò vltra pergat, in tertia iam vtiq; censebitur. Quod de Nestore cecinit Homerus: *Nestorea senecta.* *Γενεὰ qd.*

τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
ἐφθίαθ', οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο,
ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν. id est:

Huic iam duæ quidem ætates mortalium hominum

Defe-

Defecerant, qui cum ipso antea simul nutriti sunt & geniti,
In Pylo diuina, cumq; tertijs regnabat.

Quo in loco Commentator ait: ἰστέον ὅτι οἱ παλαιοὶ τὰς γενεὰς ἐψήφιζον ἐτῶν τριάκοντα. hoc est: *Sciendum est, quod veteres geneas numerabant annorum triginta.* Eadem & Censorinus scribit in lib. de die natali. & Plutarchus de oraculorum defectu. Herodotus in Euterpe. Nam tres virorum progenies centum anni sunt. Tertio quoq; Odyss. repetit Homerus Nestoris ætatem. Huius opinionis est quoq; Acron super Horatium, lib. 2. Carm. Ode 9. Nam quod cecinit Ouid. in 12. Metamorph.

——Vixi
Annos bos centū, nunc tertia viuitur ætas.

fabulosè potiùs dixit, quàm historiæ veritatem secutus: nam ait in 8. eiusdem operis, Nestorem primis annis & Tyndaridas, Pirithoum & Theseum, Peleum & Laertē, aliosq; complures simul coijsse, vt aprum Meleagricum occiderent. Atqui Helenam rapuerat Theseus, quamuis senex pusillā, authore Plutarcho. Præterea viuebat Laertes post reditum Vlyssis, vigesimo post captam Troiam anno. Deniq; ne pluribus agam, sic Nestorem ad tertiam ætatem peruenisse intellige. Prima fuit, quando Hercules Pylum oppugnauit. Secunda, quæ inter illud tempus, & Troianam expeditionem intercessit. Tertia, quando pugnabat in bello Troiano.

Tres Nestoris ætates.

Muneribus quandoq; meis &c.] Si sobriè vino vsus fueris: nam hic *parcere*, est φείδειν, non omnino νήφειν. Virg. ad finem 1. Æneid.

Munera, lætitiamq; Dei.

Scio ab aliis legi, *die*, pro dei; sed hic scrupus me nihil moratur. In appendicibus Virgilianis:

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum,
Ne te muneribus lædat vterq; suis.

Iunior &c.] Duo præstat vini vsus moderatus, floridam ætatē, & vires corporis.

Tympanum.

Tympana non manibus] Tympanum (ait Sanctius) instrumentum erat ex vna parte membrana clausum, intus vacuum, quod baculo pulsatur: vti eo solebant in sacrificio matris Deorum. Huic simillimū esse videtur instrumentum illud, quo Æthiopes nunc vtuntur in nostra Hispania, præcipuè in locis maritimis. Est quoque tympanum instrumentum, quo saxa subuehuntur, alio nomine γέρανος, id est, *grus.* Sic ille. Tympani descriptio extat apud Suidam, qui in verbo *Tympana*, sic scribit: Indi tubæ loco flagella quatiebant, habebant & tympana horribilem quēdam bombum edentia: quæ sic confecta erant. In abietis (Lipsius palmæ arboris, interpretatur) stipitem excauatum nolas siue tintinnabula ex orichalco inserebant, & os deinde vasis taurino corio obtegebant, atq; ita tympanum id in altum ferebant, concutiebantq; in acie. Tum quæ in eo erant tintinnabula, & multa, & magna, atq; intus in operto sonantia, obscurum & inconditum edebant sonum, mugitui non absimilem. Fuit ergo tympanum illud infra rotundum, supra planum, atq; ibi corio obductum, quod bacillis pulsabatur: qualia sūt hodie equestria nostra tympana (*Heerpauggen*) quanquam etiam ligno cauo ex vtraque parte pellem obductam fuisse scribat Isidorus, id tamen instrumenti genus non tam tympanum, quàm Symphoniam appellans. Tympanum luxuriæ instrumentum dicitur à Iustino, lib. 30. Suspicor Baccho tribui tympanum, tanquam hilaritatis signum notissimum, vel propter strepitū inconditum, quem edere interdum solent, qui vino sunt onusti. Plutarchus de Ptolemæo Iuniore, qui temulentus in palatio, tympano complosо obambulabat: *Graue, inquit, & calamitosum si Cleomenes operiretur otium dissolutum Regis Cybeleij præstigiatoris, vbi primùm ille tympanum posuerit, & tripudiantium cœtus dimiserit.* Græcè ita: δεινὸν γὰρ εἰ Κλεομένης κάθηται μητραγύρτε βασιλέως σχολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀπόθηται τὸ τύμπανον, καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον. Ouid. 4. Metamorph.

Tympanum cur adiunctū Baccho.

Quacumque ingrederis clamor iuuenilis, & vna
Fœminea voces, impulsaque tympana palmis.
Concauaq; æra sonant, longoq; foramine buxus.

Capiti non cornua desunt] Ouid. in Epist. Sapphus:

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Nam priùs ab Orpheo in Hymnis βουκέρως, καὶ δικέρως est appellatus. Hoc loco admonendi mihi sunt Philologi, Bacchum veteribus κερασφόρον depictum

Bacchū cornutū quid finxerint.

ctum, id est, cornutum, aut cornigerum: vel quòd primus rationem boum copulandorum ad agriculturam inuenisse credatur: vel quòd eius pater Ammon cornutus colebatur. Plato aliam causam historicam retulit 2. Legum, & post eum Athenæus Dipnosoph. 2. Olim soliti erant in capiendo potu cornibus vti pro poculis: hinc verbum *κεράσαι*, pro, *vinum fundere*: & *κράτηρ*, quasi *κερατήρ*, quod à nomine *κέρας* deflexum est. Pompeius Festus ad moralem sententiam accedit, quòd qui temulenti sunt, adeò interdum truces apparent, vt cornua habere videantur. & Scholiastes Horatii ad Odam 19. secundi Carm. ibi,

Te vidit insons Cerberus aureo cornu decorum.

ait cornua Baccho tribui solita, quia ebrietas arrogantiam & audaciam gignat. Vnde qui bibit plus nimio, si soluat acutæ verbera linguæ, liberius notum ignotumq; ferit, & arcana siqua tacenda suscepit, effutit nullo delectu. Cur igitur Bacchus cornutus, deque primo vsu poculorum, qui è cornibus erant, quædam attigimus. Certè apud Xenophontem legimus, Græcos non nisi corneis vsos poculis; & Nicandri interpretes non ignorarunt, cùm nondum apud gentes vasa excogitata essent. Noster hic suo more ad mores & Philosophiam referre, quàm ad historiam maluit.

Cornea vsi poculis veteres.

Hoc doceo, nostro quod abusus &c.] Sic Plinius lib. 23. cap. 1. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur, sic & oculi. Stomachus recreatur, appetentia ciborũ inuitatur, tristitiæ cura hebetatur, vrina & algor expellitur, somnus conciliatur: Cõtrà, si nimius adhibeatur vini vsus, belluina cornua capessimus, & in furorem intolerabilem nonnunquam ruimus. Nõ me fugiebat, vnde vini, *τὸ οἶνε*, appellationem Plato in Cratylo deduceret, quod etiam supra tetigi, nẽpe *παρὰ τὸ οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπιμπλᾶν*, quòd opinione mentem oppleat: vel, vt & etymolog. *ἀπὸ τῆς ὀνήσεως*, eo quòd iuuet & recreet. Sed ad hũc locum mihi satisfecerit Plutarchi monitũ ex 7. Sympos. Probl. 10. cuius hæc est sententia: Quod verò summum est, vt in consultatione de rebus arduis imprudens atq; imperitus rerum sequatur prudentiores, hoc vinum ebriis adimit. Ideò enim Plato vino nomen ait impositum esse *οἶνος*, quòd efficiat, vt qui biberint, sapere se putent, *οἴεσθαι νοῦν ἔχειν*. Vini effecta quædam adduximus, cum superiore commentatione adiungo. Menandri celebratur illud:

Οἶνος vnde dicatur.

ὁ πολὺς ἄκρατος μικρὰ ἀναγκάζει φρονεῖν.
Immoderatum merum nos parum sapere cogit. Plato 2. legum, censet optimum fore, si quemadmodum Carthaginẽses olim, miles in castris nunquam vinum gustet, sed toto expeditionis tempore aquam bibat: seruis nunquam permittatur: magistratus abstemii fiant, quamdiu munere publico funguntur: iudices, iique, qui rebus præsunt publicis, vinum omninò non attingant, quo tempore causis & negotiis vacant. Ex Eripho Comico citantur hæc,

Quibus vinum prohibitum.

Λόγος γάρ ἐσ' ἀρχαῖος, οὐ κακῶς ἔχων.
Οἶνον λέγουσι τοὺς γέροντας, ὦ πάτερ,
Πείθειν χορεύειν οὐ θέλοντας.

Innuit, iuxta vetus verbum, certè verum, tantam esse vini vim, vt senes vel nolentes saltare faciat.

Sumit cornua.] in effusam prolabitur audaciam. Ouid. 1. Artis:

Cornua.

——tunc pauper cornua sumit,

& 4. Trist.

Iam feror in pugnas, & nondum cornua sumpsi;
Nec mihi sumẽdi causa sit vlla, velim.

Idem 3. Amor eleg. 10. quo loco significat se resipuisse, & ab amoris laqueis extricasse se, ait:

Venerunt capiti cornua sera meo.

Plato Dialogo De impositione nominum, *οἶνον* dictum vult, quasi *οἰόνουν*, nẽpè *διὰ τὸ οἰήσεως ἡμᾶς ἐμπιμπλᾶν*. quod Horatius 1. Carm. videtur circumlocutione expressisse:

——sæua tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Attollẽs vacuũ plus nimio gloria verticẽ,
Addis cornua pauperi.

Ouid. 4. Fastorum:

Mitte pater caput huc, placataq; cornua vertas.

Cornua pro audacia Phornutus accipit, quod vinum audaces reddat. Vnde sumere cornua, pro insolenter se gerere, & arrogantem se præbere, præter alios Amm. Marcellinus vsurpauit initio lib. 20. vbi de Lupicino, quem Iulianus miserat ad Britannos tumultuantes: Supercilia erigẽtem vt cornua, inquit, &c. Athenæus lib. 13 *οἴνε κατιόντος εἰς τὸ σῶμα, ἐπαναπλέει κακά.*

Sumere cornua.

κὰ ἔπεα καὶ τὰ μαινόμενα: Vino in corpus descendente, ascendunt verba improba & furiosa.

Sistrum. *Mollia sistra.*] Ebrius ad musicam, vt asinus ad lyram. Sistro dulci & sonoro instrumento in sacris Isidis vtebantur veteres. Martial.

Hæc quatiet tenera garrula sistra manu.

Ouid. de morte Tibulli:

Quid nos sacra iuuant, quid nũc Ægyptia prosunt

Sistra? ——

De Sistro, Pierium Hieroglyph. 48. diligenter euolue. Instrumentum hoc æneũ fuit, curuum ad lebetis formam, vt Plutarch. commentario de Iside retulit: circum erãt parua quædam cymbala seu tintinnabula, & in eius parte superiore sculpta erat felis humana facie: in ima verò, figura Isidis & Nephthys. Est autem sistrum Græca dictio, σεῖστρον, à σείω, *quatio*, crepitaculum significans, vt ait magnus Etymologicus. Dicitur & σῆστρον, per η. *Mollia sistra*, dixit, non tam ob id, quòd sistra sint re ipsa mollia, quàm quod homines reddant molles & effœminatos. (Sistrum vnde dictum.)

Bacchus nudus. *Quid vult ille color membris, &c.*] Nuda fiebant Bacchi simulacra, inquit Phornutus, vt naturam vini ostenderent, quod arcana detegat. Horat. 1. epist.

Quid nõ ebrietas designat? operta recludit.

Qua de causa non immeritò vinum dicitur dulce tormentum, quod potentius quam vllus equuleus aut fidiculæ secreta extorqueat. Vnde

Reges dicuntur multis vrgere culullis,

Et torquere mero, quẽ prospexisse laborant.

Rubedo autem colorem satis indicat, hincque cognomen Ignigenæ habuit. Strabo lib. 13. Habet enim vinum (vt refert ex Eratosthene Suidas) æquale cum igne robur: vbi hominem subierit, conturbat eũ, ceu Libycum mare Aquilo vel Auster; vnde quoq; prodit ea, quæ latent in mentis recessu, & virorum animum in vniuersum concutit. id est: οἶνος τοι πυρὶ ἶσον ἔχει μένος, εὖθ' ἂν ἐς ἄνδρα ἔλθῃ κυμαίνει δὲ οἷα λιβύεσσαν ἅλα βορῆς, καὶ νότος. τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα φαίν, βυσσόθεν ἐκ δὲ ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον. (Bacchus igneus.)

Cum Semeles de ventre parens &cæt.] Hunc versiculum cum tribus sequẽtibus ex lib. 1. Epigr. Græcorum excerpsit Alciatus, tit. εἰς οἶνον, Tetrastichon Græcum Meleagri sic se habet:

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ὁ κοῦρος

Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.

Τοὔνεκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος. ἢν δὲ νιν εἴργῃς

Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

(Bacchus cur nymphis temperãdus.)

Bacchus vt è flãmis puer exilijsset, in vndis

Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinere.

Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus: at ignem

Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Id Claudius Minos ita olim conabatur reddere:

Nymphæ Bacchũ, cùm ex igne prosilijt infans:

Abluerunt, in cinere nuper volutatum.

Ideo cum Nymphis Bromius suauis: si verò ipsum prohibeas

Misceri, capies ignem vtiq; ardentem.

Prosilijt rapido cũ Bacchus ab igne puellus,

Est Nymphis lotus puluerulẽtus adhuc.

Cum Nymphis ideo gratus fit Bacchus: at illum

Ni miscere sinas, igneus ardor erit.

Bacchi natiuitatem & res gestas vide apud Homerum in hymnis Bacchi, & apud Ouidium in fine 3. Metamorph. Extãt & Orphei hymni in eundem. Fabula sic narratur: Iupiter captus amore Semeles, filiæ regis Thebarum, eam grauidam reddidit; quare Iuno irata, vt eam de medio tolleret, formam vetulæ assumpsit, eius nutricis, ad eamq; accedens persuasit, vt experiretur, an Iupiter verè & ex animo illam amaret: idq; hoc modo, ab eo aliquid magni petendo, nempe velit talis & tantus secum concumbere, qualis & quantus cum Iunone coniuge sua consueuisset. Semele igitur experiri volens (vt sunt mulieres illius rei, præsertim nouæ, cupidissimæ) summoperè petijt. Iupiter autem Semele iurauerat, se quidquid ab eo peteret daturum; ideoque vt iusiurandum seruaret, illam flagrãti fulmine occidit adhuc prægnantem: infantulum autem nondum maturum partui, ex ventre eius sumens, femori suo imposuit, ac tamdiu fouit, donec menses maternos compleret. Ouidij versus de ortu Bacchi hi sunt: (Bacchi natiuitas.)

Impfectus adhuc infans genitricis ab aluo

Eripitur, patrioq; tener (si credere dignum est)

Insuitur

Insuitur femori, maternaq; tempora cōplet. Pomponius Mela libro de situ orbis 3. cap. 7. de India sic ait: Vrbium, quas incolunt, Nysa est clarissima, & maxima, montium Meros Ioui sacer: famam hinc præcipuam habent, quod in illa genitum in huius specu liberum arbitrantur esse nutritum. Vnde Græcis autoribus, vt femori Iouis insutum dicerent, aut materia ingessit, aut error. Sic ille. *μηρὸς* autem, id est, *meros*, coxam seu femur significat: hinc dictus est Bacchus à Poetis Dithyrambus, *παρὰ τὸ δύο θύρας βῆναι*, id est, *quòd duabus ianuis exierit*: hoc est, vtero Semeles, & Iouis femore. Quamuis alij Dithyrambum dictum existiment, quasi Lythirambum, vt est apud Pindarum, quod Iupiter illum assuisset femori, ac mox eo in lucem prodituro, inclamasset: *λῦθι ῥάμμα, λῦθι ῥάμμα*. ac si dicat: *Solue suturam, solue suturam*. Vel quod secreta promens os dithyron faciat; nam eidem loquacitatis ratione picam sacram esse prodidere. Plinius eadem ferè, quæ & Pomponius narrat, lib. 6. cap. 21. Nec non, inquit, & Nysam vrbem pleriq; Indiæ asscribunt, montemque Merum Libero patri sacrum, vnde origo fabulæ Iouis femine editum. Hæc Plinius. Phornutus autem in lib. de Nat. Deorum sic inquit: Insutus est femori Iouis, vt partus immaturus ad maturitatem & perfectionem veniret. Quod vinum pedibus (qui per femora significantur) calcatum ad perfectionem festinet. Prima enim botrorum digestio & concoctio non est vsui idonea: vbi autem pedibus calcati fuerint, promanat vinum, & perfectionem accipere incipit. Prima vini concoctio fit temporis ratione per calorem radiorum Solis feruente æstu. Secunda fit pedum ministerio per calcationem, qua vinum è botris elicitur, & exprimitur, quasi id necessariò femorum vi contingat. Hactenus Phornutus. Afferam, si commodè possim, quæ Philo Iudæus habet, lib. Quod omnis probus liber, de Theodoro & Lysimacho loquēs: Cùm, ait, Lysimachus præterea rogasset, num & è patria fugatus esset propter suorum inuidiam ciuium: respondisse: Nequaquam, sed propter excellentiam ingenij, quod patria minimè capiebat. Sicut enim Semele Baccho grauida cum non potuisset perferre vterum, Iupiter eam miseratus, abortiuum ambussit, & inter Deos retulit: sic cùm patria mea minor esset, quàm vt caperet Philosophum, bonus quispiam, siue Deus, siue Genius, Athenas, in locum fortunatiorem commodioremque me transtulit, &cæt. Porrò Bacchi nutrices, vites intelliguntur, quas Lycurgus pepulit per montem Nyseron: quia consuetudo fuit asseruandi vini causa admiscere marinam aquam. Idem videtur sentire Athenæus Dipnosophist. 11. cap. 3. quo loco rationem reddit, cur Nymphæ dicantur Bacchi nutrices, nempè quòd aqua immista vinum augeat, & temperet. Prisci autem illi Ioui duas nutrices, Iunoni vnam, Apollini duas, Baccho plures attribuerūt, quòd oporteat hunc Deum pluribus nutricum Nympharum mensuris mansuefactum esse ac domitum. Referam huc lepidum Cœlij Rhodigini Epigramma, quod, ni fallor, è Græco confinxit:

Meros mons.

Bacchus cur Dithyrābus dictus.

ἐπιμύθιον φυσικὸν de ortu Bacchi.

Bacchi nutrices.

Ardentis Semeles audēs puer excidit aluo,
Ardebatq; vno mater & ille rogo.
Et spes nulla suæ miseræ succurrere matri.
At puer in flāmis non tamē vstus erat;
Ogygis occurrit, sed non prius attigit illum,
Succubuit multa quā Iouis ignis aqua.
Ignis abit, sed non abijt vis ignea prorsus.
Quiq; cuti summa parcit, in ima furit.
Nympha igitur procul: O puerum ne tangito, clamat,
Quisquis es; ignis enim est, ni priùs imbre laues.

Hinc sapit hic, liquidis &c.] Quod etiam admonebat Plato, Bacchum temulentum Deum sobrijs Nymphis temperandū esse, id est, vinum aqua miscendum. Huc facit illud Plutarch. disputatione, An seni regenda Respub. Aquam mero miscemus, quo Deū furentem (vt cum Platone istuc) sobrio altero castigatum temperemus. *ὥς φησιν πλάτων ἐπὶ τοῦ μιγνυμένου πρὸς ὕδωρ ἀκράτου, μαινόμενον θεὸν ἑτέρῳ θεῷ νήφοντι σωφρονίζεσθαι κολαζόμενον*. Idem de philosophis, qui non minus literatis sermonibus condiunt apparatum conuiuij, quàm vinum aqua diffusa diluit, *οὐχ ἧττον ταῖς Μούσαις τὸν Διόνυσον ἢ ταῖς Νύμφαις κεράννυντες*: *nō minus Bacchum Musis, quàm Nymphis permiscentes*. Huc pertinent Cnemonis verba ad Nausiclem, lib. 5. Aethiop. hist. apud Heliodor. *καὶ μοι δοκεῖς καὶ τοῦ δαιμονίου μάλιστα συνιέναι, τὸν Ἑρμῆν τῷ Διονύσῳ συγκαθιδρύων, καὶ λόγων ἥδυσμα τῷ ποτῷ συναναχέων*.

Aqua tēperādum vinum.

γανάχεαν. Videris mihi sacræ rei tenere optime rationem, qui cõiungis Baccho Mercurium, & orationis condimentum poculis admisces. Eiusdem lege quæstionem primam Sympos. 3. Huc facit illud Antinoi, ni fallor, apud Homerum Odyss. φ.

—οἶνός σε τρώει μελιηδής, ὅς τε καὶ ἄλλους
βλάπτει, ὅς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ᾽ αἴσιμα πίνῃ.

Vinum lædit dulce, quod & alios.
Lædit, quicunq; ipsum abundanter capit, neq; decenter bibit.

At quæ causa incusandi vini, si quis damnum inde consequatur: οὐ γὰρ οἶνος ταῦτα, οὐδὲ ὁ Διόνυσος ποιεῖ, τὸ δ᾽ ἄμετρον τῆς πόσεως, καὶ τὸ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος ἐμφορεῖσθαι τοῦ ἀκράτου· ὃς δ᾽ ἔμμετρα πίνῃ, ἱλαρώτερος μὲν, καὶ ἡδίων γένοιτ᾽ ἄν. id est: *Non enim vinum hoc, neq; Bacchus facit, sed immoderatus potus, & vltrà quàm decet, & satus est. Cæterùm si quis moderatè bibat, hilarior quidem & iucundior fieri solet.* Theocritus Eidyllio 13. à Baccho dari hominibus lætitiam & dolorem ait:

Vinum lætitiam & dolorem dat.

οἷα Διώνυσος δῶκ᾽ ἀνδράσι χάρμα καὶ ἄχθος.

Apud Euripidem Bacchi verba sunt interitum minitantis Pentheo, à quo se cõtemni senserat: *Agnosce Dionysium filium Iouis, qui si eius auctoritatem spectes, Deus est vehementissimus, idemq; hominibus mitissimus.* id est: γνώσεται δὲ τὸν Διὸς Διόνυσον, ὃς πέφυκεν ἐν τέλει θεὸς δεινότατος, ἀνθρώποισι δ᾽ ἠπιώτατος. quod dictum est pro moribus vtentium: qui enim sapiunt, eo moderatè vtuntur: qui secus, furorem Bacchi suo non leui malo experiuntur. Et id explicant duo verba, χάρμα καὶ ἄχθος, ex versu Theocriti à nobis adducto: quorum prioris à Marone vis explicatur ad finem 1. Æneid. vbi dicitur, *Lætitiæ Bacchus dator.* vt Hesiod. 2. Operũ: δῶρα Διονύσου πολυγηθέος. Horatius, Ode 14. 2.

——mero
Tinge pauimentum superbo
Pontificum potiore cœnis.

Varij effectus vini.

Tristi autem homini & mœsto Plautus bibendum monet, vt bilem diluat. Et M. Tullius 3. disput. Tusc. Calicem mulsi iniungendum esse dicit nescio cui, vt plorare desinat: hæc quidem de altero verbo χάρμα; alterum verò, ἄχθος nempe, dicitur de anxietate animi, deq; mœstitia. Est enim compertum, eos qui meraco vtuntur, fieri melãcholicos & obliuiosos, atq; interdum furiosos. Virgil.

Bacchus & ad culpam causas dedit: ille furentes
Cẽtauros letho domuit, Rhœtũq; Pholumq;
Et magno Hylæũ Lapythis cratere minãtẽ.

Ponticus Heraclides lib. De allegorijs Homericis, id perspicuè docuit, citans illud ex Iliad. ζ. ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθήνας, &c. ait enim Bacchum seu Dionysium μαινόμενον appellatum à Poeta, id est, insanum & furentem, quòd nimio vino insani homines fiant. Hinc veteres merum non sine noxa biberunt, donec Staphylius Sithreni filius docuisset vini diluendi rationem. Cæterùm quòd vinum linguam impediat, balbutiemq; inducat, Romę olim Mercurio non vino, sed lacte sacrificabatur: quo volebant intelligere, facundiæ quasi lacteam minimeq; impeditam dulcedinem; quod ipsum non vbiuis, sed in vico, quem Sobrium nuncupabant, fieri sollemne fuit. Verùm quia de vini varijs effectibus sermo incidit, non puto me lectori grauem futurum, si plerosq; in fasciculum collectos huc afferam, idq; ex venerandę antiquitatis monumentis traducto carmine, quod forsitan Pacuuij abauus parenti suo (bonę memoriæ) compositum ad seram posteritatem transmisit; quod sic se habet:

Ebrietatis species.

Bis sex credatis species sunt ebrietatis.
Ebrius est primus sapiens: est alter opimus:
Ternus grande vorat: quartus sua crimina plorat:
Quintus luxuriat: sextusq; per omnia iurat:
Septimus accendit: bis quartus singula vendit:
Nonus nil celat, quod habet sub corde reuelat.
Sõnia denus amat: undenus turpia clamat:
Et cũ sit plenus vomitum facit duodenus.

Da ligt der Haas im pfeffer. Im aussgeren findt mans.

Torret ab igne iecur] Horat. 4. Carm.
Comessabere maximi,
Si torrere iecur quæris idoneum.

Idemq;
——meum
Feruens difficili bile tumet iecur.

Vide Athenæum 10. Dipnosophist. cap. 9. Plin. lib. 14. c. 15. De Alexandri vinolẽtia.

Sed nunc me docens, &c.] Non sat fuit

image
not
available

quam amarum, aqua tamen moderatum dulcescere. Primus Psammetichus, rex Aegyptius, mensis vinum adhibuit, sed certa mensura.

Hemina.

Stet citra heminas] Ἡμίνη, dimidium sextarij significat. De qua ita Priscianus, siue Q. Rhemnius Palæmon:

At cotylas quas, si placeat, dixisse licebit
Heminas: recipit geminas sextarius vnus.
Qui quater assumptus fit Graio nomine
Chœnix.

Significat autem vltra mediocres mensuras nihil adijciendum, vel sobrijs mensuris vtẽdum. Neq; enim Græcorum veterum, bibacitate insignium, aut Germanorum nostri huius temporis consuetudo probanda, qui inter conuiuandum potando certent.

Caroli Magni sobrietas.

Carolus Magnus lege olim vetuit, ne quis alium ad bibendum prouocaret; ebriumq; in exercitu aquam in posterum potare cõpulit, ipse temperantiæ pulcherrimum exemplũ existens, cibi potusq; parcissimus.

Atq; etiam Sparta mos est laudabilis ille.
Vt bibat arbitrio pocula quisq; suo.

At nunc alia lex, imò consuetudo illaudabilis viget, quæ sic habet: ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι. Sauff, oder entlauff. ò tempora? Quis verò Scytha aut Thrax immaniores leges præscriberet? Sed hoc parum est, nisi dicãt: Aut bibe, aut hunc cantharum, quãtus est, in caput impingam tuum. & ita non rarò ex compotatione fit monomachia: sic enim assuefacti (seu mauis, à sue facti) sunt. Domitius Neronis pater, omni parte vitæ detestabilis, documentum furoris sui etiam hac in re edidit, occiso Liberio suo, honesto viro, quod potare quantum iubebatur, recusaret. Alexander Macedo Promachum bibacissimum hominem, in vini certamine victorem, talenti corona donauit, tribus tantum postea superstitem diebus: ipse rex ad duos choas, seu duodecim sextarios (ò regiam & egregiam laudem?) processit; cæteri cuncti, vnus & quadraginta, effusis visceribus propemodum spectante rege crepuerunt, & potando spiritum eructauerunt. Sed placet Eubuli Comici, quem citat Athenæus, legem conuiualem huc apponere. Loquitur autem Bacchus vt συμποσιάρχης.

Cyathi Bacchi.

Τρεῖς γὰρ μόνοις κρατῆρας ἐγκεραννύω
Τοῖς εὖ φρονοῦσιν· Τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα
Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι· τὸν δὲ δεύτερον
Ἔρωτος, ἡδονῆς τε· τὸν τρίτον δ' ὕπνου·
Ὃν εἰσπιόντες οἱ σόφοι κεκλημένοι
Οἴκαδε βαδίζουσιν· ὁ δὲ τέταρτος οὐκ ἔτι
ἡμέτερός ἐσ' ἀλλ' ὕβρεως· ὁ δὲ πέμ-
πτος βοῆς·
Ἕκτος δὲ κώμων· ἕβδομος ὑπωπίων.
Ὄγδοος δὲ κλήτορος· ὁ δὲ ἔννατος χολῆς.
Δέκατος δὲ μανίας, ὥστε καὶ βάλλειν
ποιεῖν.
πολὺς γὰρ εἰς ἓν μικρὸν ἀγγεῖον χυθεὶς
ὑποσκελίζει ῥᾶστα τοὺς πεπωκότας.

Quos versus sic vertit Ferdinandus Sanctius, Francisci frater, & laborum comes iucundissimus:

Tres namq; solos bibere crateres meri
Suadeo disertis; sanitatis misceo
Primum: secundum verò amoris ac ioci:
Dulcia soporis dona præbet tertius;
Quem perbibentes, sobrij si dici auent,
In tecta gressus dirigant. Quartus tamen
Omnino non meus est, quia est iniuria:
Quintus refert clamorẽ: at ebriũ arguit
Sextus: lacessit septimus: lites mouet
Octauus: ira nonus est: decimus furit,
Et tela torquet; nãq; paruũ in vasculum
Effusa vini copia euertit virum.

Permulti è veteribus vino in totum abstinuerunt, sed in primis sacerdotes Aegyptij, qui ijdem reges fuerunt: reperio tamen vsos fuisse vino in Deorum cæremonijs, vt tradit Hecatæus, non rem quidem gratam Dijs cœlestibus oblaturi, sed gigantum cruorem, qui in Deos pugnassent, propinaturi: sibi enim persuaserant, vitem ex fuso in terram gigantum sanguine primùm pullulasse; vnde & amentiam, & furorem inesse vino credebant.

Vltrà alacer, mox ebrius, inde furit] Gallis veteribus non ebrietas modò sed ebrietatis comes rixa & concertatio à Platone, alijsq; quibusdam notatur. In cuius culpæ societatem Germani nostri à Cornelio Tacito vocantur, pariq; & vinolentiæ, & contentionis appellantur nomine; sic enim ille: Aduersus sitim non eadem temperantia; diem noctemq; continuare potando nulli probrum. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt, haud minùs facilè vitijs quàm armis vincentur. Crebræ, vt inter vinolentos, rixæ; rarò conuitijs, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Hæc Tacitus. Memini legere me apud Firmicum Maternum, auctorem non postremi nominis, libello quo Paganorum errores conuellit: Lycurgum

Germani à Tacito taxati.

Thracium ideò vites excidi iussisse, quia vinum in Thracia insaniam furoremque pararet: quò pertinere puto initium Odes lib. 1. Carm. Horat.

Natis in vsum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est. tollite barbarum
Morem, verecundumq; Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Ebrietatis sugillatio à puero facta. Qua ratione etiam Astyages apud Xenophontem, cùm Cyrum rogasset, quam ob causam à vino abstinuisset inter conuiuandum: quia metuerem, inquit, ne in cratere mixta venena essent; cùm enim tu ad natalitia amicos adsciuisti, facilè obseruaui venena mero mixta. Sed quo tandem modo, inquit ille? Videbam enim vos, ait, neque mentis neq; corporis esse compotes. Primùm, quæ nos pueri facere prohibemur, hæc vos faciebatis: Omnes enim clamabatis simul dicebatisq; inuicem nihil, canebatis magno cum ridiculo, & cum canentem non audiretis, iurabatis optimè eum canere. Et quisq; vestrum cum de suis viribus loqueretur, mox saltaturi surgebatis, cùm non modò ad numerum saltare, sed ne ingredi quidem possetis, eratisque omnino obliti, & tu quod rex esses, & alij quod ipsis imperares. Ebrietas nimirum est illa Circe, homines in asinos, porcos, canes, & leones conuertens. Quid enim similius caui, sui, deniq; insano & furibundo homini, quàm ebrius? Qua de re audiamus miros Diaboli lusus, imò Tragicomœdiam quandam, quam quia neq; protritam, neq; vulgo notam existimo, age recenseamus. Autor est Timæus, fuisse Agrigenti domũ quandã, cognomento τριήρη, *Insana ebrietatis historia.* id est *Triremem*, euentu tali: Adolescentes aliquot illic conuenientes, conuiuium hilarius agitabant; mox, vti assolet, cum incaluissent vehementius, ita decussi mente sunt, atq; externati, vt in triremi se opinarentur constitutos, mariq; altiùs exundante hiemem ingruere atrocem. Proinde velut naufragium veriti, egestis quæ intus essent nauigium facturi leuius, vasa omnia, & quidquid vino feruidis primum occurrebat, in viam, ceu in mare festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperent. Insequenti die, vbi affuit magistratus, factum istud coarguens, cùm illi necdum satis edormissent, respõdere, se mortis metu præoptasse quæ in naui essent disperdere, quàm fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stuporem vniuersis, qui inter eos videbatur natu grãdior: Ego, ò viri Tritones, inquit, præ formidine infra thalamos me coniiciens in imo iacui. Cumq; ampliùs delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti grauiùs, cauerent in posterum imitationem eiusmodi brutalem. At illi gratias agentes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis portum fuerimus assecuti, inter marinos Deos vobis, vt seruatoribus, in patria statuas erigemus. Hinc non frustra dicit Salomon, ebrium similem esse dormienti in medio mari. Ebrietatis fœdam ac deformem faciem ita suis coloribus depinxit D. Augustinus: Est blandus dæmon ebrietas, dulce venenum, suaue peccatum; quam qui in se habet, se non habet; quam qui facit, non facit peccatum, sed totus est peccatum. Et alius bellè, μέθην εἶναι μητρόπολιν τῶν κακῶν. hinc enim ceu coloniæ omnium flagitiorum deducuntur. Audiamus Lucretianam, vel illam potiùs expressam effigiẽ ebrij contemplemur: *Ebrietatis imago.*

——Hominẽ vini vis cùm penetrauit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Cõsequitur grauitas mẽbrorũ, præpediuntur
Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
Nant oculi; clamor, singultus, iurgia gliscunt,

Isocrates ad Dæmonicum aiebat: Cùm mens à vino opprimitur, idem facit quod currus, qui suos agitatores amiserunt. Seu vt alius dicit:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Pittacus olim volebat facinus ebrij duplici pœna puniendum esse, tum quod fuerit ebrius, tum quod ex ebrietate facinus admiserit. Mitius nostri ICti, qui damnum ab ebrio datum non aliter æstimandum censent, ac si quadrupes id fecisset. l. sed & fi. §. 1. ff. ad l. Aquil. Aut casu aliquo absq; facto personæ contigisset. l. vlt. in fi. ff. de administ. tut. quod pluribus disputat Ferdinandus Vasquius lib. 3. Illustr. controuers. cap. 96. num. 31 Iulius Clarus lib. 5. Sentent. § fin. vers. Præterea quæro. Antonius Gomezius lib. 3. Variar. resol. cap. 1. num. 73. Didacus Couarruuias in Clem. si furiosus, de homic. part. 3. num. 3. & 4. Iacobus Menochius de arbitr. Iudic. lib. 2.

cent. 4. casu 316. ad quos lectorem huius cupidum ablegatum volo. Historiarum monimentis proditum accepimus, Cleomenem Spartanum apud Scythas vino in insaniam versum, quòd cũ eis voluisset contendere largiore vini potione. Huc referrem prouerbium, *Nemo cantat sobrius*, nisi esset omnium in ore, vimque eius tenerent vel mediocriter eruditi. Certè vt quæ supra sunt à me adnotata, hoc qualicumque auctario locupletem, reperio Thracibus in more positum fuisse in conuiuijs præliati, seque inuicem vulneribus deformare, teste Marcellino Amm. Quæ verò adduximus de Thrace Lycurgo, lumen capient ab Epigrammatario Græco anonymo: cuius hoc carmen ex lib. 1. ἀνθολογίας.

Thracum mos barbarus.

Thrax Lycurgus vitem secuit.

τίς ποτ' ἀκηδέστως οἰνοτρόφον ὄμφακα βάκχου
ἀνὴρ ἀμπελίνης κλήματος ἐξέταμεν.
χείλεα δὲ συφθεὶς, χαμάδις βάλεν, ὡς ἂν ὁδίταις
ἦν νεισομένοις ἡμιδαὲς σκύβαλον;
εἴη οἱ διόνυσος ἀνάρσιος οἷα λυκούργῳ,
ὅττι μιν αὐξομέναν ἔσβεσεν εὐφροσύναν.
τοῦ δὲ γὰρ ἂν τάχα τίς διὰ πώματος, ἢ πρὸς ἀοιδὰς
ἤλυθεν, ἢ γοεροῦ κήδεος ἔσχε λύσιν.

Quærit poeta, qua ratione quis adeò inconsideratè vuam vini altricem immaturam Bacchi ex vitis palmite absciderit: labra autem constrictus (sic enim quæ sunt immatura, sunt eadem acerba, proindeque labra hebetant, & constringunt) humi proiecit, adeo vt esset viatoribus semicomestum putamen. Imprecatur itaq; illi Dionysium hostem, sicuti olim fuit Lycurgo, q̃ ipsam crescentem extinxerit lætitiã (is est Lycurgus Thrax, qui q̃d vites abscindi curasset, dicitur à Baccho hostili odio persecutus, vt est apud Hyginum:) Nam hunc fortè per potum aut ad cantum venisset, aut curæ luctuosæ solutionem habuisset. Si quis carmine idem malit, hoc appono:

Quis temerè hanc vuam tenero de corpore matris
Ausus vesana est dissecuisse manu:
Semesamq; via media proiecit, acerbus
Quod tristi sensu strinxerit ora sapor?
Infestus sit Bacchus ei, velut antè Lycurgo,
Vt qui nascentem sustulit Euphrosynem.
Hanc qui libasset quondã, vel ludere versu,
Vel poterat cura soluere corda graui.

Cui poetæ non bene sano respondit vir multiscius Pierius Valerianus, hoc limato hexasticho:

Pierij responsio.

Κεῖνος ἀριστεύσας κ' οἰνοτρόφον ὄμφακα μισῶν,
Ὃς βάλε τὸ σκύβαλον ἡμιδαὲς χαμάδις,
Κλήματα τ' ἐξέταμεν καὶ ὅλους βλαστοὺς ἀπὸ ῥίζης,
Ὃς τὴν αὐξομέναν ἔσβεσεν ἀφροσύναν,
Τοῦ δὲ τὶς οἰνοβαρὴς διὰ πώματος, ἢ πρὸς ἄρηα,
Ἤλυθ' ἂν ἤγ' αὐτοῦ τάχα λέληθε πρέπον.

Macte animis quisquis vinum hoc immite perosus,
Allisit putri vile putamen humo,
Ramosq; & plantã totã ab radice recidit,
Atq; ita gliscentem sustulit Aphrosynẽ.
Namq; aliquis poto hoc vino grauis isset ad arma,
Aut decoris poterat non meminisse sui.

Huc pertinet historia quam Hyginus retulit de Icario à pastoribus interfecto, qui vinum sibi à Baccho datum cùm ijsdem dedisset, eoque facti ebrij concidissent, & sibi venenum propinatum fuisse putasset, cum fustibus interfecerunt. Reperio apud Tranquillum in Domitiano, edixisse Imperatorem, ne quis in Italia nouellaret: quod enim summam quandam vini vbertatem, frumenti verò inopiam videret, existimans nimio vinearum studio arua negligi, cohibuit nimiam hominum effica vites vel curam, vel libidinem. Iussit etiam vineta in prouincijs succidi, relicta vbi plurimũ parte dimidia. Et hæc ferè ille. Sed Philostratus in Apollonij vita causam eam disertè tradit, quam supra posui, nimirum edicti causam eam fuisse, quòd in Asia pręcipuè homines vino nimium indulgentes, seditiones excitarent.

Icarius cur occisus.

Res dura hæc nimium] Seuerior hęc bibendi lex, dixerit aliquis: dura quidem ijs potissimum, qui sibi omnia effuse licere volunt.

Sunt pendula guttura] Nullus est, qui non appetat vini delicias, neq; ita diluti, aut ita angustis poculis: facilè enim fluit, & sponte sua illabitur, nec opus illud per manicam Hippocratis percolare.

Non facilè commoda &c.] Quæ commoda

moda sunt, vel quæ ita putantur, non facilè nobis accidunt: nam δύσκολα τὰ καλὰ, *ardua quæ pulchra*, quæ verò sunt incommoda, vltro veniunt, etiam non arcessita. De quo infra proprio loco.

Difficilia quæ pulchra.

IV.

SATIS multa de vini vsu & abusu his tribus Emblematis passim attulisse videor, & lubens hic orationis cursum sisterem, nisi esset quod vehementer me torqueret. Cum gemitu & fremitu, cum rubore & pudore hic recordor inclitæ nostræ Germaniæ, cuius πολυποσία reliquarum nationum ore fœdè traducitur. Trium Furiarum mentionem faciunt Poetæ, ego quartam adiungo, & do principem locum in theatro flagitiorum Ebrietati. Hæc in medio Europæ sedem stabiliuit, atq; adeo subdidit orbem nostrum, vt quamuis alijs quoq; gentibus imperet, Germanos solos pessundet calcaneo, & compedibus iniectis trahat inuictos olim populos, quò vult, Babylonica meretrix cũ philtro suo & intoxicato calice. Non sæuior pestis visa est, non atrocior hostis grassari; nec Romana potentia ita vires nostras contriuit, vt hæc. Fractum iam hinc & imbelle genus videmur, decusso prisco illo robustatis & fortitudinis flore; denigrato militaris gloriæ, quæ solennis quasi & propria fuit gentis nostræ, splendore ac luce; conuersis in effœminatam quandam ac turpissimam mollitiem, virtutum heroicarum clarissimis insignibus, quibus fulserunt atavi proauiq; nostri, peculiari nationis genio; conculcatis victoriarum palmis, & triumphali laurea de capitibus turpiter abiecta. Vitreis bipennibus, & ex argento aut opere figulino confectis gladijs itur nunc ad prælia; cantharus, lagena, trullæ, carchesia nunc armant viros; coronam aufert, qui vibrat hastam & quatit fortius, amphorale poculum scilicet, aut craterem tricongium, aut orcam balneario labro capaciorem. Vexillum suspendit in templo Bacchi victor in hac palæstra, cuius nunquam siccus gurgulio in dolium ventris trãsmittit, quod nec bouis caperet vterus, aut elephanti. Prosterni primum in tali conflictu & occumbere, probrum habetur in summo gradu, & dedecus vix Rheni abluendum aut Istri fluminibus. Vltimum arena excedere, res trophæo & arcu digna, quam Fastis & Annalibus inseras. Nec laudem solidam meretur, nisi qui calceos, & matulas incrustatas squammis suis & concreta salsugine, nouit exhaurire, & reuomere stomacho fastidiente; nisi refundat eũdem liquorem in mensam aut cyathum, semicoctum iam & innatantem turundis ciborum ac crudis frustulis, execrabili turpitudine. Quem ex arte tamen, & aulica nescio qua vrbanitate traductum morem, non verentur pleriq; Saxonicæ cuiusdam virtutis, & Pomeranæ nouo insignire elogio. O gigantes? O Achilles & Hectores? O monstra mihi? ò vtres? ò cloacas? Hominibusne vos comparem, an bestijs? imò ne bestijs quidem. Nam quis vnquam ebriosas vidit bestias? Quanto igitur melior asinus & canis, imò quoduis brutum, siue esse, siue bibere necesse sit, modum norũt, nec vltra quàm est opus progrediuntur, licet multi cogant? At ebriosi merum cadauer & fœtor sunt.

Ebrietatis detestatio.

Nouũ genus certaminis.

Ein Pomerischer Sachsenxerles.

Vt bibat haud sitiens, vel edat, iam ventre repleto
Verberibus cogi bestia nulla potest.
Ergo homo deterior longè est (fateamur oportet)
Qui bibit haud sitiens, qui vorat antè satur.

Violentum sanè hoc mali genus, non infame solùm & abominabile, quod subuertit naturam animorum corporumq; lues pręsentissima: quod ingenij neruos debilitat, frangit vigorem, & quidquid inest luminis obfuscat, ac densa obducit caligine: quod succum iuuentutis exhaurit, fugit colorẽ, perimit formam, vultus facit laruis ac diabolicis spectris similes. Manuum tremor hinc & titubatio, vertigo cerebri, mentis anxietas, rerum obliuio, mors memoriæ. Hinc graueolentis halitus matutina mephitis, oculorum tumor & lippitudo, rugæ frontis, pustulæ & furfures, nasi marcidi pyropi, genæ pendulæ, scabies membrorum & contractio, malè consistens pes, vacillans lingua, furiæ noctis, somni trepidatio & metus. Omnium vitiorum hæc mater est, iurgia seminat, cædes gignit & homicidia, raptus, adulteria, stupra, tumultus, bella. Quæ postquam radices altiùs egit, quò magis euellitur, eò firmiùs hæret: toxicum animę & aconitum, quo tacta mens, velut asphaltico bitumine pigrum lentorem trahit & gluten ignauiæ, vt stupidis sensibus, & vecordi spiritu ac stertente, tota lãgueat, sibimetipsa graue onus ac

Ebrietatis mala.

ac sarcina. Non sic fumat clibanus aut furnus ardens, vt stomachus ebrij; & patentis sepulchri fœtorem libentius quam cloacam gutturis feras; sulphur & naphtã inter ronchos efflat titio inferni. Sed cornua sumit, & contrà me insurgit bibonum & ebriosorum caterua, tali se ratiocinatione excusans:

Ebriosorum excusatio.

Fœcunda terra potat,
Hanc arboresq; potant,
Et potat æquor auras,
Et Luna potat æquor,
Ipsumq; Luna Phœbum:
Quid ergo tu sodalis,
Potare me vetabis?

Rectè vtiq; si madidi isti gulones aquam liquidam potarent, non refractam seu extillatam vite. At dum contrà certatim spumantes hauriunt pateras, plenoq; se proluunt ore, institutum naturale fallunt, falluntur q; & ipsi crebrò. Erubescat quisquis particulam habet sanæ mentis, degenerare in hoc nefas, quæ voluntaria est insania, qua mentis status concutitur, profligatur corporis valetudo, patrimonia atteruntur; cuius vrbium & prouinciarum excidia ac ruinæ comites sunt. Agedum euigilemus aliquando, viri populares, abdicemus tetrum hoc vitium ac flagitium, hanc tabem & labem & parum supererit, quod in nobis carpant, deq; nostra laude decerpant Germanomastiges. Ni parueritis, alta voce intonabo, φεῦ τῆς πατρίδος. *Me miserũ, ipsa suaGermana modestia sede Exulat, & luxus virtutem eiecit auitã.* Iuuat etiam velut in specula aliqua constitutum, vnde non solùm Germani, sed vniuersi populi exaudire me possint, propheticum illud proclamare: *Væ surgentibus summo manè, vt potum inebriantem sectentur.* Huius oraculi tum præsentes, tum posteros meminisse volo. Plura de hac materia qui cupit, videat Prouerbium, *Vinum caret clauo*: & *Vinum senem etiam nolentem saltare impellit.* Platonem 3. de Repub. & 6. de legib. &c. Plinius quoq; de fugienda ebrietate fusum orationis riuulum exprompsit lib. 14. toto cap. 22.

Gramen.

EMBLEMA XXVI.

GRAMINEAM Fabio Patres tribuere corollam,
Fregerat vt Pœnos Hannibalemque mora.
Occulit inflexo nidum sibi gramine alauda,
Vulgò aiunt, pullos sic fouet illa suos.
Saturno Martiq; sacrum, quo Glaucus adeſo
Polybides, factus creditur esse Deus.
His meritò arguitur nodis tutela salusq;:
Herbaq; tot vires hæc digitalis habet.

COMMENTARII.

I. VIRI venerabiles & togati loco eminentiori conspiciuntur, qui alium habitu quoq; pacifico indutum graminea corona donant, quam eius capiti imponere videntur. Iuxta è gramine alauda prouolat. Est autem alauda parua auicula, quę in summitate capitis apicem habet, vnde etiã galerita dicitur, vt testatur Plinius lib. 11. cap. 37. Titulus Emblematis Sanctio non placet. Quorsum enim gramen, quod ad aliud est, apponatur pro lemmate, ac non potiùs illud, quod per gramen significatur? Reponit igitur ille titulum: *Tutela & salus*.

II. *Gramen quid significet.* GRAMEN herbam, quę alijs est sanguinaria, celebrat, vt tutelæ, præsidij, salutisque symbolum. Ex ea enim corona graminea fiebat, apud Romanos maximo in pretio habita. Sed & proprias quasdam in ea vires esse exẽplo est alauda, Martis auis, quæ nidum gramineis ramulis vallare soleat. Adhæc Saturno & Marti gramen est consecratum, ne quis eam in minimis habendam putet. Postremò comeso gramine Glaucus, Deus marinus est habitus. His omnibus tanquam notis arcanis defensionem, salutemque intelligimus. Emblematis huius veram sententiam repeto ex Festo Pompeio, cuius hæc verba: Herbam do, cùm ait Plautus, victum me fateor. *Herbam dare.* significat: quod est antiquæ & pastoralis vitæ indicium; nam qui in prato cursu aut viribus contendebant, cùm superati erant, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam aduersario tradebant. Citatur ex Attio:

Gaudent, currunt, celebrant, herbam conferunt.

Plinius de obsidionali corona, dari solitam è gramine testatur, quod gramen decerptũ erat, quo loco obsessos seruasset aliquis. Summum enim apud veteres victoriæ signum fuit herbam porrigere victos, hoc est, terra & altrice humo, & humatione etiam cedere. Idem Plin. de elephante lib. 8. Mirus pudor est, victusque vocem fugit victoris, terram ac verbenas porrigit. Itaq; herbam dare, siue porrigere gramen, est sese fateri victum, agnoscere victorem, præsidij & salutis auctorem reuereri. Antiquitus quidem, teste eodem Plinio, nulla corona, nisi Deo dabatur. Sed demum vt in generosis virtus cresceret, & ignauis torpor excuteretur, diuersa veteres excogitauerunt coronarum genera, prout cuiusque virtus non absq; quadam conuenientia exigere videbatur. Alię enim erant ex apio, aliæ gramineæ, aliæ quernæ siue ilignæ, aliæ oleagineæ, aliæ myrteæ, aliæ laureæ, aliæ aureæ. De quibus librum scripsit Claudius Saturnius, in quo earum origines, caussas, species, & solennitates latè complexus est. Sed de graminea corona, de qua hic sermo, ipsius Plinij audiamus verba: Corona quidem, inquit, nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarum principis, prę mijsq; gloriæ. *Corona graminea dignitas.* Gemmatæ & aureæ, vallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fuere, suntq; cunctæ magno interuallo, magnaq; differentia. Cæteras omnes singuli, & duces ipsi imperatoresq; militibus, aut aliquando collegis dedere, decreuit in triumphis Senatus cura belli solutus, & populus otiosus, graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit: nulli nisi ab vniuerso exercitu seruato decreta. Cæteras imperatores dederunt, hanc solam miles Imperatori. Eadem vocatur obsidionalis, liberatis obsidione, abominan-

minandoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos, vno aliquo ac vel humillimo ciue seruato, præclarus sacerq; habetur, quid tandem existimari debet vnius virtute seruatus vniuersus exercitus? Hæc Plinius.

III. *Corona graminea salutis signũ.*

GRAMINEAM Fabio &c.] Corona graminea (quę & obsidionalis) dabatur ab ijs, quos obsidione liberauerat, ait Gellius lib. 5. cap. 6. Hæc data est à S. P. Q. R. (qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco) Fabio illi, qui rem omnem Romanam restituit cunctando, non pugnando. Nec data cum magistrum equitum, & exercitum eius seruasset: satius tunc fuit nomine nouo coronari, appellatum Patrem ab ijs, quos seruauerat: sed quo dictum est, consensu honoratus est, Hannibale ex Italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperij manibus imposita est; & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data. Sic Plinius lib. 22. cap. 3. 4. & 5. vide etiam Festum. Vnde liquet, corollam gramineam fuisse obsidionalem, non ciuicam, ciuica enim ex quercu constabat. Paschalis & alij. Laurentius Lippius Collensis in Distichis, de obsidionali:

Obsessam Pœno seruauit milite Romam
Quintus, natiuo gramine serta tulit.

De Quercu Virgilius:

Atq; vmbrata gerunt ciuili tẽpora quercu.

Vitam Q. Fabii Maximi latè narrat Plutarchus.

Patres.

Patres] Romani Senatores. Romulus centum Senatores, quos ad Reipub. curam elegit, patres ab honore appellauit; siue (vt alii volunt) ab ætate, & curæ similitudine: horumq; progenies ab his Patricii dicebantur. His centum Patribus postea alii ex equestri ordine additi, ac simul scripti fuere vsq; ad trecentos, quos Brutus, quo plus virium in Senatu frequentia ordinis regis cædibus diminuti faceret, elegit, à quo Patres conscripti vocati sunt. Vel quod erga Rempub. paterno esse animo deberent, sic nominari.

Pœni.

Pœnos, Hannibalemque.] Id est, Hannibalem Carthaginensium Ducem. Pœni, quasi Phœni, quia duxerunt originem à Phœnicibus. quam tamen deriuationem ab aliis vsurpatam refellit Pompon. Sabinus ad principium Æneid.

Fabius Maximus cunctator.

Fregerat mora] Cunctatione. Hinc cunctator pro dictatore Fabius appellatus, de quo Poeta 6. Æneid. Enniũ imitatus, sic:

Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Claudianus de bello Gethico:

Primus fulmineũ lento luctamine Pœnũ
Compressit Fabius.

Auctor de viris illustr. Fabius Annibalem mora fregit. Pugnam eius cum Hannibale pulchre describit Liuius lib. 2. Dec. 3. & alij multi.

Animalium quorundam solertia. Alauda in gramine nidificat.

Occulit inflexo nidum, &c.] Quibusdã auibus & belluis herbarum quarundam cognitio est à natura insita, vt quod arte maxima & diligẽti obseruatione homines ipsi sciunt, hæ naturæ beneficio sentiãt. Quod autem alauda siue galerita nidum sibi ex gramine conficiat, ex veteri Prouerbio sic expressum est à Cassiano Basso scholastico, lib. De agricultura: Galeritæ, inquit, in gramine nidificant, vnde etiam Prouerbiũ: Ἐν κορυδοῦ κοίτᾳ σκολιὴν κέκρυπται ἄγρωστις.

Ramosum gramẽ nido occultatur alauda.

Solet enim alauda peculiari quodam amuleto suum lustrare nidum impositis quibusdam ramulis graminis, sicut aquila callitricho, cornix verbenaca supina, turdus myrto, palumbes lauro, vt ex Zoroastri magi 15. γεωπονικῶν retulit literatissimus vir Belgij decus Iunius, adagio, *Alauda in nido latet gramen.*

Gramen cur Saturno sacrũ.

Saturno, Martiq; sacrum] Gramen ideo Saturno sacrum creditur, quia Aischyrion Samius in quodam Iambo ait, Saturnum seminasse gramen, quod vocat Gramen deorum. Sanctius coniectura ducitur, id ideo esse, propter viuacitatem, quam huic herbę peculiarem tribuunt Poetæ: dicitur enim ab ijs *viuax & inexpugnabile.* Cuius opinioni concinit celebratum in Hispania prouerbium: *Mas viuio que la gramma.* Magis viuax quàm gramen. Marti verò sacrum est, quia ex gramine ortus esse creditur. Neq; absurdum fuerit eius natiuitatem recensere pulcherrimis Ouidij versibus. Fastorum igitur 5. sic loquitur Flora:

Cur Marti.

Mars quoq; si nescis, per nostras editus artes:
Iupiter hoc vt adhuc nesciat vsq; precor.
Sancta Iouem Iuno, nata sine matre Mineruã,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat vt Oceano quereretur facta mariti:
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul aspexi: Quid te, Saturnia, dixi,
Attulit? Exponit, quem petat illa locum:

Addidit

Addidit & causam. Verbis solabar amicu.
Nō, inquit, verbis cura leuanda mea est.
Si pater est factus neglecto coniugis vsu
Iupiter, & solus numen vtrumq; tenet;
Cur ego desperem fieri sine coniuge mater?
Et parere intacto dummodo casta viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, Tartareos excutiamq; sinus.
Vox erat in cursu, vultū dubitantis habebā.
Nescio quid, Nymphe, scire videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est;
Ira Iouis magni causa timoris erat.
Fer precor auxilium, dixit; celabitur autor,
Et Stygia nomen testificabor aqua.
Quod petis Olenijs, inquam, mihi missus ab aruis
Flos dabit, est hortis vnicus ille meis.
Qui dabat, hoc dixit: sterilem quoque tange iuuencam,
Mater erit. Tetigi. nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpsi pollice florem;
Tangitur, & tacto concipit illa sinu.
Iamq; grauis Thracem, & læua Propontidos intrat,
Fitq; potens voti; Marsq; creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis: Habeto
Tu quoq; Romulea, dixit, in vrbe locum.

Quo in loco Antonius Constantius Fauensis: Huic Deo, inquit, gramen consecratum dicunt, quod id ex humano cruore procreetur. Poterit & physica huius rei ostendi ratio. Nam quoties castra locantur, seligitur ad id expeditus locus, non exaratus; ob idq; sæpius in gramineis campis collocantur, qui ab agricolis spernuntur: propterea quod gramen valde serpat & propagetur, humoremq; omnem ebibat, eiusq; omnino tollendi vel euellendi nulla ratio esse possit. Vnde puto ab Ouidio, epitheto ad rem accommodato, *inexpugnabile gramen*, dictum esse 5 Metamorph.

—— Lolium tribuliq; fatigant
Triticeas messes, & inexpugnabile gramen.

Reuera gramen & in nominis ratione, & re ipsa cum Marte aliquam habere similitudinem videtur: nam Gramen & Gradiuus (quod Martis cognomen est) à gradiendo & serpendo duci videntur. Adhæc Romæ in campo Martio copiosum gramen erebat; & Martiali præmio donabatur: Horatius 4. Carm.

per gramina Martij
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

Idem 3. Carm. Ode 7.

Quamuis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio.

Quo Glaucus adeso, &c.] Id variis modis ab Athenæo libro 7. cap. 16. & aliis narratur. Hic piscator fuit Anthenodius, natandi peritissimus, qui vel cunctos sui temporis natatores in vndis exuperabat, ait Palæphatus: nam solebat è portu spectantibus, donec iam extra eorum esset prospectum, enatare, & diebus aliquot latere. Cum autem rediret, persuadebat sese in marinis fluctibus vixisse, hincque marinus Deus primùm est nominatus. Tradunt alii eum aliquando ob nimiam piscium, quos ceperat, multitudinem fuisse defessum, omnesque in media via abieciisse: vnum ex piscibus moribundum herba gustata reuixisse, & in fluuium prosiliisse: quod cùm Glaucus obseruasset, eadem herba comesa, immortalitatem adeptus putatur. Plin. lib. 9. cap. 16. & lib. 32. cap. 11. Ausonius: *Glaucus piscator.*

Sic Anthenodius Bœotia per freta Glaucus
Gramina gustatu postquā exitialia Circes
Expertus carpens moribundis piscibus herbas
Sumpsit, Carpathium subijt nouus accola pontum.
Ille hamis & rete potens scrutator operti
Nereos, æquoream solitus cōuertere Tethym,
Inter captiuas fluitauit præda cateruas.

Ad id respexit Franc. Picus Mirandulan. in Voto pro salute coniugis (mihi enim aliud agenti pridem locus ille occurrit.)

Nū mihi firmari possent mea vota, maligno
Impete depulso morbi? num pallida tabes?
Nū tetris pelli poterit mors improba succis?
Gramine vel Glauci, vel prisca Pæonis arte?

Alius fuit Glaucus Minois filius, de quo talis refertur fabula: Glaucus Minois & Pasiphaes filius, cùm murem persequeretur, in cadum melle plenum incidit, ibiq; exanimatus est. Quem cum parentes quærerent, Apollinem sciscitati sunt de puero; quibus Apollo respondit: Monstrum vobis natum est tribus coloribus, quod si quis vobis indicauerit, cui rei in agro monstrum hoc sit simile, ille vobis filium reddet. Minos sorte audita, cœpit monstrum à suis quærere; cui dixerunt, natum esse vitulum, qui ter in die colorem mutaret per quaternas horas; primò esse album, secundo rubeum, deinde nigrum. Minos autem ad monstri ænigma soluendum augures conuocauit: inter quos Polydus Cerami filius *Fabula de Glauco alio.*

Argo-

Argolicus dixit, monstrum simile esse in agris fructui mori siue rubi. Nam primùm albus est, deinde ruber, cùm permaturuit, niger. Tunc Minos ait, ex Apollinis responso, filium mihi restituas oportet. Quod Polydus dum auguratur, vidit noctuam in cella vinaria apes abigentem; accepto augurio quæsiuit puerum in cado mellis, regiq; extractum tradidit. Cui Minos inquit: Corpori inuento spiritum restitue. Quod Polydus cùm negaret posse fieri, Minos iussit illum simul cum puero in monumento includi, & gladium apponi. Cum essent inclusi, draco repentè ad corpus pueri processit: at Polydus sibi timens accepto gladio draconem interemit. Cum superuenisse & dracæna, vidissetq; draconem mortuum, herbam quandam attulit, qua tactus draco spiritum recuperauit. Id cum vidisset Polydus, similiter fecit in puero: cumq; ambo vociferarentur intus in monumento, quidam præteriens Minoi nunciauit, qui monumentum iussit aperiri. Sed nec sic etiam Polydum dimisit, vt abiret in patriã, nisi prius Glaucum doceret artem illam vaticinandi: qui quidem docuit artem, sed iamiam abiturus iussit, vt Glaucus in os ipsius Polydi inspueret. Quod cum fecisset Glaucus, artem edoctam perdidit. Hæc ex Tzetze in Cassandram Lycophronis, & Hyginio. Idem narratur à Clearcho Solẽsi vitar. lib. 7. Fuit & alius Glaucus, Sisyphi filius, qui in Bœotia iuxta Potnias dilaceratus fuit ab equabus, quas à Venere arcebat, vt velociores essent in quadrigis. Alii aliter referunt. Hinc nihil amplius obscuritatis habebunt versiculi Ouidii in Ibin:

Glaucus alius ab equabus discerptus.

Potniadum morsus subeas, vt Glaucus, equarum;
Inq; maris salias Glaucus vt alter aquas.
Vtq; duobus idẽ dictis modo nomen habenti
Præfocent animæ Gnosia mella viam.

Fabulam Glauci etiam habes apud eũdem Ouidium 13. Metamorph. in fine. Vide quoque Natal. Comitem Mythol. lib. 8. c. 5.

Polybides] Polybi filius. In hoc patronymico se hæsisse fatetur Claudius Minos, nisi scrupulum hunc, quamquam leuem, ipsi exemissent prosopographi ex 1. Argonautic. Apollonii scholiaste, cui Glaucus dicitur πολύβε παῖς. Pleriq; nostræ Academiæ Parisiensis (verba sunt Minois) viri eruditi, mihi pridem significarunt, Polybidem Glaucum διὰ τὸν πολὺν βίον καὶ ἰδεῖν, esse fortè denominatum: quod ipsum non videretur abhorrere à Glauci viuacis fabula. Sed huic tamen coniectaneo vt non planè sum assensus, sic neq; omnino repugnaui. Sic ille. Age & nos cum Glauco in coniecturarum mari piscemur. Nisi adducta satisfecerint, per me lege *Polyhides*, traducto nimirũ patronymico à vate illo, qui Glauco vitam tanquam parens alter reddidit: hunc sanè editio Sanctĩ Polyidium, non Polydum vocat; vnde auguror ab imperito exscriptore scriptum *Polybides*, cuius aspirationis similitudo ansam errori literam b, interponendi forte dedit. Si piscis iste friget, calidam affunde, & nobis embamma coxeris.

Glaucus cur dictus Polybides.

Factus creditur esse Deus] Vide prouerbium, *Glaucus comesa herba habitat in mari*.

Nodis] notis, symbolis, & quibusdam quasi ænigmatis.

Digitalis.] δακτύλιος, vt Aristolochia μάκρα ἢ δακτυλῖτις dicta, à digitorum forma, qui intersecti sunt. q. d. herba hæc vires tantas habet, etsi digitum non excedat. Plin. 24. cap. 19. Sunt & qui aculeatum gramen vocant trium generum, cùm in cacumine aculei sint, plurimum quini, dactylon vocant, &c.

IV.

ADDVCTIS graminis virtutibus ostendit illud meritò pro nota salutis & tutelæ poni. Sic enim veteribus in more positum erat, symbolis quibusdam analogis rẽ exprimere. Vnde meminimus querna corona vsus ad seruatorem ciuium celebrandum, quod & ad finem libri huius nostri dicemus. Et cupressi foliis in procerum ac magnatum funeribus. Item myrti foliis ad amoris illecebras significandas, myrtus enim Veneri sacra: & populi arboris frondibus ad diei noctisque designandas vices: & lauro ad vaticinia, virginitatem, Poetarum famam semper virescentem: & pampino ad lætitiam, qualem Bacchi munus præstat; adhæc pomis ad amorem, nam τὰ μῆλα, poma Veneri tributa: item nucibus ad pueritiæ ludos: persico ad silentium cordatum, quia linguæ folium gerat simile, pomum cordi: moro, ad prudentiam in negotiis adhibendam: amygdalo ad festinationem: lactucis, quia frigidæ naturæ sunt, vt innuerent sistendos, aut cohibendos Venereos impetus. Deniq; nasturtio, ad calorem

Veterum symbola.

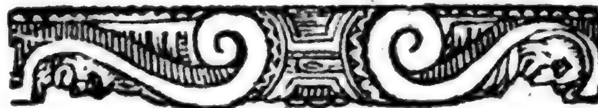
inter-

internum excitandum. Sic quoque gramen salutis nota erat. Porrò de graminis virtute multi multa loquuntur. Plinius verò postquam multa de gramine dixit lib. 24. cap. 19. hæc addit: Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: cùm in cacumine aculei sunt plurimum quini, δάκτυλον appellant; hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est ἀνεξίω simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus increuit, vtuntur cum axungia. Ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietibus aut tegulis: huic caustica vis est: sistit vlcera, quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum sanguinis è naribus fluxiones sistit. Satis multa de gramine, quæ tamen nescio an conferre ausim cum iis, quæ tradunt à veteribus de sagmine, herba vulgo nota, vbique, vel non sata, crescente, quæ verbena Plin. 22. c. 2. sacra olim habita, quia ex loco sacro, hoc est, arce Capitolina à Cõsule vel Prætore cũ sua terra euelleretur, ideò sagmen seu sagminea nominata, quoniam è sacro agebatur, eamq legati, seu caduceatores cùm ad hostes clarigatum accederent, hoc est, ad ea repetenda, quæ ad ius populi Romani pertinerent, ad feriendum fœdus, bellumque indicendum mitterentur, clara voce verba conciperent, eam gestare, eaque redimiri consuescerent. Ex ijs legatis vnus verbenarius dicebatur, vt Plin. idem retulit 25. cap. 9. Qua de re Liuius lib. 1. Fœciales cùm in Africam ad fœdus percutiendum ire iuberentur, senatusconsultum in hæc verba factum est, vt priuos lapides silices, priuasque verbenas secum ferrent, vt Prætor Romanus his imperaret, vt fœdus ferirent: illi Prætorem sagmina poscerent. Herbæ id genus ex arce sumptum dari Fœcialibus solitum; inde illud Næuii poetæ: *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine*. Hæc herba ideò magno in honore habita, quia in summis reipublicæ negocijs vsum quendam præstare videretur. Circa hanc herbam scribit Plin. magos insanire, cap. 9. lib. 25. credunt enim si ea sub canis ortum, neque Luna, neque Sole conspiciente, effatis solemnibus collecta fuerit, se posse quæ velint impetrare, amicitias conciliare, & quoscumque morbos abigere. Hactenus ille de verbena. Quibus ex verbis facile est colligere, quàm delira & ociosa veterum hominum opinio nescio quid præter naturam de herbula somniantium. Nos tamen veniam hanc damus antiquitati, quæ in medijs tenebris veri lucem videre non potuerit. Minus ferenda nostrorum quorundam superstitio circa eam herbam, quam D. Ioannis appellitant, quamque ante solis ortum eo die lectam, rituque solemni latam, putant habere vim incredibilem: quam ob caussam non mulierculæ modò & deliræ anus, sed & viri quidam boni, hac sanè parte nihilò mulierculis meliores, eam gestant, ex ea quasi zonas, & corollaria concinnant, quam omnium noxarum, & infortuniorum amuletum certò fore sibi persuadent. Nos alijs rebus pietatem colendam esse ducimus, & eos qui nænias credunt eiusmodi, suo more viuere permittimus. Non ergo plura de his, ad alia maturamus iter.

Graminis virtus.

Verbena.

Vana superstitio.

Nec

Nec verbo, nec facto quemquam lædendum.

EMBLEMA XXVII.

ASSEQVITVR, Nemesisq; virûm vestigia seruat,
Continet & cubitum, duraq; fræna manu.
Ne malè quid facias, neve improba verba loquaris:
Et iubet in cunctis rebus adesse modum.

COMMENTARII.

1. QVOAD picturam, hæc ad Sanctij mentem videtur restituta, sic enim ille: Hoc Emblema vulgò sic depingitur, vt sinistra manu Nemesis frenum contineat ad compescendam loquacitatem: dextra verò manus cubitum sinistræ teneat apprehensum, ne malefacta possit exercere. Sed si ego essem in hac sententia de cubito compresso, non sic pingendum putarem Nemesin, sed vice versa, vt frænum haberet in dextra, cuius cubitus sinistra premeretur: dextra enim agimus, quidquid siue boni, siue mali agimus. Nisi rursus obiicias, sinistram malefactis attribui, dextram benefactis. Sed tamen his omissis, ego potius sum in hac sentẽtia, vt credam, cubitum in hoc emblemate non sumi pro brachii cubito, sed pro quodam mensuræ genere, qui cubitus dicitur apud Vitruuium & alios, Græcè πῆχυς, Lusitani vocant. *Correcti. picturæ.*

cuit *cuodo*, penultima correpta. Itaq; illa verba,

Continet & cubitum, duraq; frena manu.

sic interpretor: Nemesis vna tantùm manu simul & cubitum (hoc est, virgam illam mensoriam) & frænum continet; quod declarat versus vltimus;

Et iubet in cunctis rebus adesse modum.

Hoc est, iubet, vt adsit mensura tum factis, tum dictis. Deniq; si epigrammata, quæ in Prouerb. *Adrastia Nemesis*. adducũtur, cum Latina versione ad vnguem examinaueris, non dubito, quin libẽs venias in nostram hanc sententiam. Quam si sequeris, emendabis picturam. Hæc ille. Ab hac sententia non multum discrepat Pignorius, qui hanc ita restituit figuram, nisi quod hic ambas occupet manus, dextram fræno, sinistram cubito; quod ille vni manui tribuit.

II. *Nemesis vnde dicta.* NEMESEOS nomen, vt hinc ducam initium, ἀπὸ τοῦ νεμεσᾶν, *indignari, succensere, iustè accusare*. νέμεσις verò apud Latinos nomen non habet; Plinius testatur lib. 28. cap. 2. & Ausonius eidyllio de Mosella:

——*Latia Nemesis non cognita lingua.*

Adrastia etiam dicta vltrix superborum & arrogantium verborum, τιμωρὸς ὑπερόγκων καὶ ἀχαλίνων λόγων. ait Suidas. Pausanias Adrastiã ἀπὸ τοῦ μηδένα αὐτὴν ἀποδιδράσκειν· ἐστὶ γὰρ ἡ παρὰ τοῦ θείου δίκη ἀνέκφευκτόν τι καὶ ἀναπόδρασον. quòd nimirum *ipsam nihil effugiat: nam diuina vltio est ineuitabilis, quaque non potest effugi.* Quo sensu puto dictum à Catullo:

——*Precesque nostras*
Oramus caue despuas ocello,
Ne pœnas Nemesis reposcat à te,
Est vehemens dea, lædere hanc caueto.

Idem Pausanias in Atticis, auctor est, Nemesim, siue Rhamnusiam scelerum vindicem habitam, potissimumque contumeliosis & elatæ mentis hominibus succensere, illosque iustè persequi & punire. Macrobius 1. Saturn. 17. eam contra superbiam coli fuisse solitam scribit: nec defuere, qui apud Hesiodum Nemesim Iustitiam interpretentur, cùm cecinit, αἰδὼς καὶ νέμεσις, *Pudor & Nemesis* homines reliquere, & ad immortalium cœtus euolarunt. Hæc sæpenumero pingebatur cubitum altera, altera manu frænum tenens, de qua illud est in Græcorum collectaneis lib. 4. vnde istud epigramma desumptum videtur.

Fons emblematis. Ἡ νέμεσις προλέγει τῷ πήχει, τῷ τε χαλινῷ·
Μήτ' ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλινα λέγειν.

Vna manus cubitum ostentat, gerit altera frænum;
Illa modũ serua, hac admonet os cohibe.

Nemesis præmonet & cubito & fræno,
Neq; immoderatum quid agendum, neque effrænatè loquendum.

Mensura frænoq; homini Rhamnusia monstrat
Vt verbis frænum, rebus inesse modum.

Et aliud eiusdem fermè argumenti:

Ἡ νέμεσις πῆχυν κατέχω. τίνος εἵνεκα; λέξεις·
Πᾶσιν ἀπαγγέλλω, μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον.

Contineo Nemesis cubitum. qua causa, requiris?
Præcipio cunctis rebus adesse modum.

Nemesis [ego] cubitum contineo, cuius [rei] causas dices.
Omnibus mandatum annuncio, nihil præter modum agendum.

Mensuram teneo Nemesis. cur? inquis. vt omnes
Admoneã, quo nil, ni modus adsit, agãt.

NEMESIS] Nemesis Noctis & Oceani filia, vt tradit Hesiodus in Theogonia, his verbis: III. *Nemesis*

Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι,
Νὺξ ὀλοή. Hoc est:

Nocte sata est Nemesis damnum mortalibus ægris.

Euripides illam Iouis filiam facit in Rheso:

Ἀδράστεια μὲν ἁ Διὸς παῖς,
εἴργοις στομάτων φθόνον.

Hæc (vt breuibus multa complectar) dea indignationis fingitur, improborum & vaniloquorum hominum vindex, eorumq; malitiæ, arrogantiæ præsertim atq; superbiæ seuera vltrix: à turpibus deterrens, ad virtutis amorem alliciens. Hanc celebrat Euripides, Macrobius, Plato, & alii multi, nosq; paulò post multa de ea dicemus, & alios citabimus. Angelum Politianum hic præterire non possum, qui eam pulcherrimè describit in Silua, cui titulus Mãto, sic:

Est dea, quæ vacuo sublimis in aere pẽdens
It nimbo succincta latus; sed candida palã,

Sed

Sed radiata comam, ac stridentibus insonat alis.
Hæc spes immodicas premit: hæc infesta superbis
Imminet: huic celsas hominum contundere mentes
Successusq; datum, & nimios turbare paratus.
Quam veteres Nemesin genitam de Nocte silenti,
Oceano dixere patri; stant sidera fronti,
Fræna manu, paterasq; gerit, semperq; verendum
Ridet, & insanis obstat contraria cœptis.
Improba vota domans, ac summis ima reuoluens
Miscet, & alterna nostros vice temperat actus.
Atq; huc, atq; illuc vētorū turbine fertur.

Vestigia seruat.] Epigramma Græcorum 1. *ἰχναίη* eam ob rem dicta, id est, *vestigiaria*, quæ vestigia hominum insequatur. Est & quędam ad prouerbiū allusio, *Vestigijs insistere.* ἴχνος μετελθεῖν, & ἴχνη διώκειν. id est, *vestigijs insistere*, & *vestigia persequi*: quod Platoni familiare est.

Continet & cubitum, duraque fræna] Hæc temperantiæ symbola diligenter annotat Pierius Valer. Hieroglyph. lib. 36. & 48. Cubitum hic ingeniosè accipi non in *Cubitus quid hoc loco.* significatione primaria, pro cubito manus; sed pro vlna, sex palmorum mensura, tum primùm animaduerti, cùm aliud agens incidi in Iulium Pollucem, qui pro eodem accipit πῆχυν καὶ ὠλένην, id est, *cubitum & vlnam*. Non patiar hic de differentiis vlnarum, & cubitorum apud auctores controuersis aliquid commisceri, sed ad rem dico πῆχυν à similitudine cubiti, cum ad rectos angulos brachium flectitur, accipi pro instrumēto Architectorum, quòd ex regulis duabus ad angulum rectum coagmentatis, conficitur, *Γνώμων.* γνώμονα Græci nominant, vt Latini normam. Quam esse verissimam carminis Græci (ἡ νέμεσις πῆχυν κατέχω) & huius nostri Emblematis sententiam philologi omnes facilè iudicabunt. Cæterùm qui cubitum duobus constare palmis dicunt, digitos omninò quatuor & viginti commemorant: dicūt enim cubiti spatium id esse, quod ab extremis vnguibus in medium brachii angulum portensum est, illud quidem sesquipedale. Pictores cubitum quartam corporis humani partem volunt esse. Didici etiam ab Architectis, regium cubitum (id mensurę nomen) maiorem communi tribus digitis.

Ne malè quid facias, &c.] cui respondet fræni symbolum: vt enim frænum equum ferocientem domat, sic Nemesis tacitis ictibus à verborum licentia, & factorum improbitate rationem coercet. Huc facit Menander:

Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν πράττε, μηδὲ μάνθανε.
Nil facito, discitove turpe quod siet.

Idem:

Ἔργων πονηρῶν χεῖρ' ἐλευθέραν ἔχε.
Noli occupare in improbus factis manum.

In cunctis rebus adesse modum] In rebus cunctis modus ostenditur cubito, id est, vlna seu mensura.

PROVIDA profectò fuit admodum veterum in moribus componendis cura, di- IV.
ligentiaque: qui vt ostenderent superbiam Deo præ alijs vitijs inuisam esse, dixerunt eos, qui hac correpti essent, non modò censura diuina, sed etiam indignatione puniri: ideoque proprium ad hanc vltionem numen adhibuere, Nemeseos nomine nuncupatum. Colligere est enim è multis, quatuor potissimùm (ait Ficinus) nempè legem, iudicium, iustitiam, Nemesim. Horum exemplum quisq; nostrum in se habet, in mente legem, quid agendū sit, quid *In mente lex.* non, communi norma dictitantem, & honestum quidem sequendum, eius verò contrarium fugiendum. Habet in ratione iudicium distinctiori quadam argumentatio *In ratione iudicium.* num discussione discernens, quod in hac vel illa actione positum est honestum esse, vel turpe. In voluntate est iustitia, quæ *In voluntate iustitia.* eligat aut prosequatur, quod ratio per mentis leges sequendum, vel fugiendum dicta uerit. Est & in imaginatione Nemesis, quæ *In imaginatione Nemesis.* turpibus actionibus, verbisque succenseat, ac legitimè indignetur. Celebre est, & ad hæc nostra præcipuè pertinens Leonis Byzantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus. ἀνθρωπικὸν, ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τῷ νώτῳ φέρων τὴν Νέμεσιν. *Humanam, inquit, affectionem obijcis, cum in tergo feras ipse Nemesin.* Aristot. 2. de arte dicendi, νέμεσιν pro animi commotione accipit, & pro virtute, 2. Moralium ad Nicomach. mediam illam quidem inter φθόνον καὶ ἐπιχαιρεκακίαν, id est, *inuidiam*

diam & peruersam lætitiam: definitur itaque in Rhetoricis, λύπη ἐπὶ τῷ φαινομένῳ ἀναξίως εὐπραγεῖν, *dolor ob eius felicitatem, qui ea sit indignus*; quod ita velim apertiùs explicari. Opponitur misericordiæ Nemesis, id est, indignatio: sunt itaque quodammodo inter se contrariæ, sed non tamen propter se, at propter res subiectas: bonum enim bono nunquam contrarium est. Misericordia est ægritudo ex alterius miseria, iniuria laborantis; & is quidem affectus nascitur ex opinione mali, non cuiusuis, sed eius tantùm, quod vel dolorem, vel interitum afferat: dolorem quidem, vt si quis vir minimè malus pellatur in exilium, & ab amicis destituatur, aut aduersę fortunæ casu aliquo concutiatur: interitum, vt si quem innocentem torqueri, vexarive videamus. At Nemesis prospera fortuna improborum excitatur. In vtraq; dolor quidam est; Nam misericordia dolemus innocentis afflicti infortunio; Nemesi dolemus felicitate hominis improbi. Qua in re pleriq; falluntur, qui eandem esse Nemesim atq; inuidiam putant, propter aliquam motuum similitudinem. Nam inuidia nullum inter bonos & malos discrimen ponit, sed bonis alienis cruciatur, seu illa dignè, seu indignè accidant: & inter æquales ac similes præcipuè regnat. At Nemesis ægrè fert tantum indignos & improbos opibus & honoribus florere: qua ratione laudabilis animi commotio est, vt virtus existimetur, & in probis tantùm viris est. Cum enim æquitas postulet, vt malis malè, bonis eueniat bene, certè vir probus & iustus maximè gaudet, cum iustitia seruatur: vt cũ sceleratos homines, sicarios, grassatores, prædatores, aliosq; id genus de medio tolli videt: sic neq; minus gaudet quando viris benè meritis aliquid optimè succedit. Quæ omnia paulo post exemplis illustrabimus. De Nemesi sic Ammian. Marcell. lib. 14. ad finem: Hæc & huiusmodi innumerabilia vltrix facinorum impiorum, bonorumq; prę miatrix aliquoties operatur Adrastia, atq; vtinam semper, quam vocabulo duplici etiam Nemesim appellamus. Ius quoddam sublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione lunari circulo superpositum, vel (vt definiunt alij) substantialis tutela generali potentia partibus prę sidens fatis: quam Theologi veteres fingentes Iustitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc vt regina causarum, & arbitra rerũ, hæc disceptatrix, vrnam sortium temperat, accidentium vices alternans, voluntatumque nostrarum exorsa interdum aliò quàm quò contendebant exitu terminans, multiplices actus permutando conuoluit. Eademque necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis vinciens fastus tumentes in cassum, & incrementorum detrimentorũque momenta versans, vt nouit, nunc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat, nunc bonos ab imo suscitans ad bene viuendum extollit. Pinnas autem ideò illi fabulosas aptauit, vt adesse velocitate volucri cunctis existimetur: & prætendere gubernaculum dedit, eiq; subdidit rotam, vt vniuersitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoretur. Sic ille: qui etiam lib. 22. Quem ab ima sorte adusque iubendum Imperatori penè elatum, ideoque intolerabilem, humanorum spectatrix Adrastia, aurem (quod dicitur) vellens, monensque vt castigatius viueret, reluctantem præcipitem tanquam è rupe quadam egit excelsa. Audiamus etiam Artemidorum, qui lib. 2. Nemesis, ait, semper bona est viuentibus secundum legem, & moderatis hominibus, & philologis; at verò contra leges delinquentibus, & his qui aliquibus insidias struunt, & magnas res auspicantur. Nam impedimento esse, & obstare his quę inconsultè & præter animi nostri sententiam fiunt, Nemesim vocamus. Quidam produnt, quod Dea hæc bona quidem in peius vertat, mala autem in melius. Plato Dialogo 4. de legib. Nemesin iudicij angelum appellat, dicens: Leuium volatiliumq; verborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis: iudicii angelus huiusce modi inspector omnium. Cuius sententia proximè accedit ad nostram religionẽ. Nobis enim ex diuinis oraculis verè persuademus, supremum rerum omnium opificem nihil latere, nihilque omnino impunè relinquere: quippe qui, vt cecinit Orpheus,

Differentia inter Nemesin & inuidiam.

Locus ex Ammiano.

Artemidori locus.

Deus omnia videt.

πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἀκούει, καὶ πάντα βραβεύει.

Idem Tragic. Seneca:

Dominare tumidus, spiritus altos gere;
Sequitur superbos vltor à tergo Deus.

Quisque

Quisque tectum cupit sub velo silentii, quod egit cum morsu aliquo & metu, quem ingerit patrata obscœnitas, & relinquit post se. Latebræ quæruntur & diuerticula, nox & vmbræ, quæ ministræ sint & seruiant flagitio mutæ testes. Lucida Solis facies omnibus suspecta est, & à die formido, ne reuelet ac prodat. Sed oculum diuinum quis fallat? Magnus est & acutus, penetrans noctes & nubes, cuius aciem nec abyssi terminent aut cardines orbis. Præsente tamen illo, nulla nos libidinis species non polluit. Modò clausum sit cubile, & obseratæ fores, ne tertio pateant, in calore suo transeunt incesta concubia, seposito cum vestibus pudore ac metu. Cum in cambio sedet vsurarius, & pauperum sudores lingit fallaci & insidioso calculo; cum multiplicatis lucris panem deuorat esurientis animæ, & ad ossa deglubit iniusto æris auctario; quando totus in rasura nummaria, de vendendo cœlo & anima deliberat, bonus tamen haberi vult & beneficus in congressibus, quia nemo deprehendit ocularis inspector in hebraismo illo fœneratorem apertè malum. Qui factionibus clandestinis conspirant in cædes, & latrocinia meditantur, aut bonis alienis, vt vultur aut coruus cadaueri, inhiant: qui magicis secretis imbuti contesserant animam sacrilego fœdere cum desertoribus angelis, modò recondita sint, & inclusa in adyto pectoris, puros se iudicant scelerũ, & procul culpa. Ergo cæcum sibi Deum fingunt isti tales, nec videre quid agant. Erratis, quibus hoc persuasum. Diuinus enim intuitus, quem nec atomus fugit, vel apex rerum in toto hoc ambitu, videt acta & concepta, notat, & tandem eruit quocunque scrinio seposita custodis animi; frangit sigillum conscientiæ, & quicquid inscriptum arcani profert, iudicat, damnat. Experiuntur pleriq; completo iam facinore, morsum aliquem ac dolorem intrinsecum, turbantur ac trepidant, & quod factum, expunctum vellent & infectum; obuersatur enim ante oculos & pungit futurorum memoria, seueritas iudicii, & rigor pœnarum, quia vindictam indignantis Dei se incurrisse, secreto licet flagitio, tacita meditatione præsumunt. O aculeum mentis, quàm altè infigeris? ò duram Nemesin, quàm pertinaci insequeris pede? Præeant hæc, aut subeant, dum in apparatu propositum scelus est, & in via, subsistet fracto impetu velut iniecto fræno. Ast nunc promissi fidem soluamus, & adductis aliquot exemplis rigorem Nemesis ostendamus.

Conscientia mille testes.

Nero Nemesin expertus.

Prodeat ergo impius ille Nero, qui post multa improba & scelerata facinora tandem suam perpessus est Nemesin. Is enim matre interfecta, iudicium non effugit eorum, qui prehendi nō potuerunt, cui enim senatus coactus fuerat assentiri, huius statuæ populus noctu culeum suspendit; palam etiam voces audiebantur, his conceptæ verbis: *Nero matrem interfecit*: quas multi ad Neronem deferebant, non tam vt afferrent interitum delatis, quàm vt Neronem apud Neronem accusarent. Tandem post miseram, impiam, & indignam omninò vitam, à senatu iudicatus est, vt nudus per publicum duceretur, furca eius inserta capiti, virgis ad mortem vsq; cæsus, atq; ita præceps de saxo daretur, vt retulit Xiphilinus, & Eutropius. Passus est etiam suam, certè vt atrocissimam, sic iustissimam Nemesim Seianus, magno quidem, sed fallaci honore sub Tiberio lactatus, adeò vt imperatori pro collega haberetur; sed & Liuia Drusi, filij Tiberij ab eodem stuprata, & Druso veneni potione per Eudemum medicum extincto, quòd deniq; Prætorianos militesq; alios multis ac magnis largitionibus sibi deuinxisset, eoque in principem coniurasset, Tiberius hominem non aperta vi, sed paulatim depressum irretiuit, cumque in senatu accusauit. Crimine patefacto, Patres ita censuerunt, vt Seianus capite multaretur, eius corpus in Gemonias proijceretur, in liberos etiam animaduerteretur: qua de re multa Dio. lib. 58. Corn. Tac. in 5. Val. Max. 9. cap. De improbè dictis & sceleratè factis, alijq; multi. Demadi pessimè cessit, qui dum funeribus necessaria venderet, optasse dicebatur vt in hac arte sua grande maiusq; solito lucrum obueniret, itaq; damnatus est, quia id votum nisi ex mala mente, pessimoq; in Rempub. animo proficisci iudicatum est: adeò id lucrum non posse sine multorum morte contingere. Retulit Seneca de benefic. 6. Sic Theodoto præceptori Ptolomæi Ægyptiorum regis sua lingua fuit exitio: nam cùm Pompeium interfici persuasisset, quia mortuos non mordere dixisset, imò verò sese iactasset Cæsare Iulio fortiorem, in Asia tandem à M. Bruto deprehensus, meritas

Seianus.

Demades.

Theodotus.

pœnas luit, vt est apud Plutarch. De Nemesi idem Plutarchus disputatione De ijs, qui serò corripiuntur à numine, multa eruditè collegit, vt & Gyraldus Syntagm. 15. Vide etiam Petrum Crinit. de honesta discip. lib 19. cap. 6. Natal. Comit. Mytholog. lib. 9. cap. 19. Prouerb. *Adrastia Nemesis*.

Tandem tandem iustitia obtinet.

EMBLEMA XXIIX.

ÆACIDAE Hectoreo perfusum sanguine scutum,
Quod Græcorum Ithaco concio iniqua dedit,
Iustior arripuit Neptunus in æquora iactum
Naufragio, vt dominum posset adire suum:
Littoreo Aiacis tumulo namque intulit vnda,
Quæ boat, & tali voce sepulchra ferit:
Vicisti Telamoniade tu dignior armis.
Affectus fas est cedere iustitiæ.

COM-

COMMENTARII.

I. IN littore maris visitur tumulus, affabri opere extructus, latera ferientibus maris vndis, quibus clypeus innatat, & ad tumulum adnatat. Emblematis epigraphe ex Hesiodo eruta est, lib. 1. Georg.

—— δίκη δὲ ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
Ἐς τέλος ἐξελθοῦσα. hoc est:
Iustitia verò emergit super iniuriam tandem prodiens. Quæ verba non commodè interpretatus est Chiliadum author in Prouerbio, *Malo accepto sapit stultus*, siue quod properanter admodum componebat; siue quod fortè in exemplar incidit corruptũ. Nam legit ὕβριν, pro ὕβριος.

II. *Fons Emblematis.* APPARET id sumptum esse ex duobus Epigrammatibus Græcis lib. 1. titulo εἰς δίκην: primumq; sic habet:

ἀσπίδ' ἀχιλλῆος τὴν ἕκτορος αἷμα πιοῦσαν,
λαρτιάδης δαναῶν εἷλε κακοκρισίῃ.
ναυηγοῦ δὲ θάλασσα κατέσπασε, καὶ παρὰ τύμβον
αἴαντος νηκτὴν ὥρμισεν, οὐκ ἰθάκῃ.

Pelidæ clypeum non æquo cessit Vlysses
Iudicio, plenum sanguinis Hectorei.
Sed mare naufragio detraxit, nãq; natãdo
Is tumulum Aiacis, non Ithacam petijt.

Clypeum, qui Hectoris sanguinẽ biberat,
Laertiades Græcorum obtinuit iniquo iudicio.
Naufrago [Vlyssi] autem mare detraxit, & ad tumulum
Aiacis natantem deiecit, nõ ad Ithacam.

Quem clypeum Laertiades à iudice Graiũ,
Hectoreo sparsum sæpe cruore, tulit;
Naufragium passo mare ei abstulit, adq; sepulchrum
Aiacis pepulit fluctibus, haud Ithacam.

Sanctius hoc modo vertebat:

Hectoreo clypeum Pelidæ sanguine tinctum
Iudicio Danaum falso habuit Ithacus.
Per mare disiectus, diuulsa puppe sepulchrũ
Concutit Aiacis, littora non Ithacæ.

Quod autẽ sequitur, Alciatus ipse expressit, sed musa paulùm fusiore, addiditque postremò ἐπιμύθιον.

καλὰ ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον ἀθήνης,
καὶ κρίσιν ἑλλήνων συγερὴν ἀπέδειξε θάλασσα.
ἀσπὶς ἐν αἰγιαλοῖσι βοᾷ, καὶ σῆμα τινάσσει,
αὐτόν σ' ἐκκαλέουσα τὸν ἄξιον ἀσπιδιώτην.
ἔγρεο παῖ τελαμῶνος, ἔχεις σάκος αἰακίδαο.

Minos sic vertit:

Rectè Neptunus iudicium tulit, meliùs quàm Minerua;
Et iudicium Græcorum odiosum [iniquum] ostendit mare.
Scutum in littoribus clamat, & monumentum agitat,
Ipsum te vocans, [ò Aiax] dignum scuto bellatorem:
Exurge ò fili Telamonis, habes scutum Aeacidæ.

Æquior est iudex Neptunus Pallade longè,
Et mare iudiciũ Græcorum ostẽdit iniquũ.
Nam monumentum agitat scutum, & te in littore clamat,
Vnum te appellant dignum, Aiax ò bone, scuto:
Eia agedum Telamoniade, scutum excipe Achillis.

Versio Sanctij sic habet:

Iudicio pulchro Neptunus Pallada vicit,
Arguit & Graium iniustus suffragia Pontus.
Nam clypeus reboat Pelagi delatus ad vndas:
Busta quatit, dominum potiorem voce salutans:
Eia age iam Telamon, clypeum iam cernis Achillis.

Historiam de armis Achillis multi aliter intelligunt, aut narrant, quàm oportet, nos ex Q. Calabri, qui Paralipomena scripsit ad Homericam Iliada, lib. 4. & 5. carptim eandem adducemus. Achille itaq; à Paride occiso, adijt Græcorum exercitum Thetis, Achillis mater, propositisq; præmiis eos inuitauit, vt certaminibus filii sui funus celebrarent. Porrò certaminibus confectis Thetis Achillis arma in medium protulit, illi offerenda, qui in asserendo Achillis cadauere maiorem in Troia nauasset operam. Aiax Telamonius, & Vlysses sibi inuicem arma petunt. Constituuntur iudices aliquot ex captiuis Troianis, idque cõsilio Nestoris, ne spe frustratus vel Aiax, vel Vlysses Græcis exitium strueret. Quare Aiax in rabiem & furorem actus in oues Græcorum sæuit, existimans se Vlyssi, cæterisq; proceribus necem admoliri. Sed *Historia de armis Achillis.*

postea saniori menti restitutus, pudore affectus ob ea, quæ patrauerat, sibi mortem consciuit. Troiani itaq; iudices Aiacem armis spoliarunt, non Græci, quamuis Ouidius aliter videatur sentire, lib. 13. Metamorph. & Sophocles in Mastigophoro, cum inquit: Νῦν δὲ αὐτὰ Ἀτρεῖδαι φωτὶ παντουργῷ φρένας ἔπραξαν. id est: *Nunc verò arma ipsa Atridæ homini versutissimo tribuerunt.* Illud tamen potest accipi velut ab irato homine dictum, qui temerè in principes Græcorum debacchatur, quasi ipsi sponte dederint, non iudices. Hoc autem de iudicibus Troianis præter Calabrum asserit etiam Homerus lib. 11. Odyss in fine, vbi sic loquitur Vlysses:

Aliter sē- tit Ouidius.

Οἴη δ' Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο,
Νόσφιν ἀφεστήκει κεχολωμένη εἵνεκα νίκης
Τήν μιν ἐγὼ νίκησα δικαζόμενος παρὰ νηυσὶ,
Τεύχεσιν ἀμφ' Ἀχιλῆος· ἔθηκε δὲ πότνια μήτηρ.
Παῖδες δὲ Τρώων δίκασαν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη. id est:

Sola autem Aiacis anima Telamoniadæ
Seorsum stabat irata propter victoriam,
Qua ipsum ego vici litigans apud naues,
De armis Achillis: posuit autem veneranda mater.
Filij autem Troianorum iudicauerunt & Pallas Minerua.

Pindarus etiam in Nemeis Ode 8 idem videtur sentire, dū inquit: Κρυφίαισι γὰρ ἐν ψάφοις Ὀδυσσῆ Δαναοὶ θεράπευσαν. id est: *Occultis enim iudicijs Vlyssem Danai pratulerunt.* Communior nihilominus obtinuit opinio, quod Achille fraudulenter à Paride interfecto, Aiax Telamonis filius, post eum fortissimus Græcorum extiterit, tum quia multa præclarè gessit, tum etiā quia sibi sanguine iunctus, & frater patruelis fuit, & eius corpus liberasset, ideoq; arma Achillis & scutum sibi dari à Græcis petiit. Sed Vlysses sua astutia & eloquentia iudicibus Græcis persuasit, vt sibi potius arma, tamquam magis emerito darentur: quod & factum fuit. Aiax verò impatiens repulsæ, præ iracundia, illataq; iniuria sibimet ense proprio mortem intulit: quod elegantissimè describit Ouidius lib. 13. Metamorph. Sed quia hoc loco propter hyperbaton confusa nonnihil syntaxis, ea sic est ordinanda: *Neptunus iustior arripuit scutum Æacidæ (perfusum sanguine Hectoreo, quod concio iniqua Græcorum dedit Ithaco) iactū in æquora naufragio, &c.*

Itē opinio cōmunis.

Syntaxis.

ÆACIDÆ] Achillis, ab Aeaco auo, Telamonis & Pelei patre. III.

Hectoreo perfusum sanguine scutum] Id dicit, propterea quòd Achilles Hectorem maximum Troianorum ducem interfecit. Cretens. lib. 3. de bello Troiano, & Dares Phryg. de excidio Troiæ.

Ithaco] Vlyssi, ab Ithaca patria.

Concio iniqua dedit] Quod scutum Vlyssi adiudicauit iniquus Græcorū consessus. Referatur vel ad suffragia & fauores, vel ad ipsos iudices, Agamemnonem & Menelaum, qui concionem aduocarant, ad ferendum iudicium de armis Achillis: Fuit ergo vel iniquus consessus & iudiciū procerum; vel iniqua concio ipsius Vlyssis, quam repete ex Ouidii Metamorph. 13. Tria enim significare *Concio*, notat ex Verrio Flacco Gellius lib. 18. c. 7. Locum, suggestumq; vnde verba fierent. Item cœtum populi. Et orationem ipsam, quæ diceretur ad populum. *Concio.*

Iustior Neptunus.] Aqua marina fuit æquior Aiaci, quę scutum & arma illi abrepta reddiderit. Tacitè videtur alludere ad id quod postea dicet, plus inesse piscibus marinis humanitatis & fidei, quàm hominibus. Seneca Declamat. 1. Controuersiarum 7. O maria iustiora iudiciis, ò mitiores procellæ patre? Sic Ouid. 1. Tristium, eleg. 4. vbi poeta suos labores cum Vlyssis laboribus comparat:

Mare iustius hominibus.

Cumq; minor Ioue sit tumidis qui regnat in vndis:
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Idem 3. eiusdem operis elegia vndecima:
Neptuniq; minor quàm Iouis ira fuit.
Apud eundem, Dido Aeneæ:
Iustior est animo ventus & vnda tuo.

In quibus ego comparationibus video Hyperbolen: & quidem mari nihil est implacabilius. In Epigrammate Græco fit comparatio inter Neptunum & Palladem, sic:

Καλὰ Ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον Ἀθήνης. hoc est:
Multò meliùs iudicauit Neptunus quàm Pallas.

Igitur expone, Neptunus iustior fuit Pallade & cæteris, hoc est, mare melius iudicauit quàm sapientia. Porrò Neptunus dicitur à nando, paulùm primis litteris immutatis, authore Cicerone lib. 2. de Natura

Neptunus vnde dictus.

tura

tura Deorum.

Arripuit] Verbum celeritatis ad hominum eleuandam fidem, eamq; cum Neptuni, id est, maris æquitate conferendam. Imò verò quoduis genus belluæ interdum mitius est hominibus, quam ipsi homines in suos.

In æquora iactum] Proiectum in mare vi tempestatis, quæ Vlyssem naufragum fecit.

Dominum suum.] Aiacem, qui dominium quidem iure, post Achillem mortuum, animo retinuerat: possessionem verò minimè, quam Vlysses eloquentiæ viribus obtinuerat.

Aiax unde sic dictus. *Littoreo Aiacis tumulo*] De Aiacis tumulo in littore sito alibi dicetur. Aiax autem, vt tradit Sophocles in Mastigophoro, dictus est à particula, αἰ, αἰ, id est, *Heu, heu.* Verba Aiacis hæc sunt apud Sophoclem: αἰ, αἰ, τίς ἄν ποτ᾽ ᾤεθ᾽ ὧδε ἐπώνυμον ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς. hoc est: *Heu, heu, quis vnquam putaret sic meum nomen meis malis allaturum cognomentum.* Pindarus autem longè aliam huius nominis affert rationem, conficta non illepida fabella; cuius sensus carptim collectus ex Ode 5. Isthm. talis est: Telamonem Hercules belli socium adiunxit, quod in Laomedontem Troiæ regem parauerat. Capta Troia, occisoq; Laomedonte, Telamon pro concione Herculem celebrauit. Hercules verò cum sacra Ioui faceret, sic pro Telamone Ioui supplicauit: Iupiter pater, iam sæpe meas audiuisti preces; nunc te oro, pater, vt huic viro fortem prolem ex propria vxore tribuas, amicumque meum fortunatum reddas. Hæc vbi dixit, auium reginam aquilam magnam Iupiter è cœlo demisit. Hæc tanquam vates aliquis oraculum promens dixit: Erit tibi filius, vt petis, Telamon, quem Aiacem vocabis ex viso alite. viribus præstantem, belliq; sudoribus cunctis populis admirandum. Vocat autem Pindarus hoc in loco αἰετὸν, aquilā; vnde αἴας dicitur.

Quæ boat] Immurmurat, & quasi mugitum bouis edit. metaphora à bobus sumpta; nam Boo, as, mugire significat, à verbo Græco βοάω, quod est clamare: vnde reboo, & boatus. *Boo.*

Voce] καταχρηστικῶς, pro sonitu.

Vicisti &c.] προσωποποιία maris ad Aiacem: sic se habent fata quædam iudiciorum, vt non obtineant nisi post eorū mortem, quorum fuit ius.

Telamoniade] Aiax Tlemonis fili. Pater Aiacis Telamon dictus est à loro, vnde scutum propendet: nam τελαμὼν cingulum latum, vnde pendet ensis aut scutum significat. *Telamon unde dictus.*

Affectus fas est, &c.] ἐξήγησις & ἐπιμύθιον, ad quod illustrandum succurrit Æliani exemplum nobile ex lib. 13. var. hist. de Macareo quodam sacerdote Mitylenensi, sed quia liber est in omnium manibus, non adscribam. *Affectus*, inquam, *fas est cedere iustitia.* hoc est, τὰ πάθη τῇ δικαιοσύνῃ. vt hic iustitiæ nomen accipiatur etiam pro veritate, quæ perpetuam se iustitiæ comitem præstare debet. Alluditur autem, nisi fallor, ad oratorios affectus, qui sæpe veritatem rerum opprimunt, aut peruertunt, adeo nihil tam horridum, aut etiam tetrum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur, vt olim dixit artis huius mirus artifex. Sed tamen ad iurisperitorum placitum reuocāda sunt omnia hominum iudicia, imò & consilia, Veritati opinionem præpollere; & plus valere quod agitur, quàm quod simulate concipitur. Quod & Tullius 1. Offic. non minus generaliter videtur dixisse: Efficiēdum est, vt appetitus rationi obediant, eamq; neque præcurrant. *Orationis vis.*

IV.

De occisi Achillis armis inter Aiacem & Vlyssem coorta est nobilis illa, Poetisq; decantata controuersia: quę sanè Aiaci cedere coactus esset astutus & vafer Vlysses, nisi sua eloquentia tanquam fascino aliquo iudices Græcos in suam sententiam pertraxisset. His tamen armis iniuria & dolo partis, non diu potitus est malæ fidei possessor. Retulit enim Pausanias, ea Vlyssi naufragio ablata ad Aiacis tumulum adnatasse; sic enim in Atticis ille: Dicunt Salaminis accolæ, florem in ea regione primùm post mortem Aiacis esse visum; candidus, & purpureus nonnihil, lilio minor, & caule, & folijs. Litteræ in eo sunt, quales hyacinthis. Historiam iudicij, quod de armis institutum fuit, audiui ab Æolensibus, qui instauratum postea Ilium incoluerunt, quique arma post Vlyssis naufragium ad Aiacis tumulum eiecta dixerunt. Ossa genuum, quæ medici molas vocant, disco adolescentis pentathli fuisse paria ostenderunt. Id autem Deo volente factum *Locus Pausaniæ.*

Veritas, et ius premitur, non opprimitur.

colligit hic Emblematographus, vt alludat ad vulgatum miserorum & afflictorum conqnestum, Iustitia verumq; laborat, sed tandem eluctatur: & quãquam prematur, non opprimitur tamen. Cicero pro Cluentio: Multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocentię defensio interclusa respirat. Et pro Cœlio, exclamat, magnam esse vim veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiamq; contraque fictas omnium insidias facilè se per seipsam defendat. Idem in Sextiana defensione: Alia quædam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit, cæteri aut repentina vi perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt atq; reuocati, aut omninò inuulnerati, inuiolatique vixerunt. At verò qui senatus consilium, qui auctoritatem bonorũ, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse voluerunt, omnes ferè Reipublicæ pęnas aut præsenti morte, aut turpi exilio pependerunt. Permultis sanè exemplis confirmari potest, plerosq; iudicum iniquitate, aut etiam populari rumore, vel alio modo damnatos, deq; honoris gradu decessisse, qui tandem vita functi, certissimis coniecturis insontes, & ab omni obiecto crimine immunes deprehensi, concitatam de se opinionem non modò non absterserunt, sed immortali gloria tandem donati sunt. Opportunè ergo à Liuio dictum est: *Veritatem laborare sæpe, extingui nunquam.* Etenim quæ falsa sunt, vel nullo certè laborante delentur temporis aliquo tractu: vera autem & iusta violentis hominum iniurijs interdum cedunt, sed tandem emergunt. Recte Menander:

Ἐν παντὶ δεῖ καιρῷ τὸ δίκαιον ἐπικρατεῖν,
εἷς τοι δίκαιος μυρίων οὐκ ἐνδίκων
κρατεῖ, τὸ θεῖον τὴν δίκην τε συλλαβών.
Tẽpore omni quod iustũ est, vincere par est:
Vnus vir iustus infinitis non iustis
Præstat, Deo & iustitia adiuuantibus.

Sententiam verò Alciatini carminis cum hoc Menandri monosticho comparo:

ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
Tempus in lucem tandem veritatẽ trahit.

Tempus omnia aperit.

Quamuis pręclarorum hominum monumenta situ squaleant, eorum tamen virtus nullis vnquam sæculis obscurari omninò potest. Huc fortè non incommodè illud Pindari, ex Ode 8. Olymp. κατακρύπτει δ' οὐ κόνις συγγόνων κεδνὰν χάριν, id est: *Nec pulueris situs occulit congenitorum inclytam gratiam.* Occurrit interea Senecæ cordatus sermo ex epistola 79. vbi de virtute, quæ suos honores suumque precium non obtinet, nisi apud posteros, disputat: Quamdiu, inquit, videbatur furere Democritus? vix recepit Socratem fama. Quamdiu Catonem ciuitas ignorauit, respuit? nec intellexit, nisi cùm perdidit. Rutilij innocentia ac virtus lateret, nisi accepisset iniuriam. Dum violatur, effulsit. Numquid non sorti suę gratias egit, & exilium suum complexus est? de his loquor, quos illustrauit fortuna, dum vexat. Quã multorum profectus in notitiam euasere post ipsos? quàm multos fama non excepit, sed eruit? nulla virtus latet, & latuisse non ipsius est damnum; veniet qui conditam & sęculi sui malignitate compressam dies publicet: paucis natus est qui populũ ætatis suæ cogitat. multa annorum millia, multa populorum superuenient. Ad illa respice, etiamsi omnibus tecum viuentibus, silentium liuor indixerit, venient qui sine offensa, sine gratia iudicent. Et hæc quidem Senecæ verba de veritate iniuria vel ignauia hominum quodam occlusa tempore, sed tandem tamen suum decus obtinente. De iustitia verò numinis certissima initio lib. 1. in Rufinum Claudianus, quo loco, prouidentiam diuinam fatetur ex eo quod tandem Rufinus sceleris pœnas dignissimas tulisset. Cic. pro Sextio: Hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, vt verear ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, vt ita reditem. Vide Comment. Manutij fol. 139. b.

Viri excellentes nullo in honore quamdiu vixerint, habiti.

Abstulit hunc tandẽ Rufini pœna tumultũ,
Absoluitq; deos. iam nõ ad culmina rerum
Iniustos creuisse queror: tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

Erigite igitur vos, qui iniquorum violẽtia oppressi in squalore iacetis; nam etsi eueniat veritatem supprimi, iniustum iusto præferri, tamen Deus veracissimus & æquissimus omnia temporis progressu, vel etiam post mortem vindicabit, redintegrabit, & restituet: &, (quod adagio dici solet) inspiciet, etsi serò, pellem Iupiter. Ideoq; etiam Deum laneos habere pedes veteres Ethnici crediderunt, vt qui certus vindex & vltor, licet admodum tardus, nobisque iam non sperantibus, iniustitiæ & iniuriarum existat.

Etiam ferocissimos domari.

EMBLEMA XXIX.

ROMANVM postquàm eloquium, Cicerone perempto,
Perdiderat patriæ pestis acerba suæ,
Inscendit currus victor, iunxitq́ leones,
Compulit & durum colla subire iugum:
Magnanimos cessisse suis Antonius armis,
Ambage hac cupiens significare duces.

COMMENTARII

1. TRIVMPHATOR cultu regio sedeat in curru triumphali, quem leones subiugati & lupati trahant. Formam autem currus triumphalis lubens vellem ab aliquo accuratè mihi describi; certè quę hic posita est, nō placet, ob varias rationes. Vt verò hac in parte pictura iuuetur, nonnulla ex probatis autoribus de triumpho, quatenus huic rei inseruiunt, afferam. Senatu itaq; triumphatori obuiam procedente vsq; ad portam Capenam, postea in Capitolium se conferebant. Currum præcedebant tubicines, & buccinatores, spolia, statuæ, tabulæ, simulacra vrbium expugnatarum, arma, donaria, ministri sacrificiorum. Pone sequebātur reges & duces cum liberis & vxoribus, itemq; alij hostes capti, manibus post terga ligatis. Quod eleganter *Ritus triūphi.*

 gauter

ganter expressit Ouidius.4. Trist.

Ergo omnis populus poterit spectare triumphos,
Cumq; ducũ titulis oppida capta leget?
Vinclaq; captiua reges ceruice tenentes,
Ante coronatos ire videbit equos?
Hic qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erãt. &c.

Currus forma. Sed propius ad rem. Tandem ipse triumphator quatuor candidis vehebatur equis, ipse aureo insidens curru, qui non bellicarum, neq; ludicrarum quadrigarum, sed turris rotundæ instar constructus erat, auro gemmisq; mirificè cęlatus, vt Plutarch. in Aemilio, Appian. in Libyca & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradiderunt. Habes currus formam, videamus triumphantis habitum. *Habitus triumphãtis.* Hic purpuream gerebat vestem, auro intertextam, interius verò tunicam palmatam, dextra manu ramum è lauro, sinistra sceptrum eburneum tenebat, & in regia sella eburnea residebat. Vides quam non respondeat hæc pictura. Addo, quod eodẽ curru aliquando vehebãtur triumphãtis vxor & liberi; imò & carnifex, teste Plinio lib. 28 cap. 4. & Isidoro lib. 18. c. 2. qui ait: Quod vero à carnifice triumphantes contingebantur, id erat indicio, vt ad tantum fastigium euecti, mediocritatis humanæ commonerentur. Sed his talibus in nostro hoc curru vbi locus? Totum triumphi apparatum qui discere cupit, adeat præter citatos Dionys. Halicarnas. lib. 2. & 5. Valer. Max. lib. 2. c. 8. Iosephum de bello Iud. lib. 7. ex neotericis Guidonem Pancirollum de rebus memorabilibus, Anton. Valtrinum de re militari Rom. lib. 7. & ante omnia Robertum Valturium de re militari lib. 12. & alios.

II. Vnde eruta inscriptio. EPIGRAPHEN huius Emblematis, *Etiam ferocissimos domari*, videtur mutuatus Alciatus è primo Annal. Cornel. Taciti, vbi facta Augusti præclara paucis complectitur, deque mutatione reip. Romanæ agit: Posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens: vbi militem donis, populum annona, cunctos ocii dulcedine pellexit: insurgere paulatim, munia senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante: cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent. Testis huius historiæ potest videri Plinius, qui sic lib. 8. cap. 16. *Emblema tractum ex Plinio & Cicerone 2. Antoniana.* Primus Romæ leones ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello cũm dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine quodam ostento temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Nam quod ita vectus est cum Mima Cytheride supra monstra etiã illarum calamitatum fuit. De Ciceronis vita, factis, & causis interitus, quibus M. Antonius eum ad necem postulauit, (quarum potissima hęc fuit, quod Cicero, cum sibi, è re sua, maximè opus esset, seruire tempori non potuerit) plenissimè agit Plutarchus. Nam huius operis breuitas tanti viri præclara facinora non potis est comprehendere, iustum enim volumen desiderant. Illa tantum referemus, quæ lucis nonnihil huic emblemati possunt afferre. Cæsarem in Senatu confossum accipimus à ciuitatis Romanæ principibus, qui tyrannidem perferre non poterant; qui tamen cùm aleam periculosissimi & funestissimi consilii subiissent, lõgè aliter cecidit quàm putassent; tyrannum enim de medio sustulerunt, at ipsam tyrannidem tollere non potuerunt. Statim enim perturbatis rebus, & omnium consternatis animis eandem potentiam nescio quo fato M. Antonius occupauit, *M. Antonius tyrannus.* quanquam moribus & vitæ instituto dissimilis, aliisq; partibus Cæsare inferior: cui apertè omni contentione animi restitit M. Tullius, & plerique alii nobiles Romani. Eam quidem quam non modò antè præsentiebat, sed planè experiebatur insanam M. Antonii rabiem, non dissimulauit ipse Cicero 2. Philipp. cùm ait: Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius: auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius: desideratis clarissimos ciues? eos quoque eripuit vobis Antonius: omnia deniq; quę postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Et deinde subiecit: Versatus in bello est, saturauit se sanguine dissimilimorum sui ciuium. Itemq; 3. Philip. ait, eum in hospitis tectis Brundusii fortissimos viros, ciues optimos, iugulari iussisse, quorum ante pedes eius morientium sanguine os vxoris respersum fuisse constabat. Certè Plinius lib. 14. cap. 22. Antonium sanguine ciuium ebrium, & eum sitientem nominauit. Actionibus igitur

tur Philippicis à Cicerone in senatu habitis sic excanduit Antonius, vt inde omnem, quod aiunt, lapidem mouerit, quo Cicero de medio tolleretur. Itaq; composita inter tres Romanorum duces pace, Lepidum, Antonium, & Cæsarem Augustum, triumviratus inuaditur; fit ciuium proscriptio: vbi Antonius ea conditione auunculum suum proscribi passus est ab Augusto, vt Cicero sibi ab eodem proscribendus traderetur. Quare Cicero cum tota domo proscriptus Asturam, primò nauigauit, mox Circeios, in terram postea descendit, nondum omni spe de Octauio abiecta; Asturam pedibus rediit. Hinc filiis suadentibus Formias transuersis itineribus processit: quo cum appulisset, corui infausto volatu ab infausto appulsu arcere voluisse visi sunt. Hinc lectica delatus est in proximam villam suam, neq; ibi diutius commorari est ausus, coruis iterum omnia garritu infestantibus; reuersus itaq; in Formianum, vt nauim cõscenderet, cum in altum prouectus esset, ventisque aduersis agitatus, & vitæ & fugæ eum cœpit tædium. Referebatur igitur lectica ad nauem, cum Popilius Lænas (quem aliquando Cicero in Senatu capitali iudicio defenderat patronus) cum globo militum Antonii obuiam occurrit. Sensit Cicero eos ad cædem missos, continuò lecticam deponi iussit, hicq; sine gemitu barbam sibi læua manu (qui mos illi fuisse dicitur) demulcens venientes excepit, atq; ex lectica prominens caput immota ceruice amputandum Popilio præbuit. Interfectus est ergo annos natus quatuor & sexaginta; caput ab Antonio inter duas manus in rostris positum fuit, quo loco orationes in Antonium Cicero habuerat. Nec cohibere lacrymas potuit tota ciuitas, cum resciſſum Ciceronis caput in illis suis rostris spectaret: nec aliter ad illud videndum, quàm antè ad audiendum concurrebatur. Valer. Max. lib. 5. c. 3. multa, Seneca 7. Controuers. 2. & Suasoriar. 6. capite, Appian. lib. 4. belli ciuil. Seuerus Cornelius fatum hoc planè funestum ita deflet:

Ciceronis fuga.

Ciceronis cædes.

Abstulit vna dies aui decus, ictaq; luctu
Conticuit Latia tristis facundia lingua,
Vnica sollicitus quondam tutela salusq;
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, rituumq; togaq;
Publica vox sæuis æternũ obmutuit armis;
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canitiè, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tantorum, pedibus cuius proiecta superbus
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq;
Respexit, nullo luet hæc Antonius æuo, &c.

Quemadmodum autem in absciſſum Ciceronis caput ignominiosè sæuierint M. Antonius, & vxor eius, recitat Crinitus de honesta disc. lib. 1. c. 8. Quamquam ad Emblematis explicationem (subiungit Claudius Minos) videamur adduxisse, quæ studioso cuiq; satisfaciant: tamen adijciemus, quod non parùm fortasse conducat ad materiam seu fontem carminis huius explanandum. Si enim locus est coniecturæ nostræ dandus (in quo tamen nihil cuiquam velim præiudicatum) videtur id Alciatus duxisse potius ex Antonianæ 2. M. Tullij loco, sed (vt plerisq; doctis videtur) corrupto, qui sic habet: Vehebatur in essedo Tribunus, &c. sequebatur eum rheda cum lenonibus, comites nequiſſimi. Nonnulli hic legunt, *leonibus*, quod non probatur criticis, & ijs, qui maiorem probabilitatem sectantur, quiq; censoriam virgulam in scriptis auctorum meliorum subinde adferunt. Quo ex loco suum videtur Emblema confinxisse Alciatus, &, *leonibus*, legisse pro lenonibus: adhæc non rectè temporum rationem habuisse. Si quos moueat Plinianus locus, quem attuli, nihil certè moror, cùm nihil præfractè hac in parte ausim affirmare.

Fons Emblematis alter.

ROMANVM postquam] Est & in hoc hyperbaton, & implicatus verborum contextus, quem sic digerimus: *Postquam* M. Antonius, *pestis acerba patriæ suæ, perdiderat eloquium Romanum Cicerone perempto, inscendit currus victor &c.*

III. *Syntaxis.*

Romanum eloquium] κατὰ τὴν ἐξοχὴν Romanæ princeps eloquentiæ vocatur Cicero, vt etiam disertus artifex Reipub. administrandæ à D. Augustino. Plinius senior eum sic lib. 7. c. 30. salutat: Salue, inquit, primus in toga triumphum, linguæq; lauream merite. &c. Lucanus maximum autorem Romani eloquij appellat. Eximiam laudem Ciceronis vide apud Plinium loco citato, & lib. 31. c. 2. Item Cœlium Rhodig. lib. 25. cap. 3.

Eloquentiæ parẽs Cicero.

Perdiderat] id est, perdidisset, de medio sustulisset. Martialis pulchro epigrammate comparat scelus Phorini, qui Pompeium occidit, cum scelere Antonij, lib. 3. Epigr.

Epigr. 24.

Par scelus admisit Pharijs Antonius armis,
Abscidit vultus ensis vterq; suos.
Illud laurigeros ageres cũ læta triumphos:
Hoc tibi Roma caput cũ loquereris erat.
Antonij tamẽ est peior, quã causa Photini,
Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

Alciatus notatus. Fallitur tamen Alciatus in temporis supputatione, quod paulò antè innuit Minos; nam ante mortem Ciceronis Antonius iunxerat leones, vt ex Plutarcho, & ex Plinij verbis citatis patet. Et ex Cicerone ad Atticum lib. 10. cum inquit: Tu Antonij leones pertimescas caue. Et in 2. Philip. Sequebatur rheda cum leonibus, sic enim legendum, non leonibus, vti videtur legisse Alciatus.

Pestis patria. *Patria pestis acerba sua*] Allegorica nefarij hominis, Reique pub. perniciosi hostis, descriptio, quam sæpè orationibus vsurpat, vt Catilinarijs, Post reditum, pro Sextio idem orator: vt cùm Clodium aliquando tetram & immanem belluam, sæpe furiam, sæpius pestem appellat. Sed & Gabinium atq; Pisonem, duas imperii Romani pestes memini nominatos eadem oratione Sextiana. Sic in Politic. Plutarchus Reipubl. hostes Aristiona, Nabim, Catilinam, pestes, morbum & vomicam patriæ appellat, id est, νόσημα καὶ ἀπόσημα πόλεως. sic Virgil. Æn. 3. Harpyias pestem & iram Deorum: & 12.

——Turni se pestis ad ora
Fertq; refertq; sonans.

Non mihi tempero, quin & hæc adiiciã, in eorum maximè gratiam, quos in politioribus literis instituimus: quicquid lethale, noxium & damnosum est, id pestis nomine solere appellari. verbum enim, *Pestis etymon & vsus.* pestis, παρὰ τὸ πεσεῖν: vnde ducta vox antiqua, pessum. Pernicies etiam à pernecando dicta. Sallustius: Et si certa pestis adesset, mansurum potius, &c. Catullus seipsum alloquens ita de amore suo:

Me miserum aspicite: & si vitã puriter egi,
Eripite hanc pestem, perniciemq; mihi.

Idem ad Rufum:

Eripuisti, heu heu, nostra crudele venenum
Vitæ, heu heu, nostra pestis amicitia.

M. Tullius 1. in Catilin. Hoc autem vno interfecto, intelligo hanc Reip. pestem paulisper reprimi. & ibidem: Atque delebitur non modò hæc tam adulta Reipubl. pestis, verùm etiam stirps ac semen malorum. Idem 2. in Anton. vt Helena Troianis, sic iste Reipubl. causa belli, causa pestis atq; exitii fuit. Et Philip. 7. Tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam dimittatis, cauete. Apuleius 5. Asini aurei, de sororibus Psychæ: Sed iam, ait, pestes illæ, teterrimæque furiæ anhelantes vipereum virus nauigabant. Idem lib. 7. Verùm fortuna meis cruciatibus insatiabilis aliam denuò mihi pestem instruxit. Eodem schemate dixit idem Apuleius 9. Asini, de muliere quadam: Sed omnia prorsus vt in quandam cęnosam latrinã in eius animum confluxerant flagitia. Et Arnobius lib. 5. contra gentes, de Ioue loquens; Vt esset, ait, criminum sedes, maledictorum materia, locus quidem expositus, in quem spurcitię se omnes scenarum colluuionibus deriuarent. &c.

Iunxitq; leones] Præter ea, quæ de iunctis leonibus adducta sunt, legimus apud Plutarchum, hãc pompam non fuisse tum primùm ab Antonio vsurpatam: constat enim iam olim Annoni Duci Carthaginensium malè cessisse, quod leone pro iumento vsus fuerit ad ferendas sarcinas, pulsumque in exilium eo nomine, quia id tyrannidem portendere videretur. Quod obiter mihi reuocat in memoriam hieroglyphicum EMOLLITAS FEROCIAE, vbi Bacchus curru trahitur à tigridum pari: cuius animalis effigies indomitam & efferatam sæuitiam arguit. *Bacchi currus tractus à tigribus.* Sed ad rem. In Antiochi numo videre est leonem ferè humi procumbentem, & superuolantem noctuam: quo significatur, vires cedere sapiẽtiæ. Leo enim roboris habet hieroglyphicum: noctua verò Mineruæ. Referrem & leones subiici magnæ Deæ vehiculo suisse solitos, eosque Solis trahere currum, sed hæc non sunt huius classis. *Leones magnæ Deæ currum vehẽtes.* Certè in Faustinæ vetere numo Cybele turrita sellæ Leoninæ insidet, quæ orbem intra manum & genu teneat, cum inscriptione, MATRI MAGNAE. Reperio apud Herodianum in vita Seueri, Iulianum Elephantos quos habebat ad pompam institutos, conatum assuefacere, vt sessorem paterentur: quod & ab aliis tentatum non rarò accepimus. Sed de Antonii leonibus iam satis, si tamen admonuero id ostentum à Cicerone ipsomet præuisum, Epistolis ad Attic. Tu Antonii leones pertimescas, caue: nihil est illo homine iucundius, &c. quẽ

locum

locum supra quoq; tetigimus.

Iugũ qd. *Iugum.*] Nolim prætermissum quod notat Pierius 48. Hieroglyph. iugo seruitutem significari, & fatigationem. vnde vulgatum illud: *Subdere colla iugo*, pro eo, quod dicimus, in seruitutem trahere, à bobus sumpta metaphora. *Sub iugum mittere*, castrense verbum est, de quo Liuius lib. 3. Tribus, inquit, hastis iugum fit, humi defixis duabus, superq; eas transuersa vna deligata: sub hoc iugum Dictator Æquos misit. Mittebantur autem sub iugum hostes discincti, ereptis omnibus armis telisq; vt scribit Festus. Hinc etiam verbum *Subiugare*. Nostro tempore sub iugum, quod Græcum Π æmulatur, mittuntur ii, qui picatis manibus rem inueniunt antequam amittatur; non tamen discincti conducuntur sed à carnifice, & eius paranymphis lictoribus strictim cincti: qui dum vno saltu hoc iugum transire cogũtur & conantur, fatali nexu irretitꝭ hærent, & è fenestra canabina prospicientes miserandum exhibent spectaculum, cum famæ & vitæ dispendio, & corporis suspendio.

Sub iugũ mittere.

Pœna furum.

Magnanimos cessisse] Huic fere simile Accii illud ex Nonio:

Nullum est ingenium tantum, neque cor tam ferum,
Quod non labascatur lingua, mitescat malo.

Ambage hac.] Signis & mutis demonstrationibus eiusmodi. Leones enim iunxit, vt significaret se fortissimos quosque sub iugum misisse. Leo in Hieroglyph. fortitudinem, robur, & alia multa signat: qua de re Pier. Valerianus lib. 1. Ambages autem primaria significatione pro verborum circuitu, & sententiarum aliorsum tortarum ductu accipi solet: at hic, quantum coniicio, schema, vel pompam, aut fastum insolentem arguit, quo tacitè quid sibi vellet, innueret Antonius. Scio quidem apud auctores frequenter sumi μεταφορικῶς pro verborum circuitu, qualis in criminibus excusandis aut velandis adhiberi nonnunquam solet. Liuius 2. Per ambages tegens ingenij sui effigiem. & 9. Vix pueris dignas ambages, senes & consulares fallendæ fidei exquirere. & id quidẽ translatitiè, propriè verò ambages sunt flexus & mæandri fluminum. Claudianus itaque, Æquoris ambages dixit, sic sæpe apud Cornel. Tacitum Annalib.

Leo quid.

Ambages.

IV. 1. PROPONITVR immanitas facinoris huiusce Antoniani, vel potius insolentiæ plusquã nefariæ insani huius hominis iugatos leones ad currum iungentis. Et hoc quidem certè sat nobis intelligi datur, nullam esse tantam vim, aut firmum animi propositum, nullius tam præfractam vocẽ & sententiam, quæ non coerceri aut edomari queat. Quoties enim vel libertas, vel virtus oppressa, & quasi sopita est tyrannorum violentia? Vltrò sese mihi offerunt exempla longè multa de ijs, qui indigna & immeritã extincti nece à multis iam antea actis annis, desiderium sui nobis reliquerunt, vt eorum non possimus vel sine lacrymis, vel iusto dolore meminisse. Vice versa nemo vsq; adeo ferox, immanis, potens, seu etiam astutus est, qui in ab alio, etsi se inferiore tandem domari, vinci, & superari possit.

Nihil tã durum quod frãgi nõ possit.

2. Notatur præterea hoc schemate insolentia & superbia, quæ semper & à natura victoriæ inest, vt exclamat Cicero in oratione pro M. Marcello, quem vide. Seneca in Troade:

Arrogantia victoria comes.

Victor feroces impetus primos habet.

Recitat Plutarchus in Laconicis, Archidamum Agesilai filium, post conflictum apud Chæroneam habitum, cum à Philippo rege Macedonum victore litteras accepisset acerbiùs scriptas, hunc in modum rescripsisse: Si metiaris vmbram tuam, haudquaquam reperies illam factam maiorem, quã erat ante victoriam. Grauiter admonens, non esse prudentis ob fortunæ successum intumescere, quam ipse sit nihilo maior. Æquum autem est, vt homo se suis, & propriis bonis metiatur potius quam externis, quæ fortuna cum libet, dat, cũm visum est, eripit.

Gratiam

Gratiam referendam.

EMBLEMA XXX.

AERIO insignis pietate ciconia nido,
Inuestes pullos, pignora grata fouet.
Taliaq; expectat sibi munera mutua reddi,
Auxilio hoc quoties mater egebit anus.
Nec pia spem soboles fallit, sed fessa parentum
Corpora fert humeris, præstat & ore cibos.

COMMENTARII.

1. IN summitate tecti, turricula eminente depictus est nidus ciconiarum, vbi cubantes ciconię ab altera sui generis aduolante, cibumq; rostro ferente nutriuntur.

Ex Oro Apolline Niliaco libro posteriore de Hieroglyphicis tractum emblema: vel ex D. Basilio Magno homilia 8. εἰς ἑξαήμερον, cum inquit: Iam verò pietas & obsequium ciconiarum erga suos senio confectos parentes, satis profectò liberos nostros beneuolos parentibus atque obseruantissimos efficere potest, modò mentem adhibere velint. Nemo enim prorsus est, qui naturæ sensu prudentiaq; sic destituatur, vt non mediocri pudore eum existimet dignum, quisquis quod ad virtutem atti-

attinet, fuit se ab alitibus istis, nulla rectæ rationis vi præditis, deprehēdi inferiorem. Illæ genitorem per senium defluxu pennarum degrauescentem suismet pennis circumdatum fouent, & abundè victum, lauteq; subministrantes subsidium etiam ei, quoad fieri potest, in ipso volatu præstant, sensim vtrinq; suis eum subleuantes alis. Idq; adeo vulgatum est, adeoq; notum, vt quidam harum ipsarum alitum nomine vicariam gratiæ dictionem appellent ἀντιπελάργωσιν. Hactenus Basilius. Orus autem Apollo sic: Parentis amatorem significare volentes Aegyptij, ciconiam pingunt. Hæc enim à parentibus enutrita non separatur ab illis, verùm ad vltimam vsq; senectam permanens, parentibus victum sufficit. Idem in libro priore de cucupha in hunc modum scribit: Gratitudinem scribentes cucupham auem pingunt. Sola enim hæc cæterorum animalium parentibus iam senio cōfectis gratiam refert: In quo enim loco ab eis nutrita est, nidum illis conficit, ac pennas vellit, cibumq; sufficit, quoufq; renatis pennis per seipsos iam parentes cibum parare possint. Vnde diuina sceptra cucupha insigniunt. Hæc ille. Cucupha auis quæ fuerit, siquis scire desiderat, à Pignorio inuitatur ad Mēsam Isiacam, ad quam ille commentarium scripsit. Non est vtiq; cicuma, quæ videtur esse nycticorax, vt apud Antonium Liberalem. Extat in Chiliadibus elegantissimum prouerbium, ἀντιπελαργεῖν, vbi pulchra leguntur ex Homero, Euripide, Aristophane, Plinio, cæterisq. Addam nihilominus quod Aristoteles de ciconia scriptum reliquit lib. 9. de nat. animal. Ciconias, inquit, genitorum senectutem inuicem educare vulgatum est. Sed sunt, qui meropes quoque idem facere confirment, vicemq; reddi, vt parentes non modò senescentes, verum etiam statim, cùm iam datur facultas, alantur opera liberorum, nec patrem, aut matrem exire, sed in cubili manentes pasci labore eorum, quos ipsi genuerunt, enutrierunt, educarunt Sic ille. De hoc argumento nonnulla etiam ex Platone 1. Alcibiad. petas licet. Plin. 10. cap. 23. & Val. Max. lib. 5. cap. 4. Athenęo, Homero Iliad. 4. Isidoro lib. de nat. auium, item 12. etymologiar. cap. 7. Aristophane in auibus, Æliano lib. 15. c. 4. & alijs.

Cucupha gratitudinis symbolum.

Cucupha auis.

III. *AERIO nido*] alto, ex subiecto adiunctum μετωνυμικῶς, vt apud Virgil. 1. ecloga:

Aerius.

Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

& 3. Palumbes eadē ratione dicūtur aerię.

Insignis pietate] Petronius Arbiter:

Ciconia etiam grata, peregrina hospita,
Pietaticultrix, gracilipes, crotalistria,
Auis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

Hinc in nummis Adriani sculpta est ciconia cum inscriptione, PIETAS AVGVSTA. Reges enim antiquitus summo in sceptro Ciconiæ gestabant effigiem, in imo Hippopotami, ait Suidas: vt admonerētur, pietatem plurimi esse faciendam, sæuitiam & crudelitatem cohibendam atq; comprimendam. Crinit. lib. 4. cap. 13. Non patitur autem ciconia nos vltra progredi, priusquam Ioannis Mallaræ, ciuis Hispalensis, Sanctio amicissimi, carmen apponamus, in quo ciconiæ pietas extollitur. Id est huiusmodi:

Nummus Adriani.

Qui legis Ænea pietatem in fata parentis,
Cūq; humeris olim dulce referret onus:
Laudas antiquos fratres, exarserit igne
Cū grauis Ætna, suos qui eripuere patres.
Miraris quando Iunonis templa sacerdos
Ascendit, gnatis vecta duobus anus:
Non animum extollis cùm parua ciconia nidis,
A quibus alta fuit, conuehit ore dapes?
Nōne tuas ardens exurit flāma medullas,
Antipelargias cum pia facta vides?
Quæ ratione carent, sunt nostro exempla labori,
Vt discat grates reddere, parq; pari.

Epigramma de pietate ciconiarum.

Elogium hoc, *insignis pietate*, Aeneæ suo Poeta princeps initio 1. Aeneid. tribuit, quod repetitur ab hoc nostro in Emblemate, cuius inscriptiō, *Pietas filiorum in parentes*. Verbum, pietatis (quod obiter) inde dictum, quod quæ in ea simul, quasi penitus, & in penetralibus recondantur. Tullius vsurpat id vocabulum sæpe, sed maximè ad Lentulum, per quem fuerat ab exilio reuocatus. Sic enim 1. epistol. initio: Ego omni officio, ac potius pietate satisfacio omnibus, &c. Idem epistol. 9. lib. 1. eiusdem: Periucundę mihi tuæ litteræ, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam beneuolentiam, cum illud ipsum grauissimum, & sanctissimū nomen pietatis leuius mihi videatur?

Pietas unde dicta.

Ciconia] Fuit ciconia (vt ad fabulas nos conuertamus) antea pulcherrima puella Troiana,

Fabula de ciconia.

Troiana, nomine Antigone, Laomedontis filia, quæ cùm se iactaret formæ pulchritudine Iunonem superare, à Iunone in ciconiam conuersa fuit. De qua Ouidius 6. Metamorph.

Pinxit & Antigonen ausam contendere quondam
Cum magni cōsorte Iouis: quam regia Iuno
In volucrem vertit; nec profuit Ilion illi,
Laomedonue pater, sumptis quin candida pennis,
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Virgilius explicatus. Huc allusisse crederem Virgilium in illis verbis, *spretaq; iniuria formæ.* neque exponendum ibi, *que,* pro id est, vt aliqui putāt, qui omnia simul coniungunt, videlicet iudicium Paridis, spretæ iniuria formæ. Sed hoc curiosus lector diiudicet. De ciconia Noscopulus περὶ σχεδῶν · πέλαργος ζῶον, ἀφ' ὃ ἀντιπελάργωσις, ἐπὶ τῶν ἐπισταμένων χάριν, ἐφ' ὧν εὖ ἔπαθον, καὶ ἀντιδιδόντων, διὰ τὴν τῶν πελαργῶν πρὸς τὲς ἑαυτῶν πατέρας ὅτε γηράσκωσι, κηδεμονίαν καὶ ἀντίδοσιν τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ ἀνατροφῆς.

Inuestis. *Inuestes.*] Impuberes, & quibus propter teneram ætatem nulla pars corporis pilat, ait Nonius. de hoc verbo multa doctè Fornerius Selection. 1. cap. 29.

Liberi pignora. *Pullos pignora.*] Appositio. Liberi inter virum & vxorem tanquam vinculi & charitatis mutuæ habentur pignora. Ouid. 3. Fastorum:

Inque sinu natos pignora chara tenent.

Sic Nouella Valentiniani de libertis: Itaq; libertus, qui ciuis Romani priuilegium fuerit consequutus, siue vnicum pignus, siue plures cuiuslibet sexus habeat filios, cùm mori cœperit, soboli suæ omnes proprias si maluerit facultates supremo securus dimittat arbitrio. Claudia. 1. De raptu Proserpinæ, vbi Pluto queritur se priuari spe sobolis:

Ast ego deserta mœrens inglorius aula
Implacidas nullo solabor pignore curas?

Et paulò post de Cerere:

Cōmēdat Siculis furtim sua pignora terris.

Idem 3. eiusd. operis:

——reuocat tandem custodia chari
Pignoris.——

Taliaq; expectat &c.] Sibi vicem rependi sum iri sperat, cum fuerit affecta ætate, & alieno opus habuerit subsidio.

Nec pia spem &c.] nec pulli educati patiuntur parentum spem esse inanem, sed ijs subueniunt cibando, gestando & fouendo. hinc præclara verba γηροβοσκεῖν, γηροτροφεῖν, γηροκομεῖν.

IV. *Parentibus quantum debeamus.* OMNIBVS ijs, qui humanitatis iura colunt, ab ipsa omnium magistra natura persuasum debet esse quantum parentibus debeant, nisi tamen omnem humanitatem sibi detrahi patiantur. Siquidem non homines modò arcano aliquo sensu pietatis in parentes, sed & animantium quædam, à quibus abest ratio, admonentur. Ciconiæ enim, vt est apud Solin. cap. 43. Polyhist. quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis suis inuicem aluntur. Itaq; hæ & pietatis, & grati animi symbola gerūt, vt videre est apud Pierium lib. 17. Hieroglyph. Pudeat nos hac in re inferiores, aut etiam deteriores auibus esse. Atqui par est eo lubentiùs & alacriùs naturæ nos reddere quod accepimus, nimirum vitam eorum conseruare tutarique, qui nobis auctores vitæ fuerunt: & quo nobilior est nostra conditio, eo affectus debet esse paratior ad humanæ vitæ officia obeunda, & pietatem omnem exercendam. Nobis enim ætate iam affectis, & imbecillioribus factis, itidem liberi facient, eamq; rependent pietatem, quam primùm in parentes exhibuerimus. Nec verò est quòd pluribus has naturę leges cōmonstremus, quandoquidem omnes norint, post tria illa, quæ ad diuinum cultum spectant præcepta, primum rerum humanarum decretum esse, vt parentes ipsos in honore habeamus: cui & spem certumque præmium vitæ longioris adiecit supremus ille legis auctor Deus, ad excitandam hominum tarditatem. Hesiodus huc alludēs, 1. ἔργων, seculū impium describit ab effectis hominum sceleratorū, qui probro contumeliaq; afficient parentes, eosque senio affectos non sustentabunt. *Iupiter,* inquit, *perdet hoc genus hominum,* Ζεὺς ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος ἀνθρώπων οἳ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας,

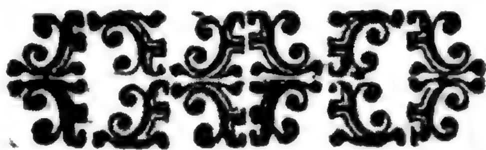
μέμψονται δ' ἄρα τὺς χαλεποῖς βάζοντ' ἔπεσσι
σχέτλιοι, οὐδὲ θεῶν ὄπιν εἰδότες, οὐδὲ μὲν οἵγε
γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν
χειροδίκαι.

Parētum violatores. Et hodie quoq; multi sunt, qui non ingratitudine solùm, quod est maximum omnium

nium vitiorum, vt inquit Fabius, nomen illud sacrum violare non verentur; sed etiã pugnis & verberibus in progenitores suos sæuire non erubescunt; quibus tamen iusto Dei iudicio & lege talionis, proprij liberi rependunt vices. Hinc quidam, cùm à filio raptaretur, cum ad iamiam perductus foret, ait: παύεσθαι ἐκέλευε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσθαι τὸν πατέρα μέχρις ἐν ταῦτα. id est: *Desine fili, nam & ego patrem hactenus*. Alius se excusans, cur patrem verberasset: Et ipse, inquit, patrem suum verberauit, & ille rursus suum. quin & filium ostendens: Et hic, ait, vbi in virum euaserit, me quoq; flagris cędet: hoc enim gentile nobis est. Quis autem feret, si filium patri causam necis præstitisse audiat? Portentum atq; monstrum est certissimum, esse aliquem humana specie & figura, qui tantùm immanitate bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit eos indignissimè luce priuarit. Sed vbi est illa naturę vis (ait Cassiodor. variar. epist. 14. lib. 2.) quæ amplexu copulæ destinatur ad posteros? ferarũ catuli sequuntur parentes, à cespite suo virgulta non discrepant, propago vitis propriæ seruit origini; & discrepat homo à suo fusus initio? Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam personam possunt obligare? Nutriuntur à paruulis: ipsis laboratur: ipsis diuitię cõquiruntur: & cùm sibi vnusquisque credat abundare quod possidet, cùm à patribus adhuc quęritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor? non merebimus eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitium? Maria ipsa læuis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, vt peregrinis mercibus acquirat, quod propriæ soboli relinquat. Aues ipsæ, quarum vita semper in escis est, naturam suam extranea sordę non maculant. Ciconia, redeuntis anni iugiter nunciatrix, eijciens tristitiam hyemis, lętitiam verni temporis introducens, magnum tradit exemplum pietatis. Nam cùm parentes eorum pennas senio coquente laxauerint, nec ad proprios cibos quærendos idonei potuerint inueniri, plumis suis genitorum membra frigida resouentes, escis corpora lassa reficiunt, & donec in pristinum vigorem alis grandæua redierit, pia vicissitudine iuuenes reddunt, quod à parentibus paruuli acceperunt. Ideoque non immeritò vita longa seruantur, qui pietatis officia non relinquunt. Hactenus Cassiod. Hanc naturæ legem, quòd plerumq; à sceleratis quibusdam naturæ monstris violaretur, iura ciuilia confirmarunt, vt lib. 5. Si quis à liberis, ff. de liberis agnoscendis: & de alendis liberis ac parentib. C. vbi responsum hoc legitur Antonini Pij: PARENTVM NECESSITATIBVS LIBEROS SVCCVRRERE IVSTVM EST. ea tamen alimenta præstari debent pro modo facultatum: & si non pręstentur, captis pignoribus & distractis cogetur quis satis dare sententiæ. Solon vnus è septem sapientibus, si quis parentes non enutrisset, eum cęteri ignobilem statuit & obscurum. Nam vt Cicero quadam oratione scriptũ reliquit, quum pietas sit virtutum fundamentum, patrem filius vt Deum vereri debet & colere, neq; enim multò secus parens liberis est. Quid autem potissimũm ratione beneficij deuinctus filius, & planè auctoratus parentibus debeat, Aristoteles ita finit lib. 9. Moral. Videtur quoq; parentibus alimenta maximè suggerenda, veluti hoc debeamus, quumq; vt simus ipsi argumentum præstiterint; honestius quoque ea re illis mutuas operas reddere, quã nobis ipsis allaborare: honor item impendendus eis quemadmodum Deo.

Locus præclarus Cassiodori.

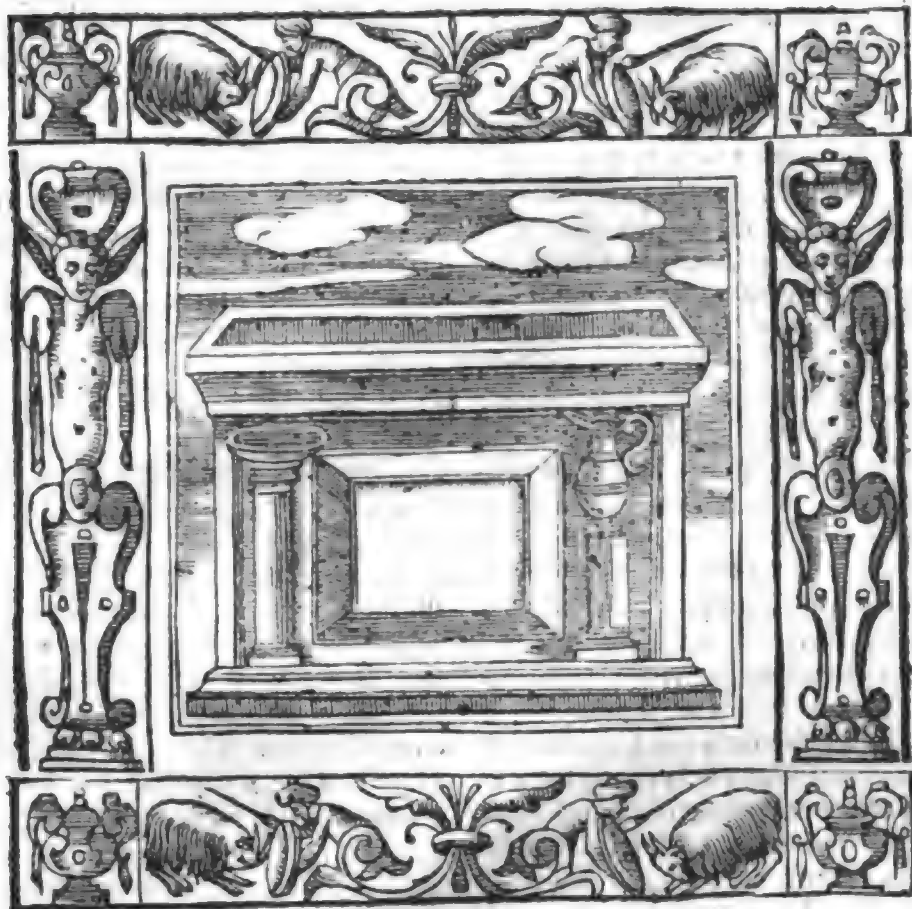
Pietas uirtutũ fundamentum.

Absti-

Abſtinentia:

EMBLEMA XXXI.

MARMOREAE in tumulis vna ſtat parte columna
Vrceus, ex alia cernere malluuium eſt.
Ius hæc forma monet dictum ſine ſordibus eſſe,
Defunctum puras atque habuiſſe manus.

COMMENTARII.

I. ASTAT tumulus, operoſa ſtructura erectus, in cuius priore facie vtrinq; inſculpta apparet columna, quarum dextra malluuium ſeu pollubrum, ſiniſtra vero vrceum ſuſtinet. Accuratè & planè ad mentem auctoris hanc reſtituit picturam Pignorius, fit enim columbarum mentio in epigrammate, quarum nihil apparet in reliquis editionibus. Epigraphen autem non eſſe ſatis plenam, & argumento carminis accommodatam cenſent Minos & Sanctius; hic mutat, *Abſtinentia iudicum*. Ille verò rectiùs, *Abſtinentia à muneribus capiundis*.

LEGE Iulia repetundarum cauetur, vt vrbani magiſtratus ab omni ſorde ſeabſtineant, neve plus doni muneriſve accipiant &c. Vide Alciat. lib. 3 diſpunct. cap. 9. Sic locutus eſt Horatius 1. Serm. Satyra 4. II. *Vnde petitum Emblema.*

Magnus vterq; timor latronibus: at bene ſiquis
Et viuat puris manibus, contẽnat vtrumq;

Verùm quantum ad ſymbola propoſita ſpectat, malluuium & vrceus integritatem iudicis, & à muneribus capiundis abſtinentiam

Manus abluere quod olim.

stinentiam repræsentant. Manuum siquidem abluendarum gestus olim fuit innocentiæ quædam aperta demonstratio. Cùm enim quis se insontem & immunem à crimine aliquo vellet indicare, sed nec vllum in eo admittendo assensum præbuisse, præsentibus quibusdam manus abluebat, vt ex ea manuum munditie puritatem animi declararet. Huc quidem spectat illud regij Psaltis; *Lauabo inter innocentes manus meas*: idemque est intellectum à peruerso nostri Redemptoris iudice Pilato, cùm accepta aqua manus abluit, innocentiam professus, crimenque in Iudæos reijciens. Quod annotauit Pierius Hieroglyph. 35.

Aristeæ locus de ritu Iudæorũ in abluendis manibus.

Commodè sese obtulit locus ex lib. Aristeę scriptoris Græci, qui est de lege diuina, huic emblemati non parũ accõmodus. Ille sic: ἐπηρώτησαν δὲ. καὶ ταῦτο τίνος χάριν ἀπονιζόμενοι τὰς χεῖρας, τὸ τηνικαῦτα εὔχονται· διεσάφουν δὲ, ὅτι μαρτύριον ἐστι τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν· πᾶσα γὰρ ἐνέργεια διὰ τῶν χειρῶν γίνεται. καλῶς καὶ ὁσίως μεταφέροντες ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν πάντα. id est, *Interrogarunt* (Iudæos intelligit) *cuius rei causa manus abluerent vota facturi: significarunt illi id fieri in testimonium & argumentum nullius sceleris perpetrati: Nam quòd per manus omnes conatus soleant expediri, ita pulchrè & sanctè ad iustitiam omnia referebant.* Apud Aegyptios per ignem & aquam, vt quę continerentur thuribulo & phiala, maculas, labesve detersas elutasque optimè didicimus significari.

Ignis & aqua in thuribulo et phiala.

Apud quasdam gentes suffitio erat in vsu, qua qui prosequebantur funus, quia polluti haberentur, aqua sparsi solebant ignem supergredi, vt qui sibi persuaderent, purgationem ita fieri. In aqua puritatem hanc intellexit Catullus, cùm ait:

Aut quilibet qui puriter lauit dentes.

Nonnulla sunt apud Cassiodorum præclara monita, quæ ad id maximè faciant, ex eo petat, qui volet, lib. 9. epist. 19. & lib. 11. epist. 8.

Vrceus.

VRCEVS] Aqualis, vas terreum aut æneum ad aquam excipiendam aut hauriendam. Horatius in Arte:

——— ——— *Amphora cœpit*
Institui, currente rota cur vrceus exit?

Malluuium.

Malluuium] Pollubrum, vas, lebes, seu sinus ad manus abluendas, quasi manulauium. Baysius in libello de vasculis sic ait: Nonnulli peluim à peluendo dictam volunt, alij à pedum lotione: inde pelluuiũ, vas in quo pedes lauantur; malluium verò, in quo manus.

Hac forma] hęc designatio symbolorũ.

Ius dictum.] Iudex, vt vult Varro, iuncto verbo dicitur qui ius dicit. Ius dicere ipsorum est magistratuum. Cicero pro Flacco: Qui anno antè ius dixerat. Idem ad Atticum: Quippè ius Laodiceę me dicere cùm Romæ Plotius dicat. & 10. Antoniana: Qui cùm Prætor vrbanus esset, vrbe caruit, ius non dixit. Illud tamen paulò distinctius est explicandum, ne mihi diem dicant iuris studiosi. Didicimus itaque ex Vlpiano, l. Ius dicentis, ff. de iurisdic. omn. iudic. Ius dicentis, hoc est, Prætoris, officium esse latissimum. At non modò Prætorem intelligimus iuris dicentis nomine, sed & præfectum vrbi, vt ff. de off. præf. vrb. l. 1 &, De in ius voc. l. 2. præsidem prouinciæ, l. cùm hi. §. sed nec mandare, ff. de transact. & ædilem curulem, qui certis de causis ius dicebat, l. 1. de ædilit. edict. fuit tamen magis vsitatum, vt ius dicentis verbo, Prætor appellaretur, velut iuri dicundo præ alijs constitutus, l. 2. §. populo, ff. de orig. iur. At de vrbis Prætore id modò intelligimus: alij enim qui creati sunt Repub. augescente, ius non dicebant, sed tantùm de capitalibus quæstionibus cognoscebant, quæ ipsis obuenerant sorte, vnde Quęsitores appellati. Ne longior sim, ita statuo, alium fuisse à Prætore iudicem, & à ius dicente: quod planum est ex M. Tullio, 2. in Verr. & pro Rabirio Post. Itaq; distinguimus officium Prætoris, & ius dicentis: vt stipulationem etiam pretoriam à iudiciali: tametsi aliquando iudicis & prætoris nomina confundantur. Etenim temporibus Imperatorum (quo antiqua penè omnia obsoleuerunt vnà cum linguæ Romanæ puritate) iudicũ nomine quicunq; magistratus et maiores appellari cœperũt.

Ius dicere.

Sine sordibus] fuisse ἀδώροτον κριτὴν, iudicem incorruptum, & à muneribus capiendis alienum, qualis ab Horatio describitur 4. Carm. 9.

Vindex auaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecunia &c.

Sordes.

Sordes autẽ pro auaritia & nimia parsimonia poni notum est. Horatius 1. Ser. Sat. 3.

Si neq; auaritiam, neq; sordes, ac mala lustra
Obijciet verè quisquam mihi.

M Hinc

Hinc ſordidi, tenaces, auari, & qui ex rebus viliſſimis quæſtum captant. Italis *Spilorci, Tacconi, Leſinanti*. Germ. *ſpaerling, Kiſſenpf enning, die ein laus vmb den balg ſchinden*.

Defunctum] qui iam officio ſuo viuendi functus eſt, & finem impoſuit.

Pura manus.

Puras habuiſſe manus] *καθαρὰς χεῖρας*, vt dicuntur in Nouella. 8 Hi puris manibus viuere dicuntur, qui pure atque integre vitam tranſigunt; qui neq; dolo, neq; aſtu alijs negotium faceſſunt; qui deniq; ſunt (vt hic Alciatus intelligit) *ἀδωροδόκητοι*, .i. à muneribꝰ accipiẽdis alieni.

IV. REPRAESENTANTVR iudicis æquiſſimi & incorrupti notæ, quibus poſt mortem vel maximè celebretur. Siquidem vrceolus vel aqualis vna tumuli parte, malluuium in altera depictum, arguit ſepulti hominis in adminiſtranda iuſtitia æquitatem & innocentiam. Quæ virtutes vt iudicem quemque maximè commendant, ſic ab eo ſi abſcedant, non iudex, ſed impius & inhumanus carnifex habendus eſt. Reclamant enim aduerſos iniquos iudices, & diuinæ & humanæ conſtitutiones, quòd in Republ. bene liberaliterque inſtituta nihil debeat incorruptius obſeruari quàm iudicium, quod lingua ſæpius quàm nummis peruerti ſolet. Quamobrem non iniuria Cicero dicebat, ſe non intelligere, cur qui ſentẽtiam pecunia corrumpit, pęna dignus ſit: qui autem oratione, laudem ferat. At præcipuè iudicis eſt nec muneribus, nec affectibus priuatis ab æquitate dimoueri: debet enim ipſe perpetuò meminiſſe Deum habere ſe iudicem, cuius oculum nihil effugere aut præterire poſſit. Et ne quid hic nota dignum tranſiliam, verba Iuſtiniani, quæ integra reperiuntur in primo Codicis, titulo de mandatis principum, huc adſcribam, digna quidem illa, quæ literis aureis paſſim conſignentur: *δεῖ τοίνυν σε καθαρῶς παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, καὶ δόσεως ἁπάσης χωρὶς, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων καθαρὰς φυλάττειν θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, καὶ μηδενὸς ἅπτεσθαι κέρδους, μήτε μείζονος, μήτε ἐλάττονος, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου σοι χορηγουμένοις, καὶ διά τε σαυτοῦ διά τε τῶν περί σε καθαρὸν αὐτοῖς πανταχόθεν φυλάττειν τὸ δίκαιον.*

καθαραὶ χεῖρες.

Oportet igitur te purè ſuſcipientem hoc adminiſtrationis munus, procul ab omni largitione, præ alijs omnibus, mundas ſeruare Deo, nobiſque, & legi, manus, nullum lucrum contingere, neq; maius, neq; minus, neq; captioſum quiddam contra ſubiectos facere negotiando, ſed contentum eſſe ſolis à fiſco tibi miniſtratis, & tam per te quàm per eos, qui circa te ſunt, purum eis vndiq; ſeruare ius. Suetonius in Tito ait, Pontificatum maximum ideò ſe profeſſus accidere, vt puras ſeruaret manus, fidem præſtitit. Puritas hæc manuum reuocat mihi in mentem ridiculum cuiuſdam factum, qui cum de iudicis iniquitate & inclementia apud vicinum conquereretur, vicinus monuit vt manus iudicis perungeret (largitionibus rem aggrediendam intelligens) idq; exemplo curruum perſuadẽs, qui niſi axes habeant probè peruncτos, non niſi ſtridore & ſtrepitu promouẽtur. *Vver ſchmiert, der fahrt*. Moniti memor, ille die conſtituta ad tribunal comparet, accepta ſecum axungię copia, qua, dum aduerſarius rem agit, ille iudicis manus & veſtẽ non perfunctoriè perungit, vel hac ratione iudicem ſibi lenem & clementem facturus. Sic ſanè fit, vt plerunq; cauſa cadas, aut differaris, niſi iudicum vngas manus, non quidem axungia, ſed linimento ex chryſiti & argyriti præparato, ſiquidem facile

Cuiuſdã ſimplicitas.

Cauſſæ perduntur, quæ paupertate geruntur.

Inueniũtur & hodie Stratocles & Dromoclides, quorum ſermo omnis, cum de Reipub. negotio aliquo capeſſendo, deq; tribunalibus colloquerentur, erat, vt ſe inuicem ad auream meſſem inuitarent. Notum quoque eſt iniquitas iudicis illius, qui cum ab vna parte ſaccum glandibus refertum, ab altera vero porcum dono accepiſſet, vnicuique victoriam pollicitus erat: cum verò ille, qui glandes attulerat, cauſa cecidiſſet, cum iudice expoſtulauit; ſed reſponſum tulit, porcum ſaccum euertiſſe, & glandes deuoraſſe. Largitiones huiuſmodi Germani non inconcinnè vocant *Heelkiechel*, quaſi dicas, *placentas infernales*, ad Stygium focum à dæmonibus excoctas, vnde & originem traxiſſe probabile eſt; nam in Romana hiſtoria prorſus latet, quis omnium princeps largitione graſſari adortus ſit, teſte Cœlio Rhodig. lib. 23. cap. 14. Hi qui tales placentas deuorant, tandem & ipſi à Tartareo barathro deuorantur. O meliora Deus.

Iudex corruptus.

Bonis

Bonis à diuitibus nihil timendum.

EMBLEMA XXXII.

IVNCTVS contiguo Marius mihi pariete, nec non
Subbardus, nostri nomina nota fori,
AEdificant bene nummati, sataguntque vel vltrò
Obstruere heu nostris vndique luminibus.
Me miserum: geminæ quem tanquam Phinea raptant
Harpyiæ, vt proprijs sedibus eijciant;
Integritas nostra, atque animus quæsitor honesti,
His nisi sint Zetes, his nisi sint Calais.

COMMENTARII.

I. DVO iuuenes capite, tergore, & pedibus alati, armis prosequuntur auolantes Harpyias, monstra capite virgineo, alata, vncis pedibus, extremitate in anguẽ desinente. Harpyiarum à Zete & Calai in fugam actarũ imaginem ex antiquis monumentis studiosè nobis restituit Pignorius; sic enim extabāt in antiqua gemma excisa, eius generis, quod gẽmarij vocant Cameo.

II. *Occasio Emblematis.* SIGNIFICAT sibi rem esse cum quibusdam rabulis forensibus, malis vicinis, suas ædes ita altè extruentibus, vt officerent luminibus suarum ædium: atque à quibus sic importunè fatigaretur, vt olim

Phineus ab Harpyijs, vt parũ abesset, quin proprijs ædibus expelleretur, nisi succurrisset animi probitas & integritas. Phinei autem fabula sic se habet: Phineum Arcadiæ regem vxorem duxisse Cleopatram, Boreæ & Orithyiæ filiam tradunt, cumq; alteram nomine Idæam, Dardani filiam, liberis nouercam superinduxisset, eius nefario suasu filios ex Cleopatra susceptos excæcauit. Qua de causa irati Dij, ei quoq; oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyias, quæ cibos & mensam eius diriperẽt, & turpissimè fœdarent. Hic Iasonem cum Argonautis vellus aureum petentem suscepit hospitio. Cuius beneficij memores Argonautæ Zetum & Calain, Boreæ & Orithyiæ filios, alatos iuuenes ad pellendas Harpyias miserunt. Illæ ex Arcadia armatos iuuenes fugientes ad insulas Plotas peruenerunt. Et cum vltra tendere vellent, ab Iride admoniti, vt à Iouis canibus abstinerent, conuerterunt suos volatus. Hæc conuersio, id est, Strophe, nomen insulis dedit. Hæc ferè Seruius 3. Æneid. Sed ferè semper ille in Cosmographia fallitur, id quod diligens lector poterit intelligere multis in locis. Phineus igitur non Arcadiæ, sed Odrysiæ rex fuit, vt ex 4. Val. Flacci constat, vbi eius narratur historia multis versibus. Odrysia porrò in Thracia est, teste Plinio, & extenditur vsque ad Bosphorum Thracium, vbi tunc erat Phineus, quando Argonautæ Colchos petebant; indeq; Harpyiæ fuerunt fugatæ, non ab Arcadia, vt Seruius narrat. Cætera ex Virgilio 3. Æneid. Ouidio 6. & 7. Metamorph. petes. Vide etiam Val. Flaccum 4. Argonaut.

Fabula de Phineo. *Seruius notatus.*

III. *IVNCTVS contiguo &c.*] Vicini mei Marius & Subbardus, qui iunctum habẽt parietem meis ædibus. Dicitur autem contiguum illud, cuius extremitas vel superficies aliud tangit.

Cõtiguũ.

Pariete] Proceleusmaticus pes, constãs quatuor syllabis breuibus, hic vice dactyli positus, quales versus passim occurrunt apud Virgilium, vt.

Ædificant, sectaq; intexũt abiete costas. Et, *Harẽt parietibus scala, postesq; sub ipsos.* Et, *Mœnia, quiq; imos pulsabat ariete muros.* Verùm commodè, nec insolenter accipi verba ea ita possunt, vt *pariete, abiete, ariete*, sint trisyllaba, nempe vt in *pariete*, r littera applicetur vocali præcedenti, & i, proxima fiat consonans, ie, monosyllaba; & sic de cæteris.

Nomina nota] Bene noti in nostro foro, vel vt locupletes, vel vt pragmatici & factiosi homines. *Sie seind beKandt als vvie der boes pfenning.*

Bene nummati] Horatius 1. Epistol. *At bene nũmatũ decorat suadela, Venusq;* Cicero 2. in Rullum: Non minus bene nummatus, quàm egregiè capillatus. Ammian. Marcellin. lib. 14. Si ad aliquem bene nummatum, tumentemq; loculis honestus aduena salutatum introieris. Sanctius hic Displasiasmum esse dicit, qui fit, quando in medio dictionis eadem consonans geminatur. Nam numus, & numatus, simplici m, debent scribi, teste Aristotele lib. 5. de morib. inquit enim: Sed introductus numus est ex instituto, quasi inopiæ ac indigentiæ præsidio futurus. Ob eamq; causam nomen duxit, quod non à natura, sed à νόμῳ, id est, lege, numus sit ortus, in nobisq; id sit, vt mutetur, reddaturq; inutilis.

Displasiasmus.

Sataguntq;] nitũtur quantum possunt.

Vel vltro] Etiam sua sponte, nullo suo iure nullaq; à me iniuria prouocati. Arguitur iniustus & violentus diuitum animus, à quibus in primis est timendum, quippe qui neq; ius neq; bonum, sed nec æquum colunt. Qua ratione puto dictum à Platone 5. legum: valdè diuites homines non esse bonos. Refert Plutarc. ita quendam dixisse Syllę glorianti: Quomodo vir bonus esse potes, qui tam magnas opes possideas, cùm nihil à patre acceperis? Tales quidem ex eorum sunt genere, quos notat Plautus in Pœnulo: *Si nihil sit litium, lites serunt.*

Diuites improbi.

Obstruere nostris luminibus.] Obstruere luminibus vicini ἐμποδίζειν τῇ ἀπόψει. est structuram aliquam iuxta eius ædificium facere, quæ lumen eidem eripiat. Obstruere enim luminibus, verbum antiquum iuris. vnde Cicero pro Domo sua: Cùm ille negaret, inquit, primò se luminibus eius obstructurum minabatur. Idem in Bruto: Vt horum concisis sententijs (de Philisto & Thucydide loquitur) interdum etiam non satis apertis cum breuitate, tum nimio acumine officit Theopompus elatione atq; altitudine orationis suæ, quod idẽ Lysiæ Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata altiùs oratio. Quod dictum à Cicerone per metaphoram nemo non videt, pro eo quod dixisset sine tropo; impedimento

Obstruere luminibus quid.

dimento fuit, ne orationis Catonianæ lumina viderentur. Huc refero Alciati verba ex commentario ad tit. De verb signific. l. 139. Finge, inquit: Concedit lex volenti lautè ædificare, vt vicinum ad proximæ rei venditionem cogere possit, an eum quoq; adiuuabit, qui lautum ædificium perfecit, sed addere illi aliquid desiderat, puta hortum ampliare, vel impluuium? qua in re cùm ego impeterer, negabam adiuuari. Cùm enim ornatus vrbis ratione ita constitutum esset, & qui ciues ad expolienda ædificia incitarentur, in eo qui iam perfecisset, hæc ratio locum non habebat. Paulò post ita: Verùm cùm non tam iuri meo quàm iudicibus diffiderem, transegi, vt verissimum sit illud Hesiodi, μὴ δ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ' εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη. quod, vt ait Columella, non solùm de boue dicitur, sed etiam de omnibus partibus rei familiaris, adeò refert non habere malum vicinum. Hęc Alciat. Vide adagium, *Officere luminibus*. &, *Aliquid mali propter vicinũ malum*. & Budæum in Annotat. prioribus in Pandect.

Harpyiæ quot, et unde dictæ. *Gemina quem tanquam Phinea raptant Harpyiæ.*] Hesiodum secutus, duas tãtum Harpyias statuit. Virgil. trium meminit, quarum nomina Aello, Ocypete, & Celæno. Finguntur volucres monstrosæ, facie virginea, vnguibus vultures referentes, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, à diripiendo dictæ. vnde Suidas ait, ἁρπακτικοὺς δαίμονας εἶναι. Sed quoniam nobis propositum, fabulis ipsis allegoricas enarrationes adijcere, non videbitur à re alienum, si explanemus, quid Harpyiarum nomine intelligatur.

Harpyiæ quid. Sanè vt vis nominis indicat, Harpyia rapacitatem notat: vnde Harpax, & harpagare verbum apud Plautum. Has sic describit Virgilius 3. Aeneid.

Virginei volucrũ vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncaq; manus, et pallida semper
Ora fame.

Cur virgines. Fulgentius ait, ideo virgines fingi, quod rapina omnis sterilescat, nulliusq; sit frugis: *Cur volucres.* Volucres propter celeritatem, qua feruntur qui rapiunt: *Cur plumis prædita.* Plumis opertæ, quod latitet quicquid ab ijs æruscatum est. *Cur tres, Aello, Ocypete, et Celæno.* Tres verò, quoniam primò aliena expetuntur, cui succedit inuasio, & postremo absconduntur. Hinc enim nomina è re facta: Aello, tanquam ἑλὼν ἄλλο, *tollẽs alienum*. Ocypete, ab ὠκὺς, *velox*, & πέτομαι, *volo*, quasi citiùs aufugiens. Celæno, à κελαινὸς, quod est *niger*. Sũt qui per tres Harpyias, auaritiam, inuidiam & superbiam intelligi velint. Opinor autem hic Alciatum de industria duarum tantùm meminisse, vt ad rem suam, id est, duos vicinos accommodaret. Ille quidem 2. Prætermissorum ait, Harpyias ira tonantis aduersus Phineum impulsas à Poeta fingi, quòd quæcunque maxima oriantur mala, iræ diuinæ soleant ascribi: & Theophrastus hasce rem pestates, sterilitates, & alia generis eiusdem, quę non vitio terræ, sed cælitus proueniunt, ἀπὸ τοῦ δαίμονος αἰτίαν appellat, id est, causam Deorum numine vrgentem. Plutarch. lib. de vsura vitanda, Harpyiarum fabulam torquet in debitores, qui grauentur ære alieno: tolerant enim ac sustinent tanquam Phineus Harpyias illas pennatas pascentes, &c. ὡς ὁ φινεὺς ἁρπυίας τινὰς ὑποπτέρους βόσκοντες. Si plura de Harpyis requiras, consule Syntagma 6. Historiæ Deorum Gyraldi. Natalem Comit. Mythologiæ lib. 7. cap. 6. *Harpyiæ rigidi exactores.*

Integritas nostra, &c.] Accommodat fabulam. Proprijs ædibus cedere cogar, & his expellar, nisi mentis integritate & honestate vindicer, meq; tuter, vt olim Phineus, Zete & Calai adolescentibus fortissimis.

Hu nisi sint Zetes, &c.] Verba Orphei subijciam Latinis versibus;

Agnoui duplicem Boreæ de germine spicã,
Quos peperit nubens Illisi ad fluminis undã
Regis Erechthei diuum genus Orithyia,
Qui plumis etiam circum talaria fusis
Corpore Dijs similes Zetes, Calaisque volitabant.

Pindarus in Pythiis Od. 4. Strophe 8.

θυμῷ γελανεῖ θᾶσσον ἄν-
τυεν βασιλεὺς ἀνέμων
Ζήταν κάλαΐν τε πατὴρ βορέας,
ἄνδρας πτεροῖσι νῶτα πε-
φρίκοντας ἄμφω πορφυρέοις. id est.

Animo ridenti velociter
Ornabat rex ventorum
Zeten Calainq; pater Boreas,
Viros, qui alis in tergo
Mouebantur ambo purpureis.

Boream autem ventum esse Septentrionalem nemo nescit, cuius filij dicuntur Zetes & Calais, fictis ingeniosè vocabulis. Ex nominum etymo non est dubium quin longè multa peti possint, quæ quasi nos ma- *Zetes & Calais, ad quid relata nomina.*

au ducant ad cognitionem rerum vberiorem,& quidem magis apertam. Certè mihi placet scholiastis Pindari acumen, qui eo loco ζήτην ὡς ζαήτην, nempè ἄγαν ἄων, quòd *nimium flet*, interpretatur: κάλαϊν verò, vt qui καλῶς ἄων, quia *leniter flet*. Conficta creditur fabula, propter nimiam velocitatem illorum, qui ad Boream habitant; vnde hi principes ad Argo venerunt. At ad rationem physicam non vsurpat Alciatus, sed ad mores conuertit, quò facilius ingeniosis hominibus suum id carmen ostentet.

Integritas nostra, atque animus quæsitor honesti.

Nam κάλαϊς fortasse ἀπὸ τοῦ καλοῦ, quo animi designatur integritas: animus autem quæsitor honesti, est ille ζήτης, à ζητεῖν nomen habens, quod *quærere* significat. Idem video posse obseruari facilè in Homericis nominibus permultis, & ijs personis, quæ à Platone inducuntur: quæ nomina interdum totius disputationis argumentum implicant.

IV. *Vita integra thesaurus.* OSTENDIT Emblema, quantus thesaurus sit vitæ innocentis conscientia, vt quæ insultus & iniurias maleuolorum rideat; & quamuis fractus orbis labatur, innocentem ferient ruinæ impauidum. Est enim hæc instar muri ahenei, qua quis sustentatus, non eget Mauri iaculis, nec arcu, ad retundendas insidias iniquorum & violentorum hominum. Itaq; rogatus Bias, quæ vita metu careret? innocens, inquit, & eius qui sit sibi bene conscius: nam omnes animum innocentem amant & charum habent, vt est apud Pindar. adeò vt innocentem damnare pro grauissimo crimine sit iam olim habitum: ergò malè cessit Archiæ quòd Archilochum interfecisset: Cæcilio Metello de Dalmatis citra causam triumphanti: Attalo regi Asiæ, quòd insontes amicos occidisset. Virtus enim & animi dotes virum prudentem à quorumuis iniurijs & molestijs egregie nouerunt defendere, liberare, & vindicare. Siquidem vir prudens & sibi & patriæ sufficiens consultor, teste Platone in Alcib. 2. Sic enim viri boni sæpenumerò ab importunis dominis deturbantur sine vlla legum & honesti ratione, nisi æquanimitate, vel potius numinis aliquo præsidio, & quasi ariete vindicentur. Demosthenes in Calliclem: τὸ χαλεπώτερον οὐδὲν, ἢ γείτονος πονηροῦ καὶ πλεονέκτου τυχεῖν: id est, *Nihil molestius esse potest, quàm in vicinum malum & auarum incidere.* Quò etiam illud Pindari non malè quadrabit ex Nemeor. 10. Χαλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποισιν ὁμιλεῖν κρεσσόνων: *Periculosum est contendere cum potentioribus.* Rectè Thucydides: πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας πᾶσι τὸ ἀντίπαλον καὶ ἐλεύθερον καθίσταται. *Ex vicinis malum bonumve proficiscitur.* Themistocles cum prædium quoddam vendere vellet, hoc quoq; præconem addere iussit, ὅτι καὶ ἀγαθοὺς ἔχει γείτονας, id est: *quod vicinos etiam haberet bonos:* quasi vicini commendatione futurum esset longè vendibilius. Cato quoque senior admouebat eos, qui agros empturi essent, vt ante omnia animaduerterẽt, ne malum haberent vicinum. Cauebit ergo prudens, ne illi sit salsuginosa vicinia.

Interest bonũ habere vicinum.

Signa

Signa fortium.

EMBLEMA XXXIII.

DIALOGISMVS.

QVAE te caussa mouet volucris Saturnia, magni
Vt tumulo insideas ardua Aristomenis?
Hoc moneo, quantum inter aues ego robore præsto,
Tantum semideos inter Aristomenes.
Insideant timidæ timidorum busta columbæ;
Nos aquilæ intrepidis signa benigna damus.

COMMENTARII.

I. IN sepulchro magnifico sumptu erecto sedet regina auium aquila, expansis alis, volanti similis, nota fortitudinis, strenuitatis, & intrepidi animi. Editio Rouilliana in sepulchro insculptam habet epigraphē, *D. M. Aristomenis.* hoc est: *Dijs manibus Aristomenis.*

II. Hoc ex epigrammatῶn Græcorum libro 3. sumptum pulchrè est æmulatus, quo sub nomine Aristomenis Imperatorem Carolum V. celebrat, alluditque apertè ad aquilam, quam in scuto habuit, & imperiali stemmate, quæ fortitudinis notam præ se ferat. Ea enim vt dignitate cæteris auibus antecellit: ita ille Princeps alios & fortitudine & splendore nominis lon- *Aquila pro stemmate Imperatoris.*

gè antecedit: Hæc quidem Minos, sed non immeritò cum Pignorio dubitamus, quomodo Alciatus potuerit celebrare tumulum Caroli V. cùm Carolus obierit anno 1558. Alciatus verò anno 1550. Sed Poetis aliquando licitum est etiam viuis tumulos erigere, præsertim ijs, quos in Deorum numerum inserere properant. Epigramma est Antipatri εἰς ἀνδρεῖος, quod huc adscribere non piget:

Emblematis fōs.

ὄρνι Διὸς κρονίδαο διάκτορε, τεῦ χάριν ἕστας
γοργὸς ὑπὲρ μεγάλου τύμβου ἀριστομένους;
ἀγγέλλω μερόπεσσιν, ὅθ' οὕνεκεν ὅσσον ἄριστος
οἰωνῶν γενόμαν, τόσσον ὅδ' ἡμιθέων·
δειλαῖτοι δειλοῖσιν ἐφεδρήσσουσι πέλειαι·
ἄμμες δ', ἀτρέστοις ἀνδράσι τερπόμεθα. hoc est:

Nuncia fare Iouis, præpesq; volatibus ales,
Cur magni ad tumulum sidis Aristomenis?
Hæc homines moneo: volucrum quantum optima viuo,
Tantum hic heroas optimus inter erat.
Stiparint pauidæ timidorum busta colūbæ,
Ast ego delector fortibus vsq; viris.

Auis Iouis Saturnij nūcia, quam ob caussam stas
Ferox, sup magni tumulo Aristomenis?
Nuncio hominibus, q̄uod quantum præstantissima
Volucrum sum, tantum hic semideorum [fuit.]
Pauidæ quidē pauidis assidebūt columbæ,
Nos autem interritis viris delectamur.

Fare age qd sedeas Iouis ales nūcia pernix
Magnanimi tumulum trux ad Aristomenis?
Nimirum quantum alitibus sum robore præstans,
Tantum semideus præstitit ille virus.
Sic bustis pauidū pauidas decet esse colūbas:
Nos verò intrepidis signa superba sumus.

Platonis tumulus.

Antipatri exstat Epigramma certè nobile in Platonis, diuini hominis, tumulum, cuius animam ad sepulchrum è cœlo allapsam in speciem aquilæ dicit:

αἰετέ, τίπτε βέβηκας ὑπὲρ τάφον, ἢ τίνος, εἰπὲ
ἀστερόεντα θεῶν οἶκον ἀποσκοπέεις;
ψυχῆς εἰμὶ Πλάτωνος ἀποπταμένης ἐς ὄλυμπον
εἰκὼν· σῶμα δ' ἐν γῇ γηγενὲς Ἀτθὶς ἔχει.

Cur aquila ad tumulum hunc volitas, dic nunquid ab astris
Hic habitare Deum fortè aliquem intuita es?
Imò anima extincti sum diua Platonis, Olympum
Quæ colo, sed corpus terrigenum Attica habet.

His non absimile est illud Marulli de Agesilao:

Agesilai tumulus.

Nuncia magnanimi volucris Iouis, ede quid vrna
Inuicti rostro cudis Agesilei?
Ipsa inter volucres quantum caput effero, tantum
Mortales omnes cedere Agesileo.

III. Iupiter Saturnius.

VOLVCRIS Saturnia] Aquila, quasi dixeris Iouiana; nam & Iupiter dicitur Saturnius à Saturno patre. Virg. in 4.
Nec Saturnius hæc oculis pater accipit æquis.
Sic apud Homerum multis in locis κρονίδης. Cur autem aquila Ioui sacra, diximus supra Emblem. 4.

Ardua] sublimis, erecta, eminens.

Aristomenes.

Magni Aristomenis] id est, Caroli Quinti, quem nomine Aristomenis appellat. Ἀριστομένους, optimæ mentis hominem sonat, ait Pindari scholiastes. Et Pausanias in Messen. eum Græcorum omnium optimū Apollinis oraculo iudicatum refert; quod & alicubi confirmat D. Hieronymus. Sed Aristomenis historiam, quoniam multis est incognita, paulò latiùs quàm pro operis instituto narrabimus, quam credo legentibus non fore iniucundam. Scripsit illam Rhianus Renæus Græcis carminibus, in quibus Aristomenes nihilo fuit ignobilior, quàm in Iliade apud Homerum Achilles. Pausanias in Messeniacis, Rhianum secutus, latissimè commemorat hanc historiā; nos autem multa præscindentes, quod ad Aristomenem attinet, prosequemur. Fuerunt igitur inter Messenios & Lacedæmonios certis de causis acerrima odia bellaq; plurima, in quibus æquo Marte pugnatum est. Tandem post continuos viginti annos in bellis exhaustos (vt Tyrthæus canit) Messenijs deuictis tales leges imposuerunt Lacedæmonij. Primum iureiurando eos astringunt, ne vel vnquam à Lacedæmonijs deficiant, vel aliàs noui quidpiam moliantur. Deinde vt de omnibus frumentis,

Aristomenis historia ex Pausania.

quæ

quæ agricultura comparantur in hominum alimoniam, dimidiam partem in Spartam ferrent. Decretum item est, vt ad funera regum, aliorumq; qui magistratum gesserunt, tum viri ex Messenia, tum mulieres, pullis induti vestimentis accedant. Itaq; tantis oppressi ærumnis Messenij, cum nihil humanitatis in posterum à Lacedæmonijs sperarent, satius esse duxerunt in acie cadere, aut tota Peloponneso eiectos fugere, quàm hæc pati. Decreuerunt itaque deficere. Vrgebant eos non leuiter adolescentes quidam, rerum quidem bellicarum imperiti, magnitudine tamen animi præstantes, qui in libera patria mori mallent, quàm aliàs beatò etiam seruitio frui. Inter hos fuit & Aristomenes, cæteris nobilior. Nam cum eius matre Nicotelea Genium aut Deum serpentis specie aiũt rem habuisse; putabatur tamen Pyrrhi, aut Nicomedis filius. Hic florens ętate, excelsoq; præditus animo magistratus ad defectionem solicitat: conseritur prælium: victoriam neutri manifestam sunt consecuti. Aristomenem verò plura facinora edidisse fama est, quàm de vno viro credi possit, adeo vt finita pugna regem eum elegerint. Fuit enim oriundus ex genere Aepytidarum. Cùm regnum detrectasset, eum exercitus imperatorem designarunt. Qui vt terreret Lacedæmonios, profectus noctu Lacedæmonem, ad templum Palladis Chalcieci clypeum suspendit, cui inscriptum fuit, *Aristomenes de Spartanis Deæ dicauit*. Lacedæmonijs redditum fuit oraculum, vt consiliarium Atheniensem acciperent. Athenas itaq; mittunt, qui oraculum nunciarent, & virum peterent. Athenienses verò cum nollent nec res Lacedæmoniorum crescere, neque Deo refragari, Tyrthæum ludimagistrum, qui & ingenio minimè valere putabatur, & altero pede erat claudus, Spartam mittunt. Profectus eò Tyrthæus, magistratibus & militibus elegiaca & anapæstica recitauit carmina, quibus eorum animos ad bellicam laudem excitabat. Itur in bellum: Anaxander Spartanorum rex erat; Aristomenem legionarij ex Messenijs octoginta selecti comitabantur, qui contra Alexandrum & principes Lacedæmoniorum imperterrito animo irruentes, vulneraq; excipientes, audacia & tempore Anaxandri milites fugabant. Hos vt insequerentur alijs Messeniorum

Aristomenis parentes.

præcepit Aristomenes, ipse autem facto in alios impetu, qui maximè resistebant, ijsdemque vi repulsis, ad alios rursus est conuersus. Cum hos quoque absque mora pepulisset, alacrius iam in eos, qui adhuc resistebant, irrupit, donec totam Laconum aciem perturbauit. Cum verò non sine turpitudine fugerent, & vim sustinere non possent, horribilius eos, quàm pro vnius hominis furore insequebatur: Ibi ne pyrum siluestrem in campo enatam cursu præterveheretur Aristomenes, prohibuit vates Theoclus; ad hanc enim Castorem & Pollucem dixit subsedisse. Aristomenes autem cùm effrenatè ferretur, pyrum prę terlapsus scutum amisit; quod dum quærit, multi Lacedæmoniorum fuga salutem quæsierunt. Post acceptam cladem, cum esset animus abiectus Laconibus, neq; iam amplius arma sumere statuissent, Tyrthæus recitatis elegis persuasit eis, vt arma non abijcerent, sed bella capesserent. Aristomeni autem Andamiam reuerso coronas & fruges iniecerunt mulieres, cãticum huiusmodi concinentes:

Cãticum Aristomeni cantatum.

In medium campum Stenyclerion, & iuga montis

Spartanos sequitur fortis Aristomenes.

Aristomenes posthæc Delphos est profectus; cumq; ex Bœotia rediret, in templo Trophonij, reuelante Pythia, inuenit scutum, quo accepto maiora continuò est aggressus: namq; obseruato vespertino tempore in oppidum Pharis Spartanorum peruenit, indeq; occisis, qui repugnabant, prædam ingentem abegit. In itinere autem, cum quidam Lacedæmoniorum grauioris armaturæ milites, & rex Anaxander irruerent, in fugam eos vertit, & Anaxandrum est insecutus: sed iaculo in coxendice grauiter vulneratus receptui cecinit; non tamen prædam sibi, quam abegerat, extorqueri passus est. Postquam è vulnere conualuit, cùm vellet in Spartam irrumpere, Helenæ prodigijs & Dioscurorum noctu est prohibitus. Virgines deinde, quæ in honorem Dianæ in Caryjs saltabant, per insidias cepit, quarum patres opibus & authoritate valebant. Perductis his in Messeniæ vicum quendam, noctem illam quieuit, & militibus & manipularibus virginum custodiam demandauit. Ibi petulantes adolescentes ad violãdas virgines impellebantur, vrgebantq; propositũ vel temen-

Aristomenes virgines capit.

te Aristomene, tanquam Spartanis viris solùm inferrent iniuriam. Et adeo res processit, vt cogeretur Aristomenes quosdam eorum interficere. Deinde virgines illæsas magna pecunia redemptas dimisit. Est in Laconica Aegila, vbi templum Cereris est, ibi festum celebrari à mulieribus cùm sciret Aristomenes, illuc cùm militibus irruit: Sed cum mulieres non sine numinis auxilio ad defensionem proueherẽtur, multos Messeniorum & gladijs, quibus victimas secabant, vulnerant, & verubus, quibus assabant, transfigunt; Aristomenem verò facibus percussum viuum capiunt. Vt autem vinculis elaberetur, Archidamia Cereris sacrifica in causa fuit, quæ eum illa nocte dimisit, non largitionibus corrupta, sed eius amore correpta: Excusauit autem fugam, tanquam perustis vinculis Aristomenes euaserit. Tertio belli anno, cùm prælium esset committendum ad fossam magnam, & Arcades ex omnibus simul oppidis Aristomeni misissent auxilia, Aristocratem Arcadum regem, & illo bello ducem Lacedæmonij pecunia corruperunt. Aristocrates accepta pecunia primò Arcadas celauit quid esset facturus; cùm verò ad manus iam essent venturi, eos perterrefecit, tanquam & angustijs forent comprehensi, & si vincantur, recedendi copiam nullam sint habituri: Sacrificia insuper inauspicata fuisse asserit. Quemlibet igitur iussit sibi fuga consulere, cum primùm ipse signum daret. Cùm verò intulissent se iam hostibus Lacedæmonij, & contra niterentur Messenij, sub initium pugnæ Aristocrates subduxit Arcades: Itaq; sinistrũ cornu, & medium agmen destitutum est præsidio. Aristocrates flagitium flagitio addidit, fugit enim per mediam aciem Messeniorum. Quare Messenijs cadebant animi, & Arcadum transcursu erant perturbati; & quidam eos, vt manerent, suppliciter orabant; quidam cõuitijs aduersus eos tanquam proditores, & iniuria sunt vsi. Lacedęmonij destitutos auxilijs Messenios facile circumdant, superant, fundunt. Ex Messeniorum vulgo multi ceciderunt, ex principibus etiam non pauci. Aristomenes, qui in illa pugna magna cum laude pugnauerat, sed frustra, propter paucitatem, collegit Messenios palantes, quibus persuasit, vt mediterranea oppida desererent, & in Iram montem commigrarent. Hunc ita

Mulieres Aristomenẽ capiũt.

Elabitur.

Aristocrates proditor.

que in locum cum se contulissent, eos obsidione Lacedæmonij cinxerunt, quibus Messenij per vndecim annos restiterunt; nec solùm restiterunt, sed multis incursionibus in agros Lacones exercuerunt, iumenta abigendo, messesq; Laconicas comburendo: captiuos insuper sub hasta vendebant. Fecerunt & irruptionem in oppidum Amyclas noctu, cepitq; illas Aristomenes, & diripuit, antequam Spartaui suppetias ferre possent. Deinde cum totam regionem deuastaret, obuiam factus est Lacedęmoniorum manipulis, & duobus regibus, commissoq; prælio vulnera inter pugnandum tum alia accepit, tum caput eius lapide est ictum, adeo vt tenebræ oculis offunderentur. Prostrato eo Lacones frequentes accurrunt, viuumq; capiunt. Ceperunt item ex eius militibus circiter quinquaginta. Hos omnes Lacedæmonij in Cæadam (Barathri id nomen erat, quò Lacedæmonij nocentes præcipitabant) abijciendos censuerunt. Cæteri Messenij deiecti in Cæadam continuò perierunt. Aristomenem autem tum quoque, vt antea, deorum aliquis conseruauit: Aiunt enim aquilam volatu se submisisse, alisq; illum sustinuisse, donec ad finem Barathri perueniret illæsus. Hic iam Aristomenes, sciens fatale esse hominibus vt morerentur, obuolutus pallio, forti & imperterrito animo mortem expectabat. Tertio autem die post, cum strepitum sentiret, facie detecta vulpem cadauera corrodentem conspexit, quam tacitus siuit ad se accedere, eamque vt accessit cepit, & altera manu chlamydem mordendam bestiæ obijciebat, ne læderetur; fugere volentem sequebatur apprehensa cauda per tenebras: cumq; in loca transitu difficilia esset peruentum, à bestia est auulsus. Tandem & cauernam quandam deprehendit, & per eam luminis splendorem vidit; tunc vulpem dimisit, cauernamq; latiorem manibus reddidit, domũque in Iram montem incolumis euasit. Ex templò Lacedæmonijs est per transfugas nunciatum, viuere Aristomenem; huic rumori non plus fidei est adhibitum, quàm si mortuus suis viribus reuixisse diceretur. Dum hæc aguntur, Corinthij Lacedæmonijs mittunt exercitum ad expugnandam Iram. Cuius rei cùm Aristomenes esset factus certior per exploratores, nocte sopora securos & palantes, nec excubias agentes

Aristomenes secundò capitur.

Seruatur per vulpẽ et elabitur.

tes Corinthios trucidat, vnà cum ducibus, spoliaq; diripit. Quæ res effecit, vt Spartani crederent Aristomenem viuere. Lacedæmonij post hæc quadraginta dierum inducias cum Iræ incolis pepigerunt, & ipsi quidem domum reuersi festum celebrarunt; Cretenses autem sagittarij per Messeniam passim vagabantur. Aristomeni igitur ab Ira propter inducias longiùs profecto, & securè vaganti, septem sagittarij insidias struxerunt: & captum loris, quæ in pharetris habebant, constringunt; duo verò Spartam proficiscuntur, Aristomenem captum nunciaturi, reliqui Agellum Messeniæ vicum petunt. Habitabat ibi quædam puella cum matre, patre orbata, hęc nocte præterita per quietem viderat leonem vinctum, & vnguibus destitutum à lupis in agrum earum esse perductum, ipsa verò vinculis leonem exoluebat, vnguesque restituebat; & sic lupi dispersi à leone sunt visi. Tunc autem adducto à Cretensibus Aristomene, intellexit virgo, re vera sibi offerri, quod noctu antea apparuisset, & quis esset, matrem interrogauit. Vt rem percepit, Cretensibus vinum infudit liberiùs, qui cùm fuissent inebriati, pugionem ab eo abstulit, qui maximè somno erat oppressus; & sic Aristomenis vincula resecuit virgo. Aristomenes autem arrepto gladio Cretenses interfecit. Hanc postea virginem duxit vxorem Gorgus Aristomenis filius: hoc enim modo pręmia persoluit Aristomenes puellæ pro seruata vita. Vndecimo autem obsidionis anno fatale iam erat tum Iram capi, tum Messenios sedibus eijci: habebat enim Aristomenes huiusmodi oraculum:

Aristomenes tertiò capitur.

A virgine liberatur.

Cum Neda curuiuagas ex te caper hauserit vndas,
Non ego Messenā tuear, qā fata propinquāt,

Neda.

(Neda fluuius est, cuius fontes sunt in Arcadia, Messeniamq; ab Elæis disterminat) Timebant itaq; Aristomenes & Theoclus vates (quibus datum fuerat oraculum) ne capri ex Neda biberent. Sed cum vates Theoclus iuxta Nedæ ripas ambularet, conspexit caprificum, quæ summis folijs radebat aquas; hanc Græci Olynthum nominant, Messenij Tragum, id est, caprum. Vnde vates coniecit, id voluisse Deum significare, instareq; iam fatum Messenijs. Id significauit Aristomeni, reliquos Messenios celauit. Habebant nescio quid in occulto Messenij, quod si euanesceret, futurum erat ex oraculo, vt tota Messenia submergeretur: sin verò id conseruaretur, fore vt regionem aliquando Messenij recuperarent. Id cùm certò sciret Aristomenes, oracula noctu asportauit, & in monte Ithoma defodit, vbi maxima erat solitudo; Iouemq; & reliquos Deos, qui Messeniam vsq; ad illa tempora seruauerant, adhibuit custodes. Posthæc nocte quadam procellosa custodes deseruerunt præsidia, id cum per pastorem quendam intellexissent Lacedæmonij, eadem nocte per tenebras inuadunt Messeniorum arcem. Quod cùm percepisset Aristomenes, venit cum Gorgo filio, Theoclo vate, Mãticlo Theocli filio, & aliis: noctu quidem nihil memoria dignum ab vtrisq; est gestum. Orta autem luce, cum inuicem se aspicere possent, Aristomenes Messeniis oraculum propalauit; qui in extremam desperationem adducti, in Lacedæmonios quo quisque potuit modo, impetum fecerunt. Messeniæ item mulieres correptas tegulas & saxa, aliaque in Lacedæmonios iaculabantur, sed imbriū & fulgurum violētia oculos Messeniorum obcæcabat: quæ omnia Lacedæmoniorum animos erexerunt. Messenii tamen contra fatalem necessitatem totis viribus agebant. Tres itaq; dies contra Lacedęmonios steterunt, & totidem noctes, prodijt tandem Theoclus vates, & Aristomenem sic est allocutus: Quid frustra laboras? capi Messenaim prorsus nunc fatale est; vidisti caprificum, Apollo prędixit, mihi communem cum patria mortem Deus intentat: tu teipsum reliquosq; Messenios serua. Hæc cum dixisset in hostes irruit, quos sic est allocutus: Atqui non perpetuò læti Messeniorum opibus fruemini. Posthæc irruptione in hostes facta multos occidit, & ipse interijt. Messenios à pugna auocauit Aristomenes, quibus præcepit vt se sequerentur, si quem ipse transitum præberet. Congregatis igitur vxoribus & liberis, in extrema parte posuit filium Gorgum, & Manticlum vatis filium, ipse in principio ad hostes conuersus capitis nutu, ac motu hastæ significauit se transitum petere. Lacedæmonij ex Hecati vatis consilio aditum patefecerunt, ne rabiosi homines, & ad extremam desperationem perducti supra modum ferocirent. Messenios abeuntes susceperunt Arcades allatis vestimentis & cibis

Theocli vatis interitus.

bis, terram insuper cum eis sunt partiti. Post aliquot deinde dies cum & Messenii & Arcades expeditionem occultam duce Aristomene in Lacedęmonios parassent, Aristocrates (quem supra diximus pecunia à Lacedæmoniis corruptum) hoc consilium Lacedęmoniis patefecit. Hoc cum Arcades intellexissent (nunquam enim neque Arcades, neque Messenii proditorem putarunt Aristocratem) cum lapidibus obruerunt, insepultumq; dimiserunt.

Aristocratis pœna.

Rursus Aristomenes cum quinquaginta Messeniis Iram montem inuasit, multos ibi Lacedæmoniorum trucidauit, illorumq; triũphum vertit in luctum. Reuersus in Arcadiam filium Gorgum, & Manticlum vatis filium cum exercitibus dimisit, terras & sedes quæsitum. Gorgus in Siciliam peruenit, & Zenclam vrbem occupatam Messenem nominauit. Manticlus insulam Sardoam cepit, habitauitq; Aristomenes Delphos est profectus, quid ei responsum sit, non dicitur. Cum filia deinde se in insulam Rhodum contulit, postea Sardis ad Ardyn Gygæ filium. Cumq; ad regem Aphraortem animo destinasset iter, morbo correptus obiit. Neq; enim debebant Lacedæmonii vlla iam clade posthæc ab Aristomene affici.

Aristomenis mors.

Mortuo Aristomeni Damagetus ac Rhodii monumentum ædificarunt illustre, & honores ab eo tempore decreuerũt. Aristomenem item contendunt Thebanis in Leuctrico prælio auxilium tulisse post mortem, & in causa eum potissimùm fuisse, vt cladem acciperent Lacedæmonii. Hęc ex Pausania. Quibus addimus festiuum Marulli epigramma:

Viderat armatas vni dare terga cohortes
Iupiter; & Martem credidit esse suum.
Mox vt Aristomenes notus procul agnitus armis,
Et fulsit volucris auxiliaris apex:
Macte ait, o iuuenis, si te mea bella tulisset,
Non alia cœlum tunc eguisset ope.

Aristomenes corde hirsuto præditus.

Dignum est relatu quod Plinius lib. 11. Nat. hist. cap. 37. de Aristomene scriptum reliquit: Hirto corde, inquit, gigni quosdam homines proditur, neq; alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium, qui trecentos occidit Lacedæmonios; ipse vulneratus & captus semel, per cauernam latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus: Iterum captus sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lota cum corpore exussit: Tertiò capto Lacedęmonii pectus dissecuere causa videndi, hirsutumq; cor repertum est. Idem narrat etiam Crinitus lib. 13. de honest. discip. c. 7. Vide Plutarch. in vita Romuli. & Val. Max. in fine libri 1. cum agit de Lynceo: sed in omnibus codicibus inoleuit mendũ, legendum enim est ibi pro Athenienses, Lacedæmonii. quod clarius est, quàm longiori indigeat probatione. Vide etiam Cœlium Rhodig. lib. 17. cap. 9. meminit quoque Dion Chrysostom. orat. 35. ferè initio.

Quantum inter aues] Collatio parium.

Semidei.

Semideos inter.] Semidei sunt Heroes illustres, & nobiles viri, qui quoniam ad Deorum immortalium naturam quàm proximè accesserunt, ab imperita plebecula, & Poetis ipsis (qui vulgarem opinionem velis remisque consectati sunt) in numero Deorum relati creduntur: Tales fuerunt illi, quos altero parente Deo, altero mortali prognatos existimabãt: vt Hercules, Aeneas, Achilles, &c. Hesiodus:

Ζεὺς κρονίδης ποίησε δικαιότερον καὶ ἄρειον
Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται Ἡμίθεοι.
Iupiter Saturnius fecit iustius & melius.
Virorũ heroũ, diuinũ genus, qui appellantur Semidei.

Ouidius 1. Metamorph.

Sũt mihi semidei siluestria numina Fauni.

Et Statius 2. Achill. Reges semideos appellat. Lucianus in mortuorum dialogis sub Trophonii persona: Ἥρως, inquit, ἐστὶν ὃ μήτ᾽ ἄνθρωπος ἐστὶ, μήτε Θεὸς, ἀλλὰ καὶ συναμφότερον ἐστὶ. id est: *Heros est, qui neque homo est, neq; Deus, & simul vtrumq; est.* Mitto quæ Plutarch. de oraculorum defectu disputat, quæq; Diuus Augustinus 10. de ciuit. Dei, c. 21. aliiq; certè multi retulerunt de Heroibus.

Columba pro trepidatione.

Insideant timida, &c.] Columbam pro trepidatione & timiditatis symbolo ponere vulgatissimum fuit antiquis, nam & nomen illi apud Græcos τρήρων, hoc idem significat: deducitur enim à τρέειν, quod est *trepidare*. Homerus enim sic:

Αἱ δὲ βάτην τρήρωσι πελειάσιν ἴθμαθ᾽ ὁμοῖαι. hoc est:
Hæ pauidæ gressu similes abiere columbis.

Ouid. 1. artis:

Vt fugiunt aquilas timidissima turba columbæ.

Pierius

Pierius Hieroglyph. lib. 22. id scitè perspicueque declarat. Est enim columba auis simplex & supra modũ pauida, ita vt propter genuinum timorem in summis locis nidificet; admodum salax, fœtui continuò indulget, eaq; nihil fœcũdius, mares more fæminarum ouis etiam incubant & fouent, ob hæc Veneri sacra esse creditur. Aquilæ odiosa, de qua re Varro plurima. Sed columbina simplicitas in prouerbium abijt.

Columba natura.

Bustum.

Busta,] Sepulchra, tumulos. Iuuenal. Satyr. 3.

——— *portandum ad busta cadauer.*

Ouidius Fastorum 5.

Compositiq́; nepos busta piabat aui.

Et Virgilius:

——— *semiustaq́; seruant Busta.*

Cicero in Pisonem: Quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto, vobis ducibus, mactatus essem. Mortuorum cadauera olim cremabant, & cineres, quos religiosè asseruabant, busta dicebantur, quasi combusta. Cicero tamẽ 3. De legib. bustum pro monumento accipit, vt & Suetonius pro sepulchro.

Aquila insigne Romanorum.

Nos Aquilæ.] Aquilam Romanorum (rerum dominorum) insigne fuisse, quam plurimi auctores referunt. Neq; verò id sine causa factum conijcio, nam vetusti quique aquilam auium principem vocitabant: vt Horatius proinde dixerit, ei Iouem permisisse regnum in aues vagas. Obseruabant enim eius auis prestantiam virium, eam politam, concinnam, intrepidam, strenuam, liberalem: quæ adiuncta perpetuò fortem debent Principem comitari. Sed & aquilino naso homines regios appellarunt, testibus Platone & Plutarcho: ita vt Persę ad regnum nemini aditum liberum concederent, nisi qui ea nota insignis essent; atq; Cyrus ille, quem aquilino naso fuisse memorabant, Pyrrhus etiam Epirotarum Imperator, Aquilæ cognomen sibi datum à suis lubens admisit. Cùm enim milites eum Aquilam appellassent: *τί γὰρ*, inquit, *οὐ μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις, ὥσπερ ὠκυπτέροις, αἰρόμενος.* *Quid verò, non debeo vestris armis, tanquam alis pernicibus, in altum tolli?* Imò verò apud Thebanos Aquilæ vt sacræ aues colebantur, vt apud Aegyptios Crocodili, Ibes, Cynocephali. Imò non ausim equidem transilire, Aquilam olim rerum successum prosperarum portendisse, sic enim Iupiter omen optimum cepit, cùm sibi aduersus Titanas proficiscenti apparuit Aquila. Prætermitto lubens quę prolixa sunt in Xenophontis commentariis. Certè Aquilam alii referunt, Gordii, pauperis alioqui viri, in curru per totum diem sessitasse; vnde regnum Phrygiæ filio Midæ præmonstratum volunt. Cùm Hiero admodum adolescens esset, & mediocrium homo fortunarum, primo bello, quod vnquam iniisset, Aquila sedit eius clypeo, quod præsagium regni fuisse creditur. Tarquinio Romam migranti Aquila pileum è capite abstulit; vnde Tanaquil vxor vaticiniorum perita regnum illi portendi coniecit. C. Marius puer Aquilæ nidum cum septem pullis in agro reperit; cuius ominis ratio fuit septem Consulatibus ostensa. Celebratur & Octauii Cæsaris Principatus primùm Aquilę ostento notatus. Cùm enim aliquando in via Campana pranderet, Aquila ex improuiso panem ei de manibus eripuit, & leniter deinde reddidit. Nec prætermittendum quod legitur de Alexandro Macedone, quo recens nato, Aquilæ duæ in culmine domus per totum diem sedisse dicuntur; quod omen tum primùm captum fuit duplicis Imperii, nempè Asiatici & Europæi. Sed hæc dum colligo, ferè non sentio mihi ad reliqua pergendum. Vide Pierium Hieroglyph. 19.

Aquila præstãtia.

Aquilino naso homines.

Pyrrhus Aquila dictus.

Aquila sacra aues quibus.

Aquila omen.

IV.

Carolus V. satis laudatus.

CAROLI V. laudes celebrat (vt Claudius Minos arbitratur) quem quam aptè cum Aristomene comparet, satis constabit, si quis gesta Caroli cum historia Aristomenis supra fusè enarrata conferat. Quare non multus ero in enumerandis eius laudibus, ne mihi contingat id, quod sophistæ cuidam, qui cum appararet recitare librũ, & Antalcidæ percontanti, quod esset argumentum, respondisset, Herculis encomiũ: Quis, inquit, illum vituperat: Superuacaneum existimans in eo laudando sumere operam, quem omnes vno ore prædicarẽt. Hercules autem apud Spartanos religiosissimè colebatur, vt & Carolus apud Germanos; vixit enim is inter homines, vt viuus laudabilis fuerit, mortuus verò fœlix iudicetur.

Ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Suſtine & abſtine.

EMBLEMA XXXIV.

E T toleranda homini triſtis fortuna ferendo eſt,
Et nimium felix ſæpe timenda fuit.
Suſtine (Epictetus dicebat) & abſtine. oportet
Multa pati, illicitis abſq; tenere manus.
Sic ducis imperium vinctus fert poplite taurus
In dextro; ſic ſe continet à grauidis.

COMMENTARII

I. A Vaccis grauidis, & armentorum grege paſcuo bubulcus taurũ reſpicientem ſegregat, in quem verberibus ſæuire videtur. Et quamuis epigramma de poplite vincto dicat, tamen hoc loco illud non exprimitur.

II. *Tauri ſymbolũ.* SVMPTVM eſt Emblema ex Oro Apolline in libello de Hieroglyphicis, vbi de tauro ſic ait: Hominum dubiæ & inſtabilis temperantiæ ſignificare volentes, taurum pingunt genu dextrum ligatum; ſic enim non coit. Alciatus vt hoc ob oculos poneretur, συμβολικὸν adiecit, nẽpe taurum roboris excelſi, patientiſſimum & abſtinentiſſimum animal. Aegyptii enim ſacerdotes cum fortem & temperantem ſigni-

significare vellent, taurum valetudinis integræ pingebant. Onerum enim & laborum omnium patientissimus est, ærumnas nullas detrectat, instatq; operi herili quantumlibet. Sed & abstinens est, quippe qui post vaccæ conceptum cum illa non coeat, vt idem Orus lib. 2. Hieroglyph. & Plinius lib. 8. cap. 45. Vide Pierium Valer. lib. 3. Hieroglyphicon. Sed vt paucis, quemadmodum Patientia & Abstinentia duæ virtutes sunt præ cęteris vtiles, sic iis opposita duo vitia, intolerantia nempè & incontinentia, multò omnium grauissimæ & exitiosæ maximè dicebantur Epicteto (teste Gellio lib. 17. c. 19.) nempè cùm aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neq; ferimus: aut à quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus. Itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat, eaq; sibi imperando atque obseruando curet, is erit plerunq; impeccabilis, vitamque viuet tranquilissimam. Verba duo hęc dicebat, *ἀνέχου καὶ ἀπέχου*. *Patere & abstine*. De aduersis æquo animo perferendis, quædam Lactantius 6. c. 18. & Plutarchus consolatione ad Apollonium; de abstinentia verò exempla longè multa sunt apud Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Vide quoq; adagium, *Sustine & abstine*. Vtriusq; verbi vim expressit Horatius 4. Carm. 11.

Vindex auaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ,
Consulq; non vnius anni,
Sed quoties bonus atq; rectus
Iudex honestum prætulit vtili, &
Reiecit alto dona nocētium Vultu. ——

III. *ET toleranda homini &c.*] Aduersa fortuna viro forti toleranda est. Huic respondet verbum *ἀνέχου*. Adhortatio est ad patiētiam, cui simile illud Virgilii 5. Æneid.

Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Et nimium felix, & cæt.] Publii mimus est is:

Fortuna cum blanditur, captatum venit:

Tum enim maximè timenda est, cùm valde prospera putatur. Ergo idem Publius verè:

Fortuna vitrea est, quæ cùm splendet, frangitur.

Horatianum hoc ēt vulgo tritum: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus*. quo videtur respexisse ad illa Herodoti, in Polymnia, ὁρᾷς ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα κεραυνοῖ ὁ θεὸς, οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι. τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέ μιν κνίζει. ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα, τὰ τοιαῦτα ἐπισκήπτει, βέλεα; φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.

Alexidis hoc laudatur:

κἂν εὐτυχῇ τις, ὡς ἔοικε, προσδοκᾶν
ἀεὶ τι δεῖ, καὶ μή τι πιστεύειν τύχῃ.
Fortuna quamuis sit tibi prosperrima,
Semper aliquid timeto, diffidens ei.

Epictetus.] Stoicus fuit natus Hierapoli Phrygiæ, seruus & claudus, cuius quidem morum & vitę tanta fuit admiratio, vt lucerna eius fictilis tribus drachmarum millibus penderetur. Circumfertur eius nomine Enchiridion multis paradoxis refertissimum, quod eius auditori Arriano tribuitur: continet libellus ille quasdam disputationes admodum vtiles & succinctas ad perturbationes animi cohibendas. Hūc Politianus Latinitate donauit. Duos Epicteti de se versus citat Aulus Gellius lib. 2. cap. 18. quos is sic Latinos fecit: *Epictetus.*

Seruus Epictetus fuerā, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Illicitis absq; tenere manus] Tmesis. id est, tenere manus abs illicitis. nam absque hic non est vna dictio, sed duæ, conflatæ ex præpositione abs, & copulatiua que, ne quis fallatur. Suadet itaq; continendas esse manus ab illicitis.

Sic ducis imperium] id est, ductoris. Ægyptii cùm indicarent hominem modestum, & qui facilè posset à malè factis auerti, taurum genu dextro ligatum pingebant. Si enim dextro genu constringatur, mansuetum se præbet, & vincula consequentem. Pierius eodem lib. 3. *Tauri symbolo quid significetur.*

Poplite.] Poples, genu est curuatura, pars genu opposita. Lucanus: *Poples.*

——*nisi poplite lapso*
Vltima curuati procederet vngula tauri,

Sic se continet à grauidis.] Huc pertinet egregium Aristotelis verbum *ἀτιμαγελεῖ*, de tauro dictum, qui seorsum à vaccarum consortio & grege pascitur, id est, *abarmentatur*. *Ἀτιμαγελεῖ.*

IV. DVOBVS his verbis, *ἀνέχου καὶ ἀπέχου*. Philosopho Epicteto familiaribus, tota bene viuendi ratio comprehendi potest. Primò siquidem ad patientiam adhortabatur, qua quisque disceret tum aduersos fortunæ casus, tum etiam laborem ęquo animo per- *Philosophia Epicteti duobus comprehensa verbis.*

perferendum: altero, esse ab omni luxu, potissimumq; venereo præcipiebat abstinendum. Quæ duo præcepta duobus hisce verbis comprehensa, sic Horatius illustrauit:

Qui studet optatam cursu cōtingere metā,
Multa tulit fecitq; puer, sudauit & alsit,
Abstinuit Venere & Baccho.

Patiētia. Itaq; duo præcipuè nobis hoc emblemate proponuntur, tolerantia & abstinentia.

1. In tolerantia constans hominis animus agnoscitur, quando scilicet malis non cedit, sed contrà audentior exsurgit. Vnica siquidem cōstantia hominem ab hominum communi fęce differentem maximè, & longè nobiliorem facit: quandoquidem, vt doctè cecinit Prudentius, omnibus alijs virtutibus, & societatem & auxilium suum fortis patientia misceat; virtusque omnis vidua sit, quam non patientia firmet. Grauiter ad hunc sensum Horat. 2. Carm. 3.

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia. ——

Exemplo est Socrates, qui ea fuit æquanimitate, vt abeuntem domo, & redeuntem eodem semper vultu fuisse dicebat Xanthippe, morosa vxor. Stoici ergo πρὸς τὴν εὐθυμίαν inducebant suis disputationibus, τὴν ἀναλγησίαν, καὶ τὴν ἀπαθίαν. Et huc spectant Senecæ consolationes, & ferè omnes epistolæ, quibus tolerantia & sobrietas eruditis aculeis instillantur.

Abstinentia. 2. At quantū conducat abstinentia, quantasq; habeat vires, pleni sunt auctorum libri, plena antiquorum monumenta: iam enim latè patet, vt per omnia omnium virtutum domicilia ferè locum sibi suo iure vendicet. Hinc apud Lactantium triplex statuitur virtutis gradus: primus est à malis operibus abstinere: alter, à verbis malis: tertius, à rerum malarum cogitatione. Notum est illud:

Est virtus placitis abstinuisse bonis.

Cui non malè conuenit Ciceronis illud Offic. 1. Bene Pericles, cum haberet collegam in prætura Sophoclem Poetam, hique de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetq; Sophocles: o puerum pulchrum, Pericles? At enim prętorem, Sophocles, decet non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere. Anacharsis Scytha eo gestu repertus est apud Solonem dormiens, vt altera manu pudenda, altera os obsignaret, continentiæ & silentij signa exprimens. Duo enim sunt in homine membra, quę non nisi admodum difficulter edomari possunt, lingua nempe & genitalia. Itaq; quod Anacharsis toto ætatis suæ tempore bellum voluptatibus indixerit, statuis eius inscriptum fuisse legimus, γλώσσης καὶ γαστρὸς, καὶ αἰδοίων κρατεῖν. Quare cum sacerdotes Aegyptij frænum libidinibus imponendum esse suaderent, viri genitale manu cohibitum & repressum pingebant. Referrem quæ de Alexandri Macedonis continentia ab historicis memorantur, qui nuptam mulierem attingere, neq; Darij filias captiuas videre sustinuit, sed hæc sunt in ore omnium. Huc facit illud Horatij: *Continentiæ gestus.* IV.

Non possidentem multa vocaueris
Rectè beatum. rectiùs occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter vti,
Duramq; callet pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet,
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

Item illud ἀπέχη sic:

—— & per obstantes cateruas
Explicuit sua victor arma.

Nisi id primum conferre mauis cum illo 3. Carm. 3.

Iustum & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida ——

3. Ex consequenti hic inculcatur quoque continentia coniugalis, taurus enim, vt & cętera animalia, post impręgnationem cum compare non coit, solus homo in talem libidinem prurit, adeo vt δεκαπλασίως mulier affectet concubitum quam mas, si vtero gerat, vt refert Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 4. tunc enim semen conceptum neruos mouet, & inde ardor confricationis innascitur. Videant igitur mariti quomodo hac in parte mulieribus morem gerant. Laudatur continentia Drusi, qui se vxori seruauit integrum, quamdiu versatus est in expeditione Germanica. Et Pescenius Niger ignarus rei Venereæ fuisse dicitur, nisi quantum liberis procreandis impenderetur. Claudian. 2. de laudibus Stiliconis, quo loci laudat pudicitiam Theodosii. *Continētia coniugalis.*

Hinc fuit ut primos in cōiuge disceret ignes,
Ordi-

Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori casto cum fœdere vellet.
Obuius sese locus offert D. Hieronymi aduersus Iouinian. Inconcessum maritis post conceptum fœtum mulieribus iungi, tum quòd venter tumidus non subigatur sine periculo; tum quòd non suscipiendæ prolis caussa coeatur.

In adulari nescientem.

EMBLEMA XXXV.

SCIRE cupis, dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & vt varios quærat habere duces?
Nescit adulari, cuiquàmve obtrudere palpum:
Regia quem morem Principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat Hippocomon.
Nec sæuire tamen domino fas: vltio sola est,
Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

COMMENTARII.

I. PINGITVR generosus equus cum suo equite, habitu & apparatu equestri, quem equus eleuatis anterioribus pedibus, quasi insessoris impatiens, excutere nititur.

II. Ex Vlpiano Demosthenis interprete, historiam

N

Locus e Demosthenis interprete.

storiam primi huius distichi petitam suspicor. Verba eius non piget adscribere: ἀλεύας ἀπόγονός τις τοῦ ἡρακλέους θετταλὸς, ἐτυράννευσε θετταλῶν. εἶτα καὶ οἱ τούτου παῖδες μὴ φέροντες οὖν τὴν τυραννίδα οἱ θετταλοὶ, καὶ ἀποροῦντες τί δεῖ ποιεῖν, μετεπέμψαντο εἰς συμμαχίαν τὸν φίλιππον. εἶτα ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐξέβαλε τοὺς ἀλευάδας ἐκ τῆς τυραννίδος. καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν αὐτῷ ὁμολογοῦντες οἱ θετταλοὶ, δεδώκασιν αὐτῷ νέμεσθαι παγασὰς καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἀγορᾶς. ἄπιστοι θετταλοὶ ἐνομίσθησαν, ἢ διὰ τὸ τὸν ἰάσονα θετταλὸν ὄντα, ἄπιστον ὀφθῆναι περὶ τὴν μήδειαν. ἢ ὅτι τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει ἀπὸ ἀθηναίων πρὸς λακεδαιμονίους μετετάξαντο, ὥς φησιν ὁ θουκυδίδης. id est: *Aleuas quidam ex Herculis familia Thessalus, tyrannide in Thessalia potitus est: deinde huius etiam liberi. Quam cùm Thessali nec ferre possent, & qu se verterent, non haberent, Philippi opem petierunt. Is cùm venisset, Aleuadas tyrannos expulit. Cuius beneficij nomine gratum suum animum declaraturi, usumfructum Pagasarũ, portoriorum item ac mercatuum uectigalia illi concesserunt. Perfidi autem existimati sunt, vel propter Thessalum Iasonem, quem Medea fregisse fidem constat; vel quia bello Peloponnesiaco, cùm vtraq; acies iam staret in procinctu, ab Atheniensibus ad Lacedæmonios defecerunt, vt ait Thucydides.* Hactenus Vlpian. Innascitur autem plerunq; popularis rebellio, vel ob iniquam magistratus administrationem, vel intolerabilem Principum tyrannidem. Extant apud T. Liuium Dec. 4. lib. 9. orationes, quibus mutuis conuitiis se lacerant Philippus Thessalorum rex, & ipsi Thessali coram legatis, quos Senatus ad disceptandas controuersias miserat. Verba Liuii ex oratione Thessalorum hęc sunt: Nequicquam & illum victum, & se liberatos esse, vt equũ tenacem non parentem frænis asperioribus castigandum esse. Philippus sic claudit suam orationem: Insolenter & immodicè abuti Thessalos indulgentia populi Romani, veluti ex diutina siti nimis auidè meram haurientes libertatem. Itaq; seruorum modo præter spem repentè manumissorum licentiam vocis & linguæ experiri, & iactare sese insectatione & conuitiis dominorum. Nec vero hic transire possum, equum rectè cum populo, non quouis, sed ferocienti, & qui nisi difficulter freno pareat, sessorem cum principe comparari. Dici enim fręnato æquo hieroglyphicè hominem designari ferocem quidem & animo inuicto, sed qui tamen obsequatur rationi. Est enim equus animal ferox & superbum, sed quod hominis leges subeat, & quas non egrediatur, vbi paulmum assueuerit: vt quod ait Horatius,

Locus ex Liuio de Thessalis.

Equi hieroglyphicum.

Non equitem dorso, non frenũ pellat ab ore.

Sic Virgilius in Georgic.

Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & frena iugo cõcordia ferre.

Idipsum & obseruatur in Carthaginis historia: cùm enim vrbis fundamenta iacerentur, caput aeris equi repertum, & hinc gentem fore bello egregiam pręmonstratum est: cuius ostenti ea significatio fuit, facilem victu per sęcula gentem. Addam & hoc, apud Onirocritas & somniorum coniectores, caput equi, asini, canis, si in somnis apparuerit, seruitutem significari. De quibus iam satis. Nunc ad historiam redeo, (inquit Claudius Minos) quam me non statim esse nactum fateor, sed penè aliud agẽs tandem reperisse. Cum enim iam horum commentariorum, non quidem perpoliendorum, sed scribendorum me satietas aliqua tandem caperet, quippè qui ad studia grauiora festinarem, mihiq; permulta nõdum satisfacerent, quod omninò, sicuti mihi proposueram initio, consilium auctoris detexisse non viderer, maximeq; trium vel quatuor Emblematon, & huius ipsius in primis, opportunè de iis verba facienti & studia humanitatis recolenti (tres ante annos, ni fallor, vnà cum viro doctissimo ROBERTO VVIDIO, Tornodorensi, Glareani Loriti quondam auditore, qui per septennium hac in Academia Parisiensi diligenter & eruditè docuit) mihi venit in mentem, quod aliud agens ab homine amico acceperam, huius Emblematis originem videri haustam ex Diod. Siculi lib. 16. ad annum Philippi 4. Sic enim penè Diodorus: Alexandrum Phereum tyrannum interfecerunt Thebe vxor eiusq; fratres Lycophron & Tisiphon: qua ex re sibi gratiam popularem pepererunt. Hi tamen in apertam tyrannidem prolapsi, sæuitiam tantam exercuerunt, vt Principes Aleuadę in Thessalia nobilissimi in eos con iurarint

Locus ex Diodoro Siculo.

iurarint

iurarint. Quòd verò id per se non possent, Philippum Macedonium in sui auxilium aduocarunt: qui profectus in Thessaliam, tyrannis deuictis libertatem huic populo restituit.

III. *Thessalia.* *THESSALIS ora*] Regio Thessalica, id est, ipsi Thessali. Thessalia regio est Græciæ famosa, montibus & ciuitatibus clara. Strabo lib 9. Gens inquieto genio &c. Flauius Vopiscus in Saturnino de Gallis nescio quid tale scripsit: Saturninus, ait ille, oriundus fuit Gallis, gente omnium inquietissima, & auida semper vel faciendi principis, vel imperij.

Toties dominos mutet] Reges, seu tyrannos potius. Historiam paulò supra ex Diodoro Siculo lib. 16. & Vlpiano retulimus.

Obtrudere palpũ. *Obtrudere palpum*] Prouerbium Plautinum, pro eo, quod est, arte doloq; fallere, siue adulari. Hinc Palpones dicuntur adulatores. Translatio ab equisonibus, qui refractarijs equis vel manuum plausu, vel linguæ palpo blandiri solent. Lege Chiliad. Grauissimam offensam tulit Vespasianus, quòd Neroni cantanti aut discederet, aut obdormisceret, vt est apud Sueton. in Vespasiano.

Regia quem morem &c] Huc pertinet oratio Maronitarum ex Liuio, loco paulò ante citato: Itaq; dominari assentatores regios, his solis loqui & in Senatu, & in concionibus licere: eos omnes honores & capere ipsos, & dare alijs: optimum quemque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos, & deterioribus obnoxios silere. Occurrit exemplum Constantini Manassis, de Imperatore Michaele ab assentatoribus miserè perdito: In fabulis est (inquit ille) venatorem illum Actæonem à rabidis canibus pro fera dilaniatum: sic certè cùm Michaelem stipassent assentatores quidam improbi, effœminati, omninoque malè feriati, in quod exitium miserum, in quam malorũ Lernam eum non coniecerunt? Curtius lib. 8. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio, quã hostis euertit. Paterculus 2. historiæ Rom. de nepote Augusti Caio: Nec defuit conuersatio hominum vitia eius assentatione alentium: etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio.

Principes ab assentatoribus perditi.

Sonipes. *Ingenuus sonipes*] Equus liber, generosus, velox & superbus, sic dictus à sonitu pedum, quem quasi ad viuum versu expressit Virgilius:

Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.

Hippocomon. *Hippocomon.*] Ab equis ornandis seu componendis, vt etiam Hippocomius ab equis instruendis fucato colore, robur inani sagina mentientibus, ait Quintil. Alciatus noster in annotationibus in lib 12. C. in l. non patimur ypocomos, vbi legendum Hippocomos, id est, stabularios, qui equos curant. ἵππος enim equum significat, κομέω, nutrio, curo. Existimo autem fuisse munus publicum eorum, qui in id agebantur, vt de prouincialibus acceptos causa publici cursus equos cura sua alerent. Hæc ille. Forte illi sunt, quos Itali vocant cauallarici, Germani Rosbereiter.

Clemẽtia principis. *Nec sæuire tamen domino fas*] Clementia principem maximè decet, nihilq; debet esse ab eo tam alienum, quàm nimia censuræ seueritas; quòd si cogant iura & leges in facinorosum aliquando sæuire, id efficere debent, non quidem personæ, sed vitij odio.

Lupata. *Lupata.*] Fręna asperrima, quibus equus ferocior coercetur, à lupinis dentibus ita nominata, qui dentes inęquales sũt. Ouid. 1. Amorum:

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Claudian. 2. de raptu Proserpinæ:

Terruit orbus equos pressis parere lupatis.

Et Panegyrico de Probini & Olybrij consulatu:

—— Iuga ferrea nectit
Cornipedes, rigiduq; docet seruire lupatis.

Principibus consulere difficile. Plutarchus scribit, difficile esse consilium dare regibus: non enim regium putant ad rationis præscriptum viuere, qui regiam maiestatem velint in effrænata licentia: alieno sese arbitrio permittere, seruile arbitrantur. Quare suis moribus viuunt, seu veriùs, pro sua libidine faciunt omnia. Si verò sint paulò moderatiores, ne ii quidem interpellatorem æquo ferunt animo; adeò Regibus insita est quasi perpetuum, ac vernaculum malum, ignorantia. Si bene atq; ex officio administrent, id totum sibi acceptum referri volunt: extraneos consultores in societatem laudis admittere dedignãtur. Vnde illud, *Magno constare regum amicus bona consilia.* Eodem ferè sensu, nisi me fallit animus, sugillat Galliarum

populo, Lampridius in Alexandro Seuero, quo loci ait: Verùm Gallicanæ gentes, vt se habent duræ ac retrogradæ, & sæpe imperatoribus graues. Idem dici par est de Belgis, quod peruicax, & superbum hominum genus, & vix vnquam suis principibus morigerum. Hæc vetus scriptor de Belgis, fortasse verè pro suo tempore.

IV. 1. DISCANT hinc principes qua ratione subditos regere & moderari debeant, ne imperitis rerum gerendarum accidat quod equisoni, qui dum equum alioqui violentum moderari nesciat, nec cùm sit opus aut freno, vt sistat, aut calcaribus, vt incitet ad cursum, aut modum teneat, excutitur facillimè, seq; ex eius manu equus eximit: Eodem modo Princeps importunus, & in suos plus æquo sæuiens, vel etiã omninò regni administrandi prorsus ignarus, vulgi animos in se commouet. Eam ob causam dicebat Aristippus, bene cessurum Regi & Principi, si equitandi artem primum teneret: etenim si alias disciplinas disceret, id quidem hominum opera & vigilijs effici, qui tamen sæpenumerò verum dicere ne quidem audent, vt quod sciunt odiosum esse principibus, qui cùm delinquerint, argui nolunt: at equitandi peritiam Princeps non modò ex hominibus, sed ex equo didicerit, qui adulari nesciat, vt homo, nec certè blãdiri, vt parasitus aut scurra. Si enim vel ipse Princeps equum, vt decet, non rexerit, erratum statim equus vindicabit, suumque sessorem, quicunque sit, deiiciet. Seriò itaq; priùs ars hæc addiscenda principi, aut sese indignum reputet, qui in tanto dignitatis gradu sedeat. Quod præceptum alicubi à Plutarcho literis consignatum memini ad hunc fermè sensum: Qui equos domant, ijs primùm adblandiuntur, ac mollissimè tractant, vt assuescant freno: sic popularis multitudo lenitate retinenda & excipienda ei, qui diu in pace regere cupiat. Huc respicit grauiter dictum à Scipione Africano maiore, quo regi Antiocho pacem cum Romanis inire cupienti exprobrauit, non esse tempus, quandoquidem rex ipse perpessus esset lupatum & hippocomonem. Quò etiam Stobæi ea pertinent, quæ retulit ex Epicteto, serm. 44. Quemadmodum, ait, bonus equorum domitor non bonos tantum pullos alit, feroces autem famelicos valere iubeat, sed ambos ex æquo nutrit, magis verò castigat alterum, & cogit similem fieri meliori: sic vir prouidus, & ciuilis facultatis peritus, bonos ciues beneficiis demereri, malos autem non continuò perdere conatur, sed de alimento quidem minus ei prospiciet, instituet verò, & vrgebit eũ vehementiùs qui rationi & legi obstiterit. Plutarch. initio De institutione liberali: Qui equi à primis bene domiti annis, suis non obsequuntur sessoribus? Qui autem indomiti perstant, nonne ceruice durissimi, & animis feroces euaserunt? Idem De discrimine adulatoris & amici, ex Carneade ait: Diuitum & regum filios nihil rectè neque bene discere, præterquàm equitare: quòd his assentetur præceptor in exercitatione literarum, semper ea probans quæ puer admiserit, cedens ac submittens sese plus quàm par est. Certissimum enim est, sæpè ab equo sessorem deijci, qui equitandi fuerit ignarus. Hæc ferè Plutarch. Græca studiosis penè omnibus ad manum esse scio, vnde latius non diffundor.

Equitãdi peritia qua ratione in principibus esse debet.

Scipione cordatè vna.

Carneadis apophthegma.

2. Taxatur pernicies regum, adulatio, quę plerunq; in aulis Principum sedem habet, & veritati os obstruere nititur: nam reges non facilè patiuntur sibi molles auriculas mordaci radere vero, vt Persius ait Sat. 1. Imò quotusquisq; ex aulicis est, qui vel hiscat pro veritate contra mendacium? De hoc Principum solenni vitio Tacitus lib. 1. Historiarum, in oratione Galbæ Pisonem Licinianum adoptantis: Irrumpet adulatio, blanditiæ, pessimum veri affectus venenum. Suadere principi quod oportet, multi laboris. Hæc ille. Marcellinus verò Ammianus passim de assentatoribus Constantij Imperatoris, Iuliani virtuti laudiq; detrahentibus, sed maximè ad finem lib. 16. ita scribit: His tot ac talibus prospere peractis euentu, in palatio Constantij quidam Iulianum culpantes, vt princeps ipse delectaretur, Victorium siue Victorinum ideò nominabant, quod verecundè referens quoties imperaret, superatos indicabat sæpe Germanos. Interq; exaggerationem inanium laudum, ostentationemque apertè luculentium, inflabant ex vsu Imperatorem suopte ingenio nimium, quicquid per omnẽ terræ ambitum agebatur, felicibus auspicijs eius assignantes. Quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc & deinde edictis propositis, arroganter satis multa mẽtiebatur, se solum, cùm gestis

Adulatio taxata.

Adulatio in aulis principũ.

Adulatores Constantij.

gestis

image not available

Obdurandum aduersus vrgentia.

EMBLEMA XXXVI.

NITITVR in pondus palma, & consurgit in arcum;
Quò magis & premitur, hoc mage tollit onus:
Fert & odoratas, bellaria dulcia, glandes,
Queis mensas inter primus habetur honos.
I puer, & reptans ramis has collige: mentis
Qui constantis erit, præmia digna feret.

COMMENTARII.

I. *Palma arbor.* PALMA arbor est in Iudęa frequens, frondibus perpetuò virentibus, quas etiam nunquam amittit. Coma eius est in cacumine, & pomum non inter folia, sed inter ramos habet. Folia cultrato sunt mucrone lateribus in se bifidatis. Pomum palmæ est oblongum, non vt oliuæ orbiculatum. Hæc igitur arbor huc appingenda venit, cuius rami nonnihil inflexi puerum adhærentem sursum rapiant, ad significandam eius firmitatem, vt quæ contra pondus nitatur.

II. *Emblematis prototypus.* HVIVS Emblematis primarius typus mihi videtur, nisi coniectura fallor, petitus è Quintio auctore Græco, qui editum quendam locum & admodum asperum, difficilemque ascensu tradit, cuius in summitate palma consurgat, illicq; virtus insideat, nimirum ex montis asperitate varios & difficiles labores: ex palma verò tēporis

poris diuturnitatem intelligens. Nullus enim est, qui virtutem aliquam possit assequi, nisi multis laboribus diuque perpessis. At temporis diuturnitas nullo signo figurari melius potest, quàm eo quod anni & mensis habetur symbolum. Huc facit illud Quintiliani: Desinit in aduersa niti, qui peruenit ad summum, scandenti circa ima, labor est. Ansam quoq; præbere potuit Gellius in noctibus Atticis, lib. 3. c. 6. cuius hæc sunt verba: Perhercle rem admirandam Aristoteles in 8. Problem. & Plutarchus in 8. Symposiac. dixit: Si supra palmæ, inquit, arboris lignum magna pondera imponas, ac tam grauiter vrgeas, oneresque vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq; Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus, opprimentibusq; non cedat. Hæc Gellius. Commodè huc mihi sese offert locus Phornuti Græci scriptoris, libro de natura Deorum, cap. de Musis, vbi ait, Musas ex veterum sententia coronari palma, ob nominis similitudinem, eo quòd Phœnices primi credantur litteras inuenisse. Probabilior autem ratio est, quæ ab eo sumitur; quòd planta hæc tenella sit, quòd benefica, quòd perpetuò virens: Arbor hæc difficulter scanditur, fructusq; refert suaues admodum, vt non abs re Musæ coronis vtantur è palma confectis. Græca si quis malit, apponam: *στεφανοῦνται δέ φοίνικι, ὡς μέν τινες νομίζουσι, διὰ τὴν ὁμωνυμίαν, ἀπὸ τῶν φοινίκων δοκεῖν εὑρήματα εἶναι τὰ γράμματα· ὡς δὲ εὐλογώτερόν ἐστι, διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ εὐεργὲς καὶ ἀείζωον καὶ δυσανάβατον καὶ γλυκύκαρπον τοῦ φυτοῦ.* Nescio an ad palmæ naturam alluserit Salomon in Canticis, cap. 7. cum inquit: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius: Sanctius certè nullum interpretum, quid literalis sensus significet, indicare testatur. De palma vide Plinium lib. 13. cap. 4. & lib. 16. c. 42. Plutarch. 8. Symposiac. Orum Apollinem lib. 1. Philostrati Icones lib. 1. in Paludibus. Et ante omnia prouerbium, *Palmam ferre.* quod si legeris, nihil erit amplius quod desideres. Cur autem eadem palma sit victoriæ symbolum & præmium, vide apud Leonic. var. hist. lib. 1. cap. 68.

Locus Gellij.

NITITVR in pondus] videtur niti aduersus impositum forte sibi onus. III.

Consurgit in arcum] Causam arcuationis seu fornicationis palmæ reddit Plutarchus in libello de causis naturalibus, problem. 32. his verbis: Cur inter omnes arbores sola palma contra impositum onus assurgit? Vtrum quod ignea & spirabilis facultas qua maximè pollet, cum tentatur & irritatur, sese exercens magis ac magis exerit? An quoniam pondus ramos subitò vrgens, aerem eundem, qui in his est, oppressum cedere retrò cogat, qui deinde resumptis paulò viribus, aduersus onus acrius rursus instat? An molles & teneræ virgæ impetum non sustinentes, cum onus quiescit, paulatim se erigunt, & speciem, quasi contra illud assurgant, præbent?

Palma cur in arcum consurgat.

Bellaria dulcia.] *πέμματα* vel *τραγήματα*: suntq; omnia ea, quæ secundis mensis apponi solent. Gellius lib. 13. c. 11. Locus est elegans apud Ioann. Salisberiensem (auctorem quidem non ineptum, & quem non ægrè inter optimos fortasse haberemus, si meliore sæculo floruisset) in Polycratico lib. 8. cap. 7. Significant bellaria, ait, omne genus mensæ secundæ, quoniam ibi solent apponi quæ pulchriora sunt & delicatiora. Vtitur autem hoc nomine M. Varro: Bellaria, inquit, ea maximè mellita sũt, quæ mellita non sunt. Quod fortè eò referri potest, quòd vtenti gratiora sunt ea, quæ necessitas appetit, quàm quæ irritatio gulæ inuenit. Hæc ille. Addam & locum Arnobij aduers. gentes lib. 7. nam & his verbis Bellaria significat: Pulmentorum varietatibus, ait, afficiuntur Dij cœlites, vt fieri mos est post cœnatum ditium & locupletum saginas: frustilla hæc paruula pro suauibus mateolis sumunt, non quibus famem sedent, sed vt palatis admoueant otium, seq; ipsos plenæ appetitu voracitatis instigent. Sed vereor ne quis hæc præter rem congesta dicat.

Bellaria.

Odoratas glãdes] Odoriferos dactylos. Fructus enim palmæ ob digitalem longitudinem dactyli dicuntur. Hic non possum nõ latius aliquanto me diffundere, & de huius arboris mira natura aliquid non ingratum (vt spero) afferre. Sciendum enim palmas inuicem maritali quadam copula coniungi, maresq; attrahere ad se fœminas, neq; has congressum, quantumcun-

Palmæ admirãda natura.

que adiri possint, aufugere, sed vltrò ramis ab vtraq; vicissim contrà ad osculum quodammodo exporrectis, manifesta dare mutui desiderii signa, quemadmodum eleganter ostendit Philostratus in Imaginib. & Galenus tangit, lib. 6. de loc. affect. cap. 5. Narrat quoq; Ammian. Marcellinus lib. 24. non tantum maritari palmas ipsas, sed & sexus facile posse discerni: quin & fęminas generare seminibus marium illitas, easque mutuo amore delectari. Atq; hoc inde claret, quod contra se vicissim nutantes ne turgidis quidem flatibus auertantur. Et si ex more fœmina maris non illita fuerit semine, abortus vitio fœtus amittuntur intempestiui. Addit & illud: Si qua fęmina, cuius arboris amore præclusa sit, ignoretur, vnguento ipsius infici truncum, & arborem aliam naturaliter odoris dulcedinē concipere, hisq; indicijs velut coeundi quādam prodi fidem. Solent itaq; cauti palmarii, ne fęminæ aut sterilitatis noxam incurrant, aut fructum, quem aliquando imaginatione libidinis (vt ita dicam) concipere consueuerunt, ante maturitatem amittant, ita ordinare vtriusq; sexus palmas, vt mares eo saltem interuallo à fęminis distent, quo puluis ventorum flatibus à foliis masculorum sublatus, in fęminarum folia incidat, idque satis ad fœcunditatem & fructus maturitatem facere compertum est. Sed mirum dictu, quod si qua procul à mare abstiterit, vt neq; puluis neq; aura, odorue eius ad eā permeare possit, excogitauerunt coloni funem à mare religatum ad fœminam vsq; producere, atq; ita quasi maritali vinculo copulatam, masculi virtute clanculum funem irrepente, fœcundam fieri, quæ prius in ea sterilescebat solitudine. Diophanes quoque autor Græcus Florentinum citat, de palmæ amore in Georgicis ita disserentem: Palma, inquit, amat, & quidem ardenter, alteram palmam, neq; prius desiderium in ea cessat, donec ipsam amasiam consolari contingat. Videre est ipsam arborem incuruatam, & non ferentem proprium pedamentum, neque fructum producentem. Atq; hoc ipsum agricolam non latet, nouit enim quod amet, quam verò amet, ignorat. Quapropter multas palmas contingens, rursusq; ad amantem regrediens, eamq; manu attingens, quasi osculum mutuò ministrare videtur. Quam verò ipsa desideret, affectionum, & si ita dicere licet, manuum nutu aliquo modo significat; ad illam enim respicit, & in illam ex toto se amanter inijcit, eamq; quasi amplectitur. Medela igitur amoris est, vt agricola frequenter masculam contingat, & manus suas amanti admoueat, & maximè vt flores ex spatha masculæ decerpens, in caput amantis imponat, ac veluti expetiti concubitus gratiam faciat; hoc namq; modo amorem mitigat, & palma ipsa exhilarata de cætero optimum ac pulcherrimū fructum fert. Cæterum sine maribus non gignere fęminas, sponte edito nemore, confirmat quoq; Plinius lib. 13. c. 4. imò verò circa singulos plures mutare in eum pronas blandioribus comis: illum erectis hispidum, afflatu visuque ipso, & plures etiam reliquas maritare. Huius arbore excisa viduas post sterilescere fęminas, adeoq; esse Veneris intellectum, vt coitus etiam excogitatus sit ab homine ex maribus flore & lanugine, interim verò tantum puluere insperso fœminis. Quæ ne quis fabulosa suspicetur, huiusmodi amoris & coniugii exemplum id genus arboris in Italia quoque dedit. Cuius rei celebris testis est Iouianus Pontanus, Alphōsi Iunioris Neapolitani Regis eo tempore præceptor, & epistolarum magister; Philosophus, Orator, ac Poeta insignis, & quem fabulas pro historia, de re maximè suo tempore omnibus conspicua, scribere puduisset. Hic igitur duas celebrat palmas, marem vnum Brundusij, fœminam alteram Hydrunti, quæ diu steriles permanserunt, donec scilicet paulatim succrescentes, nondum altera alteram contueri poterat. Vbi verò tantum adoleuerunt, vt sese inuicem conspicere potuerint, longo quantumuis multorum stadiorum tractu dissidentes, fętificare cœperint. Sed cur non ipsum audimus Pontanum?

Diophanis locus.

Palma sine compare non fert fructum.

Iouianus Pontanus.

De duabus palmis mirum.

Brundusij latis longè viret ardua terris
Arbor, Idumæis vsq; petita locis:
Altera Hydruntinis in saltibus æmula palma,
Illa virum referens, hæc muliebre decus,
Non vno creuere solo, distantibus agris,
Nulla loci facies, nec socialis amor,
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
Vtraq; frondosis & sine fruge comis.
At postq̄ patulos fuderunt brachia ramos,
Cœpere & cœlo liberiore frui:
Frondosiq;

Frondosiq; apices se conspexere, viriq;
Illa sui vultus, coniugis ille suæ:
Hausere et blandum venus sitientibus ignẽ,
Optatos fœtus sponte tulere suos.
Ornarunt ramos gemmis, (mirabile dictu)
Impleuere suos melle liquente fauos.

Quos elegantissimos versus propterea hic recensere minùs dubitaui, quod videam his historicam fidem attributam non tantum à Ioanne Pierio in Hieroglyph. sed & Melchiore Guilandino in Tract. de Papyro, memb. 3. plura de palmarum natura cognitu iucundissima & admiranda disserente, atq; Platonis, plantas animalia asserentis, sententiam defendente.

Mẽsas inter.] ἀναστροφὴ, pro, inter mensas.

Reptans.] nitens & conscendens, μεταφορά.

Mentis qui constantis erit, &c.] γνώμη, quæ complectitur totius Emblematis sententiam. Eam illustremus licet exemplo nobili, vt Emblema per se quidem lepidũ, accessione quadam fiat illustrius. Admirabilis Q. Fabij Maximi constantia omni laudatione superior venit in mentem. Is cùm pecuniam pro captiuis Annibali numerasset, fraudatus ea publicè, tacuit: vt enim parentibus, sic neq; patriæ communi parenti putabat esse aliqua occasione succensendum. Cùm sibi dictatori magistrum equitum Minutium iure imperij senatus ęquauit, quanquam queri posset, siluit tamen. Multis iniurijs, contumelijs, probris lacessitus, in eodem animi habitu permansit. In bello gerendo prouidus, rumores, qui de se temerè à suis spargebantur, quòd cum Annibale iuueniliter exsultante non consereret manus, aut contempsit, aut elusit, adeò vt se inuictum aduersus iram, spem, metumque præstiterit. Dignus ergo non vna palma Fabius, qui nisi se imprimis suosque fortitudine inuictoq; robore animi vicisset, Annibalem potentissimum hostem vix etiam pugnando retudisset. Constantiæ exempla habet Val. Max. lib. 3. c. 8.

IV. Occasione palmæ arboris, quæ pondere pressa non flectitur, sed attollitur: & cuius suauissimi fructus, nempe dactyli, cum voluptate secundis mensis apponuntur, ad laborũ & difficultatum perpessionem fit adhortatio, ex qua nempe simus vtilitatem aliquam non minimam percepturi. Nullus est certè, qui eruditionis aut famæ laudem maximam assequi possit, nisi primùm graues & molestos labores pertulerit. Id velim symbolum bene natis adolescentibus proponi, qui aliquando studiorum liberalium difficultate non minimum deterrentur. Si enim fructum maximum literarũm, cogitatione intimoque sensu degustarent, hac vna grata boni spe, molestias quantumuis acerbas deuorarent. Sanè rebus in agendis proposita semper debet esse constantia, quæ sit ærumnæ cuiusuis firmissimum condimentum. Belle huc conuenit hoc Senecę 11. de Ira: Mille sunt, in quibus pertinacia impedimẽtum omne transcendit, ostenditq; nihil esse difficile, cuius sibi ipsa mens patientiam indixerit. Et deinde: Nos non aduocabimus patientiam, quos tantum præmium expectat? *Studiosi deterrentur laborum difficultatibus.*

Palmæ porrò symbolum potest tribui Ecclesiæ victrici, quæ aduersus tot tyrannos paganicę sectæ, & Iudaicæ superstitionis æmulos tandem aliquando triumpharit. Vt enim concitati fluctus ventorum turbine ad cautem allidentes cum fremitu resiliunt, nec continuo licet assultu percussum sternunt aut penetrant: ita liuoris procella agitatus Dęmon, quantumuis impetu feratur & furore maximo in hanc petram, retunditur tamen vsq; & frangit vires vano conatu. Sic Hilarius de Trinitate lib. 4. Habet hoc proprium Ecclesia, dum exercetur, floret: dũ opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit; dum cæditur, vincit: dum arguitur, intelligitur. *Palmæ symbolũ victricis Ecclesiæ.*

Quid? quod naturam quoq; palmę arboris habet sacrosancta Crux, augustum scilicet, & adorãdum illud trophæum, quod summus dux noster, & supremus Christianæ militiæ Imperator suis humeris impositum in alto Caluariæ vertice, atq; in ipso vmbilico nationum omnium ac gentium, expugnatis hostibus triumphans erexit. Hæc enim dum cedit ponderi, & cacumen submittit calcandæ similis & proterendæ pedibus, se fortius deniq; relibrat, & in ardua passis frondibus contra nititur. Hæc nullum tormentum formidat Sathanæ, nullam machinam sæuientis fortunæ, nullum arietem oppugnantis mundi, nullam phalaricam libidinis, nullam catapultam iniurię, nullos tentationum pyrobolos, nullam vim, nullum impetum. Fulminet inimicus, tonet, verberet, iaculetur, fodiat, *Sanctæ Crux palmæ naturã habet.* *S. Crucis vis.*

punctim

punctim, cæsim, cominus, eminus, eludet ictus hæc parma, & diuinum sacrosanctæ Crucis ancile, saluumq; tutabitur & inuictum militem. Qui enim sic armatus, contemnit ariolorum magorumq; feralia illa arcana, & execrandas artes, & stygias coniurationes: non formidat occulta carminum murmura, nec Colchicos succos, nec philtra vim Dijs factura, nec Plutonica volumina, quicquid recōditarum virium expirent, nec Acherontæos ritus, membrana chartaque contentos, nec præstigiorum quidquid ab inferis, tutus est, tectus est, inexpugnabilis est. Si patenti chasmate cœlum dehiscens emicantem flammam in abdito ostentet, si terrifico fragore crepent fastigia orbis, si repentinus ignium sulcus diuidat aera, si concussa resultent fundamenta terræ, si cataractæ ruant, si rauca ventorum assibilent murmura, si lapides glomerentur, si fulmen incidat & erumpāt flammæ, si spectrum occurrat, aut tristior aliqua nocturni phantasmatis species, si cruenta appareant Solis & Lunæ corpora, si prodigiosæ deniq; in nubibus & insolitæ figuræ; Crux inclamatur in desperatis rebus omnibus. Quodcunq; in nos telum sinistro libratum sidere inuolet; quęcunq; procella inopini turbinis feriat, Crucis prętendimus scutum, & plagam aut retundimus subitò, vel minus penetrantem excipimus intrepidè. *Aduersarij Crucis.* Reperiuntur tamen adhuc ex ea hominum colluuie multi, qui nō solùm reuerentiam omnem & cultum, in nescio quem impietatis atheismum phanatico spiritu deuoluti, subfurari impudenter, sed ipsis etiam damnatorum flammis inaudita blasphemia deuouere sacrilegè præsumunt. Apud quos inter infamem suspensi latronis furcam, vbi infelicem animam eliso gutture per postica corporis moriens eijcit, & nostram hanc, in qua sponte egredientem paternis manibus innocens filius commendauit, nihil relinquitur discriminis. Imposturæ huius seminarium fuit schola Islebij apostatę, ille cruciatij huius (vt sic dicā) belli antesignanus ac prodromus, ductore Diabolo; cuius afflatu pleriq; ex alto Romani cardinis solio potentissimi Cæsares ebrij, promulgatis sanguinarijs edictis, & publicata contra Crucem maledictionis sententia, in teneram adhuc nascentis Ecclesiæ sementem immanitatis suæ falcem immiserunt, vt priusquam in florem ac maturitatem germen lactescens pertingeret, decuteretur. Illisos tamen plerosq; ad hunc scopulum, & facto vitę naufragio turpissima morte consumptos, euidenti vltionis exemplo, reperimus. *Simile.* Cum densior aliqua nubes pendulis humoribus sese conglomerans, lucernam illam orbis Solem subducit ad tempus, caligant inferiora hęc, & sublatus vulgò creditur: mox vbi resoluta in pluuiam materia, aut in ventos discussa, faciem denuò aperit, lumine velut recens producto, noua quadam amœnitate intuentium oculos permulcet suauiter ac recreat. Ita splēdor Crucis post ecclypsin illam, & turbulentissimam tonantis paganismi procellam, cùm versus in noctem totus putaretur & extinctus, perrumpens tandem impietatis nubem clarior multò emicuit, & in fulgore pulchritudinis admirabili, vt iam radios suos ac cęleste iubar non in vnam aliquam prouinciam aut regnum, non in eas solùm partes terrarum & climata, quibus vniuersi mundi ambitum generali illa ac trita partitione complectimur, Asiam inquam, Europam, Africam; sed sub axem ipsum, & polum nostris vestigijs obuersum, vltra metas Aequatoris, Capricorni, & Oceani, longè lateq; proijciat. Ibi depactus tener de hoc sacratissimo ligno ramusculus, iam in truncum exit, pandentem brachia sub cadentem & nascentem Solem, lambentem cono sidera, basi demissa ad vsque confinia Tartari, vbi piacularibus flammis ab inhęrentibus labeculis lustrandi pij manes, riuulos etiam diuini sanguinis per canalem gratiæ de alto salutiferæ Crucis tubo defluentes, cum spe potiundæ beatitudinis nobiscum participant, & per nos. Pereant igitur à facie terræ omnes inimici Crucis, cuius laudes non capiunt orbis cardines; cuius nomen inclytum sit & gloriosum cunctis gentibus. Hanc Maurus adoret ac Scytha, Thrax & Tartarus: huic lunas suas Oriens, aquilas Occidens submittat: huic tiara Persica cedat, & Romana mitra: huic regum poplites se incuruent, & ad oscula procumbant magnates mundi. *Apostrophe.* Quis mihi dabit, vt apprehendam ramos tuos, ò felix palma, & comedam de fructu amaritudinis? vt mœroris decerpam flosculos, & in fasciculum myrrhæ colligam? Submitte cacumen, eia sublimis arbor, inflectę frondes tuas, ò speciosum germen & floridum, ò nobi-

ò nobilis planta & inclita: sine, vt contingam manu & arripiam de te ramusculum: perunge sensus meos cruentati stipitis glorioso riuulo, cuius balsamitico sapore ignaui spiritus torpor totus immutetur, vt cũ iudex tremendus, qui in te pependit, vindicaturus sæculum per ignem, in nouissima tuba & tempestate valida descenderit; quando plangent vniuersæ tribus terræ ad conspectum apparentis signi tui, ego sub vmbra ramorum tuorum protectus, ex vltricibus flammis arduus hinc abripiar in campos illos beatorum, perenni Maio ac sempiternis delicijs æternum vernantes. O fiat, fiat.

Omnia mea mecum porto.

EMBLEMA XXXVII.

HVNNVS inops, Scythicíq; miserrimus accola Ponti,
Vstus perpetuo liuida membra gelu:
Qui Cereris non nouit opes, nec dona Lyæi,
Et pretiosa tamen stragula semper habet.
Nam murinæ illum perstringunt vndiq; pelles:
Lumina sola patent, cætera opertus agit.
Sic furem haud metuit, sic ventos temnit & imbres;
Tutus apudq; viros, tutus apudq; Deos.

COM-

COMMENTARII.

I. IVXTA mare Scythicum rupes eminet, in qua caverna vel antrum conspicitur, vnde prodeat vir vndiq; præter oculos, pellibus indutus, qui tamen hoc loco nõ ita depictus habetur, sed id editio Lugdunensis eleganter expressum habet, vt probè monet Pignorius.

II. CORNELIVS Tacitus extremo de moribus Germanorum, Fennos ita describit: Fennis mira feritas, fœda paupertas, nõ arma, non equi, non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant, idemque venatus viros pariter ac fęminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quam vt in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quã ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuq; versare: securi aduersus homines, securi aduersus deos. Hæc Tacitus. Quibus ex verbis facilè colligo ab Alciato sumptum Emblematis exemplar. *Typus Emblematis.* Eadem penè descriptio extat accolarum ad Nilum apud Ammian. Marcell. lib. 14. non longè à principio. Nec non Emblema hoc à Iustino historico petitum esse, facilè quiuis dixerit, qui Scytharum descriptionem, quam retulit ille lib. 2. euoluerit. *Locus è Iustino historico.* Sic enim: Scythis inter se fines nulli: neq; enim agrum colunt, nec domus illis vlla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Vxores liberosque secum in plaustris vehunt: quibus, corijs imbrium hyemisq; causa tectis, pro domibus vtuntur. Iustitia gentis ingenijs culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius: quippè sine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid saluum esset, si furari liceret? Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ ijs vsus ac vestium ignotus: & quamquam continuis frigoribus vrantur, pellibus tamen ferinis aut murinis vestiuntur. Hęc continentia illis morum quoq; iustitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus. Quippè diuitiarum cupido ibi est, vbi & vsus. Atq; vtinam reliquis mortalibus similis moderatio & abstinẽtia alieni foret: Profectò non bellorum tãtum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur: neq; plus hominum ferrum & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus vt admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientum doctrina, præceptisque Philosophorum consequi nequeunt, cultosq; mores incultæ barbariæ collatione superari: tantò plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quantò in ijs cognitio virtutis. Et hæc quidem Iustinus. Quem locum integrum, quià pulcherrimus est, ascribere malui, quàm truncatum. Hinc enim Alciatus, vt opinor, materiam traxit Emblematis, vti iam dixi: cuius epigraphe, *Omnia mea mecum porto*, ex apophthegmate Biantis, sententiam complectitur, & quasi animam ingeniosæ picturę, quam subiecit oculis. Bias enim Prienensis, qui inter septem sapientes numeratur, cujus (vt inquit Cicero in paradoxis) cum patriam Prienem cepisset hostis, cęteriq; ita fugerent, vt multa de suis rebus secum asportarent; cum esset admonitus à quodam, vt idem ipse faceret: Ego vero, inquit, facio, nam omnia mea mecum porto. *Biantis apophthegma.* Hoc tam insigne dictum vt nobis ostenderet Alciatus, depingit Hunnum seu Fennum pellibus coopertum, nihilq; preciosi gestantem: vnde fit, vt & frigora contemnat, & latrones nõ pertimescat, nam, vt inquit Iuuenalis,

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Descriptio Hunnorum. Genus hoc hominum sic describi ab historicis recentioribus animaduerto, ne vel minimũm studiosi hæreant. Pannones initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti: inde Hunni habuere, gens Scythica. Mox Gotthi ex insulis Oceani Germanici profecti: post Gotthos Longobardi; nouissimè Hungari ex alia Hungaria Scythica egressi, quæ non longè à Tanais ortu extat, & Imbra hodie dicitur: misera adhuc regio, vtpotè quæ sit sub cęlo frigidissimo, Duci Mosconiæ tributaria: non tamen aurum, argentumve, quibus omninò carent, sed pretiosas animalium pelles sabellorũ sciismorumque pendunt homines. Non arant, non serunt, neq; panes conficiunt: ferarum carnibus & piscibus vescuntur: aquam potant, sub tugurijs ex virgultis

con-

contextis inter densas siluas humiles habitant: vnde fit, vt homines siluestribus feris commorantes, vestimentis se non laneis neque lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo, aut ceruo vrsòve detractis. Nullius ipsis aut auri, aut argenti vsus: lac & mel in cibatu frequens: contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq; corpora communiunt. Mela Hunnos eosdem facit cum Sarmatis, de quibus lib. 2. Sarmatę, inquit, auri & argenti maximarum pestium ignari, vice rerum commercia exercent, atque ob sæuitiam hyemis admodum assiduæ, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitãt, totum braccati corpus, & nisi qua vident etiam ora vestiti. Ouidius 3. de Trist.

Pellibus et sutis arcet mala frigora braccis,
Oraq; de toto corpore sola patent.

Idem 5. de Trist.

Quos vt non timeas, possis odisse, videndo,
Pellibus & longa corpora tecta coma.

Facilè hunc possem aggerere nobilem eiusdem gentis descriptionem ex 31. Ammiani Marcellini, ab initio ferè; sed studiosos admonuisse sat est. Vide Val. Maximum lib. 7. c. 2. & Alciatum lib. 6. Parerg. cap. 26.

III. *Inops.* *HVNNVS inops*] Inops dicitur sine ope & auxilio. Virgil. 1. Georg.

Atq; inopi metuens formica senectæ.

Scythiciq; miserrimus accola Põti] Pauperrimus habitator iuxta mare glaciale Scythicum. Sic enim differunt accola & incola, vt accola dicatur, qui ad locum aliquem, hoc est, iuxta locum habitat, vt accola Padi, accola Rheni: Incola verò, qui ipsum locum inhabitat. *Accola. Incola.*

Vstus perpetuo gelu.] Vrere etiam frigoris est. Virg. 1. Georg.

Vrere verbum.

——Boreæ penetrabile frigus adurit.

& Lucanus:

Vrebant montana niues.——

Sic Ouidius 3. Tristium, eleg. 2.

Plurima me pelago terraq; pericula passũ
Vstus ab assiduo frigore pontus habet.

Eodem lib. eleg. 4.

——astricto terra perusta gelu.

Sed & Fastor. 1.

Vos date ꝑpetuos teneris sementibus auctus,
Ne noua per gelidas terra sit vsta niues.

Quanquam tamen verbum istud, *Vrere*, pro molestiam exhibere, accipi metaphoricῶs, & quidem non rarò, palam est. Cornel. Tacitus lib. 13. Ambusti multorum artus vi frigoris. & Festus Pompeius lib. 14. ait, primum nomen inde accepisse frigus, quòd fructus nempè ac virgulta perurat. Locus Pompeij Festi, vbi pruinam deriuat à perurendo, quia virgulta & fruges perurat, suppeditauit etiam mihi, *cura* verbum, quod à cor vrendo deflectunt, & illud Enniunum: *Curamve leuasso, qua nunc te coquit.* Amm. Marcell. initio ferè lib. 17. accipit vt hic noster: Et quoniã aeris vrente sæuitia, cum discriminibus vltimis laborabatur. At μεταφορικῶς sæpe reperias, vt apud poetam aliosq; non rarò: qualia sunt hæc:

Vritur infœlix Dido, totaq; vagatur
Vrbe furens. Et, *Vrit atrox Iuno.*

Sueton. in Tiberio: Vrebãt insuper anxiam mentem varia vndiq; conuicia. Seneca epist. 3. Quidam obuijs narrant, & in quaslibet aures quicquid illos vrit exonerant. Marcell. lib. 20. Perfugæ vrebant Iuliani virtutes, quas per ora gẽtium diuersarum fama celebrior effundebat. Idem ad finem eiusdem libri: Super his vrebat eius anxiã mentem, quòd velut patefacta ianua diuitis domus, irritus propositi reuerteretur. loquitur de Constantio ab expeditione Persica incassum reuertente. Lib. 22. vbi de Iuliano bellum in Persas meditãte: Vrebatur bellandi gemino desiderio.

Qui Cereris non nouit opes.] qui vsum panis atq; vini non habet. Sic Marcellinus: In sua vita victu sunt asperi, vt neq; igni, neq; saporatis indigeãt cibis, sed radicibus herbarum agrestium, & semicruda cuiusuis pecoris carne vescantur.

Lyæi.] Bacchi, id est, vini, ἀπὸ τοῦ λύειν sic dicti, quòd hominum membra & animos dissoluat, vti norunt omnes. *Bacchus Lyæus.*

Stragula] vestimenta, pallia, pelles, quibus vtitur pro vestitu: alias stragula seu stragulæ (vtrumq; enim dicitur) pro lectorum, & aliarum rerum opertorijs accipiuntur. *Stragula.*

Perstringunt] vndique cingunt, totum operiunt, & quasi includunt.

Murinæ pelles.] E murium pellibus. Ammian. Marcell. sic: Indumentis operiunt linteis, vel ex pellibus siluestrium murium consarcinatis. Nec alia illis domestica vestis est, alia forensis: sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta non antè deponitur aut mutatur, quàm diuturna carie in pannulos defluxit defrustata. Hæc ille. Seneca *Pelles murinæ.*

neca in epistolis meminit pelliculatum vulpium & murium, quæ ad arcendum frigus comparatæ essent. Has Armelinos atque Zibellinos quidam putant, sed nõdum scio an rectè. Hodie quoq; è Scythia frigidissimisq; regionibus lautissimas pelles murium afferri Megutanum hiberno cultui, vel pueri sciunt; & Turneb. lib. 15. Aduersar. cap. 13 meminit. Atq; harum pellium vsum etiam Chinensibus familiarem esse, testatur Ioan. Petrus Maffeius lib. 6. hist. Indic. dum Chinenses vestimenta per hyemem preciosis murium Scythonicorum pellibus, quas vulgò Martas vel Zobellinas vocamus, calore admodum suaui, & ventis impenetrabili densitate suffulcire ait, quibus tamen haud scio an non & cuniculorum pelles in Batauia sua meritò exæquandas putarit Hadr. Iunius. Sunt qui opinantur, murem illum peregrinum ab Hieronymo quandoq; dici Muscum, qui in delicatiorum vsum habetur: nam muscum, id est, *μύσκων*, murem paruum indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitum, Hermolaus putat; nec muscum dici, sed moschum.

Chinẽses pellibus vtuntur.

Sic furem haud metuis, &c.] Tutus & securus agit, ex se beatus est; neq; furum, neq; temporis iniurias metuit.

IV. *Animus ab externis minimè pendens.*

Hoc schemate significatur, animum hominis pendere non debere ex his quæ caduca sunt & fortuita, vtpotè quæ sollicitudines & cruciatus innumerabiles pariant, sed ea tantùm debere esse satis, quæ benigna natura sit elargita, vel quæ ab ingenio proficiscuntur. Vel intelligit paupertatem vbicunque terrarum (etiamsi ab omnibus penè miserrima censeatur) esse tutam & securam. Sic sanè nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quiq; in se vno ponit omnia: cui autem spes omnis & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihilq; quod exploratum habeat, permansurum sibi, ne vnum quidem diẽ, ait M. Tullius. Huc pertinent quæ Seneca disputat epist. 14. quo loci comparat fortunæ & doctrinæ bona. Circumspiciendum nobis est, quomodo à vulgo tuti esse possimus. Primùm nihil inde concupiscamus: rixa est inter competitores. Deinde nihil habeamus quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit: quàm minimum sit in tuo corpore spoliorum. Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum venit, aut admodum pauci: plures computant quàm oderint. Nudum latro transmittit: etiam in obsessa via pauperi pax est. Ad philosophiã ergo confugiendum: Hæ literæ non dico apud bonos, sed apud mediocriter malos, insularum loco sunt, &c. Adijcio ex fragmentis Petronij Arbitri:

Pauper-tas vbiq; tuta.

Cõsonuere tubæ, iugulo stat diuite ferrum
Barbara contemptu.

sic lege, *contemptu*, pro contemptui, non vt in vulgatis, *contemni*. Idem in carmine, cuius initium,

Orbem iã totum victor Romanus habebat.

legitur eiusdem argumenti *γνώμη*.

Arma placent miseris, detritaq; commoda luxu
Vulneribus reparantur: inops audacia tuta est.

Sallust. Quoniam egestas facilè habetur sine damno. Quis autem nudo vestimenta detraxerit? Non abludit Iuuenalis, quanquam non sine sale Satyrico:

——Iures licet, & Samothracum,
Et Diuorũ aras, contẽnere fulmina pauper
Creditur, atq; Deos, Dijs ignoscẽtibus ipsis.

Concor-

Concordiæ Symbolum.

EMBLEMA XXXIIX.

CORNICVM mira inter se concordia vita est,
Mutua statq́; illis intemerata fides.
Hinc volucres hæc sceptra gerunt, quòd scilicet omnes
Consensu populi stantq́; caduntq́; duces:
Quem si de medio tollas, discordia præceps
Aduolat, & secum regia fata trahit.

COMMENTARII

I. IN solida basi stat erectum sceptrum regium, circa quod cornices, notæ satis aues, magna festiuitate & alarum plausu volitare videntur, quasi solicitæ, ne in aliquam partem declinans sceptrum cadat.

II. *Emblema vnde petitum.* DESVMPTVM est Emblema ex lib. 3. de animalibus Aeliani Græci scriptoris, citante Politiano cap. 67. Miscell. in hæc verba: Cornices inter se fidissimæ sunt, & cum societatem coierint, maximo se opere diligunt. Neq; id genus animalia videat quispiam licenter misceri & temerè. Quin hoc quoq; dictitant, qui res istiusmodi callent, altera extincta comparem viduam degere. Cæterum id quoq; audio, veteres in nuptijs post Hymenæum cornicem inuocare, signumque id concordiæ dare ijs consuesse, qui liberum quærendorum gratia conuenissent. Tum qui sedes auium & volatus obseruant, inauspicatum esse captã

tibus

tibus auguria dicunt, vnius tantùm cornicis obsequium. Hæc Aelianus. Orus Apollo in Hieroglyphicis fere idem habet: Martem, inquit, & Venerem scribentes, aut nuptias, geminas cornices pingunt, marem & fœminam: quoniam hoc animal duo oua parit, ex quibus marem & fœminam generari oportet. Si autem eueniat, quod rarò euenit, vt duo mares generentur, aut duæ fœminæ, iugati mares cum fœminis alteri cornici non admiscentur. Itidem neq; fœmina alteri mari, sed dissociati soli degũt. Ideo vnicæ cornici occurrentes augurantur futurum, vt viduali vita sibi viuẽdum sit. Sic ille. Cæterum cornices haberi pro concordiæ symbolo præter Orum tradit etiam Pierius Hieroglyphic. 20. Iuuenalis Satyra 1.

Cornices symbolũ cõcordiæ.

Vt colitur pax, atq; fides, victoria, virtus,
Quaque salutato crepitat concordia nido.

Quem Satyrici locum scio à plerisq; non de cornice (quod pro concordiæ nota hic statuimus) sed de ciconia intelligi. Solent enim ad id Ouidianum istud adducere:

Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.

Sed cornicis imago videtur in Faustinę Augustæ nummis cum inscriptione CONCORDIA. Sceptrum autem virgam regiam Hieroglyphicum regni esse, ex literis sacris tradit idem Pierius lib. 41. Vide adagium, *Cornicum oculos configere*, cuius explicationem non admittit noster Alciatus lib. 7. Parerg cap. 17. quem vide. Porrò prodigiosa cornicum viuacitas in prouerbium abijt, *Cornicibus viuacior*. Vnde Hesiodus:

Cornicibus viuacior.

Ter tria secla hominu transmittit garrula cornix.

Et Faustus:

Longaq; producat viuax cũ sæcula cornix.

Eodẽ pertinet, quod Philosophus ille moriens cornicibus inuidisse longæuitatem legitur, quam natura negasset homini. De concordia præterea nonnihil agit Ouidius 1. Fastor. ibi:

Candida te niueo posuit lux proxima tẽplo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

III. *MVTVA statq; illis &c.*] Hic versiculus in alijs editionibus sic habebat:

Inq; vicem nunquam contaminata fides.

Quam autem sequimur, correxit Barthol. Anulus, vt alios quosdam locos, quos postea indicabimus.

Quod scilicet omnes, &c.] Huc, ni fallor, videtur pertinere Horatianum illud, Ode 35. lib. 1.

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam: neu, populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumq; frangat.

Hic columnæ nomine, sceptrum Principis, ipsumq; adeò statum regium, populi, omniumque Reipub. ordinum concordia fundatum significat: quæ nisi seruetur concordia, omnia pessum eunt. Elegans locus Nazarij Panegyrico ad Constantium: Perpendit secum excellens prudentia tua, eiq; semper pietas tua applicata omnes concordię commoditates, illam esse fundamentum ac radicem otij, bonorum ciuium seminarium, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. Videtur iste panegyristes non obscurè alludere ad nomen βασιλέως, quod inditum, quia rex sit βάσις λαῶ. De quo Minos adhuc puer ita lusit:

Cur docti βασιλῆα olim dixere Pelasgi?
Nempe βάσις λαῶ rex bonus haud dubie est.

Stantq; caduntq;] Multiplex verbi *stare*, significatus est ex Nonio: Stare, id est, consistere, erigi, prominere, fidem habere, valere, constare, fixum esse. Sic apud eundem cadere, ruere, occidere, euenire. In panegyrico Maximiano & Constantino AA. dicto: Dij immortales probare voluerunt tibi innixam stetisse Rempublicam, cũ sine te stare non posset.

Stare.

Cadere.

Duces] Reges, & qui imperium in populos exercent.

Quem] consensum.

Discordia præceps aduolat] Discordiam Deam coluere pagani homines, quam eandem cum Ate (de qua postea) pleriq; volunt. Vide Gyrald. Syntag. 1.

Discordia Dea.

Regia fata] Regis aut Principis mortẽ. Alludit ad illa famigerata verba, quæ posuit Sallustius in Iugurtha: Concordia paruæ res crescũt, discordia maximæ dilabuntur. Quod & euangelicæ literæ testantur. Sic subditorum atq; ipsius plebeculæ firma concordia, & tranquilla vnanimitas, Reges ipsos, eorumq; Rempubl. egregiè & diutissimè conseruabit, iuxta adagium:

Concordia fulciuntur opes etiam exiguæ.

IV. PRINCIPVM summorum status non aliunde stabilimentum capit, quàm à populi consensu, concordia, & beneuolentia. Itaq; prudenter & prouidè faciunt, qui

Plebis cõcordia principi necessaria.

qui stabile ac firmum in subditos imperiũ tutari volunt, cùm motuum omnium & seditionum causas præcidunt, maluntque à suis amari, quàm timeri. Eam populi concordiam & consensum, regiæ potestatis conseruatricem hic proponit συμβολικῶς, adhibita cornicum, quæ sceptrum sustinent, imagine. Ex quo meminisse debent imperium suum pendere à populari consensu. Quod ne sit molestum exemplis hinc inde conquisitis confirmare, tantummodò repetam quæ auctor ipsemet in lib 15. Comment. De verbor. signific. attulit. Principio rerum omnium, inquit, non diuina iussione, sed ex populi consensu reges assumpti sunt: quod & post Romani imperij occasum seruatum fuit, cùm Carolus Magnus à populo Romano Augustus electus est, & à Pontifice Leone sacro oleo inunctus: quod ius populi hodie Gregoriana lege in septem Germaniæ Primates translatum est. Sic & Franci Chilperico eiecto, quòd regno non esset idoneus, Pipinum πανηγυρικῷ consilio substituerunt. Et cùm Pipini proles à maioribus degenerasset, rursus Odonem, mox eius fratrem Robertum, & deinde Roberti nepotem Hugonem ad summum fastigium euexerunt. Is Hugo est, qui vulgò Capetus dicebatur, vnde oriundi sunt, qui etiãnum Francorum rebus moderantur. Et quod de maximis hisce Regibus, nimirum Romano & Franco, dictum est, idem & in inferioribus obseruatum fuisse, qui historicos legerit, deprehendet, vt meritò censeam diuina lege eum iustum Principem esse, qui ex populi consensu regnet: quod & Aristoteles tradit: qui verò inuitis dominetur, eum tyrannum esse. Vnde cùm magna regna non ex subditorum consensu, sed per violentiam primò constituta sint, merito D. August. De ciuit. Dei 4. magna latrocinia esse dixit, adducto etiam piratæ cuiusdam exemplo, qui comprehensus, & ante Alexandrum Magnum adductus, cũ interrogaretur, qua causa mare haberet infestum? Quid tibi, inquit, vt orbem terrarum habeas infestum? sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: tu quia magna classe, Imperator. Hactenus Alciatus. Quoties autem veterum monumenta percurrimus, facilè obseruamus quàm fluxa, & momentanea sit Principum potentia, quanquam sublimis & altis nixa radicibus putetur. Hi enim nisi precario, & quasi populari suffragio imperant, nempe quorum nisi moderatum sit imperium, quàm citissimè corruit. Aelianus refert Thrysum insignem tyrannum suos adeò torsisse, vt legem tulerit, qua nemo neq; priuatim, neq; publicè inuicem colloqui aut miscere sermones auderet. Quod cum subditis molestissimum & odiosissimum esset, qui nutu oculorum, manuumq; gestu animi sensa cogebantur exprimere, id etiam voluit esse prohibitum, vt molestiæ dolorem adijceret intolerabilem: quispiam eorum locum publicum petijt, qui multis lachrymis effusis, alios etiã ad fletum prouocauit. Id cùm rescisset tyrannus, in forum statim venit, quò etiam id, si posset, populo eriperet, flendi nempè libertatem. Ciues commoti arma regijs satellitibus extorserunt, & suum tyrannum de medio sustulerunt. Eandem fortunæ mutationem sensit Amasis Aegyptiorum Rex. Cùm enim plerosq; ex suis extremo supplicio affecisset, alios fortunis spoliasset, & in omnes insolentior atque superbior veniret, imperium eius aliquantò toleratum est, donec Actisanes Aethiopum Rex in eũ irrupisset: tum enim odia occulta erupere, cumq; multi ab eo desciuissent, regno tandem pulsus est, teste Diodoro lib. 2. Plura obuia sunt.

Locus ex Alciato.

Historia Thrysi tyranni ex Æliano.

Amasidis fatum.

Concordia.

EMBLEMA XXXIX.

IN bellum ciuile duces cùm Roma pararet,
Viribus & caderet Martia terra suis:
Mos fuit in partes turmis coeuntibus easdem,
Coniunctas dextras mutua dona dare.
Fœderis hæc species: id habet concordia signum,
Vt quos iungit amor, iungat & ipsa manus.

COMMENTARII.

I. *Pictura emendatio.* PINGVNTVR duo viri, belli duces, habitu militari dextras iungentes. Hanc picturam licet omnes editiones sic habeant, non tamen placet Sanctio, vt qui dextras coniunctas auro vel argento elaboratas vel depictas intelligat, idque ex locis Taciti colligi putet. Vnde non viuorum hominum manus coniunctionem, sed quandam vsitatam fidei notam pingi vult. Cui & ego pedaneus iudex subscribo, inductus ipsius Autoris verbis,

Coniunctas dextras mutua dona dare.

Dextræ enim donari non potuerunt, nisi metallo aliquo effigiatæ. Quid? quod Pignorius pignore contendere paratus est, Alciatum, cum hæc scriberet, respexisse ad eam annuli speciem, qui dextras implicitas exhibet, quiq; in frequenti vsu apud maiores nostros, nunc apud nos (vti præclara quæq; repudiauimus) vix, ac ne vix quidem

demextat; Itali appellabant olim, *Annello di fede*. Nostri Germani vocant, *Handtrevv*, apud quos adhuc frequens istorum anulorum vsus, quibus plerunque noui sponsi se donant, & quales in illicitis amoribus Nisa à suo Mopso accipit. Hoc autem carmen videtur effictum in commendationem muneris, vt & Antonius Querengus, politissimus nostri sæculi poetarum, in munus smaragdi lusit elegantissimis carminibus, quæ adducit Pignorius, vt labori suo tumultuario auctoritatem concilient. Ea sic sonant:

Quem fulgore tibi rutilum viridante Smaragdum,
Parua nouũ mitto munera ad hospitiũ:
Hunc, ne ingrata tui subeãt obliuia Lygdi,
Pulcher Hyla, digitis insere marmoreis.
Et quoties oculis flexi teres incidet auri
Incluso radians circulus in lapide,
Dic tecum: Quo Lygdus Hylam bonus ardet amore,
Nullum aurum, nulla est lucida gemma magis.

II. Origo huius Emblematis. Me docuit Alciatus ipsemet Annotationibus, quas in Cornelium Tacitum edidit, vndènam materiam sumpserit Emblematis, nempè ex eodem Tacito, lib. 2. & 18. quibus ostenditur, dextras concordię signa vltrò citroque destinari ab exercitibus solitas. Nec verò aspernor, quod libris Genialium dierum notat Alexander Neapolitanus (Lib. 2. c. 19.), nempè Marium, cùm in Romanos maxima clade sæuiret, quos seruare voluit, dextra porrecta aut salute data incolumes fecisse. Tacitus in lib. 2. Annalium (Dextra symbolũ fidei.), vbi de morte Germanici agit: Iurauere amici, dextram morientis contingentes, hic gestus est datæ fidei Germanico, qua pollicebantur familiares, eius se mortem vlturos. Idem paulò antè: Ab rege Parthorum Artabano legati venere, miserat amicitiam ac fœdus, & cupere renouari dextras. Hic fędus renouatum inter principes Germanicum & Artabanum significatur. Occurrit exemplum Valerij Max. ex lib. 6. cap. 4. de Caio Popilio, qui legatus ad Antiochum missus, isque cùm prompto animo & amicissimo vultu dextram Popilio porrexisset, inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continentes tradidit, cui cùm post aliquam breuem moram satisfecisset, Popilius manus eius tanquam socij apprehendit. Cæsar. 2. De bello Gallico, tendere manus, petendæ pacis signum fuisse Gallicum memorat, vbi de Bellouacis. Item 7. Gergouiorum mulieribus, quæ pectore nudo prominentes è muro passis manibus Romanos obtestabãtur. Signum item fuisse deditionis eodem lib. traditur, vbi de Heduis, qui manus tendere, deditionem significare, & proiectis armis mortem deprecari dicuntur. Cum ijs, quę adduxi è Cornelio Tacito locis, velim addi hæc ex eodem lib. 18. Hist. Centurionem Sisenem, dextras, concordiæ insignia (Dextræ iunctæ pro cõcordia.), Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferentem, varijs artibus aggressus est. Dextras hic pro quodam vsitato fidei symbolo depicto in auro, argento've, aut alio quouis metallo accipi patet. Quo sensu hic locus alius Taciti sumitur libro Historiarũ primo, vbi de initio principatus Vitellij: Miserat (ait) ciuitas Lingonum vetere instituto dona legionibus, dextras hospitij insigne.

III. *DVCES*] Imperatores suos, quibus exercitus essent committendi.

Viribus & caderet] Significat bellum ciuile (Bellum ciuile.): idque videtur ex Horatij Epod. 16. imitatus:

Altera iam teritur bellis ciuilibus ætas,
Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Itaq; consultor ille apud Antiochum Annibal rebus omnibus maturo iudicio perpensis ait: Romanos nunquam nisi armis suis vinci posse; nec Italiam aliter quam Italicis viribus subigi.

Martia terra] Roma, vel quod fuerit studijs asperrima belli (Roma terra Martia.): vel propter Romulum Martis filium, vt fama tulit, à quo originem traxit, sic appellata. Lege T. Liuium in principio totius operis. Ouid. 3. Trist. eleg. 7.

Dumq; suis victrix septem de mõtibus orbẽ
Prospiciet domitũ, Martia Roma, legar.

Martialis lib. 5. Epigram.

Pulcrior & maior quo sub duce Martia Roma.

Alio quodam loco Martiam turbam, pro Romano populo dicit:

Crede mihi, nimium Martia turba sapit.

Sic Symmachus lib. 1. Epistolar. Ab exortu penè vrbis Martiæ. &c.

Coeuntibus easdem] Synæresis est, figura, quæ fit, quando duæ vocales in vnicam syllabam contrahuntur. Editio Stockhameri habet, *hasdem*.

Dextera fidei sacra.

Coniunctas dextras] Dextera fidei dicata est, vt mox dicemus. Virg. 6. Æneid.

——Nec veriti dominorũ fallere dextras.

Plinius lib. 11. cap. 45. Inest & alijs partibus quædam religio: sicut dextera osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Dextras iungere Græci eleganter vno verbo efferunt, δεξιοῦσθαι.

δεξιοῦσθαι.

Cõcordia vnde dicta.

Id habet concordia signum] Concordia dicta est, quasi cordium coniunctio. Quæ coniunctio quia re ipsa nequit fieri, vt scilicet amicorum corda ipsa coniungantur, id fit per dextrarum apprehensionem: dextræ enim parti potior cordis vis incumbit, & ipsa dextra manus est cordis potissima ministra.

IV. *Dextra concordiæ signum.*

Hoc Emblemate Alciatus indicare voluit priscorum morem, quo iunctis dextris fidei & concordiæ signum exprimerent; est enim, vt dixi, dextera fidei sacra, vnde in permultis veteribus nummis duæ manus iniunctæ ostenduntur additis inscriptionibus, *Fides exercituum*: nonnunquam etiam, *Fides Romanorum*. Fortasse huc pertinet illud Pythagoræ, Ne cuiuis dextram porrexeris, ne scilicet quempiam temerè in interiorem nostri amicitiam admittamus. Et verò poeta nullius antiquitatis ignarus, ex dextra fideque, ait nimirum fœdus & concordiam per dextram significari. Viderat hoc longè antè Xenophon lib. 5. De institutione Cyri: καὶ Ὑρκανίους, οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα ἐμπεδώσω. Hunc quoque morem attigit Aristophanis scholiastes: ἔθος ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Ouidius 6. Metamorph.

Vt pignus fidei dextras vtrasq; poposcit,
Inter seq; datas iunxit.

Dextera testis fidei.

Cicero ad Atticum: Vbi sunt illę densę dextræ? Idem 2. Philip. Dextræ, quæ fide testes esse solebant, perfidia sunt & scelere violatæ. Dextram in fide porrigi ideo ait Varro, quod omnis veterum auctoritas dexteræ manus virtute constaret. Auctor est Plutarchus, Flamines rem diuinam manu ad digitos inuoluta facere consuesse, symbolicè significantes, fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quæ de dextris disputat Cœlius Rhodig. lib. 22. cap. 14. Sãctius pro ridiculis habet. Ferè transilieram quæ Iustinus de Dario moribundo retulit 11. lib. Is enim rex porrecta manu expirauit, quam vnicũ pignus fidei regiæ dexteram se ferendam Alexandro dare dixit. Sic conqueritur Æneas Virgilian. 1. Æneid.

——cur dextra iungere dextram
Non datur?

Quò pertinet & illud ex vndecimo Æneid.

Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

Cicero etiam pro Deiotaro: Per dextram ipsam, quam hospes hospiti porrexisti. Fuit enim & hospitij symbolum apud Syros & Persas. Hinc & Romani Principum bene de Republ. meritorum statuas pedestres & equestres ita effinxerunt, vt dextra porrecta, fidem in Rempubl. ostenderent. Itaq; in ipso belli, seu tumultus ciuilis classico, ne amici cum inimicis absque discrimine premerentur, interpositum est eiusmodi fidei sacramentum. Hoc de symbolo Pierius lib. 35. Mos ille dextras iungendi olim fuit apud Parthos, vt qui dextris complexis, tanquam Dijs præsentibus & arbitris, pacta sancirent. Idem Medi obseruarunt & Persæ, qui dextræ fideiq; pignore confirmabant, si quid ratum esse vellent. Certè apud nos Germanos adhuc hodie solennis est vsus, vt vel mutuò se salutantes, vel certi quidpiam promittentes, vel etiam singularem amorem & sinceram fidem demonstrare volentes, dextram inuicem porrigant. Sed & quidquid hoc modo inuicem stipulati fuerint hoc inuiolata fide, non secus ac sacrum iusiurandum diligentissimè obseruant, adeo vt *Germana fides* in prouerbium abierit. Hoc etiam apud D. Paulum 2. ad Galat. videre est: Dextras, inquit, dederunt mihi & Barnabæ societatis, &c. Hanc sententiam Canonistæ adducentes, Iungere, aiunt, dextras solet esse signum confœderationis, quo vtebantur antiqui cum inuicem confœderabantur. Nec absq; mysterio iam olim, & hodie in Catholica Ecclesia eandem consuetudinem obseruari videmus in sponsalibus, vt quos animorum candor, castus amor, & spõtaneus consensus perpetuo & concordi matrimonij vinculo coniungere decreuit, hos omnino etiam dextrarum copula publicè corroboraret.

Dextera hospitij symbolũ.

Mos iungẽdi dextras.

Germana fides.

Concordia

Concordia insuperabilis.

EMBLEMA XL.

TERGEMINOS inter fuerat concordia fratres,
Tanta simul pietas mutua, & vnus amor:
Inuicti humanis vt viribus ampla tenerent
Regna, vno dicti nomine Geryonis.

COMMENTARII.

I. GERYONIS effigiem exprimit homo corona & habitu regio, triceps, sex pedibus, & totidem manibus, quarum sinistræ omnes vni clypeo innituntur; dextræ verò, vna hastam, altera gladium, tertia sceptrum gerunt. Apposita concordiæ imago, vt cui non desit prudentia, defensio, imperium, iniuriarum vltio cominus & eminus facta, celeritas, robur.

II. *Geryonis mytholo-gia varia.* GERYONEM veteres talem finxerunt, qualem hic depictum damus, tricipitem, trimanum, tripedem; quod varij variè sunt interpretati, alijs ad hyemem, alijs ad tempus, alijs ad Lunæ mutationem triplicem id trahentes; alij ad sophistam triũ linguarum peritũ referunt, alij ad tres insulas Hispaniæ copiosissimas, duas nempe Baleárides & Ebusin, quibus imperauit Geryon: Palæphatus mauult ad Trinacriam, i. tricipitiam ciuitatem in Euxino ponto conuertere: sed quia hæc parum ad nostrum institutum facere videntur, iis omissis, de fraterna concordia id intelligimus. Vnde liquet Emblema desumptum esse ex vltimo *Fons Emblemat.*

mo libro Iustini Historici, vbi hæc verba leguntur: In alia parte Hispaniæ, & quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac pabuli tanta lætitia est, vt nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur, tantæ famę fuere, vt Herculem ex Asia prædæ magnitudine illexerint. Porrò Geryonem ipsum non triplicis naturæ (vt fabulis proditur) fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, vt vno animo omnes regi viderentur. Nec bellum Herculi sua sponte intulisse, sed cũ armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetijsse. Sic ille. Huius de Geryone pegmatis permulti meminere, vt Eunapius Sardianus auctor Græcus, vita Sophistarum: Lucianus in Toxari, ipso penè extremo: Arrianus de Alexandri gestis lib. 2. quo loco sententiam retulit Hecatei Abderitæ de Hercule & Geryone: Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 1. sub finem: Cœl. Rhodig. lib. 6. cap. 7. & lib. 20 cap. 6. Silius Italicus lib. 13.

Geryõ cur triceps & tricorpor.

Qualis Atlantiaco memoratur littore quondam
Monstrũ Geryones immane tricorporis ira,
Cui tres in pugna dextra varia arma gerebant.
Vna ignes sæuos, ast altera ponè sagittas
Fundebat, validam fundebat tertia cornũ:
Atq; vno diuersa dabat tria vulnera visu.

Vide etiam Plinium lib. 4. cap. 2. & Pompon. Melam lib. 3. cap. 6. Ouid. 9. Metamorph.

——Nec me pastoris Iberi
Forma triplex mouit.

Huic armenta Hercules abduxit, ab Euristheo iussus, vt est apud Isocratem in encomio Helenæ. Talis quoq; depingitur Herilus apud Virgilium.

Herilus.

Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi,
Nascenti cui tres animas Feronia mater,
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
Ter letho sternendus erat: cui tum tamen omnes
Abstulit hac animas dextra, & totidem exuit armis.

Molionides.

Tales item fuisse Moliones, aut Molionides obseruo; siquidem D. Gregorius Nazianzenus, vt hoc obiter adijciam, pro concordi fratrum amore, verbum Molionides vsurpauit, non sine aliqua prouerbij facie: οἱ Μολιονίδαι, τῆς ὁμηρικῆς δέλτου τὸ θαῦμα, οὓς κοινωνία συμφορῶν ἐγνώρισε; *Molionidæ, Homerici poematis miraculũ, quos periculorum societas coniunxit.* Plutarch. περὶ φιλαδελφίας· θαυμάζουσιν οὐδὲν ἧττον ἢ τοὺς Μολιονίδας ἐκείνους συμφυεῖς τοῖς σώμασι γεγονέναι δοκοῦντας: *Non aliter quam Molionidas illos admirantur, quos coalito corpore concretos fuisse existimarunt.* Hi vasta corporis mole Augiæ regi Elidis auxiliares, oppressi sunt ab Hercule atq; interfecti, ait Pindarus. Interpres Homeri ad Iliad. λ. quaternas manus totidemque oculos illis tribui à veteribus adnotat. Horum nomina Eurytus & Creatus.

TERGEMINOS] Lucretius lib 5. III.

Tergeminus.

Quidve tripectora tergemini quoq; Geryonæ vis.

Virgilius 8. Aeneid.

——maximus vltor
Tergemini nece Geryonis, spolijsq; superbus
Alcides aderat.

Sic Tergemini & Trigemini fratres dicuntur Horatij & Curiatij apud Liuiũ 1. ab Vrbe, quod essent vno partu editi.

Inuicti humanis ut viribus] Vt cũ vinci non possent ab hostibus etiam fortissimis.

Ampla tenerẽt Regna] Duas scilicet insulas Balearides & Ebusin: vel Trinacriã in Ponto Euxino, de qua Palæphatus.

Vno nomine Geryonis.] Quamquã tres essent, vno tamen nomine nuncupabantur. Geryon vocabulum priscum, à *gera* deriuatum, quod est aduena, vt interpretatur Hieronymus. Nam Geryon filius prisci Hiarbæ Numidæ fuit; quamuis Hesiodus in Theogonia eum filium Chrysaoris facit, qui fuit filius Medusæ, in hanc sententiam:

Geryon vnde sic dictus, & cuius filius.

Edidit at Chrysaor sibi Geryonea trifaucẽ,
Herculis ante suos illum vis inclita tauros
Perdidit, atq; animã claua deponere iussit.

Quidquid sit, aduenieus classe in Hispaniam, Geryonæ, id est, aduenæ nomen habuit. Sed qui Geryonem hyemem interpretantur, dictum volunt ἀπὸ τοῦ γαρύειν, q᷑ est *fremere*, quod propriũ est hyemis.

CONCORDIA, vinculum incolumitatis & pacis tot tantasque vires habet, vt vix vinci aut domari ferè queat, etiamsi præ se ferat nescio quid pusillum aut debile IV.

bile, nempè vbi singulorum habetur ratio. Vt enim lapides quidam insulæ Cycladicę (teste Plinio) integri natant in aqua, fracti concidunt in fundum: ita Respublicæ discordijs pessum eunt, & quàm ocyssimè collabuntur: concordi verò pace ligatę manent & perdurant. Quod apertè docuit Scilurus ille Scytha, cùm moribundus ex telorum fasciculo colligato, & postea soluto inuictam concordiam filijs commendauit. Nam fratrum inter se concordiam dixit Antisthenes quouis muro firmius munimentum. Quintilian. declam. 331. De vnanimi fratrum amore: Membra herclè inter se citiùs pugnauerint, & si qua in nobis natura geminauit, diuersos cęperint effectus: nam quid aliud est fraternitas, quàm diuisus spiritus, & quæ ad tuendos nos concessa sunt, multiplicata eò quidem feliciùs, quòd diuersis etiam consistẽtibus locis esse idem, ac plura simul obire possimus. Horat. lib. 1. epist.

——noti, teneriq; columbi,
Fraternis animis quicquid negat alter, & alter.

Idem eod. lib. ad Iulium Florum:

——vbicumque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus.

Nobile fraternæ concordiæ exemplum nobis reliquit Eumenes rex, qui insidijs petitus à Perseo, credebatur extinctus. Cum is rumor Pergamum esset perlatus, Attalus eius frater imposito sibi diademate, ductaque fratris vxore, regnum occupauit. Cæterum cum audisset illum viuum, profectus est illi obuiam vnà cum satellitibus, hastam gestans. Eumenes autem amanter illum amplexus, dixit in aurem: Ne festines ducere, priusquam me mortuum videris; nec præterea per omnem vitam, vllam offensi animi significationem vel dicto vel facto dedit: quin etiam moriens fratri & vxorem & regnum reliquit. Cuius animi memor Attalus, cùm multos ex se liberos haberet, nullum tamen regno educauit: sed filio Eumenis, posteaquam adoleuisset, adhuc viuens principatum tradidit. Vide Plutarch. περὶ φιλαδελφίας. Simile concordiæ exemplar exprimit in coniugibus Ouidius 8. Metamorph.

Sed pia Baucis anus, pariliq; ætate Philemon
Illa sunt annis iuncti iuuenilibus, illa
Consenuere casa, paupertatemq; ferendo
Effecere leuem, nec iniqua mẽte ferendam:
Nec refert dominos illic, famulosve requiras,
Tota domus duo sunt, ijdẽ parentq; iubẽtq;

Cũ Xerxes expugnatis Thermopylis crudeliter tractasset Astum, & hac fama perterriti classiarij cogitarent de repetenda domo, idque plerique suaderent: solus Themistocles obstitit, dicens, eos vniuersos hostibus fore pares, dispersos verò perituros: Tanta fuit viro in vnanimi militum concordia fiducia. Vnde etiã Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, cum à quodam percontaretur, quam ob causam Sparta non cingeretur mœnibus? ostendit ciues armatos & vnanimes: Hi, inquiens, sunt Spartæ ciuitatis męnia. Significans, Respublicas nullo munimento tutiores esse, quam virtute ciuium consentiẽtium. Eam ob rem etiam finxerũt veteres Geryonem fuisse tricorporem, aut tricipitem, quòd vnà cum fratribus, quos duos habebat, tanto amore tantaq; fide æuum traduxit, vt ij vno nomine Geryones dicerentur; adeoque vnicam regi animam & voluntatem inesse, quanquam tres essent, communis iactabat opinio. Nõ possum hoc loco subticere, quod mihi occurrit ex Politicis Plutarchi, quo loco monet, eum, qui sit infirmo corporis habitu, industrium sibi pro socio debere sumere, vt quondam Nicias Lamachum. Siquidem proditum est memoriæ, his artibus Geryonem admirabilem fuisse, qui multa crura, pluresque manus atq; oculos habere dicebatur, vnico tamen animo atq; consilio regni sui fines moderaretur. Hæc ferè Plutarchus. Cæterùm aiunt Geryones ab Hercule vinci nunquã potuisse, nisi separatos & à se disiunctos. ex quo perspicuum fit, quàm firmus & inuictus sit vnanimus ille animorum & voluntatum quasi nexus atq; consensus: Vniuersi quippè concordes inuicti, qui singuli debiles, & nullius sunt roboris. Sic enim, vt Philosophi loquuntur, Vnita virtus valẽtior est seipsa dispersa. Lege Pierium lib. Hieroglyph. 32. c. De tricipitio.

Geryõ cur tricorpor.

tamen ei socius aliquis vnà profecturus adiungatur. Eius hæc verba;

νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ,
ἀνδρῶν δυσμενέων δῦναι στρατὸν ἐγγὺς ἐόντα
τρώων· ἀλλ' εἴτις μὲν ἀνὴρ ἅμ' ἕποιτο καὶ ἄλλος,
μᾶλλον θαλπωρὴ, καὶ θαρσαλεώτερον ἔσαι,
σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησεν,
ὅππως κέρδος ἔῃ μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ
ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις. id est,

Nestor, me mouet cor, generosusq; animus,
Fortiũ hostiũ subire castra, quæ propè sunt,
Troianorum: sed si sit aliquis vir, qui me sequatur,
Maior erit mihi fiducia, & audacius erit
Euntibus vna duobus: namq; hic ante illum cogitat
Qualiter vtile sit: solus verò quanquam intelligat,
Tamen ei tardior animus, & consiliumq; imbecillius.

Vide adagium, *Duobus pariter euntibus*, vbi postrema pars horum Homeri verborum sic redduntur:

At mihi si quis alius veniat comes, ille futurus
Solamen, fueritq; simul fiducia maior,
Si duo coniũcti veniant. Dein hic prior illo,
Si qd opus facto, videt. Atqui solus & vnus
Quamuis perspiciat, tamen est mẽs segnior illi, &
Consilium tenue.

Plutarchi disputatio, qua ciuilem hominem informat, huc facit, cùm ita dicit: *ἂν δ' ᾖ τις ἐργώδης, ἐπιφανὴς δὲ καὶ μεγάλη πρᾶξις, αὐτὸν ἐπὶ ταύτῃ τάξαντα πρῶτον εἶτα προσελέσθαι τὸν φίλον. ὡς ὁ Διομήδης,*

εἰ μὲν δὴ ἕταρόν γε κελεύετ' ἐμαυτὸν ἑλέσθαι,
πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θείοιο λαθοίμην;

Cùm res aliqua proponitur, magna quidem illa atq; illustris, sed ardua & difficilis, laborum & operis socium tibi amicum assumito, vt Diomedes: Quòd si mihi alterum adiungi iubetis, inquit, qui tandem possim obliuisci diui Vlyssis? &c. Eundem Homeri locum Apuleius de dæmonio Socratis vsurpauit, & breuibus verbis explicuit: Nonne Vlysses, ait ille, cum Diomede deliguntur, veluti consilium & auxilium, mens & manus, animus & gladius? Attigit etiam Claudianus, cum sic cecinit in sexto Consulatu Honorij:

Nunc mihi Tydiden attollant carmina vatum,
Quod iuncto fidẽs Ithaco patefacta Dolonis
Indicio, dapibusq; simul, religataq; somno
Thracia, sopiti penetrauerit agmina Rhesi,
Graiaq; rettulerit captas ad castra iugales.

Et Ouidius in oratione Vlyssis:

Deniq; de Danais qs te laudat ve, petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta,
Me probat, & socio semper confidit Vlysse.
Est aliquid de tot Graiorum millibus vnũ
A Diomede legi, nec me sors ire iubebat.

III. *Laertes.* *LAERTÆ genitum*] id est, Vlyssem, Laertæ & Anticleæ filium. Fuit enim Laertes pater Vlyssis, vt liquet ex eadem oratione Ouidij:

Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Iupiter huic.

Vlysses. Vlysses rex fuit Ithacæ & Dulichij insularum, vir multiscius, & astutus admodum, imò Græcorum omnium callidissimus, facundissimus, & ingeniosissimus, egregius bello, consilio, & laborum patientissimus; ideoq; in Troiano bello multa prudenter perfecit, cuius nomine tota Odyssea Homeri conscripta, & passim de illo facit mentionem Homerus, vt in 1. Odyss. de eo sic canit:

Oppida multa adijt, fuit huic sapiẽtia nota,
Cõsilium, variosq; dolos qui nouit & artes.

Vt refert Strabo lib. 1. Virgil. in Aeneide passim etiam plurima de eiusdem virtutibus eximijs & sapientia. Horat. lib. 1. epist. 2.

Tydeus. *Genitum quoq; Tydeos*] Diomedem, Tydei & Deiphiles filium. Tydeus filius Oenei regis Aetoliæ, pater Diomedis, fuit magnus bellator, paruus tamen corpore. De quo dictum fuit illud peruulgatum:

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Diomedes. De quo satis multa Statius, præcipuè lib. 3. Theb. Diomedes autem huius filius etiã cum alijs Græcis ad obsidionem Troiæ profectus est, vbi adeo strenuè se gessit, vt post Achillem & Aiacem facilè palmam obtinuerit fortissimi: plurimas singulares pugnas aduersus insignes Troianorum principes habuit, & inter alia cum Aenea nobili Troiano congressus, Venerem Aeneam prote-

protegentem percussit: quapropter illa indignata multas ei miserias attulit, vxorem eius etiam adulteram fecit. Qua re cognita, Bonus-homo domum redire noluit, vt idem Homerus. De Vlysse prçterea & Diomede multa eleganter Dict. Cretensis, in sex illis libris, quos de bello Troiano scripsit.

Hac cera] Has in cera effigiandi artes non ignoro antiquissimas esse, sed an ad illud perfectionis fastigium olim peruenerint, quo hodie sunt, dubitare me faciunt insignia hac arte elaborata opera, quæ passim me videre memini, quibus sanè ad vitam præter spiritum nihil defuisse vel Iouem lapidem iurasses.

Zenalis. *Zenalis.*] Quis ille fuerit, adhuc clam me esse fateor ingenuè: puto equidem nomen esse cuiusdam egregij pictoris, qui ętate Alciati non minus celebris fuit, quàm Alexãdri tempore Apelles, aut Lysippus, alter pictor, alter statuarius: nisi aliquis malit esse nomen quoddam fictitium. Sed hẽ; dum in hac obscuritate cum Minoe vacillans hærerem, lucidissimam facem nobis industria Pignorij (vt solet in his talibus) prætulit, sic enim ille: Bernardus Zenalis Taruisinus, acutus pictor & architectus, scripsit de Pictura, teste Ioanne Paulo Lomatio, qui eiusdem non semel meminit. Bonauentura Castillioneus: Quatuor præterea orbes eodem in marmore conspiciuntur, ex quibus testimonio Bernardi Zenalij Architectonices peritissimi, noster Alciatus existimat, aquas ab Agonalibus vel aliunde labentes, per cuniculos ex orbibus insilientes, copiam earum indigenti populo subministrasse.

Viribus hic præstat] Diomedes valet corporis viribus.

Hic pollet acumine mentis] Vlysses pollet consilio & perspicacitate.

Nec tamen &c.] Alter alterius ope indiget.

Cùm duo coniuncti &c.] Alludit ad illud Homeri Iliad. κ. σύν τε δύ' ἐρχομένω.

Solum mens hominem, &c.] Consilium viribus destitutum parum conducit: contrà verò corporis robur consilij expers, facilimè in præceps ruit. Isocrates Parænesi ad Demonic. ῥώμη δὲ μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε· καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀσκούντων ἐκόσμησε, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείαις ἐπεσκότησεν.

IV. *Cõsilium & vires.* DOCET Emblema, nihil egregium, nihilq; magnificum perfici bellè posse, in his potissimùm, quæ bellica negotia respiciunt, nisi maturo consilio coniungantur corporis vires, id est, nisi iuuenum robustiorum viuacitas, senum & eorum, qui valeãt experientia, ductu regatur. Non enim solùm viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, ratione, sententia. Proinde Sophocles:

γνῶμαι μὲν ἔργων τῶν ἐν ἀνθρώποις τροφοί·
βουλαὶ τάδ' ἐξέπραξαν, οὐ χερῶν σθένος.

Hominum quidem rationibus opera fiunt ac enutriuntur: sed eas res consilia effecerunt, non manuum robur. Huc refer prouerbium εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνήρ. *Vnus vir, nullus vir.* quo intelligitur quantum conferat mutuum auxilium in rebus arduis, & alioquin difficilibus. Quam ob causam apud AEgyptios Mercurij gemini simulachrũ sic effictum conspiciebatur, vt alterum senili esset vultu venerandum, alterum florente iuuenta: vt significarent eum, qui Rei pub. munia obire ritè velit, cum animi prudentia vires habere debere cõiunctas, quòd alterum alterius egeat adminiculo Aristoteles 8. Moral. Nicomach. σύν τε δύ' ἐρχομένω, καὶ γὰρ νοῆσαι, καὶ πρᾶξαι δυνατώτεροι. &c. hoc est: *Pariter autem si duo iter faciant, & maiora mente concipere, & plura conficere poterunt.* Quod perspicuè declarat Sallustius initio Catilinarij belli: Diu magnum inter mortales certamẽ fuit, vine corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. Nam & priusquàm incipias, consulto, & vbi consulueris, maturè facto est opus. ita vtrumq; per se indigens, alterum alterius auxilio eget. Lege Plutarchi disputationem pulcherrimam, An seni gerenda Respubl. sit. Sed occurrit mihi Hesiodi istuc: *Mercurius geminus.*

πλεόνων γὰρ πλειόνων μελέτη, μείζων δ' ἐπιθήκη. id est,

Plus augere potest multorũ industria vires.

idemq; Homericum ex Iliad. μ.

——πλεόνων δέ τι ἔργον ἄμεινον.

Quid verò Euripideum hoc sciẽs præterea ex Phœnissis?

——εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ. vel illud ex Heraclidis,

μιᾶς γὰρ χειρὸς ἀσθενὴς μάχη.

In id quadrat elogium de Fauno Aborigi-

num

num rege, quod in 1. retulit Dionysius Halicarn. ἀνὴρ μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ σύνετος. *vir & impiger & consultus*. De Mithridate sic Paterculus: Consilijs dux, miles manu. Idem Pacatus panegyrico Theodosij, dux consilio, miles exemplo. Sed placet admodum quod fuit memoriæ proditum de Lælio & Scipione, quorum amicitia non minus quàm consilium de rebus magnis celebrabatur. Itaq; qui gloriæ Scipionis inuidebant, dicebant eum esse egregiorum facinorum histrionem; nempe Lælium illius collegam gestorum: Scipionem præclara quædam gerere, sed Lælij consilijs. Tradit Iul. Capitolin. Antoninum Piũ nec in bellicis, nec in ciuilibus negotijs aliquid statuisse, priùs quàm sumpto cum viris grauibus cõsilio; dicebat enim æquius esse vt tot & talium virorum consilium sequeretur ipse, quàm vt tot præclari homines ab vnius consilio penderent. Vicem duorum sustinere difficile esse dixit Iurisc. in l. si plures. §. nam difficile. ff. de pact. Difficile est, ait, vt vnus duorum vicem sustineat. In hanc sententiam pulchre Aristoteles 2. Polit. Tamen Ausonius in Tumulis hoc elogio donat Antilochum:

Consilijs belloq; bonus, quæ copula rara est.

Quo nomine celebratur Traianus apud Plinium Panegyrico, ciuitas Atheniensis à Pericle, idemq; Pericles à Thucydide. De consilio, deq; viribus ad res maximas vnà gerendas coniunctis, adduxi nonnulla, sed addo isthæc ex declamatione Quintiliani 317. Inter præcipuas vires est, Imperatorem non pugnare aliquando. Sic extrahitur hostis: sic impetus subitos partis aduersæ mora frangit: sic interclusos commeatibus, in deditionem venire, fame cogimus. Itaq; herclè legimus militem robustum, legimus iuuenem: Imperatorem facimus senem. In illis enim vis corporum, & manus sola spectatur: in his, consilium, & ratio, quæ bona procedentis ætatis, in locum virium subeunt. Ipsum præterea nomen Imperatoris satis significat, non exigere, manum ipsius. Imperator enim debet præcipere. Sed de his satis.

Imperatorum & militis munera.

Firmissima conuelli non posse.

EMBLEMA XLII.

OCEANVS quamuis fluctus pater excitet omnes,
Danubiumq́; omnem, barbare Turca, bibas:
Non tamen irrumpes perfracto limite, Cæsar
Dum Carolus populis bellica signa dabit.
Sic sacræ quercus firmis radicibus adstant,
Sicca licet venti concutiant folia.

COMMENTARII.

I. ASTET procera quercus validis suis nixa radicibus, cuius laciniosa folia hinc inde impetus ventorum decutiat, arboris trunco immoto, vt probè hic exprimitur.

II. *Fons Emblematis.* FERE totum hoc mutuatus est Alciatus ex Epigrammate quodam Crinagoræ lib. 1. Antholog. *εἰς ῥώμην.* quod Carolo V. Imperatori accommodat:

Οὐδ' ἢν ὠκεανὸς πᾶσαν πλημμῦραν ἐγείρῃ,
οὐδ' ἢν γερμανίη ῥῆνον ἅπαντα πίῃ·
Ῥώμης οὐδ' ὅσσον βλάψει σθένος, ἄχρι κε μίμνῃ
δεξιὰ σημαίνειν καίσαρι θαρσαλέη.
Οὕτω καὶ ἱεραὶ ζηνὸς δρύες ἔμπεδα ῥίζαις
ἑστᾶσιν· φύλλων δ' αὖα χέουσ' ἄνεμοι.

Oceanus moueat licet oēs vndique fluctus,
Et potet Rhenum Teutona terra suum;
Non cadet imperiū Roma, quo tēpore Cæsar
Præerit, † atq; salus publica facta reget. († *ac solus*)
Sacra Ioui quercus nam † sic radicibus hæret, († *si*)
Et tamen aridulas huic † capit aura comas. († *rapit*)

Non si Oceanus omnem inundationem excitarit,
Nō si Germania totum Rheuū biberit;
Romæ vel tantillum labefactabit robur, donec manebit
Cæsaris dextra ad imperādum strenua.
Sic & sacræ Iouis quercus firmiter radicibus
Stant, ex folijs autem ea, quæ sunt arida, decutiunt venti.

Oceanus quanquam ipse omnes commouerit vndas,
Et Rhenum ebiberit Teutona terra suū;
Roma tamen stabit immoto robore, dextra
Cæsaris Imperio strenua donec erit.
Nēpe Iouis sacra quercus radicibus hærent,
Sicca licet ventis pulsa cadant folia.

Germanorum Principum victoria de Turcis. Id conuertitur ingeniosè ad celebres illas victorias, quas Germani Principes de Turcarum exercitu retulerunt. Cùm enim Solymanus trecentis millibus armatorum, Vngaria maiori ex parte occupata, Austriam, ipsamq́; Germaniam toto conatu inuadere statuisset, de Vienna, clarissima Austriæ vrbe, obsidenda cogitauit, quod immenso apparatu circiter Idus Septemb. anno 1529. aggredi conatus est: cuius minas & impetum, quanquam maximum, cùm Germani non ita putarent esse metuēdum, vrbe vndiq; obsessa, tanta fortitudine restiterunt, vt Turcæ multoties reiecti, vix ad oppugnationem vel fustibus adigi possent. Sic Turca per mensem integrum cōtinuis oppugnationibus Viennam frustrà tentauit, postridie Id. Octob. re infecta inglorius discessit, & fugienti similis in Thraciam redijt, multis millibus ex suis amissis. De hac obsidione lege omnino discursum Parutæ, lib. 2. Discursuum politicorū, quos Italica lingua elegantissimè conscripsit.

III. *Oceanus vnde dictus.* *OCEANVS pater*] Quamuis videantur fluuij omnes in mare cogi, à mari magno absumi. Dicitur Oceanus *ἀπὸ ὠκύτητος*, à velocitate. Quod videtur innuere Pomponius Mela in principio 3. cum inquit: Tanta vi semper immissum, vt flumina etiam vasta retroagat, & aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituat. Porro Patrem Neptunum, vt hic Oceanum patrem, qui aquam significet, à qua cuncta oriuntur, dici palam est ex Lucilio:

——*Pater optimu' diuum,*
Vt Neptunus pater.

Oceanus cur pater dictus. Et fuit doctrina Thaletis Milesij, qui omnia ex aquis generari existimauit. Plutarch. in vita Homeri, vbi illud Homericum adducit:

Ὠκεανὸς τ' ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.

Idem Homerus:

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν.

Mater Tethys inquam, id est mare dicitur: vt Platoni prima illa rerum omnium materia. Qua ratione Pindarus, ἄριστον μὲν ὕδωρ cecinit. Simile illud Virgilianum 4. Georgic.

Oceanumq; patrē rerum, Nymphasq; sorores.

Cicero Academ. 2. Princeps Thales, vnus ex septem, cui sex reliquos consensisse ferunt, ex aqua dicit constare omnia. Quo pertinent etiam Homerica isthæc à multis decantata, quibus Oceani patris vbertas longè latèque patens ostenditur:

Ἐξ οὗ καὶ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
Καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα πάντα νάουσι.

Sed & Catull. Argonauticis:

Oceanusq; pater totū qui amplectitur orbē.

Oceanus pater ad allegoricῶς. Quid si per Oceanum patrem ἀλληγορικῶς intelligamus Turcicum Imperatorē, sua celeritate, suoq; (vt ita loquar) hominum, vel potius mancipiorum examine, & inaudita multitudine toti Europæ, orbiq; Christiano, vt magnum & immensum mare cæteris fluuijs bellum indicentem, dudumq; minitantem? Videtur præterea hic alludere ad illud ex 1. Metamorph. Ouidij, vbi loquitur de diluuio in terras misso:

——illum
Cæruleus frater iuuat auxiliaribus vndis,
Conuocat hic amnes.——

Danubius. *Danubiumq;*] Danubius fluuius Germaniæ celebris, qui & Ister dicitur, teste Pomponio Mela lib. 2. cuius hæc sunt verba: Apertis in Germania fontibus, alio quā desinit, nomine exoritur. Nam per immania magnarum gentium diu Danubius est: deinde aliter appellantibus accolis Ister fit, acceptisq; aliquot amnibus ingēs iam, & eorum, qui in nostrum mare decidunt, tantum Nilo minor, totidem quot ille ostiis, sed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus, effluit. Hæc ille. *Origo illius.* Exoritur verò nō longè à silua Hercinia, è fonte limpidissimo, in atrio arcis Donavveschingen, quæ magnifica sedes Comitum à Furstenberg; vbi sumpto initio etiam passu superabili, cursum versus orientem ad Ponticū mare torquet, receptis sexaginta nauigabilibus amnibus priusquam mari immisceatur. Et hic solus in Europa ad ortū perpetuū cursum dirigit. Vide Plinium lib. 4. c. 12.

Barbare Turca] Hæc verba magnam innuunt hyperbolen, idem enim sonant ac si dixisset: O barbare Turca, etiamsi tot hominum millia congregares, quot dicitur olim Xerxes Persarum rex habuisse, à cuius copiis flumina ingentia exiccata tradit Herodotus; nihil quicquam proficeres, si aduersus inuictum Cæsarem arma moueres: imò iam omnibus notum est, qualiter aliquando salutem fuga quæsietis, idque præfractis pontibus, ne à Cæsarianis capereris. Sed hæc non sunt nostri instituti, & Caroli Imperatoris inuictissimi triumphi & parta gloria, magna desiderant volumina. Vide Pantaleonis Prosopographiam. Intelligit itaq; noster hic auctor innumerabiles Turcarum copias in alto mari nauigantes, Danubiumque Germanię fluuium nobilissimum numeroso suo exercitu exhaurientes. Alluditq; ad exercitum Xerxis, quem Græci vt numerosissimum facerent, flumina exhausisse finxerunt.

Non tamen irrumpes] vi, magnoq; impetu non penetrabis in Germaniam.

Cæsar dum Carolus] Quamdiu præerit Imperator Carolus expeditionibus bellicis.

Sic sacra quercus] Sacræ scilicet Ioui, nam Græca verba sic habent: ὥστ᾽ ὦ καὶ ἱεραὶ Ζηνὸς δρύες, hoc est, *Sic & Ioui sacra quercus*. *Quercus Ioui sacra.* Causam cur Ioui sit sacrata hæc arbor, supra innuimus, & Alciatus ipse in fine libri refert. Est autem appositissima comparatio. Licet ventis hinc & hinc perflantibus è quercu frondes decidant aridę, ipsa tamen immota sedet arbor: sic imperium firmis hæret fundamentis augustum & stabile, tametsi pleriq; hinc nocentur, aut pereāt in bellis Turcicis. Huc pertinet Virgilii collatio lib. 4. Aeneid. quam vt Aeneæ constantiam ostenderet, ab Homero sumpsit, teste Macrobio lib. 5. c. 6.

Ac velut annosam valido cū robore quercū
Alpini Boreæ nūc hinc, nūc flatibus illinc,
Eruere inter se certant: it stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frōdes.
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Aetherias, tātum radice in tartara tendit.

Eadem quoq; quæ hoc Emblemate comparatio allegorica legitur apud Lucanum lib. 2.

Pronior in magnum populus, pugnatque minaci

Cũ terrore fides, vt cũ mare possidet Auster
Flatibus horrisonus, hunc æquora tota sequuntur:
Si rursum tellus pulsu laxata tridentis
Æolij tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamuis icta nouo vẽtum tenuere priorem
Æquora, nubiferoq; polus concesserit Euro,
Vendicat vnda Notum. ——

Quercus quid. Et aduerte interea, quercus nomine significari in Hieroglyph. fortitudinem, diuturnitatem, imperium firmum & principatũ, vt docet lib. 51. Pierius Valerian.

Firmis radicibus adstant.] Huc fortè non omnino malè illud referam Senecæ è lib. De prouidentia: Id in quoq; ait, solidissimum est, quod exercuit. Non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus consurgat. Ipsa enim vexatione constringitur, & radices certiùs figit. Et id ex Epistola 265. Libanij Rhetoris (quem librum Græcè si haberem, eò libentiùs vterer) Ea, inquit, me ne minimè quidem commouerunt. Neq; enim vetusta, & iam firmis radicibus arbor ad terram flecti, vento etiam maximè furenti, facilè potest.

Sicca folia] arida, & aliàs ad casum prona. Typus humanæ vitæ, vt dicemus.

IV. 1. INNVIT, ea vix confici posse, aut labefactari, quæ firmis radicibus hærent, quæq; vel longo temporis decursu, vel insigni aliqua virtute famam sibi pepererunt immortalem. *Carolus V. cur quercui collatus.* Ex industria autem quercui Cæsarẽ Carolum V. comparat auctor, vel quia Ioui sacrata est. Ouid. lib. 7. *Sacra Ioui quercus*. Vel etiam quia à veteribus inter felices arbores prima recensebatur. Meminit Artemid. de somn. interp. lib. 2. cap. 25. Crinit. lib. 20. cap. 6. de honesta discip. Sed & ipsius arboris qualitas quàm maximè ad rem facit, est enim procera, ramosa, & valida, crassiore caudice, glandes producit optimas, quibus prisci frugi homines loco frumenti vescebantur: testatur id Ouid. 1. Metamorph.

Arbuteos fœtus, montanaq; fraga legebãt,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes.

Multa hac de re Plinius lib. 12. cap. 1. Radix autem eius latissimè circumiacentem terram amplectitur: sic valido robore quibusuis tempestatibus, ventorum turbinibus, cœliq; iniuriis egregiè resistit. Vide adagium, *Incus maxima non metuit strepitus.*

2. Exhibet humanæ vitæ typum, tum quoad perturbationes & angustias, quæ maris fluctibus comparantur; tum quoad breuitatem & inconstantiam, quam folia arida arborum repræsentant. *Mare pro tumultu.* Obseruaui non rarò apud auctores litteratos, vitæ huius nostræ perturbationes, tumultus, clades, marinis fluctibus comparari, vt apud Græcos & Latinos sæpe, in sacris verò libris sæpissimè. Sic poeta:

Diluuio ex illo tot vasta per æquora vecti.

Idem nubem belli dixit alio quodam loco. Si quis autem caussam requirat, cur aqua pro vehementioribus ærumnis accipiatur, prompta ratio est, quia pericula, casusque reliqui corpus soleant ex vna parte aliqua labefactare: sed aqua vniuerso statim circumfusa corpori, ipsum obruit, eique sese tuendi consilium omne adimit. *Homines folijs similes.* Palam quoque est homines folijs esse similes, indeque Homero dicuntur μινυνθάδιοι, citò perituri. Sicut Iliados 6. iidem cum folijs conferũtur, quorum alia ventus humi sternit, alia virescunt tempore verno. Apud Plutarch. Euripides:

οὐδὲ ὄλβος, οὐδὲ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος,
κ' ἡμέρα μία τὰ μὲν καθεῖλεν ὕψοθεν,
τὰ δ' ἦρ' ἄνω. ——

Sophocles Aiace: ἄνθρωπος ἐστὶ πνεῦμα, καὶ σκιὰ μόνον. Nempe & in sacris litteris homo dicitur vmbra, puluis, ventus, cinis, flos, fœnum, ad inconstantiã & breuitatem vitæ designandam. Siste te mihi paulisper hic, mi homo; non te ducam in Alcinoi vel Hesperidum illos sæculis omnibus decantatos hortos, in areas florum fulciente aere pensiles, ventis impositas, vbi diuinitatis æmula supra vires suas librauit se temerarijs alis humana ambitio. *Quid ex floribus discamus.* Pratum ingredere vernis mensibus, cui riuulus aquę cultoris manibus inductus paulò pinguior innatat: theatrum videbitur versicoloribus aulæis distinctum, apotheca generibus aromatum vnguentorumque fragrantissimis referta; tabula (dicam verbo) diuino digito pigmentis omnibus & lenocinijs colorum discriminata, quibus palatia ipsa stellati orbis tacita mente confetas. Quid non spectatur ibi pro voto & affectu? imò supra votum & affectum, quod rapiat, suspendat, liget ac vinciat sensus? Lustra matutinis horis, cum formosa mater Aurora, rubescẽte cęlo roseis quadrigis inuehitur; lustra, inquam, ac perlustra, qualiter se fur-

genti

genti lumini primùm obuertant teneri flosculi, & impraegnati iam nocturno roris succo fatiscant paulatim apertis tunicis, & calycem rumpant, salutantes altorem Solem nouelli alumni, & ostentantes diuitiarum quidquid habent. Stupenda res verè. Perge & inambula, concipe figuras, picturas, idæam totam ac speciem, caulem, semen, folia, filamenta, cinnos, singula: carpe digitis de contemptissimis vnum, & considera, non deerunt argumenta diuinæ potentiæ in tantillo corpusculo, quod sic perfectè absolutum, vt vel Apellis ingenium prouocet. Ergo patenti sub cœlo, in medijs campis, scena nobis ingens panditur miraculorum Dei, ne remotius & tanquam in secessu seposita, causam præberent obliuionis. Non enim vt pascat oculos solùm, & applaudat diffusi odoris flamine, emergit formosum illud germen; sed vt magnes sit animorum, & attrahat ad cultum & agnitionem Autoris durum hūc chalybem humani cordis. Nunquid aliud etiam? Rumina & disquire, primus aspectus ansam dabit, & subijciet arcanum; non opus rimari altiùs & eruere. Vidisti primo crepusculo surgentis flosculi decorem? Paulò seriùs hortulum repete, squalorem videbis & mortis faciem, vt subita caluicie, flaccidis membris & languentibus, capita depilata gratiam omnem amiserint diariç Veneres, & hemerusiæ, quarum vitam dies vna cum Sole nascentium & cadentium inchoat & claudit. Vbi nec reginis ipsis ex eo genere parcitur, rosis & lilijs, quæ præeminent alijs forma, priuilegium tamen immunitatis non habent, triduo enim expirant, posito diademate, qui cursus ætatis longissimus, nec ratus tamen, ingruentibus aliunde periculis ab inclementia cœli. O sapientem & salutis prouidum, qui sapere discit ex his talibus, & prouidere sibi? Clamant sine voce; docent & erudiunt sine sensu ac mente; præeunt ac monstrant viam paruulæ istæ particulç Vniuersi huius, moriendum esse, nepotibus cedendum ac nascituris post nos, eadem lege, vt & ipsi cedant regulari serie, serò & seriò decurrente, tangente quidquid satum vnquam & vsquam; hoc vnum. Et angustis terminis viuendi spacia circumscribi; hoc alterum. Et exponi periculis, quæ primæ causæ cognita; hoc deniq; tertium. Et in triade hac fatali (numera vtut vis, inuerso, conuerso, triangulari ordine) quodlibet primū est: in natiuitate enim periculum moriendi, & in morte ipsa, mortalem nasci medicina est mortalium, si meminerint. O iterum terq; sapientem, qui sic sapit, vt necessitatem mortis ex floribus, & post hanc floridas illas palmas præmii nunquam desituri contemplando sæpius, florentibus sertis redimitus, triumphans tandem possideat.

Miracula Dei.

Vita breuitatem.

Hoc pio discursu præiuit mihi Reuerendissimus & doctissimus P. Nicolaus de Oddis, celeberrimi monasterij S. Benedicti Nouelli apud Patauinos Præsul vigilantissimus, cùm aliquando (quæ viri est humanitas) me ad alloquium & colloquium inuitasset, & simul iucundissimo prospectu, hinc ad præterfluentis fluminis ripas, inde ad amœno virore ridentes campos, oculos & animum pasceremus. Cuius ego verba excipiens, in has prorupi voces: Felices ergo ter & amplius, qui concinnandis plantariis & hortorum cultura labores suos consecrant; ii medius fidius vitam eligunt naturæ maximè congruam, cuius prima semina ab iisdem initiis vernante adhuc & iuuenescente mundo, quem in viridario paradisi formatus Genearcha stirpis, rastris & ligonibus exercuit, princeps hortulanus, impresso ad id operis diuino ductu, ratione magistra. Multas, vt video, habet commoditates hęc vita, seu voluptas spectetur, seu necessitas. Ab hac inuentio artis & modus colendi, compellente fame & custodia corporis fouendi, tegendi ex vtero telluris subactæ laboribus & edomitę solerti industria. Quid enim effundit illa nisi rogata & precario, quod cedat in vsum nostrum de meliori succo? siluescunt passim agrestia, & in copia pullulant, quibus cicurandis, vt sic dicam, & in naturę mitiorem genium traducēdis, studio certè opus & solertia. Cui voluptas se comitem admiscuit, non ea solùm quæ nutriant, sed quæ delectent etiam & blandiuntur sensibus, viam ostendens inuestigandi. In quibus tanta varietas, ornatus, & elegantia, vt nec oculos saturare colore, nec fragrantia nares valeant, in admirationem sui pertracto, & in naturalibus his aliquid etiam supra naturam sublimius & purius contemplante spectatore.

Nicolaus de Oddis.

Vtilitas agriculturæ.

Spes

Spes proxima.

EMBLEMA XLIII.

INNVMERIS agitur Respublica nostra procellis,
Et spes venturæ sola salutis adest:
Non secus ac nauis medio circum æquore, venti
Quam rapiunt, salsis iamq; satiscit aquis.
Quòd si Helenæ adueniant, lucentia sidera, fratres,
Amissos animos spes bona restituit.

COMMENTARII.

I. NAVIS in medio mari ventorum turbinibus,& fluctuum procellis agitata, velis vndiq; expãsis periclitari videtur, cui duæ stellæ, quæ Dioscuri appellantur, supernè imminent, spem bonam tranquillitatis allaturæ.

II. *Tēpus Nicei colloquij.* SI quid nostræ coniecturæ dandum, suspicamur id ab Alciato scriptum fuisse, quo tempore ad Niceum colloquium, magna omnium spe & votis expectabantur Reip. Christianæ Principes potentissimi, Carolus Quintus Imperator, & Franciscus I. Galliarum Rex: quò loci nonnulli in certam spem veniebant, fędus aliquod firmum & stabile, pacemq; inter eos compositum tandem aliquando & sancitum iri: vt eo transacto negotio rixarum omnium & contentionum, tum deniq; falsarum opinionum in religione Christiana tã longè lateque grassantium omnis occasio tolleretur,

tolleretur, aut certè magna parte lues ista sanaretur. Comparat ergo Christianam Rempublicam cum naui ventis & fluctibus hinc & illinc agitata, sic vt parum absit, quin insanis & furentibus aquis obruatur, omniumq; spes penitus cadat, nisi tam crassæ caligini & tempestati Deus Opt. Max. aliquid lucis immiserit, quò bonorum virorum, totiusq; populi consternati animi recreentur. Sunt verò qui hic per Castorē & Pollucem intelligi velint Summum Pontific. & Imperatorem, à quibus vnanimi voto ad metam eandem collimantibus bellorum cessatio, turbationumq́ue optata fuit quies. De eo regum cōuentu, quem iam attigimus, extat Epigramma Iani Lascaris, quod sic habet:

Comparatio Reipubl. cum naui ventu agitata.

Castor & Pollux qd allegoricè.

Num Martis castra, an Veneris tentoria fulgent
Argento atq; auro? ast ære micāt proceres.
Et Marti grata & Veneri, Venus aurea: ferrum
Mars amat: in precio est quodq; suo.
Littora ad Oceani summi cū cōiuge vterq;
Conueniunt Reges. Regia tecta vides:
Conueniant alacres ad publica commoda; Turca
Europa excedent finibus atq; Asia.
Eximij Heroum, Ledææ vt sidera nautæ,
Vos seruatores terra fretumq; colit.

III. *INNVMERIS agitur*] Reipublicæ status pluribus interturbatur afflictionibus.

Et spes &c.] Sola spes est, quæ foueat miseris modis oppressos. Hinc interrogatus Diogenes, quidnam in vita esset extremum? Spes, dixit.

Non secus ac nauis &c.] Rempublicam naui comparari ab auctoribus, notius est quàm vt multis probetur; quosdam locos tamen attulisse non erit abs re: M. Tullius Epist. ad Cornificium 12. lib. rectè nauis nomine Remp. designauit. Conscende, inquit, nobiscum, & quidem ad puppim. Vna nauis est iam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, vt rectam teneamus, vtinam prospero cursu. Idem in Pisonem non sine gratia vsus est eadem allegoria: Non tam sui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipub. nauiem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam pertimescerem. Alios ego vidi ventos, &c. Et pro Sextio eandem translationem mirè variat: Si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc accidisset, vt multi ex multis locis prædones classibus eam nauem se oppressuros minitarentur, nisi me vnum sibi dedissent, &c. Cùm verò in hanc Reipubl. nauem ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego vnus deditus essem, incursuræ viderentur, depugnarem potius cum summo, non dicam exitio, sed periculo certè vestro, quàm non id vnus pro omnibus susciperem. Horat. 1. Carmin. eodem sensu & schemate:

Respublica naui comparata.

O nauis, referent in mare te noui
Fluctus, &c.

Præter Stobæi locum cap. 44. & alium quendam è Plutarchi Bruto, quibus Rempublicam naui comparant, succurrūt duo alij è Panegyricis Maximiano dictis. Prior is est Pacati: Statim igitur præcipitantem Rempub. refrænasti, & gubernacula fluitantia recepisti: omnibus spes salutis illuxit, posuere venti, fugere nubes, fluctus resederunt: & sicubi adhuc in longinquioribus terris aliqua obuersatur obscuritas, aut residuus vndarum pulsus immurmurat, necesse est tamen antè tuos nutus dilucescat, & sileat. Alter verò est Mamertini: Neque, inquit, cùm Reipubl. nauem secundus à puppi flatus impleret, salutarem manum gubernaculis addidisti, &c. Alia enim longiora sunt, quàm vt huc transferri commodè possint. De naui quædam Pierius doctè collegit libro 47. quæ hic commemorare nihil attinet.

Circùm] Circum, hic aduerbij naturam induit, vnde & suo casu priuatur.

Fatiscit.] Deficit, & penè obruitur vi tempestatis & fluctuum. Virg. 1. Æneid. *Fatisco.*

Accipiunt inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.

Vbi Seruius sic inquit: Fatiscunt, abundanter aperiuntur: fatim enim abundanter dicimus, vnde affatim; id est, affatim hiscūt.

Quod si Helenæ adueniant &c.] περίφρασις est geminorum, qui Castor & Pollux à Poetis dicuntur, & Iouis ex Leda filii. Iupiter. n. in cygni formam versus Ledam compressit, quæ peperit duo oua, è quorum altero gemini nati sunt, Castor & Pollux: ex altero verò Helena. Quæ fabula ex dictione πολυωνύμῳ nata est, vt ait Athenæus lib. 2. cap. 17. in Dipnosoph. qui asserit ὠὸν, id est, *ouum*, idem apud vete- *Castor & Pollux.*

res quod ὑπέρῳον significasse, id est, *superiorem thalamum*, cœnaculum, vel cubiculum, quale tribuit Homerus Penelopæ, Odyss. 1. Atq; ideo nati ex ouis, quia in superiore parte domus fuerint nati. Hi vbi adoleuissent, mare piratis liberarunt, eaque de caussa propitij nautis olim credebantur. Ferunt, si horum alter appareat, tempestatem portendere; si ambo, serenitatem. De his sic Plinius lib. 2. c. 37. Vidi nocturnis militum vigilijs inhærere pilis pro vallo fulgorem effigie ea, & antennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, vt volucres sedem ex sede mutantes: graues cùm solitariæ venere, mergentesque nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænunciæ, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant, eosque in mari Deos inuocant. Hominum quoq; capita vespertinis horis magno præsagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita. Hæc Plinius. Seneca Natural. Quæst. lib. 1. sic: Argumentum tempestatis nautæ putant, cùm multæ transuolant stellæ: quod si signum ventorum est, ibi venti sunt, id est in aere, qui medius inter Lunā & terram est. In magna tempestate apparent quasi stellæ velo insidentes, adiuuari se tunc periclitantes existimant Pollucis & Castoris numine. Causa autem melioris spei est, quòd iam apparet frangi tempestatem, & desinere ventos. Sic ille. Solet & hoc nostro tempore id splendoris siue luminis nautis apparere inter procellas & tempestates: quo viso bene sperare incipiūt nautæ, idq; vel D. Nicolai, vel S. Thermi, siue D. Hermiæ numini tribuunt. Sed (absque Sanctorū iniuria, & bona piorum nautarum pace dixerim) res est naturalis, vt communis Philosophorum consensus prodidit. Nam hic ignis fit in infima aeris regione ex fumo pinguiore, qui frigiditate aeris nocturni cogitur atq; densatur. Incenditur autem ex concursu duarum contrariarum qualitatum, quæ inter se pugnāt: Vapor enim calidus est, & aer nocturnus frigidus. Concurrunt autem tantisper, donec hac agitatione vapor incendatur. Figitur autem pilis, aut antennis nauium, propter suam grauitatem, vbi tantisper hæret, donec incendij materia fuerit absumpta. De Castore & Polluce vide Plutarch. 2. Decretorum Philosophic. cap. 18. Diodor. Siculum lib. 5. sub finem cap. 5. Lactant. lib. 2. cap. 2. Val. Maximum lib. 1. c. 8. Theocrit. eidyll. 27. Pindarum Nemeorum ode 10. Senecam in Herc. Furent. Nat. Comit. Mythol. lib. 8. c. 9. Vide quoq; Homerum & eius interpretes lib. Iliados 3. in illo versu:

Plinius.

Seneca.

Castorum & Polluce causa Physica.

Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα.

Horatius 1. Carmin.

Dicam & Alciden, puerosq; Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem? quorum simul alba nautis
Stella refulsit.
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntq; nubes,
Et minax (sic Dij voluere) ponto
Vnda recumbit.

Lucentia sidera] Ita Horatius 1. Carm.

Sic te diua potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera.

Intelligit Castorem & Pollucem geminos, qui alias Dioscuri dicuntur, id est, Iouis filij. Horum fabulam eleganter narrat Ouidius in fine 5. Fastor. his verbis:

Dioscuri.

Fabula Dioscurorum.

Abstulerāt raptas Phœben, Phœbesq; sororē
Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntq; suas & frater, & Idas,
Leucippo fieri pactus vterq; gener.
His amor vt repetant, illis vt reddere nolint
Suadet; & ex causa pugnat vterq; pari.
Effugere Oebalidæ cursu potuere sequentes,
Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ;
Constiterant illo nomina fida loco.
Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense,
Non expectato vulnere pressit humum.
Vltor adest Pollux, & Lyncea pforat hasta,
Quà ceruix humeros continuata coit.
Ibat in hunc Idas, vixq; est Iouis igne repulsus;
Tela tamē dextra fulmine rapta negāt.
Iamq; tibi Pollux cœlum sublime patebat:
Cùm, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
Quod mihi das vni, cœlum partire duobus:
Dimidium toto munere maius erit.
Dixit, & alterna fratrem statione recepit,
Vtile sollicitæ sidus vtrumq; rati.

Sed obiter memini legere me apud Festū stellam

Stella qd significet. stellam significare lætum ac prosperum, idq; ex Ateio Capitone, auctoritatem secu to Seruilii auguris. *Lux quid hieroglyphicè.* Lucem etiam seu lumen, id est φῶς, pro spe accipi sollemne fuit, vt apud M. Tull. 1. Philippica: Lux quædam videbatur oblata, &c. Euripid. item, φῶς ἥκει ἐμοῖς κακοῖς, *lux venit meis malis*. Nam & Varro de lingua Latina 2. testatur, lumē pro fausto omine veteribus fuisse. Ex quo illud Virgilii:

——subitoq; fragore
Intonuit laeuum, et de cœlo lapsa p umbras
Stella facē ducēs multa cum luce cucurrit.

Sidus. *Sidera*] Sidus Latinum vocabulum est, ideo per i. & non per y. scribendum, vt faciunt imperiti: sic etiam Cōsiderare, Desiderare. Est autem sidus conglobatio multarum stellarum, quod aliqui constellationem dicunt, vt Taurus, Orion. Quamuis aliquando sidus pro stella ponatur, contra Macrobij præceptum.

IV. *Allegoria* NON est alienus animus ab illa allegoria, quam supra tetigimus, vt scilicet per nauem procellis agitatam Respublica intelligatur, per lucida sidera Summus Pontifex, & Christianissimus Imperator, fratres nempe formosissimæ Helenæ, Ecclesiæ Catholicæ, qua nihil speciosius: hi etenim in flagranti turbine Reipub. Christianæ spem nobis addunt non modicam. *Castoris & Pollucis.* Est autem nobis in aduersis amplexanda spes proxima & firmissima, quæ nec fallit, nec frustratur vnquam; de qua Psal. 9. Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine. De hac clamat Ecclesiast. 2 Respicite filij nationes hominum, & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim inuocauit eum in die tribulationis, & despexit illum? Hanc vas electionis ad Roman. 5 inculcat: Gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem; spes autem non confundit. *Spes.*

In Simulacrum Spei.
EMBLEMA XLIV.

DIALOGISMVS.

QVAE Dea tam læto suspectans sidera vultu?
Cuius peniculis reddita imago fuit?
Elpidij fecere manus. Ego nominor illa,
Quæ miseris promptam Spes bona præstat opem.
Cur viridis tibi palla? Quòd omnia me duce vernent.
Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod viuos sperare decet, pracido sepultis.
Cur in dolioli tegmine pigra sedes?
Sola domi mansi volitantibus vndique noxis,
Ascrai vt docuit Musa verenda senis.
Qua tibi adest volucris? Cornix fidissimus osten;
Est bene, cùm nequeat dicere, dicit, erit.
Qui comites? Bonus Euentus, pracepsq́ Cupido.
Qui praeunt? Vigilum somnia vana vocant.
Qua tibi iuncta astat? Scelerum Rhamnusia vindex,
Scilicet vt speres nil, nisi quod liceat.

COMMENTARII

I. QVOD attinet ad picturam ea ad Anthoris mentem sic exprimenda fuerat. Mulier viridi palla induta fundo dolioli insideat, vultu ad cęlum eleuato, arcũ fractum manibus gestans: cui cornix appicta stet, & pręcedat Cupido, more solito nudus & alatus pictus; tum Bonus euentus, habitu simplici, dextra pateram, sinistra spicam & papauer ostentans. A tergo verò astet Rhamnusia, fræno & cubito armata. *Correctio figura.* Hic tamen pictoris socordia cornicem relegauit, quam desidero, vti etiam Spei erectos ad sidera vultus. Doliolum nostris moribus depictũ Pignorius censet æquius fuisse testaceum exprimendum, quamuis & ligneum ab antiquitate sit, vt idem in Commentario de seruis pridem annotauit. Hæc ad mentem Alciati: interim non me *Ædis Spei.* fugit, Spem, (Deam à Romanis cultam æde in foro olitorio ædificata) aliter quoq; pingi solitam: nam ait Gyraldus, eam se vidisse pictam in Adriani Imperatoris aureo numismate. Fęmina fuit stans, inquit, iustitiæ laciniam sinistra manu nonnihil attollens: dextra in cubitum elata pateram proferebat, in qua repositum erat veluti ciborium, id est, vas in floris similitudine, cum hac inscriptione SPES P. R. Quidam etiam Spem Deam viridi indutam palla effinxerunt, & sedentem supra dolium cum cornice: quidam etiam cum Nemesi, &c. Hæc ille. Vide Syntag. 1.

Ex varijs locis aptè concinnatum est hoc Emblema, quapropter singula percurramus, vt vnicuique suam explicationem adaptemus, vbi priùs huc adscripserimus doctissimi viri B. Dardanij epigramma in Spem, vt, si fieri possit, cum Alciati Emblemate conferamus. Est autem eiusmodi: II. *Epigramma in Spem.*

Tu, qua sustentas tereti vestigia ligno,
Esne Dea? an nostro sãguine creta? Dea.
Vnde sata? E caca rerum caligine. Et ecqua
Admouit nutrix vbera? Credulitas.
Ecquinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia. Dic qua
Pallidulo semper te praït ore? Timor.
Suspicis intento cur cœlum lumine? Tandē
Hinc dabitur votis meta suprema meis.
Fare, age, q̃ vultus deturpat causa serenos?
Excrucior, quoties irrita vota cadunt.
Cur baculo innixa es? Dum pascit opinio mentem

Caca

Cæca meam, irrepsit curua senecta mihi.
Quid titubas pedibus? Rerum est spes lubrica: sæpè
Quod puto complecti, labitur è manibus.
Huic verò Emblemati, vt & 46. infrà, mirum ni occasionem dederit Marullus, qui lib. 3. Carm. ita scripsit de spe & Nemesi:
Quænam hæc, tam semper quæ læta est? Optima rerum
Spes bona. Quæ lateri iuncta? Potens Nemesis.
Dux magis an comes est? Vindex magis. Vnde duabus
Tēpla eadem? Speres ne nisi quod liceat.
Et hinc licet videre quàm minimè puduerit clarissimum virum laudatis aliorum vestigijs, & quidem non semel, insistere, quod nescio quibus nimium delicatulis religiosum fuisset.

III. Omnia bona à Deo. *SVSPECTANS sidera vultu*] Videtur hic versiculus exprimere gestus sperantiū, qui semper cœlum intuentur, quoniam omnia bona è cœlis, atq; à Deo ipsò bonorum omnium datore proueniunt. Huius expectationis signum expressè notauit regius Psaltes, Psal. 120. ἦρα τὺς ὀφθαλμύς μυ εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥξει ἡ βοήθειά μυ. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Et 122. πρός σε ἦρα τὺς ὀφθαλμύς μυ τὸν κατοικῦντα ἐν τῷ ὐρανῷ. *Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis.*

Peniculus. *Peniculis reddita imago.*] id est, penicillo depicta & expressa. Peniculus, vel penicillus, siue peniculum, pictorum est instrumentum, ex caudarum extremitatibus confectum, quasi dicas, paruum penem. Plin. 35. lib. Arrepto peniculo lineam ex colore duxit summę tenuitatis per tabulam.

Elpidius. *Elpidij fecere manus*] Nullus extitit, quod sciam, pictor aut statuarius hoc nomine, sed est nomen è re fictitium, nam ἐλπίδιος ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, hoc est, à spe, quam depinxit, nomen habet.

Ara bona Spei. *Spes bona præstat opem.*] Alludit ad Prouerb. *Spes seruat afflictos.* &, *Spes alunt exules.* Ouidius:
Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat:
Viuere spe vidi qui moriturus erat.
Sed & memini legere me apud Plutarchū, olim Romæ aram fuisse bonæ Spei. Cui conuenit & versiculus è Comœdia quapiā: ἀνὴρ ἀτυχῶν σώζεται ταῖς ἐλπίσι.

Hæc explicatius dixit Ouidius 1. de Ponto, Eleg. 7.
Hæc Dea, cùm fugerent sceleratas Numina terras,
In Dijs inuisa sola remansit humo.
Hæc facit, vt viuat fossor quoque compede vinctus,
Liberaq; à ferro crura futura putet.
Hæc facit, vt videat cùm terras vndique nullas,
Naufragus in medijs brachia iactet aqs.
Sæpe aliquē solers Medicorū cura relinquit,
Nec spes huic, vena deficiente, cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem,
Atq; aliqs pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quàm multos laqueo sua colla ligantes,
Non est proposita passa perire nece.
Spei quoq; commoda describit eleganter Tibullus lib. 2. Eleg. vlt.
Iam mala finissem letho, sed credula vitā
Spes fouet, & melius cras fore sēper ait.
Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Spes etiam valida solatur cōpede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
Spes facilem Nemesin spondet mihi: sed negat illa,
Hei mihi ne vincas dura puella Deam.

Cur viridis tibi palla?] Palla vestimenti genus est ad terram vsq; promissum. Viridis autem color eorum est proprius, qui spe aliqua lactantur: nec immeritò is spei fuit dedicatus, similitudine ducta à segetibus, quas quando virides videmus, speramus illas ad maturitatem peruēturas. Hęc subindicat Alciatus in emblemate illo de coloribus: — Palla. Cur viridi veste induta spes.
Nos sperare docet viridis, spes dicitur esse
In viridi, quoties irrita retro cadit.

Quid manibus mortis tela, &c.] Refracta mortis tela non temerè Spei tribuuntur, quòd viuos etiam in extremas miserias adactos soletur & recreet, vt enim habet Adagium, *Ægroto dum anima est, spes est:* & Theocritus: — Fracta tela mortis.
Θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον,
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
Χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει. hoc est:
Fidere, Batte, decet, melius cras forsan habebis,

Sperandū est viuis,nō est spes vlla sepultis.
Nunc pluit, & claro nunc Iupiter æthere fulget.

Quidam Rhodius ob intempestiuam libertatem à tyranno iniectus in caueam, in qua more feræ alebatur, ad cruciatum ignominiamq; amputatis naribus, ac fœdata vulneribus facie, cùm à quibusdam admoneretur, vt inedia sibi dolorum finem aliquem quæreret, his respondit: At cuncta homini, quoad viuit, speranda sunt. Quæ dum commentor, lubens adijciam Fornerii, præclari certè hominis distichō, quod ille vtraq; lingua, eademq; sententiā suggessit:

Ἐλπὶς γηροτρόφος μούνη τρέφει ἔνδοθεν ἦτορ,
ἧς ἀπεόντος θανεῖν ἥδιον, ἢ βιοῦν.

Intus alit pectus nostrū spes viuida: qua si
Destituar, durum est viuere, malo mori.

Spes etiā in moribundis. Ammian. Marcell. lib. 31. quo loci de bello planè cruento & misero aduersus Germanos agit; & cùm omnia cæsorum corporibus opplerentur, iacebant inter eos quidam semianimes, spem vitæ inaniter vsurpando. Apollodorus Comicus huc respexit, cum ait, non oportere animum abijcere eum, cui aliquid aduersi ceciderit, sed semper expectandum esse melius.

οὐδέποτ' ἀθυμεῖν τὸν κακῶς πράσσοντα δεῖ
ἄνδρας, τἀβελτίω δὲ προσδοκᾶν ἀεί.

Quod viuos sperare decet &c.] Sic ordino: *Præcido sepultis* illud, *quod decet sperare viuos*: vt illud, *quod*, sit in accusandi casu, non coniunctio. *Præcidere.* Præcidere verò hic amputare, vel denegare significat: & dicimus, spem alicuius rei præcidere, id est, auferre siue præcludere, vt apud Ciceron. 2. Verr.

Cur in dolioli, &c.] Ignauiæ hæc nota esse potest. *Locus ex Hesiodo.* Nam fere dum speramus, desidemus: sed malim hoc ad fabulam referri, quam tradit Hesiodus de Pandora, principio fermè libri, qui ἔργα καὶ ἡμέραι inscribitur. *Fabula de Pandora.* Cum enim Prometheus ignem suffurando Iouem offendisset, causa fuit mundo tantorum malorum: fabricatur virgo Pandora, formosissima & gratiosissima, cui singuli Dii dona contulerunt, vti Pallas sapientiam, Venus decorem, Mercurius eloquentiam &c. vnde & nomen habuit, πᾶν enim *omne*, & δῶρον *donum*, significat. Mittitur ergo Pandora in terram, dolium afferens Epimetheo fratri Promethei, omni malorum & morborum genere refertum. Hoc cum aperuisset, innumerabilia calamitatum genera tum primùm homines inuaserunt, vna tantùm spe in dolij labris remanente, id est, in ipsius ore pyxidis consistente. Sic enim Hesiodus:

ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
ἐσκέδασ'· ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά·
μούνη δ' αὐτόθι Ἐλπὶς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισι
ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε
ἐξέπτη. hoc est,

——Tegmen ab vrna
Dum Pandora leuat, totū exiliere per orbē
Curarum infesta effigies: spes sola remansit
Intus, & è labris ima sub parte resedit.

In adagio, *Malo accepto stultus sapit*, narratur hæc fabula, sed concisè, & videtur innui Epimetheum aperuisse pyxidem (si pyxis vocandum est vas illud, quod omnia mala continebat, & non dolium) cùm ipsa Pandora in domo Epimethei vas aperuit. Certè verba Hesiodi non indicant, vas illud posse Latinè dici pyxidem,

ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα. hoc est:

Sed mulier manibus magnum operculum auferens.

Vide Plutarchum in consolatione ad Apollonium. Moschopulus in Hesiodum, Satyros dicit dolium dedisse Epimetheo ante Pandoræ aduentum. Origenes aduersus Celsum lib. 4. hanc ridet fabulam. Ridiculum, inquit, est, quod de dolio dicitur, quòd olim viuerent homines absq; malis, & graui dolore, & morbis molestioribus, quæ Parcæ mortalibus dederant: sed fœmina manibus magnum dolii operculum auferens, diffudit hominibus, & curas atroces partita est; sola autem ibi Spes in tutissimis domibus intus relicta est sub doli labris, nec extra euolauit. Hæc Origen. Mythologi tamen Pandoram, ad humanum corpus referunt, fœmineo nomine expressum, quòd carnis imbecillitas minimo exsolui potest. *Pandora.*

Noxæ] Noxæ Deæ finguntur, quæ hominibus mala inferunt, eorumque mentes perturbant, vt canit Hesiodus. *Noxæ.*

Ascræi vt docuit, &c.] Hesiodus ab Ascra *Hesiodus*

stra Bœotiæ vico. Virg. 6. Ecloga.

—— Hos tibi dant calamos, en accipe, Musa

Ascrao quos antè seni.

Qua tibi adest volucris? Cornix.] Quòd vocem edat, Cras, Cras, cornix Spei adiũgitur, propterea quod semper qui sperant animi pendeant in futurum tempus.

Oscen. *Oscen*] Oscen dicitur cornix, quia voce augurium præsagit, vt de ea Virgilius:

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

Omnes namq; aues ore cãtuq; auspicium facientes, priscis oscines fuerunt vocatæ, ait Varro, Crinit. lib. 21. cap. vlt. de honest. discipl. vt & apud Horatiũ lib. 3. Ode 27.

Oscinem coruum prece suscitabo

Solis ab ortu.

Locus ex Suetonio. *Et bene cum nequeat dicere, dicit erit*] Videtur hoc imitatus, & quidem mutuatus ex Suetonii Domitiano, qui sic ait: Ante paucos, quam occideretur, menses cornix in Capitolio elocuta est: ἔσαι πάντα καλῶς. id est: *omnia rectè procedent*. Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,

Est bene, non potuit dicere, dixit, erit.

Hęc Suetonius Tranquillus in fine operis. De fortuna in melius mutata, 11. Æneid. Virgil.

Multa dies, variusq; labor mortalibus ægru

Rettulit in melius: multos, alterna reuisens

Lusit, & in solio rursum fortuna locauit.

Athanasij præsagium. Sed ad rem propius: ex historijs ecclesiasticis meminimus, Athanasium, virum sanctum, à paganis suggillatum, quasi magicis artibus deditum. Illum ergo excipientes ludibrio, audita cornicula, poscebant, quod omen illud esset? respondit: Auis dicit, cras, cras, pronunciat enim vobis triste de Iuliano infortunium. Quod verum constitit, nam paucis post diebus relatum est de cæde Iuliani nuncium.

Qui comites? Bonus Euentus, &c.] Duo hi Spei comites vana quædam phantasmata ingerunt, ne plus tædij adferat expectatio, quàm ferre queant miseri mortales.

Bonus Euentus. Boni Euentus simulachrum dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenẽs, sculptum Romæ fuisse scribit Plin. libro 34. c. 8. & 36. c. 5. Boni Euẽtus. & Bonæ fortunę simulachra in Capitolio ex Praxitelis operibus. Gyrald. Syntagm. 1. Legi de veteri numismate Imperatoris Titij, vbi quoddam simulachrum fuit BONI EVENTVS AVGVSTI, dextra pateram, sinistra papauera tenens, vt apud Plin. Et in Seueri numo eadem Boni Euentus spectatur effigies, figura stolata, stante, dextra pateram cum frugibus, sinistra spicam & papauer tenente. Circumfertur libellus Bartholomæi Marliani, qui inscribitur Topographia vrbis Romæ, vbi lib. 6. cap. 6. hæc verba reperiuntur: Templi Boni euentus vestigia quadrata & oblonga spectantur, inter Mineruæ & S. Eustathij plateas Colebatur autem euentus, vt omnia prospere fœliciterq; euenirent. Quare Varro ad Fundaniam scribens, ipsum inuocauit. Cuius simulachrum erat habitu pauperis, dextra manu pateram, sinistra verò tenens spicam. Vide Alexand. ab Alexand. Dier. genial. lib. 4. cap. 12. Templũ Boni Euentus.

Qui præeunt?] Hæc verba mihi videntur posse melius legi sine interrogatione, & ad superiora referri, vt intelligas Bonũ euẽtum & Cupidinem Spei esse anteambulones, qui etiam vocantur somnia vana vigilum. Sed de hoc liberum esto iudicium.

Spes vigilum somnia. *Vigilum somnia vana vocant*] Hoc ex Platone sumptum est, qui dicebat τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. hoc est: *Spes esse vigilantium somnia.* Et Quintilianus lib. 6 cap. 3. Spes inanes, & tanquam somnia quædam vigilantium. Quo videtur allusisse Maro in Bucolic.

—— an qui amant, ipsi sibi somnia fingũt?

Non enim est qui verbis possit facilè consequi, quàm varias in animo patiantur imaginationes, qui vehementer aliquid sperãt. Atq; his inanibus simulachris perinde afficiuntur, ac semet oblectant, ac si iam tenerent, quæ sibi pollicentur. Pindarus in Olymp. 12.

—— αἵ γε μὲν ἀνδρῶν
πόλλ' ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω
ψεύδη μεταμώνια τέμνοισαι, κυλίνδοντ' ἐλπίδες. id est:

Spes etenim mortalium, multa sursum, deinde verò deorsum vana mendacia secantes volutant.

Rhamnusia vnde dicta. *Scelerum Rhamnusia vindex*] Nemesis, quæ etiam Rhamnusia dicta, quia eius statuam ab inclito statuario Agoracrito fabricatam coluit Rhamnus, nobilis Atticæ pagus, teste Pausan. in Attic. De Nemesi Pomponius Lætus in Romanarum historiarum compendio sic ait: Virgo & victrix Nemesis numen fuit, quo qui ex malefa-

Nemesis quod numen fuerit.

ctis delinquebant, puniebantur. Vnde victores Nemesin non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma: cæteræ nationes odio & maleuolentia liuoreque quod imperium tantæ vrbis iustitia augeretur, tela in populum Romanum capiebant. Nemesis, quam pleriq; existimauere esse vim fortunæ, alij filiam Iustitiæ, alij vim quandam esse inter cœlestes discurrentem, prima rerum semina, quæ fatorum & sortium vires temperat, atq; emendat, rebus humanis trutinam adhibens, è cœloque terrena despectans, nocentes punit, bonis præmia largitur. Et cum sit velocissima, quia diu non permittit impios præesse atq; grassari, alata fingitur à veteribus, & eius pedibus supponitur rota, cùm citissimè discurrat. Sed tandem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu à rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli vltra terrarum regiones non reditura renascentem vrbem expectat. Rhamnusia est appellata ab Rhãnunte oppido Atticæ regionis, vbi tẽplum & simulacrum habuit: & ab Adrasto, Adrastia. Romæ templum huic Deæ posuit in Capitolio, vt inde suam vrbem posset vlcisci. Hæc ille. Vide quæ supra Emblem. 27. de Nemesi accumulauimus.

Vt speres nil nisi quod liceat] Quælibet enim sperare nõ est cuiuslibet. Itaq; in hoc præcipuè illud animo fixum hæreat, *Ne quid nimis*. Fortunæ, vt naturæ noscenda est mensura suæ. Nec verò sapiunt, qui altius spirant, plusq; animi gerunt, quam virium habeant.

ELEGANS est Spei descriptio per Dialogismum, cuius nempè vires & adiuncta conuenientissimis symbolis explicat. IV. Ea enim hominem lætum reddit, & semper meliora expectantem ad mortem vsq; comitatur. Ea tamen si importuna sit & immoderata, vltricem Rhamnusiã secum aduocat; quæ vota plus æquo ambitiosa faciat irrita. Sed quia hæc singillatim suis locis tacta sunt, plura de his addere supersedeo. Qui plura de spe cupit, adeat Stobæum serm. 109. & alios; nos ad porcum properamus vlterius.

Spei effecta.

In dies meliora.

EMBLEMA XLV.

ROSTRA nouo mihi setigeri suis obtulit anno,
Hæcq; cliens ventri xenia, dixit, habe.
Progreditur semper, nec retrò respicit vnquam,
Gramina cùm pando proruit ore vorax.
Cura viris eadem est, ne spes sublapsa retrorsum
Cedat, & vt melius sit, quod & vlterius.

COMMENTARII.

I. PORCO terram rostro suffodienti, cui asscriptum sit VLTERIVS, astet rusticus, qui versus duas columnas symbolum Caroli V. habentes, PLVS VLTRA, manum extendat.

II. RVSTICVS quidam Alciati cliens Kalendis Ianuarijs porcinum caput pro strenis obtulit. Hinc sibi Emblematis argumentum nactus Alciatus, ex natura suis (qui dum siliquas ore reflexo colligit, semper vlterius progrediens, nunquam retrò aspicit) nempè vt nihil procrastinando meliora sequamur, neque temporis aliquam particulam sinamus effluere, quod non pertineat ad aliquem progressum, & rei melius gerendæ occasionem. Alludit autem ad extremum (vt ne in minutulis etiam otiosum deprehendas) ad symbolum Caroli V. Imperatoris, quod est VLTERIVS. Epigraphen hanc, *In dies meliora.* videtur attigisse Tullius 1. de legibus: Ego animi pendere soleo, ait, cùm quid orsus traducor aliò; neq; tam facilè interrupta contexo, quàm absoluo instituta. Non abludit Corn. Tacitus initio libri de Oratoribus: Huius libri editionem maturaui, vt dimissa priore cura huic nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Hæc ille.

Natura porci.

Symbolū Caroli V.

III. ROSTRA] Synecdoche numeri. Rostrum autem nō solum de auibus dicitur, sed etiam de alijs animantibus, & de ipso homine. Plaut. Menæch.

Rostrum.

Apud mensam plenā homini rostrū deliges.
Rostra caprarum dixit Var. 2. de re rust. c. 3. Canum Plinius lib. 8. cap. 4. Suum Cicero 1 de Diuinat. A similitudine autem rostri auium pars nauis exporrecta & acuminata, ex ære ferrove in prora eminens, rostrum appellatur; hinc naues rostratæ, quæ etiam æratæ dicuntur.

Nouo anno] Kalendis Ianuarij, quo die etiam hodie strenas mittēdi obtinuit vsus.

Setigeri suis] proprium porci epithetō, setiger, vel setosus. Virgil. 12. Æneid.
Setigeræ fœtum suis, intonsamq; tridentem
Attulit: ——
Dicuntur autem setę à sue, quasi suetæ; & sunt pili crassiores, rigidi atq; erecti, quales sues habent. Et licet leonum & equorum pili propriè dicantur iubæ, tamen etiam nonnunquam setę vocantur. Cic. Tusc. 5. In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina appensum demitti iubet. Dicuntur item setæ de homine. Ouidius:

Seta.

Barba viros, hirtaq; decent in corpore setæ.
Plautus Casina:
Ita quasi setis labra mihi cōpungit barba.
Setas dentium pilorum & barbitii horrorem vocat; vnde etiam, barba setosa.

Cliens] Cliens est correlatiuum patroni: nam patronus est defensor causæ, cliens verò defensione indigens, id est, litigator, qui patronum sequitur, vt ab eo defendatur in iudiciis.

Cliens.

Xenia.] ξένια, munera hospitibus dari solita, quæ verò remittebantur, apophoreta dicebantur. Hinc Martialis duos postremos epigrammatum libros Xenia, atque Apophoreta appellauit, quod in singulis distichis descripta sint munera, quæ mitti solebant, & disticha ipsa pro muneribus, hoc est, pro xeniis & apophoretis missa. Hic verò intellige strenas, amicorum donaria, quę Kalend. Ianuarii vltrò, citròque exhiberi solita. Ex L. Pomponio: Pictoribus asside, si qua ventura est alia strena strenuè. Quo loco aduertimus strenam à strenuitate dici, vt apud Nonium. Iam quidem Kalendas anni auspices antiquitas sacrauit, quibus & strenæ donarentur. Qui mos à Tatio rege posteris trāsmissus, cùm verbenas felicis arboris ex luco strenas noui anni auspices primùm accepisset, vt videre est apud Symmachum: quod argumentum iam inde fuit viris strenuis eas de-

Xenia.

Strena.

beri

beri,& ob virtutem elargiendas. Ex eo colligimus, occasione munusculi à rustico cliente dati, artificem ingeniosum Alciatum egregiam sententiam captasse,& rationem arripuisse philosophandi.

Ventri habe] Prosopopœia rustica rustici hominis. Solebant autem pro Xeniis plerunq; mitti lauta obsonia & delicatiores cibi; quod ex Apuleio colligo: Mittit mihi,inquit, xeniola porcum optimum, & quinq; gallinulas,& vini cadum iam ætate pretiosi. Obiter hic noto,priscis Italis carnes suillas in magnis deliciis fuisse,præsertim vuluam suillam. Vnde Martialis:

Carnes suillæ in delicijs.

Te fortasse magis capiet de virgine porca,
Me materna graui de sue vulua capit.

Lucanis quoq; Italiæ populis Lucanicas, genus farciminis ex porcina carne,acceptas referimus. Quomodo verò hę fiant,lingua Italica tibi dicet ipse porcus in Sphingem mutatus:

Ænigma Lucanica.

Essendo stato in vita san del corpo,
Dopo morte pigliai la pelarella.
Hebbi già le budella dentro al corpo,
Ed hora hò il corpo dentro à le budella.
De le quali entrar debbo à vn altro corpo,
E quindi girmi à sotterranea cella.
Là oue senza Sol m' asciugherò,
Perch' esca ad ingrassar chi m' ingrassò.

Sed parum abfuit, quin me porcus extra chorum saltare faceret. De carne suilla plura habes apud Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 25.& 26.

Progreditur semper] Hinc occasio capta Emblematis;& fit allusio ad symbolum Caroli V. Imperatoris, VLTERIVS.

Gramina] Quisquilias, furfures, & alia.

Ore pando] Rostro reflexo, recuruo. De voce *pandus*, diximus Emblemate 7.

Cura viris eadem est] Itidem debent curare homines,ne frustrentur sua spe, rebus que cupitis.

Vt melius &c.] id est, δευτέρων ἀμεινόνων.

IV. *In dies meliora.*

PERTINET hoc præceptum ad sedulos & diligentes, qui semper in melius proficiunt, non procrastinant, non differunt,neq; moras nectunt, & diutiùs consultando sibi mera somnia fingunt: desidēt interea,speq; vana sese lactant;vt ille apud Martialem,qui se nunc caussidicum,nunc se Rhetora fingeret, aut, speraret nescio quid,nunquam tamen se proueheret: inani certè ac supina cogitatione,imò væcordia planè delira. Nam,quod Seneca epistola 13. Inter cętera mala hoc habet propriū stultitia, semper incipit viuere. Ad id traduci potest quod Senec. disputat de Benefic.lib.2.cap.16.quò loci ait, vitam semper inchoare,molestum: Idē ad fin. epist. 69.& pulchrè paulo antè epist.63. Nō inconcinnè illud Horatii:

—— viuendi rectè qui prorogat horā
Rusticus exspectat dū defluat amnis. ——

Certè ne pluribus,puto generali sententia emblematis intelligi τὴν εὐημερίαν, hoc est,felicem diei successum,qua voce Cicero vsus ad Atticum 9. Contrarium est adagium, *Mandrabuli in morem res succedit*: cui conuenit illud Maronis 1. Georgic.

——Omnia fatis in peius ruere.

Assiduitas.

Quid si hoc referamus ad studii Philosophici assiduitatem, vt Plutarchus facit disputatione de profectu morum? Sic enim ille: ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὐκ ἔστι λήγουσης διάλειμμα προκοπῆς, οὐδὲ στηριγμός. In philosophando & virtutis itinere nulla est cessatio, nulla perpetui progressus intermissio. Contrà, miserè & nonnunquam improbè desipiunt, qui suis ita malè rebus prospiciunt, vt quo magis ætate prouehantur, peiores euadant: Sicuti Menedemus permultos Athenas studiorum causa proficisci dicebat, principio sapientes, deinde philosophos, postea Rhetores, tandem idiotas. Qui itaq; se meliorem in dies facit, quasi seipsum vincit: qui in deterius abit, vinci se ignauè permittit. Quod Plato 1. De legib. ait esse turpissimum: ἡττᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ πάντων αἴσχιστόν τε ἅμα καὶ κάκιστον. In varijs Cassiodori formulis multa sunt,quibus hic locus commodè potest exornari. Alacriter,ait,incumbendum est inchoatis,cùm iā exspectatur aliquid, quo nos profecisse gaudeamus: spes enim efficiendi laboris tędium adimit: magnumque illicium & incitamentum, si nobis persuadeamus id perfectum iri, quod percupimus. Idem lib. 8. Natura ipsa boni adhibita perseuerantia præliatur; quia minus est, si quæ laude digna iudicantur, incipiamus, quàm quod consultò est inceptum persequamur.

Illicitum non sperandum.

EMBLEMA XLVI.

SPES simul & Nemesis nostris altaribus adsunt,
Scilicet ut speres non, nisi quod liceat.

COMMENTARII.

I. IMAGINES Spei & Nemesis superiore Emblemate scitè expressimus, eædem & huc appingendæ, Spes scilicet dolio insidens, palla induta viridi, arcu fracto, & cornice assecla. Nemesis verò altera frenum, altera manu cubitum tenens. Deside ro hic formam dolioli, arcum fractum (hic enim integer apparet) & absentem cornicem.

II. *Imitatio Alciati.* HOC Emblema fere idem est cum superiore 44. Videtur autem Alciatus allusisse ad Epigramma Græcum, quod habetur lib. 1. Anthol. *εἰς ἐλπίδας*, sed diuersa clausula: nam Græcum distichon irridendo concludit.

Ἐλπίδα καὶ νέμεσιν ἴσους παρὰ βωμὸν ἔτευξα,
Τὴν μὲν ἵν' ἐλπίζῃς, τὴν δ', ἵνα μηδὲν ἔχῃς.

Quod sic eleganter reddidit Politianus:
Spem simul & Nemesim posita dicat Eunus in ara,
Scilicet ut speres omnia, nil habeas.

NEMESIS] De Nemesi, quæ & Rhamnusia, & Adrastia, deq; eius origine, simulacro, ac deniq; contumeliosorum & elatæ mentis hominum persecutione & punitione scribit Pausanias in Atticis, & refert Leonic. de var. histor. lib. 2. cap. 28. Vide adagium, *Rhamnusia Nemesis*, præterea, quæ supra abundè dicta sunt. III.

Nostris altaribus] Iisdem aris sunt locatæ. Altare, quasi dicas, Alta ara. Nam antiqui in ædificijs à terra eleuatis sacra faciebant *Altare.*

ciebant Dijs superis, in terra Dijs terrestribus, in effoia Dijs infernalibus. Altare superis tantùm consecratum erat, ara tam superis quam inferis.

Scilicet vt speres &c.] Versus iste ferè idem est cum vltimo Emblematis 44.

IV. Recte & verè Pindarus Nem. 8.

Κενεᾶν δ' ἐλπίδων χαῦνον τέλος.

Vana spei imbellis euentus. Quo spectat Horatianum illud ex 4. Carmin.

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, &c.

Spes cum Nemesi. Meminimus in superiori Spē cum Nemesi vnà expressam fuisse, ex quo intelligi licet, nihil nisi quod fas & iustum sit, quòd que fieri facilè possit, expectandum, sibiq; fingendum esse. Nam valdè est insolens & temerarium ambire, quæ nequeas assequi, aut si assequaris, non tamen tueri aut seruare possis. Occurrit exemplum Cęsaris Borgiæ Valentinorum Ducis, qui audacius quàm aliquis alius eiusdem conditionis, Imperii maiestatem sibi pollicitus, militaribus aliquot vexillis appingi curarat illud vulgo Italico: *O Cesare, ò nullo.* id est: Aut Cæsar, aut nihil: qui tandem morte misera interceptus, vaticinii locum inuenit; sed non quem spe magnifica sibi proposuerat. Itaq; de eo sic lusit Sannazarius: *Cesar Borgia.*

Aut nihil, aut Cesar vult dici Borgia: quidni,
Cùm simul & Cesar, possit & esse nihil?

Idemq; in eundem:

Omnia vincebas, sperabas omnia Cesar:
Omnia deficiunt, incipis esse nihil.

Platonis locus. Non possum non afferre, quę Plato de Spe sentiat lib. 13. suæ Reip. Dial. 1. Qui nullius, inquit, iniuriæ sibi conscius est, huic iucunda spes semper adest, optima senectutis nutrix, quemadmodum Pindarus ait. Quicunq; videlicet iuste sanctèque vitam exigit, dulcis eum spes comitatur, cor nutriens, senecturemq; fouens, quæ maximè hominum volubilem gubernat animum. Hæc Plato.

Pudicitia.

EMBLEMA XLVII.

POR-

PORPHYRIO, domini si incestet in ædibus vxor,
Despondetq́ animum, præq́ dolore perit.
Abdita in arcanis natura est caussa: sit index
Sincera hæc volucris certa pudicitiæ.

COMMENTARII.

I. *Porphyrionis forma.*

PORPHYRIO pudicitiæ symbolũ, ab Aristotele inter scissipedas commemoratur, cœruleoq; esse colore, cruribus longis, rostroq; iuxta caput purpureo, magnitudine galli gallinacei. Eorum etiam, quæ pedibus apprehendit, seruat frustula. Fodientis more bibit. Quinq; digitos habet, inter quos medius eminet. Alexander Myndius in 2. de Volucrum historia, Libycam esse auem dicit, & inter Lybicos Deos numen habere. Plinius ait, Porphyrio solus morsu bibit: idem ex proprio genio omnem cibum aqua subinde tingens, deinde pede ad rostrum veluti manu afferens. Laudatissimi in Comage. Rostra ijs & prælonga crura rubent.

II. *Porphyrionis auis mira natura.*

ATHENAEVS lib. 9. Dipnosoph. cap. 12. de Porphyrione hæc habet: Polemon in 5. eorum, quæ ad Antigonum & Adæum scripsit, Porphyrionem auem refert, in quacunq; domo fuerit enutrita, vxorum pudicitiam mirè seruare, & eiusmodi præsensionem habere in adulterijs, vt si tale quid cognouerit, statim domino significet, suspendio vitæ finem imponens. Addit præterea, hanc auem non prius cibum sumere, quam loco commodo reperto, vbi paulisper deambulet. Postea puluere se conspergens lauat, & sic demum cibum capit. Aelianus quoq; lib. 14. cap 35 ait, Porphyrionem muliebris pudicitiæ obseruatorem esse, matrisq; familias adulteriũ suspendio suo indicare. De hac aue vide etiam Oppianum. Nicolaus Leonicus lib. 3. de var. hist. cap. 17. latè prosequitur Porphyrionis naturam. Fit etiam in Leuitico de hac aue mentio, cap. 11. Hispanis hæc auis dicitur *Galamon*, vt monet Antonius Nebrissensis in Quinquagenis, c. 35. Ioannes Tzetzes Chil. 9. sic ait:

Ὁ πορφύριον ὀρνέον ἄγαν ὑπάρχει σώφρον,
Ὡ̃ς εἰ καὶ μόνην ὄψοιτο πόρνην, εὐθέως θνήσκειν. Id est:

Porphyrio auis valde est temperans,
Vt si solum videat meretricẽ, statim pereat.

Huius rei caussa est in abditis naturæ arcanis: tantumque licet hinc colligere, quàm turpe, quamq; flagitiosum sit adulterium, cuius actu vel clanculario auis eiusmodi vita priuetur. Itaq; quantum ad id argumentum pertinet, hæc adhiberi potest pro certæ & illibatæ pudicitiæ symbolo.

III. *Incestus.*

INCESTET.] polluat se adulterio. Incestus, vel incestum, est flagitium in affines admissum. Non. Marcel. Sed & pro quacunque libidinosa pollutione Seruius accipit. κέστος, pudoris cingulum, quo sponsæ ornabantur; per translationem sumitur pro pudore ac legibus connubij. Hinc ἀκέστον, pro turpi flagitio Græci accipiunt. Iurisconsulti incestum sumunt pro impudico, & turpitudinis flagitio in propinquos admisso, l. vlt. ff. de ritu nupt. Incestare etiam dicere possumus, funere polluere, auctore Virgilio 6. Aeneid. *Incestare.*

Præterea iacet exanimũ tibi corpus amici,
Heu nescis, totamq; incestat funere classem.

Despondere animum.

Despondetq́ animum.] Animum despondere, apud Ciceronem nusquam legi Budæus opinatur: vsum tamen eius loquendi formulæ apud Varronem, Liuium, Columellam notat: apponit Plautinum id è Menæch. *Pater eius postquam perdidit puerum, animum despondit.*

Caussa occulta.

Abdita in arcanis.] Caussam occultam philosophi appellant, vt cùm quæritur, cur magnes ferrum? cur succinum paleam trahit? id in naturæ arcanis esse dicũt, quia eius ratio reddi non potest.

Sincerus.

Sincera] puræ, simplicis, & sine fuco: & in hac significatione per i, Latinum scribendum est. Quod si pro integro & illibato accipias, per y scribitur, quia præpositioni Græcæ σὺν, *cum*, originem suam debet. Nam qui diuidere fructum aluearum cum socio volunt, simul cum cera mel partiuntur; quod si mel tantum sine cera consignent, fraudem socio faciunt, nec integrè agunt. Syncerum itaq; quasi simul cum cera.

IV. *Adulterium.*

PRORSVS detestandum est adulterij crimen, vt quod animalia rationis expertia

tia ad indignationem moueat; nam quod de Porphyrione aue allatum est miraculum, eius quoq; apud alios fit mentio, sed neotericos, quorum studium & industriã laudo: sed veteres in primis habeo. Firmicus Maternus (quem aliàs citauimus, auctorem certè pium & doctum) scribit, à leone castissimo animali leænam fœminam iugulari, quæ cum pardo coierit. Apud Aristotelem & Plinium exempla quædam alia leguntur, quibus eadem naturæ verecundia ostenditur. Non est alienum quod Nouella 12. Iustinian. scribit, eos qui se polluunt nefario coitu, ea facere, quæ bruta rationis expertia detestantur. πράττειν ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσια, καὶ τοιαῦτά γε ἐπιθυμεῖν, ὁποῖα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσείεται ζώων. Vnde non immeritò apud diuersas gentes grauissimè in adulteros & adulteras animaduersum est. Solon suis legibus statuit, fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Zaleucus legem tulit, vt quisquis mœchus aut adulter fuerit deprehensus, erutis oculis pœnas lueret. Aegyptij adulterij conuictum virgis ad plagas mille cædebant, muliere naribus mutilata: nouerant quippe sapientissimi Legumlatores immoderatam & indomitam fœminei sexus ambitionem à libidine & voluptatibus, non tam seueritate pœnarum quàm formæ turpitudine & infamia deterreri. Aliquando tamen adulterium in viris castratione & virilium abscissione punitum legimus; vt ea pars pœnas lueret, quæ peccasset. Vnde meritò à Martiali ridetur, qui vxoris suæ mœcho nares præciderat, qua tamen corporis parte nihil fuerat peccatum:

Poena adulteriorum.

Adulteri castrati.

Quis tibi psuasit nares abscindere mœcho?
Nõ hac peccatum est parte, marite, tibi.
Stulte, qd egisti? nihil hic tua pdidit vxor,
Cum sit salua sui mentula Deiphobi.

Lycurgi temporibus tanta erat apud omnes vxorum pudicitia, tantumq; aberãt ab ea facilitate, quæ post inuasit, vt prius esset incredibile, crimen adulterij apud Spartanos inueniri: ferturque dictum cuiusdam vetustissimi Spartani Geradæ, qui rogatus ab hospite quodam, quid pœnarum darent apud Spartanos adulteri? neq; enim videre se quidquam super hac re sancitum à Lycurgo: Nullus, inquit, ô amice, apud nos adulter est. Quum ille subiecisset: Quid igitur, si existat? Dabit, inquit, bouem tantum, vt porrecto vltra Taygetum mõtem collo bibat ex Eurota. Cumq; ille ridens dixisset: Fieri non potest vt tantus bos inueniatur: Et quo pacto, inquit Geradas, Spartæ existat adulter, in qua diuitiæ, delitiæ, & corporis ascititius cultus probro habentur: contra, verecundia, modestia, ac obedientiæ magistratibus debitæ obseruatio, decori laudiq; dantur? Prudenter intellexit Geradas, ibi non posse nasci vitia, vbi non admittuntur vitiorum seminaria. De fœminarum præterea priscarum pudicitia notum est illud Argei, qui quibusdã non suas, sed aliorum quorundam vxores prædicantibus: Per deos, inquit, de bonis & honestis mulieribus nihil temerè loquẽdum est, sed in totum quales sint oportet ignorari, præter quam solis maritis, quibus cum viuunt. Tam insignis erat apud priscos virginum & vxorum pudicitia, vt eas ab alijs, quàm à parentibus, aut suis maritis conspici, gradus aliquis ad impudicitiam haberetur: tantaq; cautione consulebatur illarum famæ, vt parum pudica haberetur, de qua rumor, quamuis vanus, oriri potuit; sed ea demum summa matronalis pudicitię laus haberetur, si mulier adeo domi conclusa viueret, vt nullus esset, qui de ea vel bene, vel malè loqui posset: propterea quod hoc ipsum, matronam versari in fabulis, trahiq; per ora hominum, prostitutionis genus putaretur. Etenim qui laudat alienam vxorem, videtur habere cognitam cuius laudes prædicat, quod ipsum aliquid detrahit pudori fęmineo. Quid igitur dicendum de nostri temporis matronis, quæ sine maritis interesse gaudent iuuenum conuiuijs, quæ cursitant ad alienarum ciuitatum dies festos & emporia, quę ducunt choreas ex viris & fęminis alternè mixtas, quæ in balneis corpus nudum ostendunt quorumlibet virorum oculis? Penitiora tangam cum Horatio, non sine morsu:

Pudicitia Spartanorum.

Priscarũ matronarum pudicitia.

Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia sẽper
Oscula delectant, & desperatio barbæ,
Et quod abortiuo non est opus.

Proh pudor; Hæ tamen Penelopæ & Lucretiæ haberi volunt. Hinc ego nouus aruspex Porphyrionum raritatem auguror, vt quos muliebris petulantia ad infaustum suspendium adactos, è rerum natura exulare fecit.

In

In victoriam dolo partam.

EMBLEMA XLVIII.

AIACIS tumulum lacrymis ego perluo Virtus,
Heu misera albentes dilacerata comas.
Scilicet hoc restabat adhuc, vt indice Graeco
Vincerer: & caussa stet potiore dolus.

COMMENTARII.

I. MVLIER discincta, mœsta, tumulo marmoreo insidet, crinem sibi dilanians. Ad significandum verò Aiacis esse tumulum, incisæ apparent litteræ, D. M. AIACIS, Dijs Manibus Aiacis.

II. *Fons Emblematis.* EXPLICATVR id agalma ab Eustathio ad Iliados Homericæ β, citaturq́; à Porphyrio alicubi. Quod epigramma tributum Virtuti, conditionem suam deploranti, mutatum fuisse à Mnasalca Sicyonio, & in Voluptatem conuersum, ex altero factum de Aiace, admonuit doctissimus Camerarius. Hoc ex 3. Epigrammatῶn Græcorum sumptum, tit. *εἰς ἥρωας*. Est enim tetrastichon Asclepiadis:

ἃ δ' ἐγὼ ἁ τλάμων ἀρετὰ παρὰ τῷ δε κάθημαι
Αἴαντος τύμβῳ κειραμένα πλοκάμους,
θυμὸν ἄχει μεγάλῳ βεβολημένα, οὕνεκ' Ἀχαιοῖς
ἁ δολόφρων ἀπάτα, κρεῖσσον ἐμοῦ κέκριται.

Vrsinus sic vertebat:

† *Dilacerata comas, visu miserabilis, eheu,*
Consideo

† *Dilanians*

Considco ad cineres hic Telamoniada,
Icta dolore graui, mihi quòd fraus callida quondam
Iudicibus Graijs antè locata fuit.
Illa ego misera Virtus huic assideo
Aiacis tumulo, dilaceratis crinibus,
Animū dolore magno saucia, quod Gręcis
Fallaciarum machinatrix fraus, res præstantior me iudicata est.
Ad tumulum sedeo Aiacis, miserè obruta luctu,
Atq; comas, Virtus, dilacerata meas:
Victa dolore graui, & Graiū iudicia vnam
Meme fallaci postposuere dolo.

Epigramma Antipatri. Eiusdem omnino argumenti sequitur eodem 3. lib. Epigramma Antipatri, quod subiungimus:
Σῆμα παρ' Αἰάντειον ἐπὶ ῥοιτηίσιν ἀκταῖς
Θυμοβαρὴς ἀρετὰ μύρομαι ἑζομένα.
ἀπλόκαμος, πινόεσσα, διὰ κρίσιν· ὅττι πελασγῶν
Οὐκ ἀρετὰ νικᾶν ἔλλαχεν, ἀλλὰ δόλος.
Τεύχεα δ' ἂν λέξειεν Ἀχιλλέος, ἄρσενος ἀκμᾶς·
οὐ σκολιῶν μύθων ἄμμες ἐρῄμεθα.
Sanctius ita reddidit:
Aiacis propter Rhœteo in littore bustum
Assideo Virtus, nec leuis ira mea est.
Dilaniata comas, lacrymans, quòd mouit Achiuos
Non virtus, quando vicerit arte dolus.
Arma vel hæc dicant Pelida fortis, inane
Quid volumus verbum? poscimus arma virum.

III. *Aiacis tumulus.* *AIACIS tumulum*] Tumulum aiacis in littore Rhęteo fuisse constat ex epigrammate iamiam allato, & vult Q. Calaber: Eū fuisse prope Sigæum Troiæ promontorium ponit Plinius lib. 5. cap. 30. & Sozom. histor. tripart. lib. 2. cap. 18. Sed & de Aiacis interriti Herois apud Ilium inuentis ossibus, cuius genu patella puerilis disci magnitudinem facilè æquaret, scribit Pausan. se ab homine fide digno audisse, qui confracta versus littus eius tumuli parte, marinis fluctibus, in illum visendi caussa se penetrasse, & omnia diligenter perspexisse asseuerauit. *Aiax vnde dictus.* Nolim prætermissum, quod notatur à scholiastis quibusdam, Aiacem (de quo hic) nominatum ab *αἲ, αἲ, heu, heu*, nota dolentis, seu lamentantis particula; & αἰάζειν, lamentari est.

Dilacerata comas.] Signum doloris grauissimi. Sic Ouid. de Tibulli morte:
Venit inornatas dilacerata comas.
Aeschyli scholiastes ἐν πέρσαις: σύνηθες γὰρ τοῖς θρηνοῦσι τίλλειν τὰς ἑαυτῶν τρίχας. Et ne quid præteruolet, quod ad materiam illustrandam facit, illud putamus adijciendum. Gestum lamentantis expressit Lucan. lib. 2. in Martia matrona: *Luctus Martiæ.*
——Postquam condidit vnà
Supremos cineres, miserando concita vultu
Effusas laniata comas, concussaq; pectus
Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulchri,
Non aliter placitura viro.
Cum hac statua Virtutis eiulantis confero illud Horatij ad Augustum 1. Epist. lib. 2.
Romulus & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorū in tēpla recepti
Plorauere suis non respondere fauorem
Optatum meritis.
Placet illud Petronij Arbitri Satyrico:
Pellitur à populo victus Cato, tristior ille
Qui vicit, fascesq; pudet rapuisse Catoni:
Namq; hoc dedecus est populi, morumque ruina.
Non homo pulsus erat, sed in vno victa potestas
Romanumq; decus; quare iā perdita Roma,
Ipsa sui merces erat, & sine vindice præda.
Porrò Alciatus imitatus est hoc Ouidianum 4. de Ponto, 13.
Venit ad albentes illabefacta comas.
Indice Græco.] Id est, Agamemnone, quem prauum Atridem vocat Auson. in Epitaphio Aiacis, quod etiam huc non malè referri potuisset. *Agamemnon.* Vide num alludat ad Prouerb. *Græca fides.* &, *Pergræcari.* quoniam malè audiebant Græci circa fidem & probitatem. Sed is postremò locus mihi videtur altiore quadam consideratione indigere: nam cùm dicit,
Hoc restabat adhuc, vt iudice Græco
Vincerer.
Rem exaggerat ipsa Virtus lachrymarum plena, à iudicis persona. Est enim indignissimum, virtutem à Græcis ipsis, à quibus id omnium minimè fuit expectandum, eiectam, oppressam ac desertam fuisse: sunt enim Græci sapientiæ nomine commendati, quo etiam cæteris alijs nationibus prælucebant. Atqui si id à Barbaris profectum esset

esset, ferendum quidem aut ridendum deniq; fuerat. De hoc iudicio vide quæ supra Emblemate 28. diximus. item Ouidium 13. Metamorph. Et latiùs habetur apud Cretens. lib. 5. de bello Troiano, prope finem.

Causa stet potiore dolus] adeo fraudulenti & dolosi superiores sint in controuersia. Vel, dolus sit melioris conditionis quam iustum & æquum.

IV. *Virtutem lugere quid.*

PROSOPOPOEIA est Virtutis ad Aiacis tumulum insidentis, & magna lachrymarũ copia eiulantis, propterea quòd iniustè lata sit à Græcis iudicibus sententia de armis Achillis Vlyssi, non autem Aiaci, cui debebantur, adiudicatis. Quo intelligi datur, quosdam viros bonos plerũque iniquorum iudicum decretis angi, & iniustè de suo iure deturbari; nullis tamen condolentibus aut opem, vel consilium præstantibus. E multis quæ occurrunt locis ad id illustrandum, apponam vnum aut alterum ex M. Tullio, quibus clarorum virorum beneque de rep. meritorum casus miseros & indignam fortunam conqueritur.

Locus Ciceronis.

Sic pro Sextio: Hæc audiuimus de clarissimorum virorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus: neq; eos in laude positos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui fortes & claros viros, & bene de Repub. meritos in inuidiam aliquam vocauerunt: leues hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt: at verò qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis atq; imperij semper habiti sunt. At ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc vitæ viam pertimescat, vnus in hac ciuitate, quem quidem ego possum dicere, præclarè vir de Republ. meritus. L. Opimius indignissimè concidit, cuius monimentum celeberrimum in foro, sepulcrum desertissimum in littore Dyrrhachino relictum est, &c. Idem 1. de Oratore vbi agit de Rutilij causa, qui C. Marij Procõsul à publicanorum iniurijs Asiam defenderat, inuisus equestri ordini, penes quem iudicia tunc erant, in exilium pulsus est damnatus repetundarum. Sic itaq; Cicero: Cum esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentiæ, cumq; illo nemo neq; integrior esset in ciuitate, neque sanctior, non modò supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatius quidem aut liberius causam dici suam, quam simplex ratio veritatis ferebat. Et post: Nunc talis vir amissus est, dum causa ita dicitur, vt si in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur, nemo ingemuit neq; inclamauit patronorum; nihil cuiquam doluit: nemo est questus: nemo Rempub. implorauit, nemo supplicauit. Cæterùm nescio an conferre huc possim opportunè adag. quo dicitur, *bonos viros esse lacrymabiles*; faciles enim sunt ad misericordiam viri boni pijque: vt de Heraclito palam est. *Sic* Aeneas Virgil. *fatur lacrymans*. Dido contrà duritiem eidem exprobrat, in 4.

Boni viri lacrymabiles.

Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?

Et Horat in Odis Plutonem illachrymabilem facit:

Non si trecenis quotquot eunt dies
Amice, places illachrymabile Plutona.

Ex ea certè perpulchra thesi possumus & alias quasdam à re non alienas subijcere: id primum ex D. Hieronymo ad Iulianũ: Difficile est pressam in malis innocentiam non dolere, & in hoc ipso, fide non periclitari, quia videat se iniustè sustinere quod patiatur. Sed hoc grauius, quod putetur indignum, iniurias proficisci, vnde nasci iura debeant, vt in L. meminerint. C. vnde vi. Nec hodie id rarum, vt fraus, iniquitas, & perplexa litium stratagemata præualeant, æquitas interim & probitas obfuscetur, & vsq; adeo opprimatur, vt virtuti ipsi ausa flendi detur frequentissima.

In fraudulentos.

EMBLEMA XLIX.

PARVA lacerta, atris stellatus corpora guttis
Stellio, qui latebras, & caua busta colit,
Inuidiæ, prauiq́ doli fert symbola pictus.
Heu nimium nuribus cognita Zelotypis.
Nam turpi obtegitur faciem lentigine quisquis,
Sit quibus immersus stellio, vina bibat.
Hinc vindicta frequens decepta pellice vino,
Quam formæ amisso flore relinquit amans.

COMMENTARII.

I. *Stellionis descriptio.* AD designandum hominem fraudulentum & inuidum pingitur stellio, quo nullum animal fraudulentius. Est autem stellio serpens lacertæ similis, circulis quibusdam, & velut lucentibus guttis in modum stellarum depictus. Rore viuit. Eius morsus hominem facit stupidum, rarò tamen interficit. Sanctius emblematis epigraphen emendat. *In fraudulentos & inuidos.*

PLINIVS lib. 29. cap. 4. tradit è stellionibus malum medicamentum fieri. II. Stellio.

Nam

Nam, inquit, cùm stellio immortuus est vino, eorum qui biberint, faciem lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Alciatus libro 1. Parergῶn, cap. 46. id copiosè satis enarrat. Sic enim ait: Crimen stellionatus nomen sumpsit à stellione, lacerta stellata: quod animal malè apud veteres audijt, siue quia inuidum (cum enim eodem, quo anguis modo pellem exuat, eam confestim deuorat, tanquam vtilem esse pro comitialis morbi remedio norit, idcircoq; homini bus præripiat, vt Plinius lib. 8. cap. 31. attestatur) siue quòd ex eo malum medicamentum fiat, quo mulieres decipiuntur. Nam cùm mortuus est in vino, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit: ob hoc in vnguento eum necant, si quæ mulieres pellicum formæ insidiantur. Qua ex caussa verisimile est primò proditum id iudicium: An quia in id animal versus sit, vt canit Ouid. Metamorph. 5.

Crimen stellionatus.

——duri puer oris, & audax?

vnde & impudentiæ est symbolum, Græceq; dicitur ἀσκάλαφος, quia sit ἀσκελὲς τῆς ἀφῆς, *contactu asper & durus*. Hæc Alciat. noster. Sanè idem Plinius lib. 30. c. 10. nullum esse animal dicit, ex opinione communi, quod fraudulentius inuideat homini: indeq; stellionum nomen in maledictum translatum ferunt. Quocirca & Venus irata, Cupidinē filium probroso & maledico nomine Stellionem vocat, apud Apuleium lib. 5. Milesiac. Pleriq; volunt stelliones eosdem esse ac tarantulas, quas Græci ἀναλαβῶτας nominant. Quia verò ex proximo Alciati loco meminerimus criminis stellionatus, de eo hæc pauca obiter: Stellionatus ijs obijcitur, qui aliquid dolo fecerint: & vbicunq; nomen propriū deficit criminis, stellionatus obijcitur, ait Vlpian. Locum autem præcipuè habet in eo, qui rem fortè alij obligatam dissimulata obligatione per calliditatem distraxerit: sed & in eo, qui merces supposuerit, vel corruperit, quiq; impostu jam fecerit. Pœna stellionatus nulla est à legibus constituta, quia nec legitimum crimen est. Vnde facta illa illusio, de qua apud Trebellium Pollionem in Gallienis. Cum enim quidam gemmas vitreas vendidisset pro veris, subripi quasi ad leones venditorem iussit, deinde cauea caponem emitti, & per Curionem edici: Imposturam fecit, & passus est. Quem locum ex Capitolino etiam Lipsius adducit lib. de Amphitheat. c. 9. De crimine stellionatus vide plura apud Anton. Gomezium lib. 3. Resolut. cap. 7. Cuiacium lib. 10. obseruat. cap. 26 Prosperum Farinac. in praxi criminali lib. 1. tit. 3. cap. 9. n. 33. cum multis seqq.

Stellio impudentiæ symbolū.

Stellionatus quid.

PARVA lacerta] Quod stellio lacertæ sit similimus, sed multò ea minor. 111

Stellatus corpora guttis] In tergore habens notas in modum stellatum. Verrius tamen ab eo dicit, quod verruis stillet cibo, potiùs quam à stellarum similitudine, quia eius corium varium est. Hellenismus hic est: vt nuda pedem, hoc est, secundum pedem. Græci sæpe hanc præpositionem κατὰ, id est, *secundum*, omittunt. Imitatus est autem Ouidium, qui dicit:

——varijs stellatus corpora guttis.

Stellio qui latebras] Virgil. 4. Georgic.

——Sæpe ignotus adedit
Stellio lucifugis congesta cubilia blattis.

De Stellione sic canit Ouid. 5. Metamor.

Dū bibit illa datū, duri puer oris, & audax
Constitit ante Deā, risitq; auidāq; vocauit.
Offensa est: neq; adhuc epota parte, loquentē
Cum liquido mista perfudit diua polenta.
Combibit os maculas: et quæ modo brachia gessit,
Crura gerit, cauda est mutatis addita membris:
Inq; breuem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur, paruaque minor mensura lacerta est.
Mirantem, flentemq; & tangere monstra parentem
Fugit anū, latebrāq; petit, aptumq; colori
Nomen hēt, varijs stellatus corpora guttis.

Metamorphosis stellionis.

Et caua busta colit] Ouidius 3. Amor. eleg. 8.

Mors tamē è templis in caua busta trahet.

Prauiq; doli] Doli mali, ad differentiā doli boni, qui est solertia quædam, calliditas, & stratagema in hostes adhibitum. Dolum malum Seruius definit machinationem quandam alterius decipiendi caussa, cùm aliud simulatur, aliud agitur. Labeo autem omnem fallaciam, calliditatem, machinationem ad circumueniendum & decipiendum alterum adhibitam, censetque sine dolo malo aliud agi posse, aliud simulari. Hac de re Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 7. & 8.

Dolus malus.

Q 2 Zelotypus

Zelotypis.] ζῆλος, æmulatio seu inuidentia; τύπος, forma. Hinc mulier zelotypa, quæ formæ alienæ inuidet. Ea zelotypiæ opinio permultis mulieribus animum dedit viros quoquo modo tollẽdi de medio, vt hoc etiam adijciam præter rem. Nam Cic. 2. de Offic. refert Alexandrum Phereum ab vxore interfectum propter pellicatus suspicionem. Sic Antoninum Verum Lucilla: Lemniæ viros omnes vna excepta interfecerunt: & Demetrius Antigoni filius, Nicanor, alijq; à suis fœminis interempti. Deniq; cum omnia peruestigaris, collige tecum, quòd vindicta nemo magis gaudet quàm fęmina. Ouid. 2. artis:

Sed neq; fuluus aper media tam sæuus in ira est,
Fulmineo rapidos dum rotat ore canes:
Fœmina quam socij deprensa pellice lecti
Ardet, & in vultu pignora mẽtis habet.
In ferrum, flammamq; ruit, positoq; decore
Fertur, vt Aonij cornibus icta Dei.

Nam turpi obtegitur] Syntaxis obscurior sic componitur: *Quisquis vina bibat, quibus sit immersus stellio, obtegitur faciem turpi lentigine.*

Lentigo. *Lentigine.*] Lentigo, macula subrufa, aut nigricans in facie aut manibus ad lentis similitudinem.

Pellex. *Pellice.*] Pellex, quasi παλλὰξ ἢ παλλακὶς, ait Gell. lib. 4. cap. 3. vel à pellẽdo, quòd vxorem legitimam è thalamo pellat, vel quòd virum pelliciat. Paulus in l. 144. de verb. sign. Digestis ex Masurij Sabini sententia pellicem pro ea sumit, quæ citra matrimonium cum aliquo consuescat, domiq; retineatur: additq; vulgò sic accipi, quæ cum eo se misceat, cui sit vxor. Cæterùm an admittere ausim distinctionem Iurisconsulti in dicta lege inter pellicem, amicam, concubinam, nondum satis liquet. Sed præstat audire Demosthenem oratione aduersus Neæram, egregiè nomina τῆς παλλακῆς, τῆς ἑταίρας, καὶ τῆς γυναικὸς distinguentem: ait enim: τὰς μὲν ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ᾽ ἔχομεν· τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ᾽ ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος· τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. *Amicas habemus voluptatis causa: pellices seu concubinas famulitij & curæ quotidianæ gratia corporis vtimur: vxores autem ducimus vt legitimos tollamus liberos, fidamq; rei familiaris custodiam habeamus.*

Forma amisso flore relinquit amans] Solenne hoc ferè esse solet in amore meretricio, vt cum formæ flore pereat etiam amoris feruor. Quod non nesciuit meretricula illa apud Terentium Heauton.

Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt;
Hæc vbi immutata est, illi suum animum alio conferunt.

Hinc Socrates dicebat, formam esse modici temporis tyrannidem. Deformitatem autem nihil magis accelerat, quam vinum, in quo stellio suffocatus ebibitum, vt docet ex Plinio Alciatus; nec dissimulat doctissimus Turnebus, cuius carmina ex Epithalamio Francisci Valesij adducere non grauabor, sic enim ibi:

Turnebi carmina.

Sic quæ pellicibus nuptæ insidiantur auaris,
Quas forma plus esse dolent, medicata propinant
Pocula, gustata lentigine stellio quæ tu
Inficis, vt vario signetur tergore vultus
Discolor, & maculis liuescant ora subortu.

IV. PROPONITVR stellio, fraudis & malignitatis nota, vtpote qui non modò homini bona sua inuideat, sed etiam virulentia inficiat. Vnde non immeritò stellatis circulis maculatur: Videmus enim in plerisque animantibus certas quasdam notas esse malignitatis à natura inditas, vt caueamus, ne quid inde noxæ damnive contrahamus. Vulgò enim fertur, cauendum esse ab ijs, qui notis quibusdam insignes sunt.

Nota malignitatis.

Diciturq; non raró eum, qui pedibus claudicat, & animi quadam claudicare parte: quique gibbo sit deformatus, aut struma, aut aliquo generis eiusdem vitio, cæteris infestiorem esse, & magis versipellem, si quid tamen vulgari hominum opinioni daudũ: Vitiosum corpus vitiosę naturę imaginem esse. Quod Homerus in suo Thersite confirmauit, qui vt deformior erat, ita etiam turpior, loquacior, & seditiosior describitur. Sic Cicero pro Roscio Comœdo cauillatur Fannium Chæream ex habitu corporis: Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nonne ab imis vnguibus vsq; ad verticem summum (si quã coniecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus videtur? qui idcirco capite & super-

ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne pilum vllum viri boni habere dicatur. Luſit eodem penè ſchemate Martialis in Zoilum:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luſcus:
Rē magnam praſtas, Zoile, ſi bonus es.

Fraudulenti. In fraudulentos tales Sinones porrò multa θετικῶς congeri poſſent, ſed pauca adduxiſſe ſuffecerit: vt illud Tullianum pro eodem Comœdo Roſcio: Aequè perfidioſum ac nefarium eſt fidem frangere, quæ vitam continet; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & ſocium fallere, qui in negotio ſe coniunxit. Plinius Secundus: Fides improborum leuis, & tam infida quàm ipſi. In Anthologia Græcorum hoc circumfertur:

Οὐκ οὕτως βλάπτει μισεῖν ὁ λέγων ἀναφαντῶν,
ὥσπερ ὁ τὴν καθαρὰν ψευδομένη φιλίην.
τὸν μὲν γὰρ μισοῦντα προειδότες εὐτρεπόμεσθα,
τὸν δὲ λέγοντα φιλεῖν, οὐ προφυλακτόμεσθα.
ἐχθρὸν ἐγὼ κεῖνον κρίνω βαρὺν, ὅς ποτε λάθρη
τὴν ἀπὸ τῆς φιλίας πίστιν ἔχων ἀδικεῖ.

ſcilicet amicum ſimulatum declinare non poſſumus: eum, qui apertè nobiſcum exercet inimicitias, vitare non ita ægrè poſſumus. Et quid homine ſubdolo & duplici poteſt eſſe pernicioſius? Seneca Tragic. Hippolyto in fallaces, & ſimulatores:

Vbi vultus ille, & ficta maieſtas viri,
Atq; habitus horrens, priſca, & antiqua appetens,
Morumq́; ſenium triſte, & aſpectu graue?
O vita fallax, abditos ſenſus geris,
Animisq́; pulchrā turbidis faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies:
Pietas nefandum vera, fallaces probant,
Simulantq́; molles dura. ——

Potes huc adijcere exempli cauſſa, quod Marcellin. Ammian. lib. 15. initio, & de Mercurio perfidiſſimo aſſētatore, ibidem. Nos ad alia feſtinamus.

Dolus in ſuos.

EMBLEMA L.

ALTILIS allectator anas, & cærula pennis,
Assueta ad dominos ire redire suos,
Congeneres cernens volitare per aera turmas,
Garrit, in illarum se recipitq́ gregem,
Prætensa incautas donec sub retia ducat:
Obstrepitant captæ, conscia at ipsa silet.
Perfida cognato se sanguine polluit ales,
Officiosa aliјs, exitiosa suis.

COMMENTARII.

I. AVCVPES in insidijs latitant, expansis suis retibus: anates, aues vndique cognitæ, turmatim aduolant, præda futuræ. Sed splenem exerceo nasum crispante cachinno, quoties artificis contemplor subtilitatem in exprimendo hoc reti, cancellos verius dixeris. O cæcæ & stolidæ aues, quas tales clathratæ insidiæ decipiunt.

II. *Locus Alciati.* ALCIATVS lib. 9. Parergωn cap. 11. sic ait: In Milite Plautino vitiosè legitur, *Palestrio*, cum legendum sit, *Paleutrio*, nomen veteratori, impostoriq; seruo conueniens. Vnde & παλεύτριαι, quasi allectatrices aues Aristoteli libro de histor. anim. 9. turtures vel columbæ, quæ aluntur, vt alias alliciant, & aucupes ad congeneres capiendas adiuuent. Quod & in coturnicibus fieri consueuit, itemque anatibus: de quibus (est enim aucupij genus valde iucundum) nos quandoque sic carmine lusimus:

Altilis allectator anas, & cærula pennas,
Assueta ad dominos ire redire suos,
Congeneres cernens volitare per aera turmas,
Garrit, in illarum se recipitq; gregem,
Incautas donec prætensa in retia ducat:
Obstrepitant aliæ, conscia at ipsa silet.
Perfida fraudatrix cognati sanguinis ales,
Officiosa alijs, insidiosa suis.

Hæc Alciatus, cuius versus ideo asscripsi, quod paucula quædam in his immutata sint. A fide dignis mihi relatum est, esse in montibus Veronensibus huiusmodi aucupes, qui tales anates in turribus, vt columbas, alant, quę cum euolant, non prius domum redeunt, nisi alienis comitatæ, adeo vt sæpe triduo aut quatriduo domo absint. Et hanc similitudinem Alciatus ad suæ gentis proditores applicat.

ALTILIS anas] Anatem à natandi assiduitate dictam vult Varro 5. de lingua Latina. Nam iuxta paludes parit, & statim à partu aquas petit. Huius auis pectus tantum & ceruix olim gulę dabatur, nunc tota voratur. Martial. III. *Anas.*

Tota quidē ponatur anas, sed pectore tantū,
Et ceruice sapit cætera redde coquo.

Dicitur autem altilis, quod alatur domi, vel ruri, vt gallinæ &c.

Allectator] ab alliciendo. Legi alicubi, morem esse aucupibus, exoculatam columbam in reti ponere, quæ subsultans strepitu cæteras columbas ad se pelliciat. Ea Græcis dicitur, παλεύτρια, à παλεύειν, quod est decipere, seducere, siue in laqueum illicere. Vide adag. *Sedens columba.* Aristoteles lib. 9. de histor. anim. cap. 7. ait: Palumbum allectricum (quæ domi excæcatæ aluntur) prius mas, quàm fœmina moritur. Aristophanes in Auibus de columbis loquens: *Allectator.*

Καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας ἐν δικτύῳ id est:

Et cogit paleutriā agere alligatas in reti.

Vide etiam adagium, *Pulchrè fallit vulpē.*

Cærula pennis] cani coloris, vel subcinericij.

Ire redire.] Ire, pro abire, vt alludat ad verba Iustiniani, in §. Ceruorum quoque, De rer. diuisione, in Institut. in siluam ire & redire solent. & paulò post: In ijs animalibus quæ ex consuetudine abire & redire solent. Martialis 12. lib. epigram.

Atq; inter mensas ire, redire suas.

Virgilius 6. Aeneid.

Itq; reditq; viam toties. ——

Congeneres turmas] Eiusdem generis anates turmatim volantes.

Garrit

Garrire. *Garrit*] Garrire, quasi ineptè strepere. Cicero lib.2. de Orat. Nam & sæclis multis antè gymnasia inuenta sunt, quàm in his Philosophi garrire cœperunt. Nonius. Et proprium esse auium quidam putant: hinc aues garrulæ dicuntur canore & hilares. Virgil. 4. Georg.

Garrula quum tignis nidum suspendit hirundo.

In illarum se recipitq; gregem] se sociã illis adiungit.

Pratensa incautas] Donec eas cogat in paratas ab aucupibus pedicas.

Perfida cognato &c] Sese obstringit scelere perfidiæ longè grauissimo, quod prodat, & per insidias ad mortem præcipitet sui generis aues.

IV. *Proditorũ fraudes.* HAC similitudine (cuius facilè subintelligitur apodosis) proditorum animum fraudulentum apertè arguit: qui cùm animo esse amico ac beneuolo sese profiteantur, vt incautis & improuidis facilius imponant, eò sanè nocentiores, quò versutiores, habendi sunt. Sic enim plerumq; insontes & incautos in ignota discrimina, vel ad extremum vsque vitæ periculum adducunt & compellunt, sed potissimùm cùm vel vitæ consuetudine, & familiaritate, aut etiam obsequij aliqua specie fucata eos tenent irretitos, nodisq; tam tenacibus illigatos, vt sese hinc nequeant extricare. Quo de genere sunt vespertiliones quidam, & sceleratissimi sycophantę (quorum numerus quantum his temporibus accreuerit, dici non potest) qui viros inculpatæ vitæ, simplices planè, & ab omni fuco alienos, in discrimen & præcipitium trahunt; nullumq; non mouent lapidem, vt, quod est in prouerbio, in laqueos inducãt: quam ad rem cuniculis quibusdam vtuntur, cùm impingunt nomen detestandi sortilegij, vel etiam hæreseos, aut sectæ alicuius, vt securiùs magisque impunè ouiculam, id est, hominem simplicem, minimeq; malum ab omni crimine tam scelesto, tam que abominando alienissimum mactent, vel certè quocunque tandem modo exterminent: sic vt insons ille misellus hac aspersus labe (tametsi toto vitæ tempore virtuti pietatiq; nomen dederit) humanæ societatis pernicies, & pestis habeatur ab imperita multitudine, quæ vt in vitium plus quàm liceat credula, ita ob inconstantiam maximam, quæ illi familiaris est, ad virtutes ipsas inuertendum sic prompta & parata sit, vt, quod ait Flaccus, sincerum auidè cupiat vas incrustare. Sed vt paucis contraham, hoc genus hominum vt exitialius & magis auersandum, sic & præter cęteros alios, in quos leges solent animaduertere, dignissimum qui in exteras terras ablegentur, aut certè vt calumniatores merita pœna afficiantur. Quod enim vnicè docuit optima illa omnium magistra natura, hi tollunt, & improbitate iniquiore labefactabant, nimirùm vbi contra suum sanguinem insidiantur, & in animas suas fraudem moliuntur, vt loquitur Salomon. Id totum tamen torqueri melius fortasse potest in patriæ proditores, quales fuere οἱ φιλιππίζοντες apud Græcos, apud Olynthios Lasthenes. Talis fuit Metius ille Suffetus dux Albanorum, pugnæ desertor in bello Romanorum aduersus Albanos, qui suæ proditionis pęnas dedit ab equis discerptus, vt lib.1. Liuius memorat. Tu quoq; ò scelerate Iuda, Christum Dominum & Magistrum tuum (voluisses modò) & nostrum, nefario osculo prodidisti. O impietatem. Sic sæpissimè *Proditores patriæ.*

Impia sub dulci melle venena latent.

Maledicentia.

EMBLEMA LI.

ARCHILOCHI tumulo insculptas de marmore vespas
Esse ferunt, linguæ certa sigilla malæ.

COMMENTARII.

I. STATVATVR tumulus marmoreus, in quo vndiq; vespæ, insecti genus inuisum, oberrent. Quamuis cæteræ editiones habeant aduolantes & auolantes, hæc tamen pictura magis arridet, quæ vespas potiùs sculptas (de quibus epigramma loquitur) quam viuas repræsentat.

II. *Archilochus.* ARCHILOCHVS Poeta Lacedæmonius, vel vt alij volunt, Parius, repudiũ ac repulsam passus in nuptijs Neoboles, Lycambis filiæ, sibi promissæ, Iambis à se repertis satyricè adeo, & grauiter ipsum Lycamben deuouit & insectatus est, vt eum cum filia ad laqueum impulerit. Vnde Horatius in arte Poetica:

Archilochum proprio rabies armauit Iãbo.

Et alibi:

Et agentia verba Lycamben.

Ouidius in Ibin:

Postmodò si perges, in te mihi liber Iambus,
Tincta Lycambæo sanguine tela dabit.

Politianus in Nutricia:

——Licet acrem effusus in iram,
Ore Lycambiadas rabioso occiderit ambas
Archilochus.——

Hinc prouerbia, *Archilochia edicta*, pro contumeliosis & mordacibus. *Archilochi patria*, pro maledicis. *Archilochum terere, Archilochum calcare*. pro eo, quod est, maledicentia delectari. Extat epitaphium Archilochi, ex quo Emblema hoc desumptum videtur, lib. 3. Epigram. Græcor.

Σῦμα

Epitaphiũ Archilochi. Σῆμα τόδ' Ἀρχιλόχου παραπόντιον, ὅς ποτε πικρὴν
Μοῦσαν ἐχιδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ·
Αἱμάξας ἑλικῶνα τὸν ἥμερον. οἶδε λυκάμβης
Μυρόμενος τρισσῶν ἅμματα θυγατέρων.
Ἠρέμα δὴ παράμειψον ὁδοιπόρε, μήποτε τοῦδε
Κινήσῃς τύμβου σφῆκας ἐφεζομένους.

Archilochus iacet hoc in littore tectus, amara
Cuius vipereo carmina felle madent.
Sanguine fœdauit Musarum Helicona, Lycambes
Luget natarum turpia lora trium.
Hospes abi tacitè, irrites ne fortè crabrones,
Illius in tumulo quos habitare vides.

Sepulchrum hoc Archilochi littoreum, qui quondam amaram
Musam serpentina primus tinxit bile:
Qui cruentauit Helicona mansuetum. nouit (id) Lycambes,
Lugens trium nexus filiarum.
Sensim verò transi, viator, ne fortè huius
Moueris tumulo fucos insidentes.

Littoreum Archilochi tumulum en: qui noxia quondam
Carmina vipereo sanguine tincta dedit:
Isq; cruentauit mansuetum Helicona: Lycambes
Pendentes natas de trabe tresq; videt.
Tu verò sensim transi, ne fortè crabrones
Affixos isti commoueas tumulo.

Pindar. 2. Pyth. ait se nolle conuicio aliquo Ixionem afficere, quod Archilocho conuicia non bene cesserint. Sic ille:

—— Ἐμὲ δὲ χρεὼν
φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν.
Εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν, τὰ πολλ' ἐν ἀμαχανίᾳ
ψογερὸν ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσι πιαινόμενον. id est:

Me autem oportet effugere morsum imbellem & impotentem, maledicentiam nempè. Vidi enim iam olim multa in egestate positum conuiciatorem Archilochum, infensis obtrectationibus enutritum, & quasi pinguem factum. Antisthenes dicebat, Diogenem vespis esse similem. Vespis enim non magnum esse alarum strepitum, aculeum autem acutissimum. Dion oratione 8. & Stobæus Sermon. 11. De Archilocho plura habes apud Val. Maxim. lib. 6. cap. 3. *Diogenes vespis similis.* Alciatum lib. 5. Parerg. cap. 18. Prouerb. *Irritare crabrones.*

III. *TVMVLO de marmore*] Tumulo marmoreo, vt apud Virgil. 4.

——*Fuit in tectis de marmore templum.*

Vespas] Vespæ insectorũ genus, apibus penè simile; sic dictum quod vesperi grandiores muscas venetur in cibo, iisq; capite amputato, reliquum corpus absumat. Vespas quoq; eos dici ait Sextus Pomp. lib. vlt. qui funerandis corporibus officium gerunt, non à minutis illis insectis, sed quia vespertino tempore eos efferunt, qui pompa funebri duci propter inopiam nequeũt. Vesparũ mirum artificium in construendo nido describit Pierius Hieroglyph. lib. 26. *Vespæ.*

Certa sigilla.] Quæ sunt symbola certæq; notæ hominis intemperanter lingua abutentis, vt qui maledicentissimus fuerit. *Vespæ obtrectatores.*

IV. VESPAE tumulo affixæ Archilochi, linguæ malæ petulantiam effrænem arguunt: hæ enim raucæ sunt & mordaces, sed nullam ab iis neq; oblectationem, neq; fructum comparare possis, vti nec à maledicis aut mordacibus expectare quicquam præter aculeum debeas. Sub Archilochi nomine intelligitur scriptor quiuis, insolita quadam verborum petulantia & mordacitate alios insectans: in quo tamen neq; curam, neq; eruditionem possis deprehendere: sed hoc tantùm notus, quòd audaciã in obtrectando maluerit ostentare, tamq; prauè innotescere, quàm stare gratis, & cum silentio, vt loquitur Martialis. Lubet attexere cenotaphium Laurentij Vallæ, mordaci effectũ stylo, vt mordax ille fuit in scriptis penè omnibus à se editis. *Epitaphiũ Vallæ.*

Venit ad infernas postquã Laurentius ædes:
Si quæris quid agat! nunc quoq; mordet humum.

Mordacius fuit Aretini virulenti ac pestiferi scriptoris Italię epicedium, lingua Hetrusca conscriptum.

Qui giace l'Aretin Poeta Tosco, *Aretini.*
Che disse mal d'ognun, fuor che di Dio,
Scusandosi con dir: Non lo conosco.

Cuius hic ferè sensus: Hic iacet Aretinus vates Hetruscus, qui petulantis linguæ virus in quoslibet euomebat, præterquam in Deum, cuius nullam habebat cognitionem. Et hi tales nonne ad venena nascuntur? qui cum velut scorpionis ictu optimum quemq; lancinarint, ac fistulato vulnere, vt Hieronymi vtar verbis, viam aperuerint, *Maledici.*

mox latius veneni pestiferam vim fundũt. Atra hominum, vt inquit Plinius, ceu serpentum lingua vibrat, tabesq; animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoq; & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu, quę sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice, obuij quoq; vetent agere aut prodesse vitæ. Nec tamen vllum aliud abominati spiritus præmium nouere, quàm odisse omnia. Cicero pro Plãtio: Nihil est tam volucre quam maledictum; nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Fœtens sermo putridę mentis est indicium; hinc nihil grauius olet, quàm oris malum & virulenta mephitis. Plauti ex Pœnulo scita sententia est, in maledicos, ac velut Scyllæos canes concinnata:

Illic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant malè loqui melioribus.

Medius adulator. Fuit Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, qui alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflarent. Nam etiamsi, inquit, vulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosus conuisetur locus. *Balatro.* Balatronem quoq; inuenio scurram fuisse virulẽtum: vnde Horatius: *Balatro suspendens omnia naso.* Et Hieronymus: Ne me putes in modum rustici Balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentiæ virus scitè conformatum est adagium, vt *ocimum serere* dicantur, quum perniciosus se carptorum vitupero nunq; subducti supercilii vibrat identidẽ spiritus, cuius nocentissimi non aliud ferè opus est, quam cuiusq; famam proscindere, & teterrimi veneni luridam tabem affigere, qua plurimum vita destorescit, parantur rebus exitia, & mentium quoq; (vt sic dicam) exuruntur intima, quãdo nihil est, quod sordidus dens, & felle non lita, sed macerata vox non concutiat, dum luto eodem conspurcat omnia, nec in se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura, suam prius trabem eximit. Adagii ratio est, quoniam (vt Plinius inquit) nihil ocimo fœcundius, cum maledictis ac probris serendum pręcipiunt, lætius proueniet. Cæterum ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumq; defricamus, meminerimus Archilochi libros ob solam dicacitatem & ingenii virulẽtiam à Lacedæmoniis vrbe sua interdictos, ne illorum lectione quippiam de veneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad bene dicendum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ vibrantem aculeum optimo cuiq; non ad inspergendam factis alienis labem. *Libri Archilochi reiecti.* Videmus tamen ferreque ac pati cogimur Archilochos & Aristarchos quosdam in publicis scholis, *Aristarchi.*

Qui omnia se simulant scire, (Plauti verba sunt) *nec quidquam sciunt.*
Quod cuiq; in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Id quod in aurem Rex Regina dixerit,
Sciunt. Quod Iuno fabulata est cum Ioue,
Quæ neq; futura, neq; facta sunt, tamen ij sciunt.

Quod si ijs, vt Asino illi Æsopico, leonis pellem detraxeris, illico illæ aures Midæ latitantes patebunt. Et cur in Midæ familiam eos non transscribam? cum dictus putetur Midas, quasi μηδὲν εἰδώς, hoc est, *nihil sciens.* Nihilominus hi tales nil aliud pensi habere videntur, quàm vt stylo confodiant quoscumq; vel rei literariæ principes, seq; ex ea obtrectandi licentia palmarium quærere. Infelix hominum genus, qui grunnitu porcos, latratu canes, ruditu asellos malunt æmulari, suamq; prurig inem, ac scabiem prodere, quàm intra fores Musarum τὰς ἀφθόνους se continere. Audite, ò viperæ, quid vobis occinat Italus quidam Poeta, sanè venustissimus:

Punge la lingua più che la saetta.
E fù da la Natura
Cinta di doppie mura,
Perche s'habbia à tener guardata, e stretta.
Tu, che l'hai si attoscata
Verso la fama altrui,
Tiella dè denti tui
Rinchiusa frà i cancelli,
Ch'vn dì non te la rubino i coltelli.

Sed cesso plura maledicis bene dicere, saltem Anticyras eos nauigare velim, vt pectoribus hellebero purgatis, & deposito illo ignorantiæ atq; obtrectationis morbo, ad saniorem tandem, Aesculapio fauente, mentem redeant. Quod in tanta maledicorum frequentia magis opto, quàm spero.

In

In receptatores ſicariorum.

EMBLEMA LII.

LATRONVM, furumq́ manus tibi, Scæua, per vrbem
It comes, & diris cincta cohors gladijs:
Atque ita te mentis generoſum, prodige, cenſes,
Quòd tua complures allicit olla malos.
En nouus Actæon, qui poſtquàm cornua ſumpſit,
In prædam canibus ſe dedit ipſe ſuis.

COMMENTARII.

I. VIR venabulo & habitu venatico inſtructus, caput ceruinum eminentibus cornibus habens, à grege canum irruētium proſternitur & laceratur.

II. *Fons Emblematis à Stobæo.* STOBAEO citatur illud ex Phauorino, ni fallor: ὥσπερ ὁ ἀκταίων ὑπὸ τῶν τρεφομένων ἀπ' αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας καταλύουσι. *Quemadmodum Actæon à canibus, quos alebat, diſcerptus eſt: ita paraſiti & aſſentatores eos, à quibus enutriuntur, miſerè perdunt.* Actæon venator Ariſtæi ex Autonoe filius, Cadmi nepos, cum ex venatione laſſus ad fontem potaturus accederet, ibi caſu Dianam (venationis Deam, caſtitatis & ſolitudinis amicam) vidit nudam ſe lauantem. Quod illa indignè ferens, in faciem Actæonis aquam inſperſit, *Actæonis fabula.*

vnde

vnde ille in ceruum conuersus est. Quem cum canes conspexissent, in eum irruentes dilaceratum comederunt. Namq; ita Saturni legibus cautum fuerat (vt ait Callimachus in quodam hymno) vt qui Deum inuitum cernat, ingenti mercede cernat. Quò respexisse videtur Virgilius in Pharmaceut. cum dixit:

Fer cineres, Amarylli, foras, riuoq; fluenti,
Transq; caput iace, ne respexeris.

Hanc Actæonis fabulam latè prosequitur Ouidius lib. 3. Metamorph. idemq; breuiter lib. 2. de Trist.

Inscius Actæon vidit sine veste Dianam,
Præda fuit canibus non minus ille suis.

De eodem etiam Claudian. in Ruffin. & Sill. lib. 12. Huc facit pulcherrimus locus ex Miscel. Politiani, cap. 80. de Tiresia, ob Pallada nudam conspectam oculis capto. Ibi ex Nonno 5. Dionysiacῶn, inducit Actæonem exclamātem, vt felicem Tiresiam dicat, qui citra mortem, tantùm amissis oculis Mineruam conspexerit nudam, quæ etiam lumen ademptum in animum ipsius transtulerit. Atq; adeo sic ait:

Ὄλβιε Τειρεσία, σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρυ
Γυμνὸν ἀναινομένης οἰκτείρμονος εἶδος Ἀθήνης.

Felix Tiresia, tu q̄dē vidisti citra perniciē
Nudā inuita misericordis formā Mineruæ.

De Actæone varia. Quod narratur de Actæone in ceruum transformato, sunt qui fabulam putant, plerique historiam malunt, auctore maximè Plinio, qui Actæonem & Cippum cornutos editos memorat. Quin & Maximus Tyrius à veris canibus Actæonem laceratum fuisse dicit apud Corinthios, huiusq; facinoris auctores Bacchiadas appellat. Vide Mytholog. Natal. Comitis, lib. 6. c. vlt. Ad quod apud Homerum legitur, Dianā per montium errantem fuga telis delectari, capras & ceruos fugaces venando persequi, sunt qui referant ad fabulam Actæonis. Alij veterum secuti philosophiam, sagittas eas, quæ ceruum assequuntur, solares radios indicare volunt ἱερογλυφικῶς, quorum nempe radiorum repercussu, cornua ipsa pro conditione loci, vbi luna est, & apparent & obducuntur. Sed hoc in carmine Alciati illustrando, placet mythologia, quam acceptam ferunt Anaximeni: nimirum quod Actæon periculis, quæ multa venando pertulerat, tandem expensis, ætate iam affecta timidior factus, in ceruum dicatur mutatus, cumq; canes nihilo secius aleret, suum omne peculium absumpsit, hincq; à canibus laceratum. Conuersus autem fingitur in ceruum haud abs re. Nam sic aptè significatur stultitia. Auctor namque est Aristoteles, omnia animalia, quę magnum cor habent, timidiora, insaniora q; esse. Vnde apud Homerum Achilles vocat Agamemnonem, *Cur in ceruum mutatus Actæon.*

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

Temulente, qui canis oculos habes, cor autem cerui.

Vide Adagium: *Ceruinus vir.* Plinius quoque vult, pauida esse animalia, quibus prægrande sit cor: quo in numero refert mures, lepores, asinos, ceruos, &c. Maluit Alciatus, & quidem ingeniosè, torquere in eos, qui latrones furesq; recipiunt: aut etiam (vt verbis vtar Marcellini de deprauatis Romani populi moribus agentis, lib. 14.) qui familiarium agmina, tanquam prędatorios globos post terga trahunt, ne Sannione quidē domi relicto, vt ait Comicus.

III. *Latrones.* LATRONVM] Vox latronū apud veteres vsurpata est pro stipatoribus, & custodiæ corporis protectoribus, qui Imperatorē comitabantur, quasi laterones, quod circa latera esse solebant, à verbo Græco λατρεύω, quod est, *inseruio.* Seneca 1. de Clementia, cap. 12. Ita sumit Capitolinus, Marcellin. Spartian. & Herodian. lib. 5. σωματοφύλακες dicti, seu lateris custodes. δορυφόροι, spiculatores Tacito lib. 17. & 18. Senecæ 3. de Benefic. cap. 25. & lib. 1. de ira. Sueton. Claudio, cap. 35. In Galba, cap 18. Tacit. 1. & 13. Annal. refert, Germanos custodes Imperatori Romano, & principi fęminæ adfuisse. Sic olim latrones pro stipatoribus, à stipe nuncupati, quam mercedis nomine accipiebant corporis custodes, qui eum ferro circundabant Regum corpora. Latrones ergo, ἀπὸ τῦ λάτρου, à mercede, Varro lib. 6. Latinæ linguæ. Hodie dicuntur latrones viarum obsessores, qui publicè & per vim furantur: sic dicti à latendo, vel quod à latere adoriātur. Horat. lib. 1. Epist.

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Furumq;] Ganeonum, eorumq; qui malis artibus viuunt. Eruditus vir Alciatus has voces, *Latronum furumq;* non accipit

vt

vt synonyma, vel promiscuè, quod Horat. ait 1. Serm. furta latrociniis est magnis parua comparare.

Manus. *Manus*] Multitudo, globus. vt maxima militum manus apud Ciceronem in Philipp. & sæpe aliàs. Virgil 6. Aeneid.

——Iuuenum manus emicat ardens.

Scæua. *Scæua.*] Proprium quoddam nomē aut fictitium, non temerè suspicetur aliquis. Pleriq; *saua*, legunt, pro, dira, crudeli, terrifica, &c. Sed malim Scæuam accipi, vt Symmachus, pro improbo, sinistræ famæ homine, rerum imperito. Quæ sub obtentu tuo à quibusdam scæuis designata dicuntur, ait ille. Et Græci, eum qui sit ingenio tardo, σκαιὸν appellant. οὐδὲ σκαιὸν, οὐδ' ἐπιλήσμονα, dicit Aristophan. id est, *neq; scæuam, neq; consilij inopem.*

It comes] te comitatur, se tibi adiungit, & latera stipat.

Cincta cohors gladijs] Turba sicariorū, quos vulgus Italorum vocat, *braui, & spadacini*, per contumeliam.

Mentis generosum] Nobilem, & excelso animo præditum.

Prodigi. *Prodige.*] Cicero 3. Offic. Prodigi, qui epulis & visceratiōnibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam sunt omninò relicturi.

Olla amicitia. *Allicit olla malos.*] Ea est *olla amicitia*, vt habet Prouerbium; ad quod respexit Martialis lib. 9. epig. 15.

Hunc, quem vina tibi, quem mensa parauit amicum,
Esse putas fida pectus amicitia?
Vinum amat, & cyathos, & sumina, & ostrea, non te:
Sublato vino nullus amicus erit.

En nouus Actæon, &c.] μυθολογία. Tãgit Actæonis fabulam, quam fusè narrat Ouid. 3. Metamorph. vt supra innuimus.

IV. VBEREM documentorum segetem ex hoc Emblemate metere licet. Nos tria potissimū libabimus, & leui (quod aiunt) brachio perstringemus.

Receptatores sicariorum. 1. Corripiuntur Actæones quidam, qui sibi videntur multò insigniores & nobiliores, si quosuis sicarios, nulliusq; frugis homines, & ganeones inertes, domi & mensæ suscipiant, haud sano mentis oculo præuidentes, se vnà cum patrimonij comminuti damno, nominis et plerumq; vitę iacturam facere. Tutissimos enim se fore credunt, vtpotè tanto tamq; generoso satellitio stipati; & tamen non aduertunt, quanti constet, quamq; noxia sit ea familiaritas. Anulus in picta poesi sic:

Cornibus in ceruum mutatum Actæona sumptis
Membratim proprij diripuere canes.
Ne, miser est dominus, parasitos quisquis edaces
Pascit, adulãtum præda parata canum:
Se quibus irridendū suggerit & comedēdū
Seruus & ex domino corniger efficitur.

Non piget huc traducere, quæ Diō Chrysost. orat. 10. De seruis, appositè scribit, se non putare damna à malis canibus plures accepisse, quàm à malis hominibus. Etenim à canibus perniciosis vnum Actæonē aiunt (inquit ille) perditum, & his quidem in rabiem cùm acti essent: à perniciosis verò hominibus dici non posse, quot perierint & plebei & reges, quot etiam ciuitates; hi quidem à seruis, illi autem à militibus & satellitibus, alij ab amicis quibusdam, nomine tenus amicis: alij quidem à filijs & fratribus, vxoribusq; damna capiunt innumera. Memorabile est illud ex Constantino Manasse Michaelis Imperatoris exemplum, quem cum Actæone à canibus discerpto comparat: siquidem inconsulto illi Principi, quod ab assentatoribus obsessus esset, miserè omnino cessit. Talem quoq; Cicero depingit Verrem diuersis locis. Libro 4. Tua Messana, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum ac furtorum receptrix. Aliquanto post: Fuisse Messanam omnium istius furtorū, ac prædarum recepticem, negare non potuerunt. Idem lib. 5. in eundem: Nam, vt antè docui, hanc sibi iste vrbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptatricem, flagitiorum omniū sociam. Sic Paulus Iouius lib. 11 Histor. de Sacramoro Vicecomite: Sub idem tempus, inquit, Sfortia aduersis nutantis Liguriæ rumoribus, & Sacramori Vicecomitis inexpectata defectione perculsus, cum primis Heluetiorum cohortibus Nouariam contenderat, vt opportuna in vrbe, tutus ab insidijs, aduentantes legiones expectaret. Sacramorus circumuallandæ arci præerat, vir principe ortus familia, sed maiorum suorum virtutis & gloriæ penitus oblitus, vtpote qui fortuna sua minimè

Locus Dionis Chrysost. Michael Imperator. Verres. Sacramorus.

con-

contentus, ad antiquum inclitę domus decus, nequaquam bonis artibus aspiraret: alebat enim circa se audaces veteranos, ab egestate & superbia cædibus assuetos, & maleficijs infames; & in his aliquot primæ nobilitatis adolescentes dissoluta vita perditos & effrętnes, qui à parentum imperio, gratiaq; dilapsi, licentiæ militaris libertatem quærebant. &c. Venit hic mihi in mentem quod de receptoribus, seu receptatoribus iura edixerunt, in quos nempe voluerunt acerrimè animaduerti, l. 3. § cognoscit, ff. de off. præf. vigil. quia sine his diu maleficia latere non possint. l. 1. de recepti. Sic Vlpian. in l. Congruit, de præf. vult à præside animaduerti in sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, prout eorum quisque deliquerit: receptoresq; eorum coercere, sine quibus latro diutius latere nõ potest. Cui simile illud Quintiliani ex declamatione 255. vbi ait, proximos eos esse transfugis, à quibus transfugæ recipiuntur: quia natura simile sit, facere scelus & probare.

Pœna receptatorum.

2. Qui mythologica tractarunt, hoc de Actæone figmentum ad venatores referũt, qui suas opes miserè dilapidant in venandi luxu inutili admodum & sumptuoso: etenim à canibus, quos aluere, tandem vltione diuina quasi membratim dilaniãtur. Nam tametsi nihil aliud sceleris admitterent, nisi in eo, quod erogent in victum canum, quod commodius posset egenis & pauperie pressis conferri: ea tamen culpa satis habet grauitatis ad prouocandum iustam Dei præpotentis iram, qui tot bona nobis non est elargitus, vt ijs tam malè vtamur. Eoque grauius illi peccant, quòd rebus necessarijs animum non applicent, vt agriculturę, vt Reip. vt alijs honestis actionibus, sed omnem temporis vsuram collocant in venatu: quo fit, vt in vrgentem inimusq; sibi notam penuriã præcipites ruant. Itaq; dici non ab re potest, eos non à canibus modò, sed auibus & equis absumptos ac dilaceratos. Palæphatus ait, Poetas hoc figmento nihil aliud docuisse, quàm homines cauere maximè debere, ne quid agant quod dijs inuisum sit aut ingratum, aut quod eos in iram prouocet. Adhæc olim omnes labori fuisse intentissimos, & manibus victum quæsiuisse, non seruis aut cæteris sua negotia, sed sibi tantùm commisisse: ideoq; qui laboriosi essent, opibus & facultatibus præ cæteris abundasse: cõtrà qui sese otio dedebant, voluptates consectabantur, venationi & aleæ dabant operam, in extremam rerum penuriam decidisse, & opibus exhaustos esse, adeo vt aureo hamo se piscatos esse dolerent, aut cum canibus sibi opes cucurrisse, auolasse cum accipitre conquererentur: quemadmodum & ipsi Actæoni cõtigit. Cui rei domesticæ curam negligenti, quinimò venationi duntaxat intẽto, facultas omnis & vita defecit. Cùm autem nihil amplius in bonis haberet, in illum homines dicebant: *Δείλε Ἀκταίων, ὃς τῶν ἰδίων κυνῶν κατεβρώθης*, id est: *O miser Actæon, qui à proprijs canibus consumptus es*. Vide prouerbium, *Ale luporum catulos*.

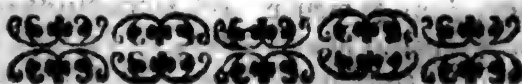
Venatores.

Veterũ industria.

Otiosi venatores.

3. Demum illud speciatim in prodigos adolescentes non ab re licet conuertere, qui promi magis quàm condi, vt Phryges serò sapiunt; & tum fortè, sed frustra resipiscunt, cùm nihil est amplius in loculis. Sibi quidem mirè placent, cùm secundis fortunæ ventis opes suppetunt, quibus impudentes & ignauos ganeones (qui nullum aliud sibi pensum relictum habent, quàm vt lautas culinas assectentur, alienaq; quadra viuant) pascant & enutriant. At exhaustis patrimoniis, quid illis superest, nisi vt aliena compilent, tandemq; in malam crucem adigantur, ab ijs relicti, longumq; valere iussi, à quibus in conditionem tam miseram, tamq; abiectam coacti sunt? Rectè itaq; dicere solebat Aristonymus: Ligna dum ignem nutriunt, ab ipso consumi, diuitias dum adulatores alunt, ab eis labefactari. Quæ cum ita sint, commendandus est Timon Atheniensis, qui Demeam adulatorem ligone percussit, homines admonere volens, ne pessima parasitorum contage labefactati, per imprudentiam in tam procliuia vitæ discrimina pessum raperentur, omniumq; ignominiæ, contumeliis, atq; ludibriis expositi, eorum, quibus se suaq; omnia crediderant, proditione perderentur.

Adolescẽtes prodigi.

In

In adulatores.

EMBLEMA LIII.

SEMPER hiat, semper tenuem, qua vescitur, auram
Reciprocat Chamæleon:
Et mutat faciem, varios sumitq́ colores,
Præter rubrum, vel candidum.
Sic & adulator populari vescitur aura,
Hiansq́ cuncta deuorat:
Et solùm mores imitatur Principis atros,
Albi, & pudici nescius.

COMMENTARII.

I. *Chamæleontis descriptio.*

CHAMAELEONTEM pro pictoribus sic ex auctoribus describo. Chamæleontem habet Africa, sed frequentiorem India. Crura eius recta sunt, latera ventri iunguntur vt piscibus, & spina simili modo. Rostrum habet suillo non multum dissimile, caudam prælongam, quę in tenuitatem desinit, viperinis orbibus se implicans; vngues aduncos. Motus ei tardus, vt testudini: corpus asperum, vt crocodilo. Oculi in recessu cauo, tenui discrimine prę grandes & concolores corpori, qui nun-

quam

quam operiuntur: nec pupillæ motu, sed totius oculi versatione circum aspiciunt. Celsus est, & hianti semper ore; solus animalium nullo alio quam aeris alimento nutritur. Epigrammatis versus primus est Hexameter, secundus quisq; Iambicus dimeter, constans quatuor Iambis, recepto tamen in locis imparibus Spondeo.

Genus carminis.

II. *Emblema è Plutarcho petitum.*

EXPRESSVM id è Plutarchi libello, De discrimine adulatoris & amici: huius hæc verba: Ὁ κόλαξ ἀτεχνῶς τὸ τοῦ χαμαιλέοντος πέπονθεν ἐκεῖνός τε γὰρ ἅπασι χροιᾷ πλὴν τοῦ λευκοῦ συναφομοιοῦται. καὶ ὁ κόλαξ ἐν τοῖς ἀξίοις σπουδῆς ὅμοιον ἑαυτὸν ἐξ ἀδυνάτων παρέχειν οὐδὲν ἀπολείπει τῶν αἰσχρῶν ἀμίμητον. *Adulatori quidem omninò id accidit vt Chamæleonti: siquidem vt ille colorum omniũ similitudinem exprimit præterquàm albi: sic assentator, cùm se similem præstare non possit in his, quæ digna sunt studio, turpia queq; imitatur quantum potest.* De Chamæleonte Plinius lib. 8. cap. 33. Ipse celsus, inquit, hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento: & coloris natura mutabilior: mutat namque eum subinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque semper quemcunq; proximè attingit, præter rubrum, candidumque. Cassiodorus Variar. formularum lib. 5. epist. 34. naturam Chamæleontis ad frustratorem debitorem non minus ingeniosè traducit. Fugere nescius, sed suę sponsionis ignarus: obliuiosus cùm relinquitur: trepidus, cùm tenetur. Mutat verba, variat constituta: nec in vna dicti sui qualitate contentus, diuersis imaginibus immutatur. Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ paruorum serpentum formæ consimilis, aureo tantùm capite, & reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties hominum aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate, colores suos variè commutat, vt modò veneta, modò blattea, modò prasina, modò possit cyanea reperiri. Prouer. *Chamæleonte mutabilior*. Meminit & Aristoteles Chamæleontis lib. 1. de morib. cap. 10. & Plutarch. in Alcibiade, Democrit. in lib. de potestate Chamæleontis, Crinitus lib. 18. de honest. disc cap. vlt. Ouidius 15. Metamorph.

Adulator vt Chamæleon.

Chamæleontis natura.

Id quoq; quod ventis animal nutritur & aura,
Protinus assimilat, tetigit quoscumque colores.

Chamæleontem nihil edere, & vento nutriri, non probatur omnibus, iisq; eruditis: linguam enim habet, inquiunt, hoc animal semipalmum longam, quam porrò in insecta, quibus maximè vescitur, exerit ac vibrat, eiusq; mucore scarabæos, locustas, formicas, muscas, & alia insecta ad se adducit. Fatentur tamen ad octo menses, atque interdum integri anni spatium famem tolerare; nam cum pulmonibus magnis sit præditus, ventum intrò magno impetu attrahit, eoq; intumescit. Chamæleon nomẽ est animalis & herbæ mutantis colorem, à χαμαὶ, id est, *humi*, & λέων, quasi leo terrestris. Aristotel. 4. de part. anim. cap. 11. Omnium ouiparorum pedestrium tenuissimus Chamæleon est. Præ nimio namque metu multiformis efficitur: metus enim refrigeratio per inopiam sanguinis calorisque est. Vide eundem lib. 2. de nat. anim. cap. 11. per totum. Chamæleontem apud Leonem X. summum Pontificem se vidisse testatur Pierius, Hieroglyph. lib. 27.

Chamæleon vnde dictus.

III. *Hiare.*

SEMPER hiat] Hiare, propriè est ore aperto spiritum emittere. Accipitur tamen etiam pro sponte, aut aliqua vi externa aperiri siue scindi, vt lingua hiat ariditate, tellus æstu; hiant etiam flores, quando aperiũtur; oratio quoq; hiare dicitur, quę male coniuncta concinnataq; est. Per translationem significat mirari, dubitare, stupere. Virg. 6 Aeneid.

Incertus clamor frustratur hiantes.

Reciprocare.

Reciprocat.] Repetit, retroflectitur, vel recipit. procare, petere est, vnde procax, & proci dicti. Reciprocum verò à recipiendo dici ait Varro, quia eò redeat vnde profectum est. Hinc maris & animę reciprocatio. Hoc loco verò reciprocare propriè est auram resorbere, subindeq, retrahere: sic enim Liuius reciprocare pro respirare vsurpauit.

Vesci aura.

Vescitur aura.] Allusio ad Prouerb. *Vento viuere*. *Populari aura vesci*, est populi nugis assentiri, vulgi mores insequi. Aliàs *aura atherea vesci*, est viuere: nam quemadmodum partes solidę animalis cibo & potu, sic spiritus aere aluntur. Virg. 1. Aeneid.

Quod si fata virũ seruant, si vescitur aura Æthera. ——

Sic & adulator] Applicatio similitudinis.

Mores

Mores atros] malos. Solebant enim prisci quod bonum erat, creta, vel alba linea notare, quod turpe, carbone nigro. Vnde Persius:

Quæq; sequenda forent, & quæ vitanda vicissim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.

Color albus & rubeus.

Albi & pudici nescius.] Color albus mentis integritatem, vt rubeus pudorem signat, vt dicemus infra.

IV.

Adulatorũ mores.

PERSTRINGIT Emblema non sine sale proiectam adulationẽ, quæ in Chamæleonte præfiguratur: nam assentator ore mellito, turpissima & perniciosa adulatione peruersos mores superioris sui facilè imitatur, & approbat, à pudore & integritate animi prorsus alienus. Vt enim nonnulli pictores imperiti, quia nequeant assequi quæ pulchra sunt & difficilia, in næuis quibusdam ac verrucis aut rugis depingendis toti sunt, & quælibet repræsentant præter ea, quæ pulchra sunt, quæque ingeniosi artificij laudem mereantur: Sic & assentator, vt principi viro, cui assidet, aliquid gratum faciat, eius diligenter imitatur intemperantiam, iracundiam, supercilium, acerbitatem in seruos, diffidentiam in domesticos, & cognatione iunctos. Nam præterquàm quod sponte naturæque propensione ad deteriora propensum est, videtur eo modo sibi longè abesse à vitio reprehensionis, si turpia imitetur. Quem morem vt barbaricis moribus conuenientissimum, meritò perstrinxerunt auctores grauissimi: hoc enim vitio quòd laborarit Alcibiades, vt qui ingenio esset versatili, & ad quiduis comparato, naturam Chamæleontis habuisse dictus est.

Alcibiades.

Arabum assẽtatio.

Sed mirum est sanè quod narrãt de Arabum quibusdam populis, apud quos inualuit consuetudo, vt illorum Rege aliqua corporis parte affecto, aut decurtato, populus eius regionis ægritudinem imitetur Principis, illoque membro fascijs lanaque conuoluto, sic in medium prodeat.

Scurra Philippi Macedonis.

Quod idem de scurra quodã Philippi Macedonis memoriæ proditum accepimus. Cùm enim in oppugnatione cuiusdam ciuitatis Argiuorum, vnus Philippo fuisset erutus oculus, postridie scurra fascia similem oculum circumligatus processisse fertur. Idemq; cùm crus in quadam pugna Regi fractum esset, in eius conspectum venire non erat solitus, nisi claudicans, eodemq; crure colligato. Ea itaq; est assentatorum mens, hoc vnum studium, vt imitentur omnia, omnibus assensum præbeant, præterquàm ijs, quæ sunt à natura sua longissimè remota, nimirùm quæ à niueo simplicitatis & innocentiæ decore, ac pudoris & verecundiæ quasi rubore omninò sit aliena. Nam quod Antisthenes dictitabat, vt meretrices omnia bona præter prudentiam, sanumque iudicium suis amatoribus imprecantur: sic assentatores ijs, quibus cum agunt. Vide Pierium in Chamæleonte, lib. 27. Hieroglyph. Assentatorum porrò mores eleganti & acuto mucrone percussit Satyra 3. Iuuenalis:

Natio comœda est. rides? maiore cachinno
Concutitur: flet, si lacrymas aspexit amici,
Nec dolet: igniculũ bruma si tẽpore poscas,
Accipit endromidem: si dixeris, æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares: melior, qui semper & omni
Nocte, dieq; potest alienum sumere vultũ,
A facie iactare manus, laudare paratus,
Si benè ructauit, si rectùm minxit amicus,
Si trulla inuerso crepitũ dedit aurea fundo.

Bene Isocrat. ad Demonicum, μισεῖ τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ ἐξαπατῶντας, ἀμφότεροι γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύοντας ἀδικοῦσι. Ammian. Marcellin. libro 15. Quàm sit assentatio infesta principi, nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius assentator, turbarumq; incentor, raptos eius calceos vehens, equorum permutatione veloci, Mediolanum aduenit, ingressus regiam, Constantii ante pedes proiecit, velut spolia regis occisi Parthorum, & perlato nuntio repentino docente rem insperatam & arduam, hi qui summã aulam tenebant; omni placendi studio in adulationem ex more collato, virtutem, felicitatemque Imperatoris in cœlum extollebant: cuius nutu duo exautorati principes essent in modum militum gregariorũ. Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim à iustitia declinauit, ita intemperanter, vt æternitatem eam aliquoties assereret, & ipse dictando, scribendoq; propria manu, orbis se totius dominum appellaret. Q. Curtius lib. 6. de Alexãdro: Non deerat talia concupiscenti adulatio perniciosa; perpetuum malum regum, quorum opes sæpius assentatio quàm hostis euertit. D. Hieronymus in Pelag. Callida,

inquit, insidiosa, blandaq; semper est adulatio. Diogenem Cynicum scitè admodum & verè solitum dicere accepimus: κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. id est: *præstare ad coruos redigi, quàm adulatoribus exponi*. quoniam illi morticina modò consectentur, hi etiam viuos bonosque laniatu pestifero excarnificent. Idem interrogatus, quænam bestia morsum haberet omnium nocentissimum? respondit. Si de feris interrogas, est obtrectator: si de mansuetis, est adulator. Nam obtrectator quidem præ se fert odium, adulator autem sub am ci persona multò lædit grauius. Et hi tales, qui probè loquuntur, & improbè faciunt, χρυσόλογοι dicuntur, qui norunt propinare θανάσιμον μελίκρατον, *Ein Iudas Kuss.*

Das seind die rechten Katzen

Die vornen lecken vnd hinden kratzë.

Adulatorum mores graphicè depingit Terentius Eunucho: *Adulatoris mores.*

Omnia habeo, nec quidquam habeo: nihil
eum est, nihil desit tamen.
Est genus hominum, qui esse primos se om-
nium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego nō paro me
vt irrideant,
Sed his vltrò arrideo: & eorum ingenia ad-
miror simul.
Quicquid dicunt laudo: id rursum si ne-
gant, laudo id quoq;
Negat quis, nego: ait, aio.
Postremò imperaui egomet mihi
Omnia assentari; is quæstus nunc est multò
vberrimus.

Sed de hac malè feriatorum hominum turba aliàs.

Ei, qui semel sua prodegerit, aliena credi non oportere.

EMBLEMA LIIII.

COL-

COLCHIDOS in gremio nidum quid congeris? eheu,
Nescia cur pullos tam malè credis, auis?
Dira parens Medea suos sæuissima natos
Perdidit, & speras parcat vt illa tuis?

COMMENTARII.

I. Basi suæ insistat statua Medeę, stricto ferro infantem nudum petentis, in cuius gremio aniculæ aduolitantes nidum construere appareant: sed pone infans alter nudus & saucius, quasi mortuus abiectus humi iaceat.

II. Cvm Epigrapha huius Emblematis conuenit illud Senecæ de beneficijs 4 cap. 27. Quomodo malè filiæ consulit, qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit: quomodo malus paterfamilias habebitur, qui negotiorum gestorum damnato patrimonii sui curam mandauerit: quomodo dementissimè testabitur, qui tutorem filio reliquerit pupillorum spoliatorem: sic pessimè beneficia dare dicetur, qui cumque ingratos elegit, in quos peritura conferat. Hoc ex Græco Archiæ Poetę Epigram. lib. 1. εἰς φιλοσοργίαν.

Typus Emblematis.

Αἶαν ὅλην, νήσους τε διιπταμένη σὺ χελιδὼν,
μηδείης γραπτῇ πυκτίδι νοσσοτροφεῖς;
ἔλπῃ δ' ὀρταλίχων πίσιν σέο τὴν δὲ φυλάξειν
κολχίδα, μηδ' ἰδίων φεισαμένην τεκέων;

Terram omnem, insulasq; peruolitans tu hirundo,
Medeæ in picta tabula pullos alis?
Speras autem pullis implumibus fidē tuis hanc seruaturam
Colchidem, quæ neq; propriis pepercit liberis?

Tot saltus, vndasq; emensa, ô hirundo, volatu,
Medea in picta nidificas tabula?
Tuq; tuos fore securos? tibi fida putanda,
Quæ neq; vel natis dira pepercit, erit?

Marullus sic exposuit 3. Epigrammaton paraphrasticôs:

Quid vaga tot terras vrbesq; emensa volucris,
Colchidos in sæuo nidificas gremio?
Pignoribusq; tuis credis malè sana fidelē,
Ipsa suos partus quæ laniauit atrox?
Ni fœtus exosa tuos Pandione nata
Phasiaca quærit perdere sæuitia.

Breuius reddidit Politianus, nimirùm tribus hendecasyllabis:

Medea statua est, misella hirundo,
Sub qua nidificas; tuosne credas
Huic natos, rogo, quæ suos necauit?

Sed breuissimè Borbonius noster, vno disticho:

Medea statua est: natos cui credis, hirūdo?
Fer alio: viden', hæc mactet vt ipsa suos?

Idem penè Italico idiomate eleganter redditum inueni:

Sai quale statua è quella,
Ou' hai tu'l nido posto,
Semplice rondinella?
De la cruda Medea. Mutalo tosto,
Mutalo, nè fidare i figli tuoi
A chi già vccise i suoi.

Multa alia extant in Medeam epigrammata in lib. 4. Epigram. Græcor. εἰς ἡρωίδας, vnum tamen eiusdem est argumenti, quod sic habet:

Κολχίδα τὴν ἐπὶ παισὶν ἀλάστορα τραυλὲ χελιδὼν,
πῶς ἔτλης τεκέων μαῖαν ἔχειν ἰδίων;
ἧς ἔτι χανθὸς ὕφαιμος ἐπαστράπτει φόνιον πῦρ,
καὶ πολιὸς γενύων ἀφρὸς ἀποσταλάει·
ἀρτιβρεχὴς δὲ σίδηρος ἐφ' αἵματι. φεῦγε πανώλη
μητέρα, κἂν κηρῷ τεκνοφονοῦσαν ἔτι.

COLCHIDOS] Medea Colchis nominata; quamuis Medeæ patria fuit Corinthus, vt testatur Pindarus Ode 13. Olymp. & interpres Apollonij, non Colchi, vt pleriq; existimant: tamen euicit vsus, vt Medea dicatur Colchis, propterea quod pater eius Aeta Corinthum linquens Colchos tenuit, vbi diu regnauit. Fuit autem insignis venefica, & incantatrix maxima, quæ cum Iasonem ex Thessalia cum Argonautis venientem perditè amaret, illum adiuuit, vt vellus aureum, quod in templo Apollinis à dracone custodiebatur, acquireret, & draconem sopitum occideret: quo facto vnà III.

Medea historia.

cum Iasone clam aufugit, vt prolixè descri bit Valer. Flaccus in Argonaut. Ob hoc pater eam celerrimè persequebatur: illa verò hoc aduertens confestim fratrem suum paruulum, quem secum abduxerat, occidit, & in multa frusta secuit, ac sparsim in varijs locis proiecit, vt scilicet pater persequens in colligendis hinc inde dissipatis membris retardaretur, ipsaq; interim commodius aufugere posset. Cùm verò aliquā diu cum Iasone vixisset, & duos ex eo liberos procreasset, Iason pertæsus eam repudiauit, & Creusam Creontis regis Corinthiorum filiam duxit; quamobrem illa indignata ita excanduit, vt in vindictam duos filios, quos ex Iasone susceperat, in patris conspectu trucidaret, nec prius à cædibus abstinuit, quam nouam nuptam cum tota domo concremaret. Hinc illud Ouidij 1. de Arte:

Cui non defleta est Ephyrææ flāma Creusa,
Et nece natorum sanguinolenta parens.

Tum demum Athenas se contulit, Ægeoque Athenarum regi iam seni nupsit. Hæc breuiter perstrinxi, quia nihil tritius quàm Medeæ historia. Qui plura cupit adeat Senecam in Tragœdia, cui titulus *Medea*. Et Ouid. lib. 7. Metamorph. Natal. Comit. Mytholog. lib. 6. cap. 7. & alios.

Gremiū. *In gremio*] Gremium est inter complexum femorum, feminumq; in quo complexu mulieres concipere solet. Et differt

Sinus. à sinu, quoniam sinus est intra pectoris brachiorumq; complexum: quare cum lactantur infantes, ad sinum admouentur; pueri verò iam facti à sedentibus matribus, vtique cum illis blandiuntur, ad gremium accipi solent. Cic. in Bruto: Filius in gremio matris educatus.

Dira parens Medea] Taxat improbitatem & crudelitatem fœminarum, vt quæ ira percitæ proprijs filijs non parcerent.

Malitia mulierū. De harum autem malitia innumera & mira adducerem, nisi vel crabrones irritare, vel paruulam bonarum turbam offendere vererer. Sed audiamus vnum & alterum. Seneca:

Sed dux malorum fœmina, & scelerum artifex.

Sic & Pamphilus Poeta:

Fallax, improba, sæua, tristis, amens,
Infirma, instabilis, procax, petulca
Quaq; est fœmina.

Idem alio loco:

Labilis, incōstans, praceps, mutabilis, ardēs,
Insulsa, ferox.

Hac de re lege Eclogam Baptistæ Mantuani: imò, si vis, ipsum Salomonem.

IV. Fides non habenda ei qui fidē violarit.

Apostrophe est ad hirundinē, ad statuam Medeæ nidificantem: ex quo datur intelligi, cauendum esse ab eo, qui semel imposuit: vel ijs nullam amplius habendam fidem, qui semel vel quoquo modo læserint; aut ijs nullo pacto assentiendum, qui cùm sua dilapidarint, vix aliorum curam commodè gerent. Nemini enim res aliena quàm sua debet esse charior aut commendatior. Quomodo enim fieri potest, *κακῶς κεχρημένον ἄνδρα τοῖς ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις.* Id explicat Socrates apud Xenophontem lib. 3. *ἀπομνημ.* nempè colloquio cum Glaucone. Refert Plutarch. *ἐν γαμικ. παραγγέλ.* Qua ratione Timarchum impudicitię & prodigalitatis accusauit Æschines, non tam vt hominem probro afficeret, quàm ne deinceps ad populum concionaretur. Qui enim rem familiarem adeò malè administrasset, indignus videbatur cui publica crederentur. Præclarè Tiberij factum memoratur à Corn. Tacito: qui vt honestam innocentium paupertatem leuauit: ita prodigos, & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Syllam, Vitellium, mouit senatu, aut spontè cedere passus est. Gorgia oratore publicè aliquando dicente, vt concordiam suaderet, Melanthius nō sustinuit: aiebat enim de pace eum minimè alijs verba facere debere, qui sibi, vxori & ancillæ concordiam persuadere non potuisset. Idem in Laconicis: Agis Archidami filius ei minime Duci fidem habendam dicebat, neq; credendum iuuenum exercitum, qui suam ipsius patriā miserè prodidisset. Id dicebat Ephoris, qui Imperatorē quendā lubricæ hominem fidei in hostes mittebant. Egregiè Isocrates ad Demonicum: *ὅταν ὑπὲρ τοῦ σεαυτοῦ μέλλῃς τινὶ συμβουλεύεσθαι σκοπεῖ πρότερον πῶς ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διῳκήσεαν, ὁ γὰρ κακῶς διανοηθεὶς ὑπὲρ τῶν ἰδίων, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων.* *Cum quid de te ipso consilium ab aliquo es capturus, aduerte prius quomodo ī suo ipse se negotio gesserit: nam qui perperam suas res administrauerit, vix est vt quidquam rectè consultet in alienis.* Idem ad Nicoclem, sub finem

nem : δῆλον ὡς ὁ μηδὲν ὢν αὑτῷ χρήσιμος, οὐδ' ἐν ἄλλοις φρόνιμον ποιήσειν. Certum est, quòd qui sibi nihil vtile prospiciat, neq; in alienu prudentem fore.

Temeritas.

EMBLEMA LV.

IN præceps rapitur, frustra quoque tendit habenas
Auriga, effræni quem vehit oris equus.
Haud facilè huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temerè proprio ducitur arbitrio.

COMMENTARII.

I. AVRIGA currui insidens ab equis cursu citato properantibus per salebras & deuia rapitur in præceps, frustra retractis & directis habenis.

II. *Emblema ex Platone sumptū.* LOCVS est Platonis in Phædro de duobus equis, bono & malo, & eorum auriga ratione: quò M. Tullius allusisse visus est 2. de Republ. Vt auriga indoctus curru trahitur, operitur, eliditur, laniatur. Quem locum obseruauit Heraclides Ponticus libro de allegoriis Homericis. Locus hic, vt apparet, è Maximi Tyrii sermone 55. tractus est. Neque verò grauabor locum integrum sublegere: Τοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνδείας πρὸς τὸ θεῖον ἐξεῦρε θεὸς τρόπον, ἐπιθεὶς τὴν ψυχὴν γηΐνῳ σώματι, ὡς ἡνίοχον ἅρματι, καὶ παραδοὺς τὰς ἡνίας τῷ ἡνιόχῳ

ἀφῆκε θεῶν, ἐχούσαν μὲν παρ' αὐτοῦ ῥώμην τέχνης, ἐχούσαν δὲ καὶ ἀτεχνίας ἐξουσίαν· ἡ δὲ, ἐπειδὰν ἐπιβῇ ἁρμάτων, καὶ λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἡ μὲν εὐδαίμων καὶ μακαρία ψυχὴ καὶ μεμνημένη τοῦ ἐπὶ τὸ ὄχημα ταύτην ἐμβιβασαμένου θεοῦ καὶ ἡνιοχεῖν προστάξαντος, ἔχεται τῶν ἡνιῶν, καὶ ἄρχει τοῦ ἅρματος, καὶ κολάζει τὰς τῶν ἵππων ὁρμάς· οἱ δέ εἰσιν ἀτεχνῶς παντοδαποὶ ἄλλος ἀλλαχοῦ θεῖν διωρμημένοι, ὁ μὲν αὐτῶν, ἀκόλαστος καὶ ἀδηφάγος καὶ ὑβριστὴς, ὁ δὲ, θυμώδης καὶ ἡττητικὸς καὶ ἔμπληκτος, ὁ δὲ, νωθὴς καὶ ἐκλελυμένος, ὁ δὲ ἀνελεύθερος καὶ σμικρόφρων καὶ ταπεινές. οὕτως ἅρμα ἐστασιασμένον ταράττει τὸν ἡνίοχον. κἂν μὲν κρατήσῃ αὐτοῦ, κατὰ τὴν τοῦ δυναστεύοντος ἵππου ῥύμην ἄξων φέρεται, νῦν μὲν τῷ ἀκολάστῳ ἵππῳ πᾶν τὸ ἅρμα ξυμφερόμενον αὐτῷ ἡνιόχῳ ἐπὶ ὕβρεις καὶ παροινίας καὶ λαγνείας καὶ ἄλλας οὔτι εἰλικρινεῖς ἡδονὰς, νῦν δὲ τῷ θυμικῷ ἐπὶ κακώσεις παντοδαπάς. Quæ Latinè ita sonant: *Verùm hic vnus inuentus est modus ab ipso Deo, quo humana conditio minorem se esse diuina fateretur, propterea scilicet quòd animum terrestri corpori, tanquam aurigam imposuit currui, cuius & habenarum sustinendarum & incitandi vim esset habiturus. Huic enim auriga, simul aurigandi artem viresq; tradidit: simul etiam liberum abutendæ artis arbitrium dedit, qui postquàm inscenderit currum, & habenas acceperit, siquidem felix beatusq; animus sit, memoriamq; habeat se iussu Dei sublatum esse in currum, validèque aurigationem regere debere, nimirùm habenas moderatur, regitq; currum, & equorum temeritatem contundit. At equi diuersum appetunt cursum, temereque huc atq; illuc rapiunt currum, hic ad petulentiam, ingluuiē ac contumeliam, ille ad temeritatem atq; ferociam, alius verò tarditatem, mollitiē, seruitutem, fatuitatem, atq; humilitatem sectatur; cuiusmodi seditionibus distractus currus, aurigam conturbat, & si vicerit eū prapotentis equi vis, fertur currus pro libidine victoris. Quo fit, vt victrice interdum petulantia, vnà currus & auriga ad contumelias, conuicia, impuritates, atque alias nefarias, minimèque sinceras voluptates; interdum verò dominante iracundia, in multas variasq; calamitates vterque feratur in præceps.* Huc etiam referam commodè illud D. Cypriani, ex lib. De disciplina & bono pudicitiæ: Coerceat animus, ait, stimulos carnis, refrenet impetum corporis: Accepit hanc enim potestatem, vt illi ad imperium eius membra seruirent. Et quasi legitimus ac perfectus auriga vltra concessas corporis metas extollentes se carnis impetus, cœlestium præceptorum habenis reflectat, ne vltra terminos suos currus iste corporis raptus in periculum suū secum & ipsum rapiat aurigam, &c. *Cypriani locus.*

IN præceps rapitur frustra &c.] Alludit ad illud Virgilianum, III.

——*Frustra retinacula tendens,*
Fertur equis auriga, neq; audit currus habenas

Et ad prouerb. *De curru delapsus.* Citatus ex Platone locus est in Phædro, qui explicatur commodissimè à Plutarcho, Quæstionum Platonic. 8. quò pertinet Ciceronis hoc è 3. Tuscul. Exisse è potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur, aut libidine, aut iracundia. Qui igitur exisse è potestate dicuntur, ideò dicuntur, quia non sunt in potestate mentis, cui regnū totius animi à natura tributum est; hinc compotes & impotes, qui animum habent, vel nō habent in sua potestate.

Auriga] Auriga non dicitur ab auro, sed ab aureis; sunt enim aureæ lora siue freni, qui equis ad aures alligantur; sicut oreæ, quibus ora coercentur. *Auriga.*

Effrani quem vehit orus.] Manifesta allusio ad parœmiam, *Os infrane.* id est, ἀχαλίνου στόματος ἵππος.

Ratio quem nulla gubernat] vide prouerbium, *Exitij nulla ratio*, ὀλέθρου οὐδεὶς λόγος. cui affine illud Quintiliani, Scelera non habent consilium.

SIGNIFICATVR, nihil ei committendum esse, qui in proprios affectus nullum sibi sumit imperium, sed temerè huc atq; illuc concitatus fertur, non aliter quàm equus, quem nulli freni, nullæque habenæ continent. Similitudinem hanc mutuatus est ex Platone, qui animum nostrū cum auriga, corpus verò & eiusdem perturbationes cum equis comparabat. Iuxta quod ab Hieronymo etiam dictum est, sensus corporum quasi equos esse sine ratione currētes, animam verò in aurigæ modum frena currentium retinere. Maximè enim est efficiendum, vt appetitus rationi obediant, eamq; neq; præcurrant, nec propter IV. *Cui non credēdū.*

teme-

temeritatem, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; tranquilli, atque omni perturbatione careant, vt docet M. Tullius. Nam quod asinus facit, quod sus, & canis, hoc homo qui affectibus obtemperat, rationi enim subducit clauum, & committit furioso ac stolido, qui leges nullas accipit, nullas dictat. Bestiam vis insita trahit & obiecti amor, moderari nescit vel cohibere, imperium enim est & necessitas in ipsa, non voluntas nec electio. Felem vide cum obijcitur musculus, per medios fustes inuolat & rapit. Similis impetus in illo, qui sensus sequitur, & quod iubent eligit. Prępostérus ordo, si dominij ius seruus occupet, excussa disciplina; si imperat cui parendum; si præsit inferior, subsit maior. Vbi sic, ibi præsens noxa & excidij metus, labascit regnum & inclinat ad euersionem. Arcem struxit manus diuina dum conderet hominem, imò non arcem, sed mūdum quasi quendam contractiorem, & ambitu minori cōpactum, vbi sicut in amplo hoc & spacioso, iura etiam diuisit & ordines, vt caput esset & rector vnus, velut Monarcha regni, subditi cæteri. Apex hic celsitudinis & ius scepteri rationi cessit: sors deterior, quibus sub præcordia stationes diuisæ, affectibus suppositis, qui cum belluis naturæ ductum participant, & præsentia rerum tanguntur, & gustant, nisi dirigat virtus prædominans, & habenas injjciat: si laxentur, ruunt vt torrens egressus metas, & ferociunt vt aper aut pardus, quos occultus amor stimulat. Spectant huc illa ex Tulliana schola petita, 2. Tusculan. disputation. Reliquum est, vt tute tibi imperes: quanquam hoc nescio quomodo dicatur, quasi duo simus, vt alter imperet, alter pareat: non inscitè tamen dicitur: est enim animus in partes distributus duas, quarum altera rationis est particeps, altera expers. Cùm ergo præcipitur, vt nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coerceat temeritatem. Philon Iudęus lib. 1. de vita Mosis sic ait: In vniuersum dabat operam, vt ad primos impetus animi resisteret, quasi contumacem equum obseruans: nimirum ne inuito auriga ratio ne cursum plus satis accelerantes confunderent, perturbarentq; omnia. Hæ sunt enim bonorum & malorum origines: bonorum, si ratio teneat imperium: contrariorum, si affectus dediscant obedientiam. Seneca item ad hunc modum: Quid prodest equum regere, & cursum eius fręno temperare, & affectibus efferatissimis abstrahi? Fortasse id non malè conuertas ad iuueniles impetus, consilij ac iudicij expertes, quibus nihil credendum facilè, quòd sit ea ætas lubrica certè, & pręceps, & quę nisi maturè refręnetur, tristem exitum sensura sit. Argutè Dion Chrysostomus: χαλεπὸν ἡ νεότης, καὶ εὐρίπιστον, καὶ σφοδροτέρου δεῖται χαλινοῦ. Et Aristot. Moralibus ad Nicomachum: χαλεπὸν καταμαντεύεσθαι περὶ νέων, ἀστόχαστος γὰρ ἡ ἡλικία, καὶ πολλὰς ἔχουσα μεταβολὰς ἄλλοτ' ἐπὶ ἄλλο φερομένη. Elegans est descriptio adolescentis apud Horatium epist. ad Pisones:

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pernix.

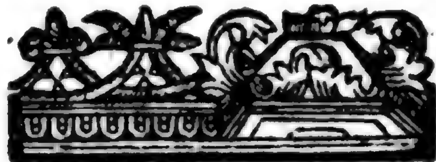
Quid pluribus opus? Tria sibi videri difficilia dixit sapiens Hebræus, viam auiculæ in aere medio volitantis: viam colubri in media planitie oberrantis: viam nauis in æquore medio, sed omnium difficillimū, viam adolescentis in ipso ætatis feruore luxuriantis. Sed me reprimo, ne metas excedam lectionis compositæ ac moderatæ.

Homo obtemperās affectionibus.

Laus Ciceronis.

Philō de Mose.

Iuuenilis impetus.

In temerarios.

EMBLEMA LVI.

ASPICIS aurigam currus Phaethonta paterni,
Ignivomos ausum flectere Solis equos:
Maxima qui postquàm terris incendia sparsit,
Est temerè insesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera Reges
Evecti, ambitio quos iuuenilis agit;
Post magnam humani generis cladem, suamq;,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

COMMENTARII.

I. SOL radiatus curru suo aureo quatuor equis (licet hoc loco duo tantùm sint conspicui) vehitur, qui dum consternati & ferocientes videntur, iuuenem aurigam suum è curru relictis habenis dant præcipitem.

II. PHAETHON filius Solis & Clymenes Nymphæ, iuuenis maximè temerarius, qui arroganter ac importunè à patre efflagitans, vt currum & equos, quibus Sol vehitur, die vno gubernare permitteretur: impetrauit, sed oneri difficillimo impar. Equi enim ignoto vectore perterriti, in partem contrariam inclinauerunt, quos ipse *Fabula Phaethõtis.*

extra

extra viam currentes retinere amplius nō potuit; inde magnum in terris incendium exortum, adeoq; vt vniuersus conflagraret mundus: & Iupiter ipse cęlo timens illum fulminis ictu de curru pręcipitauerit, & in Padum deiecerit, vbi fuit submersus. Hinc Ouid. lib. 1. Tristium:

Vitaret cœlum Phaethon, si viueret, et quos
Optauit stultè tangere nollet equos.

Totam autem Phaethontis fabulam, & pręcipitem eius casum describit latè Ouidius à fine 1. Metamorph. per magnam partem 2. Cicero quoq; 3. Offic. sic de Phaethonte meminit: Ac ne illa quidem promissa seruanda sunt, quę non nisi ijs ipsis vtilia, quibus illa promiseris. Sol Phaethonti filio (vt redeamus ad fabulas) facturum se esse dixit, quidquid optasset: optauit, vt in currum patris tolleretur. Sublatus est, atq; is antequam constitit, ictu fulminis deflagrauit. Quanto melius fuerat, in hoc promissum patris non esse seruatum? Plinius Natur. histor. lib. 37. c. 2. Phaethontis, inquit, fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus, vt plurimi Poetæ Græci dixerunt. Sed paulò inferius subdit: Phaethontem in Aethiopia Ammonis obijsse Theophrastus asserit. &c. Vtitur exemplo Phaethōtis Horatius lib. 4. Carm. ad Phyllidem amicam, qui illam monet, ne altiora se petat, sic:

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, & exemplum graue prabet ales
Pegasus, terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.
Semper vt te digna sequare: & vltrà
Quam licet, sperare, nefas putando,
Disparem vites.

Placet huc affigere cuiusdam anonymi carmen non illepidum de Phaethonte:

Ausus in æternos iuuenis cōscēdere currus,
Igneaq; audaci sumere lora manu,
Oblitus pariterq; sui, metaq; paterna,
Quos mundo sparsit ignibus ipse perit.

Et illud breuius eodem spectat:

Lucifero puer inuectus temerarius axe
Concidit, & secum perdidit orbis opes.

Quid per Phaethontem. Hæc dicta meminimus in fatuos & socordes principes, qui cum nimia animorum impotentia terræ cœloq; minari non dubitent, semetipsos in præcipitium non rarò coniiciunt. Et de Gallicis motibus quod sequitur, frequenter à studiosis recitatur:

Si Phaethonte vno bona pars ambusta cadente
Orbis, & insolitis terra perusta rogis;
Nil mirū infelix si iam cadat impete vasto
Gallia, qua fatuos tot Phaethōtas habet.

De Phaethonte vide plura apud Plutarchum. De sera numinis vindicta, Lucianū in Dialogis Deorum; Icones Philostrati, tit. *Phaethon*. Natal. Comit. Mythol. lib. 6. cap. 1.

ASPICIS *aurigam currus &c.*] Alludit ad Epitaphium Phaethontis, quod Ouidius loco citato ponit: III.

Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Igniuomos Solis equos] Sol à quatuor equis trahebatur, quorum nomina referuntur ab Ouidio lib. 2. Metamorph. Solis equi.

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon
Solis equi, quartusq; Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Quamuis Homerus 4. Odyss. duos tantū Solis equos enumeret, Lampum scilicet, & Phaethontem: quibus alij addunt Erythræum & Actæonem. Hi quatuor equi Solis igneam naturam indicant: Phlegon, à φλέγω, quod est *inflammo*: Pyrois, quasi *ignitus*, ἀπὸ τοῦ πυρός: Eous, ab ἠώς, *aurora*; Aethon, quasi *ardens*: Sūt qui his equis quatuor horas iuxta Solis exortum apparentes intelligi velint, vnde est illud:

Hac iubet, hac splendet, dein hac calet, illa tepebit.

Malim ego à studiosis legi diligenter quæ de ijs Solis equis habet Ouidius loco iam citato.

Maxima qui postquam] vbi permultos motus concitauit, flamma & incendio terram depopulatus est.

Est temere insesso] de plaustro decidit, quod ausu temerario insceuderat.

Lapsus ab axe] Synecdoche, pars pro toto.

Sic pleriq; rotis &c.] Similitudinis ἀπόδοσις. nam noui quidam principes ad regni vel principatus fastigium euecti aura quadam fortunę blandientis, non ex virtutum meritis. Fortunæ rota, cui insidet, tributa est, propter varietatem & inconstantiam. Galenus ἐν προτρεπτικῷ ἐπὶ τὰς τέχνας, egregiè

Fortuna cur rotæ insistat

egregiè fortunam eiusq; inconstantiam depinxit.

Ambitio quos iuuenilis agit] iuueniliter exultantes, vt de Hannibale Cato maior. Pignorius hæc de Galeacio Sfortia Duce Mediolanensi dicta esse censet, qui natus annos tres supra triginta, ab Andrea Lamponiano, Hieronymo Olgiato, & alijs in æde D. Stephani cæsus est. Lamponianum autẽ celebrauit elegantissimis versibus Marullus lib. 3. carm. Et de Galeacio Bossus epist. 5. scripta ad Lodouicum Sfortiam: Quod tuo fratri Galeaz facilè contigisset, ni generosum quidem animum ad sæuitiã, intolerabilemque libidinem conuertisset. &c. Extat exemplum longè pulcherrimũ apud Ammianum, historiarum lib. 26. de Cilice quodam Procopio, qui vana quadã motus ambitione desciuit ab Imperatore Valentiniano: imò verò imperium mercatus, imperatorque appellatus leui paucorum susurro illectorum precio, deinde tumultuarijs succlamationibus plebis, multos ad suam factionem concitauit, plurimas strages edidit. Sed tandem victus post fœdam suorum defectionem, captusq; Imperatori offertur reticens atq; defixus: statimque abscissa ceruice discordiarum ciuilium gliscentes turbines sepeliuit, ad veteris Perpennæ exemplum, qui post Sertorium inter epulas obtruncatum dominatione paulisper potitus, è frutetis, sub quibus latebat, extractus, oblatusq; Põpeio, eius iussu est interfectus. Subit & illud Antigoni regis, qui cùm audiuisset filium in extraordinario conflictu ab hostibus interfectum esse, nil aliud dixit quàm, Serò nimis interijsti, mi fili, qui tam temerè in hostes te conieceris, neq; tuę salutis, nec meorum monitorum memor. Sensit vir prudentissimus, eum meritò perire, qui nec suæ salutis, nec bonorum virorum monitorum memor, temerè in periculum se conijcit.

Galeacius Sfortia.

Miserrimus Procopij Cilicis casus.

Antigonus Rex.

Post magnam humani generis &c.] Post ingentem populorum stragem, & facultatum longè maximum dispendium tãdem pœnas sui furoris & amentiæ luunt. Seneca epist. 95. Multi inueniuntur, qui ignem inferant vrbibus, qui inexpugnabilia sæculis, & per aliquot ætates tuta prosternant, qui æquum arcibus aggerem attollant, & muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quassent. Multi sunt qui ante se agant agmina, & tergis hostium graues instent, & ad mare magnum perfusi cæde gentium veniant. Sed hi quoque vt vincerent hostem, cupiditate victi sunt. Nemo illis venientibus resistit, sed nec ipsi ambitioni crudelitatiq; restiterant. Tunc cũ alios agere visi sunt, agebantur. Agebat infœlicem Alexandrum furor aliena deuastandi, & ad ignota mittebat. Nec Cneo quidem Pompeio extrema inire bella, aut domestica virtus, aut ratio suadebat, sed insanus amor falsæ magnitudinis, modò in Hispaniam & arma Sertoriana, modò ad colligendos piratas ac maria pacanda vadebat. Hæ prætexebantur causæ ad continuãdam potentiam. Quid C. Cæsarem in sua fata priuata pariter ac publica immisit? gloria & ambitio, & nullus supra cæteros eminendi modus. Quidni C. Marium semel consulem (vnum enim consulatum accepit, cæteros rapuit) cum Teutonicos Cimbrosque conciderct, cum Iugurtham per Africæ deserta sequeretur, tot pericula putas appetisse virtutis instinctu? Marius exercitum, Marium ducebat ambitio. Ideoq; cum multis fuerunt mali, pestiferam illam vim, qua plerisque nocuerunt, ipsi quoque senserunt. Et hæc quidem Seneca.

Miseria principũ quorundam ambitiosorũ fortuna.

Alexander.

Põpeius.

Cæsar.

Marius.

IV. *Stulti Principes.*

PHAETHONTIS casus hic traducitur in Principes quosdam Ducesq; iuueniliter exultantes, qui magno suo suorumque malo cuncta sursum & deorsum vertunt: cumque quod volunt, omne sibi licere putent, non mirum est, si intolerabilem malorum lernam secum aduehant. Nihil enim aliud afferre potest tam cæca præcepsque temeritas, quàm certissimum populi discrimen, & interdum exitiũ. Quòd si illi quandoq; resipiscant (quod ferè non fit, nisi accepto damno, eoq; grauissimo) id sanè contingit, postquàm vulgus decidit in grauem fortunarum omnium iacturam, vt spei nihil reliqui habeat: ferè fit enim, vt Principes illi fatui & excordes, eo quod habeant in alios imperij ac potentiæ, pro sua libidine miserrimè abutantur, & quasi prodigant in Reip. detrimentum. Vitio datur Agamemnoni, quòd ambitiosus magis quàm cordatus fuerit, qui pro vna Helena tot tantosq; homines ad necem postularit, suosq; ad eandem belli aleam prouocarit. Rectè Flaccus:

Fabula qua Paridis propter narratur amorem

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorũ regum & populorũ continet æstus.

Non est ambiguum, quin securius æuum traduxissent, & gloriam credo meliorem fuissent consecuti nobilissimi Imperatores, Cyrus, Xerxes, & Alexander, si suis contenti finibus, maluissent regna propria tutari & administrare, quàm armorum alea plus quàm par esset, alienis inhiare. Itidē & innumerabiles alij, quorum efferatior ambitio, regnandiq; cupiditas, & suũ & populi interitum accersiuit. Quid enim, vt cæteros taceam, aliud fecit Alexander, quanquam præclaris naturæ & doctrinæ subornatus muneribus, quàm vt grassatorum princeps orbem circumcursaret, sibi suisq; labores & molestias innumerabiles crearet, nullumq; quietis & otii finem proponeret? Huius insatiabilem victoriarum sitim nullus vel prosperrimus successus vnquam restinguere potuit: nullus honos, quamquam magnus, eius ambitionem sedauit. Itaq; non contentus amplissimo imperio Persico, impetum fecit in Scythas, in Bactrianos, in Indos, vltrà etiam progressurus si per copias suas licuisset, aut nisi morte violenta repressus esset. Quid de Pompeio? quanta virtute & experientia viro? quàm magni à suis habito? nec enim vna causa fuit cur à Romanis, aliisq; gentibus maximo in honore esset. Eum tamen miserè occæcauit, tandemq; perdidit insana ambitio, nec se modò, sed & patriam & Remp. quam defendere se iactabat, oppressit & funestè dilacerauit. Totus enim in aucupanda gloria, in cuius communicationem admitti neminem sustinebat, dum Spartacum perdomuit, dum Lucullo eripit victorias Ponticas & Armeniacas, dum Metello honorem de piratis suffuratur, vnusq; omnibus excellere, omniumq; gloriam obscurare cogitat, alienauit à se optimorum quorumcunq; animos. Ergo dum potentiam suam putat egregiè fultam C. Cæsaris affinitate, quem sibi adiunxerat ad suas vires firmandas, ab eodem fuit oppressus. Et hos quidem suæ ciuitatis Phaethontas rectè dicimus, quales nimium multos superior patrum & nostra vidit ætas. Constantinus Manasses Annal. de Michaelo Imperatore hunc in modũ ferè scribit: (quia enim Græca non suppetunt, Latinam versionem huc conferre non verebor) vbi Michaelus maturam ad ætatem peruenit, iãque solus amplitudinem negotiorum Imperij procurare cœpit, reapse verum illud probauit esse quod est in fabulis. Quippè mox vt alter quidam iuuenis Phaethon, curru conscenso, totum Romanorum imperium perdidit, & ipse de auito patrioque regno, veluti quodam curru, est deturbatus & excussus, non pronus tantùm cadēs, sed etiam deorsum lædens. Quippè luxuriosæ humidæque vitæ se dedidit, velut alter Nero, immodestus in vino, animo effœminato, impudicus, temulentus, omnem pecuniam in collusores exhauriens, qui erant scurræ impuri, curruum agitatores, mimi, primo statim diluculo temulentiæ dediti, delicias ciborum & suauium obsoniorum auidè quærentes, totos dies apud inuerecundas mulieres exigentes, potores, ludiones, libidinum flammis furentes: qualis scilicet olim erat ille Sardanapalus, rex Niniuitarum, &c. Quod dum meditor, vltrò sese offert Caroli vltimi Burgundiæ Ducis fatum deploratissimum, qui propter virtutem bellicam, & ditionem amplissimam, inter Principes fortunatissimos haberi potuisset, si vim ingenij, qua pollebat, & magnitudinem animi, qua se terribilem & formidabilem ostenderat, ad sua potius asseueranda, aut etiam augenda, quàm ad extera expugnanda conuertisset; nec sanè tam infelicem mortem obijsset. Huc refer Adagium, *Aut Regem, aut fatuum nasci oportere.* &, *Habenas ignarus non tractet.* Fabulam hanc alij aliò transferunt, nimirùm ad insignem quandam conflagrationem, vt Plato in Timæo, cui Lucretius lib. 5. subscribit. Ficinus, & aliquot alij, tradunt fuisse Cometam vastum natura solarem, qui tandem dissolutus, intolerabiles æstus concitauerit. Sed hęc præter rem. Si ad mores referre malis, appone re huc potes exemplum Flaminij Consulis, cuius temeritas insigne detrimentum suæ Reipubl. attulit. Valer. Max. 1. cap. 6. Cæterum nolim hoc loco prætermitti, Phaethontem hic scitè ab Alciato comparari cum ambitiosis & improuidis principibus (quod etiam facit Dio. Chrysostomus Oratione 1. de regno) vt tacitè alluderet, meo quidem iudicio, ad Tiberij de Caligula dictum. Quod enim sagacissimus senex Tiberius naturam adolescentis Caij Caligulę sæuam atq; probrosam non poterat inhibere, aliquoties prædicabat exitio

Alexãdri ambitio.

Pompeij.

Michael Impator.

Carolus dux Burgundionum.

Cũ Phaethonte Principes ambitiosi comparãtur.

tio ſuo, omniumq́ue Caium viuere: & ſe matricem (ſerpentis id genus eſt) populo Romano, Phaethontem orbi terrarum educare.

Furor & rabies.

EMBLEMA LVII.

ORA gerit clypeus rabioſi picta leonis,
Et ſcriptum in ſummo margine carmen habet:
Hic hominum eſt terror, cuius poſſeſſor Atrida:
Talia magnanimus ſigna Agamemno tulit.

COMMENTARII.

I. AGAMEMNON habitu militari, regia corona ornatus appingitur, qui dextra ſtrictum gladium, ſiniſtra clypeum geſtat; in clypei verò medio ſeu vmbone leo depingitur, & in margine nomen AGAMEMNON conſpicitur. Et quia Agamemnon in decennali illo Troiano bello ſummus militiæ dux erat, propterea hinc Græcorum caſtra, illinc Troia incendio conflagrans ei attribuitur.

Ex Pauſania lib. 5. qui primus ἐλιακῶν, cuius hęc ſunt verba: Timor Agamēnonis ſcuto inſidet, habēs caput leonis cum hoc carmine: II.

Οὗτος μὲν φόβος ἐςὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων ἀγαμέμνων.

Hic

Hic timor est hominum, sed eum gestans Agamemnon.
vel aliter:
Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit, est Agamemnon.

Clypeus Agamemnonis. Talem enim clypeum habuit Agamemnō cum leone depicto ad terrorem aliis incutiendum: qui in Olympię fano per aliquot tempora pependit. Homerus Iliad. 11. paulò aliter arma Agamemnonis depinxit, cuius verba Sanctius sic Latina fecit:

Accipit ingentem clypeum, pulchrumq; superbumq;
Orbibus hūc decies circūdabat areus orbis,
Bisq; decē in gyrū radiabant ultima bullis,
Ast media infixu clauis, atq; are rigebant.
In medio horribilis surgebat Gorgone saua;
Vmblicus durus, circum terrorq; timorq;
Desuper huic inerāt calata argentea lora,
Cœruleus quen terga draco maculosa trahebat:
Ipse triceps ternā tollebat in astra coronā.

III. *Leo symbolū terroris.* *ORA gerit clypeus*] Leo quidem pro signo roboris & vigilantiæ apud Aegyptios habebatur, sic & ad terrificum hominem, qui reliquos aspectu solo consternaret, assumebatur, testis est Pierius in Leone. Orus Apollo sic inquit: Terrorem significantes, leonis caput pingunt: quoniam hoc fortissimum animal omnibus aspicientibus timorem incutit.

Et scriptum in summo] Id vno nomine dicitur ἐπίγραμμα, vulgo Gallico *Escriteau*.

Hic hominum est terror] Inscriptio clypei: οὗτος φόβος ἐςὶ βροτῶν.

Atreus. *Cuius possessor Atrida*] id est, Agamemnon. Atreus Tantali filius fuit, pater Agamemnonis & Menelai, qui inde Atridæ dicuntur. Horatius:

——*Nestor componere lites*
Inter Pelidem festinat, & inter Atridem.

Talia signa] huiusmodi symbolum.

Agamemnon vnde dictus. *Magnanimus Agamemno*] Agamemnon filius Atrei & Aeropes, de quo multa Homerus. Nam rex fuit Mycenarum, & rex regum in expeditione Troiana; sic dictus ab ἄγαν, id est, *valde*, & μέμνω, *maneo, duro*, quasi qui diu duret in bello; aut qui in operanda virtute sit indefessus. Paulò tamen aliter deriuat Socrates apud Platonem in Cratylo, quamquam ratio etymologiæ eodem tendat. Etymologia verò hæc est, ἀγαςὸς κατὰ τῷ ἐπιμονῶ. Est autem hoc loco terminatio antiqua, qua veteres vtebantur, Agamemno, pro Agamemnon; sic Telamo, pro Telamon.

IV. *Signa ferocitatis.* QVORVNDAM Principum & Imperatorum ferocia & immanitas signis plerumque notisq; vexillaribus exprimitur, ita vt quid in animo reconditum habeant, tacitis symbolis apertè ostendant. Quid enim significāt in eiusmodi stemmatis Vultures, Gryphes, Dracones, Aquilę, Leones, quàm rapacitatem, ferociam, internecionem, formidinem, & cętera generis eiusdē, quæ perpetuò sanguinarios Duces comitantur? Plutarchus Aristide: Hanc iusti appellationem, inquit, regum & potētum nullus est prosecutus: ἀλλὰ πολιορκηταὶ, καὶ κεραυνοὶ, καὶ νικήτορες, ἔνιοι δὲ ἀετοὶ καὶ ἱέρακες ἔχαιρον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας, καὶ τῆς δυνάμεως, ὡς ἔοικε, μᾶλλον ἢ τὴν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. *sed potius dicti sunt vrbium vastatores, fulmina, & domitores: alij etiam aquila & accipitres vocari maluerunt, à vi & potentia, vt apparet, magis quàm ex virtute laudem & gloriam amplectentes.* Appositè ad id argumenti Lactant. lib. 1. Diuinar. Institut. cap. 18. Romani non sapientiores Græcis, regiam virtutem putauerunt, ait, exercitus ducere, aliena vastare, vrbes delere, oppida exscindere, liberos populos aut trucidare, aut subijcere seruituti, videlicet quò plures homines afflixerint, spoliauerint, occiderint, eò se nobiliores & clariores putant: & inanis specie capti gloriæ, sceleribus suis nomen virtutis imponunt. Hæc Lactan. Nescio quis apud Tullium loquitur imperator gloriosius:

Si fas cadendo cœlestes scandere sedes,
Vni mi cœli ianua aperta patet.

Cum Syllana crudelitas magna licentia sæuiret in capita ciuium (nam supra nouem millia occisa feruntur) percussoribus liberè per vrbem vagantibus, ac cæteris metu attonitis, Q. Catulus palam ausus est dicere Syllæ: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Subit Neronis sanguinaria crudelitas: is Vestinum consulem, cùm eodem die omnia munia consularia obijsset, è conuiuio repentè ad mortem rapi iussit. *Neronis crudelitas.* Conuiuæ nihil aliud quàm exitium expectabant. Horum pauorem irridens Nero, dixit illos satis supplicij luisse pro epulis con-

consularibus. Dicas hoc à clemente dictũ, si cætera Neronis facinora spectes. Hei quibus portentis aliquando committitur Respublica!

In eos, qui supra vires quicquã audent.

EMBLEMA LVIII.

DVM dormit, dulci recreat dum corpora somno
Sub picea, & clauam cæteraq́; arma tenet,
Alcidem Pygmæa manus prosternere letho
Posse putat, vires non bene docta suas.
Excitus ipse, velut pulices, sic proterit hostem,
Et sæui implicitum pelle leonis agit.

COMMENTARII.

I. HERCVLES exuuijs leonis tectus, claua sua armatus, monti innixus dormiens effingitur, quem nanorum turba omni genere armorum hac illac aggreditur, & dormiẽtem lacessit. Videtur autem hic desiderari pinus seu picea, sub qua dormientem fingit Herculem Emblematographus.

EPIGRAPHA hæc respicit ad illud Hesiodi ex 1. ἔργων. II. Epigraphe.
ἄφρων δ' ὃς κ' ἐθέλοι πρὸς κρέσσονας ἀντιφερίζειν.

νίκης

νίκης δὲ σέρεται, πρὸς τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει.

Insipientis, ait, esse cum potentioribus velle congredi: qui etenim ita se gerit, longè abest à victoria, & adhæc damna patitur atrocia. Emblema autem ex Imaginibus Philostrati petitum esse, perspicuum est, cuius hæc sunt verba: Herculem in Libya dormientem, post Antæum superatum, Pygmæi inuadunt, vt Antæum vlciscerentur, cuius se fratres asserebant, non quod athletæ, aut illi pares essent, sed quod terrigenæ, & alioqui fortes. Quibus è terra exeuntibus (nam veluti formicæ terram habitant) concitatur arena, non aliena, sed propria, proprijsq; manibus culta pascuntur. Cùm messis aduenit, securibus dicuntur vti in spicas, eò quod arbores eas arbitrentur. Sed ò temeritatem, Herculem dormientem se interfecturos asseruut, quem nec vigilantem formidarent. Ipse verò ex palæstra defessus dormiens in arena cubat, exanimisq; ante ipsum iacet Antæus. Pygmęorum verò manus Herculem circumsistit, vnaq; phalanx sinistram, duæ dextram inuadunt. Sagittarij & funditores pedes obsident, ingentes tibias non sine admiratione spectantes. Alij caput oppugnant, inter quos erat rex, hucq; machinas omnes impellunt, arcem veluti munitissimam expugnaturi, admouent ignem comæ, oculis sarculos, naribus & ori fores, ne, cum caput captum fuerit, possit Hercules respirare. Dum hæc circa dormientem aguntur, ecce hic erigitur, tantumq; ridens adesse discrimen, hostes colligit vniuersos, inq; pellem leonis congerit, ad Euristęum (vt coniecto) reportaturus. Hæc ex Philostrato. Meminit figmenti huius Politianus epistola quadam, his quidem verbis: Vincere nō magis te potui, quàm Herculem ridiculi apud Philostratum Pygmęi, quos ille omnes correptos leonis pelle inuoluit. &c. Meminit & Alciatus noster Commentar. de quinq; pedum præscriptione.

Emblema ex Philostrato petitū.

III. *RECREAT dum corpora somno*] Idem atq; dormit. Virgil.

——*Placidam per membra quietem*
Irrigat.

Picea. *Sub picea*] Piceam, quintam cedri speciem esse docet Plinius lib. 16. cap. 10. Arbor est feralis, & funebri indicio ad fores poni solita. Vnde Virgilius de tumulo Miseni loquens 6. Aeneid. ait:

Procumbūt piceæ, sonat icta securibus ilex.

Clauam] Claua Herculi attribuitur pro armis proprijs. Vnde illud:

Herculis armata est inuicta dextera claua.

Et alibi:

Num tegit Alcides nodosa robora claua?

Vide Prouerbium, *Clauam extorquere Herculi.*

Alciden] Herculem, sic vel ab Alcæo auo, Amphitryonis & Persei patre; vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore & fortitudine dictum volunt. *Alcides.*

Pygmæa manus] Pumilionum & nanorum multitudo. Vocantur à Philostrato οἱ πήχεις παιδία. q. d. cubitales pueri. Eustathius & D. Augustinus de ciuit. Dei 16. cap. 8. Nanos aiunt Pygmæos appellatos à πυγὼν, vel πηχὺς, quod cubitum significat: vel πυγὸς breuis. Itaq; πυγμαῖος, quasi πηχυαῖος. Hi per cauillum *homines trispithami* vocantur. Tales autem homunciones extremas Aegypti partes inhabitāt, agricolationi dediti, subinde cum gruibus bella gerunt, ab ijsq; sępe vincuntur; quod innuit Homerus 3. Iliados: *Pygmæi.* *Homines trispithami.*

Ac veluti sonitus ingentes æthere ab alto
Ingeminant tristes imbres hyemēq; perosæ,
Læta grues cani repetentes littora Ponti,
Pygmæa bellum genti crudele minantes.

Pomponius Mela lib. 3. cap. 9. loquens de sinu Arabico: Fuere, inquit, interius Pygmęi, minutum genus, & quod pro satis frugibus contra grues dimicando defecit. Solinus in Thracia ponit Pygmæos, in vrbe Gerania, vnde fugatos à gruibus ait Plinius lib 4. cap. 11. De his ortum Prouerbium, *Pygmæo breuior.* Mantuan.

Inter Pygmæos non pudet esse breuem.

Ouidius de Pygmæis lib. 6. Metamorph. sic scribit:

Altera Pygmææ fatum miserabile matris
Pars habet. hāc Iuno iussit certamine victā
Esse gruem, populisq; suis indicere bellum.

De Pygmęis plura vide apud Plinium lib. 7. cap. 2. Aristotel. 8. de nat. anim. cap. 12. Gellium lib. 9. cap. 4. Claudianum lib. 1. in Eutropium, Iuuenal. Sat. 13 Prouerbia, *Pygmaorū acrothinia colosso adaptare.* &, *Communis Mercurius.*

Manus] Non facilè verbis inhæreo, nisi quantum ad antiquitatis notitiam faciant liberaliorem, & ne multa, video verbum, *manus*, non rarò accipi pro hominum multitudine: vt apud Tull. 2. Verrina: Comi- *Manus, pro multitudine.*

tes

tes illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: vt quisq; te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliena attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. Idem lib. 4. in eundèm: Non hostium aduentu, neq; repentino prædonum impetu, sed ex domo atq; cohorte Prætoria manum fugitiuorum instructam, armatamque venisse. Item eadem oratione: Vt cùm perinde apud te Prætorium imperium, ac nomen esset, ad illam paruam manum extinguendam, ducem te, principemque præberent. Noster hic de receptatoribus sicariorum autẽ:

Latronum furumq; manus, &c.

Prosternere letho.] suffocare, elidere, tollere de medio.

Posse] quod erat ἀδύνατον.

Putat] quod erat ἀνόητον. Scipio Africanus dicere solebat, in re militari turpe verbum esse, *Non putaram.* quod aliis in rebus interdum locus datur malè instituta posterioribus consiliis melioribus corrigere; sed quæ ferro peraguntur, ea non oportet temerè aggredi, quod hic error fere est inemendabilis.

Vires non bene docta suas] Græca phrasis, pro, non bene dimensis viribus suis, nulla ratione habita imbecillitatis suarum virium.

Excitus] Excitatus à somno. Liu. lib. 1. Hercules ad primam somno excitus.

Proterit hostem] Facilè vir magnus victoriam de pusillis nanis retulit.

Et saui implicitum pelle &c.] Partem eorum contriuit vt pulices, partem reclusit in pelle leonis, fortasse vt ad Euristęum ferret. Leonina autem pelle dicitur vsus pro thorace Hercules post occisum in silua Nemea leonem truculentissimum, de quo Theocrit. & Diod. Siculus, & nos postea.

IV. *Nihil præter vires suscipiendum.*

APOLOGVS hic admonet, nihil prętor vires aggrediendum, nec vllum suscipiendum negotium, ad quod perficiẽdum vires nõ suppetant. Rectè Pindar. Pyth. β. Χρὴ κατ᾽ αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾷν μέτρον. *Oportet quisq; sui modulum spectet.* Sic Propertius:

Turpe est quòd nequeas capiti summittere pondus,
Et pressum inflexo mox dare terga genu.

Et Cicero 1. Officior. Suum quisq; noscat ingenium, acremq; se & vitiorum, & bonorum suorum iudicem præbeat, ne sceni ci plus quàm nos videantur habere prudentiæ: nève histrio videat in scena, quod nõ videat sapiens in vita. Pindarus Nẽ. 10. Χαλεπὰ δ᾽ ἔρις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν κρεσσόνων. id est:

Difficilis pugna est fortioribus repugnare velle.

Quod mihi declarat in Vrania Herodotus: καὶ δύναμις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἡ βασιλῆος ἐστὶ καὶ ὑπερμήκης. Sed, ni fallor, conuerti fabula in eos potest, qui licet tenuis fortunæ sint, aut ingenio non perinde valeant, audent tamen potentiores, vel etiam doctiores impetere, quo ex conflictu nihil reportaturi sint præter infamiam & detrimentum. Allusio est ad prouerb. *Cum sis nanus, cede.* Quod intellexisse videtur Ammian. Marcellinus 22. lib. quò loci magnum Iuliani Imp. animum celebrat, & maledicorum in eo contemptum illud effert prouerbiali schemate, eoque eruto è Græco apologo quopiam: Frustrà, inquit, virum circumlatrabant, immobilem occultis iniuriis, vt Pygmęi, Thiodamas agrestis homo Lyndius cum Hercule. Quo innuit Iulianum nihilo magis commotum fuisse susurronum & blateronum aulicorum conuiciis, quàm Hercules ille μεγαλόσωμος καὶ μεγαλόψυχος rustici hominis contumeliosa insectatione, aut Pygmęorum insultibus exterritus fuerit. Huc refero prudens Archidami dictum, qui conspiciens filium cum Atheniensibus iuueniliter ac temere congredientem: Aut viribus, inquit, adde, aut animis adime. Docẽs periculosam esse audaciam, si vires nõ suppetant.

Imposi-

Impossibile.

EMBLEMA LIX.

ABLVIS AEthiopem quid frustra? ah desine: noctis
Illustrare nigræ nemo potest tenebras.

COMMENTARII

I. DVo viri circa Aethiopem nudum sedentem iuxta fontem occupātur, vt eundem alter aspergendo, alter abstergendo in nitorem dent, & candorem.

II. Ex Luciani Disticho translatū, quod reperitur lib. 2. Epigram. Græcorum, tit. *εἰς ἀδύνατον*, sic enim habet:

Εἰς τί μάτην νίπτεις δέμας ἰνδικόν; ἴσχεο τέχνης,
οὐ δύνασαι δνοφερὴν νύκτα καθηλιάσαι.

Quod sic redditum est Latinitati:

Abluis Æthiopē frustra, quin desinis artē!
Haud vnquam efficies nox sit vt atra dies.

Emblematis fōs. Id autem ex apologo quodam Aesopico manasse planum est, de quodam, qui emit Aethiopem, ratusq; illum colorem non natura, sed præteriti domini negligentia accidisse, perpetuis lotionibus miserum vsq; ad morbum diuexauit, colore nihilo quàm antea fuerat meliore. Natiuum Aethiopum nigrorem ex sideris vicini vapore putat accidere Plinius, lib. 2. cap. 78. Ouid. l. 2. Metamorph. ad fabulam retulit, ex incendioq; Phaethontis accidisse, vt nigrescerent Aethiopes: *Æthiopes cur nigri*

Sanguine tum credunt in corpora summa vocato,
Æthiopum populos nigrum traxisse colorē.

Aethiopum nigritiem omnino exustioni

& superficiali calori, qui non in corde resideat, sed in extremis supernatet, Alexander putat asscribendam. Cui rei argumento illud esse, populos eos quum æstuosissima in colant, timidos item esse ac effœminatos: Scythas verò, qui in gellidissima sunt regione albos esse ac animosos. Quod ipsum etiã

Galli cur albi. Gallis ferè vsu venit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit, indicio est cutis candor. Vide Cęlium Rhodig. lib. 16. c. 15.

III. *Æthiops vnde dictus.* *ABLVIS Æthiopem*] Maurũ. Aethiops autem dicitur à verbo Gręco αἴθω, ardeo, & ὄψ, *aspectus*, qui solis ardore torreatur. Huc pertinet prouerb. *Æthiopem dealbare:* &, *Æthiops non albescit.* quò refer

Æthiops non albescit. & illud Nazianzeni: Πάρδαλις οὐκ ἀποτίθεται τὸ κατάστικτον, οὐδ' αἰθίοψ τὸ μέλαν. hoc est, *Pardus non deponit pellis maculas, neq; nigrorem Æthiops.* Si quid de Aethiopibus pluribus requiras, consule Plin. lib. 5. c. 8. & lib. 6. cap. 30.

IV. *Mores uel animum mutare difficile.* SIGNIFICATVR hoc schemate, ὅτι μένουσιν αἱ φύσεις ὡς προῦλθον τὴν ἀρχὴν. *naturas manere vt suum habuere principium.* Pindarus Olymp. 13. ἄμαχον δὲ κρύψαι τὸ συγγενὲς ἦθος. *Difficile est occultare morem ingenitum.* Idem Aristophanes Vespis: ἀποφῦναι χαλεπὸν φύσεως ἣν ἔχεις τις ἀεὶ. *Tegere difficile est quam quis naturam habeat.* Succurrit illud Ciceron. ad Q. fratrem: Hoc nũc non contendo, quod fortasse cùm in omni natura, tum iam in nostra ætate difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subitò euellere. Quò referendum Diogenis apophthegma, qui cùm improbum quendam & proteruum castigaret, rogatus quid faceret: Aethiopem, inquit, abstergo, vt difficulter candidum reddam. Quod in genere de his omnibus intelligi potest, quæ nulla arte, nullaque industria corrigi aut mutari queunt. Sed speciatim hoc torquebimus in ea, quæ fucata sunt & simulata, vt gloriam inanem, non vitæ meritis, sed precariò emptam, cuius omnia simulacra, vt sic dixerim, tanquam flosculi celeriter decidunt: quandoquidem simulatum quicquam non possit esse diuturnum, & ficta citò ad naturam redeunt suam. Verè Flaccus:

Naturã expellas furca, tamen usq; recurret.

Menander:

ἡ φύσις ἁπάντων τῶν διδαγμάτων κρατεῖ.

Natura omnibus doctrinis imperat.

Vel hoc traducemus ad mores indociles, & indomitam quamdam naturam, quæ nulla vi aut arte mitescere potest, vt sunt efferata quorundam ingenia, à quibus non possunt auelli, quæ rudibus annis primùm percepta sunt. Nam

Quo semel est imbuta recẽs, seruabit odorẽ
Testa diu. ——

Tametsi enim ad tempus desinere videatur in plerisq; cacoethes, multaq; prohibeant ætas, metus, & magistri; eum tamen habitum delere, nedum tollere, ferè nõ est qui possit. Adscribam huc Epigramma lepidum Anuli ex Picta Poesi:

Indocile ingenium si pergas velle docere,
Infelix operam perdis: vt si quis asellum
In campum doceat parẽtem currere freno:
Qui cùm quadrupedum in morem videatur equorum
Tollere posse caput, gressus glomerare superbos:
Hunc tamen aut frenis, aut si calcaribus vrges,
Auriculas demittit iniqua mentis asellus
In terram, et pedibus posticis calcitrat. Ergo
Desine: nam nunquam ars naturam vincet, equusq;
Nunquam ex degeneri fiet generosus asello,
Et nunquã ex stolido cordatus fiet ab arte.

Τὸ τολμᾶν ἀδύνατον, ἀνδρὸς οὐ σοφοῦ. *Conari quod fieri non potest, non pertinet ad sapientem:* Helenæ verba sunt ad Menelaum apud Euripidem. Nulla sapientia (inquit Seneca epistola vndecima) naturalia corporis aut animi ponuntur vitia; quicquid infixum & ingenitum est, leniter arte non vincitur. Quædam nec disciplina, nec vsus vnquam excutit, sed natura vim suã exercet, & illos vitij sui etiam robustissimos admonet. Hæc, vt dixi, nulla sapientia abigit, alioqui haberet rerum naturam sub imperio sui, si omnia eraderet vitia. Quæcunque attribuit conditio nascendi, & corporis temperatura, cùm multum se, diuq; animus composuerit, hærebunt. Nihil horum vitari potest, non magis quàm accersiri. Isocrates inter familiares dicere solitus est, se quidem docere decem minis: cæterum qui ipsum docuisset audaciam & vocalitatem, quę natura illi denegarat, mercedis loco daturum decem millia. Hęc autem *Vitia naturalia vix facile tolli.*

tem

tem quia sunt naturæ, quæ non facilè mutari potest, non artis, à præceptoribus dari non possunt. Durum est adsueta relinquere, ait ille: Hieronymus ad Heliodorum, de laude vitæ solitariæ: Corpus assuetum tunicis loricæ onus non fert: caput opertum linteo galeam recusat: mollem otio manum durus exasperat campus. Nicephorus lib. 12. cap. 32. histor. ecclesiast. de Martiano episcopo Nouatiano, qui cùm Iudæū initiasset, qui tamen ritus adsuetos non posset abijcere, dicebat Martianus, perinde fuisse ac si spinis manus imposuisset, non autem Sabbatio. Conferri potest Iuuenalis illud è Satyra 13.

Mobilis & varia est certè natura malorū:
Cùm scelus admittunt, superest constantia: quid fas,
Quidve nefas, tãdem incipiunt sentire peractis
Criminibus, tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fingi & mutari nescia: nam quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte pudorem.

Vlpianus Iurisc. hanc thesin ad speciem facti singularis aptauit, l. præcipiunt, ff. de ædil. edict. mancipia, quæ rudia sunt, præsumuntur esse simpliciora, & ad ministeria multò aptiora, trita verò & veteratiora difficile est reformare.

Cuculi.

EMBLEMA LX.

R*VRICOLAS, agreste genus, plerique cucullos*
Cur vocitent, quænam prodita caussa fuit?

Vere noua cantat Coccyx, quo tempore vites
Qui non absoluit, iure vocatur iners.
Fert oua in nidos alienos, qualiter ille,
Cui thalamum prodit vxor adulterio.

COMMENTARII.

I. DVABVS arboribus insident duæ aues, vni cuculus in ramo; alteri curuca in nido, quæ supposita cuculi oua fouet, sua esse credens.

II. QVOD hoc emblemate expressit, idẽ nobis luculenter enarrauit ipse Alciatus lib. 7. Parerg. cap. 5. his verbis: Cuculum vocant, qui matrimonij sui incuriosus sit, quique vxorem suam mœchis permittat. Cucubitare verbum confinxerunt, quasi cuculitare. Ego cuculos peculiari cõuicio agricolas dictos apud veteres legi, qui negligentes, socordes, tardiq; essent, quòd nõ prius putatas vites haberent, quàm cuculus canere cœpisset. Horatius:

Alciati locus.

——*Magna compellans voce cucullum.*

Græcè κόκκυξ à voce dicitur, vt appareat veteres Græcos ypsilon per u, eo more, quo nos Latini facimus, pronunciasse. Recentiores Grammatici Cuculos dici hos homines putant à natura auis, quæ in alienum nidum, maximè Hypolaidis, quam ipsi Curucam vocant, oua sua transfert. Sed hac ratione non cuculi, sed curucæ dici debuissent; cùm non ipse in alienum, sed alij in suum nidum congerant: vnde & adulterium dictum, quasi *ad alterius torũ.* Hactenus Alciat. Ait itaq; Cuculi nomen abusiuè in eos esse traductum, quorum impudicæ sunt vxores; cùm ij contrà cuculi potius vocari debeant, qui alienas vxores adulterant, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua in nidis alienis oua ponere soleat. Latius hęc prosequitur autor Adagiorum, in Prouerb. *Cuculus.* &, *Herniosi in cãpum.* ibiq; citat Plinium & Hesiodum, à quibus hæc sumpta sunt. Addit insuper: Quin arbitror in conuicio cuculi, allusum ad vocem cubãdi. Aristoteles lib. 6. de nat. anim. cap. 7. sic ait: Pullos cuculi nemo ait se vidisse; parit tamen, verùm non in nido, quẽ ipse fecerit: sed interdum in nidis minorũ auium, & oua, quæ aliena reperit, edit. Maximè verò nidos palumbium petit, quorum & ipsorum oua esu absumens sua relinquit. Multa quoq; de cuculo repetit lib. 9. cap. 29. per totum. Nicolai Leoniceni circumferuntur problemata naturaliũ, in quorum 28. sic inquit: Cur cuculus auis in alienis (vt aiunt) semper parit nidis? An quia natura duce animantium nonnulla pro sui custodia, multa callidè & prudenter facere videntur? Quamobrem rationis non omnino expertia esse bruta plerią; philosophorum contenderunt. Timiditatis igitur suę conscius cuculus, vtpote qui à minimis quibusq; vellicetur auiculis, ita non fore tutam generi suo stirpem ratus, ni fefellerit, nullum facit nidum, sed ad alios deuolat, vbi adulterato fœta nixu pro suo alienum & subdititium educat cuculum. Vide Plinium lib. 18. cap. 26. Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 25.

Cuculi mos.

Cur cuculus in nidis alienis pariat oua.

RVRICOLAS &c.] Solent, inquit Porphyrio, læuia rustici (alij *lenti* legunt) circa viam arbusta vindemiantes à viatoribus cuculi appellari: tum illi prouocati, tantã verborum amaritudinem in eos effundũt, vt viatores illis cedant, contenti eos cuculos iterum atq; iterum appellasse. Acron hæc affert: Hoc autem ipsa re nouimus, quemadmodum viatores, quos in itinere per agros conspexerint vindemiatores, conuicijs agitare gaudeant, illiq; ita responderc, vt cuculum eum appellent, quasi pigrũ, ignauum scilicet ac nihili hominem. Sed hoc parum est, aliter hodie res agitur, calumnijs vehementioribus obstrepitur: Viatores enim eos nunc Pulterones, nunc Cornutos, nunc aliis atq; aliis conuiciis incessunt. Illi contrà, siue ciuis, siue magistratus, siue rex ipse occentare cœperit, omne opprobrii genus regerunt, retectisq; posterioribus turpissima quæque minitantur: quamuis id impunè toto agro Campano Neapolitanoq; tempore vindemiæ licere audio, nempe ne quid libertatis Libero detrahatur.

Cuculi qui sint.

Cucullos] Dicitur etiam cuculus, idque frequentius. Martialis:

Quamuis permultos cuculus cantauerit annos.

Cuculus & cucullus.

Aliàs

Aliàs cucullus significat tegumentum capitis, Iuuenal. Sat. 3.

Contentusq; illic veneto, duroq; cucullo.

Hinc Bardocucullus. Item inuolucrum chartaceum, quo institores & propolę pulueres & aromata cōdunt, Germanis *Scharnuzel.* Martial.

——*Vel thuris, piperisq; cucullus.*

Cuculus veris signum. *Vere nouo cātat*] vnde & pro verni temporis symbolo ponitur Cuculus, id quod imperitæ etiam plebeculæ innotuit. Vnde illud de cuculi natura:

Frigore digredior, redeunte calore reuertor:
Desero quod peperi, hoc tamen educat altera mater.
Quid tibi vis aliud dicam? me vox mea prodit.

Sic Hesiodus:

ἦμος κόκκυξ κοκκύζει δρυὸς ἐν πετάλοισι:
Vt cantum audieris quem reddit ab ilice coceyx.

Tunc enim exultare homines dicit, quia eo nuncio vetum veris aduentum intelligant. Pistotherus apud Aristophanem, Auibus, vbi Cuculum Aegyptiis imperasse dicit, tam eos ait quàm Phœnices ad cantum huius auiculæ, tanquam ad imperium, triticum & hordeum demetere solitos: tempestiuior enim apud eos messis, quàm in Græcia & in Italia fit. *Cantus coccygis.* *Cantus* porrò *coccygis*, prouerbii speciem habet, de iis, qui semper eadem ingerunt: quod auis hæc eādem vocem sæpius reiteret.

Quo tempore vites, &c.] Illud est, quod Plinius ait, probro solere obiici vindemiatoribus, si cuculus eos deprehēdisset vitem putantes. & Horat. 1. Sermon.

Tum Prænestinus salso multumq; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus. cui sapè viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.

Cum loco Horatiano & Pliniano coniungo illud Ausonii consentaneū, in Mosella:

——*Inde viator*
Riparū subiecta terens, hinc nauita labēs,
Probra canunt seris cultoribus. ——

Iners. *Notatur iners*] ignauus, otiosus, qui nihil laboris vel artis facit. Virg. eclog. 1.

Libertas, quæ sera, tamen respexit inertem.

Agricola cur dicti cuculi. *Fert oua in nidos alienos*] Agricolæ, inquit Sanctius, non vocantur cuculi, propterea quod cuculi naturam imitentur, sed quod domi habeant cuculum, id est, adulterum. Quare sic ille verba explicat & ordinat: *Cuculus fert oua in nidos alienos, qualiter ille*, id est, adulter, *cui vxor* scilicet aliena. *prodit thalamum*, scilicet mariti. *adulterio*, id est, adulterando. Ego verò existimo, Alciatum, respexisse ad prouerbium ex Aristophane petitum, κόκκυ, ψωλοὶ πεδίονδε Coccu, *herniosi in campum*. obiter taxans Aegyptios, apud quos plerique sunt execti; & hos ad agricolationem vocat. Hinc quoq; hæc vox *coccu*, occinitur iis maritis, quibus, dum fundi vxorii ignauos se præbent colonos, vicaria opera strenui & magis assidui cultoris succedit. Quo spectat perfacetum illud Epigramma, quod ex venerandę vetustatis monumentis descriptum Martiali restituit Hadrian Iunius lib. 5 Animaduers. cap. 17. id Martialis esse vel Iouem lapidem iurare paratus. Id verò sic se habet:

Milo domi nō est: peregrè at Milone profecto,
Arua vacāt; vxor non minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur vxor lactitet, edā:
Quo fodiatur ager nō habet; vxor habet.

Prodere fidem. *Thalamum prodit*] coniugium, seu lectum coniugalem deserit, decipit, lędit: Sic dicimus prodere coniugium, prodere fidē, prodere officium, pro, iureiurando non stare. Salust. in Catil. Ea sæpe ante hæc fidem prodiderat. Cicero 4. Academ. Qui statuit omnem cruciatum perferre potiùs, quàm aut officium prodat, aut fidem.

IV. Cuculi q. QVID sibi velit Emblema hoc, satis ex dictis clarum arbitror: siquidem cuculi nomen abusiuè in eos traductum est, quorum impudicę sunt vxores: cum ii contra cuculi potiùs vocari debeant, qui vxores alienas adulterant, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua oua in nidis alienis ponere soleat. Quo etiam significato vtitur Plautus Asinar.

At etiam cubat cuculus: surge amator, i domum.

Et paulò post ibidem:

Cano capite te cuculum vxor ex lustru domum rapit.

Hirci qui sint, & quare sic dicti. Hos tales Italicæ linguę procacitas etiam Hircos vel capros nominat, inuento non adeo nouo, vt nullam sapiat antiquitatem: erat enim caper apud veteres hieroglyphicum eius, qui vxorem haberet adulteram. Atque insuper illud adagium ferebatur in spurios, si de patre quispiam quęritaret, vt responderent, τῆς μητρὸς ὡς αἴξ. *Matris quippe vt capra.* Nam caprarum natura in-

In temerarios.

EMBLEMA LVI.

ASPICIS aurigam currus Phaethonta paterni,
Igniuomos ausum flectere Solis equos:
Maxima qui postquàm terris incendia sparsit,
Est temerè insesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera Reges
Euecti, ambitio quos iuuenilis agit;
Post magnam humani generis cladem, suam,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

COMMENTARII.

I. SOL radiatus curru suo aureo quatuor equis (licet hoc loco duo tantùm sint conspicui) vehitur, qui dum consternati & ferocientes videntur, iuuenem aurigam suum è curru relictis habenis dant præcipitem.

II. PHAETHON filius Solis & Clymenes Nymphæ, iuuenis maximè temerarius, qui arroganter ac importunè à patre efflagitans, vt currum & equos, quibus Sol vehitur, die vno gubernare permitteretur: impetrauit, sed oneri difficillimo impar. Equi enim ignoto vectore perterriti, in partem contrariam inclinauerunt, quos ipse *Fabula Phaethōtis.*

extra

contra viam currentes retinere amplius nō potuit; inde magnum in terris incendium exortum, adeoq; vt vniuersus conflagraret mundus: & Iupiter ipse cęlo timens illum fulminis ictu decurru pręcipitauerit, & in Padum deiecerit, vbi fuit submersus. Hinc Ouid. lib. I. Tristium:

Vitaret cœlum Phaethon, si viueret, et quos
Optauit stultè tangere nollet equos.

Totam autem Phaethontis fabulam, & pręcipitem eius casum describit latè Ouidius à fine I. Metamorph. per magnam partem 2. Cicero quoq; 3. Offic. sic de Phaethonte meminit: Ac ne illa quidem promissa seruanda sunt, quę non nisi ijs ipsis vtilia, quibus illa promiseris. Sol Phaethonti filio (vt redeamus ad fabulas) facturum se esse dixit, quidquid optasset: optauit, vt in currum patris tolleretur. Sublatus est, atq; is antequam constitit, ictu fulminis deflagrauit. Quanto melius fuerat, in hoc promissum patris non esse seruatum? Plinius Natur. histor. lib. 37. c. 2. Phaethontis, inquit, fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus, vt plurimi Poetæ Græci dixerunt. Sed paulò inferius subdit: Phaethontem in Aethiopia Ammonis obijsse Theophrastus asserit. &c. Vtitur exemplo Phaethōtis Horatius lib. 4. Carm. ad Phyllidem amicam, qui illam monet, ne altiora se petat, sic:

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes, & exemplum graue præbet ales
Pegasus, terrenum equitem grauatus
Bellerophontem.
Semper vt te digna sequare: & vltrà
Quàm licet, sperare, nefas putando,
Disparem vites.

Placet huc affigere cuiusdam anonymi carmen non illepidum de Phaethonte:

Ausus in æternos iuuenis cōscēdere currus,
Igneaq; audaci sumere lora manu;
Oblitus pariterq; sui, metaq; paterna,
Quos mundo sparsit ignibus ipse perit.

Et illud breuius eodem spectat:

Lucifero puer inuectus temerarius axe
Concidit, & secum perdidit orbis opes.

Quid per Phaethontem. Hæc dicta meminimus in fatuos & socordes principes, qui cum nimia animorum impotentia terræ cœloq; minari non dubitent, semetipsos in præcipitium non rarò conijciunt. Et de Gallicis motibus quod se quitur, frequenter à studiosis recitatur:

Si Phaethonte vno bona pars ambusta cadente
Orbis, & insolitis terra perusta rogis;
Nil mirū infelix si iam cadat impete vasto
Gallia, quæ fatuos tot Phaethōtas habet.

De Phaethonte vide plura apud Plutarchum. De sera numinis vindicta, Lucianū in Dialogis Deorum; Icones Philostrati, tit. *Phaethon.* Natal. Comit. Mythol. lib. 6. cap. I.

III. ASPICIS *aurigam currus &c.*] Alludit ad Epitaphium Phaethontis, quod Ouidius loco citato ponit:

Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Solis equi. *Igniuomos Solis equos*] Sol à quatuor equis trahebatur, quorum nomina referuntur ab Ouidio lib. 2. Metamorph.

Interea volucres Pyrous, Eous, & Æthon
Solis equi, quartusq; Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Quamuis Homerus 4. Odyss. duos tantū Solis equos enumeret, Lampum scilicet, & Phaethontem: quibus alij addunt Erythræum & Actæonem. Hi quatuor equi Solis igneam naturam indicant: Phlegon, à φλέγω, quod est *inflammo:* Pyrois, quasi *ignitus, ἀπὸ τῦ πυρός:* Eous, ab ἠώς, *aurora:* Aethon, quasi *ardens:* Sūt qui his equis quatuor horas iuxta Solis exortum apparentes intelligi velint, vnde est illud:

Hac iubet, hac splendet, dein hac calet, illa tepebit.

Malim ego à studiosis legi diligenter quæ de ijs Solis equis habet Ouidius loco iam citato.

Maxima qui postquam] vbi permultos motus concitauit, flamma & incendio terram depopulatus est.

Est temere insesso] de plaustro decidit, quod ausu temerario insceuderat.

Lapsus ab axe] Synecdoche, pars pro toto.

Sic pleriq; rotis &c.] Similitudinis ἀπόδοσις. nam noui quidam principes ad regni vel principatus fastigium euecti aura quadam fortunę blandientis, non ex virtutum meritis. Fortunæ rota, cui insidet, tributa est, propter varietatem & inconstantiam. *Fortunæ cur rota insistat.* Galenus ἐν προτρεπτικῷ ἐπὶ τὰς τέχνας, egregiè

egregiè fortunam eiusq; inconstantiam depinxit.

Ambitio quos iuuenilis agit] iuueniliter exultantes, vt de Hannibale Cato maior. Pignorius hæc de Galeacio Sfortia Duce Mediolanensi dicta esse censet, qui natus annos tres supra triginta, ab Andrea Lamponiano, Hieronymo Olgiato, & alijs in æde D. Stephani cæsus est. Lamponianum autē celebrauit elegantissimis versibus Marullus lib. 3. carm. Et de Galeacio Bossus epist. 5. scripta ad Lodouicum Sfortiam: Quod tuo fratri Galeaz facilè contigisset, ni generosum quidem animum ad sæuitiā, intolerabilemque libidinem conuertisset. &c. Extat exemplum longè pulcherrimū apud Ammianum, historiarum lib. 26. de Cilice quodam Procopio, qui vana quadā motus ambitione desciuit ab Imperatore Valentiniano: imò verò imperium mercatus, imperatorque appellatus leui paucorum susurro illectorum precio, deinde tumultuarijs succlamationibus plebis, multos ad suam factionem concitauit, plurimas strages edidit. Sed tandem victus post fœdam suorum defectionem, captusq; Imperatori offertur reticens atq; defixus: statimque abscissa ceruice discordiarum ciuilium gliscentes turbines sepeliuit, ad veteris Perpennæ exemplum, qui post Sertorium inter epulas obtruncatum dominatione paulisper potitus, è frutetis, sub quibus latebat, extractus, oblatusq; Pōpeio, eius iussu est interfectus. Subit & illud Antigoni regis, qui cùm audiuisset filium in extraordinario conflictu ab hostibus interfectum esse, nil aliud dixit quàm, Serò nimis interijsti, mi fili, qui tam temerè in hostes te conieceris, neq; tuę salutis, nec meorum monitorum memor. Sensit vir prudentissimus, eum meritò perire, qui nec suæ salutis, nec bonorum virorum monitorum memor, temerè in periculum se conijcit.

Galeacius Sfortia.

Miserrimus Procopij Cilicis casus.

Antigonus Rex.

Post magnam humani generis &c.] Post ingentem populorum stragem, & facultatum longè maximum dispendium tādem pœnas sui furoris & amentiæ luunt. Seneca epist. 95. Multi inueniuntur, qui ignem inferant vrbibus, qui inexpugnabilia sæculis, & per aliquot ætates tuta prosternant, qui æquum arcibus aggerem attollant, & muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quassent. Multi sunt qui ante se agant agmina, & tergis hostium graues instent, & ad mare magnum perfusi cæde gentium veniant. Sed hi quoque vt vincerent hostem, cupiditate victi sunt. Nemo illis venientibus resistit, sed nec ipsi ambitioni crudelitatiq; restiterant. Tunc cū alios agere visi sunt, agebantur. Agebat infœlicem Alexandrum furor aliena deuastandi, & ad ignota mittebat. Nec Cneo quidem Pompeio extrema inire bella, aut domestica virtus, aut ratio suadebat, sed insanus amor falsæ magnitudinis, modò in Hispaniam & arma Sertoriana, modò ad colligendos piratas ac maria pacanda vadebat. Hæ prætexebantur causæ ad continuādam potentiam. Quid C. Cæsarem in sua fata priuata pariter ac publica immisit? gloria & ambitio, & nullus supra cæteros eminendi modus. Quidni C. Marium semel consulem (vnum enim consulatum accepit, cæteros rapuit) cum Teutonicos Cimbrosque concideret, cum Iugurtham per Africæ deserta sequeretur, tot pericula putas appetisse virtutis instinctu? Marius exercitum, Marium ducebat ambitio. Ideoq; cum multis fuerunt mali, pestiferam illam vim, qua plerisque nocuerunt, ipsi quoque senserunt. Et hæc quidem Seneca.

Misera principū quorundam ambitiosorū fortuna.

Alexander.

Pōpeius.

Cæsar.

Marius.

IV. *Stulti Principes.*

PHAETHONTIS casus hic traducitur in Principes quosdam Ducesq; iuueniliter exultantes, qui magno suo suorumque malo cuncta sursum & deorsum vertunt: cumque quod volunt, omne sibi licere putent, non mirum est, si intolerabilem malorum lernam secum aduehant. Nihil enim aliud afferre potest tam cæca præcepsque temeritas, quàm certissimum populi discrimen, & interdum exitiū. Quòd si illi quandoq; resipiscant (quod ferè non fit, nisi accepto damno, eoq; grauissimo) id sanè contingit, postquàm vulgus decidit in grauem fortunarum omnium iacturam, vt spei nihil reliqui habeat: ferè fit enim, vt Principes illi fatui & excordes, eo quod habeant in alios imperij ac potentiæ, pro sua libidine miserrimè abutantur, & quasi prodigant in Reip. detrimentum. Vitio datur Agamemnoni, quòd ambitiosus magis quàm cordatus fuerit, qui pro vna Helena tot tantosq; homines ad necem postularit, suosq; ad eandem belli aleam prouocarit. Rectè Flaccus:

Fabula qua Paridis propter narratur amorem

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorũ regum & populorũ continet æstus.

Non est ambiguum, quin securius æuum traduxissent, & gloriam credo meliorem fuissent consecuti nobilissimi Imperatores, Cyrus, Xerxes, & Alexander, si suis contenti finibus, maluissent regna propria tutari & administrare, quàm armorum alea plus quàm par esset, alienis inhiare. Itidẽ & innumerabiles alij, quorum efferatior ambitio, regnandiq; cupiditas, & suũ & populi interitum accersiuit. Quid enim, vt cæteros taceam, aliud fecit Alexander, quanquam præclaris naturæ & doctrinæ subornatus muneribus, quàm vt grassatorum princeps orbem circumcursaret, sibi suisq; labores & molestias innumerabiles crearet, nullumq; quietis & otii finem proponeret? Huius insatiabilem victoriarum sitim nullus vel prosperrimus successus vnquam restinguere potuit: nullus honos, quamquam magnus, eius ambitionem sedauit. Itaq; non contentus amplissimo imperio Persico, impetum fecit in Scythas, in Bactrianos, in Indos, vltrà etiam progressurus si per copias suas licuisset, aut nisi morte violenta repressus esset. Quid de Pompeio? quanta virtute & experientia viro? quàm magni à suis habito? nec enim vna causa fuit cur à Romanis, aliisq; gentibus maximo in honore esset. Eum tamen miserè occæcauit, tandemq; perdidit insana ambitio, nec se modò, sed & patriam & Remp. quam defendere se iactabat, oppressit & funestè dilacerauit. Totus enim in aucupanda gloria, in cuius communicationem admitti neminem sustinebat, dum Spartacum perdomuit, dum Lucullo eripit victorias Ponticas & Armeniacas, dum Metello honorem de piratis suffuratur, vnusq; omnibus excellere, omniumq; gloriam obscurare cogitat, alienauit à se optimorum quorumcunq; animos. Ergo dum potentiam suam putat egregiè fultam C. Cæsaris affinitate, quem sibi adiunxerat ad suas vires firmandas, ab eodem fuit oppressus Et hos quidem suæ ciuitatis Phaethontas rectè dicimus, quales nimium multos superior patrum & nostra vidit ætas. Constantinus Manasses Annal. de Michaelo Imperatore hunc in modũ ferè scribit: (quia enim Græca non suppetunt, Latinam versionem huc conferre non verebor) vbi Michaelus maturam ad ætatem peruenit, iãque solus amplitudinem negotiorum Imperij procurare cœpit, reapse verum illud probauit esse quod est in fabulis. Quippè mox vt alter quidam iuuenis Phaethon, curru conscenso, totum Romanorum imperium perdidit, & ipse de auito patrioque regno, veluti quodam curru, est deturbatus & excussus, non pronus tantùm cadẽs, sed etiam deorsum lædens. Quippè luxuriosæ humidæque vitæ se dedidit, velut alter Nero, immodestus in vino, animo effœminato, impudicus, temulentus, omnem pecuniam in collusores exhauriens, qui erant scurræ impuri, curruum agitatores, mimi, primo statim diluculo temulentiæ dediti, delicias ciborum & suauium obsoniorum auidè quærentes, totos dies apud inuerecundas mulieres exigentes, potores, ludiones, libidinum flammis furentes: quales scilicet olim erat ille Sardanapalus, rex Niniuitarum, &c. Quod dum meditor, vltrò sese offert Caroli vltimi Burgundiæ Ducis fatum deploratissimum, qui propter virtutem bellicam, & ditionem amplissimam, inter Principes fortunatissimos haberi potuisset, si vim ingenij, qua pollebat, & magnitudinem animi, qua se terribilem & formidabilem ostenderat, ad sua potius asseueranda, aut etiam augenda, quàm ad extera expugnanda conuertisset; nec sanè tam infelicem mortem obijsset. Huc refer Adagium, *Aut Regem, aut fatuum nasci oportere.* &, *Habenas ignarus non tractet.* Fabulam hanc alij aliò transferunt, nimirùm ad insignem quandam conflagrationem, vt Plato in Timæo, cui Lucretius lib. 5. subscribit. Ficinus, & aliquot alij, tradunt fuisse Cometam vastum natura solarem, qui tandem dissolutus, intolerabiles æstus concitauerit Sed hęc præter rem. Si ad mores referre malis, apponere huc potes exemplum Flaminij Consulis, cuius temeritas insigne detrimentum suæ Reipubl. attulit. Valer. Max. 1. cap. 6. Cæterum nolim hoc loco prætermitti, Phaethontem hic scitè ab Alciato comparati cum ambitiosis & improuidis principibus (quod etiam facit Dio. Chrysostomus Oratione 1. de regno) vt tacitè alluderet, meo quidem iudicio, ad Tiberij de Caligula dictum. Quod enim sagacissimus senex Tiberius naturam adolescentis Caij Caligulę sæuam atq; probrosam non poterat inhibere, aliquoties prædicabat exitio

Alexãdri ambitio.

Pompeij.

Michael Impator.

Carolus dux Burgundionum.

Cũ Phaethonte Principes ambitiosi comparãtur.

tio suo, omniumque Caium viuere: & se matricem (serpentis id genus est) populo Romano, Phaethontem orbi terrarum educare.

Furor & rabies.

EMBLEMA LVII.

ORA gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Et scriptum in summo margine carmen habet:
Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida:
Talia magnanimus signa Agamemno tulit.

COMMENTARII.

I. AGAMEMNON habitu militari, regia corona ornatus appingitur, qui dextra strictum gladium, sinistra clypeum gestat; in clypei verò medio seu umbone leo depingitur, & in margine nomen AGAMEMNON conspicitur. Et quia Agamemnon in decennali illo Troiano bello summus militiæ dux erat, propterea hinc Græcorum castra, illinc Troia incendio conflagrans ei attribuitur.

Ex Pausania lib. 5. qui primus ἠλιακῶν, cuius hęc sunt verba: Timor Agamẽnonis scuto insidet, habẽs caput leonis cum hoc carmine: II.

Οὗτος μὲν φόϐος ἐςὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων ἀγαμέμνων.

Hic

Hic timor est hominum, sed eum gestans Agamemnon.
vel aliter:
Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit, est Agamemnon.

Clypeus Agamemnonis. Talem enim clypeum habuit Agamemnō cum leone depicto ad terrorem aliis incutiendum: qui in Olympię fano per aliquot tempora pependit. Homerus Iliad. 11. paulò aliter arma Agamemnonis depinxit, cuius verba Sanctius sic Latina fecit:
Accipit ingentem clypeum, pulchrumq; superbumq;
Orbibus hūc decies circūdabat areus orbis,
Bisq; decē in gyrū radiabant ultima bullis,
Ast media infixus clauus, atq; are rigebant.
In medio horribilis surgebat Gorgone saua;
Vmblicus durus, circum terrorq; timorq;
Desuper huic inerāt calata argentea lora,
Cœruleus queis terga draco maculosa trahebat:
Ipse triceps ternā tollebat in astra coronā.

III. *Leo symbolū terroris.* ORA gerit clypeus] Leo quidem pro signo roboris & vigilantiæ apud Aegyptios habebatur, sic & ad terrificum hominem, qui reliquos aspectu solo consternaret, assumebatur, testis est Pierius in Leone. Orus Apollo sic inquit: Terrorem significantes, leonis caput pingunt: quoniam hoc fortissimum animal omnibus aspicientibus timorem incutit.

Et scriptum in summo] Id vno nomine dicitur ἐπίγραμμα, vulgo Gallico *Escriteau*.

Hic hominum est terror] Inscriptio clypei: οὗτος φόβος ἐστὶ βροτῶν.

Atreus. *Cuius possessor Atrida*] id est, Agamemnon. Atreus Tantali filius fuit, pater Agamemnonis & Menelai, qui inde Atridæ dicuntur. Horatius:
——Nestor componere lites
Inter Pelidem festinat, & inter Atridem.

Talia signa] huiusmodi symbolum.

Agamemnon vnde dictus. *Magnanimus Agamemno*] Agamemnon filius Atrei & Aeropes, de quo multa Homerus. Nam rex fuit Mycenarum, & rex regum in expeditione Troiana; sic dictus ab ἄγαν, id est, *valde*, & μέμνω, *maneo, duro*, quasi qui diu duret in bello; aut qui in operanda virtute sit indefessus. Paulò tamen aliter deriuat Socrates apud Platonem in Cratylo, quamquam ratio etymologiæ eodem tendat. Etymologia verò hæc est, ἀγαστὸς κατὰ τὴν ἐπιμονήν. Est autem hoc loco terminatio antiqua, qua veteres vtebantur, Agamemno, pro Agamemnon; sic Telamo, pro Telamon.

QVORVNDAM Principum & Imperatorum ferocia & immanitas signis plerumque notisq; vexillaribus exprimitur, ita vt quid in animo reconditum habeant, tacitis symbolis apertè ostendant. Quid enim significāt in eiusmodi stemmatis Vultures, Gryphes, Dracones, Aquilę, Leones, quàm rapacitatem, ferociam, internecionem, formidinem, & cętera generis eiusdē, quæ perpetuò sanguinarios Duces comitantur? Plutarchus Aristide: Hanc iusti appellationem, inquit, regum & potētum nullus est prosecutus: ἀλλὰ πολιορκηταί, καὶ κεραυνοί, καὶ νικήτορες, ἔνιοι δὲ ἀετοὶ καὶ ἱέρακες ἔχαιρον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας, καὶ τῆς δυνάμεως, ὡς ἔοικε, μᾶλλον ἢ τὴν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. *sed potius dicti sunt vrbium vastatores, fulmina, & domitores: alij etiam aquila & accipitres vocari maluerunt, à vi & potentia, vt apparet, magis quàm ex virtute laudem & gloriam amplectentes.* Apposité ad id argumenti Lactant. lib. 1. Diuinar. Institut. cap. 18. Romani non sapientiores Græcis, regiam virtutem putauerunt, ait, exercitus ducere, aliena vastare, vrbes delere, oppida exscindere, liberos populos aut trucidare, aut subijcere seruituti, videlicet quò plures homines afflixerint, spoliauerint, occiderint, eò se nobiliores & clariores putant: & inanis specie capti gloriæ, sceleribus suis nomen virtutis imponunt. Hæc Lactan. Nescio quis apud Tullium loquitur imperator gloriosius: IV. *Signa ferocitatis.*
Si fas cadendo cœlestes scandere sedes,
Vni mi cœli ianua aperta patet.

Cum Syllana crudelitas magna licentia sæuiret in capita ciuium (nam supra nouem millia occisa feruntur) percussoribus liberè per vrbem vagantibus, ac cæteris metu attonitis, Q. Catulus palam ausus est dicere Syllæ: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Subit Neronis sanguinaria crudelitas: is Vestinum consulem, cùm eodem die omnia munia consularia obijsset, è conuiuio repentè ad mortem rapi iussit. Conuiuæ nihil aliud quàm exitium expectabant. Horum pauorem irridens Nero, dixit illos satis supplicij luisse pro epulis *Neronis crudelitas.*

consularibus. Dicas hoc à clemente dictũ, si cætera Neronis facinora spectes. Hei quibus portentis aliquando committitur Respublica!

In eos, qui supra vires quicquã audent.

EMBLEMA LVIII.

DVM dormit, dulci recreat dum corpora somno
Sub picea, & clauam cæteraq; arma tenet,
Alcidem Pygmæa manus prosternere letho
Posse putat, vires non bene docta suas.
Excitus ipse, velut pulices, sic proterit hostem,
Et sæui implicitum pelle leonis agit.

COMMENTARII.

I. HERCVLES exuuijs leonis tectus, claua sua armatus, monti innixus dormiens effingitur, quem nanorum turba omni genere armorum hac illac aggreditur, & dormiẽtem lacessit. Videtur autem hic desiderari pinus seu picea, sub qua dormientem fingit Herculem Emblematographus.

EPIGRAPHA hæc respicit ad illud Hesiodi ex 1. ἔργων. II. Epigraphe.
ἄφρων δ' ὅκ ἐθέλοι πρὸς κρέσσονας ἀντιφερίζειν.

νίκης

νίκης δὲ στέρεται, πρὸς τ᾽ αἰσχέσιν ἄλγεα πάσχει.

Insipientis, ait, esse cum potentioribus velle congredi: qui etenim ita se gerit, longè abest à victoria, & adhæc damna patitur atrocia. Emblema autem ex Imaginibus Philostrati petitum esse, perspicuum est, cuius hæc sunt verba: Herculem in Libya dormientem, post Antæum superatum, Pygmæi inuadunt, vt Antæum vlciscerentur, cuius se fratres asserebant, non quod athletæ, aut illi pares essent, sed quod terrigenæ, & alioqui fortes. Quibus è terra exeuntibus (nam veluti formicæ terram habitant) concitatur arena, non aliena, sed propria, proprijsq; manibus culta pascuntur. Cùm messis aduenit, securibus dicuntur vti in spicas, eò quod arbores eas arbitrentur. Sed ò temeritatem, Herculem dormiẽtem se interfecturos asseruut, quem nec vigilantem formidarent. Ipse verò ex palæstra defessus dormiens in arena cubat, exanimisq; ante ipsum iacet Antæus. Pygmęorum verò manus Herculem circumsistit, vnaq; phalanx sinistram, duæ dextram inuadunt. Sagittarij & funditores pedes obsident, ingentes tibias non sine admiratione spectantes. Alij caput oppugnant, inter quos erat rex, hucq; machinas omnes impellunt, arcem veluti munitissimam expugnaturi, admouent ignem comæ, oculis sarculos, naribus & ori fores, ne, cum caput captum fuerit, possit Hercules respirare. Dum hæc circa dormientem aguntur, ecce hic erigitur, tantumq; ridens adesse discrimen, hostes colligit vniuersos, inq; pellem leonis congerit, ad Euristęum (vt coniecto) reportaturus. Hæc ex Philostrato. Meminit figmenti huius Politianus epistola quadam, his quidem verbis: Vincere nõ magis te potui, quàm Herculem ridiculi apud Philostratum Pygmęi, quos ille omnes correptos leonis pelle inuoluit. &c. Meminit & Alciatus noster Commentar. de quinq; pedum præscriptione.

Emblema ex Philostrato petitũ.

III. *RECREAT dum corpora somno*] Idem atq; dormit. Virgil.

——Placidam per membra quietem
Irrigat.

Sub picea] Piceam, quintam cedri speciem esse docet Plinius lib. 16. cap. 10. Arbor est feralis, & funebri indicio ad fores poni solita. Vnde Virgilius de tumulo Miseni loquens 6. Æneid. ait:

Picea.

Procumbũt picea, sonat icta securibus ilex.

Clauam] Claua Herculi attribuitur pro armis proprijs. Vnde illud:

Herculis armata est inuicta dextera claua.

Et alibi:

Num tegit Alcides nodosa robora claua?

Vide Prouerbium, *Clauam extorquere Herculi*.

Alciden] Herculem, sic vel ab Alcæo auo, Amphitryonis & Persei patre; vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore & fortitudine dictum volunt.

Alcides.

Pygmæa manus] Pumilionum & nanorum multitudo. Vocantur à Philostrato οἱ πήχεις παιδία. q. d. cubitales pueri. Eustathius & D. Augustinus de ciuit. Dei 16. cap. 8. Nanos aiunt Pygmæos appellatos à πυγὼν, vel πηχὺς, quod cubitum significat: vel πυγὸς breuis. Itaq; πυγμαῖος, quasi πηχυαῖος. Hi per cauillum *homines trispithami* vocantur. Tales autem homunciones extremas Ægypti partes inhabitãt, agricolationi dediti, subinde cum gruibus bella gerunt, ab ijsq; sępe vincuntur; quod innuit Homerus 3. Iliados:

Pygmæi.

Homines trispithami.

Ac veluti sonitus ingentes æthere ab alto
Ingeminant tristes imbres hyemẽq; perosa,
Lata grues cani repetentes littora Ponti,
Pygmæa bellum genti crudele minantes.

Pomponius Mela lib. 3. cap. 9. loquens de sinu Arabico: Fuere, inquit, interius Pygmęi, minutum genus, & quod pro satis frugibus contra grues dimicando defecit. Solinus in Thracia ponit Pygmæos, in vrbe Gerania, vnde fugatos à gruibus ait Plinius lib 4. cap. 11. De his ortum Prouerbiũm, *Pygmæo breuior*. Mantuan.

Inter Pygmæos non pudet esse breuem.

Ouidius de Pygmæis lib. 6. Metamorph. sic scribit:

Altera Pygmææ fatum miserabile matris
Pars habet. hãc Iuno iussit certamine victã
Esse gruem, populisq; suis indicere bellum.

De Pygmęis plura vide apud Plinium lib. 7. cap. 2. Aristotel. 8. de nat. anim. cap. 12. Gellium lib. 9. cap. 4. Claudianum lib. 1. in Eutropium, Iuuenal. Sat. 13 Prouerbia, *Pygmæorũ acrothinia colosso adaptare. &, Communis Mercurius.*

Manus] Non facilè verbis inhæreo, nisi quantum ad antiquitatis notitiam faciant liberaliorem, & ne multa, video verbum, *manus*, non rarò accipi pro hominum multitudine: vt apud Tull. 2. Verrina: Comites

Manus, pro multitudine.

tes illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: vt quisq; te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliena attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. Idem lib. 4. in eundèm: Non hostium aduentu, neq; repentino prædonum impetu, sed ex domo atq; cohorte Prætoria manum fugitiuorum instructam, armatamque venisse. Item eadem oratione: Vt cùm perinde apud te Prætorium imperium, ac nomen esset, ad illam paruam manum extinguendam, ducem te, principemque præberent. Noster hic de receptatoribus sicariorum antè:

Latronum furumq; manus, &c.

Prosternere letho.] suffocare, elidere, tollere de medio.

Posse] quod erat ἀδύνατον.

Putat] quod erat ἀνόητον. Scipio Africanus dicere solebat, in re militari turpe verbum esse, *Non putaram*. quod aliis in rebus interdum locus datur malè instituta posterioribus consiliis melioribus corrigere; sed quæ ferro peraguntur, ea non oportet temerè aggredi, quod hic error fere est inemendabilis.

Vires non bene docta suas] Græca phrasis, pro, non bene dimensis viribus suis, nulla ratione habita imbecillitatis suarum virium.

Excitus] Excitatus à somno. Liu. lib. 1. Hercules ad primam somno excitus.

Proterit hostem] Facilè vir magnus victoriam de pusillis nanis retulit.

Et saui implicitum pelle &c.] Partem eorum contriuit vt pulices, partem reclusit in pelle leonis, fortasse vt ad Euristęum ferret. Leonina autem pelle dicitur vsus pro thorace Hercules post occisum in silua Nemea leonem truculentissimum, de quo Theocrit. & Diod. Siculus, & nos postea.

IV. *Nihil præter vires suscipiendum.*

Apologvs hic admonet, nihil pręter vires aggrediendum, nec vllum suscipiendum negotium, ad quod perficiẽdum vires nõ suppetant. Rectè Pindar. Pyth. β. Χρὴ καθ' αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾷν μέτρον. *Oportet quisq; sui modulum spectet.* Sic Propertius:

Turpe est quòd nequeas capiti summittere pondus,

Et pressum inflexo mox dare terga genu.

Et Cicero 1. Officior. Suum quisq; noscat ingenium, acremq; se & vitiorum, & bonorum suorum iudicem præbeat, ne scenici plus quàm nos videantur habere prudentiæ: nève vt histrio videat in scena, quod nõ videat sapiens in vita. Pindarus Nẽ. 10. Καλεπὰ δ' ἔρις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν κρεσσόνων. id est:

Difficilis pugna est fortioribus repugnare velle.

Quod mihi declarat in Vrania Herodotus: καὶ δύναμις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἡ βασιλῆος ἐστὶ καὶ ὑπερμήκης. Sed, ni fallor, conuerti fabula in eos potest, qui licet tenuis fortunæ sint, aut ingenio non perinde valeant, audent tamen potentiores, vel etiam doctiores impetere, quo ex conflictu nihil reportaturi sint præter infamiam & detrimentum. Allusio est ad prouerb. *Cum sis nanus, cede.* Quod intellexisse videtur Ammian. Marcellinus 22. lib. quò loci magnum Iuliani Imp. animum celebrat, & maledicorum in eo contemptum illud effert prouerbiali schemate, eoque eruto è Græco apologo quopiam: Frustrà, inquit, virum circumlatrabant, immobilem occultis iniuriis, vt Pygmęi, Thiodamas agrestis homo Lyndius cum Hercule. Quo innuit Iulianum nihilo magis commotum fuisse susurronum & blateronum aulicorum conuiciis, quàm Hercules ille μεγαλόσωμος καὶ μεγαλόψυχος rustici hominis contumeliosa insectatione, aut Pygmęorum insultibus exterritus fuerit. Huc refero prudens Archidami dictum, qui conspiciens filium cum Atheniensibus iuueniliter ac temere congredientem: Aut viribus, inquit, adde, aut animis adime. Docẽs periculosam esse audaciam, si vires nõ suppetant.

Imposi-

Impoſſibile.

EMBLEMA LIX.

ABLVIS AEthiopem quid fruſtra? ah deſine: noctis
Illuſtrare nigræ nemo poteſt tenebras.

COMMENTARII

I. DVo viri circa Aethiopem nudum ſedentem iuxta fontem occupātur, vt eundem alter aſpergendo, alter abſtergendo in nitorem dent, & candorem.

II. Ex Luciani Diſticho translatū, quod reperitur lib. 2. Epigram. Græcorum, tit. *εἰς ἀδύνατον*, ſic enim habet:

Εἰς τί μάτην νίπτεις δέμας ἰνδικόν; ἴσχεο τέχνης,
οὐ δύνασαι δνοφερὴν νύκτα καθηλιάσαι.

Quod ſic redditum eſt Latinitati:

Abluis Æthiopē fruſtra. quin deſinis artē?
Haud vnquam efficies nox ſit vt atra dies.

Emblematis fōs. Id autem ex apologo quodam Aeſopico manaſſe planum eſt, de quodam, qui emit Aethiopem, ratusq; illum colorem non natura, ſed præteriti domini negligentia accidiſſe, perpetuis lotionibus miſerum vſq; ad morbum diuexauit, colore nihilo quàm antea fuerat meliore. Natiuum Aethiopum nigrorem ex ſideris vicini vapore putat accidere Plinius, lib. 2. cap. 78. Ouid. l. 2. Metamorph. ad fabulam retulit, ex incendioq; Phaethontis accidiſſe, vt nigreſcerent Aethiopes: *Æthiopes cur nigri*

Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colorē.

Aethiopum nigritiem omnino exuſtioni

& superficiali calori, qui non in corde resideat, sed in extremis supernatet, Alexander putat ascribendam. Cui rei argumento illud esse, populos eos quum æstuosissima incolant, timidos item esse ac effœminatos: Scythas verò, qui in gellidissima sunt regione albos esse ac animosos. Quod ipsum etiã Gallis ferè vsu venit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit, indicio est cutis candor. Vide Cęlium Rhodig. lib. 16. c. 15.

Galli cur albi.

III. *Æthiops vnde dictus.* *Æthiops non albescit.*

ABLVIS Æthiopem] Maurũ. Aethiops autem dicitur à verbo Gręco αἴθω, *ardeo*, & ὤψ, *aspectus*, qui solis ardore torreatur. Huc pertinet prouerb. *Æthiopem dealbare*: &, *Æthiops non albescit.* quò refer & illud Nazianzeni: Πάρδαλις ὐκ ἀποτίθεται τὸ κατάστικτον, οὐδ' αἰθίοψ τὸ μέλαν. hoc est, *Pardus non deponit pellis maculas, neq; nigrorem Æthiops.* Si quid de Aethiopibus pluribus requiras, consule Plin. lib. 5. c. 8. & lib. 6. cap. 30.

IV. *Mores uel animum mutare difficile.*

SIGNIFICATVR hoc schemate, ὅτι μένουσιν αἱ φύσεις ὡς ἔτυχον τὴν ἀρχὴν. *naturas manere vt suum habuere principium.* Pindarus Olymp. 13. ἄμαχον δὲ κρύψαι τὸ συγγενὲς ἦθος. *Difficile est occultare morem ingenitum.* Idem Aristophanes Vespis: ἀποσῆναι χαλεπὸν φύσεως ἣν ἔχοι τις ἀεί. *Tegere difficile est quam quis naturam habeat.* Succurrit illud Ciceron. ad Q. fratrem: Hoc nũc non contendo, quod fortasse cùm in omni natura, tum iam in nostra ætate difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subitò euellere. Quò referendum Diogenis apophthegma, qui cùm improbum quendam & proteruum castigaret, rogatus quid faceret: Aethiopem, inquit, abstergo, vt difficulter candidum reddam. Quod in genere de his omnibus intelligi potest, quæ nulla arte, nullaque industria corrigi aut mutari queunt. Sed speciatim hoc torquebimus in ea, quæ fucata sunt & simulata, vt gloriam inanem, non vitæ meritis, sed precariò emptam, cuius omnia simulacra, vt sic dixerim, tanquam flosculi celeriter decidunt: quandoquidem simulatum quicquam non possit esse diuturnum, & ficta citò ad naturam redeunt suam. Verè Flaccus:

Naturã expellas furca, tamen usq; recurret.

Menander: ἡ φύσις ἁπάντων τῶν διδαγμάτων κρατεῖ.

Natura omnibus doctrinis imperat.

Vel hoc traducemus ad mores indociles, & indomitam quamdam naturam, quæ nulla vi aut arte mitescere potest, vt sunt efferata quorundam ingenia, à quibus non possunt auelli, quæ rudibus annis primùm percepta sunt. Nam

Quo semel est imbuta recẽs, seruabit odorẽ
Testa diu. ——

Tametsi enim ad tempus desinere videatur in plerisq; cacoethes, multaq; prohibeant ætas, metus, & magistri; eùm tamen habitum delere, nedum tollere, ferè nõ est qui possit. Adscribam huc Epigramma lepidum Anuli ex Picta Poesi:

Indocile ingenium si pergas velle docere,
Infelix operam perdis: vt si quis asellum
In campum doceat parẽtem currere fræno:
Qui cùm quadrupedum in morem videatur equorum
Tollere posse caput, gressus glomerare superbos:
Hunc tamen aut frænis, aut si calcaribus vrges,
Auriculas demittit iniqua mentis asellus
In terram, et pedibus postice calcitrat. Ergo
Desine: nam nunquam ars naturam vincet, equusq;
Nunquam ex degeneri fiet generosus asello,
Et nunquã ex stolido cordatus fiet ab arte.

Τὸ τολμᾶν ἀδύνατον, ἀνδρὸς ὐ σοφοῦ. *Conari quod fieri non potest, non pertinet ad sapientem:* Helenæ verba sunt ad Menelaum apud Euripidem. Nulla sapientia (inquit Seneca epistola vndecima) naturalia corporis aut animi ponuntur vitia; quicquid infixum & ingenitum est, leuiter arte non vincitur. Quædam nec disciplina, nec vsus vnquam excutit, sed natura vim suã exercet, & illos vitij sui etiam robustissimos admonet. Hæc, vt dixi, nulla sapientia abigit, alioqui haberet rerum naturam sub imperio sui, si omnia eraderet vitia. Quæcunque attribuit conditio nascendi, & corporis temperatura, cùm multum se, diuq; animus composuerit, hærebunt. Nihil horum vitari potest, non magis quàm accersiri. Isocrates inter familiares dicere solitus est, se quidem docere decem minis: cæterum qui ipsum docuisset audaciam & vocalitatem, quę natura illi denegarat, mercedis loco daturum decem millia. Hęc autem

Vitia naturalia vix facile tolli.

tem quia sunt naturæ, quæ non facilè mutari potest, non artis, à præceptoribus dari non possunt. Durum est adsueta relinquere, ait ille: Hieronymus ad Heliodorum, de laude vitæ solitariæ: Corpus assuetum tunicis loricæ onus non fert: caput opertum linteo galeam recusat: mollem otio manum durus exasperat campus. Nicephorus lib. 12. cap. 32. histor. ecclesiast. de Martiano episcopo Nouatiano, qui cùm Iudæū initiasset, qui tamen ritus adsuetos non posset abijcere, dicebat Martianus, perinde fuisse ac si spinis manus imposuisset, non autem Sabbatio. Conferri potest Iuuenalis illud è Satyra 13.

Mobilis & varia est certè natura malorū:
Cùm scelus admittunt, superest constantia: quid fas.
Quid ve nefas, tādem incipiunt sentire peractis
Criminibus, tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fingi & mutari nescia: nam quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte pudorem.

Vlpianus Iurisc. hanc thesin ad speciem facti singularis aptauit, l. præcipiunt, ff. de ædil. edict. mancipia, quæ rudia sunt, præsumuntur esse simpliciora, & ad ministeria multò aptiora, trita verò & veteratiora difficile est reformare.

Cuculi.

EMBLEMA LX.

R*VRICOLAS, agreste genus, plerique cucullos*
Cur vocitent, quænam prodita caussa fuit?

Vere nouo cantat Coccyx, quo tempore vites
Qui non absoluit, iure vocatur iners.
Fert oua in nidos alienos, qualiter ille,
Cui thalamum prodit vxor adulterio.

COMMENTARII.

I. DVABVS arboribus insident duæ aues, vni cuculus in ramo; alteri curuca in nido, quæ supposita cuculi oua fouet, sua esse credens.

II. *Alciati locus.* QVOD hoc emblemate expressit, idē nobis luculenter enarrauit ipse Alciatus lib. 7. Parerg. cap. 5. his verbis: Cuculum vocant, qui matrimonij sui incuriosus sit, quique vxorem suam mœchis permittat. Cucubitare verbum confinxerunt, quasi cuculitare. Ego cuculos peculiari cōuicio agricolas dictos apud veteres legi, qui negligentes, socordes, tardiq; essent, quòd nō prius putatas vites haberent, quàm cuculus canere cœpisset. Horatius:

——*Magna compellans voce cucullum.*

Græcè κόκκυξ à voce dicitur, vt appareat veteres Græcos ypsilon per u, eo more, quo nos Latini facimus, pronunciasse. Recentiores Grammatici Cuculos dici hos homines putant à natura auis, quæ in alienum nidum, maximè Hypolaidis, quam ipsi Curucam vocant, oua sua transfert. Sed hac ratione non cuculi, sed curucæ dici debuissent; cùm non ipse in alienum, sed alij in suum nidum congerant: vnde & adulterium dictum, quasi *ad alterius torū.* Hactenus Alciat. Ait itaq; Cuculi nomen abusiuè in eos esse traductum, quorum impudicæ sunt vxores; cùm ij contrà cuculi potius vocari debeant, qui alienas vxores adulterant, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua in nidis alienis oua ponere soleat. Latius hęc prosequitur autor Adagiorum, in Prouerb. *Cuculus.* &, *Herniosi in cāpum.* ibiq; citat Plinium & Hesiodum, à quibus hæc sumpta sunt. Addit insuper: Quin arbitror in conuicio cuculi, allusum ad vocem cubādi. Aristoteles lib. 6. de nat. anim. cap. 7. sic ait: *Cuculi mos.* Pullos cuculi nemo ait se vidisse; parit tamen, verùm non in nido, quē ipse fecerit: sed interdum in nidis minorū auium, & oua, quæ aliena reperit, edit. Maximè verò nidos palumbium petit, quorum & ipsorum oua esu absumens sua relinquit. Multa quoq; de cuculo repetit lib. 9. cap. 29. per totum. Nicolai Leoniceni circumferuntur problemata naturaliū, in quorum 28. sic inquit: *Cur cuculus in nidis alienis pariat oua.* Cur cuculus auis in alienis (vt aiunt) semper parit nidis? An quia natura duce animantium nonnulla pro sui custodia, multa callidè & prudenter facere videntur? Quamobrem rationis non omnino expertia esse bruta plerisq; philosophorum contenderunt. Timiditatis igitur suę conscius cuculus, vtpote qui à minimis quibusq; vellicetur auiculis, ita non fore tutam generi suo stirpem ratus, ni fefellerit, nullum facit nidum, sed ad alios deuolat, vbi adulterato fœta nixu pro suo alienum & subdititium educat cuculum. Vide Plinium lib. 18. cap. 26. Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 25.

RVRICOLAS &c.] Solent, inquit Porphyrio, læuia rustici (alij *lenti* legunt) circa viam arbusta vindemiantes à viatoribus *Cuculi qui sint.* cuculi appellari: tum illi prouocati, tantā verborum amaritudinem in eos effundūt, vt viatores illis cedant, contenti eos cuculos iterum atq; iterum appellasse. Acron hæc affert: Hoc autem ipsa re nouimus, quemadmodum viatores, quos in itinere per agros conspexerint vindemiatores, conuicijs agitare gaudeant, illiq; ita responde re, vt cuculum eum appellent, quasi pigrū, ignauum scilicet ac nihili hominem. Sed hoc parum est, aliter hodie res agitur, calumnijs vehementioribus obstrepitur: Viatores enim eos nunc Pulterones, nunc Cornutos, nunc aliis atq; aliis conuiciis incessunt. Illi contrà, siue ciuis, siue magistratus, siue rex ipse occentare cœperit, omne opprobrii genus regerunt, retectisq; posterioribus turpissima quæque minitantur: quamuis id impunè toto agro Campano Neapolitanoq; tempore vindemiæ licere audio, nempe ne quid libertatis Libero detrahatur.

Cucullos] Dicitur etiam cuculus, idque frequentius. Martialis: *Cuculus & cucullus.*

Quamuis permultos cuculus cantauerit annos.

Aliàs

Aliàs cucullus significat tegumentum capitis, Iuuenal. Sat. 3.

Contentusq; illic veneto, duroq; cucullo.

Hinc Bardocucullus. Item inuolucrum chartaceum, quo institores & propolę puluerem & aromata cōdunt, Germanis *Scharnuzel*. Martial.

——*Vel thuris, piperisq; cucullus.*

Cuculus veris signum. *Vere nouo cātat*] vnde & pro verni temporis symbolo ponitur Cuculus, id quod imperitæ etiam plebeculæ innotuit. Vnde illud de cuculi natura:

Frigore digredior, redeunte calore reuertor:
Desero quod peperi, hoc tamen educat altera mater.
Quid tibi vis aliud dicam? me vox mea prodit.

Sic Hesiodus:

ἦμος κόκκυξ κοκκύζει δρυὸς ἐν πετάλοισι:
Vt cantum audieris quem reddit ab ilice coccyx.

Tunc enim exultare homines dicit, quia eo nuncio verum veris aduentum intelligant. Pistotherus apud Aristophanem, Auibus, vbi Cuculum Aegyptiis imperasse dicit, tam eos ait quàm Phœnices ad cantum huius auiculæ, tanquam ad imperium, triticum & hordeum demetere solitos: tempestiuior enim apud eos messis, quàm in Græcia & in Italia fit. *Cantus coccygis.* *Cantus* porrò *coccygis*, prouerbii speciem habet, de iis, qui semper eadem ingerunt: quod auis hæc eādem vocem sæpius reiteret.

Quo tempore vites, &c.] Illud est, quod Plinius ait, probro solere obiici vindemiatoribus, si cuculus eos deprehēdisset vitem putantes. & Horat. 1. Sermon.

Tum Prænestinus salso multumq; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui sæpè viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.

Cum ioco Horatiano & Pliniano coniungo illud Ausonii consentaneū, in Mosella:

——*Inde viator*
Riparū subiecta terens, hinc nauita labēs,
Probra canunt seris cultoribus. ——

Iners. *Notatur iners*] ignauus, otiosus, qui nihil laboris vel artis facit. Virg. eclog. 1.

Libertas, quæ sera, tamen respexit inertem.

Agricolæ cur dicti cuculi. *Fert oua in nidos alienos*] Agricolæ, inquit Sanctius, non vocantur cuculi, propterea quod cuculi naturam imitentur, sed quod domi habeant cuculum, id est, adulterum. Quare sic ille verba explicat & ordinat: *Cuculus fert oua in nidos alienos*, *qualiter ille*, id est, adulter, *cui vxor* scilicet aliena. *prodit thalamum*, scilicet mariti. *adulterio*, id est, adulterando. Ego verò existimo, Alciatum, respexisse ad prouerbium ex Aristophane petitum, κόκκυ, ψωλοὶ πεδίονδε *Coccu, herniosi in campum*. obiter taxans Aegyptios, apud quos plerique sunt execti; & hos ad agricolationem vocat. Hinc quoq; hæc vox *coccu*, occinitur iis maritis, quibus, dum fundi vxorii ignauos se præbent colonos, vicaria opera strenui & magis assidui cultoris succedit. Quo spectat perfacetum illud Epigramma, quod ex venerandę vetustatis monumentis descriptum Martiali restituit Hadrian Iunius lib. 5 Animaduers. cap. 17. id Martialis esse vel Iouem lapidem iurare paratus. Id verò sic se habet:

Milo domi nō est: peregrè at Milone ꝓfecto,
Arua vacāt; vxor non minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur vxor lactitet, edā:
Quo fodiatur ager nō habet; vxor habet.

Prodere fidem. *Thalamum prodit*] coniugium, seu lectum coniugalem deserit, decipit, lędit: Sic dicimus prodere coniugium, prodere fidē, prodere officium, pro, iureiurando non stare. Salust. in Catil. Ea sæpe ante hæc fidem prodiderat. Cicero 4. Academ. Qui statuit omnem cruciatum perferre potius, quàm aut officium prodat, aut fidem.

IV. *Cuculi q.* QVID sibi velit Emblema hoc, satis ex dictis clarum arbitror: siquidem cuculi nomen abusiuè in eos traductum est, quorum impudicę sunt vxores: cum ii contra cuculi potiùs vocari debeant, qui vxores alienas adulterant, spectato nimirum auis ingenio, quæ sua oua in nidis alienis ponere soleat. Quo etiam significato vtitur Plautus Asinar.

At etiam cubat cuculus: surge amator, i domum.

Et paulò post ibidem:

Cano capite te cuculum vxor ex lustris domum rapit.

Hirci quā sint, & quare sic dicti. Hos tales Italicæ linguę procacitas etiam Hircos vel capros nominat, inuento non adeo nouo, vt nullam sapiat antiquitatem: erat enim caper apud veteres hieroglyphicum eius, qui vxorem haberet adulteram. Atque insuper illud adagium ferebatur in spurios, si de patre quispiam quęritaret, vt responderent, τῆς μητέρος ὡς αἶξ. *Matris quippe vt capra.* Nam caprarum natura in-

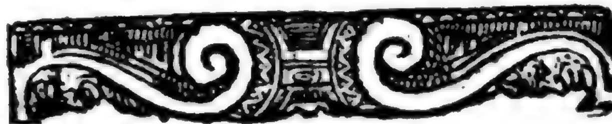
stabilis, lubrica, atque mobilis admodum est, quare hœdus in caprilibus à matre tantùm dignosci potest. Quod verò sunt non illiterati viri, qui dicterium inde sumptum putant, quod hirci suas fœmellas iniri ab alio facilè patiuntur, etiamsi coram spectauerint, vt quem notat Iuuenalis, cũ dixit: *Doctus & ad calices vigilãti stertere naso.* aliter traditum ab Æliano legimus (vt etiam supra retulimus) qui sentire hircos riualitatis affectum testatur exemplo Crathis pastoris, cuius dormientis cerebrum caper cornibus in eum incitatis eliserit, propterea quod deprehensus esset ab eo cum capella, quam amabat, Venerea copula misceri, de quo vide Cœlium Rhodig. lib. 25. cap. 32. (proh pudor; hircum quadrupedem à capro bipede honestate vinci.) Quod verò vulgus *Becchum* vocitet eiusmodi notæ hominem, antiquissimam esse dictionem in Græcorum habetur commentarijs. Apud historicos enim legere est, Psãmetichum Ægypti regem Phrygiorum antiquitatem, de qua magna inter Ægyptios & Phrygas erat contentio, in Ægyptiacis pueris humano omni consortio inhibito educatis, eo argumento deprehendisse, quòd ex suapte natura *Bech*, pronunciarent, quę vox propriè caprarum & hircorum est, eoq; vocabulo Phryges panem appellarent. Rostrum verò auium plerisq; nunc Italię locis *Beccho* nũcupatur; quod non nesciuit Suetonius, agens de A. Vitellio, cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id explicat gallinacei rostrũ. Et *Becchare*, passim pro mordendo decerpere dicitur. Quasi verò fuerint primitus homines à capris enutriti, naturaq; ipsa vocem enũciare docuerit, quæ ad alimoniam magis necessaria videretur, id honoris Phrygibus adiudicatum, vt antiquissimi omniũ haberentur: quaq; ratione balantes oues, & latrantes canes nos appellamus, eadem illi becchos hircos vocauere. Nec sufficit petulanti plebeculę illos becchos appellasse, nisi eosdem probroso etiam ignominiosi epitheti conuicio proscinderent, & *becchos cornutos*, seu cornigeros indigetarent, monstrosisq; cornuum signis ostensis, ipsas voces exasperarent. Sic Andronicus Imperator Constantinopolitanus, luxu & libidine perditus vir, cornua ceruorum, quos venatus erat, insignia, & rari aliquid habentia in porticibus fori suspendebat, specie quidem ostentandæ magnitudinis ferarum, quas cepisset, cùm reuera ciuitatis mores, & vxorum, quas ipsi corrumpebat, lasciuiam notaret; vt prodidit Nicetas lib. 2. de Imperio Andronici Comnen. Inuenio præterea vxoris adulterio infamem *Cucurbitam* dici; nam in legibus Longobardicis *Corbita*, pro stupro vel infamia vsurpatur. Hinc verbum Cucurbitare, quod dicitur de vasallo, qui vxorem domini adulterat, vel saltem ad illud crimen solicitat. Sed ne illi hominum generi, quos vnquam Sol vidit miserrimo, sim acerbior, neue iam antè satis afflictis istis Bonis hominibus commentatione hac mea afflictionem addere videar, his dimissis ad cuculos redeo. Scio enim nomen cuculi alio quoq; accipi sensu, vt pro inepto homine, rerũmque imperito, vt apud Lycophronem Aiax κόκκυξ appellatur; sicuti Meleager Glauconis filius *insulsus cuculus*, κόκκυξ ἠλίθιος, apud Platonem Comicum. Et nos quoque hodie stolidis & ineptis voce *Cuccu*, insultamus: quod (vt ego quidem reor) traductum est à lusu puerili, qui à Polluce dicitur Apodidrascinda, Germanis, *Guggebergen*. vbi obstructis vnius ex caterua oculis, cæteri in latebras sese abdũt, quos dum ille vestigat, ipsi subinde emissa voce *Cuccu*, signa dant, & quærentem quasi imprudentiæ arguunt, quod proditos nequeat inuenire. Nunc ad vespertiliones.

Becchus vnde dictus.

Becchi cornuti cõuicium probrosũ.

Cucurbita quis dicatur.

Cuculus p inepto.

Vespertilio

Veſpertilio.

EMBLEMA LXI.

ASSVMPSISSE ſuum volucri ex Mineide nomen,
Socraticum auctores Chærephoonta ferunt.
Fuſca viro facies, & ſtridens vocula, tali
Hunc hominem potuit commaculare nota.

COMMENTARII.

I. PINOE noctis tenebras, luce lunari nonnihil illuſtratas; in his volantem veſpertilionem, auem omnibus notam, vel ſi mauis, murem alatum, exprime.

II. SVMPTVM videtur Emblema ex Suida in dictione χαιρεφῶν. Fuit Chærephon Athenienſis, Socratis diſcipulus, qui tam pertinaciter libris incubuiſſe fertur, vt lucubrationibus nocturnis extenuatus, maximum pallorem maciemque contraxerit, vt vulgari ioco Noctua, vel, vt alijs placet, Veſpertilio ſit vocitatus. Apud Ariſtophanem, in macilentum & pallore confectum petitur dicterium prouerbiale, οὐδὲν διοίσεις χαιρεφῶντος τῇ φύσει. *Nihil natura differs à Chærephonte.* Hic eſt ille Chærephon, vt ait Laertius in Socrate, cui Pythia de Socrate reddidit celebre illud oraculum: σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος εὐριπίδης, ἀνδρῶν δὲ ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος. id eſt: *Sapiens quidem Sophocles, ſapiētior Euripides, at mortalium omnium ſapientiſſimus Socrates.* Philoſtratus in præfat. vit. Sophiſtarum, duos fuiſſe eius nomi-

Chærephō Noctua dictus.

nis tradit, quorum alter Buxeus est cognominatus (vt πυξίνος Græci nominant, qui sunt lurida cute, & texturę rarioris) quòd admodum pallidus esset; ille enim lucubratione nimia sanguine laborabat: isque est, qui cognomen habuit Noctuæ. Alter iniurius quidam homo fuit, impudentissimeque momordit, qui etiam Gorgię studium taxare ausus sit. Ex quorumdam, qui non extant, commẽtarijs Aelianus refert in 9. variæ hist. Philetam quendam Coum fuisse adeò macilentum, vt occasione etiam leuissima subuerti posset: qui ne à ventis tolleretur, ferreis soleis vtebatur. Id tamen figmento similius esse quis non videt ad iocandum?

Philetas.

III. *Mineides.* *VOLVCRI ex Mineide.*] Id est, vespertilione. Mineides Thebanæ sorores, cùm Liberi patris sacrificia in contemptum raperent, Mineruæ lanificio addictæ, ex improuiso, quadam vi numinis, vocibus tibiarum & tympanorum sono perterritæ, telis instrumentisq; suis in vites ac hederam repentè commutatis, omnique loco feris repleto, noctu fugientes, in vespertiliones transformatæ sunt. Hinc volucrem Mineidẽ pro vespertilione dixit Alciatus. Quia vero typi opportunitas me huc inuitat, nihil verebor ipsum Ouidium, fabulam hãc elegantissimis versibus, 4. libro Metamorph. exprimentem adducere, sic enim ille canit:

Finis erat dictis: & adhuc Mineia proles
Vrget opus, spernitq; Deũ, festumq; ꝓfanat:
Tympana cùm subitò non apparẽtia raucis
Obstrepuere sonis, & adunco tibia cornu,
Tinnulaq; æra sonant, & olent myrrhaque crociq;
Resq; fide maior, cœpere virescere tela,
Inq; hedera faciẽ pendens frõdescere vestis.
Pars abit in vites, & quæ modò fila fuerũt,
Palmite mutãtur: de stamine pãpinus exit:
Purpura fulgorem pictis accommodat vuis.
Iamq; dies exactus erat, tempusq; subibat,
Quod tu nec tenebras, nec posses dicere lucẽ,
Sed cum luce tamen dubia confinia noctis.
Tecta repente quati, pinguesq; ardere videntur
Lampades, et rutilis collucent ignibus ædes.
Falsaq; sæuarũ simulacra vlulare ferarũ.
Fumida iãdudum latitant ꝑ tecta sorores,
Diuersaq; locis ignes ac lumina vitant.
Dumq; petunt tenebras, paruos membrana per artus
Porrigitur, tenuesque includunt brachia penna.
Nec, qua perdiderint veterẽ ratione figurã,
Scire sinũt tenebræ. nõ illas pluma leuauit,
Sustinuere tamen se perlucentibus alis.
Conatęq; loqui, minimam pro corpore vocẽ
Emittũt, peraguntq; leui stridore querelas.
Tectaq; non siluas celebrant, lucẽq; perosæ
Nocte volant, seroq; tenent à vespere nomẽ.

Charephoonta] Lege Chęrephoonta per αι, non per οι. Additum autem est ο, poeticè, nam dicendum erat Chærephonta. Est autẽ accusatiuus Græcus in α, terminatus.

Fusca viro facies] quod esset colore subnigro, & voce stridula. Eius quidem rei caussam referre non temerè possumus ad lucernarum fuliginem, qua lucubrantes inficiuntur. Quintilian. 11. cap. 3. Et vigilandæ noctes, & fuligo lucubrationum bibenda. Dicitur etiam *fusca vox, φαιὰ φωνὴ,* Polluci; huic opponitur canora. *Fusca vox.*

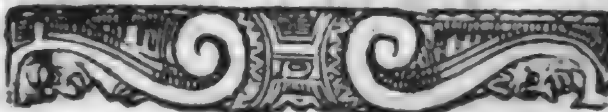
Stridẽs vocula] propriè. Vespertiliones enim stridere dicuntur, Græcè τρίζειν.

Commaculare nota] probro, conuicio, ignominia. Nota dicitur probrum, inquit Nonius, Lucillius lib. 30. *Nota.*

Quẽ scis scire tuas oẽs maculasq; notasq;.

Suetonius: Varijs affectus notis. Cicero pro Rabirio: Turpitudinis notis omnibus in signis homo.

IV. *Sẽsus Emblematis.* QVANTVM conijcere licet, Emblema hoc non torquetur in pallorem, qui ex studijs contrahitur, sed in labes quasdam corporis, quæ animi vitia produnt. Qui enim oculos habent ægros, assiduisq; lucubrationibus propè iam perditos, non ideò ludibrio sunt habendi; sed potius qui vespertilionis æmulati naturam, videntur aliquo modo tum vocem, tum vultum humanum exuisse in eo, quod in luce hominum versari refugiunt. Sed de his proximo Emblemate latiùs.

Aliud

Aliud.

EMBLEMA LXII.

VESPERE quæ tantùm volitat, quæ lumine lusca est,
Quæ cùm alas gestet, cætera muris habet;
Ad res diuersas trahitur: mala nomina primùm
Signat, quæ latitant, iudiciumq́ timent.
Inde & Philosophos, qui dum cœlestia quærunt,
Caligant oculis, falsaq́ sola vident.
Tandem & versutos, cùm clam sectentur vtrumque,
Acquirunt neutra qui sibi parte fidem.

COMMENTARII.

A. PICTVRA eadem huc quadrat, quæ superiori Emblemate fuit expressa, nempe Vespertilionis.

II. *Emblematis argumentū.* CONFICTVM ex multiplici acceptione vocabuli Vespertilionis, quod ad varias res torquere solent eruditi. Primò, in debitores, qui ne in iudicium pertrahantur, & æs alienum cogantur exsoluere, ad modum vespertilionum lumen fugiunt, & in medijs noctis tenebris, & per amica silentia Lunæ volitant. Conuertitur etiam in tenebriones quosdam, qui sapientiam eā profiteri se fingunt, à qua sunt alienissimi, simulant enim quod non sunt; nec secus

ac

ac volucres hæ plumarum loco membranas in aere motãt, muribus non absimiles: ita hi naturæ aut rerum obscurarum arcana rimantur, sed irrito conatu. Denique in versipelles, & subdolos quosdam dicitur, qui nulli factioni se addicunt, sed cum vtraq; parte colludunt: qui tamen cum soleant omnibus imponere, omnibus etiam suspecti sunt & inuisi. Sed pro hoc & priori Emblemate perlege ipsius Alciati caput integrum 16. libri 9. Parerg. qui locus egregie tibi ista declarat.

III. *Vespertilio.* *VESPERE quæ tantum volitat*] Vespertilio, volucre, biforme animal, à vespere nomen trahens, quòd vesperi volitet, de quo Plin c. 61. lib. 10. & cap. 37. lib. 11. Legi alicubi tetrastichon hoc, naturam vespertilioris exprimens:

Vt quadrupes & auis volitat, discurrit, & inter
Quadrupedes non est, nec numerandus aues:
Lacte suos nutrit pullos, & non parit ouum:
Sunt alæ, dentes, labra, pedesq; duo.

Idem ipse de se sic:

Est mihi de sero deductum vespere nomen;
Ala mihi cutea est, plumaque mollis abest.
Sola auiũ pario, soli vbera lacte tumescũt
Aspera sunt soli dentibus ora mihi.

Vel aliter:

Nec mus prorsus ego, volucris nec glorior esse,
Sola meo fœtum nutrio lacte meum.

Aduerte autem illud (*Vespere quæ tantum volitat*) referri ad primum genus hominum, quos attigimus, eorum nempè, qui infames sunt, & iudicium formidant.

Luscus. *Quæ lumine lusca est.*] Membrum hoc refertur ad caligantes Philosophos. Luscũ autem ponit pro luscioso seu luscitioso; siquidem luscus ille est, qui altero oculo captus est: qui etiam monoculus, & cocles dicitur. Martial.

Oculo Philenis semper altero plorat:
Quo fiat istud quæris modo? lusca est.

Lusciosi & Luscitiosi. Lusciosi verò sunt, qui ad lucernam non vident, & μύωπες vocantur à Græcis. Luscitiosi demum Festo sunt, qui parum vident propter vitium oculorum; quique plus vesperi vident quam meridie: quo morbo laborasse Tiberium, Dio scribit: & Suetonius eundem etiam noctu in tenebris vidisse refert. Vlpianus verò Luscitiosum dici putat, vbi homo lumine adhibito nihil videt; cui & Nonius adstipulatur, & Varro. Plautus Milite:

Mirum est, lolio victitare te, tã vili tritico,
Quid iam? Quia luscitiosus. Verbero, edepol tu quidem
Cæcus, non luscitiosus.

Dicunt enim, quod lolium comedentibus oculi obscurentur. Vide prouerbium, *Lolio victitant*.

Quæ cum alis.] Hæc pars ad posteriores respicit, nempè versutos & infidos, qui de se possunt, quod est apud Varron. in Agathone, profiteri:

Quid multa? factus sum vespertilio, neque
In muribus planè, neq; in volucribus sũ.

Nomina pro debitoribus. *Mala nomina*] id est, debitores, qui non sunt soluendo. Nomina, inquit Budæus, pro debitoribus ponuntur, vel pro syngraphis pecuniarum creditarum. Inde illud prouerbiale apud Columellã lib. 1. c. 7. Vel optima nomina nõ appellando fieri mala, fœnerator Alphius dixisse verissimè fertur. id est, quamuis locupletes habeas debitores, tamen si diu ipsis iudicium non dictaueris, vsurasq; non petieris, mala tandem fieri, id est, ipsos tandem non soluendo tanto æri alieno fieri: sicq; inanem tandem persecutionem; & nomina ipsa cassa factum iri. Hæc Budæus.

Inde & Philosophos] Confer huc Plutarchum de placitis Philosophorum, M. Tullium de natura Deorum 2. Aristophan. ἐν νεφέλαις, Lucianum passim, Iustinum Martyrem aduersus Aristotelis dogmata, & alios sanè multos, qui sapientum veterum cæcitatem stilo confoderunt. Vide sis Gratianum, c. hinc etiam, 49. dist. 1.

Caligant oculis] caliginem inducunt, obscurant. Vnde, oculorum caligo.

Falsaq; sola vident] Sic fassus est Cicero 2. de natura Deor. se facilius quid falsum sit, videre, quàm verum agnoscere.

Versuti. *Tandem & versutos.*] hoc est, ἀλλοπροσάλλους, qui tanquam bestiæ generis communis vel epicœni oberrant, desultoria leuitate infames, infidi, veteratores, Vertumno, Proteo, aut Empusa mutabiliores, quos neque vt prehendas, neque vt mittas, scias. Versutos Nonius vocat ad malitiam callidos, vt de Catilina Cicero pro Cælio: Versare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc & illuc torquere & flectere. Idẽ Cicero 3. de nat. Deor. Versutos eos appel-

lo

lo, quorum mẽs celeriter versatur. Festus: Versuti dicuntur quorum mẽs crebrò, ad malitiam vertitur. Plautus Epidico:

Versutior es quàm rota figularis.

Ita Suidas: γιγγλύμυ πολυστροφώτερος, *cardine versatilior.*

IV. QVANQVAM vespertilionis nomen ad multa traduci possit, speciatim tamen triplici hominum generi accommodat Alciatus.

Mala nomina.

1. Primò Vespertiliones ij appellantur, qui ob malam famam, vel aliquam capitis diminutionem, domi se continent, neq; in publicum prodire audent: hi quidem lucifugę à Seneca & Apuleio appellati. Vel qui ęre alieno grauati noctu tantum prodeunt, ne à creditoribus offendãtur, & in ius quoquo modo vocentur, vt indicat Alciatus de rerum signific. Itali de ijs dicunt, *E' pipistrello.* Quod ab Aesopi notissima fabella tractum, de vespertilione, mergo, & rubo, nauticam societatem contrahentibus. Vide adagium, *Vespertilio.*

Philosophi caeci.

2. Deinde õuertitur id nominis in quosdam rigidos Philosophię satellites, qui omnino cæcutiunt, dum ea, quæ sunt abstrusa prorsus atq; abdita scrutantur, ac rerum cœlestium naturam inquirunt, quæ à nobis longè remotæ, neq; oculis intueri, neq; tangi manu, neq; percipi sensibus possunt: & tamen sic de his disputare ausi sunt, vt quæ asseruerunt, probata certaq; videri velint. At profectò longè secus habendum nobis est. Illi enim dum contradicendi prurigine insaniunt, dum etiam quæ falsa sunt proferunt, arctè & accuratè defendunt, aliorumq; argumenta, quanquam vera, refutant audacius, non tantùm illis elapsa veritas est, quam se quęrere simulant, sed ipsi eam, si quam tandem reperire magno studio potuerunt, vel imminuunt, vel etiam labefactant. *Similes sunt noctuæ oculis*, aiebat Bias, *qui sapientiæ inani dant operam; illius enim oculi noctu quidem vim suam habent, sole orto caligant: eodem modo eorum mens ad res vanas perspiciẽdas acutissima est, ad veri aũt luminis obtusa.* hoc est: ἐοίκασι τοῖς ὄμμασι τῆς γλαυκὸς οἱ περὶ τὴν ματαίαν σοφίαν ἠσχοληκότες· καὶ γὰρ ἐκείνης αἱ ὄψεις νυκτὸς μὲν ἐῤῥῶνται, ἡλίυ δὲ λάμψαντος ἀμαυροῦνται· καὶ θεωρίοι, πρὸς δὲ τὴν τῦ ἀληθινῦ φωτὸς κατακίνησιν ἐξαμαυροῦνται. Facit huc Varronis illud Eudæmonibus: Postremò, nemo ęgrotus quisquam somniat, nec tam infandum, quod non aliquis somniat philosophus. Socrates cùm esset omnium Philosophorum vel Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, tamẽ vt cęterorum argueret ignorantiam, dicebat se duntaxat hoc vnum scire, quod nihil sciret. Videbat enim oculatissimus ille veritatis indagator, Philosophiam illam humanam nihil in se habere certi, nihil veri: nec (vt plerique censent) doctrinam ipsam dissimulauit, vt alios refelleret, sed quadam ex parte veritatem nouit: humanam enim sapientiam nullam esse fassus est, adeoque quam Philosophi scientiam profitebantur, quæ tum maximè versabatur in siderum inspectione, contempsit, derisit, abiecit.

Versipelles.

3. Postremò nomen hoc traducitur in callidos & versipelles ancipitis fidei homines, qui nec huius ordinis sunt, nec illius, cum vtroq; tamen colludunt, & plerumq; tanta dexteritate res agunt suas, vt cum vtraque parte communicandi ius habere videãtur, & vtramq; (vbi collibuerit) conuicijs proscindere: cumq; aliud temporis exiget occasio, eandem probabunt, præque altera efferent. Genus hominum certè vt versatile & infidum, sic detestandum maximè & exsecrandum. Quid enim cum illis agas, qui neq; fidem, neque mentem habent sibi constantem? Non dubium est, quin alios, cum quibus versantur, fallant, cùm sese ipsi prius fefellerint. Si enim veritatis essent aliqua tandem parte studiosi, darent operam profectò, vt societatem cum melioribus & sapientib. inirent, ijsq; adhærerent, contrarios verò fugerent, & seriò, non perfunctoriè aut oscitanter, & quasi aliud agẽtes, aduersarentur. Sed quid lucri, aut præmij deniq; consequuntur? nimirùm quod mendaces atq; impostores, quibus non creditur, etiamsi vera dixerint: sed & illud adijcitur, quòd vtriq; parti suspecti & odiosi apud omnes turpissima infamiæ labe asperguntur. Vtrinq; enim proditorum habentur loco, quibusque neutra pars ex animo fauere possit: quo fit, vt qui factionis vtriusque sibi contrariæ conuictores & asseclæ voluerint haberi, non rarò ab vtraq; conficiantur & atterãtur, vt Metius Suffetius Albanorum dux, ancipitis & dubiæ fidei homo, ruptor Albani, Romanique fęderis, cuius alio loco memini: vt fuerunt in bello Italico Senenses, in quo cùm se medios

gererent in neutram partium inclinatos, sedato tandem bello a diuisis militibus confossi sunt. Vnde festiuè dixit quidam magni nominis Princeps, Senensibus idem accidisse, quod ijs solet, qui mediam domus partem incolunt, vt fumo ab inferioribus, puluere autem & strepitu vexentur ab ijs, qui supernas partes teneant. Sapienter itaque à Solone sancitum est, vt qui in ciuili discordia & populi discessione duas in partes, non vni aut alteri se adiunxisset, sed solitarius, neuterque à communi malo ciuitatis secessisset, is domo, patria, fortunisq; omnibus priuaretur, & exul extorrisq; esset; quod non inflammandæ aut augendæ discordiæ, sed compescendæ potiùs, aut etiam extinguendę gratia decretum est. Idē Phauorinus Philosophus inter fratres & amicos dissidentes faciendum esse censebat, vt qui essent in medio partis vtriusq; beneuoli, si in concordia amittenda parum auctoritatis quasi amici ambigui habuissent, tum alter in alteram partem discederet, vt hac via concordiam vtriusq; instaurarent. Eo consilio Cicero actionibus in Catilinam vult in fronte, nedum in animo inscriptum esse quibuscunque ciuibus, vt omnes apertè fateantur, quid de bello tam nefario & periculoso sentiāt. Orus Apollo, Hominem, inquit, imbecillē καὶ προπετευόμενον, id est, leuem ac temerarium significare volentes, vespertilionem pingunt. Hæc enim auis cum pennas non habeat, volat tamen. Huc allusit Politianus in quadam epistola: Dum nec mures planè, nec aues sumus, vtrisq; tamen nos probare tentamus. Sed ad alia festinandum, si prius

Solonis lex.

Vespertilionis symbolum.

monuero, Hesychium dixisse, vespertilionem impurum hominem, quique in ambiguo ponat ea, quæ fidei sunt, repræsentare: Vespertilio enim vtrum ales an musculus sit, ambiguum est, cùm ipsemet in fabulis persuadeat gallo se esse murem, cato verò alitem. Volat quidem non pennis, sed membranulis innixus, neq; pluma, sed pilo, eoq; murino vestitur. Ita homines plerique volatu qualicumq; præditi, sacrosancto Baptismatis fonte tantùm abluti, apud Catholicos Christum fatentur, Petrum Ecclesiæ specificè præposuisse apud hæreticos impudenter delirant atq; pręuaricantur, apud Iudæos Christum rident, apud Mahumetanos tam Iudęos quàm Christianos incessunt. Impurissimum hominum genus, nō modò vespertilionibus perquam simile, sed cui meritò ἀπὸ τοῦ μιαραίνεσθαι nomē inditum sit, abominabile id quidem & omnibus abhorrendum. Pierius lib. 25. Hieroglyph. Ex hac fæce fuit Ecebolius Constantinopolitanus Sophista, de quo Socrates libro 3. Historiæ Ecclesiast. cap. 13. & Suidas, mentionem faciunt, qui cum Imperatorum ingenijs se accommodaret, vehementer Christianum esse palliato fuco simulauerat: sub Iuliano vero Apostata tempori inseruiens truculentus Gentilis apparuit; ac rursus post Iulianum Christianus esse voluit. Etenim ante portam oratorij se ipsum pronum in terram proijciens, clamauit: Calcate me, salem insipidum. Ad hunc modum leuis & mobilis Ecebolius & ante & post Iulianum fuit. Sed hi Vertumni cui non iustam moueant iram? Ergo directò ad Iram.

Ecebolius Constantinopolitanus.

Ira

Ira.

EMBLEMA LXIII.

ALCAEAM veteres caudam dixere leonis,
Qua stimulante iras concipit ille graues.
Lutea cùm surgit bilis, crudescit & atro
Felle dolor, furias excitat indomitas.

COMMENTARII.

I. LEO, horrendum animal, à venatoribus insequentibus actus, irruentium & latrantium canum turbę se opponit, cauda erecta latera flagellans, oculis, ore, ac toto corporis habitu furorem præ se ferens.

II. ID è scholiaste Apollonij Rhodij ad lib. 4. *ἀλκαίη λέγεται κυρίως ἡ τοῦ λέοντος οὐρὰ, ἀπὸ δ' αὐτῆς εἰς ἀλκὴν τρέπεσθαι: Alcæa dicitur præcipuè leonis cauda, qua nimirum ad robur & fortitudinem excitatur*. Reliqua apud eundem require. Impotentem & indomitum furorem significantes Aegyptij, leonem catulos cauda flagellantem pingebãt: leonem quidem ob iram, catulos verò cæsos, quoniam eorum ossa inter se collisa ignem videntur emittere. Plinius 8. lib. cap. 16. leonis irati signa colligens, ait: Leonum animi index cauda, sicut & equorum aures. Namq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur, incremento terga, ceu quodam incitamen-

to

to. flagellantur, &c. ex quibus colligere est facile, quantus sit leonis concitati furor. Aelianus 5. histor. animal. c. 39. idem quod Plinius: deq; alcæa cauda videtur idem penè quod Alciatus efferre lib. 13. cap. 14. eiusdem hist. anim. Cœlius Rhodig. lib. 13. cap. 8. Quoniam verò, inquit, Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda, stimulandoq; in prælium excitari; sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis Alcæam, ἀπὸ τῦ δι' ἀυτῦς εἰς ἀλκὴν τρέπεσθαι, quod eius incitamẽto ad fortitudinẽ exuscitetur. Plutarchus in libello de vita Homeri, loquens de leone sic ait:

Leonis caudæ cur alcæa

ὐρῇ μὲν πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
μαςίεται. hoc est:
Cauda latera & costas vtrinq; flagellat.

Est autem versiculus Homericus. Vide Orum Apollinem lib. 1. & 2. Nicolaus Leonicenus in suis quæstionibus naturalibus duas reddit causas, cur leo moteat in iracundia caudam. Inquit enim: Cur leones in ira cundia terga sua cauda flagellant? An quia leonum animi index est cauda? & reliqua Plinij verba. An quod iracundia, accenso circa præcordia calore prouenire dicitur? calidi autem est mouere cum omnia, tum ea magis & crebriùs, quæ mobiliora existunt, qualis sanè in animantibus omnibus est cauda. A quo non dissentit Lucretius, his versibus:

Cur leo in ira caudam moueat.

Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaq; mens, facilè efferuescit in ira;
Quo genere in primis vis est violẽta leonũ,
Pectora qui fremitu rumpunt plerunq; gementes,
Nec capere irarũ fluctus in pectore possunt.

Superius verò, cum de varietate animi loqueretur, dixerat:

Est etiam calor ille animo, què sumit in ira
Cùm feruescit, & ex oculis micat acrius ardor.

Alexander Aphrodiseus hanc causam reddit, quod eorum anima vehementius moueatur, sitq; vltionis admodum appetens; cauda verò vtatur veluti homines manu, qua illi se plerunq; in excandescentia complodere solent. Leo porrò, vbi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis, consurgit in prælium, dicitur σκυζεῖν. Hesiodus in fine sui clypei:

σκύζειν quid.

Δεινὸν ὁρῶν ὀφθαλμοῖσι, λέων ὡς σώματι κύρσας,
Ὅς τε μάλ' ἐνδυκέως ῥινὸν κρατεροῖς ὀνύχεσσι
Σχίσσας, ὅττι τάχιστα μελίφρονα θυμὸν ἀπηύρα,
Ἐμμενέως δ' ἄρα τῦγε κελαινὸν πίμπλαται ἦτορ. id est:

Sæuum videns oculis, vt quando nactus leo corpus,
Quiq; alacriter admodum vnguibus sæuis pelle
Dissecta, q̃ citissimè lenẽ animum abstulit:
Alacriter adhuc furibundum cor explet.

Sed huc propiùs accedit Lucani pulchra descriptio è lib. 1. quo loco Cæsarem cum leone furibundo comparat:

Aestifera Libyes viso leo cominus hoste,
Subsedit dubius, totam dum colligit iram.
Mox vbi se sæua stimulauit verbere caudæ,
Erexitque iubas, vasto & graue murmur hiatu
Infremuit, dum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latũ subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Horatius quo loco verba facit de excandescentia, peritè dixit, Promethea insani leonis vim stomacho apposuisse nostro. Vide de leone plura huc facientia apud Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 8. sup. cit. & Pierium Valer. lib. 1. Hieroglyph.

ALCÆAM veteres caudam &c.] Testes sunt auctores iam citati, qui huius nominis causam assignãt. Callimachus etiam in musca alcæam absurdè posuit. In Lexico Comico: Non in leone solùm intelligitur alcæa, sed in equo item & boue, & id genus aliis, quæ vtuntur cauda vt adiutorio: Vnde caudam Græci vocant ὐρὰ, διὰ τὸ ὀρίνειν ἑαυτὰ τὰ ζῶα τῇ ὐρᾷ quia ea parte se concitent animalia, vt leo, taurus, canis.

III. Cauda alcæa.

Qua stimulante] qua se mouente, erigente, & quasi spinescente, lateraq; flagellante. Sic Lucan.

Mox vbi se sæua stimulauit verbere caudæ.

Lutea cum surgit bilis] Bilis Græcè χολὴ, omnis humor est in nobis calidus siccus. Duplex primùm statuitur, naturalis vna, quæ simplici nomine bilis appellatur, estque vtilis ad alendum corpus: Alia verò est quæ recedit à naturæ mediocritate, additoque nomine vitium designante solet appellari, estq; in multiplici differentia: alia enim rubra, alia glastea, alia nigra, flaua alia, liquida, aquosa, fusca, &c. puto hic intelligi glasteam, quæ ἰσατώδης glastum colore

Bilis qd.

colore cæsio refert, eam medici faciunt acerrimam, calidissimam, mordacissimam, quæq; extremam inter bilis genera malignitatem obtineat, in ventriculo & circa ipsum gignitur à calore vehementissimo. Præter Galeni commentarios ea de re plura perdoctè disputat Fernellius De functionibus & humoribus lib. 2. c. 3. & 9.

Crudescit.] Crudus fit, commouetur, excitatur. Sic ferè Curtius lib. 7. in initio, Recruduit soporatus dolor.

Atro felle] Fel, iræ folliculus, quę hominem pro sui conditione commutare solet. Cicero 3. Tuscul. Græci volunt illi quidē, sed parum valent verbo, quem nos furorem, μελαγχολίαν ipsi vocant: quasi verò atra bili solum mens, ac non sæpe vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur.

Furias excitat indomitas.] Philemon Comicus,

Ira furor breuis.

μαινόμεθα πάντες ὁπόταν ὀργιζόμεθα.
τὸ γὰρ κατάσχειν ἐστὶ τῆς ὀργῆς πόνος.
Insanimus omnes cum irascimur.
Ira enim difficillimè refrænatur.

Et Tusculanarum 4. Cicero: An quicquam est similius insaniæ quàm ira? quàm bene Ennius iram initium dixit insanię? & furiarum tædas ardentes dixit in Paradoxis aduersus Clodium. Verbum Græcum θύμος, animum vehementem sonat, de quo hic, à θύομαι, *cum impetu feror.* At nihil aliud insania est, quàm ira, vel audacia nimia, aut sine ratione pericula suscipere. ὀργὴ leuius quiddam est, & cupiditas vlciscēdi, παρὰ τὸ ὀρέγειν, *appetere, cōcupiscere.* at μῆνις, grauius quid & vehementius, vbi cupiditatem factum comitatur, ita vt à μένειν duci videatur.

Iracūdiæ gradus.

IV. *Ira cohibenda.*

ADMONEMVR iræ impetum cohibendum esse, omnesque occasiones deuitandas, quòd ea perturbatio sic hominem extra se deijciat, vt in belluam ferocissimā quasi transformet. Hæc vbi semel erupit & laxauit fræna furori, impotens est, nec sui capax: in voce rabies, in oculis, in vultu, in incessu; præceps fertur, non vadit: glomerat verba & abrumpit laborante spiritu, hiulca, intercisa, præpostera: spumat lingua vt solet cani venatico, tument buccæ, crepant dentes, ignescunt lumina & fulminant, tremunt pedes, rotantur brachia, assultu rapitur vt ceruus traiectus glande, sursum deorsum cursitat, minatur, sternit, pessundat, mactat quidquid obuium. M. Tullius 1. de Officijs: Licet ora ipsa cernere iratorum, aut eorum, qui aut libidine aliqua, aut metu commoti sunt, aut voluptate nimia gestiunt: quorum omnium vultus, voces, motus, statusque mutantur. Lactātius de ira Dei, cap. 5. Cùm in animum cuiusdam incidit velut sęua tempestas, tantos excitat fluctus, vt statum mentis immutet, ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, alterius vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc pallor albescens, &c. Sic Ouidius 3. de Arte:

Irati descriptio.

Pertinet ad faciē rabidos cōponere mores:
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,
Lumina Gorgoneo sæuius angue micant.

Itaq; summè nobis elaborandum est in ira domanda, vel saltem sic compescenda & continenda, ne nobis possit vllum adferre nocumentum: hanc enim qui vicerit, hostem se vicisse omnium maximum & perniciosissimum dicere non iniuria potest. Pertinet huc Tullij 3. Tuscul. His perturbationibus, quas in vita hominum stultitia quasi quasdam immittit furias, atq; incitat, omnibus viribus atq; ope repugnandum est, si volumus hoc quod datum est vitę tranquillè placideq; traducere. Quod ex Græco Menandri sumptum videtur, qui ait:

Ζήσεις βίον κράτιστον ἂν θυμοῦ κρατῇς.
Viues beatè vacuus iracundia.

Sallust. Iugurtha: Cupido & ira pessimi consultores. Quædam leguntur apud Hebræum Parœmiasten, Prouerb. 22. Noli amicus esse iracundo, neq; stude furioso, ne discas mores eius, & capias animę tuæ scandalum. Idem c. 22. Graue est saxū & onerosum, sed ira stulti grauior. Et Ecclesiastici 28. Certamen festinantium lites incēdit: si sufflaueris, quasi ignis ardebit: si expueris, extinguetur. Ennius iram initium dixit insaniæ: cùm plerisque nimis illam sequentibus finis & insaniæ sit & vitæ. Siquidem hæc etiam pestis etsi sæpe alios, semper tamē prius possessorem suum torquet & cruciat, vt mirer, vnde quibusdam videri potuerit huic nescio quid melle dulcius inesse. Habet fortasse vltio dulce aliquid efferum, inhumanum; ira nihil nisi amarū habet. Mordicus ergo Ciceronianum illud tenendum est: Ira procul absit, cum qua nihil

hil rectè fieri, nihil considerate potest. Iure laudatur Architæ Tarentini dictum, & Platonis amici sui factũ, quorum primus, dum se studijs dedito possessiones suas culpa villici destructas aspiceret, in eum versus: Sumerem, inquit, ex te debitas pœnas, nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo nõ impunem dimisit, vt Architas, sed amico commisit, vt supplicium exigeret, veritus ne se iræ impetus, quo non deceret, impelleret. Hæc, horumq; similia frænare iram debent, ne sequaces suos, vt solita est, in infamiam cladem q; præcipitet. Id quod Alexandro Macedoni, totiùs penè Orientis victori, contigit, qui subita quadam ira correptus, Clytum nutricis suę filium (à quo fuerat ad Granicum amnem seruatus) interfecit; quemque prouinciæ præfecerat, conuiuio admouerat, multisq; honoribus, vt amicissimum, donauerat, impetu nescio quo inflammatus ferro traiecit. At paulò post cùm ad se redijsset, ereptum telum ex Clyti vulnere in seipsum doloris impatientia vertebat, nisi suorum manibus fuisset prohibitus. Sic & Mahometes Othomanus, cum duos cucumeres in horto pubescentes foris rediens decerptos inuenisset, protinus duos iuuenes sibi charos, eleganti forma præditos (quos ad vsum nefariæ libidinis domi enutriebat) se decerpsisse negantes, traiecit gladio. Hinc non immeritò Menander:

Architas & Plato.

Ira percitus Alexander amicũ interfecit.

Mahometes Othomanus.

Ὀργὴ δὲ πολλὰ δρᾶν ἀναγκάζει κακά.
Mala perpetrare cogit ira plurima.

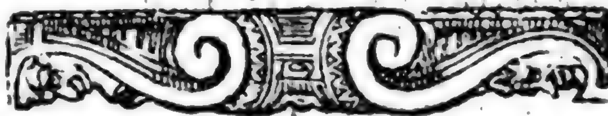
Aristoteles dicebat, perinde atq; fumus oculos & aspectum conturbat, vt neque ea nobis videndi potestas fiat, quę sunt ante pedes: ita oborta ira rationi caligo suffunditur, vt se delinquere nulla cogitatione deprehendere possit. Vnde plerumq; facta ex ira sequitur pœnitentia. Quod innuit Horatius lib. 1. Epist. dum canit:

——Qui non moderabitur iræ,
Infectum volet esse dolor quod suaserit & mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.

Sapuit Syrus ille Terentianus, qui se conijcit in angulum, edormiturus quod biberat villum: at ira minus est sui cõpos quã ebrietas. Democritus ad Lacedæmonium flagris in seruum sęuientem: Desine, inquit, te seruo tuo similem ostendere. Nam seruus est qui suis cupiditatibus imperare nõ potest. Hinc Corys Thracum Rex, natura celer ad iram, sæuusque castigator eorum, qui in ministerio deliquissent: igitur naturæ suæ morbum agnoscens, vitio materiam præripuit. Nam cum quidam ad illum detulisset vascula fragilia tenuiaq; scitè tamen & curiosè elaborata, is quidem hospiti munera dedit, cæterum vascula omnia confregit. Demirantibus cur id faceret: Ne, inquit, sæuiam in eos, qui erãt fracturi. Hoc moderationis exemplum ex *bello furiosa Thrace* (vt canit Horatius) habeto. Nostrorum temporum heri famulos suos diris, exitijs, crucibus, execrationibus furioso ore imprecatis castigant: Vnde quidem minister cum domino ad irã & maledicta procliui pactus, ne posthac mille pestes, aut totidem cacodæmones in hominum cœtu sibi imprecaretur, sed mille potius aureos; facilè enim tum sibi futurum, vt clam secum domini expendat voluntatem. Non ita multò post herus ira percitus, in copiosa frequentia hominum mille aureos famulo imprecatur. At hic illi rursus decem mille. Quæ res ita concitauit ad amarulentiam herum, vt iam diras, exitia, & quidquid vspiam est malarum execrationum, intonaret. Qui aderãt litis componendæ studio, dominum orant, ne sæuiat, neve in deteriorem partem dicta famuli interpretetur, cum nemo sit ex ijs, qui non verum esse velit, quod ille optauit. Verum vos quidem dicitis, ait, atqui alia hæc est moneta, de qua clam inter me & famulum conuenit, eam vos non cognoscitis. Qui plura Emblema hoc explicantia desiderat, euoluat totum Plutarchi librum de ira cohibenda, & Valer. Max. lib. 9. cap. 3.

Corys Rex.

Facetũ.

In eum

In eum qui sibi damnum apparat.

EMBLEMA LXIV.

CAPRA lupum non sponte meo nunc vbere lacto,
Quod malè pastoris prouida cura iubet.
Creuerit ille simul, mea me post vbera pascet:
Improbitas nullo flectitur obsequio.

COMMENTARII.

I. CAPRA vberibus lacte distentis lupi catulum lactentem lactat, & in suam perniciem hostem nutrit.

II. Ex lib. 1. Epigrammatum Græcorum, tit. *εἰς εὐχαρίστους καὶ ἀχαρίστους*, auctoris incerti, quod est huiusmodi:

Epigramma. Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω οὐκ ἐθέλουσα,
Ἀλλά μ' ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη.
Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσαι·
Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται.

Capra lupũ lacto mammis inuita, sed illud
Pastoris cogit mens malè cauta mei.
Nutritus per me, tandem fera sæuiet in me:
Vertere naturam gratia nulla potest.

Lupum proprijs vberibus nutrio inuita,
Sed [ad id] me cogit pastoris imprudentia:
Qui vbi creuerit ex me, contra me rursum fera erit:
Gratia mutare naturam non potest,

Lacto lupi catulum mãmis inuita capella,
Quò me pastoris cura coegit iners.
Postquam creuerit ille ex me, malè sæuiet in me:
Naturam mutat gratia nulla malam.

Chiliadum autor sic vertit:

Lacto lupum vberibus proprijs, non sponte, sed horsum
Me demens adigit pastor, vt id faciam.
In me rursus erit fera, postquam creuerit ex me:
Natura haud vnquam vertitur officijs.

Videtur confictum hoc Epigramma ex Theocrito, apud quem est eiusdem argumenti apologus.

III. *MALE pastoris prouida cura*] ποιμένος ἀφροσύνη.

Iubet] Permittit, sinit, Græcum habet ἀναγκάζει, cogit.

Simul. *Creuerit ille simul*] Postquam adoleuerit. Ponitur autem simul pro vbi, vel postquã. Sic Liuius 6. Belli Punici: Qui simul in potestate vestra erũt, extemplò omnia, quæ nunc sub Carthaginensibus sunt, in ditionem tradent.

Mea me post vbera pascet] id est, postquam meis vberibus enutritus fuerit, me deinde ipsam pascendo absumet. Est autem

Pasco. verbum *pasco*, hoc loco neutri generis, & vesci, vel comedere significat. Sic Virgil.

——Pascentes seruabit Tityrus hœdos.

Aliàs quoq; actiuum est, & significat alteri cibum prębere, nutrire, vel etiam pascentem obseruare. Cicero 1. de Diuin. Qui cũ propter paupertatem sues puer pasceret.

Improbitas nullo &c.] Idem sonat penè Publianus ille mimus:

Maleuolus semper sua natura vescitur.

id est: nullo beneficio ingrati animus mutatur. Consonat quoq; cum Socratis dicto: κακὺς ποιῶν εὖ, θρέψαι λύκυς. hoc est: *Malis faciens bene, nutrit lupos.* Hispani dicunt: *Cria el cueruo, sacarte ha el oio.* Huc refer adagia, *Lupus pilum mutat, non animum.* &, *Colubrum in sinu fouere* &, *Aries nutricationis mercedem persoluit.* Occurrit opportunè illud Theocriti Eidyll. Θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι κύνας, ὥς τυ φάγωντι. *Ale & fœtus lupi, ale canes, vt te absumant.* Sic autem Scholiastes, ἐκτρέψειεν ἄντις κ λύκων ἐκγόνυς, καὶ κύνας, ἐπὶ τῇ λύμῃ τῇ αὐτῦ ὡς κἀγὼ τῦτον ἐδίδαξα ἐπὶ ἀχαριστίᾳ. ἐστὶ δὲ τῦτο Σωκράτυς. κακὺς ποιῶν εὖ θρέψαι κύνας.

TORQVETVR Emblema in ingratos, eosq́ue potissimum, qui perniciem ijs adferunt, qui de se bene meriti sunt: quo genere hominum nihil peius aut deterius educere vel gignere terra potest: tantumq; id flagitium atrocitatis habet & probri, vt omnia conuicia ingratitudinis solo nomine contineri dicantur. Quid verò execrabilius esse potest, quàm ijs vitam adimere, aut etiam quodam torquere pacto, qui nobis viuendi causas suggessere, dederuntq; operam, vt quod sumus, essemus? C. Toranius ingratissimus filius, triumvirûm partes secutus, proscripti patris sui, prætorij & ornati viri, latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex tamen patiende filij vita magis, quàm de sua solicitus, petijt, an incolumis filius esset, & an imperatoribus satisfaceret. At ipse est, qui te nobis prodidit, inquit vnus è militibus: continuoq; ne pectus eius gladio traiecit. Indigna quidem mors, sed auctore cædis miserior. Idem penè de Villio Annali narratur, qui cùm proscriptus ad clientẽ suum confugisset, sceleratus filius militibus occidendum patrem se præsente obiecit, bis parricida, vt qui consilio priùs, deinde spectaculo tam crudeli & impio ei vitam ademerit, à quo vitam acceperat. Dignũ quoque quod memoretur ingratitudinis exemplum est militis cuiusdam Philippi Macedonum regis: is fortè naufragio exutus omnibus, vix etiamnum spiritum ducens errabat, consilij inops. Eum conspicatus Macedo quidam benignè amplexatur, iubet bene sperare, semiuiuum in villam suam perducit, fouet accuratè, lectulo quoq; cedit, nec patitur quidquam ab eo frustra desiderari. Postremò digredientem viatico etiam instruit, submurmurantem identidem: Nõ sentiar ingratus, parem rationem faciam, liceat modo mihi imperatorem meum adire. Venit ille ad Philippum, miseriam suam exponit, sed hospitis benignitatem reticet: nec satis; Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donec sibi Macedonis cuiusdam agros. At is non alius erat quàm ille ipse hospes. Qui tam inhumaniter omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolam facti seriem Philippo insinuat. Exarduit is, nec valens tam insignem sæuitiam decoquere, improbissimo homini beneficium rarę fortunæ inusitata

IV. Ingrati.

Ingratitudinis exemplum.

rabie

rabie retalianti, stigmata inuri iussit, restituto in integrum priore domino. Missos facio quàm plurimos alios ingratitudine notatos, qui nobis interdum occurrunt in historicorum monumentis, ne nimium hic hæream. Tantùm adijcio, quod scribunt auctores grauissimi, ingratitudinem sceleris atrocissimi loco esse positam, adeò vt tanto crimini non sit vlla pœna legibus constituta, quòd (sicuti sapienter arbitrãtur) maius sit quàm vt ab hominibus vindicari possit, ideoque ad vltionem diuinam remitti. Nam si omnium virtutum mater gratitudo, quoniam ex huius fontibus profluat in parentes pietas, in patriã charitas, in Deum religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros veneratio: certè colligendũ, quod ad Atticum Cicero scribit, ingratis omnia inesse vitia. Hinc opinor factum, vt natura ipsa ad id nos prouehente, ingratos nemo non Vatiniano prosequatur odio: siq; facultas adsit, & patiatur ratio, primo quoq; tempore vltum eat, veluti sint tum beneficentiæ, tum bonorum omnium communes hostes. Vnde legimus apud Xenophontem, in Persarum moribus & statutis hoc esse positum, vt maximè ingratitudinis notam insectentur. Quem enim cognouerint posse gratiam referre, nec refert, in hunc seuerissimè animaduertunt: quippè qui arbitrentur eos, qui sunt ingrati, & Deos negligere, & parentes, & patriam, & amicos. Ingratitudinem verò, ait, potissimùm impudentia sequitur, quæ ad omnem turpitudinem maxima est dux. Sanè vt hoc quasi per transennam adijciã, pulcherrimas ingenij sui penè diuini dotes multum obscurauit Aristoteles, *ἡμίονος* dictus ab Athenæo, quòd animo in præceptorem Platonem fuerit ingrato; quanquam tamen alicubi dissimulet in suis disputationibus: ex quibus oculati homines facilè coniectant, quid animi habuerit ille in doctorem, cui debebat omnia lubens referre accepta. Quapropter nõ immeritò et ab ipso Platone mulus vocabatur, quod mulus, cum saturatus est lacte materno, calcibus petat matrem. Ab hac ingratitudinis peste miserè exercitus fuit Romanæ facundiæ parens Cicero, qui à Popilio quẽ capitis reum defenderat, è viuis sublatus fuit. Tullia quoq; Tarquinij filia, currum super faciem mortui parentis duxit, equis etiam immanitatem refugientibus; vt canit Ouidius lib. 6. Fastor. Scribit Trogus, Thessalonicen ab Antipatro filio interfectam, quod Alexandro fratri magis quam sibi faueret; quum tamen illa vitam per vbera materna deprecaretur. His hominum portentis iure adiungo Neronem, alteram humani generis facem, vt eum Plinius vocat. Is matrem Agrippinam varijs modis perdere tentauit: primò veneno, sed cum sentiret eam antidotis premunitam, nauem solutilem, cuius ruina periret, commentus est, simulataque amicitia Baias euocauit. Quam quando euasisse vt comperit, inops consilij eam interfici iussit, quam prius stupro contaminauerat. Ea perempta procurrens nudam est cõtemplatus, nec verbo temperauit flagitiosiore; *οὐκ ᾔδειν ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. nesciui, inquit, mihi esse matrem adeo venustam.* Propter hæc & alia nefanda flagitia puto roborasse opinionem illorum, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurumq; Antichristum. Alij vero putarunt, nec occisum quidem, sed subtractum, & viuum occultari in ætatis vigore, qua fuit, cùm crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur, & restituatur in regnum. Sed hæc vt Ialemo frigidiora, & quæ vel ipsas thermas Neronianas possint refrigerare (vt Martialis abutar versiculo) meritò irridet August. lib. 20. de Ciuit. Dei. Confer huc, si vacat, pulcherrimum Socratis monitũ ad filium Lamproclem, matri Xantippę contumeliosum, ex 2. *ἀπομνημον.* Xenophontis, & quædam Æliani De varia historia exempla, ex lib. 3. c. vlt. De ijs qui ab ingrata patria malè plexi sunt, & iniustè dãnati. Nihil enim video aptiùs huic loco illustrando.

Aristoteles ingratus.

Crudelitas Tulliæ.

Neronis parricidium.

Fatuitas.

EMBLEMA LXV.

MIRARIS nostro quòd carmine diceris Otus,
Sit vetus à proauis cùm tibi nomen Otho.
Aurita est, similes & habet ceu noctua plumas,
Saltantemq́; auceps mancipat aptus auem.
Hinc fatuos, captu & faciles, nos dicimus Otos:
Hoc tibi conueniens tu quoque nomen habe.

COMMENTARII.

I. Otus. STVLTVS aurito bardocucullo tectus, auem otida sequitur, quam manibus prehendere satagit. Est autem Otis (vt refert Plinius lib 10. cap. 23.) auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus; vnde & nomen illi. Quidam Latini Asionem vocant; imitatrix aliâs auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. Capitur haud difficulter, vt noctuæ, intenta in aliquo circumeunte altero.

II. Otus qd. IOCATVR Alciatus in quendam Othonem, vocando eum Otum, id est, stultum, ob vocabuli similitudinem. Porrò de Oto sic scribit Aristoteles lib 8. de natura anim. cap 12. Otus noctuæ similis est, pinnulis circiter aures eminentibus preditus; vnde

vnde nomen accepit, quasi auritum dicas. Nonnulli vlulant eum appellant, alij asionem. Blatero hic est, & hallucinator, & planipes, saltantes enim imitatur. Capitur intentus in altero aucupe, altero circumeunte, vt noctua. Athenæus lib. 9. Dipnosoph. cap. 14. cum ferè ea, quæ iam ex Aristotele citauimus, disputauerit, subdit: Vnde effectum est, vt qui facilè decipiuntur, Comici ex re ipsa Otos vocauerint. Cœlius Rhodig. lib. 3. cap. 29. Ab auribus, inquit, quæ Græcè ὦτα dicuntur, corriuatur Otus, veluti auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus. Vlulam nonnulli interpretantur, alij asionē. Scitum est, quod scribit Ælius Dionysius: Auis hęc, inquit, laudata, & saltans capitur veluti nycticorax: vnde Otos item dicimus, qui nullo negotio decipiuntur, aut gloriæ vanitatem affectantes, id est, κενοδόξους. Hæc Cœlius. Vtitur autem in hoc Epigrammate Alciatus quodam ridiculi genere, de quo meminit Quintilianus lib. 6 cap. de risu, his verbis: Fiunt & detracta & adiecta aspiratione, & binis coniunctis verbis. &c. Fit enim interdum, vt ij, qui nobilitatem affectant, nomine leuiter immutato vel detorto, dignam stoliditatis appellationem sortiatur.

III. *Otus & Otis aues diuersa.* *DICERIS Otus*] seu potiùs Otis. Licet etiam Hispani Otin & Otum nomine distinguant, vt testatur Sanctius, tamen hæc nomina sæpe confunduntur, vt hic apparet; aues sunt tamen diuersæ.

Aurita est, similes &c.] Vide Plinium lib. 10. cap. 23. Aristot. 8. de nat. anim. cap. 12. Athenæum Dipnosoph. 9. cap. 14 Cœl. Rhodig. lib. 3 cap 29.

Auceps aptus] doctus aucupandi.

Mancipare. *Mancipat*] Manu capit, propriam efficit, & vsu capit. Mancipare verbum est Iurisconsoltorum. Horat. 2. Epistol.

Quadā (si credis consultis) mancipat vsus.

Mancipium. Hinc emancipare, quod est manumittere, liberare. Et mancipium, homo vel iumentum, quod manu capitur, siue mancupi emptione acquiritur. Est autem mancupi emptio, quæ solennitate quadam fiebat, adhibitis non minus quinque testibus Romanis ciuibus puberibus, & aliq eiusmodi con-

Mancipatio. ditionis, qui libram æneam teneret. Emptor ita dicebat: Hoc ego ex iure Quiritum meum esse aio, hoc quod emptum est hoc ære, æneaque libra: deinde libram ære percutiebat, idq; ęs dabat ei, à quo rem emptam accipiebat: & hæc mancipatio vocabatur.

Auem] Otidem.

Captu & faciles] qui facilè decipiūtur, & circumueniuntur, fatui. Italicè, *chi non hanno punto di sale in zucca.*

Hoc tibi conueniens.] Quasi diceret: Tu te Othum iactas, vt qui originem trahas ab Othone Imperatore magno, cùm ingenio sis ad vanitatem composito, ad aucupandam gloriolam pronus: ego verò te Otum ab Otide aue dixerim, quòd vti ea gesticulabunda, & ad suas laudes assultans facilè capitur, sic tu ineptus & gloriosulus conueniens tuis nomen moribus inditum habes.

IV. *Otho ab Otide.* Hoc dictum est in quempiam temerarium, gloriabūdum, & plus quàm par est, auitæ nobilitatis iactatorem, quem Othonem appellat, ab Otide aue fatua & gesticulatrice, captuque facili, quam Aristoteles noctuæ similem, & circa aures alarum quandam similitudinem habere tradit. Prouerbialiter enim ὦτοι dicuntur, qui in re qualibet facilè decipiuntur, ac illi maximè, qui verbis sese protelari facillimè sinunt; cuilibet sine delectu & prudentia dextram, quod aiunt, inijcientes, vt ex Eustathio Homeri scholiaste didicimus. Otos dici gloriæ vanitatem affectantes, id est, κενοδόξους, quidam eruditi homines adnotarunt. Vide prouerb. *Aues quærs.* Noto præterea hoc loco eos, qui vt priscæ nobilitatis existimationem sibi concilient, genus suum ab ipsa arca Noe, ne dicam à turre Babylonica, aut primo rerum chao deriuant, idq; armis gentilicijs nescio quibus, planè ridiculis, probare contendunt: vnde nihil mirum, si deinde Oti, aut etiam ex terra nata gigantum fraterculi habeantur, vt qui in tanta omnium rerum vicissitudine hanc generis gloriam superstitiosè affectent. *ὦτοι qui.* *Thrasones.*

Obliuio paupertatis parens.

EMBLEMA LXVI.

CVM lupus esuriens mandit ceruarius escam,
Præq; fame captum deuorat hinnuleum,
Respiciat si fortè aliò, vel lumina vertat,
Præsentem oblitus quem tenet vngue cibum;
Quæritat incertam (tanta est obliuio) prædam.
Qui sua neglexit, stultè aliena petit.

COMMENTARII.

I. *Lupus ceruarius.* LVPVS ceruarius, sic dictus, quod ex cerua & lupo, vel ex lupa & ceruo gignatur, animal mistum, pingitur prædam vnguibus tenens, sed respiciens ad gregem sub pastoris custodia pascentem; præsentis oblitus futuro inhiat. Quod si placet lyncem appingere, quæ etiam est ex genere *Lynx.* luporum ceruariorum, per me licet: est autem animal vario colore, & maculoso tergore, acutissimi visus, mammas habet in pectore.

II. CARMINIS huius sententia similis est huic, quæ ex Menandro citatur:

ἀφεὶς τὰ φανερὰ, μὴ δίωκε τ' ἀφανῆ.

Aperta linquens, persequi noli abdita.

Plinius lib. 8. cap. 22. Sunt, inquit, in eo genere, qui ceruarij vocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni arena spectatum vidimus. *Ceruarij natura.*

dimus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiũt, digressumq; quærere aliud. Solinus hoc explicatiùs dixit, cap. 18. polyhistor. Coeunt, inquit, lupi toto anno non amplius dies duodecim. Vescuntur in fame terra. At hi, quos ceruarios dicimus, quamuis post longa ieiunia repertas ægrè carnes mã dere cœperint, vbi quid casu respiciunt, obliuiscuntur, & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam dereliquerunt satietatem. Meminit quoq; huius rei D. Hieronymus in epistola ad Chrysogonum monachum, his verbis: Verùm tu quod natura lynces insitum habet, vt post tergum respicientes, non meminerint priorum, & mens perdat, quod oculi videre desierint: Ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus, vt illam epistolam, quã in corde Christianorum scriptam Apostolus refert, non parua litura, sed imis, quod aiunt, ceris eraseris. Et illæ quidem, quas diximus, feræ, sub frondente captantes arboris ramo fugaces capreas, aut timidum ceruos animal comprehendunt, currentemq; frustra prædam, dum hostem suum secum vehit, rabido desuper ore dilaniant; & tamdiu meminere prædandi, quamdiu venter vacuus, sic cum fame guttur exasperat: vbi verò sanguine pasta feritas viscera distenta compleuerit, cum saturitate succedit obliuio, tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriam reuocauerit esuries. Tu necdũ satiatus è nobis, cur finem iungis exordio? cur amittis antequam teneas? Hæc ille.

III. *LVPVS ceruarius*] Lynx.

Mandit] mandere incipit.

Hinnulus. *Hinnuleum*] Hinnulus seu hinnuleus, est ceruorum, caprarum, damarum, & similium fœtus; Horatius 1. Carm. Ode 23.

Vitas hinnuleo me similis Chloe.

Inuenio etiam hinnulum dici piscẽ, quem aliàs galeum læuem dicunt, Romani *pesce colombo*. Dicuntur etiam hinnuli fętus ex equa & asina geniti, quibusdam burdones vocati.

Quem tenet vngue] Aliquę editiones habẽt, *tenet ore*; at magis arridet *vngue*, quod habet Rouilliana.

Incertam prædam] Quam nondum arripuit, nec de arripienda securus est.

Qui sua neglexit, &c.] Non videtur incommodum, si apponam lepidum & facile Thomæ Mori tetrastichon, huic Emblemati conuenientissimum:

Os canis implet anas: alium capturus hiabat:

Non capit, at quę iam ceperat, ore fugit.

Sic miser in terra, dum rẽ captas alienam,

Sæpius & meritò perdis, auare, tuam.

Glossographi Accursij aiunt, eum, qui hora vna eademque duos sectatur lepores, quandoq; vtroque carere.

IV. Auari & ambitiosi.

QVOD de lupo ceruario dictum est, idem sæpe contingit ambitiosis & auaris, qui spe honoris amplioris, aut commodi, in quo sit vberior quęstus, neglecta præsenti sorte venantur aliam. Fit tamen sæpenumerò, vt vtraq; frustrentur. Hinc Sophocles in Thyeste:

——τῶν ἀμηχάνων δ' ἔρως

πολλοὺς ἔθηκε τοῦ παρόντος ἀμπλακεῖν.

id est:

Impossibilium cupido

Multos fecit re præsente frustrari.

Id quidem exemplis quàm plurimis confirmari posset, sed vnum ex Iustino subijciam. Pyrrhus Epirotarum Rex, in amplissimo imperij fastigio collocatus, iam nec eo contentus, Græciæ, Asiæq; regna meditabatur: neq; illi maior ex imperio quàm ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, quà tulisset impetum, sustinere valuit. Sed vt ad regna deuincenda inuictus habebatur, ita victis acquisitisque celeriter carebat; tanto meliùs studebat acquirere imperia quàm retinere. Quam ob caussã collatus est ab Antigono, lusori imperito, qui cùm multa & feliciter iaciat, ijs tamẽ vtendi modum negligat, Plutarcho teste. Fruendum est itaq; rebus præsentibus, & rectè agendo speranda meliora. Est enim animi valdè pusilli & angusti, inopiam metuere plus quàm par est, ideoque ijs, quæ adsunt, non frui, & alienis anxius inhiare, magnæ stoliditatis argumentum. Ferè enim fit, vt iuxta prouerb. *Duos insequens lepores neutrum capiat*: cuique illud conueniat:

Pyrrhus Epirota.

δυοῖν ἐπιθυμήσας οὐδετέρου ἔτυχες.

Ambo concupiscens neutrum assecutus es.

Pulcher locus apud Procopium 2. De bello Gothico: refert enim Bellisarium initio belli scripsisse ad Theudebertum Francorum Regem (qui cum eo manus cõseruit) Satius est securè sua vt quisque possideat tenere, quàm dum aliena nimium appetit, de suis rebus periclitari. Huic bellè conuenit

Procopij locus.

uenit quod Seneca refert epist. 73. Solebat Attalus hac imagine vti: Vidisti aliquando canem à domino frusta panis aut carnis aperto ore captantem? quicquid excepit, protinus integrum deuorat, & semper ad spem futuri hiat. Idem nobis euenit, quicquid expectantibus fortuna projjcit. id si ne vlla voluptate dimittimus, statim ad alterius rapinam erecti & attenti. Hoc sapiēti non euenit, plenus est: etiam si quid euenit, securè excipit. Huc refer Adag. Præsentem mulge, quid fugientem insequeris? Multæ sunt huic affines sententię, vt apud Hesiodum:

Cupidorū mos.

Νήπιος, ὃς τὰ ἕτοιμα λιπὼν, ἀνέτοιμα διώκει.

Stultus, qui non prompta sequens, iam prompta relinquit.

Sallustius in Catilinario, quo loco verba facit de legatis Allobrogum, pertractis ad societatem nefarij belli, de euentu tamen anxiè dubitātibus in incerto habuere, quidnam consilij caperent. In altera parte erat æs alienum, studium belli, magna merces in spe victoriæ: in altera maiores opes, tuta consilia, pro incerta spe, certa præmia. Sed & Pseudolus seruus apud Plautum sic secum loquitur: *Certa amittimus dum incerta petimus, atq; hoc euenit in labore, atque in dolore, vt mors obrepat interim.* Iustinianus l. nemo. C. de assessorib. Festinans ad duo diuersa neutrum bene peragit, ne cum in vtrumq; festinat, neutrum perficiat. Et Satyra Iuuenalis:

Pectora nostra duas non admittētia curas.

Ridetur adolescens luxu perditus apud Persium, Satyra 3. his verbis:

——Duplici in diuersum scinderis hamo:
Vdum & molle lutum est.

Hæc dum colligo, penè mihi quoq; ad vlteriora progrediendi surrepsit obliuio.

Superbia.

EMBLEMA LXVII.

En

EN statuæ statua, & ductum de marmore marmor,
Se conferre Deis ausa procax Niobe.
Est vitium muliebre superbia, & arguit oris
Duritiem, ac sensus, qualis inest lapidi.

COMMENTARII.

I. APOLLO cum sorore Diana è sublimi sagittas in liberos Niobes iaculatur, quorum ille filios, hæc filias ferit ac prosternit: Niobe verò mater flebilis & mæsta scopulo assidet, in quem tandem verti videtur. Ad picturam exprimendam nonnihil confert Pausanias in Atticis, qui Nioben in marmor conuersam etiamnum lacrymas emittere in Sipylo affirmat, seq; aliquando illud, vt videret accessisse dicit his verbis: Ad theatri verticem ex medijs saxis spelunca in arcem subijt, imposito tripode, in quo Apollo & Diana sunt Niobes filios necantes. Nioben ego quoque vt viderem Sipylum montem conscendi. Sed vbi propè accesseris, videas saxum & rupē præcipitem, nullam prorsus effigiem præferentem, nec mœrorem. Quod si procul abscedas, intueri videaris flentem & mœsto vultu mulierem. Quod etiam Ouidius 6. Metamorph. fabulam elegantissimè narrans, & de saxo sic loquens, innuit: *Niobe saxea.*

Flet tamen, & validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymis etiamnum marmora manant,

II. *Emblema vnde petitum.* EMBLEMA hoc ex Iuuenalis Satyra 6. potissimùm sumptum esse censemus, vbi ille Niobes fabulam commemorat, vt mulierum superbiam notet, quæ multorum sæpe malorum causa fuit. Sic igitur inducit Iuuenalis Niobes maritum Amphionem clamantem ad Apollinem:

Parce, precor, Paan, & tu depone sagittas:
Nil pueri faciunt, ipsam configite matrem;
Amphion clamat, sed Pæan cōtrahit arcū.
Extulit ergo gregem natorum, ipsumq; parentem,
Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur,
Atq; eadem scrofa Niobe fœcundior alba.

Quibus in carminibus (vt & hoc dicamus obiter) legendum puto,

Parce, precor, Paã, & tu Dea pone sagittas.

Nam Apollo mares, Diana fœmellas interficiebat, vt patet ex Homeri versibus, quos sic vertit Nicolaus Valla: *Niobes fabula ex Homero.*

Aureo sex natas arcu cecidisse Diana,
Ac totidem Phœbi iuuenilia corpora telo
Infelix vidit Niobe; cùm se illa per omnes
Ostentat populos, nec demens cedit honori
Insignis Latona tuo, quia numero fœlix
Natorum. Sed te genitam Titanida Ceo
Arguit enixam geminos: qui numina facti
Tam facilè exitio potuerūt tradere plures.
Nona dies illos funesta morte iacentes
Vidit adhuc, nec enim tumulari Iupiter ipse
Passus, & in lapidem populum conuerterat omnem.
Luce tamen decima, miserantia numina Diuum
Mandauere solo. Niobe tot funera vidit,
Et potuit tandē lacrymis saturata doloreq;
Indulsisse epulis. Sipyli nunc mōte sub alto
In lapidem versa aspicitur, similisque gementi
Supplicia expendit supis, vbi numina mille
Nympharum sub tecta colunt, Acheloia circum
Litora, vbi toties iuuat indulgere choreis.

Meminit huius fabulæ & Q. Calaber lib. 1. de relictis ab Homero, cuius verba sic Latina fecit Sanctius: *Ex Q. Calabro.*

In Sipyli scopulis, Niobes vbi corpora quondam
In saxum vertere Dei, nunc saxa per vda
Distillant lacrymæ, nebula caligine mista
Circumstant lapidem, damnosa vmbracla colonis.
Hanc faciem veniens longis stupet aduena ab oris,
Et gemebunda piè miratur lumina petra,
Fœmineā speciē referentis imagine luctus.

Fabulam autem totam habes in Chiliadibus, adagio, *Niobes mala*. Erat Niobe filia Tantali, vxor Amphionis, quæ filios habebat sex, totidemq; puellas. Eo successu insolens contempsit Latonam, quæ non nisi duorum mater esset, Apollinis ac Dianæ. Hanc fabulæ narrant post occisos liberos, *Ex chiliadibus.*

quos

quos permultos habebat, præ dolore in saxum conuersam fuisse, illud innuentes, immodico dolore diriguisse. Id saxum, quod fabulæ dedit occasionem, in Sipylo Phrygiæ conspici tradit Homeri scholiastes, lacrymarum fontes emittens. Gellius lib. 20. cap. 6. sic ait: Mira & propè adeo ridicula

Filij Niobes.

diuersitas fabulæ apud Græcos Poetas deprehenditur super numero Niobes filiorum. Nam Homerus pueros puellasq; eius senos dicit fuisse, Euripides bis septenos, Sappho bis nouenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt. Tzetzes septem filios & totidem filias suis nominibus enumerat: filij sunt, Sipylus, Agenor, Phædimus, Ismenes, Eupnytus, Tantalus, Damasichthon: filiæ, Neęra, Cleodoxe, Astiocha, Phaeta, Pelopia, Eugyge, Chloris. Alij aliter enumerant. Palæphatus in libel-

Historia de Niobe.

lo de non credendis fabulis sic ait: Nioben dum viueret, super filiorum sepulchrum lapidem factam esse memorant. Quicunque autem ex lapide hominem, rursumq; ex homine lapidem fieri posse credit, stultus hic quidem planè est. Verum autem sic habet: Niobe, mortuis suis liberis, cum lapideam imaginem sibi constituisset, eam supra natorum suorum sepulchrum posuit. Nosq; ipsi hanc vtiq; qualis reuera esset, inspeximus. Hæc Palæphatus. Extat in tumulum Niobes elegiaca prosopopęia certè elegans, his omnino verbis:

Este procul læti, cernant mea funera tristes:
Non similis toto mœror in orbe fuit.
Bis septem natos peperi; bis pignora septem
(Me miseram) Diuum sustulit ira mihi.
Dirigui demum lacrymis, & marmora manant.
Sic mihi mors dolor est, sic mihi vita dolor.
Discite, mortales, quid sit turgescere fastu,
Et quid sit magnos posthabuisse Deos.

Mythologia.

Fuerunt qui Niobes fabulam ad historiam referre conati sunt, dixeruntq; acerbissimā pestilentiam aliquando fuisse in Phrygia, atque eodem die Niobes filios omnes interijsse, cum multos haberet. Atq; cum pestilentiæ autor sit Sol & Luna, quia ex calore vaporumq; copia illa nascatur, proditum est in fabulis Apollinem & Dianam illos sagittis confodisse; ad tantos dolores cum obstupuisset, & propè sine sensu Niobe mater eorum videretur, dixerunt fabularum artifices illam fuisse in lapidem conuersam. Quo etiam allusisse videtur Cicero 3. Tusculan. Et Niobe, inquit, fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu silentium. Vide Mytholog. Natal. Comitis lib. 6. cap. 13. & alios. Multa quoq; Niobes inuenies epigrammata Græca lib. 3. Antholog. tit. εἰς ἀρχαίους τινας. Et lib. 4. εἰς ἡρωΐδας. quæ breuitatis causa omitto.

EN statua statua &c.] Expressa ima- III.

go lapidea ex alia imagine saxea, in quam conuersa Niobe. Hoc imitatus ex senarijs his ex 3. Epigram.

Ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρὸν,
Ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον,
Ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.

Hoc in sepulchro mortuus non conditur.
Hoc est cadauer, & sepulcrum non habet:
Sed est idem cadauer, & sepulchrum sibi.
Sepulchrum hoc nō habet intus mortuū;
Mortuus hic extra non habet tumulum;
Sed ipse sui mortuus est & tumulus.
Istud sepulchrum mortuū intus non habet:
At nec sepulchrū sibi habet extra mortuus:
Sibi sed ipse est & sepulchrum & mortuus.

Illud huic simile est lib. 4. Antholog. tit. εἰς ἡρωΐδας.

ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

Quod Sāctius Græca epigrammata euoluens sic ex tempore vertit:

Viuebam: fecere Dij me marmora; marmor
Sed rursum viuit munere Praxitelis.

Cæterùm id variè accipi figmentum reperio, vt cùm torquetur in præfractæ ceruicis hominem, stupidum, eumq; qui sit vel animo vel corpore immotus. Ad id facit quod citatur ex Lucilio, poeta Græco, de quodam saltatore, qui se mouere non posset, ὀρχηστὴς Νιόβης ἔμπνοον ἀρχέτυπον. *Orchestes spirans archetypum Niobes.*

Niobe stupidum significat.

Ductum de marmore marmor] Marmoreum idolum è simulacro marmoreo, id est, Niobe marmorea. Cæterum marmor dici videtur παρὰ τὸ μαρμαίρειν, *splendescere*, & quasi scintillis micare. De marmorum generibus habes apud Plinium lib. 36. cap. 6. cum seq. & Isidorum lib. 16. c. 5. item apud Pancirollum lib. 1. Rerum memorab. Inter hæc vt Parium candore, ita Lacedæmonium viriditate cunctis hilarius. Lacedæmonium Martialis intelligit cum lib. 1. Epigr. 84. ita canit:

Marmor.

Parium. Lacedæmonium.

Quisquā picta colit Spartani frigora saxi?

hoc

hoc est, potentiorum domos Laconico marmore cultas, Lacedæmonios autem Spartiatas siue Spartanos fuisse nominatos, notum est, & historicam huic rei fidem facit Perotus ad istum Martialis locum. Ac quia Lacedæmonium siue Spartanũ istud marmor diuersis quasi squammatum coloribus erat variegatum, non immeritò illud pictum appellat; idq; à serpentum maculis Serpentinum siue Ophites etiam nominatur, vt idem Perotus alibi innuit. Præter supra adducta, fabulam Niobes habes apud Ouidium Metamorph. 6. Rei veritatem, si vacat, ex Palæphato & Pausania in Arcadic. exquire.

Ophites.

Se conferre Deis] Quæ numini ausa est obloqui, seq; efferre supra hominũ captũ.

Procax Niobe] petulans, conuiciatrix. Vnde procacitas, licentia turpium conuiciorum, qua meretrices & scurrę vtuntur.

Procacitas.

Est vitium muliebre superbia] Solenne est mulieribus, quę sunt potentiores, superbire. Sic Sallust. in Iugurthino dicit, superbiam commune nobilitatis malum. Idem ibidem: Quæ in magnis superbia, in infimis iram rectius nuncupari. *ὀργὴ*, quasi ὀρέγη, ab ὀρέγεσθαι. hinc ὀργίλος iracundus, qui Gallico idiotismo, *orgueilleux*. Sed rursum alia occurrũt Sallustiana: Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atq; crudelitas appellatur.

Arguit oris Duritiem, ac sensus, &c.] Sic construe: *& superbia arguit duritiem oris & sensus, qualis inest lapidi*. *Sensus* hic est genitiuus. Huic consonat illud Terentij, *os durum*, pro impudente. Lapis in Hieroglyphic. hominem sensus expertem significat; vt pro stupido & alienatæ mentis homine vsurpari certum est: vnde illud Comici: *Quid stas lapis?* & primos illos homines rudes & impolitos, nullaq; disciplinarum cognitione cicuratos, saxeos appellarunt. Hinc enim Maronis illud:

Ea est ἀναισθησία, et sẽsuum vacuitas.

——Quo tempore primum
Deucalion vacuũ lapides iactauit in orbẽ,
Vnde homines nati, durum genus.

Sic & Ouidius 1. Metamorph.

Inde genus durum sumus, experiensq; laborum,
Et documenta damus, qua simus origine nati.

Theocritus in Eidylliis Milonẽ rusticum impolitum, planèq; rudem appellat *fragmen duræ rupis*, id est, πέτρας ἀπόκομμα ἀτεράμνε. Lactantius lib. 1. c. 20. loquens de termino, qui in Capitolio locabatur: Quid de his dicam, qui colunt talia? nisi ipsos potissimum lapides, ac stipites esse? Ouid. 5. Metamorph.

——Ad auditas stupuit ceu saxea voces,
Attonitaq; diu similis fuit.

Idem 13. Metamorphos.

——Duroq; simillima saxo Torpet.

Et in Ariadne:

——In saxo frigida sedi,
Quamq; lapis sedes, tam lapis ipsa fui.

Quo sensu dixerat ante Ouidium Catullus de nuptiis Pelei, Ariadnen saxea effigie fuisse, vt vim doloris exprimere non posset, neq; in vllam vocem erumpere, cùm vidit se à Theseo in litore Naxus insulæ relictam. Tibullus lib. 2. Eleg. 4.

O ego, ne possim tales sentire dolores,
Quàm mallem in gelidis montibus esse lapis?
Stare vel insanis cautes obnoxia ventis,
Naufraga quã vasti tũderet ora maris.

Ouidius De Ponto:

Felicem Nioben, quamuis crudelia passam,
Quæ posuit sensum saxea facta malis.

1. de Ponto, Eleg. 2.

Fine carent lachrymæ, nisi cùm stupor obstitit illis;
Et similis morti pectora torpor habet.

Et deinde:

Ille ego sum frustrà qui lapis esse velim.

Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamuis præsenti corpore, sensibus tamen aberat. Apul. 6. De Asin. aur. Quod autem modò dicebam lapidem pro stupido vsurpari hieroglyphicè, id ostento planum est, quod animum perculit Superbi Tarquinij, cùm à columna lignea repentè lapsus anguis omnes in fugam vertisset, omninò hoc viso consternatis. Nam portendebat is serpens nouum & inexpectatum principem, de columna lignea, hoc est, stupore, quem diu simularat, proditurum.

Lapis pro stupido.

Qualis inest lapidi.] Lapidem vsurpari, pro stupido, aut sensus vacuo iam diximus. Sic Martialis lib. 5. in quandam Matriniam:

Non possum vetulam quereris, Matrinia: possum
Et vetulam, sed tu mortua, nõ vetula es.
Possum Hecubam, possum Nioben, Matrinia: sed si

Nondum

Nondum erit illa canus, nondum erit ista lapis.

IV. Niobes fabula quid significet.

FIGMENTVM hoc Niobes ob insolentem iactantiam in saxum rigens transformatæ, arguit potentiorum quarundam mulierum superbiam, & immodicam arrogantiam, quæ obcæcatæ ne ipsis quidem Superis subesse se putant, adeò vt suæ mortalitatis immemores incidant in miseram quandam ἀναισθησιν, & sensus vacuitatem. Hoc ergo verborum inuolucro monentur, ne sese altiùs efferãt, & plus quàm oporteat apud alios intumescant, aut etiã plus sibi tribuant, quàm par est. Præterea de numine bene sentiendum esse, tacitè videtur innuere: quandoquidem non erratur periculosius, neq; scelestius quàm in numinis contemptu. Pindar. Olymp. 9. ἐπεὶ τό-γε λοιδορῆσαι θεὺς ἐχθρὰ σοφία, καὶ τὸ καυχᾶσθαι παρὰ καιρὸν μανίαισιν ὑποκρέκει. *nam Dijs conuiciari*, inquit, *odiosa sapientia est; & intempestiuè gloriari, idem est atq; insanire*: Præclarè monitor ille apud Virgilium:

De Dijs benè sentiendum.

Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Sed quod ad argumentum facile emblematis facit, non possum prætermittere illud Valerij Max. de neglecta religione: Deorum spreti monitus excandescunt; & humana consilia castigantur, vbi se cœlestibus præferunt. Etenim propter ἀλαζονείαν καὶ μεγαληγορίαν magnificos luit impia flatus Tãtalis, vt Statius cecinit Thebaid. 3. Huc congeram insignem Pindari locum ex Olymp. 9. quo sub Cadmi persona monet vnumquemque, vt exemplo Penthei filii, piè & reuerenter de Diis sentire discat.

εἰδ' ἔστιν ὅστις δαιμόνων ὑπερφρονεῖ,
εἰς τῦ δ' ἀθρήσας θάνατον ἡγείσθω θεὺς.
τὸ σωφρονεῖν δὲ, καὶ σέβειν τὰ τῶν θεῶν
κάλλιστον οἶμαί γ' αὐτὸ, καὶ σοφώτατον
θνητοῖσιν εἶναι χρῆμα, τοῖσι χρωμένοις.

id est:

Si quis sit, qui Deos contemnat, ad huius (nempè Penthei) *mortem respiciens, secum animo reputet esse Deos. At verò temperantem esse, & numen diuinum colere, censeo rem esse omnium pulcherrimam, & sapientissimã hominibus, qui huic sese implicant.*

Thamyris.

Sic quoq; Thamyris, cùm nimis fuisset arrogans ob poeticę facultatis peritiam, cum Musis in certamen venire ausus, satis magnas suæ temeritatis pœnas dedit. Sic non leue supplicium passus est Marsyas, quia cum ipso Deo, à quo canendi artem acceperat, de cantu contendere ausus est. Sic etiam Arachne fertur in bestiam mutata, quia ausa fuit cum illa Dea de artificio texendi contendere, à qua artem didicerat. Fuit Niobe Tantali & Euryanasse filia: ac Tantalus auaritia, Euryanasse opulentia est, ex his nascitur mortaliũ superbia, quã iamiam depictum ibo; cuius & Deorum despicientia, amicorum contemptus, & beneficiorum vel à Deo, vel ab hominibus acceptorum obliuio, assectæ esse consueuerunt. Apellis mihi hic manum optarem & pigmenta, quibus ad viuum liceret depingere horrendum illud monstrum, cœli exulem, sali & soli pondus, Stygis incolam, Superbiam, inquam. Non oculus esset hominis tam curiosus, scio, quem ad intuendum voluptas traheret, vel amor picturæ; qui desiderio duceretur oblectandi se terribili aspectu isto ac tetrico. Coloribus viuis ego non vtar, & carbo mihi pro penicillo erit, qui adumbret rem rudiori ductu, nec ad artis legem. Quid ad legem autem, vbi lex omnis contempta virtutis & honestatis? vbi sceptrum libidini, clauus fastui, fræna ambitioni committuntur? vbi calcatur ius & æquitas? vbi pudor & modestia sub pedibus iacent? vbi nefas & flagitium iura dictat? Hiccine ad legem me componi posse & decorum seruare, vbi in dedecore summo & confusione singula? Comicorum morem imitabor, & quod verbis non exprimo, declarabo signis & nutu: id est, producam & sistam in theatro ventosam illam & turgidam Aeoli filiam Superbiam, quæ ventrem habet tumentem inani flatu velut vtrem, pedes longos ac rigidos, collum gruis instar erectum, manus sicut cedros vicinas nubibus: metatur passus ac numerat librato corpore, spirat vt follis, tanquam Euros parturiens aut Aquilones; oculos rotat ac diducit, iactitat brachia, caput obliquat vt anser, voluit grandia, quasi mundum cerebro clauderet: assurgit spiritu, nec seipsam capit, contemnit Deum, ridet homines; simiæ mores refert, affectum pauonis: quidquid videt vanitatis, imitatur & effingit, & spectari vult, & ostentat, non contenta decore suo nisi admirator adsit, qui monstret digito. Calamistrum in dextra est & radius crinalis, in altera

Marsyas.

Arachne.

Niobes mythologia.

Detestatio superbia.

Superbia descriptio.

tera speculum: pro galea & thorace reticulum & vitta; suras sandalium cingit. Et hæc sic armata vincit tamen. O incuriam? Inspeximus monstrum, & quæ toruitas in vultu ac membris vidimus, nondum mores ac fructus, quos parit in obsessis, ò deformitas, quam tibi conformes? Proferendi & isti in lucem, à turpissima matre turpior proles, à putri trũco vitiosus ramus; hinc flos & fructus ad naturam stirpis. Ingrediatur superbus, quibus signis hic morbum suum & generosam indolem aperit? consideremus eia. Bipedem sciurum aut catum dicemus, cum manè surgit, ita pilos componit, effingit & refingit se, fricat, lambit, crispat, surrigit, aut in tergum pendulos reijcit, vel intorquet cinnos, vnguentisq; saturat, rotãdo digitis sat implumem adhuc, & distractam in angulos, mutinis caudis mediusfidius quàm simillimam barbulam. Ibi stat in obtutu speculi defixus, subridens miratur formam & egregiũ illud decus naturæ, venustè obliquat oculos in humeros & latera: placet statura, placet habitus, assurgit paulatim spiritu, & reciprocatur in sui amorem tumẽs affectus, inflatus supra id, quod est, inani ac turgido fastu, concipit nauseam ac despectum aliorum, solus in sui admiratione & mundo corporis, supra omnem molliciem fœmineam ac leuitatem occupatus. Si ruga in collari minus decens, aut plica in pallio; si calceus in pede fluens aut laxior, si striatus thorax, aut follicantes caligæ, nec ad suras velut conglutinata tibialia, rapitur furia & diras spuit, execratus opificis incuriam & errorem manus. Quem hic mihi næuum vesti aspersit trifurcifer ille sartor? vt Dij Deæq; perdant scelus. I puer, accerse portentum hominis: pereat in via mala peste; en, vt ludibrio sim bestiæ? Sic turbat suturæ vix notabilis error delicatulum, & magnum quiddam de authoritate sibi detractum putat, si natet pauxillum in collo pedunculus. Lepidus homuncio. Quid tum? Egreditur in publicum, vbi prius septeno screatu classicum cecinerit, quem tanto impetu promit, ac si pulmones euellere, & omnia viscera euomere conaretur: iactat caput in omnes partes, quasi muscas in aere numeraturus aut hirundines: ad mensuram passus, quasi qui sementem spargit, certo spacio figit, & incedit natanti similis, tanquam ad ictum tympani armatus miles. Nunc vibrat suras vt thyrsum quatiens, nunc extremo calce leniter stringit humum, & circumfert se affectata quadam iactatione corporis. Docet naturam, non docetur gradum formare quasi in libra pendulum. Cedite obuij, & locum honoratiorem concedite, nisi thrasonis malitiis experiri armatam manum: vos quoq; iumenta sistite, cum calcitrone enim vobis res est. Hæc leuitatis signa, quæ adhuc vel ætas excuset, vel stoliditas, si non contemptus se admisceat, & nescio quæ præpostera philautia, vanissimæ persuasionis fulcro insistens. Deuoluitur enim interdum eò dementię inflatus animus, vt cęcitate hac percussus nec agnoscat authorem vitæ, nec bona & dona, quæ habet ex eo fonte, irrisor Dei atq; hominum. Et dum in admiratione sui totus defixus hæret, non remittit agnitionis radios, grata ac humili beneficiorum recordatione, ad caput ipsum & primum ostium canalis. In cœlo natum hoc flagitium, eò grauius, quò altior ruina; multatum enim perenni flammarum vstione lucis Angelum in executorem transformauit diuinæ iustitiæ, horribili metamorphosi. Prima igitur noxa hæc, vnde nocendi ac perdendi omnes formæ, seminarium malorum, quia excussit à supremo gradu celsitudinis spiritum inter cœlestes choros principem, in voraginem calamitatis nunquam terminandæ; quod calcar erat persecutionis in nostrum genus, & exercendæ tyrannidis. Tantò studiosius euitandum, quoniam qui tali scelere se contaminat, in Deum ipsum armare manus, & velut gigas quidam expellere de throno videtur: montes enim vanissimarum cogitationum aggestu surgenti in nubes connectat, & de spolio cœli, exturbandoq; rege tacitus præsumit. Non hoc intendat, dic sodes, cui alas istas tumẽtes adglutinat non quispiam Dedalus, sed diabolus? Omninò: luti enim memoriam deponit, ex quo formatus, & lucem auiti ac generosi stemmatis in se traducit, vt nobilis prosapiæ splendorem degener spurius. Assurgit mente per scalam vanitatis & inanis gloriæ, non rectis & directis gradibus, ab infimo in altiorem ordinem, sed assultim ad culmen temerario passu. Periculosum est stare in præcipitio & respicere, vertigo corripit & sternit. Caue fastus, ne idem tibi, aut ex te, cultori.

Superbi hominis viua idea.

φιλαυτία.

Superbiæ origo.

Impu-

Impudentia.

EMBLEMA LXVIII.

PVBE tenus mulier, succincta latrantibus infra
Monstrorum catulis, Scylla biformis erat.
Monstra putantur auarities, audacia, raptus:
At Scylla est, nullus cui sit in ore pudor.

COMMENTARII.

I. *Scylla.* DE Scyllæ pictura sic Pignorius: Scyllam qui viderint in anterioribus editionibus, non rideant, modò possint se continere. Nos illam è veteri ectypo hic & alibi exprimendam curauimus. Vides ergo hic fœminam alatam infima sui parte in varia monstrorum capita desinentem. Hanc Isacius refert capita habere sex, & duodecim pedes: ἓξ μὲν κεφαλὰς ἔχων, κάμπης, κυνός, λέοντος, γοργόνης, φαλαίνης, ἀνθρώπου. *Sex habens capita, erucæ, canis, leonis, Gorgonis, balanæ, fœminæ:* Alij aliter eam describunt, vt mox dicemus.

II. SCYLLAM Phorci filiam, Glauci amore captam, Circe, quod eundem deperiret, sic affecit, vt fontem, in quo Nympha se lauare consueuerat, veneficijs & magicis herbis infecerit, cuius rei nescia Scylla fontem de more ingressa, inferiores corporis sui partes in caninos rictus vidit esse commutatos: quam tantam deformitatem horrens, in mare se præcipitem dedit & in saxum mutata. Poetis argumentum fabulæ præbuit. Homerus Odyss. μ. Ouid. 14. Met. morph. Refertur etiam hæc fabula in prouerbio, *Charybdim fugiens incidi in* *Scylla in mõstrum marinũ mutata.*

Scyllam

Locus Iustini de Scylla. *Scyllam.* Iustinus in Trogum 4. fabulæ de Scylla & Charybdi materiam Poetis suggestam ait ob fretum, quod in Sicilia citato sæuoque impetu fertur, in quo vndarum inter se concurrentium tanta pugna fit, vt aliàs veluti terga dantes vorticibus in imũ desidere, aliàs quasi victrices in sublime ferri videas: nunc hic fremitum feruentis æstus, nunc illic gemitus in voragine desidentis audias. Accedit perpetuum Aetnæ montis incendium: hinc latratus auditos: hinc monstri credita simulacra, dum nauigantes magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare putant vndas, quas sorbentis æstus vorago collidit. Scyllam fuisse nauem triremem Palæphatus tradit. *Sallustij locus.* Sallustius saxum putat esse in mari prominens, quod procul visentibus muliebrem formam repræsentet, in quod illi fluctus, quoniam & luporum eiulatum, & canum latratum videntur imitari, finxerunt illam pube tenus feris huiusmodi succinctam esse. *Emblematis typus.* Heraclides Ponticus ait, ab Homero per Scyllam significari omnis generis impudentiam, quæ non ab re canibus cingatur, rictibus audacia, rapina, & auaritia refertis. Locum Græcum apponam, ex quo Alciatum puto suum Emblema duxisse: σκύλλαν τε τὴν πολύμορφον ἀναίδειαν ἠλληγόρησε· διὸ δὴ κύνας οὐκ ἀλόγως ὑπέζωσαι, προτομαῖς ἁρπαγῇ, τολμῇ καὶ πλεονεξίᾳ πεφραγμέναις. Virgilius sic Scyllam depingit:

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertãtem, & naues in saxa trahentẽ,
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistrix;
Delphinum caudas vtero cõmissa luporum.

Quæ carmina mythologicè sunt intelligenda de libidine, impudentia, cõfusione. Scylla enim meretrix est, quæ canibus lupisq; inguina commiscet. Ita Fulgent. lib. 2. Mytholog. Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 3. Seneca epist. 93. Natalis Comes Mytholog. lib. 8. cap. 12. Succurrit mihi (inquit Franciscus Sanctius) nunc Aristotelis locus in libro de moribus 2. circa finem, nusquam, quod sciam, ab interpretibus declaratus, *Aristotelis locus explicatur.* qui etsi ad nostrum emblema non maximè pertineat, ab Scylla tamen & Charybdi non abhorret omnino. Quem locum pro viribus explanare tentabimus, longè aliter quàm omnes intelligunt, quos & legere & audire contigerit. Verba igitur Aristotelis hęc sunt: Quare omnes, qui mediocritatem inuestigant & exquirũt, primum ab eo debẽt, quod magis ei contrariũ est, discedere, quemadmodũ Calypso monebat: *Extra vndã & fumũ longè cõpelle carinã.* Hæc Aristoteles. Quo in loco primò est notandum, lapsum Aristotelem memoria, vt sæpe solet, cum citat Homerum. Nam, vt omnes ibi notant, Calypso posuit pro Circe. Sed ego pro Calypso reponendum censeo Vlysses. Locus enim, quem citat Aristoteles, est apud Homerum Odyss. 12. Verba autem sunt Vlyssis ad nauclerum suum, iubentis vt nauem deflectat longè à fumo & vnda, vbi erat Charybdis. Nam de Scylla non ausus est Vlysses verbum facere, ne & socios & nautam terreret multitudine periculorum, vt ipsemet Vlysses paulò inferius testatur. Deniq; intellige fumum & vndam, tantùm pro Charybdi. Monet enim Aristoteles, vt quando vitium aliquod fugere volucrimus, in contrarium deflectamus, sic enim medium melius tenuerimus; idq; probat experimento, illorum, qui contortas virgas in rectum dirigunt. Ex his collige, frustra scripsisse Chiliadum autorem adagium illud, *Extra fumum & vndam.* Namq; neq; adagium illud est, nec locus explicatur, nec meritò taxatur Argyrophus, qui etsi non omnino scopum tetigit, minus tamen aberrauit in sua translatione. Præterea versiculus ille, qui circumfertur incerto autore,

Incidit in Scyllã cupiẽs vitare Charybdim. *Adagiũ explicatum.*

malè intelligitur à nostris. Non enim significatur minus periculum vitans in maius incidere, sed contrà. Nam Scyllam minus malum esse quàm Charybdim, notius est quàm vt egeat admonitione. Hactenus Sanctius.

PVBE tenus mulier] Impudentiæ nota. ὡς σημεῖον τῆς ἀνοίας οὐκ ἐλάχιστον. *quod non minimum amentiæ signum*, ait Galenus προτρεπτικῷ ἐπὶ τέχνας. Imitatus est autem Virgilium, qui sic: III.

——& pulchro pectore virgo
Pube tenus.

Succincta latrantibus infra &c.] Inferiore sui parte cincta quasi monstrosis canibus. Est altera imitatio Virgiliana:

Quid loquor aut Scyllam Nisi, quam famæ
sequuta est,

C andi-

Candida succinctam latrantibus inguina monstris,
Dulichias vexasse rates?
Ex quo loco aduertes duas fuisse Scyllas. Vna Nisi Megarensium regis filia fuit, contra quos dum deuictis Atheniensibus pugnaret Minos, propter filij Androgei interitum, quem Athenienses & Megarenses dolo necauerant, amatus est à Scylla Nisi filia. Quæ vt hosti posset placere, comam purpuream parenti abscissam ei obtulit: quam Nisus ita habuerat consecratam, vt tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuisset intactam. Postea & Scylla à Minoe contempta, dolore in auem ciris quæ & alauda dicitur, conuersa est. Virgil. 1. Georg.

Scylla duæ.

Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Vide fabulam apud Ouidium 8. Metam. Altera fuit filia Phorci, de qua hic sermo est, quæ versa fertur in saxum in mari periculosum, de qua Ouid. 4 Metam. Has tamen plerumque Poetæ confundunt, vt 6. Fast. Ouidius. Et Propertius lib. 4. sic loquitur:
Quid mirum in patrios Scyllam sæuisse capillos,
Cãdidaq; in sæuos inguina versa canes?
Ouidius in Amoribus:
Per nos Scylla patri canos furata capillos
Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Idem 2. de remedio:
Præterita tantus Niseida nauita gaudet.
Sunt qui volunt Virgilium vtramq; Scyllam coniunxisse, quapropter sic versum excudendum curarunt,
Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama sequuta est.
Sed duriusculus est versus, nec credo Poetam sic scriptum reliquisse, imò potiùs more poetico fabulas confudisse, vt vnã Scyllam pro altera acciperet. Nam & ipse in Ciri varias refert opiniones, quem vide. Lege etiam Nannij Miscellan. lib. 6. & Iacobum Bononiensem, Annotat. quas paucculas scripsit in Virgilium. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 6. contendit Virgilium τὸ πρέπον seruare voluisse, quæ vt plurimum falsa est: sed id non placet Sanctio.

Monstrorum catulis.] canibus monstrosis. Virgil. dixit:
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.
Et Ouid. 4. Trist.
Esse canes vtero sub virginis.
Cicero de haruspic. responsis: Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamq́ue ieiunis Poetę fingendo exprimere potuerũt? &c. Canes porrò accipi pro rapacibus & exploratoribus hominum rapacium idem Cicero nõ sine satyrico morsu nos docuit, vt lib. 1. in Verr. Debere, aiebat, suam rationem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. Et lib. 3. in eundem; Quid ista cohors, quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum vides lambere? Eadem oratione: Qui cùm agros maximos ac feracissimos per seipsum, hoc est, per Apronium, Verrem alterum depopularetur, ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes immitteret, nequam homines, & improbos, quibus aut pecuniam, aut frumẽtum publicè dari cogebat.

Canis pro rapaci.

Scylla biformis] Supernè fęminam referens, infernè in caninos rictus desinens. Dicitur vero Scylla ἀπὸ τῦ σκυλεύω, à spoliãdo scilicet: vel à σκύλλειν, vexando: licet quidam putarint ἀπὸ τῶν σκυλάκων, à catulis deriuari.

Scylla vnde dicta.

Monstra putantur &c.] Mythologia. Monstra Scyllam, id est, impudentiam comitantia sunt auiditas, temeritas, rapina seu rapacitas.

Raptus.] hic raptus, pro rapina, poetico more; vt cogitatus, pro cogitatione: vt ausus pro audacia. In iure alioqui raptus dicitur contrectatio fraudulenta personarũ, propriè, vt in Cod. de raptoribus virgin. & in Decretal. 5. de raptoribus. Rapina verò fieri intelligitur in rebus mobilibus per vim ablatis, vt in tit. Vi bonor. rapt.

Raptus.

Rapina.

At Scylla] ipsamet est τῆς ἀναιδείας typus seu imago. Vide omnino Cœl. Rhodigin lib. 14 cap. 3. nolo enim ego hic impudenti turpitudine chartam inquinare.

QVIDNAM sibi velit hoc emblema, satis ex ipso epigrammate constare reor: appositè enim Alciatus id ad impudẽtiam transtulit, quæ tribus potissimum vitijs rabidissimis comes esse soleat, auaritię, siue rapinæ, audaciæ, inuidiæ, quæ sub eleganti aut viri, aut mulieris forma plerumq; latitant. Quid enim non audeat impudens, qui nihil non sibi permittit, turpe putat nil?

IV. Impudentia.

Porrò

Rabulæ forenses

Porrò hoc quicquid est emblematis, rectè torseris in fori latratores, rabulas, quibus quid impudẽtius? quid rapacius? quid deniq; fraudulentius? qui dum iusti & æqui patrocinium suscipere aiunt, sæpius alter affirmatiuam, alter negatiuam partẽ rei iudicãdæ defendunt: vnde fit, vt vnus eorũ iniustum semper tueatur, prout pars hunc vel illum conuenerit prius, idq; per plures dies, menses, & annos, lites interdum immortales protrahentes, quoad miserorum nummi penitus exhauriantur ac eloculentur, tantum abest vt bona publica & priuata defendant. Sed ne videar patris odio laborare, nihil dicam hic vltra de ærnscatoribus illis, quibus nulla religio est vel omnem hominem natum, vt dicebat Archilochus, decoriare, principis saltẽ sui, cui placere hoc pacto student, fiscum vt adaugeant; & nec minus tamen prædam in sinũ suum conferant, vt est apud Lampridium. Et tamen hi in precio habentur, qui potius nouis illis tormentorum, hoc est, tributorum, vectigalium, portoriorum, quibus misera plebs dilaniatur, excogitatis generibus digni erant, vt Perilli taurum æneum experirentur. Hos igitur morboniam abire exoptem; eum enim in locum lauerniones & gryphos istos, vel ipsis etiam felibus rapaciores ablegari video à Lipsio, lib. 4. de Repub. c. 11. Quò etiam ego amando Vespasianum cũ vectigali suo vrinario.

Æruscatores.

Φιλαυτία.

EMBLEMA LXIX.

image
not
available

Ode 18. Horatius, est cæcus amor sui; cuius verba elegantissima ad Bacchum, subscribam:

——Sæua tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Attollens vacuũ plus nimio gloria verticẽ.

De φιλαυτία vide prouerbia, *Suum cuiq; pulchrum.* & φίλαυτοι. Adi etiam Aristotelem lib. 9. Moral. cap. 7. & 8.

Pessum. *Pessum plures datq; deditq;*] pro, pessun dat, & pessundedit, tmesis. Pessum, à πεσεῖν, *cadere* significat deorsum, quasi sub pedes proiectum. Apul. lib. 5. Nisi eam pessum de tantis opibus deiecero. Lucret. lib. 6.

Multaq; præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multa per mare pessũ
Subsedere suis pariter cum ciuibus vrbes.

Methodus. *Qui veterum abiecta methodo*] Qui à veterum doctrina, docendiq; ratione desciscentes, nouam quandam sectam induxerunt. Methodus est compendiosa via, seu præceptio: siquidem ὁδὸς, viam significat, & μέθοδος, viam breuiusculam & compendiosam, qua incedere vetuit Pythagoras. Vnde abbreuiationes & artium præceptiones hoc vocabulo ab Aristotele intelliguntur.

Nilq; suas præter] ijq; nil aliud tradere voluerunt, quàm quod eorum dictabat libido.

Phãtasia. *Phantasias.*] Opiniones. φαντασίας Fabius lib. 10. cap. 7. & lib. 12. cap. 10. appellat rerum visiones & imagines, Cicero 1. Academ. Visa. Aristoteles 2. de Anima, phantasiam describit phantasticæ virtutis operationem, scilicet motum à sensu secundum actum facto. Vnde patet differentia inter phantasiam & phantasma; nam phantasma est imaginatio vel visio eius, quod non est: phantasia autem solùm eius quod est, authore Suida. Ego cum Socrate per canem & anserem iurare paratus sum, Alciatum hoc loco respexisse ad phantasiã morbum, quæ est intellectus vel cogitationis deprauatio, de qua Galenus interiorum 3. Affectio, inquit, quæ dicitur phantasia, nil aliud est, quàm intellectus corruptio. Quam etiam tangit Celsus lib. 3. vbi phrenesis species exequitur. Hinc à communi iudicio deuios simplex vulgus phantasticos nuncupat. Hos Itali passim Byzaros dicunt, credo ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzates, vt inquit Stephanus, meminitque Valerius Flaccus: *Byzaresq; vagi.*

Phãtasia morbus.

Bizari.

I.V. NOTANTVR hoc figmento, qui à veterum legibus & institutis desciscentes, nouam quandam doctrinę formam consectantur: tamq; sibi placent, vt licet obtusiores reuera sint, quicquid tamen præcipiũt, violentius aliquantum inculcant, neglecta prorsus & obliterata maiorum via & ratione: eoque deuentum est, vt fidem illam canam, & priscam veterum auctoritatem præ sua opinione nihili ducant: tanta est cæcutientia, stultitia atq; peruersitas. Tales sunt νεοσόφοι quidam impudentissimi, qui nouorum dogmatum persuasione populum incautum inescant, verborumq; phaleris sic protelant & peruertunt, vt miserrimi homines errore perciti, quasi gustata loto, libenter à Christianæ Reipubl. communione, suo magno malo, desciscãt. Tam enim sunt perfrictæ frontis, vt sua dogmata omnium esse certissima verbis scriptisq; asserere nõ veriti, nullam aliam meliorem, aut certiorem de religione traditam fuisse sententiam, quàm quæ à se suisque tradatur, affirment. Sicq; plurimorum damno & pernicie detestandam φιλαυτίαν in rebus diuinis experimur. Potest & hoc torqueri commodè in imperitos, & ἀμούσους rerum suarum non æquos admiratores, quibus sanè (vt Comicus ait) nihil vnquã quicquam iniustius: nihil enim rectum putant nisi quod ipsi fecerint: quo fit, vt aliena tam impensè carpendo, suaq; plus quã par est, admirando, ingenioli flos absq; vllo fructu facillimè marcescat. Vnde meritò illud repetam, quod Alciatus in quadã Oratione dixit: Nullam esse perniciosiorem studiorum calamitatem, quàm sui ipsius confidentiam & admirationem, quem morbum Græci φιλαυτίαν appellant. Est enim ea lues adulatione deterior, eoq; hominem inducit, vt se existimet optimè scire quæ non intelligit, redditque eum negligentem, superbum, otiosum, aliorum contemptorem. Emendatur autem hic error non tam oratione quàm frequenti auditu & collatione, quę cum peritioribus habetur. Quapropter, inquit ille, cauẽdum ab hac bellua: nullus enim erit veræ sapientiæ capitalior hostis, quàm qui meliorum præceptorum dogmata flocci facit. Diui-

Noui doctores reprehensi.

Imperiti φίλαυτοι

Præclarus Platonis locus.

nus Plato, quem tanquam raræ alicuius & veræ ſapientiæ terreſtre oraculum meritò docti omnes ſuſcipiunt ac venerantur, lib. 5. De leg. auream planè ſententiam pari verborum pondere ſcriptis mandauit: πάντων δὲ μέγιστον κακὸν ἀνθρώποις τοῖς πολλοῖς ἔμφυτον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐστὶν, οὗ πᾶς αὑτῷ συγγνώμην ἔχων ἀποφυγὴν οὐδεμίαν μηχανᾶται· τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ λέγουσιν, ὡς φίλος αὑτῷ πᾶς ἄνθρωπος φύσει τε ἐστὶ καὶ ὀρθῶς ἔχει τὸ δεῖν εἶναι τοιοῦτον· τὸ δ' ἀληθείᾳ γε πάντων ἁμαρτημάτων διὰ τὴν σφόδρα ἑαυτοῦ φιλίαν αἴτιον ἑκάστῳ γίνεται ἑκάστοτε. Quæ ſingula ſi diligenter expendamus, ſuppetet nobis accommodatum certè & præſens amuletum ad arcendum, aut minuendum hunc animi errorem, hominibus quidem gratum, ſed tamen exitialem. In primis enim φιλαυτίαν non abs re appellat maximum quoddam malum, innatum in meliore hominis parte, nempè animo: & eo quidem deterius ac præſentius, quòd licet eo plerique morbo correpti ſint, non tamen vmquam de remedio quærendo, aut parti malè affectæ applicando cogitant, vt tandem ſani poſſint euadere. Atqui nulla exitialior aut damnoſior ægritudo eſt, quàm quæ ſui ſenſum adimit, ita vt ἀναισθησίαν quandam inducat, & tenaciter foueat: quo fit, vt omni animi contentione & induſtria in eo malo periculoſiſſimo propulſando ſit enitendum, & eò maior cura conferenda, quò morbus hic (in quo ſit fons, & certè principium aliorum omnium, quæ in animum cadere poſſunt, vitiorum) grauiores affert corruptiones, cladem que ingenij præſentiorem. Nulla enim ratione fieri poteſt, vt qui hac perculſus peſte oberret, ſanum vel in alijs, vel in ſeipſo iudicium retineat, cùm ſe non norit: quandoquidem ſit in oculis mentis infuſa caligo tam dẽſa, tamque ſpinoſa, vt vel apertis oculis nihil videat. Itaq; qui ſui capitur amore, non verè ſeſe amare poteſt, ſed falſam quandam de ſe opinionem, vt vmbram aliquam, quaſi qui in tenebris palpat, oſcitanter aucupatur. At verò (vt Plato docet) ſeipſum à ſeipſo falli πάντων χαλεπώτατον, imò verò adijciam δεινότατον καὶ ἀθλιώτατον. Cum enim impoſtor ipſe præſtò ſemper habeatur, nec minimùm quidem abſcedat, quo pacto non eſſet grauiſſimum malum, inprimiſque deplorandum? Cæcitas hæc

φιλαυτία morbus maximus.

Cæcitas animi maxima.

omnium maximè intolerabilis, cùm inſcitiam noſtram ſapientiæ loco habemus, & quanquam omnium penè rerum ignoratio ne laboremus, tamen nos omnia ingenio aſſecutos arbitramur. Tolerabile alioqui vitium, ſi ea tantùm placerent, quæ ingenij ſpecimina quædam præ ſe ferunt, aut alia generis eiuſdem: in quibus ſi tantùm fallimur, nec fallimus, aut ſi ſic fallimur, vt melioribus & peritioribus aurem patẽtem agnito errore præbeamus, nemo eſt quin veniale putet. Quotus autem quiſque eſt, qui placido ferat animo, quòd ipſi næui, & vitia tam impensè nobis placeant, velut *amatorem amica*, vt ait Flaccus,

Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam
ipſa hæc
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

Quò fit, vt vero verius dictum ſit à Theocrito (vt id ad noſtrum ſermonem conuertamus.) ——ἔρωτι

Πολλάκις, ὦ πολύφαμε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. id eſt:

——Haud rarò Polypheme,
Quæ minimè ſunt pulchra, ea pulchra videntur amori.

Nimirum id in cauſſa eſt, quod, vt ait Varro, Omnes videmur nobis eſſe belli, feſtiui, ſaperdæ, cum ſimus σαπροί. Id tametſi omnibus generaliter verum eſt, tamen in artifices, atq; ex his potiſſimum poetas, adhæc in amãtes præcipuè quadrare videtur. Etenim rectiſſimè ſcripſit Ariſtoteles lib. 4. Moral. Suo quemq; artificem opere impenſe delectari, nõ aliter, quàm rebus quibuſdam ex ſeſe prognatis. Neq; ſecus adamant ſua carmina poetæ, quam parentes liberos. Eſt enim artificis opus quaſi quidam ingenij fœtus: de quo Socrates ait, rectius iudicare obſtetricem quàm matrem ipſam. Sponſis item amantibus mos eſt, ſuam cuiq; ſponſam certatim extollere. Cuius rei ſat magnum exemplum extat de Tarquinijs adoleſcentibus. Vnde & hodie vulgo ſcitè dicunt: Nullum reperiri deformem amaſium: propterea quòd amãti vel non pulchra pulcherrima videãtur. Hinc illud Plautinum in Sticho:

Suum cuique pulchrum.

Suus rex reginæ placet: ſua cuique ſponſa
ſponſo.

Id quoq; optimè denotare videtur apologus ille. In auium concilio dixit aquila, ſe in aulicos eligere velle formoſiſſimos quosque aliarum auium filios. Cùm igitur cer

Apologus de bubone.

tatim

tatim queq; suos offerret, bubo, O regina, inquit, accipe meos, qui cæteros pulchritudine superant. Qua forma, subdit aquila, sunt filij tui? Qua ego sum, respondit bubo. Tunc omnes vehementi cachinno commotæ fuerunt. Sed esto hoc venia dignum, vt suis quisq; liberis, suis artibus, suo instituto, suis inuentis, suæ patriæ paulò impensiùs faueat; nisi eò oæcitatis rapiamur, vt & virtutes alienas calumniemur, & nostris blandiamur vitijs, eaq; virtutum nomine donemus: ac sibi quisq; sit, quod sibi fuit Suffenus Catullianus, aut Mænius Horatianus. Quod vitij Flaccus in Epistolis notans inquit:

Dum mala delectant mea me, vel denique fallant.

Ex Aristonymo citatur illud: *ἐςὶν ἐν βίῳ μάλιςα βλάπτον, τὸ ἀνοήτους ὄντας τοὺς πολλοὺς, οἴεσθαι φρονίμους εἶναι. Id in primis est in vita humana noxium, quod permulti cùm se sapere putent, tamen desipiāt.* Quamobrem nihil deterius aut periculosius, quàm nimium fidere. Certè (vt de me ipso aliquid) sum satis mihi conscius, quàm debili & penè nullo ingenio sim: si quid tamen sit, nūquam vllatenus me profecisse liberè confiteor, quàm cùm ignorare me multa, & quidem penè omnia primū agnoui, tumq; meo non minimo sumptu deprehendi, & apertis, quod dicitur, oculis expertus sum, quàm nō sit tutum aliorum iudicio & famæ incumbere. Nam sæpenumero contingit, vt nos plerique præsentes laudent, vel amore, aut alio quouis affectu ducti, sicq; de nobis bene mereri putant, cùm sæpius vt de coloribus cæci, sic ij de nostro captu & in literis, aut etiam honestis actionibus profectu sentiant. Interea tamen eorum in sententiam pedibus imus, quod aiunt, atq; importunè falli nos sinimus. Crassam meherclè & supinam credulitatem. Agnouit lubens Socrates de se Physiognomi iudicium, talemq; à natura fore se palam fassus est, nisi se Philosophiæ excolendum tradidisset. A qua quidem modestia longè semper absumus, qui ementitos quosdam sapientiæ colores, & imaginaria virtutum ornamenta nobis inesse demiramur, & vt vera credimus absolutaque, quasi quibus ad perfectionem addi nihil possit, ideoq; molestè ferimus, si qui, dum nostri mentionem faciunt, non satis honorificè loquantur, eaque tribuant, quæ nos

Assentationis malum.

Socratis modestia.

minimè attingunt, vel etiam nullo modo ad nos attinent. Qui morbus vt deploratissimus sanari ęgrè potest, nisi tamen aliquādo meliore quodam impulsi genio, potius spectemus quid nobis desit, quàm quid adsit. Si quid enim adest, cauendum est imprimìs ne effluat, aut pretio ampliori quàm par sit, æstimatum vilescat apud alios: si quid deest, quod sciamus ornamento nobis esse posse & vsui, efficiendum est, vt labore & diligentia comparari à nobis & conquiri possit. Sed in primis meminisse debemus, subindeque animo repetere, non quantum cæteris excellimus, sed quantum alijs simus inferiores, & quàm alioqui deteriores. Bene Seneca libello de vitæ tranquillitate: Puto multos potuisse ad sapientiam peruenire nisi putassent se peruenisse. Illud enim *φιλαυτίας* vitium tam nobis familiare ac domesticum, sed tamen in primis exitiosum, præterquàm quòd tumorem, inuidiam, audaciam, & desidiam fouet, solet etiam vnà secum aduehere & alere turpissimam ignorationem, quam meritò Sophocles *δυσπέλαστον κακὸν* appellat. Veteribus illud in ore fuit, eum malignos habere vicinos, qui sui laudator fuerit. Idcircò numquam probata est illa plus æquo pruriens *φιλαυτίας* opinio in Astydamante histrione, quòd suas ipse laudes inscribi vellet statuæ, quam meruerat. Non enim populus hominis votum insolens sibi ferendum esse putauit, quanquam de sua patria bene meriti. At quod penè mihi, dum ad alia propero, exciderat, Suidas auctor est, Nymphas à Narcisso spretas verissimè dixisse:

πολλοί σέ τε μισοῦσιν, ἂν σαυτὸν φιλῇς.
Et multi te oderint, si tu te ipsum ames.

Quid tam malè audijt Sophistarum nomen, nisi ob effręnatam illam, & cæcam sui admirationem? Socrates vt eorum importunitatem frangeret atq; eluderet (illi enim nihil se nescire iactabant impudentius) eosq; contrarijs armis oppugnaret, nempè honesta dissimulatione potius, quā pari verborum strepitu atq; contentione, dicebat hoc vnū se scire, quòd rerum omnium esset inscius. Id verò non aiebat, vt falsa de se loqueretur, apud eos prǽsertim, quorum familiari consuetudine vtebatur, sed vt assereret ea lubens omnia se nescire, quæ tam impudenti fronte sibi arrogabāt triuiales illi *ματαιόλογοι*, qui sic liberales

Quæ sequantur φιλαυτίαν.

Astydamas histrio.

Sophistæ.

disciplinas, ipsamque Philosophiam ostentando, reuera prostituerent & profanarent: aut potius vt significaret ad veram solidámque sapiētiam neminem accedere vnquam posse, nisi primùm se norit ignorare. Sunt enim quidam ingenio tam stolido & lubrico, qui cùm nondum primoribus labijs literas degustarint, falsam tamen sibi scientiæ persuasionem induant. Ex quibus alij se αὐτοδιδάκτους, alij πανσόφους καὶ πανεπιστήμονας efferre non verentur: alij alios quoscumque conuellunt & impetunt, in quorum vel leuiculis & venia dignis erratis ingeniosiores, non perpendunt. ὅτι μωμήσασθαι ῥᾶον ἐστὶν ἢ μιμήσασθαι. sibi nempè ignoscunt, vt Mæuius ille Horatianus, qui seipsum ignorans carpebat alios, seque venia dignum censebat. Quamobrem audijt ad extremum, stultum & improbū hunc amorem esse, dignumque notari. At quanto in errore versantur, qui sibi primas nullo rubore tribuunt? Agathocles Peripateticus cùm apud Demonactem iactaret, se solum & primum esse Dialecticorum, audiuit: Si solus es, qui primus? si primus, qui solus potes esse? Non est quòd repetam literatoris illius Rhemnij intolerabilem arrogantiam, cùm diceret, vnà secum natas, & tādem perituras disciplinas.

Rhēnius Palemō.

Nec est quòd memorem duorum in Philosophia principum notam satis & peruulgatam φιλαυτίαν. Aristotelis nempè & Ciceronis; quorum hic tam suæ ipsemet industriæ & ingenio tribuit, vt nullis ferè in procemijs laudem propriam conticuerit: ille verò, quòd non modò suis in eodem Philosophico curriculo certatoribus parùm fauerit, sed quòd contradicendi studio doctorem etiam Platonem vexarit, sui nominis celebritatem non parùm obscurauit.

Aristoteles & Cicero φίλαυτοι.

Illi ipsi Philosophi libris, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen etiam suum præfigi voluut. Vnde Heraclitus rectè arrogantiam sacrum nuncupauit morbum: vel quia præstantissimus quisq; ea in primis peste implicetur: vel quia vltima rerum linea mors, afferre medelam valeat. Permittatur hoc ad inflammandum studium, & exercendam doctorum hominum industriam: *honos enim alit artes*; nullusq; sui laboris præmio, & contentionis honestæ laude frustrandus est. At quis sanæ mentis eum dixerit, qui sibi plura quàm habeat, arroget? Narrat Athenæus lib. 12. cap. vltimò, Trasylaum quendam tanta insania fuisse percitum, vt quotquot naues in Pyræum appellerent, suas esse crederet: eas enim voluptate quadam incredibili numerabat, alijsq; suam fortunam lubens communicabat; quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris concipiebat: donec frater eius è Sicilia reuersus, hominem medico committeret, is vbi resipuisset, affirmauit se nūquam vixisse feliciùs, quàm cùm eo mentis errore teneretur, quippè qui in tanta voluptate nihil molestiæ sensisset.

Philosophi φίλαυτοι.

Thrasylaus insanus.

Perinde se habent φίλαυτοι, aut reuera deteriùs, quandoquidem vt alijs nocumento sint, anxiè student, tum vel maximè quòd honorem alienum sibi audaciùs arrogant, aut quòd aliorum conatum nigro loliginis succo, & mera ærugine conspergant. Olim discipulis mos erat, vt proprio etiam Marte reperta ad præceptores referrent. Quem morem secutus Plato 2. ad Dionysium Epistola fatetur, quicquid scripserit, non sua, sed Socratis esse.

Platonis modestia.

Qui leges primùm tulerunt ad eicurandos mores, aut continendos hominum animos, eàrum inuentionem non sibi, sed alicui numini tribuerunt: tum vt diuinitatis nomine, quasi obtentu aliquo velo, plus haberent auctoritatis, tum vt insererent rudiorum animis, leges, vt pulcherrimum Deorum inuentum, sic & vtilissimum, à nemine esse violandas, sed toto pectore colendas, tutandas, amandas.

Legum latores primi.

Sic & priores illi, cùm referrent omnium artium & disciplinarum inuentionem ad primam illam caussam, id est, præpotentem rerum omnium opificem Deum, Palladem è Iouis cerebro natam esse commenti sunt. Quorsum hæc? vt nimirùm intelligamus, quàm in omnibus pulcherrima sit modestia, quāque turpis valdeque perniciosa φιλαυτία. Concludam itaq; cùm Platone, dicamque eum, qui magnus est futurus, maximè decere, neq; se, neq; sua sic admirari, vt nihil putet exactius, nihil melius: διὸ πάντα ἄνθρωπον χρὴ φεύγειν τὸ σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν, τὸν δ' αὐτοῦ βελτίω διώκειν δεῖ μηδεμίαν αἰσχύνην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ πρόσθεν ποιούμενον. Idcirco est operæ pretiū, vt quisq; nimium sui amorem fugiat, meliores insequatur, nullo verecundiæ rubore præpeditus. Repeto illud Platonis Cratylo: τὸ γὰρ ἐξαπατᾶσθαι ὑφ' αὐτοῦ πάντων χαλεπώτατον, ὅταν γὰρ μηδὲν σμικρὸν

χρὴν

κρὸν ἀποστατῇ, ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν; A seipso decipi aliquem, res est omnium pessima. nam quando sui ipsius impostor ne vel minimum à se discedat, sed ipsi semper adsit, quis non dicat hoc esse molestum? Verecundè hoc ita poeta princeps:

——non ego Daphnim
Cantãdo metuã, si numquam fallit imago.

& M. Tullius: Nisi me communis decipiat φιλαυτία. Lusit in quemdam sui nimio plus confidentem Strobilum, vir catus, & sui natura minimè dicax, his omnino spiculis:

In speculo, & vitreis sese dum spectat in vndis
Cherilus, & nimio flagrat amore sui,
E doctore vago bacchatur vappa, suosq;
Collegas nihili cæcus, inersq; facit.
Ringit, & ipse suos patitur pro crimine manes;
Sic neq; se insanum cogitat esse miser.

Succurrebat pridem exemplum Thessali apud Plin. Historiæ mundi lib. 29. vbi sic: Eadem ætas, Neronis principatu ad Thessalum transiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Hic tanta arrogantia fuit, vt Iatronicem se inscripserit, quasi medicorum victorem. Nihil inferior fuit Menecratis medici arrogantia, qui, cùm quædam desperatæ curationes ipsi feliciter cessissent, populari adulatione dictus est Iupiter. Hoc cognomento vir arrogantis ingenij delectatus, insolentius vsus est eo pro titulo. Tandem Agesilao scribens, litteris hanc præfixit salutationem: Menecrates Iupiter Agesilao regi salutem. Rex eo offensus prooemio nihil vltra legere dignatus est, sed rescripsit in hunc modum: Rex Agesilaus Menecrati sanitatem, arguens hominis insaniam. Nunc ad alia.

Thessali arrogantia.

Menecratus.

Garrulitas.

EMBLEMA LXX.

QVID matutinos Progne mihi garrula somnos
Rumpis, & obstrepero Daulias ore canis?
Dignus Epops Tereus, qui maluit ense putare,
Quam linguam immodicam stirpitus eruere.

COMMENTARII.

I. PICTVRA, quæ hic repræsentatur, homo scilicet humi reclinatus & dormitabundus, superius verò hirundo in suo luteo, quod sub trabe fixit opere, non satis facit ad meam saliuam; magis placet illa, quam editio Lugdunensis habet. Quod si nodum in scirpo quærere fas sit, sic ego effingerem. In cubiculo aperto hominem in lecto collocarem, ibiq; hirundinem aut circumuolitantem, aut extra nidum residentem (in nido siquidem plerunq; conticescit) exprimerem. Et quia Alciatus hic pro iure poetico hirundinem & lusciniam confundit, idem in pictura imitarer, & foris in arbore residentem lusciniam affingerem; nam sic quoque garrulitas importunior notaretur. Ad designandum verò tempus matutinum, Solis radij è summis montium apicibus prominentes (vt habet editio Rouilliana) mihi signo essent.

Alia pictura.

II. IMITATVS est Anacreontis Odam εἰς χελιδόνα, quæ sic habet:

Character huius Emblematis.

Τί σοι θέλεις ποιήσω,
Τί σοι λάλη χελιδών;
Τὰ ταρσά σευ τὰ κῦφα
Θέλεις λαβὼν ψαλίξω,
ἢ μᾶλλον ἔνδοθέν σευ
Τὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Τηρεὺς
Ἐκεῖνος, ἐκθερίξω;
Τί μευ καλῶν ὀνείρων
Ὑπορθρίαισι φωναῖς
Ἀφήρπασας Βάθυλλον;

Ad verbum sic sonat:

Quid tibi vis faciam,
Quid tibi, loquax hirundo?
Pennas tuas leues
Vis abreptas forfice resecem?
Aut potiùs internam hanc
Linguam, vt Tereus
Ille, demetam?
Quid mihi gratos somnos
Matutinis vocibus
Eripuisti Bathyllum?

Eandem sic Latijs numeris donauit H. Stephanus:

Quibus loquax, quibusnam
Te plectam hirundo pœnis?
Verùmne vis volucres
Alas tibi recidam?
Imam secemve linguam
Tibi quod ille Tereus
Fecisse fertur olim?
Nam tu quid ante lucem
Meas strepens ad aures.
E somnijs beatis
Mihi rapis Bathyllum?

Minos verò sic:

Quasnam tibi parabo
Pœnas, loquax hirundo?
Pennas tuas recidam
An forfice has volucres?
Tuam secemve linguam,
Olim vt tibi ille Tereus?
Nam manè garriendo
Gratum mihi soporem.
Meum rapis Bathyllum.

Eiusdem argumenti est lib. 1. Epigr. Græcor. ἀργυνταρίς hexastichon gallo indignantis, vt apud Lucianum Micylli, quòd eum importuno suo cantu excitatum, suauissimo somno priuarit; ideoque malum illi imprecatur. Hic autem hirundinem obiurgat, somnos matutinos auertentem, suoque importuno cantu dormientes interturbantem. Sanctius censet sermonem fieri potiùs ad lusciniam; idq; probare conatur ex epitheto *garrula*, vt infra suo loco dicetur. Sed ad intelligentiam Emblematis, & eorum, quæ dicturi sumus de Progne & Philomela, fabulam de Tereo præmittemus, quam multis versibus describit Ouidius in fine 6. Metamorph. Tereus itaque Rex Thracum fuit, qui cum Pandionis Regis Athenarum filiam, Prognem nomine, duxisset vxorem, & post aliquantum tempus ab ea rogaretur, vt sibi Philomelam sororem videndam accerseret, profectus Athenas dum adducit puellam, eam vitiauit: ac ne cuiquam scelus indicaret, linguā illi amputauit, sororem perijsse coniugi affir-

Fabula de Tereo.

affirmans. Illa tamen rem in veste suo cruore descriptam misit sorori: qua re cognita Progne Itym filium interemit, & patri epulandum apposuit. Postea omnes in aues mutati sunt: Tereus in vpupam, Itys in phasianum, Progne in hirundinem (vt communior fert opinio) Philomela in lusciniam.

III. *QVID matutinos somnos*] Qui sunt longè suauissimi. Hinc intellige otium quietum, & à cõtentione laborum vacationem; quę tamen quies aliquando interrumpitur importuna quorundam nugacitate. *Matuta.* Matutinus dicitur à Matuta, id est, Aurora, quæ matutino tempori præest, Græci λευκόθεαν vocant. Ouidius 6. Fast.

Leucothea Graijs, Matuta vocabere nostris.

Videtur autem Alciatus primum hũc versum ex Martiale mutuatus lib. 14.

Si matutinos facilè est tibi rũpere somnos

Lucanus in tertio:

Dum non securos liceat mihi rumpere somnos.

Statius 2. Siluarum:

Et matutinos abrũpere murmure somnos.

Progne] Hirundo. Videtur autem hic noster Alciatus Prognen cum Philomela confundere, cuius linguam Tereus abscidit, cum ei vim intulisset, non autem Prognæ vxori. *De metamorphosi Prognes & Philomela diuersa opiniones.* Num verò Progne in hirundinem mutata sit, vel in lusciniam,

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Ouidij. Ouid. 6. Metamorph. vbi fabulam narrat, etsi non exprimat, quæ illarum in lusciniam, quæve in hirundinem mutata sit, inquit enim:

Pendebant pennis: quarũ petit altera siluas,
Altera tecta subit, neq; adhuc de pectore cædis
Excessere notæ, signataq; sanguine pluma est.

attamen 2. Fastor. Prognen in hirundinem transformatam canit:

Fallimur, an veris prænuncia venit hirũdo,
Et metuit ne qua versa recurrat hyems?
Sæpe tamen Progne nimium properasse quereris:
Virq; tuo Tereus frigore lætus erit.

Seruij. Idem sentit Seruius, explicans illud Virgilij carmen ex Ecloga 6.

Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit.

Atqui, inquit ille, Progne hoc fecit, sed abutitur nomine, aut illi imputat, propter quam factum est. *Probi.* Probus verò eundem locum explicans Prognen in lusciniam dicit transformatam. *Martialis.* Martialis & communior opinio Philomelam in lusciniam mutatam asserunt, sic enim ille 14. Epigram.

Flet Philomela nefas incesti Tereos; & quæ
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

Cæterùm non desunt, qui contrarium sentiant, & Prognem in lusciniam, Philomelam in hirundinem mutatam asserant: vt *Tzetzis.* Tzetzes in Chiliad. *Statij.* Statius Papinianus:

——Non sic Philomela penates
Circuit amplectens, animamq; in pignora transfert.

Ioan. Grammatici. Et Ioannes Grammaticus in Hesiodi commentario ferè in fine, inquit: καὶ πρόκνη ἀηδὼν γεγονυῖα τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τηρεύς, φησί, μὲ ἐβιάσατο. hoc est: *Et Progne in lusciniam commutata Ityn deplorat, Philomela autẽ in hirundinem, Tereus, inquit, mihi vim intulit.* *Ouidij altera.* Idem Ouidius ipse secutus, ad Liuiã de morte Drusi lusciniam intelligit, cui tribuit filium, & in vmbrosis siluis commorari dicit: vnde colligunt hanc antè fuisse Prognen:

Talis in vmbrosis mitis nunc deniq; siluis
Deflet Threicium Daulias ales Ityn.

Idem expressius alibi:

Sola virũ nõ vlta prius mœstissima mater,
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Gabriæ. Gabrias etiam Græcus fabulator Itym filium facit lusciniæ. *Catulli.* Catullus eodẽ modo:

Qualia sub densis ramorũ concinit vmbris
Daulias absumpti fata gemens Ityli.

Horatij. Ita & Horatius de Progne loquens, quamuis non expresso nomine, lusciniæ tamen similem dicit:

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens
Infelix auis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum est vlta libidines.

Varronis. Omnium apertissimè id manifestat Marcus Varro dicens: Lusciniola (aliqui perperam legunt *Lusciola*, nam ipsius Varronis autoritate constat in libris de re rustica, cantatrices lusciniolas appellatas) quod luctuosè canere existimatur, atque esse ex Attica Progne facta auis. Sed quid opus tam multis? vide quid hac de re disceptẽt Cœlius Rhodigin. lib. 29. cap. 26. Iacobus Bononiẽ. & P. Nannius 6. Miscellan. annotation. in Virgil. nec enim video quam sit necesse

necesse quæstionem hanc inter Grammaticos controuersam dirimere; vt neq; vacat huc adducere quę leguntur apud Thucydidem lib.2.τῆς συγγραφῆς, Pausaniam in Phocicis, Strabonem lib.1.& alibi.

Garrula] Hoc epitheto Sanctius probare conatur, hoc loco de luscinia fieri mentionem, cum de ea dicatur, *cantare simul nocte dieq; potest.* Ductus præterea veteri prouerbio, *Daulia cornix.* quod in garrulos & canoros dicitur, & de luscinia intelligitur. Martialis etiam garrulam illam vocat, loco paulò ante citato. Plinius quoq; cantum lusciniæ garrulum vocat lib. 10. cap.29. Citat demum adagium, *Luscinia deest cantio.* Sed meo iudicio, parum conuincit, cum idem epitheton etiam hirundini tribuat Maro 4.Georg.

Daulia cornix.

Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.

Adhęc hoc emblemate tangitur odiosa garrulitas, at garrulitatis symbolum esse hirundinem cõstat ex Pierij Hieroglyph. lib. 22. Cantum autem lusciniæ quotusquisq; est qui potius studio & labore accersat, nedum auersetur. Deniq; possum & ego adagium adducere ex Aristophanis Ranis, qui nugationem nihili *Musaeam hirundinum* vocat. Huc spectat illud Hesiodi:

Hirundo garrulitatis signũ.

τόν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδών.

Quem manè gemens Pandionis excit hirundo.

Vbi interpretes ὀρθρογόη exponunt, clamosa, non autem diluculo flens, cum hirundo tota clamitet die, non autem mane tantùm aut vesperi, veluti facit luscinia. Eidem Hesiodo κωτίλλη ἡ χελιδὼν dicitur propter garrulitatem, vnde Poeta is κωτιλλέτα formauit. κωτίλλειν enim garrire est, eoq; cognomento ales hæc apud Anacreontem & Simonidem appellatur.

ὀρθρογόη.

Hirundo garrula.

Somnos rumpis] Refricat mihi memoriam historia ex Plinio lib 35. cap.11. Lepidus in Triumuiratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum ijs postero die expostulauit, somnum sibi ademptum volucrũ concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco, eoq; terrore aues tum siluisse narrantur, & postea cognitum est ita posse compesci.

Auiũ cantus vt cõpescatur.

Daulias.

Daulias] Daulia, Daulis, vel etiam Daulias, pro luscinia effertur à Poetis, quòd in vrbe Daulide (quæ quondam fuit sub ditione Regis Thraciæ. Plin.lib.4. cap.3.) in auem sui nominis transformata dicatur à Poetis. Ouidius 6.Metamorph. & Prou. *Daulia cornix.*

Dignus Epops Tereus, &c.] id est, merito in Vpupam mutatus, qui maluerit linguam rescindere, quàm omninò auellere. Vpupa auis militarem quandam cristam in capite retinet, & quasi adhuc filium quęritans, has videtur ingeminare voces, πῦ, πῦ, id est, *vbi, vbi:* hinc Epops dicta, Latinis vpupa. De qua Plinius 10.cap.29. Alij in accipitrem mutatum Tereum volunt, vt Higinus fabula 45. Solinus: In Seniensi regione, non longè à Flauiopoli colonia, Byziæ oppidum, quondam arx Terei regis: hinc inuisum hirundinibus, & deinceps alitibus illis inaccessum. Ante aquilã rex auium fuisse vpupa dicitur, cuius eminentiæ nõ obscura insignia reliqua conspiciuntur: cristam enim habet plicatilem, quæ cum erigitur per longitudinem capitis, refert similitudinem diadematis regij: adhæc longo & acuto rostro tanquam cuspide armata exercet tyrannidem in auiculas. Hinc illud:

Vpupa.

Vpupa olim rex.

Rex fueram; sic crista probat; sed sordida vita

Immundam è tanto culmine fecit auẽ.

Ait enim D.Hieronymus in ca.5. Zachar. Spurcissima est auis vpupa, semper in humano stercore commorans, ex quo & nidum facere dicitur, & pullos suos de vermiculis stercoris putrescentis alit. In diuinis etiã vpupa symbolum exhibet hominis vitijs dediti. Pierius lib. 25.Hieroglyph.

Vpupa symbolũ.

Putare] Præscindere. Metaphora à vitibus & arboribus, in quibus superflua & inutilia resecantur.

Putare.

Stirpitus eruere] funditus, radicitus euellere. Auem porrò philomelam (verba sunt Sanctij) lingua carere pro certo affirmare possum, nisi me oculi fallunt. Nam diebus abhinc paucis, cum hæc scriberem, amicus quidam meus mihi commonstrauit philomelam in cauea conclusam, quam cum inde extraxissemus, pertenue vestigium linguæ vix potuimus reperire: quæ res non paruam mihi præbuit admirationem, tantam inesse huic auiculæ suauitatem cantilenæ, & vocis crispationem, nullam tamen linguam, qua id possit modulari, nisi fortè eam in gutture habet absconditam. Vnde

Philomela lingua caret.

non

non abs re finxerunt Poetæ Philomelæ prę cisam fuisse linguam. Vide Aristot. 9. de histor. anim. cap. 15. Consule etiam Plinium loco citato lib. 10. cap. 29. qui ingenium exercuit in luxuriosa tantillæ auiculæ descriptione.

IV. Garruli odiosa importunitas.

TORQVETVR Emblema in eos maximè, qui odiosa garrulitate rationis inopiam prę se ferre satis arguunt, vt Progne abscissa lingua in hirundinem garritu nimio insignem commutata, eos significet, qui sapientiæ parum, loquentiæ multum habent. Et sanè vsuuenire solet, vt loquaciores ferè sint, quibus est rationis defectus, quàm qui prudentia & ingenij viribus antestant: cùm apud graues & sapiẽtes quosque viros silentium commendatissimum, verborumque parsimonia grata sit. Extat apud Aristophanem de Cleophonte quodam garrulo dicterium:

ἐφ' ἧ δὴ χείλεσιν ἐπιβρέμεται Θρηκία χελιδών.

Ex cuius labris hirundo Thracia instrepit.

Quò spectat præceptum illud Pythagoricum: ὁμωρόφιυς χελιδόνας μὴ ἔχειν. id est: *Hirundines sub eodem tecto ne habeas.* Quod D. Hieronymus & Cyrillus cum Aristotele consentientes intelligunt, abstinendum esse à cõsuetudine & commercio garrulorum & susurronum; quam quidẽ sententiam corroborat Alexandri historia, quem cum quiescentem hirundo quędam magno garritu supra caput volitans importunè interturbaret, Aristander Thelmisseus pro domesticis, qui Alexandro insidias pararent, accipiẽdum interpretatus est; quod euentus postmodum comprobauit, Alexandri Aeropi, quem ex amicorum numero Thessalis equitibus præfecerat, cõsilio patefacto. Hirundinis quoq; garrulitatem notauit suis Iambis Nicostratus:

Historia Alexandri.

εἰ τὸ συνεχῶς καὶ πολλὰ, καὶ ταχέως λαλεῖν
ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες
ἐλέγχονται ἡμῶν σωφρονέστεραι πολύ.

hoc est:

Loqui si indesinenter, multaq;, et velociter,
Prudentiam indicaret, vtiq; hirundines
Fortasse quàm nos sapere dicantur magis.

Lege Plutarch. 8. Symposiac. problem. 7. & ea, quę supra Emblemate 11. & alibi accumulauimus: quibus hic adiungimus lepidam à Cœlio Rhodig. relatam historiã, lib. 21. cap. 46. Ex Hellesponto in Atticam venerat amator quidam, Gnatheæ scorti illi fama illici pellectus: cumque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè, vt Græci dicunt, φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiensq; finem, sic illum adorta fertur: An non ab Hellesponto te profectum dicis? Quum annuisset is: Et quo, inquit, pacto ciuitatum illic primam ignorare videris? Sciscitante autem eo, quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathena. quo aptè admodum & concinnè, ex nominis ratione silentium, quod Græcis σιγὴ est, illi suadere visa est. Sic enim Troiæ promontorium Sigeum dictum accepimus, ob Herculis taciturnitatem: qui hospitio ibi prohibitus discessum simulasse dicitur, mox per silentium aduersus Troiam venisse, atque eam expugnasse. Huc facit dictum Cleomenis, qui cùm risisset, Sophista quodam multa de fortitudine disserente, atq; dicente: Quid rides Cleomenes, audiens de fortitudine disserentem, præsertim cum sis rex? Quoniam, inquit, ò amice, si hirundo de fortitudine loqueretur, idem facerem quod nunc facio: sin aquila, magno silẽtio auscultarem. Visum est ineptum, quenquam de fortitudine magnificis vti verbis, qui ipse nihil fortiter gessisset vnquam, nec aliud posset quam in hirundinis morem garrire. Planè quemadmodum laudi quã maximę est vera illa facundia: ita inanis verborum sonitus, nulla subiecta sententia, vitio non caret quàm maximo. Cui accedit, quod quibus multa effutire moris est, ij aut falsa loquantur, aut superflua, vel quod verius, vtraque. Nam χωρὶς τό τ' εἰπεῖν πολλὰ, καὶ τὰ καίρια. *Non est eiusdem & multa & opportuna dicere.* Videas tamen Arabicos istos tibicines, ære Dodonęo loquaciores, in consessu & congressu sapiẽtum garrulitate ipsas columnas rumpere, dum ore effræni sensuum effutiunt inuolucra, & verborum sesquipedalium instrepunt voluminibus, ac vocum turba: atq; vitio Pisoniano cum loqui nesciant, tacere tamen haud queunt, qui sibi nihilominus acuti & arguti videntur, etiamsi sint omni pistillo obtusiores. Hi sanè si tantum in loquendo molestiæ caperent, quanta alios afficiunt, non vtique longos traherent sermones. Garrulitatis vitio non obscurè insimulantur à Plutarcho tonsores, nam tonsorum genus bene loquax esse pronunciat:

Loquacitas notata.

Sigeum.

Cleomenis dictũ.

Garruli reprehẽsi.

Tonsores cur garruli.

tiat: & Theophrastus tonstrinas ideo vocat ἄοινα συμπόσια, id est, *sicca conuiuia*. Solent enim in tonstrinas, quæ sunt tonsorum officinæ, spermologi, nullius rei, nisi rumorem mutuò colligendi, ac postea differendi studio ducti confluere. Hinc Donatus in Terentium, tonstrinam esse sedem ociosis aptam annotat, quemadmodum & Scholiastes Aristophanis in Pluto. Ex multo igitur illo in tonstrinis desidentium sermone tonsorum loquacitas. Sensit id Archelaus, qui tonsori garrulo subinde roganti: Quomodo te radam, ô rex? Silendo, inquit. His tamen hac in parte non multum fortassis concedunt lippi, qui cum ob oculorum imbecillitatem plurimum à rebus gerendis habeant otij, rumoribus audiendis & dissipandis se dedere solent. Inde istud prouerbiũ apud Horat. lib. 1. Sat. 7. *Omnibus & lippis notum, & tonsoribus.* Sed ne & ego lectoribus odioso multiloquio molestiam pariam, nunc ad Inuidiam me conuerto. *Itē lippi.*

Inuidia.

EMBLEMA LXXI.

SQVALLIDA vipereas manducans fœmina carnes,
Cuiq; dolent oculi, quæq; suum cor edit,
Quam macies & pallor habent, spinosaq; gestat
Tela manu: talis pingitur Inuidia.

COM-

COMMENTARII.

I. *Inuidia.* QVOMODO Inuidia depingẽda sit, satis ex ipsius Alciati verbis colligi potest. Mulier nimirũ macie lurida, obliquata oculorum acie, viperis circum caput errantibus redimita, mammis turpiter dependentibus, dextra spinosum gerẽs baculum, sinistra viperam & cor humanum: quæ si ori deuoraturæ similis admoueret, magis meo placeret iudicio. Reliqua eius ornamenta iamiam ex Ouidio adducemus.

II. PRAESENS Emblema Inuidiæ descriptionem ob oculos ponit, eiusque effectus sub ipsa figura indicat. Cuius viuam imaginem non alius expressit elegantius ipso Ouid. 2. Metamorph. Et in primis eius domum sic depingit:

Inuidiæ domus.

Protinus Inuidiæ nigro squallentia tabo
Tecta petit: domus est imis in vallibus huius
Abdita, Sole carens, non vlli peruia vento,
Tristis, et ignaui plenissima frigoris, & quæ
Igne vacet semper, caligine semper abũdet.

Ad habitum deinde ipsius Inuidiæ accedens, canit:

Inuidiæ forma.

——Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorũ,
Inuidiam: visaq; oculos auertit. At illa
Surgit humo pigrè, semesarumq; relinquit
Corpora serpentum, passuq; incedit inerti.

Ex duobus interpositis versibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nusquã recta acies; liuent rubigine dẽtes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis;
Sed videt ingratos, intabescitq; videndo
Successus hominũ, carpitq; et carpitur vnà,
Suppliciumq; suum est.

Et paulò infra:

——Baculumq; capit, quem spinea circũ
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris
Quacunque ingreditur florentia proterit arua,
Exuritq; herbas, & summa cacumina carpit:
Afflatuq; suo populos, vrbesq; domosq;
Polluit.

Nõ multum huic dissimilis est descriptio Virgiliana Inuidiæ, in opusculo de Liuore. Nos sic depingemus luridam huius ac tristem formam; pallescit vt plumbum color non natiuus, sed argyrio similis & sulphuri, concauitas luminum in exangui vultu, superciliorum silua, rigida cutis ac striata plicis, dens nigricans, latus, sesquipedalis, vt spatha piscatoria, aut palmula nautica: camuræ aures ac fluxæ, capilli velut stiriæ pendentes, aduncus nasus, hamati digiti, struma & gibbo formidabilis forma, & prorsus ad habitum Stygium. Pyxidem gestat impletam saliua spumantis Cerberi, stridentibus hydris circumuoluta collo ac humeris, terrifico aspectu. Huic subter præcordia vorago patens imos recessus corporis aperit, vbi vultur sedet, & rodit ilia, dipsades circum & viperæ, quæ sanguinem adlambunt. Vis mores? dicam paucis. Odit, rodit, mordet, vorat, ridet, spernit, insectatur, calumniatur, execratur, damnat omnia. Porrò in hanc materiam multa scripta reperiuntur apud Poetas & Oratores, quos vide. *Inuidiæ idea.* *Inuidiæ mores.*

III. *Squallere.* SQVALLIDA] Sordida, inculta, à squãmarum crebritate & asperitate dicta vox. Olim enim verbum *Squallere*, de omnibus ijs dicebatur, quæ dura essent, densa, & rigida, squammarumq; similitudinem imitantia: at postea assiduo vsu effectum est, vt hoc verbum de ijs tantum diceretur, quæ inculta sunt, deformia, & multarum sordium congerie contaminata. Virg. 2. Aeneid.

Squallentem barbam, & concretos sanguine crines.

Squallor. Squallor etiam est tristitiæ nota: Cicero ad Terent. Mihi ante oculos dies noctesq; versatur squallor vester ac mœror.

Inuidia cur fœmina. *Fœmina*] Rectè fœmina Inuidia, vel quia id nomen contumeliosum, vel quod non cadat id vitium, nisi in animos molles, parumq; viriles. Ex omnibus enim vitijs nullum est pigrius inuidia, hęc in altos animos non ascendit. Hinc Ouid. lib. 3. de Ponto:

Liuor, iners vitium, mores nõ exit in altos,
Vtq; latens ima vipera serpit humo.

Ea quoq; de causa idem Ouidius Inuidiã in imis vallibus latitare confinxit.

Inuidiæ et viperæ. *Vipereas manducans carnes.*] Inuidia simile aliquid habet cum vipera, quam feruunt

tunt non prodire in lucem, nisi arrosis matris lateribus (Theophrastus autem id negat, & aliam causam assignat mortis maternæ) sic liuor eum primùm afficit, & quasi enecat, in quo gignitur. Quò pertinet illud Ouidij in descriptione Inuidiæ, 2. Metamorph.

——Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorũ.

Sed alia fortasse ratio commodè reddi potest, vipereas carnes edit Inuidia, quòd alienis malis gaudeat, ijsque pascatur: (id vitium Græcis appellatur *ἐπιχαιρεκακία*) vel id dicitur, vt eius pernicies ostendatur, quæ enim venenata venenis aluntur animalia, exitialius venenum habent. Plinianum illud rectè cõcinit lib. 24. Sed quis inuenit illa, venena scilicet, pręter hominẽ? Deinde sequitur: Quid? non & homines quidam ad venena nascuntur? atra hominum, ceu serpentium lingua vibrat, tabesque animi contracta adurit culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu, quæ sola vox eorum est, vt inauspicatarum animantium vice obuij quoq; vetant agere, & prodesse vitæ, nec vllum abominati spiritus præmium nouere, quam odisse omnia.

In veneficos.

Cuiq; dolent oculi] Hinc illud Maronis de Liuore:

Testatur gemitu graues dolores,
Suspirat, gemit, incutitq; dentes,
Sudat frigidus, intuens quod odit.

Sunt qui oculorum affectioni liuorẽ persimilem faciant, & rectissimè quidem: Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem splẽdorem caligant; quod idem est inuidiæ proprium. Vnde puto dictam inuidiam ab *in*, quod aliquando significat valde: & *video*. Quia qui inuidentia laborant, semper animum & oculos in eum, cui inuident, habent; ex quo tamen non nisi tormentum hauriunt, quo maius Siculi non inuenere tyranni, vt canit Horatius.

Inuidia vnde dicta.

Quæq; suum cor edit] Allusio ad Prouerb. Pythagoræ, *Cor ne edito*. id est, ne curis animum excrucies: vel ad vocabulum *cura*, quæ quòd cor vrat, vel edat, dicitur. Cicero 3. Tuscul. ex Homero illud de Bellerophonte citat ex veterum nescio quo:

Cor nõ edendum.

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Similes Maronis versus hi:

Torquet viscera carnifex cruentus.
Vesanos tacitè mouet furores.
Intentans animo faces Erinnys
Lethalis, Tityiq; vultur intus
Qui semper lacerat, comestque mentem.

Sic & Petronius Arbiter:

Cui vultur iecur intimum pererrat,
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non est quem lepidi vocant Poetæ:
Sed cordis mala, liuor atq; luxus.

Quò spectat dictum Matreæ Alexandrini, qui ænigmate lusitando aiebat, se *belluam alere, quæ se ipsam absumeret*: *θηρίον τρέφειν, ὅπερ αὐτὸ ἑαυτὸ ἐσθίοι*. quo significabat quorundam inuidiam, qui improbè & ignauè dolerent ob prosperos suorum laborum successus. Retulit Eustath. 1. Odyss. & Athenæus. Seneca lib. De paupertate: Interdum non licet esse palam miseros, sed inter ærumnas cor ipsum exedentes. Græci dicunt *δάκνεσθαι*, vel *τὴν καρδίαν δάκνεσθαι*, cùm grauem & molestam animi solicitudinem significant. Et *δακέθυμος ἄτη*, *noxa animum mordens*, vt Homerus Iliad. vltimo:

δάκνεσθαι.

——Τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
σὴν ἔδεαι κραδίην;

Quousque lamentans & mœrens cor tuum exedes?

Quam macies] sic Ouidius:

——Macies in corpore toto.

Macies et pallor inuidi.

Virgilius:

Infelix macies renudat ossa.

Et pallor habent] id est, macies & pallor totam occupant. Ouidius:

Pallor in ore sedet,

Virgilius:

Pallor terribiles genas colorat.

Spinosaq; gestat Tela manu] Hoc referendum est ad aculeatam inuidorum maledicentiam. Siquidem

Maledicentia inuidi.

Effundit mala lingua virus atrum,

& perpetuò carpit, quod assequi nũquam potest. Ad id respexit Ouidius, cum ait:

Indoluit, baculumque capit, quem spinea circum
Vincula cingebant.

IV. *Inuidiæ effectus.*

Elegans Inuidiæ descriptio ex effectis, adiunctisq; quibus ostenditur eum, qui laboret inuidia, virulentis cogitationibus pasci, aliorum prosperis successibus ingemiscere, animum mœrore conficere, corpus macie & pallore confectum reddere, aculeis

aculeis maledicis alios insectari. Nullum enim vitium inuidia penè vetustius est, aut homini damnosius & efferatius: quandoquidem si cum quibuslibet alijs conferatur, inspiciemus quàm cæca temeritate rapiantur, qui melioribus inuident. Nulla enim alia vitia sunt, quæ non aucupentur aut sentiant aliquam voluptatem. Inuidus perpetuò mœret ac tristatur, eoq; grauius afficitur, quo maiori tenetur inuidia, qui non secus atq; ædes, in quibus ipse sit, conflagret. Misertima sanè conditio, sed quæ tanquam felicitatis pedissequa, successus videndo prosperos intabescat, vt Naso cecinit. Arridet Alexandri Macedonis dictum, Inuidos homines nil esse aliud quã tormenta, seu tortores suos proprios. leuis adolescentis graue verbum. Anacharsis inuidiam vocauit vlcus, quod passim verum sua vi contraheret. Socrates serram animæ appellabat; Aristoteles antagonistam fortunatorum. Inuidi enim non minus cruciantur aliena felicitate, quàm suo infortunio. Hinc Themistocles adhuc adolescens nihildum splendidum à se fieri dixit, quod inuidos adhuc nactus non foret. Nam sicut cantharides vegeto maximè tritico innascuntur, & rosis pulchrè florentibus: sic inuidia plerunq; inuadit bonos viros, & in virtute proficientes, & ingenij personæq; gloriam sustinentes. Quare rectè Cicero 3. Tusculan. inuidiam dixit esse ægritudinem ex alterius rebus secundis. Sed illud in hac peste pestilentissimum, quod liuidus mentis æstuationem grauius distrahentem nemini omnino audeat aperire, sed defixus hærens in vno obtutu (vt Virgiliano abutar versu) non vellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ sollicitudinis rationem comprimit: credo, diuino iudicio protinus irrogante suppliciũ. Ita enim intolerabilius vritur, dum fateri erubescit, inuidiæ stimulis se agitari, secundis rebus ingemiscere, fratris aut vicini fortunam videri maiorem aut nimiam. Actius Sincerus, rari vir ingenij, magnæque nobilitatis, cum in conspectu Federici regis inter physicos esset quæstio, quid præcipuè conferret oculorum perspicuitati? alijq; fœniculi afflatum, alij vitri vsum, alij aliud dicerēt: At ego, inquit, inuidiam aio. Obstupuerunt hoc dicto adeò Medici, vt ab auditoribus derisui haberentur. Tum ipse: Annon inuidia omnia maiora & pleniora videre facit? Quid autem oculis magis præsentaneum, quam vt vis ipsa videndi maior reddatur atq; vegetior? protulitq; statim Ouidianos versus ex 1. de Arte amandi:

Alexãdri dictum.

Themistocles.

Lepidum Actij Sinceri respõsum.

Fertilior seges est alienis semper in aruis,
Vicinumq; pecus grandius vber habet.

Pindarus 2. Pyth. sic:

Pindari locus.

——σάθμας
δέ τινος ἑλκόμενος
περισσᾶς, ἐνέπαξεν ἕλ-
κος ὀδυναρὸν ἑᾷ πρόσθε καρδίᾳ,
πρὶν ὅσα φροντίδι μηχανᾶται τυχεῖν.

id est:

Qui facultate alicuius tangitur abundanti, inflixit vlcus miserum suo antè animo, quàm quæ secum corde molitur, assequatur. vel: *Qui ob facultates cuiusdam, opumque abundantiam, animo discruciatur, seipsum angit miserè, sibiq; antè infligit vulnus, quàm vt nocere possit ei, cui inuidet.* Hæc autem descriptio perlegans, qua inuidorũ tristissima & infelicissima vita proponitur: quippè qui virulentis cogitationibus pascantur, quæ sibi horribilem perniciem adferant, quiq; sine consilio & ratione aliorum rebus opimis marcescant, & aculeis maledicis pungant & insectentur, nullum tamen inde commodum reportaturi. Itaq; vt hoc quasi per transennam, quid ea turpius aut miserius, cùm vt alijs noxam dãnumq; inferat, sibi prius, & quidem sæpenumerò grauiùs nocet? Ergo in cæteris iniquissima, in hoc tamen æquitatis aliquid habet, quòd eum, in quo est, tanquam veneno proprio afficit, perdit, absumit, eumque vlciscitur primum, à quo concepta & educata fuerit: quod habet illud:

Inuidorũ misera cõditio.

ὁ φθόνος ἐςὶ κάκισον, ἔχει δ᾽ ἐ τὶ καλὸν
ἐν αὐτῷ.
τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην.

Inuidia est malum; habet autem aliquid boni in se:
Tabefacit enim inuidorũ oculos & cor.

Res mala, liuor; habet tamen in se quid boni: adurit
Quos tenet, interna, corde oculisq; faces.

Quod idem videtur sentire Menander, dum ait:

ὁ φθονερὸς αὐτῷ πολέμιος καθίςαται.
Α᾿υθαιρέτοις γὰρ συνέχεται λύπαις ἀεὶ.

Sibi hostis ipse redditur vir inuidus;
Hunc namq; mœror, quē sibi accersit, premit.

Placet.

Inuidi rebus à Iuliano gestis impensè detrahebant apud Constãtium.

Placet addere insigne inuidæ maledicẽtiæ exemplum, ex Ammiano lib. 17. quo loco narrat, quantum apud Constantium Augustum detraxerint assentatores rebus prę clarè à Iuliano gestis: Omnes qui plus poterant in palatio adulandi professores rectè consulta, prosperèque facta vertebãt in risum, talia sine modo strepentes insulsè, in odium venit cum victorijs suis capella, non homo: vt hirsutum Iulianum carpentes, eumq; talpam loquacem nominantes, & purpuratam simiam, & litterionem Grę cum: & his congruentia plurima, atq; vernacula principi resonantes, audire hæc taliaq; gestienti, virtutes eius obruere verbis impudentibus conabantur, vt segnem incessentes, & tumidum & vmbratilem, gestaq; secus verbis comptioribus exornantem: quod non tunc primitus accidit: nam quę vt solet amplissima gloria obiecta esse semper inuidiæ, legimus in veteres quoq; magnificos duces vitia criminaq; (etiamsi inueniri non poterant) finxisse malignitatem spectatissimis actibus eorũ offensam: vt Cimonem Milciadis filium insimulatũ incesti, qui prope Eurimedonta Pamphilium flumen Persarum populum deleuit innumerum, coegitque gentem insolentia regis elatam, obsecrare suppliciter pacem: Aemilianum itidem Scipionem, vt somniculosum, æmulorum incusari maleuolentia, cuius impenetrabili vigilantia obstinatæ in perniciem Romæ, duæ sunt potentissimæ vrbes excisæ. Necnon etiam in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cùm nihil vnde vituperari deberet, inueniretur, duo hæc obseruarunt ludibriosa & irrita, quod genuino quodam more caput digito vno scalpebat: quodque aliquandiu tegendi vlceris causa deformis, fasciola candida crus colligabat: quorum alterum factitare vt dissolutum, alterum vt nouarum rerum cupidum asserebant, nihil interesse oblatrantes argumento subfrigido, quam partem corporis redimeret regiæ maiestatis insigni, in eum virum, quo nec fortior, nec cautior quisquam patriæ fuit, vt documenta pręclara testantur. Hęc quoq; pestis magnos quandoq; viros inficit, quando eius quoque stimulis proditur agitatus. Alexander rex potentissimus, vt Perdicam odio prosequeretur, eò quod esset bellicosus; Lysimachum, quod militandi peritus; Seleucum, quod magni animi; Attalum, quod imperatoria dignitate polleret; Ptolemæum, quod ei prosperè omnia succederent. Sic Simmias Periclem, Alemæon Themistoclem, Clodius Pompeium, Meneclides Epaminõdam, Asinius Pollio Ciceronem inuidia oppugnauere.

Alexãder inuidus.

Inuidiæ sæuitiam quoq; expertus est Belisarius, Iustiniani Dux generalis, summus in laude militari vir; refert enim Zonaras tom. 3. Annal. in Iustinian. cum iussu Iustiniani, siue Triboniani eius Cancellarij, cuius prima erat apud ipsum principem auctoritas, odio & inuidia, adde etiam calumnia affectati imperij, satellitio & stipatoribus ademptis multatum, & domi custodiri iussum, eiusque mortui opes fisco addictas. Procopius tamen & Crinitus scribũt, eum luminibus priuatum, & tam graui, tamq; iniqua oppressum fortuna, tugurio lum sibi prope viam constitui fecisse, in quo reliquum vitæ transigeret, victum quæritans, & hoc subinde prætereuntibus dictitans: Date stipem Belisario, quem rerum prosperè gestarum magnitudo extulit, & nec error, sed liuor & inimicorum inuidentia excæcauit. Præclarè Lipsius: Sicut virtuti gloria comes, sic & inuidia: sed hanc adeo non curat, vt vix cernat. Minuti qui non se attollunt, nolunt etiam alios: & factis cum obstare non possunt, conãtur linguis, & spargunt verborum leuia ista tela Atq; id eminus, vt Parthi fugientes, nam cominus non se componunt, ne rectis oculis splendorem nostrum intueãtur. Sed coronidem imponat ipsa Inuidia, & suam nobis breuibus describat naturam.

Belisarij exitus.

Inuidiæ natura.

Sum pestis, toto qua non truculentior orbe,
In portentoso corpore pœna mihi.
Ex proprio lator non prosperitatis honore,
Ærumnis animo non queror agra meis:
Est amor alterius dolor, est ærumna voluptas,
Quo me conficio corpore semper adest.
Dum nihil alterius damnis gauisa reporto;
Alteriusq; bonis nil cruciata lucror.
Sola mihi noceo, pario mihi sola dolorem,
Conficio torquens membra furore meo.
Immensum proprio tormentũ corde, meoq;
Alterius morior prosperitate sinu.

Plura de inuidia habes apud Horatium in Epistolis, Plutarchum passim, Cœlium Rhodig. lib. 20. c. 30. & maximè apud D. Basilium in libello de Inuidia.

Luxuria.

EMBLEMA LXXII.

ERVCA capripes redimitus tempora Faunus,
Immodicæ Veneris symbola certa refert:
Est eruca salax, indexq́ libidinis hircus:
Et Satyri Nymphas semper amare solent.

COMMENTARII.

I. PINGITVR Faunus siue Satyrus, mõstrum cornutum, facie rubra, hispidum, caudatum, caprinis pedibus, mutone arrecto, cætera specie humana; cuius tempora cingat eruca; cuius latus stipet Nympha.

II. *Historia prodigiosa de Satyris.* PAVSANIAS in Atticis narrat historiam de Satyris, eorumq; libidine valde prodigiosam, vnde hoc Emblema desumptum videtur; eamq; se ait accepisse ab Euphemo Care, qui narrabat, se, cum in Italiam nauigaret, vi ventorum pulsum ad extimum mare, quod nauigari non soleat, perlatum esse. Insulæ ibi multæ sunt ac desertæ, quarum incolę sunt agrestes homines. Eæ insulæ nominantur Satyricæ, in *Insulæ Satyricæ.* quibus homines rubicundi, qui caudas in medio dorso habeant, equinis non multo minores. Qui statim vbi senserunt nouos venisse hospites, ad nauigium, quasi facto impetu, accurrerunt, nullamq; vocem ediderunt, sed mulieribus vnà aduectis manus iniecerunt. Nautæ metu perculsi, barbaram mulierem in insulam proiecerunt, eam Satyri non solum qua parte naturæ consuetudo permittit, sed & toto corpore

X libi-

Plinius quid de Satyris sentiat.

libidinosè violarunt. Minimè verò fabulosum esse de Satyris commentum ostendit Plinius, qui illos in subsolanis Indorũ montibus inueniri tradit, humana effigie animal pernicissimum, vt propter velocitatem nisi senes aut ægri capi nequeant. Idem Satyros, quales poetæ & pictores fingunt, ex capra videlicet & homine permixtos fuisse arbitratur. Vide eundem lib. 6. c. 30. lib. 7. c. 2. & lib. 8. cap. 54. Hoc idem videtur sentire Plutarchus in Sylla. Diuus item Hieronymus refert, eiusmodi animal

De Satyro à D. Antonio viso.

à S. Antonio Eremita visum inter saxosam vallem, homunculum scilicet haud grandem, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in capratum pedes desinebat. Qui de conditione sua interrogatus respondit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas, Faunos, Satyros, & Incubos vocans colit. &c. Et paulò infra subdit Hieronymus: Hoc ne cuipiã ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, vniuerso mundo teste, defenditur: nam Alexandriam istiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale insuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est. Plura de Satyris vide apud Ælianum lib. 3. De var. hist. & Leonic. Thomæum lib. 2. c. 24. Apud Plutarch. in Galba, *homines in diem viuentes, & Satyri*: i, ἐφήμεροι καὶ σατυρικοὶ τοῖς βίοις ἄνθρωποι, pro libidinosis & luxu diffluentibus accipiuntur. Idem in Pericle: *οἱ Σάτυροὶ τοῦ Διονύσου ἱεροὶ ὄρθια ἔχουσι τὰ αἰδοῖα, ξύμβολον τοῦ θείου πράγματος*:

Satyri Baccho sacri.

Satyri Baccho sacri erectos habẽt mutones, diuinæ symbolum potestatis.

III. *Eruca.*

ERVCA] Eruca vermis est, & herba calidæ virtutis, de qua Plinius lib. 19. cap. 8. Alij sic dictam volunt ab vrendo; alij ab erodendo, quod bestiolas omnes corpori innascentes erodat: huius in condiendis obsonijs tanta est suauitas, vt Græci eam ob bonitatem iuris εὔζωμον appellarint. Venerem mirificè stimulat, vt dicemus. Itali vocant *Ruchetta*, vel etiam *Ricola*.

Faunus.

Capripes Faunus] Quos Græci Satyros vocabant, Latini Faunos appellant, qui Dij nemorum habiti sunt, & agrorum. Seruius in 7. Æneidos; Faunus, inquit, & Fauna dicti sunt à vaticinando, id est, à fando: vnde & fatuos dicimus inconsideratè loquentes. Sed de alio Fauno ibi videtur fieri mentio, qui & Fatuelus, Pici filius, & pater Latini, qui in Latio regnauit. De Faunis sic Plinius lib. 12. cap. 1. Quin & Siluanos, Faunosq; & deorum genera siluis, & sua numina tanquam è cœlo attributa credimus. Faunorum quoq; mentionem facit Cicero 3. de Nat. Deor. & nos infra plura dicemus, cum de Pane acturi sumus; siquidem, vt doctis placet, Pan Inuus, & Faunus pro eodem sumuntur. Dicitur capripes à pedum forma. Horatius Carm. 2. Ode 19.

——& aureis
Capripedum Satyrorum acutas.

Redimitus tempora.] Caput habens cinctum & coronatum. Virgil. in Copa:

——Graia redimita mitella.

Ouid. 3. Amorum, eleg. 9.

Flaua Ceres tenues spicis redimita capillos.

In 10. Æneid. vbi de Æmonide Phœbi sacerdote:

Infula cui sacra redimibat tempora vitta.

Idem 3. Æneid.

Vittis, & sacra redimitus tempora lauro.

Immodica Veneris] Nam Venus moderata, vt naturalis, non vertitur vitio, modò sit licita. De commodis autem & incommodis à Venere ortis legat curiosus Aetiũ lib. 3. cap. 8. Paulum lib. 1. cap. 35. Celsum lib. 1. & Medicos passim, mihi hæc docere iam non vacat.

Est eruca salax.] Frequens enim eius esus Venerem stimulat. Ideò antidotum contra amorem præscripturus Ouid. ab erucæ vsu cauendum suadet 2. De remedio: *Eruca salax.*

Nec minus erucas iubeo vitare salaces.

Virgilius etiam in Moreto:

——Venerem reuocans eruca morantẽ.

Et appendicibus Virgilianis:

——Libidinosis incitatus erucis.

Ibidemque:

——Salaces nocte tollat erucas:

Eodem quoq; poemate:

Nam quamuis videar satis paratus,
Erucarũ opus est decem maniplis. &c.

Vt & Æmilius Macer in eleganti opusculo De viribus herbarum:

Non modicè mansam, Venerem stimulare,
vel haustam,
Confirmant medici, pariter pluresq; poetæ.

Loquitur de eruca. Illud tritum vulgo:

Excitat

Excitat in Venerem tardos erucæ maritos.
Et ex Ouidio etiam illud:
——*Ex horto quæ venit herba salax.*

Salax. Sal. *Salax*] ad libidinem prouocans; petulantiæ nomen, dictum à sale, qui propter calorem libidinem excitare, seminalemque vim expergefacere & acuere potest. Inde Venus mari vel salo nata fingitur, illiq; salacitatis ergo fanum ad portum maris aruspices poni iusserunt. Inde marini Dij omnes lasciuiores fœcundioresq; habiti sunt à Poetis. Hac eadem de causa Ægyptij olim omnem salem ita auersabantur, vt ne pane quidem salito vescerentur: quippe cũ viuendi puritatem in primis adamarent, omnia nequitiæ irritamenta submouenda censebant. Vide Aristot. in probl. Langium lib. 2. Epist. 32.

Hircus libidinis hieroglyphicum. *Indexq; libidinis hircus*] Viri libidinosi probra & impudica facinora notare si vellent Ægyptij sacerdotes, hircum finxerunt; hircus enim celerius quàm quoduis animal rem Veneream aggreditur, quippe septima postquã natus est die, vt est apud Ælianum, alij septima dixerunt hebdomade, fœminas inscendit. Quare non immeritò ab Horatio libidinosus appellatur: cuius fœcunditatis gratia inter Deos insipienti sæculo annumeratus aliquando est, perinde ac Panes & Satyri. Huc puto torquẽdum Aristotelis verbum τραγίζειν, quod

τραγίζειν. nonnulli vertunt, *hirquitallire*, id est, in morem hircorum salacium clunes mouere & lasciuire: quamquam ab hircino odore fęculento alij trahant. Non possum transilire quod retulit Pausanias de simulachro Veneris hirco insidentis, ad significandam nimirum coitus insanam petulãtiam. Plautus Mostel. de immundo & libidinoso:

——*At te Iupiter*
Dijq; omnes perdant, oboluisti allium.
Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis,
Canem capra commista.

Eundem Apuleius vocat, hominem sordidum, & hircina libidine fœtentem.

Et Satyri] De Satyris præter supra citatas auctoritates vide Pomp. Melam. Ælianum de animal. Orphei hymnũ in Satyrum, Natalem Comit. Mythpolog. lib. 5. c. 7. 9. & 10.

Nymphæ. *Nymphas*] Nymphę Oceani & Tethyos filię creduntur, quarum quędam cœlestes, quædam terrestres, quædam fluuiales, alię marinæ, aliæ stagnorum præsides. Quæ cœlestes putabantur, credebantur esse animæ sphærarum, quas etiam Musas vocarunt, ac vires, quæ inde ad nos manarent. Terrestrium aliæ siluis præerant, vt Dryades; aliæ montibus, vt Oreades; aliæ singulis arboribus, vt Hamadryades; aliæ pascuis & floribus, vt Napeæ. Fluuiorum præsides Naiades dicebantur; stagnorum Limniades. Quæ fontibus præesse putarunt, Ephydriades vocarunt. Vide Mytholog. Comitis lib. 5. cap. 11. & 12.

Semper amare solet] Amare hic mihi videtur esse verbum petulantiæ, & pro ipso amore frui, poni. Sicut posuit Terentius Eunucho, interprete Donato: *Amare.*

——*Certè extrema linea*
Amare, haud nihil est.

Plautus Bacchid. *Sine te amem.*

LIBIDINIS fœdæ expressissima symbola ponit ob oculos, nempè Satyrũ, qui erucam capite gestet. Eruca quidem (ab vrendo dicta) prouocat ad Venerem, vtpotè quę virtutis sit calidissimæ. Plin. lib 19. cap. 8. Satyrus autem, siue hircus (animal salacissimum) luxuriam putidam & olentem designat. Sunt enim Satyri ad Venerem propensissimi: vnde id nominis dictum putant à σαθὴ, quod virile membrum est. Hoc itaq; innuit libidinem in affectu ardere maximè, in actu ipso fœtere, & olentem esse, vt quemque ab illicitæ Veneris titillationibus subducat. Depinximus in superioribus Superbiam & Inuidiam, age experiatur etiam penicillum nostrum Luxuria, illa scilicet quæ ad Priapum, impudicum hortorum custodem, stirpis suę refert primordia, salacissima mulier, cloaca libidinis, quæ sicut Æthna furtiui amoris perpetuo æstuat incendio: patenti coma, laxa ac pendula, in qua fucus coloris & tinctura, delibuta vnguentis & smigmate aromatico, lasciuis & emissitijs oculis, procaci vultu, inflata facie ac subrussa, carbunculis suis condecorata scilicet & smaragdis, quales lepræ flos protrudit, aut lues Gallica. Insignes gemmulæ? Nardo redolent manus, pectus nudum, turgidæ mammillæ, composita ad lasciuiã omnia meretricio cultu. Nunquam hæc sola graditur, satellitio cincta est, psaltriæ comitantur & chorus musicus, Veneris præfertur imago in vexillis, rhedæ insidens, quam trahunt ad libidinem proiectæ volu- *IV. Symbola libidinis.* *Satyri libidinosi.* *Luxuria Idea.*

cres. Armi non habet, quibus pugnet, aspectu vincit & verbis, quæ sicut tela penetrant & occidunt. Væ qui tangitur; sine sensu vulnus, incurabile tamen, fibras enim cordis depascit, & serpit ad centrum vitæ. Gradatim & disertè hoc docet Gregorius in Moral. cùm ita scribit: Ex quo luxuria semel mentem alicuius occupauit, vix eum bona cogitare permittit. Sunt enim desideria viscosa, quia ex suggestione oritur cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectatione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Quocirca Seneca 28. Epist. monet, indurandum esse animum, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendum. Et quidem libidinis initium continebis, si exitum cogitaueris: quanquam adeo blandum malum luxuriam dixit Val. Maximus lib. 9. vt accusare id aliquanto sit facilius, quàm vitare. D. quoq; Bernardus luxuriam triumphantem graphicè depingit: Luxuriæ currus, inquit, quadrigis voluitur vitiorum, ingluuie ventris, libidine coitus, mollicie vestiũ, ocij soporisque resolutione: trahitur equis æquè duobus, prosperitate vitæ, & rerum abundantia: & qui his præsunt duo, ignauiæ torpor, & infida securitas. Sed quosnã captiuos in triumphum ducat nonnihil dispiciamus. Atq; vt de Hercule taceam, quem Iupiter per adulterium ex Alcmena sustulit, & qui, ne non patris sui similis esset, nihil antiquius habuit voluptate, & quidem impura, & quouis iure vetita; exindeq; triginta vna nocte mulieres aliquando fertur inijsse; atq; vt apud Athenæum est, idem septem diebus quinquaginta filiabus Thestij virginitatem imminuit: Traditum vtiq; meminimus, Proculum, qui Probi tempore tyrannidem inuasit, nocte vna decem captiuas ex Sarmatia constuprasse: atq; ea de re peculiari eum epistola gloriatum fuisse, seq; inter fortes numerari affectasse, dum molliciem suam maximè commemorando manifestauit, vt grauiter censuit Pierius lib. 10. Hieroglyph. Hoc amplius Anton. Mizaldus prodidit, ex eodem Proculo centum virgines intra quindecim dies fœtum concepisse. Cent. 1. Memorab. aphor. 88. Et qua continentia

Gregorij locus.

Luxuria triũphãs.

Hercules luxuriosus.

Proculus.

fuisse dicas eum, qui cum viginti iam sepelisset vxores, eam sibi matrimonio copulauit, quæ vigesimum secundum maritum habuerat? De his D. Hieron. lib. 3. Epist. Ex hoc hircorum genere fuit quoque Heliogabalus, ille, vt Alexander Seuerus ait, non solùm bipedum, sed etiam quadrupedum spurcissimus: is enim mulieres nunquam iterauit præter vxorem. Nec tamen video, quid maribus in hoc velint mulieres cedere. Singulare muliebris lasciuiæ exemplum retulit Gaudentius Merula, qui Augustæ Taurinorum vidisse se testatur adolescentulam satis elegantem, & adeo libidinis auidam, vt quinq; & triginta viros ordinis militaris ad coitum seriatim admiserit. Anton. Mizaldus Cent. 8. Memorab aphor. 10. Messalinam scilicet Claudij Cæsaris vxorem victura, quam Plinius lib. 10. cap. 36. scribit, ancillam in Venereum id certamen è prostitutis electam, die ac nocte superasse quinto & vicesimo concubitu: *Et lassata viris, nondum satiata recessit.* vt ait ille. De huius portentosa libidine extat apud Dionem Cassium Nicęum lib. 60. & eius Epitomatium Xyphilinum in Claudio. Nihil dicam de salacitate Semiramidis, Myoniæ, Cyrenæ, & aliarum prurientium fœminarum, sola mihi agmen ducat Quartilla Petronij, cuius dictum ille, efferatam mulieris libidinem, & passiuam prostituti pudoris nundinationem exequens, ita concinnauit: Iunonem meam (inquit Quartilla) iratam habeam, si me vnquam memini virginem fuisse. Nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni, qua scilicet (vt est in prouerbio) taurũ ferre potest, quæ vitulum tulerat. Sed portentosa hæc libido me quoq; in verborum luxuriem traxit. Desino, vbi cum Venerabili Beda exclamauero: O extrema libidinis turpitudo, quæ non solùm mentem effœminat, sed corpus eneruat: non solum maculat animam, sed fędat personam. Omne namq; peccatum, quodcunq; fecerit homo, extra suum corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitatur fœtor & immunditieṣ, semper sequitur dolor & pœnitentia.

Polygami.

Heliogabalus.

Lasciuia puella cuiusdam.

Messalina.

Quartilla Petronij.

Exclamatio.

Luxu-

Luxuriosorum opes.

EMBLEMA LXXIII.

RVPIBVS aeriis, summiq; crepidine saxi
Immites fructus ficus acerba parit:
Quos corui comedunt, quos deuorat improba cornix,
Qui nihil humanæ commoditatis habent.
Sic fatuorum opibus parasiti, & scorta fruuntur,
Et nulla iustos vtilitate iuuant.

COMMENTARII

I. IN cacumine arduo montis exprimitur arbor caprificus cum suis grossis, ad quam certatim aduolant aues, maximè verò cornices & corui. *Epigraphe.* Emblematis titulum Sanctius mutat, & reponit, *Fatuorum opes.* Aut pro luxuriosis intelligi vult effusos & prodigos: & tunc alio loco censet collocandum Emblema:

II. *Fons Emblematis.* Hoc ex apophthegmate Diogenis sumptum. Dicebat enim, eos, qui profusè & temerè bona decoquerent in rebus Venereis, conuiniјs magnificis, & id genus aliјs, arboribus esse similes in montium cacumine nascentibus, quarum fructus hominibus essent inutiles, à vulturibus aut coruis deuorandi. Argutã hãc Diogenis sententiã retulit in Paraphrasi Menodoti orationis ἐπὶ τὰς τέχνας Galenus. his planè verbis: *Locus Galeni.* καλῶς οὖν καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Διογένης· ὁ μὲν, χρυσᾶ πρόβατα καλῶν τοὺς πλουσίους καὶ ἀπαιδεύτους· ὁ δὲ, ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς ἀπεικάζων αὐτούς.

ἐκείνων γὰρ τὸν καρπὸν, ὐκ ἀνθρώπυς, ἀλλὰ κόρακας ἢ κολιὺς ἐσθίειν· τύτων τὲ τὰ χρήματα, μηδὲν μὲν ὄφελος εἶναι τοῖς ἀστείοις, δαπανᾶσθαι δ' ὑπὸ τῶν κολάκων. οἵ τινες ἐὰν ὕτως τύχῃ πάντων αὐτοῖς ἀναλωθέντων, ἀπατῶντες παρέρχονται, μὴ γνωρίζειν προσποιύμενοι. ὅθεν ὐδ' ὁ ταῖς κρήναις τὺς τοιύτυς εἰκάσας, ἄμετός τις ἦν, καὶ γάρ τοι καὶ οἱ ἀπὸ τῶν κρηνῶν ὑδρεύμενοι πρόσθεν, ἐπειδὰν μηκέτ' ἔχωσιν ὕδωρ, ἀνασυράμενοι προσυρῦσι. Quæ verba sic se habent: *Præclarè itaq; Demosthenes & Diogenes: siquidem ille diuites imperitos, nulloq; literarum cultu perpolitos, aureas pecudes appellabat: hic autem eosdem ficubus comparabat, quæ nascuntur in locis præruptis, & ad quæ difficilis accessus est; earum enim arborum fructu non homines, sed coruos & graculos vesci: horum autem hominum bona & reditus non ab honestis hominibus, sed à quibusdam facetis & assentantibus absumi. Qui tamen, postquam locupletis res omnis consumpta est, huic fortè occurrentes, cùm eius cognitionem dissimulent, sine salutatione prætereunt. Quare nec ille ineleg ans, qui huiç locupletum generi similitudinem cum fontibus esse ostendit, quando quidem hos, cum fortè humore omni exhausti sint, qui antè ab ijsdem aquari solebant, mox abducta veste permingunt.* Hæc Galenus. Confero verba Plutarchi ex apophthegmatis Philosophorum: τὺς ἀσότες ἔφη παραπλησίυς εἶναι συκαῖς ἐν κρημνῷ πεφυκυίαις, ὧν τῦ καρπῦ μὲν ἄνθρωπος ὐκ ἀπογεύεται, κόρακες δὲ καὶ γῦπες ἐσθίυσι.

III. *Aerius.* *RVPIBVS aerijs &c.*] id est, editissimis, altissimis: eadem metonymia, qua superius Emblem. 30. *aerio nido* dixit. Sic Virg. 4. Georg.

Rupe sub aeria deserti ad Strymonis vndã.

Sed nota acumen & artificium, nam rupes seu saxum, est imperiti & stolidi symbolum; aer, pro ventoso ponitur; crepido, pro fortunæ summo gradu. Qua ergo ratione elegantius exprimas diuitẽ imperitum & gloriosum?

Crepido. *Summiq; crepidine saxi*] Crepido secundum Vallam est ora terræ, quam aqua alluit, ex hoc appellata, quòd ibi aqua alluens crepat, cum currit, aut vndas appellit. Columel. lib 8. cap. 17. Sic enim maris atrocitas obiectu crepidinis frangitur. Per metaphoram verò & putei extremam oram, quæ ad puteum respicit, vulgò os putei dictum; & omnem extremitatem solemus crepidinem appellare. Dicitur etiam crepido abrupti saxi altitudo, vt ait Seruius, vel ora præcipitij. Virg. 10. Aeneid.

Fortè ratis celsi coniuncta crepidine saxi.

quem locum hic videtur imitatus Alciatus. Item crepido dicitur editioris cuiusq; loci altitudo & extremitas, quam mendici insidere solebant, vt essent magis cõspicui. Seneca: Quis crederet, iacentem super crepidinem Marium, aut fuisse, aut futurum consulem? Ponit Minos huc; ἀκρόκαρπος, arbor dicitur in cacumine aut extremo fructificans. Sed videtur mihi deceptus, respexit enim ad locum & situm arboris, de quo hic agitur: atqui ἀκρόκαρπος ea est arbor, quæ fert fructum in cacumine & apicibus ramorum. Id verò quid hic ad rem? cum ea arbor etiam in plano possit consistere cuilibet exposita. *Minos deceptus.*

Immites fructus] crudos, immaturos, acerbos, καρπὺς ἀκάρπυς. Sic Plinius, immitia adhuc & cruda poma vocat. Horatius 2. Carm. Ode 5. Vuam immitem appellat. Eosdem Virgilius vocat *feros*, Georg. 2. *Fructus immitis.*

——Fructusq; feros mollite colendo.

Et eleganter Lucretius lib. 5.

——Fructusq; feros mansuescere terra
Cernebant.

Ficus acerba.] Caprificum intellige; quæ ideo *acerba* dicitur, quod fructus ipsius nunquam maturescãt. De hac Plinius lib. 15. cap. 19. *Caprificus.*

Quos corui] improbi quiq; impostores, homines nigri, id est, moribus infamibus & perniciosis præditi, quos fugiendos esse monuit Horatius: *Corui qui*

Hic niger est, hunc tu Romane caueto.

Coruum autem esse impostoris hieroglyphicum testatur Pierius lib. 24.

Improba cornix.] Id est, inauspicata, quam Virg. sinistram vocat in Eclogis; & improbam 1. Georgicõn, vt improbus anser ob garrulitatem. Cornicem autem prisci inter prodigiosas aues reponebant. Itaq; his nominibus improbæ vitæ homines intelligit, ex quibus nulla potest neq; gratia, neque commoditas elici, vt sunt lenæ, & scortilla, & alij opum asseclæ. *Cornix inauspicata.*

Qui nihil humanæ commoditatis habet] qui non subseruiunt hominum vsibus, quamuis omnia hominum causa sint facta.

Bona vnde dicta. cta. Et bona dicuntur à beando: beare, est prodesse, seu beatum facere. Hinc χρηστοὶ ἄνδρες, *viri boni & salutares.*

Fatui. *Sic fatuorum*] insipidorum, improuidorum, nulla penè mente, nulloque ingenio præditorum. Cicero 2. de Finib. Ipse negat, vt autè dixi, luxuriosorum vitam reprehendendam, nisi planè fatui sint.

Parasiti. *Parasiti*] scurræ vagi, homines alienæ quadræ assueti, & qui omnia ventris gratia faciunt. De his commodiùs infrà Emblemate 93.

Scortum. *Scorta*] meretriculæ. Scortum apud antiquos corium vel pellem significabat: inde in aliquot sacris ac sacellis scriptum haberi Varro testatur lib. 6. de lingua Latina: Ne quid scorteum adhibeatur, ne morticinum quid adsit. Quò respiciens Ouidius ita canit:

Scortea non vlli fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata Deos.

A scorteis istis pellibus meretrices quoque scorta fuerunt appellatæ, & pelles. Nam & in Atellanis licet animaduertere, rusticos dicere, se adduxisse pro scorto pelliculam, teste Varrone, loco iam allegato. Et illud Leuit. 15. Vestem & pellem, quam habuerit, lauabit aqua: Hesychius Hierosolymitanus de meretricibus interpretatur. Vel, quod pellibus scorteis pro lecto vtebantur. Pierius lib. 34. hieroglyph. Vel, quod vt pelliculæ subigantur, vt est apud Festum. Vnde scortum scorteum Apuleio libro 1. Miscel. pro meretrice annosa, & instar pelliculæ ac corij rugosa. *Scortum scorteum.*

Iusti qui. *Iustos.*] Viros bonos. In sacris iusti dicuntur non tantùm qui iustitiam, sed & qui virtutes alias omnes colunt: eaq; iustitia est, quæ in se virtutem amplectitur omnem. & Plato Dialogo, qui ἐρασταὶ, vel περὶ φιλοσοφίας inscribitur, virtutes morales vno iustitię nomine complecti videtur. Tullius 1. Offic. Iustitię inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur, cuius primum munus est, ne cui noceat; deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt suis. Idem in 2. Iustitia, ex qua boni viri appellantur, mirifica quædam res multitudini videtur. Referre possis huc quæ disputat περὶ νόμου Dion Sophista, & Aristoteles 5. de moribus ad Nicomachum.

IV. *Prodigi.* ILLVD hoc loco exprimitur, quod vulgus crebrò vsurpat: E diuite malo malę opes, & opibus bonis eos indignos esse penitus, qui ijs malè vtantur. Fit enim sæpe, vt amplissimæ possessiones, quæ in pios vsus conuerti debuerant, in sumptus inutiles, vel etiam perniciosos & detestandos prodigantur, nulla habita iusti ac æqui ratione. Etenim pecunias, quas multo cum labore quis vnciatim vix comparserit, iuxta Archilochum, eas non rarò vniuersas semel in vnius scorti aut scurræ marsupiū effundit homo ignauus, prodigus, & inutile terræ pondus. Alexander Macedo Promachum hominem bibacissimum, in vini certamine victorem, aurea corona donauit. *Alexander.* M. Tigellius Hermogenes fuit adeo prodigus, vt tibicines, histriones, parasiti, gnathones, mimi, epulones, balatrones, mendici, vnguentarij, caupones, reliquiq; ociosę & perditæ vitæ homines, mortem eius lacrymis defleuerint. Horat. lib. 1. serm. Sat. 2. *Tigellius.*

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimi, balatrones, hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli,
Quippe benignus erat.

Callias quidam fuit, qui consectandis meretricibus vniuersum dilapidauit patrimonium. Hinc per iocum dicebatur à scortis deplumatus. Commodè se mihi affert occasio promendi de luxu id, quod alta mētę clausum gero, sermonem scilicet familiarem, quem non ita pridem mecum habuit Reuerendissimus Pręsul Nicolaus de Oddis, vir vt doctissimus & humanissimus, ita præclarè de me meritus. Nam cum de donis & bonis naturæ incidisset mentio, isq; plura eruditè (vt solet omnia) cedro digna locutus esset, ego tunc vulgari imbutus opinione sic subiungo: In senium vergit natura, parca nunc in largitionibus, quæ olim profusior; vix decimo suppetūt ad vsum vitæ, quibus famem pellat, & ab iniurijs cœli tectus sit; labor & sumptus grandiores sępe, nec ad mensuram prouentuum: vitis & arbor infra votum coloni, nec comparandis rebus precium, nec cudendo huic materia sufficit; in summo mercium omnium valor, & in monetis iniquū auctarium, non à pondere ad vnciatiam legem aut libellam, sed à libidine taxantiū ęstimatis. Non ea gratia fructibus & sapor, non ea virtus herbis & radicibus, non ea copia in volucrum & aquatilium genere, *Callias.* *Nicolaus de Oddis.*

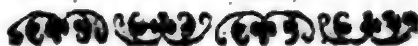
nec tam prodigi in humanos vsus propagatione ferinæ saltus ac nemora, sicut antiquis sæculis. Irata sit aut inuida terra necesse est, aut malè propitia sidera; torpere illi vterum grandæuæ, aut impotentia hæc ad seminandum. Verùm ille subridens: Falleris, mi Thuili, falleris, inquit; & te vulgata ad assensum seducit opinio; non certè me. Considera mores & luxum sæculi huius, prodigiosus est & in tumore suo, vt Nilus in solstitio, transgressus rationis metas & naturæ, à duplici fonte, Libidinis & Luxus, quibus monstris saturandis vel orbis æraria congeri nil iuuet. Vt in sexum peccetur & diuersam speciem, vt amatori suo cognata succumbat, vt septa religionis perfringat incestus stuprator, adulter alienos thoros violet, in raptum quæratur virgo, pellex & vxor cohabitent, matronæ periclitentur & impuris lenonibus prædæ sint, misceatur proles dubijs parentibus, tot spurios & nothos omnis regio alat, nocturnis lamiarum conuenticulis siluæ & montes perstrepant, Libido suadet, quæ conglutinandis affectibus impuritatis nexu, querulis hinc inde transmissis epistolis & munusculis primò vadū tētat, cōuētus indicit solitarios & clandestina colloquia, ad symposia citat, voluptuarias mensas instruit, lauticijs adornat & scenico apparatu, scurras accersit & mimos, phonascos adhibet & psaltrias, ad Phrygios modos & saltatiunculas prouocat, in amplexum deniq; propellit; & hæc omnia sua quadam solennitate & plausu, prostituto pudore, publicè, passim, impunè. Sumptuosa hæc spectacula sunt, & impensis egent irritando sceleri, quę vel larga patrimonia exhauriant: pecunijs non parcitur, modò potiundæ Veneris arrideat spes, aer & vnda conuehant, quod pro philtro sit, & trahat in nassam. O infelix piscatio & capturæ modus? Ita viuitur tamen, vt totum orbem in hoc malum coniurasse dicas: non tot auiculæ in siluis, quot meretriculæ, lenones, fornicarij, concubinarij, pellices, adulteræ in vrbibus, vbi mœchantur, scortantur, venantur, & lepusculos quærunt in istis dumetis. Ah, Christianum hoc? Barbarum interroga, Thracem, Turcam, Scytham, detestabitur turpitudinem, ad honesti amorem solius naturæ ductu, quàm nos, qui de salutifero chrismate & fidei dono adeò gloriamur, meliùs compositus. Peculiaria quædam vitia notantur & quasi propria singularum gentium, vt aliæ latrocinijs aut furtis deditæ sint impensiùs, ad crapulam aliæ aut fastum & inanem gloriam, ad iracundiam quædam & furorem proiectiores: libido vniuersum mundum possidet. Et nescio certè quo fato contingat, vt decretum iudicis, aut prætoria seueritas in hoc genus flagitij minus rigida & præceps, lentè admodum procedat, aut infra modum delicti: conniuetur, hæret sententia, in mora totus processus suffragantium lenitudine. Laudem, si in spem correctionis, patrato crimine, non iterato & in consuetudinem tracto: reprobem, si in scandalum & corruptelam aliorum, quam intempestiua hæc conniuentia facilè proseminat, pestilenti sanè & omniū maximè pernicioso Reipub. contagio. Luxum adiungo, non minus noxium & virulentum malum ciuitatibus, prouincijs, regnis, imperijs; grassatur enim & serpit quà terrarum se latera porrigūt. Hunc dissuasorem honesti, & populatorē opum, præclaris scilicet titulis & elogijs, Poetæ insigniunt. Verè talis, sorbet, deglutit, deuorat, decoquit vniuersa inexplebili stomacho. Regios thesauros, & talentorum myriades ingluuies capit, in structuris, mūdo, voluptate, & pastu corporis (animam vt focariam ministram habet) excessus ad stuporem, supra rem & annuos census: absumit diæta quod mensis non reddat: quò animus rapitur, crumena sequi cogitur, quidquid repositum insit. Non ergo naturæ senium aut lassitudinem incusa: immensa petimus, quæ illa largiri nescit; terminos suos habet, desideria nostra infinita sunt; necessitati succurrit, ad superflua nos vota extendimus; benignè dispensat, ingrati accipimus; dat quantum potest, nos iniuriam interpretamur, si in media copia defatigatis extrema deficiant. Illa nos pascere ac vestire debet, fecit, ac faciet in posterum, imperio magni Numinis, quod præsidet: quis ad plura importunus vrgeat? Dignum est experiri nouercam, vbi materna solicitudo in nausea. Hæc ille tanquam ex Phœbi tripode; ego tacitus in sentētiam pedibus iui, plura additurus, nisi me Lais ad se vocasset.

Duo sæculi mala, Libido & Luxus.

Detestatio libidinis.

Luxus.

An natura deficiat.

Tumu-

Tumulus meretricis.

EMBLEMA LXXIV.

QVIS tumulus? cuia vrna? Ephyrææ est Laidos. ah, non
Erubuit tantum perdere Parca decus?
Nulla fuit tum forma: illam iam carpserat ætas,
Iam speculum Veneri cauta dicarat anus.
Quid scalptus sibi vult aries, quem parte leæna
Vnguibus apprensum posteriore tenet?
Non aliter captos quòd & ipsa teneret amantes:
Vir gregis est aries, clune tenetur amans.

COMMENTARII.

I. TVMVLVS pingitur marmoreus, in quo sculpta cernitur leæna, arietem vnguibus à tergo complexa. Sed nescio quis veternus hic pictorem corripuit, qui dum aries depingendus fuisset, capram, eamq; mammis suillis præditam effinxit. Quis sibi à risu temperet?

DVCTVM Emblema est ex Pausania 2. Corinthiac. cuius hæc sunt verba: Ante vrbem (Corinthum dicit) cupressorum II.

nemus

nemus vitet, quod Cranion vocāt, in quo
Monumētū Laidis. est Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidis templum, ac Laidis monumentum insculpta leæna, quæ prioribus pedibus arietem complectitur. Alterum item in Thessalia est, quod Laidis existimant. In Thessaliam enim accessit Hippostratis amore capta. Antea verò cum adhuc puella esset, ex Hyccaris, quæ in Sicilia sunt, à Nicia & Atheniensibus captiuam fuisse referunt, Corinthiq; diuenditam, forma omnes temporis eius meretrices superasse, atque in tantam venisse æstimationem apud Corinthios, vt nunc quoq; pro Laide con-
Lais quę. tendant. Hoc ille. Fuit enim Lais meretrix nobilissima Corinthi, vnde & Corinthia dicta Gellio lib. 1. cap. 8. quāquam patriam habebat Siciliam, auctoribus Plutarcho, Athenæo, & Solino. Hæc ob elegantiam venustatemq; formæ grandem pecuniam demerebat; conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat: poscebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc natum illud frequens apud Græcos adagium οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς.

Non cuiuis hominum contingit adire Corinthum.

Ab hac cum Demosthenes petijsset, vt sui copiam faceret, & illa decem drachmarū millia pro concubitu poposcisset, petulantia mulieris, & pecuniæ magnitudine expauidus Rhetor, discedens: Ego, inquit, tanti pœnitere non emo. Solinus Polyhistor. cap. 11 de Sicilia: Hic Lais illa, quæ eligere patriam maluit, quàm fateri. Hoc dicit, quod cum nata Crasti foret, quæ vrbs est Siciliæ, Corinthi agere, Corinthiaque dici
Lais occisa. maluit. Eam porrò Suidas à Thessalis mulieribus Zelotypis in templo Veneris interfectam scribit ex Athenæo: nam Corinthū
Cotys Dea turpitudinis. Veneri operatam, Cotyn Deam turpitudinis, & præposteræ libidinis præsidem coluisse, tradit idem Suidas, quę eadem Cocyto dicebatur, in cuius tutela obscœni infamium amorum sectatores erant. Eam idem nominat ἔφορον τῶν αἰσχρῶν. De Laide extat scriptum carmen anonymi cuiusdam, eruditi sanè hominis:

Lais anus speculo se contemplata nitenti,
Vt solitum vidit deperijsse decus,
Labraque nunc pallere, olim inuidiosa corallis,
Et versa in canas aurea fila niues,
Et qui certabant ebori, rubigine dentes
Squallere, & ruga tempora laxa rudi,
Luminaq; illustri tantū nō æmula Phœbo,
Nunc sub mucoso clausa latere specu:
Et tamen idem animus stimulos sub pectore eosdem,
Et noto sensit feruida corda Deo;
Sic secum: Facie nimium viuacior, ò mens,
Cur dudum hæc anus est, tuque puella manes?

Id non malè quadrat in nostrum hoc Alciati carmen, sed accepi pridem à viris Italici soli, id scriptum fuisse in quandam meretricem Venetam, quæ ætatis lapso, seu decusso flore, quoties se in speculo conspiceret, fronte iam rugis obsita, miserè contabescebat, & nihilo segnius ardore tentiginis premebatur. Plura de Laide require apud Stephanum Nigrum, de nimio vitæ luxu, cum de meretricibus agit; Athenæum lib. 13. cap. 20. Leonic. de var. histor. lib. 1. cap. 81. Lactantium lib. 3. de falsa sapientia. Gyraldū Syntagm. 13. hist. Deor. Memini quoq; me de eadem aliquid legere in epistolis Antonij de Gueuara.

QVIS tumulus?] Cuius hoc est sepulchrum? De *tumulo* diximus supra Emblemate 8. III.

Cuia vrna?] Veteres interrogabant per Cuius. Cuius, cuia, cuium; nunc idem per genitiuum Cuius quærimus. Cicero 3. Verr. Vt optima conditione sit is, cuia res est, cuium periculum. Vrna autem propriè si- Vrna. gnificat vas aquarium, à verbo vrinare, siue vrinari, quod est in aquam mergi. Sed hic capitur pro sepulchro, quia cum corpora mortuorum cremabantur, quidquid reliquiarum remanebat, in vrnam conijciebatur, siue lapideam, siue fictilem, quæ imponebatur sepulchris.

Ephyræa est Laidos] famosæ illius mere- Ephyre. tricis. Dicitur autem Lais Ephyræa ab Ephyra vel Ephyre, vrbe Achaiæ, quam postea Corinthum appellauere, teste Plinio lib. 4. cap. 4. cuius verba sunt: Medio hoc interuallo, quod Isthmon appellamus, applicatu colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, ab Ephyra Oceani filia. Propertius lib. 2. eleg. 6.

Non ita complebant Ephyrææ Laidos ædes,
Ad cuius iacuit Græcia tota fores.

Claudian. in Eutropium:

Haud aliter iuuenum flammis Ephyræa Lais.

Et gemino ditata mari.
De eius patria pleriq; cōcertāt, vt Athen.
Ah, non Erubuit] ei etiam tam formosæ mors ausa est injicere manus? Nēpe mors nemini parcit. Virgilius in Appendicibus:

Mors nemini parcit.

Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta,
Non oblita rapit sed tamen illa senes.
Et Odar. lib. 3. Horat.
Mors & fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis iuuenta
Poplitibus, timidoq; tergo.

Parca.

Parca] mors, vltima linea rerum. Dicuntur Parcæ deæ fatales, sic à Poetis per ἀντίφρασιν dictæ, quod nemini parcant. Quarum tres sunt, Clotho, Lachesis, Atropos, diuersis præfectæ officiis: volunt enim vnam esse, quæ vitam hominis ordiatur, & colum baiulet; alteram, quæ neat & contexat; tertiam, quæ filum rumpat ac finiat. Prima est Clotho, quam Statius vocat ferream. Seneca grādæuam, Pontanus improbam & sedulam. Secunda est Lachesis, Ouidio dura, Martiali inuida, Claudiano ferrea dicta. Tertia Atropos, de qua Statius lib. 4. Thebaid.

Parcarū officia.

——*Hos ferrea neuerat annos*
Atropos.
De Parcis vide Mytholog. Comitis, lib. 3. cap. 6.
Nulla fuit tum forma] Iam obrepente senio amiserat formæ elegantiam & venustatem.
Carpserat ætas] Nempè senilis, qua veniente color & venustas flaccescit. Ouid. 3. Trist.

Senectute forma deflorescit.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq; in antiqua fronte senilis erit:
Injicietq; manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.
Iam speculum Veneri, &c.] Milites, qui per ætatem à bellicis functionibus cessāt, dicuntur vulgò arma posuisse: & qui alicui omninò arti renunciassent, Deo illi, qui arti præerat, instrumenta eius artis suspendebant. Horat. 3. Carm. 26.

Arma ponere.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militaui non sine gloria.
Nunc arma, defunctumq; bello
Barbyton hic paries habebit.
Idem 1. Epistola ad Mecœnatem:
——*Veianius armis*
Herculis ad postē fixis, latet abditus agro.
Vt alicubi Virg.
——*hic victor cestus, artemq; repono.*
Loquitur de Entello. Sic scorta, cum ad seniles annos perueniūt, Veneri speculum dicant. Ausonius Græcum Platonis epigrāma sic vertit:

Veneri speculum dicare.

Lais anus Veneri speculum dico: dignum habeat se
Æterna æternum forma ministerium.
At mihi nullus in hoc vsus, quia cernere talem,
Qualis sum, nolo: qualis eram, nequeo.
Idem inuenies apud Thomam Morum. Neq; hoc Poetæ alicuius Itali, sanè elegantis, dissentit:
Vistasi Nicolosa
Dentr'un specchio, ch'un di l'era dauante,
A la laida Bertuccia esser sembiante:
Ahi veloci anni (disse) ahi lieue etate,
Come tosto passate;
Hier crespa e gialla hebb'io la chioma, hor baggio
Crespo e giallo il visaggio.
Hier fui con questo viso
Cagion di pianto, hor son cagion di riso.
Ægrè ferunt enim rugas contractas, amissamque formæ gloriam, quam diu in speculo erant intuitæ. Hinc Ouidianum illud 3. Trist.
Cumq; aliquis dicet: Fuit hæc formosa. dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Idem ferè auctor de medicamine faciei:
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera caussa dolor.
Id & attingit ad Ligurinū Flaccus lib. 4.
Dices heu, quoties te speculo videris alterū:
Quæ mens est hodie, cur puero non eadem fuit?
De speculo multa passim leguntur: fuit enim illud anathema Veneris. Philostratus Iconibus. Ideoq; Triton apud Apuleium Veneri speculum prægestat in pompa. Amor, vt ait Euripides, φιλεῖ κάτοπτρα καὶ κόμης ξανθίσματα. *amat specula, & crinium ruffationem.* Apud eundem Electra damnat formæ lenocinium vsu quæsitum speculi, in matre Clytemnestra, absente marito Agamemnone:

Speculum anathema Veneris.

Ἣ ξανθὸν κατόπτρον πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης.
Quæ flauos orbes crinium ad speculum studiosè componebas.
Sed & Ouidius, tenerorum doctor amorum.

rum,eleg.14.lib.1.ad amicam:

Quid malè compositos quereris periisse capillos?
Quid speculum mœsta ponis inepta manu?

Scalpere. *Quid scalptus*] Scalptus idem est quod sculptus;imò scalpere,& non sculpere,dici debere auctor est Diomedes. Historiam iam ex Pausania commemorauimus.

Non aliter captos, &c.] eò quòd sciret inescare & capere miseros amantes.

Vir gregis est aries] Virum gregis appellat arietem, vt primo Transformationum Ouidius:

De grege nunc tibi vir, & de grege natus habendus.

Vir gregis. Virgilius etiam de Capro:

Vir gregis ipse caper.

& in Georgicis:

Quem legere ducem, & pecori dixere maritum.

Vide Macrob. lib. 6. cap. 6. Hanc loquendi formam vsurparunt auctores certè graues, vt missum faciam Ciceronem, qui oratione in Pisonem, admissarium pro homine immoderatæ libidinis dixit. Papinianus enim de admissario tauro:

——stabuliq; maritus.

Admissarij. Et Saluianus 7. de Prouidentia: Hi verè vt emissarij equi, non ad paucas tantùm, sed penè ad omnes vernulas suas, id est, ad greges proprios irruebãt, & in morem eorum pecudum, qui mariti gregium appellãtur, feruidæ libidinis debacchatione grassantes, in quamcumq; eos primam fœminam ardens impudicitiæ furor traxerat, irruebãt. Hos tales & nos Germani vocamus *Stattbaagen*. quasi dicas tauros vrbanos, qui toti vrbi sufficiant.

Clune tenetur amans.] Horatius 2. Satyra lib. 1. Sermon.

Quod pulchra clunes, breue quod caput, ardua ceruix,
Hoc illi rectè, ne corporis optima lynceis
Contemplere oculis.

Locus iste omnis sanè lubricus ac Venereus, quo festiuus scriptor mulieres equis venalibus comparat. Sed ad rem; clunes, & earum inspectio, sedes ac incitamentum libidinis, quarum intuitu mulieres ἀνδρομανεῖς homines otiosos adigunt ad insaniam. Sed quis non videt, quàm fœdum ac contemptum clune capi, & voluptati turpi succumbere? quàm belluinum, si homo rationis particeps nihil putet inter se & quadrupedem interesse? Adduxissem huc aliquid hunc locum explicans ex Anatomicorum scitis, nisi castis mẽtibus parcẽdum duxissem. Pertinet huc Diogenis Cynici dictum, apud Laertium, qui videns Olympionicen quendam oculos in scortum subinde reflectentem: Ecce, inquit, vt aries Martius à puella vulgari obtorto collo vinctus abducitur. — Diogenis dictum.

IV.

Aries stolidum significat. Hoc schemate exprimitur stoliditas amatorum, & rapacitas meretricum. Nam per arietem, fatuum stolidumq; animal, amatorem vesanum & fatuum intellige, qui blandæ & dolosæ dominæ subseruiat, quiq; suam seruitutem, quàm sit misera, non sentiat: sed vides eundem à leæna partibus posterioribus scalptum & detentũ, quo rapina meretricia, imperiumque in amasios libidine prurientes, & quasi vinculo colligatos exprimitur. Cæterùm leænæ nomine meretricem intelligi multis veterum sententijs constat, & maximè sacrorum Bibliorum locis aliquot: Ezechiel enim Hierosolymam leænam vocat, & Heliachim catulum eius, qui in Aegyptum ductus est. Plautus Truculento: — Leæna meretricem significat.

Bonus esse oportet dentibus lenam probam,
Arridere quisquis veniat, blandè alloqui,
malè corde
Consultare, bene loqui lingua: meretricem esse similem sentis
Condecet. &c.

Huic & conuenit senarius veteris cuiusdam poetæ:

ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης.
Par est leana & fœmina crudelitas.

Retulit Pierius in leone 1. Hieroglyph. quem etiam lege in Ariete lib. 10. in quibus Laidis monumenti huiusce meminit. Idem Pierius eodem lib. 1. ostendit, meretrices quoq; sphĩgis effigie hieroglyphicè designari, quòd capite humano mansuetudinem præseferrent quidem, cæterum reliquo corpore leonino rapacitatem & imperium, quod in amatores exercent, indicarent. Idemq; Philip. Camerarius cap. 71. Horar. succis. scriptum reliquit. Et Megaricæ sphinges in opprobrium dici solitum de meretricibus, ob impuros scilicet mores Megarensium, quos omnes veterum scriptores damnant. Eædem quoq; vocantur lupæ; vnde lupanar dicitur à Tertulliano lib. 3. ad vxor. consistorium publicarum — Meretricẽ sphinx designat.

rum

rum libidinum. Plautus Epidico:

Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.

Sic verò dicuntur, fortasse quòd miseros amantes laniant, excoriant, lacerant & deglutiunt: Esca enim est meretrix, eodem Plauto teste, quæ *tantisper blanditur, dum illud quod rapiat, videt*. Eam etiam mari similem facit, cum quicquid des denoret & absorbeat, satietur nunquam. Sed de his latiùs in sequentibus.

In amatores meretricum.

EMBLEMA LXXV.

VILLOSAE indutus piscator tegmina capræ,
Addidit vt capiti cornua bina suo;
Fallit amatorem stans summo in littore sargum,
In laqueos simi quem gregis ardor agit.
Capra refert scortum: similis fit sargus amanti,
Qui miser obscœno captus amore perit.

COM-

COMMENTARII.

I. PISCATOR in cymba sua stans, cornibus & pelle caprina tectus, reti captum sargum extrahit. Est autem sargus piscis quidam cantharo pisci similis, bis anno pariens, vere & autumno; antris inhabitat, & semper mullum comitatur. Plin. lib. 9. cap. 17. & 51. *Sargus.*

II. *Locus Æliani, qui est typus huius Emblematis.* COMPARATIONIS huius origo sumpta est ab AELIANO, lib. 1. de animal. cap. 23. (alij lib. 11. cap. 19 allegant, ego hoc auctore destitutus, dum propero, videre non potui) cuius verba huc conferre non piguit. φιλοῦσι πᾶς τῶν ἀλόγων αἶγας ἰσχυρῶς. ἐὰν γοῦν πλησίον τῆς ἠιόνος νεμομένων ἡ σκιὰ μιᾶς ἢ δευτέρας ἐν τῇ θαλάσσῃ φανῇ, οἱ δὲ ἀσμένως προσνέουσι καὶ ἀναπηδῶσιν, ὡς ἡδόμενοι καὶ προσάψασθαι τῶν αἰγῶν ποθοῦσιν ἐξαλλόμενοι, καίτοι οὐ πάνυ τι ὄντες ἁλτικοὶ τηνάλλως· νηχόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῖς κύμασιν, ὅμως τῆς τῶν αἰγῶν ὀσμῆς ἔχουσιν αἴσθησιν, καὶ ὑφ' ἡδονῆς προσελθεῖν ἐπ' αὐτὰς σπεύδουσιν. ἐπεὶ τοίνυν εἰς τὰ προειρημένα δυσέρωτές εἰσιν, ἐξ ὧν ποθοῦσιν, ἐκ τούτων ἁλίσκονται. ἁλιεὺς γὰρ ἀνὴρ αἰγὸς δορὰν ἑαυτὸν περιαμπέχει σὺν αὐτοῖς τοῖς κέρασι δαρείσης αὐτῆς, λαμβάνει δ' ἄρα τὸν ἥλιον κατὰ νώτου ἐπιβουλεύων ὁ θηρατὴς τῇ ἄγρᾳ, εἶτα καταπάττει τῆς θαλάσσης ὑφ' ἣν οἰκοῦσιν οἱ προειρημένοι, ἄλφιτα αἰγείῳ ζωμῷ διαβραχέντα. ἑλκόμενοι δ' οἱ σαργοὶ ὡς ὑπό τινος ἴυγγος, τῆς ὀσμῆς τῆς προειρημένης, προσίασι καὶ σιτοῦνται μὲν τῶν ἀλφίτων, κηλοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς δορᾶς βλεπομένης ὡς αἰγός, αἱρεῖται δὲ αὐτῶν πολλοὺς ἀγκίστρῳ σκληρῷ. Quorũ verborum hæc est sententia: *Capras sargi admodum amant. Cùm n. umbra quædam apparet earũ caprarũ, quæ secundum littus pascuntur, statim præ lætitia gestiunt, et quantum maximè possunt, adnatant: & quanquam salire non possunt, tamen salire nituntur, sed frustrà tamen. Caprarum odorem percipiunt, etiamsi in fluctibus versentur; quæ caussa est vt accedere ad capras in primis affectent. At cùm in suo amore sint adeo infelici nati sidere, earum caussa capiuntur, quas tam depereunt. Piscator enim caprina indutus pelle cum cornibus, insidias struit, sole relicto à tergo: atq; farinam iure caprino madefactam in eam deijcit partem maru, in qua sargi sunt: quo illicio odoru capti sargi accurrunt, farinam degustant, & maximè detinentur, eius pellu caprina quam sentiunt. Ex hu itaq; piscator multos valido hamo capit, &c.* Sic se habet iuuenilis amasiorum facilitas, qui in quoduis formæ obiectum, vel capræ etiam laruatæ spectrum ita exardescunt, vt illius laqueis irretiti, vix inde se extricare possint. Porrò sargus & eius amor in capras quærendus est apud Gaudentium Merulam lib. 3. Memorab. cap. 33. Eundem quoq; pulchrè describit Oppianus lib. 4. & Volaterranus lib. 25.

VILLOSÆ indutus piscator &c.] Piscator indutus caprinam pellẽ pilosam. Hoc mutuatus est ex Moreto Virgiliano: III.

——& cinctus villosa tegmina capræ.

Addidit vt capiti &c.] additis capiti duobus quasi cornibus; nam stulti amantes induunt & libidinem hircorum, & ferociam taurorum.

Amatorem] amore capræ detentum.

Stans summo in litore] piscator eo cultu & tegmine ad litus hærens.

In laqueos] Laqueo amorem significari, & Venerem vinculo, docuit Pierius lib. 48. Hieroglyph. quippe laqueis, retibus, aut decipulis incauti in insidias trahũtur: Sed neminem facilius decipias, & arbitrio colligaris tuo, quàm amantem. Quo sensu Virgilius: *Laqueus.*

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum.

Et appositissimè Ouidius 3. de arte:

Dum cadat in laqueos captus quoq; nuper amator,
Se solum thalamos speret habere tuos.

Simi quem gregis ardor agit] Sargus capræ amore detentus, & ementita capræ forma delusus illaqueatur. Simum gregem pro capris dixit, quæ simæ dicuntur ob depressas nares. Eodem enim epitheto vsus est Poeta 10. Ecloga: *Simus grex.*

Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.

Citantur & hi versiculi Næuij AEgistho:

Tum autem lasciuum Nerei simum pecus
Ludens ad cantum classium lustrat.

Capra refert scortum] Quia capra libidinosa admodum est, vt ait Plutarchus in quæstionibus Romanis prope finem, cuius hæc *Capra meretricem significat.*

hæc sunt verba: Quid est, quod cane & capella sacerdotem adeo abstinere voluerunt, vt non modò attingere, sed ne appellare quidem liceret? An quod caprā quasi luxuriosam atq; olidam abhorrerent? An quòd tanquam morbidam timerent? Capra enim morsu pestilenti maxime nocet, siquidem germina peruestigat, quæ auidissimè depascitur: sic meretrix adolescentiæ potissimùm cupida est, nimirùm ætas ea est, quæ ob imperitiam facilius decipiatur. Vnde non illepidè Nico Attica meretrix αἴξ, id est, *Capra*, cognominata est, quòd Thallum adolescentem, qui in Atticam mel & caricas empturus aduenerat, abligurisset.

Nicò meretrix.

Obscœno captus amore perit] Imitatus & mutuatus est illud Ouidij 2. Fastor.

——cæco captus amore furit.

vbi de Tarquinio amore Lucretiæ capto loquitur. De nomine verò *Obscœnus*, quod ad scribendi rationem attinet, pulchrè annotauit Lucius Andreas Resendius, Lusitanus, vir pariter & Græcis & Latinis litteris imbutus, in suo Vincentio. Osci, inquit, populi fuere Italiæ, de quibus Æneid. 7. *Oscorumq; manus*. Hi notati sunt à veteribus de spurcarum libidinum frequentiori vsu. Vnde verba impudentia & spurca, autore Festo, Verrius tradit Oscena appellari. Ergo in prima syllaba b, scribendum non est, nec diphthongus in penultima. Quin etiam si à scena deriuetur (vt Varroni placet, qui sanè etymologias coactiores facit) absq; diphthongo scribi oportet, quoniam in scena, quæ Græcè σκηνὴ dicitur, nulla est. Plura de hac voce commentatus est Baptista Pius in Lucretium. Qui *obscœnus* scribunt, ab *ob* & *cœno* deriuant.

Obscœnus.

Osci.

IV. *Sargus quid.*

Hoc de sargo pisce, qui si fit à laruato piscatore deceptus, manifestè in eos torquetur, qui cæco turpiq; amore capti decidunt in obscœnam personatarum meretricum nassam, mentis errore nescio quo rati pulchrum id esse, quod pulchrum apparet, sed tandem eos diu multumq; pœnitet, cum ad sese redeunt; non enim possunt effugere, cùm maximè volūt. Quod discrimen vt vitari tandem aliquando possit, adhibenda est cautio diligens. Nam, vt nostrates dictitant, Prius nosse opus est, quàm amare, qui enim primò visam statim exardet, leuitatis non minimum præ se fert argumentum. Iudicio siquidem est opus & maturo consilio. Proinde bellè profectò Ouid. De remedio amoris primo, qui vt illicitos excludit eiusmodi ignes, sic honestos probat: ait enim:

Quomodo à turpi amore cauēdum sit.

Si quis amat, quod amare iuuat, feliciter ardet;

Gaudeat, & vento nauiget ille suo.

Sed hodie, proh dolor, sceleratos & libidinosos plerosq; flagitioso fœminarum amori sese tāquam in seruitutem detestabilem applicantes, tandem insidiarum reti turpissimè capi, & ad omnium fortunarum, famæ, honoris, atq; ipsius vitæ perniciem ruere, & subitò præcipitari videmus. Rectè Plautus meretricem mari similem facit, vbi incauti omnium facultatum faciūt naufragium. Huc spectat dictum Architę Tarentini apud Platonem: ἡδονὴ δέλεαρ κακῶν. *Esca malorum voluptas*: qua vt pisces hamo, sic homines omnis generis & ætatis capiuntur. Hinc macaronicè quidem, sed verè & seriò iocatus est ille, quisquis sit, qui cecinit de fraude meretricia:

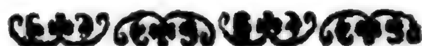
Voluptas esca malorum.

Vult iuuenem, Veneris propter smorzare bruforem:
Vult brautum, propriam propter defendere causam:
Vultq; senē, reliquus pro souuenire bisognus.
Atq; in malhoram mittit finaliter omnes.

Has tales miratur Apuleius: Quantas, inquit, latebras nequissimæ mulieres pro sua libidine comminiscuntur? callidæ, procaces, temerariæ, & ad flagitia perastutulæ. Sed auscultemus, obsecro, sapientissimo Salomoni, qui Prouerb. 5. sic ait: Fauus distillans labia meretricis, nouissima autem illius amara quasi absynthiū, & acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant. Nunc ergo, fili mi, audi me: longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Ad huius Emblematis argumentum copiosius illustrandum, repetenda est pulcherrima Socratis disputatio cum Aristippo 2. Commentariorum Xenophontis, & colloquium eiusdem Socratis cum Theodota, lib. 3.

Apuleius.

Salomon.

Cauen-

Cauendum à meretricibus.

EMBLEMA LXXVI.

SOLE satæ Circes tam magna potentia fertur,
Verterit vt multos in noua monstra viros.
Testis equum domitor Picus, tum Scylla biformis,
Atque Ithaci postquàm vina bibere sues.
Indicat illustri meretricem nomine Circen;
Et rationem animi perdere, quisquis amat.

COMMENTARII.

1. PICTVRA, quæ hic repræsentatur, (vt liberè dicam) non placet, fœmina nempe iuxta nauem stans, & herbis instructa, potionem nautis subministrans: non enim Circe ad nauem venit, sed ab Vlysse missi socij in domum illius diuerterunt, quos illa poculo & tactu virgæ aureæ in bestias transformauit. Hic verò illa virgam non habet, & ei delphinus appingitur. Quid delphinus in terra? nonne hoc est. *Delphinum siluis appingere, fluctibus aprum?*
Placent magis cæterarum editionum figuræ, & præsertim illa, quam habet editio Rouilliana; ibi enim mulier solio sedens, circumiacentes belluas virga tangit.

HOMERVS

II. *Vlyssis socij à Circe in belluas trãsformati.*

HOMERVS Odyssea κ. ait, socios aliquot Vlyssis, qui missi ab eo fuerant exploraturi Circæas ædes, virga percussos à Circe, epotoq; pharmaco venefico, statim in porcos esse transformatos. Quo figmento effingitur meretricis & libidinis fœdæ typus. Ea enim suis præstigijs humanas illas cogitationes, & naturales motiones (quę ὁρμαὶ Gręcis dicuntur) in homine tumultuantes excitat impotenter, & mutat in deterius; ex quo fit, vt homo naturæ diuinæ particeps in belluam degeneret. Per Vlyssem autem, qui nullo veneficio à pristina forma dimoueri potest, mentem animę ducem, intelligimus. Morale huius Emblematis figmentum (inquit Franciscus Sãctius) sumptum est ex Plutarchi libello, quem de vita Homeri composuit, qui libellus, quod sciam, nondũ est donatus Latinitate; quãuis Politianus raptim, atq; suppresso auctore omnẽ suã præfationẽ in Homerũ transcripserit. Plutarchi verba sic se hẽnt:

Plutarchi locus, ex quo sũptum Emblema.

καὶ τὸ μεταβάλλειν δὲ τοὺς ἑταίρους τοῦ Ὀδυσσέως εἰς σύας, καὶ τοιαῦτα ζῶα τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ μεταλλάττουσιν εἰς εἴδη σωμάτων θηριωδῶν, ἐμπεσοῦσαι εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἐγκύκλιον περιφορὰν, ἣν Κίρκην προσαγορεύει. καὶ κατὰ τὸ εἰκὸς ἡλίου παῖδα ὑποτίθεται οἰκοῦσαν ἐν τῇ Αἰαίῃ νήσῳ. Ταύτην δὲ ἀπὸ τοῦ αἰάζειν, καὶ ὀδύρεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τοῖς θανάτοις κέκληκεν. Hoc est: *Et illa transformatio sociorum Vlyssis in sues & similia animalia, ænigmaticè innuit, quòd amantium hominum animæ transmutantur in speciem corporum ferinæ naturæ, cadentes in circularem hallucinationem vniuersi, quam Circen appellat Homerus. Et meritò Solis filiam illam facit in Aiæa insula commorantem; & hanc à lamentatione & luctu hominum circa mortuos sic appellauit.* id est, ab αἶ, αἶ. *heu, heu*. Sunt verò, qui dicant rei veritatem ex eo esse inspiciendã, quòd Circe meretrix, quos sibi amore turpi deuinxit, effecisset tandem prædatores, viarum obsessores & homicidas, nempè quibus nihil superesset ad vitam miseram sustinendam; quæ vitia cùm potiùs ferarum sint quàm hominum, rem totam lepido & commodo schemate Homerus, & alij nonnulli è veteribus adumbrarunt. Cui sententiæ subscribit Palladas lib. I. Græcor. epigr. his verbis:

Circe meretrix.

τὴν κίρκην οὐ φημι, καθὼς εἴρηκεν ὅμηρος,
ἀντ᾽ ἀνδρῶν ποιεῖν ἢ σύας ἠὲ λύκους,
τοὺς αὐτῇ προσιόντας. ἑταίρα δ᾽ οὖσα πανοῦργος,
τοὺς δελεασθέντας πτωχοτάτους ἐποίει.
τῶν δ᾽ ἀνθρωπείων ἀποσυλήσασα λογισμῶν,
εἶτ᾽ ἀπὸ τῶν ἰδίων μηδὲν ἔχοντας ἔτι,
ἔτρεφεν ἔνδον ἔχουσα, δίκην ζώων ἀλογίστων·
ἔμφρων δ᾽ ὢν ὀδυσεὺς τὴν νεότητα φυγὼν,
οὐχ ἑρμοῦ, φύσεως δ᾽ ἰδίας † δώρημα λογισμὸν († ἔμφρονα.)
εἶχε, γοητείας φάρμακον ἀντίπαλον.
id est:

Nõ, vt Homer⁹ ait, tristi medicamine lectos
Hospitio Circe reddidit ipsa sues:
Pauperior sed quisquis erat discessit ab illa:
Nam meretrix quondã perniciosa fuit!
Exutosq; sua prorsus ratione maritos
Fornice continuit, non secus atq; feras.
Et tamen hanc strenuè delusam spreuit Vlysses,
Insigni rerum conditione valens:
Mercurioq; datam nec fas est credere moly,
Ille sed ingenio reppulit vsq; dolum.

Circem non dico, vt dixit Homerus,
Pro viris fecisse aut sues, aut lupos.
Ad ipsam diuertentes, meretrix cùm esset vafra,
Hamo inescatos pauperrimos effecit.
Et humanam vbi prædata est rationem,
Dein (fecit) vt nihil haberent amplius.
Alebat intus habens instar animalium expertium rationis,
Prudens autem cum esset Vlysses iuuentutem vitans:
Non (tam) Mercurij (quàm) naturę propriæ donum, rationem
Habebat, incantationis remedium contrarium.

Non credam Circen, ceu magno fertur Homero,
Transformasse homines in noua mõstra, lupos.
Sed spoliasse illos fortunis omnibus, hamo
Correptos, meretrix nã benè cauta fuit.
Exutos opibus fatuos & mente carentes
Reddebat, miseris turpiter vsa viris.
Expertes rationis erant: has intus alebat,
Vt captas turpi in fornice vafra feras.
Hanc tamẽ illusit maturo pectore Vlysses,
Non tam Mercurij, quàm rationis ope.

Xenophon 1. ἀπομνημονευμάτων: Socratem, ait, in conuiuijs, ad quæ non nisi coactus accedebat, parcissimè cibum capere solitum, iocoq; vsurpare, multis eiusmodi appositis cibis, Circem homines transformasse in sues: ipsum autem Vlyssem mutari non potuisse, consilij Mercurij memorem, & abstinẽtia ipsummet sua semper vtentem. Præterea fabulæ huius meminere Diodorus lib. 4 Plinius varijs locis, D. Augustinus 18. de Ciuitate Dei, cap. 17. M. Tullius quoque prima Verrina (vt hoc quasi per transennam) allusit ad hanc poeticam fabulam: Est adhuc id, quod vos omnes admirari video, non Verres, sed Q. Mutius. quid enim facere potuit elegantiùs ad hominum existimationem? æquiùs ad leuandam mulieris calamitatem? vehementiùs ad Quæstoris libidinem coercẽdam? summè hæc omnia mihi videntur laudanda: sed repentè vestigio ex homine, tanquã aliquo Circæo poculo, factus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos, &c.

III. *SOLE sata Circes*] Ouidius initio 14. Metamorph. *Circe Solis filia.*

Sole sata Circes, variarum plena ferarum.

Testis Higinus. Virgilius (vt & Ouidius) Solis filiam vocat, Æneid. 7. initio:

Proxima Circaeæ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu.

Circe, quæ. Fuit autem Circe (vt inquit Hesiodus in Theogonia, & Cicero 3. de Nat. Deor.) Solis filia ex Perside Oceani filia. Hæc veneficijs dedita, multarum herbarum ac radicum vires adinuenit, quamuis à matre prius in ijs esset instructa. Nupsit Sarmatarum regi, quem veneno sustulit, regnoque crudeliter vsa, ab incolis pulsa est. Indeque in Italiam venit, & non longè à Caieta Campaniæ oppido in monte Circeio consedit, vbi homines ad se venientes carminibus & veneficijs in varias bestias mutabat. Vide Virg. 7. Æneid. Filiam autem Solis habitam propter herbarum sciẽtiam, quæ radijs Solis vim & incrementum capiunt, credibile est. Lege omnino Nat. Comitem Mytholog lib. 6. cap. 6. *Cur Solis filia Circe.*

Tam magna potentia] Vis carminum & veneficiorum; de qua re vide Epistolam Medeæ apud Ouidium, Virgilium in Bucolicis, Manilium lib. 1. Astronom.

Verterit vt multos &c.] Homerus Odyss. 10. & post eum Virgilius & Ouidius, hic 14. Metamorph. ille 7. Æneid. & Eclog. 8.

Tellu equum domitor Picus] Sic quoq; eum vocat Virgilius 7. Æneid. Picus fuit Saturni filius, rex in Latio, quem Pomona, Dea florum, amauit, & eius volentis sortita est coniugium (licet Ouidius 14. Metamorph. Canentem Iani & Veniliæ filiam vxorem habuisse dicat) Postea Circe cùm eum in venatione visum amaret, & sperneretur, irata eum in auem picum Martium conuertit. Virgil. *Pici fabula.*

Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat
Picus equum domitor. quem capta cupidine coniux
Aurea percussum virga, versumq; venenu,
Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.

Hoc autem ideo fingitur, quia augur fuit, & domi habuit picum, per quem futura noscebat.

Tum Scylla biformis] Idem epitheton tribuit Scyllę supra Emblem. 68. Ouidius 14. Metamorph. circa principium refert, Glaucum Deum marinum à Scylla Phorci filia spretum, Circes auxilium implorasse, Circemque eiusdem Glauci amore correptam, illi Scyllæ odium conatam inducere. Quod cum minus assequeretur, lacum, in quo se Scylla lauare consueuerat, infecit venenis; quibus pube tenus in varia monstra conuersa Scylla, cum sibi displiceret, seque ipsam fugeret, in fretum Siculum desiluit, ibiq; in saxum conuersa est, cuius superior pars virginis figuram refert, inferior in canes, & lupos, & huiusmodi animalia mutata est. Carmina Virgilij de hac re, supra Emblem. 68. citauimus, vbi plura de Scylla congessimus. *Scylla.*

Atq; Ithaci sues] Vlyssis socios innuit in sues mutatos, quia Ithacæ rex fuit Vlysses. Sed hæc trita sunt, nec in his immorari necesse est.

Indicat illustri &c.] Hoc est quod supra de Circe meretrice innuimus. Hoc autem epitheton *illustri*, declarat cur Solis filia dicta fuerit Circe, quia illustris & famigerata: nam hoc sentit Plutarchus in verbis supra citatis.

Et rationem animi perdere] Ideò mythologici Venerem ἀφροδίτην, quasi ἀφροσύνην, id est, stultitiam & mentis priuationem interpretantur. Propius allusit 2. de laudib. Stiliconis Claudianus: *Luxuria mente priuat.*

Luxu-

Luxuries praedulce malum, quae dedita semper
Corporis arbitrijs, hebetat caligine sensus,
Mēbraq; Circaeis effœminat acrius herbis.
Simile est istud Menandri:
Ἀλλ' ὅταν ἐρῶντα νοῦν ἔχειν τις ἀξιοῖ,
Παρά τινι τὸ ἀνόητον οὗτος ὄψεται;
Carere amantes mente si quis non putat,
Quos esse potius mentis expertes putet?
Propertius:
Scilicet insano nemo in amore videt.

IV. *Meretrices.* A meretricibus efferantur homines, & in belluas mutantur, dum nimirum fiunt libidinosi vt hirci, gulosi vt sues, inuidi & rixosi vt canes, inertes vt asini. Hoc per fabulam Circes hoc loco eleganter exprimitur, quam ad veterum mythologorum sensum sic expressit vir industria & ingenio (vtinam verè addere possem, orthodoxa fide) nulli secundus Erasmus: Quid innuit *Socij Vlyssis qui.* Circes fabula, venefici js homines vertentis in feras, nisi eos, qui nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam pręter hominis vocabulum nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, putà libidine in vrsos, somnolentia ignauiaque in sues, ferocia in leones, atq; ita de consimilibus? Quid *Vlysses quid.* Vlysses, qui solus poculo epoto, virgaque monstrifica percussus, non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec vllis affectuum illecijs ab honesto potest abduci? Huc quoq; recidunt carmina Horatij 1. Epistol.

Sirenum voces, & Circae pocula nosti:
Quae si cum socijs stultus cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors:
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Praeclarus Plutarchi locus. Nec parum illustrabit hoc Emblema Plutarchi Dialogus, quo Grillum disputantem facit. Idem ἐν γαμικοῖς παραγγέλμα. sic habet: ἡ διὰ τῶν φαρμάκων θήρα, ταχὺ μὲν αἱρεῖ καὶ λαμβάνει ῥαδίως τὸν ἰχθὺν, ἄβρωτον δὲ ποιεῖ καὶ φαῦλον. οὕτως αἱ φίλτρα τινὰ καὶ γοητείας ἐπιτεχνώμεναι τοῖς ἀνδράσι καὶ χειρούμεναι δι' ἡδονῆς αὐτούς, ἐμπλήκτοις καὶ ἀνοήτοις καὶ διεφθαρμένοις συμβιοῦσιν. οὐδὲ γὰρ τὴν κίρκην ὤνησαν οἱ καταφαρμακευθέντες, οὐδὲ ἐχρήσατο πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ὑσὶ καὶ ὄνοις γενομένοις· τὸν δ' ὀδυσσέα νοῦν ἔχοντα καὶ συνόντα φρονίμως, ὑπερηγάπησεν. id est: *Vt pisces quibusdam medicamentis celeriter capiuntur, sed esui tamen fiunt inutiles: ita mulieres, quae amoris poculis & veneficijs viros captant, voluptateq; in suam potestatem redigunt, stupidos eos, amentes, & deprauatos vitae socios deinceps habent. Ii enim nihil Circae profuerunt quos veneficio mutauerat, neq; ad vllam rem ijs vsa est, cùm in canes & asinos degenerassent: Vlyssem autem prudentem virum, prudenterq; secum versantem, omnino dilexit.* Lubet intexere lepidum ac mordax epigramma Bellaij in quendam:

Lepidum epigramma Bellaij.
Certauere diu, cùm te genuere parentes,
Tene asinum mallent, an generare suē:
Clitellae namq; huic, laniena placebat at illi;
Nec paribus studium par erat ingenijs.
Fecit te varium amborū sententia mōstrū,
Nam caput est asini, caetera mēbra suis.

Videtur hoc eleganti sanè penicillo expressisse hominem planè stolidum, ac gulosū, qui non plus integrae mentis habet quàm asellus, vecors animal, & tamen gulae ac libidini addictior, ad naturam suillam accedit. Quales nimis multos strobilos & ganeones, è bonis alioquin & honestis ortos familijs agnoscimus, & quos neq; natales ingenui, neq; ipsa educatio flectere potuerit. Et quid cum ijs agas lurconibus, comedonibus, ventribus, qui inter inguen & caput nullum discrimen faciunt, & tantum subare & obligurire sciunt? Diximus satis de priori exemplo eorum, qui à Circe in belluas sunt conuersi. Alterum est Pici e-*Picus cur in auem mutatus* quum domitoris: hunc etsi in auem ideo mutatum diximus, quod primus pico in auspicijs vsus sit, quodque augur fuerit; quod à Seruio est annotatum: tamen id melius; & ad hunc locum opportunius referemus ad animi leuitatem & inconstantiā, quae ex turpi amore contrahitur. Tertium exemplum fuit appositum in Scylla, de *Scylla quid hic denotet.* qua iam superiùs à nobis dictum satis. Hic tamen speciatim conuertitur ad meretriciam turpitudinem, quae vt supernè faciem virgineam ostentat, ita infernè rabidi canes conspiciuntur, audacia, rapina, ingluuies, qui ad exitium miseriamq; certissimam praecipites agant, quotquot amore turpi capiuntur. Quae omnia eò spectant, vt quisq; virtutis & honesti studio-

ſus impudicarum mulierum dolos præſtigiasque omnes declinet; intelligatq; quod Cicero ait, corporis voluptatem non ſatis dignam eſſe hominis præſtantia, eamque vt belluarum propriam contemni ac reijci oportere: Præſertim cum (quod idem Cicero prudenter monet,) libidinoſa intemperansq; adoleſcentia effœtum corpus tradat ſenectuti. Rectè Val. Maximus: Luxuria & libidine nihil fœdius, nihil damnoſius: his virtus atteritur, victoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiam conuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnantur. Adeo vt neſcias ab hoſtibusne, an ab illis capi pernicioſius habendum ſit. Ite nunc, qui tam ſtudioſè meretrices ſequimini, quę vos ad mortem animæ & corporis raptant, in infamem notam, ſeramque pœnitentiam, & fortaſſe inutilem, ducunt. Cogitate, quæſo, rei obſcœnitatem, breuitatem, finem, ac longum dedecus, horæq; fugacis, aut forſitan momenti vnius illecebras, multorum pęnitentia, vel æterno ſupplicio puniendas: eſt enim meretrix (vt cũ Boetio concludam) inferni ianua, via iniquitatis, ſcorpionis percuſſio, viſcarium ſcelerum, puteus interitus. Nunc vobis Veneris amuletum paratum eo.

Locus Valerij Maximi.

Amuletum Veneris.

EMBLEMA LXXVII.

INGVINA *dente fero ſuffoßum Cypris Adonin*
Lactucæ folijs condidit exanimem.
Hinc genitali aruo tantum lactuca reſiſtit,
Quantum eruca ſalax vix ſtimulare poteſt.

COM-

COMMENTARII.

I. IVVENEM formosum exanimem Venus lacrymabunda tegit lactucæ, herbæ hortensis, folijs; cui tam pio officio interest Cupido, matri condolens: aper verò homicida, fuga sibi consulit. Quod ad Epigraphen seu indicem Emblematis huius attinet, est *Amuletum Veneris*. Sciendum ergo, quid sit amuletum. Amuleta, remedia sunt, quibus arceri & auerti creduntur mala omnia, sed maximè veneficia; ab amoliendo nominata, de quibus Plin. aliquid 23. cap. 1. & lib. 25. c. 9. item 28. cap. 4 & 30. cap. 10. & 15. & lib. 37. cap. 3. & 9. Dicuntur & ἀποτρόπαια, quæ appensa, alligataque incitamenta magica, venenorum propulsant insidias, aut certè inefficaces reddunt; in quo differunt à periammatis & periaptis, quia hæc specialius quid significent, & quod suum effectum præbeant, vt hominibus instar miraculi sint. Illa verò significatum habent generalem, suamque vim ex ratione medica videntur mutuare. Apud Medicos amuleta sunt in differentia multiplici, ἀποτρόπαια, ἀλεξητήρια, ἀλεξιφάρμακα. Hæc bestiarum venenatarum medentur morsibus, teste Galeno, eoq; differre ἀπὸ τῶν ἀλεξιφαρμάκων quidam putant: quod tamen non probatur Galeno. Eruditi homines hoc differre putant, quod τὸ ἀλεξιφάρμακον intrò sumatur, ἀλεξητήριον foris imponatur, nec modò veneni caussa, sed & fascinationis depellendæ, quæ appendi soleat collo: ἀλεξητήριον simpliciter Hippocrati est medicamentum seu remedium: nam ἀλέξασθαι est βοηθεῖν. Alexipharmacum dicitur medicamentum, quod deleteriis pharmacis medetur, nō extrinsecus impositum corpori, vt quod ἀλεξητήριον dicitur, sed intrò sumptum. Sunt tamen qui hæc accipiant indifferenter: ἀλέξειν enim est à veneni noxa vindicare, sicuti & Latinis amuleta, ab amoliendo: ἀποτρόπαια sunt amuleta quæ appensa, illigataq; venenorum & incantamentorum arcent insidias, aut reddunt inefficaces. Hæc hactenus, nunc ad ipsum Emblema pergimus.

Amuletum.

Amuletorū differentia.

Alexipharmacum.

II. ATHENAEVS lib. 2. Dipnosophist. cap. 32. rationem affert, cur dicatur Venus Adonidem ab apro interemptum lactucæ folijs occultasse, quòd nimirum lactucis vescentes hebetiores fiant, καὶ ἀστερητικοὶ, & ad libidinem minus idonei. Eius verba hæc sunt: Καλλίμαχος φησὶν, ὅτι ἡ ἀφροδίτη τὸν ἄδωνιν ἐν θριδακίνῃ κρύψειεν, ἀλληγορούντων τῶν ποιητῶν, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι. Hoc est: *Callimachus ait, Venerem inter lactucas Adonin condidisse, allegoricè innuentibus poetis, eos ad Venerea imbecilles esse, qui lactucis assiduè vescantur.* Idem Athenæus citat hæc carmina Eubuli poetæ:

Lactucæ vis.

Μὴ παρατίθει μοὶ θριδακίνας, ὦ γύναι,
Ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ἢ σεαυτὴν αἰτιῶ·
Ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γὰρ, ὡς ὁ λόγος ποτὲ
Τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προὔθηκε Κύπρις.
Δὺς ἐστὶ νεκύων βρῶμα. Hoc est:
Ne appone nobis lactucas, ô mulier,
Meam ante mensam, vel tete coargue:
Namq; hac in herba, vt vetus sermo prædicat,
Venus Adonin condidit exanimem.
Est itaq; ne erres, mortuorum hic cibus.

Cœlius item Rhodig. lib. 27. cap. vlt in fine, sic ait: Quod ad lactucas attinet, celebres sunt apud Athenæum Aristoxeni θριδάκιναι id est, lactucæ, quibus in hortis solo occiduo œnomeli infundebat, manè ostentans virentes se habere placentas, sibi à terra summissas. In lactuca deniq; occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus. Quod allegoricè interpretatus Athenæus, illuc referendum putat, quod in Venerem hebetiores fiant, lactucis vescentes assiduè, tanquam mortuorum sit cibus, vti scribit Eubulus. Hæc & plura Cœlius.

θριδάκιναι Aristoxeni.

III. *INGVINA suffossum*] Hellenismus, subintelligitur enim præpositio κατὰ inguina; in loco nimirum maximè periculoso, cum eò intestina decumbant. Theocritus tamen in epitaphio Adonis, in femore percussum dicit.

Dente fero] apri, qui fulmen in dētibus & ore habet, vt canit Ouid. 8. Metamorph.

Cypris] Venus, ab insula Cypro ei sacra, libidini deditissima Polydor. Virg. lib. 3. cap. 17. De inuentorib. rerum, post Iustinum Martyrem, Euseb. Lactant. & alios sexcentos retulit. Alij Venerem Cypriam dictam putāt, quia in vtero ferre prębeat, quod dicunt Græci κύειν πέρει, quippe cū Cyprus, antequā Venus eò appulisset, diceretur

Cypria Venus.

Quare sic dicta.

retur

ietur Sphecia, ab habitantibus ibi populis Sphecibus vocatis, vt scripsit Philostephanus in rebus Cyprijs. Deinde dicta Cerastia, vt inquit Xenagoras in lib. 2. de Insulis, quod illam homines habitarent, qui multos tumores, tanquam cornua quædam in capitibus habere viderētur, cum cornua κέρατα dicta sint Græcis, κεράσαι, cornuti. (Venus enim cornutos efficit) Alij voluerunt insulam illam vocatam fuisse Macariam, quasi beatam, ob fertilitatem. At postquam Venus illuc appulit, vocata fuit Cyprus.

Adonidis fabula.

Adonin] Fabulam Adonidis ab apro interempti descripsit Ouidius sub finem 10. Metamorph. huius tamen mysterij non meminit. Fuit Adonis filius Cyniræ regis Cypriorum ex propria filia Myrrha, adeo pulchritudine excellens, vt eius amore Venus caperetur. Cumq; maxime deditus esset venationi, aliquando, mandatorum Veneris immemor, aprum excipere ausus, ab eo fuit interemptus. Addunt autem Græci fabulæ huic, Martem riualem, quia amorem Veneris Adonidi inuideret, sese in aprum transformasse, & sub illa specie Adonim interemisse. Fabulam hanc attigit Augustinus De ciuitate 6. cap. 7. totumq; illud ad Physicen retulit Macrobius 1. Saturn. cap 21. De Adonide plura vide apud Nat. Comitem Mytholog. lib. 5. cap. 16.

Lactuca folijs condidit &c.] quod hic refert Alciatus de Adonide, id alij de Phaone Lesbio tradidere, quem Cratinus ait inter lactucas pulchras absconditum ab amante Venere, vt retulit in historia Poetarum Lil. Gyraldus.

Aruum genitale.

Genitali aruo.] Hic aruum genitale pro virilibus & pudendis posuit, quòd sint generationis instrumenta, vt Virg. 3. Geor.

Hac faciunt nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Sic quoq; vocat (si rectè memini) Ouidius 2. Amor. eleg. 13. Loquendi eandem formulam non est aspernatus Augustin. lib. 18. cap. 23. De ciuitate Dei: Sed voluntati, inquit, membra illa, vt cetera cuncta seruirent: ita genitale aruum vas in hoc opus creatum seminaret, vt nunc terram manus, &c. Sic aruum genitale, κῆπος Græcis, Latinè hortus dicitur. Apuleius ex Menandro:

Arentq; sulcos molles aruo Venereo,
Thyrsumq; pangant hortulo in Cupidinis.

Lactuca.

Lactuca resistit] Plinius lib. 19. cap. 8. de generibus lactucæ loquens sic inquit: Quidamq; Eunuchion, quoniam hæc maximè refragetur Veneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ: stomacho fastidium auferunt, cibiq; appetentiam faciunt. &c. Dionys. Cassius lib. 12. de agricult. cap. 13. Cocta, ait, coitum auertit. Vnde Pythagorici ipsam eunuchū appellant, at mulieres ἀστυλίδα, fortè quia arrigere prohibeat: στύλος .n. columna est.

Eruca.

Quantum eruca salax &c.] Plinius satis de eruca lib. 20. cap. 13. in princip. sed apertius eius naturam declarat lib. 19. cap. 8. his verbis: Eruca præcipuè frigorum contemptrix, diuersæ est quàm lactuca naturæ, concitatrix Veneris. Idcircò iūgitur illi ferè in cibis, vt nimio frigori par feruor immistus temperamentum æquet. Vide quæ de eruca diximus Emblem. 72.

IV.

FINGITVR Venus interempti Adonidis genitalia lactucis recondere, vt moneamur, libidinem turpemq; voluptatem ciborum moderatorum vsu sopiendam & reprimendam esse. Nihil enim æquè conducit ad motus illicitos cohibendos, quam victus ratio temperata. Ouidius inter alia, quæ de remedio amoris scripsit, vt à quibusdam cibis abstinendum esse monet, sic quosdam esse tutò adhibendos suadet, his quidem verbis:

Victus ratio quid conferat.

Ecce cibos etiā (medicinæ fungar vt omni
Munere) quos fugias, quos ve sequare dabo.
Daunius an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
Et quicqd Veneri corpora nostra parat:
Vtilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quicqd Veneri corpora nostra negat.

Laurentius Lippius Collensis, in distichis:

Surgentem Venerē mollis lactuca moratur:
Deuoret erucas qui cupit esse salax.

Sic quoq; Martialis lib. 13. palumbes torquatos reprimere Venerem tradit:

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi.
Non edat hanc volucrem qui volet esse salax.

Ciborum copia libidinem irritat.

Sed & ex nimia ciborum copia turpem amorem excitari Phocylides testatur:

Οὐκ ἀγαθὸν πλεονάζον ἔφυ θνητοῖσιν ὄνειαρ.

Ἡ πολλὴ

Ἠ πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀμέτρους ἕλκει ἔρωτας.

Rectè Valerius Max. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis. Siquidem, teste D. Hieronymo, venter mero æstuans citò spumat in libidinem. Venter enim & genitalia vicina sūt, & vnum alteri subministrat. Ex vicinitate enim membrorum sequitur consideratio vitiorum. Et cui incognitum esse potest illud: *Sine Cerere & Baccho friget Venus?* Pabuli certè vbertatem, quæ geniture redundantiam plantis etiam, nedum animantibus affatim subministrat, in homine quoque salacitatis causam existere, tradit Empedocles. Quò pertinet illud Euripidis: Vult crapulatum Cypris, haud famelicū: quod ab Achæo sumptum, qui multò antè dixerat: Amara Cypris est esurientibus. Sed quid furioso nostro sæculo amuleta præscribo Veneris? irritamenta & incitamenta nunc quæruntur: quotusquisq; enim est, qui non ex intimis Medicinæ penetralibus pharmaca ad Venerem prorritantia eruat? nec Medici inquiritur consilium, quisq; sibi hic medicus. Possem tædij leuandi gratia adducere binas historias de cantharidibus perperam adhibitis, planè ridiculas, in quibus ego ipse consultus Apollo, dum Constantiæ ad Acronium lacum adhuc studiosus Medicinæ, D. Andreæ Kaltio (æternùm viue Deo, mi Andrea, quando mihi non potuisti diutius) in praxi assisterem; sed memor iuramenti Hippocratis nostri de taciturnitate seruanda, supprimo, & à Venere ad Cupidinem propero.

Inuiolabiles telo Cupidinis.

EMBLEMA LXXVIII.

Ne dirus te vincat amor, neu fœmina mentem
Diripiat magicis artibus vlla tuam:
Bacchica auis præsto tibi motacilla paretur,
Quam quadriradiam circuli in orbe loces:
Ore crucem & cauda, & geminis vt complicet alis,
Tale amuletum carminis omnis erit.
Dicitur hoc Veneris signo Pagasæus Iason
Phasiacis lædi non potuisse dolis.

COMMENTARII.

I. INTER duos circulos sese quasi decussatim intersecantes pingatur motacilla seu iynx, ita vt ore & cauda, & ambabus alis, quatuor nimirum angulis, crucẽ constituat, vt hic vides. Motacillam & Iyngem aliqui confundunt. Picturam iuuet Aristoteles lib. 2. de nat. animal cap. 12. his verbis: Vt auiculæ, quam Iyngem vocant. *Iynx.* Hæc paulò maior quam fringilla est, colore vario: habet sibi propriam digitorum, quam modò dixi, dispositionem, & linguã serpentibus similem, quippe quam in longitudinem mensura quatuor digitorum porrigat, rursumque contrahat intra rostrum, non complicatam, sed terreni lumbrici more collectam, & in se reductam. Collum etiam circumagit, in aduersum reliquo quiescente corpore, modo serpentum: vngues ei grandes & similes, vt monedulis exeunt; voce autem stridet. De hac aue vide plura apud Plinium lib. 11. præter ea, quæ iamiam sumus prolixius dicturi in Classe 3.

II. *Motacilla à Venere Iasoni tradita.* PINDARVS Ode 4. Pythiorum auctor est, motacillam à Venere primum è cœlo ad homines deportatam; & Iasoni traditam, vt Medeam alliceret. Eius verba hæc sunt:

† πότνια

† Πότνια δ' ὀξυτάτων βελέων
Ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον
Ο'λυμπόθεν ἐν ἀλύτῳ ζεύξασα κύκλῳ,
Μαινάδα ὄρνιν Κυπρογένεια φέρεν
Πρῶτον ἀνθρώποισι. λιτάς τ' ἐπαοιδὰς
Ἐδιδάσκησεν σοφὸν Αἰσονίδαν,
Ὄφρα Μηδείας τοκέων ἀφέλοιτ' αἰδῶ.
id est:

Veneranda verò Cyprogenia, telorum acutorum domina,
Picturatum Iyngem, Bacchi auẽ, ex Olympo attulit
Hominibus primum, vt indissolubili circulo quadriradiam
Iungens; carmina præterea magica sapientem docuit
Æsonidem, vt Medeæ erga parentes reuerentiam
Et pudorem adimeret.

Quo loco admonent interpretes, Pindari Iyngem auiculam esse maculosis plumis, *Iynx quid.* oblongo collo, linguę admodum protensa, frequenter sese vertentem, ceruicem subinde volutantem, quam sibi veneficæ mulieres ad amatorias incantationes accommodam putent: eam namq; accipiunt, trocho & rotæ alicui alligantes, quam in orbem voluunt, & noxia verba immurmurant. Addunt insuper scholia, Venerem Iasoni hanc dedisse auiculam applicatam rhombo, pedibus & alis crucem complicantem: vt Medeæ erga parentes suos ipse Iason auferret pudorem, & illam ad suum auxilium instimularet. Alij, quod exempta viscerum interanea orbiculo appendunt. Vnde prouerbio apud Græcos vulgato, Iyngem hi dicantur habere, qui veluti quibusdam præstigijs homines ad sui amorẽ pertrahunt. Est etiam alius locus Pindari super eadem re, quẽ citat Adagiorũ auctor, simul cum his, quæ adducunt interpretes. Quapropter consultius erit, ipsius verbis omnia referre. In adagio igitur, *Iynge trahor* sic ait: Qui vehementi & impotenti desiderio trahuntur ad aliquid, Iynge trahi dicuntur. Ita Pindarus in Nemeis, hymno 4. ἴυγγι ἕλκομαι ἦτορ. id est: *Iynge trahor animo*. Interpres addit, huiusmodi fabulam: Iyngem, aiunt, fuisse filiam Echus, *Iyngis fabula.* alij Pythus, quæ cum amatorijs venenis incitasset Iouem in amorem Ius, à Iunone irata versa est in auem, qua mulieres vti consue-

consueuerunt in amatorijs veneficijs, quẽadmodum indicat Theocritus in Pharmaceutria:

Ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Per te Iynx meus ille domum vir, quaeso, trahatur.

Hæc ille. Ex quibus satis apparet, hanc auiculam non fuisse olim accommodam ad depellendos amores, sed ad inducendos potiùs. Id quod satis declarat versiculus Theocriti, toties in Pharmaceutria repetitus; intercalaris enim est. & verba commentatorum Pindari: tum pręterea ipsa fabella. Siquidem Iynx pellexit Iouem in Ius amorem, non autem amuletum fuit, vt Iupiter ab amore liberaretur. Sed Alciatum nõn de ea intellexisse argumento sunt verba Pindari, vnde ille omnia sumpsisse videtur. & duo illa carmina vltima huius epigrammatis. Sed antequam vltra progrediamur, audiamus quoq; opinionem Stockhameri, qui ad hoc emblema sic commentatur: Hoc abstrusum remedium, quo violenti amores, & magicæ artes fugari & euitari possint, excerpsit auctor ex Paulo Geometra Florentino, lib. 2. suę Geometr. cap. 10. qui asserit, se in quodam Alberti Magni libello, quem de amuleto, hoc est, de omni genere remedij aduersus cuncta mala medicamenta, & præsertim contra veneficia, quàm doctissimè scripsit, legisse sæpius, Motacillam auem notissimam (cuius duplex genus recenset Aelianus lib. 15. c. 28. & lib. 16. cap. 13.) Libero patri, id est, Baccho multis de causis sacram, vt auctor est Herodot. lib. 8. cap. 36. in figuram crucem efficientem dispositam, inter circulos binos æquè sese intersecantes, ac humano pectori adhibitam, quàm maximum esse amuletum aduersus philtra, ac veneficia omnia, maximè tamen contra illa, quæ homines ad Venerem impellunt, contra sæuissimos seuissimi Cupidinis arcus, q quidem, vt Pelignus vates multis in locis testatur, paucis parcere didicerunt. Medeã verò nullis carminibus, nullis medicamentis, nullis deniq; incantationibus aut veneficijs potuisse ad amorem sui Iasonem reducere, ex quo ipsam Corintho, vbi tunc erat, expulit, & Glaucen siue Creusam Creontis regis filiam vxorem duxit, vt refert Theodontius, lib. 10. cap. 43. Id autem propter amuletum illud, quod Iason secum gestabat, cuius nomen subticet Theodontius. Hæc ille. Quæ licet cum Alciati mente probè conuenire videantur, Sanctius tamen omnia meras nugas esse dicit, ob rationes nunc adductas. Nos aliorum sententiam postea afferemus, eidemq; subscribemus. De Iynge vide porrò Tzetzen Chiliad 11. Suidam, & Lycophronis interpretem; item adagia, *Iynges*. & *Iyngem habet*.

Opinio StocKhameri.

III. *NE dirus te vincat amor*] Ne amoris laqueis te irretitũ patiaris. Dirus amor, quasi Dei ira immissus. Ouidius 10. Metamorph.

Dirus.

Multaq; vt excuteret diros, si posset, amores Addidit.

Neu fœmina &c.] Neue mulier quędã venefica animum tuum magicis artibus præpediat.

Bacchica auis] Cur motacilla dicatur auis Bacchica rationem auctores non reddunt. Hesychius quidem Bacchum ἰυγγίην cognominatum ait, quia (ni fallor) ad Venerem inflammet immoderatus vini vsus. Fortasse Bacchus ἰυγγίης appellatur, quòd vinum homines ad se Iyngis instar alliciat. ac si dicamus, illecebrosum. Pindarus dixit μαινάδα ὄρνιν, hoc est, *auem insanientem*, à μαίνω, quod est *furiose moueor*, aut *insanio*; quemadmodum Mænades Bacchi sacerdotes. Vide Herodot. lib. 8. cap. 36.

Bacchus cur dicatur ἰυγγίης.

Motacilla] Auicula est plumis discoloribus, prælongo collo, lingua exerta, colore vario, motu crebro se circumagens, & ceruicem in orbem flectens: vnde & σεισοπυγίδα vocant, seu σείσουραν, aut κίλλουρον, vt apud Hesychium; Latinis Motacilla, Gallis *bergeronnette*, aut *balleqneue*, Italis, *Codatremola*, à caudæ motu, seu cauda tremula. Venetis, *Squassacoa*, *ballarina*, *vccello di neue*. Germanis, *Bachstelz*, qui etiam assiduam caudæ vibrationem ori garrulo comparant, dicẽtes: *Es gehet ihm das maul als vvie der Bachsteltzen der schvvantz*. Hispani vocant, *Pezpita*, vel *aguzanieue*, quod rostro niuem foret. Varro meminit De lingua Latina: Sic Galerita & Motacilla: altera quòd in capite habet plumam altam; altera quòd semper mouet caudã. Non me tamen fugit, quòd pluribus verbis contendat Baptista Pius, Annotat. post. c. 3. Motacillam, & Iyngem pro vna & eadem accipi non debere, idque contra Seruij & Gazæ opinionem. Certè ἴυγξ, *Iynx*, ea est,

Motacilla quæ auis.

Iyngis descriptio.

ea est, quæ alio nomine dicitur *κίναιδος*, Latinis, *Verticilla*, Hispanicè, *Torzecuello*, Italicè, *Stortacollo, capotorto*, Germanicè, *Vvindhals, Traehals*, Gallicè *turcot*; auis paulò maior fringilla, coloris varij, cui collum circumagitur, lingua serpẽtibus similis, prælonga (qua exerta formicas attrahit, vnde formicula dicta quibusdam Italis) vngues vtrinq; bini. Quæ autem hæc auis sit, repete ex Plinio lib. 11. & ijs, quæ supra ex Aristotele adduximus.

Quadriradia.

Quam quadriradiam] quam locabis in medio orbis circulo, ita vt vtraq; ala, capite & pedibus quasi crucem referat. Voluit autem exprimere verbum Græcum *τετράκναμον*, quo Pindarus eam, de qua hic agitur, auem appellat, id est, *quadriradiã*: *κνήμη* enim est radius rotæ.

Amor diuisus infirmior.

Ore crucem & cauda &c.] Hoc allegoricè aliqui interpretantur, innuentes, si velis ab amoris seruitio liberari, opus esse, vt illum amorem diuidas. Id quod præcipit Ouidius 2. de Remedio amoris, his verbis:

Hortor & vt pariter binas habeatis amicas:
Fortior est, plures si quis habere potest.
Secta bipartito cum mens discurrit vtroq;
Alterius vires subtrahit alter amor.

Hoc pulchra similitudine ob oculos ponit Plutarchus in libello de amicitia in multos diffusa. Inquit enim: Verùm quẽadmodum fluuij in multos diducti riuos lentiorem habent cursum, ita vehemens amor in multos dispersus haud dubiè marcescit. Habetur & alia allegoria, de qua paulò post.

Amuletum.

Tale amuletum] Ἀλεξιφάρμακον, omne genus remedij aduersus veneficia, malaq; medicamenta; dictum ab amoliendo, vt quidem aiunt. *ἀποτρόπαιον, ἀπὸ τοῦ ἀποτρέπειν, amoliri, depellere*, quod verbũ frequens est Plinio. Vide quæ superiore Emblem. initio de amuleto diximus.

Carmen pro incantatione.

Carminis] Carmen hic ponitur pro incantatione, vti Virgil. vsurpauit Eclog. 8.

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunã.
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Hoc Veneris signo] quia id Venus è cœlo attulisse, & Iasoni donasse, cecinit Pindarus.

Pagasæus Iason.] Falluntur qui legunt *Pegasæus*. Iason autem dictus est Pagasæus à Pagasa Thessaliæ vrbe, quam sinus Pagasicus amplectitur, teste Pomponio Mela lib. 2. Iuxta hanc Argo nauis fabrefacta fuit, quam etiam Ouid. 7. Metamorph. principio Pagasæam puppem nominat. Idem 8.

Pagasæ.

——Auctor teli Pagasæus Iason.

Et Fastorum 1.

Passus idem Tydeus, & idẽ Pagasæus Iason.

Lucan. 2.

Vt Pagasæa ratis peteret cum Phasidos vndas.

Pagasæ.

Aliquibus ea vrbs dicitur Pagasæ, numero multitudinis; hinc corruptè legi in Pomponio loco citato Pagasam, pro Pagasas, doctè annotauit Ferdinandus Pincianus, vir acerrimi iudicij, in suis castigationibus in Pompon.

Iason.

Iason] Iason filius Aesonis Thessaliæ regis fuit, qui in Colchos expeditionẽ parauit ad vellus aureum expugnandum. Quam rem latè prosequitur Ouid. lib. 7. Metam. & Orpheus in Argonauticis, Pindarus Ode 4. Pythiorum, Apollonius Rhodius, Valerius Flaccus, & alij. Dicitur autem Iason à sanando, vt videtur innuere Pindarus citato loco, *ἴασις* namq; *sanitas* est: & quia Chiron, qui à primis annis Iasonem instituit, magnus fuit in arte medendi, ideo ab ea arte *ἰάσονα*, quasi sanatorem nominauit.

Iason vnde dictus.

Phasis.

Phasiacus dolus] Incantamentis Medeæ. Phasis fluuius est Colchorum, vnde fuerunt nominati Phasiani. Ab eodem etiam Medea Phasiaca, & Phasias Poetis dicitur, quod ibi natam esse quorundam sit opinio, quamuis Pindarus Corinthi oriũdam dicat, Ode 13. Olymp.

IV.

Amuletũ ad amorem.

ARTIFICIALE est in Venereos motus, & præstigiorum laqueos amuletũ, cuius tamen rei fides penes auctores esto. Id Alciatus noster ex Homero & scholiastis quibusdam extulit, quod hic octostico tradit, nimirùm ad arcendas amoris illecebras (quo nullum exitialius aut furiosius præstigium) adhibendam esse motacillam humano stomacho, quæ disponatur inter binos circulos sese quasi intersecantes. Sanè nunquam mihi persuasero, virum doctissimum, & rerum multarum cognitione insignem, id alijs communicasse vt rem veram & seriam; vt crederet tãtam esse amatorij philtri vim, vt mentis huma-

ne

næ libertatem sic cogere, aut torquere vel flectere eo tandem modo posset. Sed tamen profectò non ausim diffiteri, pleraque esse remedia ex bonis auctoribus petenda, quibus effrenata & indomita penè amoris huiusce petulantia cohiberi, aut etiam sopiri queat. At verò quis tam excors erit aut stupidus, qui furorem illum Cupidineum insigni hoc præstigio coerceri posse dixerit, & fascino quodam cupidines mentem occupantes exturbari? Viderint alij, quibus amatoria Ouidiana quandoq; placuerint impensius: tamen ipsemet extulit & verius, & quidem salubrius:

Præstigiũ amoris præstigio non pellitur.

Ardet, & assuetas Circe tendebat ad artes,
Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo quisquis ope nostra tibi poscis ab arte,
Deme veneficijs carminibusq; fidem.

Idem loco alio verè & disertè, amorẽ non conciliari magicis artibus, docet:

Fallitur, Æmonias si quis decurrit ad artes,
Datq; quod à teneri fronte reuellit equi.
Nõ faciẽt vt viuat Amor Medeides herbæ,
Mixtaq; cũ magnis Marsa uenena sonis.
Phasias Æsonidem, Circe tenuisset Vlyssem,
Si modò seruari carmine posset amor.
Nec data profuerint pallẽtia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.
Sit procul omne nefas; vt ameris amabilis esto;
Quod tibi nõ facies, solave forma dabit.

Sed miseri homines amore perculsi graui, cùm re amata statim potiri nequiuerunt, ad artes magicas & amatoria pocula perfugium habuere, res inprimis noxias & exitiales. Constat enim Lucretium poetam, Antiochum, Caligulam, in furorem versos sumptis hisce philtris, quemadmodum & Lucullum, aliosque nonnullos. Cæterum nullum perinde remedium est efficax ad turpes hosce motus sedandos, quàm studio & labori cuipiam honesto sese prorsus dedere: sic enim fiet, vt clauus clauo pellatur. Cùm enim perspicuum sit, amorem hunc non nisi in animos luxu & otio fractos irrepere, nullo planè modo auelli potest, nisi accedat labor aliquis & anxietas, quę sua molestia innatas amoris maculas oblinat. Ouidius:

Philtra sunt noxia.

Remediũ efficax in amorem.

Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.

Porrò de hac re Claudius Minos: Diu me torsit, quod fateor ingenuè, carminis huius sententia, sed post diutinum meditationis tædium, coniectanei mei facio copiam studiosis, vt exspectem eorum iudicium, quorum acutior εὐστοχία. Quamquam libidinis sit adeò furens ac feruidus impetus, vt vix submoueri animo possit, quem semel occupatit, sopiri tamen imposito aliquo labore vel ludicro potest, qui quadam opinione hominem teneat obuinctum ac defessum, vt quasi clauus trudatur clauo, & mollicies, vnde nascitur malè feriatus amor, retundatur, aut etiam quodammodo corrigatur. Amor certè res leuis, & qui non nisi leuitate nititur; at sistitur aliquando rei leuiculæ interuentu. Et quid si rei seriæ animus intendatur, & honestis sese laboribus dedat?

Amor res leuis.

Nã, Venus otia amat: finem qui quæris amori,
(Cedit amor rebus) res age, tutus eris.

Nullus tamen qui sapiat, existimet amorem sedari efficaciter per carmina, vel susurros magicos, sed nonnumquam commentis quibusdam, ac ludicris artibus motus animi efferati, aut impotentis compescitur. Occurrit exemplum, fortassè ab hoc argumento non alienum, apud Corn. Tacitum lib. 16. vbi de Pœno quodam, Basso, qui Neroni Domitio flagitijs impuris ac cædibus ciuium occupato, speciem thesauri obiecit, quem dicebat in fundo quodam defossum. Vanum quidem certè commentum, sed interea dum thesaurus ille imaginarius magno conatu erueretur, aut erui putaretur, tamdiu Nero spe animum lactans, remisit sese, & à sceleribus vacauit. Eodem spectat illud, quod est apud Plutarchum. Alcibiades, cùm populi rumores de se sparsos inhibere non posset, caudam suæ caniculæ truncauit, eaque per vrbem Atheniensem fugiente, popularis multitudo caussam exquirebat, cur id factum esset. Rogatus à familiaribus Alcibiades, quem ad finem id populo spectaculum præbuisset? Vt tandem desinat, inquit, de me deteriora comminisci. Sed vesani amoris, atq; effrenis libidinis adeo difficilia & abstrusa sunt remedia, vt nisi diuinitus dentur, vix quisquam est, qui huiusmodi insidias euadere possit. Quid si ergo amuletũ certius & profectò salubrius huc apposuero? Suggerit illud Laurentius Antiquus, Leontinus, insignis Theologus, & rarę probitatis, nec vulgaris eruditionis vir: Is enim arbi-

Bassus.

Alcibiades.

Amuletũ sacrum contra amorem.

arbitratur, hoc symbolo, Motacillæ crucis orbi inclusæ, voluisse Alciatum exprimere verba illa D. Pauli ad Galatas cap. 5. *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs*. Interpretatur autem dirum amorem, Venerem masculam, cui auctor adiungat illicium fœminarum, quæ duo mentem diripiunt. Profectò frequens ille caudæ motus in Motacilla, nescio quid obscœni repræsentet. Piè sanè, & ingeniosè. Habemus ergo præsentissimum contra tela Cupidinis remedium, nempe vt iuxta D. Pauli consilium, carnem cum vitijs crucifigamus. Siquidem iste erit diuinus & cœlestis *ἀντέρως*, qui terrenum illum, & in hac corporis compage delitescentem *ἔρωτα*, robore validiore conficiet. Hoc vnum captiuarum animarum amuletum satis erit ad turpia omnia libidinum motuumq; genera frangenda.

Lasciuia.

EMBLEMA LXXIX.

DELICIAS & mollitiem mus creditur albus
Arguere, at ratio non sat aperta mihi est.
An quòd ei natura salax & multa libido est?
Ornat Romanas an quia pelle nurus?
Sarmaticum murem vocitant plerique Zibellum,
Et celebris suaui est vnguine muscus Arabs.

COM-

COMMENTARII.

I. PINGITVR fœmina pellibus murinis, & sumptuosis vestibus ornata; quam ego vellem dare, vt chirothecas, vel quid simile naribus tanquam odoratura, admoueret. Huic assistant mures illi albi, vel Zibellini.

II. QVONIAM breuiter in adagijs declaratur illud, *Mus albus*, omnia illa verba transcribam. *Mus malus in hominem lasciuū.* Mus albus, apud Suidam; μῦς κακός, id est, *mus malus*, apud Diogenianum: in hominem lasciuum & immodicæ libidinis dicebatur. Nam mures domestici salacissimi sunt, præsertim albi. AElianus miram esse murium salacitatē, authorum testimonijs docet, lib. 12. cap. 10. Atq; inter multa illud addit, Epicratē in fabula quapiam, cùm mulierem significare vellet prodigiosæ libidinis, μυωνίαν appellasse, (sic enim Messalinam vocat) quasi dixeris *murinam*: citatq; prouerbiū, Μῦς λευκός, ex Philemonis comœdia. Vnde receptum videtur, vt inter amatoria blandimenta, quemadmodum passerculi, columbæ, & id genus aliorum, itidem & muris cognomentum vsurpetur. Martialis:

Nam cū me murē, cū me tua lumina dicis.

Sed cur non ipsum audimus AElianum, sua verba ex lib. 12. cap. 10. histor. animal. *Mures salacissimi.* Politiano, cap. 96. Miscel. dictantem: Ferūt autem mures (inquit) salacissimos esse, testemq; adducunt Cratinum, scilicet in Fugitiuis: Age nunc tibi de sereno aduersus mollitiem muris fulgurabo Xenophontis. Sed enim fœminam quoq; murem narrāt ad Venerea esse prærabidam. Rursumq; apud Epicratem in Choro, fabula enim hæc Epicratis est: Postremò subijt me detestabilis lena, deierans per puellam, per Dianā, per Persephattam, esse vitulam, esse virginem, esse puellam indomitam. At illa cauus erat murinus. Superiectione eam salacissimam dicere voluit, cum cauum prorsus murinum vocitauit. Et Philemon: Mus albus, cum quis eam. Sed pudet fari. Clamauit adeo statim detestanda lena, vt sæpe latere non est. Hactenus AElianus, auctoritatibus etiam magni nominis Comicorum succenturiatus. Sanè de muris salacitate multa sunt à plerisq; scriptoribus tradita. Opici mures dicuntur Iuuenali salaces, libidinosi, obscœni, à spelunca, quam Græci ὀπὴν, id est, *foramen, cauernam*, vt D. Augustin. tradit quæst. in Exod. lib. 2. Sic enim obscœnitatis partes per cauernam interdum argui docet Ausonius in epigrāmatis:

Deglubit, fellat, molitur per vtramq; cauernam.

Muris quoq; salacitatem expressit Plautus Truculento, vbi Phronesium Dinarcho suadere conatur, vt multiuolus sit in re Venerea, sic enim ait:

Cogitato, mus pusillus quā sit sapiens bestia,
Ætatem qui vni cubili nunquam committit suam,
Quia si vnū ostium obsideatur, aliud perfugium gerit.

Adhæc nōnulli fœminam salacissimam per æluri fœminæ simulacrum figurari dixerunt, propter animalis ingenium: cogunt enim mares ad coitum fœminæ, ipsæq; puniunt, nisi pareant. *Æluri symbolū.*

III. *DELICIAS & mollitiem*] mollitudinē, luxum, libidinem, lasciuiam.

Mus albus] Adagium, *Mus albus*, de lasciuo & immodicæ libidinis homine. *Mus albus.* Murem album hodie vocant Armellinum, de quo Paschalius in libro de Coronis, & Stephanus Pyghius in Hercule Prodicio.

Arguere] ostendere, significare.

Natura salax] De salacitate murium iam diximus; quibus addo, non deesse auctores, qui fœminas absq; masculi coitu, solo gustatu vel linctu salis concipere affirment, eò quòd in nauibus maritimis immensam murium copiam enasci vidissent. *Mures absq; coitu concipere.* Franciscus Petrarcha contrà, murem albū siue Armellinum suis versibus pro castitatis hieroglyphico nobilitauit, vtpote qui delicatioris cuiusdam munditiæ exemplar haudquaquam ignobile esset, cui scilicet spurcitia tantæ sit abominationi, vt limo ante ostium caui illito, capi potius à venatoribus, quàm cōfœdari patiatur: quod cū sanctioris sit amoris proprium intemeratæ castitatis symbolum, quæ diuina tantùm flamma succendatur, à peritissimis rerum ponitur. *Armellinus symbolum castitatis.*

Romanas nurus] matronas. nomen specialius pro communi, συνεκδοχὴ Poetis vsitatissima. Ouidius 2. Metamorph. *Nurus.*

Excipit, & nuribus mittit gestāda Latinis.

id est, fœminis Latinis. Dicam obiter, Romanos

Vsus pelliũ apud Romanos. manos olim in obsidione Veiorum pellibus tectos hyemare cœpisse, vt est apud Liuiũ lib. 5. sed hæ pelles rudiores erant, vt sæculum tunc fuit, quas nulli alij vsurparent in vrbe. Constat tamen pellium vsum postea in vestitum irrepsisse: quod Seneca testatur in epistolis, quo loco mentionem facit pellicularum vulpium, muriumque, quas Zibellinos atq; Armelinos plerique nuncupant: tametsi Zibellini maiores sint, quàm quibus murium nomen conueniat.

Zibellus. *Sarmaticum murem, &c.*] Zibellus à quibusdam mus Sarmaticus appellatur, ad Alciati mentem, quòd è Sarmatia aduehatur: dicitur & Aelurus, de quo lege capit. 10 lib. 12. Aelian. De animalium histo. vide etiam quæ supra Emblem. 37. de his pellibus dicta sint.

Muscus Arabs] Murem illum peregrinum, quem Zibellum vel Zibellinum appellant, ab Hieronymo dici quandoq; Muscum; qui in delicatiorum vsum habetur, aliqui opinantur. Nam μῦσκον, paruum murem significat. Sed hoc odoris genus priscis non innotuisse, arbitratur Hermolaus, nec Muscum dici, sed Moschum. *Muscus à Moscho diuersus.* Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso villo, præstantes odore, quod genus Bryon dicunt Græci, nos Muscum. *Moschus.* Moschus autem apud Aetium & Paulum capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex vmbilico aut vomica. Nam circa vmbilicum solet Nouilunij tempore huic capreolo, seu capreæ Indicæ (quam Scaliger vult Gazelam esse Arabum, Exercitat. 211. contra Cardanum) abscessus quidam protuberare, qui maturus vel sponte rumpitur, vel ob quendam pruritum terræ aut saxo affrictus, saniosum humorem emittit (hinc à quibusdam pus aromaticum vocatur) euacuataq; hac vomica rursum sanguinem quasi menstruum colligit, & iterum suo tempore emittit. Existimant autem peritiores, hunc tam preciosum succum capreolam illam producere, & tanquam liberalitate vberiore compensare quod accepit, propter pascua odoratissima herbarum, quæ in sanguinem vertantur, & hunc odorem illi concilient: vt est apud Ioachim. Camerar. Symbol. Cent. 2. Emblem. 45. Veniam facilè impetrauero, præsertim à delicatis nasis, si materiam de Moscho non vbiuis obuiam, paulò prolixiùs triuero, sic enim suauior ad olfactum redibit. Sanè in India maximum Moschi prouentum esse, inter omnes conuenit, cuius historia ita describitur à Scaligero Exercitat. 21. *Moschi colligẽdi ratio.* In regno Peru (inquit) Gazelæ simile animal album est, cuius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrinq; singuli exeruntur. Sub cuius ventre fit sanguinis collectio in tumorem, quod apostema Græci vocant. Capta fera, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ sanguinis guttæ inter secandum effluunt, caduntque, eæ pro Moscho optimo atq; excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur: eius minimæ particulæ beneficio ad cæteri cruoris condimentum vtuntur. Vbi secuerũt, hirudines admouent, tamq; diu, quoad eatum suctu vniuersus cruor cum ipsa vita detrahatur. Eum sanguinem exiccatum, atq; in puluerem redactum, prioris illius perpauxilla quantitate viribus verè efficacissimis perficiunt, quippe centesimam satis esse produnt. Tum illud in folliculos hosce, qui ad nos importantur, inditum seruant. Adulterationes, aut sinceritatem ita vel deprehendunt, vel probant. *Eius probatio.* Sincerum naribus admotum illico sanguinem elicere, &c. Porrò alia rursus Moschi prouẽtus ratio à regni Chinensis traditur scriptoribus, quæ sic habet. *Alia ratio Moschi colligendi.* Bestiolę ibi sunt vulpeculæ, aut catellorum magnitudine atq; imagine. Hæ ad necem verberatæ ac plagis mollitæ putrescunt cum carne pariter & sanguine. Tum ex pelle, carne, & sanguine incolæ rotundas vncialesq; pilas siue crumenulas conficiunt, quæ filis vndiq; consutæ venduntur. Cæterùm optimum ac præstantissimum Moschi genus ex testiculis horum animalium colligitur. Alterum etsi Moschi nomine & ipsum prostet, eandem tamen virtutem non habet. *Chinẽsiũ i Moscho vendẽdo fucus.* Vnde Chinenses, omni in re vt feruntur elegantissimi, ita & crumenas has rotundas testiculorum forma effingunt, quò facilius ementibus imponant. Animal ipsum naturali instinctu, cùm pretium testiculorum suorũ intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdem dentibus & morsu auellit, & in lytron veluti libertatis abijcit. Ita occupato collectione testiculorum venatore, necem aliquando euadit. Quod ipsum & de fibro proditum accepimus, de quo infra Emblem. 153. *Modus adulterandi Moschi.* Chinenses multa sanè versutia id odoramenti genus vendunt, iecinora enim boum seu vaccarum siccata & contusa

ſa admiſcent,quibus Moſcho imbutis cru menas impleant:& fraus quotidiano experimento agnoſcitur. Moſchus ſi tempore corruptus ſit,& odoris expers,crumenulis eximitur, ac in mortario tunditur in minutas partes:deinde puerili vrina aſperſus, ac plumbeæ ollæ incluſus,obturato probè ore,priſtinam odoris virtutem, ſi modò aliquis etiam vigor ſubſit,adipiſcitur. Iohan.Hugo à Linſchoten c.23. & 70. ſuæ nauigat.Cœl.Rhodig.lib.24.cap.25.Commentator Pancirolli lib. 2. Rer. memor. tit. 1.

IV. *Ornatus matronarum nimius. Mus albus. Muſcus Arabicus.* PERSTRINGIT mollitiem & laſciuiem nobilium quarundam matronarũ, quæ ad corporis ornatum oſtentent raras pelliculas animalculorum, nempè muris aranei, æluri, zibellini (felis libidinoſiſſimi) & præterea vtantur ſuffitu muſci Arabici. Cęterum muſcum Arabicum circum ferunt,non modò matronæ principes, ſed & aliæ gradu longè inferiores: tantaq; in ijs eſt & cultuum, & ſuffituum varietas, vt fermè ignorent voluptatem, quæ inde capi poſſit,quòd in his aſſiduè verſentur, quibus nempè perſpectum non eſt, quod Satyricus ait, voluptates ex vſu rariore commendari. *Mulieres cur odoribus delectentur.* Cur autem mulieres ſuffitu & ſuauiſſimis odoribus vtantur, hanc eſſe cauſam aiunt,quòd totæ ſint Venereæ. Itaque Poetæ Græci Venerem nuſquam loco egredientem fingunt, niſi odore aliquo exquiſitiſſimo relicto ad ſuam pręſentiam declarandam: adijciunt præterea ſuffitus omnes eſſe ſalaces. Muliebres ornatus ridet taxatq; Lucianus in Amoribus. Iuuenalis Satyra 6.& vbertimè Plautus in Pęnulo:item Ælian.1. De varia hiſtoria.Nec enim pauca reperiuntur apud auctores primæ notę ſpicula in nimium mulierum cultum. Ouid.in arte:

Morſus in nimium fœminarum cultum.

Fœmina caniciem germanis inficit herbis,
Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit denſiſſima crinibus emptis,
Proq; ſuis alios efficit ære ſuos.
Quid de veſte loquar? non iam ſegmenta requiro,
Nec quæ de Tyrio murice lana rubet.

Iuuenal.6. Satyra:

Nil non permittit mulier ſibi,turpe putat nil,
Cũ virides gẽmas collo circumdedit,et cùm
Auribus extenſis magnos commiſit elenchos:
Intolerabilius nihil eſt quã fœmina diues.

Martialis de quadam Philæni,lib.9.

Tinctis murice veſtibus quòd omni
Et nocte vtitur,& die Philænis,
Non eſt ambitioſa, nec ſuperba;
Delectatur odore, non colore.

Plutarc.apophtheg.philoſophorum: Cuidam vnguentis delibuto dixit Zeno,mulierem olet.id eſt, τίς ἐστι γυναικὸς ὄζων; D. Hieronym.ad Demetriadem, de ſeruanda virginitate:Polire faciem purpuriſſo,& ceruſſa ora depingere,ornare crinem,& alienis capillis turritum verticem ſtruere, vt taceam de murium pretijs, candore margaritarum rubri maris profunda teſtantium, ſmaragdorum virore, ceraniorum flammis,hyacinthorum pelago,ad quæ ardent,& inſaniunt ſtudia matronarum. Idẽ Hieronymus epiſtola ad Gaudentium, de educatione infantulæ ſic: φιλόκοσμον genus fœminarum eſt, multaſq; etiam inſignis pudicitiæ vidi,tamen libenter ornari. *Mulieres circa cultum ſtudioſa.* Quapropter cum fęminas & imbecillitas mentis,& grauiorum operum negata affectatio, omne ſtudium ad curioſiorem ſui cultum hortatur conferre, vt Valer. Maximus ſcriptum reliquit lib.9.cap.1. ideò ruenti harum luxuriæ in ipſo mox introitu obſiſtendum, cæteroquin futurum, vt inſoliti ſiue inſolentis cętus ſtudium quotidie aliquid nouitatis ſumptuoſius ſit adiecturum. Quocirca ſolis maritis permiſſæ ſunt fœminæ ornari:ſic enim habet Canon: Fucari pigmentis, quo vel rubicundior,vel candidior appareat,adulterina fallacia eſt,qua non dubito etiam ipſos maritos ſe nolle decipi,quibus ſolis permittendæ ſunt fęminæ ornari,ſecũdum veniam, non ſecundum imperium. Nam verus ornatus,maximè Chriſtianorum & Chriſtianarum,non tantum nullus fucus mẽdax, verùm ne auri quidem veſtiſq; ſed mores boni ſunt. *Qualis ornatus cõueniat.* Adhibenda igitur eſt mundicia, vt Cicero dicebat,non odioſa,neq; exquiſita nimis, vt non quærantur colores fictitij & fucati.Nam vt grauis eſt Innocentij exhortatio:abſit, vt alterius color comparabilis ſit natiuo:quinimò cum facies adulterino colore fucatur,os abominabili fętore corrumpitur. Quid enim vanius, quam crines intorquere,planare cæſariem, ungere genas,vngere faciem, producere ſupercilia? quandoquidem fallax ſit gloria, & vana ſit pulchritudo. Omnis caro fœnum, & omnis

& omnis gloria eius quasi flos agri. Sed ad hanc tamen luxuriam ardere & insanire studia matronarum conqueritur D. Hieronymus ad Demetriadem, vt diximus. Et in vita B. Marcellæ ita de Romanis matronis disserit: Illæ solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, vt tandem dominatu eorum se caruisse lætentur. De hisce mauribus loquitur Seneca, cum cuiusdam locupletis domus censum auribus gestari scribit, in lib. de vita beata. Sed quid solas feminas ornatuū studio incessimus, cùm videre sit quosdam virili saltem forma mulierum nitores æmulari? de quibus aculeatè sic idem Hieronymus ad Rusticum monachum: Videas nonnullos accinctos vestibus, pulla tunica, à mulieribus non posse dissidere, sub eodem manere tecto; simul eodem iure ancillas habere iuuenes in monasterio, & præter vocabulum nuptiarum, omnia esse matrimonij. Martialis acutum scomma in quendā lib. 12.

Viri muliebres.

Hic qui fœmineus noctesq;, diesque cathedris,
Incedit tota notus in Vrbe nimis,
Crine nitens, niger vnguento, pellucidus ostro,
Ore tener, latus pectore, crure glaber.

In huiusmodi cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculа, inuehitur etiam D. Hieronym. illud Martialis vsurpans:

Posthume, non bene olet, q bene semper olet.

Cui accommodari poterit illud Tullij ad Atticum lib. 2. Quamquam illa tua horridula mihi atq; incompta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; & vt mulieres, ideo bene olere, quòd nil oleant, videbantur. Sed quantus hodie est abusus vestium & serici? in quibus matronæ translucent, & viri vsq; ad plebeios iam ijs ornantur, toties vetitis lege sumptuaria, tam sæpe, quàm frustra promulgata. Solinus certè hoc illud esse sericum dicebat, cap. 63. in vsum publicum damno seueritatis admissum; & quo ostentare potiùs corpora quàm vestire, primò fœminis, nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido. In huiusmodi sericarum vestium subtilitatem tenerrimam grauiter stomachatur Seneca lib. 7. de Benefic. cap. 9. inquiens: Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil, quo defendi aut corpus, aut pudor deniq; possit; quibus sumptis mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæ ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium accersuntur, vt matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. Intelligit nimirum sericas illas vestes, in Coo insula è filo subtilissimo, tenuissimo, ac delicatissimo textas, vt instar vitri pellucerent, atque ita corporis partes sub aspectum facilè subijcerent. Hinc Horat. lib. 1. Satyra 2. *Cois*, ait, hoc est, tenuissimis illis in vestibus,

Abusus sericarū vestium.

Vestis Coa.

——tibi penè videre est
Vt nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. An tibi mauis
Insidias fieri, preciumq; auellier antè
Quàm mercem ostendi?

Indeq; Varro vestes illas, vitreas appellat togas, id est, oculatas vel ocellatas. Suidas tunicas interlucentes dicit, & visu facilè penetrabiles. Petronius vocat ventum textilem; & alibi, nebulam lineam. Huiusmodi ornamenta Esaias cap. 3. mulierum impudicarum esse innuit. At Christianarum mulierum verus ornatus graphicè à Tertulliano ita describitur, lib. de cultu fœmin. Prodite vos iam medicamentis & ornamentis extructæ Apostolorum sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundia, & spiritus taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Christi. Caput maritis subijcite, & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plusquam in auro placebunt. Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem. Nunc ad stabulum Augiæ accedamus.

Verus mulierū ornatus.

Aduersus

Aduersus naturam peccantes.

EMBLEMA LXXX.

TVRPE quidem dictu, sed & est res improba factu,
Excipiat siquis chœnice ventris onus.
Mensuram, legisque modum hoc excedere sancta est,
Quale sit incesto pollui adulterio.

COMMENTARII.

I. *Occupatio.* HVIVS Emblematis picturam nullus hactenus dedit, atq; ipsum etiam epigramma leui (quod aiunt) brachio perstrinxerunt commentatores: ego verò nihil verebor rem turpiculam liberioribus impetere verbis, præsertim cum hæc zizania non perfunctoriam requirat runcationem. Quapropter sic pictori præiui: Fiat lectus vndiq; peripetasmatis velatus, iuxta hunc homo nudus ventrem in pateram auream exoneret, coram quo in mēsa quadam stet fictile poculum, & cyathus vitreus; cuius rei rationem iam subiūgemus. Quid autem in lecto velato agatur, sufficit illud me & pictorem scire, parco enim castis oculis, & cum his etiam mentibus. Ob id quoq; à Minoe hoc emblema ad calcem reiectum fuit, quod non videbatur committendum auribus tersis, tum quòd ipsi indignum visum sit explicatione prolixiore. At me nō pudebit cū Virgilio ex Ennij stercore margaritas legere. Ergo ad rē.

Z VIDEO

II. VIDEO allusum ad symbolum Pythagoræ, quod sic explicat Plutarchus de educatione puerorum: *σιτίον εἰς ἀμίδα μὴ ἐμβάλλειν. ἐπισημαίνει γὰρ ὅτι εἰς πονηρὰν ψυχὴν ἀστεῖον λόγον ἐμβάλλειν οὐ προσῆκεν. Ὁ μὲν γὰρ λόγος τροφὴ διανοίας ἐστί. τοῦτον δὲ ἀκάθαρτον ἡ πονηρία ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων*. id est: *Cibos in scaphio non ponendos. Significat autem in animum nequam urbanos sermones immitti non oportere: sermo enim intelligentia cibus est, quem impurum reddit hominum nequitia*. Vide adagium, *Cibum in matellam ne immittas*. Cæterum id tractum videtur ex Artemidori 5. de insomnijs, cuius hæc sunt verba: *ἔδοξέ τις εἰς χοίνικα χέζειν, ἑάλω ἀδελφῇ ἑαυτοῦ μιγνύμενος· μέτρον γὰρ ἡ χοῖνιξ, τὸ δὲ μέτρον νόμῳ ἔοικε, τρόπον οὖν τινα παρενόμει, παρὰ τὰ νενομισμένα κοινῇ τοῖς ἕλλησι πράττων*. Hæc Latinè ita sonant: *Quispiam sibi visus est in chœnicem aluũ exonerare, conuictus de eo, quòd cum sorore cubitasset, damnatus est. Mensura enim est chœnix: at quidem mensura legi similis est. Quodam itaq; modo legem transgressus erat, qui nimirum admisisset aliquid præter leges toti Græciæ communes*. Ego verò pro pignore certare paratus sum, Alciatũ, dum hoc emblema cuderet, respexisse ad illud Martialis de Bassa:

Fons emblematis.

Alia opinio de fonte Emblematis.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro,
Bassa, bibis vitro: carius ergo cacas.

idq; torsisse in nefandum illud masculæ Veneris flagitium, quod præter epigraphẽ satis quoq; indicat comparatio. Quid enim magis est *ὕστερον πρότερον*, & quis alius turpior abusus, quam auro excrementa excipere, ast è vitro vel fictilibus bibere? Sic quoque est contra naturam (sic enim plerumq; Iurisconsulti hoc vocant flagitium) tam execranda vasorum permutatio. Hæc mea est opinio de hoc Emblemate, cui etiam hanc picturam accommodaui. De reliquo Lectoris esto iudicium.

III. *TVRPE quidem dictu, &c.*] Isocrates ad Demonicum: *ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν. Quod turpe factu, ne puta dictu pulchrum.* Paulò diuersius tamen M. Tullius ea epistola, cuius initium, Amo verecundiam: Quędam fiunt non turpiter, dicuntur non honestè. Et priori de Offic. Quarum partium corporis vsus sunt necessarij, eas neq; partes, neq; earum vsus suis nominibus appellãt; quodq; facere turpe non est, modò occultè, id dicere obscœnum est. Et ad finem eiusdem libri: Ita terra quædam, ita obscęna, vt dictu quoq; videantur turpia.

Excipiat si quis] Imitatio manifesta Martialis:

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.

Chœnice] Chęnix est demensum & cibus diurnus, de quo dicemus paulò infra Embl. 82. *Chœnix.*

Mensuram, &c.] Comparatio legis, quę etiam quædam est mensura, ad chęnicem.

Legisq; modum hoc excedere sancta est] Ea est, quæ vno verbo dicitur *ἀνομία*, legis transgressio: sed hic non legis cuiuscunq; sed naturalis ac diuinæ, quam turpiter violant & nefariè, qui vel incestu, vel adulterio, seu pręposterа Venere sese inquinant.

Incesto pollui adulterio] Sic quoq; Cicero pro domo sua, incesto flagitio polluere, dixit. Dicitur autem incestum, quasi minimè castum; vel à Veneris cesto alienum. Cogita, num allusum sit ad meam opinionem.

VIX saluo pudore aliquid de præsenti Emblemate dici potest, tamen aliquid sobriè dicendum est. Quamuis epigrammate suo non obscurè videatur taxare incestum Alciatus, tamen ego in concepta perstо opinione, ductus, vti dixi, inscriptione & comparatione; Interim non nego eos, qui incestu sese polluunt, in naturam peccare. Quis enim, verbi caussa, non exhorreat maculosissimam illam Semiramidis cum Nino filio commistionem? Quis Neronis cum Agrippa matre, Artaxerxis cum sorore, Bassiani Caracallæ cum nouerca, & alia eius generis flagitiorum monstra? quæ qui patrarunt, videntur haud dubiè vim quasi armatam ipsi naturæ iniecisse, cum ne in brutis quidem animantibus tale quid admissum reperire sit. Nam Ioannes Lopez Hispanus, quem citat Nicolaus Boerius Decis. 318. num. 2. à fide digno homine audiuisse se refert, qui suis id viderit oculis, quod generosissimus equus propter incestum cum matre sua commissum, ad quem committendum arte & vnguentis pellectus fuerat, cognito crimine, morsu sibi ipsi genitalia magna cum astantium admiratione absciderit. Hæc quamuis ita sint, IV. *Incestus.*

Equus ductus pœnitentia incestus.

sint, nescio qua ratione cætera enormia scelera immanitate præcat mascula Venus: argumento esse possunt Sodomiticæ illæ ciuitates, igni & sulphure à Deo subuersę. Genes. 19. Vnde & in eos, qui impiæ huius actionis cęno inquinati sunt, pœnam mortis constitutam videmus. Auth. Vt non luxurientur contra naturam. Et Auth. De his qui luxur. contra natur. Quo pertinet lex Scantinia, quæ puerorum amplexus impios, & præposteram atque abominandam catamitorum sustulit Venerem, concubitoribus graui supplicio imposito, vt ait Lætus in Legibus Romanis. Atque in hos Constantius etiam & Constans Impp. gladium distringi iubent, cum in hæc verba rescribunt: Cum vir nubit in fęminam viris porrecturam (ita enim legendum esse potiùs quàm, viros parituram, Godofredus rectè monet, siquidem porrigere proprium est fęminarum, vti arrigere masculorum) quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquisitis pęnis subdantur infames, qui sunt, vel futuri sunt rei l. cum vir. 31. C. ad L. Iul. de adult. Nec minuitur hæc supplicij irrogatio, etiamsi ex vtriusque tam concubitoris, quàm pathici cinędi consilio atq; animo delinquatur. Nam & Caius Fescennius Triumuir C. Cornelium, fortissimæ militiæ stipendia emeritũ, virtutisq; nomine quater honore Primipili ab Imperatoribus donatum, quòd cum ingenuo adolescentulo stupri commerciũ habuisset, publicis vinculis onerauit. A quo appellati Tribuni, cum de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratum esse diceret: si non adolescens ille palam & apertè corpore quæstum factitasset: intercessionem suam interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. Rectissimè enim placuit, nulla ex causa hoc masculorum nefas excusari posse; quia quod natura, legibus, & moribus sit prohibitum, nequedum in volentem committi oporteat. Sed & M. Lectorio Mergo Tribuno militari Cominus Tribunus plebis diem ad populum dixit, quòd Cornicularium suum stupri causa appellasset: is indicium non sustinuit, & sibi mortem attulit. C. Marius quoq; Imperator † Clusum sororis suę filium Tribunum militũ, à † Plocio iure cęsum pronunciauit, quia eum de stupro compellare ausus erat, vt ex Val. Maximo lib. 6. cap. 1. Petrus Aerodius recenset lib. 2. Decret. tit. 46. Planè qui muliebria passus fuit, eum à Prætore à subsellijs remoueri Vlpianus testatur, in l. 1. §. remouet. ff. de postulando. Auctor nobis Plato est, Laium Thebarum regem atrociter, id est, ignis supplicio in emasculatores ac naturæ peruertentes placita animaduertendum censuisse. Vbi estis nunc leges? cur tam impunè peccatur? quid feles istæ pullariæ (vt Ausoniano vtar verbo) sancti pudoris maiestatem audaci pede conculcant? Grauiter Plato 8. de Legibus: Abstinendum à maribus censeo; nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere quod seritur, nunquam poterit. Cognata ijs sunt, quę scribit Maximus Tyrius: Cum masculo, inquit, corporę iniqua fit permixtio, sterilisq; congressus. Quid saxis mandas semina? sabulum quid aras? Oblectationis hoc genus ad ipsam trãsfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis lætare voluptatibus, ne sæcula mox futura semine pereant destituta. Sed quot hodie reperire est, qui ętatem imbecillam, & præsidio indigentem libidini suæ depopulandã fędandamq; substernunt. Non potest res hæc pro magnitudine sceleris enarrari. Hos tales non immeritò impios & parricidas appellaueris, quibus non sufficit sexus à Deo datus, nisi & suo profanè ac petulanter illudant. Hæc tamen inter illos leuia & quasi honesta sũt. Quid inde mirum, si querelas sexus fœminei audiamus? Vt nuper hisce auribus audiui; cum enim meretricula ex triobolaribus seriò pensum traheret, & iuuenẽ quendam imberbem obuium haberet, qui quæreret, cur à quęstu suo ad linum & lanam rediret? Illa nihil præmeditata subiungit: Hoc vobis catamitis acceptum ferimus, qui nobis lucrum nostrum præripitis. Quod fuit magno circumstãtium cachinno exceptum. Quid dicam de ijs, qui abominandam non libidinem, sed insaniam potiùs exercent? Piget dicere. Sed quid his fortè credamus, quos non piget facere? & tamen dicendum est, quia fit. De istis loquor, quorum teterrima libido & execrabilis furor ne capiti quidem parcit. Quibus

Pœna in Sodomitas.

C. Cornelius.

M. Lectorius.

† alij Lusium.

† alij Trebonio.

Plato in Venerem masculã.

Argutum meretriculæ responsum.

bu hoc verbis, aut qua indignatione tantum nefas prosequar? vincit officium linguæ sceleris magnitudo. Videamus aliud monstrum. Nero Imperator Sporum puerum exectis testibus in muliebrem naturam vertere conatus est: addita dos, additum flammeum, addita celeberrima nuptiarum solennitas. Quid multis? palàm pro vxore habuit. Hinc non inscitus cuiusdam iocus: Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius Neronis pater talem habuisset vxorem. Inter Gallos olim id malum posticæ Veneris adeo insænijsse memoriæ proditum est, vt inde nefaria sanciretur lex; ne cui duxisse vxorem liceret, qui prius vxoriam non implesset functionem. Longè secus nostra Germania, quæ licet bibula, sordida, suspiciosa, superba (quod vltimum ipsi Alexander Magnus exprobrauit) apud alias gentes audiat, tamen ipsi nefariæ libidiuis huius nota nunquam iure inuri potuit. Rectè; nam tanta huius rei turpitudo est, tantum dedecus, vt mortem potius eligendam, quàm tale quid patrandum, Paulus respondeat in l. isti quidem 8. ff. de eo quod metus causa. Sed de hoc nefando crimine, propter quod ita Dei venit in filios diffidentiæ: & quo ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, violatur: cum eadem natura, cuius ipse auctor est, libidinis peruersitate polluitur; nihil dicam amplius, cum vel solum ipsius nomen chartas quodammodo inquinet. Videri tamen poterit Iul. Clarus lib. 5. sentent. §. Sodomia. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitr. iudic. cent. 3. casu 286. & Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 9. & 10.

Neronis immanis libido.

Sodomiæ enormitas.

Desidia.

EMBLEMA LXXXI.

DESIDET

DESIDET in modio Essæus, speculatur & astra,
Subtus & accensam contegit igne facem.
Segnities specie recti velata cucullo,
Non se, non alios vtilitate iuuat.

COMMENTARII.

I. SENEX habitu Iudaico insidet inuerso modio, & vultu ad cœlos eleuato sidera contemplatur: sub modio autem ab sconditam habet facem, quæ tamen fumo euaporante proditur.

II. Ex vno symbolo Pythagorico duo emblemata finxit Alciatus, præsens nimirum, & immediatè subsequens, nam *desidere in modio.* & *in chœnice figere sedem.* idem sonat, sed variè tamen accommodatur. Docemur autem eo symbolo, non debere nos in vitæ nostræ sportulis ita spem collocare, vt sede in eis statuta totum ætatis tempus ociosè traducamus, sed aliquam ineamus rationem, vt nostra industria victum comparemus, neq; semper ab aliorum ope pendeamus. Hoc autem assequemur vita vel contemplatiua (vt vocant) vel actiua: quod his duobus emblematis ostendere Alciatum voluisse mihi planè persuasum est. Ac proinde hic locus mihi visus est inter alios permultos dignus esse, qui maiore cura studioq; à nobis explicaretur. Sed mihi ea de re cogitanti tam multa è multis & varijs occurrunt, vt verear ne quis me putet intemperanter abuti studio, aut etiam plerisq; otiosus videri. Plutarchus 4. Decretorum de anima disputans ex Democrito, ignitum quiddam esse ait ex naturis concretis mente perceptis, globosas ideas, quæ habeant igneam facultatem, idque corpus esse. Succurrit id Lactantij è 2. cap. 3. Quòd si anima ignis est, in cœlum debet eniti, sicut ignis, ne extinguatur, hoc est, ad immortalitatem, quæ in cœlo est. Virgil in 6.

Emblematis finis.

Facem accensam tegere quid, & quid per ignem intelligatur.

Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus. ——

Hesiodus, & eius interpretes, ab ea opinione non recedunt, cùm aiunt, Prometheum ignem cœlestem clepsisse, quem simulacro à se confecto apposuit, vt animatum fieret, ea enim mens est, quæ molem agitat, & toto se corpore miscet. Quod si obrepat ignauia, facilè hunc ignem deprimit, nec sensus ad alta ferri permittit: hæc enim in insidijs latitat & abditis viarum, vt præuertat auxilia & annonam obsessis; commeatum enim intercipit cœlestis alimenti, atq; aditus omnes claudit, ne salutarium ciborum, qui mentem pascunt, quidquam trãseat. Obstruit, inquam, canales sensuum & constipat, aurium inprimis, quæ sunt velut prætoriæ duæ portæ castrorum in humana hac acie, ne riuos deferant diuini fluminis ad interiora cordis, & laxẽt sitim. Ita fit, vt pigro lentore stertens subsidat paulatim in fæces natiuus humor & vitalis, donec expiret tandem & emoriatur, vt lychnus, ardens subtracto pingui. Grande malum hoc, & penè desperandum, truncum enim facit, & hominem vertit in non hominem, vt simulachro simillimus fiat & insensibili statuæ, qui hoc obsessus. Aures habet quidem, sed surdas; os, sed mutũ, oculos, sed cæcos; pedes, sed claudos; manus rigidas & quæ nihil palpant, vestigia insũt & inania organa, qualia in cadauere. Clama, insta, obiurga, increpa, imò compelle, verbera, cum mortuo agis; stipes est, lapis est, sensu caret, nec Deum, nec homines audit; nec minis, nec pœnis tangitur, nec tonantem nec fulminãtem metuit, sicut mortis, ita eorum quæ sequũtur, securus. Cur ita? quia fax & ignis, qui mentem vegetat, extinctus est, aut certè lentore suppressus. Quod si quis fortasse dubitat, cur Hesiodus & ipse Maro dicant Iouem ab hominibus ignem remouisse, facilis est respõsio. Vis enim & solertia humani animi difficilis est inuentu, quòd hebetiore ingenio simus: adeò nihil tam excellẽs & præclarum sine magno aliquo labore vita dedit mortalibus. Contegunt ergo cœnobitæ otiosi ac languidi facem accensam sub pallio, nullis artibus, aut studijs honestis animum applicantes, nulla sua industria ac diligentia notiones animi exercentes, vt non minus verè quàm rectè in eos id Plautinum conuerti possit;

Ignauiæ effectus.

Summa ingenia in occulto latent.

Ad ea, quæ de igni, vel ardenti facula iam

dicta sunt, adijcerem lubens quæ Plutarch. disputat Commentario, An rectè dictum, λάθε βιώσας: eo etiam, qui est de cupiditate diuitiarum. Sed maximè iuuat locus ille Problematum, quo ait, veteres obscuris vsos rationibus, potissimùm in rebus sacris, lucernam corpori animam continenti similem dixisse. Lux enim est, inquit, qui intus est animus, &c.

III. *Desidere.* *DESIDET in modio*] vitã ignauam ducit. Cicero proinde in Verrinis dixit per Metaphoram ignauis consentaneã: Quid sedes Verres? quid spectas? Idem in Pisonem: An potest vlla excusatio esse, non dico malè sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu consuli? Eodem sensu Hesiod. ait, *spem non bonam, virum indigentem tenere, sedentem in taberna, cui victus sufficiens non sit:*

ἐλπὶς δ' ὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζει,
ἥμενον ἐν λέσχῃ, τῷ μὴ βίος ἄρκιος εἴη.

Sed & Demosthen. 2. Olymp. Atheniensibus succenset, eosq; sedere dicit, & Philippi potentiam non attendere. Sic enim: ἀλλ' οἴμαι καθήμεθα, ὐδὲν ποιῦντες. &c. *Desidere in modio*, pro ignaui signo superius posuit, in simulacrum Spei:

Cur in dolioli tegmine pigra sedes?

Lege Pierium Hieroglyphic. lib. 56.

Essæi qui. *Essæus*] Essæi, Iudæi fuerunt, ab alijs vitæ seueritate, ieiunijs & institutis quibusdam differentes. De ijs Philo Iudæus, Eusebius de præparat. Euang. & Philastrius in catalogo hæres. Quid si Alciatus noster per Essæum Pharisæos intelligat, sectam à cæteris Iudæis separatam; quæq; ob hypocrisin *paries dealbatus* dicitur in sacris literis: Ego sanè nihil ab hac opinione abhorreo.

Speculatur & astra] vt qui religionem profiteatur, θεωρητικὴν quandam præ se ferens. Sic supra de spe:

Quæ Dea tam læto suspectans sidera vultu?

Subtus & accensam contegit igne facẽ] tegit faculam ardentem sub modio: vires ingenij non exerit, sed hebescere patitur. In diuinis literis modius hieroglyphicum

Modius quid in sacris. est doctrinæ Iudaicæ, veritatis lumen sub eo recondentis, sicut explicat Hilarius in Matthæum. Id verò peritum est è Socratis apophthegmate: ὄυτε πῦρ ἱματίῳ περιστεῖλαι δύνατον, ὄυτε αἰσχρὸν ἁμάρτημα χρόνῳ. *Neq; ignem veste, nec tempe aliquod delictum tempore occultare possibile est.* Quò refero adagium, *Sub tunica & sinu*. de ijs, quæ occultè fiunt, non palã & in propatulo: &, *Manum habere sub pallio*. pro eo quod est, languere otio.

Segnities velata cucullo] Satis manifestè taxat hic cœnobitarum quorundam desidiam.

Non se, non alios iuuat.] Proinde ex tertio illo genere hominum, quod Hesiodus assignat. Cicero 2. Offic. Quamobrem contemnuntur ij, qui nec sibi, nec alijs prosunt, vt dicitur: in quibus nullus labor, nulla cura, nulla industria est. Lege prouerb. *Nec sibi, nec alijs vtilis.*

NON me fugit, hoc schema non incõmodè torqueri posse in eos, qui concreditam sibi eruditionis & ingenij dotem aliquam excellentem miserè negligunt, idq; non referunt ad vsum, cuius potissimùm gratiam norunt sibi esse demandatum & commissum à summo & præpotenti bonorum omnium auctore Deo; tamen, nisi me fallit animus, videtur hoc reuera tortum esse in desides quosdam cœnobitas, qui θεωρίας imaginem aliquam professi, ignauiæ situ ætatem terunt: literas aspernantur, aut certè non magni faciunt, quanquam alioqui valeant ingenio, & non parua naturæ dexteritate: iners omninò genus, & fruges consumere natum, & ex tertio illo hominum genere, quod assignat Hesiodus, meritò dixerim, cùm nec sibi, nec alijs commodum aliquod referant. Quod ipsum tamen velim æquis auribus accipi, non enim is sum, qui ausim, aut etiam velim carpere instituta illa vetera primùm quidem à sapientissimis inducta patribus, nostræ pietatis Christianę antesignanis & vindicibus, quorum tanta est apud nos auctoritas, vt inuerecundum esset, ne dicam impium, eorum vitam, pietatem, doctrinam, fidem nõ probare, non colere, non amplexari. Vt ergo apertè dicam quod sentio ea de re: hic ab Alciato, à me, ab alijs etiam, quibus simplex, minimeq; fucatus est animus, nullo modo reprehenditur monachorum institutum & regula, sed multorum ex ijs otium, ignauia, imperitia notatur; quippe qui eo nomine pessimè de se, deque alijs mereantur. Iactent ij quantumuis sui ordinis suarumq; legum antiquam dignitatem & sanctimoniam, nisi enim se similes ijs præstiterint, qui laboribus, vigilijs, studijs

IV. (right margin, beside "NON me fugit")

Quorundam cœnobitarũ desidia. (right margin, beside "esse in desides quosdam cœnobitas")

dijs, ieiunijs, omni deniq; patientiæ laude Christianum nomen auxerunt & amplificarunt, non video qua ratione digni habeantur eo, quod fuit honorificũ apud priscos, monachi nomine, quod illi sua vecordia & inertia, ne quid dicam grauius, in contemptum adducunt. Vtinam verò vt cõtinuò solent insolescere ob veterum illorum patrum admirabilem toti posteritati religionem, ita eorundem vitæ institutum æmularentur: non enim misero & infelici otio se ita dederent, vt δὶς διὰ πασῶν abessent ab ijs, quos ad piæ vitæ religiosæq; institutionem se imitari dictitant. Sed ne abeam longius, quid laboriosius excogitari, quid sanctius, quid diuinius in terris fingi aut audiri potuit, quàm fuit illa verè ac meritò laudata priorum monachorum vitę ratio? quod purius aut vberius olim ecclesia seminarium clarorum virorum habuit, quã quod à cœnobijs, mandris illis & eremis ductum fuit? Nunc verò, Deus optime? quàm absumus à prima illa canaq; religione, cùm qui seuerioribus institutis sese obligent, non tam pietatem quàm otium, non tam solitudinem meditandique de rebus diuinis opportunitatem, quàm desidiosam vitam sibi proponant. Talis olim fuit Seruilius Vacia, vir prætorius ac prædi-

Seruilius Vacia.

tes, qui odio negotiorum abdiderat se in villam suam, quam habebat non procul à Cumis, nec alia re notus fuit, quam eius villæ ocio. Itaq; qui negocijs premebantur, exclamare solebant: O Vacia, solus scis viuere. Huius tam ignauum & sine literis ocium damnans Seneca, epist. 51. negat illum scire viuere, sed latere. Eoq; nonnunquam villam præteriens, ioco dicere solebat: Hic situs est Vacia. subindicans, nihil interesse inter mortuũ, & inerti ocio abditum. Ah quàm vereor, ne idem verè dici possit de multis, qui sub religionis specie præstãtissimas ingenij dotes sepeliũt. At id quidem certè pluribus exaggerare videtur esse non modò superuacaneũ, sed & intempestiuum; quãdoquidem notius sit, quàm vt confirmare habeam, ne videar iniquius in eos debacchari, quos ad meliorem frugem reuocare laboris esset infiniti, & penè ἀδύνατον: admonere, intempestiuum & quidem importunum: reprehendere, prorsus odiosum, & perinde non omnibus gratum. Hac enim tempestate sic omnia sunt exulcerata, sic lubrica & pertinacia, vt quoquò te vertas, vel etiam nolens, experiaris te per ignes incedere suppositos cineri doloso; & quicquid in eiusmodi quorundam hominum negotio velis attingere, vlcus & vomicam citissimè deprehendas, adeò sub omni lapide dormit scorpius. Quamobrẽ satius esse duco malum bene conditum non mouere, & huius ordinis viros bonos (quos tametsi paucos & colendos, & exosculandos esse puto) à malorum fęce semper abstrahendos & eximendos vnicè volo, ne errore quodam populari, pro vitio virtus crimina sæpe ferat. Quòd si qui monachi (vt sunt ex ijs quidam boni viri, sed non satis eruditi) dicant id à paganis auctoribus malè detortum, ne videar verbo molestus, quippè qui fausta omnia illis precari non desino, euoluant quæso diligenter magni ac sancti viri Chrysostomi Christianam sententiam, ad illum sacri Euangelii locum, *Luceat lux vestra, &c.* Hunc enim Chrysostomum iudicem honorarium si admiserint, nihil dico amplius, caussa dicta est.

Desidiam abijciendam.

EMBLEMA LXXXII.

QVISQVIS iners, abeat. Nam in chœnice figere sedem
Nos prohibent Samij dogmata sancta senis.
Surge igitur, duroq́ manus assuesce labori,
Det tibi dimensos crastina vt hora cibos.

COMMENTARII.

I. SEDENT duo viri desides & otiosi, habitu vili & pannoso, alter manu in sinum inserta: ego alterutri malim supponere modium, vt huic insideret, sic enim videtur velle epigramma.

II. *Symbolū Pythagoræ.* PYTHAGORAS Samius inter alia rectè viuendi præcepta hoc præcipuè cōmendabat: μὴ ἐπὶ χοίνικα καθίσειν. id est: *Ne chœnici insideas.* Quod Plutarchus de educatione pueror. ita exponit: φεύγειν ἀργίαν, καὶ προνοεῖν, ὅπως τὴν ἀναγκαίαν παρασκευάσωμεν τροφήν. id est: *Fugere otium, & prospicere quemadmodum necessarium paremus cibum.* Diogenes Laertius in vita Pythagoræ ait: *In chœnice non sedendum*: id est, ex æquo futuri habendam curam; chœnix enim diurna esca est. Huius symboli Pythagorici diuersæ feruntur expositiones, sed hanc Plutarchi sequutus est hic Alciatus, & libro 1. Parerg. cap 17. cuius explicationem malumus ab ipso repetere (cùm sit locus obuius) quam ab aliis quibusq; tametsi doctissimis emendicare, vt sumus initio polliciti. Sic itaq; ibi ille: Sciendum est, inquit, apud Athenienses fuisse mensuram tritici, quātum quis- *Chœnix quid.*

que

que vno die comederet: ea erat & maior libra, vocabaturque chœnix, vel *μέτρον*, vt interpres Aristophanis ait Pendebat autem earum drachmas CL. hoc est, septem & viginti vncias Græcas, vt Iulius Pollux, & Nicandri interpres scribit: nostra autem mensura sesquilibram: eius chœnicis dimidium drachmarum 75. libra seu libella dicebatur, vt Rhemnius Palæmon ostendit eo carmine:

Attica non minor est, ter quinque hanc deniq; drachmis,
Et ter vicenis tradunt explerier vnam.

Igitur iubet cōstitutio duas libellas, id est, chœnicem victualis substantiæ custoditis præstari: quod etiam olim fieri solitum ostendit Pythagoræ symbolum, *Super chœnicem non esse sedendum*: id est, non debere quenquam præsenti cibo esse contētum, sed potius aduersus legem Euangelicam de crastino sollicitari. Sic & Corinthii *χοινικομέτραι* dicti, quòd pluribus seruis abundarent, quibus demensum, seu, vt in Euangelio Lucæ dicitur, *σιτομέτριον* quotidie præstandum erat. Id singulis mensibus erat apud Romanos quaterni modii, vt scribit in Phormione Terentiana Donatus. Hactenus Alciatus. Vide plura in adagio. *Cibum in matellam ne immittas.* &, *Chœnici ne insideas.* & apud Pierium Valer. Hieroglyph. lib. 56. præter ea, quæ in Prolegomenis de symbolis Pythagoricis dicta sunt.

III. *Iners.* *QVISQVIS iners*] quicunq; sine arte, otiosus, & ignauus est, nihil operis aut artis facit. Cic. 2. de Fin. Sed lustremus animo non has maximas artes, quibus qui carebant, inertes à maioribus nominabantur.

In chœnice figere sedem] feriari ob spē demensi diurni.

Nos prohibent] prohibemur ex Pythagoræ symbolis.

Pythagoras. *Samij senis*] Pythagoram dicit, grauem illum & seuerum Philosophum, à Samo patria Samium dictum, vt refert Iustinus lib. 20 histor. & nos plura de eo diximus Embl. 17.

Pythagoræ symbola. *Dogmata sancta.*] Pythagoræ symbola oraculorum instar à priscis celebrata sūt. De his Plutarchus variis locis: quæ symbola certatim à viris doctis exposita sunt. Ex veteribus nominantur Anaximander Milesius iunior, & Polyhistor Alexander, quorum libri temporis iniuria perierunt. Plutarchus, Athenæus & Laertius non perpetua disputatione, sed hinc inde multa explicuerunt. Ex recentioribus Philipp. Beroaldus, Erasmus, Phorcinus, & Gregorius Gyraldus in ea re sedulam operam nauarunt.

Manus assuesce labori] apta & compone te ad laborem. Verbum hoc, *assuesce*, (inquit Minos) frequentatiuum vel naturæ neutrius pro actiuo malè vsurpari, me non longè antè monuit Fornerius IC. doctissimus, vel aliud agens: cui ego, vt in cæteris, facilè assentior. Malim ergo dicere:

——*Duroq; manus compone labori.*

Crastina vt hora] id est, crastinus dies, Synecdoche. Hora autem pro die poni, alibi monuimus. Virg. 1. Georg. *Hora pro die.*

——*Nunquam te crastina fallet Hora.*

IV. INCVLCATVR hoc symbolo Pythagoræ, non esse indulgendum otio & desidiæ, nec in diem, vt aiunt, & citra futuri temporis præmeditationem viuendum; sed strenuè laborandum, & sua quemque industria sibi vitæ necessaria, ne in posterū ea desint, lucrari debere. Labores enim bonis viris, & senectuti optimum esse obsonium, ait Xenophon in Oeconom. Sed & Diogenes interrogatus, quid mortalibus in vita miserrimum esse existimaret? Respondit, senectutem inopem. Itaq; laborandum iuueni, vt seni commodior viuendi facultas suppetat; &, vt quidā rectè admonuit, viaticum ad senectutem semper recondendum: quæ timenda eò quod non veniat sola, sed quamlibet secum afferens querelam. Appositè nos Germani: *Labor senectutis obsoniū.*

Gedenck Iung anden alten man,
VVillstu zu lezt nicht bettlen gan.

Proinde meritò Respublica omnis liberaliter instituta segnes & laborum osores expellit & execratur. Institutum celebre laudatur Atheniensium (profectum illud quidem ab Indis & Ægyptijs) quo inertia & otium iudicio publico damnabantur. Nam singulis annis statoque tempore ciues in iudicio sistebant, expondituri, quo quæstu, quaq; arte viuerent. Et Corinthi Periāder hunc morem instituit, vt si quem splendidius obsonari animaduerterent, exquirerent vndènam sumptus ille suppeteret: si esset vnde illud vitę genus tueri posset, sinebant vti: si facultatum modus non esset, iubebant hominem moderatius viuere: *Institutū Atheniensium.*

re: ni dicto esset audiens, mulcta damnabatur; at si nihil omninò haberet, nihilo minus ita splendidè viueret, curabant interfici, quia hunc furem esse, aut prædatorem, aut calumniatorem necesse esset. Ea fuere veterum instituta, hi mores: sic enim censebãt ignauum & nullius frugis hominem indignum esse, qui vitæ commodis frueretur. *Dictum Tiberij.* Præclara se mihi offert oratio Tiberij in senatu, qua respondit M. Hortalo, nobili iuueni, cui inopi Augustus antè succurrerat, vt suum ordinem seruaret: sed postea cum se, suosq; liberos, quos multos habebat, sustentare non posset, Tiberium Cæsarem rogauit, vti noua liberalitate iuuaretur. Cui sic Tiberius: Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint, singuli numquam exsatiabuntur, Respub. deficiet. deinde, quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, Diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege vt semper daretur, languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, aut securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues. Corn. Tacit. 2. Annal. *Institutũ Florentinum.* Refert Sabellicus, apud Florentiam patrio instituto in eos animaduerti, qui otiosè & ignauiter in ea ciuitate agunt. Expostulatus enim eorum quispiam, vnde victum sibi compararet, nisi rationem possit explicare, qua vitæ probet integritatem, vt sceleris conuictus plectitur, aut vt ciuitati perniciosus eijcitur. Tale profectò debet esse ignaui hominis malèque feriati premium, *κοιμώμενος γὰρ οὐδενὸς ἄξιος*, ait Plato, *dormitans nulla re dignus est*: quo quidem innuit, eum numquam ad summam virtutis laudem peruenturum, qui duram & asperam illius callem numquam fuerit ingressus. Siquidem *ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει*, *qui fugit molam, fugit farinam*. Vnde meritò vt studiorum labores sequitur gloria, sic ignauiam contemptus & inopia comitantur. *Dictũ Laconum.* Apud Lacones prouerbio celebratum est; Admota manu fortunam esse inuocandam, quo significabant, sic esse inuocandos Deos, vt simul & manum apponamus, & nostram addamus operam, alioqui frustra inuocari. Verum est, numini acceptum ferri oportere, si quid in actionibus hominum prosperè cedit; Sed non fauet numen ociosis & pigris. Vult sua munera ad nos per nostram venire industriam, ne stultum videatur, si faueat dona ipsius contemnentibus. Et quid potest esse nequius aut scelestius, quàm tempus, rem scilicet preciosissimam, somno inertiaq; transigere. Qui enim desides, ignaui, & oscitantes viuunt, non hercule magis viuunt, quàm stolidæ pecudes, & meræ belluæ; neq; enim viuunt, sed spiritum trahunt, sicut pecudes solent. Vnde non immeritò Solon in suis legibus inertiam hanc, turpemque ignauiam seuerissimè culpauit: Qui desidiam, inquit, sectatus est, is accusantibus esto obnoxius. Idem symbolum de chœnice Plutarchus ita exponit in Symposiacis, vt ex præsenti mensa semper aliquid in futurũ relinquamus, & hodierno die crastini meminerimus: re siquidem parata non erit vlterius consultandum, vt ille bonus vir hospitem elusit (ne rebus serijs ioci desint) *Iocus.* cùm enim satur recederet, & ex reliquijs capum integrum coctum in manicam coniecisset; interrogante hospite, quid eo facturus esset, in crastinum se asportare, dixit: cui cũ subiecisset hospes: Atqui lex nobis præscripta est, ne de crastino cogitaremus. Suscepit ille: Pareo igitur legi, qui hoc prandio mihi destinato, nihil quidquam ero super crastino sollicitus.

In Ia-

In facile à virtute desciscentes.

EMBLEMA LXXXIII.

PARVA velut limax spreto Remora impete venti,
Remorumq́, ratem sistere sola potest:
Sic quosdam ingenio & virtute ad sidera vectos
Detinet in medio tramite caussa leuis.
Anxia lis veluti est, vel qui meretricius ardor
Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

COMMENTARII.

I. NAVIS omnibus suis armis instructa in medio mari fluctuet, velis expãsis & vento tumidis, cui in puppe adhæreat ore remora, pisciculus limacē magnitudine æquans, petris assuetus, aliàs Echeneis appellatus, vt dicemus.

II. *Echeneidis natura.* PVLCHRA similitudine declarat, quàm sint leues causæ, quæ à recta virtutis via nos auertant, cum ne grauissimis quidem causis nobis esset cedendum: idq; sumptum à remoræ natura, quæ cum pisciculus sit aspectu niger, non maioris quàm pedalis magnitudinis, limacis magnæ similis, tamen nauigia stare cogit nullo suo labore, non retinendo, neq; alio modo quàm adhærendo; infrà enim carinæ tabulamentis applicitus pinnis, quas etiam tenues admodum habet, in transuersum dilatatis, tanti

tanti roboris est, vt mant venti licet (sic loquitur Plinius lib. 32. c. 1.) & sæuiant procellæ, imperet furori, ac vires tantas compescat, quosq; non vlla interdum vincula, non anchoræ pondere irreuocabili facta præstare queāt, quantumlibet magnos ipse paruulus adeo infrænet impetus, & mundi rabiem domet. Idem habet etiā lib. 9. cap. 25. de echeneide. Vide porrò Isidorum, Aelianum lib. 12. c. 45. Lucanum lib. 6. Volaterranum lib. 25. Philolog. Sic D Basilius in Hexamer. Homil. 7. vnde cætera sumpta sunt: ἐχῖνος ὅταν προΐδῃ ταραχὴν ἐξ ἀνέμων, ψηφῖδά τινα ὑπελθὼν γενναίαν, ἐπ' αὐτῆς ὥσπερ ἐπ' ἀγκύρας βεβαίως σαλεύει κατεχόμενος τῷ βάρει, πρὸς τὸ μὴ ῥᾳδίως τοῖς κύμασιν ἀποσύρεσθαι, τοῦθ' ὅταν ἴδωσιν οἱ ναυτικοὶ τὸ σημεῖον, ἴσασι τὴν προσδοκωμένην βιαίαν κίνησιν τῶν ἀνέμων. id est: *Echinus vbi præsentit ventorum tumultus, calculum quendam & lapillum magnum arripit, in eoq; quasi in anchora innititur, ne facilè impetu fluctuum dimoueatur: quod cùm nautæ obseruant, prænoscunt ventorum & fluctuum agitationem.* Cassiodor. meminit epist. 35. lib. 1. Variar. formul. Cardanus De rer. variet. 7. cap. 37. satis constare, ait, hærentem Remoram naues retardare. Et Rondeletius contendit experimento vidisse triremem, in qua Cardinalis Turonensis Romam vehebatur, à cursu inhibitam, eamq; deprehensam præbuisse cōuiuium. Vide præterea adagium, *Festina lente*, & ea quæ supra Emblem. 20. de echeneide diximus. item Plutarchum 2. Sympos. quæst. 7 & 2. Problem. quæst. 3. non enim commodè possumus citra tædium omnia huc conferre.

Locus Basilij Magni.

III. *PARVA velut limax, &c.*] Contextū, quandoquidem multos fallit, sic ordino: *Parua remora velut limax*, id est, quæ adeo parua est, vt limaci magnæ possit comparari *spreto impete venti remorumq; sola potest sistere ratem.* Itaq; illa verba, *velut limax*, per parenthesin respondeant ad verbum *parua*.

Remora] Græcis ἐχενηΐς, παρὰ τὸ ἔχειν τὰς ναῦς, à tenendis nauibus, vnde etiam Epigrammatarij quidam veteres anchorā echeneida vocarunt; Latini Remoram dixerunt, ob eandem rationem. Huius impedimenti habita ratione Plautus ait:

Echeneis vnde dicta.

——*Nam quid illa*

Tamdiu intus remoratur remeligines? eo enim nomine remoram appellat. Locum citat Festus ex Patina Comœdia. Cæterùm remoram impedimentum, & obiectam tarditatem significari apud veteres asserit Pierius Hieroglyph. 30.

Remora quid.

Spreto impete] id est, impetu. Vide Gellium lib. 19. cap. 7. Statius Thebaid. 7.

——*aurigam impete vasto.*

Sic quoq; Ouidius 3. Metamorph. & Lucretius varijs in locis.

Ratem sistere sola potest] Plinius lib. 9. cap. 25. & lib. 32. cap. 1. & alij citati.

Ad sidera vectos] summum iam honorem consecutos. ἀλληγορία.

In medio tramite] pro in media instituti benè cœpti via, re infecta. ἀλληγορικῶς.

Anxia lis veluti est &c.] duas ponit causas, ob quas iuuenes potissimùm cœptis rebus cum damno non leui abstinent, easque penitus deserunt; vna sunt controuersiæ, aut litis mouendæ tricæ & quasi tendiculæ: altera est amor meretricius, & amasiarum illecebræ.

IV. QVI sunt ingenio lubrico & inconstanti, mentem suam ab honesto quodam instituto vitæ dimoueri facillimè sinunt. Hos refert nauis, quæ remora, pisciculo minutissimo sistitur: mirum sanè & planè incredibile, nisi fidem auctores magni nominis facerent. Sic homines quosdam, licet admodum ingenio virtuteq; præditos, retardat aliqua causa leuissima, vt in medio cursu pergere amplius nequeant, & ita turpiter deficiant. Veluti in quibusdam est anxia lis & forensis contentio, qua tanquam gyro inextricabili, nonnulli sponte, plurimi autem inuiti, trahuntur & perpetuò inuoluuntur, adeo vt innumeros ad honorū, bonorumq; omnium, imò etiam corporis perniciem vsq; redactos videamus. In aliis verò peruersa societas, & perniciosa improborum consuetudo: vel continuus chartarum, tesserarum, & aleæ lusus, insatiabilis comessatio, & libidinosa crapula: vel etiam pestifera illa lues, meretricius amor, abominanda scortatio, & id genus alia, quæ plerunq; iuuenes, licet generosæ indolis, à virtutum tramite, pariterq; à seriis studiis iam feliciter cœptis distrahunt, & planè auocant. Qua in re, vt in Glauci & Diomedis armorum permutatione, sentiunt tandem suo magno malo quàm periculosum sit, & quidem alienum à recta mente,

Inconstantes.

Causa quæ multos retardant.

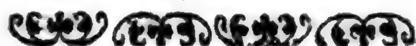
Philo-

Philosophiæ septis auocari, vt rei vel leuiculæ, vel etiam flagitiosæ se adiiciant. Hæc animi humani lubricitas reliquiæ sunt de primo næuo, quem primo parenti aspersit tentator, cicatrices adhuc apparent & stigmata, nec sanies extracta ab radice, purulentia quædam inest prioris mali, & propensio ad morbum (Repeto hic ea, quæ aliquando per occasionem exaraui ad Excellentissimum Virum D. Ioannem Sozomenum I C. fautorem singularem, qui natiuæ Græcæ facundiæ Romani eloquij nitorem probè coniunxit) Sicut lapidem sua grauitas ac moles, ita mentem propensio hæc trahit in præceps, nisi suspendat ac teneat, vt manus illum, sic brachium diuinū & gratia cœlestis hanc. Hinc leuitas illa & gyrus consiliorum, atq; in proposito nutatio, quod vanitatis aura, vt plumam ventus, rotat inani vertigine. Non sic Polypus mutat colorem aut Protheus formam, vt animus vota. Somnia rerum lactant & ludunt, cerussa ducit & stibium, id est, vanus splendor ac mendax, vt subæratum aurum in nocte, aut corallij rubor in vitro. Profectò vitrea sunt quæ admiramur, quibus trahimur in amorem. Video hominem Attalicis aut Phrygijs textis opertum, cuius collum gemmatus torques, armillæ brachia, digitos adamantes cingant & smaragdi, quem satellitum agmina stipent; gliscit cupido, & volo vestiri simili habitu. Fertur fama de alio, qui in arcem sapientiæ & doctrinarum euasit; delector, & eligo aliquid tale. Si Mydæ talenta & gazam Persicam audio, insisto affectu & desidero. Fortitudinem mihi aliquis commendat, & virtutes heroicas in Iulio Cęsare, aut Pōpeio Magno; pascunt laudes & trahunt. In Olympico stadio aut gladiatoria arena coronatus describitur, lego triumphales currus Capitolio inuectos, & apparatum victoriæ, laurea placet, & incingi vellem. De vino Chio sermones seruntur aut Falerno, salinam trudit lingua, & ebullit voluntas, totus sum in poculis, & vmbra deglutio cane Æsopico stolidior. Magna volubilitas & rapida conuersio? Quod in indice horario rota facit, hoc in nostra natura cupiditas, semper in motu est ac labore. Tristia sternunt, lætis erigimur: prospera mulcent, aduersa turbant: spes fulcit, deijcit metus: curæ mordent, gaudia laxant & serenant animos: contrahit ira, aperit & diffundit amor: rodunt acerba & constringunt, dulcia blandiuntur & exhilarant, ringimur præsenti malo, formidamus futurum, de præteritis aculeus adhuc inhæret & punctura, quæ desunt optamus, quæ adsunt reijcimus: nausea in copia, in defectu desperatio, vicina molestāt, remota alliciunt & trahunt ad se: peregrina placent, displicent domestica & generāt fastidium. Si in mari sumus, ad litora respicimus; inhiamus transmarinis è terra, & ventis alas pandimus. In eligendo statu vitæ par leuitas: solitarius turbas quęrit, qui in turbis recessus & quietem: vxori deuinctus libertatem, cœlebs vinculum & sociā lateris: qui stiuam exercent, qui rastra & ligones, qui nassam trahūt ac retia, aliorsum flectunt oculos, & supra vel infra suam sortem tendunt vota. Miles ad arua, ad arma rusticus: nauclerus ad campos, qui hic ad nauim & trāstra: ruris opes tollit aulicus, qui in rure palatinas delicias & luxum. Nemo contentus, scindimur in partes vago discursu, nec quisquam quod habet diligit & amplectitur, alienis inuolat, & immittit manum aut mentem. Hinc seges vitiorum, ex sensu enim consensus, ex hoc opus nascitur: vident oculi, appetit voluntas, rapit manus aut perficit: impellit animus, corpus exequitur, vt lictor aut carnifex edictum prętoris. Sicut remotis valuis Sol ingreditur, ita per fores sensuum corruptionis radij, nisi pessulum reducat auersa voluntas, quę custos est ac ianitor; si negligentius excubat aut stertit, irrumpit hostis & occupat. Porrò ad illustrandum hoc Emblema commodissimum habes exemplum in Critia & Alcibiade apud Xenoph. 1. Cōmentar. hi enim adolescentes magnis naturæ & ingenij conformati dotibus, ad res summas nati, leuiculis occasionibus non tā deterriti quàm auocati ab officio, sibi suæque Reipub. exitium crearunt. Quis nescit Neronis primùm in imperio quinquennium? quo se tam mitem & præter modū tractabilem præstitit, sed mox in prærabidam feritatem, & barbaram truculentiam erupit. Sed nunc Ignauos excitemus.

Inconstās animus humanus

Nemo contentus est sua sorte.

Exēplū.

Ignaui

Ignaui.

EMBLEMA LXXXIV.

IGNAVI Ardeolam stellarem effingere serui
Et studia, & mores, fabula prisca fuit:
Quæ famulum Asteriam volucris sumpsisse figuram
Est commenta: fides sit penes historicos.
Degener hic veluti qui ceuet in aere Falco est,
Dictus ab antiquis vatibus Ardelio.

COMMENTARII.

I. IN aere apparet auis ardea, vncis vnguibus & rostro, expansis alis volanti similis: sub qua iuuenis pennis vestitus discurrit, qui brachiorum loco alas ardeæ sustinet.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS fons peti potest ex loco Aristotelis, qui est lib. 9 cap. 18. de histor. animal. cuius hæc sunt verba: Sed stellaris ὄκνος, id est, *piger* cognominatus in fabula est, vt olim è seruo in auem transierit, atq; (vt cognomen sonat) iners ociosaque est: talis ardeolarum vita est. Hæc ille: Tetigit nonnihil Pausanias in Phocicis: Augures, inquit, & auem ὄκνον appellant, quę inter ardeolas & maxima est, & pulcherrima. In vetere igitur fabula inductus erat seruus quidā fatuus, & nihil non satagens, qui asteriæ vel ardeolæ stellatæ figuram repræsentaret, vt mores & conatus ardelionum exprimeret. Hi quotquot sunt, satis mouent

mouent sese, nihil tamen promouent, nihilque agunt, sed tantùm satagunt, idque ad modum adulterini & degeneris falconis, qui eit tantùm ceuentis in aere motus. Talem describit Attalum Martialis, lib. 1. & 2. & Afrum lib. 4. vt postea subiungemus. Talis est apud Terentium in Eunucho Thraso, vt etiam Suffenus apud Catullum. Huc refer adagium, *Callipides*.

III. *IGNAVI serui*] nullam ad operam vtilis. Ordo est talis: *Fabula prisca fuit*, id est, antiqui fabulati sunt. *ardeolam stellarem*, id est, auem illam asteriam vocatam à fulgore astrorũ. *effingere serui ignaui & studia & mores*. tarda enim est auis, Hispanis *Garzola* dicta.

Ardea. *Ardeolam stellarem*] Aristoteles lib. 9. c. 1. de histor. animal. Ardeolarum tria sunt genera. Pella, Alba, Stellaris, piger cognominatus. Quę verba transtulit Plinius lib. 10. cap. 60. inquiens: Ardeolarum tria genera sunt, Leucon, ab albedine; Asterias, ab astrorum fulgore per similitudinem dicta; & Pellos, quia non ita in altum volat, πέλας enim propè sonat.

Fabula prisca] Aristoteles supra citatus lib. 9. cap. 18.

Fides sit penes historicos] Eiusmodi est illud Sallustij è Ingurthino: Cæterùm fides eius rei penes auctores erit.

Falco degener. *Degener hic veluti falco*] Hic, scilicet seruus, est veluti falco degener, qui ceuet in aere. Falconem degenerem vocat auem illam, quæ in turribus nidificat, quam sæpe pueri alunt pro accipitre ad aucupandos passerculos, Tinnunculus, Latinè dicitur, Hispanè *Cernicalo*, German. *Vvannenvvaeher*. Hæc auis aliquando durat in aere pendens leuiter commotis alis, nec dextera, nec læua, antè, aut retrò, infra vel supra mouetur, quod hic Alciatus vocat ceuere.

Ceuere. *Ceuet*] alas agitat, & volare contendit. Ceuere propriè est clunes mouere, obscœnum verbum, pertinens ad mares obscęnè se motantes. Persius Satyra 1.

——An Romule, ceues?

Iuuenalis 2.

An te ceuentem, Sexte, verebor?

& Sat. 9. idem:

Computat & ceuet, ponatur calculus.

Ardelio quid. *Ardelio*] Ardelio est homo inquietus, huc atq; illuc semper volitans, saliens, manus iactans, togam modò deijciens, modò reponens, & omnibus negotijs sese immiscens. Vnde rectè à Germanis dicitur, *Hãs in allen gassen*. Quid sit ardelio nemo melius docet Martiale lib. 2. his verbis:

Declamas bellè, causas agis, Attale, bellè,
Historias bellas, carmina bella facis.
Componis bellè mimos, epigrammata bellè;
Bellus es Grammaticus, bellus es Astrologus.
Et bellè cantas, & saltas, Attale, bellè;
Bellus es arte lyra, bellus es arte pila.
Nil benè cùm facias, facis attamen omnia bellè.
Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

De eodem Attalo idem lib. 1.

Semper agis causas, et res agis, Attale, semp.
Est, non est, qđ agas, Attale, semper agis.
Si res, & causa desunt, agis, Attale, mulas.
Attale, ne quod agas desit, agas animam.

Idem Martialis lib. 4. deridens senem Afrũ sic ait:

Cõdita cum tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo;
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non manè feras irrequietus, Aue.
Et sine te nulli fas est prodire Tribuno,
Non caret officio Consul vterq; tuo.
Et sacro decies repetis palatia cliuo,
† Saturiosq; modos, Partheniosq; sonas. † *Sigeriosque.*
Hæc faciant sanè iuuenes; deformius, Afer,
Omnino nihil est ardelione sene.

Phœdrus elegantissimus fabulator sic:

Est ardelionum quadam Romæ natio,
Trepidè concursans, occupata in ocio,
Gratis anhelans, multa agendo nihil agẽs,
Sibi molesta, & alijs odiosissima.

IV. ANTEQVAM veniam ad intentionem huius carminis, lubet paulùm exspatiari, non tamen vt omninò volitem præter casam, quod aiunt, sed vt à thesi ad hypothesim, quod præcipiunt Rhetores, facilius me recipiam. Quia enim id omninò tortum est in ardeliones, eosq; qui multis, varijsque studiis eodem tempore animum applicant, quæramus an prouidi sint, qui sic se gerunt. Primùm quidem videmus esse natura comparatum, vt nemo sit repertus hactenus ingenio adeò felici, naturæq; bonitate præstans, vt pluribus artibus addictus, multum promoueat: Rei enim vnius studium, facultas vna, & negocium aliòqui serium, totum hominem requirit: quodq; de cibis Medici solent præscribe-

An cõsultum varijs studijs occupari.

re, itidem in ingeniis prudentes homines diligenter esse cauendum præcipiunt. adeò nullus est ita valenti stomacho, quin sibi permultum noceat, si multiplici & confusa, immoderataq; ciborum copia ventriculum saburrare malit, & corpus onustum reddere, quod ait Horatius, quàm mediocribus & necessariis epulis valetudini consulere. Sic qui pluribus & variis studiis vno eodemq; tempore ingenium onerat, seipsum quidem ad tempus videtur reficere varietate rerum: sed interea tamen non modò nihil inde lucri capit, sed memoriã obtundit, aciemq; ingenii debilitat. Aliquis fortè mihi Catonem Porcium obiecerit, quem summum hominem fuisse memorant historię: nempe is summus Imperator, summus orator, summusq; Iurisconsultus à quibusdam elogio magnifico celebratus. Si tamen conferatur cum quibusdam aliis vel Græcis, vel Romanis, qui superiore aut inferiore sęculo floruerunt, longè aliud sentiendum erit: fuit.n. M. Cato Aquilio Gallo multò inferior, si illius in iure peritia cum huius doctrina veniat in certamen. In oratorio munere ac facultate dicendi neq; Lucium Crassum, Marcumve Antonium, neq; Hortensium, aut Ciceronem superauit. Iam verò in disciplina belli non est cum C. Cæsare comparandus, aut aliis certè multis, quos Resp. Romana olim laudatissimos aluit. Idem iudicium de cæteris, nam & Plato relictis artibus leuioribus, se totum philosophię consecrauit: & Demosthenes cum se gloriæ daret, relicta philosophia, in qua non parum profecerat, eloquentiam est amplexatus. Et quidem viri illi magni in id videntur incubuisse, vt vnam disciplinam sibi ornandam & excolendam proponerent, ad eamque vnum suum omne studium reuocarent. Ita qui excellere aliis & antestare, aut aliqua in laude esse volet, procul abesse debebit ab illo πολυμαθίας immoderato studio, quæ ἀμαθίαν sæpenumero inducit. Statuo itaq; cum Seneca: Certis ingenijs immorari & innutriri oportere: nusquam esse qui vbiq; est. In peregrinatione agentibus hoc euenire, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias: idem accidat est necesse ijs, qui nullius ingenio familiariter se applicant, sed omnia cursim & properanter transmittunt. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non conualescit planta, quæ sæpius transfertur, &c. Sed iam satis lusimus. Veniamus ad ipsum Emblema. Susceptum est in ardeliones, vanosq; ostentatores, quo hominum genere nullum aliud impudentius aut inutilius; quandoquidem se omnia tenere, & ad vnguem nosse profiteantur, cùm tamen reuera in ijs præter iactantiam & importunam loquacitatem inuenias nihil. Sed lubet paucis in eiusmodi Thrasones inuehi, quod omnia sibi tam temerè vendicent, tam nulla fronte arrogent, vt si cum alijs (quod fit sæpiusculè) rixantur,

Ardelionum studia taxātur.

Excursus in ardeliones.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari. ——

Quam enim ex omnibus artem aut disciplinam adduxeris in medium, cuius se imperitos non negent? Quid tam recõditum & obscurum in rerum arcanis esse potest, quod illi sua industria, miraq; ingenij solertia non sint exactè complexi? Tanta est horum hominum tam malè feriatorum impudentia, tamque insolens proteruia, vt cùm oculos, quod aiũt, cornicum ausi sint configere, nemini debeat esse mirum, si de rebus, quas minimè compertas habent, contra omnium sententias & iudicia pronuncient audacius, & plus quàm par est, iniquius. Tum enim videas eos suam opinionem elato supercilio tueri accuratiùs, sic vt periculum sit, si coneris eos de caussa deijcere, ne sua efferata licentia in te impotentius sæuiant quàm velles, actiùs inuehantur, suaq; Stentorea & vocalissima loquentia te tuasq; rationes inuidiosè traducãt apud imperitũ vulgus, tibi omnem respondendi libertatem eximant. Si verò sit quæstio de litteris, quæ ad humanitatem pertinent, quas vel primoribus tantùm labris degustarint, aut tibi tacendum, aut si penitus auscultare nolis, colloquẽdum est rarius, eoq; pacto vt non vspiam te quicquam refellere posse videare. Si quid de Iurisprudentia fortè dicendum sit, tum bellè suo more excurrent. Nunquam, inquient, veteres exactè disciplinam legum sunt interpretati, aut, Farragines sunt glossematum intolerabiles, aut, Inter se mirabiliter pugnant, aut aliquid aliud eiusmodi. Si de arte medica sermo est, Numquam tã concinnè, tamq; opportunè (si modò fidẽ illis habeas) Galenus aut Hippocrates. Si de astrorum scientia, quid? Hoc lippis & tonso-

Ardelionum arrogantia.

consoribus esse notissimum contendent, nempè vt diligenti hac & bene prouida cautione propriam inscitiam tegant. At si ad Theologiæ reconditioris arcana deueniendum sit, aperient statim, quid iuris habeãt in ijs excutiendis: solertes se esse fingent, sudabunt nitendo, neq; tamen hilum proficient, & abundè satagent, nihil agent tamen. Nec est quod Philosophiam commemorem. Illi enim nihil nesciunt, qui tam seriò per omnem disciplinarum circulum peruolitarunt, vt eorum iudicio vel ipse Plato cæcutiat, Aristoteles ineptiat, Cicero garriat, Aquinas deliret, & Peripatetici omnes miserabiliter errent. Adeò sunt in omni disciplinarum genere exercitatissimi, vt, contra Socratis institutum & mentem, hoc tantum sciant, quòd omnia sciant: quin potius hoc tantùm nesciãt, quòd omnia ignorent. At si tam multa sciant, mirum est maximè, quòd se nesciãt. Si enim vel quadam ex parte scirent, quid illud sit, γνῶθι σεαυτὸν, iampridem perspexissent sapientię aditum cuiuis obuium & patentem esse non posse, nisi cùm aliquid se ignorare norit: aut si quid sciat, non oportere eo fastu intumescere, vt nullum alium scire melius posse & absolutius audeat existimare. Sed missos faciamus eiusmodi πολυπράγμονας, vereor enim ne vehementius in rei literariæ ardeliones inuehar, & specialius id conferre videar in Sophistas quosdam iactabundos, nihilq; non tentantes: quod quidem tamen in genere video intelligi de ijs posse, qui suam operam & studium collocant in varijs & multiplicibus vno eodemque tempore tentatis negotijs, quæ certè aggredi possunt illi satis audacter & anxiò, perficere verò constanter minimè possunt.

Auaritia.

EMBLEMA LXXXV.

HEV miser in medijs sitiens stat Tantalus vndis,
Et poma esuriens proxima habere nequit.
Nomine mutato de te id dicetur auare,
Qui, quasi non habeas, non frueris quod habes.

COMMENTARII.

I. IN fumido fluuio Acheronte rex Tantalus humerorum tenus immersus apparet, cuius capiti superimpendet fructifera pomus: ipse verò ore hiante frustra fructũ captat. Magis placet pictura Rouilliana, ibi enim Tantalus mentum aquæ effugienti immergit, & brachia ad fructus impendentes frustra extendit, adeo vt cibo, & potu simul frustretur.

II. *Emblematis typus ex Petronio Arbitro, & Horatio.* EST auari hominis εἰκὼν, sumpta ex Petronio Arbitro & Horatio, verbis quibusdam tantùm mutatis. Ille enim ita in Satyrico:

Nec bibit inter aquas, nec poma fugacia carpit
Tantalus infelix, quẽ sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Hic verò 1. Sermon. Satyra 1.

Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis vndiq; saccis
Indormis inhians, & tanquã parcere sacris
Cogeris, aut pictis tãquam gaudere tabellis.

Et Cornelius Gallus:

Quid mihi diuitiæ? quarum si dempseris vsum,
Quamuis largus opũ semper egenus ero.
Imo etiã pœna est partis incumbere rebus,
Quas cum possideas, est violare nefas.
Non aliter sitiens vicinas Tantalus vndas
Captat, & appositis abstinet ora cibis.

Faustus Andrelinus in Distichis:

Semper eget, sitiens medijs ceu Tantalus vndis,
Inter anhelatas pauper auarus opes.

Tantali fabula. Tantalus Iouis ex Plote nympha filius fuit (licet Lucianus in dialogo de Dipsadibus ipsum Æthonis filium faciat) qui cùm aliquando Deos conuiuio suscepisset, vt eorum diuinitatem experiretur, Pelopem filium membratim discerptum, coctumque apposuit comedendum: illi verò cum exhorruissent cibum, non solùm abstinuere, sed collectis in vnum membris puerum in pristinam formam reduxere. Tantalum verò ad inferos detrusum perpetua fame sitique torquendum censuere, vt etiam in medijs epulis & aquis famelicus & siti enectus cogatur languescere. Quod canit Homerus λ. Odyss. his verbis:

καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλεπ᾽ ἄλγε᾽ ἔχοντα,
ἑσαότ᾽ ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ᾽ οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι,
ὁσσάκι γὰρ κύψει᾽ ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων,
Τοσσάχ᾽ ὕδωρ ἀπολέσκετ᾽ ἀναβροχθὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ
γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.
δένδρεα δ᾽ ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπὸν,
ὄχναι καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι.
τῶν ὁπότ᾽ ἰθύσει᾽ ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι
τάσδ᾽ ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα.

Tantalon hic vidi duros perferre labores.
Namq; erat in stagno mentum tangente, sitiq;
Assiduè vrgebat, potandi at nulla facultas.
Nã quoties in aquã deflectit labra, refugit
Vnda leuis toties absorpta, ac terra videtur
Sub pedibus, rursumq; leuem Deus euocat vndam.
Hic sunt arborei fœtus, præstantia mala
Punica, sunt olea, sunt ficus, pomaq; forma
Insigni, sensus allectãt quæ cuncta palatum.
Sed quoties manibus tentat decerpere fructus,
Protinus hos ventus celeres in nubila portat.

Sanctius sic Latinitati reddidit:

Tantalus hic aderat duros sine fine dolores
Corde ferens, mento & contingens vsq; paludem,
Et sitiẽs nullas poterat cõprendere lymphas.
Nam quoties haustus liquidarum optabat aquarum,

Quæ toties fugiunt, & se tellure recondunt,
Nigraque sub pedibus (Dij siccant) terra manebat.
Atq; caput supra pendebant Punica mala,
Pomaq; cũ pyris, splẽdentes arbore fructus,
Et dulces ficus, fœtusq; virentis oliuæ,
Quas miser esuriens si vellet carpere, ventus
In sublime ferens nebulis condebat & umbris.

Aliorum opiniones de Tantalo. Alij ad inferos relegatum volunt, eiusque capiti saxum impendere, cuius casum semper extimescat, eaq; pœna excruciati, quòd Deorum liberalitate vsus sit intemperantiùs, cùm eorum interesset conuiuijs, & nectar & ambrosiam suis æqualibus impertiuisset; vt testatur Pindarus, Tzetzes, & Didymus. Alij quod linguam habuerit incontinentem, & Deorum secreta reuelauerit. Ouid 2. Amor. Eleg. 2.

Aspicis indicibus nexas per colla catenas,
Squallidus orba fide pectora carcer habet:
Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Idem 2. de Arte:

Eximia est virtus, præstare silentia rebus;
At contrà grauis est culpa, tacẽda loqui.
Quam benè, quòd frustra captatis arbore pomis
Tantalus in media garrulus aret aqua.

Vide Pindarum 1. Olymp. & adagia, *Tantali pœna. Tantali lapis.* &, *Tantali talenta.* vbi alias causas ex Athenæo & alijs de pœna Tantali reperies. Clitophon apud *Achilles Statius.* Achillem Statium scriptorem veterem, lib. 2. loquens de amore puerorum, quem Menelaus vehementiorem dixerat muliebri: Quo pacto, ait, vehementior? An quia simul atque apparuit, euanescit, nec amanti sui perfruendi potestatem facit? sed Tantali poculo similis videtur: Sæpè enim etiam inter bibendum auolat, amansq; nihil, quod hauriat, amplius inueniens, abire cogitur, atq; etiam id, quod iam haustum est, priùs eripitur, quàm qui bibit, exaturetur, &c. Apud eundem Achillem eleganter detorquet fabulam Tantali Mellite alloquens Clitophõtem, cuius Venerem prouocare non poterat: Quamdiu, ait, eorum, qui in aliquo sacrario cubant, morem imitabimur? Largam tu quidem aquæ mihi copiam offers: verùm ne hauriam, vetas. Tantone tempore, vt propter fluuium sedeam, sitimque explere non possim? Næ ego Tantali mensæ haud dissimilem thorum sortita sum, &c. Lege Lucianum in Dialogis mortuorum. Horat. 1. Epist. ad Iulium Florum, Ciceronis vltimum Paradoxum, & Nat. Comit. Mytholog. lib. 6. cap. 18.

III. *Tantalus vnde dictus.* *MISER Tantalus*] verè quidem, at spõte miser. Tantalus, quasi ταλάντατος, id est, *infelicissimus*. Plato in Cratylo. Apul. libr. de Deo Socratis: solus Tantali vice in suis diuitijs inops, egens, pauper, non quidem fluentum vllum fugitiuum captat, & fallacis vndæ sitim, &c.

In medijs vndis] opibus & facultatibus, quæ sunt fluxæ caducæq; Hinc ductum puto verbum *abundare, redundare*. &c.

Auarus comparatur hydropico. *Sitiens*] Nunquam expletur cupiditatis sitis, proinde rectè cum hydrope comparatur auarus. Horat. 2. Carm. 2.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Lege eiusdem Satyram 1. Ser. 1. Ouidius:

Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Stat] nunquam sedet, nec conquiescit.

Poma proxima] res partas, nummos in arca.

Qui, quasi non habeas, &c.] Citatur ex D. Hieronymo vulgatissimum illud, Tam deest auaro quod habet, quam quod non habet. *Marsupiorum ministrum*. i. δοῦλον τῶν βαλαντίων, auarum hominem vocat Eunapius Sardianus. talis describitur in Aulularia Plauti Euclio, miserrimus senex, amittendi metu sese perpetuò excrucians. Contrà laudatur à Theocrito Ptolemæus Philadelphus, qui domi suę non occultaret opes inutiles, vt formicæ solent, quæ aurum penitus egestum in antris asseruare memorantur, vt Solinus & alij quidam tradũt. Huc Horatian. *Magnas inter opes inops*. 3. Carm. 16.

IV. *Auarorũ conditio.* FABVLAM Tantali in medijs vndis sitientis torquet in auaros, qui habendi cupiditate excæcati etiam in hac vita suos patiuntur manes: vnde ijs quid mali optet, nisi vt viuant diu? Macrob. Saturn. 1. Illos, inquit, epulis ante ora positis excruciari fame, & inedia tabescere, significat eos quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit, præsentem copiam non videre, & in affluentia inopes, egestatis mala in vbertate

patiuntur, nescientes parta respicere, dum egent habendis. χρημάτων δ' ὄρεξις, ἣν μὴ ὁρίζεται κόρος, πενίης ἐσχάτης πολλῷ χαλεπωτέρη, μείζονες γὰρ ὀρέξεις μείζονας ἐνδείας ποιοῦσι, aiebat Bion: id est: *Cupiditas habendarum opum, nisi aliqua satietate cohibeatur, extrema pauperie longè deterior est: maiores enim cupiditates egestatem quoq; maiorem arcessunt.* Proinde si quem diuitem efficere voles, (dicebat Epicurus) μὴ χρήματα προστίθει, τῆς δ' ἐπιθυμίας ἀφαίρει. *non est quod opes augeas, sed tollas cupiditatem.* Referam huc Maximi Tyrij Platonici verba ex oratione 25. *Quid, obsecro, continua hominum cupiditate egentius? Vbi enim semel animus supra quàm necessarius exigit vsus, voluntatibus indulserit, priorem continuò fastidit, nouarum cupiditate detinetur. Et hoc est quod Tantali significat ænigma, continuam videlicet voluptuarij sitim, vt cum oblectationum interdum latices affluant, recedant interdum, propterea cupiditatum refluxus excitetur; quibus tamen cupiditatibus infestissimus dolor, metus ac perturbatio permixta sint. Nã quidnã homines timere peius solent, quã ne præsens voluptas elabatur?* Græca si quis malit, hæc sunt: τί γὰρ ἂν εἴη πενέστερον ἀνδρὸς ἐπιθυμοῦντος δ' ἠνεκῶς; ἐπειδὰν γὰρ ἅπαξ ψυχὴ γεύσηται ἡδονῶν ὑπὲρ τὴν αὐτῆς χρείαν, κόρος αὐτὴν προτέρων ἔχει, καὶ ἑτέρων ἐρᾷ· καὶ τὸ τοῦ ταντάλου αἴνιγμα, τοῦτο ἦν ἄρα, δίψα δ' ἠνεκὴς ἀνδρὸς φιληδόνου, καὶ ἡδονῆς νάματα προσιόντα καὶ ἀπιόντα αὖθις, καὶ παλίρροια ἐπιθυμιῶν, καὶ λῦπαι πικραὶ ταύταις ἀνακεκραμέναι, καὶ ταραχαὶ, καὶ φόβοι· φοβερὸν μὲν γὰρ παροῦσα ἡ ἡδονὴ μὴ ἀπέλθῃ. Id quoque quod supra diximus, eos nimirum, qui suis cupiditatibus obsecundant, suos in hac vita pati manes, cõfirmat Lucretius lib. 3.

Atq; ea nimirum quæcunq; Acheronte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis:
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, vt fama est, cassa formidine torpens;
Sed magis ĩ vita, Diuũ metus vrget inanis
Mortales, casumq; timent, quem cuiq; ferat sors:
Nec Tityum volucres ineunt Acheronte iacentem
Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atq; exest anxius angor,
Aut alia quauis scindunt torpedine curæ.

Max. Tyrij locus.

Hæc iste ad Epicuri sensum, sicuti & Tullius 1. schola Tuscul. sub persona cuiusdã Epicurei. Nam & sunt, qui huc putent pertinere descriptionem inferorum apud Platonem & Virgilium lib. 6. Æneid. Cupiditas ergo est illa auri sacra fames: cupiditas est ille Tityj vultur: cupiditas habendi est, quæ busones nutrit in medijs visceribus pingues & ventrosos, nec saturat tamẽ & placat famelicos, in ventriculo enim scoriæ massa inhæret de fusili argento, & grandescit continuò, nec cibos admittit alios: & quamquam radit, rapit, trahit, clepit, furatur, piscatur, emungit, exhaurit, euacuat, spoliat, assidua tamen fame torquetur. Est enim auaro hoc proprium, vt semper sit inops, & curis inanibus perpetuò vexetur, testante Horatio: *Semper auarus eget.* Cuius miseriam, ingenium, & absurdos mores pluribus describit lib. 1. & 2. Serm. & nos Emblem. proximo depingemus: longè autem elegantissimè Lucianus in Timone. Deniq; vt vult Publius in mimis, & Seneca varijs in locis: Inopiæ parua desunt, auaritię omnia. Luxuriæ desunt multa, auaritiæ omnia. In nullum auarus bonus, in se autem pessimus; ipseq; miseriæ est causæ suæ: tam enim illi deest quod habet, quàm quod non habet. Et quidquid omnibus abstulit, sibi ipsi negat. Insanus medio flumine quærit aquas. Is nisi cum moritur, nihil rectè facit. Auaritiæ porrò immanem belluam, turpem effectum, & fallacem sectam tam Latini quam Græci scriptores passim detestãtur & execrantur mirificè, vt multis etiam Iuuenalis Sat. 14. Auaritiæ currum pulchrè describit D. Bernardus super Cant. Serm. 38. Auaritia, inquit, rotis vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillanimitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, Mortis obliuio. Porrò iumenta trahentia, Tenacitas & Rapacitas: & his vnus auriga ambobus præsidet, Ardor habendi. Sola quidem auaritia, quia conducere plures non patitur, vno contenta est seruitore. Rectè Apollodorus:

Cupiditatis habendi idea.

Auaritiæ detestatio.

Auaritiæ currus.

Ἀλλὰ σχεδόν τι τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν
Εἴρηκας· ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ' ἔνι.
Is nempe dicis, omnium quod est caput
Malorum, auaritiam mibi cum nominas.

Pertinet

Auaritia radix omnium malorum.

Pertinet huc illud Pauli Apostoli: *ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία*. id est: *Radix enim omnium malorum est auaritia.* Sed & Bion hanc appellauit, *κακίας μητρόπολιν*. id est: *vitiorum metropolin*. Quibus & addendum Timonis dictum, duo malorum esse elementa, *ἀπληστίαν καὶ φιλοδοξίαν*. id est: *inexplebilem diuitiarum auiditatem, & gloriæ appetitionem.* Sed de hac in sequenti latiùs.

In auaros.

EMBLEMA LXXXVI.

SEPTITIVS populos inter ditißimus omnes,
Arua senex nullus quo magis ampla tenet;
Defraudans geniumq́; suum, mensasq́; paratas,
Nil præter betas duraq́; rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quem copia reddit?
Anne asino? sic est: instar hic eius habet.
Namque asinus dorso pretiosa obsonia gestat,
Seq; rubo, aut dura carice pauper alit.

COMMENTARII.

I. ASINVS, ignauum animal, oneribus ferendis natum & destinatum, pingitur obsoniis & cupediis lautissimis onustus, ipse interim asperis carduis vescens, olere suis labris digno.

II. PLVTARCHVS libello περὶ εὐθυμίας, meminit negotiatoris cuiusdã Chii, qui omnium maximè auarus, tametsi multum vini, primæq; bonitatis venderet, ipse tamen sibi acidum, vappamque conquirebat. Et fortasse is fuit, à quo cùm profugisset seruus, rogatus quamobrem se ab heri dominio fugitiuus extulisset: Quia, inquit, cùm præsto bona sint, mala tamen quærere solet; quippe qui vinũ generosum vendat, tantumq; subacido & vitiato vtatur. Itaq; rectè genus id hominum comparatur asino, qui tergo gestet epulas opiparas, obsoniaq; delicatissima, & tamen carduis victitet. Verba huc apponã Plutarchi: ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ κάκιστα τῶν ἰδίων συνάγεις ἐπὶ σαυτὸν, οὐδέν τι τοῦ χίου βελτίων γενόμενος, ὃς πολὺν καὶ χρηστὸν οἶνον ἑτέροις πιπράσκων, ἑαυτῷ πρὸς τὸν ἄριστον ὀξίνην ἐζήτει διαγευόμενος· οἰκέτης δέ τις ἐρωτηθεὶς ὑφ᾽ ἑτέρου τί ποιοῦντα τὸν δεσπότην καταλέλοιπεν; Ἀγαθῶν (ἔφη) παρόντων, κακὸν ζητοῦντα. καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ τὰ χρηστὰ καὶ πότιμα τῶν ἡδέων ὑπερβαίνοντες, ἐπὶ τὰ δυσχερῆ καὶ μοχθηρὰ τρέχουσιν. Referam Latinè, vt potero: *Vt cucurbitulæ pessimum è carne sanguinem eliciunt: sic tu quoq; pessima in teipsum confers, nihilo melior illo mercatore Chio, qui cum magnam vini generosi copiam venderet aliis, sibi vappam & acidum vinum seruabat. Eius itaq; famulus rogatus, cur ab hero fugisset: Quia, inquit, cùm ei bona adsint, malum tamen conquirit. Ei longè multi similes suauia poculenta transmittunt, & ad molesta prauaq; quasi accurrunt.* Idem περὶ φιλοπλουτίας· οὐδὲν εὖ πάσχων, ὥσπερ ὄνος βαλανέως, ξύλα καὶ φρύγανα κατακομίζων, ἀεὶ καπνοῦ καὶ τέφρας ἀναπιμπλάμενος, λουτροῦ δὲ μὴ μετέχων, μηδὲ ἀλέας, μηδὲ καθαριότητος. *Nihil capiens inde commodi, veluti balneatoris asinus, qui ligna & sarmenta defert, semper fumo plenus ac fauillis, nunquam autem balnei particeps, neq; teporis, neq; mundiciei.* Simile est illud ex secundo Epigrammatωn, tit. εἰς φειδωλούς.

Auari asino comparati.

Locus Plutarchi.

Πολλὰς μυριάδας ψηφίζει Ἀρτεμίδωρος,
καὶ μηδὲν δαπανῶν ζῇ βίον ἡμιόνων·
πολλάκις αἱ χρυσοῦ τιμαλφέα φόρτον ἔχουσαι,
πολλὸν ὑπὲρ νώτου χόρτον ἔδουσι μόνον.

Pons Emblematis.

Multas myriadas computat Artemidorus,
Et nihil impendẽs viuit vitã mulorum.
Qui sæpe auri pretiosum onus habentes
Multum super dorso, fœnũ edunt solũ.

Viuens vt muli, dum sumptus præcauet omnes,
Supputat innumeras Artemidorus opes.
Auri sæpe gerunt ingentia pondera dorso
Muli, sed siccum non nisi gramen edunt.

Ex M. Tullio citari hoc memini: Ferebat hanc quoq; iniquitatem Septius, & imbri frumenta in area corrũpi patiebatur. Talis Opimius apud Horatium 2. Satyrarũ 3.

Pauper Opimius argẽti positi intus et auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Cãpana solitus trulla, vappamq; profestis,
Quondam lethargo grãdi est oppressus, &c.

SEPTITIVS] nomen fictum ab Alciato. III.

Populos inter ditissimus omnes] inter suos populares omnes locupletissimus, vt ille apud Persium 4. Satyra:

Diues arans Curibus, quantum nõ miluus oberret.

Et Horat.

Diues agris, diues positis in fœnore nummis.

Aruum.

Arua quo magis ampla] vno verbo, locuples. Aruum, quod aratum, necdum satum.

Senes auari.

Senex] eò quod auaritia senes præcipuè inuadere solet, quia deserit eos calor deficiente sanguine. Senum auaritiam carpit Cicero in lib. de Senect. inquiens: Auaritia senilis quid velit, non intelligo: quid enim absurdius esse potest, quam quò minus restat viæ, plus viatici quærere? Senibus autem omnibus vitium auaritiæ inesse, ostendit Comicus in Adelph.

Defraudans geniumq; suum.] Defraudare genium, est naturæ denegare quod appetit, cui opponitur, *Indulgere genio*, animo obsequi. Plaut. in Aulul.

Perditissimus ego sum omnium in terra,
Nã quid mihi opus vita est, qui tantũ auri
Perdidi, quod custodiui sedulo? egomet me fraudaui,

Ani-

Animumq; meum, geniumq; meum. &c.
Sic Terentius in Phormione:
——*Suum defraudans genium.*

Nil præter betas, duraq; rapa] συνεκδοχῶ, pro quibuslibet abiectis & vilibus edulijs: in quo notanda sordities auarorum. Martialis:
Vt sapiant fatua fabrorum prandia betæ.
Beta insipida. fatuas vocat, quia sunt insipidæ: hinc prouerb. *Beta insipidior.* Persius vocat, plebeiā.

Inopem quem copia reddit] Antitheta. Ouidium imitatur 3. Metamorph.
Quod cupio mecū est, inopē me copia fecit.

Obsoniū. *Pretiosa obsonia*] Obsonium est quidquid vltra panem & vinum in cibum adijcitur. Græci ἐκτραπεζώματα vocant obsonia mensis imposita (inquit Bayfius) Itali dicunt, *Companatico*, quasi id, quod cum Obsonari. pane edatur. Hinc verbum *obsonari*, quod est, sumptus pro obsonijs facere.

Seq; rubo, aut &c.] Alludit ad adagiū, *Asinus stramina mauult quàm aurum.* Id genus hominum à Græcis nominantur κραδοφάγοι. & *Cuminisectores* ab Aristo- Cumini sector. tele 4. Moral. Nicomach. κυμινοπρίσαι. vide adag. *Cumini sector.* Hos Itali vocant, *Squartapicciol*i.

IV. In auaros.

DICITVR in auaros & sordidos, qui asinina quadam stoliditate obsessi adeò sūt excordes, tamque sui parum memores, vt solo pane mucido, vappa, & larido subrancido se expleant, quamquam opimis possessionibus abundent. In quo sanè vt geniū insigniter defraudant, sic & partis ad vsum humanum concessis miserabiliter abutuntur. Vnde rectè sensit Cicero 2. Tuscul. Magno malo (inquit) est hominibus auaritia, idcirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. Ab animis enim, in quos semel ingressa est, amicitiam honorisq; desiderium pellit: ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis crescit, & quamuis senio subeunte corporibus vires decrescant, habendi cupiditas tempore ipso augetur. Et quo minus ad viuendum spacij superest, tanto plus struendis intenta opibus timidiùs necessaria promit. Itaq; quicunq; auaritia captus laborat, cū neminem amet, à nullo etiam amatur; & cùm omnia auro postponat, quanto plus auri possidet, tanto plus quęrendo inhiat. Vt auri sacra fames expleatur periculosis nauigationibus vltra anni & solis vias ad quærendum aurum vitæ pretio commeatur, & in viscera terræ sæuitur, dum ad lucernarum lumina per inuios montes aguntur cuniculi: vt scitè mehercule Demetrius Phalereus dixerit, Auaritiam vel Plutonem ipsum ex intimis terrę penetralibus se tracturam sperare. A qua tamen deterrere deberet funestum M. Crassi exēplum, Crassus auaritiæ pœnas luit. qui dum Orodis Parthorum regis thesauris inhiat, auaritiam suam vndecim Legionibus, & proprio capite mulctatam sensit, postquam apud Carras circumfusi vndiq; equitatus, in modum grandinis densas sagittas pariter fuderunt. Ita deleto miserabili strage exercitu, ipse viuus in manus hostium incidit; cuius caput recisum regi ludibrio fuit, auro liquido in rictum oris infuso, vt qui arserat auri cupiditate, mortuus saltem satietetur. Certè illud velut ex oraculo promptum videri potest, quod Astronomic. 4. scribit Manilius:
Victuros agimus semper, nec viuimus vnquam:
Pauperiorq; bonus quisq; est, qui plura requirit;
Nec quos habet numerat, tantum quod non habet optat.

Sed nunc, quod supra promisimus, auari Auari hominis viua effigies. mores & praxin vitæ depictum eamus, ô illaudabilem & impiam? Quęramus hunc in cubiculo primum, quid tractet, quid somniet, quæ curæ mordeant, quæ flagellet anxietas Plutonis mancipium. Nunquam solus dormit, quin lemures secum habeat ac virunculos terrigenas perpetuò, cuniculorū scrutatores & auriphilos, totus in cauernis est mente & voto, & thesauris incubat, erat, conflat, cudit, congerit; saccos, modios, cistas & arcas farcit, claudit, reserat, extrahit, supputat, pascit oculos colore, copia, varietate. Hic abacum videas pro altari, rationum tabulas pro libello deuotionis, calculos & cretam pro granulis precatorijs; crumena & loculus duo candelabra sunt, in quibus aurum, non cera fulget; monetarum sculpturæ & symbola sacras imagines referunt: lancea hebræa, qua debitorum latera transuerberat, Crucis stipitem; in cornibus aræ Iudæ effigies posita & Mercurii, duo penates quidam & tutelaria numina. Dum subducit, multiplicat, subtrahit, diuidit, orantis partes exequitur; syngrapha & chirographa peccatorum collectanea sunt, compunctio sub-

nascitur & intimus dolor, si in pactis & contractibus sponsor excidat fide ac fallat. Vt primū pedes effert domo, rapinę sicut vultur inhians, forum pro templo quærit, licitationes audit & precium rerum: crescente, animus ridet & in rosis cubat; turbatur, laxiore illo & æquabili. Si instructior cella & granarium, Iouis arma inuocat, grandines ac procellas accersit, pruinas excipit osculo & salutat. Vites aduri, & conteri segetes, in votis & delicijs habet, voluptas est videre stragem publicā, planctus audire & querelas communes egentium, dummodò marsupij vterus talentis sibi turgeat quocunq; iure: spe solus deuorat omnia, & affectu inuadit; quà lucri odor spirat, sagacior cane sequitur, de laqueo cogitat, si frustratur. Quinimò teruncij vnius iactura magis affligitur, quā sacrilegio millies iterato, quā deuincta continuis periuriis myriadi dęmonum infelici anima, quā plaustris blasphemiarum coniectis in magnū illud cœli Numen superante rabie. His.n. plerumq; dotibus exornat vitā suā tenax opum & sordidus corrasor; nec mirum, in quo metus omnis pœnarū extinctus, & spes pręmij; cui cœlum fabula est & infernus. Quid ni fabula? qui superos cæcos, dæmonas mortuos iam pridē prorsus sibi confingit. Ita pertinaciter malus est, nec vt bonus sit venit vnquam in mentem, licet videri talis cupiat, & simulet deuotionē exteriori habitu; spectatur.n. & ipse in anno semel in cætu fideliū, & murmurat labijs nescio quid, curuat genua, & suspirat fixus in obtutu sacræ imaginis. Suspirat, inquam, si sumptuosa sit & incrustata nobiliori metallo, deplumare vellet ac detrahere corium. Igneus feruor orationis, quem mater hypocrisis parit. Sicut paralysis neruos dissoluit & ligat sensus, ita morbus hic vigorem animi, ne se exerat salutari conceptu: distrahitur incursu vanitatis assuetæ, ne colligat spiritum & assurgat, in terrenis hæret immersus, vt rana in luto; & quod rubetæ cōtingit, hoc auaro, vt copia nunquam saturet, & in ipsa rerum affluentia fame moriatur. Auaritiam porrò ipsam monstrum horrendum describit Crinitus lib. 2. Poemat.

Auari deuotio.

Auaritia quale mōstrum.

Ecce horrenda oculis heu facies meis
Raptim fumifico desiliens specu,
Immane monstrum constitit,
Cui sunt & manus, et pectus ahenea,
Et diris colubris implicitum caput.
Frons humana, tamen lurida buxeo
Pallore, & maculis squallida liuidis
Monstrabat insitam famem.
Tunc primum pauido dirigui metu,
Et mens attonitis torpida sensibus;
Vnde hæc, obstupui, tanta lues foret,
Quæ sic tabificis noxia sordibus
Vrbes & agros inficit.
Sed mox cum licuit cernere clarius,
Et dirum video prodigij scelus:
Agnoui cupidis implicitum viris
Monstrum, qui misera solliciti fame
Nil præter aurum cogitant.

Verò verius igitur est, quod à Crispo Salustio refertur in hunc modum: Bellua, fera, immanis, intolerāda est auaritia. Quò intendit, oppida, agros, fana atq; domos vastat, diuina cum humanis permiscet. Neq; exercitus, neq; mœnia obstant, quò minus sua vi penetret: Fama, pudicitia, liberis, patria atque parentibus cunctos mortales spoliat. Auari quoq; hominis insectationem habet Phœdrus: *Vulpis cubile fodiens &c.* lector inde petat, quia nos properamus.

In

In aulicos.

EMBLEMA LXXXVII.

VANA Palatinos quos educat aula clientes,
Dicitur auratis nectere compedibus.

COMMENTARII.

I. IVVENIS cincinnatulus, veste more aulicorum indutus, in cippo, vel pedicis aureis inclusus detinetur.

II. *Aurea cõpedes aulicorum.* ALLVSIO est ad Diogenis apophthegma: dicebat enim Aristippum (Philosophum aulicum) aureis teneri compedibus, ne posset exire; quòd splẽdidiore Principum vita captus, Philosophicam vitam mentiretur. In quo sensu etiam Seneca dixit, stultum esse compedes suas, quãquam aureas, adamare. Id tamen quàm studiosè faciant aulici, nemo est quin videat. Quantum autem pertinet ad nostri distichi materiam, videtur respicere ad M. Catonis lepidam sententiam: Dicebat enim fures priuatorum furtorum in neruo & compedibus ętatem agere, publicos in auro & purpura visendos. Retulit Gellius lib. 11. cap. 18. Huc spectat adagium, *χρυσαῖ πέδαι. aurea compedes.* Prouerbiali metaphora dicitur seruitus splendida & amabilis, qualis est ferè vita aulicorum. Horatius de vxore formosa:

——Tenetq; grata
Compede vinctum.

Vide etiam adagium, *Leo chordula vinctus.* Apud Plutarch. Theophrastus exprobrat Aristoteli, quòd relicta Academia mallet in Philippi aula versari, quod & antè fuerat à Diogene reprehẽsum, Aristotelem cœnare quando Philippo, Diogenem cùm Diogeni placeret.

VANA

III. *VANA aula*] epitheton verissimum, quia aula inani sæpe vento suos asseclas lactat.

Palatini. *Palatinos*] Palatinus mons dictus, super quo Roma primò ædificata fuit, & in eo Reges primò, deinde Consules, postea Imperatores maiore ex parte sedem habuerunt. Vnde ego ductum puto, quod ij, qui in domibus principum habitant, vel officium curiale exercent, palatini dicantur (licet etiam à palatio id non malè traduxeris) qui etiam Comites & Curiales dicũtur nostro sæculo. Alciatus in l. scrinijs, de palat. sacr. largit. lib. 12. Cod.

Aula. *Aula*] Aula propriè dicitur locus, qui perflatum habet. Nunc domos & regias principum aulas vocamus, quod ante se habeant plerunq; loca subdialia & ampla. Vide plura de hac voce apud Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 5.

Auratis compedibus] Prouerbium, *Aureæ compedes*.

IV. *Aulicorũ conditio.* AVLICI appellantur, qui in regum principumvè aulis educuntur & nutriuntur: hi quidem viuunt splendidè, epulãtur lautissimè, vestiuntur magnificè, incedũt superbè, verbis vtuntur sesquipedalibus, præsumunt maxima quæuis; frausq; sublimi regnat in aula, adeo vt eorum felicissima omnium videatur vita. Interim tamen sui iuris non sunt, nec ingenuè liberi, imò aureis vinculis alligati, impliciti & irretiti rectè dici possunt. Non enim animaduertunt quantum voluptatis & oblectamenti suppeditet viuere λιτῶς μὲν, ἀλλ᾽ ἐν ἐλευθερίῃ, nec alijs gnathonum more, aut parasitorum nescio cuius rei gratia, manum deosculari, ridenti arridere, & fœdè palpando quamlibet personã induere. In quibus factitandis quid (obsecro) fidei aut bonæ mentis, quæ honesti ratio esse potest, cùm simulationis & perfidiæ sentinam inexhaustam in animo præsentem vbiq; circumferant? Elegans aulicorum descriptio habetur apud Senecã Tragicum Hercule Oetæo:

Pauci reges, non regna colunt,
Plures fulgor conuocat aula,
Cupit hic regi proximus esse,
Clarusq; latas ire per vrbes:
Vrit miserum gloria pectus.

Sanè, vt id paucis, si qui sint, qui vitam parasiticam viuant, totam illam quidem ad alienum comparatam arbitrium, sint reuera aulici motiones, & strobili, qui vento fumoq; ebrij mera sibi somnia fingunt, nihil non sperant, nihil non promittunt, seruitute voluntaria, eaq; grauiore pressi, quod etiam cùm possint asserere sese, effugia nulla quærunt. Minos ea de re, quo tempore curis vacuus rusticaretur, carmen scripsit, quod tale est: *Minois carmẽ de aulicis.*

Aulicus insipiens, & fumis ebrius aulæ,
Se spe, aut pollicitis credit ad astra vehi.
Et dum captat iners, & se fore posse beatũ,
Vt qui speret edax, certa futura putat,
Compedibus strictè & manicis adstringitur excors,
Et patitur vana credulitate capi.
Ore, oculis, vultu mentitur, sæpe retentus
Plusquàm seruili conditione miser.
Nam quæ seruities est turpior, imò pudẽda,
Quàm turpe & fœdũ sponte subire iugũ?

Verissimum hoc, *Aulica vita, splendida miseria*. Habent enim aulæ sua mysteria non cuiuis obuia; habet hoc pelagus sub vndis latentes scopulos, qui nauigantibus non apparent, antequam grauiter impegerint: Vnde rectè amicum monet Ouidius lib. 3. Trist. eleg. 4.

Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumq; potes prælustria vita,
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

Nullum enim est vitæ genus, quod tot casibus ac mutationibus sit obnoxium, quã vita aulica. Exemplo nobis inter infinitos sit vnus Petrus Vinea Campanus, obscuro loco natus, sed doctrina atq; eloquentia, quantum ætas illa tulit, insignis, Friderici II. Imperatoris arcanorum omnium princeps ac moderator. *Petrus Vinea Campanus.* Cæterùm per inuidiam, quæ in aula & oritur, & nutrimenta habet (licet Germani dicant Inuidiam in collegijs & monasterijs nasci, in aulis nutriri & viuere, in xenodochijs mori) atq; virtutis perpetua est insectatrix, in suspicionem adductus, tanquam cum Pontifice Alexandro III. sentiret (quo cum Fridericus bellum gerebat) luminibus est priuatus. Cuius rei impatiens, atq; ob id in furorem versus, ad Sanctum Miniatum, quod Hetruriæ oppidum est, sibi ipsi mortem consciuit. Refert Fulgentius lib. 6. c. 11. Lucianus eo Commentario, quem scripsit de ijs, qui conducti mercede in diuitum familijs viuunt, scitè aulæ picturam explicuit, nempe vestibulum sublime *Aula descriptio.*

& in-

Aula igni comparatur. & inauratum, abruptum lubricoq; aditu, ita vt plerunq; qui se ad summum peruenisse putant, præcipites ceruice fracta deijciantur. Intus opulentiæ ostentatio, spes fallax, ambitio, æmulatio, obtrectatio, fumi, adulationes, multæ manus, pauca corda, luxus, auaritia, quæ omnia speciosis fucis teguntur. Nam qui in aulis sunt arrisores, hos habes & arrosores, imò & derisores, qui simulatè omnia gerunt. Interrogatus quidam iniuriarum palatinarum patientissimus, quomodo senectutem, rem in aulis rarissimam, esset consecutus? Iniurias, inquit, accipiendo, & gratias agendo. *Alphabetum aulicum.* Circumferuntur versiculi nimium veri authore incerto, de ministris in aulis principum senescentibus:

Regum sollicita quicunq; senescit in aula,
Aut furit, aut vltrò concupit esse miser.

Lucanus non secus sensisse videtur, dum 8. de bello ciuili inquit:

——Exeat Aula
Qui volet esse pius: virtus & sũma potestas
Non coeunt.

Nos quoq; Germani de aulicis seriò iocamur: *Lang zu hoff, lang zu hæll.* Scitè sanè ille poeta, qui aulam igni comparauit, à quo non nimium distare, nec propius accedere iuuat. Sic ille:

Vicinum torret, longinquũ nõ iuuat ignis,
Sic neutro potis est aula iuuare modo.
Ni nimium semotus eris, nimiumq; propinquus,
Vtilis ignis erit, proderit aula ducum.

Nõ possum coronidis loco prætterire, quin huc apponam Alphabetum aulicum, quod à Iacobo Reinero excellentissimo Musico symphoniæ accommodatum me aliquãdo canere memini:

A *ula eadem est omnino fides, quæ mobilis aura.*
B *landitur, sed post mordet ceu scorpius Aula.*
C *onsilijs rarò melioribus vtitur Aula.*
D *issimulet, regnare diu qui poscit in Aula.*
E *xulat integritas, pietas, & candor ab Aula.*
F *erre moram, atq; iram frænare docemur in Aula.*
G *rande sophos ridere bonos censetur in Aula.*
H *orrent vera loqui, cupiunt qui crescere in Aula.*
I *nuidiam qui ferre nequit, discedat ab Aula.*
K *yrie, qui senuere canent, eleyson, in Aula.*
L *anguent virtutes, scelus omne at regnat in Aula.*
M *uneribus mentes hominum capiuntur in Aula.*
N *ugas Aula leues, & fumos vẽdit inanes.*
O *tia quisquis honesta cupit, procul exeat Aula.*
P *orta Erebi in terris Aula, & tua, Tantale, pœna est.*
Q *uæstus adulari & mentiri est primus in Aula.*
R *ara auis in toto verè pius aulicus orbe est.*
S *inceris & simplicibus va semp in Aula.*
T *urpe senex & inops quando incolit aulicus Aulam.*
V *ita difficilis method⁹ benè dicitur Aula.*
X *anthe retroibis, erit quando constantia in Aula.*
Y *dra Aula est capitum multorum horrenda venenis.*
Z *enones fatui sunt, atque Thrasones in Aula.*

Plura de re aulica habes apud Augustin. Niphium lib. 2. De statu etiam & miseria curialium agit Aeneas Siluius epist. 42. & 166. pulcherrimè Antonius de Gueuara in sua schola aulica. Extat etiam libellus idiomate Germanico planè festiuus, in quo tota praxis aulica sub personis animalium graphicè repræsentatur.

In ſordidos.

EMBLEMA LXXXIIX.

QVAE roſtro, clyſtere velut, ſibi proluit aluum
Ibis, Niliacis cognita littoribus,
Transijt opprobrij in nomen: quo Publius hoſtem
Naſo ſuum appellat, Battiadesq; ſuum.

COMMENTARII.

I. IBIS auis Aegyptia, ſeſe hoc loco incuruat, & ſibi ipſi per poſteriora roſtro aluum proluit. Ibidis autem formam ſic deſcribit Herodotus in Euterpe: Nigra, inquit, tota vehemẽter eſt, cruribus gruinis, roſtro maxima ex parte adunco, eadem qua crex (auis pugnax, & ad cibum comparandum ingenioſa) magnitudine. Et hæc quidem ſpecies eſt nigrarum, quæ cũ ſerpentibus pugnant. At earum, quę pedes humanis ſimiles habent (nam bifariæ ibides ſunt) gracile caput ac totum collum, pennæ candidæ, præter caput ceruicemq; & extrema alarum & natium, quæ omnia ſunt vehementer nigra, crura & facies alteri conſentanea. Colitur ab Aegyptijs, quia ſerpentes alatos ex Arabia in Aegyptum vere ineunte commigrantes interficit. Sic quoq; Cicero I. de Natura Deor. Velut ibes maximam vim ſerpentum conficiunt, cum ſint aues excelſæ, cruribus rigidis, corneo proceroq; roſtro. Auertunt peſtem ab Aegypto, cum volucres angues ex vaſtitate Libyæ vento Africo inuectas inter-

Ibis.

Crex.

interficiunt, atq; consumunt: ex quo fit, vt illæ viuæ nec morsu noceant, nec odore mortuæ.

II. *Ibidis natura.* PLINIVS lib. 8. cap. 27. de Ibide sic ait: *Simile quiddam & volucris in eadem Aegypto monstrauit, quæ vocatur Ibis, rostri aduncitate per eam partem se abluens, qua reddi ciborum onera maximè salubre est.* Hæc Plinius. Vide Aristot. lib. 9. de histor. animal. cap. 27. & lib. 3. de generat. anim. c. 6. Ammianum lib. 22. Histor. Pompon. Melam lib. 3. cap. 9. Solinum cap. 45. Plutarchum de industria anim. Pieriũ Hieroglyph. lib. 17. Quamobrem Ouidius & Callimachus suos æmulos & obtrectatores hoc nomine insignes esse voluerunt, vt mox subiiciam.

III. *Clyster.* *CLYSTERE velut*] Clyster Græcis *κλυστὴρ, κλυσμὸς, κλύσμα, ἔγκλυσμα,* & *κλυστήριον*, à verbo *κλύζειν*, quod est *abluere*, etsi in genere omne medicamenti genus significet, quod liquidum in partem aliquã infunditũr: tamen in specie plerunq; accipitur solùm pro medicamento, quod per anum in intestina iniicitur: vnde etiam *ἔνεμα* dicitur. Huius autem medicamenti vsum hominibus ostendisse ibin, refert Plinius lib. 8. cap. 27.

Ibis] De Ibide lege quæ scribit Plutarchus Comment. Vtrum plus rationis insit terrestribus animantibus quàm aquatilibus; Strabo lib. 17. *ἡμερώτατον δὲ ἡ ἶβις, πελαργώδης μὲν κατὰ σχῆμα καὶ μέγεθος. διττὴ δὲ τὴν χροιαν, ἡ μὲν πελαργώδης, ἡ δὲ ὅλη μέλαινα, μεστὴ δ' αὐτῶν ἅπασα τρίοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.*

Ibes peculiares Ægypto. *Niliacis cognita*] in Aegypto nota. Aristot. 9. histor. anim. Sunt verò ibes tam propriæ & peculiares Aegypto, vt extra eam regionem viuere non possint, asportatæq; ocyssimè moriantur. Hinc ibes hieroglyphicè

Nilus. Aegyptũ significare scribit Pierius 17. Hieroglyph. De Nilo porrò, qui mira ferocitate vniuersam Aegyptum beat alluuione fœcunda, habes multa apud Põp. Melam lib. 1. cap. 9.

Transiit opprobrij in nomen] translata est in probrosam appellationem sordidorum & obscœnorum. Videtur autem Alciatus velle facere nouum adagium, & meritò. Nam Ibides possumus vocare sordidos, propter auis huius naturam, quandoquidem sic vocauit Ouidius hostẽ suum, in quem scripsit Ibin: & Callimachus carmen maledicum scripsit in Apollonium, qui Argonautas celebrauit, quam tecto nomine appellat Ibin, vt ait Suidas.

Quo Publius hostem Naso &c.] Ouidius Callimachum imitatus, aduersarium quendam suum Ibim appellauit, quòd virum Romanum mentiretur: vel quòd exulantis Ouidii vxorem turpi amore tactus sollicitarit: multaq; ad Augustum deferret, quo diutius in exilio Poeta detineretur. *Ouidius in Ibin.* Itaque doctum emisit Poemation in Ibim Naso, in quo non expressit maledici nomẽ, siue quòd inultus maledicat, & prouocatus regerat in eum conuicia; siue quòd aliquem nominatim carpere, & ita verbis proscindere lege prohibitum esset. Ouidius eodem opusculo in Ibim:

Nũc quo Battiades inimicũ deuouet Ibim:
Hoc ego deuoueo teq; tuosq; modo.

Callimachus. *Battiadesq;*] Callimachum intelligit, Poetam elegiacum Cyrenæum, discipulũ Hermocratis Iasei Grammatici. Hic Apollonium Rhodium, qui se ingratum discipulum præbuerat, diris imprecationibus deuouit, eumq; per contemptum Ibim nominauit, quasi auem Aegyptiam & Alexandrinam, siue quòd Alexandrinus esset, quamuis Rhodius diceretur; siue quòd

Cur Battiades dictus. spurcissimus & impudentissimus. Dicitur autem Battiades, aut quia originem traxit à Batto rege Cyrenensium, qui alio nomine dicitur Aristæus: aut quia Cyrenæi omnes à Batto gaudebant denominari, sicut Cecropidæ à Cecrope. Nam Battus, vt ait Pindarus in Pythijs Ode 4. rex fuit inclitus & probus; quamq; chatus fuerit Cyrenæis, aperit Aristophanes in Pluto. Vide prouerb. *Batti Silphion*. Suidas Callimachum Batti filium & Mesatmæ facit, qui etiam huius poematis meminit his verbis: *ἶβις*, inquit, *ἐστὶ ποίημα ἐπιτηδευόμενον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν εἰς τινὰ ἶβιν γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου. ἦν δ' οὗτος Ἀπολλώνιος ὁ γράψας τὰ ἀργοναυτικά.* Ac Apollonius non tam doctori suo, quam patriæ ingratus, meritò nomen id sortitus est, præcipuè cùm per ignominiã vocabulum spurcissimæ volucris, qua refertissima patria fuit, quam tum auersabatur, ferre coactus esset. Ouidius lib. 4. Amor. eleg. 15. sic laudat Callimachum:

Battiades toto semper cantabitur orbe.

IV. *Homines impuri et sordidi.* ID dicitur in putidos & sorditie quadam

dam insignes, vt qui turpia, & quę alioqui silentij fidem requirunt, eructantes aperiunt, & quę natura prouida voluit esse tecta, detegunt euulgantq; sicq; interdum loquuntur, vt, quod vulgo dici solet, podicem ex ore faciant. Hos itaq; non ab re Ibides dixeris, id est, sordidos & ineptulos; indignos, inquam, qui in hominum albo numerentur, perspecto auis ingenio. Hæc enim (vt diximus) rostri aduncitate se per eam purgat partem, id est, aluum, qua reddi ciborum onera maximè est salubre. De panthera ferunt, eam tam auidam esse excrementorum hominis, vt si in vase suspendantur altius quàm possit attingere, enecet sese defatigati porrectu corporis: Ita nonnullis, quod est fœdissimum, id dulcissimum est. Vide prouerbium, *Oscè loqui*.

In diuites publico malo.

EMBLEMA LXXXIX.

ANGVILLAS quisquis captat, si limpida verrat
Flumina, si illimes ausit adire lacus,
Cassus erit, luditq; operam: multum excitet ergo
Si cretæ, & vitreas palmula turbet aquas,
Diues erit: Sic ijs res publica turbida lucro est,
Qui pace, arctati legibus, esuriunt.

COM-

COMMENTARII.

I. DVO piscatores in aqua stagnante pisces venantur: alter quidem pertica aquam turbare videtur, alter ex aqua turbulenta captam anguillam extrahit.

II. *Fons Emblematis.* ID videtur sumptum ex apologo quodam Aesopico, de piscatore aquam verberante, vt fugientes pisces incautè in retia prolaberentur. Quam aquarum turbationem cùm culparet aliquis, statim huic piscator: At nisi, ait, sic moueatur vnda, me mori esurientem est necesse. Proinde vulgato Adagio ij dicuntur anguillas captare, qui priuati quæstus gratia tumultus concitant, cum videant publico Reipubl. statu nihil se posse corradere. Itaque non mirum, si seditiones enatas esse gaudeant, vel etiam excitent, quò publicum ciuitatis malum in suum vertant commodum. Prouerbii vsum ex Aristophanis verbis in Equitibus colligere erit facile. *Anguillas qui dicantur captare.*

Ὥσπερ γὰρ οἱ τὰς ἐγχέλεις θηρώμενοι πέπονθας,
Ὅταν μὲν ἡ λίμνη καταστῇ, λαμβάνουσιν οὐδέν·
Ἐὰν δ' ἄνω τε καὶ κάτω τὸν βόρβορον κυκῶσιν
Αἱροῦσι, καὶ σὺ λαμβάνεις, ἢν τὴν πόλιν ταράττῃς.

Fecisti, vt is qui captat anguillas, facit;
Quieta cùm sunt stagna, venatur nihil:
Sed cœnum vbi omne illac & hac subuerterit,
Captura magna est: tu quoq; vbi perturbaueris
Hanc ciuitatem, & inde plurimum capis.

Vide adagium, *Anguillas captare.* & Pierium, Hieroglyph. 29.

III. *ANGVILLAS*] De anguilla diximus supra Embl. 21.

Si limpida verrat Flumina] si in aqua pura & lucente piscetur. Virg. 6. Aeneid.

——Remis vada liuida verrunt.

Illimes lacus] sine limo. Ouidius 3. Metamorph.

Fons erat illimis, nitidis argenteus vndis.

Cassus erit, ludetq; operam] id est, spe excidet, nihil capiet, frustra se laborasse sentiet. Prouerbiales metaphoræ.

Multum excitet ergo Si creta] Si multũ arenæ vel sabuli, aut cœni limiue excitarit.

Palmula.] Remi extrema pars, sic dicta eò quòd protensa est in modum palmæ. Virg. 5. Aeneid. *Palmula.*

Litus ara, & leuas stringat sine palmula cautes.

Vitreas aquas.] Per similitudinẽ vitreę dicuntur aquæ, cùm sunt quietæ, nec turbatæ Statius 5. Siluarum: *Aqua vitrea.*

——Vitreasq; natatu
Plaudit aquas.

Turbet] Aristoteles lib. 8. de nat. animal. cap. 2. Anguillæ, inquit, paucæ quædam, certisq; locis vescuntur limo atq; edulijs, si quis apponat. Sed plurimæ dulci humore viuunt, idque qui viuariis anguillatiis dant operam, obseruant, vt quàm maximè pura sinceraq; sit aqua, fluens semper, & effluens per ripas, vbi viuaria extruũtur. Nam nisi aqua sit clara, breui strangulatæ interennt, branchias enim habent exiguas. Hinc turbare aquas soliti sunt, qui eas piscantur. Hæc Aristot. *Anguillarum natura.*

Diues erit] ditabitur ex copiosa captura.

Sic ijs res publica &c.] Similitudo erat, cuius hic est ἀπόδοσις.

Turbida] tempore tumultus aut belli.

Pace] tempore pacis.

Arctati legibus] coacti, retentique iugo legum ciuilium. Elegans metaphora à vinculis aut compedibus, quibus illigati sontes retinentur. Lex, teste Cicerone, vinculum est ciuitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis, &c. Nec sanè aliunde magis floret Respublicæ, quàm cùm legum viget auctoritas: quæ institutæ sunt præcipuè, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia, tradit Isidorus auctor non omninò malus. Huc pertinet quod alicubi dictum est à Demosthene: οὐδὲν ὄφελος πόλεως, ἥτις μὴ νεῦρα ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔχει. *Nulla vtilitas ciuitatis, quæ nõ habet neruos in iniuriosos.* Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, ait Modestinus. Seneca 95. epist. appellat leges minis mixta præcepta, constituuntur itaq; leges pœna. Ergo punit lex ea etiam interdicto, quæ non sponte admittuntur flagitia, sed culpa aliqua atq; ignorantia: vt lex Aquilia culpam in damno dato vel leuissimam, l. 31 Si putator, l. 44. ad l. Aquil. ff. Sed ad rem: leges constringunt improbos, aliosq; in officio continent Repub. quieta, nulloque *Lex cur primùm lata.*

que tentata tumultu. Sic M. Tull. pro Sextio: Illum tot iam funeribus Reipub. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. Rebus enim perturbatis scelerati homines sibi pollicentur impunitatem, qua nulla maior ad peccãdum illecebra. Proinde apud Suetonium, Iulius Cæsar dictitabat, iis, quos grauior crimínũ vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, bello ciuili opus esse. Cum superioribus isthæc adiungo: arctatos legibus pro iis, qui legũ nexibus, & quasi iugo continentur. Nam & iugum, legum symbolum fuisse interpretes quidam rerum sacrarum docent. Rectè apud Virgil. in 1. Aeneid.

Iugũ pro legũ symbolo.

——*Legesq; viris & mœnia ponet.*

Qui enim legibus parent, similitudine quadam colla subdere iugo videntur: vt subire iugum inferiores, qui potentiorum parent imperiis.

IV. *Piscari anguillas quid.*

PER piscationem anguillarum manifestè designatur illud, quod dicitur: ὅτι καὶ τῶν πόλεων δημαγωγοὶ τότε μάλιστα ἐργάζονται, ὅταν τὰς πατρίδας εἰς στάσιν περιάγωσιν: *eos nempè qui Rerũpub. clauum tenent, tum vel maximè quæstum facere, cum patria, sua opera, laborat seditiõne.* Est certè quoddam hominum genus, quod non nisi malo publico saginatur, & cui rebus tranquillis malè est. Hi nihil magis affectant quàm vt res mortalium sursum deorsum misceantur. M. Tull. pro Amerino: Is mihi propriè & solus honos videtur quem sis neq; maiorum commendatione, neq; per alterius calamitatem assecutus. Lucanus lib. 1. belli ciuilis:

Hinc vsura vorax, auidumque in fœnore tempus.
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Eo de genere præfecti fisco, ærarii quæstores, depeculatores, & qui annonam vexãt, æruscatores, dardanarij, hirudines numquam saturæ, qui spiritum ac sanguinem populi auido ore sitiunt, nedum fortunas expilant: & quibus licet esse beatis, quia eorum fraudibus quidam viri principes vti nunquam ferè desinunt. Querimur, eiulamur, lamentamur, sed quis Calais vel Zethes harpyias famelicas abigit? quis magistratus intercedit? quis gratiosus noxas volitantes auerruncat? Imò si quis sese fortè offerat, suspectas habemus querentum lacrymas, vota incessimus spoliatorũ. Quin nec mala nostra, nec etiam remedia pati possumus: prædari, depeculari, aliena diripere putamus esse licitum, quia solemne est fieri; & ad id vitę genus per omnes prouincias comparatæ sunt hominum myriades, quibus nihil aliud pensi, quàm vt suos compilent populares, miseros nonnunquam & egentes, & quibus pręter miseram animam nihil est reliqui. Verùm

Hæc fierent, si virtutis vena vlla paternæ
Viueret in nobis? vnde istud dedecus.

Hanc artem (heu nimium) callẽt quidam Principes δημοβόροι, qui tyrannico concilio in ciuitatibus dissidia serunt, quò licentius mulctent miseram plebeculam. Notissimum est quod iactitant magni illi latrones à laqueo immunes, nihil esse vtilius & opportunius, quàm in aqua turbida piscari. Sic viuitur: ea est morum deprauatio atq; hominum peruersitas, vt qui ipsi sæpenumerò legum sacra tractant, aut certè quibus vt custodibus asseruanda & tuenda conceduntur, ipsimet legum solutis & perfractis repagulis victitent. Memini quę aliquando Marius apertè libereque fassus est: Bello enim contra Cimbros gesto, cùm mille Camertes ciuitate donasset, idq; quibusdam reprehenderetur, vt à legibus patrijs alienum, statim ait, se inter armorum strepitus legum præscriptum & quasi vocem audire minimè potuisse.

Principũ quorundam rapina.

In Accipitres

In auaros, vel quibus melior conditio ab extraneis offertur.

EMBLEMA XC.

DELPHINI insidens vada cærula sulcat Arion,
Hocq; aures mulcet, frænat & ora sono.
Quàm sit auari hominis, non tam mens dira ferarum est:
Quiq; viris rapimur, piscibus eripimur.

COMMENTARII.

I. *Delphinus.* EX naui perfidi nautæ Arionem citharœdum deijciunt vnà cùm cithara; sed hunc Delphinus excepturus præstolatur. E longinquo verò illius tergo insidens citharam pulsat Arion, & ad portum hoc vectore enatat. Delphini sunt pisces hominum amatores; linguam habent contra naturam aquatilium, mobilem, breuem & latam, non differentem à suilla. Arte musica mulcentur; pro voce gemitum edunt humano similem. Dorsum habent repandum & rostrum simum, vnde & Simonis nomine gaudent. Obuiam nauigijs veniunt, alludunt etiam, & quæuis plena prætereunt vela: nullum est animal quod celeritate nõ excellant.

II. *Fons Emblematis.* ID extulit è Græco *Βιάνορος* hexasticho, quod est 1. Epigr. sic autem:
φῶρες ὅτ' εἰνάλιοι τυρσηνίδος † ἐγγύθι δίνης
† *ἀγχι...*

φαρμικτὰν ἀκάτε θῆκαν ὑπερβύθιον.
Αὐτίκα μὶν κιθάρῃ λιγυηχεῖ δέξατο δελφὶν
Σύνθρονον. ἐκ δὲ βυθῦ νήχεθ' ἑλισσόμενος,
Μέχρις ἐπ' ἰσθμὸν ἔκελσε κορίνθιον. ἦρα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρυς.
Ad verbum sic sonat:
Fures quando marini Tyrrhenum prope vorticem
Citharœdum de naui posuerunt gurgite mergendum,
Statim eum cum cithara arguta suscepit delphin
Sessorem: ex profundo autem enatauit emergens:
Vsq; ad Isthmum appulit Corinthium Certè mare
Pisces hominibus habuit tum æquiores.
Sic autem reddidit Minos:
Præcipitem è naui citharœdum aliquando latrones
In vastum pelagi fortè dedere fretum;
Protinus in medijs delphin apparuit vndis,
Illicio grata dulcisonaq; chelys:
Sessoremq; isthmũ deuexit adusq; Corinthi,
Fluctibus & medijs reddidit incolumẽ.
Hinc patet indomito meliores æquore nasci
Pisces, quã tellus gignat alumna viros.
Extat & aliud eiusdem Bianori lib. 4. Epigram. εἰς εἰκόνα ἀρίονος τῦ κιθαρῳδῦ, quod tale est:
ἔστησεν Περίανδρος ἀρίονος εἰκόνα ταύτην,
καὶ τὸν ἀπολλυμένῳ σύνδρομα νηξάμενον
εἰνάλιον δελφῖνα. λέγει δ' ἐπ' Ἀρίονι μῦθος,
Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.
Quod sic ferè ad verbum vertit Sãctius:
Constituit Periander Arionis icona talem,
Expertum vt hominẽ pisce vehi videas,
Delphin piscis erat. quid Arionis indicat icon?
Nos pisces seruant, interimũt homines.
Ferè idem cecinit Faustus Sabæus:
Erexit statuam Periander Arionis, & qui
Æquora sulcanti tergora curua dedit,
Delphini monstrat placidi pia fabula, quantum
Exuperent homines impietate feras.
Historiam, seu (si mauis) fabulam copiosè tractauit Herodotus lib. 1. qui inscribitur Clio, & post eum eleganter A. Gellius lib. 16. cap 19. item C. Iulius Higinus in poetico astronomico, cum loquitur de Delphino, & Plinius lib. 9. cap. 8. Plutarchus in conuiuio septem Sapientum. Ea autem sic habet: Arion citharœdus excellentissimus, arte sua pecunijs multis partis cùm patriam repeteret Corinthum, in piratas incidit, qui nummorum caussa consilium ceperunt de eo interficiendo. Quod vbi animaduertisset, impetrata ab eis venia fidibus cecinit; tum statim è prora sese in profundum deiecit: quem subitò à delphino exceptum, & dorso Corinthum vsq; vectum aiunt. Sed cur non apponimus huc Ouidij carmina ex 2. Fastor. ipsa venustate venustiora?

Arionis citharœdi à Delphino seruati historia.

Quod mare non nouit? quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequẽs agnã lupus est à voce retentus:
Sæpe auidum fugiens restitit agna lupũ.
Sæpe canes leporesq; una iacuere sub umbra;
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.
Et sine lite loquax cũ Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arioniũ Siculas impleuerat vrbes,
Captaq; erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atq; ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan infelix ventos, vndásq; timebas;
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namq; gubernator districto constitit ense,
Cæteraq; armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppim,
Non sunt hæc digitis arma terenda tuis.
Ille metu pauidus, mortẽ non deprecor, inqt,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induit & Tyrio distinctam murice pallã;
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit vndas.
Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo,
Se memorant oneri supposuisse nouo.

Ille sedet, citharãq; tenet, pretiũq; vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dij pia facta vident: astris delphina recepit
Iupiter, & stellas iussit habere nouem.

Allusit ad hanc historiam Propertius, elegia 2. ad Cynthiam, de somnio naufragij:

Sed tibi subsidio delphinum currere vidi,
Qui putò Arioniam vexerat antè ratem.

Habetur venustum & elegans octostichon Philippi lib. 1. Epigram. Græcorum, vbi philomela gloriatur se vectam esse delphino; quo facto colligit fabulam de Arione non fuisse vanam nec fictitiam. Quod si propter Græcæ compositionis leporem apposuero, nihil me peccaturum arbitror.

Epigramma de delphino philomela vectore.

μεμφομένη βορέην, ἐπεπωτάμην ὑπὲρ ἅλμης.
πνεῖ γὰρ ἐμοὶ θρήκης ἤπιος οὐδ' ἄνεμος.
ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα, δέξατο νώτοις
δελφὶν, καὶ πτηνὴν πόντιος ἡνιόχει.
πισοτάτῳ δ' ἐρέτῃ πορθμευομένη, τὸν ἄκωπον
ναύτην τῷ σόματος θέλγον ἐγὼ κιθάρῃ.
εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μουσῆσιν ἄμισθον
ἤνυσαν. οὐ ψεύσης μῦθος ἀριόνιος.

Cuius epigrammatis sensum sic vertere conabatur Sanctius:

Præpetibus pennis vento bacchante ferebar
Per mare Bistonio, qui mihi sæuus erat.
Sed me dulcisonam suscepit aedona curuo
Pontiuagus delphin corpore piscis aut.
Qua fido tranans spatiosum in remige pontum,
Mulcebam varijs corda marina sonis.
Delphini Musas (naulo sine) sæpe tulerũt:
Nam neq; Arionia fabula falsa fuit.

Porrò de delphini natura, & eius in hominem amore testatur Gellius lib. 7. cap. 8. & Plinius lib. 9. cap. 8. hic refert de delphino, qui è pauperis cuiusdam pueri, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantis manu pastus, dorsum præbebat ascensuro, pinnæ aculeos velut vagina condens: receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum ventitans, tristis & mœrẽti similis, ipse quoq; (quod nemo dubitaret) expirauit. Leonicus quoque de var. histor. lib. 1. cap. 53. ex Pausania refert, se vidisse delphinum à puero vocatum, subitò aduentare solitum, illumq; dorso acceptum, leniter per mare ferre consuetum, collati in se beneficij memor: de quo ille. Quamobrem, inquit, vera esse illa, quæ de citharœdo Arione Herodotus, Plinius, & pleriq; alij referunt, haud magna cum re credi potest. Enalum etiam adolescentem in mari à Delphinis seruatum, eodem penè quo Ariona modo, retulit in Symposio septem sapientum Plutarch. Itidem narratur de Telemacho puerulo; qui cùm fortè in mare decidisset, excipientibus Delphinis, ab imoq; retrahentibus, euasit. Ait idem Plutarch. ad finem disputationis, qua inquirit, An sit aliquid in brutis rationis. Sed hęc plusquam satis. De Arione consule etiam Mytholog. Nat. Comitis lib. 8. cap. 14.

Delphin puerũ ad ludum ferens.

Delphinus à puero vocatus paruit.

III. *Delphinus cur signum musicũ.*

DELPHINI insidens] Delphin piscis marinus, celerrimus & φιλάνθρωπος. Delphinum musicum signum ideo dici (vt & hoc addam) Arati interpres scribit, quod nouem stellis insignitus sit, vt testatur Ouid. Fastor. 2. qui est Musarum numerus.

Vadũ pro mari.

Vade cœrula] mare cœruleum. Vadum non rarò pro mari ponitur apud Poetas. Catull. Argonaut.

Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi.

Et Virgil. 7. Æneid.

Litus ad Ausoniũ tot per vada cœrula vexit.

Sulcat] μεταφορὰ ab aratoribus, pro eo quod est, secat, proscindit, transgreditur. Hac quoq; translatione vsi sunt Virgil. 5. Æneid. Ouid. 1. de Ponto, & alij.

Hocq; sono] lyræ suæ modulis. Hunc versum aliqui sic legunt:

Et cithara mulcet, frenat & ora sono.

Aures mulcet] delphini. Virgil. 1. Æneid. dixit:

Et mulcere dedit fluctus, & tollere vẽtos.

Mulcere.

Paccuuius, *mulcere laudibus*, pro mollire seu lenire, vt vult Festus. Ouid. 4. Trist.

Pastor arundineo carmine mulcet oues.

Frenat & ora] translatio in verbo *frenat*, ab equis sumpta, pro eo, quod est, retinet, sistit, regit.

Viris rapimur, piscibus eripimur.] Id paulò antè carmen Græcum expressit.

Ἡ ῥα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρους.

Item eiusdem argumenti ex 4. Ἀνθολογ. Epigramma supra adductum, cuius conclusio eadem cum Alciati versu vltimo:

Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Cui cõuenit Ouid. illud ex 1. Trist. eleg. 4.

Mare mitius hominibus.

Cumq; minor Ioue sit, tumidis qui regnat in vndis,
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Non absimile huic Corn. Tacitus 3. Histor. dixit: Valenti mare tutius quàm litora & vrbes. Rapimur autem, hoc est, opprimimur, lædimur, de medio tollimur: rapere enim ad vim pertinet. Eripimur, liberamur, seruamur. Virgil. 6. Æneid.

Eripe me his inuicte malis.

IV. *Auaritia quanta pernicies.*

ARIONIS fabula non iniuria flectitur in crudelem & insatiabilem hominum auaritiam, qui in vitam aliorum non verentur cõspirare, quò bonis eorum & opibus potiri quoquo modo queant. Hincq; admonemur, mitiores esse feras in hominem, quàm ipse homo in hominem sit. Hinc nõ immeritò Virgilius 3. Æneid. exclamat:

——Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Quid verò scelestius aut deterius ea cupiditate habendi, quæ non modò sui facit immemorem, sed etiam sibi & alijs exitialem? Eam itaque rectè Menander appellat μέγιςον ἀνθρώποις κακόν. *Maximum hominibus malum*. Euripides verissimè,

ὅςις γὰρ ἐπὶ τὸ πλέον ἔχειν πέφυκ' ἀνὴρ,
οὐδὲν φρονεῖν δίκαιον, οὐδὲ βούλεται,
φίλοις τ' ἄμικτος ἐςὶ καὶ πάσῃ πόλει.

Quisquis ambitiosum & auarum ingenium habet,
Nihil sapit iustè, neq; vult,
Difficilisq; amicis est, & toti ciuitati.

Ambire quẽ vides, auarum & viuere,
Is nec sapit, nec sapere vult prorsus sibi;
Imò est amicis & molestus ciuibus.

& Bion Sophista optimè τὰν φιλαργυρίαν μητρόπολιν πάσης κακίας εἶναι cẽsuit. *nempe auaritiam esse metropolin omnium vitiorum.* Cur autem summum malum à quibusdam dicatur auaritia, in promptu ratio est, quòd ea vix vnquam sola esse queat: quippè cùm perpetuas habeat sibi comites rapinam, periurium mendacium, proditionem, atq; etiam parricidium, quod exemplis longè multis perspicuum esse potest: sed vnum ad rem præsentem satis erit, quod ex Aristotele protulit Aristonymus: Socios octo latrones de spolijs inter se concertasse, ex quibus quatuor sunt interfecti: deinde quatuor alios rursum eo nomine dimicasse: vnde factum vt duo tantùm fuerint superstites, qui etiam cùm rixandi finem non facerent, vnus ex omnibus ad extremum incolumis euasit. Sed quid reliqui tandem futurum, si etiam dextra in sinistram armetur? Hæc ille. Cicero pro Quintio: Nullum est officium tam sanctum atq; solemne, quod non auaritia comminuere atq; violare soleat. Et quidẽ statim omnis iustitia negligitur, & aliena per iniuriam occupantur, cùm pectus auaritia, miseraque cupidine feruet, ait Horatius. Perplacet illud Iuuenalis, de auaritia:

Auaritia summum malum.

Inde feræ scelerũ caussæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius vllum
Humanæ mentis vitium, quã sæua cupido
Indomiti census: nam diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri: sed quæ custodia legum?

Id flecti verè potest ad exẽpla miseræ proscriptionis, non certè Syllanæ, vel triumviralis, sed Gallicanæ iam toties vsurpatæ, non in citharœdos (quibus facilè carere-mus) sed in homines vitæ inculpatæ, sobrios, non rebelles, non reprobos, quietos, qui minimè belligeri, imò ab omni dimicandi alieni insania, & in eadem quasi vecti naue publico & nefario tumultu, insontes perierunt, aut extorres facti patria carere coacti sunt. Et quis non vidit viros bonos, certeque laudatos penè omnes extorres factos diu exulasse, aut in exteris regionibus mortuos, nec alio nomine à suis pulsos, quàm quòd insigniter improbi nõ essent, aut factionem nullam alerent? Et quidem certò scimus idem contigisse quibusdam nostris vrbibus, atq; Milesiorum ciuitati, apud quos nemini esse bono licebat. Sed desisto iã, vt succurrat illud Tibulli eleg. 3. lib. 2.

Præda feras acies auxit discordibus armis:
Hinc cruor, hinc cædes, mors propiorq; venit.
Præda vago iussit geminare pericula ponto,
Bellica cum dubijs rostra dedit ratibus.

Certè propter duo Pronomina, *meum* & *tuum*, subinde homini imminet periculum inde, vnde minimè oportet, ab homine scilicet: nam homo homini lupus. Nullum malum frequentius, nullum pertinacius, nullum blandius. Tempestas minatur antequam surgat, crepant ædificia antequam corruant, prænunciat fumus incendium: ex solo homine subita pernicies, & eò diligentius regitur, quo propius accedit. Erras, si istorum, qui occurrunt, vultibus credis; hominis multi effigiem habent, animos ferarum. Nihil illas ad nocendum, nisi necessitas

Homo homini lupus.

ceſſitas incitat, fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominem quouis tempore libet. Sic Iudæi apud Ioſeph. Antiq. lib. 17. cap. 17. conqueruntur de Herode, quod plura mala ab eo ſint paſſi, quàm ab vlla beſtia ipſis infligi potuiſſet. Sed ceſſo, & me ab Auaritia ad Gulam confero, à barathro ad voraginem.

Gula.

EMBLEMA XCI.

CVRCVLIONE gruis, tumida vir pingitur aluo,
Qui Laron, aut manibus geſtat Onocrotalum:
Talis forma fuit Dionyſi, & talis Apici,
Et gula quos celebres delicioſa facit.

COMMENTARII.

I. IVXTA menſam cupedijs & vinis inſtructam ſtatuatur homo collo gruino (vnde vellem huic iconi collum longius protrahi) ventre ſeſquipede prominente, qui vna manu larum, altera onocrotalum, aues voraciſſimas, geſtet. De his in progreſſu. Sed longè venuſtior meo iudicio appareret pictura Rouilliana, habet enim collum longiſſimum, & capaciorem ventrem, Bacchi ſepulchrum diceres.

ARISTOTELIS 3. Moral. cap. 10. ad Nicomachum ſic ait: Itaq; Philoxenus quidam Erixius, cum epularum voluptate duceretur, collum ſibi dari gruis lõgius optabat, II. *Philoxenus.*

optabat, quod ex tactu caperet voluptatē. Præsenti ergo eicone depinguntur lurcones & gulosi seu helluones, quorum illis tribuit gruis collum, vt sibi dari postulabat Philoxenus: his, vel (etiam si mauis) vtrisq; ventrem maximè prominentem. Expressit autem ventris hæc gulæq; mancipia, duarum auium maximè furacium, & gulæ deditarum imagine. Larus enim edacissimus est, qui, quòd totam escam ore deuoret, locum fecit prouerbio, *Larus hians*. Auicula est è mari victum quæritans aut lacubus, quæ Gauia Latinis dicitur. Hinc Matron, quidam parodus, Chærephontem parasitum comparauit famelico laro, eo quòd voracissimus esset helluo. Πεινῶντι λάρῳ ὄρνιθι ἐοικώς. Onocrotalus autem olorum similitudinem habet: nec omninò differre viderentur Onocrotali & olores, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc enim inexplebile animal congerit, mira vt sit rapacitas; mox perfecta rapina, sensim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert. Plin. c. 47. lib. 10. Et hæc bellissima gulosorum insignia Melanthij Poetæ tragici ὀψοφάγου insignis votum fuisse traditur, vt collum olorinum optaret, quo diutius dapum sensu frueretur: vt etiam eius, quem superiùs attigi, qui sibi à Dijs volebat impartiri τριῶν ἔχειν τὸν λάρυγγα πηχέων. i. *guttur tres longum cubitos*, cuius est mentio apud Gellium 19. c. 2.

Gulosorū imago.

Larus.

Onocrotalus.

Melanthius.

III. *Curculio.*

CVRCVLIONE grus] Gruis collo. Videtur ex proprio fecisse appellatiuum: est enim curculio, vermis edacissimus, quasi gurgulio sic dictus, & frumenti sortitus vocabulum; quo nomine sunt etiam notati plerique parasiti, vt ex 2. Miscellan. Nannij disces. Varro 2. de re rust. cap. 3. etiam pro gula posuit: Collo breui, curculione longiore. vbi de hircis loquitur. De gruibus consule Plinium lib. 10. cap. 23. & quæ diximus Embl. 17.

Tumida vir pingitur aluo.] Id est, φύσκων, quasi dicas ventrosum: quo epitheto notatus est Ptolemæus Euergetes, propter abdominis studium. Vt Alcæus Pittacum Mitylenæum φύσκωνα καὶ γάστρωνα, quòd pinguem haberet aqualiculum, appellauit, teste Laertio. Citatur ab Athenæo ex Euripide, sicuti & à Galeno oratione ἐπὶ τὰς τέχνας.

γνάθου τε δοῦλος νηδύος θ' ἡσσημένος.

Abdominis minister & seruus gulæ.

Huic conuenit Persianum hoc Satyra 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.

Id hominum genus vocantur προγάστορες Græcè, nempe queis pingui abdomine venter prominet.

Qui Laron] Larus auis est auida & vorax. Larum significauit Virgilius in illis carminibus, quæ sunt 4. Æneidos:

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto præceps se corpore ad vndas
Misit aui similis, quæ circum littora, circū
Piscosos scopulos humilis volat æquora iuxta.

Quæ carmina, vt inquit Petrus Nannius, ab Homero sumpta sunt, quod primus ipse animaduertit. Homerica sic vertit ille:

Pieria inscēsa se misit ab æthere in vndas;
Deinde laro similis volitat iuxta æquora summa,
Qui maris indomiti sinuosa ad littora sæpe
Captandò pisces aspergine tingitur vnda.

Postea subdit: Valde miror, cur Virgilius nomen auis omiserit, & in genere quàm in specie versari maluerit, cum non sine causa Homerus larum ex omnibus piscatricibus auibus exemerit, cui Mercurium in volando similem vellet. Est enim larus Mercurio dicatus, qui à loquacitate nomē inuenit: λάρος enim quasi λάλος dictus. Deniq; hanc causam reddit: Larus Latinè ab alijs dicitur Fulica, in quibus est D. Augustinus: ab alijs Gauia, in quibus est Gaza: ab alijs Herodios, Ciconia, Ibis. Quare Virgilius, ne litem faceret, nomen auis omisit. Hæc ille. Aliam causam affert Seruius in illo loco, quæ non displicet. Incongruū enim erat Heroico carmini, si Mergum diceret. Sic alibi per periphrasin ciconiam dixit:

Larus Mercurio sacer.

Candida venit auis longis inuisa colubris.

Hæc ille. De laro extant quædam prouerbia in Chiliad. Vt, *Larus hians. Larus parturit Larus in paludibus.* Sunt qui hanc auem eandem cum Ceppho esse putent, prouerbio decepti, quod circumfertur, λάρος κέπφος: Sed laro longè aliud est ingenium quam Ceppho sit: Cepphus enim ad cibū tenuia quæq; sectatur, vt etiam spuma marina sit contentus: larus verò inter voracissimas numeratur, omniuorumque animal esse fertur, vnde sit à veteribus Herculi dicatus

Lari & Cepphi differentia.

catus

catus, quem helluonem maximum fuisse prędicant. Neq; temere Aristophanes Ranis, Cleonem rempublicam omnem deuorātem, Laron vocarit. Prętererea Hesychius Hierosolymitanus, larum ait esse auem, quę tam in mari, quàm in terra versetur, & vtriusq; partis cibo, quem plurimum, & vndecunq; perquisitum deuoret, enutriatur. Vide plura apud Pierium Hieroglyph. 23.

Gestet Onocrotalum] Antonius Nebriss. multæ doctrinæ vir, Hispaniæ laus, in suis Quinquagenis, testatur se vidisse duos Onocrotalos: alterum mortuum in foro Bononiensi: alterum volantem ad Anæ fluminis ripam, qui æquiparabat mole sua agnū anniculum. Ascribam aliqua illius verba:

Ingluuies onocrotali. Ingluuies, inquit, in onocrotalo mirum in modum est ampla, quippe quæ amphoræ mensuram, aut non multò minus capiat. De qua Martialis lib. 11.

Turpe Rauennatis guttur Onocrotali.

Nam turpe guttur, pro magna ingluuie posuit. Est porrò ingluuies, vt definit Aristoteles, cutis in amplum sinuata, qua primùm cibus ingestus continetur incoctus. &c. Hanc onocrotalus aqua explet, atque ore aperto pisciculis se obiectat, quos cum sensit deprehensos intra ingluuiem, aquam per oris spiramenta euomit, atq; ita prędа vescitur. Croton Bononienses (vt & Veneti) vocant. Interpretatur *asinus crepitans*: quoniam ὄνος est *asinus*, κροτάω, *crepito*; nomen impositum est à voce, quam auis illa edit, quam mihi audire non licuit. Hæc ille. Hanc auem Gallia Septentrionalis Oceano proxima mittit, teste Plinio lib. 10. cap. 47.

Dionysius rex. *Talis forma fuit Dionysi*] Dionysius Clearchi, qui primus Heracleæ regnauit, filius, & ipse patriæ imperans, ob nimias delicias, nimiasq; crapulationes, adeo pinguis effectus est, vt præ pinguedine vix spiraret, & penè suffocaretur. Quare statuerunt Medici, vt acus oblongæ ac tenuissimæ fierent, quæ tunc lateribus ac ventri adigerentur, cum profundissimo somno teneretur: tūc enim excitabatur cum viuam carnem acus attingebant. Ius dicebat corpore arca ita condito, vt præter caput penitus nihil extaret. Quinq; & quinquaginta annos vixit, cum tres & triginta imperasset. Hæc Stephanus Niger in lib. de nimio luxu. Athenæus lib. 1. Dipnosoph cap. 3.

M. Apicius. *Et talis Apici*] Apici, pro Apicij: sic Dionisi, pro Dionysij, per apocopen figuram Poetis vsitatissimam. M. Apicius (quem Plinius vocat nepotum omnium altissimum gurgitem; & alibi, ad omne luxus ingenium solertē) nobilis fuit Romanus, valde gulosus, qui amplissimum Capitolij vectigal, & Principum congiaria comessationibus hausit. Hic cum subductis rationibus ex sextertio millies, quod in culinā congesserat, tantùm centies sibi superesse cognouisset, famem metuens veneno vitam finiuit. In quem sic lusit Martialis lib. 5. Epigram

Dederas, Apici, bis trecenties ventri,
Sed adhuc supererat centies tibi laxum:
Hoc tu grauatus, ne famē & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum.

Libros de gulæ irritamentis conscripsit, vt author est Suidas. Vide, si plura cupis, Senecam, de consolatione ad Albinam matrem. Lucianum in Nigrino, Athenæum loco citato, Plinium lib. 9. cap. 17.

Et gula quos celebres &c.] Multos huius generis præter duos iam nominatos, si cupis legere, consule Stephanum Nigrum de nimio luxu, Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 11. Officinā Textoris lib. 5. cap. 51. Talis fuit Gnatho Siculus, Publius Gallonius, qui ob gulam in prouerbium abijt. Aesopus, Abron, Astydamas, quorum luxum & delicias ex veterum monumentis hinc inde colliges. Sed ab exemplis gulæ Clodius Albinus, & Phago minimè excludendi sunt, quorum hic adeo gulosus, vt adhibitus mēsæ Aureliani, aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum vno die comederit, biberitque orcam vini, teste Flauio Vopisco: ille quingentas ficus, centum Campana persica, melones Ostenses decē, vuarum Labicanarum pondo viginti, ficedulas centum, ostrea quadraginta vna cœna deuorarit.

IV. *Gulosi.* PROPOSITO gulæ ectypo notantur ganeones, gulones, lurcones, gurgites, & voragines, quibus vt porcis anima pro sale data est, quorum vita sagina est: hos autem ventri mancipatos homines immundorum dæmonum vasa fieri scribit Porphyrius. Idem dixit corpus pingue factum animam quoq; in esuritionem cogere à vitæ prolapsam felici, redditam etiamnum corpoream: ad idq; quod diuersum est, de-

flexam, vti ne primoribus quidem, quod aiunt, labris sapientiam prægustet, sed nec summis contingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut vix. Democrates ait, viuere impudenter, intemperatè, impiè, non tam malè viuere est, quam mori. Bœotios non alia magis ratione fatuos, pingues ac rudes, & ἀναισθήτους, id est, brutos ab Atheniensibus dici, quã propter ἀδηφαγίαν, id est, edẽdi inexplebilem auiditatem, testatur Plutarchus. Idem affirmat Philoxenum & Gnathonem Siculum (quorum iam meminimus) gulę proceres, imò verò extremos ac perditos homunciones, cupediuorosque infamari literis, quod conuiuijs adhibiti emungere se in paropsides siue pultaria soliti essent, vt abstinentibus cæteris, soli epulis ampliter fruerentur, vel ad distensionem obfarcirentur verius. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens, annis plus minus viginti nec orientem se vidisse solem dicebat, nec occidentem. Epicuri, vt puto, hic socius extitit, qui dum palato quid sit optimum iudicat, cœli palatium (vt Ennius dicebat) non suspexit. Ast hoc ipsum sincerius tota ferè vita sibi contigisse prædicabat Ponticus Hestieus, dum eruditioni incumberet auidius. Huius nimirum animus fuerat in paginis & codicibus: illius verò nebulonis (hem, epulonis dicere volebam) in patinis & calicibus, cuius doctores, coctores; culpa, pulpa; pœna, cœna; codex, lodex; fabula, pabula; supellex, pellex; fiscus, discus fuerant. Id genus hominum dum cogito, in mentem mihi venit Herculis Strozæ, verè nobilis poetæ in heluonem conscriptum epigramma, quod sic habet:

Boeotij cur rudes habiti.

Smindyrides Sybarita.

Sæpe bibis, qui sæpe vomas, & sæpe voracem
Distendas miseri corporis ingluuiem.
Quin si fortè tenax stomacho cibus hæserit, hunc vel
Dextra, vel in fauces indita penna ciet.
Tanquam sis genitus perdenda ad vina, nec vlli
Te natura alij finxerit officio.
O dignum laqueo facinus: quodcunq; voratur,
Turpiter ingeritur, turpius egeritur.

Hanc in rem vide, quæ Iof. Quercetanus literis prodidit in suo Diætetico Polyhistorico Sect. 2. cap. 8. vbi de varijs cùm sobrietatis, tum gulæ ebrietatisq; effectis eruditè disserit. Et quis dubitet, ventres istos commodissimè æquiparari posse inexplebili illi Danaidum dolio, quod inani quamuis labore repleturæ, vt cum Ouidio dicã,

Assiduas repetũt quas perdant Belides vndas.

Quæ fabula etsi variam interpretationem capit à mythologicis scriptoribus, vt videre est apud Nat. Comitem lib. 9. cap. 17. Tamen & de heluonibus rectè eam vsurpari posse festiuus quidem Poeta indicat hoc epigrammate:

Heluones dolium sunt Danaidum.

Belidas fingunt pertusa in dolia vates
Mox effundendas fundere semper aquas.
Nomine mutato, narratur fabula de te,
Ebrie, qua meias qui sine fine bibis.
Quin etiam hoc in te quadrat, turba ebria, quod sint
Corpora quæ fuerant, dolia facta tibi.

De talibus sic pergręcantibus perquam verum est, quod Varro dixit, ijs vitæ modulum culinam esse, dum scilicet omnia epulis metiuntur. Sic prodigos & ebriosos Lucretius dicebat natos esse vino in vesicã calando siccandoq; quippe qui cellas diuitum vinarias epotas effundunt in matulã: vel, vt eiusdem Varronis vtar verbis, diuitum apothecas Chias ad communem reuocent matellam. Nam quidquid auium volitat, (inquit Seneca) quidquid piscium natat, quidquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus: quære nunc, cur subitò moriamur? quia mortibus viuimus. Retia, hamos, viscum, laqueos meditamur, rapaces volucres imperio parere, & prædari nobis docemus, ad nil aliud, nisi vt gulæ satis fiat; quam non modò explendo, sed onerando fatigamus, & angustum ventrem varia arte laxamus, cui aliquando vtilior fames esset, vtilissima verò sobrietas, fœdo illi sacculo ac misero, simul & siluis, & nubibus, & fluctibus pacem linquens. Nos cęlum terræ, vt habet adagium, miscemus: hoc est, quæ in terra crescunt, vt olera, fructus arborum; quæ in aquis, piscium omne genus; & quæ in aere volitant, vnum in ventrem coaceruamus: & quarti elemẽti, hoc est, ignis loco fortia vina, aromata, sinapi, &c. adiungimus. Ita confusis elementis tempestates varias, concussiones, & tanquam tonitrua cieri nihil mirum est; vt ex continuis vaporibus catarrhos, fluente & refluẽte tanquam in euripis materia. Quid itaq; mirum, si

Ingeniosa gula est.

Hypotyposis gulæ.

Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,

Mollia

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Basilius: Ex vario & crasso alimento, vinoque fuliginosæ exhalationes, elatæ in morē densæ nubis, *Spiritus Sancti* illustrationes in ipsam mentem suo interuentu impediunt. Sed nunc pro more Gulæ asseclam suis coloribus depingemus, sed strictim & currenti penicillo. Aqualiculum trahit, non fert, triamphoralem instar cadi vinarij, latum, inflatum, infarctum: suras tremulas habet, follicantes, cubitali crassitie, breuiusculas, pumilionum mensura: clunibus incedit ac podice pendulo, radente terram: capite oblongo, prominentibus auriculis, sicut olla tricongia, auritum peponē diceres: naso cupreo, purulento, gibboso, flaccidis maxillis, labris stillantibus & obtortis sacculorum more, quibus Veneti piper suum & caryophylla vendunt. Digitos vide, lucanicas credes, brachia sine internodijs & iuncturis, inculcata sicut puluilli lanei. In summa, truncus carneus est spirans, damnatus ad saginam & macellum, cuius lardum & pernas deuorabunt in stygia popina inferorum vultures. Nūc Ocui funis nos ad se trahit.

Imago gulosi.

Ocni effigies, de ijs qui meretricibus donāt, quod in bonos vsus verti debeat.

EMBLEMA XCII.

IMPIGER haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq; artifici iungere fila manu.

Sed

Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina, iners animal, facili congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

COMMENTARII.

I. PINGITVR strenuus restio, conficiẽdis ex iunco funibus nunquam non occupatus, sed quod ille miser longo tempore, assiduoq; labore contorsit, tortum ignaua asella astans deuorat.

II. *Character Emblematis.* ID ex Pausaniæ Phocicis tractum. enumeratis enim aliquot statuis Deorum & Heroum Polygnoti manu depictis, post has virum quendam sedere ait, inscriptionemque indicare eum esse Ocnum, qui texat è iunco restim vel funem, sed astantem asellam totum quod ille laboriosè texuerit arrodentem. Gnauum & industrium hominem fuisse Ocnum aiunt, qui vxorem sumptuosam & prodigam habuerit, quæ profundere consueuerat, quicquid ille opere faciundo per summum laborem quæritasset, idq; per ambages voluisse Polygnotum designare. Compertum est etiam Ionum vulgò prouerbium esse, quoties hominem significant ad laborem quidem vehementer propensum, sed nihil inde capiẽtem commodi, *Ocni funiculum torquet.* *Ocni funiculum torquere.* Ita fermè Pausanias. Huius quidem effigiei Plutarchus meminit libello περὶ εὐθυμίας, & Plin. 35. cap. 11. inter opera, ni fallor, Socratis pictoris. Sic & Propertius 4. Elegiarum:

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Aeternumque tuam pascat asella famem.

Retulit & commodè 12. Hieroglyphicõn Pierius. Et Politianus Miscellan. cap. 81. Id quoq; argumentum in marmore cælatum tradit Hermolaus Barbarus, Romæ duobus locis, in Capitolio nimirum & Vaticanis hortis videri. Idemq; de Ocno alia scitu digna tradit in castigat. Plinianis lib. 35. cap. 11. Præterea Cratinus fingit etiam quendam apud inferos funem torquẽtem, asinum verò arrodentem ea, quæ ille iam torsisset. Hinc de inaniter laborantibus id prouerbij etiam vti solent: *Contorquet piger funiculum.* de quo vide adagia.

III. *IMPIGER*] Diligens, industrius. Virgil. 1. Aeneid.

——ille impiger hausit
Spumantem pateram.

Et Ouid. 1. Metamorph.

——patrios adit impiger ortus.

Videtur tamen (quod obiter dixerim) adiectiuum hoc differre vel maximè à nomine Ocni, quod propriè ignauum, & qui faciat aliquid grauatè, significat. *Nomen Ocni.* Dicitur enim ὄκνος & ὀκνηρός, & ipsa ῥαθυμία dicitur ὄκνος & ὀκνηρία, sed & ὀκνεῖν, idem est quod *pigrescere*. Hæc tamen dictio ad sensum potius accinet, ignauus enim est, nihilq; agit, tametsi laboret, qui suas opes male collocat, easq; in vsus minimè necessarios erogat.

Sparto] Genista. Sic enim quidam interpretantur. Spartum verò genus est herbæ apud Hispanos frequentissimæ: ex hac funes nauticos fieri solitos scribit Liuius 2. bell. Punic. *Spartum.*

Humidaq; artifici, &c.] περίφρασις restis.

Protinus] porrò ac sine intermissione, continuò. Nonius.

Ignaui ventris] πολυτελὴς γυνή. *sumptuosa mulier.* Sic D. Paulus Cretenses vocat γαστέρας ἀργὰς, *ventres pigros*.

Fœmina iners animal] Hesiodus in Theogonia mulieres fucis assimilat, qui apum labores consumunt, cuius hęc est sententia: *Mulier fucis comparata.*

Quale fauis examen apum dulciq; liquore
Cernimus infames haud rarò pascere fucos;
Per thyma manè volant, & picta per arua tepenti
Sole vagæ, ceraq; legunt, & dulcia mella.
Præda latet, curuoque vorax sub vimine viuit,
Inq; sua abdit edax alienos exta labores.
Talis in humanis prius ab Ioue fœmina rebus
Est data, flagitijs hominẽ quæ lædat iniquis.

Vide prouerbium, *Mulieris podex*,

Mundum] Mundus est ornatus muliebris, Græcè dicitur κόσμος. Vnde mũdus dictus est hic, quod alio nomine cęlum appellare *Mundus quid.*

pellare libuit. Nam vt inquit Plinius lib. 2. cap. 4. quem κόσμον Graeci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta absolutaq; elegantia Mundum. Liuius in Oratione Catonis pro lege Oppia seruanda: Munditiæ, ornatus, & cultus, hæc fęminarum insignia sunt, his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri. Nonius ex Lucilio:

Legauit quidam uxori mundum omne, penumque.

Mundus muliebris quid Iurisconsultis. Vlpianus noster ait mundo muliebri contineri specula, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua dici similia possunt; distinguitque muliebria ornamenta à mundo muliebri; ac si mulier possit esse munda, nec tamen ornata: vt solet in ijs contingere, quæ se mūdarint lotæ in balneo, neq; se ornarint: & contrà, est aliqua statim à somno ornata, nec tamen mundata. Sed hoc nimium subtiliter à Iurisconsulto: nam apud oratores, poetas, aliosq. tersos auctores, mundo muliebri non ea modò continentur, quibus mulier fit mundior, sed etiam quibus ornatior. Val. Max. lib. 9. cap. De luxuria & *Mulier prodiga.* libidine, memorabile refert exemplum de abrogata lege Oppia, quæ lata fuerat olim bello Punico secundo, ad coercendam mulierum luxuriam: sed eas tamen ait excusari mentis imbecillitate, & grauiorum operum negata affectatione, quamobrem omne studium ad curiosiorem sui cultum illis permitti,

Prodigit.] Consumit, dissipat; verbum aptissimum ad prodigalitatem notandam.

IV. VETERES cùm virum in re cumulanda solicitum, neq; assiduos quantumlibet labores declinantem; vxorem verò prodigam, & ad omnia perdenda dissipandaq; intentam hieroglyphicè significare vellēt, hominem sparti funiculum torquentem, illam verò asellæ effigie assidentem à tergo, & opus quantumcumq; fieret abrodentem effingebant. Laborat enim miser ille homuncio totis diebus, speratq; ditescere; sed quicquid labore tam improbo partum enascitur, ad ornatum quēdam suum transfert prodiga & insolens mulier. Vnde vero verius à Iuuenale scriptum Satyr. 6.

Prodiga nō sentit pereuntē fœmina censū,
Ac velut exhausta rediuiuus pullulet arca
Nummus, & è pleno semper tollatur aceruo:
Non vnquam reputat quanti sua gaudia constent.

Quò pertinet adagium, *Mulierū podex*, in Chiliad. Adag. Rectè etiam Hesiodus: Qui fidit, inquit, mulieribus, is etiam furibus fidem habet. Et festiuè Lacon quidam quærentibus, quamobrem vxorem duxisset adeo pusillam & paruulam? respondit: E malis quod minimum esset eligendum. Nam vt verè Menander.

γυνὴ τὸ σύνολον ἐςὶ δαπανηρὸν φύσει.
Natura fecit sumptuosas fœminas.
γυνὴ πολυτελὴς ἐς' ὀχληρὸν, οὐδ' ἐᾷ
Ζῆν τὸν λαβόνθ' ὡς βούλεται.
Est permolesta sumptuosa fœmina,
Nec viuere arbitrio sinit virum suo.

Cui autem contigit vxor in otio deses, & incompto corporis ornatu prouentus, reditus, & quæstus profundens, is certè rem faciet vt funarius solet, nimirum retrogrado ductu. Epigraphe emblematis videtur id totum torquere in rapacitatem & auaritiam meretricum, de quibus aliàs.

In

In Parasitos.

EMBLEMA XCIII.

QVOS tibi donamus, fluuiales accipe cancros;
Munera conueniunt moribus ista tuis.
His oculi vigiles, & forfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximaq́; aluus adest:
Sic tibi propensus stat pingui abdomine venter,
Pernicesq́; pedes, spiculaq́; apta pedi:
Cùm vagus in triuijs, mensæq́; sedilibus erras,
Inq́; alios mordax scommata salsa iacis.

COMMENTARII.

I. PINGITVR parasitus habitu aulico, quia illud hominum genus plerunq; aulas sectetur; ventre obeso, & prominente, progredienti similis: qui in patina cancros fluuiatiles ferat.

II. NON est mihi dubium, quin, cum auctor hic suum carmen cuderet, vel memoriæ adiutus thesauro, egregiam Taciti descriptionem sibi tanquam archetypum fingeret: sic enim ille lib. 15. Annal. vbi de Neronis lasciuijs amplissimè: Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs scurrilibus primo in contumelias assumptus, *Parasiti descriptio.*

ptus,

ptus, deinde optimi cuiusq; exim inatione eousq; valuit, vt gratia, pecunia, vi, nocendi etiam malis præemineret. Apparet hoc susceptum esse in mordacem quendam ἀχαλίνυ σόματος scurram, cui symbolicè cancros fluuiales dono dat, parasiticis moribus apprimè respondentes. Decorum itaq; seruat in eo, quod rationem habeat personæ, cui hæc tribuat. Nec malè illud traduxeris ex libello Plutarchi, de discrimine adulatoris & amici, cuius verba sunt: Ego verò noui quendam, qui vxorē suam eiecerit, vt amicus item suam repudiaret. Deprehensus est autem clanculum ad illam commeare, vel ad se accersere, id quod etiam ab amici vxore animaduersum est. Vsque adeo non nouerat adulatoris ingenium, qui credidit hos versus Iambicos magis conuenire cancro, quàm assentatori:

Est venter omne corpus, vndiq; obtuens
Oculus, suuq; bestia reptat dentibus.

Nam huiusmodi quidem est imago parasiti & amicorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia præsto sunt, quemadmodum inquit Eupolis. Hæc Plutarchus. De adulatoribus festiua inuenies epigrammata lib. 1. Florileg. tit. εἰς κόλακας. Vide etiam adagium, *Polypi*.

Vnde petitū Emblema.

III. *Parasitus.* *IN Parasitos*] Parasitus, Græca est dictio, παράσιτος, qui aliorum mensas & cibaria sectatur. Cōponitur ex παρὰ, quod significat *iuxta*, & σιτὸς, quod *esculentum* significat: quare parasiti vocantur, qui ad voluptatem eius, in cuius contubernio sūt loquuntur & faciunt, nihil repugnantes cibi & ventris gratia. Hi etsi olim serui nō erant, tamen maximè seruiles habebantur, quippe qui libertatem offa venalem habebant, eiusque gratia præter irrisum, dicteria, colaphos, etiam ollas sibi in caput confringi permittebant; quod non obscurè innuit Plautus in Captiuis. Insuper hæ ollæ erant repletæ cinere, vt nimirum eo per totum corpus effuso maiorem risum præbitoribus suis exhiberent. Ad quod alludit idem Plautus Curcul. Homerus primus parasitum induxisse videtur, quem appellauit φίλον εἰλαπιναστήν, *amicum mensalem*. Sinopeus Diodorus facetè admodum reliquas artes non à dijs, sed à sapientibus excogitatas videri dicit; verùm parasiticam esse Philij Iouis inuentum. Parasiti etiam olim dicebantur, vt prodidit Crates, qui sacro frumento colligendo præficiebantur.

Parasitica inuentor.

Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 1.

Fluuiales cancros] De cancris vide Plinium lib. 9. cap. 31. vbi leges aliquos cancros Hippos vocari, tantæ velocitatis, vt consequi non sit. Vnde apertior erit comparatio, ad parasitum, cui Alciatus pernices pedes tribuit. Cancros præterea graphicè describit Calentius: *Hippi genus cancrorum.*

Illis dena pedum vestigia, denaq; in arcus
Crura recuruantur, laterumq; à margine ludunt,
Ambiguumq; iter est, &c.

Munera conueniunt moribus] Cancer enim animal est aquatile, oculos semper habens apertos, forfices dentatos atq; acutos pro armis, ventrem magnum, & octo pedes: sic etiam parasitus, qui adulādo hinc inde victum quæritat, oculos habet admodum vigilantes, ob ventris repletionem omnia perlustrans; nec desunt spicula nociua, dum enim cibi gratia huic applaudit, alteri maledicit; ventri insuper & gulæ totus deditus: vti denique cancer plures, sic ille per omnia loca celeres pedes habet. *Cancri et parasiti comparatio.*

His oculi &c.] Sic ordino: *His*, scilicet cancris, *oculi vigiles* sunt, *& ordo plurimus chelarum armatus forfice.*

Vigiles] aperti: quod refert parasitorum vigilantiam in obseruandis aliorum mensis. Euolue prouerb. ἀλλοτριοφάγοι in Chiliad. Sic vigiles oculos tribuit Famæ Virg. lib. 4. Aeneid.

Forfice plurimus ordo] ἀλληγορία ab exercitu. Pedes enim habent cancri fluuiales ad modum forficis: Sanctius mauult legere, *forcipe*, vti etiam in Plinio legit de cancris loco citato: Præterea bina brachia, denticulatis forcipibus. Sed non magni refert quomodo legatur, vtrumq; enim instrumentum referunt cancrorum chelæ, nimirum forcipis & forficis; est aūt forceps instrumentum bisulcum, quo fabri clauos emoliuntur, quoue prunas aut candens ferrum prehēdunt: forfex verò est instrumentum sartorum, quo pannum in commoda frusta dissecant, & vsui aptant. *Forceps.* *Forfex.*

Chelarum] Chelæ dicuntur cancrorum & scorpionū brachia, à Græco χηλὴ, quod etiam significat vngulam. Est etiam signū cœleste, anterior scilicet pars scorpij. Vnde Virgilius 1. Georg. *Chela.*

Qua locus Erigonen inter, Chelasq; sequētes
Panditur:

Maximaq; aluus] id est, venter.

Propensus

Propensus venter] prominens, turgens. Persius Sat. 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

Abdomē. *Pingui abdomine*] Abdomen propriè significat pinguedinem, quæ spinæ, vbi renes sunt, adhæret; sic dictum, vt quidam volunt, quod abditum sit. Sed Celso lib. 4. cap. 1. Abdomen, ὑπογάστριον, est illa corporis humani pars, quæ à coxis & pube sursum versus ad præcordia peruenit; ab exteriore parte euidente cute, ab interiore leui membrana inclusa, quæ omento iungitur, & περιτοναῖος dicitur. Hinc ab Anatomicis abdomen dicitur ea cauitas, quæ intus diaphragmate à thorace distinguitur, & circumscribitur à cartilagine ensiformi, ossibus pubis & coxendicis, lumborum vertebris, & vtrinq; costis. Translatè ponitur pro vitio ventris: vnde Cicero pro Sestio dixit, insaturabile abdomen. Inde etiam dicimus. Abdomini indulgere, Abdomini inseruire, Abdomini operam dare, Natus abdomini. Iuuenalis:

——*venter adest abdomine tardus.*

Ausonius Eidyllio 9. cui Mosella nomen:

——*Cui prodiga nutat*
Aluus, opimatoq; fluens abdomine venter.

Et parasitus Eustathio dicitur γαστρόπληξ, quod abdomini inseruiat.

Spiculaq; apta pedi] id est, dicteria & mordacia verba habes in promptu: nam spicula missa volant, etiam volat irreuocabile verbum.

Cum vagus.] Horat. 1. Epistolar. bellè scurram ita descripsit:

Scurra descriptio.

Scurra vagus, non qui certũ præsepe teneret;
Impransus, nõ qui ciuem dignosceret hoste:
Qualibet in quẽuis opprobria fingere sæuus:
Pernicies & tẽpestas, barathrumq; macelli.

Parasitum quoq; eleganter describit Valla lib. 4. cap. 11. Item Iuuenalis Sat. 3. & 4.

Mensaq; sedilibus errãs.] Hinc epitheta, τραπεζολοιχὸς, quod mensas illingat, & nidorem è cibis surgentem rabido ore carpat. Hinc θυράπαξ, aut θυράρπαξ, quòd foribus alienis insidietur, nempè qui sueuerit aliena viuere quadra. Prou. *Sartaginum pernicies.*

Scomma. *Scommata salsa*] Epitheti metaphora, à mordacitate salis. Est autem σκῶμμα, cauillum, sales, dicterium, à verbo σκώπτω, cauillor, dicteria iacio. De Scommatum autem generibus Macrobius Saturn. 7. c. 5.

IV. Licentia nimia parasiti.

DONAT Parasito, cancros, vt per horum figuram graphicè depingat hominis importuni, & obtrectantis effrænatam licentiam, qui ad quæstum & ventrem omnia conferat sua studia, vt alijs, & plerumque etiam præsentibus obloquatur, in quos ejaculetur molesta & acria quædam dicteria. Id autem genus hominum si quando iocandi fines transiliant, ita vt è salibus hilari fronte acceptis, & datis, ad scommata mordacia se conferant, iam tum fastidio esse nõ ab re incipiunt: nec enim sapiit, qui ijs omnia licere volunt, quandoquidem nihil magis lubricum sit & importunum conuicio, quod quasi melle litum animos ingreditur. Cauendum itaq; quàm fieri potest ab huiusmodi scurra & adulatore, qui omnia laudat, omnia assentatur, etiam iniqua & impia, vt placeat, probat, nihil non facit & perpetrat ventris gratia, in quo summam felicitatem constituit. Interim etiam credentem decipit, absentem rodit & mordet; deinde se odiosum reddit, ac deniq; perditionem sibi ipsi acquirit. Lege parasitum Luciani. Bellè apud Plautum Captiueis, initio ferè Actus 1. sic parasitus de se, suæq; notæ hominibus:

Parasiti mores.

Quasi mures semper edimus alienũ cibum,
Vbi res prolata sunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolata res sunt nostris dentibus,
Quasi cũ caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo sibi succo viuunt, ros si non cadit:
Item parasiti rebus prolatis latent
In occulto miseri, victitant succo suo.

Martialis in Philomusum scurram, lib. 7.

Quòd te diripiunt potentiores,
Per conuiuia, porticus, theatra,
Et tecum quoties ita incidisti,
Gestari iuuat, & iuuat lauari.
Nolito nimiùm tibi placere,
Delectas, Philomuse, non amaris:

Mordet ibi hominem fatuum, & vrbanum, in conuiuijs alienis oberrantem. Idem Martialis lib. 9. in quendam Cantharum:

Cœnes, Canthare, cùm foris libenter,
Clamas, & maledicis, & minaris:
Deponas animos truces monemus;
Liber non potes & gulosus esse.

Horatius 2. Epist. 1. notam impressit,

Quãtus sit Dorsenius edacibus in parasitis.

Nam & Philum mordet festiuè Martialis, eò quod numquam domi cœnaret. Sed ad rem. D. Hieronymus ad Domnionem: Contra quemlibet passim in triuijs strepere, &

re, &

re, & congerere maledicta, non crimina, scurrarum est & parasitorum. Porro cancrum inconstantiæ symbolum facit Ioannes cognomento Scholasticus, dum hominem, qui modò risui indulgeat, modò luctui, modò austeritati atq; temperantiæ se reddat, modò delicijs diffluat & voluptatibus implicetur, cancrò æquiparauit, nunc antè, nunc retrò, nunc in transuersum gradienti, miraq; inconstantia vitam suam traducenti: quod idem & de parasitis non malè dixeris, qui dum leuitate mimica omnia imitantur, omnium mores induere nituntur. De quo Horatius:

Cancer symbolũ inconstãtia.

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum credas sæuo dictata magistro
Reddere, vel partes mimũ tractare secũdas.

Parasitos & adulatores multos habes in Officina Textoris lib. 5. cap. 40.

Paruam culinam duobus ganeonibus non sufficere.

EMBLEMA XCIV.

IN modicis nihil est, quod quis lucretur: & vnum
Arbustum geminos non alit erithacos.

ALIVD.

IN tenui spes nulla lucri est: vnoq; resident
Arbusto geminæ non bene ficedulæ.

COM-

que tentata tumultu. Sic M. Tull. pro Sextio: Illum tot iam funeribus Reipub. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. Rebus enim perturbatis scelerati homines sibi pollicentur impunitatem, qua nulla maior ad peccãdum illecebra. Proinde apud Suetonium, Iulius Cæsar dictitabat, iis, quos grauior criminũ vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, bello ciuili opus esse. Cum superiolibus isthæc adiungo: arctatos legibus pro iis, qui legũ nexibus, & quasi iugo continentur. Nam & iugum, legum symbolum fuisse interpretes quidam rerum sacrarum docent. Rectè apud Virgil. in 1. Aeneid.

Iugũ pro legũ symbolo.

——Legesq; viris & mœnia ponet.

Qui enim legibus parent, similitudine quadam colla subdere iugo videntur: vt subire iugum inferiores, qui potentiorum parent imperiis.

IV. *Piscari anguillas quid.*

Per piscationem anguillarum manifestè designatur illud, quod dicitur: ὅτι καὶ τῶν πόλεων δημαγωγοὶ τότε μάλιστα ἐργάζονται, ὅταν τὰς πατρίδας εἰς στάσιν περιάγωσιν: *eos nempè qui Rerũpub. clauum tenent, tum vel maximè quæstum facere, cum patria, sua opera, laborat seditione.* Est certè quoddam hominum genus, quod non nisi malo publico saginatur, & cui rebus tranquillis malè est. Hi nihil magis affectant quàm vt res mortalium sursum deorsum misceantur. M. Tull. pro Amerino: Is mihi propriè & solus honos videtur quem fis neq; maiorum commendatione, neq; per alterius calamitatem assecutus. Lucanus lib. 1. belli ciuilis:

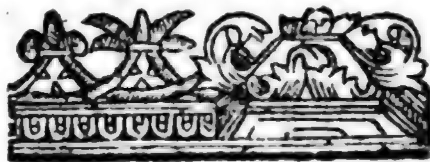
Hinc vsura vorax, auidumque in fœnore tempus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Eo de genere præfecti fisco, ærarii quæstores, depeculatores, & qui annonam vexãt, æruscatores, dardanarij, hirudines numquam saturæ, qui spiritum ac sanguinem populi auido ore sitiunt, nedum fortunas expilant: & quibus licet esse beatis, quia eorum fraudibus quidam viri principes vti nunquam ferè desinant. Querimur, eiulamur, lamentamur, sed quis Calais vel Zethes harpyias famelicas abigit? quis magistratus intercedit? quis gratiosus noxas volitantes auerruncat? Imò si quis sese fortè offerat, suspectas habemus querentum lacrymas, vota incessimus spoliatorũ. Quin nec mala nostra, nec etiam remedia pati possumus: prædari, depeculari, aliena diripere putamus esse licitum, quia solemne est fieri; & ad id vitę genus per omnes prouincias comparatæ sunt hominum myriades, quibus nihil aliud pensi, quàm vt suos compilent populares, miseros nonnunquam & egentes, & quibus pręter miseram animam nihil est reliqui. Verùm

Hæc fierent, si virtutis vena vlla paternæ
Viueret in nobis: vnde istud dedecus.

Hanc artem (heu nimium) callẽt quidam Principes δημοβόροι, qui tyrannico concilio in ciuitatibus dissidia serunt, quò licentius mulctent miseram plebeculam. Notissimum est quod iactitant magni illi latrones à laqueo immunes, nihil esse vtilius & opportunius, quàm in aqua turbida piscari. Sic viuitur: ea est morum deprauatio atq; hominum peruersitas, vt qui ipsi sæpenumerò legum sacra tractant, aut certè quibus vt custodibus asseruanda & tutanda concreduntur, ipsimet legum solutis & perfractis repagulis victitent. Memini quę aliquando Marius apertè libereque fassus est: Bello enim contra Cimbros gesto, cũm mille Camertes ciuitate donasset, idq; quibusdam reprehenderetur, vt à legibus patrijs alienum, statim ait, se inter armorum strepitus legum præscriptum & quasi vocem audire minimè potuisse.

Principũ quorundam rapina.

In Assarios

In auaros, vel quibus melior conditio ab extraneis offertur.

EMBLEMA XC.

DELPHINI insidens vada cærula sulcat Arion,
Hocq; aures mulcet, frænat & ora sono.
Quàm sit auari hominis, non tam mens dira ferarum est:
Quiq; viris rapimur, piscibus eripimur.

COMMENTARII.

I. *Delphinus.* EX naui perfidi nautæ Arionem citharœdum deijciunt vnà cùm cithara; sed hunc Delphinus excepturus præstolatur. E longinquo verò illius tergo insidens citharam pulsat Arion, & ad portum hoc vectore enatat. Delphini sunt pisces hominum amatores; linguam habent contra naturam aquatilium, mobilem, breuem & latam, non differentem à suilla. Arte musica mulcentur; pro voce gemitum edunt humano similem. Dorsum habent repandum & rostrum simum, vnde & Simonis nomine gaudent. Obuiam nauigijs veniunt, alludunt etiam, & quæuis plena prætereunt vela: nullum est animal quod celeritate nõ excellant.

II. *Fons Emblemat.* ID extulit è Græco *Βιάνορος* hexasticho, quod est 1. Epigr. sic autem:
φῶρες ὅτ' εἰνάλιοι τυραννίδος † ἐγγύθι δίνης

 ὄρμει-

φορμικτὰν ἀκάτε θῆκαν ὑπερβύθιον.
Αὐτίκα μὶν κιθάρῃ λιγυηχεῖ δέξατο δελφὶν
Σύνθρονον. ἐκ δὲ βυθοῦ νήχεθ' ἑλισσόμενος,
Μέχρις ἐπ' ἰσθμὸν ἔκελσε κορίνθιον. ἦρα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρους.

Ad verbum sic sonat:

Fures quando marini Tyrrhenum prope vorticem
Citharœdum de naui posuerunt gurgite mergendum,
Statim eum cum cithara arguta suscepit delphin
Sessorem: ex profundo autem enatauit emergens:
Vsq; ad Isthmum appulit Corinthium Certè mare
Pisces hominibus habuit tum æquiores.

Sic autem reddidit Minos:

Præcipitem è naui citharœdum aliquando latrones
In vastum pelagi fortè dedere fretum;
Protinus in medijs delphin apparuit vndis,
Illicio grata dulcisonaq; chelys:
Sessoremq; isthmũ deuexit adusq; Corinthi,
Fluctibus & medijs reddidit incolumẽ.
Hinc patet indomito meliores æquore nasci
Pisces, quã tellus gignat alumna viros.

Extat & aliud eiusdem Bianori lib. 4. Epigram. εἰς εἰκόνα ἀρίονος τοῦ κιθαρῳδοῦ, quod tale est:

ἔστησεν Περίανδρος ἀρίονος εἰκόνα ταύτην,
καὶ τὸν ἀπολλυμένῳ σύνδρομα νηξάμενον
εἰνάλιον δελφῖνα. λέγει δ' ἐπ' Ἀρίονι μῦθος.
Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Quod sic ferè ad verbum vertit Sãctius:

Constituit Periander Arionis icona talem,
Expertum vt hominẽ pisce vehi videas,
Delphin piscis erat. quid Arionis indicat icon?
Nos pisces seruant, interimũt homines.

Ferè idem cecinit Faustus Sabæus:

Erexit statuam Periander Arionis, & qui
Æquora sulcanti tergora curua dedit,
Delphini monstrat placidi pia fabula, quantum
Exuperent homines impietate feras.

Historiam, seu (si mauis) fabulam copiosè tractauit Herodotus lib. 1. qui inscribitur Clio, & post eum eleganter A. Gellius lib. 16. cap. 19. item C. Iulius Higinus in poetico astronomico, cum loquitur de Delphino, & Plinius lib. 9. cap. 8. Plutarchus in conuiuio septem Sapientum. Ea autem sic habet: Arion citharœdus excellentissimus, arte sua pecunijs multis partis cùm patriam repeteret Corinthum, in piratas incidit, qui nummorum caussa consilium ceperunt de eo interficiendo. Quod vbi animaduertisset, impetratâ ab eis venia fidibus cecinit; tum statim è prora sese in profundum deiecit: quem subitò à delphino exceptum, & dorso Corinthum vsq; vectum aiunt. Sed cur non apponimus huc Ouidij carmina ex 2. Fastor. ipsa venustate venustiora?

Arionis citharœdi à Delphino seruati historia.

Quod mare non nouit? quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequẽs agnã lupus est à voce retentus:
Sæpe auidum fugiens restitit agna lupũ.
Sæpe canes leporesq; vna iacuere sub umbra:
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.
Et sine lite loquax cũ Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arioniũ Siculas impleuerat vrbes,
Captaq; erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atq; ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan infelix ventos, vndasq; timebas;
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namq; gubernator districto constitit ense,
Cæteraq; armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppim,
Non sunt hæc digitis arma terenda tuis.
Ille metu pauidus, mortẽ non deprecor, inqt,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induit & Tyrio distinctam murice pallã;
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit vndas,
Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo,
Se memorant oneri suppposuisse nouo.

Ille

Ille sedet, citharãq; tenet, pretiũq; vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dij pia facta vident: astris delphina recepit
Iupiter, & stellas iussit habere nouem.

Allusit ad hanc historiam Propertius, elegia 2. ad Cynthiam, de somnio naufragij:

Sed tibi subsidio delphinum currere vidi,
Qui putò Arioniam vexerat antè ratem.

Habetur venustum & elegans octostichon Philippi lib. 1. Epigram. Græcorum, vbi philomela gloriatur se vectam esse delphino; quo facto colligit fabulam de Arione non fuisse vanam nec fictitiam. Quod si propter Græcæ compositionis leporem ap posuero, nihil me peccaturum arbitror.

Epigramma de delphino philomela vectore.

μεμφομένη βορέην, ἐπεπωτώμην ὑπὲρ ἅλμης.
πνεῖ γάρ ἐμοὶ Θρήκης ἤπιος οὐδ' ἄνεμος.
ἀλλά με τὴν μελίγηρυν ἀηδόνα δέξατο νώτοις
δελφὶν, καὶ πτηνὴν πόντιος ἡνιόχει.
πιστοτάτῳ δ' ἐρέτῃ πορθμευομένη, τὸν ἄκωπον
ναύτην τῷ στόματος θέλγον ἐγὼ κιθάρῃ.
εἰρεσίην δελφῖνες ἀεὶ μούσῃσιν ἄμισθον
ἤνυσαν. οὐ ψεύσης μῦθος ἀριόνιος.

Cuius epigrammatis sensum sic vertere conabatur Sanctius:

Præpetibus pennis vento bacchante ferebar
Per mare Bistonio, qui mihi sæuus erat.
Sed me dulcisonam suscepit aedona curuo
Pontiuagus delphin corpore piscis auẽ.
Qua fido tranans spatiosum in remige pontum,
Mulcebam varijs corda marina sonis.
Delphini Musas (naulo sine) sæpe tulerũt:
Nam neq; Arionia fabula falsa fuit.

Delphin puerũ ad ludum ferens.

Porrò de delphini natura, & eius in hominem amore testatur Gellius lib. 7. cap. 8. & Plinius lib. 9. cap. 8. hic refert de delphino, qui è pauperis cuiusdam pueri, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantis manu pastus, dorsum præbebat ascensuro, pinnæ aculeos velut vagina condens: receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum ventitans, tristis & mœrẽti similis, ipse quoq; (quod nemo dubitaret) expirauit. Leonicus quoque de var. histor. lib. 1. cap. 53. ex Pausania refert, se vidisse delphinum à puero vocatum, subitò aduentare solitum, illumq; dorso acceptum, leniter per mare ferre consuetum, collati in se beneficij memor: de quo ille. Quamobrem, inquit, vera esse illa, quæ de citharœdo Arione Herodotus, Plinius, & pleriq; alij referunt, haud magna cum re credi potest. Enalum etiam adolescentem in mari à Delphinis seruatum, eodem penè quo Ariona modo, retulit in Symposio septem sapientum Plutarch. Itidem narratur de Telemacho puerulo; qui cùm fortè in mare decidisset, excipientibus Delphinis, ab imoq; retrahentibus, euasit. Ait idem Plutarch. ad finem disputationis, qua inquirit, An sit aliquid in brutis rationis. Sed hęc plusquam satis. De Arione consule etiam Mytholog. Nat. Comitis lib. 8. cap. 14.

Delphinus à puero vocatus paruit.

III. *Delphinus cur signum musicũ.*

DELPHINI insidens] Delphin piscis marinus, celerrimus & φιλάνθρωπος. Delphinum musicum signum ideo dici (vt & hoc addam) Arati interpres scribit, quod nouem stellis insignitus sit, vt testatur Ouid. Fastor. 2. qui est Musarum numerus.

Vadũ pro mari.

Vade cærula] mare cœruleum. Vadum non rarò pro mari ponitur apud Poetas. Catull. Argonaut.

Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi.

Et Virgil. 7. Æneid.

Litus ad Ausoniũ tot per vada cærula vexit.

Sulcat] μεταφορὰ ab aratoribus, pro eo quod est, secat, proscindit, transgreditur. Hac quoq; translatione vsi sunt Virgil. 5. Æneid. Ouid. 1. de Ponto, & alij.

Hocq; sono] lyræ suæ modulis. Hunc versum aliqui sic legunt:

Et cithara mulcet, frænat & ora sono.

Aures mulcet] delphini. Virgil. 1. Æneid. dixit:

Et mulcere dedit fluctus, & tollere vẽtos.

Mulcere.

Paccuuius, *mulcere laudibus*, pro mollire seu lenire, vt vult Festus. Ouid. 4. Trist.

Pastor arundineo carmine mulcet oues.

Frænat & ora] translatio in verbo *frænat*, ab equis sumpta, pro eo quod est, retinet, sistit, regit.

Viris rapimur, piscibus eripimur.] Id paulò antè carmen Græcum expressit.

Ἦ ῥα θάλασσα
Ἰχθῦς ἀνθρώπων εἶχε δικαιοτέρους.

Item eiusdem argumenti ex 4. Ἀνθολογ. Epigramma supra adductum, cuius conclusio eadem cum Alciati versu vltimo:

Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Cui cõuenit Ouid. illud ex 1. Trist. eleg. 4.

Mare mitius hominibus.

Cumq; minor Ioue sit, tumidis qui regnat in vndis,
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Non absimile huic Corn. Tacitus 3. Histor. dixit: Valenti mare tutius quàm litora & vrbes. Rapimur autem, hoc est, opprimimur, lædimur, de medio tollimur: rapere enim ad vim pertinet. Eripimur, liberamur, seruamur. Virgil. 6. Æneid.

Eripe me his inuicte malis.

IV. *Auaritia quanta pernicies.*

ARIONIS fabula non iniuria flectitur in crudelem & insatiabilem hominum auaritiam, qui in vitam aliorum non verentur cōspirare, quò bonis eorum & opibus potiri quoquo modo queant. Hincq; admonemur, mitiores esse feras in hominem, quàm ipse homo in hominem sit. Hinc nō immeritò Virgilius 3. Æneid. exclamat:

——Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Quid verò scelestius aut deterius ea cupiditate habendi, quæ non modò sui facit immemorem, sed etiam sibi & alijs exitialem? Eam itaque rectè Menander appellat μέγιςον ἀνθρώποις κακὸν. *Maximum hominibus malum*. Euripides verissimè,

ὅςις γὰρ ἐπὶ τὸ πλέον ἔχειν πέφυκ' ἀνὴρ,
ὐδὲν φρονεῖν δίκαιον, ὐδὲ βύλεται,
φίλοις τ' ἄμικτος ἐςὶ κὴ πάτῃ πόλει.

Quisquis ambitiosum & auarum ingenium habet,
Nihil sapit iustè, neq; vult,
Difficilisq; amicis est, & toti ciuitati.

Ambire quē vides, auarum & viuere,
Is nec sapit, nec sapere vult prorsus sibi;
Imò est amicis & molestus ciuibus.

& Bion Sophista optimè τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν πάσης κακίας εἶναι cēsuit. *nempe auaritiam esse metropolin omnium vitiorum.* Cur autem summum malum à quibusdam dicatur auaritia, in promptu ratio est, quòd ea vix vnquam sola esse queat: quippè cùm perpetuas habeat sibi comites rapinam, periurium, mendacium, proditionem, atq; etiam parricidium, quod exemplis longè multis perspicuum esse potest: sed vnum ad rem præsentem satis erit, quod ex Aristotele protulit Aristonymus: Socios octo latrones de spolijs inter se concertasse, ex quibus quatuor sunt interfecti: deinde quatuor alios rursum eo nomine dimicasse: vnde factum vt duo tantùm fuerint superstites, qui etiam cùm rixandi finem non facerent, vnus ex omnibus ad extremum incolumis euasit. Sed quid reliqui tandem futurum, si etiam dextra in sinistram armetur? Hæc ille. Cicero pro Quintio: Nullum est officium tam sanctum atq; solemne, quod non auaritia comminuere atq; violare soleat. Et quidē statim omnis iustitia negligitur, & aliena per iniuriam occupantur, cùm pectus auaritia, miseraque cupidine feruet, ait Horatius. Perplacet illud Iuuenalis, de auaritia:

Inde feræ scelerū caussæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius vllum
Humanæ mentis vitium, quā sæua cupido
Indomiti census: nam diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri: sed quæ custodia legum?

Id flecti verè potest ad exēpla miseræ proscriptionis, non certè Syllanæ, vel triumuiralis, sed Gallicanæ iam toties vsurpatæ, non in citharœdos (quibus facilè carere-mus) sed in homines vitæ inculpatæ, sobrios, non rebelles, non reprobos, quietos, qui minimè belligeri, imò ab omni dimicandi alieni insania, & in eadem quasi vecti naue publico & nefario tumultu, insontes perierunt, aut extorres facti patria carere coacti sunt. Et quis non vidit viros bonos, certeque laudatos penè omnes extorres factos diu exulasse, aut in exteris regionibus mortuos, nec alio nomine à suis pulsos, quàm quòd insigniter improbi nō essent, aut factionem nullam alerent? Et quidem certò scimus idem contigisse quibusdam nostris vrbibus, atq; Milesiorum ciuitati, apud quos nemini esse bono licebat. Sed desisto iā, vt succurrat illud Tibulli eleg. 3. lib. 2.

Præda feras acies auxit discordibus armis:
Hinc cruor, hinc cædes, mors propiorq; venit.
Præda vago iussit geminare pericula ponto,
Bellica cum dubijs rostra dedit ratibus.

Auaritia summum malum.

Certè propter duo Pronomina, *meum & tuum*, subinde homini imminet periculum inde, vnde minimè oportet, ab homine scilicet: nam homo homini lupus. Nullum malum frequentius, nullum pertinacius, nullum blandius. Tempestas minatur antequam surgat, crepant ædificia antequam corruant, prænunciat fumus incendium: ex solo homine subita pernicies, & eò diligentius tegitur, quo propius accedit. Erras, si istorum, qui occurrunt, vultibus credis; hominis multi effigiem habent, animos ferarum. Nihil illas ad nocendum, nisi necessitas

Homo homini lupus.

ceſſitas incitat, fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominem quouis tempore libet. Sic Iudæi apud Ioſeph. Antiq. lib. 17. cap. 17. conqueruntur de Herode, quod plura mala ab eo ſint paſſi, quàm ab vlla beſtia ipſis infligi potuiſſet. Sed ceſſo, & me ab Auaritia ad Gulam confero, à barathro ad voraginem.

Gula.

EMBLEMA XCI.

CVRCVLIONE gruis, tumida vir pingitur aluo,
Qui Laron, aut manibus geſtat Onocrotalum:
Talis forma fuit Dionyſi, & talis Apici,
Et gula quos celebres delicioſa facit.

COMMENTARII.

I. IVXTA menſam cupedijs & vinis inſtructam ſtatuatur homo collo gruino (vnde vellem huic iconi collum longius protrahi) ventre ſeſquipede prominente, qui vna manu larum, altera onocrotalum, aues voraciſſimas, geſtet. De his in progreſſu. Sed longè venuſtior meo iudicio appareret pictura Rouilliana, habet enim collum longiſſimum, & capaciorem ventrem, Bacchi ſepulchrum diceres.

ARISTOTELIS 3. Moral. cap. 10. ad Nicomachum ſic ait: Itaq; Philoxenus quidam Erixius, cum epularum voluptate duceretur, collum ſibi dari gruis lõgius II. *Philoxenus.*

 optabat,

optabat, quod ex tactu caperet voluptatẽ. Præsenti ergo eicone depinguntur lurcones & gulosi seu helluones, quorum illis tribuit gruis collum, vt sibi dari postulabat Philoxenus: his, vel (etiam si mauis) vtrisq; ventrem maxmè prominentem. Expressit autem ventris hæc gulæq; mancipia, duarum auium maximè furacium, & gulæ deditarum imagine. Larus enim edacissimus est, qui, quòd totam escam ore deuoret, locum fecit prouerbio, *Larus hians.* Auicula est è mari victum quæritans aut lacubus, quæ Gauia Larinus dicitur. Hinc Matron, quidam parodus, Chærephontem parasitum comparauit famelico laro, eo quòd voracissimus esset helluo. *Πεινῶντι λάρῳ ὄρνιθι ἐοικώς.* Onocrotalus autem olorum similitudinem habet: nec omninò differre viderentur Onocrotali & olores, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc enim inexplebile animal congerit, mira vt sit rapacitas; mox perfecta rapina, sensim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert. Plin. c. 47. lib. 10. Et hæc bellissima gulosorum insignia Melanthij Poetæ tragici *ὀψοφάγε* insignis votum fuisse traditur, vt collum olorinum optaret, quo diutius dapum sensu frueretur: vt etiam eius, quem superiùs attigi, qui sibi à Dijs volebat impartiri *τριῶν πηχῶν τὸν λάρυγγα πηχέων.* i. *guttur tres longum cubitos*, cuius est mentio apud Gellium 19. c. 2.

Gulosorũ imago.

Larus.

Onocrotalus.

Melanthius.

III. Curculio.

CVRCVLIONE grus] Gruis collo. Videtur ex proprio fecisse appellatiuum: est enim curculio, vermis edacissimus, quasi gurgulio sic dictus, & frumenti sortitus vocabulum; quo nomine sunt etiam notati pleriq; parasiti, vt ex 2. Miscellan. Nannij disces. Varro 2. de re rust. cap. 3. etiam pro gula posuit: Collo breui, curculione longiore. vbi de hircis loquitur. De gruibus consule Plinium lib. 10. cap. 23. & quæ diximus Embl. 17.

Tumida vir pingitur aluo.] Id est, *φύσκων*, quasi dicas ventrosum: quo epitheto notatus est Ptolemæus Euergetes, propter abdominis studium. Vt Alcæus Pittacum Mitylenæum *φύσκωνα καὶ γάστρωνα*, quòd pinguem haberet aqualiculum, appellauit, teste Laertio. Citatur ab Athenæo ex Euripide, sicuti & à Galeno oratione *ἐπὶ τὰς τέχνας*.

γνάθετε δοῦλος νηδύος θ' ἡσσημένος.

Abdominis minister & seruus gulæ.

Huic conuenit Persianum hoc Satyra 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.

Id hominum genus vocantur *προκάστορες* Græcè, nempe queis pingui abdomine venter prominet.

Qui Laron] Larus auis est auida & vorax. Larum significauit Virgilius in illis carminibus, quæ sunt 4. Aeneidos:

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto præceps se corpore ad vndas
Misit aui similis, quæ circum littora, circũ
Piscosos scopulos humilis volat æquora iuxta.

Quæ carmina, vt inquit Petrus Nannius, ab Homero sumpta sunt, quod primus ipse animaduertit. Homerica sic vertit ille:

Pieria inscẽsa se misit ab æthere in vndas;
Deinde laro similis volitat iuxta æquora summa,
Qui maris indomiti sinuosa ad littora sæpe
Captandò pisces aspergine tingitur vnda.

Postea subdit: Valde miror, cur Virgilius nomen auis omiserit, & in genere quàm in specie versari maluerit, cum non sine causa Homerus larum ex omnibus piscatricibus auibus exemerit, cui Mercurium in volando similem vellet: Est enim larus Mercurio dicatus, qui à loquacitate nomẽ inuenit: *λάρος* enim quasi *λάλος* dictus. Deniq; hanc causam reddit: Larus Latinè ab alijs dicitur Fulica, in quibus est D. Augustinus: ab alijs Gauia, in quibus est Gaza: ab alijs Herodios, Ciconia, Ibis. Quare Virgilius, ne litem faceret, nomen auis omisit. Hæc ille. Aliam causam affert Seruius in illo loco, quæ non displicet. Incongruũ enim erat Heroico carmini, si Mergum diceret. Sic alibi per periphrasin ciconiam dixit:

Larus Mercurio sacer.

Candida venit auis longis inuisa colubris.

Hæc ille. De laro extant quædam prouerbia in Chiliad. Vt, *Larus hians. Larus parturit. Larus in paludibus.* Sunt qui hanc auem eandem cum Ceppho esse putent, prouerbio decepti, quod circumfertur, *λάρος κέπφος*: Sed laro longè aliud est ingenium quam Ceppho sit: Cepphus enim ad cibũ tenuia quæq; sectatur, vt etiam spuma marina sit contentus: larus verò inter voracissimas numeratur, omniuorumque animal esse fertur, vnde sit à veteribus Herculi dicatus

Lari & Cepphi differentia.

catus, quem belluonem maximum fuisse prędicant. Neq; temerè Aristophanes Ranis, Cleonem rempublicam omnem deuorātem, Laron vocarit. Pręterea Hesychius Hierosolymitanus, larum ait esse auem, quę tam in mari, quàm in terra versetur, & vtriusq; partis cibo, quem plurimum, & vndecunq; perquisitum deuoret, enutriatur. Vide plura apud Pierium Hieroglyph. 23.

Gestet Onocrotalum] Antonius Nebriss. multæ doctrinæ vir, Hispaniæ laus, in suis Quinquagenis, testatur se vidisse duos Onocrotalos: alterum mortuum in foro Bononiensi: alterum volantem ad Anæ fluminis ripam, qui æquiparabat mole sua agnū anniculum. Ascribam aliqua illius verba: Ingluuies, inquit, in onocrotalo mirum in modum est ampla, quippe quæ amphoræ mensuram, aut non multò minus capiat. De qua Martialis lib. 11.

Ingluuies onocrotali.

Turpe Rauennatu guttur Onocrotali.

Nam turpe guttur, pro magna ingluuie posuit. Est porrò ingluuies, vt definit Aristoteles, cutis in amplum sinuata, qua primùm cibus ingestus continetur incoctus, &c. Hanc onocrotalus aqua explet, atque ore aperto pisciculis se obiectat, quos cum sensit deprehensos intra ingluuiem, aquam per oris spiramenta euomit, atq; ita pręda vescitur. Croton Bononienses (vt & Veneti) vocant. Interpretatur *asinus crepitans*: quoniam ὄνος est *asinus*, κροτέω, *crepito*; nomen impositum est à voce, quam auis illa edit, quam mihi audire non licuit. Hæc ille. Hanc auem Gallia Septentrionalis Oceano proxima mittit, teste Plinio lib. 10. cap. 47.

Talis forma fuit Dionysi] Dionysius Clearchi, qui primus Heracliæ regnauit, filius, & ipse patriæ imperans, ob nimias delicias, nimiasq; crapulationes, adeo pinguis effectus est, vt præ pinguedine vix spiraret, & penè suffocaretur. Quare statuerunt Medici, vt acus oblongæ ac tenuissimæ fierent, quæ tunc lateribus ac ventri adigerentur, cum profundissimo somno teneretur: tūc enim excitabatur cum viuam carnem acus attingebant. Ius dicebat corpore arca ita condito, vt præter caput penitus nihil extaret. Quinq; & quinquaginta annos vixit, cum tres & triginta imperasset. Hæc Stephanus Niger in lib. de nimio luxu. Athenæus lib. 1. Dipnosoph cap. 3.

Dionysius rex.

Et talis Apici] Apici, pro Apicij: sic Dionisi, pro Dionysij, per apocopen figuram Poetis vsitatissimam. M. Apicius (quem Plinius vocat nepotum omnium altissimum gurgitem; & alibi, ad omne luxus ingenium solertē) nobilis fuit Romanus, valde gulosus, qui amplissimum Capitolij vectigal, & Principum congiaria comessationibus hausit. Hic cum subductis rationibus ex sextertio millies, quod in culinā congesserat, tantùm centies sibi superesse cognouisset, famem metuens veneno vitam finiuit. In quem sic lusit Martialis lib. 5. Epigram

M. Apicius.

Dederas, Apici, bis trecenties ventri,
Sed adhuc supererat centies tibi laxum:
Hoc tu grauatus, ne famē & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum.

Libros de gulæ irritamentis conscripsit, vt author est Suidas. Vide, si plura cupis, Senecam, de consolatione ad Albinam matrem. Lucianum in Nigrino, Athenæum loco citato, Plinium lib. 9. cap. 17.

Et gula quos celebret &c.] Multos huius generis præter duos iam nominatos, si cupis legere, consule Stephanum Nigrum de nimio luxu, Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 11. Officinā Textoris lib. 5. cap. 51. Talis fuit Gnatho Siculus, Publius Gallonius, qui ob gulam in prouerbium abijt. Aesopus, Abron, Astydamas, quorum luxum & delicias ex veterum monumentis hinc inde colliges. Sed ab exemplis gulæ Clodius Albinus, & Phago minimè excludendi sunt, quorum hic adeo gulosus, vt adhibitus mēsæ Aureliani, aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum vno die comederit, biberitque orcam vini, teste Flauio Vopisco: ille quingentas ficus, centum Campana persica, melones Ostenses decē, vuarum Labicanarum pondo viginti, ficedulas centum, ostrea quadraginta vna cœna deuorarit.

PROPOSITO gulæ ectypo notantur ganeones, gulones, lurcones, gurgites, & voragines, quibus vt porcis anima pro sale data est, quorum vita sagina est: hos autem ventri mancipatos homines immundorum dæmonum vasa fieri scribit Porphyrius. Idem dixit corpus pingue factum animam quoq; in esuritionem cogere à vitæ prolapsam felici, redditam etiamnum corpoream: ad idq; quod diuersum est, deflexam

IV. Gulosi.

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Basilius: Ex vario & crasso alimento, vinoque fuliginosæ exhalationes, elatæ in more densæ nubis, Spiritus Sancti illustrationes in ipsam mentem suo interuentu impediunt. Sed nunc pro more Gulæ asseclam suis coloribus depingemus, sed strictim & currenti penicillo. Aqualiculum trahit, non fert, triamphoralem instar cadi vinarij, latum, inflatum, infarctum: suras tremulas habet, follicantes, cubitali crassitie, breuiusculas, pumilionum mensura: clunibus incedit ac podice pendulo, radente terram: capite oblongo, prominentibus auriculis, sicut olla tricongia, auritum peponẽ diceres: naso cupreo, purulento, gibboso, flaccidis maxillis, labris stillantibus & obtortis sacculorum more, quibus Veneti piper suum & caryophylla vendunt. Digitos vide, lucanicas credes, brachia sine internodijs & iuncturis, inculcata sicut puluilli lanei. In summa, truncus carneus est spirans, damnatus ad saginam & macellum, cuius lardum & pernas deuorabunt in stygia popina inferorum vultures. Nũc Ocui funis nos ad se trahit.

Imago gulosi.

Ocni effigies, de ijs qui meretricibus donãt, quod in bonos vsus verti debeat.

EMBLEMA XCII.

IMPIGER haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq́; artifici iungere fila manu.

Sed

Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina, iners animal, facili congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

COMMENTARII.

I. PINGITVR strenuus restio, conficiẽdis ex iunco funibus nunquam non occupatus, sed quod ille miser longo tempore, assiduoq; labore contorsit, tortum ignaua asella astans deuorat.

II. *Character Emblematis.* ID ex Pausaniæ Phocicis tractum. enumeratis enim aliquot statuis Deorum & Herorum Polygnoti manu depictis, post hac virum quendam sedere ait, inscriptionemque indicare eum esse Ocnum, qui texat è iunco restim vel funem, sed astantem asellam totum quod ille laboriosè texuerit arrodentem. Gnauum & industrium hominem fuisse Ocnum aiunt, qui vxorem sumptuosam & prodigam habuerit, quæ profundere consueuerat, quicquid ille opere faciundo per summum laborem quæritasset, idq; per ambages voluisse Polygnotum designare. Compertum est etiam Ionum vulgò prouerbium esse, quoties hominem significant ad laborem quidem vehementer propensum, sed nihil inde capiẽtem commodi, *Ocni funiculum torquet*. *Ocni funiculum torquere.* Ita fermè Pausanias. Huius quidem effigiei Plutarchus meminit libello περὶ εὐθυμίας, & Plin. 35. cap. 11. inter opera, ni fallor, Socratis pictoris. Sic & Propertius 4. Elegiarum:

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Aeternumque tuam pascat asella famem.

Retulit & commodè 12. Hieroglyphicõn Pierius. Et Politianus Miscellan. cap. 81. Id quoq; argumentum in marmore cælatum tradit Hermolaus Barbarus, Romæ duobus locis, in Capitolio nimirum & Vaticanis hortis videri. Idemq; de Ocno alia scitu digna tradit in castigat. Plinianis lib. 35. cap. 11. Præterea Cratinus fingit etiam quendam apud inferos funem torquẽtem, asinum verò arrodentem ea, quæ ille iam torsisset. Hinc de inaniter laborantibus id prouerbij etiam vti solent: *Contorquet piger funiculum*. de quo vide adagia.

III. *IMPIGER*] Diligens, industrius. Virgil. 1. Aeneid.

——ille impiger hausit
Spumantem pateram.

Et Ouid. 1. Metamorph.

——patrios adit impiger ortus.

Videtur tamen (quod obiter dixerim) adiectiuum hoc differre vel maximè à nomine Ocni, quod propriè ignauum, & qui faciat aliquid grauatè, significat. Dicitur enim ὄκνος ἐξ ὀκνηρὸς, & ipsa ignauia dicitur ὄκνος καὶ ὀκνηρία: sed & ὀκνεῖν, idem est quod *pigrescere*. Hæc tamen dictio ad sensum potius attinet: ignauus enim est, nihilq; agit, tametsi laboret, qui suas opes malè collocat, easq; in vsus minimè necessarios erogat. *Nomen Ocni.*

Sparto] Genista. Sic enim quidam interpretantur. Spartum verò genus est herbæ apud Hispanos frequentissimæ: ex hac funes nauticos fieri solitos scribit Liuius 2. bell. Punic. *Spartum.*

Humidaq; artifici, &c.] περίφρασις restis.

Protinus] porrò ac sine intermissione, continuò. Nonius.

Ignaui ventris] πολυτελὴς γυνὴ. *sumptuosa mulier*. Sic D. Paulus Cretenses vocat γαστέρας ἀργὰς. *ventres pigros*.

Fœmina iners animal] Hesiodus in Theogonia mulieres fucis assimilat, qui apum labores consumunt, cuius hęc est sententia: *Mulier fucis comparata.*

Quale fauis examen apum dulciq; liquore
Cernimus infames haud raro pascere fucos;
Per thyma manè volant, & picta per arua tepenti
Sole vagæ, ceramq; legunt, & dulcia mella.
Præda latet, curuoque vorax sub vimine viuit,
Inq; sua abdis edax alienos exta labores.
Talis in humanis prius ab Ioue fœmina rebus
Est data, flagitijs hominẽ quæ lædat iniqs.

Vide prouerbium, *Mulieris podex*.

Mundum] Mundus est ornatus muliebris, Græcè dicitur κόσμος. Vnde mũdus dictus est hic, quod alio nomine cęlum appellare *Mundus quid.*

pellare libuit. Nam vt inquit Plinius lib. 2. cap. 4. quem κόσμον Graeci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta absolutaq; elegantia Mundum. Liuius in Oratione Catonis pro lege Oppia seruanda: Munditiæ, ornatus, & cultus, hæc fœminarum insignia sunt, his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri. Nonius ex Lucilio:

Legauit quidam vxori mundum omne, penumque.

Mundus muliebris quid Iurisconsultis. Vlpianus noster, ait mundo muliebri contineri specula, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua dici similia possunt; distinguitque muliebria ornamenta à mundo muliebri, ac si mulier possit esse munda, nec tamen ornata: vt solet in ijs contingere, quæ se mūdarint lotæ in balneo, neq; se ornarint: & contrà, est aliqua statim à somno ornata, nec tamen mundata. Sed hoc nimium subtiliter à Iurisconsulto; nam apud oratores, poetas, aliosq. tersos auctores, mundo muliebri non ea modò continentur, quibus mulier sit mundior, sed etiam quibus ornatior. Val. Max. lib. 9. cap. De luxuria & libidine, memorabile refert exemplum de *Mulier prodiga.* abrogata lege Oppia, quæ lata fuerat olim bello Punico secundo, ad coercendam mulierum luxuriam: sed eas tamen ait excusari mentis imbecillitate, & grauiorum operum negata affectatione, quamobrem omne studium ad curiosiorem sui cultum illis permitti.

Prodigit.] Consumit, dissipat; verbum aptissimum ad prodigalitatem notandam.

IV. Veteres cùm virum in re cumulanda solicitum, neq; assiduos quantumlibet labores declinantem; vxorem verò prodigam, & ad omnia perdenda dissipandaq; intentam hieroglyphicè significare vellēt, hominem sparti funiculum torquentem, illam verò asellæ effigie assidentem à tergo, & opus quantumcumq; fieret abrodentem effingebant. Laborat enim miser ille homuncio totis diebus, speratq; ditescere; sed quicquid labore tam improbo partum enascitur, ad ornatum quēdam suum transfert prodiga & insolens mulier. Vnde vero verius à Iuuenale scriptum Satyr. 6.

Prodiga nōn sentit pereuntē fœmina censū,
Ac velut exhausta rediuiuus pullulet arca
Nummus, & è pleno semper tollitur aceruo:
Non vnquam reputat quanti sua gaudia constent.

Quò pertinet adagium, *Mulierū podex*, in Chiliad. Adag. Rectè etiā Hesiodus: Qui fidit, inquit, mulieribus, is etiam furibus fidem habet. Et festiuè Lacon quidam quærentibus, quamobrem vxorem duxisset adeo pusillam & paruulam? respondit: E malis quod minimum esset eligendum. Nam vt verè Menander.

γυνὴ τὸ σύνολον ἐςὶ δαπανηρὸν φύσει.
Natura fecit sumptuosas fœminas.
γυνὴ πολυτελὴς ἐς' ὀχληρὸν, κ'ἐδ' ἐᾷ
Ζῆν τὸν λαβόντ' ὡς βούλεται.
Est permolesta sumptuosa fœmina,
Nec viuere arbitrio sinit virum suo.

Cui autem contigit vxor in otio deses, & incompto corporis ornatu prouentus, reditus, & quæstus profundens, is certè rem faciet vt funarius solet, nimirum retrogrado ductu. Epigraphe emblematis videtur id totum torquere in rapacitatem & auaritiam meretricum, de quibus aliàs.

In

In Parasitos.

EMBLEMA XCIII.

QVOS tibi donamus, fluuiales accipe cancros;
Munera conueniunt moribus ista tuis.
His oculi vigiles, & forfice plurimus ordo
Chelarum armatus, maximaq; aluus adest:
Sic tibi propensus stat pingui abdomine venter,
Pernicesq; pedes, spiculaq; apta pedi:
Cùm vagus in triuijs, mensæq; sedilibus erras,
Inq; alios mordax scommata salsa iacis.

COMMENTARII.

I. PINGITVR parasitus habitu aulico, quia illud hominum genus plerunq; aulas sectetur; ventre obeso, & prominente, progredienti similis: qui in patina cancros fluuiatiles ferat.

II. NON est mihi dubium, quin, cum auctor hic suum carmen cuderet, vel memoriæ adiutus thesauro, egregiam Taciti descriptionem sibi tanquam archetypum fingeret: sic enim ille lib. 15. Annal. vbi de Neronis lasciuijs amplissimè: Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs scurrilibus primo in contumelias assumptus, *Parasiti descriptio.*

ptus,

ptus, deinde optimi cuiusq; criminatione eousq; valuit, vt gratia, pecunia, vi, nocendi etiam malis præemineret. Apparet hoc susceptum esse in mordacem quendam & ἀχαλίνυ σόματος scurram, cui symbolicè cancros fluuiales dono dat, parasiticis moribus apprimè respondentes. Decorum itaq; seruat in eo, quòd rationem habeat personæ, cui hæc tribuat. Nec malè illud traduxeris ex libello Plutarchi, de discrimine adulatoris & amici, cuius verba sunt: Ego verò noui quendam, qui vxorē suam eiecerit, vt amicus item suam repudiaret. Deprehensus est autem clanculum ad illam commeare, vel ad se accersere, id quod etiam ab amici vxore animaduersum est. Vsque adeo non nouerat adulatoris ingenium, qui credidit hos versus Iambicos magis conuenire cancro, quàm assentatori:

Vnde petitū Emblema.

Est venter omne corpus, vndiq; obtuens
Oculus, suuq; bestia reptat dentibus.

Nam huiusmodi quidem est imago parasiti & amicorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia presto sunt, quemadmodum inquit Eupolis. Hæc Plutarchus. De adulatoribus festiua inuenies epigrammata lib. 1. Florileg. tit. εἰς κόλακας. Vide etiam adagium, *Polypi*.

III. *Parasitus.*

IN Parasitos] Parasitus, Græca est dictio, παράσιτος. qui aliorum mensas & cibaria sectatur. Cōponitur ex παρὰ, quod significat *iuxta*, & σιτὸς, quod *esculentum* significat: quare parasiti vocantur, qui ad voluptatem eius, in cuius contubernio sūt loquuntur & faciunt, nihil repugnantes cibi & ventris gratia. Hi etsi olim serui nō erant, tamen maximè seruiles habebantur, quippe qui libertatem offa venalem habebant, eiusque gratia præter irrisum, dicteria, colaphos, etiam ollas sibi in caput confringi permittebant; quod non obscurè innuit Plautus in Captiuis. Insuper hæ ollæ erant repletæ cinere, vt nimirum eo per totum corpus effuso maiorem risum præbitoribus suis exhiberent. Ad quod alludit idem Plautus Curcul. Homerus primus parasitum induxisse videtur, quem appellauit φίλον εἰλαπιναστήν, *amicum mensalem*. Sinopeus Diodorus facetè admodum reliquas artes non à dijs, sed à sapientibus excogitatas videri dicit; verùm parasiticam esse Philij Iouis inuentum. Parasiti etiam olim dicebantur, vt prodidit Crates, qui sacro frumento colligendo preficiebantur. Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 1.

Parasitica inuentor.

Fluuiales cancros] De cancris vide Plinium lib. 9. cap. 31. vbi leges aliquos cancros Hippos vocari, tantæ velocitatis, vt consequi non sit. Vnde apertior erit comparatio, ad parasitum, cui Alciatus pernices pedes tribuit. Cancros preterea graphicè describit Calentius:

Hippi genus cancrorum.

Illis dena pedum vestigia, denaq; in arcus
Crura recuruantur, laterumq; à margine ludunt,
Ambiguumq; iter est, &c.

Munera conueniunt moribus] Cancer enim animal est aquatile, oculos semper habens apertos, forfices dentatos atq; acutos pro armis, ventrem magnum, & octo pedes: sic etiam parasitus, qui adulādo hinc inde victum quæritat, oculos habet admodum vigilantes, ob ventris repletionem omnia perlustrans; nec desunt spicula nociua, dum enim cibi gratia huic applaudit, alteri maledicit; ventri insuper & gulæ totus deditus: vti denique cancer plures, sic ille per omnia loca celeres pedes habet.

Canceri et parasiti comparatio.

His oculi &c.] Sic ordino; *His*, scilicet cancris, *oculi vigiles* sunt, *& ordo plurimus chelarum armatus forfice.*

Vigiles] aperti: quod refert parasitorum vigilantiam in obseruandis aliorum mensis. Euolue prouerb. ἀλλοτριοφάγοι. in Chiliad. Sic vigiles oculos tribuit Famæ Virg. lib. 4. Aeneid.

Forfice plurimus ordo] ἀλληγορία ab exercitu. Pedes enim habent cancri fluuiales ad modum forficis: Sanctius mauult legere, *forcipe*, vti etiam in Plinio legit de cancris loco citato: Præterea bina brachia, denticulatis forcipibus. Sed non magni refert quomodo legatur, vtrumq; enim instrumentum referunt cancrorum chelæ, nimirum forcipis & forficis; est aūt forceps instrumentum bisulcum, quo fabri clauos emoliuntur, quoue prunas aut candens ferrum prehēdunt: forfex verò est instrumentum sartorum, quo pannum in commoda frusta dissecant, & vsui aptant.

Forceps.

Forfex.

Chelarum] Chelæ dicuntur cancrorum & scorpionū brachia, à Græco χηλὴ, quod etiam significat vngulam. Est etiam signū cœleste, anterior scilicet pars scorpij. Vnde Virgilius 1. Georg.

Chela.

Qua locus Erigonen inter, Chelasq; sequētes
Panditur:

Maximaq; aluus] id est, venter.

Propensus

Propensus venter] prominens, turgens. Persius Sat. 1.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

Abdomē. *Pingui abdomine*] Abdomen propriè significat pinguedinem, quæ spinæ, vbi renes sunt, adhæret; sic dictum, vt quidam volunt, quod abditum sit. Sed Celso lib. 4. cap. 1. Abdomen, ὑπογάστριον, est illa corporis humani pars, quæ à coxis & pube sursum versus ad præcordia peruenit; ab exteriore parte euidente cute, ab interiore leui membrana inclusa, quæ omento iungitur, & περιτοναῖος dicitur. Hinc ab Anatomicis abdomen dicitur ea cauitas, quæ intus diaphragmate à thorace distinguitur, & circumscribitur à cartilagine ensiformi, ossibus pubis & coxendicis, lumborum vertebris, & vtrinq; costis. Translatè ponitur pro vitio ventris: vnde Cicero pro Sestio dixit, insaturabile abdomen. Inde etiam dicimus. Abdomini indulgere, Abdomini inseruire, Abdomini operam dare, Natus abdomini. Iuuenalis:

——venter adest abdomine tardus.

Ausonius Eidyllio 9. cui Mosella nomen:

——Cui prodiga nutat
Aluus, opimatoq; fluens abdomine venter.

Et parasitus Eustathio dicitur γαστρόπληξ, quod abdomini inseruiat.

Spiculaq; apta pedi] id est, dicteria & mordacia verba habes in promptu: nam spicula missa volant, etiam volat irreuocabile verbum.

Cum vagus.] Horat. 1. Epistolar. bellè scurram ita descripsit:

Scurra descriptio.
Scurra vagus, non qui certū præsepe teneret;
Impransus, nō qui ciuem dignosceret hoste:
Quælibet in quēuis opprobria fingere sæuus:
Pernicies & tēpestas, barathrumq; macelli.

Parasitum quoq; eleganter describit Valla lib. 4. cap. 11. Item Iuuenalis Sat. 3. & 4.

Mensaq; sedilibus erras.] Hinc epitheta, τραπεζολοιχὸς, quod mensas illingat, & nidorem è cibis surgentem rabido ore carpat. Hinc θυράπαξ, aut θυράρπαξ, quòd foribus alienis insidietur, nempè qui sueuerit aliena viuere quadra. Prou. *Sartaginum pernicies.*

Scomma. *Scommata salsa*] Epitheti metaphora, à mordacitate salis. Est autem σκῶμμα, cauillum, sales, dicterium, à verbo σκώπτω, cauillor, dicteria iacio. De Scommatum autem generibus Macrobius Saturn. 7. c. 5.

IV. Licentia nimia parasiti.
DONAT Parasito cancros, vt per horum figuram graphicè depingat hominis importuni, & obtrectantis effrænatam licentiam, qui ad quæstum & ventrem omnia conferat sua studia, vt alijs, & plerumque etiam præsentibus obloquatur, in quos etiam culetur molesta & acria quædam dicteria. Id autem genus hominum si quando iocandi fines transiliant, ita vt è salibus hilari fronte acceptis, & datis, ad scommata mordacia se conferant, iam tum fastidio esse nō ab re incipiunt: nec enim sapiit, qui ijs omnia licere volunt, quandoquidem nihil magis lubricum sit & importunum conuicio, quod quasi melle litum animos ingreditur. Cauendum itaq; quàm fieri potest ab huiusmodi scurra & adulatore, qui omnia laudat, omnia assentatur, etiam iniqua & impia, vt placeat, probat, nihil non facit & perpetrat ventris gratia, in quo summam felicitatem constituit. Interim etiam credentem decipit, absentem rodit & mordet; deinde se odiosum reddit, ac deniq; perditionem sibi ipsi acquirit. Lege parasitum Luciani. Bellè apud Plautum Captiueis, initio ferè Actus 1. sic parasitus de se, suæq; notæ hominibus:

Parasiti mores.
Quasi mures semper edimus alienū cibum,
Vbi res prolatæ sunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus,
Quasi cū caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo sibi succo viuunt, ros si non cadit:
Item parasiti rebus prolatis latent
In occulto miseri, victitant succo suo.

Martialis in Philomusum scurram, lib. 7.

Quòd te diripiunt potentiores,
Per conuiuia, porticus, theatra,
Et tecum quoties ita incidisti,
Gestari iuuat, & iuuat lauari.
Nolito nimiùm tibi placere,
Delectas, Philomuse, non amaris:

Mordet ibi hominem fatuum, & vrbanum, in conuiuijs alienis oberrantem. Idem Martialis lib. 9. in quendam Cantharum:

Cœnes, Canthare, cùm foris libenter,
Clamas, & maledicis, & minaris.
Deponas animos truces monemus,
Liber non potes & gulosus esse.

Horatius 2. Epist. 1. notam impressit,

Quātus sit Dorsenius edacibus in parasitis.

Nam & Philum mordet festiuè Martialis, eò quod numquam domi cœnaret. Sed ad rem. D. Hieronymus ad Domnionem: Contra quemlibet passim in triuijs strepere, &

Cancer symbolũ inconstãtiæ.

re, & congerere maledicta, non crimina, scurrarum est & parasitorum. Porro cancrum inconstantiæ symbolum facit Ioannes cognomento Scholasticus, dum hominem, qui modò risui indulgeat, modò luctui, modò austeritati atq; temperantiæ se reddat, modò delicijs diffluat & voluptatibus implicetur, cancro æquiparauit, nunc antè, nunc retrò, nunc in transuersum gradienti, miraq; inconstantia vitam suam traducenti: quod idem & de parasitis non malè dixeris, qui dum leuitate mimica omnia imitantur, omnium mores induere nituntur. De quo Horatius:

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum credas sæuo dictata magistro
Reddere, vel partes mimũ tractare secũdas.

Parasitos & adulatores multos habes in Officina Textoris lib. 5. cap. 40.

Paruam culinam duobus ganeonibus non sufficere.

EMBLEMA XCIV.

IN modicis nihil est, quod quis lucretur: & vnum
Arbustum geminos non alit erithacos.

ALIVD.

IN tenui spes nulla lucri est: vnoq; resident
Arbusto geminæ non bene ficedulæ.

COM-

COMMENTARII.

I. AVICVLAE duæ pro sede in ramo arboris dimicant; harum vna ramo insidet, altera vt insidere possit illam mordicus impugnat.

II. *Fons Emblematis.* DVO Epigrammata, eiusdem penè sententiæ, desumpta videntur ex prouerbio Græco Zenodoti: *μία λόχμη ὐ τρέφει δύο ἐριθάκυς. Vnicum arbustum haud alit duos erithacos.* Vide etiam adagium, *Vna domus non alit duos canes.* Ad hoc eleganter allusit Aristophanes Vespis:

—— ὐ γαρ ἄνποτε
τρέφειν δύναιτ᾽ ἄν μία λόχμη κλέπτα δύω. id est:
Non enim fieri potest
Fures vt vnquam saltus alat vnus duos.

III. *Ganeo.* *DVOBVS ganeonibus*] Ganeo, cui vitæ modus est culina, vt Varro describit, quanquam à M. Tullio sumatur etiam pro scortatore, qui prostibula & meretriculas assectatur. Est autem talis homo futilis, vorax, heluo, gulæ & luxui totus deditus, qui ingluuie illa sua nihil non absumit & exhaurit: tales itaq; plures non poterit nutrire vna vel tenuis culina.

In modicis] rebus, vel negotijs.

Et vnum arbustum &c.] Prouerb. est Chiliad. *Arbustum vnum non alit duos erithacos.* Cedrenus, πολυκοιρανίαν detestās, hanc similitudinem vsurpauit: *δύο, φησὶν, ἐριθακοὺς μία λόχμη οὐ τρέφει, ὄυτε μία χώρα ἐυοδωθήσεται ὑπὸ δύο κυβερνωμένη ἀρχηγῶν. Vt vnum arbustum duos erithacos non alit, sic vnum regnum feliciter à duobus principibus administrari non potest.*

Erithacus. *Erithacos*] Erithacus auis est quædam solitaria, vt eodem in saltu non temerè nisi vna reperiatur; quam Theodorus Gaza in Aristotele nunc Siluiam, nunc Rubeculam nominat: alteram quidem à siluarum desertis, alteram à ruboris indicio, quod ex Græco nomine intelligitur. Sic quoq; Italis dicitur, *Petto rosso.* Germanis, *Rotbrustle, RotKræpstin.* Huius meminit Plin. 10. c. 20.

In tenui spes, &c.] Distichon alterum eiusdem argumenti cum superiori, mutatis tantùm verbis. Alludit autem ad prouerb. *Tenuis spes.* Vide Chiliad.

Vnoq; residunt Arbusto.] Prouerbium aliud idem cum superioribus. Arbustum locus est arboribus consitus. *Arbustū.*

Ficedula. *Ficedula*] Ficedula à ficubus edendis nomen habet, cum tamen vuis potius vescatur. Martial. lib. I.

Cùm me ficus alat, cū pascar dulcibus vuis,
Cur potius nomen non dedit vua mihi?

Formam & colorem mutant ficedulæ. Nomen hoc solùm autumno habent, postea Melanchoryphi vocantur. Italis, *Beccafico.* Germ. *Schnepff.* Lege Plinium lib. 10. c. 29.

IV. *E rebus minimis parum lucri.* NON est multum lucri expectandum ex rebus minimis, in quibus quanquā multum laboris & operę collocetur, tamen fructus inde parùm capitur. At in rerum maiorum administratione vtilitas multo consurgit vberior. Quamobrem vulgò varijs efferuntur modis adagia, vt in tenui statu consorti non esse locum dicamus: qualia sunt ista, *Domus vna duos non alit canes, vt nec arbustum duos erithacos: Vno ramo non bene sedent duæ ficedulæ:* & quod nostrates iocando efferunt, *Nostra ianua non sustinet duos mendicos.* Falluntur itaque, qui è rebus minutulis amplissimum expectant quæstum, præsertim si sit eodem studio consors, vbi plerumq; res absq; inuidia transigi, nisi ægrè, possit. Veluti nec regnum, nec amor vllo modo socium patiuntur, teste Seneca. Nō regna, inquit, socium ferre, nec tædæ sciunt. Et Ouidius: *Regna nō patiūtur sociū, nec amor.*

Non bene cum socijs regna, Venusq; manet.

Vnde quoq; vulgatum illud:

Dum canis os rodit, socium quæ diligit odit.

Quod nos Germani sic efferimus,

Zvven hund an einen bein
Bleiben selten vberein.

Sic etiam est in re regni, quod pulchrè expressit Lucanus lib. 1.

Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit.

Quod etiam respexit Alexander Magnus, cùm ad monarchiam aspirans dixit, Mundum non capere duos Soles. Cicero 1. Offic. Quod enim est apud Ennium, Nulla sancta societas, neque fides regni est. id latius patet. Nam quidquid eiusmodi est, in quo non possint plures excellere, in eo fit plerumq; tanta contentio, vt difficillimum sit sanctam seruare societatem.

Captiuus

Captiuus ob gulam.

EMBLEMA XCV.

Regnatorq́ penus, mensæq́ arrosor herilis
Ostrea mus summis vidit hiulca labris.
Queis teneram apponens barbam, falsa ossa momordit:
Ast ea clauserunt tacta repentè domum;
Deprensum & tetro tenuerunt carcere furem,
Semet in obscurum qui dederat tumulum.

COMMENTARII.

I. Inter ostrea quædam hinc inde iacentia vnum cæteris maius, latiùs hiat, quod subiens musculus cibum capturus capitur, & gulæ pœnas luit.

II. *Emblematis fōs.* Emblema desumptum est ex epigrammate Antiphili lib. 1. Epigram. Græcorum, tit. εἰς ζῶα, quod hic ferè ad verbum Latinè expressit Alciatus; sic autem se habet:

παμφάγος ἑρπηστὴς κατὰ δώματα λιχνοβόρος μῦς,
ὄστρεον ἀθρήσας χείλεσι πεπταμένον,
πώγωνος διεροῖο νόθην ἐδάξατο σάρκα.
αὐτίκα δ' ὀστρακόεις ἐπλατάγησε δόμος,
ἁρμόσθη δ' ὀδύναισιν. ὃ δ' ἐν κλείθροισιν ἀφύκτοις
ληφθεὶς, αὐτοφόνον † τύμβον ἐπεσπάσατο. † πότμον.

Omniuorus, repésq; per ædes helluo mus
Ostreum conspicatus labris patens,
Barba madida spurcam momordit carnem:
Statim verò testacea crepuit domus,
Aptata [id est, clausa] cruciatibus. at mus in claustris ineuitabilibus.
Captus, sui interfectorem tumulum contraxit.

Helluo, & omniuorus, repensque per atria mus, vt
Conspexit tumidus ostrea aperta labru,
Apposuit barbam madidam, spurcasq; momordit
Carnes: tum crepuit testea læsa domus.
Claustra retentarunt captum firmissima murem,
Interfectorem qui reperit tumulum.

Apud Æsopum etiam mus penum inhabitans, vbi victus variorum domini ferculorum asseruabantur, singula corrodens, vtq; nihil intactum relinqueret, vidit inter alia ostrea hiulca, fissa, testisq; apertis: accurrit gulæ sectator, & auidè momordit. Ostrea verò læsa repente domum seu concham occludunt, capto & strangulato fure, qui semetipsum in illo obscuro sepeliuit tumulo.

III. *Penus.* *REGNATORq; penus*] Mus incolens penum. Penus est omne esculentum aut poculentum, sed frequẽter metonymicos pro eo loco, in quo asseruantur esculenta quæuis, accipitur, quo de nomine controuersiam repete non pœnitendam ex Gellio c. 1. lib. 4. Dicitur autem Penus, secundæ & quartæ declinationis; item Penu, penu. Penum, peni. Penus, penoris.

Mensaq; arrosor herilis] assuetus rodere mensas heri seu patrisfamilias.

Ostrea. *Ostrea hiulca*] hiantia, vel ostreas hiantes. Ostrea sunt pisces concha operti, qui singularem in cibis gratiam habent. De his Plinium vide lib. 32. c. 6. Ostreorum etiam mysticam explicationem habes apud Pierium Valer. Hieroglyphic. lib. 28.

Falsa ossa] id est, testam ostreæ, quam ossa esse putabat.

Domum.] Pro cochlea, vel testa, qua pro domo vtitur, idq; metonymicos & catacresticos.

Deprensum furem,] In iure est ἐπ' αὐτῷ φώρῳ.

Tetro tenuerunt carcere furem.] ἀλληγορία à furibus, qui deprehensi coniiciuntur in carcerem.

Tumulum] μεταφορικῶς tumulum dicit, vel à consequenti, quòd perierit sorex in Ostreæ testa.

ID videtur propriè in eos esse tortum, qui lautioris victus ergò se in domos opulentas seruiliter ingerunt, vnde nihil præter damnum, aut etiam interitum consequuntur: gulam enim in seruitutem pertrahere docet Lucianus de mercede conductis. Itaque huc non incommodè retulero illud Horatij, quanquã fortè aliò recidat: IV. *Gulosi in spontaneã lapsi seruitutẽ.*

——qui pauperiẽ fugiens potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Seruiet æternùm qui paruo nesciet vti.

Lysimachum memoria prodit, cum fuisset in Thracia prælio victus à Dromachete, ac siti penè enectus, se exercitumque hosti permisisset, iam desiderio expleto: O Dij, inquit, quàm pusillæ voluptatis gratia in seruitutem me ex tanto rege conieci? Vel in eos quadrabit, qui luxu & gulæ intemperantia mortem præproperam sibi arcessunt; quique, vt vulgo dicitur Gallico, suũ in dentibus tumulum conficiunt. Hi sunt ἀκρατεῖς seu impotentes, qui obiectam cupiditatem sectantur: qui à delicatioribus bolis nunquam sibi temperant: qui etiam totos dies in crapula, noctesq; in compotando exigunt. hi sic describuntur à Lucilio, vt citat Nonius Marcellus:

Qui sex menses vitam ducunt, Orco spondent septimum.

Hi saginæ mancipati ad faces & cereos viuunt, dum inter pocula transiguntur noctes, somno impenduntur dies, lucis ac tenebrarum ordine peruerso. De his puto ego Virgilium cecinisse:

Nosq; vbi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina vesper.

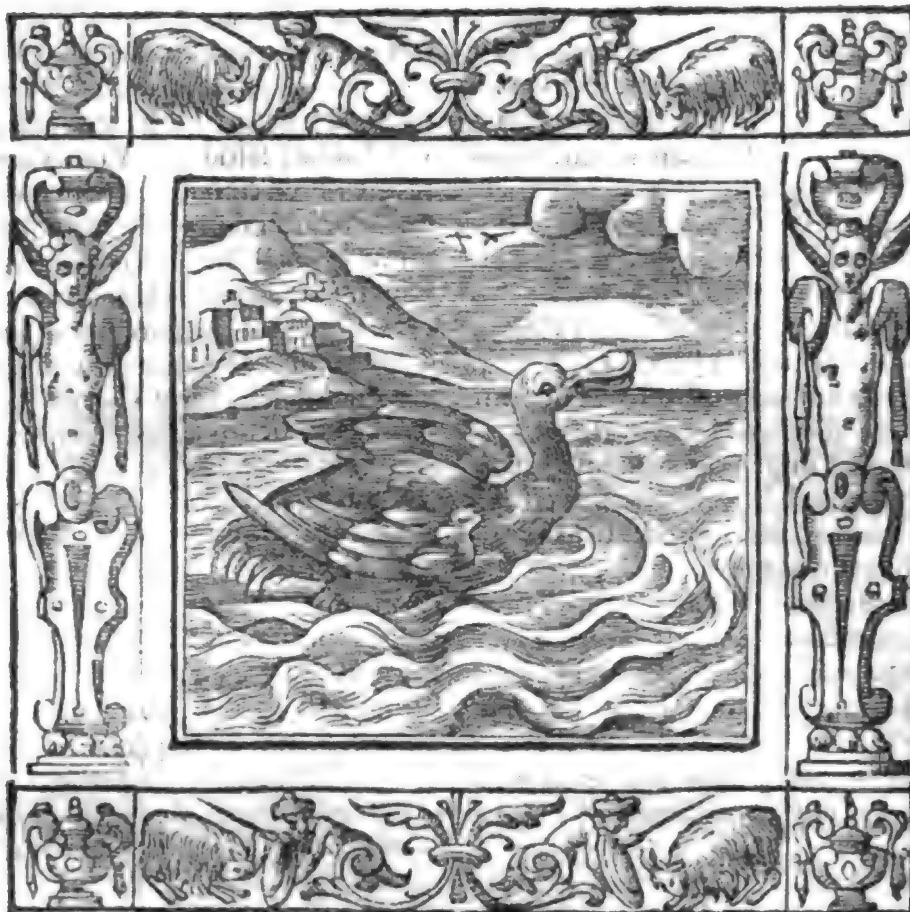
Hos tu existimas, inquit Seneca, scire quẽadmodum viuendum sit, qui nesciũt quando? timẽt verò hi mortem, in quam se condiderunt? tam infausti homines quam nocturnæ aues sunt. Licet in vino vnguentisque tenebras suas exigant, non conuiuantur, sed iusta sibi faciunt. Rectè etiam Cicero pro Cœlio: Vitium ventris & gutturis, inquit, non solum minuit ætatem hominibus, sed etiam aufert. Plures enim videmus gula quàm gladio cadere. Porrò de meritò deprehensis, pœnasq; dignis il-

Ia

lud prouerbio dicitur: *Decipula murem cepit.* Quasi dicatur, Lupus in foueam incidit, aut aper in casses. Vide etiam adagiũ, *Mus picem gustans*.

In garrulum & gulosum.

EMBLEMA XCVI.

VOCE boat torua, prælargo est gutture, rostrum
Instar habet nasi, multiforisq; tubæ.
Deformem rabulam, addictum ventriq; gulæq;
Signabit, volucer cùm Truo pictus erit.

COMMENTARII.

I. PINGITVR truo, auis aquatica, quę aliàs etiã Onocrotalus dicitur, ab asini no crepitaculi sono, quam supra Embl. 91. descripsimus. Fortè truo hic est, qui passim inuenitur apud Indos Mexicanos, diciturq; Alcatraz, anseris magnitudine, piscibus victitans, rostro duarum spithamarum, cuius tantùm inferiorem partem mouet. Habet ingluuiem à rostro ad pectus, in qua piscium decem libras ingerit, & aquæ vrnam. Reddit facilè quæ ingurgitauit. Quidam aliquando præ grauedine cecidit, & captus est, deglutiuerat enim paruulum puerum Aethiopem.

Alcatraz.

VIDETVR id tractum ex Clementis Alexandrini 2. Pædagogi cap. 1. cuius hæc verba: τὸν νοῦν ἐγκατορύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύϊ τῷ καλουμένῳ ὄνῳ τὰ μάλιστα II.

 ἐοικώς.

ἐοικώς *Qui animum in aluo defodit, pisci qui asellus dicitur, maximè similis*. Hunc ex piscium genere solum habere cor in ventre, ἐν τῇ γαστρὶ, Athenęus ex Aristotele tradit: quamobrem vocatur ab Epicharmo ἐκτραπελόγαστρος, propter monstrificam ventris naturam. Cæterùm Onocrotalus, qui & Truo dicitur, gutturis est amplissimi, & vocis clamosissimæ, ita vt ruditum asini dicas, & nasum habere instar tubæ. A vasta illa ingluuie Germanis dicitur *Kropfgans*. à latitudine verò rostri *Loeffelgans*. Austriaci ob absurdam & monstrosam à reliquo genere auiū speciem vocant *Ohnuogel*, quasi sine pari.

Truo.

III. *Boare.*

VOCE boat] Translatio à bobus, quorum est boare. Prisci etiam dicebant Boire, vt est apud Pacuuium in Medea. Et Bouare; sed Boare vsitatius, quod à Græco Βοάω, *clamo*, deriuatum videtur.

Torua] μεταφορὰ ab aspectu ad vocem. Hanc autem vocem edere propriè est λαρυγγίζειν, vt est in prouerbio; hoc est, non naturali modo, sed dilatato gutture effundere immanem vocem. Quod vitij Demosthenes obiecit Aeschini.

λαρυγγίζειν.

Instar habet nasi] Festus ad hunc modum: Truo, auis onocrotalus, Cæcilius irridens magnitudinem nasi: Pro dij immortales, vnde prorepsit truo? Germ. *Ein NasenKœnig*.

Multiforisq; tuba] Hoc epitheton malim tibijs quàm tubæ adiungere, ratione obuia.

Rabula,

Rabulam] Tametsi simpliciter pro causarum patrono exponat Nonius, Rabula tamen propriè est is, qui nimia verbositate, & rabie quadam in agendis patrocinijs vtens, aures radit atq; percellit. Vnde ei nomen à radendis auribus, vel à rabie, vel à raui, id est, raucitate. Raua vox, rauca, inquit Festus, parumq; liquida, proximè canum latratum sonans: vnde & causidicus pugnaciter loquens, rabula. Galli vernacula lingua, nunquam nisi contumeliosè Chicanos appellant rabulas, fortè à verbo Græco κιχάνειν, corripere, offendere, inuentum aliquod comparare ad decipiendum. Malim tamē à voce σικανοί. Siculorum enim gens querula, & controuersa natura. Germani quoq; non ineptè vocant *Zungedrescher*. & inter hos Brisgoi, *Plappartstecher*.

Addictum ventriq; gulaq;] Is vnico verbo γλωσσογάστωρ, vel γλωσσογάστωρ appellatur à Iulio Polluce Onomastic. 2.

IV. *Onocrotalus quid referat.*

ACCOMMODATVR in quosdam rabulas forenses, & (vt Aristotelis verbo vtar) γαστριμάργους, qui incondito suo clamore, importunaq; garrulitate cœlo mare conturbare apud quosdam videntur, cum tamen importuna sua loquacitate dent sine mente sonum; quippe qui omnia referant ad ingluuiem: quibus deniq; vt (dicterio vulgato notantur) omnia sunt lingua & podex. Id genus homines, quòd in dicendo nemini cedere videantur, ab imperita multitudine plurimi fiunt, quos tamen probi viri doctiq; fastidiunt. Vnde Cicero de Oratore: Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimum quærimus oratorem. Idem Cicero eodem libro 1. de Oratore: Quasi rabulæ, qui sibi diserti non videntur, nisi omnia tumultu & vociferatione concusserint. Idem Cicero ibidem: Non enim causidicum nescio quem, neq; proclamatorem, aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus. Inter hos qui clamosissimus est, putatur alios iudicio & doctrina antestare, dum causam, quam defendit, à iudice contendit extorquere. Hinc non immerito sæuissima experiuntur verborum flagella. Rabulam enim Ammianus appellat litium consarcinatorem, Cato vitilitigatorem, Sallustius caninę facundię exercitum, Iurisconsl. litium concinnatorem, l. 9. ff. de off. proconf. Apuleio est hirudo forensis, γλωσσογάστωρ Aristophani, κόπις Euripidi, quod lingua eorum ceu mucro penetret. alijs, vt Comicis, δικολέκτης, φιλόδικος, φιλαίτιος, ῥωποπερπερήθρα, ærufcator, sycophanta, & Demosthen. περίτριμμα τῆς ἀγορᾶς, Iulio Polluci δικόρραφος, sic enim ille genus hoc hominum describit: δικόρραφος, δικόγραφος, λέγων ἐπὶ χρήματι, μηδὲν ῥῆμα προῖκα εἰπών, μισθῷ φθεγγόμενος, πρὸς χάριν λέγων, πρὸς ἡδονὴν δημηγορῶν, id est, *Calumniator, litium conceptor, litium consutor, pecuniæ caussa loquens, nullum verbum gratis proferens, pro mercede verba faciens, ad gratiam dicens, ad voluptatem conciones habens*. Seneca in ludo Claudij eos appellat Venale genus Et Apuleius lib. 10. Capita vilissima dicit, forensia pecora, & togatos vultures. Et de his Plautus Persa:

Rabularū agnomina.

Etiamsi nihil est litium, lites serunt.

Huc etiam facere videtur illud quod Diuus

nus Hieronymus ait, eos lyncibus & leonibus crudeliores, qui ore rabido deuorēt. Quin & castus scriptor, Columella, præfatione librorum de re rustica: Olim, ait, sine rabulis beatas fuisse vrbes: sed maximo quodam malo, contra maiorum morem repertum ac concessum in ipso foro latrocinium. Plinius Secund. lib. 2. epist. 3. Nos qui in foro veris litib. ac iurgijs quotidie terimur, multum malitię, quā quam nolentes addiscimus. Symmachus de Iuliano familiari suo lib. 1. epist. 37. Scis in illo forēsi puluere quàm rara sit copia, cognitio fandi oris, & boni pectoris, dum aut modestum ingenium verecundia contrahat, aut successu eloquēs insolescat. Laertius Anachar side, *ἀγορὰν ἔφη εἶναι ὡρισμένον τόπον εἰς τὸ ἀλλήλους ἀπατᾶν. forum aiebat destinatum locum ad inuicem fallendum*. Egregiè Constantinus magnus, qui litium circuitus amputauit, in Cod. de formul. & impetr. sublat. cuius legis videtur meminisse Nazarius panegyrico: Nonne leges, ait, ingerendis virtutibus, & vitijs fugiendis constitutæ, veterum caliginosæ ambages rescisse, cupiendę simplicitatis laqueos præciderunt? Sed cesso, ne in me ipsum rabulas concitem.

Doctorum agnomina.

EMBLEMA XCVII.

MORIS vetusti est, aliqua professoribus
Superadyci cognomina.
Faciles apertosq́ explicans tantùm locos,
Canon vocatur Curtius.

Reuoluitur qui eodem, & iterat qui nimis,
Mæander, vt Parisius.
Obscurus & confusus, vt Picus fuit,
Labyrinthus appellabitur.
Nimis breuis, multa amputans, vt Claudius,
Mucronis agnomen feret.
Qui vel columnas voce rumpit, Parpalus,
Dictus Truo est scholasticis.
Contrà est vocatus, tenuis esset Albius
Quòd voce, vespertilio.
At vltimas mutilans colobotes syllabas,
Hirundo Crassus dicitur.
Qui surdus alijs, solus ipse vult loqui,
Vt sturnus in prouerbio est.
Hic blæsus, ille raucus, iste garriens.
Hic sibilat ceu vipera.
Tumultuatur ille rictu & naribus,
Huic lingua terebellam facit.
Singultit alius, atque tussit hæsitans.
At conspuit alius, vt psecas.
Quàm multa rebus vitia in humanis agunt,
Tam multa surgunt nomina.

COMMENTARII.

I. EX cathedra doctor habitu decenti ornatus profiteri videtur, cui frequentes assident & auscultant auditores, ore manuque gestum locuturi referentes.

II. *Occasio Emblematis.* HOC Emblema non aliunde fuit desumptum, sed tantum Academiarum ostendit morem, in quibus plerunq; professoribus adduntur agnomina ex vitijs præcipuè desumpta. Quod hoc loco planum fit in quibusdam superioris sæculi Iurisconsultis, vel etiam, quantum coniicio, in aliquot alijs, qui Alciati tempore minus aptè ius ciuile profiterentur (quorum tamen, vt par erat, nominibus parcit) vnde singuli singula in scholis cognomina sunt sortiti, quibus notaretur ingenij vel naturę proprium & peculiare vitium in legibus enucleandis:

III. *MORIS vetusti*] Nihil hoc est noui, in Academijs præsertim.

Cognomina] aliquando ad laudem, sed potissimùm ad vituperium.

Reuoluitur qui eodem] qui se implicat, eodemq; redit, vnde digressus est.

Mæander] seu Mæandrus, fluuius Phrygiæ siue Mæoniæ, ita sinuosis flexibus, vt sæpe credatur ad fontem reuerti, de quo vide Plin. lib. 5. cap. 29. Hinc cum res agitur non simpliciter, sed vafris & obliquis consilijs, Mæandros dicimus, metaphora sumpta à fluuio Mæandro, qui sinuosus & flexuosus labitur: vnde & nomen habere videtur, quasi oberret, quærens hominum consortia. Est etiam Mæander picturæ genus, in morem labyrinthorum flexuosis ambagibus implexum. Vide adagium, *Labyrinthus*. *Mæäder.*

Labyrinthus] quod se bellè non explicet, nullaq; vtatur methodo. De labyrintho diximus supra Emblemate 12.

Nimis

Nimis breuis] Breuitas, qua necessaria prætermittuntur, est in vitio, vt fortè fuit Claudius Cantiuncula. De hac breuitate est illud: *Dum breuis esse volo, obscurus fio.*

Mucronis agnomen] Forsan alludit ad agnomen κόπις, quod Euripides rabulis tribuit.

Qui vel columnas voce rumpit] Huc Prouerbium Chiliad. *Columnas rumpere.*

Truo] qui dicitur λαρυγγίζειν, hoc est, guttu re dilatato immanem vocem effundere. de quo diximus superiore Emblemate. Hoc vitium quoq; Aeschini à Demosthene fuit attributum.

Tenuis quod voce] vt Chærephon Socraticus, qui dictus est vespertilio. De quo diximus Emblemate 61.

Colobotes] mãcus, decurtatus. κολοβόω, *comminuo & trunco.*

Qui surdus alijs] Sanctius legit, *Qui surdus alijs.* Sed non placet, cum id nec metri ratio, nec sensus admittat.

Sturnus] De hac aue Plinius lib. 10. c. 24. & Volaterranus in Philologia.

Blæsus. *Blæsus*] Qui lingua impeditus est. Hoc cognomen fuit Semproniorum, à vitio linguæ impositum, vti etiam Balbus.

Sibilat ceu vipera] serpens, serpentum enim proprium est sibilare.

Tumultuatur ille rictu &c.] Notat hic alia vitia ex ipso oris habitu desumpta.

Psecas. *Psecas*] Psecas est stillicidium, vel gutta, aut stilla è tectis decidens Psecas iam olim audiuit Antimachus lyricus, quod identidem loquens expueret: quod cognomen etiam datum fuit Olympico cuidam, cuius nomen non occurrit. Vocantur etiam Psecades ancillæ, quę delicatarum matronarũ capillos fuco medicato conspergunt. Vide sis prouerb. *Psecas, aut ros.*

Quàm multa &c.] Quot vitia, tot vocabula & nomina conuiciosa fingi possunt.

IV. Procliue est conuitiari publicè docentes. QVAMVIS hic peculiarium quorundam vitia taxantur, potest id tamen generalius de omnibus accipi; est enim natura, vel potiùs consuetudine deprauata comparatum, vt citius vitia quàm virtutes in ijs obseruemus, qui publicè docent, iocu- lari quadam lasciuia, vt est quorundam in conuiciãdo natura procax. Homines enim imperiti, vt etiam argutuli quidam auditores, qui nasum rhinocerotis habent, facilius quod stultè dixeris reprehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possunt, vt ait 2. de Orat. M. Tullius. Magnum profectò onus est atq; munus, vt ipsemet asseuerat disputatione 1. De natura Deorum, suscipere atq; profiteri sese, omnibus silentibus, vnum maximis de rebus magno in hominum conuentu audiendum. Adest enim ferè nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente quàm recta videat. Ita quicquid est, in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit: & quoties dicimus, toties de nobis iudicatur. Nec quicquam est tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoriæ stabile, quàm id, in quo deliqueris. At isthæc licentia & deprauata consuetudo reprimenda erat. Siquidem conuicia, quæ torqueri solent ob ea, quæ sunt in corpore, vel in fortunis hominum vitiosa, proficiscuntur ab animis parum sanis. *Vitia corporis nemini exprobranda.* Proinde Vlysses apud Homerum Thersitæ non claudicationem, non gibbum aut caluitiem exprobrat, sed omnino garriendi vitium. Sic Achilles non naturæ vitia insectatur in Agamemnone, sed ea, quæ animi maxima, quibus adhiberi modus, & quasi frenum imponi rectę rationis potest. Sic Fabius Quintil lib. 10. c. 2 In magnis auctoribus incidũt aliqua vitiosa, & à doctis inter ipsos ẽt mutuò reprehensa; atq; vtinã tam bona imitantes dicerent melius, quàm mala peius dicũt. Hęc ille. Subiungit Minos: Sic ego cùm primùm ad Academiam Parisinam venissem, ad capiẽdum ingenij cultum, offendi longè multis simultatibus Doctores laborare, sed eorum maximè, qui Ramistæ, & Carpentaristæ, quasi factionũ nominibus insigniebãtur. Ramus, vir acris ingenij, & iudicij singularis, Thessalus me- *Conuicia in professores.* thodicus audiebat, sed à quibus, nisi tumultuosis & liuore percitis? Quernus, trium cantilenarum poeta, & histrio Reginæ vocitabatur, quàm rectè, alij viderint: Certè nunquam vidi festiuiorem, & qui suis prælectionibus plus operæ sumeret in salibus iocisque inspergendis. Bellerinus, peregrinus in Philosophia, alioqui Græcè, teique philosophicæ peritus. Et Massicus, qui Hebræum alphab tum paucis auditoribus, hoc est, vni aut alteri, quãquam publicè doceret, Vox clamantis in deserto, & venerabilis Beda, falsè nominabatur. Bossulus, bos lassus, & cymbalum Academię, vt olim Appion Grammaticus, mundi cymbalum incessebatur. De cæteris facilè sileri patior. Hæc Minos. Quid

ego de me ipso dicam? qui cum tantis viris minimè sim comparandus, nihilominus linguarum aculeos dum in Academia Friburgensi Humanitatem publicè profiterer, non potui effugere, etenim subinde Rusticus Academicus audiebar; sic mali qui nasuti nebulones mihi humile genus exprobrabant, & quod spatio octennij ab aratro & agro ad cathedram euasissem, primumq; Bucolica Virgilij explicanda suscepissem. Sed hos tales scripta Ecloga pulcherrimè retudi, illisq; longũ silentiũ indixi. Possem hic nõ incõmodè inuehi in quorundã iuuenum petulantiam, ne dicam malitiam, qui professores docentes clamoribus, stridoribus, sibilis, & magnistrepo tumultu interturbant & explodunt; sed nolo paucorum verborum amarulentia multorum odia incurrere. Sed quia etiam pueri sub præceptoribus & magistris militant, eosque non rarò dicaci scurrilitate impetunt, de puerili procacitate nihil verebor aliquid dicere, quæ infelici nostro sæculo ita inualuit, vt nihil minus puerile appareat modò, quàm puer; nihil ad virilem audaciam proiectius, quàm ipsa pueritia, malorum ac libidinum penè omnium capax, in qua prauitas supra annos, anni præoccupati malitia, nec ad frugem aliquando venturi numeros omnes & gradus maturioris æui supplent, non sanè virtutum, sed flagitiorum detestabili quadam ac execranda prolusione. Si aberret citharœdus & hæreat inter initia: si fabulæ summam præfatus actor trepidet fallente memoria, quid sperandum de progressu? Sic à capite pendent, hoc est, à rudiori ætate totius vitę iudicia, & specimen ibi elucet ac sustinetur, aut cadit atq; labascit spes, quæ rarò meliori exitu à prauis exordijs, se commendat. Quod in spinæ vel vrticæ speciem prodire vult, pũgit statim & vrit, ne vuam ab ijs aut rosam speres. An verò pullaster corui rostrum mutasse aliquando aut colorem legitur? Nec Maurus infans pellem transformauit vnquam vir factus: vt nigredo hic, ita vitium ibi altius infigitur. Ego inter sæculi fatales næuos etiam hanc corruptelam morum in iuuentute, & infectionem ò nimis pestilentem & contagiosam, numero. Siste mihi huc pusionem aliquem quadrimulum, vix ouo exclusum, vt sic dicam; notabo quæ in viro etiam offendãt, Catonis virgula: adeo supra decorem sapiet versuta quadam & intempestiua calliditate; tẽtabo ingenium propositis gryphis, expediet acutulus responsa ad stuporem; dicterijs impetam, opponet se, nec deerunt conuicia, quibus latret & mordeat; stomachum mouebo, iuramenta eructabit rabiosulus, blasphemias & execrationes. In summa, ad omnem nequitiam inueniam aptũ, & talem prorsus ramum, ex quo impuritatis & incontinentiæ capacissimum tornari possit vasculum; amatoria enim si miscam & Venerea illa, nutum, rem & verba dabit. Non est grauior vindicta, meo quidem iudicio, indignantis Dei in stirpem nostram, quam peruersitas hæc in teneris nouellis, quę à radicibus corruptæ in connato malo grandescunt. Excusetur, si rariores & hinc inde dispersæ aliquot; vt lolium multiplicant se, ac serpunt vt scabies in morbido pecore. A flagris remedium, inquis; olim profuerunt certè, nunc vix aliquid fustes in calloso & rigido corio. Parentes sciunt & Magistri, quantus labor in educandis & formandis liberis, quorum manus, oculus, lingua curant & intendunt sine fructu. Plangunt quidem percussi, clamant, vlulant, recalcitrant sub flagro correctoris, tanquam cauterio subiecti, nihil interim ab assueta malitia remittunt aut emendant, reductis caligis & subsidente dolore repetunt solita, plagarum non amplius memores. In globum incidat aliquis aut coronam talium nebulonum, saturatus opprobrijs & cauillis, suspenso naso, iactis digitis, distorta & caperata fronte, bifurcatis manibus insigniter exceptus verbera vix effugiet & lapides. Erubescit vir bonus, & dolore, vt par est, tangitur intimis visceribus; alloquitur, admonet, reuocat salutari & paterno consilio: subsannant illi, & poppysmis eludunt. Si grandæuus aliquis, delirium & caluitium exprobrãt: matrona honesta, veneficium audit vel prostibulum, strix, saga, meretrix. Vbi ergo illud: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem*? Maledicta crepant & scommata sale salsiora, quæ Deum & hominem tangunt; Diras, Erynnes, Furias, quibus deuouent animas, & aduocant te in fidem periurij, ò Veritas, & adorandum Numen. Quin & farcire ingluuiem profusos nepotulos videas interdum, venire ad tumultus, descendere in aciem, cõsertare manus, gladiatoria spectacula & ludos aperire, ganni-

Pueritia nostri sæculi mores.

Agnomina à pueris profecta.

gannire, grunnire in plateis, nemini cedere. Et hi tales in delicijs sunt, mellita oscula, aurea corcula, Cæsarelli & Reguli parentum. O tempora, ô mores.

Natura.

EMBLEMA IIC.

PANA colunt gentes (Naturam hoc dicere rerum est)
Semicaprumq́ hominem, semiuirumq́ Deum.
Est vir pube tenus, quòd nobis insita virtus
Corde oriens, celsa verticis arce sedet.
Hinc caper est, quia nos natura in sæcla propagat
Concubitu, vt volucres, squamea, bruta, feras.
Quod commune alijs animantibus, est caper index
Luxuriæ, Veneris signaq́ aperta gerit.
Cordi alij sophiam, alij tribuere cerebro:
Inferiora modus, nec ratio vlla tenet.

COM-

COMMENTARII.

I. PAN (de quo nonnihil diximus supra Emblem. 72.) pingitur cornutus, rubra facie, inferiore parte hispidus, pedibus caprinis, manu fistulam septemplicem tenens. Quorum omnium significata iãiam subscribemus. Editio Stockhameri epigraphen habet, *Vis Natura*. Sed parum aut nihil à nostra differt.

II. PVLCHRVM epigramma, & eruditionis atq; varietatis plenum, in quo rerũ natura depingitur in figura Panos, quem colebat antiquitas quasi Naturæ Deum, quod & ipsum indicat nomen. Sed hic non erit alienum paucis digredi, vt huius pegmatis, & plurium aliorum fiat notio explicatior. Nemo est ex litteratis, qui nesciat, quæ & quot portenta olim Ægyptus tulerit quæ sui caussa, proque suo arbitratu deos finxerit. Sic enim Saturnum colunt, qui sororem suam Cybelem in vxorem duxit, ex qua suscepit Osirin & Isidem, quos alij Ianum & Dianam nominant, & liberos ex ijs genitos Typhoea, Apollinem, Venerem: sed maior aucta insania hominum, cùm quidam animalia pro dijs habere cœpissent, nempe boues, quibus carere non possent ad vsus agrorum colendorum: & oues, à quibus viderent materiam præberi vestium, itemq; lac & caseum ad nutricationem: imò & canes, vt hominum custodes, & venationum socios. Quare & apud eos Anubis, canino capite fictus: Ibisque auis, pro dea habita, quia locustas & serpentes Ægypto infestas absumeret. At verò Hircus ea ratione deus putabatur, vt Priapus apud Græcos, & Romanos, quia per membrum genitale continua species animalium propagaretur. Inde Pana deũ, cornutosq; Satyros, perpetua tentigine ad res Veneris idoneos. Hanc deorum simulatorum multiplicitatem meritò vellicarunt Arnobius, Lactantius, Iustinus Martyr, idemq; Philosophus, Athenagoras, Tatianus, D. Augustinus, D. Ambrosius, Firmicus Maternus, & alij veræ pietatis assertores ac vindices. Mythologi ad rationes physicas Deorum naturam retulerunt. M. Tullius 2. de natura Deor. ad multiplices Dei effectus multò prudentius pro suo captu reuocauit, nam & naturæ nomen sæpè pro deo, aut mente diuina vsurpauit. Imò veteres penè omnes immersi tenebris inscitiæ, nihil aliud esse Deum censuerunt, quàm prodesse hominibus, & variis sanè modis vitam beare communem. At quia in rebus naturæ nihil præstantius, aut perfectius, quàm Dei ipsius opificium, id est, homo, animal prouidum, memor, sagax, plenum rationis & consilij, præclara quadam ratione conditum, in describenda corporis humani fabrica, & compositione admirabili, suam sollertiam nobis probare conati sunt. Cuius rei specimẽ ingeniosum nobis hoc lepido carmine profert Alciatus, qui hominẽ, certè μικρόκοσμον, vel quasi totius Vniuersi epitomen exhibet. Sed audiamus quid de Pane sentiat antiquitas. Phornutus siue Cornutus in lib. de Natura Deorum, cap. de Pane. Talem, inquit, & Pana esse nõ dubito. Siquidem & ipse cum hoc vniuerso idem est. Inferior pars huius Dei hispida est, & hircum refert, ad designandam asperitatem terræ. Superior autẽ pars similis est homini, propterea quòd æther teneat totius mundi principatum. Hoc autem rationabilem designat partem. Lasciuum & libidinosum eum fingunt, propter multas seminum causas & commistiones, quæ ex ipsis fiunt. In locis desertis eum morari tradunt, vt eius vnitatem ostendant; mundus enim est vnus & vnigenitus. Nymphas persequitur, siquidem gaudet exhalationibus, quæ ex humido prodeunt, sine quibus fieri non potest, vt mundus appareat. Indutus esse dicitur nebride, aut pelle pardi, tum propter pulchram rerum omnium varietatem, tum etiam propter colores, qui in mundo cernuntur. Συρτὸν eum appellant, siue quod à ventis omnibus perflatur, ἀπὸ τοῦ συρίττειν. id est, à flando: siue quod ad saltandi ritum sit minus aptus, & more rusticorũ, qui musam politiorem non degustarunt, subsultet, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν. id est, à saltando. Quod autem plerunq; in montibus & speluncis versetur, factum est, vt coronam è pinu arbore sortiretur: hæc enim arbor montani quippiam & magnificum habet. Fingitur cornutus, & bifidos habere pedes. Fuerit fortasse hic & Priapus, cuius vi omnia in lucem prorumpunt. Hæc & alia plura Phornutus. Homerus autẽ in hymno Panos eum Mercurij filium facit, vocatumq; Pana dicit à Baccho, quod oblectarit

Cur tot Deos Ægyptus effinxerit.

Pan hoc vniuersum designat.

rit omnium Deorum animos. Orpheus in hymnis latius Pana Deum celebrat. Hymni principium tale est:

πάνα καλῶ κρατερόν, γε θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
ὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἠδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
κ᾽ πῦρ ἀθάνατον. τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τα πανός. id est:

Pana inuoco fortẽ, deũ mundi vniuersum,
Cœlum, mare, terram, omnium regem,
Et ignẽ immortalem. Pani enim hæc curæ sunt.

Pana voco magnum, qui totũ cõtinet orbẽ,
Qui mare, qui cœlum, qui terras frugiferentes,
Æternumq; ignem. Hæc Panos sunt omnia membra.

Panos descriptio.

Silius Italicus Pana sic describit libro 3.

Pan Ioue missus erat seruari tecta volente,
Troia pendenti similis Pan semper, & vno
Vix illa inscribens terra vestigia cornu:
Dextera lasciuit casa Tegeatide capra.
Verbera lata mouẽs festa per cõpita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus,
Ac parua erũpunt rubicunda cornua frõte.
Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.
Pastorale Deo baculum, pellisq; sinistrum
Velat grata latus tenera de corpore dama.

Claudius Minos, non vt certet cum nobili & erudito artifice Alciato (dispar enim congressus Achilli) sed animi causa carmẽ iã olim de Pane Deo effudit, quod tale est:

Pana Deũ facie humana, pedibusq; ferinũ,
Semivirumq; deũ, semiferumq; virum,
Effinxere olim plastæ, doctiq; poetæ.
Ars obscura quidẽ, non malè grata fuit.
Si bene conspicias, totum sonat, estq; homo totum:
Namq; animo refert & ratione Deum.
Est mẽbris cõpactus homo vel sensibus ipsis,
Est animal parte hac, inferiore ferum:
Instar habet planta, qua parte augescit, vt orbis
Paruulus à priscis inde vocatus auis.

* Herodotus in Euterpe loquens de Aegyptiorum moribus, Panos, inquit, simulachrum & pictores pingunt, & statuarij scalpunt quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus, haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris Dijs. Qua tamen causa cum talem describant, non est mihi relatu iucundum. Sed quęcunq; hactenus de Pane dicta sũt, explanatius scripsit Seruius in Bucol. Virgilij: Pan, inquit, Deus est rusticus, in Naturę similitudinem formatus; vnde dicitur *πᾶν*, id est, *omne*. Habet etiam cornua ad similitudinem radiorum Solis, & Lunę cornuum. Rubet eius facies ad ætheris imitationem. In pectore nebridem habet stellatam, vt stellas imitetur. Pars inferior hispida, propter arbores & feras. Caprinos habet pedes, vt ostendat terrę soliditatem. Fistulam habet septem calamorum, propter harmoniam ex septem sonis. Pedum habet, propter annum, quem in se recurrere fingunt Poetæ. Cum Amore Deo luctatum esse, & ab eo victum; quia omnia vincit amor. Ex his Seruij verbis admoneor elegantissimi epigrammatis Strozæ patris, de Amoris & Panis lucta, quod huc apponendum duxi, quandoquidem nec abhorret multum à materia, nec est iniucundum auditu.

Seruij de Pane testimoniũ.

De lucta Panos & Amoris.

Pan & Amor quondam lucta certare volentes,
Deponunt calamos ille vel ille sacros.
Hic onus alarum, villosa nebridos ille:
Proijcit hic arcum, proijcit ille pedum.
Tunc liquido exutos artus perfundit oliuo,
Cecropiaq; modum seruat vterq; Pales.
Conseruere manus totis conatibus ambo,
Robore Pan fidens, dexteritate puer:
Aspera pugna fuit, primusq; assultibus anceps:
Nunc Pana aiebãt vincere, nunc puerũ.
At demum elato prensauit cornua saltu
Panaq; qui vincit omnia, vicit Amor.

Sed iam addamus aliquid de Pane, quod peritioris literaturæ auidos nonnihil delectare possit. Porphyrius in libro de Responsis, Panem famulum Dionysij facit, & in numerum bonorum Deorum collocat; nihilominus narrat agricolis quibusdam apparuisse, quos repente mortuos confirmat, interrogatumq; Apollinem de nece nouem agricolarum in quodam Branchidarum agro, sic respondisse:

Alia de Pane.

Toruus Dionysij famulus Pan, aurique cornis,
Per nemora obscurus gradiens, montesque per altos,
Pinum vna, atq; alia resonans syringa tenebat,
Gestabatq; manu: multos it corpore vasta

Pro-

Prostrauit, mortique viros dedit horridus ille.

Sed magna dignum est admiratione, quod Plutarchus refert in eo libro, quem composuit de tacentibus oraculis, cuius verba, ne Græcis centonibus obstrepat, sic exprimere conatus est Sanctius: De morte autem huiusmodi dæmonum hæc ab homine nec imprudente, nec futili nobis sunt tradita. Epitherses præceptor Grammaticæ fuit Aemiliani Rhetoris (quem & vos aliquando disserentem audiuistis) pater. Nauigaturus hic in Italiam nauim conscēdit, mercimoniis, mercatoribusque multis plenam, qui se audiisse dicebat (cum sub noctem circa Echinadas insulas ventus posuisset, nauisque prope Paxas constitisset) vigilantibus plurimis, multis etiam à cęna bibentibus, repente cuiusdam vocem auditam è Paxis, Thamum nomine inclamantem, ita vt omnes teneret admiratio. Erat autem Thamus vir Aegyptius, eiusdemq; nauis gubernator, non tamen omnibus, qui aderant, nomine cognitus. Bis itaq; vocatū siluisse, tertiò respondisse. Ast illum, quisquis erat, altiore voce clamasse: Cum perueneris ad Palodes, hæc verba nunciabis: πᾶν ὁ μέγας τέθνηκε, hoc est: *Pan magnus interijt.* His auditis, Epitherses dicebat, obstupuisse cunctos, consultasseq; inter se, peragendane, an negligenda essent, quæ audiuissent: censuisse Thamum, si aspirarent venti, silentio præternauigandum; sin autem deficerent, vbi eò locorum venissent, manifestanda quæ audierant. Cùm tandem ad Palodes venerunt, & nauis neque ventis, neque vndis posset propelli, è prora obuersum in terram Thamum pronunciasse iussa, hoc est, πᾶν ὁ μέγας τέθνηκε. *Pan magnus obijt.* Hæc vix dum perfecta verba vlulatu magno, nec vnius modi, sed quasi multorum gementium excepta sunt. Quæ res, quoniam multis pręsentibus acciderat, celeriter Romam est allata, Thamus ipse à Tiberio Cæsare accersitus. Consuluit deinde Tiberius Philosophos, quemnam Panem illum arbitrarentur. Qui responderunt, ex Mercurio & Penelope natum esse credi oportere. Hactenus sunt verba Plutarchi. Eusebius verò refert, hæc & similia accidisse, quo tempore sub Tiberio Cæsare Christus Deus ac Dominus noster passus est, qui omne dæmonum genus è vita expulit. Quanquam quid vetat, hanc vocem intelligi posse de Christo Seruatore nostro, qui verus est Pā, id est, Omne, ac totius Naturæ dominus & conseruator? Sunt qui asserant, illam vocem auditam è Paxis illa nocte, quæ post passionem Dominicam sequuta est, anno Imperii Tiberii decimo octauo. Sed hæc hactenus.

Historia notanda de Pane.

Eusebij de hac historia testimoniū.

PANA colunt gentes] Gentiles, seu Pagani vulgo dicti. De Pane consule Lactantium, & D. Augustinum de ciuitate Dei lib. 18. cap. 17. Phornutum de Nat. Deor. & post eum Gyraldum de historia Deorum Syntagm. 15. nonnihil etiam tibi suppeditabit Eusebius 3. præparat. Euangelicæ. Vide preterea Plutarchum lib. 4. de placitis Philosoph. Alex. Aphrodis. in 7. μετὰ τὰ φυσικὰ. Lucretium lib. 3. Natal. Comit. Mythol. lib. 5. c. 6. Pierium Hieroglyph. lib. 10. & 44. II I.

Est vir pube tenus] Alii legunt,

Vir tenus vmblico est, hominum quia propria virtus, &c.

sequitor lectionem, quam voles.

Quod nobis insita virtus &c.] Cicero 1. Tusc. Platonem in Timæo secutus, & Aristotelem in 2. De Anima, principatum animi ait esse in capite, sicut in arce summa: ira verò & cupiditas locis disclusæ: illa. n. in pectore, hæc subter pręcordia sedē habere dicitur. Galenus in lib. De placitis Hippocratis & Platonis, in cerebro posuit spiritus animales, id est, imaginationem, memoriam, sensum, motum, & intelligentiam: facultatem vitalē in corde, naturalē in iecore, de quo existit nutritio & generatio, quæ tria sunt non partes, sed facultates & vires de vnico animo existentes, qui vt seipsum moueat ratiocinando, irascendo & concupiscendo, vtitur cerebro, corde & hepate, quæ tria sunt instrumenta sede & loco distincta. Quod itaq; Alciatus ait nos habere virtutem corde orientem, & celsa verticis arce sedentem, animum, siue eam animi facultatem, quæ rationis est, intelligit, quæ vitæ principium à corde, mentis verò & intelligentiæ à cerebro habeat: vel fortasse ad veterum quorundam sententiam, qui animi principatum in corde statuebant, vt Empedocles: alij in cerebro, vt Plato & Democritus. Plutarchus De placitis 4. c. 5.

Animus an in cerebro, an in corde.

Celsa verticis arce sedet.] περίφρασις & ἀλληγορία à summo & præstanti Principe in arce summa, vt loco tutiori, sedēte. Hinc

Hinc caper est, &c.] In superioribus dictum est, hircum libidinis esse symbolum, & concubitu fit generatio. Vide Macrob. cap. 8. Saturn. 1. lib.

Animalium genera.

Vt volucres, squamea, bruta feras.] Animalium est diuisio: sunt enim aut aerea, vt volucres aues; aquatilia, vt pisces; terrena, vt homines & bruta omnia. Huc confer principium 1. Metamorph. Ouidianæ.

Cordi alij sophian &c.] Id est, rationem & mentem, cuius sedem in capite bona Philosophorum pars, & quidem eorum, qui melioris notæ putantur, esse voluere. Cicero 1. Tusc. Quæst. Alij, inquit, in corde, alii in cerebro dixerunt animi sedem esse & locum. Homerus & Hesiodus in corde videntur posuisse intelligentiam: idq; significari volunt sapientiores per illa verba passim apud hos poetas repetita: σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν. hoc est, vt dixit Maro: *Tu condita mente teneto.* Sunt enim phrenes septum transuersum siue præcordia; vnde pro animo aut mente sumuntur: & Phrenetici dicuntur, quibus mens laborat. Plutarchus tamen lib. 1. de placitis Philosoph. testimonio Platonis in capite mentem collocat. Plutarchi verba sunt: Propterea, inquit Plato, mens quæ in homine augustissima pars est, in capite constituta est. Lege Opificium Dei apud Lactantium.

Phrenes quid.

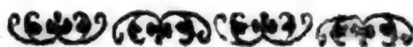
Inferiora modus, nec ratio.] Inferiora belluina planè sunt, vt ira & appetitus, quę tamen superiori animi parti, id est, ipsi menti subijci debent, nisi enim in motus imperium obtineat ratio, quid inter hominem & belluam putabis interesse?

IV. PAN pingebatur, vt multarum diuersarumque naturarum particeps. Id enim nominis Pan totum vel vniuersum sonat. Itaq; Macrobius Saturnal. 1. cap. 17. Pan ipse sub hoc habitu quo cernitur, solem se esse prudentioribus permittit intelligi. Hunc Deum Arcades colunt, appellantes τὸν τῆς ὕλης κύριον, non syluarum dominum, sed vniuersæ substantię materialis dominatorem, significare volentes; cuius materiæ vis, vniuersorum corporum, seu illa diuina, siue terrena sint, componit essentiã, &c. Alciatus Panos naturam & habitum ad hominem transtulit. Homo enim constat animo diuino, cęlesti, immortali, Angelis & Deo simili: corpore verò mortali, ex quatuor elementis composito; hac quidem parte belluinam naturam proximè referenti. In animo duæ partes sunt: illa quæ intelligit, meminit, sapit, ratione, iudicio, ingenio vtitur ac valet, quæ pars superior nominatur, & proprio nomine Mens, qua verè homines sumus, qua Deo similes, qua cæteris animalibus excellentiores, & longè superiores. Altera est ex coniunctione corporis, rationis expers, bruta, fera, atrox, & bestiæ quàm homini similior: in qua sunt motus illi, qui Gręcis πάθη dicuntur, pars longè inferior & abiectior, qua nimirum à belluis nihil differimus. Homo itaq; medium est quiddam inter diuinas intelligentias, & bruta animantia, eãque ob caussam finxerunt veteres Pana esse Deum, qui superiore parte hominem, inferiore verò caprum referret: vt natura humana hoc inuolucro, & quasi proposito agalmate significaretur. Homo enim pro superiore sui parte rationem habet diuinam, & cœlestem; inferiore appetitum & libidinem, quibus conuenit cum belluis. Cæterùm sunt qui hominis naturam triplicem hic notari velint, diuinam, humanam, & diabolicam: diuinam quidem, qua cum Angelis participat; humanam, qua cũ belluis; diabolicam autem, qua quippiam scelestè & deprauatè cogitat & molitur. Quod planum etiam facit August. sub finem c. 3. lib. 14. de ciuitate. Disquirerem hic de vocis etymo, τοῦ ἀνθρώπου, in quo ingeniosa Grammaticorum, & philologorũ coniectanea pridem celebrantur; sed id aliorum esto pensum. Non pedem refero, nisi priùs moneam studiosum, legisse me non ita pridem homiliam D. Gregorii, hũc locum sacri Euangelii explicantis: *Predicate Euangelium omni creaturæ*, qua eruditè præclarus & eruditus ille pater verbum illud, *omni creaturæ*, ad solum hominem, seu hominum speciem ingeniosè confert. Est enim homo creatura omnis, hoc est, particeps essentiæ rerum omnium à Deo conditarum: imò homo est Dei opificium planè singulare ac diuinum, quo res naturæ vniuersæ quasi sub compendio habeantur. Lege, si placet, Anatomicos quid de Microcosmo sentiant, & inter hos omnino Andreã Laurentium lib. 1. suæ Anatomiæ.

Pã, Deus.

Pan, homo.

Hominis natura triplex.

Ars naturam adiuuans.

EMBLEMA IC.

VT sphæræ Fortuna, cubo sic insidet Hermes:
Artibus hic, varijs casibus illa præest:
Aduersus vim fortunæ est ars facta: sed artis
Cùm fortuna mala est, sæpe requirit opem.
Disce bonas artes igitur studiosa iuuentus,
Quæ certæ secum commoda sortis habent.

COMMENTARII.

I. MERCVRIVS pileo alato, manu caduceum suum serpentibus implicitum tenens, & in cubo sedens exprimitur, cui affingitur Fortuna cæca, globo insidens, dextera gubernaculum, sinistra copiæ cornu tenens. Accuratiorem vtriusq; habitum iamiam Galenus docebit.

II. *Fons Emblematis.* EMBLEMATIS, vti & carminis huius materiam video sumptam ex Galeni oratione parænetica ad bonas artes, in qua fusè & oratorio more Fortunę & Mercurii symbola diuersissima explanat. Declaratur id vberrimè è Plutarchi cõmentario De exilio. Locũ Galeni, vel Menodoti (ut aliis placet) ex oratione ἐπὶ τὰς τέχνας huc cõgessimus in gratiã Philologorũ: τὴν τὸν τύχης μοχθηρίαν ἐμφανίσαι θελήσαντες οἱ παλαιοὶ, γράφοντες καὶ πλάττοντες

τοῦτες αὐτὴν οὐ μόνον ἐν εἴδει γυναικὸς ἠρκέσθησαν· καίτοι τοῦθ' ἱκανὸν ἦν ἀνοίας σύμβολον· ἀλλὰ καὶ πηδάλιον ἔδοσαν ἐν χεροῖν ἔχειν αὐτῇ καὶ τοῖν ποδοῖν ὑπέθεσαν βάσιν σφαιρικὴν, ἐστέρησαν δὲ καὶ τοῖν ὀφθαλμοῖν, ἐνδεικνύμενοι διὰ τούτων ἁπάντων τὸ τῆς τύχης ἄστατον. ὥσπερ οὖν ἐν νηῒ χειμαζομένῃ σφοδρῶς, ὡς ἐπικλύζεσθαι τε τοῖς κύμασι κινδυνεύειν καὶ βυθισθῆναι, μοχθηρῶς ἄν τις πράξειεν ἐπιτρέψας τὰ πηδάλια κυβερνήτῃ τυφλῷ· κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον κἂν τῷ βίῳ μειζόνων ναυαγίων περὶ πολλοὺς οἴκους γιγνομένων, ἢ περὶ τὰ σκάφη κατὰ θάλατταν, οὐκ ὀρθῶς γινώσκοντός ἐστιν, ἐπιτρέπειν ἑαυτὸν ἐν τοιαύταις περιστάσεσι πραγμάτων τυφλῇ δαίμονι μηδ' αὐτῇ βεβαίως ἐστηριγμένῃ· ἔμπληκτός τε γάρ ἐστι καὶ ἄνους εἰς τοσοῦτον, ὡς πολλάκις τοὺς ἀξιολόγους ἄνδρας παρερχομένη, πλουτίζειν τοὺς ἀναξίους, οὐδὲ τούτους βεβαίως, ἀλλ' ὅσον πάλιν ἔτως ἀφαιρεῖσθαι τὰ δοθέντα. ταύτῃ τῇ δαίμονι πλῆθος ἀνδρῶν ἀμαθῶν οὐκ ὀλίγον ἕπεται, μηδέποτ' ἐν τῷ αὐτῷ μενούσῃ διὰ τὸ τῆς βάσεως εὐμετακύλιστον, ἥτις αὐτὴν ἄγει καὶ φέρει, καὶ κατὰ κρημνῶν ἐνίοτε καὶ θαλάττης. ἔνθα συναπόλλυνται μὲν ἀλλήλοις, ἑπόμενοι πάντες αὐτῇ. μόνη δ' ἀβλαβὴς ἐκείνη διεξέρχεται καταγελῶσα τῶν ὀλοφυρομένων τε καὶ καλούντων αὐτὴν, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος. τὰ μὲν δὴ τύχης ἔργα τοιαῦτα. τὸν δ' ἑρμῆν, ἅτε λόγου μὲν ὄντα δεσπότην, ἐργατὸν τῆς τέχνης ἁπάσης θέασαι πάλιν ὅπως ἐξ ὑπεναντίου τῆς τύχης κεκοσμήκασιν οἱ γράφοντές τε καὶ πλάττοντες. νεανίσκος ἐστὶν ὡραῖος, οὐκ ἐπίκτητον οὐδὲ κομμωτικὸν ἔχων κάλλος, ἀλλ' εὐθὺς ὥστε συνεμφαίνεσθαι τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν δι' αὐτοῦ. ἐστὶ δὲ φαιδρὸς μὲν τὰς ὄψεις, δέδορκε δὲ δριμὺ, καὶ ἡ βάσις τὸ πάντων σχημάτων ἑδραιότατόν τε καὶ ἀμεταπτωτότατον ἔχει, τὸν κύβον. ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν τούτῳ τῷ σχήματι κοσμοῦσιν, ἴδοις δ' ἂν τοὺς διασώτας αὐτοῦ, φαιδροὺς μὲν ὁμοίως τῷ καθηγουμένῳ θεῷ, μεμφομένους δὲ οὐδέποτε αὐτὸν, ὥσπερ οἱ τὴν τύχην, οὐδ' ἀπολειπομένους πότ', οὐδὲ χωριζομένους, ἀλλ' ἑπομένους τε καὶ διαπαντὸς ἀπολαύοντας τῆς προνοίας αὐτοῦ.

Fortunæ imago. id est: *Cum veteres declarare vellent fortunæ improbitatem, nõ satis habuerunt eam pingendo fingendoq́ʒ specie muliebri repræsentare (quod tamen erat magnum amentiæ signum) sed & fecerunt, vt manibus clauum prehensum teneret, pedibus autem sedem globosam supposuerunt: adhac eam priuarunt oculis: iisq; omnibus fortunæ instabilitatem designarunt. At verò quemadmodum, cum nauis admodum fluctuat, ita vt procellis vndique agitata parum abest, quin periclitetur, improbè certè ille praueq; omninò fecerit, si cæco gubernatori clauum commiserit: ita cum longè plura naufragia, eaq; grauiora multis in familiis quàm in mari accidant, profectò amens ille fuerit, qui in eiusmodi casibus seipsum Fortunæ cæcæ Deæ commiserit, ea enim nullam habet firmitatem & constantiam, stolida nimirum & expers mentis est, quæ sæpenumerò viros honore dignos, & quorum magna est habenda ratio, prætermittat: locupletet autem indignos: neque hoc quidem constanti aliquo modo: nam & quæ dederit, postea interdum adimit. Hanc autem Deam imperitorum hominum multitudo consectatur, numquam in eodem manentem loco, eò quòd basis, cui insidet, sit maximè volubilis. Quam ob caussam fertur in loca quãdã abrupta & præcipitia, interdum etiam in mare detruditur, in quo vnà omnes obruuntur, qui fuerint eam secuti: ipsa verò damni expers elabitur, intereaq; securè ridet eos, qui conqueruntur, & à quibus inuocatur: cum tamen ea tamquam surda nihil auxilii eis præstet. Et quidem fortunæ facta eiusmodi sunt. Nunc verò contemplare, quæso, Mercurium sermonis dominum, omnisque disciplinæ opificem, quem contrario prorsus modo exornarunt pictores & fictores.* *Mercurius qualiter effictus.* *Iuuenis est & formosus, formam habens non arcessitam, neque fuco illitam: sed statim vbi apparet ea quidem forma, virtus animi elucescit: hilaritatem oculis præ se fert, acutè intuetur: eius autem sedes, cubus est, omnium figurarum maximè stabilis, permultumque à casu aliena. Hac etiam figura Deum hunc interdum ornant, vt possis intueri eos, à quibus colitur, hilari esse vultu, sicuti & dux ipse Deus: cui nunquam succenseant, vt sunt qui fortunam accusant, cùm se relictos à tergo contemptosque sentiunt. Qui enim eum consequuntur, per omne vitæ tempus eius prouidentia singulari perfruuntur.*

VT sphæra Fortunæ] Alij legunt, *Vt Fortuna pila*. sed cum manifesto vitio metri. III.

Fortu-

Fortuna cur sphæra insistat.

Fortunam rotæ seu rotundo lapidi insidentem pinxerunt veteres, quo eius instabilitatem designarent, vt pluribus verbis docet in Circulo Pierius. Et Galenus loco supra citato, sic vertente Sanctio: Cuius indicare nequitiam cum veteres constituissent, in fœmineam speciem exprimere non contenti (quanquam hoc satis aptum erat amentiæ signum) gubernaculum etiam manibus habendum dederunt, basin pedibus globosam subiecerunt, eam denique orbatam oculis effinxerunt: vt scilicet per has figurandi rationes fortunæ inconstantiam expressam ostenderent. Porrò de Fortuna pleni sunt vndiq; Philosophorum & Poetarum libri: addam tamen Pacuuij carmina, quæ citantur in 2. Rhetor. ad Herennium:

Fortunam insanam esse & cæcam,
Et brutam perhibent Philosophi,
Saxoq; instare globoso prædicant volubili.
Ideo quò saxum impulerit, eò cadere fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterãt: quia nil cernat quò sese applicet.
Insanam autem aiunt: quia atrox, incerta, instabilisq; sit.
Brutam: quia dignum atq; indignum nequeat internoscere.

Lege lib. 3. diuinat. instit. Lactantij, & Augustinum de ciuit. Dei libris potissimùm 2. 4. & 7. Huc etiam facit elegia quædam Philippi Beroaldi, de Fortuna, vbi eius mutationem & nomina graphicè depingit. Vide etiam Cœl. Rhodig. lib. 21. c. 29. Natalem Comit. Mytholog. lib. 4. cap. 9. Et quidem quæ primum Vortuna dicebatur, à vortendo, digammi mox mutatione in F literam affinem, Fortuna vocitata est: cuius nimirum præcipua vis est, summa imis commiscere, rerumque inducere mutationem. Hic porrò sphæram pro quacunque re volubili & rotunda vsurpauit, ad significandam volubilitatem & inconstantiam, qualis est in artibus sordidis & mechanicis.

Fortuna vnde dicta.

Cubo sic insidet] lapidi quadrato, firmæ sedi, ad designandam artium liberalium stabilitatem: vel vitam ipsam sedentariam hominum studiosorum. Galenus in Oratione, quam proximè citaui, ad artes (si modò eius est) ait Mercurium vt orationis parentem, & artium omnium authorẽ in aliam effigiem quàm fortunæ, effictum esse à veteribus tum pictoribus, tum statuarijs; sic enim ille ibi Sanctio interprete: Mercurium verò tanquam rationis dominum, & artium omnium authorem aspice rursus, vt alia quàm Fortunam effigie decorarunt. Nam iuuenis est formosus, nec eiusmodi, vt fucatum quidquam in eo aut comptum deprehendas; sed in cuius forma animi virtutes protinus eluceãt. Est enim hilari vultu, acribus oculis, basi innititur sic vndiq; figuratæ, vt quadrantal seu tesseram referat, qua maximè figura res ipsa stabilis ac immobilis redditur. &c. Idem ferè Pierius Hieroglyph. lib. 39.

Mercurij imago.

Hermes] ἑρμῆς, Mercurius dicitur, eò quod sit Deorum interpres, *ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν*, quod est *interpretari*. Herma à Græcis ponitur pro firmamento, ait Festus: Vnde Mercurij nomen inuentoris, vt putabant, firmæ orationis ductum. Hic autem apud Festum (obiter admoneo) firma oratio est pactum seu stipulatio, firmissimum iuris vinculum, vt didicisse se meminit Minos ex Guilielmo Fornerio, Antecessore Aurelio doctissimo.

Hermes.

Artibus hic] Mercurius bonarum disciplinarum præses, & inuentor.

Varijs casibus illa] rebus fortuitis, quæque sunt in perpetuo inconstantiæ motu.

Aduersus vim Fortunæ est ars facta] Vide Aristot. 6. Ethic. ad Nicomachum, c. 4. vbi citat Agathonis versiculum:

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην. id est: *Fortuna chara est arti, ars quoq; fortunæ.* Et quamuis sententia Alciati hic videatur dissentire ab illa Agathonis, non tamen ita est: quod vt intelligatur, similitudine quadam demonstratur. Arboribus fructu & pomis luxuriantibus solent substitui quædam furcæ, ne rami ingenti onere pressi ruinam faciant. Sic aduersus vim fortunæ est ars facta, sed fortuna, cùm mala est, sæpe requirit artis opem. Nam *τύχη τέχνην εὗρεν, οὐ τέχνη τύχην. Fortuna artẽ inuenit, non ars fortunam.* Vide Plutarchum in libello de Fortuna. Cœl. Rhodig. lib. 22. c. 9. in fine & lib. 28. cap. 12. Didymum super Odyss. 23.

Disce bonas artes, &c.] Mutuatus id videtur ex Ouidio 1 De arte:

Disce bonas artes, moneo, Romana iuuentus.

IV. SOLEBANT veteres Fortunam ipsam ita effingere, vt mulier esset, quæ pilæ insisteret. At Mercurium studiosorum numen cũ designabant, basim quadratã, seu vndiq; quatuor

Liberales, quã illibera-

Tes artes sequi satius.

quatuor angulis nitentem tesseram efficiebant: hoc enim modo firmum studiorum & artium liberalium fundamentum statumq; effingebant, vt quæ nullo Fortunæ impetu possent concàuti. Sic Bias ille Prienæus omnia secum se portare prædicabat. Sic Aristippus Cyrenæus ciuibus suis mandauit, vt eas sibi pararent possessiones, quæ naui fracta simul cum possessore possent enatare. Igitur hi mihi sapientes videntur, qui periculosis artibus relictis, togę studia sequuntur. Hæc ipsemet Alciatus oratione quadam Ferrariæ habita. His itaq; agalmatis propositis, admonet bonas disciplinas opera diligenti amplectendas esse, quibus nimirum fortuitos casus non temerè vel sustinere, vel etiam retundere possimus. Quò spectat illud vice Prouerbij celebratum, λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη. *Ars hominibus est infelicitatis portus.* nēpe sua cuiq; ars pro viatico est. Vnde qui sapiunt, etiamsi suppetat abundè res familiaris, tamen liberos suos artificium aliquod discere cogunt, quo, si contingat, vt fortuna auferat opes, aut in exilium ire iubeantur, sit quo sibi victum parēt. Nam vt rectè ait Menander:

ὁ σοφὸς ἐν αὑτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν.
Sapiens suas vbiq; circumfert opes.

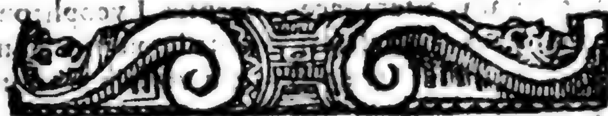
Idem alibi:

Ἀναφαίρετον κτῆμ' ἐστὶ παιδεία βροτοῖς.
Doctrina domino haud eripi suo potest.

Huc quoq; collimat Amphidis comici sententia:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀτυχίας ἀνθρωπίνης
Παραμύθιον γλυκύτερον ἀνθρώπῳ τέχνης.
ἐπὶ τοῦ μαθήματος γὰρ ἑστηκὼς ὁ νοῦς
Αὑτοῦ, λέληθε παραπλέων τὰς συμφοράς.
Solamen arte dulcius mortalibus
Non esse possit omnis infortunij.
Mens naq; studio haud sentit artis dedita.
Mœrorū oram se sui præteruehi.

Sed huc ad rem, meminimus ex Tullio pro Archia poeta, naturā sine doctrina cōmendari, qui & ipse ait malle naturā sine doctrina, quā sine natura doctrinā. Sed bonus ille artifex caussæ suæ seruit. Tamē certius est quod arte perficitur, quàm quod natura. Sic non idem iudicium artis & fortunæ: nam fortuna inconstans, ars certa. Fortunam sectantur & casum ingenia temeraria; artem, doctrinamque non nisi cordati ac prouidi homines. Itaq; videri feliciores ac tutiore in statu qui à liberalibus artibus præsidium quærunt, quàm qui à mechanicis & sordidis, sed maximè quę corporis laboribus exercentur, & à casu pendēt, nec nisi quibusdam momentis temporum solantur hominem. Eo de genere coqui, fistulicines, aulœdi, mimi, ioculatores, milites, balatrones, lixæ, tonsores, & alij sexcenti, qui ad xenodochia etiam non sponte commeant, aut stipem quęritando vitam miseram fallunt. Sed (quæ sæculi nostri est infelicitas) non raro etiam videas hodie litteratos, & solidè doctos egere. Hinc non immeritò mirabatur molitor ille, cū quidam studiosus stipem ab eo peteret, & se magistrum septem artium liberalium profiteretur: Te miserum, inquit, qui cùm septem artes liberales calleas, ostiatim victū quæritas: mihi vnica mea, illaq; ex infimis mechanicis, tam abundè suppeditat, vt familiam totam lautissimè alam. At nūc cui senectus oneri, nobiscum reiuuenescat.

In iuuentam.

EMBLEMA C.

NATVS vterq; Iouis, tener atq; imberbis vterque,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele,
Saluete, æterna simul & florete iuuenta,
Numine sit vestro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Vt lento accedat curua senecta pede.

COMMENTARII.

I. IN eadem ara statuuntur Bacchus & Apollo: ille quidem nudus, hedera redimitus, altera manu pateram, altera racemum gerens, cuius statuam aliâs descripsimus. Hic vero capite radiato, altera manu citharam, altera bacillum, quo Medici pharmaca miscent, tenens.

II. PRECATVR longam iuuentutis virilitatem ab ijs Dijs, qui nunquam senescunt, Apolline scilicet & Baccho, qui semper pinguntur florente iuuenta. Desumptum est autem ex Callimacho, vt refert interpres Lycophronis. Colebatur enim Delphis Dionysios cum Apolline. Fuisse autem veteribus morem diuersos Deos eadem ara statuendi, satis, vt puto, manifestauimus supra Emblem. 23.

NATVS vterq; Iouis] Poetæ quos impensè laudant, à Dijs genitos dicunt. Nempe & principes viros ac illustres pro Dijs III

habuit paganica secta, quę quidquid admiraretur, aut magnum prædicaret, Deum dicebat. Multus est in ea materia exaggerãda Lactantius, eloquens vir, saneq; Christianus, acutior Arnobius, pergrauis Augustinus libris prioribus de ciuitate Dei, exactus Iustinus Martyr, aliiq; plures. Ex Florido poeta vetere hi celebrantur numeri:

Sic Apollo, deinde Liber, sic uidetur ignifer,

Comparatio Bacchi et Apollinis.

Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus;

Ambo de comis calorem, & ambo radios conferunt,

Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Tener atq; imberbus vterq;] Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1.

Solis æterna est Phœbo Bacchoq; iuuentus,

Nam decet intosus crinis vtrumq; Deũ.

De Baccho & Apolline plura habes apud Gyraldum in Histor. Deor. Syntag. 7. & 8.

Quem Latona tulit] Apollo Iouis filius, ex Latona in Delo insula vno partu editus cum Diana, medicinæ vsum primus tradidit. Ouid. 1. Metamorph.

Quem tulit & Semele] Bacchus ex Semele Iouis filius, vt abundè supra in statuam Bacchi explicuimus, Emblem. 25.

Saluete &c.] vt illud Homeri Iliade α. χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν

Hæc verborum formula solemnis fuit in hymnorum epilogis.

Numine sit vestro] vestro beneficio.

Tu vino curas] Diluere vino curas, id est, auferre, tollere, μεταφορά. Ouid. 1. Art.

Cura fugit multo diluiturq; mero.

Horatius: *Curas edaces dissipat Euhius.* & Tibullus 1. Eleg.

Bacchus & agricolæ magno cõfecta labore

Pectora, tristitiæ dissoluenda dedit.

Tu victu dilue morbos] aufer corporis ægritudines certa victus ratione.

Vt lento accedat &c.] ἀλληγορία περιφραστική.

IV. Duo ad valetudinem conducentia.

DVO sunt, quę vt corpus bene constitutum, sanum, & incolume conseruant, sic & animum ipsum curis expediunt, nimirum certa victus ratio, vinumq; moderatè sumptum; vt contra crapula & violentia, vt etiam curæ edaces naturam hominis labefactant & corrumpunt, ipsamq; senectutem accelerant. Hic itaq; descriptos videas Apollinem & Bacchum: illum quidẽ medicinæ principem, qui salubri diæta præcipiat quid quantumq; sit in victu sequendum vel fugiendum: hunc verò, qui vino sollicitudines adimat. Marsil. Ficinus lib. De vita cœlitus comparanda, duos hosce Deos sic copulat: Fratres certè sunt indiuiduiq; comites Phœbus atq; Bacchus: ille quidem nobis duo potissimum adfert, lumen videlicet atque lyram: hic item præcipuè duo, vinum odoremque vini ad spiritum recreandum, quorum vsu quotidiano spiritus ipse tandem Phœbæus euadit & liber. Philosophorum est etiam ea sententia, sed tria tamen esse ad vitam longam, adeoque valetudinem tutandam necessaria constituunt. Prima est frugalitas, temperantia, sobrietas (quam modò δίαιταν appellabamus) eam enim esse matrem sanitatis asseuerant artis medicæ professores: eam virtutum omnium domicilium prædicant philosophi omnes; victus enim tenuis hoc efficit, vt in primis valeas bene, ait Flaccus 2. Satyr. Prudenter itaq; hortabatur Plutarchus iuuenes vt hæc tria curarent habere, in animo temperantiam, in lingua silentiũ, in ore pudorem. Secundò labor & exercitatio corporis moderata, ocium enim vires eneruat, vt rubigine ferrum exeditur. Bene Ouidius:

Apollo & Bacchus iuncti, quid.

Cernis vt ignauum corrũpant ocia corpus;

Et vitium capiunt, ni moueantur, aquæ.

Vtendum exercitationibus modicis, inquit Cato apud M. Tull. tantumque cibi & potionis vtendum, vt reficiantur vires, non opprimantur. Hac super re consule omnino Gymnasticen Hieronymi Mercurialis. Tertiò voluptas animi honesta & oblectatio: cor enim, in quo est calor vitalis, facilè molestijs atteritur, vt contra exhilaratur lætitia, viresq; sumit. Qua ratione Arist. 4. de morib. ad Nicomach. risum & iocũ ait ad vitam degendam esse necessarium. Democritus vitam beatam in vitæ tranquillitate posuit, & risui lætitiæque operam dabat. Legimus & sapientissimum latorem legum, Lycurgum, τῷ γέλωτι, id est, risui statuam erexisse, eoque Lacedæmonios ad risum & lętitiam inuitasse, Plutarch. in Lycurgo. Quare

Interpone tuis interdum gaudia curis.

In quatuor anni tempora.

EMBLEMA CI.

ADVENISSE hyemem frigilla renunciat ales.
Ad nos vere nouo garrula hirundo redit.
Indicat æstatem sese expectare cucullus.
Autumno est tantùm cernere ficedulas.

COMMENTARII.

I. QVATVOR depingantur aues, frigilla, hirundo, cuculus, & ficedula, arboribus insidentes. Pictor hic de suo nimis liberalis quintam & sextam addidit, nobis inuitis, veluti quintam rotam curtui iungens. Cæterum de frigilla agit Aristoteles lib. 8. Histor. animal. cap. 3. De hirundine nos egimus Emblem. 70. De cuculo Emblem. 60. De ficedula verò Emblem. 94.

II. *Quatuor anni temporũ symbola.* Ex vulgari obseruatione sumptum Emblema: solemus enim per quatuor auicularum genera quatuor anni tempora designare. Frigilla hyemem significat, hirũdo ver, cuculus æstatem, ficedula autumnum. Sed & alia esse quatuor anni temporum symbola nemo est qui nescit: vt veris, cista florũ, quia vere cuncta florescunt. Cista verò spicis referta æstatem refert, vt est apud Eusebium. Et copiæ cornu vuis & pomis plenum autumni est index: sicuti mensa apud ignem parata hyemem significat. Nec solùm anni tempora huiusmodi signis denotabant, sed & integros Fastos hoc modo sibi constituebant. Reuoco in memoriam, quod

quod olim puer in patria apud rusticum septuagenarium vidi, tabellas nẽpe buxeas duodecim, læues, subtiles, in modum libelli colligatas, in quibus singulis multiplices erant exaratæ figuræ, à pastore, vt aiebat ille. Sed certè si iam maturius illa rumino, quæ memoria adhuc viuida suggerit, videntur mihi aliquid supra rus sapere. Lubens etiam referrem ad Fastos picturam illam mirabilem in augustissimo Prætorio Patauino, quę tot curiosa ingenia torquet, si frequentiores inuenirem astipulatores. Ast hæc παρέργως.

III. *Hyems vnde dicta.* *ADVENISSE hyemem*] Hyems, pars anni frigidissima, sic dicta ἀπὸ τοῦ ὕω, *pluo*. Vnde per y. scribendum censeo. Nec me mouet Varro, qui hyemem ab hiando deriuat, quod anima, quæ à nobis efflatur, tũ appareat: spiritus enim noster hyeme quasi in nebulam concretus cernitur.

Frigilla. *Frigilla*] Auis à frigore dicta, quod eo cantet & vigeat, vt quibusdam placet; Grecè, σπίζα. Germ. *FincK*. Hispã. *Aguzanieue*. De qua Arist. lib. 8. c. 3. de histor. anim. Alij legunt Fringilla, & Fringuilla, indeq; verbum Fringultire deflecti putat Festus, *Fringultio.* quo vsus est Apuleius, pro præpeditè & obscurius verba enunciare: Audisti pruignum meum vix singulas syllabas fringultientem. Et iterum: Sæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultit, vel omnino obmutescit. Sed apud Hesiodum non frigilla, sed cornix habetur pro hyemis hieroglyphico:

μήπως ἐρεζομένη κρώζη λακέρυζα κορώνη.

Quod Maro ita transtulit:

Tum, cornix plena pluuiam vocat improba voce.

Et sola in sicca secum spaciatur arena.

Hirundo veris nuncia. *Garrula hirundo*] De hirundine, & cur garrula dicatur, diximus Emblem. 70. Hirundines plures à mari conuolantes verni temporis indicium esse docent auctores. Ouidius 2. Fastor.

Fallimur? an veris prænũcia venit hirũdo?

Notum est adagium: *Vna hirundo nõ facit ver*. Cui simile adagium aliud, *Audi Chelidonem*. eò quod hæc auis prænũciet veris aduentum. Lege Pierium lib. 22. Hieroglyph. Dicitur etiam à Sappho ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀηδὼν. *Veris nuncia blãdiloqua luscinia*. Sed ciconiam reperio e-*Item ciconia.* tiam veris esse notam. Ea enim adueniente hyeme migrat in regiones calidiores, vere nos inuisit. Sed & nonnulli addidere in æstatis pictura, quia constat esse ex erraticis æstatis. Adhæc Miluius eiusdem temporis verni ponitur indicium, quia verno primùm tempore incipit apparere, certumq; sit eius nuncium. Ei aui nomen ἰκτῖνῳ ab aduentu, quod magno rusticorum & pauperum desiderio exspectatus accedat.

Cucullus] Vide quæ de cuculo diximus Emblem. 60. Tribuitur hoc idem hirundini à Philemone Comico:

ἡ μὲν χελιδὼν τὸ θέρος, ὦ γύναι, λαλεῖ.

Hirundo æstatem nunciat, ò mulieres.

Sed Aristophanis interpres Equitibus hoc citat: νέα χελιδὼν ἐστὶν ἔαρος ἀρχή. *Noua hirundo veris est initium.*

Ficedulas] Ficedulæ ab edendis ficis di-*Ficedula.* ctæ, autumno non solùm crebræ sunt, sed etiam molestæ. De his Emblem. 94.

HOC referendum videtur ad quasque *IV. Temporũ vicissitudo.* temporum & annorum vicissitudines, vel ad ea, quæ suo, non alio tempore solent esse tempestiua, quorumq; magna vis est, si suo tempori vsum accommodemus. Rectè Ouidius:

Temporibus medicina valet, data tempore prosũt:

Et data non apto tempore vina nocent.

In hanc temporis quasi cyclicam μεταβολὴν varij varia luserunt, quæ huc non piguerit ascribere, eaque potissimum, quæ maiorem cum hoc Alciati tetrasticho affinitatem habere mihi videntur. Lubẽs enim prætermitto Horatianam Odam 9. lib. 2. & 7. lib. 4. Ouid. ad Pisonem:

Cessat hyems, madidos & siccat vere capillos:

Ver fugit æstates, æstatum terga lacessit

Pomifer autũnus, nebulis cessurus et vndis.

Idem primo de remedio amoris:

Poma dat autumnus, formosa est messibus æstas:

Ver prabet flores, igne leuatur hyems.

Et Tristium quarto:

Vere prius flores, æstu numerabis aristas,

Poma per autumnũ, frigoribusq; niues.

Claudian. de sene Veronensi, qui nunquam pedem limine sui tuguriolì extulerat:

Frugibus alternis, non Consule computat annum:

Autumnum pomis, ver sibi flore notat.

Idem condit ager soles, idemq́; reducit:

Metiturq́; suo rusticus orbe diem.

Ætates hominu tēporibus anni comparata.

Barthol. Anulus in Poesi picta, ad hominū magnique mundi perpetuum & æternum cursum ingeniosè traduxit:

Ver, æstas, autūnus, hyems, hæ quatuor annu
Sunt tempestates orbe volubilibus.
Quatuor ætates homo sic habet integer æui,
Qui puer, hinc iuuenis, mox vir, & inde senex:
Æterno vt similis mundo reuolutio vitæ
Nos itidem æternos arguat esse homines.

Istud nimirum est, quod Eratosthenes non inscitè ætatis partem vigentem ver esse dixit; eam autem partem, quæ vigori & flori succedit, æstatem & autumnum; & hyemē rigentem & frigentem senectutem. Eandem sententiam complexus est Naso 15. Metamorph. hac verborum serie:

Quid? non in species secedere quatuor annū
Aspicis, ætatis peragentē imitamina nostræ?
Nā tener & lactens, puerique simillimus æuo
Vere nouo est, tunc herba recens, & roboris expers
Turget, & insolida est, & spe delectat agrestes.
Omnia tunc florēt, florūq; coloribus almus
Ludit ager, neq; adhuc virtus in frondibus vlla est.
Transit in æstatem post ver robustior annus,
Fitq; valens iuuenis; neque enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat, vlla est.
Excipit autumnus, posito feruore iuuentæ,
Maturus, mitisq; inter iuuenemq; senemq;
Tēperie medius, sparsus quoq; tēpora canis.
Inde senilis hyems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut quos habet, alba capillos.
Nostra quoq; ipsorum semper, requieq; sine vlla
Corpora vertuntur: nec quod fuimusve, sumusve
Cras erimus.

Temporū vices à Deo.

Facere hic non possum, quin immensum hoc Dei beneficium, si non pro dignitate extollere (quis enim istud queat?) at delibare instituam, quòd gratissimas has vices temporum, æstatis & hyemis, sementis ac messis, dierum & noctium fecit, vt terra ac animantia conseruarentur. Absq; his vicibus res humanæ durare non possent. Perpetua enim æstas omnia exureret, perpetua hyeme omnia rigerent & corrumperentur. Hinc scitum illud principis poetarum, ex intima Philosophia depromptum, vt alia vatis illius permulta, quod vehementer mihi semper arrisit:

Non res hunc teneræ possent perferre laborē,
Si non tanta quies iret, frigusq; caloremq;
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.

Ad has autem temporum vices conseruandas, & rerum nascentium fœcunditatem augendam, admirabili sapientia Deus motum Solis & Lunæ & conuenientes stellarum ortus & occasus accommodauit. O magnum diuinæ bonitatis argumentum! De anno & eius partibus extat ænigma tale:

Ænigma de anno.

Est genitor, natos qui bis sex procreat, vni
Cuiq; horum natæ triginta, dispare forma:
Quædam sunt nigræ, quædam sunt vultibus albæ:
Sunt immortales omnes, moriuntur & oēs.

Huc refer prouerbium, *Ver hyemem sequitur*, & varios locos Hieroglyph. Pierij. Idipsum ait Seneca, Epistola quadam ad Lucilium discipulum: Nullius rei finis est, sed in orbem nexa sunt omnia, fugiunt atq; sequuntur. Diem nox premit, dies noctem: æstas in autumnum desinit: autumno hyems instat, quæ vere compescitur: omnia transeunt vt reuertātur. Nos quoq; alio transimus.

Scyphus

Scyphus Nestoris.

EMBLEMA CII.

NESTOREVM geminis cratera hunc accipe fundis,
Quod grauis argenti massa profudit opus.
Clauiculi ex auro, stant circum quatuor ansæ:
Vnamquamque super fulua columba sedet.
Solus eum potuit longæuus tollere Nestor.
Mæonidæ doceas quid sibi Musa velit?
Est cælum, scyphus ipse: colorq; argenteus illi,
Aurea sunt cæli sidera clauiculi.
Pleiadas esse putant, quas dixerit ille columbas:
Vmblici gemini magna minorq; fera est.
Hæc Nestor longo sapiens intelligit vsu:
Bella gerunt fortes, callidus astra tenet.

COMMENTARII.

HVIVS Emblematis pictura satis ex subsequentibus constabit. Nempe Nestor vir senex & grauis, scyphum tenẽs argenteum, duobus fundis, aureis clauiculis, & quatuor ansis præditum, super quas singulas aurea sedet columba. Cæterarum editionum scyphus, me iudice, accommodatior est, ansæ enim & duplex fundus hic vix ac ne vix quidem apparent.

II. *Nestoris crater.* POCVLI Nestorei descriptio ex Homero sumpta est. Quid verò ea compositio significet, ex Athenæo. Homeri interpres memorat, Nestorem, quamquam senex admodum esset, poculum sustulisse, cũ cæteri iuniores vix à mensa tollerent. Sic habet Homeri locus:

Πὰρ δὲ δέπας περικαλλὲς ὃ οἴκοθεν ἦγ'
ὁ γεραιὸς
χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον οὔα τάδ'
ἀυτῦ
Τέσσαρ' ἔσαν. δοιαὶ δὲ πελειάδες ἀμφὶς
ἕκαστον
χρύσειαι νεμέθοντο, δύω δ' ὑποπυθμένες
ἦσαν.
Ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τρα-
πέζης
πλεῖον ἐόν. Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ
ἄειρεν.

Quem sic vertebat Franciscus Sanctius:

Et pulchram iuxta phialam, quam duxerat aureis
Transfixam clauis longæuus: quatuor ansæ
Huic inerant: gemina circum vnamquamque columba
Ex auro ardebant: geminis erat abdita fundis.
Hanc, si plena foret, magno conamine quisquam
A mensa, Nestor verò facilè ipse leuabat.

Athenæus de poculo Nestoris. Verba porrò Athenæi ad hunc ferè modum se habẽt: Nestoris poculum quatuor aures, vt Homerus testatur, habebat; quod ita Poeta descripsit, vt cœli faciem repræsentaret. Argentum enim, quo tantum poculum conflatum erat, cœli colorem indicat; claui aurei, stellas; Peliades, quæ circũ aures erant, Pleiades referebant (Peliadas siquidem sæpe pro Pleiadas posuerunt Poetæ) vt Simonides & Pindarus testãtur, per transmutationem literæ. Et quando Homerus *πελειάδας*, id est, columbas induxit Ioui ferentes ambrosiam, de Pleiadibus, non de columbis est intelligendum. Hæc breuiter ex longissima Athenæi disputatione, quem vide Dipnosophist. 10. c. 12. sed maximè 13. libri 12. Quædam non pœnitendæ lectionis adnotauit de illo cratere Nestoreo Cornelius Vitellius Annotationibus in Georgium Merulam.

GEMINIS fundis] Meminit huius poculi, vti & columbarum, Martialis lib. 8. Epigram. in Euctum: III.

Hi duo longæuo censentur Nestore fundi,
Pollice de Pylio trita columba nitet.

Quod grauis argenti] crater factus è massa argentea. Circumlocutio, qua nimirum Nestoris scyphum commendat à materia.

Stant circum quatuor &c.] Quatuor, inquit Alciatus, ansas seu aures habebat poculum, & totidẽ columbas: sed Athenæus sex ponit columbas, *Quæ*, vt inquit Ouid. in Fastis, *septem dici, sex tamen esse solent.* Vide igitur num Alciatus fuerit memoria lapsus. *Alciati lapsus.*

Fulua columba] Fuluam, auream interpretor, ne quis ad colorem simpliciter referat.

Potuit longæuus tollere Nestor] Sic enim Homerus:

Vix alij plenum poterant sustollere mensa
Poculum, at ipse senex Nestor facilè abstulit illud.

De Nestore, eiusq; ætate diximus satis Emblem 25.

Mæonidæ] Homeri. Cur autem Homerus dicatur Mæonides, dictum est Emblemate 4.

Est cœlum &c.] Tribus distichis sequẽtibus continetur *ἐπιμύθιον*, vel vt melius dicam, poculi *ἐξήγησις*.

Scyphus ipse] *σκύφος* masculinum est & neutrum, flexu item variante, vt est auctor Athenæus. Diciturq; vt ipse putat, Scyphos quasi Scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est: proinde Scythissare, inebriari est. Vide de hoc nonnihil in adagio, *Episcythissare*. Est porrò scyphus vas ligneum rotundum, lac serũque capiens, Herculi dicatum, vt cãtharus Baccho. De scyphis & varijs poculorum generibus vide quæ memoriæ prodidit Iohan. Bruuerinus de re cibaria lib. 3. c. 9. Cœlius Rhodig. lib. 27. cap. 27. Guido Pancirollius *Scyphus.* *Scythissare.*

rollius de rebus memorab. lib. 2. tit. 2. de Porcellanis.

Pleiades. *Pleiadas esse putant*] Columbæ repræsentant Pleiades, numero tamen non obseruato. Pherecydes tradit septem sorores fuisse, Lycurgi filias ex Naxo insula. Et quia Liberum educauerunt, eas à Ioue inter sidera fuisse relatas. Harum nomina putantur, Celæno, Sterope, Merope, Alcynoe, Maia, Taygeta, Electra. quarum septima (vt ait Aratus) vix cerni potest, propterea quidam existimant vocatam Electram: Sunt qui pudore occultasse se dixerint, quòd cum aliæ Dijs nupsissent, sola Electra nupsit mortali. Alij, quod illa non tulerit spectare ruinas Troiæ, manumq; ante oculos opposuerit. Lege Ouid. 4. Fastor. Proclus verò Diadochus in Hesiodum, septem tradit Atlantis filias, ex Pleione Nympha genitas, vnde sint Pleiades appellatæ; cæterùm non esse has aliud intelligit, quàm δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν. id est, *Angelicas septem sphærarum vires*. & Celæno quidem sphæræ Saturniæ, Steropen Iouis, Meropen Martis, Alcynoen Veneris, Maiam Mercurij, Taygetam Lunæ, Electram (quam à sparsis crinibus etiam Cometen nuncupaut, etiã si Maiæ hoc tribuit Arati interpres) Solis. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 16. c. 16. Seruius: Pleiades, inquit, signum est septem stellarũ ante genua Tauri, quod ortu suo primæ nauigationis tempus ostendit. Vnde Græcè πλειάδες dicuntur, ἀπὸ τοῦ πλέειν. *nauigare*. Latinè dicuntur Vergiliæ, à verni temporis significatione, quo oriuntur. Plin. lib. 2 cap. 41. Gellius lib. 13. cap. 9. Fit hæc dictio aliquando tetrasyllaba. Propertius:

Quid significent. *Vergiliæ.*

Nõ hac Pleiades faciunt, nec aquosus Oriõ.

Interdum e. litera abijcitur, & dicitur Pliades. Stat. 1. Silu.

Nec per & Ægæas Hyades, Pliadumque niuosum
Sidus.

Vmblici gemini] sic ego lego per syncopen, vt stet metrum.

Magna minorq; fera est.] Hemistichiõ Ouidianum ex lib. 4. Trist. Eleg. 3.

Magna minorq; fera: quarum regit altera Graias,
Altera Sydonias, vtraq; sicca, rates.

Vrsa duplex. Vrsam maiorem siue Elicen, & minorem siue Cynosuram intelligit, quæ Græcis arcti dicuntur, suntq; Septentrionali polo velut axe quodã nixæ, & arctico circulo clausæ, sicq; dispositæ, vt resupinata vtraq; caput alterius contegat: cuius autem caput quæ superior est, ad inferioris caudam contendat. De his Ouid. Fastorum 4. Vrsarum fabulam verò Metamorph. 2. Habet ergo sidus illud figuram similem plaustri, vnde antiqui Græcorum ἅμαξαν, hoc est, *plaustrum* dixerunt. Nostri quoq; à bobus iunctis Septentriones appellauerunt, hoc est, à septem stellis, ex quibus quasi iũcti triones figurantur. Gellius lib. 2. cap. 21.

Longo vsu] longa exercitatio & experiẽtia doctrinam parat certissimam, potissimũ quę ad disciplinam astronomicam longa obseruatione opus est. Vide prouerbium. *Assidua stilla saxum excauat*. vbi auctor hoc ad assiduitatem refert, quod hic Alciatus ad Astrologiam retulit. Vter melius senserit, ego pedaneus iudex non decido. Vtramq; sententiam elicies ex Athenæo.

Bella gerunt fortes &c.] Collatio est dissimilium: qui corpore sunt firmo & valenti committunt prælia, atque inter se dimicant: sapiens verò rapitur & ducitur ad rerum cœlestium cognitionem. Ars enim est longi vsus & obseruationis, quæque plus potest in rebus arduis, quàm robusti corporis vires.

Callidus astra tenet] iuxta illud: *Sapiẽs dominabitur astris*. Dicitur autem callidus, qui callum longo artis vsu sibi induxit, auctore Donato. Callidus rerum iudex, apud Horatium 2. Serm. pro prudenti & intelligenti rerum æstimatore. *Callidus.*

IV. *Nestoris crater.*

HOMERVS in Nestore, sene eloquẽtissimo & consultissimo, typum sapientiæ repræsentat: cuius patera geminis fundis, argentea, clauiculis aureis, quatuor ansis, & sub harum quaq, sedens columba, cœlum & pulcherrimum astrorum ornatum significabat. Nam crater, cui sit color argẽteus, clauiculis aureis, cœlum refert purissimum, & stellas aurei coloris: colũbæ sunt Pleiades: duo vmbilici, vtraq; Vrsa. Hoc igitur schemate Astronomiam tacitè commendabat, quam quidem solus sapiens & apprimè exercitatus ingenio potest assequi, vt solus Nestor suum poculum manu ferre poterat. De huius pulcherrimæ artis excellentia plura repetere licet ex Plinio varijs locis, sed potissimùm lib. 7. cap. 37. quem vide; nos properamus.

Quæ ſupra nos, nihil ad nos.

EMBLEMA CIII.

CAVCASIA æternùm pendens in rupe Prometheus
Diripitur ſacri præpetis vngue iecur.
Et nollet feciſſe hominem: ſigulosq́ peroſus
Accenſam rapto damnat ab igne facem.
Roduntur varijs prudentum pectora curis,
Qui cœli affectant ſcire, Deumq́ vices.

COMMENTARII.

I. PROMETHEVS gigas nudus rupi cathenis ferreis alligatus cernitur, cuius præcordijs inſidens aquila, roſtro renaſcentia arrodit viſcera. Emblematis inſcriptio ſumpta eſt ex dictis Socratis: τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, οὐ πρὸς ἡμᾶς. quod adagij vice ponitur à doctis. *Epigraphe.* Sanctius ex vltimo epigrammatis diſticho, in quo totius emblematis cardinem eſſe dicit, aliam elicit inſcriptionem, ſic enim reponit: *Qui addit ſciẽtiam, addit dolorem.* vt legimus in ſacris literis.

FABVLAM Promethei præter alios plurimos narrat Heſiodus latè in Theogonia, tangit in Georgicis. Sed nos ex varijs concinnatam adducemus, maximè ſequentes Iuliũ Higinũ in poetico aſtronomico, cap. de Sagitt. Prometheus Iapeti filius, qui propter excellentiam ingenij miram, hominem II. *Promethei fabula.*

minem finxisse existimatur, dicitur à Ioue impetrasse, vt partem hostiæ in ignem coniicerent, partem in suo consumerēt victu: idq; postea cōsuetudo confirmauit. Quod cùm facile à Deo, non vt ab auaro homine impetrasset, ipse Prometheus immolat tauros duos, quorum primùm iocinora cùm in aram posuisset, reliquam carnem ex vtroq; tauro ab ossibus diuisam, & in vnum compositam corio bubulo texit; ossa autem, quæ circa reliqua fuerunt, pelle cōtecta in medio collocauit, & Ioui dedit optionem, vt quam vellet eorum sumeret partem. Iupiter autem, etsi non pro diuina fecit cogitatione, neque vt Deum licebat omnia quæ debuit ante præuidere, sed (quoniam credere instituimus historijs) deceptus à Prometheo, vtrumque putans esse taurum, delegit ossa pro sua dimidia parte. Itaq; postea in solennibus & religiosis sacrificijs, carne hostiarum consumpta, reliquias, quæ pars fuit eorum, eodem igne comburunt. Sed vt ad propositum reuertamur, Iupiter cum factum rescisset, animo percitus mortalibus eripuit ignem. Prometheus verò consuetus insidiari, sua opera ereptum mortalibus ignem restituere cogitabat, itaq; cæteris remotis auxilio Mineruæ in cœlum ascendit, ibiq; ad Iouis ignem venit (alij dicunt, ferulam ad solis currum admouisse) quo diminuto & in ferulam coniecto, lætus, vt volare videretur, non currere, ferulam iactans, ne spiritus interclusus vaporis extingueret in angustia lumen. Itaq; homines adhuc plerunque qui lætitiæ nuncij fiunt, celerrimè veniunt. Præterea in certamine ludorum cursoribus instituerunt ex Promethei consuetudine, vt currerent lampadem iactantes. De quo vide adagium, *Cursu lampada trado*. Pro quo facto Iupiter Vulcano imperauit, vt fœminam è luto componeret, quæ cum astutissima esset, & omnibus artibus à Dijs donata, vocata fuit Pandora. Hæc missa fuit ad Prometheum cum malis omnibus in vasculo inclusis, quod munus cū spreuisset Prometheus, illa ad Epimetheū, Promethei fratrem, contendit, qui dempto vasculi operculo omnia mala euolare sentiens, vix vltimam, & in imo residentem spem occlusit, cum qua vas illud seruauit. Cùm verò Prometheus Iouis munus reiecisset, quod insidias formidaret, dicitur à Mercurio Iouis jussu ad Caucasum, Scythiæ montem asperum & inhabitabilem, ferreis vinculis alligatus, eiq; aquila, vel vt aliis placet, vultur additus, qui perpetuò cor exederet, exesumq; renouaretur. Martialis lib. 11.

Jupiter à Prometheo deceptus.

Pādora.

Qualiter in Scythica religatus rupe Prometheus
Assiduam nimio pectore pauit auem.

Hæc ideo ficta esse asserit Aristides lib. 2. contra Platonem, quia Prometheus Rhetoricen communicauit mortalibus. Qua de re vide plura in adagio, *Communis Mercurius*. Plato in Protagora, sapientiam à Prometheo surreptam ait, hominibusq; communicatam, cuius hæc ferè verba sunt: Cōmunem Vulcani & Mineruæ officinam, in qua artes excolebantur, clam ingressus, furatus est Vulcani artem igneam, aliamque Mineruæ, qua viuendi facultas obuenit. Idem Plato in dialogo de Regno, à Prometheo ignem, à Vulcano artes datas hominibus esse tradit. Nec solùm ignem, sed plurimas alias artes generi humano vtiles inuenisse, de se ipso testatur Prometheus apud Aeschylum, quem vide. Plutarchus in libello de Fortuna: Prometheus, inquit, furtim è cœlo nobis afferens ignem, id est, rationem, omnia ista suppeditat. Et paulò inferius: Fabella de Promethei igne alio atque alio viritim omnibus diuiso, sub inuolucro indicat partes prudentiæ in orbem particulis exiguis esse dispersas, deinde se recepisse in ordinem. Plinius lib. 7. cap. 56. ait Prometheum asseruare ignem in ferula, primum docuisse. Cicero in Tuscul. Prometheum ait virum quēdam perspicacem fuisse, & in rebus arcanis apprimè versatum, quas hominibus communicauerit: huic Iouem iratum, quod veritas in profundo demersa videatur. Iecur autem ab aquila exesum significat solicitudines & curarum ardores, quibus vel prudentiores irretiantur, quarum vinculis cùm se conantur expedire, in alias molestiores recidunt. Fulgentius in Mythologico, non ab aquila Promethei cor, sed à vulture corrodi tradit, idque perbellè interpretatus est. Quędam sunt apud Aphrodisæum in problematis, perdocta sanè, & ad mythologiā pertinentia. Menander suauissimus Poeta, meritò torqueri Prometheum, inquit, quia fœminam, scilicet omnium humanarum calamitatum autorem, & scelestum omnino animalis genus inuenerit, vt est in his:

Mythologia.

Prometheus fœminas inuenit.

εἶτ' οὐ δικαίως προσπεπατταλευμένον,
Γράφουσι τὸν προμηθέα πρὸς ταῖς πέ-
τραις;
καὶ γίνετ' αὐτῷ λαμπὰς ἄλλο δ' οὐδὲ ἓν
Ἀγαθὸν ὃ μισεῖν οἶμ' ἅπαντας τοὺς θεοὺς,
Γυναῖκας ἔπλασσεν. ὦ πολυτίμητοι θεοὶ,
Γένος μιαρὸν. hoc est:
Ergo immerentem dictitant Prometheum
Pendere fixum Caucasi de rupibus?
Repertus ignis huic, aliud nihil boni,
Sed quod Deos odisse cunctos credidi,
Inuenit idem fœminas. ô Dij boni,
Genus nefandum.

Historica de Prometheo.

Duris autem Samius scriptum reliquit, Prometheum fuisse coniectum in vincula quia Palladem amauerit. Scholiastes Apollonii Rhodii id figmentum retulit ad historiæ fidem. Ait enim ex Agreta nescio quo scriptore rerum Scythicarum, Promethei cor ideò absumi ab aquila, iuxta poetarum commenta, quòd suam regionem fluuius (cui nomen Aquila) frequenti eluuione corrumperet. Cum verò Hercules quibusdam fossis fluuium auertisset, ex eo factum, vt diceretur aquilam abegisse, ac Prometheum liberasse. Alij secus tradunt, Prometheum nempe cum præstare non posset incolis Scythicis, quibus præerat, ea quæ necessaria essent, ob inundationem fluuii Aquilæ, in vincula coniectum, neq; solutum inde, donec Hercules fluuium in mare deduxisset. Seruius Grammaticus in Sileno Virgil. aliam allegoriam huius fabulæ affert, & quæ magis fortasse quadrat huic nostro Emblemati. Prometheum Assyrijs Astrologiam indicasse, quam in monte Caucaso diutina obseruatione deprehenderat. Aquilam esse solicitudinem, quæ illius cor vexaret & corroderet. Per Mercurium debere intelligi prudentiam: deprehendisse rationem fulminum Prometheũ, hominibusq; indicasse. Sed ne longior sim, vide ipsum Seruium in illo versu:

Seruij de Prometheo allegoria.

Caucaseasq; refert volucres, furtumq; Promethei.

De Prometheo argutè satis Antonius Thylesius:
Illusit superus quondam vafer omnibus vnus
Mortalis, tacitas surripuitq; faces.
Iupiter vlciscens; mortales imperat omnes
Ludat vt occultis ignibus vnus Amor.

Querela Promethei ad Caucasum alligati.

Sed nunc tandem audiamus questus ipsius Promethei ad Caucasum alligati, apud Aeschylum, vt Cicero vertit 2. Tuscul.
Titanum soboles, socia nostri sanguinis
Generata cœlo, aspicite religatum asperis
Vinctumq; saxis, nauem vt horrisono freto
Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ.
Saturnius me sic infixit Iupiter,
Iouis numen Mulcibri asciuit manus.
Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens
Perrupit artus: qua miser solertia
Transuerberatus castrũ hoc furiarũ incolo.
Iam tertio me quoq; funesto die
Tristi aduolatu aduncis lacerãs vnguibus
Iouis satelles pastu dilaniat fero.
Tum iecore opimo farta & satiata affatim
Clangorẽ fundit vastũ, & sublime aduolãs
Pinnata cauda nostrum adulat sanguinẽ.
Cum verò ad esum inflatu renouatum est
iecur,
Tum rursus tetros auida se ad pastus refert.
Sic hunc custodem mœsti cruciatus alo,
Qui me perenni viuum fœdat miseria.
Namq; vt videtis, vinclis constrictus Iouis,
Arcere nequeo diram volucrem à pectore.
Sic me ipse viduus pestes excipio anxias,
Amore mortis terminum inquirens mali:
Sed longè à letho numine aspellor Iouis.
Atq; hæc vetusta seclis glomerata horridis,
Luctifica clades nostro infixa est corpori:
Ex quo liquatæ Solis ardore excidunt
Guttæ, quæ saxa assiduè instillant Caucasi.

De Prometheo præter citatos agunt Phornutus in libro de Nat. Deor. cap. de Prometheo. Lucianus in Prometheo seu Caucaso; & in Deorum dialog. sub personis Iouis & Promethei; & in opusculo de sacrificijs, & in Amoribus. Philostratus lib. 2. Plato lib. de nat. hominis. Horatius lib. 1. Carm Od. 3. Diogenes Laertius lib. 1. de vita Philosoph. Cœl. Rhodigin. lib. 7. c. 19. 20. & 21. Natalis Comes Mytholog. lib. 4. cap. 6. & alij multi, quorum aliquos etiã infra citabimus. Extant etiam duo Epigrãmata Græca Iuliani in lib. 4. Epigram. Græcor. tit. *εἰς εἰκόνας ἱεράων*.

CAVCASIA rupe] Sic Politianus in Nutritia: III.
Nondum Caucasia pendens in rupe Prometheus.

Æternùm] aduerbium, pro perpetuò. Sed hic dignum videtur inquisitione, quãobrem dixerit, *æternùm*, quandoquidem postea solutus sit Prometheus, vt ex Luciano & Higino locis citatis constat. Duplicem assigno responsionem: Vel enim *æternùm* capitur pro longissimo temporis spatio,

spatio, siquidem, vt ait Aeschylus, ad triginta millia annorum iacuit religatus. Aut reuera nunquam fuit solutus: nam ne Iouis iusiurandum irritum caderet, ex duabus rebus, hoc est, ferro & lapide, quibus Prometheus fuerat alligatus, digitum illius Iupiter vinciri iussit, & ita eum soluit, quoniam illi vaticinatus esset, quod si rem cũ Nerine nympha (alij vocant Themida) haberet, futurum erat, vt filius nasceretur, à quo eadem Iupiter pateretur, quæ ab ipso passus fuerat Saturnus. Qua consuetudine homines vsi, quo satisfacere Prometheo viderentur, annulos lapide & ferro conclusos habere cœperunt. Qua de re meminit Plinius in procemio libri 36. his verbis: Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initijs in tantum hæc admiratio exarserit, diximus quadamtenus in mentione auri annulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali; primùmq; fragmentum saxi inclusum ferro, ac digito circũdatum hoc fuisse annulum, & hoc gemmam. Vnde quoq; est, vt solus ferreus annulus, quo diu Romani sunt vsi, id possit significare. Sed de annulorum origine, eorumq; vario gestandi ritu, consule doctissimum Scholiasten Pancirollij lib. 1. de rebus memorab. tit. De Legatis.

Origo annulorũ.

Prometheus vnde dictus.

Prometheus] Ex etymo nominis ostenditur Prometheum vatem fuisse; nam προμήθεια prudentiam, prouidentiamq; significat; & προμηθεύομαι, prospicio, prouideo. Vnde adagium, προμηθεὺς μετὰ τὰ πράγματα. id est: *Prometheus post res confectas*.

Diripitur iecur] pro iecore, Græca locutio frequentissima Poetis, in qua deest præpositio κατὰ, id est, *secundum*. vt, nuda pedem, fractus membra. Ouidius:

——Partes quascunq; sedendo
Flectitur.

Sacri prapetis] id est, auis diuinæ. Periphrasis aquilæ, quæ, vt alibi diximus, Ioui sacra est. In qua significatione vsurpatur à Virgilio 3. Aeneid.

Et volucrum linguis, & prapetis omina pennæ.

Præpes.

Præpes autem, vt docet Gell. lib. 6. cap. 6. auis dicitur, quæ opportunè in auguriis præuolat. Blondus præpetes dici ait, quæ se ante auspicantem ferunt, nam præpetere dicebant anteire. Ouidius Fast. 6.

Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.

Hanc autem Promethei aquilam (inquit Higinus) nonnulli ex Typhone & Echidna natam: alij ex Terra & Tartaro: complures Vulcani factam manibus demonstrant, animamq; ei ab Ioue traditam dicunt.

Prometheus hominẽ finxit.

Et nollet fecisse hominem] Prometheus enim hominem finxisse, & igne clam è cœlo sublato eundem animasse creditur. Ouidius lib. 1. Metamorph.

Natus homo est: siue hunc diuino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Siue recens tellus, seductaq; nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina cæli.
Quam satus Iapeto mistã fluuialibus vndis
Finxit in effigiẽ moderãtum cuncta Deorũ.

Qua ratione.

Fama est, Prometheum cùm hominem fingeret, portiones acceptas è singulis elementis suo operi admiscuisse, atq; pro ipsorum elementorum temperamentis non solum vires singulis corporibus addidisse, sed etiam motus animorum & mores. Qui verò magis etiam fabulosè rem aggressi sũt explicare, dixerunt, timorem leporis, astutiam vulpis, ambitionem pauonis, feritatẽ tigridis, iracundiam leonis, & magnitudinem animi fuisse hominibus ab ipso Prometheo adiunctas: quod ita significauit Horatius in primo Carm.

Fertur Prometheus, addere principi
Limo coactus particulam vndiq;
Delectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.

Memoriæ prodidit in Phocaicis Pausanias, non procul à Panopensibus apud torrentem quẽdam saxa fuisse ingentia, reliquias creditas eius luti, è quo Prometheus vniuersum genus hominum finxit. Hunc poetica quadam cum suauitate reprehendit Propertius lib. 3. quia cum plurimum operæ in corpore hominum rectè formando consumpsisset, mentem neglexerit, in qua scitè & optimè formanda totum studium erat adhibendum, sic enim inquit:

O prima infelix fingenti terra Prometheo,
Ille parum cauti pectoris egit opus:
Corpora disponens, mentẽ non vidit in arte;
Recta animi primùm debuit esse via.

Figulosq; perosus] quia ex luto hominẽ finxerat, materia scilicet figulina.

Ab igne] Solis intellige, vt pleriq; fabulantur; quamuis supra etiam diximus ignẽ illum

illum fuisse Iouis

Roduntur varijs] Hæc duo carmina videntur alludere ad dogma illud Pythagoricum, *Cor ne edito*: hoc est, animum doloribus angoribusq; non excruciandum, vt explanat Diogenes Laertius in vita Pythagoræ.

Prudentum] nimium altè sapientum. Bene dixit, *prudentum*: nam reliquos non similis macerat cura, & Prometheus prudentes refert. Hinc Alex. Aphrodis. in problem. sententia: Similiter, inquit, Prometheus cum sapiens esset, sidereæque aquilæ causam peruestigaret, naturamq; eius ac situm, cumq; discēdi cupiditate veluti exederetur, tum demum quieuit, cùm ei Hercules dubitationem omnem sua sapientia soluit.

Qui cœli affectant.] Iophon Bacchis, vt refert in Eclogis Stobæus:

Ἐπίσταμαι καὶ τάδε, οὖσα περ γυνὴ
Ὡς μᾶλλον ὅστις εἰδέναι τὰ τῶν θεῶν
Ζητεῖ, τοσοῦτο μᾶλλον ἧσσον εἴσεται.

IV. *Quid per Prometheũ Caucaso alligatum.*

VARIA hoc Emblema nobis suppeditat documenta, sed quædam libasse sufficiat. Macrob. lib. 1. in Somnium Scipionis, huius fabulæ mysterium exponit. Per vulturem, siue aquilam, iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligunt prisci illi Theologi, inquit, quàm tormenta malæ conscientię obnoxia flagitio viscera interiora rimantis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas, si fortè requiescere tentarint, excitantis, tamquam fibris renascentibus inhærendo, nec vlla sibi miseratione parcentis, lege hac, qua se iudice nemo nocens absoluitur, nec de se suam potest vitare sententiā. Cui videtur assentiri Petronius his hendecasyllabis:

Cur vultur iecur vltimum pererrat,
Et pectus trahit, intimasq; fibras,
Non est quem lepidi vocant poetæ:
Sed cordis mala, liuor atq; luxus.

Hic autem conuertitur fabula vel in eos, qui diuina Philosophiæ mysteria, nescio qua mente subtilius conantur indagare: vel in eos, qui naturali iudicio, fidei Christianæ oracula complecti, vel etiam ipsa arcana diuina (quæ scrutari periculosissimũ est, vt quid planè ἀδύνατον) discutere, deque ijs humano sensu aliquid statuere se posse putant: ad quæ certè humani oculi caligant, vt noctuæ ad lumen Solis diurnum. Proinde Sapiens Prou. 25. *Qui scrutatur maiestatem, opprimetur à gloria.* Quò etiam spectat illud Euripidis: φρονεῖν δὲ θνητὸν ὐ χρὴ μέγα. id est, *Mortalem non decet altum sapere.* Scitu digna sunt illa Arnobij lib. 2. contra Gent. Quæ nequeunt sciri, nescire nos confitemur, neque ea conquirere aut inuestigare curamus, quæ comprehēdi liquidissimum est non posse, quamuis mille per corda suspiciosè porrigat atq; intendat humana. Et ideò Christus, cum mortalium sciret cæcam esse naturam, neq; vllam posse cōprehendere veritatem positatum ante oculos rerum, pro comperto habere, & cognito, quicquid sibi esse suasisset, & prorsus suspicionibus hæsitare, litigiosas ferere atque intēdere quæstiones; omnia illa nos linquere & posthabere præcipit, neque in res eas, quæ sint à nostra procul cognitione dimotæ, infructuosas immittere cogitationes. Et deinceps: Quid est, inquit, vobis vestigare, conquirere, quisnam hominem fecerit? animarum origo quæ sit? quis malorum excogitauerit caussas? orbe sit Sol amplior, an pedis vnius latitudine metiatur? alieno ex lumine, an proprijs luceat fulgoribus Luna? quę neq; scire compendium, neque ignorare detrimentum est? Remittite hæc Deo, atq; ipsum scire concedite, quid, qua re, aut vnde sit. Vestris non est rationibus liberum implicare vos talibus, & tam remotas inutiliter curare res. Hæc Arnob. Addam & aliud oraculum Minutij Felicis, Romani olim caussidici, qui in Octauio ita scribit: Quo magis mirum est, non nullos tædio inuestigandæ penitus veritatis, cuilibet opinioni temerè succumbere, quàm in explorando pertinaci diligentia perseuerare. Itaq; indignandum omnibus, & indolescendum est, audire quosdam, & hos studiorum rudes, literarum profanos, expertes artium etiam sordidarum, certū aliquid de summa rerum ac maiestate decernere, de qua tot omnibus sæculis sectatum: plurimarum vsque adhuc ipsa Philosophia deliberat. Nec immeritò: cùm tantum obsit ab exploratione diuina, humana mediocritas, vt neq; quæ supra nos cęlo suspensa sublata sunt, neq; quæ infra terram profunda demersa sunt, aut scire sit datū, aut scitari permissum, aut scrutari religiosum: beati satis, satisq; prudētes iure videamur, si secundū illud vetus Sapiētis oraculum

Præclarus Arnobij locus, in futurorũ coniectores.

Minutij Felicis locus.

lũ, nosmetipsos familiarius nouerimus. Idẽ ẽt Minutius paulò post hac de re ita doctè & prudenter: Proinde, ait, si quid sapientiæ vobis aut verecundiæ est, desinite cœli plagas, & mundi fata & secreta rimari: satis est pro pedibus aspicere, maximè indoctis, impolitis, rudibus, agrestibus, quibus non est datum intelligere ciuilia, multò magis denegatum est disserere diuina. Quamquam si philosophandi libido est, Socratem sapiẽtiæ principem, quisquis vestrum tantus est, si potuerit, imitetur. Eius viri, quoties de cœlestibus rogabatur, nota responsio est: *Quod supra nos, nihil ad nos.* Quod oraculum idem ipse præseusit, iccircò vniuersis se præpositum, non quòd omnia comperisset, sed quòd nihil se scire didicisset. Ita confessio imperitiæ summa prudentia est. Hoc fonte defluxit Arcesilæ, & multò post Carneadis & Academicorum plurimorum in summis quæstionibus tuta dubitatio: quo genere philosophari & cautè indocti possunt, & docti gloriosè. Quid? Simonidis Melici nonne admiranda omnibus & sectanda cunctatio? qui Simonides cùm de eo, quid, & quales arbitraretur Deos, ab Hierone tyranno quæreretur, primò deliberationi diem petijt: postridie biduum prorogauit, mox alterum tantum admonitus adiunxit: postremò cùm caussas tantæ moræ tyrannus inquireret, respõdit ille: Quòd sibi quanto inquisitio tardior pergeret, tanto veritas fieret obscurior. Mea quoq; opinione, quæ sunt dubia, vt sunt, relinquenda sunt: nec tot ac tantis viris deliberantibus temerè & audacter in alteram partem ferenda sententia est, ne aut anilis inducatur superstitio, aut omnis religio destruatur. Sic Minutius. Poterit etiam non incommodè torqueri in eos, qui Astrologi iudiciarij vulgò nuncupantur, quorum animus quantis vagetur erroribus, alij viderint. Vel in quosdam Philosophos, qui quę abstrusa prorsus, atque abdita Deus esse voluit, scrutati sunt: ac naturam rerum cœlestium inuestigarunt, quæ à nobis longè remotæ neq; oculis conspici, neq; tangi manu, neque comprehendi sensibus possunt, & tamen de illarum omnium ratione sic disputarunt, vt ea, quæ asseruerunt probata & cognita videri voluerint, ait Lactantius in opificio Dei. Vsa est etiam hac epigraphe commodè anus quædam in Thaletem Philosophum, quem cum sidera noctu contemplantem fortè in foueam incidere vidisset, illudens ei facetè dixit: Quæ supra nos, ò Thales, nihil ad nos: quomodo, obsecro, cœlestia comprehendere poteris, qui ea, quæ sunt ante pedes, non vides? Ariston dicebat, eorum, quæ Philosophi scrutantur, alia ad nos pertinere, alia nihil, quædam supra nos esse. Sensit autem disciplinam morum spectare ad nos; sophisticam nihil ad nos pertinere, eo quod ad vitæ emendationem non tantùm non prosit, sed rixas etiã & contentiones progeneret; Astronomiam verò, Astrologiam, & huiusmodi artes supra nos esse omnino. Fabulam hanc Promethei ab Hesiodo in operibus pertractatam, ad rei veritatem explicat in proœmio libri vltimi naturalis Historiæ Plinius, & in libro Problem. Alexander Aphrodis. Lege præter citatos supra, Diodorum Siculum in 6. Lactantium lib. 2. cap. 11. Huc referenda disputatio nobilis Socratica ex Xenophon. 1. Commẽt. ferè initio, & quę Lactantius in 2. cap. 9. Diuin. Institut. colligit.

Simonidis cordatum responsum.

In Astro-

In Astrologos.

EMBLEMA CIV.

ICARE, per superos qui raptus & aera, donec
In mare præcipitem cera liquata daret.
Nunc te cera eadem, feruensq; resuscitat ignis,
Exemplo vt doceas dogmata certa tuo.
Astrologus caueat quicquam prædicere: præceps
Nam cadet impostor dum super astra volat.

COMMENTARII.

I. IVVENIS alatus in conspectu radianti Solis ab alto in mare subiectum decidit, alis vndiq; diffluentibus.

II. *Typus Emblematis.* IMITATVS est Alciatus Epigramma Iuλιανȣ̃, ex 4. Antholog. quod tale est:

εἰς Ἴκαρον χαλκοῦν ἐν λουτρῷ ἱστάμενον.

Ἴκαρε, κηρὸς μέν σε διώλεσε· νῦν δέ σε κηρῷ
ἤγαγεν εἰς μορφὴν αὖθις ὁ χαλκοτύπος.
Ἀλλ' ἄγε, μὴ πτερὰ πάλλε κατ' ἠέρα, μὴ τὸ λοετρὸν,
ἠερόθεν πίπτων, ἰκάριον τελέσῃς.

In Icarum aneum extantem in lauacro.

Icare, cera quidem te perdidit, nunc verò te cera

Reuocat

Reuocat in formam rursum statuarius.
Sed agedum, ne pennas tolle per aera, ne lauacrum,
Ex aere cadens, Icarium facias.
Icare, cera olim te perdidit, at modò cera
Ad formā reuocat te benè fictor adhuc.
At verò pennas ne tolle per aera, lapsu
Balnea ne fiant nominis Icarij.
Aliter:
Cera tibi vitā prius abstulit, Icare, sed nūc
Te cera finxit denuò docta manus.
Immotas liquidū seruato per aera pennas,
Balnea ne fiant nomine clara tuo.
Sanctius verò ita Latinitati donauit:
Icare, cera quidem te perdidit, ipsa sed igne
Artificis redijt pristina forma tibi.
Nunc age ne moueas pennas, ne fortè lauacrum,
Æthere ab vsq; cadens, Icarium facias.
κηρός. In hac versione verba illa κηρός, & κηρῷ, interpretibus, vt & ipsi Alciato, negotium præbuisse videntur. Nam in primo loco κηρὸς, ceram significat: in secundo videtur accipi pro igne. Quod verbum Alciatus volens exprimere, dixit:
Nunc te cera eadem feruensque exuscitat ignis.
vt intelligas, *que*, pro, *id est*, positum esse per ἐπεξήγησιν; quod in Poetis sæpe notarunt Commentatores: sic vt sit sensus: Nunc eadem cera, hoc est, ignis artificis te iterum suscitat. Nam Icarus hic, de quo loquitur poeta, ænea erat imago Icari. Icari autem fabula sic se habet: Icarus Dædali filius fuit, quos Minos Cretæ rex in labyrintho à Dædalo fabrefacto conclusit. Sed Dædalus corruptis custodibus sub faciendi muneris specie, quo simulabat regem posse placari, cera & pennis alas sibi & filio fabricauit, quibus ex imperio Minois, qui latè terra mariq; imperabat eo tempore, euolarent. Sed cum Dædalus & sibi & Icaro alas humeris aptaret, multis verbis filium monuit, ne vel sublimiora loca, vel mari nimis propinqua expeteret, sed mediam quandam regionis viam seruaret, seque volantem sequeretur: sic enim loquitur apud Ouidium: *Fabula Icari.*
Me pennis sectare datis: ego prauius ibo.
Sit tibi cura sequi me duce tutus eris.
Nam siue æthereas vicino Sole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit.
Siue humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
Inter vtrumq; vola: ventos quoq; nate caueto.
Quaq; vocant auræ vela secunda dato.
Verùm Icarus, quæ sunt adolescentum ingenia, parum ea referre ratus, neglectisque paternis admonitionibus, captus suauitate volandi, altiora loca expetiuit: quarè alis nimio Solis calore liquefactis, in mare præceps decidit, quod ab eo fuit Icariū nominatum, vt ait idem Ouid. 3. de Arte amandi:
Icare, clamabat; pennas aspexit in vndis:
Ossa tegit tellus, æquora nomen habent.
Idem de Tristibus:
Dum petit infirmis nimiū sublimia pennis
Icarus, Icarijs nomina fecit aquis.
Quæ ob id videntur ficta, quod vela Icarus, malum & antennas Dædalus inuenerit, teste Plinio lib. 7. cap. 57. Palæphatus autem ait, in scapha fugisse Dædalum, perijsseq; Icarum in mari, cui nomen dederit. Icari porrò fabulam prolixè satis persecutus est Ouidius 8. Metamorph. nō longè à principio; sed pulchrius atq; ijsdem penè verbis in 2. de Arte amandi, statim in principio: meminit & pluribus alijs in locis; totamq; narrationem, si vacat, repete ex Diodoro Siculo lib. 4. rerum antiq. cap. 13. vide quoq; Virgiliū 6. Æneid. in principio, & ibidem Seruium, Silium lib. 14. Natal. Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 16. & alios: *Fabula Icari qd significet.*
PER superos & aera] id est, per superum aera. III.
Donec In mare] Donec in mare lapsus, pennis nimio Solis æstu liquefactis.
Nunc te cera eadem, &c.] Rursum fingeris à pictore ex cerea quadam materia. Intelligit autem picturam encausticam, de qua Plinius, & alij. Sed vt aliquid amplius de re minus obuia disseram; ex purpura atramenti genus conficiebatur, quod encaustum nominabatur, quo soli Imperatores priuilegijs & literis subscribendis vtebantur, alijs omnibus sub pœna rebellionis id erat prohibitum, vt ex Niceta colligere est. Huiusmodi autem encausti conficiendi rationem docuit Leo Imperator in l. sacri affatus 6. C. de diuers. rescript. Terebatur in puluerem conchylium purpuræ, & adijciebatur nonnihil de cocto ex ipsa colore, ac simul liquabatur, reductaque inde materia liquida, & densitate sua scriptioni apta, dicebatur encaustum. Vnde, vt *Encaustum.* *Encausti confectio.*

puto, apud Italos *Inchiostro*, hoc est, atramentum scriptorium, corruptum vocabulum postea deriuatum est: Cur verò encaustum dicatur librarium atramentum, indicat Cœl. Rhodig. lib. 7 cap. 31. Idem lib. 29. cap. 24. quod vulgo smaltum vocatur, encaustum posse dici arbitratur. Ab hoc ergo encausto nomen traxit encaustica pictura, quæ in cera, tabulis, eboreq; fieri solebat, cestro primùm, id est, viriculo (Turnebus legit vericulo, apud Plinium lib. 35. cap. 11. Perotus vriculo, quod ab vrêdo sic dictum sit) cauata materia; procedente verò tempore setis inducta supra tabulas, iterumque admotis gallæ carbonibus adusta ad sudorem vsq; Deinde linteis puris, ita vt quasi marmora nitescerent; quę pictura in nauibus nec Sole, nec salo, ventisque corrumpitur. Hinc encaustes dicitur, qui encausticè pictus est, coloribus scilicet inustis, & resolutis igne ceris, quem Inustũ rectè dixeris. Vnde Martialis lib. 4. Epigram.

Encaustica pictura.

Encaustes Phaethon tabula tibi pictus in hac est:
Quid tibi vis? dipyron qui Phaethonta facis?

quasi dicat, iniquè facere pictorem, qui cũ semel fuerit combustus Phaethon, iterum eum comburat. De hoc picturę genere accipiendum est illud hemistichion Ouidij:

——tabulasq; coloribus vris.

Sed hoc loco illam artem iconicam innui, quæ ex cera variè colorata effingit imagines ad viuum, & illas quidem ectypas, suspicatur etiam doctissimus Pignorius; additque huiusmodi artificio non semel inclaruisse Vrbem Mediolanensem. De encausto habes plura apud Pancirollum lib. 1. rerum memorab. tit. proprio.

Exemplo vt doceas] ὡς διδάξαις τὰ δόγματα, commonefacias vnumquemq; doceasq; certo tuo exemplo. Debemus enim aliorum periculis fieri cautiores, & maximè istud est sapere, dum alieno damno sapimus: Nam

Felix quem faciunt aliena pericula cautũ.

Publius Mimis: Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Astrologus caueat &c.] Hoc disticho non damnat auctor Astrologiam, vt quidam putant ignari: sed meritò damnat pręcipites Astrologos, qui cum nihil sciant, omnia tamen se scire obtestantur, præstigijsq; omnia complent, quales multos passim inuenias. Vide in lib. 2. Epigram. Græcor. In Astrologos.

ICARI fabulam hic Alciatus noster torquet in Astrologos quosdam falsarios & impostores, qui supra humanum captũ conantur aliquid, quæque longissimè absunt ab ingenio humano, vi mentis, & artis experientia se hariolari posse putant. Rectè sanè Isocrates dixit in orat. κατὰ τῶν σοφισ. τὰ μέλλοντα προγινώσκειν ἐκ ἡμετέρας φύσεώς ἐςί. *Futuros euentus prædicere non est nostra natura.* Diogenes cùm mente agitaret Philosophorum, virorum politicorum, medicorum, & eius generis aliorum, in hominum societate functiones, dicebat, homine nullum aliud sibi videri sapientius aut absolutius. Cùm verò contemplaretur astrorum inspectores, diuinatores & coniectores, clarè pronunciabat, nihil esse quod sibi videretur homine stultius & stolidius. Attamen quotus quisque est, qui non hodie plus propè fidei hariolis istis & coniectoribus, quàm sacris oraculis habet? quis non ex sua hora suorum euentorum seriem trahi putat, & rectè facta ac vitia sideribus potius & stellarum cursibus, vt vocant, quam sibi ascribit? At hæc figmenta, vel potius deliria, vir sapiens facillimè declinarit, ipsaq; popularis multitudo portenta hęc respuere occeperit, si tandem fucum agnouerit sibi factum. Hanc coniectorum doctrinam omnem damnat apud Gellium 14. cap. 1. Phauorinus: Nam aut aduersa fore dicunt (ait ille) aut prospera: si improspera dicãt, & fallant, miser homo frustra timendo fiet: si vera respondeant, eaq; prospera nõ sint, iam inde aliquis miser ex animo erit, antequam è fato fiat: Si felicia promittant, eaq; sint euentura, tum planè duo erunt incommoda: nam & exspectatio spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes iam deflorauerit. Eleganter Actius poeta se nihil credere auguribus dicit, qui aures verbis ditant alienas, suas vt auro locupletent domos, nulloque pacto huiusmodi hominibus res futuras præsagientibus esse vtendum. Cicero ad finem 1. de diuinat. Nunc illa testabor, me non sortilegos, neq; eos, qui quæstus causa hariolentur, ne psychomantia quidem agnoscere.

IV. Astrologorum vanitas.

Non habeo deniq; nauci Marcum augur.

Non

Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium.
Non enim sunt ij aut scientia, aut arte diuini,
Sed superstitiosi vates, impudentesq; arioli:
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam:
Quibus diuitias pollicentur, ab ijs drachmam ipsi petunt.
De his diuitijs sibi deducant drachmam, reddant catera.

Atq; hæc quidem ex Ennio. Astrologos & fatidicos eiusmodi, qui se deo plenos simulant, vti Paulus 5. sententiarum loquitur, sed maximè qui alienam mortem prænunciant, non secus quàm parricidas exsecrata est antiquitas omnis: itaq; & malefici dicti ob facinorum magnitudinem. Vitellius, vt est apud Xiphilinum, cum diem prædixisset Astrologis, quo excederent Italia: hi contrà, noctu præscripserunt ei diem, quo ei moriendum esset: & intra illum diem mortuus est, Dione teste; fortè non fato, sed propter vaticinium. Ergo cùm sæpe aliàs, imperantibus Augusto, Tiberio, Vitellio, interdictum vatibus & mathematicis fuisset, ne vllo modo de cuiusquã morte prædicerent (quòd id semper habitum sit exempli pessimi: & mortis metus sæpe ipsa morte deterior, aut etiam nonnunquã mortem acceleret) tandem etiam à Domitiano Cæsare Ascletario astrologus viuus comburi iussus, & Largius Proclus capite damnatus est, quia publicè prædixissent quo die Imperator supremum vitæ diem clausurus esset. Præclarus sese mihi pridem obtulit Pici Mirandulani locus ex 2. lib. cap. 9. in Astrologos, quem videtur vsurpasse hic noster: Qui Homerum, inquit Picus, allegoricè exponunt, per illam Icari fabulam, qui factitijs pennis cœlo teuuiore se committens, in mare præceps datus est, Astrologos aiunt designari, qui pennis temerariæ professionis in cęlum se sub tollentes, cùm de suis cęlestibus dogmatibus, quibus sublimari videntur, quid sunt prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorũ.

Locus ex Pico Mirandula in Astrologos.

Occurrit etiam diuinatoris cuiusdam Angli somnium. Is ex astris prædixerat Henricum septimum Anglorum Regem (qui tum regno præerat) eó anno extinctum iri. Rumor statim ad ipsum delatus est. Iubet itaq; hominem ad se vocari: à quo sciscitatus fertur, an ex astris certum aliquid posset præcognosci. Innuit. Sed tunc, inquit Rex, eius artis peritus es? sic esse respondit. Tum Rex: An certò coniectas me hoc ipso anno moriturum? sic esse ait. Dic ergo mihi, Rex infert, vbi tu futurus es his festis Natalitijs (instabat enim Natalis Domini dies) nam & hoc fortè te nõ fugit. Ego, ait, cum meis familiaribus & domesticis lautè me victurum spero. At certè, ait Rex, artis tuę sum peritior quàm sis ipse: nam scio te futurum in carcere, simulq; hominem in vincula conijci iubet. Illic vbi iam satis diuinandi calor refrixisset, cùm risu dimissus est. Eiusmodi hominum fatuitatem acerrimè perstringunt Basilius oratione 6. εἰς τὴν ἑξαήμερον. Euseb. De præparatione Euangelica libro 6. & Picus Mirandula in opere ex professo in nugones eiusmodi edito. Ad finem penè 4. Comment. Xenophon id sub persona Socratis eleganter & copiosè disputat. Quò etiam spectant Lactantiana ex c. 3. lib. 3. & Cœlius Rhodig. lib. 14. cap. 9. Quadrat & hoc Horatij 1. Carm.

Angli diuinatoris vana prædictio.

Quid sit futurum cras, fuge quærere, &
Quem sors dierum cun.q; dabit, lucro
Appone.

Sed quod sequitur apud eundẽ, specialius:
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus,
Ridetq; si mortalis vltra
Fas trepidat.

Meminit Eunapius Sardianus lib. de Philosophorum & sophistarum vitis, in Prisco: Quos, ait, gloriosos ob dogmatum insolentiam animaduertebat, & pennas extendere maiores, fragilioresq; quàm Icari fuerint, eos sensim ex alto deducebat, non ad mare, sed ad humum, & humanitatis modulum. Epigramma extat cuiusdam anonymi, eruditum sanè, & nimis veridicum, quin vereor, ne in nostros quosdam Principes quadrarit. Ita se habet carmen:

Vana prædictio.

Cùm coniectorẽ princeps audaculus, amens
Consulit, & quæ sint fata futura rogat.
Sceptra manent, inquit, te regia, & ecce parente
Maior eris: Clario verius ore loquor.
Credulitate ista fallaci captus, ad arma
Currit, in exitium cæcus at ille suum:

Et cum vate suo cecidit, sed dispare casu,
Alter vt is Phaethon, Icarus iste fuit.

Sed de falsis & salsis huiusmodi prædictionibus plena sunt vndiq; historiarum & sanctorum patrum monumenta: aliud me torquet, & huic materiæ pertinacius inhærere cogit; nempe eò improbitatis humanũ genus abreptum iudicij errore, vt plures reperiantur, quorum animos turpior aliqua peccati fœditas occupat, qui ex astris aduocãt patronos, & prætendant occultam aliquam illorum impressionem, seu violentum potius impulsum ad flagitia: rapi, inquam, peccantem impetu stellæ, quæ noxia quadam naturæ suæ propria virtute non inclinet modò, sed impellat tactum, ligato arbitrio; vt in furto deprehensus aut sacrilegio, vt fornicator aut incestu pollutus, facti sui rationem cœlestibus causis ascribat, & dicat fecisse coactum, nec potuisse aliter, innatum hoc sibi & impressum ab altiore vi, desperare medelam in necessario malo. Ita non tam delectat, spontanea malitia, quàm cœli ductu & imperio malos esse. Dij Deæq; vos perdant infausta sidera, execrandi ignes, monstra, portenta, pestes mundi, si à vobis hoc virus; si damno potiùs quàm vsui nostro & communi gentium ac terrarum bono producta. Impiũ credere, blasphemum eloqui. Recludãtur Astrologorum arcana, hoc non suggerent, muta enim sunt, cassa consilio & mente, inferiora homine creationis gradu, electionis iure, quibus assistit mouens virtus, non inhæret vt pars; quorum actio ad certam legem ac finem attemperata, sub nutu magni Dictatoris, à quo nunquam deflectunt, nec possunt. Quo ex fonte igitur potestas illa? cuius edicto vel iussu? dominari & cogere? Iniuria sit & extrema seruitus in nobilissimam stirpem, Satori proximam similitudine & imagine. Ab eo sicut conditi sumus laxo voluntatis & libero vsu, ita præcellimus quicqd hoc priuilegio caret, siue ætherei sit illud, seu terrestris seminis. A digniori directio hæc & frænum, quod in manu solius Dei. Age verò, si necessitas ab astris, & ius suum in hominem, quomodo id fiat consideremus. An immisso fluxu, deferente aere & insinuante? quo tandem fluxu, quæso? quis impressit stellæ, quis etiam expressit, vt decideret in certum aliquod corpus natiuitatis hora seminarium sceleris? Detestabile commentum in iniuriã diuinitatis, disponente ea & cooperante nos perdi, ministerio malè propicij luminis. An verò ab aspectu forsan aut positura hæc violentia? Ingeniosa stultitia. Vidit prognosticator aliquis scilicet in genesi Lutheri Apostatæ diros positus planetarum & horrendas configurationes, quæ crudelitatem hominis significarent, audaciam, præposteros mores, incestam libidinem, inquieta & infausta consilia. Fac non potuisse certò prædicere, inquis, monachum illum, seu monstrum verius, in publica pace Principum Germaniæ moturum esse seditionem, imperante Carolo: at animaduersis sinistris illis constellationibus præuidere potuit, futurum hominem phanaticum, turbulentum, & natum in exitium patriæ. Res docet, proh dolor, & iacentis Europæ lamenta, fuisse talem: sed ò alium longè, si fastu represso, qui in pectore inani gloria tumido cœpit ebullire, intra septa monasterij, memor religionis & voti, continuisset se, nec tam pestilentes dæmonis afflatus, quàm salutares diuini Spiritus suggestiones (quibus certè non caruit, quidquid virtute stellarum diuinantium superstitioso calculo suxerit) auido gutture imbibisset. Magna vis est cœlestium signorum, non eo inficias, & effectus pariunt in elementis & mixtis corporibus alterando, inclinando, contemperando, mirabiles sanè & euidentes, quibus mores interdum, studia, consilia, casus, dubio iudicio tamen, nec causis illis ligantibus, respondent. Vidimus concursum planetarum in humido signo annis superioribus, intumuerunt flumina frequẽtibus cataractis & eruptionibus nubium; vidimus insalubres tempestatum variationes, Ioue in piscibus, Marte in tauro existente. Quin & ipsæ leges motuum ostendunt, temperari lumen Solis & Lunæ, cæterarum planetarum mitiori congressu. Oritur præterea à cœlestibus illis causis dissimilitudo non solùm regionum, sed ingeniorum etiam ac morum, ad situm cœli & plagas diuersas, & ingenerantur corporibus mixturæ humorum in excessu nec iusto temperamento, in hoc, melancholico, in altero, cholerico affluxu, Martis aut Saturni intuitu, superante. Sed quid hæc ad matrẽ illam rationis & fontem, immortalem hominis animam? quæ proportio inconcreti ad corporeum? qualis actionis modus patiente subiecto non disposito nec capace? Quid.

Opinio eorum, qui asserunt, astra cogere homines malos esse, refutatur.

Vis astrorum quãta.

Quid stellæ, crassiori cœli parti, nec sua luce, sed aliena spectabili, cum purissimo & simplicissimo vitæ habitu, cui lucerna mentis nunquam non lucida & ardens perpetuus comes? Adimit fidem religioni execranda hæc diuinatio, miracula extenuat, prouidentiam tollit, dum omnia constellationum vi proueuire, & à sideribus fatali necessitate pendere docet. Autorem peccati & causam scimus præuaricationem hominis suasore diabolo; radix illa omnis mali in hodiernum diem: strenuè enim fungitur partibus suis alter, nos assensum damus & sequimur: ille tentat & aggreditur certis machinis, nos claues offerimus patentibus portis, iugo ipsius seruiles humeros sponte submittentes. Cur ergo in cœlo ponimus aduersariorum castra, vbi salus & spes nostra? Ab inferorum lacunis ebullit scaturigo hæc flagitiorum, imò in corpore nutrimus venam ipsam & fontem. Claude reducto pessulo, nemo turbabit: in tua potestate est admittere, repellere, aperire, operire: absolutum ius habes & plenum, quid in alium traducis culpam? Ecce dicam clarius. Dominus & Imperator corporis & animæ suæ est homo, nemo pedem infert citra consensum in hoc palatiū, & arcem mentis, vallatam suis præsidijs. Tormentis quidem suis quatit continuò & verberat hostis, non expugnat tamē aut euertit, nisi prodat ipsa volens ac deserat. Victoriæ maxima spes est velle resistere, parare arma & congredi: nec plaga terreat quantumuis funesta & penetrans, sanabilis est. Sed insurgendum collectis viribus, & nouum certamen inchoandum maiori impetu. Plures vidimus ad extrema saucios respirasse, ornatos deniq; palma & triumpho. Pulchrum, spectare militem prouolutum humi, madentem sanguine, vulneribus obsitum, reuocato spiritu resilire in victorem & vincere. Iacens semper ictui expositus est, nec ad luctam habilis; erigi oportet & instare. Multos conijcit in fugam prima plaga paulò durior, & frangit robur, quoniam se percussoris viribus, non proprijs metiuntur, & despondent animū. Ad curationem properandū maturè & fomēta vulneris, quę volūtas applicet edocta preteritis periculis, & futurorum cautior. Porrò cur Astrologia iudiciaria cū suis partibus explodenda, causas reddunt Epiphanius, disputans aduersus Pharisæos & Manichæos, Basilius Hexameri Homil. 1. & 6. Chrysostom. in Genesin Hom. 5. & 6. In Matthæum Hom. 6. Certè Augustinus, qui & ipse Astrologiæ operam nauauit, Confession. lib. 4. cap. 3. lib. 5 cap. 3. & 7. itē lib. 7. cap. 6. De doctrina Christiana lib. 2. cap. 21. 22. 23. & 24. De ciuitate Dei lib. 5. initio, vsq; ad cap. 8. Contra Academ. lib. 1. cap. 7. modò quidem grauiter queritur se deceptum, qui arti illi aliquid tribuisset: modò verò in eam, eiusq; professores acerrimè inuehitur. Vnde non immeritò dicitur. Quantum Astronomi metiuntur, tantum Astrologi mentiuntur. Cæterùm Dio Chrysostomus Oratione 4. de regno, Icarium lapsum ad iactantiam principum iuuenilem, & populares, quas de se concitant opiniones, transtulit. Et Lucianus in Astrologia, iuuentutis calorem & iustitiam per hęc demonstrati asserit, cum non illa disquirantur ab ea ætate, quæ conueniunt, sed ad cœlum animo tollatur ab arte aberrans, & à iudicio recto præceps in mare decidit. Neq; alia de causa hæc celebrata sunt à poetis, nisi vt demonstrarent, diuitiarum & rerum omnium excellentiam nemini esse tutam, optimamq; esse mediocritatem, quæ neq; inuidiam secum trahat plurimorum, neq; tamen contemnatur, quod patitur infima hominum conditio. Huiusmodi etiam casum Bellerophontis fuisse fingūt, qui & ipse nimis audaculus, altiora quam par erat aggredi conatus, Pegasum equum alatum, dum in fontem Pyrenem caput inclinaret, astutè conscendit, in cœlū volare volens alienis alis, tandem miserè & ridiculè præcipitatus est, & temeritatis meritas luit pęnas. De quo Emblemate 14. At nunc & nos alas contrahimus.

Homo sua voluntatis dominus.

Lapsus Icari qd significet.

Et cum vate suo cecidit, sed dispare casu,
Alter ut is Phaethon, Icarus iste fuit.

Sed de falsis & salsis huiusmodi prædictionibus plena sunt vndiq; historiarum & sanctorum patrum monumenta: aliud me torquet, & huic materiæ pertinacius inhærere cogit; nempe eò improbitatis humanũ genus abreptum iudicij errore, vt plures reperiantur, quorum animos turpior aliqua peccati fœditas occupat, qui ex astris aduocăt patronos, & prætendant occultam aliquam illorum impressionem, seu violentum potius impulsum ad flagitia: rapi, inquam, peccantem impetu stellæ, quæ noxia quadam naturæ suæ propria virtute non inclinet modò, sed impellat tactum, ligato arbitrio; vt in furto deprehensus aut sacrilegio, vt fornicator aut incestu pollutus, facti sui rationem cœlestibus causis adscribat, & dicat fecisse coactum, nec potuisse aliter, innatum hoc sibi & impressum ab altiore vi, desperare medelam in necessario malo. Ita non tam delectat, spontanea malitia, quàm cœli ductu & imperio malos esse. Dij Deæq; vos perdant infausta sidera, execrandi ignes, monstra, portenta, pestes mundi, si à vobis hoc virus; si damno potiùs quàm vsui nostro & communi gentium ac terrarum bono producta. Impiũ credere, blasphemum eloqui. Recludătur Astrologorum arcana, hoc non suggerent, muta enim sunt, cassa consilio & mente, inferiora homine creationis gradu, electionis iure, quibus assistit mouens virtus, non inhæret vt pars; quorum actio ad certam legem ac finem attemperata, sub nutu magni Dictatoris, à quo nunquam deflectunt, nec possunt. Quo ex fonte igitur potestas illa? cuius edicto vel iussu? dominari & cogere? Iniuria fit & extrema seruitus in nobilissimam stirpem, Satori proximam similitudine & imagine. Ab eo sicut conditi sumus laxo voluntatis & libero vsu, ita præcellimus quicqd hoc priuilegio caret, siue ætherei sit illud, seu terrestris seminis. A digniori directio hæc & frænum, quod in manu solius Dei. Age verò, si necessitas ab astris, & ius suum in hominem, quomodo id fiat consideremus. An immisso fluxu, deferente aere & insinuante? quo tandem fluxu, quæso? quis impressit stellæ, quis etiam expressit, vt decideret in certum aliquod corpus natiuitatis hora seminarium sceleris? Detestabile commentum in iniuriã diuinitatis, disponente ea & cooperante nos perdi, ministerio malè propicij luminis. An verò ab aspectu forsan aut positura hæc violentia? Ingeniosa stultitia. Vidit prognosticator aliquis scilicet in genesi Lutheri Apostatæ diros positus planetarum & horrendas configurationes, quæ crudelitatem hominis significarent, audaciam, præposteros mores, incestam libidinem, inquieta & infausta consilia. Fac non potuisse certò prædicere, inquis, monachum illum, seu monstrum verius, in publica pace Principum Germaniæ motorum esse seditionem, imperante Carolo: at animaduersis sinistris illis constellationibus præuidere potuit, futurum hominem phanaticum, turbulentum, & natum in exitium patriæ. Res docet, proh dolor, & iacentis Europæ lamenta, fuisse talem: sed ò alium longè, si fastu represso, qui in pectore inani gloria tumido cœpit ebullire, intra septa monasterij, memor religionis & voti, continuisset se, nec tam pestilentes dæmonis afflatus, quàm salutares diuini Spiritus suggestiones (quibus certè non caruit, quidquid virtute stellarum diuinantium superstitioso calculo suxerit) auido gutture imbibisset. Magna vis est cœlestium signorum, non eo inficias, & effectus pariunt in elementis & mixtis corporibus alterando, inclinando, contemperando, mirabiles sanè & euidentes, quibus mores interdum, studia, consilia, casus, dubio indicio tamen, nec causis illis ligantibus, respondent. Vidimus concursum planetarum in humido signo annis superioribus, intumuerunt flumina frequẽtibus cataractis & eruptionibus nubium; vidimus insalubres tempestatum variationes, Ioue in piscibus, Marte in tauro existente. Quin & ipsæ leges motuum ostendunt, temperari lumen Solis & Lunæ, cæterarum planetarum mitiori congressu. Oritur præterea à cœlestibus illis causis dissimilitudo non solùm regionum, sed ingeniorum etiam ac morum, ad situm cœli & plagas diuersas, & ingenerantur corporibus mixturæ humorum in excessu nec iusto temperamento, in hoc, melancholico, in altero, cholerico affluxu, Martis aut Saturni intuitu, superante. Sed quid hæc ad matrẽ illam rationis & fontem, immortalem hominis animam? quæ proportio inconcreti ad corporeum? qualis actionis modus patiente subiecto non disposito nec capace?

Opinio eorum, qui asserunt, astra cogere homines malos esse, refutatur.

Vis astrorum quãta.

Quid.

Quid stellæ, crassiori cæli parti, nec sua luce, sed aliena spectabili, cum purissimo & simplicissimo vitæ habitu, cui lucerna mentis nunquam non lucida & ardens perpetuus comes? Adimit fidem religioni execranda hæc diuinatio, miracula extenuat, prouidentiam tollit, dum omnia constellationum vi prouenire, & à sideribus fatali necessitate pendere docet. Autorem peccati & causam scimus præuaricationem hominis suasore diabolo; radix illa omnis mali in hodiernum diem: strenuè enim fungitur partibus suis alter, nos assensum damus & sequimur: ille tentat & aggreditur certis machinis, nos claues offerimus patentibus portis, iugo ipsius seruiles humeros sponte submittentes. Cur ergo in cœlo ponimus aduersariorum castra, vbi salus & spes nostra? Ab inferorum lacunis ebullit scaturigo hæc flagitiorum, imò in corpore nutrimus venam ipsam & fontem. Claude reducto pessulo, nemo turbabit: in tua potestate est admittere, repellere, aperire, operire: absolutum ius habes & plenum, quid in alium traducis culpam? Ecce dicam clarius. Dominus & Imperator corporis & animæ suæ est homo, nemo pedem infert citra consensum in hoc palatiũ, & arcem mentis, vallatam suis præsidijs. Tormentis quidem suis quatit continuò & verberat hostis, non expugnat tamẽ aut euertit, nisi prodat ipsa volens ac deserat. Victoriæ maxima spes est velle resistere, parare arma & congredi: nec plaga terreat quantumuis funesta & penetrans, sanabilis est. Sed insurgendum collectis viribus, & nouum certamen inchoandum maiori impetu. Plures vidimus ad extrema saucios respirasse, ornatos deniq; palma & triumpho. Pulchrum, spectare militem prouolutum humi, madentem sanguine, vulneribus obsitum, reuocato spiritu resilire in victorem & vincere. Iacens semper ictui expositus est, nec ad luctam habilis; erigi oportet & instare. Multos conijcit in fugam prima plaga paulò durior, & frangit robur, quoniam se percussoris viribus, non propriis metiuntur, & despondent animũ. Ad curationem properandũ maturè & fomẽta vulneris, quę volũtas applicet edocta prçteritis periculis, & futurorum cautior. Porrò cur Astrologia iudiciaria cũ suis partibus explodenda, causas reddunt Epiphanius, disputans aduersus Pharisæos & Manichæos, Basilius Hexameri Homil. 1. & 6. Chrysostom. in Genesin Hom. 5. & 6. In Matthæum Hom. 6. Certè Augustinus, qui & ipse Astrologiæ operam nauauit, Confession. lib. 4. cap. 3. lib. 5 cap. 3. & 7. itẽ lib. 7. cap. 6. De doctrina Christiana lib. 2. cap. 21. 22. 23. & 24. De ciuitate Dei lib. 5. initio, vsq; ad cap. 8. Contra Academ. lib. 1. cap. 7. modò quidem grauiter queritur se deceptum, qui arti illi aliquid tribuisset: modò verò in eam, eiusq; professores acertimè inuehitur. Vnde non immeritò dicitur. Quantum Astronomi metiuntur, tantum Astrologi mentiuntur. Cæterùm Dio Chrysostomus Oratione 4. de regno, Icarium lapsum ad iactantiam principum iuuenilem, & populares, quas de se concitant opiniones, transtulit. Et Lucianus in Astrologia, iuuentutis calorem & iustitiam per hęc demonstrari asserit, cum non illa disquirantur ab ea ætate, quæ conueniunt, sed ad cœlum animo tollatur ab arte aberrans, & à iudicio recto præceps in mare decidit. Neq; alia de causa hæc celebrata sunt à poetis, nisi vt demonstrarent, diuitiarum & rerum omnium excellentiam nemini esse tutam, optimamq; esse mediocritatem, quæ neq; inuidiam secum trahat plurimorum, neq; tamen contemnatur, quod patitur infima hominum conditio. Huiusmodi etiam casum Bellerophontis fuisse fingũt, qui & ipse nimis audaculus, altiora quam par erat aggredi conatus, Pegasum equum alatum, dum in fontem Pyrenem caput inclinaret, asturè conscendit, in cęlũ volare volens alienis alis, tandem miserè & ridiculè præcipitatus est, & temeritatis meritas luit pęnas. De quo Emblemate 14. At nunc & nos alas contrahimus.

Homo sua voluntatis dominus.

Lapsus Icari ad significat.

Qui alta contemplantur, cadere.

EMBLEMA CV.

DVM turdos visco, pedica dum fallit alaudas,
Et iacta altiuolam figit arundo gruem,
Dipsada non prudens auceps pede perculit: vltrix
Illa mali, emissum virus ab ore iacit.
Sic obit, extento qui sidera respicit arcu,
Securus fati, quod iacet ante pedes.

COMMENTARII.

I. AVCEPS arcu tenso impositaq; sagitta ad gruem in aere volantem collimat, quem interim vipera conculcata in pede mordet.

II. *Æsopi apologus.* ID ex apologo quodam Aesopi de aucupe & vipera. Hic accepto visco & arundinibus exijt aucupatum. Viso turdo in alta sedente arbore, compositis arundinibus sursum spectabat eum comprehensurus. Verum ignarus in viperam dormientem incidit, à qua morsus, iamque præ dolore vitam agens, dixit: Ah, alium capturus ab alio miserè capior. Huic simile est Epigramma Antipatri Sidonij 3. Antholog. de Alcimene aucupe, qui cum arcu & funda peteret aues, in altum speculatus, ictus à dipsade interijt. Totum autem carmen est prosopopœia:

ὁ πρὶν ἐγὼ καὶ θῆρα, καὶ ἀρπάκτειραν ἐρύκων *Prototypus Emblematis.*

σπίρ-

σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέ-
ρανον,
ῥινῶ χερμαστῆρος εὔστροφα κῶλα τιταίνων
Ἀλκιμένης πτανῶν εἶργον ἄπωθε νέ-
φος·
καί με τις ἐπίτειρα παρὰ σφυρὰ δίψας
ἔχιδνα
σαρκὶ τὸν ἐκ γενύων πικρὸν ἐνεῖσα
χόλον,
ἠελίου χήρωσεν· ἴδ' ὡς τὰ καθ' αἰθέρα
λεύσσων,
† *κῦμα.* *τοὐν ποσὶν οὐκ ἐσάην † πῆμα κυλινδό-*
μενον.

Hoc sic vtcumq; Latio reddidit Minos:
Qui prius ego & sturnum, & rapacem
arcens
A semine altiuolātem & Bistoniā gruē,
E corio fundæ tortilia brachia intendens
Alcimenes [ego] volucrum arcebam
procul multitudinem.
Et me quædam vulneratrix iuxta talos
dipsas vipera,
Carni [meæ] è mandibulis amaram im
mittens bilem,
Sole [me] priuauit [id est, me interfecit:]
ecce vt ad æthera spectans
Pedibus non videbam malum obuolu-
tum [id est, proximum.]

Qui sturnum iactu sementibus antè rapacē
Arcebam altiuolam Bistoniamq; gruē,
Extēsis manibus, bubulaq; in verbere funda
Alcimenes abigens ipse procul volucres;
Infligit pedibus serpens tū vulnera dipsas,
Lethiferoq; nigrum virus ab ore vomit.
Meq; dat ipse neci, attētus dū sidera specto,
Nescius exitij, quod foret ante pedes.

Fernandus Sanctius Francisci frater sic vertebat:

Qui prius & sturnum matura è messe fu-
gabam,
Pascentemq; auidè semina nostra gruē,
Excutiens torto saxum de verbere funda
Arcebā innumeras Alcimenes volucres.
Cum me lethalis talos prope dipsas, amarā
Inspirans bilem faucibus interimit.
En ego qui summum speculatus sum aera,
cladem
Non animaduerti, quæ fuit ante pedes.

III. *Turdus.* *DVM turdos*] Turdus auis nota, inter primas saporis bonitate insignis. Vnde Horatius in Epist.

Nil melius turdo, vulua nil dulcius am-
pla.

Et Martialis lib. 13. Epigram.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

De turdis agit Plinius lib. 10 cap. 42. & 53. Huic aui, licet sit loquacissima, tamen peculiaris ascribitur surditas. Vide adagium, *Surdior turdo*. Hæc auis Hispanis dicitur *Zorzal*, Germanis, *Krametsuogel*. Est etiā piscis dictus turdus, de quo Plin. lib. 32. cap. 11. Colum. lib. 8. cap. 16. *Turdus pi scis.*

Visco] Viscum, vel Viscus, visci, glutinū capiendis auibus accommodatum, quod non prouenit, ait Plinius, nisi maturatum in ventre ac redditum per auium aluum, maximè palumbium & turdorum. Hinc prouerbium, *Turdus ipse sibi malum cacat*. Vide ibi. *Viscum.*

Pedica] Pedicę dicuntur laquei, quibus pedes illigantur. Virgilius 1. Georg. *Pedica.*

Tūc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis.

Dum fallit alaudas] Alauda & Galerita, idem est: sic dicta, quod cristatum apicē habet supra caput, ad similitudinem galeri vel galeæ; vnde illi impositum etiam cassitæ nomen, à casside. Hinc etiam dicterium in milites galeatos, qui ab hac aue alaudæ dicti sunt. Et Cæsar legionem alaudam vocauit. Cicero ad Atticum: Antonius cum legione alaudarum ad vrbem pergere. De alauda Plinius lib. 11. cap. 37. *Alauda.*

Et iacta arundo] Pro telo seu sagitta hic sumitur arundo: ob vsum enim, quem sagittis conficiendis præbent arundines, has pro illis à Poetis accipi palam est. Virgil. 7. Aeneid. *Arundo pro sagitta.*

Perq; vterū sonitu, perq; ilia venit arundo.

Idem 5. Aeneidos:

Namq; volans liquidis in nubibus arsit a-
rundo.

Gruē] De gruibus satis dictum est Emblemate 17. Hic tamen adnotanda Synecdoche, qua speciales quasdam aues posuit pro alijs quibusuis.

Dipsada] Dipsas, serpentum genus vipera magnitudine minus, ad perniciem inferendam multò celerius: sic dicta à verbo διψάω, *sitio*. Quos enim mordicus apprehenderit, siti inardescunt & inarescunt vehementius, ad potumq; efferuescunt, ac unde incessanter haurientes mox dissiliunt. Cauda (vti ferunt) lineis distinguitur duabus, nigrisq; corpore reliquo albicante, vt scribit Sostratus. Nascuntur in Libya quidem, sed præcipuè in Arabia. Cœl. Rhodiginus lib. 25. cap. vlt. Dioscorides lib. 8. c. *Dipsas.*

119.ex Hermolai versione: Dipsadis morsus comites sunt tumor quidam solutus, sitis contenta vehementer, nunquam explebilis, nunquam interquiescens. Ob id ipsa Dipsas ab alijs πρηςὴρ, ab alijs καύσων vocata est. A quibusdam etiam dici melanurum, & centridam vel centrinam, à figura, animaduerti. Huius meminit Plinius lib. 22. cap. 5. & lib. 23. cap. 8. Solinus Polyhistor. cap. 3. Lucanus lib. 9. Lege Lucianum præfatione de dipsadibus, & Pierium Hieroglyph. 16. vbi habetur eiusdem epigramma in Framarianum scurram facetissimũ, quod ob venustatem non piguit ascribere.

Epigramma in scurram.

Narrabat quidam vim dipsados exitialẽ,
Perpetuam infundat quæ pede fixa sitim.
Nempe sitim, tria quam nequeant extinguere Nili
Ostia, vel magnis stagna phausta cadis.
Interiore loco Libyæ, Garamantas ad ipsos,
Quæ fouet arenti struthius oua solo.
Quippe vbi quis misera spatiatus fortè per arua,
In pede fulminei vulnera dentis habet.
Ritè dua dextra famula, totidemq; sinistra
Hæc gerit, hæc pleno vase propinat aquas.
Illa propinatis alias superingerit, illa
Nec mora, nec reges, pocula mille parat.
Framarianus ad hæc: Hanc ò mihi quærite amici,
Figat vt illa meos officiosa pedes.

Ouidius quoq; lenam quandam temulentam, quę puellam suam arte meretricia instrueret, Dipsadem vocat. Sic enim scribit:
Est quedã (quicunq; volet cognoscere lenã,
Audiat) est quædam nomine Dipsas anus. &c.

Non prudens] Incautus.

Auceps.

Auceps] Auceps est qui aues captat, ab *auis* & *capio* dictus, quasi auiceps. Erat autem hic, vt dictum est, Alcimenes.

Extento qui sidera respicit arcu] Fortè allusit ad verbum Græcum εὐςοχίας: is enim est εὔςοχος, hoc est οὐρανόσκοπος. Quãquam me non fugit, id tribui nomen pisci cuidam, qui sic à corporis habitu nuncupatur.

Securus fati.] Id est, ignarus & inscius infortunij, quod sibi mortem attulit; malum, quod pedibus obuolutum fuit: sic enim loquitur epigramma:
τὴν ποσὶν οὐκ ἐδάην πῆμα κυλινδόμενον.
Sic Lactant. lib. 2. cap. 3. in philosophos: Dum aliorum præcipitium vident, nõ prospexerunt quid ante suos pedes esset. M. Tullius in 2. De Diuinat. ridens haruspicinam:
Democritus nõ inscitè nugatur, vt physicus.
quo genere nihil arrogantius: citatq; illud ex nescio quo Poeta:
Quod est ante pedes, nemo spectat: cœli scrutantur plagas.
Tali quoq; similitudine vsus est Horatius in Arte poetica:
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueamue.

IV. *Astrologorum reprehensio.*

Taxantur Astrologi, qui cùm cœlestia, id est, corporum superiorum inspectionem se consectari putant, ea tamen ignorant, quæ propiùs sunt admota: cumque præsentia ferè ignorent, futurorum scientiam habere se gloriãtur. Atqui, quod Pindarus habet Olymp. 12. τῶν μελλόντων γὰρ τετύφλωνται φραδαί. id est, *obscura sunt admodum & cæca futurorum cognitiones*. Huc quoq; quadrat, quod paulò supra de Thalete ingessimus, qui domum exiens, cum sideribus inspiciendis totus intenderet, in scrobem subiectam procidit, ac post casum mox probrum domesticæ anus secutum est: Mirum videri, qua ratione Thales cœlestia contemplari ac complecti animo aggrederetur, qui ea, quæ essent ante oculos, considerare non posset. Sic enim illa: δίκαια παθεῖν ἔφη, ὡς τὰ παρὰ ποσὶν ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει. Id alij tribuunt Anaximeni. Gabrias in tetrastichis idem scribit, cuius hæc verba:

Thales ab anicula irrisus.

Ἄστροις περισκοπῶν τις ἀςεροσκόπος
Πίπτει λεληθὼς πρὸς φρέαρ. τυχὼν δέ τις
Ὁδοιπόρος, ςενόντι, ταῦτ' ἔφη λέγων.
Νοῦν θεὶς ἄνω, βέλτιςε, τὴν γῆν οὐ βλέπεις.

Huc quoque pertinet quod epigrammate Græco παλλαδᾶ docetur; id habetur lib. 2. Anthologiæ.
εἰπὲ πόθεν σὺ μετρεῖς κόσμον, καὶ πείρατα γαίης
ἐξ ὀλίγης γαίης σῶμα φέρων ὀλίγον;
σαυτὸν ἀρίθμησον πρότερον, καὶ γνῶθι σεαυτὸν,
καὶ τότ' ἀριθμήσεις γαῖαν ἀπειρεσίην.
εἰδ' ὀλίγον πηλὸν τοῦ σώματος οὐ καταριθμεῖς,
πῶς δύνασαι γνῶσαι τῶν ἀμέτρων τὰ μέτρα;
Vnde age tu cœlũ metiris, & vltima terræ?
Cùm tenue è tenui sit tibi corpus humo?

Te

Te metire prius, moneo, & te nosse labora,
Atq; sati hinc orbis discere perge modū.
At mensura luti tenuis cum te fugiat, qui
Nosse rei innumera tu poteris numerum?
Est enim perspicuum, quàm sit ἀδύνατον, vt cœlestia, quę à sensu sunt remotissima, deprehendere queas, qui te ipsum planè ignoras. Vnde Plato in Phædro ridiculum planè putat, cum qui sua ipse ignorat, aliena perscrutari velit. Iocatur proinde oppidò quàm eleganter in Astrologum quendam Thomas Morus ætatis suæ magnum decus, quia alijs videri voluerit vates veridicus, & tamen vxoris adulteria, cum hoc potissimùm tangeret rem suam, ex astrorum inspectione non potuerit deprehendere. Carmen tale est:
Saturnus procul est, iamq; olim cæcus, vt aiunt,
Nec propè discernens à puero lapidem.
Luna verecundu formosa incedit ocellis,
Nec nisi virgineum virgo videre potest.
Iupiter Europam, Martem Venus, & Venerem Mars,
Daphnen Sol, Hersen Mercurius recolit.
Hinc factum, Astrologe, est, tua cùm capit vxor amantes,
Sidera significent vt nihil inde tibi.
Eiusdem aliud extat in eundem epigramma, non minus lepidum & festiuum, sed strictius:
Astra tibi æthereo pãdunt sese omnia vati,
Omnes. & quæ sint fata futura monēt.
Omnibus ast vxor q̄d se tua publicat, id te
Astra, licet videant omnia, nulla monent.
Nunc cum Amore aliquandiu nobis res erit.

Potentissimus affectus amor.

EMBLEMA CVI.

ASPICE

ASPICE vt inuictus vires auriga leonis,
Expreßus gemma pusio vincat Amor?
Vtq; manu hac scuticam tenet, hac vt flectit habenas,
Vtq; est in pueri plurimus ore decor.
Dira lues procul esto: feram qui vincere talem
Est potis, à nobis temperet anne manus?

COMMENTARII.

I. CVPIDO puer nudus alatus, currui insidet triumphali, quem trahũt duo Jupati & capistrati leones; ipse verò dextera scuticam vibrat, sinistra habenas regit.

II. *Fons Emblematis.* ILLVD extulit ex Græco Argẽtarij, quod habetur lib. I. Epigram. Græc. tit. εἰς ἔρωτα.

Α'υγάζω τὸν ἄφυκτον ἐπὶ σφραγῖδος ἔρωτα,
χερσὶ λεοντείαν ἀνιοχεῦντα βίαν.
Ὃς τᾷ μὲν μάστιγα κατ' αὐχένος, ᾇ δὲ χαλινὲς
Εὐθύνει· πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις.
Φρίσσω τὸν βροτολοιγόν· ὁ γὰρ καὶ θῆρα δαμάσδων
Α'γριον, ἐ δ' ὀλίγων φείσεται ἀμερίων.

Quid video in gemma hac? amor est, auriga leoni
Insidet, & frenis ora superba regit.
Vna manus flagro cadit, moderatur habenas
Altera: nulla magis signa placere queũt.
Sed metuo immittẽ puerũ, mortalibus agris
Quid faciet, qui sic corda ferina domat?

Contemplor ineuitabilem in sigillo cælato Amorem,
Manibus leoninum qui moderatur robur:
Qui hac quidem manu flagellum ad ceruicem, illa vero frenos
Dirigit: multa aũt circumfloret gratia.
Horresco homicidam: Nam qui feram etiam domat
Atrocem, neque imbecillibus ignoscet hominibus.

Indomitum specto cælatum in gemmula Amorem,
Qui manibus sæui colla leonis agat.
Vna manus flagrum capiti, tenet altera frenos:
Et circum pueri gratia multa genas.
Hinc procul, hinc homicida: feras qui perdomat istas,
Vel magis infirmos edomet ille homines.

Sanctius festinanter, & vt tantùm intelligi possit, vertit, hoc modo:

Conspicor inuictum pulchra in testudine Amorem
Franantem manibus terga superba lea:
Hacq; manu scuticam, per colla hac grandia frana
Dirigit, & pueri splendet in ore lepos:
Horreo carnificẽ: nam qui fera colla leonũ
Sic domat, à nobis temperet ipse manus?

Huc respexit Lucianus in Deorum Dialogis: conquerentem enim Venerem apud Cupidinem filium facit, & sibi nonnihil reformidantem, ne propter scelera quamplurima leonibus tandem obijciatur; cui puer Cupido: θάῤῥει μῆτερ, ἐπεὶ καὶ τοῖς λέουσιν αὐτοῖς ἤδη ξυνήθης εἰμὶ, καὶ πολλάκις ἐπαναβὰς ἐπὶ τὰ νῶτα, καὶ τῆς κόμης λαβόμενος ἡνιοχῶ αὐτές. οἱ δὲ σαίνεσι, καὶ τὴν χεῖρα δεχόμενοι ἐς τὸ σόμα περιλιχμησάμενοι ἀποδιδόασί μοι. *Confide mater: leonibus enim ipsis iam familiaris sum factus, & sæpenumero conscendi eorum terga, & apprehendi iubas, equitis more insidens illos agito: illi verò interim mihi caudis adblandiuntur, ac manum insertam ori receptant, lambuntque: deinde mihi reddunt innocuam.* *Luciani locus.*

III. *AVRIGA*] Ductor, propriè de eo, qui currum regit.

Expressus gemma] sculptus & effictus in annulo. Gestabatur enim in annulo, vt moris est in annulorum gemmis similia emblemata gestari. Græcum epigramma habet σφραγὶς, quod baltheum, sigillum, & testudinem significat.

Pusio.] Paruus puer, παιδίον καὶ παιδάριον. Veteres enim pusus & pusa, pro puero & puella dicebant. Cic. I. Tuscul. in lib. Platonis, qui inscribitur Menon, Pusionem quendam Socrates interrogat, &c. Idẽ pro Cœlio: Propter nocturnos quosdam *Pusio.*

Inanes metus tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit. Iuuenal. Satyra 6.

Nonne putas melius quod tecũ pusio dormit?
Pusio qui noctu non litigat.

Vtq; manu hac &c.] Alij hũc versum aliter legunt, sic:

Vtq; manu hac scuticam teneat, hac flectat habenas.

Quem alij vitiosum iudicant, quod syllabam breuem post tertium pedem producat: Quod tamen facili negotio possumus excusare, non enim vitium est carminis, si t, littera producatur in cæsura, vt hic fit: id multis testimonijs defendere possem, è quibus pauca accipe. Martianus communẽ esse affirmat litteram t, finalem: quod ego

T, littera finalis producta. non in vniuersum præcipi velim, sed tantùm, vt dixi, in cæsura. Virgil. 10. Aeneid.

Nam tibi Thymbre caput Euandrius abstulit ensis.

Idem libro 10.

Per medium qua spina dedit, hastamq; receptat.

Iuuenalis:

Magnus ciuis obit, & formidatus Othoni.

Ouidius 3. Metamorph.

Nubibus esse solet, aut purpureæ auroræ.

Horatius 1. Serm.

Qui non defendit alio culpante solutos.

Idem eodem loco:

Quum grauius dorso subijt onus, incipit ille.

Scutica. *Scuticam tenet*] Scutica est paruum flagellum è loris factum, à Græco σκῦτος, quod est corium, quia fiat à corio siue pelle. Hinc etiam dicuntur scuta, quia sint pellibus operta. Horatius Serm. 1. Sat. 3.

Ne scutica dignam horribili sectere flagello.

Iuuenalis Sat. 6.

——Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
Hic scutica.

Claudius Minos ait, se penes esse libellum membrana descriptum, in quo præter alia quędam, commentarius est nunquam editus, in Satyras Persij. Scuticam ergo sic definit Innominatus ille: Scutica erat quædã corrigia, habens in summitate nodos quosdam in modum fabæ; de qua Terentius: *Hæc faba cudetur in me.* Hæc ille. Huc referendum prouerbium, *Vnica scutica impellit omnes.* Ad gloriosulorum quoque tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem, Aristophanium antipharmacum affert Cœlius Rhodig. lib. 29. cap. 3. quod est, τὰ σκύτη βλέπειν, *scuticam aspicere.* Scuticam aspicere.

Plurimus ore decor] formosissimus: in Græco habetur, πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις. *Multa autem circumfloret gratia.* Et talem effinxit Lucianus in Amore fugitiuo.

Dira lues] Epiphonema, O dirum exitium: vel sine epiphonemate, vt est in Græco, φρίσσω τὸν βροτολοιγόν. *Horresco homicidam.* Dirum, Dei ira natum, Verrius Dirum.
ait. Nonius, Deorũ ira missum: quidquid enim aduersum, credidit antiquitas esse ab irato numine: sed infelices, qui vt cultum verum ignorabant, sic causas iratum falsas credidere. Ideo rident miseram superstitionem, qui inter eos sapientes habiti, ad omnia momenta trepidantium, consciorum neglecti numinis. Ouidius 7. Metamorph.

Dira lues populis ira Iunonis iniqua
Incidit.

At lues, à Græco λύειν, soluendo, seu dissoluendo. Dicitur autem hic lues amor, Lues.
quod nihil adeo soluat hominum vel generosorum mentes, quã fœdi & ignaui amoris consuetudo Medeam quoq; vocat luem Seneca in Medea.

Feram talem] leonem. Argumentum à maiori ad minus.

Est potis] potest. Catullus:

Cur non diuitijs Crœsum superare potis sit.

ELEGANTISSIMO isto schemate satis ostenditur, quanta sit amoris vis, IV.
qui de fortissimis etiam & ferocissimis triũphum agat. Leonum enim nomine significantur viri graues, & alioqui sanctimonia Leones qui.
probitateq; aliqua insignes. Leones autem amore furere notat Plin. 8. historiæ mũdi, cap. 16. & Aristotel. histor. animalium lib. 6. Sed non possũ conniuentibus oculis transilire, quod scribit Plutarch. in Amatorio: ὁρῶν ὑμῶν ἄρτι τοὺς μὲν εἰς τὴν ἀνδρωνῖτιν ἕλκοντας τὸν ἔρωτα, τοὺς δ' εἰς τὴν γυναικωνῖτιν, ὑπερφυὲς, καὶ θεῖον ἀγαθὸν, οὐκ ἐθαύμαζον. ἐπεὶ τηλικαύτην δύναμιν ἔσχε καὶ τιμὴν τὸ πάθος, οἷς ἦν προσῆκον ἐξελαύνειν αὐτὸ πανταχόθεν καὶ κολύειν, ὑπὸ τούτων αὐξανόμενον καὶ σεμνυνόμενον. id est: *Non sum ductus admiratione à quibusdam vestrum in conclauia virorum, ab alijs in gynaceum trahi amorem, ingens ac diuinum bonum: quandoquidem tanta sit vis, & tantus honor amori exhibitus, vt à quibus omninò expellã debuerat*

debuerat & opprimi, ab iisdem augeatur & prædicetur. Est enim huius affectus tantus effectus, vt sapientissimos quosq; nec non fortissimos duces, nullis bellorum æstibus aut machinis territos, inuadat & concutere soleat, imò expugnet & prosternat; acutissimos reddat stupidissimos, & qui iudicio pollent, dementet; prudentissimos ad insaniam redigat, moderatos effrænet, deinq; in brutum hominem commutet: cuius porrò tanta vis est, vt quos aggreditur, in desperationem præcipitet, ac manus sibi inferri miserando aspectu cogat; homines belluis immaniores efficiat, quas ad mortem ruere voluntariã nusquam animaduertimus, aut alias sui generis vnguibus aut dentibus dilacerare. Solent præterea ij, quos rapit insana cupido, de statu mentis deturbari, à studio & cognitione virtutis auocari, nam omnem illorum fortitudinem infringit, corporis robur eneruat, functiones animæ interturbat, & ad omne vitium & turpitudinem præcipites agit. Superbè enim imperat amor, atq; etiam inuitis, vt inquit Seneca:

Amoris vis.

Sæpè obstinatus induit frænos amor.

Et Ouidius hoc testatur:

——Res immoderata cupido est.

Idem pulchrè alibi cecinit, nimirum lib. 3. Amor.

Centum fronte oculos, centũ ceruice gerebat
Argus, & hos vnus sæpe fefellit amor.

Potentiam amoris sic depingit Virgilius in Ceiri:

Seu malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratũ potuit, quem nec pater, atq; auus idẽ
Iupiter: ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit vires mansuescere tigris.

Videndus est hac de re omninò Crinitus lib. 16. de honesta discip. cap. 4. Quem, obsecro, non vicit amor improbus? vel etiã diuinos viros. Quis Dauide sanctior? Quis Salomone sapientior? Quis Sampsone fortior, qui & ipse leones dilacerauit? amore tamen omnes sunt superati. Sed omissis sacris historijs, exemplis prophanis rem illustrabimus. Prodeat ergo primus Marcus ille Antonius, vir singulari prudentia præditus, qui Cleopatræ nimio amore incensus, insana etiam eiusdem suscepit studia ac consilia, nihil non imprudenter, leuiter ac negligenter tractauit, Plutarchus in eius vita. Quid Herculem in medium producam, communem orbis humani ἀλεξίκακον, monstrorum domitorem, totiusq; fortitudinis speculum? Ille amatorio Omphales veneficio infelix succubuit, & robur in fœmineam mollitiem, laborem in luxum, Martemq; in delicias muliebres, appẽsa lateri colo, commutauit. Vnde de illo Ouid.

M. Antonij ĩ Cleopatram amor.

Exẽplum Herculis.

Quem non mille feræ, quem non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Iulius Cæsar victor in Gallijs, in Germania, in Britannia, in Hispanijs, in Italia, in Thessalia, in Aegypto, idemq; mox in Armenia, in Ponto, in Africa, & rursus in Hispania supremo Marte victurus: in medio tantarum victoriarum ab amore regio interim apud Alexandriam victus est. Hannibal apud Thrasymenum, apud Cannas victor, at demùm in patria sua vincendus, prius apud Salapiam Apuliæ oppidum meretricio amore succubuit. Quanta igitur censenda vis amoris, quæ tam duros animos, tam rigida pectora leui frangat incursu, tam rapidos pedes, tam fortia brachia fragilibus vinclis liget. Signatur Vitellius, Vitellij Imperatoris pater (vt scribit Suetonius) strenuus, ingeniosus ac prudens, qui turpis & infamis libertinæ amore vsq; adeo fuit irretitus, vt nihil non homine indignum patraret: quippe qui inter cætera scorti vilissimi saliuam cum melle in illitum commisceret, quo tanquã summo balsamo instaurandæ vitæ opportuno, arterias & guttur crebro, idq; publicè abiecto omni pudore, ad eius gratiam aucupandam perfunderet. Quare Aesopus qualis sit amor, docere volens, in quadã suarum fabularum dicit, omnes animi affectiones ac perturbationes ad efformandũ amorem concurrere: Iram, metum, tristitiam, gaudium, mansuetudinem, acerbitatem, æmulationem, diffid etiam, & demum reliquas omnes, inter quas vnus pudor & verecundia desiderantur. Nec solùm molles & effœminatos reddit amor, sed etiam nonnunquam eò dementiæ perducit homines, vt sese non rarò præcipites agant, ac crudelem vitæ suę lanienam exerceant. Huius generis monstra fuerunt Phillis, Iphis, Hæmon, Sappho, Biblis, Calluce, Phædra, Dido, Pyramus & Thysbe, Gidica, Bylsaltia, Timagoras, & vtriusq; tum sexus, tum status plures alij, quibus mors à seipsis illata, quod insultus tantæ perturba-

Iulius Cæsar.

Lucius Vitellius.

Galeazius Mantua Dux.

turbationis ferre non possent. Hisce nonnulla, quæ nostris temporibus euenerunt, exempla apponemus. Galeazius Mantuæ Dux Patauij degens, iussus à puella, quam deperibat, sese in fluuium profundũ conijcere, admissis statim generoso equo calcaribus, vt illi morem gereret, se in flumen præcipitem dedit. Alijs porro huiusmodi amore captis vel sola amasiarum iactura, vel absentia mortem prę desiderio intulit. Simile exemplum nobis suppeditat nobilis quidam Gallus iuuenis, non minus strenuus quàm omnibus gratus, ex familia Alegriorum oriundus, qui cum ingenti amore Mantuani Ducis filiam prosequeretur, ab eademq; vicissim coleretur; cumq; ei fortè veneno infectum pomum ac deleterium, quod in sui perniciem inscius ab alio acceperat, obtulisset, & ex eius vsu extremos illam spiritus agere animaduertisset, deprecatus primò culpam, extremo animi dolore percussus, in sinu eius non sine suspirijs & lacrymis animam prior exhalauit, quem statim illa secuta est comes. Hinc liquet, quàm potens sit amoris affectus, qui omnem napellum, arsenicale venenum, & quoduis aliud deleterium, quo potuit pomum intoxicari, noxæ promptitudine, & exitij celeritate superet. Aliam historiam amoris imperum mirificè referentem petere licet ex Ænea Siluio, de Euryalo quodam equestri ordinis, & comite Sigismundi Imperatoris, Augustano; & Lucretia Senensi puella ab eodem adamata: quorum ardor pauco temporis curriculo adeo increuit, vt cum Euryalo, discedente Imperatore, esset abeundum, discessumque sui Euryali & longum vale ferre non posset Lucretia, ex desiderij vehementia, repentina morte paucas post horas concidit. Cuius mortem cum audisset Euryalus, eundem vitæ exitum subijsset, nisi recreatione amicorum & salutaribus cohortationibus fuisset restitutus: nec tamen per totam vitam deinceps mœrorem illum excutere, vel vlla animi hilaritate, at ne risu quidam oblectari potuit. Cæterùm amore correpti imaginem graphicè descriptam exhibet Plautus Cistellaria, quàm de lectoris patientia confisus non grauabor adferre, cum egregiè hunc locum illustret.

Nobilis Gallus amore perijt.

Insignis amor Euryali & Lucretia.

Amoris affectus.

Credo ego amorem primum apud homines
carnificinam commentum:
Hanc ego de me coniecturam domi facio,
ne foris quæram.
Qui omnes homines supero atq; antideo cruciabilitatibus animi:
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi nõ sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt; quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat: deludit;
Modò quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neq; nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernicies.

Occurrit, quod Ælian. 12. Var. hist. narrat de Dioxippo Olympijs victore, cùm pugilũ more Athenas eques introiret magno populi concursu, & alij rerum aliarũ quæ in eo essent apparatu, pulchritudine caperentur: ipse medio triumpho coniectis oculis in mulierẽ quandam formosissimam, ab eius aspectu non potuit abduci; quin etiam vultum sæpe mutabat, vt facilè appareret, eum telis Cupidinis saucium, iam nõ sui fuisse compotem. Quamobrem Diogenes Synopensis ad populum: En, inquit, pugilem vestrum magnum, vt à puella configitur? Quasi dixisset, turpe esse qui viros vicisset, à muliercula superari. At iocularis iste reprehensor ignorare se fingebat, quanta sit amoris vis, quamq; efficax pulchritudo formaque decens corporis, quam non temerè Socrates exigui temporis tyrannidem appellauit: Carneades, regnum quod nullis satellitibus egeat: Plato, naturæ priuilegium: Publius Syrus, mutam commendationem: Laertius, quauis epistola ad commendandum efficaciorem: Theophrastus, tacitam seu silentem fraudem, quia sine verbis persuadeat: Theocritus, elephantinum siue eburneum detrimentum, quòd grata sit aspectui, sed multorum incommodorum causa. Confero huc Propertianum istud:

Dioxippus.

Pulchritudinis appellationes.

Eripitur nobis iampridẽ chara puella, &c.

quo loco de viribus amoris in generosos animos

animos, exemplis hinc inde ductis, nimirũ raptæ Helenæ: Centaurorum impetus in Pirithoum: Romuli qui Sabinas rapere docuit: Achillis de sibi erepta Hippodamia Briseide: sic enim poeta elegans:

Inferior multò cũ sim vel Marte vel armis,
Mirum si de me iure triumphat amor?
Magni sæpe duces, magni cecidere tyranni,
Et Theba steterunt, altaq; Troia fuit.

Phryne. Plutarch. in Hyperide retulit exemplum perquam venustũ & memorabile de Phryne, pulcherrima fœmina, quæ impietatis accusata, defensa est ab Hyperide, oratore certè nobili, qui quòd videret eam iã damnationi proximam, commiseratione vsus, vti quoquo modo iudices flecteret, mulierem produxit in medium, & discissa veste, nuda pectora iudicibus ostendit. Qui mulieris admirati pulchritudinem, eam dimittendam censuerunt; ex quo & oratoris astum, & iudicum inexpectatam misericordiam, ipsiusq; reæ venustatem (id est, τὸ εἶδος ἄξιον τυραννίδος, vt loquitur in Phœnissis Euripides) spectanda proponuntur. Aristotelis memoratur dictum, pulchritudinem omni epistola commendatiorem, id est, formam corporis habere maiorem persuadendi vim quàm quævis oratio vel epistola. Ex eo itaque cum aliquis quæreret, cur quæ pulchra essent, tam impensè amarentur? dixit, eam esse cæci hominis interrogationem. Mirari enim possit aliquis fuisse cæcum, qui nunquam antea quicquam vidisset, &

Qui nunquam visæ flagraret amore puellæ,

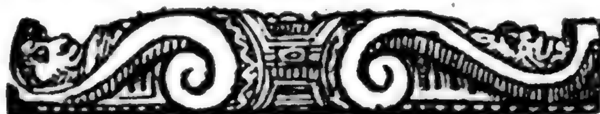
de quo Iuuenalis. Quid plura? etiam in cæcorum animis subtilis & peruicax regnat amor. Proclus omne pulchrum dicit honestum esse, idemq; amabile, eò quod naturæ diuinæ aliquam imaginem habeat, ex quo τὸ καλὸν, à καλεῖν quidam deducant, quod est vocare: quia ad se vocet & alliciat hominum animos: quam etiam ob rem credibile est à veteribus, reges eos in primis creatos, qui pulchritudine alijs antecellerent. Sic enim Homerus suos heroas à dignitate vultus ipsaq; pulchritudine commẽdat. Achillem omnium pulcherrimum facit: quamuis enim Nireum nominet ex ijs, qui ad Ilium venissent formosissimum, tamen ei Achillem præfert. Ita Virgilius de suo Aenea: *Pulchritudinis commendatio.*

——Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Æneas, atq; agmina iũgit.

De Lauso verò, deque Turno sic:

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

His consentanea maximè sunt quæ disputantur ab Isocrate in Helenæ laudatione: vbi sic pulchritudinem commẽdat, vt eam esse rem diuinam statuat: ea enim ferè contemnuntur, in quibus nulla pulchritudo: contrà quæ pulchra sunt, suspiciuntur ab omnibus. Imò virtutem non alia de causa censet in precio haberi, summisque honoribus affici, quàm quòd pulcherrima quędam res sit: deniq; alia omnia bona inuidiæ sunt exposita: nullus tamen est, qui pulchris hominibus inuideat, quos potius admirantur omnes, dignosq; honore putant: cùmq; omnia fortitudo sua dignitate antecedat, à pulchritudine tamen superatur. Sed quorsum hæc pulchritudinis cõmendatio? Ad nostrum scilicet Amorem, quem rectè sentientes pulchritudinis desiderium dicunt. Plotinus triplicem statuit pulchritudinem, cum nihil aliud sit, quàm ex plurium concinnitate cooriens gratia. Hanc si in animo perpendas, ea nimirum ex virtutum splendore venustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisq; mira congruitate coalescentibus decus conflabitur gratissimum. Sed nec sonorum modulata iucunditas pulchritudinem respuit. Triplex hæc pulchritudo tres habet sensus subseruientes, triplicem verò imperitantem amorem. Radios ex animi claritate vibrantes interior mẽtis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruitur visus. Musica verò consonantia aures permulcet. Nos, nisi cessamus, obtundimus. *Pulchritudo triplex.* *Triplex amor.*

Potentia

Potentia Amoris.

EMBLEMA CVII.

NVDVS Amor viden' vt ridet, placidumq́ tuetur?
Nec faculas, nec quæ cornua flectat, habet:
Altera sed manuum flores gerit, altera piscem,
Scilicet vt terræ iura det atque mari.

COMMENTARII.

I. AMOR nudus alatus sedet, subridens, perquam amabili & blando vultu, inermis penitus, sed altera manu flores gerit, altera verò piscem ostendit.

II. *Fons Emblematis.* SVMPTVM est Emblema ex lib. 4. Epigram. Græc. *εἰς ἔρωτα γυμνὸν.* id est: *In Amorem nudum.* Epigrãma est Pallade:

Γυμνὸς ἔρως διὰ τοῦτο γελᾷ, καὶ μείλιχός ἐστιν,
Οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρόεντα βέλη.
Οὐδὲ μάτην παλάμαις κατέχει δελφῖνα καὶ ἄνθος.
Τῇ μὲν γὰρ γαῖαν, τῇ δὲ θάλατταν ἔχει.

Nudus Amor blandus iccircò arridet ocellis;
Non arcus, aut nunc ignea tela gerit.
Nec temerè manibus florem delphinaq́ue tractat:
Illa etenim terris, hoc valet ipse mari.

Nudus Amor ob id ridet, & placidus est,

Quia

Quia non habet arcum, neq; ignita tela.
Haud sanè frustra manibus tenet Delphinum & florem;
Hac enim terræ, illa vero mari imperat.
Nudus Amor mitis placidis arridet ocellis:
Nempe arcu & facubis, vt solet ille, caret.
Nec temerè is florem manibus, delphinaq; gestat:
Illa etenim terris imperat, hacq; mari.
Sanctius vt verba Græca melius intelligantur, sic vertit:
Nudus Amor ridet blandè: qua causa, requiris?
Non arcus retinet, sæuaq; tela manu.
Nec frustra palmis florē, delphinaq; gestat:
Continet hac terram, continet illa mare.
Huiusmodi imaginem sibi quoq; proposuerat Faustus Sabæus, dum canit:
Improbe inermis Amor, quid risu fallis amantes?
Sepositis armis, non tamen insidijs.
Nā sub flore dolos, sub pisce spicula claudis:
Allicis vt perdas improbe naufragio.

Rosa cum Cupidine collatio. Legi alicubi Philostratum Cupidini rosam conferre. Nam sicut illa recens mollis est, ita Cupido, cui aurei, non aliter ac rosę, capilli tribuuntur: hic quoq; spinas pro iaculis gestat, pro facibus fulgorem, folia pro alis data sunt: deniq; vtriq; tempus, color & mores conueniunt. *Delphinus quid.* Delphinus autem hominum amasius, maris quietum statum & tranquillitatem ostendit, iramq; & commotionem fluctuum ibi emollitam signat; vt docet Pierius in Delphino suo Hieroglyph 27. Id videtur expressisse apertius in Hippolyto Euripides:

Amor omnia domat.
Ὁ ποικιλόπτερος ἀμφιβαλὼν
ὠκυτάτῳ πτερῷ,
Ποτᾶται δ' ἐπὶ γαῖαν, εὐήχητον
Θ' ἁλμυρὸν ἐπὶ πόντον. hoc est:
Ille pennis ornatus varijs vndiq; volitans
Alis velocissimis;
Volat namq; super terram, sonorumq;
Et salsum super mare.

III. PLACIDVMq; tuetur] Græcū habet, μείλιχος ἐςὶν. *placidus est.*

Nec faculas] faces ardentes. Proper. lib. 2. eleg. 20.
Quorum alij faculas, alij retinere sagittas.
Fax Cupidinis. Tribuitur autem fax Cupidini, quod corda mortalium adurat, & animos conficiat.

Nec qua cornua flectat] Arcum, qui cornutus apparet, cùm potissimum tensus est. Vel ponitur συνεκδοχικῶς, pars pro toto, solebant enim ex cornu fieri arcus. Virg. 11. Æneid.
Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu.

Flores gerit] rosam, Τὸ ἄνθος, καὶ τὸ ῥόδον promiscuè poni apud Poetas solenne est. Sed hic non est prætermittendum lepidum Ausonij epigramma (quod iam diu tribui Virgilio cęptum, inter eius appendices etiam nunc legitur) de Rosa: *Rosa Veneri dicata.*
Vidi Pæstano gaudere rosaria cultu,
Exoriente nouo roscida Lucifero,
Rara pruinosis canebat gemma frutetis,
Ad primos radios interitura die.
Ambigeres, raperetne rosis tunc aura ruborem,
An daret, & flores tingeret orta dies.
Ros vnus, color vnus, & vnum mane, duorū
Sideris & floris est domina vna Venus.
Forsan & vnus odor, sed celsior ille per auras
Difflatur, spirat proximus iste magis.
Communis Paphia Dea sideris, et dea floris
Præcipit vnius muricis esse habitum.

Certè Philosophi quidam odorem rosæ & colorem à Veneris stella proficisci existimarunt, quare poeta Venerem semper ore loqui roseo dicit. Virgil. 2. Ecloga:
——tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis, tibi candida Nais
Pallētes violas, & summa papauera carpēs,
Narcissum & florem iungit benè olentis anethi.

Politianus Eleg. de violis:
Formosæ ò violæ, Veneris munuscula nostræ.
Dulce quibus tanti pignus amoris inest.

Hortos tutelæ Veneris assignat Plautus. Plinius item lib. 19 c. 4. Rursus quod rosa & rubet, & pungit, affectus amatorij signū esse affirmat Placiades, vtpote qui sine verecundiæ rubore, & facinorosi criminis exulceratione esse non possit. *Rosa cur rubet & pungit.* Vnde fortè Claudius Minos ansam sumpsit sui carminis, quod ociosè fusum eruditorum venia fretus huic emblemati affixit. Id sic habet:
Symbola adulantum cernis, rosa, piscis, amorum,
Non sanè vnius symbola certa mali
Nā rosa verna suis non est sine sentibus, idē
Piscis habet spinas intus & ipse suas.
Pulchra rosa est, verùm illa breui fit marcida: piscis
Est ferus, esse aliqua nec cicur arte potest.

Vide Pierium Valerianum Hieroglyph. libro 55.

Piscem

Piscem] Delphinum, vt in Græco, δελφῖνα καὶ ἄνθος. De delphino alibi.

Scilicet vt terræ iura det, atq; mari] Emblematis ἐξήγησις. Notissimum ex 10. Ecloga est illud Virgilij:

Omnia uincit amor, et nos cedamus amori.

Idem alibi:

Omnia vincit amor, quid enim non vinceret ipse?

Idem in Georgicis:

Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq; &c.

notum est carmen. Propertius:

Hic Deus & terras, & maria alta domat.

IV. *Amoris potentia.* AGALMA præsens significat omnia subijci imperio Amoris, qui nudus est, propterea quòd hic affectus debet esse simplex & apertus: ridet, quòd oblectationem præ se ferat: blandè aspicit, vt persuadeat: nullis armis instructus est, vt cum eo congredi non reformides. Amoris item tanta est potentia, vt nouam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere valeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρήτην nuncupauit, quod nihil non experiatur, vt qui omnia affectet, & audeat. Nam qui silentio prius ad reprehensionem vsq; studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisq; desidiosum videas satagere, ac studiosius labori se subijcere. Et quod sine fine miremur, parcum quoq; & μικρολόγον, id est, qui minima quæq; plurimi facit, videas, si in amorem inciderit, perinde ac igne ferrum molliri ac remitti, vt fiat tractabilior & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò, & in intima naturæ se insinuanti innotescit apertissimè, quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in vita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus vberrimè rigati artes percipimus aut inuenimus: Quod, nisi inuestigationis oblectamentum inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inueniendi quippe desiderium fomes est ac incitabulum ingeniorum. Proinde qui artium magistrum dixere amorem, nihil omnino à veritatis ratione videntur aberrasse. *Artium magister amor.* Plura de Amoris potestate lege apud Athenæum 13. cap. 5. & Platon. in Conuiuio. Apud Euripidem Hippolyto nutrix Phædram heram alloquitur, eique amorem suadet, in quo si quid sit vitij, culpam omnem in Venerem confert,

φοιτᾷ δ' ἀν' αἰθέρ'. ἐστὶ δ' ἐν θαλασσίῳ
κλύδωνι Κύπρις· πάντα δ' ἐκ ταύτης ἔφυ.

Viuit per æthera: estque in marino æstu
Venus: omnia verò ex ea nata sunt.

Lucretius initio libri 1.

Alma Venus, hominum, Diuumque æterna voluptas,

Idem eodem:

Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras.

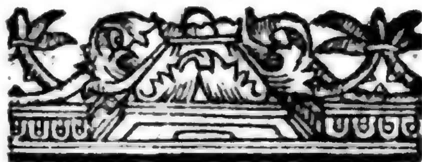
Et deinde:

——— tibi suauis dædala tellus
Submittit flores: tibi rident æquora ponti.

Ouidius:

Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti.
Victa domas, ipsumque regit qui numina terræ,
Tartara quid cessant?

Qua ratione tradidit Pausanias in Corinthiacis, apud Sicyonios extare nobilem Veneris statuam ex ebore, quę capite gestet cęli orbes; altera manu teneat papauerum capita; altera verò malum: quo significaretur quanta Veneris in animantia omnia, in que ipsos Deos vis esset. *Veneris statua.* Egregiè etiā post sexcentos poetas de potestate amoris canit Petrus Crinitus lib. 1. poemat. Vide etiam Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 16. nobis enim omnia aggerere non vacat.

Vis amoris.

EMBLEMA CVIII.

ALIGERVM fulmen fregit Deus aliger, igne
Dum demonstrat vti est fortior ignis Amor.

COMMENTARII.

I. FVLMEN Iouis (quod hic elegantissimè trisulcum vtrinq; & alatum exprimi curauit Pignorius) manibus apprehensum Cupido nudus, at pharetratus & alatus frangit ac dissipat.

II. PENE ad verbum expressit Alciatus distichon, quod habetur lib. 4. Antholog. εἰς ἔρωτα.

ὁ πτανὸς τὸν πτανὸν ἰδὼν, ἄθρυσι κεραυνὸν.
δεικνὺς ὡς κρεῖσσον πῦρ πυρὸς ἐςὶν ἔρως.

Alatus alatum intuitus perfringit fulmẽ;
Ostendens, quòd fortior ignis fulmine sit Amor.

Aliger alatum fulmen perfregit, & hoc est:
Fulmine quod rapido est fortior ignis Amor.

Lilius Gyrald. Hist. Deorum Syntagmate II. repetit ex Plinio, fuisse in curia Octauiæ Cupidinem fulmen tenẽtem, cuius auctor nesciebatur. Id affirmabatur Alcibiadem fuisse Principem forma in ætate, in cuius clypeo ita erat pictus. Quod idem dicit Satyrus Historicus inter ea, quæ de Alcibiade commemorat: Clypeo, inquit, vtebatur auro atq; ebore confecto, in quo erat insignis Cupido, κεραυνὸν ἠγκυλομένος. id est: *fulmen incuruans* seu flectens.

ALIGERVM fulmẽ] Epitheti metaphora. Fulmen cum telo Amoris comparat: sed III. *Fulmen aligerũ.*

sed & fulmen telum vocatur Græcis, vt apud Sophoclem: ἐγκατάσκηψον βέλος πάτερ κεραυνοῦ: & Herodotum, βέλος ἐνέσκηψε Θεός. Fulmen aligerum dicitur propter celeritatem, ideoque pictores fulmini tribuunt alas, quod à Ioue immitti crederetur. Vnde Virgilius:

Ocyor & ventis, & fulminis ocyor alis.

Amor aliger. *Deus aliger*] ὁ πτανὸς, alas gerēs Cupido, Græcis etiam ἔρως πτερόεις. Virgil. 1. Æneid.

Cur? *Atq; his aligerum dictis affatur Amorem.*

Tribuuntur autem Cupidini alæ, quod nihil amantibus leuius aut mutabilius sit, vt vult Seruius in Virgil. Sic & Ouidius alloquens Amorem:

Tu leuis es, multoq; tuis ventosior alis.

Amor ignis. *Ignis Amor*] Meritò amor ignis dicitur, quod non secus atq; ignis amantes vrat. Itaq; Virgilius passim amorem ignis nomine nuncupant. Sic 3. Georg.

Omne adeò genus in terris hominumq; ferarumque,
In furias ignemq; ruunt.

Idem Æneid.

——& cæco carpitur igni.

In Eclog. porrò:

At mihi sese offert vltrò meus ignis Amyntas.

Ouid. epistola Paridis Helenæ:

——quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

Et vulgatum illud:

Nescio quid sit amor, nec amo, nec amor, nec amaui.
Hoc scio, qsquis amat, vritur igne graui.

Scripsit & perelegans sanè tetrastichon Ioan. Secundus in Cupidinem, camino insculptum, eadem fermè caussa:

Flammiuomo Veneris quisquis fuit ille camino
Qui sculpsit puerum, credite, doctus erat.
Scilicet æterna penes hunc custodia flāma:
Per quem sopitus non queat esse focus.

Et quoniam in epigrammata incidimus, placet aliud quoque subiungere, quod ab hoc loco neutiquam est alienum:

Me niue candenti petijt modò Iulia. Rebar
Igne carere niuē, nix tamen ignis erat.
Quid niue frigidius? nostrum tamen vrere pectus
Nix potuit manibus, Iulia, missa tuis.
Quis locus insidijs dabitur mihi tutus amoris,
Frigore concreta si latet ignis aqua?
Iulia, sola potes nostras extinguere flāmas,
Non niue, non glacie; sed potes igne pari.

IV. Amor fulmine superior. TANTA vis est amoris, vt ipso fulmine concitatior sit, & violentior: quippè qui nec ipsi Ioui cedat, quem multoties arcu petijsse Poetæ referunt: quo significatur, amore strenuo nihil vehementius esse neq; insuperabilius. Itaq; Græcis ἔρως πανδαμάτωρ dicitur. De quo illud est distichon per prosopopœiam:

Perfringunt, penetrant, vrunt mea spicula fulmen:
Scilicet hinc nomen est mihi πανδαμάτωρ.

Hanc quoq; sententiam expressit ipsa Venus apud Virgilium, dum ait:

Nate patris summi, q tela Typhoea tēnis.

Quidam exstant Euripidis versus apud Stobæum, quibus Amorem Deum omniū potentissimum facit: hi sunt:

ἔρωτα ὅςις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
ἢ σκαιός ἐςιν, ἢ καλῶν ἄπειρος ὤν,
οὐκ οἶδε τὸν μέγιςον ἀνθρώποις θεόν.

Anacreon:

ὁ δὲ καὶ θεῶν δυνάςης
ὁ δὲ καὶ βροτὰς δαμάζει.

Amor omnium domitor. Menander:

Δέσποιν' ἔρωτος οὐδὲν ἰσχύει πλέον
Οὐδ' αὐτὸς ὁ κρατῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν
Ζεὺς, ἀλλ' ἐκείνῳ πάντ' ἀναγκασθεὶς ποιεῖ.

Nil est amore, nil, hera, est potentius,
Non vel Deorum rector ipse Iupiter:
Sed is quoq; illi gerere morem cogitur.

In Troadibus Euripidis Helena factum suum excusans apud Menelaum maritum, confert omnem culpam in Venerē, à qua coacta sit, his verbis:

τὴν θεὸν κόλαζε, καὶ Διὸς κρείσσων γενοῦ,
ὃς τῶν μὲν ἄλλων δαιμόνων ἔχει κράτος,
κείνης δὲ δοῦλος ἐςί. id est:

Deam obiurga, & fias Ioue potentior.
Qui alijs Dijs imperat,
Huius quidem (Veneris nempe) *seruus est.*

Seneca in Hippolyto:

Hic volucer omni regnat in terra potens.
Ipsumq; flammis torret indomitis Iouem.
Gradiuus istas belliger sensit faces;
Opifex trisulci fulminis sensit Deus,
Et qui furentes semper Æthnais iugis
Versat caminos, igne tam paruo calet.
Ipsumq; Phœbum, tela qui neruo regit,

Figit, sagitta certior missa puer:
Volatq; cælo pariter & terris grauis.
Et in Octauia:
Quem submouere fulminis dominus neqt,
Cæli tyrannum, saua qui penetrat freta,
Ditisq; regna, detrahit superos polo.
In eandem quoque sententiam de se ipso Cupido:
Sol calet igne meo, flagrat Neptunus in vndis,
Pensa dedi Alcidæ, Bacchum seruire coegi,
Quamuis liber erat.
Ouidius in Epistola Phædræ:
Quidquid amor iussit, non est contemnere tutum:
Regnat, & in dominos ius hēt ille Deos.
Huc facit illud Clementis è 6 ϛρωμάτ. ἔρωτα γὰρ τὸν ἀβρὸν μέλπομαι βρύοντα μίτραις πολυανθέμοις ἀείδειν. ὁ δὲ καὶ θεῶν δυνάϛης, ὁ δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει: *Amorem celebro delicatum florentibus plenum coronis: quippe qui in Deos imperium obtineat, atq; homines domet.* Huc spectat illud Ouidij 5. Metamorph.
——videt hunc Ericyna vagantem,
(Ditem intelligit)
Monte suo residens, natumq́; amplexa volucrem:
Arma, manusq́; mea, mea (nate) potentia, dixit,
Illa quibus superas omnes, cape tela Cupido,
Inq; Dei pectus celeres molire sagittas:
Cui triplicis cessit fortuna nouissima regni,
Tu superos, ipsumq; Iouem, tu numina ponti
Victa domas, ipsumq; regis q numina terræ:
Tartara quid cessant?
Huc quoque quadrat Augeriani octostichon, sanè lepidum:

Augerianī lepidū carmen.

Omne olim cælum (vt fertur) cælum omne ruebat,
Inter se superi dum fera bella gerunt.
Fortis erat Bromius thyrso, Mars ense, tridente
Neptunus, fortis fulmine dextra Iouis.
At cum visus Amor fuit in fulgentibus armis,
Necnon accensa lāpade pulchra Venus:
Priuatur thyrso Bromius, Mars ense, tridēte
Neptunus, fortis fulmine dextra Iouis.
Talem quoq; potestatem ipsi attribuit Philippus quidam Poeta Græcus, vt scilicet omnes reliquos Deos suis armis & insignibus spoliarit vnus Amor. Sed mirum fuit Ouidij ingenium in eo affectu exprimendo, eiusq; vi amplificanda: sic enim 2. Amorum, eleg. 1.
In manibusq́; Iouem, & cum Ioue fulmen habebam,
Quod bene pro cælo mitteret ipse suo.
Clausit amica fores: ego cum Ioue fulmen omisi,
Excidit ingenio Iupiter ipse meo.
Iupiter ignoscas: nil me tua tela iuuabunt:
Clausa tuo maius ianua fulmen habet.
Et in secundo eiusdem operis, eleg. 5. vbi conqueritur de amasia, quæ se alteri communicarat, quamq; ideò verberibus cædere constituerat:
Vt faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
Defensa est armis nostra puella suis.
Qui modò sæuus erã, supplex vltroq; rogaui,
Oscula ne nobis deteriora daret.
Risit: & ex animo dedit oscula, qualia possent
Excutere irato tela trisulca Ioui.
Quod verò ignis fortissimus sit amor testatur Xenophon, qui ait amorem ipso igni torrentiorem, & feruidiorem: nam ignis tangẽtem solùm vrit, & vicina depascitur: amoris ignis etiam in procul intuentes & longo terrarum tractu dissitos ardentes suos radios vibrat. Eodem spectat & illud Ouidianum ex epistola Phædræ ad Hippolytum:

Cur ignis amor.

Venit amor grauius, quò serius: vrimur intus,
Vrimur, & cæcũ pectora vulnus habent.
Deinde:
At bene successit diro quod adurimur igne.
Et post:
——Me tacitum conscius vrit amor.
Eodem respexit Baptista Mantuanus, elegans poeta, dum cecinit:
Ignipotens ideo, quia vult ardere medullas.
Et Campan.
Flammeus accensis ignibus ardet amor.
Hæc de igne & ardore, quem ad amoris affectum traducere poetis solemne est. Nos argumenti sententiam possumus non inconcinnè traducere ad fœdera illa, quę percuti solent inter principes viros, & familias nobiles inter se dissidentes, sed tãdem quæ pactis conuentis, connubiorum illecebra, dataque fide coeunt, ac deponunt hostiles animos. In eo vis amoris elucescit, vt quæ Martis impetum omnem contundat optati aduentu Cupidinis. Argumentum lepidi huius distichi audiui aliquando trahi ad illud

Amor inter confœderatos.

lud Esdræ, quo loco veritatem rege, vino, fœmina potentiorem arguit: de quo id legimus ἄδηλον:

Rex, mulier, vinũ, præ cũctis fortiter vrgẽt,
Sed inter omnes Veritas victrix manet.

Item ad eum modum:

Magna meri vis est, fortis rex, fœmina fortis:
Fortia quæ cùm sint, Verum tamen omnia vincit.

Potest idipsum non inconcinnè intelligi de amore virtutis, de quo paulò post. Sic etiam allegoricè de sancto, Christianorum in Deum flagrante amore, qui quoscunq; alios turpes & deprauatos amores, puta mundi oblectamenta & carnis illecebras egregiè dissipat. Poterit deniq; fulmen hoc à Cupidine concussum traduci ad id, quod dici solet, *Amore plus quàm vi effici*, quod in quadam Epist. expressit D. Hierōymus: Ingenia quidem, inquit, liberaliter educata facilius verecundia quàm metus superat. Sed hæc indicasse sufficiat.

Amor diuinus.

Amor plus potest quàm vis.

In studiosum captum amore.

EMBLEMA CIX.

IMMERSVS studijs, dicundo & iure peritus,
Et maximus libellio.
Helianiran amat, quantum nec Thracius vmquam
Princeps sororis pellicem.
Pallada cur alio superasti iudice Cypri?
Num sat sub Ida est vincere?

COMMENTARII.

I. SEDET vir grauis, habitu doctorali, cui astant hinc Pallas armata, illinc Venus nuda cum suo Cupidine; ille verò à Pallade auersus, se ad Venerem tanquam amplexurus vertit. *Metrū.* Primus quisq; versus est Heroicus: secundus quisq; est Iambicus Archilochius dimeter, quatuor Iambis constans, receptis tamen spondæis in locis imparibus.

II. *Prototypus Emblematis.* EMBLEMA hoc in Hieronymum Paduanum scriptum, videtur sumpsisse Alciatus ex Græco Pauli Silentiarij, quod sic habet:

ὁ πρὶν ἀμαλθάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶ ἡδὺν ἐν ἥβη
οἰστροφόρε παφίης θεσμὸν ἀπειπάμενος·
γυιοβόροις βελέεσσιν ἀνέμβατος ὁ πρὶν ἐρώτων
αὐχένα σοι κλίνω κύπρι μεσαιπόλιος,
δέξο με καγχαλόωσα, σοφὴν ὅτι παλλάδα νικᾷς
νῦν πλέον, ἢ το πάρος μήλῳ ἐφ' ἑσπερίδων.

Senex est, qui conqueritur se, cùm iuuenis esset, telo amoris inuiolabilem fuisse: ætate autem prouectum amoris iugo cogi. Epigramma ferè ita Latinè sonat:

Acer erā, vt primus inuicta mēte sub annus
Oestrifera spreui dulcia iura Deæ:
Missilibus nec eram diru uiolandus amorū,
Qui tua nunc canus sub iuga vado Venus.
Suscipe ouans, tetrica victa tibi Pallade cessit
Quàm prius Hesperidum munere maior bonos.

Qui prius duris in præcordijs iucundam in pubertate
Oestriferæ Paphiæ legem recusaui:
Membriuoris telis imperuius qui priùs eram, amoribus
Collum tibi inclino, ò Venus [ego] semicanus.
Suscipe me lætabunda, sapientem quia Pallada vincis
Nunc magis, quàm olim pomo ex Hesperidum.

Quū prius in duris florenti ætate medullis,
Nulla mihi œstrifera cura foret Paphiæ:
Nullus amor potuit nostros abducere sēsus:
At Venus, heu, canas nunc tibi subdo comas.
Me iam admitte: magis doctam tu Pallada vinces,
Quā quondam pomo viceris Hesperidū.

Vide num huc referre possis initium Odes vndecimæ Epodi Horatiani:

Pecti, nihil me, sicut antea, iuuat
Scribere versiculos amore perculsum graui, &c.

Alio sensu ab Ouidio dictum memini elegia tertij Amorum, qua Tibulli mortem deflet:

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetrā.
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Amorem etiam suis destitutum armis descripsit initio eiusdem operis amatorij his verbis:

Quis tibi, sæue puer, dedit hoc in carmine iuris?
Pieridum vates, non tua turba sumus.
Quid, si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Ad hunc locum placet adgregare leues ac suaues Tibulli numeros, eleg. 1.

Interea dū fata sinunt, iungamus amores:
Iam veniet tenebris nox adoperta caput.
Iam subrepet iners ætas, nec amare decebit,
Dicere nec cano blanditias capite.

IMMERSVS studijs] totus in studijs occupatus. Translatio ab aquis. III.

Dicundo & iure peritus] Iurisperitus, peritus iuridicundo.

Et maximus libellio] Libellio dicebatur veteribus, quem nos tabellionem vocamus. Græcè γραμματεὺς dicitur. Sed hoc loco quendam insigniter litteratum, & eū, qui libris penè immortuus fuerit, intelligi rectè iudicat Pignorius. *Libellio.*

Helianiram amat] Alij legunt *Heliodoram adamat*, quod non displicet, cum id nomen puellæ sæpius in Græcis epigrammatis repetitum inueniatur, nulla tamen historia vel fabula prænia.

Quantam nec Thracius vnquam.] Hac parium collatione turpem amorem significat, qualis fuit in Tereo Thraciæ Rege, qui Philomelæ iuuenculæ, Prognes vxoris sorori, stuprum intulit. Fabulam repete ex Ouid. 6. Metamorph. & supra ex Emblem. 70. Stocxhamerus arbitratur hic per Thracium principem intelligi Iouem, qui natus fuit & regnauit in insula Creta, quæ in *Tereus.*

Thracia

Thracia est, vt Cicero lib. 3. de nat. Deor. Pellicem autem facit Semelem, de qua alibi. Sed certè mihi hæc opinio non ita arridet, sicut prior.

Sororis pellicem] intelligit Philomelam Procnes sororem, quæ sic apud eundem Ouidium:

——Pellex ego facta sororis.

Pellex. Dicitur autem pellex à pellendo, quia concubina pellit è lecto propriam vxorem. Sed de hoc vocabulo plura diximus Emblem. 49.

Pallada cur alio &c.] ô Venus, cur iterum superasti Palladem? num sat erat semel in monte Ida te victricem fuisse? Hæc apostrophe gratiam addit, eaq; tacitè significat, quàm sint ad libidinem propensi, qui ab ea in primis deberent esse alienissimi.

Cypris. *Cypri.*] Cypris, vel Cypria, Veneris cognomē, à Cypro insula, luxui deditissima. Iustin. lib 18. D. Augustin Ciuit. lib. 4. c. 10. alijque plures, & nos supra Emblem. 77 Dicitur autem Cypris, ἀπὸ τοῦ κύειν, quod est parere seu producere, quia Dea sit fœcunditatis. Horat. lib. 1. Carm.

Sic te diua potens Cypri.

Ida. *Num sat sub Ida &c.*] Alludit ad indicium Paridis sub monte Ida circa Troiam editissimo, vbi Paris inter Iunonem, Palladem & Venerem de pulchritudine contendentes, pro Venere sententiam tulit, eiq; aureum pomum adiudicauit, in quo scriptū erat, ***Pulchrum pomum, pulchrum donum, pulchrior accipiat.*** Vnde Paris in epistola ad Helenam:

Cum Venus, et Iuno, Pallasq; in montibus Ida

Corpora iudicio supposuere meo.

Sed quia fabula lippis & tonsoribus nota est, huc non apponam. Si tamen plenissimè & festiuè descriptam illam cupis, consule Dareten Phrygium de bello Troiano per totum secundum: & Lucianum in Iudicio Paridis, &c. Huc refero festiuum epigramma, quod habetur lib. 4. Antholog. εἰς ἀφροδίτην, τοῦ ἀδεσπότου.

Παλλὰς τὰν Κυθέρειαν ἔνοπλον εἶπεν ἰδοῦσα,

Κύπρι, θέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα;

ἡδ' ἁπαλὸν γελάσασα. τί μοι σάκος ἀντίον αἴρειν;

ἡ γυμνὴ νικῶ, πῶς ὅταν ὅπλα λάβω;

Id ego in gratiam philologorum sic Romanæ ciuitati donaui:

Pulchram cum Pallas Venerem vidisset in armis:

Nunc in iudicium vis veniamus? ait.

Molliter hæc ridens: scutū cur arripis in me?

Nuda en te vici, quid faciā arma ferēs?

Ad verbum sic sonat:

Pallas Cythereiam armatam videns dixit:

Cypri, vis vt in iudicium veniamus?

Illa verò molliter risit: Quid clypeum aduersum me sumis?

Si nuda vinco, quomodo cum arma capio?

IV. *Origo Emblematis.* Ex Guicciardino Italo, scriptore historiæ diligenti ac erudito, didici, Epigramma hoc Alciati speciatim scriptum fuisse in Hieronymum Paduanum, doctum quidē hominem, sed qui amatoria etiam tractaret. Quod & generatim traduci potest in quosdam doctrinæ gloria celebres, qui amore turpi excæcati videre non possunt, quantum vitæ suæ & famæ detrahant. Pudet sanè referre miram amantium amentiam quæ nō modò occupat rude vulgus, vbi consuetudine in naturam versa furor omnis excusabilis; sed etiam doctos homines quamplurimos, sui nominis oblitos, qui hac perculsi non leuiter insania, disciplinarum liberalium (quibus ingenium perficitur, boniq; mores inseruntur) cultum natiuum turpissima Veneris labe infamarunt. Tales fuerunt apud Græcos Callimachus, Sophocles, Philetas, quos secuti proximè Catullus, qui Lesbiam: Tibullus, qui Deliam: Propertius, qui Cynthiam: Naso, qui Corinnam, versuum mira luxuria celebrarunt: atq; vnde morum infamiam merebantur, eloquentiæ gloriam sunt consecuti. Tolerabilior inter hos Sappho, nam ętas, sexus, animi leuitas puellam excusant. Sed quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorum vterq; non modo poeta insignis, sed vir fortis, & rebus gestis in sua repub. clarus fuit. Quanquam quid Poetas, quibus nescio vnde est maior licentia data, & non potius vitæ duces arguā Philosophos? Plato Philosophorum princeps, imò Deus, (vt aiunt) de amoribus suis etiam turpibus (quanquam vero Philosopho nulla libido non turpis & inconcessa sit) multa licentius scripsit, quàm quibus Platonicum nomen præfigendum esset. Scripsit tamen, & scripta extant, neque tam celebris famæ notam, neq; iudicium posteritatis erubuit, curam hanc metumq; omnem vincente im- *Qui inter doctos amori operam dederunt.*

peru passionis animum vrgentis, stylique dulcedine calamum excitantis: quæ vel in turpi pudendaq; materia tanta illi est, vt (pace tanti viri dixerim) Epicureis in rebus magis quam in Platonicis Platonici ingenij cernas radios. Certamen eiusmodi inter Palladem & Venerem etiam nunc durat, quodq; crebrò accidat, plerisq; etiam viris bonis (qui eo fortasse non tam inuiti hærent) videtur esse ludus. Quo loco referre placet quæ Paulus Iouius, ætatis nostræ historicus excellentissimus, de Augustino Nypho Philosophiæ professore retulit. Susceptis enim liberis & vxore senescente septuagenarius senex, puellæ citra libidinem impotenti amore correptus est vsque ad insaniam, ita vt pleriq; Philosophum senẽ atq; podagricum ad tibiæ modulos saltantem miserabili pudore conspexerint: vnde illi maturatum vitæ exitum constat. Melius quidem Panætius, qui adolescentulo quærenti, an sapiens amaturus esset? De sapiente, inquit, videbimus: mihi & tibi, qui à sapiente longè absumus, non est committendum vt aliquando incidamus in rem tã commotam & impotentem, alteri emancipatam, & vilem sibi. Marcus etiam Tullius mortua coniuge, ab amicis vocatus ad secundas nuptias: Vix possem ego, inquit, eodem modo vxori & sapientiæ studio dare operam. Quo referam illud Chrysippi: Cum enim dixisset quidam sapiẽtem amore non capi, testimonio esse Menedemum, Epicurum, & Alexinum: Hac ego, inquit, ratiocinatione vtar: Si Alexinus ille dissolutus, & Epicurus insensatus, & Menedemus canis ac delirus (sic enim ab Eretriẽsibus dicebatur) amore capti non sunt: nec sapiens quidem eo capietur. Sed quia de turpis amoris quibusdam affectis nonnihil attigi, iisq; maximè quibus eruditi pleriq; & qui sapientiam profitẽtur, argui nonnunquam solent, nescio an huc rectè audeam conijcere τῆς ἀφροδίτης, id est, *Veneris*, ἔτυμον, quam παρὰ τὸ ἀφραίνειν à desipiendo non ineptè quidã deflectunt. quod confirmat Euripides in Troadibus his versibus:

Augustinus Nyphus Philosophus.

ἀφροδίτη Venus unde dicta.

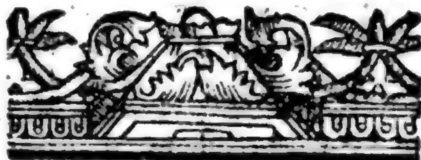
τά μωρὰ γὰρ πάντ' ἐστὶν ἀφροδίτη βροτοῖς,
καὶ τοὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.

Vbiq; stulta est Venus mortalibus,
Rectèq; nomen cœpit à dementia.

Et Cythéream, Veneris nomen, Grammatici deflectunt παρὰ κεύθειν τὸν ἔρωτα, τούτεσι κρύπτειν αἰσχρὰν μίξιν: quia, vt inquit Cicero 1. de Officijs, qui ad voluptatem corporis paulò sunt propensiores, quãuis ea capiantur, occultant & dissimulant tamen appetitum propter verecundiam. Sed redeo ad carceres; Pallas scientiarum præses tunc superatur à Venere, quando literarum studiosi omissis libris liberis operam dant, & fœminas sectari instituunt, vnde integra exhauriuntur patrimonia, æs dilapidatur in lupanaribus & popinis, nihilque ab egregijs Academijs reportatur, quàm ignorantia & contaminatissimi mores. Et hi tales merito faciunt, quod aliquãdo quidam iuuenis, qui in celebri Gymnasio sine fructu tempus terens, cum à parentibus rudis disciplinarum, ac penitus expers reuocaretur; equo insidens, & iamiam abiturus, tabellionem adhibitis aliquot testibus ad se vocauit, ac verbis conceptis sanctè iurauit, se nihil prorsus litterarum ab illa Academia ablaturum. Itaq; si quid eruditionis posthac quacunq; incuria decideret scholasticis, aut periret, diligenter se iam contestari, ne sua culpa id accidisse suspicarentur, neve penes se huiusmodi rem vnquam quærerent.

Cytherea.

De studioso ignauo.

Ἀντέρως, id est, Amor virtutis.

EMBLEMA CX.

DIC vbi sunt incurui arcus? vbi tela Cupido?
Mollia queis iuuenum figere corda soles.
Fax vbi tristis? vbi pennæ? tres vnde corollas
Fert manus? vnde aliam tempora cincta gerunt?
Haud mihi vulgari est hospes cum Cypride quicquam,
Vlla voluptatis nos neque forma tulit.
Sed puris hominum succendo mentibus ignes
Disciplinæ, animos astraq; ad alta traho.
Quatuor eq; ipsa texo virtute corollas:
Quarum, quæ Sophiæ est, tempora prima tegit.

COMMENTARII.

I. AMOR nudus sine alis, sine armis assidet, redimitus corona florida, & tria alia serta brachio dextro inserta habēs.

II. HOC decastichon tralatum reperio ex Græco Mariani Scholastici *εἰς ἔρωτα ἐστεφανωμένον, in amorem coronatum.* quod sic est 4. Epigram. *Fons Emblematis.*

πῦ σοι τόξον ἐκεῖνο παλίντονον, οἵ τ' ἀπὸ πηχύ-
φεῖο

πηγνύμενοι, μεσάτην ἐς κραδίην δόνακες;
πῦ πτερά; πῦ λάμπας πολυώδυνος; ἐς τίδε τρισσὰ
στέμματα χερσὶν ἔχεις, κρατὶδ' ἐπ' ἄλλο φέροις;
ὐκ ἀπὸ πανδήμυ, ξένε, κύπριδος, ὐκ ἀπὸ γαίης
εἰμὶ, καὶ ὑλαίης ἔκγονος εὐφροσύνης·
ἀλλ' ἐγὼ ἐς καθαρὴν μερόπων φρένα πυρσὸν ἀνάπτω
εὐμαθίης, ψυχὴν δ' ὐρανὸν εἰσανάγω.
ἐκ δ' ἀρετῶν στεφάνυς πισύρων πλέκω· ὧν ἀφ' ἑκάστης
τῦσδε φέρων πρώτῳ τῷ σοφίης στέφομαι.
id est:

Vbi tibi arcus ille reflexus, vbi à te
Transfixæ medium in cor sagittæ?
Vbi pennæ? vbi fax tristis? ad quid tres
Coronas manibus tenes, in capite aliam fers?
Non [ego sum natus] à vulgari, hospes, Cypride, neq; à terra
Sum maternali genitus voluptate;
Sed ego in puris hominum mentibus ignẽ accendo
Honestæ doctrinæ, mentem verò in cœlum induco.
Ex virtutibus autem coronas quatuor necto; quarum ab vnaquaque
Easque ferens, prima quæ est sapientiæ coronor.

Arcus vbi reflexus, Amor, diraq; sagitta.
Queis teneros animos sæpe ferire soles?
Penna vbi sunt? vbi fax tristis? cur ergo coronas
Fers manibus? capiti cur agedum vna subest?
Non ego vulgari natus sum Cypride; nec me
Materna è terra fœda libido tulit.
Ast hominum puris accendo in mentibus ignes
Doctrinæ, atque animos purus in astra traho.
Quatuor eq; omni necto virtute coronas,
Quas fero ego, & Sophia est prima corona mihi.

PLATO in Symposio (vt obiter tangam, quæ fusius in Classe IV. sunt dicenda) duas Veneres, duosque Cupidines esse scribit, diuinum & cœlestem alterum: alterum vulgarem & plebeium. Hos duos Cupidines videtur innuere Ouidius 4. Fast. cum inquit;

Alma faue, dixi, geminorũ mater Amorum

quamuis non me fugit, aliter explanari ab interprete. Cupido Græcis dicitur ἔρως, huic contrarius, quiq; illum dissoluit, ἀντέρως, de quo hic sermo. Atq; de hoc sensisse Virgiliũ autumat Seruius 4. Æneid. in his carminibus: ἔρως.

Testatur moritura Deos, & conscia fati
Sidera, tũ si quod non æquo fœdere amãtes
Curæ numẽ hẽt, iustũq; memorq; precatur.

Α᾽ντέρως, vt inquit Cicero 3. de nat. Deor. ex Venere natus est atq; Marte. Tertia, inquit, Venus, Iouis nata ex Dione, quæ nupsit Vulcano: sed ex ea & Marte natus ἀντέρως dicitur. Amoris huius honesti exemplum habes apud Plinium Secundum, auctorem castissimum. lib. 3. Epist. 3. vbi de Iulio Genitore Rhetore. Et nescio an agnoscere ausim differentiam inter Cupidinem & Amorem de qua Nonius: nam Cupidinem ait esse inconsideratæ necessitatis, Amorem iudicij. Videtur id innuere Phocylides: Σεμνὸς ἔρως ἀρετῆς, ὁ δὲ Κύπριδος αἶσχος ὀφέλλει *Virtutis amor honestus, at Veneris dedecus adfert.* Hac de re fusè Lucianus in dialogo, cui nomen ἔρωτες, vel ἔρως καὶ ἀντέρως. De quo etiam scripsere singulares commentarios, quidam recentiorum, vt Cœlius Calcagninus, Augustinus Nyphus cap. 19. 60. 98. de amore. Geofredus Linocerius in Mythologia Musarum, de Erato. Et si quem lingua delectat Gallica, videat horum duorum amorum differentiam apud Iosephum Quercetanum lib. 1. magni speculi mundi, & etiam in Doricis suis cãtionibus; aliosq; quàm plures. Α᾽ντέρως.

DIC vbi sunt incurui &c.] arcus enim, pharetra, telaq; Amori tribuuntur, qua de re dicetur paulò post in statuam Amoris. III.

Fax vbi tristis?] Tristis, à consequenti, noxia, exitialis. Fax autem Cupidini tribuitur, quod indicarunt Ægyptij sacerdotes, qui per ignem amorem exprimi voluerũt. Ouidius 2. Amor. eleg. 9. *Fax amoris.*

Cur tua fax vrit, figit tuus arcus amicos?

Isidorus non postremi ordinis auctor rationem reddit, quia nonnunquam amor cupiditate impatientius exurat, nonnunquam verò præ satietate abnolet. Itaq; apud Gellium Porcius Licinus dixit, hominem ob amorem non esse ignitum, sed ipsum ignẽ. Notum est illud Virgilij:

Cæco carpitur igne &c. Est mollis flamma medullas.

Item

Item:

Vritur infelix Dido.

vti iā diximus paulò ante, Emblem. 108.

Corolla.

Tres vnde corollas Fert manus?] cur triplicem coronā manibus contrectas? Quid significet corona, notum est: inde corolla, diminutiuum, parua corona, de quibus vide Plinium lib. 21. cap. 2. Inde corollariū (vt inquit M. Varro de lingua Latina lib. 4.) quod est additum, seu additio, præter id quod debetur, Italis, *Giunta*, Germ. *Zuegab*, Hispanis, *Annadidura*. Hoc in ludis, cum placuissent actores, solebat dari præter promissas coronas. Suetonius in Augusto: Corollaria & præmia in alienis quoque muneribus ac ludis, & crebra, & grandia de suo offerebat.

Corollarium.

Virtutes morales.

Vnde aliā tempora cincta gerunt?] cur alia corona caput redimitū est? Quatuor sunt virtutes Cardinales (de quibus latè Cicero in Officijs, Seneca in libro de quatuor virtutibus Cardinalibus; & Macrobius in lib. de Somnio Scipionis, refert Plotini Philosophi elegantem harum virtutū distributionem) Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. Harum tres vltimæ in operatione consistunt: frustra enim (vt sæpe repetit Aristoteles) quid sit virtus, quæ eius partes, didiceris, nisi eas fueris operatus. Prudentia siue Sapientia (nam hic pro eodem sumuntur, quamuis alibi differant) omnis in meditatione consistit, intellectioneq; vtitur. Hæc igitur est causa, quare amor virtutis Sapientiæ corollam in capite habeat, reliquas in manibus, quæ in exercitatione consistunt.

Venus vulgaris.

Vulgari cum Cypride] Non sum natus Venere vulgari: nihil mihi rei est cum volgiuaga voluptate. Vulgaris illa Venus circa turpes amores versatur; honesta verò ad virtutem & honestatem amplexandam inflammat, & ad rerum cœlestium contemplationem animos pertrahit. Quod dum meditor, non possum mihi temperare, quin aliquid vltra adijciam. Apuleius apologia 1. pro se ipso dicit item ex Platone geminam esse Venerem, quarum altera vulgaris, quæ sit percita populi amore, non modò humanis animis, sed & pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare: Alteram verò cœlitem Venerem, quæ prædita sit optimati amore: solis hominibus, & eorum paucis curare: nullis ad turpitudinem stimulis, vel illecebris sectatores suos percellentem, eius enim amore non amœnum & lasciuum sed contra incorruptum & seriū pulchritudine honestatis, virtutis amatoribus suis conciliare: & si quando decora corpora commendet, à contumelia eorum procul absterrere. Neq; enim quicquam aliud in corporum forma diligendum, quàm quod admoneat diuinos animos eius pulchritudinis, quam prius veram & sincerā inter deos videre. Quapropter, vt semper, eleganter Afranius hoc scriptum reliquit:

Amabit sapiens, cupient cæteri.

Venerem qui primi coluerūt.

Porrò Veneris οὐρανίε, id est, cœlestis & inculpatæ, ab omniq; corporis seiunctæ desiderio, templum Athenis fuisse scribit Pausanias. Primos hominum Assyrios eam coluisse; deinde Paphios, postea Ascalonitas, Phœnices, inde Cytheræos, vltimos Athenienses, Ægeo rege sacra illius constituente. Veneris autem πανδήμε, id est, vulgaris seu publicæ fanum Athenis extruxit Solon ex pecunijs, quas lupæ in prostibulo merentes contulerant. Athenæus lib. 13. Plato in conuiuio. quod nos obiter. Adiungo non inuenustum Baptistæ Cynthij epigramma, de Solone & Venere:

De Solone & Venere epigrāma.

Palladis afflatu patria dum conderet olim
Iura Solon, illi candida Cypris ait:
Quid sequeris demens plena hac monimenta laborum?
Cur placidū numen non colis ipse meum?
Fortè piget coluisse Cyprin; Tritonia nobis
Est longè inferior, iudice vel Paride.
Hinc senior: Phrygio si mens non læua fuisset,
Non esset flammis Troia cremata tuis.
Tu verò ne quæso iterum me iudice certes,
Nam tibi non cedet aurea poma Venus:
Me iuuat iste labor, vera hic parit otia sudor:
Ocia sed flammas, quæ facis ipsa, ferunt.

Sed puris hominum.] Effecta pudici amoris: vbi notabis diligenti præparatione opus esse, priusquàm aditum habere possis ad rerum diuinarum & pulcherrimarum speculationem.

Animos astraq;] Hic raptus quomodo fiat, superius docuimus ad Emblema 4. cuius inscriptio est. *In Deo lætandum.*

Quatuor eq; ipsa &c.] ex omni natura virtutis tres corollas conficio, è quibus prima, quæ prudentiam seu sapientiam repræsentat, caput circumdat. Virtus in genere sub se continet virtutes morales & intelle-

ctiuas:

ctiuas: duodecim enumerat Aristoteles practicas, & quinq; quæ ad intellectum pertinẽt, è quibus omnibus quatuor desumpsit sibi Anteros, tres ex practicis, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam; vnam ex intellectiuis, Sapientiam.

IV. EFFINGIT Cupidinẽ ἄτοξον καὶ ἄσοχον, sine arcu & sine telis, erudito sanè figmento dialogistico, quo quidem virtutis omnis distributionem assignat. Sed primũ aduertendum est ex Platone in Symposio, duas esse Veneres, & totidem Cupidines: hæc antiquior & sine matre, cęlo nata, quã cœlestem Venerem vocamus: altera iunior, è Ioue & Dione progenita, vulgaris & communis appellata. Eadem ratio est Cupidinis vtriusque. Horum enim alter honestas cupiditates animis ingerit: alter verò affectus voluptuosos & terrestres inculcat. Prior ille ἀντέρως est, quasi dicas, priori contrarius; qui hominem attollit ad superiora & cœlestia contemplanda, omnemque virtutem & honestatem præstat. Hic itaq; tres coronas manibus contrectat, vnãque circumfert in capite: quibus quatuor illæ virtutes (ex quibus omnis honesti fons petitur) designantur. Prior illa corona caput ambiens (partem quidem Platoni in Timæo omnium corporis partium diuinissimam, & certè principem) Prudentiam repræsentat: prouidere enim & aliquid prudenter meditari, contemplationis est: tres aliæ, quas manibus continet, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam notant, quæ potissimùm in actione positæ sunt; manus enim actionis sunt organa. Quod perspicuum est ex primo Officiorum Ciceronis: Qui maximè perspicit, inquit, quid in re quaq; verissimum sit, quiq; acutissimè & celerrimè potest videre & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus ritè haberi solet. Quocirca huic quasi materia, quam tractet, & in qua versetur, subiecta est veritas: reliquis autem tribus virtutibus necessitates propositæ sunt ad eas parandas tuendasq; quibus actio vitę continetur: quo sanè loco differentem facit virtutem Prudentiam à reliquis tribus, ea enim posita est in veri inuestigatione & contemplatione, reliquę sunt actionis. De vtroque Amore Plato in Conuiuio. Ficinus Oratione 2. c. 7. & orat. 7. cap. 8. in idem Conuiuium Platonis. Cæterùm ἀντέρωτα Proclus interpretatur Amorem diuinum animas à corporibus abstrahentem: qua in significatione hic vsurpatur. Alij duplicem Amorem ideò effictum esse narrant, quòd nullius frugis aut commodi possit esse amor, nisi mutuus sit: qua de re Porphyrius Philosophus hunc adfert Apologum: Cum, inquit, Cupido infans parum coalesceret, Venus Themin Deam consuluit: quæ Veneri respondit, Anterota necessariũ esse, qui rependat vices, vt sese mutuò iuuent. Cui Venus acquiescens, Anterota, quasi Contracupidinem dicas, genuit: quo vix dum nato, Cupido cœpit adolescere, & procerior euadere. Sed hæc fortasse παρέργως. Scio quidem apud Plutarchum in ἐρωτικῷ, duos Amores esse iuxta Aegyptiorum sententiam & Platonicorum, ἔρωτα πάνδημον, καὶ τὸν οὐράνιον, id est, *vulgarẽ, & cœlestem amorem*: sed quia deflectit aliquantum ab ea quam retuli sententia Mariani, facilè prætereo. Apuleius tres amores facit libello, quem De philosophia scripsit (vbi Platonem auctorem appellat) vnum diuinum, cum incorrupta mente & virtutis ratione conuenientem: alterum degeneris animi, & corruptissimæ voluptatis: tertium ex vtroq; permixtum, mediocris ingenij & cupidinis modicæ. Animas autem fusciores, ait, impelli corporum cupidine: vinum quod illis propositum est, vt eorum vsura potiantur, atq; eiusmodi voluptate & delectatione ardorem suum mulceant. Illas verò facetas & vrbanas esse: animas bonorum deamare, & factum velle vti qui potiantur plurimum bonis artibus, & meliores præstantioresque reddantur. Medias ex vtroq; constare: nec delectationibus corporis prorsus carere, & lepidis animarum ingenijs capi posse. Vt igitur illum amorem deterrimum, inhumanissimum, atq; turpem facit, non ex rerum natura, sed ægritudine corporis, morboq; natum: sic illum diuinum, deorum munere, beneficioq; concessum, aspirante cęlesti cupidine in animos hominum venire credi. Tertiam speciem amoris, quam mediam dicit, diuini atq; terreni proximitate collectum, nexuq; & consortio parili copulatsi: vtq; rationi propinquus est diuinus ille, ita & terrenum turpitudine iunctum esse voluptatis. Hactenus Apul. Bene Tullius 4. Tuscul. virtus est animi affectio constans, conueniensq; & laudabiles efficiens eos, in quibus est, & ipsa per se sua sponte, separata

Duo Cupidines & totidem Veneres.

ἀντέρως.

Quatuor coronæ ad totidem virtutes relata.

Locus Ciceronis.

Duplex amor qd alijs significet.

Triplex amor apud Apuleium.

Virtutis qualitas.

ta etiam vtilitate, laudabilis. Ex ea proficiscuntur honestæ voluptates, sententiæ, actiones, omnisque recta ratio dici potest. Huius igitur virtutis contraria est vitiositas, ex qua perturbationes, quæ sunt turbidi animorum, concitatiq; motus, auersi à ratione, & inimicissimi mentis vitæque tranquillæ. Sed ad vim argumenti facit illud Valerij Max. lib. 3. cap. 3. Est & illa vehemens & constans animi militia, litteris pollens, venerabilium doctrinarum antistes philosophia, quæ vbi pectore recepta est hominum, inhonesto atque inutili affectu dispulso, totos in solido virtutis munimento confirmat, potentiores metu ac dolore faciens. Ad id spectat hoc Flacci:

——— *Quod si*
Frigida curarũ fomenta relinquere posses,
Quò te cœlestis sapientia duceret, ires.

Ἀντέρως, Amor virtutis, alium Cupidinem superans.

EMBLEMA CXI.

A*LIGERVM, aligeroq́; inimicum pinxit Amori,*
Arcu arcum, atque ignes igne domans Nemesis.
Vt quæ alijs fecit, patiatur: at hic puer olim
Intrepidus gestans tela, miser lacrymat.

Ter

Ter spuit inq; sinus imos : res mira, crematur
Igne ignis, furias odit Amoris amor.

COMMENTARII.

I. ANTEPΩΣ, Amor virtutis alatus & pharetratus, Cupidinem itidem alatum, exutum armis, nudum ad arborẽ vinculis constringit, arcus verò & sagittæ in igne iuxta posito comburuntur.

II. *Archetypus Emblematis.* TRANSLATUM est ferè ad verbũ ex lib. 4. Epigram. Græcor. incerti auctoris, quod sic habet:

πτανῷ πτανὸν ἔρωτα τὸν ἀντίον ἔπλασ' ἔρωτι
ἁ νέμεσις, τόξῳ τόξον ἀμυνομένα.
ὥς κε πάθῃ τά κ' ἔρεξεν· ὁ δὲ θρασὺς, ὁ πρὶν ἀταρβὴς
δακρύει, πικρῶν γευσάμενος βελέων,
ἐς βαθὺν τρὶς κόλπον ἀπέπτυσεν. ἆ μέγα θαῦμα,
φλέξει τίς πυρὶ πῦρ; ἥψατ' ἔρωτος ἔρως.

Pennatũ volucri puero atq; vltricia pennis
Tela Cupidineis opposuit Nemesis:
Vt quæ commisit, ferret, qui fortis & audax
Antè, modò expertus spicula amara gemit:
Terq; sinum spuit in medium, proh mira: quis ignem
Igne vret? flammas sensit Amoris amor.

Pennato pennatum Amorem contrarium finxit Amori
Nemesis, arcu arcum vlciscens:
Vt quæ mala fecit, patiatur. Audax verò qui prius [&] intrepidus,
Lachrymat, amara vbi sensit tela:
In imum ter sinum conspuit. Quàm valde mirum?
Accendet quis igni ignem? attigit Amorem Amor.

Pennato Nemesis pennatum finxit Amori
Oppositum, arcu arcum vt qui domet alter Amor:
Quò mala quæ fecit patiatur. Qui priùs ergo
Audax, intrepidus, sentit amaritiem:
Conspuit in mediumq; sinum. Igni accenditur ignis,
(Mirum) & Amorem isthoc verbere sentit Amor.

Non est alienum quod Ouidius cecinit 1. Amorum, eleg. 1.

Quid si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Et eleg 8. lib. 3. qua Tibulli mortẽ deflet:

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetrã,
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Pausanias in Eliacis memorat Cupidinem depictum fuisse, qui alterĩ Cupidini palmã è manibus extorquere niteretur: quo volebant intelligi honestum amorem de amore Venereo victoriam quærere. Ἀντέρωτα certè, id est, ἀντίθεον, opposuerunt veteres ἔρωτι, vt interpretes nonnulli exemplũ ita apponant: In Phædra ἔρως, in Hippolyto ἀντέρως erat: vt apud Nasonem in Apolline persequente, & Daphne fugiente, cuius poetæ versus hi noti: *ἔρως καὶ ἀντέρως sibi contrarij.*

Deq; sagittifera prompsit tela duo pharetra. &c.

Hoc est quod superiore Emblemate ex conuiuio Platonis adduximus, qui duas finxit Veneres, cœlestem & terrestrem; duos pariter Cupidines, honestum scilicet & turpem; quorum prior ex Venere & Marte, alter ex Erebo & Nocte nati dicuntur, vt colligit Perotus ex Cicerone de Nat. Deorum. Et ille veros & honestos immittit amores, sinceros, stabiles, atq; æternos: hic verò turpes, falsos, inconstantes, ac dissimiles amores incutit. Idcirco apud poetas nonnunquam hunc aurea cuspide figit, illum plumbea: illum vt amet, hunc vt abhorreat; vulgi nimirum inconstantiam & vitæ dissimilitudinem significantes.

ALIGERUM aligero &cat.] Nemesis Dea indignationis, & scelerum vindex (de qua abundè dictũ Embl. 27. 44. & 46.) affinxit aligerum amorẽ aligero amori oppositum, certèq; contrarium arcui arcum, igni ignem: id est, Cupidini vulgari opposuit alium Cupidinem ei aduersantem. Hoc loco videtur Nemesis capi pro ipsa indignatione, atq; adeo pro artifice, qui ægrè ferebat amorem omnia sub ditione tenere, atq; omnia vastare. Quapropter pinxit amorem virtutis, qui Cupidinem vinctum teneret ac superaret: siquidem potentior est Cupidine virtutis amor. III. *Nemesis.*

Vt

Vt quæ alijs fecit,patiatur,] vt ferat eos cruciatus,quibus miseros affecit homines. Adducitur idem à Suida:

ἄικε πάθοιτά κ' ἔρεξε, δίκη δ' οἱ θεία γένοιτο. id est:

Si quis patiatur quæ alijs fecerit,iusta pœna fuerit.

Et apud Pindari scholiasten 4.Pyth.

οἷάτ' ἀνὴρ ἔρξοι,τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Alicubi & apud Pausaniam: *Iisdem artibus capietur ille,quibus vsus est.* ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, αἷσπερ ὑπῆρξεν. Sed de hoc latius in Classe IV.

Puer olim intrepidus] imò πανδαμάτωρ,inuictus,qui vim suam etiam in Deos exercet.

Lacrymor et Lacrymo. *Lacrymat*] Dicimus & lacrymat, & lacrymatur;sed hoc frequentius. Terent. in Adelph. *Oh, lacrymo gaudio*. Cicero 7. Verr. Ecquis fuit,quin lacrymaretur?

Ter spuit inq; sinus imos] Hic versus pro varia interpunctione varias recipit explicationes. Quidam interpongunt post *sinus imos*: & dicũt alludere poetam ad morem puerorum,qui plorãtes totum pectus conspurcant saliuis & crassiore sputo. *Spuere in sinum, quid.* Ter spuit (addunt illi) id est, sæpius conspergit pectus saliua:nam *ter*, vim superlatiui obtinet. Alij interstinguũt post,*Ter spuit*: & illud ad expressum signum irati & abominantis trahunt. Tibullus Elegiar. 2. de sene amatore loquens:

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta:

Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

Iuuenal. Satyr. 7.

Conspuiturq; sinus verũ deprehẽdere messẽ Si libet.

Et apud Theocritum puella rusticum quendam,à quo amabatur,ridens,dum illi deformitatem,graueolẽtiam,& alia corporis vitia exprobrat, ter in suum sinum despuit:ait enim:

Τρὶς εἰς ἑὸν ἔπτυσε κόλπον.

Pignorij de hac re sentẽtia. Pignorius legit, *Ter spuito inq; sinus imos.* ad arcendum videlicet fascinum. Plinius lib.28.c.4. Scaliger ad Petronium, & Lindenbruchius in Ceirin: lacrymæ enim amoris non restinguunt,sed excitant incendium. Aliter tamen videtur sensisse Georgius Anselmus,dum ait:

Funde diu vinctus gemitum, Deus improbe & exlex,

Funde diu tepidas ex oculis lacrymas.

Prædo pudicitiæ & rationis,mentis abactor,

Cæcũ vulnus,edax cura,æternus Amor.

Absoluunt homines grauidis tua vincula curis,

Tu modò da rapidis irrita verba Notis.

Nam quem accendisti miseris in mentibus ignem,

Extinctũ lacrymis nunc quoq; cerne tuis.

Sed vt & ego meum afferam symbolũ,arbitror allusum esse ad prouerbium, *In tuum ipsius sinum inspue.* *Thuilij cõiectura.* quo vtimur admonentes aliquem,vt domesticorum malorum recordatione desinat arrogantius insectari alios: siquidem qui vexat alios, spe quadam improba peccat, quasi speret sibi nihil simile à quoquam contingere posse. Quod hic petulanti illi amori contingit, qui arrogantius alijs insultans, nunc quæ fecit alijs, ipse patitur, inq; suiipsius sinu spuere cogitur. Vel,*in sinum spuere*, hic posuit pro signo humilitatis & subiectionis,cum ex Casaubono in Theophrastum notem,*procul spuere*, esse signum eminentiæ; vnde etiam apud Plautum in Persa,ad exprimendum gestum gloriosum ait quidam:*magnificè conscreabor*. Hæc ego musteus criticus sanioribus & senioribus iudicijs subijcio.

Odit amoris amor] Eadem Polyptosis apud Ouidium 3.Amor.eleg.10.inuenitur: *Causa fuit multis noster amoris amor.*

IV. *Amor quomodo ab Amore superatur.* TRIVMPHVS est Amoris pudici, qui de Cupidine Veneteo spolia ampla referat. Nemesis igitur vltionis Dea superbientem Veneris filium voluit ab alio aduersario Cupidine,seu opposito amore vinciri & constringi:quo significatur,turpem amorem,aut noxiam aliquam cupiditatẽ posse ab honesto quodam affectu & labore non modò imminui,sed & sopiri. Vnde verè Ouidius 2.de Remedio:

Alterius vires subtrahit alter amor.

Manifesta est itaq; allusio ad prouerbium, *Clauum clauo pellere*. Quò pertinet illud Hieronymi ad Rusticum Monachum:Philosophi sæculi solent amorem veterẽ amore nouo,quasi clauum clauo pellere. Cicero 4.Tusc. Loci denique,inquit, mutatione, tanquam ægroti non conualescentes, sæpè curandus est. Etiam nouo quodam amore veterem amorem tamquam clauũ clauo eijciendum putant. Id mihi in memoriam reuocat C. Valerium Flaccum, *Valerius* qui primùm luxu perditus adolescens temporibus

poribus belli Punici secundi, cùm captus flamen esset à Licinio Pontifice Maximo, quo facilius à vita flagitiosa recederet, ad curam sacrorum & cæremoniarum conuerso animo, quantum priùs luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit, vt ait Valer. Max. lib. 9. cap. De mutatione morum. Fortassè huc non malè quadrat istud anonymi cuiusdam:

Dum sedet, & vano defessus mēbra labore,
Pan, & se tortum cæculo amore pudet:
Cœpit agens vnà calamos inflare sonoros
Cantibus; & sic quo tædia fallat, habet.
Sic opus ad Musas animū reflectere dulces;
Tale amuletum turpis amoris erit.

Exempla vitæ in natū mutantiū in melius. Testis est Plato, qui audito primùm Socrate, poeticam abiecit, totumque se Philosophiæ dedidit studio: teste Polemone, adolescente profligato, luxu & ganea perdito, qui cum fortè in scholam Xenocratis venisset, & philosophum exquisitè disputantem aduersus luxum & tetram voluptatem, statim se recepit ad meliorem frugē, & sic excolendum se dedit præceptis sapiētiæ, vt inter noti nominis philosophos numeretur: de eo Laertius, Horatius 2. Ser. Val. Maxim lib. 6. c. 1. Id reuocat in mentem Socratis de se iudicium, qui cùm à physiognomo quodam Zopiro, ex inspectione vultus argueretur vt bardus & mulierosus: Verè, ait, nam talis eram natura, nisi me philosophiæ dedissem excolēdum. Sed in primis valdè nos afficit Hieronymi pia vox in ea, quæ est ad Rusticum epistola: Gratias ago Deo meo, ait, quod de amaro semine litterarum dulces fructus capio. Significat beatus ille, se ex profanis litteris meliores succos expressisse, & quicquid in iis spurcum aut amarulentum foret, fecisse melius meditatione diuini verbi, & veridicę pietatis. Vide plura apud Cęlium Chalcagnin. in libello ἀντέρως, Crinitum lib. 1. poematum, in epigram. exhortationis ad virtutem, Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 24. & 25. lib. 23. c. 4.

2. Traditur legis talionis ratio: nā diuinæ ac humanæ litterę probant, quantopere cū ęquitate conueniat, vt quisque ea patiatur, quę in alios fecit. Lactan. lib. 1. c. 16. Diuin. instit. de Ioue loquens: An tandē, ait, ille venit in mentem, ab alio expectes alteri quod feceris? & timet ne quis sibi faciat, quod ipse Saturno? Boethius (quid enim verear *Æquū est eū ea pati, quæ in alios fecit.* adducere auctorem tam bonum?) De consolat. 2. Quid autem est, inquit, quod in alium quisquam possit facere, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum ab hospite Hercule fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula coniecerat, sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Vllamne igitur eius hominis potentiā putas, qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Hæc ille. Seneca longè antè vsurparat idem verbum, sed alio tamen sensu, epist. 39. Quarum voluptatum impotentiæ atq; insanæ libidini ob hoc vnum possis ignoscere, quod quæ fecere patiuntur. Accommodatius ad hunc locum Cicero 2. de Oratore, alio tamen orationis filo: Vt sementem feceris, ita & metes. Iustitia enim videtur postulare, vt qui fecerit aliis iniuriam, ab aliis itidem accipiat iniuriam. Hæc enim lex est talionis, vt par pœna reddatur. Virgil. in decimo de Turno, qui Pallantem Euandri filium interfecerat: *Turnus.*

Nescia mens hominū fati, sortisq; futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis:
Turno tempus erit magno cum optauerit emptum
Intactum Pallāta, & cum spolia ista, diemq;
Oderit.

Etenim cùm Æneas Turnum prostrauisset, illique parcere decreuisset, viso Pallantis balteo, quo se Turnus cinxerat,

____Furiis accensus & ira,
Terribilis: Tune hinc spoliis indute meorū
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine poscit.

Et Orodes prædixerat in 10. eod. lib. fore, vt eadem pœna breui afficeretur Mezentius, quam in ipsum intulerat. *Mezentius.*

____non me quicunque es inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Prospectant paria: atque eadem mox arua tenebis.

Glyca Annalibus scribit, Adonibezecum viuum captum, extremisq; pedum ac manuum partibus mutilatis: Septuaginta, inquit ille rex, reges extremis pedum manuumq; partibus truncati, mea sub mensa micas collegerunt. Quemadmodum in illos ego me gessi, ita mihi diuinitus est repensum *Adonibezecus.*

Diomedes.

Perilli taurus.

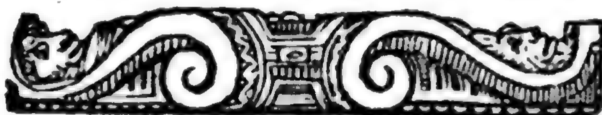
Vetronius Turinus.

pensum. Diomedem Thracem quoque Diodorus & poetæ tradunt equos habuisse, quos carnibus humanis pascere solebat. Hos Hercules Argos perduxit, occiso Diomede, quem suo ipsius exemplo equis mandendum apposuit. Non secùs atq; Phalaris Siculus tyrannus Perillum tauro suo æneo inclusit. Perillus enim, vt Phalaridis crudelitatem aleret, æneum fecerat taurum, in quo pariter sontibus atq; insontibus impositis, ignemque supposito, ex clamore & sonitu vocis; mugitus tauri, non hominis gemitus esse appareret. Itaque vel ab iniquissimo tyranno extorsit hic Perilli non hominis, sed feræ sæuior animus, iustiorem sæuitiam. Etenim Phalaris ipsum inuentorem & artificem cruciatum experiri iussit, vt est apud Pliniū lib. 34. cap. 8.

——*Nec enim lex iustior vlla est;*
Quàm necis artificem fraude perire sua.

Ælius Lampridius in Alexandro Seuero, Vetronium Turinum, ait, fumo venditorem accusari Alexander iussit: probatisque per testes omnibus, & quibus præsentibus quid accepisset, & quibus audientibus quid promisisset, in foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit: & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente: Fumo punitur qui vendidit fumum. Trebellius Pollio in Gallieno: Cùm quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset eius vxori (Gallienum intelligit) atq; illa re prodita vindicari vellet, surripi quasi ad leonem venditorem iussit. Deinde caueà caponem emittit: mirātibusq; cunctis rem tam ridiculam, per Curionem dici iussit: Ir. posturam fecit, & passus est. Deinde negotiatorem dimisit. Lampridius in vita Seueri: Clamabatq; sæpius quod à quibusdam siue Iudæis, siue Christianis audierat & tenebat: idq; per præconem, cum aliquē emendaret, dici iubebat: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Nec verò prætermittendum quod narrant Socrates hist. Eccles. libro 6. cap. 5. & Sozomen. lib. 8. c. 7. Eutropius primus, Imperatoris cubicularius, ac primus eunuchus, cùm de nonnullis, qui ad Ecclesiam confugerant, vindictā sumere vellet, studiosè in hoc incubuerat, vt lex ab Imperatoribus ferretur, qua vetaretur ne quisquam ad Ecclesias confugeret; quin etiam vt inde abstraherentur, qui ad eas iam confugissent. Confestim pœna subsecuta est. Proposita autem hac lege, haud diu postea Eutropius ipse, quòd coniugi Imperatoris contumeliam intulisset, primus eam legem transgreditur, & ex palatio profugus ad Ecclesiam supplex accurrit. Verùm Imperator Eutropium abstrahi iussit: pœnasq; capite truncatus dedit, & lex quæ lata fuerat, prorsus è publicis commentariis expuncta est. Hæc illi. Vide Prouerb. *Neoptolemi vindicta.* & illi simile aliud, *Termeria mala.* Rectè Cassiodorus lib. 9. Variar. epist. 2. Pœna ista peccati est, vt vnusquisque in se recipere possit, quod in alterum proteruus exercuit. Et huc quidem videtur pertinere titulus 2. Pandectarum, *Quod quisq; iuris in alium statuerit, eodem iure vtatur.* Quamuis hæc iam satis videri possimus illustrasse, hæc tamen obuia refundimus in studiosorum gratiam: mores quos quis in se adprobauit, in alio reprobare non potest, l. 1. C. de inoffic. testam. & quod glossographus, *Patere legem quam ipse tuleris.* ad l. 1. ff. quod quisq; iur. in al. stat. Citant Accursiani monostichon, si nō planè bonum, saltem probatum vulgò, *Frangenti fidem fides frāgatur eidem*; ad l. cū proponas, C. de pact. c. peruenit, 2. de iureiur. aud. c. infidelis, 8. q. 2. Sed & illud: *Iustum est vt qui alium decidere voluit, suam sentiat iacturam.* Authent. de emphyteut. contract. §. si quis. Et, *qui mortem miscet, mortem pati debet.* l. 1. §. propterea. ff. ad l. Cornel. de sicar.

Quod tibi fieri nolles, alteri ne feceris.

Dulcia quandoque amara fieri.

EMBLEMA CXII.

MATRE procul licta, paullùm ſeceſſerat infans
Lydius: hunc dira ſed rapuiſtis apes.
Venerat hic ad vos placidas ratus eſſe volucres,
Cùm nec ita immitis vipera ſæua foret.
Quæ datis, ah, dulci ſtimulos pro munere mellis;
Proh dolor, heu ſine te gratia nulla datur.

COMMENTARII.

I. PVERVLVS ab arbore caua, in qua apes mellificant, plorans diſcedit, & ad matrem accurrit, digitos apum aculeis vulneratos oſtentans, quem mater videtur increpare. Figura hæc in omnibus editionibus eſt tranſpoſita, & in loco infantis Lydij poſitus eſt Cupido: quod etſi Pignorius admonuerat, nihilominus hic error etiam in illius editione irrepſit.

II. *Emblematu fõs.* APPARET id eſſe tractum ex Bianoris & Antipatri Epigrammatis, eiuſdem penè argumenti, lib. 1. Antholog. titulo *εἰς θάνατον καὶ εἰς θανόντας*. Sed Bianoris eiuſmodi eſt:

κῦρον ἀποπλανίην ἐπιμάζιον ἑρμώνακτα,
φεῦ βρέφος ὡς ἀδίκως εἵλετε εὐγενέες.
ἠγνοίησεν ὁ δείλαιος ἐς ὑμέας οἷα μελίσσαις

Ἐλθὼν

Ἐλθὼν, αἵδ' ἔχεων ἦτε χερειότεραι.
ἀντὶ δὲ οἱ θοίνης ἐστομάξατε φοίνια κέντρα,
ὦ πικραὶ, γλυκερῆς ἀντίπαλοι χάριτος.
Minos vtcumq; ita interpretatus est:
Puerum aberranten [&] adhuc lactentem Hermonactem,
Ah, infantem, vt iniustæ, percussistis, ò bonigenæ [apes?]
Ignorabat miser ad vos, sicuti ad apes,
Cùm venisset: vos autem viperis eratis peiores;
Proq; comestione [mellis] impressistis rubros aculeos.
O [vos] diræ, dulci aduersariæ estis gratiæ. [id est,] non minus amaræ quàm mel dulce est.
Errantem in triuio, mollem Hermonacta puellum
Iniustè nimium corripuistis apes.
Vipera quàm sit atrox peiores, venit vbi ad vos
Nescius, infelix esse putabat apes.
At pro melle graues stimulum pungendo cruentum
Liquistis: sic sic gratia mellis abit.
Antipatri verò tale est:
ὁ βρέφος ἑρμώνακτα διεχρήσασθε μέλισσαι,
(φεῦ κύνες) ἑρπυστὴν, κηρία μαιόμενον.
πολλάκι δ' ἐξ ὑμέων ἐστιγμένον ὠλέσατ', αἲ, αἲ,
κέντροις οἱ δ' ὀφίων φωλεὰ μεμφόμεθα.
πείθεο λυσιδίκῃ καὶ ἀμύντορι, μηδὲ μελίσσας
αἰνεῖν, κἀκείναις πικρὸν ἔνεστι μέλι.
id est:
Recens natũ Hermonactẽ occidistis, apes,
(Ah canes?) reptilẽ, fauos inquirẽtem;
Sæpe ex vestris punctum perimitis, ah ah,
Aculeis, quę serpentũ latibula spernitis.
Dic Lysidicę & Amyntori [parẽtibus tuis] neque apes
Laudare debes: etenim illis amarum inest mel.
Repentem per humum tenerum Hermonacta, legentem
Dulcia mella (nefas heu) pupugistis apes.
Reddidit enectum sic vester aculeus, ah ah,
Serpentes nequeant vt nocuisse magis.
I, age, Lysidica matri, & Amyntori dicito patri:
Improba apes, melli cùm sit amarities.

Cæterum Epigramma est Meleagri lib. 7. Græcorum Epigrammatum, in quo ex apicula quærit, cur Heliodoræ corpus tangat: Num ideò vt ei nunciet, quòd ipsa amoris dulcem & amarũ stimulum habeat?

III. *MATRE procul licta*] Sanctius hoc participium non probat, auribus enim (vt ille ait) Latinis est inauditum, quamuis in vsu sit, derelictus, derelicta, derelictum.

Infans Lydius] Periphrasis Cupidinis, vt placet Minoi. Sed series imaginum trãspositarum fecit, vt ille infantem Lydium, Cupidinem interpretaretur, quod sanè à vero longè abest. Bianorus hunc puerum Hermonactem vocat. Sed concedamus ipsi hoc. Lydi populi sunt in regione minoris Asiæ, omni mollitie & voluptate deprauati, qui primi caupones & institores fuerũt, refert Leonicus ex Clearcho lib. 3. c. 95. de var. histor. Herod. libro 1. Lege Plin. 3. cap. 5. & 5. c. 29. itemque Athenæum Dipnosoph. cap. 4. lib. 12. & Prouerbia, *Lydio more: Lydorum carica: Lydus cauponatur*: *Lydus ostium clausit*: &, *Lydus in meridie*: & putant nonnulli verbum, ludere, à Lydis ductum. *Lydi mollitie insignes.*

Paulùm secesserat.] Huic figmento indulgetur. Nam Poetæ omnes semper Cupidinem Veneri adesse faciunt. Rationem adfert Seruius: Quia, inquit, Venerea voluptas sine amore non potest exerceri. Horat. 1. Carminum? *Cur Cupido Veneri adiungatur.*

Liberum & Musas Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat.

Plato in Sympos. rationem longiùs repetitam narrat. Vide 3. præpar. Euangel. Eusebij, & Gyrald. Syntagm. 13.

Dira sed rapuistis apes] Enallage personæ, per apostrophen expressit vim verbi εἵλετε, id est, *sustulistis de medio*.

Venerat hic ad vos &c.] putabat esse volucres mites, sed re ipsa expertus est, serpentis morsum non esse nocentiorem.

Stimulos] aculeos, vel quicquid pungit & vexat.

Proh dolor, heu sine te.] Alludit ad illud 7. Metamorph.

——nulla est sincera voluptas,
Sollicitumq; aliquid lætus interuenit.——

Plautus in Amphit. *Est in ætate hominum (ita Dijs placitum) voluptati vt mœror comes consequatur.* & Horat. Odar. 2. *Voluptatis comes est mœror.*

——nil est ex omni parte beatum.

Huc prouerbia: *Dulce & amarum*: &, *Ne*

quære mollia, ne tibi dura contingant: &, *Fæcem bibat qui vinum bibit.* itemque illud, *In apes irruisti.* &, *Neq; mel, neq. apes.* Cęterũ in eo tandem velim studiosum admonitũ: pro eo quod in Gręco est, ὦ πικραὶ γλυκερῆς ἀντίπαλοι χάριτος, dicit Alciatus, *Proh dolor, heu sine te gratia nulla datur:* nimiũ obscurè id quidẽ, vt oẽs vnà mecũ sentiunt. Ego verò fateor his verbis *(sic sic gratia mellis abit)* me nõ assecutum esse Græcæ conclusionis leporem. Sensus is est; O apes, quæ non minus amaræ estis quàm mel ipsum dulce. Nam vox ἀντίπαλοι, significat virium ęqualium contrarietatem, aut æqualitatem virium, quæ sunt inter se aduersæ: quasi apertè diceret, apum acerbitatem æquare mellis dulcedinem, summumque bonum summo compensari malo.

ἀντίπαλοι.

IV. *Amoris mel & fel.*

Svb hoc eleganti figmento, amoris naturam intelligere licet, qui, vt rectissimè Plautus ait, *& melle & felle est fœcundissimus: nam gustu dat dulce, amarum ad satietatem vsq; aggerit.* Quid enim voluptate blandius? sed eadem quid tristius? *Ita enim Dijs placitum, voluptati vt mœror comes consequatur*, ait in Amphitruo Plautus. Hinc extat in Platonis Phædone Socratica fabula: Quo tempore Saturno exacto, & regnis cęlestibus pulso, Iupiter imperiũ constituere cœperat, ferunt coram eo adfuisse Voluptatem & Dolorem, cum grauissimis expostulationibus & criminibus, quibus se mutuò incessebant. Iupiter ratus ex vsu maximè esse & suo, & Reipub. inimicitias & odia deleri, operam dedit, vt in gratiam litigantes redigeret: sed frustra expertus omnia; tandem reluctantes adamantina quadam catena inter se copulauit atq; deuinxit, vt quamuis inter se diffiderent, nihilominus necessariò simul essent, manerentq; perpetuò. Vnde semper ferè *extrema gaudij luctus occupat.* Quod eleganti carmine expressit Iacobus Bilius in Sacra Anthologia:

Fabula de voluptate & Dolore.

Quem scabies vrget, tenet hunc nonnulla voluptas
In frictu; sequitur maior at inde dolor.
Quærendis opibus gaudẽs insudat auarus;
Quæsitas sequitur cura grauisq; metus.
Sic quoq; qui molles risus & gaudia carnis
Persequitur, Liber queĩq; Venusq; iuuãt:
Huius erit tandem risus Sardonius, huius
Lætitia in luctum desinet, inq; crucem.

Ab hac sententia non alienũ arbitror, quod prisci Romani duas Diuas coluerunt, Angeroniam & Volupiam; alteram ab angoribus dictam, alteram à voluptate. Et Angeroniæ quidem sacerdotes in sacello Volupiæ sacra faciebant: significantes, dolores ac voluptates in vita hominum inuicem esse mixtas. Addunt, Angeroniæ simulacrum in ara Volupiæ fuisse collocatum, quod dolor comes sit voluptati, & voluptas dolori; hac figura, vt os habeat signatũ & clausum. Quo indicare voluerunt, eos, qui dolores & anxietates animi dissimulant, patientiæ beneficio ad maximam peruenire voluptatem. Macrob. lib. I. in Somn. Scipionis. Cauendum est itaq; dum oblectamenta magno labore conquirimus, ne sub dulci melle venena lateant. Exemplum præsto est in apibus, quæ mel dulcissimum conficiunt: eædem aculeum habent præsentaneũ, si quis sese propius admouerit. Quod non nesciuit Boetius, qui sic:

Angeronia et Volupia.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit furentes,
Apiumq; par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & minus tenaci
Ferit icta corda morsu.

Hinc à Gręcis γλυκύπικρος Amor dicitur, *dulc-amarus*: quod significat Euripid. in Hippolyto his verbis:

Amor γλυκύπικρος.

τί τοῦθ᾽ ὃ δὴ λέγουσιν ἀνθρώπους ἐρᾶν;
ἥδιστον, ὦ παῖ, ταὐτὸν, ἀλγεινὸν θ᾽ ἅμα.
id est:
Quid hoc est quod dicunt homines amare?
Respondet nutrix:
Iucundissimum, ò filia, sed idem calamitosissimum.

Verba sunt Phædræ ad nutricem, cui suos in Hippolytum amores credit. Huc respexit Catull. ad Mallium:

Multa satis lusi, non est Dea nescia nostri,
Quæ dulcem curis miscet amaritiem.

In formosam puellam γλυκύπικρον id aliquando torsit Claudius Minos:

Virgo tenella, decens, quæ forma allectat amantes,
Adpetitur vernans ceu rosa odora nimis.
Necdum lecta placet, sed spinis obsita duris
Ingratam gratis miscet amaritiem:
Grata, decens forma placet, & bene compta puella;
Ast irarum æstus, iurgia nulla placent.
His certè vitijs si qua vacat vxor, in omnes

Diuarum

Diuarū illa choros adnumeranda venit. Putabam pridem id de Amore ab apibus puncto figmentum non incommodè reuocari posse ad id, quod Plutarch. scribit (si tamen verè dicendum id esse Plutarchi problema) ab apibus eos pungi citius, qui stupro sese commacularint: quòd id animal sit munditiei & elegantiæ perstudiosum, quippè quæ facilè odorentur, nec immunditiam libidinosorum sustineant, citaturq; ibidem Theocriti locus, quo continentur Veneris ad Anchisen verba.

Ab apibus citius pungi nefanda pollutos libidine.

Ferè simile ex Theocrito.

EMBLEMA CXIII.

ALVEOLIS dum mella legit, percussit Amorem
Furacem mala apes, & summis spicula liquit
In digitis: tumido gemit at puer anxius vngue,
Et quatit errabundus humum, Veneriq; dolorem
Indicat, & grauiter queritur, quòd apicula paruum
Ipsa inferre animal tam noxia vulnera possit.
Cui ridens Venus: Hanc imitaris tu quoque, dixit,
Nate, feram, qui das tot noxia vulnera paruus.

COMMENTARII.

I. INTER apum aluearia, circumvolitantibus apibus, Cupido ad matrem sedentem aduolat, eiq; saucium ab animalculis digitum gemebundus indicat.

II. *Eidyllion Theocriti.* HOC ferè idem cum superiori, nisi quòd concinnius & lepidius claudit Theocritus, quem sua lingua loquentem audire non pigeat:

τὸν κλέπταν ποτ' ἔρωτα κακὰ κέντασε μέλισσα
κηρίον ἐκ σίμβλων συλεύμενον, ἄκρα δὲ χειρῶν
δάκτυλα πάνθ' ὑπένυξεν. ὁ δ' ἄλγεε, καὶ χέρ' ἐφύσση,
καὶ τὰν γᾶν ἐπάταξε, καὶ ἅλατο. τᾷ δ' Ἀφροδίτᾳ
δεῖξεν τὰν ὀδύναν καὶ μέμφετο, ὅττι γε τυτθὸν
θηρίον ἐντὶ μέλισσα καὶ ἁλίκα τραύματα ποιεῖ.
χ' ἁ μάτηρ γελάσασα, τί δ' οὐκ ἴσον ἐσσὶ μελίσσαις,
χ' ὁ τυτθὸς μὲν ἔης, τὰ δὲ τραύματα ἁλίκα ποιεῖς.

Carmen Theocriti certatim, ni fallor, à doctis quam plurimis conuersum est: Minos sic transtulit:

Furem olim Cupidinem noxia pũxit apis,
Fauos ex aluearibus prædantem, extremos autem manuum
Digitos omnes confixit: at ille dolebat, manibusq; tumebat,
Et terram percutiens exilijt, atq; Veneri
Ostendit dolorem, & questus est, quòd tã exilis
Bestiola [cùm] esset apis, tanta vulnera infligeret.
Mater verò ridens: Quid, inquit, an non tu similis es apibus,
Et cùm tam paruus sis, tamen vulnera tanta facis?

Noxia apis furacem olim malè punxit Amorem
Prædãtẽ mella ex aluearibus, isq; tumebat
Extremis manuum digitis, ideoq; dolebat,
Et terrã quatiens pedibus, Veneriq; dolorẽ
Ostendens, multos questus ex ore ciebat,
Quod tam exile animal tam sæua infligere posset
Vulnera. Cui ridens mater: Quin, nate, apibus tu
Es similis, cũ infers adeò tot vulnera paruus

Sed carmen hoc Theocritus ex Anacreonte transcripsit, cuius Ode sic habet. *Oda Anacreontis.*

ἔρως ποτ' ἐν ῥόδοισι
κοιμωμένην μέλιτταν
οὐκ εἶδεν, ἀλλ' ἐτρώθη.
τὸν δάκτυλον δὲ δαχθεὶς
τᾶς χειρὸς, ὠλόλυξε.
δραμὼν δὲ καὶ πετασθεὶς
πρὸς τὴν καλὴν κυθήρην,
ὄλωλα, μᾶτερ, εἶπεν,
ὄλωλα, κ' ἀποθνήσκω.
ὄφις μ' ἔτυψε μικρὸς
πτερωτὸς, ὃν καλοῦσι
μέλιτταν οἱ γεωργοί.
ἃ δ' εἶπεν, εἰ τὸ κέντρον
πονεῖ τὸ τᾶς μελίττας,
πόσον, δοκεῖς, πονοῦσιν
ἔρως ὅσους σὺ βάλλεις; id est:

Amor aliquando in rosis
Iacentem apem
Non vidit, & vulneratus est:
Inq; digitis morsus
Manus, eiulauit.
Currens, itaq; & volitans
Ad pulcram Venerem:
Perij, mater, inquit,
Perij, & morior:
Serpens me percussit
Alatus, quem vocant
Apem rustici.
Illa autem dixit: Si aculeus
[Tam] lædit apiculæ,
Quantum putas dolent,
Amor, quos tu feris?

Inter rosas Cupido
Apiculam iacentem
Non vidit, estq; punctus:
Manumq; sauciatus
Mox eiulare cœpit.
Et cursitans volansq;
Ad candidam Cytheren,
Heu occidi, occidi, inquit,
Vitamq; mater efflo.
En me minuta serpens
Pennata vulnerauit:
Apem vocant coloni.
Tunc illa: Apis si acumen
Tantum facit dolorem,
Quantum putas dolere
Quos tu feris, Cupido?

Tabella picta huius argumenti extat apud Aloysium Corradinum Iuris Consultum, &

& quidem manu periti artificis depicta, in qua leguntur hi versus:

Dum puer alueolo furatur mella Cupido,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Sic etiã nobis breuis, & peritura voluptas,
Quã petimus, tristi mixta dolore nocet.

Videntur autem decerpti ex illis Herculis Strozzæ:

Dũ Veneris puer alueolos furatur Hymetti,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Indoluit grauiter, puerilia@ ora rigauit
Fletibus, & matri spicula questus, ait:
Vnde hæ tantillis vires animantibus? vnde
Exili possunt lædere aculeolo?
Cui Dea subridens inquit: Non tu quoque nate,
Corpore non magno, vulnera magna facis?

III. *ALVEOLIS*] aluearijs apum.

Dum mella legit] Cupido mellilegus; talis enim est titulus in Theocriti Eidyllion.

Mala apes] noxia.

Terram pedibus quatere. *Quatit humum.*] Doloris signum, pedibus terram percutere. Est & indignantis, & grauiter ferentis. Homerus de Iro:

—— σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας
λακτίζων ποδὶ γαῖαν. id est:

Simul autem excussit dentes,
Calcitrans pede terram.

Horatius etiam multis in locis pro signo lætitiæ posuit. Hanc tamen calcitrationem non esse indignantis, sed moribundi, putat amicus Minois Io. Frater Lauallensis. Nam Irus ab Vlysse grauissimo ictu ad terram afflictus, eorum more, qui animam efflant, apud Homerum terram pulsat pedibus, vt 10. Æneid. Virgilianæ:

Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum expirans. ——

Ouidius 1. Artis:

Lydius æquatam ter pede pulsat humum.

Apicula] Diminutiuum ab ape. Sed reclamat secunda syllaba, quo minus intret carmen heroicum. Nam quantum sentio, illud i. breue est, quamuis non occurrat aliquod Poetarum testimonium.

Venus amica risus. *Ridens Venus.*] Poetæ Græci Venerem appellant φιλομειδῆν, id est, risus amicam. Horat. 1. Carminum:

Siue tu mauis Erycina ridens.

Triplex risus. Tria genera risus ponit Clemens Alexandrinus: μειδίαμα, risum decorum: κιχλισμὸν, meretricium, καγχασμὸν, procacem & notas referentem libidinis. Alii primum faciunt Naturæ, quæ potius est dicenda hilaritas: hunc in Sara Abrahami vxore fuisse memorant. Secundum stultitiæ, sicuti est omnium stultorum cachinnus. Tertium malitiæ, qualis fuit in Chamo, cum paternã derideret turpitudinem.

Feram] bestiolam. Apes hic feræ dicuntur, vt apud Iurisconsultos l. naturalem, ff. de acquir. domin. Plinius tamen lib. 11. cap. 5. tradit eas nec mansueti, nec feri generis esse. De apum autem natura & proprietatibus, varias & mirabiles considerationes, præter cæteros ad satietatem vsq; scripserunt Aristoteles & Plinius.

Qui das tot noxia vulnera.] Huc spectat illud è 3 Eidyllio Theocriti:

νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα, βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνας
μασδὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτρεφε μάτηρ. id est:
Nunc amorem noui: dirus vtiq; Deus est, & quidem leænæ
Mammam suxit, inq; saltibus ipsum mater enutriuit.

Sed propiùs accedit quod citatur ex Næuio:

Ædepol Cupido, cum pusillus sis, nimis multum vales.

IV. Amor apibus collatus. AMOREM cum apibus comparat. Apes ceram & mel conficiunt, eædem aculeum habent violentissimum: sic amor voluptatis suppeditat illecebras, idem dolorem mœroremque fundit in animos. Diogenes dicebat, quemadmodum venenũ mulso commixtum ob dulcedinem bibentibus primum gratum est, sed paulo post inde mortis agonem sentiunt: Sic quoque amoribus turpibus operam dantes, initio voluptatem sentiunt, quam tamen perpetuus dolor consequitur. Vnde verè dicitur, *Amor est amaror.* Quod idem eleganter, vt omnia, expressit lusor amorum Naso 2. Artis: Amor amaror.

Quod iuuat exiguum est, plus est quod lædit amantes:
Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla,
Cærula quot baccas Palladis arbor habet:
Littore quot conchæ; tot sunt in amore dolores;
Quæ patimur, multo spicula felle madent.

Hinc

Hinc puto esse, quod Amori arcus dedicatus sit, quia eius vulnere saucii, semper eminus feriuntur, veluti sagitta quadam ab *Amoris vulnera.* amatis oculis emissa, & in amantium oculos recepta. Sunt verò illi, vt Plato philosophatur, radii quidam tenuissimi, qui ex intimo cordis expirant, vbi vitalis sanguis dulcissimus calidissimusque sedem habet. viaq; sibi, vt Musæus ait, per oculos patefacta, per amantis identidem oculos illapsi ad intimum eius cor penetrant, accensoque interim magis ac magis sanguine, bilis etiam inflammatur, vnde ille sequitur dolor, quem affixum esse cordi amantes omnes profitentur, quicunque illos euentus, aut durus, aut facilis sequatur. Pierius Valerian. Hieroglyph. lib. 42. Vel id intelligetur generalius de iis rebus, ex quibus petitur aliqua oblectatio, quæ tamen non contingit absq; aliquo dolore & molestia. Quod sanè in nulla alia re certius & euidentius cernitur quàm in amore. Vnde veteres prudenter suadent, nimium amorem maturè esse expellendum, tanquā feram, priusquam vngues & dentes producat. Sūt *Dentes amoris qui.* autem amoris dentes & vngues, suspicio & zelotypia: quæ aliquando ita rodunt & radunt, ita molestè mordent corda amantiū, vt hanc ob causam passim legantur historiæ planè tragicæ. Atq; vt nihil dicam de Leuconoa à Thessalo, de Procri à Cephalo in venatione occisis (siquidem fœminas huic vitio admodum deditas esse, præsertim prægnantes, testatur Galenus, quamuis & viri sæpenumero, præsertim Itali & Hispani, hoc vitio ad insaniam vsq; laborarint) audiamus quod accidit patrum nostrorum memoria. Iustina nobilissima virgo Romana, ætatis suæ puellas omnes for- *Historia de marito zelotypo.* ma supergressa, cum locupleti quidem, sed stolido & furenti viro in matrimonium esset tradita, de excellenti illa specie in suspicionem mariro venit, qui candidissimam vxoris ceruicem conspicatus, inclinantis se ad exuendum calceum, furore ex zelotypia correptus, teneram puellam & nouam coniugem obtruncauit. De quo facinore tales lugubres querelæ leguntur:

Immitis ferro secuit mea colla maritus,
Dum propero niuei soluere vincla pedis:
Durus & ante thorum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostra virginitatis honos.
Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,
Sed iaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ, discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

Sic nullibi amor suum mel sine felle aspergit. Extat liber Italicus, cuius inscriptio: Antidoto della Gelosia, per Leuantio da Quidicciolo Mantouano. in quo, si quis alia exempla desiderat, multa memorabilia repetier. Quibus rectè adiici potest libellus epistolarum Cœliæ nobilis fœminæ Romanæ ad amatorem suum, in quo præter elegantiam, varias, immò innumeras species zelotypiæ inueniuntur. Porrò amor etsi paruus videatur, ingentia tamen haud *Amor multorū malorum causa.* rarò excitat mala. Hinc poeta:

Bellum sæpe petit ferus exitiale Cupido.

Et omnes poetę huius rei pleni sunt. Quid enim nostris temporibus est, quod non per scorta & lenones, & meritorios pueros perpetretur? Multæ sunt ciuitates, multa regna, multę prouinciæ per hunc insanorum & furiosorum Deum deuastatæ. Nā quot ciuitates arma ceperunt ob raptas mulieres? Quot fœminæ patriam & parentes hostibus prodiderunt propter hunc furorem? Quot mariti vxoribus, aut contrà illæ maritis ob hunc ipsum præclarum Deum insidias struxerunt? Quot filij à matribus fuerunt trucidati? Atq; vt vno verbo dicam, nihil est propè nefarium, impium, temerariū, cuius Cupido non sit auctor. Athenæus lib. 13. c. 4. Dipnosophist. enumerat bella propter mulieres excitata, qui liber quia est in manibus, facilè mihi tempero à longiore commentatione.

In statuam

In ſtatuam Amoris.

EMBLEMA CXIV.

QVIS ſit Amor, plures olim cecinere Poetæ,
Eius qui vario nomine geſta ferunt.
Conuenit hoc, quòd veſte caret, quòd corpore paruus:
Tela alaſq; ferens lumina nulla tenet.
Hæc ora, hic habituſq; Dei eſt. Sed dicere tantos
Si licet in vates, falſa ſubeſſe reor.
Eccur nudus agat? Diuo quaſi pallia deſint,
Qui cunctas domiti poßidet orbis opes.
Aut qui quæſo niues, Boreamq; euadere nudus
Alpinum potuit, strictaq; prata gelu?
Si puer eſt, puerumne vocas, qui Neſtora vincit?
An noſti Aſcræi carmina docta ſenis?
Inconſtans puer hic obdurans pectora, quæ iam
Trans adijt, numquam linquere ſponte poteſt.

At

At pharetras & tela gerit, quid inutile pondus?
An curuare infans cornua dira valet?
Alas curve tenet, quas nescit in æthera ferre?
Inscius in volucrum flectere tela iecur.
Serpit humi, semperq́ virùm mortalia corda
Lædit, & haud alas saxeus inde mouet.
Si cæcus, vittamq́ gerit, quid tænia cæco
Vtilis est? ideò num minùs ille videt?
Quisve sagittiferum credat qui lumine captus?
Hic certa, ac cæci spicula vana † mouet. († *mouit.*)
Igneus est, aiunt, versatq́ in pectore flammas.
Cur age viuit adhuc? omnia flamma vorat.
Quinetiam tumidis cur non extinguitur vndis
Naiadum, quoties mollia corda subit?
At tu ne tantis capiare erroribus, audi:
Verus quid sit Amor, carmina nostra ferent.
Iucundus labor est, lasciua per otia: signum
Illius est nigro punica glans clypeo.

COMMENTARII.

I. EFFINGITVR ab Alciato statua Amoris secus quàm ab alijs tradi solet: nempe puer nudus, sine alis, sine armis, qui clypeum gerat, in cuius planicie nigra expressum sit malum Punicum. Quare clypeus fuisset niger exprimendus, vt in Rouilliana editione.

II. *Argumêtum Emblematis.* FIGMENTVM de Amore, vt sibi repugnans & ἀδύνατον particulatim reprehendit, ostenditq; quàm sit absurda Cupidinis descriptio, qualis circumfertur ex opinione veterum poetarum: Nam nuditas & vestium priuatio repugnat Dei naturæ rerum omnium copia beatæ. Puer non est, qui sit annosior Nestore: inconstans nõ est, qui sic obstinatè obfirmet animos: pharetratus non est, quia puer bene iaculari nescit; neque alatus, qui volandi sit impotens, seq; humo tollere non possit: non est sagittifer, vt qui captus lumine: igneus non est, quia ignis omnia depascitur. Tandem apponit veram Amoris descriptionem, eãque naturalem, vnà cum eius schemate. Sub quibus omnibus inuolucris graphicè exprimitur amatorum vita miserrima; quę sigillatim omnia explicabimus, si prius poetarum quorundam elegantem Amoris descriptionem præmiserimus. Et quidem in primis Marulli:

Descriptio Amoris ex Marullo.

Quis puer hic? Veneris. Plena quæ causa pharetra est?
Nõ bene prouisus certa qđ arma mouet.
Cur sine veste Deus? Simplex puer odit apertum.
Vnde puer. Pueros quod facit ille senes.
Quis pennas humeris dedit? Inconstantia. Quare
Nulla Deo frõs est? Signa inimica fugit.
Quæ sors eripuit lucẽ? Immoderata libido.
Cur macies? Vigilis cura, dolorq́; facit.
Quis cæcum præit? Ebrietas, Sopor, Otia, Luxus.
Qui comites? rixa, bella, odia, opprobriũ.
Qui cœlo dignati? Homines. Quæ caussa coegit?
Mitior auctore est credita culpa Deo.
Heu curuum genus, & veri corda inscia? quo ius
Fasq́; scelus miseri si scelere abluimus?

Addam & Augeriani poetæ certè non illepidi eadem de re carmen: *Augeriani epigrãma de Amore.*

Angelus inuicta qui cuspide semp̃ oberras,

Dic

Dic mihi, te nudum cur tua mater alit?
Nudo homines, qui nostra petunt delubra. Rubenti
Cur stant in dextra spicula? Trado necē.
Cur puer es? Pueros facio quoscūq; sagittis
Saucio, siue volans ignibus vro meis.
Ventosas humeris cur fixit Iupiter alas?
Est quouis leuior flamine quisquis amat.
Cur tecum facula? Quia viuida corda, fretumq;
Et iuga montosa, et scrupea saxa cremo.
Cæcus es tan claro, dic, lumine? Cæcus amator,
Non ego: luce poli lux mea clara magis.
Pasceris ambrosia, seu nectare? Pascor amœnis
Blanditijs, risu, sedulitate, iocis.
Cur tibi pulchra parens? Quia densosq; forma calores
Ingenerat; forma munere nascor ego.
Cur maris è fluctu prognata est mater? Amator
Vt mota in salsis fluctuat vnda vadis.
Dic, tua non vilis domus? an cultissima? Nulla.
Tecta colo; hiberno sub Ioue dego miser.
Dic vbi stas, dum lassa tuo sunt membra volatu?
Crede mihi, nūquam me leuis ala vehit.

Sed quem non delectaret Amor fugitiuus Politiani, quem è Græco Moschi, sermone Latino loquentem fecit, hoc modo?

Amor fugitiuus Politiani.

Cū Venus intento natum clamore vocaret,
Si quisquam in triuijs errantem vidit Amorem,
Hic fugitiuus, ait, meus est, precium feret index,
Basiolū Veneris: quod si ad me duxeris illū,
Non tantum dabo basiolum, plus hospes habebis.
Insignis puer est: en omnia percipe signa.
Non est candidulus, verùm ignem imitatur, ocelli
Acres flammeoli, mala mens, suauissima verba.
Quod loquitur, non sentit idem, vox mellea: sed cùm
Ira inflāmatur, tū mens est aspera, fallax,
Fraudator mendax, ludit crudele puellus.
Crispulus est olli vertex, faciesq; proterua,
Exiguaq; manus, procul autem spicula torquet.
Torquet in vmbriferumq; Acheronta, & regna silentum.
Membra quidem nudus, mentem velatus, auisq;
More quatit pinnas, & nunc hos, nunc petit illos.
Sæpe viri pressans præcordia, sæpe puellæ.
Arcum habet exiguum, sed & arcu imposita sagitta est.
Parua sagitta quidem, sed cœlum fertur ad vsq;
Parua pharetra olli dependet, & aurea tergo.
Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus
Me quoq; sæpe ferit matrem: sunt; omnia sæua:
Omnia, seq; ipsū multo quoq; sæuius angit.
Paruula fax olli, Solē tamen vrit & ipsum.
Verbere si prendes, age, ne miserare puellū.
Si flentem aspicias, mox ne fallare caueto.
Sin arridebit, magis attrahe: basia si fors
Ferre uolet, fuge tu, sunt noxia basia, in ipsis
Multa venena labris: si fors ita dixerit: Heus tu
Accipe, nempe tibi cuncta hæc mea largior arma.
Ne continge, caue; fallacia munera amoris:
Omnia quippe igni sunt infecta illius arma.

Elegantissimè quoq; Amorem descripsit Propertius lib. 2. Elegia de Amore:

Quicunq; ille fuit puerū qui pinxit Amorē,
Nōne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primum vidit, sine sensu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.
Idem non frustra ventosas addidit alas,
Fecit & humano corde volare Deum:
Scilicet alterna quoniā iactamur in vnda,
Nostraq; non vllis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus est armata sagittis,
Et pharetra ex humero Gnosia vtroque iacet.
Ante ferit quoniam tuti quàm cernimus hostem,
Nec quisquā ex illo vulnere sanus abit.

Phornutus de Cupidine.

Phornutus in libro de Nat. Deor. sic loquitur de Cupidine: Puer esse fingitur, quod planè mente careant, deceptioniq; obnoxij sint, qui amant. Alatus est, quoniam plerunq; cædis est autor: vel quod tanquam auis in hominum mentes impetuosè inuolet. Sagittas tenere fingitur, quia qui eius sagittis vulnerantur, non secus ac reuera percussi dolent: neq; appropinquare, aut

attingere, quos amant, audent, verùm longè eos intuentur, stupentes. Fax ei traditur, quia videtur inflammare animos. *ἔρωτα*, id est, Cupidinem dici existimant ab inquisitione eorum, quos amantes inquirũt: *ἐρᾷν* enim significat inquirere. Hæc & alia Phornutus. Vnde licet intueri, bene expressisse veteres amorem, non quod eum ita crederent, aut esse, aut viuere, sed vt commodius eius effectus nobis ostendere possent. Quapropter nonnulli è veteribus commentitiam istam Cupidinis diuinitatem doctè vereque perstrinxerunt: vt Archias poeta:

ὐκ ὁ ἔρως ἀδικεῖ μερόπων γένος, ἀλλ' ἀκόλαστοι,
ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐσθ' ὁ ἔρως πρόφασις. id est:

Non amor est qui afficiat injuria humanum genus, sed intemperantes:
Animis enim hominum hanc occasionem præstat amor.

Nullum amor offendit, prauus occasio sed fit
Mentibus ille hominum, quos mala multa iuuant.

Quasi diceret sine vllo verborum circuitu, non amor, qualis à poetis celebratur, fictitius ille pusio, lædit homines, sed intemperantia. Refer huc Eidyllion Theocriti 12. Alciatus autem iocosis argumentis confutat ea, quæ ab antiquis dicta sũt, non quo veterem picturam improbaret, sed vt commodius quid sit amor, ipse posset declarare. Quod neq; sine autore fecit, siquidem Seneca in Hippolyto sic ait:

Alciati consilium in hoc Emblemate.

Deum esse Amorem, turpiter vitio fauens
Finxit libido: quoq; liberior foret,
Titulum furori numinis falsi addidit:
Natum per omnes scilicet terras vagum
Ericyna mittit, ille per cœlum volans
Proterua tenera tela molitur manu,
Regnumque tantum minimus in superos habet;
Vana ista demens animus asciuit sibi,
Venerisq; numen finxit, atq; arcus Dei
Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Fluitq; luxu, semper insolita appetens:
Hunc illa magnæ dira fortunæ comes
Subit libido. &c.

Idem in Octauia:

Volucrem esse Amorem fingit, immitē Deũ
Mortalis error, armat & telis manus,
Arcusq; sacros instruit sæua face:
Genitumq; credit Venere, Vulcano satum.
Vis magna mentis, blandus atque animi calor,
Amor est, iuuenta gignitur, luxu, otio:
Nutritur inter læta fortunæ bona.
Quem si fouere atq; alere desistas, cadit,
Breuiq; vires perdit extinctus suas.

De amore, deq; eius causis & pictura latè & pulchrè Alex. Aphrodis. problem. 87.

QVIS sit Amor &c.] Multi tam Græci 111
quàm Latini poetæ cecinerunt, quid sit Amor, quod esset superuacaneum adducere. Sed præter iam adductos eleganter hanc materiam tractarunt Virgilius de Venere & Baccho, Ouidius 1. Metamorph. Apuleius de Asino aureo, & quàm plurimi alij inferius nominandi.

Vario nomine] Propter diuersa vel adiuncta, vel effecta, quæ studiosè in Syntag. historiæ Deor. explanat Gyraldus.

Conuenit hoc] Nonne hoc est absurdũ, quod nudus, quod puer, quod arcitenens, quod alatus, quod oculis captus? Præparatio ad refutationem fabulæ.

Hæc ora, hic habitus] talis Amor describitur à poetis, quæ fictio quam sit absurda, mox ibo ostensum.

Eccur nudus agat.] Maxima, inquit, est impudentia eum nudum pingere, cùm Dij nulla premantur egestate. Est ergo hæc prima absurditas. Ea tamen nuditas importunam & perpetuò vigilantem amantium pertinaciam arguit: vel manifestam eorum insaniam prodit. Sic aliquis ex recentibus:

Amor cur nudus.

Cur te cum nullo corpus uelamine mõstrat?
Stultitia insani manifesta patescit amãtis.

Nudus porrò pingitur Amor, quia hic affectus tegi & dissimulari non potest. Ouidius in epistolis:

Sed male dissimulo: quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo? &
Qua licet & possum, luctor celare furorem;
Sed tamen apparet dissimulatus amor.

Quo sensu dixit Antiphanes Comicus, duo esse, quæ tegi occultatiue non possunt, amorem nempe & vinolentiam, quod si quis temerè neget, statim arguitur mendacij. Et eamprimis causa factum puto, vt obiter dicam, qua Bacchus in statuis omnibus pingatur nudus, sicuti supra docuimus. Vel demum Amor nudus fingitur, ad exprimendam eius mollitiem, irritat enim corporis nuditas lasciuiæ appetitus.

Qui cunctas domiti.] Hinc dictus est

πανδα-

πανδαμάτωρ, vt superius annotauimus.

Aut qui quæso niues.] Si nudus, non poterit frigora perpeti. Alterum repugnans. Nil est quod timeant amantes, dum frui rebus amatis se posse sperant? Sic Plautus sub amatoris persona:

Neq; vlla mihi obstabit amnis, neq; mons, neq; adeò mare:
Nec calorem, nec frigus metuo, neq; ventum, neq; grandinem:
Imbrē perpetiar, laborem sufferā, solē, sitim;
Non concedam, neq; conquiescam vsquam, neq; noctu, neq; diu,
Prius profectò quàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.

Tibul. item eleg. 1.

Quisquis amore tenetur, eat tutusq; sacerq;
Qua libet: insidias non timuisse decet.
Non mihi pigra nocent hiberna frigora noctu,
Nō mihi cū multa decidit imber aqua.

Proper. lib. 3. eleg. 15.

Non tamen est quisquam sacros qui lædat amantes,
Scironis media sic licet ire via:
Quisquis amator erit, Scythicis licet ambulet oris,
Nemo adeò, vt noceat, barbarus esse volet.
Luna ministrat iter, demonstrant astra salebras;
Ipse amor accensas percutit ante faces.
Sæua canum rabies morsus auertit hiantes.
Huic generi quouis tempore tuta via est.

Et Seneca in Hippolyto:

Non me per altas ire si iubeas niues,
Pigeat gelatis ingredi Pindi iugis:
Non si per ignes, & infesta agmina,
Cuncter paratis ensibus pectus dare.

Boreamq; Alpinum] id est, ab Alpibus spirantem, quod epitheton etiam Virgilius illi iungit.

Puerumne vocas] Puer est ob amatorū varietatem & inconstantiam, qualis inest puero: vel quod amantes pueriles habeant sensus, & careant iudicio. Ouidius 1. Amorum, eleg. 10. *Amor cur puer.*

Et puer est, & nudus, Amor, sine sordibus annos;
Et nullas vestes, vt sit apertus, habet.

Moschus de Amore fugitiuo: *ἐςὶ δ' ὁ π..: περίσαμος. Est autem puer insignis.*

Qui Nestora vincit?] Senem quemque sapientissimum. De Nestoris ætate diximus supra Emblem. 25. Hesiodus & Orpheus Poetæ Græci vetustissimi, mortalium & immortalium mentes amore capi & domari tradunt. Ficin. in Platon. Conuiuium. Sed id non est satis, nisi aliquid aliud quæramus. Amor puer pingitur, cùm Nestore sit antiquior, Hesiodo teste, qui in Theogonia canit, Chaos, Tellurem, Tartara, Amorem Deorum primos extitisse. Verba hæc Hesiodi sunt: *Amor qua ratione vincat Nestorē ætate.*

ἤτοι μὲν πρώτιςα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ εὐρύςερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος ὀλύμπου,
τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,
ἠδ' ἔρος, ὃς κάλλιςος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
λυσιμελὴς, πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων
δάμναται ἐν ςήθεσι νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Principio confusa chaos, sine imagine moles
Extitit: hinc vacuis tellus apparuit aruis:
Nam prius ipsorum pauimentum facta Deorum est,
Quōdam qui cœlo sedes habuere supremo.
Tartara dehinc una sūt uisa dehiscere terra
Et mox pulcher Amor surgit, mediusque Deorum
Cernitur; hic illos forma supereminet oēs.
Membra Deus latè soluit Diuumq; virūq;
Consilium, atq; ipsam domitat sub pectore mentem.

Vel aliter:

Ante chaos natum, superū firmissima sedes;
Inde solum terra lata: tum Tartara nigra
Intra adytum terræ, & feralia claustra barathri.
Inde ortus supos inter pulcherrimus omnes
Dulce Deum, pariterq; virum gratumque Cupido
Solamen, qui corda domat, mētesq; feroces.

Et Orpheus Argonauticis:

πρεσβύτατόν τε καὶ αὐτοτελῆ πολύμητιν ἔρωτα.

Ergo, qui Nestora vincit, sic interpretor, qui Nestora vincit ætate, qui sit Nestore annosior, denique qui senior Iapeto, vt ex Luciano meminimus iam supra *ὁ ἔρως ἀρχαιότερος Ἰαπέτου*. Vide adagium, *Iapeto antiquior.*

Ascræi senis] Hesiodi, qui ab Ascra Bœotiæ pago prope Heliconem oriundus fuit, terra misera & pessima, vt ipse ait in Geor. *Hesiodus*

ἄσκρη

ἄσκρη χεῖμα κακῇ, θέρει δ' ἀργαλέῃ, οὐδέ ποτ' ἐσθλῇ.

Hesiodi vitam & mortem elegantissimo carmine perstringit Politianus in Nutricia, ex illo versu, *At tibi Dædaleos &c.*

Inconstans puer] an inconstans habendus, qui sic pertinaces & obduratos reddat animos? Ad id respexit Ouidius de Arte:

Error & inconstantia amoris.

Errat, & in nulla sede moratur amor.

Hoc de se fassus est Horatius lib. 4. Carm. Od. 1.

Intermissa Venus diu
Rursū bella moues? parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine mollium
Mater sæua Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperijs &c.

Ad idem videtur respexisse 1. epist. ad Mecœnatem:

Non eadem est ætas, non mens. ——
Solue senescentem maturè sanus equum.

Sobriè ille quidem post emensum pelagus mollium voluptatum: sed sunt tamen pleriq; senes penè capulares, quorum in medullis regnat amor vuidus, turpis tamen, & risu, quàm misericordia dignior: at eū ludum, seu lasciuiam, seu morbum facilius est reprehendere, quàm sistere, aut lenire; & bonorum virorum aliquando hic morbus est. Inconstantiam porrò amoris bellè expressit Plautus Trinummo:

Nihil sic celere est, nec volat vt amor,
Atq; is mores hominum moros & morosos efficit:
Minus placet, magis quod suadetur; quod dissuadetur, placet.
Cum inopia est, cupias: quādo eius copia est, tantum non velis.
Ille qui expellit, is compellit: ille qui nō suadet, vetat.
Insanum est & malum in hospitium diuerti Cupidinis.

Hic obdurans pectora.] Idem fermè in Hippolyto Seneca:

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recusat ferre quod subijt iugum.

Theophrastus: ἔρως δέ ἐστιν ἀλογίστου τινὸς ἐπιθυμίας ὑπερβολή, ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν: *Amor est irrationalis cuiusdam cupidinis excessus, qui velocem habet accessum, tardum autem discessum.* Vnde tritum illud, Amor animi arbitrio sumitur, non deponitur. Id non possum docere commodiùs, quàm ex eius arte, qui se egregiū doctorem præstitit naturæ amoris explicandæ: sic enim eleg. 10. lib. Amor. 3.

Luctātur, pectusq; leue in contraria ducūt:
Hac amor, hac odium: sed puto vincet amor.
Odero, si potero: si non, inuitus amabo;
Nec iuga taurus amat, quæ tamen odit habet.
Sic ego nec sine te, nec tecū viuere possum,
Et videor voti nescius esse mei.
Quicquid eris, mea semper eris: tu selige tantùm,
Me quoq; velle velis, anne coactus amē?
Lintea dem potius, ventisq; ferentibus utar,
Vt quamuis nolim, cogar amare tamen.

Idem eleg. 2. primi:

——hæserunt tenues in corde sagittæ:
Et possessa ferus pectora versat Amor.

& eleg. 18.

——tener ausuros grandia frangit amor.
Sæpe mea dixi, tandem discede, puella:
In gremio sedit protinus illa meo.
Sæpè pudet, dixi; lachrymis vix illa retētis,
Me miseram, cur te, dixit, amare pudet?
Implicuitq; suos circum mea colla lacertos,
Et quæ me perdunt oscula mille dedit.
Vincor: & ingenium sumptis reuocatur ab armis,
Resq; domi gestas, & mea bella cano.

Sic Propertius:

In me tela manent, manet & puerilis imago;
Sed certè pennas perdidit ille suas:
Euolat è nostro quoniam de pectore nusquā,
Assiduusq; meo sanguine bella gerit.

Idem libro 2.

Errat, qui finem vesani quærit amoris,
Verus amor nullum nouit habere modū.

Eundem affectum expressit Catullus in Lesbiam:

Odi et amo: quare id faciā fortasse requiris?
Nescio, sed fieri sentio, & excrucior.

Quod idem apud Marullum reperio, sed fusiore Musa:

Odi te, mihi crede, quantacunque es;
Odi confiteor, Camilla; sed quam
Et odi, & magis in dies magisque
Velim odisse: sequi, atq; amare cogor:
Sic me amor retrahit tuus, trahitq;
Sic quem sæuitia fugas proterua,
Tam rara reuocas decore forma;

Ex

Ex senarijs veterum:
Amor extorqueri non potest, elabi potest.

Cur pharetratus Amor. *At pharetras & tela gerit*] arcitenes seu pharetratus amor, idemq; puer. Aliud absurdum, neque enim puer arcum curuare potest. Xenophon idcirco Cupidines sagittarios fingi ait, quod formosi & formosæ etiam è longinquo loco vulnerent, nimirũ oculis ipsis tamquam sagittis eminus in rẽ amatam emissis: ἴσως δὲ καὶ οἱ ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πόρρωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσι. Propertius:
Et meritò hamatis manus est armata sagittis:
Et pharetra ex humero Gnossia vtroque iacet.
Horat. Carm. 2.
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.
Moschus in amore fugitiuo:
καὶ χρύσεον περὶ νῶτα φαρέτριον, ἔνδοθι δ' ἐντὶ
τοὶ πικροὶ κάλαμοι, τοῖς πολλάκι κ' ἠμὲ τιτρώσκει. id est:
Et auream ex humeris [fert] pharetram. intus autem
Amari calami, quibus sæpe me sauciat.
Parua pharetra olli depẽdet & aurea tergo,
Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus
Me quoq; sæpe ferit matrem.

Allegoria armorũ Amoris. Theocritus in Eidyllio ἔρως δραπέτης, ait, Amori pharetram tribui plenam telis, quia vulneret hominum animos multis certè modis. Origenes hoc figmentum allegoricẽ exponit: ait enim pharetra significari cor, telis cogitationes, arcu os & labella, quę habent aliquam cum arcu similitudinem, adeoq; ipsa verba & orationem, quibus omnibus dominatur amor. Huc facit illud Pindari ex Olymp. 2.

——πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶνος ὠκέα βέλη
ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας
φωνᾶντα συνετοῖσιν· ἐς
δὲ τὸ πὰν ἑρμηνέων
χατίζει. id est:
Multa mihi [sunt] *sub cubito*
Celeres sagittæ
Intra pharetram
Sonantes prudentibus; apud
Vulgus verò interpretibus
Indigent.

Intelligit Pindarus pulchra animi sensa, quibus se fatetur ornatum & excultum, & oratione diserta ad victorum laudes celebrandas. Sed de his satis.

Cur alatus Amor. *Alas curue tenet.*] Cicero De nat. Deorum, pennatum Cupidinem vocat, vt Orpheus & Plato in Phædro πτερόεντα, idq; propter frequentissimas in eo vicissitudines rerum, ait Pierius in Accipitre. Alexan. Aphrodisæus problem. 87. rationem reddit, propter instabilitatem nempe, & leuitatem. Ouidius initio 2. De arte:
Magna paro, quas possit amor remanere per artes
Dicere, tam vasta peruagus orbe puer.
Et leuis est, & habet geminas, quibus euolet, alas:
Difficile est illis imposuisse modum.
Secundo Amorum 9. eleg. sic:
Tu leuis es multoq; tuis ventosior alis:
Gaudiaq; ambigua dasq; negasq; fide.
alloquitur Cupidinem. Eubulus apud Athenæum lib. 13. figmentum hoc ridet: cuius senarios propter elegantiam huc conferre non piget:
τίς ἦν ὁ γράψας πρῶτος ἀνθρώπων ἄρα,
ἢ κηροπλαστήσας ἔρωθ' ὑπόπτερον;
ὡς οὐδὲν ᾔδει πλὴν χελιδόνας γράφειν,
ἀλλ' ἦν ἄπειρος τῶν τρόπων τῶν τοῦ θεοῦ.
ἐστὶν γὰρ οὔτε κοῦφος, οὔτε ῥᾴδιος
ἀπαλλαγῆναι τῷ φέροντι τὴν νόσον,
βαρὺς δὲ κομιδῇ. πῶς ἂν οὖν ἔχῃ πτερά;
ληρός τοῦτο πρᾶγμα λῆρος ἦν, ἂν φήσῃ τις.
id est:
Quis omnium primus virorum pinxit, aut
Alatum Amorem finxit in cera prior?
Hirundines solùm sciebat pingere:
Mores nec ille norat, aut mentem Dei.
Nec est enim leuis, nec est is qui celer
Morbum ferentis auolet præcordijs:
Grauisq; valdè. qui fit ala vt sint ei?
Nugæ meræ sunt hæc: quis ergo perferat?

Inscius in volucrum &c.] Non potest anceps esse, aut anes telo ferire, quorsum ergo tela, vel sagittæ?

Iecur sedes libidinis. *Flectere tela iecur.*] Philosophi libidinis vim & sedem præcipuam in iecore putant contineri, quod Lactantius in Opificio Dei tradidit. Sic etiam Mathematum professores censent à Venere iecur ipsum regi: qua ratione sedem amoris, poetæ iecur agnoscunt, Cupidinemq; iecur sagittis appetentem vlcerantemq; suis queruntur carminibus. Horatius 1. Epistolarum:
Nõ ancilla tuũ iecur vlceret vlla, puerue.

Serpit

Serpit humi] humi graditur, semperque hominum genus lædit; neq; se potest humo tollere, cum sit saxeus. Repugnantia sunt, quibus superuacaneam Amoris *εἰκόνα* docet.

Si cæcus, vittamq; gerit] Si sit oculis captus, cur oculos habet opertos vitta, vel tęnia? id enim nihil ad rem facit. Qui re ipsa cæcus est, non potest magis oculorum priuari vsu, si vitta obtendatur. Cæcum, nō solùm oculis captum, sed & insidiosū, & occultè malum; vel latens & tacitum quid veteres dicendum existimarunt. Virgil. 6. Aeneid.

Cacū qd.

——*Cæca regens filo vestigia.*

Sisenna 4. historiar. Subitò mare subhorrescere, cæcosq; fluctus in se prouoluere leuiter occępit. Idem alio loco: Cæcum veteres pro improuido dixerunt. Varro 4. de vita populi Romani: Neq; id cæci Consules fecissent. Sed Amoris cæcitas impeditā hominis rationem ostendit; nec enim modò *τυφλὸς*, sed & *τυφλοποιὸς ἔρως*. Theocritus Eidyll. 10. *Τυφλὸς δ' ὐκ αὐτὸς ὁ πλῦτος, ἀλλὰ καὶ ἀφρόντισος ἔρως.* hoc est: *Cæcus non solùm Plutus, verùm etiam delirus Amor.* Propertius 2. Elegiar.

Amor cur cæcus.

Ante pedes cæcu lucebat semita nobis.

Scilicet insano nemo in amore videt.

Ouidius in Epistolis:

——*Quid deceat non videt vllus amans.*

Non enim aduertunt quò tendant, sed sola passione ducuntur.

Tænia.

Tænia] Tæniam, ait Verrius Flaccus, esse ornamentū laneum capitis honorati. Seruius verò ea Virgilij verba declarans,

Puniceu ibant euincti tempora tænu.

ait, vittis roseis: & significat lemniscatas coronas, quæ sunt ex frondibus, & discoloribus fasceijs, & sicut Varro dicit, magni honoris sunt. Sed ponitur ibi per synecdochen, quia extremitas pro tota vitta ponitur. Hoc loco pro panniculo, quo oculi Cupidinis velantur, accipiendum. Citatur illud Ennianum:

Volans de cœlo eum corona & tænijs.

Quisve sagittiferum credat] sagittifer aut iaculator minimè esse potest, qui sit lumine captus. Absurdum aliud per collationem dissimilium.

Hic certa, ac cæci &c.] Versum hunc sic legito:

Hic certa, ast cæci spicula vana mouent.

vt rectissimè admonet Pignorius, & ante ipsum editio Stockhameri habet. Iaculator visu scopum aliquem sibi certum proponit, cæcus verò id non potest.

Igneus est] Qui igneus seu flammeus Amor, cum omnia ignis depascatur? Dicitur verò igneus Amor ab effectis, vt iam dictum est. *Flamma sine Vulcano.* Iunius Cent. 7. Prouerb. 87. De amore igneo, aut potius amoris igni, è multis, quæ mihi ad alia properanti occurrunt, pauca seligam. Antipater Sidonius:

Amor igneus.

μὴ κλαίων τὸν ἔρωτα δόκει, τηλέμβροτε, πείσειν,
μηδ' ὀλίγῳ παύσειν ὕδατι πῦρ ἄπνεές,
χρυσὸς ἔρωτος ἀεὶ παιώνιος. ἐσβέσθη δὲ
οὐδὲ τότε ἐν πολλῷ τικτόμενον πελάγει.

Circumferuntur hæc incerti cuiusdam:

αὐτὸ τὸ πῦρ καύσειν διζήμενος ὗτος, ὁ νύκτωρ
τὸν καλὸν ἱμείρων λύχνον ἀναφλογίσαι.
δεῦρ' ἀπ' ἐμῆς ψυχῆς ἅψον σέλας; ἔνδοθι γάρ με
καιόμενον πολλὴν ἐξανίησι φλόγα.

Quò spectant quæ Aul. Gell. retulit 19. cap. 9. ex Aedituo:

Quid faculam præfers phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hic lucet pectore flāma satis. &c.

At cur Amor igneus dicatur, ardere autē qui amore corripiuntur, Paulus Silentiarius ita:

——*ἀντιτύπου γὰρ*
εὐθὺς ἀποθρώσκει κοῦφος ἔρως κραδίης.
οἶστρος ὀλισθήεσσαν ἔχει φύσιν. ἤν τις ὀϊστοῦ
ἀκρονύχῃ, φλογέου δύεται ἐντὸς ὅλος.
ἐλπίδι μὴ θέλξῃς φρένα μαχλάδι· γυιοβόρον γὰρ
πῦρ ὑποριπίζει θυμὸν ἐφελκομένη.

Tumidu Naiadum.] Naiades aquarum Deæ, *ἀπὸ τῦ νάω fluo*, dictæ: per quas hic castas & pudicas puellas matronasq; possis intelligere. Quò referendum videtur illud Meleagri:

Naiades quæ.

δεινὸς ἔρως; δεινός. τί δὲ τὸ πλέον; ἢν πάλιν εἴπω,
καὶ πάλιν οἰμώζων, πολλάκι δεινὸς ἔρως;
ἢ γὰρ ὁ παῖς τούτοισι γελᾷ καὶ πυκνὰ κακισθεὶς
ἥδεται, ἢν δ' εἴπω λοίδορα καὶ τρέπεται θαῦμα

Θαῦμα δέ μοι, πῶς ἄρα διὰ γλαυκοῖο φανεῖσα

κύματος, ἐξ ὑγρῶ κύπρι σὺ, πῦρ τέτοκας.

Sæuus Amor? sæuus. Quid tũ si talia mœrẽs
Conquerar? atq; iterum talia: sæuus Amor?
Nimirum puer hac conuicia ridet, & ipsis
Gaudet, & insultat iurgia si qua loquor.
Ast ego demiror, glauco Venus edita ponto,
Qui flãmam ex unda progenerasse potes?

Sæuus Amor, sæuus. Quid verò amplius? si rursus dixero,
Et rursum, plorans sæpe, sæuus Amor.
At enim puellus ridet, & sæpe vituperatus
Gaudet; si autem dixero contumelias, inde insultat.
Mirum autem mihi, quomodo vtique, è glauco vbi apparuisti
Fluctu, ex humido, Cypri, tu ignem peperisti?

Sæuus Amor, sæuus. Quid tandem? vt dixero rursum,
Et rursum plorans, sæpeq; sæuus Amor?
Nã puer hus ridet, nihili & cõuitia curat,
Insultãs iactem si qua ego probra loquar.
Interea miror, cur è glauco edita fluctu,
Ex humore ignes, tu Venus alma, feras.

Ouidianum hoc conuenit 3. Amor. eleg. 5.

Flumina deberent omnes in amore iuuare:
Flumina senserunt ipsa quid esset amor.

At tu ne &c.] Hactenus refutatio fuit veterum de Amore commentationum, tandemq; veram amoris descriptionem vltimo disticho perstringit.

Ne capiare erroribus] ne vanis figmentis poetarum tamdiu hæreas.

Iucundus labor est] Amoris descriptio κατ' ἐναντίωσιν, vt apud nescio quem: *Amoris descriptio.*

Cura placens, prædulce malum, tristuque voluptas.

Et apud Petrarcham: latens ignis, gratum vulnus, sapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, iucundum supplicium, blanda mors. Amoris itaque finitio est, vt sit labor iucundus in ocio lasciuo. Id est, amantium vita omnis versatur in labore, qui tamen labor voluntate suscipitur, conseruaturq; atque augescit luxu & ocio, vt ex Seneca adduximus. Theophrastus rogatus, quid sit amor? animæ otiosæ affectus, respondit. Quare duo opposita, labor scilicet & otium, simul eodemq; tempore, & eodem modo possunt in eodem hęrere subiecto, vt loquuntur philosophi. Vnde illa sunt de amore vulgò etiam nota, ex ocio amorem nasci, ipsumq; ociosum esse; sed amatores ipsos laboriosam & ærumnarum plenam vitam trahere. Vnde illa Ouidiana: *Ex otio amor.*

Ocia si tollas periere Cupidinis arcus.

&, *Tam Venus ocia amat.* quia facile solet amor irrepere in malè feriatos & desides animos, quiq; ferè nulli honesto labori dãt operam: est enim ocium parens libidinis. Itaq; rectè Ouidius:

Quæritur Ægisthus, quare sit factus adulter?
In promptu causa est; desidiosus erat.

At vbi sunt amoris correpti & irretiti laqueis, tum demum sentiunt sese laboriosam vitam agere. Ex quo hæc eiusdem poetæ:

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido. *Amor militia.*

Idem: *Amor odit inertes.* &

Militia species amor est, discedite segnes. &
Qui non vult fieri desidiosus, amet.

Signum illius est &c.] Amoris symbolum est, Punica glans in nigra scuti planitie. Quod libidinis & obscœnæ voluptatis actum significat; cuius schema est malum Punicum in nigra scuti planitie, quæ repræsentant similitudine quadam sexus vtriusq; γεννητικὰ μόρια. Punicum quidem dulci sapore, sed amaro cortice, mihi referre potest ἡδονὴν γλυκύπικρον. Nigra planities cæcitatem & caliginem, quibus implicãtur, qui turpiter amant. Cæterum vir doctus quispiam ait, hic glande significari partem obscœnam genitalium, quam Cornel. Celsus, Arist. & Galenus Balanon appellant, quod glandem significat: estque virilis penis prior pars, quę Latinis est mentula. Scutum verò siue clypeus, τὰ τῆς γυναικὸς αἰδοῖα significat. Nam clypei nomen, latens & arcanum habet significatũ. Clypeum quidem à κλύειν dici volunt, quod cluere, id est, morem gerere significat: vel eo quòd clepat & celet totum corpus, vt notat Sosipater Charisius: vel γλύπτειν, eo quod imago & facies cuiusque redderetur: quas tamen origìnationes aliqui trahunt ad obscœnum sensum, de quo hic aliquid apertè dicere me pudor vetat. Vide Godescal. Stevvech ad Veget. Glandem verò accipi pro mentula, obscœno nempe significato, confirmo Arcadum epi- *Symbolũ Amoris.* *Clypeus quid.* *Glãs quid hoc loco.*

theto, qui βαλανοφάγοι dicti, ob luxus nimios, & obscœnam Venerem legibus vetitam: & id quidem symbolum glandis in nigra clypei planicie mihi suggerit eiusdē sensus Hieroglyphicum. Veteres pingebant Venerem myrto coronatam. Myrtus pudendi muliebris significatum habet. Iulius Pollux onomastico, caruunculam esse dicit intra muliebre pudendum lasciuo quodam motu nonnunquam subsultantē. Hinc iocus apud Aristophanem, vbi chorus senum ait, ensem posthac se in myrti ramo gestaturum. Qua de re fabula hæc à Græcis circumfertur. Faunus Hecatem filiam solicitauit ad stuprum: quem cùm auersaretur petulantem, ille virga myrtea fertur eam primùm verberasse, deinde vini tormentum adhibuisse, mox in anguē conuersum spiris totam implicuisse, atque ita pudicitiam virginis rapuisse. Quæ fabula virga myrtea, nequitiæ est imaginatio, vinum mentis hilaritas; at angues multiplices modos voluptatis repræsentant. Innuit hæc poeta:

——*Quos durus amor crudeli tabe pedit,*
Secreti celant calles, & myrtea circum
Silua tegit. ——

Hæc interpretatio licet sit genuina & naturalis, Sanctius tamen tanquam prauam illam & impudicam respuit: & picturam talis laboris cum iucunditate misti clypeū esse dicit nigrum, qui color est laboris indicium; & in medio clypei glans Punica, cuius succus ex dulci & amaritudine constat Quod infra Emblem. 207. clariùs expressit Alciatus, de malo medica loquens:

Color niger laboris index.

Aurea sunt Veneris poma hæc: iucundus amaror
Indicat: est Græcis sic γλυκύπικρος Amor.

Plautus Cistellaria, Act. 1. Scen. 1. quod etiam supra citauimus:

Nam ecastor, Amor & melle, & felle est fœcundissimus:
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem vsq; oggerit.

Porrò quemadmodum in tepido (inquit Muretus var. lect. 16. 1.) remissi caloris ac frigoris quidam quasi ciunus est: ita multę sunt voluptatis & doloris permistiones, vt cum alibi, tum in amatoria lenitate.

IV. Fingant & refingant alij ἔρωτα καὶ ἀντέρωτα, & egregiè ingenia exerceāt; ego alium depingam Cupidinem, aliam mihi statuam statuam, alium amorem producam; non nudum, sed sartum tectum; non alatum, sed constantem; cuius symbolum in fulgido fidei vexillo est ter sancta Crux, roseo irrorata sanguine. Naturæ ductum sequimur pleriq; ac semina ab ea insita, diuerso fine, differentibus studijs; imò non sequimur, sed potiùs trahimur, ita im periosa est nonnunquam & importuna no uerca illa, nisi moderamen adsit & clauus, qui dirigat. Ad praua certè vehementior stimulus, & mens nostra vestigijs illis, quæ ad ruinam & præcipitium ducunt, multò quàm ad virtutis semitam consectandam procliuior. Sciscitari Iubeat hominem potationibus continuis impensè deditum, quid integros dies noctesq; traxisse bibendo delectet adeo, vel iuuet? Ab radice deriuabit vitiū, & in naturam trāsferet, atq; indolis sub ea magistra corruptelam. Ecce tibi tuū ἔρωτα. Caussas libidinis suæ scortator rogatus, & qui signatis folijs & tesseris perdit horas aleator, congenito pruritu illo ac lasciuiæ flammis, quas è seminis sanguinisque traduce intensiores imbiberit, ille; hic, naturali quodam ad ludicras animi relaxationes impresso affectu se suamq; culpam defendet. Sed riui isti malitiæ ac prauitatis ex alio fonte sunt & vena, quæ si non generat & educit, affluit tamen & producit, datq; incrementa. Hęc assuetudo est, & conceptæ voluptatis imaginaria apprehensio, quæ calcar addunt animo, vt frui desideret; & contumaciam, ne à libatis semel facilè diuellatur, cum dispendio etiam famæ & salutis. Exemplū sit, qui telo Cupidinis traiectus, amoris iugū humeris suis vel semel sustinuit, quid aliud nisi hortos Veneris & deliciarū omnium præsens sibi fingit & imaginatur theatrum? In eo rosas colligit, lilia delibat, decerpit violas, in areolis iniquitatis & impudentiæ: totus est ibi dormiens, vigilans: transeunt horæ, transeunt dies in ijs excubijs. In summa, amat, amari vult, amatam quærit, quæsita fruitur; hæc esca, hoc viscum, hic hamus, qui implicat & capit. Sic quiescit tamen, & in pace est, aut videri vult: ita beatum se censet, hic terminus voti. Ebriosus ad eundem finem, eodem intento, ad malum, pessimo vterq; O longè aliter, Cupidinis mancipia. Somnia sunt & illusiones, imò prolusiones ad interitum animæ. Cauebunt ab his nassis qui sapiunt.

Amoris diuini symbolū S. Crux.

Trahit sua quemq; voluptas.

Ostendo

Amor diuinus vnde quarendus.

Ostendo medelam, quæ vel præuertit, vel auertit morbum. Viridaria deuotionis & piorum roseta ingredere, flosculos inuenies, succum exprime & applica. Progignit illos Caluariæ vertex & Olıueti, Bethleemiticus & Nazarenus ager: spinæ ambiūt, sed egrediuntur suprà & prominent: aculei muniunt & vallant, cordis verò digitus, armatus non lasciuo illo ac procaci, sed diuino amore ac cœlesti, penetrat, carpit, & in sinum colligit. Foue, foue, quisquis es, cui tanti thesauri capax gremium. Tale debet esse prorsus, aut obnoxium præ fatis malis: inuadunt ista & irrumpunt, nisi prophylacticon hoc & præmurale, Christus nascens, laborans, moriens. In ipso solo securitas, & flammis, quas ingerit & infundit menti, quibus tacta liquescit, vt nix ad Solem. Admirabilis est splendor & vis huius ignis, adurans, penetrans, consumens: exugit fæces terrenas in quo gliscit, resoluit glaciem torporis, curarum frigus dissipat, vertit in aliam naturam. Ex quo silice eliciendus? inquis. Lignum pro silice percute, suscitabis; lignum vitæ, in quo mors domita. Insere cordi surculum de hac arbore, si non ipsam radicem, si nec stirpem vel ramum. Ad nucleum seu medullam rade, dulcedo tanget aliqua, sed sua amaritudine diluta, & felle attemperata. Naturam lauro ac hederæ inesse, vt ex attritu ignis scintillet, constans scriptorum quorundam est opinio. Nouum ego tibi hic genus ligni ostendo, totum igneum, totum ex flamma. Si pectus friget, & abdita mentis, guttulam instilla de hoc succo arboris, carbones concipies deuotionis viuos & spirantes. Si niuem sentis lassitudinis ad illa superna, trahe in amplexus, & affrica ramusculum de hoc germine, incalesces & afflaberis, velut ex furno, amoris incendio: nihil enim in hoc, nisi merus ignis, nisi intensissima pruna, quam crescenti substrauit diuina Charis. Tange, explora, imò deuora, innoxium est, salutis & vitæ nutrimentum.

Amor diuinus quomodo γλυκύπικρος.

Amor diuinus ignis.

Virtus S. Crucis.

Videmus pericula & casus in fluxa hac & instabili peregrinatione: videmus ludibria fortunæ, mortis, dæmonis: hoc scutum sit aduersus ea, hæc glans ænea & catapulta. Torrens iste mortalitatis traijciendus vorticibus præceps, baculus hic sit, qui gressum vacillantem fulciat. In clibano coquimur æstuantium libidinum: refrigerium hic quæramus & vmbram. Spiritus malignus turbat & mordet: arripiamus hanc citharam, quæ tumultuantem compescat. Serpentes mortiferi desertum hoc infestāt: erigatur stipes hic sacer in medio, conspectus sanabit. Sitis vrget, nec sapiunt aquæ in Matah insuaues & impotabiles: immittamus hoc lignum, nectar fient. Gusta, mi homo, gusta: solatur, nō cruciat iste Amor: depellit ærumnas animi, non inserit: distrahit curas, non seminat: laxat dolores, non intendit: eleuat spiritum, non deijcit: parēs lætitiæ est, basis fidei, anchora spei, fomes amoris, patientiæ speculum, clauis cęli, polaris stella vitæ, ac lucida Cynosura, quæ sola genus humanum peccatorum diluuio obrutum, ad æternæ vitæ portum, & ex carceribus his per stadium immortalitatis, ad metam demiq; & coronam dirigit, quę nec annis marcescit, nec frigore. Cæterùm de amore copiosè scripserunt (vt hoc corollarij loco subiungam) Aelianus in var. hist. Plato Dialogo de Philosoph & Conuiuio, Xenophon in Symposio, Andreas Capellanus Regius in Eroticis, Volaterranus lib. 32. Marsilius Ficinus lib. 1. cap. 56. Ludou. Viues 3. de Anima. Brusonlib. 1. c. 2. & alij quàm plurimi, quorum copiosum catalogum habes in principio Eroticorum Andreæ Capellani Regij, nuper à Detmaro Mulhero editorum.

Amoris diuini vis.

Scriptores de amore.

In obliuionem patriæ.

EMBLEMA CXV.

IAMDVDVM missa patria, oblitusq; tuorum,
Quos tibi seu sanguis, siue parauit amor:
Romam habitas, nec cura domum subit vlla reuerti,
AEternæ tantùm te capit Vrbis honos.
Sic Ithacum præmissa manus dulcedine loti
Liquerat & patriam, liquerat atque ducem.

COMMENTARII.

1. SVB arbore loto, fructibus suis onusta, ociosi & quasi somnolenti iacent Vlyssis socij, quorum ille tergora valido fuste non perfunctoriè dedolat, & ad discessum compellit. Sed vt picturam iuuemus, de loti arboris forma aliquid dicendum. Polybius, historiæ scriptor ἀξιόπιστος, ait in 12. Loton arborem asperam, pumilam, spinosam, frondibus viridantem rhamno similibus, cuius fructus initio candidis myrtis non sit dissimilis, mox increscens palmeo colore, magnitudine rotundæ oliuæ, nucleo perpusillo, è quo delicatus exprimitur latex, quo sitis leuatur, sine admixtu aquæ, sed vltra diem decimum non durabilis. Theophrast. 4. lib. de Plantis, scribit Loton

Lotus qualis arbor.

Loton parem habere cum pyro magnitudinem, eiusque pomum fabæ similẽ; quod dum maturescit variat colores vuæ instar: quo ex fructu memorant integrum quendam olim exercitum in Africa commeatus inopia laborantem fuisse ad dies aliquot refectum. Plura de loto habet præter cæteros Botanicos Rembertus Dodonæus lib. 29. c. 24. & nos in progressu ex Plinio & Strabone.

II. *Typus & fons Emblematis.* MINIME mihi dubium est, Alciatum, cum id Emblema scriberet, habuisse in manibus Ammianum Marcellinum, & tunc ad eum respexisse locum, qui est lib. 14. quem integrum apponam, & deinde sententiam explanabo. Verba itaq; Ammiani sunt hæc: Illud autem non dubitatur, quòd cùm esset aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas pleriq; nobilium, vt Homerici baccarum suauitate Lotophagi, humanitatis multiformibus officijs retentabant. Et hęc quidem ille. Extat prouerbium, quod ab Homero initium sumpsit: *Lotum gustauit.* *Lotum gustauit.* Dicebaturq; de ijs, qui diutius in peregrinis regionibus hærerent, veluti obliti reditus. Sumptum à fabula Lotophagorum, de quibus meminit Homerus Odyss. 9. narrans, quemadmodum Vlyssis socij gustata apud Lotophagos populos loto, redire ad nauim noluerint, nisi verberibus adacti. *Lotos.* Est autem lotos, quam eandem Celtim dici docet Dioscorid. lib. 1. arbor, de qua Plinius lib. 13. cap. 17. tam dulci ibi cibo, vt nomen etiam genti terræque dederit, nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Est & herba eiusdem nominis, gratissima & ipsa palato, de qua permulta Theophrastus lib. 4 de plantis, c. 9. Hæc ferè auctor Chiliadum. Mitto hic quæ Ouidius 9. Metamorph. de loto ait. Herodotus in Melpomene loti fructum sic describit: Fructus est instar fructus lentisci, suauitate assimilis fructui palmarum. Ex hoc fructu Lotophagi vinum conficiunt. Hæc ille. Sed obiter notabis, Herodotum hoc loco, Strabonem vltimo Geographiæ, & alios Geographos, posuisse Lotophagos in minore Syrti, contra Pomponium Melam, & Plinium loco citato, qui in maiori ponsit: aut subest in codicibus mendum. Multa quoq; de loto arbore Crinitus lib. 20. cap. 4 & 6.

III. *Iam dudū.* IAM *dudum*] *Iam dudum* rarò ad longum temporis spatium refertur, vt ex Terentio & alijs poteris elicere. Sanctius *Iam pridem* dixisset.

Missa patria] relicto natali solo.

Quos tibi &c.] Duo hic amicorum genera notat: vnum eorum, qui sanguinis coniunctione; alterum, qui vel vicinitate, vel studijs quibusdam paribus, vel commercio aliquo, aut vsu vitæq; consuetudine amicitia nobiscum sunt iuncti. *Duo amicorum genera.*

Seu sanguis] Primum amicorum genus; qui tibi sunt cognatione vel affinitate iuncti.

Siue parauit amor.] Alterum genus, quibuscum tibi amicitia intercedit.

Romam habitas] Potest hoc intelligi synecdochicῶs, pro quauis vrbe celebri.

Æterna Vrbs] Vrbs κατ' ἐξοχὴν Roma, vt olim Athenæ ἄστυ, & Alexandria πόλις, quod cæteris excellerent: id quod vidit Magius Miscellan. lib. 4 cap. 6. Allusit autem ad priscorum Romanorum opinionem, qui Romam & Romanum Imperiũ semper duraturum credebant. Hinc illud est Iouis apud Virgilium, Veneri perpetuum imperium pollicentis: *Roma, Vrbs per excellentiā.*

His ego nec metas rerum, nec tēpora pono;
Imperium sine fine dedi.

Et Ausonius:

Ignota æterna ne sint tibi tempora Romæ.

Idemque:

Vrbis ab æterna deductam rege Quirino.

Ouidius 3. Fastor.

——*Æterna cum pater Vrbis ait.*

Sed præter hæc, placet etiam quę sequuntur addere, philologorum gratia. Ammianus Marcellinus lib. 15. Tamen auctoritate qua potiores æternę Vrbis Episcopi, firmari desiderio nitebatur ardenti. Idem lib. 16. Et vrbis templorum, forumq; Pacis, & Pompeij theatrum, & Odæum, & stadium, aliaq́, inter hæc decora Vrbis æternæ. Idem lib. 19. Difficultatem aduentantis inopiæ frumentorum Vrbs verebatur æterna. Idem Ammianus lib. 16 Romani ingressus imperij virtutumq; omnium larem: & lib. 17. Si ablatum vno templo miraculum Romæ sacraret, id est, in templo mundi totius, &c. Notum est illud Virgilij 1. Aeneid. *Romanæ Vrbis elogia.*

Romanos rerum dominos, gentēq; togatam.

Et iterum:

——*Illa inclita Roma*
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

Et Ausonius:

Martia Roma triplex, equitatu, plebe, senatu.

Nec mirum quàm plures in ea, tanquam lotum gustassent, detineri, cum communis sit patria, vt inquit Modestus in L. Roma. ff. ad mancip. Eadem etiam caput orbis terrarum à Iustiniano Imperatore appellatur, in l. 1. §. sed & si. C. de vet. iur. enucl. Nec dissimile est quod ait Cassiodorus lib. 1. Variar. epist. 32. Roma mater omniũ dignitatum. & epist. 39. Roma eloquentiæ secunda mater, virtutum omnium latissimum templum, &c. Præclara hæc certè Romanæ vrbis elogia: & meritò quidem, ea enim tot populorum discordes ferasq; linguas Latini sermonis commercio ad colloquia contraxit, ait Plinius. Mitto quæ notat Alciatus ipse Commentario de verbor. significat. ad l. 87. Porrò Epitheton id Vrbis æternæ, mirum quàm sæpe vsurpatur in Historijs Marcellini nam præter locos à me in superioribus adductos commentarijs, placet & alios quosdam sublegere. Sic enim idem Ammian. lib. 21. In locum Tertulli Maximum Vrbi præfecit æternæ. Et 23. Iisdem diebus legatos ad se missos Vrbe æterna. Item 25. Tyberis intersecans Vrbem æternam. At 26. Apronianus regens Vrbem æternam. Initio 28. Sæuiens per Vrbem æternam vrebat cuncta Bellona. Eodem: Per hæc & alia, quæ decolorabant speciem Vrbis æternæ. Deinde post: Funera deplorauit Vrbs æterna. Quod elogium certè magnificum ne cui videatur omnino ridiculum, huc confero nummum veterem, in quo Romæ simulachrũ est in sede cum ancili, & inscriptione, ROMAE AETERNITAS. Et quidem ipsum Romæ nomen, nationes nonnullæ ex patriæ linguæ significatione æternitatem interpretantur. Plutarch. libro de fortuna Romanorum, Fortunam, ait, Tyberi traiecto, alis positis, exutis talaribus, abiecta instabili pila, ita Romam ingressã: quod indicium esset, eam ibi constanter permansuram, neq; in posterum aliò auolaturam. Teneo tamen memoria, quid de ista Vrbis æternitate iam olim senserit Octauius Augustus, qui, vt Plutarchus retulit Apophthegmatis, cũ obseruaret Pisonem ita magnificè ędes excitantem, vt propter materiam, quam adhibebat, videretur cum æternitate pacisci, aut ædificium nunquam interiturum cogitare, sic dixit: Pisonem ita ædificare quasi Roma foret æterna. Non repetam miseram Romæ deflagrationem sub Genserico barbaro principe; quamq; fędè attritum fuerit id imperium sub Athalarico & Odoacre, id enim commodiùs ex Paulo Diacono & Orosio mutuari potest.

Roma Vrbs æterna.

Ithacum præmissa manus] Id est, multitudo Vlyssis sociorum, quos exploratum miserat in Lotophagorum patriam. Manus, pro multitudine seu numero hominũ poni, alio loco monuimus. Ithacum, est hìc genitiuus, pro Ithacorum, vel Ithacẽsium, Vlyssis sociorum ab Ithaca, Vlyssis patria, sic dictorum. Sic Vlyssem sæpe vocat Ithacum Alciatus. Supra Emblemate 28.

Vlysses Ithacus.

Quod Græcorũ Ithaco concio iniqua dedit.

Ita Emblemate 76.

Atq; Ithaci postquam vina bibere sues.

Et infra Emblemate 172.

Audijt hæc Ithacus ——

Et Emblemate 182.

Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.

Dulcedine loti] Lotos Nympha fuit, quæ Priapum fugiens in arborem sui nominis mutata fuit; de cuius arbore cum Dryope Euryti filia flores aut baccas decerperet, in loton quoq; transformata fuit, quod sacras frondes violare ausa esset. Loti fructum dulcem esse tradit Plinius, Strabo, Theophrastus, & alij supra relati. Arborem Itali vocant *Perlaro*, Tridentini *Bagolaro*, à baccis quas profert, Germanis est peregrina, teste Matthiolo.

Lotos Nympha.

Liquerat & patriam] Ithacam.

Liquerat atq; ducem] Vlyssem.

DIVERSIS modis hoc Emblema applicari potest, quos breuiter attingemus. IV.

1. Alciatus torquet in eos, qui patriam obliuione delent, in alio quodam solo retenti, & fortuna quadam benigniore lactati. Notissima est illa Teucri vox apud Ciceronem Tusc. 5. Patria est vbicumque est bene. cum enim vel maximè patriam ipsumq; natale solum tradere solemus obliuioni, cùm aliena regio meliorem nobis & lautiorem conditionem proponit.

Patria est vbicũque bene est.

2. Potissimùm torquetur in eos, qui cùm ad amplum aliquem dignitatis gradum peruenerint, sui suorumq; immemores facti, tumidas attollunt vertice cristas, vt ijs nihil intolerabilius esse possit, neque asperius: quippè qui nec de parentibus, nec de amicis amplius cogitent: ex quo perspicuum

Sui & suorũ obliti.

eum sit, quàm desipiant, quamq; vecordes sint, cùm non intelligant leuissimo casu se posse deturbari; quamque temerarij & instabiles fortunæ fluxus & refluxus. At Oratorem audiamus licet: Si quam virtutis præstantiam, aut ingenij, aut fortunę splendorem sumus consecuti, eam nostris impertire est opus, & cum proximis communicemus: vt si parentibus nati simus humili & obscuro loco, si propinquos habeamus imbecilliores, vel animo, vel fortuna, eorum augeamus opes, eisq; honori simus & dignitati: vt in fabulis, qui aliquãdo propter ignorantiam stirpis & generis in famulatum fuerint, cùm cogniti sunt, & aut Deorum, aut Regum filij inuenti, retinent tamen charitatem in pastores, quos patres permultos annos esse duxerunt. Apud Euripidem, Iphigenia, verba Menelai Agamemnoni mores mutatos obijcientis, & imperium & honorem ei delatum:

——Ἄνδρα δ' οὐ χρεὼν
τὸν ἀγαθὸν πράσσοντα μεγάλα
τοὺς τρόπους μεθιστάναι,
ἀλλὰ καὶ βέβαιον εἶναι τότε μάλιστα τοῖς φίλοις,
ἡνίκ' ὠφελεῖν μάλιστα δυνατός ἐστιν εὐτυχῶν.

Virum non decet
Bonum, auctum rebus prosperis
Mores commutare:
Sed stabilem esse tunc maximè amicu,
Cum iuuare maximè potest fœlix existens.

3. Hanc fabulam plerique conuertunt in voluptuosos, & libidine prurienteis, qui gustato semel dulci blandoque turpium voluptatum veneno, ab eo ferè non abstineant. Lucianus de mercede conductis. Meminit & Dio Chrysost Orat. 35. Ponticus Heraclitus ait, ab Homero voluptatem designari per Lotophagorum regionem, quæ voluptas posita esset in ea re perfruenda, quæ dulcissima putaretur: ἡδονὴν μὲν τὸ λωτοφάγων χωρίον ξένης γεωργὸν ἀπολαύσεως, ἧς Ὀδυσσεὺς ἐγκρατῶς παρέπλευσε. Symmachus in epistolis allusit: Vt mihi, ait, quasi apud scopulos hæsisse videaris. *Voluptati dediti lotophagi.*

4. A. Gellius flexit in eos, qui nimium immorantur in Dialecticę gyris & mæandris. De loti præterea hieroglyphicis vide Pierium lib. 52. in fine. Nunc audiamus harmonicam Sirenum concordiam.

Sirenes.

EMBLEMA CXVI.

ABSQVE alis volucres, & cruribus absque puellas,
Rostro absque & pisces, qui tamen ore canant,
Quis putat esse vllos? iungi hæc Natura negauit:
Sirenes fieri sed potuisse docent.
Illicium est mulier, quæ in piscem desinit atrum,
Plurima quòd secum monstra libido vehit.
Aspectu, verbis, animi candore trahuntur,
Parthenope, Ligia, Leucosiáq; viri.
Has Musæ explumant, has atque illudit Vlysses:
Scilicet est doctis cum meretrice nihil.

COMMENTARII.

I. PINGATVR nauigium velis & remis impulsum, ad cuius malum vir militari habitu alligatus conspiciatur: in litore verò adsint tres Sirenes, monstra scilicet superiore sui parte virginea forma, inferiore volucrum auium; harum vna voce, altera tibijs, tertia cithara canens fingatur. Vnde in hac nostra pictura desidero tertiam Sirenem cithara canentem: neq; vellem capita ad formam puerilem potiùs quàm puellarem accedere. Alas etsi Alciatus hic illis adimat, veteres tamen sæpissimè addiderunt. Satis elegantem earum picturam habes in Mythologia Natalis Comitis, Patauij apud Petrum Paulum Tozzium impressa, typis Pasquati, 1616.

II. *Sirenes quæ.* ELEGANS est Sirenum mythologia: hæ fuerunt Acheloi fluminis, & Calliopes Musæ filię (alij Terpsichoren, alii Melpomenem, alij Steropen Sirenum matrem faciunt) tres nimirum, Parthenope, Ligia, Leucosia. Harum vna voce, altera tibijs, alia lyra canebat. Virginea finguntur facie, & in piscem desinunt: alij volucres eas faciunt. Cùm littus Siculum incolerent, nautas prætereuntes cantus & vocis amœnitate pelliciebant, pellectos sopiebant, sopitos demergebant, & postea deuorabant. Vlysses cùm illac sibi prætereũdum esset,

Illeuit cera sociorum callidus aures,
Atq; suas vinclis præbuit ipse manus.
Transiluit scopulos & inhospita littora classis:
Illa præcipites desiluere freto.
Sic blandas vocesq; notas, & carmina vicit,
Sic tãdem exitio monstra canora dedit.

Martialis huc allusit lib. 3. ad Cassianum:

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Homerus Odyss. μ. id pertractat. Meminit & Plato in Phædro. Virgil. Aeneid. 5. De Sirenibus Ouid. 5. Metamorph. sic canit:

——Vobis Acheloides vnde
Pluma pedesq; auium, cùm virginis ora geratis?
An quia cũ legeret flores Proserpina vernos,
In comitum numero mistæ Sirenes eratis?
Quã postquã toto frustra quæsistis in orbe,
Protinus in vestrã sentirent æquora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis, facilesq; Deos habuistis, & artus
Vidistis vestros subitis flauescere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Tantaq; dos oris lingua deperderet vsum;
Virginei vultus, & vox humana remãsit.

Nescio quo casu ferè præterieram Sirenũ descriptionẽ toties mihi lectam apud Claudianum:

Dulce malũ pelago Siren, volucresq; puellæ,
Scyllæos inter fremitus, auidamque Charybdim,
Musica saxa fretis habitabant dulcia mõstra.
Blanda pericla maris, terror quoq; gratus in vndis,
Delatis licet huc incumberet aura carinis,
Implessentq; sinus venti de puppe ferentes,
Figebat vox vna ratem, nec tendere certũ
Delectabat iter reditus, odiumq; iuuabat,
Nec dolor vllus erat, mortem dabat ipsa voluptas.

Sed

Emblema unde sumptũ. Sed id totum petitum videtur ex Fulgentio lib. 2. Mytholog. de Vlysse & Sirenibus: Tribus, inquit, modis illecebra amoris trahitur, cantu, aut visu, aut consuetudine &c.

III. *ABSQVE alis volucres*] Sic construo: Quis putet esse vllos pisces absq; rostro, qui sint volucres absq; alis, & sint puellæ absq; cruribus, & tamen ore canant? Sirenes enim putantur esse aues sine plumis, puellæ sine pedibus, pisces sine rostro, cantatrices; quod tamen à communi natura videtur alienum. Describit autem monstrum ad imitationem ferè illius Horat. in Arte poetica. Talem quoq; descriptionem habuimus supra Embl. 5. de homine angui pede, idq; ænigmaticῶs. Sirenas appellat semiuolucres Lycophron in Cassandra, alij semiferas vertũt. Quo loco Isacius meminit victoriæ Musarum, quæ se alis Sirenarum coronarunt. Putat tamen fuisse portentosas, earumq; fabulam trahit ad allegoriam: dicit enim nomine Sirenum τὰς ἡδονὰς intelligi; & scorta eas fuisse, quæ lepore suo nauigantes retinerẽt, tradit idem ex Plinio iuniore. *Sirenes quid.*

Quis putet esse vllos?] Vt Chimæras, vt Hippocentauros, & alia eius generis portenta fabulosa: vel vt Tragelaphum, quod Aristoteles finxit in Analyticis: aut denique vt illud informe monstrum, quod Horatius exhibet initio epistolæ ad Pisones,

Et miranda canunt, sed non credẽda Poetæ.

Certè Lucretius lib. 5. aliquot rationibus arguit Hippocentauros non esse, quales à poetis describuntur. Et Xenophon 4. de institutione Cyri, ait Chrysanthum dubitare an sint Hippocentauri: addit enim hoc verbum, εἰ ἐγένοντο. Valdè stomachatur Galenus in Pindarum, quia fingere nõ dubitauerit ex hominibus & equis Magnesijs natos Hippocentauros. Et M. Tullius 2. de natura Deorum: Quis, inquit, Hippocentaurum, aut Chimæram credat esse? Quod & idem confidentius negat 1. Tuscul. Eiusmodi tamen populos fuisse in Pelio Thessaliç monte à Nymphis educatos, tradit Diodorus Siculus lib. 5. facilè à scriptoribus suis persuasus, id est, poetis, qui rerum omnium memoriam figmentis cõplexerant. Alioqui constat primos Thessalos equitandi artem vsurpasse: quos cùm rudes homines, quales ea tempora ferebãt, eminus in montibus equis sedere primùm essent intuiti, putarunt quasi animalia noua, & supernè homines, infernè verò equos: & quem vulgi errorem poetæ ample xati, adeoq; pictores noua hæc monstra repræsentarunt. Bene quidem Palæphatus lib. 1. ἀπίθανων, ex Hippocentauri etymo veritatem elicit. Nulli enim alij fuere Hippocentauri, quàm equorum subactores, vel stimulatores, ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ κεντάω. Nihilò tamen minus scribit Plinius lib. 7. cap. 3. se vidisse Hippocentaurum in melle conditum, & Ægypto allatum, oblatumque Claudio Cæsari, eodem die expirasse. Scimus adhæc multa de Satyris & Siluanis iactata: & quod D. Antonius vidit in solitudine, forma Satyri monstrum, teste B. Hieronymo, id plerique putant fuisse dæmonem incubum, aut succubum. Et Satyros fuisse in subsolanis Indiæ montibus scribit Plinius, quin & eiusmodi animal fuisse aliquando ad Cornel. Syllam deductum Plutarchus auctor est. Sirenes quoque aues fabulosas esse putat Plinius lib. 10. cap. 49. cui sanè aduersantur Theodorus Gaza & Trapezuntius, qui Sirenes in mari se vidisse affirmant. Sed de his plus satis.

An monstra dentur, qualia poetæ fingunt.

Hippocentaurus.

Satyri.

Sirenes.

Sirenes fieri] Siren; σειρὴν, à verbo σείω, quod est iacto, turbo, decipio. Vel ἀπὸ τῆς σειρᾶς, id est, à catena seu vinculo, eo quod libidinis vinculum Sirenes fuerint. Non autem ducitur à verbo σύρω, id est, traho, vt aliqui putant: hinc non scribi debet per y, sed per i, Siren. *Sirenes unde dictæ.*

Illicium est mulier] Græca locutio, ἡ γυνὴ θέλγητρον, τὸ θελκτήριον id est, *illex*, ab illiciendo, quod blanditijs illiciat. *Mulier illicium.*

Quæ in piscem desinit atrum.] Absurdum est: quo alludit ad illud Horatij ad Pisones:

——*Vt turpiter atrum*
Desinat in piscem mulier formosa supernè.

Per piscem mollities & voluptas plerumque intelligitur. Vide Lucianum de Syria Dea, vbi mulierem supernè in caudam piscis desinentem visam fuisse ait. *Piscis qd allegoricῶs.*

Plurima quòd secum.] Quam plurimas certè calamitates ex libidine proficisci nemo nescit: tamen eius tres sunt præcipuæ illecebræ, siquidem aut visu, aut cantu, aut commercio capiuntur, & in turpis amoris pedicas illaqueantur humani animi, vt mox dicemus. *Tres ad voluptatẽ illecebræ.*

Aspectu.] Visu nascitur amor. Hinc illud

Visus, amoris initium.

lud Propertij vulgatissimum:
Si nescis, oculi sunt in amore duces.
Pindarus formam amoris præconem 8. Nemeor. facit:
ὥρα πότνια κᾶρυξ ἀφροδίτας·
O Veneranda pulchritudo, Veneris præco, &c.
Theocritus, ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην.
Quod Maro Ecloga 8. sic est æmulatus:
Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.
Ouidius item in Epistolis:
Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perij: nec notis ignibus arsi.
Idem 3. Amorum, eleg. 10. (alloquitur amasiam)
Perq; tuos oculos, magni mihi numinis instar;
Perq; tuos oculos, qui rapuere meos.
Ap. lib. 10. Caussa omnis & origo præsentis doloris, & medela ipsa, & salus vnica, mihi tute ipse es. Ipsi enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis acerrimum commouent incendium. Plato amoris vulnera radios esse quosdam ait tenuissimos, qui ex intimo cordis expirant, vbi vitalis sanguis dulcissimus & calidissimus sedem habet, viaq; sibi per oculos patefacta, subinde per amantis oculos illapsi ad intimum eius cor penetrant. Lucian. dial. ἔρωτες: ἔρως πρῶτον ἔχει βαθμὸν ὄψεως, ἵνα ἤδη, κἂν θεάσηται, ποθεῖ προσάγων ἐφάψασθαι: qua ratione Philostratus δᾳδούχους amoris oculos fecit: ὦ κακοὶ δᾳδοῦχοι ἔρωτος, πρῶτοι μεθ' ἡμῖν τὸ κάλλος ἐπυρσεύσατε. *o mali faciferi, primi in nobis pulchritudinem accendistis.* Itaque probatur sententia Plotini ἔρωτα deducentis, ἀπὸ τῆς ὁράσεως. lib. 3. De amore Ex quo illud Propertij:

Amoris vulnera ex oculis.

Cynthia prima suis me incautum cepit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.
Assiduè crescit spectando cura puellæ,
Ipse alimenta sibi maxima præbet amor.
Seneca De remedijs fortuitorum: Non intelligis partem innocentiæ esse cæcitatem. Hinc oculi adulterium monstrant, hinc incestum, hinc domum, quam concupiscat, hinc vrbem, & mala omnia. Certè oculi sũt irritamenta vitiorum, ducesque scelerum. Ex Plutarcho refertur illud è Stobæo ἐν λόγῳ κατὰ κάλλους *Formosos intueri iucundissimum: tangere autem & tractare sine periculo non licet. Imò, vt Xenophon docet, qui ignem tangunt, vruntur dumtaxat: formosi verò, quamquam procul distẽt, incẽdunt tamen Est enim visus, incitandi amoris occasio.* Græca ita sonant: τοὺς καλοὺς ὁρᾶν μὲν ἐπιτερπέστατον, ἅψασθαι δὲ καὶ λαβεῖν οὐκ ἀκίνδυνον. μᾶλλον δ' ὥς φησιν ὁ ξενοφῶν, τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁψαμένους καίει μόνον. οἱ δὲ καλοὶ, καὶ τοὺς μακρὰν ἑστῶτας ὑφάπτουσιν. ἡ γὰρ ὄψις λαβὴ τοῦ πάθους ἐστί. Huc pertinent illa Hecubæ ad Menelaum verba ex Euripide Troadibus, quo loco ei suadet vt Helenam de medio tollat:
ὁρῶν δὲ τήνδε, φεῦγε, μή σ' ἕλῃ πόθῳ.
αἱρεῖ γὰρ ὄμματ' ἀνδρῶν, ἐξαιρεῖ πόλεις,
πίμπρησι δ' οἴκους. ὧδ' ἔχει κηλήματα.
Cernere hanc, fuge, ne te trahat sui desiderio:
Capit enim oculos virorum, delet ciuitates,
Accendit ædes; sic enim habet mulcimẽta.
Apud Gratianum impudicus oculus est impudici cordis indicium, C. nec solo 32. q. 5. Sed huc lubentius integram D. Augustini sententiam ex lib. de fide Christiana confero: Nec solo, inquit, affectu & tactu, sed aspectu quoque appetitur, & appetit concupiscentia fœminarum. Nec dicite vos habere animas pudicas, si habetis oculos impudicos: impudici cordis est nuncius oculus impudicus. Nam & tacente lingua, conspectu mutuo corda se macerant impudica, & secundum concupiscentiam carnis ardore alternatiuo delectantur, etiam intuitus ab inualida voluntate corporis fugit ipsa castitas. Eodem sensu, sed breuius, Hieronymus epist. ad Furiam, vbi de seruanda viduitate: Speculum mentis est facies, & taciti oculi fatentur cordis arcana. Hinc etiam est illud celebre Polemonis dictum; Oculos esse tanquam fores animi. Per illos enim animum emicare, indidemque animum introspici. Quo nonnulli oculum verum cordis nuncium dictitarũt. Sic apud Ecclesiast. cap. vlt. hominis facies vocatur platea animæ. Oculos quoq; Cupidini Veneris filio, in quibus excubet, ceu in specula quadam, tribuit Philostratus. Et rectè: sunt enim oculi Veneris illices, & potentissimum amoris incitamentum, quorum fulgor & amabilis intuitus quodam quasi morsu vitalia populatur & morsicatum medullas depascitur. Vnde Apuleius

Oculi fores animi.

Fatidus

Fatidis suæ oculos morsicantes scitè appellat lib. 2. quemadmodum Horatius oculos in Damalim putres dixit, hoc est, in Damalis amorem solutos. Accedit deniq; ad oculorum gratiam, quod vel solus illorum in homine quidem beneuolo intuitus, non mediocrem generare videatur suauitatem. Sic enim Euripides:

Oculorũ gratia.

Suaue est viri beneuoli oculos intueri.

Quos cum osculamur, ait Plinius lib. 11. cap. 33. animum ipsum videmur attingere. Hinc *oculissimum* pro eo, quod est charissimum, apud Plautum & alios frequenter inuenias.

Verbis.] Et verba certè non minorem vim habent ad pelliciendos animos quàm oculi: imò verò maiorem plerumque.

Verba inflammãt ad amorem.

Candore.] Eloquentia compta ornataq; qua vel pertinacissimi, vel etiam maximè refractarij molliri, & in aliam penè formã mutari queunt. Vel candor hic pro pulchritudine vsurpatur, vt apud Propertium in 1.

Candor quid.

Nec Phrygium falso traxit cãdore maritũ
Auecta externis Hippodamia rotis.

Nisi candorem referre mauis ad illam Sirenem flexanimam, quam nostri gratiam, animumque purum ac simplicem & verè amabilem dicunt, qualis fuit mulieris cuiusdam Thessalę gratia, cuius amore ita exarsisse Philippum Macedonem aiunt, vt pleriq; suspicarentur eum amatorio quodam philtro eo adactum. Quam ob rem Olympias Philippi vxor tantum operæ posuit, vt tandem Thessalam illam prehenderit: quam cùm diligenter intuita esset, eius formam certè bonam, verba omnia naturã ingenuam spirantia, præclaram educationem: facessant ergo calumniæ, ait Olympias: tu enim in te philtrum habes: non alio fascino capitur Philippus.

Trahuntur] impelluntur, alliciuntur. Ordo est: Viri trahuntur aspectu, id est, Parthenope: verbis, id est, Ligia: candore, id est, Leucosia; nã id hæc nomina significant.

Parthenope] Hæc sunt trium Sirenum nomina, quas Homeri Scholiastes natas ait ex Acheloo & Sterope vel Terpsichore. Eas autem ille sic nominat, Aglaope, Thelxiopeia, Pisinoe. Commentator Apollonij sic vocat, Thelxiope, Molpe, & Aglaophonos. Alciatus noster Clearchum imitatus lib. 3. Amator. vnam vocat Parthenopen, alteram Ligiam, tertiam Leucosiam. Quæ nomina non temerè Sirenibus sunt imposita. Parthenope enim dicitur διὰ τὸ ἔχειν ὦπα παρθενικὸν, & respondet aspectui. Ab hac Neapolim, nobilissimam Italiæ ciuitatem, Parthenopem dictam putat Strabo lib. 1. Geograph. quod in ijs locis mortua sit.

Sirenum nomina.

Parthenope vnde dicta.

Ligia] Ligia non à ligando, vt putant nonnulli, neque ab illiciendo; sed à Græco λιγεῖον, quod canorum significat: aut à λιγέως, acutè, dulciter; quod ad sermonis & colloquij refertur illicium.

Ligia vnde dicta.

Leucosia] Leucosia à λευκὸν, album, ab albedine, quæ in sui admirationem rapit, mentisq; oculos quasi fascino aliquo decipit: ea autem significatur verborum ornatus.

Leucosia cur sic dicta.

Has &c.] Duo proponit antidota aduersus blandarum Sirenum cantum, id est, aduersus voluptatum illecebras, nempe studium literarum & peregrinationem.

Musæ explumant] Per Musas intellige literatos, qui cum voluptatibus corporis nihil habent commercij: præcipuum autẽ libidinis antidotum est literarum studium & contentio in disciplinis. Huc placet adijcere fabulam Græcorum scholiastum poeticam satis vulgatam, quam inter cæteros narrant Pausanias in Bœoticis, Stephanus, & Gregorius Gyraldus. Suasit aliquãdo Iuno Sirenibus, voce & cantus suauitate plus æquo tumescentibus, vt Musas ad canendum prouocarent, & eas vincere niterentur. Musæ conditionem, vbi aliquãtum concertassent, non recusantes, facili negotio de ijs victoriam retulerunt. Nec verò mirum cuiquam videri debet, si tam facilẽ vicerint. Quis enim suauem & natiuum Musarum modulum cum eo blando quidem, sed & fallaci captioso Sirenum cantu comparet? Musæ igitur plumas Sirenibus auulserunt, quibus sibi coronas confecerũt in victoriæ signum. Atq; idcirco à re locus Aptera in Creta vocitatus est. Vnde Antonius Thylesius, qui de coronis libellum composuit: Sed vbi, inquit, tandem canendi suauitas & doctrina Musis adiudicata est, victrices Iouis filiæ Sirenum alas stirpitus diuellentes, se nouo serti genere nunquam antea viso decorauerunt, ne solus Maia natus temporibus esset aligeris. Spectantur Romæ nouẽ Musarum signa marmorea, affabrè & antiquo artificio facta: singulæ pennam habent capillo suffixam.

A Musis Sirenes explumari quid.

Hæc

Hæc ille. Fabula hæc sub allegoria intelligi potest de malis & ineptis poetis, qui bonis infesti sunt, & fuere semper; sed demùm à bonis & doctis vincuntur inepti. Mythologi Sirenum vocabulo, sophisticen: Musarũ nomine, solidam & expressam sapientiam volunt intelligi: plumæ, scripta sunt ridicula eorum, qui adumbrata, non vera sapientia sese ostentant: de quibus docti sapiẽtesque viri facillimè triumphant. Hoc veterum figmentum Theodoretus De curandis Græcis affectionibus, statim initio lib. 8. attigit, cùm ait ex Pythagoræ sententia, aut eorum certè, qui eius vitam scriptis tradiderunt, esse Musas Sirenibus præferendas.

Peregrinatio confert ad amorem dealinãdũ.

Has atq; illudit.] Antidotum est alterũ in Amorem, nimirum peregrinatio. Ouid. 10 Metamorph.

Ire libet procul hinc, patriaque relinquere
fines,
Dum scelus effugiam: retinet malus ardor
amantem.

Id verò suadet apertius 1. De remedio:

Tu tantũ, quãuis firmis retinebere vinclis,
I procul, & longas carpere perge vias.
Tempora nec numera, nec crebrò respice
Romam:
Sed fuge, tutus adhuc Parthus ab hoste
fuga est.

Idem libro 2.

Manat amor tectus, si non ab amante re-
cedas,
Turbaq; in hoc omnes ingeniosa sumus.
Proximus à tectis ignis defenditur agrè:
Vtile finitimis abstinuisse locis.
Non facilè esuriens posita retinebere mẽsa,
Et multam saliens incitat vnda sitim.

Notum est, quemadmodum Vlysses sociorum aures cera illeuerit, ne Sirenum cantus audirent, seq; nauis malo iusserit alligari, ne, quanquam cuperet, ad Sirenas iret. Erat autem illa Sirenum astutia, vt quibus rebus audiendis quisq; maximè delectaretur, eas præcipuè canerent: vtpote ad captandos ambitiosos & gloriæ cupidos, res eorum gestas; ad demulcendos libidinosos, res amatorias canebant: erantq; mirificè omnium præteritorum negotiorũ memores. Sic itaq; canunt apud Homerum Odyss. 12.

Sirenum cãtilena.

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ μέγα κῦ-
δος ἀχαιῶν,
νῆα κατάστησον ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς.
οὐ γάρ πω τίς τῇδε παρήλασε νηὶ μελαίνῃ,
πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων
ὄπ' ἀκοῦσαι.
ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα
εἰδώς.
ἴδμεν γάρ τοι πάνθ' ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν.
ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυ-
βοτείρῃ.

Huc age flecte ratem Graiorũ gloria Vlysses.
Flecte ratẽ celerẽ, nostras & percipe voces,
Nullus .n. nigram trãsegit nauita puppim,
Quin nostras voces audiuerit: inde recessit
Doctior, & cantu mox delectatus eodem.
Scimus enim Graij fuerint qua Pergama
circum
Consilio superũ, & qua Troes funera passi.
Deniq; cuncta patẽt nobis mortalia facta.

Cicero 5. de Finib. illud ita vertit:

O decus Argolicum, quin puppim flectis
Vlysses,
Auribus vt nostros possis cognoscere cãtus.
Nam nemo hac vnquam est transuectus cæ-
rula cursu,
Quin prius astiterit vocũ dulcedine captus,
Post varijs auido satiatus pectore musis,
Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras,
Nos graue certamẽ belli, cladẽq; tenemus,
Gracia quam Troia diuino numine vexit;
Omniaq; è latis rerum vestigia terris.

Sirenes in mare pracipitata.

Cum verò has illarum fallacias fefellisset Vlysses, fama est ipsas Sirenes se in mare præcipitasse, neq; amplius postea auditas; vt significant illa carmina:

Sanguine Sisyphio generatus magnus Vly-
sses
Hac tutos sola prastitit arte suos.
Illeuit cera sociorum callidus aures;
Atq; suas vinclis prabuit ipse manus.
Trãsilijt scopulos, et inhospita litora classis:
Illa pracipites desiliere freto.

Nec solùm Vlysses Sirenes delusit, sed etiam Orpheus, vti de se ipse testatur in Argonauticis, & Apollonius declarat lib. 4. Argonaut. vbi inquit Orpheum cantare aggressum, Sirenum omnem vocẽ superasse.

Amore nõ capi Musas.

Scilicet est doctis &c.] Epimythion est: quò referẽdum videtur lepidissimum Platonis tetrastichon, vt habet Laertius:

Ἁ Κύπρις μούσαισι, κοράσια, τὰν Ἀφρο-
δίταν
τιμᾶτ', ἢ τὸν ἔρον ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
χαὶ μοῦσαι ποτὶ Κύπριν, ἄρει τὰ στωμύλα
ταῦτα,

ἡμῖν

ἡμῖν δ' οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.
Hac Venus ad Musas : Venerem exhorre-
scite Nymphæ :
In vos armatus aut Amor insiliet.
Cui contra Musa : Verba hac age dicito
Marti :
Aliger huc ad nos non volat ille puer.
Venus Musis [hæc ait] ò puellulæ , Ve-
nerem
Honorate,aut Amorem in vos armabo.
At Musæ ad Cyprim: Marti stulta hęc bla
teramenta [id est,iaciãtur hęc in Mar
tẽ, qui sæpe ab Amore correptus est]
In nos autẽ non volat iste hic puerulus.
Sic Venus ad Musas: Venerẽ colitote,puellæ,
Durior aut in vos arma Cupido feret.
At Musa ad Cyprim : Apta isthac ludicra
Marti :
Pusio namq; in nos non volat iste leuis.
Carmen Theocriti est ex Eidyllio 9.
οὔτ' ἔαρ ἐξαπίνας γλυκερώτερον, οὔτε με-
λίσσαις
ἄνθεα, ὅσσον ἐμὶν μῶσαι φίλαι. οὓς γὰρ
ὁρῶσαι
γαθεῦσιν, τὼς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο
κίρκα. id est:
Neq; ver subitum lenius est, neq; apibus
Flores [tam dulces] *quàm mihi musæ cha-*
ra [sunt.] *quos enim aspiciendo*
Exhilarant,eos sua potione non poterit fa-
scinare Circe.

Idem argumentum tractat Lucianus in Dialogis Deorum:quod eò spectat, vt signi ficetur,doctos,& laboriosa studiorum mo le pressos,stulto amore non capi;quod acci dere solet ijs , qui otio sese turpi dedunt , laboremq; honestum refugiunt; quod Ci- cero pro Cœlio pluribus verbis extulit: Sci tote iudices,inquit,eas cupiditates,quę ob ijciuntur Cœlio, atq; hæc studia , de qui- bus disputo , non facilè in eodem homine esse posse. Fieri enim non potest, vt animus libidini deditus,amore,desiderio,cupidita- te,sæpe nimia copia, inopia etiam nonnun- quam impeditus, hoc quicquid est, quod nos facimus in dicendo,non modò agẽdo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam causam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ,tanta vo luptate dicendi, tanta laude,tanta gloria , tanto honore,tam pauci sint,semperq; fue- rint,qui in hoc labore versentur? Omitten dæ sunt omnes voluptates,relinquenda stu dia delectationis,ludus,iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium de- serendus;quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret, non quò aut ingenia deficiant,aut doctrina puerilis.

Ciceronis locus.

IV.

Sirenes quid significent.

NON me fugit variè à varijs trahi hanc Sirenum fabulam: vt cum Pausanias in Atticis ait Sophoclem dictum fuisse no- uam Sirenem. Siren etiam nominatus esto Bacchylides: *εἰώθασι καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν σειρῆνι εἰκάζειν.* *Solitus etiam nunc poematum & sermonũ illecebras Sireni conferre.* Vnde etiam di- ctum illud de Catone Grammatico: *Cato Grammaticus Latina Siren.* Et Apollonius Tyaneus apud Philostratum, in Apollinis templo suspensas etiam aureas Sirenum il- lecebras memorat, in huiusmodi significa- tum. Plerisq; dicuntur *Σειρῆνες*, sed altio- re sensu , *αἱ τῆς ψυχῆς ἐναρμόνιοι καὶ μου- σικαὶ δυνάμεις*, vt Suidas: & in sua Repub. Plato,cùm de sphærarum cœlestium volu bilitate tractaret,singulas Sirenas dicit sin- gulis orbibus insidere,significat motu sphę rarum cantum numinibus exhiberi,nam Si ren dea canens Græco intellectu valet. Ma crob.2. Commen.in somn.Scipionis Doriõ in libro de piscibus scribit(quod etiam Ser uius, Palęphatus, & Isacius in Cassandram Lycophronis sentiunt) formosas quasdam meretriculas fuisse Sirenes in litore habi- tantes , quæ suauitate harmoniæ ad se na- uigantes allicerent, & illectos tamdiu reti- nerent,donec ad summam inopiam negle- cta rerum vtiliũ cura redigerentur. Qua- re dicti sunt omnes naufragium pati , qui ad Sirenes accessissent. Alij saxa,alij aues esse Sirenes dicunt. Nos pro more ad mo- res trahemus.

Sirenes meretrices.

Sirenum cantus adulatores.

1. Itaq; Sirenum cantus nil aliud esse quã adulatorum voces mihi persuadeo,qua pe ste nulla neq; suauior,neq; sceleratior prin cipes aut ambitiosos homines inuadit. Illæ in profundissimum somnum principes in- ducunt, quia tanquam dormientes eorum plerįq; quid differat amicus ab adulatore non vident,& quoniam suauior est auribus adulatoris quàm amici oratio,quæ iucun- diora sunt libentius admittunt. At contrà adulatores cognito ingenio magnatum , il- los qui iucundiores futuri sint sermones excogitant , & num rerum gestarum glo- ria,vel congerendis opibus, vel scortis, vel alijs huiusmodi rebus delectentur,earum- que studium mirificis laudibus extollunt.

Quæ

Quæ oratio cum grata ſit auribus, auditorem in perniciem trahit; vbi enim adulationi locus eſt, nullus amicitiæ, nullus ſinceritati, nullus iuſtitiæ patet: quippe cum is, qui plus alijs quàm ſibi ipſi de ſe credat, ad ſuauitatem loquentibus, ad omnem vel ſuam, vel ſuorum ſalutem conniueat, minimèq; diligens in rebus agendis efficiatur oportet.

Sirenes turpes voluptates. 2. Hic ab Alciato Sirenes trahuntur ad turpes voluptates & earum titillationes: monſtro enim prope ſimilis eſt is, qui non rationi & conſilio, ſed cupiditati paret, cũ altera pars illius homo ſit, altera bellua: Qui ergo huc illuc fertur pro animi impetu, quocunq; libido & cupiditas tulerit, quo pacto is non intra ſe Sirenem habet, vel ipſe potiùs monſtrũ teterrimum efficitur? Syneſius epiſtola quadam ad Herculianũ: ἐγὼ μὲν ὀυδ᾽ ἄλλο τι τὰς σειρῆνας ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἡγοῦμαι βλασφημεῖσθαι, ἢ ὅτι τῷ μειλιχρῷ τῆς φωνῆς ἀπόλλυον προσαγόμεναι τὸν πιστεύσαντα. ἤκουσα δὲ τοῦ τῶν σοφῶν καὶ ἀλληγοροῦντος τὸν μῦθον· Σειρῆνας γὰρ αὐτὰς αἰνίττεσθαι τὰς ἀπολαυστικὰς ἡδονάς, αἵτους εἴξαντας καὶ καταγοητευθέντας αὐτῶν τῷ προσηνεῖ, μετὰ μικρὸν ἀπολλύουσι. τί οὖν ἀποδέουσιν εἶναι Σειρῆνες αἱ τῶν σῶν ἐπιστολῶν ἡδοναί; *Ego ſanè non aliam ob cauſam exiſtimo Sirenas malè à poetis acceptas, quàm quòd vocis dulcedine adductos perderent. Audiui à quodam ex ſapiẽtibus, qui allegoricè fabulam explicaret, Sirenas obſcurè ſignificare voluptates ſenſum oblectantes, quæ eos perdant, qui ipſarum cantui & blanditijs aurem præbuerunt. Quid igitur impedit quominus tuarum epiſtolarum voluptates ſint Sirenes?* Ad hanc fabulam alludens D. Hieronymus, ait in Epiſtola quadam: Et nos ad patriam feſtinantes, mortiferos Sirenum cantus ſurda debemus aure tranſire. Quò ſpectat illud Socraticum: δεῖ ὥσπερ σειρῆνας τὰς ἡδονὰς παρελθεῖν τὸν σπεύδοντα τὴν ἀρετὴν ἰδεῖν ὥσπερ πατρίδα. *Voluptates oportet præterire tamquam Sirenes eum, qui virtutem vt patriam intueri percupit.*

Vlyſſes ſapientis imago. Cæterum in Vlyſſe typum ſapientiæ obſeruamus, qui & ſuos auocat à turpi voluptatum commercio, & ipſe ſibi eandem legem imponit. Cicero 5. De finibus, paulò aliter enarrat. Sic enim: Mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam vidiſſe videtur in ijs, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim vocum ſuauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui prætervehebantur: ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, vt homines ad earum ſaxa diſcendi cupiditate adhæreſcerent. Mirum ſanè, cur hic Cicero per Sirenum cantus nil ab Homero ſignificari dicat, quàm diſcendi ſtudium, & ſciendi voluptatem: cùm Vlyſſes ne Sirenum cantibus caperetur, ligari ſe uoluerit; quod non feciſſet, niſi inſignem quandã calamitatem & turpitudinem ab eis ſibi ſuis importatum iri cognouiſſet. Horatius quoque Epiſt. 2. de turpi voluptate intellexit:

Sirenum cãtus, & Circes pocula noſti. &c.

Nec mirum eſt (quod obiter dictum volo) figmentum hoc Sirenum adeo Poetis placuiſſe, in quo ipſorum ſtylus non tam laſciuijt, quàm acumen enituit ingenioſæ ſedulitatis, qua hominum mores reuocare conati ſunt à voluptatum aut ineptiarum illecebris, quæ paſſim obuerſantur in hoc vitæ Oceano. Quin etiam ſapiunt, qui monentur eo commento frigida curarum fomenta, nugas laſciuas, ſcurriles ineptias effugere, quin & vitare ſtudiorum omnem fœditatem, in quibus occupantur quidam *Poeta turpiloqui notãtur.* ſcripturientes vanitatum, qui ſuos amores, ſuas laſciuias, ſuas inſanias cum apparatu nobis oſtentant, quas ſi magni æſtimẽt, id ex priuilegio furentium Poetarum faciunt, ex quibus nemo eſt quin ſe optimũ putet, ait Tullius. Sed id cui non moueat bilem, quod pleriq; viri docti ab ijs nugis non abhorreant, quin iſtas aliquando poſtponunt ſeria ludis? Nos quidem non à poetica vmquam abhorruimus, ſed lenocinia carminum deteſtamur, furta & proditiones amatorias, ſtupra, adulteria, & quicquid omninò mores inficit, tanquam peſtem vitari oportere iudicamus. Iſtud eſt melle litum virus,

——dum carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur vbi intima verſu.

Et quid aliud iſta blanda Siren nobis objicit, quàm perniciem pudoris ac verecundiæ, cùm fictor verſuum nihil aliud penſi habeat, quàm vt cogitet inſidias, atq; aſpera bella pudori? Quare vnus ex Eccleſiæ ſanctis patribus, conſultor bonus, ait: Bonum eſſe homini mulierem non audire, me-

lius

Siren desidia.

lius non videre, optimum non tangere: auditu illa mouet, visu accendit, tactu adurit, & corporis animiq; vires depascitur. 3. Horatius 2. Sermon. hæc ad desidiam, & turpissimam propè omnium ignauiam torsit, cum ait:

——Vitanda est improba Siren
Desidia.

De Sirenum fabula post Platonem quid sentiat Plutarchus, repete ex Sympos. 9. quæstione 14. Aliò torsit & Xenophon 2. ἀπομνημ. Lege Lucianum Commentario de saltatione: & prouerb. *Ceram auribus obdu.* Vide etiam Natal. Comitem Mytholog. lib. 7. cap. 13. Nos Sirenes prætervecti ad senem amatorem diuertimus.

Senex puellam amans.

EMBLEMA CXVII.

DVM Sophocles (quamuis affecta ætate) puellam
A questu Archippen ad sua vota trahit,
Allicit & pretio, tulit ægrè insana iuuentus
Ob Zelum, & tali carmine vtrumque notat:
Noctua vt in tumulis, super vtq; cadauera bubo;
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

COM-

COMMENTARII.

I. SENEX decrepitus venustam iuvenculam amplectitur, cuius nudatas papillas lasciviens contrectat: iuxtà bubo, feralis avis, cadaveri insidet.

II. *Sophocles amator senex.* QVANTVM ex historijs deprehendi potest, Sophocles Venereis rebus multum fuit addictus, & iam grandævus Theorida meretricem deperijt. Idem iam senex admodum Archippen, nobile scortum, adamavit, quam etiam hæredem reliquit. Cuius prior amasius, Smicrines nomine, à quodam rogatus, quid ageret Archippe? venustè respondit: ὥσπερ αἱ γλαῦκες ἐπὶ τάφων κάθηται. id est: *Tanquam noctua in tumulis sedet.* *Noctua in tumulo.* Refert Athenæus Dipnosophist. lib. 13. cap. 22. Lilius Gregorius in historia Poetarum, & Stephanus Niger de nimio vitæ luxu. Fuit autem Sophocles Atheniensis poeta tragicus, de quo Cicero in Catone Maiore: Obijt ex insperato gaudio, vt refert Valer. Maximus, ob victoriam ex Tragœdia quadam. *Sophocles quis.* Hunc idem Cicero 1. Diuinat. diuinum poetam vocat. Idem Sophocles iam senio confectus à multis insaniæ accusabatur, vt Plutarchus scribit in libro, An seni administranda respub. Copiosè etiam M. Tullius: Sophocles, inquit, ad summam senectutem tragœdias fecit, sed cum propter studium in re familiari negligentior foret, postulatus à filijs est, vt sicuti more Romano patribus malè rem gerentibus interdici bonis solet, sic illum velut desipientem à re familiari removerent iudices. Tum senex dicitur, eam fabulam, quam in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipodem Coloneum recitasse iudicibus, quæsisseq; num illud carmen desipientis videretur: θαυμασθέντος δὲ τοῦ μέλους φανέντος, προπέμφθη μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, vt inquit Plutarchus, id est: *Cum id admirandum apparuisset, plausu & clamore astantium reductus est.* velut cygneum nescio quid, & solito dulcius vicina morte cecinisset. Satyrus verò, vt est apud Aristophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiusmodi fuisse prodit: εἰ μέν εἰμι Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ· εἰ δὲ παραφρονῶ, Σοφοκλῆς οὐκ εἰμί. *Si Sophocles sum, non desipio: Si desipio, Sophocles non sum.* Vide Cœlium Rhodig. lib. 21. cap. 20.

III. *QVAMVIS afflicta ætate*] Id est, decrepita; etsi iam senex esset, & gravis senio. Quanquam luxuria, vt Cicer. 1. Offic. tradit, omni ætati est turpissima, constat tamen senectuti hanc esse fœdissimam. *Amor senilis turpis.* Proinde Ouidius:

Militat in teneris annis Amor hospes amœnus:
Est in canicie ridiculosa Venus.

Nam quoniam ex eiusdem poetæ sententia, militiæ species amor est, atq; (vt alibi ludit)

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.

non immeritò senibus, vt emeritis, causariā à Cypridos castris missionem concedit, vel tanquam segnes & inertes iubet inde discedere: quandoquidem

Turpe Senex miles: turpe senilis amor.

Huc pertinet illud Menandri:

γέρων ἐραστὴς, ἐσχάτη κακὴ τύχη.
Senex amator summum est fortuna malū.

Puellam] meretricem, iuvenculam.

A quæstu] ab arte meretricia, quia meretrices corpore quæstum faciunt.

Ad sua vota trahit.] ad se allicit, vocat, vt suæ libidini satisfiat.

Allicit & precio] Allusio est ad meretricis nomen, quod ductum à merendo, nemo nescit. Differt ergo meretrix à prostibulo: est enim meretricis verbum paulò honestius apud veteres, vt est concubina, seu ἑταίρα Græcè. *Meretrix quæ dicatur.* Iurisconsulti meretrices eas intelligunt, quæ quæstus causa, vel etiam sine quæstu, passim, hoc est, sine delectu se prostituunt. l. palam. 43. de ritu nuptiar. Vel, vt Canon loquitur, quarum turpitudo publicè venalis est. Can. meretrices. 32. q. 4. & quæ multorum libidini patent. Can. vidua. 34. distinct. quod Glossa ibi ridiculè interpretatur, quæ plures quā 23000. hominum, vel quæ 40. absq; tamē mercede admiserit. Abbas in c. cum decorem. Ext. de vit. & honest. cleric. etiam quæ vel duos tantum, nec plures quæstus tamē causa admittit, meretricem esse existimat. Cuius tamen sententia Vlpiani auctoritate, qua ille nititur, disertè refutatur. d. l. palam. 43. Item ait Vlpianus, quæ cum vno & altero se pecunia accepta cōmiscuit, non videtur palam corpore quæstum facere. Nos non fugit apud Romanos, quibus & fœminæ vsuariæ permissæ, concubinarum vsum fuisse, quod liquet ex tit. Digestor. *Concubina Romanis admissa.*

ctor de concubinis, & multis antiquitatum monumentis: sed instituto diuinæ legis me retricum turpis omnis vsus.

Tulit agrè insana iuuentus] amore saucia. Idq; aut quod iuuenes à commercio Archippes auocarentur: aut id referas ad pæderastiam, qua notatus est Sophocles. Meminit Athenæus lib. 13. cap. 27. & Hieronym. Rhodius in historicis commentarijs.

Senes zelotypi. *Ob zelum*] Zelotypiam, qua laborabat. Habent enim in more positum zelotypi senes, vt seris obdant fores & pessulis, cathenisq; cuncta diligenter occludant, cum tamen impudica seruari non possit, pudica non debeat. Cogitent miseri illi, Iouem per impluuium aureum descendisse ad Danaen, quam pater incluserat intra turrim æneam, vallaueratque sepimento inexpugnabili.

Tali carmine] libello famoso, vel scommate.

Super vtq; cadauera] Senes morti proximi tumulum expectant, itidem mox cadauer futuri. *Senes cur incurui.* Vnde illud est facetum responsum cuiusdam, qui rogatus, cur senes incurui incedant? Quia sepulchrum sibi quærunt, respondit.

Bubo] Bubo adolescens fuit apud inferos, vt fabulantur poetæ, ante dicebatur Ascalaphus, cuius formam graphicè depingit Ouid. 5. Metamorph.

IV. VVLGO apud nostrates iactatur, vitia quædam esse, quæ Deo & Naturæ repugnant, hominibusq; valdè displicent: nimirum adolescentis ignauiam, inopis superbiam, & senis iam capularis libidinem intempestiuam. *Bis pueri senes.* Tum.n. vel maximè δὶς παῖδες οἱ γέροντες, cùm vitijs plusquam iuuenilibus intempestiuè delectantur. Quanto enim quis ætate prouectior est, tanto à voluptatū corporis titillationibus remotior esse debet. *Senes procul à voluptatibus corporis.* Cicero in Catone maiore: At non est voluptatum tanta quasi titillatio in senibus, credo, sed ne desideratio quidem. Bene Sophocles, cùm ex eo quidam iam confecta ætate quæreret, vtereturne rebus Venereis: Dij meliora, inquit: libenter verò istinc tamquam à domino agresti & furioso profugi. Cupidis enim rerum talium odiosum est & molestum fortasse carere, satiatis verò & expletis iucundius est carere, quàm frui. Idem retulit Plutarch. Commentario περὶ φιλοπλουτίας, & Valer. Max. lib. 4. Ad id facit lib. 7. Epigrammat. Græcorum institutum Philodemi poetæ iam senectute lassi, qui fatetur se quōdam amori dedisse operam, sicuti & alios, lusisseque cùm per tempus liceret: sed tandem canicie admonitum, grauioribus curis & studijs incubuisse. Modò, inquit, reijciatur amor: canus enim adest pro nigro capillus, ætatis iam maturæ nuncius: vbi ludendi tēpus esset, lusimus: cum autem nō amplius datur, ad meliores curas properemus licet. Hactenus ille. Meminueram mimi cuiusdā veteris: Anus cum saltat, morti delicias facit: Nihil enim ridiculum magis, & maiore dignum cachinno, quam si senex amasius nugis & lasciuijs sit obnoxius. Et certè, dum intempestiuos senum quorundam amores, & affectum libidinis huic ætati planè repugnantem aduertimus, facilè est colligere, verissimum esse, quod ait Plautus Mercatore:

——labăt iuuenes, itidē rapiuntur senes. *Senum amor vehemens.*
Illi se amant: quod amant, amatum volunt atq; cognitum.
Illi verò si amare ea ætate occeperint, multò insaniunt acrius.

Tibullus Eleg. 2. lib. 1.

Vidi ego qui iuuenum miseros lusisset amores,
Post Veneris vinclu subdere colla senem;
Et sibi blanditias tremula componere voce,
Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec ante fores puduit, charave puella
Ancillam medio detinuisse foro.
Hunc puer, hunc iuuenu turba circumsteterit arcta,
Despuit in molles & sibi quisq; sinus.

Locus est elegans apud Plutarch. lib. contra Coloten, vbi docet senibus Venerem exercendam nón esse: Minimè fefellit Epicurum, voluptates corporis, tanquam Etesias ventos, vbi peruenerint ad suum incrementum, expirare: quod in caussā est vt inquirat, vtrum sapiens ætate decrepita, qui res Venereas nequeat exercere, contactu formosarum, & contrectatione adhuc gaudeat: longè aliter sentiens quam Sophocles, qui libenter istinc, vt à domino agresti & furioso, se profugisse dicebat. Sed cum plerasq; voluptatum istarum senectute exarescere videant, cumq;

Cythera canos sit perosa milites,

multò potiùs debebant homines voluptuarij animi voluptates conquirere, ac velut

cibaria, quæ non putrescunt, & incorrupta durant. Et ibidem: Obsoleto, intempestiuo, turpi remedio fatentur se vti, cùm recordatione pristinarum voluptatum se ipsi recreant: & quia non suppetunt recentes, quibus vti queant, veteribus illis, id est, mortuis & pollinctis, aliàs iam moribundas aut euectas in carne, vt in frigido cinere, mouent aduersante natura, ventilantq; paulisper fouendo: quippè qui in animo nullam habeant domesticam voluptatem, dignam libero, conditam hilaritate. Hæc ille. Vnde callidè & calidè satagunt meretrices inueteratæ, & à sua militia emeritæ, vt quibusuis rationibus suum tegant dedecus, ne omnium ludibrio pateant, factę Venereis rebus inutiles. Hinc festiuè quandā taxat festiuus Poeta Italus, hoc modo:

Sin che la Nicolosa
Durò giouane e fresca,
A la fame amorosa
Fù sempre publica esca.
Hor, che per troppa etade
Perduto hà la beltade
Per rassembrar honesta,
S'orna di bigia vesta.
Credeui Ouidio hauere
Ciascuna metamorfosi trattata?
Ecco vna vacca in asina mutata.

Adolescētiari. Id adiungo, quod ad emblema facit, apud Nonium verbum, *adolescentiari*, pro luxuriari, ex Varrone: Tum quidem vt faciat, censeo, quoniam tu quoq; adhuc adolescētiaris. Finitimum illud Horatii:

——ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulset lasciua decentius ætas.

Ait M. Tullius in Cęliana, oratorio more, non ad mentem sapiētum, iuuenibus quasdam voluptates permittendas. Et Plin. Secundus adolescentes putat non dedecere perturbata quædam & nonnunquam confusa. In sene turpem omnem luxuriam, & lasciuias: quod & Cato maior dixit apud eum, quem citaui proximè Tullium. Aetatum omnium sua tempestiuitas, suiq; mores: adeò nihil stultius aut contemptius, quàm senem capularem & silicernium de amoribus cogitare. Id exemplo vidimus in duobus æui nostri doctissimis viris, Ioanne Aurato, Regio Græcæ linguæ professore, & Iacobo Cuiacio, præclaro Romani iuris interprete, qui iam penè octogenarij, iuuēculas vxores sortiti, ea moliti sunt quæ iuuenes. Sanè Iuuenalis in descriptione Senectutis ostendit satis, quàm sit aliena Venus à senibus. Optima sanè ratione, cum seniores infirmæ ætatis dicantur, in l. ciuitatibus. 122. ff. de legat. 1. & canicie graues læsis corpore ęquiparentur, in Authent. de Quæstore. coll. 6. Imò minus viuere præsumuntur quàm ægri. Ioan. Neuizan. in Silu. Nuptiali, lib. 2. n. 4. Vnde non immeritò Plautina illa Bacchis Senecioni cuidā delicias factura, odiosum esse dixerit, mortem amplexarier. Plautus, illud linguæ Latinæ decus (sic enim à Gellio lib. 19. cap. 8. vt & homo linguæ atq; elegantiæ in verbis Latinæ princeps appellatur, lib. 7. cap. 17.) non minùs festiuiter quàm acriter ab amoris insania dehortatur senes tales Acherunticos, decrepitos, & capulares, qui tametsi capulo siue feretro, quo efferri debebant mortui, iam vicini sint, mulierum tamen, & quidem iuuencularum consortium etiamnum affectant. Sic enim ille in Mercatore:

Cur senes à Venere alieni.

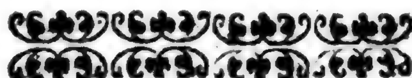
Iam plenus ætatu, animaq; fœtida,
Senex hircosus: tu osculere mulierem?
Vtine aduenicns vomitū excutias mulieri?

Inde audiuntur iustæ vxorum querelæ, qualis habetur apud Apuleium lib. 5. At ego misera primùm patre meo seniorem maritum sortita sum, dein cucurbita caluiorem, & quouis puero pumiliorem. Proinde quæ eiusmodi seni vel impotenti copulata fuerit adolescētula, & nupta simul & vidua optimo iure dici queat. Id enim idem Plautus innuptas nuptias vocat in Milite glorioso. Ab eodem quoq; istiusmodi amator senex festiuè pictæ imagini comparatur in Mercatore:

Vxor simul nupta & vidua.

Si vnquam vidisti pictum amatorem, hem illic est.
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantidē est, quasi sit signū pictū in pariete.

Satis nunc senes amatores depinximus, agedum colores misceamus.

In co-

In colores.

EMBLEMA CXVIII.

INDEX mœstitiæ est pullus color: utimur omnes
Hoc habitu, tumulis cùm damus inferias.
At sinceri animi, & mentis stola candida puræ:
Hinc sindon sacris linea grata viris.
Nos sperare docet viridis. Spes dicitur esse
In viridi, quoties irrita retrò cadit.
Est cupidis flauus color, est & amantibus aptus,
Et scortis, & queis spes sua certa fuit.
At ruber armatos equites exornet amictus;
Indicet & pueros erubuisse pudor.
Cæruleus nautas, & qui cœlestia vates
Attoniti nimia relligione petunt.
Vilia sunt giluis natiuaq; vellera burrhis:
Qualia lignipedes stragula habere solent.

Quem curæ ingentes cruciant, vel Zelus amoris,
Creditur hic fulua non malè veste tegi.
Quisquis sorte sua contentus, ianthina gestet;
Fortunæ æquanimis tædia quiq; ferat.
Vt varia est natura coloribus in gignendis,
Sic alijs aliud: sed sua cuique placent.

COMMENTARII.

I. PINGE aut finge tibi officinam tinctoris, in qua ipse pannos suos ex aheno bulliente extrahat, subigat, siccet, & quæ ad omnigenam tincturam spectant, peragat.

II. *Coloribus exprimũtur affectus animi.* COLORES & eorum differentię nõ minimùm solent animos nostros afficere, ob eamq; rem docti & indocti παθήματα ea, quæ sunt in animis, passim coloribus exprimunt. Horum tamen colorum tot significationes esse possunt, quot sunt hominum affectus & opiniones. Quæ quò ad rationem aliquam propiùs accedunt, vel naturam rerum expressius declarant, eò pulchriores habentur: vt cùm nigrore vtimur in mortuorum inferijs, albore ad puritatem animi significandam. At viror, *Colorum significationes.* spei nota, vt dictum est in superioribus: auaris, amãtibus, & id genus alijs, qui spem pretio non emunt, flauus haud malè conuenit. Ruber tum militum, tum puerorũ, quos verecũdia maximè decet, symbolum esse poterit: vt cœruleus nautarum: giluus & burrhus, vilium, & eorum, qui sunt tenuis fortunæ. Meticulosis deniq; & zelotypis, quòd animo sint perturbato, non malè fuluus color tribuitur: iãthinus ijs, qui sua sorte contenti viuunt. De quibus in sequentibus singulatim. Plato in Timæo dicit, colorem, splendorem esse quendam defluentem sigillatim de corporibus, & talibus quibusdam partibus, quę sunt aptę ad oculorum sensum. Colorum autem sunt penè innumerabiles differentiæ, sed de notioribus, ijsque maximè, quos Alciatus hic attingit, quorum octo differentias explicat 2. Parerg. cap. 1. nobis sermo erit.

III. *Color niger. Fuscus.* *INDEX mœstitiæ est pullus color*] Nigro vel pullo colore in parentalibus vtuntur. Niger color (inquit Alciatus loco citato) in Aethiopibus cernitur; cùm cãdore temperatur, fuscus est; cùm aliquid ruboris illi admiscetur, pullus dicitur. *Pullus.* Plautus moreum vocat, nos moreũ obscurum. Hunc obseruamus esse terræ colorem, quæ magna sui parte pulla est: quodque mortuis inijciatur, instituto maiorum. *Cur pullæ vestes in funeribus.* Qui iusta persoluunt mortuis, induuntur pullis pallijs, terrę nimirum colore: indeq; nominantur plerisq; atrati, pullati. Nam pullum sępenumero cum atro confunditur: sic enim *Mors atra cur.* mors atra dicitur, eò quod cadauer extincto calore vitali, & exhaustis spiritibus atrum relinquitur. *Ater à nigro differt.* At differt ater à nigro, quoniam omnis ater niger est: at non omnis niger ater est; ater enim horroris aliquid habet, estq; visu tristis & iniucundus, proindeque lugentibus peculiaris, at niger non item: est enim nonnũquam lepidus & venustus. *Nigrorũ symbolũ.* Colorem verò pullum signum fuisse luctus, vel ex historia Thesei proditum nobis est. Ille enim interfecto Minotauro cùm rediret in patriam, nigroq; velo per imprudentiam vteretur, pater Aegeus hoc signo tamquam lugubri & funesto consternatus, quippè qui filium extinctum esse crederet, se in mare præcipitem dedit. Quem colorem mœstitiæ & doloris notam fuisse significat etiã Ouidius exul, suæ calamitatis memor, librum ab omni ornatu cultuq; semouens:

Infelix habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia succo:
Non est conueniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.
Fortuna memorem te decet esse mea.

Tumulo cùm damnus inferias.] Cùm mortuos sepulchro mandamus. *Inferiæ.* Inferiæ sacrificia fuere, quæ dijs inferis solui dicebantur; & Inferias facere, est mortuorum animas sacrificijs placare, vel iusta defunctis persoluere. Virg. in 9.

Absenti ferat inferias, decoretq; sepulchro.

Idem

Idem 4. Georg.
Inferias Orphei mittit, lucumq; reuisit.
Catullus:
Multas per gentes & multa per æquora vectus,
Aduenio miseras, frater, ad inferias.
& deinde:
Nunc tamen interea prisco quæ more parentum
Tradita sunt tristis munera ad inferias.
Tradit Seruius, morem fuisse in sepulchris virorum fortium captiuos necari. Quod postquam crudele nimium visum est, placuit gladiatores ante sepulchra dimicare, qui à bustis bustuarij dicti sunt. Eorum si fortè copia non fuisset, laniantes fœminæ genas suas effundebant sanguinem. De hoc Inferiarum nomine nonnihil Gellius 19. c. 8. Contrà tamen, quod prætermissum nolim, Plutarchus libro Quæstionum Romanarum, quærit, quam ob caussam mulieres in luctu vestibus albis vterentur? quod factum ab ijs putat exemplo Magorum, qui aduersus tenebras ipsumq; Plutonem lucida & illustri veste sese obtegunt: vtque defuncti cadauer albo amictu tegitur, sic putant, æquum esse amicos ac familiares vestiri. At in luctu vilia maximè conuenire putant: quę autem colore aliquo tincta sũt & suffusa, luxum arguunt, & superfluarũ rerum apparatum. Cùm itaq; solum albũ sincerum sit, minimè mixtum, purum, & tinctura non imitabili, optimè putant ijs conuenire, qui sepulturæ committuntur. Proinde & Socrates scribit, Argis vestes albas in vsu esse dum lugent, quę eædem sint aqua elutæ. Sed tamen obsoleuisse morem idem Plutarchus scribit: nimirum deprauata consuetudine, viros albas vestes in luctu vsurpasse; quod ferè colligimus ex ijs, quæ Paulus Iulius ait, in tit. de Sepulchris & lugendis: Qui luget, abstinere debet à conuiuijs, ornamentis, & alba veste. Constat enim ex Varrone, de vita Patrum, vti citatur à Nonio, mulieres in luctu nigrũ colorem solemnem habuisse: Amiculo nigello (inquit ille) capillo demisso sequerentur luctum. alio loco: Funere ipso pullis pallis amictæ. Idem fuisse vsus traditur apud Græcos ex vltimo Iliados Homericę, vbi Tethys futuram filij Achillis necem deflens velo nigro tecta Iouem adit. Apud Euripidem, Iphigenia matrem Clytemnestram monet, ne comam lamet suam ob mortem: suisq; vt renunciet sororibus, ne vestibus nigris corpus eam ob rem contegant. Hieronym. ad Iulianum: Lugubrem vestẽ mutaueris: & dedicatio ossium Martyris candida tibi vestimenta reddent, vt non sentires dolores orbitatis tuæ, quàm ciuitas vniuersa sentiret. Hæc ille. Quo ex loco facile est intelligere, morem etiam fuisse apud veteres sumendæ pullæ vestis temporibus orbitatis, & sepulcralium: at cùm festi dies Martyrum celebrarentur, in gaudii signum sumpsisse vestes candidas & hilares.

Gladiatorũ prima institutio.

In luctu quo habitu Romanæ mulieres vsæ.

At sinceri animi &c.] Albus in pallorem desinit: candidus purior est, & niuibus similis: sunt qui quàm maximè candenti igni æqualem ferunt. Græci φλογόλευκον videntur dixisse album colorem, cui nescio quid flammei admixtum sit. Alciatus. Albedo, puritatis, fidei, castimoniæ, integritatis, & aliarum generis eiusdem virtutum nota, ideoq; religioni accommoda. Et color albus, cùm sit purissimus, ideo pro sincero capitur, cùm transfertur ad animũ, cum eo confundunt candidum: inde Candor animi pro simplicitate puritateq; non rarò accipitur. Itaq; apud omnes ferè nationes mos inoleuit, vt ad Dei cultum indumentis albis vt plurimùm vtãtur. Quo refero illud è Satyr. 2. Persii:

— Negato
Iupiter hæc illi quamuis te albata rogarit.
Et flamen Ioui sacra faciens albatus erat, alboq; pileo vtebatur. Magi etiam Persæ putabant Deum non delectari nisi in albis vestibus. Fuit & Vestalium suffibulum vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum. Cicero 2. de Leg. Color albus præcipuè decorus Deo est, cùm in cæteris, tum maximè in textili: tincta verò absint, nisi à bellicis insignibus. Plutarchus lib. de Iside & Osiride, quærit causam, cur Sacerdotes linteis tantum vestibus vterentur. Id quidem factum ait, quòd immortalibus Diis omnia pura, mundaq; conueniant. Non enim fas est (ait Plato) pura Deorum numina contaminatis & impuris rebus coli. Itaq; cùm linum maximè purum fiat, sitque ad eluendum expeditissimum, sacrificiis, & Deum cultoribus præcæteris conuenire censuerunt. Pierius 40. Hieroglyph. meminit, & alii nonnulli. Reperio & vestem candidam signum fuisse lætitiæ, apud Val. Max. lib. 1. cap. 1. quo loco

Color albus.

Alboru significationes.

Candor.

Flamẽ Ianus albatus.

Vestales albatæ.

Vestis alba signũ lætitiæ.

scribit, post Cannensem cladem, qua maior virorum Romanorum pars absorpta fuit, decretum fuisse ne matronæ vltra trigesimum diem luctus extenderent, vt ab iis sacra Cereris peragerentur. Hæ itaq; abstersis lacrymis, depositisq; doloris insignibus, candidam vestem induerunt. Nec prætermittendus Romanorum mos in honorum petitionibus: qui enim magistratus ambibant, toga candida induti sese commendabant populo: hoc cultu integritatem, probitatemq. ex colore omnium purissimo & simplicissimo significantes, seque pecunia minimè vsos, qua populum corrumperet: ideo Candidati, à candore vestis nominati, vel à simplicitate, puritateq; animi potius. Itemq; serui accepta libertate albis vestibus vsi memorantur, vti liquet ex Septimio Florente. Deniq; fuit iste color modestiæ signum, vt purpura ambitionis, sublimisq; animi & elati. Hinc illud Alexandri de Antipatro, quem quidem ob modestiam commendabat: Foris albo pallio vtitur, inquit rex, intus autem totus purpureus: notabat simulatam hominis ambitiosi, & summa appetentis parsimoniam. Candido colori proximus est, quem canum nominat: qui color est albi nigriq; particeps, Græcis λευκόφαιος, qualis est capillorum & barbæ in senibus: vnde canities appellata est. Is natiuus color est, vt qui non inficitur, sed ex ipsa ouis lana ita capitur.

Serui manumissi albati.

Album et purpureũ quid.

Canus color, usque natiuus.

Stola candida] Nomine stolę quamcunque vestem oblongam intelligo. Aliàs stola erat muliebris, & demissa ad talos vsque. Pura autem Seruius in schedis interpretatur, non polluta. Est pura vestis, ait, qua festis diebus vti consueuerant sacrificaturi, vt neq; funesta sit, neq; fulgurita, neq; obsita, neq; maculam habeat, vt ait Festus Põpeius. Fragmenta quædam Tulliana supersunt orationis, *In toga candida.* Liuius album vestimentum dicit.

Stola.

Pura vestis.

Hinc sindon sacris linea grata viris] Poeta lib. 12. Aeneid. testis est locuples:

——puraq; in veste sacerdos
Setigera in frõtem suis, intonsamq; bidentē
Attulit.

Ouidius 15. Metamorph.

——Cererisq; sacerdos
Amphycus albenti velatus tempora vitta.

Vopiscus in Floriano: Senatores omnes ea lætitia elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequenter aperirent, albati sederent, quia antiquitatē sibi redditam crederent. Acerrimè Vatinius incessitur à Tullio, quòd toga pulla accubuisset, contra decorum festi conuiuii. Illud ex te, ait, scire cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arii, familiaris mei, cum toga pulla accumberes? quem vnquam videris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? Dices: supplicationes te illas non probasse. optimè. Nullus faciebat supplicationes. Videsne me nihil de anni illius casu, nihil de eo, quod tibi cum summis viris commune esse videatur, sed de tuis propriis sceleribus ex te quærere? Nulla supplicatio fuerat: cedo, quis vnquam cęnat atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi Romani festum diem, argento, veste niuea, omni apparatu, ornatuq; visendo, quis vnquam in luctu domestico, quis in funere familiari cęnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla vnquam data est? cũ tot hominum millia accumberent? cùm ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset: tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, cæterisq; tuis furijs funestum intulisti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit Reipub. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hanc tantam, & tam grauem ciuitatem subiectam esse non modò furori, verum etiam irrisioni tuæ? Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? numquam puer aut adolescens inter coquos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expuleras? quàm acerbè atratum videras, dominum cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amentia, vt tu, nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi violasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuiũ, morem veterem, eius qui te inuitarat auctoritatem, parum putares testificatum esse, supplicationes te illas nõ putare? Hucusque orator morem patrium violatum questus in Vatinio, non frustrà quidem, cùm qui sapiat, non abhorreat à more patrio. Memini ad hæc Aurelium Victorem in Marco Antonino Philosopho, dicere: Nuncio accepto de morte principis, confusam luctu publico Vrbem, senatores in curia veste tetra amictos lacrymas effudisse.

Tullij inuectio in Vatiniũ.

Sindon. se. Est autem sindon vestis alba, seu amictus è lino Aegyptiaco. Est illa purpurea & linea: purpura enim maris vicem præbet: linum verò fluminis, quia cùm vete primùm in oriente flumen inundasset, linum natum ait Plinius.

Viridis color. *Nos sperare docet viridis*] Viridis color, qui ex chrysocolla vel ærugine fit, ad satietatem viret. Hic color herbarum est, & avis psittaci, & lapilli, quem smaragdum nominant. Huic colori similis est prasinus, *Prasina factio.* qui nomen dedit Prasinæ factioni. Spei color est viridis (vt diximus Emblemate 44) *Viror spei nota.* quod omnia spe duce vernet. Etenim cum virescunt segetes & arbores, ab eis fructū expectamus. Fit tamen ea spes interdum irrita, fallax, & nullius omnino frugis. Ouidius:

Fallitur augurio spes bona sæpe suo,

Et Plautus:

Ego scio q̄ sperauerint, spē decepisse multos.

Irritus. *Quoties irrita retrò cadit*] Ouidius 3. de Ponto, eleg. 4.

Irrita verorum non sunt præsagia vatum.

Eodem libro eleg. 7.

Spem iuuat amplecti, quæ non iuuat, irrita semper.

Et 4. eiusdem operis, eleg. 7.

——*Fides non irrita.*

In 2. Fastor.

——*venit irritus illuc*
Romulus. hoc est, re infecta.

Idem in 3. eiusdem:

Si mea nota fides, irrita nulla putes,

Et de Narcisso eodem libro:

Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti?

Curtius lib. 4. Tam discedere irritum, quā morari pudebat.

Flauus color quorū sit. *Est cupidis flauus*] Auaris, amantibus, & iis, qui meretriceas artes sectantur, non malè quadrabit color flauus, qui ex albo, rufo & viridi concretus est, qualis est color mellis, auri, & aristarum maturatum. Colorem flauum alij Venetum, vulgò blauū appellitant, colorem illū quidem à factione Circensi nobilitatum. *Factio Veneta.* Quidam eundem esse ac cœruleum volunt, quem Græci κυάνιον, nonnulli Lazurion vocant: sed inter hos magnum est discrimen. Tribuitur autem iste color auaris, qui spem precio non emunt, cum sint coloris flaui ob insatiabilem habendi cupiditatem. Hinc reor esse, quod in multis Germaniæ locis Hebræi cogantur circulum flauum vesti assutum gestare. Amantibus verò, ob flauedinem & pallorem contractum ex amoris affectu, licet interdum propter conceptam in animo spem vireant. Ouidius:

Palleat omnis amans, est hic color aptus amanti.

Vel vt Alciatus ait, quod hic color amantium comis tribuatur. Lucanus 10. belli Pharsalici:

——*Tam flauos gerit altera crines*
Vt nullas Cæsar Rheni se dicat in aruis
Tam rutilas vidisse comas.

Loquitur de Cleopatræ pedissequis. Sic Iuuenal. 13. Satyr.

Cærula quis stupuit Germani lumina, flauā
Cæsariē, & madido torquentē cornua cirro.

Achilles flaua coma, et Menelaus. Legi alicubi flauam Achillis comam, caloris & iracundiæ fuisse argumentum, quoniam ij ferè sint ξανθοχόλοι, id est, flaua bile laborantes, & ad iram propensiores, qui crines flauos habent. Sed tamē flauum fuisse Menelaum memorant, virum quidem mitem, proindeq; mollem bellatorem. *Flauia familia.* Familiæ quoq; Flauiæ nomen dedit flaua cæsaries. Scortis deniq; tribuitur, & turpium voluptatum sectatoribus, qui præsentis opinione boni ducuntur. Meretrices tamen toga pulla à matronis adulterij conuictis, quæ albatæ erant, distinguebantur. Cur autem meretrix scortum dicatur, diximus alibi.

Color ruber. *At ruber armatos*] Ruber seu rufus color multis distinguitur notis. Aliquis ex sandaracha fit, qui ad satietatem flammeus est, & à similitudine ignis πυῤῥὸς dicitur: Burhu... veteres Latini dixerunt. Alius ex cinnabari concipitur, aliquanto coloratior, Græcè appellatur ἐρυθρὸς. Est & ostrinus color, qui & purpureus, de quo vide Miscell. Politiani cap. 12. & quæ nos supra, de purpura congessimus. Est etiam rubeus ex animantium sanguine: est & quo lana inficitur coccus: vnde vestes coccineæ, id est, purpureæ. Ruber itaq; color est militum: *Ruboris nota.* ardorem enim bellicum, cædem & ferocitatem tacitè arguit. Apud Pœnos in castris Annibalis rubeam vestem Ducis tabernaculo protentam, vt alijs purpuram, indicium fuisse certaminis proditum est, quo viso miles ad pugnam se accingeret. Plutarchus in apophthegm. Laconum: Lacones, inquit, in bellis vtebantur Puniceis tunicis, siue, quòd hic color videbatur illis aliquid habere virile: siue, quod sanguinei co-

loris rubor plus terroris incuteret bellorũ imperitis: siue, ne protinus conspicuum esset hostibus, si quis vulnus accepisset, sed vtiliter lateret ob vestem sanguini concolorem. Sed Val. Maximus scribit, Lacedæmonios non vt vulnerum suorum in bello cruorem dissimularent & occultarent, Phœniceis in prælio tunicis vsos, aut ne ipsis terrorem incuteret, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret. Et Plutarchus auctor est, Demadem oratorem olim dixisse, Athenienses de bello nunquam decreuisse, nisi pullis vestibus indutos: eo verbo significabat, eos bellandi cupidiores, nec nisi de clade suorum admonitos, pacem cogitare.

Purpureus color, symbolum verecundiæ.

Indicet & pueros] Purpureus color pudoris indicium. Hinc prætexta Romanos pueros admonebat, verecũdiam in dictis factisq; seruandam. Notum est Catonis illud, cum diceret sibi magis placere adolescentes qui rubescerent, quàm qui pallescerent. Et Diogenes apud Laertium, cùm vidisset puerum rubore suffusum: Confide fili, inquit, hic enim virtutis est color. Vide Aristotelem in lib. de Morib. Claudian. 1. de raptu Proserpinæ, vbi iuuenculam viro iam maturam describit ab adiuncto pudore:

——niueos infecit purpura vultus
Per liquidas succensa genas.

Ad hunc modum Virgil. in 12. de Latini vxore, belli dubij euentum reformidante:

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrãtes perfusa genas, cui plurimus ignẽ
Subiecit rubor, & calefacta ꝑ ora cucurrit.
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si qs ebur, vel mista rubẽt vbi lilia multa
Alba rosa; tales virgo dabat ore colores.

Cœruleus color.

Cœruleus nautas] Cœruleus color vel à cœlo, vel à cœrulo auicula, quæ & κυανὸς dicitur. Hic aeris color est, itemque maris tranquilli; vnde etiam nautis appropriatus. In oculis color iste dicitur à Græcis

Glaucus.

glaucus, vnde Pallas γλαυκῶπις, à veteribus, Latinis cæsia, quasi cœlia, à colore cœli, ait Nigidius. Nostri colorem cęlestem dicunt, *Himmelblauu*. non quod cœlum particeps sit coloris alicuius, sed quia ita nobis appareat. Proinde sacerdotes Ægyptij Deum veste indutum cœrulea, quia præcipua eius in cœlo sedes, effingebant.

Isis & Tiphon cœrulei.

Non referam quæ notantur à Plutarcho de colore Isidis & Tiphonis cœruleo, hæc enim ἀπροσδιόνυσα. Hunc colorem cœruleum ἁλιπορφυρὸν, à colore maris, ἀπὸ τῆς ἁλὸς, dici volunt: vt enim cœlum cęruleũ, sic mare cœruleum dicunt poetæ. Seruius in 8. Æneid. Cœruleus color maris est, à cuius Deo equum constat esse inuentum. Hunc cœruleum colorem, vt mundi colorem laudat obiter polyhistor Plutarch. 1. de philosophorum decretis, cap. 6. Sed vt est varia hominum mens, aliusq; aliorum sensus in colorum vsurpandis symbolis, reperio Agrigentinos tyrãnide Phalaridis liberatos, publicè constituisse, vt nulli cęruleo colore vestitũ gestare permitteretur, quòd tyranni satellites & corporis eius stipatores eo colore subligaculis fuissent vti soliti. Cęrulei coloris vestis nominatur etiam

Cymatilis.

cymatilis, quia nomen ab vndis trahit; Ouidius.

Hic vndas imitatur, habet quoq; nomen ab vndis.

κῦμα enim fluctum sonat. Apud Plautũ vestis cymatilis est vndulata: Nos camelotum vocamus, corruptè Zambelotum.

Zambelotum.

Attoniti nimia relligione.] Lucretius lib. 3.

——multoq; in rebus acerbis
Acriùs aduertunt animos ad relligionem.
Quò magis in dubijs homines spectare periclis
Scilicet aduersisq; in rebus noscere qui sint:
Nã veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur, & eripitur persona, manet res.

At puto hic alludi ad vocabulum δέος, timor, vnde putant Dei Latinum nomen trahi; ex quo illud Petronij:

Primus in orbe Deos fecit timor.

Birrus.

Vilia sunt giluus] Tenuis fortunæ homines decent vilia, vt byrrhum siue rufum, giluum siue melinum. de quo Gellius lib. 13. cap. vlt. Birrus hic (vt ait Sanctius) non pro colore capitur, sed pro vestimento, quo aquas arcemus, cum iter facimus, qui ex colore natiuo fit. Natiuus

Color natiuus qs.

autem color, vt ait Perottus, modò in albedinem, modò in nigredinem tendit. De hoc colore Antonius Thylesius lib. de coloribus cap. 4. Est & color albi nigriq; particeps, à Græcis inde λευκόφαιος, leucophæus, voce iam à nostris vsurpata, vocatus: genus est id coloris natiui, non enim inficitur, sed ouis ipsa sic natura quasi pingitur. Hunc sibi secta sacerdotum sumpsit sanctissima, qui nulla tunica linea penitus induti, pro cingulo veste se vinciunt nodosa, ac

sa, ac ligneis tantùm calceamentis vsi, precario victum quæritant. Colorem istum Alciatus hic giluum vocat. (Idem etiam in Parerg. birrum vocat, quo interdiu omnes pro tegmine capitis vtuntur) cuius verba sunt: Subsequitur cineritius, quo Franciscani passim in præsentia induuntur; nos vulgo birretinum dicimus, quod viatorij militaresq; birri propter vilitatem hoc colore essent. Melinus ex pigmento à Mele insula sic dictus, quem Latini & giluum appellant, Seruio autore. Et infra: Est igitur giluus color, scilicet quadamtenus in rubrũ vergens. Idem quoq; dicitur heluus, sic nominatus à vini genere, quod colorem habet inter rufum albumque: russum barbari appellant, aut russeum: alij saginatum, quasi sanguinatum, qui sit cruentato similis. Est ille, qui dicitur impluuiatus, pullo similis, sic nominatus, quasi fumato stillicidio implutus. Sunt qui volunt suasum esse: à stillicidio factum fumoso in albo panno, & is color est peculiaris monachis, quos Minimos appellitant, Parisini *Bonos homines*. Eo fortasse sensu homines sæculi aurei designati, ob morum vitæq; simplicitatẽ, quam ipsi profitentur: vestis enim natiui coloris minimeque infecti, vitæ innocẽtis, & ab omni alienæ luxu index est. Tum autem primum cœpit hominum exundare luxuries, cùm natiuas lanas cœperunt ad cultum tingere.

Cineritius. *Melinus.* *Giluus.* *Heluus.* *Impluuiatus.*

Qualia lignipedes] Hi sunt restigeri quidam monachi, qui ex instituto seueriore ligneis calceis vtuntur, aut potiùs soleis quibusdam è subere vel ligno, Itali vocãt Capuzzinos. Pro veste pallia cinericia gerunt, eo colore, quo vilia rusticorum saga, qui caminos emundant. Lignipedum meminit Politianus lib. 7. Epist. in Prologo Menœch. Plauti:

Lignipedes qui.

Cucullati, lignipedes, cincti funibus, &c.

Sanctius tamen censet hic potiùs intelligi claudos, & qui haberent pedes ligneos, vtpote qui preciosa stragula non possideant.

Stragula] ἡ στρωμνή, τὸ στρῶμα, Gallicè, *couuerture du lit, ou, lodier, housse*. Italicè, *coperta*. Et rectè hic quidem stragula, nam quidam horridiore cultu fratres, vt Capucini, non tam pallia, quam formam quandam stragulorum induunt; at Franciscani nostrates, qui initio cultu seueriore, nunc tandem cœperunt esse nitidiores.

Stragulũ.

Quem cura ingentes] Meticulosis, zelotypis, & ijs, qui omnino sunt perturbati, fuluus amictus ex viridi & ruso permixtus potest esse peculiaris. Fuluus est color cœli & stellarum: qua ratione sidera fulua dixit Tibullus. Sed hic existimo intelligi maximè rauum colorem, qui obtusus est quodammodo atq; obscuratus. Gellius cap. 20. lib. 2. ex Frontone docet, fuluum videri de ruso atque viridi mixtum, & in alijs plus habere rufi. Vide apud eundem reliqua. Fuluum colorem Virgilius tribuit leoni: hastæ fraxineæ Ouidius; vt satis appareat esse, quem à castanea tanetum vocamus, nisi quod fuluus clarior, castaneus paulò obscurior est. Alciatus.

Fului coloris nota. *Fuluus color.* *Tanetũ.*

Quisquis sorte sua] Est & ostrinus color, qui & purpureus, alibi ex conchyliorum sanie rubens ardensque, alibi violaceus seu ianthinus, artificum ingenijs nunc intensior, nunc pressior. Ita Alciatus. De huius coloris veste Martialis in 2. Epigr.

Color violaceus.

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.

Significat vestimenti genus infecti purpura violacea. Quo de colore perdocti Baysius cap. 3. de re vestiaria. Iste itaque color ad eos pertinet, qui sua contenti sorte viuunt, vel etiam fortunæ ludibria pro nihilo ducunt: eos enim affectus violæ & rosæ significare possunt, ἴα καὶ ἄνθη.

Et varia est natura] Vt varia est natura in coloribus, eorumque differentijs multiplicibus efficiendis; sic varia vatibrum ex ijs ducuntur symbola, vt variæ sunt hominum opiniones. Verba sunt ipsius Alciati ex 2. Parerg. cap. 1. Colorum omnes appellationes Latinè expressim ostendere vix quisquam possit; tam enim hac in re varia natura est, vt quod in alijs plerisq; accidit, rerum multitudo vocabula superet.

Sed sua cuiq; placent] Homerus, ἄλλα παρ' ἄλλοις καλά. Suum enim vtriq; pulchrum, ait Cic. & sic se res habet, te tua delectant, me mea. Virgil.

Suũ cuiq; pulchrũ

Trahit sua quemq; voluptas.

Elegans illud Eueni Parij:

πολλοῖς ἀντιλέγειν μὲν ἔθος περὶ παντὸς ὁμοίως,
ὀρθῶς δ' ἀντιλέγειν οὐκέτι τοῦτο ἐν ἔθει.
καὶ πρὸς μὲν τούτους ἀρκεῖ λόγος εἷς ὁ παλαιὸς,
σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἐστιν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

Significat, multis esse solemne reprehendere, rectè autem id non facere; quin aduersus

ſus illos poſſe verbum vetus retorqueri: Hæc tibi videntur talia, mihi verò contra. Plinius Secund. ſcitè admodum epiſt. 20. lib. 1. Adieceram quod me docuit vſus magiſter egregius. Frequenter ego iudicaui, frequenter in conſilio fui: aliud alios mouet, ac plerumque paruæ res maximas trahunt: varia ſunt hominum iudicia, variæ voluntates. Inde qui eandem cauſſam ſimul audiuerint, ſæpe diuerſum, interdum idem, ſed & diuerſis animi motibus ſentiunt. Video huc trahi ore populi celebratum adagium: *Quot capita, tot ſenſus.* Cuius etiam meminere noſtri Iuris ſcholiaſtæ, lib. 4. ad ff. SC. Trebellian. Alia enim alijs nationibus honeſta, quæ a'ijs turpia, & ſic varij quot in orbe colores, tot etiam notiones animi fluxæ ac vagæ peruolitant.

IV. *Varia colorum nomina.* VT varia eſt natura in coloribus gignẽdis, vt ſunt colores in infinita penè varietate, ſic eorum nomina varia diuerſaq; ſicuti ab herbis ſeu floribus, hiacynthinus, violaceus, roſeus, papaueratus, malachinus: à plantis pheniceus, buxeus, prafinus, à virentis porri folio: à locis, Tyrius, Puniceus, Indicus: ab animantibus, vt ceruinus, muſtelinus, olorinus, coracinus: ab aqua, aquilus, neq; albus, neq; niger, ait Feſtus. Cæterum quia nihil abſq; luce poſſumus intueri, varieq; ipſa mutetur lux, non eſt mirũ ſi cum luce varient ipſi colores. Ea de re nonnulla Cęl. Rhodig. antiq lect. lib. 17. c. 7. Poſſem huc exempli gratia conferre ſectarum varias ſpecies, nedum colores varios, hominum ac regionum faciem diſſimilem; ſed id fortaſſe bilem moueret quibuſdam delicatulis, qui domeſticis vitijs, vt naturalibus morbis delectantur, & veluti Balbinum polypus Agnæ, quod ille dixit. Malim ad colores ludorum Circenſium, circa quos imprudens antiquitas inſanijt: erant enim quatuor certantium claſſes, ſuis diſtinctæ coloribus Nam praſinus ſeu virens herbidam verni temporis indicabat læticiam; roſeus æſtiuam flagrantiam; albus palleſcentem autumnum; fuſcus hyemis nubiloſam triſtitiam. Vel ad colores varios cęnobitarum, qui patrum inſtituto non ad alium finem inducti videntur, quàm vt familiarum diſtinctio fieret, confuſio vitaretur. Nihil hic de coloribus caſtrorum, aut militantium, qui neceſſariò varij ſunt, vt hæc varietas ſingulas copias in officio contineat. Has colorum ſignificationes pulcherrimè norunt, & ad ſua vota trahunt iuuenculæ, quæ iuuenibus, datis floſculis aut arte, aut natura factis, callidè animum ſuum erga illos in colore munuſculi oſtendunt: hiſce enim vel fauent, vel ſubſannant, vel queruntur, vel ablegant, vel inuitant, mirum quàm eruditæ in Veneris tyrocinio. *Puellarũ argutia.* Et harum argutiarum ignaram eſſe, piaculum eſt Oceanĩ vndis vix eluendum. Ad id noſtrum de coloribus emblema pertinere video Tertulliani id de ſpectaculis, vbi de coloribus paganicis: *Colores paganici.* Meritò & coloribus idololatriã veſtierunt, & ab initio Deo Soli fecerunt albas & ruſſeas: albas hyemi, ob niues candidas: ruſſeas æſtati, ad Solis ruborem voti erant, ſed poſtea tam voluptate quàm ſuperſtitione prouecta, ruſſeum alij Marti, alii album Zephyris conſecrarunt: praſinum verò Terræ matri, vel verno, venetum colorem mari vel autumno. Cùm autem omnis ſpecies idololatriæ dãnata ſit à Deo, vtiq; etiam illa damnatur, quæ elemẽtis mundialibus profanatur. De coloribus ſcripſit Bayphius, ſcripſit & Antonius Thyleſius, & Gellius lib. 2. cap. 26. & alij.

Virtuti

Virtuti fortuna comes.

EMBLEMA CXIX.

ANGVIBVS implicitis, geminis caduceus alis
Inter Amaltheæ cornua rectus adest.
Pollentes sic mente viros, fandiq; peritos
Indicat, vt rerum copia multa beat.

COMMENTARII.

STAT caduceus Mercurialis siue sceptrum erectum, supernè pileo alato tectum, in quo duo serpentes, masculus & fęmina sunt, qui medio corporum complexu nodum efficiunt Herculanum: ab eo supernæ partes sic ad osculum, vt flexu circulum efficiant: infernæ simili flexu ad caducei capulum reuocantur, qua parte item caudæ coeunt vtriusq; Vtrinq; copiæ cornu, diuersis pomis ac herbis onustum, erigitur. Aliæ editiones caduceo etiam inferius alas addunt, quod minimè necessarium puto, licet non me fugiat id multis placere, inter quos etiam Pierius.

HOC ipsissimum fuisse Alciati symbolum, refert Paulus Iouius, lepido eo libro, quem scripsit lingua sua vernacula, De notis armorum & amoris. Quod scheme quàm bellè Alciato conuenerit, facilè possunt intelligere, qui eius prudentiam iuris, & eloquentiam, qua cæteris excelluit, vnà secum reputant. Id enim studium, eaque facultas effecit, vt magnos honores & honestas opes ad vitæ præsidium sibi compararit. II. *Symbolũ Alciati.*

pararit. Idem Iouius me docet, symbolum hoc fuisse vsurpatum ante à Iasone Mayno nobili Iurisconsulto, quo sua se virtute ac studio, lautam fortunam esse consecutum ostendebat. Sic enim Iouius in Elogijs: Iasoni Mayno Mediolanensi, vti ipse in gentilitijs insignibus præscribere solebat, VIRTVTI FORTVNA COMES non defuit. Huiusmodi quoq; Emblemate vsus est & Desiderius Lignamineus Patauinus, ordinis Prædicatorum, cuius meminit Bernardinus Scardeon. lib. 2. class. 6. Hanc præterea imaginem caducei adhuc videre est in numismatibus antiquis: è quibus, opinor, symbolum suum mutuati sunt Frobenij, typographi Basileenses diligentissimi, nisi quod addiderunt columbam sceptro insidentem, dempto pileo & cornibus. Hunc nodum Mercurio consecrarunt Aegyptij, innuentes fœdera non oportere vnquam dissolui, verùm plurimùm valere debere: vnde & Herculano cognomen additum. Quanquam Galli, & haud scio an etiam Aegyptij non alium putãt Herculem quàm Mercurium. Hæc ferè in prouerbio, *Cassioticus nodus*. Iulius Higinus in poetico astronomico, cap. de Lyra: Mercurius, inquit, cùm in Arcadiam (vbi olim maximè colebatur) proficisceretur, & vidisset duos dracones inter se coniuncto corpore alium alium appetere, vt qui acerrimè inter se dimicare viderentur, virgulam (quam ab Apolline dono acceperat) inter vtrumq; proiecit. Quo facto, repente prælium diremptum fuit; hinc illam virgam pacis gratia dixit esse constitutam. Nonnulli etiam cum faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis. Hæc ferè ille. Vide Perottum, & Macrobiũ lib. 1. Saturnal.

Mayni. *Lignaminei.* *Frobeniorum.*

III. *VIRTVTI FORTVNA COMES*] Gnome pulchra, non semper vera, vt res humanæ fluunt. Ad eam facit locus Plinianus ex panegyrico ad Traianum: Possum ire per omnes appellationes tuas, quas olim virtus dedit, quas proximè fortuna cõcessit, quas adhæc indulgentia diuina meditatur. Hæc ille. Sed nomen virtutis non hic accipitur pro eo habitu, quem rectæ rationi consentaneum philosophi dicunt, sed speciatim sonat τὴν ἀνδρείαν, quæ Italica dialecto dicitur, *il valore*, Gallicè, *la valeur, prouesse, grandeur de courage*. Alioqui virtutis nomine præclaræ quæq; dotes animi continentur. Vnde Gallis appellatur *homme de valeur & merite*. pietate grauem & meritis, poeta dicit: & hinc ἀνδρία κὴ μεγαλοψυχία, *la vaillance, la suffisance*. Fortè huc referas Horatianum istud è 3. Carmin. 2.

Virtus qd hoc loco.

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus.

& deinde:

Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat iter via.

Et illud Plauti Amphitruone:

Virtute ambire oportet, non fauitoribus:
Sat ille habet fauitorum, qui virtutẽ habet.

Item Senecæ de ira, cap. 7. lib. 2. Non est fortior nequitia virtute. Et Virgil.

Tũ pudor incenditq; viros & viuida virtus.

At fortunæ vocabulum aliquando pro incerto rerum euentu: nonnunquam etiam pro felici successu & affluentia opum accipi nemo nescit. Ad primum illud significatum refero varios de fortunæ varietate questus; vt ille Horatij:

Fortuna significatio.

Fortuna sæuo læta negotio,
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alijs benigna.

Et Plautinum illud Pseudolo:

—— profectò hocce erit,
Centum doctum hominum consilia sola hæc deuincit dea
Fortuna: atq; hoc verum est, perinde vt quisque fortuna vtitur,
Ita præcellit; atq; eũ sapere omnes dicimus;
Bene vbi quod consilium discimus accidisse, hominem catum
Eum esse declaramus: stultum autem illũ, cui vertit malè.

Illud item Terentij:

O fortuna, ô fors fortuna.

Ouid. vlt. Trist. eleg. 15.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cũ fugit illa, gradu.

Secundo modo fortunæ verbum sumitur pro felici opum successu, vnde dicti viri fortunati, ὄλβιοι εὐδαίμονες: quare & nos fortunas numero plurali dicimus opes, vt apud Horatium:

Quò mihi fortunas, si non conceditur vti?

Virgil. 1. ecloga:

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.

Et alia eius generis multa passim.

Anguibus

Serpentes caduceo impliciti.

Anguibus implicitu] De serpentibus caduceo implicatis hæc est Mythographorum narratio. Mercurius in Arcadiam iter faciens, duos inter se Dracones acerrimè concertantes offendit, quos interposito baculo statim pacauit: qua de causa ne posteri miraculũ ignorarent, Aegyptii virgam duobus interpositam draconibus Mercurio consecrarunt, & Caduceũ nominarunt.

Caduceus Mercurij.

Caduceus] Virga Mercurii, qua dicitur vsus ad lites & iurgia tollenda, ad somnum inducendum, ad euocandas ex inferis animas, vel etiam immittendas. Homerus Odyss. ε.

εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.
ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.

Corripuit uirgã, qua mulcet lumina sõno,
Quorumcunq; velit, soluit quoq; lumina somno.

De hac virga etiam Horatius:

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaq; leuem coerces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus & imis.

Virgilius 4. Aeneidos imitatus Homerũ:

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit,
Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.

Et Statius in primo Thebaidos:

Summa pedum propere plantaribus illigat alis,
Obnubitq; comas, et temperat astra galero.
Tum dextra virgam inseruit, qua pellere dulces
Aut suadere iterũ somnos; qua nigra subire
Tartara, & exangues animare assueuerat vmbras.

Caduceatores.

Vide adagium, *Munerum corruptela*. Hanc Mercurialem virgam Græci *κηρύκειον* appellant, qua legati fecialesq; vtebãtur, pro indeq; caduceatores nominati; cuius verbi meminit Martianus, l. 8. de rerum diuis. ff. & notat Vlpianus interpres Demosthenis, ad orationem cõtra Timocratem; quo loci statuit duplices Ceryeas, qui ius idem haberent cum fecialibus, eandemque penè potestatem, vt belli denunciandi, pacis ineundæ: quos *εἰρηνοδίκας, pacis sequestros* Dionys. Halicarnass. interpretatur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 16. Sed quæ superstitiosè de caduceo interpretentur magi, vide apud Pierium lib. 15. Hieroglyphic. & auctorem thesauri linguę Latinę, in verbo, *Caduceus*.

Geminis alis] Ex his verbis fortè alii alas caduceo in parte infima addiderũt; ego alas in Mercurii galero interpretor.

Amalthea historia.

Amalthea cornua.] Amalthea caprę nomen fuit, cuius lacte Iupiter est enutritus, Adrastes & Idæ Nympharum ministerio & opera. Cùm verò aliquando capra cornu, quod habebat amplissimum, in obiecta fregisset arbore, Nympha id sustulit diuersis pomis ac herbis onustum, & ad os ipsius Iouis detulit: cuius beneficii memoriam grandior factus, cornu seruatum Nymphæ, cuius erat capra, dono dedit ea virtute imbutum, vt quicquid appeterent, ex eo cornu protinus exiliret. Ouidius de Amalthea sic canit 5. Fastorum:

Nais Amalthea, Cretæa nobilis Ida
Dicitur in siluis occuluisse Iouem.
Huic fuit hœdorum mater formosa duorũ.
Inter Dictæos conspicienda greges,
Cornibus aerijs, atq; in sua terga recuruis,
Vbere quod nutrix posset habere Iouis.
Lac dabat illa Deo, sed fregit in arbore cornu,
Truncaq; dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe, cinxitq; recentibus herbis,
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.
Ille, vbi res cœli tenuit, solioq; paterno
Sedit, & inuicto nil Ioue maius erat:
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod domina nunc quoq; nomen habet.

Acheloi cornu.

Alii hoc cornu referunt ab Hercule ereptum fuisse Acheloo sese in varias figuras commutanti. De hoc cornu lege omnino adagium, *Copia cornu*. & quæ habet Ouidius 9. Metamorph. Strabo 10. libro. Lactant. lib. 1. c. 21. Natal Comes Mytholog. lib. 6. cap. 11.

Caduceus rectus qd.

Rectus] erectus, ad orationis rectitudinem significandam.

Pollentes sic mente] Exprimit Græcam locutionem, *νοῦν ἔχοντας*, id est, *φρονίμους*. Ordo autem talis est: *Sic indicat*, scilicet caduceus seu virga, *vt copia multa*, id est, quemadmodum affluẽtia & fortuna, *beet*, id est, diuites reddat, *viros pollentes mente*, idest,

id est, sapientes. *& peritos fandi*, id est, eloquentes.

Fandiq; peritos] Aristoteles 1. artis dicēdi, appellat eos, εἰπεῖν δυναμένους. Virgilius 10. Aeneid. Nympham Cymodoceam vocat *fandi doctissimam*.

Copia multa beet] Beare, est prodesse, inquit Vlpian. l. 49. ff. de verb. signif. naturaliter enim bona ex eo dicuntur, quod beant, hoc est, beatos faciunt.

HOC Emblemate licet Alciatus & alij nominati pro symbolo vsi sunt, id tamen placet ad quoscunque doctos & sapientes homines transferre His scilicet symbolis, virga Mercuriali, caduceo, duobus inter se connexis serpentibus, & duplici copiæ cornu significatur, homines sapientia & eloquentia præditos rerum omnium copiam facilè consequi. Sed significat eos, qui præditi τῷ λόγῳ ἐνδιαθέτῳ καὶ προφορικῷ. nam multi quidem sunt docti, at elingues, & quorum domi doctrina silet, foras prodire nescia. At alij verbosi ac locutuleij, qui nullum garriendi modum faciunt, & quibus nihil aut parum mentis. Sed quibus vtrumq; datum, felices. Sic laudatur apud Flaccum Iulius Florus lib. 1. epist. 3.

Caducei symbolū.

——Non tibi paruum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum:
Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen.
Prima feres ederæ victricis præmia.

Apud Tullium commendatur nescio quis, cui promptum, paratumq; ingenium, & qui præclaras animi notiones pari linguæ volubilitate sciret exprimere Sic apud Plinium 1. epist. 22. Aristo, iuris peritissimus impensè ornatur. Nec abs re Socrates exsecrabatur Sophistas, qui primi sapiētiam ab eloquentia seiunxissent, res natura indiuisas. Qua de re Tullius præfat. 2. libri De inuentione. Memini ab Homero tribui Vlyssi ciuilem prudentiam, τὴν σύνεσιν πολιτικὴν, & promptam eloquendi facultatem, τὴν ἑρμηνευτικὴν, his omnino verbis:

οἱ δ' ἐνὶ μὲν μορφῇ ἔνεων, ἐν δὲ φρένες ἐσθλοί.
Mente valens, iuncta est facundo gratia dictu.

Huc spectat Aristotelicum illud; diuitem, si velit, esse posse, qui sapientia fuerit excultus. Et hoc symbola hæc tacitè indicant: Nam caduceus disciplinæ, eloquentiæ, sapientiæ, sed & felicitatis notam habet, teste Pierio lib 15. de sacris Aegyptiorum literis. Serpentes impliciti sapientiæ quoque gerunt symbolum. Iulianus Imperator epistola quadam ad Iamblichum, Mercurij virgam ad eloquentiæ vim doctè retulit: οἷον ἑρμοῦ ῥάβδῳ κινεῖς καὶ διεγείρεις καθεύδοντας. *quasi virga Mercurij moues, atque dormientes expergefacis*. Idem post: πρέπει δ' ἑρμοῦ λογίου μαθητὴν, εἰ δὲ βούλει τρόφιμον ὄντα σὲ, ῥάβδον οὐκ ἐν τῷ καθεύδειν ποιεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ κινεῖν καὶ διεγείρειν μᾶλλον ἐθέλειν μιμεῖσθαι. *Æquum est te, si quis Mercurij eloquentiæ præsidis discipulus, aut si mauis alumnus, virgam non somni prouocandi gratia tractare, sed illum imitari ad mouendum & excitandum.* Et quia virga inter duos serpentes interiecta eos pacauit, hinc alij caduceum ad pacem referunt. Plinius lib. 29. Natur. hist. cap. 3. sic: Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Etenim plerunq; ad pacem componendam legati caduceatores mittuntur. Huc respexit Isidorus: Mercurius inquit, virgā tenet, quæ serpentes diuidit: nam bellantes & dissidentes interpretum oratione sedantur. Concordiæ etiam symbolum esse caduceum serpentibus implicitum ex antiquis apparet numismatibus, ac inter cætera in M. Antonij Triumuiri numismate quodā, in cuius vna parte, mulieris laurea corona sub capitis velamine redimitæ caput est, cū his literis, III. VIR. R. P. C. in altera duæ manus iunctæ caduceum hunc tenentes, cum hac inscriptione, M. ANTON. C. CAESAR. quod proculdubio pro concordiæ, quæ tunc inter Cæsarem, Antoniū, & Lepidum erat, symbolo positum fuit. Iamblichus in epistola ad Dexippū: Reuera Deus quispiam fuit, qui hominibus Dialecticam ostendit, & è cœlo demisit. Vel, vt quidā dicunt, eloquens Mercurius, qui in manibus Dialecticæ symbolum gestat, serpentes scilicet se inuicem respicientes. Cornu verò Amaltheæ quamuis Mythologici referant ad regionem antea sterilem & infœcundam, quam labore & industria Hercules feracissimam reddiderit: nos tamen hic facultatum & bonorum copiam, & omnium rerum abundantiam interpre-

Caduceus signū eloquentiæ.

Et pacis.

M. Antonij Triumuiri nummus.

Serpentes Dialecticæ symbolum.

Amalthea cornu.

terpretamur, quæ virtutem & liberalem omnem eruditionem consequi iure debeat. Quod significat huius Emblematis inscriptio. Apud Stobæum Hippodamus Thurius ciuitatem bonis legibus constitutam, cornu Amaltheæ appellat: quandoquidem bona ingenia eius beneficio profectum capiant, tum mores studia, legesq; fiant optimæ, item rationes rectæ & æquę, pietas, sanctimonia, reuerentia. Enimuero

Quisquis Palladias totis quaquatribus artes
Emit, & Aonij pocula sacra iugi,
Huic nil deesse potest, hũc pleno copia cornu
Imperat Attalica conditione frui.

Ab hac sententia non multũ abscessit Socrates, qui sic: Τὸ γὰρ Ἀμαλθείας κέρας ἐξηγούμενος ἔτως. εἶναι γὰρ σύμβολον, ἂν μήτις ᾖ μάλθων, ἀλλ' ἐργάτης, πάνθ' ἕξειν τ' ἀγαθά. κατὰ μὲν τὴν ἀμαλθείαν, τοῦ μὴ μάλθωνος ταττομένε· κατὰ δὲ τὸ κέρας τῦ βοὸς ἐργατικωτάτε ὄντος τὸν ἐργάτην ἐνσημαίνεσθαι. βότρυς δὲ ἐν τῷ κέρατι εἶναι καὶ τὰ ὅμοια, ὅτι ἐν τῇ γεωργίᾳ πάντα ἔνεσιν ὧν χρεῖαν ἔχομεν· διὸ καὶ ἔχοντες αὐτὸ εἰσάγονται, ὅ, τε ἀγαθὸς δαίμων, καὶ ἡ ἀγαθὴ τύχη. Id est: *Amalthea cornu sic interpretabatur, eum quidem significare, qui minimè sit dissolutus, sed operi intentus, genus omne boni consecuturum: Per cornu vero bouis, quod animal est laboriosissimum, virum operarium intelligi: Vuas autem & similia in cornu haberi, quia ex agricultura consequimur quacumq; necessaria sunt. Itaq; ipsum gestantes inducuntur bonus genius & bona fortuna.* Hanc Socratis sententiam de cornu Amaltheæ obiter volo ita restitui: τὸ γὰρ τὸν ἀμαλθείας κέρας ἐξηγούμενος τοιαύτης τινὸς ἀναφορᾶς ἠξίωσεν. Amaltheæ cornu explicans eo referri volebat, vt esset symbolum, quo designaretur is, qui minime dissolutus esset, sed intentus operi, genus omne boni consecuturum. Vocabulum enim Amalthee, loco μὴ μάλθωνος, hoc est, *non dissoluti*, poni; per cornu verò bouis, &c. In Collectaneis ex Philemone de pecunia idem intelligitur:

Quid per Amalthea cornu, ex Stobao.

Bos animal ad laborem natum.

Τὸ τῆς Ἀμαλθείας δοκεῖς εἶναι κέρας,
οἷον γράφουσιν οἱ γραφεῖν κέρας βοός;
ἀργύριόν ἐστι τοῦτ', ἐὰν ἔχῃς, λέγε
πρὸς τοῦθ' ἂν βύλει, πάντα σοι γενήσεται,
φίλοι, βοηθοί, μάρτυρες, συνοικίαι.

Putasne Amalthea cornu huiusmodi esse.
Quales pictores cornu bouinum depingunt?
Argentum est: quod si habueris, petas
Ab ipso quicquid voles, omnia tibi addentur:
Amici, auxiliatores, testes, domuum multitudo.

Amaltheæ istud cornu, præter cæteros, ad felicitatem & fortunæ bona retulit Dio Chrysostom. Orat. 1. De fortuna. Huius pręterea epigraphę meminit Cicero in Catone Maiore his verbis: Te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta est: quæ petita videntur ex Oeconomico Xenophontis. Quò etiam referri potest adagium ex Ciceronis epistolis familiaribus: Virtute duce, comite fortuna. Vno verbo, viris eloquentibus, litteris & ingenio pollentibus, præcipuè autem virtutem amplexantibus, copię cornu, id est, felix & prospera fortuna, & rerum abundantia facilè adiungitur. Plautus in Amphitr. *Virtus, inquit, omnia in se habet: omnia assunt bona, quem penes est virtus.* Sed quid si illa à fortuna vincatur? audiamus.

Virtute duce, comite fortuna.

Fortuna

Fortuna virtutem ſuperans.

EMBLEMA CXX.

CAESAREO poſtquàm ſuperatus milite, vidit
Ciuili vndantem ſanguine Pharſaliam;
Iam iam ſtricturus moribunda in pectora ferrum,
Audaci hos Brutus protulit ore ſonos:
Infelix virtus, & ſolis prouida verbis,
Fortunam in rebus cur ſequeris dominam?

COMMENTARII.

I. VIR ſtrenuus & militaris ſibi ipſi gladio pectus transuerberat, vnde pronus in caſum apparet.

II. INTERFECTO Iulio Cęſare à Bruto & Caſſio, vt libertatem ciuibus ereptam reſtituerent, res tamen non ceſſit vt ſpetabant. Siquidem extincto Caſſio in bello ciuili, cùm Brutus vidiſſet ſe ſuperatum iri, quibuſdam de fuga ſuadentibus: Non certè pedibus, inquit, eſt fugiendum, ſed manibus: tandemque arrepto gladio prorſus deſperans ſe ipſum confodit, iuuante Stratone Rhetore. Dion in Auguſto refert, tum verſus hos pronunciaſſe, qui in *Mors Marci Bruti.* tragœdia

Fons Emblematis.

tragedia Herculi tribuuntur: ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα ἄλλως. ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. hoc est: O *misera virtus, quam tu res eras nugatoria: equidem seriò in te exercebar, at tu fortunæ inseruiebas.* Vel sic: O *misera virtus, ergo nomen inane eras; ego verò te vt rem solidam exercui, quamuis interim fortunæ seruires.* Significabat tunc quidem temporis plus momẽti & virium fortunæ quàm virtuti fuisse, virosq; bonos improborum machinis fractos & extinctos. Alciatus Parergωn libro 2. cap. 7. retulit hanc Bruti sententiam, vsurpauitque in Epitaphio à se conscripto de Pyrrhi Anglebermæi Aurelianensis Academiæ Iureconsulti (Sanctius Senatorem Mediolanensem hunc Pyrrhum dicit) morte, his omninò verbis:

Quis non malignas mortis accusat vices,
Virtute claros quæ viros præceps rapit,
Viuaciores improbos coruis sinens?
En Pyrrhus ille, tot animi illustris bonis,
Latoq; clauo, est ante præreptus diem:
Frustra putauit esse te virtus Deam,
Quæ fortuitis seruiebas casibus.

Longa esset historia, longæ ambages, si omnia, quæ ad Brutum pertinent, huc referenda essent. Bellum enim Bruti & Cassii cũ Cæsare scripserunt T. Liuius, Plutarchus in vita M. Antonii, & M. Bruti, circa finẽ, & in vita C. Cæsaris, etiam ad finem, Antonius Sabellicus in 6. Ennead. lib. 8. Appianus lib. 4. de bellis ciuilib. Val. Maximus multis in locis, Suetonius in Augusto, Lucanus 2. Pharsaliæ. Referam tamen paucula ex Epitome Iulii Flori in Liuium: Cæsar, inquit, & Antonius apud Philippos vario euentu contra Brutum & Cassium pugnauerunt, ita vt vtriusq; dextera cornua vicerint, & castra quoque vtrinque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors quidem Cassii fecit: qui cùm in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi consciuit. Altero deinde prælio victus M. Brutus, & ipse finiuit vitam, exorato Stratone fugæ comite, vt sibi gladium adiiceret. Annorum erat circiter quadraginta. Verba etiam Bruti refert idẽ Florus lib. 4. hist. Roman. cap. 7. in hæc verba: Capta sunt hinc Cæsaris castra, inde Cassij. Sed quanto efficacior est fortuna quàm virtus? & quàm verum est quod moriens efflauit, Non in re, sed in verbo tantùm esse virtutem. Victoriam illi prælio error dedit. Verba autem ipsius Dionis lib. 47. circa finem hæc sunt: Ἀπογνοὺς μὲν τὴν σωτηρίαν ἀπαξιώσας δὲ τὴν ἅλωσιν, ἐς τὸν θάνατον καὶ αὐτὸς κατέφυγε, καὶ ἀναβοήσας τοῦτο δὴ τὸ ἡράκλειον ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα ἄλλως. ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. Cum igitur Brutus sibi mortem consciuisset, & fama ad vxorem eius Porciam perlata esset, illa post maritum superstes esse noluit, sed haustis ardentibus carbonibus mortem accelerauit. De qua Val. Maximus cap. de Amore coniugali, sic: Tuos castissimos ignes, Portia, M. Catonis filia, cuncta sæcula debita admiratione prosequentur: quæ cùm apud Philippos victum & interemptum virum tuum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata: sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es. Sic Martialis lib. 1. Epigram. 43:

Floris de bello Bruti et Cassij.

Mors Bruti.

Portia vxoris Bruti mors.

Coniugis audisset fatum cùm Portia Bruti,
Et subtracta sibi quæreret arma dolor:
Nondũ scitis, ait, mortem non posse negari?
Credideram satis hoc vos docuisse patrẽ.
Dixit, & ardentes auido bibit ore fauillas:
I nunc, & ferrum, turba molesta, nega.

Simile amoris coniugalis exemplum extat apud Plin. Secundum 3. epist. 16. de Arria Pæti Thraseæ vxore. De hac idem Martialis eod. lib. Epigr. 14.

Arria Pæti mors.

Casta suo gladiũ cùm traderet Arria Pæto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit;
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

At vereor, ne quis nos hic putet nimis diligentes, quare ad alia properandum.

III. *Fortunæ potentia.*

FORTVNA VIRTVTEM SVPERANS] Mirum quantum pagani veteres fortunæ, tanquam numini tribuerint. Ex multis nos paucula. Ouidius sic Trist. 5. Eleg. 15.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernet,
Quæ maneat stabili, cùm fugit illa, pede.

& Horatius:

Fortuna sæuo læta negotio,
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc aliis benigna.

Plautus Pseudolo:

——profectò hocce erit,

Centum doctum hominum cōsilia sola hæc deuincit dea

Fortuna. atq; hoc verum est, perinde vt quæque fortuna vtitur,

Ita præcellit, atq; sapere eū omnes dictitāt:

Bene vbi quid consilium dicimus accidisse, hominem catum

Eum esse declaramus: stultum autem illū, cui vertit malè.

Sed & Sallust. in Catilina: Fortuna in omni re dominatur; ait. Fortunam deniq; dominam esse rerum, dicit Cicero lib. 5. Tuscul. quæst. & in Orat. pro M. Marcello. De fortuna eleganter Plinius lib. 2. c. 7 nec minus venustè Virgilius in epigram. De Fortuna.

Cæsareo milite] Cæsaris Octauij & M. Antonij copijs.

Ciuili vndantem sanguine Pharsaliā] cruore ciuium redundantem Pharsaliam. Minos versiculum hunc leui aliqua mutatione corrigit:

Ciuili vndantem sanguine fractus humū.

nisi quis ita malit:

Ciuilis plenam sanguinis Æmathiam.

Nam vox, *Pharsaliam*, non bene quadrat ad hunc numerum, vt cuius antepenultimam semper productam reperias, apud Lucanum maximè. Sic enim ille lib. 1. de bello ciuili:

——Hac mercede tuos Pharsalia campos Impleat.

& libro 6.

Qua iuga deuexus Pharsalia porrigit Æmus.

Item in 7.

Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.

& passim in sequentibus. Catullus tamen in eodem versu variauit:

Pharsaliam coeunt, Pharsalia tecta frequentant.

Pharsalia. Est autem Pharsalia campus Thessaliæ, in quo bellorum ciuilium procellæ detonuerunt. Lucanus Pharsaliam, Thessaliam, Aemathiam, Aemoniam, Macedoniam, Philippos, pro eodem numerat.

Iamiam stricturus] morti proximus, sibi violentas manus proximè allaturus.

Audaci ore] voce hominis desperantis.

Mortem sibi afferre timidi est animi. Mortem sibi consciscere gloriosum & magni animi factum multi putauerunt, præcipuè ex Romanis, quod non probat Aristoteles in Ethicis lib. 3. his verbis: τὸ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, ὐκ ἀνδρείυ, ἀλλὰ μᾶλλον δειλῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα, καὶ ἐκ ὅτι καλὸν ὑπομένη, ἀλλὰ φεύγων κακὸν. id est: *Mortem sibi consciscere fugientem vel inopiam, vel amorem, vel aliquam molestiam, fortis animi magniq; non est, sed angusti potius & timidi. Mollities enim est fugere ardua, & non quod exspectet bonum, sed quod fugiat malum.* D. Augustinus quoq; Catonis factū tribuit potius ignauiæ, quam fortitudini. Et Chrysostomus desperationis radicem, ignauiam dicit.

Infelix virtus. &c.] ὦ τλῆμον ἀρετὴ. verba sunt Bruti, apud Plutarchum, Dionem, Zonaram. Manilius:

Quinetiam infelix virtus, & noxia felix.

Quo sensu dicitur à Septimio Florente libro aduersus Valentinianos, desultrix virtus; id est, instabilis & motoria: Tantùm quod desultricem & defectricem illam virtutem non vult. Ita Seneca Hercule Oeteo: *Virtus desultrix.*

Sine hoste vincor, quodq; me torquet magis (O misera virtus) summus Alcidæ dies.

Solus prouida verbis.] In hoc sequebatur quorundam dogma, qui asserebant, Virtutem nihil aliud esse quàm verba & voces. cuius meminit etiam Plutarchus Commē. De superstitione, vbi hoc, quod antè asscripsi ferè, citat ex Poeta quopiam: ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρα ἦσθα, ἐγὼ δ' ὡς ἔργον σε ἤσκουν, ἀφεὶς τὴν πλουτοποιὸν ἀδικίαν καὶ τὴν γόνιμον ἁπάσης ἡδονῆς ἀκολασίαν. Idem scriptum reperitur (cur enim non repetatur, quod sese vltrò offert?) in Epitome historiæ Romanæ quæ L. Flori nomine circumfertur: Quanto est, inquit, efficacior fortuna quàm virtus? quàm verum est, quod moriens efflauit, Non in re, sed in verbo tantùm esse virtutem? Hæc lib. 4. Cæterùm ad eorum opinionem, qui putarunt virtutem nihil aliud esse quam verba, Horatius videtur allusisse in epistolis, cùm ait: *Virtutem in verbis solùm esse quidam putarunt.*

——Virtutem verba putas, vt Lucum ligna.

MIRA est fortunę vis & potentia, quę vel ipsam virtutem vincit & prosternit sæpius, quod Seneca his verbis ostendit: Iniqua rarò maximis virtutibus fortuna parcit. Idem sentit Q. Curtius lib. 8. cum ait: Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius

IV. Fortunæ vis.

pius fortunę quam virtutis esse beneficiũ? Fortuna rebus famam pretiumq; constituit, & militiæ probrum plerunq; venit in gloriam. Cumq; ea in omnibus rebus, tũ verò maximè in re militari plurimum potest. De fortunæ sæuitia, perfidia & inconstantia pulchrè Virgilius in epigrammate De Fortuna. Vaga, (ait Plinius) incõstans, incerta, varia, indignorumq; fautrix: Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola vtrãque paginam facit. Huc non malè quadrant Menandri senarij:

παύσασθε νοῦν ἔχοντες. οὐδὲν γὰρ πλέον ἀνθρώπινος νοῦς ἐστιν, ἀλλ' ὁ τῆς τύχης. &c.

—— ἡ πρόνοια δ' ἡ θνητὴ, καπνὸς,

καὶ φλήναφος. πείσθητε, κ' οὐ μέμψεσθέ με.

ἅπανθ' ὅσα νοοῦμεν, λέγομεν, ἢ πράττομεν,

τύχη ἐστὶν, ἡμεῖς δ' ἐσμὲν ἐπιγεγραμμένοι.

Desinite mẽtem habere: nam nil amplius
Humana mens est, tota fortuna manet.
Mortalis autem fumus est prudentia
Nugæq; non vos pœnitebit, credite,
Quæcunq; sentimus, agimus, vel dicimus,
Fortuna cũ det, nos quidẽ inscripti sumus.

Veterũ delirium. Hinc persuasum veteribus paganis fuit, virtutem cogi seruire fortunæ; quo mero delirio plures Romani, ijq; viri graues laborarunt, ac ne id contingeret, sibi ipsis potiùs violentas attulerunt manus, vt ex Seneca, Plinio Secundo, Plutarcho, & alijs videre est. At fuit hæc Bruti, id est, hominis pagani, nec verè Philosophi, imò verò desperantis, & priscorum tenebrionum opinio, qui quantum in eo errarint, colligere est facillimum ex scriptis Platonicorum & aliorum, quorum fuit iudicium acrius, & auctoritas maior. Certè non multum ei potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute quàm in fortuna præsidium collocauit. *Virtutis vis.* Virtus enim omnia, quæ in hominem cadere possunt, subtus se habet, eaq; despiciens casus contemnit humanos, culpaque omni carens, præter seipsam nihil censet ad se pertinere, vt rectè docet Cicero Tuscul. 5. & Lactant. lib. 3. De falsa sapientia, cap. 28. *Fortis nõ est, qui se necat.* Neq; verò censendus est fortis, & magno præditus animo, qui vt aliquod damnum, aut alioqui asperam vitæ calamitatẽ effugiat, vitæ sibi vsuram adimit: quod in Cleomene Plutarchus exaggerat. Cùm enim post miseram acceptam cladem in bello contra Antigonum, Cleomenes rebus *Cleomenis verba grauissima.* omnibus desperatis admoneretur à Therycione, vt se interficeret: Generosum verò putas esse, inquit, magniq; animi facinus, sibi vitam adimere: quo vno nihil facilius aut promptum magis esse potest? Id verò ignaui hominis & inconsulti maximum argumentum est. Quis enim eum, qui simile quidpiam in se receperit, non à sua ipsius ignauia victum esse confitebitur? Minimè est oppetenda mors, vt honestas actiones detrectemus, imò diligenter prouidendum, vt ipsa mors in se generosi quidpiam & honesti habeat: quia cum probro non minimo coniunctum sit, aut viuere, aut mori sui caussa velle. Quod si aliquando cogitandum esse videatur (quod nunquam tamen permissum fuit instituto Christiano) id fortasse permittitur, cùm nulla spes superstit amplius defendendæ patriæ. Rectè ille quidem, sed verius Poeta:

Rebus in incertis facile est contẽnere vitã:
Fortiùs ille facit, qui miser esse potest.

Huc Martialis in primo ad Decianum quendam:

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam:
Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

Idem sic lepidè perstrinxit Fannium:

Hostes cùm fugeret, se Fannius ipse peremit;
Dic mihi, non furor est, ne moriare, mori?

Locus apud Gratianum est elegans 25. q. 5. ex scriptis Augustini in Ionam: Non est *Nemini licet sibi vitam eripere.* nostrum, ait, mortem arripere, sed illam ab alijs libenter accipere; vnde in persecutionibus mihi non licet propria perire manu, absq; eo vbi castitas percellatur, sed percutienti colla submittere. Idem Augustinus contra Petilianum: Non veneramur nomine Martyrum eos, qui collum ligauerunt. Huc videntur attinere hi mimi veteres:

Heu, quàm est timendus, qui mori tutum putat.
Crimen relinquit vita, qui mortẽ appetit.
Mori est necesse, sed non quoties volueris.

Alterum lædere ius prohibet, sic neq; seipsum permittitur. Ita D. Augustin. Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet, quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam: & nemo non prius in se, quàm in alterum peccat. Bene D. Paulus ad Ephes. 6. *Carnem suam nemo vnquam odio habuit.* Referre possis huc quod Sene-

ca consolatione ad Polybium, cap. 3. Et quamuis video mortis spontaneæ cõsiliũ probari apud Plinium Secundum lib. 1. epist. 2. tamen ab eo viri sapientes semper abhorruerunt, adeoq; Romani iuris auctores. Scilicet alteri non parceret, qui sibi ipsi non pepercit. l. 3. §. sic autem, in fin. ff. de bon. eor. qui ante sentent. Sic enim Marcian. Qui sibi non pepercit, multò minus alij parceret. l. omne delictum, §. qui vulnerauit, ff. de re milit. l. cum autem, §. cũ excipitur, ff. de ædilit. edict. Malus seruus creditus est, qui aliquid faciat, quò magis se rebus humanis extrahat, puta si laqueũ torsit, si pro medicamento venenum bibit, præcipitẽvè se ex alto misit, aliudvè quid fecit, quo facto speraverit mortem præuenturum, tanquam nihil non in alium ausurus qui hæc aduersus se ausus esset. Quinimò apud Athenienses moris fuit, si quis mortem sibi admouisset, manum, quæ hoc peregisset, abscindere, ac seiunctim à corpore humo contegere. Vesania vetus de se ipsis tam prauè ac nequiter iudicãtium nusquam plus habere debuit, quàm sapientum iudicium, Ex multis profero vnum inculpatum. Solon cùm Athenas Pisistratus occupasset, videretque conatum suum omnem frustrà esse pro libertate, arma & scutum ante fores curiæ ponens: ò patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sum, atque ita domum abijt, in posterum quieturus. Mihi meritò videtur graue illud Vellei Paterculi lib. 1. vbi de Cæsare: Ineluctabilis fortunæ vis, cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Itẽ que: Quippe ita res habet, vt plerumque qui fortunam mutaturus est Deus, consilia corrumpat, efficiatq; quod est miserrimum, vt quod accidit, etiam meritò accidisse videatur. Hæc Paterculus. Idem iudicium M. Tullij in Ligariana defensione: Mihi quidem, ait, si proprium & verum nomen nostri mali quæritur: fatalis quędam calamitas incidisse videtur, & improuidas hominum mentes occupasse, vt nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. Loquitur de victis Pompeianis, victore Cæsare. Cæsar in 7. de bello Gallico: Animi est ista mollities, inquit, nõ virtus, inopiam paulisper ferre non posse: qui se morti vltrò offerant, facilius reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant. Idem penè Curtius lib. 5. de Alexandri gestis: Fortium virorum magis est mortem contemnere, quàm odisse vitam: sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignaui. At in primis audiẽda vox Herodiani 6. χρὴ δ' ἄνδρας γενναίους τε καὶ σώφρονας εὔχεσθαι μὲν ὑπάρχειν τὰ βέλτιστα, φέρειν τε τὰ προσπίπτοντα: *Viros generosos atq; sapientes decet optima quidem optare, sed ferre quæcunque incidant.* Laudata non temerè sapientibus & cõsultis hominibus M. Tullij sententia, qui cùm videret fractas omninò & extra spem positas esse Pompeianorum copias, cum Cæsare & Crasso sentire maluit, quàm iis, quos vincere se minimè posse sperabat, obsistere, aut etiam verbis molestus esse. Nam neq; pugnandum sibi arbitrabatur esse tutum aut facile contra tantas opes, neque permanendum in eadem sententia, conuersis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis, sed temporibus assentiendum. Nunquam enim, vt ait ille, præstantibus in gubernanda Repub. viris laudata est in vna sententia perpetua permansio: sed vt in nauigando tempestati obsequi, artis est, etiã si portum tenere nequeas: cùm verò id possis, mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quẽ cœperis, potiùs quàm eo commutato, quo velis tandem peruenire: sic in administranda Republ. prudentibus viris propositum debet esse OTIVM CVM DIGNITATE: & non idem semper dicere: sed idem semper spectare. Quæ laus Catonis fuit, qui cùm esset eo ingenio, ijsque moribus, vt seipsum mutare, & (vt Sallustij verbo vtar) naturam versare minimè posset, non modò suæ Reipub. nihil profuit, sed etiam valdè obfuit? Eum quidem hominem cordatum, & fortem, & temperatum facilè patior fuisse, at non tam prouidum, neque tam circumspectum video in iis, quibus erat in primis ea ætate, eoque tempore prouidendum. Vtq; Solis cursus non recto per cœlum meatu fertur, sed obliquo, leni, atq; moderato, tamen orbis vniuersi machinam æquabili temperie calefacit: Ita Principes & magistratus sese populi nonnunquam studiis, vt ita dicam, obliquis accommodare debent, vt melius sit iis consultum, quos regi par est non summo iure, sed æquitatis vario eoq; mutabili præscripto. In quo Cicero, quanquam in cæteris vitæ partibus oculatus, infeliciter

Iurisconsulti mortem spontaneã prohibent.

Solonis sapiens factum.

Ciceronis dissimulatio post ciuile bellũ Põpeianũ laudatur.

Catonis pertinax animus improbatur.

lapsus

Infelix contentio M. Tullij in Antonium.

lapsus est ea, quam in M. Antonium instituit misera contentione. Nam quamquam non inuitus fatear, illius causæ, quam pro libertate suscipiebat, optimam conditionem fuisse, non possum tamen quin vna cũ Poeta dicam;

Heu nihil inuitis fas quemquam credere Diuis!

Putabat enim se Antonium tam facilè, & eo iure, posse de medio tollere, aut certè in ordinem cogere, vt quondam Catilinam, Verrem, & alios facinorosos. Non videbat, inquam, se versari in Romulidum fæce, & cùm alia vrbs esset, aliam esse vitam debere, vt non mirum videri debeat, si ei fato iniquissimo pereundum fuerit. Sed iam satis: ad alia nobis properãdum. In eam Bruti mortem spontaneam disputat. Seneca De beneficijs 2. c. 20. & vndecimo Epistolarum ad Lucilium, 83. epist. Porrò in eos, qui sibi ipsis violentas manus afferunt, longè plura peti possunt ex refertissimo tum sapientum, tum Historiæ scriptorum penu. Sed prætermissis alijs ferè omnibus succurrit nobilis apud Hegesippum disputatio, quo loco Iudæi obsidione pressi à Tito Vespasiano, extra omnem spem coniecti mucrones iamiam in se parant, aliosq; ad simile adhortantur facinus. A qua sententia eos conatur reuocare Iosephus, multis iisq; validis rationibus. Quis enim, ait, animam suam nolit ex ipso mortis corpore, si liceat, exsolui? At soluere non licet, nisi ei, qui ligauerit. Iuncta est anima corpori, naturæ quodam quasi vinculo. Quis naturæ auctor, nisi præpotẽs Deus? Ecquis hoc animæ & corporis contuberniũ à Deo informatũ intercidere aut dissociare audeat? Si quis seruus manibus suis imposita vincula, ita volente & iubente domino, non exspectato eius arbitrio detraxerit, is damnabitur, vt qui dominum iniuria certè graui affecerit. Nos verò Dei possessio sumus, ipsiq; seruitium debemus: itaq; vt serui, ex spectemus imperia: vt vincti, nos in vinculis contineamus: vt fideles, depositum fide omni & religione asseruemus. Non est recusandum vitæ istius munus, quod à Deo nobis est permissum ac concessum, nec refugiendum istud profectò cœleste ac diuinum naturæ donum. Species est contumeliæ, si quis aspernetur ac reijciat, quod ab homine vel offertur, vel dono datur: quanta cura seruare debemus, quod à Deo gratis accipimus? Eius enim munere ac dono viuimus & spiramus: ipsius ergo debet esse vt simus, quamdiu volet: siquidem vtrum que ad ingratum hominem pertinet, & citius vitã cedere quam volet, & diutius velle vitam producere, quàm volet, qui vitæ auctor est. Optarunt permulti viri pij ex hoc corpore quasi è quodam carcere & vinculis excedere: nullus tamen ex ijs vmquam fuit, qui sibi necem inferret. Quod si quid est in morte lucri, furti est instar præripere, quod exspectatur. Si viuere bonum est, sacrilegium est vitam amittere antequã reposcatur. Si gloriosum est in bello, multò gloriosius est pro patria mortem oppetere. Malo hostium latrocinio perire, quàm meo: latrocinium meum est, si mihi manus intulero violentas; si hostes, beneficium erit: vtq; hanc mihi necem facilius persuadeatis, ministras vestras manus pollicemini. Sed neq; meo ipsius, neq; vestro scelere perire volo. Nonnulli ex vobis asserunt, suaue esse pro libertate viuere. Timidus est, & qui mori detrectat cùm oportet, & qui mori cupit, cùm non oportreat. Nam quis nescit esse muliebre, ne moriare mori velle? Constat enim aliquando vsuuenisse, vt perculsæ metu mulieres, cùm sibi aliquod imminere periculum præsentiscerẽt, sese de edito loco dedisse præcipites. Reuera qui sunt animi angusti & pusilli, quidquid timendum putant, horrent, ipsumq; mortis metum perferre non possunt. At vir fortis, qui non metuit ea, quæ instant, neq; futura sunt cogitat, non trepidat. Quid causę est cur damnetur, qui seipsum interfecerit? quia nihil est adeò alienum à naturæ legibus. Nullum est ex animalibus brutis, quod non consentiat inter sese mutua quadam concordia. Naturæ lex omnibus insita, vitam tutari, à sui abhorrerę interitu. Informem leti liquorem homines inuenerunt: feræ, quanquam immites, nesciunt. Quod si quis dicat, ferarum morsus pro armis esse, dentesquè vt gladios & sicas videri: quis, inquam, aliquando vidit belluam vel adeo ferocem, quę membrum sibi secuerit, seq; vel muneribus priuarit? Nobis quid amicius vita, quid tam inimicum quàm mors? Deniq; qui vitam alterius ope consiliove tutatus erit, defensor est: qui vitam alteri tollere conatur, insidiator est. Si ergo necem tam miseram, tamq; ab omni, non dicam humanitate, sed vni-

Locus Hegesippi, lib. 3. c. 17.

Ioseph nobilis adhortatio ad Iudæos, ne sibi ipsis manus inferant.

image
not
available

transferri & mutare locum; si apprehendere volumus, admoueamur est necesse, traiecto spacio quod disiungit: spe sola non arripimus aut iactu voti, stertente corpore. Nec conatu duntaxat opus, sed impetu, qui ex ardore gliscat, & conantem velut propellat, ne subrepat tædium. Non metienda sunt curiosis oculis, quæ à tergo relicta, aut obiecta adhuc à fronte interualla, nec anxiè supputandum, quid restet laboris & quantum exhaustum. Angusti pectoris est & effœminati ruminare toties molestias iā semel deuoratas, & regredi in memoriam eorum cum morsu doloris, quæ iam concocta penè. Cogitemus in ipsa crepidine montis iam stare nos, & assultu occupare posse caput sacri huius & augusti iugi, vbi Virtuti sua regia & thronus. Quis igitur mihi hic pertinaci clamore obtrudat, de laboriosa nescio qua peregrinatione ac difficili? de Fortunæ viribus & rota? Sapiens certè non lentè accingit se & euadit, laboris tolerans, imò ne sentiens quidem, quem constantiæ arma contra Fortunæ tela muniunt. Stultorum querelæ audiuntur passim, quibus mentis errore iudicium omne deprauatum; addit vulgus suum calculū, non minus indiscretus censor, nec magis perspicax; vtrinque in speciem æstimatio, neglecta rei veritate, quam non penetrant ingenij hebetudine & caligante intellectu. Rationem hic sequamur oportet, aurea præcepta dictantem: Nec arduum, nec asperum, inquit, est ad virtutem iter, plano aditur, ipsaq; natura nos in rectum genitos, si accedere volumus, iuuat: appetitum enim impressit illius ambiendæ, & commotiunculas ad amplexandum, etiam in barbara ac siluestri mortalium stirpe; ab hac est conspiratio & copula animorum inter bonos, amoris enim conciliatrix est, & conglutinat fœdera gentium & societates. Cur igitur

Virtutū semina nobis à natura indita.

in auijs, tanquam Phœnicem aliquem solitarium aut pelicanum, illam quæramus? Non habitat quidem in humili nympha hæc, scimus, nec sordido aut despecto aliquo loco; attamen nec in tali vbi inueniri nequeat aut nolit altius remota, nisi viribus exhaustis, & longa atq; periculosa profectione consumptis, aut denique ipsa vita crudeli manu expulsa. Nefas sit hoc somniare, nedum facere: prospectum habet & inuitat ab omni latere, in decliui & patente colle, rosis & lilijs vestito. Spinosus solùm aditus & pes infimus montis, sed paucis saltibus penetrabilis, vbi floribus cætera rident; & ad placitum cursoris omnia composita. Ingrediamur bonis auspicijs, & siquid obstat inter initia, proteramus audaci calcaneo. Si metus vulnerum, armari potest ferrata solea, ab incude & malleo patientiæ. Quid? tam pauida nobis esse pectora vt hæc terreāt? vel vitæ etiam fastidium inducant? Vana vanis formidini sunt nimirum, & contemptissima timentur, quæ tamen nihil in se habent firmum aut forte; interim mouent: quomodo? vt vmbra infantes, feras rubens pinna, porcina vox elephātes, curriculi stridor aut rotarum versata facies leones. Imbelles & imbecilles simus, si ad hæc vel pilus se erigat: vir non cedit, in quo sanguis & virilis animus, & ridet hanc laruam personati morionis: imò si quippiam tale adhæret, pertinacia omnem difficultatem & impedimentum transcendit. Mens sibi imperet, quæ quodcunq; iubet obtinet. Non est quod patrocinium nobis quæramus, excusantes infirmitatem virium & fractos neruos, qui nequeant pertingere ad virtutis illum apicem. Animo vitium inest, non corpori, cui nunquam defuit Aduocatus, qui impotentiæ prætextu defenderet.

Virtutis aditus qualis.

Labor & cōstātia omnia vincunt.

Paupertatem ſummis ingenijs obeſſe, ne prouehantur.

EMBLEMA CXXI.

DEXTRA tenet lapidem, manus altera ſuſtinet alas:
Vt me pluma leuat, ſic graue mergit onus.
Ingenio poteram ſuperas volitare per arces,
Me niſi paupertas inuida deprimeret.

COMMENTARII.

I. ADOLESCENTVLVS proponitur (licet hic barbatulum expreſſerit pictor) cui manu dextrâ ponderoſus dependet lapis, ſiniſtræ verò eius alæ affixæ ſunt leuiſſimæ: vtq; hæ alteram corporis partem eleuant, ſic onus alterã deprimit.

II. ADOLESCENTIS ingenioſi eſt proſopopœia, qui de paupertate conqueritur, qua vrgente nequit prouehi, licet ingenij bonitas omnia ſumma ſibi polliceatur. Lapis paupertatis eſt ſymbolum, propter grauitatem & difficultatem ponderis. Citatur à multis hic ſenarius: *Lapis q̃d.*

οὐδὲν πενίας βαρύτερον ἐςὶ φορτίον.

Nullum pauperie moleſtius eſt onus.

Conqueritur, inquam, dextra ſe geſtare lapidem

pidem, quæ totius corporis habet regimẽ; nam hoc in sinistra aliquo pacto esset ferendum. Hinc notissimum illud Iuuenalis Satyr. 3.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Idemque:

—Cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atq; aris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget: satur est cũ dicit Horatius ohe.

Ala quid hoc loco. Per alas siue pennas, vigorem ingenij & acumen intellige. Et hæc querela multis alijs est communis, quibus si quid suppeteret ad studiorum progressum, non sanè ita hærerent in puluere, sed ad summos doctrinę gradus eueherentur.

III. *DEXTRA tenet lapidem*] manus dextra duro saxo retinetur & deprimitur, paupertate scilicet, qua nihil grauius.

Manus altera] læua alata est: ingenij dexteritas me subuehit.

Pluma leuat] leuem facit agilemq; vigor ingenij me facit promptum ad eruditionis cultum percipiendum.

Ingenio poteram &c.] summum honorem ex doctrinæ fructu consequi.

Paupertas]. Hoc verbo puto intelligi egestatem duris in rebus vrgentem, vt Poeta loquitur. Pauper enim dictus est à parno vel pauco ære: at egens, cui nulla gens, vel qui nullius familiæ; quasi exgens, vt est apud Grammaticos veteres: nam, vt est in prouerbio, *pauperi ne parentes quidem amici*. Seneca ait epist. 17. Non est quod paupertas nos à Philosophia reuocet, sed ne egestas quidem. Idem epist. 59. Quanta nobis verborum paupertas, imò egestas sit, nunquam magis, quàm hodie intellexi. Plinius Secundus lib. 4. epist. 18. Exprimere tentaui Latinè epigrammata tua, in deterius tamen accidit hoc, primùm imbecillitate ingenij mei, deinde inopia, ac potiùs, vt Lucretius ait, hac egestate patrij sermonis. M. Tullius 2. in Antonium: Modò egens, repentè diues. Sed de verborum differentia satis.

Pauperis & egentis differentia.

Inuida] noxia.

IV. EST hæc (vt diximus) iuuenis ingeniosi prosopopœia, qua ostenditur plurimos ob ingenij felicitatem celebres & claros futuros, nisi inuida paupertas depressos retardaret: est enim illa molestum pondus, vt plerique nosse nollent, plurium namque iste quotidianus cibus est. Qui summa laborant inopia, non possunt prouehi, neq; enim parentes habent aut cognatos, aut alios etiam beneficos studiorum liberalium nutritios, qui sumptus necessarios suggerant. Hinc bene dixit Architas Philosophus, sapientem vnicum habere incommodum, paupertatem. Exclamat etiam Comicus in Adelphis paupertatem esse onus miserum, & valde graue, vsq; adeo vt etiam nobilem ignobilem faciat. Sed ne transiliam tam oscitanter eam vulgatam & solemnem studiosorum penè innumerabiliũ querelam, qui miseram suam fortunam vitæq; genus incusant: quot quæso iã olim, & hoc nostro tempore adolescentum myriades esse constat, in quibus ea sit ingenij dexteritas, vt ad liberalem omnem disciplinam non imbuti, sed ficti à natura esse videantur? At in puluere cœnoq; misero hęrere coguntur, & cum meliores fruges nõ possint, siliquas affectãtur; imò verò cùm grauibus & molestis admodum colluctantur difficultatibus: quia quamquam ingenij mentisq; penè diuinæ pennas expeditas & alacres habeant, nullum tamen aut amicum, aut locupletem hominem, vel certè Mæcenatem beneficum nancisci possunt, qui nodum, qui saxum illud egestatis adeò vrgentis, qui validum fortunæ impedimentum tollat. Quis laboriosum & industriũ Cleanthem in historijs laude dignum non censeat, qui noctibus aduersus paupertatem, diebus aduersus ignorantiam depugnabat? nam inopia cogente, noctis magnã partem in aqua haurienda impendebat, quò sibi victum compararet, interdiu verò Chrysippi doctrinæ operam daret. Ea demum, quæ à præceptore mente conceperat, boum ossibus & testis fictilibus perscribere solebat, cùm pecunia ad emendam papyrum non suppeteret. Nam ne longius abeam, nullus nostrum est, cui compertũ non sit, vbiuis gentium permultos esse studio addictos adolescentes, qui incredibili amore flagrent eas capessendi artes, quibus humanitas & eruditio comparatur. Qui tamen arctiore, nimisq; violenta paupertatis remora sic interdum prohibẽtur, vt cùm ijs facultatibus omninò careant, quæ ad hoc iter conficiendum necessariæ sunt, ad artes quasdam sordidas, tanquam in pistrinum, fortunæ, vt ita dicam, tyrannide

Paupertas onus graue.

Excursus in miserã adolescentum felicissimi ingenij conditionẽ.

Cleãthis industria.

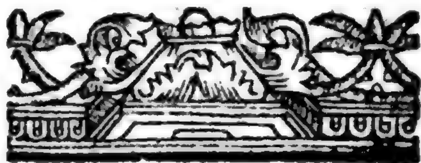
nide compelluntur: vel si quid spei reliquum sit, non tamen possunt emergere, nisi deuorent infinitas in studio persequendo molestias. Nam aut pædagogiæ onera sustinent (qua conditione, si cum alijs conferatur, nulla alia miserior) aut deterius aliquod subire munus, & viliores quasdam partes, imò verò labores indignos literatis hominibus perferre ac pati coguntur. Quę ingenia certè acuta per se & viuida, sed inopiæ tamen nimijs molestijs sopita nimium ac languida si quis liberali animo iacentia excitaret, non dubium est quin longè plures haberemus in rebus Theologicis exercitatos, graues profectò & eruditos Iuris vtriusq; consultos, fidos & perspicaces Medicos, Doctores longè plures in omni literarum genere, Mathematicos, Physicos, Logicos, Oratores, Poetas, Grammaticos, ad Reipub. non minimum & ornamẽtum, & adiumentum. Quod cùm ita queror ne scio (ait Minos) profectò, an dicere ausim quæ mihi nunc in mentem veniunt: nempe huic inopiæ diligenter, magnaq; liberalitate fuisse iam olim occursum a nostris maioribus, sapientibus certè ac pijs hominibus, qui tot scholas hac in nostra Parisiẽsi Academia (vt de cæteris taceam) à fundamentis excitarunt, legibus & institutis informarunt, reditibus etiam ac censibus annuis locupletarunt: quas opes rebus primũ ijs, quæ ad Religionem pertinent, & paupe ribus alendis, ijsq; quibus nimis esset arcta supellex, assignari voluerunt. Quæ pia certè & Christianis hominibus digna beneficentia, institutioq; liberalis, mirum quàm hodie immutata sit. Hunc enim adolescentum studiosorum & pauperum censum ne scio qui scholarchæ malis artibus interdũ occupant: ex quo fit, vt quæ instè conferri debebant in vsus publicos, miserè ab ijsdẽ & iniquè rapiantur: nec iam inopes ij admittantur, quos solos participes esse par erat huius munificentiæ, sed ignaui quidã ventres impunè sanctos illos reditus depeculentur. Sed de his aliàs fortasse commodiùs. Iure Canonum rectè constitutum est, vt omnis sordes ab Ecclesia remoueretur, sed in primis exactio pretij pro docendi facultate, quamquam id iam olim ex aliqua consuetudine, vel vtentium more receptum esset: id enim sapere Simoniam Canonistæ asseuerant, vt Abbas c.1.ext. de magistr. Non minus consultò prouisum Concilio primùm Laterano, deinde panceltici comitijs Aurelianensib. vt præceptori Grãmatico, & Doctori Theologo præbendæ fructus adsignarentur, vt iuuentus in literis humanioribus informaretur, & Christianus populus fidei sanctæ rationem addisceret. Me nõ fugit, quod quamquam pauper, non egens tamen, αὐταρκὴς alioqui facilius aliquãtò ad Philosophiam perueniat. At contigit Platoni & Aristoteli, in magna rerum copia beatis, vt Philosophię cultum assumerẽt: sed hæc verborum philosophia, non morum fuit. Diogenes sanè, tressis homo, ac diobolaris, pallio tenus philosophus, nec tam proposito animi, quàm necessitate. Aristippus, scurra nitidus, beneq; pexus in aula regia. Hinc Cleanthis iuuenis industria, & laudabile studium meritò laudari debet, cuius ἡ πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε. Quid multis? Laudat paupertatem Seneca splendidè & magnificè, ipse tamen in summa rerum affluentia diues: quibus non resignauit, nisi cùm morti proximus eo sibi nomine inuideri sensisset. Nec enim abiecit, vt qui facto naufragio ad pallium sese contulerunt. Cæterùm dextræ lapis adhærens referri non incommodè potest ad impedimentum scribendi. Nam prę inopia nihil eloqui potest, vel scriptis mandare adolescens, fortunæ bonis omninò destitutus. Et certè talis futurus erat Virgilius, talisq; Horatius, nisi liberalitatem Mecænatis fuissent experti. Sed nunc Occasio, ne elabatur, apprehendenda.

Pædagogi miseri.

Multa in Parisiensi Academia scholæ.

Præceptoribus stipendia assignata.

Lapis in dextra quid.

In Oc-

In Occasionem.

EMBLEMA CXXII.

ΔΙΑΛΟΓΙΣΤΙΚΩΣ.

LYSIPPI hoc opus est, Sicyon cui patria. Tu quis?
Cuncta domans capti temporis articulus.
Cur pinnis stas? Vsque rotor. Talaria plantis
Cur retines? Passim me leuis aura rapit.
In dextra est tenuis, dic, vnde nouacula? Acutum
Omni acie hoc signum me magis esse docet.
Cur in fronte coma? Occurrens vt prendar. At heus tu,
Dic, cur pars calua est posterior capitis?
Me semel alipedem si quis permittat abire,
Ne possim apprenso postmodò crine capi.
Tali opifex nos arte tui caussa edidit, hospes:
Vtq; omnes moneam, pergula aperta tenet.

COM.

COMMENTARII.

I. GLOBO insistit mulieris statua, ferè nuda, pedibus alatis, fronte capillis longissimis luxuriante, parte postica calua; manu gerens acutissimam nouaculam ; & talem Lysippus effinxit Occasionem :

II. ID sumptum ex Græco Posidippi Epigrammate, quod sic habetur 4. lib. Antholog. tit. *εἰς καιρὸν*.

Fons Emblematis.

τίς πόθεν ὁ πλάστης; σικυώνιος· οὔνομα δὴ τίς;
λύσιππος. σὺ δὲ, τίς; καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ.
τίπτε δ' ἐπ' ἄκρα βέβηκας; ἀεὶ τροχάω. τί δὲ ταρσοὺς
ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; ἵπταμ' ὑπηνέμιος.
χειρὶ δὲ δεξιτέρῃ τί φέρεις ξυρὸν; ἀνδράσι δεῖγμα,
ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.
ἡ δὲ κόμη, τί κατ' ὄψιν; ὑπαντιάσαντι λαβέσθαι.
νὴ δία τ' ἐξόπιθεν πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
τὸν γὰρ ἅπαξ πτηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν,
οὔτις ἔθ' ἱμείρων δράξεται ἐξόπιθεν.
τοῖον ὁ τεχνίτης με διέπλασεν εἵνεκεν ὑμέων
ξεῖνε, καὶ ἐν προθύροις θῆκε διδασκαλίην.

Multi hoc epigramma Latino carmine donarunt, suo quisq; modo. Sanctius vt intelligi duntaxat Grecum possit, fere verbum verbo, & versum versui vt respondeat curauit.:

Versio Sanctij.

Quis figulus? Sicyonius. Huius nomina profer.
Lysippus. Quis tu? Occasio cuncta domãs.
Cur pinnis stas? Vsq; rotor. Cur accipis alas
Sub pedibus geminas? Vt leuis aura volo.
At dextra vnde nouacula sit? Mortalibus omni
Sic acie ostendo sim quod acuta magis.
At coma cur velat vultus? Sic obuia prendor.
Cur villis capitis posteriora carent?
Si semel alatis homines effugero plantis,
Ne possim parte hac posteriore capi.
Tali opifex vestra me finxit imagine causa,
Hospes, & ante fores, vt moneam, posuit.

Versio Minois.

Minos sic eleganter, vt omnia reddidit:

Quis vnde plastes? Sicyonius. Nomẽ verò quod?
Lysippus. Tu verò quis? Occasio omnia domans.
Cur vero summis pedum vnguibus incedis? Semper rotor. Quid verò alas
Pedibus habes biformes? Volito leuis.
Manu dextra quid fers nouaculam? Hominibus documentum,
Quòd acie omni acutior sum.
Coma verò quid versus faciem? Vt à præueniente capiar.
Per Iouem, posteriores partes [capitis] ad quid caluæ sunt?
Nam semel pennis currentem me pedibus
Nullus deinceps expetens prehendet à tergo.
Talem me artifex effinxit vestri gratia,
O hospes, & in vestibulis posuit adhortamentum.

Qui finxit plastes? Sicyonius. Dic age nomen.
Lysippus. Tu quis? Sũ Dea cuncta domãs.
Cur summis pedibus graderis? Semper rotor. Alas
Cur talis habeas? Nempe leuis volito.
Cur dextra tibi acuta nouacula? Acutior omni
Ipsa acie, prostant hæc documenta viris.
Quid crines in fronte? Capi à venientibus vltrò
Possum. Quid caluum est occiput? ipsa refer.
Nã sic pennatis volitantẽ prendere plantis
A tergo nullus vel citò me potis est.
Talem me artificis finxit manus, hospes, in omni
Vestibulo, cunctos scilicet vt doceam.

Eosdem versus Auctor Chiliadum, in prouerbio, *Nosce tempus.* paraphrasticωs reddidit, id est, musa paulò fusiore, hoc modo :

Auctoris Chiliadum.

Quæ patria artifici? Sicyon. Quo nomine? Nomen
Lysippo dictum est. Ipse quis es? loquere.
Illa ego cuncta domans Occasio. Cur, age, pinnis
Insistis? Voluorq; ac rotor assiduè.
Cur gemina in pedibus gestas talaria? Dicam:
Huc illuc volucrem me leuis aura rapit.
Quid dextra sibi vult inserta nouacula? Signum hoc,

Quod

Quod quauis acie sim mage acuta, docet.
Tecta capillitio facies quidnam admonet? Illud,
Quisq; vti me, quoties offeror, arripiat.
Cur autem capitis pars posticaria caluet?
Quem semel alatis preterij pedibus,
Is quanquam volet, inde citò me prendere cursu
Haud liceat, simul ac vertero terga viro.
Hac itaque, idq; tua me finxit imagine causa,
Hospes, scalptoris ingeniosa manus:
Spectandamq; domus hic prima in fronte locauit,
Scilicet vt cunctos & moneā, & doceā.
Ausonius Gallus in Epigrammatis eodem fermè argumento descripsit Occasionem, sed huic comitem fecit Metanœam, id est, Pœnitentiam, mutato etiam artificis nomine. Sic ille:

Ausonius de Occasione.

Cuius opus? Phidiæ, qui signū Pallados, eius
Quiq; Ioue fecit, tertia palma ego sum.
Sum Dea, quæ rara & paucis Occasio nota.
Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum, Mercurius quæ
Fortunare solet, trado ego cùm volui.
Crine tegis faciem? Cognosci nolo. Sed heus tu,
Occipiti caluo es? Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic, rogo, quæ sis.
Sū Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum Dea, quæ facti, nō factiq; exigo pœnas.
Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor.
Tu modò dic quid agat tecum? Si quando volaui,
Hæc manet; hanc retinent quos ego præterij.
Tu quoq; dum rogitas, dum percunctando moraris,
Elapsam dices me tibi de manibus.
De Occasione hac vide quæ habet Politianus Miscel. cap. 49. Retulit & Gyraldus Syntagm. 1. sed Græcos imitatus Cærum vocat occasionem, genere masculino. Apud Latinos enim Occasio fingitur fœmina, apud Græcos puer, dictus καιρὸς. Huic Ion Chius hymnum concinnauit, fingitq; natu minimum filiorum Iouis. Et Sāctius affirmat, in Salmanticensi Bibliotheca hodie videri statuas lapideas ita affabrè expolitas, vt cum antiquitate possint certare, quæ omnes typum Occasionis ostendunt. Est enim illic (ait ille) puer globo insidens, capillitio super oculos effuso, in manu habens nouaculam, cum inscriptione καιρὸς, quæ vox occasionem significat. Hunc circumstant Mercurius & Fortuna cum cornu copiæ; per quæ innuitur posse Occasionem tribuere, quidquid Mercurius & Fortuna possunt. Sequitur hos vetula vultu plorabundo, quæ Metanœam, id est, Pœnitentiam refert. Sed nunc singula quid significent, indicandum.

Statua τοῦ καιροῦ Salmantica.

III. *Lysippus.*

LYSIPPI hoc opus est] Lysippus statuarius ex Sicyone vrbe Peloponnesi, multis varijsque suæ artis monimentis nobilitatus, vt Alexander vetuerit, ne à quoquam pingeretur, aut sculperetur, præterquàm ab Apelle & Lysippo. Horat. Epist. 2.
Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem,
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexādri vultū simulantia.
Idem Plutarch. lib. De Alexandri fortuna. Lege Plin. cap. 7. & 8. lib. 34. Lysippi quoque mentionem facit Martialis. Ausonius huius statuæ auctorem facit Phidiam.

Occasionis dominium.

Cuncta domans] Descriptio Occasionis. Voluit autem exprimere Græcum epitheton, καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ *Occasio rerum omnium victrix*. Nam rebus permultis causam & initium dat Occasio, vt etiā quę potentem è paupere faciat, ait Menander: πολλῶν ὁ καιρὸς γίγνεται παραίτιος. *Multarum rerum occasio est causa.* & καιρῷ τυχὼν γὰρ πτωχὸς ἰσχύει μέγα. *Reddit potentem occasio vel pauperē.* Imò πολλοὺς ὁ καιρὸς ἄνδρας οὐκ ὄντας ποιεῖ. *Occasio facit strenuos qui non erant.*

Occasio quid.

Capti temporis articulus] Momentum breue temporis, siue punctum. Prouerbiū, *Temporis punctum.* Est enim occasio breuis quædam opportunitas, quæ multum valet ad res conficiendas & omittendas. Occasionem innuit Terentius in sene seipsum excruciante: *In tempore*, inquit, *ad eam veni, quod rerum omnium est primum.* Et in Adelphis: *Vt in ipso articulo oppressit.* Capti temporis articulum (vt hic vocat Alciatus) Callistratus in Ephrasibus egregiè descripsit. Vide Phædrum lib. 5. Fabular.

Occasio volatica.

Cur pinnis stas?] cur talaria in pedibus habes? Hoc significatur, volaticam esse & fluxam occasionem, idcirco & talaria pedibus, vt Mercurio, ei tribuuntur. Sāctius hoc loco: Pinna & plumam significat, & alas

Pinna.

alas, quibus innatant pisces. Hic autem videtur significare summitates pedum: quasi dicat, cur summis instas digitis? Hæc ille. Ponit autem pinnis, pro pennis: vt, *Fides alma, apta pinnis*.

Vsque rotor.] Sum volubilis, facillimè fluens, versatilis vt rota.

Talaria. *Talaria plantis*] Talaria sunt calceamẽta alata Mercurij. Hinc prouerbialis allegoria, *Talaria induere*. pro eo, quod est, fugam adornare, & quasi velle aliquo auolare.

Nouacula occasionis. *In dextra est tenuis, dic, vnde nouacula?*] Cur nouaculam dextra ostentas? Cultor rasorius etiam acutissimum temporis momentum exprimit. *Fortunæ simulacrum.* Fuit etiam Fortunæ simulacrum pilæ insistens, cum nouacula, nauali clauo, & copiæ cornu. Nouacula significat fœlicitatis amputationem, pila eius volubilitatem, clauus vitæ nostræ cursum sub eius ditione, cornucopiæ bonorum largitionem.

Acutum Omni acie &c.] nempe hoc signo docetur, quàm repente mutationem afferat rebus occasio: quod monosticho indicat Menander:

τάχισθαι ὁ καιρὸς μεταφέρει τὰ πράγματα.

Celerrimè occasio permutat res.

Cur in fronte coma?] Hoc vno versiculo significauit quisquis ille fuit, qui Catonis libellum composuit:

Occasio calua à tergo. *Fronte capillata est, post hæc occasio calua.*

Vbi Sanctius legendum censet, *postica occasio calua*. Nam in quacunque re pars anterior dicitur antica, posterior postica nominatur. *καιρὸς.* καιρὸς recaluaster occipitio à coma libero, capillis in supercilia diffluentibus olim pingebatur; talemq; priùs finxit Sicyonius ille plastes Lysippus. Quo significatur, post neglectam occasionem ea frui non amplius licere. *Occasio arripienda.* Hinc Ouidius 1. de remedio:

Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Martialis item:

Non bene distuleris, videas q̃d posse negari.

Vide prouerbia: *Premenda occasio*, &, *Capere crines*. Comatam autem in fronte occasionem hic dicit, ita vt facies eius nusquã appareat; quare Græcis ἀφορμὴ dicta.

Occasio præceps. *Me semel alipedem*] Celerem & velocẽ, quasi alas pedibus habentem. Ausonius de ætat. animal. ceruam alipedem dixit. Intellige hic de motu præcipiti occasionis: alioqui, quod in iure dicitur, mora modici temporis non nocet, l. si debitori, 21. ff. iudic. Vel quod Ouidius:

Differ; habẽt parua cõmoda magna mora.

Sunt tamen res quædam, in quibus rapienda potiùs consilia sunt, quam quærenda, quod dixit veterum vnus. Exempla in tumultu, naufragio, incendio, in quibus mora omnis, vel minima periculosa. Et quis vnquam vidit occasionem, nisi ferè eodem momento abeuntem? Quare noster Dictator Hippocrates eam præcipitem vocat. 1. Aphoris. 1. Hinc verbum Occare, & nomen Occa: quamquam occasio deflectitur ex ob & casus. *Occare.* Liuius: Rebus in asperis & tenuibus fortissima quæq; consilia tutissima sunt: quia si in occasionis momento, cuius præteruolat opportunitas, cunctatus paulùm fueris, nequicquã mox omissam quæteris.

Tale opifex nos arte] Lysippus eo artificio expressam reddidit occasionem.

Hospes] tu quicunq; hanc effigiem aspicies.

Vtq; omnes moneã] Admonet spectatorem imago, docetque, cuius rei gratia, & propter quàm caussam locata sit in loco vndiq; patenti; scilicet, vt omnes & quoscumq; obuios sui negotij admoneat & doceat.

Pergula. *Pergula aperta*] Pergula à pergendo, locus est à multis lateribus aerem excipiens. Apelles in pergula post tabulas à se depictas latitare consueuerat, vt inde multorũ iudicium de pictura exciperet. Plinius 35. de eo sic: Perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atq; post ipsam tabulã latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentiorem iudicem quam se præferens. Lactantius 1. cap. 22. ex Lucilio:

Pergula pictorum veri nihil, omnia ficta.

Budęus dicit pergulam esse partem domus exporrectam & propendentem. Vnde Plinius lib. 21. cap. 3. Cum rosacea corona interdiu è pergula sua in forum prospexisse dictus. Iurisconsultis pergula est locus exponendis rebus venalibus aptus. Vlpian. in l. hæres de iudiciis. Interim non nescimus, quid pergula in naui, & vineis significet.

IV. *Vis occasionis.* ADMONEMVR hac icone, occasionem cùm sese offerat, statim esse arripiendam: eius enim tanta est opportunitas, vt ple-

plerumq; ex voluptate tristitiam, ex damno luctum, ex honesto inhonestum parturiat, & contrà: breuiterq; rerum naturam permutet. In aggrediendo itaq; & conficiẽdo negotio præcipuum habet momẽtum, vt non ab re veteres eam donasse diuinitate videantur. Occasionem Cicero definit libris De inuentione, partem temporis, in se habentem alicuius rei idoneam faciẽdi aut non faciendi opportunitatem. Eam qui oblatam arripiunt, quiq; cùm maximè tempus postulat, aut dicunt aliquid aut faciũt, rectè illi sapere dicuntur. Quædam enim sunt eius generis, vt quanquam honesta per se & vtilia videri possint, nisi tamen tempestiuè fiant, planè vilescũt. M. Cicero 3. Antoniana Cæsaris Octauij virtutem verbis auget, quòd opportuno tempore periclitantem Remp. iuuerit. Sic enim: C. Cæsar adolescens, incredibili ac diuina quadam mente, atq; virtute, cùm maximè furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundisio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis (quia fieri posse non videbatur) firmissimum exercitum inuicto genere veteranorum militum comparauit. Idem oratione pro Pompeio, laudat eũ Imperatorem, quod præter omnium spem breui tempore bellum contra piratas susceptum confecerit: Proh dij immortales? tantane vnius hominis incredibilis ac diuina virtus tam breui tempore lucem Reip. afferre potuit? &c. Et Aeneas Virgilianus Didonem laudat, quòd sola miseris Troianis opem tulerit, quo tempore maximè opis indigerent:

O sola infandos Troiæ miserata labores,
Quæ nos relliquias Danaũ, terræq; marisq;
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias. ——

Quantum etiam possit obseruati temporis ratio testatur Ouidius, cum ait:

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Exempla arrepta occasionis. Nec desunt veterum exempla. Gyges, occasione data, vsurpauit regnum Candaulis, & regem interfecit, qui vxorem nudam exhibuisset. Occasionem stuprandæ Lucretiæ arripuit Sextus Tarquinius, quia cùm Romanis principibus Ardeã obsidentibus audisset à Collatino marito suam vxorem pudicam impensè laudari. Ad Capreæ paludem discerptus Romulus arrepta occasione. Et occasione Lucretiæ violatæ pulsi Tarquinij, & mutata Reip. forma. Plebis secessio in sacrum montem extorsit à patribus tribunos, & sic sese vindicauit à contemptu patritiorum. Decemviri sublati occasione corruptæ Virginiæ. De exscindenda Carthagine Cato consilium dedit, occasione ficuum, quas Patribus ostendit. Cęsar Gallias subegit occasione factionum inter Heduos & Sequanos. Occasione mortis Cęsaris senatus auctoritatem suam amisit, & populus quasi furens ad libertatem proclamauit. Rixę implacabiles inter Octauium & Antonium, occasione vxoris Antonij, quæ soror Octauij. Quin & occasio dedit exitio Heliogabalum, Bassianum, Caligulam, Domitianum, Maximianum, Gallienum. Et sexcenta occurrunt alia, quæ non nisi in maiore otio possim cumulare. Improbis enim præter occasionem nihil deesse ad malè agendum, disputat Plutarchus in opusc. Cicero pro Murena: Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe turbat omnia: & parua nonnunquam commutat aura rumoris. Idem 5. Philippica: Minimis momentis maximas inclinationes temporum fieri, cùm in omni casu Reip. tum in bello. Et in 6. Dies affert & hora magnas clades. Athenagoras pro Christianis: οἱ μὲν γὰρ τὸν ἀέρα τὸν Δία λέγουσιν, οἱ δὲ καιρόν. Horatius 1. Epistol. ad Bullatium:

Tu quamcũq; Deus tibi fortunauerit horã *Occasio non negligenda.*
Grata sume manu, nec dulcia differ in annum.

Plinius lib. 1. epist. 8. Pleraq; quę sunt agendæ rei necessaria eadem perfecta, nec vtilitatem parem, nec gratiam retinent. Idem epist. 9. seq. ad finem: Tu strepitum istum, inanesq; labores, vbi primum fuerit occasio, relinque, teq; studijs asscre. Pulchrè Tull. ad Brutum: Desiderabam nonnullis in rebus prudentiam & celeritatem: qua si essemus vsi, iampridem rem recuperassemus: non enim ignoras, quanta sint momenta in Repub. temporum; & quid intersit idem illud vtrum antè, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia quæ seuerè decreta sunt hoc tumultu, si, aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non ex die in diem dilata: aut quo ex tempore suscepta sunt, vt agerentur, non tardata, &

procra-

procrastinata, bellum nullum haberemus. Et quamuis in omni re occasio plurimum valeat, tamen in re bellica (quod vsus ipse docuit) potest id quod maximum est. Hãc enim optimus quisque imperator summo studio ac celeritate complecti nititur, quippe cuius natura sit, vt ardua in planum facile vertat. Sed in omni occasione capienda, incœptisque prosequendis duo seruanda potissimũm sunt: alterum, quod factu opus est, maturè id vt fiat. Quid enim occasione breuius aut fugacius? Alterum, vt suo quæque res geratur ordine, quando in re, præsertim militari, nihil ipso ordine potius ac maius sit. Imò omnium rerum humanarum momenta in occasionis perceptione consistunt: Nam si per ignauiam quis fortunam paratam neglexerit, si sua culpa ab ea deseratur, nequaquam illam, sed seipsum accuset. Facit huc Valer. Max. lib. 7. cap. 2. De Scipione Africano, qui dictitabat, cum hoste non aliter esse confligendum, quàm aut si occasio venisset, aut necessitas incidisset: nam & prosperè gerendæ rei facultatem omittere maximam dementiam esse. Accidit enim plerunq; ei, qui occasionem negligit, id quod D. Augustinus ait, vt cùm velit non possit, quia quando potuit, noluit: ideo per malum velle, perdidit bonum posse. Demosthenes epistolis de concordia, eandem sententiam Atheniensibus inculcat: Τὸν δὲ παρόντα καιρὸν ὁρῶν, ἐλομένων μὲν ὑμῶν τὰ δέοντα, ἅμα δόξαν καὶ σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν δυνάμενον κτήσασθαι, ὐ μόνον ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἕλλησιν. ἀγνοησάντων δὲ ἢ παρακρουσθέντων, ὐ ῥάδιον αὖθις τὸν αὐτὸν ἀναλαβεῖν, ᾠήθην χρῆναι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην, ὡς ἔχω περὶ τούτων εἰς μέσον θεῖναι. id est: *Cum autem videam hanc nûc esse occasionem, qua si recta consilia caperetis, simul & salutem & libertatem possis comparare, non modò vobis, sed & alijs omnibus Græcis: sin erraueritis, deceptive fueritis, non facilè eandem occasionem recuperari: existimaui quam de his haberem sententiam, in medium esse proferendam.* Respexit huc Pindarus Pythior. 9. ὁ δὲ καιρὸς, ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν. id est: *Occasio similiter totius negotij perfectionem in se habet.* Sic quoq; Hesiodus occasionem laudat 2. Georgic.

Præsertim in re bellica.

μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον.

Mediocritatem obserua, occasio autem in omnibus optima.

Obseruato modum; nam rebus in omnibus illud
Optimũ erit, si quis tempus spectauerit aptũ.

Huc non malè quoq; quadrabunt Lucani versus ad Calphurnium Pisonem:

Temporibus seruire decet; qui tẽpora certis
Ponderibus pensauit, eum si bella vocabũt,
Miles erit: si pax, positis toga gestiet armis,
Nunc fore pacatũ, bellantẽ castra decebunt.

Est itaque Occasio temporis opportunitas rectè obseruata, omnia regens & gubernãs, vt testatur Plutarchus in vita Niciæ. Hæc oblata statim est arripienda, ne ea irrecuperabili sorte amissa, mox oscitationis & negligentiæ frustra nos pœniteat. Vide prouerbium, *Nosce tempus.* & quæ Philippus Beroaldus habet in Heptalogo sapientum. Prostat item liber de Occasionis arreptæ & neglectæ commodis & incommodis, pulcherrimis iconibus ære incisis ornatus, Autore Ioanne Dauid Societatis Iesu, quem omnino mihi vide; dum nos ad Faunum cornu inflantem properamus.

In su-

In subitum terrorem.

EMBLEMA CXXIII.

EFFVSO cernens fugientes agmine turmas:
Quis mea nunc inflat cornua? Faunus ait.

COMMENTARII.

I. FAVNVS homo semicaper (qualem descripsimus supra Emblem. 72. & 98.) redimitus erucæ folijs, currenti similis effingitur, manu gerens magnum cornu: vbi vellem cornu tortile exprimi, quale Græci κόχλον appellant, nam tale Pan inuenisse dicitur. Ante hunc conspiciuntur equi cũ suis sessoribus citatissimo cursu aufugere. Leonicus lib. 2. de var. hist. cap. 24. narrat, Faunos, qui etiam Satyri & Siluani appellantur, esse monstra Aethiopica, specie humana, cornigera, barbata, & caprinis pedibus, velocissima, & valde luxuriosa. *Fauni.*

II. Ex Poliæni auctoris Græci Stratagematũ lib. primo tractum id emblema video: sententiam ita reddere est Minos conatus: Pan Bacchi dux fuit. Is Pan primus aciem inuenit, quam phalangem nominauit. Dextrum etiam & sinistrum cornu instituit: quæ caussa fuit cur ei cornua tribuantur. Primus etiam fuit, qui arte & calliditate hostes intercepit. Cùm enim aliquando qui missi fuerant exploratum, retulissent hostes in altera sylua concauæ parte castra metari, Pan eo accepto nũcio suis præcepit, vt ingentem clamorem tollerent, quibus ita conclamantibus, locis cauernosis sonus exceptus multò quidem maior exauditus est: quare perculsi metu hostes, statim se in pedes coniecerunt. Quo stra- *Origo certissima Emblematis. Pan dux Bacchi, & eius inuentum.*

tagemate cùm Pan fuerit vsus, Echo Pani amica esse fingitur: ideoq; vani nocturniq; terrores Panici dicuntur: hæc ferè Politianus. Alij verò ad hunc modum explicant, sed non ita scitè & verè, meo quidem iudicio. Putauit antiquitas Pana pastorum Deum repentinos terrores,& animi cõsternationes immittere vsq; adeò impotentes, vt non ratione modò, verùm & mente careant: quemadmodum non raro vsu venire solet in exercitu,cũ nulla mouente caussa equi atq; homines perturbantur. Phornutus Panicos terrores ait dici de repentinis & sine ratione factis: ita enim nonnumquã greges atq; armenta pauere videntur,cùm sonitus aliquis vel strepitus surgit in siluis,aut è speluncis, aut ex terræ cauernis. Theon Arati interpres ait, Pana Deum militasse aduersus Titanas,primumq; eum videri concham illam tortilem & turbinatam,quà pro tuba vtuntur,inuenisse, quæ Græcè κόχλος appellatur: factumq; ipsius opera,vt se armandi socijs interim fieret copia,dum sonitu illo quocunq; qui panicus vocatur, in fugam Titanes agebantur. Plutarchus in apophthegm. Epaminunda Thebano exercitum ducente, nunquam panicus & repentinus terror in castra incidit. Item alius est præclarus Plutarchi locus de Panico illo tumultu,in vita M.Antonij, quo loco tractat expeditionem Parthicam. Magnus enim metus incessit Antonij milites,ob aurea quædam vasa Mithridati liberaliter ab Antonio data. Hic terror Gallos inuasit, cùm Brenno Duce Delphos prædaturi accesserant. Terrores quippè, inquit,nulla certa caussa existentes à Pane oriri produntur. Silius lib.13.Punicorum, scribit hoc terrore Panico Annibalem fuisse perculsum,cùm ad vrbis mœnia accessisset eam expugnaturus. Apud Suidam Polybius ait: Cùm Luna defectum esset passa temporibus Persei,Macedonum Regis,vulgò rumor increbuit, hoc quasi ostento regis mortem significari. Quæ res effecit,vt Macedones consternarentur,ipsique Romani animos sumerent. Panici terroris quoq; mentionem facit Cicero in epistola ad Tyronem,quæ posita in postremo familiarium volumine; sic enim ille: Et si Atticus noster,qui quondam me commoueri πανικοῖς intellexit, idem semper putat,nec videt quibus præsidijs Philosophię septus sim; hercle quod timidus ipse est,

Panici tumultus ac terrores.

κόχλος.

θορυβοποιεῖ. Quo item verbo idem Cicero vtitur in epistola ad Atticum lib. 5. Scis enim,inquit,quædam πανικὰ dici. Sic etiã Nicetes Choniates non spernendus auctor, Panicorum meminit phantasmatum in sua quapiam oratione. Sed & Nonnus Poeta Dionysiacõn 10. furentem describens Athamanta,nũc insano Panos flagello furiatum ait:nunc intra ipsius aures bombum illum insonuisse Panici Saturnij flagelli, verba ita habent:

Ὁ'ιςρηθεὶς Ἀ'θάμας μανιώδει πανὸς ἱμάσθλῃ.
Ἀ'εὶ δὲ οἱ ἔνδον ἀκυῆς.
Agitatus Athamas insano Panos verbere.
Semper verò ipsi intra aurem.
Item:
πανιάδος κρονίης ἐπιβομβεῖ δοῦπος ἱμάσθλης.
Panici Saturnij insonat bombus flagelli.

Hæc ferè,& alia plura habentur apud Politianum Miscellan.28.

EFFVSO agmine] Fusis copijs,disperso & perturbato exercitu. Metaphora ab aquis ad milites. III.

Turmas] Turma est ordo militaris & equitum;sic dicta quasi terma,vel terdena, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Rhamnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui illi præerat, Decurio dicebatur,vt Varro & Vegetius tradiderunt.

Turma.

Faunus] Faunus aliàs Pan, Deus rusticorum & pastorum à Poetis fingitur, nemoribus & altis montibus gaudens, de quo Virgil.3.Georg.

Pan ouium custos.

Ouidius 2. Fastor. Horat. 3. Carm. Ode 18. Macrobius,& nos supra. Mantuanus:
Et si monticolas Faunos vel Pana videbis.
Huius cornua credebantur immittere terrorem, vt diximus. Vnde etiam illud:
—— Et capripes concussit cornua Faunus.
Fuit Faunus filius Pici, Latiniq; pater, Aboriginum rex apud Virgilium. Post mortem Deus habitus est, dictus, vt ait Seruius, à fando,id est, vaticinando. Poetæ Faunos, Siluanos, Panes, Satyros sæpe pro eodem ponunt. Sidonius distinxisse videtur:
Pan pauidus,Fauni rigidi,Satyri petulãtes.

Faunus.

Ex iam dictis satis superq; constat, veteribus creditum fuisse, Pana repentinos timores & animi perturbationes hominibus immittere, sed omnino inanes, quales ple- IV.

plerunque in bellis accidere solent. Vnde ἀληθὲς ἐςὶ τὸ περιφερόμενον, ὅτι πολλὰ κενὰ τῦ πολέμυ. Id quod significat Cicero pro Cæcinna: Exercitus, inquit, maximi pulsi fugatiq; sæpe sunt terrore ipso, impetuq; hostium, sine cuiusquam non modò morte, sed etiam vulnere. Huc refer prouerbia, *Panicus casus*. &, *Inanis metus*. &, *Multa belli inania*. Diodorus lib. 1. ea de re nonnihil. Quo autem piaculo taceam pulcherrimos Valerij Flacci versus super hoc ipso, positos in lib. 3. Argonautic.

Multa inania belli.

Valerij Flacci locus de terrore Panico.

——*Dant*, inquit, *æthere longè*
Signa tuba, vox & medijs emissa tenebris:
Hostis habet portus soliti rediere Pelasgi,
Rupta quies, Deus ancipitem lymphauerat vrbem
Migdonia Pan iussa ferens sæuissima matris;
Pan nemorū, belliq; potens, quē lucis ab oris
Antra tenent, patet ad medias per deuia noctes
Setigerū latus, & torua coma sibila frontis.
Vox omnes super vna tubas, qua conus, & enses,
Qua trepidus auriga rotis, nocturnaque muris
Claustra cadunt, talisq; metus non Martia cassis,
Eumenidumq; coma, non tristis ab æthere Gorgo
Sparserit, aut tātis aciē raptauerit vmbris.
Ludus & ille Deo, pauidum præsepibus aufert
Cùm pecus, & profugi sternunt dumeta iuuenci.

Quin etiam lib. 6. apud eundem barbarus quispiam ad terrorem incutiendum simulacra Panos prætulit. Sed & Sozimus historiæ Græcus auctor lib. 3. dicit, quempiam apparuisse pellitum, monstroso aspectu, Albanis, Romanisq; prælium commissuris. Etenim Deum Pana belligerum fuisse vel ex argumento Nonni cognoscimus, vel ex Theocriti fistula. Eundemque fuisse Atheniensibus auxilio contra Persas alibi legimus. De Panico terrore Matt. Anton. Delrius in Adagialibus sacris, Cominæus lib. 7. cap. 11. Quid si quis referat ad eum pauorem, qui omnem sapientiæ vim ex animo expectorat? vt ait ille: vel ad consternationem terroremque, cui viri etiam fortissimi non possunt esse aliquando pares: non videbitur abhorrere fortasse à mente Alciati. Rectè siquidem Pindarus:

Pan belliger.

——φόβος ἀνδροδάμας
Ἔπαυσεν ἀλλὰν φρενῶν.
Timor virorum domitor
Adimit fortitudinem animus.

Opinio tamen præceps ac volatica, & quæ Aristoteli non temerè comparatur cum statuis Dædali volitantibus, ea perinde se habet vt fama,

Opinio quantum possit.

——*malū quo non aliud velocius vllū.*
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo:
Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

Et quid tandem? opinio sæpe terrorem inducit, hincq; consternationem, quæ sapientiam omnem ex animo expectorat. Nos non deficit exemplum domesticum proximi tumultus Gallici infanda suscepti occasione, nam qui in maxima trepidatione præfuerunt, omnia terroribus miscuerunt, dum suppetebant cataphracti centum, iactabant mille: si treceenti vel quadringenti pedites, aiebant esse decem, aut duodecim millia: exterorum copias auxiliares nō nisi multitudine innumerabiles habere se dicebant: imò tanquam castra Xerxis, aut Turcæ principis magno apparatu nobis obijciebant. Sed quid illis inflabat cornua? vanitas, impostura, perfidia, furor, rabies, & mētita iniquitas sibi Matthæus Bossus Epistola 60. de Ludouico Sfortia: Qui & fidos atq; optimos in eum suos populos spoliauerat opibus atq; pecunijs, per execrabiles atq; nefarias exactiones & mulctas, vt tali rapina ditatus, omne ferme solus aurum possideret Italiæ, suorum ciuium & omnium penè hominum in suam perniciē (quod est auaritiæ) odio contracto, adeo vt vix audito quod Gallicus aduentaret hostis, nullis amicis agnitis, sed sibi quoq; diffidens, dimissis vrbibus, oppidis, castellis, arcibusq; munitissimis, timore fœmineo, ac veluti damula, vitam fuga sibi quæsierit, &c. Scriptum reliquit Sigebertus, quo modo Anno 900. per leporem capta sit Roma. Cum enim Arnulphi Imperatoris à Pontifice Formoso propter seditionē ciuium euocati, milites lepusculum versus Vrbem fugientem insectarentur cum clamore, Romani timore exanimati sese de muro deiecerunt, & hostibus per factos aceruos murum ascendendi locum dederunt

Ludouicus Sfortia.

Roma per leporem capta.

runt. Vide plura apud Quercetanum Diæte:. Polyhist. Sect. 1. c. 8. Vt hæc missa faciam, succurrit illud apud Ouidium Penelopes ad Vlyssem:

Quando ego non timui grauiora pericula veris?

& deinceps:

In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in Hectoreo pallida semper erã.

Idem in epistola Laodamiæ pulchrè affectum timoris exprimit:

Res sumus incerta: nos anxius omnia cogit,
Quæ possunt fieri, facta putare timor.

Timoris effectus. Omnia sanè mala plus terrere solent eos, qui ipsa futura expectant, quàm vbi iam acciderint molestare. Metus enim tam improbus est, vt multi rem, quam metuunt, ipsimet anticipent. Vt qui in naui tempestate periclitantur, non expectata submersione nauis, manus sibi prius inferũt. Quemadmodum aues (inquit Seneca epist. 75.) inanis fundæ sonus territat: ita nos non ad actum tantum excitamur, sed ad strepitũ; inter suspecta malè viuitur. Infirmus animus antequam malis opprimatur, queritur; præsumit illa, & ante tempus cadit. Quid autem dementius, quàm angi futuris, nec se tormento reseruare, sed accersere sibi miserias?

In illaudata laudantes.

EMBLEMA CXXIV.

INGENTES *Galatum semiermi milite turmas,*
Spem præter, trepidus fuderat Antiochus:

Lucarum

Lucarum cùm saua boum vis, ira, proboscis,
Tum primùm hostiles corripuisset equos.
Ergo trophæa locans Elephantis imagine pinxit;
Insuper & socijs, Occideramus, ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus:
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

COMMENTARII.

I. IN truncis arborum ramis trophæum suspensum pingitur, id est, spolia ex hoste reportata, & varia arma bellica; iuxta quæ elephas, immane illud animal, appingitur. Trophæum pulchrè describit Virgilius in principio 11. Æneid. quem locũ mox adducemus.

II. *Fõtes Emblematu.* Ex duplici fonte Emblema hoc haustum esse deprehendo: Primò ex historia, quæ habetur apud Clearchum Solensem, qui de varia historia non minus eleganter quàm eruditè scripsit, cuius hæc sunt verba, lib. 12. ca. 19. *Ex Clearcho.* Antiochus Syriæ rex, cum Galatas expugnare statuisset, copiosum exercitum collegit, tam ex militibus, quàm elephantibus, quibus tum temporis in bellis periculosis vtebantur. Galatæ vbi primum hostes semiarmatos conspexere, victoriam sperantes, non dubitarunt cum Antiocho congredi. Inito certamine ferè actum esset de Antiocho, nisi derepentè elephanti, quos secum solitus erat in prælium proferre, hostium Galatarum equos corripuissent, ac in fugam vertissent: quo insperato auxilio Antiochus Galatas profligauit ac penitus subegit. Quare cùm de more trophæum, id est, victoriæ signa locaret, elephantis pinxit imaginem, elephantibus potiùs quàm sibi victoriam tribuens. Hæc ille. Sed eandem historiam fusius & elegantius narrat Lucianus in Apologia quadam, quæ inscribitur Zeuxis, siue Antiochus, eius verba hæc sunt: *Antiochi stratagema in Galatas, ex Luciano.* Cum non ignoraret Antiochus Soter, & corporis viribus, & audacia Galatas esse præditos, inusitatamque illorum multitudinem videret, tum phalangem fortiter coniunctam, à tergo verò æneis thoracibus indutos bellantes, prætereà in profundum semper armatos vigintiquatuor ordinatos; in vtrumque autem cornu equitatum, qui viginti millibus equitum constabat, dispertitum esse: porrò è medio octoginta currus falcatos erupturos, ac cum illis bigas bis totidem. Hæc, inquam, cum videret, spem valde malam animo concipiebat potiundæ victoriæ, tanquam si cum inuictis esset agendum. Siquidem ipse modicè instructo exercitu, neq; ampliter, neq; pro belli dignitate & apparatu, aut magnitudine, sanè perquã paucis comitatus aduenerat, ac illos quidẽ vt plurimùm scutatos & nudos. Itaque iam de petendo fœdere, ferendisque pacis conditionibus, & bello conuenientissimè componendo secum agebat. Atqui Theodotas Rhodius, vir excelsi & generosi animi, instruendæ aciei non imperitus, cùm præsto esset, regem perturbato animo esse non sinebat. Erant Antiocho vndecim in exercitu elephantes, hos Theodotas iussit interea haberi quàm occultissimos, ne ex acie apparentes conspicui fierent hostibus. Vbi verò tuba signum dedit, & manus conserendæ forent, ac hostium equitatus impressionem faceret, & Galatæ aperta phalange currus immitterent, tunc vnà cum quatuor elephantis vtrinq; equitibus esse occurrendum docebat; octo autem reliquos aurigis & curribus esse immittendos. Hoc enim facto, inquit, illorum equi perterrebuntur, ac retrò fugientes in ipsos Galatas illapsi impetum facient. Nec opinionem eius rei prædictæ euentus fefellit. Cùm enim antea nullum elephantum vidissent, cùm ipsi Galatæ, tùm equi eorum adeò nouo & inopinato elephantorum spectaculo animis consternati sunt, vt longè adhuc à belluis constituti, posteaquam solùm rugientes audissent, dentesque candore relucentes vidissent, veluti ex toto nigro corpore, tum etiam proboscides ad prædam & direptionem faciendam sublatas; priusquam ab arcubus tela extorsissent, versis retrò habenis, nulloq; seruato ordine aufugerunt. Sed enim pedites aliquantisper alterna cæde semet hastis confodientes, con-

culcabantur ab equitibus in illorum ordinem illapsis. Currus autem subuersi, & illi deinceps denuò in suos non citra sanguinẽ ferebantur, ac planè iuxta illud Homeri,

Subuersi currus passim iacuere supini.

At verò equi posteaquam semel à recta via auersi declinassent, elephātorum impetum non sustinentes, sessores dorso excutiebāt. Currus strepebant proscindentes acutis falcibus quoscunq; ex amicis comprehendissent. Non pauci verò vt in tali tumultu eiecti prosternebantur; hos elephanti insequebantur pedibus proterentes atq; conculcantes, simulq; in altum proboscidibus proijcientes, ac dentibus correptos transuerberantes. Ad extremum illi summa ope nitentes Antiocho victoriã pepererunt. Cæterùm Galatæ alij quidem dimicando occiderunt ingenti clade edita; alij viui capti in victoris potestatem peruenerunt: perpauci fuga in montes semet abdiderunt. Porrò autem Macedones, quicunq; cum Antiocho in prælium descenderant, Pæana canebant, simulque clamore irruentes regem coronabant victorem. Ille tamen profusis lacrymis dixisse fertur: *αἰσχυνώμεθα, ὦ στρατιῶται, οἷς γε ἡ σωτηρία ἐν ἑκκαίδεκα τούτοις θηρίοις ἐγένετο, ὡς εἰ μὴ τὸ καινὸν τοῦ θεάματος ἐπέπληξε τοὺς πολεμίους, τί ἂν ἡμεῖς ἦμεν πρὸς αὐτούς; ἐπίτε τῷ τροπαίῳ κελεύει ἄλλο μηδὲν, ἐλέφαντα δὲ μόνον ἐγκολάψαι.* Hoc est: *Pudore afficimur, ò milites, quibus salus in hisce vndecim stetit belluis, adeo vt nisi spectaculi nouitas hostium animos terruisset, quid tandem in eos potuissemus? Itaq; trophæum nullum aliud quàm Elephantem iussit sculpere.* Cæterum cum hoc Antiochi stratagemate coniungo historiam certè nobilem de Megarensibus, qui afflicti ab Antipatro ad exitium vsque, illeq; vteretur elephantis, excogitarunt porcos pice oblitos, & iniecto mox igne flammatos in elephantorum gregem immissos: quo facto elephanti statim in fugam coniecti victoriam Megarensibus reliquerunt. Et quidem nullum animal est æquè inuisum elephanto atq; porcus, adeo vt eius præsentiã nullo perferre modo possit, atq; cũ primũ audit grunitum, fugã elephas arripiat. Cæterũ veteres in bellis multũ fuisse vsos elephantis facilè est videre apud auctores rerũ antiquarum. Amm. Marcellin. lib. 19. Lux nobis aduenit mœstissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore, immanitateq; corporum nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Item eo lib. vbi de pompis funebribus filij regis Chionitarum Grumbatis, in obsidione Amidæ vrbis balista perfossi: Occidentali portæ, inquit, oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores, cum quibus elata in arduum specie elephantorum agmina, rugosis horrenda corporibus, leuiter incedebant armatis onusta, vltra omnem diritatem tetri spectaculi formidanda. Idem lib. 25. vbi de Iuliani in Parthos expeditione: Post hos elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus vix mentes pauidæ perferebāt; ad quorum stridorem, odoremque & insuetum aspectum magis equi terrebantur, quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis; & si ferociens animal vires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, vt tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram, quæ caput à ceruice disterminat, ictu maximo terebrabant.

Stratagema Megarensium.

De elephantis

ex Ammiano.

III.

Galatæ g.

GALATVM] pro Galatarum, per Syncopen. Sunt autem Galatæ populi, qui Galatiam habitant, quæ est regio Asiæ minoris, Phrygiæ & Bithyniæ finitima, de quibus Liuius lib. 8. Decad. 4. & Iustinus lib. 25. Plin. lib. 5. cap. 32. Hi etiam dicuntur Gallogræci: nam Gallos olim ex Europa venientes hanc habitasse regionem, indeq; Gallogræciam dictam, auctor est Fenestella. Ad Galatas scripsit D. Paulus, maxima ecclesiæ tuba.

Semiermi milite] semiarmatis copijs, non bene instructo milite: nam semiarmatos fuisse scribit Clearchus loco adducto.

Fuderat] Disiecerat, repulerat. Liuius lib. 2. Exercitum fundit, fusum persequitur. Sic, Fundere copias, apud Cæsarem 1. Bell. Gall. Ciceronem pro Rabirio & 1. de finib.

Lucarum boum] Elephantorum, qui primùm ab Italis visi sunt in Lucanis, vt sentit Plinius lib. 8. cap. 6. & Solinus Polyhistor. cap. 28. Varro lib. 6 de lingua Latina. Vegetius lib. 3. cap. 26. de re milit. loquens ait: Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriẽte, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt.

Elephāti, Lucæ boues.

sunt. Quæ verba repetit Modestus in libello De vocabulis rei militaris. Critolaus autem in 3. rerum Epiroticarum ait, Paulum Aemilium ex victoria, quam contra Pyrrhum Epirotarum regem est consecutus, centum sexaginta turres gestantes elephantos Romam misisse. Lucretius lib. 5.

Inde boues Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, et magnas Martis turbare cateruas.

Silius Italicus lib. 9.

Nam prouectus equo moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boues stimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Cur ita dicantur. Cur verò Luca bos, dicatur elephas, duobus modis inuenio scriptum: nam in Caij Aelij commentario erat, à Libycis Lucas; & in Verginij comment. à Lucanis Lucas, ab eo quòd maximam quadrupedem, quā ipsi haberent, vocarent bouem, & cùm in Lucanis Pyrrhi bello primùm vidissent apud hostes elephantos, identidem quadrupedes cornutas (nam quos dentes multi dicunt, cornua sunt, vt probat ex Pausania Cœl. Rhodigin. lib. 13. cap. 18.) Lucas boues appellasse. Sed si à Libya dictæ sunt Lucæ, pantheræ & leones non Africanæ bestiæ dicerentur, sed Lucæ: si ab Lucanis dictæ, vrsi cur potiùs Lucani, quàm Luci dicti? Quare ego potiùs Lucas ab luce dictas reor, quod longè relucebant, propter inauratos regios clypeos, quibus eorum tū ornatæ erant turres. Vide Prou. *Prius locusta Lucam bouem pariet.* Vbi dicitur, antiquos Lucas appellasse boues ob magnitudinem; quæ antiquitas non probatur Sanctiò. Et in adagio, *Larinum verbum*, habetur, Latinos veteres Lucam dixisse pro grādi. Elephas. Est enim elephas seu elephantus (nam vtrumq; dicitur) animal horrendum, quadrupedum maximum, terrorem hominibus & trepidationem incutiens, maximè non assuetis. Aiunt Plutoni sacrum esse hoc animal. De illius natura & docilitate inter cæteros habetur festiua Iusti Lipsij epistola, quam vide. Lucani qui. Porrò Lucani (vt & hoc obiter notem) populi sunt inter Calabros & Apulos siti; quos à Samnitium duce Lucio ortos, Sempronius tradit in libello De diuisione Italiæ.

Saeuus] immanitas, ferocia.

Ira] summus impetus. Editio Rouiliana habet, *dira proboscis*.

Proboscis. *Proboscu*] προβοσκὶς, rostrum elephanti, siue etiam muscæ. Est autem pars siue corporis porrectio naribus inhærens, in elephantis manus dicta, quod ea manus vice vtantur, teste Plinio & Pomponio. Dictum putant aliqui à verbo προβόσκειν, quod est *antepascere*. Dicitur etiam Promuscis.

Hostiles equos] equos Galatarum hostium.

Trophæũ. *Ergo trophaea locans*] Græcè τρόπαιον, ἀπὸ τοῦ τρέπειν, *à conuertendo*. quod qui hostes in fugam conuerterat, trophæum merebatur, quod in loco publico conspicuum erat, vt victoriæ signum. Primùm fiebant trophæa ex arboribus decisis ramis, & trunco spolijs hostium decorato; fiebantq; vbi hostes terga verterant. Primumque trophæum ex olea constitutum tradit ex Dionysio in artib. Cœlius Rhodig. lib. 7. c. 19. Postea etiā ex ære lapidibusq; trophæa fabricari cœpta sunt. In his trophæis hostium arma affigebantur, inciso gētium victarum titulo. Vnde Virgilius 11. Aeneid.

Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaq; nomina figi.

Eodem loco pulcherrimam trophæi descriptionem habet idem Virgilius:

Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Cōstituit tumulo, fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæū
Bellipotens; aptat rorantes sanguine cristas,
Telaq; trunca viri, & bis sex thoraca petitum
Perfossumq; locis, clypeumq; ex ære sinistra
Subligat, atq; ensem collo suspendit eburnū.

Sic etiam Iuuenalis Sat. 10.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de casside buccula pēdens,
Et curtum temone iugum, victaq; triremis
Aplustre, et summo tristis captiuus in arcu.

De trophæis plura habet præter alios Antonius Valtrinus De re militari veterum Romanorum, lib. 7 c. 20.

Occideramus, ait] Perieramus, dixit Antiochus Soter.

Ni nos seruasset] ni nobis victoria obtigisset elephantorum beneficio.

Bellua fœdissima] vastissima, contemptissima, vt referas ad verbum sequens, *pudet*. Minos legi mauult *fidissima*, quam *fœdissima*. quæ lectio etiam tolerari potest.

Barrus. *Barrus*] Barrum Nonius Marcell. ele-

Barritus quid.

phantem dicit: barrire enim proprium est elephantorum, inquit M. Varro. Inde barritus, talis vox. Apuleius Florid. 3. Vt est taurorum grauis mugitus, luporum acutus vlulatus, elephantorum tristis barritus, &c. Sed & pro clamore militari vsurpatur. Veget. lib. 3. cap. 18. Clamor, quem barritum vocant, prius non debet attolli, quam acies vtraq; se iunxerit. Corn. Tacitus: Sunt Germanis hæc quoque carmina, quorum relatu, quem barritum vocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Amm. sic lib. 16. Cornuti & Bracati vsu præliorum diu turno firmati excipiunt eos, iam gesturientes barritum ciere vel maximum: qui clamor ipso feruore certaminum à tenui susurro exoriens, paulatimq; adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorũ. Idem lib. 26. de Procopio agens imperium fœdè ac miserè mercato: pro terrifico fremitu quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatumq; de more consentientes in vnum, reduxerunt ad castra. Libro 31. sic: Et Romani quidem voce vndiq; Martia concinentes, à minore solita ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant barritum, vires validas erigebãt.

Vt superasse iuuat] Vicisse vtile quidem, sed non honestum. Alluditur ad illud, *Lucrum pudori præstat*. Et quod quidam ait in Plauti Trinumo:

Pol pudere, quã pigere præstat, totidẽ litteris.

Eundem sensum aliter extulit in Pseudolo:

Nimio id, quod pudet, facilius fertur, quam illud quod piget.

IV.

Imperatores ipsiq; principes sæpe honesto vtile præferũt. Lysandri astus.

Hoc exemplo belli duces potissimũ notantur, qui sæpissimè honesto vtile anteponunt. Antigonus rogatus, quo modo essent hostes aggrediendi, dixit: Aut dolo, aut vi, aut apertè, aut insidijs. Sed improbius Lysander, qui exprobranti cuidam artes & dolos, quibus in prælijs vteretur: Si, inquit, leonina pellis sufficere non possit, induenda certè vulpina est. Innuebat quidem ad artes confugiendum esse, si quid virtute parari non queat. Huic quidem Chilonis aduersatur sententia; Damnum inquientis præferendum esse turpi lucro: siquidem illud semel dolemus, hoc semper cum infamia durat. At vt Chorœbus apud Virgilium;

——*dolus an virtus quis in hoste requirat?*

quod nostris temporibus (proh dolor) in quibus virtuti fortuna comes esse debuerat, magno nostro malo plusquàm satis est, experimur. Quando enim vberior vitiorum copia? quando maior auaritiæ patuit sinus? Imperator Ethnicus & Barbarus fassus est se superasse hostes non vi, sed dolo, vnde & trophæum iussit erigi: plerique verò Christiani duces (quod grauatè dico) sæpenumerò dolis & insidijs hostem circumueniunt, idq; virtuti bellicæ ascribunt: nec est quod apud eos de vincendi via disputetur, quælibet Martis alea vel aperta vel insidiosa committitur: sicque,

Excursus in fœderũ & fidei violatores principes.

Cura quid expediat prior est, quàm quid sit honestum.

Rex Sapor scribens ad Constantinum, apud Ammian. Marcellin. lib. 17. inter alia, tum hoc eleganter: Ideoq; Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, auo meo composita fraude præreptam. Illud apud nos numquam acceptum fuit, quod asseritis vos exultantes nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. Isocrates in Panathenaico iniusta bella ita exagitat: θαυμάζω δ' ἔιτινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι, καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας· καὶ ταῦτα εἰδότες, ὅτι μεγάλαι δυνάμεις, πονηραὶ δὲ, πολλάκις γίγνονται κρείττους ἀνδρῶν σπουδαίων, καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος προαιρουμένων· οὓς πολὺ δικαιότερον ἂν ἐπαινοίημεν, ἢ τοὺς περὶ τῶν ἀλλοτρίων ἀποθνήσκειν ἑτοίμως ἐθέλοντας, καὶ τοῖς ξενικοῖς στρατεύμασιν ὁμοίους ὄντας. ταῦτα μὲν γάρ ἐστιν ἔργα πονηρῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ τοὺς χρηστοὺς ἐνίοτε χεῖρον ἀγωνίζεσθαι τῶν ἀδικεῖν βουλομένων, θεῶν ἄν τις ἀμέλειαν εἶναι φήσειεν, id est: *Miror autem si qui sunt, qui prælia & victorias præter ius & æquum partas, non esse turpiores, & pluribus plenas esse probris existimẽt, quàm clades sine ignauia acceptas: præsertim cùm sciant magnos exercitus, quamuis sceleratos, sæpè superiores esse viris honestis, qui pro patria pugnare non dubitant: quos laudari multò sit æquius, quàm eos, qui alienarum opum cupiditate mortem oppetere non recusant, conductitijs militibus similes: nam hæc facta sunt hominũ improborum. Quod verò boni viri nonnunquam infelicius, quàm qui student iniurijs infe-*

Isocratis locus de bello iniusto.

Inferendis præliantur, id Deorum incuriæ fortassis est tribuendum. Rectè Theodoricus apud Cassiodorum lib. 1. Variar. ad Marcellum Aduocatum fisci: Non quoties, ait, superes, sed quemadmodum vincas, inquirimus. Non quæras de potestate nostra, sed potius de iure victoriæ: quando laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur, &c. Non minus rectè Claudian. Honorium admonens, vt non quod liceat, sed id quod deceat in vita priuata & publica spectet:

Non tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
Occurrat.

Et Iurisconsulti tradunt non modò quod liceat, sed & quod honestum sit, vidēdum esse, l. semper, De ritu nupt. & l. 197. de verb. sign. Ego Emblematis epigraphen traduco ad curiosa hominum ingenia, quæ vanitatibus plerunque occupata illaudata sequuntur, spe producendæ famæ, interim neglecta virtute nunquam satis laudata, quę sola immortalitati consecrat. Hinc tot extant in vitæ abusum & perniciem oblectamenta, quale est illud tormenti ænei formidabile inuentum, omni admiratione & execratione dignum, armorum fabrica & officinæ, philtri, cicutæ, aconiti mortifera coctura, pœnarum instrumenta & mille species, crudelis ingenij funesti partus & tyrannidis filiæ, natæ communi orbis malo, illaudata sanè & perniciosa non curiosa solùm industria. Hæc ipsa quid inausum & intentatum transit, incredibili vanitate, & prurientis cerebri detestandis commentis? Hinc magiæ portenta, & aruspicum deliria, sortilegia & diuinationes, præstigia & imposturæ, & quidquid ex phantastica illa officina insaniæ; à quibus natura ruinam sui & euersionem iam pridem metuit, cum moliantur, quæ illa nullo modo pati potest, nec attingere; dum in ipsas rerum species conantur inferre prodigiosam nescio quam metamorphosin, & ab inaccessis mundi superioris partibus nouam quandam essentiam, quæ diuinum oculum in prima molitione vniuersi operis turpiter fefellerit, elicere, virtutis ac potentiæ stupendæ & admirabilis, qua pigmentis & incrustationibus aureis omnia transformant, cooperante illo suo Philosophorum lapide, Hermetis sigillo, luto sapientiæ, & pulnisculo quodam ex pistrino Iouis aut Mercurij. Seuerus admodum sit oportet ac rigidæ frontis, qui videns in Alchymistica sua coquina talem magistrum, risum teneat. Sedet ibi mysteria artis grauiter edoctus, cum scobe sua ac rasura cœli, inter carbones atra fuligine sordidus, sulphur olens, venena & lotia, pannosus, esuriens, solo hydrargyrio satur, ad paralysin vsque & membrorum omnium torpedinem, stillicidio narium & oculorum perpetuò diues, vaporibus exhaustus, induratus fumo, carbonario similis, & nigerrimo Satana nigrior, nec probior fortasse, fraudum & mēdaciorum architectura, quam exercet; qui pro tribus assibus etiam animam venalem habeat & deuoueat inferis, pro vno lepore viridi, aut dracone caudam suam deuorante. Sacratissima arcana sunt hæc videlicet, nec nisi artis, vt dicunt, filijs cognita, & qui huius mysterijs initiati. Sed quid inde? præter vanum rumorem & ventos, nihil: musculi quidam & minutuli sorices prodeūt ex aureis istis montibus, auro, fide, veste ridiculorum eiusmodi artificum, in fortunatis illis nugarum cauetnis, corrosa ad cutem vsq; & ossa. Nihil vilius hoc hominū genere, nihil vanius, nihil flagitiosus etiam aut peruersius, vt non immeritò quæstioni pleriq; subijciantur, nec carnificum manus effugiant, qui vespillonis officio functi in aere sepeliunt pabula coruorum. Ab his talibus glutimina, sequestrationes, & diuersæ metallorum temperaturæ, non inutili quidem (fatendum est) curiosa tamen & sumptuosa molitione; qua licet recondita & suppressa in scrinio naturæ, vita humana nihilominus ingeniosæ huius vanitatis ignara, sarta tecta mansisset. Ab his cerussa, purpurissum, stibium, & reliqua meretricia pigmenta: ab his tincturæ & adulterationes monetarum, fucati & falsarij nummi, lapidum sigilla & imagines, stillādo ab ijsdem decisus sudor, oleum & spiritus, elementa ipsa (si fas credere) & inanimati anima. A pyrotechnicis ad plastica & fusoria veniamus, quæ certè non minus importuni ingenij artificia sunt, ad ostentationem pariter & libidinem inuenta. Ad specularia deinde, quorum tot illusiones, ludibria & imposturæ, vt non tam hominem quam diabolum aliquem autorem liceat opinari: quorum tamen originem & rationem conficiendi ab Optica acutuli isti deriuant, excogitatis tot tamq; diuersis generibus, in cauo, conuexo, plano, columnari, pyramidali,

Curiosa hominū ingenia circa vanitates.

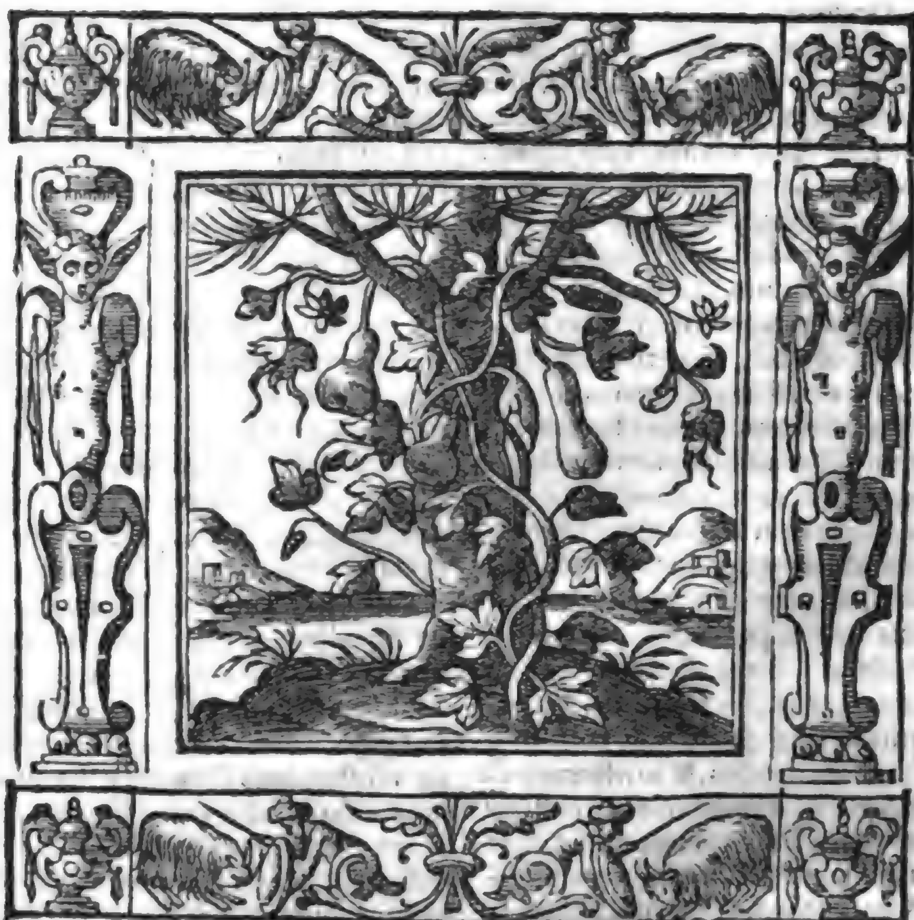
Alchymici pictura.

Optica vanitas.

li, turbinato, gibboso, rotundo, angulari, inuerso, euerso, pellucido, solido corpore aut vitro, sic vt susceptam imaginem non omnia intra se repræsentent, sed remotius in aera foras reiectam, velut aereum quoddã simulacrum & phantasma, videntibus obijciant: vel ab remotissimis etiam spacijs, beneficio Solis, deferant aliunde idola per multa milliaria, & sistant in obtutu velut presenti re. Non addo verbum, ita mihi oculos perstringunt & fascinant magici isti radij. Abite, ò curua rectorum iudicia.

In momentaneam felicitatem.

EMBLEMA CXXV.

AERIAM propter creuisse cucurbita pinum
Dicitur, & grandi luxuriasse coma:
Cum ramos complexa, ipsumq; egressa cacumen,
Se præstare alijs credidit arboribus.
Cui pinus: Nimium breuis est hæc gloria; nam te,
Protinus adueniet, quæ malè perdet, hyems.

COMMENTARII.

I. CVCVRBITA iuxta caudicem pini plantata sursum serpit, & ramjs illius se implicat. Est autem pinus arbor procero & crasso caudice, inferiore quidem parte nudo, *Pinus.*

nudo, sed superiore admodum ramoso. Folia habet setæ equinæ ferè modo tenuia, oblonga, cacumine pungentia, & aculeata, quæ non decidunt. De hac arbore plura dicemus infra Emblemate 203. ex Plinio, Theophrasto, & Dioscoride.

II. *Vnde Emblema petitum.* SCRIBIT Guicciardinus Italus scriptor, id Alciati carmen affixum fuisse ianuæ cuiusdam hominis Angli, qui factus insolentior ob prosperos rerum successus, permultis inuisum se præbebat. Idem est apologus apud Petrum Crinitum de honesta disciplina lib. 2. cap. 14. Sata est olim, inquit, cucurbita iuxta pinum arborem, quæ grandis admodum, & ramis patulis extabat: cucurbita verò cum multis pluuijs atq; cœli temperamento creuisset, lasciuire incepit, & ramulos audacius porrigere. Iam serpebat in pinum, iam surgere, iam ramos & frondes inuoluere audebat; ampliora folia, candentes flores, prægrandia poma & virentia ostentans. Itaq; tanto fastu atq; insolentia intumuit, vt pinum arborem ausa sit aggredi. Vides, inquit, vt te supero, vt amplis folijs, vt virore præsto? Et iamiam ad cacumen prosurgo. Tũ pinus, quæ senili prudentia & robore pollebat, nihil mirata est cucurbitæ insolentis audaciam, sed ita respondit: Ego hic multas hyemes, calores, æstus, variasq; calamitates peruici, & adhuc integra consisto: tu ad primos rigores minus audaciæ habebis, cũ & folia concident, & viror omnis aberit. Est & alia huiusmodi fabella Laurentij Abstemij, de cucurbita & olea.

III. *Aerius.* *AERIAM*] editissimam, altissimam, vt alibi diximus. Virgil. 1. Ecloga:

Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

& 3. ——namq; notaui.

Ipse locum aeria quo congessere palumbes.

Sic passim legis, *Alpes aeria*, *Arces aeria*, *Cacumina aeria*. &c. pro altis.

Propter, pro propè. *Propter pinum*] id est, propè pinum. Terentius Adelphis:

Nimium istoc abisti, hic propter hunc assiste.

M. Tullius in Pisonem: Hic vir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius &c. Idem 2. de Inuent. Fluuius Eurotas, qui propter Lacedæmonem fluit. Ouidius 8. Metamorph.

Propter humum volitat, ponitq; in sepibus oua.

de perdice loquitur. Eadem vox *Propter*, in eadem significatione aliquando ponitur sine casu. Terent. Adelphis:

Est ad hanc manum sacellum, ibi angiportum propter est.

Cucurbita. *Cucurbita*] planta est hortensis notissima, in altum ascendens, mirum, si propius adsit cui innitatur, se extendens, natura etiã sublimitatis auida: hyemem maximè odit, de hac Plin. lib. 19. cap. 5.

Grandi luxuriasse coma] sua folia dilatasse, suas frondes in latum porrexisse. Dicuntur autem arbores luxuriare, cùm abũdantius ramos emittunt siue producunt.

Cum ramos complexa] amplexata pinum, cuius beneficio excreuerat in altum.

Praestare alijs arboribus] meliorem esse vel antecellere.

Nimium breuis est] Tua isthæc iactantia breui durabit, primis enim hyemis frigoribus excutieris, celeriterq; decides.

IV. MORALE huius Emblematis est, non esse superbiendum ob subitum prosperæ fortunæ euentum. Illa enim vitrea est, cum que maximè splendet, frangitur: vsq; adeò etiam leuis & inconstans, vt citissimè quæ dedit, reposcat. Hinc rectè torquetur in eos, qui ob momentaneam quandam fœlicitatem gloriantur, quiq; plus habent ostẽtationis & pompæ, quàm facultatum aut virium. Itaq; non mirum videri debet, si dum se alijs præferunt, magnique videri volunt, se alijs, & quidem nasutis hominibus ridendos propinent, & tamquam sicci quidam flosculi citissimè exarescant ac decidant. *In eos, qui ob prosperos successus intumescunt.* Certè apud Onirocritas cucurbita spes inanes præsagit, vtpotè quæ cùm ventricosam admodum speciem præ se ferat, multumq; identidem nutrimenti polliceri videatur, illud tamen tenue, & nisi condimento aliquo iuuetur, egregiè fatuum est, vt refert Pierius lib. 58. *Cucurbita quid allegoricè.* Eodem planè modo sese habent Thrasones illi, fortunæ suæ momentaneæ iactatores, vel qui secundis ventis plus æquo turgescunt, neq; aduertunt seuerissimam illam Nemesim, quæ de superbis & fastuosis vindictam sumit. Id apertis verbis Pausaniæ Simonides, ab eodem conuiuio lautissimè exceptus significauit. *Pausanias insolens.* Rogatus enim vt quidpiam ex arcanis Philosophiæ adferret in medium, vidensque Pausaniam rebus suis nimium fidere, dixit: Memineris te in tanto rerum successu hominem esse. At quæ esset verbi huius vis, quodq; pondus, parum vidit Pausanias.

ſanias. Itaq; cùm ipſe iam in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutus, mortem ſibi impendere intelligeret, exclamaſſe fertur: Quàm inani perſuaſione deceptus eram, qui Cœi hoſpitis ſaluberrimum conſilium ad me pertinere non putabam: vnde nunc miſerè perire cogor. Rectè Philippus Macedo, qui ne felicitate nimia ſe efferret, ex pueris aulicis vni id muneris demandauit, vt ſummo mane cubiculum ingreſſus pronunciaret, ἄνθρωπος εἶ φίλιππε. *Homo es Philippe*. Cuius rei faciendæ occaſionem fortaſſe dederat Archidamus Ageſilai filius, qui cum à Philippo poſt partam victoriam ad Cheronæam acerbas & minarum plenas literas accepiſſet, huic reſpondit: Si metieris vmbram tuam, Philippe, haudquaquam reperies illam factam maiorem, quàm erat ante victoriam. Aliud, ſed vitæ priuatæ apponam exemplum in Mæna liberto Pompeij, quem inſectatur Horatius Epod. 4. Oda. Hunc populus indignabundus Romanos ludos è primis quatuordecim ordinibus ſpectantem, nuper ſeruum, nec modò ſæpe vinctum, ſed & verberatum Ibericis funibus, durisq; compedibus perusta latera cruraque habentem; quod etiam grauius eſt, magni alicuius delicti cauſa ſeruilibus affectum flagris: modò repenteq; liberum, opulentum, ſuperbum, delicatum, præfectum claſſi aduerſus piratas. Carmen Horatianum quia ſit in omnium manibus, facilè prætermitto. Interea tamen ad hunc locum multa obſeruari facilè poſſunt. Primùm, eos longè arrogantiores eſſe, qui nuper diuites euaſerũt, quàm qui in amplo patrimonio educati opes & fortunas acceperunt à maioribus, quod notat Ariſtot. ſecundo de arte dicendi. Deinde ſæpenumero fieri, vt diuitiæ mẽtem perſtringant, vt hominem inſolentem reddant: quamobrem noſter Flaccus, *Stultitiam patiuntur opes*. & Publij mimus: Fortuna quem nimiùm fouet, ſtultum facit; vt Cicero de amicitia dicit, nihil quicquam inſipiente fortunato intolerabilius. Adeò verum eſt quod multorum eſt in ore, fortunam non ſolùm ipſam eſſe cæcam, ſed etiam eos, quos amplexa ſit, cæcos efficere. Salluſt. Res ſecundæ animum etiam ſapientum fatigant. Virgil. 10. Aeneid.

Philippus Macedo ex inſolẽti moderatus.

Fortuna varietas.

Neſcia mens hominum fati, ſortisq; futuræ,
Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis.

Idem Ouid. 1. artis:

Luxuriant animi rebus plerumq; ſecundis.

Adhæc non poſſe non indignari viros bonos & cordatos alioqui, cùm vident abiectos, viles, improbos in altum prouehi, opibus & honoribus augeri, potentiam conſequi, qua tamen indigni ſunt. Iuuenalis Satyra prima:

Patritios omnes opibus cùm prouocet vnus,
Quo tondente grauis iuueni mihi barba ſonabat,
Cùm pars Niliacæ plebis, cùm uerna Canopi
Criſpinus, Tyrias humero reuocãte lacernas
Ventilet æſtiuum digitis ſudantibus aurũ,
Nec ſufferre queat maioris pondera gẽmæ,
Difficile eſt Satyram non ſcribere.

Sequitur:

Quid referam quanta ſiccum iecur ardeat ira, &c.

Sed in ſumma, ferè fit vt cùm fortuna ita blanditur, captatum veniat: quod ſubinde debemus meminiſſe, ne opprimamur incanti: nam fallacia ſunt & caduca quæcunque à fortuna pendent, opes, diuitiæ, honores, clientelæ, magiſtratus, potentiæ; affluũt ſubitò, repentè dilabuntur; nullo in loco ſtabili nixa radice conſiſtunt: ſed incerto flatu huc atque illuc acta quos extulerunt in ſublime, decurſu improuiſo deſtitutos miſerrimè deijciunt. Seiani fatum atrociſſimum mihi occurrit, ſed quia iam alio loco adductum memini, facilè tranſilio. Venit in mentem quod Dion retulit de Narciſſo quodam liberto Claudij Cæſaris. Cũ expeditionem Britannicam legiones detrectarent, nec duci militiæ Plautio, laudato viro, parere vellent, Narciſſus ab Imperatore miſſus ſuggeſtum conſcendit, verbaq; facturus pro concione ad milites, prohibitus eſt omnium acclamationibus, vſurpato etiam in eum diuerbio, Io Saturnalia; quia in Saturnalibus ſerui herili cultu induti epulari conſueuerant. Hoc autem dicterium nonnunquam in eos torquebatur, qui ſuæ conditionis immemores inſoleſcebant. Non eſt igitur prudentis ob fortunæ ſucceſſum intumeſcere, ſed opus habet vt ſe proprijs, non externis bonis metiatur. Et quidem rectè præcipere videntur, qui monent, vt quantò ſuperiores ſumus, tantò nos ſummiſſius geramus: timenda eſt enim vel maximè fortunæ volubilitas, quæ tantùm conſtans eſt in leuitate ſua, vt Naſo ait. Cæterum ad hanc epigraphen id adiungo:

Prosperè fortuna non caret periculo.

τὰ μεγάλα δῶρα τῆς τύχης ἔχει φόβον,
καὶ τὸ πάνυ λαμπρὸν οὐκ ἀκίνδυνον κυρεῖ,
οὐδ' ἀσφαλὲς πᾶν ὕψος ἐν θνητῷ γένει,
ὃ περιέτρεψεν ἢ χρόνος τις ἢ φθόνος,
ἐπὰν ἐπ' ἄκρον τις τοῦ καλῶς πράττειν δράμῃ.

Ait Apollod. Comicus. Sic verò Latinè:

Habent perampla dona fortunæ metum,
Periculoq; non carent prælustria:
Nec vlla celsa tuta sunt mortalibus,
Quæ euertere vel inuidia, vel tempus solet,
Felicitatis culmen vbi quis attigit.

Eodem spectant verba Hecubæ ad Vlyssem ex Euripide:

Οὐ χρὴ τοὺς εὐτυχοῦντας εὖ δοκεῖν πράξειν ἀεί·
Κἀγὼ γὰρ ἦν ποτε, ἀλλὰ νῦν οὐκ εἴμ' ἔτι,
Τὸν πάντα δ' ὄλβον, ἦμαρ ἕν μ' ἀφείλετο.

Non decet felices existimare se felices semper fore.
Ego enim eram quondam, nunc non sum amplius:
Cunctas sed opes dies vnica mihi abstulit.

Citatur illud Menandri:

Ὡς εὐκόλως πίπτουσιν αἱ λαμπραὶ τύχαι.

Quàm facilè cadunt qui secunda fortuna vtuntur.

Ad id accedunt mimi quidam veteres, vt illud: Citò ignominia fit superbi gloria. Et hoc: Citò improborum læta in perniciem cadunt. Sallustius: Lasciuiam atq; superbiam alunt res secundæ. Et Seneca: Prospera animos efferunt. Q. Curtius lib 2. Fragilitatis humanæ nimia in rebus prosperis obliuio est. Et appositè Iuuenalis Satyr. 2.

——iam nunc ad culmina rerum
Iniustos creuisse reor: tolluntur in altum,
Vt lapsu grauiore ruant.

De Mario tyrannorum septimo dictũ est, quod vno die factus est imperator, altero visus est imperare, tertio interemptus est à milite, qui percussurus illum dixerit. Hic est gladius, quem ipse fecisti. Alludens ad prouerbium, *Tuo te gladio iugulo*. Fuerat enim opifex ferrarius Marius, antequam ad imperium venisset. *Marius.*

Ex damno alterius, alterius vtilitas.

EMBLEMA CXXVI.

DVM sæuis ruerent in mutua vulnera telis,
Vngue leæna ferox, dente timendus aper;
Accurrit vultur spectatum, & prandia captat.
Gloria victoris, præda futura sua est.

COMMENTARII.

I. LEO & aper acerrima pugna inter se dimicare videntur, cui vultur in arbore non procul inde sita insidens, se spectatorem præbet.

II. *Fons Emblematis.* HOC petitum constat è Gabriæ apologis: sic enim est tetrastichon Senarijs iambicis:

λέων μάχην ἔστησε πρός ποτε κάπρῳ,
γύπες δ᾽ ἄνωθεν ἐσκόπευον τὴν ἔριν,
βρῶσιν τὸν ἡττηθέντα ποιῆσαι τάχα·
φίλως δ᾽ ὁρῶντες ἠσόχουν τῶν ἐλπίδων.

Quos sic vtcumq; reddidit Minos:
Leo pugnam aliquando instituit in aprum:
Vultures autem ex alto loco obseruabant
certamen [vt] pabulum, eum
Qui vinceretur, facerent statim sibi.
Amicos autem cùm vidissent [eos esse factos] exciderunt spe.

In aprum leo certare quandoq; ausus est,
Quos longè spectabant lite mota vultures,
Qui vinceretur vt vorarent. attamen
Iis tandem amicis tota spes prædæ excidit.

Sed meo iudicio videtur potius delumptum ex Æsopi quadam fabula, quæ sic habet. *Fabula Æsopi.* Leo & vrsus simul magnum nacti hinnulum, de illo pugnabant: grauiter igitur à seipsis affecti, vt ex multa pugna tenebræ oculis oborirentur, defessi iacebant. Vulpes autem, vt circumeundo prostratos illos vidit, hinnulũ in medio iacentem, per illorum medium percurrens rapuit, fugiensq; abijt. Illi autem ipsam videntes, atq; surgere non valentes: Nos miseros, dicebant, qui vulpi laborauimus. *ἐπιμύθιον.* Fabula significat, alijs laborantibus alios lucrari. Huc propè spectare videtur Claudianus in Epigrammate:

Toruus aper, fuluusq; leo coiere superbis
Viribus, hic setis, sæuior ille iuba:
Hunc Mars, hunc Cybele laudat: dominatur vterq;
Montibus, Herculeus sudor vterq; fuit.

III. *DVM sæuis ruerent*] Dum certarent inter se graui & periculoso Marte, atrocissima contentione, leo quidem vnguibus, & dentibus aper truculentis.

Mutua vulnera] Alludit ad illud Ouidij 3. Metamorph.

Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.

Dente timendus aper] Sic Ouidius in Epistol.

——obliquo dente timendus aper.

Et Martialis libro 13.

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum.

Item Ouidius alio loco:

Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.

Martialis:

Fulmineo spumãtis apri sum dente petita.

Constat apros cùm ira feruent, dentibus vrere, in ijsq; aliquid igneum contineri, vt testatur Xenophon in Cynegetico. Hoc dentium fulmen reuocat mihi in memoriã id, quod Theocritus habet Eidyll. 29. de apro Adonis occisore. Quem quia totũ lingua Hetrusca loquentẽ fecit Reuerendissimus & doctissimus Pater NICOLAVS DE ODDIS, Abbas S. Benedicti Nouelli Patauij, nihil verebor tam eleganti poemate meo labori autoritatem conciliare, vt candidus lector ex vno aut altero carmine passim subiungendo, virum, tanquam ex vnguibus leonem agnoscat: obnixè rogans auctorem, vt pro ingenita sua bonitate, sicut mihi illud priuatim communicare dignatus est, sic id quoque publici iuris (quod auidè expetitur) facere, & sibi posteritatem deuincire, non vltrà differat. *Nicolaus de Oddis Theocritũ vertit idiomate Italico.* Sic autẽ sua lingua Theocriti verba canit: *Eidyllion Theocriti 29.*

Quando pur vidde morto
Adone Citerea,
Pallido ambe le gote,
Con l'immago di Morte
Dipinta nel bell viso,
E con capelli aspersi
D'atro e di nero sangue,
A gli Amoretti suoi
Commanda, ch' il cignale
Vccisor del suo Adone
Venga di lei prigione.

Quei

Quei dibattendo l' ali
Tutta d'intorno intorno
La gran selua lustraro,
Sin ch' al fin trouaro
L' homicida cignale,
E da ben mille nodi
Ligato e riligato
Fù auanti à lei portato.
Vn Amoretto hauea
Il laccio e le ritorte
Ben cauto in sua balia,
Vn altro poi con l'arco
Da tergo anco spingea
La fera pigra e lenta,
Che Citerea pauenta.
A cui disse adirata
La vaga Citerea,
L'immortal bella Dea:
Empia fera crudele,
Frà le fere più fera
Tu fosti, che la coscia
Feristi al mio fedele.
Tu che profonda e larga
Lasciasti in lui la piaga.
Ed ella: O bella Dea,
Giuro per te, e per lui,
Per questi lacci giuro,
Per questi tuoi qui Amori
Leggiadri cacciatori,
Ch' io ferir già non volli
Il bellissimo Adone,
Il tuo giouine amato;
Ma repente ch' io viddi
Le nude carni e belle
Miráilo e rimirailo
Qual cosa diua e sacra,
E d'amor arsi, e corsi
A fatto forsennata
Ver quella coscia amata
(Auenga ei mi cacciasse)
Intendendo baciare,
Non ferire ò piagare.
Tu questi spezza e taglia
Tu questi piglia e puni
E superflui e nociui
Denti miei amatori,
Amatori e vccisori.
A che lasciarmi questi
Istromenti funesti?
E le labra pur tronca
Se non bastano i denti
Troppo, ahi troppo pungenti.
Mossa à pietà la Dea
Commanda che slegato
Sia libero lasciato.
Ei mansueto e humile
Poscia non più sen gio
Tra le più occolte selue,
Ma sendo dentro e fuore
Tutto foco d'amore
Arse poscia per sempre
In amorose tempre.

Accurrit vultur] spectatorem egit. Vultur auis rapax, fertur biduo aut triduo prę sentire futura cadauera, ob insignem odorandi facultatem. Plin. lib. 10. c. 6. *Vultur odoratu pollet.*

Prandia captat] Inde commodum sperat, aliquid sibi pollicetur. Captare prandia, est hic, ni fallor, prædam expectare: quod explicat sequenti disticho, nisi tamē captare, altiorem quendam sensum habeat, vt apud Iureconsultos, apud quos captare propriè dicitur, qui dolis & illectamentis quibusdam aucupatur lucrum. Sic hæreditatē captare dixit Vlpianus, pro eo quod dicimus, artificiosè nici structisq; technis, vt eam præter defuncti voluntatem corrodamus, l. 1. ff. si quis aliquem test. Et votum captandæ mortis, ardens ille affectus est, quo flagrant iniusti quidam homines, ex morte alterius lucrum sibi pollicentes, vitæq; insidias alij parantes, l. de fideicom misso, C. de trāsact. Martialis hoc verbum ita vsurpauit vt propriè, ita lepidè: *Captare quid.*

Capto tuam, pudet heu, sed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas alias; iam sumus ergo pares.

Idem alio loco:

Dum me captares mittebas munera nobis:
Postquam cepisti, das mihi, Rufe, nihil.

Gloria victoru. &c.] ex victore ipso prædam capiet.

IV. SVSCEPTVM id videtur speciatim in Principes Christianos; qui cum inter se non longè antè decertarent, Solimanus Turca, quasi spectatorem agens, suam non parum ditionem auxit, & in Germaniam irrupit, magna & ingenti totius Reipub. Christianæ calamitate & damno. Quod Georgius Sabinus hoc hexasticho persecutus est: *Principū Christianorum rixis auctū est Turcicum imperium.*

Mutua discordes faciebant prælia turdi,
Aeris & alitibus pugna duobus erat.
Vidit vt amborum prædo certamina nisus,
Vnguibus & rostro dilaniauit aues.
Sic modò dū faciunt discordes prælia reges,
Turcicus Europa diripit hostis opes.

Ex quo facilè intelligimus, quantum mali

afferat

afferat intestinum dissidium non modò ciuitatibus, sed & imperijs tum labefactandis, tum etiam euertendis. Nihil enim ciuili bello periculosius esse potest, nimirum quod hosti externo non paruas addat vires. Hic ego non incommodè referam ex Iustini 8. historiam nobilem de Philippo Macedone, qui se vulturem præstitit in dissidio duorum Thraciæ regum. Sic enim Iustinus: Fortè euenit, vt Philippum fratres duo reges Thraciæ, non contemplatione iustitiæ, sed inuicem metuentes, ne alterius viribus accederet, disceptationum suarum iudicem eligerent. Sed Philippus more ingenij sui, ad iudicium veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu superuenit, regno vtrumq; non iudicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliauit. Extat Christiana elegia, quam de ijs belli temporibus scripsit Franc. Franchinus, homo Italus, eam hic adijcere non putaui alienum, neq; ingratum studiosis. Sic ergo ille:

Ciuili bello nihil exitiosius.

Elegia Franc. Franchini.

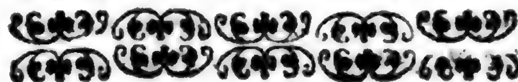
Gallia cui paret, cui paret Bœtica tellus,
Iã conferre manũ Marte furente parant:
Tamq; animis, & tam concurrunt fortibus armis,
Turbidus vt iamiã sanguine Sabis eat.
Et tamẽ amborũ ceruicibus imminet hostis
Thracius, in pharetris acer, & acer eqs.
Qui maius nil mente petit, nil voce precatur,
Quã semel vt pugnẽt hi duo Marte pari.
Sperat enim nostris confractis viribus, omnẽ
Europam paruo posse labore premi.
Ne, Reges, ne tanta animis discordibus ira,
Ne gerite hostili bella petita prece.
Illius in vires & pectora vertite ferrum,
Sternere qui telis ardet vtrumq; suis.
Roma rogat, Paulusq; rogat, datq; arma, dat aurum
Paulus, & ad tanta præmia laudis opẽ.
Tu Deus, ex alto qui prospicis omnia cœlo,
Quiq; vides, maneat quanta ruina tuos,
Consule militibus, sacris & consule tẽplis:
His ducibus prohibe bella cruenta geri.
Hi pietate graues, duo sunt hi lumina pacis:
Hi duo sunt belli fulmina, magne pater.
Infer te mediũ, liquidis da nubibus imbres,
Fac rapidum tumidis flumen inundet aquis:
E castris ambosq; iube discedere ab armis,
Coge domũ armipotẽs alter & alter eat:
Seq; putet neuter victum, sed iactet vterque
Victorem populis se rediisse suis.

Non malè quadrat hoc loco belli etymõ, quod à belluis deductum volũt: siquidem belluarum, non hominum est inter se confligere, hostiliq; odio dissidere. Grauis est & cordata Theodahadi epistola ad Francorum regem, lib. 3. Cassiodori Variarum: Ambo estis, inquit, summarum gentium reges: ambo ætate florentes: non leuiter vestra regna, quàm * satis si data partibus libertate confligitis, victus vestra patriæ non fiat inopina calamitas: quia grandis inuidia est regum, in caussis leuibus grauis ruina populorum. Ammian. Marcellin. lib. 14. Sarraceni, inquit, miluorum vitæ similes, qui si prædam despexerint, celsius volatu rapiunt celeri; aut si impetrarint, nihil morantur. Cicero 13. Philipp. Quod spectaculum adhuc ipsa fortuna vitauit, ne videret vnius corporis duas acies, lanista Cicerone dimicantes. Val. Max. lib. 7. cap. 6. Caio Mario & Caio Carbone Coss. bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non Reipub. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica. Nec video cur idem Emblema non etiam de rabulis forensibus dici queat, qui hoc vnicè agũt, vt linguæ lenocinio litem ex lite nectentes, & iurgia protelantes locupletentur, atque ita ex malis alienis rem faciant, cùm potius in id danda esset opera, ne lites fierent penè immortales, & vitæ modum excederent. Vnde Apuleius hos tales non inscitè vultures togatos appellat. Quo sensu & Cicero in Orat. pro Sextio, Gabinium & Pisonem, qui precio omnia nundinarentur, atq; ad se raperent, vulturios paludatos nominauit. Quam in rem extat elegans Emblema Ioachimi Camerarij Cent. 3. Emblem. 36.

Belli etymon.

Rabulæ forenses vultures togati.

Vultur præda inhians est captatoris imago:
Heu quam plena etiam sunt fora vulturibus?

Bonis

Bonis auſpicijs incipiendum.

EMBLEMA CXXVII.

AVSPICIIS res cœpta malis, bene cedere neſcit.
Felici quæ ſunt omine facta, iuuant.
Quidquid agis, muſtela tibi ſi occurrat, omitte:
Signa malæ hæc ſortis beſtia praua gerit.

COMMENTARII.

I. VIATOR ſeu potiùs inſtitor domo ſua egrediens, itineri accinctus, obuiã habet muſtelam, animal quadrupes ex murium genere; omen non ſatis fœlix & auſpicatum.

II. Ex Diogeniano refertur tale adagium γαλῆν ἔχεις. id eſt: *Muſtelam habes.* In eũ quadrat, cui omnia ſunt inauſpicata, tanquam fatis & Dijs iratis, vt aiunt. Olim creditum eſt, hoc animal inauſpicatum infauſtumq; eſſe ijs, qui haberent, domiq; alerent: vt non admodum diffideat ab illis. *Equum habet Seianum.* &, *Aurum hab. Toloſanum* Vnde nunc etiam apud quaſd gentes, nominatim apud Britannos, infeli omen habetur, ſi cum paratur venatio, aliquis muſtelam nominet. Cuius etiam occurſus vulgo nunc habetur inauſpicatus. Vide Alexandrum ab Alexandro lib. 5. cap. 13. Memini me alicubi legere, equum in ingreſſu itineris ceſpitantem, aut prioribus lapſum pedibus, pro inauſpicato ſigno à veteribus

Muſtela animal inauſpicatum.

Equus in ingreſſu itineris ceſpitans.

teribus accipi solitum fuisse. Cum enim Sulpicius Galba in prouinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum cecidisse animaduertisset: Rideo, inquit, canterie, te iam lapsum esse, cùm tam longum iturus iter, vix ingressus laberis. Quæ historia prouerbio locum dedit, in eos, qui animo deficiunt ipso statim negocij principio. Multæ sunt eiusdem argumenti apud M. Tulliũ historiæ libris de diuinatione. Huc refero superstitiosa veterum auspicia, qui nil aggrediebantur nisi consultis aruspicibus. Sanius P. Claudius, qui primo bello Punico, ioco quodã omina irridens, quæ de pullis gallinaceis maiores soliti fuerant accipere. Nam cùm è cauea producti pulli cibum non attingerent, idq; ominosum censeretur arma capessentibus, mergi illos in aquam iussit, vt biberent, si nollent edere, ac mox instruxit aciem. Sic Prusias rex, exulante apud ipsum Hannibale, & hortante vt copias educeret: respõdit, se nõ audere, quòd exta prohiberent. At contra Hannibal: An tu, inquit, caruncule vituline mauis quàm imperatori veteri credere? Lucullum item, cùm pridie Nonas Octobreis contra Tigranem Mithridatis generum copias eduxisset, & ex militibus quidam nefastum diem esse eundem prædicarent, atq; ad capessendum bellum non videri idoneum; dixisse tradunt: Ego, commilitones, ex atro hoc die felicissimum rebus bene gestis efficiam. Refert Fulgosus lib. 7. cap. 2. de Misoniano Hebræo, equite insigni, qui cum morantem equitum turmam inspiceret, in qua ipse cum Romanis militibus erat; & moræ causam intelligeret esse, quod augur priùs inspicere vellet, quid augurij capiendum esset ab aue, quam fortè in via offenderat: ille aliud se agere fingens, arcum tetendit, primaq; sagitta confossam auem in terram deiecit, atque ridens ad comites conuersus dixit: Parum consilij atq; opis ab irrationalibus animatis posse quemquam sperare, posteaquam pateat, ea nescire, quæ ad se ipsa pertineant. Et re, & verbo auguria vana esse, stulteq; eis credi ostendens. Talis quoque superstitio multos ex plebe apud nos Germanos habet, vt monachum, aut anum meientem, aut leporem obuium, pro inauspicato; lupum verò pro felici omine habeant. Quæ res seruo cuidam occasionẽ dedit illudendi rustico: nam cum is leporem per viam transilientem conspexisset, in siluam cum iumẽtis pergere prohibuit; sequenti verò die cùm lupum haberet obuium, bonam fortunam augurabatur. Cũ verò lupum ipsius iumentum deuorãtem inuenisset seruus, accurrens ad rusticum nunciat, bonam fortunam iumentum occupasse.

P. Claudius auguria irridet.

Lucullus.

Misonianus Hebræus.

Salsè.

AVSPICIIS res cœpta malis] Res malè incepta initio, non sortitur felicem exitũ: at quæ cœpta feliciter, non nisi bene potest cadere. Auspiciũ dicitur auium inspectio, & quæ ex volatu earum & vocibus significentur. III.

Auspicium.

Quidquid agis] si quid incipias.

Mustela tibi si occurrat] Occursum mustelæ ominosum fuisse tradunt auctores, & nos iam retulimus. Eadem picta infortunium significabat: animal enim putabatur infaustum esse, maliq; præsagij, iisque maximè, quorum domos habitet. Dicitur enim insidiari domesticis animalibus, præsertimq; altilibus, easq; ad interneccionem vsq; persequi, ait Pier. lib. 13. Idemq; occursum plerisq; religiosum haberi dicit. Adhæc in negotijs obeundis vel nomen ipsum, vtpotè efficaciæ contrarium, multos remorari. Mustelarum tria sunt genera, Gales, Ictis, Meles, de quibus vide Plinium lib. 29. cap. 4. Varronem de re rust. lib. 3. cap. 10.

Mustela occursus.

Mustelarum tria genera.

Signa mala] hæc enim portendit nescio quid sinistri.

IN suscipienda re aliqua non parum conducit faustum principium: ita non minimum adfert incommodi, si vel malo, vel inerti, aut etiam flagitioso principio negotium ordiaris. Citatur illud Sophoclis à Plutarcho, libro de Poetis audiendis: IV.

Optima principia quid præstent.

ἔργου δὲ παντὸς ἤν τις ἄρχηται καλῶς,
ϗ τὰς τελευτὰς εἰκὸς ἔσθ᾽ οὕτως ἔχειν.
Quicumq; rem recta ratione inceperit,
Bonum illius certò sperabis exitum.

οὐ γὰρ οἷόν τε, ait Polybius, τοῦ τέλους τυγχάνειν, μὴ καὶ τῆς ἀρχῆς εὐστοχήσαντα: Minimè enim fieri potest, vt finem ritè consequatur, qui de principio non rectè primũ coniecerit atq; cogitarit. Tantam vim dicunt inesse bonis faustisq; negotiorum suscipiendorum principijs, vt ea vix bene cadere possint, quæ infelix initium sortiuntur. Et sanè omnia diligenter aduertenda esse, graues nec pœnitendi auctores censuerunt. Rectè quidem & prouidè, modò absit superstitiosa illa & inutilis obseruatio,

quæ

quæ humanos animos terrore nescio quo afficit, & torquet. Nam vt in re aliqua suscipienda non parum conducit faustum felixq; principium, quandoquidem vel Poeta teste,

Facti dimidium qui bene cœpit habet:

Ita non parum adfert impedimenti, aut etiam incommodi, si malo principio negotiũ aggrediaris, tum enim mustelam, id est, omen habere inauspicatum dicimur, cùm flagitij alicuius à nobis perpetrati, necdũ expiati purgatique animo obrepit sinistra quædam cogitatio, quæ intimam conscientiam verberet atq; lancinet: quo fit, vt frigidius & ignauius rem alioqui magnam auspiceris. Rectè Aiax apud Homerum, qui Deos inuocat sese ad arma componẽs, neq; enim putat sibi felicius rei bene gerendæ auspicium capere posse, quàm ab inuocatione numinis. Cur poeticum illud, vt verè Philosophicum celebratur, ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα &, *Ab Ioue principium Musæ?* Cur Romani suorum consiliorum & Senatus habendi ducebant initium à sacro illo precationis carmine, cuius tam sæpe mentio est apud scriptores? Sed & in delectu militum ijdem, vt legionibus conscribendis, operam dabant, vt qui primus vocaretur, auspicatum nomen afferret. Neq; verò ad vtramq; confirmandam partem (eorum nempè, qui omina & auspicia vel neglexerint, vel obseruarint) multis verbis opus est. Exempla si quis euoluere velit, petat à Valerio Maxim. lib. 1. cap. 4. Non solùm, ait Cic. 1. De diuinat. Deorum voces Pythagorei obseruarunt, sed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ maiores nostri quia valere censebant: idcircò omnibus rebus agendis, QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVM QVE ESSET, præfabantur: rebusq; diuinis, quæ publicè fierent, vt FAVERENT LINGVIS, imperabatur: inq; ferijs imperandis, vt litibus & iurgijs se abstinerent. Itemq; in lustranda colonia, ab eo, qui eam deduceret: & cùm Imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur. Quod idem in delectu consules obseruant, vt primus miles fiat bono omine. Celebre est quod retulit Cedrenus, Græcus auctor, de Persis, apud quos sollemne fuit, de nulla re graui & seria quicquam statuere prius, eamq; auspicari, quã

Mustelã occurrere quid.

Aiax qualis apud Homerum.

Sacrum carmen precationis.

oratio & colloquiũ religiosè haberetur. Lumen huc adfert illud Isocratis ad Demonicũ: ὡς ἂν βούλῃ ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀπαγγέλλοντας. ἀρχὴ μὲν γὰρ φιλίας, ἔπαινος. ἔχθρας δὲ ψόγος. *Si velis tibi parare amicos, bonum quid dicito apud eos, quod aliquis illis renunciet: nam principium amicitiæ, laudatio est; inimicitiæ autem vituperatio.* Hanc sententiam variè vsurpatam reperio Iureconsultis. Originem enim rei aiunt inspiciendam, l. 2. ff. de orig. iur. Et, quæ malo sunt inchoata principio, vix est vt bono peragantur exitu, c. principatus, 1. q. 1. apud Gratian. c. miramur, 61. dist. Item, quod ab initio vitiosum fuit, tractu temporis conualescere non potest, l. quod ab initio, ff. reg. iur. l. si tibi decem. §. si pactus. ff. de pact. Alioqui satis est bene incepisse, quamquam diuersus sequatur effectus, l. sed an vltrò, §. 1. ff. de neg. gest. Nec res subsistit, cum ad eum casum venit, à quo non potuit incipere, l. pro parte, ff. de seruitut. Item, vbi nullum principium est, nullus finis sequitur, l. in vniuersis, C. qui dar. tut. Et dispositio facta inhabili, cui lex ab initio resistit, si conferatur in tempus habile, hoc est, in tempus permissum, non validatur. l. si minor. ff. de seru. export. l. in tempus. ff. hæred. instit. Et alia huiusmodi sexcenta occurrunt, quæ studiosi pro suo arbitratu possint sublegere. Sed audiamus hac quoque super re Plautinam Musam, quæ sic in Persa:

Si quam rem accures sobriè aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
Atq; edepol, fermè vt quisque rem accurat suam,
Sic ei procedunt post principia deniq;
Si malus aut nequam 'st, malè res vertunt, quas agit.
Sin autem frugi 'st, eueniunt frugaliter.

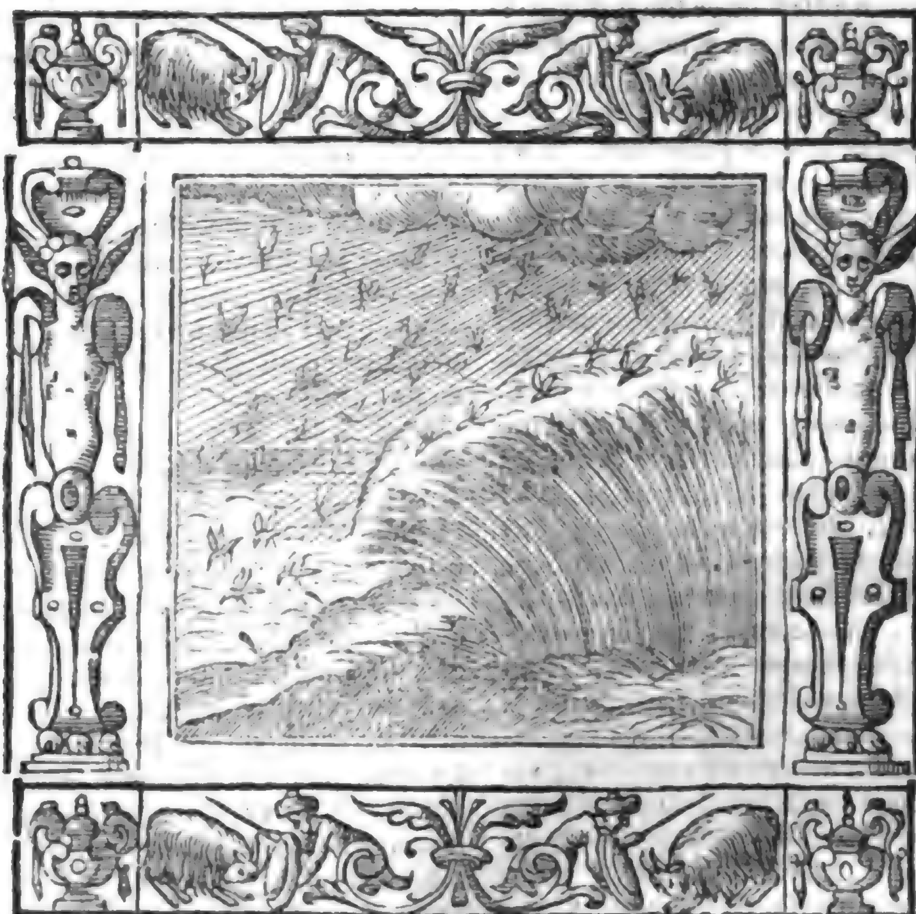
Huc quoq; collimat sententia Demosthenis. 1. Olynth. Si initio statim prudenter & diligenter administraremus omnia, res nostræ meliore loco essent, & molestijs, quas parit socordia, careremus. Vnde autem nobis sint ducenda principia docet Cicero 2. de Legib. A Dijs, inquit, immortalibus sũt nobis agendi capienda initia. Etenim Θεοῦ δείξαντος ἀρχὴν οὐδὲν δή τὸ κώλυμα. *Deo monstrante principium, nullus officit obex.*

Iurisconsultorum de re auspicanda sentẽtia.

Nihil reliqui.

EMBLEMA CXXVIII.

SCILICET hoc deerat post tot mala, denique nostris
Locustæ ut raperent quicquid ineßet agris.
Vidimus innumeras Euro duce tendere turmas,
Qualia non Atylæ, castravè Xerxis erant.
Hæ fœnum, milium, farra omnia consumpserunt:
Spes & in angusto est; stant nisi vota super.

COMMENTARII.

I. PINGE segetē cassis aut depastis spicis, quam turmatim circumuolitent locustæ, insecti illud genus, in perniciem frugum natum; quas tamen ventus versus mare spirans gregatim in illud propellere videtur. Locustam sic describit Claudianus in Epigram.

Locusta descritio.

Horret apex capitis, medio fera lumina surgunt
Vertice, cognatus dorso durescit amictus.
Armauit natura cutem, dumiq; rubentes
Cuspidibus paruis multis acuere rubores.

Singularium locustarum descriptiones & picturam mox trademus; Vbi aliquid ad illustrarionem huius epigraphes pertinens præmiserimus.

II. NIHIL RELIQVI] Hęc epigraphe prouerbium olet, ei simile, quod vsurpauit Aristides.

Epigraphe.

Aristides, ἐν λόγῳ περὶ τοῦ παραφθέγματος· Οὐδὲν ἔτι ὤν. *Nihil amplius.* Sed hæc oratoris verba, vbi de Nestore: Τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο, οὐδὲν ἔτι ὢν εἰς ταῦτα ὑπὸ γήρας. *Iuxta id, quod dici solet, nihil amplius existere præ senio.* Cui conuenit illud: *Præter plorare nihil.* quod Horatius in Satyris, & M. Tullius vsurparunt.

Historia de locustis. DEFLET horribilem quãdam calamitatem, qua fuit affecta Insubrum Longobardia circa annum, vt conijcere licet, 1541. Eleuata enim nube locustæ dicũtur ex aere cecidisse, quæ legumina, herbas, & grana fermè omnia depastæ, induxerunt famem, & quorundam desperationem; quòd post tot tantaque infortunia nihil esset relictum. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obesos, & sanie refertos. Itaq; extinctæ intolerabili fœtore aerẽ corruperunt, vt etiam corui, cornices, accipitres, aliæque aues cadaueribus alioqui inhiantes ferre nequiuerint. Quod colligimus ex Commentarijs eorum, qui nostri temporis historiam congesserunt. Ijdemq; tradunt, in regionibus Poloniæ regno finitimis incredibilem fuisse eiusmodi animalculorum multitudinem: nullas primò alas habuisse, sed magnos dedisse saltus: paulò post quatuor adeptas, tantoque numero conuolasse, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenus ita occuparent, vt ipsius quoq; splendorem Solis à toto illo terræ spatio sua densitate excluderent: vnde colligere est facillimum, rebus humi nascentibus damna innumerabilia inde subsecuta esse, quæ ad radices vsq; omnia depastæ essent. Cùm verò succreuissent alæ, erant digiti humani magnitudine, tumq; in fruges atrocius grassabantur. Cæterùm hæ neq; vi, neq; industria alia propulsari potuere. Locustarum etiam in Africa multitudinem prodigii similem fuisse tradit Augustin. in lib. De ciuitate Dei tertio, cap. vltimo, cùm iam populi Romani prouincia esset. Consumptis enim fructibus & foliis lignorum, ingenti nube in mare dicunt esse deiectam: qua mortua, secuta est aeris corruptio, quæ tantam aduexit pestilentiam, vt in solo Masinissæ regno octingenta hominum millia periisse referantur, & multo amplius in terris littoribus proximis. Hæc ille. *Hertmanus Schedel.* Hertmanus Schedel in Chronic. de dãnis ab eodem animaliũ genere illatis ita cõmeminit: Lotharii Imperatoris tẽpore, ait, à Carolo Magno tertii, locustæ innumerabiles sex alas habentes, & dentes duos lapide duriores, in Gallia, veluti nix, terram operuerunt: herbas, segetes & arbores, ac vniuersa viriditatem habentia deuastarunt. Tandem proiectæ in mare, & ad littora in terram eiectæ, secuta est magna putrefactio: & inde mortalitatem magnam, aerem inficientes, generalemq; hominum interitum suscitarunt. Idem auctor hac de re sic alibi scriptum reliquit: Tempore Caroli Burgundionum Ducis, filii Philippi optimi, locustæ per Italiam vagatæ, Brixiæ agrum deuastarunt, cùm in Brixiano agro in maxima multitudine aduolarunt: quæ Brixianis & Mantuanis maximum damnum intulerunt. Quibus nisi Ludouici Mantuani Principis solicitudo obstitisset, sata quoq; in tota Lombardia corrosissent. De locustarum depastione ferè quid simile narrat Gregorius Turonensis historiæ Franciæ lib. 6. cap. 33. sub regno Childeberti prouinciam Carpitaneã grauiter à locustis fuisse vastatam, vt non arbor, neq; vitis, neq; silua, aut frutex, vel quidquam viride remaneret, quod non locustis euerteretur. *Gregorius Turonensis de locustis.* Et cap. 44. Locustæ de Campania prouincia, quam per quinque corroserant annos, progressæ, quasi publicum tenentes aggerem, ad aliam prouinciam huic vicinam se receperunt. Harum spatia extendebantur in centum quinquaginta millia longitudinis; latitudo verò in centum millibus terminabatur. Hæc ille. Locustarum etiam meminere Imperatores in l. 18. C. de loc. & cond. Excepto, aiunt, tempore, quo edaci locustarum pernicie sterilitatis vitium intercessit, sequentis temporis fructus, quos tibi iuxta præteritam consuetudinem deberi constiterit, reddi tibi prouinciæ Præses iubebit. Huius quoq; depopulationis locustarum descriptionem elegantem habemus ex Piside, eo libro, cui nomen fecit περὶ κοσμουργίας. Ea sic habet:

Descriptio locustarum, ex Piside.

Τίς ἐκρατέυνε παγκενῆ τὴν ἀκρίδα;
Ἔθνος πτερωτὸν εἰς φθορὰν Αἰγυπτίων,
Βέλος νεφῶδες ἐξ ἀδήλου τοξότου,
Λόγχην ἑτοίμην, αὐτοκίνητον δόρυ,
Πυκνὴν φάλαγγα, μυριόστομον ξίφος,
Πεζητικὴν ἔπαλξιν ἀσάτου μάχης;
Οὐχ ἵσταται γάρ, ἀλλὰ πλήττει, καὶ τρέχει,
Ἕρπουσα πορθεῖ, καὶ κλονεῖ πτερουμένη,
Δοκεῖ δὲ φεύγειν, καὶ παλίνδρομος μένει,

Φθείρει πρὸ καιροῦ, καὶ θερίζει πρὸ χρόνου,
Δ' μὴν ἀμέλγει τῶν ὀπῶν τὴν ἰκμάδα,
Τρυγᾷ τὰ φύλλα, τὴν τρύγην δὲ βόσκεται
καὶ συλλέγει τὰ κῶλα, καὶ τείνει πάλιν
Δ' ὥσπερ τὰ νεῦρα τῶν βελῶν οἱ τοξόται.
Quisnam in aciem inducit locustarum
agmina?
Aligera, collecta in neces Ægyptias;
Vt nubilum telum abditi sagittarij,
Iaculũ paratum, hastamq; motam vi sua;
Densam cateruã, centicipitemq; gladium,
Saliensq; præsidium inquieti prælij?
Locusta enim non stat, feritq; & cursitat,
Vastatq; repens, peruolitat omnia loca,
Fugasq; simulat, reciproca & sistit via,
Ac perimit ante tempus, ante diem metit:
Arbusta marcere, & rigere herbas facit:
Crudũ lignorum exsugit humorem omniũ:
Vindemiat folia, ac vorat vindemiam:
Cadauera modò congregat, modò dissipat,
Neruos sagittarum vt sagittipotens solet,
Et hostium corpus suorum vulnerat
Hastilibus crurum recuruorum horridis.

Laurentius Pignorius solers historicæ veritatis indagator, hanc de qua loquimur Insubrum deuastationem, à locustis factã, in annum 1542. incidisse refert, & figuram illarum locustarum eleganti effigie fideliter appingi curauit: Sic enim ille in suis Notis: Locustæ anno Domini 1542. die 28. Augusti Insubriam, & Venetiam depopulatæ sunt. Id verò quo ad annum adeò verum est, vt ambigere non liceat. Præibat porrò illarum agmen (vti traditum est) monstrum, quod nos hic appingendum curauimus, cum locustæ imagine, vt rei memoria perennet, videantq; Prouidentiæ diuinæ hostes, syntaxin DEI OPT. MAX. in pœnis etiam infligendis, ad quas non sine mente & consilio prodit sapientissimum illud Numen. Et huiusmodi parergo vsi sunt tunc temporis Phrygiones (vti ego non semel animaduerti) in aulæis exornandis. Hæc ille. Pictura verò talis est; *Pignorij solertia, & fides.*

Effigies Locustæ, & monstri ipsam præcedẽtis, anno 1542. Lombardiam Insubrum infestantis.

Hæc plaga locustarum (ait Sanctius) in Longobardia Insubrum depastis omnino frugibus, in Narbonensem prouinciam euolauit: Austro verò flante, tandem diuino nutu in mare præcipitata est.

III. *POST tot mala*] post tot acceptas calamitates.

Locusta vt raperent] absumerent, depascerentur. Locustę noxiæ sunt frugibus, quas exedunt & perdunt ad internecionẽ. *Locusta.*

Vnde

Vnde quidquid noxium est & incommodum, & perniciem affert alicui rei, meritò locusta vocatur. Aristoteles 3. Rhetor. ex Stesichoro prouer. vsurpauit, *Cicada apud eos humi canent.* οἷον εἴτις λέγοι ὅπερ Στησίχορος ἐν Λοκροῖς εἶπεν, ὅτι οὐ δεῖ ὑβριστὰς εἶναι, ὅπως μὴ οἱ τέττιγες χαμόθεν ᾄδωσιν. *vt si quis dicat id, quod Stesichorus in Locris extulit, non oportere conuiciari, ne cicada humi canant.* Voluit poeta vastationem rerum omnium, ruinamq; extremam intelligere, adeò vt non ædificia modò, sed ne arbores quidem stantes relinquantur, omniaq; solo æquentur, vt cicadę nihil habeant quo insideant. Hoc inde ductum, quòd cicadæ arbustis maximè gaudeant Exemplum est comminationis, quo significatur cuncta arbusta succisum iri stirpitus ab hostibus, ita vt sic truncatis stipitibus cicadæ necessariò cogantur humi cantillare. Apud Theocritum puella depastrix alieni patrimonij, χαλαμαία μάντις appellatur, id est, locusta, quæ messem intercipiat. Arcendis locustis multa veteribus prodita sunt remedia, si vacat, lege apud Cassium Dionys. de agricultura lib. 13. cap. 1. De locustarum autem ortu & natura vide Plinium lib. 11. cap. 29. Locustis vescebatur sanctissimus Propheta Ioannes in deserto, quamuis aliqui aliter sentiant, dicentes, ἀκρίδες, locustas significare, & cacumina & summitates; vt intelligas D. Ioannem arborum aut herbarum summitatibus vesci. Sed his non obstantibus, verum esse mihi persuadeo, D. Ioannem locustis victitasse, quæ inter animalia munda numerantur in Leuitico, cap. 11. Testem habeo Adamantium, qui 11. Homilia in Lucam dicit: Ex alitibus verò non grande præpingueve vllũ, quo se liberius inuitare posset, habuit: non aeriuolum, quod cibum præberet delicatiorem: sed exiguum admodum volucre, quod vix à terra exsurgeret, saltitaretq; potiùs quàm volaret. Sũt etiam populi in Aethiopia & India, qui locustis pro cibo vtuntur, de quibus consule Diodorum, & alios.

Cicada humi canet, quid.

S. Ioannes Baptista an locustis vescebatur.

ἀκριδοφάγοι.

Vidimus innumeras turmas] innumerabilem locustarum multitudinem flante Euro concretam saltitasse. Est autem hic allegoria ab exercitu, qui turmas & ducem habet.

Euro duce] Eurus ventus est calidus ab Oriente spirans, vt ait Ouidius:

Eurus.

Eurus ad Auroram, Nabathæaq; regna recessit.

Dictus, vt quidam volunt, ἀπὸ ἠοῦς ῥέων, id est, *ab aurora fluens.*

Qualia non Atyla] De Atyla, siue Attila, quoniam non est iniucunda historia, nemini, puto, tædium afferet plenior verborum copia. Primùm omnium Gotthi, deinde Vandali, postremò Hunni Hungariam ingressi sunt, & hi postremi terram retinuerunt, vnde & Hungariæ appellationem sortita est. Crudelis hic locus maximam cladem vniuersæ propemodum Europæ intulit. Atyla ex Hungaria exercitũ trecentorum millium duxit in Germaniã (alii dicunt 500000.) plurimasq; petentes vrbes diripuit, inter quas Basilea, Augusta, Argentoratum, VVormacia, Colonia, & plures aliæ fuerunt. Inde in Galliam progressus, Burgundiorum regem cepit, Aureolam obsidione cinxit, & statuit totius Europę sibi dominium vsurpare. Erat autem tunc in ea parte Galliæ citerioris, quæ à Cæsaribus adhuc tenebatur, Romanus dux Aetius: hic fœdus inij: cum Francis, & cum Gotthis, vt iunctis viribus crudelissimo tyranno Atylæ resisteretur. Atyla verò, quia timuit sibi à viribus Gotthorum, sollicitauit Diethricum eorum regẽ, ne quid auxilij Romanis suppeditarent: sed pro singulari constantia sua Gotthi recusarunt vllam vel amicitiam, vel confœderationem cum tyranno barbaro contrahere. Itaq; in campis Catalaunicis vtrinque infestis signis congressi sunt. A Romanorum parte Aetius, Gotthi & Franci; ab altera Atyla. Et testantur historiæ, nunquam in Occidente tantum ab vtraq; parte exercitum, tantamq; multitudinem collectam fuisse, perinde ac ea fuit. Pugnæ conflictus ab exortu Solis in noctem vsque durauit. Tandem in fugam conuersus Atyla amisit centena octoginta millia. Ipse etiam tanta angustia exagitatus est, vt non procul abesset, quin seipsum peremisset. Aetius verò, Franci & Gotthi, etsi victores erant, tamẽ Gotthorum rex Diethricus, siue Theodoricus, in eo conflictu perijt. Mortem patris filius vlcisci voluit, & statuit collectis copijs Atylam, & reliquum exercitum prorsus delere: & deleuisset haud dubie, nisi ex Aetij consilio sententiam suam immutasset. Sed malum hoc fuit Aetij cõsilium, nam parua manu potuisset tunc vinci Atyla

Hũgaria vnde sic dicta.

Exercitus Atylæ.

Atyla victus.

φθείρει πρὸ καιρȣ̃. καὶ θερίζει πρὸ χρόνȣ,
Ὠ μὴν ἀμέλγει τῶν ὀπῶν τὴν ἰκμάδα,
Τρυγᾷ τὰ φύλλα. τὴν τρύγην δὲ βόσκεται
καὶ συλλέγει τὰ κῶλα, καὶ τείνει πάλιν
Ὥσπερ τὰ νεῦρα τῶν βελῶν οἱ τοξόται.
Quisnam in aciem inducit locustarum agmina?
Aligera collecta in neces Ægyptias,
Vt nubilum telum abditi sagittarij,
Iaculũ paratum, hastamq; motam vi sua;
Densam catervã, centicipitemq; gladium,
Saliensq; præsidium inquieti prælij?
Locusta enim non stat, feritq; & cursitat,
Vastatq; repens, peruolitat omnia loca,
Fugasq; simulat, reciproca & sistit via,
Ac perimit ante tempus, ante diem metit:
Arbusta marcere, & rigere herbas facit:
Crudũ lignorum exsugit humorem omniũ:
Vindemiat folia, ac vorat vindemiam:
Cadauera modò congregat, modò dissipat,
Neruos sagittarum vt sagittipotens solet,
Et hostium corpus suorum vulnerat
Hastilibus crurum recuruorum horridis.

Laurentius Pignorius solers historicæ veritatis indagator, hanc de qua loquimur Insubrum deuastationem, à locustis factã, in annum 1542 incidisse refert, & figuram illarum locustarum eleganti effigie fideliter appingi curauit: Sic enim ille in suis Notis: Locustæ anno Domini 1542. die 28. Augusti Insubriam, & Venetiam depopulatæ sunt. Id verò quo ad annum adeò verum est, vt ambigere non liceat. Præibat porrò illarum agmen (vti traditum est) monstrum, quod nos hic appingendum curauimus, cum locustæ imagine, vt rei memoria perennet, videantq; Prouidentiæ diuinæ hostes, syntaxin DEI OPT. MAX. in pœnis etiam infligendis, ad quas non sine mente & consilio prodit sapientissimum illud Numen. Et huiusmodi parergo vsi sunt tunc temporis Phrygiones (vti ego non semel animaduerti) in aulæis exornandis. Hæc ille. Pictura verò talis est, **Pignorij solertia, & fides.**

Effigies Locustæ, & monstri ipsam præcedẽtis, anno 1542. Lombardiam Insubrum infestantis.

Hæc plaga locustarum (ait Sanctius) in Longobardia Insubrum depastis omnino frugibus, in Narbonensem prouinciam euolauit: Austro verò stante, tandem diuino nutu in mare præcipitata est.

III. *POST tot mala*] post tot acceptas calamitates.

Locusta. *Locustæ vt raperent*] absumerent, depascerentur. Locustę noxiæ sunt frugibus, quas exedunt & perdunt ad internecionẽ. Vnde

Vnde quidquid noxium est & incommodum, & perniciem affert alicui rei, meritò locusta vocatur. Aristoteles 3. Rhetor. ex Stesichoro prouer. vsurpauit, *Cicadæ apud eos humi canent.* οἷον εἴτις λέγοι ὅπερ Στησίχορος ἐν Λοκροῖς εἶπεν, ὅτι ὐ δεῖ ὑβριστὰς εἶναι, ὅπως μὴ οἱ τέττιγες χαμόθεν ᾄδωσιν. *ut si quis dicat id, quod Stesichorus in Locris extulit, non oportere conuiciari, ne cicadæ humi canant.* Voluit poeta vastationem rerum omnium, ruinamq; extremam intelligere, adeò vt non ædificia modò, sed ne arbores quidem stantes relinquantur, omniaq; solo æquentur, vt cicadæ nihil habeant quo insideant. Hoc inde ductum, quòd cicadæ arbustis maximè gaudeant. Exemplum est comminationis, quo significatur cuncta arbusta succisum iri stirpitus ab hostibus, ita vt sic truncatis stipitibus cicadæ necessariò cogantur humi cantillare. Apud Theocritum puella depastrix alieni patrimonij, χαλαμαία μάντις appellatur, id est, locusta, quæ messem intercipiat. Arcendis locustis multa veteribus prodita sunt remedia, si vacat, lege apud Cassium Dionys. de agricultura lib. 13. cap. 1. De locustarum autem ortu & natura vide Plinium lib. 11. cap. 29. Locustis vescebatur sanctissimus Propheta Ioannes in deserto, quamuis aliqui aliter sentiant, dicentes, ἀκρίδες, locustas significare, & cacumina & summitates; vt intelligas D. Ioannem arborum aut herbarum summitatibus vesci. Sed his non obstantibus, verum esse mihi persuadeo, D. Ioannem locustis victitasse, quæ inter animalia munda numerantur in Leuitico, cap. 11. Testem habeo Adamantium, qui 11. Homilia in Lucam dicit: Ex alitibus verò non grande præpingueve vllũ, quo se liberius inuitare posset, habuit: non aeriuolum, quod cibum præberet delicatiorem: sed exiguum admodum volucre, quod vix à terra exsurgeret, saltitaretq; potiùs quàm volaret. Sũt etiam populi in Aethiopia & India, qui locustis pro cibo vtuntur, de quibus consule Diodorum, & alios.

Cicadæ humi canit, quid.

S. Ioannes Baptista an locustis vesce batur.

ἀκριδοφάγοι.

Vidimus innumeras turmas] innumerabilem locustarum multitudinem flante Euro concretam saltitasse. Est autem hic allegoria ab exercitu, qui turmas & ducem habet.

Euro duce] Eurus ventus est calidus ab Oriente spirans, vt ait Ouidius:

Eurus.

Eurus ad Auroram, Nabathæaq; regna recessit.

Dictus, vt quidam volunt, ἀπὸ ἕω ῥέων, id est, *ab aurora fluens.*

Qualia non Atylæ] De Atyla, siue Attila, quoniam non est iniucunda historia, nemini, puto, tædium afferet plenior verborum copia. Primùm omnium Gotthi, deinde Vandali, postremò Hunni Hungariam ingressi sunt, & hi postremi terram retinuerunt, vnde & Hungariæ appellationem sortita est. Crudelis hic locus maximam cladem vniuersæ propemodum Europæ intulit. Atyla ex Hungaria exercitũ trecentorum millium duxit in Germaniã (alii dicunt 500000.) plurimasq; petentes vrbes diripuit, inter quas Basilea, Augusta, Argentoratum, VVormacia, Colonia, & plures aliæ fuerunt. Inde in Galliam progressus, Burgundiorum regem cepit, Aureolam obsidione cinxit, & statuit totius Europę sibi dominium vsurpare. Erat autem tunc in ea parte Galliæ citerioris, quæ à Cæsaribus adhuc tenebatur, Romanus dux Aetius: hic fœdus inijt cum Francis, & cum Gotthis, vt iunctis viribus crudelissimo tyranno Atylæ resisteretur. Atyla verò, quia timuit sibi à viribus Gotthorum, sollicitauit Diethricum eorum regẽ, ne quid auxilij Romanis suppeditarent: sed pro singulari constantia sua Gotthi recusarunt vllam vel amicitiam, vel confœderationem cum tyranno barbaro contrahere. Itaq; in campis Catalaunicis vtrinque infestis signis congressi sunt. A Romanorum parte Aetius, Gotthi & Franci; ab altera Atyla. Et testantur historiæ, nunquam in Occidente tantum ab vtraq; parte exercitum, tantamq; multitudinem collectam fuisse, perinde ac ea fuit. Pugnæ conflictus ab exortu Solis in noctem vsque durauit. Tandem in fugam conuersus Atyla amisit centena octoginta millia. Ipse etiam tanta angustia exagitatus est, vt non procul abesset, quin seipsum peremisset. Aetius verò, Franci & Gotthi, etsi victores erant, tamẽ Gotthorum rex Diethricus, siue Theodoricus, in eo conflictu perijt. Mortem patris filius vlcisci voluit, & statuit collectis copijs Atylam, & reliquum exercitum prorsus delere: & deleuisset haud dubie, nisi ex Aetij consilio sententiam suam immutasset. Sed malum hoc fuit Aetij cõsilium, nam parua manu potuisset tunc vinci Aty-

Hũgaria vnde sic dicta.

Exercitus Atylæ.

Atyla victus.

la. Postea verò reuersus in Hungariam, reparato exercitu, & collectis viribus, post Aetij, deinde Valentiniani cædem rediit infestior, & Italiam inuasit. Irrumpentem Atylam excepit Forum Iulii: in eo diuturniorem moram fecit oppugnatio Aquileiæ munitissimæ vrbis, quam triennio obsessam solo æquauit. Cogit ratio longæ obsidionis, vt in eam descendamus opinionem, vnica Aquileiensis populi vi non potuisse tolerari, sed Patauinorum, & aliorum, qui propè erant Romanorum studiosi, auxiliis suffultam tam diu stetisse contra tantum barbarorum exercitum. Aquileia excisa, quæ contra aduentantes barbaros propugnaculum Italiæ fuerat, Atylas Concordiam, Altinumq; diripuit & incendit. Nec exitium Patauini effugere, quorum vrbem pro viribus reluctantem demolitus item exussit. Excidium Patauii contigit anno ab ipsius origine 1560. Christi verò 452. Patauinis, vti Aquileiensibus, cæterisq; vicinis, noua ciuitas Venetiarum, in insulis æstuariis (quarum maxima & magis culta, imò magistratu decorata, erat Riuoaltus) nuper ædificata consuluit, quo nobiliores familiæ, & preciosa quæque relata sunt, vt meritò in eam dicatur concessisse quidquid decoris & diuitiarum in tota prouincia ex prædis barbarorum reliquum fuit. Et iam Atylam ipsam imperii arcem Vrbem Romam petere fama ferebat, cùm occurrens ei Leo Pontifex Romanus supplex petiit, vt retrocederet. Fertur dixisse Atylam, visam iuxta Pontificem astantem viri cuiusdam imaginem, minitantem sibi stricto gladio, & terrore perculsum promisisse se recessurum. Porrò in Hungariã reuersus solennes nuptias egit, & prima nocte nimio vino obrutus, præter expectationem effusã è naribus sanguinis copia est suffocatus. Exitum hunc habuit hic tyrannus, quem non puduit publico titulo, *Flagellum Dei*, se appellare. Hæc contigerunt circa annum Domini 453. De Atyla & Hunnorum bello vide plura apud Paulum Diaconum lib. 15.

Obsidio Aquileiæ. *Excidiũ Patauij.* *Origo Venetiarũ.* *Atyla flagellum Dei.*

Castrave Xerxis erant.] Xerxis historiam tam latè prosequitur Herodotus, libro 7. vt non sit iudicium eam huc referri. Iustinus quoq; lib. 2. & Plutarch. initio libri, cui Parallela nomen fecit, pluribus de eodem agũt; hos itaq; adeat, qui integram historiam velit: nos potiora, & quæ huc magis spectant, decerpemus. Xerxes rex fuit Persarum, Darii filius; inceptum à patre bellum in Græciam instaurat. De numero militum sic ait Iustinus loco citato: Iam Xerxes septingenta millia de regno armauerat, & trecenta millia de auxiliis, vt non immeritò proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata, Græciamque omnem vix capere exercitum potuisse. Herodotus in Polymnia. c. 15. sic: Nauium summa triũ millium fuit, in eis fuerunt virorum viginti quatuor myriades, id est, ducenta & quadraginta millia. Hæc igitur erat classis ex Asia vnius & quinquaginta myriadum virorum in vniuersum, & præterea septem millia sexcenti decem. Peditatus fuit decies septies centena millia, equitatus octoginta millia. Quibus adde Arabes, qui camelos; Pœnos, qui currus agebant, quæ facio vigintimillia. Quæ copiæ classiariæ & terrestres in summam redactæ fiunt ter & vicies centena & decem & septem millia sexcenti & decem. Huic tanto exercitui obuiam se tulit ad Thermopilas Leonidas cum quadringentis Lacedæmoniis, qui etsi omnes mortem oppetierunt, tamen circiter viginti millia Persarum priùs strauerunt. Tandem Xerxes à Themistocle Atheniensium duce fusus, turpiter aufugit. De eodem Xerxis exercitu si mauis habere fidem Isacio Tzetzi, Lycophronis interpreti, hæc habe: Numerus exercitus Xerxis erat * quingentæ myriades, naues mille ducentæ & sexaginta: quadringentis talentis opus erat exercitui singulis diebus. De eodem Claudianus 2. in Rufinum:

Xerxis exercitus. *Xerxes victus.*

Haud aliter Xerxẽ toto simul orbe secutus
Narratur rapuisse vagos exercitus amnes,
Et telis vmbrasse diem, cùm classibus iret
Per scopulos, tectumque pedes contemneret
æquor.

Ha fœnum, &c.] interceperunt omnem annonæ spem.

Farra omnia consumpserunt] Rei difficultas spondaicum fecit. Priores editiones non *farra omnia*, sed, *corda omnia*, elegantius habebant. Corda autem non à voce cor cordis, sed à cordum cordi, quod est secundum fœnum, post messionem primã germinans, vt ex Plinio liquet c. 28. lib. 18.

Cordum.

Spes & in angusto est.] Restat desperatio. Videtur Metaphora à captiuis.

Stant nisi vota super.] Id est, nil nisi vota supersunt, vt habet Ouid. lib. 1. Trist.

Elegia

Elegia 2. Hic enim notanda Tmesis, & Anastrophe.

IV. Docet Emblema, qua ratione & modo DEVS TER OPT. MAX. populum suum coercere & punire soleat, cui nemo resistere, imò nec effugere potest; etenim calamitatum ac miseriarum talium catena est, cui illigati omnes implicamur, nescio quo fato: communi certè, nec inuento vno, qui liber sit aut exemptus ab hac lege. Casus, fortuna, periculum, arbitri sũt humanarum rerum, & ludunt nobiscum, conniuente Deo & probante, si qua confidentia aut spes in ipsum. Permittit affligi, tentari, turbari; malos, vt perdat; bonos, vt meritum augeat, & eò amplior sit prɶmiorum ex diuino eiusdem sinu refusio. Da mihi punctum horæ, non dico horam, diem aut mensem, vbi serenitas & plena hilaritudo mentis, sine punctura & felle, seu priuata spectes, seu publica. Epistolam tradit tabellarius (ecce absynthium & nectar in eodem vase) lego, placent exordia, sed tristis exitus: risus in fronte, in calce lacrymæ. In villam cogitas laxatum curas, occurrit in porta paterni lethi nuncius: regrederis, in turbas incidis, plaga infligitur, dolor & ira occupant mentem: vix bene contingis limen, clamores audis, filiolus crus fregit, mater concidit præ dolore mortuæ similis. Iacet in stabulo seruus assultu equi comminuto femore. Nonne connexio hæc malorum, & funiculus quidam per internodia sua distinctus? Referant singuli, fastos contexemus & commentarios integros. Structuram molitur quispiam domicilij, feruet opus, educitur; inuolat fulmen & absumit iumenta, & quidquid inest supellectilis: de renouando solicitus est, lignatores mittit succidendæ materiæ, ruit quercus præpostero casu, strages miseranda editur: descendit in animum accepta clades & vellit præcordia, contabescit luctu, morbus corripit, periclitatur vita. Coniux præuisæ orbitatis præsagio, & communi damno perterrita, deserit anchoram spei, laqueo innectit gulam, & infami obitu spiritum extrudit. Nec finis est in his talibus priuatis. Hic torrens exundat, trahitq; aquarum & arenæ molem secum publico excidio: flamma alibi erumpit serius deprehensa, grassatur & depascitur omnia. Hic terræ latera concutit subintrans & collectus ventorum turbo, & subuertit ædes, imò montes nonnunquam, vt nuper vidimus: grandinis ibi saxeus imber fulminat, & conterit sementẽ: alibi locusta & insectorum pestis depopulatur spem anni: ciuilibus bellis implicantur alij: multos penuria subigit, & extrema fames exercet: alibi pestifera lues & aeris infectio. Nusquam non fœcunda seges malorum. Deijcitur, qui humi repit, nec attollit oculos; vt qui in medio mari fluctus tantum spectat, non cœlos. Meminisse, nos ad hæc procreatos, iuuat aliquid, & hebetat communem hũc doloris morsum. Præuidere finem horum in alio sæculo, & sertum victoriæ, impellit ad resipiscẽdum & assurgendum, vt cautiùs ambulemus, & moriamur libentiùs. Audi quæ D. Ambrosius de hisce plagis, & sigillatim de locustis scribat lib. 5. Hexaemer cap. 24. Vsque ad locustam, ait, quoq; gratia diuina penetrauit, quæ cùm agmine conferto regionis cuiusq; occupauerit latitudinem, innoxio primùm fertur habitaculo, nec fructus inhospitali incursione depascitur, nisi diuinæ signum præceptionis acceperit. Et enim sicut in Exodo legimus, ea quoq; cœlestis vltionem offensionis exequitur, piæ ministra vindictæ. Hanc quoq; auis deuorat Seleucis. Sic enim Græco hæc auis nuncupatur nomine, data ad remedium malorum, quæ locusta consueuit inferre, cui creator inexplebilem dedit deuorandi naturam, vt insatiabili pastu plagam suam possit extinguere. Hæc Ambrosius. Similem locustarum plagam etiam Exodi 10. minitatur Deus Pharaoni per Moysen: Ecce ego, inquit, inducam cras locustam in fines tuos, quæ operiet superficiem terræ, ne quidquam eius appareat; sed depascet residuum quod saluatum, quodq; relictũ est vobis à grandine. Corrodet enim omnia ligna, quæ germinant in agris, & implebunt domos tuas, & seruorum tuorum, & omnium Aegyptiorum, quantum non viderunt patres tui & aui. Et Amos 7. cap. Et ecce fœtus locustarum venit matutinus: & ecce bruchus vnus Gog rex. Et erit, si compleuerit, vt deuoret fœnum terræ. Vel secundum communem & approbatam versionem: Et ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris: & ecce serotinus post tonsionem regis. Et factum est, cùm consummasset comedere herbam. Vide etiam in Apocalypsi cap. 9. & apud Iosephum lib. 2. Antiquit. cap. 13.

Catenata calamitatũ series.

Publica mala.

Ambrosij locus de locustis.

Exodi.

Malè

Malè parta malè dilabuntur.

EMBLEMA CXXIX.

MILVUS edax, nimiæ quem nausea torserat escæ:
Hei mihi, mater, ait, viscera ab ore fluunt.
Illa autem: Quid fles? cur hæc tua viscera credas,
Qui rapto viuens sola aliena vomis?

COMMENTARII.

I. DVO milui sibi oppositi assident, quorum alter magno conamine intestina euomere cogitur: alter tanquam obstetrix parturienti assistit. Miluus est auis rapax ex genere accipitrum, de quo Plinius lib. 10. cap. 10.

II. *Emblematis typus.* TETRASTICHON hoc paucis cõmutatis mutuatus est Alciatus ex apologo Gabriæ, quod sic habet:

βοὸς φαγὼν παῖς εἰς ἑορτὴν ἔγκατα·
οἴμοι κέκληγ', ὡς σπλάγχνα, μῆτερ, ἐγχέω.
ἡ δ' αὖ γελῶσα, μὴ φόβου τέκν', ἔφη,
τῶν σῶν γὰρ οὐδὲν, ἀλλ' ἐμεῖς † ἀλλοτρίων. id est: † ἀλλότριον.

Bouis puer cùm edisset die festo viscera:
Hei mihi? gemebat; quia intestina, mater, emitto,
Illa autem ridens: Ne time, fili, inquit;
Tuorum enim nihil, at vomis alienum.

Puer die festo bouis cùm viscera
Vorasset: Hei mater, clamat, mea effluunt
Intestina. At ridens ait: Fili, haud time,
Nã non tua hæc sunt, sola at aliena vomis.

Sanctius

Sanctius id paululùm aliter reddidit:
Bonus puer festo die cum comedisset viscera:
Hei mihi,clamabat, quòd intestina effundo,mater.
Hac ridendo ait:Ne timeas,fili,
Non enim ex tuis quidquam, sed vomis aliena.

III. *MILVVS edax*] vorax miluus seu miluius,quem ideò Plinius loco citato rapacissimam & famelicam semper auem vocat. *Milui hieroglyphicum.* Et Philosophi antiquiores, qui doctrinam ab Aegyptijs magna ex parte mutuati sunt,deq; hominum moribus per palingenesiæ figmenta disseruere,per miluium rapacitatem intelligi tradiderunt,hominesq; eos, qui auaritiæ studuissent, promptique semper & parati ad imbecilliorum expilationes, & rapinas, & violentas tyrannides fuissent,in miluos ac lupos conuerti,vt Socrates in Phædone disputat. In diuinis quoque literis miluus pro prædone & grassatore ponitur. Aristophanes ad hanc rapacitatem alludens dixit: ἰκτῖνα παντόφθαλμον καὶ ἅρπαγα τρέφων. *Aliturus omnituū ac rapacem miluium.* Pierius libro 17. Hieroglyph. Ouidius quoq; volucrem rapidissimam vocat miluiū, 2. Metamorph.
Vt volucris visis rapidissima miluius extis.
Cicero ad Q. Fratrem: Renunciare tibi Licinium plagiarium cum suo pullo miluino tributa exigere.

Nausea. *Quem nausea torserat*] Qui præ ingluuie vomebat. Nausea est stomachi ad vomitum concitatio. A naui deductum nomen, quasi nautea,ex cuius sentina mouetur stomachus. Cicero 2. Philipp. facere nauseam, pro vomere posuit: Modò ne nauseam faciat,quod in Numitia porticu fecit. Sic legit Budæus.

Viscera pro diuitijs. *Viscera*] Viscera sunt diuitiæ. Vnde Penelope Ouidiana:
Viscera nostra tuæ diripiuntur opes.
Et vulgariter dicitur apud nostrates: *Eum qui suum perdit, sensum perdere.* Vel: *Qui censum perdit, sensum amittere.* Sunt enim χρήματα ἡ ψυχὴ καὶ ζωὴ βροτοῖς. vt est in quodam Græcorum epigrammate. Cicero pro Quintio: Non pecuniam modò, verùm etiam hominis propinqui sanguinem vitamq; eripere conatur. Extant versus Græci, Antiphani adscripti:
τἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς.
ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο μηδ' ἐκτήσατο,
οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ.
Sanguis hominibus & anima sūt pecunia.
Has ergo quisquis possidere non potest,
Viuos inter mortuus deambulat.
Huc facit M. Tullij ex Syllana defensione locus, de ijs, qui tanto amore suas possessiones amplexi tenent, vt ab eis membra diuelli citiùs & distrahi posse videantur. Ammian. verò Marcellin. lib. 17. Dum nullus obsisteret, &c. ex barbarorum visceribus alimenta congesta sunt.

Ab ore fluunt] Rectè fluunt: fluxa enim & caduca esse solent τὰ χρήματα ἅρπακτα.

Qui rapto viuens &c.] ex furto & fraude victitans, egeris non tua, sed quæ malis artibus parasti.

DICITVR in eos, qui quæ rapto & fraude congesserunt, ægrè perdunt, ac si sua essent. IV. *In furaces & raptores.* Procul dubio non ab re dictum est à Chrysostomo, Pauca malè parta, multa bene comparata perdere: vt & à Sallustio (qui est Emblematis titulus) *Malè parta malè dilabuntur.* Et Plautus Pœnulo:
——*Malè partum malè disperit.*
Hoc si veniret aliquando in mentem ijs, qui tam impensè animo secum agitant, vt faciendi lucri rationem conquirant, huc & illuc pecunias corradant, nec interea vnde habeant curent: aut certè timerent, ne amittendi alea fortasse aliquando impotentius cruciarentur: aut ne iustam in se numinis iram prouocarent: aut saltem cogitarent, quàm hæc fluxa sint, quàmque fragilia ea fortunæ bona, quorum habendorum caussa tot tantisq; curis distringūtur. Refert Cornelius Tacitus 1. Hist. grāde gaudium Romanos inuasisse, quod ij tam pauperes forent, quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Huc refero illud Menandri:
κέρδη πονηρὰ ζημίαν ἀεὶ φέρει.
Lucrum malum damnum semper fert.
Et illud:
τὰ δ' αἰσχρὰ κέρδη συμφορὰς ἐργάζεται.
At calamitates lucra turpia afferunt.
Sed audiamus longè graue & cordatum Plauti monitum. Sic enim Rudente:
O Gripe Gripe, in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.
Atq; adepol in eas plerūq; esca imponitur:
Quam si quis auidus poscit escā auariter,
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille qui consultè, doctè, atque astutè cauet,
Diutinè vti bene licet partum benè.
Porrò Cicero Philipp. 2. vsurpauit hoc

Ada-

Adagium Plautinũ, transtulitq; in Antonij rapacitatem & ingluuiem, his verbis; At quàm insolenter statim heluo inuasit in eius viri (Pompeium intelligit) fortunas, cuius virtute terribilior erat populus Romanus exteris gẽtibus, iustitia charior? In eius igitur copias cùm se subitò ingurgitasset, exultabat gaudio, persona de mimo modò egens, repente diues: sed vt apud Poetam nescio quem, *Malè parta malè dilabuntur*, incredibile ac simile portenti est, quonam modo ille tam multa, quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. Celebrâtum est iam olim doctorum hominum vocibus: *Diuitem aut iniquum, aut iniqui hæredem*. Quod dictum esse suspicor in eos tantùm, qui quicquid omnino auidè cupiunt, iure vel iniuria congerunt. Qui verò fieri potest, vt opum facultatum que tam expedita facilisq; & penè momentanea, vt ita loquar, adeptio, conquisitio, possessio, iusta esse & legitima censeri debeat? Iuuenalis optimè:

In diuites iniquos.

> ——*diues qui fieri vult,*
> *Et citò vult fieri. Sed quæ reuerentia legum?*
> *Qui metus, aut pudor est vmquam properantis auari?*

His itaq; violentis & iniquis harpyijs, id est, furacibus hominibus, si quid aduersa fortuna detrahat, aut alius quidam casus eripiat (quod nonnumquam solet accidere) iacturam hanc non tam molestè ferre debent, quam certè boni quiq; & honesti viri in lucro esse deputarent, beneque cùm mortalium rebus actum esse non tam gratè dicerent, si quæ iniustè possederunt iniqui illi captatores, ad veros tandem possessores redirent. Eo de genere furum sunt plerique forenses rabulæ, atq; importuni sycophantæ, & maximè ærario publico non numquam præfecti æruscatores, qui æquissima numinis vltione, aduersa reflante fortuna, plerumq; sumptus faciunt, quos nũquam putassent: & sæpenumerò citiùs quã vellent, euomunt quod concoquere non potuerunt. Id etiam vulgò tritum:

Miluij forẽses qui.

De malè quæsitis non gaudet tertius hæres.

Mulieres Italæ probare volentes, non diu duraturas esse illas fortunas, quæ vsuris, aut huiusmodi facinoribus acquisitæ sunt, hac vtuntur cantilena:

> *Ciò, che vien di ruffa in raffa;*
> *Se ne và di buffa in baffa.*

Fortasse etiam huc referri potest illud Democriti, *πλοῦτος ἀπὸ κακοῦ ἐργασίας περιγινόμενος ἐπιφανέστερον τὸ ὄνειδος κέκτηται*. Et Hesiodus, *mala lucra damnis esse simillima* cecinit:

> ——*κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσι.*

Cõtrà laudat χρήματα οὐχ ἅρπακτα, quæque sunt θεόσδοτα. Sic enim ille:

> *χρήματα δ' οὐχ ἅρπακτα θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω.*
> *Pecunia non rapta à Deo data multò melior est.*

Sed præstat audire Græcam musam Euripidis & Menandri, quorum ille:

> *ἀδίκως δὲ μὴ κτῶ χρήματ', ἢν βούλῃ πολὺν*
> *χρόνον, μελάθροις ἐμμένειν. τὰ δ' ἀδίκως*
> *οἴκους ἐσελθόντ', οὐκ ἔχει σωτηρίαν.*
> *Iniustè ne possideas pecunias, si velis longo*
> *Tempore in ædibus manere. Quicquid enim iniquè*
> *Domi cumulaueris, non potest esse saluum.*

Iste verò sic:

> *πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν.*
> *οἱ γὰρ θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,*
> *ἀποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι,*
> *τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.*
> *Cupido habẽdi aliena, maximum malum.*
> *Aliena namq; qui student asciscere,*
> *Sæpe excidentes spe sua, contrà bonus*
> *Alijs addunt ipsimet tandem sua.*

Hoc nonnullis contigisse testatur etiam Xenophon. Narrat quoq; Cornelius Tacitus (quod suprà attigimus) libris Annal. quosdam sub Neronis principatu locupletes, qui cùm tandem facti essent omnium egentissimi ac miserrimi; & populus Romanus lætabatur fortunam ita conuersam, simulq; pœnas dare qui metuissent. Nec ab hoc loco alienum illud Iurisconsulti: Non videtur retinere possessionem, qui eam sic nactus est, vt retinere non possit. l. non videtur, ff. acquir. possess. Et videmus singulis diebus singulari Dei iudicio fieri, vt plerique balatrones, qui medio tumultu ciuili, sub titulo sancti fœderis, sanguine bonorum ciuium locupletati, tandem vrbibus receptis, & rebus compositis fiant omnium despectissimi & pauperrimi. Sic quoq; tyranni solent sæpe esse prodigi bonorum, quæ rapina ab alijs extorserunt.

Balatrones.

Semper

Semper præſto eſſe infortunia.

EMBLEMA CXXX.

LVDEBANT parili tres olim ætate puellæ
Sortibus, ad Stygias quæ prior iret aquas.
At cui iactato malè ceſſerat alea talo,
Ridebat ſortis cæca puella ſuæ:
Cùm ſubitò icta caput labente eſt mortua tecto,
Soluit & audacis debita fata ioci.
Rebus in aduerſis mala ſors non fallitur: aſt in
Fauſtis, nec precibus, nec locus eſt manui.

COMMENTARII.

I. TRES puellę talis ſortiuntur, in quarum vnius caput tegula è tecto delapſa incidit, vnde illa moribunda corruit, reliquis ſtupore & timore attonitis. *Emblematis character.*

II. APOLOGVM hunc in 1. Epigrammatῶn Græcorum habes, titulo εἰς δυσπραγίαν, incerti autoris. Puellæ tres, eiuſdem ferè ętatis, conuenerunt, luſu ſeu ſorte talorum certantes, & temerariè tentantes (vt ſunt petulantes & audaculæ) quænam prior fato eſſet conceſſura: Cùm verò in vnā ſiniſtra & triſtis illa cecidiſſet ſors

cam,

eam nimirum cæteras morte debere anteire, ridens illa, nihiliq; hæc faciens, tanquã vana ac friuola neglexit. Sed præter opinionem tegula quædam desuper ex tecto cadens, caput eius percussit, sicq; risui & vitæ finem dedit. Hoc modo misera temerarij & stulti ioci seriò pœnas dedit, meritoque debita fata sibi sic accersita persoluit. Nam in rebus aduersis iniqua sors vix vnquam fallitur; in prosperis verò nec precibus, nec fortitudini locus est. Græcum epigramma eiusmodi est:

αἰ τριοσαί ποτε παῖδες ἐν ἀλλήλησιν ἔπαιζον
κλήρῳ, τίς προτέρη βήσεται εἰς ἀΐδην.
καὶ ταὶ μὲν χειρῶν ἔβαλον κύβον· ἦλθε δὲ πασέων
ἐς μίαν· ἡδ' ἐγέλα κλῆρον ὀφειλόμενον.
ἐκ τέγεος δ' ἄρ' ἄελπτον ἀπωλίσθησε πέσημα·
δύσμορος, εἰς ἀΐδην δ' ἤλυθεν, ὡς ἔλαχεν.
ἀψευδὴς ὁ κλῆρος, ὅτῳ κακόν. ἐς δὲ τὸ λῷον
οὔτ' εὐχαὶ θνητοῖς εὔστοχοι, οὔτε χέρες.

Tres quondam puellæ vna ludebant
Sorte, quæ prima itura esset ad inferos.
Et tres quidem è manibus emiserunt talũ: venit autem ex omnibus
Ad vnam: ridebat autem sortem debitã.
E tecto verò inopinatus lubrico lapsu ruit casus.
Infortunata in Orcum descendit, vt erat sortita.
Non fallax [est] sors cui malũ [imminet:] ad bonum autem
Neq; preces mortalibus [sunt] peritæ iaculandi, neq; manus.

Tres quõdam simul vt lusissent sorte puellæ,
Quæ prima infernos esset itura lacus:
Tresq; emisissent talum; cecidisset at vni
E tribus, hæc sortem risit inepta suam.
Tum de tecto inopinatus ruit impete casus,
Ex sorte infernas lapsa repente domos.
Sors minimè est fallax, impendent cui mala, sed cui
Spes bona, vix tenet hanc vel prece, vel pretio.

Ex Luciano ferè simile. Ferè simile habetur in quodam Luciani dialogo mortuorum, vbi introducitur iuuenis, qui cuiusdam senis hæreditatem captabat, multa propterea iactabundus temerè dilapidans, sperans subitam decrepiti mortem. Accidit autem vt ipsemet tegula tecti tactus atq; interemptus fuerit. Cui deniq; apud Charontem multum conquerenti responsum, Quare stultus alienæ hæreditati insidiatus fuisset, ignorans fortunę incertos & ludicros euentus?

LVDEBANT] animum lusu reficiebãt. III.

Parili ætate] ἠλικιῶται, coætaneæ, æquales ætate.

Sortibus] cubis, tessellis. Cicero in Diuinat. Quid est enim sors? idem propemodũ quod micare, quod talos iacere, quod tesseras. Triplex genus ludi esse deprehẽdimus. *Ludus triplex.* Vnum, quod sola sors regit, vt est lusus talorum, tesserarum, chartarum &c. Alterũ, quo arte magis quam sorte res agitur, vt est lusus latrunculorum, ludi equestres, pilæ, &c. Tertium ex his mixtum, vt est in alueo lusorio, vbi etsi iactus talorum ex sorte pẽdeat, tamen calculos arte disponimus.

Ad Stygias aquas] quæ prior fatis concessura esset: at mors est incertior quam sit cubi iactus. Styx inferorum fluuius, ἀπὸ τῦ συγερῦ dictus, per quem veteres putabant animas transire post mortem. *Styx.* Lactan. lib. 1. c. 11. Hanc phrasin mutuatus est ex Martiale: Nam in primo sic 79. epigr.

Decreuit Stygios Festus adire lacus.

Idem 102.

Nec prius ad Stygias famulus descenderat vmbras.

& dein:

Dixit ad infernas liber iturus aquas.

Mox 105.

Et Stygias æquum fuerat patrem isse sub vmbras.

Libro etiam 4. 73.

Etiam per Stygias esset iturus aquas.

Deniq; vndecimo lib. 85.

Qui nondum Stygias descendere quærit ad vndas.

At cui iactato] cui sorte obtigerat mortis præsagium, quæ iacta tessera se prius morituram viderat.

Alea talo] De ludo talorum & tesserarum diximus in præfatione huius operis. De tesserarum ludo seditiones, inimicitias, & imminentia pericula præsagiente disserit Artemidorus, in somn. interpret. lib. 5. c. 1. Cæterũ Socrates aleæ ludo humanam vitam comparabat; *Alea ludo vita hominis cõparata.* πεττείᾳ τινὶ ἔοικεν ὁ βίος, καὶ δεῖ ὥσπερ ψῆφον τινὰ τίθεσθαι τὸ συμβαῖνον. οὐ γάρ ἐστιν ἄνωθεν βαλεῖν, οὐδὲ θέσθαι τὴν ψῆφον. *Alea ludo similis est vita, & quicquid euenit, veluti quandam*

tesseram

tesseram deponere oportet. Non enim denuò iacere licet, neq; tesseram aliter ponere. Cui & conuenit illud Terentij in Adelphis:

Sic in vita est hominum, quasi cùm ludas tesseris:
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit,
Illud quod cecidit forte, id arte vt corrigas.

Ridebat] negligebat, contemnebat, quia putabat esse ludicrũ ex iactu mortis omen.

Sortis cæca] ignara exitij futuri, quod impendebat.

Cùm subitò &c.] cùm statim est illapsa in eius caput tegula, vel tecti ruina. Dicit autem *tecto*, totum pro parte, συνεκδοχικῶς.

Soluit & audacis debita fata ioci] reipsa est experta, non esse tutum in ea diuinatione ludum. Ergo satius etiam omnia tuta timere, quia mortis præceps est & inopinatum vadimonium.

Rebus in aduersis] aduersa fortuna vltrò nobis obtingit, vltrò se offert, inexspectata venit. Prudens quisq; omnia, quę sibi speranda sunt, non in meliora, sed in peiora constituat: vt si quid præter spem accidat, id tanquam lucrum reputet, vt monet Comicus. Ouidius 4. de Ponto:

Tu quoq; fac timeas; & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Modestia decet vel maximè fortunatos. *Ast in Faustis*] sed sors felix & prospera nec prece nec precio comparatur, etiã expectata & vocata nos fugit. Huc fortè non incommodè transferes illud Demosthen. σπυδαίων ἐςὶν ἀνθρώπων, ὅταν βελτίςῃ τῇ παρούσῃ τύχῃ χρῶνται, τότε πλείω τὴν σπυδὴν πρὸς τὸ σωφρονεῖν ἔχειν. ὐδὲν γὰρ ὔτε φυλαττομένοις ὕτω δεινὸν ὡς ἀφύλακτον εἶναι, ὔτε ὀλιγωρῦσιν, ἀπροσδόκητον παθεῖν. id est: *Proborum hominum officium est, cum fortuna vtuntur maximè prospera, tum summum habere modestiæ studium. Neq; enim quicquam tam formidabile, quin vigilantia præcaueri, neq; vllum malum est, quin oscitantibus euenire possit.*

IV. MONEMVR, eum non sapere, qui fortunæ suæ ita fidit, vt cum ea se tutò posse lusitare putet. Casus enim aduersi semper vltrò cadunt, prospera neque sunt in nostra manu, & cum ea nobis interdum *Mala veniunt etiam non vocata.* obtingunt, sisti ad nostrum arbitrium non possunt. Crabrones igitur non sunt irritandi; & secundum illud Pythagoricum symbolum, *Ignis gladio non fodiendus.* hoc est, per se mala non prouocanda, nec tumens indignatio commouenda: plerumq; enim facilius de fumo ad flammas, quàm è contra deueniri videmus, quod significat adagium, *Mala vel inuocata veniunt:* illudque apud Græcos vulgatum, διζημένοισι τἀγαθὰ μόλις παραγίνεται, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισι. hoc est, *Mala vel etiã non quærentibus obtingunt, bona vix accedunt etiam quærentibus.* Idem respondit Diogenes rogatus, quid de hominum sorte sentiret: Miseram & infortunatam hominum conditionem esse, dixit, cùm bona quę rentibus vix obtingant, cadant autem infortunia, non tantùm non quæsita, sed præter omnem exspectationem. Plautus Mostellaria:

——vnum hoc scito, nimio celerius
Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.

Accedit adagiũ illud, *Multa inter os & offam.* &, *Multa inter calicem, supremaq; labra*, ex vetere quodam. Notant scholiastæ ad §. illud. Instit. de rer. diuis. Q. Curtius lib. 8. Contra obsequia fortunæ non satis cauta mortalitas est. Et illud veteris mimi:

Nulla est adeo bona fortuna, de qua non possis queri. &
Nescis quid optes aut fugias, ita ludit dies.

Facit huc Virgilianum illud ad finem 1. Georg. ex quadam Varronis Satyra:

Nescis quid vesper serus vehat, vnde serenas
Ventus agat nubes.——

Idem confirmat Ouid. 4. de Põto, Eleg. 2.

Omnia sunt hominum tenui pendẽtia filo,
Et subito casu quæ valuere ruunt.

Idem Elegia 3.

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Nec solùm mala in procliui sunt, sed etiã pertinaciter & assiduò affligunt, id quod apologus de asini pelle docet. Etenim cùm asinus oneribus & verberibus afflictus exclamasset: Aufer me mors, & eripe me his miserijs. Illa se inuocantem exaudijt, & præstò fuit. Moritur asinus, at pellis ipsius *Apologus de asini pelle.* in tympana intenditur, & exanimis etiam tunditur. Hæc etsi ita sese habeant, tamen passim vitijs nostris accersimus bella, lites, morbos, & mille infortunia, quasi sponte sua parum adsit malorum. Sed cesso, ne Ate mihi indignetur.

Remedia in arduo, mala in prono esse.

EMBLEMA CXXXI.

ÆTHERIIS postquam deiecit sedibus Aten
Iupiter, heu vexat quàm mala noxa viros?
Euolat hæc pedibus celer & pernicibus alis,
Intactumq; nihil casibus esse sinit.
Ergo Litæ, proles Iouis, hanc comitantur euntem,
Sarturæ quidquid fecerit illa mali.
Sed quia segnipedes, luscæ, lassæq; senecta,
Nil nisi post longo tempore restituunt.

COMMENTARII.

I. ATE Dea alata, vncis volucrum pedibus, habitu fœmineo, in altum auolat, quam Litæ, tres aniculæ strabæ, rugosæ, claudæ, scipionibus senilia membra suffulcientes, à longè sequuntur, nunquam assequuturæ.

II. *Fabula de Ate è cœlo deturbata.* HOMERICVS Agamemnon lepidã fabulam narrat Græcis de Ate, lib. 19. Iliad. Quàm ego quàm breuissimè potero colligam. Ate Iouis nuncia, noxia cunctis, mollibus non ingreditur pedibus per terram, sed hominum inuadit læditq; capi-

ta.

ta. Nec ab ipso Deorum hominumque parente abstinuit. Quem Iuno, licet fœmina, sic decepit. Cùm iamiam Hercules in lucem ex Alcmena esset proditurus, sic Diuos Iupiter est alloquutus: Audite Diui Deæq; omnes, hodie ex meo genere proles nascetur, vicinis omnibus dominatura. Cui Iuno: Nunquam credam, nisi iureiurando confirmaueris. Iupiter haud sentiens dolum, maximum adhibuit iuramentum. Tum Iuno cœlo delapsa Argos petijt, coniugem Stheneli septimestrem vterum ferẽtem facit vt pareret, Alcmenæ partu impedito. Inde ad Iouem reuersa dixit: Iupiter omnipotens, iam vir natus est Eurystheus ex semine tuo, qui meritò dominabitur Argis. His auditis Iupiter Aten, cui hanc fraudem imputabat, comis apprehensam iratus è summo cœlo deturbauit, iuratus, nunquam se postea illam in superas sedes recepturum. Sic illam manu rotatam hominum operibus perniciosam in terram deiecit. Hæc ibi. Aten hãc Christianæ pietatis

Lucifer è cœlo deturbatus.

auctores φώσφορον, id est, *Luciferum*, è cœlo deturbatum interpretantur, vt maximè Iustinus Philosophus & Martyr, Eusebius Pamphil. Suidas, & Budæus ex Bessarione Cardinale; sic enim ille lib. 3. in calumniatorem Platonis: Luciferum verò, inquit, sua culpa eiectum in terram, execrandumq; illi quoque didicerant ab Homero suo Theologo, qui siue beneficio quodam naturæ, siue Mosis prophetæ scriptis suo carmine exposuerat lapsum Luciferi, quam ille Aten appellat. Cœl. Rhodigin. lib 2. cap. 7. Stobæus Elegia περὶ δικαιοσύνης, ex Solone hoc distichon retulit, vbi emergentem è dijs noxam facit:

Ἄτη δ' ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνεται, ἣν ὁπόταν Ζεὺς
Πέμψῃ τειρομένοις, ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

id est:

Ex illis Ate apparet, quam vbi Iupiter ipse
Miserit vltricem, tunc aliã alter habet.

Vnde petitum Emblema.

Sed est alius Homeri locus Iliade 9. vnde hoc emblema est desumptum; ibi enim Atẽ Deam fingit mortales varijs implicantem angustijs & perturbationibus, eorumque mentes seducentem, varijsque opinionum monstris afficientem: ad quæ mala sarcienda placandaq; Litæ Iouis filiæ opponuntur, quæ tamen non statim possunt instaurare atq; componere, quod ab eã motum atq; dissectum fuit, sed id longo temporis interuallo fieri ait, vtpotè quæ sint luscæ, tardis pedibus, & senio confectæ. Versus Homericos huc adijciemus:

καὶ γάρ τε λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο,
χωλαί τε, ῥυσαί τε, παραβλῶπές τ' ὀφθαλμώ.
αἵ ῥά τε καὶ μετόπισθεν ἄτης ἀλέγουσι κιοῦσαι.
ἡ δ' ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, οὕνεκα πάσας
πολλὸν ὑπεκπροθέει, φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ' αἶαν
βλάπτουσ' ἀνθρώπους. αἱ δ' ἐξακέονται ὀπίσσω.
ὃς μέν τ' αἰδέσεται κούρας Διὸς ἆσσον ἰούσας.
τὸν δὲ μέγ' ὤνησαν, καί τ' ἔκλυον εὐξαμένοιο.
ὃς δέ κ' ἀνήνηται, καί τε στερεῶς ἀποείπῃ,
λίσσονται δ' ἄρα ταίγε Δία Κρονίωνα κιοῦσαι,
τῷ ἄτην ἅμ' ἕπεσθαι, ἵνα βλαφθεὶς ἀποτίσῃ. hoc est:

Etenim Litæ [i. Preces] sunt Iouis filiæ magni,
Claudæq; rugosæq; strabæque oculis.
Hæ & post Noxam curant euntes:
Noxa verò robustaq; & pedibus integris, ideò omnes
Longè præcurrit: anteuertit autem omnẽ per terram
Lædens homines: hæq; medentur tandem.
Qui certè venerabitur filias Iouis propiùs accedentes,
Hunc valdè iuuant, & exaudiunt precantẽ:
Qui autem abnegarit, & proteruè recusarit,
Precantur quidem hæ Iouem Saturnium euntes,
Hunc vt Noxa simul sequatur, quo læsus luat.

Namq; Litæ soboles magni Iouis, & pede claudo,
Rugosa, obliquoq; oculo, medeantur vt illi,
Aten sectantur. Celeri preuertitur omnes
Illa gradu, & passim damnum mortalibus affert.
Hæ verò actutum sartura dãna sequuntur,
Cõciliantq; suis cultoribus optima semper.
At si quis reicit præfractè, ac pernegat illis,
Tunc adito Ioue patre, precantur, vt ilicet Ate
Huic adsit, pœnasq; suo det deniq; damno.

Chiliadum auctor in adagio, *Ira omnium*

tardissimè senescit. eorundem carminum sensum sic reddidit:
Nam Litas etiā genuit Saturnius ingens,
Rugosas, pedibus claudis, ac lumine læsas.
Quæ Ates à tergo veniunt, medeantur ut illi.
Ipsa Ate pedibusq; valēs, & robore prastās,
Proinde gradu celeri longè prauertitur, omnes
Occupat, & terras prior aduenit illa per omnes
Mortales lædens: verùm hæ post terga sequuntur,
Sartura quidquid commouerit illa malorum.
At verò natas Ioue qui reueretur & audit,
Sæ simul ac adiere, huic commoda plurima grata
Conciliant, huiusq; vicissim vota receptāt.
Reijcit at si quis præfractè, & pernegat illis,
Tunc adito Ioue patre, precantur, vt ilicet Ate
Huic adsit, pœnasq; suo det deniq; damno.
Id significat, offensas quidem & iniurias veloces, semperq; in promptu esse, reconciliationes verò & malorum compensationes admodum tardas atq; raras euenire.

III. *AETHERIIS sedibus*] è cœlesti sede. Ouidius 15. Metamorph.
Æthereas sedes, cognataq; sidera tanget.

Deiecit] deturbauit, in terram præcipitauit.

Ate. *Aten*] Ἄτη, ης. noxa, calamitas, nocumentum, παρὰ τὸ ἀάομαι, lædo, noceo. Est autem Ate velocissima, quæ propter motum celerem, infortuniorum aleam maximè subitam & improuisam significat.

Vexat mala noxa viros] Homerus, βλάπτουσ' ἀνθρώπους. *Lædens homines.* De nomine *noxa* & *noxia*, hæc placet addere è commentario Alciati ad tit. De verb signific. Noxam dixere antiqui, ait, id quod nocet: quapropter culpa, pœna, detrimentum, noxa est; vnde & lib. 33. T. Liuius, noxæ exoluere, id est, à pœna capitalis fraudis liberare, accepit. Seruus quoq; qui contra legem Aquiliam alicui damnum dedit, noxa est. At noxia solummodo de maleficio ipso dicitur, nec tam generali significatione accipitur, sicuti noxa. Cicero lib. 3. de Legibus; Noxiæ pœna par esto, vt in suo vitio quisq; plectatur, vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia. M. Manilius:

Noxa.

Noxia.

Quinetiam infelix virtus, & noxia felix.
Plautus Bacchidibus:
Sat sit, suspectus sum, cum careo noxia.
Quo sensu & in Mostellaria, & in Pseudolo vsus est. Terentius quoq; in Phormione:
In re incipiunda ad defendēdam noxiam.
Sed in Eunucho & Hecyra ad eundem modum. Nec noxam eos ascripsisse quisquam dixerit, cùm ratio carminis non consentiret. Quæ adducere volui, vt palam fieret, quàm iniquo iure Iustinianum in Elegantijs suis insectetur Valla, & Seruium Beroaldus, dum adiectiuè tantum dici noxiā opinentur, contra veterum auctoritatem. Hæc ille. Actius Menalippo, Te esse huic noxæ obnoxium. citat Festus, tradens noxam esse peccatum, vel pro peccato pœnā. *Iustinianus defensus.*

Euolat hæc pedibus celer] Sic Homerus:
ἡ δ' ἄτη σθεναρή τε καὶ ἀρτίπος, &c.
Sed hic dicendum fuerat *celeris*: nam *celer*, *celeris*, & *celere* rectius dices quàm aliter. *Celer.*

Intactumq; nihil &c.] omnia malis implicat, nihil relinquit intactum, quod calamitatibus non compleat.

Ergo Litæ] λιτή, ῆς, supplicatio, a verbo λιτανεύω, supplico, vota precesq; suppliciter fundo, lito. Vnde λιτανεία, Litaniæ, id est, preces, non Letaniæ, vt passim barbari scribunt. Sic litatum, pro eo quod alijs est solutum, deditum Deo, quasi luitatū, ait Festus. Sunt ergo Litæ precatrices & reconciliatrices amicitiarum, quas Ate dissuit; vnde eandem semper comitantur. Litas autem Deas claudas interpretantur Mythologi de ijs, qui precantur, quod genua flectant: quas rugis obsitas esse Poetæ volunt, ad designandam imbecillitatem. Has aiunt esse strabis luminibus, quod conniuere videantur in quibusdam, sed postremò necessitate ad supplicationes deflecti. Phornutus claudas esse tradit, quòd tardè & vix accedant ad eos supplicando, quos antè affecerint iniuria: rugosas verò & strabis oculis, quòd grauiter & ore parum hilari intueantur quos offenderunt, & à quibus veniam deprecantur. Iouis porrò filias, quòd venerabiles sint. Hæc ille. Itaque id transfertur ad illatam cuipiam iniuriam, cuius difficulter memoria tollatur ex animo: iniuriarum enim & contumeliarum memoria tardissimè senescit, vt ferè non nisi morte deleatur. *Lita.* *Litæ claudæ & luscæ cur.*

Proles

Lita cur filia Iouis.

Proles Iouis.] Rectè proles Iouis, quia vt Dei proprium iuuare mortales, ait Plinius initio historiæ mundi; sic nulla re alia magis ad Dei naturam accedimus, quàm salutem hominibus dando, vt Tullius Ligariana. Sic Strabo, εὐεργετᾶν ἐςὶ θεοὺς μιμεῖσθαι. *Benefacere est Deos imitari*. Contra Afabulus apud Horat. 1. Sermon. 5. nomen habuit ἀπὸ τοῦ τὴν ἄτην βάλλειν, quod damnum, noxamq; ferret.

Sarture] compositur æ, reparaturæ, sanaturæ.

Sed quia segnipedes] χωλαὶ. Iuuenal. Sat. 8.

——*Tritoq; trahunt epirhedia collo Segnipedes*.

Lusca] παραβλῶπες τ' ὀφθαλμώ. *strabæ oculis*. Qui dicantur lusci, & luscitiosi, diximus Emblem. 72.

Lassaq; senecta] ῥυσαὶ. *rugosa*. senes, vt quibus cursus inimicus.

Non nisi post] Innuit offensam esse citã, reconciliationem esse tardam, propterea quod iniurias diu solent homines meminisse, iuxta illud Ciceronis: Cui dolet, meminit: cui placet, obliuiscitur.

IV. *Titulus Emblematis vnde ductus.*

GENERALIS ea thesis, præfixa Emblemati, ad quascumq; humanas calamitates & incommoda potest accommodari: parœmia autem est medicis familiaris. Eã conferre placet cum aurea illa Nazarij sententia, ex Panegyrico, quem Cæsari Constantino dixit: Facilior, inquit, & multò procliuior lędendi quàm commodãdi semper est via: vulnerare integrum, quàm sauciato mederi: dissipare rapta, quàm diuulsa componere. Hoc autem Homerico figmento significatur, quàm celeri momento res aduersæ nos impetant, quamque sera iisdem medicina adhibeatur. Quod vulgus Gallorum, vt & Italorum, accommodata parœmia effert, cum dictitat, *Mala & ægritudines in equis accedere*, id est, citissimè nos aggredi: *sed pedibus recedere*, hoc est, tardè, sensim, & lento gradu abire. Item illud: *Il mal viene à libbre, e vassene à once*. Huc traducetur non omnino malè, quod habet Cornel. Tacitus in vita Iulij Agricolæ, soceri sui: Natura infirmitatis humanæ, inquit, tardiora sunt remedia, quàm mala: & vt corpora lentè augescunt, citò extinguuntur: sic ingenia studiaque facilius oppresseris, quàm reuocaueris. Sic Seneca Epistola 92. Eligit aliquid noui casus, per quod velut oblitis vires suas ingerat. Quicquid longa series multis laboribus, multa Dei indulgentia struxit, id vnus dies spargit ac dissipat. Esset aliquod imbecillitatis nostræ solatium rerumque nostrarum, si tanto tempore repararentur cuncta, quanto finiuntur. Nunc incrementa lentè exeunt: festinatur in damnum: nihil publicè, nihil priuatim stabile est, tumultuantibus caussis mala, vnde minimè expectabantur, erumpunt. Huc pertinet Scytharum legati sententia ex Curtio lib. 7. Quid tu? ignoras arbores magnas diu crescere, vna hora extirpari? Ponticus Heraclides disputatione de allegorijs Homericis, eodem penè modo intelligit: quo loco eos arguit imperitiæ, qui Homerum vituperent, qui Litas Iouis filias impiè deformi & mutilo corpore finxerit. His Poeta imaginem expressit eorum, qui supplices sunt. Qui enim peccarunt, ex conscientiæ verbere tardiores esse solent: eosq; verentur aggredi, quos læserunt, & à quibus veniam impetrare postulant: pudoris enim sui sunt ipsi continuò memores. Nec verò præsenti animo esse possunt, aut constanter intueantur, vt qui retrò auertant oculorum aciem. Primò itaq; supplicum animus nullum præ se lætum ruborem admittit, vt qui pallidi sint, demisso vultu, misericordiam elicere conantur. Ea ergò caussa fuit, cur Litæ ita fuerint ab Homero depictæ. Contra valida est & pernix Ate, cuius nimirùm acris & vehemens stultitia hominum non modò ceruicibus, sed & animis impendeat. Nam toto impetu & sine aliqua ratione fertur ad omne flagitium. Is ergo Poeta perinde se gessit, vt qui pictor esset humanorum affectuum, quos affectus Deorum nominibus allegoricos effingere solet. Lege Lucian. in Imaginibus, & Tragopodagra.

Res aduersæ statim accedunt, tardè recedunt.

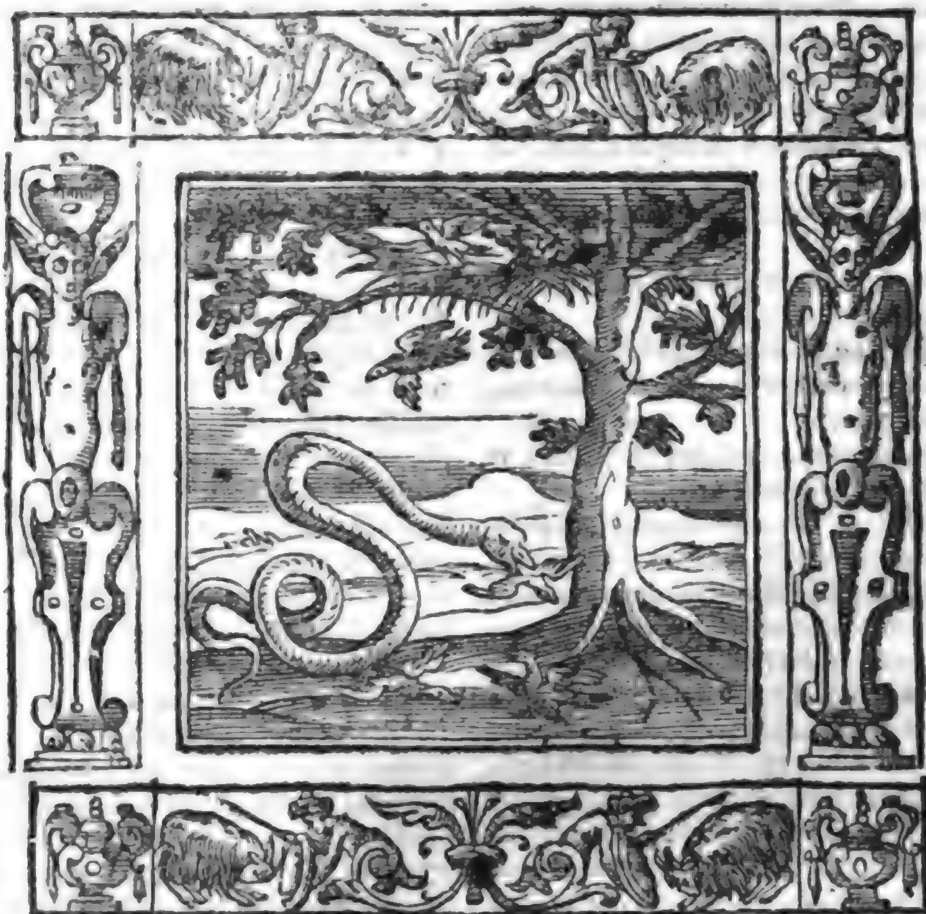
Locus Cornelij Taciti.

Pōtici Heraclidis allegoria de Ate & Litis.

Ex arduis perpetuum nomen.

EMBLEMA CXXXII.

CREDIDERAT platani ramis sua pignora passer,
Et bene, ni sæuo visa dracone forent.
Glutijt hic pullos omnes, miseramq́ parentem
Saxeus, & tali dignus obire nece.
Hæc, nisi mentitur Calchas, monimenta laboris
Sunt longi, cuius fama perennis eat.

COMMENTARII.

I. IN ramosa platano nidus conspicitur passerum, auicularum genus salacissimum, quorum pulli eiecti à dracone seu serpente deuorantur. Platanus arbor latè spargit ramos, folia lata habet, aliàs sterilis, cuius non est alia maior commendatio, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere. *Platanus.*

II. LOCVS est ex Homero, Iliad. β. quē eundem reperies in vita Homeri, quæ Plutarchi nomine à quibusdam circumfertur, & apud Ciceronem 2. de Diuinat. Cum in Aulide Bœotiæ portu, Græcorum ad Troiam euertendam nauigantium classis aduerso vento detineretur, Calchas augur peritissimus cum cæteris Græcis profectus Agamemnonem docuit, qua ratione Dianā iratam placaret, & ex serpentis vel draconis *Historia ex Homero de vaticinio Calchantis.*

nis augurio (qui in arborem subrepens nouem passeris pullos vnà cum matre degluticrat) decimo tandem anno Ilium captum iri prædixit. Nam pro passeribus annos, pro angue tempus intellexit, vt explicat Pierius Hieroglyph. lib. 20. Homeri carmina Cicero loco citato conuertit sub persona Agamemnonis, cùm debeant citari sub persona Vlyssis, vt annotauit Politianus in Miscellan. cap. 53. Carmina Ciceronis hæc sunt:

Ciceronis carmina.

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris vt nostri Calchantis fata queamus
Scire, ratos ne habeant, an vanos pectoris orsus.
Namque omnes memori portentum mente retentant,
Qui non funestis liquerunt lumina fatis
Argolicis primum vt vestita est classibus Aulis,
Quæ Priamo cladem & Troiæ pestemq; ferebant:
Nos circum latices gelidos fumātibus aris
Aurigeris Diuum placātes numina tauris
Sub platano vmbrifera, fons vnde emanat aquai.
Vidimus immani specie, tortumq; dracone
Terribilem, Iouis vt pulsu penetrabat ab ara,
Qui platani in ramo foliorū tegmine septos
Corripuit pullos, quos cum consumeret octo,
Nona super tremulo genitrix clangore volabat,
Cui ferus immani laniauit viscera morsu.
Hunc, vbi iam teneros volucres matremq; peremit,
Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem
Abdidit, & duro firmauit tegmine saxi.
Nos autem timidi stātes, mirabile monstrū
Vidimus in medijs Diuūm versarier aris.
Tum Calchas hæc est fidenti voce loquutus:
Quidnam torpentes subitò obstupuistis Achiui?
Nobis hæc portenta Deū dedit ipse creator,
Tarda & sera nimis, sed fama ac laude perenni.
Nam quot aues tetro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Troiā belli exātlabimus annos;
Quæ decimo cadet, & pœna satiabit Achiuos.
Edidit hæc Calchas, quæ iam matura videtis.

Homerum satis feliciter æmulatus est Ouidius Transformationum lib. 12. vbi sic canit:

Hic patrio de more Ioui cū sacra parassent,
Vt vetus accensis incanduit ignibus ara,
Serpere cæruleum Danai videre draconem
In platanum, cœptis quæ stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa:
Quas simul & matrem circum sua damna volantem
Corripuit serpens, auidaq; recondidit aluo:
Obstupuere omnes, at veri prouidus augur
Thestorides: Vincemus, ait: gaudete Pelasgi,
Troia cadet; sed erit nostri mora longa laboris.
Atq; nouem uolucres in belli digerit annos:
Ille, vt erat virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, & seruat serpentis imagine saxū.

Porrò Alciatus id carminis videtur imitatus è Græco incerti cuiusdam Poetæ, apud quem tamen non est eadem conclusio: cùm de hirundine verba faciat, cuius nidum serpens deiecisset & exturbasset, in eoq; tandem igni ardenti combustus esset.

CREDIDERAT platani] commiserat platano, nidificauerat. Platanus dicitur à πλάτος, *latus*. quod latè spargat ramos. De platano sic Ruellius: Nomine apud nos caret, rarior in Gallia: omnibus inuisum arboris speciem demirantibus, & nomen eius & naturam ignorantibus; alioquin peregrina est, & vmbræ duntaxat gratia expetita. Vide Plin. lib. 12. cap. 1. A poetis vocatur Genialis, quia sub ea conuiuia celebrantur. Ouid 10. Metamorph. III. *Platanus vnde dicitur.*

Sua pignora] suos pullos. Pignora sæpe pro filijs capiuntur, quoniam filij videntur tanquam pignora esse inter virum & vxorem, tum vinculi, ne alioqui diuortium fiat: tum charitatis; vt diximus Emblem. 30. Ouid. *Pignora pro filijs.*

Dulcia sollicitæ gestabant pignora matres.

Passer] mater. De passere vide Plinium lib. 10. cap. 36. Passerem temporis annui hieroglyphicum esse tradunt Aegyptij. Pierius lib. 20. Hieroglyph. circa finem.

Et bene] tutò quidem, nisi eos sæuus draco obseruasset.

Saxeus] vbi pullos cum matre deglutijsset, in saxum rigēs est transformatus; mors sua crudelitate condigna. Fatalis serpēs est, *Serpens saxeus*

necnon perpetuæ belli Troiani memoriæ per metamorphosin serpentis in perpetuæ duritiei saxum. Sonat etiam saxeus, durum, crudelem, inexorabilem, quiq; nulla flecti prece possit. Huc pertinet quod alio loco memini retulisse me de illo angui, qui Tarquinij Superbi animum stupefecit, attonitumque reddidit, cùm à columna lignea repente lapsus omnes in fugam vertisset, rei miraculo consternatos: nimirũ portendebat ille serpens nouum & inexpectatum principem, eundemq; ætate florẽtem Iunium Brutum, de lignea columna, hoc est, stupore, quem diu simulauerat, ne opprimeretur à tyranno, proditurum.

Hæc, nisi mentitur] Si vera dicit augur. Ex nouem cum matre passeribus aiebat bellum decennale significari. Nam ex passeribus annos, angue verò tempus, quod omnia deuorat, intelligebat. Serpens autem saxeus factus arguebat perpetuam huius rei memoriam.

Calchas. *Calchas*] Calchas augurum præstantissimus, vt ait Homerus, Thestoris Troiani filius, vnde Thestorides dictus. Apollinis monitu secutus est Græcos, Achilli valdè charus. Post expeditionem Troianam in Colophonem Ioniæ vrbem peruenit. Cumque esset in luco Apollinis Clarij, cum Mopso augure prẹstantissimo in certamen diuinandi descendit. Cui proposuit, quot ficus haberet caprificus quædam. Quæ cùm Mopsus diuinasset, & Calchas quot filios haberet in ventre porca, non rectè explicasset, præ mœrore diem obijt. Vide hẹc latiùs apud Nicolaum Leonicum lib. 3. de varia histor. cap. 63.

Cuius fama perẽnis] Homerus 2. Iliad.
ὄψιμον ὀψιτέλεστον ὅτι κλέος οὐκ ἀπολεῖται.
Tarda & sera nimis, sed fama & laude perenni.

Sic enim Cicero hunc versum vertit. Vide adagium, *Quæ serò contingunt, sed magnifica.*

IV. *Nullã gloriam sine labore parari.*

SIGNIFICATVR, ex difficilibus diuturnisq; laboribus tandem maximam laudem memoriamq; perpetuam resilire. Hoc enim vel natura sic comparatum est, vti res arduas ac memorabiles gerere gloriosum, ita eas sine molestia & vitæ discrimine perfici non posse. Non enim res magnæ, vt dicitur, sine magnis periculis fiunt; ex quibus tamen mirabiles tandem fructus & gloria per ennis resultant. Hinc M. Tullius 3. Tuscul. Etenim nulla potest esse diuturna gloria, quam labor strenuus & indefessus primùm non antecesserit. Quis enim magna coronari contendat Olympia, dulcis sine puluere palmæ? Vulgo tritum id, τὰ καλὰ τὰ δύσκολα. *Difficilia quæ pulchra.* Præclarè Xenophon ἀπομνημ. 2. αἱ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι τῶν καλῶν κ' ἀγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν, ὥς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες· λέγει δὲ καὶ πῦ ἡσίοδος,

τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἑλέσθαι *Virtus difficulter paratur.*
ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπήπερ ἐοῦσα.

μαρτυρεῖ δὲ κ' ἐπίχαρμος ἐν τῷδε, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί. Id est: *Curæ quidem laboriosæ efficiunt, vt ad pulchra & honesta facinora perueniatur, sicuti virorum optimorum habet adagium. Ait enim Hesiodus:*

Amplecti vitium cumulatim & sumere promptum est:
Namque iter id facile est, nec eo vicinius vllum.
At Dij sudorem virtuti præposuerunt,
Ad quam longa via est atq; ardua, & aspera multum
Offertur: tamen est vbi ad alta cacumina ventum,
Fit facilis, primò fuerat quæ tam ardua virtus.

Testatur autem Epicharmus, A dijs omnia nobis vendi laboribus. Memoriæ succurrit & illud Clemẽtis Alexãdrini Stromat. δ. ἔστι τὶς λόγος τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις· νῦν δέ μιν θοὰν χῶραν ἁγνὸν ἀμφέπειν. οὐδὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ὧν μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ, ἵκητ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας. quorum verborum hæc est sententia: *Fama est, virtutis domicilium esse in quibusdam rupibus, ad quas difficilis admodum sit ascensus, eamq; celerem incolere locum castum. Ea verò non conspicitur quibuscumq; hominum oculis: neque vnquam*

quam ad eam quisquam perueniet, tamquam ad fortitudinis propugnaculum, nisi primùm sudore ac labore animum afficiente suam industriam probarit. Quid enim gloriæ Alexander, quid Epaminōdas, quid Themistocles sibi comparassent, nisi laboriosis & molestis expeditionum angustijs arduum virtutis iter sibi conficiēdum pro posuissent? οὐ γὰρ εὐτυχίᾳ τὰ ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνῃ καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων, εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως. ait in Crasso Plutarchus. id est: *Non tam fortuna prosper euentus Romanorum potentiam auxit, quam egregia virtus, ac summa in laboribus asperisq; in rebus tolerantia, aduersis casibus succumbere nescia*. Illud etiā mihi succurrit Pindari ex Olymp. 6. ἀκίνδυνοι δ' ἀρεταὶ οὔτε παρ' ἀνδράσιν οὔτ' ἐν ναυσὶ κοίλαις τίμιαι· πολλοὶ δὲ μέμνανται, καλὸν εἴ τι πονασθῇ. id est: *Virtus periculorum expers neq; apud homines, neq; mari habetur in pretio: at multi memorant, si quid honesti laboriosè peractum est*. Quid laudis Cæsar esset consecutus, si facilè illi fuisset Britannis inferre bellum? Aut Annibal quantum sibi famæ cumulasset, si dum Italiam adiret, peruias Alpes citra puluerem & sudorem, ac non magna suorum cæde fecisset? Rectè Naso Tristium 4.

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Et Propertius 4. Elegiarum:

Magnum iter ascendo: sed dat mihi gloria vires:
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

Idem quem iam adduximus, Pindarus Olymp. 5. ait:

αἰ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπάνατε μάρναται, πρὸς
ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. id est:
Circa virtutes labor sumptusq;
Perpetuò implicantur, vt
Opus difficultate obtectum assequare.

Sed propius apud Plutarchum Bacchilides: πιστὸν γὰρ κῦδος ἔχει ἀρετά. *Firmam gloriam habet virtus*. Scribit Ælianus variar. histor. lib. 13. cap. 32. Socratem aliquādo in colloquium cum Theodota meretrice formosissima venisse, quæ cum diceret: Ego te, ò Socrates, multis modis antecello. Nam cum neminem ex meis à me possis abalienare, ego cùm libitum est, tuos omnes à te auoco. Respondit is: Quid hoc mirum est? siquidem tu ad decliuem tramitem omnes rapis; ego verò ad virtutem cogo, ad quam arduus & plerisq; insolitus est accessus. Asperam autem & insuauem virtutis viam nimia facit vitiorum consuetudo, quæ si in alteram partem transferatur, lenis inuenietur iustitiæ semita. Rectè Plato dixit, virtutis ramos sudore ac laboribus producit: nam virtutem illico assequi, vix fieri potest. Quomodo enim quàm minimis laboribus rem omnium maximā quis quam assequi queat? Huc non inscitè refero mysticum illud biuium, quod diuini oris testimonium comprobat, & astipulatur consensus doctorum, & vniuersa Christianæ professionis antiquitas. Et duplicem illam portam non minus; alteram, quæ mortis regiam intrantibus aperit, capacem & amplam: alteram, quæ vitæ, & virtutis, nimis angustam illam ac humilē, quo gigantes illi terrestres, & grandia spirantes Polyphemi non inferunt pedem; quo nec Sardanapalus penetrat, nec Epicurus cum turgido saginati ventris sui tympano: vbi crumena talentis prægnans, & recenti crapula fumans ingluuies, & bullientis choleræ tumor, & spuma libidinis circum præcordia efferuescens, & picatus stertentis ignauiæ lentor, aditum nusquam inueniunt, & in primo statim vestibulo magno cum dedecore retunduntur. Sola virtus per immensos labores & angustias, per acutos vepres, niues, & saxa penetrans fœliciori tandem hospitio excipitur.

Gloria bellica vnde ducibus contigit.

Socratis cum Theodota colloquium.

Allusio ad biuiū Herculis.

Ex litterarum ſtudijs immortalitatem acquiri.

EMBLEMA CXXXIII.

NEPTVNI tubicen (cuius pars vltima cetum,
AEquoreum facies indicat eſſe Deum)
Serpentis medio Triton comprenditur orbe,
Qui caudam inſerto mordicus ore tenet.
Fama viros animo inſignes, præclaraq́; geſta
Proſequitur, toto mandat & orbe legi.

COMMENTARII.

TRITON Neptuni ex Amphitrite filius & tubicen, in orbe ſerpentis caudam mordicus apprehendentis clauditur, concham ſuam inflans. Huius autem ſuprema corporis pars vſque ad vmbilicum eſt hominis, at inferior vſq; ad caudam Delphini. Tritonem ita depingit Virgilius 10. Aeneid. vbi de apparatu nautico Mezentij

Tritonis forma.

Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta, cui laterum tenus hiſpida nanti
Frons hominem præfert, in priſtin deſinit aluus,

Spumen

spumea semifero sub pectore murmurat vnda.

Qui diligentius figuram Tritonis exprimere conati sunt, illi eius capillos apio palustri similes esse dixerunt, cùm reliquũ corpus exiguis squammis integeretur du ritie limæ persimili. Branchias habet paulò inferiores auribus, naresq; hominis, cũ rictus tamen oris esset paulò latior; dentesq; pantherarum dentibus persimiles, oculi subglauci; manus & vngues, & digiti similes sunt testæ conchyliorum; tum pinnę sub ventre & sub pectore, sicut visuntur in delphinis, vt scriptum est à Sostrato lib. 3. animal. Duos etiam pedes priores equinos habuisse dicitur. Apollonius 4. Argonaut. ipsi caudam duplicem in Lunę formam tribuit. Sic enim ipsius versus Latinè sonant:

Par fuerat forma superis humerosque caputq;
Et latera, & partes supremas corporis omnes.
Inferius sed enim cauda hinc pendebat, & illinc
Immanis ceti, tum spinis verberat alti
Terga freti, hæ Lunæ similes curuantur in orbem.

Et tali forma in Lusitaniæ litoribus Tiberij principatus tempore fuisse conspectũ, testatur Plinius lib. 9. cap. 5. De qua eius forma plura Leonicus de var. histor. lib. 2. cap. 84.

II. *Fons Emblematis.* ID petitum apparet ex Macrobio Saturnal. 1. cap. 8. & Oro Apolline. Macrobij hæc sunt verba: Illud non omiserim, ait, Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis superpositos, quoniam ab eius commemoratione ad nostram ætatem historia elata & quasi vocalis est: antè verò muta, & obscura, & incognita: quod testantur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ. *Cur Triton in tẽplorũ ianuis ponatur.* Id Alciatus ipse Annotationibus in Tacitum sic attigit: Veteres, inquit, in templorum Saturni ianuis imagunculas Tritonum statuebant, non aliam ob caussam, quàm vt ab eo cœpisse historiam, æternitatemq; illis debere Deos ostenderent, quorũ pręconio fuissent celebrati. Ego occultatam veram religionem ante Christum interpretor: quę post Christi aduentum clarissimo sanctorum Apostolorum præconio ab omnibus Christo Dei filio credentibus celebrata fuit. Orus sic ait libris de Hieroglyph. Aegyptij mundũ significare volentes, serpentem pingunt, suam ipsius caudam deuorantem, distinctum squammis, per quas mundi astra figurant. *Serpens in se reuolutus quid.* Et grauissimum quidem hoc animal est, quemadmodum terra. Est etiam lubricum, & in hoc aquæ simile: ac singulo quoque anno pellem vnà cum senio exuit, secundum quam rationem, & in mundo annuum tempus mutationem faciẽs iuuenescit. Quòd verò pro cibo corpore suo vtitur, significat id, quæcunq; diuina prouidentia generantur in mundo, hæc omnia in eodem diminutionem pati. Vide adagium, *Festina lentè.* Refertur hoc figmentum ad memoriam nunquam intermorituram virorum doctorum. Tuba enim famæ & commendationis nota est, vt quæ omnibus exaudiatur. Serpens in se reuolutus annum designat, seu æternitatem, vt apud Ioannem de Sacrobusto in libello de ratione anni annotatum est;

Serpens annus ego sum, Sol sic circinat in quo,
Qui fluxit pridè status est nunc tẽporis idẽ.

Circulus orbem denotat. Orbem etiam totum circuli figura demonstrari (vt omnes alios omittam) pulchrè Plinius ostendit lib. 2. Natur. hist. cap. 2.

III. NEPTVNI *tubicen*] Sic construo: *Triton Neptuni tubicen, cuius vltima pars*, id est, cauda; *indicat esse cetum*, id est, piscem magnum. Et *facies*, supple indicat esse *Deum*. Is, inquam, Triton *comprenditur medio orbe serpentis, qui serpens tenet caudam orè inserto mordicus.* id est, tenet insertam caudam ori, per hypallagen. *Triton Deus marinus.* Est autem Triton Deus marinus, Neptuni filius, buccinator, & armiger. Vnde Statius lib. 3. Thebaid.

Stat celer obsequio iussa ad Neptunia Tritõ.

Et de eodem lib. 1 Achill. Personat autem & circumtonat æquor tuba canora, id est, perforata concha, ciens omnes & excitans, vt Virgilius 1. & 5. Aeneid. & Claudianus de nuptijs Honorij & Mart. affirmant. Eius concham sic describit Ouidius 1. Metamorph.

Buccina Tritonis.

Cæruleum Tritona vocat, conchaq; sonanti
Inspirare iubet, fluctusq; & flumina signo
Iã reuocare dato: caua buccina sumitur illi,
Tortilis in latũ quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit vbi aëra põto,
Littora voce replet sub vtroque iacentia Phœbo.

Hunc

Misenus à Tritone submersus.

Hunc propter æmulationem cantus occidisse Misenum Aeneæ tubicinem, refert Virgilius sexto Aeneidos his planè verbis:
Sed cum fortè caua dum personat æquora concha,
Demens, & cantu vocat in certamina Diuos,
Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa viru spumosa immerserat vnda.

Cuius pars vltima cetum] qui cauda tenus piscem refert, qui parte inferiore piscis est, superiore Deus. Plutarchus de Iside commētario ait? Amphitritem minoresq; Deos marinos, Tritonas dici. Eos descripsit vberrimè 4. Argonautic. Apollonius. Esse autem aut fuisse aliquando Tritones qua pinguntur forma, confirmat Plinius loco citato libri 9. cap. 5. Pausanias se Romæ vidisse Tritonem affirmat in Arcadicis. Circumfertur etiam epistola cuiusdam Alexandri Iurisconsulti Neapolitani, in qua mira de Tritonibus leguntur: quædā se vidisse ait, quædam testimonio Theodori Gazæ & Georgij Trapezuntij confirmat. Qui verò plura de hac re cupit, adeat Siluam variæ lectionis, quam vernacula lingua composuit multa eruditione vir Petrus Messias; videatur etiam Gellius lib. 20. cap. 12. Macrobius loco citato, Gyraldus Syntagm. 5. sunt enim prolixiora, quā vt huc attexere habeam necesse.

Tritones qui sint.

Serpentis medio] clauditur orbe serpentis, qui quasi mordeat ore caudam, qui referat annulum rotundum.

Fama viros animo insignes] clari & illustres viri fama nominis immortali donantur, eorumq; gesta præclarè per totum orbem apud posteros celebrantur. Sic initio panegyrici Maximino & Constantino AA. dicti: Equidem scio gaudentium studia nunc ita toto orbe florescere, quacunq; fama vltra naturam, qua fugitur discursio volucris* mutuata, & plusquam mille vocibus sonora percrebuit, vt omnium nationum gratulationibus cōsectetur. Sed quos hic vocat *viros animo insignes*, illi etiam dicuntur eleganti verbo Græco, *οἱ πολύφημοι ἄνδρες, εὐλογιμοὶ, καὶ ἔνδοξοι*, qui & *ἀγλαοὶ* Homero. Quæ sanè laudatio petitur à virtutibus primarijs, fortitudine, & iustitia: quali elogio donati heroes, toto orbe, omniq; posteritate celebrati.

Viri animo insignes.

IV. Hac pictura ostenditur, doctissimos, literarumq; studiosos quoque fama per totum orbem terrarum, nomineq; perpetuo celebres fieri: & præclarè eos, qui se rerum maximarum peruestigationi, puta Philosophiæ, aut etiam ingenuis disciplinis dedicant, facilè, & magna quidem maiestate cæteris hominibus anteire. Quin & per eosdem summorum virorum res fortiter præclarèq; gestas immortalitate & memoria sempiterna consignari. Nam docti non solum viui & præsentes studiosos discendi erudiunt atq; docent, sed hoc idem etiam post mortem literarum monimentis assequuntur. Tibullus idem significat his verbis:

Doctorũ virorum præminentia.

Quē referent Musæ, viuet, dū robora tellus,
Dum cœlū stellas, dū vehet amnis aquas.

Ouid. 3. Tristium:
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingenijq; bonis.
En ego, cùm patria caream, vobisq; domoq;
Raptaq; sint, adimi quæ potuere mihi:
Quilibet hanc sæuo vitam mihi finiat ense,
Me tamen extincto fama superstes erit.

Quò spectat Eudamidæ illud, qui rogatus, cur Lacedæmonij ad bellum profecturi Musis sacrificarent, cùm nullum cum Marte haberent commercium: Vt, inquit, post præclarè facta, memoria apud posteros maneat. Pertinent huc arguti & inimitabiles hymni Pindarici, in gratiam eorum scripti, qui victores redierant ex Olympijs, Nemeis, Pythijs, Isthmijs: item quæ ab epicis, & tragicis graui descripta charactere, ad res gestas posteris mandandas. Et quò maximè pertinent historicorum monumenta, nisi vt egregiè facta à mortalitate vindicent? Et pertinet ad exemplum, bonos & præstantes viros honoribus affici, nec modò dum in viuis sunt, sed etiam fato functos, vt virtuti suū reddatur præmium, quæ sanè laudata crescit: & id permultos accendit ad similem virtutem, & facta similia. Virtus enim sola sæculis duratura componit. Quod ab arte & fortuna venit, fata in manu habent, tenui filo suspensum: virtutis catena adamantina est, quam Parcarum forfex non incidit, quidquid innexum huic aut inuolutum, durat memoriæ consecratum & posteris. Ostende sis hodie Romanæ magnificentiæ admiranda illa, quæ famæ dedicauit ambitiosa antiquitas, arcus, trophæa, columnas

Spartani cur Musis ante bella sacrificabant.

Sola virtus æternitati consecrat.

columnas, porticus, theatra, amphitheatra, naumachias, nymphæa, palatia, thermas, circos, pontes, vias, portas, colossos, statuas, asylon, Capitolium, Augustorum sepulchra, pyramides, obeliscos, talia innumera; lucerna indigeas claro die scrutandis vestigijs: in ingluuiem descenderunt vetustatis deuorantis omnia, nec nisi nomine solo in orbe amplius. Quære virtutis & ingenij monumenta, facta illustrium Heroum præclara & insignia, res viriliter & animosè, constanter & intrepido animo patratas, tanquam in primo flore adhuc sunt, vigent, viuunt, intacta ab obliuionis falce: fortitudo enim & magnanimitas pepererunt æternam prolem. Da sapientię antistites, omniũ manibus adhuc teruntur, velut recens nata, eorum opera, vicenis tricenisq; sæculis euolutis. Nunquam exiccatur elychnium huius lampadis, quam virtus accendit viuaci flamma, pingui succo nutritum crescentis gloriæ, quæ & ipsa penè immortalis à bona stirpe, fructus aut merces virtutis; à solida enim radice ascendit in perfectum robur, quod sit pár sustinendis æui iniurijs, nec metuat famem temporis, cuius dens comminuit, cuius venter deglutit vniuersa. Magnum solatium est homini, propagandi nominis secundum merita prę uisa spes, si superstes aliquid post ossa relinquat in terris, quod breuis vrna non possit capere. Beatum hunc pronunciem, cuius mors ita cognita, vt viuere tum primũ verè incipiat, cùm sepulchrali lapide pressus, ex oculis in memoriam transijt honorifico & spiranti præconio. Quis ardẽtem in laterna candelam tectam dixerit, dum circumfusam lucem rebus communicat? Tale sepulchrum laudati viri; opertum & ex abdito lucet, marmor non capit nec aggestus terræ, quin exiliant honoris scintillæ & diffundant se. Ingloriꝰ iacet, quem nudum ab hoc virtutum comitatu flagitia sequuntur, & vel obliuio excipit, vel nobilitat ignominia, exemplum & scandalum sæculi. O quàm mallent & ipsi tales in litura & silentio esse sua nomina? Inter viuos sunt, sed in turbida nocte, velut spectra quædam ac lemures, vt terreant & offendant.

Gloria virtutis merces.

Ignominia vitiorum præmium.

Nemo mihi hic famam nominet, sed plurium ætatum consensu testatum decus: nemo statuam erigat his talibus, aut vexillum suspendat in templo honoris; velut infamem furcam in triuio aspicias, vbi dantur execrationis & publici odij detestanda monimenta. Non indiget virtus aduentitio aliquo & externo fulcro perpetuandæ gloriæ, propria mole se sustinet ac probat seris nepotibus, admiratione sui in omnium animis concitata atq; æmulandi studio. Paucis contingit hæc fœlicitas hodie, dum aduersa via quilibet graditur, quæ non ducit ad sacrum illud & augustum Euphymiæ delubrum. Vis dicã quæ causa sit? At vereor, ne veritas odiũ pariat: dicã tamen. Chrysæa reuocat, speciosa illa meretrix cum pera sua talentis grauida. Sequuntur pleriq; ò quã prompti, ò quã proni. Trahit auri fulgor, qui tamen sicut lignum scintillans noctu Solem non fert, exile enim quippiam fouet in se putridi humoris, quod maiori igne tactum euanescit. Et in metallo quid aliud? Retunditur splendor virtutis præsentia, cuius magna & æterna quædam lux est. Nunquam vidisti iucundum illud puerorũ ludentiũ spectaculũ, cùm raso smegmate aut seno impinguant pauxillũ aquæ vasculo infusum, & ex eo modicum quid attractũ culmo difflantes, in ingẽtes sępe globos, diffundẽte se lentore lubricę & viscosæ materiæ, sine arte & labore tornant? Vt colorẽ mentiuntur volitantes illæ bullæ, & purpureũ cum viridi atq; aureo miscent? vt vitreum quid & cristallo simile referunt? Cęlestes orbiculos dicas, ni desint stellæ. Sed crepant repente sub manu fingentis, spiritu nimium intendente. Atqui vbi ruptura signum? vbi imago sic eleganter conflata? da vestigium, ostende locum, fragmenta collige. Fuerunt: vnum hoc tenes. Considera istos argyrophilos, nonne similes nugas exercent? Ventosis occupantur, & in vacuo suspendunt suas delicias, forma & colore decepti, quæ fallaci ludibrio dum tractantur, fugiunt. Sola virtus in Æternitatis templo trophæa figit.

Amor diuitiarum multos à virtute auocat.

Tamu-

Tumulus Ioannis Galeacij Vicecomitis, primi Ducis Mediolanensis.

EMBLEMA CXXXIV.

PRO tumulo pone Italiam, pone arma ducesq́;,
Et mare, quod geminos mugit adusque sinus.
Adde his Barbariem conantem irrumpere frustrà,
Et mercede emptas in fera bella manus.
Anguiger † ast summo sistens in culmine, dicat: † al. &
Quis paruis magnum me superimposuit? al. est.

COMMENTARII.

1. HVIVS Emblematis figura in cæteris editionibus, antequam Pignorij industriam esset experta, vel ipsi Heraclito risum mouisset Sic autem, vt vides, ille restituit in tumuli seu colliculi antica parte apparet Italia, (quam alij cruri, alij folio quercino similem faciunt) duplici mari clausa, quam circumstant à dextris quidem armata militum acies, à sinistris verò Mauri seu Turcæ deuicti. In tumuli verò summitate stat vir habitu militari, qui dextra galeam gerit, in cuius cono Mediolanensium insigne eminet, serpens scilicet infantem eructans. Hæc verò Pignorij

Sepulchra olim in montibus.

tis pictura meram sapit antiquitatem: olim siquidem mos inoleuerat in montibus insigniũ virorum, præsertim Regum & Principum, sepulchra constituendi. Nam & Augustinus lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 26. Asclepij auum, medicinę repertorem, templum habuisse ait, & tumulum in monte Libyæ, iuxta littus Crocodileum. Et Iosias Rex, superstitionis vanissimæ hostis sepulchra, quæ erant in monte, deturbauit proiectis ossibus, prætérquam Prophetarum, quæ ex elogio & inscriptione cognouit. 4. Reg. 23. Eodem spectat infamis ille spiritus apud D. Marcum, qui obnoxium habebat hominem, die ac nocte in montibus ac monumentis versantem: quem generis humani sospitator Christus valetudini mentiq; pristinæ restituit, multiplici expulso dæmone. Marc. 5. Indeq; natum auguror, vt columnæ & Pyramides in tumulis collocarentur, quemadmodum Seruius ad illud Virgilij annotauit lib. 11. Aeneid.

——ingens monte sub alto
Regis Derceni terreno ex aggere bustum.

II. *Galeacius.*

Epitaphium est Ioannis Galeacii, primi Ducis Mediolani, quem celebrat eo maximè nomine, quòd fortissimè Turcis in Italiam irrumpere conantibus restiterit, & Remp. suam legum auctoritate composuerit. Huius Historiam repete ex Sabellico Ennead. 9. lib. 9. Sed maximè Paulum Iouium consule de Ducibus Mediolanen.

Vnde petitum Emblema.

Videtur autem Alciatus id confinxisse ad Græcorum quorundam Epigrammatum imitationem, vt est Germanici quoddam lib. 3. quo Themistocles rerum à se gestarum commemoratione indicat, quo pacto à Græcis sepeliri velit: alioqui nullum satis magnum & dignum sepulchrũ suis virtutibus erigi posse. Quò spectat & Parmenionis in Alexandrum, cui pro magnitudine rerum non posse scribi dignum epitaphium, sed Europam & Asiam, quas subiugauit, eius esse sepulchrum tradit. Simile est quod in Hectoris tumulo fecit Poeta quispiam: in quo Hector non vult comparari sepulchro aut tumulo; quippè qui vniuersæ Græciæ restiterit, & cuius amplissimum sepulchrum sint Ilias, Homerus ipse, Græcia, & Achiui fugientes. Eodem modo vt dignus Galeacio tumulus ad perpetuam nominis commendationem extruatur, ait Alciatus, describendam esse Italiam vniuersam, Duces ipsos, regiones conterminas, & Barbaros toto impetu Italiæ ceruicibus imminentes: postremò constituatur Anguifer, qui symbolum habeat scriptũ, ΤΙ΄ ΜΕ ΜΙΚΡΟΙ͂Σ ΤΟ`Ν ΜΕ΄ΓΑΝ Ε᾿ΝΤΙ΄ΘΕΤΕ; Quod autem adeò magnificum tumulum ipsi Galeacio excitarit Alciatus, id optimo iure factum est: nemo enim Regum (scribit Iouius) ornatiore aut sumptuosiore exequiarum pompa elatus est. Ne pigeat legere quæ de ipso habet Corius, Sect. 4.

Causa huius tumuli.

Sed huc apponam Germanici in Themistoclem epicedium, quod imitatus est, & ferme integrum (vocabulis aliquot dumtaxat immutatis) mutuatus est Alciatus, vt videre est:

Character Emblematis

ἀντὶ τάφου λιθοῖο θὲς ἑλλάδα, θὲς δ᾽ ἐπὶ ταῦτα
δούρατα, βαρβαρικᾶς σύμβολα ναυφθορίας.
καὶ τύμβου κρηπῖδα περίγραφε περσικὸν ἄρη,
καὶ ξέρξην. τούτοις θάπτε θεμιστοκλέα.
στάλα δ᾽ ἁ σαλαμὶς ἐπικείσεται, ἔργα λέγουσα
τἀμά. τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε;

Pro sepulchro lapideo pone Græciam, pone ad hæc
Hastas barbarici symbola naufragii:
Et tumuli [in] apice circumscribe Persicũ Martem,
Et Xerxem: in illis humo conde Themistoclem.
Columna verò Salamis superimponatur, gesta referens
Hæc mea: Quid verò paruis magnum imponitis?

Marmoreo in tumulo statuatur Græcia, deinde
Hastæ barbarici symbola naufragij:
Persicus & Mauors apice astet deinde sepulchri,
Et Xerxes, & humo condo Themistoclea.
Hæc mea gesta canens Salamis ponenda columna:
Quid magnum paruis imposuisse iuuat?

Sic autem Latinè reddidit Franciscus Sanctius:

Pro tumulo exiguo terras appone Pelasgas,
Armaq; barbariea symbola militia.
Inq; basi tumuli circumduc Persica bella,
Et Xerxē; huq; superpone Themistoclea.
Et Salamis nostra virtutis buccina dicat:
Quis paruis magnum me superimposuit?

Cum

Cum his, quæ antea dicta sunt ad tumulum Galeacij, deq; inscriptione illa magnifica, *Quis paruis magnum me superimposuit?* velim annecti quæ mihi nunc occurrunt ex alijs certè non pœnitendis auctoribus. Sic igitur Horatius Epod. Oda. 9.

——Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

Velleius Paterculus de Carthagine: Eam vrbem inuisam Romano nomini Pub. Scipio funditus sustulit, fecitq; suæ virtutis monumentum. Sed interea dum hæc meditor, nescio quo modo mihi præ cæteris placet Martialis sanè argutum & lepidum de Pompeio & filijs cenotaphium:

Pompeij cenotaphium.

Pōpeios iuuenes Asia, atq; Europa, sed ipsum
Terra tegit Libyes, si tamen vlla tegit.
Quid mirum toto si spargitur orbe? iacere
Vno non poterat tanta ruina loco.

Dion Nicæus in Adriano: Postquam venit in Græciam, spectauit mysteria; cumque per Iudæam in Aegyptum venisset, parentauit Pompeio, de quo hunc versum fertur dixisse:

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόσῃ σπανὶς ἔπλετο
τύμβου,
Ossa viri magni tenui quàm clausa sepulchro.

Vicecomites familia.

Porrò hic obiter noto, *Vicecomes* nomen esse familiæ in Italia (vulgò *Visconti*) non officij.

III. *PRO tumulo*] ad excitādam tumuli magnificentiam Galeacio.

Pone Italiam] id est, appone, affinge, describe totam Italiam, cum suis viribus.

Pone arma.] Pro describe, aut dispone, non placet Fornerio, vt quòd à mera lingua Romana deflectat; quanquam Cicero initio 5. Antonianę dixerit: Pacem vult Antonius, arma ponat. hic enim, pro deponat, vsurpari liquet.

Italia inter duo maria sita.

Et mare, quod geminos] Mare superum & inferum intelligit. Nam Italia quantaquanta est, inter duo maria procurrit, Tyrrhenum seu Siculum & Adriaticum. Italiæ autem situm, amęnitatem, fertilitatem, gloriam, tam Cosmographi quam Historici plurimi lata descriptione prosequuntur, vt Plinius, Mela, Solinus, Blondus, Strabo lib. 5. Albertus Leander, & nouissimè omnium Ioan. Antonius Maginus Patauinus. De eius quoq; potentia & virtute bellica, elegans est oratio Regis Agrippę apud Iosephum Historiographum, de bello Iudaico lib. 2. cap. 16. Extat & Belsolis Regis perpulcra epistola apud Crinitum, de honesta disciplina lib. 8. cap. 11.

Mugit] Translatio à tauris. Sic quoque Virgilius mugitum amnibus tribuit, 3. Geor.

——& crebru mugitibus amnes,
Arentesq; sonant ripæ, collesq; supini.

Adde his Barbariem] adiunge barbaros conantes irruptionem facere, sed frustrà.

Galeacij bellū contra Florētinos.

Et mercede emptas] milites mercede conductos, auxiliares copias. Gessit autem Galeacius per duodecim annos bellum cum Florentinis, quo tempore Stephanus Bauariæ Dux è Germania conductus à Florentinis, in Italiam contra Galeacium magno exercitu venit, nihilq; gerens memorabile, tandem in patriam reuersus est. Post hunc Iacobus Armeniaci Comes Mediolano bellum infert, accepto à Florentinis stipendio, magnamq; manum ex vlteriore Gallia traducit; qui profligatus interijt. Sequutus est hos, aliquot interiectis annis, Robertus Imperator, qui grandem pecuniam à Florentinis accipiens contra Galeacium Mediolanensium Ducem, maximo exercitu in Italiam transijt; inde nulla re gesta memorabili, inglorius reuersus est. Tandem Galeacius dum per suos duces bellum in Florentinos continuat, moritur, Anno Domini 1403. Vide Sabellicum Ennead. 8. & Iouium de Ducibus Mediolan.

Galeacij mors.

Anguifer] Anguifer, id est, ille, qui pro insignibus fert anguem, qui est ipse Dux. Alludit.n. ad insignia Ducatus Mediolanensis, de quibus copiosè diximus Embl. 1.

Paruus magnum.] Antitheton. In Græco sic habetur: *τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε*; quasi diceret: Quis me citra exceptionem magnum rebus minimis æquare voluit? Apud Caietam in sepulchro marmoreo, æneaq; vrna, hęc inscripta reperiuntur Scipioni Africano:

Deuicto Annibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes.
Cui non Europa, nō obstitit Africa quondā,
(Respice res hominum) quàm breuis vrna premit?

Illud Horatij 3. Carm. occurrit:

——desine
Magna modis tenuare paruis.

Pompei gloria

Sic Tullius dicebat, Cn. Pompeij gloriam non

non regionis vnius, sed orbis vniuersi finibus esse terminandum. Et Alexander Magnus, Iliadem Homeri non ad tibiam, sed tubam videri concelebrandam. Et nescio an possim huc aggregare illud Epaminondæ elogium, de quo Iustinus: Vnus vir pluris fuit quàm vniuersa ciuitas. Non abludit Sallustianum hoc in Catilina, initio, quo loco ait videri sibi difficile historiam scribere, quia dicta factis æquanda sunt.

Epaminõdæ elogiũ

IV.

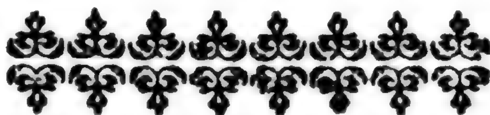
Honores habiti claris viris.

Hoc Emblema mihi reuocat in memoriam species vndecim honorum, qui ab Aristotele statuuntur Rhetoricorum primo: nempe sacrificia, monumenta vel carmine, vel oratione soluta, præmia certa, luci, superiores in sedendo loci, sepulchra, imagines, publicæ epulę, & quibus vtuntur Barbari, habitus adorantium, & cõspectus euitationes, munera, quæ apud quasq; gentes in precio sunt. De quibus sigillatim aliquid dicere nihil hic necesse habeo. De sepulchris & monumentis agimus, quæ inter honores non paruos poni solemne iam olim fuit. Consentaneam enim veritati & obseruantiæ, imò indubitatum est sapientibus, quædam cognata esse nobis semina immortalitatis; cuius adeo appetentes sumus, vt & sepulturæ prospiciamus, & nolimus cadauer nostrum malè haberi. Nec enim admittenda est vecordium quorundam sententia, animam nostram à corpore solutam interire existimantium: sanè harum pecudum animi tam insipidi nunquã vixerunt cum suis sententiis. Humanum verò ingenium, quod animæ nostræ vis est, cùm se sciat immortale, optat illud etiam vt corpus ipsum queq; & comes, & domicilium suũ, quoad fieri possit, eadem felicitate perfruatur. Atqui iam cadauer neq; sentit, neq; tuum est amplius? at fuit: & nunc sensus est mihi viuenti earum commoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Et quidem quanta nobis viuis sepulturæ cura esse soleat, tum quotidiana rerum experientia, tum etiam vitæ magistri docent historici. Nam & Aegyptiorum Reges ad vitam iustam & honestam nihil tam adduxisse legimus, quam si secus facerent, metum atque formidinem denegatæ sepulturæ. Diodorus lib. 1. Hinc etiam est, quod de sepulchris & monumentis, quæ defunctorum domos Constantius appellat in l. 4. C. de sepulch. viol. tam prouidè & religiosè in iure multa sint prodita. Nam & voluntas defuncti monumentum fieri sibi disponentis, salua conscientia, & citra infamiam negligi nequit. l. militis, 5. C. de relig. & sumpt. fun. Vti nec ipsum monumentum obligari. l. 2. C. dict. t. neq; legari. l. monumenta. 14. C. de legat. neq; permutari. l. 12. §. 1. de relig. & sumpt. fun. neq; alienari vel distrahi potest. l. 2. & 9. C. d. t. quia scilicet religionis interest monumenta extrui & exornari. l. 1. §. interdictum, de mort. infer. Vnde cùm monumenta memoriæ seruandæ gratia existant, l. 1. §. 6. ff. d. t. satis inhumanum & durum fuerit, memorias vendere mortuorum. Can. postquam. 13. q. 2. Quapropter (vt propius ad rem) non immeritò Galeacio tam magnificum cõstructum fuit monumentum: talis enim ille vir fuit, qualem Plato in Repub. esse debere præcipit; vt puta qui sibi & patriæ vtilissimus, qui singulis ætatibus semper probatus & inmaculatus existit, is custos & princeps ciuitatis constituendus est. Honores huic tribuendi & viuenti & mortuo, sepulchrorum & aliorum monumẽtorum maxima munera sortienti. Hæc Plato in dialogo 3. de Repub. Talis quoque honor qui Galeacio, olim contigit (ne alios infinitos huc congeram) Menandro Bactrorum regi, homini mitissimo, in expeditione quadam vita functo, cui cunctæ regni ciuitates, cunctiq; populi inferias de more, communiq; consensu soluerunt. Sed de reliquijs cùm diu certatum esset, quibus in primis commendarentur, vix tandem inter omnes conuenit, vt æquè partitæ singulis distribuerentur rata pro parte, nempe vt illius viri monumentum apud omnes pariter cum veneratione existeret: testis est Plutarchus commentario, quo ciuilem hominem instituit. Nunc bono principi succedat *Optimus ciuis*.

Sepultura cura.

Sepulchrorũ et monumentorum religio.

Menãdri exequia.

Optimus

Optimus ciuis.

EMBLEMA CXXXV.

DVM iustis patriam Thrasybulus vindicat armis,
Dumq́ simultates ponere quemque iubet,
Concors ordo omnis, magni instar muneris, illi
Palladiæ sertum frondis habere dedit.
Cinge comam, Thrasybule, geras hunc solus honorem;
In magna nemo est æmulus vrbe tibi.

COMMENTARII.

B IN corona ciuium gratulantium & lætitia gestientium medius stat Thrasybulus chlamydatus, cuius caput cæteri certatim frondibus oliuę honoris gratia cingũt.

II. HANC historiam non iniucundã paulò altiùs repetemus ex libro 5 Iustini Historici, nam Xenophon latiùs se extendit, quàm vt hic possit commodè coarctari; quin nec omnia, quę in hanc sententiam dicit Iustinus, huc transferre est animus, sed carptim potiora. Athenienses itaq; longissima obsidione pressi à Spartanis, post longam famem & assiduam pestilentiam, duce Conone, à Lysandro Lacedæmoniorum duce victi pacem petierunt, quam tandem impetrarunt ea conditione, vt ciuitas Atheniensium à triginta viris Lacedæmoniis gubernaretur. Hi sibi tria millia satellitum

Historia Thrasybuli, qui tyrãnos expulit.

litum

litum statuunt,& quasi paruus hic ad continendam ciuitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Deinde miseras vrbis reliquias cædibus & rapinis exhauriunt:& successu temporis horum tanta creuit tyrannis & sæuitia, vt boni quiq; ciuitatis principes & opulenti,beneq; nummati homines ad fugam in exiliũ adigerentur; replebaturq; Græcia Atheniensium exulibus. Sed cùm Lacedæmoniorum edicto ciuitates recipere exules prohiberentur, omnes se Argos & Thebas contulerunt,vbi nõ solùm tutum exilium egerunt, verùm etiam spem recuperandæ patriæ receperunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria,& pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus castellum Phylen Atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam ciuitatum tam crudeles casus miserantium fauor: sic & Ismenias Thebanorum princeps etsi publicis non poterat, priuatis tamen auxiliis adiuuabat. Et Lysias Siracusanus orator, exul tunc, quingentos milites stipendio suo instructos in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit igitur asperum prælium: sed cùm hinc pro patria summis viribus, inde pro aliena dominatione securiùs pugnaretur, tyranni vincuntur: victi in vrbem refugerunt, quã exhaustam cædibus suis etiam armis spoliant. Deinde cùm omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex vrbe iubent,& in ruderibus murorum, qui diruti fuerunt, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Posthæc Thrasybulum corrumpere, imperii societatem pollicentes, conantur: quod cùm non obtinuissent, auxilia à Lacedæmoniis petiuerunt. Quibus adscitis iterato præliantur. In eo bello Critias & Hippomachus tyrannorum sæuissimi cadunt. Cæteris victis, cùm exercitus, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, Thrasybulus magna voce exclamat: cur se victorem fugiãt, potiùs quàm vt vindicem communis libertatis adiuuent? ciuium meminerint illam aciem, non hostium esse,& cætera quæ adiecit Xenophon in Thrasybuli oratione. Tandem tyranni in exilium mittuntur, qui ægrè ferentes exilium, Athenienses inuadunt; sed per insidias comprehensi trucidantur. Atq; ita ciuitas per multa membra dissipata, in vnum tandem corpus redigitur. Sed vt inter Athenienses ciues pax esset stabilior, interposita fide publica Thrasybulus legem sanxit, de abolendis præteritis iniuriis, quam ἀμνηστίαν nuncupauit. Quocirca coronam ciuicam magno totius ciuitatis applausu meruit. Vide prouerbium, *Ne malorum memineris*. De Thrasybulo præter Iustinum & Xenophõtem agit Æmilius Probus in eius vita. Valerius Maximus lib.4.cap.1. Meminit etiam Pausanias in Atticis,& Plutarchus in vita Pelopidæ. Huc spectat adagium, *Thrasybulo Dionysium similem esse dicitis*. Marullus in eam fermè sententiam scripsit Epigramma certè venustum:

Thrasybulus.

Lex ἀμνηστίας.

Cùm fugeret ciuem ciuis deuictus vt hoste,
In patriam sceleris conscius ipse sui:
State viri, Thrasybulus ait, victoria vestra est:
Nec mihi, sed vobis vicimus, & patriæ.
Dixit, per mediosq; ruens ensesq; virosque.
Parcendum passim ciuibus, ingeminat.

III.

DVM iustis patriam] pro salute patriæ, qua nihil debet esse charius; & pro qua mortem oppetere sapiens non dubitabit. εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης ait ille:& quæ pietas prior, quàm in patriam & parentes? imò quæ arma iustiora, quàm quæ capiuntur ad vindicandam patriam?

Thrasybulus] quasi *audax consiliarius*; vel potius homo audacis siue audentis consilii: nam θρασὺς, audax. & βουλὴ, cõsilium significat: nomen factis conueniens: nobis Germanis sonat *Kuenrat*, vt dictum in Præfatione Emblematum. Et certè appositè istud inditum nomen Thrasybulo, qui audenti consilio rem magnam aggressus est, & feliciter perduxit ad exitum. Atqui quod habet Publii mimus, *In rebus dubijs plurimi est audacia*. Quo ferè sensu Euenus dixit, ad sapientiam permultum conducere audentiam: seorsum si sit, noxam adferre. πρὸς σοφίαν μὲν ἔχειν τόλμαν μάλα σύμφορον ἐστί, χωρὶς δὲ βλαβερὴ, καὶ κακότητα φέρει. In iure audacia circa licita adprobatur. l. Celsus, 20. §. videndum. ff. de lib.& postum. l. si quis in tantum 7. C. vnde vi. Vnde rectè Comicus:

Thrasybulus vnde dictus.

Audacia quando licita.

εὔτολμος εἶναι κρῖνε, τολμηρὸς δὲ μή.
Audens ita esto sit procul vt audacia.

Dumq; simultates ponere] suadet abolendas veteres iniurias. Nã parum fuisset

arma cepiſſe ad expellendos tyrannos, niſi hoc alterum ſapienter & prouidè inductum & perſuaſum eſſet. Allusum eſt autem ad ἀμνηστίαν, id eſt, *malorum obliuionem*. ſic enim Athenienſes vocabant illud plebiſcitum, quo multæ ſeditiones fuerũt ſublatæ. De quo vide prouerbium, *Malorum meminiſſe*. & Valerium Max. lib 4. c. 1. & lib. 5. cap. 6. qui pulchrè narrat hiſtoriam. Obiter noto, ſimultatem dici odium per ἀντίφρασιν, quia minimè ſint ſimul, qui ſe odio proſequuntur. Vel ſi mauis à ſimulatione deduci, quia inimici occulti ſimulata loquuntur ad inuicem: nam ſecundum Vallam, ſimultas eſt odium latens.

ἀμνηστία.

Simultas.

Concors ordo omnis] omnes Athenienſium ordines, optimates cum plebe vnanimes.

Magni inſtar muneris] ſummi honoris loco ciuica eum corona donarunt, quæ dabatur ei ciui, qui ciuem in bello ſeruauerat: fiebatq; ex oliuæ fronde, aut querna; interdum ilice, Gellius lib. 5. cap. 6. & Plinius lib. 16. cap. 4.

Corona ciuica.

Palladia ſertum frondis] oliuæ, quę Palladi ſacra, vt diximus Emblem. 24. & alibi, & teſtatur Plinius lib. 12. cap. 1. fuit enim illa oleæ inuentrix, Ouidio 6. Metamorph. aſſertore. Aemilius Probus, ſiue is fuit Cornelius Nepos, in Thraſybulo: Huic pro tantis meritis, honoris corona à populo data eſt, facta duabus virgulis oleaginis; quam quòd amor ciuium, & non vis expreſſerat, nullam habuit inuidiam, magnaq; fuit gloria. Cingebantur autem corona ex olea ſeruatores ciuium, quod ea paci dicata eſſet, vt refert Hermogenes c. 2. de oratoria. Et eam geſtantibus indiciũ erat pacis. Hinc Virgilius 8 Aeneid.

Oliua ſacra Palladi.

Olea paci dicata.

Paciferaq; manu ramum prætendit oliuæ.

Et Ouidius lib. 1. de Ponto:

Adiuuat in bello pacatæ ramus oliuæ.

Sed enim non à Græcorum fabulis, neque ab alienigenarum gentium commentis, ſed diuinitus, vel ab ipſo ferè noui mundi primordio ineſſe oleæ pacificationis vim nobis demonſtratum eſt. Diluuio enim ceſſante, à Noe columba emiſſa, quæ pręperi volatu regionis aliquantulum circumlata, paulò poſt oliuæ ſurculum habens in arcam reuerſa eſt: eoq; argumento lætatus Noe, ſenſit tempeſtatem diluuii iam deſæuiiſſe, terramq; ipſam pacatam, & remittente inundatione iamdudum in emerſu eſſe. Sed quid illud? cùm ferrum, ferriq; vſus bello in primis inſeruiat, & ſymbolicè pro bello ponatur, tantam ineſſe oleo vim, vt id emolliat, & ad feriẽdi vſum ineptum & inutile reddat; ſiquidem fabri, qui ferrum lenteſcere & emolliri volunt, candefactum id oleo intingere conſueuerunt. Oleagiuis item coronis vtebantur miniſtri triumphantium, quod Minerua Dea belli eſſe credebatur. Plura de oleæ ſymbolis habes apud Pierium lib. 53. Hieroglyph.

Columba à Noe emiſſa.

Oleũ ferrum emollit.

Geras hunc ſolus honorem] qui cæteros virtute anteſtas, ſolus eo honore dignus repertus es. Seneca epiſt. 41. In homine id laudandum eſt, quod ipſius eſt. Familiam formoſam habet, & domum pulcram, multum ſerit, multum fœneratur; nihil bonum in ipſo eſt, ſed circa ipſum. Lauda in eo, quod nec eripi, nec dari poteſt. Quod proprium hominis eſt quæris? animus & ratio in anima perfecta.

In magna vrbe] Athenienſi. Olim Athenæ ἄστυ dictæ, per excellentiam; vt Alexandria πόλις.

Nemo eſt æmulus] omnes tibi optimè volunt, nullus non tibi debitum honorem decernit. Hæc laus quidem tanta eſt, vt non poſſit eſſe maior in homine ciue: adeo vt vix fidem inueniat. Virtuti enim ſemper comes eſt inuidia & æmulatio: Vnde rectè ille, quiſquis fuerit; *Optima, cibus inuidiæ*. Et ſanè in Comitijs vrbis noſtræ olim (verba ſunt Laurentij Pignorij Patauini) cum ciuis quidam omnibus ſuffragijs, quotquot interfuerant, conſecutus fuiſſet honorem, quem petebat, illum Prætor, qui aderat, de facie noſcere cupiens gratulatus eſt, quod omnes illum amarent: at Præfectus dolere ſe, quod neminem inimicum haberet. Vt enim inquit Publius,

Virtuti comes inuidia.

Miſerrima eſt fortuna, quæ inimico caret.

CVSVM videtur Emblema in ciuem aliquem Mediolanenſem, ciuilis concordiæ, & Reipublicæ ſtudioſum. Conſueuit .n. Alciatus ſub antiquorum perſona viros ſui ęui in ſcenam inducere, quà bonos, quà malos; quà nobiles, quà inglorios. Et huius rei in Emblematis ſparſim non obſcura apparent veſtigia: nimirum

IV. Intentio Emblematis.

——ſeruitus obnoxia,
Quia quæ volebat non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas tranſtulit,
Calumniamq; ficta eluſit ioca.

Illud quoq; argumento eſt, quod de *magna*

Mediolanum magnum.

gna vrbe loquatur; Mediolanum autem magni nomen obtinere vel ipsi plebeculæ notum, quæ passim de Italiæ vrbibus: *Roma santa, Venetia ricca*, Milano grande, *Napoli gentile, Fiorenza bella, Bologna grassa*. &c. Cæterum tunc temporis & Brixiani suum Thrasybulum habuere, Benedictum videlicet Maximum, cuius extat de forma Reipublicæ Brixianæ constituenda præclarum consilium, & de eodem non ignobilia Encomia carmine conscripta. Sed hoc Emblemate duo potissimũ inculcãtur.

Benedictus Maximus Brixianus.

Dimittite & dimittetur vobis.

1. Traditur lex *ἀμνηστίας*, quæ conformis est oraculo Euangelico de iniurijs remittendis & obliuione delendis. Quod quãtùm cõducat ad ciuilem societatem, nemo sanæ mentis nescit. Iniuria enim semel remissa reuocari non debet, c. si illi, 23. q. 4. ex Gelasio. Et qui dissimulat iniuriam, callidissimus est, apud Hebræum parœmiastẽ Prouerb. c. 12. Sed hic callidissimus, prudentissimus, vt apud Tull. Partitionib. Refero huc locum ex Ausonij panegyrico, ad finem penè, vbi de combustis fœneratorum nominibus, vt nouæ & veteres rixandi occasiones tollerentur, auspice Gratiano, bono principe. Exemplum aliud celebre Constantini magni, de combustis libellis expostulatorijs episcoporum, qui ad Nicenam synodum conuenerant. Nihil peccauero, si cum Thrasybulo nostro contulero factum Solonis: vt enim ille legem *ἀμνηστίας* condidit, sic iste legem *σεισάχθειαν* sanxit. Cũ enim septem sibi talenta ex patrimonij sui iure deberentur, ea primò remisit, ac reliquos idem facere debere exemplo suo pronunciauit. Quæ lex appellata est *σεισάχθεια, ἀπὸ τοῦ σείειν τὸ ἄχθος, ab excutiendo onere*. Vel vt Laertius exponit, *ἀπὸ τοῦ ἀποσείσασθαι τὰ βάρη τῶν δανείων*, id est, *ab excutiendo æris alieni intolerabilem sarcinam*. Latini *Tabulas nouas* vocarunt. Præterea sicut Thrasybulus patriam à tyrannide liberauit; ita Solon insulam Salamina restituit suis ciuibus. Nam cum de ea inter Athenienses & Megarenses ferè vsq; ad internecionem armis dimicatum esset, multisq; cladibus acceptis capitale apud Athenienses esset, si quis legem de vindicanda insula ferret. Solicitus Solon, ne vel tacendo patriæ Reipub. consuleret, vel consulendo sibi noceret, subitam sibi amentiã simulat, cuius prætextu non dicturus modo prohibita, sed & facturus erat. Deformi habitu more vesanorum in publicum euolat, factoq; concursu hominum suadere populo cœpit quod vetabatur, omniumque animos ita cepit, vt extemplò bellum aduersus Megarenses decernerent, & insula deuictis hostibus Atheniensium fieret. Laertius lib. 1. de vita Philos. Plutarchus in Solone.

Solonis lex σεισάχθεια.

Solonis astus.

Officium boni ciuis.

2. Optimi ciuis munus esse docent, Rẽp. suam non modò legum metu vincire, sed & omnes omnium animos pacis vinculo continere, omnemq; rixarum & veterum contentionum occasionem adimere. Id exẽplo Thrasybuli palam fit, de quo iam plenè diximus. Bonum ciuem breuiter & dilucidè ex oppositis nobis depingit Cicero, Orat. pro Sest. Hi & audaces, inquit, & mali, & perniciosi ciues putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcant mẽtes imperitorum, aut qui fortes & claros viros, & benè de republica meritos in aliquam vocant inuidiam. Qui verò sceleratorum impetus & conatus represserunt, qui authoritate, qui fide, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt, ij boni ciues semper habiti sunt. Idem ad Atticum lib. 9. Nihil viro bono, & quieto, & bono ciui magis cõuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Sed cum bonum virum audio nominari, statim me colligo & dijudico; dubia enim est vox, à latiori sensu restringenda. Quis in tanta malorum colluuie bonus? Phœnicem appellem hominum, cui cinnama substernam & aromaticas messes. Quid ais? virtutis hic homo typus est, & sanctimoniæ exemplar. O vide, ne in speciem talis, non à solida basi: lubrica sunt iudicia, & in peiora facilis lapsus aut flexus. Potest videri, si ad Lydium probes, fallit: in fibris morbus latet circum præcordia, nec à signis apparentibus euidens coniectura. Sanitas in vultu & habitu toto corporis, viuidus color & vernans, gratia in oculis, in labijs suauitas, composita ad modestiæ præscriptum vtraq; nihil ex ore, quod inquinet, nihil in facie, quod ad lasciuiam prouocet, aut euagetur potiundi affectu; vestis non ad pompam, sed necessitatem, placando ventri victus, potus torturæ & artis expers, morum elegans barbaries & rustica ciuilitas, infra fastum, supra sordes, ad conditionem vitæ temperata. Cur non bonum hunc talem & sanum nominem? Non cer-

An inueniatur vlibi bonus vir.

tè malum, sed an bonum simpliciter? vix affirmem. Detrahe laruam & inspice, nænos offendes & maculas. Ad legem quidem ita plerique se componunt, suppressis vitijs & in abdito sepositis, vt ea salua, omnes honestatis numeros compleuisse se, & præclarè functos officio boni viri, sibi prorsus persuadeant. Vana laus, & simulata, imò formidine pœnæ violenter extorta bonitas: abrogetur lex, impunitate concessa, liberrimus cursus erit ad omne facinus, & sine rubore peccabitur. Causa est intrinsecus quidam & occultus fomes, quem vel tenuis afflantis auræ spiritus sopitum resuscitet: dormiunt sub cinere iacentis affectus; & placati ad tempus igniculi isti, non moriuntur, & quærunt exitum interdum eruptione, si coerceantur arctiori custodia. Quotusquisque est, qui conceptam de se præclaram opinionem virtutis, ad exitum vsque stabilem & inconcussam conseruet? Conuerti & peruerti, communis praxis. Non opus exempla ab antiquitate petere contestandæ fidei, singuli dies suggerunt, labi alium, alium resurgere, nec consistere diu vestigio immobili. Sæpè castitatis florem illibatum perduxit verecundus iuuenis ad metam etiam virilis ætatis, infami scorto tum primùm venditum. Sæpe continuit manus aliquis & linguam à spolio famæ ac bonorum in multam ætatem, seductus tandem erumpente illo affectu, quem tot annis iniecto ca pistro frænabat. Abstemios vidimus à lacte materno ad prætextam aut togam, in media crapula suffocatos clausisse diem. Quamdiu radix in fundo, germen dat & fruticescit, vel in caulem & folia certis mensibus luxuriat, cohibente iam frigore. Simile quiddam in homine: plantarium quasi quoddam in corde nutrit, vnde vitiorum illa seges & pullulatio, quam occasio educit aut retundit. Nemo non expertus, quilibet Lernam habet suam, Herculea manu purgandam: labore opus succidendis tot capitibus parturientis monstri huius; multi conantur, pauci perficiunt. *Nibil ex omni parte beatum.* vetus & verum dictum, pro Delphico oraculo mihi. Prodeat qui de iniuria possit hic queri. Vniuersalis Maxima est, tangit singulos, nemine excepto, nec ætatis, sexus, conditionis, ordinis, status, dignitatis vllo priuilegio. Vt mors communis, ita causa mortis; trahit secum hoc onus quisquis nascitur, & domesticum hostem circumfert dum spirat, ò quàm turbulentum sæpè & implacabilem, nisi altior vis domet, & romphæa aliqua è cœlesti armario: quę certè omnibus necessaria ad truncandam hanc Hydram. Neminem igitur seponis, inquis, quem nobili hoc & præclaro boni viri titulo exornes? Neminem ex asse, cui nihil desit ex omni parte. Sed vti citharœdum bonum, qui suauiter ludit, quamuis perfectus non sit; ita ciuem bonum, cuius acta, vita & mores ciuilibus statutis accordant, appellare consueuimus: ita bonum militem, qui imperata ducis exequitur: bonum œconomum, cui ratio constat accepti & expensi: bonum monachum, quem nutus superioris & regula continent in officio. Talis omnis Respublica & communitas habet, iustos, honestos, pacis amantes, non publicè in exemplum malos; tolerantur & probantur, quamdiu lex & magistratus. Moralis igitur quædam & politica virtus sit bonitas, quæ rigidi etiam censoris virgulam leuiusculi erroris aspersione sustineat. Sed vbi altera illa absoluta & perfecta? nondum reperio: Mathematica est & imaginaria, quæ in vacuo thronum suum fixit clauso mundo. Vbi homo, ibi vanitas & corruptio, luctus & miseria, prauitas & error, lege propagationis & communi sorte. Porrò de ciuilibus præceptis & officijs multi scripserunt, inter cæteros consule Marsilium Ficinum lib. 1. cap. 77. lib. 3. cap. 11. & lib. 6. cap. 59. Magno etiam omnium tum ciuium, tum litteratorum desiderio expectatur Tractatus de bono ciue, quem composuit Illustrissimus Nicolaus Contarenus Venetus, Senatorij ordinis, Dominus meus ob prolixa merita omni obseruantia suspiciendus: quod opus non posse esse nisi omnibus numeris absolutissimum, iudicabūt mecum omnes, qui illius Viri diuinam prudētiam, singularem æquitatem, vitæ innocentiam, morum suauitatem, multarum rerum experientiam, & solidam litterarum scientiam perspecta habuerint.

Affectus praui in omni homine.

Nibil ex omni parte beatum.

Nemo ex asse bonus, sed secundum legem.

Nicolaus Contarenus.

Stre-

Strenuorum immortale nomen:

EMBLEMA CXXXVI.

ÆACIDAE tumulum Rhætæo in littore cernis,
Quem plerumque pedes visitat alba Thetis.
Obtegitur semper viridi lapis hic amarantho;
Quod nunquam Herois sit moriturus honos.
Hic Graium murus, magni nex Hectoris. Haud plus
Debet Mæonidæ, quàm sibi Mæonides.

COMMENTARII.

I. IVXTA mare in littore saxo excisum conspicitur sepulchrum, ad quod Thetis in concha marina, delphini dorso imposita appellit, idemq; noto amaranthi flore conspergit & ornat.

II. Character Emblematis. EXTAT lib. 3. Græcorum Epigrammatum carmen in Laertæ tumulũ, quod quia ferè ad nostrum epigramma spectat, huc adscribere placuit.

Ψήχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου
Φείδεται. ἀλλὰ μιῇ πάντ' ὀλέκει δαπάνῃ.
Ὡς καὶ λαέρταο τόδ' ἠρίον. ὃ σχεδὸν ἀκτῆς
Βαιὸν ἄπο, ψυχρῶν λείβεται ἐξ ὑετῶν.
Οὔνομα μὴν ἥρωος ἀεὶ νέον. οὐ γὰρ ἀοιδαῖς

Ἀμβλύνειν αἰὼν (κὴν ἐθέλῃ) δύναται.
Saxa cauat tẽpus, ferro nec tẽpora parcunt,
Omnia sed mollit tempora longa dies.
Laertæ sic busta terit quoq; littora propter
Aethere de summo defluus imber aquis.
Immortale sed, heu, nomen delere vetustas
Herous, Musa vindice, nulla potest.
Cauat & petram longũ tempus, neq; ferro
Parcit, sed vna omnia perdit consumptione.
Sic etiã Laertæ tumulus, qui prope littus
Paululum abest, frigidis liquitur à pluuijs.
Nomen quidẽ herois semper florens. Non enim carmina
Obscurare æuum, etiamsi velit, potest.
Longa dies saxumq; cauat, ferrũq; retũdit,
Cursibus æternis omnia vbiq; vorat.
Sic quoq; Laertæ tumulus, qui littore ab ipso
Paululũ abest, tenui tunditur à pluuia.
Nomen at herous manet immortale. Nec æuum
Delere (vt vellet) carmina dia potest.
Apponam & illud argumenti eiusdem:
Τύμβος Ἀχιλλῆος ῥηξήνορος, ὅν ποτ' Ἀχαιοὶ
Δώμησαν, Τρώων δεῖμα καὶ ἐσσομένων.
Αἰγιαλῷ δὲ νένευκεν, ἵνα στοναχῇσι θαλάσσης
Κυδαίνοιτο πάϊς τῆς ἁλίας Θέτιδος.
Hic positus Graijs tumulus pugnacis Achillis,
Dardanidæ cuius membra sepulta timent.
Adiacet ad littus, pelagi quo murmure natus
Laudetur Thetidis contumulatus humo.
Cæterùm Philostratus in Iconibus, ad tumulos exornandos scribit amaranthum vsurpatum fuisse, orto à Thessalis initio, qui Achillis sepulchrum eiusmodi coronis redimirent. Idem confirmat Antonius Thylesius in libello, quem de coronis composuit, vbi sic: Thessali Achillis sui monumentum amarantho coronabant: vt ostenderẽt, quemadmodum flos ille numquam interit, sic eius famam perpetuò duraturam. Ad hoc respexisse videtur Sanctius, cùm in Heroicis epitaphijs de Achille loqueretur: *Amaranthus tumulis appositus.*
Heroum iacet hic flos immortalis Achilles.
Vide Cœl. Rhodigin. antiq. lect. lib. 17. cap. 21. Vel certè referemus Emblematis huius materiam ad id quod 1. Attic. retulit Pausanias de incolis, ni fallor, Salaminis, qui tradunt apud se post Aiacis cladem, florem quendam primum enatum candidum, modicè rubentem, lilio cùm cæteris partibus tum folijs minorem, inscriptum ijsdem, quibus Hyacinthum, literis. *Typus Emblematis.*

III. *ÆACIDÆ tumulum*] Achillis sepulchrum. Dicitur autem Achilles Aeacides, ab Aeaco auo paterno, Telamonis & Pelei patre. *Achilles Æacides.*

Rhœtæo in littore] Rhætęum oppidum & promontorium Troiadis, Aiacis sepulchro à poetis celebratum, sicut & Sigęum sepulchro Achillis. Id quod ex Cicerone pro Archia, Mela lib. 1. cap. 18. Plinio & Strabone liquet. Hinc Alciati videtur μνημονικὸν ἁμάρτημα, deceptus enim est sequendo Solinum, qui etiam malè intellectis Plinij verbis Achillem in Rhætæo sepultum asserit. Pignorius tamen nullum hic peccatum subesse asserit, genuina Plinij lectione persuasus; quam mihi nondum contigit videre. *Rhœtæũ.* *Alciati lapsus memoriæ.*

Pedes visitat alba Thetis] quem interdũ inuisit Thetis, pedibus alba Dea, λευκόπους. Est autem Thetis Dea maris, Achillis mater, quæ quia semper in aquis habitet, pedes albissimos dicitur habere à Poetis. Ouidius in Epistol. *Thetis.*
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.
Accipitur etiam aliquando pro ipso mari, quamuis diuersa ortographia & quantitate: Tethys enim scribitur, prima longa, quã in Thetis, pro Achillis matre, breuiabis. Sed mirum est, hanc constructionem aliquos, etiam Grẹculos sibi visos (ne dicã graculos) torsisse, cùm merus sit Græcus loquendi modus, & apud Homerum vsitatissimus, qui sæpe sic ait: & quidem 1. Iliad. ἀργυρόπεζα θέτις. id est, *argenteos habens pedes Thetis.* vel, *alba pedes Thetis*, id est, pulchra. Sic Iuno apud eundem vocatur λευκώλενος ἥρη. id est, *albas vlnas habens Iuno.* Dicitur autem Thetis argenteos pedes habere, propterea quod maris aqua in locis profundis est obscurissima, & in extremis partibus clarior & pellucida. Thetis verò sæpiùs visitare tumulum Achillis ideo dicitur, quod marini fluctus assiduò eundem alluant. *Tethys pro mari.* *Thetis cur alba pedes.*

Obtegitur semper viridi] saxum hoc sepulchrale tegitur amarantho viridi. Ideo autem amaranthus dicitur viridis, quia nunquam marcescit: vnde nomen habet ab *Amaranthus.*

ἀ

a priuatiua, & μαραίνομαι, marcesco, quasi nunquam marcescens. Plinius lib. 21. cap. 8. inquit: Amarantho non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, veriùs quam flos aliquis, & ipse sine odore, mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lętiùs renasci. Prouenit Augusto mense, durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur: mirumque postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hibernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescit. Amaranthina corona D. Petro in epist. 1. ea est, quam interpres vertit immarcescibilem, τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον, & notauit olim A. Augustinus. Quo respexisse videtur Clemens Alexandrinus, Pædag. cap. 8. Pulcra enim amaranthi corona ei est reposita, qui se rectè gesserit. Amaranthus autem est immortalis Poetis. Huc pertinet quod narrat Philostratus in Heroicis, Neoptolemo coronas amaranthinas primos Thessalos ad funera ex lege constituisse, vt etiamsi venti nauem abduxissēt, minimè flaccidas ac deformes adferrent. Venetijs porrò (vt est illa gens florũ mirè studiosa, ob raritatem ex terrę & hortorum penuria, puto) mensæ hyeme in conuiuijs amarantho exornantur, quē in hunc vsum toto anno reseruant, vt adhibito aquæ tepidæ lenocinio, mox ad libitum reuirescat in purpuram.

Veneti florum studiosi,

Quod nunquam herou &c.] τῶν ἡρώων ὁ κλέος ἀθάνατος. *Heroum gloria immortalis.* Euripides Hercule furente:

Τερταίων ἀρεταὶ πόνων
τοῖς θανοῦσιν ἄγαλμα.
Fortium laborum virtutes
Mortuis etiam decus.

Hic Graium murus] Princeps Græcorum fortissimus, quo stante Græci mansere inuicti. Elegans metaphora, murus, pro munimento & robore: vt apud Maronem, duo fulmina belli Scipiadas, & Cic. in Paradox. Duo belli propugnacula. Eo sensu Pindarus in Olympijs Hectorem Troiæ columnam appellat: ὃς Ἕκτορ᾽ ἔσφαλε Τροίας ἄμαχον, ἀστραβῆ κίονα. id est: *qui Hectorem subuertit inexpugnabilem, immobilem columnam.* de Achille loquitur. Hunc quoq; præclaris nominibus honestat Ouidius 12. Metamorph.

Achilles, murus Græcorũ.

Iam timor ille Phrygum, decus & tutela Pelasgi,
Nominis Æacides, caput insuperabile bello.

Quò referri possunt allegoricas à Iuuenale dicta in ementitos nobiles, qui iactant magnificos generis titulos.:

——*Miserum est aliena incumbere famæ,*
Ne collapsa ruāt subductis tecta columnis.

Magni nex Hectoris] qui Hectorē Troianorum fortissimum interfecit. Effectum pro efficiente. In Appendicibus Virgilianis hoc legitur:

Hector ab Achille occisus.

Defensor patriæ, iuuenũ fortissimus Hector,
Qui murus miseris ciuibus alter erat.
Occubuit telo violenti victus Achillis:
Occubuere simul spesq; decusq; Phrygũ.

Refert Hyginus, Achillem cùm bigis alligatum Hectorem raptaret exclamasse: Troiam expugnaui. Reuocat mihi in memoriam mors Hectoris id, quod scribit Aelianus 12. var. histor. Epaminondam accepto mortifero vulnere in pugna Mantinensi, delatum in castra iussisse acciri Daiphantum, vt eum ducem sibi moribundo sufficeret: quem cum in acie cecidisse retulissent, rursum Iolaidem vocari imperasse; quem etiam interfectum cùm dicerent, nihil aliud habuisse, quàm vt suaderet pacem cum hostibus esse faciendam, nullo iam duce Thebanis superstite. In Euripidis Hecuba sic loquitur vmbra Polydori: ἐπεὶ δὲ Τροία θ᾽, Ἕκτορός τ᾽ ἀπώλετο ψυχή, πατρῷα θ᾽ ἑστία κατεσκάφη. *Vbi Troia, & Hectoris animus perijt, & patrij lares diruti sunt.* Hæc etsi communiter ita teneantur, nempe Hectorē ab Achille occisum: sciant tamen Hectoris studiosi, extare libellum Græcum Dionis, de Troia non capta. vbi multò aliter refertur historia, quã ab Homero describitur, Achillem scilicet ab Hectore occisum. Quod & ipse Homerus videtur aliquibus in locis subindicasse, sed tectè. Lege libellum, cui fortasse plus habebis fidei quam Homero. Et (vt ingenuè fatear quod sentio) si causa sub meo tribunali decidenda foret, pręconium, quod Homerus Achilli tribuit, multò meliore iure Hectori adiudicarem, vt qui illum virtutibus heroicis multis parasangis antecierit. Fuit enim Achilles mulierarius, iracũdus, iniustus, crudelis, addo & auarus. Nam cũ primis iuuentutis annis puellari habitu inter filias Lycomedis latitaret, Deidamiam vitiauit. Imò ob ereptam sibi Briseidem tantas exercuit simultates, vt nullis precibus, nec precio adduci potuerit, vt laboran-

Dionis liber, de Troia nõ capta.

Achilles vitijs enormibus obnoxius.

tibus Græcis succurreret, priuatam voluptatem communi patriæ periculo anteponens. Et quis vnquam tantam crudelitatem in hostem exercitam legit, quantam ille in miserum Hectorem exhibuit? quem ter circum muros Troiæ curru raptauit; cumq; instar frendentis belluæ immanitatem expleuisset, cadauer feris & volatilibus obiecit, nec patri, nisi numerata pecunia, restituere voluit; id quod vix ferarum est. Equidem, vt canit Ouidius in Trist.

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suũ finem cùm iacet hostis habet.
At lupus, & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcunq; minor nobilitate fera est.

Achilles Tenedis odiosus.

Hinc non immeritò multorum incurrit odia: etenim Tenedij adeo infensum habuerunt, quòd Tenedum deuastasset, vt suppli cio afficeretur, qui restituto templo Achillem nominasset. Alex. ab Alexandro lib. 2. cap. 14. Tale prorsus nihil de Hectore legitur, vt qui arma iustissima pro patriæ defensione sumere coactus fuerit. Sed in hac re cuique esto liberum iudicare; nos redimus in viam, à qua nos Achilles cum Hectore raptauerat.

Haud plus debet Mæonidæ] Achilles non plus Homero debet, à quo eius virtutes celebratæ carminibus, & sine quo nomen Achillis ad posteros non peruenisset; quàm Homerus Achilli. Cum enim sibi proposuisset tam excellentem hypothesin Iliados in gestis Achillis carmine decantandis, id est, imperatoris sine exceptione magni, ea materia si caruisset, nomen eius ignotum fuisset posteris, eiusq; doctrina siluisset, vis que tam diuini ingenij vnà cum homine interijsset. Fuit ergo ingenium par materiæ, quod ait Iuuenalis. Et proinde Homerus Achilli multum debet.

IV. NVLLVS vnquam heros tanto laudatus est præconio, quanto Græcus Achilles ab Homero est commendatus, teste vel Alexandro Magno, laudatissimo rege. Ex quo nunquam est intermoritura illius fama, quæ designatur purpureo amaranthi flore, quem Thetis ipsius sepulchro in Sigæo promontorio sito inspergit; quiq; nullis hibernis rigoribus viuidi coloris honorem deperdit: sic quoq; omnium heroum fama perpetuò virescens ad posteros & seros nepotes transmittetur. Rectè Sophocles in Philocteta περὶ εὐσεβείας, quod idẽ

Fama nũquam intermoritura.

περὶ ἀνδρείας intelligere par est: ἡ εὐσέβεια, inquit, μηδὲ συνθνήσκει βροτοῖς, κἂν ζῶσι, κἂν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται. Et Pindar. Isthm. 5. *non obliterari prolixum laborem virorum* ait: οὔτοι τετύφλωται μακρὸς μόχθος ἀνδρῶν. Hæc porrò epigraphe reuocat in memoriam illud Iustiniani principis, §. filij de excusat. tut. institut. Hi, qui in acie pro republica ceciderint, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. Vlpian. in l. bello amissi, eod. tit. Sic Tullius 9. Philipp. Horum mortuorum vitam in memoria viuorum ponam. Idem 14. Philipp. O fortunata mors, quæ naturæ debita, patriæ est potissimùm reddita. Breuis nobis data vita est; at memoria bene redditæ vitæ sempiterna, quæ si non esset longior, quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem, gloriamq; contenderet? Et oratione pro Cornelio Balbo, constituit discrimen inter gratiosos, ambitiosos ciues & fortes, quod illi viui fruuntur suis opibus: Horum etiam mortuorum si quisquam, inquit, huius imperij defensor mori potest, vincit auctoritas immortalis. Nec verò apud Romanos tantum, sed & alios priscos populos hæc gratia reddita est his, qui pro Republica vitam suam profudissent. Exstat apud Thucydidem ea de re ἐπιτάφιος λόγος. Et non solùm ijs, qui mortui sunt, hunc honorem esse tribuendum, sed eorum quoq; proximos consolandos, ait Cicero 14. Philipp. Et quidem parentibus hanc esse cõsolationem optimam, quòd tanta præsidia reipublicæ genuerũt. Deinde addit, atq; etiam censeo, P. C. quæ præmia militibus commisimus, nos republ. recuperata tributuros ea viris, victoribusq; cumulatè, cùm tempus venerit, persoluenda. Qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus tribuenda censeo. Scribit Aristoteles 2. Politicor. Hippodamium apud Athenienses aliquando lege cauisse, vt ex publico alerentur filij, quorum patres pro patria cecidissent. Quod apud Thucydidem Pericles faciendum suadet. Cicero 1. Tuscul. retulit ex quodam vetere:

Honor habitus ijs, qui pro patria mortui.

Dic, hospes, Spartæ nos te hic vidisse iacentes,*
Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.

De famæ porrò & gloriæ studio Fulgosus memo-

image not available

COMMENTARII.

I. *Fibula apud veteres vsus.*

AD picturam Emblematis illustrandam, quædam paulò altiùs sunt repetenda. Et in primis sciendum, veteres fibula togam subnectere solitos, superius enim annexa fibula in sinum fundebat togam, instar veli vento inflati; inferius & in extrema parte grandiorem habebat acum, cum æreo aut aureo filo, quo efficiebatur, vt illa absq; vlla difficultate quasi fluctuãs vagaretur, ipsius præsertim acus cuspide in canalicula, quæ in altera fibulæ parte erat, impressa. Facta erat potissimum in eũ finem, vt togam supra dextrum humerum connecteret, in quo duæ illæ partes subiectam acum in dicta canalicula stringebant. Nec enim assuta panno erat fibula, sed duas togæ partes astringendo, non verò transfigendo subnectebat. Quod ipsum etiam Virgilius intelligit, cum ita canit 1. Aeneid.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Non dicit, *transfigit*, sed *subnectit*, quia connectebat tantùm & stringebat; subnectere enim propriè est, quod Itali dicunt *aggroppare*. Sic & Ouidius 8. Metamorph. dixit:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

quia nimirum vestem mordere videbatur. Quapropter supra fibulam nodus quidam conspiciebatur ex toga, qua cum venustate & elegantia dilatabatur. Eodem modo & chlamydem connodabant, vestem militarem. Dimicaturi enim ad pectus eam fibula astrictam subnectebant, vt scribit Plutarchus in vita Coriolani. Quandoq; etiam cingulum aut baltheum connodabant, in primis verò cùm pharetram sagittis plenam alligarent. Quod Virgilius significat in 5. Aeneid. vbi ita ait:

——lato quam circumplectitur auro
Balteus, & tereti subnectit fibula gẽma.

Fibula materia varia.

Fibulam nobiles & diuites ex auro conficiebant, quod etiam hic innuit noster Alciatus. Mediocres ex argento; infimi ex ære aut ferro. Milites argentea vtebantur. Aurelianus tamen primùm illis auream concessit, teste Vopisco. Solebant quoq; duces militibus, qui generoso & virili animo pugnassent, inter alia præmia & auream fibulam donare, vt crebrò meminit Liuius.

Fibula Imperatorum.

Imperatores acum, & interdum etiam fibulã ipsam gemmeam vsurpabant, cuiusmodi illa fuit à Virgilio modo descripta, quæ Augusti fuisse creditur, cùm sæpius regios ipsius habitus describere ille soleat. Hæc ferè ex Pancirollo lib. 1. Rerum memorabilium. Idem de calceis: Nobiles & equites peronibus induebantur coriaceis, ad genua vsque adsurgentibus, inde ferro armabantur.

Calcei Romanorum quales.

Calceis vtebantur ferè ad exemplum fratrum, qui Cappucini dicuntur, nisi quod hi calceos resti ligant, illi verò laneo funiculo astringebant, vt in multis statuis marmoreis conspicitur. Senatores Lunæ imaginem è purpura calceis assuebant, quos mulleos appellabant.

Pictura Emblematis.

His præmissis pinge grauem virum, tiara & toga insignem, qui in humero dextro fibulam, vestem dicto modo subnectentem habeat, adiuncta cicadæ imagine. Huic opponatur alius palliatus, absq; pileo (veteres enim pileum non vsurpasse, nisi certis temporibus, & in certis personis, præter alios testatur Lipsius in Saturnalibus) pedibus calceo inuolutis, cui figura Lunæ assuta sit, vt diximus. In nostra hac figura nec cicada in veste viri Attici, nec Lunula in calceo Romani apparet, quia vel pictor, vel cælator omittenda duxerunt, quam ob causam, ipsi viderint; certè æquus rerum arbiter oscitantiam & stuporem interpretatur.

II. *Qui Nobiles, & qui Generosi.*

NOBILES ET GENEROSI] Quod ad epigraphen Emblematis attinet, ex eruditis hominibus, ijsq; maximè, qui vetera diligenter obseruarunt, discimus, inter Nobiles, & Generosos interesse nonnihil. Aristoteles animalium historiæ 1. εὐγενὲς ἐστὶ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ γένους, γενναῖον δὲ τὸ μὴ ἐξιστάμενον τῆς αὐτοῦ φύσεως. *Nobile id est, quod ex bono genere profectum est: generosum, quod à sua natura non degenerat.* Exẽplumq; apponit in lupis, quos generosos, & leonibus, quos nobiles esse dicit. Idem penè 2. De arte dicendi, quo loco ait præclarius esse generosum quàm nobilem dici; nobilis enim maiorum tantùm virtute gloriaque nititur, generosus & virtute maiorũ, & sua commendatur: itaq; generosos omnes esse nobiles, sed nõ cõtrà nobiles generosos omnes. Quidam. n. nobiles degenerant à virtute maiorum, & humili ac demisso animo fiunt, atq; ad ignauiam socordes delabuntur. Cicero in Bruto, Scipionum stirpem generosam vocat, quòd in ea multi

multi excellentes viri fuerint. & Offic. 1. Pyrrhum Epirotam, generosum & potentem dicit: vt in defensione Cęliana, Clodiã impudicam mulierem, & nobilem, & notam appellat. Idem 2. de Offic. ait Phalaridis præter cæteros nobilitatem crudelitatem. Ex quibus apparet, nobile accipi etiam in malam partem: generosum non nisi in bonam. Cornel. Fronto, nobilem appellat rerum nobilitate, generosum verò cognatione. Eam significationem Cicero in Paradoxis obseruat: Ipsius, inquit, libido lapsa est in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quàm si petulans fuisset in aliqua generosa virgine ac nobili. Ea de re dissertatio nobilis est euoluenda Phauorini apud Gellium cap. 23. lib. 13. Certè duo hęc tam quam synonyma cõiungi certò scio, & interdum etiam confundi. Apud M. Tulliũ, Roscij Amerini pater, genere & nobilitate sui municipij princeps dicitur. Iuuenal. 7. Satyra:

Felix & sapiens, & nobilis & generosus.

Et Ouidius in Heroidum epistolis:

Si te nobilitas, generosaq; nomina tangunt.

Sed vt vno verbo claudamus, hi nobiles generaliter appellantur, qui vel familiæ nomine, vel alio tandem modo innotuerunt: generosi verò speciatim, qui è nobili genere ortum duxerunt.

Emblematis fôs. In adagio, *Terræ filius*, habetur, apud Pausaniam, Strabonem, atq; alios id genus auctores legi, populos quosdam αὐτόχθονας appellatos, qui non aliò referant originem suam, quemadmodum pleriq; faciũt, verùm ex ipso solo nati videri velint: quorum de numero sunt Athenienses. Apud hos cicada nobilitatis insigne fuit: aureas enim cicadas crinibus innodabant, vt significarent, se indigenas esse & nobiles, id est (vt Græco vtar verbo) αὐτόχθονας, καὶ γνησίους γόνῳ τῆς πατρίδος πολίτας. Quod Cicero expressit Oratione pro Flacco. Id verò ridebat Antisthenes, vt refert Laert. lib. 6. aiebat enim hoc illis esse cum cochleis & testudinibus commune; quippè qui aliunde non commigrassent, nec vnquã solum mutassent. Hinc ergo τεττιγοφόροι, id est, *Cicadigeri* dicti Athenienses: hæc enim nota indigenas & ingenuos ab aduenis & seruis distinguebat. Huc respexisse videtur Virgilius in Ciri:

Cicadæ nobilitatis insigne Atheniensibus.

Aurea solenni comptum quoq; fibula ritu
Mopsopio, tereti nectebat dente cicadæ.

Cicadæ cur nobilitatis signum. Huius rei caussam nonnulli adferũt, quòd Cicadæ inter alia animalia indigenæ præcipuè videantur, quòd in ea regione, in qua nascuntur, viuant, emoriantur, reliqua ferè omnia migrent aliò, neque sedem vllam firmam habeant. In quaq; autem ciuitate & municipio nobiliores eos agnoscimus, quorum maiores pluribus antè annis in sua patria claruerunt, ait Pierius lib. 26. Qua de re Plato nonnihil in Menexeno, Herodotus in Terpsich. Aelianus lib. 4. Variar. histor. c. 22. Scio ego per contemptum dici eos τεττίγων ἀναμέστους, *cicadis opertos*, gloriosi quidam iactatores, obsoletis iã & nimium vetustis vtentes. Vide prouerbium, *Cicadis pleni*. Ferè oblitus essem huc apponere illud Demosthenis aduersus Aeschinẽ περὶ παραπρεσβείας, quo loco de Atheniensibus, & Arcadibus verba facit, μόνοι γὰρ ἁπάντων ὑμεῖς αὐτόχθονες ἐστ' ἐκεῖνοι. Euripidis hæc refert Plutarchus commentario de Exilio:

Ἡ πρῶτα μὲν λεὼς οὐκ ἐπακτὸς ἄλλοθεν,
Αὐτόχθονες δ' ἔφυμεν. αἱ δ' ἄλλαι πόλεις
Πεσσῶν ὁμοίως διαφορηθεῖσαι βολαῖς,
Ἄλλαι παρ' ἄλλων εἰσὶν ἐξαγώγιμοι.

Primum nec inquilinus nos populus sumus,
Sed indigenæ; ciues at aliarum vrbium
Sunt comparandi tesserarum iactibus,
Quæ alijs alia mittunt ciues identidem.

Lunulæ in calceis Romanorũ, et cur. Romanos autem, qui nobilitate generis alijs excellerent, aiunt, lunulas in calceis habuisse; fortasse vt significarent Romani Imperij conditionem, quod sensim creuit, & temporum lapsu decreuit, vt in Lunæ hemicyclis fieri solet. Alij putabant signum esse eius habitationis, quæ in Luna esse dicitur, & quòd post mortem animi rursus Lunam sub pedibus habebunt. Vel superbos homines admonebant rerum humanarum instabilitatis, cuius rei Luna sit exemplo, quæ ab obscuro in lumen, inde in obscurum redit. Philostratus de Herode sophista narrat, eum fratri de generis sui claritate multa iactanti dixisse: Certè nobilitatem habes in talis. Quod significauit Iuuenalis, cùm de Fabio loquitur his verbis:

—— & nobilis & generosus
Appositam nigra Lunam subtexit aluta.

Quin & Zonaras, auctor Græcus, ait, patricios gestasse in vrbe calceos corrigiarum inflexione, & formæ literæ C, adornatos: quod

quod & Plutarch. retulit in Problemat. Forte ad significandum numerum centenarium, cuius C, litera nota est; quòd initio patricij senatores centum fuerint ex Romuli institutione. Isidor. lib. 19. c. 34. Brisson. lib. 3. select. interpret. cap. 17. Huius Romani moris etiam facit mentionem Bayfius de re vestiaria: Calceus lunatus, inquit, insigne Romanorum nobilium, vt voluit Plutarchus, addita lunula circa talū. Vide adagium, *Calceos mutare*. Budæum in Pandectas, Alex. ab Alexandro lib. 5. cap. 18. Cel. Rhodigin. lib. 20. cap. 28.

III. *Aurea fibula quorum.*

AVREA &c.] Atheniēsium vestes nectebantur aurea fibula, cui annexa erat cicada dentata. Aurea enim fibula solis nobilibus, vt diximus, competebat. Et in Romanis legionibus quoq; solis Tribunis aureas fibulas habere licebat, gregario verò aut manipulari baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittebatur.

Cecropias] Athenienses, sic dicti à Cecrope primo Atticæ regionis rege, de quo Emblemate 5.

Fibula varia significata.

Fibula] Fibula præter iam dictam significationem, plura significat: nam in ædificijs significat id, quod vulgò clauem vocant, qua tigna inter se connectuntur. Item minus os tibiæ; & vncum in arcu maiore, qui neruum retinet, Italis, *la nozetta*. Germanis, *die nuss*. quasi nuculam dixeris. Medici quoq; fibulis vtuntur ad contrahenda vulnerum labia ad mutuum cōtactum, de cuius tamen forma & materia dissentiunt. Vide Hieronymum Fabricium ab Aquapendente in sua Chirurgia. Fibula deniq; olim iniiciebatur pudendis Comœdorum & Citharœdorum ad reprimendum coitum Venereum, ne scilicet Veneri operam dantes raucedinem contraherent. Vn-

Fibulare.

de & *Fibulare*, & eius contrarium *Refibulare*. Quam etiam in rem extat Martialis Epigramma lib. 14.

Dic mihi simpliciter, Comœdis & Citharœdis

Fibula quid præstat? carius vt futuant.

Mulieres enim in rem negatam pronæ, magno precio coitum ab histrionibus conducebant. De ratione fibulandi vide Celsum lib. 7. cap. 4. & 25.

Tenax dente] cicada, quæ dente tenebat vestem. Prorsus mihi persuadeo, Alciatum respexisse ad illud Ouidij, quod supra citauimus:

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

propriè enim dentibus mordemus, cicadas autem dentes habere quis dixerit? sic nec fibula mordet, nisi metaphoricè. Si non tetigi, vel cicada me mordeat.

Athenienses loquaces.

Cicadæ] cur cicadæ Atheniensibus tribuantur, præter iam dictam rationem occurrit ex Tzetze 301. Historia. 10. Chiliad. vbi cicadas Atheniensium refert ad eorum nimiam loquacitatem:

καὶ ὅτι λάλοι τέττιγες, κατάδηλον τοῖς πᾶσιν.

οἱ ἀττικοὶ ὁμοίως δὲ πάλιν τῶν μεγαλη-γόρων·

λάκωνες βραχυλόγοι δὲ τούτοις ἀπεναντίως. id est:

Quòd cicadæ sint loquaces, compertum est omnibus,

Sunt eodem modo Athenienses, qui multi sunt & garruli in perorando:

Contrà Lacones paucis vtuntur verbis.

Calceus &c.] Sic construe: *Calceus mullea, cui lunula suberat ritu Arcadico, gestatur à patribus Romulidis.*

Arcades primi Lunam obseruarūt.

Arcadico ritu] ad morem Arcadum. Arcades populi in medio Peloponneso calceos lunatos gestare solebant, quod à diluuio Deucalionis primi ipsi Lunam se inspexisse nascentem credidere, quodq; putarēt vniuersum genus mortalium aquis obrutum perijsse, & à se rursus originem propagationis emanasse. Refert præter alios vetustiores Pierius lib. 44. De sacris Aegyptiorum literis. Apollon. Argonautic. 4.

ἀρκάδες, οἱ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται.

Strabo in 8. Geograph. δοκεῖ δὲ παλαιότατα ἔθνη εἶναι τὰ Ἀρκαδικὰ τῶν Ἑλλήνων. Sic primo Fastorum Ouidius:

Orta prior Luna (de se si creditur ipsi)

A magno tellus Arcade nomen habet.

Idem Naso huc videtur respexisse 2. Fastorum:

Ante Iouem genitū terras habuisse ferūtur

Arcades, & Luna gens prior illa fuit.

Arcades cur προσέληνοι dicti.

Itaq; cùm se Luna vellent antiquiores dici (adeò sui generis antiquitatem iactabant) dicti sunt à Thucydide initio historiæ, προσέληνοι, id est, *ante lunam editi*, siue *antelunares*. Vnde est illud Senecæ Tragici dicterium, in Hippolyto:

Sidus post veteres Arcades editum,

Currus non poterit flectere candidos.

Præ-

Preter has rationes alias adfert Plutarchus in Problem. Adducta etiam lumen capient ex ijs, quæ apud Tzetzem legimus in Cassandram. Ideo natos dici Arcadas ante Lunam, quia nutrirentur ante Lunæ coitum, coquendo glandes in igne. Vel προσέληνοι dicti, παρὰ τὸ προσελεῖν. quod est *afficere iniuria*. Apud alios verò pro stultis habētur, quia putent se Luna priores esse. Sed sic se habet ratio; Annum, menses, æquinoctia, & his similia omnia, quæ sunt artis Astrologicę rex Arcadum, siue Atlas fuerit, siue Pœnus, à Luna supputans adinuenit, postea Thales. Vide adagiū, *Becceselenus*, & Cœl. Rhodigin. lib. 20. cap. 28. citato.

Lunula] parua Luna, ad morem hemicycli.

Patribus Romulidis] patricijs Romanis, quos primùm Romulus instituit numero centum. Hoc loco quæri potest, an veteres calceis vterentur? Refert Dio, Senatores olim discalceatos fuisse, præterquam si publicè conuenissent. Multò magis igitur & alij absq; calceis incesserunt. Confirmat id, quod ipse Saluator noster Christus maximam vitæ suę partem discalceatus degerit. Indeq; est, quod ingresso Simonis leprosi ædes Magdalena pedes lacrymis lāuit, & capillis siccauit: siquidem Simon istam lotionem omiserat, quæ tamen administrari solebat hospitibus, qui quoniam absque calceis ingrediebantur, lotione ea quàm maximè indigebant. Sed contrà stat auctoritas Tertulliani, qui togæ termentum proprium calceos fuisse contendit, lib. 6. de Pallio, his verbis: Calceos nihil dico, proprium togæ termentum, immundissimam pedum tutelam. Quo in loco pro *tormento*, quod omnibus passim exemplaribus obrepserat, legendum esse *termentum*, vbi scilicet toga terminatur, viri docti censent. Sed calceis ij vtebantur vel puris, vel mulleolis. De vtroq; idem Tertullianus sic: Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. Vbi per mulleolum haud dubiè intelligit calceum lunulatum; per purum verò eum, qui ex puro corio sine lunula factus erat, quod posterius calceamenti genus Perones vocabant. Quod verò Christus discalceatus incesserit, idem que Apostolis suis præceperit, ne calceamentum pedibus inducerent, ita interpretatur Adamantius, vt ipsorum pedes, qui ad annunciandam felicissimæ vitæ perpetuitatem properabant, omni carerent mortalitatis indicio: vti etiam in Mose Israelitici populi duce constat.

An veteres vsi calceis.

Romanorū calcei duorum generū.

Mullea] Grapaldus de partibus ædium in dictione Mullus, lib. 1. cap 6. Nomen ei Fenestella à colore mulleorum calceamentorum datum existimauit. Turnebus contrà lib. 9. cap. 24. mulleos à colore piscis mulli dictos indicat. Festus à mullando, id est, suendo, deducit nomen. Fuerunt autem mullei calcei regum Albanorum primò, deinde patriciorum. Vnde patricij calcei nominantur in ea inscriptione: AEDEM. HONORI. ET. VIRTVTI. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI. CALCEIS. PATRICIIS. vt & patricia Luna apud Papinium:

Mullei vnde dicti.

——*Patricia clausit vestigia Luna.*

Martialis pellem lunatam vocat, lib 1. Epigram.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga.

Quod scilicet Lunæ figura his calceis erat assuta: vel fibula eburnea corniculans, instar Lunę: quæ omnia copiosius tractat Alexander ab Alexādro lib. 5. dier. genial. c. 18. Italis etiamnum crepidæ dicuntur *Muli*, voce antiquitatem redolente. Sicut etiam Veneti mulierum soccos, voce diminuta dicunt socculos, *Zoccoli*. Quamuis ibidem gestentur altissimi, grallis incedere dicas. Hac de re Iulius Cæsar Scaliger perfacetum patris sui dictum refert lib. 1. Poetices, cap. 13. Eiusmodi nempe vxorum dimidio tantùm in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Vnde etiam cuiusdam querela, qui se vxorem semiligneam duxisse dicebat. Quas ideo & Iuuenalis irridere videtur, Satyra 14.

Muli.

Zoccoli.

Vxor semiliguea.

——*breuiorq; videtur*
Virgine pygmæa, nullis adiuncta cothurnis.

Paruam enim puellæ staturam exprimit, dum eam cothurnis adiunctam, & non è contrà, ait. Sicut Cicero de suo genero, Quis meum generum alligauit gladio? vt eruditissimus vir Gaspar Schoppius explicat, lib. 4. verisimil. cap. 10.

Indigenas] Indigena, quasi inde genitus, nec aliunde natus. Græcè αὐτόχθων, & ἐγχώριος. cui opponitur aduena. Sic etiā cicadæ dicuntur αὐτόχθονες, nam ibi solummodo cantant, vbi nascuntur, nec locum mutant.

Indigena.

Hac signa] symbola.

Antiqua illustres] qui antiquitatem sui generis

generis vellent ostentare.

IV. *In ementitam nobilitatē.* QVORSVM hæc attineant, non planè constat, nisi ad communem locum retulerimus de nobilitate, quam sibi multi tribuunt, vanis quibusdam schematis & imaginibus maiorum tumidi: quorum arrogantiam intolerabilem quibus maximè verbis incessere debeam, planè nō habeo. Quis enim sustineat aliquem tollere cristas, sibique arrogare quidpiam, quod tamen propriè non possideat? Atqui genus suum qui laudat, quiq; attollit animos ob maiorum nobilitatem, & alienum laudat, & falsis nominibus sibi tribuit, quod ad se minimè pertineat. Qui procul dubio mihi non videntur absimiles fugitiuis ijs, qui præ metu cùm ad aras se receperint, tamdiu latēt, inq; tuto se esse putant, quamdiu eo perfugio vti possunt. At cùm inde fuerint eruti, quid ijs superest quàm certa quædam crux, aut extremum aliquod dispendium? Sic vulgares illi nobiles, qui nihil præter maiorum nomina crepant, ad quæ sola hærent suis diffisi virtutibus, veraque gloria, quam nullam habent, non sentiunt quàm miseri sint, & quanto in errore versentur. Sed retineamus assensionem cum ijs, qui nobilitatem in animo generoso sitam esse volunt, & qui pecudum nobilitatem in corpore valido ac vegeto, hominum autem in vitæ morumq; bonitate ponunt. Laudatur à Dione Chrysostomo Thebanorum optimum & æquissimum institutum, qui eos in seruorum numero non habebant, qui per vim & iniuriam belli serui facti essent: Cur ignobiles eos esse vulgari opinione indicamus, quorum si virtutes æstimentur, si moderatio animi, si prudentia, si sagacitas, alios quos vulgus admiratur, infinitis, vt ita dicam, spatijs anteuertunt? Magnum fuit & plenum æquitatis eorum, quos proximè nominaui, iudicium atque consilium, qui solos eos nobiles esse censebant, qui ad virtutem propensi essent: neque tam curiosè, imò verò superstitiosè quærebant, ex quibus orti parentibus essent, de quibus aliquid statuendum videretur. Sic autem vnà secum rationes conficiebant: Antiquitus vt in animalibus quibusdam mutis, ita & in hominibus idem nomen perdurauit. Nam in canibus, equis, gallis etiam gallinaceis id facile est aduertere: quia equum si quis animosum & ad cursum idoneum facto periculo norit, non rogat an eius pater sit ex Arcadia, an Thessalia, satis enim esse putat, quòd equus animum generosum habeat. Ita cùm canis venaticus egregiè ad cursum valere intelligitur, nihil opus est scire an ortum duxerit è Caria, vel Lacedæmone, sed existimatur esse satis, quod generosus ille canis sit. Idem de gallis, deq; alijs iudicium, idemque postremò de hominibus sentiendum; ex quibus qui virtutum studiosus est, qui iustitiā colit, qui humanitatis iura, qui religionem obseruat, is reuera generosus est & nobilis, tametsi parentes eiusdem & auos nemo vnquam fortasse nouerit. Democritus, magnus inprimis & catus philosophus, iam olim, vt ait Satyricus,

Qui verè nobiles.

—— materiam risus inuenit, ad omnes
Occursus hominum: & cuius prudentia monstrat
Summos posse viros, & magna exempla daturos
Veruecū in patria, crassoq; sub aere nasci.

quod totum esse constat in superbos quosdam ementitæ nobilitatis homines, qui orti stirpe Romana cæteros præ se nihili ducebant. Iactent itaq; suum genus, qui de parentum virtute nihil habent præter imagines, quos nihilo tamen puto meliores esse, quàm equus aliquis non re, sed opinione vulgari generosus habitus, quòd frenos aureos, quòd stragula, quòd ornamenta externa omnia exquisitissima circumferat. Non erit autem alienum, ab huius carminis argumento, de iure imaginum quędam subijcere, est enim res non indigna cognitu, neq; certè iniucunda studiosis. Fuerunt ergo imagines insignium virorum simulachra ad oris similitudinem artificiosè facta, coloribus & pigmentis adumbratum corpus referentia, eaq; in domus parte aliqua celebriore posita, ligneoq; armario inclusa. Licuit autem non omnibus habere imagines, sed ijs tantùm, qui curules magistratus gessissent: eæq; valebant ad memoriam posteritatemq; prodendam, & vt iis quasi insignibus nobiles ab ignobilibus distinguerentur. M. Cicero oratione 2. Contra Rullum: Est hoc in more positum, Quirites, institutoq; maiorum, vt ii, qui beneficio vestro imagines familiæ suæ consecuti sunt, eam primam habeant concionem, quæ gratiam beneficii vestri cum suorum laude coniungat. Item in Verrem actione postrema: Ob earum rerum laborem

Ius imaginum apud Romanos.

Vide multa apud Lipsium 1. Electorū, cap. 29.

rem ac ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulē, ius imaginum ad memoriam poſteritatem que prodendam. Quod ideò dicitur à Cicerone, quia tunc ædilis erat, & quæſtura iam perfunctus, nempe ius hoc imaginum non tam nobilitatis & generis, quàm virtutis inſigne fuit, quanquam & generis etiam eſſet. Qui enim familiæ imagines & generi ſuo conſequebantur, non dubium eſt quin & nobilitatem afferrent, at neſcio quid maius & excellentius fuit, poſſe vti imaginibus. In oratione verò Syllana ſic: Ipſe, ſi erit veſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ ſolatia reliquæ vitæ, quibus lætari & perfrui poſſit? Domus erit, credo, exornata: aperientur maiorum imagines, ipſe ornatum ac veſtitum recuperabit. Omnia, iudices, hæc amiſſa ſunt, omnia generis, nominis, honoris inſignia atque ornamenta, vnius iudicii calamitate occiderunt. Hoc dicit Cicero, quia Pub. Sylla conuictus ambitus cum Pub. Antonio ius imaginum perdidit, non vt cenſeri deſineret inter nobiles, ſed vt eius mortui imago cum maiorum ſuorum imaginibus non portaretur, nec horum imaginibus funus eius ornaretur. Ad id oſtendendum multò apertius, adduco in medium Plinii & Polybii auctoritatem certè locupletem. Plinius enim lib. 35. cap. 2. Apud maiores imagines in atriis erant, quæ ſpectarentur, nō ſigna externorum artificum, nec æra, aut marmora. Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur armariis, vt eſſent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: ſemperque defuncto aliquo, totus aderat familię eius, qui vnquam fuerat populus. Polybius verò lib. 6. ſcribit, Romanos feſtis diebus, apertis armariis imagines exornaſſe: cumq; ex domeſticis mortuus eſſet aliquis, eas in funere extuliſſe, addito reliquo corporis trunco, vt magnitudine quàm ſimillimæ apparerent. Ius autem illud imaginum non ſic tranſibat ad poſteros, vt iis vti omnes & ſinguli poſſent: id enim vſurpabatur ab iis duntaxat, qui ſimile ius adepti erant. Aſſeruabantur autem domi, & in gentilitio funere efferebantur, ad exemplū rerum egregiè geſtarum. Occurrit Valerii Maximi dictum præclarum, lib. 5. cap. 8. vbi de Manlio Torquato Iuriſc. agit: Vide

Plinij & Polybij autoritas de iure imaginum.

bat ſe in eo atrio conſediſſe, in quo illius imperioſi Torquati ſeueritate conſpicua imago poſita erat: prudentiſſimoq; viro ſuccurrebat effigies maiorum cum titulis ſuis, idcirco in prima ædium parte poni ſolere, vt eorum virtutes poſteri non ſolū legerent, ſed etiam imitarentur. M. Tullius Piſonem vellicat, quòd obrepſerit ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum. Fumoſas imagines appellat benè antiquas; quibus opponuntur ſubitæ imagines apud Plin. lib. 8. epiſt. pro recenti & imper nata nobilitate, aut certè non diu duratura. Et hæc quidem hactenus de imaginibus, quarum vſum fuiſſe tum primum antiquatum puto, cum Imperatores in Chriſti familiam trāſierunt, relictis ſuperiorum temporum deliramentis, ob metum nempe ſuperſtitioſi cultus & idolatriæ, quæ non minus facilè inſinuari potuit ea imaginum approbatione, quàm olim Deorum & ſimulacrorum inducta perſuaſio. Nam adorationis cultum ſtatuis & imaginibus Imperatorum & Principum fuiſſe exhibitum, ex Plinio lib. 10 Epiſtol. 97. non obſcurè colligitur. Sic enim ad Traianum ſcribit: Propoſitus eſt libellus ſine authore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe: cùm præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iuſſeram cum ſimulachris numinum efferri, thure ac vino ſupplicarent; præterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt reuera Chriſtiani. Et mox: Omnes & imaginem tuam, Deorumq; ſimulacra venerati ſunt. Legimus quoq; capitale fuiſſe, circa Auguſti ſimulachra ſeruum cecidiſſe, veſtimenta mutaſſe, nummo vel annulo effigiē impreſſam latrinæ aut lupanari intuliſſe. Vnde & Senator quidam, vt eſt apud Senecam lib. 3. de Benefic. maieſtatis poſtulatus, ob id veniam petijt à Tiberio, quod matellam contingere putauerat prius, quā annulum, qui expreſſam Tiberij imaginem præ ſe ferebat, digito detraxiſſet. Nunc verò ad euitandū idolomaniæ periculū, loco imaginum nobiles & generoſi vti cęperūt ſtemmatis gentilitiis, de quibus paſſim diximus. De iure imaginum multa collegit Roſinus lib. 1. c. 19. rerum antiq.

Fumoſæ imagines quæ.

Imaginibus Auguſtorū quā tus honor habitus.

Duode-

Duodecim certamina Herculis.

Ἀλληγορικῶς.

EMBLEMA CXXXVIII.

ROBORIS *inuicti superat facundia laudes.*
Dicta Sophistarum, laqueosq; resoluit inanes.
Non furor, aut rabies virtute potentior vlla est.
Continuum ob cursum sapienti opulentia cedit.
Spernit auaritiam, nec rapto, aut fœnore gaudet.
Vincit fœmineos spoliatq; insignibus astus.
Expurgat sordes, & cultum mentibus addit.
Illicitos odit coitus, abigitq; nocentes.
Barbaries feritasq; dat impia denique pœnam.
Vnius virtus collectos dissipat hostes.
Inuehit in patriam externis bona plurima ab oris.
Docta per ora virum volat, & non interit vnquam.

COM-

COMMENTARII.

I. HERCVLES claua sua armatus astat, exuuiis leonis tectus, cætera nudus: circa quem duodecim ipsius labores vtcunque exprimuntur: nimirum pugna cum leone; hydra; apro; ceruo; Stymphalidibus; Amazonibus; in Augiæ stabulo; cũ tauro; equis; Geryone; pro malis Hesperidum; cum cerbero: & tandem supremo loco exprimitur ipsius rogus, in quem se coniecerat comburendum.

II. HERCVLES Iouis ex Alcmena filius, ob fortitudinem & gloriam creditus est inter Deos esse relatus. Fuisse autem tres Hercules scribit Diodorus. Alii sex autumant, vt testatur Cicero 3. de Natura Deor. Primus, qui certauit cum Apolline de tripode. Alter Nilo natus Aegyptius, quem aiunt Phrygias literas conscripsisse. Tertius est ex Idæis indigenis, cui inferias offerunt. Quartus Iouis est & Asteriæ, Latonæ sororis, quem Tyrii maximè colunt; cuius Carthaginem filiam ferunt. Quintus in India, qui Belus dicitur. Sextus Thebanus, ex Alcmena & Ioue tertio genitus, cui aliorum gesta assignant. Herodotus scribit Herculem vnum esse ex duodecim Diis Aegyptiorum, Grecosq; ab Aegyptiis hoc nomen mutuatos filio Amphitryonis indidisse. Varro quadraginta tres Hercules nominat: veruntamen omnes, qui robore prestiterunt, hoc nomine ab Hercule Alcmenę filio appellatos fuisse affirmat; Hunc enim potissimùm celebrãt ob varia certamina, virtutemq; bellicam: cuius duodecim labores precipuos (longè enim plures persequitur Diodorus rerum Antiquarum lib. 4.) complectuntur alii, quos hic sequitur Alciatus, quantũ ad laborum numerum pertinet, quid per vnũquemque laborem sit intelligendum allegoricôs enarrans: cum nempe vi eloquentiæ robustos quosque & viribus præditos superasse: Sophistas retudisse Logicæ facultatis beneficio: virtute furorem coercuisse: continuis laboribus opes comparasse: auaritiam aspernatum esse: libidinem muliebrem repressisse: cultum animis adiecisse: nocentes abegisse: de barbaro homine supplicium sumpsisse: sua vnius virtute hostes in vnum coeuntes disiecisse: multas secum opes è locis exteris in patriam reportasse: famam nominis nunquam intermorituram rebus præclarè gestis meritum esse. Quæ singula latiùs in progressu prosequemur, si prius aliquid de laboribus Herculis dixerimus. In Collectaneis Epigrammatum Græcorum hoc habetur hexastichon Byzantij Philippi:

Multi Hercules.

Allegoria laborum Herculis.

Duodecim labores Herculis.

ὤλεσα τὸν νεμέας θῆρ᾽ ἄπλετον, ὤλεσα δ᾽ ὕδρην,
καὶ ταῦρον, κάπρου δ᾽ ἀμφετίναξα γένυν.
ζωστῆρ᾽ ἑλκύσας, πώλκς διομήδεος εἷλον,
χρύσεα μῆλα κλάσας, γηρυόνην ἔλαβον·
αὐγείαν ἐδάην, κεμὰς οὐ φύγεν, ἔκτανον ὄρνις·
κέρβερον ἠγαγόμην, αὐτὸς ὄλυμπον ἔχω.

Peremi Nemeæ feram terribilem, peremi & Hydram,
Et taurum, apri circumcussi maxillam.
Cingulum detraxi, pullos equinos Diomedis sustuli.
Aurea mala postquam fregi, Geryonem cepi:
Augiam noui [i. repurgaui] cerua non effugit: interfeci aues [Stymphalidas]
Cerberum extraxi, ipse Olympũ habeo.

Extinxi Nemees monstrum, Lernamq; peremi,
Et taurum, cecidit dilaceratus aper.
Baltheon arripui, Diomedis equosq; cecidi,
Geryonem straui, pomaq; fulua tuli.
Augiã noui, capta est cerua, atq; volucres,
Cerberus abductus, latus in astra feror.

Vel si magis placet ista versio:

Dextra feram Nemea petijt mea, perdidit hydram,
Et taurum, malas inde cecidit apri.
Baltheus est captus, sũt aurea mala relata,
Geryonisq; boues, & Diomedis equi.
Augias me non fugit, non cerua, volucres,
Cerberus eductus; nunc sed Olympus hẽt.

Herculis labores nonnullos ita breuiter conscripsit Quintus Smyrnæus:

Smyrnæi carmen, de laboribus Herculis.

πρῶτα μὲν, ἐν Νεμέῃ βριαρὸν κατέπεφνε λέοντα.
Δεύτερον, ἐν λέρνῃ πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδρην.
τὸ τρίτον αὖτ᾽ ἐπὶ τοῖς ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.
χρυσόκερων δ᾽ ἔλαφον μετὰ ταῦτ᾽ ἤγρευσε τέταρτον.

πέμπτον δ' ὄρνιθας συμφαλίδας ἐξε-
διωξεν.
ἕκτον δ' ἀμαζονίδος κόμισε ζωστῆρα φαει-
νὸν.
ἕβδομον αὐγείου πολλὴν κόπρον ἐξεκά-
θηρεν,
ὄγδοον, ἐκ κρήτης δὲ πυρίπνοον ἤλασε
ταῦρον.
ἔνατον ἐκ θρήκης Διομήδεος ἤγαγεν ἵπ-
πους.
γηρυόνου δέκατον βόας ἤγαγεν ἐξ ἐρυ
θείης.
κέρβερον ἑνδέκατον κύν' ἀνήγαγεν ἐξ
ἀΐδαο.
Δωδέκατον δ' ἐκόμισεν ἐς ἕλλαδα χρύ-
σεα μῆλα.

Quæ carmina Latinè pronunciata habentur sic in Appẽdicibus Virgilij, licet vndecimi & duodecimi sit inuersus ordo.

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.
Proxima lernæam ferro & face contudit hydram.
Mox Erymanthæũ vi tertia perculit aprũ.
Æripedis quarto tulit aurea cornua cerui.
Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto.
Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.
Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.
Octaua expulso numeratur adorea tauro.
In Diomedeis victoria nona quadrigis.
Geryone extincto decimam dat Iberia palmam:
Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum.
Cerberus extremi suprema est meta laboris.

At Q. Smyrnæus decimumtertium addidit laborem hoc pacto:

τὸ τρισκαιδέκατον, τοῖον λυγρὸν ἔσχεν ἄεθλον,
μιῇ νυχὶ πεντήκοντα ξυνελέξατο κούρας.

Tertius hinc decimus labor est durissimus, vna
Quinquaginta simul stuprauit nocte puellas.

Apollinaris Carm. 9. etiam plures tangit, licet vsitatè duodecim numerentur; sic enim ille:

Non hic Herculis excolam labores,
Cui sus, cerua, leo, gigas, Amazon,
Hospes, taurus, Eryx, aues, Lycus, fur,
Nessus, Libs, iuga, poma, virgo, serpens,
Oeta, Thraces equi, boues Ibera,
Luctator fluuius, canis triformis,
Portatusq; polus polum dederunt.

Non possum transuolare Martialis carmẽ de Herculis laboribus, lib. 9. Epigram. antepenultimo: *Martialis de iisdem.*

Si cupis Alcidæ cognoscere facta prioris,
Disce: Libyn domuit, aurea poma tulit,
Peltatã Scythico discinxit Amazona nodo,
Addidit Arcadio terga leonis apro.
Æripedẽ siluis ceruũ, Stymphalidas vndis
Abstulit, à Stygia cum cane venit aqua.
Fœcũdam vetuit reparari mortibus hydrã,
Hesperias Tusco lauit in amne boues.

Labores Herculis decãtat etiam Homerus lib. 11. Odyss. et Q. Calaber latè lib. 6. de relictis ab Homero. Cicer. 2. Tusc. Diodorus Siculus lib. 4. c. 3. Sillius Italicus lib. 3. Martialis lib. 5. Epigr. 66. Ouid. 9. Metamorph. Perottus latissimè. Lilius Gregor. libellũ de Hercule composuit. Testatur Sanctius de suo Pylade, Ioanne Mallara Hispalensi, eum tam ingeniosè in duodecim cantus labores Herculis digessisse, idque Hispana lingua, vt nihil ibi deesse credas, quod ad eruditionem & leporem spectet. Vide quoque Natalem Comitem Mytholog. lib. 7. cap. 1. & alios plurimos.

ROBORIS inuicti] quod non posse vinci videbatur. Allegoria est huius,

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.

Primum Herculis certamen fuit cum leone Nemæo inter Cleonas & Phliuntem. Erat leonis illius pellis nullo ferro penetrabilis, sicut Iuno instituerat, quæ odio implacabili Herculem persequebatur. In hũc Hercules multas sagittas frustra coniecit, neq; omnino læsit; quare exhausta pharetra cum claua feram insecutus est, quæ cũ in speluncam biforem aufugisset, alterum ostium occlusit, deinde brachijs circa collum coniectis eò vsq; astrictam tenuit, donec suffocauit; quam supra humeros sumptam Mycenas asportauit, eiusque pellem inuulnerabilem detractam in posterum pro scuto gestauit. Fuerunt autem tres leones ab Hercule interfecti, Heliconius, Lesbius, Nemeæus. Quo intelligi datur, facundiam corporis viribus esse præstantiorem: Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, ratione, prudentia, eloquentia. Nec verò aliquid magni momenti vires obire possunt aut suscipere, nisi consilium, & ingenij dexteritas antecesserit. Sunt qui aliter leonis Nemeæi cædem interpretentur. *Primus labor Herculis, leonis Nemeæi cædes.* *Eius allegoria.*

Memoriæ

Leo Nemeaus.

Memoriæ prodidit Chrysermus lib. 2. rerum Peloponnes. Iunonem supplicium de Hercule sumere volentem, Lunam in auxilium acciuisse, carminibus magicis vsam, quæ cistam spuma impleuit, ex qua natus est hic leo. Hunc Iris in gremio stringens in montem Opheltam deportauit, à quo eadem die Apæsamptus pastor fuit dilaniatus, vt ait Demodocus in rebus Heracleæ. Anaxagoras fabulatus est, in Luna fuisse latam quandam regionem, è qua hic leo Nemeæus deciderit; quid mirum, cùm idem Solem etiam non minus stultè massam ferri igniti appellaret: est enim non ignobilis stultitiæ gradus, vel si nescias quid dicas, tamen velle de rebus propositis hanc vel illam partem stabilire. Hunc ergo leonem inermis Hercules interfecit, vt ait Pisander: hoc est iram cohibuit ac repressit, quæ in fortium virorum animis maximè regnat.

Dicta Sophistarum] Sic ille:

2. Hydra Lernæa.

Proximo lernæam ferro & face contudit hydram.

Secundus Herculis labor est, quo hydram belluam septem capitum (Zenodorus nouem, Heraclides Ponticus quinquaginta capita illi fuisse tradiderunt) in Lerna palude omnia vastantem, pugna perdifficili vicit, & ferro facibusq; oppressit. Quo arguitur, virum sapientem & facundum, multiplices Sophistarum argutias, & elenchos veritatis specie adumbratos, ingenij viribus retundere. Hydræ vno capite resecto septem alia repullulabant: quod notat artis sophisticæ captionem. Si enim agas cum Sophista, vno argumento reprehenso, multa alia tibi opponet, teq; (ni diligenter caueris) ad absurdum, vel *ἀδύνατον* adiget. Certamen hoc ad alios vsus conuertunt alij, vt ad diluuium, ad vitia. Qua de re prouerbium est, *Lerna malorum.* &, *Hydram secas.* Socrates apud Platonem in Euthydemo fatetur se multò imbecilliorem Hercule, qui pugnare simul non potuit aduersus Hydram sophisticam, cui propter vnam sapientiam pro vno sermonis capite amputato multa repullulabant. Vide prouerbium, *Hercules aduersus duos.* Adhæc Pierium lib. 16. euolue. Chiliadum autor putauit hydram inuidiæ referre symbolum, Horatij deceptus testimonio, cùm nihil minus illic intendat Horatius. Vide adagium, *Herculei labores.* Obiter noto, Sophistas olim dictos fuisse Philosophos & sapientiæ professores, deinde verò Rhetores, postremo abijt nomen in inuidiam, vt Sophistæ dicerentur, qui fictam quandam sapientiæ speciem iactitarent. Vide Cælium Rhodigin. lib. 19. cap. 17.

Sophistæ.

Laqueos] Paralogismos & captiones, vanas illas quidem, & ad ostentationem seu fallaciam comparatas. Laquei, pro quacunque re, qua homo capi aut irretiri potest, frequentissimè sumuntur.

Laquei.

Non furor, aut rabies] Exponit hoc:

Mox Erymãthæum vis tertia perculit aprũ.

3. Aper Erymanthaus.

Tertio certamine aprum terribilem in Erymantho monte Arcadiæ omnia vastantem cepit, & ad Eurystheum viuum perduxit. Quod innuit, virtutem furori & rabiei nõ cedere, imò longè antecellere. Impetus enim & furor per aprum indicatur, vt docet Pierius Hieroglyph. 9.

Virtute] *ἀνδρεία*, est enim propria viri virtus.

Potentior] valentior, firmior.

Continuum ob cursum] Sic Poeta:

Æripedis quartò tulit aurea cornua cerui

4. Ceruæ æripes.

Quarto ceruam æripedem, & celerrimam, aurea cornua gestantem cepit, quam in Mænalo monte habitantem nemo mortalium cursu comprehendere potuit. Hanc cum neq; occidere, vt Dianæ sacram, neq; vulnerare vellet Hercules, annum totum currendo est insecutus; sed illa tandem fessa in montem Artemisium confugit, & ad Ladonem amnem iamiam tranatura capta est, & Mycenas super humero deportata. Sunt tamen qui dicant, ineptè fictum à poetis ceruas aurea cornua habere, cum omnino cornibus careant. Sed contra hos disputat Cœl. Rhodigin. lib. 7. cap. 15. Hoc quidquid est ad sapientem referendum est, cui & ditissimi cedunt & opulentissimi: cerua enim cornibus aureis donata diuitiarum symbolum est. Notum illud Aristotelis in Politicis, facile esse ditari Philosophis, si velint. Hinc cum Dionysius Aristippo talentum petenti diceret: Nonne docebas sapientem non egere? Da, inquit, & respondebo. Dedit rex, ac mox responsum exegit. Tum Aristippus: Nonne verum dixi, sapientem non egere? Vide adagium, *Sapiens non eget.*

Allegoria eius.

Spernit auaritiam] Illud est:

Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto.

5. Aues Stymphalides.

Quinta pugna fuit, auium Stymphalidum humanis carnibus vescentium expulsio, sonitu cuiusdam ahenei instrumenti, quod à Vulcano factum Pallas eò adeunti Herculi concessisse ferunt. Quod est lucrum inane, & auaritiam respuere, raptumque omnem putare nefas. Stymphalides enim volucres auaritiam referunt, propter incurnos vngues, quemadmodum & Harpyiæ apud Virgilium. Sed quæ potest esse volucrum cum auaritia collatio? Volucres per aerem volitantes, in quo tamen victum comparare non possunt, cupidi & auari hominis cogitationem (alijs atq; alijs opibus semper inhiantem, qui tamen nec partis bonis vtatur, sed tenuissimo victu geniū defraudet, & in quo consistat non habet) satis ostendunt: qui quoniam vel natura deprauata, vel vsu longo induratus est, ad resipiscentiam aliquando pertrahi potest quibusdam acerrimæ orationis crepitaculis, quibus aut arceatur, aut à proposito, malaque consuetudine dimoueatur. Alij malūt hoc intelligi de scortillis quibusdam & impuris mulierculis, quarum illecebras & insidias detegimus æneo sapientiæ crepitaculo, quod tanquam tuba in aures penetret, vt Basilius loquitur: vix enim alia fugantur ratione communes illæ pestes adolescētium. Sed reuerà fuerunt aues, quæ Stymphalides vocarentur, in locis Arabiæ desertis, nihilo magis quàm leones aut pardi mites hominibus, siquidem vel ferro, vel ære tecta corpora rostris percutientes, integumenta facillimè perfringebant: quare postea inuentus fuit cortex, quo homines tecti si percuterentur rostris, illæ defixo rostro in illo libro tanquam visco, aut aliqua tenacissima materia caperentur, vt ait Pausanias in Arcad. Fuerunt autem ibibus Aegyptijs persimiles, sed rostro rectiore & validiore, corpore multò maiore. Memoriæ prodidit Timagetas, Stymphalidas illas, quæ repulsæ fuerunt ab Hercule, alas & rostra & vngues habuisse ferreos, quas modò σιδηροπτέρυς, ferreis alis scilicet, modò σιδηρονύχας, hoc est, vnguibus ferreis, modò σιδηρορίγχυς, rostris ferreis nominauit. Vide Cœlium Rhodigin. lib. 16. cap. 11.

Stymphalides qd.

Historia Stymphalidum.

Nec rapto aut fœnore] Atqui tātum abest vt sapiens rapto gaudeat, vt etiam ab omni turpi lucro abhorreat. Fœneratores enim inopum sanguinem hauriunt, à quo vitio nos passim sacræ dehortantur literæ, Psal. 13. & 14. Luc. 6. Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa.

Vincit fœmineos] Illius est declaratio: *Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.*

6. Amazonum regina Hippolyta.

Sexto certamine mulieres Amazonas debellauit, earumq; reginam Hippolytam cepit, cui cingulum militare abstulit. Quod est astutiam muliebrem & dolos, fallaciāque coercere, & vafriciei materiam penitus eripere, meretricias artes omnes detestando, inq; ordinem cogendo, & spoliando ornamentis, quibus homines capiuntur. Vel est detrahere ornamenta, quæ non meretrici, sed honestę matronæ debentur. Est enim hic Amazon mulier bellicosa, meretricem referens, quæ vel fortissimum possit deuincere. Allusum autem videtur ad id, quod dicitur, *zonam soluere*. hoc est, deuirginare. Noua enim nupta olim zona lanea & innodata cingebatur, quam prima nocte sponsus soluebat.

Zonā soluere.

Expurgat sordes] Est illius ἐπιμύθιον: *Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.* Labore septimo Augiæ stabulum vno die expurgauit. Quod arguit vitiorum errorumq; innatorum, vel etiam qui succreuerunt assuetudine quadam longa, ab animo expulsionem. Nihil est enim tam horridū, tamq; sordens, quod eloquentia non possit excoli. Et quia sapientia prima stultitia caruisse, debet ad curandos animos antecedere diligens præparatio. Sunt qui Augiæ stabulum ad historiam retorquent. Dicitur enim Augias Solis fuisse filius, tantumque habuisse armentum, & tot greges, vt pars maxima agri fimo obducta ociosa & inculta iaceret; nam quidam tradiderunt ibi stabulari consueuisse tria millia boum, quod stabulum nunquam fuerat purgatum. Hercules igitur vel aliqua parte agri, vel alia quauis mercede sibi promissa, Alpheū fluuium in ea loca diuertit, omnemq; fimi copiam deleuit. Deinde cum regio ad fertilitatem redijsset, stabula Augiæ purgasse dictus est. Augias illi mercedem negauit, quia videretur nullum propè laborem sustinuisse illis stabulis purgandis: nam insulsi plerique non animi, sed corporis viribus & laboribus præmia proponunt.

7. Augiæ stabuli purgatio.

Historia de Augiæ stabulo.

Cultum mentibus addit] cultus animi est Philosophia.

Illicitos

Illicitos odit coitus] natura vel lege prohibitos. Fabula sic habet:
Octaua expulso numeratur adorea tauro.
8. *Lucta cũ tauro.* Octauo taurum ignem naribus efflantem luctamine domuit, & ex Creta expulit. Quod est sontes abigere, & omne illicitum facinus scelusq; execrari. Vel furorem aut truculentiam animi cohibere. Est autem taurus animal Venereum, quod matrem & sorores inire solet; hinc addidit, *illicitos odit coitus*. *Taurus, verbum obscœnũ.* Taurus item & lastaurus in Hieroglyphicis sunt obscœna verba, de quibus Pierius Hieroglyph. 3. Cœl. Rhodigin. lib. 21. cap. 22.

Abigitq; nocentes] Hinc nomen habuit ἀλεξικάκυ. nam & plerisq; dictus est natus ad homines iuuandos.

Barbaries feritasq;] Exponit hoc:
In Diomedeis victoria nona quadrigis.
9. *Diomedes cum suis equis victus.* Labor nonus est, quo Diomedem Regem Thraciæ crudelissimum, qui sanguine & carnibus humanis equos alere consueuerat, perdomuit, & eius exemplo ipsum suis equis dedit pabulum: plerunq; enim barbari quas pœnas alijs intulerunt, ipsi tandem perferunt. Quod significat, Herculem eloquentiæ & sapientiæ viribus barbariem & ferocitatem ab omnibus, quas incoluerit, regionibus submouisse. Equus autem peculiari epitheto *ferus* dicitur, & *ferox*. Horatius 1. Sermon. Sat. 5.

——Equi te
Esse feri similem dico.

Virgilius 4. Æneid.

Stat sonipes et fræna ferox spumantia mandit.

Vnius virtus] Illius est solutio:
Geryone extincto decimam dat Iberia palmam.
10. *Geryõ tricorpor superatus.* Decimo labore Geryonem tricorporem & tricipitem bello expugnauit. Id est, collectam, & vnanimem hostium multitudinẽ sua virtute compressit, indeq; victor euasit. De Geryone satis dictum Emblemate 40. vnus enim dicebatur, cum tres essent fratres.

Inuehit in patriam] Huic respondet:
Vndecimum mala Hesperidum detracta triumphum.
11. *Poma Hesperidum.* Vndecimo aurea mala Hesperidum, occiso prius peruigili dracone, sustulit, & secum in Græciam portauit. Argumentum boni & laudati viri, qui patriam externarum rerum spoliis locupletat. Fama est, Iunonẽ, cum nupsisset, Ioui in dotem dedisse multas pomos, quæ aurea mala producerent, quæ apud Hesperidas nymphas à dracone peruigili custodiebantur. Eo igitur interempto Hercules aurea mala decerpsit, & ad Eurystheum detulit. Quod est referẽdum ad illam, qua docti & sapientes homines abundant, insignem rerum copiam, qua eos sua fortuna vitæq; conditio beat. *Allegoria.* Alij maluerunt, illum admonitum à Prometheo fuisse, vt Atlantem ad ea pro se mitteret, ac ipse tam diu cœlum, dum rediret Atlas, sustineret. Fabulam sic explicant; dicunt Atlantem magistratum gerentem in quandam rerum maximarum aliquando incidisse difficultatem, qui cùm Herculis sapientissimi hominis consilio rem præclarè transegisset, tres oues Herculi largitus est, quod munus, vt ea ferebant tempora, non parum erat honorificum. Cum verò μῆλα, & oues sint, & mala fructus apud Græcos, locus datus est fabulæ. Quidã dixerũt mala à nymphis Herculi fuisse donata, cũ draconem custodem cecidisset: quia Draco pastor fuit violentus planè homo, & immitis aduersus omnes. Huius oues mala dicta sunt aurea, cùm essent oues aurei coloris.

Docta per ora virum] Postremum hoc explicatur:
Cerberus extremi suprema est meta laboris.
12. *Cerberus triceps.* Duodecimo & postremo, Cerberum tricipitem ab inferis tractum ad auras deduxit, quod fortitudinem per omnia omnium ora volitantem, & immortalem nominis gloriam apud posteros semper victuram perspicuè significat. Nam, vt est apud Diodorum, magnos multosque, dum vixit, labores & pericula sponte adijt Hercules, vt pro suis erga omnes gentes beneficijs immortalitate donaretur. Cic. 1. Tusc. Abijt ad Deos Hercules: numquam abijsset, nisi cùm inter homines esset, eam sibi viam muniuisset. Facilè transilio Pindari locum, vtpotè longiorem, de Hercule, 1. Nemeorũ. *Apotheosis Herculis* Hæc (mea quidem sententia) est apotheosis Herculis, è rogo Oetæo videlicet in cœlum, vt illi fabulantur. Minucius Fel. Hercules vt hominem exuat, Oetæis ignibus concrematur. Iulius Firmicus: Cremat & consecrat Herculem tristis Oetas. Seneca in Hercule Oetæo. Et hanc videntur fuisse æmulati Romani in Augustis suis consecrandis.

De quo more vide Herodianum in Seuerianis. Quare præstantes viri post præclarè gesta viuunt, perpetua hominum memoria, adeo vt etiam mortui præsentes esse videantur: virtutis enim & famæ lumen nunquam extinguitur. Horatius:

Viuet extento Proculeius æuo.

Hanc allegoriam explicatius protulit Rudolphus Agricola lib. 1. de Inuent. cap. 3. Magni, inquit, sudoris est, Cerberum tricipitem ab inferis extrahere; hoc est, abstrusa & in rerum interiore recessu latentia proferre in lucem, & tanquam spectanda proponere. Nonnulli hoc traduci malunt ad auaritiam thesauros in tenebris occlusos asseruantem, nec in lucem erui permittentem. Ea tamen, si à viro gloriæ cupido coerceatur, & ex animi recessu, in quo locum occuparat, expellatur, opesque illæ conferantur ad vsus hominum, magnum certè momentum afferunt ad obtinendum nomen: licet enim vera gloria sita non sit in opibus & facultatibus, ad gloriam tamen obtinendam magnum adiumẽtum adferũt. Videtur autem hic noster versiculo hoc postremo allusisse ad nomen Ἡρακλῆς, quod à κλέος καὶ ἥρα. At ἥρα ponitur pro aere, nedum Iunone, vt tradit Macrobius Saturnal. Hemistichium est Ennij veteris poetæ, relatum à Cicerone 1. Tuscul.

Cerberũ ex inferis trahere, quid.

——*Volito docta per ora virum.*

IV. Per Herculem ἀλεξίκακον, qui vir magnanimus, prudens & eloquens fuisse perhibetur, intelligenda est coniuncta cum sapientia & virtute facundia. Ac per duodecim, quos exãtlasse dicitur labores, κατ' ἀλληγορίαν ea sunt intelligenda, quæ Emblema explicauit. Heraclidis Pontici disputatio ad Homeri allegorias mirè ad hãc nostrã facit explicationẽ. Verba eius auctoris hęc sunt: ἡρακλέα νομιστέον οὐκ ἀπὸ σωματικῆς δυνάμεως ἀναχθέντα τοσοῦτον ἰσχῦσαι τοῖς δὲ χρόνοις, ἀλλ' ἀνὴρ ἔμφρων καὶ σοφίας οὐρανίου μύστης, ὥσπερεὶ κατὰ βαθείας ἀχλύος, ἐπιδεδυκυῖαν ἐφώτισε τὴν φιλοσοφίαν, καθάπερ ὁμολογοῦσι καὶ στωϊκῶν οἱ δοκιμώτατοι. περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἄθλων, ὁπόσοι τῆς παρ' Ὁμήρῳ μνήμης ὑστεροῦσι, τί δεῖ παρακαιρὸν ἐκμηκύνειν φιλοτεχνοῦντας; ὅτι κάπρον μὲν εἷλε τὴν ἐπιπολάζουσαν ἀνθρώποις ἀκολασίαν· λέοντα δὲ τὴν ἀκρίτως ὁρμῶσαν ἐφ' ἃ μὴ δεῖ φορὰν· κατ' αὐτὸ δὲ θυμοὺς ἀλογίστους πεδήσας, τὸν ὑβριστὴν ταῦρον ἐνομίσθη δεδεκέναι. δειλίαν γε μὴν ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ βίου τὴν κεραυνίαν ἔλαφον. καὶ τὶς ἀπρεπῶς ὀνομαζόμενος ἆθλος ἐκμεμόχθηται, διακαθήραντος αὐτοῦ τὴν ἐπιτρέχουσαν ἀηδίαν. ὄρνεις δὲ τὰς συνηνέμους ἐλπίδας, αἳ βόσκουσι τὸν βίον ἡμῶν· ἀπεσκέδασε δὲ καὶ τὴν πολύχουν κόπρον, καὶ πολυκέφαλον ὕδραν, ἥτις ὅταν ἐκκοπῇ, πάλιν ἄρχεται βλαστάνειν. ὥσπερ ἀίδρειαν τινὰ διὰ πυρὸς τῆς παραινέσεως ἐξέκοψεν· αὐτός γε μὴν ὁ τρικέφαλος δειχθεὶς ἡλίῳ κέρβερος εἰκότως ἂν τὴν τριμερῆ φιλοσοφίαν ὑπαινίττεται· τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς λογικὸν, τὸ δὲ φυσικὸν, τὸ δὲ ἠθικὸν ὀνομάζεται. ταῦτα δὲ ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς ἐκπεφυκότα, τριχῇ κατὰ τὴν κεφαλὴν μερίζεται. περὶ δὴ τῶν ἄλλων ὥσπερ εἶπον ἄθλων ἐν συντόμῳ δεδήλωται. Quorum sententia verborum hæc est: *Minimè putandũ est, Herculem corporis viribus olim tantùm præstare potuisse, at cùm prudens esset, & cœlesti sapientia plenus, ceu profunda caligine demersam Philosophiam illustrauit: quæ sententia etiam principum Stoicorum est. De alijs itaq; certaminibus Herculis, quæ ab Homero non memorantur, quid attinet ad ingenij ostentationem multa præter rem verba facere? Aprum enim cepit, hoc est, versantem inter homines intemperantiam: & leonem domuit, nempè impetum temerè ruentem quò minimè decet. Eadem ratione cùm brutam iracundiam compescuisset atque frænasset, taurum cornupetam dictus est astrinxisse. Expulit etiam & propulsauit è vita metum, quod per Ceraunium ceruam ostenditur. Et quoddam etiam certamen, quod nominare non conuenit, idem subijt, repurgata, quâ prius tenebatur, animi fœditate. Cohibuit & volucres, nempè spẽ inanem & ventosam, quâ hominum vita vt plurimùm lactatur. Adhæc plurimum fimi expulit, & multis capitibus hydram superauit, quæ abscissa renasci non desinebãt. Hanc sicuti ἀίδρειαν, id est, imperitiam aliquam, igni excidit, hoc est, admonitione. Iam verò Cerberus triceps in lucem pertractus, non malè triplicem philosophandi rationem innuit. Sunt enim Philosophiæ partes, ea quæ rationis est, Logica: quæ naturæ, Physiologia: quæ morum, Ethica nominatur: & ea quidem tanquam ex vna ceruice prognata, triplici etiam modo iuxta caput distribuuntur. Et hæc quidem de alijs laboribus dicta sufficiant.* Hactenus Heraclides;

Heraclidis locus.

raclides; cum quo insigni loco velim vnà conferri quæ disputat Lactantius diuin. Instit. 1. cap. 9. Cætera enim percensere nihil attinet, nisi maximè ad rem faciāt. Quo in argumento dum animus elaborat, mihi arrisit nobilis disputatio Dionis Chrysostomi, qui Herculis ἄθλυς seu labores vel ærumnas ita celebrat, vt eum ex aduerso athletis opponat, & Principem fortissimum atq; iustissimum faciat. Peruigil & tenuis erat, inquit ille, vt leones, neq; enim carnibus onustus, vt athletæ, potuisset Asiam Europamq; peragrare. Acutè videbat, acutè audiebat: neq; hyemis aut æstus vim curabat, vt à præclaris actionibus reuocaretur. Sordida pelle indutus, interdum famē correptus, bonis opem ferebat, improbos verò aut de medio tollebat, aut in ordinem cogebat. Diomedem enim Thracium delicijs affluentem, & hospites afficientem iniuria, suosq; subditos miserè seruire cogentem, claua percussum de medio sustulit. Geryonem boues permultos, & multa pecuaria possidentem, vt opulentia Principes omnes, qui in Occidente essent, facilè superaret, sed tamen eundem nimia superbia elatum, vnà cum fratribus interfecit, eorumq; armenta corripuit. Idem cùm Busirim offenderet certaminibus totos dies occupatum, totos dies conuiuia agitantem, sibi vnicè placentem, quò egregius luctator esset, prostrauit. Amazonum reginæ zonam soluit, quæ illum fuerat aspernata: quo congressu ostendit, se illius forma minimè fuisse superatum, vel mulieris gratia potuisse vnquā à rebus excellentibus, quas primùm animo conceperat, auocari. Ne autem videretur arduis tantùm rebus & gloria dignis operam impendisse, fimum iacentem in Augiæ stabulis, à multis annis collectum sterquilinium repurgauit. Putabat enim non minus esse sibi aduersus gloriam decertandum, quàm belluas & homines sceleratos. Hæc penè Dio Oratione 8. de virtute. Idem labores Herculis retulit ad purgationem animi & vitiorum expulsionem. Oratione 5. Sed obiter admoneo, plerosq; existimare, vt Lucianus (quemadmodum postea dicemus Emblemate 181.) Herculem virum fuisse Gallum, qui tum solerti quadam prudentia, tum admirabili eloquētia, qua maximè valebat, præclara facinora insigni fortitudine sit exantlatus, & ingenij dexteritate summas quasque difficultates superarit: quæ tamen omnis Græcia quàm plurimum mendax, ad armorum gloriam conuertere maluit. Prætermiseram Apuleij ἐπιμύθιον, quod imprimis ad rem facit, ex 4. Floridorum: Quod Herculem Poetæ olim memorant monstra illa immania hominum ac ferarum virtute subegisse, orbemq; terræ purgasse; similiter aduersum iracundiam & inuidiam, atq; auaritiā ac libidinem, cæteraque animi monstra ac flagitia Philosophus iste Hercules fuit. Eas pestes omnes mentibus exegit, familias purgauit, malitiam perdomuit, seminudus & ipse, & claua insignis, etiam Thebis oriundus, vnde Herculem fuisse memoria extat. Huc respexit Poeta quidem Italus, sanè festiuus, dum in hominem enormibus vitijs obnoxiū inuehitur tali carmine:

Dionis Chrysostomi locus.

Hercules vir Gallus.

Hercules vitia domans.

S'el Ciel mosso à pietà de' danni nostri,
Mandasse in terra vno Hercole nouello:
Te domar non potrebbe, ò crudo e fello,
Quà sù venuto da gli Stigij chiostri
Che s'egli diè già morte à tanti mostri,
Vinse à diuisa pugna hor questo, hor quello,
E tu di tutti insieme. à vn sol duello,
Le sembiāze, e'l poter gli hauresti mostri,
Crudo cor, man rapace, e bocca ria,
Parer ti fanno, à chi'l guardo vi gira,
Fiero Drago, empio Cacco, infame Harpia.
E sei cinghial d'orgoglio, e leon d'ira,
E di tosco Hidra. Hor chi ti conteria?
Il gran mostro de' mostri in te si mira.

Videram pridem locum Plutarchi in Problem. quo rationem reddit, cur olim Herculi atque Musis communis ara facta sit: quia nimirum Hercules Euandrum literas docuit, vt à Iuba memoriæ traditum est. Honestum enim & liberale ducebant, si amici ac propinqui literarum & sapientiæ cognitione perpolirentur. Alij nihil aliud Herculem esse quàm Solem crediderunt, qui propter imagines Zodiaci duodecim labores absoluisse dicitur. Atq; vt summatim colligam, illa quæ tradita sunt de Hercule non solum ad Solis naturam, sed etiā ad humanæ vitæ institutionem tradita sūt: quippe cùm alioquin frustra laudes Herculis commemorarentur, cum illa monstra, quæ dicuntur ab illo fuisse domita, neque ita esse potuerint; neq; si fuissent, nobis obessent, vt canit Lucretius lib. 5. his versibus;

Hercules Sol.

Quid Nemeaus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset? & horrens Arcadius sus?
Deniq; quid Creta taurus, Lernaaq; pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasq; plagas, atque Ismara propter,
Tantoperè officerent nobis? vncuq; timenda
Vnguibus Arcadia volucres Stymphala colentes?
Aureaq; Hesperidũ seruans fulgẽtia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboru amplexus stirpem? quid deniq; obesset
Oceani propter litus, pelagiq; sonora,
Quò neq; noster adit quisquam, nec barbarus audet?

In nothos.

EMBLEMA CXXXIX.

HERCVLEOS *spurij semper celebretis honores:*
Nam vestri princeps ordinis ille fuit.
Nec prius esse Deus potuit, quàm sugeret infans
Lac, sibi quod fraudis nescia Iuno dabat.

COMMENTARII.

1. IN nubibus Iuno sopita decumbit, cuius mammis Iupiter ipse infantem Herculem admouet, spectante suo armigero, aquila nimirum.

ALCIATVS

II. ALCIATVS libro 4. Paregôn, cap. 3. fatetur hoc Emblema sumptum esse ex antiquo illo adagio, *Ad Cynosarges.* cuius explanationem vide ibi in Adagio. Verba porrò Alciati in illo loco de adoptione loquentis sunt: Apud Græcos scriptum legi, Iouem, nato Hercule, quòd spurius esset, nec in Deorum numerum posset admitti, dormienti coniugi suæ Iunoni eum clam supposuisse, & exucto de mammis ab ea lacte, infantem, ceu natalibus restitutum, diuinitatis iura acquisiuisse. Cuius rei & Higinus meminit, & Arati interpres, & qui Collectanea rei rusticæ Constantino Cæsari inscripsit. Hincq; factum est, vt nothi ad Cynosarges, vbi templum est Herculis, exercerentur, quoniam is Deus illis præest. Cuius rei & in Emblematis mentionem fecimus. Hactenus Alciatus. Hæc historia bis reperitur in Isacij Tzetzis commentario ad Lycophronis Cassandram. Vnde huic acceptum refert Emblematis characterem Minos.

Locus ex Alciati Parergo.

Ad Cynosarges, quid.

III. SPVRII] Spurij & nothi, incerto patre nati, non debent adeo vereri, quod ita nati sint, Herculem enim habent sui ordinis antesignanum & quasi principem. Nothi dicuntur illegitimi, qui incerto patre nati sunt, vel qui nati sunt illegitimo concubitu, l. vulgo quæsiti, ff. de statu homin. & l. Diui, ff. de captiu. Spurij distinguuntur à vulgò conceptis: sunt enim ij, quorũ pater est incertus, d. l. vulgò, vt qui nascuntur ex vulgari meretrice. Sed & qui patrẽ quidem certum demonstrare possunt, sed non eum, quem habere liceat, veluti qui nati sunt ex concubina, *vulgò concepti*, at impropriè tamen & translatè dicuntur, d. l. vulgò quæsiti, & l. Adoptiuus, ff. de ritu nupt. De nothis & spurijs vide ipsum Alciatum, qui præter locum citatum lib. 4 c. 5. & lib. 10. cap. 8. Parergon, putat dictos spurios (testimonio Iustiniani) quasi vulgò conceptos, παρὰ τὸ σποράδην. Quod non satis probatur, siquidem reperio aliam apud Plutarchum deriuationem, qui in Romanis quæstionibus sic ait: Quid est, quòd eos, quorum patres ignorantur, spurios vocant? non enim quod Græci opinantur, & in causis oratores dicunt, quòd ex colluuie quadam, & seminis communione progenerati sint. Sed est Spurius inter prima nomina, vt Sextius, Decimus, Caius. Hæc verò prima nomina Latini non integra scribunt, sed aut vna littera, vt T. L. M. Titus, Lucius, Marcus; aut duabus, vt Cn. Ve. Cneus, Verrius: aut tribus, vt Sex. Ser. Sextus, Seruius. Est igitur Spurius inter ea prima nomina, quæ duabus litteris notantur, S & P. quibus etiam orbos parentibus scribunt, cum sine patre esse dicunt, per S, *sine*; per P, *patrem* significantes. Hoc igitur errorem fecit, quod sine patre & spurius ijsdem litteris annotantur. Hæc Plutarchus. Huius etiam fit mentio in adagio, *Ne patris quidem nomen dicere possit.* Cæterum quos vulgò *Bastardos* vocamus, interdum spurij dici possunt, interdum non possunt: vt hi, quos principes agnoscere solent, quosq; adoptare. Spurios verò & nothos *Mulos* nũcupari apud Italos, non tam sæculi nostri mos est, quàm remotioris etiam ætatis, ob adulterinum, qui nulli non innotuit conceptum. Cyrus tamen, quamuis legitimo matrimonio generatus, Mulus est dictus, propterea quod generosiore matre natus esset, Astyagis quippe Regis filia, cùm pater Medorum imperio subiectus esset.

Nothi q.

Spurij.

Spurij vnde sic dicti.

Bastardi.

Muli.

Nec prius esse Deus] nobilitari non potuit, & quasi natalibus restitui. De Herculis apotheosi Cicero 3. Offic. Plinius lib. 35 cap. 11. & Ouidius 9. Metamorph.

Quàm sugeret infans] quàm ei hæreditaria quædam portio bonorum obtingeret. Historiam præter Alciatum supra citatum & Tzetzem narrat Higinus in poetico Astronomico, de circulo lacteo loquens, nempe Iunonem insciam dedisse lac Herculi infanti: sed postquam rescierit pellicis esse filium, reiecisse eum à se, Herculẽq; qui nimia auiditate lactis multitudinem ore comprehenderat, non potuisse illud ore continere, sicq; ex eius ore profusum lacteum circulum in cœlo signasse. Tantæ molis erat lactea hæc diuinitas. Alij dicunt, vbi Pallas ad Iunonem accedens persuasisset, vt mammam præberet infanti, cùm puer supra ætatem violentius sugeret, Iunonem indoluisse, ac puerum proiecisse.

Hercules infans.

EORVM, qui nati sunt ex iniusto concubitu, misera videri conditio potest; quanquam enim ex nobilibus orti parentibus, nobiles tamen dici non possunt, neq; in ius hæreditatis ac familiæ succedunt, nisi soluantur legibus, & à principibus agnoscantur, quasiq; adoptentur (quod vulgò dicimus IV.

Nothorũ conditio qualis.

cimus

cimus aduouere) tunc enim succedere in familiam possunt, sed naturalem illam maculam delere minimè vnquam possunt. Qua de causa Solon statuit spurios nihil debere parentibus, à quibus infamiæ labem accepissent. Sed & Athenienses locum quendam habebant, in quo spurij seorsum ab ingenuis exerceri essent soliti; eum Cynosargem appellabant: nam contaminari nobilitatem putabant spuriorum consuetudine. Themistocles tamen, astuto ingenio vir, adolescẽtes ingenuos & nobiles sensim primus ad Cynosarges blanditijs allexit, vt tolleretur ea spuriorum & legitimorum differentia. Pecunias autem, quæ notho ex bonis paternis tribuebantur, Aristophanes *νοθεῖα χρήματα*, id est, *nothias pecunias* nuncupat. Erant verò drachmæ ad summum mille, vt meminit contra Aristocratem Demosthenes. Cœl. Rhodigin. lib. 10. cap. 2. Antiq. lect. & lib. 24. cap. 6. Rectè quidem & prouidè constitutum à sapientibus fuit, vt parẽtes vaga vsi Venere, quasi in filijs punirentur, & effrenes homines sancti connubij quasi cancellis vi legum continerentur. Sic turpissimis clericorum filijs, ex fœdo concubitu prognatis, dedecus meritò impingitur, & à sacris Canonibus cap. proposuisti, dist. 82. & à sacro Concilio Tridentino, sess. 25. cap. 15. ab omni ecclesiastico officio & beneficio, quod flagitiosus parens possidebat, arcentur. Et hoc ideo, vt discrimen seruaretur inter legitimos & illegitimos partus. Hi & honorum & bonorum paternorum hæredes iure fiunt, eoq; admoneri debent paternæ virtutis: at illegitimis nihil sæpenumero præter viuere triste relinquitur, adeò vt conqueri possint, quòd adeò infeliciter nati maleq́ue accepti sint. Sunt tamen permulti ex ijs, qui omni alia ope destituti, omnia sua in seipsis ponunt, suamq; industriam excitant. Refert Alciatus noster lib. de singulari certamine, capit. 19. Arnulfum, qui primus & ante Othonem ex Gallia in Germaniam Imperij titulum transtulit, ex Caroli Magni pronepotibus spurium fuisse. Fuerunt & in Cypro Reges, fuerunt vbique etiam approbatissimi duces, non absimilibus orti natalibus: vt verissimum sit illud Platonis oraculum, seruos à Regibus, Reges à seruis oriri. Neq; enim cuiquam dubium esse potest, qui vel paulùm assueuerit in monumentis veterum, permultos fuisse spurios, qui fortitudine & animi dexteritate legitimis quibusque liberis antecelluerunt, qui que susceperunt audenti magnoque animo, & certè perfecerunt, quæ legitimi ipsi liberi numquam exequi, nedum attingere potuere. Talis Hercules fuit, ipsiq; omnes Iouis filij, Poetarum fabulis decantati. Eo de numero fuere Themistocles, Aeneas, Theseus, Romulus, Iugurtha, sed & ipse Alexander Magnus, totius fermè Orientis domitor: quibus adijciam Constantinum Magnum, Theodoricum Gothum, Gulielmum Normannum, & alios quamplures, qui nisi hæreditate aliqua paterna freti essent, vix aut numquam pertingere potuissent ad tantos rerum successus: vt ipse Hercules, qui ne fieri quidem Deus potuisset, id est, immortalem famam non sibi eam cõparasset, qua omnium voce prædicatur, nisi mammas Iunonis insciæ suxisset, vt putarunt Thebani, testis est Cœlius Rhodigin. lib. 21. cap. 21. Et certè mirum est, quàm plerunq; animosi & audaces sint hi spurij: cuius rei causam ego reor, quod vt plurimùm in summo Veneris feruore, ne dicam furore, plantentur. Hinc nobis Germanis festiuum de ijs est prouerbiũ: *Vvas auff die banck gemacht vvirdt, lasst sich nicht gern darunder stossen.* Nulli enim facilè subijciuntur. Vnde tritum illud:

Ipsa quidem natura nothus dedit hac tria iura,
Vt sint pomposi, mendaces, luxuriosi.

In spurium & incerto patre natum Florentiæ hoc dicterium quasi *αἰνιγματῶδες* vulgò iactatur: *Egli è vscito dalla casa grãde. E' vndici once.* Item: *E' di cento albumi. οὐδὲ πατρὸς ὄνομα εἰπεῖν ἔχει.* id est: *Patris nomen dicere non potest.* Sed, *Matris vt capra dicitur. τῆς μητρὸς ὡς αἴξ καλεῖται.* Id quod ab Homero manasse videtur, apud quem Odyss. 1. Telemachus rogatus, num Vlyssis esset filius, respondet in hunc sensum:

Esse quidẽ illius mater me ait; ast ego sanè
Nescio: nemo suũ patrẽ vnquã nouerit ipse.

Hæc enim in re solius matris confessione standum. Caueant igitur coniugatæ, quæ se alijs commiscent, & sacra iura matrimonij violant, ne & ipsam prolem vnà cum marito iure suo hæreditario defraudent. In hanc rem placet subiungere historiam lepidam, sed materiæ non ineptam. Circa litus Oceani, quod Britanniam ab aduerso conspicit

Pecunia nothia.

Nothi nobiles.

Spurij animosi.

Dicteria in spurios.

Lepida historia de adultera. spicit, ante non multos annos fama est fuisse mulierculam inopem, sed forma appetibili, & insigni lasciuia; hæc duodecim paruos filios totidem ex viris genitos habebat annuis ætatum interstitijs inter se distantes. Instante autem mortis hora, vocari propere virum iubet: Non est, inquit, amplius ludi tempus; nullus horum puerorum ad te spectat, præter maiorem solum, primo enim anno nostri connubij casta fui. Sedebant tunc fortè pueri omnes humi circa ignem, more gentis, aliquid manducantes. Stupente igitur viro, atq; illis rei nouitate suspensis, illa singulorum patres ordine nominat: quod audiens omnium minimus, qui triennis erat, panem dextera & rapam, quam habebat in manu altera, in terram posuit, ac desiderio tremens, & ambabus manibus adorantis in morem in altum erectis: Da mihi, inquit, ò mea matercula, aliquem bonum patrem. Cumq; illa in fine verborum paruuli patrem nominasset, & famosum quendam diuitemq; hominem, reassumpto in manibus cibo: Bene habet, inquit, bonus est pater. Hæc quidem apertè crimen fassa est, secus alia mulier pudicitiæ parum probatæ, quæ cum astringeretur conscientiæ stimulis marito prolem adulterinam manifestandi, excogitauit egregium commentum (vt est sexus ille ad confingendos dolos præcipuè appositus) *Alia eiusdem farina.* Compulit enim precibus maritum, vt personatis, qui tum fortè per plateas discurrebant, ipse quoq; personam indutus se adderet socium; atque ex eo ludo cum amictus theatrali schemate domum rediret, mulier infantem nothum complexa, his verbis alloquitur: Quis hic tibi vir videtur, filiole? cacodæmon profectò est, laruatus, aut mente captus. Abi hinc vir inepte, non tuus est hic filius, alium patrem habet. Quibus verbis satisfactum marito arbitrabatur. Sed iocorum plusquam satis.

Imparilitas.

EMBLEMA CXXXX.

VT ſublime volans tenuem ſecat aera falco,
Vt paſcuntur humi graculus, anſer, anas:
Sic ſummum ſcandit ſuper æthera Pindarus ingens;
Sic ſcit humi tantùm ſerpere Bacchylides.

COMMENTARII.

I. FALCO pingitur in ſublime remigio alarum fretus euolans, ſub quo humi paſcuntur alia auium genera, velut graculus (quem in hac pictura deſidero) anas, & anſer. Epigraphen aliquæ editiones habent, *Imparitas*, quod idem eſt.

II. *Character Emblematis.* ID apparet è Pindaro tractum. Sic enim de ſe ipſe in Bacchylidem, Olymp. 2.

——— σοφὸς ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ.
μαθόντες δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ κόρακες ὣς
ἄκραντα γαρύετον
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον. id eſt:
Sapiens multarum rerum
Gnarus eſt natura.
At diſcentes, procaces
Inepta garrulitate vt corui
Imperfectè garriunt
Aduerſus diuinum Iouis alitem.

Ad quem locum ſcholiaſtes: ἀποτείνεται δὲ πρὸς τὸν Βακχυλίδην, γέγονε γὰρ αὐτῷ ἀνταγωνιστής. *Inuehitur in Bacchyliden, factus ipſi aduerſarius.* Alius eſt etiam locus in Nemeis, oda 3. in fine.

——— ἔστι δ' αἰετὸς ὠκὺς ἐν πετανοῖς,
ὃς ἔλαβεν αἶψα τηλόθεν μεταμαιόμενος
δαφοινὸν ἄγραν ποσίν.
κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται. i.
Eſt aquila velox in volatilibus,
Quæ corripit ſtatim de longinquo veſtigans
Cruentam prædam pedibus.
Clamoſi verò graculi humilia paſcuntur.

Quibus verbis intelligimus Pindarum ſe cum aquilà conferre, alios verò, vt Bacchylidem, & alios Bacchylidi ſimiles, nunc cũ coruo, nunc cum graculis. Sic Scholiaſtes: δοκεῖ δὲ ταῦτα τείνειν εἰς Βακχυλίδην, ἦν γὰρ αὐτοῖς καὶ φώρασις πρὸς ἀλλήλους. παραβάλλει δ' ἑαυτὸν μὲν ἀετῷ, κολοιῷ δὲ Βακχυλίδην. Cæterum mihi videtur alluſiſſe Alciatus ad vetus Adagium, *Aquila in nubibus.* (*Aquila in nubibus.*) Cuius explicationem ſtudioſus vbi euoluerit, nonnihil ſibi ad huius loci dilucidationem facilitatis comparabit. Vide etiam prouerbium, *Humi ſerpere.* Remera tamen ſuſpicor, id Alciatum traducere voluiſſe in quoſdam legum Doctores ſibi nullo modo conferendos, à quibus tamen vel impeteretur, vel ſugillaretur: vt colligere eſt ex eius aliquot ſcriptis.

VT ſublime volans] volatu ſummum aera petens. Ponitur autem adiectiuum neutrum pro aduerbio, more Græcorum. III.

Secat aera] Sic Virgilius 1. Georg.
Quacunq; illa leuem fugiens ſecat æthera pennis.

Falco] (*Falco*) Falco auis rapax & prædatoria, ex accipitrum genere; ita dicta (vt Feſtus innuit) quod vngues more falcis habeat introrſum flexos. Varij autem generis ſunt falcones, vt Britannicus, Gyroſalcus, Montanus, Peregrinus, Gibboſus. Verùm falcones omnes (vt hodie à Principum aucupibus obſeruatum eſt) fœminæ ſunt; mares verò ſunt, quos vulgus hodie vocat Moſcardinos.

Paſcuntur humi] humi gradiuntur. Pindar. ταπεινὰ νέμονται.

Graculus, anſer, anas] De his auibus vide Plinium lib. 10.

Sic ſummum ſcandit] eleuatur felix ingenium Pindari.

Pindarus ingens] (*Pindarus.*) Pindarus Thebanus, nouem Lyricorum poetarum princeps. Altiſſimus fertur & verborum & ſententiarũ copia, vt ait Quintilianus: grauitate arduus, conſtructione ac ordine immenſus ac prolixus. Quem etiam non imitabilem dicit Horatius. Eius educationem vide in Imaginibus Philoſtrati, tit. *Pindarus.* ex quo hæc ſumpſit Politianus:
Aerios procul in tractus & nubila ſupra
Pindarus it Dircæus olor, cui nectare blãda
Os tenerum libaſtis apes, dum feſſa leuaret
Mẽbra quiete puer, mollẽ ſpirantia ſomnũ.

Is cum Thebis aliquando in poetarum veniſſet commiſſionem, per auditorum inſcitiam à Corinna quinquies victus fertur. (*Pindarus à Corinna victus.*) Hic eſt ille Pindarus, quem ita amaſſe Apollo fertur, vt illi oblatorum portiunculam impartiretur; quin & à ſacerdote ad

cœnam

cœnam eum Deo in sacrificijs subinde vocaretur. Verùm & carminis Pindarici amatorem fuisse Pana, Plutarchi monumentis testatum est. Eius mortem refert Val. Maximus lib. 9. cap. 12. de morte non vulgari: nam in gremio dilecti pueri in gymnasio mortuus inuentus est. De eo vide plura apud Macrob. 5. Saturnal. Horatium lib. 4. Carm. od. 2. Plinium lib. 7. cap. 29. & Alciatum nostrum lib. 10. Parerg. cap. 8.

Humi serpere. *Humi tantum serpere*] tenui stylo vti. Sic Horatius in Arte:

Serpet humi tutus nimium, timidusq; procella.

Et 2. Epistol.

——nec sermones ego mallem
Repentes per humum.

Hi sunt Pindaro λόγοι χαμαιπετεῖς. *Sermones iacentes.*

Bacchylides. *Bacchylides*] Lyricus Poeta, Cous genere, filius Medonis nothi Bacchylidæ athletæ, vt ait Suidas. Tres fuisse Aelianus tradit: hunc primum, alium Atheniensem, tertium Arcadem. Porrò mirum videri potest cur hic Bacchylidem adeò extenuet, qui dictus est Siren, ob carminis suauitatem: sic enim in epigrammate 1. ἀνθολογίας,

——καὶ λάλε σειρὴν
βακχυλίδη.

Quod imitatus est Politian. Nutricia:

Nec vulgare canit dulcis ab Iulide Siren
Bacchylides.

Propterea Lactantius in Phœnice (si tamen est eius poemation) Iuleas voces, pro suauissimis & delicatissimis accepit, vocabulo ab Iulide, Bacchylidis melici patria, ducto.

IV. *Ingeniorum inæqualitas.* Hac similitudine docet Alciatus, aliquam semper obseruari facilè in ingenijs inæqualitatem. Sunt enim, qui vt falco vel aquila volatu præstent, id est, qui ingenij viribus cæteris antecellant: sunt & qui dumtaxat humi gradiuntur, vt aues illæ domesticæ, quibus vna est cura vulgatiora tantũ consectari. Quod certè referendum est ad debiliora quæque ingenia & minus viuida, quæ tenues cogunt siliquas: quique plura & magis ardua velint, quàm possint; cũ, vt imperiti pictores, nihil sciant prçterquã simulare cupressum, vt loquitur Flaccus. Primas tenet inter Lyricos Poetas Pindarus, Bacchylides inferiora tantùm consectari dicitur. Huic conuenit illud ex Olymp. 10.

——ἐντὶ γὰρ ἄλλαι
ὁδὰν ὁδοὶ παραίτεραι.
μία δ' οὐχ ἅπαντας ἄμμε τρέψει
μελέτα —— id est:
Sunt quidem aliæ
Via alijs excellentiores.
Sed vna non omnes nos alit
Exercitatio.

Ausonius ad Paulinum:

Si vitulum tauro, vel equum committis onagro:
Si confers fulicas cygnis, & aedona parræ:
Castaneis corylos æques, viburna cupressis.

Non omnes possũt primas tenere. Potest huc non inconcinnè referri, quod in Oratore Cicero ait: Si quem aut natura sua aut illa præstantis ingenij vis fortè deficiet, aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Prima enim sequentem honestum est in secundis tertijsque consistere. Nam in Poetis non Homero soli locus est (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos. Nec verò Aristotelem in Philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis: nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia & copia cæterorum studia restrinxit. Porrò quàm magna sit ingeniorum dissimilitudo, nos quotidianus docet vsus, & ipse M. Cicero de claris oratoribus, itemq; Fabius Quintilian. *Comparatio interdum odiosa.* Sed ea nonnunquam comparatio nauseam in multorum nares concitat: & sunt qui ne quidem Iouem pro riuali ferant, & se omnium optimos haberi velint: Nam & Palæmoni, glorioso Grammatico, Varro togatorum peritissimus displicuit: & Maro ipse Bauium & Næuium auersatus est, sicuti Pacuuium Persius, quos suo æuo placuisse credibile est, cùm alij meliores non essent. Sic (verba sunt Minois) qui vixere temporibus auorũ nostrorum, Ioannes Meunus, Quadrigarius, Marotus, Sangelasius, pro bonis habiti, cùm nondum polita poesis Gallica foret: sed si conferũtur cum sequentis æui nostri poetis egregijs, Ronsardo, Bellaio, Bellaqueo, Bartassio, id perinde erit atq; anseribus olores adæquare. Nam quis ea vecordia est, qui Maroni Ennium comparet, vel Homerum Chærilo, vt ætate superiore quidam Budæo Badium conferre non dubitarunt? In materia quanquam dissimili comparationis excanduit Catullus, suam amasiam non æquè laudari

laudari questus:
Tecum Lesbia nostra conferatur?
O sæclum insipiens & infacetum!
Et Martialis in quemdam, qui se pro amico fido haberi vellet:
Dispeream, si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Pirithoi.
Sed hæc satis ad alia properanti.

In desciscentes.

EMBLEMA CXLI.

QVOD sine egregios turpi maculaueris orsus,
In noxamq; tuum verteris officium;
Fecisti quod capra, sui mulctralia lactis
Cum ferit, & proprias calce profundit opes.

COMMENTARII.

I. CAPRA pedibus posterioribus mulctrale lacte plenum impetit, eoq; subuerso lac effundit; huic astat ancilla caprimulga, gestum subirascentis exprimens.

II. *Typus Emblematis.* Ex antiquo desumptum est adagio, αἶξ Σκυρία, id est: *Capra Scyria.* Conuenit in eos, qui beneficium maleficio corrumpunt, aut qui virtutes adiunctis vitijs contaminant atq; obscurant: quiue rectè instituta non rectè finiunt. Veluti capra Scyria, quòd fera sit, mulctram quam vbere distento impleuerat, eandem pede illiso distringit, totumq; lac collectum effundit; sicque beneficium quod dederat, ipsamet perdit.

perdit. Epigraphe ista cognationem aliquã habet cum Emblemate 83.

III. *QVOD sine turpi*] fędo exitu. id est, post perfectum opus cum aliqua laude statim desciueris, labem tibi asperseris immemor laborum anteactorum; indecorè, insolenter, superbè, impudenter te gesseris.

Egregios orsus] optimum principium. Liuius lib. 1. Vt orsis tanti operis successus prosperos darent. Cicero 2. Diuinat. ex Homero:

Scire ratosne habeant, an vanos pectoru orsus.

Orsus, & Orsa. Dicitur enim & *Orsus, us*. & *Orsa, orum*.

In noxamq; tuum] ex beneficio maleficium admiseris; commodum conuerteris in noxam & incommodum. Prouerbialis locutio, cum officium dicitur in maleficiũ conuerti. De nomine *noxa*, diximus Emblem. 131.

Fecisti quod capra] itidem atque capra, quæ vbi è distento vbere mulctrale complerit, calcis ictu dispergit, quod erat iam vtiliter paratum.

Mulctrale. *Mulctralia*] Mulctrale, vas in quo mulgetur: quod & Mulctra, & Mulctrum dicitur. Horatius Epod. 16.

Mulctrũ. *Illic iniussa veniunt ad mulctra capellæ.*

Mulctra. Columel. lib. 7. cap. 8. Sed mulctra cùm est repleta lacte, non sine tepore aliquo debet esse. Virgilius 3. Georg.

——Implebunt mulctralia vaccæ.

Calce] extrema & posteriore parte pedis. Ouidius 3. Fast.

Ille cadit praceps, & calce feritur aselli.

IV. CVM quispiam fermè toto ætatis curriculo prudenter probeque sese gesserit, & in extrema senectute, vel etiam post præclarè facta, criminis aliquid aut vitij admittit, nec gloriæ debitum sibi præmium expectat, efficit vt capra, quæ mulctram moto pede dispergit, totumq; lac emissum, iamque in mulctrali paratum effundit. Eiusmodi sunt, qui è felici principio, id est, pueritia bene & liberaliter instituta deflectunt ad mores corruptissimos, vitamq; deploratissimam, vt Nero, Tiberius, & similes Romanæ Reipubl. pestes, qui è præclaris initijs semper in peiora processerunt, & vitam omnium infelicissimè clauserunt. His annumerari potest Metellus Pius, qui cætero vitæ tempore continentissimus, ad extremũ iam senex in Hispania Consul, fœdis indulsit voluptatibus. Idem euenit Hortensio, & Lucullo, & apud Græcos sapientissimo legislatori Soloni, Antiocho magno, Xerxi & alijs multis: &, vt etiam ex historia sacra colligere est, Sauli, Salomoni & Samsoni, qui in peius progressi sunt. Sed id in minoribus quoq; contigisse legimus. Euthydamas Rhetor cùm aliquando ob oratoriã clarus atque vtilis esset Reipublicæ, postea ad tyrannidem inclinabat. Illo mortuo eius amicus Hybreas, Euthydame, ait, malum es ciuitatis pernecessarium; nam nec sine te, nec tecum viuere possumus. Archidamas Periandro, qui cùm esset arte medendi celebris, & in primis laudatus, carmina scriberet infelicia: Quid, inquit, tibi accidit Periander, vt pro eleganti medico malus poeta vocari concupiscas? Notans hominum mores, qui res honestas aggressi, degenerant ad sordidiora, cùm consultum sit, vnumquemque in ea se arte exercere, in qua valet plurimùm. Huc referri possunt adagia, *Auru Batauũ*. &, *Mandrabuli more res succedit*. &, *Primùm Æginæ optimos pueros alit*. Item, *Primùm Mars in filijs laudatus est*. Notum quoq; est omnibus *Neronis quinquennium*. &, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον. *Lutum sanguine maceratum*. de quo Rhodigin. lib. 11. cap. 12. Domitianus quoq; (vt refert lib. 6. Fulgosus) primis imperij initijs non modò abhorrere videbatur, vt humanus spargeretur sanguis, verùm etiam ea loca tanquam molesta deuitabat, in quibus cæsis ad vescendum animalibus eorum cruor manaret: relictasq; hæreditates repudiabat. Mox è bono in pessimum conuersus, leuissimis de rebus nobilissimos quosq; viros occidit, bonaq; eorũ publicauit, mortuorum bona inuasit, qui vel vno teste probarentur dixisse, velle bonorum suorum hæredem Principem esse. Prorsus igitur à bonitate atq; abstinentia, quam primis initijs ostenderat, ad ingẽtem immanitatem atq; rapacitatem se transtulit, & generosa primordia fœdo exitu obscurauit. Alia etiam exempla subministrat Val. Maximus cap. De mutatione morum & fortunæ.

Exempla eorũ, qui desciuerũt à virtute.

Euthydamas.

Periãder.

Domitiani mutatio.

AEmulatio impar.

EMBLEMA CXLII.

ALTIVOLAM miluus comitatur degener harpam
Et prædæ partem ſæpe cadentis habet.
Mullum proſequitur, qui ſpretas ſargus ab illo
Prætentasq; auidus deuorat ore dapes.
Sic mecum Oenocrates agit: at deſerta ſtudentum
Vtitur hoc lippo curia tanquam oculo.

COMMENTARII.

I. HARPA, auis rapax, prædam cruentatam vnguibus tenens in altum euolat, cui miluus ſubuolat, deciduas prædæ reliquias excepturus. Subtus in aquis enatat ſargus, qui auido ore piſciculos emergentes deuorat.

II. Emblema ſ... ...um in EIVSDEM ferè eſt argumenti cum ſuperiore de Pindaro, ſed ſimilitudines ſunt elegantiores. Ægrè ferebat Alciatus æmulum quempiam eſſe ſibi ſyndromum, cum quidē legum interpretem auditores quoſdam malè affectos allicientem, qui quantum poterat, operam dabat, vt eius gloriam obſcuraret, vel etiam eruditior haberetur: quem tamen vt imitatorem ignarum grauius pungat, perbella vtitur ſimilitudine, ac tum non ſibi temperat à conuicijs, nempe inuentum cōficto nomine οἰνοκράτης, quaſi dicas, vinipotens aut meripotor: & tandem lippum oculis appellat, quod ad iudicij imperitiam quendam σύνδρομον. Oenocrates.

imperitiam refertur. Quemadmodum, inquit, miluus degener comitatur harpam altè volantem, vt ijs vescatur ciborum reliquiis, quæ ex eius rostro frustulatim concidunt; vtque sargus marinus pisciculus mullum piscem consequitur, vt quæ præterierit, arripere queat: eodem modo mecũ agit Oenocrates ille, ludimagister bibax, qui relictos à me quosdam auditores excipit: quo iidem vtuntur tamquam lippo oculo, id est, nullius iudicii doctore, & imperito legum interprete, cui sit Iuris ciuilis abstrusa scientia penitus incognita. Eum itaq; hominem maledicentiæ notat, vinolentiæ, stultæ cuiusdam imitationis & imperitiæ. Hunc fuisse Alexandrinum nomine, iuris interpretem Alciato infestum, non leui coniectura fassus Minoi est Germanus Audebertus, Regiis tributis Aureliæ præfectus; cuius viri (inquit idem Minos) certè docti & amici non potest non esse mihi gratissima iucundissimaq; recordatio, quẽ scio à permultis eruditis hominibus officiosè & honorificè cultum, & cum quo sæpe de literis sermones vltrò citroq; habui superioribus antè actis annis, cùm iuri ciuili operam darem apud Aurelianenses.

Germanus Audebertus, qui Venetias elegãti carmine descripsit.

III. *Harpa.* *ALTIVOLAM harpam*] Harpa auis vocacissima, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, *à diripiendo* dicta, de qua Plinius. Bellum gerit cum triorche. Aristoteles 9. de histor. anim. cap. 1. Amici, inquit, sunt piphex, harpa, & miluus. Vocat autem *altiuolam*, quia aues vncos vngues habentes omnes ferè sunt altiuolæ, teste Plinio lib. 10. cap. 19. Vel si mauis allegoricè intelligere de doctore præstanti, & sublimis ingenii, quem cęteri non possint assequi.

Miluus. *Miluus*] Miluus auis rapacissima & gulosissima, de qua Plinius lib. 10. c. 10. Martial. lib 9.

Hinc prope summa rapax miluus in astra volat.

De miluo diximus etiam aliquid supra Emblem. 29. Miluum verò degenerem dicit, vt suo Antalciato Oenocrati accommodet, quasi extra ordinem doctori, seu potius triuiali, inerti & imperito leguleio.

Mullum prosequitur] Ordo est: *Sargus*, id est, piscis iste ignauus, *prosequitur mullũ*, id est, alium piscem marinum, *qui*, supple sargus, *auidus deuorat ore dapes spretas præteritasq; ab illo*, supple mullo. Mullus est genus marini piscis & fluuiatilis, qui

Mullus.

quòd gemina barba insignitur, barbatulus, barbo, vel barbatus dicitur: licet Sanctius neget, & alium magni precii piscem esse dicat. Huius mentio est apud Plin. lib 9. cap. 17. & 33. c. 11. Quomodo differant inter se mullus fluuiatilis & marinus, notent curiosi. Martialis:

Nolo mihi rhombum ponas, mullumvè bilibrem.

Sargus.] Sargus piscis, de quo iam antè Emblemate 75. in mari nascens Aegyptiaco, vt est apud Festum: qui, teste Plinio, eum, quem Lutarium nominant, comitatur: & illo cœnum fodiente, hic excitatum pabulum deuorat. Vnde hominem ex aliis laboribus sibi fructum & gloriam vsurpantem, & alienam, vt dicitur, messem demetentem, qui velint significari, sargũ & mullum pingunt; sequitur enim sargi reliquias mullus, atque vbi ille excitato luto abierit (fodere enim potest mullus) descendit & pascitur, imbecilliorescq; ne eodem aduatent, arcet Aristoteles lib. 8. de nat. animal. cap. 2. & Pierius Hieroglyph 30. *Sargus.*

Dapes] Dapes non tantùm opiparos apparatus, aut religiosos, sicuti plerunq; significare, sed & vitabiles & infandos cibos, auctore Virgilio, possumus dicere, in Aeneid. 3. Cyclopem describens: *Dapes.*

Nã simul expletus dapibus, vinoq; sepultus.

Et in Bucolic.

Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit.

Oenocrates] vinosus quidam doctor: οἶνος *vinum*, & κρατέω, *vinco*. quasi quod vino vinceretur. *Οἰνοκράτης.*

Deserta studentum curia] Ironicῶς, à me relicta decuria studentium. Curia pro decuria, quam classem Parisini dicunt, id est, auditorium. Ergo deserta studentum curia erit decuria illa, qua cesserat antè Alciatus. Porrò de curię nomine, si vacat, euolue caput 16. lib. 1. Genial. dierum Alexandri Neapolitani: non enim mihi vacat omnes minutias persequi. *Curia.*

Lippo oculo.] Ipsemet Alciatus prouerbiale hoc dicendi genus interpretatur, Parergõn lib. 6. cap. 12. Vti tamquam lippo oculo, inquit, prouerbialiter dicimur de re, qua carere non possumus, cùm tamen damnosa nobis sit. Eleganter Plautus adsersos improbos traxit, quos, quamuis dominum decipiant, tamen retinet dominus, & vt potest, eorum opera vtitur, cùm vt velit *Oculo lippo.*

non possit. Eius carmen est in Persa:

Ego neq; lubenter seruio, neq; sum hero ex
sententia:
Sed quasi lippo oculo me meus herus vti-
tur, manum
Haud abstinere quit tamen, quin imperet
mihi,
Quin me suis negotijs præficiat.

Sed & apud eundem in Bacchidibus sic senex loquitur:

Lippo illic oculo seruus est simillimus:
Si non est, nolis esse, neq; desideres.
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.

Sunt autem hæc carmina non solùm ab interpretibus malè intellecta, sed etiam vitio exemplarium corrupta. Hæc Alciatus. Vide prouerb. *Lippo oculo similis.* &, *Vbi quis dolet, ibidem & manum habet.*

IV. Etsi Emblema hoc scriptum sit in triuialem quendam leguleium, Alciati syndromon, tamen commodè referri potest in omnes, qui in eadem arte versantur, propterea quod inter hos artificij similitudo magis æmulationem conciliet quàm beneuolentiam. Quorum mutuam inter se inuidiam Hesiodus in Operibus & diebus suis, cõpluribus metaphoris indicat, haud tamen damnans id genus artificum concertationem, imò probans & laudans: proposuerat enim duplex æmulationis genus, quorum alterum sit vtile, pulchrumque mortalibus; alterum fœdum ac perniciosum. Hoc homines ad rixas ac bella concitari, propter opum honorumq; certamina: illo verò tanquam exemplis propositis ad industriam & honestas artes expergefieri. Et quia æmulatione virtus cognoscitur, constat nullum ferè fuisse virum seu bello, siue toga clarum, qui non suos æmulos expertus sit. Plato vir summus, & Xenophon haud expertes fuisse creduntur talis affectus; id indicio est, quod neuter alterius meminit vnquam, cum multa vterq; scripserit, ambo clari, & inter se alioqui noti, Socraticęq; sapientiæ ambo alumni. Habuit Virgilius Bauium & Meuium, Homerus Zoilũ, Cicero Hortensium & Didymum Alexandrinum, M. Varro Rhemnium Palemonem Grammaticum, Catullus Siconium: qui omnes multò facilius æmulorum nomen, quã propositum adepti sunt. Quid? quod contra ipsos Deos ausa insurgere æmulatio perhibeatur. Hæc enim Marsiæ pellem detraxit, Arachnen è trabe suspendit, Sirenes in monstra mutauit. Tu quoq; Misene, non esses vndis submersus, nisi tua temeritas Tritonem ad certamen cantus prouocasset. Atq; vtinam res intra æmulationis terminos consisteret, sæpe in aperta odia & bella erumpit: nam vt rectè Cicero in Lælio, pestis nulla maior in amicitijs esse potest, quàm in quibusdam honoris & gloriæ certamen, ex quo inimicitiæ sæpe maximæ inter amicissimos extiterunt. Notetur nostrorum quoq, temporum vehemẽtia in syndromis quibusdam, quàm clandestino laborent odio, quàm mutuis conuitiorum assultibus collidant cornua. Ecquod propositum præmium? Vanæ & inanis gloriolæ strepitus, & popularis applausus. Pro his continuatos annos & sæcula sudoribus & vigilijs fracta, trãsmittit lucubrantium solertia: pro his ars & ætas paribus penè spacijs decurrunt, nascentes enim consecramus disciplinis, quas tamen imperfectas abrumpit mors, inuida huius gloriæ, & terminus æmulationis. Vide adagium, *Figulus figulo inuidet.*

Æmulatio duplex.

Vix aliquis clarus sine æmulo.

Albutij

Albutij ad D. Alciatum, ſuadentis, vt de tumultibus Italicis ſe ſubducat, & in Gallia profiteatur.

EMBLEMA CXLIII.

QVAE dedit hos fructus arbor, cælo aduena noſtro,
Venit ab Eoo Perſidis axe priùs.
Translatu facta eſt melior, quæ noxia quondam
In patria, hic nobis dulcia poma gerit.
Fert folium linguæ, fert poma ſimillima cordi:
Alciate, hinc vitam degere diſce tuam.
Tu procul à patria in pretio es maiore futurus;
Multùm corde ſapis, nec minùs ore vales.

COMMENTARII.

1. IVVENIS in patina aufert mala Perſica à proxima arbore decerpta. Arborem verò horum pomorum feracem ipſe Alciatus in epigrammate depingit, vt quæ

habeat folia linguæ similia, poma verò cordis formam quodammodo referentia.

II. *Aurelius Albutius IC.* Hoc epigramma non est Alciati, sed Aurelij Albutii Iurisconsulti, Græci & Latini sermonis periti, Poetæ insignis, & quidem Mediolanensis, non Aurelianensis, vt perperam ab aliis traditum est. Bonauentura Castilloneus: In vico Cliuii memoriolæ sunt Albutiorum, qui mihi sunt acceptissimi, quod ex iis tam antiquissimis natalibus orti sunt Aurelius Poeta egregius, ab Alciato etiam celebratus, & Io. Iacobus &c. Eiusdem Aurelii vidimus Christianarum Institutionum libros tres, carmine eleganti perscriptos, quos Carolus V. diplomate, & A. Alciatus epigrammate commendarunt. Audiuimus etiam scripsisse Hymnorum librum vnum, decem virginum vitas, & librum Iobi, aliaq; Albutii quoque eiusdem meminit Alciatus lib. 2. Prætermissorum: Legi apologiam quãdam eius nomine aduersus Petrum Stellam, & Longouallium, legum Doctores. Hic itaq; monet, vt Alciatus à tumultibus & factionibus Italicis sese submoueat, & florentissimam Galliam petat, in qua futurus sit cõmendatior. Sumit argumenti materiam à pomi Persici tralatione, quod in Perside virulentum fuit, in Italia verò consitum, loci mutatione toxicum habere desiit. Eodem modo si patriam relinquat, in extera regione admirabilem futurum Alciatum sperat, siquidem non minus lingua, id est, eloquentia, quàm corde, hoc est, doctrina & prudentia polleat: quod etiam factum. In Gallia enim Alciatus per aliquot annos nõ sine magna gloria professus est. Quod apertè (vt carminis nostri enarrationem habeamus magis perspicuam) Alciatus ipsemet explicuit oratione quadam Ferrariæ habita, his omninò verbis: *Locus ex Alciati quadam oratione.* Scio, inquit, plerisq; suspectam esse posse tam frequentem mutationem meam, qui nunc Aueniori, nunc Biturigibus, nunc Ticini, nunc Bononiæ professus sim: nec deerunt qui inconstantiæ hoc tribuant, tamquam nusquam possim consistere, & quod in carmine Horatiano est,

Romæ Tibur amem, ventosus Tibure Romã.

Etenim non bene compositæ mentis argumentum est, cùm quis huc atq; illuc vagus discurrit, nec quiescere potest. Cæterũ mihi excusatio est in promptu, notissimũque omnibus est, me, dum bellicos tumultus subterfugio, tutamq́ue studiis meis sedem perquiro, diutissimè esse peregrinatum, Principumq; iussionibus huc atq; illuc agitatum, certam sedem tenere non potuisse. Idem clarius Oratione Ticini habita sic: *Alter locus ex eodem.* Quãplurimi vestrum optimè sciũt, vt belli calamitatibus eiectus, relicta patria trans Alpes profectus sum: ibi professorio muneri addictus, aliquot annos summa cũ gratia moram traxi: quod an illorum humanitati tribuam, an qualibuscumque nostris studiis, non satis scio. Tria certè magnifica hac in disciplina tribus in celeberrimis gymnasiis mihi contigerunt, quæ nescio (quod citra arrogantiam dictum sit) an cuiquam alii: primùm vt Aueniori, cũ numquam ad eam diem cathedram ascendissem, stipendium sexcentorum mererer, & ætate longè impar, senioribus tamen æquarer: alterum in Biturigibus, quorum liberalitate magistratus Christianissimi, ipso Rege adiuuante, secundo quàm eò veneram anno duplicatum mihi est honorariũ, & mille ducentique præstiti: tertium est, quòd tam à longinquis partibus in patriã ab excellentissimo Duce nostro accersitus, Senatoria dignitate ornatus, hanc accessionem ne quidem cogitans, tantum abest vt petierim, sum consecutus. Hactenus ille. *Locus ex epistola Erasmi.* Simile est quod Erasmus in quadam ad Alciatum epistola scribit: Pietatis erat, inquit, quòd patriæ tuæ potissimum bonum ciuem prestare volueris: sed Deos voluit eruditionem tuam velut in edito lucere pluribus. Nam virtutis splendor nescio quo pacto in sua cuiq; patria ferè obscurior obtingit. *Locus ex Paulo Iouio.* Nec verò prætermittendum, hoc Persici symbolum à Paulo Iouio explicari in eo Dialogo, qui est de notis armorum & amoris, cum inscriptione, TRANSLATA PROFICIT ARBOS: ipsique Alciato ascribi.

III. *Persea alia à Persico.* *QVÆ dedit hos fructus*] Hic Persea cũ Persico videtur confundi: quod an liceat, alii viderint. Qui verò pomum hoc venenatum in Persis gigni putauerunt, decepti fortè sunt nominis vicinitate, nam id de Persea diligentiores tradunt, quæ omnino alia est, myxis rubescentibus similis (pruna ea sunt sorbis insita) in Aethiopia lethalis, in Aegypto salubris; quamuis Columella poetica licentia vtramq; confundere videatur, quæ tamen ex Nicandro mutuatur, & ex his fortè Alciatus,

Cælo

Cælo aduena nostro] nostro solo implantata, cùm primùm in Perside nata esset.

Persica pomus unde. *Venit ab Eoo*] Cum Persæ aliquando in Romanos bellum gererent, multis in locis Italiæ Persica implantarunt, quæ in Perside venenum præsentaneum ferunt. Hac tandem arbore hostes extinctum iri sperabant: sed in Italia mutato solo naturam etiam mutauit, qua in opinione est Columella, vbi refert:

——poma: cum barbara Persis
Miserat, ut fama est, patriis armata uenenis:
At nunc expositi paruo discrimine lecti,
Ambrosios prabent succos oblita nocendi.

Alij hunc fructum ab Aethiopibus in Aegyptum malo animo missum, naturam soli benignitate commutasse tradunt. Callimachus Persicum in Aegypto primùm satam à Perseo affirmat. Nicander verò Mycenis primò satam contendit. *Plinius Persicam esse noxiam negat.* Plinius aduectam quidem hanc arborem è Perside fatetur, sed noxiam apud Persas esse, & translatu mitescere, id verò pernegat. Eius verba sunt lib. 15, cap. 13. In totum quidem Persica peregrina, etiam Asiæ Græciæque esse ex nomine ipso apparet, atq; ex Perside aduecta. Et paulò inferius: Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa, à regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Sed Plinio aduersantur Galenus, Dioscorides, Paulus Aegineta, Plutarchus, & alij.

Arbores quædam transplãtatione fiunt meliores. *Translatu facta est melior.*] Quasdam arbores mutare naturam pro regionum varietate, testis est Plutarch eo libro, quem inscripsit, De facie, quæ apparet in orbe Lunæ. Plin. lib. 17 cap 10. vbi agit de arboribus, quæ auulsione nascuntur; omnia ea nõ statim moris est in sua locari, sed prius nutrici dari, atq; in seminarijs adolescere, iterumq; migrare. Qui transitus mirum in modum mitigat etiam siluestres: siue arborum quoq; vt hominum natura, nouitatis ac peregrinationis auida est: siue descendentes virus relinquunt, mansuescuntque in tractatu, ceu ferè dum radici auellitur plãta. Simile illud Plinij historiæ mundi lib. 2. cap. 96. In Crustumino natum fœnum ibi noxium, extrà salubre esse. Ex quo intellige quædam soli mutatione fieri meliora, alia deteriora; quod rei rusticæ periti auctores obseruant. Palladius, Columella, Cato, Varro, alij. Ex horum censu habetur etiam arbor Persica: vnde pomum Persicum notam fuisse eius, qui in alio cœlo melior fiat, tradit Pierius lib. 54. de sacris Aegypt. litteris. *Pomum Persicum quid significet.*

Quæ noxia quondam] toxicum ferebat. Extat epigramma Græcum lib. 1. Antholog. εἰς δένδρα, incerto autore, in quendam Theognosti filium, qui comestis pomis Persicis interijt. Id sic habet:

ἐκ φονίων Περσῶν φόνιον φυτὸν ἤγαγε Περσεὺς
Παιδὶ Θεογνώςυ τῦ θανάτυ πρόφασιν. id est:

Ex mortiferis Persis mortiferam plantam duxit Perseus,
Filio Theognosti mortis causam.

Huc quoq; respicere arbitror (quidquid alij dicant) illud à Philodemo, vel vt alij volunt, epigrammatario Platone dictum nobili disticho:

μῆλον ἐγώ. βάλλει με φιλῶν σέ τις. ἀλλ' ἐπίνευσον
Ξανθίππη, κἀγὼ καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Cuius sententiam pro iure suo sic reddidit Pierius:

Pomum ego, quiq; tibi me dat, te deperit, audin'
Flauia, marcescam nempe ego, tuq; etiã.

Dulcia poma gerit] Martialis 13. Nux Persica.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis Persica cara sumus.

Fert folium linguæ.] Plutarch. commentatio De Iside & Osiride, Persicam arborem Isidi consecratam fuisse scribit, quòd linguæ folium habeat, fructum cordi similem. Eius hæc verba sunt: τῶν δ' ἐν αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῇ θεῷ καθιερῶσθαι λέγυσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν· ὐδὲν γὰρ ὧν ἄνθρωπος ἔχειν πέφυκε θειότερον λόγυ, καὶ μάλιστα τῦ περὶ θεῶν, ὐδὲ μείζονα ῥοπὴν ἔχει πρὸς εὐδαιμονίαν. διὸ τῷ μὲν εἰς τὸ χρηςήριον ἐνταῦθα κατιόντι παρεγγυῶμαι, ὅσια φρονεῖν, εὔφημα λέγειν. *Plutarchi locus de arbore Persica.* *De stirpibus Ægyptijs maximè consecratam Deæ aiunt Perseam, quòd eius fructus cordis, foliũ linguæ speciem referat. Nam eorum, quæ in hominem cadere possunt, nihil diuinius est oratione, præcipuè verò de Dijs, neq; vlla res alia maius ad felicitatem affert mometum. Itaq; hic præcipitur ei, qui sit oraculum aditurus, vt sanctè pieq; sentiat, & modestè loquatur.* Refert idipsum Politianus Mi-

ſcellan. cap. 83. ſed hanc arborem Harpocrati ſacram facit.

Alciati] Mallem legere, *Alzate*, nomine genuino familiæ Alciatorum. Vide Emblem. 3.

Tu procul à patria.] Virgiliana imitatio è 10. Ecloga:

Tu procul à patria (nec ſit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah, dura niues. ——

Apud Euripidem Hercule furente:

—— οὐκ ἔσθ' ὅπη
ἐσθλόν τι δράσας, μάρτυρ' ἂν λάβοις πάτραν.

Non eſt vbi
Strenuè quid agens teſtem habeas patriam.

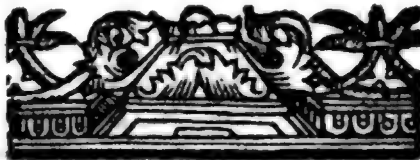
Verba ſunt Amphitryonis ad Lycum, quibus docet magnorum Herculis operum teſtes eſſe gentes exteras.

IV. *Nullus propheta acceptus in patria.*

DOCETVR hoc ſymbolo, neminem prophetam in ſua patria propria acceptũ, ſuiſq; gratum aut exiſtimationi eſſe, ſed omnino neglectum, ſpretum, & vicinorum inuidia, peſte illa tetrica, quæ alterius rebus macreſcit opimis, prorſus depreſſum: id quod atteſtatur omnium maximus & veraciſſimus auctor, Redemptor noſter, Matthæi 13. Lucę 4. & Ioannis 4. c. Quod contigit multis olim ſapientibus, qui tamẽ longinquis peregrinationibus notiores facti, ſeſe toti orbi commendarunt: vt hi, de quibus B. Hieronymus prologo ad Biblia. Supperunt ea de re exempla longè multa apud Diogenem Laertium, Philoſtratum, Eunapium Sardianum. Occurrit ex veteribus vnus Anacharſis Scytha, qui apud ſuos nullo in honore, Athenis admirationi fuit. Romæ non niſi ſerò admodum excepta & admiſſa Rhetoricæ & Philoſophiæ ſchola, ſub auſpicio Græcorum ſapiẽtum. Et ſæculis ſuperioribus a maioribus exceptus fuit Alcuinus, ſeu Albinus, Scoticæ gentis, qui doctrinas liberales primus Lutetiæ ſub pacta mercede ſic plauſibiliter docuit, vt fundamenta principis Academię tũ primùm molitus dicatur. Taceo de Alciato, homine extero, qui iuris ſapientiæ nitorem primus apud Biturigas celebrauit. Fit autem ſæpe, vt patria præclara ingenia nõ capiat, ſed ad loca magis illuſtria propellat. Sed plerunq; liuor & inuidia ciues ſuos eijcit, quæ deteſtabili & iniuſto malo eos maximè proſequitur & infeſtat, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes cernit. *Inuidia multos à patria eijcit.* Vnde rectè de ea Sillius Italicus lib. 13.

O dirum exitiũ mortalibus, ò nihil vnquã
Creſcere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia!

Hanc vt declinarent multi ex patria ſponte exceſſerunt, & in aliena terra vixerunt: vt fecit Iphicrates in Thracia, Conon in Cypro, Timotheus in Leſbo, Chabrias in Aegypto, Chares in Sigęo. Vſque adeo autem dira & abominabilis eſt illa lues, vt in ſuos tantùm notos atq; vicinos ſæuiat; neq; humani generis Seruatori benigniſſimo pepercerit, qui innocentiſſimus ſola inuidia morte ignominioſa interijt, vt copioſè Baſilius in eleganti ſua oratione Græca de Inuidia, diſſerit. De eadem præter Virgilium in Epigram. de Liuore, Ouidium 2. Metamorph. ſexcentos alios, pulchrè ſcribit Plutarchus in lib. de differentia inter odium & inuidiam. Nunc aliquandiu cum Regibus & Principibus nobis res erit.

Princeps

Princeps subditorum incolumitatem procurans.

EMBLEMA CXLIIII.

TITANII quoties conturbant æquora fratres,
Tum miseros nautas anchora iacta iuuat:
Hanc pius erga homines Delphin complectitur, imis
Tutius vt possit figier illa vadis.
Quàm decet hæc memores gestare insignia Reges,
Anchora quod nautis, se populo esse suo.

COMMENTARII.

I. ANCHORA vtrinque hamata & erecta pingatur, cuius medium delphin, piscis celerrimus, complectatur, eiq; quasi circumuolutus adhæreat.

II. *Nummus Vespasiani.* TITVS Vespasianus olim mandauit excudi numisma, cuius altera in parte ipsius Vespasiani facies esset expressa, cum inscriptione nominis: in altera esset anchora, cuius medium delphin obuolutus complecteretur. Hoc numisma se vidisse testatur Chiliadum autor, in prouerbio, *Festina lentè*. Id autem symboli nihil aliud sibi velle affirmat, quàm illud Augusti Cæsaris dictum, *σπεῦδε βραδέως* id est, *Festina len-*

rè. quia anchora tarditatem, delphin celeritatem aptè repræsentet. Hęc ibi multis verbis tractantur, nec malè, vt videtur. Sed noster Alciatus, qui ab illo autore in aliquibus locis dissentire solet, aliter illius numismatis figuram interpretatur. Nam per delphinem cum anchora, quæ aduersus procellas & tempestates fabricata est, regem ipsum, & regium munus vult intelligi, ad quem pertinet calamitati & perturbationi subuenire, seditiones & procellas componere, & ærumnas subditorum depellere, pacique incumbere: idq; ex delphini natura discere, qui (vt ait Plinius lib. 18.) futuram tempestatem præsagire solet. Quocirca vt φιλάνθρωπος, si nauem ventis agitatam offenderit, tutiùs vt figatur, anchoram quasi humano quodam instinctu dirigit: sic Princeps quisq; suorum maximè studiosus esse debet, potissimùm verò sæuiente tempestate & impetu belli, vel etiam infortunio quodam alio impendente, ne Reipub. status possit aliquo modo perturbari, aut etiã comminui. In subueniendis etiam miseris debet Rex imitari delphini celeritatem, quæ maxima est, & penè incredibilis, vt refert Plinius lib. 9. cap. 8. & Aristoteles, & Oppianus. Cæterùm delphinum anchoræ illigatum pro insigni & stemmate publico præter Vespasianum olim gesserunt alij Principes & Imperatores laudatissimi, vt Augustus Cæsar, Seleucus, & Nicanor. Nostro quoq; sæculo Aldus Manutius, nobilis apud Venetos typographus, qua de re est elegantissima παρέκβασις in prouerbio, *Festina lentè*. Gallici etiam imperij Thalassiarchus, quem Admiralium vocãt, hoc insigne hodie etiamnum circumfert, vt nuper laudatus ille Philippus Chabotius. In scuto Vlyssis delphinum depictum fuisse scribit Plutarchus ad finem disputationis, qua quærit, vtra animalium plus rationis habeant, an terrestria, an aquatilia.

Delphinus alligatus anchora.

Delphinus φιλάνθρωπος.

Anchora Thalassiarchi Gallici.

III. *TITANII quoties*] Hoc primùm moneo, *Titanij* hic trisyllabum esse, nam duo ij. coeunt in vnum per synæresin. Dicuntur autem Titanij fratres venti, à Titane auo: fuit enim Aurora Titanis filia, quæ mista fratri Astræo peperit illi ventos, gigantes robustissimos, autore Hesiodo in Theogon. & Apollodoro lib. 1. Bibliothec. Hinc Brixianus Pylades lib. 2. Theogon. sic ait:

Aurora Astræo peperit Titania fratri
Astræã & ventos, qui freta longa premũt.

Titanij fratres.

Vnde etiam eosdem Astræos fratres appellat Ouidius 14. Metamorph.

Aeraq; & tumidũ subitis cõcursibus æquor
Astræi turbant, & eunt in prælia fratres.

Tum miseros nautas] Epitheton conueniens, vt illud est Lucani lib. 8.

——miserosq; fallentia nautas
Sidera non sequimur.

Anchora iacta] Nautæ anxij ad anchoram confugiunt. Solent quidam dubitare, scribendumne sit *anchora*, cum aspiratione, an *ancora*. Quo pacto scribas, meo iudicio, parui refert: si enim autoritatem Val. Probi sequaris, sine aspiratione scribes, ille enim dicit, tria tantum nomina Latina post *c* aspirationem habere, *Lurcho, Pulcher, Orchus*. Cui videtur adstipulari Græcum ἄγκυρα. quod sine aspiratione profertur. Vsus tamen secus suadet.

Ortographia anchoræ.

Pius erga homines Delphin] φιλάνθρωπος. id est, *amicus hominum*. De pietate delphini in homines plura diximus Emblem. 90. quibus adiungo, delphinum ob amorem in hominem esse capitalem crocodili hostem, quo non est aliud infestius animal hominibus. Insuper in delphino magna est charitas erga filios, quos etiam adultos diu comitatur. Autor est Aristoteles lib 5. de histor. anim. Sic rex animo paterno esse debet in suos, alioqui nõ est rex, sed tyrannus, vt in Politicis docet idem Aristoteles.

Delphini natura.

Tutius vt possit] vt firmiùs & securiùs figi possit vadis pelagi. Nam anchora per metaphoram pro refugio & securitate ponitur. Vide prouerbium, *Anchora domus.*

Anchora quod nautis] Anchora symbolum boni principis, quo sisi in subditos officij admoneatur. Vide prouerbium, *Anchoram sacram soluere*. Fuit autem anchora præsidij & salutis typus, Pierius lib. 45. Hierogl. Ad gloriam & felicitatem retulit Pindarus 6. Isthmiorum: Si quis, inquit, hominum sumptu & labore diuinas virtutes exequitur, Deus illi amabilem gloriam præstat. & ἤδη πρὸς ὄλβου βάλλετ' ἄγκυραν θεότιμος ἐών, id est: *Felicitatis iacit anchoram diuino honore auctus.* Quid si huc reuocemus aureũ Plutarchi monitum è vita Solonis: quo loco dicit; Senatu velut anchora firmari ciuitatem. Memini & Euripidem in Hecuba, Polydorum gentis familiæque suæ anchoram nominare, ὅς μόνος οἴκων ἄγκυρά τ' ἐμῶν

Anchora quid.

ἐμῶν. qui iam solus generis superest anchora nostri. Aristides oratione Panathenaica prima, dicit Græcos omnes vbi visos fuisse in portu quodam duabus nixos anchoris, quasi gemino fultos præsidio. Refer huc adagium, *Anchoris duabus fultus*.

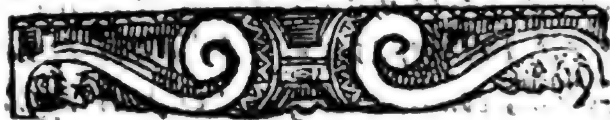
IV. PRAECLARA præsenti Emblemate continetur γνώμη, *Princeps subditorum incolumitatem procurans*. quæ similis mihi videtur sententiæ Marcellini Ammiani, qui 29. lib. grauiter pronunciauit, Imperiũ curam esse salutis alienæ. Principes enim debent habere perspectum, se sibi minimè natos esse, sed ad publicam omnium quietem. Quadrat huc optimè illud Xenophõtis è 3. ἀπομνημον. vbi facit Socratem disputantem cum Dionysiodoro: Quam ob caussam, inquit, Homerus appellat Agamemnonem ποιμένα λαῶν, nisi quòd vt pastor suarum ouium curam habere debet, quo habeant, quæ sunt ad victum necessaria, sic etiam Principem curare est necesse, quæ populo expediant. Non enim tantùm laudatur Agamemnon vt κρατερὸς αἰχμητὴς, sed maximè vt βασιλεὺς ἀγαθὸς, qui non se modo bene regeret, sed etiam suis felicitatis causa esset. καὶ γὰρ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι δι᾽ αὐτὸν εὖ πράττωσι. *Rex non eligitur vt sui curam habeat, sed vt per ipsum, qui eum elegerunt, in felicitate viuant.* Huic simile est illud ex Spartiano, sæpenumero in concione & senatu dixisse Cæsarem Adrianum, ita se Remp. gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam. Et Capitolin. Antonino Pio: Huius primum hoc fertur, quod cùm ab vxore argueretur, quasi suis parum relicturus, dixit, Stulta, postquam ad imperium transiuimus, & illud, quod habuimus antè, perdidimus. Elogium & hoc veridicũ Traiani ex Plinio lib. 3. epist. 20. Sunt quidem cũcta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi solus omnium curas, laboresque suscepit. Idem panegyrico magnificentius: Bona conscientia principatum sibi delatum acceptat, qui nõ nisi animo seruandi illud accepit, & quem ipsius Reip. vtilitas & vox ad illud arcessit, non sua. Idem ibidem: Quod precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, Reipub. nonne tibi tale est, vt nos hunc ordinem votorum cõmittere debeamus: Deos denique obsecrare, vt omnia quæ facis, quæq; facies prosperè cedant tibi, Reipub. nobis: vel si breuius sit optãdum, vt vni tibi, in quo & Respub. & nos simus. Cicero 8. Philipp. O dij immortales, quàm magnum est personam in Repub. tueri principis, quæ non animis solùm debet, sed etiam oculis seruire ciuium? Illud Isocrateum perplacet ad Nicoclem, regem Cypriorum: ἡγούμενος γε δεῖν οὐχ ἕνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντα τύραννον, μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν τοῖς ἄλλοις, μηδὲ τὰ σπουδαῖα τῶν πραγμάτων, μηδὲ τοὺς εὖ φρονοῦντας τῶν ἀνθρώπων, ταῖς ἡδοναῖς ἀνακρίνειν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν χρησίμων αὐτοῖς δοκιμάζειν. *Oportet existimes te non vnum ex multis, sed multorum principem existentem, non tuam ipsius habere mentem cum alijs,* (id est, aliorum inseruire affectibus debere) *neq; honesta consilia, neq; rectè sentientes homines voluptatibus æstimare, sed vtilibus actionibus probare.* Coronidis loco adduco Epaminondæ Regis exemplum, qui cùm Thebani diem festum agerent, omnibusq; libidinibus & compotationibus indulgerent, factus est cuidam è familiaribus obuius, squalidus & cogitabundus. Admirante illo, rogante que quid tandem esset rei, quod solus ad eum affectus modum obambularet? Vt vobis, inquit, omnibus ebrijs ac socordibus esse liceat. Innuens tum maximè vigilãdum esse principi, quando populus maximè indulget genio. Nunc à principe ad senatum appellamus.

Praeclarus Xenophontis locus.

Isocratis locus.

Plinij Secundi locus.

Epaminõdæ exemplum.

In

In Senatum boni Principis.

EMBLEMA CXLV.

DIALOGISMUS.

EFFIGIES manibus truncæ ante altaria diuum
Hic resident, quarum lumine capta prior.
Signa potestatis summæ, sanctiq; Senatus
Thebanis fuerant ista reperta viris.
Cur resident? Quia mente graues decet esse quieta
Iuridicos, animo nec variare leui.
Cur sine sunt manibus? Capiant ne xenia, nec se
Pollicitis flecti muneribusvè sinant.
Cæcus at est Princeps; quòd solis auribus, absque
Affectu, constans iussa Senatus agit.

COM-

COMMENTARII.

I. CONSILIARIORVM cętus togatus assidet vtrinq; regi in solio locato: quorum manus ambæ abscissæ sunt, ipse verò rex captus oculis effingendus est. Sed noster pictor iussus effingere principem cæcum, videtur cælatori ansam præbuisse, vt videntem exprimeret, & consiliarios cæcos.

II. *Fons Emblematis.* ID agalma iudicum Thebanorum è varijs auctoribus peti posse scio. Certè Plutarchus attigit libro de Iside & Osiride: quod idem Sermone 44. Stobæus retulit ex eodem Plutarcho: his verbis: ἐν Θήβαις εἰκόνες εἰσὶν ἀνακείμεναι δικαστῶν ἄχειρες, ἡ δὲ τοῦ ἀρχεδικαστοῦ μύουσα τοῖς ὄμμασιν, ὡς ἄδωρον ἅμα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀνέντευκτον οὖσαν. id est: *Thebis imagines conspiciuntur Iudicum manibus carentes: at summi Iudicis imago conniuet oculis: eo quòd iustitia nec muneribus capi, nec hominum vultu flecti debeat.* Alciatus ipse Oratione quadam in laudē Iuris ciuilis hæc ait: *Locus ex oratione Alciati.* Chrysippus Iustitiæ imaginem ita expressit, vt puellari virginis forma, aspectu vehementi, luminibus oculorum acerrimis conspiceretur, quòd videlicet iudicem incorrupto esse iudicio, sanctum, seuerum, contrà improbos inexorabilem, vi ac maiestate æquitatis, veritatisq; terrificum esse oporteat. Quapropter memoriæ est traditum, magistratuum statuas à Thebanis ita solere formari, vt sine manibus essent: Principum verò clausis oculis, nimirum eam iustitiæ naturam esse ostēdentes, vt incorrupta sit, nec pretio precibusve, aut alienæ vlli voluptati cedat. Nō verebor in vsum rapere meum, quæ retulit auctor industrius, multæque lectionis, Alexander ab Alexand. lib. 3. Thebani, inquit, vt incorruptam iustitiam figurarent, nec variari gratia, Iudicum imagines sine manibus, Principis verò sine oculis in foro proposuere, vt signis ostenderent, Iudices affectibus capi non oportere; caussaq; definita damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebant. Huius rei quoq; mentio fit in adagio, *Scarabæus aquilā quærit.* Nunc singula fusius explicemus.

III. *EFFIGIES manibus truncæ*] simulacra manibus truncatis.

Ante altaria diuum] sacris in ędibus, in templis Deorum.

Lumine capta prior] prima effigies, quę Principis est, oculis caret.

Signa potestatis summæ] symbola consessus optimi Principis, & integerrimi Senatus.

Thebanis fuerant] inuentum fuit virorum prudentissimorum ex ciuitate Thebarum in Græcia.

Cur resident?] Constat ex veteribus iudices sedere solitos, cum quid statuendum esset, vt clarè iuribus expressum est, c. fin. de re iudic. lib. 6. l qui pro tribunali, ff. eod. tit. Ita etiam Iustinianus Nouella 8. De iudicibus: *Iudices cur sedeant.* Sedebunt autem, ait, hi pedanei iudices continuè, & nunc in regia basilica, in quibus & tunc domunculis iudicant. &c. Idem in Nouella, vt ab illustrib. & qui super eam dignit. Secundum quod, ait, datū est eis super hoc priuilegium, ne cogantur aut sedere cùm iudicibus cum iudicant, aut stare rursus tanquam litigantes. Martianus lib. 7. ff. Quod met. caus. Confestim autem pro tribunali te sedentem adijt. Sic in l. 2. ff. Ad senat. Tertyll. sedere dicitur Prætor: Confestim autem sic erit accipiendum, vbi primùm potuit, id est, Prætoris copiam habuit huic rei sedentis. Et in l. 7. ff. de in integ. restit. Confestim autem pro tribunali te sedente adijt. Bonifacius in c. fin. De sentent & re iudic. in 6. Sententia, ait, quam scriptam edi, a iudice litigatoribus non recitari, vel quam ab ipso stando, non sedendo proferri contingit, nullius penitus est momenti. Gellius lib. 7. De Scipione: Et quodam die, ait, ius in castris sedens dicebat. Plin. lib. 5. epist. Sedebant iudices, centum viri venerant, obseruabant aduocati silentium longum, &c. Cicero pro Rabirio: Accusaui de pecunijs repetundis, iudex sedi. Idem ibidem: Modò vos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. Apuleius Apolog. 1. Quod si modò iudices de causa ista sederent C. Fabricius, &c. Proper. lib. 3.

Minos sedet arbiter Orci.

Idem libro 4.

——posita iudex sedet Æacus vrna.

Sedent autem vel ideo iudices, quia eos graues, quietos, & constantes esse oportet, nec facilè commoueri, vt habetur apud Iurisconsultos in l. obseruandum. ff. de offic. pręsid. *Sedere quid habeat mysterij.* Hinc Plautus in Mostellaria:

Nimio plus sapio sedens.

Suffra-

Suffragantur quoq; sacræ literæ, vt Exodi 18. Sedit Moyses vt iudicaret populum, qui ei assistebat à mane vsq; ad vesperam. Cui dixit Iettro: Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur? &c. Et ex verbis Dauid dicentis; Ex omnibus autem filijs meis elegit Dominus Salomonem, vt sederet in throno regni, &c. 1. Paralip. 28. Quin & nouo Instrumento, dicente Christo Apostolis suis: In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. De re enim magni momenti consulturos oportet esse animo sedato & benè composito, talis autem magis esse potest, cum etiam corpus est quietum. Cicero ad finem proœmij Dialogi De claris Orat. Sed quo, inquit, facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in propatulo consedimus. Hæc ille. Personæ Dialogorum sedere vel dicuntur, vel intelliguntur: Dicuntur quidem in libris Oratoris, in quæst. Acad. in lib. De nat. Deorum, in Phædro Platonico: Intelliguntur libris De finibus quatuor, in Lælio, in Catone, & multis Platonis Dialogis. Certè M. Tullius videtur semper ambulare, cùm Peripateticum agit, vt 5. De finib. 1. De diuinat. 1. De legib. aliàs vt Academicum, vult sedere, quo significet aliquid stabilius disseri.

Quia mente graues] Aristoteles in lib. 4. de morib. describens magnanimum, inter alia, hæc addit: Incessus etiam magni viri tardus sit necesse est, vox grauis, constans, & firma oratio. Nec enim aut festinat is, qui paucis rebus studet; aut vehemens est, cui nihil magnum esse videatur. Huc illa Callistrati verba aptanda, quæ habentur l. 19. ff. de offic. Præsid. Sed & in cognoscendo ait, neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neq; in precibus calamitosorum lacrymari oportet. Id enim non est constantis & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Hæc ille.

Affectus sedati in iudicibus.

Cur sine sunt manibus?] ne videlicet ius dicentes vel senatores munera accipiant, seuè donis aut promissis quoquo modo corrumpi patiantur. Etenim inter leges, quas Dominus in Exodo præscribit iudicibus, hæc etiam refertur: Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et in Deuteronomio iterum sic iudices monet: Non accipies personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Xenia & dona (inquit Ecclesiasticus) excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Quod etiam iure ciuili, legibus, & grauissimis hodie prohibetur pœnis, vt in l. plebiscito, ff. de officio præsid. vbi vetatur, ne præses munus donumuè capere, nisi esculentum, poculentumq; quod intra dies proximos prodigatur. Et grauius Authent. scriptum est exemplar. §. quapropter, in fin. coll. 2. Imò is etiam, qui rectè quidem iudicat, præmium verò remunerationis vel solùm expectat, fraudem in Deum perpetrat; vt elegantissimè in c. qui rectè, & cap. non licet, 11. q. 3. l. venales. C. quando prouoc. non est neces. Apud Gratianum sic: Citò vulneratur auro iustitia, nullamq; reus culpam pertimescit, quam redimere nummis existimat. Pauper dum nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm contemnitur, sed etiam aduersus veritatē opprimitur, 11. q. 3.

Munera non dent accipi à iudicibus.

Vel prece, vel pretio malè verum examinat omnis
Corruptus iudex. ——

ait ille. Refert Plinius 8. Epist. Iulium Bassum accusatum repetundarum, quòd in Bithynia quædam munera ab amicis prouincialibus accepisset. Lex enim dona & munera à magistratibus accipi, imò verò & quia emi vetat, nisi victus quotidiani caussâ. Hoc tamen addamus licet: Non in totum xenijs abstinere debet proconsul, (ait Vlpian. in l. 6. ff. de offic. procons.) sed modum adijcere: vt neq; morosè in totū abstineat, neq; auarè modum xeniorum excedat; qua de re verba hæc sunt Seueri & Antonini: Quantùm ad xenia pertinet, audi quid sentimus. Vetus prouerbium est: ὔτε πάντα, ὔτε πάντοτε, ὔτε παρὰ πάντων. Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia auarissimum, &c. Qua ratione Plin. epistol. 5. ad Seuerianum, ait, in caussis agendis & exercendis iudicijs non modò pactione, dono, munere, verùm etiam xenijs se semper abstinuisse; vbi rectè subijcit, oportere quæ sunt inhonesta, parumque decora, non quasi illicita, sed quasi pudenda vitare. Sic Spartian. tradit Pescennium Nigrum salaria iudicibus è publico dari voluisse, ne cui essent oneri: adiecisseq; iudicem nec dare debere, nec accipere. Vide si

Iudex quomodo xenia accipiat.

quę

Xenia. quæ hac super re Emblem. 31. dicta sunt.

Capiant ne xenia] Xenia propriè sunt munera hospitalitatis, nam *ξένος, hospes* est, siue peregrinus. Sed iam vsu venit, vt pro quocunq; munere accipiatur.

Cæcus cur debeat esse preses. *Cæcus at est Princeps*] Oculus in Hieroglyph. pro gratia, seu, vt ita dicam, fauore vsurpatur, vt tradit lib. 33. Pierius. Non est quòd suspicionibus aut coniecturis aliquid vspiam tribuat ipse iudex, nec litigantium verbis hæreat, sed probationibus manifestis veritatem inuestiget. Quod eleganti complexus est monosticho Poeta nescio quis:

μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.

Ne de lite pronuncies, nisi vtramq; partem prius audieris.

Decretum id dicitur propriè quod causa cognita pronunciatur à iudice: nec enim decretum dici potest, nisi vtraque audita parte. Tertullianus Apologetico: Respondendi, altercandiq; potestas patet, quando nec liceat inauditos & indefensos omninò damnari. Huic conuenit l. 1. C. de condem. reis: & veterum consuetudo, qui reos nō nisi auditos condemnabant, quoniā qui auditi non essent, pro indemnatis habebantur, ex Lycurgi legibus; vt tradit Valer. Max. cap. De sapienter dictis & factis. Tritum illud è Solonis elegijs:

ἄρχων ἄκουε καὶ δίκαιον κ' ἄδικον.

Magistratum gerens audi & iusta & iniusta.

Tullius ad Q. fratrem epist. 1. Constantia est adhibenda & grauitas, quæ resistat non solum gratiæ, verùm etiam suspicioni. Vlpianus IC. ijsdem insistens vestigijs, l. generaliter 24. ff. de fideicommiss. libertat. Ne aliquam, ait, ambitionis vel gratiæ suspicionem Prætor habeat. Plinius Secundus 6. Epist. 2. Primùm religioni suæ iudex debet patientiam, quæ magna pars iustitiæ est. Succurrit laudata illa Hieronymi admonitio: Alienum te à personis omnium redde iudicio, ac propter iustitiam in iudicio pauperem non defendas, nec propter gratiam diuiti indecenter assistas; aut si nō potes facere, cognitionem respue causarū. Memini me legere Athenienses iudicia de cędibus habituros, ad Areopagum, Martis vicum, ire noctu solitos: ijsq; qui causas dicerent, affectibus abstinendum fuisse testatur Isocrates Areopagitico. Nolebant enim iudices miserabilium personarum intuitu, vocisq; lenocinio, quod magnas ad flectendum, perturbandumq; vires habet, commoueri. Longè alia Romanorum consuetudo fuit, qui quocunque modo iudices ad iracundiam vel misericordiam flectebant: quod Cicero facere solet in perorationibus. Celebre est exemplum Sergij Galbæ, qui reus à Libone tribuno pleb. accusatus, quòd prætor contra fidem Lusitanos quosdam interfecisset, cum nihil haberet, quo se purgaret, paruos suos liberos flens commendare cœpit: quo facto ita iudices permouit, vt nihil in eum grauius statuerint. Hanc rationem producendi reorum liberos Fabius lib. 6. cap. 2. memorat, vt & Valer. Max. 8 cap. 1. eamq; ter vsurpatam memini à M. Tullio, nempe pro Flacco, pro Sylla, pro Sestio. Idem in Planciana sic: Non opibus contendo, non auctoritate, non gratia, sed precibus, sed lacrymis, sed misericordia, mecumq; vos simul miserrimus & optimus obtestatur parens: & pro vno filio duo patres deprecamur. Pro Fonteio: Tendit ad vos virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis Dijs immortalibus tendere consueuit: cauete ne periculosum superbumq; sit, eius vos obsecrationem repudiare, cuius preces si Dij aspernatentur, hæc salua esse non possent. Quibus ex locis intelligimus, quàm graues ille motuum faces admoueat, vt iudicum animos ad lenitatem & misericordiā impellat. *Romanorū studiū in iudicibus flectendu.*

IV. EPIGRAMMA se ipsum satis clarè explicat, & nos iam multa de eius intentione diximus; sed restant adhuc quædam circa officium iudicum & senatorum admonenda. Et in primis legibus diuinis & humanis iudices à muneribus capiundis abstinere debent; est enim oblatio munerum tinea regiminis, vt inquit Cassiodorus. Idcirco hic truncis manibus pinguntur: quod non prætermisit Pierius lib. 35. Hieroglyph. Adhæc omnes sedent, quòd animus eorum debeat esse optimè compositus, nec hinc atq; hinc flecti, quod est leuitatis: sedendo etenim & quiescendo fit anima prudens, ait Philosophus. Eustathius ad Iliad. ζ. notat statuas Mineruæ olim omnes sedentis specie fieri solitas. Interdum enim sedere, idem est quod consilium capere, vt apud Plautum is, qui nimio plus sapere se sedentem asserit. Vulgatumque est illud, *Cur sedeant iudices.* *Sedere pro cōsultare.*

Roma-

Romanus ſedendo vincit,id eſt,conſultando. Pier. lib. 43. Lubens huc referrem quæ de iuſtitiæ imagine olim à Carneade expreſſa Gellius adnotauit lib. 14. cap. 4. ſed quia liber eſt in omnium manibus, facilè tranſeo. Velim potius id obſeruari diligenter,quæ conciſè lib. 14. Hiſtor. var. ſcripſit Aelian. Olim apud Aegyptios eoſdem fuiſſe iudices, qui ſacerdotes erant: quorum Princeps natu maximus in omnes ſtatuendi ius habebat, quem omnium optimum atque æquiſſimum eſſe oportebat. Is circa collum imaginem è ſaphiro gemma confectam geſtabat, quæ Veritatis nomine nuncupabatur. Atqui,ait ille, Iudex veritatem non tam in lapide ſculptam aut expreſſam circumferre,quàm in animo menteque inſitam & infixam habere debet. Quod autem Præſes oculis captus ſit, ſignificatur illum auribus tantùm,abſq; omni affectu ſeu perſonarum reſpectu vel acceptione, conſtanter ac iuſtè ſenatus decreta iuſſaq; peragere debere, ſine gratia iudicare, ſine odio,amore,vel proprio commodo cauſæ merita cognoſcere & diſcernere,iuxta tex. in c. ſummopere, 11. q. 3. Nam vt piè monet Iſidorus lib. 4. de ſummo bono: Iudices iniqui errant à veritate ſententię,dum reſpiciunt qualitatem perſonæ, & exulcerant ſæpe iuſtos, dum improbè defendunt iniquos. Hæc ille. Vnde Alphonſus Arragonum rex fertur dixiſſe,ſi ſibi contigiſſet naſci temporibus,quibus Romana Reſpub. florebat, ſe conſtructurum fuiſſe contra curiam templum Ioui Poſitorio, in quo, priuſquam venirent in ſenatum Patres conſcripti, odium,amorem, ac priuatos affectus omnes deponerent. Alluſit ad priſcorum morem, qui Iouem multis cognominibus inſigniebant, nunc Statorem, nunc Gamelion,nunc Genethlion,nunc Philion, nunc Xenion appellantes. At ſi tam multa poſſit Iupiter,illud in primis præſtandum erat, vt in ſynodis,in iudicijs,in ſenatibus, in quibus de Repub. conſultatur, nihil haberent momenti affectus priuati: nam hi ſunt, qui frequenter & ciuitates & regna bellis committunt,ac peſſundant denique. Panormitanus lib. 3. Apophtheg. Alphonſi. Neq; amicorum habendam eſſe rationē notat Cicero 3. Officiorum, dicens: Neque contra Rempubl. neq; contra iuſiurādum ac fidem amici cauſſa vir bonus faciet, ne ſi iudex quidem erit de ipſo amicô. Ponit enim perſonam amici cùm induit iudicis. Nam ſi omnia facienda ſint,quæ amici velint, non amicitiæ tales, ſed coniurationes putandæ ſunt. Quocirca non oculis vtatur,ſed auribus,ne citò moueatur: & cùm ipſi dicenda eſt ſententia,meminerit ſe Deū habere teſtem, id eſt, mentem ſuam, quā nihil ipſe ſedit homini diuinius. Sed nec pauperi quidem in iudicio miſericors ſit iudex: vt Exodi 23. & c. ne amiſſo, vbi pulchrè Auguſtin. 23. q. 4. Aequum autem omnibus omnino ſit iudicium, vt ita magnum iudicet ac paruum. cap. nouit, de iudic. Hoc quo exactius fiat, iureiurando adſtringendos eſſe iudices omnes minores ſancitum eſt in Authen. iuſiuran. quod præſt. ab his. §. & æquus. coll. 2. præter eos, qui ſuperiorē non recognoſcunt. His tamen ſi ſecus fecerint, terribilius iudicium erit: Deo namq; inſpectore adhibito, cauſas proferet dirimendas, vt in l. rem non nouam. §. cum igitur, in fin. C. de iudic. Aduertant igitur, moneo, caueant & erubeſcant noſtri ſæculi peruerſi qui ſunt iudices, à priſcis olim, & planè ethnicis hominibus incorrupta animi integritate ſuperari, vt quibus huiuſcemodi perpetrare religio erat. Illis autem Chriſtianis longè maius eſſe piaculū, imò gehennæ ſupplicium imminere perpendant, iuribus & teſtimonijs iā adductis.

Iudex nō ſit acceptor perſonarum.

Alphonſi dictum.

Iudex qualis eſſe debeat.

Conſi-

Consiliarij Principum.

EMBLEMA CXLVI.

HEROVM genitos, & magnum fertur Achillem
In stabulis Chiron erudijsse suis.
Semiferum doctorem, & semivirum Centaurum,
Assideat quisquis Regibus, esse decet.
Est fera, dum violat socios, dum proterit hostes:
Estq; homo, dum simulat se populo esse pium.

COMMENTARII.

I. CHIRON Centaurus superiore sui parte homo, equus inferiore, sepositis arcu & pharetra, ferula armatus pueros aliquos docet. Pictor noster Cẽtauro aliud monstrum addidit, nempe equo vngulas bifidas.

II. *Chiron gus.* CHIRON ex Saturno & Phillyra Oceani filia natus fertur. Nam vt autor est Seruius in 3. Georg. dum Saturnus cum amica Phillyra in insula Phillyreide coiret, Rhea vxor eius superuenit, cuius præsentiam veritus se in equum conuertit: exinde natus est Chiron, ab vmbilico superiores partes corporis habens hominis, inferiores equi, vt testatur Apollonius lib. 2. Lactantius tamen ex Pelopæa eum conceptum esse dicit; Suidas Chironem vnà cũ reliquis Centauris Ixionis filium esse censet.

ſet. Hic cum adoleuiſſet in ſiluas abijt, primusq; vires herbarum obſeruauit, vt auctor eſt Plinius lib.7. cap. 56. A quo etiam nomen accepit herba centaurea, quæ & Chironion, de qua videatur Plinius lib. 25 cap. 6. Ruellius lib. 3. cap. 6. & 7. Matthiolus, & alij. Præter cognitionem herbarum, rerumque cœleſtium fertur Chiron mirificè fuiſſe citharæ pulſandæ peritus: qua etiam ratione nonnullos morbos ſedauit, vt ait Staphylus lib. 3. rerum Theſſalic. & Boetius in Muſica. Apud hunc cùm aliquando Hercules diuerteret, illeq; Herculis ſagittas veneno hydræ Lernææ illitas tractaret, ſimulque miraretur, quòd tam breuibus ſagittis tam magna Centaurorũ corpora interirent, vna illarum in pedem eius cecidit: qui dolore vulneris diu diſcruciatus, cùm natus eſſet ex immortali patre, mori non poterat. Quare Deos precatus eſt, vt ſibi mortali eſſe liceret, vt teſtatur Acuſilaus, & Cratinus, qui huius argumenti actum compoſuit. Id verò cum Iouis commiſeratione obtinuiſſet, inter ſidera fuit relatus, & in illud ſignum Zodiaci conuerſus, quod nunc etiam à ſagitta illa nomen retinet, atq; ita formatur, vt videatur ſagittam è vulnere extractam oſtentare. Hæc magna ex parte ex Hygino. Ouidius in 5. Faſtor. idem proſequitur, ſed latiùs & elegantius. Vnde mirari poſſis Zenodotum, & Chiliadum autorem in Prouerbio, *Chironium vulnus* qui ſcripſerunt Chironem cum cæteris Centauris, quibuſcum Hercules præliatus eſt, interijſſe. Hic itaq; Chiron non modò Centauros cæteros, ſed homines quoq; iuſtitia ſuperauit, quod teſtatur Euripidis Iphigenia in Aulide his verbis;

Chiron inter ſidera relatus.

ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς
Χείρωνος ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν
Ego viro à pio educatus ſum puer
Chirone, mores ſimplices tantùm imbibi.

Ille enim præter Aeſculapium, & alios Heroum filios, etiam Achillem inſtruxiſſe fertur, quem præter citharæ pulſandæ artem, & vſum herbarum, peritiam venandi & iaculandi, & artis medicæ, leges æquitatis & prudentiæ docuit, vt tradit Staphylus loco citato. Vt enim ait Homerus, fecit eum oratorem verborum, factorum verò rerum: id eſt,

Achilles à Chirone eruditus.

—— *δεδαηκέμεναι τάδε πάντα*
μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε
ἔργων.

Id quod etiam ab ipſo Alciato explicatum eſt lib. 9. Parergon, cap. 13. his omninò verbis; In Græcis auctoribus annotaui, à Chirone Centauro Achillem, aliosque Regum filios eruditos fuiſſe fingi, quòd ſoleant doctores & conſultores Principum natura quidem feri eſſe, & promptum ad aſperiora ingenium habere: humanitatem verò in ſpeciem tantùm præ ſe ferre. De Chirone porrò plura habet Statius in Achilleid. & Orpheus in Argonaut. Vide etiam Mytholog. Nat. Comitis lib. 4. cap. 12. & lib. 7. cap. 4.

HEROVM genitos] Liberos Heroum. Nam præter Achillem etiam Aeſculapiũ & Iaſonem erudijt Chiron. III.

Magnum fertur Achillem] Magni cognomen paucis quibuſdam, & ijs illuſtribus tributum eſt, vt Alexandro, Pompeio, & alijs. Plutarchus in Pompeio. Virgil. 4. Eclog.

Magni cognomen quibus tributũ.

Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur
Achilles.

Ouidius 13. Metamorph.

Si mihi cum magno non ſit communis A-
chille.

Achilles dicitur quaſi ſine cibo, ab *α* priuatiua particula, & *χιλὸς, cibus, nutrimentũ, ſuccus.* quoniam primò Achillem aluit Chiron vrſorum, leonum, aliarumq; ferarum medullis, poſtea ei nihil ciborum porrigebat, niſi ipſe Achilles venaretur ſibi feras, quibus veſceretur. Vide in Imaginibus Philoſtrati, *Achillis cibus.* Sunt qui Euſtathio tradente, dici Achillem opinentur, quòd bello victis triſtitiam immitteret. Alij quòd Ilienſes mœrore confecerit. Hac de cauſa ſcribendum fuerat Achiles, ſimplici l, & duabus primis ſyllabis breuibus, vt eſt apud Homerum in primo verſu Iliados. Sed idem Homerus paulò inferius metri cauſa duplicauit ll, vnde obtinuit vſus, vt Achilles Græcè Ἀχιλλεὺς ſcriberetur. Non deſunt, qui ab ἄχος, quod eſt *dolor,* & λύω *ſoluo,* à ſoluendo ſcilicet dolore nuncupatum Achillem contendãt; Medicus enim fuit, à Chirone medicinam edoctus.

Achilles vnde dictus.

In ſtabulis] in ſua quaſi ſchola. Inſeruit figmento, quòd Chiron ferinæ naturę fuerit; ferarum enim eſt in ſtabulis & antris habitare. Virg. 6. Aeneid.

Itur ad antiquam ſiluam, ſtabula alta ferarum.

Conſi-

Considera, an fortè respexerit Alciatus ad id Virgilij 6. Aeneid. qui Centauris, inter quos & Chiron, stabula videtur assignare apud inferos, dum ait:

Centauri in foribus stabulant, Scyllaq; biformes.

Chiron] χείρων, Latinè sonat *deterior*. Vnde est iocus Diogenis apud Laertium. Nam conspiciens Diogenes formosum adolescentem ad conuiuium euntem: Chiron, inquit, redibis; id est, peior. At ille cùm rediisset dixit Diogeni: Reuersus sum, sed non Chiron. Cui ille: Non Chiron, sed Eurycion. Erat autem Eurycion alius Centaurus, qui latè incedens interpretatur. Hæc ex Alciato, loco supra citato, qui reprehendit Chiliadum auctorem, & interpretem Laertij, quòd hunc iocum malè verterint, aut in corruptum exemplar inciderint. Est & apud eundem Laertium similis iocus eiusdem Diogenis, cùm enim duos Centauros inter se pugnantes in tabula pessimè pictos conspexisset, interrogauit: vter eorum χείρων esset. Visus est de nomine quærere, cùm sensu, vter deterior esset, intelligeret. Quod etiam non rectè explicauit Chiliadum auctor. Alij ob peritiam Chirurgiæ, & ob leuitatem manuum in tractandis vulneribus, Chironem nominatum volunt. Est enim maximum ferè argumentum peritiæ Chirurgi dignoscendæ, si manus habeat leuissimas in tractandis vulneribus.

Diogenis iocus.

Alius iocus eiusdem.

Chiron vnde dictus.

Semiferum doctorem] qui præceptis instituat sæuis & inhumanis, interdum tamẽ aliquam præseferens humanitatem. Allusum autem videtur ad illum versum Ouidij:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Idem Ouidius 2. Metamorph. de Chirone loquens:

Semifer interea diuinæ stirpis alumno
Lætus erat.

Semiferum Centaurum.] De Centauris verò ea mihi minimè repetenda sunt, quæ studiosè tradit Palæphatus eo, quem scripsit, libro De non credendo fabulis. Id dũtaxat è Plinio, lib. 7. c. 56. Pugnare, inquit, ex equo, Thessalorum inuentum est, qui Centauri appellati sunt. Hinc nata fabula, quòd biformes dicantur, διφυεῖς ab Isocrate, inferiori parte referentes equum, superiore hominem. Quidam igitur putarunt inferiorem partem vsq; ad collum formã fuisse equinam, & ab equino ventre pro collo ventrem & formam hominis consurgere, totamq; conspici superiorem partem, ita vt equitantis hominis forma in faciem intuentibus videretur. Quidam putarunt posteriores tantùm pedes fuisse equinos, at priores humanos, vt ait Pausanias in Eliacis prioribus. At Lucretius lib. 5. neque hac, neque illa forma esse potuisse Centauros omninò contendit, non solùm quod duæ formæ tam diuersæ simul esse non possint, cùm altera vigere incipiat, dũ altera senescit ac fit inualida; verùm etiam quod omnia è certis seminibus oriri necesse sit, atque in omnibus vnam naturam excellere, cum duæ formæ diuersæ paresque viribus simul esse nequeant. Quare ita canit:

Centauri qui.

Forma Centaurorum.

Sed neq; Centauri fuerũt, nec tẽpore in vllo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis, vt non sit pars, esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam. quin sæpe etiam tunc
Vbera mãmarũ in somnis lactantia quærit.
Post vbi equum validæ vires ætate senecta,
Mẽbraq; deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris æuo florente, iuuentas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, neq; esse.

Finguntur autem Centauri à Poetis Ixionis & Nubis filij; vnde etiam Nubigenæ dicti, quasi nube geniti, eò quod castellum habitarint nomine Nephelen; & νεφέλη nubem significat. Dicuntur verò Centauri, κένταυροι, διὰ τὸ κεντεῖν τοὺς ταύρους, id est, à stimulandis tauris. Sic etiã ἱπποκένταυροι, equorum stimulatores Luciano nominantur, id est, equites, nec modò qui vehũtur equis, sed qui sunt assueti prædis: quales sunt & aulici permulti, & alij quidam reguli; vt & vicani illi præfecti, qui apud Gallos honorifico nomine Gentiles homines appellantur: ij sunt, quos Obæratos, vel potiùs Obæratos (nescio ob quam causam) vrbana petulãtia nominat. Aliunde ducit etymon Centauri Tzetzes 7. Chiliad. Historia 99. nimirum à κεντᾶν

Centauri vnde dicti.

καὶ ἀνδρὰ sed nihil ad hoc nostrum argumentum. De Centauris plura Perottus, Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 4. & nos nonnihil Emblemate 116.

Est fera dum violat] re vera Chiron, Principum consiliarius, ferinam naturam induit, cum socijs se exitiosum præstat.

Homo dum simulat] versutus, vafer, vt ille, qui describitur Emblemate 5.

IV. *Ferina Chironis natura quid.* FERINA in Chirone natura varijs modis exponitur à Mythologis: sed hic notantur maximè Principum Regumq; consiliarij, qui ferinam quidem & plusquam belluinam naturam referūt, cùm suo principi praua consilia suggerunt, vt populares suos pecunijs emungant, vel suos commodo, Reipub. procurent incommodum. Speciem humanitatis habent, cum iustitiæ & pietatis imagine populum sibi deuinciunt. Et sanè qui publici boni & æquitatis prætextu occultè populi substantiam deuorant, quauis fera sunt immaniores.

Macchiauellius Italus. Huc collimare videtur Macchiauellius, auctor Italus, de quo quid ego cum alijs multis in totum sentiam, nihil habeo dicere, nisi quòd existimem eum in ciuilibus negotijs alioqui perspicacem, & magni certè ingenij virum, sed in quo tamen parum aut nihil planè fidei sit & veræ religionis, vt eius scripta quædam testantur. Ille itaque ferè sic disserit capit. 18. eius libri, quē de Principe lingua sua edidit. Primùm quidem Principi fidem hosti & alijs, cum quibus rem habet, seruandam esse dicit, sed ea tamen lege, ne sibi noceat. Si quid enim noxæ importatum iri ob fidem datam Princeps metuat, ei suadet ad fraudem & astus esse recurrendum. Docet perspicuè concertationem omnem legibus vel fraude instituí atq; perfici: has quidem hominum esse, hāc verò belluarum. Sed quia interdum leges non satis esse firmæ ac stabiles videantur, inclinandum animum ad dolos ille præcipit: Principem enim decere, vt humanam & belluinam naturam præ se ferat: quod à veteribus figmento quodam expressum notat in Achillis educatione, quem è Chirone Centauro institutum tradunt, vt significarent Principem quemcunque hac natura duplici præditum esse debere. E belluis autem duas in primis proponendas, Leonem nempè & Vulpem: illum quidem viribus, hanc astu & vafritie permultum valere: illum, vt incautus est, non rarò se in retia temerè conijcere: hanc, quia non satis virium habeat, fallaciis vti. Quibus argumentis, parum quidem Philosophicis, ne dicam impiis, Principem eum, qui res magnas & periculosas aggrediatur, easq; tutò ad exitum perducere velit, fraude instructissimum esse debere; docet non tam πολιτικὸς ἀνὴρ, quàm ἄθεος. Huc ferè pertinet Ciceronis illud ex primo lib. Offic. Duobus modis fit iniuria; aut vi, aut fraude: fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur: sed fraus odio digna maiore.

Lysandri dictum. Cum probro daretur Lysandro, quòd pleraque astutia, dolo simul & fraude gereret, non palam virtute conficeret, hac parte Herculis genere indignus; ridens dixit: Vbi quod vellet non assequeretur leonis exuuium, ibi vulpinum applicandum esse. Sentiens quod honestis rationibus non posset effici, id fraude dolisq; perficiendum. Sed relictis talibus leoninis vulpeculis, progrediamur ad alia.

Opulen-

Opulentia tyranni, paupertas subiectorum.

EMBLEMA CXLVII.

HVMANI quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.
Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus;
Fisco aucto, arguitur ciuica pauperies.

COMMENTARII.

I. IACET æger nudus lecto innixus, cui abdomen circa hypochondria in magnum tumorem elatum effingitur, reliquis membris tabidis & emaciatis: licet hic noster pinguiusculus appareat, fortè à pictore solo benè habitus.

II. *Fons Emblematis.* HOC fuit Traiani Cæsaris apophthegma, quod Eutropius & Sextus Aurelius Victor in Constantii seu Iuliani vita ita referunt: Pompeia Plotina, incredibile dictũ est, quantum auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores cum calumniis prouincias agitarent, adeò vt vnus ex iis diceretur locupletum quemque ita conuenire, Quæ habes? vnde habes? Hæc vbi didicerat addebat tertium, Pone quod habes. Illa coniugem corripuit, atq; increpans, quod gloriæ suæ esset incuriosus, talem postea reddidit, vt exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quòd eo crescente re

liqui artus tabescant. Idem inuenies lib. 8. Apophthegm. in Traiano; & apud Alciatũ lib. 8. Parerg. cap. 6. Huius autem rei ratio nem reddit Aristoteles in Problemat. quòd splen multam ad se trahat materiam, quæ cedere debebat in alimentum. Constat e nim, ait ille, homines parui splenis pingues effici. Idem quoq; sentire videtur 3. de part. anim. Lien, inquit, vapores vacantes diuertit & attrahit ex ventriculo, & conco quere eos potest, vt qui sanguineus sit: quod si plus excrementi adfuerit, parumque insit lieni caloris, corpus immodico languescit alimento, & humoris confluuio fit, vt lienosus quis euadat, & obdurescat venter. Hoc autem morbo affecti splenici seu lienosi dicuntur, quales vt plurimùm sunt Caunii in terra Caria propè Rhodũ. Vnde illud Stratonici citharœdi scomma apud Strabonem, qui illos intuitus colore admodum viridi, dixit, hoc illud esse, quod poeta Homerus cecinisset:

Cur liene aucto cætera mẽbra deficiant.

Stratonici scõma.

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.

Cumq; illum incusarent, quòd vrbem vt morbidam carperet: Ego, inquit, eam mor bidam dicere ausim, vbi mortui ambulant?

III. *Splen.*

HVMANI quod splen] quod splen est in corpore, hoc fiscus in re populi. Splen autem viscus est in sinistra animalis parte, succos ad se attrahens crassos & melancho licos in hepate genitos. Latini lienem vocant, de quo Galenus lib. 4. de vsu part. c. 15. & passim Anatomici.

Cæsar] Traianus.

Fiscus quid.

Fiscum] Fiscus, receptaculum nummorum est, proprieq; principis, l. 1. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publ. Res fiscales, ait Vlpian. quasi propriæ & priuatę principis sunt: à fiscis, id est, sportulis, vt apud Asconium 2. Verrina, quæ nummorum receptacula sunt ad maioris summæ pecunias capiendas Hinc *confiscare* deflexum verbum, pro deferre ad fiscum principis. Et apud Sueton. in Augusto, confiscata bona, quæ fisco sunt adiudicata. Aerarium verò publicum est, populique Romani, quod Plinius Iunior testatur in panegyrico: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ærarium cohibes. Vnde patet differentia inter fiscum & ærarium; siquidem ad fiscum spectare videntur extraordinarii reditus: hinc confiscationes recentioribus nuncupatæ Aerarium verò Romanum tributis constabat & vectigalibus.

Fisci & ærarij differentia.

Splene aucto] intumescente, facto tumidiore ex imbibito succo melancholico.

Tabescunt corporis artus] cætera corporis membra tabida fiunt. Artus propriè sunt partes corporis inter iuncturas connexæ, sic dictæ, quod inter se arctentur: vnde minores artus per diminutionem articulos vocamus, quales sunt digitorum. Hinc *deartuo* verbum, quod est per artus diuido. Quidam à Græco ἄρθρον deductum volunt: & distinguuntur artus & mẽbra, quod artus dicimus ossa cum neruis & venis; membra autem propriè vocamus carnem artus tegentem. Interim sæpe hæc duo inter se confunduntur. Anatomicis artus sunt membra ex corporis trunco explantata, vt sunt manus & pedes, Græcis vocantur κῶλα.

Artus.

Arguitur ciuica pauperies] argumento est populi, reiq; publicæ exesæ & comminutæ paupertas.

IV. *Lienis officium.*

SIMILITVDINE ostendit opulentiam tyranni caussam esse subditorum inopiæ. Vt enim in corpore humano si splen sit auctior & tumidior, tabem & maciem cæteris partibus inducit: sic magno certè regni & Reipubl. malo Princeps auarus nascitur, cui nimirum census publici, & vectigalia plus æquo placeant. Quo fit, vt misertima plebecula cogatur ad egestatẽ & extremam pauperiem, cùm tyrannus in suorum possessionem violenter irruit, eorumq; peculium depeculatur. Certatim à doctis illud Tiberij celebratum est: Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere Quo damnabat tyrannos illos δημοβόρυς, qui suis abradunt quicquid possunt, & sic importuniùs in fiscum suum conuertunt, vt à misera plebecula non pellem modò, sed & carnes ipsas detractas velint. Eandem sententiam, sed aliis verbis expressam ab Alexandro Macedone, literis proditam habemus. Huic enim cùm displicerent exactiones, eorumq; potissimùm, qui à subditis ampliores vectigalium reditus, quàm per fortunas hominum liceret, extorquebant, apud suos dictitabat, κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. *Olitorem odi qui radicitus herbas cõuellit*, atq; ab ima stirpe arbores excidit. Artaxerxes Longimanus dictitabat, Addere quàm auferre, magis esse regium. Ptolemæus Lagi filius, Ditare quàm ditem esse, conueni-

Tiberij dictum.

nientius Principi. Malum illud Vespasiani, Lucri bonus est odor ex requalibet. Constãs Imperator Romanus dicebat opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intra vnum Principis claustrum reseruari. Nec alienum est ab eo, quod ad Nicoclem scripsit Isocrates: *σημεῖον ἔςω*, inquit, *σοι τοῦ καλῶς βασιλεύειν, ἐὰν τὺς ἀρχομένυς ὁρᾷς εὐπορωτέρυς καὶ σωφρονεςέρυς γινομένυς διὰ τὴν σὴν ἐπιμέλειαν*. *Argumentum hoc tibi sit imperij rectè honesteque administrari, vbi videris eos, quibus praes, tua diligentia curaque locupletiores & ditiores factos*. Sed ad illustrandum id argumentum, cõferre placet alia quædam. Theodoricus scribens ad Marcellum Aduocatum fisci, apud Cassiodor. Variar. lib. 1. Epist. 22. Non quoties superes, ait, sed quemadmodum vincas inquirimus: non quæras de potestate nostra, sed de iure victoriæ; quando laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis inuidia est: æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Et lib. 4. Epist. 37. Crementa fiscalium tributorum iustissimo sunt pensanda iudicio: quia seruientium imminutio est huius illationis accessio, quantumque pars illa proficit, tantum se hæc à firmitate subducit. Sed à nobis, qui fisci vtilitatẽ stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas, ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accreuisse. Rectè itaque idem Cassiod. lib. 1. Fit interdum caussa mala fisci, vt bonus Princeps esse videatur. Raro enim (vt eiusdem Cassiodori verbis vtar) vtrumque sub admiratione perfectum est, vt & fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret. Ex Alciati lib. Parergon 8. c. 6 notanda hæc Pliniana ex Panegyrico ad Traianum: Quæ præcipua tua gloria est, sæpè vincitur fiscus: cuius mala caussa numquam est, nisi sub bono Principe. Benè Iurisconsultus in l. nõ puto, ff de iure fisci: Nõ puto eũ delinquere, qui in dubiis quæstionibus contra fiscũ facilè respondet. Certè iuris auctores vix fisci cõpẽdijs indulserunt, vt neq; principes boni In Authent. vt iud. sin. quoq; suffrag. Expedit reipublicæ subditos esse locupletes: & imperium fiscusq; abundabit, si subditos habuerit fortunatos. Lucem quoq; dat huic argumento tyrannicæ rapacitatis locus quidam obuius ex Ammiano Marcellino, vbi auaram sæuitiam Valentiniani exagitat: Auiditas plus habendi, inquit, sine honesti prauiq; differentia, & indagandi quæstus varios per alienæ vitæ naufragia, exundauit in hoc principe, flagrantius adolescens: quàm quidam, prætendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id affirmando, quod vt ille post Gallienũ, & lamentabiles Reipub. casus exinanito ærario, torrentis ritu ferebatur in diuites: ita hic quoque post procinctus Parthici clades magnitudine indigens impensarum vt militi supplementa suppeterent, & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias cõgerendi miscebat: dissimulans scire quod sunt aliqua quæ fieri non oporteat, etiam si licet: Themistoclis illius dissimilis, qui cũ post pugnam, agminaq; deleta Persarum, licenter obambulans armillas aureas vidisset humi proiectas, & torquem: Tolle, inquit, hæc (ad comitem quendam propè astantem) tu qui Themistocles non es: non quodlibet probans in duce magnanimo lucrum. Huius exempla continentiæ in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis, quoniam non sunt perfectæ virtutis indicia (nec enim aliena non rapere laudis est) vnum ex multis constans innocentiæ vulgi veteris specimen ponam. Cùm proscriptorum locupletes domos diripiendas Romanæ plebi Marius dedisset & Cinna, vulgi rudes animi & humana soliti respectare, alienis laboribus pepercerunt: vt nullus egens reperiretur aut infimus, qui de ciuili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum. Hactenus Ammian. Apud Cassiodorum epistola est Theodorici Gothorum regis ad Senatum vrb. Rom. qua Venantium laudat honore donatum Comitiuæ, moxque præfectum prætorio, qui sic principis fisco consuluit, vt nihil priuatis videretur offecisse. Sẽsimus auctas illationes, inquit, vos addita tributa nescitis. Ita vtrumque magnæ fuit admirationis, quod fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret.

Locus praeclarus è Cassiodoro.

Valentiniani auaritia nimia.

Themistoclis animus moderatus.

Romani continuerunt manus à bonis proscriptorũ ciuilis belli tempore.

scellan.cap. 83.sed hanc arborem Harpocrati sacram facit.

Alciati] Mallem legere. *Alzate*, nomine genuino familiæ Alciatorum. Vide Emblem. 3.

Tu procul à patria.] Virgiliana imitatio è 10. Ecloga:

Tu procul à patria (nec sit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah, dura niues. ——

Apud Euripidem Hercule furente:

—— οὐκ ἔσθ᾽ ὅπη
ἐσθλόν τι δράσας, μάρτυρ᾽ ἂν λάβοις πάτραν.

Non est vbi
Strenuè quid agens testem habeas patriam.

Verba sunt Amphitryonis ad Lycum, quibus docet magnorum Herculis operum testes esse gentes exteras.

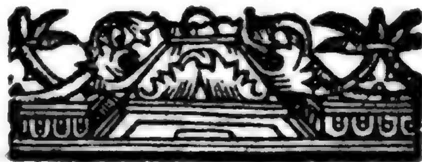
IV. *Nullus propheta acceptus in patria.*

DOCETVR hoc symbolo, neminem prophetam in sua patria propria acceptũ, suisq; gratum aut existimationi esse, sed omnino neglectum, spretum, & vicinorum inuidia, peste illa tetrica, quæ alterius rebus macrescit opimis, prorsus depressum: id quod attestatur omnium maximus & veracissimus auctor, Redemptor noster, Matthæi 13. Lucę 4. & Ioannis 4. c. Quod contigit multis olim sapientibus, qui tamẽ longinquis peregrinationibus notiores facti, sese toti orbi commendarunt: vt hi, de quibus B. Hieronymus prologo ad Biblia. Suppetunt ea de re exempla longè multa apud Diogenem Laertium, Philostratum, Eunapium Sardianum. Occurrit ex veteribus vnus Anacharsis Scytha, qui apud suos nullo in honore, Athenis admirationi fuit. Romæ non nisi serò admodum excepta & admissa Rhetoricæ & Philosophiæ schola, sub auspicio Græcorum sapientum. Et sæculis superioribus a maioribus exceptus fuit Alcuinus, seu Albinus, Scoticæ gentis, qui doctrinas liberales primus Lutetiæ sub pacta mercede sic plausibiliter docuit, vt fundamenta principis Academię tũ primùm molitus dicatur. Taceo de Alciato, homine extero, qui iuris sapientiæ nitorem primus apud Biturigas celebrauit. Fit autem sæpe, vt patria præclara ingenia nõ capiat, sed ad loca magis illustria propellat. Sed plerunq; liuor & inuidia ciues suos eijcit, quæ detestabili & iniusto malo eos maximè prosequitur & infestat, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes cernit. Vnde rectè de ea Sillius Italicus lib. 13.

Inuidia multos è patria eijcit.

O dirum exitiũ mortalibus, ò nihil vnquã
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia!

Hanc vt declinarent multi ex patria sponte excesserunt, & in aliena terra vixerunt: vt fecit Iphicrates in Thracia, Conon in Cypro, Timotheus in Lesbo, Chabrias in Ægypto, Chares in Sigęo. Vsque adeo autem dira & abominabilis est illa lues, vt in suos tantùm notos atq; vicinos sæuiat; neq; humani generis Seruatori benignissimo pepercerit, qui innocentissimus sola inuidia morte ignominiosa interijt, vt copiosè Basilius in eleganti sua oratione Græca de Inuidia, disserit. De eadem præter Virgilium in Epigram. de Liuore, Ouidium 2. Metamorph. sexcentos alios, pulchrè scribit Plutarchus in lib. de differentia inter odium & inuidiam. Nunc aliquandiu cum Regibus & Principibus nobis res erit.

Princeps

Princeps ſubditorum incolumitatem procurans.

EMBLEMA CXLIIII.

TITANII quoties conturbant æquora fratres,
Tum miſeros nautas anchora iacta iuuat:
Hanc pius erga homines Delphin complectitur, imis
Tutius vt poſsit figier illa vadis.
Quàm decet hæc memores geſtare inſignia Reges,
Anchora quod nautis, ſe populo eſſe ſuo.

COMMENTARII.

I. ANCHORA vtrinque hamata & erecta pingatur, cuius medium delphin, piſcis celerrimus, complectatur, eiq; quaſi circumuolutus adhæreat.

II. *Nummus Veſpaſiani.* TITVS Veſpaſianus olim mandauit excudi numiſma, cuius altera in parte ipſius Veſpaſiani facies eſſet expreſſa, cum inſcriptione nominis: in altera eſſet anchora, cuius medium delphin obuolutus complecteretur. Hoc numiſma ſe vidiſſe teſtatur Chiliadum autor, in prouerbio, *Feſtina lentè*. Id autem ſymboli nihil aliud ſibi velle affirmat, quàm illud Augusti Cæſaris dictum, *σπεῦδε βραδέως* id eſt, *Feſtina len-*

tè.quia anchora tarditatem, delphin celeritatem aptè repræsentet. Hęc ibi multis verbis tractantur, nec malè, vt videtur. Sed noster Alciatus, qui ab illo autore in aliquibus locis dissentire solet, aliter illius numismatis figuram interpretatur. Nam per delphinem cum anchora, quæ aduersus procellas & tempestates fabricata est, regem ipsum, & regium munus vult intelligi, ad quem pertinet calamitati & perturbationi subuenire, seditiones & procellas componere, & ærumnas subditorum depellere, pacique incumbere: idq; ex delphini natura discere, qui (vt ait Plinius lib. 18.) futuram tempestatem præsagire solet. Quocirca vt φιλάνθρωπος, si nauem ventis agitatam offenderit, tutiùs vt figatur, anchoram quasi humano quodam instinctu dirigit: sic Princeps quisq; suorum maximè studiosus esse debet, potissimùm verò sæuiente tempestate & impetu belli, vel etiam infortunio quodam alio impendente, ne Reipub. status possit aliquo modo perturbari, aut etiã comminui. In subueniendis etiam miseris debet Rex imitari delphini celeritatem, quæ maxima est, & penè incredibilis, vt refert Plinius lib. 9. cap. 8. & Aristoteles, & Oppianus. Cæterùm delphinum anchoræ illigatum pro insigni & stemmate publico præter Vespasianum olim gesserunt alij Principes & Imperatores laudatissimi, vt Augustus Cæsar, Seleucus, & Nicanor. Nostro quoq; sæculo Aldus Manutius, nobilis apud Venetos typographus, qua de re est elegantissima παρέκβασις in prouerbio, *Festina lentè*. Gallici etiam imperij Thalassiarchus, quem Admiralium vocãt, hoc insigne hodie etiamnum circumfert, vt nuper laudatus ille Philippus Chabotius. In scuto Vlyssis delphinum depictum fuisse scribit Plutarchus ad finem disputationis, qua quærit, vtra animalium plus rationis habeant, an terrestria, an aquatilia.

Delphinus alligatus anchoræ.

Delphinus φιλάνθρωπος.

Anchora Thalassiarchi Gallici.

III. *Titanij fratres.*

TITANII quoties] Hoc primùm moneo, *Titanij* hic trisyllabum esse, nam duo ij coeunt in vnum per synæresin. Dicuntur autem Titanij fratres venti, à Titane auo: fuit enim Aurora Titanis filia, quæ mista fratri Astræo peperit illi ventos, gigantes robustissimos, autore Hesiodo in Theogon. & Apollodoro lib. 1. Bibliothec. Hinc Brixianus Pylades lib. 2. Theogon. sic ait:

Aurora Astræo peperit Titania fratri
Astræã & vẽtos, qui freta longa premũt.

Vnde etiam eosdem Astræos fratres appellat Ouidius 14. Metamorph.

Aeraq; & tumidũ subitu cõcursibus æquor
Astræi turbant, & eunt in prælia fratres.

Tum miseros nautas] Epitheton conueniens, vt illud est Lucani lib. 8.

——miserosq; fallentia nautas
Sidera non sequimur.

Anchora iacta] Nautæ anxij ad anchoram confugiunt. Solent quidam dubitare, an scribendum ne sit *anchora*, cum aspiratione, an *ancora*. Quo pacto scribas, meo iudicio, parui refert: si enim autoritatem Val. Probi sequaris, sine aspiratione scribes, ille enim dicit, tria tantum nomina Latina post *c* aspirationem habere, *Lurcho, Pulcher, Orchus*. Cui videtur adstipulari Græcum ἄγκυρα. quod sine aspiratione profertur. Vsus tamen secus suadet.

Ortographia anchoræ.

Pius erga homines Delphin] φιλάνθρωπος. id est, *amicus hominum*. De pietate delphini in homines plura diximus Emblem. 90. quibus adiungo, delphinum ob amorem in hominem esse capitalem crocodili hostem, quo non est aliud infestius animal hominibus. Insuper in delphino magna est charitas erga filios, quos etiam adultos diu comitatur. Autor est Aristoteles lib. 5. de histor. anim. Sic rex animo paterno esse debet in suos, alioqui nõ est rex, sed tyrannus, vt in Politicis docet idem Aristoteles.

Delphini natura.

Tutius vt possit] vt firmiùs & securiùs figi possit vadis pelagi. Nam anchora per metaphoram pro refugio & securitate ponitur. Vide prouerbium, *Anchora domus*.

Anchora quod nautis] Anchora symbolum boni principis, quo sisi in subditos officij admoneatur. Vide prouerbium, *Anchoram sacram soluere*. Fuit autem anchora præsidij & salutis typus, Pierius lib. 45. Hierogl. Ad gloriam & felicitatem retulit Pindarus 6. Isthmiorum: Si quis, inquit, hominum sumptu & labore diuinas virtutes exequitur, Deus illi amabilem gloriam præstat. & ἤδη πρὸς ὄλβου βάλλετ' ἄγκυραν θεότιμος ἐών. id est: *Felicitatis iacit anchoram diuino honore auctus*. Quid si huc reuocemus aureũ Plutarchi monitum è vita Solonis: quo loco dicit; Senatu velut anchora firmari ciuitatem. Memini & Euripidem in Hecuba, Polydorum gentis familiæque suæ anchoram nominare, ὅς μόνος οἴκων ἄγκυρά τ' ἐμῶν

Anchora quid.

ἐμῶν. qui iam solus generis superest anchora nostri. Aristides oratione Panathenaica prima, dicit Græcos omnes vbi visos fuisse in portu quodam duabus nixos anchoris, quasi gemino fultos præsidio. Refer huc adagium, *Anchoris duabus fultus*.

IV. PRAECLARA præsenti Emblemate continetur γνώμη, *Princeps subditorum incolumitatem procurans*. quæ similis mihi videtur sententiæ Marcellini Ammiani, qui 29. lib. grauiter pronunciauit, Imperiū curam esse salutis alienæ. Principes enim debent habere perspectum, se sibi minimè natos esse, sed ad publicam omnium quietem. Quadrat huc optimè illud Xenophōtis è 3. ἀπομνημον. vbi facit Socratem disputantem cum Dionysiodoro: Quam ob caussam, inquit, Homerus appellat Agamemnonem ποιμένα λαῶν, nisi quòd vt pastor suarum ouium curam habere debet, quo habeant, quæ sunt ad victum necessaria, sic etiam Principem curare est necesse, quæ populo expediant. Non enim tantùm laudatur Agamemnon vt κρατερὸς αἰχμητὴς, sed maximè vt βασιλεὺς ἀγαθὸς, qui non se modo bene regeret, sed etiam suis felicitatis caussa esset. καὶ γὰρ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελεῖται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον, εὖ πράττωσι. *Rex non eligitur vt sui curam habeat, sed vt per ipsum, qui eum elegerunt, in felicitate viuant.* Huic simile est illud ex Spartiano, sæpenumero in concione & senatu dixisse Cæsarem Adrianum, ita se Remp. gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam. Et Capitolin. Antonino Pio: Huius primum hoc fertur, quod cùm ab vxore argueretur, quasi suis parum relicturus, dixit, Stulta, postquam ad imperium transiuimus, & illud, quod habuimus antè, perdidimus. Elogium & hoc veridicū Traiani ex Plinio lib. 3. epist. 20. Sunt quidem cūcta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi solus omnium curas, laboresque suscepit. Idem panegyrico magnificentius: Bona conscientia principatum sibi delatum acceptat, qui nō nisi animo seruandi illud accepit, & quem ipsius Reip. vtilitas & vox ad illud arcessit, non sua. Idem ibidem: Quod precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, Reipub. nonne tibi tale est, vt nos hunc ordinem votorum cōmittere debeamus: Deos denique obsecrare, vt omnia quæ facis, quæq; facies prosperè cedant tibi, Reipub. nobis: vel si breuius sit optādum, vt vni tibi, in quo & Respub. & nos simus. Cicero 8. Philipp. O dij immortales, quàm magnum est personam in Repub. tueri principis, quæ non animis solùm debet, sed etiam oculis seruire ciuium? Illud Isocrateum perplacet ad Nicoclem, regem Cypriorum: ἡγούμενος γὲ δεῖν οὐχ ἕνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντα τύραννον, μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν τοῖς ἄλλοις, μηδὲ τὰ σπουδαῖα τῶν πραγμάτων, μηδὲ τοὺς εὐφρονοῦντας τῶν ἀνθρώπων, ταῖς ἡδοναῖς ἀνακρίνειν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν χρησίμων αὐτοῖς δοκιμάζειν. *Oportet existimes te non vnum ex multis, sed multorum principem existentem, non tuam ipsius habere mentem cum alijs,* (id est, aliorum inseruire affectibus debere) *neq; honesta consilia, neq; rectè sentientes homines voluptatibus æstimare, sed vtilibus actionibus probare.* Coronidis loco adduco Epaminondæ Regis exemplum, qui cùm Thebani diem festum agerent, omnibusq; libidinibus & compotationibus indulgerent, factus est cuidam è familiaribus obuius, squalidus & cogitabundus. Admirante illo, rogantéque quid tandem esset rei, quod solus ad eum affectus modum obambularet? Vt vobis, inquit, omnibus ebrijs ac socordibus esse liceat. Innuens tum maximè vigilādum esse principi, quando populus maximè indulget genio. Nunc à principe ad senatum appellamus.

Præclarus Xenophontis locus.

Plinij Secundi locus.

Isocratis locus.

Epaminōda exemplum.

In

In Senatum boni Principis.

EMBLEMA CXLV.

DIALOGISMUS.

EFFIGIES manibus truncæ ante altaria diuum
Hic resident, quarum lumine capta prior.
Signa potestatis summæ, sanctiq; Senatus
Thebanis fuerant ista reperta viris.
Cur resident? Quia mente graues decet esse quieta
Iuridicos, animo nec variare leui.
Cur sine sunt manibus? Capiant ne xenia, nec se
Pollicitis flecti muneribusvè sinant.
Cæcus at est Princeps; quòd solis auribus, absque
Affectu, constans iussa Senatus agit.

COM-

COMMENTARII.

I. CONSILIARIORVM cœtus togatus assidet vtrinq; regi in solio locato: quorum manus ambæ abscissæ sunt, ipse verò rex captus oculis effingendus est. Sed noster pictor iussus effingere principem cæcum, videtur cælatori ansam præbuisse, vt videntem exprimeret, & consiliarios cæcos.

II. ID agalma iudicum Thebanorum è varijs auctoribus peti posse scio. Certè Plutarchus attigit libro de Iside & Osiride: quod idem Sermone 44. Stobæus retulit ex eodem Plutarcho: his verbis: ἐν Θήβαις εἰκόνες εἰσὶν ἀνακείμεναι δικαστῶν ἄχειρες, ἡ δὲ τοῦ ἀρχεδικαστοῦ μύουσα τοῖς ὄμμασιν, ὡς ἄδωρον ἅμα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀνέντευκτον οὖσαν. id est: *Thebis imagines conspiciuntur Iudicum manibus carentes: at summi Iudicis imago conniuet oculis: eo quòd iustitia nec muneribus capi, nec hominum vultu flecti debeat.* Alciatus ipse Oratione quadam in laudē Iuris ciuilis hæc ait: Chrysippus Iustitiæ imaginem ita expressit, vt puellari virginis forma, aspectu vehementi, luminibus oculorum acerrimis conspiceretur, quòd videlicet iudicem incorrupto esse iudicio, sanctum, seuerum, contrà improbos inexorabilem, vi ac maiestate æquitatis, veritatisq; terrificum esse oporteat. Quapropter memoriæ est traditum, magistratuum statuas à Thebanis ita solere formari, vt sine manibus essent: Principum verò clausis oculis, nimirum eam iustitiæ naturam esse ostēdentes, vt incorrupta sit, nec pretio precibusve, aut alienæ vlli voluptati cedat. Nō verebor in vsum rapere meum, quæ retulit auctor industrius, multæque lectionis, Alexander ab Alexand. lib. 3. Thebani, inquit, vt incorruptam iustitiam signarent, nec variari gratia, Iudicum imagines sine manibus, Principis verò sine oculis in foro proposuere, vt signis ostenderent, Iudices affectibus capi non oportere; caussaq; definita damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebant. Huius rei quoq; mentio fit in adagio, *Scarabeus aquilā quærit*. Nunc singula fusius explicemus.

Fons Emblematis.

Locus ex oratione Alciati.

III. *EFFIGIES manibus trunca*] simulacra manibus truncatis.

Ante altaria diuum] sacris in ędibus, in templis Deorum.

Lumine capta prior] prima effigies, quę Principis est, oculis caret.

Signa potestatis summa] symbola consessus optimi Principis, & integerrimi Senatus.

Thebanis fuerant] inuentum fuit virorum prudentissimorum ex ciuitate Thebarum in Græcia.

Cur residenti] Constat ex veteribus iudices sedere solitos, cum quid statuendum esset, vt clarè iuribus expressum est, c. fin. de re iudic. lib. 6. l. qui pro tribunali, ff. eod. tit. Ita etiam Iustinianus Nouella 8. De iudicibus: Sedebunt autem, ait, hi pedanei iudices continuè, & nunc in regia basilica, in quibus & tunc domunculis iudicant. &c. Idem in Nouella, vt ab illustrib. & qui super eam dignit. Secundum quod, ait, datū est eis super hoc priuilegium, ne cogantur aut sedere cùm iudicibus cum iudicant, aut stare rursus tanquam litigantes. Martianus lib. 7. ff. Quod met. caus. Confestim autem pro tribunali te sedentem adijt. Sic in l. 2. ff. Ad senat. Tertyll. sedere dicitur Prætor: Confestim autem sic erit accipiendum, vbi primùm potuit, id est, Prætoris copiam habuit huic rei sedentis. Et in l. 7. ff. de in integ. restit. Confestim autem pro tribunali te sedente adijt. Bonifacius in c. fin. De sentent. & re iudic. in 6. Sententia, ait, quam scriptam edi, a iudice litigatoribus non recitari, vel quam ab ipso stando, non sedendo proferri contingit, nullius penitus est momenti. Gellius lib. 7. De Scipione: Et quodam die, ait, ius in castris sedens dicebat. Plin. lib. 5. epist. Sedebant iudices, centumviri venerant, obseruabant aduocati silentium longum, &c. Cicero pro Rabirio: Accusaui de pecunijs repetundis, iudex sedi. Idem ibidem: Modò vos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. Apuleius Apolog. 1. Quod si modò iudices de causa ista sederent C. Fabricius, &c. Proper. lib. 3.

Minos sedet arbiter Orci.

Idem libro 4.

——posita iudex sedet Æacus vrna.

Sedent autem vel ideo iudices, quia eos graues, quietos, & constantes esse oportet, nec facilè commoueri, vt habetur apud Iurisconsultos in l. obseruandum. ff. de offic. pręsid. Hinc Plautus in Mostellaria:

Nimio plus sapio sedens.

Iudices cur sedeant.

Sedere quid habeat mysterij.

Suffra-

Suffragantur quoq; sacræ literæ, vt Exodi 18. Sedit Moyses vt iudicaret populum, qui ei assistebat à mane vsq; ad vesperam. Cui dixit Iettro: Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur? &c. Et ex verbis Dauid dicentis; Ex omnibus autem filijs meis elegit Dominus Salomonem, vt sederet in throno regni, &c. 1. Paralip. 28. Quin & nouo Instrumento, dicente Christo Apostolis suis: In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. De re enim magni momenti consulturos oportet esse animo sedato & benè composito, talis autem magis esse potest, cum etiam corpus est quietum. Cicero ad finem proœmij Dialogi De claris Orat. Sed quo, inquit, facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in propatulo consedimus. Hæc ille. Personæ Dialogorum sedere vel dicuntur, vel intelliguntur: Dicuntur quidem in libris Oratoris, in quæst. Acad. in lib. De nat. Deorum, in Phædro Platonico: Intelliguntur libris De finibus quatuor, in Lælio, in Catone, & multis Platonis Dialogis. Certè M. Tullius videtur semper ambulasse, cùm Peripateticum agit, vt 5. De finib. 1. De diuinat. 1. De legib. aliàs vt Academicum, vult sedere, quo significet aliquid stabilius disseri.

Affectus sedati in iudicibus.

Quia mente graues] Aristoteles in lib. 4. de morib. describens magnanimum, inter alia, hæc addit: Incessus etiam magni viri tardus sit necesse est, vox grauis, constans, & firma oratio. Nec enim aut festinat is, qui paucis rebus studet; aut vehemens est, cui nihil magnum esse videatur. Huc illa Callistrati verba aptanda, quæ habentur l. 19. ff. de offic. Præsid. Sed & in cognoscendo ait, neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neq; in precibus calamitosorum lacrymari oportet. Id enim non est constantis & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Hæc ille.

Munera non dent accipi à iudicibus.

Cur sine sunt manibus?] ne videlicet ius dicentes vel senatores munera accipiant, seuè donis aut promissis quoquo modo corrumpi patiantur. Etenim inter leges, quas Dominus in Exodo præscribit iudicibus, hæc etiam refertur: Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et in Deuteronomio iterum sic iudices monet: Non accipies personam nec munera, quia munera excęcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Xenia & dona (inquit Ecclesiasticus) excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Quod etiam iure ciuili, legibus, & grauissimis hodie prohibetur pœnis, vt in l. plebiscito, ff. de officio præsid. vbi vetatur, ne præses munus donumvè capere, nisi esculentum, poculentumq; quod intra dies proximos prodigatur. Et grauius Authent. scriptum est exemplar. §. quapropter, in fin. coll. 2. Imò is etiam, qui rectè quidem iudicat, præmium verò remunerationis vel solùm expectat, fraudem in Deum perpetrat; vt elegantissimè in c. qui rectè, & cap. non licet, 11. q. 3. l. venales. C. quando prouoc. non est neces. Apud Gratianum sic: Citò vulneratur auro iustitia, nullamq; reus culpam pertimescit, quam redimere nummis existimat. Pauper dum nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm contemnitur, sed etiam aduersus veritatē opprimitur, 1. q. 3.

Vel prece, vel pretio malè verum examinat omnis

Corruptus iudex. ——

ait ille. Refert Plinius 8. Epist. Iulium Bassum accusatum repetundarum, quòd in Bithynia quædam munera ab amicis prouincialibus accepisset. Lex enim dona & munera à magistratibus accipi, imò verò & quia emi vetat, nisi victus quotidiani caussâ. Hoc tamen addamus licet: Non in totum xenijs abstinere debet proconsul, (ait Vlpian. in l. 6. ff. de offic. procons.) sed modum adijcere: vt neq; morosè in totū abstineat, neq; auarè modum xeniorum excedat; qua de re verba hæc sunt Seueri & Antonini: Quantùm ad xenia pertinet, audi quid sentimus. Vetus prouerbium est: οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia auarissimum, &c. Qua ratione Plin. epistol. 5. ad Seuerianum, ait, in caussis agendis & exercendis iudicijs non modò pactione, dono, munere, verùm etiam xenijs se semper abstinuisse; vbi rectè subijcit, oportere quæ sunt inhonesta, parumque decora, non quasi illicita, sed quasi pudenda vitare. Sic Spartian. tradit Pescennium Nigrum salaria iudicibus è publico dari voluisse, ne cui essent oneri: adiecisseq; iudicem nec dare debere, nec accipere. Vide sis

Iudex quomodo xenia accipiat.

quę

quæ hac super re Emblem. 31. dicta sunt.

Xenia. *Capiant ne xenia*] Xenia propriè sunt munera hospitalitatis, nam ξένος, *hospes* est, siue peregrinus. Sed iam vsu venit, vt pro quocunq; munere accipiatur.

Cæcus cur debeat esse præses. *Cæcus at est Princeps*] Oculus in Hieroglyph. pro gratia, seu, vt ita dicam, fauore vsurpatur, vt tradit lib. 33. Pierius. Non est quòd suspicionibus aut coniecturis aliquid vspiam tribuat ipse iudex, nec litigantium verbis hæreat, sed probationibus manifestis veritatem inuestiget. Quod eleganti complexus est monosticho Poeta nescio quis:

μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.

Ne de lite pronuncies, nisi vtramq; partem prius audieris.

Decretum id dicitur propriè quod causa cognita pronunciatur à iudice: nec enim decretum dici potest, nisi vtraque audita parte. Tertullianus Apologetico: Respondendi, altercandiq; potestas patet, quando nec liceat inauditos & indefensos omninò damnari. Huic conuenit l. 1. C. de condem. reis: & veterum consuetudo, qui reos nõ nisi auditos condemnabant, quoniã qui auditi non essent, pro indemnatis habebantur, ex Lycurgi legibus; vt tradit Valer. Max. cap. De sapienter dictis & factis. Tritum illud è Solonis elegijs:

ἄρχων ἄκουε καὶ δικαίων κ' ἀδίκων.

Magistratum gerens audi & iusta & iniusta.

Tullius ad Q. fratrem epist. 1. Constantia est adhibenda & grauitas, quæ resistat non solum gratiæ, verùm etiam suspicioni. Vlpianus IC. ijsdem insistens vestigijs, l. generaliter 24. ff. de fideicommiss. libertat. Ne aliquam, ait, ambitionis vel gratiæ suspicionem Prætor habeat. Plinius Secundus 6. Epist. 2. Primùm religioni suæ iudex debet patientiam, quæ magna pars iustitiæ est. Succurrit laudata illa Hieronymi admonitio: Alienum te à personis omnium redde iudicio, ac propter iustitiam in iudicio pauperem non defendas, nec propter gratiam diuiti indecenter assistas; aut si nõ potes facere, cognitionem respue causarũ. Memini me legere Athenienses iudicia de cædibus habituros, ad Areopagum, Martis vicum, ire noctu solitos: ijsq; qui causas dicerent, affectibus abstinendum fuisse testatur Isocrates Areopagitico. Nolebant enim iudices miserabilium personarum intuitu, vocisq; lenocinio, quod magnas ad flectendum, perturbandumq; vires habet, commoueri. Longè alia Romanorum consuetudo fuit, qui quocunque modo iudices ad iracundiam vel misericordiam flectebant: quod Cicero facere solet in perorationibus. Celebre est exemplum Sergij Galbæ, qui reus à Libone tribuno pleb. accusatus, quòd prætor contra fidem Lusitanos quosdam interfecisset, cum nihil haberet, quo se purgaret, paruos suos liberos flens commendare cœpit: quo facto ita iudices permouit, vt nihil in eum grauius statuerint. Hanc rationem producendi reorum liberos Fabius lib. 6. cap. 2. memorat, vt & Valer. Max. 8 cap. 1. eamq; ter vsurpatam memini à M. Tullio, nempe pro Flacco, pro Sylla, pro Sestio. Idem in Planciana sic: Non opibus contendo, non auctoritate, non gratia, sed precibus, sed lacrymis, sed misericordia, mecumq; vos simul miserrimus & optimus obtestatur parens: & pro vno filio duo patres deprecamur. Pro Fonteio: Tendit ad vos virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis Dijs immortalibus tendere consueuit: cauete ne periculosum superbumq; sit, eius vos obsecrationem repudiare, cuius preces si Dij aspernarentur, hæc salua esse non possent. Quibus ex locis intelligimus, quàm graues ille motuum faces admoueat, vt iudicum animos ad lenitatem & misericordiã impellat. *Romanorũ studiũ in iudicibus flectendu.*

IV. Epigramma se ipsum satis clarè explicat, & nos iam multa de eius intentione diximus; sed restant adhuc quædam circa officium iudicum & senatorum admonenda. Et in primis legibus diuinis & humanis iudices à muneribus capiundis abstinere debent; est enim oblatio munerum tinea regiminis, vt inquit Cassiodorus. Idcirco hic truncis manibus pinguntur: quod non prætermisit Pierius lib. 35. Hieroglyph. Adhæc omnes sedent, quòd animus eorum debeat esse optimè compositus, nec hinc atq; hinc flecti, quod est leuitatis: sedendo etenim & quiescendo fit anima prudens, ait Philosophus. Eustathius ad Iliad. ζ. notat statuas Mineruæ olim omnes sedentis specie fieri solitas. Interdum enim sedere, idem est quod consilium capere, vt apud Plautum is, qui nimio plus sapere se sedentem asserit. Vulgatumque est illud, *Cur sedeant iudices.* *Sedere pro cõsultare.*

Roma-

Consiliarij Principum.

EMBLEMA CXLVI.

HEROVM genitos, & magnum fertur Achillem
In stabulis Chiron erudiisse suis.
Semiferum doctorem, & semivirum Centaurum,
Assideat quisquis Regibus, esse decet.
Est fera, dum violat socios, dum proterit hostes:
Estq́ homo, dum simulat se populo esse pium.

COMMENTARII.

I. CHIRON Centaurus superiore sui parte homo, equus inferiore, sepositis arcu & pharetra, ferula armatus pueros aliquos docet. Pictor noster Cẽtauro aliud monstrum addidit, nempe equo vngulas bifidas.

II. *Chiron qui.* CHIRON ex Saturno & Phillyra Oceani filia natus fertur. Nam vt autor est Seruius in 3. Georg. dum Saturnus cum amica Phillyra in insula Phillyreide coiret, Rhea vxor eius superuenit, cuius præsentiam veritus se in equum conuertit: exinde natus est Chiron, ab vmbilico superiores partes corporis habens hominis, inferiores equi, vt testatur Apollonius lib. 2. Lactantius tamen ex Pelopæa eum conceptum esse dicit; Suidas Chironem vnà cũ reliquis Centauris Ixionis filium esse cen-

set. Hic cum adoleuisset in siluas abijt, primusq; vires herbarum obseruauit, vt auctor est Plinius lib. 7. cap. 56. A quo etiam nomen accepit herba centaurea, quæ & Chironion, de qua videatur Plinius lib. 25 cap. 6. Ruellius lib. 3. cap. 6. & 7. Malthiolus, & alij. Præter cognitionem herbarum, rerumque cœlestium fertur Chiron mirificè fuisse citharæ pulsandæ peritus: qua etiam ratione nonnullos morbos sedauit, vt ait Staphylus lib. 3. rerum Thessalic. & Boetius in Musica. Apud hunc cùm aliquando Hercules diuerteret, illeq; Herculis sagittas veneno hydræ Lernææ illitas tractaret, simulque miraretur, quòd tam breuibus sagittis tam magna Centaurorũ corpora interirent, vna illarum in pedem eius cecidit: qui dolore vulneris diu discruciatus, cùm natus esset ex immortali patre, mori non poterat. Quare Deos precatus est, vt sibi mortali esse liceret, vt testatur Acusilaus, & Cratinus, qui huius argumenti actum composuit. Id verò cum Iouis commiseratione obtinuisset, inter sidera fuit relatus, & in illud signum Zodiaci conuersus, quod nunc etiam à sagitta illa nomen retinet, atq; ita formatur, vt videatur sagittam è vulnere extractam ostentare. Hæc magna ex parte ex Hygino. Ouidius in 5. Fastor. idem prosequitur, sed latiùs & elegantius. Vnde mirari possis Zenodotum, & Chiliadum autorem in Prouerbio, *Chironium vulnus* qui scripserunt Chironem cum cæteris Centauris, quibuscum Hercules præliatus est, interijsse. Hic itaq; Chiron non modò Centauros cæteros, sed homines quoq; iustitia superauit, quod testatur Euripidis Iphigenia in Aulide his verbis;

Chiron inter sidera relatus.

ἐγὼ δ᾽ ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς
χείρωνος ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν
Ego viro à pio educatus sum puer
Chirone, mores simplices tantùm imbibi.

Ille enim præter Aesculapium, & alios Heroum filios, etiam Achillem instruxisse fertur, quem præter citharæ pulsandæ artem, & vsum herbarum, peritiam venandi & iaculandi, & artis medicæ, leges æquitatis & prudentiæ docuit, vt tradit Staphylus loco citato. Vt enim ait Homerus, fecit eum oratorem verborum, factorum verò rerum: id est,

Achilles à Chirone eruditus.

—— δεδαασκέμεναι τάδε πάντα
μύθων τε ῥητῆρ᾽ ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων.

Id quod etiam ab ipso Alciato explicatum est lib. 9. Parergon, cap. 13. his omninò verbis; In Græcis auctoribus annotaui, à Chirone Centauro Achillem, aliosque Regum filios eruditos fuisse fingi, quòd soleant doctores & consultores Principum natura quidem feri esse, & promptum ad asperiora ingenium habere: humanitatem verò in speciem tantùm præ se ferre. De Chirone porrò plura habet Statius in Achilleid. & Orpheus in Argonaut. Vide etiam Mytholog. Nat. Comitis lib. 4. cap. 12. & lib. 7. cap. 4.

III. *HEROVM genitos*] Liberos Heroum. Nam præter Achillem etiam Aesculapiũ & Iasonem erudijt Chiron.

Magnum fertur Achillem] Magni cognomen paucis quibusdam, & ijs illustribus tributum est, vt Alexandro, Pompeio, & alijs. Plutarchus in Pompeio. Virgil. 4. Eclog.

Magni cognomen quibus tributũ.

Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Ouidius 13. Metamorph.

Si mihi cum magno non sit communis Achille.

Achilles dicitur quasi sine cibo, ab ἀ priuatiua particula, & χιλὸς, *cibus, nutrimentũ, succus*. quoniam primò Achillem aluit Chiron vrsorum, leonum, aliarumq; ferarum medullis, postea ei nihil ciborum porrigebat, nisi ipse Achilles venaretur sibi feras, quibus vesceretur. Vide in Imaginibus Philostrati, *Achillis cibus*. Sunt qui Eustathio tradente, dici Achillem opinentur, quòd bello victis tristitiam immitteret. Alij quòd Ilienses mœrore confecerit. Hac de causa scribendum fuerat Achiles, simplici l. & duabus primis syllabis breuibus, vt est apud Homerum in primo versu Iliados. Sed idem Homerus paulò inferius metri causa duplicauit ll, vnde obtinuit vsus, vt Achilles Græcè Ἀχιλλεὺς scriberetur. Non desunt, qui ab ἄχος, quod est *dolor*, & λύω *soluo*, à soluendo scilicet dolore nuncupatum Achillem contendãt; Medicus enim fuit, à Chirone medicinam edoctus.

Achilles vnde dictus.

In stabulis] in sua quasi schola. Inseruit figmento, quòd Chiron ferinæ naturę fuerit; ferarum enim est in stabulis & antris habitare. Virg. 6. Aeneid.

Itur ad antiquam siluam, stabula alta ferarum.

Consi-

Considera, an fortè respexerit Alciatus ad id Virgilij 6. Aeneid. qui Centauris, inter quos & Chiron, stabula videtur assignare apud inferos, dum ait:

Centauri in foribus stabulant, Scyllaq; biformes.

Chiron] χείρων, Latinè sonat *deterior*. Vnde est iocus Diogenis apud Laertium. Nam conspiciens Diogenes formosum adolescentem ad conuiuium euntem: Chiron, inquit, redibis; id est, peior. At ille cùm rediisset dixit Diogeni: Reuersus sum, sed non Chiron. Cui ille: Non Chiron, sed Eurycion. Erat autem Eurycion alius Centaurus, qui latè incedens interpretatur. Hæc ex Alciato, loco supra citato, qui reprehendit Chiliadum auctorem, & interpretem Laertij, quòd hunc iocum malè verterint, aut in corruptum exemplar inciderint. Est & apud eundem Laertium similis iocus eiusdem Diogenis, cùm enim duos Centauros inter se pugnantes in tabula pessimè pictos conspexisset, interrogauit: vter eorum χείρων esset. Visus est de nomine quærere, cùm sensu, vter deterior esset, intelligeret. Quod etiam non rectè explicauit Chiliadum auctor. Alij ob peritiam Chirurgiæ, & ob leuitatem manuum in tractandis vulneribus, Chironem nominatum volunt. Est enim maximum ferè argumentum peritiæ Chirurgi dignoscendæ, si manus habeat leuissimas in tractandis vulneribus.

Diogenis iocus.

Alius iocus eiusdem.

Chiron vnde dictus.

Semiferum doctorem] qui præceptis instituat sæuis & inhumanis, interdum tamē aliquam præseferens humanitatem. Allusum autem videtur ad illum versum Ouidij:

Semibouemq; virum, semivirumq; bouem.

Idem Ouidius 2. Metamorph. de Chirone loquens:

Semifer interea diuinæ stirpis alumno
Lætus erat.

Semiferum Centaurum.] De Centauris verò ea mihi minimè repetenda sunt, quæ studiosè tradit Palæphatus eo, quem scripsit libro De non credendo fabulis. Id dūtaxat è Plinio, lib. 7. c. 56. Pugnare, inquit, ex equo, Thessalorum inuentum est, qui Centauri appellati sunt. Hinc nata fabula, quòd biformes dicantur, διφυεῖς ab Isocrate, inferiori parte referentes equum, superiore hominem. Quidam igitur putarunt inferiorem partem vsq; ad collum formā fuisse equinam, & ab equino ventre pro collo ventrem & formam hominis consurgere, totamq; conspici superiorem partem, ita vt equitantis hominis forma in faciem intuentibus videretur. Quidam putarunt posteriores tantùm pedes fuisse equinos, at priores humanos, vt ait Pausanias in Eliacis prioribus. At Lucretius lib. 5. neque hac, neque illa forma esse potuisse Centauros omninò contendit, non solùm quod duæ formæ tam diuersæ simul esse non possint, cùm altera vigere incipiat, dū altera senescit ac fit inualida; verùm etiam quod omnia è certis seminibus oriri necesse sit, atque in omnibus vnam naturam excellere, cum duæ formæ diuersæ paresque viribus simul esse nequeant. Quare ita canit:

Centauri qui.

Forma Centaurorum.

Sed neq; Centauri fuerūt, nec tēpore in vllo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis, vt non sit pars, esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam. quin sæpe etiam tunc
Vbera mām̄arū in somnis lactantia quærit.
Post vbi equum validæ vires ætate senecta,
Mēbraq́; deficiunt fugienti languida vitæ:
Tum demum pueris æuo florente, iuuentas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, neq; esse.

Finguntur autem Centauri à Poetis Ixionis & Nubis filij; vnde etiam Nubigenæ dicti, quasi nube geniti, eò quod castellum habitarint nomine Nephelen; & νεφέλη nubem significat. Dicuntur verò Centauri, κένταυροι, διὰ τὸ κεντεῖν τοὺς ταύρους, id est, à stimulandis tauris. Sic etiā ἱπποκένταυροι, equorum stimulatores Luciano nominantur, id est, equites, nec modò qui vehūntur equis, sed qui sunt assueti prædis: quales sunt & aulici permulti, & alij quidam reguli; vt & vicani illi præfecti, qui apud Gallos honorifico nomine Gentiles homines appellantur: ij sunt, quos Obæreos, vel potiùs Obæratos (nescio ob quam causam) vrbana petulātia nominat. Aliunde ducit etymon Centauri Tzetzes 7. Chiliad Historia 99. nimirum à κεντεῖν

Centauri vnde dicti.

ϗ αὖθα. sed nihil ad hoc nostrum argumentum. De Centauris plura Perottus, Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 4. & nos nonnihil Emblemate 116.

Est fera dum violat] re vera Chiron, Principum consiliarius, ferinam naturam induit, cum socijs se exitiosum præstat.

Homo dum simulat] versutus, vafer, vt ille, qui describitur Emblemate 5.

IV. *Ferina Chironis natura quid.* FERINA in Chirone natura varijs modis exponitur à Mythologis: sed hic notantur maximè Principum Regumq; consiliarij, qui ferinam quidem & plusquam belluinam naturam referũt, cùm suo principi praua consilia suggerunt, vt populares suos pecunijs emungant, vel suos commodo, Reipub. procurent incommodum. Speciem humanitatis habent, cum iustitiæ & pietatis imagine populum sibi deuinciunt. Et sanè qui publici boni & æquitatis prætextu occultè populi substantiam deuorant, quauis fera sunt immaniores. *Macchiauellius Italus.* Huc collimare videtur Macchiauellius, auctor Italus, de quo quid ego cum alijs multis in totum sentiam, nihil habeo dicere, nisi quòd existimem eum in ciuilibus negotijs alioqui perspicacem, & magni certè ingenij virum, sed in quo tamen parum aut nihil planè fidei sit & veræ religionis, vt eius scripta quædam testantur. Ille itaque ferè sic disserit capit. 18. eius libri, quẽ de Principe lingua sua edidit. Primùm quidem Principi fidem hosti & alijs, cum quibus rem habet, seruandam esse dicit, sed ea tamen lege, ne sibi noceat. Si quid enim noxæ importatum iri ob fidem datam Princeps metuat, ei suadet ad fraudem & astus esse recurrendum. Docet perspicuè concertationem omnem legibus vel fraude institui atq; perfici: has quidem hominum esse, hãc verò belluarum. Sed quia interdum leges non satis esse firmæ ac stabiles videantur, inclinandum animum ad dolos ille præcipit: Principem enim decere, vt humanam & belluinam naturam præ se ferat: quod à veteribus figmento quodam expressum notat in Achillis educatione, quem è Chirone Centauro institutum tradunt, vt significarent Principem quemcunque hac natura duplici præditum esse debere. E belluis autem duas in primis proponendas, Leonem nempè & Vulpem: illum quidem viribus, hanc astu & vafritie permultum valere: illum, vt incautus est, non rarò se in retia temerè coniicere: hanc, quia non satis virium habeat, fallaciis vti. Quibus argumentis, parum quidem Philosophicis, ne dicam impiis, Principem eum, qui res magnas & periculosas aggrediatur, easq; tutò ad exitum perducere velit, fraude instructissimum esse debere; docet non tam πολιτικὸς ἀνὴρ, quàm ἄθεος. Huc ferè pertinet Ciceronis illud ex primo lib. Offic. Duobus modis fit iniuria, aut vi, aut fraude: fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur: sed fraus odio digna maiore. *Lysandri dictum.* Cum probro daretur Lysandro, quòd pleraque astutia, dolo simul & fraude gereret, non palam virtute conficeret, hac parte Herculis genere indignus; ridens dixit: Vbi quod vellet non assequeretur leonis exuuium, ibi vulpinum applicandum esse. Sentiens quod honestis rationibus non posset effici, id fraude dolisq; perficiendum. Sed relictis talibus leoninis vulpeculis, progrediamur ad alia.

Opulen-

Opulentia tyranni, paupertas subiectorum.

EMBLEMA CXLVII.

HVMANI quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.
Splene aucto, reliqui tabescunt corporis artus;
Fisco aucto, arguitur ciuica pauperies.

COMMENTARII.

I. IACET æger nudus lecto innixus, cui abdomen circa hypochondria in magnum tumorem elatum effingitur, reliquis membris tabidis & emaciatis: licet hic noster pinguiusculus appareat, fortè à pictore solo benè habitus.

II. *Fons Emblematis.* HOC fuit Traiani Cæsaris apophthegma, quod Eutropius & Sextus Aurelius Victor in Constantii seu Iuliani vita ita referunt: Pompeia Plotina, incredibile dictũ est, quantum auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores cum calumniis prouincias agitarent, adeò vt vnus ex iis diceretur locupletum quemque ita conuenire, Quæ habes? vnde habes? Hæc vbi didicerat addebat tertium, Pone quod habes. Illa coniugem corripuit, atq; increpans, quod gloriæ suæ esset incuriosus, talem postea reddidit, vt exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quòd eo crescente re-

liqui artus tabeſcant. Idem inuenies lib. 8. Apophthegm. in Traiano; & apud Alciatũ lib. 8. Parerg. cap. 6. Huius autem rei ratio nem reddit Ariſtoteles in Problemat. quòd ſplen multam ad ſe trahat materiam, quæ cedere debebat in alimentum. Conſtat e nim, ait ille, homines parui ſplenis pingues effici. Idem quoq; ſentire videtur 3. de part. anim. Lien, inquit, vapores vacantes diuertit & attrahit ex ventriculo, & conco quere eos poteſt, vt qui ſanguineus ſit: quod ſi plus excrementi adfuerit, parumque inſit lieni caloris, corpus immodico langueſcit alimento, & humoris confluuio fit, vt lienoſus quis euadat, & obdureſcat venter. Hoc autem morbo affecti ſplenici ſeu lienoſi dicuntur, quales vt plurimùm ſunt Caunii in terra Caria propè Rhodũ. Vnde illud Stratonici citharœdi ſcomma apud Strabonem, qui illos intuitus colore admodum viridi, dixit, hoc illud eſſe, quod poeta Homerus cecinisset:

Cur liene aucto cætera mẽbra deficiant.

Stratonici ſcõma.

Tale quidem genus eſt hominum, quale eſt foliorum.

Cumq; illum incuſarent, quòd vrbem vt morbidam carperet: Ego, inquit, eam mor bidam dicere auſim, vbi mortui ambulant?

III. *Splen.*

HVMANI quod ſplen] quod ſplen eſt in corpore, hoc fiſcus in re populi. Splen autem viſcus eſt in ſiniſtra animalis parte, ſuccos ad ſe attrahens craſſos & melancho licos in hepate genitos. Latini lienem vocant, de quo Galenus *lib.* 4. de vſu part. c. 15. & paſſim Anatomici.

Cæſar] Traianus.

Fiſcus quid.

Fiſcum] Fiſcus, receptaculum nummorum eſt, proprieq; principis, l. 1. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publ. Res fiſcales, ait Vlpian. quaſi propriæ & priuatę principis ſunt: à fiſcis, id eſt, ſportulis, vt apud Aſconium 2. Verrina, quæ nummorum receptacula ſunt ad maioris ſummæ pecunias capiendas Hinc *confiſcare* deflexum verbum, pro deferre ad fiſcum principis. Et apud Sueton. in Auguſto, confiſcata bona, quæ fiſco ſunt adiudicata. Aerarium verò publicum eſt, populique Romani, quod Plinius Iunior teſtatur in panegyrico: Non eadem, inquit, ſeueritate fiſcum, qua ærarium cohibes. Vnde patet differentia inter fiſcum & ærarium; ſiqui dem ad fiſcum ſpectare videntur extraor dinarii reditus: hinc confiſcationes recentioribus nuncupatæ. Aerarium verò Romanum tributis conſtabat & vectigalibus.

Fiſci & ærarij differentia.

Splene aucto] intumeſcente, facto tumidiore ex imbibito ſucco melancholico.

Artus.

Tabeſcunt corporis artus] cætera corporis membra tabida fiunt. Artus propriè ſunt partes corporis inter iuncturas connexæ, ſic dictæ, quod inter ſe arctentur: vnde minores artus per diminutionem articulos vocamus, quales ſunt digitorum. Hinc *deartuo* verbum, quod eſt per artus diuido. Quidam à Græco ἄρθρον deductum volunt: & diſtinguuntur artus & mẽbra, quod artus dicimus oſſa cum neruis & venis; membra autem propriè vocamus carnem artus tegentem. Interim ſæpe hæc duo inter ſe confunduntur. Anatomicis artus ſunt membra ex corporis trunco explantata, vt ſunt manus & pedes, Græcis vocantur κῶλα.

Arguitur ciuica pauperies] argumento eſt populi, reiq; publicæ exeſæ & comminutæ paupertas.

IV. *Lienis officium.*

SIMILITVDINE oſtendit opulentiam tyranni cauſſam eſſe ſubditorum inopiæ. Vt enim in corpore humano ſi ſplen ſit auctior & tumidior, tabem & maciem cæteris partibus inducit: ſic magno certè regni & Reipubl. malo Princeps auarus naſcitur, cui nimirum cenſus publici, & vectigalia plus æquo placeant. Quo fit, vt miſerrima plebecula cogatur ad egeſtatẽ & extremam pauperiem, cùm tyrannus in ſuorum poſſeſſionem violenter irruit, eorumq; peculium depeculatur. Certatim à doctis illud Tiberij celebratum eſt: Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere. Quo damnabat tyrannos illos δημοβόρους, qui ſuis abradunt quicquid poſſunt, & ſic importuniùs in fiſcum ſuum conuertunt, vt à miſera plebecula non pellem modò, ſed & carnes ipſas detractas velint. Eandem ſententiam, ſed aliis verbis expreſſam ab Alexandro Macedone, literis proditam habemus. Huic enim cùm diſplicerent exactiones, eorumq; potiſſimùm, qui à ſubditis ampliores vectigalium reditus, quàm per fortunas hominum liceret, extorquebant, apud ſuos dictitabat, κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. *Olitorem odi qui radicitus herbas cõuellit*, atq; ab ima ſtirpe arbores excidit. Artaxerxes Longimanus dictitabat, Addere quàm auferre, magis eſſe regium. Ptolemæus Lagi filius, Ditare quàm ditem eſſe, conueniẽ-

Tiberij dictum.

nientius Principi. Malum illud Vespasiani, Lucri bonus est odor ex re qualibet. Constās Imperator Romanus dicebat opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intra vnum Principis claustrum reseruari. Nec alienum est ab eo, quod ad Nicoclem scripsit Isocrates: σημεῖον ἔστω, inquit, σοι τοῦ καλῶς βασιλεύειν, ἐὰν τοὺς ἀρχομένους ὁρᾷς εὐπορωτέρους καὶ σωφρονεστέρους γιγνομένους διὰ τὴν σὴν ἐπιμέλειαν. *Argumentum hoc tibi sit imperij rectè honesteque administrari, vbi videris eos, quibus praes, tua diligentia curaque locupletiores & ditiores factos*. Sed ad illustrandum id argumentum, cōferre placet alia quædam. Theodoricus scribens ad Marcellum Aduocatum fisci, apud Cassiodor. Variar. lib. 1. Epist. 22. Non quoties superes, ait, sed quemadmodum vincas inquirimus: non quæras de potestate nostra, sed de iure victoriæ; quando laudabilius à parte fisci perditur, cùm iustitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis inuidia est: æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Et lib. 4. Epist. 37. Crementa fiscalium tributorum iustissimo sunt pensanda iudicio: quia seruientium imminutio est huius illationis accessio, quantumque pars illa proficit, tantum se hæc à firmitate subducit. Sed à nobis, qui fisci vtilitatē stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas, ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accreuisse. Rectè itaque idem Cassiod. lib. 1. Fit interdum caussa mala fisci, vt bonus Princeps esse videatur. Raro enim (vt eiusdem Cassiodori verbis vtar) vtrumque sub admiratione perfectum est, vt & fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret. Ex Alciati lib. Parergon 8. c. 6 notanda hæc Pliniana ex Panegyrico ad Traianum: Quæ præcipua tua gloria est, sæpè vincitur fiscus: cuius mala caussa numquam est, nisi sub bono Principe. Benè Iurisconsultus in l. nō puto, ff de iure fisci: Nō puto eū delinquere, qui in dubiis quæstionibus contra fiscū facilè respondet. Certè iuris auctores vix fisci cōpendijs indulserunt, vt neq; principes boni In Authent. vt iud. sin. quoq; suffrag. Expedit

Locus præclarus è Cassiodoro.

reipublicæ subditos esse locupletes: & imperium fiscusq; abundabit, si subditos habuerit fortunatos. Lucem quoq; dat huic argumento tyrannicæ rapacitatis locus quidam obuius ex Ammiano Marcellino, vbi auaram sæuitiam Valentiniani exagitat: Auiditas plus habendi, inquit, sine honesti prauiq; differentia, & indagandi quæstus varios per alienæ vitæ naufragia, exundauit in hoc principe, flagrantius adolescens: quàm quidam, prætendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id affirmando, quod vt ille post Gallienū, & lamentabiles Reipub. casus exinanito ærario, torrentis ritu ferebatur in diuites: ita hic quoque post procinctus Parthici clades magnitudine indigens impensarum vt militi supplementa suppeterent, & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias cōgerendi miscebat: dissimulans scire quod sunt aliqua quæ fieri non oporteat, etiam si licet: Themistoclis illius dissimilis, qui cū post pugnam, agminaq; deleta Persarum, licenter obambulans armillas aureas vidisset humi proiectas, & torquem: Tolle, inquit, hæc (ad comitem quendam propè astantem) tu qui Themistocles non es: non quodlibet probans induce magnanimo lucrum. Huius exempla continentiæ in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis, quoniam non sunt perfectæ virtutis indicia (nec enim aliena non rapere laudis est) vnum ex multis constans innocentiæ vulgi veteris specimen ponam. Cùm proscriptorum locupletes domos diripiendas Romanæ plebi Marius dedisset & Cinna, vulgi rudes animi & humana soliti respectare, alienis laboribus pepercerunt: vt nullus egens reperiretur aut infimus, qui de ciuili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum. Hactenus Ammian. Apud Cassiodorum epistola est Theodorici Gothorum regis ad Senatum vrb. Rom. qua Venantium laudat honore donatum Comitiuæ, moxque præfectum prætorio, qui sic principis fisco consuluit, vt nihil priuatis videretur offecisse. Sēsimus auctas illationes, inquit, vos addita tributa nescitis. Ita vtrumque magnæ fuit admirationis, quod fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna perferret.

Valentiniani auaritia nimia.

Themistoclis animus moderatus.

Romani continuerunt manus à bonis proscriptorū ciuilis belli tempore.

Quod non capit Christus, rapit fiscus.

EMBLEMA CXLVIII.

EXPRIMIT humentes, quas iam madefecerat antè,
Spongiolas cupidi Principis arcta manus.
Prouehit ad summum fures, quos deinde coercet,
Vertat vt in fiscum quæ malè parta suum.

COMMENTARII.

I. ASTAT Rex humidam spongiam exprimens; cui ex opposito conspicitur supplicij locus & carnificina, vbi fures rapacitatis suæ meritas luunt pœnas.

II. *Vespasiani astus & auaritia.* SVMPTVM est Emblema ex Suetonio Tranquillo in Flauio Vespasiano, de quo ita scribit ille: Solus est, in quo meritò culpetur pecuniæ cupiditas, inquit: non enim contentus omissa sub Galba vectigalia reuocasse, noua & grauia addidisse: negotiationes quoq; vel priuato pudendas propalam exercuit. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgò pro spongijs dicebatur vti, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Cæterùm neminem latere velim, epigraphen huius tetrastichi tractam esse ex cap. Maiores 16. q. 7. sic enim ibi scriptum reperio: Maiores nostri ideò copijs omnibus abundabant, quia decimas Deo dabant, & Cæsari census reddebant: modo autem quia discessit deuotio Dei, *Locus ex iure Pontificio.*

accessit

accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modò autem tollitur totum. Hoc tollit fiscus, quod non capit Christus.

III. *Spongiæ natura.* *HVMENTES spongiolas*] humidas spongias. Est autem spongia quiddam in natura tertium ordinem habens, vt neque animal, neq; planta dici possit, quod Græci ζωόφυτον, id est, plantam viuentem appellant. Dicitur διὰ τὸ ἀπομάττειν τὰ ὑγρά, quod hauriat humida. Nascitur spongia in petris, alitur conchis & pisce, & limo: intellectum ijs inesse apparet, quia vbi auulsorem sensere, contractæ multò difficilius abstrahuntur. Auulsæ relinquunt in petris veluti cruoris vestigium, atq; ex hoc quasi molliores penicilli recrescunt. Meminit huius rei Aristoteles 1. de histor. anim. c. 1. vbi dicit, sensum habere spongias: cuius rei signum est, quoniam difficulter euelluntur, nisi arte & latenter fiat; nam se contrahunt. Vide etiam Plinium lib. 9. cap. 45. & lib. 31. cap. 11. *Spongiæ vsus.* Vsum suum spongia ipsa de se narrat apud Iacob. Pontanum, sic:

Tethyos vndisonæ medijs ego nascor in vndis,
Meq; cauernosam fistula crebra forat.
Nõ inuita graui leuis impleo viscera succo,
Quẽ revomo exsorptũ pollice pressa prius.
Peniculiq; loco mensas extergeo molli,
Et rapio sordes, vlceraq; exsanio.

Cupidi Principis] auari Principis.

Arcta manus] Alludit ad illud Ouidianum:

An nescis longas regibus esse manus?

Prouerbium, *Longa regum manus*. Fortè non malè *arcta manus*, sumitur pro auara & rapaci, aut tenaci, vtpote quæ non possit extendi & liberalis esse. Martialis:

Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Prouehit ad summum fures] id est, depeculatores. Furum enim nomen generale est, hic pro peculatoribus sumitur. Peculatus crimen notum est in iure.

Coercet] punit, supplicijs afficit.

Malè partum malè disperit. *Vertat vt in fiscum quæ malè parta*] Huc pertinet illud Hesiodi in Georg.

μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτησιν.

Ne mala lucra pares, mala lucra æqualia damnis.

Et illud Plauti in Pœnulo: *Malè partum, malè disperit.* Et Ciceronis illud in 2. Philipp. Malè parta malè dilabuntur. Nos Germani: *Vbel gevvunnen, vbel zerrunnen.* Fiscus autem (vt superiore Emblemate diximus) est pecunia publica, seu regis crumena.

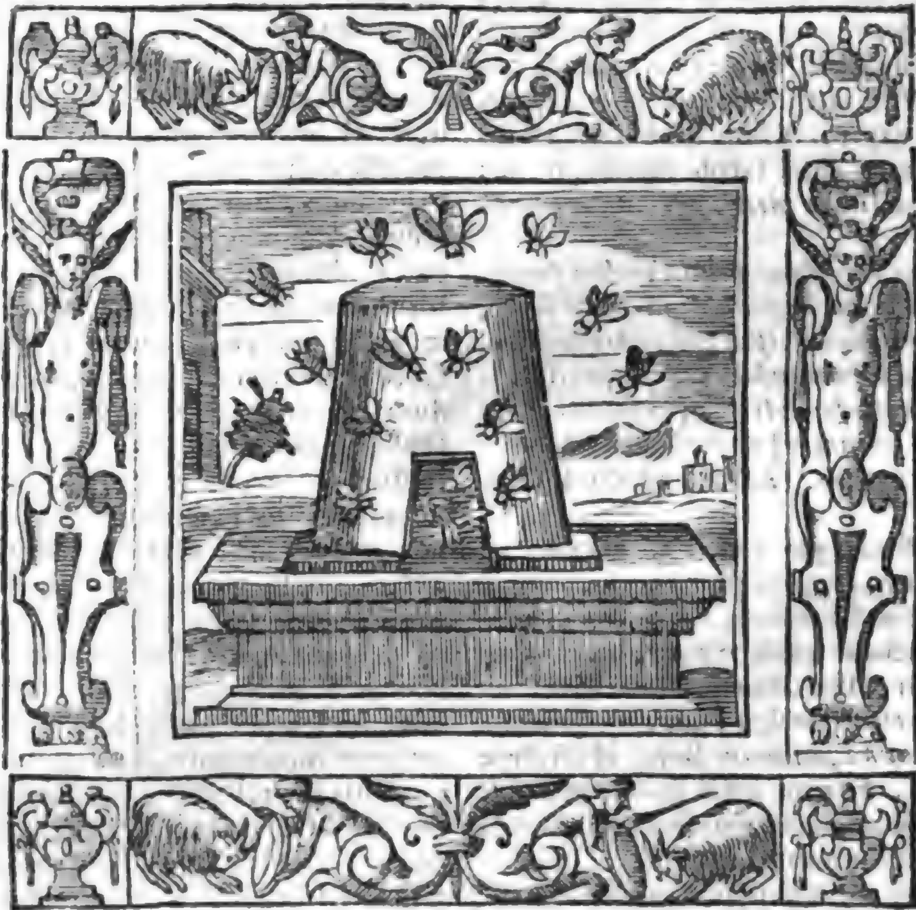
IV. *Commentum principum auarorũ.* PRINCIPES auari eos publicis & maximis functionibus præficiunt, quos ingeniosos & strenuos esse norunt: vnde nil mirum, si fiscus (vt loquuntur Iurisconsulti) semper præsumatur diues. Hi si aliquando ad rem plus æquo attenti publica in priuatum transfundant (quales potissimum solent esse, qui fisci rationes tractãt) ita vt populum & regiones sibi commissas expilent; sæpenumerò damnantur capitis, maleque parta bona fisco addicuntur, suntque tanquam spongiæ, quæ pro arbitrio nunc humectantur, aut arefiunt. Exempla quàm plurima sunt in monumentis antiquitatum, sed & in Annalibus & historijs singularum regionum, quæ non consultũ est huc adducere, vel quod obuia sint, vel quod ea scribendi libertas quosdam offenderet. Illud non possum silentio inuoluere, esse quàm plurimos palatinos in aulis Principum, qui non modò soli dominari volunt, & omnino primas penes Principem partes obtinere contendunt; sed etiam multorum debitam mercedem & beneficium impedire, sibiq; in bonorum perniciem per fas & nefas omnia acquirere; ac propemodum ipsum Principem, eiusq; Rempub. spoliare, exhaurire & expilare summopere student. Nec ex re & dignitate sua esse putant, aliquos in curia illa degere, qui opibus antecellant. Has tandem hirudines miserorum sanguine plenas, vt princeps emungat & deglubat æquum est, quo malè parta, quæ Christus non capit, malè dispereant, atq; ita malis ter mala eueniant. Sed hos tales semper placuisse magnatibus ex veterum monimentis, & ex quotidiana experientia deprehendo. *Aristidis integritas damnata.* Aristides procurator fisci Athenis fuisse scribitur; quod munus cùm sanctissimè gessisset, tamen à Themistocle delatus est, ac repetundarum damnatus. Sed optimatum fauore non solùm illi multa remissa est, verùm etiam eidem muneri est redditus: quod per simulationem ita administrauit, vt omissa pristina seueritate, lenem se facilemq; præberet ijs, qui publico malo gaudent ditescere. Horum opera factum est, vt populus tertiò munus summis fauoribus eidem deferret Aristidi. Tum ille: Ob integrè gestum mu-

nus damnastis, nunc quoniam præter æquum multa concessi ciuitatis expilatoribus, honore dignum iudicatis. Hoc igitur honore delato, plus mihi dedecoris afferri puto, quam damnato ac multato irrogastis. Norat vir ille quibus artibus fieri possit gratiosus apud populum, nisi maluisset iustus esse quàm plausibilis. De Claudio Cæsare fertur, eum sic adamasse Narcissū ab epistolis, & Pallantem à rationibus, vt eos non solùm amplissimis præmijs, verū etiam quæstoriis prætoriisq; ornamentis decreto senatus ornari libenter passus sit. Adhæc tantum rapere & acquirere permisit, vt illi quærenti de fisci exiguitate, quidam non absurdè dixerit, abundaturum fiscum, si à duobus libertis in consortium reciperetur. Hos Plinius fatetur & Crasso fuisse ditiores. Hem, illæ spongiæ exprimendæ erant. At nunc Principis experiamur clementiam.

Claudius Cæsar.

Principis clementia.

EMBLEMA CXLIX.

VESPARVM quòd nulla vnquam rex spicula figet,
Quòdq; alijs duplo corpore maior erit;
Arguet imperium clemens moderataq; regna,
Sanctaq; iudicibus credita iura bonis.

COM-

COMMENTARII.

I. CIRCA alueum, in quo apes mellificant, ipsæ auiculæ frequentes volitant, inter quas vna cæteris duplo maior obseruatur, quæ regem in earum republica repræsentat.

II. VESPARVM vocabulum pro apum nomine hic sumi καταχρηστικῶς docti quidam homines coniiciunt. Alii non minus eruditi citra figuram id scribi arguunt. Orus Apollo lib. 1. Hieroglyph. ait. Populum regi obsequentem significare volẽtes, apes pingunt: solùm enim illæ ex animalibus regem habent, quem reliqua apiũ multitudo consequitur, ac illi paret, quemadmodum regi homines. Cætera sunt lacera in Græco, nec legi possunt. Apum hæc natura est, vt quem sequantur, Principem habeant aliis proceriorem, & quasi honore potiorem, qui quanquam imperium in alias habeat, aculeo tamen caret. Quod his testatur verbis Basilius homilia 8. in Hexaemeron: ἔστι κέντρον τῷ βασιλεῖ μελιττῶν, ἀλλ' οὐ χρῆται τούτῳ πρὸς ἄμυναν. νόμοι τινὲς εἰσὶν οὗτοι τῆς φύσεως ἄγραφοι, ἀργοὺς εἶναι πρὸς τιμωρίαν τοὺς τῶν μεγίστων δυναστειῶν ἐπιβαίνοντας. id est: *Regi apum aculeus est, sed eo ad vlciscendum non vtitur. Sunt hæ naturæ leges non scriptæ, vt quisque maxima est potentia præditus, ita tardum ad puniendum esse oportere.* Hæc Basil. Eadem ferè retulit D. Ambros. Hexaemer. lib. 5. cap. 20. Aelian. historiæ animal. 1. & 5. Dio Chrysostom. Orat. de regno 4. Sed audiamus Principem Stoicorũ Senecam. Sic enim lib. De clementia, cap. 19. Maiorem potestatem non oportet esse noxiam, si ad naturæ legem componitur. Natura enim commenta est regem, quòd ex aliis animantibus licet cognoscere, & ex apibus, quarum regi amplissimum cubile est, medioque ac tutissimo loco. Et ibid. Præterea insignis regi forma est, dissimilisque cæteris, tum magnitudine, tum nitore. Hoc tamen maximè distinguitur. Iracundissimæ, ac pro corporis captu pugnacissimæ sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt: Rex ipse sine aculeo est. Noluit illum natura nec sæuum esse, nec vltionem magno constaturam petere, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exemplum hoc magnis Regibus ingens est. Est enim illi mos exercere se in paruis, & ingentium rerum documenta minima agere. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cùm tanto hominum moderatior animus esse debeat, quantò vehementius nocet. Vtinam quidem eadem homini lex esset, & ira cum telo suo frangeretur, nec sæpius liceret nocere quàm semel, nec alienis viribus exercere odia. Hæc ille. Idem fermè habet Plato Dialogo de regno: talem enim ciuitatibus regem optat, qualis inter apum examina rex nascitur, vt & corpore, & animi dotibus sit insignior & præstantior. Vide plura de apibus apud Virgilium 4. Georg. Plinium Nat. histor. lib. 11. cap. 16. & 17.

Apum natura.

III. *VESPARVM*] vel apum potiùs. De apibus autem loqui hic Alciatum notius est, quàm vt argumentis indigeat. tum quia vespæ immundæ sunt & carniuoræ, tum præcipuè quia regem non habent, vt autor est idem Plinius lib. eod. cap. 21. Vsus est igitur Autor Catachresi tropo, de quo Quintilianus lib. 8. cap. vlt. Solent, inquit, Poetæ abusiuè etiam in his rebus, quibus nomina sua sunt, vicinis potiùs vti, quod rarum in prosa est. Nihilominus cum me refero ad cap. 15. lib. 5. Aeliani de anim. id propriè, & sine Catachresi dictum video: nisi hoc nomine *Vesparum*, alludere tacitè velit hic noster ad Vespasianos, Flauium & Titum, laudatissimos principes, de quibus Suetonius & Tacitus.

Vespæ pro apibus abusiuè.

Nulla vnquam rex spicula] quia aculeo caret: vel si habet, eo non vtitur. Plinius lib. 11. cap. 17. loquens de apibus: Non cõstat, inquit, inter autores, rex nullumnè solus habeat aculeum, maiestate tãtùm armatus: an dederit eum quidem natura, sed eius vsum illi tantùm negauerit. Illud constat, imperatorem aculeo non vti.

Duplo corpore maior] Testatur hoc idẽ Plinius libro citato, cap. 16. vbi ait, regem apum duplo quàm cæteræ esse maiorem.

Arguet] ostendet, significabit.

Imperium clemens] regis aut principis clementiam.

Credita iura] commissam iurisdictionẽ.

Iudicibus bonis] æquis magistratibus. Ait Iurisc. Parum est in ciuitate iura esse, nisi sint qui ea possint reddere, l. 2. §. post originem, ff. de orig. iur. At quidem bonus princeps similes sui iuridicos & magistratus

Similis simili gaudet.

tus amplexatur, vt simile simili gaudet: alioqui non caret culpa, qui hominum improborum opera vtitur, ait Iurisconsultus Exemplum in Alexandro Seuero apud Lampridium; in Cocceio Nerua, apud Aurel. Victorem; idem in Traiano, & in Theodosio: Sagax, multumq; diligens ad cognoscenda maiorum gesta: è quibus non desinebat exsecrari quorum facta superba, crudelia, libertati infesta legerat, vt Cinnã, Mariũ, Sullamq; atq; vniuersos dominantiũ, &c. Bene Claud. 2. de laudibus Stiliconis:

——non te gurges corruptior aui
Traxit ad exemplum: quod iam firmauerat omne
Crimen, & in legẽ rapiendi verterat vsum.

& postea:

——non obruta virtus
Paupertate latet, lectos ex omnibus oris
Euehis, & nunquã meriti cunabula quæris,
Et qualis, non vnde satus, sub teste benigno
Viuitur, egregios inuitant præmia mores.

Magnificè Plinius panegyrico: Permagnũ, quòd te ab omni contagione vitiorum reprimis, ac reuocas: sed magnificẽtius, quòd tuos. Quantò enim magis arduum est alios præstare, quàm se, tantò laudabilius quòd cùm ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos charissimos bono principi, qui inuisi malo fuerũt.

IV. *Clementia vera Principis virtus.*

PRINCIPI optimo hoc symbolum propositum est, vt inter alias virtutes, quibus opus habet ad suæ Reipublicæ administrationem, nihil animi moderatione habeat antiquius. Etenim eius auctoritas & agendi facultas, etiamsi maior sit quam in aliis, minimè tamen sæuire debet, iisq; quibus præest, terrificum se præbere. Nam inter virtutes alias, quæ Principem maximè deceant, clementia est. M. Antonius, qui Philosophi cognomen non ab re est consecutus, nihil quicquam esse dicebat, quod Imperatorem Romanum magis deceret, quã clementiam: eamq; ob caussam neq; in rebelles suos sæuitum voluit. Rectè apud Claudianum Theodosius Honorio filio salubre hoc consilium ingerit:

Sis pius in primis: nã cũ uincamur in omni
Munere, sola Deos æquat clemẽtia nobis.

Ouid. 1. de Ponto, eleg 3.

Sed piger ad pœnas princeps, ad præmia velox:
Quiq; dolet, quoties cogitur esse ferox.

Iulij Cæsaris clementia. Boni pijque Imperatores.

Compertum est Cæsarem Iulium Deorũ numero ascriptum, quod clemens ac placabilis in eos fuerit, à quibus iniuriam bellis ciuilibus acceperat. Eadem virtus Augustum consecrauit: Pii cognomen dedit, aliosq; permultos immortalitate donauit. Pyrrhi Epirotæ laudatur animi moderatio, qui iuuenes, à quibus inter pocula irrisus erat, & conuicijs impetitus, illæsos abire siuit, cum vnus ex ijs respondisset, id vini caussa contigisse. Celebratur eò plus Augustus Cæsar, cuius gratia cùm Senatus ijs adempturus esset ius testandi, qui eum contumelijs & probris affecissent, nõ est passus id decerni, vt est apud Suetoniũ. Eam ipsam patientiam initio imperij finxisse Tiberium, testis est Cornelius Tacitus. Nam libellos famosos & dicta in se mordacia dissimulauit, eorumque auctores ad cognitionem vocari noluit. Vsurpabat enim illud sæpenumerò: In libera ciuitate liberas etiam linguas esse debere: & si quando hæc aperta fenestra esset, nullas alias in Senatu fore lites, & accusandi occasiones. Magas Poeta quidam in ludis publicis Philemonem perstrinxerat. Is cùm venisset in Philemonis potestatem, statim ministro cuidam Philemon præcepit aperta voce, vt maledico caput gladio amputaret: sed clam, vt nudo ense ceruices attingeret, moxque vt eum illæsum abire sineret, eique daret nuces, talos, pilam, & alia quædam ludicra. Quibus ille Princeps apertè indicabat, se aculeum quidem habere, sed eo vti minimè velle: deq; potentiore male dicere, magis esse puerorum quàm virorum. Eam regiam virtutem vt actionibus alijs permultis certè heroicis, sic rescripto egregiè probarunt Theodosius, Arcadius, & Honorius, cuius rescripti ad Rufinum hæc est formula: Si opprobrium ex leuitate processerit, negligendũ: si ex furore & insania, condolendum: si ab iniuria, remittendum. l. vn. C. si quis Imp. maled.

Intellectus l. un. C. si quis Imper. maled.

Quod postremum verbum etsi Accursius ibi, & Aymo Crauetta Consil. 6. num. 71. & alij, ita accipiunt, vt iniuriosus eiusmodi obtrectator ad ipsummet Imperatorem remittendus sit: ne ab ordinario iudice loci, vel pro verbis durius ille plectatur, vel ob pœnam forsan molliorem occasio alijs præbeatur imperatoriam maiestatem contemnendi: sed potius vt ipse, qui læsus fuit Imperator, de hoc etiam statuat. Magis tamen est

est, vt, quod Cuiacius & Menochius, duo illæ theoriæ & praxis lumina, rectè putarunt, verbũ illud *remittendum*, perinde interpretemur, atq; condonandum, vel nullam rationem illius maledicentiæ habendã esse. Cuiacius in paratit. C. eod. Menochius de arbitrar. quæstion. iudic. cent. 4. casu 377. num. 9. Et quidem hanc verbi huius *remittendi* genuinam significationem esse ICtus docet in l. omne delictum. §. per vinum. ff de re milit. Et in promptu sunt cũ Imperatorum, tum Regum & Principum exempla illustria. In primis verò celebre est illud Dauidis, impunitatem Semei homini sceleratissimo promittẽtis 1. Samuel. 19. Sic Antigonus Rex Asiæ audiens à militibus conuicia in se iactari, qui eum abesse putabant, patefacto virga tentorio: Flebitis, inquit, nisi longiùs remoti posthac malè nobis dicetis. Antisthenes Philosophus apud Laertium ait: Regium esse, malè audire, cùm bene feceris. quod tamen dictum etiam Alexandro Magno quidam tribuunt: quemadmodum & patrem illius Philippum eodem fere sensu dixisse ferũt, Principum esse bene & malè audire. Nec obliteranda, sed potius aureis literis consignanda videtur Titi apud Xiphilinum sententia: Nemo, inquit, me iniuria afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur: ea verò, quæ falsò de me dicuntur, prorsus negligo. Nam vt Seneca dicebat, magnanimi est proprium, placidum esse tranquillumq; & iniurias atq; offensiones semper despicere. Occurrunt porrò insignia exempla clementiæ apud Suetonium, quæ quia longè plura sunt, hæc duntaxat ex Vespasiano. Offensarũ inimicitiarumq; minimè memor, executorve. Vitellij, hostis filiam splendidissimè maritauit, dotauitque etiam & instruxit &c. Non temerè quis insons punitus reperitur, nisi absente eo & ignaro, aut certè inuito atque decepto. Heluidium Priscum, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quoquo modo, missis qui percussores reuocarent; & seruasset, nisi iam perijsse falsò nunciatum esset. Cæterùm neq; cæde cuiusquam vmquam lætatus, iustis supplicijs illacrimauit etiam & ingemuit. Idem in Tito sic: Pontificatũ maximum ideo se professus accipere, vt puras seruaret manus: fidem præstitit, nec author posthac cuiusquam necis, nec cõscius, quamuis interdum vlciscendi causa non deesset, sed periturum se potius, quam perditurum adiurans. &c. Ammianus verò Marcellinus ad finem 21. lib. cum alijs comparans Imperatorem Constantium, ait immanitatem facilè superasse Caligulæ, Domitiani, Commodi, & id vnum egisse maximè, vt quamquam sæuissimus esset, iustus tamen vellet & clemens æstimari; quique ex minimis causis malorum congeries excitabat, dissimilis Marci illius, principis verecundi, qui cum ad Imperiale culmen in Syria Cassius surrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum perlatore capto sibi oblatum, illicò signatum exuri præcepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis inuitus, habere quosdam posset infensos; vtq; rectè quidam sentientes arbitrantur, virtutis erat potius indicium magnæ, Imperio eundem comitantium sine cruore cessisse, quàm vindicasse tam inclementer: vt Tullius quoq; docet, crudelitatis increpans Cæsarem in quadam ad Nepotem epistola: Neque enim quicquam aliud est fœlicitas, inquit, nisi honestarum rerum prosperitas. vel vt alio modo definiam: Fœlicitas est fortuna, adiutrix consiliorum bonorum; quibus qui non vtitur, fœlix nullo pacto esse potest. Ergo in perditis impiisq; consiliis, quibus Cæsar vsus erat, nulla potuit esse fœlicitas: fœliciorq; meo iudicio Camillus exulans, quàm temporibus iisdem Manlius, etiamsi id quod cupierat regnare potuisset. Id Ephesius quoq; Heraclitus adserens monet, & ab inertibus & ignauis, euentus variante fortuna, superatos aliquoties viros fuisse pręstantes. Illud verò eminere inter præcipuas laudes, cùm potestas in gradu, velut sub iugum missa nocendi, sæuiendiq; cupiditate, & irascendi, in arce victoris animi tropheũ erexit gloriosum. Hactenus Ammianus. Addam etiam ex eiusdem 30. libro, vituperationem sanè acerrimam Valentiniani Imperatoris: Nonnunquam etiam clementiæ speciem præ se tulit, cùm esset in acerbitatem naturæ calore propensior, oblitus profectò quòd regẽti imperium omnia nimia, velut prærupti scopuli, sunt deuitãda. Nec enim vsquam reperitur miti coërctione contentus, sed aliquoties quæstiones multiplicari iussisse cruentas, post interrogationes funestas nonnullis ad vsque discrimina

Maledicẽtia non curata. *Dauid.* *Antigonus.* *Antisthenes.* *Alexander Magnus.* *Philippus.* *Titus.* *Vespasiani & Titi filij clemens animus.* *Felicitas quid.* *Valentiniani truculentia.*

vitę

vitæ vexatis. Et ita erat effusior ad nocendum, vt nullum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis elogio leui, cùm id etiam principes interdum fecerint sæuissimi. Atqui potuit exempla multa contueri maiorum, & imitari peregrina atq; interna humanitatis & pietatis, quas sapientes consanguineas virtutes esse definiunt: è quibus hæc poni sufficiet. Artaxerxes Persarum ille rex sapientissimus, quem Macrochira membri vnius longitudo commemorauit, suppliciorum varietates, quas natio semper cruda exercuit, lenitate gemina castigans, tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputabat: & ne secaret aures more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præcidebat: quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & verecundum, vt adnitentibus cunctis multos & mirabiles actus impleret Græcis scriptoribus celebratos. Prænestino Prætore, qui bello quodam Samnitico properare iussus, ad præsidium venerat segniùs, ad crimen diluendum exhibito, Papyrius Cursor ea tempestate dictator, securem per lictorem expediri, homineq; abiecta se purgandi fiducia stupefacto, visum propè fruticem iussit abscidi: hocque ioci genere castigatum eum absoluit, non ideo contemptus, sed ad resistendum par Alexandro magno, si calcasset Italiam, æstimatus. Hęc forsitan Valentinianus ignorans, minimeq; reputans afflicti solatia status semper esse lenitudinem principum, pœnas per ignes augebat & gladios: quod vltimum in aduersis rebus remedium pietas reperit maiorum, vt Isocratis memorat pulchritudo: cuius vox est perpetua docentis ignosci debere interdum armis superato rectori, quã iustum * quid sit ignoranti. Vnde motum existimo Tullium præclarè pronunciasse, cùm defenderet Oppium: Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis; parum potuisse ad exitium, probro nemini fuit. Et hæc ille hactenus, tantò quidem libentius in eo sermone certè præclaro exspatiatus, quàm ægrè commemoraret multorum principum Romanorum nimiam sæuitiam ad sua vsq; tempora impunè grassantem. Quia verò de conuitijs & probris in principes non nihil diximus in prima nostra commentatione, placet attexere nonnulla ex Tacito, quæ ad id faciant, sic enim ille oratione Cremutij Cordi apud Imperatorẽ Tiberium accusati, quod editis Annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium vltimum Romanorum dixisset. Marci Ciceronis libro, inquit ille, quo Catonem cœlo æquauit, quid aliud dictator Cęsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices, respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: Carmina Bibaculi & Catulli referta contumelijs Cæsarum leguntur, sed ipse D. Iulius, ipse D. Augustus & tulere ista, & reliquere, haud facilè dixerim moderatione magis, an sapientia: namq; spreta exolescunt; si irascare, agnita videntur. Nos multa ex Seneca transilienda ducimus, tot enim penè sententiæ & decreta leguntur apud eundem, quot verba: satis habemus hunc commentarium claudere oraculo imperiali: Nihil tã peculiare esse imperatoriæ maiestati, quàm humanitatem, per quam solam Dei seruatur imitatio. Nec arbitror aliam fuisse mentem Seueri, qui nummo quodam suo simulachrum mulieris leoni exporrecto insidentis, altera manu hastam terrę affixam tenentis, altera fulmen abijcientis ostentauit, vt clementiam insinuaret: Nam & eius id inscriptio declarat, INDVLGENTIA AVG. IN. CAR. Igitur, vt dictum est, peculiaris imperiali maiestati est humanitas, per quam solam Dei seruatur imitatio. l. Imperialis, 23. C. de nupt. Authent. vt iudic. sin. quoq; suffrag. Bene & Sapienter Xenophon, quo loco ait: ἄρχοντας ἀγαθοὺς οὐ διαφέρειν πατέρων ἀγαθῶν. Meminimus alioqui patris patriæ nomen tributũ bonis principibus, vsurpatum etiam ambitiosè ab improbis; meminit Corn. Tacit. 2. Annal. Id magnificè declarat Seneca 1. de clementia: Hoc quod parenti, principi faciendum est, quem appellamus patrem patriæ. Certè & si cognomina data sint, magnos, & felices, & Augustos dicimus: & ambitiosæ maiestati quicquid potuimus titulorum congessimus: Patrem patriæ appellamus. vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima, liberis consulens, suaq; post illos reponens. Hæc ille. Et eodem elogio à Persis donatum Cyrum legimus. Iustinian. Nouell. 7. ἔστωσαν ἄρχοντες τῶν ὑπηκόων ὡς ἂν πατέρες υἱῶν. Quid plura? & T. Liuius ait, Imperatores esse debere parentum loco. Martialis adblandiens Domitiano:

Artaxerxis animus moderatus.

Lenitudo principũ afflicti status solatium.

Locus Taciti de Tiberio conuitia non curante.

Seueri nũmus.

Princeps pater patria.

Tu

Tu verus patria diceris esse pater.
Plura de Clementia habes apud Baptist. Fulgos. lib. 5. quibus adde, quæ eleganter de hac materia, & copiosè scripta reliquit Lucas de Penna in l. placet. 8. C. de excusat. muner. lib. 10. l duos. 13. C. de suscept. præpos. & arcar. eod. lib. in l. his quidem. 5. C. qui militar. poss. vel non. lib. 12. nobis enim nunc curæ est *Salus publica*.

Salus publica.

EMBLEMA CL.

PHOEBIGENA erectis Epidaurius insidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus.
Accurrunt ægri, veniatq́ salutifer orant.
Annuit, atq́ ratas efficit ille preces.

COMMENTARII.

I. IN ara erectus stat sinuosus serpens, coram quo plures in genua procumbunt, & adorantium gestum supplices referunt.

II. *Æsculapius cur Deus est habitus.* AESCVLAPIVS insignis Medicus, Dianæ precibus Hippolytum ab equis discerptum in vitam reuocauit. Quare fertur Iupiter iratus ob inuentam artem, qua homines in vitam reuocari possent, repertorem artis fulmine percussit. Post mortem Deus est habitus, & sub serpentis imagine diuinis honoribus affectus. Tali cultus effigie Romam graui pestilentia laborantem

rantem dicitur liberasse, ad quam tandem deductus est à fano sibi sacro, quod erat quinque millibus ab Epidauro passuum. Historiam hanc fusè narrat Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. de Miracul. quam appo nam, vt si inde sumptum Emblema contendas, penes te sit optio. Sed vt cæterorum, ait, quoq; Deorum propensum huic vrbi numen exequamur, triennio continuo vexata pestilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti & tam diuturni mali neq; diuina misericordia, neque humano auxilio imponi videret, cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris, animaduertit, nõ aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, vnicam fatalis remedij opem authoritate sua (quæ iam in terris erat amplissima) impetraturam se credit. Neq; eam opinio decepit. Pari namque studio petitum ac promissum est præsidium: è vestigioq; Epidaurij Romanorũ legatos in templum Aesculapij (quod ab eorum vrbe quinq; millibus passuum distat) perductos, vt quidquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: quorum tam promptam indulgentiam numen ipsius Dei subsecutum, verba mortalium cœlesti obsequio comprobauit. Siquidem in anguis, quem Epidaurij rarò, sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum Aesculapij venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes mitibus oculis & leni tractu labi cœpit, triduoque inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit, pauentibusque inusitatò spectaculo nautis, eò conscendit, vbi Q. Ogulini legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultuq; anguis à peritis excepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquam Antium appulerunt, anguis qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo ædis Aesculapij myrto frequẽtibus ramis diffusæ supereminentem excelsæ altitudinis palmam circumdedit, perq; tres dies positis quibus vesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio vsus, vrbi se nostræ aduehendum restituit: atq; in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam, vbi templum dicatum est, transnauit, aduẽtuque suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit. Narrauit etiam hæc T. Liuius, Decad. 2. lib. 1. sed intercidit: vide Flori epitomen, lib. 11. Sed omnium latissimè & elegantissimè Ouidius. lib. vlt. Metamorph. quare si rursus instes inde sumptum Emblema, facilè concedam. Locum Ouidij habes ex illo versu:

Pandite nunc Musæ præsentia numina vatum. &c.

Vide præterea Plutarchum in Problematis, vbi quærit causam, cur Aesculapij ædes extra vrbem posita sit. Plinius lib. 29. cap. 4. Atqui anguis (inquit) Aesculapius Epidauro Romam aduectus est, vulgoq; pascitur & in domibus. Meminit etiam D. Augustinus lib. 3. de Ciuit. Dei, cap. 17. & Lactantius varijs locis. Ex quo notum illud Sereni:

Qui colis Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum.
Qui quondam placida tectus sub pelle draconis
Tarpeias arces, atq; inclita templa petisti,
Depellens tetros præsenti numine morbos.

Quod autem ferunt, Aesculapium sub anguis specie nauem spontè ingressum Romam venisse, scribunt Græci tale aliquid sibi etiam obtigisse, cum idem ipse Deus draconis effigie à Nicagora Echetimi vxore ad Sicyonios mulorũ bigis inuectus est.

PHOEBIGENA] E Phœbo genitus. Virgilius 7. Aeneid.

Fulmine phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Vbi Seruius legit *Pœnigenam*, matre Pęna genitum. Fuit autem Aesculapius Apollinis & Coronidis nymphæ filius, teste Homero in Hymnis. Alij dicunt, non è nympha Coronide natum, sed ex ouo corniculæ, quia coronis vtrumq; significat, & nympham ita vocatam, & corniculam, vt asserit Lucianus in Dialogo de falso vate, à quo res ita commemoratur. Fertur quendam ex antiquis sacerdotibus serpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ inclusisse, ceraq; studiosè oblitum in luto loco quodam occultasse: mox ara extructa populum in concionem ad eum locum aduocasse, cùm nunciaret omnibus palam se

Marginal notes: *Val. Maximi historia de Æsculapio.* — *Æsculapius ad Sicyonios.* — *Æsculapius quis.*

se Deum esse ostensurum. Post concionem incognitis quibusdam vocibus vsus Apollinem & Aesculapium inuocauit, vt dexter & felix illi ciuitati accederet. Deinde phiala aquam hauriens in profundum demersa ouum illud vnà cepit, quod præsentibus multis fregit, pullumq; recentem serpentis inueniens, cunctos homines in admirationem rei induxit. Postea verò serpentem insignis magnitudinis paucis diebus elapsis in loco subobscuro ostendens artificiosè se mouentem, illum ita creuisse aiebat, ac Deum esse Aesculapium Apollinis filium. Inde verò serpentes in eius tutela crediti sunt, & eius gestamen putatus fuit baculus serpente inuolutus.

Epidaurius. *Epidaurius insidet*] Ab vrbe notissima Peloponnesi in sinu Saronico, ex qua in serpẽtis imagine Romam creditur adductus. Propertius:

Et Deus extinctũ Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

Ouidius 15. Metamorph.

Æquore placato patrias Epidaurius aras
Linquit.

Epidaurus. De Epidauro verò sic Strabo lib. 8. Epidaurus, prius Epitaurus, sita est vrbs in ipso Saronici sinus secessu intimo, stadiorum quindecim circuitum habens, &c. Hæc autem non parùm insignis est ciuitas, præsertim ex Aesculapij claritate nobilitata; quẽ varia morborum genera curasse somniarunt homines. Erat verò templum ægrotantium multitudine vsquequaq; refertũ, pendentibusq; tabellis in quibus sanati languores erant inscripti. &c. Hæc Strabo *ῥωμαικῶς*. *Templũ Æsculapij.*

Mitis & immani] lenis & placidus, quã quam sub specie serpentis.

Veniatq; salutifer orant] imitatio Ouidij, qui loco citato 15. Metamorph.

——*venitq; salutifer vrbi.*

Annuit] Idem ibidem:

Annuit his, motuq; Deus rata pignora cristis.

Atq; ratas efficit] Idem Ouid. 1. Fastor.

Efficiat ratas vtraq; Diua preces.

IV. *Serpens salutis symbolũ.* Hoc serpentis inuolucro nihil aliud verius & expressius intelligi datur, quàm Seruator noster Christus, verus animarum nostrarum Aesculapius, & salutis humanæ vindex, qui sub serpentis figura in deserto à Mose legislatore appensus, omnes omniũ morbos & vulnera sanitati restituit, & in cruce tandem omnes noxas & crimina expiauit. In cruce itaq; saluifica nostra consistit salus, hanc asylum quoddam esse Catholicorum professio & consensus docet, quò ægri, quò afflicti omnes confugiunt: & hoc manifestant præcelsæ cuiusdam & eminentis potentiæ argumenta, quibus edocti nostrarum actionum exordiri solemus ab hoc signo principia, & ardua quæque huius auspicio aggredi: hoc tempora partimur & latentes horas quasi frustilla & portiunculas mortalitatis nostræ. Ab hoc capite conuiuiorum, quietis, laboris, scriptionis, lectionis, orandi, meditandi interualla & vices: nihil palato obsoniorum sapit, nisi ligni huius aspersum puluisculo, nisi hoc conditum & attemperatum aromate. Cruce nascentis diei prima salutamus crepuscula: eadem placido sopori corpora compositurì vigiles curas abrumpimus. In viam si euocet necessitas, crux nobiscum; omnia sub cruce, in cruce, per crucem, quæ initiandis interuenit rebus, dedicandis, consecrandis, vouendis. Magna est Romani Pontificis autoritas, & penè diuina; magna in cæremonijs ac ritibus sacris pertractandis concredita eidem à Deo functio, qua nulla superior in mundo, nulla par. Sed is ductu & signaculo hoc mystico peragit iusta consecrationis singula, seu ceram agni cęlestis effigie insignitam sacra benedictione lustret, seu grana precatoriis circulis insertanda, vel oscilla alia & imagunculas fusili ex ære, aut alio metallo nobiliore conflatas, vel loricas etiam & clypeos, romphæas aut Persicos enses, paludamenta ac trabeas, sceptra, diademata, mytras, corollas, aureos flosculos, serta, ramusculos, cimelia alia maioris precij solenni benedictione consecrata, regibus mittat & reginis donaria, virtute crucis facit, per figuram crucis, qua venientes ad osculum suscipit, abeuntes felix faustumq; precatus dimittit. Consideremus gradus singulos in Christiana nostra militantis Ecclesiæ Hierarchia, Flaminum, Archiflaminum, Protoflaminum: eamus per ordines omnes ac status in sortem Domini selectos: spectemus ministerii quo fungũtur rationem & partes, ritus ac modos, quibus rem diuinã facientes arcana illa sua conceptis verbis operantur. Nihil prorsus sine adorando hoc crucis charactere perfici manifestum est. Nascitur infans, symbolum primum Christianæ

In cruce Christi salus.

Ceremonia sacra.

A Cruce omnia inchoãtur.

ſtianæ inaugurationis crux. Nititur in vetitum annis plenior, expiationis forma per crucem. Luctandum cum morte, inungitur ad prælium pugnaturus benedicto chriſmate. Procreandæ ſobolis inter virum & fœminam ſtabilienda ſocietas, in cruce per conceptam & vſitatam formulam ligandi ſolennitas. In hoc ſigno ſacrificantium habitus, vaſa, ſuppellex omnis & ornatus profanis vſibus eximitur: templorũ fundamenta ſternuntur & altarium, campano æri imponuntur nomina, pyxides conſecrantur & thecæ, & cinerum ſacrorum atq; oſſium precioſi loculi, commendãtur terræ cadauera, cœleſtibus choris ſuperſtites defunctorum vmbræ, viuentium ſalus Deo, & fortunarum quidquid poſſident. Quoties ducta in quatuor partes manu, tetragonum hoc ſchema miniſter inſcribit piacularibus vndis, quibus contractam ab origine labem occulto regenerationis myſterio eluimus? quibus occupato recentis corpuſculi dominio, Stygius alaſtor ſacræ aſperſionis & ſignati fontis impatiens eijcitur? Chriſtiani militis teſſeram ablutus infans accipit? immortalium bonorum hæres decernitur? Tremendum eſſe ſacrificium illud ſubmiſſa animi reuerentia fatemur, quoad pręſcriptum quendam verborum, & ſacræ actionis canonem obligatus, patientis Chriſti memoriam ſæpius refricat, & cœleſti Patri repræſentat in ara ſacerdos, in eo crucis figura quoties effingitur? Hic fons honoris & cultus: hinc religio cruci ſua & authoritas, cui affixus generis humani ſeruator, cùm infamis eſſet prius & in pœnas deſtinata flagitioſiſſimorum, præeminentem ſupremæ venerationis gradum in natura ſupra naturam meruit. Ab illa funeſta arbore hoc germen; ibi forma quædam ac modulus, hic ectypon & imaginis ſimilitudo: in oculis habemus & in precio ſignum, opus ipſum, quod in prototypo, communi omnium bono, completũ pia & grata recolentes memoria. Vita enim noſtra ex illa & riui ſalutis vberrimi, nec ſalus aliunde, nec ſpes in aliud, nec requies aut pax ſub alio ſine hoc, nec metus, aut periculum ſub hoc ſine alijs, nec tranſitus deniq; ad immortalia illa niſi per hoc: character enim eſt ac nota ſecuritatis, viatorum frontibus inſcripta. Nũc ad Aeſculapium noſtrum reuertamur, quem præter alios plurimos, Plutarchus Medicorum præſidem Sympoſ. 9. quæſt. 10. tradit. Sed occurrit interea mihi locus è 2. Artemidori lib. De ſomnijs: qui ait, per Aeſculapiũ in templo erectum, & in baſi ſtantem, ſignificari quoddam bonorum præſagium. Qui ſi moueatur, aut accedat, morbum & peſtem portendit: tum enim maximè hominibus eo Deo eſt opus. His autem, qui ægrotant, ſalutem prędicit. Non diſſentit Macrobius lib. 1. c. 20. cuius ſic ſe habent verba: Hinc eſt, quòd ſimulachris Aeſculapij & Salutis draco ſubiungitur, quòd hi ad Solis naturam Lunæq; referuntur. Eſt enim Aeſculapius vis ſalubris de ſubſtantia Solis ſubueniens animis corporibusque mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus eſt, quo animantium corpora iuuantur à ſalutifero firmata temperamento. Ideo ergo ſimulacris eorum iunguntur figuræ draconum, quia præſtant, vt humana corpora velut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum reuireſcant vigorem, vt reuireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta. Hæc & alia plura Macrobius. Phornutus in lib. de nat. Deor. eadem ferè quæ & Macrobius ſcribit, cap. de Aeſculapio. Cæterum non immeritò ſalutis notam ſerpẽs ſibi videtur vindicaſſe, à quo nimirum multa in humanum genus remedia proficiſcũtur, teſte Plinio lib. 29. nat. hiſtor. cap. 4. Apud Lactantium legis, ictui viperino præſens admodum eſſe remedium viperam ipſam exuſtam & in cinerẽ redactam. Apud Ceberem obſeruas, viperæ dente ſemel tactum quempiam, nulla deinceps venena formidare. Traduntalij, qui viperæ iecur conditum ſemel hauſerit, nullius inde ſerpentis ictum pertimeſcere debere. Quid verò illud, quod à Dioſcoride traditum eſt, homines, qui viperis conditis in cibum vti conſueuerint, longiora vitæ ſpatia producere, & ad ſummam ſenectutem incolumes peruenire? Iſigonus Cirnos memorat Indorum genus, qui centenis quadringenis annis viuant, quia viperinis carnibus alantur: adhæc neq; capiti, neq; veſtibus eorũ noxia corpori ineſſe animalcula. Eamque cauſam videtur Tertullianus afferre, cur tanta ſit ceruo viuacitas, quippè quod ipſe ætatis ſuæ arbiter ſerpente paſtus veneno augeſcit in iuuentutem. Ex viperarum carnibus ſingulare remediũ grauioribus morbis excogitatum eſt, quod in hunc vſque diem à maximè fera pernicioſaque beſtia

Salus publica è cruce.

Æſculapius Medicorum præſes.

Remedia ex ſerpente.

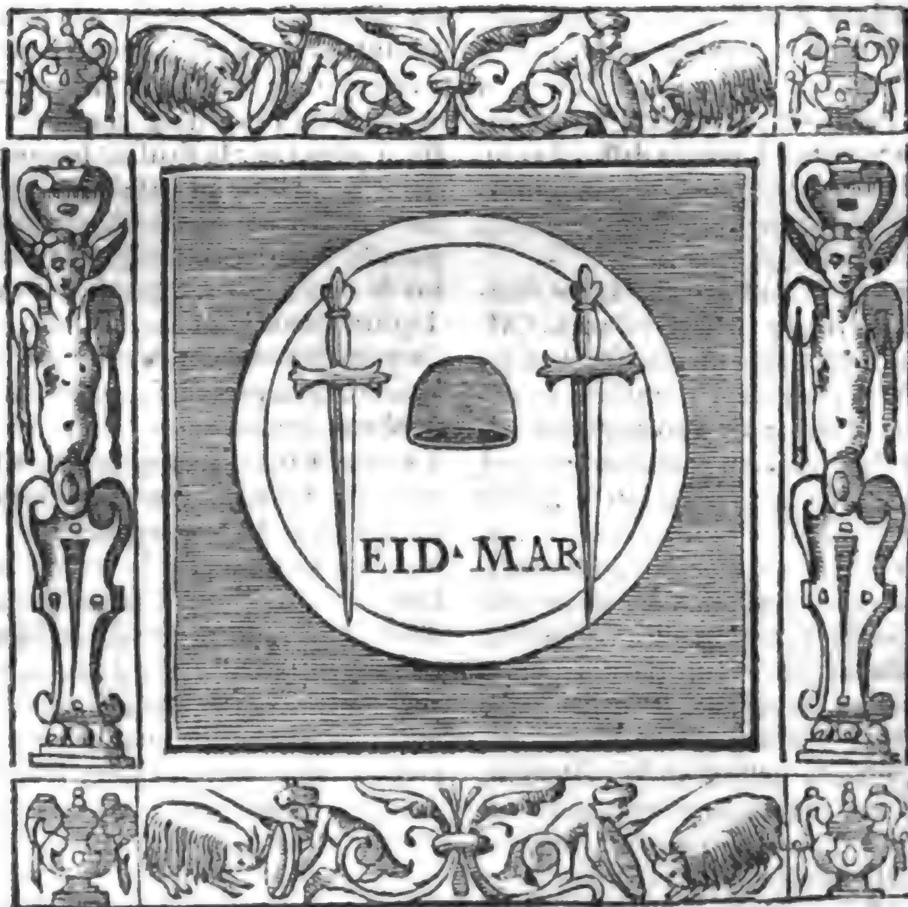
κατ' ἐξοχὴν Theriacum vocamus. Quæ quidem commemorare libuit, vt non immeritò tot numiſmata cuſa exiſtimemus, quæ ſerpentem habent cum inſcriptione, SALVS. veluti eſt ille nummus in ſpiram collectum ſerpentem habens, cuius inſcriptio, SALVS ANTONINI AVG. In alio eiuſdem nummo ſerpens eſt tractu ſinuoſo tortiliq; obrepens virgæ, quam ſignum ibidem adiectum dextera humi applicat. Atq; in alio Dea ipſa læua virgam gerit, dextera poculum angui porrigit, inſcriptio eſt, SALVS AVG. COS. III. In aliis ipſe ſella ſedens pateram porrigit angui ſuo de loculo exeunti, caputq; pateræ admoventi, inſcriptione adiecta, SALVS AVG. In nummo verò M. Aurelii Seueri Alex. ſedenti ſimulacro pateramq; porrigenti aſſurgit anguis, cum inſcriptione, SALVS PVBLICA. In nummo Antiochi Soteris, SALVS Dea Romanis habita pingebatur forma mulieris, habitu regio ſedentis pateram tenentis, iuxta quam erat ara, & ad aram inuolutus anguis caput attollens. Sed ne ſingula commemorem, quæ quidem ſunt innumera, Commodi, Criſpinæ, & aliorum, per angues deniq; omnes Salutem intellexerunt. Pleriq; noſtra ætate viri eruditi coniiciunt, ab Alciato hic tacitam eſſe factam alluſionem ad Ambroſianum illum anguem, qui Mediolani viſitur in marmorea columna erectus ipſa ęde D. Ambroſii. Sed ſatis, vt auguror, anguibus inuoluti hæſimus, age ad libertatem aſpiremus.

Nummi aliquot cum ſerpente.

Anguis Ambroſianus Mediolani.

Reſpublica liberata.

EMBLEMA CLI.

CAESARIS exitio, ceu libertate recepta,
Hæc ducibus Brutis cusa moneta fuit.
Ensiculi in primis, queis pileus insuper astat,
Qualem missa manu seruitia accipiunt.

COMMENTARII.

I. IN numismate expressus depingitur pileolus inter duos pugiones situs. Hanc picturam in aliis editionibus vitiosam, restituit Pignorius, monitus fortè à Sāctio, qui sub hoc Emblemate sic ait: Numisma ego domi habeo, sed pileum oblongum habet inter duos pugiones erectos: Quare hic emendanda est pictura. Hæc ille. Suffragatur etiam rei veritas; nam Dion lib. 47. scribit, nummum percussum fuisse cum Bruti imagine, & pugionibus pileoq; Extat etiam apud F. Vrsinum eiusdem figura, in gente Iunia; & apud A. Augustinum Dialog. 1. vti Pignorius edendam curauit. Antiquam verò pilei formam Lucianus in Dipsade ait fuisse dimidium corticis alicuius oui. Nam apud Garamantas ex struthiorum ouis singulis in æquas partes dissectis, bini fiunt pilei. Tanta ibi est eius oui magnitudo, eoq; capitis tegumento illi populi sibi plurimùm applaudunt; si verum est, quod Pierius lib. 40. Hieroglyph. prodidit. In hoc igitur à petaso distinctus pileus, quod ille ad vmbram faciendam marginatus: hic absq; margine fuerit, quales dormitorii & nautici pilei.

Bruti nũmus.

Forma pilei.

II. OCCISO in Pompeii curia, vbi senatus habebatur, Iulio Cæsare à Bruto, Cassio, & cæteris coniuratis, ii ceu libertate populo restituta, fabricari numisma voluerunt, in quo sculpti erāt duo pugiones adiecto pileo. Pugio cędem patratam omninò significabat: pileus verò libertatem. Refert Politianus Miscellan. cap. 70. Si quis (inquit) numisma Bruti reperiat ipsius cælatum imagine, pręterea pileo & duobus pugiunculis, ne diutius in explicanda ratione causaq; laboret, legat Historiarum Dionis lib. 47. Nam ex his, inquit, Brutus significabat ab se & Cassio patriam liberatam. Sed enim pileum gestari ab his solitum, qui libertatem nacti, vulgatius manifestius que est, quàm vt sit autoritatibus confirmandum. Hæc Politianus. Hic sese offert, anceps quæstio, quam in gratiam studiosorum paulò fusius tractare placet: An scilicet veteres vulgari hoc capitis tegmine, quod biretum seu pileum vocamus, fuerint vsi? Ego sic iudico, eos hoc non vsos, sed vel nudo capite fuisse, vel caput veste velasse. Siquidem nulli in veteribus Romanorum statuis, nulli in æneis quoq; nummis pilei visuntur: nulla etiam pilei ne apud Homerum quidem mentio. Sic nudi capitis consuetudo à prisca Græcia, cui capitis operimenta vsitata non fuere, ducta videtur Turnebo lib. 8. Aduers. cap. 4. idque Eustathius Homeri interpres disertè scribit. Sed missis Gręcis ad Romanos conuertamur. Suetonius de Iulio Cęsare prodidit, eum caluitii deformitatem iniquissimè tulisse, ideoq; deficientem capillum reuocare à vertice assueuisse; & ex omnibus decretis sibi à Senatu populoq; honoribus, non alium aut recepisse, aut vsurpasse libentiùs, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandę, idq; ad caluitium celādum. At verò minimè hanc tantopere expetiisset, si pileus in vsu fuisset, longè scilicet aptior & fidelior ad caluitium dissimulandum quàm corona. Sed hac in re inter tempora & homines distinguendum, quibus ius & vsus capitis tegendi. Temporibus Lipsius annumerat sacra, ludos, Saturnalia, peregrinationem, & militiam. Sacrificia velato capite peracta fuisse, prisco quodam & obuio ritu, omnibus notum est. Vnde & Flamen Dialis, qui inter reliquos Flamines maximæ dignationis erat, nomen videtur sortitus, quod capite velato esset, & caput filo lanę præcinctum haberet. Cui astipulatur textus in Can. Cleros. §. Sacerdos, 21. dist. Sacerdotes gentilium (inquit Canon) in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga desuper habens lanæ aliquid: quod cum propter æstum ferre non possent, filo tantùm capita religare cęperunt. Flamines igitur dicti vel à gestatione pileorum, quasi pileamines: vel à filo illo, quasi filamines: vel ab infulis, quas flammas appellabant: vel à flammeis, notissimo velaminis genere. Illud autem gestaminis genus

Numisma M. Bruti.

An veteres pileu vsi fuerint.

Quæstio distinguitur.

Pilei vsus in sacris.

Flamen vnde dictus.

genus etiam apex dicebatur. Planè festis diebus Sacerdotes filo deposito pileum imponebant, pro sacerdotii eminentia, vt diserte dicit textus in d. Can. Cleros. 21. dist. Aut vt Varro scriptum reliquit, album gerebant galerum. In ludis quoq; Saturnalibus præsertim, hoc est, liberrimæ vitæ diebus, pileus admittebatur, signum scilicet libertatis. Quo sensu Martialis vocat Romā pileatam:

In ludis.

Permittis, puto, pileata Roma.

Sed & peregrinatio sibi capitis tegmen vendicabat, quod erat petasus (de quo in Præfatione Emblematum nonnihil diximus) qui ad vmbram faciendam marginatus erat, & aduersus pluuias, æstus, ac ventos in primis idoneus. Plautus certè peregrè euntibus aut venientibus petasum vbiq; aptat. Sic enim iturientem describit militem: *Opus est chlamyde, & machæra, & petaso.* Et Cicero, tabellarios petasatos venire ait, & comiter expectare ad portam. Deniq; & in militia quoq; pileorum vsum fuisse, suadet Vegetius: Vsq; ad præsentem, inquit, ætatem consuetudo permansit, vt omnes milites pileis, quos Pannonicos vocant, ex pellibus vterentur. Hinc pilea Dioscuris, Castori & Polluci attributa legimus, quo habitu fuisse Lacones volunt, hi enim patrio instituto pugnabant pileati, vt animum in barbaros & tyrannos indomitum significatione libertatis ostenderent. Atque hæc de temporibus, quæ à communi more excipi diximus. Sed insuper excipiuntur etiā certi homines: & ex his primum liberti noui. Cùm enim serui manumittebantur raso capite pileum accipiebant; vt eo quasi symbolo tempestatem seruitutis viderentur effugisse, vt naufragio liberati solent. De naufragis ita Iuuenalis:

In peregrinatione.

In militia.

Dioscuri pileati.

Pileū gerebant liberti noui.

—— gaudent ibi vertice raso

Garrula securi narrare pericula nautæ.

Quò etiam respexit Petronius in Satyrico. At manumissus ille apud Plautum in Amphitr. ita ait:

Vt ego hic hodie raso capite caluus capiam pilleum.

Legimus etiam pilei impositione libertos constitui in l. directis, 10. C. de testament. manum. Vbi haud dubiè intelliguntur serui, qui pileati funus defuncti ducebant; vel vt habetur in l. vn. §. sed & qui, 5. C. de Latin. libert. toll. qui domini funus pileati antecedebant, vel in ipso lectulo stantes cadauer ventilare videbantur. Hos enim libertatem consequutos fuisse, & ex locis iam allegatis patet, & ipsemet etiam Dionysius Halicarnasseus testatur, se Romæ complures de istis importunis & intempestiuis liberalitatibus querimonias audisse. Ob crebram hanc sceleratorum quoq; seruorum, per pilei impositionem, concessam manumissionem, factum opinor, vt qui insigniter improbus venderetur seruus, ab imposito pileo pileatus diceretur. Eo ipso enim, quod imposito pileo venum iret, non tantū improbus esse & nequam seruus iste innuebatur, sed & venditor dominus testatum faciebat, nihil se super eo polliceri velle, quod postea ad præstandum cogi posset: atq; ita omni se vinculo exsoluebat, quo alioqui ad redhibitionem trahi poterat. De quo videatur Gellius lib. 7. Noct. Attic. cap. 4. Cœlius Sabinus, & alij. A communi porrò more capitis apertè gerendi excipiuntur etiam ægri, quibus capitis firmandi gratia pileo vti licuit. Sic enim Ouidius suum amantem de morbo & pallore fingendo instruēs, pileolum ei inter signa tribuit:

Pilei impositio.

Serui nequam, dū vendebātur, pileati.

Ægri pileati.

Arguat & macies animum; nec turpe putaris

Pileolum nitidis imposuisse comis.

Idem & senibus licuisse, Nicephorus Gregoras ostendit lib. 10. vbi morem eum cum Romano Imperio Byzantium etiam translatum docens, de capitis tegmine ait, moris apud superiores fuisse, vt ætate prouectiores aulici pileis turbinatis vterentur serico textis: iuniores autem omnes prorsus nudis essent capitibus. Denique conuiuas quoq; pileolos vsurpasse, ex Athenæo, quamquam fluctuans nonnihil probat Lipsius libro de Amphitheatro cap. 19. Extra memoratas ergo has personas, omnes nudo & aperto erant capite. Nec contrarium euincit Plutarchi auctoritas, qui scribit, quòd cum Draco rigidissimas suas leges recitaret, quibus etiā cùm quis vel olera tantùm surripuisset, capite plecti voluerat, populus iratus petasis & tunicis in ipsum coniectis aufugerit. Sed populo aduersus Solem petasorum vsum fuisse, vltrò concedimus. Idem Plutarchus scriptum reliquit, Syllam nemini aduentanti adsurrexisse, neq; etiam caput denudasse, nisi cum Pompeius venisset. Adde quod & Varro asserit, more maiorum institutum fuisse, vt veniente magistratu qui-

Senes.

Conuiuæ.

Obiectionū pro pilei vsu dissolutio.

Ss 2 liber

libet caput aperiret. Consentiunt passim auctoritates Plinij, Sallustij, Senecæ, Nicetæ, & aliorum, qui viris dignitate præditis, & honore dignis, si quo casu occurrerent, obuios caput aperire consueuisse prodiderunt. Sed hoc de ijs intelligendum est, qui operto capite aliqua ex causa incederent, vt milites casside, sacerdotes flamine, serui pileo, & omnes pluuio tempore galero, aut sub Sole petaso & vmbella, vt docet Alciatus noster lib. 8. Parerg. cap. 10. Aut verò tectio illa capitis, & apertio, non tam de pileo, quam de togæ lacinia erit accipienda. Laciniam enim istam in caput sæpe reijciebant, contra ventum, aut æstum; eamq; detrahebant in honorati alicuius occursu, quod ex Plutarcho satis docuit Lipsius de Amphitheatro cap. 20. Illud planè singulare est, quòd Hippocratis imago pileata ab antiquis celebretur; vt inde admonerentur homines, eam partem maximè custodiendam, in qua tãquam in domicilio princeps animus resideret, totaque intelligendi vis collocata esset. Alij ex Græcis solam nobilitatem hominis inde intelligi volunt, vtpote qui cognationem ab Apolline, & ab Hercule traheret: nam cum ab Aesculapio oriundum senatus Atheniensis testatus est publicis etiam monumentis. Id verò si ad libertatem referamus, cui potius liberatoris nomen accommodare debeamus, quàm illi, qui tot mortalium corpora tot morbis obnoxia liberauit, & bonæ restituit valetudini? Sed ad manumissionem seruorum retrahor, monitus à Reuerendo & humanissimo viro D. Petro Paulo Venturino Veronensi, singulari meo fautore, de quo verè affirmare ausim id, quod olim de Fabio Pictore Cicero: nempe & iuris, & antiquitatis, & literarum benè peritus est. Atq; vtinam loci distantia illius viri præsentiam mihi non inuidisset, certè hoc opus pluribus, ijsq; raris flosculis, quibus fœcũdum illud ingenium abundat, ornatius haberemus. Is igitur signa adeptæ libertatis esse ait caluitium, pileum, & in nonnullis caliga, toga, corona, quæ odio laureæ Cæsaris triumphalis desijt. Verum adhuc Romæ mos, cum aliqui ob facinus capite plectendi libertate donantur, togæ & coronæ. Quòd autem non omnibus toga & corona obtigerit, inde est, quòd tres manumittendi rationes erant. Prima, qua maiorem & iustam libertatem consequebantur, ita vt etiam ciues Romani fierent. Altera, qua Latini fiebant, ex lege Iulia Norbana. Postrema, qua in ordinem dediticiorum ex lege Aelia Sentia adscribebantur. Tres has manumittendi species tangit Boetius 1. comment. Topicor. Apud Tacitum duas tantùm institutas reperias. Quas verò Boetius enumerat, sunt census, vindicta, testamentum. De quibus Iurisconsulti passim, Acron ad Horat. 2. Sat. 7. & Alexander ab Alexandro lib. 4 cap. 10. Fiebat autem manumissio in templo Feroniæ, quæ libertorum Dea, vt notat Seruius: quam & Varro libertatum Deam dicit, quasi Fidoniam. In eodem templo Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat: *Bene meriti serui sedeant surgant liberi*. quod Scaliger è schedis vet. Seruij notauit. Erat itaque pilleus libertatis insigne. Persius Satyra 5.

Margin notes (left): *Hippocratis imago cur pileata.* — *Petrus Paulus Venturinus.* — *Signa libertatis adeptæ.* — *Ratio manumittẽdi triplex.* — *(right):* *Locus manumissionis.*

Hæc mera libertas: hoc nobis pillea donant.

Hinc & illa locutio apud Suetonium, Senecam lib. 6. epist. 47. Liuium lib. 4. dec. 3. *Ad pileum vocare*. Vide Gellium lib 7. c. 4. Macrob. 1. Saturnal. Bayfium de re vestiaria lib. 20. Schottum ad cap. 69. Aurel. Victoris & alios. Historia deniq; de morte C. Iulij Cæsaris notissima est. Vide Suetonium.

Ad pileũ vocare.

III.

CÆSARIS exitio] Iulij Cæsaris morte.

Ceu libertate recepta] tanquam excusso tyranni iugo, sublato dominio.

Ducibus Brutis] vtroq; Bruto, Marco & Decimo, Cassio, Trebonio, alijsq; coniuratorum capitibus in Cæsarem.

Cusa moneta] cusus nummus. Moneta sic dicitur, quod signi impressione vel auctoris vel precij nos moneat. *Moneta.*

Ensiculi in primis] vna ex parte gladioli, altera pileus manumissorum. Hinc patet perperam hactenus fuisse hic expressum nummum: nam tam Plantiniana, quam Rouilliana editio vnicum pugionem habet; quod tamen auctoris mẽti, & historiarum monumentis aduersatur, vt visum est.

Missa manu seruitia] Serui manumissi, liberi facti, aut libertate donati. Seruitiorum nomen pro seruis, præter cæteros in Catilinaria vsurpat Sallustius, & Cicero sæpè. Vt in 4. Catil. Hic ad euertenda fundamenta Reipub. Gallos accersiuit, seruitia concitauit, Catilinam euocauit. Item 7. Verr. Et tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. *Seruitia.*

Per

IV. *Pileus signum libertatis.* PER Bruti nummum liberatam patriam significari ostendit præsens Emblema: pileum enim fuisse libertatis signum, ex supra dictis, vt opinor, liquidò constat. sed suppetunt præterea exempla plurima de pilei vsu & gestatione. Aurelius victor scribit, mortuo Nerone sic cunctas prouincias, omnemq; Romam exultasse, vt plebs induta pileis manumissionum, tanquam sæuo exempta dominio triumpharet. Eadē *Pileus Græcorū.* fortè causa Græci illi, qui nostrorum patrum temporibus tyrannidem Turcicam fugientes in Italiam se receperunt, ingenuam suam libertatem & priscam nobilitatem pilei sui gestatione professi sunt. Quid *Doctorū.* enim memorem pilei celebrem lauream iamdiu in scholis non temerè vsurpatam? eo siquidem indicatur, scholasticos à disciplinæ seruitute ad Doctoratus vel Magiste- *Baptizatorum.* rij libertatem transire. Quid? quod etiam in plurimis locis vsus obtinuit, vt baptizatis vestis alba cum pileolo inducatur, tanquam ex diabolicæ potestatis ergastulo ereptis, & libertate Christianę donatis. Huc quoq; faciunt nummi veteres quam plu- *Pileus in nummis.* rimi, in quibus est pileus cum inscriptione *Libertatis.* Vt in nummo Tiberij Claudii Cæsaris videre est sigillum, quod dextra pileum tenet, læuam quàm latè potest discapedinatam exporrigit, cum inscriptione, LIBERTAS AVGVSTA. In Antonini item nummo pileus à manu dextra pendet, læua hastam tenet, cuius inscriptio est, LIBERTAS COS. IIII. In Ser. Galbæ nummo simulacrum est cum iaculo & pileo, inscriptio verò, LIBERTAS PV- *Christiana libertatis signum S. Crux.* BLICA Hæc priscorum sunt signa libertatis: at nobis, qui sub Prætorio Christi vexillo salutari sacramento deuincti militamus, & in nouas leges gratiæ subscripsimus, aliud nostræ libertatis signum proponitur, quod supremus Christianæ militiæ Imperator in alto Caluarię vertice triumphans erexit; quo mediante nos in libertatem ac possessionem cęlestis regni sumus asserti, vniuersus Christianorum cętus fidei & charitatis vinculo conglutinatus: sub quo destructę nationes idolorum cultrices, simulacra impietatis excisa, ritus sacrilegi subuersi, propagata pomęria prępotentis Dei. Et quoniam huc me trahit tempus Dominicę passioni sacrum, quo hęc commentor, paulò altius libertatis nostrę primordia repetam. Sanè ex omnibus beneficiis, quibus humanum genus locupletauit prępotens illud & ęternum cęli Numen, vnum velut in fastigio positum super cętera eminet, Redemptionis. Necesse fuit redimi, quia captiuum & sub seruitutis iugo; & precio infinito, quia delictum tale. Offensus fuit Deus, res increata & terminis carens, qui placari potuit, nisi ab eo, qui ęqualis naturę, in assumpto tamen habitu viliori, in quem ęrumnę, tormēta, & mors caderet? Hic igitur velut honorarius qui- *Modus redemptionis humani generis.* dam arbiter ac mediator inter reum & offensum, ad pacis conditiones, duras quidē illas & iniquas, ita libens volensq; descendit, vt luendi æris, quo tenebatur obstrictus totus mundus, summa in se translata, chirographum infiniti debiti, non alio nisi sanguinis precio, ad necem vsq; exhaustus, atq; inter ipsas carnificum manus & opprobria expirans, deleuerit. Iam mihi vagientem in præsepi audire videor tenerum pusionem, stipatum agrestibus iumentis & solicita matre, stipula tectum & vili carice, lugubri ploratu emendicātem spiraculum tepidi halitus ad rigorem temperandum. Iam stabuli magalia subeunt, atq; humilis tugurioli collapsa vetustate rudera, sub quibus fons & largitor bonorum omnium, relicto maiestatis solio, suprema rerum penuria pressus, suxit rorantes papillas intactæ Virginis. Iam furias meditor, & cruentum sanguinarij regis de trucidandis masculis bimulis diploma, cuius velut frendentis apri declinans rabiem mater, ad exoticas & barbaras gentes, destituta omnium solatio, pendentem à collo delicatam illā suam sarcinulam, cùm priùs tesseram hominis peccatoris, secto præputio, in carne sustinuisset, tristi sanè ac lamentabili spectaculo profuga deportauit. Hi gradus fuerunt ad Crucem: hæc prima ad funestam luctam præludia. Ad hanc vt paratior descenderet, tenerioris ætatis periodo decursa, vitam reliquam sic instituit, vt vigilijs consumptus totus & inedia, dum sacram illam & cœlestem salutaris Euangelij sementem in cordibus hominum miraculorum & diuini eloquij viribus paulatim suscitaret, durissima quæq; indefessus pugil exantlauerit, donec ad ipsos carceres ventum, vnde in mediam arenam instante *Victoria Christi in cruce.* duello sese effundens, acerrimo prælio claua crucis armatus, mortem ipsam ac dæmonem moriens prostrauit. Terribilis hic

ictus erat, stupendus cęlo, terræ, elementis omnibus, ipsi etiam naturæ procreatrici rerum: cuius fragore stupefactus Sol, subtraxit repentè lucem mundo, & amabilem illam suam ac speciosam faciem aureis radiorum virgis comantem & fulgidā, quasi præsagium ruituro protenderet orbi, prodigiosa atque horribili obtexit nigredine. Tam subitum planetæ principis caligantis deliquium adeo turbauit aerem, vt præpostéram legem velut miratus, teporem illū suum viuentium spirationi contemperatum, in humentem subfrigidæ noctis vmbram medio die conuerterit. Dissultantis humi concussæ crepidines subsederunt in plana, diuulsæ sunt rupes, disiecta montiū altissimorum cacumina, consternati defunctorum manes, spiraculo vitæ reparata cadauera, & in conspectum mortalium patefactis sepulchris denuò producta. Quin & ipsas inferorum sedes penetrauit & confusionis sempiternę claustra inauditum illud collisi fragoris tonitru, cùm eodem trabali conto, in quo mactatus videbatur, munitus victor per vmbrarum obscuras illas cauernas, stipatus cœlestium turmarum satellitio gradiens, portas Furiarum confregit ferro rigentes & adamante, imperiumque subuertit, ac iura effręnatæ tyrannidis. Iacet hostis; io victoria: io triumphe. Plaudite homines, figite trophæum, erigite augustum monimentum partæ libertatis: cudite nummum crucis signo impressum, qui sit in precio, in oculis, in labris, in corde; sed inscriptio, LIBERTAS CHRISTIANA.

In vitam humanam.

EMBLEMA CLII.

PLVS

PLVS solito humana nunc defle incommoda vitæ
Heraclite: scatet pluribus illa malis.
Tu rursus, si quando aliàs, extolle cachinnum
Democrite: illa magis ludicra facta fuit.
Interea hæc cernens meditor, qua denique tecum
Fine fleam, aut tecum quomodò splene iocer.

COMMENTARII.

I. PHILOSOPHI duo sibi oppositi depinguntur, quorum alter proiecto libro effflictim gemere & plorare videtur; alter in effusum risum solutus repræsentatur.

II. *Heracliti fletus, & risus Democriti.* HERACLITVS quoties domo egrederetur, ineptias humanas fletu solebat excipere, quòd omnia illi misera & deploranda viderentur: contrà Democritus eadem de caussa ridebat effusius, quòd humanas actiones ludicras & stultas conspiceret: qui si hodie reuiuiscant, ampliorem quidem & vberiorem vel luctus vel risus materiam offendent, quàm vnquam antea, cùm omnia in dies deteriora fiant. Quando enim vberior vitiorum copia? quando maior auaritiæ patuit sinus? Cæterùm Emblema sumptum est ex incerti Poetæ Græci Epigrammate, quod habetur lib. I. Antholog. tit. *εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον*, & eiusmodi est. *Typus Emblematis.*

Τὸν βίον, ἡράκλειτε, πολὺ πλέον ἤπερ ἔτ' ὄζης
Δάκρυε. νῦν ὁ βίος ἔσ' ἐλεεινότερος.
Τὸν βίον ἄρτι γέλα δημόκριτε τὸ πλέον ἢ πρὶν·
Νῦν ὁ βίος πάντων ἐσὶ γελοιότερος.
Εἰς ὑμέας δὲ καὶ αὐτὸς ὁρῶν, τὸ μεταξὺ μεριμνῶ
Πῶς ἅμα σοὶ κλαύσω, πῶς ἅμα σοὶ γελάσω.

Vitam, Heraclite, multò plus quàm cum viueres
Defle; nunc enim vita est miserabilior.
Vitam nunc ride, Democrite, plus quàm antea;
Nunc enim vita est omnium maiore risu digna.
In vos autem & ego contemplatus, interea cogito
Quomodo simul tecum lugeam, quomodo vnà tecum rideam.

Iam defle, Heraclite, magis quam fleueris olim:
Vita hominum præsens est lacrymosa magis.
Et modò, Democrite, ad risum te impensius effer:
Omnia sunt risu nūc quoq; digna magis.
Vos dum cōtemplor, certè sum nescius vtrū
Nunc ridere mihi, seu modò flere licet.

De his duobus Philosophis loquitur quoque Iuuenalis Satyra 10.

Iamne igitur laudas, quod de sapientibus alter
Ridebat, quoties à limine mouerat vnum,
Protuleratq; pedem: flebat cōtrarius alter?
Sed facilis cuiuis rigidi censura cachinni,
Mirandum est vnde ille oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus.

& quæ sequuntur. Meminit & Horatius Democriti in Epistolis:

Si foret in terris rideret Democritus.

Vide adagium, *Boni viri lacrymabiles.*

PLVS solito] Magis quàm vnquam solitus es, ò Heraclite, luge humanā vitam. III.

Heraclite] Heraclitus Philosophus Ephesius, vt tradit Suidas. Hic nullum inuenitur habuisse præceptorem, tantùm natura & diligentia solus profecit: quidam tamen audisse Xenocratem & Hippasum Pythagoricum volunt. Floruit temporibus vltimi Darij, circa 69. Olympiad. Libros composuit de industria adeo obscuros, vt vix à quoquam etiam doctissimo & plurimùm insudanti intelligi potuerint, ideoque tenebricosus cognominatus fuit. Hinc etiam Socrates ait, scripta Heracliti Delio natatore indigere. Hunc aiunt, cum esset hydropicus, Medicis spretis fimo bubulo oblitum Soli siccandum se exposuisse, dormientemque à canibus dilaceratum esse. Huius vitam plene habes apud Laertium lib. 9. in principio. Meminit etiam eius Cicero 5. Tusc. Huic itaq; omnes humanæ *Heraclitus.*

actiones videbantur summa miseria, quapropter domo egrediens semper flebat. Sed de hoc fletu nihil meminit Laertius.

Scatet pluribus illa malis] hoc nostro tempore longè pluribus miserijs redūdat vita humana. Scatere, est ita plenum esse, vt exiliat quod continetur. *Scateo.*

Extolle cachinnum] Effusè ride, deride, naso suspende adunco. Huius vocis origo est à verbo καγχάζειν, quod Suidæ est ἀθρόως γελᾶν, *effusè ridere*, & instar rudentis asini clangorem quendam ore diducto edere. Vnde καγχασμὸς est ἔκχυτος γέλως *effusus risus*. qui Aristophani est κιχλισμός. Et est vocabulum fictum per onomatopœiam, imitando sonum, qui in profuso risu editur. Vis autem talis risus appositè notatur verbo *tollere*, seu *extollere*, quo etiā Cicero vsus est in lib. de Fato. Horatius in Epistola ad Pison. *Cachinnus.* *Tollere cachinnū.*

Romani tollent equites peditesq; cachinnū.

Persius Sat. 1.

Ingeminant tremulos naso crispante cachinnos.

Hinc est *cachinnatio*. & verbum *cachinno*, seu *cachinnor*.

Democrite] Democritus ex Abdera oriundus, teste Diogene, Pythagoræ imitator, non autem auditor. Is cum duos haberet fratres maiores natu, ab eis discedens hęreditatem suam accepit, quam in pecuniā redactam breui tempore peregrinando absumpsit. Nam primò ad Aegypti sacerdotes contendit, ab illis Geometriam acceptu rus. Inde rubro mari emenso ad Chaldęos, & vt quidam volunt, ad Gymnosophistas in Indiam penetrauit. Postremò Athenas redijt ad Socratem, vbi se gloriatur omnibus ignotum fuisse. Hic itaq; in omni Philosophiæ genere magna cum laude versatus, tandem seipsum obcæcauit, vt promptius & subtiliùs naturæ secreta rimaretur. Refert Cicero 5. Tuscul. quæst. Centum aut eo plus vixit annos, teste Laertio, apud quem vide eius vitam lib. 9. Democriti quoq; facit mentionem Plinius varijs locis, A. Gellius lib. 10. cap. 17. & Cicero lib. 4. Acad. quęst. Hic omnes actus hominum solebat ridere, quia omnia ei videbantur ridicula. Inde Gelasinum cognominatum fuisse ob risus petulantiam notant pleriq; veteres. Huius tamen risus nulla est mentio apud Laertium. Iuuenalis Sat. 10. *Democritus.* *Democritus Gelasinus.*

Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi.

Qua deniq; tecum Fine] Finis tam fœminini quam masculini generis poetis ac oratoribus non inusitatum.

Splene iocer] Abunde rideam. Lien siue splen sedes est risus. Vnde illud distichon

Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Persius Sat. 1.

Sum petulanti splene, cachinno.

Sed lienem risus causam esse non per se, sed per accidens intelligendum est, quatenus scilicet sanguis huius beneficio clarior, lucidior, & calidior fit, & hominem in negotijs peragendis strenuum, audentem, magnanimum & gaudentem reddit, in partibus spiritalibus mouet titillationem, per quam ridendi motus insurgit, animi affectus arguens. Veteres risus causam in hepate quæsiere: sed hanc opinionem à multis Physicis & Medicis in dubium vocatam deprehendo. Cardanus risus causam ex ipsius animæ domicilio deducendam esse putat; quam sententiam etiam Iulius Scaliger Exercitat. 317. sect. 6. approbare videtur. Quæ sanè intellecta, contra nostram non pugnant. Vide quæ huc faciunt apud Rhodign. lib. 4. cap. 18. *Splē qua ratione sit risus causa.*

IV. PYTHAGORAS aiebat, similes sibi videri vitam humanam, & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Nam vt illic alij corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peterent, alij emendi aut vendendi quæstu & lucro ducerentur; esset autem quoddam genus eorum, idq; vel maximè ingenuum, qui nec plausum, nec lucrum quærerent, sed videndi causa venirent, studioseq; perspicerent, quid ageretur, & quomodo. Ita & nos quasi in mercatus quandam celebritatem in hanc vitam sumus profecti, alij gloriæ seruiunt, alij pecuniæ, rari verò quidam sunt, qui cęteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturā & actiones humanas studiosè intuerentur, qui appellantur sapientiæ studiosi, hoc est, Philosophi. Et vt ibi liberalissimum est spectare, nihil sibi acquirentem: sic in vita longè omnibus studijs rerum contemplatio & cognitio præstat. Heraclitus itaq; & Democritus in hoc vitæ humanæ mercatu rē penitus contemplantes, vterq; pro suo ingenio benignam inuenit materiam, hic quidē risus, ille fletus. Quare hic dubium relinquitur *Vita humana nūdinis similis.*

quitur

quitur, vtrũ ſequi ſit ſatius, cùm ſit vtrũque nec planè tutum, nec omninò probatum. Seneca in lib. De tranquillitate vitæ, 1. cap. 15. opinionem Democriti meliorem fuiſſe, & ad imitandum accommodatiorẽ, quàm Heracliti fletum, ait. In qua ſententia fuit etiam Satyra 10. Iuuenalis. Sed præſtat audire Philoſophum eundem lib. 2. De ira, ſic diſputãtem: Heraclitus, quoties prodierat, & tantum circa ſe malè viuentium, imò malè pereuntium viderat, flebat: miſerabatur omnium, qui ſibi læti felicesq; occurrebant: miti animo, ſed nimis imbecillo, & ipſe inter deplorandos erat. Democritum contrà aiunt numquam ſine riſu in publico fuiſſe, adeò nihil illi ſerium videbatur eorum, quæ ſeriò gerebantur. Vbi iſti hic iræ locus eſt? Aut ridenda omnia, aut flenda ſunt. Non iraſcetur ſapiens peccantibus. Quare? quia ſcit neminem naſci ſapientem, ſed fieri: ſcit pauciſſimos omni æuo ſapientes euadere, quia conditionem humanæ vitæ perſpectam habet. Nemo autem ſanus naturæ iraſcitur. Quid enim, ſi mirari velit non in ſiluestribus dumis poma pendere? quid ſi miretur ſpineta ſentesque non vtili aliqua fruge compleri? Nemo iraſcitur, vbi vitium natura defendit. Placidus itaq; ſapiens & æquus erroribus, non hoſtis, ſed correptor peccantiũ, hoc quotidie procedit animo. Multi mihi occurrunt vino dediti, multi libidinoſi, multi ingrati, multi auari, multi furijs ambitionis agitati. Omnia iſta tam propitius aſpiciet, quàm ægros ſuos medicus. Hæc Seneca. Sed bona pace tanti viri dixerim quod ſentio: multò benigniorem deprehendo ego flendi quàm ridendi materiam, tũ ob mores indies in deterius declinantes, tũ ob miſeriam & fragilitatem humanam. Mores in peius lapſos auctores non pauci perſtrinxerunt. Virgil. 1. lib. Georgic.

Pulcher Seneca locus.

——ſic omnia fatis
In peius ruere, & retrò ſublapſa referri, &c.

Horatius ſic:

Damnoſa quid non imminuit dies?
Ætas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Salluſtius in Catilina: Sic imperium à bonis ad non æquè bonos deriuatur. Ouidius:

Vtendum eſt ætate: cito pede labitur ætas,
Nec bona tam ſequitur, quàm bona prima fuit.

Iuuenalis Satyr. 1.

Nil habet vlterius quod noſtris moribus addat
Poſteritas: eadem cupient, facientq; nepotes.
Res hodie minor eſt, herè quàm fuit, atque eadem cras.

Vnde autem hæc rerum omnium deprauatio proficiſcatur diximus Emblem. 73. Iam ſi humanam miſeriam ab ouo ad mala (quod aiunt) conſideres, hem quantam ſegetem dolorum, angorum, & laborum offendes? Age anatomiam quandam exerceamus, & inſpiciamus nos totos interioribus oculis. O fœditatem, ſi corpus ſeorſim & maſſam illam ex humo intuearis. Quæ vis coegit purulentum & lubricum opus? Horret viſus. Reſpicere iuuat ad initia, & contemplari formationis modum, quo me, quo te, quo cæteros effinxit Natura. Cauum materni vteri ac interior receſſus, modulus fuit, tam lepidi videlicet ac delicati plaſmatis: ibi de pruriente carne maſculi primùm excíſus, & in ſecretius matricis receptaculum, inter aluum & veſicam ſitũ (ò pulchrum habitaculum ſcilicet) incidens viſcoſus quidam ac lentus humor, inſito calore coagulari cœpit, & paulatim cõſtringi, ſicut lactis flos ſolet in caſei formã. cui lineamenta inſcripſit virtus innata, & figuram ſuis quibuſdam velut organis, vbi vitæ ſpiracula mearent, diſtinctam, quę perfecta membrorum proportione maturitatis metam contingens, animam hauſit capacem cœli è cœlo, diuinæ Mentis ſignatam effigie. Separetur hæc, vides cætera? Proſeminarunt parentes damnatum priusquam ederẽt, conceptum in peccato, nutritum ex ipſo: hic enim modus naſcendi generalis omnibus, contagio de ſtirpe in ramos fluit; vitium eſt in ſemine, vnde vitioſum quidquid ex eo. Conciliatrix amoris libido eſt, filia libidinis amor, carnalis, inquam, ex quo nos humana proſapia & ſtirps vniuerſa. Præclara origo ſcilicet, & quæ iure ſuperbiæ igniculos inſerat mentibus; irritant profectò exordia hæc genituræ tam illuſtria tumentem ſpiritum, & alas inflant leuitatis aura; ſic, ſic. Progrediamur porrò, crepabit bulla fortaſſis, & ſubmittet illa ſua pennarum ſpecula, deformitatem pedum ſi reſpiciat purpuratus hic pauo. Homo, inquam. Maſſam hanc, quam cęleſtis ille halitus animat, nil præter locũ à lurido diſtinguit cadauere: hoc tumba, illa ven-

Humana miſeria contemplatio.

Formatio hominis.

Fœtus.

tre

tre clauditur: venter sepulchrũ est crescentis corpusculi, hoc animæ. Aperiatur crypta, vbi defunctus cubat, tanget horror spectãtem & nausea: aperiatur itidem vterus fœminæ, quæ parturiens obijt, vix aliud; similis aspectus (experto crede) & sordiũ lacuna. Sed perrupit infans natiuitatis iam claustra, & cęlo fruitur, quid tum? Viua miseriæ imago, & fasciculus dolorum, tenui obuolutus cuticula, nullius mali non capax, expositus fortunæ & fato, quæ ipsum sicut pannos suos fullo in mortario laboris continuò subigunt & exercent. Crescit interea tamen & assurgit, qua solicitudine, proh Deum? Quod vitriarius ampullis suis, hoc sedula mater partui præstat officium. Quàm ille molliter tractat, nec sine metu fractionis deponit, leuat, inuoluit, humeros subijcit, portat? quàm trepida manu, quàm lento passu, & ad regulam velut dimenso? Sic ista sarciuulam suã habet delicatè, tenerè, damni prouida, nunquam secura periculi; tãgit, palpat, scabit, fricat, lauat, tergit, stringit fascijs, resoluit, papillis admouet, complectitur vlnis, lectulo reponit; & hæc omnia laneis, vt sic dicam, digitis. Nec mirum, de luto enim versat vasculum, sicut testam quæ in clibano coquitur fragilem. Plastæ iam subit animo figmentum ex argilla aut gypso; quid ibi hominis, dic sodes, præter spiritum desideras? Artis subsidio motari contingat imaginem Pauli, Paulum dices; ita viuo respondet in omnibus proportio, figura, color, quæ in fictili. In summa, homo est, si vox adsit. Ruat è basi sua submotus paulisper gypseus iste homo, quid nisi puluerem videas, ac comminutas aliquot particulas & frustilla, velut rudera subuersæ structurę? Tale prorsus nostrum plasma, labile & lubricum, si mens separetur, & virtus motrix quæ regit: vno verbo, luteus homo, secluso spiraculo; imò verò nec secluso, tale etiam vas hoc corporis, dum agitatur & spirat certè: Spiritus enim inambulans hoc facit in membris, quod ventus folle conceptus in organis aut syringe musica ; inerrat & vim suppetit elidendo sono, sicut loquelæ vitalis alter, voci, quę articulis clauditur, aperiendo sensui. Sileat hæc vis, truncus erit in quo est; quod dormientis habitus designat. Cùm reflantis fortunæ procella ingruit, concutimur, nec firmo stamus pede: cùm mors sagittam collimat, & metatorem præmittit morbum, labimur: frangit incidens iaculum tandem dissoluit & conterit malè compactam fabricam: fluit ad radiũ urẽtis fati, sicut cera ad Solem. Mira infirmitas, & copiosa lacrymarum materia. Hæc ex carne, in carne, quæ est concreta quædam libidinis spuma, & titillantis lasciuiæ fluor inter stercus & vrinam conglobatus. Habes; nunc ride si potes. Confirmat hãc meam sententiam Ioannes Baptista Marinus, Italicorum Poetarũ nostri temporis facilè princeps, qui quodã loco canit, homines prius ad fletum quàm ad lucem oculos aperire. Sed quid vetat elegantissimum carmen coronidis loco adducere, in quo breuibus verbis, id quod nos fusiùs diximus, ille perstrinxit?

Infans. — *Homo fictili statua comparatus.* — *Caro qd.* — *Marini carmen.*

Apre l'huomo infelice allhor, che nasce
In questa vita di miserie piena,
Pria ch'al Sol, gli occhi al pianto; e nato apena
Và prigionier frà le tenaci fasce.
Fanciullo poi, che non più latte il pasce;
Sotto rigida sferza i giorni mena:
Indi in età più ferma, e più serena
Trà fortuna, & amor more e rinasce;
Quante poscia sostien tristo, e mendico
Fatiche, e morti, insin che curuo e lasso
Appoggia à debil legno il fianco antico?
Chiude alfin le sue spoglie angusto sasso
Ratto così, che sospirando io dico,
Dala cuna ala tomba è vn breue passo.

AEre

Ære quandoque ſalutem redimendam.

EMBLEMA CLIII.

ET pedibus ſegnis, tumida & propendulus aluo,
Hac tamen inſidias effugit arte fiber.
Mordicus ipſe ſibi medicata virilia vellit,
Atque abicit, ſeſe gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo diſce non parcere rebus,
Et, vitam vt redimas, hoſtibus æra dare.

COMMENTARII.

I. FIBRVM venator accelerans canibus incitatis perſequitur, ſed ille genitalia ſibi dentibus amputare fingitur. Fiber, qui & caſtor, animal eſt amphibium, ex albo cinereum, in dorſo nigricans, quod partim in aqua, partim in terra victitat, & ex vtroque loco pabulum venatur, lutrarum modo, quibus valde ſimile eſt, cauda excepta, quæ caſtori glabra eſt & lata, & piſcium modo ſquamoſa; lutris longa, rotunda, hiſpida, rufa, & ad caſtaneam accedens, vt & totum corpus.

Caſtor.

II. APOLOGVS Aeſopicus de caſtore, cuius iſte eſt ſenſus. Caſtor ex quadrupedum eſt genere, vt plurimùm in aquis viuens, cuius pudenda dicunt medicamentis eſſe vtilia. Hic vbi videt ſe ab hominibus indagari (nouit enim quapropter indagetur)

Caſtoris ſolertia.

tur) secans ipsius sibi virilia, proijcit aduersus insequentes, & sic salutem consequitur. Fabula ostendit, prudentes homines pro salute adipiscenda debere nullam suarum fortunarum habere rationem. Huic sententiæ videtur adstipulari Plinius lib. 8. cap. 30. Easdem, inquit, partes sibi Pontici amputant fibri periculo vrgente, ob hoc se peti gnari. Castoreum id vocant medici. Solinus cap. 23. item cap. 38. de elephantibus hoc idem scribit. Sic Ælianus historię animal. lib. 6. cap. 33. ait, à castore causam, ab insequentibus venatoribus, cur tam cupidè petatur, non ignorari: idcirco mordicus ipse premens vsq; incumbit ad elidendos testes, quousq; absciderit, & sic eos abiecerit, tamquam homo summa prudentia in latrones incurrens, quæcumque portat, ad se redimendum exponit. Quòd si postea quàm exectus & ex periculo seruatus fuerit, ab insectantibus iterum vrgeatur, hic se se alleuans, atq; quamobrem insequi vlterius pergere non debeant, caussam ostendens, ad reuertendum, quod iam ea parte, quam expetunt, careat, venatores inducit. Sæpè etiam nunc testiculis præditus, cùm à venatorum conspectu se longissimo cursu remouerit, eam partem desideratam ita astutè comprimit & occultat, vt non habere visus insectatores fallat. Hæc ille ferè. Sed & Apuleius lepidissimè in lib. 1. Asin. aur. apud quem Socrates quidam loquens de Meroe anu saga: Amatorem, ait, suum, quòd in aliam temerasset, vnico verbo mutauit, in feram castorem: quòd ea bestia captiuitatis metuens, se ab insequentibus repræcisione genitalium liberat, vt illi quoq; simile, quod Venerem habuit in aliam, proueniret. Sed longè alia est sententia Dioscoridis, qui de castore totum id pernegat lib. 2. cap. 26. Vanum, inquit, est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cùm venatu vrgentur: siquidem tangi nequeunt, ita vt in sue substricti. Plinius rursus in hanc sententiam videtur pedibus ire, cùm ait lib. 32. cap. 3. Spectabilis naturæ potentia in his quoq; quibus & in terris & in aqua victus est, sicut & fibris, quos castores vocant, & castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis, cùm capiantur, negat Sextius diligentissimus medicinæ. Quinimò paruos esse substrictosq; & adhærentes spinæ, nec adimi sine vita animalis posse.

Ælianus de castore.

Locus Apuleij.

An fiber sibi testes exscindat controuersũ.

III. *ET pedibus segnis*] quanquam sit tardipes, tardo ingressu.

Tumida & propendulus aluo] ventrem habens pendulum, sit tumenti & penduso ventre.

Insidias] venatorum.

Fiber] castor. Sanè castor & fiber idem est animal (etsi non desunt qui id negant) dictus quoq; canis Ponticus, quod Seruius & Rittershus. annotarunt in Oppianum. Inde castorea, hoc est, testiculi fibri, apud Virgil. 1. Georg. Dicitur verò castor, vel quod se castret (quod tamen nugatorium esse liquet) vel quasi γαςὴρ, quod præter ventrem alioquin nihil vtile habeat. Dicitur fiber, quasi fimber, quòd in extremis fluminum oris & tanquam fimbrijs degat. Veteres extremum dixere fibrum, inde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux Plautino illo detur:

Castor & fiber idẽ est.

Fiber vnde sic dictus.

Sic me iubes cotidie, quasi fiber salicem.

Nam qui in fimbrijs fluminum degit, salice delectatur. Hæc & alia de castore eruditè disputat Ioan. Ludouicus de la Cerda Toletanus. Vide etiam Pierium lib. 13. Hieroglyph.

Mordicus ipse sibi] ὀδὰξ, morsicatim, mordendo: quod tamen falsum iam diximus. Cæterum fibrum esse animal adeo horrendi morsus, vt arbores iuxta flumina perinde ac ferro cædat: & hominis parte comprehensa, non prius morsu resoluere, quàm fracta concrepuerint ossa, testatur Plinius citato lib. 8. cap. 30. in fine.

Morsus fibri.

Medicata virilia] medicinis apta. Sic Martialis lib. 9. Epigram. medicata pocula, dixit. Columella lib. 1. cap. 6. medicata vina. Virgil. 6. Æneid. medicatis frugibus offam. Et Iuuenalis de castore Sat. 12.

Medicata.

—— adeò medicatum intelligit inguen.

Has autem partes genitales castoris medici vocant castorea, medicamentum celebre & multi vsus, inquit Galenus, adeo vt Archigenes de castorei vsu totum conscripserit librum. Excalefacit autem manifestò, serpentum venenis medetur, menses & partus validè ciet, lethargicis, veternosis & vertigine oppressis prodest, neruorum affectibus medetur, vt tremoris, paralysi, ischiadi: cõfert & ijs, qui affecto sunt stomacho, alijsq; morbis.

Castorei vires.

Atq; abicit] abijcit, genitalia linquit venatoribus.

Sese gnarus ob illa peti] verba sunt Plinij loco proximè citato: Easdem partes sibi

bi Pontici amputant fibri periculo vrgente, ob hoc se peti gnari. Sed sciendum est, omnibus animalibus natura duce ostẽsum, vt & commoda sua norint, & nocentia contrariaq; sciant declinare.

Non parcere rebus] non esse parcendum fortunis & facultatibus, vt vitæ consulas.

Vitam vt redimas] Vt qui apud Saluianum, contemptis diuitijs, vitijs non succubuerunt, auri & argenti cupiditate non victi, sparsis, quod dicitur, redemerunt crimina nummis.

Hostibus æra dare] nummos abijcere, pecuniam hostibus numerare. AERA, pro pecunijs; materia pro materiato.

IV. *Quid per castorem.* QVOD de castore testes sibi amputante, & venatoribus proiiciente fabulantur, id nimirum designat, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ φρόνιμοι ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδένα λόγον τῶν χρημάτων ποιοῦνται. hoc est; *Viros prudentes suæ salutis gratia non debere vllam pecuniarum rationem habere.* id est: non ægrè ferendam esse pecuniæ iacturam. Potissimùm verò vrgente necessitate non magni est ducendum, nummorum dispendium facere, si modò vitæ hoc pacto possit consuli.

Aristippi cautio. Id Aristippus suo exemplo demonstrauit, qui cùm in eadem naui sese cum piratis versari cognouisset, suas omnes pecunias de industria in mare proiecit, imprudenter se id fecisse simulans: præuiderat enim se ab iis, quibuscum nauigabat, spoliatum, & in aquas propter pecuniam præcipitem datum iri. Vt itaq; abesset effectus, caussam sustulit. Idem Crates Thebanus cùm thesaurum sponte perderet: Hinc abite, ait, malæ diuitię: satiùs enim est à me vos demergi, quàm ego à vobis ipse. Simile quid apud Plutarch. traditur de Philoxeno, qui cùm opulentissimam hæreditatem nactus esset, & pestiferas aduenarum delicias obseruasset: *Per deos*, inquit, *me illa bona non perdent, sed ego illa potius.* μὰ τοὺς θεοὺς ἐμὲ ταῦτα τ' ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα.

Catulli factum. Non secus quàm Catullus ille, de quo Satyra 12. Iuuenalis, qui maximo in discrimine tempestatis, partem suarum rerum, quibus nauis onerabatur, proiecit in pelagus, quo nauis facta leuior, commodiùs portum appelleret.

Accidit & nostro similis fortuna Catullo,
Cũ plenus fluctu medius foret alueus, & iã
Alternum puppis latus euertentibus vndis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem, decidere iactu
Cœpit cum ventis, imitatus castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens euadere dãno
Testiculorum, adeò medicatum intelligit inguen.

& plura quæ ibi sequuntur. Cui potest esse affine Ouidianũ illud primo de Remedio:

Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua.
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretiũ pars hæc corpore maius habet.

Ex Constantino Manasse historia de Michaelo Imperatore. Referam huc historiam nobilem Constantini Manassis ex Annalib. quòd ad hunc locum faciat: Michaelus quidem Imperator audita tyranni ferocia, impetu, defectione, suamet sponte throno imperiali cessit, hoc ipso facto diuinis Christi iussis satisfaciẽs, & erga persecutorem non aliter sese gerẽs, atque castor siue fiber facere consueuit. Legimus enim in priscis illis monumentis eorum, qui de animalibus scripsere, fibrum animal esse, quod in vtroq; viuat elemento, & testes habeat arcendis quibusdam morbis sanè grauibus cõducibiles. Quod cum pleriq; venatores norint, animal canibus longè velocissimis insectantur. Huius pugnæ caussam cùm ipse fiber etiam cognitam habeat, perhibent eum morsu resectos testes abiicere, atque ita currentem saluti suæ consulere: quo facto venatores feram persequi desinant. Sic nimirum Michaelus quoq; volens Imperium resignauit Leoni belluinis moribus & indole ferina prędito, qui oriundus erat ex Armenia, &c.

Ex Ammiano Marcellino. Commodè obtulit sese mihi aliis implicato, & ad alia cogitanti, locus ex Ammiano Marcellino, 17. lib. quo loco fastuosus Rex Sapor Constantio Imperatori suadebat, vt regni parte vltrò cederet: Postremò, inquit, si morem gerere suadenti volueris rectè, contemne partem exiguam semper luctificam & cruentam, vt cætera regas securus: ac prudenter reputans medelarum quoque artifices vrere nonnumquam & secare, & partes corporum amputare, vt reliquis vti liceat integris: hocque bestias factitare, quę cùm aduertant cur maximopere capiantur, illud propria sponte amittunt, vt viuere deinde possint impauidè. Hæc Ammian. quo manifestè allusum constat ad castorem. Huc confer adagium, *Pax redimenda.* Et huic simile reperies adagiũ Homericum apud Parœmiographum, *Omnibus*

nibus anteuertenda vita cura. Optimè etiam huc quadrat illud iuris, Anima est præferenda rebus aliis corporalibus, adeò absurdum quibuscunque caussis vel vasis animas hominum postponi, l. sancimus C. de sacros. Eccles. c. præcipuis, 12. q. 1. c. solutæ, de maior. & obedient. Et turpe animam lucro vendere, & propter vitam viuendi caussas perdere, qui ita militant quã diu spirant, vt renunciare vitæ malint, quã carere exuuiis. Notent id auari illi Euclio nes, qui si aliquando morbis vel vulneribus afflicti decumbant, ne perito cuidam medico dignum & debitum honorarium dare cogantur, sanitatem & vitam pecuniis postponunt: Et hi iusto Dei iudicio sæpe in agyrtas, mulomedicos, circumforaneos, & immanes tortores incidunt, quibus nullo auro satisfacere possunt, ab illis tamen excarnificantur, exossantur, & non sanantur; sic deniq; habent suas labra lactucas. At nobis nunc cum laruis lucta oblata est.

Pro sanitate non parcendũ nummis.

Cum laruis non luctandum.

EMBLEMA CLIIII.

ÆACIDAE moriens percussu cuspidis Hector,
Qui toties hostes vicerat ante suos;
Comprimere haud potuit vocem, insultantibus illis,
Dum curru & pedibus nectere vincla parant.
Distrahite vt libitum est: sic casſi luce leonis
Conuellunt barbam vel timidi lepores.

COM-

COMMENTARII.

I. LEO mortuus humi prostratus, & supinus hic iacet, circa quem magna petulantia lasciuit leporum turba, barbam & iubas eius vellens.

II. ID sumptum esse liquet ex Homerico Iliados χ. Græci Hectorem ab Achille iã interfectum circumstantes impetebant, & mortuo insultabant, nec erat quisquam, qui extincto vulnus nõ infligeret. Sic enim Homerus: *Locus Homeri.*

——ἄλλοι δὲ περίδραμον υἷες ἀχαιῶν,
οἳ καὶ θηήσαντο φυὴν καὶ εἶδος ἀγητὸν
ἕκτορος· οὐδ' ἄρα οἵ τις ἀνουτητί γε παρέστη.
ὧδε δέ τις εἴπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον,
ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέῳ.
ὣς ἄρα τις εἴπεσκε, καὶ οὐτήσασκε παραστάς.

——alii autem accurrerunt filii Achiuorum
Qui & mirati sunt staturam & formam spectabilem
Hectoris: neq; ei quisquam sine vulnere astitit.
Sic verò aliquis dicebat aspiciens propinquum alium:
O Dii, quàm multò profectò mollior contrectatur
Hector, quàm quando in naues sæuiebat igne vrente.
Sic quispiam dicebat, & vulnera infligebat astans.

At reliqui Graij accurrunt cinguntq; cadauer,
Hectoris eximiam speciem formamq; stupentes:
Nec tamen astitit exanimi sine vulnere quisquam.
Tunc aliquis socio fundebant talia verba:
Mollior ah quanto iacet hic nunc inclitus Hector,
Quàm Danais quando est iaculatus puppibus ignes.
Sic dicens, telis in vulnere vulnera figit.

Cæterùm tertium Emblematis distichon sumptum est ex 1. lib. Epigram. Græcorum, incerti autoris, tit. εἰς ἀνδρείαν. quod sic habet: *Emblematis typus.*

βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας, ὅττι καὶ αὐτοὶ
νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί.

Quod sic sonat:

Post mortẽ, Danai, nostrũ configite corpus;
Et lepores audent cæco insultare leoni.

Parœmiographus sic vertit:

Nũc telis petitote meum post fata cadauer;
Audet vel lepus exanimi insultare leoni.

Sic verò Thomas Morus:

Proijcitote meum, Danai, post fata cadauer,
Nõ metuunt lepores defuncti mẽbra leonis.

Verba sunt Hectoris à Græcis bigis rapti, quibus timiditatem & μικροψυχίαν ab ingenuis bellatoribus omninò alienam perstringit. Allusum est autem ad prouerbia, *Iugulare mortuos.* &, *Mortuo leoni & lepores insultant.* &, *Cum laruis luctari.* &, *Mortuos rursus occidere.* &, *Mortuis non conuiciandum.*

III. *ÆACIDAE moriens &c.*] Hector iam morti proximus, ictu Achillis deiectus. Achilles filius fuit Pelei & Thetidis, Peleus Aeaci ex Aegina: vnde Achilles dicitur Peleus & Aeacides, vt & alibi monuimus. *Aeacides.*

Qui toties hostes] Ouidiana est imitatio ex 1. de Arte:

Qui toties socios, toties perterruit hostes.

Comprimere haud potuit] nõ potuit eius vox ab illis non exaudiri in se insilientibus.

Dum curru & pedibus] dum aptant funes pedibus currui Hectoris alligandis. Hector enim ab Achille interemptus, bigis alligatus est, & circa Troiæ mœnia raptus. Virgil. 1. Aeneid.

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Idem 2. Aeneid.

Raptatus bigis, vt quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumẽtes.

Narrat idem Cretensis de bello Troian. Sed tamen Achillem, bigis alligatum Hectorem non viuum traxisse, sed mortuum eius corpus nihil iam sentiens, eleganter disserit arguendo & etiam exectando Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Est autem hoc loco *curru*, datiui casus, pro *currui* quod priscis non inusitatum, vt in illo Virgilii 1. Aeneid. notat Seruius: *Curru pro currui.*

Flectit equos, curruq; volans dat lora secundo.

Et ibidem:

Parcè metu Cytherea.

Distra-

Distrahite vt libitum est] Discerpite me pro libitu. Liuius: Ita iam corpus passim distrahendum dabis.

Sic cassi luce leonis] lumine priuati. Lux pro lumine, & lumen pro vita vsurpatur a Cicerone, Virgilio, Lucretio, & quamplurimis alijs. Si quem præstantem dignitate & opibus hominem aduersa fortuna præcipitem dederit, in hunc passim omnes insiliunt; quem nimirum non iam tunc mordere posse putant. Quo pertinet iactatum vulgo, *Arbore deiecta quiuis colligit ligna.* id est: δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται. German. *Ligt der baum so bricht iederman holz dauon, auch die ihn vor pflanzten.*

Arbore deiecta quiuis colligit ligna.

Conuellunt barbam] Allusum ad illud, *Barbam vellere*: quod irrisionis signum est. Persius Satyra 1.

Barbam vellere.

Si Cynico barbam petulãs Nonaria vellat.

Et Horatius 1. Serm. Sat. 3.

——barbam tibi vellunt
Lasciui pueri.

Martialis item lib. 10. Epigram. 90. falsè iocatur de Ligella:

Quare si pudor est, Ligella, noli
Barbam vellere mortuo leoni.

IV. *Non maledicendum mortuis.*

MONEMVR, ne quid maledicentiæ in vita functos effundamus, aut petulanter ijs obloquamur. Quemadmodum enim in bellis maximè ridiculum est, & inauditæ cuiusdam feritatis argumentum, si quis prostratos atq; iam interemptos feriat, aut quoquo modo afficiat: sic intemperantiæ est, & certè dementiæ maximæ, mortuos iniurijs probrisq; lacerare: vt sunt qui vel libris editis, vel priuatis aut publicis colloquijs, priscorum, aut etiam clarorum virorum dogmata reuellunt, & nigro dente lacerant, contra quos viuos ne hiscere quidẽ auderent. Laertius Chilonem ait vetuisse de mortuis malè loqui: quòd ignauum videretur eos incessere lingua, qui respondere non possent; ac turpe esset cum vmbris & laruis luctari. nam id est sepultum quodammodò refodere, & (vt Aristophanis verbo vtar) τοὺς τεθνηκότας ἀποκτείνειν. id est: *Mortuos occidere.* Quæ res quam indigna sit bono atq; cordato viro, leuis est coniectura. Quamquam in ius ideò non sint vocandi qui fœdissimæ vitæ turpissimum exitum historica veritate aliquando solent describere: memorantur enim plerunque huiusmodi exempla, vt à vitiis peccaturos absterreant. Alioquin nefas esset nobis Iudam appellare proditorem, Neronem crudelem, Gracchos seditiosos, Cæsarem taxare propter ambitionem, & cæteros item suis depingere coloribus. Philostratus Aelianum scitè coercuit, qui accusationem cuiusdam tyranni, sed iam mortui scripserat. Institutum istud tuum laudarem equidẽ, ait ille, si viuũ accusasses: *viuentem namque tyrannum incessere, viri esse duco; at mortuo insultare cuiusuis.* τὸ μὲν ζῶντα τὸν τύραννον ἐπικόπτειν ἀνδρὸς εἶναι νομίζω· τὸ δὲ ἐπαμβαίνειν κειμένῳ, παντός. Refert Plutarchus de Agesilao, quod cum Lysandri literas & orationẽ de nouandis rebus, deq; mutãdo reipublicę statu, corã exercitu legere vellet, & Lysandrum defunctum esse audiret, noluit defuncti improbitatem aperire militibus: indecorum esse putãs, simultatem exercere cum sepulto. Sic Munatius Plancus cùm audisset in se orationes quasdam factas ab Asinio Pollione, quas tamen nollet ante mortem eius edere, cum mortuis non nisi laruas luctari respondit. Contra Leptinem Demosthenes ait, Nemini mortuo maledicendum esse. Refert Zonaras Annal. 3. cùm Eudoxiæ Heraclij Imperatoris funus efferretur, Epiphaniam filiam, quòd spuisset in cadauer, viuam rogo impositã & exustam fuisse. Laudatur Lycurgus, qui cadauera hostium nudari vetuerit; rectè profectò, quippè qui humanitatis memor esset. Vituperatur contrà, vir alioqui magnus, Alexander Macedonius, qui cadaueribus pontis loco vsus dicitur. Et Verris crudelitas à M. Tullio incessitur 7. Verrina, quòd nauarchos innocentes non modò vita priuasset, sed & eorum cadauera sepelienda non prius parentibus reddidisset, quàm ab eis certam mercedem accepisset. Rectè Homerus

οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Non sanctum est viris interfectis insultare.

Quod forsitan Virgilius imitatus est 11. Aeneid.

Nullum cũ victis certamen & æthere cassis.

In eos, qui sæuiunt in humana cadauera locus est Platonis longè pulcherrimus 5. de Repub. Ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον, νεκρὸν συλᾶν, καὶ γυναικείας καὶ σμικρᾶς διανοίας, τὸ πολέμιον νομίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ, λελοιπότος δὲ ᾧ ἐπολέμει; ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς οὕτως τοῦτο ποιοῦντας τῶν κυνῶν,

De ijs, qui sæuiũt in homines mortuos.

κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμεναι; οὐδὲ σμικρόν, ἔφη. ἐατέον ἄρα τὰς νεκροσυλίας, καὶ τὰς τῶν ἀναιρέσεων διακωλύσεις. Nonne videtur illiberale & animi planè sordidi, muliebris ac pusilli, cadauer spoliare, & mortui corpus hostem putare, cùm hostis ipse abierit eo relicto, quo pugnabat? Quid putas eos, qui ita se gerunt, differre à canibus in iactos lapides sæuientibus, eo qui iecerit prætermisso? Nihil differunt profectò. Itaq; ab eiusmodi prædationibus abstinendum est, obsunt enim victoriæ. Cui quodammodo congruit quod in formula quadam Comitiuæ priuatorum non minus argutè, quàm piè inculcat Cassiodorus lib. 6. Variarum: Defunctorum sacrā quietem æquabilia iura tuæ conscientiæ commiserunt, ne quis vestitā marmoribus sepulchra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate præsumeret, ne quis cineres alienos, aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadauera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstratur. Possem huc referre plura de lacessitis mortuis, vel sepulchris suis occlusis, vel etiam in publicis supplicij locis existentibus, de quibus mirum quantum blaterat rude vulgus, & habet nonnulla libellus Iocoseriorum; sed ne videar vera cum fabulosis confundere, nihil vltrà addam.

Locus Cassiodori.

De Morte & Amore.

EMBLEMA CLV.

ERRABAT socio Mors iuncta Cupidine: secum
Mors pharetras, paruus tela gerebat Amor.
Diuertere simul, simul vna & nocte cubarunt:
Cæcus Amor, Mors hoc tempore cæca fuit.
Alter enim alterius malè prouida spicula sumpsit,
Mors aurata, tenet ossea tela puer.
Debuit inde senex qui nunc Acheronticus esse,
Ecce amat, & capiti florea serta parat.
At ego mutato quia Amor me perculit arcu,
Deficio, inyciunt & mihi fata manum.
Parce puer, Mors signa tenens victricia parce:
Fac ego amem, subeat fac Acheronta senex.

COMMENTARII.

I. MORS & Amor è sublimi tela per errorem mutata hinc inde vibrant: Amor iuuenem lethali sagitta ferit & prosternit; Mors decrepitum senem Cupidinis telo vulnerat, & libidine accendit.

II. *Ex Guicciardino detecta Emblematis verissima origo.* GVICCIARDINVS libello quodam Italico, quo res quasdam memoratu dignas, easq; veteres & nouas, tum etiam alicubi festiuas & ioculares, exscripsit, hoc carmen ab Alciato fuisse scriptum testatur, quo tempore in Italia vehemens pestilentia ita grassata est, vt permulti iuuenes extremum vitæ diem clauserint, & senes ferè illæsi atq; incolumes permanserint. Quod facilè mihi probari potest. Sed tamen Emblematis huius materiam video sumptam esse ex antiqua Græcorum fabula, quam Gallicis scriptis mandauit Ioannes Marius Belga, Illustrationum Galliæ scriptor sua ætate nobilis. *Ioan. Marius Belga.* Figmento enim lepido sanè ac festiuo tradit, cur plerique senes amori placido succumbant, quibus potiùs de fato imminente cogitandum erat: contrà iuuenes immatura morte decedant, quorum potiùs fuerat hilarem vitam ducere, & amorem consectari, habita præsertim ætatis ratione. Hoc expressit non inconcinnè aliquis, sed ἀνώνυμος.

Fortè locum horroris plenũ, varijq; timoris,
Et Mors, & penna prapete venit Amor.
Dum trepidant animis, ignita Cupidinis arma
Mors capit, & Mortis frigida tela puer.
Hinc enata lues nostros irrepsit in annos:
Hinc amat ipse senex, hinc perit omnis amans.

Ioachimus Bellaius. Nec verò pigebit ascribere Ioachimi Bellaij Epigramma in hanc sententiam, quod in eius tumulis & poematiis Latinis legitur:

Mutarũt arma inter se Mors atq; Cupido,
Hic falcem gestat, gestat at illa facem.
Afficit hac animum, corpus sed conficit ille:
Sic moritur iuuenis, sic moribundus amat.
Vt secat hic iugulos, oculos excæcat & illa:
Illa vt amare docet, sic iubet iste mori.
Disce hinc, humana quæ sint ludibria vitæ:
Mors thalamum sternit, sternit Amor tumulum.
Tu quoq; disce tuas, Natura, inuertere leges;
Si pereunt iuuenes, depereunt & senes.

Emanuel à Costa. Sed & inter epigrammata Emanuelis à Costa Lusitani, quæ circumferuntur cum titulo, è Græco tale legitur epitaphium:

Mors & Amor quondam tectum venere sub vnum,
Mistaq; in hospitio tela fuere simul.
Cùm nondum clara discessum luce pararent,
Mortis tela puer, Morsq; tulit pueri.
Hinc iuuenes occidit Amor fallente pharetra,
Hinc Mors ipsa suos cogit amare senes.
Sic Didacus perijt Stephanus florentibus annis,
Ereptus Musis, legibus, ac patria.
Quà Tagus auriferas latè dispergit arenas,
Et diua Eiria mœnia celsa videt:

Hic

Hic iuuenem ob matris funus pietate gementem,
Heu heu, lethali cuspide fixit Amor.

III. *ERRABAT socio Mors iũcta Cupidine*] pro Cupidini. Enallage, casus pro casu. Vagabantur igitur simul Mors & Amor, fortè tempore illo, quo *Amor fugitiuus* à matre quęrebatur, conueniunt enim hic signa nonnulla inuentori à Venere præscripta, quæ nos supra Emblemate 114. ex Politiano retulimus; at non ausi sumus Italicum idioma subnectere, ne crambe recocta nauseam lectori pareremus. Huc igitur differre placuit, vt nouo appetitu ad nouum missum accedas, quem Musa Hetrusca Reuerendissimi Abbatis Nicolai de Oddis suauissimis condimentis paratum ministrat. Fruere hoc interim, donec tibi breui integræ epulæ ex vberrimo hoc penu apponantur. Sic ergo loquitur Romana Venus:

Amor fugitiuus Moschi, è Graco in Italicum traductus à Nicolao de Oddis.

Con alti gridi vn giorno
Cercaua il figlio Amore
Venere, e sì le voci sue d'intorno
Riportauano l'ore:
Chi il fugitiuo mio
Trà strade, il picciol Dio
Vidde? Dicalo, e prenda
In premio vn don, ch'il cor d'amor gl' accenda.
Sia di Venere il bacio
Il premio al nuntio, e sia
Premio maggior ch'vn puro e nudo bacio
A quel ch' in mia balia
Darallo: via più caro
Haurai tu il premio e raro,
Hospite e pellegrino
Che pregione daraimi il mio bambino.
Egli hà mille e più segni:
E' di color non bianco
Ma al foco anzi simile, hà gli occhi pregni
Di scintille: ed è anco
(Benche in voce leale)
Perfido e disleale;
Altr' hà in core, altr' in bocca,
E d' ira acceso dardi auenta e fiocca.
E' nel parlar cortese,
Ne l' opre scarso; è al vero
Fiero nemico: hà mille e mille tese
Reti à gli amanti il fiero.
Quand' ei lusinga altrui
Hà minor fede in lui;
Gioca, e 'n giocando fiede,
E dolce in vista pur scherzando riede.
Haue ricciuta e vaga
Lunga zazzera in testa,
Che dolcemente i riguardanti appaga.
Nel volto ei manifesta
Souerchio ardire. e quelle
Picciole sue man belle
Fiedono à dritto segno
Sin d' Acheronte e di Pluton nel regno.
Hà nudo il corpo, e veste
D' alti pensieri ardenti
La mête. Hau' ali al tergo agili e preste,
E quasi angel trà venti,
Hora in seno, hora in gonna
Di giouin vago, ò donna
Vola, e s' interna; e siede
Ne' cori altrui quasi in sua propria sede.
Picciolissimo hà vn arco,
Con l' arco la saetta,
E attende scaltro hor questa, hor quella al varco,
Vola ella leggiadretta
In Ciel non men ch' in terra,
E i Dei (non ch' altro) atterra.
Da gli homeri gli pende
Ricca faretra, oue 'l bel oro splende.
Hà la faretra, l' adre
Saette, con quai punge
Souente amaramente e me sua madre.
E tutt' amaro, ed vnge
D' vn poco dolce il fiele.
A se stesso è crudele,
E con sua picciol face
Il Sole, il Sole istesso abbruggia e sface.
In stretti nodi allaccia
(S' auuien lo troui à sorte)
Di lui l' ali non men che mani e braccia,
Nè le fallaci e accorte
Sue voci attendi; e s' ei
Pianger s' infinge, e i bei
Capelli squarcia, ò panni,
Fuggi, deh fuggi (oime) son frodi e inganni.
Togli, deh, gli occhi al riso:
E s' ei ti porge i baci,
Fuggi, ò riuolgi altroue, ahi cauto, il viso.
S' ei ti parla e tù taci,
Falso è 'l bacio e le labbia,
Han sol veneno e rabbia.
Prezza i suoi doni poco,
Ch' altro non son ch' inganni, altro che foco.
Sprezza pur quanto porge,
Che placido ei s' infinge, e fier risorge.

Possent hæc videri παρέργως, sed occasio Amoris errabundi, tum maximè venustas poematis facilè me excusabunt.

Mors hoc tempore cæca fuit] Mors æquè ac Amor cæca fingitur; vnde per errorem meliora rapere relictis deterioribus dicitur.

Male prouida spicula] Catachresis, quæ tribuitur rei inanimatæ quod soli animatç competit. Talis est etiam illa 6. Æneid.

Ibant obscuri sola sub nocte per vmbras.

Ossea tela mortis. *Mors aurata.*] Ab effectis & consequentibus Morti ossea tela tribuuntur: Cupidini verò aurata, quòd delectent, videanturque mente captis in aliquo esse pretio.

Senex Acheronticus. *Senex Acheronticus.*] Hunc loquendi modum videtur ex Plauto mutuatus, apud quem senex Acheronticus capularem & morti proximum significat. Vide adagiũ, *Alterum pedem in cymba Charōtis habere.*

Ast ego mutato] Adolescentis est prosopopœia de Amore conquerentis, quòd ab eo mortifero telo sit affectus. Et sane ferè fit, vt immodicus amor in iuuenibus mortem arcessat: quod potiùs imprudentiæ & insaniæ iuuenili, quàm Cupidinis sagittis ascribendum est.

Acheron. *Subeat fac Acheronta*] moriatur. Acheron, Acherons, siue Acheruns fluuius inferorum, qui primus animas accedentes excipit: sic dictus, quasi sine gaudio, à particula priuatiua α, & χαῖρον, quod lætitiam sonat. Sunt qui malint dici ἀπὸ τῦ ἄχεος καὶ ῥέω, quasi doloris tristitiæque fluuius. Significationem etiam Acherontis explicat Plutarchus consolatione ad Apollonium, & libro de primo frigido. Præter hunc aũt *Acherontes plures.* inferorũ fluuium plures alios Acherontes appellari proditum est ab auctoribus, quorum vnus ad Heracleam Ponti est, ita appellatus, vt refert Andro Tellus ἐν περίπλῳ, ab Acheronte Mariandynorum Rege, per quorum regionem, vt tradit Euphorion, præterfluit. Is postea Soonautes à nautis quibusdam Megarensibus vocatus est, quoniam ingentem illic maris tempestatem incolumes euaserunt, vt in 2. Argonaut. scriptũ reliquit Apollonius. Meminit & Herodotus de Heraclea, quã Acherusiam accolæ vocant, quò tradit Cerberum ab Hercule ductum esse, ibiq; euomuisse bilem, ex qua venenum, quod aconitum appellatur, ortum est. Iustinus lib. 12. ex Trogi historia mentionem fecit Acherontis, qui est in Epiro, & alterius apud Brutios, apud quem Alexander Epirotarum Rex trucidatus est, Dodonçi oraculi responso deceptus, iubente vt Pandosiam atq; Acherontem caueret. *Alexander Epirota deceptus.* Quæ vtraq; cum in Epiro essent, nescius & vrbem & fluuium cognomines esse in Italia, vt vitaret fatorum minas Italiam petijt, Tarentinis contra Brutios suppetias ferẽs. Qui tandem cùm à finitimis auxilia contraxissent, Alexandrum iuxta fatalem Pandosiæ vrbem amnemq; Acherusium trucidarunt. Cuius rei mentio quoq; est apud Strabonem lib. 6. & Liuium lib. 8. qui apertè ad fluminis etymon respexit, cum ait: Fessus metu ac labore miles, increpans nomen abominandum fluminis: Iure Acheros vocaris, inquit. Quæ porrò historice & fabulosè de Acheronte feruntur habes passim apud scriptores, præsertim Parrhasium in Claud. Apollodorum lib. 20. περὶ τῶν θεῶν, Natalem Comitem Mytholog. lib. 3. c. 1.

IV.

ERROR Mortis & Amoris causa fuerunt hoc loco, iuueni quidem exitij, seni verò libidinis. Et hoc haud rarò contingit, vt aliorum errores alijs sint nociui. Sed huiuscemodi prçsertim senum gaudia, non nisi errores dici possunt, quod Ecclesiast. 2. cap. ostendit: Risum, inquit, reputaui errorem; & gaudio dixi, quid frustra deciperis? *Senum amor, error.* Proinde luxuriam, cum omni çtati turpem, tum senectuti fœdissimam dicit Cicero lib. 1. Offic. & Ouidius:

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Sed quia de Amoris potentia tum in iuuenibus, tum in senibus abundè diximus superioribus quibusdam Emblematis, superuacaneum censeo hic plura aggerere.

Infor-

In formosam fato præreptam.

EMBLEMA CLVI.

CVR puerum Mors ausa dolis es carpere Amorem,
Tela tua vt iaceret, dum propria esse putat?

COMMENTARII.

I. MORS Amori altum dormienti surripit arma, arcum, sagittas, & pharetram; ipsi verò sua vicissim relinquit, falcem cum clepsydra.

II. EIVSDEM est argumenti cum superiori, quo deflet cuiusdam formosæ virginis immaturum obitum. Increpat itaq; Mortem tanquam huius funestissimi mali caussam, nimirum quæ Amori dormitanti tela detraxerit: quo effectum est, vt postmodum lethiferis pro blandis lætisq; vteretur. Ita ferè fit, vt puellæ nubiles tumulo recondantur, quæ potiùs thalamo erant addicendæ. Respexit huc Claudius Minos, dum aliquando epigramma luderet in gratiam nobilis cuiusdam adolescentis, qui magno suo dolore amicam, lectissimam primæque nobilitatis iuuenculam, præmatura morte sibi ereptam lugebat; cuius carminis hæc fuit pars quædam:

Ah virgo infelix, quid te Libitina trucidat
Tam citò, formoso digna puella viro?
Inuidit thalamo tumulus, quo tempe primas
Coniugij tædas ipse parabat Amor.
Sic penetrabilius telum fuit istud Amoris:
Mors aberat, morte cuspide fecit Amor.
Sic malesuadus Amor, Mortis qui spicula dirus

Arripuit, quando lethifer omnis erat.
Sed nil nos questusq; iuuant, mollesq; susurri.
Virgo iaces, thalamis aptior vna tuis.
Quàm miserè ante diem Parcarum stamine rapta
Conderis in tumulo, digna puella thoro:

III. *AVSA dolis es carpere*] decipere, fallere Poetarum est figmentis ludere, rebus incorporeis corpora tribuere, & quicquid naturale vel fortuitum est, ad artem consiliumve referre.

Dum propria esse putas] Allusio ad errorem & mutationem armorum, quam Emblemate præcedente fusè explicauit.

IV. OBIVRGAT (vt dictum est) Mortem, quod Amorem cæcum & puerum fefellerit, tradens illi arcum & sagittas mortiferas, quibus dum pueros & virgunculas percutit, mortale vulnus infligat. Id autem fit immodica amoris vehementia. Quod quidem sæpenumerò contingit, vel cum puellæ amore captæ desperantes expirant, mortemq; spontaneam aliquando malunt, quàm ab aliqua spe incerta ac dubia lactari diutius: aut cùm corporis aliqua ægritudine, vel caussa alia minimè cognita, quo tempore de coniugij negotijs agendum erat, antè mori discunt, quàm viuere incepe rint. Sic enim amor ille cæcus reuera & impatiens, imò verò exspes, corripere tela mortis dicitur, cùm iuuenculæ illæ teneræ & delicatæ aut se falli sentiunt, aut nihil spei fore intelligunt in eo, quem ardenti animo concupiuerunt. Sic plerumq; mala fortuna prosperam illam fallit & superat. Tam enim variæ sunt eius vices, vt cum maximè læta speremus, tristissima eueniant; subitoq; ex flore eius. Nam fata regunt homines. Et venustè canit Ouidius 4. de Pont. *(Puellarũ mors præpropera.)*

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.
Tu quoque fac timeas, & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

In hanc sententiam ita philosophatus est Lucilius, teste Seneca: Non repente in mortem incidimus, sed minutatim procedimus. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ; & tunc quoq; cum crescimus vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: vsq; ad hesternum quidquid transijt temporis, perijt: hunc ipsum quem agimus diem, cum morte diuidimus. Mortis autẽ venturæ tres nuncios recenset Hugo, casum, infirmitatem, senectutem. Casus dubia, infirmitas grauia, senectus certa denunciat. Casus denunciat mortem latentem, infirmitas apparentem, senectus præsentem. Sed fabulam locus iste poscit. Quidã cum morte paciscebatur, ne se improuisum opprimeret, sed mitteret prius qui moneret, quique indicaret ipsam appropinquare. Mors hoc ipsi recipit, cùm non prorsus ipsi parcere posset, non tamen incautum obruturam vnquam. His pollicitationibus securus, idem elatus, animo securo vitam egit: cumq; minimè metueret, ecce mors ipsum ablaturum adest. At miser tergiuersatur, restitat, queritur grauiter, se præter datam fidem fraude circumuentum abripi, Mortis accusat vanitatem: neminem enim adfuisse, qui ipsius aduentum prænunciarit. Sed Mors contrà, plurimos ad ipsum nuncios ablegatos demõstrat. Quid enim? ait. Nonne annis abhinc sex febri, ac post biennium rursum grauedine ac distillationibus laborasti? Nonne & interea sæpè cum tussi capitisq; doloribus es conflictatus? nonnè & nuper anhelasti? quibus omnibus, vt aduẽ tantis mortis prænuncijs, non longè illam abesse commoneri debuisti. Quin etiam paulò ante meum hunc aduentum germanum fratrem ad te misi, veternosum illum soporem, in quo aliquantisper pro mortuo iacuisti. Ita Mors probata fide sua, & altero falsi conuicto, lamentantem ipsum & muliebriter eiulantem abripuit. Discant hinc omnes, quibus propria salus curæ est, quid facere nos oporteat; atq; ô quàm faceremus omnes prudenter, si maturè sarcinas colligeremus hinc abituri, & pulchrum existimaremus, ante mortem consummare vitam, & deinde piè expectare aliquam temporis partem. Ecquem enim nostrum eiusmodi mortis apparitores non multoties interpellarunt, & ad migrandum extimularunt? Scilicet, *(Quotidie morimur.)* *(Mortis nuncij qui.)* *(Fabula.)* *(Sopor mortis frater.)*

Mille modis lethi miseros mors vna fatigat.

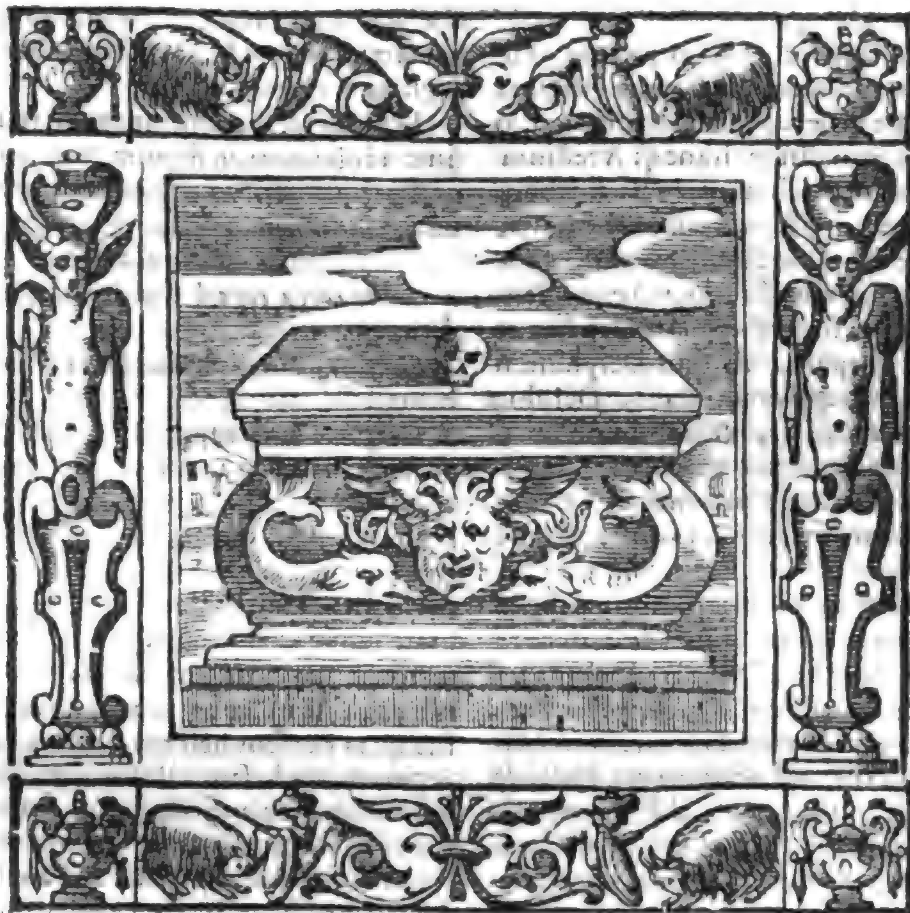
inquit Statius. Quin igitur sursum cursum nostrum dirigimus, & minitantem, imminentem, & exterminantem mortem attendimus, ne simul cum corporis fra-

ctura

ctuta animæ iacturam faciamus? Huc etiam spectat illud, quod prouerbio fertur, *Mors optima rapit, deterrima relinquit.*

In mortem præpoperam.

EMBLEMA CLVII.

QVI teneras forma allexit, torsitq́ puellas
Pulchrior & tota nobilis vrbe puer,
Occidit ante diem, nulli magè flendus, Aresti,
Quàm tibi, cui casto iunctus amore fuit.
Ergo illi tumulum, tanti monumenta doloris
Astruis, & querulis vocibus astra feris:
Me sine abis dilecte? neque amplius ibimus vnà?
Nec mecum in studijs otia grata teres?
Sed te terra teget, sed fati Gorgonis ora,
Delphinesq́ tui signa dolenda dabunt.

COMMENTARII.

I. TVMVLVS splendidè extructus conspicitur, cui insculptum est caput Medusæ inter duos delphines. Delphinorum formam passim in superioribus descripsimus. Gorgonum formam describit Apollodorus lib. 2. nempe quod squamosarum anguium spiris obsita capita haberent, dentes tantos, quanti sunt ingentium aprorũ, manus æreas, alasq; aureas. *Gorgonũ forma.*

II. DEFLET amici cuiusdam præmaturũ obitũ, eumq; commendat à vultus dignitate, nobilitate generis, & amoris cũ Arestio adolescente æqualitate: huncq; Arestium præ cæteris tanti infortunij luctus debere persequi ait: quippè qui cum eo & studijs, & vitæ necessitudine fuerit maximè coniunctus, icircò tanti luctus, vt beneuolentiæ memoriam superstitem proferet hoc cenotaphio, epitaphio, sub quo Delphinum & Gorgonæ imagines emineant. Delphin quidem φιλάνθρωπος, & hominum amasius hic notam amicitiæ præfert. Gorgoneum Medusæ caput pro mortis signo apud quosdam vsurpatur, proque stupore & admiratione ἀναισθησιν inducente, vt apud Pierium lib. 16. Hieroglyph. diligenter explicatur. Philostratus de Perseo: τὸ δεῖμα τῆς γοργοῦς, ἔχων ἀπόθετον, μὴ ἐντυχόντες αὐτῷ λαοὶ, λίθοι γίνωνται. *Seposito Gorgonis terriculamento, ne homines lapidescerent ipsi occurrentes.* Heliodorus histo iæ Aethiopicæ 4. ἡ δ' ὥσπερ τὴν γοργοῦς θεασαμένη κεφαλὴν, ἤ τι τῶν ἀτοπωτέρων, ὀξύ τι καὶ μέγα ἀνέκραγεν. *Illa autem non secus quàm facie conspecta Gorgonis, aut alio terrifico monstro, altum vociferata est.* Hoc de Flaminio Malegucio Regiensi intelligi sunt qui arbitrentur, cuius monumentum, & aerea effigies visuntur Patauij in cœmeterio Ecclesiæ D. Antonij. *Occasio Emblematis.* *Caput Medusæ quid.* *Flaminius Malegucius.*

III. QVI teneras forma] qui ob formæ dignitatem à puellis erat efflictim adamatus.

Tota nobilis vrbe] nobilissimus eius vrbis, vel (quod magis placet) notus seu cognitus, quasi noscibilis. Plautus Pseud. *Nobilis.*

——*cum ijs mihi*

Nec locus, nec sermo conuenit, ijs nunquam nobilis fui.

Occidit ante diem] morte præmatura raptus est.

Nulli magè flendus.] Horatianum istuc imitatur è 1. Carminum:

Multis ille quidem flebilis occidit,

Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.

Aresti] Alluditur ad cognomen Ludouici Areosti, poetæ summi, quem fama est, Flaminium Malegucium peramasse, captum specie ingenij, & morum elegantissimorum. Arestius autem rectè, fuerunt enim qui crederent, Ariostos ab Aristijs manare: & matet L. Ariosti fuit Daria Malegucia Regiensis. *Ludouicus Ariostus.*

Ergo illi etc.] tumulum excitas amicissimo adolescenti, in signum mœroris.

Querulis vocibus astra feris] impensissimè eius obitum defles. Virg. 5. Aeneid.

——*Ferit æthera clamor.*

Sed te terra teget] sepultus, humo conditus es.

Sed fati] mortis huius & præmaturi obitus.

Gorgonis ora] caput Gorgonis. Fuerũt autem Gorgones tres sorores, puellæ pulcherrimæ, filiæ Phorci, nempe Euryale, Sthenio, Medusa, quæ Dorcadas insulas in Oceano Aethiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidos hortos. Hæ ab agilitate nomen habent, γοργὸν enim agile vel terribile significat. Scribit Diodorus fœminas fuisse in Aphrica bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, & earũ reginam Medusam interfecerit. Hæ sorores vnum oculum & vnum dentem habuerunt communem, quo vterentur vbi domo exirent, quem domi in vasculo quodam reponebant. Serenus tamen dicit puellas fuisse vnius & raræ pulchritudinis, quas cùm adolescentes vidissent, stupore torpebant: vnde figmenti sumpta est occasio, quòd si quis eas vidisset, verteretur in lapidem. Vide Ouidium 4. Metamorph. Mantuanum, & Hesiodum in Theogonia. Scriptum reliquit Alexander Myndius eo libro, quem scripsit de iumentis, Nomades animal quoddam in Libya Gorgonem solitos appellare, agrestibus ouibus persimile; quod tamen nonnulli vitulo marino potius esse simile putarunt. Eius animalis eam vim dictus est habere spiritus, vt omnia animalia, quæ sibi obuia fierent, interimeret: comamque habere è fronte ad oculos demissam, quam vbi concutiens & caput vix tandem ob grauitatem *Gorgones.* *Vnde dicta.* *Gorgonis monstra.*

tem

tem aspexisset, eos perimebat, qui visi fuissent: cùm alij inquiunt, non è spiritu, sed aspectu oculorumque radijs id accidere. Testatur lib. 5. Athenæus, multos Marij milites, cùm aduersus Iugurtham militarent, hoc animal, siluestrem ouem esse putantes, insecutos fuisse, ac statim concidisse mortuos, quoniam insequentium strepitum id animal timens, comam, quæ oculos tegit, concussisset. Has Gorgones, siue fœminæ fuerint, siue horrenda monstra, Poetæ ad inferos ad vlciscendos sceleratos postea detruserunt. Vide omninò de his Natalem Comit. Mytholog. lib. 7. cap. 12. & prouerbium, γοργὸν βλέπειν.

Delphin iunctus Cupidini.

Delphinesq; tui.] Pro amoris nota hic Delphinem poni, admonui supra. Dico adhæc, à veteribus quibusdam Delphinē Cupidini iunctum, pro amoris firmitate ἱερογλυφικῶς exprimi solitum. Quod si quis per delphinem celerem obitum significari hoc loco contendat, nequaquam repugnabo: nam delphinem esse celeritatis symbolum, supra Embl. 144. monuimus.

IV. *Humanū est deflere mortem amatorum.*

NON est alienum ab humanitate, in teneræ adhuc ætatis, eximiaq; pulchritudine ac virtutibus ornatis hominibus præproperam deflere mortem: eorum etiam præcipuè, qui non sine magna Reipub. iactura statim in ipsius iuuentutis flore, improba quasi naturæ lege, miserè nobis præripiuntur. Quare hoc loco vides esse etiam signa doloris ac mœstitiæ carmine lepido exprimi ab amico, qui orbus re charissima neque modum, neque finem luctus faciat. Cum hoc fortasse non malè confero illud ex quadam epistola Paullæ & Eustochij, quæ legitur inter Hieronymianas: Mensuram charitas non habet, & impatientia nescit modum, & desiderium non sustinet. Hæc sanctæ virgines. Exemplum non malè, vt opinor, quadrat Artemisiæ, quæ Mausolæum excitauit, argumētum mœroris perpetui, sed signum tamen gloriosæ iactantiæ, de quo Gellius in noctib. Atticis. Propius est quod Corn. Tacitus, de Germanici vxore, mariti veneno extincti, arte Pisonis, præproperum funus lamentante, ac vindictam persequente. Vetera isthæc, aliaq; plura. Ecquid enim, vt de cæteris taceam, luctum memorem S. Patris Hieronymi in funere Nepotiani, in ipso flore ætatis extincti? & quid lamenta Bernardi in morte Gerardi fratris, cuius vt dispensatoris opera vicaria vtebatur? Nullus tamen horum fletu vel lacrymis mortem flectere potuit, hæc enim omnia æquat absq; aliquo respectu, iuuenes, senes, deformes & speciosos rapit, vt venustè cecinit Ouidius in consolatione ad Liuiam de morte Drusi:

Fortuna arbitrijs tempus dispensat vbiq;
Illa rapit iuuenes, sustulit illa senes.
Quaq; ruit furibunda ruit, totumque per orbem
Fulminat, et caecu caeca triūphat equis.

Mortis necessitas.

Morimur omnes communi & necessario decreto, tardiùs aut citiùs: qui sanxit legē sicut infinitus est, nec circumscriptus tempore aut loco, ita noluit determinari aut terminari certis interuallis: indicta est & promulgata semel stricto imperio, à supremo tribunali, vniuersis qui subsunt, irreuocabili sententia, natis, nascituris, primis, infimis, fœminæ, viro, homini, bruto, seni, iuueni, probo, reprobo. Suus cuiq; triens in hunc censum conferendus. Tributum est magni Dictatoris, à quo nullum priuilegium aut immunitas eximit, nulla dies præscripta solutionis, singula momenta sunt; comparendum, quando citamur, præcisa mora & in puncto. Dura seruitus est, inquis; rectè, cogita fontem, & in te riuulus labitur adhuc quisquis es, bibimus ex eadem cisterna venenum omnes, ex quo debitum hoc mortis. Contrahe tu iam frontem vtut vis, aut explica, redimi debet & expungi hodie, cras, in articulo, ad nutum citantis, hæc drachma: curemus vt parata sit cùm exigitur. In hoc vnico studio dies vitæ conteramus, nec tam in oculis obuersetur memoriæ breuitas, quàm felix & optatus exitus, qui testis erit non solùm terminus æui transacti. Quare magnum signum constantiæ & fortitudinis censeo in homine Christiano, mortem contemnere; sed maius, cauere ne improuisa sternat & filum scindat. In audacem & furiosum illud etiam, in prouidum & prudentem hoc tantum cadit. A Marte & sanguine generositas quædam deriuatur, quæ formidinem expellit in præsenti periculo; à Deo vero & meliori mente duntaxat, ne imparatos opprimat, dum in flore sumus & incrementis æui, aut in cursu deuio, qui auertit à meta. Crebrò subeat in mentem, natiuitatis exordia non rarò finem esse nascentium, & in stadio hoc eos

qui

qui certant, præcipitari, non currere. Inter metam & carceres interdum vix passus diuidit, & pede eodem tangitur vtraq; extremitas, quæ inducit, quæ educit. Age verò, extendamus amplioribus spacijs, & largiamur non annum, sed sæculum victuri, quid tum? morituro tamen aliquando hoc euoluto. Damnatus ad furcam nescio quid solatij capiat, cui suspendium in pauculos aliquot dies differtur. satis grande supplicij genus vel sola formido. Infamis catasta vinctū aliquē tenet, aut obscurus alius carcer, venit lictor & sententiam Prætoris nunciat: capite lues, inquit, admonitus maturè supputa noxas vitæ, & compone te ad mortem. Talis conditio nostra omnium profectò; edixit funestum illud & capitale decretum orbis iudex, in ergastula coniecti sumus & vincula velut quædam huius corporis, vnde ratione alia nulla nisi via mortis extrahimur, quę communis porta est. Egrediamur sponte, quando soluit qui ius habet, quoniam non alia liberatio è catenis istis. Mortales sumus; hæreat vox saltem & admoneat sortis, & exempla ab omni æuo & gente. Da hominem à primo homine, qui huic edicto se subduxerit, nemo excipit aut prouocat; nasci aperire est carceres ad hunc scopum, dum currimus, morimur. Qui creditori ex pacto obligatur, solicitus est de satisfaciendo, & ad lituram properat expungendi nominis: & nos, qui in rationario codice generalis tributi huius tenemur deuincti, cura nulla tangat solutionis? Oscitantis animi vitium est, & fluxæ atq; supinæ securitatis. Liberiùs transitur in vitia, vbi memoria istorum languet aut prorsus excutitur: recenti verò illa & florida, reuocamur ab illicitis, cohibente formidine, quæ transmigrandum hinc tacitè suggerit, nec stabilem ac permanentem locum esse in hoc sæculo. Ita enimuero ratiocinari conuenit; in rebus omnibus uicissitudo cernitur & duratio finita, labuntur & cadunt, surgunt & florent; regni vnius clades alterius fulcrum est, natio euersa stirpem aliam suscitat, & ex reliquijs noua gens emergit. Circularis est hæc ac perpetua quædam conuersio, neque praxis ab orbe condito magis trita, quàm destrui & perire. Areæ spectantur inter densissimos vepres, quibus ingentes olim vrbes innixæ; vestigia apparent & rudera vastissimæ molis, meatus & cuniculi subterranei deriuandis fontibus: ostenduntur monimenta, quę solam vmbram adhuc referunt, vt dici queat; hic quondam castellum fuit aut statio Romani militis; hæc Alemannorum sedes & tentoria; hæc deuastata ab Hunnis arx vel ciuitas, hæc à Vandalis aut Longobardis; hic ripas Rheni, hic Danubij pontibus iunxit Cæsar; in hoc loco Tiberij palatium, in hoc Drusi prætentis sæculis; hic Vari legiones extinctæ, hic Iulij Apostatæ, hic Allobrox, hic Heluetius & Sueuus exuti castris. Sic attoniti per Germaniam narramus interdum & miramur fluxum istum temporum ac rerum, ita tamē plerisq; nostrum oculos perstringit terrenæ vanitatis fulgor, vt abiecto mortis metu, vota mittamus vltra conditionis humanæ limites, & quasi nunquam morituri laxè & impunè viuamus. Non plus mouent ruinæ destructorum operum, aut ossium cryptæ & sepulchra, aut cadauerum aggeres, quàm perditum latronem cadauer alterius infami suspensum patibulo, vel traiectum conto; videt, nec reputat ad se pertinere rigidæ iustitiæ publicum illud spectaculum: idem nobis accidit, qui in media morientium strage nihil minus quàm de morte cogitamus. Non sic quidam spectatæ sanctitatis vir, qui iam senio grauis ad insequentis diei conuiuium inuitatus: Si quid, ait, nunc ex me vultis pręsto sum; quid verò cras agendum sit, vos quibus vacat considerate, ego enim à multis annis crastinum non habui. O ter felicem talem. Quid enim miserum formidare potest, qui crastini curis resectis, hunc diem vt extremum præordinat, vt extremum aspicit? Hunc certè summa cum delectatione viuere necesse est, impletis vitæ officijs, & sarcinulis ritè compositis adhuc inter homines cunctantem, & nihil iam prę ter Dei reuocantis imperium expectantem. Sed hic *Terminum* figamus.

Conditio vitæ humanæ.

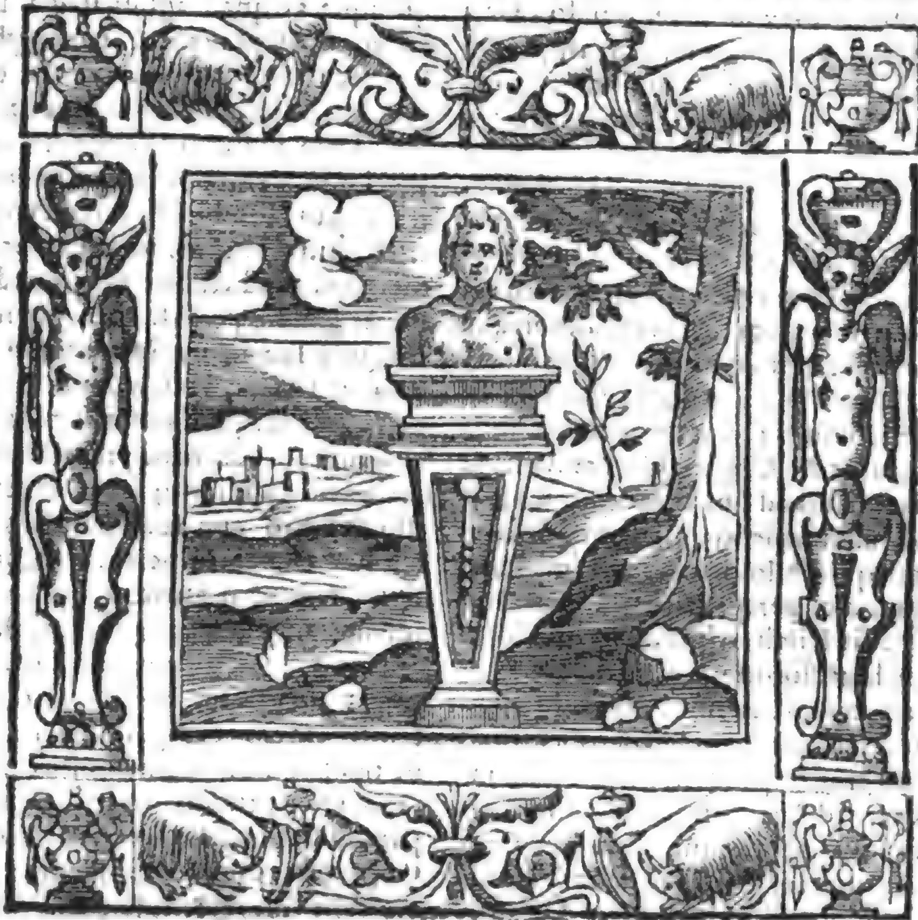
Omnium rerum vicissitudo & interitus.

Pij cuiusdam viri dictum.

Terminus.

EMBLEMA CLVIII.

QVADRATVM infoditur firmissima tessera saxum,
Stat cirrata super pectore imago tenus,
Et sese nulli profitetur cedere: talis
Terminus est, homines qui scopus vnus agit.
Est immota dies, præfixaq; tempora fatis,
Deq; ferunt primis vltima iudicium.

COMMENTARII.

I. IN quadrato lapide seu basi superemi- net trunca effigies hominis pectore te- nus, vultu iuuenili, capillis vtrinq; pendu lis. Probaretur meo iudicio, si iuncta esset inscriptio, NVLLI CEDO, id enim tertius versus requirere videtur.

II. *Solon Atheniēsis.* SVMPTVM est hoc Emblema ex illa nobilissima Solonis Atheniensis Philosophi voce, de qua Iuuenalis Sat. 10. sic loquitur:

Festino ad nostros, & regem transeo Ponti,
Et Crœsum, quem vox iusti facunda Solonis
Respicere ad lōga iussit spacia vltima vitæ.
Et Ouidius 3. Metamorph.
——scilicet vltima semper
Expectanda dies homini est, dicią; beatus
Ante obitū nemo supremaq; funera debet.

Sed iam cum Sanctio historiam Solonis paulò fusius narremus, idq; Herodoti verbis, qui ita inquit in Clio: Solon vir Athe- niensis *Historia Solonis ex Herodoto.*

nienſis cùm leges iubentibus Athenienſibus tuliſſet, decem annos cauſa contemplandi nauigando peregrinatus eſt, vt nequam legum, quas condiderat, abrogare cogeretur. Nam hoc Athenienſes ipſi facere nequibant, maximo iureiurando adacti ad eas decem per annos ſeruandas, quas ipſis Solon condidiſſet. Harum itaq; legũ, ac contemplandi gratia Solon peregrè profectus in Aegyptum ad Amaſim ſe contulit, & Sardis ad Crœſum. Eò cùm peruenit, hoſpitaliter in regiam à Crœſo exceptus eſt, tertioq; aut quarto quàm venerat die, iuſſu Crœſi miniſtri circumduxerunt hominem circa theſauros, omniaque quæ illic inerant magna atq; beata oſtentarunt. Contemplatum eum cuncta, & vt ſibi opportunum fuerat intuitum, talibus percunctatus eſt Crœſus: Hoſpes Athenienſis, quia multus ad nos rumor de te emanauit ob tuam ſapientiam, tuamq; diſcurſationem, qui philoſophando permulta videndi gratia es peregrinatus, ideo mihi cupido inceſſit ſciſcitandi te, ecquem vidiſti omnium beatiſſimum? Sperans videlicet ſe inter homines beatiſſimum eſſe, ita ſciſcitabatur. Solon nihil admodum veritus, ſed vt res erat reſpondens: Ego verò, inquit, Rex, vidi beatiſſimum Tellum Athenienſem. Quod dictum admiratus Crœſus inſtat interrogare: Qua de re Tellum iudicas eſſe beatiſſimum? Quòd, inquit, Tello in Repub. bene inſtituta filij erant honeſti & boni, eorumq; ſingulis liberi, hiq; omnes ſuperſtites: & cùm hoc vitæ quantum in nobis ſitum eſt, bene traduxiſſet, obitus ſplendidiſſimus obtigit. Siquidem prælio, quod Athenienſes cum finitimis geſſere apud Eleuſinam, hic cùm auxilio veniſſet, hoſtemq; in fugam vertiſſet, pulcherrimam oppetijt mortem: quẽ Athenienſes quo loco occubuerat, in eo loco publicè humauerunt, magnificeque honorarunt. Multa de Tello ac beata vita referente Solone, excitatus Crœſus interrogat, Quemnam ſecundum ab illo vidiſſet, putans haud dubiè ſecundas ſe partes eſſe laturum. Cleobin, inquit ille, & Bitonem: quippe his & genus Argiuum erat, & victum ſuppeditabat. Adhæc corporis robur tantum, vt & in certaminibus ambo pariter victores extiterint, & de iis hæc memorantur. Cùm dies feſtus Iunonis apud Argiuos eſſet, oporteretq; omnino matrem horum ad templum ferri bobus iunctis, hiq; boues ex agris eis ad horam præſtò non eſſent, tunc iuuenes excluſi tempore iugum ſubeuntes plauſtrũ pertraxerunt, quo mater vehebatur, & quinque ac quadraginta ſtadia trahentes ad templum peruenerunt. Quibus cùm hæc feciſſent, & ab omni cœtu conſpecti fuiſſent, optimus obtigit vitæ exitus. Per quæ Deus indicauit, ſatiùs eſſe hominem mori quàm viuere. Nam cùm circumſtantes Argiui laudibus tollerent viri quidem conſilium filiorum, fœminæ verò eorum matrem, quod talibus filiis prædita eſſet, mater gaudio perfuſa cùm liberorum factu, tum fama, ante ſimulacrum ſtans precata eſt Deam, vt Cleobi & Bitoni filiis ſuis daret id, quod optimum eſſet homini contingere. Poſt hanc precationem vbi ſacrificarunt epulatiq; ſunt, quieſcentes in illo delubro non ſunt amplius excitati, ſed hoc vitæ exitu perfuncti. Quorum effigies, tanquam virorum qui optimi extitiſſent, Argiui factas apud Delphos collocarunt. Et his quidem Solon ſecundas beatitudinis partes tribuebat. Crœſus autem cõturbatus ait: Hoſpes Athenienſis, adeone tibi pro nullo contemnitur noſtra felicitas, vt ne priuatis quidem viris nos æquiparandos ducas? Cui ille: In diuturno, Crœſe, tempore multa videntur, quæ nemo velit videre, & tolerantur multa, quæ nolit quiſpiam tolerare. Proponamus enim homini vitæ terminum ad ſeptuaginta annos, qui anni conſtant viginti ſex millibus quingentis quinquaginta diebus: horum dierum omnium nullus prorſus qualem alius rem affert. Ita igitur, Crœſe, calamitoſus eſt homo. Verùm tu mihi videris & diuitiis valde pollere, & permultorum hominum eſſe rex; ſed de quo me interrogaſti, eum nondum te appello, priuſquam bene vita functum te audiero. Neq; enim beatior eſt, qui magnis opibus præditus eſt, eo, qui diurnum victum habet, niſi eidem omnibus bonis prædito fortuna conceſſerit bene vita fungi. Prius tamẽ quàm ad obitum peruenerit, nequaquam beatus eſt appellandus, ſed fortunatus. Quæ omnia conſequi quamdiu ſis homo, impoſſibile eſt: Omnis rei oportet inſpicere exitũ, quò ſit euaſura, quoniam multos Deus, quibus fortuna ſuppeditauerat, radicitus euertit. Hæc Solon. Et hactenus de his, quæ

Crœſi theſauri.

Tellus beatiſſimus iudicatus.

Cleobis et Bito beati. de quibus Virg. 3. Georg.

Satiùs hominẽ mori quam viuere.

Nemo ante obitum beatus dicendus.

quæ pertinent ad præsens Emblema. Sed quoniam crebrò sollicitatus sum à quibusdam (verba sunt Francisci Sanctij) ne in his meis scholijs concisas & truncas vel fabulas, vel historias narrarem, decreui ex eodem Herodoto (monente etiam Socrate in Gorgia, ne fabulas truncas dimittamus, sed caput imponamus, ne absq; capite truncæ oberrent) subiungere, quæ Crœso euenerint, post acceptum à Solone responsum. Crœsus igitur oraculo Apollinis perperam intellecto, in Cyrum expeditionem parauit; vbi à Persis captus ad Cyrum perductus fuit. Eum Cyrus vinctum compedibus super ingentem lignorum struem imponit, circaq; eum bis septem Lydorũ filios, siue habens in animo primitias has alicui offerre Deo, siue volẽs votũ persoluere, siue cupidus sciẽdi numquis dæmonum liberaret Crœsum, quem religiosum esse audierat, quo minus pyræ impositus viuus concremaretur. Crœso autem super pyram stanti, etsi in tanta calamitate posito, tamen venisse in mentem Solonis, quod ab eo sibi nutu Dei fuisset dictum, Ex viuentibus beatum esse neminem. Quod dictum vbi subijt Crœso, ferunt eum ex vehementi defectione animi victum, ingemiscentem ter Solonem nominasse: & Cyrum, cùm audisset, iussisse interpretes eum percunctari, quemnam inuocaret; illosq; accedentes fuisse percunctatos, & hunc interrogatum silentium egisse. Deinde cùm loqui cogeretur dixisse: Illum nominaui, qui vt omnes alloqueretur, potiùs quàm ingentem pecuniam præoptarem. Eum non planè loquentem rursus interrogant, quidnam esset quod dixisset. Efflagitantibus atq; infestantibus interrogatione, inquit, quemadmodum Solon ad eum venisset, &c. Hæc Crœso referente, iam pyra incensa ardere inceperat. Cyrus auditis per interpretem quæ Crœsus retulerat, pœnituisse dicitur, cùm se quoq; hominem esse cognosceret qui aliũ hominem, qui se inferior opibus non fuisset, viuum rogo traderet. Præterea veritum ob id pœnam, ac reputantem nihil esse in rebus humanis stabile, iussisse ignem celerrimè extingui. Verùm eos, qui ignem conabantur extinguere, non eualuisse. Ibi Crœsum cognita per Lydos Cyri pęnitentia, cùm cerneret vnumquemq; extinguẽdo deuoluendoq; igni incumbentem, nihil tamen profici, exclamando inuocasse Apollinem, vt ipsi adesset, si quod ab eo donum illi gratum fuisset oblatum, ipsumq; præsenti malo liberaret. Ita cum lacrymis Crœso Deum inuocante, nymbos repentè (cum serenum ac tranquillum esset) confractos esse, imbresque erupisse, ac vehementissima aqua pluisse, & rogum extinxisse. Ita Cyrum cognito Deorum cultorem esse ac bonum virum Crœsum, eum in amicitiam recepisse, magnaq; in obseruantia habuisse. Hæc ex Herodoto, multis breuitatis gratia omissis. Nunc de Termino aliquid dicendum. Olim agri lapide quadrato terminabantur, qui ferè hominis formam repræsentabat, & ab Ethnicis pro Deo colabatur, quemq; Terminum à determinando appellabant. Fingunt Poetæ, hunc nemini Deorum locum concedere, ne ipsi quidem Ioui: tribuitur enim illi id, NVLLI CEDO. Apud eosdem lapideus Terminus in Capitolio diuinis honoribus est celebratus; autoresq; sunt, saxum illud fuisse, quod Saturnus deuorare non potuerit propter magnitudinem, cùm Iouem se deglutire crederet. Sic illa vetusta superstitio tota fabulis comminiscendis implicabatur. De Termino Tibullus mentionem facit lib. 1. eleg 1.

Crœsus à Cyro captus. *Solonis laus à Crœso.* *Cyri pœnitentia.* *Terminus quid.* *Terminus Capitolij.*

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in triuio florida serta lapis.

Et elegantissimè Ouidius 2. Fastor.

Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoq; numẽ habes.
Te duo diuersa domini de parte coronant,
Binaq; serta tibi, binaq; liba ferunt.

Et postquam modum, quo Termino sacra fierent, enarrasset, subiungit:

Tu populos, vrbesq; & regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
Legitima seruas credita iura fide.

Et duobus distichis interpositis:

Quid noua cum fierent Capitolia? nempe Deorum
Cuncta Ioui cessit turba locumq; dedit.
Terminus (vt veteres memorant) inuentus in æde
Restitit, & magno cum Ioue tẽpla tenet.
Nunc quoq; se supra, ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.

Ter-

Termine, post illud leuitas tibi libera non est,
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem præposuisse Deo.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
Clamato: Tuus est hic ager, ille tuus.

De Termino plura D. Augustinus lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 13. Gyrald. Syntag. 1.

III. *Quadratum saxũ cur Termino conueniens.* *QVADRATVM infoditur*] Hic statuitur saxum quadratum. Aptè conuenit Termino quadratum saxum, vbi residit, vtpote stabili, nec mouendo loco: nam figuram quadratam habentia corpora, in quãlibet partem proiecta ceciderint, quadrata basi innituntur, ac rectè semper insistunt.

Firmissima tessera] Alludit ad pertinaciam Termini, qui nec ipsi Ioui voluit concedere, cùm noua Capitolia fierent, vt præter iam citatos autor est Liuius Decad. 1. lib. 5. in calce. Quid autem sit tessera dictum est in Præfatione Emblem. pag. 3.

Cirratus. *Stat cirrata.*] Cirrati sunt, qui capillos habent cirratos, cincinnos calamistratos. Cirrus, ad contorquendos capillos comparatum instrumentum, quasi in circum tortus. Martialis lib. 9. Epigram. 30.

Nec matutini cirrata caterua magistri.

Persius Satyra prima:

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

Et sese nulli profitetur cedere] Sententia legitur hac formula, NVLLI CEDO.

Ænigma de Termino. Extat super hac re bellum ænigma Varronis apud Gellium lib. 12. cap. 6. quod soluit Politianus in Miscel. cap. 36. Est autem huiusmodi in tribus Senarijs:

Semel minusne, an bis minus sit, nõ sat scio,
An vtrumq; horum, vt quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Dubitat ergo hic scirpi auctor, semel minus, an bis minus fuerit, an vtrumq; horum: ex vtroq; autem, hoc est, ex semel & bis resultat ter. Quare non semel minus, non bis minus, sed Ter minus fuit, qui Ioui ipsi Regi noluit concedere.

Talis Terminus est] Applicat antiquorum figmentum ad terminum vitæ nostræ, statutum enim est hominibus semel mori; vnde inquit versiculus, *Talis est terminus*, scilicet vitæ hominum, *qui vnus scopus agit homines*: id est, ad quem scopum omnes aguntur homines.

Est immota dies] certus est à Deo constitutus mortis terminus. Hanc sententiã sic extulit Seneca in Hercule furente:

Certo veniunt ordine Parcæ,
Nulli iusso cessare licet,
Nulli scriptum proferre diem.

Sic Lucretius lib. 3.

Certa quidẽ finis vitæ mortalibus astat.

Et Sillius Italicus lib. 3. belli Punici:

Et pace, & bello cunctis stat terminus æui.

Vide, si plura de hac re cupis, adagium, *Finem vitæ specta.*

Vnus dies de alio iudicat. *Deq; ferunt primus*] Seneca Epist. Vnus dies de omnibus fert sententiam. & Plin. Hist. nat. 7. c. 40. Ita est profectò, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus. Quid enim huc aggeram illud Pindari Olymp.

Ἁμέραι δ' ἐπίλογοι
Μάρτυρες σοφώτατοι.
Dies posteriores
Testes sapientissimi.

Sic Ouidius in Epist.

Exitus acta probat.

Spectat huc D. Hieronymi locus ad Furiam matronam, vbi de seruanda viduitate: Falsus rumor citò opprimitur, & vita posterior iudicat de priore. Idem ad Rusticum: Non est facile de prouecta ætate suspicandum: quin & vita præterita defendit & honorat vocabulum dignitatis. Hæc Hieronymus benè ac cordatè. Alioqui numquam erratur periculosius, quã cùm sinistrè de alijs suspicamur, & quæ nobis dubia sunt, in sinistram partem traducimus. Quod cùm facimus, non meminimus nos homines esse, vel quod ille,

Nos temerè in nosmet legem sancimus iniquam.

Quid? quos putamus esse desperatos ac perditos, fient aliquãdo meliores; & quos censemus frugi, continentes, inculpatos, mutato proposito fient improbissimi. Vno verbo, non semper de primis ferunt vltima iudicium, quia potest quis toto vitæ stadio profligatus extitisse, qui supremum diem beatè, pieq; claudat. *At non semper.* Occurrit quod Plinius Secundus refert, de quodam toto vitæ genere dissoluto, qui tamen moribundus optimum testamentum fecerat; vnde colligit, non semper esse prouerbium veridicum, quod vulgò iactatum olim, *Testamentum esse speculum morum*, lib. 8. epist. 18.

Hic

IV. *Mors ineuitabilis.* HIC Termini pictura nihil vlli concedentis, mortem significat, quæ ineuitabilem habet in res quascunque necessitatem: ad quam cùm peruenimus, tum solent hominum, qui superstites sunt, liberę de nobis esse opiniones atq; iudicia. Quòd enim vltima quæq; & postremò facta, imò verò interdum cogitata tam lynceis oculis inspici soleant, tamq; securè ac seuerè accipiantur, nostræ partes sunt, ne nostrapte culpa in conficiendo vitæ huius nostræ cursu aliquid agamus, aut etiam moliamur, ex quo sinistri quidpiam de nobis homines iudicare possint. *Quid viuendo cogitandũ.* Quod facilè consequemur, si Terminum, id est, extremum vitæ diem perpetuò, aut quidem sæpe ob oculos ponamus, qui Terminus cùm minimè cedat principibus etiam viris, de quibus mortuis tam intrepidè fama pronunciat, quid de nobis infima conditione hominibus existimandum? *Terminus mors.* Et hũc mortalitatis terminum Aeternitas excipit, id est, tractus ęui infinitus, cui soli Terminus cogitur cedere. *Terminus æternitati cedit.* Veni Plato cũ tuis calculis & abaco, cõpone myriades quotquot potes, multiplica per tot milliones; repete magnum illum annum tuum innumeris reuolutionibus, non exhauries summam, nõ produces, nulla cogitatione mensurabilem. *Æternitatis consideratio.* Vt in circulo extremitas non datur aut globo, sic in spacio illo durationis, vbi vltima prima sunt, finisq; annorũ annos inchoat, vt monas in numeris: puncta sunt principij centuriæ transactæ, & quidquid effluxit instans fuit, nec particula, sed atomus velut in immenso hoc nexu. Trahit me hic Terminus in hanc contemplationis abyssum, & quo longius progredior, minus tango portũ; in gyro voluor temporum ineluctabili vortice; inter initia consisto semper, ingentia licet spacia emensus: medium viæ cum capite, & hoc cum calce nectitur, retundor enim à fine mox ad exordia, dum supputo, nec primum terminum verè assignare possum, quia claudens alter excurrit sine termino. Citius in arenis colligendis ab Erythræo littore, quàm ab isto labore me expediam. Quod euenire solet Oceanum ingressis, vt quanto fortius impellunt & fugiunt vndas, tanto profundiùs intrent; idem mihi in æternitatis hoc scrutinio; ò salubri, si pietati & sancto timori conciliando, quo vtiq; tendere debet omnis hæc speculatio, inutilis aliàs & curiosa, si ad alium finem. Cur enim non ad meliorem illum, vt præparet mentem ad fruendum cum perenni gaudiorum affluentia? Talis namq; est conditio animæ nostræ, vt capax sit dimensionis huius ad filum diuinitatis extensæ, magno incomparabilis excellentiæ argumento: *Anima hominis æterna.* cum Autore enim hoc commune habet, in quo apex consistit supremæ felicitatis, viuere vitam immortalem in flore & vigore, nec senescere vnquam. O acerbum priuilegium his, qui in deteriorem sortem transcripti tortoris libidini subiacent, qui æterni etiam seminis est & corruptionis expers. Nulla cogitatio grauius pungit & lãcinat animum quam hęc, quæ perennantis æui spacia & coæquatam pœnarum seriem discursu metatur. Acuta spina est, proh Deũ, meminisse; neruos omnes tremor atq; ossa percellit, nec stringit tamen aut cohibet lasciuientes & indomitos appetitus. Quò ruimus stolidum hominum & miserabile vulgus? Voraginem videmus & puteum inferni irremeabilem, *Mortaliũ cæcitas.* qui absorbet nec reuomit, dũ viuit Deus: incurrimus tamen. Nihil communius peccato, nihil certius damnatione, quæ finita si esset aut cum mensura & modo aliquo, excusanda quadamtenus videretur cæcitas ista & stupor mortalium; magnum enim solatium liberationis spes, & cortigendi non perdendi carcer. Nunc cum tormentorum meta Aeternitas sit, sponte se implicare, furorem an rabiem dicam? neutrum: electa pernicies est & voluntaria infelicitas. Laxo & hianti rictu sese aperiunt inferorum illæ fauces; inclamatur quotidie nostris auribus periculum esse, cauendum ne pes aberret, figendum cautè. Nos verò quid? quasi temulentus aliquis aut phanatico spiritu agitatus, ambiguo & vacillanti passu vestigijs errantium insistimus, & sequimur præeuntes ad foueam vsq; Stygij leonis, ex qua calcaneum intrantibus obuersum nondum apparuit: vt prudentior fuerit vulpecula illa in fabulis decantata, quæ pedis errore admonita maturè resilijt, quàm nos rationis luce præditum & futurorum præsagum genus. Sed quò labor, æternitas me ferè extra terminum secum abripuit: redeo. Quidam suspicantur his verbis Erasmi (vt loquuntur) immodestiam modestè carpi (quod coniectaneum an probare debeam,

non-

nondum scio) quòd in annulari digito Terminum depictum habuerit cum inscriptione, NVLLI CEDO: quasi significaret hoc symbolo in literarum cognitione se nemini cedere. Eam ob rem eum plerique sugillarunt, interq; cæteros Caruaialus Franciscanus quadam Apologia in Erasmum, cuius hic verba malo adscribere, quàm aliquid de meo fingere. Malè habet Erasmum, inquit ille, quòd Ecclesiæ doctores & Euangelistæ ad numerum quaternarium sint redacti, quòd videat se non posse inter illos computari, neq; credit se illis esse inferiorem, qui nulli cedit: hoc enim elogio sua scripta claudit Erasmus, *Cedo nulli*. Et, vt nemini fas sit ignorare hanc Erasmi præcipuam insaniam, apponit Dei Termini effigiem cera signatam, qui Deus nec ipsi quidem Ioui cedebat. Nonne hæc Erasmi insolentia omnes eius insolentias superat? Non cedis Erasme Budęo? non cedis Capnioni, Clitoueo, Pico, aut Angelo? Cedo, inquit, nulli. Non cedis Augustino, Ambrosio aut Hieronymo? Cedo nulli. Non Hilario, Cypriano, Lactantio, aut Origeni? Nulli. O felix sæculum, cui talis homo datus est? Hactenus Caruaialus: cui vt affectibus plus quã par erat indulgenti, nimiaq; animi impotentia debacchanti, animosè satisfecit Erasmus, his planè verbis: Vt doceat me discruciari, quòd non annumerarer quatuor Ecclesiæ doctoribus, profert symbolum annuli mei, in quo est figura Termini: adieci, *Concedo nulli Terminus*. Et est Iambicus dimeter: si inuertas, Trochaicus est totidem pedibus, *Terminus concedo nulli*. At in fusili Termino habet, ὅρα τέλος μακρȣ̃ βίȣ: item Latinè, *Mors vltima linea rerum*, indicans mortem nulli cedere, meq; ipsum admoneo, instare supremum vitæ diem, quemadmodum Prudentius:

Erasmi Terminus.

Caruaialus in Erasmum.

Erasmi responsio ad Caruaialum.

Instat terminus, & diem
Vicinum senio iam Deus applicat.

Idque scripto quoque vulgato declaraui. Hic itaq; Terminus dicit omnibus, *Concedo nulli*, non Erasmus. At me ferociter appellat Pantalabus: Quid ais Erasme? non concedis Clitoueo, non Hilario, non Cypriano, non Budęo, non Nebrissensi, nõ Thomę, non Augustino? Si vis vt meo nomine respondeam, nemini non concedo. Si postulas vt Termini, id est, mortis nomine respondeam, dicam, Non concedo leonibus, non elephantis; non cedo Monarchis & summis Pontificibus; non cessi Prophetis & Apostolis; deniq; nec ipsi Francisco cessi. Eat nunc, & iactet Termini mei superbiam. Hactenus Erasmus. Porrò Iulius Cęsar Scaliger oratione quadam in Erasmum eum acutè transfixit, vt hominem, qui Ciceronis luminibus voluerit obstruere, quo sua vnius scripta legerentur. Certè video Ciceronianos omnes, qui paulò ante nostram ætatem non parua sua laude Tullianam eloquentiam æmulati sunt, nõ alia causa vnum Ciceronem in linguæ Latinæ Capitolium inducere conatos esse, quam vt Erasmianum Terminum inde eijcerent. Deniq; apud auctores colligere est, Terminum sublimitatis & gloriæ symbolum esse, atq; etiam disciplinatum cognitionem interdum pro symbolo referre. Etenim qui strenuè decurso spatio in literis profecerit, & ad tranquillum iam vitæ portum applicuerit, vndecumq; prudentissimus effectus, neq; secundis intumescit insolenter, neq; aduersis perturbatur, atq; in vtramque fortunam ita se comparat, vt æquum & indomitum ad omnes casus animum præ se ferat. Pierius lib. 3. 8. & 49.

Iulius Scaliger in Erasmum.

Terminus sublimitatis symbolũ.

Opulenti

Opulenti hæreditas.

EMBLEMA CLIX.

PATROCLVM falsis rapiunt hinc Troes in armis,
Hinc socij, atque omnis turba Pelasga vetat.
Obtinet exuuias Hector, Graciq; cadauer.
Hæc fabella agitur cùm vir opimus obit.
Maxima rixa oritur, tandem sed transigit hæres,
Et coruis aliquid, vulturijsq; sinit.

COMMENTARII.

I. CADAVER proiectũ à coruis & vulturibus discerpitur: hinc mortuus ad tentoria defertur, illinc præda à militibus ad ciuitatem asportatur.

II. *Patroclus.* PATROCLVS Menœtij & Sthenales filius fuit, qui occiso per ludum astragalorum Cleonymo, seu, vt alijs placet, Æane Amphidamantis filio, solum vertẽs in Phthiam venit, vbi à Peleo propter generis propinquitatem susceptus est, & vnà cum Achille apud Chironem educatus, cum eodem arctissima amicitia coniũctus vixit. Postea etiam cum Achille ad expeditionem Troianam profectus est, vbi armis Achillis indutus, cum Hectore pugnans ab eodem confossus occubuit. Huius interitum quia multis describit Homerus Iliados 17. huc inferre non videbatur operæ precium; summam totius rei præsens Emblema continet. Origo verò

Origo Emblematis. illius petita apparet ex conuiuio Luciani, cuius hæc sunt verba: Iamque tollebant Aristænetus atque Eucritus ex his, quæ sibi fuerant proposita, suam vterq; partẽ. Tum ego quæ mihi, & Chæreas item quę sibi erant proposita, eundem ad modum Ion & Cleodemus. Porrò Diphilus etiam Zenonis digressi partem tollere parabat, affirmans vni sibi ea fuisse proposita; atq; hac de caussa cum ministris dimicabat, ac vicissim inter sese trahebant, manibus vtrinq; in auem iniectis, non aliter quàm Patrocli cadauer hinc atq; illinc attrahere conantes.

III. *FALSIS in armis*] indutum armis non suis, sed Achillis. Alludit autem ad illud Ouidij in Epist. Penelop.

Siue Menœtiadè falsis cecidisse sub armis.

Rapiunt hinc Troes] auferunt Troiani vt interfectum hostem.

Hinc socij &c.] Gręci impediunt raptari Patroclum.

Obtinet exuuias Hector] de interfecto *Exuuia.* hoste Patroclo. Exuuię dicuntur spolia hostibus detracta, ab exuendo quidem dictę, vt inquit Festus. Virgilius 2. Aeneid.

——*qui redit exuuias indutus Achillei.*

Nec solùm hominum tegmina aut vestes dicuntur, sed etiam animalium quorumlibet, vt exuuiæ bubulæ, leonis, serpentis, pro corio aut pelle.

Graci. *Graciq; cadauer*] vt donetur honore sepulturæ. *Graci*, Græca dictio est. Lycophron in Cassandra, Γραικῶν ἄριστος, id est, *Gracorum optimus*. vbi Tzetzes: Græci prius vocabantur Hellados habitatores, postea ab Hellene Hellines sunt vocati.

Vir opimus] locuples.

Transigit hæres] conuenit, concordat, vt qui nolit aleæ iudiciorum fidere. Cicero Attico: Me absente omnia cum illis trã*Hæres vnde dictus.* sigi malo. Cæterùm hæres dicitur ab hærendo, hoc est, arctè insidendo: nam qui hęres est, hæret, id est, proximus est ei, cuius est hæres. Licet nonnulli hæredem dictum velint, quod herus fiat, hoc est, dominus bonorum, quæ ad eum perueniunt. Vnde parum refert cum vel sine diphthõgo scribas, hæres, vel heres.

Et coruus aliquid] relinquit aliquid hæredipetis, vespilonibus, sandapilarijs, rabulis fori. Vide adagium, *Coruum delusit hiantem.*

Vultures qui. *Vulturibusq; sinit*] Testamẽtorum captatores vulgata translatione vultures appellari obseruamus, quòd senibus orbis aut alijs sibi consanguineis, ceu cadaueribus inhient. Hinc illud Martialis:

Cuius vulturis hoc erit cadauer?

Et Seneca in Epistolis: At si hæreditatis caussa id facit, vultur est, cadauer expectat. Indicauit idem & Catullus illo versiculo:

Suscitat à cano vulturium capite.

Et Dinarchus apud Plautum in Truculento:

——*vide vt iam quasi vulturij triduo*
Prius prædiuinant, quo die esuri sient.
Illum inhiant oẽs, ille est animus oĩbus.

Cicero pro Sextio: Exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo vulturij paludati. Intelligit autem Pisonem & Gabinium, quos inimicos sibi maximè infensos dicit. Apuleio togati vulturij, caussidici & patroni forenses sunt, quòd ijs, vt Columella grauissimè dixit, concessum sit in medio foro latrocinium; quibus moris est præuaricari, reos prodere, vendere aduocationes, & sanguinaria rapacitate homines excarnificare. Et in hac significatione hic vultures accipi palam est. Vide adagium, *Si vultur es, cadauer expecta.* *Vulturij paludati & togati.*

IV. *Patroclus quid allegoricos.* PATROCLI sub falsis armis ab Hectore interfecti, mythologicè historiam enarrat, quam pluribus Homerus prosequitur. Vt enim hoc mortuo Hector ipse eius exuuias sibi retinuit, Gręci verò corpus interemptum, vt sepulturæ beneficio donaretur, magna pecunia redemerunt: sic diues postquàm supremum vitæ diẽ clausit, concertationem, rixamq; inter hæredes de possessione relinquit: vnde vulturij illi, togatæq; curiæ hospites, imò verò & ipsi rabulæ forenses partem prædæ aucupantur. Cadauer ipsum humo à sacerdotibus pro pietatis ratione mandatum, impẽsarum aliquid funeris gratia facit. Itaque Patroclus diuitum est typus, qui falsis armis non proprijs belligerant: id est, opibus & diuitijs, quæ externa non propria bona sunt, intumescunt: succumbit tandem & prosternitur, quòd eiusmodi præsidijs homo suam metiri felicitatem minimè debeat. Facit huc quòd de Sylla refert Martialis:

Nõ vernas pauit viuens, non Sylla cliẽtes;
Non studuit proli aut coniugi auarus homo.

At

At postquam effosso profudit pectore vitã,
Mille satos peperit, mille animas aluit.

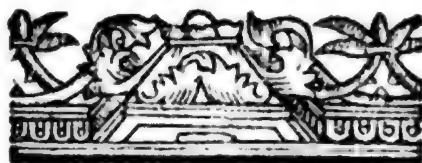
Sic Demosthenes cum animaduertisset auarum quendam efferri. Iste, inquit, cùm vitam non vitalem vixerit, alijs vitam reliquit. *βίος* Græcis & vitam & victum significat. Extat apud Valerium Maximum lib. 7. cap. 9. historia de Q. Cæcilio, qui L. Luculli promptissimo studio maximaque liberalitate & honestum dignitatis gradũ, & amplissimum patrimonium consecutus; cùm præ se semper tulisset, vnum illum sibi fore hæredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptauit, omniumque bonorum reliquit hæredem: sed fallacis & insidiosi cadauer Populus Romanus ceruicibus resti circumdatum per viam traxit. Itaq; nefarius homo filium quidẽ & hęredem habuit quem voluit, funus autem & exequias quales meruit. Certè nescio quo fato fiat, vt locupletum hæreditates hodie ferè nunquam absque rixis & litibus transigantur: videas coniunctissimos fratres immortales ob id concipere inimicitias; olim moderatius inter se regna maxima diuidebantur, quàm nunc exigua partiuntur patrimonia. Tantam obtinet vim in pectora humana auri sacra fames. Referam huc memorabilem, sed nimis tragicam historiam, quæ à Bernardino Scardeonio lib 3. clas. 13. in descriptione Vrbis Patauij recensetur, de geminis fratribus Limineis, ex familia antiquissima oriundis. Legimus, inquit, ex hac gente fuisse aliquando duos fratres, qui per æstatem ruri noctu post cęnam, cùm ambo sub dio in atrio domus de diuersis rebus diuersa inter se loquentes starent, suspicientes & contemplantes innumeras stellas, quas tunc fortè sereno cœlo fulgere videbant: per iocum alterum velut ridendo dixisse, Precari se tot sibi boues esse, quot stellas fulgere conspiceret Alterum mox itidem per iocum respondisse: Vtinam mihi pratum esset instar cęli latum: & ad fratrem conuersum dixisse: Vbi tuas pasceres boues? At illum, In tuo prato, dixisse. Rursum alterum, Si nollem? Te etiam inuito, alterum respondisse. Tunc me inuito? inquit. Te etiam inuito, ille respondit. Et ita altercando risu in iram, & mox ira in rixam, & in serium furorem conuersa, dum neuter alteri cedere vult, exertis vtrinq; gladijs, quibus fortè ambo erant infeliciter accincti, se inuicem transfixerunt. Et hinc vnus, illinc alter humi decidentes, exanimes in suo sanguine volutantur, donec à domesticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domũ fatali hora properante sunt extincti. Rectè itaq; ait Plutarchus: Nostro tempore fratres & cognati nisi regionibus, fluuijs, murisq; communia bona distinguant, longoq; à se inuicem remoti sint spacio, altercandi finem nullum faciunt. Quis igitur æterno dignam præconio non censeat Æliorũ concordiam? Etenim sedecim vnius gentis Ælij vnam exiguam domum possidebant, vniusq; prædij fructibus se sustentabant, vnaque ista in domo multis cum liberis & vxoribus habitabant, inter quas Æmilij etiam, qui duos consulatus gessit, bisq; triumphauit, filia fuit: neque eam paupertatis viri pudebat, quin virtutem potiùs, qua paupertatem ferebat, miraretur. Elegans quoq; fraternæ concordiæ exemplum adducitur à Iustino lib. 2 quum inter Arthemenem & Xerxem filios Darij contentio de successione in regno Persarum mortuo patre esset, & minor maiori natu prælatus fuisset: adeo enim fraterna contentio fuit, vt nec victor insultauerit, nec victus indoluerit, ipsoq; litis tempore inuicem munera miserint, & iucunda etiam inter se, non solum credula conuiuia habuerint; iudicium quoque ipsum sine arbitris, sine conuitio fuerit. Sed nunc nostro sæculo quid? *Indouinala tu Grillo.*

Q. Cæcilij fallacia.

Historia mira de duobus fratribus.

Æliorum cõcordia.

Arthemenis & Xerxis.

Amicitia etiam post mortem durans.

EMBLEMA CLX.

ARENTEM senio, nudam quoque frondibus vlmum
Complexa est viridi vitis opaca coma:
Agnoscitq; vices naturæ, & grata parenti
Officij reddit mutua iura suo.
Exemploq; monet, tales nos quærere amicos,
Quos neque disiungat fœdere summa dies.

COMMENTARII.

I. VLMVM antiquam & aridam vitis vicina ramis suis, pampinis & botris sursum rependo vestit. Vlmus arbor & vitis notiores sunt, quàm vt longiore descriptione egeant.

II. *Typus Emblematis.* ID è Græco Antipatri Epigrammate transtulit, cuius carmen est eiusmodi lib. 1. Antholog εἰς ἀνταπόδοσιν.

ἀύην με πλατανισον ἐφερπύζουσα καλύπτει
ἄμπελος, ὀθνείῃ δ' ἀμφιτέθηλα κόμῃ·
ἡ πρὶν ἐμοῖς θαλέθουσιν ἐνιθρέψασ' ὀροδάμνοις
βότρυας, ἡ ταύτης οὐκ ἀπετηλοτέρη.
τοίην μέντοι ἔπειτα τιθηνείσθω τις ἑταίρην,
ἥτις ἀμείψασθαι καὶ νέκυν οἶδε μόνη.

hoc est:

Aridam me platanum irrepens tegit
Vitis, externa aũt circũuirescens coma:

Quæ

Quæ prius meis virentibus alens ramis
Racemos, hac ipsa eram non minus frondosa.
Talem quidem certè posthac constituat [sibi] quisq; amicam,
Quæ rependere mortuo norit sola.
Me siccam platanum irrepens circundat alumna
Vitis, vt externa floruit aucta coma;
Quando meus ramus teneras circundabat vuas,
Tūc frondosa illa non minus arbor erā.
Talem quisq; sibi & propriam conquirat amicam,
Cui neq; morte viri sit peritura fides.
Sic verò vertebat Sanctius:
Me platanum siccam folijs & palmite obumbrat
Vitis, & externa contegor ipsa coma:
Illa meos ramos creuit complexa virētes,
Illius at ramos vsq; putabo meos.
Hanc sociam vitæ quærat sibi quisq; vicissim,
Quæ siet in fato reddere docta vices.
In hunc ferè modū Ouidius lib 2 Trist.
Vidi ego pampineis ornatā vitibus vlmū,
Quæ fuerat sæuo fulmine tacta Iouis.
Sed quia epigramma Græcum Antipatri de amica loquitur, quam nos vxorem possumus intelligere, lubens hic adiungi velim Menandri sententiam, qua vbi matrimonii incommoda enumerauit, commoda etiam subiungit, sed iis maximè verbis:
Ἀτυχοῦντι συμπαρέμεινεν, ἀποθανόντα τε
ἔθαψε, περιέστειλεν οἰκείως.
Huic rebus etiā comes in aduersis manet,
Functiq; fato funeris curam gerit.
III. *ARENTEM senio*] senectute arescentē, vetustate aridam.
Nudam quoq; frōdibus] exutam folijs, suis viduatam comis.
Vlmus amica viti. *Vlmum*] Vlmus arbor est vitibus plurimum gaudens, densa, dura, procera, de qua Plinius lib. 16. Virg. lib 6. Aeneid.
In medio ramos annosaq; brachia pandit
Vlmus opaca, ingens.
Idem in Bucolic.
Nec gemere aerea cessabit turtur ab vlmo.
Et alibi:
Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est.
Et Statius lib. 6. Thebaid.
——nec in hospita vitibus vlmus.
Ouidius 2. Amor. eleg. 16.
Vlmus amat vites, vitis non deserit vlmū:
Separor à domina cur ego sæpe mea?
Sic quoq; Petronius Arbiter:
Paruula securo tegitur mihi culmine sedes,
Vuaque plena mero fœcunda pendet ab vlmo.
Calphurn.
Inter pampineas ponetur vitibus vlmos.
Pontanus:
Tecum inter salices, sub amicta vitibus vlmo.
Complexa est viridi] Vt vulmus amica viti est, sic vitis vlmo non est ingrata, quā frequentissimè luxuriantibus frondibus & pampinis fœcundis ambit, vestit, & amplectitur. Vlmis autem adiungi vites fuisse in more positum, vt etiam hodie in Italia, notiùs est quàm vt confirmare necesse habeam. Horatius: Vites vlmis adiuncta.
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Idem:
——adulta vitium propagine
Altas maritat populos.
Claudianus 2. de raptu Proserp.
——hic pampinus induit vlmos.
Ouid. 3. de Ponto, Eleg. 8.
Non hic pampineis amicitur vitibus vlmus,
Nulla premunt ramos pondera poma suos.
Idem lib. 10 Metamorph.
Pampineæ vites, & amictæ vitibus vlmi.
Pontanus:
——Flexæq; sub vlmus
Pendula textilibus nectunt vmbracula vites.
Hæc vlmi & vitis amicitia poetis occasionem dedit, vt sæpe eius in amoribus mentionem faciant. Ouidius epist. Oenones: Vlmi & vitis coniugatio amori similitudo.
Non sic appositis vincitur vitibus vlmus,
Vt tua sint collo brachia vincta meo.
Martialis de nuptijs Pudentis & Claudiæ, lib. 4.
Nec melius teneris iunguntur vitibus vlmi.
Catullus in nuptijs Iuliæ & Manlii:
Lenta quin velut assitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. &c.
Porrò aduerte, an huc traduci possint eiusdem Catulli versus hi quodam Epithalamio:

Vt vidua in nudo vitis quæ nascitur arvo,
Numquam se extollit, numquam mitem educat vuam.
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere iuuenci:
At si fortè eadem est vlmo coniuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere iuuenci.

Coma] folijs, pampinis: nam per metaphoram coma de arboribus, fruticibus, arundinibus, atq; etiam herbis frequenter dicitur. Hinc Catullus dixit, Siluam comatam.

Agnoscitq; vices naturæ.] quæ nimirum mutantur in horas, vt è puero iuuenis, è iuuene vir, è viro senex citissimè fiat, immutabili naturæ communis lege.

Grata parenti] vlmo, à qua tanquam parente sustentata est, & incrementum sumpsit.

Exemploq; monet, &c.] Sententia Emblematis, cui astipulatur illud Hebræi Parœmiastæ Prouerb. cap. 17. Omni tempore diligit, qui amicus est. Nec eum pro verò amore censemus, qui mortalis huius vitæ terminis concluditur, siquidem ad mentem sapientum amoris vim æstimamus. Inquit enim D. Hieronymus: Amicitia, quæ desinere potuit, nunquam vera fuit. Cui consentit Euripides Troadibus, cùm ait: *Verè amãs semper amat.*

ὐκ ἐς' ἐραςὴς, ὅςις ὐκ ἀεὶ φιλεῖ.

Non est amator, qui non semper amat.

Deniq; hoc etiam vulgo dici solitum. Amicitias immortales esse debere.

IV. VITIS hac vlmum vigore suo iam destitutam comprehendente ac sustinente (à qua nimirum ipsa prius, cùm tenera esset, & quasi pubescens, incrementi occasionem materiamq; sumpserat) significatur amicos nobis esse deligendos, qui nec temporũ diuturnitate, nec locorum distantia, sed ne quidẽ post mortẽ amare desistant. Illudq; est quod Phocion dixit, vt refert Stobæus, ζητεῖν δεῖ καὶ ἄνδρα καὶ τέκνα καὶ φίλους τοὺς κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου παραμένοντας. *Comparandos esse liberos & maritum & amicos, qui ad mortem vsq; constantes sint.* Respicit Emblematis argumentum hoc Ouidianum 2. de Remedio: *Amici qui deligendi.*

Semper habe Pyladem aliquem qui curet Orestem,
Hic quoq; amicitiæ non leuis vsus erit.

Cicero pro Sestio: Ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis & beneuolentiæ non ademit. Virgilius in obitum Mecenatis:

Et decet, & certè viuã tibi semper amicus,
Nec tibi qui moritur, desinit esse tuus.
Ipse ego quicquid ero, cineres interque fauillas,
Tunc quoque non potero non memor esse tui.

Verus enim amicus dimidium est animæ nostræ, vti Virgilium vocat Horatius, dimidium animæ suæ. Quod sic explicat Augustinus: Bene quidam dixit de amico suo, Dimidium animæ suæ. Nam ego sensi, animam meam & animam amici mei vnam fuisse animã in duobus corporibus, propter vim scilicet amoris. Et ideo illo mortuo, horrori mihi erat vita, quia nolebam viuere diutiùs; sed ideo fortè mori metuebam, ne totus ille moreretur. *Amicus dimidiũ animæ.*

Non viuit quisquis fido priuatur amico:
Dimidium siquidem perdidit ille sui.

Sic verè dicitur, Anima est non vbi animat, sed vbi amat. Non enim præsentior est spiritus noster vbi animat, quam vbi amat: nisi fortè magis putetur esse vbi vinctus ex necessitate tenetur, quàm quò sponte & alacri fertur voluntate. Sed sincera hæc amicitiæ fides præcipuè in rebus aduersis cognoscitur, teste Valerio Maximo: eumq; præclarum amicum dicit Plautus Epidico, qui in re dubia re iuuat, vbi re opus est. Simile est illud Ennii: *Amicus certus in re incerta cernitur:* Vt enim nautis serenitas gratior in tempestate aduenit, sic amico afflicto amicus. Verùm exulcerato hoc nostro sæculo non solùm nihil horum in amicitia ita illustre & magnificum videtur; imò quod nobis Christianis summè deplorandum, odia, dissidia, simultates, & inimicitiç perpetuæ sũt, amicitiæ autem prorsus vtilitatibus & cõmodis propriis circumscriptæ iacent, adeo vt nihil dubitem cum Socrate exclamare: φίλοι, ὐδεὶς φίλος. innuens veram amicitiam ferme interiisse inter mortales. Vulgares, temporanei, & ollares amici plurimi sunt: at qui alter idem sit, amicũ vt se ipsum diligens, eiq; præsto sit in vtraque fortuna, talis, inquã, amicus diu quæritur, rarò inuenitur, difficulter seruatur. Exquiramus, si lubet, & percurramus to- *Amicitia in aduersis cernitur.*

tam

Octo tantum paria amicorum.

tam profanam historiam, octo tantùm paria verorum amicorum deprehendemus: Pyladem & Orestem, Nisum & Euryalum, Patroclum & Achillem, Theseum & Pirithoum, Castorem & Pollucem, Tydeum & Polynicen, Scipionem & Læliũ, Damonem, & Pythiam. Lucianus recitat alia decem paria amicorum, quinq; nimirum Græca, & quinq; Scythica. Historiæ ibidem requirantur lectu dignissimę. His nihil dubito annumerare equitem quendã Garsiæ Regis Nauarrensis, de quo ita Fulgosus lib. 4. Cũ in Hispania inter se bello decertarent Ferdinãdus Legionẽsis & Garsias Nauarrensis reges, Garsias quod superbus audaxque nimium sæuè regni sui proceres habebat, in magno eorum odio versabatur: idq; cùm animaduerteret vnus militum eius, qui puerum Garsiam aluerat, arbitratus si prælium committeretur, Garsiam à suis desertum iri, vt qui ex fide eum diligeret, re detecta, quam intellexerat, Garsiæ suasit vt prælio abstineret. Verùm Garsias immodici spiritus amicorum & inimicorum contemptor, decertare prælio cum hoste decreuit. Quam rem auspicatus is, qui, vt dictum est, contrà suaserat, in hæc verba prorupit: Quantũ aduertere possum, tibi statutum esse video vt omnino moriaris; cui rei posteaquam aliud afferre opis nequeo, id saltem enitar, ne te vel mortuum, vel victum videã. Itaque galeam atq; thoracem exutus, ac solo gladio hastaq; armatus in hostium aciem ingenti animo irrupit. Vbi ipse haud multò post cæsus, & Garsias à suis, vt ipse monuerat, desertus fuit. Vide plura de vera amicitia apud Val. Maxim. lib. 4. Plutarch. de multorum amicitia, Ciceronem passim, & alios. Nec malè quadrabit hoc Emblema in amorem coniugalem, vitis enim hic signat vxorem Philaniram, mariti studiosam, qualem descripsit Flaccus 2. Carm. Ode 5. Vlmum verò cum vite maritatam amoribus conuenire supra annuimus. Alioqui apud Dauidem regium vatem Psal. 127. vxor viri fœcundæ comparatur: Vxor tua sicut vitis abundans. Huius amoris est quidam apud Propertium

De equite quodam Garsiæ Regis Nauarrẽsis.

Vitis quid hoc loco.

Amor cõiugalis.

character lib. 2. his verbis:

Terra prius falso partu deludet arantes,
Et citiùs magnos Sol agitabit equos:
Quã possim nostros aliò transferre calores:
Huius ero viuus, mortuus huius ero.

Ouidius 3. de Ponto ad coniugem:

Cumq; ego deficiã, nec possim ducere currũ,
Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicũ specto venis fugientibus æger,
Vltima pars vitæ dũ mihi restat, ades.

Virgiliana Dido 4. Æneid. de suo loquens Sichæo:

Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ipse habeat secum seruetq; sepulcro.

Eleganter quoq; Lyricus Venusinus:

Felices ter & amplius
Queis irrupta manet copula, nec malis
Auulsus querimonijs
Suprema citiùs soluet amor die.

Huc non incommodè referri potest historia de fœmina Smyrnea, sicut à Sabellico refertur lib. 9. decad. 3. de reb. Venetis. Cùm enim Smyrna, olim Ioniæ nobilissima vrbs, à Venetis capta esset, ferunt (inquit) fœminam florenti ætate, cùm ad naues captiua abduceretur, mariti sepulchro, in quod fortè inciderat, procubuisse, ac flebili lamentatione illud complexàm dulcissimum mariti nomen sæpius vocasse. En, inquit, coniux dilectissime, extremus patriæ casus efficit, vt me, quã nullus amor, nulla vis vnquam quò minus tua fuerim, semperq; futura essem, vertere potuit, crudelissimi hostis manus in perpetuam captiuitatem abducat. Separor infelix à tuo conspectu, nec dulcem patriam, nec monumentum hoc dulcissimum amplius visura. Has ego supremas lacrymas tuis misceo cineribus, his inferiis tuos manes supremùm ciebo. Sed quid ita? moriar potiùs, quàm suauissimo hoc complexu diuellar. Atq; ita sepulchro hærens, cùm neq; minis, neq; alia vi facilè diuelli posset, à temerario milite gladio traiecta, hac re sola felix, quo voluit loco, relicta est. Sed de amore coniugali alibi.

Amor fœminæ Smyrneæ in coniugem demortuũ.

Mutuum auxilium.

EMBLEMA CLXI.

LORIPEDEM sublatum humeris fert lumine captu
Et socij hæc oculis munera retribuit.
Quo caret alteruter, concors sic præstat vterque:
Mutuat hic oculos, mutuat ille pedes.

COMMENTARII.

I. CAECVS baculo dubia regens vestigia, claudum quendam humeris impositum gestat, qui cæco viam digito & ore monstrare videtur.

II. *Fons Emblematis.* MVLTA sunt epigrammata Græca in hanc sententiam, eaq; lib. 1. Anthologiæ, tit *εἰς ἀναπήρους*. Sed vnum aut alterum attulisse sufficiat, & primum quidem Philippi seu Isidori:

τυφλὸς ἀλητεύων χωλὸν πόδας ἠέρταζεν,
ὄμμασιν ἀλλοτρίοις ἀντερανιζόμενος.
ἄμφω δ' ἡμιτελεῖς πρὸς ἑνὸς φύσιν ἡρμόσθησαν,
τὸ λλιπὲς ἀλλήλοις ἀντιπαρασχόμενοι.

Cæcus claudum humeris gestat: pro munere tanto
Ille oculos claudi mutua dona refert.
Imperfecti ambo coeunt sed corpus in vnũ;
Quodq; deest, socio præstat vterq; suo.

Cæcus errans claudum pede sustulit,
Oculis alienis mutuum accipiens:
Ambo quidem imperfecti ad vnius naturam

ram aptati sunt,
Defectum inuicem retribuentes [.i. accommodantes, seu præbentes operas mutuas.]
Cæcus vt errabat claudum pede sustulit; ille
Alteriusq; oculos mutua dona rapit.
Imperfecti ambo sese iuuere vicissim,
Alterius prompta sic fretus alter ope est.
Sic autem vertit Ausonius Gallus:

Versio Ausonij Galli.

Insidès cæco graditur pede claudus vtroq;
Quo caret alteruter sumit ab alterutro.
Cæcus namque pedes claudo gressumque ministrat,
At claudus cæco lumina pro pedibus.
Idem aliter:
Ambulat insidens cæco pede captus vtroq;
Atq; alterna subit munia debilitas.
Nam cæcus claudo pede commodat, ille vicissim
Mutua dat cæco lumina pro pedibus.

Thomæ Mori.

Sic verò Thomas Morus:
Claudipedem gestat cæcus vicinus ocellis,
Conducitq; oculos arte, locatq; pedes.
Cæcus fert claudum, atq; opera conducit eadem,
Istius ille oculos, istius ille pedes.
Extat & aliud eiusdem omnino argumenti, auctore Antiphilo:

Aliud epigrãma eiusdem materia.

ἄμφω μὲν πηροὶ καὶ ἀλήμονες, ἀλλ' ὁ μὲν, ὄψεις,
ὃς δὲ, βάσεις· ἄλλε δ' ἄλλος ὑπηρεσίη.
τυφλὸς γὰρ χωλοῖο κατωμάδιον βάρος ἄρας,
ἀτραπὸν ὀθνείοις ὄμμασιν ἀκροβάτει.
ἡ μία δ' ἀμφοτέροις ἤρκει φύσις· ἐν γὰρ ἑκάστῳ
τὐλλιπὲς, ἀλλήλοις εἰς ὅλον ἠράνισαν.
Ambo mendici cæcus, claudusq; fuere;
Alter at alterius sustulit arte malum.
Attollens humeris claudum qui luce carebat,
Claudi oculis dubiam tentat inire viã.
Coniũxere simul quod fors vtriq; negarat:
Natura ambobus sic satis vna fuit.
Ambo quidẽ mutili & errones, sed alter quidem oculis,
Alter verò ingressu, alterius autem alter subministratio [erat] .i. alter alteri seruiebat.
Cæcus enim claudi superhumerale onus tollens
Viã alienis oculis, summis pedibus ibat.
Vna verò vtrisque sufficiebat natura: in vnoquoq; enim
Defectũ inuicem ad totũ mutuata est.
Mutili & errones ambo: alter lumine cassus,
Alter at ingressu mutua dona dabant.
Cæcus enim claudum tergo gestabat: ocellis
Alterius summis ibat iter pedibus.
Natura vna vtriq; satis, parilisq; facultas,
Quo caret inq; vices alter & alter agit.
Sunt & alia duo ad idem spectantia, quæ à doctis certatim conuersa huc non adijcio: sed illud tantùm breuius ex Politiano ascribam, quòd nonnihil leporis habeat:

Epigramma Politiani.

Τυφλὸς ἄπυς τ' ἤτην ἀλλήλοιιν θεράποντες
Τυφλὸς ὁδηγεῖτο, νωτοφορεῖτο δ' ἄπυς.
Vt tradant operas sibi mutuò loripes, atq;
Cæcus, iter facit hic, fertur at ille pedes.
Cæcus, pedibusq; mancus erant sibi inuicem ministrantes:
Cæcus per viam deducebatur [à claudo] dorso ferebatur pedibus mãcus.
Portauit cæcus vir claudũ in terga leuatũ:
Acceptis oculis præbuit ille pedes.

Fausti Sabæi.

In hunc sensum lusit quoq; Faustus Sabæus hoc epigrammate.
Mutuum auxilium.
Mendicũ cæcus claudum ceruice ferebat,
Et ducebatur lumine ab alterius.
Ambo imperfecti corpus iũguntur in vnũ,
Rectè eat vt claudus, cæcus vt inspiciat.
Monuit autem Pierius Valerianus hęc nõ temere, & poeticè conficta; habet enim ille tetrastichon hoc lemmate.
In celebres mendicos.
Quærens edaci corpori vagus cibum
Claudum ferebat cæcus, illi fœnerans
Pedes, ab illo fœneratus lumina.
Quid non egestas dura mortales docet?

Historia de Britãno claudo.

Donec igitur duo aut plures animo concordes erunt, licet diuersis corporum ægritudinibus laborent, facilè tamen mutuò se iuuabunt, & alter alterius supplebit defectum. Memini me de Britanno quodam legere, qui fuit tibijs cõtractis; ita vt si locum mutare vellet, sella vehendus esset; fuit insuper re tenuis: is duxit vxorem cæcam, & facti causam dixit: Sic melius, aiebat, inter nos constabit amicitia, feremus nos inuicem pares calamitate, neutri futurum est quod exprobret alteri. His itaq; tranquillus & innocens erat conuictus

ctus, fœlix fœcunditas, procreatis ex isto coniugio duodecim fratribus robustis, nulloq; næuo deformatis.

III. *Loripedes.*

LORIPEDEM] Pedum vsu carentem. Loripes compositum est à loro & pede. Dicuntur loripedes, qui pedes habent intortos in modum corrigiæ: aut veriùs, qui blandos & carneos habēt pedes sine ossibus, quales sunt populi in Aphrica, qui dicuntur Himantopodes, id est, loripedes, quibus serpendo ingredi natura est. Plinius lib. 5. cap. 8.

Fert lumine captus] cæcus, vsu oculorum priuatus.

Munera retribuit] beneficia rependit, quæ à cæco accipit.

Quo caret alteruter, &c.] Hūc versum alibi sic legi:

O fœdus concors: sic præstat vterq; vicissim.

Mutuo.

Mutuat] pro Mutuatur: *Mutuo, as*, certè apud probatos auctores vix inuenies; Latini dicunt, *Mutuò dare*, quod facilè diligens lector deprehendet. Sed danda est Alciato venia, qui toties occurrebat Bartolis & Baldis. Quòd si tersæ aures hoc non ferant, poteris versiculum vnica expuncta littera corrigere:

Hic oculos mutat, mutat & ille pedes.

Hic oculos] scilicet tardipes, claudus.

Ille pedes] nempe cæcus.

IV. *Vnus vir, nullus vir.*

EMBLEMATE hoc intelligi datur, ad sustentandam subleuandamque humanæ vitæ inopiam, hominē hominem indigere: vt enim non omnis fert omnia tellus, sic quiuis non abundat quibuslibet, vnde peruulgatas habemus parœmias, *Vnus homo, nullus homo*: *Manus manum fricat*: *Multa manus reddunt onus leuius*: *Nō absque Theseo*: & alia multa eiusdem generis. Rectè itaq; Menander:

ἀνὴρ γὰρ ἄνδρα, καὶ πόλις σώζει πόλιν.
χεὶρ χεῖρα νίπτει, καὶ δάκτυλός τε δάκτυλον.

Vir enim uirum, et ciuitas saluat ciuitatē.
Manus manum lauat, & digitus digitū.

Geryonis mythologia.

Geryōnem ideo fingūt multis oculis, multis manibus & pedibus prēditum, quod in negotijs obeundis multorum opera vti consueuerit; quod in principe, vel alio quopiam, cui Reipub. summa credita sit, plurimùm commendabile habetur: Nō enim omnia possumus omnes. Idcirco Pelopides laudatur, qui legationem initurus, cū se ad dicendum parum idoneum intelligeret, adiutorem sibi sociumq; muneris Epaminondam cooptauit. Sic Nicias cùm ad labores tolerandos imbecillo admodū corpore & inexperto esset, Lamachum sibi & robustum & industrium socium accepit. Existimo quidem hic allusionem esse quandam ad *συνδυασμὸν*, qua homines quibusdam veteribus appellati sunt *συνδυαστικοὶ*, quippè quos natura ita effinxerit ac formarit, vt gregales essent, & bini agerent. Ex quo & Platoni dicuntur *ζῶα πολιτικὰ*, id est, *animalia ciuilia*, & ad societatem nata: quandoquidem eo genio sint, vt sola viuere nequeant. Itaq; prēclarè ille, qui humanum ingenium apiculæ comparauit: vt enim illa perire dicitur, si sola viuat, ita natura hominis ea est, vt sine opera mutua & societate vitam traducere nullo modo possit: vtque manus manum lauat, ita homo hominem mutua quadam necessitudine atque ope iuuat. In summa,

Homines συνδυαστικοὶ cur appellati.

Homines soli minimè viuere possūt.

Integrum ex medijs vnum fit ritè duobus,
Si quando hic oculos mutuat, ille pedes.

Quis enim artifex tam per se sapiat, tantasque habere facultates putatur, vt non indigeat aliorum artificum auxilio mutuo? Id autem cùm à natura prouida omnium matre profectum sit, vt singuli quibusdā rebus ad vitæ prēsidium & ornamentum indigeant, quo eas ab alijs mutuò capiāt, vt ipsi meminerint aliquod suum officiū esse mutuò & vicissim rependendum: certè nullus nostrum est, quin vel cæci vel loripedis agat partes, vt quà sit eundum, minimè videat, aut quà progrediendum vlteriùs, planè non habeat. Quid, cæce, consilij capies, quò te in viam huius vitæ anxiæ ac molestę conijcies? quid, inquam, homo quantumuis diues ac locuples consilij capies, vt te possis tandem expedire ex inopiæ angustijs, quæ non sinunt te vltrà progredi, nisi ducatum tibi prēstet aliquis oculatus? At, claude, & pedibus casse, quò te proripies? imò verò erudite licet ac Musarum alumne, an te loco mouebis, nisi primùm firmis cuiusdam opulenti beneque nummati humeris sustenteris? Sed quotus quisq; est, cui non perspicuum sit quā longè lateque pateat officij huius mutui vsus? Nullum omninò rerum genus est, quod aut auulsum à cæteris per seipsum constare, aut vim suam atq; æternitatem conseruare possit. Stoici quæ in terris gi-

Ad mutua officia omnes tenentur.

gnuntur

gnuntur, aiunt ad vſum hominum creata eſſe: homines autem hominum cauſſa genitos, vt ipſi aliis alii prodeſſe poſſent: qua in re neceſſe eſt naturam ducem optimam ſequi, & vtilitates omnes in medium conferre officiorum commutatione, dando, accipiendo, commutando, conducendo, & cæteris eiuſdem generis, tum artibus, tum opera, tum facultatibus hominum inter homines ſocietatem deuinciendo. Iam verò illa ſapientia, vt ſapienter ab Oratore dictum, diuinarum atque humanarum rerum ſcientia eſt, in qua continetur Deorum & hominum ſocietas quædam & cõmunitas inter ipſos. Quod cùm ita ſit, meminerimus ad extremum, quod antè dictum eſt, vnum hominem pro nemine habendum: vnum, inquam, nihil ferè, duos ſimul iunctos permulta facere & conſequi poſſe.

Auxilium nunquam deficiens.

EMBLEMA CLXII.

BINA pericla vnis effugi ſedulus armis,
Cum premererq́ ſolo, cum premererq́ ſalo.
Incolumem ex acie clypeus me præſtitit: idem
Naufragum apprenſus littora aduſque tulit.

COM-

COMMENTARII.

I. IVXTA tentoria in ripa sita flumen præterlabitur, in quo vir armis militaribus indutus, & scuto suo incumbens natat.

II. Hoc è Græco Iulij Leonidæ Epigrammate expressit Alciatus, in quo Myrtili militis prosopopœia est, scutum suum celebrantis. Is post conflictum terrestre nauem ingressus naufragium passus est, cùmque frangeretur nauis clypeum apprehendens incolumis super illo enatauit. Epigramma venustum est & figuris abũdans. Græcum sic habet:

Myrtilus quis.

Emblematis fons.

εἰν ἑνὶ κινδύνες ἔφυγον δύο μυρτίλος ὅπλῳ,
τὸν μὲν ἀριστεύσας, τὸν δ' ἐπινηξάμενος.
ἀργέστης ὅτ' ἔδυσε νεὼς τρόπιν, ἀσπίδα δ' ἔσχον
σωθεὶς κεκριμένην ὕδατι καὶ πολέμῳ.

Effugi geminum clypeo discrimen in vno
Myrtilus, & pugnans fortiter atq; natans.
Arripui clypeum depressa flamine puppi
Fluctibus oppressum, belligerisq; viris.

Vnis pericula duo effugi [ego] Myrtilus armis;
Vnum quidem fortissimè dimicando, alterum verò natando.
Argestes [ventus] quando subiit nauis carinam, clypeum habui
Seruatus destinatum aquis & pugnæ.

Vnis damna duo vitaui Myrtilus armis;
Vnum acie certans, alterum in amne natans.
Vt primùm vento pulsa rate is adfuit, vtq;
Me clypeus pugna, est auxiliatus aqua.

Huc refer & alia eiusdem argumenti Epigrammata lib. 1. tit. *εἰς ναυάγιον*. Talem quoq; pingit Claudianus in panegyricis Horatiũ Coclitem, cuius hæc sunt verba:

Horatius Cocles.

Traiecit clypeo Tibrim, quo texerat vrbẽ,
Tarquino mirante, Cocles, mediisque superbus
Porsennam respexit aquis.

III. *BINa pericla*] duo pericula, nempe in terris & in mari.

Vnis armis] vno eodemq; scuto. Vnus in plurali iungitur nominibus singulari numero carentibus, vt Vnæ literæ, Vna arma, Vnæ ædes. Cic pro lege Manil. Ab vnis hostium copiis geri. Licet apud eundem Ciceronem pro Flacco legatur: Vnis moribus, & nunquam mutatis legibus viuere.

Vnus in plurali.

Cum premererq; solo] cum dimicarem terrestri prælio.

Cum premererq; salo] cùm in aquis periclitarer, iisq; penè obruerer. Salum mare dicitur, vel à sapore salis: vel à verbo Græco *σαλεύω*, quod significat fluctuo, fluito. *Salum.*

Clypeus me præstitit] Clypeus, vt Labienus ait, cùm virili genere profertur, scutum significat, sic dictum *ἀπὸ τοῦ κλέπτειν*, siue *ἀπὸ τοῦ καλύπτειν τὸ σῶμα*. quod clepere seu celare significat. Clypeũ verò in neutro genere imaginem in scuto cælatam denotat, dictum *ἀπὸ τοῦ γλύφειν*, id est, sculpere. Sed tamen T. Liuius clypea sæpe pro scutis posuit; vt 6. ab Vrbe: Clypeis antè Romani vsi sunt, deinde post quam stipendiarii facti sunt, scuta pro clypeis fecere. Asinius contra clypeum pro imagine masculinè dixit. Plinius lib. 2. Dubii sermonis: Vtrũq; ait, indistinctò genere dici, sed litera differre, vt pugnatorium per i, dicamus clipeum, quod clepere celare sit; imaginem verò per v, à cluendo. Sed hæc arbitror Plinium non ex sua, sed ex Grammaticorum opinione retulisse. Nam lib. 35. Nat. hist. cap. 3. ait: Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines, vnde & nomẽ habuere clypeorum, non (vt peruersa Grãmaticorum subtilitas voluit) à cluendo. *Clypeus.* *Clypeũ.*

A clypeo fit clypeare, verbum, apud Pacuuium in Hermiona, idemque est, quod apud Liuium, paludamento circum brachium intorto in hostes impetum facere, & ab eorum ictibus seipsum protegere. *Clypeare.*

IV. SCVTVM bellicum olim tantæ amplitudinis erat, vt totum hominem tegeret, & à telis omni ex parte defenderet. Adhæc conuexa eius parte, corpus sustentante flumen tranari posset. Scutum hoc nusquam in quouis periculo deficiens, sed etiam in iis auxilium præstans, quæ videntur alioqui abhorrere ab vsu proprio & naturali, typus est amici veri nunquam nõ suppetias ferentis, vel etiam in iis, quæ videntur à sua facultate penè omninò aliena esse. Non multis id amplificabo verbis: vnum huius rei exemplum mihi statui te, *Veri amici typus.*

D. IOAN-

Ioannes Andreas Ciolus Venetus.

D. IOANNES ANDREA CIOLE, Doctor Excellentissime, amice integerrime, qui me non solùm Patauii (vbi amicitia nostra primùm coaluit) dum in castris Palladiis militaremus, ope & opera iuuisti; sed etiam Venetiis dum sæuissimis diuturnorum morborum procellis concussus,& virium,& facultatum iacturam fecissem,nunquam destitisti solari afflictum,erigere iacentē, dirigere auium, eaq; omnia reapse præstare, quæ ab alio quoquam vix ausim sperare. Te remige tandem ægrè enaui. Tu nihilominus amoris tui radios in me aliquantulum distunctum largissimè diffundis,dum mihi amplissimorum virorum gratiam concilias, conciliatam foues, literarum reciproco alloquio recreas, deniq; instructissima tua suppellectile libraria hunc meum commentandi conatum promoues. Quid ego vicissim? quod possum; redamare,& sincerum amorem cādidè attestari: quod hocce publico testimonio ago,idq; per istum laborem,quem hic suscepi (audaciùs fortè quàm feliciùs) perenne esse exoptō.

Studia nusquam non opportuna.

Hoc etiam potest commodissimè transferri ad literarum studia nusquam non opportuna,nusquam non iucunda,quibus nimirum non modò ab aduersariorum telis,& hominum iniurijs tuti sumus,& tāquam opposito clypeo munimur,sed & eorum ministerio vsque è medijs vitæ huius fluctibus ad tranquillum otij portum recipimur. Sic enim Myrtili clypeum Alciatus ipsemet oratione quadam Ticini habita intellexit. Tradunt,inquit,Zenonem Philosophum, cùm naufragium fecisset, dixisse,se nunquam felicius nauigasse,quā cùm rebus amissis vacare Philosophię deinde cœpisset. Idem & vsurpare ego possum,qui cùm in patria otio quondam,nimiaq; tranquillitate ferè marcescerem, atrocitate bellorum demum excitatus peregrinari cœpi,& ad hanc disciplinam confugi, quæ mihi planè fuit, quod Prouerbio Græco dicitur,*Myrtili clypeus.* Fuit is ingentis animi miles, scuto pugnare solitus, qui cùm ad maritimam expeditionē nauigasset,submersa fortè naui eidem clypeo innixus in tutum portum delatus est. De quo hunc in sensum Leonides Poeta scripsit:

Zenonis naufragium.

Myrtili clypeus.

Bina pericla vnu effugi Myrtilus armu,
Cum premererq; solo,cū premererq; salo.
Incolumē ex acie clypeus me præstitit, idē
Naufragum apprensus littus adusque tulit.

Sic mihi hęc egregia professio omni in tēpore, omni in fortuna auxilio fuit; quod ceu senectuti vestræ viaticum, vt & vos comparetis, hortor suadeoque. Hæc Alciatus. Apparet itaq; viris cordatis & magnanimis fortunam ipsam, etiam in rebus quantumcunq; afflictis atq; aduersis, facilè modum auxiliumque ministrare. vt est hoc Tibulli,quod vulgo dici solet: *Fortes fortuna adiuuat.* Iuxta illud nimirum poetæ:

Cordatis viris fauet fors.

Audaces fortuna iuuat,timidosq; repellit.

Teste etiam Seneca in Medea:

Fortuna fortes metuit, ignauos premit.

Vita nostra militia.

Verùm cùm misera hæc nostra & calamitosa vita militia sit super terram: & sicut mercenarij dies nostri,docente Iob 7. laboremus sicut boni milites Christi, vt Apostolus sedulò adhortatur,assumpto scuto illo salutis,quod ipse nobis ceu digito demonstrat: vt possimus resistere (eius vtor verbis) aduersus insidias diaboli,& aduersus principes mundi, rectores tenebrarum harum. Accipite,inquit ad Ephes.6.armaturam Dei,vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare; sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere,&c. Huiusmodi sanè clypeo tam in terra, quàm in mari,hoc est,diu noctuq; rectè nos ab imminentibus malis tuebimur, & diuersa licet pericula imperterrito animo illæsi effugiemus; vt & sanctè attestatur Psalmographus: Scuto, ait, circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno: à sagitta volante in die. Cadent à latere tuo mille,& decem millia à dextris tuis,ad te autem non appropinquabit. Psalm.90. At nunc Gratiis litabimus.

Gratiæ

Gratiæ.

EMBLEMA CLIII.

TRES Charites Veneri assistunt, dominamq; sequuntur,
Hincq; voluptates, atque alimenta parant.
Lætitiam Euphrosyne, speciosum Aglaia nitorem,
Suadela est Pithus, blandus & ore lepos.
Cur nudæ? Mentis quoniam candore venustas
Constat, & eximia simplicitate placet.
An quia nil referunt ingrati, atque arcula inanis
Est Charitum? qui dat munera, nudus eget.
Addita cur nuper pedibus talaria? Bis dat,
Qui citò dat: minimi gratia tarda preti est.
Implicitis vlnis cur vertitur altera? Gratus
Fœnerat: huic remanent vna abeunte duæ.
Iuppiter ijs genitor, cœli de semine diuas
Omnibus acceptas edidit Eurynome.

COM-

COMMENTARII.

I. GRATIAE, quas Græci Charites vocant, pinguntur nudæ, facie virginū, hilari vultu, manibus cōplexis seipsas aspicientes, pedibus alatis: harum vna à nobis auersa pingitur, reliquæ duæ facie ad nos conuersa. Gratiarum simulacra veteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias; at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata.

II. *Descriptio Charitum ex adiūctis.* CONSTITVITVR hic Charitum prosopographia, qualem fermè & pictores & statuarii veteres expresserunt. Tres sunt ęquè nudæ, virgines, iuuenes, hilares, & quæ inuicem sibi adhæreant. *Nudæ.* Nudæ quidem, quia beneficia non oportet esse fucata, in quibus simplicitas & puritas animi maximè requiritur. *Virgines.* Virgines autem & iuuenes, quòd nusquam senescere debeat aut intermori accepti beneficii recordatio. *Iunctæ.* Sibi connexæ & adhærentes, quia (vt ait Sophocles) ἡ χάρις χάριν φέρει, *Gratia gratiam parit*, quodq; debeat esse perpetuum, & quasi continuum beneuolentiæ fœdus. *Talaria pedum.* Adhæc in pedibus habent alata talaria, quòd tardam gratiam esse nō liceat. *Vnā duæ aliæ conspiciunt.* Postremò vnam auersam duæ aliæ conspiciunt; quòd pro accepto beneficio duplicem, & quasi cum fœnore gratiam rependere debeamus. *Cur filiæ Iouis & Eurynomes.* Has ex Eurynome Iouem suscepisse ferunt; vt affectum eiusmodi non tam humanum quàm diuinum esse intelligas. Huius picturæ Pausanias in Aeliacis diuersis locis meminit: & Seneca pluribus agit libro De beneficijs, cap. 3. Porrò huc non grauabor adscribere in Charitum eiconem Epigramma non illepidum, quod etiamnum extare Romæ, teste est Lilius Gyraldus Syntag. 8. ascripsitq; Alciatus ipsemet cap. vndecimo libri primi Parergon:

Epigramma in Charites.

Sunt nudæ Charites, niueo de marmore: at illas
Diua Columna suis adibus intus habet.
Par tribus est facies, qualem decet esse sororum:
Par tribus est ætas, par quoque forma tribus.
Grata Thalia tamen geminæ conuersa sorori,
Implicat alternis brachia nexa modis.
Iuppiter est genitor, peperit de semine Cœli
Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

Quia verò potissima huius Emblematis pars, si rectè conferas, ex epigrammate adducto lucem accipit, pauca in transcursu in amplissima alioqui materia attingemus.

III. *Charites vnde dictæ.* TRES Charites] Charites dicūtur ἀπὸ τῆς χαρᾶς, *à lætitia*, vt Phornutus ait: sed & notissimo Græcorum adagio, ταῖς χάρισι σπένδειν, *Gratijs sacrificare*, ij iubentur, qui tristes & solliciti sunt. *Charites quot.* De numero verò & nomine Gratiarum variæ sunt auctorum sententiæ. Orpheus in hymnis tres recenset, Aglaiam, Thaliam, Euphrosynā, Iouis & Eunomiæ filias, sic:

Δεῦτέ μοι ὦ χάριτες μεγαλώνυμοι ἀγλαότι μοι
Θυγατέρες ζηνόσε καὶ Ἐυνομίης βαθυκόλπου,
ἀγλαΐητε, Θάλεια, καὶ Εὐφροσύνη πολύολβε,
χαρμοσύνης γενέτειραι.
Huc agite Charites celebres, veneranda propago
De Ioue prognatæ Eunomiaq; parentibus olim,
Aglaia, Euphrosyneq; Thaliaq; splendida, claræ
Lætitiæ matres.

Plutarchus item tres facit in lib. de disputatione Philosophi cum Principe: Sapiebat, inquit, qui Gratijs nomen indidit, Aglaiæ, Euphrosynæ, ac Thaliæ: siquidem hilarem esse & gaudere in conferendis beneficijs, id & maius est & purius. Has etiā tres innocat Pyndarus Ode Olymp. vlt. πότνια Ἀγλαΐα, φιλησιμόλπε τ' εὐφροσύνα, Θαλία τ' ἐρασίμολπε, Θεῶν κρατίστου παῖδες. Id est: *O venerabilis Aglaia, amabiliterq; demulcens Euphrosyne, amiceq; oblectans Thalia, optimi Deum filia.* Quidam verò, vt ait Phornutus in lib. de Nat. Deor. duas tantum Gratias posuerunt, innuentes aliquos benefaciendi initium facere oportere, alios autem gratiam referre. Homerus lib. 14. Iliad. vnam Gratiarum Pasitheam vocat, quam Iuno Somno Deo in matrimonium collocat. *Pasithea.* Huius

etiam

etiam meminit Statius lib. 2. Theb.

Nō hoc Pasithea blandarum prima sororū.

Ausonius Gallus Lesbiam suam ternatio Gratiarum numero adiungit, hoc epigrammate:

Tres fuerant Charites, sed dum mea Lesbia vixit
Quatuor: vt periit tres numerantur itē.

Sic & ego aliquando ex tempore muginabar in formosam & argutam psaltriam, dum nobis suauissimè cithara caneret.

Epigramma in Rachelem nobilem psaltriā.

Dum specto attento formosum lumine vultum,
Tūc dico: E cælo Cypria lapsa Dea est.
Melliflua cithara dū iūgis carmina voce,
Obstupet argutum turba nouena melos.
Purpureo dulces dum fundis ab ore loquelas,
Flexanimas Charites tunc reor esse rudes.
Rachel, quid dicam? Forma Venus altera; cantu
Pieris at decima es; quarta sed ore Charis.
Pieris abde chelyn, nitidos Venus exue cultus,
Nam Charis ista viris nuda placere potest.

Charites tres.

Communior tamē fuit sententia, tres fuisse Charites, vt in eo versu testatur Meleager:

Τρισσαὶ μὲν χάριτες, τρεῖς δὲ γλυκυπάρθενοι ὧραι.

Sunt triplices Charites, tres Horæ, castæ & vtræq;

Cur?

Tot autem ideo esse prodiderunt, quia & benefici esse in alios debemus, & aliorum beneficia suscipere, & ijs, qui in nos fuerunt liberales, retribuere. Dare autem, accipere, & referre, tres actus sunt inter se distincti. Alij ideo dicunt tres esse Gratias, quia acceptum beneficium cum fœnore reddi debet. Quapropter solebant ita Gratias pingere, vt vna earum auersam faciem teneret, quasi à nobis profectæ; duæ verò nos aspicerent, vt duplex nobis beneficium rependi debere ostenderent. Tradunt etiam Gratias in Acidalio fonte, qui est Orchomeni Bœotię vrbe (vbi Eteocles Andrei & Euippes filius templo ædificato primus Gratijs rem diuinam fecisse dicunt) lauari; quoniam pura esse beneficia oportet; & nihil sordidum, nullam spem retributionis habere.

Gratijs quis sacra primus fecerit.

Gratiæ iunctæ Veneri cur.

Veneri assistunt.] Testis est in Aeliacis posterioribus Pausanias, & Cœlius lib. 28. cap. 18. vt significaretur, quę voluntas ferret sine pugna, citraq; contentionem vllam, & qui dat, & qui accipit, transigerēt.

Dominamq; sequuntur] Hinc Veneris pedissequæ & asseclæ vocantur.

Hincq; voluptates] suppeditant voluptatum omnium materiam.

Agrorum fertilitas per Gratias.

Alimenta parant] Innuit (vt ego quidem arbitror) mythologiam Gratiarum, qua agrorum fertilitatem, frugumq; abūdantiam, quæ pacis beneficio latè proueniunt, per Gratias significari quidam volunt. Vide Natal. Comit. lib. 4. cap. 15. Mytholog.

Euphrosyne.

Lætitiam Euphrosyne.] Notatio est nominum. Euphrosyne lætitiam sonat, vel quæ hilaritatē facit; *παρὰ τοῦ εὐφραίνειν, latū reddere.* Lætatur enim in beneficijs & qui dat, & qui accipit. De hac Bapt. Pius:

Gestibus Euphrosyne blandus amor oculis.

Aglaia.

Aglaia.] Splendorem, dignitatem & honestatem sonat. hinc ἀγλαΐζομαι καὶ ἀγλαΐζω honoro, orno. Est enim honestius dare quàm accipere: nam beneficium qui accipit, libertatem vendit. ait P. Syri mimus.

Thalia.

Suadela est Pithus] Thaliam intelligit, quæ floriditatem & lætum conuiuium sonat, *παρά τὸ θάλλειν*, quod est, *virescere, pullulare*. Hæc autem Suada siue Suadela, Dea persuasionis & eloquentię, & à Græcis πειθὼ nominatur. Cicero in Bruto: Vt hominis decus est ingenium, sic ingenij ipsius lumen est eloquentia, qua virum excellentem præclarè tum illi homines florem populi esse dixerunt: Suadæque medulla, πειθὼ, quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellauit Ennius. Eius autem Cethegū medullam fuisse vult, vt quam Deam in Periclis labris scripsit Eupolis sessitasse, huius hic medullam nostrum Oratorem fuisse dixerit. Hæc ille. πειθὼ verò (ait Suidas) est ἡ πεισμονή, cui sacrum nihil aliud quam oratio; quam etiam Græci ψυχαγωγὸν appellabant, quòd animum ducat quò velit. Eo sensu eloquentia flexanima dicitur Ennio. Hanc solam mortalibus reginam esse apud Euripidem Hecuba dixit: eique Aeschylus μελιγλώσσους ἐπαοιδὰς tribuit. Huius etiam causa Socrates apud Quintilianum πειθοῦς δημιουργὸν.

Suada.

Πειθώ.

γὸν.id est, *persuadendi opificem*, Rhetoricen nominauit.

Gratia an nuda.

Cur nuda?] De habitu Charitum non eadem est omnium sententia, alii enim nudas, alii vestibus lucidis & fluentibus indutas fuisse voluerunt. Pausanias in Bœoticis Gratias antiquitus tam à sculptoribus, quàm à pictoribus, & à poetis cum vestibus introductas fuisse testatur: quarum artifices Pythagoras Parius, Bupalus, & Apelles extitere; & Socrates Sophronisci illas indutas in vestibulo arcis Atheniensiũ collocauit. Cùm igitur antiquitus vestibus operirentur, vel quia turpe esset aspectu mulieres nudas sine vestibus conspici; vel quia brumæ frigora formidarent, inciderunt in recentiores tãquam in latrones, à quibus spoliatæ sunt. Quid igitur mirum, si hoc nostro tempore omnes gratiæ frigeant, & nudæ algeant?

Duæ causa cur nudæ Charites.

Mentis quoniam candore] Duas affert causas, cur nudæ pingantur Gratiæ. Prima, quia ad acquirendum amorem & gratiam, necesse est, vt cor ipsum candidum transpareat, purum & absq; vllo fictionis velo; in beneficiis itaq; vltro citroq; collocandis nihil oportet esse duplex aut tectũ, sed clara omnia & simplicia.

Arcula Gratiarũ inanis.

Atq; arcula inanis est Charitum.] Secunda causa prouerbium tangit, Σιμωνίδυ μέλη. id est: *Simonidis cantilena*: Nam hæc de Simone retulit Stobæus: Σιμωνίδης παρακαλῦντος τινὸς ἐγκώμιον ποιῆσαι, καὶ χάριν ἕχειν λέγοντος, ἀργύριον δὲ μὴ διδόντος, δύο εἶπεν ὗτος ἕχω κιβωτὺς, τὴν μὲν χαρίτων, τὴν δ' ἀργυρίυ. καὶ πρὸς τὰς χρείας, τὴν μὲν τῶν χαρίτων κενὴν εὑρίσκω ὅταν ἀνοίξω, τὴν δὲ χρησίμην μόνην. *Simonides, rogante quodam vt sibi conscriberet encomium, & gratiam se relaturum dicente, argentum autem non dante: Duas, inquit, arcas habeo, vnam Gratiarum, alteram argenti: & cùm necessitas exigit, Gratiarum quidẽ arcam aperiens, inanem ipsam reperio, alteram verò solam mihi commodam.* Quo significare volebat, se gratis donare nolle carmina. Sic quoq; queritur Theocritus in Charitibus, qui Gratias suas ideo nudas ait, quòd à principibus, ad quos mittantur, indotatę remittantur. Sed hoc videri posset illiberale: nam libera & vltronea debet esse gratia, nõ coacta, aut illiberalis. Adde, quòd pulchrius (vt dictum) & magnificentius est beneficiũ conferre, quàm affici beneficio.

Gratia libera esse debet.

Hinc.n. illud Plutarchi: ἐπίκυρος, τῦ εὖ πάσχειν, τὸ εὖ ποιεῖν ὐ μόνον κάλλιον ἀλλὰ καὶ ἥδιον εἶναι φησί, χαρᾶς γὰρ ὐδὲν ὕτως γόνιμόν ἐςιν, ὡς χάρις· ἀλλὰ σοφὸς ἦν ὁ ταῖς χάρισι τὰ ὀνόματα θέμενος, ἀγλαΐην, καὶ εὐφροσύνην, καὶ θάλειαν. τὸ γὰρ ἀγαλλόμενον καὶ τὸ χαιρὸν ἐν τῷ διδόντι τὴν χάριν, πλεῖον ἐςὶ καὶ καθαρώτερον. διὸ τὸ πάσχειν εὖ αἰσχύνονται πολλάκις. ἀεὶ γὰρ ἀγάλλονται, τῷ εὖ ποιεῖν. Hoc est: *Epicurus ait, non modò pulchrius esse beneficio afficere, quàm affici, sed & iucundius. Nam nulla res perinde parit gaudium, vt beneficentia. Sapiebat autem qui indidit Gratijs nomina, Aglaia, Euphrosyne, & Thalia, siquidẽ exultatio & lætitia in dante maior est & purior. Itaq; multi pudore sæpè suffunduntur, cùm beneficium accipiunt; semper autem gaudent, cùm beneficium præstant.* Nõ mihi temperare possum, quin addam Ciceronis illud è 2. Offic. Aut opera fit benignè indigentibus, aut pecunia, &c. quamquam in vtroque inest gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur: largitioq; quæ fit ex re familiari, fontem ipsum benignitatis exhaurit.

Alciatus Gratijs talaria addidit.

Addita cur nuper] Innuit auctor nunquam depictas hactenus fuisse Charites pedibus alatis, sed se primum hoc inuenisse, vt talaribus illas decoratas diceret, vt locum haberet prouerbium, *Bis dat qui citò dat.* Vide ibi.

Bis dat qui citò dat.

Bis dat qui citò dat.] Prouerbiale est ex Publij Mimis:

Bis est gratum, quod opus est vltrò si offeras.

Itemque:

Beneficium inopi bis dat, qui dat celeriter.

Vulgatum est etiam in hanc sententiam Luciani distichon:

ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι. ἦν δὲ βραδύνῃ,
πᾶσα χάρις κενεὴ, μηδὲ λέγοιτο χάρις.

Celeres gratiæ dulciores: si autem tardauerit,
Omnis gratia vana, nec dicetur gratia.

Vel, vt Ausonius reddidit:

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namq;
Cum fieri properat gratia grata magis.

Idem aliter:

Si bene quid facias, facias citò; nã citò factum

Gratum

Gratū erit, ingratū gratia tarda facit.

Minimi gratia tarda preti est] In hanc sententiam circumfertur versiculus Græcus:

Α᾽ χάρις ἁ βραδύπους, ἄχαρις ἐστὶ χάρις.

Tardum beneficium ingratum est.

Sic Ouidius de Ponto 3.

Gratiaq; officio, quod mora tardat, abest.

Vlna. *Implicitis vlnis*] Brachiis. Est enim vlna propriè spacium quantum vtraq; extenditur manus. Dicta vlna, vt placet Seruio ἀπὸ τῶν ὠλενῶν, *à brachijs*. De vlna vide diligenter Parerga nostri Alciati lib. 1. cap. 18. & Budæum in priorib. annotat.

Gratus fœnerat] Hoc est, qui primus gratiam misit, perinde fecit, ac si fœnori dedisset; nam pro vna gratia duas accipiet.

Gratia ut referēda. *Remanent una abeunte duæ.*] Siquidem referenda gratia nullum officium magis necessarium. Quòd si quædam acceperis vtenda, maiore mensura, si modò possis, reddere iubet Hesiodus, & imitari agros fertiles, qui multo plus reddunt quàm acceperint. Cic. 1. Officior. Grauissimè dictum à Valerio Max. dandi & accipiendi beneficii commercium (sine quo vix hominum vita constat) perdit & tollit, quisquis bene merito parem saltem referre gratiam negligit.

Charites cur Iouis filiæ. *Iuppiter ijs genitor*] Charites dicunt Ioue genitas patre esse; quoniam à Ioue omnis procedit gratia.

Mater Charitū quæ. *Edidit Eurynome*] Quænā fuerit Charitum mater, varia est opinio. Nam hæc fermè nomina circumferuntur, Eurynome, Eurydomene, Eurymeduse, Autonoe, Iuno, Euanthe, Aglaia. *Eurynome.* Eurynomen dictā ait Seneca, quia latè patentis patrimonii sit beneficia diuidere. Alii Eurynomen quasi latipascuam, à spatiosis pascuis interpretantur, ἀπὸ τοῦ εὐρὺ, καὶ νέμω. hoc est: *abundanter retribuo*. *Eurydomene.* Dicitur Eurydomene ἀπὸ τοῦ εὐρὺ καὶ δίδωμι. *abundanter do*. *Eurymeduse.* Eurymeduse verò ἀπὸ τοῦ εὐρὺ καὶ μέδω, quod *rego* significat; quoniam qui liberales & munifici sunt, cæteris imperare consueuerunt. Hesiodus in Theogonia:

Τρεῖς δέ οἱ εὐρυνόμη χάριτας τέκε καλλιπαρήους.

Huius meminit etiam Homerus Iliad. 18. Vide Phornutum de nat. Deorum. cap. de Gratijs. *Charitū parentes.* Sunt qui ex Venere & Marte, alii ex Venere & Libero, alii ex Erebo & Nocte genitas dicunt. Antimachus antiquissimus poeta illas Αἴγλης & Solis filias esse censuit. Consule Nat. Comitis Mythologiam loco supra citato.

IV. ἀνακεφαλαίωσις dictorū. Satis, vt opinor, explicatam dedimus Charitum mythologiam: nempe Læticiam, Pulchritudinem, & Suauiloquentiam tres esse Gratias, neminem non ad sui amorem allicientes; quas nudas esse oportet, simplices, citra simulationem, alienas ab omni fuco; ad obsequium promptas & celeres, ad reposcēdum non item: amore mutuo ac benigna liberalitate coniunctas, ex bonis ingeniis ortas, affectu planè cœlesti ac diuino; deniq; omnibus gratas & acceptas. Quod si quis plura desiderat ad locupletandam huius Emblematis commentationem, multa habentur apud Senecam de beneficiis passim, sed in primis c. 3. libri prioris. Cum hoc coniunge nobilem Lactantii disputationem, de vero cultu, cap. vndecimo, & præter alia c. 12. libri 9. Marsil. Ficini: singula enim exscribere non vacat. Ex multis tamen, quæ passim obuia sese offerunt è bonis auctoribus, quædam sublegemus. Ex iure communi didicimus teneri nos ad ἀντίδωρα, l. sed etsi. ff. de petit. hæredit. l. si verò non remunerādi. §. idem Pomponius. ff. mand. l. si non sortem. §. libertus, de condict. indeb. In Mimo vetere:

Beneficiū qui nescit reddere, iniustè petit.

Prodicus sophista apud Platonem Axiocho (si quidē Platonis dialogus est) illud solebat in īgratos auditores flectere: ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει, δός τι καὶ λάβε τι. id est: *Manus manum lauat: da aliquid, & accipies aliquid.* Benè Martialis:

Dedecus est semper sumere, nilq; dare.

Beneficiū voluntarium est. Fatemur alioqui beneficium voluntarium magis esse quā necessarium, l. qui ex caussa. ff. de bon. libert. Et gratia si non accipitur gratis, non est gratia. Nam quod Seneca epist. 83. Sapientis est bene debere beneficium, bene soluere: interdum autem solutio est ipsa confessio. Voluntas enim spectanda, non facultas. Sed idem tamen sapiens suo more mouet aculeos: Plus cæteris dedit, qui sine spe recipiendi dedit. Nam hæc beneficii inter duos lex est, alter enim obliuisci debet dati, alter accepti nunquam: nempe vt qui dedit beneficiū, taceat: memoret, qui accepit. *Beneficia non sunt exprobrāda.* Est enim odiosum genus hominum officia exprobrātium, &c. Quo nomine grauiter succenset

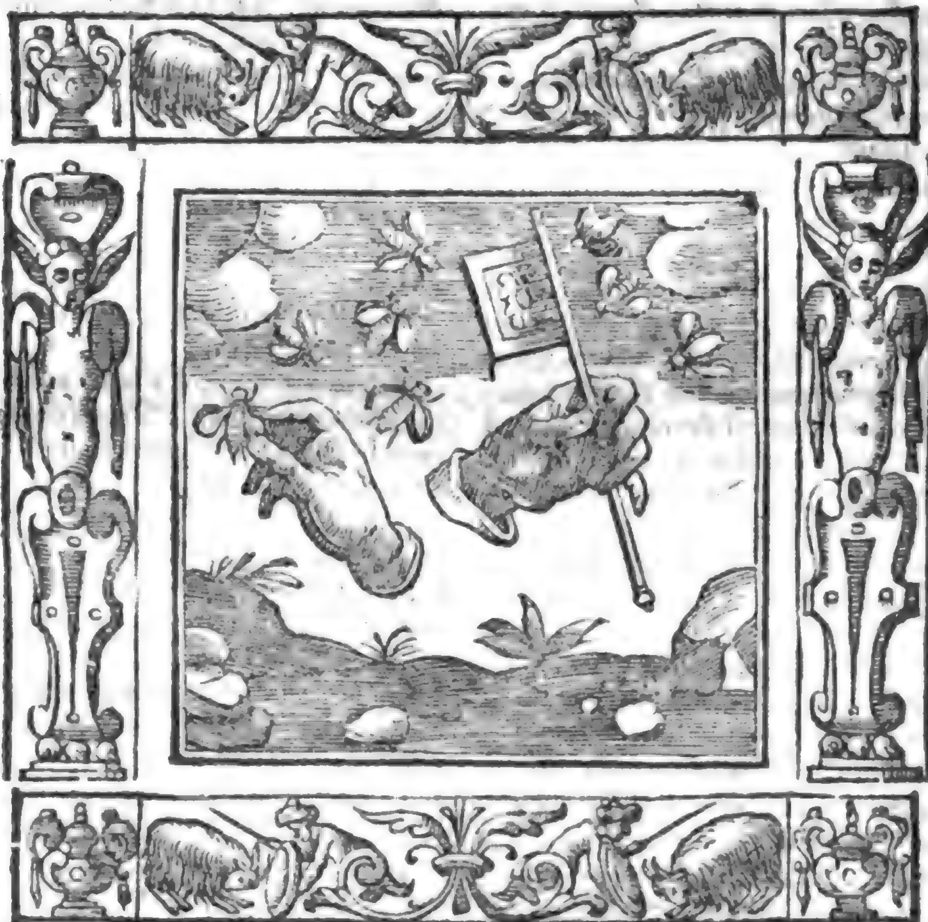
ſet Martialis Poſthumo cuidã, qui quod donarat, impenſiùs celebrabat. Lacerat animum, & premit frequẽs beneficiorum commemoratio: quod etiam non fecit quidam libertus apud Simonem patronum, in Andria Terentii, vbi ſic:

Si tibi quid feci, aut facio quod placet,
Et gratum fuiſſe animaduertiſti, habeo gratiam:
Sed hoc moleſtum eſt, nam iſthac commemoratio,
Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij.

Non diſcedo à lectione Senecæ: Beneficia dando, ait, imitamur Deum, non fœneramur. Dignus eſt decipi, qui de remunerando cogitauit. Iam quod hilares & nudæ hic Gratiæ repræſentantur, mera liberalitas, nulloq; iure cogente profecta deſignatur. Qui enim dat inuitus, nihil dat. Ergo Fabius Verrucoſus dicebat, beneficium ab homine duro aſperè datum, panem lapidoſum eſſe, quem eſurienti accipere neceſſarium eſſet, etſi acerbum. At ἱλαρὸν δοτῆρα ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ. *Hilarem datorem diligit Deus.* Et nulla ſunt maiora beneficia, quàm quę ſunt in accipientis verecundia'. Nunc relegatis hinc Gratijs inuidiæ & detractioni occurrimus.

In detractores.

EMBLEMA CLXIV.

AVDENT flagriferi matulæ, ſtupidiq; magiſtri
Bilem in me impuri pectoris euomere.
Quid faciam? reddamne vices? Sed nonne cicadam
Ala vna obſtreperam corripuiſſe ferar?

Quid prodest muscas operosis pellere flabris?
Negligere est satius, perdere quod nequeas.

COMMENTARII.

I. BINAE appinguntur manus, quarum altera flabello muscas importunè aduolantes abigit: altera verò cicadam, notissimi insecti genus, ala apprehensam tenet.

II. VERAM scribendi huius Epigrammatis occasionem desumptam video è libro, cui Iurisperitorum Nomenclatura nomen, auctore incerto. Is ergo cùm scripta Zasii enumerauit, hæc quæ sequuntur subiicit: Sanè multum profuit Zasij prudentia Iuris atq; eximia doctrina, à Francisco Florido sugillata: in quem nomine ipsius Zasij, Budæi, Alciati, & cæterorum titulo, *In Franciscum Olidum*, accepimus apologeticum, quod sic habet:

Audent flagriferi matulæ, stupidiq; magistri
Bilem in nos olidi pectoris euomere.
Reddemusne vicem opprobrijs? sed nonne cicadam
Ala vna obstreperā corripere istud erit?
Quid prodest muscas operosis pellere flagris?
Negligere est satiùs, qđ nequeas regere.

Et quidem, vt facilè conijci potest, vna cū Florido illo, alioqui docto homine, sed certè parum verecundo, vt eius scripta testantur, malè feriati pædotribæ & inepti magistelli Alciato nonnihil detraxerant, adeò solet intabescere inuidia, successus hominum videndo, vt cum Nasone loquar. Vt enim vix sine fumo ignis emicat: sic excellens quædam gloria comitem inuidiam vt plurimùm habet. *Gloria comes inuidia.* Qui vir certè magnus, cùm ægrè ferret se ab huiusmodi literatoribus & magistellis importunè traduci, scripsit hoc Emblema, dictante indignationis affectu, quo reddit rationem cur pluribus non respondeat: quippè cùm existimet cum ijs concertare sibi planè indecorum esse, quandoquidem minorem à maiori prouocari nec iustum nec ingenuū sit. Quo in loco notanda est verborum energia vehemens, & Satyricæ comparationes succinctæ quidem, sed acres admodum, & quæ plurimum neruorū habeant.

III. *Flagriferi.* FLAGRIFERI] Flagriones, mastigiæ. Per cōtumeliam flagriferos appellat eiusmodi sciolos & impudētes obtrectatores. Eodem sensu Plautus in Pseudolo dixit;

—— eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.

Vbi quidam legunt *Flagricibæ*, quasi flagrorum mensæ, hoc est, in quorum tergū ita flagra vbertim ingeruntur, vt cęna dubia in mensam cibi: Vel quod flagris quodammodo nutriantur. Idem talem in Persa vocat *Subiculum flagri*. quod assiduè flagris subijciatur.

Matula. *Matula*] Matula & Matella vas est, in quod vrina excipitur, Iuuenali trulla, σκαφίον Græcis, Festo & Varroni matellio. Nonnumquam metaphoricōs vsurpatur pro homine fœtido, impuro; vili, insulso, meticuloso, ignauo, vano: vt apud Plautū in Persa:

Numquam ego te tam matulā esse credidi.

Pro matula habere. Hinc etiam dicitur, *Aliquem pro matula habere*. id est, despicere, pro nihilo habere, & quasi contemptim permeare. Plautus Mostellar.

Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.

Germani dicunt: *Fur einen fueslumpen halten.*

Stupidiq; magistri] communi sensu carentes magistelli.

Bilem euomere. *Bilem euomere.*] Virus acerbitatis in me euomere, libellis famosis me proscindere, blaterare. Allegoria ab his, qui concoquere nequeunt certos quosdam cibos præ stomachi debilitate; quod prouerb. citatur ex Aristoxeno Musico apud Plutarch. Sympos. 7. cap. 8. Terent. Adelph.

Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

Quid faciam? reddamne vices?] Addubito, an par pari referam. Sic addubitare Ciceronem memini 13. ad Atticum, num sibi contemnenda contumelia sit à sororis Attici filio illata, & dissimulanter concoquenda: vel an sit euomenda semel & apertè bilis omnis acerbitas. Verba eius hæc sunt: Nunc me iuua, mi Attice, consilio, πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον. id est, vtrum apertè hominem aspernér & respuam; ἢ σκολιαῖς ἀπάταις. vt enim Pindaro, sic δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν. omnino moribus meis illud aptius: sed hoc fortasse temporibus. Tu autem quod ipse tibi sua-

suaseris, idem mihi persuasum putato.

Cicadam Ala corripuisse] Respexit ad prouerbiũ, *Cicadam ala corripuisti*, quod in eos dicitur, qui quempiam minimè ex vsu suo prouocãt. Est autem hoc animalculi genus miræ cuiusdam & prodigiosæ garrulitatis, maximè Sole efferuescente. Plinius lib. 11. cap. 26. negat ijs vocem esse, sed stridorem contractu; eumq; sonum emittit noualis, quemadmodum muscæ, apes, culices, nam ijs stridor simul cum volatu desinit: at cicadæ si presseris alas, vehementius etiam perstrepit: Sed in pectore ait subesse duos specus, attrituq; membranæ, mobili accedente spiritu, per hos è visceribus sonum edi. Ergo quemadmodum si cicadam natura garrulam ala prehendas, clariùs obstrepet: ita si homini maledico præbeas occasionem simultatis, non modò non tacebit, sed & importuniùs obstrepet, effutiet, & omnem bilem euomet, chartisq; illinet atris. Proinde Platonem aiunt admonuisse, ne quis hominem poetam sibi faceret inimicum. Et Horatius, *Genus irritabile vatum*, dixit. De cicadis vide porrò Valerian. lib 26. Hieroglyph. & Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 6.

Cicadam ala corripere.

Cicada cantus qualis.

Quid prodest muscas &c.] quid iuuat μυιοσοβεῖν. Doctum virum dedecet cum imperitis & inertibus Grammaticulis concertare. Alludit autem ad Prouerb. *Muscas depellere*. cui & illud conuenit. *Aquila non captat muscas*. Muscam autem importunitatis & impudentiæ hieroglyphicum esse scribit Orus Apollo lib. 1. Hieroglyph. & Pierius Val. lib. 26. eam enim vt sæpius depellas, & à te submouere contendas, tanta tamen impudentia prædita est, vt identidem redire, & infestare te minimè vereatur, nullam commodorum tuorum rationem habeat, siue loquaris, siue dormias, siue bibas, siue cibum capias, siue legas, siue scribas, semper parata astat, vt in faciem tuam insiliat, infesta, importuna, incommoda, nulli rei nisi fastidio de se concitando idonea. Vnde inter Deorum prælia Homerus pertinacem muscæ improbitatem proposuit, vbi ferox hostis insultat hosti, neq; quietem dat vllam, donec vulnus inflixerit, & audaciæ confidentissimæ munus executus fuerit. Sic autem apud eum legitur:

Muscas depellere.

Musca quid allegoricè.

Muscæ improbitas.

καὶ οἱ μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἐνῆκεν,
ἥτε καὶ ἐργομένη μάλαπερ χροὸς ἀνδρομέ-
μέ νοιο
ἰσχανάᾳ δακέειν, λαρόν τέ οἱ αἷμ' ἀνθρώπου.

Quod sic vertit Franciscus Sanctius:

Et musca audacis vim illi in præcordia misit,
Quæ quamuis de pelle hominis sit sæpe repulsa,
Assilit, exoptãt humani sanguinis haustus.

Sed cur muscæ tam impudenter sæpe ab actæ reuolent, alia solet assignari causa, præterquam quæ ab Homero tradita est; quod videlicet sint obliuiosæ, nec satis meminerint quanto ex periculo paulò antè se subduxerint. Astipulari videtur Plutarchus Symposiac. Duo, inquit, sunt animantium omnium, quæ nostro vtuntur hospitio, musca & hirundo, quæ nulla queunt arte cicurari. Musca ne molesti quidquam patiatur, prehensari horret; hirundo suapte natura hominem odit. &c. Philon Iudæus in vita Mosis loquens de Cynomyia: Cui veram, inquit, appellationem imposuerunt periti nominum, vt etant sapientissimi, composita è duobus impudentissimis animantibus, musca & cane: altera vincente omnes volucres temeritate, altero omnes terrestres quadrupedes. Accurrunt enim intrepidè, & si quis arceat, non cedunt peruicacia, donec satientur carnibus & sanguine. At cynomyia particeps amborum audaciæ, mordax & insidiosum est animal: nam è longinquo cum stridore in teli morem, magnoq; impetu aduolat, infixaq; cuti hæret pertinaciter. Meritò igitur viro forti est odiosa musca, & sapienti atq; prouido temeritas. Quapropter Hercules muscas de suo sacello abegisse dicitur, Myiodem quem vocabant earum Deum imprecatus: quem Beelzebub dæmonem fuisse scribit D. Hieronymus.

Cur muscæ sæpius abactæ redeant.

Philon Iudæus de cynomyia.

Myiodes Deus muscarum Beelzebub.

Operosis flabris] Flabra propriè dicuntur de vi ventorum. Eius tamen vocabuli diminutiuum *Flabellum*, accipitur pro instrumẽto, quo fit ventilatio per æstatem ad corpus refrigerandum; vel etiam muscas abigendas. Martiali dicitur Muscarium, Græcis μυιοσόβη. Teren. Eunucho: *Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito.*

Flabellũ.

Negligere est satiùs, &c.] γνώμη. Non est quòd laborem impendas, vel te excrucies in eo vel persequendo vel fugiendo, quod vitare nullo modo possis.

IV. *Inuidi nunquã desunt viris cordatis.*

FIT non rarò, vt inuidis linguis, & exitiali maledicentiæ veneno armati, probos ac integræ vitæ viros, non obliqua, sed recta via, ac ratione ad honores & dignitates tendentes euertere, & omnibus bonis exuere tentent: quod forsan etiam à malè feriatis nostro Alciato contigit. Vnde legitima causa motus aduersariis suis breuibus, sed aculeatis verbis respondet. Etenim contumelia & obtrectatio sæpe animis trãquillissimis patientiam extorsit, ait Seneca. Quare ferendum eum putamus, qui pudorem suum purgat. Sic Comicus prologo Andriæ:

Si mihi pergat quod volet, dicere, quod non volet, audiet,
Beneficijs si certassit, audiet bene.
Desinant maledicere, maledicta ne noscant sua.

Hieronymus id imitatus, ad Rufinum: Si dixeris quæ vis, peius audies. Quod meminimus vsurpatum Plauto: Contumeliam si dices, audies. Et quid tandem? difficile est iustum dolorem temperare, l. si adulteri 38. §. imperatores. ff. de adult. Quin & veterem ferendo iniuriam inuitas nouam, vt apud Gellium lib. 6. ex Mimo quodam vetere.

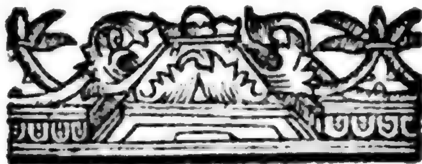
Qualibet extinctos iniuria suscitat ignes.

ait Ouidius 3. Artis. Ingenuus animus difficulter admodum contumeliam patitur, licet leuius fiat patientia quod corrigi nõ potest. Verùm strangulat inclusus dolor, & pressum enecat, nec satis habet virium, vt par esse iniuriæ ferendæ possit. Homines certè liberaliter instituti cõtumeliam impotentius ferunt, quæ sit illata à contempto quodam & inerti conuiciatore: cum quo congredi vel turpe sit, vel indignum putetur, vt apud Ælian. in 14. Variar. histor. Aristides Locrensis morsus à mustela Tartesia, dixit, se dolere vt qui maximè, quòd moreretur à bestiola tam contempta ictus: multoque honestiorem mortem fuisse, si id sibi obtigisset ex morsu leonis vel pardalis. Itaque acerbius causam mortis, quàm mortẽ ipsam ferebat. Huc refero non inuitus sectam Cynicorum, qui importunitate & impudentia muscas perbellè exprimunt. Nam quòd molesti essent contra ciuiles mores omnia deridendo, plurimorum testimonio clarum est: quod verò & impudentes, vel vnius Diogenis improbum facinus indicat, qui vel in medio foro, spectante populo, hominem (vt ipse iactabat) plantare non erubuerit. Sed hæc omnium scriptis mandata sunt. Malim ex eo Emblematis argumento elicere id, quod legitur apud Plinium iuniorem, Recta ingenia debilitari verecundia, peruersa confirmari audacia: etenim vsuuenire solet, vt quò quis imperitior est, sit eò iactantior & sui confidentior. Hoc Græco etiam axiomate confirmatur: *ἀμαθία μὲν θάρσος, λογισμὸς δ' ὄκνον φέρει. Imperitia quidem audaciam, eruditũ verò rerum examen timiditatem affert.* Exemplum habemus satis notum in Zoilo Amphipolitano, Polycratis auditore, qui ob genuinam maledicendi libertatem canis Rhetoricus nominatus est: Is enim cùm non solùm in Homerum, Platonem, aliosq; præclaros & magnos viros stylum stringeret, sed vbiq; litibus & perniciosis etiam contentionibus operam daret, rogante quodam erudito viro, quare omnibus malè loqueretur: Quoniam, inquit, malè facere cùm velim, non possum. Exprimit autem omnium maledicentium & detractorum personam Zoilus, qui dum non inueniunt, qua ratione facto lædant, dentibus caninis & lingua amarulenta in bonos inuehuntur. Nunc à muscis ad canes.

Turpe est cum inerti congredi.

Cynici muscis similes.

Zoili maledicẽtia.

Inanis

Inanis impetus.

EMBLEMA CLXV.

LVNAREM noctu, ut speculum, canis inspicit orbem,
Seq; videns, alium credit inesse canem,
Et latrat: sed frustra agitur vox irrita ventis,
Et peragit cursus surda Diana suos.

COMMENTARII.

I. IN cęlo nocturno astris micante Luna pleno orbe radios suos demittit, sub qua canis magno impetu & latratu assiliẽtis forma exprimitur.

II. VNDE petitum sit hoc Emblema, non satis constat, nihil tamen habet difficultatis. Vide adagium, *Inanis conatus.*

Oryx. Oryx genus quoddam canis, est apud Aegyptios: Is, teste Oro Apolline, Lunam exorientem allatrat, clamoreq; magno illam prosequitur: vnde pro impuritate apud ipsos Aegyptios ponitur. Plinius tamen lib. 2. Natur. Histor. cap. 40. Orygen, inquit, appellat Aegyptus feram, quam in exortu (Caniculæ sideris scilicet) contrà stare, & contueri tradit, ac velut adorare cum sternuerit. Idem lib. 8. cap. 53. orygen inter semifera animalia numerat: Sunt & oryges, soli à quibusdam dicti contrario pilo vestiri, & ad caput verso. Eius quoq; facit mentionẽ Columel. lib. 9. c. 1.

III. *LVNAREM orbem*] Lunam, quam canis inspiceret vt speculum; vel quæ ei videbatur vt speculum. Hæc inspectio reuocat

cat mihi in memoriam lepidum cuiusdã Itali carmen, quo Solem, & Lunam comparat, Lunamq; Soli præfert, quòd se patiatur aspicere, non item Sol. Sic autẽ ille:

Comparatio Solis & Lunæ.

O del Sol vaga suora,
Ben puoi dirti al suo par degna e possẽte.
S' egli le chiome indora,
Tu le corna inargente.
S' egli al giorno dà luce,
Tu la notte sereni.
S' egli de l'anno e duce,
Tu'l mese anco mantieni.
E s' egli hà l'hore ancelle,
Tu hai serue le stelle.
Ma in ciò l'auanzi e passi
Ch'egli abbarbaglia, e tu mirar ti lassi.

Puto autem hic allusum esse ad id, quod in Pharmaceutria Theocritus, vbi ait, canem terreri Hecate subterranea. Compertum est autem canes etiam ferociores spectris nocturnis terreri.

Canis qd in Hieroglyphicis.

Canis.] Canem accipi pro conuiciatore, inuido, impudenti & maledico obtrectatore notum est; vt etiam pro adulatore & scurra. Apud Homerum, ab Achille Agamemnon incessitur, vt κυνὸς ὄμματ' ἔχων, *qui caninis sit oculis.* Ea enim canis natura est, vt eum nihil pudeat. Itaq; Iulius Pollux, Oculum is habere caninum dicitur, ait, qui nimio plus impudens est. Plautus Menæch. Hecubam ait ex eo appellatam canem, quòd in quoscumq; intueretur, conuiciatrix & maledica esset. Itaq; & M. Tullius Oratione pro Roscio Amerino, alios Oratores clamare ait, non etiam nocere: alios latrare, qui etiam mordere possint. Cur verò canis Diogenes est nuncupatus, nisi quòd mordax esset & maledicus? Hinc Cynicorum fluxit appellatio, & vox Homerica κυνώπις. Apud Terent. Eunucho, canis os durum, & impudentiam significat. Catullus in quandam:

Diogenes cur dictus canis.

——ruborem
Ferreo canis exprimamus ore.

Vespasianus Imperator (apud Suetoniũ) Demetrium Cynicum obuium sibi, ac neque assurgere, neq; salutare se dignãtem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit Canem appellasse.

Seq; videns] suam vmbram.

Et latrat] temere latratum edit, nec minitabundus aliquid proficit.

Agitur vox irrita ventis] Sic dixit Lucretius lib. 4.

Tu fac ne ventis verba profundam.

Catullus:

Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia factaq;
Ventos irrita ferre ad nebulas aerias sinis.

Idem Argonauticis:

Irrita ventosa linquens promissa procella.

Et ibid. Ariadna de perfidia Thesei conquerens, ait se sperasse

——optatos hymenæos,
Quæ cuncta aerij discerpunt irrita venti.

Tibullus lib. 3. eleg. 4. ad finem:

Hæc Deus in melius crudelia somnia vertat,
Et iubeat trepidos irrita ferre Notos.

Surda Diana] Epitheti μεταφορά. Sed considera, num allusum sit ad prouerbiũ, *Surdo oppedere.* Dianam verò pro Luna, à Poetis poni, res est satis frequens.

IV. *Carpere facilius quã imitari.*

CARPIT æmulos quosdam imitatores, seu, vt dixerim verius, obtrectatores & maledicos, qui cùm doctrinæ vberem quandam gloriam in magno aliquo & excelso viro conspiciant, conuiciis eum proscindunt citius quàm imitantur. Est enim illud vulgò notum, πολλά μωμήσασθαι ῥᾷόν ἐστιν ἢ μιμήσασθαι. *In multis Momũ agere & reprehendere longè facilius quàm imitari:* vt vero verius mihi Xenophon dixisse videatur 2. Commentar. οὐ πάνυ γε ῥᾴδιόν ἐστι εὑρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἄν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γάρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσοντας, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. *Non facile est, ait, vt reperiri aliquod opus possit, in quo nihil à quoquam reprehendatur. Est enim arduum ita quicquam perficere, vt non alicubi pecces. Quòd si etiam sine aliquo errore quidquam peragat aliquis, difficile est non pati, aut inuenire aliquem iniquum iudicem.* Sumpta est ὁμοίωσις à cane in Lunam latrante, suamque ipsius vmbram temerè conspicante, sed qui eò plus ægrè ferat, quòd suo lattatu Lunam non deterreri, neq; inceptum cursum sistere videat. Eodem prorsus modò exercendi sunt importuni illi sycophantæ, vt & alienę famę captatores, quos non modò animum despondere, sed in rabiem agi deprehendes, cùm ab ijs, qui læsi sunt, habentur contemptui, & eos responso aliquo minimè dignãtur. Cùm enim hoc vnum in primis expetant, vt eiusmodi aculeis afficiaris, danda tibi

Nihil est quod reprehendi non possit.

Canis orbem Lunæ conspiciens qd.

Amuletũ in obtrectationẽ.

tibi est opera, ne subitus iræ impetus animum à sua sede & statu dimoueat: sed dissimulandum, fingendaque vultus hilaritas, qua pr̨e te feras, quàm minimi aut nullius planè momenti ea sint, quæ falsò & temerè in te iaculantur. Sic enim fiet, vt tua hac tolerantia, calumniarum artifices desinant, maledicta & noscant sua: vel impotenti quodam dolore perculsi rumpantur, quòd obesse tibi non potuerint. Inhumanum verbum est, & quidem pro iusto receptum, Vltio: & à contumelia non differt, nisi ordine. Qui dolorem regerit, tan-

Catonis tolerantia. tùm excusatiùs peccat. M. Catonem in balneo quidam percussit imprudens (quis enim illi sciens faceret iniuriam?) Postea satisfacięti Cato: Nō memini, inquit, percussum me. Melius putauit non agnoscere, quàm vindicare. Nihil, inquis, illi post tantam petulantiam mali factum est? Imò multum boni: cœpit Catonem nosse. Magni animi est iniurias despicere. Vltionis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignum, ex quo peteretur vltio. Multi leues iniurias altiùs sibi demisere, dum vindicant. Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ fer̨e latratus minutorum canum securus obaudit. Audiamus tandem consultorem optimum in primis iuxtaq; lepidissimnm Comicum Philemonem:

ἥδιον οὐδὲν, οὐδὲ μουσικώτερον
ἔσθ', ἢ δύνασθαι, λοιδορούμενον φέρειν.
ὁ λοιδορῶν γὰρ, ἂν ὁ λοιδορούμενος
μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖθ' ὁ λοιδορῶν.

Quod ita Latinè sonat:

Iucundius nihil est, neq; etiam cōcinnius
Est, quàm posse conuiciantem ferre:
Nam qui conuiciatur, eo, in quem conuicium iacitur,
Dissimulante taceteq́; efficit vt sibi ipse conuicietur.

Censet nullam auribus iucundiorem musicam, quàm tacere alterum, altero conuiciante. Cùm enim patienti animo, sed & forti pectore quis maledicta perferre ac pati potest, efficit ille quidem dissimulando, vt maledicus sibi maledicat, id est, suū morbum prodat, sed sibi potiùs quàm alteri noceat. Cùm porrò impunè obtrectat quis, nullo præsente, qui contradicat, di-

Heteromolia caussa. citur Græco adagio, ἑτερομόλιος δίκη, heteromolia caussa. In eo vincit sæpe, qui pati possit. Ita Seneca: Viri boni est scire pati, non facere iniuriam. Idē B. Hieronym. ad Eustochium: Apud Christianos, vt quidam ait, non qui patitur, sed qui facit contumeliam, miser est. Ibidem: Irasci hominis est, fr̨enum iracundiæ imponere Christiani. Contemni enim leuius est, quàm stultitia percuti, ait Mimus vetus. Nempè maledictum interpretando facis acrius, & si benè subduxeris, falsum maledictum, maleuolum mendacium est. Ex multis festiuum sanè occurrit veteris cuiusdam Stoici cauillum, apud Senecam, epist. 91.

Eleganter Demetrius noster solet dicere, *Demetrij dictum.* eodem loco sibi esse voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus; nihil enim referre, an sursum, an deorsum sonent. Horatij istud congruit 1. Epistolar.

Mordeat opprobrijs falsis, mutēne colores?
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem?

Et Cicero 2. in Antonium: Me ijs dictis nescit lædat an laudet. Sed Hieronymi ista mihi placent, vt omnia, in ea, quæ est ad Rusticum: Sicut sagitta, si mittitur contra duram materiam, nonnumquam in mittētem reuertitur, & vulnerat emittentem: ita detractor cùm tristem faciem videt audiētis, imò non audientis, sed obturantis aures suas ne audiat, illicò conticescit, pallet vultus, hebent labra, saliua siccatur. Nempe quod Ouidius:

Conscia mens recti famæ mendacia ridet.

Nec sanè displacet locus Senecæ de ira, c. 33. Ira habet aliquam voluptatem, & dulce est dolorem reddere? minimè. Non enim vt in beneficijs honestum est merita meritis repensare, ita iniurias iniurijs. Illic vinci turpe est: hic inhumanum vincere. Hæc ille. Meminerit ergo vir bonus, sibi non esse iniurias iniuriis compensandas, neque rabie cohibendā petulantiam: quia, quod Iurisc. Innocentia reus purgatur, non relatione criminis, l. 16. qui, 5. ff. de publ. iudic. Quid tandem?

Dura aliquis præcepta vocet:

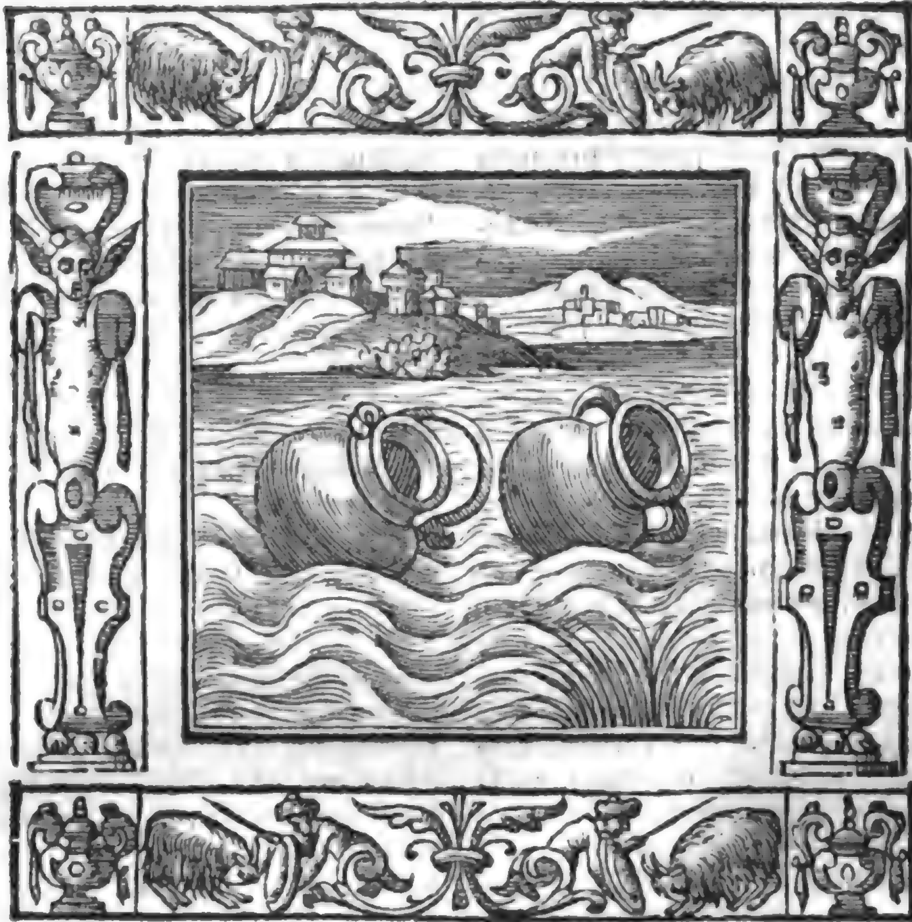
Sed perlegat elegantem Plutarchi disputationem, Quomodo quis vtilitatem capiat ab inimicis, & fortasse amplius, quod desideret, nihil erit.

Aliquid

Aliquid mali propter vicinum malum.

EMBLEMA CLXVI.

RAPTABAT torrens ollas, quarum vna metallo,
Altera erat figuli terrea facta manu.
Hanc igitur rogat illa, velit sibi proxima ferri,
Iuncta vt præcipites vtraque sistat aquas.
Cui lutea: Haud nobis tua sunt commercia curæ,
Ne mihi proximitas hæc mala multa ferat.
Nam seu te nobis, seu nos tibi conferat vnda,
Ipsa ego te fragilis sospite sola terar.

COMMENTARII.

I. OLLAE duę à flumine rapido abreptæ feruntur, quarum altera terrea & figlina opera compacta præcedit; subsequitur altera ahenea. *Titulus.* Titulus Emblematis sumptus est ex Plauti Mercatore, ait enim ibi Lysimachus:

Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malũ.

II. APOLOGVS de duabus ollis Aesopo ascribitur, qui videtur ex Ecclesiastici cap. 13. expressus, cùm ait Sapiens: Pondus super

super se tollet, qui honestiori communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, cōfringetur. Diues iniustè egit & fremet: pauper autem læsus tacebit. Fabellam sic redditam à Faerno huc adscribam, quòd videatur admodum lepida:

Apologus de duabus ollis.

Duas trahebat amnis ollas, aneam
Vnam, alteram autem fictilem.
Sed ahena proprio prægrauata pondere,
Sibiq; porrò præcauens,
Suadere cœpit anteeunti fictili,
Coniungi vti vellet sibi,
Quò rapidum aquarum sustinerent impetū
Iunctis vtrinq; viribus.
Cui fictilis: Tua mihi, ait, vicinitas
Non admodum placet, soror.
Nam siue te mihi vnda, siue me tibi
Propè adnatantem illiserit,
Vt sospitem te dura præstabit cutis,
Fragilem meam sic conteret.
Sic, *Potentiorum semper est vicinitas*
Vitanda tenuioribus.

III. *RAPTABAT torrens ollas*] torrente in rapido duæ ollæ natabant, altera è metallo, & altera terrea. Torrens dicitur fluuius, qui non de fonte, neq; de viua aqua, sed à pluuijs, vel de montibus in valles descendit, æstate autem siccatur, aquis verò hyemalibus inundatur & currit.

Torrens.

Quarum vna metallo.] Duplex hominum sors & conditio, diuitum nempè & pauperum, totidem expressa symbolis. Quo ferè pertinet illud Ausonii:

Fercula gēmatis cū poneret horrida vasis,
Et misceret opes, pauperiemq; simul.

Altera erat figuli &c.] id est, erat fictilis. περίφρασις. Cæterùm hac ficta descriptione rapidus torrens repræsentat humanæ vitæ conditionem torrentis instar fluxam, & celeri momēto euanescentem. Etenim more fluentis aquæ labuntur tempora, vt cecinit Ouidius. Olla ænea diuites opum congerie onustos & graues: terrea verò pauperes significat, eos quidem facilè in his vitæ huius turbulentis fluctibus enatantes, & pericula grauiora effugientes.

Torrens quid.

Olla ænea qd. Olla terrea.

Hanc igitur] terream, luteam.
Rogat illa] nempe è metallo facta.
Iuncta vt præcipites] vt coniunctæ faciliùs impetum aquarum sistant.
Sunt commercia curæ] tua consuetudo & vsus. Metaphora à mercibus. Est enim propriè commercium libera commeandi contrahendiq; facultas, ab ijs, qui merces vltrò citroq; conuehunt, appellata.

Commercium.

IV. INSIGNIS est apologus, quo admonemur cum potentioribus aut improbis non esse ineundam societatem: quia si quid infortunij damnivè acciderit, in infirmiorem semper reclinari solet. Duo ergo hic se nobis offerunt Iuris prouerbia, quę huc pertinent. Primum est, *Potentioribus pares esse non possumus.* l. 3. de alien. iudic. mutand. causa facta, l. nam magistratus, de arbitr. Extat hac de re præstantissima elegia Ouidii lib. 3. Trist. eleg. 4. cuius hæc aliquot sunt carmina:

Cum quibus nō sit ineunda societas.

Potentiorum familiaritas vitanda.

Vsibus edocto si quidquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quātumq; potes prælustria vita:
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quāquā soli possunt prodesse potentes,
Nō prosunt, potius plurimū obesse solent.
Reliqua vide ibi. Idem quoq; alibi:
Viue sine inuidia, mollesq; inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisq; manere suam.
Apud Plautum pauper Euclio recusat affinitatem cum diuite Megadoro contrahere, his verbis:
Venit hoc in mentem mihi, Megadore, te esse hominem diuitem,
Factiosum, me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassem meam tibi, in mentem venit,
Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto,
Tu me bos magis haud respicias, natus quasi numquam siem,
Et te vtar iniquiore, & me meus ordo irrideat.
Neutrubi habeā stabile stabulum, si quid diuortij fuat:
Asini me mordicus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, ab asinis ad boues transcendere.
Alterum Iuris prouerbium est, *Interest nostra bonum habere vicinum.* l. quod sæpe, §. fin. ff. de contrah. empt. Pindarus Nem.

Vicini boni summa cōmoditas.

eid.

ειδ. 3. docet vtilitatem maximam adferre vicinum, si sit idem & amicus: contrà, si sit inimicus & malus, damnum iacturamque. Quod bellè expressit Hesiodus:

πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.
οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

Detrimentum [est] malus vicinus, quantum bonus est magnum commodũ:
Neque bos perierit, nisi vicinus malus adsit.

Noxa, malus vicinus, vt est bonus vtilis: imò
Nunquam bos pereat, vicinus ni improbus adsit.

Demosthenes aduersus Calliclem de prædio, *nihil molestius esse* dicit, *quàm incidere in vicinum auarum & improbum.* τὸ χαλεπώτερον οὐδὲν, ἢ γείτονος πονηροῦ καὶ πλεονέκτου τυχεῖν. Magnates enim locupletiores vicinis pauperculis nunquam cessarint, quippè qui eos non desinant exsugere, dum ad nihilum redegerint; naturã cardami referentes, qui herbarum in propinquo nascentium humorem attrahit, vnde illas arere postea sit necesse. Quo etiam illud Virgilianum spectat:

Cardamus noxius vicinis herbis.

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

quo deplorat Mantuanorum infelicitatẽ, quibus obfuit sola Cremonensium vicinitas, ait Seruius. Itidem euenit Chalcedonijs & Byzantinis, itemq́; Aetolis & Acarnanibus, qui finitimi mutuis armis & dissensionibus sese confecerunt. Itaque apud nostros vulgò circumfertur, Ei optimè cedere, qui bonum vicinum habeat. Cato senior (quod etiam alibi adduximus) eos, qui prædia empturi essent, admonebat, vt præ cęteris aduerterent ne malum haberent vicinum. Celebratur & Themistoclis apophthegma. Cum quis enim prædium venale haberet, iussit præconem adijcere, ὅτι καὶ ἀγαθοὺς ἔχει γείτονας. quasi longè vendibilius esset vicini commendatione. Bona itaq; vicinitas optanda quidem, non speranda semper, nisi ei forte, cui permissa est electio prædij vel domicilij: nec enim parum interest nostra quibuscum hominibus, aut apud quos viuamus. Vt de cæteris sileã, ad quid illud iactatum Græcis, τὸν φραγκὸν φίλον ἔσχε, γείτονα δ' οὔ. *Francum pro amico habe, at nõ vicinum* Nempe quia Græci Romaniq; suspectam haberent Francorum veterum potentiam, cum vix pares esse putarent. Hoc natura, vel hominum potiùs deprauatis moribus comparatum, vt nullæ sint rixæ acerbiores, nulla odia implacabiliora, quàm quæ inter vicinos, ac contribules agitantur: vel quia vicinus potentior inferiorem subtus se habere velit, quin nullas non strophas comminiscitur, quibus quietum vicinum deglutiat. Non sunt nobis repetendæ Romanorum & Græcorum historiæ, cùm quidem vel domesticæ, ac nostræ gentis suppetant, ex quibus accipimus quàm fœdè ac nequiter de vicinis, à quibus nihil metuendum erat, triumphatum est. Sed Emblematis huius character videtur specialius trahi ad eos, qui fœdus exhorrent potentiorum principum; quo animo si fuisset rex Portugalliæ Sebastianus (qui infaustam & impiam cum Mahumetano societatem ad suum, suorumq́ue exitium non longè antè contraxit) felicius vixisset. Memoratu dignus, sed infaustus, & exemplaris casus, vt ita dixerim, Comitis S. Pauli, principis militiæ Gallicanæ sub Lodoico XI. Is Comes res nouas molitus aduersus principem suum, colludebat cum rege Anglo, & duce Burgundo, neq; triste suũ fatum præsentiscebat. Tandem enim fœdere inito inter viros principes, & sopitis discordiis, Comes ille, vt Suffenus alter, suæ proditionis pœnas dedit. Facile mihi esset recolere quædam nostri æui funesta exempla, sed vereor ne ea narratio bilem quibusdam moueat, qui suorum infortunia, quasi plagas vix dum bene sanatas refricari non patiuntur. Vide in Chiliadibus adagium, *Aliquid mali propter vicinum malum.* vbi multa præclara de malo vicino ex Hesiodo & alijs reperies.

Sebastianus Portugallia Rex.

Comes S. Pauli.

In eum

In eum, qui truculẽtia ſuorum perierit.

EMBLEMA CLVII.

DELPHINEM inuitum me in littora compulit æſtus,
Exemplum, infido quanta pericla mari.
Nam ſi nec proprijs Neptunus parcit alumnis,
Quis tutos homines nauibus eſſe putet?

COMMENTARII.

I. DELPHINVM piſcem mare perfidum in littore ſicco deſtituit, quẽ vis tempeſtatis antea eiecerat.

II. *Fons Emblematis.* HOC tetraſtichon video petitum ex 3. Epigram. tit. *εἰς ἰχθύας*, nempe incerti cuiuſdam hexaſticho, quod tale eſt:

κύματα καὶ τρηχύς με κλύδων ἐπὶ χέρσον ἔσυραν
δελφῖνα, ξείνης κοινὸν ὅραμα τύχης.
Ἀλλ᾽ ἐπὶ μὲν γαίης, ἐλέῳ τόπος· (οἱ γὰρ ἰδόντες,
εὐθὺς πρὸς τύμβον μ᾽ ἔστεφον εὐσεβέες)
Νῦν δὲ, τεκοῦσα θάλαττα διώλεσε. τίς παρὰ πόντῳ
πίστις; ὃς οὐδ᾽ ἰδίης φείσατο συντροφίης.

Id ſic reddere conatus eſt Minos:
Fluctus & aſpera tempeſtas ad terram traxerunt
Delphinem, externæ ſpectaculum fortunæ.
Sed in terra miſericordiæ locus [repertus eſt:] nam videntes

Statim

Statim ad tumulum me coronarunt pii [viri.]
Nunc vero quòd [me] genuit mare, perdidit. Quæ tandem ponto
Fides? qui neq; propriis parcit alũnis.
Delphinem pelagi rapidus me ad littora fluctus
Ludibrium cunctis, sorte volente, tulit.
Præsidium at pia terra dedit: me namque videntes
Ornarunt tumulo conueniente viri.
Me mare quod genuit, sic sustulit. Ergo age ponto
Quanta fides? natos perdit & ipse suos.

Versio Sãctij. Sic verò vertebat Sanctius:
Delphinum me fluctus atrox in littora adegit;
Hospitibus sortis sic documenta dabo.
Terra tamen misero tribuit pietatis honorem,
Nã sertis decorant nostra sepulchra pij.
Nunc mare quod genuit, me perdidit: hei neque parcit
Ipse suis, ponto quæ sit habenda fides?

Cœlius Rhodigin. lib. 8. antiq. lect. cap. 6. sic inquit: Ion Græcæ facundiæ auctor, vt videtur, haud spernendus omnino, sicut ex Plutarcho accepimus, eiusmodi adagium posuit, Δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία. *Del phini in terra vis.* *Delphini in terra vis.* Id in eos promptum videtur, qui quod nesciunt iudicant, & in quo minus valent, toto conatu petunt, nec se intra pelliculam cõtinent, supra crepidam aliquid ambitiosiùs affectantes. Delphinorum celeritas vtiq; memorabilis est, adeo vt ocyor volucri, acrior telo credatur, & vt Aristoteles inquit: ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχυστον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱςὲς. hoc est: *Omnium videtur animalium velocissimus, non aquatilium modo, sed & terrestrium, supersiliũt etiam malos nauigiorum maiorum.* Cæterùm tam stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum non patitur, quin inuectũ in arenam emoritur confestim. Hactenus ille: qui erroris ansam è Plinii verbis (nisi fallor) arripuit, quæ verba multos etiam alios deceperunt. *An Delphines statim, vbi terram attigerint, moriãtur.* Locus Plinii talis est, cùm de delphinis agit lib. 9. cap. 8. Solent in terram incerta de causa erumpere, & statim tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fistula clausa. Qui locus procul dubio corruptè legitur: nam illud verbũ, *statim*, expungendum est ex contextu: aut intelligendum, stato tempore. Nam emori delphinos statim tacta terra, falsum esse deprehendet, quicunq; attentè legerit epistolam 33. libri 9. Plinii Secundi, vbi agit de puero & delphino, qui subinde in arenam erumpebat, tactusq; à Solis calore iterum se in mare recipiebat; eius autem hæc sunt verba: Incredibile (tam verum tamen quàm priora) delphinum gestatorem collusoremq; puerorum in terram quoq; extrahi solitum, arenisq; siccatum, vbi incaluisset, in mare reuolui. Meminit huius rei Pincianus in Plinium, & alij, imò ipse Rhodiginus loco citato. Neq; Plutarchus (vt ad Cœlium reuertar) id vult significare, delphinum illico tacta terra emori, sed perdere celeritatem & violẽtiam illam, postquam in alienum elementum excesserit.

III. *DELPHINEM inuitum me*] me reluctantem, nihil tale cogitantem, innoxium.

Destituere. *In littora compulit.*] Id vno verbo *destituere*, dicitur, vt admonet perspicacissimi vir ingenij Fornerius: quin etiam adducit hoc Virgilianum:
Et freta destituent nudos in littore pisces.

Æstus. *Æstus*] Aestus dicitur maris crescentis & decrescentis commotio. Gallice, *Le regorgement de la mer, le flot de la mer.* Fluctus maris. *Æstuarium.* Hinc *Æstuarium*, locus vicissim æstu maris vel nudus, vel aquis stagnãtibus offertus: Et Aestuariæ insulæ, ex quibus Venetiæ primùm in potentissimã & populosissimam, quæ hodie cernitur, Rempublicam coiuerunt. De reciproco maris æstu vide Plinium lib. 2 cap. 97. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 17. & 18.

Exemplum infido.] quod potest exemplo esse, quantis infidum mare periculis, quantoq; discrimine sæuiat: vel vt ἀλληγορικῶς, quot rixis & simultatibus laboret Respublica. Locus est huic accommodatus in 7. Controuers. Senecæ declamat. 1. O maria iustiora iudicijs, ait, ô mitiores procellæ patre, &c. *Infidum mare.* *Infidum mare.* ἀνέγγυος θάλασσα. in Græco epigrammate, id est, cum quo nulla sponsio aut fides potest intercedere. Quadrat huc elegans Lucretij locus, lib. 2.
Sed quasi naufragijs magnis multisq; coortis,
Disiectare solet magnum mare transtra, carinas,

Anten-

Antennas, prorã, malos, tonsasq; natanteis,
Per terrarũ omneis oras fluitantia aplustra
Vt videantur, & indiciũ mortalibus edãt,
Infidi maris insidias, viresq; dolumq;
Vt vitare velint, nevè vllo tẽpore credant,
Subdola cùm ridet placiti pellacia ponti.

Nam si nec proprijs] Collatio maioris ad minus. Si enim mare non seruat eos, quos in lucem edidit & nutriuit: id est, si princeps vel populus suos ciues non tuetur, ijsq; non ignoscit, sed miserè de medio tollit, quid reliquis fiet?

Quis tutos homines] num valde periculosum se fluctibus marinis committere? quàm parum tutum est πολιτεύεσθαι, seque Reipub. ventis & fluctibus credere? Obiter moneo, allusum hic videri ad prouerbium, *Maritimi mores.* quo vtitur Plautus Cistellaria.

IV. *Delphin è mari eiectus quid.* TOTVM hoc ἀλληγορικῶς accipe. Delphin enim marinis fluctibus eiectus, consultorem quendam virumque Principem, vel etiam nota aliqua probitatis insignem, à populari turba beneficij loco iniurias, ludibria, mortemq; ipsam referentem arguit: quales fuisse legimus Socratem, Aristidem, Phocionem, Demosthenem, M. Tullium, & alios quamplurimos, qui post præclarè facta innumerasq; difficultates, & pericula nomine patriæ exantlata, honoris & præmiorum vice iniustum exilium duramque mortem perferre coacti sunt. Delphin est φιλάνθρωπος, (de quo etiam supra dictum) vt qui suis bene cõsultum velit: Pelagus ipsum, in quo pisces à piscibus afficiantur & absumantur, orbis huius angustias multiplices & damna innumerabilia refert, nimirùm in quo nemo sibi deterius quàm ab homine nocumentum impendere videat. Hieronymus ad Demetriadem, de seruanda virginitate: Quæ de medio mari fumantem viderat patriam, & fragili cymbæ salutem suam, suorumque commiserat, crudeliora inuenit Africæ litora. Vide reliqua. Qui locus nos admonet permultos iam olim fuisse viros claros, *A patria sua malè tractati.* quibus sua virtus obfuit. Memorarem Hermodorum ab Ephesijs pulsum, Aristidem ab Atheniensibus, imò Themistoclem, Periclem malè habitum, nisi nos exempla Romanorum commouerent, Coriolani, Camilli, imò Portij Catonis toties accusati, M. Antonij oratoris exulantis, & aliorum, de quibus apud historicos. Quod si ad altiorem sensum trahere placet, considera carnis nostræ petulantiam & ingratitudinem, quæ nobiscum nata, educta, ali- *Carnis nostra saginata fructus.* ta paribus incrementis, eadem cura, contubernalis, mensæ assecla, omnium consiliorum particeps; audet tamen spiritum temerario conterere pede, ac mentis imperium infringere. Nec sola per se illud attentat, sed & fœdus percussit cum amico subsidiario dæmone, vt perdat: hic substernit viuos carbones & prunas suscitat, vt incalescat illa & vehemẽtiùs pruriat. Igne concepto, nullum genus nequitiæ transit intactum, impetu fertur & pleno cursu, recalcitrat, nec patitur insessorem aut imperium magistri, vt effrænis equus aut rabidus leo, conspecta fœmina. Hæret flamma in medullis, vrit, furit vt erysipelas aut carbunculi morbus in membris. Palpat Sathan interim, & poppysmatis regit, *Dæmonis astutia.* nec capistro, sed iuba ducit, velut hinnulũ mango solet, quò vult, pinguioris saginæ farto scilicet. Hæc ars vna cicurandi indomitum monstrum, pastu trahitur & mansuescit. Nouit naturam ductor, & popinis admouet primò ac lurconum conuenticulis, vnde ventrem referat inter sartagines & cacabos vt tympanum inflatum. Prima cura crapulę studium & voluptatis insectatio, quæ radix est malorum; tropheũ figit, qui hic triumphat; victus in præcipitio stat ad interitum, & in ipsa crepidine Tartari iamiam casurus. Non simpliciter malus est, cui stigma hoc malitiæ impressum; aperit semitam ad cętera, qui hoc vno laborat, patet, sicut arx in fastigio montis, ventis omnibus vitiorum. Corpus innutritum delicijs & tractatum molliter, Venus formosa illa & sæculis omnibus decantata mater luxurię insidet cum suo Cupidine. Caseus quò pinguior, eò putredini *Simile.* aptior est & vermiculationi: ita caro nostra in sagina vermibus scatet vitiorum, qui rodunt & perforant. Equi cadauer vespas, vt aiunt, producit & crabrones; fimus bruchos, scarabæos, & cantharides, quodque semen fuit, cibus fit; pascuntur eo, ex quo nati. Simile contingit in nobis, abdomen turgidum obsonijs & distentum, termites concipit libidinis, qui in copia pullulant, & rostella mox vertunt in matrem, pungunt, mordicus inuadunt, consumunt. Contabescit, dico, in sua malitia caro, & ad interitum properat, domesticos enim hostes

ſtes alit in viſceribus,& lumbricos iſtos la ſcuiæ ac hirudines,qui ſugunt quod ineſt ſanguinis, donec fibram ipſam cordis, vt rauca ſolet arboris, ſuccidant clanculum & demoliantur. Inteſtinum malum, eò propiùs periculo & minùs curabile; ſentit infectus,ſed curam negligit & manus medici;neſcit ſanari,quia latet vitium,vel nõ vult, quia conſenuit & tranſijt in naturã. Aegrè aſſurgunt, qui ſic iacent; conclamatũ penè de ſalute, niſi altior vis aliqua ſubleuet.Sic caro nutritores ſuos remunerat. Ex hoc deniq; Emblemate conſtat, veteres inter ſummas difficultates nauigationem poſuiſſe,vnde præcepta de fugiendo mari & terra incolenda. Ideoq; etiam Propertius lib.1.exclamat:

Maris pericula quanta.

Ah pereat quicunq; rates & vela parauit,
Primus & inuito gurgite fecit iter.

Rectè itaq; dixit Ariſtagoras, ὅτι πᾶσα θάλαττα θάλαττα. id eſt,ex æquo periculoſum eſſe mare,licet appellationes habeat varias.Cui conuenit illud Comici ex Hecyra:

O fortunate,neſcis quid mali
Præterieris, qui numquã ingreſſus es mare.

Ouidius 2.Amor.eleg.11.

Nauita ſolicitus iã ventos horret iniquos,
Et propè tam lethum,quàm propè cernit aquam.
Quòd ſi concuſſas Triton exaſperet vndas,
Quàm tibi tunc toto eſt nullus in ore color.
Tunc generoſa voces fœcunda ſidera Lunæ,
Et fœlix dicas,quem ſua terra tenet.

Anacharſis cùm rogaſſet quendam,quanta eſſet ſpiſſitudo tabularum nauticarum? Iſq; reſpõdiſſet, quatuor digitorum.Tantillum, inquit,abſunt à morte qui nauigant. Id ipſum expreſſit Iuuenalis Satyra 12.

I nunc & ventis animam cõmitte, dolato
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor,aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

Idem Anacharſis cuidam roganti, vtrum arbitraretur plures eſſe mortuos quàm viuos? Nauigantes,inquit, vtro in numero ponis? Dubitans, an hi eſſent inter viuos habendi,qui vitam vndarum ac ventorum arbitrio commiſiſſent. Occurrit inſignis Propertij locus lib.3.eleg.7.de morte Pæti, qui argumentum hoc egregiè illuſtrat.

Locus Propertij.

Ite rates curuæ, & lethi quoque texite cauſas,
Iſta per humanas mors venit acta manus.
Terra parũ fuerat,terris adiecimus undas:
Fortunæ miſeras auximus arte vias.
Anchora te teneat, quem non tenuere penates?
Quid meritum dicas, cui ſua terra parum eſt?
Ventorum eſt quodcunq; paras, haud vlla carina
Conſenuit:fallit portus & ipſe fidem.

Audiamus etiam Senecam lib. 14. epiſt. 91.Hominis,inquit, non ſapientis inuenta ſunt nauigia,quibus amnes,quibusvè maria tranſimus,aptatis ad excipiendum ventorum impetum velis, & additis à tergo gubernaculis,quæ huc atq; illuc curſum nauigij torqueant: & exemplum à piſcibus tractum eſt, qui cauda reguntur, & leui eius in vtrumq; momento velocitatem ſuam flectunt. De nauigationis porrò incommodis plura hic dicere nihil attinet, ſatiùs eſt eos,qui equo ligneo (vt Plauti verbis vtar) per cœruleas vias vehũtur, experiri ſcilicet,quàm periculoſum ſit ſalutem fluctibus committere, & vocare in ſeſe fata ceſſantia, ac ſi ad mortem terra parùm latè pateat: ſiquidem, vt Aratus dicebat,modicum lignum mortem prohibeat. Non igitur iniuria in nauigantes inuehitur Socrates, miſeros eos appellans, quibus neq; dæmon,neq; Deorum aliquis vnquam diuitiarum dignam tribuerit gratiam. Quandoquidem hi leuibus freti ventis, longas nauigationes magno cum periculo ſemper adeant,homines perditi, propter quas aut lucrentur,aut pereant. Vnde rectè iudicauit Antiphanes, præſtare in terra pauperem eſſe, quàm diuitem nauigare. Deniq; qui primus nauium vſus,& quæ prima earum forma à priſcis probata fuerit,quæ item earum nomina, & quis gubernandi adminicula primus inuenerit, id expoſitum habes apud Robertum Valturium lib. 11. de re militari,cap.5.

Nauigij orig.

Nauigationis incõmoda.

In dona

In dona hostium.

ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.

EMBLEMA CLXVIII.

BELLORVM cepisse ferunt monumenta vicissim
Scutiferum Aiacen, Hectoraq́ Iliacum.
Balthea Priamides, rigidum Telamonius ensem,
Instrumenta suæ cepit vterque necis.
Ensis enim Aiacem confecit: at Hectora functum
Traxere AEmonÿs cingula nexa rotis.
Sic titulo obsequÿ, quæ mittunt hostibus hostes
Munera, venturi præscia fata ferunt.

COMMENTARII.

I. ASTAT Aiax cum scuto suo, & ab Hectore gladium dono accipit, Hector verò ab illo baltheum. Quæ dona vtriq; fuerunt exitio, hinc enim Aiax gladio illi moriturus incumbit: illinc Hector currui baltheo alligatus distrahitur.

II. *Epigraphe vnde sumpta.* SVMPTVS est hic titulus, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, ex Sophoclis Aiace flagelli-

fero, qui ait se, postquam ab Hectore inimicissimo accepisset ensem muneris loco, nihil præter damnum atrocissimum à Græcis habuisse. Itaq; postquàm multis est conquestus, sic postremò infert:

Α'λλ' ἐς' ἀληθὴς ἡ βροτῶν παροιμία,
Ε'χθρῶν ἄδωρα δῶρα, κ' ἀκ ὀνήσιμα.
Quin verum id est mortalium prouerbiũ,
Non esse dona, dona quæ veniant tibi
Ab hoste, verùm inauspicata ac noxia.

Ex hoc loco Scholiastes elicit, ab amicis dona quælibet, vel etiam pretij minimi, boni esse consulenda: ab hostibus verò & inimicis ne pretiosissima quidem expetenda, vtpotè perniciosa & noxia. δῶρα enim ἄδωρα, sunt κακόδωρα, id est, *infelicia dona*, vt μήτηρ ἀμήτωρ. De quibus latè & præclarè agitur in prouerbio, *Hostium munera non munera*. Narratio est apud Homerum Iliad. η. Hector & Aiax inito inter se fœdere, vltro citroque missis donis, de amicitia firmanda statuere, atque Hector Aiaci gladium, Aiax Hectori cingulum militare misit, sed vtrique suum munus fuit exitio. Victus enim Aiax ab Vlysse (in contentione armorum Achillis) & cognitis ijs, quæ per insaniam dixerat & fecerat, eodẽ gladio seipsum interemit. Hector verò per occasionem cinguli iuxta Ilij muros ab Achille occisus, & ter circum mœnia tractus est. Ex quo perspicuum apparet verissimum esse, quod ait Euripides:

Hectoris et Aiacis fœdus.

κακῦ μὲν ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν ὐκ ἔχει.
Nullum iuuamen adferunt dona improbi.

Emblematis character.

Totum Emblema ex Græco tractum esse liquet, lib. 3. Antholog. tit. εἰς ἥρωας. Est autem Leontij.

πικρὴν ἀλλήλοις ἕκτωρ χάριν, ἠδὲ φεράσπις
αἴας, ἐκ πολέμυ μνῆμ' ἔπορον φιλίης.
ἕκτωρ γὰρ ζωςῆρα λαβὼν, ξίφος ἔμπαλι δῶκεν·
τὴν δὲ χάριν δώρων πείρασαν ἐν θανάτῳ.
τὸ ξίφος εἷλ' αἴαντα μεμηνότα· καὶ πάλι ζωςὴρ
εἵλκυσε πριαμίδην δίφρια συρόμενον.
ὕτως ἐξ ἐχθρῶν αὐτοκτόνα πέμπετο δῶρα,
ἐν χάριτος προφάσει μοῖραν ἔχοντα μόρυ.

Acerbam inter se Hector gratiam atque scutifer
Aiax ex bello pignus dederunt amicitiæ.
Hector enim cingulum cùm accepisset, ensemq; vicissim dedisset,
Hanc quidem gratiam donum experti sunt in morte.
Gladius interfecit Aiacem insania correptum; & rursum cingulum
Traxit Priamiden bigis raptatum.
Sic ab hostibus mortem vltrò afferentia mittuntur dona,
[Quæ] sub gratiæ prætextu fatalem mortem contineant.

Exitiale inter se Hectorq; et scutifer Aiax,
Ex bello dederant pignus amicitiæ.
Cingulo enim accepto hic, tandemq; ille ensem vicissim,
In morte experti gratia quanta foret.
Nam se Aiax gladio insanus traiecit, equisq;
Raptatus bigis deniq; Priamides.
Sic quæ dona suis mittuntur ab hostibus vltrò,
Sub titulo doni sunt ea signa necis.

Subijciam & breuius Epigramma, eiusdẽ omninò argumenti.

ἕκτωρ αἴαντι ξίφος ὤπασεν, ἕκτορι δ' αἴας
ζωςῆρ'. ἀμφοτέρων ἡ χάρις εἰς θάνατος.
Aiaci datur ensis ab Hectore, baltheus Aiace
Hectori; vtriq; suum donum erat exitio.

Hector Aiaci ensem obtulit: Hectori autem Aiax
Cingulum, ambobus donum [fuit] vna mors.

Hector vt Aiaci dedit ensem, illi vt dedit Aiax
Zonam, vtriq; necem munus vtrumq; dedit.

III. *BELLORVM monumenta*] ἐκ πολέμυ μνῆμα φιλίης. vt est in Græco Epigrammate. Erat autem gladius & baltheus, vtrumq; militibus conueniens donum.

Aiax scutifer.

Scutiferum Aiacem] Transtulit illud ex Græco φεράσπις αἴας, vt φεράσπις ἀθηνὴ, *scutifera Pallas*, à Poetis dicitur. Et ab Ouidio in principio lib. 13. Metamorph. Aiax vocatur clypei septemplicis dominus.

Surgit ad hoc clypei dominus septemplicis Aiax.

quia clypeum habuit, septem boum corijs tectum. De Aiacis nomine & scuto diximus

ximus plura Embl. 28. & 48.

Hectoraq; Iliacum] Troianorum fortissimum.

Balthea] Balthea, in accusandi casu, quasi à recto Baltheus, nullo modo placet, vt neq; tolerari in patria Romana potest. Id in Alciato nostro peccatum, seu erratum potius, Grammatici nostræ ætatis doctissimi obseruarunt: sicuti & ab Vrsino Velio, erudito sanè viro, idem penè admissum notant versu quodam de laboribus Herculis ex Authologia Græcorum Latinis numeris expresso, sic:

Alciatus errorũ arguitur.

Baltheon arripuit, Thraciscq; armenta cecidi.

Sed quid? in re tam vera manus dare cogimur, verumq; fateri, quod Fabius ait initio lib. 10. Institut. orat. doctos etiam viros labi aliquando, cùm & Ciceroni dormitare interdum Demosthenes, Horatio etiã Homerus ipse videatur; summi enim sunt, homines tamen. Hæc quidem Claudius Minos; sed quid opus Alciatum nostrum coram Grammaticorum tribunali tam audacter reum agere? An non videbat doctissimus Minos & Baltheus & Balteum dici, teste Propertio lib. 4. eleg. 11.

Defenditur.

Præbebant casi balthea lenta boues.

Quis dubitet igitur, Alciatum hic pluralem pro singulari συνεκδοχικῶς posuisse? vti etiam paulò post, *cingula dicit*.

Priamides] Patronymicum, pro Hectore Priami filio, vt apud Homerum sæpe legimus. Porphyrius tamen philosophus testimonijs Ibici, Alexandri, Euphorionis, & Lycophronis probat, Hectorem fuisse filium Apollinis. Hæc ex scholiaste Homeri, Iliad. 3.

Hector filius Priami.

Telamonius] à Telamone, ad differentiam Aiacis Oilei.

Instrumenta sua, &c.] Vterq; accepit suæ necis præsagium, vtrique fuit exitio suum donum. Græcè, ἀμφοτέρων ἡ χάρις εἰς θάνατος. Hectoris enim cadauer baltheo circa Patrocli tumulum Achillis iussu tractum est. Aiax gladio sibi ab Hectore donato seipsum confodit.

Æmonijs rotis.] Id est, Thessalis, Græcis. Aemonia siue Hæmonia, Thessalia est, vnde Achilles originem duxit; sic dicta ab Aemone filio Deucalionis. Aemonia interdum etiam pro Græcia, συνεκδοχικῶς.

Æmonia.

Sic titulo obsequij &c.] obtentu, prætextu, facie animi beneuoli. Huic sententiæ consonat versiculus quidam, cuius autor iam non occurrit:

Non sunt dona, sua quæ mittunt hostibus hostes.

Venturi præscia fata ferunt] portendũt mortis euentum.

IV. *Dona hostium noxia.*

Priscorum superstitio sibi persuasit, obseruanda vel maximè munera, à quibus, quo animo mitterentur, propterea quod, quæ darentur ab ijs, qui nobis malè cuperent, exitio plerunq; fuisse constaret. Vt fuit pyxis illa fallax per Pandoram à Ioue Prometheo transmissa. Quemadmodum fuit & vestis, qua Medea nouam nuptam Iasonis donauit. Rursus vestis illa, quam Deianira misit Herculi. Præsens itaque Emblema per dona mutua Aiacis & Hectoris significat, viri mali dona esse inutilia perniciosaque. Quod Laocoõ apud Virgilium confirmat, cùm à Troianis equum dolo relictum nequaquam in vrbẽ recipiendum censet, his quidem verbis:

——*O miseri, quæ tanta insania, ciues?*
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaum? &c.

Et deinde:

Quicquid id est: timeo Danaos, & dona ferentes.

Et alibi de Capy sic:

At Capys, & quorũ melior sentẽtia menti,
Aut pelago Danaum insidias, suspectaq; dona,
Præcipitare iubẽt, subiectisq; vrere flãmis.

Huic conuenit monostichon Græcum:

κακόν γε δῶρον ἴσον ἐςὶ ζημία.

Malum donum simile est detrimento.

Sæpe nihil interest, inquit Seneca, inter amicorum munera, & hostium vota. Quicquid illi optant accidere, in id horum intempestiua indulgentia impellit atque instruit. Benè Horatius:

Nil moror officium quod me grauat.

Et Plautus in milite:

In mala vxore, atq; inimico, si quid sumas, sumptus est:
In bono hospite atq; amico quæstus est quod sumitur.

Quadrabit & in eos, qui per artes magicas dæmonum vtuntur obsequijs. Nam ea demum exeunt in perniciem vtentium. Siquidem spiritus ille tenebricosus & impostor, quem scimus esse ab origine rerũ mendacem & homicidam, non potest odiũ suum atrocissimum erga genus humanum

In præstigiatores et magos.

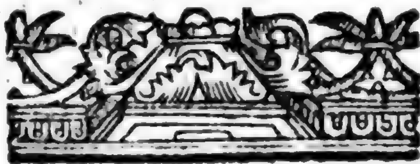
(licet se simulet esse interdum supplicem, placatum, mansuetum, nonnunquã etiam angelum lucis) prorsus celare, quin vngues suos figat, & aliquo modo nocendo se se prodat. Docent enim nos sacræ literæ, quòd natio diabolica exciderit veritate & gratia, sitq; immobilis ad bonum. Vnde Bodinus colligit indubitatum axioma, Numquam Sathanam bene facere, nisi vt grauius ex eo redundet malum: adeo naturæ Dei, inquit, aduersatur, qui nullum malum permittit fieri, nisi vt maius consequatur bonum. Documento esse possunt horrenda exempla & interitus magorum. Nam vt vnam & alteram historiam modò referam, mira sunt quæ in historia Bohemica Dubrauij Episcopi Olmucensis legimus, ita enim scribit de VVenceslao, filio Caroli IIII. Quum filiam Ducis Bauariæ Sophiam vxorem duxisset, nouus socer, vbi generum ludicris spectaculis & magicis præstigijs delectari cognouit, plaustrum plenum præstigiatorum secum Pragam aduexit. Ibi dum artificum præstantissimus ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adest inter spectatores Zyto VVenceslai magus, ore vsque ad aures dehiscente, accedensq; propius, artificem illum Palatini cum omni apparatu subitò deuorat, solos duntaxat calceos, quia luto obliti videbantur, expuens, secessumq; inde petens, ventrem insolita esca grauem, in solium aqua plenum exonerat, præstigiatoremq; adhuc madidum spectatoribus restituit passim deridendum, adeo vt cæteri quoq; eius socij à ludo desisterent. Et paulò post, vbi alias multas ludificationes & præstigias eius recensuit, ita concludit: Cæterùm Zyto impostor, ad extremũ à cacodæmone superstes cum corpore & anima de medio hominum sublatus fuit. Apud nos quoq; Germanos adhuc notũ est, inter præstigiatores & magos, qui patrum nostrorum memoria innotuerunt, celebre nomen, propter mirificas impostu ras & fascinationes diabolicas, adeptum fuisse Ioannem Faustum Kundlingensem, qui Craconiæ magiam didicerat, adeo vt ex plebe nostratium propemodum nullus reperiatur, qui non aliquod documentum eius artis commemorare possit, illiq; eadem ludibria, quæ modò de mago Bohemo diximus, ascribantur, vt libello Germanico idiomate vulgato patet. Quemadmodum autem horum præstigiatorum vita similis fuit, ita vterq; horrendo modo in viuis esse desijt. Faustus enim, vt fertur, & à VViero lib. 2. cap. 4. recensetur, in pago Ducatus VVirtẽbergici inuentus fuit iuxta lectum mortuus, inuersa facie, & domo præcedenti nocte media quassata. Sic perijt infaustus Faustus. Alter verò, vt diximus, viuus à suo magistro raptus est. Et Ioannes Franciscus Picus Mirandulanus, sicut à VViero introducitur, memoriæ tradidit, magum quendam, vt ipse à socijs eius adhuc viuis audierit, à dæmone viuum ablatum nusquam comparuisse, dum curioso cuidam, & malè sano principi Troiæ oppugnationem repræsentare quasi in scena pollicitus esset, Achillemq; & Hectorem introducere præliantes. De Zoroastro quoq; qui Mesraimi Chami filius, & primus fuit, qui artis magicæ disciplinam tradidit, scribunt, quòd astris multùm & frequenter intentus, cupiens apud homines Deus haberi, velut scintillas quasdam ex stellis producere, & hominibus ostentare cœperit, quò rudes in miraculi stuporem traherẽtur, desideransq; hanc de se augere opinionem, sæpius ista molitus sit, vsq; adeo, donec ab ipso dæmone, quem importuniùs frequentabat, succensus igne cremaretur. Hæc sunt hostis generis humani dona; hæc præmia digna impiæ & sceleratæ curiositatis.

Historia de Zyto mago Bohemo.

Ioannes Faustus magus.

Magus à dæmone abreptus.

Zoroaster primus magus, & eius mors.

A mi-

A minimis quoque timendum.

EMBLEMA CLXIX.

BELLA gerit scarabæus, & hostem prouocat vltrò,
Robore & inferior, consilio superat.
Nam plumis aquilæ clam se neque cognitus abdit,
Hostilem vt nidum summa per astra petat.
Ouaq; confodiens, prohibet spem crescere prolis:
Hocq; modo illatum dedecus vltus abit.

COMMENTARII.

I. AQVILAE auium reginæ hic sese audacter opponit scarabæus, insecti genus volatile, multipes, cornibus longis & serratis præditum, quæ dentata bisulcis forcipibus in cacumine, quum libet, ad morsum coeunt. Sed nemini ignotus potest esse scarabæus, vt qui passim sit obuius, nisi alicubi nulla omnino sunt stercora.

SVMPTVM est Emblema ex Oro Apolline lib. I. Hieroglyph. Aut potius ex apologo Æsopi, qui petitus apparet ex perpetua cõtrouersia, quæ naturæ vi quadam intercedit inter Aquilam auium principem, & scarabæum vilissimum insecti genus. Ille.n. vt illatam sibi ab aquila iniuriam vindicet, cũ se viribus haudquaquã parem esse norit, confugit ad dolos: clam II. *Fons Emblematis.*

enim se in plumis Aquilæ recondit, vt eo tandem modo ad nidum aquilinum perueniat, eaq; postmodum absente oua eius omnia confodiat. Cuius fabulæ apud Aristophan. mentio est, sic enim:

ἐν τοῖσιν αἰσώπε λόγοις ἐξηυρέθη,
μόνος πετεινῶν εἰς θεοὺς ἀφιγμένος.
ἄπισον εἶπας μῦθον. ὦ πάτερ, πάτερ,
ὅπως κάκοσμον ζῶον ἦλθεν εἰς θεούς.
ἦλθεν κατ᾽ ἔχθραν αἰετῶ πάλαι ποτε,
ᾦ᾽ ἐκκυλίνδων, κ᾽ ἀντιτιμωρέμενος.

hoc est:

In fabulis id est repertum Æsopicis,
Adijsse Diuos vnicum ex volucribus.
Haud credibile ais fabulã pater, pater,
Adijsse Diuos animal obscœnum atq; olens.
Peruenit olim, inquam, ob simultatem asperam,
Quæ illi fuit cũ aquila, oua voluens illius,
Et expetens pœnas ab hoste mutuas.

Vide omnino adagium, *Scarabæus aquilã quærit.* vbi vires suas pulcherrimè extendit autor, & hunc apologum longa narratione amplificat.

III. *Scarabæus quale animal, & quæ eius species sint.*

BELLA gerit scarabæus] cum hoste aquila. Scarabæus est animal ex infima insectorum gente, aspectu tetrum, odore tetrius, sonitu teterrimum; alis crustacea vagina obtectis, quin magis totus ipse scarabæus nihil est nisi crustum. Nascitur ex animantium stercoribus, in ijsdem viuit, versatur, oblectatur, deliciatur. Sed non est eadem omnium species. Etenim sunt, quibus nigro quodam virore luceat crusta. Pleriq; tetro nigrore horrent: vt qui locum prouerbio fecerunt, *Scarabæo nigrior.* Ital. *Nero com' vn calabrone.* Sunt nonnulli grandiores, prælongis, ac bisulcis armati cornibus, cacumine forcipibus dentato, ea cum visum est ad morsum contrahunt stringuntq; Sunt item rutili, & ijdem prægrandes, qui terram aridam fodiunt, atq; illic nidos ponunt. Sunt qui metuendo bombo, formidabiliq; strepitu prouolent, vt imprudentem non mediocriter terrirent. Sunt & alia formarum discrimina, de quibus Plinius lib. 11. cap. 28. Verùm id commune omnibus, è stercore ortus, è stercore victus, in stercore vita, deliciumq;

Scarabæo nigrior.

Hostilem vt nidum] nidum aquilæ sibi aduersæ.

Summa per astra.] Per aera summum. Aquilam in editissimis & inaccessis locis nidificare, testis est Plinius, & alij nõnulli.

Spem crescere prolis.] Spem crescendæ prolis. Infinitum pro gerundiuo, locutio Græca.

Dedecus.] Iniuriam & damnum.

IV. *Nullus est paruus hostis.*

HOC quidem admonemur, hostem, quamuis infimæ fortunę, non esse contemnendum, nec quemquam vel omnium minimum & contemptissimum esse prouocandum, siquidẽ, vt in Mimis Publius ait: *Inimicũ quãuis humilẽ, docti est metuere.* Etenim, vt ait Pindarus Isthm. 4.

ἔςι δ᾽ ἀφάνεια τύχας
καὶ μαρναμένων,
πρὶν τέλος ἄκρον ἱκέσθαι.
τῶνδε γὰρ δίδοι τέλος,
καὶ κρέσσον᾽ ἀνδρῶν χειρόνων
ἔσφαλλε, τέχνα καταμάρψαισι. .i.

Est tamen incertitudo fortunæ vel hominum strenuè pugnantium, donec ad summum finem perueniant: his enim qualemcumq; vult finem dat fortuna: & meliores interdum deterioribus hominibus premuntur ac supplantantur. Certè Magnus Alexander, quamquam potentissimus, dexteritatem Ptolemæi suspectam habuit, Arrij turbulentiam, & Pythonis nouarum rerum studium reformidabat, auctor Aelianus sub finem 14. Var. hist. Huc etiam recidit, quod vulgus passim vsurpat: Cauendum ab ijs, quibus nihil est, quod perdant. Ab ijs enim citiùs iniuriam & damnum acceperis, quàm ab alijs, quibus aliquid est in loculis. Timent enim vt plurimùm aliquem prouocare, ne quid vel famæ vel fortunis detrahatur. Homunculi verò illi sortis infimæ, sed dolis & fraude instructissimi, improbi non minùs quàm scarabæi, neq; minùs putidi, neq; abiecti minùs, pertinacis ingenij malitia quadam, cùm nemini ferre prodesse queant, magnis tamen viris sæpenumero facessunt negotium. Nam territant nigrore (quæ vna improbi animi nota) obstrepunt stridore (qui nemini non molestus est) fętore suo commaculant obuios quosq; circumuolitant, hærent, insidiantur, vt non paulò satius sit cum præstantibus aliquando viris simultatem suscipere, quàm hos lacessere turpissimos scarabæos, quos pudeat etiam vicisse (quæ enim victoriæ tam pudendæ molestæque spes? quod præmium? quis finis?) quosque nec excutere possis, cùm maxi-

Descriptio improborum quorundã tenuis fortunæ hominũ.

Minima etiam nocere possunt.

maximè velis, neque conflictari cum illis queas, nisi discedas contaminatior. Peculiariter autem hic notandum, quàm sæpe minima quæq; maximum nocumentum hostibus inferant: ita vt rectissimè veteri dicatur adagio: ἔχει καὶ ἡ μυῖα σπλῆνα, ἔνεστι καὶ μύρμηκι χόλος. *Et musca splenem habet, & formica bilem.* Vnde apud Plutarchũ illud Brasidæ fortissimi ducis Lacedæmoniorum memoratur, quem cùm ficus legentem sorex momordisset: O bone Iupiter, inquit, nullum est tam minutum animal, quod sui defendendi, aut periculum vitandi, cùm sit opus, occasiones non perquirat. Huc etiam respexit P. Mimus in suis sententijs, vbi dicit: *Etiam capillus vnus habet vmbram suam.* Nihil enim tam minutum, quod non possit aliquid. Hinc legimus in fragmentis Varronis, cuius etiam Plinius lib. 8. c. 29. mentionem facit; à cuniculis suffossum esse in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, à ranis ciuitatem in Gallia pulsam, à locustis in Africa, ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpẽtibus deletas. Sic Sapores Rex Persarum ab obsidione Nisibis vrbis, quã nonnulli Antiochiam Mygdoniæ vocant, crabronum & culicum multitudine repulsus est. Quod inopinatum auxilium precibus Iacobi Episcopi attributum est. Voluit autem Deus non fulmine, sed per exiguas bestiolas suam potentiam & præsentiam in Ecclesia declarare; sicut in Aegypto muscas & ranas, aliaq; insecta, non vrsos aut leones Pharaoni & seruis eius olim immisit, vt rebus vilissimis tyrannica superbia domaretur.

Obnoxia infirmitas.

EMBLEMA CLXX.

PISCICVLOS aurata rapit medio æquore sardas,
Ni fugiant pauidæ, summa marisq́ petant.
Ast ibi sunt mergis fulicisq́ voracibus esca.
Eheu, intuta manent vndique debilitas.

COMMENTARII.

I. SARDAE pisciculi ab insequente aurata in vasto mari deuorantur, quibus etiam desuper mergus & fulica, aues pisciuoræ, vtrinq; aduolantes imminent, prædam capturæ. Fulicam velim nigram depingi, vt in editione Rouilliana habetur.

II. *Emblematis typus.* LICET de fonte & origine nullus commentatorum mentionem faciat, tamē quid sibi velit Emblema satis ex titulo superq; constat. At meo iudicio desumptum videtur ex adagio vulgo vsitato, *Pisces magni paruulos comedunt.* Nobis Germanis, *Die grosse fisch fressen die Kleinen.* M. Varro apud Nonium:

Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus vrget, pisces vt sæpe minutos
Magnus comest, vt aues enecat accipiter.

De piscium mutua laniena loquitur, idq; torquet in intolerabilem potentiorum insolentiam in tenuis fortunę homines, quos bonis omnibus exuere solent, misereq; spoliare, ac deglubere. De iis eleganter, vt omnia, Polybius lib. 15. Histor. Nec faciunt, inquit, hoc more tyrannico, sed modicum aliquem dedecoris prętextum præmittūt, & confestim impudenter ac ferociter sic agunt, vt atrocitas ipsorum vitæ piscium conformari possit: de quibus fertur, quod cùm eiusdem generis sint, nihilo tamen minùs minorum perditio maiorum sit cibus & vita. Sed huius Emblematis argumentum quodammodo cū Martialis hoc disticho conuenit:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:
Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

III. *Sardæ.* *PISCICVLOS sardas*] Sarda, quæ & Sardina, piscis exiguus ex pelamidum genere, de quo Plinius lib. 32. cap. vlt. & lib. 9. cap. 15. Aristoteles lib. 8. de histor. animal. cap. 3. & 13. Græci vocant τριχίας. Et hæ sunt, quas Hispani *Sardinas* vocant, aut parum ab iis differunt Venetis *Sardelle*, vel vt ego arbitror, *Sardelloni*. Sunt enim hi illis multò minores pisciculi, qui in copia ibidem venduntur.

Aurata] Aurata, quæ & Orata, Græcis χρύσοφρυς, Italis *Orada*, Venetis *Oraia*. Piscis est marinus, optimi saporis, ab auri colore dictus, quem aiunt omnium timidissimum, in maris reflexu sub littoralium arborum radicibus sese occultare solitum, ibiq; frondium agitatione exterritum facilè capi, quadam velut deditione. Martial. 13. *Aurata.*

Non omnis pretium laudemq; aurata meretur,
Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

Naturam huius piscis vide apud Aristotelem lib. 8. de histor. animal. cap. 15. Pliniū lib. 9. cap. 16. & lib. 32. c. 5. & 11. Macrob. Saturn. 3. cap. 15. Ab hoc pisce aliqui Romanorum cognomen acceperunt, vt Sergius Orata, quia primus viuaria eorum instituit.

Mergis] Mergus, auis à mergendo dicta: cibum enim in aquis captans se assiduè immergit: de qua Plin. lib. 11. cap. 37. Huius auis natura est, vt sæpe mergens auræ signa colligat, & præuidens tempestatem futuram, properè medio reuolet ex æquore, & ad litrorum tuta cum clamore contendat, vt testatur Virgilius 1. Georg. Prouerbium, *Mergorum instar.* de inexplebili ingluuie. Et, *Mergus priùs vitabit aquas.* de re incredibili dixit Ouid. 1. de Ponto, eleg. 7. *Mergus.*

Nam priùs incipient turres vitare colūbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Fulicis] Fulica, siue fulix, auis marina, vel stagnensis, paulò supra columbæ magnitudinem: de qua lib. 18. c. 35. Plinius. Nomen sumpsit à colore furuo, id est, nigro. Clangore matutino, & cum ludit in littore, tempestatem præsagit. Cicero 1. de Diuinat. ex quodam poeta: *Fulica.*

Cana fulix itidem fugiens è gurgite pōti,
Nunciat horribiles clamans instare procellas.

VT nullo nō loco ditiores, & qui sunt ampliori IV.

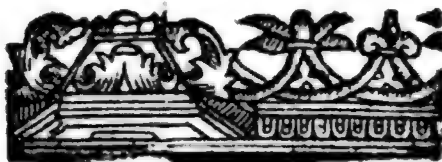
Diuitum semper tuta statio, pauperũ non item.

ampliori fortuna, tutum in præsidium se recipiunt:ita miseri, & aliqua parte infirmi, præcipites in infortunium ruunt, quocumque fugiant, eque Scylla, quod dicitur, in Charybdim decidunt; vt litigatoribus accidit ijs, qui nullis opibus, nullisq; amicis fauitoribus adiuti, à iudice ad iudicem temerè frustraq; prouocant, non minorem ab vno quàm ab alio gratiam inituri. Sic enim dum cadere caussa timent, in dispendium nocentius & grauius vt plurimum veniunt, tametsi iure disceptent, & ex æquo bonoque, non dolo vel fraude aliqua, de sua in integrum restitutione agitent. Enimuerò, quod ait Comicus, pauper dum nihil habet, quod offerat in iudicio, non solùm non contemnitur, sed etiã aduersus veritatem opprimitur. Considera, quæso te, nostra tempora. Vbi vnquam tot fuerunt vllo in sæculo tribunalia, & minor iustitia? Vbi vnquam tot senatores ac magistratus, & minor Reipublicæ cura? Quando plures fuerunt leges, & causæ deterius terminatæ? Vbi tot iudices, ac tot aduocatorum, notariorumq; & Harpyiarum forensium turmæ, & minus accepta causa pauperis, pupilli ac viduæ, eorumq; iura minùs defensa? Denique quando vnquam lites adeò damnosę & immortales fuere? Lites enim quædam sunt menstruæ, quædam annuæ, quædam bima, trima, quadrima die vix bene constitutæ sunt. Quædam non tantum lustrales, sed etiam sæculares sunt, ad quas auspicandas Nestore adolescente, ad finiendas porrò senescente opus est, nisi hæredibus mandaturus sis. Vnde iustissima exorta fori vituperatio. Anacharsis Scytha forum destinatum esse locum, ait, ad fallendum inuicem, atque ad dandas auaritiæ manus. Plutarchus dicit, forum esse ἀσεβῶν χώραν. impiorũ regionẽ. Sed quid dico de iudicijs & tribunali, cùm nec in abiectissimis angulis, & officinis acceptus sit is, qui manum æratam non habuerit? Ecce tibi historiam. Pauper quidam ingressus tonstrinam, ob amorem Dei tonderi orauit, quia nihil sibi esset pecuniatum, quo operam tonsoris conduceret. Tonsor arrepta hebeti nouacula, tanta inclementia miserum radit, vt ad singulos tractus lacrymæ ex oculis vbertim manarint. Interea canis in culina acerbè verberatus magno eiulatu in officinam prosilijt. Quo conspecto, pauper ceu parem sortis iniquitatem in animali misertus, exclamauit: O canis, quid tibi aduersi accidit? num & tu ob amorem Dei rasus es? Nihilo clementiùs exceptus fuit aliquando pauperculus quidam in aula sui Prætoris, etenim cum famulis non aduertentibus vsq; in conclaue Prætoris suam causam dicturus irrepsisset, statim à quodam, calce impacto de ianua eijcitur: vbi alij obuius factus, ab eodem de gradibus deturbatur. Iacentem excipit ianitor, qui eum non modò inclementer domo eijcit, sed & longiùs verberibus prosequitur. Hic miser ille memor prouerbij, aulicum esse iniurias accipere, & insuper gratias agere, cõuersus ad ædes inquit: Quàm bene in hac domo sunt disposita singula, vbi officia sibi datatim succedunt. Vides itaq; pauperem vbiq; esse contemptui, & vbi oratas effugerit, mergis & fulicis obijci. Ad Emblema illustrandum, meo quidem iudicio, huc reuocanda erit historia Hipperidis Oratoris, cuius exilium miserum Plutarch. in vita decem Rhetorum describit. Sed tympana concrepant: obmutesco, infirmitatis propriæ conscius.

Fori hodierni detestatio.

Pauper ob amorẽ Dei rasus.

Alius ab aulicis malè tractatus.

Ves

Vel post mortem formidolosi.

EMBLEMA CLXXI.

CAETERA mutescent, coriumq́; silebit ouillum,
Si confecta lupi tympana pelle sonent.
Hanc membrana ouium sic exhorrescit, vt hostem
Exanimis quamuis non ferat exanimem.
Sic cute detracta Ziscas, in tympana versus,
Boemos potuit vincere Pontifices.

COMMENTARII.

I. DVO tympanistæ cũ suis astant tympanis; quorum vnus magnum pulsat, alter verò minus, sed cui altera manu fistulam iungit, more Gallico.

II. ANTEQVAM præsens Emblema explicemus, quædam sunt à nobis prælibanda, vt Epigrammatis ipsa πρότασις apertior sit; est enim similitudo perelegans. Multa quidem in maiestate naturæ recondita latere concedẽdum est, quæ ingeniosi & sollertes homines nondum satis videntur excussisse. Quapropter Alexander Aphrodisæus in Præfat. Problem. quæstiones ait quasdam esse penitus inexplicabiles, soli Deo cognitas, qui scilicet earum existentiæ auctor sit. Hæ à Medicis occultæ proprietates appellantur: de quibus cũ mentio fit in scholis Medicorum & Philosopho-

Multa rerũ caussa hominibus incognita.

Occultæ proprietates.

ſophorum, feſtiui quidam & iocoſi homines vulgari ſcommate, Pontem aſinorum appellant. Praue aūt nonnulli harum ſolutiones quaſdā proponunt, quę nec ratione, nec probabilitate nituntur. Earum enim cognitio excedit humani ingenij captum. Quis.n. hactenus vnquā abſq; hæſitatione veras & ſolidas rationes afferre potuit, cur palea ſuccino trahatur? Cur à ſolis corylorū ſurculis bifidis, & non itē ab alijs fruticibus venæ auri argētiq; feraces detegantur? Cur ſanguis ex interfecti cadauere, vel mēbris inde abſciſſis, præſente homicida, etiā diu poſt perpetratā cędem fluat? quāuis hoc ſatis veriſimiliter poſt Ariſtotelē, Galeotus, nec non Hieronymus Maggius, & Marſilius Ficinus præſtare conati ſint, quod etiam Bodinus notauit. Quis, obſecro, explicare poterit, quare tam ſubitò turbines & procellæ oriantur ventorum, cum ſeipſum deſperabundus aliquis infelici reſti ſuſpenderit? Quis porrò rectè perſcrutatus eſt (licet Ioan. Baptiſta Porta, & Iulius Scaliger eruditè de hac re diſputēt) quare magnes ab vno latere interdum ferrum attrahat, ab altero repellat? verùm ſi allio illinatur, aut fimo tegatur, vires ſuas attrahendi vel repellēdi tamdiu amittat, donec vino abluatur? ſeſeq; in ſingulis aut verſus meridiem, aut verſus ſeptentrionem obuertat? Quare qui primùm magnetis virtutem trahētis ferrum agnouerit & viderit, non poteſt non illicò in admirationem rapi, quod ipſe D. Auguſtinus ſibi vſu veniſſe fatetur, lib. 21. de Ciuitate Dei, cap. 4. & 5. Neq; ſatis eſt, ſi aliqui harum rerum arcanam quandam vim tam vulgò tritam nobis obtrudant. Quomodo enim definient occultam illam vim, de qua nihil præter nomen poſſunt oſtendere? Apponere poſſumus exempla in concordia vel diſcordia multorum animaliū, vel etiam animantium, in quibus ſentiendi facultas nō eſt: quibus tamen (quia longum eſſet) prætermiſſis, attingam tātum, quæ ad hunc locum propriè attinēt, quęque auctores non pœnitendi ſcriptis mandarunt. Odium luporum & ouium tam naturale eſt, vt ſi lupina pelle tympanum conficiatur, oues ſonum exhorreſcant, ac ſi lupus prope gregem conſiſteret. Sunt etiam qui aſſeuerent, harmoniam nullam vnquam coituram ex ouis lupique tenſis ad concentum viſceribus. Adijciunt præterea, ſi lupina pellis in ouili pendeat, oues pauore conterritas omninò paſtum negligere: vtq; leonina inficit aliorum animalium pelles, ſic ouinam à lupina exedi & conſumi dicunt. Sic aquilæ plumæ colum binis commiſtæ eas deuorare & comminuere creduntur. Plinius lib. 10. ſcribit, gallinam magnopere horreſcere accipitrem, vt etiam ſi vocem audierit tantiſper dum incubat, oua vitientur. Quod ſanè fit virtute quadam interna & nemini cognita. Quare qui rei tam abſtruſæ & inuolutæ rationem conetur reddere, nihil certè adfert, ſed vt Siſyphus verſans ſaxum, ſudabit nitendo, neq; tamen proficiet hilum. Ait itaq; Alciatus: Tympanum ex lupino corio confectum ſi pulſetur, aliud ex ouillo corio adiacens exhorreſcit, vt propemodum nullum ſonitum edat, tametſi ouis membrana lupum mortuum non ſentiat: Eodem modo Ziſcas in tympanum verſus, quibus in vita fuerat in bello formidoloſus, poſt mortem etiam eiſdē terrori fuit. Sed quid ad hęc? aut vnde iſte terror ipſiſſima terroris ſublata cauſſa? Id quidem in opinione poſitum nemo non videt.

Magnetis miracula.

Diſſidiū luporum & ouiū.

CÆTERA muteſcent] Si tympanum fiat ex pelle lupina, & propè adſit aliud è pelle ouilla, conticeſcet hæc. III.

Coriumq; ſilebit.] Corium pro pelle abuſiuè, quòd pelli corium adiaceat.

Membrana.] Superior pellis. Ea & charta Pergamena dicitur, quòd eius primùm vſus Pergami, Eumene regnante, cœperit. Etenim cum Ptolemæus Philadelphus inſignem bibliothecam, in qua ingens librorum numerus, ad millia fermè voluminū ſeptingenta haberetur, inſtitueret, vt ait Paulus Oroſius lib. 6. cap. 15. Eumenes verò (quem Aelianus & Hieronymus Attalum vocant, communi omnibus Pergami regibus nomine, ſicut Aegyptij reges omnes Ptolemæi fuerunt indigetati) æmulatione ductus, aliam, qua eum ſuperare conabatur, inſtauraret: euenit, vt Ptolemæus id reſciſcens prohiberet, ne papyrus ex territorio ſuo exportaretur, atq; vt hoc modo facultas præciſa eſſet Eumeni, charta inde confecta libros conſcribendi. Verùm Eumenes id intelligens, Pergami alium conficiendæ chartæ modum inuenit. Excoriatis enim animalibus, è membranis pelle proximis chartam ſcriptioni aptam

De origine chartæ Pergamenæ.

fecit

Membrana. fecit, quæ Membrana, à tactu membrorũ animalium, vel quod corium aut pellem Latini membranam dicunt, fuit nuncupata: vti & Pergamena, ab vrbe Pergamo, in qua primum fuit reperta, teste Varrone, & Plinio lib. 13. cap. 11. Iosephus tamen lib. 12. Antiquit. Iudaic. author est, Eleazarum principem Sacerdotum Biblia in subtilissimis membranis conscripta cum septuaginta duobus interpretibus ad Ptolemæum Philadelphum misisse. Quod si ita est, dicamus oportet, membranam etiam ante Eumenem repertam fuisse quidem, sed Eumenem magnam illius copiam præparari curasse, & per Asiam & Græciam diuulgasse: ideoque eius authorem fuisse laudatum. Hæc ferè ex Pancirollo, de rebus memorab. Henricus Salmuth, elegantissimus Pancirolli scholiastes, membranæ originem quoque facit temporibus Ptolemæi & Eumenis priorem. Nam & *Diphthera quid sit.* Diphtheram sunt qui interpretentur pellem capræ, quę Iouem lactarit: in qua creditum est antiquitus illum omnia scribere, quæ fierent. Vnde quæ nec in Historicorum libris extarent, nec in hominum memoria seruarentur, ea velut ex Iouis Diphthera petita dicebantur. Nec desunt, qui sub pelle velleris aurei, quod Argonautæ ex Colchide aduexerunt, intelligant Diphtheram, hoc est, librum ex membranis veterum more confectum, & arcana eius artis, quam Chymiam vocant, pandentem, quo scilicet auri conficiendi scientia continebatur: meritoq; eam membranam appellatam fuisse auream, propter emolumẽtum, quod ex ea acquirebatur. Vide etiam Herodotum in Terpsichore, vbi Ionas pellibus vsos ob chartæ inopiam, scribit.

Exanimu quamuus, &c.] Licet ouis exanimata non sentiat exanimatum lupum.

Ziscæ vel Ziscas Boemus. *Sic cute detracta Ziscas.*] Ziscá, vel Ziscas, dux bellicosissimus, in Teutones & Boemos diu satis acri Marte conflictatus est. Itaq; Sigismundus Imperator, cùm videret Ziscæ cuncta ex animi sentẽtia prosperè succedere, & iam illum esse vnum, ex quo res Boemiæ penderent, clam sibi eum conciliare tentauit. Ille opimis conditionibus ab Imperatore oblatis annuens dum se itineri accinxisset, peste tactus expirauit. Ferunt illum, cùm ægrotaret, rogatum quo loco mortuus vellet sepeliri, iussisse cadaueri suo pellem adimi, carnes volucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, eoque duce bella geri, indeq; arrepturos fugam hostes, quum primùm eius tympani sonitum audirent. His adiecit Albertus Crantzius, fecisse amicos quod ille iusserat, & reperisse quod promiserat. Hoc vnum præclarè aiunt ab eo factum, quòd sectam Adamitarum deleuerit. Notum est, eum partibus Hussitarum prorsus fauisse; Pragæ loca sacra templaque deleuisse, in Catholicos, potissimùm sacerdotes, crudelem & implacabilem animum gessisse, idq; Catholicis, quod Assur Iudæis, fuisse. Insignis bellator, quãquam cęcus. Inter laudatissimos Principes, reiq; bellicę gloria illustres haberi poterat, nisi quædam flagitia laudem obscurassent. Retulit Aeneas Syluius 3. Comment. De reb. gestis Alphõsi, & post eum Cochlæus libro 5. historiæ Hussitarum.

IV. Amabiles post mortem. Terrifici post mortem. Ioan. Hũniades. VT nonnulli ob virtutum splendorẽ, vel etiam morum facilitatem, post mortem sui memoriam acceptam posteris & amabilem relinquunt: sic alij morum ferocitate, & insigni quadam crudelitate, quamquam pridem extincti sint, sui vnica memoria terrorem animis incutiunt, vt apud Turcas Ioannis Hunniadis ducis fortissimi superstitem famam permultùm formidabilem extitisse, historiarum monumentis proditum; huius enim nomen vsq; adeo terrificum fuisse dicitur, vt nutrices ad sistendum puerorum vagitum Hunniadem adesse simularent. Sanè exemplum Ziscę Boemi memorabile est ac stupendum, qui etiam post mortem suos hostes insolito planè modo terrefacere & fugare potuerit. Fortasse ad hunc locum nõ *Haro Normanorum.* inconcinnè referre ausim clamorem, Haronis, apud Normanos in vsu pridem habitum, interdicti genus, ex eo ductũ, quod Haro dux Normanorum, tam terrificum suis nomen esse voluit, vt eius nominis acclamatione ab omni vi & incepto cessaretur. Sed nunc temporis ea non abit impunè acclamatio, si temerè fiat. Seneca 9. Controuers. 5. Cùm Polyxene esset abducta, vt ad Achillis tumulum immolaretur Hecuba dixit:

——cinis ipse sepulti
In genus hoc pugnat.

Poterat hoc cõtentus esse Scaurus auctor, adiecit tamen,

——tumulo quoq; sensimus hostem.

Idem

Idē est in declamationib lib. 4. 5. Et apud Tragicum Senecam Troade, conqueritur Hecuba, quòd postuletur ad mortem tumulo Achillis immolanda:

Adhuc Achilles viuit in pœnas Phrygum; Adhuc rebellat.

De Achille mortuo loquitur, sed qui tamen adhuc spirare videatur vltionem. Ad eum modum Cicero in Miloniana queritur de curia incensa Clodij busto, quam culpam omnem confert in Clodium, quasi post mortem furentem & bacchantem, vt cùm in viuis esset: Excitate, excitate, inquit, eum si potestis ab inferis: frangetis impetum viui, cuius vix sustinetis furias insepulti? Et illud ex eadem oratione: Quid vultu extimuistis? quonam modo vos ille viuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percussit? Nos etiam nunc vel post sæculum non vnam rabiem Gothicam & Vandalicam exhorrescimus, & πανολεθρίαν abominamur, qui suo funesto transitu Gallias deuastarunt, Hispanias sibi diu parere coegerunt, & Italicum ipsum solum impudentissimè possederūt, omniaq; incendijs ac cineribus fœdissimis compleuerunt; imò teterrimam barbariē inuexerunt, adeo vt ipsa barbarorum vocabula nobis terrorem incutiant. Sed placet vetera cum recentibus, vt sese offerunt, aggregare, & quæ in primis faciant ad argumenti huius nō iniucundam δήλωσιν. Suetonius Tranquillus: Tiberij morte (inquit) ita lætatus est populus, vt ad primū nuncium discurrentes pars Tiberiū in Tiberim clamitaret: pars terrā matrē deosque manes orarent, ne mortuo sedem vllam nisi inter impios darent, &c. Cùm senatusconsultum actum esset, vt pœna damnatorum in decimum semper diem differretur, fortè accidit, vt quorundam supplicii dies is esset, quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidē, quia absente adhuc Caio, nemo exstabat, qui adiri interpellariq; posset, custodes ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abieceruntque in Gemonias. Creuit igitur inuidia; quasi etiā post mortem tyranni sæuitia permanente. Scribit Plutarchus problematis, cùm bellum esse: inter Samios & Priennenses, initio damnis quibusdam se mediocribus affecisse, post iusto commisso prælio Samios à Priennensibus occisos: septimo post anno congressos cum Milesiis, primos quosque simul vno certamine amisisse. Ergo post hanc acceptam cruētam cladem Priennenses fœminæ per tenebras, quæ circa quercum erant, obtestari ac deierare cœpisse, quòd liberos, parentes, maritos, charissima pignora eo loco amisissent. Hactenus Plutarch. Nos hic de Lamiarum terriculamentis facilè sileri patimur, de quibus quod sit Diodori Siculi iudicium, vide lib. eius 20. Quò refero, quæ de Empusis credidit antiquitas, de quibus Philostratus lib. 4 de Apollonij vita, & elegantissimè Philippus Camerarius Oper. succis. cap. 70. Strabo lib. 1. putat esse fabulam, & Apuleius vetularum territamenta dicit, sicut quod de Manduco prisci Romani, quod nomen terrificum obiectabant ad incutiendum metum, vt queruli & eiulantes pueri eo spectro cohiberentur. Nunc quoque in Lombardia opinio credulum muliercularum genus adeo occupauit, vt etiā ad viros quosdam pertingat: vagari nimirum spectrum nocturnum, in varias formas se transmutans, eiulatus edens, & se in aquas præcipitans, quod sua lingua *l'Orco* vocant. Quidquid sit, constat certè olim ethnicis cordatioribus, præceptisque philosophicis solidioribus imbutis, firmiter persuasum fuisse, viris bonis & fortibus huiusmodi spectra & simulacra nocturna non facilè apparuisse: sed pueris, mulierculis, vecordibus atq; ægrotis, qui propter animi imbecillitatem assidua formidine exagitantur, ij enim putant videre per hallucinationis speciem phantasmata, ad quæ rapiuntur inani & phantastico attractu, quæ reuera non vident, quæque etiam nusquam sunt. Sed ad rem. M. Tullius in Lælio: De imperio in Italia decertatum est cum Pyrrho & Annibale: ab altero propter probitatem eius non nimis alienos animos habemus: alterum propter crudelitatem semper hæc ciuitas oderit. Quodammodo huc facit, quod Tullius idem queritur de statua Verris erecta in curia, quæ à ciuibus sine gemitu aspici nō posset. Vide action. 2. & 4. in Verrem. Ad laudationem principis victoris pertinet hoc Lucani lib 9.

——princeps facit omne timendum
Victor, et in nulla non creditur esse carina.

Et Polybius lib. 4. principum mansuetudinem tantum posse in subditos, vt nō præ-

Lamiæ.

Empusæ.

Manduco Romanorum.

L'Orco Lombardorum.

sentes modò, sed etiam maximo disparatos spatio quosdam sui amoris & beneuolentiæ igniculos hominum pectoribus immittere, atq; relinquere soleat. Q. Curtius lib. 5. Nomen Alexandri & fama (maximum in bello vtiq; momentum) in fugam conuertit. M. item Cicero 3. Verrina: Cùm tui nominis terror in auribus, animisq; armatorum versaretur. Hoc ad vituperationem Verris, cuius odiosum passim nomen exsecratur: nec minùs quàm Romani posteri, quos nausea capiebat, sicubi audirent vsurpari nomen Heliogabali aut Bassiani etiam mortuorum, qui memoriam sui fœdissimam reliquissent posteris. Contrà Vopiscus in Probo: Tetēdit iter per Thracias, atque omnes Geticos populos, fama rerum territos, & antiqua nominis potentia pressos. Hæc obiter, & fortasse ad nauseam vsq;

Nomen ipsum interdum formidabile.

Iusta vindicta.

EMBLEMA CLXXII.

DVM residet Cyclops sinuosi in faucibus antri,
Hæc secum teneras concinit inter oues:
Pascite vos herbas, socijs ego pascar Achiuis,
Postremumq; Vtin viscera nostra ferent.
Audijt hæc Ithacus, Cyclopaq; lumine cassum
Reddidit. En pœnas vt suus auctor habet.

COM-

COMMENTARII.

I. SEDET inter sua pecora in vasto antro Polyphemus, immanis gigas, vnũ oculum in fronte habens, claua armatus, cui Vlysses ex insidijs trabe acuminata oculum effodit.

II. *Polyphemus, & eius historia.* VLYSSES, Troia iam excisa, cùm domum repeteret, vi ventorum in Siciliã pulsus, ad Polyphemi sedes appulit. Hic Gigas fuit vnoculus, ingentis magnitudinis, feritate implacabili, qui hospites soleret enecare, eorumque carnibus pro cibo vesci. Vlysses itaq; relictis socijs cum naui in portu, ipse duodecim comitatus antrum Polyphemi subit. Qui vbi venit è pastu, saxum quod duo & viginti quadriiugi currus attollere nequirent, apposuit ostio. Aduenas deinde interrogat, qui sint, vnde, & quò. Quibus cùm respondisset Vlysses, Cyclops duos è socijs arripuit, soloq; tanquam catulos illisit, deuorauitque, abijtq; dormitum, quem Vlysses per insidias interfecisset, si ianua potuisset aperiri alijs quam Cyclopis viribus. Manè antequam pastum iret Cyclops, duos similiter consumpsit, abijtq; occlusa ianua. Tum Vlysses excæcandi Cyclopis cepit consilium. Reuersus Polyphemus, noctu de more duos cœnat. *Vlyssis astus.* Cui Vlysses quasi subblandiens poculum vini (vtrem enim vini Maronij generosi secum è naui attulerat) porrexit, petijtq; ab eo aliquod hospitale donum. Ille exhausto poculo aliud poscit, itemq; tertium, rogauitq; Vlyssẽ, qui vocaretur. Ille dixit, sibi nomen esse Vtin. Percunctanti deinde Vlyssi quodnam munus sibi daturus esset, respondit Cyclops: οὔτιν ἐγὼ πύματον ἔδομαι. id est: *Vtin ego postremum deuorabo.* Sed vini naturæ nescius alto somno est oppressus, *Excæcatus ab Vlysse Polyphemus.* sui penitus immemor. Ibi tum Vlysses & socii oleaginum truncum præustum magna vi Cyclopis oculo, quem vnicum in fronte habebat, inseruerunt, vnde acriter ille læsus, effosso oculo consternatus est: qui vulneris acerbitate vocem cœpit attollere, vt alios Cyclopas insolito rugitu excitaret. Hi foris ad ostium stantes quærebant, quis eum percussisset: cùm ille subinde repeteret, οὔτις, οὔτις, (quæ vox Nullum, vel Neminem sonat) riserunt, eumq; velut furentem reliquerunt. Sic enim loquitur apud Euripidem:

οὔτις μ' ἀπώλεσεν.

Chorus respondet:

οὐκ ἄρ' οὐδεὶς ἠδίκει.

Deinde illud:

οὔτις μὲ τυφλοῖ βλέφαρον. χο. οὐκ ἄρ' εἶ τυφλός.

Manè Cyclops ostio antri semiaperto pertentabat exeuntes oues. Sed Vlysses ita disposuerat negotium, vt tres arietes veherent vnum hominem subtus, ipse verò ingentem arietem subijt, extremusq; omniũ exiit, & ita morti est subductus. Totum hoc fusius apud Homer. Odyssea 9. Ouid. 14. Metam. Virgil. 3. Aeneid. Compara festiuum Luciani dialogum κύκλωπος καὶ ποσειδῶνος. Cicer. 5. Tusc. Fusissimè quoq; hanc historiam narrat Isacius Tzetzes in Lycophronem, quam ne huc traducam, me prolixitas reuocat.

DVM residet Cyclops] Cyclopes Hesiodus in Theogonia ideo vocatos ait, quòd vnum tantùm oculum circularem in fronte haberent, ἀπὸ τοῦ κύκλου καὶ ὠπός. Inter hos Polyphemus viribus corporis, formæque magnitudine longè præstabat. Hunc etiam Polyphemum Galatheam nymphã amantem festiuè describit Ouid. lib. 13. Metamorph. De Cyclopibus vide Virgilium 3. Aeneid. Philostratum in Iconibus, tit. *Cyclops*. Alciatum lib. 9. cap. 12. Parerg. Natal. Comit. lib. 9. Mytholog. Tria verò Cyclopum genera agnoscunt Græci, vnum eorum, qui Mycenas mœnibus communierunt: alterum eorum, qui cum Polyphemo memorantur: tertios intelligunt Deos. Cœl. Rhodigin. lib. 24. cap. 28. *III. Cyclopes vnde dicti.* *Tria Cyclopum genera.*

Sinuosi in faucibus antri] speluncæ tortuosæ Sic Virgilius dixit 6. Aeneid.

Vestibulum ante ipsum primisq; in faucibus Orci.

Et hic noster in Emblemate primo:

——*sinuosi è faucibus anguis.*

Achiuis.] Achiui, ἀχαιοί, Græci: & nõnunquam pro quolibet populo ciuili. Horatius: *Achiui.*

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Catull. in Argonaut.

Nam simul ac fessis dederit fors copiam Achiuis.

Postremumq; Vtin, &c.] Οὔτινα se postremò voraturum bellè prædixerat, & *οὔτις, Vtis* οὔτινα,

οὔτινα, id est, *neminem*, vorauit: imò ab eo, qui quanquam esset οὔτις, aliquis erat, exoculatus est. Tamen supplicium differre diutiùs, grauissimum habitum: & statim puniri scelus, beneficii loco est, vt in historia Machabæorum lib. 2. cap. 6. Non parui, inquam, beneficii loco habitum, vt quis prior interficeretur: exemplum est apud Corn. Tacitum 1. histor. vbi Othonis facta crudelia percenset: Titus Vinius, inquit, ad hoc tantùm maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. Idem etiam hodie obseruatur in suppliciis à reis sumendis, nam qui leuiori digni censentur pœna, semper ad supplicium primi ducuntur. Vide adagium, *Cyclopis donum*.

Suppliciũ differre, graue.

Audijt hæc Ithacus] Vlysses, qui rex erat Ithacæ insulæ, vt alibi dictum.

Lumine cassum.] Cæcum. Virgil. 2. Aeneid.

Cassus lumine.

——*Nunc cassum lumine lugent*.

Idem:

Nullum cũ victus certamẽ & æthere cassus.

& Lucretius:

Nunc potis est cerni quod cassum lumine fertur.

Ausonius Parentalib.

Saucius extincto corpore cassus eras.

Sic enim poetæ interdum vsurpant lumine cassum, & luce carentem, pro mortuo: vt & lumina lucemq; relinquere. Virgil. in 4.

Lucem relinquere.

Quò magis inceptum peragat, lucemq; relinquat.

Catullus:

Nobis cùm semel occidit breuis lux.

Lucretius:

Lumina sic etiam Solis bonus Ancu' reliquit.

En pœnas vt suus auctor habet] γνώμη.

Nec verò

——*lex est iustior vlla*

Quàm necis artifices arte perire sua.

Fraudem in suum auctorem retorqueri dignum est, l. penult. C. de legat. Ouidius:

Discat in auctorem pœna redire suum.

Alludit autem ad alia, quę mox consultò adferemus.

IV. *Malo malè euenit.*

MONEMVR hic, ne quis sibi persuadeat scelestus, quantumuis immanis, potens, & temerarius, se non tandem pœnas daturum ei, quem aliquando læsit, & sic præmia suis factis digna, etiam præter expectationem accepturum: haud enim bene succedunt facta improba, sed vt quis sementem fecerit, ita & metet; & eueniet malo malè, vt in prouerbijs est. Vera est itaq; Hesiodi sententia, quum ait in opere, cui titulus est ἔργα καὶ ἡμέραι.

οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων.

Ipsum se lædit, alium qui lædere quærit.

Et, quod prouerbio fertur, κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη. *Malum consilium, consultori pessimum*. Et, Ruinam sibi fabricat, alijs qui fabricat. De hac re habemus innumera exempla, quæ non tantùm olim, sed nostro tempore acciderunt. Notabile est illud de Baiazete I. capto à Temiro Scytha, qui vulgò Tamerlanes dicitur. Is enim ab hoc interrogatus, si in eius potestatem venisset, quid facturus fuisset, ferociter respondit: Equidem te, si fortuna propitia meam in potestatem venisses, ferrea conclusum cauea meeum hinc inde circumducerem. Quo Temir audito, mox è ferro caueam parari iussit, & in eam carceris loco Baiazetem inclusit, donec contumeliarum impatiens caput ad illam illideret, & indignabundus animam efflaret, sicut latiùs in Annalibus Turcicis refertur. Propiora tangam. Scribit Rob. Gaguinus lib. 9 cap. 8. Hist. Franc. de quibusdam captis à Carolo VI. Gallorum Rege in arce quadam Selandiæ, hoc modo: Captiuis aliquot quum mortem Carolus remitteret, mori maluerunt: quorũ vnus, tametsi sanguinis gradu alios contingeret, eos tamẽ supplicio afficere, si saluus euaderet, se obtulit. Itaq; immanis carnifex concaptiuos consanguineosq; necauit. Detestatus autem Rex hominis impietatem, pari eum pœna plecti iubet. Corn. Tacitus 6. Annal. vbi de multis ob amicitiam initam cum Seiano periclitantibus, iusteq; damnatis: quò lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse: Seneca Epist 95. Ideoq; cùm multis fuerũt mali (loquitur de Alexandro, Cn. Pompeio, C. Mario) pestiferam illi vim, qua plerisq; nocuerant, ipsi quoque sentiunt. Claudian.

Qui alijs malum struit, sibi arcessit.

Baiazetes.

Captiui in Selandia.

Dolosi dolo capti.

Quam bene dispositum terris, vt dignus iniqui

Consilij fructus primis auctoribus instet.

Chori verba sunt apud Euripidem de Lyco interfecto ab Hercule:

——ἀντίποινα δ' ἐκτίνων

Τάλ-

Τόλμα, διδοὺς γε τῶν δεδραμένων δίκην.

Talionem persoluens sustine, dans pœnam ob patrata scelera. Sed properanti mihi occurrit illud Victoris Aurelij in Vitellio: Huius tempore Vespasianus, ait, in Oriente principatum arripuit: à cuius militibus certamine sub muris vrbis superatus, è palatio, quo se abdiderat, Vitellius, vinctis à tergo manibus productus circumducitur ad spectaculum vulgi: ac ne homo impudens, in extremis saltem, malorum, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio, seminudus, multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum eius incessentibus per scalas Gemonias trahitur, vbi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat, numerosis ictibus confossus interijt. Hæc Victor. Manet itaq; verissimum id, quod olim prolatum fuit ab oraculo:

Vitellij mors.

οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quuq; facit, talis finis manet ipsũ. Vix autem puto exemplum adduci posse, quod huic meditationi magis cõueniat, quam Maioris Amirati magni Gulielmi Siciliæ regis. Is enim dum libidine imperandi, licet ex humili genere esset ortus, varia consilia interficiendi Regis tractat, tandem à Matthæo Bonello nobilissimo iuuene, & suo genero designato interfectus est. Quam historiam præ cæteris memorabilem latè & eleganter describit Hugo Falcandi de Siciliæ calamitat. lib. 6 cap. 5. ad quem studiosum lectorem remitto. Id ipsum confirmat Ælius Lampridius, vbi de insidijs Antonini Heliogabali contra Alexandrum Cæsarem, qui postea Seuerus fuit appellatus, ita scribit: Sed nihil agunt improbi contra innocentes: nam nulla vi quis adduci potuit, vt tantum facinus impleret, cùm in ipsum magis conuersa sint tela, quę parabat aliis, ab his que sit interfectus, quibus alios appetebat.

Amiratus Regis Siciliæ.

Verùm cùm hæc meditatio magnam cognationem cùm Emblemate sequenti habeat, ea, quæ hic deesse videntur, ex illo studiosus lector petere poterit. Sed huius Emblematis argumẽtum specialius in eos torqueri poterit δημοβόρους tyrannos, & Reipubl. pestes infestissimas, qui diuina tandem ira vitali lumine priuantur, vel ad exitium morte grauius, aut infamiam & maximam capitis diminutionẽ præcipites ruunt, cũ interea quibus potissimũ terrori fuerant, rideantur & conuicijs proscindantur. Meminit, sed aliorsum, Brodæus Miscellan. 2. c. 7. hoc tandẽ obiter. Seruius ad 3. Æneid. alio torsit fabulã de exoculato Cyclope. Cyclops, inquit, vir fuit sapientissimus, & ob hoc oculũ in capite habuisse dicitur, id est, iuxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Vlysses eum prudentia superauit, & ob hoc fingitur eũ excæcasse. *Cyclops excæcatus*, adagium est scitissimum de potentia magna, quæ ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta, & (vt sic loquar) exoculata sit. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquam veneno interijt Magnus Alexander, sicut Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, copias illius bellandi artibus & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato videri consimiles, quoniam robore peritiaq; præcellerent, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent exorbatæ. Non percurram Græcorum scholiastum allegorica placita, sed Heraclidis Pontici dumtaxat explicationem ad Homericam Odysseam: qui ait, Cyclopem nominari affectum ratione priuantem:

In tyrannos δημοβόρους.

Cyclops quid Seruio.

Cyclops excæcatus.

Κυκλωπ ὠνόμασαι ὁ τοὺς λογισμοὺς ὑπολωβῶν.

Iuſta vltio.

EMBLEMA CLXXIII.

RAPTABAT volucres captum pede coruus in auras
Scorpion, audaci præmia parta gulæ.
Aſt ille infuſo ſenſim per membra veneno,
Raptorem in Stygias compulit vltor aquas.
O riſu res digna: aliꝭs qui fata parabat,
Ipſe perit, propriꝭs ſuccubuitq́ dolis.

COMMENTARII.

I. CORVVS in ramo arboris ſedens roſtro ſcorpium tenet, qui ſtrictis armis ſuis, nempe cauda aculeata, hoſtem ſuum ferit, & veneno infuſo perimit.

II. *Coruus ſerpentẽ.* SIMILE eſt apud Aeſopum de Coruo cibum quæritante, & ſerpentem in aprico dormientem corripiente, à quo lethiferum ſpiculum ſentiens, iuſtam in ſe vltionem animalculi viliſſimi ſenſit. Carmen ipſum petitum eſt ex Græco Archię lib. I. Græcorum Epigram. tit. *εἰς δίκην.*

Emblematis typus.

ἄν ποτε παμφαίνοντι μελάντερος αἰθέρι
νωμῶν,
σκορπίον ἐκ γαίης εἶδε θοροντα κόραξ.
ὃν μάρψας ὤρουσεν· ὃ δ᾽ ἀΐξαντος ἐπ᾽
ὕδας.
ὁ βραδὺς, εὐκέντρῳ πέζαν ἔτυψε
βέλει,

καὶ

καὶ ζωῆς μιν ἄμερσεν. ἰδ᾽ ὅσσον ἔτευχεν ἐπ᾽ ἄλλῳ,
ἐκ κείνου τλήμων αὐτὸς ἔδεκτο μόρον.
Scorpius è terra prorepserat, idq; vidente
Coruo, qui cœlo victitat in liquido;
Corripuit visum, fugitq; sed hic vt humum ales
Contigerat, telo mox ferit atq; necat.
Ecce tibi, quod in hunc auis insidiosa parabat,
Inde sibi accinit ipsa necem misera.
Aliquando conspicuo in æthere nigrior se vibrans,
Scorpiũ è terra vidit exilientẽ coruus.
Quem correpturus irruit: at ille [scorpius] eius qui irruisset ad solum:
Non tardus multùm aculeata pedem percussit sagitta,
Et vita eum priuauit. Ecce quantum [quisq;] fecerit in alium,
Ex illo miser ipse accepit necem.
Quendam conspicuo se coruus in æthere vibrans,
Scorpion intuitus qui volitabat humo est.
Quem dum correptum tenuit, percussit inermem
Raptoris corui cuspis acuta pedem.
Atq; neci dedit hunc. In quemquam qui facit, ecce,
Illi tantundem debita fata luet.

III. *RAPTABAT volucres &c.*] Coruus dum prædam in aere quæritat, & scorpionem pede arreptum tenet, vt illum deuoraret. Virgil. 5. Aeneid.

——iuuenis volucres diuerberat auras.

Scorpius. *Scorpion*] Scorpio, vel Scorpius dicitur ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰόν. *ab spargendo venenum*: Vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν. id est, *à serpendo sinistrè*. De quo agit Plinius lib. 11. cap. 25. Celsus lib. 5. cap. 27. A scorpione sunt adagia, *Scorpius sub omni lapide.* &, *Scorpion pro perca*.

Præmia parta gula.] Vide adagium, *Coruus serpentem*, quod torquetur in hominem ob edacitatem periclitantem: veluti Diogenes Cynicus, comeso polypo crudo perijt.

Infuso sensim] iniecto aculeo venefico.

Styx. *Raptorem in Stygias*] coruum ad mortem adegit. Styx palus est apud inferos, sic dicta ἀπὸ τοῦ στυγεῖν. *odio habere*. Vel ἀπὸ τοῦ στυγεροῦ, *à tristitia*. Virgil. 6. Aeneid.

——Stygiamq; paludem,
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.
De ea vide cap. 2. lib. 3. Mytholog. Nat. Comitis. Tibullus lib. 1. eleg. 10.
Cerberus, & Stygia nauita puppis aqua.

Proprijs succubuitq; dolis] qui insidias alteri struxerat, ipse dolo perijt. Apud parœmiographum Hebræum Prouerb. 26. Qui fodit foueam, incidit in eam: & qui lapidem vibrat, ad eum reuertetur. Cicero 2. Tuscul. ex Poeta quodam: Qui altori exitium parat, eum scire oportet, sibi paratam pestem, vt participet parem.

CORVVS quidem malus est, at scorpius nocentior, qui eum arcuata & venenata cauda interimit: idem quod accidit ijs, qui re flagitio parta, suo demùm magno malo discunt, malè parta malè disperire. Et ferè fit, vt, quod vulgò dici solet, captores ipsi capiantur, raptoresq; ab alijs etiam vicissim correpti decidant & illaqueentur: vt cùm gladiator incidit in homicidam, fur in latronem, lusor in aleatorem, falsarius in veneficum, fœnerator in auctionarium aut transfugam, callidus in versipellem, impostor in planum; vno verbo, malus in peiorem. Quo spectant adagia, *Cornix scorpium.* &, *Suo ipsius laqueo captus.* &, *Coruus serpentem.* &, *Capra gladium.* &c. Sic sæpe (teste Ouidio 2. de Remedio) IV. *Captores sæpe ipsi capiũtur.*
Parua necat morsu spaciosum vipera taurum:
A cane non magno sæpe tenetur aper.
Respexit huc Sallust. in fragment. histor. Praua incepta consultoribus sunt noxæ. Lucretius lib. 5.
Circumretit enim vis, atq; iniuria quaq;
Atq; vnde exorta est, ad eum plerumque reuertit.
Ouid. 1. de arte:
Fallite fallentes; ex magna parte profanũ
Sunt genus: in laqueos quos posuere cadant.
Consentiunt ipsæ sacræ literæ, Sapien. 11. Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Sed ad historias conuertamur. Herodiadis filia cùm D. Ioannis caput petijsset ab Herode, saltationis præmium, vt legitur Marci 6. ea ipsa pęna punita fuit: nam cum ei aliquando esset traijciendus fluuius, qui tempore brumali glacie constrictus congelatusq; erat, mox rupta glacie capite tenus demersa est, & inferioribus *Filia Herodiadis mors.*

corporis partibus saltare cœpit in vndis, ita vt caput à trunco non ferro, sed crustis glaciei resectum sit. Nicephorus lib. 1. cap. 20. Cæsar Baronius Tom. 1. Annal. Eccles. Nestorius blasphemias impudentissimas in Christum euomuit, ideo eius lingua statim vt mortuus est à vermibus fuit consumpta. Pandarus per linguam traiectus est telo, quia iusiurandum violauit. Apud Sophoclem Laij tetra libido in semine Oedipo horribiliter punita est: ille enim à magna matre terra absorptus est, quod matrem vitiauerat. Metius Suffetius distractus fuit in duas partes, quia collusit cum duabus partibus, Albanis & Romanis. T. Liuius lib. 1. Clytemnestra ab Oreste, quod ipsa maritum suum occidit, patrem Orestis, interempta est. Fuere qui semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violauerant, interemerunt. Suetonius in Cæsare. Quod de Cæsare memoriæ traditum est, hoc etiam de Gordiano Cordus euenisse scribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiuerũt, qui nouem fuisse dicuntur, postea interemptis Philippicis sua manu, suisq; gladiis, & iisdem, quibus illum percusserant, interijsse dicuntur. Iul. Capitolin. in Gordianis tribus sub finem. Fuit autem is Gordianus vltimus ex Imperatoribus Gordianis, & fraude Philippi præfecti Prætorii, Arabis humili genere oriundi, interfectus. Eiusdem argumenti habemus preterea insigne exemplum apud Liuium lib. 8. de veneficis Romanis, cuius quoque Valer. Max. meminit lib. 2. cap. 26. quæ cum venena præparassent, quibus multi similibus morbis extinguerentur, neque compertum esset, vnde ista venirent; tandem ancilla rei veritatem detexit, muliebri scilicet fraude ciuitatem premi, matronasque ea venena coquere. Negantibus autem hoc matronis, & ea medicamenta salubria esse contendentibus, eæ bibere istas decoctiones sunt iussæ. Haud abnuentibus illis bibere, epoto medicamento suamet ipsæ fraude omnes interierunt, ideoque extemplo reliquæ comprehensæ, ex quibus 170. damnatæ sunt. Huc referri potest (vt tandem finiã) Perillus, artifex tauri Phalaridis, de quo Ouidius:

Nestorij. *Pandari.* *Oedipi.* *Suffetij.* *Clytemnestra.* *Memorabile fatũ.* *Romanæ veneficæ.* *Perillus.*

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit autor opus.

Eodem modo contigit cuidam Arnutio Paterculo, qui æneum equuleum ad excruciandos homines excogitarat. Memorandum quoq; est illud, (vt ad recentiora deueniamus) quod Robertus Gaguinus lib. 10. cap. 29. Histor. Francor. literis mandauit. Per eos dies, inquit, anno salutis M. CCCC. LXXVIII. machina ingens, quam bombardam dicunt, Turoni conflata, & inde Parisium vecta, triste sui spectaculum præbuit. Ad D. Antonij portam extra muros, cum instructa & composita prorsus à peritis eius operis esset, dum pila ferrea pondere quingentarum librarum in cauum machinæ deuoluitur, ignem excutit, quod pila ipsa repente depulsa, machinæ in primis auctorem, moxque quatuordecim ibi astantes viros, ita dissipauit, vt per aerem membra proiecta ægrè inueniri & colligi potuerint. Lõgiùs quoq; euolans pila, aucupem auibus insidias ponentem oppressit. Alij prætere a sex violentia spiritus & sulphuris fœtore grauem valetudinem incurrerunt. Ioannes Mauguius, qui machinam conflauerat, frustatim per agrum receptus apud S. Medericum sepultus est. Hæc ille. Sed id ipsum Emblema video latissimè porrigi ad technarum, fraudumq; machinatores, qui tandem suam Nemesin sentiunt, & vt sementem fecerint, ita & metent. Multa huc comportari possunt ex Plutarcho de his, qui tardè à numine puniuntur.

Arnutius Paterculus. *Ioan. Mãgueus sua machina perijt.*

Parem

Parem delinquentis & ſuaſoris culpam eſſe.

EMBLEMA CLXXIV.

PRAECONEM lituo perflantem claſsica victrix
Captiuum in tetro carcere turba tenet.
Queis ille excuſat, quòd nec ſit ſtrenuus armis,
Vllius aut ſæuo læſerit enſe latus.
Huic illi: Quin ipſe magis timidiſsime peccas,
Qui clangore alios æris in arma cies.

COMMENTARII.

I. MILITES duo tubicinem, tuba velo ornata & decenti habitu inſtructum, detinent, quem videntur de exercitu abſtractum cautiſſimè ducere.

II. Ex Aeſopi apologo, de tubicine in bello capto, qui ſe inſontem prędicabat, quòd nullum occidiſſet, ſed neq; in quemquam gladium diſtrinxiſſet, qui mox audiuit: Διὰ τῦτο γὰρ μᾶλλον τεθνήξῃ, ὅτι σὺ μὴ δυνάμενος πολεμεῖν, τὸς πάντας πρὸς μάχην ἐγείρεις. *Sed ideò magis tibi moriendum eſt, qui cùm pugnandi ſis expers, alios omnes ad pugnam concitas.* Etenim (quod aiunt Iureconſulti) Qui agunt, &

Tubicē in bello captus, cur ſe excuſarit.

Agentes et conſen-

tientes pari pœna puniũtur. qui assensum præbent, pari supplicio afficiẽdi sunt: & satis ipse facit, qui per alium facit.

III. *Præcones.* *PRÆCONEM*] tubicinem. Præcones dicuntur à præcinendo, quasi præcanes, quod antè canant, & annuncient quid faciendum sit. Sunt enim præcones propriè ij, qui iussu magistratus publicè aliquid denunciant, qui auctionem faciebant, & qui audientiam in theatris indicebant. Et quia publicæ istæ denunciationes plerunque fiebant præmisso tubæ sono, hinc præco pro tubicine vsurpatur: nam & duces militares mandata sua per tubicines denunciant.

Lituus quid sit. *Lituo*] Lituus (vt Festus ait) appellatus est, quod litis sit testis. Est enim genus buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit dicitur Liticen. Ennius:

Inde loci lituus sonitus effundit acutos.

Charisius lib. 1. Lituum genus tubæ minoris fuisse dixit. Acron ad odam 1. Horatij: Lituus incuruus fuit, sonumq; habuit acutũ, vt tuba grauem: Lituus equitum fuit, peditum tuba. Interim tuba & lituus non rarò confunduntur. Ouidius 3. Fastor.

Iam lituus pugnæ signa daturus erat.

Lucanus de bello ciuili: *Iã litui strepunt.* Ammian. Marcell. 31. lib. Cumq; arma ex latere omni concuterentur, & tela lituosque Bellona luctuosos inflaret. Est etiam lituus, baculus ille, quo ad augurandum prisci vsi fuerunt.

Classicũ canere. *Perflantem classica*] Classicum canentem, excitantem bellatores ad pugnam. *Classicum canere*, est signum dare, quo milites pugnare incipiant: cui opponitur, *Canere receptui.* Virgil. ad finem 2. Georgic.

Necdum etiam audierant inflari classica.

Hæc communis est opinio, sed quid alij sentiant videamus. Classicum nullius fuit ordinis militum, sed solius Imperatoris; atque eo duntaxat præsente classicum canebatur, fuitq; insigne imperii, vt Modestinus, & Vegetius lib. 2 cap. 12 tradiderunt. Hinc à Propertio lib. 3. eleg. 2. nominatur Prætorium.

Nil tibi sit rauco prætoria classica cornu
Flare.

Liuius lib. 27. Classico canebatur, cùm concio aduocabatur ab Imperatore; vel extremo supplicio in aliquem animaduertebatur. Sed alijs quoque de causis classicum canebatur. Liuius lib. 2. Prima luce classico signũ profectionis dedit. Quid autem fuerit classicum, haud dictu procliue est. Seruius ad illa verba Virgilij 7. Æneid. *Classica iamq; sonãt.* classicum & tubam flexilem, & sonum ipsum, qui tuba emittitur, significare dicit. Priscian. lib. 5. de 12. vers. Æneid. classicum tubam esse dicit, & quod ea vterentur classes equitum, classicum appellatum. Videtur consentire Suetonius in Iulio cap 32. Rapta ab vno tuba, prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Varro lib. 4. de lingua Latina, classicum cornu fuisse significare videtur. Isidorus quoq; lib. 18. classica dicit esse cornua, quæ conuocãdi causa erãt facta, & à calando classica appellata. Sed fortè verisimile est, apud Imperatorem omnes simul tubicines, cornicines, liticines, cæterosque certo quodam sono cecinisse, idq; appellatum classicum. Polybius enim lib. 14 scribit, Romanorũ fuisse consuetudinem, vt cœnæ tempore cuncti tubicines ac buccinatores simul ante prætorium canerent, quod signum erat, vt nocturnæ vigiliæ suis locis disponerentur. Dio lib. 47. scribit, sub initium certaminis tubicines in orbe cõstitutos certum modulationis genus cecinisse: quo milites monebantur, vt in ordine starent, armaq; expedirent. Et hoc aliquis forsan classicum posit interpretari; quod quidem proximè ad communem opinionem accedit. *Classicũ quid sit.*

Victrix turba] Victrices copiæ.

Queis ille excusat] apud quos victores excusat sese præco ille captus.

Quod nec sit strenuus armis] πολεμικὸς, στρατηγὸς. quod nec sit bellator, nec quemquam manu interfecerit.

Quin ipse magis peccas] eò grauior tua culpa, qui alios ad bellum concitas. Frustra legis auxilium implorat, qui in legem committit. l. auxilium, 78. in fine, ff. de minorib.

Clangore æris] tubæ sonitu. Metonymia in dictione, *æris*, pro, tubæ. Virgilius 6. Æneid.

Ære ciere viros, Martẽq; accendere cantu.

EMBLEMA in eos torquetur potissimum, qui oratione & consilio Principes ad suscipienda bella inflammant, cùm ipsi pugnam *IV. Bellorum suasores.*

pugnam detrectent, nec vlli sese periculo patriæ aut Principis nomine committant: quibus quidem certè nullus probabilis esse potest consilii tam nefarii prætextus, cùm ipsi reuera sint nocentiores, maiusq; detrimentum eminus lingua cæteris adferant, quàm qui cominus gladijs decertāt. Siquidem homo perniciosus suscitat lites, & peruersus separat principes, vt habetur apud Hebræum parœmiasten, Prouerb. 16. Nulla enim fortè irreperet Martis violentia, nisi antecederet eiusdem cōmittendi persuasio. Vel de iis intelligitur, qui cruore quidem manus non tingunt, at nihilominus parricidii faciendi consilium suggerunt. Occurrit illud Demosthenis de patre cuiusdam sacerdotis, quē Brauroniam appellat. Is, cùm alterum quispiam occideret, impellebat & hortabatur ad id facinus. Palam erat hominem mortuum ne digito quidem ab eo tactū, sed ab occisore duntaxat; ita vulgò iudicabatur, non teneri cædis. Sed Areopagitarum aliud iudicium fuit, qui censuerunt eum, qui suadendo inuisset, eodem obstrictum scelere. Nam constat homines audaciores fieri adhortatione: nec solùm manu, sed etiam voce & proclamatione opē & auxilium ferri. Itaq; ille damnatus, & in exilium pulsus est. Aristot. 1. Rhet. argumētum citat, quo vsus est orator Leodamas aduersus Callistratū: dicebat enim eum, qui consilium dedisset, magis in culpa esse, quàm qui scelus commisisset: quia scelus admissum non esset, nisi eius auctor & consultor aliquis extitisset. Ciceronis exemplum vnum proferam ex oratione in Pisonem: Quid interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio vendidisti? Quæ enim L. Catilinam conantem consul prohibui, ea Pub. Clodium facientem consules adiuuerunt. Voluit ille senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis: interire patriam, vos adiuuistis. Quid est vobis Coss. gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus voluit, vrbem: vos eius domum, propter quem vrbs incensa non est. Ac ne illi quidem, si habuissent vestri similem consulem, de vrbis incendio cogitassent. Huc facit M. Quintilian. declamatione 270. Satis ostendit ipsa pœna, inquit, eum teneri, qui idem commiserit, quod si occidisset. Neq; enim grauius quicquam aduersus eum, qui sua manu interfecerit, constituere potuit legum lator, quàm aduersus eum, qui causam præstitisset. Ergo & similitudine pœnæ etiam crimen par exigere debetis. Hæc ille. Cæterùm cum hoc nostro Emblemate magis conuenit quod Leodamas, de quo proximè dicebat, eum in maiore culpa esse, qui facinus commiserit quàm qui consilium dederit; consilium enim nullius est momenti, nisi sit qui illud sequatur. Et interitus causam, non interitum spectari oportere, dixit in Miloniana disertus orator. Vlpianus etiam, vt est in l. 11. de iniuriis: Non solùm is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, hoc est, qui percussit, verùm ille quoq; continetur, qui dolo fecit, vel qui curauit vt cui mala pugno percuteretur. Eodem recidit l 15. ad l. Cornel. de sicariis, vbi idem Vlpianus ait, Nihil interesse, occidat quis, an causam mortis præbeat. Ad hanc quoq; sententiam multa alia iuris pronunciata pertinent. In l. Mela, ff. ad l. Aquil. Ferens auxilium facit delicti participē. Imò, quod in vetere mimo: Bis peccat, qui peccanti auxilium accommodat. Et qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, l. qui occidit, §. pen. eod. tit. ad l. Aquil. Et qui per alium facit, per se ipsum facere videtur, l. ita tamen, De adm. tut. C. qui per alium, de regul. in 6. Sed vnius tamen factum alios in periculum trahere non debet, l. illicitus, §. sicut, de off. præsid. Multa quoq; Doctores in c. 1. de officio deleg. & in c. notum, 2. q. 1. & l. si quis seruo, C. de furt. Imò consentientes grauius delinquere & puniri, quàm ipsos agentes, habetur planè in c. qui aliorum, 24. q. 3. & in c. qui consentit, 11. q. 3. Quin idem euāgelica etiam lege edicitur: Non solùm (inquit Apostolus ad Roman. 1.) qui mala faciunt digni sunt morte, sed etiam qui consentiunt facientibus. Offert sese locus elegans Hieronymi epistola ad Celātiam: Malitiam, odium, atq; inuidiam (quæ vel maxima, vel sola sunt nocendi semina) à se propellat anima Christiana: neque manu tantùm aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam: nec opere modò, sed voto etiam nocere formidet. Quantum enim ad peccati rationem attinet, nocuit & qui nocere disposuit. Sed ne videar

Locus Demosthenis.

Et qui facit, et qui suadet iniuriā, tenetur.

falcem in alienas messes longius immittere, vna aut altera nostrorum autoritate totam rem concludam. Audi ergo Plautinam musam: *Qui monet, quasi adiuuat.* Lucanum:

Qui monet, adiuuat.

——*Facinus quos inquinat, aequat.*

Ouidium 5. Trist. eleg. 15.

Qui monet vt facias, quod iam facis, ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

Lælii demùm Ciceroniani senilis est sententia: Improbis pœna statuenda est: nec minor verò iis, qui secuti erunt alterum, quàm iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. At nunc CAVE CANEM.

Alius peccat, alius plectitur.

EMBLEMA CLXXV.

ARRIPIT vt lapidem catulus, morsuq́ fatigat,
Nec percussori mutua damna facit.
Sic plerique sinunt veros elabier hostes,
Et quos nulla grauat noxia, dente petunt.

COM-

COMMENTARII.

I. QVIDAM lapidibus canem petiit, & citato cursu aufugit, at canis non insequitur proiicientem, sed in lapidem proiectum mordicus sæuit.

II. *Fons Emblematis.* FONS Emblematis è Pacuuio habetur, sicuti à Marcello Nonio citatur: Nã canis quando est percussa lapide, non tam illum appetit, qui se icit, quàm illum ipsum lapidem, quo ea ipsa icta est, petit. Comparatio eadem est apud Platonem de Repub. 5. (vt citatur ab Aristotele lib. 3. Rhetor. ad Theodect. cap. 4.) quo loco in eos agit, qui sæuiunt in humana cadauera: *ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς οὕτως ποιοῦντας τῶν κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμεναι.* Non differre dicit eos à canibus, qui sæuiunt in iactos lapides; eum verò, qui iecerit, prætermittunt. Plinius lib. 29. cap. 5. Minus hoc (inquit) miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum vsq; in prouerbium discordiæ venisse. Sed hoc ad aliud spectat. Vide adagium, *Canis sæuiens in lapidem*. &, *Vrsus cum adsit, vestigia quæris*. &, *Cum laruis luctari*. Qua *Cur canis lapidem missum mordeat.* verò de causa lapidem missum canes mordere soleãt, tres causas reddit Plutarchus in libello De causis natur. Prima est, quòd canis, cùm ratione vti nequeat (id enim soli homini datum est) id quod ante oculos minaciter versatur, inimicum putat, deq; eo sumere vltionem parat. Secunda, cùm lapis per terram cursitat, feram putat esse canis, quam prius capere conatur, deinde spe frustratus hominem rursus petit. Tertia, cùm id, quod ab homine missum est, & hominem ipsum æqualiter odio habeat, id quod proximius est prius insectatur.

III. *ARRIPIT vt lapidem caut lus*] vt canis corripit lapidem proiectum & emissũ.

Morsuq; fatigat] mordet.

Mutua damna facit] neq; par pari refert, scilicet illatam iniuriam. *Facere damnum*, in hoc significatu non est Latinis *Facere damnũ.* vsitatum (verba reddo Sanctij) sed, dare damnum. Nam facere damnum, est iacturam facere. Ego sic reponendum existimo versiculum:

Nec percussori mutua damna parat.

Hæc quidem Sanctius; sed contra hunc satis calidè inuehitur Minos, hisce omninò verbis: Reprehenditur hic Alciatus ineptæ Latinitatis à quodam, qui se suo iudicio pro docto venditat, quòd, *damnum facere*, non dicamus. Sed imperitus nugator non legerat hunc M. Tullij locum 5. act. in Verrem: Quid si docebo, iudices, eos, qui quadraginta millia modium lucri faciunt, damnum facturos fuisse, si tua iniquitas sit, vt ex cohorte Recuperatores non intercederent? Sed Minois amarulentia non tanti est, vt à vera Sanctij sententia discedamus: etenim Ciceronis auctoritas allata passiuè, non actiuè intelligenda est, siquidem Ciceroni *facere damnum*, est periclitari, damnum & incommodum ex re aliqua accipere, iacturam facere. Patet ex eodem Cicerone de claris Orat. Damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ, Latinæq; literæ fecerunt. Et Plautus Captiu. ait:

Est etiam, vbi profectò damnum præstat
facere, quàm lucrum

Veros hostes] Ipsissimos aduersarios, à quibus orta est iniuria.

Noxia.] Noxia de maleficio dicitur. *Noxia. Noxa.* Noxam dixere antiqui quod nocet: & est detrimentum, culpa, pœna. Lege ipsummet Alciatum Commentario in tit. De verbor. & rer. signific. l. 237. quem locum & nos supra citauimus ad Emblema 131. cuius titulus, *Remedia in arduo, mala in prono esse.*

Dente petunt.] Iniurijs vel conuicijs proscindunt: quod vnum iniustitiæ non paruum facinus, quia iniquum est aliquẽ alieno odio prægrauari, ait Imperator Iustinianus in l. Si quis suo, §. legis autem, C. de inoffic. testam. Et Callistratus l. 26. ff. de pœnis: Crimen, vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest, nam vnusquisque ex suo admisso sorti subijcitur, nec alieni criminis successor constituitur.

PLERIQVE sunt, qui cùm nõ possint ijs noxam inferre, à quibus se læsos putant, vt acceptam iniuriam vlciscantur, vel pueros, vel famulos, vel etiam, si fieri possit, suorum aduersariorum amicos adoriuntur, impotenti quidem & iniquo conatu. Qui mos perinde est ac puerulorũ, qui subita iracundia perculsi, virgas adurunt, quibus plexi sunt. Eiusmodi sunt, IV. *Impotentum hominum affectus.*

qui

qui causas adiuuantes, vel per se omninò ad agendum ineptas pro efficientibus imperitè vsurpāt, vt Medeæ nutrix, dum culpam conferret in trabes abiegnas è nemore Pelio auectas, quibus Argo nauis facta esset, in qua Medea cum Iasone aufugisset. Sed vt ad nostros mores sermonem conuertam, omnibus in confesso est, quot quantaq; infortunia in dies nobis impendeant, & interdum grauiter vrgeant: quorum caussam inconsultò reijcimus in eos fortasse, qui nullo modo sunt in caussa, cùm potius errores & lapsus nostros agnoscere, & pia sinceraq; μετανοία tot contractas vitiorum sordes eluere deberemus, nec vt canes in lapidem sæuientes, incusare iustissimam supremi & incorrupti iudicis Dei animaduersionem. Id si placet ad iræ iniustitiam conuertere, vnà etiam Senecam audiemus ita disputātem 1. De ira: Iam verò si affectus iræ damnaq; velis intueri, nulla pestis humano generi pluris stetit. Et deinde: Id non est ira, sed quasi ira: sicut puerorum, qui si ceciderunt, terram verberari volunt, & sæpè nesciunt quidem cui irascātur, sed tantùm irascuntur sine caussa, & sine iniuria, non tamen sine aliqua iniuriæ specie, nec sine aliqua pœnę cupiditate. Deluduntur itaque imitatione plagarum, & simulatis deprecantium lacrymis placantur, & falsa vltione falsus dolor tollitur. Idem Seneca eodem lib. c. 16. iram ostendit ita impotentem esse, vt sępè infesta patrono, reum damnet: & si veritas oculis appareat, inquit, tamen errorem tuetur, & in malè cœptis honestior illi videtur pertinacia quàm pęnitentia. Apponit exemplum in Pisone quodam, qui cùm iratus duci eum iussisset, qui ex commeatu sine commilitone redierat, quasi interfecisset quem nō exhibebat: roganti tempus aliquod ad conquirēdum, non dedit. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò ille commilito apparuit, qui occisus videbatur. Tunc centurio supplicio præpositus, condere gladium spiculatorē iubet, damnatum ad Pisonem reducit, redditurus Pisoni innocentiam: nam militi fortuna reddiderat. Ingenti concursu deducuntur, complexi alter alterum cum magno castrorum gaudio commilitones. Conscendit tribunal furens Piso, ac iubet duci vtrunque, & eum militem, qui non occidit, & eum, qui non perierat. Quid hoc indignius? Quia vnus innocens apparuerat, duo peribant. Piso adiecit & tertium. Nam illum centurionem, qui damnatum reduxit, duci iubet; constituti sunt in eodē loco perituri tres ob vnius innocentiam. Quod si ad vindictam publicam id protendere liceat, audiamus Arcadij & Honorii rescriptum, ex l. 22. C. de pœnis: Sancimus ibi esse pœnam, vbi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia submouemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim societas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec vlterius progrediatur metus, quàm reperiatur delictum. Adiicere placet illud Senecæ de ira lib. 2. cap. 24. Nihil est iniquius, quàm aliquem paterni odii hæredem fieri. Cicero ad M. Brutum: Est acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui. Lactantius non minus grauiter lib. 6. cap. 18. Qui referre iniuriam nititur, eum ipsum, à quo læsus est, gestit imitari: ita qui malum imitatur, bonus esse nullo pacto potest.

Insignes Seneca loci.

Pisonis iniustitia.

Insani

Insani gladius.

EMBLEMA CLXXVI.

SETIGERI medius stabat gregis ensifer Aiax,
Cæde suum credens cædere Tantalidas.
Hostia sic tamquam sus succedanea pœnas
Pro Laertiade, pro caueaq; dabat.
Nescit obesse suis furor hostibus: errat ab ictu,
Consilijq; impos in sua damna ruit.

COMMENTARII.

I. AIAX furibundus & armatus stricto gladio in gregem porcorum irruit, quorum alii interfecti passim prostrati iacent, alij pedibus salutem quærunt.

II. *Aiacis insania.* AIAX grauiter tulisse fertur, Vlyssem sibi iniquo Græcorum iudicio prælatum in successione armorum Achillis, adeo vt præ dolore in insaniam versus sit. Itaq; districto gladio in gregem porcorũ insiluit, existimans sese Græcorum copias cædere. Tum duos quosdã maximos sues è trabe suspensos flagris cecidit, arbitrans hos esse Agamemnonem atque Vlyssem: Quorum alteri vt iudici, alteri vt victori potissimùm erat iratus. His igitur suibus ita suspensis plurimo cum risu insultauit, addens conuicia, quæcunque suggerebat splendida bilis. Postquam autem resipuisset

ſet partim pudore, partim metu ſibi mortem conſciuit. Hæc ferè ex prouerbio, *Aiacis riſus*. Eſt hac de re pulcherrima Sophoclis Tragœdia, quæ inſcribitur αἴας μαστιγοφόρος. Meminit etiam Pindarus Nem. 3. Horatius 2. Serm. Sat. 3.

——Cur Aiax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſeruatis clarus Atridis?
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq; inhumato,
Per quem tot iuuenes patrio caruere ſepulchro?
Mille ouium inſanus morti dedit, inclytum Vlyſſem,
Et Menelaum vnà mecum ſe occidere clamans.

Et paulò poſt:

——Inſanus quid etiam Aiax
Fecit, cũ ſtrauit ferro pecus? abſtinuit vim
Vxore & gnato, mala multa precatus Atridis.
Non ille aut Teucrum, aut ipſum violauit Vlyſſem.

Et deinceps:

Aiax immeritos dũ occidit, deſipit, agnos.

Hiſtoriam de Aiace pete ex Ouidio, lib. 13. Metamorph. ad quam alluſit Plautus in Captiuis, cùm quendam inſanum vellet vocare, dicens:

Armenta abſunt; Aiacem, hunc cum vides, ipſum vides.

III. *SETIGERI gregis*] in medium gregem porcorum inſiliit. Sophocles, Horatius loco citato, & alii, arietes, non ſues dicũt verberaſſe Aiacem.

Enſifer Aiax] bellator. Supra Emblem. 168. vocat *ſcutiferum Aiacem*, hic *enſiferum*, ab effectu mortis vltroneæ, quæ conſecuta eſt.

Cade ſuum.] Porcorum internecione.

Tantalidas.] Græcos, qui à Tantalo Tantalidæ dicti ſunt: eorum enim pleriq; à Tantalo Iouis ex Plota Nympha filio traxerunt originem. Iupiter Tantalum genuit: Tantalus filium Pelopem habuit: Pelops pater Atrei: Atreus Agamemnonis. Itaq; Iupiter fuit Agamemnonis abauus. Id epitheton vſurpat opportunè Ouidius oratione Aiacis, qua heros ille Vlyſſis ortum genus à Tãtalo, tamquam probrum obijcit. *Græci Tãtalidæ.*

Hoſtia ſic tãquam ſus ſuccedanea, &c.] Sues erant tamquam victimæ, quæ pœnas luebant pro Græcis iudicibus & Vlyſſe: Succedanea autem hoſtia olim dicebatur, quæ ſecundo loco fiebat. Si enim primis hoſtijs litatum non fuiſſe putaſſent ſacrificij, aliæ hoſtiæ poſt primas eductæ cędebantur duæ, quæ prioribus iam cęſis luendi piaculi cauſſa ſubdebantur. Gell. lib. 4. c. 6. ſuccidaneas, non ſuccedaneas eſſe dicendum ait, ob vocabuli compoſitionem. *Succedanea hoſtia.*

Pro Laertiade] pro Vlyſſe, Laertis filio.

Pro caueaq;] Cauea, polyſemum eſt. Hic Iudicum conſeſſum intellige. Eſt autem Metonymia, pro iudice Agamemnone. Cauea aliàs propriè ſignificat locum ſub terra vacuum & obſcurum; & quia in huiuſmodi locis eſſe cõſueuerunt ferarum cubilia, caueam etiam pro ferarum receptaculo vſurpamus. Item pro ſepto illo, in quo auiculas tenemus. Significat prętereà cauea aream in medio theatri, è qua populus ludos ſpectare ſolebat. Plautus Amphitr. *Cauea quid.*

Conquiſitores ſingula in ſubſellia
Eant per totam caueam.

Virgilius 5. Aeneid.

Hic totum cauea conſeſſum ingentis, et ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet.

Vbi Seruius: Per caueam plebem ſignificat: nam cauea conſeſſus eſt populi. Cicero in Lælio: Qui clamores tota cauea nuper in hoſpitis & amici mei Pacuuij fuerunt noua fabula. &c.

Neſcit obeſſe ſuis] γνώμη. Iracundus & mente captus non ijs, quos odio proſequitur, ſed ſibi nocet: non, inquam, eos, quos maximè vellet afficit iniuria, ſed ſeipſum lędit, & interdum enecat. Furioſi nulla voluntas. l. furioſi, ff. de re iudic. cùm enim ille abſentis habeatur loco, l. furioſus, de reg. iur. ſi fortè quem impetierit aut occiderit, abibit impunè; ſatis enim furore ipſo punitur furioſus. l. Diuus, ff. de offic. pręſid. l. infans, ad l. Cornel. de ſicar. l. pen. in fin. ad l. Pomp. de parricid. Quare ſi Principi maledixerit, pœnæ non ſubijcietur. Et id quidem non omnino præter rẽ, ne quis fortaſſe putet nos abuti otio. Videntur enim parũm ſanæ mentis eſſe, qui cum furioſis, aut mente captis, ſi nocuerint, ſummo iure agendum putent. Excuſat enim mentis deliquium, vt quod fit à dormitante, vel puero ſeptenni, vel quinquenni, in quem cùm dolus non cadere poſ- *Furioſi affectus.*

ſe

se videatur, nec pęna etiam cadere debet.

Furor qd. *Furor*] Furor, mentis cæcitas definitur à M. Tullio 4. Tuscul. ea est μανία Græcis. In paradoxo contra Clodium, exagitatur is animi morbus, quo docet omnes stultos furere, id est, cæco mentis impetu in omni scelere versari: quæ perturbatio sæpè à nimia ira proficiscitur. *Locus ex Cornelio Celso.* Cornelius Celsus de re medica lib. 3. cap. 18. inter insaniæ genera illud longè maximum ponit, & longissimum, quod vitam ipsam non impediat, idq; robusti corporis esse consuescat. Huius species duæ: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiacem vel Orestem fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt, &c. De maniæ & insaniæ generibus præter Medicos vide Phædonem Platonis, & ἀπομν. α. Xenophontis.

Errat ab ictu] icendo peccat, error ictu committitur, non aduertit quem feriat.

Consiliique impos] qui destituitur sano consilio.

In sua damna ruit] sibi ipsi malum arcessit, seseq; impetit. Seneca Hercule furente:

——— *in se semper armatus furor.*

Ibidem:

——*quodque habet proprium furor*
In se ipse sæuit.

IV. Insania pœna in eũ lapsa, vnde manauit. Hoc Emblemate arguitur temerarius furẽtum hominum impetus, qui non aduersarijs, sed sibi maximè nocent, quòd iræ præcipiti omnia committant, omnemque viam rationi præcludant: vnde fit, vt, quod ait Horatius,

Vis consilij expers mole ruat sua.

Is enim furentis animi affectus sic hominis animum è sua sede dimouet & exturbat, vt non secus atque Circe altera hominem in belluam ferocissimam transformet: quo fit, qui talem hospitem excipiat, non aliter faciat, ac qui sese vna cum ipsis ædibus incendio perdat: eoq; deterior est, quòd ita tumultu, caligine, fumoq; cuncta intus errore mentis compleat, vt nec cernere integrum sit, nec eos audire, qui volunt opitulari. Id quidem ob oculos posuit Homerus Iliad β. & Odyss. α. sub persona Achillis, cuius iram facit implacabilem: & Aiacis, de quo hic sermo. Inter morales Philosophos, qui affectiones animæ descripserunt, sunt Seneca & Plutarchus, qui vtriq; videntur de industria recreasse & relaxasse animum in describenda & ad viuum efformanda ira, vt ex eius genuinis lineamentis hanc tam portentosam belluam omnes detestentur. Hanc igitur nobis repræsentant tanquam alteram Megæram, furiosissimam, truculentissimam, audacissimam, crudelissimam, & summè omnibus terribilem, radices in se & scaturigines seditionum omnium, turbarum ac tumultuum continentem; litium, bellorum, homicidiorum, excidiorum, euersionum, ac omnium malorum abyssum, tempestatem, diluuium, ignem, machinam, tonitru ac pestem, inundantem, submergentem, vrentem, diruentem, fulminantem, inficientem, occidentem, ac omnia euertentem: homines, quos inuasit, ad omne sceleris genus præcipites agentem, è qua innumera mala, stupendaque tum in corpore, tum in spiritu contrahuntur. *Iræ effectus.* Exemplis agamus. *Nerua Imperator.* Nerua Imperator valetudinarius ac ventriculi tanta debilitate laborans, vt crebrò assumptum cibum euomeret, cùm semel in quendam nomine Regulum excandesceret, tantum pectoris dolorem sustinuit, vt confestim febre exitiali deplorataq; correptus sit. *Valentinianus Imperator.* Idem Valentiniano Imperatori contigit, qui cùm aduersus Sarmatas nonnumquam propter Illyriæ vastationem in prætorio sæuus infremeret, & vniuersæ genti excidium rigidus minaretur, sanguine irrumpente animam exhalauit. *VVenceslaus Boemiæ Rex.* Simile quid de VVenceslao Boemiæ rege refert Crometus lib. 18. qui ira in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum proprijs manibus vellet, paralysi affectus concidit, & paucis post diebus vita excessit. Quod vtriq; summè mirandum est, ab vna scilicet biliosa commotione, cuius natura feruentissima est, paralysim posse generari, cuius efficientem ac materialem causam ad frigidam pituitam Medicorum vulgus reuocat, quę quidem causa naturæ bilis est prorsus contraria. Plura huiusmodi exempla habes apud Cęlium Rhodigin. lib. 17. in principio in Officina Textoris lib. 2. cap. 60. *Locus Senecæ.* Audiamus ipsum Senecam lib. 2. De ira, cap. 36. Videndum illud, quàm multis ira per se nocuerit. Alij nimio feruore rupere venas & sanguinem: supra vires elatus clamor egessit, & luminum suffudit aciem: in oculos vehementiùs humor egestus, & in morbos ægri recidere: nulla celerior ad insaniam

via

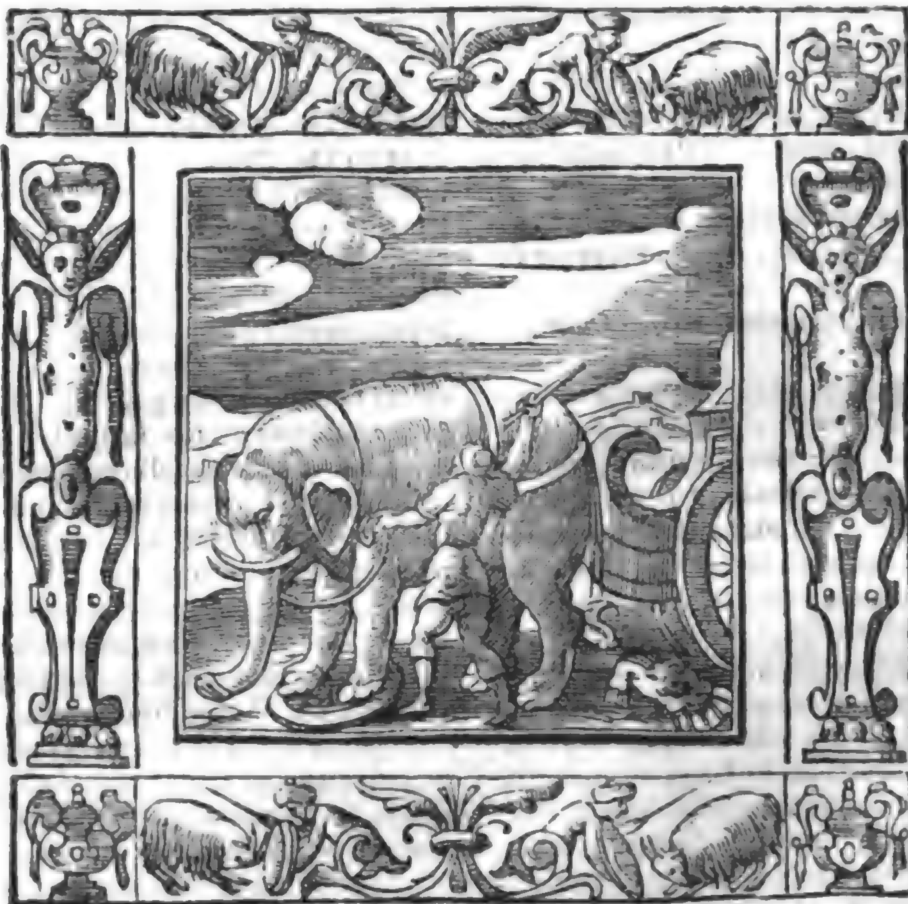
via est. Multi itaq; continuauerunt iræ furorem: nec quam expulerãt mentem, vnquam receperunt. Aiacem in mortem egit furor: in furorem ira. Mortem liberis, egestatem sibi, ruinam domui imprecãtur, &c. Hæc Seneca. Quare rectè monuit Menander:

ἐχθρὸς ἀμύνε, μὴ ἐπὶ τῇ σαυτῦ βλάβῃ.
Vlciscere hostes, sed absq; tuo damno.

Si saperent stomachosi homines, & furibundi illi Aiaces, talia sibi semper animo versanda, & oculis perpetuò intuenda proponerent, vt à tam infelici exitu, & effectis crudelissimæ perturbationis sibi metuerent atq; cauerent. Ad illustrationem argumenti huius commodè referes, quæ de impatientia & vindictæ appetitione doctè Lactantius disputat libro 6. Diuin. institut. c. 18.

Pax.

EMBLEMA CLXXVII.

TVRRIGERIS humeris, dentis quoque barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Supposuit nunc colla iugo, stimulisq; subactus,
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes iundique gentes,
Proiectisq; armis munia pacis obit.

COM-

COMMENTARII.

I. ELEPHAS animalium terrestrium maximum, & aspectu horrendum, à magistro suo (quem Aristoteles elephantisten, Plutarchus elephantarchen appellat) sub freno ducitur, verberibusq; impetitur: nihilominus currum ille triumphalē trahit, scutum, & cętera arma proiecta pedibus, conculcans.

II. *Vsus elephantorũ in bellis.* ELEPHANTORUM in bellis vsum olim fuisse celeberrimum, supra Emblemate 124. diximus, & aliàs notius est, quàm vt confirmare opus habeam: vnde apud plerosque pro belli symbolo positos reperio, vt hic etiam pro pace, diuersa tamen ratione & fine: Elephantus enim, qui equis in acie terrorem incutiebat, qui sui horrendo spectaculo milites ipsos conturbabat, quiq; eburneo dente pugnātum hominum equos corripiebat, pace parta, collum iugo supposuit, & Cæsaris currum triumphalem ad templum vehit, quasi agnoscens initam inter populos concordiā, ideoq; ad pacis munia obeunda sese subijciens. *Elephantus in triũpho.* Cæterùm non prætermisero Græcum hexastichon φιλίππȣ, quod habetur lib. 1. Antholog. tit. εἰς πόλεμον, & hic Alciatus Latio reddit, sed περιφρασικῶς.

Typus Emblematis.

ȣ̓κ ἔτι πυργωθεὶς ὁ φαλαγγομάχας ἐπὶ δῆριν,
ἄσχετος ὁρμαίνει πυριόδȣς ἐλέφας,
ἀλλὰ φόβῳ σείλας βαθὺν αὐχένα πρὸς ζυγοδέσμȣς,
ἄντυγα διφρελκεῖ καὶ σαρος ȣ̓ρανίȣ.
ἔγνω δ᾽ εἰρήνης ἢ θὴρ χάριν, ὄργανα ῥίψας
ἄρεος, εὐνομίης ἀντανάγει πατέρα.

id est:

Non iam turritus phalangibus pugnans in certamine
Indomitus irruit candentes habens dentes elephas:
Sed metu contrahens humilem ceruicem ad lora subiugia
Currum trahit Cæsaris diuini.
Nouit autem pacis etiam fera gratiam, instrumentis deiectis
Martis, æquitatis vicissim vehit patrem.

Non iam turritus, nec iam certando phalange
Indomitus dentes irruit hic elephas.
Contracta at ceruice metu, currumq; trahendo
Cæsareum, subdit mitia colla iugo.
Ergo bonum pacis nouit fera, namq; reiecto
Marte, æqui & iusti nunc vehit illa patrem.

III. *TVRRIGERIS humeris*] Expressit epitheton πυργωθεὶς, *turribus oneratus.* id est, πυργοφόρος. Lege Plinium lib. 8. cap. 7. Liuium lib. 7. decad. 4.

Dentes quoque barrus eburni] eburneis dentibus. Supra Emblemate 124. cuius epigraphe, *In illaudata laudantes.* mota est quæstio, vtrum dentes, quibus ab vtraque oris parte armatus est elephas, rectiùs dentes, an cornua dici deberent. *Elephanti an cornua, vel dentes habeant.* Certè si locum Plinij diligenter perpendamus libro 8. cap. 6. vbi dicit, Elephantos, quum Pyrrhus Rex primùm in Italiam duxisset, & in Lucanis visi essent, boues Lucas appellatos, apparet pro cornutis, sicut boues, eos esse habitos. Inueni quoq; apud Pierium lib. 2. Hieroglyph. quòd nulli animalium maiora neq; speciosiora cornua quam elephanto tribuat. Probat autem ex Pausania, qui omnino elephantum cornutum facit, tum aliquorum animalium exemplo, quibus aut in supercilio, aut in naribus cornua nascantur: tum quòd per aliquot annorum periodos corrupta decidant, & noua suppullulent, igneq; molliantur, quod in dentibus haudquaquam fit; & quod in cranio oriantur. Sed hæc rerum naturalium indagatoribus excutienda relinquimus. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 13 cap. 18. Plinium lib. 8. cap. 10.

Barrus] Cur elephas dicatur barrus, abundè suprà diximus, emblem. citato.

Qui superare ferox] cuius vis maxima in bellis. Explicatius in Græco ὁ φαλαγγομάχας ἐπὶ δῆριν ἄσχετος ὁρμαίνει. *phalangibus pugnās, indomitus impetuosè irruit ad pugnam cum phalangibus in acie stans.*

Cæsareos currus] currum imperialem in triumpho vehit, subiugatus, & verbere conductoris sui adactus. Quando primū fuerint iuncti elephanti, docet Plinius lib. citato, cap. 2.

Vel fera cognoscit, &c.] bellua quamquam vasta & terrifica, se paci accommodat, vt olim belli vsibus se dediderat. De particula, *vel*, quædam Alciatus noster ad l. 96. de verb. signific. §. prædia. Ponitur enim hoc loco pro etiam; quod Ciceroni familiare *Vel, particula.*

miliare est: Vel pro nam, vt explicat Budæus locum Terentij Andr.

Vel hoc quis non credat, qui norit te abs te esse ortum?

IV. *Duces feroces mansuefacti.* Hoc quidquid est symboli intelligi licet de ferocissimis quibusque, & fortissimis belli ducibus, qui truculentos ipsi mores, & ferociam bellicam redempta pace deponunt: eoq; fit, vt sese postea conuertant ad ea, quæ ad religionem, vel publicam ciuitatis administrationem pertinēt: quæ quondam inter arma vel silebant, vel consopita peneq; oppressa misero situ iacebant. Cassiodorus Variar. formul. lib. 3. epist. 1. populorum ferocia corda longa pace mollescunt. Hæc quidem ita enarrari velim, nisi malis Epigrammatis huius literam referri ad Iulij Cæsaris triumphum, de quo Suetonius agit. *Iulij Cæsaris triūphus.* Ait enim eum ascēdisse Capitolium ad lumina quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus, idque in signum pacis bello partæ. Elephantis etiam Pompeium Magnum triūphasse testatur Plin. lib. 8. quod priùs India victa à Libero patre factū memoratur. *Senecæ locus.* Seneca De vitæ breuitate cap. 14. ait, Metellum victis in Sicilia Pœnis triumphantem, vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantos deduxisse. Et Capitolinus de Gordiano iuniore: Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpotè qui Persas vicisset, triumpho Persico triumpharet. Cæterùm quoniam de bellua illa, quæ quàm proximè ad humanam rationem accedit, adeo vt non putem eam ab vllo alio animali bruto hac in parte superari, mentio incidit, quod nimirum pacem gentium cognoscat; omissis veterum testimonijs, quæ de elephātorum docilitate, fidelitate, diligentia, clementia, & si licet dicere, de illorum religione & pietate, alijsq; affectibus propemodum humanis extant, vnum afferam exemplum, quod omnem historiæ fidem superat, de Hannone elephanto ab Emanuele Lusitaniæ Rege Leoni X. dono misso, de quo ita Pierius: *Iucunda de Hannone elephanto historia.* Minimè hoc loco dissimulandū, quod super eiusdem Hannonis ingenio Michael Siluius Regis sui ad summum Pontificem Orator, summæ, vt nosti, vir integritatis, fideiq; sanctissimæ, atq; alij narrauere, remque multorum testimonio comprobauere. Cùm destinasset Rex Emanuel cum Romam Pontifici Maximo donum ire, naui quam inscenderet iam instructa parataque ad profectionem, nullo vnquam pacto per aliquot dies fieri potuisse, vt Hanno vel duci se ad nauim, vel si quo modo adductus fuisset, eam vellet inscendere, vsq; adeò auersabundus profectionem huiusmodi reformidabat. Cumque Rex super ea re solicitus admodum esset, magnisque pollicitationibus vnumquemque inuitaret, qui deducendi asportandiq; Hannonis negocium suscepisset, neq; quisquam nomē profiteretur suum; insusurratum demùm est regijs auribus, eius belluæ magistri dolo hęc fieri, quippe qui puellæ cuiusdam amore perditus ægrè ferret, se in tam longinquas regiones ablegari, proindeq; Hannoni persuasisset, ne se abduci pateretur: abuehendum quippe eum in loca sterilia, inamœna & barbara, vbi ludibrio contumelijsq; omnibus, tāquam hosticæ terræ animal afficeretur, neq; victui, neq; ornatui eius vel necessaria, vel commoda suffectura: longum adhæc iter & incommodum, & vastum maris æquor arandum, vt satiùs esset, in qua tunc erat terra quàm primum contrucidari, quàm per tot viarum difficultates ad ærumnosissimam deniq; vitam peruenire. Rex hac re cognita, magistrum Hannonis ad se quàm primùm accersiri iubet, seq; dolos eius comperisse dicit: ageret itaque vt intra triduum Hāno in nauim imponeretur, idq; ni properè fieret, interminatus est actutum se hominem extremo supplicio affecturum, vt alijs exemplo esset, qui mandatis regijs fucum facere ausi essent. Hac Regis asperitate territus elephanti magister, cum nullam in cunctatione salutem intueretur, discipulam belluā aggreditur, docet se maleuolorum quorundam fraude subornatum, qui & felicitati vtriusq; inuiderēt, & Regi optimo malè obtemperantes essent; longè autem secus rem habere, quàm illi mentiti essent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi essent, sed ad vrbem orbis terrarum dominam, amœno loco sitam, vbi rerum deliciarumq; omnium, quotquot vel auidissimi cuiusque cupiditate expeti possint, copia fertilissima redundaret: ibi esse Principem, cui totus penè terrarum orbis assurgeret, apud quem is in delicijs habendus esset, & tanquam lusciniæ pullus

lus lauticiarum blanditiarumq; affluentia nutricādus: proinde bono animo esset, secumq; primo quoque tempore lætus & alacer nauem inscenderet, affuturos nauigationi Deos, & cursum omnem incredibili felicitate prosecuturos. Ita Hannonē ab eodem magistro in aliam sententiam deductum, vbi signa data sunt, vltrò nauem conscendisse, neque vlla vnquam imperia toto itinere detrectasse. Hactenus Pierius. Sanè Mauri affirmant, cor duplex Elephāto esse, altero quidem irasci, altero ad lenitatem induci; atq; hoc illud est, quod horum vtrumq; munus supra modum exequitur. Nemo itaq; miretur, in tam prudenti animali sensum pacis inesse, siquidē pace nulla res melior, vtilior, & iucundior esse potest: hæc omnia conseruat, præstatque incolumia ac salua, auget, & bonis multiplicibus complet. Hæc verè illa est, quæ opes, diuitias, vitam denique ipsam & parat, & nutrit atq; educat. Et quid multis opus? Nullum est bonum in terris pacis bono præstantius, neq; optabilius. Pax enim (vt Augustinus ait) est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hęc est, quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat; cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari: hanc qui acceperit, teneat; qui perdiderit, repetat; qui amiserit, summo studio exquirat.

Elephanto cor duplex est.

Pacis cōmoda.

Ex bello pax.

EMBLEMA CLXXVIII.

EN galea, intrepidus quam miles geßerat, & quæ
Sæpius hostili sparsa cruore fuit:
Parta pace apibus tenuis concessit in vsum
Alueoli, atque fauos, grataq; mella gerit.
Arma procul iaceant: fas sit tunc sumere bellum
Quando aliter pacis non potes arte frui.

COMMENTARII.

I. PINGITVR galea seu ærea cassis cristata, circa quam apes in mellificio occupatæ aliæ auolant, aliæ aduolant.

II. VNDE sumptum sit Emblema non anxiè disquirendum est, videtur enim commune argumentum, & fortè ipsius Alciati est inuentio. Eiusdem materiæ diuersa & contraria possunt esse instrumenta, vt cum ex galea, ense, vel ægide militari conflantur falces aut ligones agricolis idonei, quibus etiam pacis tempus intelligitur: quod κατὰ προσωποποιΐαν de falce ex ense Martialis exprimit in Apophoretis:

Signa redempta pacis.

Pax me certa ducis placidos curuauit in vsus:
Agricola nunc sum, militis antè fui.

At Virgil. bellum significans, ait Georg. 1.

Et curua rigidũ falces curuãtur in ensem.

Ouid item Fastor. 2.

Plus erat in gladio, quàm curuo laudis aratro.

Idemq; alio loco:

Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant, versiq; in pila ligones,
Factaq; de rastri pondere cassis erat.

Et deinde pacẽ alloquitur his sequẽtibus:

Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoq; caussa triũphi:
Tum ducibus bello gloria maior erit.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat armis.
Canteturq; fera nil nisi pompa tuba.

Claudianus de bello Getico huc respexit, signa partæ pacis memorans:

Nõ iam delectus miseri, nec falce per agros
Deposita, iaculum vibrans ignobile messor:
Non tentat clypeum proiectis sumere rastris.

Bacchylidis Lyrici venustus locus.

Occurrit & illud Bacchylidis Lyrici Poetæ, ex Stobæo & Plutarcho:

Τίκτει δέ θνατοῖσι εἰρήνα μεγάλα πλοῦτον.

Pax magna hominibus affert diuitias.

Et deinde sequitur:

Ἐν δὲ σιδαροδέτοισιν πόρπαξιν αἰθᾶν ἀράχναν
ἱστοὶ πέλονται, ἔγχεά τε λογχωτὰ,
Ξίφεά τ' ἀμφάκεα εὐρὼς δάμναται· χαλκέων
Οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος
Ἀπὸ βλεφάρων ἁμὸς, ὅς θάλπει κέαρ. i.

Ast in reuinctis ferro clypeis nigrorum araneorum
Telæ sunt, hastasq; cuspidatas,
Et enses ancipites ærugo consumit: ærearũq;
Non amplius tubarum clangor, neq; subripitur mellitus somnus
A palpebris, nostrum qui cor fouet.

Simile & conueniens problema legimus in veteri instrumento libro Iudic. cap. 14. ab eximio & intrepido Samsone Philistheis propositum, quod ipsi soluere non potuissent, nisi ab iniqua muliere reuelatum eis fuisset: De comedente, inquit, & vorace exiuit cibus, & de forti atq; immani egressa est dulcedo. *Samsonis ænigma.* Is enim rapacissimum prædatorem, frendẽtem leonem sibi fortè occurrentem oppresserat, & discerpserat; paulò verò post in eius cadaueris ore apum examen, dulces fauos, mellisque cibos reperit, & comedit iucundissimos. Condigna sanè tanti laboris præmia. Huc etiam referam Esaiæ vatis illud: Contundent, inquit, gladios suos in ligones aut vomeres, & lanceas hastasq; suas in falces; neq. vltra aut bellum addiscent, aut prælio assuescent. Sic Cassiodorus in quadam ad Valerianum præfectum prætorio epistola lib. 12. Variar. Arripiant ferrum, inquit, sed vnde agros excolant: fumant cuspides, boum stimulos, non furoris. Quæ ideò adduximus, vt non modò Emblematis ἐπιγραφὴν, sed & duo priora disticha, per se alioqui clara, explicemus apertiùs. His enim ostendit temporis quandam conuersionem & vicissitudinem, cùm ex bello

so pacem arguit sub galeæ symbolo, quæ belli tempore sæpiùs hostium sanguine tincta, nunc demùm pace, in apum alueariū commutaretur. Eodem fermè modo Marius Molsa de rostris naualibus, cuius carmen propter affinitatem ascribere non piget:

Marij Molsa lepidū epigramma.

Ferrea rostra olim pressis erepta carinis,
Quæ Nili fractas testificantur opes:
Ecce apibus parcis pandas præpandimus aulas:
Congesta redolēt (quis putet?) ara thymo:
Cæsaris hæc ingens laus est, quo vindice, pacis
Iucundos fructus arma inimica ferunt.

III. *Miles vnde dictus.* INTREPIDVS *quam miles*] animi maximi miles. Vnde dicatur miles, visum fuit huc afferre, eò quod Laurentius Valla non satis intellexit Vlpiani verba, l. 1. ff. de mil. test. Miles, inquit appellatur vel à malitia, id est, duritia, quam pro Republica sustinet: aut à multitudine, aut à malo, quod arcere milites solent. Aut à Græcō verbo χίλιοι, *mille*. vnde χιλιασὺς tractum est. nam ita Græci τάγμα, & mille hominum numerum appellant, quasi millesimum quemq; dicas: vnde quoque ducem χιλίαρχον appellant. Alius militem à mollitia per antiphrasin dictum putat, eò quòd nihil molle, sed potiùs asperum quid gerat.

Parta pace] redempta. Lucan. lib. 10.
——Pax parta duci.

Tenuis Alueoli] cessit in vsum aluearij.

Atq; fauos grataque mella gerit] Sic ex pace vbertas, quod sequenti emblemate dicetur: vt colligas omnium fructuum prouentum ex pace, contrà ex bello vastitatem omnem & calamitatem. Quò pertinet etymologia Grammaticorum, qui πόλεμον, quasi ἀπὸ τῦ τὰς πόλεις, ἢ τὺς πολλὺς μειῦν ἢ ὀλλύειν. *quod ciuitates, multosq; homines concutiat, perdat, labefactet.*

πόλεμον, vnde dictum.

Arma procul iaceant] contineamus nos ab armis, facessant arma.

Cur bella suscipienda. *Fas sit tunc sumere bellum, &c.*] Postremum hoc distichon ex Aristotele desumptum videtur, qui lib. 10. Moral. ad Nicomach. cap. 7. sic ait: Negotia enim suscipimus, vt in ocio simus, & bella gerimus ob eam causam, vt in pace viuamus. Cicero 1. Offic. Quare suscipienda quidem bella sunt, vt in pace sine iniuria viuatur. Et Vegetius lib. 3. cap. 1. Qui desiderat pacem, præparet bellum: qui victoriam cupit, milites imbuat diligenter. Adhæc scripsit Aristoteles, τὸ τῦ πολέμυ τέλος εἰρήνην εἶναι. *Pacem esse finem belli*. Cicero 8. Philipp. Nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. Quare si pace frui volumus, bellum gerendum est: si bellum omittemus, pace numquam fruemur. Cassiodor. lib. 3. Variar. epist. 1. Tunc vtile solum est ad arma concurrere, cum locum apud aduersarium iustitia non potest inuenire.

RECTE hoc agalmate notatur, ea quæ ob nefandos bellicos impetus crudelia, perniciosa, acerba & luctifera sunt, in pace omnino blanda, vtilia, suauia & læta fieri. Pax itaq; omnibus viribus sedulò amplectenda, & perpetuò, si fieri potest, retinenda. Quanta enim emolumenta, quis bonorum aceruus & copiæ cornu ex suauissima pace mortalibus resultent, in sequēti dicetur, & passim ex Philosophis, Historicis, & Poetis, colligitur. Huc præclarus sese locus offert ex Panegyrico, qui Constantino Augusto Constantij filio dictus est, & Claudio Minoi transmissus incerto nomine. Hunc enim locum quia puto gratum fore studiosis rerum antiquarum, totum ascribam. Sic itaque: Quid egeras Imperator, vt in quæ nos fata proiecoras? nisi te diuina virtus tua vindicasset. Quæ hæc est impatientia? aut quò tibi manus nostras, si versa vice pugnas ipse pro nobis? Hæc ego non dicerem, Imperator, neq; ab alijs dicta memorarem, nisi beneficio tuæ lenitatis tutior esset nostra in verbis, quā tua in armis audacia. Noua enim quadam varietate naturæ, confusoq; virtutum temperamento, idem es in prælijs ferocissimus, & parta securitate mitissimus. Cùm enim dato obsessis tempore pœnitendi, Aquileiam quoq; de legatis eorum ac supplicibus recepisses, cunctiq; se tibi dedidissent, quod obsidendo seruaueras, ignouisti omnibus, & vitam quam desperauerant, reddidisti; & quidem iussisti arma deponere, vt multo tutius victoris pietate tegerentur. Vt tamen pertinaciæ suæ merita sentirent, corripi eos vinciriq; iussisti, non ad supplicium, sed vitam, ne conscientiæ timore diffugerent, grauiterq; delinquerent, conseruatiq; iterum non mererentur, si seruati non fuissent. Sed vnde tanto homi-

IV.

Locus è Panegyrico Cōstantini.

hominum numero tot vincula, quæ continere militares, & paulò antè armatas manus possent? Stupere milites, qui producendos susceperant, & custodiæ curam abnuere, & prorsus nescire quid facerent. Ipsi etiam, qui tibi in consilio erant, ipse etiam Præfectus hærere, cùm tu diuino monitus instinctu, de gladijs eorum gemina manibus aptari claustra iussisti, vt seruarent deditos gladij sui, quos non defenderant repugnantes. O pulcherrimum, & qui omnium oculis subijci debuisset, triumphum virtutis & clementię tuæ? Cuius enim potentiæ fuit hostibus arma diripere, eius humanitatis deditos ad impunitatem suis armis alligare, atq; etiam vincere. Vt eos ferri illius, quod contra te gesserant, quotidie pœniteret, gladius ille, quem in te distrinxerat hostis infestus, ipse domini sui manus tenuit, & paratus ad cædem, custos factus est ad salutem. Magnus Poeta, dum bellorum toto orbe surgentium discursum apparatumq; describit,

Et curua, inquit, *rigidum falces conflantur in ensem*.

Locus hic cum Emblemate nostro mirè consentiens.

Triste nimium tempus id, cum instrumenta cultui pecudum præparata, in cædem hominum verterentur. At nunc rigidi illi mortiferiq; mucrones in salutaria vincla curuantur, & exarmatum hominem non interimunt, sed coercent, deditosq; hostes gladij sui collisi obtusiq; tutantur, qui nihil illis prodesse integri acutiq; potuerũt. Omnium ergo armorum ministeria ad diuersos effectus arbitrio tuo seruiunt, Imperator, tibi vincunt gladij, tibi seruant, te pugnante feriunt, te ignoscente custodiũt. Vt Deus ille mundi Creator & Dominus eodem fulmine suo nunc tristes, nunc lætos nuncios mittit: ita eadem sub numine tuo tela inimicos, aut supplices tuos, pernicie aut conseruatione dicertunt. Idem porrò Emblema bellum dissuadet, nec arma omnino sumenda esse vult, nisi alia ratione in pace ac quiete viuere nõ possimus.

Quanta debeat esse cautio in bellis suscipiendu.

Rectè Cicero dixit temerè in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam, & belluarum simile: sed cùm tempus necessitasq; postulat, decertãdum manu esse, & mortem seruituti turpitudiniq; anteponẽdam. Certè bellum non tam facilè suscipiendum, quàm putant quibus, inexpertis potissimùm, dulce: nec de vlla re alia magis deliberandum est, neque religiosius consultandum, aut maturius aliquid statuendum quàm de bello: cuius alea vt anceps & dubia, & in quo bis peccare non licet, sic damnosa, maximè, & omni parte periculosa: quandoquidem & qui vicit, & qui victus est, suo damno de suo gradu decidit: ille quidem magno fortè sui suorumq; dispendio victoriam est mercatus: hic, quòd spes irrita ceciderit, quàm ægrè ferat, quantoq; dolore contabescat, omnibus coniectandum relinquo. Principes itaq; magnates, aut etiam magistratus, nunquam nisi tamquam ineuitabili necessitate pressi, aleam belli mouere vel minimùm debent; sed omnibus primùm tentatis remedijs, sic se gerant, vt de suo iure quicquam decedat potius, quàm sua auctoritate tale aliquid committatur. Notum est illud Africani Scipionis, turpe esse in re militari dicere, Non putarã, quòd inemendabilis error sit, qui violentia Martis committitur. Facillimum est enim arma sumere, at eadem sumpta deponere, non æquè facile. Nec verò vt infitias iuerim belli principium penes Principes esse, sic exitus sanè à diuina prouidentia pendere certò dixerim. Quòd si quisque, vt decet, per se conijceret, quàm intersit leui de caussa bellum mouere, agnosceret quã periculosus sit Principum ludus, quibus tam parui est momenti clades & strages populi multitudine innumerabilis, ruina, vastitasque: sed & indigna locorum permultorum vastitas, solitudo, conflagratio. Herodotus in Clio ait: ἐδεὶς ὕτω ἀνοητός ἐςιν, ὃ πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται. ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τὺς πατέρας θάπτουσιν. ἐν δὲ τῷ οἱ πατέρες τὺς παῖδας. id est: *Nullus adeò inconsideratus est, qui bellum pro pace eligat: in hac enim liberi parentes sepeliunt: in illo autem parentes liberos*. Valeant itaque, quibus tam placet belli fortuna, cuius etiam vel prosperè gesti euentus ipsum pœnitere Principem decet, si modò vel minimum sapiat, aut nisi ab humanitate prorsus abhorreat.

Principũ ludus periculosus.

Addam etiam & illud, nullum regnum, nec vllam Remp. diu manere incolumem potuisse, quæ arma crebrò mouerit. Meminerint quibus dulce bellum est, quoties in extremum discrimen venerint Athenienses, quondam felicissimi & potentissimi, tot tantisq; bellis attriti, & postmodum deleti, quorum nempè ciuitas à Persis incendio

Atheniẽsium bella exitiosa.

cendio perdita, à Laconibus affecta sæpissimè, ac mœnibus ipsis exuta, à Philippo Alexandri patre fatigata, ab altero Philippo afflicta, à Rege Ponti Mithridate cædibus & cruore infecta, à Sylla propemodum concussa & diruta. Quid Lacedæmonij? quamquam diu satis floruisse visi sunt, idem tamen, quod aliæ florentissimæ monarchiæ, & oligarchiæ, sunt experti; quarum quidem exitium non ab externis, sed certè intestinis potissimùm odijs atq; dissidijs est profectum. Nihil illa inclyta Roma clarius aut admirabilius, vt quæ

Lacedæmoniorũ bella intestina.

Imperium terris, animos æquauit olympo.

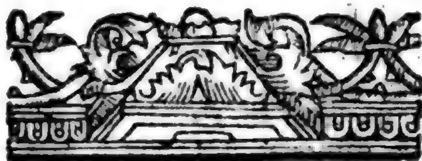
cuius tamen quantò alijs gloria & præcellens dignitas eminentior fuit, tantò ruina casusq; grauior & periculosior. Si verò tanti imperij labefactati caussam inuestigemus, bellorum aleæ acceptum esse referendum citra negotium æstimabimus. Ea enim Romana ciuitas primùm à Porsena obsessa, à Pyrrho territa, ab Annibale idẽtidem cõcussa, à Tatio capta, à Brenno expugnata, & à Gallis incensa: denique viribus ipsa suis miserè prostrata, & penitus fracta, quid reliqui habuit, quod posteris Gothis aut Vandalis labefactandum aut concutiendum daret? Credibile est tantum imperium tam citò non fuisse lapsurum, si primores ipsi, quique Reipubl. clauum tenebant ijs temporibus, in iis, quæ parta erant, conseruandis potiùs elaborassent, quàm alienas tanto impetu & ardore animi prouincias inuasissent, vel in exteros, aut etiam seipsos ferrum strinxissent. Sed nos pueri contumaces & discoli sine verberibus nõ sapimus, in pace bellũ, in bello pacem quærimus, neq; vnquam nisi bello afflicti pacem vel noscere incipimus, vel amare; eamq; vt perditam flemus, sic mox redditam pari leuitate contemnimus, donec nos iterum atq; iterum amissa perdoceat bona nostra non spernere, mala nostra non cupere, deniq; non ineptire, non furere. Sæpissimè idem nobis audiendum, nec audisse sat est, sæpissimè videndum & experiendum; dicam apertè: vt discamus aliquid, sæpissimè vapulandum est. Quare ijs, qui bella suscipiunt, nisi seram pœnitentiam incurrere velint, semper finis propositus esse debet, quem sola prudentia & rerum experientia ostendere potest. D. Augustinus Epist. 1. ad Bonifac. in c. Noli existimare. c. 23. q. 1. Pacem habere voluntatis est: bellum autem debet esse necessitatis, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quæritur vt bellum exerceatur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas. Idem can. Apud veros eod. c. & q. Apud veros Dei cultores, inquit, etiã ipsa bella pacata sunt: quæ non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, vt mali coerceantur, & boni subleuẽtur. Aristoteles Politic. 7. c. 9. ait, necesse esse arma domi necessariò posita in armamentario ijs, qui Reipub. pręsunt, tum propter eos, qui detrectãt imperium; tum propter exteros, qui iniuriam conantur inferre. Reperio & apud Cornel. Tacitum, lætiorem fuisse Tiberium Imperatorem, quia pacem sapientia firmauisset, quàm si bellum per acies confecisset. Addam hoc postremò, dignum certè memoria exemplum. Vitruuius cap. 7. lib. 2. ait, veteres Hetruscos quò ciuibus suis persuaderent, arma inuenisse, vt ijs aduersus hostes, non ad ciuilem discordiam vterentur, qui ædem Martis ad campum, & extra vrbem, non, vt aliorum Deorum, intra mœnia consecrarunt. Sed nunc vberrimi pacis fructus nos alliciunt.

Romanorũ bella.

Breuis catalogus bellorum Romanorum.

Cõsidera, quæso, nostra tempora.

Belli finis quis esse debeat.

Ex pace vbertas.

EMBLEMA CLXXIX.

GRANDIBVS ex spicis tenues contexe corollas,
Quas circum alterno palmite vitis eat.
His comptæ Alcyones tranquillæ in marmoris vnda
Nidificant, pullos inuolucresq; fouent.
Lætus erit Cereri, Baccho quoque fertilis annus,
AEquorei si rex alitis instar erit.

COMMENTARII.

I. IN edito scopulo, marinis fluctibus vndiq; cincto, pullos suos excludit alcyō, in nido spicis & vitium palmitibus contexto. Sed ad picturam illustrandam alcyonem & nidum eius ex Aristotele, Plinio, & Plutarcho describemus. Aristoteles lib 9. de nat. animal. cap. 14. sic describit *Alcyon* Alcyonem: Alcyon non multò maior est passere, colore & cœruleo & viridi, tum etiam leuiter purpureo, & reliqua. Ibidem de specie nidulationis & partu eiusdem leges. Plinius, qui omnia ex Aristotele desumpsit, lib. 10. c. 32. sic ait: Ipsa auis paulò amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantùm purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili & procero. Nidum verò huius auis quod attinet, variant sententiæ; quidam enim ex spinis acu- *Nidus alcyonis.* leatis, alij ex spicis segetum, & vitium pāpinis eum esse confectum volunt, vt hic

noster

noster Alciatus. Plinius eum sic depingit loco citato: Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paulùm eminenti ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine: ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur, inuenitur: putant ex spinis aculeatis, piscibus enim viuunt. Plutarchus de amore parentum in filios, mirè describit alcyonis nidum; atq; adeo ipsius verba apponam: Alcyonē sac, quæso, cōtemplere, quæ cum se grauidam sentit, pisciculi marini (quem Græci belonam vocant) spinas in nidi structuram congerit, quas tanto artificio inter se connectit, vt neq; ferro, neque saxis pertundi queat. Nidi forma vndiq; rotunda, instar piscatoriæ nassæ in longum exædificatur: At verò ipsum nidi os omnem admirationem superat; ita ad corporis magnitudinē seruata proportione, vt nullum animal, licet alcyone minus sit, ingredi queat. Idem Plutarchus in lib. de industria animal. hoc prolixiùs exequitur.

II. *Emblema è Basilio tractum.*

CARMINIS huius fontem lubens repeto è Basilij Magni Hexaemero, quāquam sciam, idem apud alios certè veteres legi: sed mihi admodum placet viri huius sanctissimi doctrina & eloquentia. Sic enim ille Oratione 8. in Hexaem. *ἀλκυών ἐστι θαλάττιον ὄρνεον. αὕτη παρ' αὐτοὺς νοσσεύειν τοὺς αἰγιαλοὺς πέφυκεν, ἐπ' αὐτῆς τὰ ᾠὰ τῆς ψάμμου καταθεμένη. καὶ νοσσεύει κατὰ μέσον που τὸν χειμῶνα, ὅτε πολλοῖς καὶ βιαίοις ἀνέμοις ἡ θάλασσα τῇ γῇ προσαράσσεται ἀλλ' ὅμως κοιμίζονται μὲν πάντες ἄνεμοι· ἡσυχάζει δὲ κῦμα θαλάσσιον, ὅταν ἀλκυὼν ἐπωάζει τὰς ἑπτὰ ἡμέρας. ἐν τοσαύταις γὰρ μόναις ἐκλεπίζει τοὺς νεοττούς· ἐπεὶ δὲ καὶ τροφῆς αὐτοῖς χρεία, ἄλλας ἑπτὰ πρὸς τὴν τῶν νεοττῶν αὔξησιν, ὁ μεγαλόδωρος θεὸς τῷ μικροτάτῳ ζώῳ παρέσχετο, ὥστε καὶ ναυτικοὶ πάντες ἴσασι τοῦτο, καὶ ἀλκυονίδας τὰς ἡμέρας ἐκείνας προσαγορεύουσι. ταῦτα σοὶ εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρὰ θεοῦ τὰ πρὸς σωτηρίαν, διὰ τῆς περὶ τὰ ἄλογα τοῦ θεοῦ προνοίας νενομοθέτηται. τί οὐκ ἂν γένοιτο τῶν παραδόξων ἕνεκέν σου, ὃς κατὰ εἰκόνα γέγονας τοῦ θεοῦ· ὅπουγε ὑπὲρ ὄρνιθος οὕτω μικρᾶς, ἡ μεγάλη καὶ φοβερὰ κατέχεται θάλασσα ἐν μέσῳ χειμῶνι γαλήνην ἄγειν ἐπιταχθεῖσα.* Quorum verborum hæc est sententia: *Alcyon auis est, quæ mare accolit: quæ cùm sit in maris littore parere solita, deponit oua in arena, & media hyeme nidum componit, quo maximè tempore ventorum impetu mare tempestuosum est. Sed tum venti se remittunt, compescitur ipsum mare, cùm alcyō septem diebus incubat: excludit enim pullos totidem. Qui cùm cibum appetunt, septem alios dies ad pullorum incrementum minutissimo animali liberalis Deus elargitur. Omnes itaq; qui se mari committunt, id obseruant, eosque dies Alcyonios nominant. Quæ tibi concessa ac tradita sunt à diuina prouidentia, cuius etiam vis elucescit in ijs animalibus, quæ rationis expertia sunt, vt te commonefacerent ad ea petenda ab eo, quæ tibi ad salutem conferrent. Quidnam etiam, quæso, vel quod fidem excedat alioqui, non est tua paratum caussa, qui ad Dei factus imaginem sis; cum propter eam tam minutam auem vastum illud ac terrificum mare sedetur, & hyeme media Dei iussu coerceatur?* Hæc ille. Quæ pleraq; videntur ex Aristotele lib. 5 de nat. animal. cap. 8 petita. Sic enim ille ibi: Genus auium ex parte plurima vere ac ineunte æstate coit & parit, excepta alcyone, quæ circa brumam parere solita est. Quamobrem quoties bruma serena existit, dies Alcyoniæ appellantur: septem ante brumam, & septem à bruma, vt Simonides quoque suo carmine tradidit: vt cùm per hibernum mensem prudenter constituit Iupiter dies quatuordecim, fugamq; ventorum tempus illud vocant mortales, sacram nutricem variegatæ alcyonis. Tranquillum verò tantisper efficitur, si ita euenerit, vt bruma Austrina Vergilijs Aquilonijs fiat; septem primis diebus nidum conficere fertur, reliquis septem parere atq; educare. Dies Alcyonios fieri circa brumam non semper in nostris locis contingit: at in Siculo mari penè semper id euenit. Parit alcyon circiter quinq; oua. Vide etiam, si placet, caput sequens. Plinium lib. 10. cap. 32. Plutarchum libro, quo disputat, vtra animalia prudentiora, terrestrianè an aquatilia. Meminit etiam huius Æsopus in fabulis, Lucianus in dialogo, cui titulus ἀλκύων, Ælianus lib. 15. c. 19. Histor. animal. Causam verò huius nidulationis hibernæ quærit Albertus, eam esse suspicatus, quòd ea auicula adeò rara sit textura, vt

Alcyonis sollertia.

Aristoteles de alcyone.

Cur alcyon hyeme pariat.

ra, vt æstate propter nimiam corporis ariditatem progenerare nequeat, hyeme verò obturatis præ frigore poris, humidioreq; effecto corpore, fiat ad conceptum idonea.

III. *GRANDIBVS ex spicis, &c.*] confice coronam è spicis, quos circumdet pampinus alterno palmite, ad similitudinem nidi alcyonum, id erit symbolum vbertatis ex pace.

His compta] ornatæ, venustę, suaues, gratæ. Vel ad nidum, vel ad tranquillitatem refer. Plutarchus alicubi dixit, bonam valetudinem idem esse voluptatibus, quod cœli tranquillitatem alcyonibus, quoniam eis concedit vt tuto & securè incubent.

Alcyon, an Halcyon scribendum. *Alcyones*] Variè scriptũ reperitur hoc nomen: alij enim scribunt ἀλκύων, spiritu tenui: alii ἁλκύων, spiritu crasso. Grammatici Halcyones deducunt ab ἅλς καὶ κύειν, quod in mari pariant, id est, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. Sed contrà stat auctoritas Eustathij, qui ait verbum alcyonas non recipere flatilem in prima; etiam canone subiecto, quoniam α, ante λ, si sequatur κ, flatilem nõ admittat. Parum itaq; refert, Halcyon, vel Alcyon scribas. Fabula de Alcyone sic narratur à Seruio in illud Virg. 1. Georg.

Fabula de alcyonibus.

Non tepidum ad solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi halcyones.

Ceyx, inquit, filius Luciferi, habuit vxorem Halcyonem; à qua cùm prohibitus isset ad consulendum Apollinem de statu regni, naufragio perijt. Cuius corpus cũ ad vxorem delatum fuisset, illa se præcipitauit in pelagus. Postea miseratione Thetidis & Luciferi conuersi sunt ambo in aues marinas, quæ Halcyones vocantur. Hanc quoq; fabulam multis verbis enarrat Ouidius lib. 11. Metamorph. Verùm Alcyones filias fuisse Alcyonei gigantis, Pausanias prodit, & est ab Apostolico in Ionia repetitum; Phthoniam, Atheu, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se præcipites dederint. Sed ab Amphitrite in auitiam gentem sunt cooptatæ. Hæc auis Latinis dicitur Alcedo; solent enim aliquando Romani Græca nomina corrumpere, quemadmodum Nilus Latinè dicitur Melo; Atlas Telamon; Ganymedes Catamitus: sic etiam Alcyon Latinis est Alcedo, vt auctor est M. Varro lib. de ling. Lat. 3. ne quis Plautinum verbum deprauatum putet, quando dicit in Pœnulo:

Alcyonũ nomina.

Alcedo.

Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,
Quàm mare est olim, cùm ibi alcedo pullos educit suos.

Ab alcyone deducitur etiam τὸ ἀλκυόνιον. quod est marina spuma, qua nidum congerunt halcyones, ait Dioscorides in 5. c. 136. Theophrast. lib. 1. cap. 8. περὶ αἰτίων φυτῶν. Vide Plinium lib. 32. cap. 8. *ἀλκυόνιον.*

Tranquilli in marmoris] id est, in marmoreo vel saxeo scopulo, quò aqua marina alluit: vel marmor potiùs pro mari pellucente & æqualiter strato accipitur. Sic Virgil. 1. Georgic.

Vt quando infidũ remis impellere marmor
Conueniat.

Intelligit autem hic Alciatus dies illos serenos & tranquillos, quibus alcedo fœtificat, vnde illi à re ipsa nomen inuenere ἀλκυονίδες καὶ ἀλκυονίτιδες. Aristoteli lib. 5. histor. animal. cap. 8. dicuntur αἱ εὐδιειναὶ ἡμέραι. Varro lib. 6. de ling. Lat. Alcedo Græcè ἀλκύων. Hæc hyeme quòd pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies Alcyonios appellant. Vnde Pacuuius: *Dies alcyonij.*

Halcyonis ritu littus peruolgans furor.

Ouidius 11. Metamorph.

Perq; dies placidos hiberno tempore septem
Incubat alcyone pendentibus æquore nidis.

De Alcyonidum verò numero mira inter Græcos est disceptatio: quinq; modò eos statuenti Symonidi calculũ adiicit Aristoteles. Samio verò Demagora sunt septem, nouem autem Philochoro, aliis deniq; etiã quatuordecim, vt septem intelligantur ante exclusum fœtum, totidemq; post. Nec me fallit, esse inter classicos, qui tradant octauo Calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlãtico quidem mari summa notetur tranquillitas. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 11. Huc quodammodo refertur, quod quidam alcyonem pro iustitii forensis hieroglyphico ponunt. Qua ratione à Plauto in prologo Casinæ dicitur: *Alcyonidum dierũ numerus.* *Iustitiũ forense.*

——*Alcedonia sunt circum forum.*

Id enim aptissimè intelligitur de intermissis fori procellis & turbinibus: quo allusit Horatius, cùm dicit, se mersari ciuilibus vndis. Ita dies Alcyoniæ dicuntur, quibus fora conticescũt. Iulius Scaliger sæpe quoque in ore habuisse dicitur tale dictũ: Fatũ meum est mare hibernum, in quo non est alcyon. *Iulij Scaligeri dictum.*

alcyō. Vide adagium, *Alcedonia sunt apud forum*.

Inuolucres. *Pullos inuolucres*] nondum potentes ad volatum, impuberes. Gellius lib. 2. cap. 29. Pulli etiam tunc inuolucres erant. Politian. in Rustico:

——auscultat an intus
Pipiat inuolucer pullus.

Laetus erit Cereri, Baccho quoq;] Prouentus & vbertas annonae erit maxima. Per metonymiam verò dixit Cererem pro frugibus, Bacchum pro vino, sicut Terētius: Sine Cerere & Baccho friget Venus. *Ceres vnde dicta.* Ceres autem dicta est, quasi Geres, à gerendo, quod terra ferat omnia. Porrò annona ponitur inter res eas, quae ciuitati maximè necessariae sunt: cui diligenter esse prouidendum Principibus & Magistratibus sapientes monent, ne victuus annuus ciuitati desit. *Annona Romana.* Noti sunt populares Romae tumultus ob annonae caritatem; itaq; frumētum saepe aduehebatur ex Africa, Sardinia, Sicilia: quas tres prouincias, tria Rom. populi frumentaria subsidia Cicero appellat in ea, quae est pro lege Manilia. Idem quarta Verrina, Siciliam nominat cellam penariā Reip. nutricem Romanae plebis. Et praefectus annonae creabatur, qui frumentum vndiq; coemendum curaret, & in vrbem aduectum iusto pretio venire iuberet.

Aequorei si Rex alitis instar erit.] Si sese habeat in suos Princeps quilibet ac Alcedo marina in pullos. Est enim Principis virtus maxima nō modò nosse, sed & tutari suos.

IV. NATVRALEM hanc historiam accommodat Alciatus ingeniosè ad pacis optimae prouentum, qui in optimi Principis regimine cōsistere videtur. *Officium boni Principis.* Significat enim optimi Principis officium in id incumbere penitus debere, vt populum in suis regionibus & prouincijs necessario prouentu instructis foueat & tuetur, habita primùm ratione tempestatum, earumque calamitatum, quae solent in dies accidere: sinatque ventos remittere, & tandem procellas ebullientes hostium conquiescere, vt securius in pace postea viuatur: idq; alcyonum more, quae in medio mari nidum conficiunt admirabili quadam solertia: quibus tam benigna sors est, vt statim cum oua ponāt, omnes venti ac procellae mitescant; quos dies etiam nautae accuratè obseruant. Hęc licet perspicuae sint omnibus, illustrandae tamen huius pulcherrimae sententiae caussa, repetam grauem sanè & cordatam Dionis Chrysostomi disputationem de regno, *Dionis Chrysostomi praeclarus locus.* qua Regum officium & conditionem ponit ob oculos. Sic ergo primùm: Principē continuis laboribus & vigilijs intētum esse decet. Nam in naui licet vectoribus absque cura plerumque desidere, & ne aspicere quidem marinos fluctus, imò verò neque scire, quod aiunt, vbinam terrarū sint. Sic enim permulti hoc modo Pontum securi traijciunt, talis ludunt, canunt, conuiuantur totos dies, & tempestate ipsa vndique imminente inuoluti expectant euentum: alij oppressi altissimo somno non antè surgunt, quàm ad portum appulerunt. At gubernatori necesse est mare ipsum continuò obseruare, aerem coelumque intueri, ad terram aspicere: neque ignorare quae in fundo sunt, nisi velit allidere ad scopulos, qui in aquis lateant. Neque verò ille vnus noctu dormit, alijs altè stertentibus; interdiu autem si breuem somnum aliquādo suffuretur, tamen dubius haeret, neque praesenti animo id facit, vt saepè suos adhortetur aut contrahenda vela, aut clauū sistendum, aut quidpiam tentandum aliud, vt etiam inter dormiendum nihilo segnius officium faciat, cùm alijs impunè somnū capere liceat. Eadem ratio est expeditionū: militum quisq; sui dumtaxat curam sustinet. At ducis munus longè maius est atque difficilius, nempè vt omnes & singuli bene armati sint, habeantq; vestium satis; nec modò vt illis ciborum satis sit, sed & vt equi diligenter instructi sint. Quod si secus videat, quàm par sit, maiore tristitia ille afficitur, quàm si quibus ipsemet indigeret: quippè qui suorum salutem nō minoris aestimet quàm suam ipsius. Et quidem reliqua pulchra reuera sunt: lege, si placet. Caeterùm fertilitatem & mille commoda ex pace prosilire auctores omnes vno ore testantur. *Ex pace quanta cōmoda proueniant.* Ouidius 2. Fastor.

Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit, pacis alūna Ceres.

Et pluribus canit Tibullus lib. 1. eleg 10.

——Pax candida primùm
Duxit araturos sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vua,
Funderet vt gnato testa paterna merū.
Pace bidens, vomerq; vigent: at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.

Baptista

Baptista Mantuan. de pace:

Pax plenũ virtutis opus, pax sũma laborũ,
Pax belli exacti pretiũ est, pretiumq; pericli.

Nec minus eleganter Græcorum musa pacis commoda commendat. Euripides poeta tragicus, Supplicibus, vbi multa pacis commoda percẽsentur à præcone, Theseum monente ne bellum moueat in Thebanos.

ὅσῳ τε πολέμȣ κρεῖσσον εἰρήνη βροτοῖς;
ἣ πρῶτα μὲν μάσαισι προσφιλεςάτη,
ποιναῖσι δ' ἐχθρὰ, τέρπεται τ' εὐπαιδίᾳ,
χαίρει δὲ πλȣτῳ. ταῦτ' ἀφέντες οἱ κακοὶ
πολέμȣς ἀναιρούμεσθα, ϗ τὸν ἥσσονα
δουλούμεθ' ἄνδρες ἄνδρα, καὶ πόλις
πόλιν.

Quanto bello potior pax mortalibus?
Quæ primùm quidem Musis gratissima,
Cruciatibus verò inimica, delectatur felice
sobole:
Diuitijs etiam abundat. Hac tamen nos relinquentes improbi
Bella suscipimus & minus fortem
Subigimus viri virum, & ciuitas ciuitatẽ.

Citantur & isti Menandro senarij:

Εἰρήνη γεωργὸν κἂν πέτραις τρέφει καλῶς,
Πόλεμος δὲ κἂν πεδίῳ κακῶς ἔφυ.

Alit colonum pax vel in saxis bene:
At bellum in ipso noxium campo quoque.

Sed audiamus etiam Aristophanem Romana lingua canentem:

O stulte, stulte, hæc omnia paci insunt,
Vt ruri aliquis in prædio habitet,
Immunis à forensibus negotijs,
Proprium possidens iugum boum.
Balantes & audiat oues,
Capræq; vocem ad mulctram emulgendæ.
Obsonijs autem vtatur conchis & turdis;
Neq; expectet in foro venales pisciculos
Triduanos, magni precij, contrectatos
Piscium venditoris iniquissima manu.

Adijcerem huc elegantissimum pacis encomium ex cap. 53. Stobæi, nisi putarem satis esse ea de re studiosos admonuisse.

Venetiarum encomium.

Hæc dum altiùs mecum perpendo, non incommodè subit pulcherrima vrbs Venetiarum, quæ quia pacis est studiosa, licet in medijs vndis sita, agrorum & hortorũ penè expers, omnium tamen rerum annona vberrimè abundat: ibi enim semper plena sunt granaria, plenæ cellæ, plenum vbique forum rebus omnibus, quas vel cupidus optare ausit; adeò vt hanc vrbem non immeritò Alcyonum nido conferre possim, vbi sub clementia solertis Principis & prudentis Senatus dies verè Alcyonij agũtur. Verte aciem oculorum quocunq; libet, vndiq; obuia sunt signa meram pacẽ & tranquillitatem spirantia. Non hic chlamys aut sagum cingit milites, sed purpurea toga condecorat patres: non cincinnatos capillos premit cristata galea, sed venerandam canitiem tegit libertatis index pileolus: non raucus tubarum clangor horrendum reboat classicum, sed aures mulcet suauis tibiarum symphonia: non quatiunt campum equorum vngulæ quadrupedante sonitu, sed sedato nauigiorum ductu vndas sulcat remigium: non acutus hinnitus bellicum terrorem incutit equiti, sed fessos remiges reficit assa vox celeusmatis. Ecquid hoc aliud quàm tranquilla libertas, & libera tranquillitas? vnde rerum omnium copia & abundãtia profluit.

Pacis studiosa Venetia.

Veneta Reipub. laus, à maiestate.

Quis igitur, ò inclita Respublica Veneta, sine linguæ torpore, sine mentis stupore dignis te celebret encomiis? quæ par tuis laudibus inueniri possit eloquentia? cuius totus orbis *veneratur maiestatem*; *stupet miracula*; *suspicit excellentiam*. *Veneratur maiestatem*, siquidem tu, ceu nouum aliquod Pantheon, omnia in te contines numina, quæ credula finxit antiquitas, & vana persuasit opinio. In tuo enim Patauio sedem stabilem fixit docta Pallas: victricem Bellonam tua colit Vincentia: gaudet Delphicis Apollinis oraculis vera vna Verona: officinam suam Vulcanus artifex aperuit Brixiæ: dona & bona sua Flora colligit Salodij: fœcunda Pomona fructus suos explicat circa litus Benaci: robur inuicti Herculis defendit Cremam: Triptolemus vomere sulcat læta & lata iugera Bergomi: regina Deum Iuno diuitias suas ostentat Taruisij: Pan cum Faunis vagatur per cædua nemora Istriæ: Cererem veneratur frugifera Dalmatia: lætitiç datorem Bacchum habet Creta insula: te vastum mare suum agnoscit Neptunũs: te instructissimum nauale Martem prædicat: thesauro diuite Plutonem possides; Veneris æmula es pulchritudine: certas cũ Luna fœcunditate: Atlanti non cedis fortitudine: Mercurius in te suum habet gymnasium: æquitati Rhadamanti æquipollẽt tua iudicia: Saturnus es senili consilio: Iupiter ipse in supremo Senatu. *Stupet verò*

mira-

Ab admirandis. *miracula*, siquidem ciuitas es, cuius naues sunt arces mobiles; cuius triremes sunt oppida volatilia; apparatus bellicus, salutis conseruatio; patentes vndæ, campi victoriæ & castrorum areæ; vadosæ lacunæ, mœnia fortissima & muri inexpugnabiles; canales refflui, turres munitissimæ; arenæ moles, firmissima propugnacula: in te pacificæ togæ sunt ornamenta militaria; superba palatia ligneis innixa basibus, sunt de solido marmore operosæ moles; fora sterilia diuite beātur cornucopiæ: in te splendida ædificia delineata sunt in ἀδυνασίᾳ, & fundata in inconstantia: tui populi in quiete sunt formidulosi, in pace bellicosi; ciues in togis gestant clypeos, hastas in epomide; iuuenes in flore ætatis decerpunt maturos fructus senilis prudentiæ; senes in canitie continent viuidum vigorem, & in debilium mēbrorum infirmitate validum robur intellectus: in tuo Senatu multitudo suffragiorum obtinet vnionem sententiarum. *Ab excellentia.* *Suspicit deniq; excellentiam*, quandoquidem tu, ò Veneta vrbs, asylum es tranquillum libertatis, selecta legio nobilitatis, inexhausta auri & argenti fodina, expeditum machinarum bellicarum promptuarium, celebris officina Martis, perita magistra militiæ, nutrix strenuorum ducum, receptaculum fortissimorum militum, genitrix pulcherrimarum victoriarum, gladius & scutum Christi fidelium, tutus portus totius Italiæ, augustum templum pacis, potens regina maris, ornatum pulchritudinis theatrum, festiua pompa artium, rarum naturæ miraculum, Sol nitidus illustrium vrbium, gloriosa superbia subditorum populorum, lucidus orbis ocellus, dilectum Europæ corculum, capacissimum diuersorium omnium gentium, amplissimum forum mundi, idea moderati imperij, verum cœli simulacrum: deniq; tota es miraculum, imò compendium & breue complementum miraculorum, quæ vasto ambitu orbis totius claudit machina. Plura addidissem, nisi garrula hirundo & stridula cicada sequētis Emblematis, sermonem abrupissent.

Doctos doctis obloqui nefas esse.

EMBLEMA CLXXX.

QVID rapis heu Progne vocalem sæua cicadam,
Pignoribusq́; tuis fercula dira paras?
Stridula stridentem, vernam verna, hospita lædis
Hospitam, & aligeram penniger ales auem?
Ergo abice hanc prædam: nam musica pectora, summum est,
Alterum ab alterius dente perire, nefas.

COMMENTARII.

I. SVB tecto ruinosi & vetustate labentis ædificij nidus conspicitur hirundinis, quæ arreptam cicadam rostro ferens versus nidum suum volat.

II. *Character Emblematis.* ET hoc ἄδηλον ex 1. Græcorum Epigrammaton tit. εἰς ὄρνεις, traxit. Sic enim habet Græcus:

ἀτθὶ κόρα, μελίθρεπτε, λάλος, λάλον ἁρπάξασα
τέττιγα, πτανοῖς δαῖτα φέρεις τέκεσιν·
τὸν λάλον, ἁ λαλόεσσα· τὸν εὔπτερον, ἁ πτερόεσσα·
τὸν ξένον, ἁ ξείνα· ἀρινὸν ἠαρινά.
οὐχὶ τάχος ῥίψεις; οὐ γὰρ θέμις, οὐδὲ δίκαιον
ὄλλυσθ' ὑμνοπόλους ὑμνοπόλοις στόμασιν.

O Attica decenti forma, cantu nutrita,
[cur] vocalis vocalem diripiens
Cicadam, pennatis in prædã fers pullis?
Garrulam garrula, & volucrem plumis prædita:
Hospitam hospita, vernam verna?
Non cita conflicteris? non enim fas, neque iustum [est]
Perdere canoros canoro ore. [id est, vt animalia canora deglutiant, & absumant ea, quæ sunt ore vocali & canoro]

Cur agedũ in prædam fers pullis ore cicadã
Attica, forma decẽs, carmine sueta leui?
Garrula garrulam adhac, volucrem plumata canoram,
Vernam verna etiam, tuq́; auis hospes auem?
Quin age siste precor, neq; enim fas iusve canoros
Tam diris animis ora canora vorent.

Epigramma facile est, & pulcherrimis antithetis refertum. Sed illud permultum illustrabit quæst. 7. Sympos. 8. Plutarchi, quę est de nota seu symbolo Pythagorico, quo hirundinem hospitem recipi vetabat Samius ille senex. *Carnem depasci solet hirundo*, inquit, *venaturq́; sacras illas Musis canoras cicadas*. σαρκοφάγος γάρ ἐστιν ἡ χελιδὼν, καὶ μάλιστα τοὺς τέττιγας ἱερούς, καὶ μουσικοὺς ὄντας ἀποκτίννυσι, καὶ σιτεῖται. Vide reliqua ibi, & adagium, *Hirundinem sub eodem tecto ne habeas.*

III. *QVID rapis heu Progne*] hirundo, de qua dictum est Emblemate 70. ex Ouidio 6. Metamorph.

Vocalem sæua cicadam] canoram: vnde vulgatum prouerbium, *Cicada vocalior.* Sed de cicada diximus supra Emblemat. 137. & 164. & dicemus paulò infra Emblemat. 185.

Pignoribus] pullis tuis.

Stridula stridentem] garrula garrulam. In Græco eædem sunt πολυπτώσεις: nam τὸν λάλον ἁ λαλόεσσα. reddit stridula stridentem. cicadas enim stridere, non canere supra Emblemat. 164. ex Plinio probauimus. Cęterùm versus iste antea incipiebat: *Ac stridula stridulam.* idq; pulchriore figura; quia verò non patiebatur carminis lex, ideo lectio fuit immutata: *Strideo*, enim primam producit.

Vernam verna] ἀρινὸν ἠαρινά tu quæ veris tempore canis, volucrem etiam vernam corripis. Hirundines hyemis exules refert Plinius lib. 18. cap. 31. pariter & cicadas æstiuas esse, & frigoris tempore euanescere, idem lib. 11. c. 26. Vtraq; etiam suo aduentu æstatem præsagiunt. Hinc Ouidius 2. Fastor. *Hirundo et cicada hyeme exulant.*

Fallimur, an verus prænuncia uenit hirũdo?

Hospita lædis Hospitã] τὸν ξένον ἁ ξείνα. domestica domesticam. vtraque enim non abhorret ab hominum hospitijs; altera prope lares patrios nidificat, altera vel in hortulis nostris exauditur. Hospes verò dicitur & qui recipit, & qui recipitur hospitio: vnde duplex potest esse ordo in expositione. Tu hirundo, quæ aduena es, lædis *Hospes.*

dis illam, quę te excepit; nam cicada αὐτόχθων. id est, *indigena* est, vt diximus Emblem. 137. Vel tu aduena lædis aduenam, quasi etiam cicadæ post æstatem commigrent, alio tempore non comparentes. Nescio an huc adijcere ausim elegātissimum Martialis carmen de hirundine ab aliis dilaniata, eò quod apud nos manserit hyemis tempore.

Martialis epigrāma de hirundine.

Hibernos peterent solito cùm more recessus
Atthides, in nidis vna remansit auis.
Deprehendere nefas ad tempora verna reuersæ,
Et profugam volucres diripuere suæ.
Serò dedit pœnas; discerpi noxia mater
Debuerat, sed tunc cùm lacerauit Ityn.

Aligeram penniger ales] τὸν εὔπτερον ἡ πτερόεσσα. pennata pennatam.

Abice hanc prædam] Syncope, pro Abiice, captam cicadam.

Nam musica pectora] Græcus dixit ὑμνοπόλους, id est, canentes, stridorem emittētes cicadas. Musica autem pectora dixit interpres, quia pleriq; docent, omnes aues canoras dici Musarū volucres. Cicadas verò ob cantū Apollini sacras esse volūt iuxta Aristophanis Scholiastē ἐν νεφέλ. οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες ἀνάκεινται τῷ ἀπόλλωνι. Et Troianos oratores cicadis comparauit Homer. Iliad. γ. Hoc loco musica pectora, pro literatis hominibus iisq; qui sūt liberalibus artibus politi, vsurpari liquet. Omninò veteres quidquid eruditum & suaue esset, musicum appellabant, ipsisque Musis assignabant. Confirmat id Budęus: Musicæ appellatione, inquit, prisci humanitatem literarum significarunt, in qua ingenuos homines docebant ocium contere-re, animumq; recreare. Eo sensu hac voce non rarò vtitur Ausonius; & Symmachus epist. 4. Nos (inquit ad Promotū) musicę facundię inopiam confitemur.

Musica pectora quid.

Summum est nefas] iniquum est, eos hostili odio dissidere, inter quos summa debet esse concordia. γνώμη hic est, qua innuit absurdum esse, & fermè impium, eiusdem ordinis viros sese mutuò conficere: Tum enim vel maximè periculosa esse ferunt tempora, quibus lupus lupinam est. Et quamquam, vt loquitur Iustinus lib. 16 assiduum inter pares discordię malum sit, tamen id locum habere non debet inter doctos & studiosos Musarum cultores, inter quos vna & constans animorum consensio & concordia necessaria est.

IV. *Rixa & contentiones à studiosis aliena.*

INCREPAT hirundinem, quę cicadam ad pastum corriperet. Quo orationis inuolucro doctos mutuò sese prouocantes arguit: his enim rixis & contentionibus ferè fit, vt nullum aliud perniciosius malum suboriri possit. Si quo conuicio docti ab ignaris & rerum inscijs impetantur, nō debet haberi nouum aut insolens, cùm vt plurimùm audax esse soleat ignorātia, qua nullum aliud malum aut intractabilius aut difficilius. At cùm doctus doctum, & Christianum Christianus iniurijs, contumelijs, clamosis disputationibus, vel etiam famosis libellis impetit, quod bonis literis & Reipublicæ malum atrocius aut exitialius esse potest? quæ clades, imò quod naufragium præsentius, cùm in medijs fluctibus irato mari concertatio nascitur inter nauis ductores, aut etiam gubernatores ipsos, à quibus eorum, qui sunt in eadem naui, vel vita, vel mors pendeat? Nullum certè miserius accidere detrimentum societati humanæ potest, quàm cum eruditi eruditos (à quibus certè pendere debet popularis multitudo, vt eorum ductu sese in officio contineat) nigro dente conuellunt: quo fit interdum, vt diutius altercando veritatem opprimant. Num verò absurdū & odiosum maximè omnibus videri debet, eos, quos par est inter se omninò conuenire, mutuisq; officijs animos inuicem sibi deuincire, nimirum quòd ijsdem sacris initiatos ad vtilitatē communem liberales disciplinas excolere ex officio decet, quas tanquam communi quodam vinculo, & quasi cognatione inter se contineri nemo nescit: nonne, inquam, prorsus ridiculum est, eos sese mutuis iniurijs proscindere, in vitam moresq; debacchari, & falsis criminationibus æmulos onerare, qui alios coercendi ius habent, quoties aliqua vel leui occasione rixantur & decertant? Quę sanè contumeliæ eò nocentiores sunt, quò in plures deriuantur: ex ijs enim non minimum famæ detrahitur, eorum potissimū, qui, vt loquitur Horatius, hoc succo lolliginis, & ærugine mera tinguntur? Non inuitus quidem fatebor in concertationibus eiusmodi quædam certè, nec obscura ingeniorum videri specimina, id tamen generis eiusdem semper iudicaui non tam laboriosæ quàm periculosæ plenum opus aleæ, in quo sæpenumerò, vbi quis commenda-

Nimium altercando veritas amittitur.

Nullus maledictus famā capiat.

mendationem nominis aucupatur, nescio quo fato famæ iacturam facit. Certè, vt hoc adijciam, neminem vnquam fuisse credo, qui maledictis & conuitijs in alium iactis honestiorem famam mercari vnquam potuerit. Quæ porrò cæcitas, in hisce decertationibus ad iudicem confugere omnium corruptissimum & iniquissimum, nempe turbam popularem? cùm dubium non sit, quàm non videat, quamq; cæcutiat, vt videre non possit

Ædibus in proprijs quæ recta aut praua gerantur.

Itaq; qui fieri possit, vt sano mentis oculo, quæ captum excedũt suum, intueatur? Id quidem (quod tamen grauatè dicam) temporibus nostris exulceratissimis sæpenumero vidimus, non modò in ijs disciplinis, quæ ad humanitatem pertinent, sed & in diuinis omninò scriptis, atque pietatis Christianæ oraculis; quorum auctoritati apud quàm plurimos non parum detractum est, quòd de ijs importunè & intempestiuè doctores plerosq; digladiari viderint. Ex quibus mutuis dissidijs nihil certè rei literariæ fructus, aut ornamenti accessit, sed de pietate & bonis moribus non minimum decessit, dum non est qui velit ingenio cedere. Sit aliqua inter studiosos contentio, sed absit à maledictis, à contumelijs, à rixis: & vt sunt expertes inuidentiæ Musarum fores, quemadmodum ex veteribus pleriq; dixerunt, sic ne admittãt quidem iurgia, vel animorum distractionem aliquam inducant. Scitè Chrysippus: Qui stadium currit, inquit, contendere & niti debet quàm maximè possit, vt vincat; at eum, cum quo certet, aut supplantare, aut manu depellere, nulla ratione debet: sic tota animi contentione licet ex literis indefesso cursu splendorem, & nominis celebritatem aucupari, sed socij aut riualis cursum dolo quodam malo remorari, aut eius mores impetere, vel etiam doctrinam (nisi prorsus mala sit) mordaci aceto conspergere, quò vel desistat, vel habeatur contemptui, non modò hominis est dissoluti & inuidi, sed & animi pusilli & planè illiberalis. Inter pares tamen inuidia sæpe solet innasci, quod præter cęteros notat glossographus Accursius, auctor non pœnitendus, ad l. si exceptione, 14. §. eo qui, ff. quod met. causa. hi dicuntur Luciano lib. de calumnia, ὁμότεχνοι, inter quos propter artis eiusdem communitatem per acres simultates & iurgia nonnunquam implacabilia exardescunt, vel occasione speratæ gloriæ, aut lucri captati, cùm nemo artifex se libenter postponi patiatur, aut contemni. Sed tamen dignum est, vt qui similem cum alijs vitam suscipiunt, similem cum alijs ferant disciplinam, c. recolentes, de stat. monachor. Imò qui ijsdem sacris initiati sunt, artium meliorum concordi pace ligentur, vt meminerint Musas dici Græco verbo, μούσας, quasi ὁμοιούσας, id est, similes, inter quas summa sit cõcordia, quamquam inter tonos dispares. Vnde bene Themistius oratione quadam, quo loco ait Musas inter se numquam rixari, sed optimè illis cum Apolline conuenire: ita etiam poetas minimè à poetis debere dissidere. Græcè ita: καὶ αἱ Μοῦσαι ἐννέα συγχορεύουσιν ἀλλήλαις καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ οὐδεμία αὐτῶν ἀγανακτεῖ πρὸς τὰς ἄλλας, ὅτι μὴ μόνη σοφία ἐστὶ, μηδὲ αὐτῇ μόνῃ προστυγχάνουσιν οἱ ποιηταί. Verissimè ille, siquidem omnium honestarũ disciplinarum inter se magna similitudo & concordia est, quæ omnes ad humanitatis sese cultum comparent. Solemne est, si κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων, *figulus figulo inuidet, & faber fabro*, vt ait Hesiodus, sed inhumanum est, & nullo ferendũm pacto, si Grammaticum incessat Grammaticus, si Rhetorem Rhetor, si Logicum Logicus; quia censemus inanẽ esse artium meliorum vsum, nisi cum litterarum succo mores instituantur, vitæque ratio conformetur, qui finis est eruditionis omnis ac doctrinæ. Eloquentia malè sine moribus discitur, ait Plinius Secundus. Æuo superiore maiores nostri viri sani patienter audiuere rixas, quæ in Italia per aliquantum temporis ortæ sunt inter Robertellum, Maioragium, Nizolium, Sigonium, quarum contẽtionum vestigia libris editis post auctorum mortem supersunt. Et in Parisiensi quoq; schola diu non sine rixis ac cauillis contenderunt eruditi viri Antonius Goueanus, & Ioachimus Perionius in Petrum Ramum: quos proximè secuti Adrianus Turnebus, Iacobus Carpentarius, Leodegarius Quetinus, diutius de re litteraria contenderunt, sed quanto cum fructu, viderint qui ea de re iudicare sobriè possunt. Vide adagium, *Canina vellicans, cynocephalum oppugnas*.

Detestatio litigiorũ hodiernorum.

Inuidia inter pares.

Doctorũ virorum contentiones.

Elo-

Eloquentia fortitudine præstantior.

EMBLEMA CLXXXI.

ARCVM læua tenet, rigidam fert dextera clauam,
Contegit & Nemees corpora nuda leo.
Herculis hæc igitur facies? Non conuenit illud
Quòd vetus, & senio tempora cana gerit.
Quid quòd lingua illi leuibus traiecta catenis,
Queis fissa faciles allicit aure viros?
Anne quòd Alciden lingua, non robore Galli
Præstantem populis iura dedisse ferunt?
Cedunt arma togæ, & quamuis durissima corda
Eloquio pollens ad sua vota trahit.

COMMENTARII.

1. HERCVLES pingẽdus est cano capillitio, pelle leonina indutus, sinistra manu arcum, at dextera nodosam suã clauam gerens; cuius lingua traiecta est multis catenulis, quæ ad aures copiosæ turbæ ducuntur, eamq; quasi trahere videntur, sicut scitè singula describemus ex Luciano. Sed hanc figuram hic cælator per summam inscitiam deprauauit, aurẽ fissam Herculi, linguam auditoribus cate

na

na traiectam exprimens, per turpissimum ὕστερον πρότερον.

II. *Typus Emblematis ex Luciani Hercule.*

Haec ἀνδριαντογραφία Herculis expressa est Luciani quadam præfatione, qua ostēdit Celtas, id est, Gallos, olim Herculem ὄγμιον nominasse, eumq; eloquentiæ sapientiæq; Deum existimasse. Apud quos ita effingebatur, vt senex, caluus & rugosus, inculto capite & glabro, cuiusmodi seniores nautas marinos videmus: & adhęc leonino tergore indutus, dextera clauam tenens, arcum sinistra, pharetram ex humero pendulam habens; cōfertissimam quandam hominum multitudinem trahens catenulis ex auro & electro tenuissimis, linguæ suæ extremitate perforata insertis, eamq; non inuitam, sed vltrò sequentem, imò etiam hilares omnes, nec vllo modo testitantes, vt huic assentiri videas, ducentem se Deum laudibus efferentes. Id nihil aliud indicabat, quàm Herculem eloquentia & fortitudine præstantem, dissipatos olim Gallos & efferatos, ad iustitiam, & mitiorem vitam viuæ viribus eloquentiæ reduxisse: cuius facti tam insignis historiam mendax Græcia figmentis est persecuta, & ad armorum stupenda facinora postea conuertit, atq; ad suum Herculem Iouis ex Alcmena filium retulit, quod Herculi Gallo, diuinæ cuiusdam naturæ viro, propter sagacitatem, prudentiam singularem, & admirabilem eloquentiam peculiare fuit. Putant nonnulli ex philologis, auctores haudquaquam aspernandi, Gallos veteres fuisse φιλέλληνας, hoc est, vt Minos interpretatur, Græcæ non modò linguæ, sed & doctrinæ peritos: idque primū ex C. Cæsare confirmant, priuatim publiceque Græcis literis vsos olim Gallos: & in castris Heluetiorum tabulas repertas Græcis elementis conscriptas. Massiliēses quidem loquutos Græcè, Strabo Geographus primi nominis testatur, quo tempore incorrupta esset minimèque confusa Phocensium colonia. Nec verò prętermittunt Druidas illos veteres religionis Gallicę antistites, quos iisdem fuisse disciplinis imbutos atque sophos Græciæ, memorāt. Imò etiam coniecturis quibusdam nō inanibus asseuerant, disciplinam Semnotheorum, Druidarum, Bardorum, Saronidarum, vetustissimorum in Gallia doctrinæ omnis liberalis professorum, multis ante sęculis apud Gallos floruisse, quàm Cadmus è Phœnicia venisset in Gręciam: quam ad rē probandam citant Aristotelem in Magico, qui ait Philosophiam à Celtarum Semnotheis duxisse initium, & Galliam fuisse magistram Græciæ. Ioannes quoque Annius in Berosum (nisi me nomen Berosi fallit) de regibus Babyloniæ, tradit Græcos à Gallis literas habuisse: apud quos quàm domestica fuerit eloquentia, pluribus contendit Budæus l. De asse, & maximè Commentarijs in Pandectas ad l. 1. De seru. corrupt. §. Quod ait prætor. Lōgum esset percensere, quàm doctis & eloquentissimis hominibus iam olim Gallia multisq; sęculis abundarit: hoc vnum adiicio, quòd nullū numen maiore quondā religione cultū apud Gallos, quam Pitho fuerit, quæ Suada siue Suadela est Romanis, illa vna non temerè dicta Ennio *flexanima*, id est, ψυχάγωγος. Colligimus etiam ex vetustioribus literarum monumentis, priscos Gallos doctrinæ & facundiæ gloria fuisse insignes, eos inquam, qui floruere temporibus priorum Galliæ principum, Samothis, Magi, Saronis, Bardi, Lōgonis, Celtis, Herculis, Galatis, Albonii, Lugdi, Belgii: ij enim memorantur inter eos, qui legibus & moribus populum Gallicum excoluerunt. Et id quidem de Gallorum veterum cultu & disciplina eò est ignotius quò à paucioribus traditum fuit, quia vel nihil aut parum admodum posteris reliquerūt maiores illi Galli; aut quia suam doctrinam non scriptis, sed per manus consultò tradi voluerunt. Sed nunc audiamus ipsum Lucianum sua loquentem lingua: Τὸν ἡρακλέα οἱ κελτοὶ ὄγμιον ὀνομάζουσι φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ. τὸ δὲ εἶδος τοῦ θεοῦ πάνυ ἀλλόκοτον γράφουσι. γέρων ἐστὶν αὐτοῖς ἐς τὸ ἔσχατον, πολιὸς ἀκριβῶς, ὅσαι λοιπαὶ τῶν τριχῶν, ῥυσὸς τὸ δέρμα. καὶ διακεκαυμένος ἐς τὸ μελάντατον, οἷοί εἰσιν οἱ θαλαττουργοὶ γέροντες. ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν, ἔχει ὅμως τὴν σκευὴν τοῦ ἡρακλέους. καὶ γὰρ τὴν διφθέραν ἐνῆπται τὴν τοῦ λέοντος, καὶ τὸ ῥόπαλον ἔχει ἐν τῇ δεξιᾷ, καὶ τὸν γωρυτὸν παρήρτηται, καὶ τὸ τόξον ἐντεταμένον ἡ ἀριστερὰ προδείκνυσι, καὶ ὅλως ἡρακλῆς ἐστι. καίτοι τὸ παραδοξότατον οὐδέπω ἔφην τῆς εἰκόνος. ὁ γὰρ δὴ γέρων ἡρακλῆς ἐκεῖνος ἀνθρώπων παμπολύ τι πλῆθος ἕλκει, ἐκ τῶν ὤτων ἅπαντας δεδεμένους. δεσμὰ δ' εἰσὶν οἱ σειραὶ λεπταὶ, χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου εἰργασμέναι, ὅρμοις

Quid Hercules ille Gallicus.

Galli veteres sapientia Græca periti.

Galli eloquentiæ studiosi.

Locus Luciani de Hercule Gallo.

ὅρμοις ἐοικυίας τοῖς καλλίστοις· καὶ ὅμως ὑφ' οὕτως ἀσθενῶν ἀγόμενοι, οὔτε δρασμὸν βουλεύουσι, δυνάμενοι ἂν εὐμαρῶς, οὔτε ὅλως ἀντιτείνουσιν, ἢ τοῖς ποσὶν ἀντερείδουσι, πρὸς τὸ ἐναντίον τῆς ἀγωγῆς ἐξυπτιάζοντες, ἀλλὰ φαιδροὶ ἕπονται, καὶ γεγηθότες, καὶ τὸν ἄγοντα ἐπαινοῦντες, ἐπειγόμενοι ἅπαντες, καὶ τῷ φθάνειν ἐθέλειν τὸν δεσμὸν ἐπιχαλῶντες, ἐοικότες ἀχθεσθησομένοις, εἰ λυθήσονται. ὃ δὲ πάντων ἀτοπώτατον εἶναί μοι ἔδοξεν, οὐκ ὀκνήσω καὶ τοῦτο εἰπεῖν. οὐ γὰρ ἔχων ὁ ζωγράφος, ὅθεν ἐξάψει ταῖς σειραῖς τὰς τῶν δεσμῶν ἀρχάς, ἅτε τῆς δεξιᾶς μὲν ἤδη τὸ ῥόπαλον, τῆς λαιᾶς δὲ τὸ τόξον ἐχούσης· τρυπήσας τοῦ θεοῦ τὴν γλῶτταν ἄκραν, ἐξ ἐκείνης ἑλκομένους αὐτοὺς ἐποίησε, καὶ ἐπέστραπταί γε εἰς τοὺς ἀγομένους μειδιῶν. ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἐπὶ πολὺ εἱστήκειν ὁρῶν καὶ θαυμάζων, καὶ ἀπορῶν, καὶ ἀγανακτῶν. κελτὸς δέ τις παρεστὼς οὐκ ἀπαίδευτος τὰ ἡμέτερα, ὡς ἔδειξεν, ἀκριβῶς ἑλλάδα φωνὴν ἀφιείς, φιλόσοφος, οἶμαι, τὰ ἐπιχώρια, ἐγώ σοι, ἔφη, ὦ ξένε, λύσω τῆς γραφῆς τὸ αἴνιγμα. πάνυ γὰρ ταραττομένῳ ἔοικας πρὸς αὐτήν. τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ κελτοί, οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ ἕλληνες, ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλὰ ἡρακλῆ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παρὰ πολὺ τοῦ ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος. εἰ δὲ γέρων πεποίηται, μὴ θαυμάσῃς. μόνος γὰρ ὁ λόγος ἐν γήρᾳ φιλεῖ ἐντελῆ ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀκμήν, εἴγε ἀληθῆ ὑμῶν οἱ ποιηταὶ λέγουσιν, ὅτι αἱ μὲν τῶν ὁπλοτέρων φρένες ἠερέθονται· τὸ δὲ γῆρας ἔχει τι λέξαι τῶν νέων σοφώτερον. οὕτω γέτοι καὶ τοῦ νέστορος ὑμῖν ἀπορρεῖ ἐκ τῆς γλώττης τὸ μέλι, καὶ οἱ ἀγορηταὶ τῶν τρώων τὴν ὄπα τὴν λειριόεσσαν ἀφιᾶσιν, εὐανθῆ τινα. λείρια γὰρ καλεῖται, εἴγε μέμνημαι, τὰ ἄνθη. ὥστε εἰ τῶν ὤτων ἐκδεδεμένους τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν γλῶτταν ὁ γέρων οὗτος ἡρακλῆς, ὁ λόγος ἕλκει, μὴ δὲ τοῦτο θαυμάσῃς εἰδὼς τὴν τῶν ὤτων καὶ γλώττης συγγένειαν. οὐδ' ὕβρις εἰς αὐτόν, εἰ ταύτῃ τετρύπηται· μέμνημαι γοῦν, ἔφη, καὶ κωμικῶν τινῶν ἰαμβείων, παρ' † ἡμῖν μαθών. τοῖς γὰρ λάλοις ἐξ ἄκρου ἡ γλῶττα πᾶσιν ἐστὶ τετρυπημένη. τὸ δ' ὅλον, καὶ αὐτὸν ἡμεῖς τὸν ἡρακλέα λόγῳ τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι, σοφὸν γενόμενον, καὶ πειθοῖ τὰ πλεῖστα βιάσασθαι. καὶ τά γε βέλη αὐτοῦ, οἱ λόγοι εἰσίν, οἶμαι,

† al. ὑμῶν.

ὀξεῖς καὶ εὔστοχοι, καὶ ταχεῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τιτρώσκοντες. πτερόεντα γοῦν τὰ ἔπη καὶ ὑμεῖς φατὲ εἶναι. Hoc est: *Herculem Galli Ogmion lingua propria nominant: eius autem Dei simulacrum monstrosum & absurdum repræsentant. Apud eos senex est, inculta glabraque canitie, obrugata cute, & nigro admodum colore, vt marinos nautas esse compertum habemus: atq; eiusmodi cùm sit, tamē Herculis cultum gerit. Amictus enim est tergore leonis, dextra clauam tenet, pharetram humeris aptatam, sinistra protensum arcum prætendit, denique omni ex parte Hercules est. Verùm quod in imagine admirandum maximè mihi visum est; senex ille Hercules confertissimam quandam hominū multitudinem trahit, omnes auribus vinctos: Vincula sunt tenues quædam catenulæ auro electrove fabrefactæ, spirulis collaribus pulcherrimis similes. At hi certè tam exilibus vinculis ducti, ne de fuga quidem cogitant, tametsi facilè possint: nec omninò resistant, aut pedibus in diuersum renituntur quasi resupinantes, sed hilares lætiq; suum ductorem laudant, sponte festinantes omnes, vt studio præueniendi laxa etiam vincula relinquant, perinde ac tristes futuri, si eiusmodi vinculis eximantur. Quod autem absurdissimum mihi visum est, non pigebit referre. Cùm enim pictori reliquum iam nihil esset, vnde catenarū extremitates innecteret, dextera nempè claua ferenda occupata, sinistra verò arcu tenendo, summam Dei linguam perterebratam esse voluit, ex eaq; religatis catenis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos qui ducebantur, se conuertendo arridebat. Hæc ego quidem cùm diu consistendo essem contemplatus, admirabundus, hæsitans & indignans, Gallus quispiā, qui tum fortè aderat, haud quidē ignarus rerum nostrarum; vt qui linguam Græcam exactè doctus esset, Philosophus, vt opinor, ex iis, qui in Gallica sunt regione: Ego tibi, hospes, inquit, picturæ huius explicabo rationem: videris enim nonnihil hac in re conturbari. Nos itaque Galli sermonem & orationem non, vt vos Græci, dicimus esse Mercurium, sed Herculi eam tribuimus, quòd hic Mercurio longè robustior fuerit. Quòd autem senex fingatur, non est quod mirere. Solet enim eloquentia in senectute demum suum omnem vigorem † ostendere, si modò vera sunt quæ Poetæ vestri dixerunt: Iuniorum mentes instabiles & volucres esse, sene*

Gallus Hercules Philosophus, lingua Græca gnarus.

Hercules apud Gallos, orationis numen.

† al. exerere.

Senectus eloquentior iuuentute.

clatem autem doctius scire dicere, quàm iuuentus ipsa possit. Hinc certè ex Nestoris lingua fluere mel à vobis dicitur, et Troianorum Oratores floridam quandam vocem emittunt, id est, lirioessam: nam liria, quātum commemini, vocantur flores. Proinde quòd auribus homines ad linguā vinctos trahit senex ille Hercules, id est sermo, non est quod mireris, cùm scias lingua auriumq; esse cognationem. Neq; verò ad contumeliā illius hoc dicitur: memini enim, ait, iambos quosdam comicos è vestris didicisse: Loquacibus extrema in parte omnibus lingua est pertusa. Cæterùm opinamur Herculem oratione omnia perfecisse, virum quidem sapientem, qui persuadendo facundia quamplurima subegerit: siquidem tela ipsius acutos, certos, celeres, & animas sauciātes sermones interpretamur: hinc enim pennata verba vos etiam dictitatis. Et hæc Lucianus. Idem paulò alijs verbis redditum reperi apud Sanctium, imò pluribus quàm hic Græcus contextus habet; quæ omnia huc adijcere visum (quanquam nō dubito tædiosum fore) ne quis labore suo frustratum conqueri possit. *Herculem Galli lingua gentis vernacula Ogmiū vocant: porrò Deum ipsum noua quadam atq; inusitata figura depingunt. Decrepitus est apud illos, recaluaster, reliquus capillis, si qui reliqui sunt, planè canis, cuta rugosa, & in aterrimum exusta colorem, cuiusmodi sunt nauta isti senes.* Charontem potiùs aut Iapetum quempiam ex ijs, qui apud inferos versantur, diceres. In summa quiduis potiùs quàm Herculem esse coniiceres ex imagine. *Atq; tali specie cum sit, tamen Herculis ornatum gerit; vt qui tum leonis exuuium indutus sit, tum clauam dextra teneat, tum pharetram humeris aptatam portet, tum arcum tensum laua pratendat, deniq; modis omnibus Hercules est.* Hęc equidem arbitrabar in Græcanicorū Deorum contumeliam perperam facere Gallos, quum eum eiusmodi fingerent effigie, quo nimirum illum talibus picturis vlciscerētur, quod olim in regionem ipsorum prædam agens id temporis, cum Geryonis armenta vestigans, occidentalium gentium plerasq; regiones peruastaret. *At nondum etiam dixi id, quod erat in imagine maximè nouum & mirandum: siquidem Hercules ille senex ingentem admodum hominū multitudinem trahit, omnibus ab aure reuinctu: porrò vincula sunt catenula tenues auro electroque confecta, pulcherrimis istis monilibus adsimiles. Atqui cùm vinculis vsq; adeo fragilibus ducantur, tamē nihil de fugiēdo cogitant, cùm alioqui commodè possent; neq; prorsus obnituntur, aut pedibus aduersus trahentem obtendunt, sese resupinantes, verùm alacres ac læti sequuntur, ducētem admirantes, vltrò festinantes omnes, & laxatis funiculis etiam anteuertere studentes, perinde quasi grauiter laturi, si soluerentur vinculis. Nec illud quidem pigebit referre, quòd mihi videbatur omniū absurdissimum. Etenim cùm non inueniret pictor, vnde catenularum summas ansas necteret, videlicet dextera iam clauam, læua arcum tenente, summam Dei linguam perterebrauit, atq; ex hac religatis catenulis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos, qui ducebantur, vultum & oculos conuertebat arridens. Hac ego cùm diutiùs assistens essem contemplatus, admirans, hæsitans, indignās, Gallus quispiam, qui propiùs astabat, nostratium literarum nō indoctus* (id quod declarauit, quùm Græcanicam linguam absolutè sonaret) *philosophus, opinor, ex eo genere philosophorum, quod apud eos esse fertur: Ego tibi, hospes, inquit, picturæ istius ænigma explicabo: nam videre vehemēter ad eam attonitus & stupefactus. Orationem nos Galli nequaquam arbitramur esse Mercurium, quemadmodū vos Græci, verùm Herculi illam tribuimus, propterea quod hic Mercurio lōgè robustior extiterit. Nam quod senex fingitur, nihil est quod mirere: siquidem vna facundia consueuit in senectute demum absolutum vigorem ostendere, modò verum vestri dicant poetæ:*

Obduci iuuenum densa caligine pectus:
Contra senectam posse quiddam dicere
Rudi iuuenta melius ac præclarius.

Hinc videlicet apud vos & Nestoris lingua melle profluit, & Troianorum concionatores liroessam edunt, videlicet quandam vocem; nam liria, si satis commemini, flores appellantur. Proinde quòd ab auribus, vinctos ad linguam trahit senex hic Hercules, qui non aliud, quàm ipse est sermo, nec id quidem debes admirari, qui quidem non ignores, linguæ cum auribus esse cognationem. Neq; verò ad contumeliam illius illud pertinet, quòd ea pertusa est: nam memini, inquit, & iambicos quosdam versiculos è comœdijs apud vos discere:

Siqui-

Homines vincti auribus.

Herculis eloquentia.

Alia versio.

Facūdia in senecta.

Siquidem viris loquacibus
Extrema lingua perforata est omnibus.
Quin de eodem in summa hanc habemus opinionem, vt quidquid egit, id oratione facundiaq; confecisse putemus, vtpote virum sapientem, ac persuadendo pleraq; sibi subegisse: iā tela illius nimirum rationes sunt acuta, missiles, cita, atq; animam saucian-tes: vnde pennigera dicta vos quoq; nominatis. Hæc ille. Refert quoq; Cœl. Rhodigin. lib. 6. antiq. lect. cap. 7. & fusius Budæus in Pandectas priores.

III. *ARCVM laua tenet &c.*] Idem omnino cultus, eademq; figura ac Herculis illius, quem poetæ Græci leonis exuuio, claua, & aliis armis instructum faciunt.

Leo Nemeaus ab Hercule occisus. *Contegit & Nemees leo*] corpus autem indutum est leonis Nemeæi pelle. In insula Nemeęa leonem occidit Hercules, cuius pellem aiunt vice thoracis induisse; vt dictum est Embl. 138. Eo autem indumento eum fuisse vsum, & talem fingi, vt homines antiqui cultus admonerentur, ait Festus lib. 14. Sed hæc parerga.

Hercules cur pingatur nudus. *Corpora nuda*] Ideo Herculē finxerunt nudum, ad virtutem eius demonstrandam; etenim Virtus à veteribus semper nuda depingitur: ea enim non desiderat diuitias & opes, sed immortale nomen, gloriam & honorem, idque apparet ex antiquissimo monumento, in quo talis est inscriptio: *Virtus nudo homine contenta est.*

Non conuenit illud] non bellè videtur quadrare. Huius absurdi & ἀπορήματος causam repete ex Luciano.

Quod vetus] quòd sit nimium annosus Hercules.

Tempora cana gerit] caput canum. Effecta senii.

Quid quod lingua &c.] cur illi lingua est catenis tenuibus perforata, quibus auditores suos retentat auribus captos?

Alcides. *Alciden*] Herculem, ab ἀλκῆς, id est, *robore*, vt dictum alibi.

Lingua, non robore] viribus eloquentię, non corporis robore.

Iura dedisse] leges posuisse, barbaras nationes ad ciuiliorem cultum reuocasse.

Eloquentia vis. *Cedant arma toga &c.*] γνώμη & ἐξήγησις τῆς προσωπογραφίας, nimirū quòd Hercules hic noster (& Orator quisque insignis) non quidem viribus corporis, sed eloquentiæ laude auditores trahat quò velit. In eo enim sunt armatis togati præstantiores, quod persuadendo vincāt: adeò vt eloquens flectat vel maximè refractarios. Id Cicero locis quamplurimis confirmat. Nam & Orpheum aiunt citharæ dulcisonæ modulo feras & saxa mouisse: quod est referendum ad vim eloquentię, quam Euripides reginam, & Ennius flexanimam appellauit. Lege Valer. Max. 8. c. 9. & 10 Est autem hoc hemistichium Ciceronianum, quo se Orator ipse δημοτικὸς, pacis semper fuisse studiosum declarabat, de quo orat. in Pisonem, & 2. in Antoniū. Versus hic,

Versus Ciceronis, à multis reprehēsus. Locus ex oratione in Pisonem. *Cedāt arma toga, concedat laurea lingua.* à permultis obtrectatoribus reprehensus est, quo nomine Cicero laborauit inuidia. Sed apologia hæc fuit Oratoris ex oratione contra Pisonem: Non vlla tibi, inquit Piso, nocuit inuidia, sed versus tui. Nimis magna pœna, te Consule, constituta est, siue malo Poetę, siue libero. Scripsisti enim versus, *Cedant arma toga.* Quid tum? hęc res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nusquam opinor scriptū fuisse in illo elogio, quod, te Consule, in sepulchro Reipubl. incisum est, Velitis, iubeatis. vt, quòd M. Cicero versum fecerit, sed quòd vindicarit. Verumtamen quoniam te non Aristarchum, sed Phalarim Grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed Poetam armis prosequare: scire cupio, quid tandem in isto versu reprehendas, *Cedant arma toga.* Tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doceamus? non opus est verbis, sed fustibus. Nō dixi hanc togam, qua sum amictus: nec arma, scutum, & gladium vnius imperatoris; sed, quod pacis est insigne & otij, togam: contrà autem arma, tumultus, atq; belli: more Poetarum locutus, hoc intelligi volui, bellum atq; tumultum paci atque otio concessurum. Quære ex familiari tuo, Græco illo Poeta: probabit genus ipsum, & agnoscet, neq; te nihil sapere mirabitur. At in illo altero, inquit, hæres, *Concedat laurea lingua.* Imò mehercule habeo tibi gratiam. Hærerem enim, nisi tu me expedisses. Nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipse furacissimis manibus detractam è cruentis fascibus lauream ad portā Esquilinam abiecisti, indicasti, non modò amplissimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concessisse. Atq; ista ratione hoc tamen in-

telligi, ſcelerate, vis, Pompeium inimicum mihi iſto verſu eſſe factum: vt, ſi verſus mihi nocuerit, ab eo, quem is verſus offenderit, videatur mihi pernicies eſſe quęſita. Omitto, nihil iſtum verſum pertinuiſſe ad illum: non fuiſſe meum, quem, quãtum potuiſſem, multis ſæpè orationibus ſcriptisq; decoraſſem, hunc vno violare verſu. Sic Cicero. Huc reſpexit Lucanus, dum ait:

Armorumq; decus præcede forenſibus actis:
Sic etiã magno iam nunc Cicerone vigẽte,
Laurea facundis ceſſerunt arma togatis.

Toga ſignum pacis. Togam verò Romanis ſignum fuiſſe pacis, notius eſt, quàm vt probatione egeat: quoniam in pace tantùm vſus togæ erat, nam in bello depoſita toga chlamydem ſumebant, aut lænam, aut ſagum. Vſum etiam togæ antiquiſſimum eſſe conſtat, cũ ipſemet etiam Romulus ea vſus fuerit, vt ſcribit Plutarchus. Eius tamen variæ fuerunt ſpecies. *Prætexta.* Nam Prætexta toga puerilis erat: vnd puerilem ætatem paſſim videas prætextatam nominari. Vnde & prætextatorum nomen apud Gellium lib. 1. c. 26. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 8. Solebat autem prætexta etiam purpura circumdari, ita tamen vt plebeia purpura à patricia eſſet diſtincta: erat enim illa fuſca & obſoleta, non murice & cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. At verò purpura illis prætexebatur, quorum patres magiſtratus ciuiles & inſignes geſſerant honores, vt eſt apud Alex. ab Alexand. lib. 5. Genial. dier. c. 18. Ideo verò purpurei coloris prætextam fuiſſe Macrobius docet lib. 1. Saturn. cap. 6. vt ex purpurę rubore, ingenuitatis pudore regerentur, & admonerentur pueri, verecundiam in omnibus dictis factisq; adamandam. Quod ſi nuptiarum ſolennitatibus, de quibus apud Catullum, adhiberentur ad aliqua petulantius dicenda, prætextam in id tempus deponebant, vt ſcilicet prætextæ iure minimè violato, Feſcennina locutione, hoc eſt, laſciuo ſermone atque licentioſo vti ipſis liceret. Pierius lib. 40. *Virilis toga.* Hieroglyph. Depoſita puerili prætexta, induebatur toga Virilis, quæ totum corpus tegebat, & in dextero humero fibula connectebatur aurea aut argentea, prout facultates cuiusq; ferebant. Hanc puberes iam effecti vt plurimùm accipiebant: nullum enim certum tempus eius ſumendæ erat: conſtitutum, dummodo poſt pubertatem id fieret, quippe Octauius Auguſtus annorum ſedecim, & Caius Cęſar in vndevigeſimo, Nero autem vix pubeſcens togã virilem ſumpſit, quo maturior imperio videretur. Atq; hanc quidem magna cum ſolennitate ſumebant, inuitatis ad eum actum cõcilio ciuitatis, amicis & cognatis: ac quilibet vnum aut duos largiebatur denarios, quod tanquam regium quoddam munus habebatur, vt Plinius Nepos narrat in quadam epiſtola ad Traianum ſcripta. Et Seneca: Tenes vtiq; memoria, quantum ſenſeris gaudij, cùm prætexta poſita ſumpſiſti virilem togam, & in forum deductus es. Ducebantur enim in forum, indeq; in Capitolium à patre & proximis. Atque hi Tyrones, quemadmodum & dies, quo deductio fiebat, Tyrocinium dicebatur. Turnebus lib. 12. Aduerſar. cap. 6. *Toga pura.* Erat & toga Pura, quam à forenſibus tyronibus ſumi, & albentem amictum Papinio nominari deprehendimus:

Nec ſaltem teneris oſtrum iuuenile lacertis
Exuit, albentiq; humeros induxit amictu.

Dicta toga pura, quod nullo purpurę prætextu diſtincta eſſet. Poſtremò erat & toga *Toga picta.* Picta ſummorum magiſtratuum. Vſque adeo verò toga Romanorum fuit propria (quemadmodum Græcorum pallium) vt qui iure ciuitatis Romanæ donarentur, togati eſſe inciperent: per togam ſiquidem ciuis Romanus indicabatur. Portabant autem communiter togam cœruleam, aut alterius coloris, numquam verò atram vel pullam, niſi in funeribus: albam verò tum in primis, cùm ad ſpectacula accederent: quo colore & Senatores vtebantur, vnde & ordo candidatus dicitur: & ij, qui magiſtratum petebant, vnde candidati dicti. Hic togæ vſus reliquus adhuc videtur in Veneta nobilitate, eo excepto, quod purpura apud eos in vſu non ſit, ſed ex nigro panno vt plurimùm: *Veneti Nobiles togati.* purpura enim non niſi magiſtratibus ibi conceditur, hiſq; inſignioribus. Nuptialibus quoq; & cùm primi honores, quos Procuratorios vocant, alicui deferuntur, tunc conſanguineis & cognatis & affinibus licet per aliquot dies vti purpura, in lætitiæ gratulationiſque ſignificatum.

IV. Ex dictis facile colligere eſt, quis finis, & quæ huius Emblematis ſit intentio, adeo vt pluribus id amplificare videatur ſuperfluũ: nihilominus nolim tranſilire quędam.

dam, quæ ad rem facere iudicaui; & primò id quod Seruius annotat 6. Aeneid. ad illud:

Locus Seruij.

Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit.

Quo loco ait, Herculem à prudẽtioribus mente magis quàm corpore fortem habitum, adeò vt duodecim eius labores ad aliquod excellens virtutum opus referendi esse videantur. Huc pertinet quod de Porphyrio eloquenti homine dixit Eunapius Sardianus, libro De vita sapientium, quo loco sumit catenam Mercurij, pro facundi & diserti hominis lingua, his planè verbis: ὁ πορφύριος ὥσπερ ἑρμαϊκή τις σειρὰ ϗ πρὸς ἀνθρώπους ἐπινεύσα, διὰ ποικίλης παιδείας πάντα ἐς τὸ εὔγνωσον ϗ καθαρὸν ἐξήγγελλεν. *Porphyrius, vt catena quadam Mercurialis ad homines tracta, produxit omnia clarè puréq; varia doctrina arcana.* Porrò hanc video armorum & litterarum sicuti reipub. administrandę rationem esse crebrò vsurpatam apud auctores bonos. Tull. 1. de Offic. Non minorem vtilitatem adferunt, qui reipubl. præsunt, quàm qui bella gerunt: itaq; eorum consilio sæpe aut suscepta, aut decreta bella sunt. Quare expetenda magis est decernendi ratio, quàm decertandi fortitudo. Temerè enim in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam est, & belluinum. Idem de aruspicum responsis vocat arma iudiciorum atque legum. Et quidem nihil æquè valet ad muniendam ciuitatem, & tuendum principum dominatum. Nec abs re laudati imperatores, qui tam Iurisconsultis quàm satellitibus stipendia præbuerunt, vt Hadrianus Cæsar, qui Iulio Celso, Saluio Iuliano, Prisco, atque Neratio plurimum vsus est. Antoninus Pius, qui Valentem, Martianum, Marcellum, Iabolenum coluit; & Antoninus philosophus, qui Scæuolæ consuetudinem præcipuè amauit. Itemque Alexander Seuerus, qui frequenter apud se habuit Sabinum, Paullum atque Vlpianum, vt refert Lampridius: ideò summus fuit imperator, quòd Vlpiani consilio rempub. administraret. Pertinet huc illud Horatij in Arte:

Imperatores Iurisconsultorum opera vsi.

Quãtum possit vir eloquens.

Siluestres homines sacer interpresq; Deorũ
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones.
Dictus & Amphiõ Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blãda
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam.

Idem lib. 1. Carm. ode 10.

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palestræ.

In appendicibus Virgilianis:

Threicius quondam vates fide creditur canora
Mouisse sensus acrium ferarum,
Atq; amnes tenuisse vagos;
Et surda cantu concitasse saxa,
Suauisonos quæ modos testudinis arbores secuta,
Vmbram feruntur præbuisse vati:
Sed placidus hominum dictis fera corda mitigauit,
Doctaq; vitam voce temperauit:
Iustitiam docuit, cœtu quoque congregauit vno
Moresq; agrestes expoliuit Orpheus.

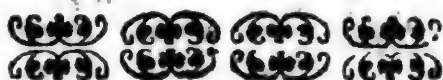
Ouidius 13. Metamorph. vbi multa introducit, quæ Vlysses in commendationem eloquentiæ contra fortem Aiacem affert, tandem concludit:

Mota manus procerum, & quid facundia posset
Tunc patuit, fortisque viri tulit arma disertus.

Verinus:

Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta senis.
Ancipiti eloquium lõgè penetrantius ense,
Hoc rabie motam sedat, & arma mouet.

Concludit hęc omnia illud Salomonis: Vbi est sapiẽtia, ibi est fortitudo. Vide Xenophont. lib. 2. de factis & dictis Socratis.

Facundia difficilis.

EMBLEMA CLXXXII.

ANTIDOTVM AEæa medicata in pocula Circes
Mercurium hoc Ithaco fama dedisse fuit.
Moly vocant: id vix radice euellitur atra,
Purpureus sed flos, lactis & instar habet.
Eloquij candor facundiaq; allicit omnes:
Sed multi res est tanta laboris opus.

COMMENTARII.

I. *Moly.* VLYSSI sedenti Mercurius desuper volans talaribus & caduceo suo instructus, herbam Moly porrigit. Moly verò herbam sic describit Plinius lib. 25. c. 4. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ, tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq; magnitudine cepæ, folio scyllæ; effodi autem difficulter. Græci autores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit.

II. HOMERVS Odyss. x. moly herbam à Mercurio Vlyssi datam ait, tanquam amuletum præsentissimum aduersus omnia veneficia. Herbam hanc sic describit Homerus;

ῥίζῃ.

Herba moly Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δ' εἴκελον ἄνθος,
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν,
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.
Sic vertit Chiliadum auctor:
Atra quidem radix suberat, sed lacteolus flos,
Moly vocant superi, mortalibus ardua res est
Euulsisse viris: cœlestes omnia possunt.
Radix quidem nigra erat, lacti similis flos;
Moly autem ipsum vocant Dij, difficile verò [est] effodere
Viris mortalibus: dij autē omnia possunt.
Flos similis lacti, & nigra radice, sed ipsam
Moly vocant superi, quam vix hominum genus vnquam
Effoderet vel conando, sed Dij omnia possunt.
Vide adagia, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangat nucem.* &, *Neq; mel, neq; apes.*

III. *ANTIDOTVM*] Remedium, ex ἀντὶ & δίδωμι. datur enim contra venenum.

Circe cur Ææa. *Ææa Circes*] De Circe satis dictum est Emblem. 76. Vocatur autem Circe Ææa ab Ææa insula Phasidi fluuio propinqua, in Colchica regione: quam tamen insulam nonnulli esse in freto Siculo crediderunt, vt Mela lib. 2. Hermolaus in c. 4. lib. 5. Plinij ait: Ææa vrbs est Colchica, vnde Circen Ææam cognominat Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut. Ææam insulam in Italia apud Tyrrhenorum agrum esse scribit. Virgilius 3. Æneid.

Inferniq; lacus, Ææaq; insula Circes. Seruius putat Ææam dictam Circen à vocibus eorum, quos in bruta animalia conuertebat.

Medicata in pocula] venenata. Sic Silius lib. 7. tela medicata veneno, dixit.

Mercurium hoc Ithaco] Vlyssi. Plutarchus in libello de vita Homeri: Prudens, inquit, vir: id est, Vlysses, non potest huiusmodi incantamentis irretiri, eò quòd à Mercurio, id est, ratione acceperit pharmacum. Videtur autem hoc effictum ex disticho Laurentij Lippij:

Accipias Moly (magno si credis Homero)
Nec ledent animum Thessala philtra tuum.

Moly vnde dicatur. *Moly vocant*] Plerique deflectunt παρὰ τὸ μωλύειν τὰς νόσους, à sedandis morbis. quod tradit Apuleius lib. de viribus herbarum, cap. 48. Homeri Scholiastes loco citato: μῶλυ βοτάνης εἶδος παρὰ τὸ μωλύειν, ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. Id est; *Moly herbæ genus est dictum ab eo, quod medicamenta valeat hebetare.* Plinius lib. 25. cap. 4. citato, sic de Moly loquitur: Laudatissima herbarum est Homero, & inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Et paulò post, cùm formā illius descripsisset: Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci illam diceret, afferriq; è Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. Hæc Plinius. Vide Dioscorid. lib. 3. & Ouidium 14. Metamorph.

Radice euellitur atra] ea herba est nigræ radicis, difficilisq; inuentu, & euulsu.

Eloquij laus. *Eloquij candor, &c.*] pulcherrima res eloquentia, quæ omnes in sui amorem & admirationem allicit, & quasi constrictos trahit. Vnde illud Ouidij in laudem eloquij:

Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses,
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Sed multi res est tanta laboris opus] licet eloquentia res sit pulcherrima, tamen multo labore indiget. Vnde M. Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum suorū tribuebat ætas, disertos dicebat se vidisse multos, eloquentem omnino neminem.

IV. Moly herba quid designet. HOC Homericum de moly figmentū non rarò intelligitur de virtute, omnique eruditione, ad quam primus aditus arduus est ac sudoris plenus, sed suauissimus omnium fructus. τὰ γὰρ χαλεπὰ τὰ καλά, *difficilia quæ pulchra.* vt habet vetus adagium. Hic autem eloquētiam primò quidem abstrusam & difficilem, deinde multo labore & diligentia partam, iucundissimos adferre fructus, hominesq; sui candore allicere intelligitur. Certè nihil est inter omnes disciplinas, quod plus laboris sibi expetat, quàm sit orādi facultas: id quod Cicero ipse 1. de Orat. fusissimè & eloquentissimè docet. Quis non iure miretur, inquit, ex omni ætatum memoria, vt temporum, sic & ciuitatum, tam exiguum oratorum numerum inueniri? Sed nimirum maius est hoc quiddam, quàm homines opinantur. &c. Vult autem M. Tullius eloquen- Difficultas eloquentia.

tiam omnium difficillimam videri, quia constet rerum pulcherrimarum scientia, compositione apta verborum, motuum cognitione, iocorum & facetiarum eruditione, subtilitate respondendi & lacessendi, vrbanitate, historia, prudentia iuris, actione, memoria. Eandem difficultatem eloquentiæ ipsemet ostendit alijs locis, sed in ea maximè pro Cælio: An vos aliam caussam esse vllam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ tam pauci sint semperq; fuerint, qui in hoc labore versentur? Omittendæ sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus, quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret. Cato oratorem definit virum bonum dicendi peritum. Cicero eloquentiam nil aliud esse dicit, nisi copiosè loquentem sapientiam. Ex quibus manifestè apparet, ad oratoris & eloquentiæ essentiam, & bonitatem, & sapientiam exigi; nec tamen sufficere, nisi & peritia adsit & copia. Ita vt primæ illæ duæ virum bonum sapientemq; duntaxat, hæ autem solæ nec bonum, nec sapientem, nec eloquentem quidem efficiant, sed loquacem: omnes verò coniunctæ perficiant oratorem, eiusq; artificium, quod profectò rarius atq; altius est, quàm putent, qui in multiloquio & volubilitate verborum situm sperant. Quisquis ergo oratoris nomen, & eloquentiæ veram laudem quærit, virtuti & sapientiæ primùm studeat necesse est, quarum quidem radices sunt amaræ, sed fructus dulces.

Requisita ad perfectam facundiã.

Antiquissima quæque commentitia.

EMBLEMA CLXXXIII.

PALLE-

PALLENAEE *senex, cui forma est histrica, Proteu,*
Qui modò membra viri fers, modò membra feri:
Dic age, quæ species ratio te vertit in omnes,
Nulla sit vt vario certa figura tibi?
Signa vetustatis, primæui & præfero sæcli,
De quo quisque suo somniat arbitrio.

COMMENTARII.

I. PROTEVM quacunq; forma pinxeris, non erraueris, relinquitur enim cuiusuis arbitrio pingendi & fingendi, sicut ipsi transmutandi. Noster hic non malè effictus est, vt qui in marinis fluctibus tridente armatus de homine, equo, dracone, & pisce participet. Hunc si in curru à phocis vecto locaueris, Virgilium habes autorem lib. 4. Georg.

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.

II. *Proteus.* PROTEVS Deus marinus, Neptuni filius (vt scribit Isacius Tzetzes in Lycophronem) genere Aegyptius, ex Thracia Phlegram veniens, quę Pallenes ciuitas est, Toronem Aegyptiam duxit vxorem, ex qua liberos suscepit Tmylum & Telegonum, qui ob crudelitatem, qua in hospites vtebantur, ab Hercule sunt obtruncati. Proteus cognita cęde filiorum neq; lacrymas emisit, quia nefarij essent homines; neq; risit, quod essent filii, vt scripsit Theopompus lib. 8. rerum Græc. Creditus est pastor phocarum, & vaticinij peritissimus, sed nisi coactus nulla dans responsa, vt docet Homerus Odyss. 4. & ex ipso Virgil. 4. Georg. Herodotus in Euterpe longam contexit de Proteo, & Paride, & Helena historiam, quam breuitatis causa omisi. Philostratus in vita Apollonij in multis suffragatur Herodoto. Diodorus Siculus lib. 2. multò aliter quàm Herodotus sentit. Cũ Aegyptus rege careret (ait ille) ex dignioribus quidam in regem assumptus est, quem Aegyptij Cetea, Græci Proteum appellant, qui Italici belli tempore extitit. Hunc artium peritum fuisse tradunt, & in varias formas se vertere solitum, vt nunc animal, quãdoq; arbor, aut ignis, aut quid aliud videretur. Consuetudo autem regibus Aegyptijs tradita, Grecis causam huiusmodi transmutationis præbuit: nam regibus Aegyptijs mos erat leonis, tauri, vel draconis priorem partem ferre in capite, principatus insignia: quandoque verò arborem, aliquando ignem, nonnunquam redolentia suprà caput vnguenta, & aquas: hæc enim spectabant ad ornatum, tùm stuporem ac superstitionem quandam inspicientibus inijciebant. Alij sunt, qui hanc transformationem cõuertant ad variarum disciplinarum peritiam. Interpres Arati Proteum φυσικῶς aerem esse dicit, ideoq; apud Homerum, in ignem atque aquam conuerti. At Platonici exponentes illud Orphei de Proteo, πρωτέα κικλήσκω πόντου κλῃῗδας ἔχοντα. volunt Proteum eam esse mentem, à qua formæ defluant. *Claues* enim *ponti*, generationem rerum esse volunt. Certè Ponticus Heraclides sub Protei fabula informem rerum materiam à Poetis συμβολικῶς significari ait: cuius verba huc referam vel obiter. εἰ δ' ἡ πολυπρόσωπος εἰς ἅπαντα ἀβούλεται πρωτέως μεταμόρφωσις ποιητικοὶ καὶ θεράσιοι μῦθοι δοκοῦσιν, εἰ μή τις οὐρανίῳ ψυχῇ τὰς ὀλυμπίους ὁμήρου τελετὰς ἱεροφαντήσειε. τὴν οὖν προμήθορα τῶν ὅλων ὑφίσαται γένεσιν, ἀφ' ἧς τὸ πᾶν ῥίζωθεν, εἰς ὃ νῦν βλέπομεν, ἥκει κατάστημα. παλαιοὶ γὰρ ἦσαν ποτὲ χρόνοι, καθ' οὓς ἀτύπωτον ἡ ὑπόλιμνος ἦν, οὐδέπω κεκριμένοις χαρακτῆρσιν εἰς τέλειον ἥκουσα μορφῆς. οὔτε γὰρ γῆ τῇ τῶν ὅλων ἑστίᾳ κέντρον ἐπεπήγει βέβαιον, οὔτε οὐρανὸς περὶ τὴν αἴδιον φορὰν ἱδρυμένος ἐκυκλεῖτο· πάντα δ' ἦν ἀνήλιος ἠρεμία καὶ κατηφοῦσα σιγὴ, καὶ πλέον οὐδὲν ἦν ἡ κεκρυμμένης ὕλης ἄμορφος ἀργία, πρὶν ἡ δημιουργὸς ἁπάντων καὶ κοσμοδίκος ἀρχὴ σωτήριον ἑλκύσασα τῷ βίῳ τύπον, τὸν κόσμον ἀπέδωκε τῷ κόσμῳ. διεζεύγνυτο μὲν οὐρανὸν γῆς, ἐχώριζε δὲ τὴν ἤπειρον θαλάττης. τέτταρα δὲ στοιχεῖα τῶν ὅλων.

Fabula Protei occasio.

Proteus aer.

Materia prima, secundum Heraclidem Ponticum.

Proteus pastor phocarũ.

ὅλων ῥίζα κὴ γέννα, ἐν τάξει τὴν ἰδίαν μορφὴν ἐκομίζετο. τύτων δὲ προμηθῶς κιρναμένων ὁ θεὸς μηδεμιᾶς ὕσης διακρίσεως περὶ τὴν ἄμορφον ὕλην. πρωτέως δὲ θυγάτηρ εἰδοθέα δικαίως εἴδυς ἑκάςου γενομένη θέα. διὰ τῦτο μία τὸ πρὶν ὢν φύσις ὁ πρωτεὺς, εἰς πολλὰς ἐμερίζετο μορφὰς ὑπὸ τῆς προνόιας διαπλαττόμενος.

ἤτοι μὲν πρώτιςα λεὼν γένετ᾽ ἠϋγένειος,
αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, κὴ πάρδαλις, ἠδὲ
μέγας σῦς.
γίνετο δ᾽ ὑγρὸν ὕδωρ, κὴ δένδρεον ὑψιπέτηλον.

Διὰ μὲν ὖν τῦ λέοντος ἐμπύρου ζώε, τὸν αἰθέρα δηλοῖ: δράκων δ᾽ ἐςὶν ἡ γῆ. τὸ γὰρ αὐτόχθων αὐτῦ κὴ γηγενὲς, ὐδὲν ἄλλο πλὴν τοῦτο σημαίνει. δένδρον γε μὴν ἄπαν αὐξανόμενον, κὴ τὴν ἀπὸ γῆς ὁρμὴν μεταρσίαν ἀεὶ λαμβάνον, συμβολικῶς εἶπεν ἀέρα. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ εἰς ἀσφαλεςέραν ὧν προῃνίξατο δήλωσιν ἐκ τῦ φανεροτέρου παρέςησεν εἰπὼν, γίνετο δ᾽ ὑγρὸν ὕδωρ. ὥςε εὔλογον τὴν μὲν ἄμορφον ὕλην πρωτέα καλεῖσθαι, τὴν δ᾽ εἰδωλοπλαςήσασαν ἕκαςα πρόνοιαν, εἰδοθέαν, ἐξ ἀμφοῖν δὲ πᾶν διακριθὲν, εἰς τὰ συνεχῆ κὴ προσακτικὰ τῶν ὅλων σχισθῆναι· πιθανῶς δὲ καὶ τὴν νῆσον, ἐν ᾗ ταῦτα διέπλασεν, φάρον ὠνόμασεν· ἐπειδήπερ ἐςὶ φέρσαι, τὸ γεννῆσαι, κὴ τὴν γῆν ἀφάρωτον, ὁ καλλίμαχος εἶπε τὴν ἄγονον, ἀφάρωτος οἷον γυνή. φυσικῶς ὖν τὸν ἁπάντων πατέρα χῶρον ὠνόμασε φάρον, ἐκ τῆς γονίμυ προσηγορίας, ὃ μάλιςα ἐβύλετο, σημήνας. Pontici Heraclidis locum ex interpretatione Gesneri apponam, ne studiosos nostra paraphrasi remoremur. *Narratur multiformis, in quascumque res voluisset, Protei mutatio: quæ omnia Poetica & monstrosa fabula videntur, nisi quis diuina Homeri mysteria, veluti sacra, mente cœlesti tractet. Etenim hæc fabula primigeniam vniuersi originem cõstituit, quæ omnes mundi partes confirmatæ, illam quam nunc videmus, speciem effecerunt. Erat enim olim mundus informis & cœnosus, nondum discretis rerum notis integritatem sua forma adeptus. Nam neq; dum tellus centrum suum pro fundamento rerum omnium stabilierat, neque cœli perpetuus motus certa sede voluebatur; sed omnia sine Solis vsu immota, tristiq; silentio depressa languebant; aliud extabat nihil, quàm informis diffusa materiæ segnities; antequam principium illud, à quo producta & constituta sunt omnia, salubrem vitæ modum depromès, mundum mundo redderet, cœlumq; à terra, & pelagus à continente distingueret: quo tempore primùm elementa quatuor, ex quibus seu radice ac generis principio nihil non gignitur, ordinem suum & formam propriam acceperũt. Hæc igitur cùm diuina prouidentia disposita sint, numen illud, quod informem prius indiscretamq; materiam certis formis obsignauit, ab Homero Protei filia Eidothea nominatur, idq́; meritò, vt quæ εἴδους ἑκάςου θέαν, hoc est, idea seu forma cuiusuis inspectionem exhibuerit. Quocirca Proteus, qui vna prius natura fuerat, in multas deinde species à prouidentia formatus diuiditur.*

Chaos.

Eidothea filia Protei.

Principio est visus speciem subijsse leonis,
Mox aper, inde draco fieri, fera pardalis inde.
In latices etiam se vertit, & arbore formã
Mutauit priscam ramis ac frondibus alta.

Per leonem, animal igneum, ætherem indicat. Draco tellus est, vtpotè indigena & è terra natus. Arbor autem quæuis cùm augeatur, & à terra semper in sublime natiuo motu feratur, symbolum aeris est. Aquã verò, vt clarius ænigmatis vim demonstraret, suo nomine manifestò vocat, inquiens:

In latices etiam se vertit.

Leo quid. Draco quid. Arbor quid. Aqua.

Proinde conuenit informem materiam Proteum appellari. Eidotheam verò prouidentiam, quæ singulis formam effigiemq́; suam addidit, & vniuersam molem ab vtrisque discretam in continuas sibi & perficientes mundum partes diuisam esse. Probabiliter verò & insulam, in qua hæc facta sunt, Pharum appellauit. Nam φέρσαι, generare significat: & Callimachus sterilem terram, ἀφάρωτον dixit, ἀφάρωτος οἷον γυνὴ id est, ceu mulier sterilis. Itaque naturaliter locum parentem rerum omnium, nuncupauit Pharum, per vocis etymologiam à fœcunditate ductã, quid sibi vellet insinuans. Hæc Heraclides Ponticus. Clemens Alexandrinus Pædagog. 3. c. 1. retulit Proteũ ad cupiditatem animi humani in varias sese mutantem formas, plus quàm olim Proteus, inquit, marinus dæmon, &c. Iulianus Epistola quadam ad Iamblichum de sapiente quodam, qui suam eruditionem tegeret, intelligi maluit ...

Proteus, materia informis.

Clemẽtis Alexãd. locus.

πρω-

Iãblichi locus.

πρωτέα μὲν δὴ τὸν αἰγύπτιον φασὶ ποικίλαις μορφαῖς ἑαυτὸν ἐξαλλάττειν, ὥσπερ δεδιότα μὴ λάθῃ τοῖς δεομένοις, ὡς ἦν σοφὸς, ἐκφήνας· ἐγὼ δὲ εἴπερ ἦν οὗτος σοφὸς πρωτεὺς, καὶ οἷος πολλὰ τῶν ὄντων γινώσκειν, ὡς Ὅμηρος λέγει, τῆς μὲν ὢν ἤδη φύσεος αὐτὸν ἐπαινῶ, τῆς γνώμης δὲ οὐκ ἄγαμαι. διότι μὴ φιλανθρώπου τινὸς, ἀλλ' ἀπατεῶνος ἔργον ἐποίει κρύπτων ἑαυτὸν, ἵνα μὴ χρήσιμος ἀνθρώποις ᾖ. id est. *Aiunt Proteum illum Ægyptium se in varias formas commutasse, quasi qui vereretur ne per imprudẽtiam hominibus requirentibus sapientem se esse demonstraret. Si autem verum est eum fuisse sapientem, & vt qui multa animo perceperit (vt præter cæteros Homerus testatur) scientia quidem nomine laudari mihi potest, ob ingenium verò minimè. Nõ enim viri boni, & liberaliter instituti, sed impostoris improbi partes agebat, cùm ita se fingeret occultando, ne hominibus prodesse posset.*

Basilij Magni locus.

Basilius Magnus oratione πρὸς νέους, ad inconstantiæ fugam conuertit. φευκτέον οὖν, inquit, τῷ σωφρονοῦντι τῷ πρὸς δόξαν ζῆν καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου. ὥστε κἂν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, κἂν ἀδοξεῖν, καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέῃ, μηδὲν αἱρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. τὸν γὰρ μὴ οὕτως ἔχοντά τι τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ φήσομεν ἀπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγένετο, καὶ θηρίον, ὁπότε βούλοιτο, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ πάντα σχήματα. Quorum verborum hic est sensus: *Cauẽdum igitur sapienti homini, ne ad opinionem viuat, & ad ea quæ populo placent, sed rectam rationem, vitæ ducem, referat. Si ergo se omnibus opponere, si malè audire, si periclitari oportuerit pro honesto, nec vlla vnquam ratione abducatur à vera sententia. Quod ni ita fecerit, quid ni dicemus eum similem esse sophistæ illi Ægyptio, qui modò in arborem, modò in feram, aliquando in ignem & alium quempiam habitum sese transformabat?* Alii ad alia referunt, vt Isacius Commentariis in Lycophronem. Plato in Euthydemo Proteum ait Aegyptium fuisse sophistam, qui præstigiis incautos falleret. Alii dixerunt fuisse virum dicendi peritũ, qui facile posset in quosuis animorum motus homines impellere. Plerique eundem vatem arbitrabantur, quia multa ex siderum obseruatione, & ea præteritarum rerum memoriæ prædiceret. Alii crediderunt per artes magicas Proteum in prædictas formas se mutasse. Ioannes Tzetzes (alius ab eo, quem iam citauimus) diuinatorem per pelues fuisse dicit, aut rhetorem eximium, aut naturalem philosophũ, qui posset de feris, arboribus, aquis, & igne disputare. Lucianus in dialogo de saltatione, saltatorẽ eximium ait fuisse, ad effingendum in primis docilem, vt nunc humectã liquidamque exprimeret aquæ vim, nunc ignis celeritatem motus vehementia, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetum furoremve, postremò etiam virgulti flexum, & quidquid omnino collibuisset. Idem in dialogo qui Nauigium inscribitur, nauigandi peritum hominem videtur existimasse. Valerius Probus Proteum tyrannum facit, quem propter insignem crudelitatem Busirim nominatum ait. Sed iã satis; imò verò plus satis. Certè vt id postremò, quæ antiqua sunt, & extra hominum memoriam aut certè coniectu ram posita, quę inquam παλαιά, non malè Proteum Pallenæum referunt, de quo varii varia καὶ παλαιὰ καὶ ποικίλα referunt. Sed hasce tam varias & prodigiosas opiniones recensere, nihil hic aliud mihi videretur, quàm Proteum quendam nouum affingere, seu somniare. Si qui Proteum deniq; ad πρώτην ὕλην reuocant, sentiunt cum Heraclide: si qui ad probabilem historiam, cũ Diodoro libro 2. Quò pertinet adagium, *Pellenæa tunica*. & *Proteo mutabilior*. Vide Nat. Comit. lib. 8. Mytholog. cap. 8.

Protheus sophista. Orator. Vates. Magus. Philosophus. Saltator. Nauta. Tyrãnus. Busiris.

III. *PALLENÆE*] Probus Proteum facit Aegyptiũ, quamuis Virgilius Pallenæum dicat, cum inquit:

Hic nunc Æmathiæ portus, patriãq; reuisit
Pallenen.

Ad eam enim reuersus fertur, cùm ipsius filii, Tmylus & Telegonus, ab Hercule fuerunt occisi ob scelera. Legendum verò hic *Pallenae*, cùm *a*, in prima, non cum *e*. Nam Pallene in Thracia est iuxta Macedoniam, soli tam patentis (inquit Mela) vt quinq; vrbium sedes sit, atq; ager. Vide Plinium lib. 4. cap. 9. Pellana verò seu Pellene vrbs est Arcadiæ, de qua Plinius lib. 4. cap. 6. & Ptolemæus tab. 10. Europæ. Aliter interpres Apollonii lib. 1. Pellene, inquit, per *e*, ciuitas Achaię (consentit

Pallene. Pellene.

sentit Strabo lib. 8.) alia est Arcadię, & per *a*, scribitur, Pallene. Nos hic de Pallene Thraciæ loquimur, quę antiquo nomine Phlegra dicebatur; non de Pellene Achaię, quam perperam Protei patriam facit Chiliadū auctor, in prouerb. *Pellenæa tunica*.

Senex] Allusio ad Emblematis epigraphen, & ad nominis Pallenęi etymon. Nam *παλαιὸν*, *antiquum* significat.

Cui forma est histrica] Varia & multiplex, qualis histrionum, qui pro rei, quam fingunt, varietate varium cultum assumunt. Est enim hic *Histrica*, possessiuum ab *histrio*, non ab *histrix*, vt imperiti putāt & interpretantur. Nam sensus est: O Proteu, qui soles agere histrionem, dum modò in hominem, modò in feram, modò in aliquid aliud transformaris. Sic Plautus loquitur in Pœnulo:

Audire iubet vos imperator histricus.

Etenim Proteus fiebat modò

——aper, modò auis, modò saxum, & cùm volet, arbor.

Proteus mutabilis. inquit Horatius Satyra 3. lib. 2. Quin & Virgil. 4. Georg.

Tum variæ illudēt species, atq; ora ferarū:
Fiet enim subitò sus horridus, atraq; tigris,
Squamosusq; draco, et fulua ceruice leæna;
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.

Huc refer illud Luciani de saltatione, & multa quę cecinit Homerus de Proteo lib. 4. Odyss. quæ omnia trāstulit Virgilius in 4. Georg. Vide etiam Ouidium 1. Fastor.

In varias formas mutabiles. Hic visum fuit addere, quinam præter Proteum fuerint, quibus se in varias figuras mutandi permissa fuerit potestas. Et hi equidem sunt, quos memini me legere. Thetis, Metra, Vertumnus, Periclymenus, Achelous, Empusa: de quibus singulis pauca dicemus.

Thetis. De Thetide agit Ouidius lib. 11. Metamorph.

Sed modò tu volucris, volucrem tamen ille tenebat;
Nunc grauis arbor eras, hærebat in arbore Peleus;
Tertia forma fuit maculosæ tigridis.

Metra. Metra siue Triopeis Erisichthonis Thessali filia fuit, quæ cùm pater totum patrimonium ob assiduam famem diuinitus immissam deglutisset, sese tamdiu in varias formas vertebat, quamdiu à patre venderetur, vt eius fami succurreret, vendita statim ad patrem redibat. De hac Ouidius 8. Metamorph.

Nunc equa, nunc ales, modò bos, modò ceruus abibat.

Res verò sic habet. Fuit Metra meretrix liberali forma, ad quam cùm commearent adolescentes, corporis copiam non assequebantur, nisi equos, boues, aliaq; munera deferrent; gemmarum enim vsus tunc temporis nondum fuerat repertus. Hinc Thessali per iocum dicebant, Metram Erisichthonis verti in ea omnia, quę illi ab amatoribus donabantur. Vnde fluxit prouerbiū, *Mutabilior Metra Erisichthonis*, in eū, qui secum non constat.

Vertumnus. Vertumnus quoq; in omnigenas species sese variabat, vnde & nomen apud Latinos reperit. Hinc adagiū, *Vertumno inconstantior*. De hoc habetur integra elegia apud Propertium lib. 4. eleg. 2. & meminit Ouidius 14. Metamorph. & 1. Fastor. ait:

Ille suā faciē transformat, & alterat artes;
Mox domitus vinclis in sua membra redit.

Periclymenus. Periclymenus Nelei filius ac frater Nestoris, teste Homero Odyss. 11. Huic à Neptuno auo concessum omnia fieri, siue in vrsum, siue formicam, siue apem se vertere, vt Apollonius testatur; item & Hesiodus, cuius versus sic redditos Latinè reperi:

——volucres inter fit namq; volucris;
Tum fit rursus apis, rursus (mirabile visu)
Formica apparet, fit rursus frigida serpens.

Huius historiam describit Ouidius lib. 12. Metamorph. vbi hi leguntur versus:

Mira Periclymeni mors est, cui posse figuras
Sumere quas vellet, rursusq; reponere sumptas
Neptunus dederat.

Achelous. Achelous dimicans cum Hercule pro Deianira, cùm se videret multo inferiorem viribus, in serpentem primò, deinde in taurum, postremò in fluuium sese transformauit, vnde apud Ouidiū 9. Metamorph. sic loquitur:

Inferior virtute, meas diuertor ad artes,
Elaborq; viro longum formatus in anguē.

Empusa. Habuit deniq; etiam Empusa hanc ipsam facultatem conuertendi se in quæcunque libuisset, de qua ita scripsit Aristophanes in Ranis:

καὶ μὴν ὁρῶ νὴ τὸν Δία θηρίον μέγα.

ποῖον

ποῖον τί; δεινὸν· παντόδαπον γοῦν γίγνεται.
τότε μὲν βοῦς, νυνὶ δ' ὀρεὺς, τότε δ' αὖ γυνή.
ὡραιοτάτη τίς· ποῦ 'στι; φέρ' ἐπ' αὐτὴν ἴω,
ἀλλ' οὐκ ἔτ' αὖ γυνή ἐστιν, ἀλλ' ἤδη κύων.
Atqui profectò maximam video feram.
Qualem? Nouam, quæ in cuncta mutatur statim:
Nunc mula, nunc bos fit, q; rursum, fœmina
Valdè venusta. Vbi est? Ad eam me cōfero,
Sed rursus illa haud mulier, at iā fit canis.
Sic etiam Epicharmus in nuptijs Hebes:
ἔμπουσα δένδρον, βοῦς, ἔχιδνα γίγνεται,
λίθος τε, μυῖα, καὶ γυνὴ δ' ὡραία τις,
κἂ πάνθ' ὁπόσα λῆ, κἂ ὅσα συμφέρει.
Empusa planta, bos fit, atq; vipera,
Lap. q; musca, pulchra & illa fœmina,
Quidquid cupit, vel deniq; illi conferat.
Empusæ etiam Euagrius meminit lib. 6. cap. 21. histor. Eccles. dum scribit Mauricij Imperatoris matrem narrare solitam, sæpe laruam, quam Græci Empusam vocant, infantem de loco in locum mouisse, tanquam illum voraturam, minimè tamē ei nocere potuisse. Et scribit Lilius Gyraldus Syntag. 12. quòd audiuerit ex ijs, quibus nostro hoc tempore Empusæ vel phantasmata muliebria apparuerint, seq; legisse qui putarent, illud Regis Dauidis dæmonium meridianum huiuscemodi terriculamentum significare. In Suidæ historijs legimus, Empusam seu Onocolen esse spectrum diabolicum ab Hecate immissum, calamitosis apparens: inde dictum, quòd vno pede incedat, alterum verò habeat æneum aut asininum. Putabatur, inquit, etiā in meridie apparere, cùm defunctis inferię ferrentur. Sanè Russi adhuc dæmonem meridianum metuunt. Ille enim, quùm iā maturæ resecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operarijsq; vni vel pluribus, nisi protinus viso spectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. Empusas autem à veteribus Lamias & Marmolycias quoque nuncupatas esse scribit Philostratus in vita Apollonij. Vide plura de Empusis apud Cęlium Rhodigin. lib. 11. cap. 16. & lib. 29. c. 5. Philip. Camerarium Oper. succis. cap. 70. Alex. ab Alexan. genial. dierum lib. 2. cap. 9. Sed hęc hactenus.

Empusa quid sit.

Protei etymon. *Proteus*] nominis etymon videtur consentaneum Heraclidis Pontici sententiæ, qui Proteum materiam primam voluit significari, quæ cùm cerni tangiq; non possit, in innumeras tamen formas transit: dicitur enim Proteus, quasi τὸ πρῶτον ὄν, *primum existens.*

Signa vetustatis &c.] ego præ me fero symbolum veteris historiæ, quæ sit extra omnem hominum memoriā, de qua quisque suum adfert somnium.

IV. *Scriptores rhapsodi taxātur.* CONVERTIT Protei πολυμόρφου fabulam in scriptores quosdam rhapsodos, & rerum antiquissimarum, quæque extra omnium memoriam positę sunt, narrationem è varijs & sæpe pugnantibus inter se petitam concinnantes; qui cùm sibi non conueniant, & pro arbitrio somnient de rebus à se remotissimis, & ingenij humani captum excedentibus, pro germana naturaliq; rerum veritate tenebras quasdam fabularum offundunt, & portentosam historiæ formam è varijs petitam, seu, vt dixeris veriùs, indigestam quandam mistamq; nullaque penè sibi parte cohærentem farraginem nobis obtrudunt, vt reuera Proteum quendam in eiusmodi scriptionibus effingere velle videantur. Referam Arnobij verba ex libro 1. contra Gentes, quæ mirè huc quadrant: Falsitatis, ait, arguitis res nostras: & nos vestras arguimus falsitatis. Sed antiquiora, inquitis, nostra sunt, ac per hoc fidei & veritatis plenissima: quasi verò errorum non antiquitas plenissima mater sit, & nō ipsa pepererit res eas, quæ turpissimas Dijs notas ignominiosis cōcinnauerunt in fabulis. Ante millia enim annorum decem non potuerunt falsa & audiri, & credi? aut non simillimum veri est, fidem vicinis & finitimis, quàm spatiorum inesse longinquitate distantibus? Testibus enim hæc, illa opinionibus asseruntur: & procliuius multò est, minus esse in recentibus fictionis, quàm in antiqua obscuritate submotis, &c. Gentes enim pleræque & nationes ignaræ vetustatis & veræ perpetuæque seriei temporum, fabulosas quasdam origines confinxerunt: vt Thessali, qui ex lapidibus ortum suum repetebant: Arcades Luna se antiquiores existimabāt: Athenienses αὐτόχθονας esse se cū ostenderent, gloriabantur suum genus Ionica gēte, quæ originem habuit à Iapheth Noei filio, vetustius, ideoque celebrius. Quàm fallax verò & dubia olim fuerit in rerum originibus indagādis gentilitas, vel Plu-

Arnobij locus.

Gētilitas fallax & dubia.

Plutarchus auctor est libr. de placitis philosophorum; sed melius & purius Eusebius Pamphil. libris de euangelica præparatione, Theodoretus, de curandis Græcis affectionibus, Iustin. Martyr, Athenagoras, Tacianus, Firmicus Maternus, de erroribus Gentilium, & alij nonnulli. Quotus enim quisq; qui non videat, Herodotum & Diodorum Siculum (vt de alijs taceam) initio suorum librorum caliginosa quædam fabulamenta nobis & offucias obiicere? T. Liuius, multò verecundior, cùm Romanæ vrbis, adeoque Romuli, Remique recenset incunabula, alioqui fateri cogitur veterum scriptorum cōmenta, qui magnas auctoribus suas ciuitates commendarent: sed hanc veniam tamen putat antiquitati dandam, & communiter receptæ opinioni. Nulla est historia paganica, quæ non aliquid in se fęcis habeat: & nulla penè certa rerum antiquarum primordia, nisi quę in libris diuinis leguntur: imò multa nos fugiunt propter ignorationem linguæ primigeniæ, vel quia multa temporum longa serie sint obruta. Nec mirum, cùm & in iis, quæ nostra ætate, vel nonnunquam nobis videntibus accepta sunt, pleriq; scriptores vel recitatores obliquè contorqueant, & ipsi sibi merà somnia fingant. Sunt qui putent Proteum esse veritatem ipsam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine, ideo traditum à mythicis, senem Proteum in antro obdormiscere. Porrò ipse hic in varias transit effigies, & vt poeta omnium maximus scienter canit,

Proteus veritatis symbolū.

Omnia transformat sese in miracula rerū,
Ignemq; horribilemq; feram, fluuiumq; liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad veritatis indaginem, variæ tunc oriuntur rerum formæ, quæ veritatis speciem ostentantes, animis nostris fallaciarum nubila obiectant. Multa enim putamus vera ac bona, quæ non sunt: itaq; Protei confirmatio imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in voluptate summum bonum statuant; hanc per suem exprimi concipimus: Alius expleuisse iram, crudelitatis cōceptaculum, inter optanda maximè opinatur: tunc in tigridem demutatio recognoscitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiūtur. Inuenias qui ambitione & superbia, id exprimit leo; nam flamma etiam iræ typum habet. Fluuij liquentis nomine intelligo eos, quorum sententia animę post mortem corpoream tribuit nihil, sed vita hac fluxa & inconstanti, qua singulis momentis in decliue, hoc est, ad euidentissimum interitum ducimur, totum hominem metiuntur. Verùm quò plures ingerunt se nobis obices, eò instādum acrius, & toto (vt Græci dicunt) pede eatenus enitendum obnixiùs, donec suæ se figurę reddat ambagiosus Proteus, vt veritas demum illucescat: quam magno & excellenti ingenio viri eniXè peruestigare adorti quidem sunt, sed conatus omnium cessisse in irritum res ipsæ docent; cederentq; etiamnum, nisi Saluator præpotens Christus ex sacris æterni Patris fontibus tanti arcani prompsisset oracula. Intellectus quidem humani subtilis est & acuta, multiplex item, & diffusa operatio, volubilis, incitatus atq; igneus vigor, qui nunquam stertit aut torpet situ, cupidine veritatis explorandæ, & caussis rerum atque consecutionibus expedito ac celeri motu disquirendis: vacillat tamē etiam vt reliqua hominis, à fatali illo ictu & communi vulnere. Tenui & obtusa luce naturas rerum intuetur; & quod caligantibus oculis sæpe contingit, vt truncum arboris Petri nomine indigetent aut alterius: hoc idem intellectui humano, vt aberret iudicio & hallucinetur turpiter, ebrioso aut cæco similis, in medijs tenebris palpitans. Hæret passim & labitur, nec extricat se implicitus opinionū inuolucris, quæ torquent & turbinant velut in gyrū, vt nesciat figere aciem, & stare solido (vt sic dicam) pede. Sicut nauis agitatur fluctuum verbere, nunc in hoc, nunc in illud latus, nec momento consistit: sic mentis illa vis, quæ in scrutinio rerum se continenter fatigat, & quasi procellis errorum huc illuc funditur. Conglomerant se conceptus, & rationum telis mutuò conficiunt, pendente & dubia victoria: interim veritas ipsa procul à conspectu in sinu naturę abdita delitescit, & ridet argutias ingeniorum, & bellas illas concertationes, quibus doctorum pulpita perstrepunt. Collimant omnes & iaculantur, longiùs propiùs, sed ad limbum scopi appingunt, nec feriunt clauum; stringunt oram & radunt leuiter, nemo cor aut centrum circuli. Qui in palæstram

Veri indagatio difficilis.

Intellectus humani caligo & à re, et à se.

Disputationes scholasticæ quales.

læstram hanc descendunt athletæ, pangũt areas quasdam primò metandis castris, & munitionibus valluunt, quas si tormentum aliquod grandius ab aduersario immissum concusserit, ruit structura, & in angustijs sunt qui propugnant. Notetur rixantium vehementia, quàm acri sæpe conflictu congrediantur, & mutuis assultibus collidant cornua: vocale quoddam & incruentum bellum dicas. Negant, affirmant, partiuntur, colligunt, diffundunt, conglobãt, curuant, stringunt, torquent vt volunt, dum verisimile aliquid, & tanquam nucleum è cortice eliciant. Audies ibi fremitus, clamores, complosiones manuum, cauillationes & scommata, vt ad tribunal interdum prouocare necesse, aut alium honorarium arbitrum, qui litem componat. Totius controuersiæ huius radix duplex: hebetudo intellectus, & rerum obscuritas; quamuis hæc surculus sit ab illo corrupto, subtracta enim ibi luce, hic tenebræ. Serenum & purum illud, quod substantijs incorporeis originis dignitate proximum, obturbat hæc corporea massa, qua vestitur, nec fulgorem suũ per opereulum hoc clarius exerit, quàm per oppansum velum lampas. Hinc continuatos annos & sęcula, sudoribus & vigilijs fracta transmittit lucubrantium solertia: nunquam peruenitur ad metam, incitato licet & volucri passu; nec de palma gloriari quemquam auditũ hactenus, cùm ea subsit difficultas, quam nedum conatu, sed ne spe quidem aut voto vlli fas vincere: semper ab ignorantiæ crassiori fuligine aspersum aliquid hæret, quod retundat aciem mentis aut sistat. Quod febricitantibus accidit, vt subsidente paroxysmo toto corpore langueant, & vix ægrum trahant spiritum: hoc animæ post acceptum primum vulnus, infirmatur adhuc labefactis viribus & decusso vigore, nec assurgit ad pristinum robur, tota in marcore; nihil quod splendorem illum natalium & primogeniam maiestatem referat, reliquum. Quid ergo mirum, oculum eius interiorem, intellectum inquam, sic caligare, & perstringi rerum intuitu? læsus est & lippit, collyrio indiget è cęlesti illo myrothecio.

Vnde difficultas rerum inuestigandarum.

Insignia Poetarum.

EMBLEMA CLXXXIV.

GENTILES clypeos sunt qui in Iouis alite gestant;
Sunt quibus aut serpens, aut leo, signa ferunt.
Dira sed hæc vatum fugiant animalia ceras,
Doctaq. sustineat stemmata pulcher Olor.
Hic Phœbo sacer, & nostræ regionis alumnus:
Rex olim, veteres seruat adhuc titulos.

COMMENTARII.

I. IN clypeo ramis arboris alligato depictus est olor, auis cãdida, ansere maior: quibus si placet alios cygnos in proxima palude natantes adiungere, tui est arbitrij.

II. *Insignia poetarũ olor.* CYGNVS, Poetarum stemma, Phœbo sacer, candidus, pro Rege habitus, repræsentat conditionem Poetarum, qui suos labores omnes ad litterarum Præsidẽ Phœbum, id est, disciplinarum liberalium principatum referunt; quorum puta & candida debet esse Musa, aliena ab omni fuco & spurcitie: qui non minùs ordinatis beneq; cultis versibus in animos hominum imperium obtineant, atque reges ipsis armatis copijs. Atq; hinc puto solui allegoricè posse nodum illum, quem Sanctius curiosis proponit, nempe quid sibi velit Virgilius lib 1. & 12. Æneid. & Homerus lib. 15. Iliad. circa finem, cum fingunt aquilis morem esse cygnos insectari, atque vnguibus rapere: cũ Aristoteles lib. 9. de histor. animal. c. 12 diceret, cygnum in certamina prouocatum aquilis solere negotium facessere, quas sæpius vincit. *Cur aquila cygnos insectentur.* Sed hæc quia parum ad rem spectant, non inuitus alijs disquirenda relinquo. Cæterùm hoc totum in annulum signatorium excogitauit Alciatus, vt ex verbo [*ceras*] animaduertere possumus. Serpens autem fuit insigne Vicecomitum, Leo Sfortiarum, qui Mediolani rerum potiti sunt. De reliquo Emblema facile est & elegans; addemus nihilominus aliquot passim testimonia, vt omnia sint explanatiora. *Parœmiographus in Tragœdias Euripidis.* Chiliadum auctor in Tragœdiis Euripidis à se cõuersis ita cauit:

Scitè poetas doctus appellat Maro
Cygnos, Guilielme præsulum eximiũ decus.
Res mira dictu: vt cuncta consensu nouo
Vati atq; olori congruant diuinitus.
Niueus vtriq; candor: alter lacteus
Plumis amico candet alter pectore.
Musis vterq; gratus, ac Phœbo sacer,
Et limpidis vterq; gaudet amnibus.
Pariter canorus vterq; tum potissimùm
Vicina serum mors senectam cùm premit.
Sed qui tenent arcana naturæ, negant
Audiri olorem, ni sonent Fauonij:
Nil ergo mirum, barbaro hoc si sæculo
Canorus olim obmutuit vatum chorus;
Cùm tot procaces vndiq; obstrepant Noti,
Boreaq; tristes inuidorum & pinguium,
Nulli fauentum prouocent Fauonij.
Quod si bonis clementer ingenijs tua
Benignitatis blandus aspiret fauor,
Ita vt fauit, tota statim Britannia
Vates videbis exoriri candidos
Adeò canoros atq; vocales, vti
In alta fundant astra cygnæum melos,
Quod ipsa & ætas posterorum exaudiat.

Huic accinit epistola elegantissima Politiani ex lib. 7. *Politiani epistola.* Cygno, inquit, poeta similis: vterq; candidus, vterq; canorus, vterq; fluuios amans, vterq; Phœbo gratus. Sed negatur canere cygnus, nisi cùm Zephyrus spirat. Quid igitur mirum, si taceo tãdiu tuus poeta, cùm tu tamdiu non spires meus Zephyrus? Plura in progressu.

III. *Aquila in stemmatis.* *GENTILES clypeos*] Sunt, qui in clypeis gẽtilitiis aquilam gerant: vt Pertinax, Antoninus Pius, Iustinianæa familia, Herculiani Iuniores, qui sub magistro militũ Præsentiali militabãt; Herculiani seniores, id est, Illyricæ legio; & Iouiniani, alia legio: ex quibus hęc sub Maximiano, illa sub Diocletiano meruit; aliiq; multi. Videtur autem hic Minoi esse Hypallage, pro, *Alitem Iouis in clypeis gestant.* Sed mihi magis arridet Pignorii sententia, qui ait: Gentiles clypeos in Iouis alite gestare, est Aquilam complecti & ambire alis expansis clypeorum oras, vt videmus scuta domus Austriacæ, & aliarum è prima nobilitate.

In Iouis alite] aquila. Cur autem aquila dicatur Iouis ales, alibi dictum.

Sunt quibus aut serpens.] De quo symbolo satis primo diximus Emblemate.

Aut

Leo in nummo. *Aut leo.*] In Antonini nummo facies Leonis horridè iubata conspicitur, in morem histricis concitatæ. Traianus verò fortitudinem ita voluit exprimi, vt claua leonino capiti insideret: quò etiā spectat imago fortitudinis in C. Publicii nummo: Leo enim cernitur suffocatus, claua à pedibus strata, pharetra cum sagittis anteposita. Nota est historia Lysimachi, qui coniectus ab Alexandro in claustrum ferocientis leonis, belluam quamquam maximè terrificam strāgulauit: quæ res admirationi fuit ipsi Alexandro, deditq; ansam pictoribus id in clypeis & tabulis exprimendi. Prętermitto alia multa, quæ passim leguntur apud auctores. Vide omninò Pierium Val. lib. 1. Hieroglyph.

Symbola debent apta rebus esse. *Dira sed hæc vatum fugiant.*] Signa hęc ἄρωνα, symbola, notæ rerum, hieroglyphica debent hominum moribus, quibus tribuuntur, aut etiam rebus, quarum causa pinguntur, vel finguntur, conuenire. Quæ enim mitia sunt & quieta, non debēt terrificis & truculentis speciebus repræsentari. Et quidem rectè colligit Aelian. lib. 12. & 14. histor. variæ, nullum neq; pictorem aut statuarium ausum fuisse Musas Iouis filias efformare falsis & alienis imaginibus: neque opificem fuisse repertum hactenus adeò rationis expertem, qui eas armatas expresserit. Nempe veteres illi scitè voluerunt ostendere vitam eam, quæ studijs liberalibus impenditur, facilem, pacatam, & alienam ab omni Martis strepitu esse debere. Sic poetis, quorum omnis vita est in ocio literario, rectè tribuitur olor pro symbolo.

Ceras] Imagines cera expressas. Iuuenal. Satyra 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ
Atria.

Ouidius:

Perlege dispositas generosa per atria ceras.

Vide Suetonium in Galba cap. 2. Plinium lib. 35. c. 2. Porrò de veterum imaginibus cereis hæc addere placet, quanquam memini supra Emblemate 137. & statim in principio Operis plura ea de re fuisse annotata.

Vsus imaginum. Vsus imaginum nobilitatis insigne fuit: quo honore donabantur olim qui aliquo gesto magistratu, suam virtutem Reipubl. probassent: quod quidem ius non ita transibat ad posteros, vt eo ipsi possent vti: nec qui familię suę imaginem inseruerat, aliud efficiebat, quàm vt in suo funere, & suorū gentilium sua imago efferretur; quemadmodum hodie apud nos consuetudo inualuit insignia militaria præferēdi, pheretroque & sepulchris affigendi, sed eorum imprimis, qui aut nobilitate donati, aut splendore generis, aut munere aliquo insignes extiterunt. Eiusmodi autem veterum imagines cera, aut ære, seu etiam ligno, saxovè efformabantur. Prudentius in Symmachū lib. 1. ad eum morem allusit:

Quamuis illustres meritis, & sanguine clari
Præmia virtutū titulis & honoribus aucti
Ardua rettulerint, fastorumque arce potiti
Annales proprio signarint nomine chartas,
Atque inter veteres cera numerentur &
ære.

Appianus lib. 2. bell. ciuil. vbi agit de funere Iulij Cæsaris, ait à Marco Antonio quasi lymphato vestem à pectore abscissam, eaq; accinctum manuum dexteritate lectum sub tentorio posuisse. Et deinde: Sic furente turba, cum ad manus se accingeret, quendam ex castris lecto imaginem eius extulisse cera fabricatam. Hic mos de cereis imaginibus in pompa funebri latis, pridem exoleuit apud eos, qui nomē Christianæ religioni dederunt, ob aliquam non ferendam superstitionis & eidolomaniæ opinionem; inque eius locum ordinis ornamenta restituta.

Olor vnde dictus. *Pulcher olor.*] Allusio ad nominis etymon, quod quidam deducunt παρὰ τὸν ὅλον καὶ ὡραῖον, quasi totus pulcher. Alij verò oloribus fortè inuisi, ab olero deductū volunt: citantq; vocem Græcam κύκνον, quam Eustathius dictam vult ἀπὸ τοῦ κυκᾶν à cœno agitando, quod dum olor alimentum inuestigat & perscrutatur, omnia misceat. Cur autem olores dicantur ab Horatio purpurei, consule Cruquium, & Petrum Gualterium Chabotium in 1. Od. lib. 4. Horatij:

Cygnus sacer Phœbo. *Hic Phœbo sacer*] Cygnum Apollini dicatum esse declarat Callimachus in hymno Deli, his verbis:

ἡ μὲν ἔφη, κύκνοι δὲ θεοῦ μέλποντες ἀοιδοὶ
μηόνιον πάκτωλον ἐκυκλώσαντο λιπόντες.
ἑβδομάκις περὶ δῆλον. Id est:

Sic ait illa, Dei tunc cygni dulcesonantes
Mæonium Pactolū linquunt, iterq; quaterq;
Circumdant Delum.

Et paulò post:

ἔνθεν ὁ παῖς τόσσας δὲ λύρῃ ἐνεδήσατο χορδὰς
ὕστερον ὁσσάκι κύκνοι ἐπ' ὠδίνεσσιν ἄεισαν.
Tum puer in cithara tot digerit ordine chordas,
Quot fuerant matris partu modulamina olorum.

Eustathius in Iliad. α. sic de cygno: Καὶ κύκνος δὲ τῷ Ἀπόλλωνι, οὐ μόνον διὰ τὸ ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν ἀφιέρωται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ λευκόν. Hoc est, *Cygnus non solum auis Apollini consecrata, quia sit canora & futuri præsaga, sed etiam quia candida & alba.* Idem testatur etiam Plato: ἀλλ' ἅτε οἶμαι τοῦ Ἀπόλλωνος ὄντες, μαντικοί τε εἰσι, καὶ προειδότες τὰ ἐν ᾅδου ἀγαθὰ, ᾄδουσι καὶ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαφερόντως, ἢ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. *Quia Phœbo sacri sunt, vt arbitror, diuinatione præditi præsagiunt alterius vitæ bona, adeoq; cantant alacrius, gestiuntque ea die, quam superiori tempore.* Succinit quoq; Cicero lib. 1. Tuscul. quæst. Cygni, inquit, non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo diuinationem habere videantur, quia prouidentes quid in morte boni sit, cum dulcissimo cantu & voluptate moriantur. *Phœbus Apollo.* Phœbus, id est, Apollo, filius est Iouis & Latonæ, creditus Deus sapientiæ, Musarum præfectus, auctor carminum & Musicæ, vaticinij præses: pingitur cum cithara, quam à Mercurio fertur accepisse: à poetis veneratur, quorum præcipuum est numen. Dicitur autem Phœbus, *Vnde sic dictus.* φοῖβος, id est, *purus, lucidus:* vel quasi φάβιος, à φῶς & βίος, *lux vitæ* quia pro Sole ponitur in cœlo, in terra Liber pater appellatur, apud inferos verò Apollo. Vnde etiam triplicem ei adscribunt potestatem, eiusq; simulacro tria appingebant; lyram, quæ nobis cœlestis harmoniæ imaginem monstrat; clypeum, qui terrenum numen ostendit; & sagittas, quibus Deus infernus iudicatur & noxius. Perpetuam quoq; ei tribuebant iuuentutem. Eidem Apollini non solùm cygni, sed & boni poetæ consecrati sunt, qui ob similitudinem *Poetæ boni cygnis cōparati.* cantus & numinis rectè cygnis comparantur, vt mali poetæ obstreperis anseribus. Certè poetæ μουσῶν ὄρνιθες dicuntur Theocrito. Et poetæ etiam Latini cygnos pro poetis non rarò solent accipere, vt in Eclogis Virgilius:

Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Qua ratione Pindarum, Dircæum cygnū appellat Horatius, quo sensu lusciniam Musarum, ἀηδόνα μουσῶν, Palamedē Euripides dixit. Sed hæc obiter. Non verebor Octauij Cleophili, qui ad Ouidianam venam proximè accessit, lepidos ea de re versus apponere, è lib. de Poetarum cœtu:

Interea niueos liquidū prope flumen olores
Audio cœlestes edere voce sonos.
Hanc volucrem Phœbo fertur sacrasse vetustas,
Quòd referat cantus Delphice magne tuos.
Candida fama viget nullo violabilis æuo,
Nec mors huic nigras injicit atra manus.
Tu famā vates candorem rere volucrum,
Atque ideò vates concinit inter auis.

Nec solum Phœbo sacer est cygnus, sed etiam Veneri, fingitur enim Veneris currus à cygnis trahi. *Cygnus Veneri sacer.* Vnde Statius lib. 3. Silu.

—— Et molles agitat Venus aurea cygnos.

Et Ouidius lib. 10. Metamorph.

Illa quidem monuit, iunctisque per aera cygnis
Carpit iter.

Et paulò post:

Vecta leui curru, medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Rex olim, veteres &c.] Cygnus Ligurum Rex, in Gallia transalpina, Musicæ clarus: qui cum decessisset, ab Apolline in sui nominis auem mutatus creditur, ait Pausanias in Atticis. *Cygni Regis historia.* Aliam caussam 2. Metamorph. Ouidius adfert, nempe Cygnum Stheneli filium, Regem Ligurū, iuxta Padum Italiæ flumen in olorem versum, ob dolorem ex morte Phaethontis amicissimi conceptum. Sic enim ille ibi:

Affuit huic monstro proles Stheneleia Cygnus;
Qui tibi materno quamuis à sanguine iunctus,
Mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat vrbes)
Imperio, ripas virides, amnemq; querelis
Eridanum impleuerat, siluamque sororibus auctam:
Cùm vox est tenuata viro, canaq; capillos

Dissi-

Dissimulant pluma, collumq; à pectore lōgè.
Porrigitur, digitosq; ligat iūctura rubētes.
Penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
Fit noua Cygnus auis, nec se cœloq; Iouiq;
Credit, vt iniustè missi memor ignis ab illo:
Stagna petit, patulosq; lacus; ignemq; perosus,
Quæ colat, elegit cōtraria flumina flāmis.

Sed audiamus etiam Maronem Æneid. 10. hæc eadem canentem, sumpta occasione à Cupauone Cygni filio, qui pennas olorinas in galea gestabat, ad insigne paternum demonstrandum. Sic verò ille:

Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
Transierim Cygne, & paucis comitate Cupauo:
Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ,
Crimen amor vestrum, formaq; insigne paternæ.
Namq; ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati,
Populeas inter frondes, umbramq; sororum
Dum canit, & mæstum musa solatur amorem,
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linquētem terras, & sidera voce sequentē.

Cygnus alter. Est & alter Cygnus Neptuni filius, omni ex harte inuulnerabilis, cum quo Achilles belli Troiani tempore congressus, quum frustra eum iaculis impetijsset, tandem re intellecta, cum humi prostrauit, genibusque collo innixus animam eripuit; cumq; cadauer spoliare vellet, arma vacua inuenit; Cygnumq; in auem sui nominis vidit mutatum. Vide Ouidium 12. Metamorph. Plura de cygno habes apud Lucianum dialogo, qui inscribitur Cygnus; & apud Nat. Comitem lib. 7. cap. 5. Mytholog.

IV. *Insignia varia quid notent. Olor insignia poetarum.* CONFERT insignia poetarum cum alijs stemmatis & symbolis gentilitijs, ceu κατ' ἐναντίωσιν ϗ ἀντίθεσιν. Sunt enim qui aquilam circumferant, sunt, qui vulturem, alij draconem, & alia eiusdem generis, quibus animorum diritas, immanitas, rapacitas apertè declaratur. At Poetis olor est candidus, Phœbo sacer, quique Regi quondam nomen dedit, animi puritatem repræsentat, qualis in Poeta sacro debet esse, qui suos omnes labores ad Phœbum literarum Præsidem, &, vt loquuntur Græci, μυσαγετὴν referre debet, vt cantus dulcedine posteritatem sibi deuinciat, nec minus in admirationem rapiat, ac cygni paulò ante mortem cantio, de qua illud Martialis lib. 13. Epigr.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Locus Platonis de cygno ante mortem canēte. Nec minus hoc Socratis ex Platonis Phædone: ὡς ἔοικε, τῶν κύκνων δοκῶ φαυλότερος ὑμῖν εἶναι τὴν μαντικὴν. οἳ ἐπειδὰν αἴσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν ἄδοντες, ϗ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ τότε δὴ πλεῖστα ϗ μάλιστα ᾄδουσι γεγηθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὗπερ εἰσὶ θεράποντες. hoc est: *Vt appares, ad diuinandū videor vobis esse cygnis deterior: illi quidem quando se breui morituros agnoscunt, tū magis admodum, & quidem dulcius modulantur quā antea consueuerint, & quòd ad Deū, cuius erant famuli, tunc sint migraturi congratulantur.* Vnde ortum prouerbium Græcum κύκνειον ᾆσμα. *Cygnea cantio.* Quod Cicero 3. de Orat. vsurpauit: Illa tam cygnea fuit diuini hominis vox & oratio. *Cygnea cantio.* Diuus Hieronymus in quodam eloquentiam senilem laudās, commemoratis aliquot scriptoribus: Hi omnes, inquit, nescio quid cygneū vicina morte cecinerunt. Ælianus lib. 14. cap. 23. de nat. animal. sic ait: Cygnus à natura præclarissimum donum est consecutus, tanta enim eius animi est tranquillitas in extremo vitæ spiritu, vt sibi tanquam nænia canat. Idem lib. 1. var. narrat. author est, audisse quandoq; se canentem cygnum εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον, voce cantuq; præcipuè præstantem. Nec desunt Philosophi, qui rei huius caussam etiam addere conantur, affirmantque id accidere propter spiritus per collum procerum & angustum erumpere laborantes. *Cur cygnus ante mortē canat.* Sunt qui asserant præ lætitia tum cygnum cantare, cùm prospiciat quantus bonorum cumulus sit in morte; vel certè, quātam molestiarum molem sit relicturus. Alij contrà dicunt huiusmodi cantus esse doloris argumentum, quem ex morte aduentante concipiat. In quā opinione fuisse videtur Lucretius, dum ait lib. 4.

Vallibus & cygni nece torti ex Heliconis
Cùm liquidā tollunt lugubri voce querelā.

Sed hæc cygnorum morte instante cantio tam omnium litteris est celebrata, quàm vix vlli vel cōperta, vel credita. *Qui negent cygnum an-* Nam Lucianus negat, se vel vidisse cygnos, cùm in Pado flumine nauigaret. Ælianus 1. ποικίλ.

te mortẽ canere.

xix. Top. & lib. 2. cap. 32. hanc modulationem commenticiam & fictam ait esse, & ita ferè iudicatã à Socrate in Phædone: quãuis aliter à vetustissimis quibusq; poetis sæpe celebratã. Aristoteles lib. 1. Hist. animal. de cygnis ait: Canori quidẽ sunt, sed maximè sub vitæ finem. Non equidem tamen vllum canentem audiui, neq; fortasse quicquam alius. Itaq; vulgo istud persuasum est, sicuti hoc, quòd dicitur ipse tum maximè quidem vocalis & canorus esse, quum postremo vitę actui proximus est. Idem affirmat Plinius lib. 10. c. 23. Olorum morte narratur flebilis cantus, falsò, vt arbitror, aliquot experimentis. Sed hanc controuersiam decidere non est nostri instituti. Illud potiùs adnotandum, Aegyptios cum senem musicum & poetam significarent, cygnum pinxisse: nã vt cygni senio confecti argutioribus ob gutturis exilitatem organis effectis, suauiorem simul & vocaliorem emittunt vocem; ita etiam boni poetæ, quo per ætatem magis profecerunt, scribere itidem solent elegantius. Sic Oedipus Coloneus opus omnium suorum operum cultissimum scripsit ea ætate, qua propter senium desipere videbatur. Et Isocrates (vt & oratores huc admittamus) Panathenaicam orationem omnium, quas antea scripsisset, luculentissimam post octogesimum ætatis annum elucubrauit. Sic Pontanus Vraniam & Meteorica, Syncerus Actius pleraq; poemata, Aurelius Augurellus Chrysopœiam, & alij plerique nostra ætate bene literati viri eò suauiùs cygneum hoc melos modulati sunt, quò magis visi sunt consenescere. An verò Platonem dissimulare poterimus, quem annum circiter octogesimum agentem scribendo vita functum aiunt? Vt fabulosum minimè videatur, quod Socratem perhibent existimasse, nouellum se cygni pullum inter genua tenere, qui plumis repentè sumptis euolauerit in sublime, ætheraq; omnem suauissimo clangore compleuerit; postridieq; Platonem ab Aristone patre ei commendatum in institutionem, visoque statim puero dixisse Socratem ferunt, eam esse auiculam, cuius imago nocte proxima sibi per somnum fuerat obuersata. Sanè Plato ipse Aegyptiæ doctrinę nunquam immemor, cùm felicem illam ciuitatem conderet, illic fermè ait Orpheum Calliopes filium, cùm à mulieribus fœdè discerptus excessisset è vita, homine, quod erat, derelicto, in cygnum emigrasse mutata specie, vt qui insignis musicus fuerat, Musicam itidem perseuerantiùs exerceret. Inde fortè est, quod Horatius in fine 2. Carm. vertitur in olorem, cum sic canit:

Cygnus musici & poetæ senis hieroglyphicũ.

Socratis de Platone somnium.

Orpheus.

Non vsitata, nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum æthera
Vates; neq; in terris morabor
Longius: inuidiaq; maior
Vrbes relinquam.

Et paulò post ode ead.

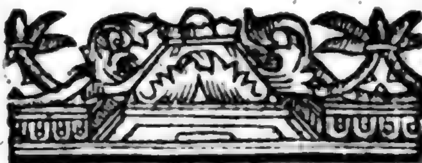
Iamiam residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè; nascunturq; leues
Per digitos humerosq; plumæ.

Platoni ea super Orpheo scribenti adsentitur Aeneas Philosophus, qui quidem vbi ex Chaldæorum, Aegyptiorum & Græcorum opinione defunctorum animas euocari posse docet, Orphea cygni specie euocandum ait, Homerum lusciniæ. Quin & Pierius hac aue animi candorem; & Apollinem fidicinem designari scribit, lib. 23. Hieroglyph. Hoc idem quoq; poetæ commune cum cygnis habet, quod gloriæ studio trahantur, fauorisq; & laudationis sint auidius culi,

Poetæ laudis cupidi.

Nec petitur sacris nisi tantũ fama poetis.

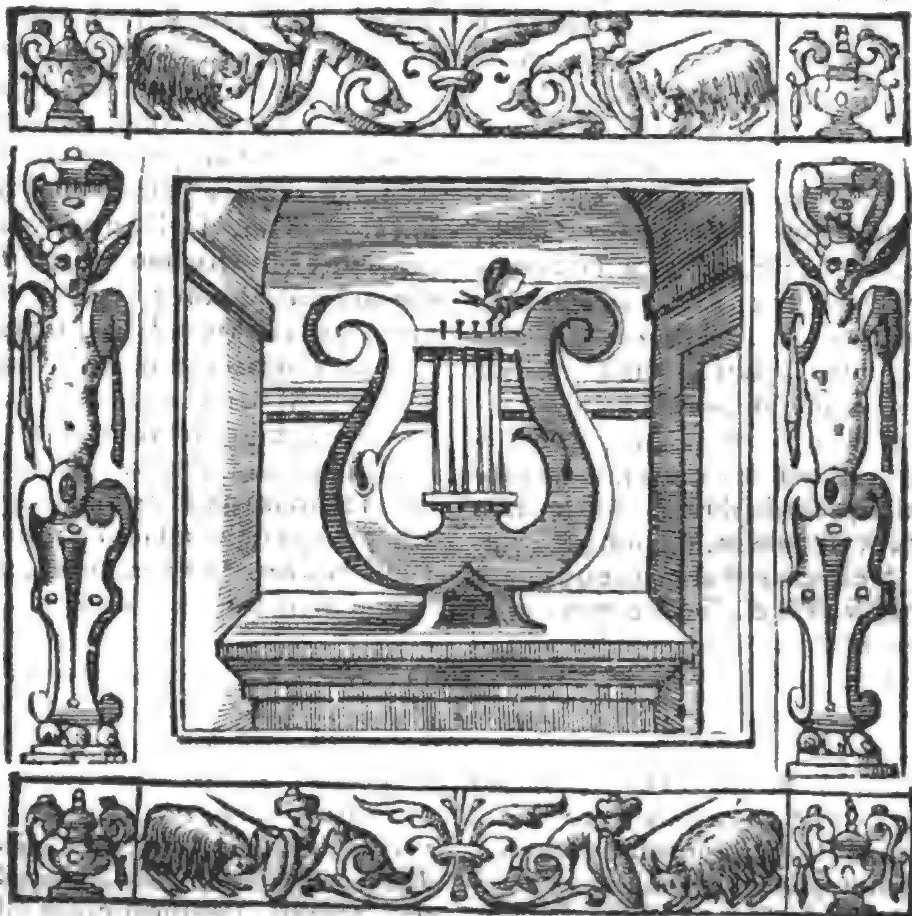
Cygni quoq; tunc suauius canunt, cum Fauonius eos ad cantum visus fuerit inuitare. Artemidorus (vt postremò id adnotem) lib. 2. De somnijs, Cygno virum ait musicum significari, atq; adeò Musicam ipsam: occulta is detegit, coloris ratione, &c. Commodè ergo musico ipsam nunc Musicam subiungimus.

Musicam

Musicam Dijs curæ esse.

EMBLEMA CLXXXV.

LOCRENSIS posuit tibi Delphice Phœbe cicadam
Eunomus hanc, palmæ signa decora suæ.
Certabat plectro Spartyn commissus in hostem,
Et percussa sonum pollice fila dabant.
Trita fides rauco cœpit cùm stridere bombo,
Legitimum harmonias & vitiare melos.
Tum citharæ argutans suauis sese intulit ales,
Quæ fractam impleret voce cicada fidem:
Quæq; allecta, soni ad legem descendit ab altis
Saltibus, vt nobis garrula ferret opem.
Ergo tua vt firmus stet honos, ò sancte, cicada,
Pro cithara hic fidicen aneus ipsa sedet.

I. IMAGO huius Emblematis cernitur in veteri gemma sarda incisa, apud D. Laurentium Pignorium, quam Romæ nactum se, cum alijs plerisq; venerandæ antiquitatis cimelijs, asserit; proinde hanc ita hic appingi curauit, secus quam habent cęteræ editiones. Verùm quia de Musica incidit mentio, vt aliquid de instrumentis musicis dicamus, pictura hæc requirere videtur. Instrumenta itaq; musica sunt triũ generum, vt in Protheoria in Psalmos scribit Chrysostomus: Vel ἐμφυσώμενα, Athenæo, siue ἐμπνευστὰ, quæ flatu complentur: Vel ἔντατα, siue ἔγχορδα, quæ neruis intenduntur: Vel denique κρουστὰ, quæ pulsantur. Primi ordinis sunt tuba, tibia, fistula, classicum, buccina, cornu, lituus. Secundo ordini debentur lyra, cithara, testudo, psalterium, naulium, sambuca, panduta, pectis, barbiton. Ad tertium referuntur tympanum, sistrum, & cymbalum. Nostram citharam (de qua nunc agimus) ex secũda classe instrumentorum esse vt non est dubium, ita quodnam illud sit in tanta varietate maximè controuersum. Nos de singulis illis aliquid dicemus, quò liberum quisq; de eo possit ferre iudicium. Lyræ itaq; & citharę non paruum est discrimen, quamuis Grammatici ferè confundãt, inter quos est Eustathius, qui sic scribit: χέλυς cithara dicta est, eò quòd testudinis testa iugo addita, fidibusque tensa, lyram deformauit. Et rursus: Chelyn, hoc est, lyram, è testudinis testa factam scribit. Cui sententiæ videri potest subscribere Horatius, qui Mercuriũ curuæ lyræ parentem nominat lib. 1. Odarũ, at lib. 3. testudinem illi attribuit. Diuersas facit Plato. Quid, quo Diodorus lyram trichordon fuisse insimulat, ad citharam siue testudinem septem neruis instructam Horatius? quo modo φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, septenos edere sonos Pindarus ait. Disertis quoq; verbis Lucanus in carmine ad Pisonem (quod non sine manifesta iniuria possessum hactenus ab Ouidio auctori suo restituit Hadr. Iunius) edocet illud discrimen: nam chelyn siue testudinem digitis aut pectine pulsabant, lyram pellebant. Versus eius sunt:

Instrumẽta musica triplicia.

Lyra.

Chelys.

Siue chelyn digitis, & eburno verbere pulsas.

Et mox:

Nec pudeat pepulisse lyram.

Seneca etiam chelyn plectro verberari: D. Clemẽs πλήκτρῳ κρέεσθαι, id est, plectro pulsari dicit. Cithara Platoni dicitur ψαλτιγξ, Suidæ φόρμιγξ, Homero χέλυς, à χελώνης, id est, testudinis testa; Ciceroni testudo à forma; Virgilius periphrasticè citharam *cauam testudinem* dixit. Eusebius lib. 10. φόρμιγγα à cithara aliquantulùm discrepare iudicat, non tamen explicat. Nebrissensis Hispanicè *Vihuelam* exponit. Alij citharam putant Harpam esse nostram, Hieronymi fortè verbis persuasi, qui citharam deltoti figura describit, cum chordis vigintiquatuor: ad quam accedit instrumentum illud, quod vulgò Virginale, & Clauecymbalũ nominatur, Gallis *Espineta*. Psalterium musicum est instrumentum ab Hebræis Nebel, aut (vt Chrysostomus annotat in librum Psalmorum) ναῦλα. ψαλμοκλυντον λύραν quidam dixit in illis versibus:

Cithara.

Testudo.

Clauecymbalum.

Psalterium.

—— τῦ πνεύματος
τὰ θεῖα τόξα καὶ βέλη τείνας
ὁ Δαβὶδ ψαλμοκινήτῳ λύρᾳ.

Describit autem Chrysostomus in Protheor. ad Psalmos ita: Psalterium instrumentorum vnum est, quæ fidibus tenduntur, sed erectum (eam enim ὀρθίυ μελῳδίας, quam Plutarchus Terpandro inuentori tribuit, significationem esse censet Iunius, quę rectis, non iacentibus aut obliquis fidibus editur) cuius sonus altrinsecus è superiore parte redditur. Habet autem decem verticilla, quæ in iugo ipsius vertuntur, totidemq; chordas sono disparest (hinc decachordi psalterij fit mentio in Psalmis) dextra autem plectrum tractabat, læua altrinsecus chordis oberrans per interualla, digitosq; frequenter transponens, vel grauem, vel acutum, mistumque sonum excitabat. Hactenus ille. D. Hieronymus Psalterium in modum Δ literæ compositum ait. D. Augustinus scribit, Psalterium habuisse superiore in parte sonorum lignum, quasi tympanum, cui neruorum series incumbat, vt meliorem sonum reddat, quod lignum in cithara inferius sit. Hinc fere statuere licet Psalteriũ esse Harpam, tametsi pluribus hæc instructa sit chordis. Alij instrumentum illud, quod

Harpa.

quod eodem ferè vocis sono Psalteriũ aut Psalterinum vocatur, esse existimarunt.

Nauliũ. Porrò νάβλιον, siue νάβλαν, vt Clemens, & ex eo Eusebius scribunt, vel ναῦλα, vt apud Plutarchum est, Hesychius ambiguè & citharam & psalterium exponit. Rursus organi genus musici aspero sono, quod Cappadocum inuentum esse voluerunt, vt Sidoniorum Sopatrus; Naulium dixit Ouidius illo versu:

Disce etiã duplici genialia vertere palma
Naulia, cõueniunt dulcibus illa modis.

Sãbuca. Sambuca triquetrum instrumentum, imparibus longitudine fidibus, σαμβύκη Athenæo, Nebrissensi Hispanicè vocatur *Campona.* Athenæus instrumentum esse acuti soni & argutum, tetrachordum scribit. Italicè *Sampogna.* German. *Leyre.*

Pãdura. Pandura instrumentum est triplicibus fidibus tensum.

Pectis. Pectis instrumentum musicum cum Psalterio commune quiddã habens, vsq; adeo vt psalterium interpretatus sit Apollodorus, Lydorum inuentum, teste Anacreonte.

Barbitõ. Barbiton siue barbitos lyricum instrumentum, plectro percuti solitum: cuius inuenti gloriam Terpandro tribuit Pindarus, vt Anacreonti Neanthes & Antipater. Martianus Felix multiformem barbiton dixit, ob varietatem, non formæ quidem, sed fortè sonorum. Strabo lib. 10. sambucam cum barbito eandem esse ait. Halicarnasseus βάρβιτα κέρκειν dixit, pro barbita plectris radijsq; percurrere. Quale nunc hoc, quod hic depictum cernitur, sit ex his enumeratis instrumentis, quisq; augurari potest: mihi sanè videtur psalterium.

II. STRABO lib 6. Geographiæ refert, Rheginum agrum à Locrensi dirimi fluuio, cui nomen Alex.

Cicadæ Locrẽses. Cicadas autem, quæ in Locrensi versantur ripa, sonantiùs stridere, cùm in Rhegino sint mutæ. Huius rei hanc esse causam coniectat, quòd

Cicadæ Rheginẽses cur mutæ. Rheginorum regio cùm sit vmbrosa atq; opaca, cicadarum pelliculas humore torpefaciat. Easdem in agro Locrensi, quòd sit apricus, Solis arefactas æstu, stridorẽ aptiùs emittere. Solinus c. 8. de Italia, aliam reddit causam fabulosam: Cicadæ, ait, apud Rheginos mutæ, nec vsquam alibi. Quod silentium miraculo est; nec immeritò, cũ viciniæ, quæ sunt Locrensium, vltra cæteras soniteut. Causas Granius tradit: cum obmurmurarent illic Herculi quiescenti, Deum iussisse, ne streperent. Itaq; ex eo cęptum silentium permanere. Hæc Solinus. De hac taciturnitate cicadarum vide etiam Plinium lib. 11. c. 27. & Pausan. lib. 2. de reb. Eliacis. Auget autem miraculum Rheginensium cicadarum, etiam fabulosè celebrata vocalitas vicinarum. Nam idem Strabo Timæum citat auctorem, quondam in Pythiorum certamine Eunomum Locrensem, & Rheginensem

Fons Emblematis ex Strabone. Aristonem in canendi certamen venisse, Aristonem Apollinem inuocasse Delphicum, vt sibi canenti foret auxilio, quòd à Delphis olim Rheginenses essent profecti. Eunomus respondit, Rheginensibus ne certandum quidem omnino de musica, apud quos cicada vocalissimum animal voce careret. Vtrisq; certantibus cùm in Eunomi cithara vna inter canendum chorda frangeretur, cicada superuolans astitit, & vocem alioqui defuturam suo cantu suppleuit. Atq; ita victor declaratus, statuam citharœdi posuit, cum cicada citharæ insidente. Sed cur non audimus ipsum Strabonem sua lingua loquentem? Sic enim ille: ἐδείκνυτο δ' ἀνδριὰς ἐν τοῖς λοκροῖς εὐνόμου τοῦ κιθαρῳδοῦ, τέττιγα ἐπὶ τὴν κιθάραν καθήμενον ἔχων. φησὶ δὲ τίμαιος πυθίοις ποτὲ ἀγωνιζομένους τοῦτόν τε καὶ ἀρίστωνα ῥηγῖνον ἐρίσαι περὶ τοῦ κλήρου. τὸν μὲν δὴ ἀρίστωνα δεῖσθαι τῶν δελφῶν ἑαυτῷ συμπράττειν· ἱεροὺς γὰρ εἶναι τοῦ θεοῦ τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀποικίαν ἐνθένδε ἐστάλθαι. τοῦ δ' εὐνόμου φήσαντος ἀρχὴν μηδὲ μετεῖναι ἐκείνοις αὐτοῖς τῶν περὶ φωνὴν ἀγωνισμάτων, παρ' οἷς καὶ οἱ τέττιγες εἶεν ἄφωνοι, τὰ εὐφθογγότατα τῶν ζώων, ὅμως εὐδοκιμεῖν, μηδὲν ἧττον τὸν ἀρίστωνα καὶ ἐν ἐλπίδι τὴν νίκην ἔχειν. νικῆσαι μέν τοι τὸν εὔνομον καὶ ἀναχθῆναι τὴν λεχθεῖσαν εἰκόνα ἐν τῇ πατρίδι, ἐπεὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα μιᾶς τῶν χορδῶν ῥαγείσης, ἐπιστὰς τέττιξ ἐκπληρώσειε τὸν φθόγγον. id est:

Statua Eunomi. *Ostenditur apud Locros Eunomi citharœdi statua, quæ insidentem citharæ cicadam habet. Scribit autem Timæus, aliquando in Pythiorum certamine illum vnà cum Aristone Rhegino venisse in contentionem, vter præmium sortiretur. Aristonem fusis precibus Delphorum ciues rogasse, vt sibi adessent: maiores enim suos ipsi Deo Apollini consecratos, & à Delphis Rhegiũ missum coloniam notat. Eunomum autem di-*

xisse illis, numquam de musica ab eorum primordio certamina fuisse, cum quidem apud eos cicada cunctorum animalium cantu suauissima omninò sonum non haberent. Nihilominus Aristonem spe victoriæ ad laudem assequendam strenuum: Eunomum tamen victorem declaratum, statuã, quam diximus, in patria collocasse. Cùm enim inter certandum chorda vna fracta defecisset, cicada superuolans adfuit, quæ supplementum vocis faceret. Hactenus Strabo. Certè hoc Epigramma Latio donatum, & aliquot versibus ab Alciato coercitum, legere est in sectione quarta Græcorum Epigram. titulo εἰς κιθαρῳδοὺς, quod huc ascribam.

Typus Emblematis.

Εὔνομον, ὦ πολλον, σὺ μὲν οἶσθά με, πῶς ποτ' ἐνίκων
σπάρτιν ὁ λοκρὸς ἐγὼ· πευθομένοις δ' ἐρέω.
αἰόλον ἐν κιθάρᾳ νόμον ἔκρεκον· ἐν δὲ μεσεύσᾳ
ᾠδᾷ μοι χορδὰν πλᾶκτρον ἀπεκρέμασεν.
καὶ μοι φθόγγον ἑτοῖμον ὁπανίκα καιρὸς ἀπῄτει,
εἰς ἀκοὰς ῥυθμὸν τὠτρεκὲς οὐκ ἔμενεν.
καί τις ἀπ' αὐτομάτω κιθάρας ἐπὶ πᾶχυν ἀνᾶσας
τέττιξ, ἐπλήρου τὠτρεκὲς ἁρμονίης.
νεῦρα γὰρ ἐξετίνασσον· ὅθ' ἑβδομάτας δὲ μελοίμαν
χορδᾶς, κἀν τούτω γῆρυν ἐκιχράμεθα.
πρὸς γὰρ ἐμὰν μελέταν ὁ μεσαμβρινὸς ὤρεσιν ᾠδὸς
τῆνο τὸ ποιμενικὸν φθέγμα μετηρμόσατο·
κἠ μὲν ὄκα φθέγγοιτο, σὺν ἀψύχοις τόκα νευραῖς,
τῷ μεταβαλλομένῳ συμμετέπιπτε θρόῳ.
τεῦνεκα συμφώνων μὲν ἐγὼ χάριν· ὃς δὲ τυπωθεὶς
χάλκεος, ἁμετέρας ἕζεθ' ὑπὲρ κιθάρας.

Eunomum, ò Apollo, tu quidẽ nosti me, quando vincebam
Patria Locrensis ego, interrogantibus autem dicam.
Æolium in cithara modum resonabam: at in medio
Cantu, mihi chordam plectrum suspendit [i. fregit.]
Et mihi sonum verum [i. paratum] quando occasio postulabat,
Ad aures numerorũ non verè reddebat.
Atq; [tunc] quædam vltrò citharę ad cubitum [siue iugum] exurgens
Cicada complebat veram harmoniam,
Neruos enim pulsabam; quando septimæ curam haberem
Chordæ, huius voce vtebamur.
Ad meum enim cantum meridiana è montibus cantatrix
Illum pastoriciũ sonũ accommodauit:
Et quidem cùm sonaret, vnà cùm inanimatis neruis
Mutato simul congruebat sono.
Huius rei caussa congruam habeo gratiam: sic autem formata [i. expressa cicada]
Aere, nostra sedet super cithara.

Eunomus hic ego, seu quo vici tempore, Apollo,
Locrensis: referã ijs, qui mea nosse volent.
Æolio vt modulo resonabam, in pectine tenta
Conticuit medio carmine fracta fides.
Me lyra destituit cũ non foret argo necesse,
Et mihi legitimos non dedit illa sonos,
Attamen ad cithara cubitum mihi sponte cicada
Adfuit, vt veram redderet harmoniam.
Chorda fatigabat me septima, quando repentè
Vox mea supplebat quomodocunque sonum.
Sed mihi cãtatrix venit de mõtibus altis,
Obtulit atq; suum meridiana sonum:
Egregiè reddens modulos, flectebat eosdem,
Exanimes neruos quodq; referret, erat.
Ergo habeo grates meritò; hincq; expressa cicada
Spectatur constans are super cithara.

Sãctius sic vertit, tantũ vt intelligi posset: *Versio Sãctij.*

Eunomus vt Parthin Locrensis carmine vici
Delphice seu: dicam ijs, qui mea facta rogant.
Aeolico cithara resonabam pectine cantũ,
Concentu in medio desilit vna fides.
Inde per attentas non ibat dulciter aures,
Legitimusq; mihi non erat ille sonus.
Tum cythara cubito sedit sis forte cicada,
Vt dulcem cantum conderet harmonia.
Fracta namq; fide rhythmum meditabar eundem
Supplere, & netes æquiparare vicem.

Ecce

Ecce mihi venit cantor de montibus altu
Æstiuus, dulces concinuitq; modos.
Extinctu qui voce leui sua carmina neruus
Aptabat, reparans qui periere tonos.
Propterea grates soluo tibi Delphice; nostraq;
Æneus hic cantor desidet in cithara.

Epigramma Pauli Silentiarij. Extat & aliud epigramma eiusdem ferè argumenti lib. 6. Antholog. tit. ἀπὸ κιθαρῳδῶν, autore Paulo Silentiario, quod tale est:

τὸν χαλκοῦν τέττιγα λυκώρει λοκρὸς ἀνάπτει
Εὔνομος, ἀθλοσύνας μνᾶμα φιλοστεφάνου.
ἦν γὰρ ἀγὼν φόρμιγγος· ὁ δ' ἀντίος ἵστατο πάρθυς.
ἀλλ' ὅκα δὴ πλήκτρῳ λοκρὶς ἔκρεξε χέλυς,
βραγχὸν τετριγυῖα λύρας ἀπεκόμπασε χορδά.
πρὶν δὲ μέλος σκάζειν εὔποδος ἁρμονίης,
ἁβρὸν ἐπιτρύζων κιθάρας ὑπερέζετο τέττιξ,
καὶ τὸν ἀποιχομένου φθόγγον ὑπῆλθε μίτου.
τὰν δὲ πάρος λαλαγεῦσαν ἐν ἄλσεσιν ἀγρότιν ἠχὼ,
πρὸς νόμον ἁμετέρας τρέψε λυροκτυπίης.
τῷ σε μάκαρ λητῷε τεῷ τέττιγι γεραίρει,
χάλκεον ἱδρύσας ᾠδὸν ὑπὲρ κιθάρας.

Quod ferè ad verbum sit sonat; versu autem hic expressit ipse Alciatus:

Æream cicadã Lycorei Locrensis suscitat
Eunomos, monimentum certaminis coronarum cupidi [id est, victoriæ assueti]
Erat autem certamen cithara: & contrarius stetit Parthys.
Sed cùm plectro pulsata resonaret Locrensis chelys,
Chorda lyræ stridens raucum sonũ edidit.
Hic claudicabat melos harmonia prius integros pedes habentis. [id est, perfectæ]
Delicatum admurmurans cithara insedit cicada,
Et absentis fidis sonum subiuit.
Namq; in saltibus resonabat rusticã echo,
Secundum legem pulsus lyra nostra mutabat.
Te, beate Latona sate, tua cicada ornat,
Æreum collocans cantorẽ super cithara.

Cęterùm de Eunomo Antigonus, Strabo, & Clemens Alexandrinus initio statim orationis, qua Gentes hortatur ad pietatẽ. Repete etiam prouerbia, *Acanthia cicada.* &, *Chorda vice.* &, *Ad fractam canis.* &, *Cicada vocalior.* Vide insuper Pierium lib. 26. Hierogl.

III. *LOCRENSIS Eunomus*] Locris regio proxima Phocidi, cuius populi Locri, siue Locrenses dicuntur. **Locris.**

Delphice Phœbe.] A Delphis Phocidis ciuitate Phœbus Delphicus dictus est, in qua nimirum oraculum fuit toto orbe celeberrimum. **Phœbus Delphicus.**

Palma signa] victoriæ suæ testem. Palmam signum esse victoriæ diximus alibi, & notius est quàm vt hoc loco repetatur. Plutarchus causam reddit: In certaminibus, ait, palmam signum esse placuit victoriæ, quoniam ingenij eiusmodi lignũ est, vt vrgẽtibus opprimentibusq; non cedat. **Palma signum victoriæ.**

Certabat plectro] Instrumento, quo fides plectuntur, hoc est, percutiuntur. Martialis:

Exornent docilem garrula plectra lyram.

Spartyn commissus in hostem] In aduersarium Spartanum, id est, Aristonem. *Spartyn*, Græcus accusatiuus. Græcum epigramma, vt habent vulgati codices, secutus Alciatus, in errorem potuit impingere. Quòd eò dico, quia vox, *σπάρτιν* videri suspecta non temere potest. Certè Sanctius ex secũdo hic adducto epigrammate emendat, *Parthyn.* Sic legendum putat Nicolaus Gulonius, literarum Gręcarum professor Regius:

πατρίδ' ὁ λοκρὸς ἐγὼ, &c.

pro eo quod diceremus, *κατὰ τὴν πατρίδα ὁ λοκρός.* sic enim recta erit carminis sententia, Eunomus enim Locrensis erat, non Spartanus: nisi fortè putet aliquis *σπάρτιν*, siue *πάρθυν* esse cognomen vel agnomen quoddam, atq; citharœdum illum fuisse binominem; quod nescio an debeam probare.

Trita fides] frequenti tactu attrita, & tandem rupta chorda.

Cœpit cum stridere] dissonare. Strideo seu strido propriè est funium, cùm sonũ edunt; interim tamen frequenter ad alia transfertur. Horat. lib. 2. Serm. Sat. 8. **Stridere.**

Stridere secreta diuersos aure susurros.

Bombo]

Bombus. *Bombo*] sono. Bombus sonus propriè, quem edunt apes. Transfertur etiam ad alios diuersos sonos, vt tubæ apud Lucretium lib. 4.

Cùm tuba depresso grauiter sub murmure mugit,

Et reboat raucum retrocita barbara bōbū.

Est autem factum per onomatopœiam ex sono βὸμ βὸμ. Hinc deducitur etiam Bōbarda, quasi bombizatio vel bombus ardens, vt Robertus Valturius putauit, lib. 10. de re milit. Bōbarda.

Argutans] suauiter canens. Cicadas stridere, & quasi cantus vocem sonoram edere, præsertim Sole æstuante, nemo non nouit. De his Virgilius in Culice:

Argutis & cuncta fremūt ardore cicadis.

Cicadis cur tributa canendi suauitas. *Suauis sese intulit ales*] Tribuunt antiqui poetæ cicadis canendi suauitatem, nescio ob quā causam: nam nostris locis & temporibus streperum & inamabilem edunt sonum. Homerus Troianos Oratores cicadis cōparat 3. Iliad. Et apud Theocritum in 1. Eidyl. pastor, qui Thyrsin commendare vult à carminis suauitate, meliùs eum canere quàm cicadas, rustica & pastorali simplicitate dixit. Quod si coniecturæ locus, illud ex fabula antiqua ortum trahere autumo: nam Philostratus in Apollonij Tyanei vita, & Plato in Phædro, à Musis cantum habuisse cicadas scribunt, dicente sic Socrate: Fertur olim cicadas homines fuisse ante Musas; natis deinde Musis, cantuq; monstrato, illorum nonnullos voluptate cantus vsq; adeo delinitos fuisse, vt canentes cibum potumq; negligerent, imprudenterque perirent: ex quibus deinceps cicadarum genus sit natum, cui Musæ hoc munus dederunt, vt alimonia non indigeat, sed absque cibo potuq; quamdiu vixerit cantet, postea verò ad Musas proficiscatur, quam quis hominum Musam hic colat renunciaturum: illasq; gratas reddit mortalibus, prout huius vel illius fuerint studio mancipati: Sicut amantes Erato, saltatores Terpsichoræ, philosophos Vraniæ, & sic deinceps. Meminit Cœl. Rhodigin. lib. 17. cap. 6. & Pierius lib. 26. Hieroglyph. Cicadarum fabula.

Quaq; allecta] illicio scilicet Musicæ.

Soni ad legem descendit] aptauit sese ad instrumenti musici concentum.

Ab altis Saltibus] à siluosis locis venit opem latura mihi Eunomo, relictis nemoribus, in quibus potissimum frequentia est cicadarum.

Ergo tua cicada] tibi sacra. Cicadas ob cantum Apollini sacras esse docet Aristophanes in Nebulis, vbi scholiast. οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες ἀνάκεινται τῷ Ἀπόλλωνι: id est: *Cicadæ propter musicam Apollini consecrantur.* Tradunt nonnulli aues omnes canoras Musarum volucres appellari. Sed hæc iam dicta fuerūt Embl. 180. Cicada Apollini sacra.

O sancte] Phœbe.

Vt firmus stet honos] Ne tanti miraculi memoria temporis vetustate deleretur, citharam Apollini cum cicada ænea insidente consecrauit Eunomus; citharam enim Apollini ideo appingi, quod Musicę & carminum auctor sit, paulò ante diximus. Val. Flaccus lib. 5. sic:

Musarum chorus & citharæ pulsator Apollo.

Ad finem huius Emblematis Græci particulam post remā ita corrigit Gulonius:

τέττιγα συμφώνων μὲν ἔχω χάριν.

quæ lectio, vt facilior probatur.

Pro cithara] Ordo huius vltimi distichi est: *Ergo ò sancte Apollo, vt honos tua cicada stet firmus*, id est, sit perpetuus; *ipsa*, scilicet cicada, *sedet hic æneus fidicen*, id est, ex ære fusus fidicen, hoc est, tanquam fidicen: *pro cithara*, id est, super citharam. Nam voluit exprimere Græca ὑπὲρ κιθάρας. id est, *super citharam.* Vel expone *pro*, id est, ante, quod vsitatius est apud Latinos. Cicero 2. Philip. Hasta posita pro æde Iouis statoris. Idem pro Milone: Illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis.

IV. HVIVS narrationis ἐξήγησιν continet ἐπιγραφὴ, nimirum *Musicam Dijs curæ esse*: quod etiam significat Homerus Iliad. 1. cum induxit Deos citharæ vtentes post contentionem de Achille. Certè non modò paganorū scripta testantur, sed maximè libri sacri continent, quanta fuerit lege diuina Musicæ commendatio, vt 1. Reg. 16. & apud Regium Psaltem varijs in locis. Consule D. August. de Ciuit. Dei 17. cap. 14. Nam prętorquam quòd ipsius origo cœlestis est, semper habita fuit ars consummatissima, vt quæ corporis habitudines, animiq; affectus, ac mores hominum componit, ideoque tam turpe olim fuit Musicam nescire quàm literas. Interponebatur enim non modò sacris, sed & omnibus Musica commendatio.

omnibus solennibus, omnibusq; lætis vel tristioribus rebus. Nam vt in veneratione diuina psalmi & hymni, ita in nuptijs hymenæi, & in rebus mœstis threni siue lamentationes canebantur. Vnde etiam à sanctis Patribus in Ecclesia Dei hodie piè institutum, imò obseruari præceptum est, c. perlectis, 25. distinct. vt diuinæ laudes in celebrandis sacris cantu & psalmis, suauibusq; instrumentis peragerentur, nempe iuxta Dauidis exhortationem, qui vult regni & exultationis suæ nos esse participes: Sumite, inquit, psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara. Sed ad quid? Vt laudetis Dominum in tympano & choro, in chordis & organo: Laudate eum in cymbalis bene sonātibus. Idem Psalmista cùm ministeria domus Domini ampliaret, cantores instituit. 1. Paralip. c. 6. cantu siquidem fidelium deuotio excitatur, cùm huiusmodi consonātiæ auditum demulceant, & psallentium Deo animos torpere non sinant. Extrauag. Docta sanctorum, de vita & honest. cleric.

Musicæ vires.

Laudes enim diuinæ præcipuus Musicæ finis esse debet, cui alter annectitur, animū demulcere, & humanas sollicitudines exuere, quibus subinde depositis expeditius animus ad diuina transfertur. Siquidem Musica penè infinita est, nec vllo ingenio exhauriri potest, quippe ea cœlestia temperantur, mundana siue humana reguntur, animus eleuatur, & à curis eximitur, exterminantur sollicitudines, & participatione lætitiæ & quietis exultatione quadam in Deum mentes humanæ ad Angelorum societates traijciuntur. Sensibus voluptatem conciliat, naturæ harmoniam, & intellectui beatitudinem quandam elargitur.

Musica laborū lenimen.

Sanè laborum quoddam solatium & lenimentum Musicam esse, ecquis est, qui inficias ire possit? Nam & ipsi agricolæ rudes & callosi, æstiuo Sole labores alioqui intolerabiles siluestri musa & cantu attenuant: & rustica anus, quæ antelucanis horis nere aut lanam ducere numquam cessat, cantando omnia facit leniora. Ipsa etiam Musica post imbres & turbulentissimas tempestates fluctuantibus nautis portus, peregrinantibus & fessis meta ac requies, vinctis & carcere conclusis pro libertate est. Sed & ipsis etiam infantibus Musices vsum à natura insitum videas, cū horum vagitum ad nutricis cantum sedari certum sit. De Musicæ porrò vtilitate, excellentia & laudibus plura habentur apud Athenæum lib. 12. cap. 4. & lib. 14. c. 11. Macrobium lib. 2. in somnium Scip. Ciceronem 1. Tuscul. quæst. Cassiodorum Variar. 2. epist. 40. Scripsit etiam Plutarchus elegantem commentarium de Musica: cuius vires quoque attingit posteriore de fortuna & virtute Alexandri, & de cohibenda iracundia. Ex neotericis consule Chassanæum in catalogo gloriæ mundi part. 10. consid. 51. Philip. Camerarium Oper. succis. cap. 18. Balthasar. Castilionium in suo Aulico, lib. 1. Lilium Gyraldum de hist. poet. dialog. 1. Guidonem Pācirollum Rerum memorand. lib. 1. & omninò Rodericū à Castro in suo Medicopolitico lib. 4. cap. 14. 15. & 16. Hisce adde, quæ de Musica, & in quo eius cum re militari sit commercium, Robert. Valturius tradidit lib. 2. de re milit. c. 4. Si quis plura volet, ad illustrationem huius Emblematis conduxerit fortasse legere Plutarchi tractatum de Animæ procreatione, ad finem. Sed vide num huc conciliare possis Strabonis illud ex lib. 10. εὖ μὲν γὰρ εἴρηται καὶ τοῦτο, τοὺς ἀνθρώπους μάλιστα μιμεῖσθαι τοὺς θεοὺς, ὅταν εὐεργετῶσιν· ἄμεινον δ᾽ ἂν λέγοι τις, ὅταν εὐδαιμονῶσι. τοιοῦτον δὲ τὸ χαίρειν, καὶ τὸ ἑορτάζειν, καὶ τὸ φιλοσοφεῖν, καὶ μουσικῆς ἅπτεσθαι. Rectè *quidem dictum est, mortales tum maximè Deos imitari, quando benefici sunt: rectius verò quis dixerit, cùm beati fuerint. Quod ipsum est gaudere, festos dies agere, & philosophari, & Musicam attingere.* Sed nimis fortasse verbosè hactenus: finio, vbi priùs breuissimè tetigero documēta, quæ nobis præsens suppeditat Emblema.

Aceruus documentorū, quædā ex hoc Emblemate eruuntur.

Et primùm quidem, apud veteres Musicam in magna laude habitam fuisse, & eius vsum in magnis quibusq; conuentibus, conuiuijs, sacrificijs prosecutum. Deinde illos, quamquam vera Dei cognitione destitutos, putasse tamen quædam esse numina, quorum opem in rebus aduersis se spectabant impetraturos: vtq; hominum multæ variæq; conditiones essent, sic peculiares esse Deos, credidisse. Præterea ijs, qui temeraria quadam proteruia contenderēt, & suis æqualibus debitam omnem laudē eripere conarentur, sæpenumero malè cedere: ijs verò, qui modestè de se sentirent, Deum vltrò frequenter occurrere, adeò

vt præter omnium spem de fortioribus victores euadant. Adhæc prodigia quædam & quasi arcanorum suorum recessus, Deum in rebus penè omninò desperatis ostendere, vnde memoria sempiterna transmeet ad posteros. Multò etiam plura sunt reconditioris sensus in hoc Emblemate, si singula diligentiùs appendi liceat: nempe æmulationem rerum honestarum incendere vires ingenij ad gloriam aucupandam. Inter pares porrò æmulationem inflammari, cùm nemo sit, qui ingenio velit cedere; & nonnunquam inter eos, qui patria sunt dispares, vehementius excitari studium. Insuper garrulam & stridulam cicadam garrulo fidicini opem insperatã tulisse, & fiduciam iuuisse. Denique pro impetrata ope Deo grates habitas, vt in casu sanè difficili. Claudius Minos id opportunè flectit in discordes ac funestas procerum Galliæ rixas, specie religionis excitatas; nam post occisionem Principis, non cicadæ è solo natæ, sed vnanimis nobilium cętus harmoniam suppleuit impeditam & interturbatam, fidemq; concordem dedit, qua saluti Galliarum & nutanti imperio succurreretur. Vnde idem exclamat:

Gallia discors pacificata.

——Deus nobis hæc otia fecit:
Namq; erit is nobis semper Deus.

Littera occidit spiritus viuificat.

EMBLEMA CLXXXVI.

VIPEREOS Cadmus dentes vt credidit aruis,
Seuit & Aonio semina dira solo:
Terrigenum clypeata cohors exorta virorum est,
Hostili inter se qui cecidere manu.

Euasere

Euaſere, quibus monitu Tritonidos armis
Abiectis data pax, dextraq́ iuncta fuit.
Primus Agenorides elementa, notasq́ magiſtris
Tradidit, ijs ſuauem iunxit & harmoniam.
Quorum diſcipulos contraria plurima vexant,
Non niſi Palladia quæ dirimuntur ope.

COMMENTARII.

I. VIR habitu militari conſpicuus, è ſemicinctio ſuo dentes draconis, iuxta ſe occiſi & proſtrati ſeminat in agrum aratum, ſuſpenſo aratro. Sed vide mihi hic & ride proportionem dentium & draconis, cornua dicas potius.

II. *Titulus Emblematis.* TITVLVS Emblematis ſumptus eſt ex D. Paulo 2. epiſtola ad Corinthios, cap. 3. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. id eſt: *Litera occidit, ſpiritus autem viuificat.* Cuius ſententiæ variæ ſunt expoſitiones. Sunt enim qui literam interpretentur veterem legem, ſpiritum verò nouam. D. Auguſtinus librum ſcripſit de ſpiritu & litera. Nos verò ſubmiſſius incedemus, & totum epigramma pingui (quod aiunt) Minerua exponemus. *Spiritus & litera quid.* Literam pro ipſa ſcriptura accipio, ſpiritum pro ſenſu in ſcriptura comprehenſo. Pinguius adhuc dicam. Literam voco illos, qui nullam ſcientiam deguſtarunt, nullis ſe optimis diſciplinis tradiderunt excolendos, ſed Grammaticis nęmijs armati de conſtructione verbi vel aduerbij horrendas mouent tragœdias, & circa literam ipſam digladiantur. Spiritum verò intelligo illos, qui non tantùm quid verba ipſa ſonat, quantum quid habeant myſterij, mentis acie conſiderãt, qui verè docti ſunt & ſapientes. Sed quia poſtea plura hac de re dicenda ſunt, nunc *Cadmi hiſtoria.* Cadmi fabulam enarremus. Is Agenoris Phœnicum regis filius, à patre miſſus in remotas terras Europam ſororem quæſiturus, iuſſusq́; Phœniciam nõ redire prius quàm illam vnà ſecum reduceret, Apollinis oraculum dicitur adijſſe, vt quid ſibi eſſet agendum, certò noſſet; eumq́; reſponſum habuiſſe, vt indomitæ bouis ductum ſequutus, ibi tandem ſiſteret, ſedemq́; figeret, quo loco illa procumberet. Itaque oraculo paruit, Thebas Bœotias condidit, Harmoniam Martis ex Venere filiam duxit vxorem, Draconem Caſtalij fontis cuſtodem Marti ſacrum interfecit, cuius dentibus (ſuaſu Palladis) humo, vt ſata quædam mãdatis, armatorum militum legiones prodiere, quæ ſe mutuò confecerunt, demptis quinq; reliquis, qui Palladis conſilio fœdus & pacem inierunt: quibus ita tandem conciliatis, & quaſi aliquo certo fœdere ſociatis, auxilium Cadmo tulerũt in Thebis inſtaurandis. Ex quo factum, vt poſt aliquantum temporis in numeroſum populum excreuerint, totamq́; Græciam ſuo genere & præclarè geſtis compleuerint. Sed de fabula plus ſatis. Hiſtoriam fuſius 3. Transformationum Ouidius eſt proſecutus: itẽ Parœmiographus in adagio, *Bœotica auris.* & in doctiſſimo libello de recta Latini Græciq; ſermonis pronunciatione. Sic igitur ille ibi: Narrãt Cadmum literas à Phœnicibus primum inuexiſſe, eam rem fabula notatam, quæ fingit illum ſerpentis extincti dentes in terram ſeminaſſe, ex hac ſemente ſubitò duas galeis & haſtis armatas acies exortas, quæ ſe mutuis vulneribus cõfecerint. Atqui demiror, quid hæc fabula faciat ad literas. Vr. Dicam, niſi moleſtum eſt. L. Imò percupio, ſi graue non eſt. Vr. Inſpexiſtine vnquam os ſerpentis? L. Nec cupio quidem. Vr. Mortui inquam. L. Ne mortui quidem. Vr. Si inſpicias, numeresque ſupernos & infernos dentes, tot reperies, quot literas primùm attulit Cadmus. L. Quot. Vr. Sedecim, ni fallor. Otioſæ ſunt autem ſicut natæ ſunt ordine poſitæ, diſſipantur, ſeminantur, atq; ita demum plures numero, varieq; digeſtæ viuunt, agũt, pugnant. *Cadmi mythologia.* Id ſi non credis, conſidera qua ſtrage ſe viciſſim conficiunt hodie, qui literas profitentur. Et ſermonem à ferendo dictum aiunt Grammaticorum filij. Habes Cadmeæ ſerpentis allegoriam: nunc excutiam ſcrupulum, qui, vti coniecto, v-

rit te. Tonorum ac ſpirituum notulas imaginarias eſſe lanceas & galeas exercitus. L. Rectè diuinas. Vr. Imò partes elementorum ſurſum eminentes talium rerum ſpeciem præbent. Et ſi diligentius contemplere, videbis illic non ſolùm lancearios ac leuis armaturæ milites, verùm etiam cataphractos, clypeis, enſibus, ac balliſtis inſtructos. Verùm harum rerum imagines melius exhibent Hebræorum elementa, à quibus profectas fuiſſe literas noſtras cũ ipſis figuris, non abſurdè quibuſdam videtur. Hactenus Parœmiographus. Non hic mihi tacendus eſt Auſonij elegantiſſimi poetę nodus de Cadmi filiabus, qui ſic canit:

Auſonij ænigma.

Aut adſit interpres tuus,
Ænigmatum qui cognitor
Fuit meorum, cùm tibi
Cadmi nigellas filias
Melonis albam paginam,
Notasq; furua ſepia,
Cnidiosq; nodos prodidit.

Cadmi filias literas vocat: Melonis paginam papyrum Niloticam, (nam Nilus dictus fuit Melo veteribus Latinis Græcæ linguæ nondum aſſuetis, vt ſuprà monuimus) notas ſepiæ atramentum, Cnidios nodos calamum: quæ ſingula latiùs explicat Politianus Miſcell. cap. 39.

III. *VIPEREOS dentes &c.*] ex quo tempore Cadmus dentes inſeuit, vel humo tanquam ſemen mandauit. Vipereos autem dentes dicit, pro ſerpentinis, συνεκδοχικῶς ſpeciei pro genere. Totam verò hanc narrationem eleganter retulit Ouidius lib. 3. Metamorph. vt dictum.

Aruum. *Credidit aruis*] mãdauit ſolo. Propriè, aruum enim dicitur id quod aratum, necdum eſt ſatum, debuit autem prius arare terram, quàm dentes diſſeminare.

Aonia. *Aonio ſolo*] in Græcia. Aonia dicta Gręcia ab Aone Neptuni filio, rege Bœotiæ.

Semina dira] pernicioſa. Vel quia progerminatura exercitum in ſe ſæuientem: vel quod ij dentes ſocios Cadmi aquatum profectos laceraſſent. Ouidius vocat *mortalia ſemina*.

Terrigenum clypeata cohors &c.] inde bellatorum armis inſtructorum cohors prodijt, qui ſe mutuis vulneribus confecerunt. Sic Ouidius:

——creſcitq; ſeges clypeata virorum.

Monitu Tritonidos] ſuaſu Palladis. Ouid.

Is ſua iecit humi monitu Tritonidis arma.

Cur verò Pallas dicatur Tritonis, vel Tritonia, dictum eſt Emblem. 1.

Primus Agenorides &c.] Agenorides, id eſt, Cadmus Agenoris filius, qui è Phœnicia in Græciam literas attuliſſe fertur. Lege Plinium lib. 7. cap. 56. Solinum cap. 13. Cæterum de literarum inuentoribus ſatis controuerſum eſt à ſcriptoribus. Communiter creditum eſt à Phœnicibus primùm has fuiſſe inuentas, vt Antonius Thyleſius refert lib. de colorib. cap. 13. idque nõ obſcurè innuere videtur Lucanus lib. 3. vbi ita canit: *Literarũ inuentores qui.*

Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Ob id etiam Zeno in epigrammate:

Οἶδε πάτρα φοινίασσα τίς ὁ φθόνος οὗ ῥ᾽ Κάδμος
Κεῖνος ἀφ᾽ οὗ γραπτὰν ἑλλὰς ἔχει σελίδα.

Nouit patria Phœniſſa quænam inuidia, vbi & Cadmus
Ille, ex quo ſcriptam Græcia habet paginam.

Plinius quoq; lib. 5. c. 12. & 19. Syriphœnicibus quinq; hæc eximia videtur accepta ferre, nempe literas, ſiderum cognitionem, nauigandi induſtriam, militiæ diſciplinam, & frequentem vrbium extructionem. Scribit tamen Alexander ab Alexandro lib. 2. Genial. dier. cap. 30. Phœnices animalium figuras literarum loco lapidibus inſculpſiſſe; per eaſdẽ & Ægyptios mentis ſuæ ſenſus effinxiſſe primùm, & antiquiſſima monumenta mandaſſe literis. Quo etiam alluſiſſe videtur Lucanus lib. citato, illis verſibus: *Ægyptiorum literæ.*

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & ſaxis tãtum volucresq; feraſq;
Sculptaque ſeruabant magicas animalia linguas.

Alij Aſſyrios, nonnulli Iones, alij alios earum auctores faciunt. Cornelius Tacitus lib. 11. Annal. meminit Cadmi vt literarũ inuentoris apud Græcos. Alluſit etiam Plutarchus ad fabulam Cadmi, qua dicitur ſerpentis dentes proſeminaſſe, initio diſputationis, Cur oracula dare Pythia deſierit. Sed fortaſſe conduxerit ſtudioſos euoluere eiuſdem Sympoſiac. 9. quæſt. 3. & 4. quo loco quęrit, cur A, literarum prima

ma sit accepta. Vide Politian. Miscel. cap. 39. & doctissimum opusculum Otthonis Heurnij de barbaricæ Philosophiæ antiquitate, lib. 1.

Elementa notasq;] literas.

Iis suauem iunxit & harmoniam] fecit vt consonantes cum vocalibus ingenioso & suaui concentu inter se iungerentur, & quasi sociarentur, ad enunciandas quasdam mentis notiones. Vel, vt disciplinę liberales haberent inter se commune quoddam vinculum, vt quasi mutuum auxilium sibi præstarent: est enim omnium artium præclara quędam harmonia, quamquam singulæ præceptis distinguantur. Allusit autem procul dubio hic Alciatus ad Harmoniam Cadmi coniugem, Martis ex Venere filiam, de qua Hesiodus in Theogon.

Harmonia Cadmi uxor.

ἁρμονίην θ' ἥν κάδμος ὑπέρθυμος θέτ' ἄκοιτιν.

Harmoniam Cadmus iunxit sibi fœdere lecti.

Quorum discipulos] Intelligere videtur Philosophorum principes, ex quorum disputationibus hausta est omnis liberalis doctrina.

Contraria plurima vexant] altercātur inter se, dissentiunt opinionum conflictu, seq; contrarijs sententijs oppugnant.

Non nisi Palladia &c.] quarum contentionum nullus finis, nisi Palladis interuentu, id est, sapientiæ ope, quæ isthęc dissidia omnia facilè tollit & componit.

IV. Επιμυθιον est elegantissimū, quo literatorum æmulationem, quæ sæpenumero rixarum plena esse solet, permultas vnà secum aduehere difficultates, & contentionum tricas arguit. Id quia non minus varium quàm ingeniosum sit, Cadmi fabulam per partes explicemus. Sati dentes labore Cadmi, literæ sunt per totam Græciam primùm sparsæ, quas ille ingeniosus & industrius admodum artifex Græcis ipsis primus tradidit. Quod omninò vel de sermone literarum monumentis comprehenso, vel de contentionibus hominum literatorum est accipiendum. Draconem primum παρὰ τοῦ δέρκεσθαι, id est, *acutissimè videre*, nominatum aliàs admonuimus: quo sapientiam intelligimus, & disciplinarum circulum literarum contentum monumentis. Nemo enim est qui nesciat, liberalem omnem doctrinam sermone vt plurimum & scriptis quacunque lingua communicari. Sermonem quidem à serendis verbis esse dictum Grammatici nos admonent; qui sermo, qua parte literis continetur, sedecim primùm characterum notis constabat, tot enim Draconis esse dentes asseuerant, qui naturæ arcana inuestigarunt: & ij quidem characteres non modò parum inter se consentiunt, sed & seipsos mutuò quasi tollunt: id est, coalescere, aut significare quicquam nō possunt, nisi quinque vocales adfuerint, quarum ope ac beneficio redeunt in gratiam, id est, articulatam orationem faciunt. Armatorum hastas & gladios possumus transferre ad accentuum vel spirituum sedes siue notas, quæ non nisi Palladis, id est, intelligentiæ beneficio, bene inter se componi & conciliari queunt. Vel hæ armatorum copiæ ex ijs dentibus ortæ, studiosorum quorundā factiones ostendunt, qui liuore quodam, & æmulatione grauiore moti, sibi mutuam inferunt internecionem, dum scriptis vltro citroque editis, vel etiam verborum cōcertationibus, id est, λογομαχίαις rixantur, suorum συνδρόμων, & eorum, qui versantur in eodē circo, laboribus detrahunt, eorumque doctrinam importunius vellicant. Vidit plus quàm satis est eius rei exempla nostra ętas, quæ vt politiorem concinnioremq; non modò artium, sed totius philologiæ tradendæ viam ac rationem summo Dei beneficio restitutam habuit; sic certè plura, & quidem nocentiora eo monstra parturijt, adeo vt vero verius dictum sit, *Vbi mel, ibi fel*: &, *Vbi vber, ibi tuber* succrescere. Porrò numerus perexiguus à Minerua sapientiæ Præside in gratiam redire iussus, & qui tandem in infinitum numerum excreuerit, studiosorum conditionem notat, qui cùm se mutuò iuuant, vberrimum doctrinę prouentum referunt: sed quàm pauci sint, qui animi candore & ingenuè id faciant, non est meum hoc loco dicere. Hanc fabulam ingeniosè & lepidè traducit Anulus in typographos Lugdunenses, refertq; dentes serpentis ad sedecim literas, quæ tot primùm fuerunt Cadmi tempore: ex quibus consonas sese interficere ait, quòd nihil virium habeant si singulæ spectētur, quinque vocales, quę per se vocem faciunt, quæque alijs soni vim communicant, referre quinq; milites, qui

Marginalia: *Sati dentes quid.* — *Draco vnde dictus, & quid significet.* — *Sermo vnde dicatur.* — *Hastæ, & gladij quid.* — *Inuidia literatorum.* — *Bartholomæus Anulus.*

qui mutuò in pacem conspirarunt: postremò typographum elementorum typos, quasi Cadmum serpentis dentes disseminare, quibus barbari ad vitæ cultum & humanitatem perueniant. Carmen Anuli hoc est:

Cui iaculum, iaculoq; animus præstantior omni,
Atque leoninum vis erat exuuium:
Cadmus Agenorides præstans facundia, & armis,
Vt iaculum penetrans, vt leo magnanimus,
Vexit in Europa literas Phœnicibus ortas,
In quibus humana circulus est Sophia:
Quarum quinq; (alijs se collidentibus vltrò)
Plena vocales integritate manent.
At terrestribus has animus inseuit, et artes:
Ciuiles homines fecit & ex rudibus.
Fictus ob hoc vigilis dentes sparsisse draconis,
Exq; satis natos dentibus esse viros:
Qui se occiderunt per mutua vulnera, tantùm
Post reliquos cæsos, quinq; superstitibus.
Ex quibus est hominum post multiplicata propago,
Qui primi Thebas incoluere nouas.
Huius ad archetypum, literas qui spargit in vrbe,
Quæ nomen, vires, stemma leonis habet,
Quiq; libris homines sapientes perficit: an non
Iure pari possit dicere chalcographus?
Semino serpentis dentes in pelle leonis,
Hoc est Lugduni, qui Leo Gallicus est.

Quamquam satis multa de seminatis à Cadmo dentibus adduxerim, vt nihil sit, quod studiosos remorari posse videatur, quia tamen iam ab instituta hac commentatione mihi proposuerim, nullam illustrandi Alciati materiam prætermittere, adijcio hic quod apud Isacium legitur, in hunc ferè sensum: Cadmus cùm draconem Martis interfecisset, aquam ad filiã * portantes, euulsos illius dentes seminauit, ex quibus procreati sunt armati viri: & à quibus aiunt Thebanos suum genus duxisse; quæ tamen fabulosa esse constat. Palæphatus Stoicus (frigidè quidem, sed tamen allegoricè) tradit Cadmum è Phœnicia venientem dentes elephantum habuisse, quibus humo mandatis, suppetias illi aduersus fratrem tulerunt. Sed Androtion historicus scribit, Cadmum cum quibusdam palantibus venisse Thebas. Existimat tamen idem Isacius, draconem illum prædonem fuisse, vel præfectum quendam, insidiatumque sacra facienti Cadmo, & aliquot ex suis socijs sustulisse: deinde Cadmum instructis militum ordinibus eundẽ draconem, & draconis socios interfecisse, quos dentes nominat, eò quod mordaces essent: ex ijs autem multos fudit, alios sibi affinitate iunxit. Porrò si hoc totum ad vim & virtutem Spiritus Dei traduxeris, nihil, meo iudicio, aberraueris; is enim sæpissimè vnico interiore afflatu id efficit, quod nulla humana argutia, nulla literata disputatio, nullæ Philosophorum rationes efficere vnquam possunt: argumenta enim argumentis refelluntur & refutantur, Spiritui autem diuino nemo resistere valet. Refertur in historia Tripartita, aliquot Episcopos cum quodam insigniter erudito contulisse, hoc agentes, vt illi Baptismum persuaderent. Cumq; in longum produceretur disputatio, nec philosophicis, nec argutis vllis rationibus quidquam proficeretur aduersus hominem ijsdem armis instructum, quidam ex Episcopis, vir pius, sed parum eruditus, assurgens breui sermone flexit hominem: Quid, inquit, credisne Dominum Iesum pro nobis factum hominem & cruci affixum? Cùm respondisset, se credere. Quid igitur, inquit, terimus tempus supervacaneis cauillationibus? quin potius imus ad basilicam, & illic accipis insignia principis & redemptoris tui? Assensus est, itum ad Baptismum, & disputatio versa in professionem. Postea rogatus, quomodo tam facilè cessisset vni imperito, qui à tam multis eruditis non poterat flecti? Donec, inquit, audiebam rationes humanas, humanis rationibus repugnabam: verùm simul atque audiui spiritum loquentem, cessi spiritui. Hanc deniq; de Cadmo fabulam aliò traduxit Dio Chrysost. orat. 23. quẽ consule, si vacat, nos enim ad sapientes festinamus.

Mythologia de seminatis à Cadmo detibus.

Spiritui diuino nemo resistit.

Dicta

Dicta septem Sapientum.

EMBLEMA CLXXXVII.

HAEC habeas, septem sapientum effingere dicta,
  Atque ea picturis qui celebrare velis.
Optimus in rebus modus est, Cleobulus vt inquit:
  Hoc trutinæ examen, siue libella docet.
Noscere se Chilon Spartanus quemque iubebat:
  Hoc speculum in manibus, vitraq; sumpta dabunt.
Quòd Periander ait, fræna adde, Corinthius, iræ:
  Pulegium admotum naribus efficiet.
Pittacus, at ne quid, dixit, nimis: hæc eadem aiunt,
  Contracto qui gith ore liquefaciunt.
Respexisse Solon finem iubet: vltimus agris
  Terminus haud magno cesserit ipse Ioui.
Heu quàm vera Bias, est copia magna malorum:
  Musimoni insideat effice Sardus eques.
Ne præs esto, Thales dixit: sic illita visco
  In laqueos sociam parra, meropsq; trahit.

COMMENTARII.

I. SEPTEM sapientum decantata apophthegmata totidem figuris exprimere licet, nempe Cleobuli mediocritatem, statera: Chilonis cognitionem suiipsius, speculo: Periandri moderationem iræ, pulegio: Pittaci prohibitionem luxus, gith semine minuto: Solonis considerationem finis vitæ, termino: Biantis copiam malorum, Sardo equite musimoni insidente (quod est muli genus ex Corsica, non maius capra, verum iniquæ mentis bestia) Thaletis dehortationem à sponsione, merope illaqueata, quæ cæteras aues in retia allectet.

II. *Septem Græciæ sapientes.* TANTA olim fuit septem Græciæ sapientum auctoritas, vt quicquid dicerent, haberetur pro oraculo. Quòd enim sapientiam omnem, quam profitebantur, actionibus honestis, laudeque dignis exercerent, omnia suæ sapientiæ capita paucis verbis sunt complexi, non longo disputationum circuitu, quam malebant rectè agendo perficere. Eorum ergo quæ vulgò circumferuntur symbola & apophthegmata certatim ab omnibus doctis excepta, sic sunt transmissa posteris, vt nulla lex sanctior, nulla vitæ regula probatior videatur. D. Augustinus de ciuit. Dei 8. & 18. eos ait claruisse post poetas Theologos, & vitæ genere laudabilia quædam hominibus præstitisse, nullumq; monumentum, quod ad literas attinet, posteris reliquisse, nisi quod Solon quasdam leges Atheniensibus dederit. Thales verò Physicus suorum dogmatum libros reliquerit. Horum apophthegmata permulti doctè copioseq; sermonibus illustrarunt. In Græcorum Epigrammatῶn collectaneis octostichon extat de septem horum sententijs insignioribus, & de cuiusq; nomine & patria, quod hic propter concinnitatem ascribere non grauabor. Adde quòd eædem ipsæ sint, quas Alciatus illustrat symbolis, vt Emblematis naturæ & decoro inseruiat.

Emblematis prototypus.

ἑπτὰ σοφῶν ἐρέω, κατ' ἔτος πόλιν, οὔνομα, φωνήν.
μέτρον μὲν, κλεόβυλος ὁ λίνδιος εἶπεν, ἄριστον.
χίλων δ' ἐν κοίλῃ λακεδαίμονι, γνῶθι σεαυτόν.
ὃς δὲ κόρινθον ἔναιε, χόλου κρατέειν περίανδρος.
πιττακὸς, οὐδὲν ἄγαν, ὃς ἔην γένος ἐκ μιτυλήνης.
τέρμα δ' ὁρᾶν βιότοιο, σόλων ἱεραῖς ἐν ἀθήναις.
τοὺς πλέονας κακίους δὲ, βίας ἀπέφηνε πριηνεύς.
ἐγγύην φεύγειν δὲ, θαλῆς μιλήσιος ηὔδα.

Nomina, dicta, vrbes septem canimus sapientum.
Optima mensura est, Cleobulus Lindius inquit.
Te cognosce ipsum, Lacedæmonis incola Chilon.
Quiq; Corinthius est, iram rege, ait Periander.
Pittacus at, ne quid nimis, effatur Mitylenis.
Atticus hinc Solon, uitæ, inquit respice finē.
Plena malorum cuncta, Bias canit vrbe Priene.
Non spondere, Thales Milesius vtile cēset.

Ausonius idem epigramma sic vertit, sed vno transposito in ordine versu:

Septenis patriam sapientum, nomina, voces
Versibus expediam, sua quemque monosticha dicent.
Chilo, cui patria est Lacedæmon, Nosce teipsum.
Periander, Trepidam moderare Corinthius iram.
Et Mitylenæis, Nimium nil, Pittacus oris.
Mensuram optimum, ait Cleobulus Lindius, in re.
Expectare Solon finē docet, ortus Athenis.
Plures esse Bias prauos, quē clara Priene.
Mileti fugisse Thales vadimonia alūnus.

Apud eundem Ausonium sapientum apophthegmata plura habentur, quæ partim infra afferemus, partim inde repete, vbi etiam ludum eorundem sapientum videre est. Nunc singula percurramus.

OPTIMVS in rebus modus est] ἄριστον μέτρον ἐν πᾶσιν. *Optima mensura*, vel, *optimus modus in omnibus*. Phocylides: πάντων μέτρον ἄριστον. *Omnium modus optimus*. Pindarus etiam in Pythijs hanc sententiam expressit: χρὴ δὲ καθ' αὐτὸν αἰεὶ πάντος ὁρᾶν μέτρον. Idem habet & Hesiodus 1 ἔργων. III. *Modus optimus.*

μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Mensuram serua, modus in re est optimus omni.

Cleo-

Cleobulus. *Cleobulus*] Cleobulus siue Cleobolus Euagoræ filius, ex vrbe Lindo Rhodi insulæ, robore & pulchritudine corporis eximius, è Lindo in Aegyptum philosophandi gratia profectus fertur. Extat breuis eius epistola ad Solonem, apud Laertium. Filiam habuit Cleobulinam, virginem doctam. Decessit annos natus 70. Diogen. Laertius & Suidas.

Hoc trutina examen] Ad designandum συμβολικῶς, modum esse optimum in rebus omnibus, trutina vel lanx adhibetur, ea enim quæq; ponderantur. Persius Satyra 1.

——examenve improbum in illa
Castiges trutina.

Examẽ. Est autem examen trutinæ stylus in lance siue statera, qui eò exit, quò pondus vergit: aliàs dicitur bilancis lingua seu lingula, aliis æquamentũ, aliis libramentum, aliis æquilibrium & trutina.

Nosce teipsum. *Noscere se*] Sententia est Chilonis, γνῶθι σεαυτὸν. *Nosce teipsum*. Hanc tribuit Aesopo Plutarchus ad finem Symposii septem sapientum. Ouidius ad Pythagoram auctorem refert. Platonicus Socrates ab Apolline profectã arbitratur. Diogenes Thaleti tribuit: Apud eundem Antisthenes Phemonoæ ascribit, cæterum Chilonem vsurpasse. Sunt qui ex Homero, tanquam Oceano, sumptam existiment. Meminit huius Cicero lib. 3. ad Q. Fratrem. Vide Plinium lib. 7. cap. 32. & adagium, *Nosce teipsum*.

Chilon. *Chilon.*] Lacedæmonius fuit Ephorus, qui magistratus à tribunatu plebis Romano non multum differebat. Fuit pauciloquus, in sermone concisus, quod ei fuit patrium. Hinc enim Laconismus. Elogio proditum est, septem aliorum fuisse sapientissimum. Eius funus, cum victore Olympiæ filio, gaudio expirasset, tota Græcia prosecuta est.

Hoc speculum in manibus] Apophthegma *Nosce teipsum*, per speculum ostẽditur. Sed quid speculum cum sui cognitione? Inuenta sunt specula, inquit Seneca 1. quæstionum naturalium, c. 17. vt homo se ipse nosceret. Multa ex hoc consecuta: primò, sui notitia, deinde & ad quædam consilium: formosus, vt vitaret infamiam: deformis, vt sciret redimẽdum esse virtutibus quicquid corpori deesset: iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi: senex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. At hoc rerum natura facultatem nobis dedit nosmetipsos videndi. Hæc ille.

Speculi vtilitas.

Perian-der. *Quod Periander ait*] Periander Corinthiorum tyrannus, Cypselo patri in regno successit, regnauit annos quadraginta. Crudeliter, & in magna suspicione agebat, stipatus semper militibus, ociosos & oscitantes in foro vsq; formidans. Quapropter assiduè erat in bellis, præsertim naualibus. Dicitur & Isthmum voluisse perfodere: & vxorem adeò dilexisse, vt etiam cum mortua concubuerit. Vnde ob incestus, & immodicam iracundiam, quodq; ciuitatem auro spoliarit, plerique negant hunc fuisse vnum è septem sapientibus, sed alterum quendam nomine Periãdrum, Ambraciæ natum.

Iram fræna. *Pulegium admotum naribus*] Periãder Corinthius in ore habebat, τῆς ὀργῆς ἀπέχεσθαι. *abstinendum ab ira*. Quod fræno ori admoto intelligi datur apud quosdam scriptores. Sed hic pulegium adhibetur, quod per inferiores partes bilem purgat, & admotum naribus medetur lipothymiæ. Vide Plin 20. cap. 14. & lib. 26. c. 9. & ea, quæ de pulegio diximus Emblemate 16.

Pittacus. *Pittacus*] Hiradio patre Thrace natus, vir amans libertatis, iustissimus & fortissimus.

Ne quid nimis] Pittaci Mitylenæi dictum egregium est, μηδὲν ἄγαν. *Ne quid nimis*. &, γνῶθι καιρὸν *Nosce tempus*. quorum altero mediocritatem, altero tempus esse cognoscendum, id est, temporis habendam esse rationem admonebat. Hoc dictum, *Ne quid nimis*. Diogenes Pythagoræ

Ne quid nimis. ascribit, Aristoteles 3 Rhetor. Bianti. Sunt qui Thaleti, sunt qui Soloni id tribuant. Plato quodam loco ex Euripide citat. Vide prouerbium, *Ne quid nimis*.

Gith. *Qui gith ore liquefaciunt*] Symbolum mediocritatis est gith, semen nigerrimum optimumq; odoris excitatissimi, quo minimo sumpto in cibis, dat saporis gratiam, largiùs autem venenum exhibet. Gith, & nigella, & papauer nigrum plerisque Latinis idem sunt, Græcis Melanthion & melanspermon, à nigro seminis colore. Vide Plinium lib. 19. cap. 8. & lib. 20. cap. 17. Dioscorid. lib. 3. Columel. lib. 7. Offi-

cinæ (inquit Ruellius lib. 3. cap. 51.) Nigellam Romanam appellant, rura nostra Poyuretam, quasi piperacem dicunt, quod odorata piperis modo referat acrimoniã, aut quia piperis vice in multis vtantur. Ibidem plura, vbi contendit gith non esse, quam nigellam (Hispani Neguillam, & Axenus) cognominant: in qua opinione etiam est Anton. Nebrissensis in suis Quinquagenis. Nam nigella est in zizaniorum genere, gith verò inter fruges numeratur. Vnde Ausonius in monosyllabis:

Est inter fruges morsu piper æquiparans gith.

Cùm igitur gith piperis saporem reddat, non potest ita facilè in ore contineri, præcipuè liquefactum, nam corrugare facit os & nares. Vnde Plautus in Rudente:

Os calet tibi num gith frigidefactas?

Solon. *Solon.*] In Salamine insula natus, quæ iuris erat Atheniensium, parentibus nobilissimis ortus, leges Draconis sanguine, non atramento scriptas mitigauit, alijs promulgatis certè mitioribus, toto orbe celebratis. Florebat tunc in Repub. Pisistratus, Solonis æmulus: illius igitur eloquẽtia plus potuit apud populum, quàm huius sapientia. Cessit sponte Solon tyrannum fugiens, primùm in Ægyptum, deinde in Cyprum, postremò ad Crœsum, inde in Ciliciam profectus est. Decessit in Cypro annorum 80. mandauit ossa Salaminem transferri, ibique per regionem proijci ac dissipari, ne Athenas inferrentur; quoniam discedens iureiurando ciues adegit, non antiquaturos leges suas donec rediret. Vide Plutarchum & Diogenem, & quæ Emblemate 158. de Solone dicta sunt.

Respice finem. *Respexisse finem*] Τέλος ὁρᾶν μακροῦ βίου. *Finem breuis æui spectandum.* Nullum ante mortem beatum dicendum, sed expectandum vitæ finem dicebat, quod Ouid. 3. Transformat. retulit his verbis:

——scilicet vltima semper
Expectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitũ nemo, supremaq; funera debet.

Vide adagium, *Finem vitæ specta.*

Vltimus agri terminus] Dictum Solonis effigie termini designatur, de quo satis multa diximus Emblemate 158. quo nimirum pacto solus in Capitolio Ioui noluerit concedere locum.

Heu quàm vera Bias] Bias Prienis vrbe Ioniæ natus, cuius integritas in iudicandis caussis in prouerbium abijt, vt dicatur, δικάζεσθαι Βίαντος τοῦ Πριηνέως κρεῖσσον. *In iudicando præstantior Biante Prienensi.* Cùm patriam captam fugeret, nihilque vt reliqui exportaret, roganti caussam, illud celebratum apud Cicer. in Paradox respondit: Omnia mea mecum porto. Diogenes Laertius lib. 1. Val. Maxim. lib. 7. & Gellius lib. 5. cap. 11.

Est copia magna malorum] πλείονες οἱ κακοί. *Plures mali.* quo taxabat Bias vitiorum inter homines omni parte scatentium multitudinem: quod figuratur per Sardum hominem musimoni insidentem. *Plures mali.*

Musimoni insideat] Musimones, asini, muli, aut equi breues, vt inquit Nonius. Vnde Lucilius: *Musimõ.*

Pretium emit qui vendit equũ musimonẽ.

Nascitur id animal in Hispania, sed maximè Corsica insula, non longè à Sardinia distante; non absimile est pecori, caprino villo, infirmissimo capite: quamobrem àuersum à Sole pasci cogendum. Vide Plinium lib. 8. cap. 49.

Sardus eques] Sardi deprauati & nefarij, sunt habiti. Consule prouerbium, *Sardi venales.* Quanquam Sanctio non placet in illo prouerbio doctissimus alioqui vir. Nam Sardos Sanctius non intelligit illos, qui habitant Sardis vrbem Asiæ, sed qui in insula Sardinia (quam Σαρδὼ appellat Stephanus) quę pestilens est, propterea quòd editissimos habeat à Septẽtrione montes, qui Boreæ flatus prohibeãt. Inde est quod Cicero monet Q. Fratrem, vt meminerit se etiam cùm rectè valeat, in Sardinia esse. Idem Cicero in 7. Epistol. volumine, ad Gallum scribens de Tigellio Sardo: Id ego, inquit, in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua. Et in eadem epistola: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem. Comparat etiam Martialis Sardiniam Tyburi, pestilentem saluberrimo loco sic: *Sardinia.*

Nullo fata loco possis excludere; cùm mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia est.

Pestilentem verò Sardiniam intelligunt propter Salpugam, formicæ genus venenatum, & Sardoniam herbam, quæ si edulio admisceatur, neruos vescentibus contrahit, & diducit ora rictu, sic vt morientes ridere videantur. vnde *Risus Sardonius*, est in prouerbio. Præterea est in ea vis taxi, *Sardinia cur pestilens.*

vnde

vnde mel inficitur. Cœl. Rhodigin. lib. 12. cap. 16. & lib. 20. cap. 19. in fine, in aerem noxium id referre oportere contendit. Cui apertè suffragatur Sillius Italicus:

Serpentum tellus pura, ac viduata veneno,
Sed tristis cœlo, & multa vitiata palude.

Ex dictis, meo iudicio, rectè interpretabere Horatium in 3. Satyra libri 1. cum inquit:

——Sardus habebat Ille Tigellius hoc.

nisi intelligas in nomine, *Sardus*, risum subesse: nec frustra nomen addidisse patriæ poetam. Nam & Glossularij ciuilis sapientiæ celebrant nescio quæ brocardica, vt hoc: Bonus præsumitur, qui est bonæ nationis: malus, qui malæ. Et illud,

Sæpe solet similis filius esse patri,

ad l. quod si nolit, 31. §. qui mancipia, ff. de ædil. edict. Et Horatius puellam commendans à genere, ait,

Crede non illam tibi de scelesta
Plebe delectam, neq; sic fidelem,
Sic lucro auersam potuisse nasci
Matre pudenda.

Sic igitur (vt ad rem) Sardus eques, id est, malus & improbus vir, insideat musimoni, pessimo iumento, erit depicta copia magna malorum.

Sponde, noxa præsto est. *Ne præs esto*] ἐγγύα πάρα δ' ἄτη. *Sponde, noxa enim præsto est*. Qui enim se vadem statuit, sibi seruitutem alteri libertatem parat. Clemens Alexandrinus 6. Stromat. Sponsionem esse noxæ filiam dicit (ex Thalete) sponsionis verò mulctã: id est ἐγγύα ἄτας θυγάτηρ, ἐγγύας δὲ ζαμία. Vide adagium, *Sponde, noxa præsto est*.

Thales. *Thales dixit*] Thales nobilissima ortus familia Mileti, Geometriæ & Astrologiæ peritissimus. Ab illo Ionica fluxit disciplina, sicut à Pythagora Italica. Excessit Olympiade 58 dum gymnicum certamen spectaret, æstu ac siti lapsus iam senex.

Parra, meropsq; trahit] Symbolum apophthegmatis Thaletis est parra, vel merops. *Parra.* Parra quidem auis est inauspicata, de qua Horatius lib. 3. Carm.

Impios parræ recinantis omen
Ducat.

Hæc alio nomine dicitur galerita & alauda. Oriente Syrio non apparet, donec occidat. Plinius lib. 11. cap. 37. & lib. 18. c. *Merops.* 29. Merops, qui & apiaster, quod apes comedat. Vnde & Cretensibus dicitur *Melissophago*, quasi apium gurges; & Neapolitanis *Lupo delle api*. Plinius lib. 10. cap. 33. Hæ itaq; aues religatæ visco aut retibus solent garritu cæteras sui generis aues allicere: quæ cùm fauere cupiant, illigantur & ipsæ, & capiuntur ab aucupe. Tales sunt etiam debitores, qui vt sese explicent irretitos, alios quos possunt fideiussores aucupantur.

QVIA hoc Emblema septem sapientum dictis dicatum est, nihil ab instituto exorbitare videor, si plurima alia eorum apophthegmata, quæ passim leguntur, huc quasi in fasciculum congeram, vt vno intuitu tot oraculorum (cur enim non appellem oracula sententias plenas prudentiæ & indubitatæ veritatis?) copiam studiosus lector habere queat. Ordine igitur iam posito incedemus, à Cleobuli sententijs exorsi. *Cleobulus Lindius*. IV. Virtuti proprium est omnem odisse nequitiam. Intende animum in res honestas. Hominum pleriq; imperitiam, verborumq; vanitatem sectantur. Noli esse suspiciosus. Multos libentiùs audias, quàm ipse multa loquaris. Multarum artium studiosus esse malis, quàm per omnem vitam rudis & expers literarum viuere. Pietatem cole. Nihil est precatione dignius. Parentes revereri æquum est. Non iure, sed patientia fortè à parẽtibus iniuriam vinces. Delectus arbiter, ex æquo & bono iudicabis, omnemq; ex animo oderis iniustitiam. Ad Remp. vbi accesseris, quæ optima & consultissima putabis, in medium consules. Quæ tibi nolis fieri, alteri ne feceris. Non aliter suscepta à te amicorum negocia curæ erunt, quàm si tua res agatur. Ne per animi impotentiam violentiamque quid facias. Contractas inimicitias maturè depone. Ætate, eruditione, vel opibus te inferiorem ne contempseris. Noli iniustè appetere quæ sunt aliorum. In ea demum Repub. bene viuitur, vbi ciues infamiæ potiùs, quàm legum & suppliciorum metu officium suum faciunt. Siue quis ex suo arbitrio, vel certis legibus Rempub. gubernat, modò nemini suorum familiariũ temerè credat, gloriam non pœnitendam paraturus videtur. Verborum leuitatem auersabitur, qui circumspectus & sapiens censeri vult. Mendax criminatio seu calumnia totam labefactat Rempub. Caue

Cleobuli Lindij sententia.

sis in alium proteruè maledicus. De quibusvis bene loquaris & sentias. Noli vulgò contemptis insultare, ne te illi vicissim odio prosequantur. Corpus & animum moderatis studijs oblectabis. Nullum periculum honestis in rebus detrectabis. Qui Reipub. aduersatur, eiusdem quoq; & hostem credito. Fortunæ vicissitudines æquo perferre animo noris. Ne prosperis fortunæ successibus efferaris, vel asperis casibus fractus, animum abijcias. Cæcos ad voluptatem animi impetus coerce. De bonis bene merere. Amicum tibi beneficio adiungere oportet, vt te impensiùs amet: inimicum verò sic tractabis, vt eum tibi aliquando amicum speres; cautio tamen hic adhibenda erit, vt illorum calumniam, horum verò insidias vitemus. Beneficij accepti memor esto. Optimè in ea viuitur familia, in qua plures dominum colunt quàm metuunt. Vt nemo auro onusta naui vectus mergi malit, ita in magnifica & splendida domo nemo libens manserit, vbi anxiè nimium, summoq; cum discrimine necesse sit viuere. Domus tuæ curam geres. Profecturus aliquò, expende primùm quid acturus decedas: domum verò reuersus, actorum rursus dictorumq; à te rationem exige. Vxorem genere & opibus parem delige, ne si potentiorem duxeris, pro affinibus dominos tibi sortiaris. Ne blanditijs, neue iurgio vxorem apud familiares excipias; eò quòd illud stoliditatis, hoc verò amentiæ specimen præ se ferat. Summa beneuolẽtia liberos complexus erudi. Filias domi habere, & instituere parentes æquum est, vt easdem adultas ætate virgines, & prudentes aliquãdo matresfamilias habere queant. In famulum ebrium non animaduertes, ne & tu quoque ebrius & parum sanè mentis habearis. Ausonius hæc etiam attribuit Cleobulo:

Quanto plus liceat, tam libeat minus.
Fortuna inuidia est immeritus miser.
Felix criminibus nullus erit diu.
Ignoscas alijs multa, nihil tibi.
Parcit quisq; bonis, perdere vult malos.
Maiorum meritis gloria non datur.
Turpis sæpe datur fata minoribus.

Chilonis Lacedæmonij dicta.

Chilon Lacedæmonius. Ne rerum futurarum prædictiones oderis. Interrogatus, quibus rebus esset occupatus Iupiter? Superbos, inquit, humiliat, & humiles exaltat. Ne te mortalium rerum pœniteat. Noli cupiditate tua quod fieri nõ potest, persequi. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Legibus obtempera. Sapientia in rebus obeundis vtare. Animi habitum, indolem, moresq; aliorum explora. Ne quem despicito. Interrogatus, quomodo periti differrent ab imperitis? Bona, inquit spe. Difficile est arcanum silentio premere, otium rebus honestis impendere, & illatam iniuriam æquo animo tolerare. Fratri publicis honoribus apud Lacedæmonios functo, sed iniquius ferenti, cur & ipse quoque se inter Ephoros, publicæ dignitatis & magistratus genus, conscribi non pateretur: Ego, inquit, iniurijs affici possum, tu verò non. Iustè tibi quod parasti, iustè possideas. Conciliare his, qui iniurijs afficiuntur. Calumnias oderis. Caue bis ne quid insolenter aut turpe facias. Se suosque obseruet quis potiùs quàm alienos. Interrogatus aliquando, quid esset difficillimum? respondit, seipsum nosse; singuli enim plerunq; proprio amore decepti, sibi plus æquo tribuunt. Cos arguit quale sit aurum, purumne an adulterinum, & aurum vicissim qualis sit cuiusq; animus. Ne cui malè miniteris, mulierum enim est. Homini ingenuo insultare præter decorum est. Ne lingua præcurrat mentem. Linguæ tuæ vbiq; sed potissimùm in conuiuio moderaberis. Ne inter pocula multũ loquaris, fieri alioqui nequeat quin pecces. Caue in vicinos dicas quæuis, ne & tu vicissim quod nolis audias. Hominem vita functum ne insecteris, quin potiùs omnibus ereptum vitæ calamitatibus, felicem beatumq; prædica. Rerum alienarum studiosos auersare. De suis infortunijs cuidam grauiter perturbato; Mitius, inquit, tua feres, si tibi illa esse cum reliquis mortalibus communia perpenderis. Libentius amicum infelicem, quàm felicem inuises. Ad amicum conuiuantem rarius, ad afflictum verò frequentiùs accedes. Cum infelice luctantem fortuna ne irriseris, ea enim omnibus æqualiter impendet. Animi bilisq; efferuescentiam coerce. Esto modestus & temperans. Damnũ turpi lucro præferas; illud enim breuem dolorem, hoc verò perpetuum cruciatum adfert. Tempori parce. Desertus ab omnibus, boni consule. Ne odio tuo

tub alios libenter offendas. Morum comitate placeas multitudini. Si vir fortis esse voles, dabis operam, vt miti placidoq; sis ingenio, quo te vicini colant potiùs quã metuant. Gressum ne habeas præ alijs concitatiorem & celeriorem. Ne inter loquendum gesticuleris digitis, vecordium enim est. Optimè regno præest, qui dat operam, ne vulgo terrori sit. Ea demum habetur felix Respub. in qua magistratus potiùs audit leges, quàm quid facundi & ingeniosi Rhetores postulent. Familiæ tuę summa vitæ integritate præeris. Ab Ausonio hæc quoq; Chiloni ascribuntur.

Nolo minor me timeat, despiciatq; maior.
Viue memor mortis, vti sis memor & salutis.
Tristia cuncta exuperans aut animo, aut amico.
Tu bene si quid facias, non meminisse fas est.
Quæ bene facta accipias, perpetuò memero.
Grata senectus homini, quæ parilis iuuētæ.
Illa iuuenta est grauior, quæ similis senectæ.

Periãdri Corinthij apophthegmata. Periander Corinthius. Meditare quidvis, exerce te in omnibus. Bona spe vtaris. Pietatem cole. Cogita te mortalem. Arcanum cela. Cum res & locus postulat, loquare. Tacenda ne elimines. Sapientum familiaritate vtitor. Loquere vera. Audi quæ te deceant. Filios erudi. Sic te in vita geres, ne quid te tuisq; progenitoribus indignū admittas. Seniorem reuerere. Si quid te perperam fecisse senseris, id quã primùm mutabis. Interrogatus, quid in re minima maximum esse censeret? In humano, inquit, corpore sapientiam. Voluptates fluxæ fragilesque sunt, virtus demum clara æternaq; habetur. Rogatus, quid esset libertas? Bona, inquit, conscientia. Quod rationi consentaneum est facito. Iustitiam sectare. Ne facias pridie, cuius te postridie pœniteat. Opportunitatem expecta. Contumeliam seu ferociam oderis. Ne prior iniuriam inferas. Morere pro patria. Tempori ne nimium tribuas. Illic largiaris, vbi aliquid vtilitatis expectes. Noli ad gratiam loqui. Opera amicorum libenter vtaris. Amicis eris oblectamento. Amico pauperi tam æquus eris, quàm diuiti. Sic oderis tanquàm amaturus (A. Gellius lib. 1. Noct. Attic. cap. 3. id Chiloni ascribere videtur) Illos, qui de te bene meriti sunt, honore affice. Beneficium repende. Tempera te à maledicentia. Ne sis animo tam abiecto, vt quacunq; re angaris. Ne quid auarè opum studio facias; oportet enim æquè vt tu, qui lucratus es aliquid, alios quoque aliquid lucrari. Quæstus ex re turpi res pessima, naturæ crimen, & thesaurus odiosus est. Mortuum ne irriseris. Calumniam oderis. Sic viuas, vt lauderis; sic morere, vt te beatum omnes prædicent. Satius est hominem auarum mori, quàm in egestate viuere. Ne tibi dolores cumules. Tui tuorumq; curam habe. Contentiones oderis. Bonos honore affice. Quæ honesta sunt laudabis. Caue gloria efferaris. Bona te spes habeat, sed mortalem te esse crede, & rebus tuis comparces tanquam immortalis. Omnibus placeto. Omnium moribus te accommodato. Concordiã foue. Comem te & affabilem præbe. Quiete & modestè viuere in primis laudabile habetur, intemperãter verò & temerariè, periculosum est. Supplicem tibi in gratiam recipe. Principem reuerere. Quod vel pactus, vel pollicitus es semel, seruato. Quem certò cognoueris improbum, in familiaritatem non admittes. Contine in officio oculos. Infamiam fuge. In rebus prosperis esto modestus, in aduersis compositus. Si quid præter sententiam acciderit, celato, ne inimicum tuum exhilares. Legibus antiquis, obsonijs verò recentibus vtare. Non tantùm animaduertendum est in eos, qui peccant, sed & illi, qui nocere iam parant, coercendi sunt. Da libera & innocua consilia. Maioribus cede. Magistratui obtempera. Tyrannide melior est populi principatus. Bene sese habet respub. in qua cæteris paribus virtus laudatissima, improbitas verò maximè detestabilis censetur. Qui regnum sibi stabile & firmum esse volet, huic necesse est beneuolentia sibi potiùs, quàm vi & armis populum adiungere. Interrogatus, cur imperium non deponeret? Quoniam, inquit, voluntaria imperij abdicatio, ei qui necessitate coactus imperat, periculum creare solet. Ex bene natis & verè generosis liberos suscipito. Ausonius hæc Periandro tribuit.

Numquam discrepat vtile à decoro.
Plus est sollicitus magis beatus.
Mortem optare malum, timere peius.
Faxis vt libeat, quod est necesse.
Multis terribilis, caueto multos.

Si fortuna iuuat, caueto tolli.
Si fortuna tonat, caueto mergi.

Pittaci Mitylenæi sententia.

Pittacus Mitylenæus. Difficile est pietatem colere. Nihil vspiam firmum est, ac stabile permanet. Bene aliquid & solidè nosse difficile est. Phonaico dicenti, virum alibi quærendum esse frugi & bonũ: Etsi, inquit, diligenter quæsiueris, vix illum inuenies. Ante omnia Deum summa religione cole. Pietatem exerce. Parentes reuerere. Eisdem quouis officij genere, omniq; obsequio non pudeat inseruire. Cum parentibus non contendes, etiamsi id summo te iure facere posse confidas. Cùm hortaretur filium, vt patris arbitrio litem dirimeret, his verbis vsus est: Si causam sustinebis in iudicio deteriorem, damnaberis: sin pro te contra patrem valebit sententia, vel ob hoc ipsum dignus eris qui condemneris. Prudentis viri est, multò antequam ingruant pericula præuidere; fortis autem, quæ nunc adsunt mala, infracto præsentique animo perferre. Interroganti, quid sibi obscurum videretur? Quod futurum est, inquit. Cùm præclari quid instituis, nemini prædicito, ne si quid obstaculi interciderit, quò minus perficias, rideare. Rebus quibusdam aliquando frustratus: Dimidium, inquit, plus toto. Multa & multos libenter audias. Optima quæq; & discas & doceas. In sermone veritatem & fidem, in rebus autem obeundis experientiam, dexteritatem, beneuolentiam, & sedulitatem adhibeas. Rogatus aliquando, quid in vita esset optimum? Quod est, inquit, boni consulere. Stabilis est terra, instabilis verò & infida res mare. Ne quid illaudatum & improbum aut ipse designes, aut in alijs probes. Ne quibusvis temerè credideris. Victoriam oportet sine cæde & sanguine parare. Quod pignoris loco apud te depositum est, bona fide restitue. Si sponsor fias, haud longè aberit infortunium. Ne sis festinus ad loquendum. Interrogatus quid esset iucundissimum & gratiosissimum? Tempus, inquit. In amicum, neque etiam in inimicum fueris vnquam maledicus. Misera quædam res est & tristis inertia, perniciosa incontinentia, intolerabilis autem literarum inscitia. Ignauiam fuge. In vincula coniectum Alcæũ, quod rebellem filium à se occisum fateretur, liberum abire permisit, his verbis: Venia vltione est potior. Verecundiam sectare. Coniugatus ne sub imperio viuas vxoris. Vicini si te læserint, sufferto. Dissimula. Cùm Crœsus illi magnam vim pecuniæ daret: Non accipiam, inquit; nam quod mihi frater absque liberis decesserit, duplo plus opũ, quàm vnquam optarim, possideo. Paupertatem nemini exprobrabis, diuinam vltionem reueritus; nec si opibus abundes, te miserum esse simules, ne vulgo odiosus fias. Si quid deliquerit ebrius, duplici mulcta puniatur, vt ex eo cæteri in liberali conuiuio sibi ab ebrietate temperent. Inter amicos non eris arbiter. Magistratus virum arguit. Necessitati ne Dij quidem resistunt. Interrogatus à Crœso, imperiorũ omnium quod esset maximum? respondit, ligni picturati; leges innuens. Ea demum vrbs optimè se habet, in qua malis infamibusq; viris ad Rempub. accedere non licet. Summa cum laude in Repub. princeps erit, qui sedulò operam dabit, vt sibi potiùs quàm se omnes ciues metuant. Optima illic est disciplina familiæ, quæ nullis rebus superfluis eget, rebusq; necessarijs non indiget. Ausonius de Pittaci sententijs:

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.
Bono probari malo, quàm multis malis.
Demens superbus inuidet felicibus.
Demens dolorem ridet infelicium.
Pareto legi, quisquis legem sanxeris.
Plures amicos re secunda compara.
Paucos amicos rebus aduersis proba.

Solonis Salaminij præclarè dicta.

Solon Atheniensis. Virtutem in pretio habe. Disce quod iustum est. Deum honora. In rebus agendis voluntatem diuinam tanquam oraculum consule. Reuerere parentes, quos qui non aluerit, rebusque omnibus necessarijs iuuerit, fortunis euersis per omnem vitam inglorius viuet. Ne ius tuum aduersus parentes imperiosius vrgeas. Interrogatus, cur in parricidas lata lege non animaduertisset? Quia, inquit, nunquam credideram tam atrox crimen in Rempub. posse cadere. Ne consuescas iurare. Æqualitas contentiones dirimit. Studijs rebusq; honestis incumbito. Veritatem tuearis. Ne vnquam mentiaris, sed quod res est dicito. Plus ad fidem faciendam morum probitas quàm iusiurandum valet. Sanam mentem in rebus agendis ducem sequere. Quod nosti, ne temerè effutias. Verba tua

tanti sper

tantisper silentio premes, donec commoda loquendi semet offeret occasio. Incerta certis fac iudicijs assequare. Quæ tibi compereris, ne statim prodas. Interrogatus à Periandro, cùm inter pocula fortè pauca loqueretur, num ob stultitiam, an verò quòd nihil haberet, quod diceret, sic obmutesceret? Atqui, inquit, nemo vnquam fatuus inter pocula silere potuit. Amicos religiosè colas, illisq; adiumento & ornamento fueris. Ne statim quosuis in intimam familiaritatem admittas; & quos admisisti semel, ne temerè abijcias. Detestare voluptates, illæ enim calamitates pariunt. Magnarum opum facultas saturitatem, saturitas demùm ferociam parit. Ne te immodicè efferas. Nemini inuideto. Mortuis ne quis malè precetur. Disce prius, quàm imperes, alterius imperio parere: nemo enim bene imperat, nisi qui imperio obsequi didicerit. Populo auctor eris non vt suauissima, sed vt optima eligat. Iudex pro tribunali reo non sedebis, nisi condemnatum perpetuò tibi inimicum habere voles. Neq; ad imperium, neq; ad consilium iuuenis admodum admittatur, tametsi optimo ille ingenio videatur. Interrogatus, quo tandem pacto in repub. à maleficijs potissimùm temperari posse crederet? Si illi, inquit, quibus nulla illata est iniuria, iniustis perinde offendantur, quàm illi, qui læsi sunt. Interrogatus, in qua demùm ciuitate summa cum tranquillitate quis degere posset? In ea, inquit, vbi qui læsi non sunt, non minus quàm illi, qui grauiter læsi sunt, iniquos deferunt & vlciscuntur. Interrogatus, quam potissimùm rempub. optimè constitutam censeret? Eam, inquit, vbi ciues magistratui libenter, magistratus autem legibus constanter obtemperat. Ea demũ respub. floret, in qua boni honore, mali verò supplicijs afficiuntur. Est quidem Tyrannis præclara regio, sed exitum non habet. Gloriosus erit quisq; siue Rex, siue tyrannus, qui vnius in repub. potestatem in popularem potentiam conuerterit. Qui apud tyrannos auctoritate valent, similes sunt calculis supputatorijs, quorũ vnusquisq; pro libidine supputantis aut plus valet, aut minus: ita tyranni quem modò summis honoribus cumulãt, eundem paulò post contemptum, notatumq; infamia dimittunt. Domesticis tuis placidus eris & mitis. In ea demùm familia verè viuitur, vbi opes nulla parte iniustitia, & absq; metu asseruatæ, in vsus necessarios sine querela erogantur. Sententias Solonis enarrat Ausonius ita:

Dico tunc beatam vitam, quum peracta fata sunt.
Par pari iugator coniux: quidquid impar dissidet.
Nõ erunt honores vnquã fortuiti muneris.
Clam coarguas propinquum, quem palam laudaueris.
Pulchrius multò parari, quã creari nobilẽ.
Certa si decreta sors est, quid cauere proderit?
Siue sint incerta cuncta, quid timere conuenit?

Biantis Prienei apopthegmata.

Bias Prieneus. De Deo semper, vt ipsa meretur diuinitas, loquare. Quidquid in vita laudabile feceris, id omne Deo acceptum feras. Antequam incipias, consule. Multa audies, pauca loqueris. Cùm aliquando cum his nauigaret, qui ob vitæ nequitiam Dijs hominibusq; inuisi erant, naui iam ferè tempestatibus obruta, Deorum quisque maximis clamoribus opem implorabat, quibus ille: Silete, inquit, ne Dij vos hic nauigare persentiscant. Interrogatus ab homine impio, quid esset pietas? siluit: Sciscitatus deinde silentij causam: Quia me, inquit, de eo, quod ad te nihil attinet, interrogas. Filio suo in Ægyptum profecturo, & interroganti, qua in re potissimùm posset patri gratificari? respondit: Si commeatum tibi ad senectutem comparaueris: virtutem innuens. Commeatum ad senectutis subsidium in iuuentute tibi compara, sapientiam videlicet & eruditionem; nulla siquidem possessio hac vna certior est & stabilior. Esto circumspectus & prudens. Res tuas omnes fortiter feliciterque obeas, dum adhuc ætas in flore est, quæ vbi iam defluxerit, prudenter sapienterq; te geras. Illi, qui in nauibus & mari degunt, neq; inter mortuos, neq; inter viuos censentur. Tãquam in speculo tuas ipsius actiones contemplare, vt quæ honestæ sunt indies abs te ornentur magis, turpes verò virtutis studio contegantur. In obeundis rebus memoriam, ad temporis opportunitatem captandam sollicitudinem adhibe; mores sint ingenui, labor moderatus, metus religiosus; opibus amicos para, in dicendo eloquentiam

tiam, tacendo motum vrbanitatem obserues; in ferenda sententia æquitatem, in audiendo, peruersisque sustinendis fortitudinem, postremò in reipub. munijs obeũdis auctoritatem, in gloria animi præstantiam obtineas. Interrogatus, quid in vita sine metu esset? Bona, inquit, conscientia. Morum honestatem sectare. Potior mortalium pars impia est. Ama tanquam osurus (vide A. Gellium lib. 1. cap. 3.) Moribus neq; nimium facilis eris, nimiumq; difficilis. Facilè imponitur bonis. Cum gratia impetres, non vi extorqueas. Quod facturus es semel, lentè incipias, sed vbi inceperis, constanter exequare. Optatius est inimicis quàm amicis ius dicere: nam ex amicis alterum tibi hostem, ex inimicis verò alterum tibi amicum feceris. Virum indignum non commendabis. Expetere ea, quæ consequi queas, & alterius nolle insania frui, grauem animo cruciatum parit. Corporis robur naturæ est beneficium, magnarum opum affluentiam fortuna passim vel indignissimo cuique donat; cæterùm rempub. posse consilio prudentiaq; iuuare, ab omni bono sapientiaq; proficiscitur. Ne sis ad loquendum præceps; virum enim parum sanæ mentis arguit. Interrogatus, quid hominibus in primis suaue esset? Spes, inquit. Et qua re potissimum gauderent? respondit, lucro. Et quid esset difficile? Forti, ait, infractoq; animo fortunæ inconstantiam tolerare. Is demùm verè infelix est, quicumq; sine animi perturbatione aduersam fortunam ferre non potest. Diuitem vir pauper non incusabit, nisi fortè ex eo emolumentum sibi paratum speret. Ne quid per stoliditatem & intemperantiam admittas. Sic in vita te geras, tanquam longo, aut sanè non ita longo tempore victurus. Ad mortem condemnaturus aliquem, plorabat, interroganti causam: Necesse est, inquit, naturæ mutuum affectum, & legibus congruam sententiam dare. Rex ille in primis clarus videtur futurus, qui regni sui legibus ante omnes obtemperat. Optima istic est familiæ disciplina, in qua dominus propter se ipsum talis est domi, qualis propter decorum est alibi. Biantis ex Ausonio sententiæ:

Quænam summa boni? Mens quæ sibi conscia recti.
Pernicies homini quæ maxima? Solus homo alter.
Quis diues? Qui nil cupiat. Quis pauper? Auarus.
Quæ dos matronæ pulcherrima? Vita pudica.
Quæ casta est? De qua mentiri fama veretur.
Quod prudentis opus? Quum possit, nolle nocere.
Quid stulti proprium? Non posse, & velle nocere.

Thaletis Milesij præclara sententia.

Thales Milesius. Deus est rerum omnium à nullo creatarum principium. Rogatus, quid esset Deus? Initio, inquit, & fine carens. Interrogatus, num vt homines, perinde quoq; Deum lateat, qui in vita sint flagitiosi? Imò, inquit, ne ea quidem, quæ in animo cogitant, ignorat. Rogatus, quid esset difficile? Seipsum, inquit, nosse. Et quid facile? Alium reprehendere. Res in primis ardua est, prænosse futura. Rogatus, quantum abesset à veritate vanitas? Quantum, inquit, ab auribus absunt oculi. Eadem à filijs senex expecta, quæ ipse aliquando tuis parentibus præstiteris. Interrogatus quem verè felicem crederet? Qui corpus habet sanum, inquit, animum verò virtutibus & liberalibus artibus rectè imbutum. Nihil sapientius tempore, quod inuenerit omnia. Nihil est necessitate potentius, donat enim vniuersa. Loco nihil est capacius, quod omnia in se concludat. Nihil humana mente velocius, quæ minimo temporis spacio remotissima quæq; percurrit. Nihil est pulchrius orbe terrarum, fabrica siquidem Dei est. Cura liberos tuos instituí. Disciplinam domesticam, liberales artes, & in Deum, parentes, patriam, atq; adeò omnes homines pietatem cole. Probitatem morum sectare. Vitæ tuæ curam habe. Nemini quidquam facilè promiseris. Interrogatus, quonam modo quis leuius fortunam aduersam ferat? Si, inquit, hostes suos grauiùs afflictos ob oculos ponat. Interrogatus, quomodo optimè sanctissimeq; queamus viuere? Si, ait, quæ in alijs reprehendimus, ipsi non perpetremus. Amici quo ingenio sint, explora. Non aliter de absentibus quam præsentibus amicis sentiendum & loquendum est. Hominem infelicem ne despexeris, ne te quoq; Nemesis corripiat & affligat. Triplici nomine Fortunæ gratias, inquit, ago: primũ, quòd

quod me hominem, non brutum; deinde, quod virum, non fœminam; postremò, quod Græcum, non barbarum nasci voluerit. Vicinos amore prosequere. Abstine à nequitia. Quæ iustè in alio reprehendis, ea cauebis ipse committere. Opportunitatem in omni re spectabis. In rebus honestis constans, tuique similis contineter maneas. Non pinges fuco adsciticio faciem, verùm in moribus, vitæq; instituto honestus eris & elegans. Officiosè alijs obsequare. Ama concordiam. Insolentia ne te ciuibus odiosum facias. Rebus necessarijs vtere. Rogatus, quænam rerum omnium maximè communis videretur? Spes, inquit; hæc enim sola, cùm aliud nihil reliqui est, solatio afflictis esse potest. Felicem principem in repub. fuisse credas, qui ingrauescente demùm ætate, naturæ fatisq; concesserit. Interrogatus, quid visu esset hominibus in vita rarissimum? Senex, inquit, tyrannus. Principem honore afficito. Gloriam ne contemnas. Bene se habet Respub. in qua ciues nec opum nimia saturitate insolescunt, nec egestate premuntur. Non pessimè in ea viuitur domo, in qua patrifamilias à labore absq; vllo rei familiaris detrimento plusculum feriari datur. Cùm mater illum ad ducendam vxorem interpellaret: Certè, mater, inquit, nondum tempus est. Seriore post ætate ab eadem rursus ad ducendam vxorem admonitus: Imò, inquit, ne nunc quidem vxore mihi opus est. Interrogatus, cur non genuisset liberos? Quia, inquit, eorum desiderio & amore non teneor. Virum garrulum & futilem domo tua eijce. Ausonius sententias Thaletis sic recenset:

Turpe quid ausurus, te sine teste time.
Vita perit, mortis gloria non moritur.
Quod facturus eris, dicere sustuleris.
Crux est, si metuas, vincere quod nequeas.
Quum verè obiurgas, sic inimice iuuas.
Quum falso laudas, tunc & amice noces.
Nil nimium satis est. Ne sit & hoc nimiũ.

Ne reliquum spacium paginæ huius vacaret, apponere placuit dicta quædam veterum, quæ prima facie externum quid significare videntur, sed tamen arcanum sensum sub cortice latentem continent. Hæc quia pleraq; Pythagoræ attribuuntur, superius sub initio libri in symbolis Pythagoræ fuerunt explicata; partim alibi habentur. Sunt autem hæc: Salem apponito. Panis non frangendus. A fabis abstineto. Pisces ne edito. Melanurum ne gustes. Cor non edendum. Ab animalibus abstinendum. Animalia γαμψώνυχα ne nutrias. Elixum ne asses. Cibum ne in scaphium mittas. Non comedendum ex curru. Quæ mensa deciderint, ne colligas. Molochen serito, non tamen edito. Dexteram ne cui temere inijcias. Dextrum pedem priùs induito, sinistrum priùs attollito. Annulum arctum ne gestato. Coronam ne decerpas. Ne ad lucernam speculum spectato. Gladium acutum auerte. Ignem gladio ne fodias. Vnguium, criniumq; præsegmina lotio ne aspergito. Cubitu surgens lectum componito, & stragulum conuoluito. Meridie non dormiendum. Non oleo sella abstergenda. Via publica ne incedito. Cùm ad terminum veneris, ne reuertitor. In via publica ligna ne secato. Ligna cupressina ne colligas. Iugum ne transilias. In chœnice non sedendum. Onus simul tollito, ne simul deponito. Domesticas hirundines ne habeto. Non frangendi dentes. Ollæ vestigia in cinere confundito. Aduersus Solem ne mingito, neq; loquitor. Carminibus ad lyram vtendum. Mitem arborem nec violato, nec cædito. Locum, vbi sanguis humanus fusus est, lapidibus obruito. Non propter opes ducenda vxor. Iniussu imperatoris stationem ne deserito.

Dicta veterũ sensum mysticũ continentia.

Submo-

Submouendam ignorantiam.

EMBLEMA CLXXXVIII.

QVOD monſtrum id? Sphinx eſt. Cur candida virginis ora,
Et volucrum pennas, crura leonis habet?
Hanc faciem aſſumpſit rerum ignorantia: tanti
Scilicet eſt triplex cauſſa & origo mali.
Sunt quos ingenium leue, ſunt quos blanda voluptas,
Sunt & quos faciunt corda ſuperba rudes.
At quibus eſt notum, quid Delphica littera poſsit,
Præcipitis monſtri guttura dira ſecant.
Namq́ vir ipſe bipesq́ tripesq́ & quadrupes idem eſt,
Primaq́ prudentis laurea, noſſe virum.

COMMENTARII.

1. *Forma Sphingis.* SPHINX monſtrum fingitur mulie-bri facie ac pectore, pedibus & cauda leonis, pennis autem volucris. Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocē hominis, caudam draconis, leonis vngues, alas auis illam habuiſſe ſcripſit. Aſt aliter eam

eam describit apud Nicephorum Philostorgius: Sphinx, inquit, de simiarū genere est, pectore ad collum vsq; glabro, reliquo corpore hirsuto, vbera muliebria habet, facies plusculum rotunda est & acuminata, à muliebri specie non abhorrens, vox humana sed stridula, nec articulata; bestia indomita, maligna, astuta. Nostra hic satis eleganter expressa est. Plura de eius forma paulò post.

II. *Sphinx ignorantiæ symbolum.*

QVIA hic Sphinx adhibetur pro typo ignorationis, id certè primò videtur esse tractum ex tabula Cebetis Thebani, cuius ipsissima verba huc traduco ad maiorē fidē: ἔστιν ἡ ἐξήγησις ἐοικυῖα τῷ τῆς σφιγγὸς αἰνίγματι, ὃ ἐκείνη προὐβάλλετο τοῖς ἀνθρώποις. εἰ μὲν οὖν αὐτὸ συνίῃ τις, ἐσώζετο· εἰ δὲ μὴ συνίῃ, ἀπώλλυτο ὑπὸ τῆς σφιγγός. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης. ἡ γὰρ ἀφροσύνη τοῖς ἀνθρώποις σφίγξ ἐστιν. αἰνίττεται δὲ καὶ τάδε, τί ἀγαθὸν, τί κακὸν, τί οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ· ταῦτ' οὖν ἐὰν μή τις συνίῃ, ἀπόλλυται ὑπ' αὐτῆς οὐκ εἰσάπαξ, ὥσπερ ὁ ὑπὸ τῆς σφιγγὸς καταβρωθεὶς ἀπέθνησκεν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ καταφθείρεται, καθάπερ οἱ ἐπὶ τιμωρίᾳ παραδιδόμενοι. ἐὰν δέ τις γνῷ, ἀνάπαλιν ἡ μὲν ἀφροσύνη ἀπόλλυται, αὐτὸς δὲ σώζεται, καὶ μακάριος καὶ εὐδαίμων γίγνεται ἐν παντὶ τῷ βίῳ. Id est: *Hæc expositio est eius ænigmatis, quod à Sphinge proponebatur hominibus. Qui enim illud intellexerat, salutem quidem consequebatur; qui verò minimè, in exitium incidebat. Eo modo se habet ea explicatio. Sphinx enim est hominibus insipientia. Hæc autem proponit quid bonū, quid malum; quid neq; bonum, quid neque malum sit in vita. Quæ si quis minus intellexerit, ab ea interimitur: neq; id semel, sicut is, qui depastus à Sphinge moriebatur, sed per omnem vitam paulatim absumetur, vt qui perpetuis supplicijs addicti sunt: contrà verò si quis agnouerit, occisa tādem insipientia, salutem ipse consequitur, & beatus & felix per totum vitæ curriculum euadit.* Hæc ille. Vt autem minùs prouectis aliquantisper cōsulamus, paulò altiùs huius Emblematis argumentum repetemus, ex sententia Diodori Siculi, Sophoclis, Strabonis, & aliorum.

Oedipodis vita, & fatū.

Rex Thebarum Laius Labdaci filius, Iocastam Creontis Thebani filiam sumpsit in vxorem: quam cùm ingrauidasset, consuluit de prole oraculum. Cui sic responsum fuit:

Inclite Labdacida felicia pignora poscis.
Accipies natum, sed nati occūbere dextra
Te tua fata volunt, luceq; relinquere vita.
Sic Pelopis diris assensit Iupiter vltrò,
Queis te deuouit, natum quòd ademeris illi.

Accepto Laius oraculo, volens obstare periculo, puerum recens natum pastori dedit interficiendum. Ille misericordia motus non interfecit illum, sed perforatis ei pedibus vimine ex arbore suspendit, & in Cytherone reliquit. Sed Melibœus pastor regius procul vagitus audiens, puerum accepit, eumq; ad regem suum Polybum detulit: qui cum liberis careret, pro filio curauit educādum, & à tumore pedum Oedipodem nominauit, ἀπὸ τοῦ οἰδεῖν τοὺς πόδας. *Oedipus vnde sic dictus.* Cùm adoleuisset iam corpore robustus & animo forti, sui generis ignarus, Apollinis oraculum de patre consuluit. Cui oraculum in hanc sententiam respondit: *Fuge templa hæc, inuisa proles, qui patris tui tua occisi manu thalamos ascēdes: vtero rursus matris molestus, fratres tibi ex ea generabis.* Oedipus oraculo territus, ne Polybum aliquo casu occideret, Corinthum repetere noluit; viamque ingressus, qua Thebas proficisceretur, obuium parentem Laium habuit, à quo, quòd superbus iuuenis nō cessisset, sceptro fuit percussus, mox Oedipus arrepto stipite & Laium & aurigam interfecit. Regio Thebana tunc temporis infestata erat cladibus & latrocinijs Sphingis. Mōstrum id erat ex Echidna & Typhone parentibus ortum, ore virgineo, muliebri pectore, pedibus & cauda leoninis, auis pennis præditum. Quod ab irata Iunone Thebanis immissum, cùm ænigmata à Musis didicisset, in Phyceo monte consedit, captis & in præcipitium adductis ænigma proponens, eosque qui id nescirent dissoluere, de saxis præcipites dabat. Hoc verò tale fuisse traditur ænigma:

Ænigma Sphingis.

ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς, καὶ τετράπον, οὗ μία φωνὴ,
καὶ τρίπον. ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσ' ἐπὶ γαῖαν
ἑρπετὰ κινεῖται, ἀνά τ' αἰθέρα, καὶ κατὰ πόντον.
ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ,
ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.

Quod

Quod sic vertit Parœmiographus:

Est bipes in terris,& quadrupes, haud eadem vox,
Et tripes;immutat speciem hoc ex omnibus vnum,
Quæcunq; in terris reptāt,aut æthera circū,
Perq; mare:ast vbi iam pedibus compluribus auctum
Accelerat gressum, victis tum maxima membris
Segnities ac torpor adest,minimūq; vigoris.

Sic verò Natalis Comes:

Est bipes & quadrupes in terris,solaq; vox huic,
Atq; tripes: mutat vocem solum, omnia campis
Inter quæ serpunt,quæ cœlo & fluctibus errant.
Ast vbi contēdit pedibus iam pluribus, illi
Deficiunt vires,& lentis robora neruis.

Hoc idem ænigma Ausonius bellè complexus est in Gripho ternarij numeri, his verbis:

Ille etiam thalamos per trina ænigmata quærens:
Qui bipes,& quadrupes foret,& tripes,omnia solus.
Terruit Ausoniam volucris,leo,virgo, triformis
Sphinx;volucris pennis,pedibus fera,fronte puella.

Porrò Thebanis oraculo renunciatum fuerat, tum Sphingis incommodo ac detrimento fore liberos,cùm ęnigma soluisset. Interea vniuersos,quid illud esset,rogabat; quod cùm minimè reperirent, abreptum ab omnibus vnum occidebat, eaq; de causa pleriq; subinde peribant. Ac postremò ad eundem modum Æmone Creontis filio perempto, Creon huiusmodi ænigma soluturo & regnum,& Laij vxorem se traditurum, præconis voce renunciari iubet. Hac itaque fama excitatus Oedipus, ad montem Sphintium profectus, ænigma soluit,deque humanæ vitę partibus interpretatus est. Homo enim quadrupes infans,propter corporis imbecillitatem:ætate ineunte,bipes:senex autem tripes,quòd sæpiùs vtendum baculo fit ea ætate, quæ aliquid victum habet & caducum. Soluto ergo problemate Sphinx doloris impatientia se ex edito monte præcipitem dedit:Oedipus verò Thebas intrauit, vbi filius Polybi creditus Iocastam matrem duxit,liberosq; ex ea genuit. *Oedipodis incestus.* Sed orta Thebis lethali peste, responsum acceperunt Thebani, non cessaturam pestem, donec Laij occisor puniretur,incestuosumq; Iocastæ coniugium purgaretur. Dum quæritur Laij interfector,ecce pastor,qui Oedipodem seruauerat, nunciat Polybum obijsse diem,veniat Oedipus, & regnum patris accipiat. Sed dum sermones vltrò citròq; sparguntur, intellexit Oedipus se patrem interfecisse, matriq; se coniunxisse. Tum sibi oculos eruens perpetuis se damnauit tenebris. Iocasta se gladio peremit. Ipse ducente filia Antigone Athenas abijt, vbi Theseum exorauit, ne cineres suos aut sepulchrum Thebanis indicaret. Hanc historiam vel potiùs fabulam prolixiùs ascribere volui,cùm sciam, illam varijs modis à scriptoribus traditam reperiri. Hesiodus in Theogonia Sphingem narrat ex Chimęra genitam. Et testatur Cœl. Rhodigin. lib. 14. cap. 8. Meminit Sphingis Statius lib. 2. Thebaid. his verbis:

——Contrà importuna crepido *Locus Statij de Spinge.*
Oedipodioniæ domus alitis. Hic fera quondam
Pallentes erecta genas,suffusaq; tabo
Lumina, cōcretis infando sanguine plumis
Relliquias amplexa virum,semesaq; nudis
Pectoribus stetit ossa premēs;visuq; tremēti
Collustrat campos, si quis concurrere dictis
Hospes inexplicitis,aut comminus ire viator
Audeat,& dira cōmercia iungere lingua.
Nec mora:quin acuēs exertos protinus vngues,
Liuentesque manus, fractosque in vulnere dentes
Terribili applausu, circum hospita surgeret ora.
Et latuere doli, donec de rupe cruenta
Heu simili deprensa viro,cessantibus alis
Tristis inexpletam scopulis affligeret aluū.

De Sphinge agit Plinius lib. 8. cap. 21. & lib. 10. cap. 72. & lib. 36. cap. 12. ex quibus locis petendam esse veram Sphingis descriptionem pleriq; censent. *Sphinx quale animal.* Meminit etiam Apollodorus lib. 3. de orig. Deor. Solinus cap. 40. Polyhist. scribit: Inter simias habentur & Sphinges, villosæ comis, mammis prominulis ac profundis, dociles ad feritatis obliuionem. Huic suffragari videtur Albertus Magnus 22. de animal. Cōfirmat Diodorus Siculus lib. 4. Sphinges, inquit,

& apud

& apud Troglodytas Aethiopesque nascuntur, forma haud ei dissimili, qua pinguntur, sed paulò pinguiores. Naturam habent mansuetam, & pluribus exercitijs disciplinisq; deditam. Et affirmat Pierius Valer. lib. 6. Hieroglyph. se harum vnam Veronæ vidisse, mammis illis & glabris & candidis à pectore propendentibus, quam circumducebat circulator quidam Gallus ex ignotis antea insulis aduectam. Erat, inquit, toto pectore glabello, facie & auribus humanis propioribus, dorso hispido supra modum, fusco & oblongo admodũ pilo, eoq; densissimo. Rector læuum brachium, quo catenam, cui erat alligata, tegebat, ferrea manica obarmatum habebat, dextra baculum gerebat, quem in faciem animalis identidem prætendens, bipedem secum ambulare, & loco etiam saltare interdum, & obgannire faciebat, multamq; hinc à spectatoribus stipem aucupabatur. Hęc & plura Pierius. Sed miror, quòd neque Lusitani, neq; Hispani, alijvè, qui non solùm in remotiores & antè incognitas Indiæ & Libyæ partes atq; insulas penetrauerunt, sed etiam propemodum immensi Oceani angulos omnes suis nauigationibus perscrutati sunt, de Sphingibus istis nullam (quod ego quidem sciam) mentionem faciant: si enim totæ insulæ, secundum quorundam opinionem, ab eiusmodi monstris occuparentur, vix eorum exactã indagationem effugere potuissent.

III. *Sphinx vnde sic dicta.* *SPHINX est.*] Sphinx nomen sortita est ab effectu, ducitur enim à verbo σφίγγειν, (vt ait Moscopulus) quod est constringere, vel vincire: eò quod omnes problemate proposito ligaret.

Candida virginus ora &c.] Descriptio monstri secundum fabulam poeticam, quę illi faciem puellarem, corpus plumis auiũ obsitum, & pedes leoninos tribuit.

Hanc faciem assumpsit rerum ignorantia] Sphinx etsi plura apud Mythologos significet, vt paulò post dicemus: hic tamẽ pro typo & symbolo ignorantiæ capitur, vt supra ex Cebete Thebano diximus, ἡ γὰρ ἀφροσύνη τοῖς ἀνθρώποις σφὶγξ ἐστὶν. id est: *Est enim Sphinx hominibus insipientia.*

Triplex ignorantia causa. *Triplex causa*] ignorantiæ triplex est causa efficiens: leuitas animi, voluptas, & superbia.

Sunt quos ingenium leue] sunt, qui laborant animi leuitate & inconstantia; quæ prima causa est ignorantiæ, cum aue comparata, quæ vis per omnia discedit à stabili firmoq; scientiæ fundamento.

Sunt quos blãda voluptas] sunt, qui voluptatis illecebris deliniti à studijs abstrahuntur. Altera causa est libido seu voluptas, puellari forma depicta, quę cùm animum occupat, nunquam potest obcæcata mens cognitionis & scientiæ bono perfrui.

Corda superba rudes] aliqui sunt tumidi, inflati, superbi, φίλαυτοι, qui potuissent ad scientiam peruenire, nisi putassent se iã peruenisse, ait Seneca. Et hęc est tertia ignorantiæ causa, nempe arrogantia superbiaq; leoninis pedibus adumbrata, quæ φιλαυτίαν in se habet perniciosissimam, & rerum meliorum contemptum, quam necessariò sequitur crassa & exitiosa imperitia, & sui ignorantia.

Quid Delphica litera possit] Delphicam literam vocat illud nunquam satis laudatum oraculum, γνῶθι σεαυτὸν. Nam Plato in Charmide, & Plutarchus varijs locis tradunt ascriptum fuisse pro foribus templi Apollinis Delphici, literis aureis, ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ. id est: NOSCE TEIPSVM, in quo omnis sapientiæ neruos esse sitos permulti auctores tradiderunt: quod Alcibiadi apud Platonem Dialogo de Natura hominis, omniũ difficillimum videtur, eiusque difficultatis rationem explicat Anton. Zimara lib. Problematũ. Hanc sententiam diuino beneficio in terram ad homines delapsam pleriq; existimarũt, vt Iuuen. Sat. 11. Thaletis esse vult Laertius lib. 1. Chilonis verò Plinius lib. 7. cap. 32. Eadem sententia perbellè declaratur à Xenophonte 4. Comment. sub persona Socratis. Plato in Philœbo: τῆς πάσης πονηρίας ἐστὶ τὐναντίον πάθος ἔχον, ἢ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς γραμμάτων. τὸ γνῶναι σεαυτὸν λέγεις, ὦ Σώκρατες. *Delphica litera.* Philemon Comicus:

Τὸ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ, ἐ μάτην εὖ ἴσθ' ὅτι
Τὸ ῥῆμα τοῦτο δόξαν ἐν Δελφοῖς ἔχει.
COGNOSCE TEIPSVM, iure verba hac optimo
Celebritatem adepta Delphis maximam.
Τὸ γνῶθι σαυτὸν, πανταχοῦ 'στι χρήσιμον.
Cognosce teipsum, monitum vbiq; commodum.

Apollo

Apollo ipse apud Ouidium 2. Artis de suo templo:

Est ibi diuersum fama celebrata per orbem
Littera, cognosci qua sibi quemq; iubet.

Ausonius eidyllio 4.

Quanquam difficile est se noscere, γνῶθι σεαυτὸν,
Quàm properè legimus, tam citò negligimus.

Lege Platonem in Amatoribus, Stobæi sermonem περὶ τῦ γνῶθι σεαυτὸν. Macrob. 1. Saturn. cap. 6 Adagium, *Nosce te ipsum.* Ciceronem locis mox citandis & adducendis, multosq; alios, qui auream hanc cœlestemq; gnomen scriptis commendarunt, & quantum habeat in mortalium rebus momenti, explicuerunt.

Præcipitis monstri.] Ignorantiæ, quæ est re vera θηρίον ἄλκιμον, καὶ δυσπέλαστον κακὸν, vt loquitur Sophocles περὶ ἀμαθίας. *Fera robusta, & non adeundum malum.* Præcipitis monstri, id est, deiecti, deturbati, ruentis. Vel monstrum præceps, idem est atque periculosum, eò quòd in præcipitijs saxorum vel mõtium pericula maiora esse putentur. *Mõstrum præceps.*

Guttura dira secant] tollunt è medio. Qui enim se ipsum nouit, detracta omni libidine, fœdaque voluptate, auulsis inconstantię plumis fugacibus, & omni arrogantia, intelliget quid sit homo; id est, problema Sphingis explicabit, suam ipsius naturam intuebitur, primò quidem quadrupedum penè similem conditioni, deinde hominis firmitate constantem, & postremò imbecillam, propter concreti partes infirmas; ita vt monstrum arrogantię turpissimum seipsum conficiat, & hominem sui cõpotem relinquat; qua victoria nulla alia est excellentior, nulla vtilior, aut illustrior.

Namq; vir ipse bipesque, &c.] Tres hic notantur ætatis humanæ partes, infantia, virilis ætas, & senectus. Alij aliter distribuunt, vt fusius diximus in Præfatione Emblematum pag. 3.

Primaq; prudentis] Primus sapientiæ gradus à veteribus celebratissimus, SE IPSVM NOSSE; vltimus NOSSE DEVM, vt rectè pièq; monuerunt quidam Philosophi Christiani.

Laurea.] Victoria, gloria. Martialis 7. lib. 4.

——inuidet hosti
Roma suo, veniat laurea multa licet:

In secundo verò:

Quæ datur ex Dacis laurea tota tua est.

Ausonius Eidyllio 9.

Hac profligati venit modò laurea belli.

Nosse virum.] Oraculum illud, γνῶθι σεαυτὸν, eiusq; vires vt copiosè, sic & eruditè tractat M. Tullius De legibus 1. circa finem. Philosophia, inquit, nos cum cæteras res omnes, tum quod est difficillimũ, docuit, vt nosmetipsos nosceremus. Cuius præcepti tanta vis, tanta sententia est, vt ea non homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Nam qui se ipse norit, primũ se aliquid habere sentiet diuinum, ingeniumq; in se suum, sicut simulacrum aliquod dedicatum putabit, tantoq; munere Deorum semper dignum aliquid & faciet & sentiet: & cùm seipse perspexerit, totũque tentarit, intelliget quemadmodum a natura subornatus in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendam, adipiscendamque sapientiam: quemadmodum principio rerum omnium, quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam caussam cernat se beatum fore. Nam cùm animus cognitis perceptisq; virtutibus, à corporis obsequio indulgentiaq; discesserit, voluptatemq; sicut labem aliquam dedecoris oppresserit, omnemq; mortis dolorisque timorem effugerit, societatemque caritatis eiecerit, tum omnibus se natura coniunctum duxerit, cultumque Deorum & puram religionem susceperit, & exacuerit illam vt oculorum, sic ingenij aciem ad bona eligenda, & reijcienda contraria: quę virtus ex prouidendo est appellata prudentia: quid eo dici aut cogitari poterit beatius? Idemq; cùm cęlum, terras, maria, rerumq; omnium naturam perspexerit, eaque vnde generata, quò recurrant, quando, quomodo obitura, quid in his mortale & caducum; quid diuinum æternumque sit, viderit, ipsumq; ea moderantem & regentem penè prehenderit, seque non vnis circundatum mœnibus popularem alicuius definiti loci, sed ciuem totius mundi, quasi vrbis vnius agnouerit, in hac ille magnificentia rerum, atq; in hoc conspectu, & cognitione naturę, Dii immortales, cùm se noscet (quod Apollo præcepit Pythius) quàm contemnet, quàm despiciet, quàm *Nosse seipsum quã vim habeat.*

pro

pro nihilo putabit ea, quæ vulgò dicuntur amplissima? Atq; hæc omnia quasi sepimento aliquo vallabit disserendi ratione; veri & falsi iudicandi scientia,& arte quadam intelligendi,quid quamq; rem sequatur,& quid sit cuique contrarium. Idem Cicero 1. Tuscul. Est illud vel maximũ, ait, animo ipso animum videre: nimirùm hanc habet vim præceptum Apollinis,quo monet,vt se quisq; noscat:non enim,credo,id præcipit,vt membra nostra, aut statu ram,figu ram ve noscamus:neque nos corpora sumus,neque ego tibi hæc dicens,corpori tuo dico. Cùm igitur, Nosce te,dicit,hoc dicit,Nosce animum tuũ. Nam corpus quidem quasi vas est,aut aliquod animi receptaculum: ab animo tuo quicquid agitur,id agitur à te. Hunc igitur nosse,nisi diuinum esset,non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum, sic vt tributum Deo sit,hoc est seipsum posse cognoscere. Hactenus Cicero. Idem præter cæteros explicat Plutarch. libello De discrimine adulatoris & amici: quo loco ait,Deum sequi,& seipsum nosse, salutis esse summam. Et Clemens Alexandr. statim initio 3. lib. cui Pædagogo nomen indidit,pulcherrimam & maximam discipli natum omnium ait esse, seipsum nosse: quia qui seipsum norit,Deum cognoscit, &c. vide reliqua. Nemo insipientium (inquit Dio Chrysost. 4. Orat. de regno) seipsum nouit. Neque enim id Apollo præcepisset in primis,nisi cuiq; difficillimum visum esset. Nonne putas inter morbos nullũ magis perniciosum insipientia? eũque,qui sit insipiens,sibi ipsi nocentissimũ? aut etiam plurimorum caussam malorum alijs esse? Et Macrobius in somnium Scipionis comment. 1. tradit,cuidam Delphi cum oraculum consulenti, quonam itinere ad felicitatem peruenire posset, responsum ad hunc modum: Si teipsum cognoueris. Vt igitur summa ignorantia est seipsum ignorare;ita prima prudentis laurea,vt Auctor innuit,nosse virum,id est,se ipsum,atque etiam cæteros. Hæc ergo Sphinx ignorantiæ omnes præcipitat præter sapientes,qui seipsos norunt. Clariùs dicam. Sphinx interrogat mortales,quid sit homo verè & propriè. Cumq; huic tã difficili quæstioni pauci respondere possint;id est,cum paucissimis datum sit,nosse sese,nihil mirum est,si tam multos præcipitet ignorantia. Huic interpretationi Sanctius palmam dat, & se magnificè hic effert.

Sphinx ignorantia est.

DEVENIMVS tandem ad mythologicam tractationem. Sphinx triformis, vtpote quæ puellari forma sit,plumis tecta vt auis,& leoninis pedibus,ignorãtiam arguit,in editissimo huius vitæ monte, & quasi theatro locatam, infinitam hominũ multitudinem sua feritate opprimentem, non alia de caussa,nisi quòd sese non agnoscant,id est,se homines esse ignorent. Triplex autem monstri forma refertur ad tres primarias caussas efficientes ignorantiæ. Nam virginea facies voluptatem repræsentat,fœdamq; libidinem,quæ hominem ita excæcat & afficit, vt eum ab humanitate degenerem in belluinam fermè naturam commutet, quo fit vt ab omni vera disciplina rectaq; institutione penitùs abhorreat. Plumæ volucres,quibus totum corpus occupatur, & quasi obsidetur, leuitatem & inconstantiam animi satis apertè declarant, quæ quidem cùm rationis principatum,vel naturę vel consuetudinis vitio præripuit & occupauit, quid in homine reliqui est,quod firmum aut constãs esse vel videri possit? Cęterùm pedes,quales sunt leonis, indicant superbiam arrogantiamq; quæ cùm falsam de rebus opinionem habeat,seq; scire putet, quod nescit,non mirum est si turpiter impingat,& longissimè absit à perfecta rerum cognitione. Prima itaq; ignorationis caussa est ingenij leuitas,vel temeritas, quæ quid maximè se deceat,non videt. Altera est corporis voluptas,primo quidẽ aspectu blandiens,sed asperrima,tristisque, postquàm gustaueris: De qua sic ante,Emblemate 83.

IV. Sphingis mythologia.

Virginis facies in Sphinge.

Pluma Sphingis.

Leonini pedes.

Ingenij leuitas.

Voluptas corporis.

—— meretricius ardor
Egregijs iuuenes seuocat à studijs.

Tertia caussa omnium perniciosissima, & ad nocendum imprimis efficax, est animi elatio & arrogantia: de quibus singulis, quia iam in superioribus passim dictum est,nolo esse longior. Pausanias in Bœoticis ad historiam hæc refert,inquiens: Inde si processeris,mõtem videbis,à quo Sphingem aiunt desilijsse, quæ ad perdendum captiuos quęstiones proponebat obscuras. Dicunt nonnulli, nauali eam potentia instructam latrocinij caussa oberrasse, & ad mare circa Anthedonem appulisse. Hoc autem monte occupato, rapinis fuisse

Superbia.

Historia Sphingis.

intentam, donec Oedipus eam confecerit, obrutam exercitus multitudine, quem Corintho eduxerat. Strabo lib. 9. & Phanodemus 5. rerum Attic. Dicitur item Laij notha fuisse filia, & edocta à Laio per beneuolentiam, quod Cadmo datum erat oraculum Delphicum. Priusquam autem reges fierent, scire aliud nihil oportebat quàm oraculum. Quoties itaque de regno quis litē Sphingi intenderat (nam & Laio ex pellicibus liberos fuisse procreatos aiūt, & oraculum Delphicum ad Epicasten solummodo, & Epicastę filios spectabat) hac Sphingem aiunt aduersus fratres vsam esse fraude, vt Laij de stirpe si essent procreati, quod datum fuerat Cadmo oraculum proferrent. Qui respondere non poterāt, eos morte mulctabat, vt qui immeritò & de genere, & de imperio disceptarent. Oedipus verò in somnis oraculum edoctus, Sphingem accessit. Palæphatus quoq; qui à Lilio Gyraldo allegatur, historiam de Sphinge sic exponit: Cadmus vxorem Sphinga habens Amazonida Thebas profectus est, vbi interfecto Dracone regno potitus est, ducta vxore Harmoniæ Draconis sorore. Id Sphinx iniquo animo tulit: quare seductis nonnullis ciuibus & cane, quam à velocitate pedum Gręci *ποδώκην* vocant, Sphicium seu Sphincium (vtroq; enim modo legimus) occupauit, incursionibusque ac insidijs, quæ à Thebanis indigeno sermone ænigmata dicuntur, Cadmū ipsum, & qui illum sequebantur, infestauit. Tandem proposito præmio ab Oedipode superatam fuisse. Sabellicus principio Ennead. 7. lib. 1. credit Sphingem perniciosum quendam hominem fuisse, qui calliditate multos peruenerit. Natalis Comes Mytholog. lib. 9. cap. 18. per Sphingis fabulam id significatum fuisse ab antiquis sapientibus credit, suam cuique fortunam æquo animo esse ferendam: quam tamen si quis ægertimè ferat, omninò ferre necesse sit. Nam quid significant alæ? an non fortunæ inconstantiam? Aut cur vngues in prędam flexę illi tribuuntur? nonnè quod vndecunq; libuerit omnia potest auferre? Cur humana est facies? quia humanum est subijci calamitatibus & vicissitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo esse ferenda aduersa significat, quæ vel vi omninò sunt ferenda: si quis enim miserias prudenter sustinere nequiuerit, aut nisi se sapienter inter aduersa custodierit, ille ab ipsa Sphinge crudelissimè torquetur & laniatur. Atq; vt summatim dicam, nos monere per hanc fabulam sapientes voluerūt, aut prudentia & Mineruæ consilio fortunæ iniquitatem esse superādam: aut si minus illud fecerimus, nos ab illa superari oportere. Nam quid agitur in superiore ęnigmate Sphingis? an non de humana imbecillitate, cùm nihil nascatur homine debilius aut calamitosius. Sanè Romæ aliquot Sphinges marmoreæ, quæ ex Aegypto allatæ dicuntur, in Capitolio & alibi hodie adhuc conspiciūtur. Aegyptij enim ideo Sphinges ante templa posuerūt, quod mystica dogmata, pręcepta & institutiones sacras, per ænigmatum nodos à profana multitudine inuiolata, custodita, & in arcanis tantùm tractari voluerunt. Ideo putant Octauium Augustum ob taciturnitatem Sphinge loco sigilli aliquandiu vsum fuisse; quæ etiam adhuc ante ostium ponti Euxini, quo in Bosphorum sese exonerat, in altera Symplegadum insula, in columna veteri ex albo marmore conspicitur, cum hac inscriptione: DIVO CAESARI AVGVSTO L. CLANNIDIVS L. F. CLA. PONTO. sicut Leuenclauius tanquam *αὐτόπτης* notauit. Synesius tamen aliam affert rationem. Mercurij, inquit, numinis duplicem speciem effingūt Aegyptij, iuuenem statuentes propter senem. Quod hoc sibi vult; eum, qui alijs cum laude præfuturus sit, esse & mente & robore præditum oportere. Eamque ob causam ab ijsdem & Sphingis effigies in vestibulis lucorum consectatur, nota illa quadam diuinæ duarum virtutum copulæ, significante robore bestiam, prudentia hominem. Nam robur expers ductus prudentię, attonitum fertur, res omnes miscēs ac turbans; & mens destituta manuum ministerio, ad actiones est inutilis. Vide adagium, *Manu ignauus, mente præsens*. Item *Sphingis ænigmata dissoluit*. Pieriū Val. lib. 6. Hieroglyph. Sed & Amasis Aegypti rex Sphingem ex vnico saxo elaborauit, cuius longitudo erat pedum 143. altitudo à ventre ad summum apicem in capite 62. capitis ambitus pedes 102. colligebat. Amasin regem in eo conditum volunt. Plinius libro 36. Natur. histor. c. 12. Cæterùm (quod nolim prætermissum) Clemens Alexand. 5. Stromat. Sphingem retulit

Sphinx Laij filia notha.

Sphinx typus fortunæ.

Cur Aegyptij Sphinges pro foribus tēplorum statuerent.

Sphinx Amasis regis.

retulit ad ingenij sollertiam, & robur corporis, ob humanam faciem & leoninum corpus. Attigit Aelian. de historia animal. lib. 2. cap. 7. Retulit ad iustitiã Dio Chrysostom. Orat. 10. sub finem, & torquet ad sophistarum genus. Non omittendum postremò est, olim quosdam meretrices ex Megara Sphinges appellatas fuisse, quòd humano capite mansuetudinem prę se ferrent, verùm corpore reliquo leonino rapacitatem & imperium, quod in miseros amantes exercent, indicarent, de quibus versiculus veteris cuiusdam dici potest:

Megarica Sphinges.

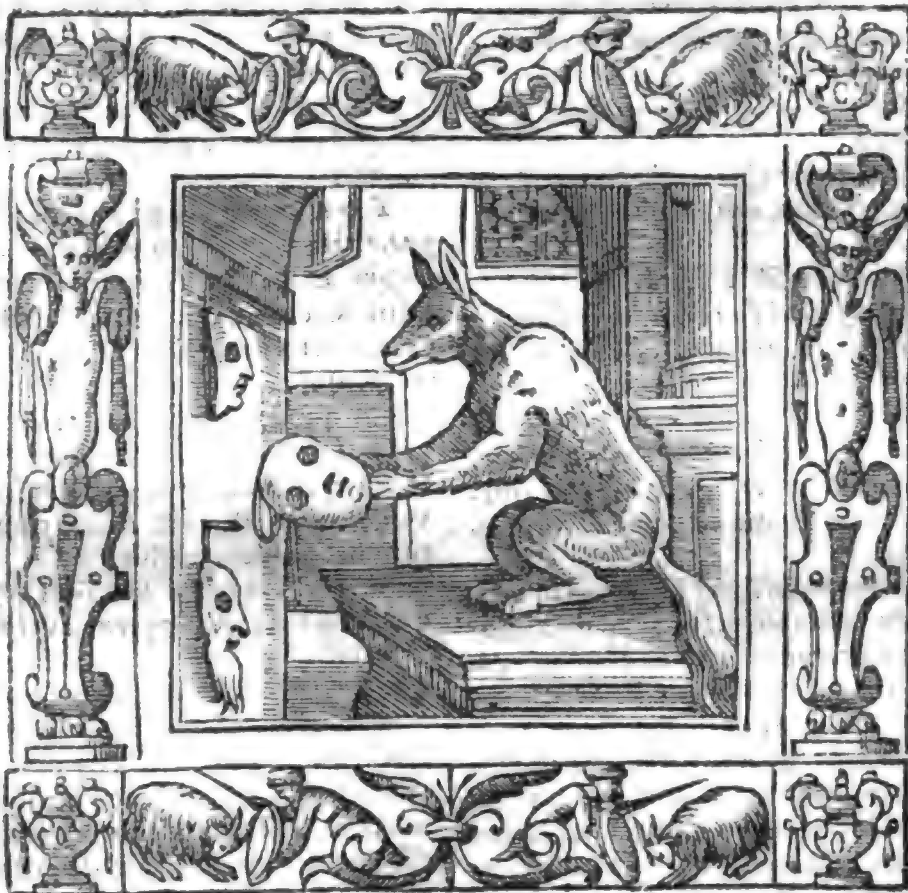
Ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης.

Par est leana & fœmina rapacitas.

Vide Pierium lib. 1. & adagium, *Megarica Sphinges*. Nos cum vulpe formam contemplatum imus.

Mentem, non formam, plus pollere.

EMBLEMA CLXXXIX.

INGRESSA vulpes in Choragi pergulam,
Fabrè expolitum inuenit humanum caput,
Sic eleganter fabricatum, vt spiritus
Solùm deeßet, cæteris viuisceret.
Id illa cùm sumpsißet in manus, ait:
O quale caput est: sed cerebrum non habet.

COMMENTARII.

I. ASSIDET in pergula vulpecula,& personas humanas hinc inde pẽdentes contemplatur,& manibus contrectat. Versus sunt Senarij Iambici.

II. *Apologus Æsopi.* SVMPTVM est ex fabulis Aesopicis, sed præcipuè ex fabulis Gabriæ,de vulpe & capitis humani simulacro, quod cùm offenderet,artem quidem & vultus effecti laudauit elegantiam, sed nihili esse duxit, quia cerebro careret. Apologum ita scitè redditum huc apponam:

Mimi ingressa domum vulpes,dum singula rerum
Visendi studio,scenæ instrumẽta reuoluit,
Formosi laruam simulacrum repperit oris:
Inque manu sumens,animoque & lumine lustrans;
O quàm insigne caput,specie quam,dixit, honesta,
Sed rationis inops,cassoq; informe cerebro.
Sordet honos formæ, nisi cui sapientia iuncta est.

Breuius Phædrus lib. 1. fab. 8.

Personam tragicam fortè vulpes viderat:
O quanta species, inquit, cerebrum non habet.
Hoc illis dictum est,quibus honorẽ & gloriã
Fortuna tribuit,sensum cõmunem abstulit.

III. *INGRESSA vulpes*] id est, astutus quidam & festiuus homo,id enim ἀλληγορικῶς accipe.

Choragus. *In Choragi pergulam*] in statuarij officinam. Choragus ad verbum est dux chori,& suppeditator instrumenti ludicri, & expensarum,inquit Budæus. Vnde & Choragium, locus vnde omnia promuntur ad ludos necessaria. Et huc fortè respexit Pignorius, dum figuram hanc nostram curauit exprimi,nempe vulpem inter laruas & personas sedentem, secus quam habent aliæ editiões,quæ vulpem inter statuas & imagines locant. Plautus in Persa:

Sed πόθεν ornamẽta? Abs chorago sumito.

Casaubonus in Suetonij Augustum, cap. 70 inquit: Choragos vocant hodie eos,qui pecunia sua chorum conducunt & instruunt:ac primitus χοραγὸς dicebatur is, qui erat verè ἡγεμὼν τῦ χόρυ. cuius erat officium,videre ne imperitia chori aut lasciuia vetus Musica corrumperetur, sed pura ac sincera seruaretur. Quid aũt sit Pergula, satis explicatũ Emblemate 122.

Fabrè. *Fabrè expositum*] id est, affabrè, ingeniosè,artificio quodam singulari, δαιδαλέως. Plautus in Sticho, Act. 4. Sc. 1.

Vt Apologum fecit,quàm fabrè

Idem in Pœnulo, Act. 3. Sc. 1.

Basilicè exornatus incedit,& fabrè ad fallaciam.

In Menæchmis verò sic:

Hoc lepidum est,hoc factum est fabrè.

Sed iã ab vsu recessit,& eius loco vtimur, *Affabrè.*

Vt spiritus solus deesset] ita ad viuum erat expressum, vt ei solus sensus & vox deesse videretur.

O quale caput est] Vulpes, id est, cautus, & veterator spectato artificio hominis,ita pronũciauit: ὦ καλὴ κεφαλὴ, ἀλλ' ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει. id est: *O pulchrum caput, sed cerebrum non habet.* Græcè lepidius.

IV. *Forma nihil si sola forma.* TORQVETVR πρὸς ἄνδρας μεγαλοπρεπεῖς μὲν τῷ σώματι, κατὰ δὲ ψυχὴν ἀλογίστους. Vel in quosdam formosulos & elegantiore cultu adolescentes, cætera verò prorsus obtusos, nulliusque frugis,qui certè nihil aliud circumferũt, quàm quod prouerbio dici solet, *in eburnea vel aurea vagina gladium plumbum*, & Σαπρὸν σίλουρον ἀργυροῦς πίναξ ἔχων. Vnde conquestus est nescio quis Græcorum his quidem verbis:

πολλοῖσι θνητῶν ἡ μὲν ὄψις εὐγενὴς,
ὁ νοῦς δ' ἐν αὐτῇ δυσγενὴς εὑρίσκεται.

id est:

Multis mortalium aspectus liberalis,
Mens autem in se ignobilis deprehenditur.

Rectè admonuit Thales, laborandum non esse in facie exornanda, sed potiùs in actionibus & studijs honestis pulchritudinem esse quærendam. Lubens apponerem exemplum Nirei ex Homero Iliad. γ. qui κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν, eorum *qui ad Ilium venerunt formosissimus*: sed, vt ille subijcit, ἀλλ' ἀλαπαδνὸς ἔην, *imbellis erat*, & in cæteris inutilis: cuius semel dumtaxat Homerus meminit in nauium catalogo, vt perspicuè ostenderet, eam corporis formã ad res excellentes, & quæ laude dignæ sũt, minimè idoneam. *Nireus formosissimus.* Sola enim pulchritudo & nitor corporis non sufficit, nec prodest, nisi etiam animi bona accedant, ita vt decoræ corporis dispositioni mores non aduersentur,

sentiat, sed omninò etiam animi candor & forma eluceat. Præstat enim, longeque satiùs est deformem fœdumque aspectu, sed sapientia & ingenij dotibus præditum esse, quàm elegantem, venustum, & habitu corporis excellentem, mente autem, consilio, & virtutum ornamentis deficere, nec quidquam tantæ membrorum pulchritudinis expectatione dignum præstare.

Socratis sapiens dictum.

Est itaq; operæ precium, iuxta Socratis præclarum monitum, quemque virtutis & honesti studiosum τὴν ἑαυτοῦ μορφὴν ἐν κατόπτρῳ θεασάμενον, εἰ μὲν καλὸς εἴη τὴν ὄψιν, ἀσκῆσαι τοιαύτην εἶναι καὶ τὴν ψυχὴν, ἄτοπον ἡγησάμενον ἐν καλῷ σώματι ψυχὴν αἰσχρὰν οἰκεῖν. εἰ δ' αἰσχρὸς αὐτῷ φαίνοιτο τὴν τοῦ σώματος ἰδέαν εἶναι, τοσῷδε μᾶλλον ἐπιμελητῆναι τῆς ψυχῆς id est: *suam ipsius formam in speculo debere conspicere, vt si forma bona sibi videatur, exerceat eam vnà cum animo, & faciat quæ forma digna sunt: vt putet admodum absurdum esse in pulchro corpore animum deformem continere. Quòd si deformis sit in ijs, quæ corporis sunt, eo magis curandum sibi nitendumq; vt pulchritudinem animi consequatur.*

Locus mordax Ciceronis in P. Clodium.

Cicero in Oratione, quæ non extat, in Clodium & Curionem: Credo postquam tibi speculū allatum est, longè te à pulcris abesse sensisti. Iocatur Tullius in Clodij formam, & ad cognomen familiæ Pulchrorum alludit. Eos proditum est fuisse prudentes, sobrios, continentes, modestos, reiq; publicæ suo tempore perstudiosos, à quibus longè aberat Clodius. Sed quia de forma corporis mentio incidit, huc conferre placet dictum Iuliani Imperatoris, quod vt memorabile laudatur à Marcellino lib. 25. historiarum: Turpe esse sapienti cum habeat animum, captare laudes ex corpore. Egregiè Seneca epist. 66. Errare mihi videtur, qui dixit:

Gratior est pulchro veniēs è corpore virtus.

Non enim vllo honestamento eget ipsa, at sui magnum est decus, & corpus suum consecrat. Claranum nostrum cœpi intueri: formosus mihi videtur, & tam rectus corpore quàm est animo. Potest ex casa vir magnus exire, potest ex deformi humiliq; corpusculo formosus animus ac magnus. Quosdam itaq; videtur mihi in hoc natura tales generare, vt approbet virtutem omni loco nasci. Si posset per se nudos edere animos, fecisset. Nūc quod amplius est, facit: quosdam enim corporibus impeditos, sed nihilominus perrumpentes obstantia. &c. Succurrit Galeni seu Menodoti non inuenustus πρὸς τέχνας locus, vbi de Nireo, de quo paulò ante.

In cōptulos, et forma studiosos.

Quid enim gratia formæ, nisi adsit cultus animus? Video sæpe & rideo stultam multorum in cura pulchritudinis vanitatē. Hem quot suscipiunt labores? quot delectabilibus abstinent? quot sibi inferunt supplicia, vt formosiores non quidem sint, sed appareant, vnius formæ studio & valetudinis & voluptatis immemores? Quantum verò tempus inter comendum absumitur? quot honesta, quot vtilia, quot interim necessaria negliguntur? Sed nescis, ô Veneris pulle, quid mali alas; habes hostē tuum domi, & quod peius est, blandum ac delectabilem: habes raptorem quietis & temporis, perpetuumque tortorem; habes materiam laboris, vberrimam discriminum causam, fomenta libidinum, nec minorem quærendi odij quàm amoris aditum. Esto: fies forsan amabilis mulierculis, sed odiosus viris, aut certè suspectus. Quid igitur, formosule, de forma gloriaris, quæ ad breuissimum tempus erit? Cadet flaua cæsaries, reliqui capilli albescent, tenerarum genarum purpuram pallor fœdabit, serenam frontem squallentes arabūt rugæ, lætas oculorum acies & lucida sidera mœsta teget nubes; læue dentium ebur ac candidum scaber situs obducet atque atteret, recta ceruix atque agiles humeri curuescent, guttur planum crispabitur, aridas manus & recuruos pedes suspicaberis tuos non fuisse. Quid multa? veniet dies quo te in speculo nō agnoscas. Veris igitur & permansuris bonis delectari conuenit, non falsis ac labentibus. Est enim & sua animo pulchritudo multò suauior certiorq; quàm corporis, & ipsa quoq; suis legibus, decore, ordine, ac apta suarum partium dispositione subsistens: illam optareq;, illi operam impendere dignum erit, quam nec dies longa deleret, nec morbus extinguet, nec ipsa mors.

Sedes animæ cerebrum.

Cæterum (vt ad caput nostrum reuertamur) Philosophi permulti animæ sedem in cerebro, tamquam in arce summa posuere: vnde vecordes & insipidi vulgò dicuntur cerebro vacui. Iuuenal. Satyr. 14.

Cùm facias peiora senex, vacuumq; cerebro

Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?
Quò ſpectat illud Cleanthis: ἀπαίδευτες μόνῃ τῇ μορφῇ θηρίων διαφέρειν. Vide prouerbium, *Caput vacuum cerebro*, dum nos arietem inducimus.

Diues indoctus.

EMBLEMA CLXXXX.

TRANAT aquas reſidens pretioſo in vellere Phryxus,
Et flauam impauidus per mare ſcandit ouem.
Ecquid id eſt? Vir ſenſu hebeti, ſed diuite gaza,
Coniugis, aut ſerui quem regit arbitrium.

COMMENTARII.

I. IVVENIS inequitās arieti aureo vellere tecti, magna ſpe & hilari vultu vaſtum mare traijcit.

II. *Vnde petitū Emblēma.* FONTEM Emblematis ex Galeno ſumo, in ſuaſoria ad artes oratione, quam in principio ſuorum Operum poſuit. Ibi enim Diogenis apophthegma citat, qui dicebat, indoctum diuitem eſſe arietem in aureo vellere. Verba ipſa Galeni quia ſupra Emblemate 73. poſuimus, hic non repetimus, eò lectorem amandantes. Phryxi autem fabula ſic habet. Athamas Æoli filius, Thebanorum Rex, ex Nephele vxore, vel vt Pindarus in Hymnis prodidit, ex Demotice, vel vt Hippiæ placuit, ex Gorgopide, vel vt ait Pherecydes Syrus, *Fabulæ Phryxi.*

ex

ex Themisto duos suscepit liberos, Phryxum scilicet & Hellen. Dimissa autem, quæcunq; ex his fuerit, priore vxore, lege repudij, siue vt Apollonij scholiastes vult, defuncta, alteram, cui nomen Ino, duxit Cadmi filiam, quæ iniustarum nouercarũ more priuignos odio prosequens Aeolicis fœminis persuasit, (vt etiam testatur Nonnus in 1. Dionysiacῶn) vti frugũ semina, priusquam terræ mandarentur, inscijs viris torrerent. Quare cùm terra redderetur infœcunda, fameq; tota ea opprimeretur regio, legatisque ad Apollinis oraculum decretis, vt durissimi anni eius temporis causam inquirerent, eos Ino corrupit muneribus, monuitq; vt cũ reuersi fuerint, Apollinis nomine Phryxum & Hellen in victimas flagitarent. Horum mendacijs fidem habens Athamas, vtrumque aræ, vt tanquam victima mactaretur, imposuit. Sed Nephele mater eos rapuit, & auream ouem à Mercurio captam illis dedit, qua per aera auecti fuerunt. Cùm verò ad id freti peruenissent, quod est inter Sigæum & Chersonesum, Helle maris vastitate perterrita in mare decidit, quod ab ea postea dictum fuit Hellespontus, vel Athamantidis, vt ait Aeschylus in Perseis, Apollodorus in 1. Bibliothec. Lucianus in dialogis mortuorum. Astipulatur Ouidius his verbis in epistola Leandri, vbi etiam fabulam attingit.

Hellespõtus ab Helle dictus.

Fluctibus immodicis Athamantidas æquora canent,
Vixq; manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, cum primùm de virgine nomina mersa
Qua tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Est satis amissa locus hic infamis ab Helle,
Vtq; mihi parcat, crimine nomẽ habet.
Inuideo Phryxo, quem per freta tristia tutũ
Aurea lanigero vellere vexit ouis.

Phryxus amissa sorore incolumis in Colchidem peruenit, ibiq; Ioui Phryxio cognomine, arietem immolauit, pellemq; illius in luco Martis in eius honorem suspendit; quam postea à dracone seruari solitam fabulati sunt. Valer. Flaccus in Argonaut. Manilius libro 4. Astron.

——testis tibi laniger ipse,
Cum vitreum findẽs aurato vellere Pontũ,
Orbatumq; sua Phryxum per fata sorore
Phasidos ad ripas & Colchida regna reuexit.

Fabulam de Phryxo, deque Helle copiosè narrat Isacius Tzetzes in Lycophronem, & passim auctores. Vide Natal. Comitem Mytholog. lib. 6. cap. 9. Ouid. 3. Fastor. in fine. Pontanum in Vrania, cùm loquitur de Ariete: & Hyginum de Ariete. Idem narrat pulcherrimis carminibus Hispanis Ioannes Mallara Hispalensis in suo Hercule, cantu 4. Phryxi quoq; meminit Annal. 6. Tacitus: Parthi ferunt se Thessalis ortos, qua tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq; ex ea liberos inanem mox regiam Aeetæ, vacuosque Colchos repetunt. Multaqs de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam arietem sacrificauerit, credito venisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Sic ille. Etenim aliqui arbitrati sunt nauẽ fuisse, quæ pictum in prora arietem haberet, qua Phryxus & Helle per mare vecti sunt: verum cum Helle è prora in mare despiceret, in mare decidisse ac perijsse, vt scripsit Hellanicus. Palæphatus affirmat, Arietem vocatum nutritorem, cuius opera & consilio sint liberati. Alij aliter interpretantur, vt videre est apud Nat. Comitem, & nos etiam aliquid afferemus.

Taciti locus de Phryxo.

III. *PRECIOSO in vellere*] De vellere aureo Ouidius 7. Metamorph. Iustinus in Trogum lib. 42.

Et flauam ouem] id est, auream. Obseruandum est, quam varijs nominibus aureum vellus poetæ nominauerint. Euripides, πάγχρυσον δέρας. Orpheus & Apollonius δέρας, & κῶας χρύσειον. Pindarus, χρύσον νάκος κριῶ. δέρμα κριῶ βαθύμαλλον. κῶας αἰγλᾶεν χρυσέῳ θυσάνῳ. & δέρμα λαμπρὸν. Poeta quidã apud Ciceronem, Auratum arietem Colchorum. Catullus, auratam pellem. Ennius, inauratam pellem arietis. Ouidius, Phryxeam ouem, Phryxea vellera, Ouem fuluo vellere conspicuam, Vellera nitido villo radiantia, Aries aureo villo spectabilis. Val. Flaccus, Pecoris Nephelei vellera, Phryxeam pecudem, pellem rutilam, pellem sidereis villis comantem, vellera radiantia. Sic noster Alciatus hic, Pretiosa vellera, & flauã ouem vocat.

Varia nomina velleris aurei.

Impauidus per mare scandit] non horret marinos fluctus & turbines, quanquã horrificos.

Vir sensu hebeti] imperitus, stolidus, qualis est ouis, animal insipiens & stultũ; vt

ve dicimus; Vnde illud προβατίου βίον ζῆν, & προβάτων ἦθος. Pierius lib. 10. Hieroglyph.

Gaza.

Diuitis gaza] opulentus, locuples. Gaza, dictio est Persica, significans opes, suppellectilem, & generaliter quidquid possidemus, vt ait Seruius in 1. Æneid. Pōp. Mela: Gaza, inquit, Persæ ærarium vocāt. Curtius lib. 3. circa finem: Pecuniam regiam (gazam Persæ vocant) cum pretiosissimis rerum efferri iubet.

Vxor sub sit non imperet.

Coniugi aut serui quem regit arbitriū.] Is aptè dicitur à Græcis γυναικοκρατούμενος, καὶ δουλοκρατούμενος. Philæmon Comicus rectissimè scripsit, vxoris probæ partes esse, vt se non superiorem marito putet, sed dicto audientem: adiungit enim, magnum esse malum si mulier viro dominetur, eumq; superet. Ita ille:

Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτη,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρὸς, ἀλλ' ὑπήκοον·
Γυνὴ δὲ νικῶσ' ἄνδρα κακὸν ἐστιν μέγα.

id est:

Proba vxor, ò Nicostrata, marito suo
Non debet esse superior, sed obsequens.
Nam graue malum vxor est, superans virum suum.

Huc spectans versus isti Euripidis in Andromache:

οἰκία δ' ἐν ᾗ πάντα πρωτεύει γυνὴ
οὐκ ἔστιν ἥτις πώποτ' ἐξαπώλετο.

Haud vna salua mansit vnquā familia,
Partes priores vxor in qua gesserit.

Memoratur & hoc recētiorum cuiusdam dictum in eandem sententiam, iocosam allegoriam habens: Nō placet mihi domus, in qua gallina cantat, gallus tacet. Galli dicunt: *Tout se porte mal, ou la femme parle plus haut que le mari.*

IV.

Aries in aureo vellere.

ARIETE aurei velleris hic notantur potissimùm locupletes illi, qui cùm sint hebeti & obtuso prorsus ingenio, ducuntur, trahunturque pro vxorum arbitrio, vt eorum negotia è famulorum ductu regulaque pendeant: nec secus ac infantes anniculi è nutricis amplexu, illi quid loquantur, quidq; statuant, non habent, quòd illos animus & rationis copia deficiat. In quos hoc Palladæ torqueri solet:

Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχειν, ψυχὴν δὲ πένητος,
Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης.

Diuitias locupletis habes, animum sed egeni;
O successori diues, egene tibi.

Serui nomines ob imperitiam.

Xenophontis locus 4. Comment. satis esse potest ad id Emblema illustrandum: nempe ὅτι ἄνθρωποι δοῦλοι δι' ἀγνοίαν, κἂν πλούσιοι, quæ Socratis disputatio est cum Euthydemo. Ea enim misera censenda est seruitus, quæ non à fortuna, sed ab animi imperitia nascitur, quæ in summa etiam copia non potest non esse alijs mancipata. Non dedecet aliquando rebus serijs iocos immiscere non inurbanos. Sic ludunt quidam in famulorum conditionibus:

Miles habet seruum monachus, clerusque sodalem:
Plerumq; & sociū stultus vterq; tenet.

Nempe qui seruit militi, verè non simulatè obsequitur: at clerici & monachi sæpe pro seruis dominos ferunt, & ad eorum mores sese nimis aliquando supinè accommodant. Ferunt ergo pudendam δουλοκρατίαν, digni seruire magis, cùm nulla turpior seruitus quàm voluntaria. Nec desunt de muliebri imperio vulgò trita dicteria, veluti;

Hunc fatuum fateor, quem calceus vrget & vxor.

Et illud:

Fœmina quem superat, nunquam viuit sine pœna,
Libertate caret dura constrictus habena.

Cum Diogenis apophthegmate, de quo ante, consentit illud Caij Cæsaris, quod à Corn. Tacito memoratur lib. 13. Annal. Iulium Silanum auream pecudem appellabat C. Cæsar ob segnitiem, vel vecordiā potiùs. Aries simplicissima & stolidissima est pecus, bono tamen corporis habitu, & conserto lanæ mollis tegumento: aurum diuitias, puer aut seruitutem, aut iuuenilē ætatem significat. Quare Phryxus aurei velleris ariete Pontū transuectus, aut vxor est, aut seruus, aut pusio virum aut dominum, diuitem quidem, sed stolidum, suo arbitrio quocūq; velit transferens. Certè, ouis in Hieroglyphicis tum felicitatem, tum stultitiam arguit. Felicitatem quidē ex oue portendi olim Hetrusca disciplina docuit. Virgilius felicitatem aurei sæculi sub Augusto reuiuiscentis attingens:

Iulius Silanus aurea pecus.

Ouis felicitatis hieroglyphicum.

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti,
Murice, iam croceo mutabit vellera succo.

Sed felicia illa portendi ex euentis comprobatum, tunc præcipuè cū agnus natus esset vellere in fronte purpureo in villa

Auto-

Antonini cuiusdam plebeij viri, eo die atque hora, qua Geta, Antoninus inde nuncupatus, Mediolani natus est. Verùm is, in cuius ædibus agnus editus fuerat, cum imperium Antonino ex hoc portendi audiuisset ab aruspice, de se dictum putans, ne fatum propalaretur, agnum statim occidit; quod omen fuit Getam, qui & Antoninus vocabatur, ab Antonino fratre necandum esse, vt subsecutũ est; quod apud Aelium Spartianum, & alios habetur. Eædem oues Diadumeno imperium portendere, cum in agris patris oues purpureæ duodecim natæ essent, quarum vna tantum varia fuit.

Item stultitia.

Quod verò ad stultitiam attinet, notum est vulgo, ouium cognomento insipientes appellari. Et Accius in Somnijs posuit ouilem fœtum in Tarquinium Superbum concitatum, tanto impetu irruentem, vt regem solo prosterneret: quod Brutum indicabat, quẽ Rex ille hebetem, & quasi pecudem existimabat. Fabius etiam Maximus, cùm prima ætate communi hominum iudicio putaretur hebetior, Ouiculæ cognomine appellatus est. Vide adagium, *Ouium mores.* & Aristotelem lib. 9 de nat. animal. Socrates etiam diuites indoctos vocabat aurea mancipia; & equos argento circumtectos. Sed redeamus ad aureum nostrum vellus.

Aurea, quæ lucrosa.

Non obscurum est, veteres ea dixisse aurea, quæ magnum suppeditarent emolumentum & reditum, siue agri bonitate, siue pecore aut lanificio. Hinc Martialis de Beti fluuio:

Betis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Quocirca factum est, vt pecudes ipsæ aureas pelles habuisse ferantur: qualis fuit Argis Atrei, quam sibi Thyesten subduxisse conqueritur. Sic in Colchide Aeeta Rex, ad cuius arietis pellem Iason profectus est & socij Argonautæ, regij sanguinis & animi, qui regionem gregibus & opibus nobilem inuaserunt, si Varroni credimus lib. 2. de re rust. c. 1. quem laudat & sequitur Forcatulus lib. 1. de Imp. & Philos. Gall. à quibus etiã stare videtur Cœl. Rhodigin. lib. 25. cap. 1.

Diuitiæ olim in pecore.

Oues sanè tanto in honore habuerunt veteres, vt ex iis solummodo opes fieri existimarint; & pecuniam atq; peculium omne à pecudibus & gregum numero olim censuerint. Ea de causa Maronianus Corydon diuitias suas ostentaturus, dicit:

Mille meæ Siculis errãt in montibus agnæ.

Aurea mala.

Similiter cùm Hercules ex Aphricana victoria nihil præter oues abegisset, aurea mala secum asportasse fabulosè dictus est; μῆλον enim & ouẽ & pomum significat.

Aureum vellus.

Sed vellus aureum alii malunt intelligi magnam auri vim, quæ apud Colchos esset, à principibus quibusdam viris congestam. At verò Colchica regio propter vicinitatem Caucasi montis, auro abundabat, vel teste Strabone, qui scribit multos fontes ex Caucaso manare, scaturientes arena aurea, tam tenui, vt oculorum aciem effugiat, eamq; colligi ab incolis, pellibus quibusdam lanosis in aquam iniectis. Hinc enim suspicari possumus locum esse fabulæ datum: pelles enim, subsidente in ijs arena, speciem aurei velleris præ se ferunt. Locum Strabonis ex 10. lib. huc trãsferre non pigeat. παρὰ τούτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάρρους, ὑποδέχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρβάρους φάτναις κατατετρημέναις, καὶ μαλλωταῖς δοραῖς ἀφ' οὗ μεμυθεῦσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Meminit Corn. Tacit 6. Annalium. Sed dum alios plerosq; auctores voluo, occurrit id, quod de aureo vellere plurimi referunt, ex Suida potissimũ, explicantque de arte, quam χημείαν Græci appellant.

Chymia per vellus aureum notata.

Etenim inueniuntur auctores non pauci, qui aurei velleris pellem interpretentur fuisse librum quẽdam veterum more in pelle conscriptum, in quo auri conficiendi scientia traderetur: cuiusmodi libros cùm Diocletianus summa diligentia perquisiuisset apud Aegyptios (qui huius peritissimi censebantur) omnes flamma consumpsisse fertur, ne diuitijs ita comparatis Aegyptij Romanis inferre bellum auderent: atque ex eo tempore artem hanc publico Cæsaris edicto semper habitam fuisse flagitiosam. Sed quia de Chymia siue Alchymia incidit mentio, æquus lector non ægrè ferret, si de eius certitudine & difficultate ea, quæ partim ex probatissimorum auctorum lectione, partim etiam virorum doctorum conuersatione & colloquio hausi, hic loci vel historicè saltem paulò prolixiùs exponam, interim haud inuitè permittens, vt suo quisque abundet sensu, & de his pro arbitrio statuat.

Alchymia vetustas.

In primis in confesso est, artem transmutandi metalla in aurum & argentum esse vetu-

Hermes Trismegistus.

vetustissimam, quam omnes vendicant cuidam Hermeti Aegyptio, seu Mercurio Trismegisto. Is enim fuit, qui post diluuium omnium artium & disciplinarum tam liberalium quàm mechanicarum primus fuit inuentor & editor; qui Mosi coętaneus creditur. Mosis autem natiuitas cadit in annum M. 2373. qui est ante natum Saluatorem nostrum 1598. Argonautarum expeditio circiter annum M. 2740. ante natum Christum 1231. vt supputat Abrahamus Bucholz. in Indice Chronico. Diocletianus verò Imperator floruit circiter annum 284 post Christum natū. Vltra ergo mille octingentos annos viguisse hanc artem in Aegypto ante Diocletianam librorum chymicorum deuastationem, de qua Suidas, rectè potest colligi. Ab Hermete Chymia quasi per manus tradita est & propagata, non ad Græcos, non Latinos, sed Arabes. Quid multis? Sat antiqua est, si sat vera. Verùm de huius artis veritate disputanti non possunt firmiora argumenta esse, quàm quæ à sensu seu experientia, & ratione ducuntur: inde enim alia omnia robur capiunt, quæ in vtramq; partem disceptantur, non tam in hoc, quàm omni alio negocio. Qui veritati se opposuerunt, vt Agricola, Cardanus, Scaliger, Carrerius, Fenottus, Erastus, Aubertus, Seidelius, & nuperrimè Moresinus Scotus (prætereundas enim censeo quotlibetarias infinitorum scholasticorū, & huius fæcis quæstiones) cùm aut negare debuissent experientiam & sensum: aut, vt ait Libauius in Syrraxi metall. Thes. 40. & 43. modum, quem posuere artifices; in genere per rationes Logicas, hoc est, ex mera phantasia desumptas, aggressi sunt ostendere, non posse fieri artificiale metallum. Quantò rectiùs illi, cùm omnes sint Peripatetici, audissent suum magistrum & principem Aristotelem præclarè monentem, in ijs, quæ sensilia sunt, non rationem, sed sensum, iudicem omni exceptione maiorem, esse consulendum? Qui etiam, quando disputat contra eos, qui omnia dicebant moueri, 8. Phys. t. 22. neglecto sensu rationem quærere, imbecillitatem mentis meritò censet: & absurdum, præter rem imaginationi seu rationi credere. 3. Phys. t. 37. Sensu enim & experientia multiplici, & testimonio indubitato constat, & factum esse aurum (nam de hoc potissimùm lis est) & factum esse ea arte, quam norunt veri artifices, profitentur sophistæ fraude multiplici. Ioannes Andreæ, celebris Iuris Pontificij interpres, scribit, Arnaldum de Villa noua in Curia Romana, præsentibus multis Cardinalibus æs in virgulas auri commutasse, mox discedentem permisisse, vt omni probationi subijceretur. Refert Pancirollus Rer. memorab. lib. 2. tit. de Alchymia: Cornelius Agrippa lib. 1. de occulta Philos. c. 14. affirmat, spiritu auri, aut potiùs eiusdem forma & parte puriore, imperfecta metalla & argentum viuum in argentum verti posse, seq; id vidisse & nouisse. Ioan. Franciscus Picus lib. 3. cap. 2. de Auro, plurimas accumulat experientias, quas breuitatis causa omitto. Multæ etiam leguntur apud Hieron. Rubeum lib. de destillat. sect. 4. cap. 1. & 2. Libauium lib. 2. Alchym. tract. 1. cap. 19. Gebrum, Hermetem, Comitem Bernhardum, & alios, in primis apud Robertum Vallensem, qui ex professo scripsit de artis huius certitudine & antiquitate. Fernelius quoq; lib. 2. de abdit. rerum caus. cap. 18. de veritate & ratione artis attestatur. Recentissima exempla si desideras, pete ex Evvaldi de Hoghelande historijs Coloniæ excusis, Anno 1604. Quid? quòd ego ipse hisce oculis vidi, hisce manibus contrectaui massam auri à quodam mihi satis noto, & familiari confectam, & in Archiducali Academia Friburgi Brisgoiæ publicæ disputationi, quæ fieri id posse negabat, illatam & ostensam. Adeo etiam clara veritatis huius lux est, vt ex ipsis aduersarijs aliqui eam non diffiteantur. Narrat Cardanus lib. 6. de Subtilit. coram Principe & Senatu vrbis Venetæ argentum viuum in aurum fuisse conuersum à pharmacopola Taruisino. Et cur tot præstantes viri diuersarum gentium, tot tamq; præclara de hac arte edidissent volumina? an in nugis suæ famæ & gloriæ præsidium apud posteros quærebant? Sunt Aegyptij, sunt Arabes, sunt Chaldæi, Germani, Hispani, Angli, quos quis enumeret? Multos Hermolaus Barbarus, vir dignitate generis & gradus, & omni doctrinarum genere ornatus, nominatim protulit: ego plures proferam, sed tantùm insigniores; delectū enim seruabo. Itaq; χυμευτικὰ scripsit Osthanes, Hermes, Chanes, Rosinus Alexandrinus

Alchymia veritas.

αὐτοψία.

Chymicæ artis scriptores.

Experientia ostenditur, aurum fieri posse.

nus ad sororem Theosebiam, Olympiadorus Alexandrinus, Agathodæmon, Democritus, Orus, Chrysorichius, Pebichius, Comerius, Apuleius, Petasius, Pelagius, Africanus, Theophilus, Synesius, Stephanus ad Heraclium Cæsarem, Heliodorus ad Theodosium, Geberus, Callides Rachaidibus, Veradianus, Rhodianus, Canides, Merlinus, Lullius, Arnoldus Villanouanus, Augustinus Panthes Venetus; fœminæ tres, Cleopatra, Virgo Taphūtia, Maria Iudæa. Quibus si annumerarem recentiores, Deum immortalem, quantus esset testium numerus? Laurentius Ventura libro de Arte chymica, gloriatur se 250. volumina in nobilem Bibliothecam Comitis Palatini intulisse, & præter illa quinquaginta adhuc alia habere. In iudicijs, vbi de censu, capite, fama agitur, duobus aut tribus testibus tam lege diuina, quàm ciuili credendum est: & ita difficiles sumus erga viros tot doctissimos & integerrimos, quorum scripta prostant, propter paucorum ratiunculas, quibus toties responsum est? Vniuersè quidem à Gebro, Ventura, Petro Bono Ferrariensi. Nominatim verò Quercetanus eruditissimè respõdet Auberto; Erasto Mufettus, Seuerinus, Rubeus, Penotus; & Gasto Claueus subpræses Niuernensis, in libello, qui inscribitur, Apologia Chrysopœiæ & Argyropœiæ: Omnibus Libauius in Syrraxi sua metallica altera, Alexandro quidem Carrerio Patauino Thesi 46. Erasto Thesi 93. Fenotto Thesi 98. Scaligero Thesi 106. Auberto cum Fenotto Thesi 107. Moguntinis Baccalaureis Thesi 116. Cardano Thesi 119. Solus restat Thomas Moresinus Scotus, qui nuper ausus est resumere causam Auberti contra Quercetanum: sed qui & hũc compescat, forsan in mundo erit. Hæc quoad certitudinem.

Chymicæ artis defensores contra aliorum ratiunculas.

Difficultas verò artis huius est maxima; est enim lapis Philosophorum, non cerdonum aut rusticorum. Præclarè Rogerius Bacchon: In quibus Deus magnam virtutẽ posuit, in ijsdem etiam magnam difficultatem collocauit. Difficultates istas singulari libro exposuit Theobaldus Hoghelande, quem antè citaui. Sunt autem hæ tum in discendo, tum in exercendo. In discẽdo aliæ à discente, aliæ à docentibus libris.

Alchymiæ difficultates.

Discens à Deo hoc donum petendo impetret oportet, & vt possit, ipse sese præbeat timentem Dei, à peccatis abhorreat, humilis sit, prudens, doctus, Latini sermonis peritus, Philosophus, naturæ principia sciens, laboriosus & industrius, constans, non iracundus, patiens, liber, vacuus à curis, secreti tenax, abstinens à Sophistis, non prodigus, non auarus, cautus in declinandis diaboli illusionibus; sufficienter locuples, librorum copiam habens, studiosus, faciat experimentum, sanus, hoc est, corporis, animi & fortunæ bonis instructus, quos rarissimos ait esse Pancirollus.

In discente.

At maior difficultas est quę sequitur, propter libros, ex quibus petenda ars, intellectu difficiles: vel enim ars in ijs dispersa est, vel inuoluta ænigmatis, allegoriis, & similitudinibus, tum ab elementatis, homine, animalibus, eorumq; partibus vegetabilibus, figuris, metallis, tum ab elementis, dissimilitudinibus, æquiuocationibus, contradictionibus, nominibus inusitatis, characteribus, literarum transpositionibus, prauis transcriptionibus, styli varietate, impossibilibus.

In libris docentibus.

Tertio denique est difficultas, quæ oritur in exercitatione, tum ex parte materiæ, quæ vt fundamentum operis assumenda; tum ex parte regiminis, quibus instrumentis tractanda. Vbiq; incredibilis obscuritas & perplexitas. Hæc, hæc illa, non autem (vt putatur) artis incertitudo causa est, quod adeo multi, & tãtùm non omnes, qui huic arti indulgent nimium, non solùm oleum & operam, sed & diuitias, imò valetudinem & famam perdant, vt meritò dicere possimus, Chrysopœiam esse castam meretricem, quę multos inuitat, & ferè neminem admittit. Hæ difficultates sunt acquisitionis & incommoda: at longè difficilior est adeptæ fortè possessio, nunquam certè tuta professio. Præstò enim ab alijs sunt insidiæ, & mille pericula: siquidem difficile custoditur quod placet multis, quid, quod omnibus? Cum igitur toties, & tam anxiè à tã multis ingens illud bonum, quod ars ista pollicetur, fuerit indagatum, at rarissimè à quàm paucissimis inuentum, adeo vt non desint, qui Chymistas subijciendos esse existiment acerbæ illi Agenoris Sidoniorum Regis legi, qualem filio Cadmo præscripserat, ne nisi inuenta sorore vnquam rediret; itaq; aut inueniendam, aut pereundum esse: hinc factum est, vt non pauci hanc artem procaci linguæ petulantia

In exercitatione.

Agenoris lex.

tia

Contra Chymicos.

tia profciderint. Iul. Cæsar Scaliger affirmare non dubitauit, Exercitat. 23. se Chymistas odio odisse plusquam Vatiniano: Sunt enim, inquit, noctuæ ad aucupia ерumenatum, à quibus aurum, quod postea alijs pollicentur, sibi captent prius. Alius Alchymiam sophisticam quandam imposturam nominabat: alius dæmonis præstigias; Petrarcha mentiendi & fallendi artē, ex qua nulli alij successus sperandi sint, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam; quibus inopem nunquam ad diuitias euectum, at multos à diuitijs ad inopiam redactos sæpe vidimus. Notatumq; est, aliquos cæteroquin prudentes, hac insania laborare; quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos, dumque opulentiores fieri student, & fœdo quæstui inhiant, bene parta prodigere, censuq; omni diu superuacuis effuso, tandem necessariis etiam fuisse destitutos: nõnullos deniq; amissis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse. Magna quidem promittunt Alchymistæ, sed ea sibi præstare debebant, quæ promittunt aliis, primùmq; suam pellere inopiam. Est enim ferè mendicum genus hominum; cumq; se pauperes fateantur, ditare alios volunt, quasi aliena illis quàm propria molestior sit paupertas. Aduersus has fuliginosas Chymicorum fallacias extant Natalis Comitis versus non ineruditi, lib. 2. Mytholog. cap. 6. sed optimè apud dictum Hoghelande in principio sui libri, quem vide: nos plus æquo prolixi fuimus, aureus enim iste aries nos vltra Colchidē non inuitos transuexit; nam vbi rem possidere non datur, etiam verba profundere parui est.

In fidem vxoriam.

EMBLEMA CXCI.

ECCE puella, viro quæ dextra iungitur: ecce
Vt sedet, vt catulus lusitat ante pedes.
Hæc fidei est species: Veneris quam si educat ardor,
Malorum in læua non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris sunt. Sic Schœneida vicit
Hippomenes, petÿt sic Galatea virum.

COMMENTARII.

I. PVELLA blanda viro assidet, eique dextera iungitur, ante cuius pedes canicula lusitat; pomus autem, quam à læua requirit Emblema, hic desideratur.

II. *Argumentum Emblematis.* AD fidem vxoriam quatuor hic spectanda proponuntur, dextrarum coniunctio, sessio, canis symbolum, pomi insitio seu donarium. Dextra pro nota fidei, vti iam supra monuimus Emblemate 39. Puella viro assidet, quod ad constantiam in amore refertur; sedes enim notam habet stabilitatis. Canis animal hero fidum, fidei aliam rationem habet. Malus arbor Veneri sacra, vt patet ex poetarum scriptis. Egregium est Emblema, nullum verbum otiosum habens, sed omnia sensu tincta.

III. *Puella.* *ECCE puella*] vxor marito dextram iungens. Nam puellæ appellantur etiam eæ, quæ matrimonio iunctæ, vel vterum ferunt, vel etiam pepererunt. Horat. 2. Car. 22.

laborantes vtero puellæ.

Sic Penelope apud Ouid. se puellam vocat, cum Vlyssi iam olim Telemachum peperisset. Fast. 2.

——iubet viduas cessare puellas.

id est, à maritorum complexibus abstinere. Sic & Scæuola IC. puellam vocat, quæ erat vidua, & post alteri nupta. Gellius lib. 12. c. 1. puellam bis vocat puerperam.

Vir. *Viro*] Vir plura significat: nam respectu sexus marem significat. Plin. lib. 10. c. 63. viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit. Respectu ætatis significat eum, qui iuuentutem excessit. Dicitur præterea vir, homo fortis excellenti & præsenti animo. Curt. Exurgite aliquando, si viri estis, atque arma capessite. Sumitur deinde vir, pro marito, vti hoc loco, & apud Ouid. 1. Metamor.

Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Et apud Plautum conqueritur de mariti importunitate Alcmena:

dedecoris à viro argutam meo.

Ponitur & pro capite & præfecto, Virg.

Vir gregis ipse caper.

Interdum accipitur vir pro membro virili, vt videre est apud Plautum in Asin.

——domi serui qui sunt castrabo viros.

& apud Catull.

Itaq; vt relicta sensit sibi mẽbra sine viro.

Dextra iungitur] Dextera fidei est symbolum, vt dictum alibi. Cicero 2. Philipp. dexteram fidei testem vocat.

Vt sedet] stabilitatis nota, ne leuitatis appareat indicium, sedent enim quieti & graues. Vide Emblem. 145.

Catulus] canis, catellus. Quamuis catulus pro omni animalium fœtu sumatur, exceptis auibus, hoc tamen loco pro cane sumitur, qui etiam fidei notam præsefert; nam quàm fidum hoc suo hero animal sit, vsq; adeo etiam, vt ei sæpe auxilium præstitisse, à latronibus defendisse, atq; aduersus eiusdem inimicos pugnasse, inter alios illustres viros, quorum hæc testimoniis confirmantur, plurima exempla recenset Plinius lib. 8. c. 40. citat etiam non nulla Plutarchus in libello de Industria animal. Hinc sibi proprium habet epitheton, fidelis. Horat. lib. 1. car. *Catulus.*

Ceu visa est catulus cerua fidelibus.

Hinc est quod Socrates per canem iurat, cùm obsequium & fidem putat præstandam iis, qui rerum habenas in ciuitatibus tenent. Et in C. Mamilii numo, qui aliquando SC. præfectus est limitibus metandis, est canis allatrans, qui notat fidem esse præstandam ei, qui eiusmodi operæ præficitur. Pierius in Cane, lib. 5. Non omittendum quod Michael Vosmerus de fidelitate, & si liceret dicere pietate, canum refert. Mirum, inquit, quod de canibus venaticis tradunt annales, qui dum caperetur herus (is fuit Florentius V. Hollandiæ & Selandiæ Comes, qui inter venandum plus viginti vulneribus confossus fuit) testes ipsi aderant, captum comitabantur *De canũ fidelitate historia.*

bantur in arcem Mudam, auectum inde, atq; in fuga à proditoribus seu coniuratis trucidatum mœsti custodiebant. Demum amicis corpus vngentibus, vt Alemariam deferrent, in eandem nauem canes cõscendebant, ab omni cibo & potu mordicus alieni. Funus in templum elatum proni venerabantur, ibiq; assiduo desiderio sui domini, donec vi abstraherentur, ægrè vitam sustinebant. Simile exemplum Corsici canis venatici erga dominum suum, recenset Cæsar Scaliger Exercit. 202. in Card. vbi addit: Huic equidem cani Mausoleũ cum elogio libentiùs condiderim, quam Sultano Solymano. Altera quoq; historia, quam de cane Gallico ibidem refert, non minus notabilis quam elegans est. De canum porrò fidelitate & sagacitate vide omnino Oper. succisiu. Camerarii cap. 24. Pierium loco citato; habet etiam hac de re elegantissimum epigramma Iacobus Micyllus, quod ita incipit:

Inter quadrupedes canis fidelis,
Inter quadrupedes canis voluptas,
Inter quadrupedes canis patronum
Cognoscit, veneratur & tuetur. &c.

Fidei est species] fidelitatis expressa imago.

Veneris quam si educat ardor] quam fidem si mutua coniugis vtriusque copula

Ardor. confirmet. Ardor sumitur sæpe pro amore vehementi & desiderio; sicut & ipsum verbum Ardeo. Virg. 2. Eclog.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Huiusmodi ardore correptum adolescentem festiuè exprimit Plautus in Mercatore:

Sumne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atq; in corde facit amor incendium;
Ni oculos lacrymæ defendant, iam ardeat credo caput.

In laua] parte sinistra non inconcinnè malus fructifera statuetur.

Malum Veneri sacrum. *Poma etenim Veneris sunt*] Mala amoris sunt signa, quia Veneri sacra. Vide adagium, *Malis ferire.* & Philostratum in Iconibus, tit. Amores.

Hippomenes vicit Atalantam. *Scheneida vicit Hippomenes*] Atalanta Schenei regis filia, pulchertima puella, cui Deorum responsum datum fuit, vt nulli viro nuberet; ideoq; procis eam ambientibus huiusmodi legem proposuit, vt secum cursu pedum certarent, & qui eam currendo superasset, eius se coniugem futuram, victi verò morte plecterentur. Cumq; multos post terga reliquisset, (mira enim pedum agilitate præstabat) & nece affecisset, tandem Hippomenes adolescens nobilis, ex Neptuni progenie, cum eam impenso amore prosequeretur, nec mortem certaminis periculo abhorreret, Venerem implorauit, vt sibi auxilio esset; quæ statim ei tria aurea poma donauit, ea ille inter currendum sensim ante virginem per vices proiecit. Illa verò auri cupiditate allecta (vt mulierum genus auarissimum est) dum ea auida colligeret, retardata metam tardius attigit: & sic arte victa fuit, vt lepidissimè Ouid. in fine lib. 10. Metamorph. Fabulam eandem breuiter habet Theocritus in Amaryllide:

Ἱππομένης ὄκα δὴ τὰν πάρθενον ἤθελε γᾶμαι,
μᾶλ' ἐν χερσὶν ἑλὼν δρόμον ἄνυεν ἁδ' Ἀταλάντα
ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλλετ' ἔρωτα.

Virginis Hippomenes thalamos vbi fortè petiuit,
Mala tenens manibus currebat: vt hæc Atalanta
Vidit, vti periјt, magno correpta vt amore est.

Petijt sic Galatea virum] Galatea Nympha marina à Polyphemo adamata, de *Galatea.* qua Ouid. 13. Metamorph. Sed potiùs hoc intelligendum de ea, quam Virgilius 3. Ecloga celebrat:

Malo me Galatea petit lasciua puella;
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Et ante ipsum Theocritus Eidyll. 5. 6. & 11. & quod Theocritus est μηλοβολεῖν, id Virgilio est *Malo petere*, id est, ad Venerem solicitare. Hinc dicitur, poma, nuces legere, verecundè ab hortis ad rem voluptatis translata voce. Vide Lipsium lib. 3. Antiq. lect. Vide item Prouerbium, *Malis ferire.* *Poma legere qd.*

IV. *Vxoris proba munus.*

HORTATVR hoc Emblema fœminas, quæ ad viri nuptias se contulere, vt in fidelitate erga maritos catellorum naturam superent, eiusque solum moribus inseruiant, cui se æterno vinculo colligarũt. Neq; vnquam à domo & maritis suis oculos

los (ne dicam pedes) dimoueant: quibus non tantum noctes, sed etiam dies debent. Non enim solùm crimine eas, sed omni criminis suspicione vacare oportere, Cęsar Dictator rectè existimauit. Dicerem profectò plerasque omnes ita probas, modestas, & in fide vxoria pręclaras esse, vt nulla prorsus eis monitione aut exemplis opus sit, nisi illud Ecclesiast. nunc occurreret, dicentis: Virum de mille vnum reperi, mulierem verò ex omnibus non inueni. Quapropter legumlatores etiam de bonis mulieribus non esse faciendam legem existimarunt, quia paucæ sunt: de malis autem omnino sanciendam, quæ multæ sunt. Notatur in l. ex his. ff. de leg. Sed rara quædam fidei coniugalis exempla huc illustrandi Emblematis gratia adducere non pigebit. Notum in primis est Lucretiæ exemplum, quæ licet animus inuiolatus ex violento concubitu Sex. Tarquinij mansisset, amplius superstes esse noluit, sed in conspectu mariti & amicorum se gladio transfixit, cuius monumentum in Episcopatu Viterbiensi tale conspicitur: *Collatinus Tarquinius dulcissimæ coniugi, & incomparabili Lucretiæ, pudicitiæ decori, mulierum gloriæ. Vixit ann. XXII. Mens. III. Dies VII. Proh dolor, quæ fuit carissima.* Mallonia quoq; illustris fœmina Romana æternam memoriam suæ cõstantiæ & pudicitiæ posteritati reliquit. Ea enim, vt refert Suetonius, quum ad Tiberium, libidinosissimum senem esset perducta, neq; adduci potuisset, vt cupiditatibus ipsius obscœnis obsequeretur, instinctu eius delatoribus fuit obiecta, quam cùm nec reã interpellare desineret, ecquid pœniteret; ipsa pro tuenda pudicitia sua derelicto iudicio domum se abripuit, ferroq; transegit, obscœnitatem oris hirsuto atq; olido seni clarè exprobrans. Vnde audire à vulgo coactus fuit, Hircum vetulum capris naturam ligurire. Simile aliquid, idque insigne recenset Bernard. Scardeonius in antiquit. Patauin. lib. 3. clas. 14. de Blanca Rubea inuictæ virtutis & rarissimi exempli fœmina. Hæc enim quum Bassanum municipium Patauinum ab Acciolino circa annum salutis 1253. proditione occupatum esset, eiusq; maritus, dum hostibus irruentibus fortiter resisteret, occubuisset, & ipsa viriliter pugnando capta, armisq; exuta, vi ante conspectum tyranni attracta esset, neq; precibus, neq; precio à victore eius pulchritudine capto expugnari potuit, vt ipsius impuris cupiditatibus assentiretur. Verùm cùm is animaduerteret, eius animum castum delinimentis expugnari non posse, ratus est violentia efficere posse id, quod sponte captiuã facere recusasset. Dum igitur vi eam attrectare conatur, illa captata occasione, de fenestra sese præcipitem dedit, malens vel sic fortiter vitam cum iam mortuo marito, quàm turpiter pudicitiã cum impio tyranno perdere. Sublata autem de terra, vt erat deturpata sanguine, & semimortua, in lecto reponitur, & diligenter curatur. At post non multos dies, vbi tandem conualuit, rursum adducta ad tyrannum, cum constanter in superiore continentię proposito perduraret, nec aliter Acciolinus potiri ea se posse speraret, ligata per seruos, vt nullatenus resistere posset, ab improbo, nefario, & crudeli tyranno pudica fœmina stupratur. Qua contumelia & labe (quamuis non ignoraret, corpus, nisi consensu accedente, violari vel corrumpi non posse) illata, ita commota est, vt noluerit diutiùs superuiuere. Quare aliquamdiu dissimulato dolore, impetrauit ab amicis, ad leuandum mortui mariti desiderium, & ad sedandum aliquantisper animi mœrorem, vt mortuum ac iam fœtentem maritum cerneret. Aperto itaq; sepulchro vbi iacebat, ea magno cum eiulatu supra mariti cadauer sese repente proiecit, & repagulo, quo lapis sepulturæ sustinebatur, reuulso, fracta sub lapide ceruice, vnà cum marito, quasi in vltionem pudicitiæ fortiter & intrepidè mortua, &, vt optabat, eodem tumulo sepulta est virago. Hæc Blanca in hodiernum diem mirificè ab Italicis historicis & poetis celebratur, quæ an sua fidelitate erga maritum, Arriæ Cecinnæ Pæti vxori, de qua extat memorabilis epistola Plinij ad Nepotem lib. 3. epist. 16. postponenda sit, aliorum esto iudicium. Diuersum sanè & longè aliud fuit sæculum, & minus castus animus muliercularum Insubriæ tempore Galeacij Sfortiæ. Ita enim scribit Iouius in Elog. lib. 3. Ea tum erat ex multo otio luxuriantis sæculi conditio, in ipsis præcipuè nobilioribus matronis, vt totum pudicitiæ decus ab humanitate aulæ alienum prorsus & subagreste putaretur: ideoque princeps

Lucretia.

Mallonia.

Blanca Rubea virtus.

Arria.

princeps ad licentiam libidinis proclinatus, & iuuentæ vigore venustateq; oris supra omnes spectatu dignissimus, procacibus fœminarum oculis & desiderijs cupidissimè deseruiret. Erat enim vulgatum inter fœminas, nullam ex principis concubitu fieri impudicam, earumque maritos, qui ineptis hirci videri possent, ita extellere aureis cornibus, vt dignitate cunctos anteirent. &c. Memorabile præterea est, quod Val. Maximus, & alij de Minyiarum vxoribus tradunt. Cùm enim mariti eorum propter affectatum regnum Spartæ custodiæ publicę inclusi capitali seruarentur supplicio, quod vetere Lacedæmoniorum instituto nocturno tempore passuri essent; eæ ex illustri sanguine natæ, velut allocututæ perituros maritos, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataque veste per simulationē doloris velatis capitibus eos abire passæ sunt. Dignæ profectò quibus Minyiæ nuberent. Penè similis extat historia, quæ passim ex Nauclero allegatur. Cùm enim Conradus III. Imperator Guelsum Bauariæ Ducem, postquā sæpius ancipiti Marte pugnatum esset, in oppidum VVeinsburgum, cui amœna vineta nomen dederunt, compulisset, nec vllis conditionibus à proposita susceptaque oppidi euersione deduceretur; ad extremum victus nobilium fœminarum precibus permisit, vt inuiolatæ abirent, ea lege, vt nihil ex oppido, nisi quod humeris possent, exportarēt. Tum illę, confidentia maiore dicam an pietate? Ducem ipsum, maritos, liberos, parentes ab humeris suspensos gestare cęperunt. Ex quo Imperator tantam voluptatem cepit, vt effusis præ gaudio lacrymis, non modò feritatem & iracundiam ex animo penitus deposuerit, verùm etiam oppido pepercerit, & amicitiam cum hoste omnium acerrimo contraxerit. Quare nō est audiendus Simonides ille, vel quispiam alius, cùm sua definitione sanè stolida. Interrogatus enim quid esset vxor? Viri, respondit, naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ captiuitas, pœna quotidiana, pugna sumptuosa; bestia contubernalis, canis ornata, malum necessarium. Vel vt alius Philosophus interrogatus de muliere, respondit: Eam esse hominis confusionem, insatiabilem bestiam, continuam solicitudinem, indesinentem pugnam, quotidianum damnum, solitudinis impedimentum, viri naufragiū, adulterij vas, perniciosum prælium, animal pessimum, pondus grauissimum, aspidem insanabilem, humanum mancipium. Huc etiam respexit Chrysostomus in Matthæum cap. 19. Quid est, inquit, mulier aliud, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum? Cæterùm vt hæ descriptiones locum habere possunt aduersus malas & impudicas mulieres, quæ in sacris literis quoque exosæ sunt, vt patet ex prouerbijs Salomonis, c. 21. & alibi: ita pia, bona & industria mulier longè aliter passim describitur. Dicit enim idem Salomon: Inueniens vxorem, inueniet bonum, & hauriet voluptatem à Domino. Item: Mulier proba, bona est portio, & datur tanquam portio eorum, qui timent Dominum. Et: qui parat vxorem, is constituit principium fortunarum, auxiliatricem secundum se, & columnam requietis. Rectè itaq; & piè dicitur, Tria speciosa videri in conspectu Dei & hominum: Concordiam inter fratres: amicitiam inter vicinos: virum & mulierē in societate & fide mutua perseuerantes. Suffragatur huic sententiæ nutrix illa apud Euripidem dicens:

Minyiarum vxores.

Mulieres oppidi VVeinsburgi.

Quid sit vxor Simonidi.

Tria speciosa in conspectu Dei.

ὑπερμεγίστη γίγνεται σωτηρία
ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quam maxima existit salus
Quum vxor cum viro non dissidet.

Multò autem rectiùs & elegantiùs Homerus:

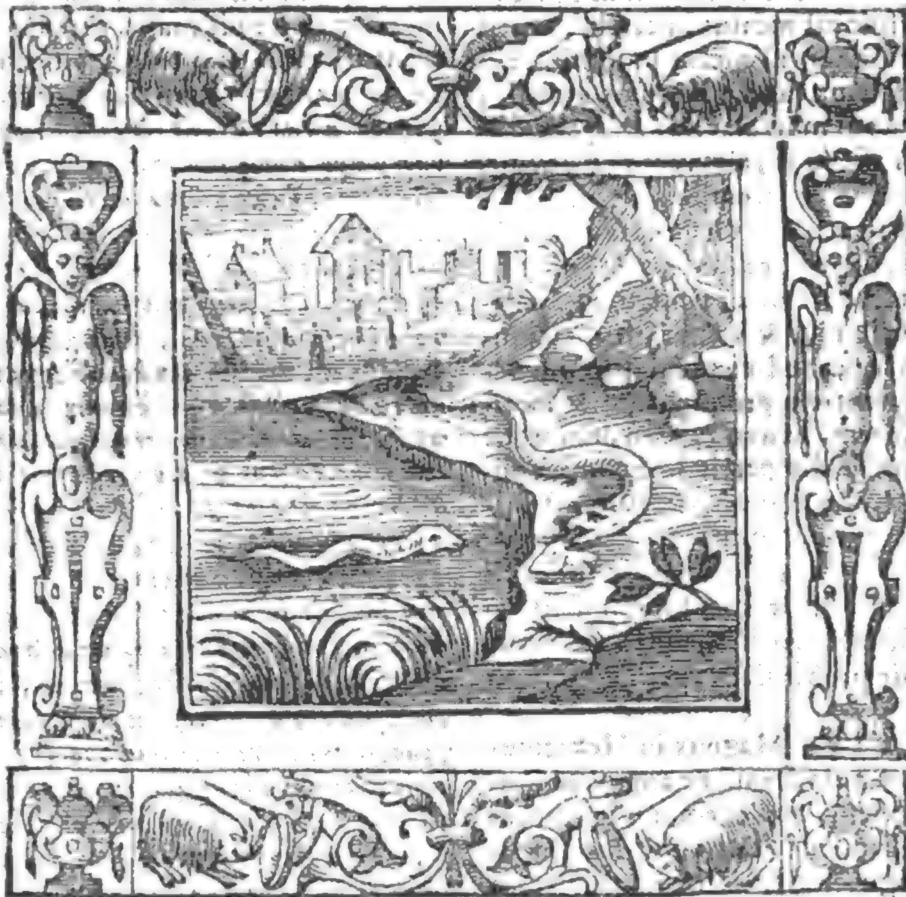
—— οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
ἢ ὅθ᾽ ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πολλ᾽ ἄλγεα δυσμενέεσσι,
χάρματα δ᾽ εὐμενέτῃσι. id est:
Nihil enim hoc potius & melius
Quàm cùm concordes animis domum habitant
Vir & vxor; multi dolores inimicis,
Gaudia autem amicis.

Hos & aliorum auctorum versus & dicta refert Tiraquellus in 5. lege connubiali, & addit: Felicem ergo Macrinum illum fuisse arbitror, siquis felix vnquam fuit, quem cum vxore 39. annis vixisse, sine iurgio, sine offensa, scribit Plinius. Reperitur etiā Romæ, sicut in Appiani antiquitatibus legimus, talis inscriptio: *Q. Canius Seuerus*

Rutilia monumentum. *Rutilia primitiua coniugi suæ dulcissima, cum qua vixit annis 20. sine bile.* Visum fuit coronidis loco adiungere aliud planè diuersum epitaphium, quod Romæ legitur, ex quo appaıet, quàm pauci gloriari potuerint, se sine bile & lite in coniugio vixisse. Est autē hæc inscriptio satis lepida: *Lepidum epitaphium.* *Heus viator, miraculũ. Hic vir et vxor non litigant: qui simus non dico. At ipsa dicā: Hic Bebrius ebrius me Bebriam ebriam nominat. Non dico amplius. Heu vxor, etiam mortua litigas?* Huc referri potest *Pitheci pactum.* pactum Pithecí, quod, vt in Suidæ historicis refertur, in prouerbium abijt, & tale fuit: Continenter cum vxore iurgans coram amicis pepigit, se neq; verberare, neque vapulare, neq; mordere, neq; morderi; neq; mulierem capillis trahere, neque ab ea testiculis trahi velle. Quamquam aliquando etiam viri ipsi sunt in culpa, dū aut pecuniæ cupiditate, aut ambitione capti, præcipitantur in nuptias, nescientes, nobilitatis & amplæ dotis duo pessima mala socia esse, vxoris superbiam, & viri seruitutem, de qua re alibi.

Reuerentiam in matrimonio requiri.

EMBLEMA CXCII.

C*VM furit in Venerem, pelagi se in littore sistit*
Vipera, & ab stomacho dira venena vomit:
Murænamq; ciens ingentia sibila tollit,
At simul amplexus appetit illa viri.

Fff *Maxima*

Maxima debetur thalamo reuerentia: coniux
Alternum debet coniugi & obsequium.

COMMENTARII.

I. *Vipera consideratio.* VIPERA in litore ore aperto virus euomit, ad quam aduatat ex propinqua aqua muræna. Est autem vipera nequissimum serpentis genus, longitudine cubitali, & sæpe prolixiore, colore subflauo, pluribus consperſa maculis rotundis. *Mas.* Mas Græcis dicitur ἔχις, caput habet angustum & acutum, collum crassius & reliquum corpus tenuius quàm fęmina. Paulatim illi cauda gracilescit, aliarum serpentum ritu, non aceruatim vt fœminæ, quæ ἔχιδνα dicitur. Squamas habet ad extremum caudæ asperiores, quas ira percitus subrigit, non aliter quàm gallinaceis iratis plumę inter pugnandum rigent. Illi etiam dentes canini sunt duo, fœminæ plures. Eidem adhuc est meatus in cauda, ventri propinquior, contrà quàm in fęmina, cui ille ad extrema caudæ propius accedit; incessus quoq; mari alacrior. *Fœmina.* Viperæ fœminæ subrufæ sunt, elata ceruice, oculis subrubentibus & lucentibus, inuerecundi & feri intuitus. Caput habent latiusculũ, caudam breuem & excarnem, & squamis durioribus asperam, nec paulatim gracilescentem, sed simul & vniuersim: meatumque suum habent ad caudam propius accedentem, ventrem prominulum, & incessum tardiorem. *Muræna.* Muræna verò, lampetræ (quæ à lambendis petris hoc nomine appellatur) forma figuraq; corporis est affinis, licet magnitudine impar; pisciculus est lubricus, longo teretiq; corpore, minutis anguillis assimilis, septem foraminibus læua parte distincta. An itaq; tam vipera quã muræna hic probè sint expressæ, reliqui iudicent.

II. *Fons Emblematis.* BASILIVS Magnus in Hexaemero Oratione 7. ita fermè ex anguis & murænæ congressu, quales coniugum mores esse debeant, ostendit: Vos ò viri, coniuges vestras diligite, etsi locis longinquis semoti in coniugij societatem conuenistis, naturæ vinculum legibus ac benedictione obstrictum, vnio ac iugum distãtium esto. Vipera genus serpentum omnium exitiosissimum, murænæ marinæ nuptias expetit, & sibilo suo significat præsentiã, eamque è gurgite vasto inuitat ad nuptiales complexus; illa autem obtemperat & coit cum venenato. Quid hæc mea ratio vult? quid portendit? Siue asper est cuiuspiam coniux, siue feris moribus, perferat illum vxor necesse est, nec vllam prorsus ob causam societatem vinculumq; dissoluere patiatur. Feritne, verberat, estq; percussor? At vir tamen tuus. Temulentus? At tibi est natura coniunctus. Durusne? morosus & implacidus? At membrum iam tuum est, & membrorum præstantissimum. Audiat & ipse vir accommodatam, seq; decentem admonitionem. *Vipera & murænæ cõgressus.* Vipera virus ob nuptiarum venerationem euomit: tu duritiem animi, tu ferocitatem, tu crudelitatem ob vnionis reuerentiam non deponis? Græca si quis malit, propter viri tanti autoritatem huc placet adijcere: ἔχιδνα τὸ χαλεπώτατον τῶν ἑρπετῶν, πρὸς γάμον ἀπαντᾷ τῆς θαλασσίας μυραίνης, καὶ συριγμῷ τὴν παρουσίαν σημήνασα, ἐκκαλεῖται αὐτὴν ἐκ τῶν βυθῶν πρὸς γαμικὴν συμπλοκήν· ἡ δὲ ὑπακούει καὶ ἑνοῦται τῷ ἰοβόλῳ. τί βούλεταί μοι ὁ λόγος; ὅτι κἂν τραχὺς ᾖ, κἂν ἄγριος τὸ ἦθος ὁ σύνοικος, ἀνάγκη φέρειν τὴν ὁμόζυγα, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς προφάσεως καταδέχεσθαι τὴν ἕνωσιν διασπᾶν. πλήκτης; ἀλλ' ἀνήρ. πάροινος; ἀλλ' ἡνωμένος κατὰ τὴν φύσιν. τραχὺς καὶ δυσάρεστος; ἀλλὰ μέλος ἤδη σόν, καὶ μελῶν τὸ τιμιώτατον. ἀκουέτω δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τῆς προσηκούσης αὐτῷ παραινέσεως. ἡ ἔχιδνα τὸν ἰὸν ἐξεμεῖ αἰδουμένη τὸν γάμον· σὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἀπηνὲς καὶ ἀπάνθρωπον οὐκ ἀποτίθεσαι αἰδοῖ τῆς ἑνώσεως; ἢ τάχα τῆς ἐχίδνης ὑπόδειγμα καὶ ἑτέρως ἡμῖν χρησιμεύει, ὅτι μοιχεία τίς ἐστι τῆς φύσεως ἡ τῆς ἐχίδνης καὶ μυραίνης ἐπιπλοκή; διδαχθήτωσαν οὖν οἱ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύοντες γάμοις, ποταποῖς εἰσὶν ἑρπετῶν παραπλήσιοι. Id Minos ita vertit: *Vipera, infestissimum animal eorum, quæ serpunt, cum marina murænæ congreditur, sibiloq; se adesse significans, ex profundo eam ad concubitum euocat: hæc autem morem gerit, & cum venenata bestia copulatur.* Quorsum hæc spectat oratio? *Vt intelligamus, si duru & feris moribus*

bus

bus sit vir, eum esse vxori ferendum, nec coniugium vlla ex caussa dirimendum. Obiurgator est at vir: vinolentus? at natura lege coniunctus: durus & morosus? at iam membrum tuum est, atq; omnium præstantissimum. Audiat etiam vir monitionem, quæ ad ipsum pertinet. Vipera virus euomit, reuerentia coniugij: tu animi inclementiam & inhumanitatem, coniugalem copulam reueritus, non depones? An aliam etiam nobis vtilitatem adfert vipera exēplum, quòd adulterium quoddam est natura viperæ atq; murænæ concubitus? Discant igitur ij, qui in aliena coniugia inuadunt, cuiusmodi bestiis sint similes. Hæc ferè Basilius. Orus Apollo sic ait: Hominem cum alienigenis coeuntem significare volentes, myrænam piscem pingunt. Hæc enim è mari egressa viperis admiscetur, ac statim ad mare recurrit. Confirmant hanc opinionem grauissimi auctores, Oppianus lib. 1. Halieutic. Athenæus lib. 7. Ælianus lib. 1. de animal. cap. 50. & lib. 9. cap. vlt. & lib. 12. cap. 5. & 23. Plinius lib. 9. cap. 23. Cœl. Rhodigin. lib. 6. cap. 15. & 16. & Nicander in Theriacis, vbi multa hac de re ipsius scholiastes.

Orus Apollo.

111. *CVM furit in Venerem*] cum rapitur ardore coitus, dum coitum appetit, æstuque libidinis agitur.

Et in litore sistit] ad litus progreditur. Quod tamen quibusdam ambiguum fit. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 6. cap. 16.

Vipera.] A vi pariendo dicta, vel vt alij malunt, quod viuum pariat: vt Græcis Echidna, παρὰ τῶ μὴ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου. Refert enim Herodotus in Thalia, quòd in concubitu mas in os fęminæ caput inserit: at illa post rem peractam illud præcidit, mox paritura disrumpitur: nec nisi effractis lateribus erumpunt nati, quos paritura est. Nam non oua, vt plerique serpentes, sed catulos fermè viginti parere dicitur. Ergo non nisi parentum cęde fœtus in lucem prodeunt. Ferunt autem ita cauisse naturam, ne tam noxij animalis species supra modum augesceret. Ait enim Solinus viperam insanabili esse morsu, eiusq; venenum, vt vult Albertus, apprimè calidum est, ideoque magis noxium. Lege Plin. lib. 10 c. 62. Aristotelem 5. de histor. animal. vbi habetur viperā oua quidem procreare pisciū ouis similia, sed intra se tantùm, tantumq; viuos catulos parit membranis inuolutos. Euenit autem aliquando, vt posteriores quærentes exitum, & impatientes moræ diuturnioris, erodant vterum & latera matris, sicq; matricidæ prodeunt. Rarò tamen id contingit; vt nunquam accidisse certum est, marem in coitu caput in os fęminæ inserere, eamq; illud voluptatis dulcedine vehementiùs commotam truncare. Vide Cœl. Rhodig. loco citato.

Vipera partus & fœtus qualis.

Ab stomacho dira venena vomit] hoc est, omnem iram & indignationem deponit.

Murænamq; ciens.] De muræna Plinius lib. 9. quo nomine lampetram intelligi pridem existimauerat Minos, secutus quorundam opinionem: à qua eum facilè reuocauit ipsius amicus Ioan. Frater vir exacti iudicij; siquidem lampetra, muręna fluuiatilis appellatur, sed propter similitudinem, quam habet cum Pliniana muræna, non quòd eadem specie dici debeat: nemo enim vnquam in dubium reuocauit, quin mas esset in lampetrarum genere; & cum fęminis non difficiliùs & rariùs capi. Is verò captus, nunquam visus est dentes habere extra os, quod vult Aristoteles. Itaq; id intelligendū de murænis carniuoris, præsertim cùm Plinius c. 23. lib. eiusdem 9. tradat in murænis documentum sæuitiæ Vedium Pollionem Romanum inuenisse, qui viuarijs murænarum damnata mancipia immergeret, ac si ad id terrarum feræ non sufficerēt. Quod lampetræ non potest accommodari. Neq; etiam idem nomen vtriq; conuenit, nam Muræna dicitur etiam Myræna, & Smyræna, Latinis Fluta, Hispanis *Morena*, Belgis *PricKen*, quibus hi exiccatis & accēsis facis aut tædæ ardentis vice vtuntur, vt scribit Lemnius de occult. natur. miracul. lib. 4. cap. 11. Sed lampetra, etiam mustela, & myræna fluuiatilis vocatur, vt probat auctor Cornucopiæ; Hispanis *Lāprea*. Verba Pliniana sunt hæc ex lib. 32. cap. 2. Licinius Macer, murænas tantùm fęminei sexus esse tradit, & concipere è serpentibus, ob id sibilo à piscatoribus tanquam serpentibus euocari & capi (quod in lampetris non contingit.) Quam ipse sententiam refutarat antè lib. 9. his verbis: Muræna quocunque tempore parit, cùm cæteri pisces stato tempore pariant. In sicco littore elapsas vulgus coitu serpentium

Muræna & lampetra non sunt idē.

Murænas sibilo allici et capi.

impleri putat Aristoteles Myrum marem appellat, qui generat: discrimē esse, quod Muræna varia & infirma sit, Myrus vnicolor & robustus, dentesque extra os habeat.

Sibilus. *Sibila tollit*] Sibilus in singulari masculinū est, in plurali plerumq; neutrum, & est oris sonus, qui compressis dētibus, & labris parum diductis fieri solet.

Maxima debetur thalamo reuerentia] Imitatus est illud Iuuenalis è Satyra 14.

Maxima debetur puero reuerentia, si quid Turpe paras.

Cōiunx, & cōiux. *Coniunx*] Nomen coniunx à Prisciano scribitur coniunx, à coniungo: Phocas expungit n, ante x, & scribit Coniux, à verbo Coniugo. Sic etiam Festus Coniuges vocat, quasi eiusdem iugi, ὁμόζυγοι. & tā de viro, quàm de vxore dicitur. Vxor verò est nomen dignitatis, inquiebat alio sensu l. Verus Aug. Et hinc vxores dominæ dicebantur, honorifica in speciem appellatione. Epictetus Enchiridij cap. 62. Iurisconsulti alicubi. Virgilius in 6.

Hi dominam ditis thalamo deducere adorti.

Alternū debet. &c] Idipsum est quod ait D. Paulus: Vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: itemq; vir sui corporis potestatem non habet, sed vxor. Disputant auctores canonum, de reddendo à cōiugibus mutuo debito, tit. de diuortijs, lib. 4. Decretal. Martialis egregiè ac cordatè:

Scire suos fines matrona & fœmina debet,
Ne vagus à thalamis coniugis erret amor.

At illud festiuè nimis, vt opinor:

Vxor, vade foras, vel moribus vtere nostris. &c.

IV. *Amor cōiugalis qualis esse debet.* Amor coniugum ita mutuus ac purus esse debet, vt quanquam quidpiam sit in altero quasi virulentum, & alter nonnihil in animo rixarum alat, propter tamen sacram coniugij copulam ab altero debet euomi, & penitus eijci, prudentis serpentis exemplo, qui cum muræna congressurus priùs venenum euomit, ea verò sibilo euocanti paret, & ad eum mox adnatat. Sic & coniugatos oportet cum amoris connubialis reuerentia mutua conuenire & coire, omni prius affectu malo ex animis eiecto, & simul cum vestimentis deposito. Si enim id obseruent instinctu aliquo naturæ animalia ratione carentia; pudeat homines in hoc esse deteriores. Trebell. Pollio in triginta tyrannis, vbi de Zenobia: *Zenobia.* Huius ea castitas fuisse dicitur, vt ne virum quidem passa sit, nisi tentandis conceptibus. Sic enim Minos mauult legi, non vt in vulgatis: nisi tentatis conceptionibus. Claudianus lib. 2. de laudibus Stiliconis, qui alienus ab omni illicito complexu sola coniuge vsus sit:

Hinc fuit vt primos in coniuge disceret ignes,
Ordiriq; virum non luxuriante iuuenta,
Sed cum lege thori, casto cum fœdere vellet.

Apud Clementem Alexādrinum vxor dicitur βοηθός τῆς οἰκερίας, *socia & adiutrix operæ domesticæ*, & sortis vtriusq; particeps. Et quid tam humanum, ait Vlpian. quàm fortuitis casibus mulieris, maritū, aut contrà viri vxorem esse participem? Hoc etiam apud veteres Germanos vsitatum fuit, qui vxores tanquam laborum periculorumq; socias duxerunt. *Germanorum coniugia.* Fœmina autem vicissim, vt Cornelij Taciti verbis vtar, vnum accipit maritum, quomodo vnum corpus, vnamq; vitam, ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. Hoc etiam Theogona vxor Agathoclis apud Iustinum lib. 23. considerauit. Cùm enim ægrè à marito diuelleretur, nubendo se non prosperæ, inquit, tantùm, sed omnis fortunæ iniisse societatem. Hinc est illud ænigma de coniugio:

Sunt duo quæ duo sunt, & sunt duo quæ duo non sunt,
Quæ duo si non sunt, sunt duo nulla duo.

An expediat vxorem percutere. Video hic in quæstionem venire posse, an expediat vxorem cædere? Quam quidem quęstionem soluit Chrysostomus Homil. 27. in 1. Corinth. 11. vbi multa præclarè differit de vxorum carnificibus. Mea sic est sententia, probæ matronæ non opus esse maiore fuste, quàm mariti subaspero verbo, aut contracto ac perturbato vultu, si sic necesse sit. Vbi ista nihil proficiunt, sed ad verbera deueniendum est, væ domui; nec vnquam vir prudens, me suasore, huc descenderit. Danda tamen nō sunt fræna impotenti naturæ, & vt Cēsorius Cato dicere solebat, indomito animali; nam vt semel pares esse cœperint nostra indulgentia, exemplo superiores erunt. Quod si vxor sæpius monita, obiurgata, conuicio impe-

impetita, duriorem adhuc se exhibeat, quàm flecti vt possit modò integre habeat pudicitia, feratur, nec rumpendus est arcus nimium tendendo. Vult enim Deus sic tuam patientiam exerceri ad incrementa virtutum: tum etiam reputes eam consortem tanquam sortem tibi obuenisse, in qua sorte vt sine querela acquiescas, fas iusq; est. Quidam pro non exiguo illud beneficio habent, dulce illud fel non gustare, quod ij, qui glutierunt, testentur, ita esse mistum & temperatum, vt vni mellis guttæ fellis sint sexcentæ infusæ. Augustus Imperator Iulias filiam & neptem relegarat, post etiam Agrippam, prius adoptatam, post ob flagitia & ferox ingenium abdicatam: ad omnem harum mentionem solebat exclamare versu Homerico:

Maritorũ de vxoribus querelæ.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε μένειν, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.

O vtinã cælebs vixissem, orbusq; perijssem.

Nec aliter illos appellabat, quam tres vomicas, seu tria carcinomata sua; suorum enim mortem leuius ferebat quàm dedecora. Quin & testamento cauit, ne si quid accidisset Iuliæ filiæ & nepti, sepulchro suo inferrentur. Vt nunc nihil dicam de Ciceronis ad Atticum querelis frequentissimis. Narrat Pontanus lib. 3. de serm. c. 17. cùm quidam aliquando ad amicum diuertisset, & illius vxorem diutiùs vociferantem rixantemq; cum ancillis parum æquè ferret, conuersus alter ad hospitem: Ecqua, inquit, amice, impatientia est tua? duos & triginta annos huius clamores dies ac noctes æquissimè ipse perfero, tu verò ne dieculæ quidem sextantem ferre iam potes? Quo dicto & hospitem lenijt, & vxorem ab ira reuocauit, ad risumque conuertit. Sic quidam (vt refert Æneas Siluius lib. 3. de gestis Alphonsi) cùm ex Cæsaris comitatu domum reuersus in itinere in amicum incidisset, qui vxorem suam viuere & bene valere diceret: Si viuit vxor, inquit, ego sanè obij. Innuens morosam vxorem mariti mortem esse. Neq; enim omnes mariti induere Socratem possunt; neque ducendæ vxoris is finis est viro, vt patientiæ assuescat tolerandisque clamoribus. Nihilominus ducta semel, tenenda & ferenda est. Tu si consilium audis, principijs obstabis, & castam morigeramque ab impudica & peruicaci discernere disces. Præit Iacobus Bilius Antholog. 5. lib. 2.

Discrimẽ inter bonam & malam mulierẽ.

Qua proba dignosci posset, quæ fœmina nequam,
Temporibus priscis cùm nota nulla foret:
Id tulit indignè Dominus: Nam perfida casta,
Castaq; iudicio perfida plebis erat.
Errorem hunc igitur tollens, his ora pudore
Illeuit, quibus est chara pudicitia.
At quibus est studio Veneris scelerata voluptas,
Fecit vt his toto desit in ore pudor.

Emblematis autem character videbatur trahendus ad illicitam commistionẽ, quia muræna & vipera sint specierum diuersarum, quamquam vtraq; è serpentum numero. Sed nos id torquere possumus ad nuptias, quæ contrahuntur cum exteris; vel ijs, qui sunt cultus, sectæque disparis, quod tamen non permittitur nisi sub certis conditionibus: scilicet Christiano homini minimè conceditur Iudæam ducere, nisi abiurata primum superstitione Iudaica, & initiatam sacris Christianorum, lotãque sacro Baptismi fonte. Id enim est euomere virus impietatis. Certè ad contrahendum legitimum coniugium non parui momẽti est religionis disparitas, quod præter cæteros videtur expressisse Tertullian. ad vxorem lib. 2. Vide Pierium lib. 29. in Muræna. De matrimonij etiam cultu consule D. Paulum 1. Corinth. 7. & Lactantium 6. diuin. institut. 23.

Dispar secta in matrimonio consideranda.

In fœcunditatem sibi ipsi damnosam.

EMBLEMA CXCIII.

LVDIBRIVM pueris lapides iacientibus, hoc me
In triuio posuit rustica cura nucem:
Quæ laceris ramis, perstrictóq; ardua libro,
Certatim fundis per latus omne petor.
Quid sterili posset contingere turpius? Eheu
Infelix, fructus in mea damna fero.

COMMENTARII.

I. NVX arbor notior est, quàm vt descriptione egeat; hanc pueri vndiq; lapidibus & fustibus impetunt, fructus vt inde decutiant.

II. PROSOPOPOEIA est nucis arboris, de pueris & viatoribus conquerentis, quòd vndiq; lapidibus obruatur, propter vberem suarum nucum prouentum: vnde colligit noxæ & dispēdio sibi fertilitatem esse. Alciati Emblema tractum apparet è Græco Antipatri, aut, vt alii volūt, Platonis, vel Stratonis, 1. Antholog. Græc. tit. εἰς δένδρα. ex quo etiam pulcherrima Ouidii Elegia de Nuce videtur sumpta. Sic enim habet Græcus:

εἰνοδίην καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν
παισὶ λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης. *Typus Emblematis.*
πάντας

πάντας δ' ἀκρέμονάς τε, καὶ εὐθαλέας ῥοδάμνους
κέκλασμαι, πυκιναῖς χερμάσι βαλλομένη.
δένδρεσιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον. ἢ γὰρ ἔγωγε
δυσδαίμων ἐπ' ἐμὴν ὕβριν ἐκαρποφόρουν.

Præter Alciati versionem, hę mihi quondam non pęnitendæ occurrebant:

Quid me quisq; petit, cur in me destinat ictum?
Hei mihi, quòd fuerim tam propè iuncta viæ!
Sunt mihi rami omnes, sunt & viridantia fracta
Germina, tam crebris obruta missilibus.
Quid mihi profuerit, quòd sim fœcunda parensq;
Me miseram! fructus in mea dãna tuli.

Viæ iunctam nucem me prætereuntibus seuerunt
Pueris ludibrium, lapidum iaculatricis peritiæ [qua nempe petitur scopus, id enim sonat εὐστοχία]
Omnes autem ramos & virentes surculos
Fracta sum, crebris lapidibus dũ petor.
Plantarum frugiferarum nihilo melior est conditio: nam ego quidem
Misera, in mei noxam fructum retuli.

Nux ego iuncta viæ, lapidum iactu vna iuuenta
Ludibrium, à populo prætereunte petor.
Ramos fracta omnes passim, frondesq; virentes,
Ictibus assiduis missilibusq; teror.
Non est sors melior plãtarum frugiferarũ:
Ergo mei in noxam fructum ego planta tuli.

Emenda tur epigrãma. Sanctius monet, non rectè legi in penultimo versu Græco, εὐκάρποις, id est, *bene fructificantibus*, sed legendum ἀκάρποις, vel simile aliquid, vt sonet, *sterilibus*. Fertur autem proprium esse huic arbori nucis, vt quo magis & frequentius verberibus cędatur, eo plures melioresq; fructus procreet. Hinc sunt illi versiculi:

Nux, asinus, mulier, simili sunt lege ligati.
Hæc tria nil rectè faciũt si verbera cessent.

III. *LVDIBRIVM pueris*] me rusticus quidam inseuit in hoc triuio, vt scilicet vndique possent concurrere; ludibrium viatoribus & pueris lapides hinc inde proiiciẽtibus. Hic versus alicubi legitur hoc modo:

Ludibriũ pueris lapides iacientibus in me.

Rustica cura] rusticus laboriosus, vt Horatius 2. Carm. dixit:

Iuuenumq; prodis publica cura.

Quæ laceris ramis] excussis, deiectisq; frondibus.

Ardua] Altissima, ingens.

Perstrictoq; libro] cortice etiam percusso sæpius & impetito, rupto, scisso. Librũ enim vsurpat hic in primaria significatione, nempe pro parte corticis interna, quæ arbori adhæret. Vide Cassiodor. lib. 11. epist. 38. Variarum. Alibi hoc carmen habet, *Perfrictoq; libro*. *Liber.*

Fundis] iaculis, ballistis, instrumentis ad lapides eiaculandos. Funda instrumentum ex fune factum, quo funduntur, hoc est, iactantur lapides. Hinc Funditores, milites qui funda dimicant. *Funda.*

Petor] lapidationibus vndiq; conficior, dilapidor. Sic Ouidius:

A populo saxis prætereunte petor.

IV. *Mollius educati liberi dãnum parentibus arcessũt.* TRANSFERTVR in parentes, qui liberos habent vsq; adeò perditos & profligatos, vt damnum atrocissimum & infamiam ijs arcessant, à quibus sunt molliter educati. Est quidem liberorum generatio naturalis lætitia, verùm perniciosa & pœnitenda, quoties parentum ruinæ, infamiæ, aut mortis causa sunt. Quemadmodum nucis fructus in causa est, vt arbor, de qua productus est, saxis sudibusq; petatur, ramiq; eius diffringantur. Tales sunt, quos vitæ improbitate, vel crimine aliquo insignes censura corripit, aut coercet magistratus, non sine parentum dolore incredibili. Hinc tam frequentes multorum parentum de susceptis liberis questus, à quibus nonnunquam conijciuntur in extremas ærumnas & vitæ discrimina; vnde illos non immeritò pœnitet, se liberos tam nefarios & improbos suscepisse. Talis inde vox est sub persona matris apud Ouidium, de Nuce:

Locus è Nuce Ouidiana.

Nunc vterus vitio est, quæ vult formosa videri;
Raraq; in hoc æuo est quæ velit esse parẽs.
Certè ego si numquam peperissem, tutior essem;
Ista Clytæmnestra digna querela fuit.

Itemque:

Fructus obest, peperisse nocet, nocet esse feracem;
Quæq; fuit multis, hæc mihi præda malo.

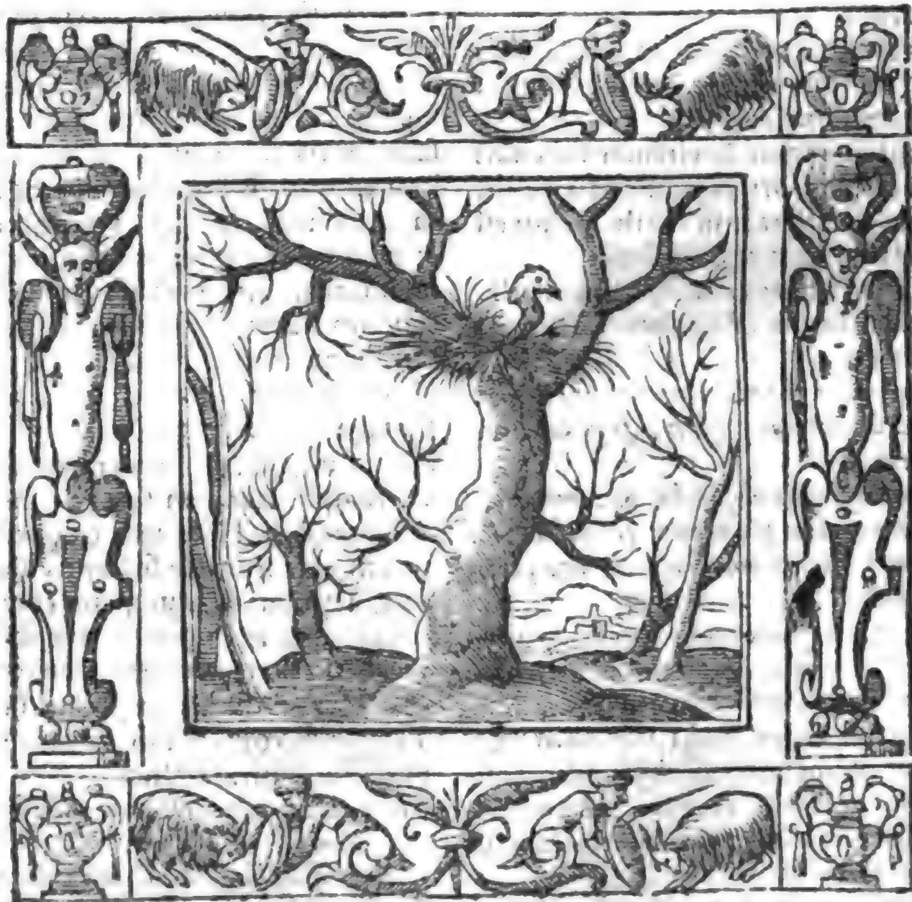
Heroum filij noxa.

Huc refero prouerbium, *Heroum filij noxa*. Etenim veteribus illud obseruatum fuit, præstantium virorum filios multum à progenitorum moribus abfuisse. Manet & hodie passim vulgatus iocus: *Ex sapientissimis patribus stultissimos propagari liberos*. Declarat hoc argumentum Aelius Spartianus in Seuero Cæsare, multis exemplis probans, ita ferè vsu venisse, vt viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omnino liberos habuerint, aut tales reliquerint, vt magis ex vsu rerum humanarum fuisset, illos absq; liberis discedere. Illustrant hoc Emblema, quæ è collectan. Stobæi commodè huc transferri possunt, Serm. 74. Præterea hoc frequentissimè vsu venire videmus, vt qui plus emolumenti reipub. afferunt, & vberrimos fructus in publicum producunt, ij ab omnibus lacessantur, ludibrio sint vulgo, persecutiones incredibiles, & mille mala patiantur. Vicissim verò deperditi ac nullius frugi homines (si modò hominis nomine digni) sua ignauia, ignorantia, (ne dicam malitia) & sordida sterilitate, non solum securi viuunt, sed etiam ad summum honoris & opum culmẽ facilè prouehuntur.

Viri frugi afflicti.

Amor filiorum.

EMBLEMA CXCIV.

ANTE diem vernam boreali cana palumbes
Frigore nidificat, præcoqua & oua fouet:
Mollius & pulli vt iaceant, sibi vellicat alas,
Queis nuda hiberno deficit ipsa gelu.

Ecquid

Ecquid Colchi pudet, vel te Progne improba? mortem
Cùm volucris propriæ prolis amore subit?

COMMENTARII.

I. IN nido super arbore, folijs ex hiberno frigore viduata, constructo, sedet palumbes, ceu pullos fotu à frigore defendẽs. Palumbes columba est siluestris, cuius naturam describit Plinius lib. 10. cap. 35.

II. *Amor pullorum in palũbe.* MAGNVM & singularem amorem erga prolem ostendunt palumbes, quæ hyemis vehementissimo frigore, brumali nimirum tempore, quod circiter 12. diem mensis Decemb. contingere solet, die breuissimo, niue, glacie, & imbribus horrido, Sole tunc in Capricorno existente, contra volucrum fermè omnium naturam nidificantes, oua sua magna cura & solicitudine fouent; vtque pulli mollius & calidius iaceant, ipsa mater sibimet plumas euellit & nido imponit, nuda interim quasi & moritura, frigora extrema sufferens. Proposito itaq; harum auicularum exemplo, in quibus natura duce summus amor, curaque deprehenditur erga suos fętus, arguitur matrum quarundam immaniũ barbara & plusquàm ferina crudelitas, quæ suis vitam adimant, edoctæ ab aue palumbe, quo affectu in eos esse debeant. Cæterùm ex Alphei Græco translatum est Alciati hoc hexastichon, lib. 1. Antholog.

Typus Emblematis.
Χειμερίαις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς
ὄρνις,
Τέκνοις εὐναίας ἀμφέχεε πτέρυγας,
Μέσφα μιν οὐράνιον κρύος ὤλεσεν· ἦ γὰρ
ἔμεινον
Αἰθέρος οὐρανίων ἀντίπαλος νεφέων.
Πρόκνη, καὶ μήδεια κατ' αἰδὸς αἰδέσθητε
Μητέρες, ὀρνίθων ἔργα διδασκόμεναι.

Sparsa niue, hiberno cicur ales tempore, vulsis
E plumis pullis molle cubile parat.
Donec ab aerio tabescat frigore; ni fors
Permaneat victrix frigoris aerij.
Annè vllo affecta Progne & Medea dolore
Matres? nempe auiũ sunt ea facta licet.
Hiberuis niuibus cousperfa, cicur auis,
Pullis cubitorias circũfundit plumas,
Donec ipsam aerium frigus peremerit; siquidem permansit
Aeris reluctatrix cœlestium imbrium.
Progne & Medea, cum pudore pudeat vos,
Matres, auium affectus addiscentes.

Sic vertit Alphonsus Nunius Mitylenensis, egregia indole iuuenis: *Versio Alphonsi Nunij.*
Gallina hibernis niuibus cooperta, cubili
Cõpacto ex plumis pignora chara fouet.
Donec eam sæuũ frigus malè perdidit, atq;
Ætheries mansit nuda parens niuibus.
Sit pudor, ò Medea ferox, atque improba Progne:
Et matres volucrum discite nunc opera.

Vertit etiam eadem carmina Fernandus Sanctius Francisci frater, sed velut paraphrasticè sic: *Fernãdi Sanctij.*
Canus December, brumaq; sæuiens
Montes & agros texuerat niue.
Gallina pullos mitis ales
Frigore non poterat tueri,
Nec fata charis filiolis valet
Auferre: verùm nidificat suis
Plumis, & alas ponit, & quam
Perdiderant reparat salutem.
Ast ipsa vitam perdidit & tulit
Mortem libenter Progne aliter tamen
Colchisq; fœdare vtraq; audax
Passa manus proprio cruore.

Eiusdem aliter:
Bruma fremebat atrox, pennas gallina reliquit,
Frigus vt à natis pelleret, atq; obijt.
Hinc Medea ferox, hinc Progne discite: namq; hæc
Bis vitam pullis præbuit, ac moritur.

ANTE diem vernam] ante vernum tẽpus, ipso hyemis sæuientis frigore. Palumbes post solstitium parere Plinius docet lib. 10. Natur. histor. cap. 35. III.

Cana palumbes] cuius plumę canitiem referũt. Albertus Palumbes sic dictos putat, quod *parcant lumbis*. Nam qui frequentiori vsu eos in cibum sumptitare consueuerint, in Venerem hebetiores redduntur. Quare non inscitè illud de his auibus dixit Martialis 13. Epigram. 64. *Palũbes vnde dictus.*
Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbes;
Non edat hanc volucrem qui cupit esse salax.

Boreali frigora] sæuiente Aquilone, qui frigidis-

frigidissimus est.

Præcoqua & oua fouet] quæ satiùs foret in tempus vernum poni, lapso rigore hyemis. Præcoquus idem quod præcox, quod ante solitum tempus maturescit. Martial.

Præcoquus.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis &c.

Sibi vellicat alas] euellit sibi plumas, vt pullis mollius nidificet.

Queis nuda deficit] quibus plumis ipsa destituta moritur.

Ecquid Colchi pudet?] Num te pudet Medea, quæ liberos sustulisti? ἀποστροφὴ ad Medeam & Prognen, quarum illa liberos, quos ex Iasone susceperat, interfecit, vt annotauimus Emblemate 54. Meminit huius Virgil. Eclog. 8. Ouidius, de remedio Amor. lib. 1. & de Tristib. lib. 2. & 3. Metamorph. 7. Flacc. lib. 6. 7. & 8.

Medea.

Progne improba] Progne Ityn filium ex Tereo susceptum trucidauit, & patri comedendum apposuit, vt pluribus enarrauimus Emblemate 70. Habetur apud Sidon. & Statium pluribus in locis: pulcherrimè verò apud Ouidium. 6. Metamorph. De vtraque verò Iuuenalis Satyr. 6.

Progne.

Credamus tragicis quidquid de Colchide torua
Dicitur, & Progne.

IV. *Matrum quarundam in fœtus impietas.*

Hoc (vt dictum) susceptum est in quasdam ferreas & abhorrentes ab omni humanitate matres, quæ fœtus enecant, aut etiam incuria perire sinunt: quas certè tanti flagitij vel eò magis pudere decet, cùm quæ rationis expertia sunt, id numquam admittant, certumq; sit ex ijs aliqua, &, vt veriùs dixerim, præter admodum pauca, ferè omnia, tanta cura paruulos educare & tutari, vt se non foueant accuratiùs. Nemo est profectò qui nesciat, tantam non esse belluarum feritatem, ac quorundam hominum, qui sua pignora relinquere non verentur, aut etiam perdere non exhorrent, quæ communis omnium parentis instinctus & pietas seruare iubet, ijsdemq; curare, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt. Quibus itaque verbis, aut quibus, quæso, diris deuouebimus eiusmodi flagitium, non dicam parẽtum, sed carnificum impiissimorum, qui naturæ ius, vel etiam honesti repagulum præcipuum dissoluerunt, quibus in animum cadere potuit tam infandum scelus, tantumque flagitium, vt vitam innocentibus adimant, non dicam ignotis aut exteris; sed iis qui quasi sui corporis membra sint, imò reuera expressissima, non muta aut adumbrata, vt sic dixerim, simulacra? Id fortè fit, vt famæ consulatur, & ne ob hanc labem culpamque teterrimam apud eos, quibuscum viuunt, ruborem contrahant. Sed tamen

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere caussas.

Etenim quæ hæc vita esse potest, quæ assiduò sibi malè conscia nocte dieque suum portet in pectore testem? Tantum verò abest vt immanitas ea in belluis deprehendatur, quæ etiam pueros à matribus aut relictos, aut eiectos, vberibus interdum aluerint, & pro viribus immunes à damno fecerint: cuius rei testes habemus historias tum Græcorum, tum Romanorum. Hic autem exemplum proponit palumbis, quæ sæuiente frigore nidificãs, & partum emittens, sibi plumas haud grauatur auellere, vt paruuli mollius incubent: quo fit, vt ipsa sæpè mater gelu contabescat. Sulpicius Seuerus ait: lege diuina qui partum non deformatum mulieri excusserit, extremo supplicio puniendum. Quid igitur mulier, quæ audet, partum elidere, quæ sua ipsius viscera (horrendum dictu, factuque impium) euiscerat? Succurrit ad hanc rem grauissimum Tertulliani testimonium: Cùm nobis homicidium semel interdictum sit, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Homicidii festinatio est, prohiberi nasci: nec refert natã quis animam eripiat, an nascentium disturbet. Homo est & qui est futurus: & fructus hominis iam in semine est. Qua ratione mulier quędam Milesia quòd medicamentis partum abegisset, damnata est capitis: quanquam enim eum, qui nondum esset homo, expulisset, sustulerat tamen spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, designatumque ciuem Reipub. vt Cicero in Cluentiana. Ouidius alicubi detestatur facinus idem matrum, quæ in suos fœtus ita crudeles sunt, vt vel abortiuos, vel etiam recens editos vita priuent. Sic enim ait:

Palũbes se ad fouendos fœtus explumat.

Sulpicij Seueri locus.

Tertulliani locus.

Quæ prima instituit teneros auellere fœtus,

Militia

Militia fuerat digna perire sua.
Si mos antiquis placuisset matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit.
Quid plenam fraudas vitam crescentibus vuis,
Pomaq; crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluent matura sua: sine crescere nata:
Est pretium parua non leue vita mora.
Vestra quid effoditis subiectis viscera talis,
Et nondum natis dira venena datis?
Colchida dispersam puerorum sanguine culpam,
Atq; sua casum matre queruntur Itym.
Dicite quis Tereus, quis vos irritet Iason,
Figere sollicita corpora vestra manu?
Hæc neque in Armenijs tigres fecere latebris,
Perdere nec fœtus ausa leæna suos.

Præclarus Ouidij locus in matres consultò abortientes, aut fœtũ enecãtes.

Lactantij locus. Huc facit quod eleganter Lactant. lib. 6. cap. 20. in cruentissimos infantum occisores ait: Ne illud quidem concedi aliquis putet, vt recentes natos liceat oblidere, quæ vel maxima est impietas. Ad vitam enim Deus inspirat animas, non ad mortẽ. Verùm homines, ne quod sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc, & simplicibus annis abnegant lucem, non à se datam. Exspectet verò aliquis vt alieno sanguini parcant, qui non parcũt suo? Sed hi sine vlla controuersia scelerati & iniusti, qui illi quos falsa pietas cogit exponere? non possint innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obijciunt: & quantum in ipsis est, crudelius necant, quàm si strangulassent. Quis dubitet quin sit impius, qui alienæ misericordiæ locum non tribuit, qui etiam si contingat ei quod voluit, vt alatur, addixit certè sanguinem suum vel ad seruitutem, vel ad lupanar. Hæc ille. Cicero 2. de Oratore: Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros vti debemus indulgentia. Item 5. Tuscul. Bestiæ pro suo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. Is vehementissimus in filios amor, potissimùm in Pelecano, aue Ægyptia, celebratur, quæ se neci potiùs dedere soleat, quàm paruuli capiantur. Exigitur viatores fallit, eosque transuersos seducit: femora etiam vellicat, vt excusso sanguine filij pascantur aliquandiu. Imò in ardentem ignẽ se conijcit, seque torreri citiùs in rapida

φιλοστοργία.

Pelecani auis pietas in suos.

flamma sustinet, quàm vt suos fœtus se superstite sibi abripi patiatur. Cæterùm quanta sit, eaque naturalis in liberos στοργὴ parentum, doctè Xenophon disputat, 2. Commentar. in colloquio Socratis cum filio Lamprocleo. Euripidis citatur illud: Ἅπασιν ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ, τέκνα. *Cunctis hominibus liberi sunt anima.* Philostratus sic: ζώοισιν ἡ ψυχὴ, τέκνα. *Animalibus liberi sunt animæ instar.* Grãmatici porrò veteres filium, quasi φίλιον vocant, quia nullus amor paternum vincit, in l. cum furiosus, 7. C. de curat. furiosi & listi quidem, 8. ff. quod met. causs. Ex quo illud Poetæ in 1. Æneid.
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Et Cicero ad Atticum: Filiola tua te delectari gaudeo: probo enim, vt qui maximè, τὴν στοργὴν φυσικὴν πρὸς τὰ τέκνα. Et celebrata sapientibus ἡ φιλοστοργία, de qua egregie Plutarch. Elegans apud eundem poetam locus 4. Æneid. quo Anna soror Didoni suadet nuptias iterare πρὸς τὴν παιδοποιίαν, his omnino verbis:
Solane perpetua mœrens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris ne præmia noris?
Apud Gratianum, 2. q. 2. Pudor est fœminis nuptiarum præmia non habere. Quare & in fictitio argumento, lepido tamen, 1. Æneid. Iuno pollicetur Æolo se daturam pro præmio nympham formosam, fœcundam, certo connubio sociandam;
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parẽtem.
Sed hoc generalius. In Pandectis iuris ciuilis animaduertimus id esse verũ, quod natura omnium parens singulis nostrum animis inseuit, pro affectu parentes magis torqueri in persona liberorum, l. 8. Quod metus causa. Vnde leges statuunt, in quæstionibus habendis prius filium quam patrem, sed eo præsente vel sciente torturæ subijciendum: sic enim durius filij quam suiipsius pœna affectum, facilius ad veritatis confessionem compelli. Ad id nobile est Arsinoes exemplum, quæ à Ptolemæo fratre insidijs & fraude decepta, cùm esset conspicata immissos percussores in filios impuberes, complexa eos ad se fugientes, ea parte, qua vulnera filijs intendebantur,
diu

Filius vnde dictus.

Pater ex pœna filij torquetur.

Arsinoes mira in liberos pietas.

diu corpus suum cædendum opposuit, multisque ita vulneribus acceptis, eorum saluti consulere non potuit, sed vna cum ijs est miserrimè confossa. Legimus in expeditione Cyri minoris apud Xenophontem lib. 4. à puero quodam, Dracontio nomine, per imprudentiam puerum interemptũ fuisse, quamobrẽ in exilium pulsus quamquã puer & imprudens. Sed iudices non tã quidem iniuriã, quę non potest esse sine animo nocẽdi, quàm parentũ incuriã in filio vindicauerunt. Posset idem Emblema multis exemplis insignis parentum amoris illustrari, quæ quia peti possunt ex Val. Maximo lib. 5. Sabel. lib. 3. Æliano, & alijs, nolo longiori sermone lectorem detinere, sed pium Æneam filijs exemplum statuere pietatis in parentes paro.

Pietas filiorum in parentes.

EMBLEMA CXCV.

PER medios hosteis patria cum ferret ab igne
AEneas humeris dulce parentis onus:
Parcite, dicebat: vobis sene adorea rapto
Nulla erit, erepto sed patre summa mihi.

COMMENTARII.

I. PIVS Æneas armatus patrem Anchisen senio confectum, humeris suis exceptum baiulat, & per mediam flammam incensæ Troiæ ereptum defert.

ÆNEAS potissimum commendatur ob summam in patrem Anchisen pietatẽ, Ilio II. *Aeneæ pietas.*

Ilio enim expugnato, & iamiam conflagrãte, ille cunctis alijs facilè neglectis, Deos penates abduxit, & patrem humeris è media flamma sustulit. Quod hostes Græci cùm vidissent, moti pietate tam insigni, ei, quod sibi dari postulabat, concessere, & abeundi quò vellet, facultatem non interclusere, fatentes illi quidem hostilitatis remitti iura, & mansuetudinem esse adhibendam, aduersus eos potissimùm, qui ita verecundè se in Deos & parentes gerant. Refert Ælian. 3. ποικίλ. ἱστορ. Virg. 2. Aeneid. Ouidius 13 Metam. Hoc autem extulit è Græco auctoris innominati, quod est lib. 1. Epigram. εἰς φιλοστοργίας.

Typus Emblematis.

ἐκ πυρὸς ἰλιακοῦ, δοράτων μέσον ἥρπασεν ἥρως
αἰνείας, ἱερὸν παιδὶ βάρος, πατέρα.
ἔκλαγε δ᾽ ἀργείοις, μὴ ψαύετε, μικρὸν ἐς ἄρη
κέρδος ὁ γηραλέος, τῷ δὲ φέροντι, μέγα.

Sic conatus est aliquando reddere Claudius Minos:

Ex incendio Iliaco, telorum per medium eripuit heros
Aeneas pium filio pondus, patrem;
Acclamabat autem Argiuis: Ne tangite: exiguum ad Martem
Lucrum senex; at [mihi] ferenti magnum.

Sustulit Æneas Graium per tela, per ignes
Inualidi sanctum quando parentis onus:
Parcite ei, dixit: nihil hoc è Marte lucelli,
At mihi sublato gloria summa patre.

Marullus lib. 3. eodem omnino argumẽto.

Cum ferret medios proles Cytheræa per hostes
Impositi collo languida membra patris:
Parcite, ait, Danai, leuis est sene gloria rapto;
At non erepto gloria patre leuis.

Cum quo Epigrammate non inuitus conferre velim lepidum Actij Sinceri, Itali Poetæ reuera politi & elegantis carmen, quod in gemmam scripsit è Sinuessæ ruinis erutam; qua in gemma sculptus Aeneas Anchisen patrem & Ascanium humeris sustollens conspiciebatur. Id est eiusmodi:

Epigramma Sannazarij.

Hæc mihi quæ roseos iussit sordere hyacinthos,
Et nitet articulis vnica gemma meis:
Cuius in exiguo ductor stat Troicus orbe,
Anchisesq; senex, Ascaniusq; puer
Quis credat? veteres inter neglecta ruinas,
Et vili latuit semisepulta solo.
Tu tamen obrueras, nec te Sinuessa pudebat
Hoc decus, heu, terris occuluisse tuis?
Scilicet Aeneam, natumque patremq; gerentem,
Ignibus ereptos obrueresq; Deos?
Parcere debueras, cui iam pia flamma pepercit,
Nec te tam turpi dedecorare nota.
Et dubitem Belgasq; feros, rigidosque Britannos
Hac comite ignotos & penetrare sinus?
Hac est Iliacos pietas spectanda per ignes,
Cum verita est profugos lædere flamma Deos.

Huc facit pulcherrimus Senecæ locus 3. de Beneficijs, vbi ait: Hoc agite, optimi iuuenes, proposita est inter parentes ac liberos honesta contentio. Sumite modò animum qualem decet, & deficere nolite, vt vincatis optantes. Nec desunt tã pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam sæpè iam partam ex parentibus iubeant. Vicit Aeneas patrem ipse, cuius infantia leue tutumque gestamen, grauem senio, per media hostium agmina, & per cadẽtis circa se vrbis ruinas ferens, cùm complexus sacra ac penates Deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina premeret, tulit illum per ignes: & quid non pietas potest? Hæc Seneca.

Pulcher Senecæ locus.

PER medios hostes] Per medios Græcorum militum copias. III.

Patria] Ilij siue Troiæ.

Ferret ab igne] ab incẽdio. Prouerbium sapit, quo vsus est Aristides in Apellæ genethliaco: ἐκ μέσου, φασίν, πυρὸς τὸν ἄνδρα σώζειν. E medio, quod dicitur, incẽdio seruare virum; pro eo quod est, è maximo periculo liberare.

Dulce parentis onus.] Sic ferè Ouid. 2. Fastor.

Deq; viri collo dulce pependit onus.

de Lucretio loquitur. Catullus ad Manlium:

Ingratum tremuli tolle parentis onus.

Adorea.] Gloria, victoria bellica. Horat 4. Carm. Ode 4.

Adorea quid.

Qui primus alma risit adorea.

Plinius cap. 3 lib. 18. Gloriam ipsam à farris honore adoream appellabant, quia gloriosum eum putabant veteres, qui farris

copia

copia abundaret, vt tradit Feſt. Pompeius, Ammian. Marcell. 20. Laborum factorum que vehens adoreas celſas. Sidonius Apollinar. Epiſt 7. Poſſet triumphalibus adoreis familiæ tuæ defatigari? Apuleius Aſini aurei 3. Iam & ipſe poſſum mihi primam iſtam virtutis adoream numerare. & 7. Vt, quod aiunt, domi foriſque fortibus factis adorea plenè gloriaret. Mamertinus Panegyrico: Cùm honorem meum adoreis militaribus cumularet: Claudian. de laudib. Stiliconis in fine:

Hac omnes veterum reuocauit adorea laurus.

Marcellinus lib. 25. Hiſt. Catilina claras gloriarum adoreas ſempiternis maculis obumbrauit.

Rapto, erepta] Obſerua diſcrimen ſignificationis inter ſimplex & compoſitũ; vt illud eſt in ſuperioribus, Emblemate 90.

Viris rapimur, piſcibus eripimur.

Pietatis exẽplum Æneas.

IV. SCRIPTORES pleriq; graues, vt oſtenderent longè pulcherrimum pietatis in parentes ſimulacrum, Æneam inſigni pietate virum, & qui è medio patriæ incendio ſenio confectum patrem humeris ſuſtulerit, repręſentari voluerunt. Etenim vna pietas eſt, quæ hominem maximè commendat, vel quæ iratiſſimos hoſtes ad manſuetudinem lenitatemque cogat, manuſque continere iubeat. Quare hoc loco monemur, quanta obſeruantia, quantoq; amore debeamus proſequi parentes, à quibus ſecundum Deum vſuram vitæ communis accepimus. Sunt enim parentes *viua quadam veraque imagines cõmunis omnium parentu Dei*, ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς Διὸς, teſte Proclo: dixitque Hierocles τοὺς γονέας εἶναι τοὺς δευτέρους καὶ ἐπιγείους τινὰς θεοὺς, Stobæus retulit ſer. 77. neq; vllus eſt, qui Deum rectè colere & obſeruare poteſt, qui in parentes fuerit impius: θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς. *Parentes ſunt inftar Deorum certè maximorum apud prudentes*. Platonis non malè quadrabit oraculum hoc loco; ſic enim 11. Leg. *Cuius pater materve, aut horum parentes ſenio confecti, quaſi theſaurus aliquis domi iacent, is putet numquam aliud ſibi tale ſimulacrum vel magis efficax domi affuturum, ſi retræ, vt decet, ab eo colatur.* Id eſt: πατὴρ οὖν ὅτῳ καὶ μήτηρ, ἢ τούτων πατέρες ἢ μητέρες ἐν οἰκίᾳ κεῖνται κειμήλιοι,

Locus Platonis, de pieta-

ἀπειρηκότες γήρᾳ, μηδεὶς διανοηθήτω ποτὲ ἄγαλμα αὐτῶν τοιοῦτον ἐφέστιον οἴκημα ἐν οἰκίᾳ ἔχων μᾶλλον κύριον ἔσεσθαι, ἐὰν δὴ κατὰ τρόπον γε ὀρθῶς αὐτὸ θεραπεύῃ ὁ κεκτημένος. Hanc ſanè vel iure naturæ filij parentibus pietatem debent, vt poſthabitis diuitijs, rebuſq; caducis omnibus, illis in primis, etiam cum diſcrimine vitæ libentiſſimè ſubueniant, eos nutriant & venerentur obſeruantiſſimè. *Pietas filiorum in parentes.* Numeratur & inter Decalogi præcepta vnicum, cui præmium annectitur, longæua nimirum in terris vita, Exodi 20. Exemplum inſigne pietatis præter noſtrum Æneam habemus iuuenem Pincẽſem, cui Plutoni cognomen erat. *Plutonis, iuuenis cuiuſdam pietas.* Hic tanto animi corporiſve robore armatus fuit, vt (teſte Val. Maxim. lib. 5.) cum obſeſſæ vrbis ſuæ clauſtris præſideret, & Romanus Imperator patrem eius captiuum in conſpectu ipſius conſtitutum, diſtrictis militum gladiis circumdediſſet, occiſurum ſe minitans, niſi irruptioni ſuæ iter præbuiſſet, ſolus è manibus eorum ſenẽ rapuerit: duplici pietate memorãdus, quod & patris ſeruator, nec patriæ fuit proditor. Quid Cimon Athenienſis? qua & ipſe pietate cenſendus? *Cimonis.* Qui vt Miltiadem patrem publicè damnatum vinculis eximeret, vltrò ſe carceri obtulit, mortem (vt credere æquum eſt) libens oppeniturus, modò patrem à periculo ſeruaſſet. Illuſtrantur hæc memorabili hiſtoria, quæ à Fazello recenſetur, lib. 3. cap. 1. prior. Decad. Duorum, inquit, fratrum ſepultura & pietate Catana celebrata eſt, quos Catanenſes quidem Anapium & Amphinomum; Syracuſani verò, qui de eorum patria contendunt, Emanthium & Critonem vocant. *Anapij et Amphinomi pietas.* Hi Ætna quondam latè incendiis graſſante, parentes ſenio confectos, & ad ſui ab igne fluente liberationem impotentes, vt eorum vitæ conſulerent, patrem vnus, matrem alter humeris ſufferentes ab incendii loco quàm celerrimè aſportarunt. Cumq; parentum preſſi pondere tardius (vt par erat) iter conficerent, à vicinis & inſequentibus ignibus viſi ſunt opprimi: qui tamen cum ab incepto pio opere ob periculi metum non deſiſterent, ardentium ignem fluenta, cùm ad eos peruenisset (mirum viſu) iuxta illorum pedes in duas partes ſunt diſſecta, ac ipſos cũ parentibus adoleſcentes, nullo eis illato

æſtu

æstu neq; incommodo præterierunt. Sed post eos, vt res mira dilucidiùs appareret, rursus flammæ in vnum corpus coierunt. Qua virtute ac miraculo commendatis adolescentibus post obitum eorum Catanenses monumentum regia magnificentia erexerunt, regium perpetuum nomen indicentes; Piorum namque campum eum appellarunt, ac statos solennesq; honores perpetuò illis impendendos dedicarunt; quos quolibet anno ætate etiam sua Pausanias magna pompa persolutos fuisse docet. Hinc videmus Deum verum Ethnicos quoq; singulari miraculo erudiisse, quod liberi posthabito proprio periculo, curam parentum habere, omniq; ratione illis opitulari tenerentur. Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus valentius & animosius Claudię Vestalis virginis factum, quæ cùm patrem suum triumphantem è curru violenta Trib. plebis manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtrisq; se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ tulit; nec discerni potuit, vtri plus laudis tribueretur, cui victoria, an cui pietas comes aderat. Sed ad viros declinamus. Oppium à triumuiris proscriptum (dum ad supplicium quæreretur) filius humeris extulit, & incolumem peruexit in Siciliam. Refert Tacitus lib. 3. Histor. Sub Vitellij nefarij hominis principatu mirum dictu accidit, & non postremæ pietatis exemplum. Iulius Mansuetus ex Hispania rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter Septimanos à Galba conscriptus, oblatum forte patrem vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exsanguem amplexus, voce flebili precabatur piatos patris manes, nevè se vt parricidam aduersarentur: publicum id facinus: & vnum militē, quotam ciuiliū armorum partem: simul attollere corpus, aperire humū, supremo erga parentē officio fungi. Aduertere proximi, deinde plures, hinc per omnē aciem miraculum, & questus, & sęuissimi belli execratio. Sic Tacitus. Sed audiamus diuinum Platonem verbis efficacissimis paternam venerationem inculcantem. Ergo (inquit in libris de legibus) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persoluere. Putare enim quisque debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt: ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat; primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam vitam parentes maximè venerari decet: leuium enim volatiliumq; verborum grauissima imminet pęna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij angelus, huiusccemodi inspector omniū. Oportet itaq; iratis, animumq; explentibus cedere, seu verbis seu rebus id faciāt. Quod si ita exactius seruarimus, digna à Dijs cæterisque natura nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe viuentes. Hæc Philosophi placita qui altiùs certiùsq; imbiberit, in eam, opinor, sententiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiam scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla pręstantis ingenij solertia exprimi posse, quàm laudabile, quàm omni excipiendum plausu festisq; vocibus, si quem inaudias parētibus obsequentissimum filium, & in eo vno contumacem, ne beneficiis vincatur. Quod esse certamen omnium speciosissimum quis ambigat? in quo fessis, etiamsi ad triarios res redeat, subinde tamen restituenda sit acies, succlamādumq; Felices qui vicerint, felices qui vincentur. Porrò de filiorum in parentes pietate vide Valeriū Maxim. lib. 5. cap. 4. Aristotelem in lib. de Mundo ad Alexandrum, in ipso fine, & Herodotum in 1. Hist. de Bithone: Nobis ad mulieres reuertendum est.

Claudia Vestalis pietas.

Oppij pietas.

Mira pietas in filio erga parētem.

Platonis scita de parentū cultu.

Mulieris

δίδη γνώμην ἔχομεν. ὁ μὲν γὰρ, ἧς ἂν ἐλάχιστος ᾖ παρὰ τοῖς ἐκτὸς ψόγου πέρι ἢ ἐπαίνου λόγος, ἀρίστην ἀποφαίνεται· καθάπερ τὸ σῶμα καὶ τοὔνομα τῆς ἀγαθῆς γυναικὸς οἰόμενος δεῖν κατάκλειστον εἶναι καὶ ἀνέξοδον. ἡμῖν δὲ κομψότερος μὲν ὁ Γοργίας φαίνεται, κελεύων μὴ τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὴν δόξαν εἶναι πολλοῖς γνώριμον τῆς γυναικός. Id est: *Longè aliter ego de mulierum virtute sentio quàm Thucydides. Is enim eam in primis laudandam esse mulierem vult, de qua minimus aut in bonam aut in malam partem rumor. Etenim censet optimè vt corpus, ita & famã sapientis fœminæ domi esse inclusam, neq; in publicum exire debere. At mihi hac in parte concinnior videtur Gorgias, qui mulieris non formam, sed famam vult multis esse notam.* Hæc Plutarchus. De ipso verò Emblemate Pausanias in Eliacis posterioribus sic scripsit: Area templo sacrata sub diuo, non longè abest. Quæ ibi colitur, Cœlestem Venerem vocant. Eius ex auro & ebore signum est, Phidiæ opus: altero pede testudinem premit. Area ipsa maceria est circumsepta, intra maceriam crepido, super qua Veneris (quam Popularem nominant) signum ex ære capro insidet, ex eadem fabricato materia, Scopę opus. Quę vel testudinis, vel capri ratio sit, quibus hæc perscrutati curæ est, quærendum relinquo. Hæc Pausanias, qui nobis indicare noluit, quare testudinem calcaret Venus. Quare Plutarchum adeamus, ex quo totum Emblema sumptum videtur. Is igitur in præceptis connubialibus refert, Phidiam Eliensibus Venerem ita finxisse, vt testudinem calcaret: tacitè significans, vxoribus domi manendum esse, silendumq; Refert Stobæus sermon. 72. Hoc etiam agalma Phidiæ eodem penè modo lepido Emblemate expressit Hadrianus Iunius, rarissimum Galliæ Belgicæ decus: pingit enim recto corporis statu mulierem, dextra clauium fascem præ se tenentem, læua ori opposita, qua specie Angeronia Dea, silentij præsul obsignato ore figurabatur apud priscos. Quibus indicat ternas præcipuas vxoris dotes, nimirum residens domi suæ operam, deinde mariti industria quæsitarum opum custodiam, postremò linguæ continentiam. Est autem numero 50. cum inscriptione, *Vxoriæ virtutes*.

Emblema vnde petitum.

Iunij Emblema.

Testudo premitur pede, clauem dextra retentat,
Vacat obstruendo dentium septo altera.
Nec vaga discurset coniux, neu futilis esto,
Ipsamq; cura opum tuendarũ addecet.

Idem Iunius Emblemate 24. pingit Venerem nudam, serto myrteo redimitam intereuntibus rosis, casto, hoc est, baltheo vario & pulcherrimo infra pectus ambiente, dextra tenentem tria mala aurea, læua columbam, pedibus testudinem calcãtem: symbolicè nuditate simplicitatem & apertum pectus vxoris demõstrat, per columbas puritatem & blanditias, per aurea mala (de quibus nos paulò ante Emblem. 191.) casti amoris illicium, per cęstum coniunctionem deuinctionemq; animorũ, per testudinem & silentium, & anxiam rei familiaris curam. E regione opponit Mineruam virginis specie, oculis acribus & glaucis, hastam dextra, clypeum læua tenentem, cuius vmbo Gorgonis anguicomę caput hastã attingat; ita enim ferè à Pausania in Atticis, & à Cornuto depingitur. Epigraphe talis est: *Virginem pudicitia, matronam domus satagere.* Epigramma vero:

Aliud eiusdem Emblema.

Cernuus armisonæ præbet draco colla Mineruæ;
Domiportũ at exterit Venus testudinẽ.
Virgo sui satagit decoris bene prouida: at vxor
Frugi silet, nec limen excedit domus.

Proditum enim est à Plutarcho lib. de Iside, Phidiam, clarissimi nominis statuariũ, finxisse Palladis simulacrum, pedibus draconem prementis; & alterũ Veneris apud Elęos, pede calcantis testudinem: argumento in illa custodiæ sui, quæ virginẽ deceat (vt nos pluribus Emblemate 22. diximus) in hac silentij curæq; rei domesticę, quæ matronam deceat. Meminit etiam eiusdem Pierius lib. 28. Hieroglyph.

ALMA Venus] Virgilius 1. Æneid. III.

Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad vndam.

Venus.

Venus amorum, luxuriæ, & libidinis fautrix atq; magistra, eas enim prima & adinuenit & edocuit. Idcirco in Deorum numerum relata, & mater geminorum Cupidinum dicitur. De qua sic Mantuanus:

Mater adulterij Venus est, stupriq; repertrix;
Quin & luxuriæ nutrix, & mater amorũ.

Nec vllum fermè numen veterum Deorum maioribus sacris & cæremoniis, frequen-

quentioribusq; locis honoratum legitur. Colebatur & à Cois, vbi Apelles eius effigiem vsq; adeo feliciter inceptam, sed moriens imperfectam reliquit, vt deinde reperiri nemo potuerit, qui supremam manũ tam egregio operi auderet imponere. Cic. lib. 3 Offic.

Quænam hac facies?] effigies, statua.

Testudo. *Testudo*] à tegendo, vel quod testa tecta sit, ait Varro. Animal mutum, tardè incedens, nunquam domo sua egreditur, sed illã vbiq; secum circumfert, vt habet apologus Aesopicus de cochlea. Hinc φερέοικον, id est, *domiportam* appellat Hesiodus 2. ἔργων. Cicero 2. de diuinatione ex Pacuuio citat hoc ænigmaticum:

Ænigma de testudine.

Sanguine cassa, domiporta, terrigena traditur,
Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
Capite breui, ceruice anguina, aspectu truci,
Euiscerata, inanima, cum animali sono.

Et alius quispiam alludens ad nostrum Emblema:

Tardigrada, herbigrada, domiporta, & sanguine cassa,
Sub pedibus Veneris Cous quam pixit Apelles.

Vide etiam Petrum Crinitum lib. 11. c. 7. Elegantissimum verò de Testudine ænigma aliquando legi Italico idiomate, quod huc non grauabor apponere, vt varietas delectet.

Io son magro di gola, ed hò il gauazzo.
Copro la testa, e non hò alcun capello.
Saglio in aria talhor, ne son augello.
Sono innocente, ed i poeti ammazzo.
Vo pè campi, e sto sempre al mio palazzo,
Ch'è dipinto di fuor senza penello.
Non attendo nè à guerra, nè à duello,
E com'un caualier m'armo e incorazzo.
Genero con lo sguardo i figli miei.
Pasco l'herbette, e pecora non sono.
Non son serpente, e n'hò la testa e i piei.
Viua mi taccio, e poi morta risono.
Anzi nel tempo de gli antichi Dei,
S'vn Musico cantaua, io facea il suono.
Meco ho quant'hò di buono.
E talhor, poi che moro, il mio casino
Diuenta vn fiasco, in cui non sta mai vino.

Aliud. Sed quia ad ænigmata diuertimus, vno & altero adhuc ænigmate nos testudinis taciditas detinebit.

Tarda gradu lento, specioso prædita dorso;
Docta quidem studio, sed sæuo prædita fato:
Viua nihil dixi, quæ sic modò mortua cãto.

Alterum de pluribus de se loquentibus:

Non tectu capimur, nunquam extra tecta vagamur,
Quin etiã grata quo gerimur gerimus.
Nec vox, nec sine voce sumus, dum viuimus, edunt
Mortua concordes corpora nostra sonos.

Molli quam pede] delicatulo. Allusio tacita ad mulieris nomen, quod à mollicie ductum volunt. Ego potiùs à malitia, etiam repugnãte toto Grammaticulorum senatu. *Mulier unde dicta.*

Effinxit Phidias] Phidias pictor & statuarius insignis, præsertim ex ebore; à Plinio nominatur artifex nunquam satis laudatus. Hic præter Palladis & Veneris statuas, quas diximus, etiam effinxit Iouem Olympicũm tanto artificio, vt omnes se imitari posse desperarent. De alijs operibus præstantissimis repete, quæ habet Plinius lib. 34. cap. 8. & lib. 36. cap. 5. In hoc verò versu (vt obiter) nomen Phidias, fortè est dissyllabũ, propter priorem longã. *Phidias.*

Sexũmq; referri Fœmineum.] Venus pro vxore, amica, & matre familias alicubi reperitur. Virgil. 3. Eclog. *Venus, vocabulum polysemum.*

Parta mea Veneri sunt munera.

Macrob. etiam Satur. 1. pro generandi facultate accipit, vt apud Pompeium Festũ, Cypris vel Cypria Venus, quia parientibus præsideat, quòd Græcè κύειν parere sit, vt alibi dictum.

Quodq; manere domi] agere quæ sunt matrisfamilias. Columella initio lib. 12. de re rustica.

Tacitas] taciturnas.

DVO præcipuè sunt, quibus hoc loco commẽdat honestam matremfamilias Alciatus, silentium scilicet & familiæ procuratio. Vt enim nullum vitium citius fœminam dedecorat, quàm loquacitas; sic hæ probro solent affici, quæ hac illacque cursitant. De vtroque aliquid dicendum. IV.

Quantum ergo attinet ad mulieris silentium, Epicharmus aiebat sermonis parcitatem in muliere probitatis esse argumentum: Nicostratus, castitatis pignus: Democritus, ornamentum pulcherrimum. Illud quę Sophoclis prouerbiale celebratur à doctis: *Silẽtium mulierẽ decere.*

γυναιξὶ

γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.
Silentium addit fœminis decus.

Contrà verò, vt est apud Euripidem, quæ apud viros tacere non possunt, sese dedecore aspergunt. Silentium vxoris ego neq; suspectum habeo, neq; timeo (ait declam. 280. Quintilianus) decet hoc matronalem pudorem; & si ducta fuerit ad magistratum, hoc illã maximè facturam arbitror, vt taceat. Theano Metapontinę, vati & virgini doctissimæ, magnum fœminæ ornamentum esse placuit, silentium, quo castitas & prudentia suauissimè condiantur.

Fœmina quæ facunda.

Illa demùm fœmina facundissima est, cui cùm verba erunt ad viros facienda, rubore suffundatur, turbetur animus, & verba non suppetant; quæ non fluxo & pertuso sit corde, vt inter pares omnia, & aliena & sua effutiat, nihilq; pensi habeat, quid loquatur. Hæc quidem difficillima, sed & pulcherrima erit virtus fœminæ, coercere linguam, quod non erit operosum efficere, si se habuerit in potestate, ne quibusvis perturbationibus se permittat. Equidem linguam tum demum optimam esse armaturam cum Gellio lib. 1. cap. 15. crediderim, quando vinculis quibusdam in imo pectore gubernatur. Vide adagium, *Mulierem ornat silentium*. Obseruatum quondam fuit, mulierem propriam causam in foro dixisse, ideoq; perterritum senatum misisse Deos consultum, quidnam ea res ciuitati portenderet: ita exosa fuit fœminę eloquentia, ne dicam garrulitas. Nostrates quoq; fœminæ totam supellectilem, & vniuersam armaturam in lingua habẽt; hac vice scuti vtuntur *γλωσσάσπιδες*: hanc vt gladium stringunt, vnde sæpius ipsis vagina, hoc est, os percutitur. Nam vbi lingua res geritur, ne septem quidem viri vni fœminæ pares sunt. De hac verbositate fœminarum scribit Iuuenalis Sat. 6.

Lingua mulierũ gladius.

Vna laboranti poterit succurrere Luna,
Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas
Pulsari.

Et nos Germani:

Drey VVeiber, drey Gæns, drey Fræsch darbey,
Machẽ ein Iarmarckt mit irem geschrey.

Quod sic Latinè sonat:

Rana tres, & anus totidẽ, tres insuper auca,
Possunt immensum voce replere forum.

Fœmina cur garrula.

Sed quid mirum? Sunt enim fęminæ prima sua creatione ex ossibus compositæ, nempe ex costa Adæ: quare si colligantur costæ in sacco & collidantur, sonũ edunt, quod non facit terra: ita mulieres sunt loquaciores viris, qui de terra facti sunt in Adamo. Veniam ad alteram partem, ad rei domesticæ nimirum administrationem, de qua multa apud Plutarchum lib. de præceptis quibus coniuges instituuntur. Interea tamen alia adferam, & in primis id Columellæ è proœmio 12. de re rustica: Cum & operam & diligentiã ea, quæ proposuimus, desiderarent, nec exigua cura foris acquirerentur, quæ domi custodiri oporteret, iure à natura comparata est mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad exercitationem forensem & extraneam. Itaq; viro calores & frigora perpetienda: tum etiam itinera & labores pacis ac belli, id est, rusticationis & militarium stipendiorum distribuit. Mulieri deinceps, quòd omnibus his rebus eam fecerat inhabilem, domestica negotia curanda tradidit. Et quoniam hunc sexum custodiæ & diligentiæ assignauerat, idcircò timidiorem reddidit quàm virilem. Nam metus plurimum confert ad diligentiam custodiendi. Plutarchus in præceptis connubialibus ait, mulieres à Luna oportere diuersas esse, quæ quo à Sole spectatur remotior, eò apparet esse clarior: eadem cũ Sole nullum habere videtur lumen. Nam vxor modesta & sapiens præsente tantum viro à cæteris conspici, eodem absente, domi se debet continere. Quod rectè in Heraclidis admonuit Euripides:

Mulier à natura cura domestica data.

Pudica mulieris officium.

γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
κάλλιστον, εἴσω δ' ἥσυχον μένειν δόμων.

Docuerunt etiam illud permulti, qui de œconomia & officio matrisfamilias scripserũt. Sed illud Propertij subinde occurrit:

Felix Admeti coniux, & lectus Vlyssis,
Et quæcumq; viri fœmina limen amat.

Sic Maro 2. Georg.

Casta pudicitiam seruat domus.

In lege vetere Romuli, viri consors mulier, sacrorumque socia. Dionys. Halicarnass. in 2. *γυναῖκα γαμετὴν κατὰ νόμους ἱερεὺς συνελθοῦσα ἀνδρὶ κοινωνίαν ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν*: domina rerum mariti, diuinæ & humanæ domus socia, in l. 1. ff. rer. amot. l. 1. de rit. nupt. l. 4. C. de crim. expil. hęredit. Vnde materfamilias dicta veteribus *οἰκοδέσποινα*, Clementi Alexãdrino, *τῆς οἰκουρίας συμβιωτής*,

Vxor viri socia.

βιοτῆς, adiutrix operum rei domesticæ. Valerius Maximus est testis, quosdam suas vxores repudiasse, quod cum alijs fuissent collocutæ. Putabant enim non satis dignum matrisfamilias nomine, si in publico versaretur. Quamobrem Constantinus, l. Nemo, C. de off. diuer. iud. vetuit, ne materfamilias in publicum protraheretur, nempe ob verecundiam sexus, l. 2. §. 1. C. de his qui ven. ætat. imp. Sed & mulieres virorum cœtibus immisceri non conuenit, ait Bonifacius, in c. Mulieres, De iudicijs, in 6. Succurrit exēplum nobile & graue imprimis Sulpicij Galli, qui vxorem dimisit, quod eam aperto capite foris versatam cognouerat. Lex enim, inquit, tibi meos tantùm præfinit oculos, quibus formam tuam approbes. His decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede noticiæ. Vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspicione & crimine subhæreat necesse est. Val. Max. lib. 6. cap. De seueritate. Aristoteles in Oeconomicis, ne vestium elegantiam nitoremque, nec auri pretium aut magnitudinem tantum habere momenti ad mulieris commendationem ait, quantum modestia valeat & probati mores. Hinc illud Propertij matronas veteres laudantis:

Sulpicij seueritas.

Locus Aristotelis.

Non illis studiū vulgò conquirere amātes:
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Aegyptiæ mulieres.

Porrò didicimus ex veterum historijs mulieres olim testudineas imagines gestare solitas, quas Veneri consecrarent. Apud Aegyptios tanta fuit pudicitiæ muliebris cura, vt patrio instituto calceorum vsus esset interdictus mulieribus, ne tam sæpe palam conspicerentur, sed tanquam testudines in sua cochlea manere cogerentur. Ex quo intelligimus, non postremam fuisse matronarum laudem, si domo non nisi necessariò excederent, operaq; muliebria tractarent. Legi epitaphium quoddam vetus pudicæ cuiusdam matronæ Romanæ, quod ita se habet:

Pudica matrona epitaphium. V. Briss. formul. fol. 796. & Embl. 11. Iunij, & Tiraquel. leg.

Hospes quod dico, paulum est, asta, ac pellege.
Heic est sepulchrum haud pulchrum pulchrai fœminæ.
Nomen parentes nominarunt Claudiam,
Suom mareitom corde dilexit souo.
Gnatos douos creauit, horunc alterum
In terra linquit, alium sub terra locat:
Sermone lepido, tum autem inceſsu commodo:
Domum seruauit, lanam fecit. Dixi. abei.

connub. fol. 259.

Quæ postrema verba mihi in memoriam reuocant veterum morem, quo nouam nuptam in pelle lanata iubebant considere: quo gestu polliceri videbantur marito, se adductas ad præstandam lanificij operam. Sed & hodie in plerisque locis Italiæ postero die quàm mulier est ingressa mariti domum, illi è geniali thoro prodeunti manè propinqui obuiam veniunt, eique offerunt fusum, colum, lanam, acum, forficē, omneque vas domesticum, vt cuiq; promptum est; quò admoneatur officij mulieris, seque non ad delicias, sed ad ea curanda, quæ domi necessaria sunt & accommoda, vocari statim intelligat. Auson. Parentalib. in Aemilia Aornia matre:

Veterum ritus.

Morigera vxoris virtus cui cōtigit omnis:
Fama pudicitiæ, lanificæq; manus,
Coniugij q; fides, &c.

De Lucretia Ouid. 2. Fastor.

Item in Veria Liceria:

Huius si probitas, si forma & fama, fidesq;
Morigeræ vxoris, lanificæq; manus.

Naumachius ita de officio matrisfamilias:

*λεῖπε δὲ οἱ τάδε * ῥηφι τὰ χαὶ δύναται,*
πονέεσθαι,
σοὶ δὲ τὰ οἰκοφελῆ μελέτω, μεγαρόντε φυλλάσσει·
μήδε μιν ἐξερέεινε, τὰ μὴ θέμις ἐσὶ γυναῖκας.

Relinque illi (hoc est, viro) *externa, quæ conficere negotia potest,*
Tua cura sit rei familiaris, & custodia:
Nec ipsum percontare de rebus, quas nefas est mulieres nosse.

Egregiè ille quidem & veridicè: sed non illibenter adiungerem elogia longè præclara bonæ matrisfamilias apud parœmiographum Hebræum, nisi esset in omnium manibus; & quæ de Aspasia retulit Aelianus libris historiæ variæ. Thucydides sic probam mulierem describit, de cuius laude vel vituperio minimus sit sermo. Lacedæmonij non ferebant vxores ab alijs laudari, quod oporteret illas solis maritis esse notas. Simonides vxorē laudat, quæ similis est apiculæ, casta, frugalis, intenta operi, non vagabunda, fouens sobolem. Sic Lacæna quædam captiua cum interrogaretur, quid bonæ rei sciret? Probè, inquit, regere domum. Et hæc non vulgaris ars est in muliere. Verùm quia contrarium oppo-

oppositum contrario magis elucet, apponam cuiusdam tetrastichon in quandam.

De fœminis vagabũdis.

Fœmina, quæ loquitur multum, passimq́; vagatur,
Saltat & in cunctis desidiosa locis;
Quæq́; vel ignotos nimis ambitiosa salutat,
Si quid agat, quæras: appetit illa mares.

Cùm enim mulier sit mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis, teste Mantuano in Buccol. plurimùm desiderat euagari. Quod si huc illuc discurrere prohibeatur, fenestram certè, vt dilectam amicam, frequentat & amplectitur diligentissimè. Hinc illud:

Sedibus occultis meretrix vult nulla latere.

Et illud, quod nobis Germanis inter dicteria familiaria:

Stroh im schuech, spindel im sacK, Huer im haus,
GucKen immerdar heraus.

Latinè sic:

Nec fusum saccus, nec stramen calceus, vlla
Nec scortum potis est occuluisse domus.

Omitto iam perpetuum ornatum, faciei & vestium compositionem, rerumq; fortuitarum appetitionem: quæ omnia difficilem mihi & dubiam pariunt probitatis opinionem.

In fucatas mulieres.

Hinc non queo satis mirari quod pleræq; fœminæ, quæ præ cæteris ornatiores videri volunt, facie fucata superbire soleant, ita vt naturalem formam, si qua præstant, de industria inficiant. Audiamus de his D. Hieronymum epist. 8. Illæ oculos Christianos scandalizant potiùs, quæ purpurisso & quibusdam fucis ora oculosque depingunt; quarum facies nimio candore deformes, Ægyptiaca idola mentiuntur; quas nec numerus annorũ potest dicere, quòd vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt, & præteritam iuuentutem in rugis anilibus poliunt. Erubescat mulier Christiana, si naturam cogat in decorem, sed carnis curam facit in concupiscentijs. Idem quoq; D. Augustinus admonuit, vbi dicit: Quanta amentia est effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Et D. Ambrosius: Deles, inquit, picturam Dei mulier, si vultũ tuum materiali candore obleuisti. Eodem modo & olim Ethnici fucatas illas mulierculas deriserunt, vt ex Plauti Mostellaria apparet, vbi sic:

Mulier rectè olet, vbi nihil olet.
Nam istæ veteres, quæ se vnguentis vnctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi se sudor cum vnguentis consociauit, illicò
Itidem olent, quasi quom vnà multa iura confundit coquos.

Hinc apparet liquidò, licet olim quoque fucus muliebris vsitatus fuerit, tamen nunquam caruisse reprehensione. Optarem illis fucatis idolis, & personatis mulierculis, vt sæpe in conuiuium Phrynæum introducerentur, quod fuit eiusmodi.

Conuiuiũ Phrynæũ.

Phryne (cuius etiam supra meminimus) fœmina formosissima, vel vt quidam voluerunt, scortum nobile olim apud Græcos, in conuiuio quodam, cui complures aderant nobiles fœminæ, cùm iuxta morem ioci conuiualis, quod vnusquisq; faceret, idem omnes facere cogerentur; prior manum bis aquæ immersam admouit fronti. Quoniam autem reliquę erant facie fuco infecta, aqua per lituram fucorum defluens, rugarum specie vultus omnium deformabat, cum ipsa interim Phryne, quæ naturali forma pollebat, speciosior etiam appareret diluta facie. At nunc ipsum pudicitiæ exemplar Penelopen adeo.

In Pudoris ſtatuam.

EMBLEMA CXCVII.

PENELOPE deſponſa ſequi cupiebat Vlyßem,
Ni ſecus Icarius mallet habere pater.
Ille Ithacam, hic offert Sparten: manet anxia virgo;
Hinc pater, inde viri mutuus vrget amor.
Ergo ſedens velat vultus, obnubit ocellos:
Iſta verecundi ſigna pudoris erant.
Queis ſibi prælatum Icarius cognouit Vlyßem,
Hocq́; Pudori aram ſchemate conſtituit.

COMMENTARII.

1. SEDET honeſta matrona in medio duorum virorum, hinc ſenis Icarij, inde iuuenis Vlyſſis, & ad Vlyſſem conuerſa velo faciem tegere parat. Statuam pudoris nobis nummi vetuſti repræſentant. In nummo, cuius inſcriptio, SABINA AVGVSTA HADRIANI AVG. ab altera parte Dea; ſedet velo faciem cooperta, digito dexteræ indice ad iugulum admoto, cuius inſcriptio, PVDICITIA. In alio quodam Herenniæ ſigillum muliebre ſedens cum conto in læuam vlnam iacente,

Statua Pudoris ex nummus.

te, dextera velum ante faciem obducit: huius inscriptio, PVDICITIA AVG. In eo quoq; cuius literæ ab vna parte sũt, MARCIA OTACIL. SEVERA AVG. ab altera sigillum est, quod velum in faciem prætendit, cum simili inscriptione, PVDICITIA AVG. In altero eiusdem Otacillæ cum eadem inscriptione & specie, quæ velum eodem modo prætendit; læua radium tenet, sed nomen ita scriptum est, MARTIA OTACIL. SEVER. AVG. cum in altero Marcia per c, literam habeatur; quod quidem ostendit, eo quoq; tempore eandem fuisse pronunciationem literæ T, quę nunc est, cum post i, vocalis altera subsequitur. Sed hæc obiter.

II. *Fons Emblematis.* ID sumptum est ex Pausaniæ 3. qui Laconica inscribitur, vbi agit de Pudoris simulacro; quod Icarij patris Penelopes donum fuisse ferũt; eius autem verba hęc sunt: Abest à Sparta stadia circiter triginta Pudoris simulacrum, Icarii donum esse ferunt, & hanc celebrant dedicationis causam. Cùm Icarius Vlyssi Penelopẽ filiam nuptum dedisset, Vlyssis animum tentauit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ spes vbi hominem fefellit, filiam orare cępit, ne se desereret, atq; vt secum permaneret. Quin & Ithacam iam proficiscentem in curru prosecutus, multis eam solicitabat precibus. Vlysses tandem victus hominis importunitate, puellæ optionem dedit, vel vt se sequeretur, si id mallet; vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam, aiunt, nihil sanè respondisse, sed faciem tantùm velasse: Icarium, cùm sibi propè nosse videretur quid illa animi haberet, vt cùm Vlysse abiret, permisisse. Signum verò pudoris ea in viæ parte dedicasse, quò Penelope cùm faciem velaret, peruenerat. Hęc ille. Huius rei meminit Gyraldus Syntagm. 1. histor. Deorum, Pierius Val. lib. 40. Hieroglyph. Eiusdem etiam statuæ mentio est apud Lucianum in Imaginibus. Videtur huc referendum quadam ex parte, quod Ouidiana Penelope ad Vlyssem scribere fingitur, his verbis:

Me pater Icarius viduo discedere lecto
Cogit, & immẽsas increpat vsq; moras.
Increpet vsque licet, tua sim, tua dicar oportet:
Penelope coniux semper Vlyssis ero.
Ille tamen pietate mea, precibusq; pudicis
Frangitur, & vires temperat ipse suas.

III. *Penelope vnde sit dicta.* PENELOPE] Penelope Icarij filia & Vlyssis vxor: sic dicta creditur ab auibus, quæ penelopes dicuntur, cum prius Arnea vocaretur, quasi abiecta & repudiata. Etenim in mare abiectam ab Icario Peribœaq; parentibus, ferunt educatam à penelopibus.

Icarius. *Ni secus Icarius*] sed eam, vt secum maneret, pater retentabat. Icarius pater Penelopæ, princeps Spartę fuit, Vlysses verò Ithacæ Rex. Iste versus alibi incipit, *Ni secum Icarius.* quod mihi magis arridet.

Ithaca. *Ithacam.*] Vlyssis patriam, insulam in mari Ionio; vnde ipse Ithacus & Ithacensis cognominatur à Poetis.

Sparten.] Id est, Lacedęmonem, ex qua fuit Icarius, pater Penelopes.

Manet anxia] ancipiti cura, cogitatione solicita, quem maximè sequeretur.

Virgo pro muliere quauis. *Virgo*] Penelope, quod vocabulum nõ ita strictè accipitur, vt somniant plerique. Lege Vallam lib. 6. & apud Iurisconsultos, virgo pro fœmina viri potente accipitur, vt l. Mulieris, ff de verbor. sign. Apud Virgil. Eclog. 6. Pasiphae virgo appellatur, quæ iam trium liberorum mater fuit. Sic & Euripides in Io, παρθένον, pro corrupta dixit. Et Terentius in Adelph. mulierem post partum virginem vocat. Virginem enim à viridiore ætate ita dictam autumat Seruius.

Velũ virginum, pudoris armatura, &c. *Velat vultus*] velum obducit faciei. Præclarè Septimius Florens, qui non solùm velum virginum & mulierum, armaturam pudoris appellat, verecundiæ vallum, sexus fœminei murum, qui nec suos emittat oculos, nec admittat alienos; verũ etiam modum pręscribit, ad quem veli huius forma produci debeat. Sic enim ille: Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, vt ceruices quoq; ambiantur; & quę sequuntur. Adducit deinde exemplum fœminarum Arabiæ, quę non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato contentę sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere: mauult enim fœmina videre quàm videri. Pierius lib. 40. Hieroglyph. Vide etiam quę dicta sunt Embl. 22. de virginibus Patauinis & Venetis velatis.

Obnubit ocellos.] Hoc simpliciter refer

ri posse videtur ad verecundiam pudicæ mulieris,quę recta viros non aspiciat, sed cùm loqui necesse habet,demittat: qualis apud Poetam Dido κατὰ τὸ πρέπον, lib. 1. Aeneid.

Tū breuiter Dido vultū demissa profatur.

& in 3. de Andromache:

Deiecit vultum,& demissa voce locuta est.

Vnde dictum olim,pudorem in oculis esse,ait Aristot. 2. De arte dicendi. Vide adagium, *Pudor in oculis*. Sed coniicio nostrū hunc non temerè verbo *obnubit*, vsum fuisse, vt alluderet ad veterem nuptiarum ritum: dictę enim nuptię sunt à nuptu, hoc est,opertione; nubere est velo tegere; mulier enim nupta,id est,obuoluta,& tecta velamine ducebatur in viri domum. Sic Neptunus,ait Varro, dictus est,quòd terras & mare obnubat, vt cęlum nubes. Id probant apud Festum Pomp. Cęlius & Curtius,quòd nubentis caput flammeo obuolueretur. Id lutei coloris erat,ne virginis pudor proderetur; aut si quid animaduerteretur in facie ruboris,is color è velo, non è genis emicare videretur. Hinc Claudianus lib. 2. de raptu Proserp.

Nuptiæ unde dictæ.

Color flāmei.

——Vultibus addunt

Flammea solicitum prauelatura pudorē.

Et Martianus Capella lib. 9. de nuptiis Philologię:

Flammea virgineum, quæ obnubere sueta pudorem,

Regina de ne pronuba.

De colore verò testatur Lucanus lib. 2.

Non timidum nupta leuiter tectura pudorē

Lutea demissos velarunt flammea vultus.

Est ergo hic pulchra ethopęia honestę fęminę, vel quali habitu esse illam deceat, pręcipiente D. Apostolo. Quem ad locum non videtur alienum traducere flammei nuptialis ritum, de quo Isidorus lib. de offic. referente Gratiano, cap. fœminę, 3. q. 5. Fęminę,ait,dum maritantur,velari solent,vt se meminerint semper maritis subditas,ac humiles: item quòd nubētes post benedictionem vitta inuicem, quasi vno vinculo copulantur: videlicet id eò fit, ne compagem coniugalis virtutis disrūpant: at verò quòd eadem vitta candido,purpureoq; colore permiscetur, hoc ideò est, quòd candor sit ad mundiciem vitæ,purpura ad sanguinis adhibetur posteritatē, vt hoc signo continentia,& lex continendi ab vtrisq;, ad tempus admoneātur: & post hoc,reddendum debitum non negatur. Itē quòd in primis nuptijs annulus à sponso datur sponsę, fit nimirum vel propter futuræ signum dilectionis, vel propter id magis vt eodem pignore eorum corda iungantur; vnde & quarto annulus digito inseritur, quòd in eo vena quædam, vt fertur, sanguinis ad cor vsq; perueniat. Hæc Isidorus. Dicimus igitur nuptias à nubendo, hoc est, velando dictas, vel propter flāmeum iam dictum: vel quod in nuptijs primas tenere partes verecundia debeat, quā custodem ac comitem virtutum omnium Cicero vocat in Partition.

Ritus nuptialis apud antiquos.

Quem sibi prælatum] nouit Icarius Vlyssem maritum sibi prælatum esse.

Hoc schemate.] hac figura, hoc cultu vel habitu, hac imagine. σχῆμα, παρὰ τὸ ἔχειν, ἔσχημαι. Schema, habitū, colorem, figuram Rhetoricam, & alia permulta significat. Vide Turnebum.

Schema.

AGNOVERVNT vel ipsi paganæ superstitionis assectatores, quàm sancta & necessaria esset matrimonij rectè instituti copula, qua vxor admoneretur maritum etiam parentibus ipsis esse præferendum, & contra. Debet enim mulier magnam parentibus gratiam & pietatem, sed maritum tenetur præ cæteris sequi & obseruare: quod & sacræ literæ præcipiunt, siquidem homo relinquat patrem & matrem, & vxori adhæreat est necesse, sintq; duo in carne vna. Ex D. Paulo ad Ephes. 5. & Petri 3. discimus, quod mulieres subditas esse viris oracula sacra præcipiant. Quod etiam subnotant Canones, c. satis c. mulierem 33. q. 5. 6. est ordo, de pœnit. distinct. 5. in l. alia. 15. §. elegāter. ff. solut. matrim. Quanquam tamen dicatur vxor socia diuinæ & humanæ domus, l. aduersus. 4. C. de crim. expil. hæredit. Huc pertinet illud Quintiliani Declamat. 259. Virgo ad patrem, nupta ad maritum pertinet. Cui fortè non est dissimile quod scribit Eustathius interpres Homeri: ἔχειν γυναῖκα λέγεται ὁ ἀνήρ, ἔχεσθαι δὲ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. Sed etiam ad rem facere videtur, quod Vlpian. l. 1. §. si quis filiam, ff. de lib. exhib. Si quis, ait, filiam suam, quæ mihi nupta est, velit abducere, vel exhiberi sibi desideret, an aduersus interdictum exceptio danda, si fortè pater concordans matrimonium, & fortè liberis subnixum velit dissoluere: certo iure vtimur, ne bene

IV. Mulier maritum parentibus præferre debet.

con-

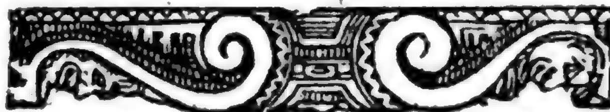
concordantia matrimonia iure potestatis patriæ turbentur: quod tamen sic erit adhibendum, vt patri persuadeatur, ne patriā potestatem exerceat. Hāc potestatem viri probe cognouit Lacęna illa fęmina, de qua Plutarchus in apophthegm. Lacon. Hęc enim cùm à quodam misso nuncio solicitaretur num assentiretur, vt sui faceret copiam, respondit: Cùm essem puella, parenti obedire didici, idque feci: mulier autem facta, viro. Itaq; si me inuitat ad honesta, viro meo primum rem aperiat. Habent & hinc honestæ matronæ documentū, quanta pudicitia in publicum prodire debeant, cum Turcæ ipsi hunc morem obseruent, apud quos nefas est vxores in publico aperta facie conspici, vel cum viro aliquo colloqui. Videmus ergo, quod non sine ratione Lycurgi institutum de vestitu & exercitijs puellarum cum adolescentibus, tanquam fomes libidinis à multis reprehensum sit, inter quos est Euripides, sicut ex elegantissimis eius versibus constat, qui sic Romano idiomate sonant:

Lycurgi institutū reprehensum.

——Neq; si velit quapiam
Casta esse, queat Spartana puella.
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus, & tunicis dissolutis,
Cursus palæstrasq; non tolerabiles mihi
Communes habent. Et tamen admirabile
videtur,
Si non castas mulieres educatur?

Ob eandem causam etiam Plato ab Eusebio & alijs Ecclesiasticis scriptoribus reprehenditur, quòd secutus constitutiones Lycurgi, in libris suis de Repub. & legibus, iusserit mulieres non solùm iuuenes, sed etiam anus, in gymnasijs cum viris nudas luctari, adolescentulas nudas cum nudis iuuenibus tripudiare in solēnitatibus, equis & cursu certare. Nihil iam dico de multorum locorum consuetudine, vbi sub prætextu pudoris teguntur quidem vultus, cum interim papillæ & pectus seminuda virorum aspectui pateant. Certè quod ad muliebrē pudicitiam attinet, viri doctissimi sententiam esse scribit Hieronymus, pudicitiam in primis esse retinēdam, quoniam ea amissa omnis ruat virtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hęc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. Viros quidem consulatus illustrat; effert in æternum nomen eloquentię claritas; militaris gloria, & ex deuictis gentibus acceptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò sunt, quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent insignem; at propria mulieris virtus pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescio an etiam prætulerit, quoniam Brutus non posse seruitutem pati à fœmina commonitus edidicit. Hæc æquauit Corneliam Gracchos; hęc parem alteri Bruto Portiam fecit: notior est marito suo Tanaquil. Verùm quia in superioribus, præsertim Emblem. 22. plura de castitate & pudicitia diximus, hic longiori sermone supersedendum arbitramur. Hoc vnum pudicæ mulieri commendatum esse volumus, quod ait quidā: Nil fœmina toruum habeat in oculis, nil procax in verbis, nil in actu inuerecundū; non sit gestibus fractior, non ingressus solutior, non vox petulantior, vt ipsa corporis species simulacrum sit mentis & figura probitatis. Sed audio puellam cum iniquo patre expostulantem; eo litem compositum.

Lacęna cu iusdā pudicitiæ commendatio.

Nupta

Nupta contagioſo.

EMBLEMA CXCVIII.

DII meliora pijs, Mezenti. Cur age ſic me
Compellas? Emptus quòd tibi dote gener,
Gallica quem ſcabies, dira & mentagra perurit:
Hoc eſt quidnam aliud, dic mihi ſæue pater,
Corpora corporibus quàm iungere mortua viuis,
Efferaq́ Etruſci facta nouare ducis?

COMMENTARII.

I. IN excelſo & regali ſolio ſedet Rex, ſceptro regio, mandata daturus; in cuius conſpectu nudus homo mortuo cadaueri iungitur & alligatur à miniſtris.

II. *Puella querela de patre inhumano.* CONQVERITVR hic puella ingenua de patre perquàm difficili & inhumano, qui eam locauerat viro cuidam turpiter inquinato ac miſerè fœtenti, mentagra, morbo Gallico, & alia ſimili lue conſumpto. Quod facinus illi ſimillimum eſſe dicit, quod fuit olim ſolemne ac familiare μισανθρώπῳ Mezentio Tyrrhenorum Regi, Deorum & hominum contemptori: qui crudelitate omni & inaudita ferocitate ſolebat viua corpora mortuis colligare, vt fœtore & intolerabili tabe ſenſim animam exhalarent. De hoc Virgilius 8. Aeneid.

Quid memorem infandas cædes, quid facta tyranni
Efferа? *Crudelitas Mezentij.*

Efferat? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quin etiam iũgebat corpora viuis,
Componensq; manibusq; manus, atq; oribus ora,
Tormenti genus, & sanie taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

III. *Dij meliora.* DII meliora pijs] Verba sunt puellæ desponsatę ad patrem, quem figuratè vocat Mezentium. Cui respondet pater: Cur me compellas hoc insolito nomine. Est autem hæc formula optandi per aposiopesin. Sumptum id ex 3. Georg. Virgil.
Dij meliora pijs, erroremq́ hostibus illum.
Gręci sic efferunt, ἔξω κακὸν, *Malum foras*: &, εὐφήμει ὦ ἄρες, apud Lucianum. Cicero Antoniana 8. Dij meliora: id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quicquam possit polliceri. Ouid. Epist. Helenes:
Dij melius: similis non fuit ille tui.
Idem 15. Metamorph.
——procul, ô procul omnia, dixit,
Talia Dij pellant.
Et epistola Laodameiæ Protesilao:
Dij, precor, à nobis omen remouete sinistrũ.
Amorum 2. Eleg. 10. idem:
Hostibus eueniat vita seuera meis.
Hostibus eueniat vacuo dormire cubili.
Et 3. eiusdem operis:
Eueniat nostris hostibus ille pudor.
Tibullus 3.
Dij meliora ferãt, nec sint insomnia vera.
Liuius lib. 9. Oratione Posthumij (qui Consul sub iugum missus ad Caudinas furcas, dissuadebat fœdus à se ictum cum Samnitibus) Quid tandem? si spopondissemus vrbem hanc relicturum populum Romanum, si incensurum, si sub regibus futurum? Dij meliora. Quæ loquendi formula plena est affectus & energiæ, vt facilè apparet ex ijs, quos modò citaui, locis.

Mezenti] dure pater, Mezentio similis.

Cur age sic me compellas?] sunt verba patris, non puellæ. Cur me hoc nomine Mezentij appellas?

Emptus quod tibi dote gener] Emptus gener, vt apud Virgil. 1. Georg.
Teque sibi generum Thetys emat omnibus vndis.

Matrimonij species coemptio. In quo allusum ad matrimonij speciem, quæ veteribus coemptio dicebatur: de qua Cicero in Topic. & Seruius, Quintilian. declamat. 257. Secutus sis patrem: petiti sumus, empti sumus.

Gallica quem scabies] Morbus est nouus ante annum 1493. in Europa non visus, qui nec lepræ, nec elephantiasi, nec lichenibus, nec podagræ, nec mentagræ cedat, si res in certamen veniat. Hanc luem ex Indis profectam tradunt auctores, cum qua in illa Hispaniensi India, præsertim in insula S. Dominici, infantes nascuntur, ibique est tam familiaris, quam apud nos papulæ, scabies, & morbilli. *Gallica scabies.*
Illic namq; ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, passimq; vagari
Perpetuò cœli vitio, atq; ignoscere paucis.
vt Syphilides lib. 1. cecinit Hieron. Fracastorius. Neq; eius contagium magnopere quis ibi reformidat. Alij aliunde ortam hanc luem existimant. Sed certo constat in has regiones non multo abhinc tempore inuectam, ignota siquidem fuit ante gloriosam, sed parum felicem expeditionem Neapolitanam sub Carolo 8. Gallorum Rege. Eius autem propagatiò sic se habet. Rediens ex profectione Indiæ Christophorus Columbus, quam conquirendi noui orbis causa susceperat, præter mulieres Indicas, etiam milites Neapolim deduxit, vbi tum rex Catholicus Fernandus erat, aduersus Galliæ Regem Carolum, cognomento Magno capite, belligerans. Milites illi non tam auro onusti quàm morbo, quem ex stupri consuetudine cum Indis mulieribus habita contraxerant, quæ ijs simul & pudenda & pudendum morbum communicarunt, partem mercis ijs tribuerunt, qui in Italicis expeditionibus stipendia faciebant. Tum Hispani milites callidissimi, & non tam armis quàm arte hostem offendere gnari, noctu egrediebãtur, propria relinquentes prędia, & puteos veneno inficiebant. Neq; satis hoc illis erat, sed & Italos pistores aduersi exercitus precio corrumpebant, vt gypsum pani admiscerent. Denique cum vim contagiosi mali nuper essent experti, & ob annonæ caritatem necessum esset inutilem & imbellem gẽtem ab vrbe excludere, clam etiam scorta, & quidem formosissima, cæterùm eadem lue inquinata expulerunt. Galli mulierum pulchritudine ducti, lubentissimè eas exceperunt; sicq; euenit, vt luxuriãtibus cum eis infrenibus iuuenibus, morbus iste non modò totum illum exer- *Morbi Gallici origo.*

citum

citum infecerit, sed etiam per orbem vniuersum fuerit deriuatus. Id quod præter Nicolaum Monardis etiam Gabriel Fallopius tradidit, lib. de morbo Gallico, cap. 1. qui, vt alij passim, labem hanc consistere putant in contagione vnius ad alium.

Morbi Gallici causa.

A qua tamen sententia discedit Fracastorius lib. 2. de morbis contagios. c. 12. Tametsi enim maxima mortalium pars è cõtagione morbum hunc contraxit; obseruatum tamen est (inquit) innumeros alios sine vlla contagione per se infectionem eam perpessos fuisse. Impossibile præterea fuisset, tam paruo tempore contagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facilè, tantum terrarum peragrasse, ab vna classe ad Hispanos primum delatam; quandoquidem constat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & in Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia visam fuisse. Adde, quod prædixisse illam Astronomos certis ante annis, non paruum indicium est, aliud subesse illi principium quàm simpliciter cõtagionem. Nec etiam mirum videri debet, nouos atq; insolitos morbos certis temporibus apparere, non quidem delatos ab vna regione ad aliã, sed suis causis exortos. Quod exemplis quibusdam demonstrat idẽ Fracastorius.

Venereæ luis varia nomina.

Hic morbus nondum suum vnicum nomen sortitus est. Itali à Gallis existimantes venisse contagium, morbum Gallicum nuncuparunt. Quos ob id multo sale perfricat Renodæus in sua Pharmacopæia: Itali (inquit) in Gallos turgidi & irati, suum morbum in vindictam Gallicum vocant; atq; ridiculam eorum libri præ se ferunt vltionem, cum maritos ignorantiæ, & vxores meretricij notent: illos, quòd Venereæ luis originem nescierint: has, quod à Gallis iniri cupierint. Forsan huius iniuriæ in parentes illatę memor Brasauolus, libellum quendam de suo morbo, quem Gallicum vocat, conscripsit, in quo eiusdẽ 234. differentias assignauit. Certè si eo loci ineptire non visus est bonus vir, credo tot eius affines aut vicinas, primo Italici morbi aduentu à militibus Gallis compressas: atq; vt harum nuptiarum signum aliquod in æternam memoriam relinqueret, eiusmodi hieroglyphica posteritati reliquit. Hęc Renodæus lib. 2. Antidot. sect. 4. cap. 20. Galli contrà morbum Italicum & Neapolitanum vocarunt, quod Neapoli, vnde preciosam hanc mercem, tãquam parta victoriæ præmium in regiones suas detulerunt, primùm cum eo conflictari cœperint. Germani ex Hispanorum contuberniò hanc scabiem ad se manasse videntes, Hispanicam appellarunt. Alij Serpiginem Indicam, & quidem proprijssime, cùm inde prima sit huius mali origo.

Serpigo Indica.

Sũt quibus hic morbus Patursa dicatur, nomine fortassis Indis proprio & genuino: quod à quibusdam morbus magnus & violentus, ab aliis turpis passio interpretatur, quod generaliter omnes deturpare soleat.

Patursa.

Quidam Pudendagram vocant, quòd pudẽda plerunq; primùm inficiat.

Pudendagra.

Idioma Hispanicum *Bunas* vocat. Fracastorius Syphilida nominat, quia ex amore & coniunctione Veneris inter hominem vt plurimũ suboriatur: atq; ita Syphilis, quasi concordiæ atque amicitiæ Venereæ partus sit, ex Fallopii interpretatione.

Syphilis.

Io. Almenar Hispanus de morbo Gallico, c. 1. morbum hunc Saturnium vocat, quia à Saturno, propter eius ingressum in arietem, aliis cœli dispositionibus coadiuuantibus, originem traxit. Cui sententiæ & Gaspar Torralla subscribit in Tract. de Pudendagra. De quo etiam consule Ioan. Langium lib. 1. epist. 42. & lib. 2. ep. 14. Ex hoc morbo ligni Guaiaci vsus primum nobis innotuit.

Lignum Guaiacum.

Nam magnis doloribus morbi Gallici, quem ab Inda muliere nactus erat, Hispanus quidam torquebatur: eius famulus Indus in prouincia ea medicinam faciens, aquam Guaiaci ei propinauit, quæ non solùm magnis illis cruciatibus eum liberauit, sed & pristinæ sanitati restituit. Quod exemplum alii quoq; Hispani, eodem morbo infecti, cùm securi essent, similiter fuerunt curati. Eaq; cura Hispali mox euulgata est ab iis, qui ex India redierunt, hinc per totam Hispaniam, & inde per orbem vniuersum, quem hæc scabies occuparat. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde etiam remedium eius afferretur: siquidẽ in hoc curando nullum medicamentum Guaiaco reperiatur præstantius aut certius. Nã si, vt decet, rectè instituatur, atque procedat curatio, & suo tempore aqua ista propinetur, certissimum est, ei morbo sanitatem perfectam comparari, nec recidiuam eum pati, qui eo laborabat, dummodo in idem cœnum non se prouoluat denuò.

Quòd

Quod si Hieron. Capivaccium audire volumus, non debet vtiq; Medicinæ studiosos laborum & diligentię pęnitere, quam in morbo isto tam frequenti, & peręquè lucrosissimo cognoscendo adhibuerint. Nam & citra iactantiã dicere se ait, quod è Gallicę luis curatione vltra octodecim millia coronatorum fuerit lucratus, lib. de lue Venerea, c. 12. in fine, ne habeat, quo tantopere glorietur Medicus ille, cui Manilius Cornutus Legatus Cæsaris in Aquitania, mentagrę morbo fœdo correptus, H-S CC. se curandũ elocauit, tãtus erat rei medicę quęstus, vel viri dignitas, vt est apud Plinium lib. 26 c. 1.

Mentagra. *Dira & mentagra*] Morbus est à mento & ἀγρεύειν, id est, expiscari seu venari, quod mentum venetur, sic dictus. Nam à mento per faciem, collum, pectus & manus, fœdo & insolito quodam furfure dilatatur. Plinius cap. 1. lib. 26. Grauissimũ, inquit, ex his lichenas appellauere Græco nomine: Latinè, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primum lascinia (vt est procax natura multorum in alienis miserijs) mox & vsurpato vocabulo, mentagram, occupantem in multis totos vbique vultus, oculis tantùm immunibus, descendentem verò in colla pectusque ac manus fœdo cutis furfure. Hac quoq; ratione dicitur Chiragra, Podagra, Pudendagra. &c.

Corpora corporibus] Imitatio Virgilij ex 8. Æneid. vbi de Mezentio:

Mortua quin etiam iũgebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora.

Hetruria. *Efferaq; Etrusci &c.*] reuocare facinora Mezentij truculentissimi ducis Etruriæ, seu potius Hetrurię cum aspiratione; quæ est regio Italiæ mari Tyrrheno adiacens. Sic dicta, quod eius fines olim tendebãtur vsq; ad ripam Tyberis; & quasi ἑτερουρία, & per syncopen ἑτρουρία. nam ἕτερος est *alter*, & ὅρος *finis* vocatur. Roma enim antea vnam tantum Tyberis ripam tenebat.

IV. *parentes crudeles, Mezentij.* MEZENTII non iniuria vocabantur crudeles illi patres, qui suas filias egregia forma, integras, & bona valetudine, matrimonio (à quo dissolui postea nefas) copulare nõ horrent hominibus lepra & podagra confectis, & sępiùs Neapolitana scabie corruptis, iis quidem viuis cadaueribus, qui mortuis eo quoq; peiores, quorum fœtor & cruciatus ad vitæ vsque, & interdum etiam diuturnæ finem maneat: illorum verò celerius animum debilitãdo enecet. Eiusmodi cõiugium tam impar vt eruditè, ita & festiuè depinxit Parœmiographus in Dialogo, cui titulus est ἄγαμος γάμος: ex quo placet huc transferre quæ ad rem faciant. Sic autem primùm nobilẽ puellam describit. GA. Quid ego tibi depingam puellam non incognitam, quamquam plurimum gratiæ addidit ornatus natiuo decori? Mi Petroni, dixisses Deam quampiam esse: nihil illam nõ decebat. Interim nobis prodit beatus ille spõsus, trunco naso, alteram trahẽs tibiam, sed minus feliciter quàm Suizeri solent, manibus scabris, habitu graui, oculis languidis, capite obuincto: sanies & è naribus & ex auribus fluebat. Alii digitos habent anulatos, ille etiam in femore gestat anulos. PE. Quid parentibus accidit vt talem filiam tali portento committerẽt? GA. Nescio, nisi quòd hodie plerisque videtur adempta mens. PE. Fortasse prædiues est. GA. Est affatim, sed ære alieno. PE. Si puella veneno sustulisset ambos auos & auias, quod grauius supplicium de illa sumi poterat? Si minxisset in patrios cineres, satis pœnarum datura fuerat tali monstro vel osculum dare coacta. Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quàm si illam nudam obiecissent vrsis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut ferę pepercissent tam insigni formæ, aut subita mors finisset cruciatum. Mihi planè videtur hoc factum Mezentio dignum, qui *mortua*, vt inquit Maro,

Parœmiographi locus è dialogo, cuius titulus, Coniugium impar.

——iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atque oribus ora.

Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, vt tam amabilem puellam cadaueri iungeret. Nec vllum cadauer est, cui non iungi malis quàm tam putido cadaueri. Siquidem hoc ipsum quod spirat, merum venenum est: quod loquitur, est pestis: quod contingit, mors est. Hæc ille. Vide prouerbium, *Malè coniugati*. Ad huius Emblematis sententiam puto spectare illud Senecæ ex 4. de Benefic. c. 27. Malè consulit ille filiæ, qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit. Sanctissima coniugii copula non est temerè quibuscumque permittenda, sed sanis tantùm corpore, animoque valentibus.

Senecæ locus.

Quid

Quid enim iure canonum prohibita lepro sorum coniugia, nisi quòd inhumanum visum sit, contagione infecti corporis ac cariosi, sanum ac viuidum corpus turpi lue infestare? Sed auaritiæ tetra labes omnia iura naturæ & humanitatis violat, nec minus insanè committit, quàm qui olim viuos homines ad aram Saturni, vel Dianę Tauricæ mactarent: vel qui miseros reos ad latumias deiicerent. Melius & decentius, vt apud Plinium Secundum lib. 1. epist. 14. formosus ac decorus sponsus elocatur puellæ ingenuæ. Est illi, ait, facies liberalis; & ingenua totius corporis pulcritudo, & quidem senatorius decor: quæ ego numquam putem negligenda. Debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Et hæc ille de Minutio Aciliano. Occurrebat illud Ouidianum:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci.

Et quid tam dominatur in coniugijs, quā consensus, ac concors animus? Nec enim tam concubitus & corporum mistio nuptias facit, quàm consensus animorum & voluntatum, vt rectè Iureconsulti. Illud adijci placet ex Plutarcho, dictum Democriti, qui generum nactus erit commodū, inuenisse filium: qui verò incommodum, perdidisse & filiam. Non malè aggero Plinianum id ex lib. 8. epist. 18. de vxore Domitij Tulli: Mulier, inquit, natalibus clara, moribus proba, ætate decliuis, diu vidua, mater olim, parum decorè secuta matrimonium videbatur diuitis senis, ita perditi morbo, vt esse tædio posset vxori, quā iuuenis, sanusque duxisset: quippe omnibus membris exhaustus, & fractus, tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem ab alijs mouebatur. Quinetiam fœdum, miserandumque dictu, dentes lauandos, fricandosq; præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, cùm quereretur de contumelijs debilitatis suæ, se digitos seruorum suorum quotidie lingere. Viuebat tamen, & viuere volebat, sustentante maximè vxore, quæ culpam inchoati matrimonij in gloriam perseuerantia verterat. Simile quid narrat Ludouicus Viues lib. 2. Christianæ fœminæ, de præstantissima quadam fęmina Burgensi in Belgio, quæ licet maritum valetudinarium nacta esset, mira tamen constantia & incredibili patientia eundem sustinuit; atque vt vxores inde exemplum sibi sumant, vitia maritorum, & vicissim mariti vxorum tolerandi, totam historiam, licet longiusculam, huc transcribam. Clara Ceruenta Bernardi Valdauræ coniux, cùm virgo tenerrima & formosissima Brugas esset ad sponsum deducta, iam plus 40. annos natum, prima nuptiarum nocte crura eius fascijs inuoluta vidit, deprehenditq; maritum sibi ægrum & valetudinarium obuenisse. Nihil tamē illum ob id auersata, non cępit eum odisse, cùm præsertim nondum posset videri amare. Incidit nō multò post Valdaura in grauissimum morbum, de cuius salute & vita Medici omnes desperabant. Ipsa cum matre tanta cura & assiduitate circa lectum ægri versabatur, vt sex totis hebdomadibus ambæ nec se exuerint, nisi vt mutarent supparos; nec vlla nocte supra vnam aut alteram horam quieuerint, idq; indutæ, multis noctibus traductis insomnibus. Erat radix morbi Indici, quem Gallicum vocant, sæui & contagiosi. Dissuadebant Medici, ne sic eum contrectaret, ne tam propè accederet: idem consulebant necessarij. Tum æquales fęminæ in religionem adducebant, non esse tam anxia cura diuexandum (ita enim loquebantur) hominem iam fatis debitum, & magna mortis parte in corpus recepta, prospiciendum esse animæ; de corpore nihil cogitandum aliud, quàm vbi conderetur humo. Quibus vocibus adeò illa absterrita non est, vt curarit quidem quæ ad animum spectabant, sed ipsa culinæ sorbitionibus, quæ remedium afferrent, ipsa pānis subinde mutandis (nam soluta erat maiorem in modum aluus, & alijs locis pus tetrum dimanabat) esset intentissima, sursum deorsum toto die cursitaret, animo corpusculum fulciens, laboribus impar, ni tanta vis affectus subueniret. Ita discrimen maximum Valdaura euasit, iurātibus Medicis, è manibus Orci violentia coniugis ereptum esse. Alius facetiùs quàm Christianius, Decreuisse, dixit, Deum Valdauram occidere, vxorem verò obstinasse è manibus se illum non dimissuram. Cępit ei, fluente quodam ardentissimo ex capite humore, atrodi interior narium caruncula, Medici puluisculum dederūt, quo subinde respergeret vlcus, tenui per fistulam aut calamum flatu. Cumq; nullus inueniretur, qui non eum laborem recusaret,

Democriti dictū.

Historia fœmina Belgica, maritum valetudinarium magna constātia sustinētis.

ret, omnibus rem auersandam exhorrentibus, sola coniux hoc præstitit. Scatentibus per genas ac mentum papulis morbi, quum nullus rasor commodè posset eius barbam radere, nec vellet, vxor forficulis octauo quoq; die dexterrimè attondebat. Collapsus deinde in alium morbum longissimum, septem fere annorum, ipsa infatigabili diligentia & cibum ei parauit, cùm pedissequas haberet duas, & filiam grandescentem: ipsa eadem tum fęda illeuit vlcera, tum & crura putidissima vndique sanie diffluentia contrectauit quotidie, turundas & malagmata imposuit, ac fascijs deuinxit, vt muscum eam diceres contrectare, non rem fętoris intolerabilis. Quin & anhelitum, quem nemo nō etiam ad decem passus auersabatur, ipsa suauissimum iurat fuisse. Et quidem seriò succensuit, eum fętere dicentibus; aiebat enim sibi videri ceu fragrantiam maturorum & dulcium malorum. Atq; hoc toto morbi tempore, cum essent quotidie magni faciēdi sumptus, in ea domo, ad quam multis iam annis nulla ex re quæstus aliquis redierat, nec annuos haberet prouentus; ipsa se annulis, ipsa torquibus aureis, ipsa monilibus, ipsa vestibus, ipsa abacum suum vasis argenteis libentissimè spoliabat, ne quid marito deesset, contenta quauis mensa, modò marito suppeteret, quod tam afflicto malis corpori conduceret. Sic ille vitam traxit vxoris cura, cadaueroso corpore, seu sepulchro verius, decem annis à primo illo morbo. Quo tempore ipsa duas ex eo proles suscepit, cum antea sex genuisset, viginti annis nupta, nunquam cōtagiosissimo mariti morbo, nec vlla omnino scabie infecta, non modò ipsa, sed nec vllus liberorum, corporibus omnium sanissimis & mundissimis. Ex quo liquidum fit, quanta sit virtus, quanta sanctitas earum, quæ vero ac toto pectore maritos (vt congruum est) amāt, quemadmodum illis Deus præsentem quoq; gratiam referat. Obiit tandem senex ægrotus, sed non obijt, sed abiit verius, & exijt ingem cruciatum, tanto tamen dolore Claræ, vt qui illam norint, faterentur, nunquam adolescentem maritum, integro corpore, formosum, diuitem, tantum reliquisse charissimæ vxori desiderium, mętorem, luctum. Multi gratulatione citius putabant esse opus, quàm consolatione, quos illa propemodum execrabatur, optans vt maritus, qualisqualis erat, si fieri posset, sibi redderetur, etiam cum liberorum omniū, quos quinq; habebat, iactura. Cumq; esset integra ætate, numquam statuit nubere, quod se alterum Bernardum Valdauram inuenturam negaret. Hæc & plura Vines. Eant nunc delicatulæ illę mulierculæ, quæ ob mariti vel pedum solùm fętorem, vel impuriorem aliquem screatum, vel fonticulum, amorem coniugalem in adulterinum conuertunt, & coniuges suos in familiam Corneliam (sic falsè iocantur Itali, ob cornuum decus) asserunt, dum sese aliis permolendas subiiciunt. At nunc viridarium intremus.

Vis amoris coniugalis.

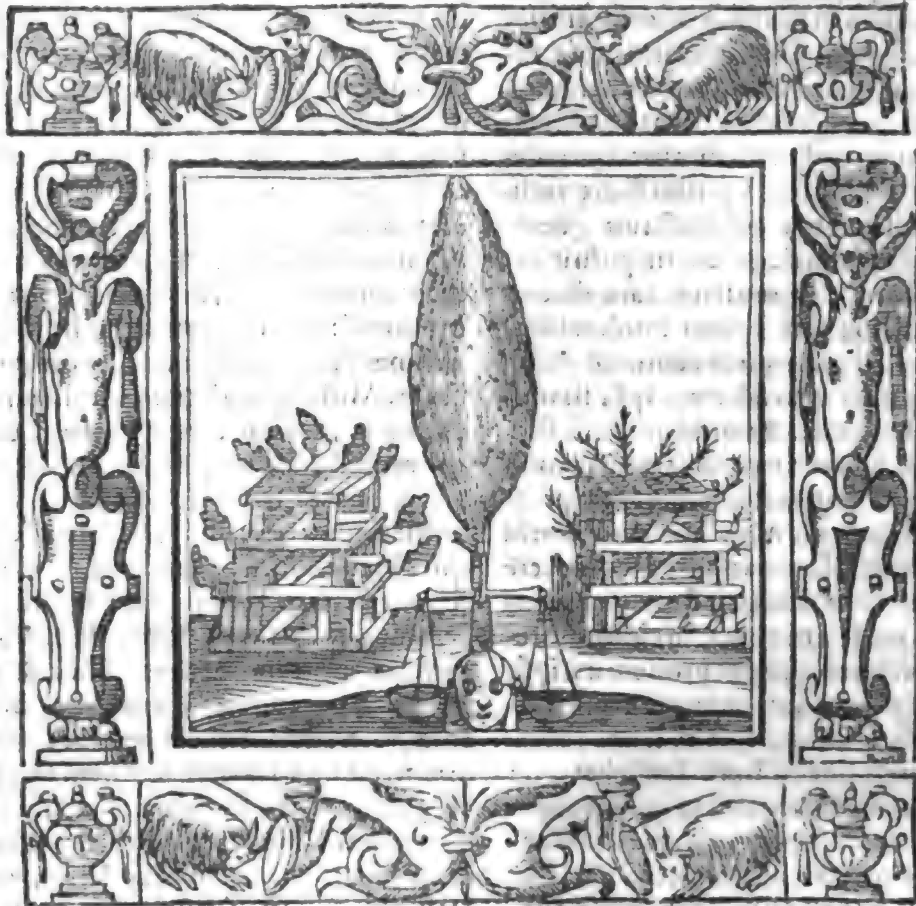
DE ARBORIBVS.

A methodo, quam hactenus in singulis Emblematis sumus secuti, paululùm deflectere cogimur, re sic exigente. Nam cum quædam epigrammata ex his diuersos habeant fines, & argumenta, ideo diuersam requirunt tractationem. Nihilominus quoad fieri poterit ad tritam iam viam appropinquabimus, ita vt numerus I. in margine appositus descriptionem & historiā arboris. II. originem Emblematis, quæ vt plurimùm ex proprietate arboris desumitur. III. Epigrammatis, siue vnum sit, siue plura, explicationem. IV. doctrinam morum, siue ad vnum, siue ad diuersum finem respiciat, contineat.

Cupressus

Cupressus.

EMBLEMA CXCIX.

INDICAT *effigies metæ, nomenq; Cupressi,*
Tractandos parili conditione suos.

ALIVD.

FVNESTA *est arbor, procerum monumenta Cupressus,*
Quale apium plebis, comere fronde solet.

ALIVD.

PVLCHRA *coma est, pulchro digestaq; ordine frondes;*
Sed fructus nullos hæc coma pulchra gerit.

COMMENTARII.

I. *Cupressus.* PROCERA arbor Cupressus est, caudice longo surrecto, fastigio acuminato, ramis compluribus in orbem cingitur, qui non in amplitudinem diffunduntur, sed secundum caudicem assurgunt, cacumen tamen non attingentes, coni similitudinem effingunt. Sed quia tria per cupressum hic significantur, æqualitas liberorum, funus, & inutilis pulchritudo: ideo ea totidem symbolis hic appictis denotantur, statera, pyra, & persona.

II. VT ex naturis animantium, rerumq; aliarum

Cupressus tria significat.

aliarum spectata proprietate, sumitur aliquod symbolum ad aliquid designãdum, ita ex plantis & arboribus : vt Cupressus hic ad tria accommodatur. Primò ad ęqualitatem inter suos significandam, quod ea arbor & in foliis & fructibus videatur aliquam æqualitatem obseruare. Vnde Cassius Dionys. lib. 11. c. 5. Cupressi duplex nomen habent: & Charites, hoc est, Gratię appellantur ad delectationem : Cupressi verò, siue (vt Græci rectiùs appellant) Cyparissi, quòd ferè pariles gestent & producant tum ramos, tum fructus. Ambrosius Serm. 4. in Psal. 118. de Cupresso verba faciens: (quid enim me pudeat auctorem tam pium & doctum huc aduocare?) Genus hoc arboris, ait, numquam amittit viriditatem suam hyeme. Iuxta ver & æstatem comam pascit, nec diuerso colore mutatur. Solam hanc arborem ventus suo numquam honore despoliat: sola nũquam vetere exuitur amictu, aut nouo flore vestitur. Sic Apostolica quoque gratia nescit defectũ, sed vetustate sui floret.

1. Æqualitatem in suos.

2. *Symbolũ mortis.*

Cupressus etiam symbolum mortis præfert, quia, vt inquit Festus Pompeius lib. 3. Cupressi mortuorum domibus ponebatur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur; sicut ex mortuo nihil iam est sperandum. Quam ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur. Hæc Festus.

3. *Res pulchras, sed inutiles.*

Denique cupressus significat res dictu quidem magnificas ac præclaras, sed inutiles: quod profluxit à natura huius arboris, quam natu morosam esse, fructu superuacuam, baccis toruam, foliis amaram, odore violẽtam, ac ne vmbra quidem gratiosam, scribit Plinius lib. 16. cap. 33.

III. 1. *Meta.*

INDICAT effigies metæ] Meta, strues in acutum tendens, Græcis κῶνος. Virgil. 5. Æneid.

Hic viridem Æneas frõdenti ex ilice metã
Constituit.

Idem alibi, Aerias quercus, & coniferas cyparissos appellat. Citat & istud ex Ennio Nonius :

Capitibus nutantes pinos, rectosq; cupressos.

Est etiam meta terminus cuiuscunq; rei. Et metaphoricè terminum accipimus pro certo aliquo regimine & fine.

Cupressus vnde nominatus.

Nomenq; cupressi] Multi Cyparissum vocatam aiunt διὰ τὸ κύειν καὶ φέρειν παρίσους κλάδους τε καὶ καρποὺς, à fructuum æqualitate, pariterq; ramorum, quos producit. Siquidem Cupressus ab radice ad summitatem recto stipite consurgit, suaq; brachia omnia pari æqualitate in coni figurã ad fastigium protendit. Cupressum autem à Cyparisso puero nomen habuisse, eo quidem Telephi filio, ab Apolline adamato, & in arborem sui nominis commutato, fabulatur Ouidius in 10. Metamorph. At Didymus refert, Cyparissos Eteoclis fuisse filias, quæ cum tripudio ad Dearum ęmulationem subsilirent, extra choream conuolutæ, in profundum puteum conciderunt. Quarum casum Tellus miserata, inde arbores puellis similes ad oblectamentum & memoriam rei protulit. Vnde Cyparissi etiam Charites appellantur, vt dictum est. *& eius natura.*

FVNESTA est arbor] Secundi epigrammatis sensus est : Cupressus diuitum & magnatum monumenta & sepulchra exornat, quemadmodum & apium plebis monumenta fronde sua comit & exornat. Vnde Lucanus in 3. dixit : 2.

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Est autem cupressus arbor funesta ob causam iam dictam, quia scilicet Diti sacra, ideoq; pro signo funebri ad domos posita. Vel vt Varro ait, pyras cupresso circũdari solitas fuisse, ne propter grauem vstrinæ odorem populi circumdantis corona offendatur. Ad quem morem respiciens Virgil. 6. Æneid. ait : *Cupressus cur arbor funesta.*

Ingentem struxere pyrã, cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressus
Constituunt.

Statius lib. 6.

Tristibus interea ramis, teneraq; cupresso
Damnatus flamma torus, & puerile pheretrum
Texitur.

Ideo etiam Horatius Ode 5. Epod. cupressos appellat funebres. Ouidius 3. Trist. eleg. 13.

Funeris ora mihi ferali cincta cupressu
Conuenit.

Claudian. 2. de raptu Proserp.

Quercus amica Ioui, tumulos tectura cupressus.

Virgilius 3. Æneid.

——Stant manibus aræ
Cœruleis mœsta vittis, atraq; cupresso.

Quod idem testatur Ouidius 10. Metamorph.

Hhh Inge-

Lugebusq; alios, aderuq; dolentibus, inquit.

Apium in sepulchris. *Quale apium*] Videmus enim aliquando in magnatum ac nobilium sepulchralibus, & pollincturis spargi cupressi frondes: sed iste tamen ritus apud omnes nostrates non æquè celebratur. Plebei, dum parentant, saluia, hyssopo, mentha, buxo, & nonnunquam apio vti solent, non alia ratione crediderim, quàm ad olentem mephitim auertendam, & tetram cariem morticinæ. Vide adagium, *Apio opus est*. Et Alexandrum ab Alexandro lib. 2. cap. 7. qui etsi vera dicit de apio, locum tamen Ciceronis nimis putidè interpretatur; cùm Cicero de Appio Pulchro intelligat.

Coma. *Comere fronde.*] Ornare. Hinc comptū dicimus ornatum. Hic μεταφορικῶς. Propriè Plautus: Dum poliuntur, dum comuntur, annus est. Claudian. in laude Serenæ:

Non illo nitidos vnquam bellante capillos.
Comere.

3. *Phocionis in Leosthenem dicterium.* *PVLCHRA coma est*] Huc refer dictū Phocionis in Leosthenem Oratorem multis & magnificis promissis Athenienses ad bellum concitantem: eius enim orationem cupressis esse similē aiebat, quæ cùm pulchræ sint & proceræ, nullum tamen fructum referant. Dicitur autem in eos, qui cùm membris sint elegantibus & apprimè comptis, nullius tamen frugis sunt, neque suis alicui commodo esse possunt. Refer huc Adag. *Cyparissi fructus*.

IV.

1. *Æqualitas in hæreditate seruāda.* FORTE sufficere potuissent, quæ de his tribus Emblematis dicta sunt, tamen methodi ratio paulò latiùs diffundi desiderat. Suadetur ergo primò hoc epigrammate ἰσομερία, id est, æqua in liberos hæreditariæ successionis diuisio, de qua B. Ambrosius lib. de Iosepho Patriarcha, cap. 2. Iungat liberos, inquit, æqualis gratia: lucrum pietas nescit pecuniæ, in quo pietatis dispendium est. Quid inanius, si propter fundum aut domum oriantur inter fratres iurgia, quando propter tunicam inter sancti Iacob filios exarsit inuidia? *Charicles & Antiochus.* Hæc ille. Proditum memoriæ Chariclem & Antiochum, fratres Ponticos, cùm paterna inter se bona diuiderent, poculum argenteum conscidisse, vestemq; mediam dissecuisse, vt neuter altero ditior, opulentiorq; rediret. Vnde illa Tragica detestatio apud Plutarc. in Pyrrho. * θηντῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τὸς ἀδελφός. *Acuto ferro diuidant fratres domum*. Sanè ij & similes fratres adeò pertinaciter æqualitatem sectati sunt, vt vel ficus non paterētur indiuisas, ex vetere verbo, σῦκα μερίζειν, *ficus diuidere*. Ex quo Martialis iocus in quinto:

Calliodorus habet censum (quis nescit?) equestrem,
Sexte, sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadraginta secat, qui dicit, σῦκα μέριζε,
Vno credis equo posse sedere duos?

Princeps æqualitatem tueatur. Hoc ipso admoneri potest Magistratus & Princeps, vt in Repub. & prouincijs sibi subiectis æqualitatem seruent atq; tueantur. Meminerit etiam optimus quisq; paterfamilias suorum liberorum æquam habere procurationem, cùm sint omnes æquè legitimi: quod tamen in plerisq; Galliæ prouincijs iure patrio non obseruari palam est. Deniq; quod hic scribit Alciatus de æqualitate, quæ patribus in liberos obseruanda sit, illustrari non minimum potest his Ambrosij citati verbis in Hexaem. lib. 5. c. 18. *Locus D. Ambrosij.* Quis docuit, nisi homo, filios abdicari? quis reperit tam immitia patrum iura? quis inter naturæ fraternæ consortia fratres impares fecit? Vnius diuitijs filij diuersa sorte eduntur. Alius totius paternæ sortis adeptione inūdatur, alius opulentæ hæreditatis patriæ deplorat exhaustam atque inopem portionem. Nunquid natura diuisit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit, quod ad nascendi atq; viuendi possint habere substātiam. Ista vos docēt non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis æquastis. Etenim quibus dedistis communiter esse quod nati sunt, non debetur his, vt id communiter habeant, quod à natura substituti sunt inuidere. &c. Aristoteles Politicor. lib. 2. c. 1. scribit, vbique ferè propter inæqualitatem oriri suspiciones. Idem cap. seq. multa in idem confert argumentum. Suppetunt multa ex Iurisconsultis, sed nos aliò properamus.

2. *Cupressus adhibita funeribus.* Secundum epigramma mortis symbolum per cupressum significatum præ se fert: hæc enim procerum magnatumque, sicuti apium plebeiorū sepulchris imponebatur, quòd putredinem auertere crederetur: quorum vtrumque simili propemodum folio, colore, odore, facultate, naturaq; fit. Sunt autem qui ramos cupressinos

finos ante defunctorum ædes poni solitos velint, ne quis per imprudẽtiam ingressurus pollueretur. In funeribus autem adhibebatur, quòd semel excisa nunquam renascatur: vel vt humanum corpus ab anima & animo iam relictum diutiùs seruaretur, atq; incorruptum remaneret. Varro putat hunc morem inductum, ne cadauerum odor nares offenderet, interea dum vrerentur. Vide Cupressum Pierij, id est lib. 52. Quin & pueris, puellisq; morte raptis exhibentur flores, & corollaria, fortè ad vitæ præcipitis marcorem innuẽdum. Cur verò Cupressus funeraria? an ob patiles ramos, (vnde illi Græcũ nomen) an quod mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, regumq; turres? Hæc enim dominos seruis, & sceptra ligonibus æquat. Quin sese in omnes habet Arithmetica proportione, vt quæ nullam ferat προσωποληψίαν,

Dissimiles simili conditione ligant.

quod argutus notat Lucianus dialogis mortuorum. Illud pridem mihi obuium erat Martialis, lib. 6.

Sed mihi perpetua nunquam moritura Cupresso.

Id quicquid est opellę dum concinnare pergo, non verebor, fretus bona studiosorum venia, traducere carmina duo, quæ scripsit in maiore otio Cl. Minos. Primũ illud ad viri Principis epicedium:

Epigrammata dua Minois.

Quam tibi cura salus patria fuit, optime Princeps,
Hoc tua strenuitas claraq; gesta canant.
Nempe tibi constanti animo dum vita maneret,
Propositum fuerat vincere, siue mori:
Perpetuas ergo inferias tibi magne sacramus:
Signaque conspicuè, palma, cupressus, erunt.

Alterum verò γνώμην habet non inuenustam, meo quidem iudicio:

Principio exili magnũ capis incrementũ.
Semine vti minimo proceras crescere plantas,
Et patulas altè luxuriare comas;
Vt penè vmbriferam videas assurgere syluã;
Magna parens rerum scilicet edit opus:
E sententiolà multos emergere sensus
Noueris; egregium cernis & istud opus.

Pinus & Myrtus, pro mortu symbolis.

Reperio etiam pinum & myrtum pro mortis symbolis accipi solitas à veteribus. Pinus, quia semel excisa nunquam reuiuiscit, aut etiam repullulascit. Myrtus etiam funesta, cuius folijs Thebani vtebantur ad tumulum Iolai herois maximi, vt scribũt scholiastæ Græci.

3. Formosi, sed inutiles.

Tertium epigramma in eos torquetur, qui quamquam pulchrum nescio quid præ se ferant, nullos tamen ex se fructus educunt. Detorqueri etiam potest in viros bene formatos; aut mulieres pulchrè comatas, cæterùm nullius frugis. De his talibus nos Germani dicimus; *Schœn ist ihr Krag, sonst vvie sie mag.* Festiuè quoq; Itali: *Bella'n vista, Dentro trista.* Vel lepidius:

Ell' è fatta come la castagna,
Bella di fuori, & dẽtro hà la magagna.

ἔνδοθι ἡ ἑκάβη, ἔκτοθι ἡ ἑλένη. *Intus Hecuba, foris Helena.* Nazianzeni aduersus mulieres fucatas: ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος. id est: *In eburnea vagina plumbeus gladius.* Vide Emblema 189.

Quercus.

EMBLEMA CC.

GRATA Ioui est quercus, qui nos seruatq; fouetq;:
Seruanti ciuem querna corona datur.

Aliud.

GLANDE aluit veteres, sola nunc proficit umbra:
Sic quoque sic arbor officiosa Iouis.

COMMENTARII.

I. *Quercus descriptio.* QVERCVS arbor nota, glandifera, in magnam altitudinem assurgit; frequenter ingentium ramorum armamentis bellissimè patet. Folia læuia sunt, duriuscula, lata, oblonga, ambitu sinuosa, superna parte viridiora. Glandes oblongæ, singulæ suis inhærent calycibus, foris aspe riusculis, & membraneo cortice conteguntur. Et quia olim ob ciuem seruatum quercina corona dabatur, hic duo rami ad se inuicem inflexi, cum inscriptione & nummo appinguntur.

II. 1. *Quercus salutis symbolū.* DVO hic super quercu proponuntur Emblemata. Quercus enim primò salutis est symbolum, quia qui Romanum ciuē in bello seruabat, coronam quernam accipiebat, quæ Ciuica vocabatur. Causas reddit Plutarchus in problematis: quod scilicet vbiq; in expeditionibus facilè sit quercum inuenire. Vel quod Ioui & Iunoni, quos Vrbi præsidere putabant, corona consecrata est. Vel mos ab Arcadibus est acceptus

ceptus, quibus est cum hac arbore quædam cognatio: Vt enim primi homines ex terra Arcades; sic quercus prima ex omnibus plantis nata. Hæc Plutarchus. Vide Plinium lib. 16. cap. 3. & 4. Vide etiam adagium, *Multorum festorum Iouis glãdes comedit*.

2. Secũdo quercus symbolum erit illius, qui multa gessit præclara facinora, sed iam nomine tantùm & fama durat, qualis describitur à Lucano Cn. Pompeius in 1. Pharsal.

——stat magni nominis vmbra.

III. *Quercus Ioui sacra.* GRATA Ioui est quercus] Quercus Ioui sacra, qui Deus habebatur Opt. Max. in ea enim reddebat oracula in Dodona silua. Virgil. 2. Georg.

——nemorumque Ioui quæ maxima frondet
Esculus, atq; habita Graiis oracula quercus.

Claudianus 2. de raptu Proserp.

Quercus amica Ioui.

Vide adagium, *Annosam arborem transplantare*.

Seruator ciuium. *Seruanti ciuem*] Lucanus in 1.

Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Fiebat enim è fronde querna ciuica corona, quam ciuis ciui, à quo seruatus esset in prælio, tanquam vitæ testem, salutisque perceptæ monimentum dabat. Fiebat etiã ex ilice: quod genus superiori non admodum dissimile est. Gellius cap. 6. lib. 5.

Querna corona] De coronis, quibus olim milites donabantur, vide Gellium lib. & cap. iam citatis, Panciroll. lib. 1. rerum memorabilium.

2. *Glandes, cibi veterum.* GLANDE aluit veteres] Veteribus quercus glandes victum præbuerunt, nunc verò arbor ipsa sola vmbra prodest: sic rerum omnium sua sunt tempora. Ouidius 4. Fastor.

Postmodo glans nata est: bene erat tum glande reperta,
Duraque magnificas quercus habebat opes.

Nam glandibus vescebantur prisci ante frumenti vsum.

IV. 1. *Ciuica corona donati qui.* DICTVM est, corona ciuica, quæ ex querna fronde constabat, ciuem donari consuetudinem olim obtinuisse: cuius rei caussam iam ex Plutarcho attulimus. Sed confirmat hoc idem Cornelius Tacit. 12. Annal. M. Ostorius (inquit) seruati ciuis decus meruit. Et in 15. Si singulis manipularibus præcipua seruari ciuis corona Imperatoria manu tribueretur, quod illud, & quantum decus, vbi par eorum numerus adipisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent? Sed quia fortè nota omnibus non sunt, quæ & quanta tribui solita essent iis, qui ciuicam meruissent, adiicere placet. *Corona ciuica dignitas.* Ea primum coronã vtebantur in spectaculis: induenti assurgi etiam à Senatu moris erat, & Senatui proximus erat assignatus locus. Ipsi munerum vacatio, patrique & auo paterno dabatur, quod filium Reipub. salutarem genuissent. At ne temerè daretur, leges latæ sunt arctiores, nempe vt ciuis, qui seruatus esset, seruatum se esse fateretur: testes enim adhiberi nihil proderat; neque si aliquem alium, quàm Romanum ciuem seruasset, quamuis Regem. Ciceronem ciuica donãdum Gellius censuit, quod eius opera esset atrocissima Catilinæ coniuratio detecta, vindicataq; atq; ita non vnus ciuis, sed vniuersa Romana ciuitas seruata, meritoque, vt ait ille,

Roma patrem patriæ Ciceronẽ libera dixit.

Is igitur honos quia in maximis esset, eum affectarunt principes Romani, non probi modò, sed & scelerati, adeoq; suis numismatis exprimi curarunt. *Nummi cum corona ciuica.* Vt enim de iis taceam, quibus merito is tributus honos fuit; in C. Caligulæ numo ciuica cum glandibus spectatur, cum literis his S. P. Q. R. PP. OB CIVES SERVATOS. Numus verò Galbę Imperatoris ciuicam habet cum inscriptione, S. P. Q. R. OB C. S. Eadẽ in Vitellii Germanici, in cuius medio hæ literæ, S. P. Q. R. OB CIV. SER. In numo aureo, & aliis quibusdam, ciuicam etiam Neroni ex S. C. dedicatam fuisse obseruatur. Eodemq; S. C. Antonino nummus datus est cum porca fœta, & natis sub vbere, quibus imminet quercus, quòd animal id dubio procul glande vt plurimùm pascatur, vnde antiqui omninò cibi admoneamur. Claudianus de laudib. Stiliconis 3.

Mos erat in veterũ castris, vt tẽpora quercu
Velaret, validus fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere ciuem:
At tibi quæ poterit morituris ciuica reddi
Mœnibus, aut quæ te pensabunt facta corona?

Querna etiam corona coronabantur victo-

Agon Capitolinus. res in agone Capitolino, quem Ios. Scaliger lib. 1. Auson. lection. cap. 10. ait institutum fuisse à Domitiano, vt die duodecimo eius & Sergij Cornelij Dolabellæ consulatu, cùm poetæ, tum histriones, scenici, & omne genus artificum in eo ludorum Olympicorum exemplo certarent. Vnde illam coronam Iuuenalis vocat Capitolinam:

An Capitolinam speraret Pollio quercum?

Martialis Tarpeiam, eodem sensu:

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

Ausonius Olympiam vocat, quod, vt dixi, ludorum Olympicorum exemplo agon iste esset institutus.

2\. Secundum Emblema torqueri potest vel ad hominem, vel ad rem, quæ olim magno in honore fuerit, sed nunc nihil aliud sit, quam magni nominis vmbra. *Lex Iudaica.* Idē etiam conuerti potest ad veterem illam legem populo Iudaico à Mose propositam, qua ęterni Patris Filius & Seruator noster CHRISTVS expectabatur: cuius quidem spei fidem certissimam cùm nobis Christianis dederit, possumus atq; prisci illi subinde repetere, ἄλις δρυός, reperta tandem, vel potius cuique nostrum gratis concessa fruge omniū optima diuinissimaque, quam ab Euangelio decerpimus. In eam sententiam lusit aliquando Epigrammate Claudius Minos:

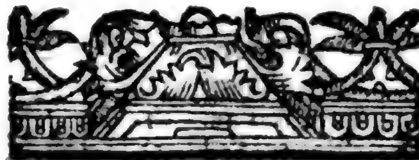
Glande patres aluit quercus, fagusque vetustos:
Sed modò non cibus est, proficit vmbra tamen.
Glandibus antiquus tantùm fuit vsa vetustas:
Frugibus inuetis vtimur: at quid id est?
Tradidit in sacro quacumque volumine Moses.
Glans erat, & veterum pabula prisca patrum.
At largitor opum fruges inuenit IESVS.
Et missa palea plurima grana dedit.
Vmbra licet nobis lex sit vetus atq; Propheta:
Sed nona lex CHRISTI vtrior esto cibus.

Vidi aliquando non improbum, ac ne quidem inficetum hominem, qui hoc flecteret ad veteres monasteriorum bibliothecas, quæ superioribus sæculis habebantur in pretio, quo tempore nondum typographi suam nobis artem commendassent: *Bibliotheca.* nunc enim membranæ veteres, & codices manuscripti exolescunt, & ferè sola se ostentatione venditant antiquitatis. Malim ad corruptas traduci disciplinas, in quibus patrum æuo, omisso puriore bonarum artium succo, soli diobolares in scholis terebātur, Holcotus, Bricotus, Anselmus, Buridanus, Floretus, Perchetus, Alexāder de villa Dei, alijque id genus tenebriones, qui quasi glandibus vsi, veras disciplinas ac puriores fruges excerpere non potuerunt, reuocati suorum temporum barbarie. *Disciplina corrupta.* Sed hæc fortasse πάρεργα. Et placet ad finem adijci Minois qualecumq; de quercu & oliua carmē, si quis tamē hoc quoq; si quis captus amore leget. Id sic habet:

Quercus amica Ioui, potitur bona Pallas oliua:
Illius fructus, huius & vmbra placet.
Glans iuuat, vmbra placet, prodest & fissile lignum;
Frondibus ista viret, sic quoque fragrat odor.
Vtraq; delectat nostris accommoda rebus,
Vtraq; secura symbola pacis habet.

Adijcit idem Minos & alterum grauioris argumenti, non tamen ostentationis gratia, sed illud committit candidis lectoribus: eo autem discrimen inter Ecclesiam & dominatum temporarium complexus est: *Ecclesiasticum & temporarium dominium.*

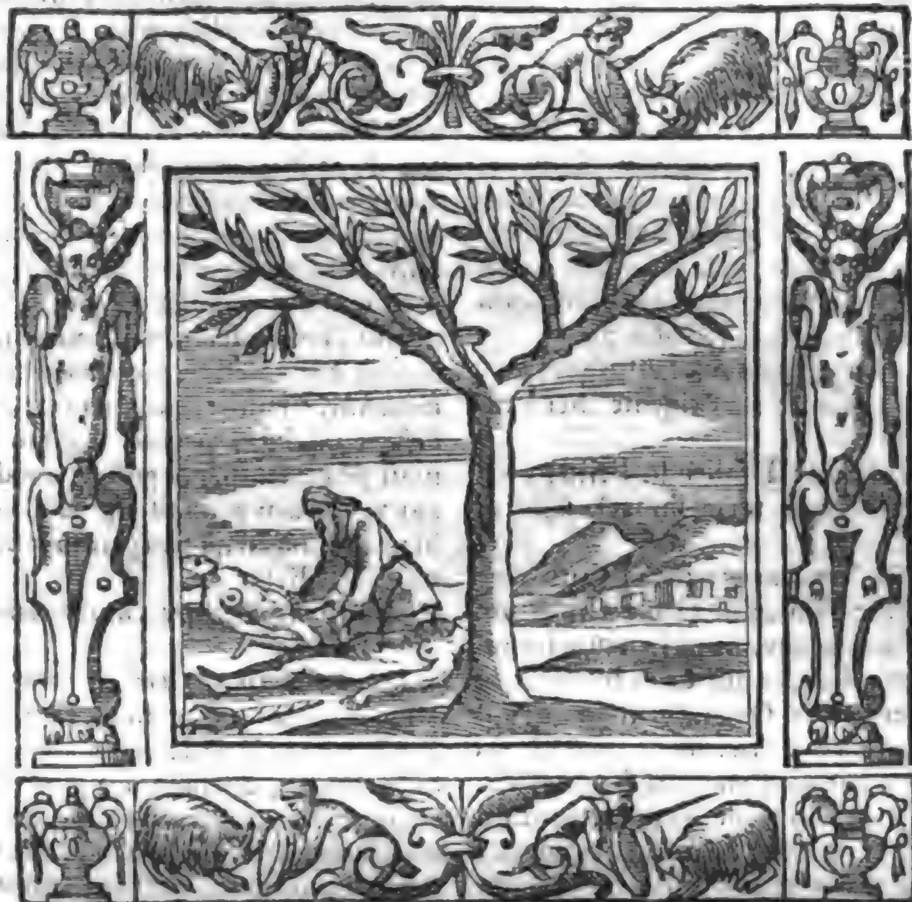
Non bene conueniunt quercus, oleaq; nec vna
In scrobe plantantur, siue serūtur humo.
Si facias, vnam necat altera cōscia causa,
Natura id verum scilicet esse docet.
Cœlica misceri numquā terrestribus æquè
Nouerus: incassum, qui facit ista, facit.

Salix

Salix.

EMBLEMA CCI.

QVOD frugiperdam salicem vocitarit Homerus,
Clitoriis homines moribus adsimilat.

COMMENTARII.

I. SALIX arbor caudice mediocriter crasso, in altitudinem non minorem assurgit, quam aliæ maiores arbores, si non initio & citò à satione præcisa illi summa pars fuerit. Folia habet oblonga, minora & angustiora quam Persici, superiore parte virentia ac glabra, auersa verò molliora & albidiora.

II. HOMERVS Odyss. κ. salicem *ὠλεσίκαρπον* appellat: vt etiam Theophrastus 3. de plantis, cap. 2. Salicem, inquit, celeriter fructum (antequam in plenum crassetur, percoquaturq;) dimittere asseuerant. Idem lib. 2. cap. 13. de causis, *ὠλεσίκαρπον γένος* vocat, quod semen ocyssimè amittat, antequam omnino maturitatem sentiat, vt enarrat Plinius lib. 16. c. 26. Asserit Cassius Dionysius lib. 11. cap. 13. tritum & in potu acceptum salicis fructum, homines steriles efficere. Et citat Homeri versiculum, qui talis est:

μακραί τ' αἴγειροι καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι.

Populus & salices plantæ fructum perimentes.

Retulit idem ex Homero Stobæus Serm. 100. ex Porphyrio, qui cum Plinio sentit, salicis fructum cum vino propinatum,

Salix semen amittit.

Salix sterilitatem inducit.

sterilitatem inferre, genitale semen extinguere ac libidinis impetum marcore afficere. Pierius Hieroglyph. 52. idem omninò, & alia quædam de salice notauit: vt Ælianus de histor. animal. 4. cap. 22. Cæterum quod de salice hic notauit Porphyrius apud Stobæum Serm. 98. de quo & Marcellus Virgilius in Dioscoridem lib. 1. c. 121. Itemq; Hieronym. in Esaiam c. 16. ad torrentem salicum ducent eos, vt scilicet nullus in eis fructus remaneat. Hanc enim seminis earum arborum esse naturam, vt qui illud in poculo hauserit, liberis careat. Vnde & sancti, qui propter peccata in confusione mundi huius esse cœperunt, salicibus Babyloniorum fluminum suspendunt organa sua, Psalm. 36.

III. *QVOD fruguperdam*] frugisperdam, pro frugiperdam; ita exigente metri ratione.

Salix unde dicta. *Salicem*] Salix à saliendo dicitur, vel quod sata, vel casu terræ impacta saliat & surgat.

Clitorijs homines moribus] Qui vino non vtuntur. Plin. enim 31. c. 2. Clitorium lacum Arcadiæ aquam tali virtute imbutam habere dicit, vt qui ex ea biberint, vinum aspernentur. Ouid. 15. Metamorph.

Lacus Clitorius abstemios facit.

Clitorio quicumq; sitim de fonte leuauit,
Vina fugit, gaudetq; meris abstemius vndis.

De hoc Clitorio fonte vide Vitruuium lib. 8. cap. 3. & Philandrum ad eundem. Itaque homines clitorijs moribus appellamus abstemios. Memini quidem κλειτοριάζειν, seu potiùs κλειτορίζειν, obscœnum verbum, idem esse ac τὰ τῶν γυναικῶν αἰδοῖα ψηλαφίζεσθαι, ἢ τούτων καθάπτεσθαι, muliebria contrectare. Nam κλειτορὶς, vt traditur ab Hesychio, est τοῦ γυναικείου αἰδοίου ἡ ὑποδερμίς (mendosè ὑποδορὶς, vt legitur in vulgatis Hesychij exemplaribus), καὶ νύμφη, καὶ μύρτος, καὶ κλειτορὶς, caruncula quædam musculosa in media parte τῶν αἰδοίων γυναικείων.

κλειτοριάζειν quid.

Huius partis inuentionem sibi arrogat Fallopius, Columbus sibi tribuit, cum tamen eius mentionem fecerint Auicenna, Albucasis, Ruffus, Pollux, & alij. Hanc alij nympham vocant, alij tentiginem, alij virgam vel penem muliebrem; tum quia peni similis est situ, substantia, compositione, spirituũ repletione & erectione: tum quia in quibusdã extrescit in magnitudinẽ penis, adeo vt penis virilis loco clitoride aliquando abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coeant, quas tribades seu confricatrices vocant. Vnde hæc pars etiam contemptus virorum dicitur. Columbo vocatur dulcedo amoris, & œstrum Veneris; quia in parte hac sedes est delectationis in congressu, licet Aquapendens vsum clitoridis esse putet, vt collum vteri in coitu sustentet. Itaq; qui immoderatiùs muliebria contrectant, dicuntur κλειτοριάζειν, nempe nõ tam ἀλεσίκαρποι, vt salaces, quã τὸ σπέρμα διαφθείραντες, qui Venere licentiùs abutuntur, proindeque ad generandum inepti fiunt. Quem ego cum Minoe germanum puto huius distichi sensum.

κλειτορίς.

IV. *Abstemij.* BREVE quidem est epigramma, sed multo succo refertum. Primò enim symbolum esse potest hydropotarum & abstemiorum, in quos illud quadrat, *Aquam bibens nihil boni pariat*. Etenim à poetis nihil præclarum, aut posteritate dignum, aut venustum proficisci potest, si aquam biberint, hoc est, si pauperes fuerint & tenui victu. Ergo

Vina bibunt homines, animantia cætera fontes:
Absit ab humano pectore potius aqua.

Vide quæ hac de re dicta fuerunt supra Emblem. 25. Deinde non malè in eos forsasse torseris, qui laborant gonorrhœa, id est, impuro seminis effluuio, quos adeo seminifluos ait D. Bernhardus, & Canonistæ. Sed propter obscœnum verbum κλειτοριάζειν, malim in eos conuertere, qui licentiùs Venere abutuntur, quos ideo meritò frugiperdas, & seminiperdas appellaueris. Potest & in eos flecti, qui studijs inanibus delectantur, & nihil vnquam profuturis; vt qui ad meram voluptatem referunt omnia: aut qui nefandis artibus ad sterilitatem venena propinant, non coniuges, sed fornicarij, vt ait D. Augustinus apud Gratianum in c. aliquando, 32. q. 2. Sanctius, quem Minos iactabundum & impudentem plagiarium, suppresso tamen nomine, vocat (sic ego iudico, ob intestinũ odium, quo se Galli & Hispani prosequuntur) eò quod commentariorum horum bonam partem ante aliquot annos audacter & impunè (sic loquitur Minos) sibi vindicarit: is, inquam, κλειτοριάζειν verbũ ad Venerem masculam retulit, Parœmiographi auctoritate ductus: sed in eo tamen dubius est ipse Parœmiographus, neque id perspi-

Sanctius temerè à Minoe reprehensus.

perſpicuè aſſerit, vt qui dumtaxat ſuum coniectaneum aſſerat. Pace tamen tua, docte Minos, dicam, non adeo à ſcopo aberraſſe ſententiam, quam tam calidè impugnas: ſi enim hę pullarię feles, & quibus officioſa manus (ò ſcelus) non iure dicendi ſint ἀλετίκαρποι ᾗ κλειτορίζοντες, neſcio quos alios hoc nomine indigetem. Probat idipſum turpiſſimum vulgari petulantia iactatum prouerbium, Italico idiomati familiare, quod ſanctus pudor & caſtæ aures hic efferri prohibent. Ergo ad abietem abeo.

Abies.

EMBLEMA CCII.

Apta fretis Abies in montibus editur altis:
Eſt & in aduerſis maxima commoditas.

COMMENTARII.

I. *Abietis conſideratio.* Abies excelſa admodum & procera eſt arbor, pinum altitudine ſuperat, caudex eius rectus, inferius enodis, creſcendo in altitudinem progreditur, naturali contractura peræquata ad cacumen vſq; circa quod ramos promit, ex eadem caudicis parte ſimul quaternos, ex aduerſo ita ſitos, vt decuſſim imitentur, è quatuor caudicis lateribus erumpentes, tali ad faſtigium vſq; ordine obſeruato: ab his verò ramis & alii exeunt, ſed bini tantummodò laterales, ſibi mutuò oppoſiti, qui ſubinde deorſum mutant, reliquis ſurſum magis reclinatis. Folia ramulos ac eorum propa-

propagines nullo ordine digesta circumdant, oblonga, teretia, & leuiter mucronata, angustiora albidioraq; quàm pictæ.

II. ABIES imperitè dicitur Hispanis, *la haya*. Nam propriè quædam species pini est, quæ Hispanis *Abeto* dicitur: ex hac olim fabricabantur naues. Vnde etiam pinus pro naui vsurpatur. *Symbolū abietis.* Symbolum igitur præfert abies commoditatis in rebus aduersis, ducta similitudine à maris tempestate, & ab ipsa naui, in qua seruamur. Quare non malè in hac nostra pictura naues, triremes, & rates appinguntur. Pinus enim ex altis montibus in ima flumina, melioris vsus gratia, deturbatur: leuis enim viscosaq; est, materiaq; nauigijs fabricandis aptissima. Locum igitur plerisque mutare expedit, & ab eminentiore statu ad humiliorem deuolui vtilitatis causa.

III. *APTA fretis Abies*] nauigiis. Claudianus 2. de raptu Proserp.

Apta fretis abies, bellis accōmoda cornus.

Virgil. 2. Georg.

——etiam ardua palma

Nascitur, & casus abies visura marinos:

Idem 8. Aeneid.

Labitur vncta vadis abies.

id est, nauis abiegna. Statius quoq; 6. Thebaid. Abietem audacem vocat, quod ex ea fiant naues, quibus quid audacius? Sic autem ait:

Hinc audax abies, & odora in vulnere pinus.

In montibus editur altis] Sic Maro 7. Eclog.

Fraxinus in siluis pulcherrima, pinus in hortis,

Populus in fluuijs, abies in montibus altis.

Et Plinius lib 16. cap. 10. In montibus editissimis nascitur abies, ceu maria fugeret.

Ex abiete naues fiunt. *Est & in aduersis.*] Locis contrariis: dū enim abiete fit nauis in aquis fluctuans, videtur locum habere sibi contrarium. Sic Plinius: Abies nauigiis expetita; situs in excelso montium, ceu maria fugerit, nec forma alia: materies verò præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Non piget Ambrosii ea de re huc sententiam è 3. Hexaemeron cap. 11. Adiicere: Abies, inquit, non contenta terrenis radicibus atq; aerio vertice, etiam casus maritimos tuto subitura remigio: nec solum ventis, sed etiam fluctibus certatura processit.

IV. ABIETIS schema potest accommodari iis, qui quanquam in loco satis commodo versentur, tamē ad ampliorem quæstum faciendum, & vt maiorem mercedem consequantur, sese periculis obiicere non reformidant. Interim tamen in rebus aduersis sæpe clarescit virtus. *Virtus in aduersis clarescit.* Nam vt Ouidius canit 4. Trist. 3.

Ardua per praeceps gloria vadit iter.

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtuti per mala facta via est.

Ars tua Typhi iacet, si non sit in æquore fluctus:

Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.

Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturq; malis.

Idem 5. Trist.

Scilicet aduersis probitas exercita rebus

Tristi materiam tempore laudis habet:

Si nihil aduersi patiens vidisset Vlysses,

Penelope felix, sed sine laude foret.

Nota est Plutarchi studiosa disputatio, quomodo quis ab inimicis vtilitatē capiat. Sic est: in natura hominum res aduersæ docent, prosperæ sæpius efferunt. παθήματα, μαθήματα & nocumenta fiunt documenta. In aduersis robur mentis sese aperit; virtuti contraria opponas necesse est, quæ lacessant aut prouocent, si exploranda; languet non tentata, & torpet situ. In pace sit generosa mēs, & rerū successu prosperrimo, rideat fortuna, nec assibilet interdum asperiore flatu, quis fortitudinis hic mihi laudem commendet? Nō constat virtus eductæ molis, si nondum percussa vento, resistat procellis necesse est ac frangat turbinem, si stabilis creditur ac patiens æui. *Virtus nō tentata, languet.* Cùm fluctus illidunt cauti, resiliunt, nec cedit saxum: sic in hominem constantem quando incidunt motus isti turbationum ac verberant, obnititur ac retundit fractos animoso conatu ac virili. Nec verò alio clypeo opus nisi patientiæ, quę sola trophęum figit in cęlesti illo Capitolio: hoc fulcrum esse debet ac basis in omni huius vitæ lucta, spes coronæ scilicet; qua subtracta, fieri non potest quin succumbamus. Potes huc traducere, quę priùs dicta sunt de Persico arbore, translatu facta meliore, Emblem. 143.

Picea

Picea.

EMBLEMA CCIII.

AT Picea emittat nullos quòd stirpe stolones,
Illius est index, qui sine prole perit.

COMMENTARII.

I. *Picea descriptio.* PICEA arbor est procera, multis ramis luxurians, non solùm quidem circa verticem, sed multò inferius, ac infra caudicis medium, qui reflexi terram versus nutantes non rarò dependent. Folia angusta sunt, non qualia pini, sed breuiora latioraq; abietis similiora, quibus tamen nigriora, latiora, molliora, tenerioraq; quę etiam non orbiculariter, vt abietis, teneriores virgulas conuestiunt, sed è duobus tantummodò sibi oppositis lateribus, frequentia admodum denseq; exeunt, veluti taxo, cuius folia satis æmulantur. Conus huius oblongus est, & abiegno ferè similis. Iam & πιτυοκάμπαι vix in alia vlla arbore, quàm in sola picea reperiuntur, teste Bellonio: sic vt non temerè pityocampæ, ac picearũ erucæ vocentur (quas hoc loco appictas vides) tametsi plerique interpretes pinorum erucas nominent. Asinus quid hic sibi velit, nõ satis perspicio, nisi forsan sterilitatem muli indicet. *Pityocãpæ.*

II. SCHOLIASTES Homeri Iliad. v. ait: *καὶ γὰρ ἡ πεύκη κοπεῖσα οὐκ ἀνίησι βλαστὸν· καὶ τὸ δάκρυον αὐτῆς ἐστι πικρόν, ἡ πίσσα.* Hoc est: *Picea succisa non remittit stolonem: & lacryma eius est amara, quæ est pix.* Quapropter admiratione *Picea succisa non succrescit.*

tione non caret. Herodotum ſcribere, vnã ſolamq; arborum pinum reciſam non ſuccreſcere amplius, verùm interire funditus, vel (vt ipſe ait) πανωλέθρως. nata inde parœmia, vt exteri dicantur pinus modo, quæ prorſus intercidant: cùm manifeſtum fiat, piceam & cupreſſum idipſum pati, ſed & pleraq; alia, niſi fortè cognationem aliquam inter haſce arbores intellexit, proptereaque vno pinus nomine accipiendas conſtituit. Quod ad piceam attinet, ſciendum, Euſtathio tradente, id Homericum ἐχεπευκὲς, inde profluxiſſe, ac pro mortifero interpretari, etiamſi ad amaritudinem referunt alij. Vide adagium, *Pinus in morem*.

III. *Stolo.* *STOLONES*] Stolo, virgultum eſt ex arborum radicibus aut trunco productũ. Quid ſit ſtolo declarat his verbis Varro lib. 1. de re ruſt. cap. 2. Nam Stolonis lex illa, quæ vetat plus quingenta iugera habere ciuem Romanum, & qui propter diligentiam culturæ Stolonum confirmauit cognomen, quod nullus in eius fundo reperiri poterat ſtolo, quòd effodiebat circum arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo, quos ſtolones appellabant. Plinius lib. 17. cap. 1.

Illius eſt index] ſymbolum.

IV. *Picea ſymbolũ.* PICEA itaque, quæ nullos emittit è ſua ſtirpe ſtolones, hominem arguit, qui ſine liberis decedit: aut referetur in eos, qui nullum ſui monumentum relinquunt, ſed eorum vita ac mors iuxta æſtimatur, vt ait Salluſtius. Niſi noſter hic maluit alludere ad conſuetudinem iam olim receptam in medijs quorundam monachorũ clauſtris, in quibus videre eſt proceras quaſdam piceas coniferas, quæ ſunt pini ſpecies, perpetua viriditate conſpicuas, quæ nec fructus, nec ſtolones educant, ſed ſola vmbra ſe commendant. *Cur plerunq; picea in monaſterijs.* Ego (dicit Minos) cùm aliquando rogarem cauſſam, cur potius hanc plantam monachi in loco clauſtrorum conſpicuo, quàm alias quaſdam frugiferas conſererent, docuit me vir minimè malus, ſed qui tamen neque nare, neque litteras noſſet, id habere arcani aliquid: nempe cum ad preces antelucanas cucullati ſodales ſummo manè accincti prodirent, ſi arborem eam primò conſpexerunt, rei omnis Venereæ cogitatione immunes toto die fore. Quam ſuauem profectò & nimis dilutam opinionem viderint etiam ipſi cœnobitæ. Ac puto id citiùs in morem veniſſe, vt arbor ea index eſſet orbitatis, cui nomen dedere, qui vitam religioſam profitentur. At, abſit inuidia dicto, id referre quodammodo vitam quorundam monachorum crediderim, qui, vt piceæ, neque fructum ferunt, neq; ſtolones, ſed ſola vmbra (quid enim ijs longè multis, præter vmbram?) proficiunt. Imò rides, & nimis vncis naribus indulges, ait aliquis. Certè, nam & ridendo dicere verum nil vetat, & interdum arrepto miſcemus ſeria ludo. At ea non fuit Alciati mens, neque conſilium, vt bonos illos ſodales ſale iſto aſpergeret. Credo non id voluit: quãuis eundem non puto fuiſſe ἀγέλαστον. Quare id potiùs trahimus ad orbitatis ſymbolum, vt picea eos deſignet, qui ſine prole, ſine poſteritatis ſpe decedunt: quos vt felices pronunciem, obſtat vulgò concepta opinio. *Commoditas orbitatis.* Certè alacriores & expeditiores mori debent, nihil poſt tergum relinquentes, quod eos vellicet, ille ingens dolor ceſſat, ex commiſeratione oriens deſerendæ prolis, immaturæ præſertim, & paterno præſidio indigentis, perque ætatem inopiamq; conſilij iniurijs & caſibus multis expoſitæ. Quod ſi in illis (vt vulgo dicitur) ſeruari ac perpetuari ſuum nomen optabant, ipſi quoq; vulgariter fallebantur: ſiquidem filiorum obſcuritas creberrima, nec illuſtrare ipſa vtique nec ſeruare poteſt paternum nomen. At perrara filiorum claritas vt ipſos filios ſemper claros facit, ſic parentes interdum vicinitate obtegit obſcuratq; quaſi Sol minora ſidera; quod nuſquam euidentius, quàm in Iulij Cæſaris patre cognoſcitur, quem penè ignotum filij ſplendor fecit. Et ad ſummam; quiſquis in filio ſui nominis ſpem reponit, rem pertenuem labilemq; in vaſe fictili locat ac ruinoſo, quodq; eſt inconſultius, non ſuo, rem maioris apud vulgus, quàm apud doctos precij, neutris tamen contemnendam, ſed cùm honeſtius, tum certiùs locandam in ſuis incorruptibilibus vaſis ac ſolidis in virtute propria, in rebus geſtis, in literis.

Cotonea

Cotonea.

EMBLEMA CCIV.

POMA nouis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon.
Grata ori & stomacho cùm sint, vt & halitus illis
Sit suauis, blandus manet & ore lepos.

COMMENTARII.

I. *Mali Cydonea cõsideratio.*

MALVS Cotonea haud magna est arbor, sed humilis, frequenter etiam instar fruticis nascitur, cortice vestitur asperiusculo, squamas quasdam quandoq; dimittente: ramos explicat aliarum arborum modo, circa quos folia subrotunda, veluti vulgaris pomi, superna parte virentia & glabra, prona verò mollia & albicantia. Flores ex purpureo candidi sunt; fructus, de quo solùm hic sermo, pomo similis, nisi incisuris quibusdam quandoque crispetur; tenui pubescit lanugine, colore auri lutei, odore fragranti. Appinguntur hic etiam, hinc Amor, poma Cydonia gestans; illinc Hymenæus, nuptiarũ præses.

II. *Cotonea cur à nouis nuptis ede rẽtur*

PLVTARCHVS in *γαμικοῖς παραγγέλμασιν* ita scribit: *Ὁ σόλων ἐκέλευε τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλίνεσθαι μῆλον κυδώνιν κατατραγοῦσαν, αἰνιττόμενος ὡς ἔοικεν, ὅτι δεῖ τὴν ἀπὸ σόματος καὶ φωνῆς χάριν εὐάρμοσον εἶναι πρώτην καὶ ἡδεῖαν.* *Solon iubebat*

bat sponsam cum sponso concubiturã, prius edere malum cotoneum: innuens, ea re, primam, quæ ore & voce initur, gratiam concinnam debere esse & suauem. Idem ferè in Problemat. 65. tradit. De Cotoneis Plin. 15. c. 11. & 17. de eorum sapore & odore eiusdem lib. c. 28. Hæc enim cor reficiunt, & suauem halitum ori inspirant. Vnde non immeritò olim neogamis pro munere de more oblata admonebant, vt coniux erga coniugem mundo corde, puris affectibus, ore odorato, pudicaq; verba, & honestos mores spiranti foret.

III. *Mala Cydonia.*

POMA Cydonia] Mala Cydonia, à Cydone vrbe Cretæ, quæ etiam Cotonea, Struthea, & lanata dicuntur à lanugine, qua vestiuntur, Hispanis *Membrillo*, Germanis, *Kuetten*. De his vide Plinium lib. 11. cap. 17.

Nouus nuptu] νεογάμοις.

Constituisse Solon] Plutarchus in principio præceptorum connubialium, & 65. Problem.

Lepos.

Manet & ore lepos] Lepos, & lepor venustas & voluptatis quædam amœnitas, quæ potissimùm verbis fit. Vnde tritum illud:

In siluis lepores, in verbis quære lepores.

IV. *Bonis auspicijs res inchoãda.*

BENE & sapienter illi videntur sensisse, qui bonis auspicijs vtendum monuerunt: alioqui quæ malo sint cœpta principio, vix est vt bono peragantur exitu, vt apud Gratianum in c. principatus. 1. q. 1. Et plurimum interest, ait Val. Maximus, quibus auspiciis inchoetur negotium, & quo fine claudatur. Quare honestus amor coniugalis suam debet inprimis habere Suadelam, iucundos ac concinnos sermones, affabilem conuictum, & vitare quicquid consuetudinem animorum ac voluntatum possit offendere. Hinc olim Solon lege sanxit, nouis coniugibus cotonea dari, quod ea cor reficiant, suauemque halitum ori inspirent, vt admonerentur, cõiugibus primo illo congressu omnia corde puro, ore, linguaq; odorata & pudica esse transigenda. Bene quidem Plutarchus ἐν γαμικοῖς παραγγέλμασι scribit, veteres Mercurium vnà cum Venere coluisse, quo innuerent, maritalem coniunctionem maximè indigere sermonis & orationis vsu ac ministerio. Non nisi grauis offensa, quæ statim initio committitur, nec bene vnquã coalescunt animi, nisi sinceris illici is, & affectu candido consocientur. Hæc quidem omnia veteribus ἀλληγορικῶς accepta. Cæterùm neminem puto fugere, varia olim fuisse vsitata solemnia nuptiarũ, quæ comparata videntur ad morum institutionem: sed nimis longum foret singula recensere, præcipua tamen paulo fusius enarrabimus, freti lectoris patientia.

Mercurius cum Venere cur cultus.

Tres nuptiarum legitimi dies.

Primò itaq; tres dies legitimos considero. Primus à Græcis dicebatur προαύλια, Scaliger pater Desponsalia reddidit, in eo enim despondebatur virgo; veteribus enim stipulari & spondere vxores futuras moris erat. Hinc à spondendo sponsi sponsæque nomen, vt & sponsalia, quæ auspicato fiebant: optimè à turture & cornice, si par integrè apparuisset. In argumentum autem & pignus contractorum sponsalium, à sponso sponsæ dabantur arrhæ, vt ex l. si quis officium, 38. ff. de rit. nupt. & l. 3. C. de Sponsal. colligitur: cuiusmodi erat annulus, quem Tertullianus propterea pronubum vocat, lib. de cultu fœmin. Aurum, inquit, nulla norat, præter vno digito, quẽ sponsus oppignorasset pronubo annulo. Et quamuis annulum istum Tertullianus aureum fuisse innuit, eundem tamen ferreũ, & quidem sine gemma sponsæ mitti ætate sua consueuisse Plinius lib. 33. cap. 1. auctor est. Gemma aberat, vt rei describeret simplicitatem, materia ad constantiam spectabat, forma annuli ad perpetuam vinctionem. Post auspicia ista, sacra fiebant Dijs Deabusq; pluribus, sed

Spõsalia. *Arrha.* *Annulus pronubus.* *Ferreus.*

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.

vt canit Virgil. 4. Æneid. In sacris autem istis faciendis hostiæ exemptum fel circa aram proijci solitum, cæteræ partes adoleri: quod expectationem faceret futuræ inter coniuges tranquillitatis. Fel enim iracundiæ & bilis putatur sedes. Secunda dies dicebatur ἀπαύλια, Latinè non ineptè Decubationem dixeris. Eo die sponsus in domum soceri deducebatur à paranympho, si futura vxor virgo esset: sin vidua, deducebatur mulier ad sponsum à nymphagogo seu promnestria, quam Latini pronubam nominant. In limine domus ignis & aqua ponebatur, vtrumq; sponsus & sponsa manu tangebat, ipsaque nupta eiusdem aquæ aspersione lustrabatur. Cuius rei variæ sunt rationes. Nempe quòd prisci putarent aquam rerũ omnium ele-

Iuno matrimonij præses. *Sacra nuptialia.* *Ignis & aqua cur à sponsis tacta.*

mentum

mentum esse, ignem verò formam; vt ita rerum formas ex aqua per admixtionem ignis produci veteres rectè existimarint,& exinde ignis atq; aquę sacramento nuptiarum fœdera auspicatissimè sanciri. Sunt qui ex aquæ & ignis tactione coniugij cõmoda significari putent, quæ ex vxoria consuetudine & vnanimi concordia percipiuntur, cum nihil ferè sit in rerum natura igni iucundius,nihil vtilius aqua. Taceo de horum elementorum necessitate,quandoquidem sine his vita hæc sustineri nequeat. Quanquam tactu illo etiam participationem & communionem bonorum & fortunarum omnium inter coniuges adumbratam fuisse,non improbabiliter quis dixerit,vt scilicet aliarum rerum omniũ, non secus atque ipsius aquæ & ignis vsus communis ipsis esse debeat. De hoc ritu ignem & aquam tangendi quidam hoc festiuo lusit epigrammate:

Eius rei causa.

Quærebam noua cur nupta olim tangere flammam
Ardentẽ,et liquidam iussa fuisset aquã?
Quærenti triplicem senior mihi Scæuola causam
Reddidit,attollens triste supercilium.
Igneus humori mixtuscalor omnia gignit,
Quæ terra, & pontus, vastus & æther habet.
Tangit aquam,rutilos ignes noua nuptaq; tangit,
Fiat vt auspicio hoc fertile coniugium.
Ignis & vt purus censetur,puraq; lympha,
Sic purum ingreditur fœmina pura thorum.
Tum velut vsus aquæ nobis communis & ignis,
Sic cõmune bonũ fœmina virq; tenent.
Scilicet omne bonum hoc melius,communius est quo,
Id quondam iuris quod docuere sophi.
Si tamen inuitos nullos communio cogit,
Cogimur vxores cur retinere malas?

Sponsæ hasta celibari comebatur.

Sed cætera videamus,& quidem de sponsæ cultu prius. Huius comam hasta discriminabant,quam Festus celibarem vocat,quę in corpore gladiatoris stetisset abiecti, occisiq; vt quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris,sic ipsa cum viro sit. Posthæc virginis facies velo,quod flammeum dicebant,tegebatur, de quo Emblem. 197. Toga nouæ nuptæ induebantur recta, qualem primùm Caia Cæcilia texuit, vt scribit Plinius lib. 8. c. 48. Atq; id ex felici textricis,optimæ matrisfamilias coniugio in vsum venisse dubitandum non est,cùm & nomen huius in ritibus nuptialibus boni ominis causa vsurpatum fuisse constet: siquidem hæc solennia in nuptijs verba sponsa proferebat: *Vbi tu Caius, ego Caia.* Cingebatur insuper sponsa cingulo,quod ex lana ouis erat contextum (vt sicut illa in glomis sublata,coniuncta inter se est,sic vir suus secum vinctus cinctusq; esset,vt Festus interpretatur) & eo nexum nodo,qui Herculanus vocabatur: propterea quod heros ille fœcundissimus ab antiquis creditus sit,quippe cui septuaginta liberi superstites fuissent,quique septem diebus quinquaginta Thestiæ filias è virginibus mulieres fecisset. Exornata hoc modo virgo, ferreum à sponso accipiebat annulum,& trium illorum assium,quorum vnum in manu,alterum in pede,tertium in sacciperio ferebat; primum sponso dabat,quasi eum sibi illo precio coemptum esset habitura; alterum in foco Dijs Laribus deponebat, quem & igni luculento & corollis sua manu (alia nõ licebat) plexis,vt ait Plautus,augebat; tertium in vicino compito fodiebat. Inde cõuiuium & nuptialis cœna apparabatur; mox Hymenæus dicebatur cum choreis, quamquam Thalassionem quoque in nuptiis Romanos non secus atque Græcos Hymenæum inclamare consueuisse constat. Atque eum morem inde inoleuisse Liuius putat, quòd in Sabinarum raptu virgo vna longè ante alias specie & pulchritudine insignis, à globo cuiusdã Thalassii rapta fuerit multisq; sciscitantibus, cuinam eam ferrent deducendam, ne quis eam violaret,Thalassio ferri clamitatum. Qua de causa Thalassionis vocem nuptialem factam,& ad posteros quoq; inde manasse,testatur Plutarchus in Romulo. Finita illa cęna,& vbi iam satis esset & cantuum & saltationum,pronuba sponsę manu apprehensa ad genialem lectum eam ducebat. Alii pueris patrimis & matrimis id attribuunt. Pompam hanc antecedebat puer prætextatus facifer, facem ex spina præferens,quę,si Plinio credimus,nuptiarum facibus fuit auspicatissima. Faciferos comitabantur alii duo, qui colum cum lana,& fusum ferrent cum stamine, tanquam operis,in quo futura esset,auspicia.

Flãmeo velabatur.

Toga recta.

Cingebatur cingulo laneo.

Id nexu nodo Herculano.

Asses tres expendebat.

Cœnæ. Hymenæus. Thalassio.

Sponsã pronubæ ad genialem thorum ducebatur.

prætuntiibus faciferis.

Erant

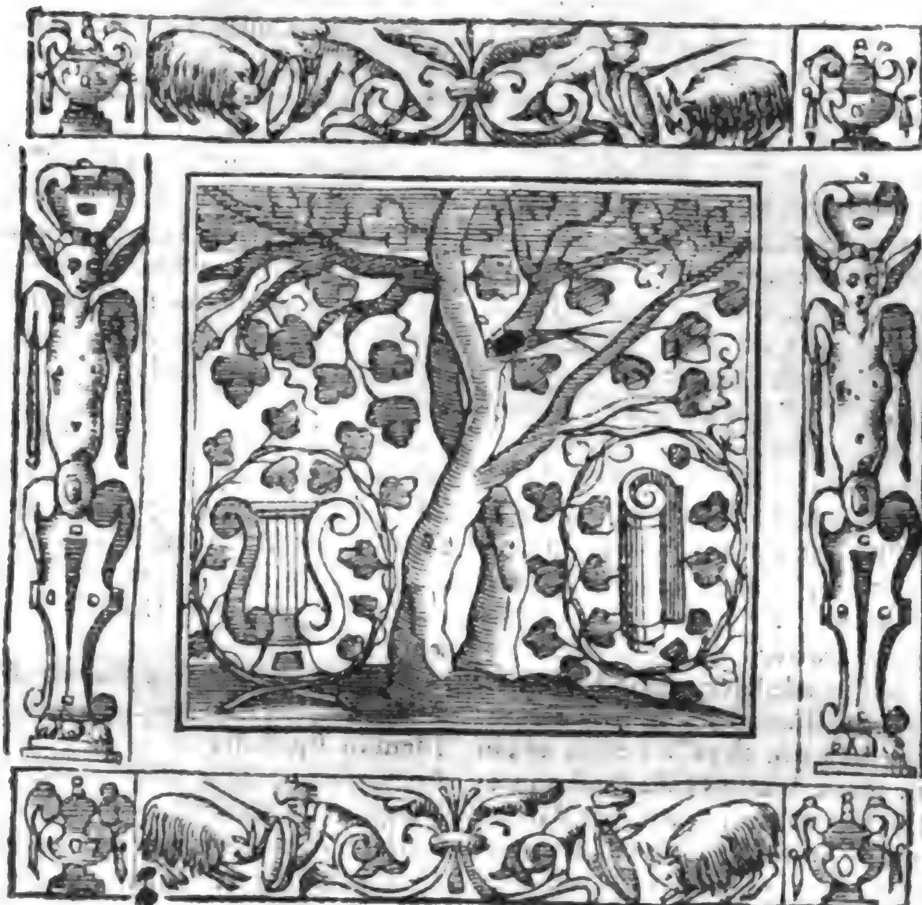
Erant & alii, qui mundum muliebrem ferebant, & alia, quæ præter dotem dicuntur Iurisconsulto in l. donatio, 31. §. 1. ff. de donation. & parapherna in l. si ego, 9. §. cæterum, ff. de iure dot. Ad hunc igitur modum sponsa deducta, à sponso detegebatur, à quo etiam eius detectionis causa dona accipiebat, de quibus apud Cuiacium in Feudis. Mox pronuba, accepta vna ex facibus, lucernam coniugalem peruigilem pernoctemq; futuram accendebat: & cum dicto faces extinguere mos erat. Eas verò ne sub lecto conderent, neuè seruatas ad rogum struendum deferrent, pro lege auspicatissima habebatur. Solebat etiam tum pronuba cunctabundæ puellæ zonam siue cingulum illud laneum duobus digitis soluere, atq; Dianæ, ob id Cinxiæ cognominatæ, dicare: quanquam cingulum id à sponso in ipso lecto solutum fuisse Festus scribit, & Arnobius confirmat lib. 3. aduers. Gent. citaturq; à Nonio hic Varronis versus: Nouus maritus is soluebat cingulum. Vbi omnes discessissent, sponsus clausa ianua disponebat custodes foris, quorum opera mulierculaium impor tuna vel pietas, vel simulatio à foribus arceretur, si qua cōmoueretur virginis clamore, cùm intus vim pateretur. Quemadmodum etiam in hunc finem nuces à nouis maritis iaci & pueris spargi consueuisse putant, quod iactæ illæ tripudium faciant, & earum strepitu virginis gemitus in illa vi obrui posse fuerit creditū. Alii hunc morem ideo obseruatū tradunt, quòd nuces putamine, cute, testa, corio medullam tegant, vti pari munimento à coniugibus protegantur fętus. Plinius lib. 15. cap. 22. Alii, quos Scaliger & Pancirollus sequuntur, ea id grátia factum opinantur, vt se puerilibus omnibus ludis renunciare, & iuuenilia cuncta ludicra relinquere maritus eo indicio testaretur. Inter hos strepitus versus mollicie ac lasciuia diffluentes impuni licentia occinebantur, etiam à pueris prætextatis, deposita tamen in id tempus prætexta, vt superius monui. Atq; hi versus Fescennini vocabātur, siue quod ex vrbe Fescennina allati essēt, siue quod fascinum arcere putabantur. Et hæc de secundo nuptiarum die. Superest vt de tertio & vltimo quoq; aliquid dicamus. Eum Græci dicebant ἐπαύλια, Latini à nouis & iteratis epulis Repotia. Eo namq; die sponsi affines conuiuium instaurabant, eodemque vxor in domum mariti ducebatur. Qua in re obseruatum fuit, vt nupta paterna domo egrediens pedes tolleret, ne limen attingeret; religioni enim habebatur, si in transgrediendo mulier limen contigisset. Huius rei variæ traduntur rationes à Plutarcho, Varrone, Isidoro, aliis. Mihi Scaligeri propior vero videtur, & ad rem quoq; accommodatior, ne scilicet magicis pharmacis lædi posset, quę sub limine ad destruendam coniugum vel concordiam, vel vim genitalem defodi solent à veneficis. Ditiores etiam curru nuptiali ad mariti domū vectas fuisse video. Et in eo quidem tres tantum vectari solitos Pausanias tradit, spōsam scilicet, quæ sederet in medio, tum spōsum & paranymphum. Ac in more fuit Gręcis, vt nuptialis illius currus siue rhedæ axis pro foribus combureretur, argumento constantiæ atq; moderationis, ne coniunctionis alienæ, neve noui coniugii fluctuantem animū occuparet cogitatio, neve hac illac euagandi, quod vitium maximè familiare est fœminis, caperet impetus. Constitutæ ita in mariti domo nouę nuptę non tantùm munera à cognatis & propinquis mittebantur, quæ ob id nuptialia munera dicuntur Iureconsultis in l. 1. §. præterea. ff. de tutel. & ration. distrah. l. tutor. 13. ff. de administ. tut. sed & claues ei mox dabantur à marito, vel vt intelligeret, quod ius in mariti familia esset habitura: vel ad significandam partus facilitatem, vt Festus explicat in dict. Clauium. Sanè traditionem clauium custodiam rerum designare, expeditum est l. cum pater. 77. §. pater pluribus. 12. ff. de legat. 2. Quemadmodum autem clauibus traditis, ipsa quoque rerum domesticarum cura vxori tradita significabatur: ita & iis ademptis, adempta quoq; illi intelligebatur earundem administratio. Id quod in diuortio fieri solebat. Hinc Cicero 4. Philipp. Ille suas res sibi habere iussit, claues ademit, forasq; exegit. Inter cæteros quoq; nuptiales ritus apud Q. Curtium lib. 8. lego: Rex, inquit, medio cupiditatis ardore iussit adferri patrio more panem: hoc erat apud Macedonas sanctissimum pignus amicitię, quem diuisum gladio vterq; libabat. Credo eos, qui gentis mores erudierunt, parco & parabili victu ostendere voluisse in tantis

Lucerna peruigil. *Zona soluebatur.* *Custodes foribus additi.* *Nuces sparsæ.* *Versus Fescennini.* *Repotia.* *Nupta nō tangebat limen.* *Etiā curru vecta.* *Eius axis cōbustus.* *Munera nuptialia oblata.* *Et claues.* *Claues adimere quid.* *Ritus Macedonum.*

tantis opibus quantulo cōtenti esse debeāt. Plura de nuptiarū solemnitatibus videri poterūt apud Antonium Guibertum Costanum in Tract. de Matrimon. Iul. Cæsarem Scaligerum lib. 1. Poetices, cap. 101. Brisonium de Ritu nuptiarum lib. singulari, quorum ex scriptis fertilissimis, & vel ipsis Alcinoi hortis floridioribus, amœniora hæc pleraq; delibata sunt.

Hedera.

EMBLEMA CCV.

HAVD QVAQVAM arescens Hedera est arbuscula, Cisso
Quæ puero Bacchum dona dedisse ferunt:
Errabunda, procax, auratis fulua corymbis,
Exterius viridis, cætera pallor habet.
Hinc aptis vates cingunt sua tempora sertis:
Pallescunt studijs, laus diuturna viret.

COMMENTARII.

1. *Hedera consideratio.* IN censu earum arborum, quæ adminiculis sustinentur, hedera etiam venit referenda, per se enim non consistit, sed adhæret maioribus arboribus, vetustis ędificijs, & parietibus. Caudices eius lignosi, subinde ita crassi, vt arborescere ipsa videatur; à quibus ramulos hac illac diffundit quàm plurimos, quibus veluti bra-

chijs latè ſerpens in multam peruagatur partem, radiculas etiam ab ipſis aſſiduè dimittens, quibus ſe arboribus, ipſiſq; parietibus annectens pertinaciter hæret. Folia læuia ſunt, ſplendentia, ſuperiore præſertim parte; initio quidem haudquaquam, ſed vbi conſenuerunt, anguloſa; flores muſcoſi, in baccis varietas eſt, & quædam etiam in colore florum. Eius genera tria facit Plinius, nigram, candidam, & tertiã, quæ vocatur helix. Nigra & candida non ex folijs, ſed ex ligno dignoſcuntur.

II. HEDERA perpetuo viret, tenax eſt, eiq; parti moleſta, cui hæret: corymbos aureos producit, extra viridis, in cæteris palleſcens. Poetarum conditionem repræſentat, qui hærent ſtudijs, ſibiq́ne interdum nocent, quòd ferè corporeis exercitationibus careant: famam tamen nominis nunquam morituram, quaſi mercedem auream expectant. Solantur enim ſe ſpe, & ſtudiorũ moleſtias atq; difficultates ſempiternæ laudis opinione leuant.

Hedera poetarũ.

III. *HAVDQVAQVAM areſcens*] in perpetuo virore manens.

Hedera eſt arbuſcula] Hedera dicta eſt quòd hæreat, autore Feſto, quodq; ſequatur quidquid proximum eſt, quamuis nõ ſcribatur per diphthongum. Alij ab edo deducunt, quòd parietes edat atq; conſumat. Græcè κισσός.

Hedera vnde dicta.

Ciſſo] Ciſſus adoleſcens fuit, Liberi patris hiſtrio & ſaltator, qui cum Deo præſente tripudiaret & thyaſos exerceret, in quendam terræ hiatum caſu lapſus interijt. Tellus autem cùm gratificari Baccho vellet, florem produxit adoleſcenti cognominem, & iuuenis germina in plantæ germine conſeruauit. Quod vbi ex terra progreſſum eſt, vitem amplectitur, eo modo, quo adoleſcens Bacchum in tripudijs amplecti & circumplicare conſueuerat. Hæc ferè ex Caſſio Dionyſio de agricult. lib. 11. cap. 130.

Ciſſus hiſtrio Bacchi.

Ludit adhuc, caſusq; memor vagus arbore Ciſſus,
Mille manus quærit nectere, mille pedes.

Hinc Pindarus in Olympijs, Bacchum κισσοφόρον, id eſt, hedereum, vel hederaceum, aut hederigeram appellat, quod ei hedera dicata ſit. Legitur quidem primo Epigrammaton:

κίσσῳ μὲν Διόνυσος ἀγάλλεται, αἰγίδι δὲ Ζεύς.

Bacchus amat hederas, & Iupiter ægide gaudet.

Retulit autem in Atticis Pauſanias κισσὸν Διονύσιον Bacchum appellatum, quòd in ea Atticæ regionis parte, id eſt, Acharnis, primùm hedera viſa ſit: quo loco ſtatuæ etiam ſunt hedereæ. Sed & Homerus in hymnis κισσοκόμην Διόνυσον, id eſt, *hedericomam* vocat.

Errabunda] Virgil. 4. Eclog.

At tibi prima puer nullo munuſcula cultu
Errãtes hederas paſſim cũ bacchare tellus.

Procax.] Donatus ad Hecyram Terẽt. Procax petacem ſignificat: procari enim nihil aliud eſt quàm impudenter & importunè petere, ait Nonius. Hinc procacitas, ſeu procacia, vt in l. ſi traditio, C. de actio. emp. Ideò autem Plutarchus amorem hederæ confert: δεινὸς ἐστιν ὁ ἔρως, ὥσπερ ὁ κιττὸς, αὑτὸν ἐκ πάσης ἀναδῆσαι προφάσεως. *Ea eſt amoris vis, vt non ſecus atque hedera, valeat ſe applicare, arrepta omni occaſione.* Vide adagium, *Hedera laſciuior.* *Procax.*

Exterius viridis.] Intelligit hederam nigram, quæ florem croceum habet, pulla folia. Id eſt, hederæ nigræ folia parte altera vireſcunt, altera palleſcunt. Ne quid ad hæc requiras, cõſule Plinium lib. 16. c. 34. *Hedera nigra.*

Hinc aptus vates] Horatius 1. Carminum:

Me doctarum hederæ præmia frontium
Dijs miſcent ſuperis. *Hedera poetis ſacra.*

Idem in Epiſtolis:

Prima feres hederæ victricis præmia.

Virgilius in Eclogis:

Paſtores hedera creſcentem ornate Poetã.

Quod ridet in Satyrarum veſtibulo Perſius: ait enim,

Heliconidaſq; pallidamq́ Pirenen
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces.

Sic Ouidius 1. Triſt. eleg. 6.

Si quis habet noſtris ſimiles in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica ſerta, comis:
Iſta decent lætos felicia ſerta poetas;
Temporibus non eſt apta corona meis.

Idem 5. de Ponto, eleg. 4.

Tu tamẽ è ſacris hederæ cultoribus vnum
Numine debueras ſuſtinuiſſe tuo.

Idemque 3. Artis, vbi queritur poetas eſſe ſine honore:

Nunc

Nunc hederæ sine honore iacent.

Fama doctorū. *Pallescunt studijs*] Sicuti errabunda tenaxque hedera sensim altum conscendit, exterius virescens, in cęteris pallida, & aureos corymbos ex se producit: ita Poetæ suis laboribus humo pedetentim sese efferunt: & quamquam assiduo studio pallidi sint, fama tamen ex scriptis & ingenio concitata semper virent: quippè qui aureos eruditionis & doctrinæ fructus parturiāt.

IV. *Hedera cur symbolū poetarum.* Hedera Emblema & symbolum poetarum est, propter caussas, quas hic Alciatus enumerat: quorum prima est, quia semper viret. Secunda, quia munus Bacchi. Deinde, quia sit errabunda & procax, & fulua, id est, pulchra & viridis, vt fama poetarum; & pallida, vt poetæ præ nimio studio pallere solent. Vnde non immeritò olim poetis coronæ hederaceæ conferebantur, ita tamen vt hedera vna cùm lauro coronas istas perficeret. Virg. 8. Eclog.

—— *atq; hanc sine tempora circum*
Inter victrices hederā tibi serpere lauros.

Poetæ & vates δαφνηφάγοι. Inde etiam discimus ex poetis Græcis, & eorumdem scholiastis, nempe vates appellari δαφνηφάγους, id est, laurivoros, vel lauro vescentes, aut laurum edentes: Quò respexit Iuuenalis quadam Satyra, quo loco dixit,

—— *laurumq; momordit.*

Poetis autem hederas decretas esse, cum Pierio, & alijs quibusdam doctioribus crediderim; vt vnà cum lauro permiscerentur, non tam vt perpetuus vtriusque viror, qui diuturna eorum scripta repræsentaret, in caussa fuit, quàm vt ostenderetur eos, qui digni hederis euasissent, *Digni hederis.* lauream que meruissent, & arte & ingenio excelluisse. *Lauro, quid intelligebant veteres.* Siquidem per laurum intelligebant insitam quandam ingenij vim ac venæ fęcunditatem, Apollinis radijs vberem atq; locupletem: per hederam verò artem & industriam peruigili labore partam. *Hedera quid.* Huius quidem rei indicium est, quòd hedera suaptè natura sit tam imbecilla, vt semper repere necesse haberet, nisi vel muro, vel plantæ, aut saxis hæreret, & pertinax conatu sese attolleret, vt tandem paulatim irrepens victrix euadat. Est autem operæ pretium, vtroque (arte scilicet & ingenio) si quis velit alijs antecellere; quandoquidem

—— *mediocribus esse poetis*
Non homines, non Dij, non concessere columnæ.

vt habet ille. Sed & istuc aduertendum,

—— *ingenium cui sit, cui mens diuinior, atq; os*
Magna sonaturum, des nominis huius honorem.

Et: —— *Ego quid studiū sine diuite vena*
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Quibus planè congruit, quod poetæ non fieri, sed nasci quidem dicantur: quod si tamen ad naturam ars & exercitatio accesserit, tum nescio quid præclarum, in ò diuinum soleat prouenire, qua de re videatur Cicero in Oratione pro Archia poeta. Inque hanc sententiam Pindarus hymnorum suauitatem & elegantiam per mel candido lacte commixtum intelligi voluit in Nemeis; vbi lac, quod à natura est, genium & venam indicat: mel verò artem & diligentiam, quoniam hoc non absq; magno apum labore conficiatur. Vnde ipsemet de se testatur Horatius, quod *Mel cum lacte mixtum.*

—— *apis matinæ more modoq;*

scribundis versibus laborem & diligētiam soleat adhibere. Et contrà reprehendendum esse ait carmen illud,

—— *quod non*
Multa dies, & multa litura coercuit, & quod
Perfectum decies non castigauit ad vnguē.

Idq; pluribus exequitur Pierius lib. 51. in Hedera. Bacchō verò hederam esse sacram diximus. *Baccho sacra hedera.* Siquidem Probus Grammaticus ait, in Cytherone sacra Liberi patris arcana tertio quoque anno celebrari solita. Liber autem cū Musis & Apolline esse perhibebatur, idcircoq; ex hederæ eius fronde Poetas coronari. Porrò dicata est ei hedera, quod vt ea semper viret, sic ille semper iuuenis; vt diximus alibi. Quāquam plerique referant ad ea serta seu corollas, quas post expeditionem Indicam circumtulisse Bacchus dicitur, Plinio teste lib. 16. cap. 4. vnde & Dionysiaca hedera dicta est, & Bacchica. Ouid. Fastor. 6.

Bacche racemiferos hedera redimite capillos.

Idem alibi corymbiferum eum nominat. Discumbentes etiam, qui se fortè munere Bacchi inuitarent plusculum, hederacea se ornabant corona, quæ insita frigiditate vini potentiam retunderet, minusque inde afficerentur bibentes, ebrietatis violentia

Locus Plutarchi. restincta hederæ vi frigorifica. Plutarchus tamen Symposiac. 3. sectione 2. Hederam dicit à Baccho sumptam, non vt auxiliũ esset aduersus ebrietatem, aut vt vino aduersam, quippe qui Methymnęum, à methy, quod vinum sonat, sese appellari voluit: sed vt vinosi vino vero destituti, hordeaceo potu pro vino vtuntur, & è malis aut palmulis quædam sibi vina conficiũt: ita qui hyeme desideraret coronam viteã, quòd tunc temporis vitem nudam vidit, & folijs carentem, ob similitudinem quandam, hederam est amplexus. Vide adagiũ, *Hedera post Anthisteria.*

Ilex.

EMBLEMA CCVI.

DVRITIE nimia quod sese rumperet Ilex,
Symbola ciuilis seditionis habet.

COMMENTARII.

1. *Ilex.* ILEX ad iustæ arboris magnitudinem non rarò excrescit, subinde pyro magnitudine haud inferior, ramis aliarum glandiferarum more diffunditur. Folia humilis ac tenellę adhuc, per margines spinosa & aculeata, adultę verò nequaquam spinis horrent, ambitu quidem nonnihil, sed minus quàm roboris sinuosa, instar foliorum suberis, sed maiora & latiora, quæ superius virentiora, inferius inalbicant. Glans calyci spinoso inhæret, similis quernæ. Sub hac arbore ciues seditiosi hic sublatis signis

gnis manus conserunt.

II. *Fons Emblematis.* MVTVATVS est huius distichi argumentum ex Aristotele, Rhetoric. lib. 3. *Pericles*, inquit ille, *Bœotios ilicibus esse similes dixit, vt enim ilices sese vicissim frāgunt: ita Bœotios inter se præliari.* Græcè ita: κὴ εἰς Βοιωτοὺς, ὅτι ὅμοιοι τοῖς πρίνοις· τούς τε γὰρ πρίνους ὑπ' αὑτῶν κατακόπτεσθαι, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς πρὸς ἀλλήλους μαχομένους. Naturam autem huius arboris repete ex Plinio, lib. 16. cap 8.

III. RVMPERET] pro rumpat. Enallage temporis pro tempore.

Ilex. *Ilex*] Græcè πρῖνος, Hispan. *Mesto*, *ò Coscoia.* Poeta in Eclogis, argutam ilicem ait, hoc est, stridulam. Hinc adiectiua Iliceus, Iligneus, & Ilignus.

Seditio. *Ciuilis seditionis*] Seditio cōponitur à *se*, id est, seorsum, & *itio*, quod ab Eo deriuatum est. Cicero 6. de Repub. declarat seditionis proprietatem à dissensione ciuiū dictam esse, quod seorsum eant alij in alium. Est enim propriè, cùm populo discordante itur ad manus. Talem describit Virgil. 1. Æneid.

Ac veluti magno in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuitq; animus ignobile vulgus:
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Dicitur autem seditio in exercitu, in classe, in campo, & vbicunque est multitudo hominum.

IV. *Ilex, nota seditiosorum.* SEDITIOSI duræq; ceruicis homines, quos citiùs frangas quàm flectas aut corrigas, suo magno malo efficiunt quod ilex, cuius tanta durities est, vt non nisi magna difficultate proscindi queat, nisi etiam per se fatiscat & diffindatur. Proterui enim, quibus seditio & turbatus Reipublicæ status cordi est, cū nunquam possint cùm alijs conuenire, sæpenumerò à reliquo ciuitatis corpore quasi agmine facto, discedunt: & tandem cùm nonnihil dissentiunt à sua factione, facillimè corripiuntur, suorumque flagitiorum pœnas luunt. Rectissimè igitur Claudianus monet, furorem efferatæ multitudinis, licet interdum terribilem, attamen non diu durare, hisce versiculis:

Sed caret euentu nimius furor, improba numquam
Spes latata diu.

Quare temerè illi faciunt, qui populo innixi & magnas res suscipiunt agendas, & susceptas sibi successuras sperant. Parum enim præsidij, inquit Cominæus, positum est in promiscua multitudine, nisi contineatur aliqua necessitate & imperio: tametsi incidat, quādo populi furor & repentinus impetus valde sit pertimescēdus. Nullum enim profundum mare (vt verissimè scripsit Curtius) nullum vastum fretum & procellosum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, vtique si noua & breui duratura libertate luxuriat. Quod si præterea superstitio aliqua mentes seditiosæ multitudinis occupat, quæ (teste Liuio) aut seruit humiliter, aut superbè dominatur; libertatem, quæ media est, nec spernere modicè, nec habere scit: tunc demùm ea bellua multorum capitum, multò atrocius furit, neq; modum tenere potest, exitumq; vllum reperit, vbi aut fauere semel, aut sæuire instituit, hocque prætextu sibi quidvis licere putat. Et non secus *Seditio popularis qualis.*

—— quum carceribus sese effudere quadriga,
Abdunt se in spacia, & frustra retinacula tendens
Fertur equus auriga, nec audit currus habenas.

Cæterū vt hac de re multæ insignes historiæ, tam veteres, quàm recentes recenseri possunt, sicut vna præ cæteris memorabilis ab Eusebio ex Dionysij epistola ad Fabiū Antiochenum, lib. 6. cap. 40. Ecclesi histor. narratur; altera quoq; à Sozomeno lib. 5. cap. 8. tertia à Socrate lib. 3. cap. 2. Ita præ reliquis memoria digna est, quā Hieron. Osorius in Histor. Afric. & Indic. lib. 4. memoriæ tradidit, de seditione Olysipponensi, Anni 1506. Vide ibi. Id verò de ilice reuocat in mentem quod Plinius obseruat lib. Historiæ rerum 16. cap. 26. nuces pinus, quæ se in ipsa arbore præ nimia, aut potius præpropera maturitate diuisere, Zamias appellari, & nisi detrahantur, cæteras lædere. Hoc ipsi Galli viderunt, senserunt, expresserunt non ita pridem, maximo suo malo, cùm plebs stupens quasi medio interregno fureret, nihil præter patriæ exitium affectaret, bonis quibusq; & pacis studiosis aut mortem, aut exsilium minaretur, vel extrema quæq; discrimina etiam morte duriora intentaret. Qui furētum hominum impetus numquam sisti *Gallica seditio.*

aut cohiberi posse videbatur, nisi factio ipsa discissa, ac in se diuisa primùm fomenta ac semina discordiarum retardasset. Nam hoc nouum portenti genus & exemplum insolens edidere turbulenti, vt de ijs peius meriti sint, qui suæ coniurationi nomen dederant, quàm alij, qui contrà palam stetissent. Ita rabie perciti sibi ipsis vim attulerunt, seseq; confoderunt, & in exitium spontaneum coniecerunt. At verò quàm innumerabiles ex ijs, qui de vita potius, quàm de sententia decedere maluerint? imo supersunt adhuc qui restinctis mortuum incendijs, animum tamen armatum retineant; & nescio quid mussant adhuc, cùm apertè eloqui non audeant. Horatius 4. Carm. 4. ilicem pro nota fortis animi vsurpauit, dum ait: *Ilex notæ animi fortis.*

Duru vt ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondu in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumq; ferro.

Sed de his satis; ad alia festinemus.

Malus Medica.

EMBLEMA CCVII.

AVREA sunt Veneris poma hæc: iucundus amaror
Indicat, est Græcis sic γλυκύπικρος amor.

COMMENTARII.

Mali Medicæ. ARBOR hæc nõ admodum magna est: rami eius lenti & obsequiosi cortice virent, & spinulas aliquas, non tamen frequentes adnatas habent. Folium oblongum *consideratio.*

gum, latum, læue, odoratum, lauri no simile: flores subpurpurei, staminibus in medio tenuibus & capillaceis. Fructus oblongus est, cucumere vulgò dicto non rarò maior, quandoq; minor, & limonia mala non multum magnitudine excedens: cortex huic diluti aurei coloris, tuberculis nonnullis exasperatus, odore grato præstans; subest caro crassa, albida, dura, aromaticũ quid resipiens, sed exiguum, & neq; acris, neque acida, sed ferè qualitatis gustabilis expers: interior medulla non multa quidem, succo acido plena turget, in qua semen conditur hordei grano maius & crassius, cortice duro, interiore substantia albida & amara. Hæc arbor perpetuò viret, & omnibus temporibus pomifera est, aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis verò subnascentibus. Appingitur hic Venus nuda, vtpote cui poma sacra sunt; & ex altera parte Amor mellilegus, de quo alibi.

Fructus.

II.

Amor γλυκύπικρος.

SCRIBIT Plato, teste Marsilio Ficino in Symposium, amorem rem amaram esse; nec certè iniuria, quia moritur quisquis amat. Hunc & Orpheus γλυκύπικρον, id est, *dulceamarum* nominat: quippe cum amor mors voluntaria fit. Vt mors est, amara res est; vt voluntaria, dulcis: moritur autem quisquis amat. Hæc Ficinus. Meminimus huius argumenti supra in duobus locis, nempe Emblem. 114. in scuto Amoris, & Emblemate 112. Confer vtrumq; Emblemate verò 113. attulimus Amorem mellilegum Theocriti, Latinè redditum, quem ita vertit lingua Hetrusca Reuerendissimus P. Nicolaus Oddo, quem semper honoris & reuerentiæ debitæ causa nomino.

Amor mellilegus Theocriti.

Furaua il ladro Amore
Vn giorno da le celle
E di quest'api e quelle
Il mele; quando ape sdegnata il punse,
E da le dita il sangue tresse e munse.
Volando ratto ei corse
A la pia madre, dibattendo i piedi,
Piangendo la ferita,
E di chi il punse e morse
Dolendosi, le dita
Mostraua: Ahime, dicendo, ahi madre, vedi
Piagha quanta, e qual face
Picciolo animalino,
Picciolo si, ma audace.
Ed ella pur ridendo: E tu bambino
Sei, disse, à l'ape mal vgual, e fai
Piaghe profonde, e non sanabil mai.

III.

Malum Medicũ.

AVREA sunt Veneris poma] Pomum Veneri sacrum esse, alibi diximus; vnde etiam aureo malo ob id à Paride donata fuit. Malum Medicum siue Assyrium Græcis μῆλον μεδικὸν ἢ κίτριον, dicitur; Latini etiam Citrium & Citromali vocant: Imò Galenus amplius malum Medicum vocari negat, sed Citrium dici, atque eos qui Medicum dicunt, hoc agere ait, vt quæ loquuntur nemo intelligat. Aemilianus apud Athenæum, Iubam Mauritaniæ regem refert de Citrio meminisse, qui malum hoc apud eos Malum Hespericum dicat nominari. A Media autem primum in Italiam venisse non modò Plinius apertè scribit, sed & Virgilius de Malo Medico (quidquid contra ganniant Commentatores) scribens sic ait 2. Georgic.

Vnde sic dictum.

Media fert tristes succos, tardumq; saporẽ
Felicis mali, quo non præsentius vllum,
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscuerũtq; herbas, & nõ innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciẽq; simillima lauro:
Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis:
Flos apprima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicatur anhelis.

De hac arbore vide Theophrastum lib. 4. cap. 4. & Plinium lib. 12. cap. 3. Sed Plinius & Theophrastus emendari possunt ex Athenæo, lib. 3. nam diminuti sunt in hac parte.

Iucundus amaror.] Paronomasia elegans, quam lepidè vsurpauit aliquis è recentibus ita:

Non amor antiquo fuerat, sed amaror ab auo
Dicendus, cùm sit semper amarus amor.

γλυκύπικρος amor.] quasi dicas, dulce-amarus. Sic Musæus:

Amor γλυκύπικρος.

ἤδη καὶ γλυκύπικρον ἐδέξατο κέντρον ἐρώτων.
Iam & dulcem amarum acceperat aculeum amorum.

& apud Hephæstionem Sappho ait:
ἔρως γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον.
Amor dulciamara auis inexpugnabilis.

γλυκύπικρος qualis sapor.

Eadem ratione γλυκυθυμία dicitur voluptas. Huc facit prouerbium, *Dulce & amarum.* De amore etiam, qui γλύκυπικρος appellatur, Plutarchus 5. Sympos. problem. 7. Hunc verò saporem dulceamarum explicat Galenus lib. 3. de simpl. medic. facult. cap. 16. Si parem, inquit, absinthij potionem melli exquisitè cõmistam linguæ imponas, γλυκύπικρον (quemadmodum Poetæ cognominãt amorẽ) quod ex ambobus mistum fuerit, videbitur.

IV. Citrus, Amoris symbolũ.

MEDICA malus, quæ & Citrus, & apud nostros ob aliquam cum auro similitudinem nomen reperit, non inconcinnè amoris potest esse nota. Est enim coloris aurei, dulcis quidem & austeri nonnihil saporis habet, sed amari corticis: ita turpis voluptas primo blandiens aspectu, tota videtur aurea, sed vbi gustu dulce dedit, amarum ad satietatem vsq; aggerit, quod γλυκυπίκρυ nomen indicat. Hanc autem γλυκυπικρότητα in Lyde expressit Horatius lib. 1. Ode 13.

Vror, seu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero
Rixæ: siue puer furens
Impressit memorem dẽte labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.

Idem Ode 19. sequenti:

Vrit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Vrit grata proteruitas,
Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit. ——

Plautus Cassina, Act. 2. Scena 4.

Neq; salsum, neq; suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur.

Hæc dum commentor, offert se mihi tanquam exemplum quidam de meo contubernio (nomen consultò supprimere iussit) mensç assecla, synchronos & æqualis æuo, natus mecum & educatus, alitus paribus incrementis, eadem cura, arcanorum meorum particeps, quem Amor ille γλυκύπικρος tangit & angit, vrget & vrit. Causa caputq; huius est Cœlia famosissima & formosissima, addo & doctissima Comica, cuius decens corporis habitus, sermo eloquens, acutus discursus face ardentissima accendit plurium & velut corriualium pectora, & suaui quodam aculeo non patulas modò aures, sed & ipsos animos penetrat, hæret & ferit.

Cœlia Comica celebris.

Amphion scopulos, Delphinas traxit Ariõ,
E densis Orpheus horrida bruta iugis.
Non scopulos, non Delphinas, non horrida bruta,
Nos trahit ex verbis Cœlia pulchra suis.
Cur non blanda trahat doctis nos Cœlia verbis?
Solus id aspectus vel sine voce potest.

Quid de gestu iam dicam? quo vel ipsum Rosciũ prouocare ausit. Si irascitur, frons caperata è fulgurantibus luminibus tela trisulca Iouis vibrat. Si ridet, totus vultus depulsa nube in gratam & amęnam se tẽperat proteruiam. Si discurrit, videas serena seueritate, & seuera serenitate permistam frontem: audias prægnantes sententias, grandisona verba, quæ fauces concipiunt, lingua & candentes dentes moderantur, rosea labella ore tereti edunt, vt singulari naturæ miraculo coralia loqui, & margaritas subridere credas; quibus omnibus delicatula & albicans manus gratiam addit, & quasi ludibunda applaudit. Sic irata Iunonem, ridens Venerem, & vbiq; Mineruam repræsentat. Hæc nõ ideo scribo tanquam formæ encomiastes (reseruata enim est alteri, qui integro libello edito eam breui celebrabit, hæc prouincia) sed tanquam raræ virtutis in viragine admirator: vtq; eandem ad maiora inuitem & incitem, quo ipsius Genius & ingeniũ, imò & florida ætas aperta via eam ducit. Deinde ad nostrum γλυκύπικρον, vt intelligas,

Eius in actione dexteritas.

—— κρύψαι, ΚΟΙΛΙΑ,
Ἅπαντα τἆλλα τις δύναιτ' ἄν, πλὴν δυοῖν,
Οἶνόν τε πίνων, εἰς ἔρωτά τ' ἐμπεσών.
Ἀμφότερα μηνύει γὰρ ἀπὸ τῶν βλεμμάτων,
καὶ τῶν λόγων αὐ· ὥστε τοὺς ἀρνουμένους
Μάλιστα ταῦτα καταφανεῖς πολλοῖς ποιεῖ.

Nec malè quadrat in amorem γλυκύπικρον illud, quod Martialis in cuiusdam φιλομισοφιλίαν lusit:

Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idẽ:
Nec possum tecum viuere, nec sine te.

Plura habes de hoc argumento supra citatis Emblem. 112. 113. & 114.

Buxus

Buxus.

EMBLEMA CCVIII.

PERPETVO viridis, crispoq; cacumine Buxus,
Vnde est disparibus fistula facta modis.
Delicijs apta est teneris, & amantibus arbor:
Pallor inest illi, pallet & omnis amans.

COMMENTARII.

I. *Buxi descriptio.* BVXVS paruæ arboris similitudine assurgit, caudice subinde humani cruris, rarò femoris crassitudine: ramosa est, & ad topiaria opera accommodatissima: folia verò habet ferè myrti magnitudine, duriora tamen & crassiora, rotundis longiora, læuia & resplendentia. Materies ligni durissima & densissima quidem, sed ad quæuis opera tractabilis, colore luteo pallescens; cariem ac teredinem non sentit. Et quia ex hoc ligno multiforatiles tibiæ & pyxides fiunt, huc eadem appingi placuit D. Pignorio.

II. *Ex buxo tibiæ fiūt* BVXVS in folijs perenni est virore, in ligno autem exangui pallore, quo tamē harmonicæ tibiæ excauantur, ad amatoria carmina suauiter personanda; & alia multa ludicra pueris apta, & puellis amatis gratissima. Sic & amatores viuaci amoris calore, iuuenili vigore virent, biliosis affectibus suffusi pallescunt: voce autem & sermone sunt blando & suauiloquente De

hac

hac arbore consule Plinium lib. 16. Natur histor. cap. 16.

III. *PERPETVO viri dis*] Ouidius 10. Metamorph.

Perpetuoq; virens buxus, tenuesq; myricæ.

Crispo quæ cacumine] Huic proximum est illud Claudiani 2 de raptu Proserp.

—*Hinc denso crispata cacumine buxus.*

Plinius In primis verò materies honorata buxo est, rarò crispicanti, nec nisi radice.

Buxus, & Buxum. *Buxus*] Dicitur Buxus, fœm. & Buxum, neut. Virgilius 2. Georgic.

—— *aut torno rasile buxum.*

Vbi Seruius ait, *Buxum*, pro ligno, *Buxus*, pro arbore dici: quamuis Ennij exemplo etiam arborem potuerit dicere neutro genere; sic enim ille in 7. Annal.

——*longiq; cupressei*

Stant rectis folijs, & amaro corpore buxũ.

Bene dixit amarum, nam etiam mel, quod conficitur, vbi hæc arbos frequens est, insuaue. atq; amarum est, vt in Corsica tradit Plinius, & in Cyrena Theophrastus, hic lib. 3. cap. 15. ille verò lib. 16. cap. 16. Caper quoque distinguit, vt Buxus arbor intelligatur, Buxum verò materies. Interim hæc confundi sæpè animaduertas. Dicitur autem Buxus à Græco πύξος, παρὰ τό πεπυκνάσθαι ἤγουν πεπυκνῶσθαι, διὰ τό πυκνὸν τοῦ ξύλου. Hinc deriuatur

Pyxis. πύξις. *Pyxis*, vasculum è buxo teres, excauatũ, & in summa parte operculo clausum: & generaliter pro simili vase ex quauis materia confecto. Italicè, *Bossolo, Bossoletto*. German. *Buchslin*. Hispan. *Buxetta*.

Disparibus fistula facta modis] Virgil. 2. Ecloga:

Est mihi disparibus septem cõpacta cicutis

Fistula. ——

Ouid. 8. Metamorph.

——*sic rustica quondam*

Fistula disparibus paulatim surgit auenis.

Et 2. Metamorph.

——*dispar septenis fistula cannis.*

Idem loco alio de tibia buxea:

Longaq; multifori delectat tibia buxi.

Item 6. Fastor.

Prima terebrato per rara foramina buxo,

Vt daret effeci tibia longa sonos.

Phrygum tibias è buxo fuisse memini, vnde etiam buxus sæpe pro tibia buxea po-

Buxus pro tibia. nitur apud Poetas, συνεκδοχικῶς. Astrorum verò fistulæ è loto fuerunt, apud Iulium Pollucem.

Delicijs apta est teneris] Amoribus blãdis, & aliquando turpibus voluptatibus. Ouidius se etiam tenerorum lusorem amorum vocat.

Pallor inest illi] Martialis 12. lib. 32. epigr. *Pallor buxi.*

Et non recenti pallidus magis buxo.

Hinc apud eundem buxei dentes. & apud Columel. lib. 7. cap. 86. buxea forma. & apud Plinium, lib. 12. cap. 7. buxeus color. In Priapeijs:

Vuis aridior puella passis,

Buxo pallidior, nouaq; cera.

Ouid. 2. Metamorph.

——*cui protinus intima frigus*

Ossa receperunt, buxoq; simillimus ora

Pallor obit.

Et 4. Metamorph.

——*oraq; buxo*

Pallidiora gerens exhorruit.

Apuleius 1. de Asino aur. Eumque auidè esitantem aspiciens, aliquanto inferiore macie atq; pallore buxeo, deficientem video. Idem lib. 8. At ille modicum commoratus, refert sese, buxantique pallore trepidus, mira super conseruo suo renuntiat.

Pallet & omnis amans] Cur amantes palleant, rationem reddit Marsilius Ficinus Comment. in Platonis conuiuium. Ouidius in amatorijs: *Amantes pallent.*

Palleat omnis amans; color hic est aptus amanti.

Catullus de amasio quodam:

—— *inaurata pallidior statua.*

Horat. 3. Carm. 10.

Nec tinctus viola pallor amantium.

BVXVS quorundam amãtium vitam & conditionem refert. Vt enim est fronde semper viridi & pallida, ex cuius etiam ligno fistulæ optimæ conficiuntur: ita interno quodam vigore & vernantis ætatis affectu viuunt quicumq; se amori dedunt, pallorem tamen contrahunt, huic affectui peculiarem, quòd singulis penè momentis reformident, ne spe concepta cadant, vel turpem quam sibi fingunt, repulsam patiantur. At quidem nihilominus hilarem præ se vultum ferunt, vt blandum & festiuum sermonem, semperq; aliquid cantuum, aut legunt taciti, aut meditantur studio, vel etiam scribunt aut recitant ad pellendos ex animo mœrores, aut exprimenda ea quæ ipsi concipiunt. Claudiani illud non est alienum à pallore amãtum, IV. *Amantiũ conditio per buxũ repræsentata.*

qui

qui de nuptijs Honorij & Mar. *Gratus amantum pallor.* Et Naso 4. Metamorph.

——Palles: facit hunc amor ipse colorem.

Epigramma Thuilij. Ego quoq; dum me meus ardor habebat, huc αὐτοσχεδιασὶ aliquando allusi tali epigrammate:

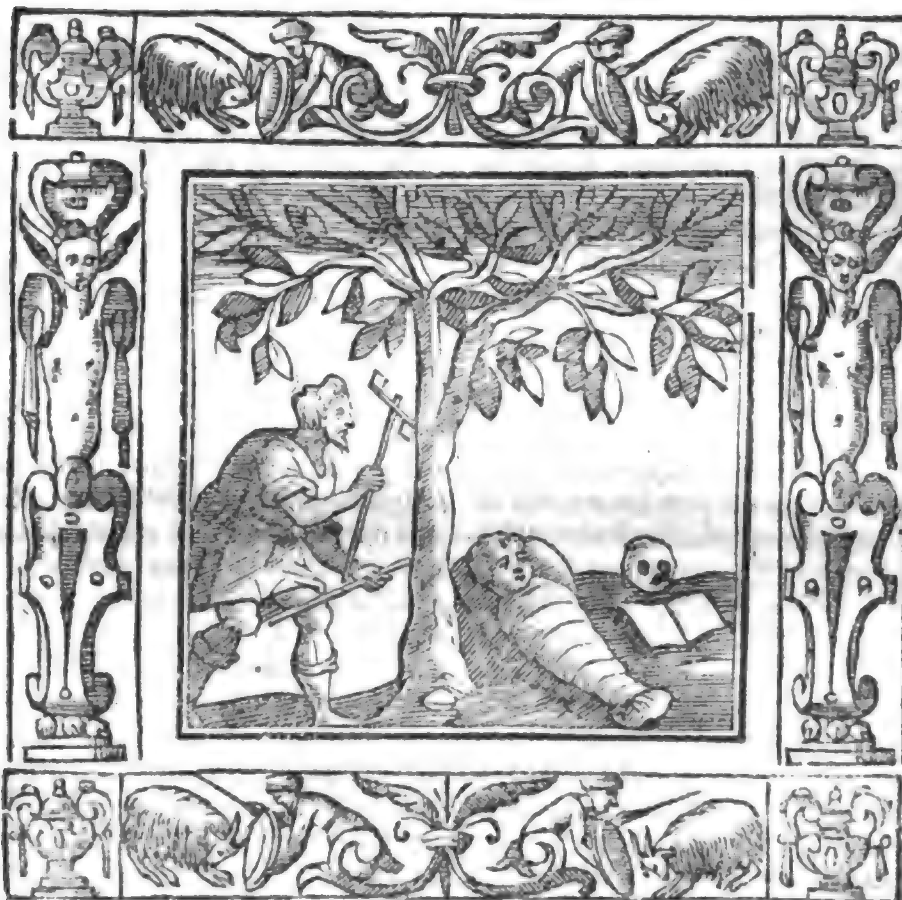
Omnis amans pallet, pallet studiosus & omnis:

Si studiosus amat, nonne cadauer erit?

Locus D. Ambrosij. D. Ambrosius lib. 3. in Hexaemero cap. 13. hæc de Buxo: Buxus elementorum apicibus vtilis exprimendis: leui materia vsum manus puerilis informat. Vnde ait Scriptura: Scribe in buxo. simul vt admoneat te ipsa materia, quæ semper viret, nec vnquam folijs exuitur suis, ne vnquã spei tuę dissimulatione nuderis, sed semper tibi per fidem germinet spes salutis.

Amygdalus.

EMBLEMA CCIX.

CVR properans folijs præmittis Amygdale flores?
Odi pupillos præcocis ingenij.

COMMENTARII.

I. *Amygdali pictura.* AMYGDALVS Persicæ similitudinem refert, arbor tamen est procerior, caudice crassior, & vita diuturnior. Folia eius oblonga, acuminata, marginibus crenata, qualia Persicæ, flores similes. Fructus quoq; Persicum æmulatur fissuram ab vna parte instar rimę habens, & exteriore cute molli, araneosaque quasi lanugine obducta.

obducta. Interior nux longior quàm Persico, non ita aspera, sed læuis, in qua nucleus, hoc est, amygdalum continetur, Persici nucleo longius, sapore dulce, quandoque amarum. Appictus est hic infans præcocis ingenij, cui plerumque imminet vel hinc mors præmatura, vel illinc puerilis & delira senectus.

II. *Amygdalus symbolum præcocis ingenij.* FLORET prima omniũ amygdalus mense Ianuario, Martius verò pomum maturat. Plinius lib. 16. capp. 25. & 26. Quod torquetur in illud ingeniorum velut præcox genus, quod non temerè vnquam peruenit ad frugem, ait Fabius lib. 1. cap. 3. Hoc Accius tragicus de se iudicauit, apud Gellium lib. 13. c. 2. Nam cùm Pacuuius grauis iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex vrbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum venisset, diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tunc Pacuuium dixisse aiũt, sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia; sed videri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est, inquit Accius, vt dicis; neq; id sanè me pœnitet: meliora enim fore spero quæ deinceps scribam. *Accij de se iudicium.* Nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt viuida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendũ igitur visum est in ingenio, quod dies atq; ętas mitificet. Hinc Cicero 2. de Oratore: Non potest in eo esse fructus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutus. Nec minus sapienter sub persona cuiusdam Q. Curtius: Nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum. *Carmen Minois.* Occasione huius symboli Minos aliquando effudit eiusdem penè argumenti carmen, ad hunc modum:

Glauca salix properat, sed multùm tardat oliua:
Illa perit citius, sed valet ista diu.
Ingenium præcox festinat præpete cursu,
Sic tamẽ ad frugem vix bene perueniet.
Tardior at multo vnquã nisi tẽpore venit
Natura, at multò fit magis illa tenax.

Huc spectant adagia, *Odi puerulos præcoci sapientia.* &, *Ante barbam doces senes.* cuius prioris meminit Apuleius 2. Orat. pro se, sed aliò torquet. Vide etiam prouerbia, *Ergini cani* &, *Festina lente*, in fine.

III. *Properare & festinare quid differant.* CVR properans.] Properare aliud est quàm festinare, ait Nonius: qui enim vnũ quodq; maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat. Sic omnino Cato, oratione De suis virtutibus, & apud Gell. legimus, lib. 16. cap. 14. Verùm vtrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati, vt Properare, sit sæpe animi studiosè ad res aliquas contendentis. Festinare corpore necessitatibus obsequendi.

Amygdale] Dicitur Amygdalus & Amygdala, de arbore: cuius fructus dicitur Nux Græca, Nux Thasia, Amygdalum & Amygdala. *Amygdalus.* In hanc arborem fabulantur poetæ mutatam fuisse Phyllida, Lycurgi regis Thracum filiam, ob amorem in Demophoontem.

Odi pupillos] paruos pueros: Pupus enim & Pupa dicebatur olim pro puero & puella.

Præcocis ingenij] Præcox, quod ante solitum tempus maturitatem adipiscitur. *Præcox.* De huius vocabuli inflexione Gellius lib. 10. cap. 11.

IV. *Ingenia præcocia.* EMBLEMA cum Alciato ad ingenia præmatura flectimus, quę magna pollicentur primęuo ætatis flore, sed postmodum languescunt aut debilitantur. Sunt enim qui statim primoque omnia discant, memoriterq; teneant, qui tamen quanto ætate fiunt prouectiores, tanto minus complectuntur, ita vt ad solidam eruditionem vix aliquando perueniant. Spem eam lactant patres nimis indulgentes, aut stulti magistri, qui adolescentulos sibi concreditos fouent spe illa plerumq; fallaci ac stolida, qua imbuti tenelli animi labores abijciũt, vel studia ipsa deserunt, quia se iam putãt consecutos, cùm vix per somnium doctrinæ solidæ gustum perceperint. Atqui vt plantarum, sic & ingeniorum sua tempestiuitas exspectatur, quibus si vis ante tempus inijcitur, nunquam maturescũt. Eam ob rem vulgò penè apud omnes creditũ, eos, quibus sit ingeniũ tam præcox & maturum, aut insanos fore, aut non diu victuros. Id quidem obseruatũ maximè fuisse in Hermogene tradunt, cui vix dũ pubescenti tam admirabilem ingenij & memoriæ vim fuisse dicunt, vt annos natus octodecim *De Hermogene Rhetore mirum*

decim artem Rhetoricam conscripserit, quæ ab omnibus admodum commendatur: quem etiam declamantem aliquando Musonius Philosophus grauissimus audire non refugit, quemadmodum nec M. Imperator. At cùm annum quartum & vicesimum attigisset, mẽte lapsus dicitur, omniumq; penè rerum oblitus nulla euidenti causa. De hoc Hermogene illud iactatum olim, ἐν παισὶ γέρων, καὶ ἐν γέρουσι παῖς. Quo elogio sunt qui laudatum adolescentis ingenium putent; sunt etiam qui non probatum omninò suspicentur: & quidem, vt est apud Menandrum,

Hermogenis elogium.

Ὁ παρ' ἡλικίαν νοῦς μῖσος ἐξεργάζεται.

Odiosa præcox semper est prudentia.

Ex Historia Bohemica, prope finem.

Ioannes Dubrauius, Ludouici huius nominis II. Hungariæ Bohemiæque Regis res gestas, & quomodo in flore ætatis suæ (agebat enim vigesimum primum ætatis annum) dignus certè longiori vita, infelix iuuenis (qui nescio imprudentiore an inauspicatiore consilio, cum exigua militum tumultuariorum, & magna ex parte rusticorum inermium manu, contra exercitatissimas copias Solimani stare non dubitarit) prope Mohacium in riuulo, Anno 1526. 29. Sextil. miserè extinctus sit, describens ait, tria peculiaria in illo fuisse adnotata, cuncta nimis præcocia: Quod citò adoleuerit: ante tempus barbam emiserit, & vix annum decimumoctauum ingressus canos ostenderit. Quibus insuper præcox eius natiuitas addi potest; nulla enim cute vel pelle tectus in lucem editus est, quam tamen postea Medicis arte natutam adiuuantibus est consecutus. Memini aliàs adagij, *Canem festinantem cæcos parere catulos* Et in rerum natura præcocem nimisque celerem cucurbitam se in altum cacumen breui admodum spacio temporis efferre, & de se quid magni promittere, sed leui momento deficere. Et qualia censeas animalia ἡμερόβια, quæ tam propere occiduut quàm nascuntur? Alcestidi obiectum à poeta vano legimus, quod non nisi versus tres immenso labore conderet, at iactator dicebat, centũ: Bene, inquit Alcestis, nam tui in triduum tantũmodò, mei verò in omne æuum sufficient. testis Valer. Maximus lib. 3. c. 7. Præclara est Lysiæ Oratoris vox, cũ diceret, se nolle conscribere quæ festinatio præcipitasset, οὐ βούλομαι ἔγωγε σαυτάττειν ἐσπευμένα. * Quod tortũ apparet in eos, qui nimium præcipitante stylo edunt, seu potiùs euomunt, quæ nondum bellè concoxerunt. Non minùs lepidè Synesius, cùm diceret eos, qui sibi in stylo indulgerent, cæca & subuentanea parere: nec enim incubando fouere orationem eos, quibus necesse est vomere: fieri namq; stylum euanidum & ἐξίτηλον, qui non congrua temporis mora dictionem elimat: nam quod in fœtu immaturo solet accidere, abortit; eoq; fieri solet, vt abortus huiusmodi nihil pariat quod sit vitale, integrum, diuturnum. Philostratus tradit in Sophistis, cùm M. Antoninus fama excitus Aristidis Smyrnæi, audire ipsum disserentem vellet, dixisse: *Hodie proponito, & cras audito; neq; enim sumus è numero vomentium, sed exactæ cura elaborantium.* id est: τήμερον πρόβαλε, καὶ αὔριον ἀκροῶ, οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. Homerum à quodam depictum fuisse vomentem supra diximus: quod de argumentorum & materiæ suppeditatione potiùs, quàm de fundendorum carminum celeritate interpretor, qui sciam præcipitantiam illam veteribus nunquam fuisse in laude. Sic enim M. Antonius librum de ebrietate à se scriptum euomuisse, alicubi legitur, probri loco. Et cum Agatharchus magnos sibi spiritus sumeret de pingendi celeritate, Zeuxis id intelligẽs: Diu, inquit, ego pingo, quia pingo æternitati. Etsi enim multis placet extemporalis quędam scriptitandi ratio, & in conficiendis libris celeritas, velut prompti atque in numerato positi ingenij argumentum: mihi tamen secus videtur, probaturq; impensius diligentia accurata, longiore tempore iudicij confirmatore expressa. Illic verba veluti primoribus in labris nata, aut superficiario ingenij æquore natantia eduntur: hic lectionis multifariæ opes tanquam è sanctiore quodam ærario reconditæ promuntur, & habito delectu rerum verborumq; pondera examinantur feliciùs & exhibentur. Dixit veterum vnus, nihil sibi videri inamabilius, quàm sit stultitia diligẽs, hoc est, περιεργία, quæ contra naturæ leges cœpto nondum vere, autumnum cogitat. Sic enim nondum benè delibatis rei Grammaticæ primordijs statim properant ad Logicas subtilitates manibus illotis, aut scholas iuris nullo pudore irrumpunt, vel alias

Alcestidi tarditas obiecta.

In eos, qui præcipitanter aliquid edunt.

Homerus vomens.

Zeuxis.

In eos, quã sua studia præcipitant.

alias graues disciplinas imparati adgrediuntur. Bene olim ac sapienter constitutum à maioribus, qui scholas bonis moribus ac legibus informarunt, vt annorum aliquot exactis spatijs, studiorum curricula exigerentur: collegia priuata per certas decurias (classes appellant vulgò) tribuerentur: superiores collegiorum ordines, Theologorum nempè, Iurisprudentum, Medicorum, suis legibus continerentur. Quorsum enim ad gradus scholasticos promotiones non nisi statis temporibus cuiquam affectandas? Et quid, vt de alijs taceam, censente principe Iustiniano quinquenniū præstitutum studiosis Iuris? vel quid primo anno, Iustinianæi noui nuncupati; dein Decretales, Pandectarij seu Prætorij, & Edictales; postmodum Papinianistæ, Lytæ, Prolytę, nisi quòd censuerit studia non nisi maturè ineunda & perficienda? Per Lytas autem intelliguntur ij, qui legum nodos quodammodo iam possint soluere; siue quod à scholis iam solubiles ferè sint, & liberè silentium ausint rumpere, quod discipulos dum discerent, seruare oportebat, potestate quippe ex inferiore loco disputandi ipsis concessa. Per Prolytas verò, qui Lytis præstent, & legum ænigmata soluant perfectiùs, & digni magis sint, qui scholasticorum munere mittantur. Petr. Gregorius de Iuris arte, cap. 34. n. 15. Illos hodie Baccalaureos vocant, hos Licentiatos: quemadmodum & Antecessores Iustiniano fuerunt, qui nobis Doctores sunt. Sic enim ad honorum gradus euecti iam olim, qui exacto legitimo studio fructum disciplinę principis expressissent, non, vt hodie fieri solemne, per saltum, vt ita dixerim, datisque pecunijs, non virtute, sed ambitu occupantur tituli magnifici, quibus impensè multi nunc temporis intumescunt, sed imprimis qui non esse, sed videri volunt. Plinius Secundus suo æuo non ab re succensebat nouitijs aduocatis, obscuris & ineptis, qui nimis irreuerenter ac temerè ad centumuiralia iudicia irreperent: sed istud cacoethes pridem nostrorum hominum animos occupauit, vt studiorum herbas amputare malint, quàm segetem exspectare. Et sic ferè fit, vt quod Menedemus Eretriensis de ijs dictitabat, qui studiorum caussa Athenas concederent, primo anno Philosophos, secundo Rhetoras, tertio rerum omnium imperitos: ita de nostris longè multis pridem iactatum accepimus, primo anno Baccalaureos dici, secundo Licentiatos, tertio Doctores, quarto nihili censeri, & in magna rerum ignoratione versari. Contrà nihil desperandum putamus de ijs, qui primò tardiores, certeque rudiores, & in quibus vis ingenij viuida non statim erumpit. Vt enim in arboribus, omnisq; generis stirpibus, quæ citissimè adolescunt, atque ante legitimum tempus, consuetumq; morem maturitatē assequuntur, citò intercidunt, ac confestim languescunt: ita quoq; in humanis ingeniis & corporibus, si quę naturæ dotes & munera speciosius maturiusque se proferunt, minus diuturna esse solent, ac festinantius dilabi. Non enim subest solida vis, nec penitus firmis nituntur radicibus. Sic infantes, qui citiùs dentire incipiunt, celerrimè dentes excutiunt. Similiter qui citiùs ingrediuntur ac pedibus insistunt, inualidis minusq; firmis cruribus esse solent. Itaq; melius est omnia cunctātius procedere, tardaq; incrementa suscipere: siquidem cùm natura suas vires ac facultates cumulatiùs quàm par est, in membra profundat, efficitur vt ætatis accessu desit, quod illis impertiat. Quo fit, vt illæ partes deterius sua munia ac functiones exequātur, vt quas nullis viribus, aut alimenti affluuio fulciri contingat. In omni etiam stirpium genere celerius occidit festinata maturitas. Quocirca minus probari solet in adolescentibus præcox & præmaturum ingenium, tum pleraq; naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quàm ea fert ætas, se præstantius proferunt. Hac de re Petrus Paulus Vergerius Senior, in Commentario de ingenuis moribus, ad Vbertinum Carrariensem, hęc habet: Nec verò suscipiendum est, quod omnibus penè vulgò est vsurpatum, vt existimemus eos, qui iuuenes supra ætatem ratione sapiant, maiores factos desipere aliquando solere, (quanquam & hoc quibusdam non abhorreat à physica ratione) quibus cum impuberibus sensus vigeant, crescenti postmodum ætate marcescunt. Quo in genere est senex quidam ab adolescente confutatus; obscurum est autem vtriusq; nomen. Cùm enim is præter ætatem prudens probusq; haberetur, senique ad mirandum illum ostenderet: Erit igitur,

Lytæ.

Prolytæ.

Simile ab arboribus.

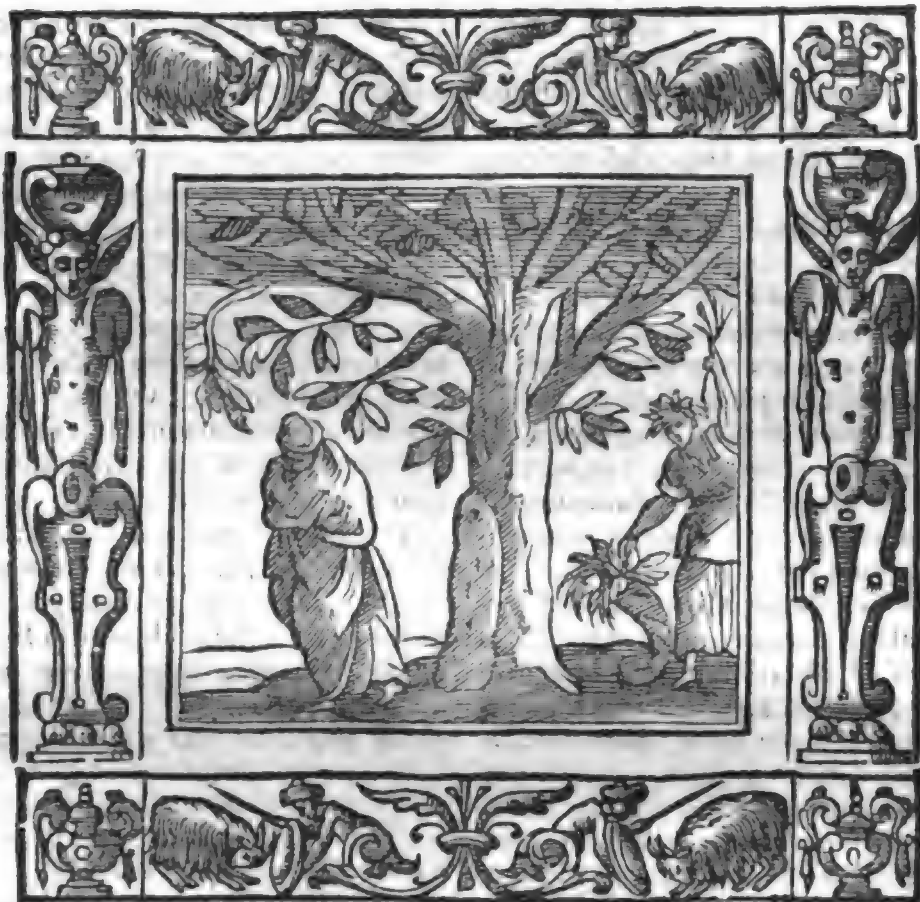
Properata minus solida.

Argutum adolescentis responsum.

tur, inquit, in senectute demens, qui sit in adolescentia tam sapiens. & ita quidem voce sublata, vt adolescens audiret. Ille verò innati acuminis nihil oblitus, atq; in eum protinus conuersus: Tu ergo, inquit, præclarè in adolescentia sapiens extitisti. suisq; illum (vt aiũt) armis confodit. Sed hæc hactenus.

Morus.

EMBLEMA CCX.

SERIOR at Morus nunquam nisi frigore lapso
Germinat: & sapiens nomina falsa gerit.

COMMENTARII.

I. *Mori con sideratio.* MORVS procera est arbor, nec minus ramosa: caudex eius non rarò crassus, cortex scaber, radicis verò luteus: folia lata & acuminata, duriuscula, & secundum margines serrata. Pro floribus iuli sunt virentes, lanuginosi. Fructus oblongus, ex granis coaceruatus, moro in rubo nascenti similis, sed crassior, longior, & omnino maior, initio virens, maturitate nigricans, succo tamen, quo redundat, rubens. Radix in multas spargitur propagines. Affingitur hic quidam vestimentis inuolutus, quem sequitur æstas onusta spicis & cornucopiæ, ad designandum tempus floris mori, qui non nisi frigore lapso, & calore ingruente erumpit.

NON nisi hyeme preterita morus germinat, extra hyberni rigoris & gelu periculum: sic & vir prudens nullo in negotio preposterè festinat ante tempus, nec quidquam II. *Morus symbolum viri prudentis.*

quam periclitatur, sed tutò rē agit. Quare hæc arbor Græco nomine μῶρος dicta videtur ἀντιφραστικῶς, μῶρος enim Græcè, stultus est Latinè: at contra sapiens videtur, quæ florem & fructum ab hyemis iniuria præseruat. De hac arbore Plinius lib. 16 cap 25. Nouissima, inquit, vrbanarum germinat, nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum; sed cum cœpit, in tantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat etiam cum strepitu. Hæc Plinius. Vide adagium, *Maturior moro*. Politianus in Rustico:

Mox vbi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec vllum
Quę pariat pomum, sed serica pensa ministrat.

Bōbyces. Etenim folijs huius arboris nutriuntur ac sustinentur vermes illi, qui sericum nent ac præbent; ex erucarum hi sunt genere, serico confecto in papiliones vertuntur, velut aliæ omnes erucæ. Papiliones isti corpore graues, exiguas pro ratione corporis habent alas, proinde non auolant, sed generationi intenti citò pereunt; mas quidem in coitu, fœmina vbi oua excluserit.

III. *SERIOR at Morus*] Morus, quasi † μαῦρος quibusdam dicitur, quòd nigra sit: alij à mora, id est, tarditate deriuant, quòd arborum postrema floreat. Nonnulli κατ' ἀντίφρασιν, Morum quasi μῶρον appellatam existimant, id est, stultam, cùm præ cæteris prudentissima esse videatur. Huius arboris fructus Mora vocantur, quæ cùm prius alba essent, cruore Pyrami & Thisbes rubra facta sunt, vt canit Ouidius lib. 4. Metamorph. circa initium:

† μαυρὸς.
Morus vnde dicta.
Mora cur rubra sint.

Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.

Et paulò post:

Nam color in pomo est, vbi permaturuit, alter.

Pontanus:

Atq; in sanguineam morus post versa figuram.

Mori steriles. Illud de Moris mirum est, quod Hegesander apud Athenæum affirmat, suis temporibus intra viginti annorum spacium moros fructum non tulisse, atque tantam podagræ pestem omnes inuasisse, vt non viri solùm, sed pueri, puellæ, eunuchique & mulieres eo morbo laborarent.

Sapiēs nomina falsa gerit.] Plinius lib. 16. cap. 25. citato.

IV. *Prudētis cum moro analogia.* MORVS arbor prudentię gerit symbolum, ait Pierius lib. 52. Hieroglyph. quòd, ne aeris iniuria lædatur, tempestiuam & commodam occasionem præstolari videatur. Nam vbi primùm leniores & mitiores aliquantum auræ spirauere, erūpunt germina, & flores exsinuant magna interdum strage ob temporis inconstantiam. Ne autem pruina lædi possit, quem hostem sibi perniciosum agnoscit, non antè germinat quàm frigus penitus lapsum fuerit, atq; ad amœnissima adulti veris tēpora peruentum omnino sit. Ita vir prudens grauiora negotia, & consilia omnia consultò prorogat: neq; ante tempus sese effert, sed maturam occasionem citra noxam & periculum expectat. Praua enim & temerè suscepta consilia duri & infausti exitus plerumq; è vestigio consequuntur. Ideoq; temeritas definiri solet, esse defectum consilii & præcipitationem quandam, quæ imprudentiæ cognata est, & per quam ea fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, vel propter impetum voluntatis, vel passionis, vel ex contēptu. Quo respexit pulcherrima admonitio Menandri:

Temeritatis definitio.

βουλὴν ἅπαντος πράγματος προλάμβανε.
βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀσφαλέστερον.
Consilium in omni praeat negotio.
Consilio aliud haud esse tutius potest.

Rectè etiam Horatius lib. 3. Carm. Od. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dij quoq; prouehunt
In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.

τὰ γὰρ τῶν πραγμάτων μεγάλα οὐκ ἰσχύϊ, ἢ τάχει, ἢ ὀξύτητι σωμάτων κατασκευάζεται· ἀλλὰ εὐβουλίᾳ, καὶ γνώμῃ, καὶ ἀξιώματι. Id est: *Res enim magnæ non viribus, aut velocitate, aut celeritate corporum geruntur: sed consilio, sententia & auctoritate.* Rectissimè igitur reprehenditur eorum inscitia, audacia & insolentia, qui res arduas præcoci & temerario ausu suscipere & perficere satagunt, neq; prius prudenti deliberatione habita perpendunt, qualis euentus expectandus sit. Quamobrem prudens est Annibalis apud Liuium oratio, vbi ita dicit: Quod si in

in secundis rebus bonam quoq; mentem darent Dii, non ea solùm, quæ euenissent, sed etiam ea, quæ euenire possent, reputaremus. D. Ambrosius, cùm olim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & Theodosius Imperator ira incensus, ex improuiso plebem ad ludos congregatam à militibus obtruncari iussisset, persuasit Imperatori, vt in omni pœna capitali sumenda spacium triginta dierum interponeretur à lata sententia ab Imperatore, ne is impetu & furore illa faceret, quorum etsi postea eum pœniteret, ea tamen non possent amplius emendari, & hac ratione locus misericordiæ vel pœnitentiæ non periret. Sicut legimus in Sozomeni histor. Ecclesiast. lib. 7. cap. 24. Quod si idem ad res conscientiæ traducere vis, deprehendes itidem non aliud præsentius peccati remedium esse, quàm moram & deliberationem. Dies prauè traductos à fato colligi, & poni in expēsi tabulis, indubitatum est: non periit quod perditum negligenter, aut turpiter admissū credimus, quod luxu absumptum aut desidia, quod inter amores sæculi & curas lubrico lapsu euanuit: in aduersaria venit & codicillos, vnde ratio vitæ supputanda singulis aliquando infallibili calculo. Deus ipse notarius est, & chalybi incidit adamantino stylo quidquid omissum aut commissum. Magna itaq; cautione opus & prudentia, ne signum aliquod nostri aut cælatura appareat in ferreo illo codice, ne contracto debito fidem & animam oppignoremus rigido creditori, qui ad sanguinem vsq; vel assem minimum repetet, stricto & seuero iudicio. Cauere possumus eodem præeunte & adiuuante, studio & voluntate, quæ ab altiori illa flamma sic incalescit interdum, vt posthabita vita vitet quæ offendunt & displicent, adhibitis remediis, quæ præuertant, aut morentur, & sistant impetū, sumpta deliberatione, & audito prius consilio mentis.

D. Ambrosij consilium.

Remediū peccati, mora & deliberatio.

Laurus.

EMBLEMA CCXI.

PRAESCIA venturi Laurus fert signa salutis:
Subdita puluillo somnia vera facit.

Aliud.

DEBETVR Carolo superatis laurea Pœnis:
Victrices ornent talia serta comas.

COMMENTARII.

I. *Lauri pictura.* LAVRVS non rarò mediocris arboris altitudinem assequitur, ramis pluribus luxuriat, cortice virentibus. Folia ei oblonga, lata, dura, perpetuo virore decora, suaueolentia, sapore nonnihil amaricantia. Flores herbacei coloris secundum ramulos ac folia exeunt. Baccæ siue fructus rotundis longiores, cortice integuntur nigricante. Subiunctæ figuræ ad victoriam, & diuinandi cæremonias spectant, vt iamiam dicemus.

II. *Laurus vaticinij nota.* APHTHONIVS Rhetor Laurum vaticinii symbolum esse prodidit: idcircò veteres μαντικὸν φυτὸν. *vaticinam arborem*, Laurum dixere, & Apollini diuinationis Deo sacram putarunt. Si enim strepitu quodam in igne crepuisset, felicitatem portendebat. Vide adagium, *Clamosior lauro ardente*. Huc pertinet ex Lucilio illud à Macrobio citatum libro sexto Saturn. cap. 4.

Nec res vlla magis quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

2. *Item victoria.* SECVNDVM epigramma indicat. Carolo V. victoriam Thunis referēte lauream coronam deberi, quam triumphantes antiquitus gestabant. Plinius 15. cap. vlt. idemq; miras lauri virtutes lib. 23. c. 8. Vrbem eam ab Imperatore Carolo expugnatam anno 1535. ereptam Barbarossæ, suoque regi tandem restitutam, à patribus non ita dudum accepimus, qua de victoria libri editi circumferuntur.

III. 1. *PRÆSCIA venturi*] Sic potiùs legendum videtur, nam alia exemplaria habēt, *Præscia ventura*. Sic etiam apud Claudian. 2. de raptu Proserp.

——venturi præscia laurus
Fluctuat.——

De huius autem epitheti ratione vide Parrhasium in Claudian. & Cœlium Rhodigin. lib. 5. Var. lect. cap. 7.

Fert signa salutis] Laurum salutis symbolum esse ait, quoniam domum à fulmine securam præstare creditur. Vnde legimus Tiberium Cæsarem lauream coronā solitum gestare, præcipuè cum tonabat, vt refert Suetonius in eius vita. *Laurus tuta à fulmine.*

Laurus] Pleriq; laurum Græcè δάφνη dictam putant, à δα, intensiua particula, & φωνέω, quod est *cano & voco*: quòd in igne sonitum & crepitum edat: vt Latini à *la*, particula, quam etiam dicunt habere vim intendendi, & *vro*, vt significatione conueniat, non voce. Vocatur autem hæc arbor Daphne, à puella sic vocata, ab Apolline adamata, & in hanc arborem versa, vt canit Ouidius 1. Metamorph. Hanc Daphnen à Spartanis diuinis cultam fuisse honoribus, sed mutato nomine Pasiphaen nuncupatam, à qua certissima ederentur oracula, scribit in Agide Plutarchus. *Laurus cur Daphne dicta.*

Subdita puluillo &c.] supposita ceruicali. Promittunt id Antiphon & Philochorus, qui de somniorum interpretatione scripserunt, quibus Artemon & Serapion Ascalonites adstipulantur, & Fulgentius Placiades; si quis lauri frondes sub puluillo capiti subiectas habuerit, is vera somnia noctu est visurus. Fides sit penes auctores. Vide Macrobium Saturn. 6. cap. 4.

2. *LAVREA*] Corona ex lauro facta, quæ in triumphis adhibebatur. Q. Curtius lib. 4. Dextera præferens lauream, haud dubium victoriæ auspicium.

Pœnis.] Pœni fuere Carthaginienses: quo nomine Thunos intelligit, vel Thuniensen, qui eam regionem incolunt, in qua olim Carthago fuit, vt scriptores quidam tradunt, quorum in numero est Pacchimerius: qui tamen erroris conuincitur ab aliis quibusdam studiosis antiquitatum. Ea enim vrbs Ptolemæo est τύνητον. Straboni τύνις, vt Tunicense oppidum Plinio. Quia verò fortè Tunetū, vel vt alij Tunitum, digna monimentis literarum ciuitas *Pœni, Thuni.* *Tunetum quæ ciuitas.*

tas est, addo quæ sequuntur in studiosorum gratiam. Tunetum itaque Scipionis ætate tumulus erat editior, vnde ille spectauit Carthaginenses ad classem Romanorum exurendam accinctos. Post excisam Carthaginem, eam incoluerũt pulsi à Romanis, patriaque carere coacti: quam ob causam amplificata illa fuit, adeò vt noua Carthago diceretur. Apuleius eam nominat Augustam amplissimam & honorificentissimam. In ea fuere viri literatissimi, & gymnasium celebre, in quo profitetur se contendisse D. Augustinus. Aberat olim à Carthagine duodecim fermè passuum millibus; locus tum arte, tum natura suapte tutus, & qui à Carthagine conspici & præbere conspectum tum ad vrbem, tum ad circumfusum mare vrbi posset. Doza epist. 51. In Africa oppressis Tunetibus grauiter premitur Goletta, quam olim fuisse volunt Carthaginis portum.

Victrices ornent talia signa comas.] Horatius initio 2. Carm. de Pollione Asinio:

Cui Laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

De corona Laurea triumphis aptata Ouid. 1. Metamorph. vbi de puella fugiente Apollinem in Laurum trãsformata. Quid ea de re sentiant Mythologi, viderint alij.

IV. 1. *Laurus ob vim diuinãdi Apollini sacra.* LAVRVS plura denotat, vt ex his duobus Epigrammatis patet. In primis Apollini Deo vaticino sacram esse, futurorumque habere præsensionem quandam, vulgò creditum est; siquidem nil crepitantius vritur, sicut supra diximus, & à Lucretio quoq; proditum nouimus: sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Hinc euentus rerum ex crepantis modo veteres aucupabantur; quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abundè ac sonãtius, haud dubiè, portendi felicitatem rebantur. Quod significat illo versiculo nobilis elegiographus Tibullus lib. 2. eleg. 6.

Laurus vbi bona signa dedit, gaudete coloni.

E diuerso si tacita deflagrasset, inauspicatissimum habebatur, quod etiam approbat Propertius lib 2.

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Vnde etiam in maleficijs amatorijs incendi consueuit, tanquam amantium querimonias repræsentans. Virgilius in Bucol.

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum.

Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, laurum ἐνεργεῖν πρὸς τὺς ἐνθυσιασμὺς. id est, *efficacis esse auxilij in numinum afflatu.* Propterea in Cassandra Sophocles, δαφνὴν φαγὼν ὀδόντι πρίετο σόμα. Eodem modo Lycophron, δαφνηφάγων φοίβαζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla:

Vera cano sic vsq; sacras innoxia Laurus
Vescar, & æternum sit mihi virginitas.

Ex hoc & Iuuenalis dixit:

——— laurumq; momordit.

Certè δαφνηφάγες dici vates scimus. Et *Poetæ δαφνηφάγοι dicti.* Eustathius Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secum tulerit Chryses in Græcorum exercitum veniens. Lycophronis interpres in Alexandra, dici omnia putat fabulosè, nisi quod vaticinantes futura præcinebant lauro coronati, vt quæ semper vireat. Vorare autem inde dicti, quoniã ferè diuinationum capturis alerentur. Quibus verò cogerentur numina vel recedere vel accedere, illis maximè versibus commonemur, qui appositi à Porphyrio ita fermè Latinè sonant:

Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis.
Eq; manu ramũ, lauros auferte virenteis.
Linea sitq; omnis deleta, omnisque character.

Aristophanis interpres: Lauro, inquit, sacerdotes coronabãtur, & diuinaculi εἰς γνώρισμα τῆς τέχνης, quia esset id artis indicium ac velut insigne. Laurum etiam poetis dari supra asseruimus: Vbi id me obiter vnũ mouet, quod Poetæ sibi hederam tribuũt, arborem infrugiferam, soloq; virore perpetuò celebrem. *Laurus poetis data.* De hoc tamẽ facilè transilio aliorum coniectanea: & non displicet cuiusdam non illepidum ea de re carmen, quod excepit aliquando ex ore dicentis Minos:

Quid Lauri sine honore virent? Quia diua poesis
Despicitur lautis principibusq; viris.
Nempe poetã bonus non laurum poscit, at aurum;
Nec modò si sapiat, esse poeta velit.

Deinde laurus est symbolum salutis & incolumitatis, id quod ex Proclo discimus, *Laurus salutis symbolũ.* qui ait, veteres laurum tutelæ consecrasse, & in sacrificijs, & in locis vbicunq; vel sata, vel affixa fuerit, incolumitatem præbere, nam hæc vna arborum fulmine non

icitur. Credebatur item laurus efficax aduersus venena; inde iactatum, vt qui se tutum à periculis & insidijs approbare vellet, diceret: *δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν*. id est: *Laureum gesto baculum*. vt apud Suidam legitur. Quin & Æsculapij caput laurea redimitum non alia de causa dicũt, nisi quia ea arbor plurimorum sit remediorum. Præstant & hordeo condito incolumitatem lauri folia, si sicca granis immisceantur, aut supernè sternantur, diuq; à vitio conseruant, vt Demageronis præcepto admonemur in ijs, quæ à Constantino selecta sunt. Imò Romani, vt apud eundem Cæsarem, laurum boni Genij plãtam sunt appellare soliti: persuasumque habuere, locum vbi laurus esset, neq; à sacro vllo morbo, neq; à dæmone infestari. Et salutaris ominis gratia, folia ipsius à populo Calendis Ianuarij magistratibus nouis offerebantur, vnà cum caricis. Portata inter armatos hostes, erat indicium pacis & quietis, vt oliua. Hinc à Plinio dicitur pacifera. Statius:

Pacifera lauro crinem, vittisq; decorus.

Somnia quæ obseruanda, quæ non. Quòd verò laurus capiti supposita dicatur somnia vera facere, superstitiosa vanitate non caret. Nam cum olim hac superstitione excæcati somnia obseruare, ijsque fidere atq; adsensum præbere soliti fuerint homines, Deus ter Max. qui neminem torqueri voluit anxijs ac fallacibus rebus, quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit, ne quis in his obseruandis esset curiosus, ac temerarias interpretationes cõfingeret, vt nobis sacræ loquuntur literæ. Cæterùm somnia illa obseruare licitum est, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamen, vt non fixè ac stabiliter illis insistamus, cum plerumq; coniecturæ optatum euentum non consequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulacra mẽti obijciuntur, ex spirituum vaporumq; concursu atque agitatione excitantur, qui si crassi fiunt densique ac copiosi, aut nulla somnia animo obuersantur, aut confusè & obscurè ea mens discernit ac diiudicat. Quod in temulentis fit, aut quos arctus somnus ex lassitudine opprimit. Secus fit in iis, qui moderato victu quieti se tradiderunt, ea parte animi, in qua ratio & consilium consistit, alacri & erecta, corpore verò nec inopia defecto, nec satietate affluente oppresso: hi enim, cuicumq; operi interdiu intenti sunt & occupati, resoluto in somnum corpore, retractant, secumq; versant atq; agitant. Quod cuiq; pro vitæ suæ statu euenire, venusto carmine commõstrat Claudianus, dum ait: *Claudiani carmẽ. lib. 3. præfation.*

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro dũ membra reponit,
Mens tamen ad siluas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites; auriga somnia currus,
Vanaq; nocturnis meta cauetur equis.
Gaudet amans furto; permutat nauita merces;
Et vigil elapsas quærit auarus opes.
Blandaq; largitur frustra sitientibus ægris
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoq; Musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.

Et sanè vix aliæ animo obuersantur cogitationes aut simulacra, vbi corpus optimè constitutum est, quàm diurnæ actiones ac quotidiana munia. Quod si aliquando somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus consuetæ visiones occurrũt: vel crassis, vt ait Plutarchus, humoribus abundare corpus, vel spiritus intus turbatos esse declarat. Sic temulenti & febricitantes absurdis insomniis inquietari solent, adeo vt plerique horrenda spectra se videre imaginentur, lemures, striges, harpyias, & quod melancholicis peculiare, cadauerosas facies, vultusq; terricos & tristes. Quibus verò bilis flaua redundat, faces, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Vt sanguinei tripudia, cantilenas, iocos, risus, ac quæque lasciua: pituitosi largam aquæ copiam. Quare Medici non prorsus operam ludunt, si subinde ab ægrotis sciscitentur, qua ratione iis nox transacta sit, quibus insomniis mens fuerit exagitata: illa siquidem morbos affectusq; corporis indicant, atque humorum redundantiam commonstrant, certius quàm lauri ramus sub puluinari. *Somnia varia pro humorũ redũdantia.*

2. *Laurus signum victoriæ & triumphi.* Est deniq; laurus victoriæ & triumphi signum, quod secundum indicat epigramma; vnde Plinius lib. 15. Laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumq; nuncia, additur literis, & militum lanceis, pilisq;

Nam

Nam notum est, Imperatores Romanos solitos esse, re bene gesta, literas lauro reuinctas mittere, victoriarumq; & lætitiæ nuncios, quæ Laureatæ dicebantur, quod in Epistolis ad Atticum & alibi habetur. Hinc Ouidius:

Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.

Triumphantes lauro coronati. Constat & illud, Imperatores triumphantes capite coronam ex lauro Delphica siue sterili initio gestasse, postea cum Liuiæ Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam conspicui cādoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentem in gremium demisisset illæsam, & conseruari auem & sobolem aruspices iussissent, ramumq; eum seri & ritè custodiri: inde tanta pullorum soboles genita est, vt Tranquillus ad sua vsq; tempora villam eam *Ad Gallinas*, vocitatam attestetur. Ex ramo verò tam feliciter silua prouenit, vt ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret: atque inde Imperatores cuncti mox ominis causa laureas decerperent, traditusque mos est, ramos quos tenuissent confestim eodem loco serendi. Auctor est Plinius libro citato, cap. 30. Suetonius in Galba, Dio lib. 48. alii. Adeo verò laurus triumphātium propria fuisse videtur, vt obseruatum sit, in huiusmodi laureto sub cuiusq; obitum arborem ab ipso insitam elanguisse. Ex quo etiam prodigij causam intelligas, quod Iulij Cæsaris cædem præmonstrauit, cum pridie Idus Martias auis regaliolus cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ sese inferens, à varij generis volucribus ex proximo nemore persequentibus ibidem discerpta est. *Prodigiū ante mortem Cæsaris.* Nouissimo verò Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, silua illa Veientana radicitus exaruit, & quidquid ibi gallinarum erat, interijt. *Laurus cur in triūphus adhibita.* Adhibebatur autem laurus in triumphis non quia perpetuò vireret, nec quia pacifera esset (præferenda enim ei vtriq; olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideo etiā grata Apollini esse crederetur, assuetis eo dona mittere iam & regibus Romanis, teste L. Bruto. Fortasse etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illam osculatus ex responso: & quia manu satarum receptarumq; in domo, sola non tangitur fulmine. Ob has causas Plinius credit honorem ei habitum in triumphis potiùs, quam quia suffimentum sit cędis hostium & purgatio, vt Massurius & Festus tradiderunt. Addo ego quoq; aliam causam ex dictis elicitam, nēpe ob victoriam à triumphantibus reportatam: nam laurum aliquando victoriam præmonstrasse fidem facit ea, quæ in domo Alexandri Seueri iā infantuli nata iuxta Persicum arborem, intra vnum annum ipsam Persicum incremento mirabili superauit: vnde aruspices futurum prędixerunt, vt puer is olim Persas euinceret; quod euentu postea comprobatum est: Sub eo enim primò Persæ serui apud Romanos fuere. *Laurus victoriæ præsagiū.* Quare apud Virgilium ex ea desumptum doctrina legas de victore:

——viridiq; aduelat tempora lauro.

Ouidius de Lauro. Sed pleraque, quæ de lauro diximus, breuiter complectitur Ouidius lib. I. Metamorph. in transformatione Daphnes:

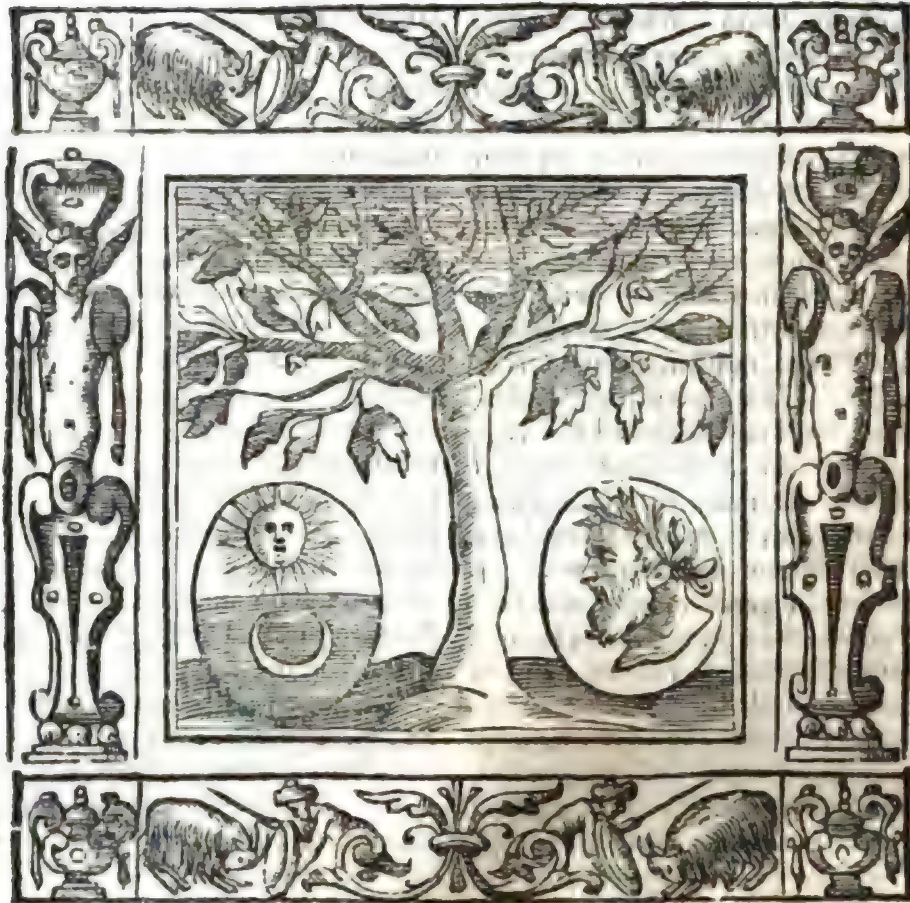
Cui Deus, At quoniam coniux mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebūt
Te coma, te cithara, te nostra laure pharetra;
Tu ducibus lætis aderis, cum læta triūphū
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.
Postibus augustis eadem, fidissima custos
Ante fores stabis, mediāq; tuebere quercū.
Vtq; meum intonsi caput est iuuenile capillis,
Tu quoq; perpetuos semper gere frondis honores.

Nunc ad Populum noster declinet sermo, coronidem hinc operi impositurus.

Populus alba.

EMBLEMA CCXII.

HERCVLEOS crines bicolor quòd Populus ornet,
Temporis alternat noxq; diesq; vices.

COMMENTARII.

I. *Populi alba consideratio.*

POPVLVS alba arbor est auctu perquam facilis, citò in altitudinem assurgit, superius ramosa, caudicis cortex læuis est, ramulorum verò etiam albicãs. Folia sunt lata, profundius incisa ac angulosa, vitigineis ferè similia, sed multò minora; superiore parte læuia, glabra, & virentia, auersa verò albida ac lanuginosa: iuli oblongi, papposi, initio purpurascentes: radices in diuersa tendunt, summo terræ cespiti subsunt, nec altiùs demittuntur, atque idcirco validiore vento has arbores subuerti non rarò accidit. Apponitur huc figura Solis & Lunæ, quibus Aegyptii temporis perpetuitatem significabant, teste Oro.

II. *Populus alba Herculi sacra.*

POPVLVM albam Herculi sacram Plinius tradit c. 1. lib. 12. & lib. 16. cap. 23. Hæc quòd sit folio semper tremulo, supernè candicanti, & inferiori parte viridi, temporis motum continuum in diem clarum, & obscuram noctem distributum repræsentat. Sic autem Plinius: Populus alia alba, alia nigra, alia quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisque enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiori parte viridi. Hanc albam populum Herculi indigeni sacram, idem Plinius scribit, & Virgil. Ecloga 7.

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho.

Adhæc Lilius Gyraldus Syntagm. 17. hist. Deorum

Deorum, hos Virgiliana auctoritate reprehendit, qui tradunt eos sola lauro coronari solitos, qui ad aram maximam Herculi sacra facerent. Sic enim Virgil. in 8.

——*Herculea bicolor cùm populus umbra*
Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit.

Et paulò post:

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Populus arbor, temporis symbolũ. Hoc quidem vidit diligentissimè Pierius lib. 52. Hieroglyph. qui populo arbore tempus significari ait, quòd sit bicoloribus folijs, quippè quæ diem ac noctem referre videantur. Quin etiã hęc habet populus commune cum tempore, quod eius folia post solstitium circumaguntur, nec vllo argumento certiùs intelligitur sidus confectum. Sunt quidem pleræque arbores, quæ duorum colorum folia habeant, vt sunt oleæ, salices, citri: in illis tamen color penè idem, licet ab vna parte dilutior, altera densior atque coloratior habeatur. In populo verò, alba præsertim, candor vna ex parte penè niueus ac cerussatus, ex altera porracei folii instar viridissimus. Eius arboris coronam gestasse Herculem narrant, cùm ad inferos descendit, eamque partem, quæ foris esset conspicua, fuligine tetri chaus obscuratam, quæ condebatur interius, sudore ablutam candidiorem euasisse: inde cum surculos eos in Acherontis ripa seuisset, seminium id latè propagatũ. *Folia populi cur bicoloria.* Secus habet Pausanias; qui asserit ab Hercule populum albam ex Thesprotide regione iuxta Acherontem fluuium genitam ad Græcos fuisse translatam, atq; hinc fabulæ locum datum. Acheron enim Thesprotidis fluuius Leucen, quæ alba est populus, passim fert, perinde ac Alpheus oleastrum, Asopus Bœotiæ iuncos, Mæander myricas, Persicam Nilus. Sed omnes hasce opiniones sigillatim recensere vt non est animus, sic non video quã sit necesse.

III. *Hercules, pro tempore.* *HERCVLEOS crines*] Populus cùm tẽporis sit symbolum, vt diximus, meritò Hercules populum gestat coronam, nam & Hercules ipse tempus est. Etenim Macrobius 1. Saturn. cap. 20. Hercule tempus esse ex professo tradit, & Osiridis imaginem tricipitem describit, quem & Herculem, & Solem nominat.

Bicolor] Græcè δίχροος ἄγειρος.

Populus] populus sic appellata videtur à frondium multitudine. A nonnullis Farfarus nominatur, vt à Plauto in Pœnulo. *Farfarus.*

——*Viscum legioni dedi,*
Fũdasq; eos prosternebam vt folia farfari.

Apuleius: Folia sunt farfari & nugæ meræ. Quod Lipsius prouerbii vice vsurpatum annotat Epist. quæst. lib. 2. De populo, eiusq; differentiis vide Theophrast. lib. 3. histor. plant. c. 1. & lib. 5. de caus. cap. 8. Dioscorid. l. 1. c. 114.

Temporis alternat &c.] Apud Horatium 1. Carm. Teucer, cum Salamina patremq; fugeret,

Tempora populea fertur vinxisse corona.

vices temporum ac fortunæ designans. Quod idem Horatius ad Canidiam Epodo 17. citra figuram arguit his verbis:

Vrget diem nox, & dies noctem.

Populeam coronam etiam ad signum fortitudinis traxit Ouidius epistola Deianiræ Herculi: *Corona populea signũ fortitudinis.*

Ausus es hirsutos mitra redimire capillos?
Aptior Herculeæ populus alba comæ.

IV. ALBAE populi frondibus Herculem coronari, ad significandum temporis continuum cursum, perpetuumq; motum, iam diximus. Ne verò aliquid antiqui sinamus intactum, Athenagoras, Atheniensis Philosophus, Apologia pro Christianis, eo loci vbi deorum gentilium monstrositatem arguit, exempla quædam confert, sed primum Herculis, gigantum alterum, & tertium Proserpinæ. Herculem Deum inuolutum dracone ex Orpheo dicit: eundem cum Orpheo κοσμογονίαν referens, ita describit, vt alterum caput habere à natura leonis dicat, & inter alia duo, quorum vnum est draconis, alterum leonis, medium caput Dei sit, hunc Herculem tempus fuisse nominatum, & onus prægrande ait posuisse: quæ physicis rationibus vtrinque constant, vt solent reliquæ Græcorum fabulæ. *Hercules triceps quid.* Probus Grammaticus commentariis in Virgilium testatur, physicos Herculem tempus interpretari, ideoque illi populum arborem ἀλληγορικῶς assignari, quòd bicolor sit: quæ hac ratione partes temporis indicet, diei scilicet ac noctis. Et serpentem seu draconem conuolutum temporis habere symbolũ, in semetipsum reuoluti, notius est quàm vt testimoniis egeat. Tria igitur Herculis capita, tria sunt interualla temporis, præteritum, præsens, futurum. At pręteritum quidem rectè per leonis caput exprimi, cùm eius possessionem scriptis ac memo-

ria firmiſſimam homines teneāt: futurum per draconis caput. Vt enim futura proſpicimus, ita nullum animal eſt, quod acutius videat: nam & draco à videndo dicitur, nempè δέρκεσθαι, vt alibi dictum. Præſens porrò tempus per Dei caput exprimitur, quia Deus, qui tempori ſubiectus non eſt, neq; præteritum, neque futurum ſentit, ſed in præſenti ſemper eſt. Quod autem hic Hercules prægrande onus poſuerit, vnde cœlum & terra originem duxerit, hoc ſignificat, hunc mundū, & quæ in eo ſunt omnia tempori eſſe ſubiecta: initium ſcilicet cepiſſe, & proinde habitura finem: Deum verò eius conditorem ſolum eſſe immortalem. Eſt ergo publicus morbus mortalitas; nihilominus videas multos (vt ſalutari aliquo monito, quale paſſim inieci, concludam) qui ſibi immortalitatem audeant ſpondere in hac vita, id quod eorum vita perdita & ſoluti mores abundè docent. Hi in media fuga ſtare volunt, & ruendo quieſcere: interim feruntur impetu, nec ſentiunt motum, ſicut qui noctu nauigant, in ipſo curſu iacent, ſtertunt ac dormiunt, rapiente fluctu & remo: ſimilis à tempore prouectio, labitur atq; aufert ſecum quidquid ſub Luna, perenni fuga, nec in mora vel momentum. Mirari ſæpius ſoleo hominum iſtorum inſaniam, qui ex argilla cum ſint & luto caducum plaſma, fortunæ ſe ictus ac mortis ſuſtinere poſſe illæſo vaſculo, ſtolidam neſcio quam perſuaſionem iam dudum imbiberunt. Coeant in ingentem globum militum aliquot cohortes, clauſæ hoſtilibus alis, tormentorum omnis generis horribili nube circumtonante, quis ſecuritatem ibi ſperet? Nos in acie ſtamus omnes aperto campo, circumſepti vallo mortis, nec ad egreſſum patente porta: hęc lento paſſu circuit & lunat arcum, aut fundam rotat, communi meta & periculo; ſcutum ſuum aut lorica neminem defendit (audite ſcutati & loricati thraſones) pellis eſt & caro, exiguæ firmitudinis ad reſiſtendum, hoſti præſertim ſic exercitato & aſſueto victoriæ. Quinimò noſtris armis vincimur, quæ ſanè miſeranda calamitas: partes enim quæ componunt, deſtruunt deniq; & ſoluunt iterum, iuuante natura aut conniuente, quam acerbius idcirco nonnulli velut periurij ream maledictis impetunt, clamant ſe deſertos ab ea ac proditos, vbi maximè tutela opus ac pręſidio. Falsò; ceſſit iuri ſuo, nec poteſt aliter, mancipium peccati, ſpoliata dominatu ac priuilegijs maximis; ex pacto nunc vicaria & ſubdelegata poteſtate fungitur certis conditionibus, vt ſcilicet ſub imperio ſubmittat faſces ſuas, cum iuſſa, & quoties, reddito depoſito per manus mortis, quæ iuſtè repetit ex mandato & lege, quam generalis ille creditor Deus dictat. In tabulis iſtis fati ſingulorum nomina, ſubſcripſimus publicæ cautioni, quæ vniuerſos ligat, & in vniuerſo quidquid naſcitur. Annum & minutiſſimas eius ſectiones conſideremus, infantiam ſuam habent ac ſenium, cum medijs interuallis: principia vernant in ſucco & vigore, extrema languent & moriuntur. Ita hominis conditio eſt, à flore in fœnum; neceſſe enim, vt ſpicam quæ maturuit, vitam meti. Frigidæ brumæ iniurias ſæpe hyeme ſentimus, præſertim nos, qui cœlo aſperiori ſubiacemus Germani, lugubri aliquando ſpectaculo, quod & poſteros tangit damni communione: fit interitus in ſiluanorum & hortēſium ampla illa & numeroſa proſapia, clade vix reparanda niſi multorum annorum interuentu, natura ipſa ſtupente, quæ decurſa menſium hibernorum periodo, protrudendis gemmis humorem, vti ſolet, inſtillatura, canales reperit clauſos in arido ligno, & medullam, vehiculum animæ, deferendo alimento nuſquam ſatis diſpoſitam. Ergo non poteſt tegere cortex, quāuis rigidus & aſper, contra vim, ſtirpem incluſam: & nos fluida hac cuticula, qua operimur, putre figmentum, fatorum incurſus & arma vitabimus? Inuerſam arborem ſtantem videri hominem placet Phyſicis, quod enim radix ibi, truncus & frondes, hic caput eſt & corpus reliquum cum brachijs & pedibus. Typus igitur noſtrę conditionis ſit arbor & ſpeculum, in quo fragilis ſtructuræ momentaneam hanc & fugacem molem contemplemur, quæ fortunæ flatibus aduerſis, vt Auſtris illa & Aquilonibus, perpetuò obnoxia: commune vtriſq; naſci, adoleſcere, ſeneſcere, perire, imò præmori pluries & præuertere ſenium, præciſo termino, ſicut tenellus frutex ſæpius afflatu turbinis in lacte decutitur. Per gradus lentè creſcimus, ſcalam hanc vitæ aſcendendo, ſed præcipitium & caſus in puncto, deturbamur in reditu, non

Publicus morbus mortalitas.

Vita humana arboribus comparata.

non descendimus: quis enim in lubrico hoc stabilem pedem figat? Quasi per glaciem gressus nostri, aut cruore natantem semitam, vacillant & labuntur, in gyrum rapiente vertigine, qua mortalitas infestat nos omnes, morbus incurabilis. In finem principium omne tendit, & quidquid incepit, aliquando desinet: à primis ad vltima prospectus, atq; hæc ad illa se vertunt relatione quadam, angusto sanè orbe, quē tempus describit, intermedio. Qui semel in cursu est, ad stationem properat, & in ipso vestibulo scopum in oculis fert. Nemo intraret, si desperaret exitum: spes quietis, proposita meta, laborem mitigat. Finis miseriarum mors est, non solùm vitæ; nascimur vt moriamur: fixus rebus omnibus suus terminus; consistendum semel in meta vel portu, quia in fluctuatione & motu vita nostra, donec appellat, & in eo tandem fine desinat, quò infantia nos fert à primo die, & iuuenta, & sequens omnis ætas, quam incidit deniq; aut abrumpit fatum. Nihil quo fuit loco stabit: ruūt alia, alia surgunt, Solis lucentes radios furuæ noctis dispellunt tenebræ. Nec cum hominibus solùm, sed locis, sed regionibus, sed Mundi partibus in hoc interregno tumultuario ludit brachium mortis, & fortunæ proteruia. At tu, mi homo, cogita à manu diuina esse quidquid obtingit, nec casu ferri, sed electione & consilio à prima causa, cui creata hæc vniuersa subiacent. Sola cura sit & studium, vt parati tangamur, & in statione quisque sua. O fiat, fiat.

Finis ab origine pendet.

Omnium rerum vicissitudo.

EPILOGVS
Ioannis Thuilij Mariæmontani.

AVdi Veritas, & tu Sancta Romana Fides: Catholicus sum, & Catholico sensu, quidquid hic vel vnquam dixi, scripsi, & publicaui; dictum, scriptum, & publicatum volo. Et te, Benigne Lector, si vel apex offenderit, aut candidè interpretare ad affectum hunc candidum & mentem: aut expunge & oblitera, Veritatis amans, & orthodoxæ Fidei. De reliquo officium tuū esse memineris, sicubi lapsa est adolescentia nostra, humano errori hominē te præbere. Equidē, vt ab initio monuimus,

Scripsimus hæc subito nimis indigesta labore,
Confusumque Chaos, glomeratamque agmine turbam.

Nec scripta semel calamo torquere, & de verbis, imò rebus singulis in iudicium ire aut voluimus, aut ob otij penuriam, & Typographorum importunitatem potuimus. Quapropter ea, quæ ad huius operis cōsummationem prætermissa visa sunt, venia digneris: quæ placuerunt, multa prosequaris gratia, rogo. Hæc post rem non abs re monendus mihi fuisti, mi Lector, ob Aculeonum, & in alienis rebus hoc æuo Curionum vbertatem, qui inscitię suæ hostorio quiduis radere audent. Ad horum auersionem auertentia sacra mecum facias

INVIDIAE ET PALLORI.

COROLLARIA ET MONITA

Federici Morelli Professoris Regij,

Ad Andreæ Alciati Emblemata.

DVM hoc Emblematum Opus sub prælo ferueret, & iamiam coronidem expectaret, peruenit ad manus nostras Editio nouissima Parisiensis (satis quidem scabra & literis fugientibus) cum COROLLARIIS ET MONITIS *Federici Morelli; quæ, ne quid desiderari possit, huc ad calcem reliquorum Commentariorum adijcere operæ precium iudicauimus. Afferimus itaque ipsissima Morelli verba: typi defectus & sphalmata passim iuuamus, quà licet, aut saltem obiter monemus: nonnunquã Latinam interpretationem Græcis subiungimus: & ne de plagio rei agamur, singula ex nostro penu, signis hisce [ ] includimus. Denique vt hæc commodè cum nostris Commentarijs coniungi possint, in margine numeros solitos apponimus, qui indicent, sub qua nostrarum Classium isthæc militare debeant. Hisce Lector fruere, & Vale.*

AD PRAEFATIONEM.

III. *Ludus nucum.* *Dum pueros iuglans*] *καρυεντίζοντες*. Et Philo scribit in *κοσμοποιίᾳ*. M. Ludũ *καρυεντισμῦ* scitè descripsit; [Quis? non enim mihi satisfacit illud M.] quomodo Ouidius in Nuce:

Quattuor è nucibus non amplius alea tota est,
Cùm sibi suppositus additur vna tribus.

Tessera fallit] Huc referre possim Prouerb. *ὅρκοις ἄνδρας, ἀστραγάλοις δὲ παῖδας ἐξαπατητέον*. *Viros iureiurando, pueros verò talis seu tesseris fallendos.*

IV. pag. 7. b. Locus ex Xenophontis conuiuio adductus, sic Græcè sonat] *Ξενοφῶν φησι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τὶ καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς, καὶ διατριβὰς ἀξιομνημόνευτον, ὀρθῶς λέγων.*

AD EMBLEMA II.

Tecla] Cuius vitam luculenter & per- III.
eleganter Græcè scripsit Basilius Seleuciæ Episcopus.

AD EMBLEMA III.

Eodem spectat istud augustum Augu- IV.
stini monitum, in Psalm. 101. *Iam bene viue. Cras* (inquit) *bene viuam. Indulgentiam tibi Deus promisit: crastinum diem tibi nemo promisit. Si malè vixisti, bene viue iam hodie.*

AD EMBLEMA IV.

Consilium, mens atq; Dei &c.] Quid si III. *Emendatio carminis Alciatini.*
clausulæ Epigrammatis Hexameter sic animi causa reponeretur:

Cuius forma, animique decus det gaudia diuus.

numquid stomachum moueret Homero? Imò concineret pulcrius Homericis versibus

sibus, Iliad. 20. expressis, quibus sola formæ præstantia Ganymedem ad æthera Iouemq; euehendi causa perhibetur:
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν,
Κάλλεος εἵνεκα οἷο.
Id agnoscit Philo Iudæus in l. Fragment. τοῦ περὶ προνοίας, *de prouidentia*. Quod in Græca editione Germ. & in Latina versione nostra nuper Lutetiæ edita subiectũ libro singulari eiusdem Philonis de septenario numero, & festis Iud. diebus his verbis: *Non vsq; adeo vnquam à veritate aberrandum, vt felicem quempiam sceleratorum esse putes, tametsi Crœsum opibus superet, & Lyncea oculorum perspicuitate, itemq; viribus Milonem Crotoniatam anteeat, licet deniq; formosior sit Ganymede,* *Sceleratus semper infelix.*
Quẽ superi rapuere, Ioui quo pocula ferret,
Ob forma decus egregium.

AD EMBLEMA X.

IV. Etiam laudatus Ge. Pysides in eodem carm. Cosmurgiæ, versu 657. *Lyra vitæ humanæ symbolũ.*
εἴτις καθ᾽ ἡμᾶς σαρκικὴν λάβοι λύραν.
Si sumat aliquis carneam hanc nostram lyram. &c. pag. 64. a.

AD EMBLEMA XI. in fine.

IV. Et Libanius in Declamat. Morosi, qui Loquutuleiam duxerat. [De Harpocrate ibi agit, & silentio] Et Gregor. Naziãz. in Carm. εἰς σιωπήν.

AD EMBLEMA XII.

IV. Ex Aurelio Victore, in Caligula: Tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu Deorum suorum: Iouem ob incestum; in choro Bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an queri liceat, nisi fortè quia iuuat de principibus nosse omnia, vt improbi saltem famæ metu talia declinent. Huc spectat Ouidianum illud:
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam;
Præda suis canibus non minus ille fuit.

AD EMBLEMA XV.

III. *Est leo sed custos*] Autor Græc. Sphæræ vet. leonem à λεαίνειν, quod est *lænigare* dici mauult. *Leo vnde dictus.*

AD EMBLEMA XVI.

IV. *Venter pinguis non gignit sensum tenuem.*] παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.

pag. 98. b. vers. 3. Et in Libanij Sophistæ orat. 1. de seditione ad Theodos. & 2. Eucharistica ad eundem Imp. quæ editæ sunt vtraq; lingua à Feder. Morello Profess. Reg. in Tomo 2. Oper. Liban. [De lege Theodosij sermo est]

AD EMBLEMA XVIII.

Hoc verò prouerbium [πρόσω καὶ ὀπίσω. *A fronte & à tergo*] ab Homero sumptum est, apud quem Menelaus, Iliad. 3. Troianos alloquens ait: II.
Οἷς ὁ γέρων μετέησιν, ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει.
Prospicit ante pedes vetulus, videt atque futura.

AD EMBLEMA XX.

Volitant spicula missa manu] Apud Homerum ἐυσεὶ πτερὸν ἢ ἐνόημα. III.

Eruditè Fabius Quintilianus lib. 12. cap. 6. Agendi initium sine dubio secundum vires cuiusq; sumendum est: neque annos definiam, cùm Demosthenem puerum admodum actiones pugillares habuisse manifestum est. Modus mihi videtur quidam tenendus, vt neq; præproperè distinguatur immatura frons, & quidquid est illud acerbum proferatur. Nam & inde contemptus operis innascitur, & fundamenta iaciuntur impudentiæ, & quod est vbiq; perniciosum, præuenit vires fiducia. Nec rursus differendum est tyrocinium in senectutem: nam quotidie metus crescit, maiusq; fit semper quod ausuri simus; & dum deliberamus quando incipiendum sit, incipere iam serum est. Quare fructum studiorum viridem & adhuc dulcem promi, dum & venia, & spes est, & paratus fauor, & audere non dedecet, & si quid desit operi, supplet ætas: & si qua dicta sunt iuueniliter, pro indole accipiuntur. Hæc Fabius, longo vsu doctus, de conatu studiosorum. Attexo huc consilium in rebus arduis non ita maturandum, sed occupandum, ex Capitolino in Maximo & Balbino: Oratione Consulis, ait, qui primus sententiam rogatus, post mortẽ Gordiani, vbi maximus timor omnium animos occupasset, vt qui Maximini scelera & truculentiam horrerent: Scio, P. C. hãc rebus nouis inesse oportere constantiam, vt rapienda sint consilia, non quærenda: verbis quin etiam plurimis abstinendum atq; sententijs, vbi res perurgent. IV. *Modus vbique tenendus.* *Maturandum.*

AD EMBLEMA XXV.

Rapientem Gnossida] Vide Catullum in nuptijs Thetidis & Pelei. & Nonn. Διονυσιακῶν III.

νυστακῶν l. 47.

IV. Basilius Magnus Inuectiua, κατὰ μεθυόντων. pag. 487. Tom. 1. edit. Morell. [Hæc iungenda sunt in fine Emblematis]

AD EMBLEMA XXVIII.

III. *Iustior Neptunus*] Solon sapiens in Epigram.

Ἐξ ἀνέμων γε θάλασσα ταράσσεται· ἢν δέ τις αὐτὴν
Μὴ κινῇ πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη.

Oceanus sauit turbantibus æquora ventis:
At placido ventu æquius æquore nil.

IV. *Iustitia tandem obtinet.* Ἐν παντὶ δεῖ &c. quos versus sic vertit Morellus]

Fas tempore est omni quod æquũ est vincere:
Vnus vir æquus longè iniquis plurimis
Præstat, Deo Diceq; eum iuuantibus.

Adisis Libanij Encomium Iustitiæ, pag. 91. editionis & versionis nostræ. In eo maximè insignis est hæc sententiosa pericope, quę totum Emblema, nedum eius clausulam illustrare queat. τῶν ἡμιθέων ὅσοι τὸν αὐτῶν βίον δίκαιον παρέσχοντο, ζῶντες τέ μοι δοκοῦσι καὶ μεταστάντες εὐδαιμονέστερον διαιτᾶσθαι. *Ex Heroibus*, inquit, *seu semideu quicunq; vitam iustitiæ consentaneam instituerunt, & dum viuunt, & cum ex hac vita ad aliam commigrauere, felicius degisse mihi videntur.* Videsis etiam notas nostras ad illud scriptum Libanii.

AD EMBLEMA XXIX.

III. *Patriæ pestis acerba sua*] Tranquill. Nerone: Domitii patris vox inter gratulationes amicorum, negantis quidquam ex se de Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Ouidius:

O mihi perpetuum nata puella malum.

Seneca 1. de Clementia, cap. 18. Quantò non nasci melius fuit, quàm numerari inter publico malo natos.

AD EMBLEMA XXXII.

III. *Phinea raptant Harpyiæ*] Hesiodium est:

Δὼς ἀγαθὴ ἅρπαξ δὲ κακή, θανάτοιο δότειρα.

AD EMBLEMA XXXV.

III. pag. 196. a. vers. 7. Subiungit hisce verbis: Hęc vetus scriptor de Belgis, fortasse verè pro suo tempore:] sed nunc nostro æuo excusandi, ni fallor, qui nimis imperiosos ac truculentos Hispanos ferre non potuerunt.

AD EMBLEMA XXXVI.

III. Palma] Libani' ī Encomio Palmę & Pomi. Ὁ φοῖνιξ προῆλθεν Ἀπόλλωνος, καὶ γεγενημένος τοῦ καλλίστου θεοῦ, καλλίστοις χώροις ἐπίσταται φύεσθαι· καὶ ὑψοῦ πρόεισι, καὶ γῆς ἀνέχει τὰ μάλιστα· καὶ παρ' αὐτὸν, ὡς εἰπεῖν ἰέναι σπεύδει τὸν οὐρανόν. τόν γε τοῦ βίου χρόνον παραπλήσιον ἔχει· οὐκοῦν ἐστιν οὐδεὶς, ὃς θᾶττον οἶδεν ἀναιρούμενον φοίνικα. ἀλλ' οὐδὲ μόνον τῶν φυομένων μακροβιώτερον. μόνος δὲ κατ' εὐθὺ προϊὼν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διασώζει τὴν βλάστην. *Palma natura.* Hoc est, ex versione nostra: *Palma ab Apolline processit, & à pulcherrimo Deo profecta, pulcherrimus quoq; in locu nasci consueuit: eadem in altum se erigit, & humo se extollit quàm maximè: atq; ad ipsum, vt ita dicam, cœlum pergere contendit. Vigoris etiam ac vitæ tempus eiusmodi habet: adeo vt nemo sit, qui citò peremptam palmam nouerit. Duntaxat quisque solam è stirpibus, quæ oriuntur è terra, longioris æui esse agnoscit. Porrò cum sola palma pergat rectà in capite, surculum conseruat.* &c. Hæc à me primùm Græcè & Latinè edita clam te esse nolui, quæ si lubet conferes cum iis, quæ de hac arbore scribuntur à Theophrasto lib. 1. histor. plant. cap. 23. & à Philone Iudęo l. de Vita Mosis.

AD EMBLEMA XLIV.

Vt speres nil nisi quod liceat] Inde illud B. Pauli 2. ad Titum: φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν [*Saperè sobriè*] Martialis: III.

Crede mihi sapere est, non nimiũ & sapere.

AD EMBLEMA XLV.

Kalendarum ἔκφρασιν, seu descriptionē elegantissimam habes Attico sermone scriptam olim à Libanio Sophista Antioch. & pridem Latinam à nobis factam, pag. 178. editionis nostræ bilinguis. In ea solemnitatem earum percelebrem, & munerum genera graphicè & festiuè expressa reperies. II.

AD EMBLEMA XLVII.

De Porphyrione Georgius Pisid. in Carm. κοσμουργίας, à vers. 998. ad 1103. etiam δίγαμον, vt μαχλάδας καὶ πόρνης θέαν odisse memorat fol. 37. & 38. edit. & versionis nostræ. Itemq; Eustath. in 3. Odyss. luculenter.

Abdita in arcanis natura est causa] Dicitur in iis, quæ ἀναιτιολόγητα Græci vocant; de quibus fusè agit B. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 4. & 5. Istis, inquit, & similibus Dei miris operibus infirma III.

ma mortalium ratiocinatio vincitur.

AD EMBLEMA XLVIII.

III. *Aiax vnde dictus.* *Aiacis tumulum*] Aiax, Græcè αἴας dictus ἀπὸ τοῦ αἰετοῦ, *ab aquila* præpete alite, quæ apparuit postquam Hercules precatus Iouem esset, vt Telamonem hospitem suum orbum liberis augeret: Pindaro perhibente in Isthm. Od. 6. Stroph. 2. & 3. [cuius etiam nos supra Emblem. 28. mentionem fecimus] Καί νιν ὄρνιχος φανέντος Κέκλετ' ἐπώνυμον εὐρυβίαν Αἴαντα. Virgilianus etiam versus in Eclog. 3.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores.

innuit ὑπαινίττων. Αι. primas vocales Aiacis, Αἴαντος expressas arcana vi quadam naturæ fuisse in Oebalio flore, qui cruore Aiacis respersus è candido purpureus factus est. Ouidius 13. Metamorph.

Litera communis medijs pueroq; viroq;
Inscripta est folijs, hæc nominis, illa querela.

AD EMBLEMA LI.

IV. *Rabula, & maledici.* Idem argumentũ fabulæ Aristophanis, cuius ἐπιγραφή est, Σφῆκες, hoc est, *Vespæ.* quo nomine traducuntur rabulæ & causidici iurgia & conuitia iactantes, & maledictis certantes. Ad quos pertinet illud Homeri Iliad. 20.

ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Si quis traducas, ita traduceris ab illis.

Illud item Pindari Olymp. 1. Epod. 2.

ἀκέρδεια λέλογχε θαμινὰ κακαγόρως.

Hoc ita verti:

Noua semper maledicos damna manent.

AD EMBLEMA LII.

II. *Actæon pro suis canibus orat.* Nonnus Panopolit. lib. 5. Dionysiacõn, Actæonem post obitum ita patrem, vt canibus suis parceret, inducit.

Ἀλλὰ πάτερ πημάτων πόρεμοι χάριν· ἀφραδέας δὲ
Πένθος ἔχων φιλότεκνον, ἐμοὺς μὴ κτεῖνε φονῆας
Παιδοφόνους ὤκτειρον ἀμεμφέας. ἢ μετέρης γὰρ
Θηρέης ἀέκοντες ἀπεπλάγχθησαν ὀπωπῆς.

Quos ita Romanis modulis expressimus:

Extremum pater hunc quæso impertire fauorem:
Ne luctum ob nati innocuos occide canes, quin
Parce meis potiùs cæsoribus: error adegit
Inuitos, hac deceptos facieq; ferina.
Quis catulus ceruo vnquam parcat?

AD EMBLEMA LIV.

De Medeæ sæuitia Libanius in Ethopœia 1. Quid dixerit Medea liberos suos occisura, pag. 138. editionis nostræ. II.

Colchidos] vide Apollonium in Argonaut. III.

AD EMBLEMA LV.

Ratio quem nulla gubernat] Gratius in Carm. Cynegetico hunc *inconsultum* vocat, cuius III.

——*Vita fuit error in omni.*

statimq; subiungit:

Post alia propiore via, meliusq; profecti
Te sociam Ratio rebus sumpsere gerendis.

Homerus iuuenum indolem hoc versu pulcrè expressit: IV. *Iuuenum indoles.*

ὁπλοτέρων ἀνδρῶν ἀεὶ φρένες ἠερέθονται.

Hoc ita reddidit Lucretius lib. 2.

——*ætas improuida ludificatur.*

Ausonius Eidyll. 15.

——*iuuenum temeraria pubes.*

AD EMBLEMA LVI.

Lapsus ab axe miser] Horatius: III.

Terret ambustus Phaethon auaras
Spes.

AD EMBLEMA LXI.

Legesis Epigrammata facetissima εἰς λέπτους, lib. 1. Antholog. Græcor. Epigrã. II.

AD EMBLEMA LXII.

Vespere quà tantùm volitat &c.] Nuxteris generale nomen est πετεινοῦ νυκτερινοῦ. Hesychio etiam νυκτίβιος exponitur, ὁ ἐν νυκτὶ ὡς ἡμέρᾳ διάγων τοιαῦτα δὲ τὰ θηρία καὶ τὰ πλεῖω τῶν πτηνῶν. *Qui per noctem degit vt per diem, cuiusmodi feræ sunt & volucres pleraq;* Idem Νυκτίδας explicuit γένος τι τῶν ταῖς λοιμικὰς νόσους ἐνδιωκόντων. *Genus quoddam pestilentes morbos insequuntur.* Videsis an hi sint Libitinarii, qui vernaculè *Corui* nuncupantur. Psalm. 101. ὡς νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ [*Sicut nycticorax in domicilio*] B. Augustinus in eius Psalmi enarratione: Nycticorax, inquit, est auis amans noctem. Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes stant sine tecto, sine habitantibus; ibi habitat Nycticorax. III. *Νυκτερὶς.* *Nycticorax.*

AD EMBLEMA LXV.

Hinc fatuos &c.] Nonius: Санniones dicuntur, qui sunt in dictis fatui, & in motibus III.

ribus, & in scenis, qui μωροὶ dicti Grecis. Cicero 2. de Orat. Quid tam ridiculum, quam Sannio est? qui ore, vultu, imitandis moribus, voce deniq; ac corpore ridetur ipso?

II.

AD EMBLEMA LXVII.

Ethopœiam geminam de Niobe, quid dicere potuerit amissis liberis, habes apud Libanium, pag. 143. & 145. editionis & versionis nostræ.

III.

AD EMBLEMA LXIX.

φιλαυτία] Hic φίλαυτος, quem transuersum agit *Cæcus amor sui.* Flacco permittente,

—sine riuali seq; & sua solus amabit.

Aristoteles 11. Moral. ad Nicomach. ἐπιτιμῶσι τοῖς ἑαυτοὺς μάλιστα ἀγαπῶσι καὶ ὡς ἐν αἰσχρῷ φιλαύτους ἀποκαλοῦσι. Tandem explosa φιλαυτία vitiosa, optimum illius vitæ genus esse probat, qua virtute præditus meliorem sui partem amat, qua sapit & intelligit, vt sibi & aliis prosit, τὸν ἀγαθὸν δεῖ φίλαυτον εἶναι, καὶ γὰρ αὐτὸς ὀνήσεται τὰ καλὰ πράττων, καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελήσει.

III. *Hirundo vigilax.*

AD EMBLEMA LXX.

Progne mihi garrula somnos Rumpis] Hirundinem peruigilem seu vigilacem vocat Ausonius in Phaleuciis Ephemeridis:

Iam strepit nidis vigilax hirundo.

vt Hesiod. λακέρυζα κορώνη dicitur *cornix garrula.*

III. pag. 331. *b.* in fine.

AD EMBLEMA LXXIV.

ἢ ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης.]

Flauos comæ nexus reuincis molliter.

Huic Laidis tumulo non inconcinnè insererentur quæ apud Libanium dicit meretrix cum resipuisset, in Ethopœia, τίνας ἂν εἴποι λόγους πόρνη σωφρονήσασα, pag 170. editionis & versionis nostræ; hoc exordio: ἐῤῥέτω μοι γένος τῶν προαγωγῶν. *Valeat mihi genus lenonum.* In medio legendum, νέμον ἐν τῷ Λιβάνῳ θήσω. *Legem in Libano constituam.* de Libano monte, in quo delubrum & signum fuit Veneris. In clausula profitetur se euersuram τῶν ἑτέρων, vel potiùs ἑταιρῶν πικρὸν ἐργαστήριον. *Meretricum acerbam officinam.*

Delubrũ Veneris in monte Libano.

II.

AD EMBLEMA LXXV.

Constat hic alludi ad Platonicum hoc: ἡδονὴ δέλεαρ κακῶν. *Voluptas esca malorum.* de quo supra.

AD EMBLEMA LXXVI.

III. *Et rationem animi perdere, quisquis amat*] Minimè malè, εὐηθεῖ, quamuis εὐγενεῖ, sibi non cauenti à meretricum illecebris, iamq; irretito appositè quis dixerit, quod apud Sophoclem in Electra de Orestis casu memoratur:

—ἀνωλόλυξε τὸν νεανίαν
οἷα ἔργα δράσας, οἷα λαγχάνει κακά.

AD EMBLEMA LXXVII.

Glossar. vet. Philoxeni, Amoletum, pro Amuleto exponit φυλακτήριον, quasi tutamen seu præsidium. Ibidem ἀποτροπιασμὸς, detestatio & expiatio, explicatur: quod huic Emblemati non est absonum. *Ad epigraphen* ἐπισφράγισμα.

AD EMBLEMA LXXVIII.

III. *Locus Pindari de Iynge.*

Quam quadriradiam] Alciatus legit apud Pindarum Pyth. 4. Stroph. 9. ποικίλαν ἴυγγα τετράκναμον. & motacillam quadriradiam vertit, quod verticilla quatuor, quasi κνήμας habeat, duas videlicet alas, [caput & caudam] & sic radijs quatuor rotæ affigi commodè possit; vel quia digitos pedis quatuor habet, duos antrorsum, duos retrorsum, ex Aristotele loco laudato, & lib. 4. de part. animal. cap. 12. Germana tamen lectio scholiastæ Græco, & plerisq; eruditis videtur: τετρακνάμον' Ουλ. in dandi casu, pro ἐν τετρακνάμονι ἀλύτῳ ζεύξασα κύκλῳ. *Torquillam in quatuor radios habente indissolubili alligatam rota.* Synesius Cyren. in lib. περὶ ἐνυπνίων.

AD EMBLEMA LXXIX.

IV. Gregorij Nazianzeni carmen Satyricum, κατὰ τῶν καλλωπιζομένων, quod Latinis elegis operosis pridem expressimus & edidimus, ad huius Emblematis ὑπόθεσιν & δήλωσιν spectat; nempe aduersus fucantes se mulierculas, & nimio mundo immundas.

AD EMBLEMA LXXX.

II. *De fonte Emblematis.*

Fontem Emblematis ἀμφιβόλου καὶ εἰπόλου detegens perspicax Commentator, optimè coniecit ex Artemidori ὀνειροκριτικῶν lib. 5. cap. 24. fuisse tractum; sed Heliodorum pro Artemidoro, κατὰ μνημονικὸν ἁμάρτημα scripserat. Vide editionis nostræ διγλώττου pag. 26. Adisis etiam Acmetis F. Seirim ὀνειροκρ. cap. 104. pag. 71. & 72. eiusdem editionis.

III. *Turpe quidem dictu*] Primi versus hemistichium huic Homerico par est:

Αἰσχρὸν

Αἰσχρὸν μὲν δηρόν τε μένειν.
Sententia ab Aristotele sic explicatur lib. 4 Ethic. Nicomach. ἕκαστος οἷός ἐστι, τοιαῦτα λέγει καὶ πράττει, καὶ οὕτω ζῇ. *Qualis quisq; est, talia loquitur & facit, itaque viuit.*

AD EMBLEMA LXXXI.

III. *Non se, non alios vtilitate iuuat*] Hesiodios versus de ingeniorum differentia scitè apud Liuium M. Minucius in concionis ad milites exordio, Decad. 3. lib. 2. Sæpe ego audiui, milites, eum primum esse virum (Hesiod πανάριστον) qui ipse consulat quid in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat (ἐσθλὸς δ᾽ αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται) Qui nec ipse consulere, nec alij parere scit, eum extremi ingenij esse. ὃ δ᾽ αὖ ἀχρήϊος ἀνήρ.

AD EMBLEMA LXXXII.

IV. Hesiodus 1. ἔργων.
Οὔτοι ἔργον ὄνειδος, ἀεργίη δέ γ᾽ ὄνειδος.
Non opus est probrum, sed segnis inertia probrum est.
Basilius Magnus in Hom. σχολὴ ἄνευ θεοῦ, μήτηρ πονηρίας. *Otium sine Deo parens improbitatis est.*

AD EMBLEMA LXXXIII.

III. *Remora.* *Remora*] Remoram Græci non tātùm ἐχενηΐδα vocant, sed & ναυκράτην, vt noster Georgius Pisides Cosmurgiæ versu 983. & seq. vbi de medela sceleti ipsius, vers. 994. Porrò Echeneis multis parasangis distat ab Echino, de quo idem Pisides versu 1133.

AD EMBLEMA LXXXIV.

IV. Heroica vetus parœmia ad hoc Emblema referri potest:
πολυμαθημοσύνη ἧς οὐ κενεώτερον οὐδέν.
Doctrina varia multa arteq; inanius est nil.
Aristoteles Politic. 1. πολιτικὸν improbat gladio Delphico similem, cuius duplex vsus erat, πενιχρῶς.

AD EMBLEMA LXXXV.

II. *Tātalus.* De Tantalo eiusq; saxo Homerus in νεκυίᾳ Odysseæ, Pindarus Olymp Od. 1. Epod. 2. καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ᾽ ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε, καρτερὸν αὐτῷ λίθον. Idem in Pyth. Od. 3. de Aesculapio: κέρδει καὶ σοφία δέδεται. Tertullian. aduersus Gentes cap. 14. Est ille de Lyricis (Pindarum dico) qui Aesculapiū canit auaritiæ merito, qua medicinam nocenter exercebat, fulmine vindicatum. *Æsculapius.*

III. *Qui quasi non habeas*] Huc prouerbiū Iunij, *Alauda.* 4. 37.

AD EMBLEMA LXXXVII.

II. *Democedes Medicus Darij.* Herodotus in Thalia lib. 3. scribit, Darium Regem Democedi Crotoniatæ Medico, à quo tali seu astragali luxati cruciatu liberatus fuerat, largitus est duo compedum aurearum paria, χρυσέων πεδέων δύο ζεύγεα. Tum iocosè Democedes munificum Principem interrogauit: εἴ οἱ διπλήσιον τὸ κακὸν ἐπίτηδες νέμει, ὅτι μιν ὑγέα ἐποίησε. *Nunquid se duplici malo remunerandum constituisset, quod ope sua sospes euasisset.* Ausonius in ludo Septem Sapient. Solonem ita loquentem de Cyro fingit:

——*Crœsum in amicis habet,*
Vinctumq; pedicis aureis secum iubet,
Reliquum quod esset vitæ, totum degere.

AD EMBLEMA LXXXVIII.

III. *Ibis clysteris inuentrix.* *Proluit aluum Ibis*] Habes apud Georgium Pisidam in Cosmurgia ἔκφρασιν Ibidis venustissimam, & κλυσμοῦ, purgatorij medici ab hac aue indicati, quando χυλὸν ἅλμης ἐμβαλοῦσα τοῖς ἔσω,
Salsum profundens visceri succum intimo,
Sic arida fluxis onera trudit foras. &c.
pag. 40 & 41. edition. nostræ.

AD EMBLEMA XCIV.

IV. *Figulus figulum odit.* Ex inuidia & discordia hæ querimoniæ inter opifices ὁμοτέχνους. Vnde Hesiodium istud:
καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων.
Et figulus figulo, & fabro faber inuidet omnis.
Alioqui *Nulla fuit res parua vnquam æquanimis, addo nec vnanimis.* vt Ausonius M. ait in Herediolo, Aristoteles in Politic. & 8. Ethic. ad Nicomach.

AD EMBLEMA XCV.

IV. Hoc symbolū est humani generis αὐτολεθροφόρου. Siquidem
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
vt canit Flaccus ex istis Homeri 1. Odyss.
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε᾽ ἔχουσιν.
Basilius Magnus Homil. 2. in Hexaem. pag. 22. edit. nostræ; & Gregorius Nyssenus in 4. Cant. initio.

AD EMBLEMA XCVIII.

III. *Naturam hoc dicere rerum est*] Lucretius

Natura humana duplex. tius aureo hoc Hexametro μικροκόσμου vim naturamq; comprehendit:

Altera pars homines terra sumus, altera cœli.

Anima. Hanc Aristoteles τὸ θεῖον appellat, alii τὸ κρεῖττον. Ouidius meliorem partem, in Epilogo Metamorph.

Parte tamen meliore mei super alta perennis

Astra ferar. Illam verò,

Corpus. ——*qua nil nisi corporis huius*

Ius habet,

Plato σῶμα ὡς σῆμα. vt sepulchrum animi: Phocylides, Σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν κ̀ πάντες ἐς αὐτὴν λυόμενοι κόνις ἐσμὲν ἀὴρ δ' ἀνὰ πνεῦμα δέδεκται. Iuuen.

——*mors sola fatetur*

Quantula sint hominum corpuscula.

Basilius Imperator in προτρεπτικῷ ad Leonem filium, σῶμα χῶμα, tanquam glebam esse vult. Georg. Pisides κοσμουργίας vers. 658. τὴν καθ' ἡμᾶς σαρκικὴν λύραν: *Carneam nostram lyram*, corpus humanum nuncupat.

AD EMBLEMA XCIX.

III. *Fortuna & Ars ferè circa idē sunt.* *Vt sphæra Fortunæ, cubo sic insidet Hermes*] Aristoteles 6. Ethic. ad Nicomach. scribit, Fortunam & Artem circa eadem quodammodo versari, idq; firmat auctoritate Agathonis Comici: τρόπον τινὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐστιν ἡ τύχη κ̀ ἡ τέχνη καθάπερ καὶ Ἀγαθὼν φησί.

τέχνη τύχην ἔστερξε, κ̀ τύχη τέχνην.

Fortunā amauit Ars, & Artem Fors quoq;

AD EMBLEMA CII.

II. *Scyphus Nestoris.* Proponitur hic Νεστορὶς κύλιξ ex 11. Iliad. Homeri, de cuius artificio quosdam veterum Criticorum libros integros edidisse constat. Apud Athenæi Dipnosophist. lib. 11. tractantur quæstiones aliquot super Homericis versibus in huius Nestoris poculi descriptione: cuiusmodi istud est de clauis aureis, quibus canit poeta fuisse hūc scyphum argenteum πεπαρμένον. Quod sic explicatur & legitur ex emendatione eruditorū virorū: οἱ μὲν οὖν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπείρεσθαι τοὺς χρυσοῦς ἥλους τῷ ἀργυρῷ ἐκπώματι κατὰ τρόπον τὸν τῆς ἐμπαιστικῆς τέχνης. Fabrilis vtiq; artis verbū est ἐμπαίειν, quod declarat clauis bullisq; adactis & infixis sceptrum aut vas aliquod ornare. Porrò opus ita elaboratum ἔμπαιστον indigetabant. De cuiusmodi operibus videsis quæ eruditè notata sunt à C. V. Isac. Casaubono ad lib. 2. Suetonij. & lib. 11. animaduers. in Athenæ. cap. 12.

AD EMBLEMA CIII.

Versus Bacchidis ex Stobæo sic vertit Morellus] III. pag. 430. a.

Hoc ego scio, imbellis licet sim fœmina,

Vt quanto magis quis res Deum cognoscere

Desiderat, tanto minus eas nouerit.

AD EMBLEMA CV.

Emblema eodē, quò hoc Trimetrum Græcum refertur: IV.

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐκ αὐτῷ σοφός.

Odi Sophistam, qui sibi ipse non sapit.

quia nequidquam sapit. Paulus ad Roman. 12. μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν. quod pulchrè Martialis ita expressit:

Crede mihi sapere est, non nimium sapere.

AD EMBLEMA CVI.

Dira lues] Morellus mauult τὸ dirū, referre ad τὸ δεινόν. quod graue & formidabile est. ἀπὸ τοῦ δέους. III. *Dirum.*

A nobis temperet anne manus?] Musæ apud Musicium Epigrammatographum 1. Antholog. minitanti Veneri, nisi ipsę numen suum venerarentur, se aduersus eas ἔρωτα, Cupidinem suum armaturam, respondent:

Ἡμῖν οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.

Non volitat nobis ille Cupido puer.

AD EMBLEMA CVII.

Altera sed manuum flores gerit] Flos, quem dextra tenet nudus Amor, non terram solum designare, sed & cœlum ipsum videtur: siquidem à Columella lib. 10. *terrestria sidera flores* scitè vocantur. Itaque ἄνθος à Græcis dicitur *flos*, ἀπὸ τοῦ ἄνω θέειν, *quod sursum tendat*; vt tendit in ardua virtus, & ignis cœlum petit, ideoq; à Gregorio Nazianzeno conferuntur ἄνθεσι πῦρ, κ̀ ἀρετή. III. *Flos terrestre sidus.*

Quod verò Commentator hic in Epigrammatis sui clausula asserit, piscem ferum esse, nec vlla arte cicurari posse, firmatur à Basilio Magno Homil. 7. in Hexaem. pag. 88 6. edit. nostrę his verbis: ἴδιος κλῆρος τῶν ἰχθύων, ἰδία φύσις, δίαιτα κεχωρισμένη, ἰδιότροπος ἡ ζωή· διὰ τοῦτο οὐδὲ τιθασσεύεσθαι τε τῶν νηκτῶν καταδέχεται, οὐδὲ ὅλως ὑπομένει χειρὸς ἀνθρωπίνης ἐπιβολήν. In quem locum videsis Notas nostras, quæ 3. Tomo Basil. continentur, pag. 89. ex Plutarcho, Plinio, Athenæo, Martiale, & alijs auctoribus, de mansuefactis & cicuratis piscibus. pag. 448. b. sub fi.

AD

IV. pag. 451. b.

AD EMBLEMA CVIII.

Euripidis ex Stobæo versus sic reddidit Morellus]

Qui non amorem censet ingentem Deum,
Numinibus atq; augustiorem cateris;
Ineptus est, magni vel ignarus boni
Negat esse maximum Deum mortalibus.

AD EMBLEMA CXI.

III. & IV. *Lex talionis.* [*Vt quæ alijs fecit, patiatur*] Hæc quæ de lege talionis dicta sunt, à Federico Morello excocta, emendata & illustrata sunt. Aristoteles 5. de Morib. ad Nicomach. & 4. Ethic. ad Eudemium scribit. Pythagoreis τὸ ἀντιπεπονθὸς legem talionis esse ἁπλῶς δίκαιον, Rhadamanthi ius hoc Hesiodio versu expressum:

Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, Δίκη γ' ἰθεῖα γένοιτο.

Si quod quisq; alijs fecit, patiatur, erit ius.

In clausula oraculi Pythij ad Lacedæmonios apud Pausaniam in Messeniacis:

ταῖς δ' αὐταῖς τέχναισιν ἁλώσεται, ὥσπερ ὑπῆρξεν.

Artibus est quibus aggressus, capietur ab ijsdem.

Pindari quoq; Scholiastes in 1. Pyth. [noster in 4. Pyth. habet] laudat hunc Heroicum in eundem sensum:

Οἷά τ' ἀνὴρ ἔρξοι, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quis patrat, talis manet exitus illum.

AD EMBLEMA CXII.

II. Bianoris clausulam sic verterem libentius & dilucidius:

Vos pro delicijs stimulos fixistis acerbos,
Væ sanis grati vindicibus laticis.

IV. pag. 468. b. Versus Euripidis in Hippolyto sic vertit Morellus]

PH. *Quid est, quod homines prædicant amare se?*
NVT. *Suauissimum, nata, atq; idem est acerrimum.*

AD EMBLEMA CXIII.

IV. Quod Venus Anacreontica, & Theocritea non sine felle mellito Cupidini exprobrat, in ipsammet Catullus retorquet hoc aculeato versiculo:

Spinosas Erycina serens in pectore curas.

Cupido cruci affixus. Vis hanc ob causam oculos pictura pascere inani? Conuerte eos, si lubet, ad nebulam pictam in pariete, & fucatam tabulã, quam Treuiri in Triclinio Zoili memorat se vidisse Ausonius. Ibi Cupidinem cruci affigebant Heroidę amatrices, quæ sibi ignoscentes plectebant Deum. Hanc imaginem specie & argumento miratus poeta Consularis, hoc lepido lemmate Eclogam 6. elegantissimam condidit, *Cupido cruci affixus*. In cuius Eidyllij προσφωνήσει fatetur, se mirandi stuporem transtulisse ad ineptiam poetãdi. Quod si quis φιλόχριστος ad pium studium transferre volet, audiat beatissimum Martyrem ἰσαπόστολον Ignatium in aurea epistola, de salutis nostræ autore exclamantem: ὁ ἔρως μου ἐσταύρωται. *Amor meus crucifixus.*

AD EMBLEMA CXIV.

οὐχ ὁ ἔρως ἀδικεῖ &c.] II. pag. 476. a.

Non homines Amor vrit, sed lasciua virum vis;
Prætexunt dulci hoc nomine nequitiam.

AD EMBLEMA CXVII.

Senariũ vetus Græcorum prouerbiale à Plutarcho laudatur, quod integrè ita legendum:

Γαμεῖ γέρων αὑτῷ τε καὶ τοῖς γείτοσι.

Ducit senex sibi & propinquis coniugem.

Nicetas Choniates, initio Historiæ Andronici Comneni, increpat eum Imperatorẽ, quòd Annam Alexij Imperatoris (quem regno vitaq; spoliarat) sponsam Regis Frãcorum filiam connubio sibi iunxisset, nihil verecundatus effœtus & vietus senex, κρονίων ἀπόζων [*priscam stoliditatem redolens*] sobrius vxorem adolescentulam roseam, & nondum annos vndecim natam per nefas amplecti. παραγκαλιζόμενος ὁ πέπων τὴν ὀμφακίζουσαν, &c. pag. 138. editionis Basil. *Andronicus senex puellam duxit.*

AD EMBLEMA CXIX.

Dio Chrysostomus Orat. de Lege, pag. 647. editionis nostræ, scribit κηρύκειον esse τοῦ νόμου σύμβολον. *Mercurij caduceum signum legis esse:* quæ κήρυκα fecialem παρὰ τῶν ἐχθίστων πεμπόμενον, *ab hostibus missum*, saluum & incolumem seruat, παντὸς θώρακος καὶ πάσης ἀσπίδος αὐτῷ δοὺς ὅπλον τὸ κηρύκειον. *quauis loricà & quouis clypeo fortius armaturæ genus, præconi præbens.* Caduceum videlicet. Quo magis mirum est, quod narrat Pausanias in Bœoticis, Herculem, cuius signum sub Dio stabat (non procul à fano Ἀγοραίου Διός, *Iouis forensis*) ῥινοκολουστήν, cognominatum fuisse, quasi *narium amputatorem*; quòd fecialibus ab Orchomenijs delegatis pro tributo nares ignominiosè amputasset. IV. *Caduceus Mercurij.* *Hercules ῥινοκολουστής.*

AD EMBLEMA CXXI.

II. ὐδὲν πενίας &c.]

Nullum penuria est onus molestius.

AD EMBLEMA CXXII.

III. Occasio unde dicta. *Me semel alipedem*] Occasio Græca dictio est, vt docuimus & scripsimus alibi. ὁ καιρὸς articulo adiuncto nomini, & mutatione literæ caninæ in sibilum, more Romano.

AD EMBLEMA CXXV.

IV. Liuius lib. 35. Quò diutiùs trahebatur bellum, variabant secūdæ aduersęq; res nō fortunam magis quàm animos hominum. Paulus Æmilius Cos. apud eundem Liuiū lib. 55. hæc Gręco sermone Perseo captiuo dixit: Vtcunq; hæc, siue errore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum habe; multorum regum, populorum casibus cognita P. R. clementia, non modò spem tibi, sed propè certam fiduciā salutis præbet. Latinè deinde suis: Exemplum insigne cernitis, inquit, mutationis rerum humanarum: vobis hoc præcipuè dico, iuuenes; ideo in secundis rebus nihil in quemquam superbè ac violenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cùm quid vesper ferat, incertum sit. Is demùm vir est, cuius animum nec prospera flatu suo effert, nec aduersa refringit.

I Fortuna volubilitas.

AD EMBLEMA CXXVII.

III. ἐνόδιον σύμβολον. *Mustela tibi si occurrat*] De hoc auspicio, quod Græci ἐνόδιον σύμβολον vocāt, Theophrastus in Charactere δεισιδαιμονίας, ita scribit: τὴν ὁδὸν ἐὰν παραδράμῃ γαλῆ, μὴ πρότερον πορευθῆναι ἕως διεξέλθῃ τις, ἢ λίθους τρεῖς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ διαλάβῃ. *Si superstitiosus viam, mustela ingrediente, transcurrerit, non ante progredietur, quàm alius prior transierit, aut ipse tres lapides trans viam miserit.* &c. Plautus in Sticho. Aristophanes in Concionantibus, γαλῆς transcursum diremisse comitia docet. Artemidor. 3. ὀνειροκρ. B. Augustin. lib. 2. de doct. Christ.

AD EMBLEMA CXXVIII.

II. Locusta. Locustarum tantę nubes (inquit Liuius lib. 52.) à mari vento in Apuliam repente illatæ sunt, vt examinibus suis agros latè operirent.

AD EMBLEMA CXXXI.

II. Ate. Ἄτε, ἄτη, ἄτειν, à vocabulo Hebraico *Hata*, quod errare, nocere, offendere denotat. Budæus in Annotationibus ad legem 2. ff. de legib. Homeri & Hesiodi versus expendit de hoc dæmone humano generi infenso; vt Suidas Aten indigitat τὸν διάβολον, τὸν ἀντικείμενον. quam odiosam notionem Satan etiam Hebraicè præ se fert. Hoc firmat Bessario lib. 3. in calumniat. Platonis, vbi scribit [vt & nos adduximus] Homerum siue beneficio quodam naturę, siue Mosis prophetæ scriptis, carmine suo exposuisse lapsum Luciferi, quem ille Aten appellat. Luciferi lapsus. Eandemq; Noxam Ascræus vates in Theogonia, contubernalem esse canit Dysnomiæ, peruersæ iuris legumq; constitutioni. Δυσνομίην Ἄτην τε συνήθεας ἀλλήλῃσι.

AD EMBLEMA CXXXIII.

Toto mandat & orbe legi] Laureas Tullius libertus M. Ciceronis, ita scitè claudit carmen in fontes calidos villæ Academiæ, apud Plinium lib. 31. Nat. hist. cap. 2. III.

Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cùm patefecit ope.
Vt, quoniā totum legitur sine fine per orbē,
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Libanius in Βασιλικῷ, seu Panegyri Cōstanti & Constantio Imperatoribus dicta, pag. 4. editionis nostrę Græcolatinæ: ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν εἰς τοὺς παιδοτρίβας ἔρχεταί τι τῆς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐκλείας, οὕτως ὁ τοῦ λόγου συναίτιος κοινωνεῖ τῆς ἀπ' αὐτοῦ φιλοτιμίας. *Vt in certaminibus* (inquit) *gymnicis aliquid à coronarum celebritate ad ludimagistros peruenit: ita sermonis causa adiuuans, orator particeps honoris, qui inde proficiscitur.* Idem in Orat. de Antiochien. Professoribus, multa in hanc sententiam enunciat, vtraq; lingua nuper à me edita. IV.

AD EMBLEMA CXXXV.

Cicero lib. 1. de Inuent. Qui ita se armat eloquentia, vt non oppugnare commoda patriæ, verùm propugnare possit, is mihi vir & suis & publicis rationibus vtilissimus atq; amicissimus ciuis fore videtur. Philo Hebræus lib. de Cherub. pag. 88. editionis Adriani Turnebi: ἕκαστος ἡμῶν ὥσπερ εἰς καινὴν πόλιν ἀφῖκται τόνδε τὸν κόσμον, ἧς πρὸ γενέσεως οὐ μετεῖχε. Et mox: δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον, ὅτι μόνος κυρίως ὁ θεὸς πολίτης ἐστί. *Quisq; nostrum in hunc mundum tanquam in nouā ciuitatem venit. Sapientissimū porrò decretū censetur; quod solus propriè Deus ciuis est.* IV. Ciuis bonus.

AD EMBLEMA CXXXVII.

Atheniēsium ἀρχαιολογίαν Isocrates in Pana- II.

Nobiles et generosi. Panathenaici μυροθηκαίος inclusit, vbi probat, μόνους αὐτοχθόνας τῶν Ἑλλήνων. Philo Iudæus περὶ εὐγενείας docet, Iudæos nobilitatis veræ alios fines ὅρους ἐξαιρέτους præscriptos τῇ καλογαθίᾳ habuisse, vt apud Satyrographum:

Nobilitas, vera est atq; unica virtus.

AD EMBLEMA CXXXVIII.

II. *Laus Herculis.* Apud Aristid. Adrianens. in exordio Orat. 5. de Hercule: Ὦ φίλτατε Ἡράκλεις, σύ γε ἐφάνειν ἄθλος ὁ ἥδιστος πάντως δὲ πολύμνητος εἶ. Gratius vetus poeta Romanus in Carm. Cynegetico idem grauissimis Heroicis cecinit:

Et pradexter erat, geminisq; securibus ingens
Ipse Deus, cultorq; feri Tirynthius orbis;
Quem mare, quem tellus, quem praceps ianua Ditis
Omnia tentantē, quā laus erat obuia, passi.
Hinc decus & fama primus patrauit honorem.

AD EMBLEMA CXXXIX.

IV. *Qui nothi, qui legitimi.* Menander Comicus aureo hoc versiculo, quasi lapide Lydio Herculeovè, certum legitimi & spurij ἔλεγχον, indicium patefecit:

Νόθος πονηρὸς· ὁ δ' ἂν δίκαιος γνήσιος.
Quisq; improbus, spurius: probus, legitimus est.

Philo Iudæus lib. de Cherub. spurios allegoricè exponit, τοὺς νόθους καὶ πλαγίους λογισμοὺς. *illegitimos, vagos & obliquos cogitatus.* Et subijcit: τὰ ὑπαρκτὰ αἱ τέλειοι ἀρεταὶ μόνου τοῦ τελείου καὶ γνησίου κτήματα. *Facultates esse perfectas virtutes, solius perfecti ac legitimi possessiones.*

AD EMBLEMA CXLIV.

III. *Regia sententia.* *Anchora quod nautis*] Vtinam regibus & principibus omnibus maneret alta mente repostum Agamemnonium illud regale ἐπιφώνημα, vel σύγκριμα, non sine numine ab Homero ita celebratum:

Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.
Non ego perniciem populi peto, malo salutē.

AD EMBLEMA CXLV.

III. *Cacus at est Princeps*] Iuuat ita cæcutire. Multa interim Reges (inquit Seneca lib. 4. de Benefic. cap. 37.) in bello præsertim, opertis oculis donant.

Quod solis auribus] Tritum id è prouerbiali Trimetro:

ἄρχων ἀκούει καὶ δικαίως κ' ἀδίκως.
Gerens magistratū aqua & iniqua audias.

IV. *Regis munus.* Huius Emblematis argumentum illustrat Philo Iudæus lib. inscripto, Vita ciuilis 5. de Iosepho. & de Iudice. & de constituendo Principe. Itemq; 2. de vita Mosis, in cuius proœmio hic insignis maximè locus est de boni principis munere: Βασιλεῖ προσήκει προστάττειν ἃ χρὴ, καὶ ἀπαγορεύειν ἃ μὴ χρή· ὡς εὐθὺς εἶναι τὸν βασιλέα νόμον ἔμψυχον, τὸν δὲ νόμον βασιλέα δίκαιον. *Regis munus est, quod oportet, imperare; quod non oportet, vetare: vt procul dubio Rex sit lex animata, lex autem iustus Rex.* &c. Videsis Libanij iustitiæ elogium, editionis nostræ, pag. 91.

AD EMBLEMA CXLVII.

IV. [Sententiam illam Alexandro Macedoni tributam, Morellus potiùs Alexandri Seueri esse iudicat]

AD EMBLEMA CXLIX.

IV. Libanius in Oratione, quam habuit pro Antiochenis, post euersas Principum imagines Theodosium 1. Imperatorem omnes Atticorum oratorum lecythios & myrothecia in clementia Principum celebranda consumpsit: eam Græcè & Latinè pridem edidimus, & Christianissimo atq; clementissimo Regi Henrico Magno, felicis æternæq; memoriæ consecrauimus, idq; munusculum literarium sibi gratissimum acceptissimumq; esse significauit tantus Heros, qui Platonicum illud dogma, μεγαλοθυμίαν οὐκ ἄνευ μακροθυμίας εἶναι, egregia regiaq; mansuetudinis & magnitudinis animi copula comprobauit.

AD EMBLEMA CLII.

III. *Cachinnus.* *Extolle cachinnum*] Dictum est, cachinnum ἀπὸ τοῦ καγχασμοῦ, Græco fictum esse, Atticis enim καγχάζειν, *cachinnare* designat.

AD EMBLEMA CLIII.

II. Gesnerus Apologum hûc Æsopicum, vt fabulosum commentum explodit, tametsi à Græcis & Romanis antiquis scriptoribus celebratum & peruulgatum.

III. *Castorea.* *Medicata virilia*] Guilielmus Rondeletius in tractatu de Amphibijs arcanum naturæ αἰδοίων καστορείων aperit.

Vitam vt redimas] Oraculum Euangelicum est: εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν. [*Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnū*] Matthæi 19. Adi Theophylactum.

AD EMBLEMA CLIV.

IV. *Mortui sepeliendi.* Teucer apud Sophoclem in Aiace Lorario, sollicitus de Aiacis fratris cadauere, vt illicò conderetur, ait queritans: *μή τις ὡς κενῆς σκύμνον λεαίνης δυσμενῶν ἀναρπάσῃ. Ne quis vnguæ catulum leana rapiat hostis debilem.* Et causam subijcit: *φιλοῦσι γάρ τοι φιλοῦσι πάντες κειμένοις ἐπεγγελᾶν. Omnes solent letho datos traducere.* At Virgilianus Polydorus sepultus, Aeneam, tumulum suum incautè mouentem, sic increpat, Aeneid. 3.

Sepulti non lacessendi.

Quid miserum Ænea laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus.

Eiusmodi querela est in Epigr. 3. Senecæ philosophi relegati:

Parce relegatis: hoc est, iam parce sepultis.

Et 4.

Occisi iugulum quisquis scrutaris amici,
Tu miserum necdũ me satis esse putas?

Et 5.

Crede mihi vires aliquas natura sepulchris
Attribuit: tumulos vindicat vmbra suos.

AD EMBLEMA CLV.

τετράστιχον εἰς τὸ αὐτό.

Ὁππότ' ἔρως πρὸς πότμον ἀμείβετο τεύχεα λαμπρά,
καὶ πότμος δᾷδα, καὶ δρέπανον λάβ' ἔρως.
Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη πολιὸς φὼς δᾷδι μόροιο,
ὁπλότερος δ' ἄρ ἔρως ἐξέπεσεν δρεπάνῳ.

AD EMBLEMA CLVI.

Alciati distichon Græcè redditum.

Τίπτ' ὀλοὴ κύπρις τλῆς παῖδ' ἠπεροπεῦσαι ἔρωτα;
Ὡς σὰ βέλη βάλλειν οἰόμενόν γ' ἴδια.

AD EMBLEMA CLVII.

II. Non desunt augustiora epicedia in eloquijs sacris, εἰς τοὺς ἀώρους ὄντας καὶ μοίρας ἔχοντας θανάτου, vt canit Solon in clausula ἑβδομάδων βίου. In primis Dauidis vatis & Regis θεοφιλεστάτου in Abessalomum filium, impia arma sequẽdo interemptum, 2. Samuel. 18 οὕτως εἶπεν ἐν τῷ κλαίειν αὐτὸν υἱέ μου Ἀβεσσαλώμ, υἱέ μου. τίς δώη τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ ἐγὼ Ἀβεσσαλώμ ἀντὶ σοῦ υἱέ μου. Eiusdem lugubres versus super Saule Rege & Ionatha filio, qui in acie occubuerant, leguntur 2. Samuel. 1. è Codice Iasar: Στήλωσον Ἰσραὴλ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων ἐπὶ τὰ ὕψη σου τραυματιῶν·

Dauidis epicediũ super Absolon.

πῶς ἔπεσαν δυνατοί; &c. quæ M. Antonius Flaminius elegãtissimis dimetris Iambicis olim expressit. Alia id genus Gregorius Nazianzenus in Poemat. & Anthologia Græcorum epigrammatum suppeditant; præter Statium in Siluis, & Martialem.

AD EMBLEMA CLIX.

III. *Maxima rixa oritur*] Maxima utique cognatio patet inter has voces, *heredis*, ἔριδος, & *rixæ*. Ideo τὸ *heres* sine diphthongo in antiquis monumentis & ἐπιγραφαῖς scribi constat; idq; ab eruditis probatur, qui τὸ erctum, & actionem familiæ erciscundæ ἀπὸ τοῦ ἐρίζειν deduci posse agnoscunt, quia ex diuisione rixa vt plurimum oritur. Catullus in coma Berenices memorat. *Dulcia nocturnæ vestigia rixæ*, νυκτερινῆς ἔριδος.

Heres vnde dictus.

AD EMBLEMA CLX.

IV. *Mortui sepeliẽdi.* Antigone Sophoclea sancti huius in mortuos officij amorisq; heroici exemplum insigne præbet, de vetita Polynicis fratris sepultura anxia:

——κεῖνον δ' ἐγὼ
Θάψω· καλόν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν.
Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μετά.
——Ipsum fratrem ego
Sepeliam: pulcra mihi mors deinde erit.

Martialis ad Meliorem lib. 8. Epigrã. 39.

At si quis dare nomini relicto,
Post manes tumulumq; perseuerat,
Quærit quid nisi parcius doleret.

AD EMBLEMA CLXIII.

IV. Aeneas apud Homerum Iliad. 20. hortatur Achillem, vt sibi temperet à conuitijs iactaudis, quod obtrectatio muliebre sit vitium:

Στρεπτὴ δὲ γλῶσσ' ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ' ἔνι μῦθοι,
[παντοῖοι· ἐπέων δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα]
Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.
Ἀλλὰ τίη ἔριδας καὶ νείκεα νῶιν ἀνάγκη.
Νεικεῖν ἀλλήλοισιν ἐναντίον, ὥστε γυναῖκας.

Contendere verbis mulierũ est.

[Ad verbum sic sonant:

Volubilis enim lingua est hominum, multi que insunt sermones.
Omnigeni: verborum autem multa profusio hinc atq; inde.
Quale dixeris verbum, tale etiam audies.
Sed quid rixis et opprobrijs nobis necesse est

Con.

contendere mutuò contrà, ut mulieres.]
Quibus concinunt hæc Turni apud Virgilium Æneid. 11.
Larga quidem semper tibi, Drance, copia fandi:
——sed non replenda est curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volant. Mox:
——An tibi Mauors
Ventosa in lingua?

AD EMBLEMA CLXV.

III. *Canis*] Hecuba, canis vocitata. Iunius Cent. 7. Prouerb. 83.

Deus, tutum refugium. *Et peragit cursus*] B. Augustinus in enarratione primæ partis Psalmi 70. ad vers. 3. *In locum munitum esto mihi.* Quid munitius (inquit) eum ad illum locum confugeris? dic mihi quos aduersarios formidabis? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse cum Imperator transiret: Non de te loquor. Respexisse ille dicitur & dixisse: Nec ego de te. Contempserat Imperatorem cum insignibus armis, exercitu, potestate. vnde? De loco munito. Si securus ille in alta terra, quomodo tu non in eo, à quo factum est cœlum & terra? Hic ascribere libet Epigrammatis nostri in hymnos Græcos εἰς Θεοτόκον, clausulam ἀντίστροφον clausulæ epigrammatis Alciati:
Inuidia humani generis disrumpitur hostis:
Solus & hæreticus rumpitur inuidia.
Rumpatur sed vterq; licet, Regina polorum
Sataniċam longè despicit inuidiam.

AD EMBLEMA CLXVII.

IV. Mare ob violentiam ventorum fluctuū decumanorum quasi ad insaniam adactū, Mænadi furiosæ comparatur à Basilio Magno orat. 4. in Hexaem. Et ab Euagora in epist. ad Antipatrum: παλινδρομεῖ πρὸς ἑαυτὸ τὸ ῥεῖθρον μαινόμενον μεγάλην ἀπειχῆσαν τῇ χέρσῳ τὴν ἔφοδον. Itemque à Georgio Pifide vers. 373. Cosmurgiæ:

Mare Manadi comparatū.

Ὅλην ἑαυτὴν οἷα μαινὰς ἀγρία τῇ γῇ περικρούσασα.
Vt Mænas insana & furens toto impetu
Circumfluum allidit solo &c.

AD EMBLEMA CLXIX.

IV. Deorum cœtus oraculum apud Homerum Odyss 8. huc pertinet:
οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν.
[*Non rectè succedunt mala opera: assequitur tardus celerem.*]
de vincto Gradiuo à Mulcibro loripede.

Omnia tuta timenda. Quod autem omnia tuta timenda sint prudentibus, Lyricus Latinus monet:
Quod quisq; vitet nunquam homini satis
Cautum est in horas.
B. Ioa. Chrysostomus in illa τῶν ἀνδριάντων, quæ incipit εἶδες καὶ τήμερον luculenter disserit, ὅτι χρήσιμος πανταχοῦ φόβος. tametsi
——timor ipse malorum
Sæpe superuacuos cogit habere metus.
Ouidius.

AD EMBLEMA CLXXIII.

Hexastichon Alciati Græcè expressum.
Ὁππότε δὴ κύκλωψ σκισέντος χείλεσιν ἄντρου
ἵζετο, ταῦτ' ἀστενάχ' οἷ καὶ ἑοῖς οἴεσι
Ἄμμες βόσκετέ μοι λάχαν, αὐτὰρ βόσκομ' Ἀχαιοὺς,
Νηαίρῃ ἄρ ἐμοὶ ὕστατον Οὖτιν ἄγων.
Πεύσατο ταῦτ' Ἰθακήσιος. Ὄμματος αἶψα δ' ἀμερσε,
Κύκλωπ' ἀνὶ δίκην ἔχεν ἀτασθαλίης.

AD EMBLEMA CLXXV.

Tetrastichon Alciati Græcè redditum.
Ὡς λάαν σκύλαξ μάρψας δάκνει ἀίδηλον
ὅντινα δ' αὖ λώβην τῷγε βαλόντι φέρει
ὡς πλεῖστοι μάψ ἀντιπάλους ἀποφεύξαι ἴωσι,
καὶ οἷς οὐδεμί' ἐστ' ἄτη ὀδοῦσι τρίβον.

AD EMBLEMA CLXXVII.

Supposuit nunc colla iugo] Sic apud Tibullum lib. 1. eleg. 10. III.
——Pax candida primum
Duxit araturos sub iuga curua boues.
Quod sic olim Græcè expressimus:
——εἰρήνη ἀγαθὴ
ἦγεν ἀρωσόμενον ζευγάριον βοικόν.
Philemon Comicus pacē vocat τὴν ἐπαφρόδιτον καὶ φιλάνθρωπον θεόν. *Suauissimam & mortalibus charam Deam.* Eiusq; munera venustissimis hisce Senarijs complectitur: IV.

Pacis munera.

Γάμους, ἑορτάς, συγγενεῖς, παῖδας, φίλους,
Πλοῦτον, ὑγίειαν, οἶνον, σῖτον, ἡδονὴν,
Αὐτὴ δίδωσι ταῦτα πάντ' ἂν ἐκλίπῃ
Τέθνηκε κοινῇ πᾶς ὁ τῶν ζώντων βίος.
Quæ iisdem numeris ita reddidimus:
Cognationes, nuptias, festos dies,
Natos, amicos, sanitatem, opes, cibum,
Vinum, voluptates, dedit benigna pax à
Adisis Pacem Aristophanicam, aureum Drama, hilaritatis dulce seminarium.

AD EMBLEMA CLXXVIII.

τίκτει δὲ θνατοῖσι εἰρήνα μεγάλα II.

pag. 738. a. πλοῦτον] quod sic F. Morellus obiter emẽdauit, & vertit:

τίκτει δὲ θνατοῖς πότνι εἰρήνα μεγὰν πλοῦτον.

Magnas-opes mortalibus pax parturit.

II. AD EMBLEMA CLXXIX.

Pereruditus Ioachimus Camerarius in auctario seu appendice ad Philemonẽ, περὶ ἰδιότητος ζώων, aliquot Senarijs Iambicis, Graecis & Latinis elegantissimis, cuncta quae à sacris & profanis autoribus vtraq; lingua super Alcyone scripta compererat, mirifice comprehendit. Id carmen δίγλωττον non sine fructu percurres, si libet & vacat. Exordium eiusmodi est:

Ἡ δ' Ἀλκυὼν ὄρνις μὲν ἐστί γε παράλιον.

Pontum accolit cui nomen est auis Alcyon.

Nidus Alcyonis. Et post nidi ἔκφρασιν, quod forte nũcupat νεοττιὰν οἷαν νεναυπηγημένην, quia nauis instar concauum sit: Mox subiungit elogiũ amoris coniugalis in hac alite, versu aureo:

φίλανδρος αὐτὴ ἢ φιλόστοργος πάνυ,

πιστὴ ἀναποστάτως συνοῦσα γυνὴ πόσει.

Ales mariti perquam amans est foemina,

Irrupta iungis coniugi quam copula.

IV. pag. 746. a. *Commoda pacis.* ὅσω τι πολέμου &c.] Haec à se emendata & distincta sic vertit Morellus:

1 *Quanto melior est pax duello, hinc collige:*

2. *Pax alma Musis est amica maxime:*

3. *Aduersa luctui; iuuant hanc liberi*

4. *Probi placetq; copia huic. At his mali*

5. *Spretis, mouemus bella, & imbellem virum*

6. *Nos subiugamus, vrbs & vrbem non parem.*

II. AD EMBLEMA CLXXX.

Aureum istud distichum Epigrammatographi Graeci mirum in modum congruit, & coniurat amicè cum hexastichi Alciati è fonte Graeco hausti clausula:

Nemini detrahendum. ἐσθλὰ λέγειν αἰεὶ πάντας καλὸν· αἰσχρὰ δὲ λυγρόν,

κἂν ὦσι τούτων ἄξιοι ὧν λέγομεν.

Omnes laudare est pulchrum, at traducere acerbum;

Vt sit vita horum digna probro & scutica.

AD EMBLEMA CLXXXIII.

Hexastichi Alciati paraphrasis Graeca.

παλληναῖε γέρον Πρωτεῦ μιμικῶς πολύμορφε.

Ὃς μέλη ἀνδρὸς νῦν, νῦν δὲ φέρεις ἀλόγου,

εἶπε τίπτε σὺ χαίρεις εἴδεσι παντοδαποῖσιν,

ὡς ἑνὸς ἀδρανέων μορφὴν μηδεμίαν φυλάξμεν;

πολλὰ παλαιοτάτου αἰῶνος σήματα φαίνω,

ᾧ ἐπ' ὀνειρώττει ἐν φρεσ' ἕκαστος ἑαῖς.

II. AD EMBLEMA CLXXXVI.

Vniuersam Cadmi μυθολογίαν Nonnus Panopolitanus in Dionysiacis luculenter admodum Heroico carmine prosecutus est: ac de draconis quidem dentibus satis lib. 4.

Ἰοβόλων ἔσπειρε πολυσίχον ὄγμον ὀδόντων, &c.

De Harmoniae coniugio lib. 13. De literarum inuento lib. 40. sub fin.

Κάδμος, εὐγλώσσοιο διδάσκεται ὄργια φωνῆς.

Cadmus sacra docet docte mysteria linguae, &c.

III. pag. 799. b. AD EMBLEMA CLXXXVIII.

Τὸ ΓΝΩΘΙ &c.] Hoc ita metricè vertit Fed. Morellus:

Cognosce teipsum, scito non inaniter

Oraculo celebre factum Delphico.

IV. Georgius Pisides noster in carmine laudato De opificio Mundi, rationem submouendae ignorantiae hoc Emblemate propositam, & à sui rerumq; conditarum notitia, ad θεογνωσίαν rectè perueniendi multis versibus docet; quorum pulcherrima clausula coronisq; haec est:

Ratio ignorãtiae submouẽdae. Οὕτω τελειπὸν ὥσπερ ἐξ ἀγνωσίας,

τὸ Γνῶθι σαυτὸν, εἰς διάγνωσιν λάβοι,

καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνδιατρίβων φύσει

Τέως ἑαυτῷ συλλαλήσει καὶ μάθοι,

πόθεν παρήχθη μηδὲν ὢν πρὸ τοῦ βίου;

Duntaxat homo, tanquam ex mera ignorantia

Se noscat ipsum, mentis & spectet bona,

Nostraq; natura immorans mortalium,

Secum loquatur cogitetq; talia,

Productus vnde, qui ante vitam nil erat?

His consentiunt, quae Mercurius Trismegistus scribit cap. 5. Poem. Et Persius in Satyr. 3.

——— *Causas cognoscite rerum:*

Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo

Quis datus, aut meta qua mollis flexus, & vnde.

Gregorius Nyssenus in Sacramento Baptismi. Prudentius in Romanum militem 2. Machab. & τοῦ κατὰ Matth. 7.

AD EMBLEMA CXCI.

Poma

III. *Poma etenim Veneris sunt*] Theocritus adstipulatur Idyll. 11. vers. 1.

Η'ρατο δ' ὔτι ῥόδοις, ὐ μάλοις, ὐδὲ σε-
λίνοις.

sic enim legendum, non κικίνοις. vt εὐςόχως emendauit V. C. Daniel Heinsius, in omnibus priscorum autorum scriptis ὀξυδερκέςατος. Cyclops (inquit) Galateam suam non

Ardebat pomis, roseis apijq; coronis.

Amatorũ mores. Siquidem qui impensè amabant, vel impensè donabant, ἐρᾷν ἢ δωρεῖσθαι ἐ κατὰ μῆλα ἐ ςέφανος, paroemiacè dicebātur, quod hæc munuscula ad amicas vulgò missitarent.

[Hic quoq; me in vtramq; aurem dormitante, Typographus aliquid omisit, quod appositum volebam; nempe Epigramma Platonis ex Laertij lib. 3.

τῷ μήλῳ βάλλω σε, σὺ δ' εἰ μὲν ἑκοῦσα
φιλεῖς με.

Malo ego te ferio; cape, si me diligis, illud.

Et aliud quoque Philodemi, seu, vt idem Laertius vult, Platonis ad Xanthippen, sic:

Μῆλον ἐγὼ βάλλει με φιλῶν σέ τις ἀλλ' ἐπίνευσον
Ξανθίππη, κ' ἀγὼ, καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Quod sic vertit Bentinus:

Malum ego: me iaculatur, amat qui te, annue quæso
Xanthippe, tibi mox & mihi forma perit.]

AD EMBLEMA CXCV.

IV. Claudiani extat elegiacum carmen elegantissimum de pijs fratribus Siculis, qui fortunis opibusque suis relictis, parentes suos ab incēdio Ætnæo liberarunt: ex quo hos insignes versus selegimus:

Pietas in parentes. *O bene Naturæ memores, documēta supernæ*
Iustitiæ, iuuenum numina, vota senum:
Qui spretis opibus medios properastis in ignes,
Nil præter sanctam tollere caniciem.
Haud equidem immeritò tanta virtute repressas
Enceladi fauces obriguisse reor.
Ipse redundantem frænauit Mulciber Ætnam,
Læderet exempli ne monumenta pij.

Prætermissis alijs clausulam tantùm ἀξιομνημόνευτον addam eiusmodi:

Dũ potuit pietas flamma cessante probari,
Empta est ingenti clade perenne decus.

AD EMBLEMA C.

Velat vultus, obnubit ocellos] Videsis Notas Morelli ad Epithalamium Violantillæ, Statij 5. III.

——— *ducit*
Lumine demissam, & dulci probitate rubentem.

& ad Silu. 1. l. 5.

——— *mixta pudori*
Gratia. vbi ἄγαλμα αἰδῦς.

Mulieres subditas esse viris oracula sacra præcipiunt, ex 2. & 3. Genes. & Esther 1. cap. in Assueri edicto. Itemq; Pauli. &c. IV.

AD EMBLEMA CXCVIII.

Iungere mortua viuis] Quod Hector Homericus Alexandro fratri propter Helenæ ἁρπαγὴ imprecatur, Iliad. 1.

Αἴθ' ὄφελες ἄγονός τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ'
ἀπολέσθαι.

O vtinam natus numquam innuptusq; perisses.

hoc Mezentius Alciati contagioso suo semiuiro obiectare iure poterat: vel in se ipsam illa retorquere:

O vtinam numquam nata, aut innupta perissem.
Integra mihi quid cum putre semiuiro.

Lubet etiam παρῳδιάζειν ex Martialis Senarijs:

Coniunx integra, sonticus maritus;
Non mirum malè conuenire vobis.

AD EMBLEMA CXCIX.

Alciati disticha Græcè expressa.

1.

Κόνις σχῆμα καὶ ὄνομα κηρύσσει κυπαρίσσων.
Δέξασθαι σφετέρυς ὧδε κατ' αἶσαν ἴσην.

2.

Καλλιέθειρα πέλει, εὔτακτοί τ' εἰσὶ ῥάδαμνοι.
Καλλίκομός περ ἐὼν, αὐτὰρ ἄκαρπος ἔφυς.

AD EMBLEMA CC.

Disticha Alciati Græcè reddita κατὰ ἔπος.

1.

Δρῦς Διὸς ἐςὶ φίλη, ἀγανῦ σωτῆρος ἁπάντων,
Ἄνδρα δὲ σώζοντ' ἦν ἐκ δρυὸς ὁ ςέφανος.

2.

Ὠγυγίυς βαλάνοις ἔτρεφέν ποτε νῦν σκιὰ ὀφέλλει.
Δένδρεον ὡς Ζηνὸς ἐκ ἀνόνητον ἔφυ.

Prudētius ex oraculo Mosaico Genesi 18. II.

Hospitium hoc Domini est, ilex vbi frondea Mambre
Armentale senis protexit culmen.
ὤφθη αὐτῷ Ἀβραὰμ ὁ θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ. At Genes. 35. quercus vocatur ἡ βάλανος, à fructu; vbi agitur de sepultura Deboræ nutricis Rebeccæ. ἐτάφη κατώτερον Βαιθὴλ ὑπὸ τὴν βάλανον. & vocauit Iacob quercum illam βάλανον πένθους.

AD EMBLEMA CCII.

Metaphrasis distichi Alciati in Abietem,
εὔπλοος ἡ δ' ἐλάτη φύεται ἐν ὄρεσιν ἄκροις.
Ἀντιθέτοις δὲ τόποις πλεῖστον ὄνειαρ ἔφυ.

Ἤ

Τεῖχος ἁλὸς ἐλάτη πέλ' ἐν οὔρεσιν ὑψιπέτηλος.
ὡς μέγ' ἀπ' ἀντιθέτων ἐστὶ τόπων ὄφελος.

AD EMBLEMA CCIII.

Alciati προελεγεῖον libuit hoc disticho Græco Iambico rependere:
πεύκη παραφυάδ' οὔτιν' ἐκβάλλει ποτέ,
ἔοικε δ' ἀνδράσσιν γόνῳ τηθωμένοις.

III. *Stolones.* *Stolones*] Aristoteles 1. de moribus ad Nicomach. vbi adoritur ideas Platonicas exagitare, scribit τὸ πρός τι παραφυάδι ἔοικε καὶ συμβεβηκότι τοῦ ὄντος. Quod cum aliquo confertur simile esse stoloni propaginive, eiq; rei, quæ substantiæ accidit: vbi arboris trunco substantiam, stolonibus accidentia comparat.

AD EMBLEMA CCIV.

Alciati tetrastichi metaphrasis Græca.
Τρώγειν γηθομένας κῆρ μῆλα κυδώνια νύμφας,
τάξασθαι λέγεται θεσμοθέτης ὁ Σόλων.
Ὡς στόματι στομάχῳ τ' ἐρίηρ', ὄφρ' ἆσθμα γένοιτο
ἥδιστον κείναις, λειριόεσσα τ' ὄψ.

AD EMBLEMA CCV.

III. *Cissus.* De Cisso puero, qui Dionysio in delicijs fuit, deq; eius transformatione in κισσὸν hederam, Nonnus poeta lib. 12. Dionysiac. ita canit:
Κισσὸς ἀερσοπότης ἐρόεις νέος ἐς φυτὸν ἕρπων.
ἔσαι κισσὸς ἕλιξ καὶ ἐν ἔρνεσι. Sic lego, non ἔσσεται.
Procerus Cissus gratus puer, exilit arbor:
Flexilis hinc erit in plantis hedera stirps.

AD EMBLEMA CCVI.

Nostram Metaphrasin Græcam disticho Alciati hic subnectere non cunctabor:
Ὅττι πρίνος βλαβερᾷ αὐτοῦ κατακόπτεται ἴσχυ,
Σύμβολα ῥ' ἐμφυλίου δηιότητος ἔχει.
Obseruandum apud Esaiam cap. 44. v. 14. vbi versione vulgari seu Hieronymiana legitur, *Tulit ilicem & quercum*, &c. septuaginta interpretes Græcos habere, καὶ ἔλαβε ἀγριοβάλανον καὶ δρῦν. Hoc animi causa. Sed animi causa addatur hæc parodia Virgiliana: II.
Qui semet frãgit, vult esse sub ilicibus suis.

IV. *Seditio perniciosa.* Romanos non minus quàm Bœotos malus abstulit error πολέμου ἐραμένους ἐπιδημίου ὀκρυόεντος, expertos serò vt robur consilij expers mole ruat sua. Vtinam Christicolis nationibus θρησκείαν φιλανθρωποτάτην (vt meritò Synesius Religionẽ Christianam vocat) profitentibus idem iure obijci non posset; nec vnquam ilicis vim natu ramq; ipsis imitari libuisset.

AD EMBLEMA CCVII.

Alciati distichum Græcum factum.
χρύσε' Ἀφροδίτης τάδε μῆλα, πικρὴν γλυκύτητα
Σημαίνει Δαναοῖς ὡς γλυκύπικρος ἔρως.

AD EMBLEMA CCVIII.

Alciati tetrastichum Græcè redditum.
χλωρὰ κ' ἀειθαλεῖς, θαλλῶ πύξος μάλα γ' ὅλῳ
ὥπερ ἀνίσοισιν ῥ' αὐλὸς ἔγεντο τρόποις.
Παίγμασι καὶ μαλακοῖσιν ἐρασταῖς προσφόρον ἔρως
χλωρὸς ἐραστῆς πᾶς, πύξος ἔφυ χλοερά.

IV. *Buxus amãtium symbola.* Sed quid ad Emblema? Buxus perpetuò vernat, crispo cacumine, & è cuius ligno bonæ fistulæ tornantur, quod amasiorum vitam symbolicῶs repræsentat; viror spei symbolum; & quid non sperant miseri amantes? Sed id quidquid est amorum, omne ad fistulas, resq; nugatorias impenditur, puta versus amatorios & cantilenas, quibus ociosorum & languentium occupatur animus. Quin pallescunt amantes, inter spem metumq; dubij.

AD EMBLEMA CCIX.

Metaphrasis Græca Alciati distichi.
πίπτ' ἄνθη φύλλων προβαλοῦσα ἀμύγδαλε θάλλεις,
Μισῶ πρωθήβας οἷς πρὸ τριχῶν σοφία.

AD EMBLEMA CCX.

Vis nostram Alciati distichi Græcam versionem, ὦ φιλέλληνι paulò liberiorem?
Ἡ μυ-

Ἡ μορέα βράδιον βλαστεῖ ψύχους μετ' ἐρωὴν
ῥιγεδανῦ, εὔφρων καὶ σοφόδενδρον ἅμα.

II. De moro arbore (quam μορέαν Græci vocant, vt fructum eius μόρον, prima correpta, & à Latinis producta, ratione prosodiæ accentusve, more suo) Ioannes Passeratius μακαρίτης, Collega quōdam meus, nulli flebilior quàm mihi, Siluam Heroicam cum Statianis certantem scripsit, qua perdiu diuino sata carmine viuet morus, imò canescet seclis innumerabilibus.

AD EMBLEMA CCXI.

Alciati distichū primum Græcè versum.

Μάντις ἔχει ἀγαθὴ σωτήρια σύμβολα δάφνη.
κρατίγ' ὑποσραθεὶς ἀτρεκὲς εἷλκεν ὄναρ.

IV. Extat Libanij Ethopœia lepidissima pictoris frustra tentantis Apollinem pingere εἰς δάφνην ξυλίνην. pag. 43. nostræ edition.

Docet autem Theophrastus 1. de Charact morum, cap. περὶ δεισιδαιμονίας, in princip. δάφνης εἰς τὸ σόμα λαβὼν. superstitiosum ambulare folia lauri ore prehenso. Monet etiam Clemens Alexandrinus in προτρεπτ. καθαρεύων μεταλάμβανε θεοπρεπῶς, ἐ δάφνης μετέχων. *Piacula adhibeo Deo decora, non lauri folia.* Poetæ certè laurum mordentes imitantur Cassandram δαφνηφάγον Lycophronis. Ideo tamē præclariùs actum est cum Dione, eiusq; collegis Senatoribus, quòd Commodo gesticulante in theatro, δάφνης φύλλα διέφαγον. Sic enim ipsos ab Imperatoris sæuitia seruauit Apollo. Xiphilinus in extr. Comm. *Superstitio de lauri folijs.*

AD EMBLEMA CCXII.

Alciati distichi Metaphrasis Græca.

Ὅττι κόμην Ἀλκείδε λεύκη ἔσεφε διχρῦς,
Ἀλλάσσει χρόνος ὡς νύκτα καὶ ἦμαρ ἀγων.

Tibi Christe σῶτερ ἀλεξίκακε Opt. Max. gloria in æuum.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM,

Emblematum, Historiarum, Apophthegmatum, Sententiarum, Prouerbiorum, Fabularum, Mythologiarum, Hieroglyphicorum, Aenigmatum, Nummorum, Deorum, Hominum, Animalium, Arborum, &c. memorabilium, per totum Opus sparsorum locupletissimus & accuratissimus.

A.

Ad-

alieus

AMYG-

Arri-

B.

bene

C.

Cadu-

Catul-

Che-

veris

Cælia

Con-

Corin.

Cyclo-

Excu-

G.

in

I.

IGNA-

L.

lapsus

locus

Ma-

N.

O.

Ouis

Pe-

Pierij

S.

sagit-

Scor-

Stra-

Συν-

terram

V.

Mare-

Vlu-

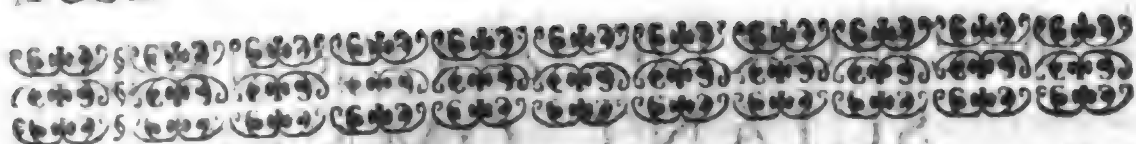
X.

Z.

FINIS.

MEMORIÆ. ÆTERNVM
SCIANT. OMNES
ANDREAM. ALCIATVM
ALTERVM. IN. DICVNDO. TVLLIVM
IN. LEGIBVS. INTERPRETANDIS. SCAEVOLAM
PRORSA. VORSAQ. ORATIONE. EXSVMIVM
IN. ETHICIS. EMBLEMATIBVS. NEMINI. SECVNDVM
ABIISSE. NON. OBIISSE
VIVIT
FAMA. SVPER. AETHERA. NOTVS
HVNCCE
LEGVM. TYRONES. IN DOCTOREM. ELIGITE
IVRISPRVDENTES. SECTATORES. VT. NVMEN. DILIGITE
PII. SPECTATORES. ENCOMIOLVM. LEGITE
LEGIRVPIONES. PROCVL. HINC
VITILITIGATORES. PROCVL. ESTE
LVCRIPETAE. RABVLAE
ASPICITE. SVSPICITE. INSPICITE
QVOD
VALERIANVS. CASTILLIONÆVS. COMPATRITIVS
IN. BENEVOLENTIÆ. PIGNVS
HEROI. BENEMERENTI
P
EX. VOTO

ERRATA & mendæ, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit Natura.

* *marginem denotat.*

[Pagina xxiv. verſ. 19. *Quis es aptus.* expunge, *es.* [xxxv. verſ. 19. fiet, lege, ſiet, [*ibid.* verſ. penult. *optimi cuiusq;* leg. *optimus quisq;* [p. lii. 2. verſ. 15. impendant. l. impendeant. [lviii. b. v. 23. Franciſci. l. Francici. [lix. a. v. 6. Borbouius. l. Borbonius. [lxiv. b. v. 26. *vaiſſenux.* l. *vaiſſeaux.* [lxviii. v. 39. *difficilia.* l. *difficile.* [7. b. v. 41. ſic. l. ſit. [44 a. v. 22. gratiſſimus. l. grauiſſimus. [48. a. v. 31. Iſitidem. l. Iſidem. [83. b. v. 7. eodem l. eoſdem. [103. b. v. 11. aliàsque. l. alasque. [115. a. v. 2. τυινικαῦτα. l. τηνικαῦτα. [124. a. v. 11. ἀθιυνᾶς. l. ἀθανᾶς. [ibid. b. v. 25. *lucroq;* l. *lucoq;* [125. a. v. 14. ἔντοσθε. l. ἔντοθε. [126. b. v. 13. σώζειν. l. σώζειν. [135. b. v. penult. φυτὲν. l. φυτὸν. [136. b. v. 1. *Tegeae.* l. *Tegeae.* [ibid. v. 29. *nobu.* l. *nobis.* [141. b. v. 48. *conua.* l. *cornua.* [ibid. * *quid.* l. *qui.* [143. a. * *Bacchas.* l. *Bacchus.* [ibid. b. v. 19. Nymphus. l. Nymphis. [154. b. v. 29. *Neros.* l. *Nereos.* [155. a. v. 17. ſuperueniſſe &. l. ſuperueniſſet. [ibid. b. v. 36. vſus. l. vſos. [156. a. v. 10. ἀειξώω. l. ἀεζώω. [165. b. v. 3. Tlemonis. l. Telamonis. [170. a. v. 16. leonibus. l. lenonibus. [171. b. v. 34. Archidamum. l. Archidamum. [ibid. v. 43. quam. l. quum. [178. b. v. 10. accidere. l. accipere. [180. a. v. 40. *pulſabat.* l. *pulſabant.* [187. b. v. 34. Meſſenaim. l. Meſſeniam. [189. a. v. 40 eſſent. l. eſſet. [194. a. v. 17. iam. l. tam. [ibid. b. v. 27. ἀπέχη. l. ἀπέχε. [196. a. * *Scipione cordata vna.* l. *Scipionis cordata vox.* [212. b. v. 33. volentos l. volentes. [214. b. v. 4. ἐγνώρισε. l. ἐγνώρισε. [219. a. v. 4. δραϲιρὶε. l. δραϲηρὶε. [230. a. v. 30. πάϲοντα. l. πάρ... [ibid. b. v. 8. χύρεϲϲι. l. χείρεϲϲι. [ibid. v. 45. doli. l. dolij. [231 a. v. penult. Titij l. Titi. [235. b. v. 1. ἐλπίζῃ τὴν δ'. l. ἐλπίζῃς τὴν δ'. [247. b. v. 25. labefactabant. l. labefactant. [ibid. v. 32. Suffetus. l. Suffetius. [256. b. v. penult. *Æthera.* l. *Ætherea.* [258. b. v. 6. *prisos.* l. *primos.* [260. a. v. 32. ſolet. l ſolent. [262. a. v. 18. ῥύμην. l. ῥώμην. [263. a. * *Isne.* l. *Locke.* [265. b. v. vlt. προτρεκτικῶ. l. προτρεπτικῶ. [273. a. v. 10 δυοφερὴν. l. δνοφερὸν. [274. a. v. 31. ἔχεις. l. ... [277. a. v. 19. κοκκύξει. l. κοκκύζει. [383. a. v. 24. õcuertitur. l. conuertitur. [290. a. v. 17. ἀναγκάξει. l. ἀναγκάζει [296. a. v. 7. proijcite. l. proijcit. [309. b. v. vlt. ματαιόλογι l. ματαιόλογοι. [317. a. v. 31. Ex. l. Et. [319. b. v. 1. ὀδαυαρὸν. l. ὀδυναρόν. [331. b. v. 50. κατόπτρου. l. κατόπτρῳ. [334. a. v. 19. καίτρι l. καίτοι. [365. a. v. 46 vmbra. l. vmbram. [371. b. v. 8. optet. l. optes. [372. b. v. penult. *Is.* l. *Id.* [374. a. v. 28. καταλέλοιπον. l. καταλέλοιπεν. [376. a. v. 10. aduti. l. aduri. [390. b. v. 5. προκάϲοpes. l. προγόνοpes. [398. a. * *deſcriptẽo* l. *deſcriptio.* [414. l. v. penult. τὸν. l. τῆς. [422. b. * *vrces.* l. *vices.* [429. a. v. 35. προμυθεὺς. l. προμηθεὺς. [ibid. b. v. 24. aniorum. l. animorum. [ibid. v. 45. fermianda. l. Formianda. [436. a. v. 16. tactum. l. actum. [444. a. v. 9. de-inq; l. de-niq; [ibid. v. 13. inferri. l inferre. [45. a. v. 21. nuncupant. l. nuncupat. [452. a. * *Angeria-in.* l. *Angeria-ni.* [457. b. v. penult. τόξυν. l. τόξον. [458. b. v. 27. ἐρωϲ. l. ἔρωϲ. [462. b. v. 4. deeſſet. l. deſſet. [470 a. v. 17 ὅτι. l. ὅττι. [479. a. v. 25. humoris. l. humeris. [491. a. v. 1. Fatidis. l. Fotidis. [492. b. v. 28. *grauem.* l. *graue.* [493. b. v. 8. eſto. l. eſt. [497. a. * *ſenex.* l. *ſenes.* [ibid. b. v. 23. ſe. l. ſi. [498 b. v. 4. molliri. l. moliri. [500. b. v. 2. oſcurum. l. obſcurum. [ibid. v. 36. *damnus.* l. *damus.* [510. a. v. 3. dicèdi. l dicendi. [ibid. b. v. 15. *ſi quis.* l. *qui ſis.* [537. b. v. 25. flagitioſus. l. flagitioſius. [549. b. inter verſ. 47. & 48. interpone hunc: τὸ πτηνὸν ἐπλου εἰς ἀνάμνησιν φέβε. [ibid. v. 48. Βίλος. l. Βέλος. [550. a. inter verſ. 8. & 9. interpone: *Volucra*

lucere genus armorum ad vrgendum metum. [551. b.v.16. petentes. l. potentes. [567. b.v.37. offeruescens. l. efferuescens. [584.b.v.51.*hostes.* l. *hospes.* [602. b.v.47. Hæc. l. Hac. [611.b.v.vlt. Alciatus. l. Albutius. [612.b.v.33. Deos. l. Deus. [616.b.v. 47. ἀγκυράυ.l.ἄγκυραν. [617.a.v.3. vbi. l. sibi. [620.b. v.9. capere. l. caperet. [642.a. * *num- asus.* l. *num-mus.* [647.a. v. 23.ὄζης.l.ἔζης. [652.b. v.48. tremoris. l. tremori. [653. a.v.19.ἐπὲρ τῆς ὑαυτῶν.l.ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν. [655. a v.42. *fundebant.* l. *fundebat.* [656.b.v.46.*athero* l. *athere.* [ibid. v. antepen. ἐ.l. τὸ. [658.v.9. *At.* l. *Ast.* [669. b.v.17. colabatur. l. colebatur. [674.a. * *Ezuuia.* l. *Exuuia.* [692.b. v. 19. permeare. l. permeiere. [ibid. v.21. *macula.* l. *matula.* [695.v.4. *Diaaa.* l. *Diana.* [696.b.* *Carpore.* l. *Carpere.* [700.a.v. 20. πονηὲ.l.πονηρῷ. [704.a.v.34.*fœcunda.* l. *fœcunda.* [707. a.v.14. *arripuit.* l. *arripui.* [710.b.v. 19. τέκτα.l.τέχνα. [719. b.v. 15. κύκχλωπος. l.κύκλωπος. [721.b.* διμοβόρυς.l.δημοβόρυς. [725.a.v.1.μιν.l.μὲν. [729.a. v.40. *cautlus.* l. *catulus.* [739. a. v. 44. *perstat.* l. *perdat.* [745. a. v. 19. victuus. l. victus. [754.a.v. 16.*qui.* l. *qui.* [771.a.v.29. harte. l. parte. [772. a.v. 9. quicquam. l. quisquam. [774.a.v.39. quo l. quòd. [ibid. v.40. ad. l. at. [778. b.v. 41. citharæ. l. cithara. [779. b.* *quadam.* l. *quanam.* [781.a.v. 10.ξωοποιεῖ.l.ζωοποιεῖ. [789.a.v.48. *recinantis.* l. *recinentis.* [798.b. * *Spinge.* l. *Sphinge.* [804. b. v. 28. *piumbum.* l. *plumbeum.* [805.a. * *Locus.* l. *locus.* [820.b.v. penult. exemplo. l. extemplo. [825. b. v. 8. *Æstheries.* l. *Æthereus.* [827.b.v.5. tum. l. cum. [830.b.v.51. ignem. l. ignium. [ibid. v. seq. peruenisset. l. peruenissent. [831. a. * *Oppij pietas.* l. *Oppij filij pietas.* [843. a. v.3. *Componensq;* l. *Componens,* [846.a.v.51. Burgensi. l. Brugensi. [857.b.v. penult. mutant. l. nutant. [882.a.v.27. referente. l. referenti. [886.b.]v.13. indigeni. l. indigenæ.

Literas inuersas, scabras, fugientes, palantes; spatia, accentus, & interpunctiones vel violenter immissas, vel negligenter omissas, & huiusmodi operarum sphalmata, quiuis, etiam non ὀξυφθαλμος vel εὐσυνεκής, videre & iudicare facilè poterit.

Patauij ex Typographia Laurentij
Pasquati. M. D.C. XXI.

Cani lectu sternere ma
gnus labor.

Superiorum Permissu.